FROM
THE LIBRARY
OF
SIR WILLIAM OSLER, BART.
OXFORD
1786 36, vol. 2

17 Mp 51

7786
36
2nd vol.
1st vol. 'S 50' (1839)
Qurābādīn-i-Kabīr
Calcutta, 1840
printed

قرابادین کبیر در علم [illegible]
مالک هذا الکتاب العبد الضعیف
سید محمد سرفراز علی ابن سید محفوظ علی سید [illegible]

[illegible]

سنه قرابادین کبیر کلکته چهاپه جلد ثانی سنه ۱۲۵۶

غاریه

* فهرس جلد ثاني قرابادين كبير *

* كتاب الحاء المهملة * ٢
* باب الحاء مع الالف * ٢
* حافظ الاجهاد * ٢
* حافظ الجنين * ٣
* حافظ الروح * ٣
* حافظ الصحة * ٣
* باب الحاء مع الباء * ٣
* فصل در بيان حبوب غير مسهله ٣
* فصل در بيان حبوب مسهله ٧
* باب الحاء المهمله مع الجيم ٩
* حجر الحيه ٩
* حجر اليهود ١٠
* فصل در بيان سفوفات حجر اليهود ١٠
* فصل در بيان معاجين حجر اليهود ١١
* باب الحاء مع الدال * حديد ١٢
* دستور قتل آهن وفولاد بطور اهل هند ١٢
* تدبير تنقيهٔ برادهٔ آهن ومس ونقره وغيرهما ١٣
* عمل زعفران الحديد ١٣
* دهن الحديد ١٣
* معجون فولاد ١٤
* باب الحاء مع الزاء * حزم ١٤
* باب الحاء مع العين * حسك ١٥
* فصل در بيان انواع حسوه ١٥
* باب الحاء مع الضاد المعجمة * حضض ١٦
* باب الحاء مع القاف ١٧
* فصل در بيان حقنه وطريقهٔ استعمال ونسخ آن ١٧
* فصل در ذكر بعض نسخ حقن ٢٤
* باب الحاء مع اللام ٣٣
* فصل در ذكر نسخ حلواها غاريقا ٣٤
* باب الحاء مع الميم ٣٦
* فصل در ذكر حمولات ٣٦
* باب الحاء مع النون حنا ٣٨
* كتاب الخاء المعجمة ٤٠
* باب الخاء مع الباء الموحدة ٤٠
* فصل در بيان جوارشات خبث الحديد وفنجنوش ٤١
* باب الخاء مع الصاد المهملة ٤٧
* خصية الثعلب ٤٧
* باب الخاء مع الضاد المعجمة ٥٠
* فصل در ذكر خضابات ٥٠
* باب الخاء مع الطاء المهملة ٥٤
* فصل در ذكر نسخ خطاط ٥٤
* باب الخاء مع اللام خل ٥٤
* باب الخاء مع الميم ٥٤
* فصل در بيان نسخ خميرها ٥٤
* باب الخاء مع النون ٥٥
* فصل در ذكر نسخ خنديقون ٥٥
* باب الخاء مع الواو جوارش خولنجان ٥٧
* باب الخاء مع الياء المثناة التحتانيه ٥٨
* فصل در بيان نقوعات خيارشنبر ٥٩
* كتاب الدال المهملة ٦١
* باب الدال مع الالف * دارچيني ٦١
* فصل در بيان داروها ٦٤
* باب الدال المهملة مع الراء المهملة درع الصحت ٦٥
* باب الدال مع النون * دنل ٦٧
* باب الدال مع الواو ٦٩
* فصل در ذكر دواها ٦٩
* باب الدال مع الهاء ٨٣
* فصل در بيان ادهان مفرده ومركبه ٨٣
* فصل در بيان نسخ ادهان مفرده ٨٤
* فصل در بيان ادهان مركبه ٩٦
* باب الدال مع الياء المثناة التحتانية ١١٥
* ديك بر ديك ١١٥
* كتاب الذال المعجمة ١١٦
* باب الذال مع الراء المهملة ١١٦
* فصل در بيان ذروريات ١١٦
* باب الذال المعجمة مع الهاء * ذهب ١١٩
* فصل در بيان نسخ معاجين ذهب ١٢٣
* كتاب الراء المهملة ١٢٤
* باب الراء مع الالف * راح المومنين ١٢٤
* راسن ١٢٤
* رائب ١٢٥
* راهن ١٢٥
* راوند ١٢٦
* فصل در ذكر سكنجبينات راوندي ١٢٨
* فصل در ذكر اشربهٔ راوندي مسمى بديناري ١٢٩
* فصل در ذكر اقراص راوندي ١٣٤
* باب الراء مع الباء الموحدة ١٣٥
* فصل در بيان ربوب ١٣٥
* باب الراء مع العين المهملتين رساطون ١٣٦
* رسكپوه ١٣٦
* باب الراء مع الميم * رمان ١٣٧
* فصل در ذكر سفوفات قشر وحب رمان ١٤٠
* فصل در ذكر سكنجبينات رماني ١٤١
* فصل بيان اشربهٔ رمان ١٤٢
* رواصه ١٤٣
* باب الراء مع الواو * روشنائي ١٤٤
* باب الراء مع الياء المثناة التحتانية ريباس ١٤٤
* كتاب الزاء المعجمة ١٤٥
* باب الزاء مع الباء الموحدة * زباد ١٤٥

* فصل دربيان اشربهٔ زبيبيه ١٤٦
* باب الزاء مع الراء المهملة ١٤٧
فصل دربيان نسخ زرقات ١٤٧
فصل دربيان نسخ زرعوني ١٤٩
* باب الزاء مع العين * زعفران ١٥٢
* فصل دربيان نسخ دواء الكركم ١٥٣
* زنجفر ١٥٥
* زنجبيل ١٥٦
* باب الزاء المعجمة مع الواو * زوفا ١٥٧
* فصل درذكر اشربهٔ زوفائي ١٥٨
* باب الزاء مع الياء * زيرباج ١٦٠
* زيبق ١٦١
* فصل درنسخ طلاى زيبقي ١٦٤
* فصل درذكر نسخ مراهم زيبق ١٦٦
* كتاب السين المهملة ١٦٨
* باب السين مع الالف * سارو معجون ١٦٨
* باب السين مع الدال * سدر ١٦٨
* باب السين مع الراء * سرطان ١٦٩
* فصل دربيان اقراص سرطاني ١٧٢
* باب السين مع العين ايضا
* فصل درذكر سعوطات ايضا
* باب السين مع الفاء * سفرجل ١٧٣
* فصل دربيان نسخ جوارشات سفرجلى ١٧٤
فصل دربيان سكنجبينات سفرجلي ١٧٨
فصل درذكر نسخ اشربهٔ سفرجل ١٧٩
فصل دربيان نسخ ململان ١٨٠
* فصل درذكر نسخ ميبه ١٨٢
* فصل درذكر سفوفات ١٨٣
باب السين مع القاف * سقمونيا ١٩٦
فصل دربيان نسخ جوارشات سقمونيا ١٩٧
باب السين مع الكاف ١٩٨
* فصل درذكر نسخ سك ايضا
* فصل درذكر سكنجبينات واقسام نسخ مختلفهٔ آن ١٩٩
* باب السين مع اللام ٢٠٩
* فصل درذكر سلاقات ايضا
* باب السين مع الميم * سماق ايضا
* سمسم ٢١١
* باب السين مع النون * سناء مكي ٢١٢
* فصل درمطبوخات سناء مكي ٢١٣
* سنبوسه ٢١٥
* سنبل ٢١٦
* فصل درذكر نسخ انواع سنونات ٢١٨
* باب السين مع الواو ٢٢٩
* فصل درذكر نسخ سواك وسورنجان ايضا
* فصل دربيان نسخ سفوف سورنجان ٢٣٢
* فصل درذكر نسخ معجون سورنجان ٢٣٣
* سوسن ٢٣٤
* سويق ٢٣٥
* كتاب الشين المعجمة ٢٣٦
* باب الشين مع الالف * شادنج ايضا
* فصل دربيان اقراص شادنجي ٢٣٧
* شاهترج ايضا
* باب الشين مع الراء المهملة ٢٣٩
* فصل درذكر اشربه ايضا
* باب الشين مع الميم ٢٥٠
* فصل درذكر نسخ شمامه وشمومات ايضا
* باب الشين مع الهاء * شاهنشاهي ٢٥١
* باب الشين مع الياء المثناة التحتانية ٢٥٢
* فصل دربيان شيافات ونسخ آنها ايضا
* كتاب الصاد المهملة ٢٥٩
* باب الصاد مع الالف ايضا
* فصل دربيان نسخ صابون ايضا
* فصل درنسخ مراهم صابون ٢٦١
* صاروج الحكمة ايضا
* باب الصاد مع الباء الموحدة * صبر ايضا
* فصل درذكر ادويهٔ مركبه كه اصل وعمود درآنها صبر است واز الجمله ايارجات است ٢٦٤
فصل دربيان حبوب مسهله كه اصل وعمود درآنها صبر وايارج فيقرا است ٢٧٧
* فصل درذكر نسخ نقوع صبر ٣٠٢
* فصل درذكر نسخ مصبغات ايضا
* باب الصاد مع الحاء المهملة * صحناة ٣٠٣
* باب الصاد مع النون * صندل ٣٠٤
* فصل درذكر خميرهاى صندلي ٣٠٥
* فصل دربيان اشربهٔ صندل ٣٠٧
* كتاب الضاد المعجمة ٣٠٩
* باب الضاد مع الميم ايضا
* فصل دربيان نسخ اضمده ايضا
* كتاب الطاء المهملة ٣٢٩
* باب الطاء مع الباء * طباشير ايضا
* فصل درذكر نسخ جوارشات طباشيرى ٣٣٠
* فصل دربيان اقراص طباشيرى ٣٣١
* طباهيج ٣٣٩
* فصل دربيان نسخ طبيخات ايضا
* باب الطاء مع الراء المهملة * طريفي ٣٤٠
* باب الطاء مع اللام ٣٤١
* فصل درذكر نسخ اطليه ايضا
* طلـــــق ٣٥٣
* فصل درذكر نسخ اقراص كولب ٣٥٤
* باب الطاء مع الياء * طين حكمت ٣٥٦
* كتاب العين المهملة ايضا
* باب العين مع الباء الموحدة ايضا
* [illegible] دربيان نسخ عبير ايضا
* باب العين مع الراء المهملة ٣٥٧

* فصل د ربيان نسخ عرقها ى مفرده و مركبه ايضا
* باب العين مع العين المهملة * عصل ٣٦١
* فصل دربيان نسخ شرابها ى عصلي ٣٦٢
* باب العين مع الشين المعجمة ٣٦٣
* فصل دربيان عشبهٔ مغربيه ايضا
* فصل د ربيان استعمال عشبهٔ مغربيه بطريق مطبوخ ٣٦٥
* فصل دربيان د متور آشاميدن عشبه بطريق قهوه ٣٦٦
* فصل د ربيان استعمال عشبهٔ مغربيه بطريق معفوف ومعجون ٣٦٩
* فصل د ربيان استعمال عشبهٔ مغربيه بطريق حكماى فرنك ايضا
* باب العين مع الصاد المهملة * عصيك ٣٧٠
* فصل دربيان عطرها ى مركبه ٣٧١
* فصل د ذكر عطوسات ٣٧٣
* فصل درذكر عطية الله ٣٧٤
* باب العين مع القاف * عقرب ٣٧٥
* باب العين مع النون * عنب ٣٧٦
* عنـــاب ٣٧٩
* عنبـــر ٣٨٠
* فصل درذكر نسخ جوارشات عنبري ٣٨٢
* باب العين مع الواو * عود ٣٨٨
* فصـــل د ربيان نسخ بخورات عود هندي ٣٨٩
* فصل د ربيان نسخ جوارشات عودي ايضا
* فصل درذكر نسخ اشربهٔ عوديه ٣٩٩
* كتاب الغين المعجمه ٤٠١
* باب الغين مع الالف * غاريقون ايضا
* فصل دربيان نسخ حبوب غاريقون ٤٠٢
* غافث ٤٠٤
* فصل درذكر اقراص غافث ايضا
* فصل د ذكر نسخ اغاليي ٤٠٥
* باب الغين مع الراء المهملة ٤٠٧
* فصل د ذكر نسخ غراغر ايضا
* باب الغين مع العين المهملة ٤١٢
* فصل د ربيان نسخ غمولات ايضا
* باب الغين مع الميم ٤١٣
* فصل د ربيان نسخ غمرها ايضا
* كتاب الفاء ٤١٤
* باب الفاء مع الالف * فاوانيا ايضا
* فانيذ ٤١٧
* فالوذج ٤١٨
* باب الطاء مع التاء المثناة الفوقانيه ٤١٩
* فصل د ذكر نسخ فتائل ايضا
* باب الفاء مع الراء المهملة ٤٢٠
* فصل د ذكر نسخ فرزجات ٤٢٠
* باب الفاء مع العين المهملة فسويقون ٤٢٢
* باب الفاء مع اللام * فلثغميون ٤٢٣
* فلافل ٤٢٤
* فصل د ذكر نسخ فلفليون ٤٢٦
* باب الفاء مع النون * فندادیقون ٤٢٧
* باب الفاء مع الواو * فودنج ٤٢٧
* فصل د ذكر نسخ فودنجي وجوارشات فودنجي وشراب فودنج وعرق آن ٤٢٩
* فراطيقون ٤٣٠
* فيروزنوش ٤٣٠
* فوذنج ٣٠
* كتاب القاف ٤٣١
* باب القاف مع الالف * قار ٤٣١
* قاوند ٤٣١
* قراداورو ٤٣١
* فصل دربيان نسخ اقراص ٤٣١
* قرطم ٤٣٨
* قرنفل ٣٩
* قرع ٤١
* قريص ٤٤
* باب القاف مع الصاد المهملة * قسط ٤٤
* فصل درذكر نسخ ادهانيكه اصل وعمده درآنها قسط است ٤٥
* فصل درذكر نسخ معاجين قسطي ٤٨
* باب القاف مع الطاء المهملة * قطاف ٤٩
* قطابفا ٤٩
* قطر ٤٩
* فصل درذكر نسخ قطورات ٥٠
* باب القاف مع الفاء * قفر اليهود ٥٣
* باب القاف مع النون * قنبيل ٥٤
* قنه ٥٥
* باب القاف مع الياء المثناة التحتانيه ٥٥
* فصل درذكر نسخ قيروطيات ٥٥
* قيقب ٥٨
* كتاب الكاف ٥٩
* باب الكاف مع الالف * كادى ٥٩
* فصل د ذكر نسخ اشربهٔ كل ٦٠
* كافور ٦٢
* فصل دربيان نسخ جوارشات كافوري ٦٣
* فصل درذكر نسخ عرقها ى كافوري ٦٥
* فصل دربيان نسخ اقراص كافوري ٦٥
* كاكنج ٦٨
* كامخ ٧٠
* كاهجي ٧٠
* باب الكاف مع الباء الموحده * كباث ٧٠
* كبر ٧٠
* حب كبر ٧١
* فصل دربيان نسخ اقراص كبر ٧٢

* کبریت ۴۷۳
* فصل درذکر نسخ دواء الکبریت ۴۷۴
* فصل درذکر نسخ دهن الکبریت ۴۷۵
* کبوس ۴۷۷
* کتم ۴۷۷
* فصل درذکر نسخ اکحالی که اثمد که سنك
هرمه است درآنها داخل نیست ۴۷۸
* باب الکاف مع الراء المهملة * کردناج ۴۸۱
* باب الکاف مع الشین المعجمة * کشوث ۴۸۱
* فصل دربیان نسخ شرابهائی که اصل
وعمود درآنها کشوث است ۴۸۲
* باب الکاف مع اللام * کل کامه ۴۸۵
* باب الکاف مع المیم ۴۸۵
* فصل درذکر نسخ کمادات ۴۸۵
* کمون ۴۸۶
* فصل دربیان جوارشاتیکه اصل وعمود
درآنها کمون است ۴۸۷
* باب الکاف مع النون * کندر ۴۹۰
* فصل درذکر نسخ جوارشات کندری ۴۹۱
* باب الکاف مع الهاء * کهربا ۴۹۲
* فصل درذکر نسخ اقراص کهربا ۴۹۳
* فصل دربیان کهلوری ۴۹۵
* کتاب اللام ۴۹۶
* باب اللام مع الالف * لازورد ۴۹۶
* فصل دربیان نسخ حبوب لاجورد ۴۹۷
* لادن ۴۹۸
* باب اللام مع الباء الموحدة ۴۹۹
* فصل دربیان البان حیوانات ۴۹۹
* لبن الاتان ۵۰۰
* لبن البقر ۵۰۱
* لبن الرماک ۵۰۱
* لبن الضان ۵۰۱
* لبن اللقاع ۵۰۱
* لبن المعز ۵۰۲
* لبن النساء ۵۰۲
* لبا ۵۰۳
* فصل دربیان ماء الجبن وحقیقت
ومنافع وخواص واوقات شرب ومقدار
وانواع آن وبیان غذا واحتماء دران
وآنکه شیر کدام حیوان بهتر است ودران
ضمن نه فائدة مذکور می شود ۵۰۳
* فایدة اولی دربیان حقیقت ماء الجبن ۵۰۳
* فائدة دوم دربیان منافع وخواص
ماء الجبن ۵۰۳
* فائدة سوم دربیان اوقات استعمال
ومقدار شرب آن ۵۰۴
* فائدة چهارم دربیان انواع
ماء الجبن ایضا
* فائدة پنجم دربیان وقت غذا وتعیین
اغذیه دراثنای شرب ماء الجبن ۵۰۶
* فائدة ششم دربیان آنکه شیر کدام
حیوان الیق وانسب است جهة این امر ۵۰۷
* فائدة هفتم دربیان اوصاف بز ایضا
* فائدة هشتم دربیان نسخ ماء الجبن وفائدة
آن ودستور بعضی اطبا دران ۵۰۷
* فائدة نهم دربیان بعض نسخ مستعمله
درماء الجبن از سکنجبینات وسفوفات
وحبوب وغیره ۵۱۰
* فصل دربیان لبن حامض وانچه ازان
ترتیب دهند ۵۱۲
* مخیض ۵۱۴
* فصل درذکر نسخ لبانة الطولونیة ۵۱۵
* فصل درذکر نسخ لبوبات ۵۱۵
* باب اللام مع الجاء المهملة ۵۱۷
* فصل دربیان لحوم ۵۱۷ه
* تدرج ۵۱۸ه
* حبارى ۵۱۸ه
* حمامه ۵۱۸ه
* دجاج ۵۱۹ه
* دج ۵۲۰ه
* دراج ۵۲۰ه
* سلوی ۵۲۰ه
* سمانی ۵۲۱ه
* ضان ۵۲۱ه
* طیهوج ایضا
* غضفور ایضا
* غزال ۵۲۲ه
* فاخته ایضا
* فراخ ایضا
* قبج ایضا
* قطا ۵۲۳ه
* قمری ایضا
* ماعز ایضا
* فصل درذکر نسخ ماء اللحم ۵۲۴ه
* فصل دربیان مرقهای بعض لحوم ۵۳۱ه
* باب اللام مع الخاء المعجمه ۵۳۲ه
* فصل دربیان لخالیج ایضا
* باب اللام مع العین المهملة * لسان
الثور ۵۳۳ه
* فصل دربیان خمیرهای لسان
الثور ۵۳۳ه
* فصل درذکر شرابهای لسان الثور ۵۳۴ه
* باب اللام مع الطاء المهملة ۵۳۵ه
* فصل دربیان نسخ لطوخات ۵۳۵ه
* باب اللام مع العین المهملة ۵۳۶ه
* فصل دربیان تسخ لعوقات ۵۳۱ه

* باب اللام مع الكاف * لك ٥٣٩
* فصل درذكر نسخ دواء اللك ٥٤٠
* فصل درذكر نسخ مفونات لك ٥٤٢
* فصل دربيان نسخ اقراص لك ٥٤٣
* باب اللام مع الواو * لؤلؤ ٥٤٤
* فصل دربيان حبوب لؤلؤ ٥٤٦
* فصل درذكر نسخ خميرهاى لؤلؤ ٥٤٦
* فصل دربيان نسخ مفونات لؤلؤ ٥٤٨
* فصل دربيان اقراص لؤلؤ ٥٥٠
* لوزالمر ٥٥٢
* فصل دربيان الوان ٥٥٢
* باب اللام مع الياء المثناة التحتانيه * ليمو ٥٥٢
* كتاب الميم ٥٥٥
* باب الميم مع الالف ٥٥٥
* فصل دربيان نسخ ماء الاصول ٥٥٥
* فصل دربيان نسخ ماء البزور ٥٥٩
* ماء البقول وغيره ٥٦١
* مادة الحيوة ٥٦٣
* مازريون ٥٦٥
* فصل درذكر نسخ حبوب مازريون ٥٦٦
* فصل دربيان نسخ مالك البول والمني ٥٦٨
* ماش ٥٧١
* برا ٥٧١
* بري ٥٧٢
* پاپر ٥٧٢
* بهتى ٥٧٢
* دال ٥٧٢
* منكوچهي ٥٧٣
* ماش پلاو ٥٧٤
* كهچري مادة ٥٧٤
* لهچري بهوني ٥٧٤
* لدوي ماش ٥٧٤
* باب الميم مع الشاء المثلثة * مثروذ يطوس ٥٧٤
* باب الميم مع الدال المهملة ٥٧٤
* فصل دربيان خواص ومنافع ونسخ انواع مداد و بيان ساختن وامتحان خوبي وبدي آن ايضا
* فصل دربيان نسخ ماء الحيوة ٥٨٠
* فصل ايضا
* باب الميم مع الراء المهملة ايضا
* فصل درذكر نسخ مربيات ايضا
* مرجان ٥٨١
* مرداسنج ٥٨٢
* فصل درذكر نسخ مروخات ٥٨٣
* فصل دربيان آنكه مزامم ازچه قسم ادويه مركب اند وچگونكي آنها ايضا
* فصل دربيان مدت عمر وبقاى اثر مزامم ٥٨٨
* قوانين معالجات قروح ايضا
* فصل دربيان نسخ مرهمها ٥٩١
* فصل درذكر مري ٦٠٩
* باب الميم مع العين المهملة * مسك ٦١٢
* فصل دربيان جوارشاتيكه اصل وعمود دراتها مسك است ٦١٤
* فصل دربيان حبوب مسكي ٦١٥
* فصل درذكر نسخ دواء المسك باقسام شتى ايضا
* فصل درذكر نسخ معمنات ٦٢٣
* فصل دربيان نسخ معوحات ٦٢٥
* فصل دربيان معهلات ٦٢٦
* تنبيه ٦٢٧
* ضابطهٔ كليه در معهلات ٢٩
* فصل دربيان منضجات ومعهلات ٣١
* فصل دربيان نسخ معي ٣٦
* باب الميم مع الصاد المهمله * مصطلى ٣٧
* فصل درذكر نسخ جوارشاتيكه اصل عمود دراتها مصطلى است ٣٩
* باب الميم مع الضاد المعجمه ٤٠
* فصل درذكر نسخ مضمضها ايضا
* باب الميم مع الطاء المهملة ٤٢
* فصل دربيان مطبوخات ونسخ آنها ايضا
* فصل دربيان نسخ مطبوخات ٤٣
* باب الميم مع العين المهملة ٤٥
* فصل درذكر نسخ معاجين وطريق ساختن آنها ٤٥
* فصل دربيان نسخ معاجين غير معهلة ٤٦
* فصل دربيان معاجين معهله ٥٩
* بيان نسخ معاجين معهله ايضا
* باب الميم مع الغين المعجمه ٦٠
* فصل دربيان نسخ مغلى ايضا
* باب الميم مع الفاء ٦٢
* فصل دربيان مفرحات ونسخ آنها ٦٢
* باب الميم مع القاف * مقل ازرق ٦٨٠
* فصل درذكر نسخ حبوبيكه اصل وعمود دراتها مقل است ٨١
* فصل دربيان ضماداتيكه اصل عمود دراتها مقل است ٨٤
* فصل دربيان معهيله اصل وعمود دران مقل است ٨٦
* فصل دربيان مقيئات وقيء ومنافع ومضار ان ٨٨
* دربيان حابسات قيء ٩٠

* باب الميم مع اللام * ملح ٦٩٣
* باب الميم مع الواو * موم ٦٩٩
* موميا ٧٠٠
* موميائي انساني ٧٠٢
* موميائي سك بچه ٧٠٢
* بيان جودت موئي وكيفيت وخواص ومنافع و طرق استعمال آن مفردا ومركبا ٧٠٢
* دستور حل نمودن موميائي ٧٠٤
* فصل دربيان حبوبيكه اصل و عمود درآنها موميائي است ٧٠٤
* باب الميم مع الهاء ٧٠٥
* فصل درذكرنسخ مهزلات ٧٠٥
* باب الميم مع الياء المثناة التحتانيه
* ميعه ٧٠٦
* كتاب النون ٧٠٧
* باب النون مع الالف * نارنج ٧٠٧
* نارجيل بحري ٧٠٧
* ناطف ٧٠٩
* نانخواه ٧٠٩
* باب النون مع الباء الموحدة ٧١١
* فصل درذكرنسخ انبذه ٧١١
باب النون مع الشين المعجمه ٧١٢
* فصل درذكرنسخ نشوقات ٧١٢
* باب النون مع الضاد المعجمة * نضوح ٧١٢
* باب النون مع الطاء المهملة ٧١٢
* فصل درذكرنسخ نطولات ٧١٢
* باب النون مع العين المهملة نعنع ٧١٤
* باب النون مع الفاء ٧١٥
* فصل درذكرنفوخات ٧١٥
* باب النون مع القاف ٧١٦
* فصل دربيان نقوعات ٧١٦
* باب النون مع الياء المثناة التحتانيه
* نيلوفر ٧١٩
* نينب يعني نيم ٧٢٠
* فصل دربيان مرهمهائيكه اصل وعمود درانها نينب است ٧٢١
* كتاب الواو ٧٢٢
* باب الواو مع الجيم * وج ٧٢٢
* فصل دربيان وجورات ٧٢٣
* باب الواو مع الراء المهمله * ورد ٧٢٣
* جلنجبين ٧٢٤
* حب الورد ٧٢٥
* دهن الورد ٧٢٥
* شراب الورد ٧٢٦
* عرق الورد ٧٦٩
* فصل دربيان نسخ اقراصيكه اصل وعمود درآنها ورد است ٧٣٠
* كتاب الهاء ٧٣٦
* باب الهاء مع الراء المهمله * هريسه ٧٣٦
* باب الهاء مع النون * هندبا ٧٣٦
* كتاب الياء المثناة التحتانيه ٧٣٨
* باب الياء مع الالف * ياقوت ٧٣٨
* فصل دربيان نسخ معاجينى كه اصل وعمود درآنها ياقوت است كه مسمى بياقوتى است ٧٣٩
* فصل دربيان مفرحات ياقوتى ٧٤١
* خاتمه دربيان ادويهٔ جديده وخواص
* منافع وطرق استعمال آنها ٧٤٢

جلد ثاني مجمع الجوامع
ذخائرالتراكيب مشهور
بقرابادين كبير

بسم الله الرحمن الرحيم

* كتاب الحاء المهملة *

* باب الحاء مع الالف *

* حافظ الاجساد جهت سوء القنيه واستسقا وامراض باردهٔ معده ودماغ وجميع اعضارا مفيد است وگفته اند كه مدر
به تجربه رسيده درجميع افعال بهتر از دواء الكركم است * صنعت آن دارچيني پوست بيخ كبر فقاح اذخر از هريك پنج مثقال
زعفران پانزده مثقال سنبل الطيب شش مثقال سنبل رومي ريشه والانيسون دوقواسارون ريوند چيني فطراسا ليون مرصع
صافي ازهريك چهار مثقال قسط شيرين حب بلسان رب السوس عصارهٔ غافث ازهريك سه مثقال قوة الصبغ سعد كوفي ده
هريك دومثقال زيت كهنه بوزن جميع ادويه ادويه را كوفته پيخته بزيت چرب نموده باسه وزن ادويه عسل مصفى مخلو
هوشته معجون سازند * حافظ الجنين طفل را از اسقاط نگاهدارد وچون دربعضى امزجهٔ طفل بعد از تولد جوششى بهم ميرساند
كه موجب هلاك او ميشود استعمال اين معجون درايام حمل موجب رفع آن ميگردد * صنعت آن مرواريد ناسفته كهربا
بسد محرق مغسول صندل سرخ صندل سفيد طباشير سفيد درونج عقربي عفص بيخ انجبار كل ارمني ازهريك دومثقال وبيخ
مغز تخم هندوانه تخم خرفهٔ مقشر ازهريك پنج مثقال عنبر اشهب دودانگ ونيم شربت غورهٔ سي مثقال نبات سفيد پنجاه مثقال
عسل بيست مثقال ورق نقره بيست عدد بدستور مقرر مرتب نمايند ودر ابتداى حمل چهل روز هر روز يك مثقال آن
با كلاب ده مثقال بنوشند وقلمي فرموده اند كه اين نسخه تاليف بندهٔ درگاه امير المؤمنين علويخان است ومجرب است
* حافظ الروح حكيم صالح خان خال آن مرحوم * صنعت آن موميائي دارا بجردي يك مثقال عنبر اشهب نيم مثقال اين هردورا
در روغن مغز پسته پنج مثقال گداخته ورق طلا ورق نقره ازهريك يك مثقال اين هردورا بشهد صافي ده مثقال حل كرده خ
خرفهٔ مقشر پنج مثقال مشك خالص جدوار خطائي مجرب ازهريك يكدانك ونيم ترنجبين محلول نود مثقال رب سيب شيرين و
شيرين رب انار شيرين عرق بها عرق بيد مشك كلاب ازهريك نود مثقال عسل سفيد مصفى سي مثقال بدستور مقرر معجون
سازند ودرظرف چيني نگاهدارند * حافظ الصحة شيخ رئيس رح اين تركيب از اقتراح شيخ ابو علي است كه در رسالهٔ منظومهٔ
خود ذكر كرده حافظ صحت ومقوي بدن است * صنعت آن عنبر اشهب عود قماري خام راسن تخم خشخاش زعفران مصطكى

رومي سعد كوفي از هريك يك مثقال كشنيز خشك رازيانه از هريك نيم مثقال ورق الغنب بريان كرده كه اندك بريان كرده
باشند هشت مثقال عسل سفيد مصفى بوزن مجموع ادويه قند سفيد دووزن مجموع ادويه بدستور مقرر معجون سازند
ودر ظرف چيني نگاهدارند شربتى تا نيم درم * حافظ الصحة قلمي فرموده اند له از تاليف سيد ميرمحمد هادي والد ماجد
فقير است قدس سره مقوي بدن وحافظ صحت است خصوص درا مزجهٔ بارده وپيران راكه بنهايت نافع است * صنعت آن
مرواريد دارا بجردى عنبر اشهب از هريك يك قيراط مصطكي رومي يكدانك همه را در پيالهٔ چيني كرده روغن مغز بسته
دو مثقال بر روى وى نموده در قدر مضاعف بگذارند تا كداخته شوند پس بگيرند مشك تبتي قيراطي باز هر حيوانى
اسطهبا ناتي سه قيراط قرنفل دارچيني عودهندي خصية الثعلب مصري جوزبوا بسباسه عودالصليب درونج عقربي زنجبيل
جدوار خطائي مجرب از هريك يكدانك همه را كوفته بيخته بروغن مذكور چرب نموده شيرهٔ نبات بقوام آورده بسرشند
وسه حصه نمايند هرروز يك حصه را تناول نمايند بعد ازان عسل سفيد مصفى پنج مثقال تخم فرنجمشك يك مثقال كل
ده مثقال بنوشند * حافظ الصحة قلمي نموده اند كه از تاليف محمد هاشم المخاطب بحكيم معتمد الملوك علويخان است
جملهٔ مفرحات است بجهت خفقان ومالنخوليا ى مراقي وسوء مزاج حار قلب ودماغ وازبراى ناقهين از امراض حاره
امراض حادثه از سوداى محترق از صفراوخون وحفظ صحت امزجهٔ حاره مجرب است * صنعت آن مرواريد نا سفته كهربا
لاجورد مغسول حجرباد زهر معدني از هريك يك مثقال صندل سفيد كل كاوزبان كشنيز خشك مقشر كل نيلوفر مغز تخم الدومه
تخم خيارين تخم كاهني مقشر تخم خربزهٔ مقشر غنچهٔ كل سرخ از هريك دو مثقال ورق طلا ورق نقره عنبر اشهب مشك تركى
خالص طين مختوم واكر نباشد بدل آن طين داغستاني از هريك نيم مثقال آب سيب شيرين آب زرشك از هريك بيست وپنج مثقال
قنبات سفيد نود مثقال بدستور مقرر معجون سازند شربتى يكمثقال * باب الحاء مع الباء * * فصل در بيان حبوب واين مشتمل
بر دو نوع است يكى حبوب غير مسهله ودويم حبوب مسهله اما حبوب غير مسهله * بدانكه تركيب حبوب از اختراعات ماهره
واز قبيل معاجين است ومسهلهٔ آن را تا سه ماه قوت باقي است بعد ازان ضعيف ميكردد ومبهي ومقوي آن كه مشتمل برادويهٔ
كباروز والخاصية باشد تا يك سال وافيون دار آن تا دو سال وانچه مشتمل نباشد برادويهٔ مذكوره تا يك ماه وبايد انچه
ازبراى تقويت معده ساخته شود اجزاى آن اندك جريش وحبوب آن بمقدار اندك بزرك ساخته شود تا دير در معده
بماند واثر قوي بخشد وانچه ازبراى تقويت ارواح وقوى باشد اجزاى آن نرم وحبوب آن صغار باشد تا زود منحل كشته
اثر آن باعماق اعضا وارواح وقوى برسد وبايد كه تازه بتازه ساخته شود ونكذارند كه بسيار كهنه كردد كه قوى وعمل آن ضعيف
كردد وبايد بحسب مزاج شخص ومرض وقوت وضعف وسن وفصل وغيرها ساخته شود وادويهٔ محتاج اليه را بمقدار تمام بحسب
آن اخذ نموده ادويه مصلحه ومبدرقهٔ وغيرها را بحسب لايق بآن تركيب نمايند چنانچه درمقدمه ذكر يافت * حبى كه باده
بشكند وفتق واورام خصيه را نافع باشد * صنعت آن تخم كرفس هزار اسپند انيسون مصطكي زعفران از هريك يكدرم پوست
هليلهٔ كابلي آملهٔ منقى سكبينج مقل از هريك دودرم نطرا سالبون پودنه اذخر مكي قسط زرنباد درونج عقربي اسارون از هريك
سه درم كوفته بيخته بآب سداب حب سازند هرروز يك درم تناول نمايند * حب البخور بخور را ئل كند وبوى دهان را خوش
كرداند * صنعت آن پوست اترج تازه برك فرنجمشك سنبل الطيب قرنفل جوزبوا نارمشك هيل بوا كبابهٔ چيني زنجبيل
بسباسه سعد كوفي اجزا مساوي مشك تركيب خالص قدرى كوفته بيخته بكلاب يا بآب سيب مرشته حب سازند ووقت حاجت

دردهان نگاهدارند * حب التخر دیگر بوی دهن را زائل کند ودهن را خوشبوی سازد * صنعت آن سعد کوفي اذخر ملي منبر
عود هندي خام کلنار صندل سفید قشور اترج رامك تاقلهٔ صغار از هریك دو درم لوفته پخته حبوب بندند هرحبی مقدار درسه
درد دهن نگاهدارند * حب جالینوس که مجامعت را قوت دهد * صنعت آن مغز سرگنجشك که در وقت هیجان کوفته یا شند
شقاقل مصري تخم پیاز سفید کشن خرما اجزا مساوي کوفته پخته حب سازند ودر وقت حاجت یك حب را در شراب ریحا
حل کرده بنوشند که نعوظ تمام آورد * حب حابس دم لي * صنعت آن مروارید ناسفته مرجان سفید اگر نباشد مرجان فرمزي
کهربای شمعي نادز هر معدني خطائي کل ارمني کل مختوم کل داغستاني دم الاخوین کثیرا صمغ عربي طباشیر حب الآس
از هریك یکدرم پوست بیخ انجبار نشاسته از هریك سه درم احجار را بر روی سنك سماق صلایه کرده باقي ادویه را کوفته
پخته با آب برگ بارتنگ که بهدانه کوبیده دران شیره کشیده باشند سرشته حبوب سازند هرحبی بمقدار نخودی کوچك
شربتي از پنج حب تا ده حب * حب حابس دم لي به نسخهٔ دیگر * صنعت آن کهربای شمعي کل ارمني دم الاخوین کثیرا
صمغ عربي طباشیر حب الآس از هریك یکدرم پوست بیخ انجبار نشاسته از هریك سه درم ادویه را کوفته پخته با آب برگ
بارتنك که بهدانه کوبیده دران شیره کشیده باشند سرشته حبوب سازند هرحبی بمقدار نخودی کوچك شربتی از پنج حب
تا ده حب * حب حمیات مزمنه منقول از قرابادین قانون این حب نافع است از برای حمیات مزمنه وضعف کبد وطحال
وابتدای استسقا * صنعت آن کما فیطوس کاذریوس زعفران لك مغسول افسنتین رومي از هریك ده درم تخم کرفس انیسون
بزرالوازیانج از هریك پنجدرم عصارهٔ غافث کل سرخ دارچیني پوست بیخ کبر کزمازج از هریك هشت درم تخم کشوث پنج
درم جعدهٔ زوفای خشك از هریك هفت درم واگر صرفه باشد زیاده کنند درین حب رب السوس پانزده درم واگر طحال
باشد زیاده کنند بران اسقولوقندریون بوزن ده درم بدستور حب سازند شربتی یك مثقال * حب الزخیر امهال لهنه
وزخیر را نافع باشد وقتیکه حرارت وتپ نباشد * صنعت آن جندبیدستر اسارون میعهٔ سائله بزرالبنج مفید کند رمعاوي
کوفته پخته با آب حب سازند شربتی دو درم * حب زرنیخ بجهت حمیات باردهٔ ورطوبت معدهٔ وبواسیر منقول از حکیم
حسین جراح از تلامذهٔ والد ماجد نواب مرحوم قدس الله مرقدهما * صنعت ان زرنیخ ورقي مرداسنك مقل ازرق اجزاء
مساوي مقل را کوفته در آب کرم حل کرده دواهای دیگر را کوفته پخته بآن سرشته حبها سازند هرحبی بمقدار نخودی کوچکی
شربتی یك حب * حب معال که سینه را پاك کند وآواز صاف گرداند وحرارت ومزمنه بارد را نافع است * صنعت ان مغز
بادام تلخ وشیرین بزرك بریان چلغوزه از هریك دو درم لثیرا انیسون صمغ عربي اصل السوس رب السوس از هریك
نیمدرم فانیذ وقند از هریك چهاردرم کوفته پخته با آب رازیانه قدری عسل حب سازند * حب معال که سینه را نرم کند
وعطش را تسکین دهد * صنعت آن اصل السوس صمغ عربي کثیرا مغز تخم خیارین طباشیر از هریك دو درم مغز بنبه دانه
باقلا مقشر از هریك سه درم زعفران نیم درم کوفته پخته حب سازند ودر زیر زبان نگاهدارند * حب معال که ضیق النفس
وصرفهٔ شدید را نافع باشد وآواز را نیکو گرداند * صنعت آن مغز بادام شیرین بزرالکتان حب الصنوبر از هریك دو درم
کثیرا صمغ عربي انیسون از هریك یکدرم اصل السوس رب السوس از هریك نیمدرم فانیذ شکر از هریك چهاردرم اجزاء
کوفته پخته با آب رازیانه سرشته حب سازند ودر وقت حاجت در زیر زبان نگاهدارند ودر نسخهٔ دیگر مقل ازرق دودرم
داخل ونوشته که بهر را نافع است وسینه را نرم کند وصدر را صافي میگرداند * حب المعال دیگر که جهت سرفهٔ کهنه وصدا

نافع باشد * صنعت آن صمغ عربي كثيرا مغز بادام شيرين مقشر مغز بهدانه مغز حب القرطم رب السوس نشاسته حب الصنوبر
الكبار تخم خرفهٔ مقشر شكر طبرزد از هريك سه درم باقلا مقشر مغز تخم خيارين مغز تخم كدو از هريك پنجدرم كوفته پيخته
بلعاب بزرقطونا سرشته حبوب بندند ويكى بعد ديكرى در دهان نگاهدارند وآب آن را فروبرند * حب السعال ديگر
* صنعت آن مغز تخم خيارين مغز تخم كدو رب السوس باقلا مقشر بالسويه كوفته پيخته بلعاب بزرقطونا سرشته حبوب مقرص
بسته زيرزبان نگاهدارند * حب السعال ديگر كه درزيرزبان نگاهدارند * صنعت آن صمغ عربي كثيرا از هريك سه درم
مغز بهدانه باقلا مقشر مغز تخم خيارين مغز تخم خرفهٔ مقشر مغز تخم كدو از هريك هفت درم كوفته پيخته بلعاب بزرقطونا
لعاب بهدانه نيكو سرشته حبها پهن ساخته وقت خواب در دهان نگاهدارند * حب سعال ديگر تاليف ميرمحمد زمان والد
حكيم ميرمحمد مؤمن صاحب تحفه در وقتيكه بالسوفه تپ نباشد * صنعت آن تخم رازيانه تخم كرفس رب السوس پرسياوشان
بادام تلخ مقشر بالسويه بالعاب تخم كتان سرشته حبوب يا اقراص سازند ودومثقال ازان بامطبوخ مناسب بدهند * حب السعال
ديگر جهت ضيق النفس وهرفهٔ دائمي سخت وتاءثين سينه وتصفيهٔ صوت وربو نافع است * صنعت آن مغز بادام شيرين شش
كتان بريان كثيرا صمغ الصنوبر الكبار صمغ عربي انيسون اصل السوس رب السوس فانيذ شكر بالسويه بااندك عسل و
آب رازيانه بسرشند وحبوب سازند ودرزيرزبان نگاهدارند واگر مفرطح سازند بهتر است * حب سعال نافع جهت سعال
ملح بلانغت كه در شب بعد از خواب شدت نمايد منقول از حاوي صغير * صنعت آن نشاسته كثيرا مغز بادام مغز بهدانه
تخم كاهو مقشر رب السوس اجزا مساوي كوفته پيخته بلعاب بهدانه ولعاب اسبغول عجين نموده حبوب سازند هرحبى
بقدر نخودى * حب السعال ديگر كه از جهت مادهٔ باردهٔ كه موجب تغير صوت شود نافع است * صنعت آن خرد
مقلوب اللوز المرفلفل دار فلفل بادیان از هريك يك درم زعفران يك دانك كوفته پيخته بعسل يا بشيرهٔ شونيز
سرشته حب نمايند * حب سعال خار * صنعت آن پوست بيخ رازيانه پرسياوشان تخم كرفس رب السوس مغز بادام شيرين
مساوي كوفته پيخته بآب حب سازند * حب سعال ديگر كه سرفهٔ خشك را نافع باشد * صنعت آن نشاسته صمغ عربي رب
السوس تخم خيارين تخم خطمي كثيرا كوفته پيخته بلعاب بهدانه حب سازند * حب سعال افيونك اردرافيون ذكر يابس
* حب سم الفار از تراكيب اطباى هند است گفته اند كه جميع حميات وبثور را بعمل باحراق باصلاح آورد واكثر اطباء
هند آن را در مرض معروف بآتشك استعمال مينمايند وفى الحقيقة اگر موجب هلاك مريض نگردد مرض را زود باصلاح
مى آورد * صنعت آن سم الفار سنك بصري هرد ومساوي كوفته پيخته در عصارهٔ برگ قناء الحمار يك روز تمام سحق
نمايند وبمقدار تخم ترب حب سازند وچون سه روز از تپ بگذرد يك حب را بوقت شروع تپ بخورند تپ شدت نيرو
رد فع شود وبعد از دفع تپ اگر حرارت قوي بجگر وقلب حادث شده باشد ده درم شيرهٔ تخم خرفهٔ مقشر كه در آب شيرهٔ لشيل
باشند باده درم نبات سفيد وده درم گلاب ممزوج كرده بخورند وهمين يك روز كفايت كند وحاجت بروز دوم نيفتد
واگر احيانا شخصى را تپ باقي ماند روز دوم نيز تجويز دادن اين حب كرده اند * حب الشفا تاليف ميرزا محمد حسين
حسيني طبيب مستعمل در تپهاى دموي وصفراوي فرموده اند كه اين حب را در ين تپها وسائر امراض حاره نفع عظيم
است * صنعت آن صندل سرخ صندل سفيد از هريك پانزده مثقال طباشير سفيد نشاسته از هريك پنج مثقال بزرالبنج سفيد
پانزده مثقال كافور قيصوري زعفران از هريك يك مثقال كوفته پيخته بگلاب سرشته حبها سازند هرحبى بقدر نخودى

شربتی پنج حب * حب مرجان که حب کبر نیز نامند جهت سپرز مجرب است * صنعت آن مرجان سوخته صبر زرد سقوطری
تخم کرفس غاریقون هش سفید ملح هندی از هریك یک درم پوست بیخ کبر ریوند چینی از هریك دو درم کوفته بیخته با
برک بید سرشته حبوب سازند شربتی یك مثقال با ماء العسل بیاشامند * حب ممسك منی که امساک ونشاط وسکر آورد ومنوم
ومشهی وحکیم مؤمن کفته که من آنرا بمویز عمر مسمی ساخته ام مجرب است * صنعت آن زبیب صد دانه بیخ شوکران بزرالبنج
از هریك سه مثقال کوفته بیخته وزبیب را بآن مخلوط ساخته وسرشته در صد وپنجاه مثقال آب بجوشانند تا آنکه آب را بتمامی
جذب کند پس آنرا حبوب ساخته نکاهدارند هر حبی بقدر نخودی شربتی یك حب واکر کیفیت او را قوی تر خواهند با بوی کل
شیرازی که ورق الخیال است بجوشانند * حب ممسك دیکر * صنعت آن دانهٔ تمر هندی سه چهار روز در آب خیسانیده
پوست آن را دور کرده مغز آن را با دو چندان قند سفید کوبیده حبوب سازند هر حبی بقدر نخودی شربتی دو حب وحکیم مؤمن
کفته رفع آن را خوردن آب لیمو میکند واطبای هند با آن تخم سرس که دوای هندیست نیز ضم مینمایند * حبی که مسلول ومدقوق
را سودمند بود وسرفه که از نزلهٔ کرم بود نافع باشد * صنعت آن صمغ عربی کثیرا مغز بهدانه تخم خطمی پاک کرده از هریك
سه درم مغز بادام شیرین تخم کدو مغز تخم خیارین از هریك پنج درم رب السوس نشاسته تخم کاهو تخم خرفه از هریك سه درم شکر
طبرزد ده درم کوفته بالعاب اسبغول سرشته حب سازند شربتی یك مثقال * حب مدر حیض حب الغار قنه مساوی کوفته در
سرشته حبوب سازند شربتی یک مثقال * صنعت آن که بهندی کنوله نامند جهت حبس هیضه ورفع سمیت آن * حب نارنجی
لی نارنکی را بکذارند همین قسم درست تا پوسیده کردد وخشک شود ووقت حاجت با پوست ومغز وتخم نرم بکوبند وحبوب
بندند هر حبی مقدار نخودی شربتی از دو حب تا پنج حب بعد از نقای معده بقی ویا اسهال ویا بهر دو ونزد افراط آن فرو برند
* حب النکهة این حب بوی دهان خوش کند ونشاط وقوت مجامعت بیفزاید ومستعمل این از جماع لذت عجیب یابد * صنعت آن
سلیخهٔ سیاه قرفة الطیب از هریك نیم دانك مشك تبتی یك دانك جوزبوا یك مثقال وچهار دانك پوست زرد اترج اذخر
پوست هلیلهٔ کابلی از هریك پنج درم عود هندی غرقی خام مصطکی از هریك دو دانك صندل سفید نیم مثقال کوفته بیخته بعسل
مصفی سرشته حبها سازند هر حبی بقدر نخودی چهار حب پیش از جماع بخورند ویك حب در دهان کیرند مقوی جماع بود
* حب النکهة به نسخهٔ دیکر * صنعت آن جوزبوا قاقله کافور دارچینی خولنجان از هریك یکدرم مشك تبتی دو دانك پوست
زرد اترج کبابهٔ چینی بسباسه از هریك یك مثقال سعد کوفی دو درم کوفته بیخته بکلاب سرشته حبها پهن سازند ودر دهان
نکاهدارند * حب النکهة دیکر که بخر را به برد ودهن را خوشبو کند * صنعت آن جوزبوا قاقله فوفل کافور قرنفل دارچینی خولنجان
از هریك یکدرم مشك خالص دو دانك اجزا را جدا ومشك را جدا سائیده با کلاب سرشته حبوب سازند ودر دهان نکاهدارند
واکر اراه کنند که معده از فضول عفنهٔ مفسده پاک شود مخلوط سازند بآن ادویهٔ ایارج فیقرا مساوی همه واز کافور
شربت ساقط سازند شربتی یك مثقال * حبی که درد نقرس در ساعت بنشاند * صنعت آن انیسون زیرهٔ کرمانی مدبر فلفل
سفید مغز حب القرطم از هریک ده درم سلیخه یکدرم زنجبیل فرفیون از هریك چهار درم مصطکی ششدرم سورنجان
بیست درم کوفته بیخته بآب رازیانه سرشته حب سازند شربتی دو درم بآب زیره * حبی که نعوظ تمام آورد ودر بطوء انزال اثری
تمام دارد * صنعت آن عود قماری قرنفل فلفل از هریك سه درم زعفران نیم درم بالنکو دو درم دار فلفل تخم بابونه مروارید
ناسفته از هریك یکدرم کوفته بیخته با قند بقوام آورده بسرشند وحب سازند هر حبی مقدار نخودی * حبی که بوی سیر

وپیاز وشراب ازدهن به برد * صنعت آن پوست ترنج فرنجمشك هیل زنجبیل کبابه بسباسه سعد ازهریك پنج درم مشك
طباشیر ازهریك نیم درم عنبر اشهب نیم مثقال صندل بکلاب سوده ده درم صمغ عربي دانکی کوفته پیخته بکلاب سرشته
حب سازند * حب کبابه که نیز همین خاصیت دارد * صنعت آن کبابهٔ چیني قرنفل قرفه طباشیر ازهریك دودرم مشك
دانکی عنبر نیم درم عود یکدرم کوفتهٔ پیخته بکلاب که صمغ عربي دران خیسانیده باشند سرشته حب سازند * حب شنجرف
که امراض بلغمي وریاح راکه سبب آن ضعف معده وبلغم ورطوبت آن باشد نافع است * صنعت آن شنجرف مشك خالص
ازهریك یکدرم زعفران جوزبوا بسباسه فلفل مویه ازهریك دودرم اجزا راسحق بلیغ نموده بآب زنجبیل تر حب بندند
هرحبی مقدارماشی شربتی یك حب تا سه حب زیاده نخورند * حب طین ارمني نافع جهت قرحهٔ امعا * صنعت آن کل ارمنی
درم الاخوین ازهریك یك مثقال پوست بیخ انجبار بارتنك بریان ازهریك سه مثقال زهرمهره صمغ عربي سماق ازهریك
دومثقال کوفته پیخته هرروز سه حب فروبرند وازعقب آن شیرهٔ تخم خرفهٔ مقشر سه مثقال شیرهٔ کشنیز خشك یکدرم شیرهٔ
دانهٔ هیل ثلث درم پوست بیخ انجبار نرم کوبیده وبارتنك ازهریك نیم مثقال بران پاشیده بنوشند واگر شربت صندل
یك درم اضافه کنند بد نیست * حب نافع جهت ام الصبیان وسوءالقنیه واستسقا که باحرارت باشد * صنعت آن کل سرخ
منزوع الاقماع شش مثقال سنبل الطیب تخم کاهني اصل السوس ازهریك چهارمثقال طباشیر سفید یك مثقال کوفته پیخته
بلعاب بهدانه سرشته حب بندند شربتی جهت بالغین یك مثقال وبرای اطفال ازدودانك تانیم مثقال * حب مرداسنك
آتشک رانافع باشد * صنعت آن مرداسنك اعلی سه مثقال که یك توله باشد قند سیاه بسیار کهنه شش مثقال مرداسنك را بسیار
نرم سائیده وبا قند سیاه آمیخته هشت حصه نموده اگر توانند هرحصه را یك حب نموده ناشتا فروبرند والا چند روز حب
نموده ودرایام خوردن که هشت روز است ازترشي وبادي ونمك پرهیز نمایند * حب مرداسنك دیگر نافع جهت علت مذکور
* صنعت آن مرداسنك یك تولهٔ خام سیاه دانه قند سیاه کهنه ازهریك چهارتوله ادویه را بسیار نرم کوبیده با قند سیاه آمیخته
شانزده حصه نمایند هرحصه را دوحب سازند قوي المزاج بوقت شام دوحب را فروبرد وضعیف المزاج یك حب ودرایام
خوردن ازترشي وبادي پرهیز نمایند وغذا نان کندم باروغن بسیار * حبی که قوت مجامعت والتذاذ بخشد وسرعت
انزال را مفید است * صنعت آن قاقله جوزبوا دارچیني ازهریك سه درم فوفل کل سرخ ازهریك دودرم صندل سفید مشك
ازهریك یکدانك ونیم کوفته پیخته بکلاب سرشته حبها سازند هرحبی مقدار نخودی بزرك ودرسایه خشك نموده وقت مجامعت
یك حب فروبرند ویك حب دردهان نگاهدارند وحب ابهل واذراقي وحب قرص افعی وحبوب افیوني وجدوار وجوزبوا
وسعال وسفرجل افیوني وحب الشفا وعطائي وقابض وقدرت ومرقد ومسبت ومصطکي ومنشط ونافع نزله ونغث الدم
ونوام اشرف اطلی وهندي وهیضه وخشخاش همه درافیون واملج وانغحه وانیسون وایرسا وبادزهرحیواني وبادزهرمعدني
وبسباسه وجفت بلوط وبیشي وتوتیا وتنباکو وتیواج وجدوار باافیون وبی افیون وجند بیدستر وجوزبوا وحب الشفادر
جوزماثل ورسوت درحضض وحنا وخبث الحدید ودارچیني وزعفران وسماق وشاهتره وصندل وطباشیر
وعنبر وکافور ولؤلؤ ومرجان ومقل ونارجیل بحري وورداحمر هریك دراماکن ورسوم خود هامذکور شدند ومی شوند
انشاءالله تع * فصل دربیان حبوب مسهله * بدانکه حبوب مسهله که ازبرای امراض الراس است مانند ایارجات
شبیارات وغیرها باید که حبوب آن کبار باشد که اندک اندک بتدریج منحل گشته اثرآن بدماغ برسد تا فعل آن کاینبغی

حاصل كردد وانچه ازبراى اوجاع مفاصل وغيرها امت مانند حبوب هورنجان وتربد وغيرهما بايد كه حبوب آن صغار باشد تازود منحل كشته بجوانب واعماق واقاصي اعضا برسد وبايد كه بسيار خشك وكهنه وضعيف العمل نباشد وخشك را اكر اندك زمانى درعرق رازيانه بخيسانند پس فروبرند بهتراست وبايد كه ادويهٔ مسهله محتاج اليه را با مصلحات وغيرها تركيب نمايند مثلا اكر مركب از دوجزوٌ است نصف واكر از سه جزوٌ امت ثلث واكر از چهار جزوٌ است ربع وهمچنين قياس بكيرند در هرقسمى كه يك شربت تام است درصورتيكه مقصود ازافاعيل ادويهٔ مسهلهٔ هريك متساوي باشد واكر چنين نباشد آن جزو معين را تام وزيادة وتتمه را بحسب اغراض واعراض مقادير شربات يا كمتر اخذ نموده تركيب نمايند وبايد كه ادويهٔ جديدهٔ تلخ باشد وكهنه وفاسد ومبدل ومغشوش نباشد وحبوب مسهلهٔ كه اصل وعمود درانها اسطوخودوس وافاويه وافتيمون وافربيون وافسنتين واهليلج وبنفسج وتربد بود هريك بجاى خود ذكر يافت واكه اصل وعمود درانها خيارشنبر وراوند وسقمونيا وهورنجان وشبيار وايارج وصبر وغاريقون وعاقرقرحا وماذريون وملح است هريك دراماكن خود انشاء الله تع ذكر خواهد يافت وجهت توضيح ودستور العمل چند نسخه اينجا ايراد مينمايد * حبى كه تنقيهٔ بدن از اخلاط مختلفه نمايد * صنعت ان تربد مدبر يك مثقال پوست هليله غاريقون ازهريك نيم درم افتيمون سقمونيا انطاكي مشوي نمك هندي شحم حنظل ازهريك يكدانك ونيم انيسون دودانك زنجبيل كل سرخ ازهريك يكدانك كتيرا يك طسوج على الرسم حب سازند * حبى كه اوجاع مفاصل را نافع بود * صنعت ان تربد مدبر هورنجان ازهريك يكدرم بوزيدان ماهي زهرج مقل ازرق ازهريك دودانك نمك هندي يكدانك ونيم سقمونيا مشوي ميل بوا كل سرخ مصطكي ازهريك يكدانك بد ستور حبوب سازند * حبى كه جهت ريو واخراج رطوبات ازسينه نافع است * صنعت آن تربد مدبر غاريقون ايارج فيقرا ازهريك يكدرم ايرسا بنفشه ازهريك نيم درم سقمونيا يكدانك مقل دودانك على الرسم مرتب نمايند * حب جهت استسقاى زقي * صنعت آن غاريقون يك مثقال غافث دودانك حبوب سازند جمله يك شربت كامل است * حب اسكندري صرع وفالج ورعشه وتپ بلغمي رانافع باشد واخلاط لزجه را ببرانند * صنعت آن شحم حنظل سقمونيا مشوي خربق سياه مقل ازهريك جزوي فربيون نصف جزوٌ قطران نصف جزوٌ كوفته پخته بعصارهٔ كرنب بسرشند وحب سازند شربتى يكدرم * حب اسرائيل مستسقي وصاحبان امراض باردهٔ رافائدهٔ دهد وبلغم لزج دفع سازد * صنعت ان شبرم مدبر بوسكبينج ازهريك جزوي انزروت نصف جزوٌ سقمونيا مشوى ثلث جزوٌ مجموع كوفته پخته باعسل كف كوفته حب سازند هرحبى مقدار نخودى شربتى پنج حب پنج مجلس عمل كند * حبى ديكر كرمهاى درازكه درامعا باشد برآورد * صنعت ان برنك كابلي مقشر پوست هليلهٔ زرد ملح هندي ازهريك دومثقال تربد سفيد تراشيدهٔ بوروغن بادام چرب كردهٔ پنج مثقال فاتيه برادويها مجموع كوفته پخته بآب خالص حب سازند شربتى دومثقال بآب كرم بدهند * حب ذبل الذيب قولنج صعب درحال بكشايد * صنعت آن سركين كوك چهار درم تربد سفيد تراشيدهٔ بوروغن بادام چرب كردهٔ پنجدرم تخم كرفس انيسون ازهريك سه درم ادويه را كوفته پخته بآب بسرشند وحب سازند شربتى سه درم * حب سكبينج كه بواسير را نافع باشد * صنعت ان سكبينج تخم كرفس انزروت پوست هليلهٔ زرد ازهريك پنجدرم تربد سفيد مجوف بوروغن بادام چرب كردهٔ بيست درم شحم حنظل سه درم مقل ازرق دودرم اجزا كوفته پخته بآب كندنا سرشته حبها سازند شربتى ازدودرم تاسه درم * حب سكبينج ديكر قولنج بكشايد وبادهاى غليظ رادفع كند * صنعت آن سكبينج شحم حنظل ازهريك ده درم سقمونيا سه درم بآب سداب سرشته حب سازند شربتى يكدرم * حب سكبينج ديكر نافع ازبراى اوجاع مفاصل ونقرس كه ازبلغم باشد وقولنج بكشايد واخلاط بلغميه دفع كند

* صنعت آن پوست هليلهٔ زرد شبطرج هندي از هريك پنجدرم تربد سفيد مل برهفت درم شحم حنظل چهاردرم مورنجان مصوي
شش درم بوزيدان ماهي زهرج ازهريك سه درم فوچهاردرم خردل زنجبيل وج تركي صعتر فلفل ازهريك يكدرم ونيم تخم
كرفس نانخواه انيسون ازهريك يكدرم سكبينج دودرم ونيم سكبينج را درآب كرنب تركرده پنجدرم فانيذ دران داخل كرده
درهاون سحق نمايند تاحل شود اويه را با آن سرشته حب سازند شربتي دودرم تا سه درم * حب شبيار مخرج بلغم * صنعت آن
پوست هليلهٔ زرد كل سرخ مصطكي رومي تربد ازهريك يك درم وازجهت اخراج صفرا سقمونيا كثيرا ازهريك نيمدرم اضافه نمايند
مقل ازرق شحم حنظل كثيرا مصطكي رومي ازهريك يكدانك نمك هندي يكدانك ونيم كوفته پيخته باب رازيانهٔ تازه حب سازند
شربتي دومثقال * حب شبيار ديكر كه همين منافع دارد ومخصوص است بكسي كه مزاج او صفراوي وصفراوي باشد * صنعت آن
تربد سفيد مل برافتيمون اقريطي سنا مكي شاهتره ازهريك يك مثقال پوست هليلهٔ زرد يك مثقال ودودانك ورق كل سرخ
ودودانك كوفته پيخته بروغن بادام شيرين چرب نموده حب سازند شربتي يك مثقال وقت خواب فروبرند * حب حلتيت
نافع جهت تپ ربع * صنعت آن پوست هليلهٔ زرد عصارهٔ غافث ازهريك دودرم حرف بابلي يكدرم حلتيت نيمدرم لوفته
پيخته حبوب سازند شربتي يكدرم باآب كرم * حبي كه دافع ديدان طوال وحب القرع است * صنعت آن كيل دارو له سرخس
است شيح ارمني ازهريك ده درم فلفل سفيد برنك كابلي مقشر قنبيل ملح هندي تربد سفيد ازهريك پنجدرم قسط مرمكي
صافي ازهريك هفت درم ترمس شش درم كوفته پيخته باآب سرشته حب ها سازند شربتي پنجدرم باآب رامن تر * حب ديدان
ديدان طوال را كه حيات نامند دفع سازد * صنعت آن برنك كابلي مقشر پوست هليلهٔ زرد آملهٔ منقي ازهريك پنج مثقال
ونيم تربد سفيد مل برسه مثقال كوفته پيخته بافانيذ سرشته حبوب سازند شربتي شش درم باآب كرم * باب الحاء المهملة
مع الجيم * * حجر الحيه بفارسي مهرهٔ ماروما رمهره نامند درحقيقت آن اختلاف بسيار است بعضي ميكويند كه بادزهر
معدني است وجمعي غير آن دانسته اند وگفته اند دونوع ميباشد * يكنوع انكه درمعدن زبرجد يافت ميشود بلونهاء
مختلف بعضي سفيد وبعضي خاكستري وبعضي سبز برنك زبرجدي وبعضي مخطط بسه خط وبشكل نكين مربع بزرگي ميباشد
ازدومثقال زياده يافت نميشود * ويكنوع ديكر حيواني است كه ازقفاي افعي ميگيرند ودرهمه افاعي نميباشد بلكه درقفاء
بعضي ازافاعي يافت ميشود مثل غده وآن دروقت گرفتن وبرآوردن وگرمي بسيار نرم ميباشد وبعد ازرسيدن هوا سخت
بارد وسرد شدن صلابت وحجريت بهم ميرساند والوان آن را حكيم ميرمحمد مؤمن در تحفة المؤمنين خاكستري وسياه
مخطط بسه خط وبعضي سفيد گفته ومقدار آن را بقدر نصف فندقي ومائل بدرازي * وامتحان اصلي آن ازجعلي آن اينست
كه اگر درميان صحن چيني كه آب ليمو داشته باشد اندازند بحركت مي آيد وبعضي گفته اند امتحان آن آنست كه بوحام
صوف سياه يا كبود بمالند سفيد گردد وچون مبالغه نمايند سياه شود وبعضي گفته اند كه درزهرهٔ افعي متكون ميشود * اما منافع
وخواص آن گفته اند درجميع سموم حيوانيه ونباتيه ومعدنيه نافع است خوردن وباخود داشتن وبرموضع جراحت كه اشتر
آن را گركسي را مارويا افعي گزيده باشد چون بران موضع گذارند بچسپد وچون خوب جذب سم نمود درشيرانداز نه
رنك شيررا متغير ومنجمد ميسازد وبازبران موضع بچسپانند ودرشيراندازند وهمچنين تا ديكربرموضع سم نچسپد زيرا كه
تا سميت باقي است ميچسپد وچون جذب تمامي سم كرده باشد ديكر نچسپد ودرحين جذب سم لون آن متغير ميكردد وچون
درشيرانداز بحال آيد وجهت گزيدن عقرب وهوام ديكر ضعيف الفعل است وجهت رفع سنك مثانه بغايت نافع ليتن

شيخ الرئيس در مفردات قانون نوشته كه جالينوس منكر اين فعل است وقدر شربتش تا قيراطي است وتعليق مخطط ان جهت صداع وليثرغس نافع شمرده اند * حجر اليهود سنكي است به شكل بلوط مائل به سفيدي وباخطوط متوازيه درطول ودر زود سائيده ميشود وطعمي غالب ندارد وبفارسي سنك جهودان نامند محمد بن احمد كويد كه نرومادة ميباشد مادة ان مستدير سفيد غير مخطط بسياهي وسرخي مائل مثل دستنبويه وبقدر جوزي وجهت حصاة زنان مجرب ونر ان به شكل بلوط وزيتون ومخطط وازين جهت آن را حجر الزيتون نامند وآن مخصوص بحصاة مرد ان است دراول كرم ودردوم خشك وكويند معتدل است مدر بول ومانع تولد حصاة وازيك دانك تا نيم مثقال آن با پنجاه مثقال آب كرم مفتت سنك كرده ومثانه ودافع عسر بول وقاطع خون منعقد وطلاي آن جهت التيام جراحات وباعسل جهت تليين صلابات وانتحال سائيده آن با خون خفاش جهت رويانيدن موي مزه كه ريخته باشد وطلاي آن برابر وبراي رويانيدن موي آن نافع خصوص باخون خفاش ومضر معده وسپرز ومصلحش تخم كرفس وعسل است وكويند مضر جكر ومصلحش صمغ است * فصل دربيان معفونات حجر اليهود * * سفوف حجر اليهود منقول از قرابادين كتوالي سنك كرده ومثانه را ريزه ريزه كرده فرود آورد * صنعت آن مغز تخم خيارين مغز تخم بادرنك مغز تخم كدو ومغز تخم خربزه ازهريك پنجدرم تخم قلت حجر اليهود ازهريك دودرم سيسالبوس يكدرم ونيم صمغ عربي كثيرا نشاسته رب السوس بغدادي ازهريك يكدرم كوفته بيخته سفوف سازند شربتي دودرم بادواستارشراب حسك بياشامند * سفوف ديكر كه سنك كرده ومثانه پاك كند * صنعت آن مغز تخم خيارين مغز تخم كدو تخم خطمي رازيانه ازهريك يكدرم حب القلت صمغ الوازهريك دودرم حجر اليهود نيم درم كوفته بيخته باطبيخ حسك بنوشند * سفوف حجر اليهود كه سنك كرده ومثانه را فرود آورد وقرحه را سود دارد وسنكي كه درمجاري بول بود پاك سازد وبرآورد * صنعت آن مغز تخم خيارين مغز تخم خربزه مغز تخم كدو ازهريك پنجدرم تخم خرفهٔ مقشر تخم خشخاش طباشير سفيد ازهريك سه درم كثيرا نشاسته صمغ عربي رب السوس ازهريك دودرم باديان حب القلت حجر اليهود ازهريك يكدرم ونيم تخم كاهني يك درم ريوند چيني چهاردانك كوفته بيخته سفوف سازند شربتي سه درم با بيست درم شيرهٔ تخم خيارين وده درم شراب بنفشه ودة درم شراب خشخاش * سفوف حجر اليهود ديكر كه مفتت حصاة ومانع تكون ان است *صنعت آن تخم خربزه تخم خيار بادرنك تخم خيارزه همه مقشر ازهريك پنجدرم تخم خرفهٔ مقشر دودرم مغز تخم كدوي شيرين سه درم نشاسته كثيرا حب القلت حجر اليهود ازهريك يكدرم كوفته بيخته باهم وزن آن كه بيست وسه درم است شلو سفيد سفوف سازند شربتي سه درم با آب مطبوخ نخود سياه ده درم وغذا اسفيد باج باشد * سفوف حجر اليهود ديكر سنك را ريزه ريزه ومثانه را پاره كند وبيرون آورد * صنعت آن مغز تخم خيارين مغز تخم كدوي شيرين مغز تخم خربزه ازهريك پنجدرم حسك موي چهاردرم حجر اليهود وحب القلت ازهريك سه درم تخم كرفس سيسالبوس قطر اسالبون ازهريك يكدرم صمغ عربي كثيرا ازهريك يك مثقال كوفته بيخته شربتي دودرم با شراب حسك * سفوف حجر اليهود تفتيت سنك كرده ومثانه نمايد وحار المزاج را نافع است * صنعت آن مغز تخم خيار مغز تخم خيارزه مغز تخم هندوانه مغز كدوي شيرين ازهريك چهارمثقال راز باحجر اليهود سائيده ازهريك دومثقال ادويه كوفته بيخته با سكنجبين بسرشند وتا دومثقال آنرا باسكنجبين بنوشند * سفوف ديكه حار المزاج را نيزنافع است * صنعت آن مغز تخم هندوانه وخربزه وخيار وتخم هليون وخارخسك ازهريك سه مثقال كاكنج راز باتخم كرفس ازهريك يكمثقال حجر اليهود سائيده دومثقال با سكنجبين وآب پرهيارشان وامثال اين بنوشند * سفوف حجر اليهود

بنسخهٔ دیگر * صنعت آن تخم قلت پانزده درم مغز تخم خربزه مغز تخم خیارین مغز تخم کدو از هریك چهار درم صمغ عربي کثیرا نشاسته ازهریک سه درم حجر الیهود ششدرم قند سفید هشتاد وهشت درم کوفته پخته شربتی دودرم
باآب نخود سیاه بنوشند * معجون حجر الیهود له قدس سره نافع از برای تفتیت واذابهٔ حصاة کلیه ومثانه واخراج مواد غلیظه ببول
تنقیهٔ کلیه ومثانه ازانها * صنعت آن حجر الیهود صمغ آلو خارخسك حب کاکنج بزرهلیون باد یان مغزاستهٔ آلو بالو ازهریك یکدانك
تخم ترب حب القلت ازهریك دودانك مغز تخم خربزه یك مثقال رماد عقارب ابکینهٔ محرق ازهریك یك قیراط صمغ عربی یك دانك
ونیم نبات سفید پنج مثقال کوفته پخته مجموع یك شربت کامل است کف نموده بعد ازان عرق بادیان وعرق جاوشیر وانه
برك ترب ازهریك ده درم بنوشند * فصل دربیان معاجین حجر الیهود * معجون حجر الیهود صغیر سنك کرده ومثانه
بریزاند * صنعت آن مغز تخم خیارین مغز تخم خربزه مغز تخم کدو حب کاکنج ازهریك پنجدرم حجر الیهود پنجاه درم بکلاب
فیکو صلایه کرده بعسل مصفی بسرشند شربتی دودرم تاسه درم * معجون حجر الیهود کبیر سنك و ریك کرده ومثانه بریزاند
* صنعت آن حجر الیهود پنجاه درم کاکنج اسارون تخم فرهاد تخم خربزه تخم کرفس تخم خسك تخم جزربوي تخم خیارتخم
هندوانه تخم کدو تخم قثا انیسون ازهریک پنجدرم ادویه را کوفته پخته باسه وزن مجموع ادویهٔ کل عسل مصفی بسرشته
شربتی دودرم تاسه درم * معجون حجر الیهود دیگر نافع است از برای کسیکه آن را سنك کرده ومثانه باشد بجهت آنکه این مفتت
حصاة است ومانع است از تولد آن بعد ازان * صنعت آن سلیخهٔ سودا درمثقال تخم کرفس سه مثقال اصل السوس فلفل ابیض
ازهریك دومثقال کندر سه مثقال حجرشامي ذکر یعني حجر الیهود یك مثقال تخم جزر انیسون ازهریك دومثقال میعه سه مثقال
تخم اصل السوس وریقي سه مثقال تخم خشخاش سفید سنبل الطیب ازهریک دومثقال بادام تلخ مقشر اسارون ازهریك سه مثقال
تخم هوهن سعد کوفي ازهریک دومثقال عسل فایق مقدار کفایت ادویه کوفته پخته بعسل سرشته معجون سازند وهرروز یك
مثقال آن رابخورند * معجون حجر الیهود منسوب بسائیطس اخراج رمل وسائر مواد قروح نماید بادرار * صنعت آن بنسخهٔ
شیخ الرئیس اصل السوس سیسالیوس کاذریوس خاند روس که آن هیوفاریقون است اولوقوس که آن برك خامالاون سیاه
است هرف که آن بزرلینا یوطیس است ازهریك چهارمثقال حماما بیست مثقال دارچیني لینا یوطیس جبلي سنبل هندي
زعفران فلیقي تخم کرفس جبلي جعده تخم سداب بري مشکطرا مشیع اقریطي ازهریك دوازده مثقال بیخ هوهن حجرشامي
ذکر یا انثی که حجر الیهود است ازهریک شانزده مثقال ادویه کوفته پخته باسه وزن آن عسل مصفی مقوم بسرشند شربتی
یك مثقال * صنعت این معجون به نسخهٔ دیگر بیخ هوهن اصمانجوني سیسالیوس کاذریوس هیوفاریقون لادن سیاه ازهر یك
چهارمثقال حماما هشت مثقال دارچیني لینا فیطس جبلي زعفران سنبل هندي بزرکرفس جبلي جعده تخم سداب بري
اصل السوس مشکطرا مشیع اقریطي حجرشامي ذکروانثی ازهریك دوازده مثقال حرف تخم فنجنکشت هنوا ازهریك بیست
چهارمثقال قرد مانا چهل وهشت مثقال اجزارا کوفته پخته بعسل مصفی بسرشند شربتی مقدار فندقی با شراب ممزوج
بعسل چهارچهارقوا هوهن بیاشامند بدانکه قوا هوهن سه اوقیه است وهر اوقیه ایست ده درم * باب الحاء مع الدال
المهملتین * حدید نرومادهٔ میباشد نرآن راکه سخت است بغارمي فولاد ومادهٔ آن راکه نرم است آهن نامند دردو
کرم ودرهوم خشك وفولاد طبعي کاني راشاپورقان وشابرقان نیز ومصنوع ازآهن نرم راسطام نامند وچون شاه
موختهٔ بزرحجر الرخام رابالعویه برآهن مالیده برآتش مرخ کنند بسیارنرم شود وقیروقتر عبارت ازان است وهکذا

بارصاص یا مرقشیثا یا سم الغار یا زرنیخ بکذارند بمرتبهٔ رصاص زود کذارد و بدمتور چون با نحاس بکذارند
وبعد ازان با شورهٔ نحاس را بسوزانند بغایت زود کذارد وفولاد مصنوع که متعارف امت بسیار امت وطریق
ساختن او کویند آن امت که آهن متعارف را درکورهٔ مخصوص با آتش بسیار رشدید تا یکهفته بتابند وحنظل وصبر وهرجه
در تلخی قوی باشد با زهرهای حیوانات سائیده وبرورخته آن مقدار بتابند که در جسم او داخل شود وکویند چون آهن
تافته یکبار در روغن کنجد تطفیه کرده بار دیکر در آب اطفا نمایند اقسام آهن را مثل آهن رباجذب میکند و آب آهن تافته بغایت
مقوی باه وقابض وجهت جراحت امعا واسهال مزمن بوامیری وورم سپرز وتقویت معده وسلس بول ودرد مقعده ولزیدن
سك دیوانه ورفع زردی رخساره وهیضه نافع وآبیکه آهنکران آهن تافته را مکرر دران سرد میبمایند وآنرا دوس وماء الحدید
نیز نامند وشراب با آهن تافته در رفع خفقان واستسقا وضعف جکر ومعده وباه قوی تر از آب تفتهٔ آن امت ودوغ با آهن تافته
در اسهال دموی ونزف حیض واسترخای مقعده قویتر امت وچون برادهٔ آهن را در شرابیکه زهرا لود باشد بیندازند تمام
زهرها را بخود جذب میکند ورفع سمیت آن میشود وشرب آن زیان نمیرساند وخبث الحدید وزعفران الحدید انشاء الله در
مذکور خواهد شد وبرادهٔ آهن را چون بخورند درد شکم شدید وخشکی دهن ودرد سر آورد * ومداوای آن با شامیدن
شیر تازه دوشیده با بعضی از ادویه قویه امت وبعد ازان سکنجه وروغن بنفشه وروغن کل وسرکه بوسر بمالند ومقدار یکدرم
مقناطیس بخورند واسراق دسته وروغن کاو بنوشند ودرخواص آن آورده اند که برادهٔ آهن اکر بر کسی بندند که در خواب دندان
نخاید دیکر نخاید * دستور قتل آهن وفولاد بطور اهل هند * آنست که برادهٔ آهن ساده یا فولاد از هرکدام که خواهند سه
شبانروز در بول کاو نکیمانند پس برآورده بر روی سنك با آب هلیلجات بسایند پس قرص ساخته خشك نمایند وسجموع
قرصها را در دیك سفال کرده وسفالی دیکر بر بالای آن کذاشته درز آن را بکل حکمت محکم سازند وتا یکهفته در میان سرکین کاو
صحرائی هر روز بکذارند پس برآورند تا ده مرتبه مکرر بهمان طریق اجزای آهن یا فولاد را در آب هلیلجات وکاه یاب صبر تا
صلایه نموده خشك کرده در ظرف سفالی کذاشته هفت روز هر روز با تش سرکین کاو صحرائی بکذارند وبعضی مردم
مرتبهٔ آخر آهن را باز صلایه نموده یکشبانروز در میان ماست ترش میکذارند پس برآورده با قدری نوشادر سحق بلیغ نموده
هفت روز دیکر در میان آتش میکذارند بعد ازان سحق نموده استعمال میکنند * نوع دیکر آن امت که برادهٔ آهن را در مرتبه
با شیرهٔ صبر تازه بر روی سنك صلایه کنند وهر مرتبه در آتش سرکین کاو صحرائی بکذارند تا خوب سوخته شود و در دیك
یا آب هلیلجات صلایه کرده در میان ظرف سفالی کذاشته وسفال را در آتش سرکین کاو هفت روز بکذارند پس برآورند وبسایند
واز پارچهٔ حریر نرم به بیزند وقدری بر روی آب اندازند اکر بر روی آب بماند وبته آب نرود خوب کشته شده واکر بته
آب به نشیند وبر روی آب نماند پس باید که چند بار دیکر باب هلیلجات صلایه نموده باز آتش دهند تا وقتیکه بر بالای آب
قرار کیرد وبماند ودر ته آب فرو نرود علامت کشته شدن همین امت * دستور قتل فولاد را برادهٔ لوده ودع غیر محرق
که بهندی سنکهه نامند نوشادر تنکار از هریك سه مثقال همه را در دوازده پاس در آب برک صبر تر که بهندی کهیکوار کویند در هاون
سنکی سحق نمایند وبازدوازده پاس دیکر در عصارهٔ ناک پهنی که کیاه هندی امت سحق نمایند وبازتا دوازده پاس دیکر
در عصارهٔ بسکهپره که نیز کیاه هندیست سحق نمایند پس در پیالهٔ شیشه بسیار ضخیم کرده سرآنرا بسته در آفتاب کذارند وعصاره
از هریك از جل کنوئین ولتو بری وهیتاکا ندل وکنك تریا تا سه روز هریك را جدا جدا وبه تنهائی بر روی آن بریزند که

از روی فولاد مسحوق برگردد و تا چهل و نه روز به ترتیب مذکور این عمل نمایند و روزها در آفتاب گذارند سرکشاده و لیکن محافظت نمایند که گرد و غبار دران داخل نشود و شبها سر آنرا بپوشند و بعد چهل و نه روز تا یکهفته دایم سر انرا پوشیده دارند قامزاج گیرد پس برآورده بکار برند شربتی مقدار یک برنج با تنبول بخورند اکثر امراض را مفید است خصوص ضیق النفس ضعف باه و معده را * قتل فولاد نوعی دیگر که اسهل جمیع انواع است و از برای اکثر امراض مثل ضعف معده و کبد و استسقا و اسهال بواسیری وغیره و قرحهٔ مثانه و احلیل و بول الدم و ورم طحال و نفخهٔ آن و ورم بیضه را مفید است * صنعت آن بگیرند مقدار دو تولچه یا هر قدر که خواهند فولاد جوهردار و برادهٔ نمایند و در یک کاسهٔ آب برگ جامون که درخت تمر هندی بهتر و در اکثر بلاد هند و بنگاله وافر است برین قسم که برگ تازهٔ آنرا کرفته از گرد و غبار صاف نموده بکوبند و آب آنرا افشرده بگیرند و برادهٔ مسطور را دران ریخته در آفتاب بگذارند و از گرد و غبار محافظت نمایند بجوش آمده بعض اجزای آن فولاد مثل کف بالا جمع خواهد شد پس آنرا برهم زنند و روز دیگر در آفتاب گذارند و باز برهم زنند روز سوم بدستور پس روز چهارم انچه کف و آب صافی آن باشد بعد برهم زدن و زمانی گذاشتن در ظرف نمایند و قدری آب خالص بران ریزند و در آفتاب و یا سایه نگاهدارند تا آب خالص بالا ماند و فولاد کشته در زیر پس آب صافی را از روی آن ریخته و ته نشین را خشک نموده بکار برند و بر درد اول بدستور آب برگ جامون تازه نیز گرفته ریخته و تا سه روز در آفتاب گذارند روز چهارم قدری آب دران ریخته برهم زنند و بعد از ساعتی صافی آن را در ظرف علیحده بگیرند و بگذارند تا ته نشین شود آب بالای آنرا ریخته ته نشین آنرا خشک نمایند و با ته نشین اول یکجا نمایند و باز ثالثا و رابعا و خامسا و همچنین بعمل آورند تا دیگر دردی و فولاد خام نماند و اگر بعد اتمام مرتبهٔ دیگر مجموع ته نشین صافی ها را یکجا نموده آب برگ جامون تازه بران بریزند و سه چهار روز در آفتاب بگذارند پس بدستور آب بران ریخته برهم زده صافی آنرا بگیرند و بگذارند تا ته نشین شود آب صافی آنرا ریخته ته نشین آنرا خشک نموده آن هنگام بکار برند میکردد الطف و اقوی و بدین نوع قتل ثقل چندان دران نمیماند و مقدار شصت ازان نیم برنج تا یک برنج است و بدین دستور آهن و مس نیز کشته میشود * تدبیر تنقیهٔ برادهٔ آهن چنان است که برادهٔ آهن را درمیان سفال آب نداده بآتش سرخ سازند و در روغن کنجد فرو برند پس برآورده سرخ نمایند و در سرکه اندازند پس برآورده در آتش سرخ نموده در بول کاو اندازند پس برآورده سرخ نموده در دوغ ماست کار ترش اندازند پس برآورده شسته خشک نموده بسیار نرم سائیده بکار برند * و دستور حکمای هند آن است که تا اول فلزات را باین قسم تنقیه نکنند و صاف از جرم نسازند بکار نمی برند و مکلس نمیسازند * و تنقیهٔ مس و نقره و غیرهما نیز بهمین دستور است * عمل زعفران الحدید * آنست که آهن را سوهان کرده در غایت ریزکی را با یک چند بار بآب نمک شست تا سیاهی او زائل کردد پس بآب صاف غسل داده خشک کنند و با ربع وزن آن نوشادر مسحق بلیغ کرده بر روی لته یا ظرف سفالی پهن نموده در مکان نمناک دفن کنند تا دوازده یوم زایل بعرض و قابل سحق کردد * قسم دیکر که معمول بعضی از اهل صناعت است * صنعت آن صد مثقال برادهٔ حدید را بدستور مذکور شسته در قرع مطین کرده مساوی آن تیزاب فاروقی اندک اندک دران ریزند و هرگاه دود ازان ظاهر شود اندکی بول دران پکانند تا جوش آن فرو نشیند پس انبیق بران وصل کرده بآتش بسیار نرم تقطیر نمایند و چون مجموع تیزاب مقطر کردد آتش را تند کنند تا برادهٔ مکلس و زعفرانی رنک کردد * دهن الحدید منقول از طب کیمیائی برای کموسی نافع است جمیع انواع اسهالات را مانند زوسنطاریا و اسهال کبدی و رعاف و نزف الدم و نفث الدم * صنعت آن بگیرند برادهٔ

آهن هر قدر که خواهند و چند مرتبه با سرکه و نمك بشویند تا منقی و صاف گردد پس بآب خالص بشویند و در قرع نمایند
ماء الکبریت یك جزو و آب خالص دو جزو بران بریزند آن مقدار که آن را بپوشد و در جای گرم بگذارند تا منحل شود پس
خشك نمایند بآتش ملایم پس مصعد نمایند و بگیرند صاعد را و حل کنند حل رطوبت و بردارند و در شیشهٔ نگاه دارند
عند الحاجت بکار برند * معجون فولاد از معاجین هندیان است و خواص بسیار دارد و فالج و لقوه و صرع و سکته و رعشه
و نسیان و عرق النسا و مفاصل و جمیع امراض بلغمی را نافع باشد و حفظ را زیاده کند و معده را قوت دهد و باه را برانگیزاند
و سرعت انزال و سلس البول را دفع کند و پیران و امراض بارده را موافق باشد * صنعت آن زعفران فلفل سیاه و سفید
دارفلفل شنجرف شسته بآب لیمو نرم صلایه کرده کبابهٔ چینی مصطکی رومی انیسون ماهی سقنقور سنبل الطیب بسباسه قرنفل
دارچینی بهمنین هلیلهٔ سیاه کهربا مرجان مروارید ناسفته لسان الطیر تخم کرفس مغز پنبه دانه تخم تاتورهٔ زهر گرفته
بریان کرده جنطیانا رومی مایهٔ شتر اعرابی زنجبیل مغز کنجشک مغز سر خروس کنجد مقشر بابونه جوزبوا آملهٔ منقی قاقله
کبار پوست هلیلهٔ کابلی شیطرج هندی نانخواه مغز نارجیل هلیون سلیخه از هر یك ده مثقال اشترغار مغز چلغوزه حب
النیل هندی خصیة الثعلب مصری زرنباد تخم رازیانه بلادر زهر گرفته بریان کرده افتیمون شامی زراوند طویل زراوند
گرد اسقیل مشوی شاهتره از هر یك پنج مثقال افتیمون مصری چهار مثقال عنبر اشهب خالص مشك تبتی خالص از هر یك
یك مثقال طلا و نقره محلولین از هر یك پنجاه ورق فولاد مکلس ده یك همه ادویه قند سفید چهار یك ادویه و عسل کف گرفته
قدر کفاف چنانکه رسم است معجون سازند و بعد از شش ماه استعمال نمایند شربتی از یك درم تا یك مثقال * باب الحاء
المهملة مع الزای المعجمة * حزم بفتح حای مهمله و سکون زای معجمه و میم در آخر دوای مرکبی است که در چشم استعمال کرده
می شود جهت قلع بیاض و اصل و عمود در ان پوست بیضهٔ مدبر است و اگر با شکر یا نبات تنها ممزوج نمایند میگردد مسمی
بحزم صغیر و اگر با ادویهٔ دیگر ترکیب نمایند بحزم کبیر و اگر وقت استعمال عسل نیز ممزوج نمایند حزم معسل و این دوا
در بیاض غلیظ و ابدان قویه مستعمل است نه بیاض رقیق و ابدان ضعیفه * دستور تدبیر پوست بیضه آن است که قشر سخت
بیضهٔ مرغ را یا نعام که شترمرغ نامند گرفته در آب شیرین بخیسانند و بگذارند تا متعفن شود و قشر رقیق اندرون ان جدا
گردد و بشویند و آن آب را تبدیل نمایند تا دیگر قشر از ان جدا نگردد و آب متعفن نشود پس شسته خشك نموده سائیده استعمال
نمایند * طریق دیگر آن است که با آب و نمك و خاکستر بهمان قسم مدبر نمایند و آخر با آب شیرین شسته خشك نموده سائیده
استعمال نمایند و برای این امر پوست بیضهٔ بچه برآورده بهتر است * حزم کبیر که در قلع بیاض بغایت موثر است * صنعت آن
قشور بیضهٔ مدبر مروارید ناسفته عقد نی کهنه خاکستر صدف سوخته زبد البحر بعر الضب و بنج اقلیمیای فضی اقلیمیای ذهبی
شادنج مغسول بسد محرق مغسول رماد جناح نسر یعنی پوست باقلا از هر یك یك جزو حجر مس سوخته ربع جزوی شیر زن
یعنی بول خفاش نصف جزوی کوفته بحریر بیخته بمیل در چشم کشند یا ذرور نمایند و باید که در وقت ذرور نمودن بر پشت
خوابیده باشند * حزم معسل جهت رفع بیاض بغایت مؤثر است * صنعت آن پوست بیضهٔ مدبر کوفته از تافته گذرانیده
صدف سوخته و بسد سوخته و سرگین خطاف و سرگین سوسمار و بورهٔ ارمنی بالسویه مخلوط نموده با زهرهٔ بز و کلنگ سرشته
شیاف سازند و عند الحاجت با عسل شهد رقیق صافی حل نموده استعمال نمایند و قبل از استعمال چشم را به بخار طبیخ بابونه
و اکلیل الملك و سداب و حلبه بدارند و در معالجات بقراطی مذکور است که پوست تخم مرغ را که حزم صغیر نامند با سرگین

کبوتر و سوسمار و خطاف ازالهٔ بیاض چشم که از آبله بهم رسیده باشد مینماید و حزم معسل ازان قوی تر است * حزم معسل دیگر
نافع از برای قروح عین * صنعت آن بعر الذئب پوست تخم شترمرغ مدبر چنانکه مذکور شد صدف سوخته مغسول شیح بسد
سرکین خطاف بورهٔ ارمنی صلایه کرده تسقیه کنند بزهرهٔ کرکس و زهره کلنگ و خشک کردانند و سحق نمایند ثانیا و حل کنند
در عسل رقیق صاف و در چشم کشند * حزم صغیر به نسخهٔ حاوی صغیر که قروح چشم را نافع است و پر میکرداند خطر قرنیه را
* صنعت آن پوست تخم مرغ مدبر شیح محرق شادنج مغسول از هریک جزوی کوفته بحریر بیخته در چشم کشند * حزم صغیر دیگر
همین منفعت دارد و قروح عین را نافع و جراحت های چشم قریب العهد را پر سازد * صنعت آن پوست تخم مرغ مدبر نبات
بسیار نرم سائیده در چشم کشند * باب الحاء مع السین المهملة * حسک بفارسی خار خسک نامند بری و بستانی میباشد
بستانی بهتر است شبیه به نبات هندوانه و شاخهای آن منبسط بر روی زمین و برکش شبیه ببرک زیتون و شاخهای آن خاردار
و ثمرش صلب و سه پهلو و از نخود کوچکتر و سفید و اطراف آن تند مرکب القوی و خشکی آن غالب و جالی و مدر بول و مسکن درد
مثانه و افزایندهٔ منی و مفتت حصاة و منضج و رادع و ملین و رافع قولنج حار و باشراب جهت ادویهٔ سمیه و ضماد عصاره و طبیخ آن
جهت ردع ورم حار و منع حدوث آن و ریختن مواد باعضا و با عسل جهت قلاع و عفونت دهان و ورم عضل حلقوم و درد لثه
و اکتحال عصارهٔ آن مبرد و مجفف و رادع است و دو مثقال عصارهٔ حسک بری آن باشراب جهت سم افعی و پاشیدن آب طبیخ
آن جهت برطرف شدن کیک بغایت مؤثر و چون نخود را در آب تازهٔ آن مکرر پرورده کنند در تقویت باه بی عدیل و قدر
شربتش تا پنج درم و مضر سپرز و مصلحش بادام و روغن کنجد است و تخم آن در افعال مثل عصارهٔ آن است * دستور مدبر نمودن
حسک آن است که حسک دانه را با شیر تازه دوشیده سه بار پخته خشک کنند و این در تقویت باه عدیل ندارد * دهن الحسک
تدهین بآن و حقنه نمودن بآن و آشامیدن آن جهت تقویت باه و درد مفاصل و نیکو کردن رنگ رخسار و درد کمر و کرده و عسر بول
و چکانیدن و مالیدن آن در احلیل و عانه و کمر جهت حصاة کرده و مثانه مؤثر قدر شربتش هفت مثقال است با میپختج یا با نبیذ
و عسل * صنعت آن بگیرند آب برگ حسک تازه هر قدر که خواهند و با نیم وزن آن روغن کنجد تازه و بآتش ملایم طبخ دهند
تا روغن بماند و مزج این روغن بماند و مزاج این روغن معتدل مائل بحرارت و خشکی است * دهن الحسک المرکب نافع
است از برای مفاصل و تحسین لون و تقویت باه و تحریص بر جماع و اصلاح حال کرده و مثانه و ظهر چون بیاشامند ازان مقدار
یک اوقیه با میپختج هر روز یا با نبیذ و استعمال کرده میشود در حقنه ها * صنعت آن کنجد مقشر شیر گاو تازه دوشیده و آب حسک
تازه افشرده از هریک ده رطل فانید سفید پنج رطل زنجبیل پنج رطل و نیم و در نسخهٔ قانون وزن زنجبیل دو رطل و نیم است
فانید را کوبیده حل سازند و مجموع را یکجا کرده در دیگ سفالی کرده بآتش ملایم بجوشانند تا آب و شیر خشک شود و روغن بماند
پس از آتش برگیرند و بپالایند و بدستور مذکور بیاشامند که نافع است باذن الله عز و جل * دهن الحسک المرکب به نسخهٔ
یحیی بن عیسی بن جزله * صنعت آن بگیرند روغن کنجد یک رطل و آب خالص ربع رطل و خار خسک دو درم و زنجبیل چهار درم
هر دو را نیم کوفته و مجموع را در دیگ کرده بجوشانند تا آب برود و روغن بماند پس بپالایند و در شیشهٔ نگاه دارند و در وقت
حاجت در قضیب بچکانند از برای عسر بول * فصل در بیان انواع حسوها * بدانکه حسوء مهموز بر وزن فعول مایعی را
گویند که بدم بکشند و گاهی همزه را قلب بواو کرده و واو را اول بمجانست ضمهٔ ما قبل مضموم ساخته و واو دوم را در ان ادغام
میکنند چون عدو و آن را حسا نیز گویند و گویند جمع آن احسا است و بفارسی حریره نامند * حسو لبن بدن را فربه کند و شیر

زنان ومني مردان بيفزايد ورنك را نيلوكوداند * صنعت آن نشاستهٔ لندم سه مثقال ونيم درشيركاويك اوقيهٔ من تبريزي
هفتاد وپنج مثقال صيرفي باشد حل كردهٔ آب بستان افروزسه مثقال ونيم مغزتخم چغندر تخم خربزه مغزحب السمنه مغزبادام
شيرين مغزانجبك مغزحب القطن مغزچغلوزهٔ مغزفندق مغزپسته ازهريك يكمثقال بادیان انيسون ازهريك يك درم اين مجموع را
شيرهٔ برآوردهٔ نبات سفيد بقدر احتياج داخل كردهٔ به پزند تا بقوام حسو آيد عودالصليب يكدانك زعفران نيمدانك دانهٔ هيل
شقاقل بهمن سرخ بهمن سفيد ازهريك دودانك كوفته پخته تخم شربتي تخم بستان افروزتودري سرخ تودري زرد ازهريك
دودانك همه را هنوزحسوبرآتش باشد داخل كردهٔ بوهم زنند وفرود آوردهٔ درپيالهٔ چيني كنند ونيم كرم بان نحوي نمايند
وتاسه روزمتوالي همين حسورا پخته بخورند كه بعون الله تع محروب است * حسوي كه ورم سينه ورئه را بكشايد وپاك سازد
ازريم * صنعت آن آرد باقلا آرد نخود خند روس باعسل پخته بنوشند * حسولوزسرفه را سودمند باشد وبدن را فربه ورنك را
نيكوكند وباه را انگيزد * صنعت آن نخالهٔ كندم مي درم درآب بخسيانند وبيالايند پس پانزدهٔ درم تربجبين منقي ازحد
وخاشاك دران حل كردهٔ بازبپالايند مغزبادام شيرين چهاردرم مغزتخم خشخاش ازهريك سه درم بعرق بيد مشك مي در
سودهٔ داخل كردهٔ باتش ملايم به پزند تاچون حسوكردد پس ازآتش فرود آوردهٔ بكذارند تا فاترگردد وبآن نحوي نمايند
* حسو ديگر نافع ازبراي امراض يابسهٔ صدر وازبراي سعال يابس واصحاب سل را نيز نافع است * صنعت آن مغزتخم كدو ومغزتخم
خيارين تخم خشخاش سفيد نشاستهٔ اجزا را شيرهٔ كشيدهٔ بانبات سفيد يا تربجبين خراساني صافي نمودهٔ حسوسازند * حسو ديگر نافع
امراض باردياس صدر ورئه را نافع بود وازبراي سعال بارد يابس سودمند است * صنعت آن نشاستهٔ ونخالهٔ كندم رادراد
بجوشانند وبپالايند پس مغزبادام شيرين را درشيركاوشيرهٔ لشيدهٔ داخل نمايند ونبات سفيد داخل كردهٔ بقوام حسوا ورند وبقدر
قوت هاضمه بخورند * حسو ديگر كه همين منفعت دارد * صنعت ان دارچيني نيم درم رب السوس يكدرم فلفل سياه ربع درم
مغزبادام شيرين شش درم اجزا را نرم بكوبند واولا نخالهٔ كندم رادرشيركاو بجوشانند وبپالايند پس نبات ده درم داخل كرده
بپزند تابقوام حسوآيد ودرآخرادويه كوبيدهٔ را داخل كردهٔ فرودآورند ووقت خواب ازان تناول فرمايند * وحسو خصية الثعلب
درخصية الثعلب ذكرميابد انشاءالله تع * باب الحاء مع الضاد المعجمة * حضض بدانكه حضض بضم حاى مهمله
ودوضاد معجمه دونوع ميباشد مكي وهندي مكي آن رابيوناني لوفيون نامند وانچه مشهوراست آن است كه عصارهٔ بوك وغيره
نباتي است خارناك قريب بسه ذرع وپوست آن كاهي رنك وبركش شبيه ببركش شمشاد وتمرش شبيه بفلفل وسياه وا ملس
طعمش تلخ وبهترين حضض مكي است كه بيرون آن زردمائل بسياهي ودرونش مائل بسرخي باشد وچون درآب حل نمايند
كف اوبرنك خون كردد وازآتش ملتهب شود وباقبض ومرارت باشد ومغشوش ومحلول آن برنك خون نميباشد وباطن او
ياقوتي نيست ومعتدل درحرارت وبرودت دردوم خشك وقابض ورادع ومحلل ومبرد وتحليل آن كمتر ازردع وآشامند ن
آن جهت اورام باطني واسهال وقطع هيلان رطوبات وعرق واحتباس خون ونفث الدم سينه وسرفه وادرار حيض وبواسير
ودردجكر ويرقان سياه وزحير وكزيدن سك ديوانه وحرارت كردهٔ والتهاب وتشنكي وحقنهٔ ان جهت اسهال مزمن وقدح
امعاوغرغرهٔ آن جهت ورم حلق ومضمضهٔ آن جهت تقويت لثه وقطورآن جهت چرك كوش وضمادان جهت شقاق مقعد
وداخس وتقويت مو ومنع نزلات واورام واكتحال آن جهت جرب وحكه وسلاق وضعف بصر ودمعه ورمد ومنع نزله نا
قرشي درشرح قانون نوشته كه حضض باوجودآنكه حابس دم است مدردم نيزهست ومضرسپرز ومصلحش انيسون وحمام

وقل رشربتش از نیم مثقال تا یکدرهم و بدلش خضض هندیست * صنعت حضض مکي اصلي انچه بتحقیق پیوسته آن است که
درخت عنب الثعلب را با برگ و ریشه و ثمر کرفته خورد کرده درحوضی کرده لکد کوب میکنند و بعد از ان مالیده صاف نموده
میکذارند تا در آن ته نشین شود صافي آن را جدا کرده جوش می دهند تا غلیظ و بحد انعقاد رسد در کیسهای چرمي ریخته
با طراف می برند و آنرا خولان مینامند و دردي آن علیحده جوش نموده کلولها بسته حضض میکویند و بعضی کفته
که درختی است شبیه بعنب الثعلب و غیر آن است * صنعت حضض جعلي برک مورد صبر سقوطري از هریك سي مثقال
مرمکي بیست و پنج مثقال زعفران بیست مثقال دوشاب یکمن تبریزي جوشانیده تا غلیظ و بحد انعقاد رسد در کیسهای
چرمی نموده بجای حضض مکي میفروشند * وحضض هندي که رهوت نامند بعضی کفته که عصارهٔ فیل زهرج است و در
جمیع افعال قویتر از حضض عربي است مکرر دردع و اوهیاه تر از حضض مکي میباشد و مصنوع آنرا له از زرشك و اسفیدباج
وامثال آن میسازند استعمال نباید کرد و بدلش صندل سفید و فوفل با لمناصفه است صاحب طب فرشته مسمی بدستور الاطباء
فوشته که بهترین رهوت آن است که در نکرکوت و نواحي لاهور از شیرهٔ هلیلهٔ تازه سازند و صاف باشد سرد و خشك بود و با صفرا
را روشن کند و ازرام حاره را به تحلیل برد و مسکن خون و صفرا و قی و فواق و اسهال بواسیري را سودمند است و در کتب
دیکر از کتب هندیه دیده شده که در نکرکوت و نواح لاهور از عصارهٔ هلیله و شیر میسازند و حکیم عبد الحمید نوشته که انچه از
حکمای هند و کتب معتبرهٔ ایشان تحقیق شده آن است که رهوت عصارهٔ دارهلد است و طریقهٔ ساختن آن چنان است که
دارهلد را نیم کوفته در آب میجوشانند تا تمام قوت آن در آب باز داده شود پس صاف نموده مساوي آن شیر کاو اضافه نموده
میجوشانند تا غلیظ و منعقد کردد و باطراف میمونند جهت امراض چشم و بواسیر و دفع سموم نافع است و از جملهٔ رسانن شموده اند
وچون نیم درهم آن را شب در آب برک کلکونده بخیسانند و صبح بمالند و صاف کرده نیم کرم نموده بیاشامند و چند روز
بران مداومت نمایند اسهال بواسیري و حبس خون آن و ریاح آنرا برطرف سازد و مجرب است و طلای محلول آن با اندك
نیم کرم جهت وجع بین الکتفین مجرب * حب رهوت نافع جهت بواسیر خوني * صنعت آن رهوت خالص را با آب برك
کلکند نا یا آب برک کلکونده یا آب برک بارتنك یا هوسه حل کرده مساوي آن پوست هلیلهٔ کابلي بروغن کاو بریان نموده کوفته
بوزن آن شکر سفید داخل کرده سرشته حبوب سازند هر حبی مقدار نخودی شربتی از نیم درم تا یکدرم و اکر اولا رهوت را
همه چهار مرتبه با بهای مذکوره تسقیه نموده خشك نمایند و در مرتبهٔ آخر با ادویه سرشته حبوب بندند بهتر است * حب رهوت
دیکر که بواسیر خوني را مفید است * صنعت آن رهوت قسم اطی را در آب کند نا بخیسانند و صاف نموده بکذارند تا منعقد کردد
پس حبوب بندند شربتی از نیم درم تا یکدرم * حب رهوت دیکر که جهت بواسیر خوني و ادرار طمث نافع است * صنعت آن
رهوت خالص طین مغره که بهندي کیرو نامند از هریك دو درم مویز منقی از حب چهار درم ادویه را نرم کوفته با مویز سرشته
حبوب سازند هر حبی مقدار نخودی شربتی از نیم درم تا یکدرم و اکر حبس بطن نیز مطلوب باشد مویز را با حب لوبیا و
ادویه را با آن بسرشند * باب الحاء المهملة مع القاف * * فصل در بیان حقنه و طریقهٔ استعمال و نصح آن * بدانکه میباید
ما را که اولا ذکر نمودن مقدماتی که ضرور است دانستن آنها در باب حقنه ها پس شروع مینمائیم در مقصود که ذکر نسخه های
حقن نافعه از برای علل و امراض است * مقدمهٔ اولی در ذکر احادیث وارده در عمل بحقن تا شاید کسانی را که حمیت
جاهلیت دامنکیر از ین فعل مشروع است از ین حمیت باز دارد و خود را هلاک نسازند * روایت کرده صاحب خصال از حضرت

رسول صلعم که آن حضرت فرمودند که بدرستیکه بهترین چیزی که مداوای میکنید شما بآن حقنه است و حقنه کلان میدانند
بطن را رتنقیهٔ مرض جوف میکند و بدن را قوت می دهد * وصاحب وعائیم از حضرت رسول الله محمد مصطفی صلعم روایه
کرده که آن حضرت صلعم فرمودند که باکسی نیست عمل بحقنه الا آنکه حقنه کلان میکرداند بطن را * وصاحب خصال از حضرت
ابي عبد الله امام جعفر صادق رض روایت کرده که دوا چهار است حجامت وسعوط وحقنه وقی پس آن حضرت فرمودند
که حقنه ازین چها راست ونیز از حضرت ابي عبد الله رض مأثور است که آن حضرت عم فرمودند که حقنه بدرستیکه از
دوا است وبه تحقیق که بفعل آورده اند آنرمردان صالح * مقدمهٔ دوم در تحقیق معني حقنه باصطلاح اطبا اول کسیکه
واضع حقنه است از اطبا بدانکه حقنه نزد اطبا عبارت است از استرسال مایعات بمعای مستقیم ویا برحم وواضع حقنه اولا استا
ابقراط است فاضل طبیب جالینوس گفته که استاذ ابقراط فرا گرفته عمل حقنه را از طایري واین حکایت چنان است * د
دید استاذ طایری را که ماهي بسیار خورد پس شکم خود را برمل مالید وچون شدت کرد انچه انرا از خوردن ماهي بسیار عارض
شده بود از درد آمد بکنار دریا وبمنقار آب دریا را که بسیار شور است برگرفت ودرد برخود کرد وبعد از ان آبی را که درد بر
خود کرده بود با فضلات اندر اخت ونجات یافته پرواز کرده بسوی آشیان خود رفت * مقدمهٔ سوم درفواید حقنه بدانکه حقنه
دوای مبارک کثیر المنافع است ونافع است اکثر امراض را خصوصا در امزجهٔ عاصیه از عمل مسهلات مشروبه ومعالجهٔ نیلوفر است از
برای اخراج فضول از معا ونسبت حقنه بامعا مثل نسبت مقعی است بمعدهٔ الا آنکه مقعی جذب از اسافل با عالي میکند ولیذا استا
ابقراط منع کرده در امراض راس از استعمال مقیئات مگر آنکه آن امراض بمشارکت معده باشد وحقنه جذب از اعلی با سفل میکند
ووجه آنکه حقنه جذب از اعلی با سفل میکند آن است که حقنه ملین اثفال حاصله در امعا ومسهل فضول امعا است بقوت مسهله د
میباشد حقنه های مسهله را پس هرگاه اسهال اخلاط امعا کند بضرورت محال بودن خلا جذب کرده میشود فضول اعلی بسوی اسفر
عوض فضولی که باسهال دفع میشود وبدانکه حقنه تسکین میدهد اوجاع امعا ر قولنج را واقسام اوجاع کلیه ومثانه واورام انها
وجذب فضول از اعضای رئیسه واعضای عالیه میکند الا آنکه حقنهای حاده مضعف کبد ومورث حمی است ونیز بدانکه استعانت
جسته میشود بحقنه بجهت اخراج بقایای فضولی که از استفراغات مانده است ونیز از فواید حقنه نفع است از برای برد کلیه
مثانه واعضای تناسل وتقویت باه وازبرای برد مفاصل واوجاع مفاصل وعرق النسا ووجع ورک وآلام رحم وامراض دماغي وامراض
اعضای عصباني ونیز از فوائد حقنه نفع است از برای سهر وقروح امعا وغلاظ وبدانکه اکثر اطبا در استعمال حقنه صحت وسلامت
اعضای رئیسه را شرط دانسته اند وبعضی نه وحق آن است که در وقت عدم ضرورت البته شرط است ودر وقت ضرورت
شدیده ولابدي نه * مقدمهٔ چهارم دربیان مقدار مطبوخ حقنه وکیفیت آن بدانکه مقدار مطبوخ حقنه که بهر دفعهٔ حقنه باید
میکنند باید که زیاده از پنجاه مثقال نباشد وبعضی را عقیده آن است که کمتر از ان نیز جائز نیست وبعضی گفته که مقدار نصف
وطلی یا ثلثان رطلی باشد شیخ رئیس گفته که حقنهٔ که بوده باشد قلیل المقدار نمیرسد منفعت آن بامعای عالیه وهرگاه بوده باشد
بسیار میباشد ضرر آن بسیار وخوف است از آفات دیگر وبا ید که مطبوخی که بآن حقنه کرده میشود نیم گرم باشد مائل بحرارت
وغلیظ نباشد وهمچنین بسیار رقیق نیز نباشد زیرا که اگر سرد باشد مولد ریاح است واگر بسیار گرم باشد مورث غشي وکرب
اگر غلیظ باشد باعث زحیر وقرحهٔ امعا واگر رقیق باشد موجب انتشار دوبدن وافساد میگردد شیخ رئیس گفته که حقنهٔ رقیق
نفع نمیدهد ومیباشد در حکم حقنهٔ قلیل وسمرقندي گفته حقنه باید که فاتر باشد مائل بحرارت ورقت وبالجمله باید که مقدا

آن بقدر برداشت طبیعت و بقیهٔ مرض و مریض باشد هم در کمیت و هم در کیفیت و اما در جروح و قروح البته باید که فاتر باشد

* مقدمهٔ پنجم در بیان وقت حقنه نمودن بدانکه افضل اوقات حقنه کردن وقت مردی هوا است و آنکه بوده باشد انه وقت

در دو فصل سرد یعنی زمستان و خریف یا آنکه بوده باشد اول روز و آخر روز زیرا که در حین کرمی هوا حادث میگردد ازان بود

و اضطراب و غشی و باید که بوده باشد قبل از حمام زیرا که از شان حمام است بحرکت در آوردن اخلاط و از یک دیگر جدا ساختن

اجزای اخلاط را و از شروط حقنه آنست که جذب کرده شود بآن اخلاط محتقنه و ازین جهت نیکو نیست در اکثر که مقدم داشته

شود حمام بر حقنه چنانکه رسم اکثر اطبای این زمان است و باید که حقنه اکر از برای قولنج و امراض دماغیه از قبیل سرسام

غیر آن استعمال نمایند واجب است که بر خلای معده و ناشتا باشد والا ادویهٔ از مقویات معده و دماغ و قلب باو بخورانند

و بعد ازان استعمال حقنه نمایند مانند کلقند یا مصطکی و یا شربت سیب و به شیرین و یا قدر بسیار قلیلی از جوارش عود شیرین

و یا دواء المسک حلوا کر آنها حاضر باشند والا مانند آنها و نیز باید که محقون را حتی المقدور محافظت از سرفه و عطسه و قوا

نمایند و این امور را لازم دانند * مقدمهٔ ششم در بیان آلت حقنه کردن که محقنه نامند و وضع حقنه کردن بدانکه آلتی را که

بآن حقنه میکنند یعنی محقنه بانحای مختلف ذکر نموده اند و بهترین آنها آلتی است که شیخ رئیس در قانون در باب قوانین

ذکر کرده و ما در اینجا اول مرتبه عبارت شیخ را بعینه ذکر میکنیم پس ترجمهٔ آن را تا بر متعلمان واضح و مبین کردد بدانکه شیخ

رئیس ابو علی بن عبد الله بن سینا گفته که * اما النبوبة المحقنة فاجود شکل ذکر له الاوائل ان تکون الانبوبة قد قسم دائرته

بثلث و بثلثین وجعل بینهما حجاب من الجسد المتخذ منه الانبوبة وقد الحم بالانبوبة الحاما شدیدا فصار حجابا بین جزیه

المختلفین ویکون الزق منهد ما علی جملة الانبوبة رسد راس الجزء الاصغر بالحام قوي لئلا یدخله الهواء ویکون له تحت الزق سم

موضع لایدخله المقعدة منفذ یخرج منه الریح فاذا استعملت الحقنة وحصرت بقوت الریح عادت الریح وخرجت من الذي لایدخله

الحقنة فاستقر الحقنة استقرارا جیدا لان الریح هي التي تعود بها الی خارج وتهوج الی القیام بسرعة وترجمهٔ کلام شیخ آن است که

اما انبوبهٔ محقنه یعنی نیچهٔ آلت حقنه پس بهترین شکلی که ذکر کرده اند از برای آن اطبای اوائل آن است که بوده باشد ان انبوبه

به تحقیق دائرهٔ آن منقسم بدو قسم یکقسم ثلث آن دائره و قسم دوم دو ثلث آن دائره و کردانیده شده باشد میان این دو قسم مختلف

در مقدار از اول آخر حجابی از جسدی که فراکرفته شده از ان جسد انبوبهٔ محقنه که وصل نموده باشند آن حجاب را با آن انبوبه وصل

بلحیم محکم شدید پس کردیده باشد آن حجاب میان دو جزو مختلف انبوبه و خیکچه که بر سر آن انبوبه نصب کرده میشود باید که

اندام تمام آن نیچه باشد و باید که مصل ودکرده شده باشد بر جزو اصغر یعنی آن طرفی که خیکچه بران نصب کرده شده بلحیم نیکو

تا داخل آن نکردد هوا و باید که بوده باشد از برای آن جزو اصغر تحت موضعی که خیکچه بآن انبوبه نصب شده در موضعی که نمیکذارد

آن نیچه در مقعده و داخل مقعده نمیشود منفذ یکه بیرون آید از ان منفذ ریح پس هرکاه استعمال کرده شود حقنه وحصر بود

بقوت ریح برکردد و بیرون رود از راهیکه حقنه داخل آن راه نمیشود پس قرار کیرد حقنه در معاء استقراری نیکو بجهت آنکه ریح

بر میکرداند حقنه را بخارج و محتاج میکرداند بقیام از برای تمرز بسرعت و اما آلت حقنه کردن که معمول اطبای روم و فرنج

است آن است که محقنه را بشکل آلت زراقه که آنرا بفارسی آب زدک و بهندی پچکاري میکویند میسازند ولیکن بسیار بزرکتر

که کنجایش آن مقدار آب مطبوخ که یک دفعه بآن حقنه باید نموده داشته باشد بلکه قدر زیادهٔ و لولهٔ سر آن که بر و بر می نهند باید که

آن مقدار کشاده باشد که چیزیکه بحجم خنصر طفلي باشد دران داخل تواند شد پس آن مقدار مطبوخ را که بیکدفعه بآن حقنه

نمود دران کشیدهٔ سرآنرا بود بر نهادهٔ مطبوخ را بتزرق بمعای مستقیم میکردانند واز برای حقنه در قبل نیز باین شکل میسازند
لیکن کوچکتر واز اطباء بعضی حقنه را بشکل قمع میسازند لیکن آن سرانبوبهٔ قمع را که در داخل دبر میکردانند کج میسازند باین شکل
وکسی را که حقنه میکنند بر پهلوخوابانیدهٔ سر کج انبوبه را برد برآن نهادهٔ مقدار از مطبوخ که بیک دفعه بآن حقنه کردهٔ میشود
جرعه دان کردهٔ ازلولهٔ جرعه دان اندک اندک مطبوخ را در حقنه میریزند که داخل شود در معای مستقیم وریح بواید
زیرا که اگر همهٔ آن را ویا بسیاری ازان را بیکدفعه در حقنه بریزند رنجی که در معای مستقیم است مانع داخل شدن مطبوخ
میکردد بمعا وچون تمام مقداری از مطبوخ که بیکدفعه بآن حقنه کردهٔ میشود داخل معاشد حقنه را ازد بر برداشته صبر میکنند
تا انچه بدان حقنه شدهٔ برکردد پس اگر محتاج بدفعهٔ ثانیه وثالثه نیز میباشد بعد از برگشتن هر دفعه دفعهٔ دیکر بدستور مذکور
بعمل میآورند واین طریق معمول عاملان حقنهٔ اهل فارس است واهل عراق وخراسان پس ایشان حقنه را باین نحو میسازند
که انبوبهٔ که بحجم خنصری باشد دولچه را از چرم خام بر سرآن نصب میکنند بنحویکه هیچ منفذ میان انبوبه ودولچه نباشد ومقدار
از مطبوخ که بیک دفعه بآن حقنه باید نمود ودر دولچه ریخته سر دولچه را بهم آوردهٔ میفشارند تا تمام مطبوخ در معای
مستقیم داخل شود وبعضی گفته اند که انبوبهٔ حقنه باید که بقدر یک شبر باشد واگر حقنه حاضر نباشد مثانهٔ گاوی را بمقدار
حاجت دران نفخ دمیدهٔ بدست کو بیدهٔ بزرگ کردهٔ بر سرآن انبوبه بسته دران مثانه دوا پر کردهٔ انبوبه را بر مخرج غاذ
گذاشته مثانهٔ پر دوا را بفشارند تا تمام دوا بقدر مطلوب داخل امعا شود پس انبوبه را بیرون آورند ومریض زمانی بطرف میر
علت بخوابد پس چون تقاضای حاجت شود برخیزد وقضای حاجت نماید واگر تقاضا نشود نیز برخیزد ودفع آن به تمرز وغیره
نماید واین سهل وآسان است در جائیکه حقنه نباشد مانند بلاد هند وبنگاله که عمل حقنه معمول نیست اما طریق حقنه بردن
پس بر عامل حقنه لازم است که تامل کند درین معنی که وجع در کدام موضع است پس اگر بوده باشد وجع مائل بناحیهٔ بشت
حقنه کند علیل را حالکونی که بوده باشد مستلقی واین بهتر است از برای کسیکه بوده باشد آن را قولنج بمشارکت کرده وا
وجع بوده باشد مائل بناحیهٔ قدام باید که حقنه کرده شود علیل حالکونی که بوده باشد علیل بارک وبالجمله حقنه بردن
حالکونی کسی را که حقنه میکنند بوده باشد بارک یعنی زانو بر زمین وسرین بلند ونوداشته بهتر میرسد حقنه بمعای مستقیم
وگاهی حقنه کردهٔ میشود حالکونیکه خوابیدهٔ به پهلوی چپ باشد وبالجمله هر کس را که حقنه کنند بهتر آن است که بعد ازان
که حقنه را ازد بر ازبردارند به پشت بخوابانند وباید که سر انبوبهٔ را که بمقعدهٔ مینهند چرب نمایند وبعضی مردم را صعوبت
آن است که خنصر را بقیروطی چرب کردهٔ چند مرتبه در دبر او داخل کنند تا دبر او کشادهٔ کردد وبا ندازهٔ انبوبه بردد وبعضی
نیستند محتاج باین عمل وبعضی گفته بهترین اوضاع کسیکه آن را حقنه میکنند آن است که به پشت بخوابند پس آن است که بخوابد
بجانب وجع * مقالهٔ هفتم در ذکر ترکیب حقنه های مسهله وغیر آنها بدانکه ترکیب حقنه های مسهله قریب است به ترکیب
مطبوخات مسهله واند اخته میشود در حقنه ها سودا وهمچنانکه در مطبوخات مسهله ولیکن باید دانست که مسهلات بعضی
چون صبر وهلیلجات در حقنه ها داخل نمیتوان نمود چنانچه بعضی از ادویه حقنه ها را در مطبوخات داخل نمیتوان نمود
چون زهرهٔ گاو وبعضی گفته اند که داخل نمودن افتیمون وغاریقون وسقمونیا وریوند چینی در حقنه ها خالی از غائله
نیست فاما استعمال کرده اند ودر اکثر نسخهای متقدمین ومتاخرین داخل هستند وشحم حنظل در حقنها اگرچه همه
اطبا داخل نموده اند فاما بهتر آن است که داخل نکنند وحکیم میر محمد مؤمن در تحفة المؤمنین گفته که انچه بعضی اطبا

گفته اند مهل بعصر را در حقنه ها جائز نیست که داخل نمایند اصلی ندارد زیرا که عصر در فوهات مجاري وعروق ضیقه اسم
نه در اقضیه جواب آن است که فضا مکان مملو از هوا را گویند و اینمعني بدیهي است که تاثیر دوا در فضا نمیباشد مگر بواسطه
عضوی که فضا دران عضو است و تاثیر عواصر در عضو البته میباشد در فوهات و عروق ضیقه آن پس نباید بر قول حکیم اعتماد نمود
بدلیلی باطل و لاطایل که آورده و مولانا نفیس کرماني در شرح اسباب مهلات بعصر را چون صبر و هلیلجات در حقنه ها داخل
کرده لکن التفاتی بعمل او نیز نباید کرد و اقسائي گفته که ترکیب حقنه قریب است به ترکیب مطبوخات الا آنکه داخل نمود
نمیشود در حقنه ها مسهلات بعصر مانند هلیلجات و صبر چنانکه داخل کرده نمیشود در مطبوخات مشروبه مزلقات و بسیاری از جالب
مانند املاج و بورقات و بسیاری از روغنها محرز میکوید چون عمل حقنها اکثر به تلیین و تفتیح و اتساع امعا و اقضیه و اذابه و ترقیق
و تزلیق فضول و اخلاط یا بسهٔ محتبسهٔ غلیظهٔ مجتمعه در امعا و معده است و مقصود از استعمال آنها نیز همین امور و دفع آنچه
است و فعل ادویهٔ مسهله بعصر منافي غرض مطلوب است باعتبار قبض که لازم آنها است پس اگر داخل نکنند بهتر و اولی
است و بدانکه حقنهای مسهله یا میباشند لینه که استعمال کرده میشوند در حمیات حاره و اورام حاره در احشا و بهوست تقر
و فرا گرفته میشود حقنهٔ لینه از چیزهائیکه اسهال کنند به تلیین و ازلاق و جلا چون گل بنفشه و خطمي و آرد جو و نخالهٔ لند
و نیلوفر و عناب و هپستان و برک چغند و برک کاسني و خبازي و حسک و اصل السوس و تخم کتان و زبیب منقی و مانند
اینها که حقنه کرده میشود بمطبوخ بعض اینها یا بکل بحسب حاجت ساذج یا با سعد اروج چون فلوس خیارشنبر و شاهسپرم
و ترنجبین خراساني و شیر خشت و با ادهان بارده رطبه و آبکامهٔ نبطي رقیق و همین حکم دارد حقنه کردن با ادهان بارده
رطبه چون روغن بنفشه و روغن کدو و روغن نیلوفر و روغن بادام شیرین و روغن گل سرخ و کنجد و آب کرم با اندکی نمک
طعام که بقوت جلا اعانت بر فعل ادهان مزلقه نماید و باید که زیاده کرده شود در قولنج بارد تخم کلم و اکلیل الملک و بابونه
بورهٔ ارمني و یا حقنهٔ مسهلهٔ حاده است که استعمال کرده میشود در قولنج بارد و صرع و سبات و مانند اینها و حقنهٔ حاده نیز
گرفته میشود از ادویهٔ ملطفه را از ادویهٔ که اسهال آنها به تلویب و تحلیل باشد مانند قنطوریون دقیق و سداب و برنجاسف
فودنج و مشکطرا مشیع و تربد و بسفایج و اکلیل الملک و بابونه و شبت و اسطوخودوس و بزر القرطم و حلبه و صعتر و حومل و شیلم از
و تخم کرفس و زیره و انیسون و مرزنجوش و مغز حب الخروع و برک کلم و تخم کلم و تخم رازیانه و برک انجیر و انجیر و موز
بید انه و مانند اینها از محللات قویه که حقنه کرده میشود و بمطبوخ بعض آنها یا بمطبوخ کل انها و یا به مطبوخ امثال اینها
ساذج یا با سعد اروج چون شحم حنظل و نمک هندي و نمک طعام و بورهٔ ارمني و محموده و مقل ازرق و جاوشیر و سکبینج و اشق
و عسل و فانید و آبکامه و مانند اینها و نیز حقنه کرده میشود با دهان حاره مانند زیت و زنبق و خیري و بادام تلخ و تخم کتان
و ماء العسل و فانید و مري به تنهائي یا بسعد اروج مانند تربد و شحم حنظل و ملح هندي و سکبینج و مقل و اشق و خیارشنبر و مانند
اینها و یا میباشد حقنهٔ مسهل متوسطه و آن میباشد مرکب از اجزای حقنهٔ لینه و حقنهٔ حاده و بدانکه در هر قسم از
اقسام ثلاثه رعایت مقدار حاجت و سهولت علت و صعوبت آن و ضعف شخص و قوت آن و اقتضای مزاج و وقت چنانچه در
قوانین کلیهٔ استفراغات و قوانین کلیهٔ مرکبات ذکر شد لازم است و بدانکه هرگاه ترکیب کرده شود حقنه از برای اوجاع مفاصل
و عرق النسا لازم است که زیاده کرده شود بر اجزای آن اجزای ملطفه مانند عاقرقرحا و زنجبیل و حاشا و حب الغار و مرمکی
و ابهل و بیخ کبر و مسهلاتی که مخصوص میباشند بمفاصل چون مورنجان و بوزیدان و ماهي زهره و امثال اینها و اگر از به

اخلاط سود اویه باشد باید که داخل کرده شود در مطبوخ مسهلات سودا چون افتیمون و اسطوخودوس و بسفایج و باد رنجبویه
و مانند اینها و اگر از برای کرم امعا باشد ادویهٔ قاتلهٔ دیدان مانند شحم حنظل و تربد و نمك هندي و نطرون و آب برگ شفتالو
و سلاقهٔ بیخ توت و قشور رمان و قطران به تنهائي و روغن زیت داخل نمایند و اگر از برای برودت رحم باشد باید که ادویهٔ
عطریهٔ مخصوصهٔ برد رحم و جماوت آن از ادویهٔ ملطفهٔ ملینه چون اشنه و نمام و سنبل الطیب و اظفا را لطیب و مانند اینها
و از ادهان روغن نرگس و روغن حب الخروع و روغن حبة الخضرا و روغن بزرکتان و زیت و روغن بادام تلخ و کردکن
روغن کاو و امثال اینها باید که داخل کرده شود و همچنین میعهٔ سائله و مقل ازرق و بدانکه حقنه که از برای رحم است هم د
قبل وهم درد بر حقنه کرده میشود و اگر از برای اورام باردهٔ کلیه و مثانه باشد امثال همین ادویه که از برای برودت رحم ذ
شد با لعابات حاره چون لعاب حلبه و لعاب بزرکتان داخل کرده میشود و نیز بدانکه حقنه کرده میشود در قولنج ریحي بادهر
کامرة الریاح فقط مانند روغن سداب و روغن زنبق و نرگس و سوهن با جندبیدستر و مانند آن و در سوء مزاج امعا و ضعف
آن که از برودت باشد کاه میباشد با ادویهٔ مبدله مزاج امعا و مقویهٔ آنها مانند روغن گل سرخ و روغن با بونه مقدار رده در
تا بیست درم از هر دو و حقنه کرده می شود بآن و از برای تنقیهٔ امعا کاه میباشد که حقنه کرده میشود با آب برك چغندر
آبکامه و یا با آب نمك فقط و این اول حقنه ایست که استاد ابقراط از فعل مرغی که ماهي بسیار خورده بود پس بمنقار خود آ
دریا را در د بر خود حقنه کرده از برای رفع امتلای بطن که او را حادث از بسیاري خوردن ماهي شده بود تا دفع شد
آنچه در بطن او بود و شفا یافت چنانچه ذکر یافت پس استاذ ابقراط استنباط کرده که حقنه با آب بحر و یا آب نمك نافع
است برای تنقیهٔ امعا و وجع بطن و اگر از برای تسمین بدن و کلیه باشد باید که حقنه کرده شود با مراق و ادهان لزجه و ا
از برای باه باشد طبخ میکنند و در امراق مانند حنطه و رؤس و اکارع بعضی حیوانات مناسبه و خصیهٔ خروس و ادویهٔ باهیه
اضافه میکنند با نها اد هان حاره را و قتیکه ضعف باه از برودت باشد و حقنه میکنند بان و اما حقنه از برای صحیح و قروح امعا
اسهال و نزف خون از امعا باشد حقنه میکنند بطبیخ حبوب قابضه مانند برنج و جاورس و عدس و جو بریان نیم لوفته بمقدا
چهل درم از مطبوخ آنها با بعضی از ادویهٔ قابضه چون آرد بلوط و عفص و جلنار یا بازردهٔ تخم مرغ که در سرکه پخته و در روغن
گل حل کرده باشند و صمغ عربي و نشاسته که هر دو را بریان کرده باشند و کل ارمني و اقاقیا و سفیداب ارزیز و کاغذ سوخته
امثال اینها که قوام آن فی الجمله غلیظ و نیم کرم باشند و مقدار این ادویه سه درم باشد یا بقدر حاجت و اگر با صحیح وجع شدید
باشد مخدری چون اندکی افیون یا مصلح آن اندکی زعفران داخل میکنند و اگر از برای نزف خون باشد با مطبوخ ادویهٔ
یابسهٔ قابضهٔ زردهٔ تخم مرغ مشوي در سرکه یا در روغن گل و مانند آن کهربا و بعض سوخته و دم الاخوین و دقاق کندر و طباشیر
و عصارهٔ انجبار و رماد بردي که پزرنامند بفارسي و امثال اینها میکنند * مقدمهٔ هشتم در ذکر قول کلي که شیخ داؤد باعتقا
خود در حقنه آورده و اکثر آنها موافق قوانین کلیهٔ عقلیه و اقوال متقدمین نیست بدانکه گفته که استعمال کرده میشود حقنه
هر کاه بوده باشد مرض در عضوي از اعضای سفلي خواه آن مرض دران عضو اسفل مستقر باشد مانند قولنج یا صعود کرده بشریان
مرض عضوی اسفل با عضای عالیه و بقیه اخیرا داخل میشود مانند ذوار و سدر پس بدرستیکه دوار و سدر از امراض دماغي است
و دماغ از اعضای عالیه است و حقنه میکنند در علاج آنها بجهت آنکه اخرهٔ که سبب دوار و سدر است از کلیه و طحال است و کلیه
و طحال از اعضای سفلیه است پس در حقیقت دوار و سدر در تحت امراض کلیه و طحال است میفرمایند که نیست این قول موافق عقل

واقوال اطبا اما نبودن آن موافق عقل پس باین جهت است که قول آن در انحصار استعمال حقنها در امراض اعضای سفلی بغیر
دلیل است وانچه را عقل حاکم است آن است که حقنهای مسهل وملین را دو فائده است یکی اسهال دوم اماله واما آنچه اینمعنی
حق است که قوت اسهال حقنه بدفع مواد اعضای عالیه نمیرسد بلکه منحصر است اسهال آن بدفع مواد اعضای سفلی ولیکن
استعمال آن موجب اماله وجذب از اعضای عالیه میباشد جذبی نیکو زیرا که هرچه نرم کردانند ثقل امعا را وبا زلاق دفع کنند
وبقوت اسهال دفع فضول از اعضای سفلی نماید بضرورت محال بودن خلاء اتصال رطوبات بدن بیکدیگر جذب کرده میشود
مواد وفضول از اعالی باسفل وباین معنی تصریح کرده اند جمیع اطباء که حقنه جذب میکند از اعالی باسافل وقوع جذب مبلنه
از اسافل باعالی ولهذا استاذ ابقراط امر کرده در اورام دماغی باستعمال حقنه ومنع کرده در امراض صدر از استعمال مقوی مگر آنکه
مرض صدر بمشارکت معده باشد وباین معنی که حقنه جذب از اعالی میکند اشاره در حدیث نبوی صلعم وارد شده چه آنحضرت
فرموده اند که حقنه دوائی است ولیکن کلان میکردانند بطن را ودلیل بر آنکه این حدیث اشاره است باینکه حقنه جذب مبلنه
از اعالی آن است که هرگاه حقنه منقی اسافل باشد از غیر جذب از اعالی میباید که مهزل بطن باشد ولیکن چون تنقیه فضول
بطن میکند وبدل آن از اعالی جذب میکند حالکونیکه بطن از فضول پاک شده موجب عظم آن میگردد وانچه شیخ داؤد گفته
که دوا روسد مطلقا وکلیه از انحرهٔ کلیه وطحال است غیر صحیح وتوهمی باطل است زیرا که اگرچه این دو مرض گاهی بسبب
انحرهٔ کلیه وطحال حادث میکردند ولیکن نیست کلیه بجهت آنکه اصل آن است که سبب آن هردو در نفس دماغ باشد
بما باشد که بمشارکت معده یا از اسباب دیگر باشد غیر مشارکت انحرهٔ کلیه وطحال چنانچه در مبحث اسباب دوا روسد
مفصل مذکور است پس انچه گفته که مطلق دوا روسد ربسبب انحرهٔ کلیه وطحال است غیر صحیح است ونیز گفته که شرط
است در استعمال حقنه که بوده باشند اعضای رئیسه صحیح وقوی پس نمی باید که حقنه کرده شود در مرض ودر ضعف عضو
از اعضای رئیسه واین قول نیز غیر صحیح است بدو وجه اول آنکه هرگاه بوده باشد صاحب مرض اعضای رئیسه وصاحب ضعف
اعضای رئیسه محتاج به تنقیه وبه نقض خلط بالضرورة حقنه افضل است از استعمال مشروبات مسهله زیرا که نمی رسد حقنه
ملاقی اعضای رئیسه ونمی رسد از سمیت ادویهٔ مسهلهٔ واقعه در حقنه بقلب وکبد بسیار چنانچه ملاقی میکردد ادویهٔ مشروبه
میرسد اثر سمیت ادویهٔ مسهلهٔ واقعه از مشروبات بقلب وکبد وباوجود آنکه نمیرسد ضرر ادویهٔ حقنه بانها جذب میکند مواد را
اعضا را وامالهٔ مواد از ان اعضا میکند وموجب صحت آن اعضا میکردد پس استعمال حقنه در امراض آن اعضا بهتر است از استعمال
مسهلات ومقیئات مشروبه ووجه دوم آنکه حقنه جذب میکند مواد وفضول اعالی بدن را چنانکه ذکر شد پس هرگاه مرضی در
اعضای رئیسهٔ عالیه باشد وضعف بسبب سوء مزاج مادی بالبداهة حقنه جذب میکند مادهٔ آنرا باسافل واماله مادهٔ آن میکند
وظاهر است که هرگاه جذب واماله کرده شود مادهٔ عضو مریض ضعیف بموضعی دیگر موجب زوال مرض وضعف آن میشود
بجهت ازالهٔ سبب مرض وضعف که مادهٔ فاسده است وچون ازان دور شد مرض ضعف آن دور میکردد زیرا که زوال سبب سبب
زوال مسبب است وشیخ رئیس در قانون تصریح باین نموده که از فوائد حقنه جذب از اعضای رئیسهٔ عالیه است مگر آنکه حقنه ها
حاده میباشند مضعف کبد ونیز شیخ داؤد گفته که واجب است که واقع شود حقنه در وقت اعتدال ونباید که حقنه کرده شود در تورم
روز ونه در هوای بارد این قول نیز صحیح نیست زیرا که شیخ رئیس گفته که افضل وقت حقنه وقت هوای معتدل است وگفته که وقتها
بردان یعنی وقت حقنه در وقت بارد است از روز که صبح وشام باشد یا در فصل بارد است از سنه که زمستان وخریف باشد تا ندهد

موجب کرب و اضطراب وغشي ونيز از شان حقنه است جذب اخلاط محتقنه و در وقت مردي ميباشد اخلاط محتقنه بخلاف وقت
گرمي و وقت اعتدال که نيستند اخلاط محتقنه و ازين جهت است که شيخ رئيس منع کرده از رفتن بحمام پيش از حقنه و حقنه
کردن بعد از حمام زيرا که ازشان حمام است بحرکت در آوردن اخلاط و تفريق وتحريك اخلاط بظاهر بدن و از شان حقنه
است جذب واخراج اخلاط محتقنه ونيز گفته که خطر حقنه بسيار است وواجب است تحري واجتهاد در انها واين نيز توهمي باطل
است چه موافق احاديث واقوال اطبا حقنه دوائي کثير النفع وبي خطر است بخلاف ادويهٔ مهلهٔ مشروبه و مقيئات که نيستند
خالي از اخطار زيرا که اثر سميت وحدت ادويهٔ مهلهٔ واقعه در حقنه نميرسد باعضاي شريفه ورئيسه مثل معده و قلب ودماغ
بلکه تجاوز نميکند از امعا ميباشد امعا از اعضاي خسيسهٔ ضعيفة الحس ونميباشد در امعا معدن قوتي ضروري پس نميدهند
متاثر و متاذي از ان ادويه تاثيري معتد به بخلاف معده وقلب ودماغ که معدهٔ عضوي ذکي الحس شريف است و اعضاء
رئيسه معدن قوتهاي ضروري ميباشند پس از مرور ادويهٔ مهلهٔ مشروبه ومقيئه بسيار متاذي ومتاثر ميگردند پس در مهلهٔ
مشروبه و مقيئات خطر است بخلاف حقنه ونيز در احاديث نفع حقنه وقلت خطر آن وارد است ونيز اقوال اطباء جميعا دال
است بر انکه خطر حقنه کمتر است از خطر مهلات مشروبه و مقيئات * فصل في ذکر بعض نسخ الحقن * حقنهٔ مهلهٔ باردهٔ قسمي
فرموده اند که از قبيل دستور العملي است از حضرت علامي رئيس الاطبا والد ماجد فقير ميرمحمد هادي علوي شيرازي خراساني
الاصل قدس سره مستعمل در امراض حاره * صنعت آن آب برگ کلم آب برگ چغندر از هريك يکدسته سبوس آرد جو يك نعلبکي
گل بنفشه گل نيلوفر عنب الثعلب پرسياوشان گل خطمي سفيد تخم خيارين تخم خربزه تخم کاهني تخم خبازي پوست بيخ کاهني بيخ
رازيانه اصل السوس از هريك دو مثقال عناب ده دانه سپستان بيست دانه مجموع را در يکمن تبريز آب بجوشانند آنمقدار که ثلث
آب بماند صافي نموده شيرخشت خراساني ترنجبين از هريك ده مثقال فلوس خيارشنبر پانزده مثقال دران حل کرده بيالاينه
وروغن بادام شيرين يك مثقال روغن گل سرخ روغن کدو وآبکامهٔ نبطي رقيق از هريك ده مثقال نمك طعام يك مثقال
ريوند چيني يکدرم سوده سردار و نموده اولا يك مرتبه بآب نمك که نمك آن بسيار کم باشد حقنه نمايند پس مطبوخ را چهار
حصه نموده بچهار دفعه حقنه نمايند وهر مرتبه که حقنه شود تا برنگردد دفعهٔ ديگر حقنه نکنند واگر مرتبهٔ اول که حقنه کرده شد
ودير برگردد اندکي نمك را بيفزايند ومطبوخ را اندک کمتر نمايند واگر زود برگردد قدري نمك را کم کنند وگرمي انرا
مائل باعتدال نمايند که دير برنميگردد وبايد که سه ساعت از شب مانده شروع نمايند که ربع روز تمام شده باشد وبعد از
مغرب شروع کنند که قريب به نصف شب باتمام رسد * حقنهٔ باردهٔ لينه اين نيز بطريق دستور العمل است * صنعت آن
سوبنفشه خبازي اکليل الملك از هريك دو مثقال ونيم جو مقشر عنب الثعلب مغز خب القرطم از هريك پنج مثقال جوشانيده صافي
نموده خيارشنبر پنج مثقال ترنجبين شيرخشت از هريك ده مثقال دران حل کرده صافي نموده روغن بادام شيرين ده مثقال
اضافه نموده دوبار بآن حقنه نمايند وشرط آن است که هربار پنجاه مثقال تا شصت مثقال باشد وکمتر از پنجاه مثقال جهت
نيست وهرگاه که حرارت مفرط نباشد سنامکي چهار مثقال گل بابونه خارخسك از هريك دو مثقال اضافهٔ مطبوخ نمايند وبوقت
ارمني سوده يکدرم بران پاشيده حقنه نمايند وچون احتياج بحقنه شده باشد در بعض امراض مانند صرع و سکته وليثو عسر
ومفاصل مزمنه وامثال اينها باين حقنهٔ حاده حقنه نمايند * صنعت آن اسطوخودس تربد سفيد جعده مغز خب الخروب
قنطوريون دقيق شبت سوزنجان از هريك دو مثقال سنامکي چهار مثقال غاريقون سفيد يك مثقال مغز خب القرطم سه مثقال

عناب ده دانه سپستان بیست دانه بصفا بیچ فستقي سه مثقال جوشانیده صافي نموده فلوس خیارشنبر پانزده مثقال شکر سرخ
پنج مثقال دران حل کرده بازصافي نموده روغن بادام شیرین ده مثقال اضافه نموده همکي آب را دوحصه نمایند و در یک حصه
مقل ازرق دو دانگ بورهٔ ارمني یک مثقال جاوشیر یکدانگ داخل کرده حقنه نمایند واگر قویتر خواهند شحم حنظل چند بیدسته
ازهریک یکدانگ اضافه نمایند واگر حرارت درنهایت افراط باشد بوا جزای حقنهٔ اول بعد ازصافي نمودن یک بیاله لعاب
بزرقطونا وروغن گل واضافه نمایند وباید که اجزارا درهفت صد مثقال آب باتش ملایم به پزند تابصد مثقال برسد بعد ازان
صافي نموده دوحصه نمایند هرحصه پنجاه مثقال وهرگاه آب حقنه دیر برگردد بقدر نصف آب اول باز باید ریخت تاآب او
را بیاورد * حقنهٔ مسهلهٔ باردهٔ از حکیم محمد فاضل قرشي نافع ازبرای امراض حارهٔ * صنعت آن برگ چغندر یکدسته لطبخ
جو مقشر سنا مکي گل بنفشه تخم خطمي سفید تخم خبازي از هریک یک کف اصل السوس یک مثقال سپستان سی دانه
جوشانیده صافي نموده پس فلوس خیارشنبر پانزده درم شکر سرخ هفت درم دران حل کرده تا عسل خیارشنبر تمام حل
شود پس بیالایند وروغن بادام شیرین یک مثقال روغن کنجد هفت درم بورهٔ ارمني یکدرم سرد اورنمایند واگر نبود
باشد حمیٰ قوي ربع درمي بمقمونیا داخل نمایند وسزاوار آن است که بوده باشد مقدار آن نصف رطلی وزیاده بوا نیاشامند
مکرانند کي تا مزاحمت بامعاء دقاق ومعدهٔ نرساند پس مورث غشي گردد وبوده باشد نیم کرم مائل بحرارت * حقنهٔ مسهلهٔ
باردهٔ دیگر طبع بکشاید وهمه بیماریهای کرم راسود مند باشد * صنعت آن سنا مکي هفت درم عناب سپستان ازهریک
هي دانه جو مقشر نیمکوفته ده درم گل خطمي سفید اکلیل الملک سبوس کندم خسک نیم کوفته ازهریک یک کف گل بنفشه پنجدرم
انجیرزرد ده دانه همه رادرسه رطل آب بجوشانند تا بیکرطل رسد صافي نموده شکر سرخ روغن گل وروغن بنفشه آبکامه از
هریک ده درم اضافه نموده برهم زنند ونیم کرم بدودفعه حقنه نمایند * حقنهٔ مسهلهٔ دیگر نافع درامراض مرکبه * صنعت آن
آب چغندر شصت درم فلوس خیارشنبر پانزده درم شکر سرخ هفت درم دران حل کرده بپالایند وروغن کنجد هفت درم بورهٔ
ارمني یکدرم سوده اضافه نموده حقنه نمایند واین استفراغ بلغم مخلوط بصفرا کند واوجاع ظهر بلغمي واوجاع ظهر مرکب از
بلغم وصفرا رانافع باشد * حقنهٔ مسهلهٔ دیگر نافع ازبرای امراض باردهٔ بلغمیهٔ دماغیه * صنعت آن صعتر فارسي اسطوخودوس
ازهریک پنج مثقال سنا مکي چهار مثقال سبوس کندم کفی گل بنفشه ورق گل سرخ ازهریک دو مثقال ونیم عود الصلیب دو دانگ
مویز منقی بیست دانه جوشانیده صافي نموده شکر سرخ دواستار روغن گل سرخ پنج استار بورهٔ ارمني سوده نیم درم داخل نموده
بعمل نمایند * حقنهٔ مسهلهٔ دیگر که همین نفع دارد * صنعت آن آب برگ چغندر چهل درم روغن کنجد آبکامهٔ رقیق ازهریک
بیست درم ممزوج کرده حقنه نمایند * حقنهٔ مسهلهٔ حادهٔ منقول ازقرشي استفراغ بلغم کند وقولنج واوجاع ظهر بلغمي رانافع بود
* صنعت آن آب برگ چغندر یکصد درم بجوشانند دران بغسا بیچ فستقي سنا مکي قنطوریون دقیق ازهریک شش درم مویز طایف
منقی ازحب هفت درم وبپالایند پس مغز فلوس خیارشنبر پانزده درم عسل مصفی ده درم دران بمالند تا تمام عسل فلوس خیار
شنبر جدا شود مرتبهٔ دیگر بپالایند پس بورهٔ ارمني محمودهٔ ازهریک ربع درمي سوده سرداورنموده برهم زنند وبآن حقنه نمایند
* حقنهٔ حادهٔ جالینوس این حقنه بادهای غلیظ راتحلیل دهد وفالج ولقوه وصرع وسکته وامثال اینهارا سود دارد * صنعت آن حلیله
بزرکتان ازهریک ده درم انجیرزرد ده دانه حب الخروع مقشر نیم کوفته بیست درم برگ خروع سي درم مغزحب القرطم ده درم
عناب هشت درم برگ اسپست سي درم سبوس کندم بیست درم مغز بادام تلخ مقشر نیم کوفته پنجدرم سپستان اصل السوس

ريشهٔ خطمي ازهريك نيموطل همه را دردة رطل آب بجوشانند تا بهه رطل رسد پس بپالايند ودرهر رطلي ازان مقل ازرق دودرم
سكبينج يكمثقال جاوشير دودرم اشق يكمثقال حل كنند پس بازصافي نمودة روغن ناردين ده درم عسل مصفى يك اوقيه ونيم آبكامه
دراوقيه ونيم اضافه نمودة برهم زنند تا آميخته شود پس نيم كرم بهه دفعه حقنه نمايند * حقنهٔ حادهٔ ديكر اصحاب سكته وصرع وفالج
وقولنج بلغمي را سود دارد * صنعت آن شحم حنظل قنطوريون دقيق تا نخواه شبت حلبه سداب ازهريك كفي دريكمن آب بجوشانند
تابه نصف رسد يعني يكرطل بماند وبپالايند پس سكبينج دودرم زهرهٔ كاودودرم دران حل كرده عسل مصفى ده درم روغن بادام
تلخ يك اوقيه اضافه نمودة بورهٔ ارمني هفت درم سوده داخل نموده حقنه نمايند * حقنهٔ حادهٔ قلمي فرموده اند كه ازتا نعت
قدوة الاطبا والد واستاذ فقير قدس سره است نافع ازبراى جميع امراض بلغمي چون صرع وسكته وفالج ولقوه وسبات وقولنج
وجع خاصره وبرد رحم وامثال اينها * صنعت آن بزرك كلم برك چغندر برك كرفس ازهريك دستهٔ آب اينهارا كرفته سبوس لندر
آرد جو ازهريك كفي لسان الثور بادرنجبويه بسفايج فستقي اسطوخودوس قنطوريون دقيق زوفاى خشك تربد سفيد زنجبيل
اكليل الملك اشق شحم حنظل عنب الثعلب پرسياوشان پوست بيخ كبر بيخ كرفس بيخ باديان اصل السوس پوست بيخ كاسني
خربزه خاشاكل بنفشه كل خطمي تخم خبازي اذخر مكي افسنتين رومي كافيطوس كاذريوس حلبه سورنجان ازهريك درمثقال
انجبر زرد عناب سرخ اصفهاني ازهريك ده دانه موبز منقى سپستان ازهريك بيست دانه سنا مكي چهارمثقال مجموع را در
يك من ونيم تبريزي آب بجوشانند تا نيم من يعني صد مثقال صيرفي آب بماند پس صافي نموده فلوس خيارشنبر پانزده
مثقال شيرخشت خراساني ترنجبين كلقند آفتابي ازهريك ده مثقال دران حل كرده بپالايند آبكامهٔ رقيق روغن كل سرخ
روغن بابونه ازهريك ده مثقال روغن ناردين روغن حب الخروع روغن بادام تلخ ازهريك چهارمثقال ريوند چيني سوده
يكدرم بورهٔ هندي نمك طعام سوده ازهريك يك مثقال سردار ونموده اول مرتبه يك دفعه باب ونمك حقنه نمايند پس چهار
مرتبه باب مطبوخ مذكور نمايند وتاهر دفعهٔ بر نكردد دفعهٔ ديكر حقنه ننمايند * حقنهٔ حادهٔ ديكر كه قولنج واوجاع مفاصل
باردة وآلام رحم وامراض دماغي وعصباني باردة را نافع است * صنعت آن غنچهٔ كل سرخ كل بنفشه بزركتان حلبه شحم
حنظل بابونه مغز حب القرطم شبت برك كلم سورنجان جوشانيده بپالايند وفلوس خيارشنبر كلقند دران حل كرده باز بپالايند پس
روغن حب الخروع داخل كرده بورهٔ ارمني نمك هندي سوده سردار ونموده برهم زنند تا نيكو مخلوط شود پس حقنه نمايند
* حقنهٔ حادهٔ ديكر درد پشت وسردي رحم واعضاى سفلي را سود مند بود ورطوبات وحيض را فرود آورد * صنعت آن تا تخماه
تخم باديان تخم كرفس بزرسيمالبوس ازهريك دودرم حلبه حسك بابونه شبت ازهريك هفت درم همه را در سه رطل آب
بجوشانند تا يكرطل برسد صافي نمايند پس بكيرند اشق مقل ازرق ازهريك پنجدرم جاوشير يكدرم نيم كوفته دراب مطبوخ
كرم حل نمايند پس جند بيدستر بورهٔ ارمني ازهريك يكدرم سوده داخل كرده عسل مصفى يك اوقيه ونيم روغن كنجد روغن
ناردين ازهريك ده درم داخل نموده حقنه نمايند حكيم ميرمحمد مؤمن كفته كه اكر اين حقنه را ازبراى بودت رحم واحتباس
حيض استعمال نمايند بايدكه در قبل حقنه نمايند وتاممكن باشد امساك آن كنند كه زود دفع نشود * حقنهٔ حادهٔ نافع ازبواسير
ليثرغس وامثال اينها ازامراض باردهٔ دماغي * صنعت آن بابونه شبت مرزنجوش حرمل حب القرطم حلبه بزركتان بابونه
چغندر سبوس كندم شحم حنظل مغز حب الخروع قنطوريون دقيق اسطوخودوس ازهريك كفي انجبر زرد ده دانه جوشانند
صافي نموده عسل مصفى هفت مثقال روغن زيتون آبكامه كه آن را مري كويند ازهريك هفت مثقال اضافه نموده حقنه نمايند

* حقنهٔ حادهٔ دیکر قلمي فرموده اند که از سید الحکما و استاذ الورى و الداماجد فقیر است قدس سره العزیز نافع از براى امراض
باردهٔ بلغمیهٔ کلیه و مثانه و رحم و استرخاء اعضاى سفلي و استرخاى قضیب و رحم و فضول رطبه فرود آرد و ادرار حیض نماید
و اعضاى تناسل را کرم کرداند * صنعت آن برک کلم برک چغندر برک کرفس از هریك یکدسته آب اینها را کرفته سبوس
کندم آرد حلبه از هریك کفی لسان الثور بصفایح فستقي قنطوریون دقیق باد رنجبویه اسطوخودوس عود الصلیب کا فیصور
کاذریوس عود بلسان حاشا حماما اذخر مکي پوست بیخ رازیانه بیخ کرفس تخم خربزه تربد سفید از هریك دودرم سنا مکي چهار
مثقال زنجبیل یکدرم مغز حب القرطم مغز استهٔ آلوبالو مغز استهٔ شفتالوى تلخ از هریك دو مثقال انجیر زرد ده دانه مویز منقى
از حب دو مثقال برک سداب یک مثقال مجموع را در یك من آب تبریز بجوشانند تا به نصف رسد پس بپالایند و مرمکي سفید
اشق جاوشیر مقل ازرق بارزد حلتیت از هریك یکدرم نیمکوفته در آب مطبوخ مذکور حل کرده باز بپالایند پس فلوس خیار
شنبر پانزده مثقال شربت دینار ده مثقال در او حل کرده که جمیع عسل از فلوس خیار شنبر جدا شود پس باز بپالایند پس بلیسه
بورهٔ ارمني نمك هندي جند بیدستر زهرهٔ کاو از هریك یکدرم سوده و بعسل مصفى چهار مثقال سرشته دران حل نمایند و آنکاه
رقیق روغن کل سرخ روغن بابونه از هریك ده مثقال روغن ناردین روغن بادام تلخ روغن حب الخروع از هریك چهار
مثقال داخل کرده برهم زنند بهمزدني شدید که نیکو مخلوط شود پنج حصه نموده به پنج دفعه بدستور مقرر حقنه نمایند * حقنهٔ حاده
که در بعض امراض احتیاج بآن میشود خصوص سکته و فالج و صرع و لیثرغس و درد مفاصل بارد مزمن * صنعت آن اسطوخودوس
تربد سفید برک چغندر مغز حب الخروع قنطوریون دقیق شبت مورنجان از هریك دو مثقال غاریقون هش سفید یکمثقال
سنا مکي چهار مثقال مغز حب القرطم پنج مثقال بصفایح فستقي سه مثقال عناب سپستان از هریك بیست دانه جوشانند
صافي نموده فلوس خیار شنبر پانزده مثقال شکر سرخ پنج مثقال دران حل کرده بپالایند و روغن حب الخروع ده مثقال
روغن بادام شیرین یك مثقال اضافه نموده همکي آب را دو حصه نمایند هر حصه را با مقل ازرق دو دانك بورهٔ ارمني یك
مثقال جاوشیر یکدانك حقنه نمایند و اکر اقوى خواهند یك دانك شحم حنظل و یکدانك جند بیدستر اضافه نمایند و اکر
در مزاج حرارت مفرط باشد در حقنهٔ اینه که اولا مذکور شد بعد از صاف کردن یك پیاله لعاب بزرقطونا و روغن کل اضافه
نمایند و باید که اجزا را در سه صد مثقال آب بجوشانند تا صد مثقال آب بماند بعد ازان صافي نموده دو حصه نمایند هر حصه
پنجاه مثقال باشد و هرکاه آب حقنه دیر برکردد بقدر نصف آب اول باز باید ریخت تا آب اول را بیاورد * حقنهٔ معتدله نافعه
از براى امراض مرکب از صفرا و بلغم * صنعت آن سنا مکي پنجدرم غنچهٔ کل سرخ کل بنفشه کل نیلوفر کاوزبان از هریك سه در
اصل السوس دو درم آلوى سیاه بیست عدد عناب ده عدد سپستان سي عدد عنب الثعلب سه درم برک چغندر بوك خشک
از هریك قبضهٔ سبوس کندم کفی قنطوریون دقیق بصفایح فستقي از هریك دو درم جمله را چنانچه مقرر است بجوشانند و صافي
نموده فلوس خیار شنبر ترنجبین خراماني شکر سرخ از هریك ده مثقال دران حل کرده بپالایند و روغن بنفشه ده مثقال نماید
طعام دو درم آبکامه رقیق ده مثقال اضافه نموده حقنه نمایند * حقنهٔ معتدلهٔ حکیم سید محمد مؤمن کفته که این حقنه در آنچه
امراض نافع است * صنعت آن حب القرطم مقشر نیم کوفته جو مقشر نیم کوفته از هریك ده مثقال عناب سپستان از هریك
سي عدد کل بنفشه عنب الثعلب از هریك هفت مثقال تخم خبازي دو مثقال برک چغندر ده عدد سبوس کندم پنج مثقال
مجموع را بدستور جوشانیده صافي نموده فلوس خیار شنبر پنج مثقال ترنجبین خراماني ده مثقال دران حل کرده بپالایند

روغن بادام شيرين ده مثقال بورهٔ ارمني سوده يكمثقال اضافه نموده نيكو برهمزنند وبلعتور مقرر حقنه نمايند * حقنهٔ معتدل ديگر * صنعت آن بزرگتان حلبه انجيرزرد عناب سپستان كل بنفشه كل خطمي سفيد بابونه اكليل الملك حسك سبت سبوس كندم از هريك كفي بجوشانند چنانچه رسم است وصافي نموده فانيذ ده درم بورهٔ ارمني دودرم نمك هندي يكدرم روغن كنجد هفت درم اضافه نموده حقنه نمايند * حقنهٔ لينهٔ طبيب فاضل قرشي * صنعت آن آب برگ چغندر ماء الشعير از هر يك سي درم فلوس خيارشنبر پانزده درم شكرسرخ هفت درم روغن كنجد هفت درم بورهٔ ارمني اضافه نموده حقنه نمايند گاهي بدل آب برگ چغندر وماء الشعير آب نيكرم بايد نمود وگاهي بدل فلوس خيارشنبر بوزن آن خميرهٔ بنفشه باشيره خشخاش اني بايد نمود * حقنهٔ لينهٔ ابن جزله رفع بستكي شكم دربيماريهاي كرم وحميات حارهٔ كند * صنعت آن عناب سپستان هر بنفشه خشك جومقشرنيم كوفته كل خطمي سبوس كندم اكليل الملك از هريك كفي انجيرزرد پنج عدد دريك من ونيم آب بجوشانند تانيم من بماند بپالايند وپنجدرم شكرسرخ وهفت درم روغن بنفشه وهفت درم روغن كنجد وده درم آبكامه داخل كرده برهم زنند ونيم كرم حقنه نمايند كه بامرالله تعالى نافع است * حقنهٔ لينه كه همين منفعت دارد * صنعت آن آب برگ چغندر تازه چهار اوقيه روغن كل سرخ پانزده درم آبكامه يك اوقيه نيم كرم حقنه نمايند * حقنهٔ لينهٔ كه سرسام وامراض حارهٔ دماغي را سود مند باشد * صنعت آن آرد جومقشرسر بنفشه كل نيلوفر از هريك يك استار عناب پانزده دانه سپستان سي دانه بابونه پنج درم مجموع را دردومن آب بجوشانند تابه نصف رسد پس بپالايند ويك استار شكرسرخ وروغن كل سرخ بقدر حاجت داخل كرده حقنه نمايند * حقنهٔ لينهٔ ديگر از حقنهٔ قبل نرم تر * صنعت آن كشكاب بيست درم لعاب بزرقطونا ده درم روغن كل وسفيدهٔ تخم مرغ همه را يكجا كرده حقنه نمايند * حقنهٔ لينهٔ باردهٔ ديگر * صنعت آن ماء الشعير دواوقيه روغن كل وروغن بنفشه بادام لعاب بزرقطونا ازهريك يك اوقيه حقنه نمايند * حقنهٔ لينه از املاى علاء الدين منصور ازبراى امراض حارهٔ دماغي وسرسام وحميات وسائر امراض حاره را مفيد است وطبع را نرم كند * صنعت آن سپستان كل بنفشه آرد جو سبوس كندم اكليل الملك ازهريك كفي انجيرزرد پنج عدد درسه رطل آب بجوشانند تابيكوطل رسد بپالايند وشكرسرخ پنجدرم روغن بادام شيرين ده درم روغن كنجد آبكامه ازهريك پنجدرم اضافه نموده حقنه نمايند * حقنهٔ لينهٔ حكيم سديد كازروني * صنعت آن انجيرزرد خشك هفت دانه سبوس كندم برگ خطمي سفيد حسك نيم كوفته ازهريك كفي برگ چغندر ده عدد اصل السوس نيم كوفته پنجدرم سپستان سي دانه جومقشرنيم كوفته ده درم كل بنفشه بابونه كل نيلوفر ازهريك كفي درشش رطل آب بجوشانند تادورطل بماند بپالايند ودرنيم رطل ازان پانزده درم لعاب بزرقطونا ده درم روغن كنجد ده درم آبكامهٔ رقيق دودرم بورهٔ ارمني ونيم درم نمك هندي داخل نموده نيم كرم حقنه نمايند * حقنهٔ لينهٔ ديگر كه حمامات حارهٔ وامراض حاره رانافع است * صنعت آن انجيرزرد خشك ده دانه اصل السوس نيم كوفته دودرم سپستان سي دانه كشك جو كفي كل بنفشه كل نيلوفر ازهريك كفي بابونه كفي جمله را درسه من آب بجوشانند تايكمن بماند پس صافي نموده لعاب بزرقطونا ده درم شكرسرخ بيست درم وآبكامهٔ رقيق روغن بنفشه بادام ازهريك ده درم بورهٔ ارمني دودرم نمك هندي سوده نيم دو اضافه نموده شكررا دران حل كرده جمله را سه دفعه حقنه نمايند * حقنهٔ لينهٔ حنين نافع ازبراى حميات حارهٔ وسرسام وجميع امراض حارهٔ واين حقنه ملين طبع است * صنعت آن عناب خراساني سپستان حسك نيم كوفته كل بنفشه جومقشرنيم كوفته سبوس كندم كل خطمي سفيد اكليل الملك ازهريك كفي انجيرزرد پنجعدد درسه رطل آب بجوشانند تابيكرطل رسد صافي نموده

شکر سرخ پنجدرم روغن پنجدرم روغن بنفشه بادام ازهریك ده درم آبکامه ده درم اضافه نموده نیم گرم حقنه نمایند
* حقنهٔ لینهٔ محمد بن زکریا شکم را نرم کند و تپهای گرم و سرسام و امراض حاره را نیك باشد * صنعت آن سبوس گندم کلی بنفشه
تخم خیازی تخم خطمی سفید جومقشر نیم کوفته ازهریك کفی دریکمن آب بپزند تا ثلث آن بماند پس صافی نموده روغن بنفشه
پنجدرم دران داخل کرده حقنه نمایند * حقنهٔ لینهٔ دیگر گرمی بدن را فرو نشاند وطبع را نرم کند وتشنگی وسوزش دل را
تسکین دهد * صنعت آن ماء الشعیر لعاب بزرقطونا ازهریك ده درم روغن بادام روغن گل وازهریك پنجدرم سفیدهٔ تخم مرغ
عددی جمله را یکجا کرده برهمزنند بوهم زدنی شدید که نیکو مخلوط شود حقنه نمایند * حقنهٔ لینه تالیف ان قدس سره یعنی سید
محمد هاشم المخاطب بحکیم معتمد الملوك علیخان معتمل درحمیات حاده وامراض حاره طبع را نرم کند وصفرا را ببراند * صنعت ان
عناب آلوی بخارائی الوی سیاه ازهریك ده دانه سپستان بیست دانه گل بنفشه گل نیلوفر عنب الثعلب اصل السوس تخم خیارین
نیم کوفته تخم کاسنی نیم کوفته ازهریك دو مثقال مجموع را دریکمن آب بجوشانند تا ثلث بماند صافی نموده آب برگ چغندر
لعاب بزرقطونا ماء الشعیر ازهریك بیست مثقال داخل کرده فلوس خیارشنبر شیرخشت خراسانی خمیرهٔ بنفشه ازهریك ده مثقال
دران حل کرده چنانچه عمل خیارشنبر تمام از فلوس جدا شود پس بپالایند وآبکامهٔ روغن گل سرخ روغن گل وازهریك ده
مثقال روغن بادام شیرین یك مثقال نمك طعام سوده یك مثقال داخل کرده چندان برهم زنند که یکسان شود بسه دفعه نیم
گرم حقنه نمایند که بعون الله تع نافع است * حقنهٔ لینهٔ دیگر استعمال کرده میشود در امراض حاره چون طبیعت محتبس باشد
* صنعت آن عناب سپستان ازهریك بیست عدد گل بنفشه چهاردرم انجیر خشك ده عدد گل خطمی سفید سبوس گندم ا-
هردورا درکتان بسته باشند ازهریك کفی همه را درسه رطل آب بجوشانند تا یك رطل رسد صافی نموده آب برگ چغندر ربع
یکرطل روغن گنجد بیست درم آبکامهٔ رقیق ده درم اضافه نموده برهم زنند تا نیکو مخلوط شود نیم گرم بسه دفعه یا بیشها و دفعه
حقنه نمایند * حقنهٔ لینهٔ دیگر که امراض صفراوی وذات الجنب وذات الصدر وبواسیر وذات الریه وخناق را نافع است
* صنعت آن گل بنفشه گل نیلوفر ازهریك سه درم تخم خیازی تخم خطمی سفید ازهریك کفی جومقشر نیم کوفته کفی سجموع
را درآب بپزند چنانکه مقرر است وبپالایند پس فلوس خیارشنبر ترنجبین شیرخشت خراسانی شکر سفید ازهریك ده مثقال
دران حل نموده بازبپالایند پس روغن بنفشه لعاب بزرقطونا لعاب حب سفرجل ازهریك ده مثقال نمك طعام دو دانك داخل
کرده حقنه نمایند * حقنهٔ لینهٔ شیخ داؤد که در تذکرهٔ اولوالالباب ذکر کرده وگفته که نافع است از برای گرمحدت صفراوی
چون بعد از فصل استعمال کرده شود وموکد است استعمال آن اگر دران حال حمی وقبض طبیعت نباشد * صنعت آن جومقشر
نیم کوفته دو کف تخم کتان عناب سپستان انجیر زرد نانخواه ازهریك یك کف برگ چغندر قنطوریون دقیق ازهریك قبضه
گل خطمی سفید ده درم بجوشانند چنانکه مقرر است وبپالایند برروی یک اسکرجه ازهریك ازعسل مصفی وروغن گنجد
دوا وقیه شکر دودرم بورهٔ ارمنی وپنجدرم ازهریك ازروغن بنفشه وروغن نیلوفر حقنه نمایند میفرمایند که نانخواه را
درین هیچ دخلی نیست واگر بجای نانخواه اصل السوس باشد نیکو است * حقنهٔ لینهٔ که در امراض حاره استعمال کرده میشود
* صنعت آن عناب سپستان هریکی بنفشه جومقشر گل خطمی سفید سبوس گندم خسك اکلیل الملك انجیر زرد درسه صد مثقال
آب بجوشانند تا ثلث بماند پس چهل مثقال آن را با شکر سرخ وروغن بادام شیرین حقنه نمایند واگر تبرید زیاده مطلوب
باشد لعاب بزرقطونا وروغن گل وآب لیلاب اضافه نمایند * حقنهٔ دیگر تالیف سید محمد مؤمن گفته که این حقنه اسهال

صفرا میکند و کرانی که با تپ و معده باشد دفع کند و از مجربات خود شمرده این را * صنعت این تخم خبازی د و مثقال گل بنفشه
پنج مثقال گل نیلوفر سه مثقال جو مقشر کفی عناب سپستان از هریك بیست عدد عنب الثعلب پانزده مثقال بوست هلیله را
پنج مثقال مغز تخم کدو نیم کوفته پنج مثقال در آب جوشانیده صافی نموده شیرخشت خراسانی ده مثقال دران حل کرده روغن
گل و هشت مثقال لعاب بزرقطونا ده مثقال اضافه نموده حقنه نمایند و بعد از وصف این حقنه گفته که انچه اطبا گفته اند
مسهلات بعصر را در حقنه جایز نیست که داخل نمایند اصلی ندارد زیرا که عصر در فومات مجاری و عروق است نه در افضیه
و گفته که مولانا نفیس در شرح اسباب در علاج مرسام صفراوی هلیلجات در حقنه که در علاج آورده داخل کرده میفرماید
که دلیل بر عدم جواز داخل نمودن مسهلات بعصر در حقنها در مقدمهٔ هشتم این باب یعنی باب حقن ذکر نمودیم پس نیست
احتیاج بتکرار ذکر آن و دلیلی که حکیم میرمحمد مؤمن از برای جواز داخل نمودن مسهلات بعصر در حقنها ذکر کرده بیان نموده
که مغالطه است و خالی از معنی و اصل و انچه گفته که شارح اسباب در حقنهٔ مرسام صفراوی هلیلجات داخل کرده اول آنکه
بر وشبهه واقع شده * مولانا نفیس در حقنهٔ مرسام صفراوی هلیلجات داخل نموده نه صفراوی در مرسام آنکه قول و فعل احاد و قلت
مخالف قول و فعل جمهور باشد سند نیست بلکه اگر قول آن معارض قول یکی از متقدمین باشد اعتبار ندارد تا چه رسد بدانکه
مخالف عقل و قول و فعل جمهور متقدمین باشد و متاخرین نیز و نیز باید دانست که اطبا در حالیکه از استعمال مسهلات بعصر
را جائز داشته اند جمع کردن آنها را با مزلقات منع نموده اند و درین نسخه حکیم میرمحمد مؤمن جمع نموده میان هلیله که
باتفاق عاصر است و میان لعاب بزرقطونا که باتفاق مزلق است و وزن هردو را قریب بوزن کامل از متقدمین مستعمل از هریك
از انها آورده و نیز در قوانین ترکیب حقن ذکر نمودیم اما باید که ملین باشد یا مزلق یا جالی یا مسهل و مغز تخم کدو و مغز
محض است و آن را هیچ یك از قوتهای مذکوره نیست پس نیست آنرا مدخلی در حقنها و بنظر نرسیده از احدی از متقدمین
و متاخرین که در حقنه مغز تخم کدو را داخل کرده باشد و یك مرتبه این فقیر در حقنهٔ لینه که بجهت قرانیطس نوشته بود مغز
تخم کدو داخل کرده چون بنظر حضرت استاذی والد ماجد قدس سره رسید منع فرمودند و فرمودند که مغز تخم اگر
مسکن محض است و نیست آنرا قوتی که بوده باشد به سبب آن آن را مدخلی در حقنه پس اگر بجای هلیله سقمونیا و بجای
تخم کدو تخم کاهو یا تخم خیارین کرده بود بجا بود * حقنهٔ لینهٔ مستعمل در امراض حاره * صنعت آن عناب سپستان
از هریك بیست دانه گل بنفشه تخم خبازی اکلیل الملك از هریك دو مثقال و نیم عنب الثعلب تخم قرطم از هریك پنج مثقال
گل نیلوفر دو مثقال جو مقشر ده مثقال جوشانیده صافی نموده فلوس خیارشنبر پنج مثقال ترنجبین شیرخشت خراسانی
از هریك ده مثقال دران حل کرده بپالایند و روغن بادام شیرین ده مثقال داخل نموده دوبار بآن حقنه نمایند و شرط آن
است که هر بار پنجاه مثقال و نهایت شصت مثقال باشد و کمتر از پنجاه مثقال در غیر اطفال خوب نیست و هرگاه حرارت
مفرط نباشد مثلا مکی چهار مثقال گل با بونه خارخسك از هریك د و مثقال میتوان اضافه نمود و بورهٔ ارمنی سوده سردار
نمایند * حقنهٔ معروف بحقنهٔ الادهان نافع از برای برودت احشا خصوصا برودت کرده و رحم و مثانه و آلات تناسل
* صنعت آن روغن مغز بادام روغن مغز کدو روغن مغز خب البطم از هریك دو اوقیه روغن کوهند یك اوقیه و نیم
در نسخهٔ دیگر بجای روغن کوهند زیت یك اوقیه داخل شده شیخ داؤد گفته که برودت احشا اگر از اخلاط مرکبه باشد
کهنه شده باشد یا درد کمر با وی باشد باید یك اوقیهٔ زیت اضافهٔ ادویه مذکوره نمود و اگر برودت از بلغم باشد روغن بادام

تلخ داخل نمایند ودر مجموع روغنها آب بوزن روغنها داخل کنند وبجوشانند تانصف آب بماند ودر قبل ودبه حقنه نمایند واگر با بوردت استرخاء یا تشنجی در احشا باشد این حقنه را با آب مورد وروغن زنبق وروغن مرز بجوش ونما وقنطوریون ازهریك یك ملعقه دهن بدستور ترتیب داده درد برو قبل حقنه نمایند وگاهی اضافه ادویهٔ مذکوره میشو

یکدرم قصب الذریره * حقنة الادهان به نسخهٔ صاحب ذخیرهٔ خوارزم شاهي * صنعت آن روغن مغز بادام تلخ روغن جوز ماکول روغن حبة الخضرا زیت ازهریك یك اوقیه روغن کارنیم اوقیه باده استارماء الشعیر بیا میزند وسه با حقنه نمایند * حقنة الادهان نافع ازبرای قولنج وامراض باردهٔ رحم ودرد پشت ودرد سرین وعرق النسا واوجاع مفاصر

* صنعت آن بزرکتان حلبه قنطوریون دقیق شبت خشك ازهریك یك اوقیه مغز حب القرطم دو اوقیه حسك یك اوقیه نیم انجیر زرد ده عدد سبوس کندم دو اوقیه بابونه یك اوقیه ونیم مغز تخم بید انجیر نیم کوفته یك اوقیه شحم حنظل مقل ازرد سکبینج مغز بادام تلخ نیم کوفته ازهریك پنجدرم عناب مپستان ازهریك سي عدد برک کلم برک چغندر ازهر یك دسته کوچك برک خلاب خشك دو اوقیه همه را درهفت رطل آب خالص به پزند تادو رطل بماند پس بپالایند ودرهفتاد درم این آب تا هشتاد درم یک اوقیه آبکامه ودو درم بورهٔ ارمني ویك اوقیه عسل مصفی ویك اوقیه زیت یا روغن بنفشه ونیم اوقیه روغن بان ویکدرم زهرهٔ کاو ترکیب کرده حقنه نمایند بدانکه بعضی اطبا گفته اند که حقنه بهترین ادویه است در اکثر امراض خصوصا در قولنج وشخصی که طعام در معده اش ترش شود وقی کند واز برای اقسام درد مفاصل ودرد سر وسرسام وجمیع امراض دماغي وذات الجنب وذات الصدر وتپهای مرکب وبهق وپیچش اما در بعضی از حقنها ادویهٔ لینهٔ معتدله باید ودر بعضی ادویهٔ

تند وقوي ودر هر مرض که با حرارت باشد لینه کنند * حقنهٔ مستعمل در حمیات حاده هرگاه طبیعت بند باشد وبیوست غالب بود زیرا که مسکن ومطفي حرارت است واسهال برفق می کند ومورث حرارت نیست وسرسام صفراوي رانافع است

* صنعت آن سبوس کندم در پارچهٔ کتان بسته کل بنفشهٔ خشك تخم خطمي جو نیم کوفته ازهریك کفی عناب مپسته ازهریك بیست دانه کل نیلوفر چهاردرم سنامکي پنجدرم همه را در چهار رطل آب بجوشانند تا بیکرطل رسد صافي نموده حل کنند دران ده درم شکر واضافه نمایند بران ده درم روغن بنفشه وحقنه نمایند * حقنهٔ ممسك صحرا معا واسهال بطن را نافع به

* صنعت آن برنج فارسي بیست درم عدس مقشرده درم جو مقشر پانزده درم کلنار فارسي پنجدرم در یك من آب بجوشانند تا مهرا شود صافي نموده بکیرند ازان چهارا وقیه صمغ عربي طین قبرسي اسفیداج ارزیز شسته اقاقیا دم الاخوین عصاره لحیة التیس کاغذ خطائي سوخته ازهریك یکدرم زردهٔ تخم مرغ بریان کرده دو عدد ادویه را کوفته پیخته در روغن کل مرغ یك اوقیه وزردهٔ تخم مرغ حل کنند ودرهاون بمالند تا چون مرهم شود ودرآب مطبوخ اول حل کرده استعمال نمایند نیم گرم وتا مقدورعلیل باشد باید که صبر کنند ونگاهدارند * حقنة الزرانیخ زحیر وقروح ودیبلهٔ امعا واسهال شکم را سود دارد

* صنعت آن کعك سوخته زرنیخ سرخ روسختیج زاج یماني مازری سبز آهك شسته ازهریك ده درم اقاقیا آرد بلوط صمغ عربي دم الاخوین ازهریك چهاردرم ادویه را جدا جدا کوفته وپیخته وزن نموده درهم آمیزند وبا آب مورد سرشته قرصها سازند ودرسایه خشك کنند پس بکیرند برنج فارسي جوشانیده وبپالایند وچهارا وقیه آب برنج ویك اوقیه روغن کل سرخ درهم آمیزند ویك قرص را دران حل کرده حقنه نمایند * حقنة البادا این حقنه ضعف کرده وسعتي رانافع بود وباه را قوت دهد * صنعت آن

حسك سبز پنج شاخ برک چغندر پنج شاخ حلبه یك کف پیه بز نرحرام مغز خصیهٔ کوسفند ریزه کرده همه را در دیک کنند ریغن

و نیم شیر میش تازه دوشیده و یکمن و نیم آب جوش بر روی وی کرده بآتش نرم به پزند پختنی نیک و صافی کنند و هر روز بناشتا
نیم من آنرا حقنه کنند و چندان نگاهدارند که توانند نگاهداشت و سه روز متوالی این حقنه کنند * حقنة الرمان در رمان
مذکور میشود انشاء الله تع

* باب الحاء المهمله مع اللام *

* فصل در ذکر نسخ حلواها * حلوای ازاد میوه
بکسر میم حلوائیست که از قند و مغز بادام و پسته و نخود مقشر سازند و بعضی نخود قندی و بادام قندی و پسته قندی را گویند که
برنگهای مختلف ساخته باشند * حلوای آفروشه صاحب برهان قاطع گفته که باواو مجهول بر وزن چارگوشه نام حلوائیست * و صنعت آن
چنان باشد که آرد و روغن را باهم بیامیزند و بدست بمالند تا دانه دانه شود انگاه در پاتیلی کنند و عسل دران ریزند و بر
آتش نهند تا نیک به پزند و پخته شود و بعضی گویند نان خورشی است در گیلان و آن چنان است که زردهٔ تخم مرغ را در شیر خام
بریزند و خوب برهم زنند و بر بالای آتش نهند تا شیر مانند دلمه بسته شود بعد ازان شیرینی داخل آن سازند و نان درمیان آن
ثرید کنند و یا خشکه و پلاو درمیان آن ریزند و با قاشق بخورند * حلوای بزر الکراث جهت وجع ظهر نافع * صنعت آن بزر کراث
ده مثقال دارچینی هشت مثقال هیل بوا چهار مثقال کبابهٔ چینی دو مثقال نخود سفید مقشر هفتاد مثقال با عسل بقدر حاجت
بدستور طبخ نموده شربتی از ده مثقال تا بیست مثقال * حلوای سوهان کثیر الغذاء است و موافق مزاج مبرودین و مولد خون
غلیظ است و درد کمر را نافع باشد و اعصاب را قوت دهد و باه را بیفزاید * صنعت آن بگیرند گندم و در آب تر کنند آن مقدار
که نم بردارد پس در کیسهٔ کرده در آفتاب گذارند و هر روز قدری آب بران افشانند تا شروع کند برستن همین که علامت رستن
در گندم ظاهر شد آنرا در آفتاب خشک سازند و آرد نمایند و یا آنکه شیرهٔ آنرا بگیرند آرد میده نصف یا مساوی وزن آن بر تقدیر یک
گندم مذکور را آرد کرده باشند بآن مخلوط کرده آب را بجوش آورده اندک اندک آرد را داخل کرده برهم زنند و بجوشانند تا آرد
طبخ تمام یافته غلیظ شود و اگر شیرهٔ آنرا برآورده باشند بقدر نصف وزن گندمی که شیرهٔ آنرا برآورده اند آرد میده دران گندم شیره
کشیده داخل نموده طبخ نمایند و برهم زنند تا غلیظ شود پس قدری روغن گاو تازه داغ نموده داخل کرده بجوشانند و برهم زنند
تا روغن را جذب نماید پس نبات سفید بقدر مطلوب شیرینی کف آنرا گرفته داخل نمایند و چندان بجوشانند که شروع کند به
پس دادن روغنیکه جذب کرده پس مغز بادام شیرین مقشر مغز پستهٔ مقشر مغز گردکان مقشر مغز فندق مقشر نارجیل مقشر نیمکوفته
داخل نمایند و برهم زنند و بعد از لمحهٔ از آتش برگرفته دارچینی زنجبیل دانهٔ هیل بوا جوز بوا بسباسه قرنفل نانخواه از هر یک
قدری که ذائقه را خوش کند کوفته داخل نمایند و قرصها سازند و اگر خواسته باشند که ملایم شود بجای آب شیر داخل کنند
* حلوای سوهان دیگر که موافق مبرودین و کثیر الغذا است و مولد خون غلیظ و جهت درد کمر و تقویت اعصاب و باه نافع
است * صنعت آن گندم را در آب بدستور مذکور بخیسانند و سبز نموده و خشک کرده آرد نمایند و با نصف و یا مساوی آن آرد
گندم مخلوط نمایند و آب را بجوش آورده اندک اندک ریخته برهم زنند و بجوشانند تا آرد طبخ تمام یافته بسیار غلیظ گردد پس قدری
روغن گاو تازه یا روغن کنجد تازه داخل کرده بعد از جذب روغن شیرهٔ شکر یا دوشاب انگوری بقدر شیرینی که مقصود باشد
اضافه نموده چندان بجوشانند و برهم زنند که روغنی را که جذب کرده شروع به پس دادن نماید بعد ازان مغز پسته مغز
گردکان مغز نارجیل تازه دارچینی زنجبیل هیل بوا جوز بوا قرنفل بسباسه از هر یک قدری اضافه نمایند آنمقدار که موافق
بذایقه باشد * حلوای سوهان دیگر * صنعت آن گندم تر کرده بر روی تخته پهن کرده روی آن را بچادری که ملصق کند
باشد بپوشند و در آفتاب گذارند تا زمانیکه شروع برستن نماید و سر از بزر برآورد پس ریشهٔ آن را دور کرده نشاستهٔ آن را

بوآورند پس یکمن تبریز نشاشتهٔ آن را در آب حل کرده بپزند پس نبات سفید و قند سفید و عسل مصفی از هریك نیم من تبریز
بآب حل کرده بجوشانند و کف آنرا بگیرند و داخل آن کنند ربع من تبریز روغن کاو تازه نیز داخل کرده بپزند و نیمو بر
زنند تا بقوام آید پس مغز پسته مغز نارجیل مغز فندق مغز چلغوزه مغز بادام شیرین مغز کودکان که مجموع را مقشر از قشر بالای
لب کرده باشند از هریك ربع یکمن تبریز داخل کرده بپزند تا آنکه روغنی را که جذب کرده شروع به پس دادن نماید پس
دارچیني قرنفل دانهٔ هیل جوزبوا بسباسه صمغ عربي خولنجان لسان العصافیر شیرین شونیز شقاقل مصري فلفل دارفلفل
زرد چوبه تخم جرجیر تخم پیاز تخم اسپست تخم کزر تخم شلغم از هریك هفت مثقال زنجبیل نانخواه انیسون رازیانه تخم خشخاش
تودري کلکون تودري سفید از هریك بیست مثقال تخم شبت ده مثقال خصیة الثعلب مصري پانزده مثقال زعفران دو مثقال
کوفته بیخته داخل نموده اقراص سازند میفرمایند که این حلوا از تصوفات کسی است که ربط بقوانین ندارد زیرا که اجزا بهمت
بحلوا بسیار است بلکه اجزا از اجزای معجون نیز زیاده است و قطع نظر از این معني اصل ترکیب حلوا آنست که خوش طعم
خوش رایحه باشد و این ترکیب بسیاربد بوو بد طعم است که هر کز شخصی یك مثقال آن را نمی تواند خورد و این شخص باعتقاد
خود حلوا ترکیب نموده که در نهایت نفع است از برای قوت باه * حلوای سوهان دیگر که یکی از اطبا در هند ترکیب نموده
و قوانین ترکیب اطبای یونان و اطبای هند جمیعا در ان نامرعی است و گویا که مرکب این نسخه و نسخه قبل یك شخص باشد
ولیکن این نسخه از نسخهٔ قبل اندکی بصواب اقرب است * صنعت آن شیرهٔ کندم ریشه برآورده هفت سیر در ان سه سیر ارد
میده داخل کرده بطریق سمني پخته قند سفید عسل مصفی از هریك دو سیر روغن کاو یک سیر مغز چلغوزه مغز بادام شیرین مقشر مغز
پسته مغز نارجیل مغز کودکان از هریك نیم سیر زیرهٔ کرماني دارچیني دانهٔ هیل بواجوزبوا بسباسه زنجبیل نانخواه صمغ عربي
بریان انیسون رازیانه از هریك چهار توله خصیة الثعلب مصوی هفت توله شونیز چهار توله تخم خشخاش هفت توله زعفران سه
توله کوفته بآن سرشته مرتب نمایند * حلوای سوهان به نسخهٔ دیگر * صنعت آن آرد سوهان یکمن و نیم آرد میده سه من دوشاب
یا نبات هر کدام که خواسته باشند سه من عسل مصفی و کزانکبین از هریك نیم من روغن کاو نیم من مغز بادام شیرین یک چهار
یك جوزبوا بسباسه دارچیني از هریك یك اوقیه قرنفل عود الصلیب عود هندي خولنجان نخود الوندي رازیانه زیرهٔ کرمانی
صعتر نانخواه زرد چوبه فلفل دارفلفل از هریك نیم اوقیه بدستور حلوا سازند * حلوای سوهان دیگر کثیر الغذا است و
موافق مزاج مبرودین و مولد خون غلیظ است و درد کمر را نافع باشد و اعصاب را قوت دهد و باه را بیفزاید * صنعت آن
بگیرند کندم را و بدستور مزبور آنرا سبز نموده در آفتاب خشك سازند و آرد نمایند و یا آنکه شیرهٔ آن را بگیرند و آرد میده نصف
وزن یا مساوي آن بر تقدیر یکه کندم مذکور را آرد کرده باشند بآن مخلوط کرده آب را بجوش آورده اندك اندك ارد داخل
کرده برهم زنند و بجوشانند تا آرد طبخ تمام یافته غلیظ شود و اگر شیرهٔ آن را برآورده آرد میده دران کندم شیره کشیده داخل
نموده طبخ نمایند و برهم زنند تا غلیظ شود پس قدری روغن کاو یا کاومیش تازه داغ کرده دران داخل کرده بجوشانند تا روغن
را جذب نماید پس نبات سفید بقدر مطلوب شیرینی کف آنرا گرفته داخل نمایند و چندان بجوشانند که شروع کند به پس
دادن روغنیکه جذب کرده پس مغز بادام شیرین مقشر مغز پسته مغز کودکان مقشر فندق مقشر مغز نارجیل مقشر نیم کوفته و
ورقهای نازك بریده داخل نمایند و برهم زنند و بعد از لمحهٔ از آتش بر گرفته دارچیني زنجبیل دانهٔ هیل جوزبوا بسباسه قرنفل
زعفران از هریك قدری قلیل که ذائقه را خوش آید نرم کوفته بیخته داخل کنند و قرصها سازند و اگر خواهند شکننده شود اندکی

سوهان وآرد خالص ساده را شیره کشیده رقیق سازند ویا آرد ساده را شیره کشیده یا شیرهٔ کندم سبز در پاتیل آهني با کفچه اسپ
وبوزن شیرهٔ کندم وشیرهٔ آرد شیرهٔ نبات یا شکر سفید وروغن کاو تازه خوشبو یا کاومیش تازه خوشبو نیز بوزن آن داخل کرده
بدستور طبخ نمایند ودایم کفچه میزده باشند تا به ته پاتیل نچسپد ونسوزد وچون بسرحد انعقاد رسد فرود آورده لبوب ورق
نموده وادویه کوبیده وزعفران را با اندک مشک سوده ممزوج نموده بر تختهٔ پاکیزه یا سیني تازه قلعي کرده ریخته پهن نمایند
وبه برند وتناول نمایند * حلوای سوهان به نسخهٔ دیگر * صنعت آن آرد سوهان یکصد درم بوزن شاه آرد میده یکصد وبیست
وپنج درم بوزن شاه شکر سفید یکمن وبیست وپنج درم بوزن شاه روغن کوسفند یکمن بوزن شاه دانهٔ هیل هژده مثقال
زنجبیل نه مثقال مغز پسته نیم من بوزن شاه دارچیني بیست وپنج درم سورنجان بوزیدان از هریک دو درم کنجد مقشر
شش درم پیاز سفید ده درم آرد میده آرد نخود از هریک ده درم بروغن کاو بریان کرده آب پیاز را کوفته در عسل مصفی
چهل درم مخلوط کرده در آرد وروغن داخل کرده تا چون حلوا شود وشروع کند به پس دادن روغن ادویه را کوفته بیخته
بآن سرشته در ظرف چیني پهن کنند وبه پزند * حلوای دیگر * صنعت آن آرد میده بروغن کاو بریان کرده عسل مصفی
بآب زردک حل کرده به پزند تا چون تر حلوا شود مغز پسته مغز چلغوزه مغز نارجیل مغز حبة الخضراء از هریک دو جزو
شقاقل بهمن سرخ بهمن سفید تخم زردک از هریک یک جزو اول مرتبه لبوب را نیم کوفته داخل کرده بآتش ملایم بپزند
تا حلوا شروع به پس دادن روغن نماید باقي ادویه را کوفته بیخته داخل کرده در طبق چیني پهن نموده بطریق لوزینات
به برند ونبات سفید قدری ومشک تبتي بقدر دو دانک کوفته بیخته بران پاشیده نگاهدارند * حلوای شکرپاره مولد خون
متین وملین سینه وموافق سودائی که از بلغم متکون شده باشد ومسمن بدن ومضر جگر حار است * صنعت آن آرد بسیار
نرم را با روغن بآتش بریان نمایند ودر ظرف کنند تا سرد گردد وباید که روغن بسیار نباشد که از ان جاري گردد بلکه این
مقدار باشد که دران منجذب گردد وکم هم نباشد که بسوزد پس شکر صافي را صاف نموده بقوام آورند بحدیکه منعقد گردد
پس سفیدهٔ تخم مرغ بران زنند اندک اندک وتیر میزده باشند تا خوب سفید گردد پس آرد بریان نموده را بآن ممزوج
نمایند وبر سیني نقره یا مس تازه قلعي کرده یا تخته پهن نموده با قاشق شکرپاره بري بریده بگذارند تا سرد شود وباید که
وزن شکر دو چند آرد وروغن ثلث یا نصف باشد * حلوا که تسمین بدن کند * صنعت آن سویق گندم شصت درم به پزند
وبا روغن بادام بریان نمایند وقند بقدر حاجت وکهربا بهمن سفید مغاث بغدادي زرنباد جوز جندم تخم خشخاش سفید
از هریک هفت درم نرم کوفته با روغن پسته یا بادام یا مسکهٔ کاو اندکی بریان نموده بدان ممزوج کرده سه درم زعفران
با گلاب سوده اضافه کرده بقدر حاجت تناول نمایند * حلوای دیگر که در تسمین بدن بسیار قوي الاثر است * صنعت آن آرد
برنج شکر سفید فانیذ از هریک یکمن آرد باقلا آرد نخود آرد گندم از هریک ده استار عسل منزوع الرغوه دو من با روغن
پسته یا بادام یا مسکهٔ کاو یا شیرج بریان نموده شکر وعسل وفانیذ را با گلاب یا آب بران آهن تاب وطلا تاب ونقره تاب گداخته
صاف نموده داخل نمایند وحلوا پزند ودر آخر زعفران ده درم در گلاب سوده اضافه نمایند تودریین تخم خشخاش
سفید از هریک پنج درم حب المحلب زنجبیل قرفه دارچیني شقاقل کثیرا از هریک سه درم حب السمنه بوزیدان جوز جندم
مغز حب القلقل از هریک یکدرم مغز بادام یکمن مغز فندق مغز نارجیل مغز پسته از هریک نیم آثار داخل نموده برهم زنند
هر روز پنج درم از ان بخورند وبعد از ان باندک فاصله بحمام روند * حلوای دیگر که همین منفعت بخشد * صنعت آن

بگیرند دوصد دانه عناب مویز دانه بیرون آورده بعد آن وهر دورا درآب به پزند بحدی نیکو وبمالند وصاف کنند پس
به پزند تا غلیظ گردد ومغز تخم خیار مغز بادام مغز تخم کدو تخم خشخاش سفید صمغ عربی ازهریك قدری کوفته داخل نمود
وروغن بنفشه پیه ماکیان فربه کداخته بران ریزند وبرهم زنند وبریان نمایند پس قدری کلاب بران بپاشند وبرهم زنند تا
روغن را پس دهد پس فرودآورده روغن را جدا نمایند وحلوا را جدا وروغن را بربدن بمالند وحلوا را بقدر به داشت
طبیعت تناول نمایند * حلوای شونیز مقوی دماغ واعصاب باشد وباه بیفزاید * صنعت آن شونیز شکر عسل مصفی روغن
ازهریك چهل وهشت مثقال تخم مرغ ده عدد دارچینی سه مثقال بدستور حلوا سازند وایام زمستان بقدر شش مثقال بخورند
* حلوای ترهٔ تیزك دراز دیاد منی وتهییج باه وتقویت کل اعضا نظیر ندارد وفربهی آورد واین ازمصنوعات اهل هند است
* صنعت آن صمغ برشته که قابل سحق باشد یك سیر تخم ترهٔ تیزك یك سیر زنجبیل تریوست کنده دوصد مثقال شکر روغن از
هریك چهارصد مثقال اول شکر را شیره کنند وصمغ وزنجبیل پوست کنده را کوفته باتخم ترهٔ تیزك درشیره بریزند وروغن
کاو تازه بالای آن ریزند وآنقدر بپزند که دروقت بریان کردن روغن جذب شده را شروع کند به پس دادن پس قدری
زعفران وعنبر بالکلاب سائیده اضافه کنند وفرود آورند شربتی ازسه مثقال تا پنج مثقال واگر زنجبیل تریافت نشود زنجبیل
خشك دومثقال داخل کنند وناشتا بخورند * حلوای پوست بیرون پسته مقوی دل ومعده وکبد ودماغ است ومبرد
المزاج وامراض باردهٔ مزمنه را مفید * صنعت آن مثل صنعت حلوای پوست سفید اترج است که درآب خالص شیرین
دوسه جوشی داده آن آب را بریزند پس آب شیرین تازه بران کرده طبخ نمایند تامهرا شود ازکفچه بمیا رنرم نموده
شیرهٔ نبات بقدر کفاف داخل کرده برهم زنند تابقوام آید زعفران ویك دانك مشك بکلاب موده اضافه نمایند
برهم زنند وچون رطوبت کلاب منجذب شده فرود آورده تناول نمایند بقدر ضرورواگر قلیلی بمبا سه یا جوزبوا ودانه
هیل کوفته نیز اضافه نمایند بد نیست * حلوای پوست زرد کوتله مقوی قلب ومعده وکبد ودماغ وکاسر ریاح است * صنعت آن
نیز مانند صنعت حلوای پوست زرد اترج است وزعفران بکلاب موده درآخر داخل نمایند واگر برای زیادتی رائحه قدری
مشك خالص بالکلاب نیز بسایند وبرای زیادتی تقویت اگر قدری جوزبوا وبمبا سه ودانهٔ هیل نرم کوفته اضافه نمایند
بد نیست * وصنعت حلوای پوست زرد نارنج نیز بدین قسم است * حلوای دیگر بدن را فربه کند وقوت مجامعت رایازی
دهد * صنعت آن مغز فندق مغز بادام مقشر مغز کنجد مقشر تخم شاهدانه نخود بریان ازهریك دوصد مثقال چلغوزه
نود وشش مثقال خرما قصب چهارصد مثقال مجموعه را کوفته وپخته هرصباح کفی میل نمایند * حلوای دیگر لاغری
که بسبب کل خوردن بود برطرف سازد وبدن را فربه کند * صنعت آن بهمن سرخ وسفید زرنباد کتیرا خشخاش نبات سفید
ازهریك پنجدرم بکوبند وبه پزند وباشیرهٔ کاو وشکر حسو سازند وبعداز خوردن بحمام روند واستعمال آب معتدل کنند
* حلوای دیگر مسمن بدن را فربه کند ومردم ضعیف ولاغر را مفید بود * صنعت آن کعك کوفته یکمن درروغن کاو بریان نموده
سه رطل عسل یك سیر کلاب یکدرم زعفران یکمن شیرکاو ومجموع درپاتیلی کرده طبخ نمایند ودرآخر خشخاش سفید مغز بادام
مقشر مغز پسته مقشر مغز فندق مقشر ازهریك یك سیر بران بریزند وبدستور باروغن طبخ نموده بریان کنند * حلوای مسمن دیگر
* صنعت آن نخود سفید کعك خشك ازهریك پنجاه درم درشیر بخیسانند وخشك سازند خشخاش مغز بادام مقشر ازهریك
بیست درم کعب الغزال صد درم مجموع را کوفته پخته هرصباح بیست درم با یك پیاله شیر بنوشند * حلوای دیگر بدن را فربه

کند وقوت باه زیاده کند ومجامعت را یاری دهد * صنعت آن بگیرند آرد نخود سفید آرد گندم شسته از هریک یک اوقیه وبا روغن
گاو بقدر کفاف بریان کنند ونیم من جلاب قند سفید ونیم من عسل ودرد یک بریزند وکفچه زنند وبا تش ملایم طبخ نمایند و یک
چهاریک مغز بادام سفید کرده ونیم کوفته ویک مثقال زعفران ویک دانک مشک ویک پیاله گلاب درآخر اضافه کنند وبعد ازان
مقدار یک سکرجه هر صباح بخورند * حلوای دیگر بدن را فربه کند وهم منی بیفزاید ومبهی باشد * صنعت ان مغز بادام
مقشر مغز گردکان مقشر مغز فندق مقشر مغز پسته مقشر کنجد مقشر شاهدانه مغز حب حبة الخضرا مغز نارجیل مقشر مغز
چلغوزه مقشر از هریک سه سیر کوفته ونرم نموده بایک رطل آرد میده ویک رطل روغن گاو ویک من قند بدستور طبخ نمایند
ودرآخر یک دانک مشک ویک مثقال زعفران ویک پیاله گلاب اضافه کنند وبآتش ملایم بآهستگی کفچه زنند تا حلوا بروغن
برشته شود پس میل فرمایند * حلوای گزانگبین مائل باعتدال ولطیف ترین حلویات وجهت سرفه وخشونت حلق ویبوست طبع
نافع وسریع الانحدار است * صنعت آن سه جزو گزانگبین صاف کرده را بایک جزو شکر خام باقدری آب بجوشانند وکف سفیده
تخم مرغ براو زنند وچون بانتهای قوام رسد قدری از کف چوبک بران زنند که تا خوب سفید شود بعد از قوام تام که چون
اندکی ازان را سرد کرده باشند باندک حرکتی شکسته شود دران وقت مغز پسته بو داده ونارجیل ومثال ان بقدر حاجت
اضافه نمایند وبقدر حاجت میل نمایند * حلوای مسمن بدن را فربه وباه را قوی گرداند * صنعت آن بگیرند یکصد مثقال
نخود سفید ویک شبانروز در شیر بخیسانند پس خشک نمایند وبگیرند آرد باقلا مقشر وآرد برنج سفید وآرد گندم از هریک
پنجاه مثقال تخم کتان وکنجد مقشر از هریک ده مثقال خشخاش سفید بیست مثقال هرسه را نرم کوفته با نبات سفید نیم من وروغن
بادام تازه پنجاه مثقال وگلاب دو صد مثقال ویا بقدر حاجت بطریق مقرر حلوا سازند وبقدر برداشت طبیعت تناول نمایند
* حلوای مسمن دیگر * صنعت آن بگیرند برنج سفید دو مثقال ویک شبانروز در شیر گاو بخیسانند پس خشک کرده آرد نمایند
زنجبیل دارچینی خولنجان از هریک پنج مثقال زیرهٔ کرمانی سه مثقال کوفته از حریر بیخته باقند سفید سه صد مثقال وروغن
بادام تازه صد مثقال علی الرسم مرتب نمایند وتناول کنند * حلوای اترج وارز وبزر خشخاش وبزر بقلة الحمقا وبلادر
وزردهٔ بیضهٔ مرغ وتفاح وجزر وچوبچینی وخصیة الثعلب ودارچینی وسفرجل وفاوانیا ولحم دجاج وماست وبرگ نیست
هریک در رسوم خود مذکور شدند ومیشوند * باب الحاء المهملة مع المیم * فصل در ذکر نسخ حمولات بدانکه حمول بفتح
حای مهمله وضم میم وسکون واو ولام ادویهٔ را گویند که انسان در مقعده وفرج خود بردارد وجمع ان حمولات مثل فعول فعولات
امد وحمول که تسکین وجع بواسیر نماید وصلابت وورم رحم ووجع آن را تسکین دهد * صنعت ان موم پیه بط بابونه افیون
بالسویه از هریک دو درم مانند قیروطی ساخته بصوفه آلوده کرده در محل مؤف حمول نمایند * حمول که جهت زحیر مجرب
است * صنعت آن زردهٔ تخم مرغ باروغن گل آمیخته مرداسنگ مغسول صمغ عربی سفید اب ارزیز نرم سوده بدان امیخته
بپارچه آلوده در مقعده حمول نمایند * حمول دیگر که قولنج ریحی را نافع است ورياح دفع کند * صنعت آن برگ سداب
تازهٔ تر زیرهٔ کرمانی نانخواه نمک طعام بالسویه کوفته بیخته با عسل آمیخته بخرقهٔ آلوده درد بر حمول نمایند وریسمان
بخرقه بسته بعد رفع حاجت بزودی برآورند * حمول جهت مرض مذکور به نسخهٔ دیگر * صنعت آن برگ سداب تر زیرهٔ
کرمانی از هریک یک کف بخور مریم عرطینثا از هریک دو درم بوره یک درم ادویه نرم کوفته با عسل سرشته بطریق مسطور
بردارند * حمول دیگر که ریاح را دفع سازد * صنعت ان سداب را بسایند وباماء العسل بیامیزند که غلیظ گردد پس زیره

نصف وزن آن نطرون ربع وزن آن بآن آمیخته بشکل بلوط بطول شش انگشت ساخته بردارند * حمول دیگر که همان
نفع بخشد * صنعت آن تخم سداب جند بیدستر بورهٔ ازهریک نیم مثقال باعسل وزهرهٔ کاو آمیخته حمول نمایند * حمول دیگر
که ریاح بواسیری را دفع سازد وبواسیررا سودمند بود * صنعت آن سکبینج بورهٔ مقل شحم حنظل خطمی اجزا مساوی لوفته
پخته بشکل بلوط ساخته استعمال نمایند * حمول که دیدان صغار که درمعای مستقیم متولد شدهٔ باشد دفع کند خصوصا صبیان را
* صنعت آن آب نعناع آب برگ شفتالو صبر سقوطری هرکه ازهریك قدری بخرقهٔ آلوده حمول نمایند * حمول دیگر که
همین منفعت بخشد * صنعت آن زهرهٔ کاو نفط سیاه قطران ازهریک قدری بپارچه آلوده بردارند * حمول که خون بواسیر را
بکشاید هرگاه منعصر کرددوباعث زحمت ودرد والم شود * صنعت آن مغزساق کاوروغن کوهان شتر باقدری مقل وروغن نیم
زرد آلوی تلخ سرشته اولا مقعدهٔ را بآن طلا نمایند ولتهٔ یا پنبهٔ را بآن آلوده کرده بردارند پس عرطنیثا یک مثقال قنه شیر
حنظل ازهریک نیم مثقال با زهرهٔ کاو سرشته حمول نمایند وهرگاه بسبب تندي ادویه خروج مقعده ووجع بهم رسد بروغن
گل ومویزج وسرکین کبوتر وزهرهٔ کاو طلا نمایند * حمول دیگر نافع جهت زحیر * صنعت آن زردهٔ تخم مرغ باروغن گل آمیخته
پنبه را بآن ترساخته حمول کنند * حمول دیگر اقوی ازان هرگاه خون بسیار دفع کردد * صنعت آن اقاقیا کلنار مازوي سبز مرداسنگ
سفید آب شب یماني نشاسته دم الاخوین صمغ عربي کل ارمني اجزا مساوي کوفته پخته با زردهٔ وسفیدهٔ تخم مرغ سرشته
بخرقهٔ نازکی آلوده بردارند * حمول جهت ثؤلول ودانهای بواسیر وغیره که مترشح نباشد ودرد ووجع کند * صنعت آن
آب پیاز با زهرهٔ کاو ممزوج نموده بصوفه آلوده بردارند وهریك به تنهائي نیز کافي است وباعث میلان وتسکین وجع آن میشود
* حمول دیگر که ریاح رحم را جذب کند ودفع سازد * صنعت آن را زیانه برگ سداب انیسون تخم کرفس صعتر از هر یک
یکدرم شهد خالص چهاردرم ادویه کوفته پخته بآن سرشته به پنبهٔ کهنه آلوده حمول نمایند ویا مانند امتهٔ خرما شیافها ساخته
بردارند واگر این دوا بمقعده بردارند ریاح امعا را دفع سازد * حمول که حیض فرود آورد وسید اسمعیل جرجاني درمخزن کتاب
ذخیره نوشته که درکتب آورده اند واین حمول را من آزموده ام برکسانیکه مدت هفت سال حیض ایشان بسته بود و نشده شد
* صنعت آن مرمکي صافي پودنهٔ کوهي ازهریك چهاردرم ابهل هشت درم دربرگ سداب خشك ده درم مویزدانه بیرون کرده
بیست درم همه را کوفته بزهرهٔ کاو سرشته بکار برند * حمول دیگر که بهمین کار آید * صنعت آن انیسون پودنه قرد مانا ناخواه
زرا وند ازهریك یك استار بکوبند وبروغن ناردین بسرشند وبه پشم پارهٔ آلوده بردارند * حمولیکه افراط حیض باز دارد
* صنعت آن سرمه کلنار ازهریك یك استار کوفته پخته مانند سرمه وبعصارهٔ مورد سرشته به پشم پارهٔ آلوده بردارند * حمول دیگر
که امراض رحم را مفید است * صنعت آن خربق ابیض شحم حنظل لبني قنطوریون صمغ عربي زیتون بري جارشیر جند بیدستر
هلتیت سکبینج قرد مانا عصارهٔ افسنتین ازهریك قدری باعسل سرشته با پارچهٔ صوفي بردارند وافربیون را با پنبه بردارند شیرهٔ
نیز سودمند است * حمول دیگر که همان منفعت بخشد * صنعت آن جند بیدستر حضض مکي مشك ترکي اجزا مساوي لوفته
باروغن بان یا اقحوان سرشته بشکل بلوطی ساخته بردارند ادرار طمث نماید * وحمول عصارهٔ شقایق وبهرین همین
اثر دارد * حمول دیگر که همین اثر دارد * صنعت آن اشنان فارسي عاقرقرحا شونیز سداب رطب افربیون نرم سوده یا قند
سرشته درمیان صوف ترکرده بروغن زیت درجوف بردارند * حمولیکه اخراج جنین میت کند * صنعت آن مرمکي صافي
خربق اسود جاوشیر زهرهٔ کاز اجزا مساوي درهم سرشته شیافها مانند بلوط ساخته درقبل بردارند * حمول دیگر که بچهٔ مرده

وزنده فرود آورد وحیض بکشاید وحکهٔ رحم که بسبب خلط بورقی باشد دفع سازد * صنعت آن ابهل زراوند طویل ترمس
تخم ترهٔ تیزک از هریک دو درم کوفته بیخته با سرکه سرشته شیافها سازند وبردارند * حمول دیگر که افراط حیض را نافع
است * صنعت آن مازوی سوخته پوست مرغ سوخته سرمه دانه خرما سوخته کاغذ سوخته شادنج سوخته کهربا دم الاخوین گل ارمنی
گلنار از هریک جزوی کوفته بیخته بآب لسان الحمل سرشته شیافها سازند بقدر انگشت وسطی وبردارند * حمولیکه حیض
بسته را بکشاید * صنعت آن ابهل اشنان از هریک نیم درم پودنهٔ کوهی سداب بری از هریک ربع درم مشک ترکی پوست
حنظل از هریک حبهٔ ادویه کوفته بیخته بازهرهٔ گاو سرشته شیافها ساخته استعمال نمایند * حمول که فرج را تنگ سازد وتقویت عنق
رحم وتسخین وتطییب واکثار انزال زن وجذب منی مرد وجذب مواد از قدمین کند واز جالینوس است * صنعت آن سداب
بسبابه مرزنجوش صعتر بری کندر اذخر مکی گل سرخ پوست انار ترمس اجزا بالسویه بروغن بان وامثال آن سرشته بلته
آلوده کرده اول روز بردارند وشب برآورند * حمول دیگر که قریب النفع است بآن * صنعت آن قرنفل سرمه مازو استخوان سوخته
شکر از هریک قدری بآب مورد سرشته بدستور استعمال نمایند * حمول دیگر که سریع الاثر است * صنعت آن عود هندی
سعد رامک راسن اقلیمیا مازو از هریک یک جزو مشک عشر جزو بآب به یا آب مورد سرشته استعمال نمایند * حمولیکه باعث توسیع
فرج گردد بحدیکه احدی رغبت مباشرت آن ننماید * صنعت آن پیاز عنصل بسباسه چوب بقم تخم بستان افروز تخم بادروج
زهرهٔ کفتار در روغن زیتون بالسویه یا زهرهٔ گاو سرشته شیاف ساخته خشک نمایند وقدری از آن در روغن زنبق یا زیتون حل
نموده در ماهی یکبار استعمال نمایند * حمولیکه چون زن بردارد تا مدت سه ماه رحم او متعفن وبدبو گرداند که باعث تنفر مردان
شود * صنعت آن سلیخه قصب الذریره فقاح اذخر شاهدانه قرنفل جوزبوا قسط شیرین میعهٔ سائله جاوشیر ادویه کوفته
بیخته با نفط سفید سرشته استعمال نمایند وحمول اثمد وافیون هریک در رسوم خود مذکور شد * باب الحاء المهملة
مع النون * حنا بکسر حای مهمله وفتح نون مشدده والف بفارسی تخفیف نون مشهور است وبهندی مهندی نامند نباتی
است ساقش بقدر یک ذرع وزیاده ودر هند وبنگاله تا بقدر دو قامت انسان دیده شده واندک سرخ رنگ وبرگش شبیه ببرگ
انار ومورد واز مورد نازک وکوچکتر ونرم تر ودر اکثر بلاد هند وبنگاله همیشه سبز میباشد وخزان مطلق ندارد مگر آنکه در
فصل بارش که در گرمامی باشد وبرسات وبرشکال می نامند رعنا تر ونمو آن زیاده میباشد وبرگ آن بیشتر ودران فصل قلم کرده
در حاشیهٔ باغیچها می نشانند بسیار متصل بهم تا بلند بقدر ذرعی رسد وسر آنها را مقراض میکنند که همه برابر باشند
مانند دیواری ودر گوشهای آن برجها میسازند خوش وخوش منظر میباشد وگلش که فاغیه نامند سرخ مائل به سفیدی وخوشبو
ودر سالی دوبار گل میکند مرکب القوی مائل بسردی در دویم خشک وگویند در اول گرم مفتح افواه عروق وسدد مجففه
بی لذع ومحلل ودر التحام قریب بدم الاخوین وبا قوت قابضه وآشامیدن طبیخ آن ونقیع برگ آن باشکر جهت ابتدای جذام
نافع وهمچنین جهت رویانیدن ناخن اصلی بجای ناخن کج ومتآکل وجهت یرقان وسپرز وسنگ گرده ومثانه وعسر البول
واسقاط جنین وآشامیدن جرم آن بقدر نیم مثقال بالخاصیت رافع قولنج واوجاع رحم وشوصه وطاعون وجذام ومضر
وحلق ومصلحش کثیرا ورب السوس ولعاب بزرقطونا وگویند زیاده از یک مثقال آن کشنده است وضماد برگ آن با آب نیم گرم
بر کف پای آبله دار در ابتدای بروز مانع ظهور دانهٔ آبله است در چشم آن خصوص که با اندک عصفر وزعفران آمیخته باشند
ویا با آب نقوع امله سرشته وهمچنین ضماد برگ آن به تنهائی وبا قیروطی جهت کسر عظام ورویانیدن ناخن متآکل و

برآمده با تكرار عمل ومداومت وبا شاهتره وسنا وسركهٔ انكوري جهت قوبا وجرب يابس ورطب خصوصا در حمام مفيد
ونيز با برگ خرفهٔ باغي در شت برگ با ساق بقدر نيم وزن آن جهت مبرود المزاج وثلث تا مساوي براى محرور المزاج جهت
رفع بهق متقشر كه اكثر بر كفل ست وپا عارض ميكردد وبهندي اپرس مينا منذ نافع با تكرار عمل بدين قسم كه هر روز مالند
وبعد سه چهار ساعت با آب نيم كرم بشويند مادام كه زائل كردد وايضا ضماد آن وباهير وهليلهٔ زنكي جهت جرب رطب ورفع قوبا
وتقروح خبيثه مفيد وطلاى آن با برگ شاهترهٔ تازه وكل خطمي ولعاب بزرقطونا وبهدانه بر كفل ست وپا جهت رفع هوزنر
وكوهي آن مفيد وبه تنهائي جهت اورام حاره كه زرد آب از آنها آيد وبا روغن جهت رفع جرب وبا آب برگ بيد اجيه جهت
شقاق مزمن ودرد زانو مجرب وبوجبهه وصدغين جهت منع ريختن مواد نزله بچشم خصوصا كه با آب كشنيز تازه سرشته باشند
وبا قطران وروغن زيتون جهت روياندن موى سر وبا كل حرف جهت فتق وقيله وبا زفت وروغن كل جهت قروح سر
با برگ كردكان با لمناصفه جهت بيضه وخوذه وشقيقه وصداع بلغمي وريحي مجرب وبدستور با آب نمك بغايت موتر وبطور
آب مطبوخ آن جهت حمرة وسوختكي آتش واورام حاره وبلغميهٔ خفيفه واورام اربيه ومضمضهٔ آن جهت قروح دهن وقلاع
اطفال مجرب وذرور آن جهت تجفيف قروح وبدستور با كل سرخ رخصاب بورق آن زائل كنندهٔ صداع ونوراني كه دانند
چشم وزيادة كنندهٔ قوت مجامعت چنانچه در حديث وارد است كه (آن سبز رياحين دنيا است) وبا آب كندش سرخ كنند
مو واستر نمودن رنك وسمه بدين باعث زيادتي رنك وسمه است وروغن آن جهت درد اعضا ومفاصل وتمدد امتلائي رطوبات
ودراز كردن مو مفيد وتخم آن را چون بقدر يك مثقال با عسل وكثيرا بخورند تقويت دماغ بخشد وكل آن كه فاغيه نامند
معتدل جهت اوجاع عصب وفالج وتمدد وشرب يك مثقال آن با سه اوقيه آب وعسل جهت قطع نزلات وانواع صداع وتجفيف
رطوبات وطلاى آن جهت التيام قروح ورفع خناق وفالج وامراض دماغي وعصباني ودرد اعضا وبا سركه بريشاني جهت
درد سر وبا موم وروغن كل سرخ جهت درد پهلو وكوفتكي اعضا وبا ادويهٔ مخصوصه جهت سپرز وورم وزرد آب وكل اشتر ان
درميان لباس پشمينه مانع كرم زدن آن وبرگ خشك آن را نيز صاحب اين اثر دانسته اند وروغن كل آن كه دهن الفاغيه نامند
محلل ومقوي موي ونيكوكنندهٔ رنك رخسار است واز براى شكستكي استخوان مفيد وبدلش روغن مرزنجوش وروغن بنفشه
حنا است * حب حنا جهت قولنج وطاعون واوجاع رحم نافع * صنعت آن بكيرند برگ حنا خشك پنجدرم كثيرا رب السوس
از هر يك يكدرم كوفته بيخته بالعاب بزرقطونا سرشته حبوب سازند شربتي از يك درم تا يك ونيم درم با آب كرم باطبيب شبت
فرو بوند * دهن الحنا جهت اوجاع مفاصل وتمدد امتلائي وتقويت اعصاب ودراز كردن مو نافع * صنعت آن بكيرند برگ
حنا را ودرسايه خشك نموده درشش وزن آن آب خالص شيرين يك شبانروز بخيسانند وبجوشانند تا بربع رسد پس صاف نموده
بار وغن كنجد تازه بوزن باقي مانده با آتش ملايم جوش دهند تا آب برود وروغن بماند واحتياط نمايند كه نسوزد واكر مقدار
از آب دران بماند بهتر از سوختن آن است * دهن كل حنا نيكوكنندهٔ رنك رخسار ومقوي موى وجهت جبر كسر عظام نافع
* صنعت آن بكيرند كل حنا هر قدرى كه خواهند اكر تازه وتر است باهم وزن آن روغن كنجد تازه وبازيت در شيشه كنند
در آفتاب كذارند وهر هفته يكمرتبه صاف نموده تجدد كل نمايند وتا سه مرتبه وهر چند زياده كنند بهتر است واكر خشك است
يك شبانروز درشش وزن آن آب بخيسانند وبدستور مسطور در دهن ورق آن مرتب نمايند وبكار برند * دهن حنا نوعى ديكر
ازان اقوى است * صنعت آن بكيرند برك حنا تازه هر قدر كه خواهند وياك شسته قدرى بهايند وآب آن را بكيرند وبانيم

وزن آن روغن کنجد تازه درقدر مضاعف و یا با آتش ملایم بدستور طبخ نمایند تا روغن بماند استعمال نمایند * مرهم حنا
بجهت قروح خبیثه و ناصور و زخم آتشك و زخمهای کهنه نافع و مجرب است * صنعت آن برگ حنا در سایه خشك نموده هوجده
قنه پوست مغیلان از هریك نوزده مثقال برگ نیشب که معروف به نیم است موم زرد غیر مستعمل از هریك سی و هفت مثقال روغن
روغن کنجد سفید هفتاد و پنج مثقال اجزا را در سه هزار مثقال آب بجوشانند تا ثلث آن یعنی هزار مثقال بماند صافی نموده
بعد از ان موم و قنه و روغن داخل کرده با آتش ملایم بجوشانند تا اب رفته روغن بماند جدا و ار خطائی بنفش مجوب یکمثقال
سوده داخل کرده درهاون بدسته بمالند تا یکسان شود و در ظروف چینی نگاهدارند و بکار برند * مرهم حنا دیگر مشهور بمرهم
داؤدی که همان منافع دارد * صنعت آن برگ حنا در سایه خشك کرده کاسنی سفید از هریك چهار درم فلفل سیاه دو درم همه را
موم سوده روغن مسکه کاو شانزده درم موم خالص در ان گداخته از آتش برداشته ادویه را بدان ممزوج نموده بچوب بیخ
بهم زنند تا مرهم شود و بکار برند * مطبوخ حنا جهت ابتدای جذام که زائل نشود و قابل معالجات نباشد و امراض سودا و بلغم
و قروح و جروح سوداویه و طاعون و در ایام وبا آشامیدن آن مفید است * صنعت آن بگیرند برگ حنا در سایه خشك نموده
هی مثقال و در آب شب بخیسانند صبح با آتش ملایم در یکرطل آب بجوش دهند تا ثلث اب بماند صاف نموده هفت مثقال شکر
سفید داخل کرده بیاشامند و گفته اند که چون مدت یکماه بدین مداومت کنند جذامی را که قابل علاج نباشد زائل گرداند
و باید هر روز هفت مثقال و نیم آنرا در صد مثقال آب شب بخیسانند و صبح بجوشانند تا بخمس که بیست مثقال است برسد
صافی نموده بیاشامند * نقوع برگ حنا نافع از جهت امراض مذکوره چون مدت بیست روز بیاشامند * صنعت آن برگ
حنا خشك را هر روز چهار اوقیه با یك اوقیه شکر شب بخیسانند و صبح صاف نموده بیاشامند و غذا گوشت بزغاله و بره و امثله
باچلا و تناول نمایند * نقوع دیگر جهت رویانیدن ناخن کج و متآکل و اوجاع رحم و شوصه و یرقان و سپرز و سنگ کرده
و مثانه و عسر البول را نافع و مسقط جنین است * صنعت آن بگیرند ده مثقال برگ حنا خشك را و شب در آب بخیسانند و صبح
صاف نموده بیاشامند * نقوع دیگر جهت امراض مذکوره * صنعت آن بگیرند برگ حنا خشك ده مثقال شاهتره پنج مثقال
قصب الذریره یك مثقال افتیمون هفت مثقال هلیله سیاه زنگی یك مثقال شب در آب گرم بخیسانند و صبح آب صاف آن را با سه مثقال
شکر سفید بیاشامند تا مدت بیست و یک یوم و یا چهل و یك یوم * کتاب الخاء المعجمة * باب الخاء مع الباء الموحدة
* خبث الحدید بفارسی ریم آهن گویند بهترین خبثها است و مستعمل از ان آن است که با سرکه سائیده و خشك کرده و بسیار
مبالغه در سحق آن نموده باشند درد و بیم نرم و در سوم خشك و بغایت مجفف و مقوی معده و مانع نزف الدم و ادرار حیض حامله
شدن است و جهت حابس البول و استرخای مقعده و معده و بواسیر و طحال رطبه و رفع رطوبات باطنی و جهت قرحه امعا
و مثانه مجرب و با زردهٔ تخم مرغ بقدر ریك دانك آن جهت باه مرطوبین که مایوس باشند بغایت مؤثر و با سنجبین جهت
ادویهٔ قتاله و ضماد ان جهت اورام حاره و شیر منعقد و اکتحال ان جهت خشونت پلك چشم و قطور آن جهت پاك کردن
چرك گوش نافع و مضرشش و مصلحش شیرا و عسل و قدر شربتش تا دو دانك و دو درهم اوکشنده است و چون آنرا بیست
بار با آب و عسل بسایند و خشك کنند و بعد ازان با روغن زیتون بقدر یکه سه انگشت بر بالای آن برابر بجوشانند تا ثلث
روغن بسوزد و با حرف با بلی و عسل لعوق سازند و هر روز یك دو انگشت ازان تناول نمایند جهت صاف کردن آواز
و تقویت بدن و نیکوئی رنك رخسار و اخراج فضلات بدن بیعدیل است و هرگاه با روغن زیتون بجوشانند و با عسر

معجون کنند بدستور همین اثر دارد * دستور تدبیر خبث الحدید چنان است که خبث الحدید را کوفته پخته مدت چهار ده
روز در خل خمر بخیسانند انگاه خشك نموده در روغن بادام بریان کنند و خوب بسایند چنانکه بر بالای آب بایستد
وته نشین نشود ودر جوارشات وسفوفات ومعاجین وغیرها استعمال نمایند * نوع دیگر آن است که خبث الحدید را نرم
کوفته پخته چهارده روز در سرکه بخیسانند پس برآورده در آب کرات هفت روز بکذارند وهر روز آب کرات را تازه
نمایند پس برآورده خشك نموده نرم بسایند ودر روغن بادام یا روغن مغز استخوان زرد آلو یا شفتالو بریان کنند
واین قسم تدابیر در تراکیب معالجات بواسیری اولی است * نوع دیگر چنان است که خبث الحدید را نرم ساییده بیست
یك روز در شراب ریحانی بخیسانند وهر روز آن شراب را تازه کنند پس از بیست و یك روز بریان نموده در معاجیر
مخصوصه به ضعف معده داخل نمایند * نوع دیگر آن است که خبث الحدید را نرم بسایند و یك هفته در خل خمر لهنه
بخیسانند وهر روز سرکه را تازه کنند بعد ازان یکهفته دیگر در ماء العسل بخیسانند و یك هفته دیگر در آبیکه شکر در آن
انداخته باشند بکذارند وپس از بیست و یکروز ازین آبها برآورده خشك سازند ودر روغن بادام بریان کرده حب
محق نموده بکار برند باذن الله تعالی نافع است * * فصل در بیان جوارشات خبث الحدید وفنجنوش * * جوارش
خبث الحدید نافع از برای اصحاب معده سرد وبواسیر ورياح باردة ورنك روز را صافي کردانند واشتهای طعام اورده
طعام را هضم کند * صنعت آن به نسخهٔ شیخ رئیس پوست هلیلهٔ کابلي پوست بلیله آملهٔ منقی بیخ سوسن زنجبیل عود قماري
خام جوزبوا سنك اصلي غنچهٔ کل سرخ منزوع الاقماع سنبل الطیب اذخر مکي مصطکي رومي ازهریك ده درم مشك نیم
یکدرم برادهٔ خبث الحدید منقوع در شراب ریحاني هفت روز پس بعد از هفت روز بکیرند آن را وسحق کنند سحق نیکو
ودر تابهٔ آهني بریان کنند ومخلوط سازند وبا ادویهٔ باقي که کوفته پخته بروغن بادام شیرین چرب کرده باشند وسجموع
را با عسل مصفی سرشته جوارش سازند * جوارش خبث الحدید منقول از جامع الادویهٔ ریحاني که همین منافع دارد
* صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلي پوست بلیله آملهٔ منقی بیخ سوسن زنجبیل عود قماري خام جوزبوا سنك اصلي کل سرخ سنبل
الطیب اذخر مکي مصطکي رومي ازهریك ده درم خبث الحدید بصري که هفت شبانروز در سرکه خیسانیده باشند وبعد ازان
خشك کرده بوداده صلایه کرده باشند مثل مجموع ادویه را کوفته پخته بروغن بادام شیرین چرب نموده با نبات
مفید بقوام آورده بسرشند شربتی دو درم * جوارش خبث الحدید دیکر منقول از قرابادین قلانسي که بجهت معدهٔ تر
موافق است * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلي پوست بلیله آملهٔ منقی بیخ سوسن کل سرخ اذخر مکي ازهریك ده درم خبث الحدید
نصف برمثل مجموع ادویه شکر طبرزد آن مقدار که ادویهٔ با آن سرشته شود شکر طبرزد را بکدازند وبقوام آورند وادویه را با آن
بسرشند شربتی دو درم با شراب سیب وامثال آن * جوارش خبث الحدید مطبوخ نافع از برای ریاح باردة ووجع ظهر وفساد
طمث وبواسیر ورنك رورا صافي کردانند واشتهای طعام آورد ودر تقویت باه بی نظیر است ورياح باردة را از معده ببرد ومقوی
معده ومثانه ورحم است * صنعت آن تخم کرفس تخم رازیانه انیسون دوقوفطرا سالیون تخم جزر تخم کدنا تخم پیاز تخم
شلغم تخم ترب تخم اسپست نانخواه تخم انجره حبة الخضرا انجدان تخم شبت فلفل بزرکتان زیرهٔ کرمانی کشنیز خشك ازهریك
سه درم زرنباد درونج عقربي بهمن سرخ بهمن سفید تودري زرد تودري سرخ جوزبوا بسباسه دارچیني خولنجان زنجبیل
سعد کوفي سنبل الطیب میعنبر ازهریك چهار درم پوست هلیلهٔ کابلي پوست بلیله آملهٔ منقی جفت بلوط پوست بیخ کرفس

ازهريك ده درم شيطرج هنديي اشنه اسارون شامي اظفار الطيب قصب الذريره لسان العصافير نارمشك صعتر فارسي راسن
قاقله خيربواصنل سفيد قرنفل هرنوع ازهريك پنج درم جوزجندم حرف بابلي مصطكي رومي كل سرخ مرماحوزقسو
كندر نعناع خشك نودنج خشك ازهريك هفت درم خبث الحديد كرم كرده باتش پس درنبيذ ريحاني سرد كرده مواف
بسيار بوزن مجموع ادويه ادويه رابانبيذ عفص بپزند تاغليظ شود وازآتش برگرفته بپالايند وبياشامند بمقداريك اوقيه
هرروزناشتا وبايد كه نيم كرم نموده بنوشند ومابين روزغذا اسفيد باج باگوشت بره جوان باشد وبجاى آب نبيذ صرف
بياشامند ومدت يكهفته تا دوهفته باين جوارش مداومت نمايند * جوارش خبث الحديد مطبوخ به نسخهٔ شيخ رئيس صاحب
ازبراى ضعف معده وحرارت مزاج آن * صنعت آن خبث الحديد مدبر بصري پوست هليلهٔ زرد هليلهٔ سياه پوست بليلهٔ
آملهٔ منقى گل سرخ گلنار فارسي از خرمكي اجزا مساوي همه رادرشراب ريحاني بجوشانند تاغليظ شود پس بپالايند
نگاهدارند وهرروزازان مقدارمه اوقيه بياشامند * فنجنوش بدانكه فنجنوش ازجوارشات است ومعرب پنج نوش
است وپنج درفارسي بمعني خمس است ونوش نيزفارسي است وبعضى گفته كه نوش بمعني كثير المنافع است وآن توبيخ
موافق جميع امزجه واشخاص وشفا ازبراى جميع اقسام امراض است چون شهد كه ازعسل مطلق مراد آن است ودرقرآن
مجيد وارد شده كه شفاء للناس محمود سنجري گفته كه ترجمهٔ فنجنوش هاضم خمسه است يعني پنج دواى هضم لنند وچون
اين مركب مشتمل برپنج دواى چيني است يعني عسل وخبث الحديد وسه ميوه يعني هليله وبليله وآمله اين مركب راپنج
نوش گويند وبعضى گفته اند كه نوش بمعني عطية الله است يعنى دواى الهي كه آن را اطبا دواى ذوالخاصية نامند وبعضى
اطبا رازعم آن است كه نوش درفارسي بمعني گوارا وگوارنده است وچون اين جوارش مشتمل برپنج دواى چيني است
لهذا اين را جوارش فنجنوش نامبرده اند واين قول اقرب بصواب است ازاقوال ديگر وحكيم معصوم گفته فنجنوش بفارسي
اسم خبث الحديد است ظاهرا نزد اين عزيزفرهنگي مخترع است له اينمعني را ازان فرهنگ استخراج نموده واين جوارش راسخه
متغايربسيار است واكثراطبا اين مركب را ازجوارشات شمرده اند وبعضى گفته اند كه ازمعاجين است وفى الحقيقة اين جوارش
وهمچنين سائرتراكيب آن ازاشربه ومطبوخات ومعاجين ازاطريفلات است ليكن چون جزو اعظم وغالب واصل وعمده
جوارش خبث الحديد است درخبث الحديد ذكر مييابد * جوارش فنجنوش شيخ رئيس نافع ازبراى استرخاى معده وريح
بواسير وفساد مزاج معده وفساد رنگ رخسار وباه رازياده كند * صنعت آن پوست هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه پوست بليله آملهٔ منقى
فلفل دارفلفل زنجبيل سعد لوفي شيطرج هندي سنبل الطيب ازهريك ده درم تخم شبت تخم كندنا ازهريك چهاردرم سليخه
سياه دودرم خبث الحديد محرق درسركهٔ خمرانگوري دوازده روزكه هرروزازنوخيسانيده وخشك نموده بريان كرده
باشند يكصد درم ادويه راكوفته بيخته بعسل سفيد مصفى سه وزن ادويه وروغن كاوبقدر حاجت بسرشند ودرسبوچهٔ اخضر
نگاهدارند وبعد ازششماه استعمال نمايند شربتى ازان ازيك مثقال تا دودرم كاهى اضافه كرده ميشود درين فنجنوش مشك
تبتي خالص دودرم ودرنسخهٔ ديگراين جوارش مسطوراست كه چهارده روزخبث الحديد رادرسركهٔ انگوري بخيسانند
بعد ازان خشك كرده صلايه نموده چنانكه برروى آب بايستد وبته نرود پس باقي ادويه رابدستور مرتب نمايند ودرنسخه
صاحب منهاج بجاى روغن كاوروغن بادام شيرين است ومزاج اين جوارش گرم است درآخردرجهٔ دوم وخشك است در
اواسط درجهٔ سوم * جوارش فنجنوش تاليف ابن ماسويه منقول ازقرابادين افندي صالح چلپي حكيم باشي ابراهيم سلطان

قیصر روم مانع نساد اخلاط وقوي آلات غذا است * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلي پوست هلیلهٔ زرد پوست بلیله آملهٔ منقی
هلیلهٔ سیاه از هریك پنجدرم جوزبوا حرف اسارون پودنه نلفل زیرهٔ کرماني نانخواه کوله پوز نجبیل تمردرخت ابیر
سنبل الطیب ابریغ مکي سعد کوفي ازهریك چهاردرم خبث الحدید مدبر بیست درم هلیلجات کوفته پیخته بروغن کاوچو
نموده باقي اجزا را کوفته پیخته بروغن بادام شیرین چرب نموده یك شب بکذارند وباسه وزن ادویه ویاچهارروزن عسل مصفی
معجون سازند * جوارش فنجنوش بنسخهٔ دیکر شیخ رئیس منقول ازقانون * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلی هلیله
سیاه آملهٔ منقی پوست بلیله نلفل دارفلفل شیطرج هندي زنجبیل قرنفل سعد کوفي تخم شبت تخم کنه نا ازهریك ده مثقال خبث
الحدید یکصد مثقال خبث الحدید را چهارده شبانروز درسرکه بخیسانند پس درسایه خشك کرده بروغن بادام شیرین چرب
نموده بریان نمایند وبعد ازان بوسنك سماق کذاشته سحق نمایند وباسه وزن ادویه عسل مصفی بقوام اورده بسرشند
یك مثقال ونیم مشك اضافه نمایند ودرظرف چیني پاکیزه نکاهدارند وبعد ازشش ماه استعمال نمایند شربتی یک مثقال وباید
که خبث الحدید را مدت چهارده شبانروز درسرکه بخیسانند هرروز نیم من تبریزي سرکهٔ کهنهٔ تازه بران ریزند ودوسه مرتبه
برهم زنند * جوارش فنجنوش دیکر معده را سود مند بود وقوت مجامعت دهد وکونه را صافي کرداند * صنعت آن پوست
هلیلهٔ کابلي هلیلهٔ سیاه آملهٔ منقی پوست بلیله نلفل سیاه دارفلفل زنجبیل شیطرج هندي سعد کوفي پوست زرد انرج خبث
الحدید مدبر ازهریك ده درم ودرنسخهٔ دیکر توبال حدید نیزده درم داخل است ودرنسخهٔ دیکر نجد مقشرده درم داخل
است ادویه را کوفته پیخته بروغن کاوچرب نموده بعسل مصفی بسرشند شربتی درروز اول یك درم ودرروز دوم دودرم
ودرروز سوم سه درم تاهفت روز هرروز یکدرم بیفزایند وبعد ازهفت روز هرروز یکدرم تناول نمایند وصاحب اختیار است
بدیعي کفته که ازهفته تکذرانند * جوارش فنجنوش دیکر معده را قوت دهد وباه را زیاده کند وسرعت انزال وبواسیر
نافع است * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلي قسط تلخ شیطرج هندي تخم کرفس خیربواسلیخهٔ سیاه قرنفل بسباسه
خولنجان مك المسك ازهریك شش درم پوست بلیله آملهٔ منقی هلیلهٔ سیاه نانخواه دارفلفل ازهریك چهاردرم تودري سرخ
تودري زرد قرفة الطیب سنبل الطیب جوزبوا فلفل مویه ازهریك هشت درم سعد کوفي ده درم زعفران پنجدرم مشك
تبتي خالص نیم درم عنبر اشهب یك درم خبث الحدید مدبر بوزن تمام ادویه ادویه را کوفته پیخته بروغن کاوچرب
نموده یك شب بکذارند وروز دیکر باسه چند مجموع ادویه عسل مصفی مفید بطریق مقرر مرتب نمایند وبعد ازشش
ماه استعمال کنند شربتی ازدودانك تانیم مثقال باشیر کوسفند یا کاومیش بنوشند * جوارش فنجنوش حکیم صالح خان
مرحوم خال آن قدس سره * صنعت آن خبث الحدید درسرکهٔ انکوري مدبر نموده سحق بلیغ مکرر موافق قاعده کرده
یك صد مثقال پوست هلیلهٔ کابلي پوست بلیله هلیلهٔ سیاه فلفل سیاه دارفلفل شیطرج هندي زنجبیل سعد کوفي ازهریك
ده مثقال تخم یونجه تخم کنه نا ازهریك چهارمثقال ادویه کوفته پیخته بروغن بادام شیرین چرب نموده بعسل مصفی
سه وزن مجموع ادویه که بقوام آورده باشند بسرشند بعد ازان مشك تبتي یك مثقال سحق نموده دران داخل کرده
نیکو بسرشند ودرظرف چیني نکاهدارند وبعد ازشش ماه استعمال نمایند شربتی دودرم * جوارش فنجنوش دیکر
نافع ازبرای اسهال معدي وبواسیر وتقویت باه وسرعت انزال * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلي هلیلهٔ سیاه پوست بلیله
آملهٔ منقی شیطرج هندي سنبل الطیب فلفل دارفلفل زنجبیل سعد کوفي ازهریك ده درم تخم شبت تخم کنه نا ازهریك

چهار درم خبث الحدید مد بزعفران بوزن مجموع ادویه خبث الحدید را چهار روز در سرکه بخیسانند و خشک کنند نرم بسایند چنانکه برروی آب بایستد بدستور معجون سازند شربتی دو درم و بعضی مشک ترکی دو درم اضافه میکنند * جوارش فنجنوش دیگر * صنعت آن خبث الحدید در سرکهٔ انگوری مد برنموده بدستور مقرر صلایه کرده یکصد وسی مثقال پوست هلیلهٔ کابلی پوست بلیله آملهٔ منقی در شیر گاو پرورده فلفل سهاه زنجبیل سعد کوفی شیطرج هندی سنبل الطیب از هر یک ده مثقال تخم شبت تخم کدو از هریک چهار مثقال مشک تبتی خالص دو مثقال ادویه را کوفته پخته بروغن بادام پانزده مثقال چرب نموده بعسل مصفی سه وزن مجموع ادویه بسرشند * جوارش فنجنوش دیگر نافع از برای کمی شهوت طعام و غثیان و مفید از برای کسیکه طعام در معدهٔ او جای نگیرد و از برای ریاح امعا سود مند و از برای مردانیکه قادر بر نکاح نباشند * صنعت آن هلیلهٔ سیاه پوست بلیله آملهٔ منقی شیطرج هندی زنجبیل فلفل دار فلفل سعد کوفی سنبل الطیب از هریک ده درم حرف سفید خبث الحدید که یک شبانروز در سرکه خیسانیده هفت مرتبه آن را غسل داده پس خشک نموده باشند از هریک وزن بیست درم تخم شبت جوز بوا بسباسه قرنفل از هریک دو درم مشک تبتی دو دانک ادویه را کوفته پخته بروغن بادام شیرین چرب نموده بعسل سفید مصفی بقوام آورده بسرشند شربتی دو درم * جوارش فنجنوش منقول از قرابادین قلانسی نافع از برای معدهٔ کرم * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلی پوست بلیله آملهٔ منقی اصل السوس مقشر کل سرخ منزوع الاقماع از خرمکی از هریک دو درم خبث الحدید مد برمثل وزن مجموع ادویه نبات سفید بقدریکه ادویه را بآن بسرشند نبات را بکلاب حل کرده بقوام آورده ادویه کوفته پخته بروغن گاو چرب نموده بآن بسرشند شربتی دو درم با شراب تفاح و امثال آن * جوارش فنجنوش با مشک به نسخهٔ شیخ رئیس مقوی و مسخن معدهٔ نافع است از برای بواسیر و زیادهٔ میکند باه را و مجرب است * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلی پوست بلیله آمله منقی فلفل دار فلفل زنجبیل زیرهٔ کرمانی مد برتخم کرفس تخم کدو تخم جرجیر تخم شلغم تخم جزر فلفل سلیخهٔ سیاه گل سرخ سعد کوفی دار چینی قرنفل جوز بوا از هریک یکدرم بسباسه هیل قاقله سک المسک عود قماری مشک تبتی از هریک دو درم حب الرشاد سفید سه اوقیه خبث الحدید مد بر بدستور مقرر بوزن مجموع ادویه کوفته پخته بروغن بادام شیرین چرب نموده بعسل سفید مصفی بسرشند شربتی دو درم و این جوارش گرم و خشک است در واسط درجهٔ سوم * جوارش فنجنوش به نسخهٔ دیگر از شیخ رئیس که با سم معجون فنجنوش ذکر کرده و گفته که این معجون نافع است از برای استرخای معده و باد بواسیر و فساد مزاج و زبونی رنگ زردی و زیادهٔ کنندهٔ باه است و سرعت انزال را نافع است و امساک مینی آورد * صنعت آن هلیلهٔ سیاه پوست بلیله آملهٔ منقی فلفل دار فلفل زنجبیل سعد کوفی شیطرج هندی سنبل الطیب از هریک شش درم تخم شبت تخم کدو از هریک دو درم خبث الحدید صلایه کرده در سرکهٔ انگوری چهار روز خیسانیده در سایه خشک کرده بریان نموده شصت درم مشک تبتی خالص یکدرم عسل مصفی سه وزن مجموع ادویه کوفته پخته بروغن بادام شیرین بیست درم چرب نموده بعسل مصفی سه وزن ادویه بدستور مقرر معجون سازند شربتی یک مثقال بعد از ششماه استعمال نمایند و پیش از ششماه نباید استعمال نمود * جوارش فنجنوش با مشک به نسخهٔ دیگر * صنعت آن هلیلهٔ سیاه پوست بلیله آملهٔ منقی شیطرج هندی زرنب طالیسفر دانهٔ هیل بوا زرنباد درونج عقربی دار فلفل از هریک چهار مثقال دار چینی قرفة الطیب سنبل الطیب جوزبه قسط تلخ زنجبیل فلفل مویه از هریک هشت مثقال سعد کوفی ده مثقال سک اصلی شش مثقال خبث الحدید مد بر یلمن مشک تبتی خالص یکدرم و در نسخهٔ دیگر تیمد رم است اجزا را کوفته پخته بروغن بادام شیرین چرب نموده بعسل سفید مصفی بسرشند

* جوارش فنجوش که سمرقندي در قرابادين خود ذکر کرده وگفته که اين فنجنوش نافع است از براى برودت معده واسهال وبواسير
ورنك را نيکو کرداند * صنعت آن پوست هليلهٔ کابلي پوست بليله آملهٔ منقى زنجبيل شيطرج هندي سعد کوفي فلفل دارفلفل
سنبل الطيب از هريك ده درم تخم شبت تخم کندنا از هريک چهار درم خبث الحديد مربا با سرکه بعد ازان بريان کرده سي درم
کوفته بيخته بروغن کاو تازه چرب نموده بعسل سفيد مصفى سه وزن ادويه بسرشند شربتى سه درم * جوارش فنجنوش ممسك
به نسخهٔ قلانسي معده را قوت دهد وبواسير را زائل کند ورنك را صافي کرداند وباه را زياده کند وقوت دهد * صنعت آن
پوست هليلهٔ زرد پوست هليلهٔ کابلي پوست هليلهٔ چيني پوست هليلهٔ سياه پوست بليله آملهٔ منقى از هريک ده درم فلفل سيا
دارفلفل زيرهٔ کرماني مدبر زنجبيل تخم شبت تخم کرفس تخم کندنا تخم کهرک يعني جرجير تخم شلغم تخم جزر دارچيني
سليخهٔ سياه قرنفل جوزبوا از هريك يکدرم بسباسه قاقله عود قماري خام مشك تبتي از هريك دو درم حب الرشاد ابيض
سه اوقيه خبث الحديد مدبر مثل مجموع ادويه ادويه را کوفته بيخته بروغن بادام شيرين چرب نموده بعسل سفيد
مصفى بسرشند شربتى دو درم بعد از ششماه استعمال نمايند ودر نسخهٔ ديکر فرنجمشك کل سرخ از هريك دو درم داخل است
* جوارش فنجنوش قابض جهت اسهال بواسيري مجرب * صنعت آن هليلهٔ سياه آملهٔ منقى بيخ انجبار شامي از هريك سه
مثقال پوست هليله حب الآس تخم حماض اين هر سه را بوداده از هريك سه مثقال خبث الحديد مدبر با عسل مصفى ورد
به شيرين بالمناصفه از هريك بيست وچهار مثقال ودر نسخهٔ ديکر اين هردو باهم دو وزن ادويه است بدستور معجون سازند
شربتى دو مثقال وجالينوس کفته بايد که کوبيده شود ادويهٔ اطريفلات وجوارشات کوبيدني که نبوده باشد بسيار نرم
بلکه جريش باشد از براى تخشين سطح معده وطول مقام آن ادويه در معده وکاهى مربع ميکردانند هليلهٔ کابلي وبليله وآمله
بکزمازج از براى تقويت قوت آن سه ومخمس ميکردانند اجزا را بخبث الحديد خيسانيده بسرکه بريان نموده چند مرتبه
از براى تقويت فعل آن ادويه وبايد که بوده باشد وزن کزمازج مثل يکى ازان سه وزن خبث الحديد را برابر هر چهار بسبب
کثرت منفعت وشرف آن درغرض واين جوارش خبث الحديد انفع است از براى استرخاى معده واسهال قديم وبواسير
وکاهى اضافه نموده ميشود باين پنج جزو ادويهٔ حارهٔ قابضه اما ادويهٔ حاره پس از براى تعديل اين پنج جزو بارد وتسخين
معده وتفتيح سده اما قابضه پس بسبب آنکه ميباشد آنها مطلوب اول وآن ادويه مثل قشار کندر وسعد کوفي وسنبل الطيب
واذخر مکي ونانخواه مدبر بسرکه به نسبتى که کمتر ازان پنج جزو اصل باشد همه مساوي بجهت مشارکت بعض آنها بعض
ديکر را درانچه مراد است وکاهى اضافه کرده ميشود دران سك اصلي وکل سرخ از براى زيادتي قبض واز براى آنکه قريب
باعتدال باشد واين جوارش را اطريفل خبث الحديد ومعجون خبث الحديد وفنجنوش نامند وفنجنوش معرب پنج نوش
فارسي است بجهت آنکه اين پنج جزو دران اصل وعمود اند چنانچه ذکر يافت * حب خبث الحديد باد بواسير وسردي
کرده وبسيارى ادرار بول وسرعت انزال مني وصاحب جذام را سود دارد ورفع آرزوي کل خوردن کند وطعام بکوارد
ورنك روى را نيکو کرداند ولاغر را فربه سازد وقوت باه دهد ومعدهٔ ضعيف را نافع باشد وبادها بشکند وحبس خون بواسير
کند وپيچش وزحير که بسبب بواسير باشد برطرف سازد * صنعت آن به نسخهٔ ميرزا ابراهيم در قرابادين موسوم بمنهاج
خبث الحديد را هفت روز بآب کندنا بخيسانند وهر روز آب کندناى کهنه را دور نموده تازه داخل کنند بعد ازان خشك
سازند ودر تابهٔ آهني بريان کرده سحق بليغ نمايند وتخم سپندان سفيد از هريک جزوى تخم جرجير تخم کرفس تخم ترب

تخم کندنا تخم کزر تخم پیاز حلبه از هریك ربع جزوی کوفته بیخته بآب کندنا سرشته حبها سازند هر حبی بقدر نخودی شربتی
بیست و یک حب در هفتهٔ یکبار یا دو بار * صنعت این حب به نسخهٔ صاحب ذخیره خبث الحدید مدبر در آب کندنا هفت روز
که هر روز آب کندنا را تازه کنند و بعد از ان خشك کنند یکصد مثقال حب الرشاد دویست درم تخم کراث تخم جرجیر تخم
کرفس تخم کزر تخم ترب تخم حلبه تخم پیاز قاقله از هریك بیست و پنجدرم همه را کوفته بیخته بآب کندنا سرشته حب
سازند شربتی هر بامداد دو درم * صنعت این حب به نسخهٔ دیگر خبث الحدید که مکرر بآب کندنا مدبر کرده باشند یکصد
درم حب الرشاد دویست مثقال تخم کندنا تخم جرجیر تخم کرفس تخم کزر حلبه از هریك بیست درم کندر مصطکی از هر یك
دو درم صمغ عربی زیرهٔ کرمانی مدبر از هریك پنجدرم کوفته بیخته بدستور حب سازند * صنعت این حب به نسخهٔ دیگر
خبث الحدید که مکرر بآب کندنا پرورده باشند پنجاه درم تخم کندنا تخم کرفس تخم جرجیر بزر حلبه تخم ترب تخم پیاز
تخم کزر از هریك ده درم هلیلهٔ سیاه که در روغن زیتون بریان کرده باشند پنجدرم مجموع را کوفته بیخته بآب کندنا
حب سازند و هر روز دو درم بخورند * رائب خبث الحدید نافع است از برای ضعف معده و هزال بدن * صنعت آن
بگیرند نانخواه شونیز کاشم زیرهٔ کرمانی حلبه از هریك کفی سداب تر کرفس تازه نعناع تازه از هر یك یکدسته خبث الحدید
مدبر مسحوق بوزن مجموع ادویه پس بیندازند بران هفت رطل آب و دو شبانروز بگذارند پس یکرطل آن را صاف
نمایند و صبح بیاشامند و بعد از چهار ساعت طعامی جید بخورند و پرهیز از خوردن سرکه و بقول و غذاهای شور نمایند
و بیاشامند از رائب مذکور هرگاه تشنه شوند اندک اندک از ان تا دو رطل پس بدرستیکه نافع است باذن الله تع * سفوف خبث
الحدید جهت کسیکه به سبب حرارت بول بسیار کند تالیف حکیم میر محمد زمان * صنعت آن خبث الحدید بیست درم
کوفته بحریر بیخته و هفت روز در سرکه خیسانیده بعد از ان بیرون آورده بآتش خشك کنند و بار دیگر کوفته مخلوط سازند به
قشور کندر یکه یك شبانروز در سرکه خیسانیده و خشک کرده باشند پنجدرم طباشیر چهار درم کشنیز خشك سه درم
شربتی یك مثقال با میبه ساده و آب سرد صبح و شام میل نمایند * شراب خبث الحدید معده را گرم کند و بدن را فربه سازد
خصوص در امزجهٔ بارده و رنگ بشره نیکو گرداند و باه را قوی کند * صنعت آن انیسون رازیانه نانخواه تخم کرفس انجدان
کشنیز خشك تخم سداب تخم کزر تخم جرجیر تخم پیاز از هریك یک مثقال خبث الحدید مدبر ده مثقال همه را در سه من آب
بجوشانند تا بنصف رسد پس بپالایند و در شیشه نگاه دارند و هر روز سی درم آن را تا چهل درم بیاشامند * شراب خبث الحدید
که سید اسمعیل در ذخیره در سوء مزاج بارد معده ذکر کرده و گفته این شراب مقوی معده است و نشف رطوبات کند و باه را
بیفزاید * صنعت آن تخم کرفس تخم رازیانه انیسون زیرهٔ کرمانی نانخواه صعتر انجدان کاشم کرویا کشنیز خشك فلفل دارفلفل
دارچینی کندر سنبل الطیب قرنفل جوز بوا زنجبیل سعد کوفی از هریك یك مثقال خبث الحدید مدبر ده مثقال همه را در
دو من شراب انگوری بپزند تا بنصف رسد پس بپالایند و هر روز سی درم آن را بیاشامند تا سه هفته و از میوهای تر و ترشیها
پرهیز کنند * طبیخ خبث الحدید استرخای معده و بواسیر و قرحه را سودمند است و رنگ رو را نیکو گرداند و هضم طعام کند
اشتهای طعام آورد و باه را زیاده کند * صنعت آن تخم کرفس رازیانه انیسون ابهل سپندان خوش نظر تخم سداب تخم ترب تخم
جرجیر تخم شبت زیرهٔ کرمانی تخم پیاز مصطکی رومی لبان ذکر از هریك چهار مثقال قسط سلیخه عود هندی هیل بوا صعتر فارسی
فرنجمشك قاقله جوز جندم سعد کوفی اشنه قرفة الطیب تخم اسپست تخم انجره بهمن سرخ بهمن سفید تودری سرخ تودری

سفید شیطرج هندی هلیلهٔ سیاه پوست هلیلهٔ کابلی پوست هلیلهٔ زرد پوست بلیله آملهٔ منقی از هریك یك مثقال خبث الحدید
مدبر کوفته بیخته صد مثقال جمله را در پانزده رطل شراب یا مثلث نبیذ عسل بپزند تا بربع رسد صافی نمایند و هر صبح ربع
رطلی ازان با روغن بادام شیرین بخورند * فیروزنوش دو نسخهٔ آن در اهلیلج ذکر یافت * معجون خبث الحدید بسیاری بول
که از سردی بود بازدارد و این معجون را معجون کاورانی نیز نامند * صنعت آن خبث الحدید مدبر بیست درم قشور کندر
که در سرکه خیسانیده باشند یك شبانروز پس خشك کرده کوفته بیخته پنجدرم طباشیر چهار درم کشنیز خشك سه درم شوکران
دو درم هلیلهٔ سیاه پنجدرم ادویه کوفته بیخته با سه وزن گل عسل مصفی مقوم بسرشند شربتی بامداد سه درم و شبانگاه سه درم با شراب
میبه * معجون خبث الحدید بجهت بواسیر و ریاح آن و نیکو کردن گونه و تقویت احشا و هاضمه نافع است و او را فنجنوش نیز
نامند * صنعت آن اهلیلج سیاه قشر اهلیلج کابلی آملج قشر بلیلج فلفل دار فلفل زنجبیل سعد کوفی شیطرج هندی سنبل الطیب از
هریك دو مثقال تخم شبت تخم کندنا از هریك چهار مثقال خبث الحدید مدبر مجفف بروغن بادام شیرین جوشانیده ده مثقال
با سه وزن ادویه عسل بسرشند و اگر یک مثقال تا دو مثقال مشك داخل کنند بهتر است * معجون خبث الحدید مقوی معده
و ناشف رطوبات فضلیهٔ غریبه و قاطع اسهال و دم بواسیر و حیض و ادرار بول و نیکو کنندهٔ رنگ رخسار و مصفی آواز و مقوی
هاضمه و جمیع قوی طبعیه است * صنعت آن هلیلهٔ سیاه پوست هلیلهٔ کابلی پوست بلیله شیر آملهٔ منقی از هریك پانزده درم سنبل
الطیب اذخر مکی سعد کوفی زنجبیل فلفل نانخواه کندر از هریك پنجدرم خبث الحدید مدبر ده درم ادویه را کوفته بیخته
بعسل منزوع الرغوه مقوم چهار وزن ادویه سرشته معجون سازند شربتی یک مثقال تا دو مثقال * معجون خبث الحدید
منقول از خلاصة التجارب گفته که از مخترعات اهل هند است * صنعت آن خبث الحدید مدبر دو جزو هلیله بلیله آمله از هر یك
سه جزو بهمن سفید مقشر زنجبیل فلفل جوز بوا قرنفل از هریك یك جزو مصطکی مرمکی تخم خشخاش از هریك چهار جزو جیپال بیخته
پاک کرده عشر وزن تا توره نصف مجموع ادویه کوفته بیخته بعسل مقوم نیکو بسرشند و در ظرف چینی یا زجاجی نگاهدارند
شربتی دو مثقال ناشتا بخورند و گویند قوت حیوانی و سیاهی موی را نگاه میدارد احقر گوید اگر ازین نوع تراکیب حتی
المقدور اجتناب نمایند بهتر است و عند الحاجت باحتیاط تمام از مقدار کمی شروع نمایند و جرأت نکنند اولی است * نقوع خبث
الحدید جهت قوت هاضمه و نیکوئی استمرای طعام و تقویت قلب و دماغ و کبد نافع * صنعت آن خبث الحدید کهنه که بسیار
نسائیده باشند نود و شش مثقال صیرفی که نیم آثار هندی باشد پوست هلیله پوست بلیله آملهٔ منقی کزمازج خورد
کلان از هریک چهل و هشت مثقال که پاو آثار هندی باشد ادویه را کوفته بیخته در خم پیکوئی کرده در زمینی که همیشه
آفتاب بران بتابد دفن کنند و بیست آثار بوزن هندی آب را جوش دهند که سه آثار آب بخشکد تتمه را گرما گرم بر
روی آن ادویه بریزند و سر خم را قائم بپوشند و تا بیست روز نگاهدارند و بعد ازان سر آنرا باز کرده و خم همان قسم
مدفون باشد قدری نمك سنك و قدری نمک سیاه که بذایقه موافق باشد داخل کرده یك روز بگذارند تا مزاج گیرد بعد ازان
بعد از طعام بفاصلهٔ یك دو ساعت بقدر یك پیاله چاه خوری بخورند و بعد از خواب نیز همین مقدار نافع باد * باب الخاء
مع الصاد المهملة * خصیة الثعلب بفارسی ثعلب مصری نامند و آن بیخی است سفید و از سورنجان کوچکتر و طعم او شیرین
و با لزوجت و اندک تندی و در بو شبیه ببوی منی مثل دو بیضهٔ کوچکی که با هم ملاصق باشند و از هر بیضه ریشهٔ باریکی
دراز رسته و در آخر هریك دانهٔ کوچکی موجود که هر چند آن دانه بزرگ شود بیضهٔ او کوچك گردد و ازین جهت قاتل اخبث

نامند مستعمل اصل بیضه است نه حب مذکور و برگش بقدر انگشتی و از برگ پیاز اندک عریضتر و پهن بر روی زمین و بر
و ساق آن بقدر شبری و بر بالای آن دو عدد گل زرد رنگ و در وسط گل چیزی سیاه و منبتش جبال و اماکن نمناک و بی نم
است و در آخر اول گرم و تر مبهی و مقوی عصب و جهت کزاز و تشنج یابس و تولید منی و تقویت نعوظ و طلای آن با روغن
گل مقوی موی و منبت آن و مانع سقوط آن و قدر شربتش دو مثقال و مضر فم معده و مصلح آن شکر و بدلش تخم رطبه و تخم
زردک است گویند نوعی از آن را گلی است که در آن چیزی شبیه بمگس میباشد و بیخ او در تقویت باه ضعیف تر است و نوعی دیگر
میباشد برگ ساقش سرخ و بر سر آن دو عدد گل بسیار کوچک و درون آن تخم سیاهی و در تابستان میروید و دو سال میماند
در دوم گرم و تر و گویند جهت امراض سوداوی مجرب است و هر که او را قلع کند دست آن شخص بی حس و بی حرکت گردد
و چون آنرا بسوزانند و با موم و روغن زیتون یا با سرکه تدهین کنند رفع آن شود و نوع چهارم آن را برگ سه عدد و مائل
بطرف زمین و شبیه ببرگ سوسن سفید و از آن کوچکتر و رنگش سرخ و ساقش باریک و بقدر ذرعی و گلش مثل سوسن آزاد
که زنبق است و بیخش مدور و بقدر جوزی و سرخ و درونش سفید و با لزوجت و شیرین در دوم گرم و تر و بغایت مبهی
* نوع پنجم را نبات و بیخ مثل نوع چهارم و تخم آن شبیه بتخم کتان و از آن بزرگتر و براق و صلب در سوم گرم و با رطوبت فضلیه
و در تحریک باه قوی تر از انواع دیگر جهت فالج و لقوه و تسمین بدن و ریزانیدن حصاة نافع و حمول آن با زعفران و اندکی مشک
موجب حمل در همان ساعت و مجرب دانسته اند و تخم آن با شراب بغایت موجب نعوظ و مدر حواس و مضر محرورین و مصلح
آن سکنجبین و قدر شربت از بیخ آن تا یک عدد و از تخم آن تا یک درهم است * حریرهٔ خصیة الثعلب سینه را نرم گرداند و مقوی
قلب و دماغ و کبد است * صنعت آن صمغ عربی گاوزبان دارچینی از هر یک یک درم در گلاب و عرق شاهتره و نیلوفر از هر یک
بیست مثقال بجوشانند تا به نصف رسد پس بمالند و صاف نمایند شیرهٔ مغز بادام مقشر شش مثقال شیرهٔ مغز پستهٔ مقشر مغز
چلغوزه مغز گردکان از هر یک یک درم در آن ریخته بر آتش گذارند و قدری بجوشانند و نبات بقدریکه طعم آن را شیرین گرداند
در آن اندازند و ثعلب مصری کوفته بیخته یک درم تا یک مثقال اندک اندک بر آن پاشیده برهم زنند تا مخلوط گردد و یک
حبه عنبر اشهب را با قدری نبات سوده بر آن بپاشند و برهم زنند که عنبر گداخته گردد پس زعفران دو حبه تا سه حبه سائیده
در آن ریخته برهم زنند پس فرود آورده نیم درم تخم بالنگو و نیم درم تخم فرنجمشک بر آن پاشیده برهم زده بطریق قهوه بنوشند
و اگر تا چهل روز بدین مداومت نمایند که هر روز صبح ناشتا بنوشند تقویت بدن و ارواح و باه کند و بدن را فربه نماید
و اگر بهمنین و شقاقل و بوزیدان از هر یک نیم درم کوفته بیخته اضافهٔ ادویه نمایند و تودریین از هر یک نیم درم نیز اضافه
نمایند در تقویت باه میگردد اقوی و چون مقدار ادویه بسیار است اگر برداشت نشود نصف یا ثلث یا ربع داخل نمایند
* حسو خصیة الثعلب منی زیاده کند و قوت باه را بیفزاید و بدن را فربه کند و خواب آورد * صنعت آن آرد میده بیست مثقال
در شیر گاو هشتاد مثقال پخته پس نبات سفید سی مثقال گلاب عرق بید مشک عرق گاوزبان از هر یک ده مثقال داخل کرده با آتش
ملایم بپزند تا چون فالوده شود پس شیرهٔ مغز بادام شیرین شیرهٔ مغز پستهٔ مقشر شیرهٔ مغز فندق شیرهٔ مغز انجلک از هر یک سی
مثقال شیرهٔ تخم خشخاش شیرهٔ کشنیز خشک مقشر از هر یک دو دانگ داخل کرده به پزند تا چون حسو گردد بهمن سرخ بهمن
سفید عود الصلیب شقاقل مصری خصیة الثعلب مصری دانهٔ هیل از هر یک یک دانگ زعفران یک قیراط تودری گلگون تودری
زرد تخم بالنگو از هر یک دو دانگ اول مرتبه زعفران را بگلاب سوده داخل نمایند پس تخمها را درست داخل کرده پس سائیده

ادویه را کوفته پخته داخل کرده برهم زنند تا مخلوط شود و اگر خواسته باشند یک قیراط مشک تبتی سوده و یک قیراط صبر
اشهب بروغن مغز پسته کداخته اضافه نمایند بهتر است و اقوی میکردد پس آنرا درد و پیالهٔ چینی کرده یکی را صبح
یکی را شام بنوشند باذن الله تع نافع است * حلوای خصیة الثعلب مقوی کرده وظهر و آلات تناسل است ودر تقویت باه بی نظیر
است واین حلوا از تصرفات آن مرحوم است * صنعت آن جزر پوست جدا کرده بالد وتراش تراشیده سیب شیرین به شیرین
که پوست وتخم آنها را جدا کرده باکد وتراش تراشیده باشند از هریک چهل مثقال همه را درعرق جزر وعرق کاوزبان
وعرق بید مشک وگلاب به پزند تا مهرا شود پس بمالند وبپالایند پس بگیرند آرد میده آرد نخود از هریک بیست مثقال
بروغن کاو پنجاه مثقال بریان کرده نبات سفید وفانید سنجری وعسل مصفی از هریک بیست مثقال بآب حل کرده بجوشانند
وکف آن را بگیرند پس درفوا که مطبوخه وآرد وروغن داخل کرده بپزند تاچون ترحلوا شود مغز بادام شیرین مغز فندق
مغز پسته مغز بن مالورد مغز حبة الخضرا مغز چلغوزه مغز کردکان مغز حب الصنوبر مغز انجلک مغز استهٔ چکی که میوهٔ باشد
بهندی کتهل گویند که مجموع از پوست رقیق که بالای لب آن است مقشر کرده باشند مغز تخم خیارین مغز تخم خربزه از هریک
دو مثقال ونیم کوفته داخل کرده باتش ملایم بپزند تا زمانیکه شروع به پس دادن روغن نماید عنبر اشهب مشک خالص زعفران
از هریک نیم مثقال بگلاب سوده داخل کرده برهم زنند واندکی صبر کنند که عنبر کداخته شود پس بگیرند خصیة الثعلب
مصری مغز سرکنجشک که بروغن کاو بریان کرده باشند از هریک هفت مثقال چوب چینی اطی چهار مثقال دارچینی بوزیدان
خولنجان دانهٔ هیل شقاقل مصری بهمن سرخ بهمن سفید جوزبوا زنجبیل لسان العصافیر شیرین تودری زرد تودری کلمونه
از هریک یک مثقال مایهٔ شترا عرابی نیم مثقال اجزا را کوفته پخته داخل کرده برهم زنند که نیکو مخلوط شود وسر آنرا لوفته
یک لحظه صبر کنند پس فرود آورده در لنکری چینی پهن کرده بکذارند که سرد شود پس حلوا را بطریق لوزیه بوند وقند
سفید سوده یکدانک مشک تبتی بران بپاشند ونکاهدارند وهر روز پنج مثقال آن را باماء اللحم یا عرق جزر هرکدام که باشد
ده مثقال تناول کنند باذن الله تع نافع است * حلوای خصیة الثعلب دیکر تالیف ان مرحوم جهت تقویت وتسمین بدن
* صنعت آن آرد میده بیست توله بروغن کاو بریان کرده پس بشیر کاو یک سیر شاه جهانی حل کرده نبات سفید سی توله
بکلاب وعرق کاوزبان وعرق بید مشک از هریک پنج توله حل کرده داخل نموده به پزند تاچون ترحلوا شود مغز بادام شیرین
مقشر مغز پستهٔ مقشر مغز فندق مغز انجلک از هریک پنج مثقال تخم خشخاش سفید سه ماشه همه را نیم کوفته داخل کرده بپزند
تا زمانی که شروع به پس دادن روغن نماید کشنیز خشک مقشر سه ماشه بهمن سرخ بهمن سفید شقاقل دانهٔ هیل خولنجان
زرنباد بسباسه جوزبوا از هریک ششماشه زعفران مشک تبتی عنبر اشهب از هریک دو ماشه خصیة الثعلب مصری چهار تولهٔ
کوفته پخته داخل کرده درهینی پهن کرده نبات سفید چهار توله مشک تبتی سه ماشه کوفته بران پاشیده بطریق لوزیه بوند
خورا کی پنج مثقال * حلوای خصیة الثعلب مصری به نسخهٔ دیکر درد کمر را زائل کند وکمر را قوت دهد وسرعت انزال
را نافع بود و باه را بیفزاید * صنعت آن آرد میده چهل مثقال بروغن کاو پنجاه مثقال بریان کرده نبات سفید وعسل
مصفی از هریک سی مثقال بآب وگلاب حل کرده بجوشانند وکف آن را بگیرند پس درآرد روغن مذکور داخل کرده بآنش
ملایم به پزند تاچون ترحلوا شود مغز فندق مغز پسته مغز بادام شیرین مغز انجلک مغز چلغوزه که از پوست رقیق
آنها که ملصق بولب است مقشر کرده باشند از هریک دو مثقال نیم کوفته داخل کرده به پزند تا شروع به پس دادن روغن

نمايد پس عنبر اشهب ومشك تمتي و زعفران ازهريك نيم مثقال بگلاب غوده داخل نمايند وزماني صبر كنند كه عنبر گداخته
شود پس بگيرند خصية الثعلب مصري چهار مثقال دارچيني قرنفل دانهٔ هيل سورنجان بوزيدان بسباسه جوزبوا شهل
برگ مورد لسان العصافير شيرين زنجبيل درونج عقربي صمغ عربي بريان صمغ بادام بريان كل نرصندل سفيد ازهريك
يك مثقال بزرالبنج سفيد بيخ لفاح ازهريك دودانك كوفته پخته داخل كرده درلنكري پهن كرده بطريق حلواي لوزينه بپزند
وقدري نبات سفيد كوفته پخته بران بپاشند ونگاهدارند وهرروز مقدار كردكاني ازان حلوا با ماء اللحم يا عرق جر
بخورند * قهوهٔ خصية الثعلب جهت مرفهٔ رطوبي بارد وتقويت باه * صنعت آن بهدانه دارچيني ازهر يك يك ماشه
اصل السوس مقشر مرضوض دوماشه مدارچيني را جوكوب نموده بابهدانه واصل السوس دريك ونيم پاراب بجوشانند تا
دوازده پيسه بماند پس خصية الثعلب مصري مقدار سه ماشه تا پنجماشه نرم كوبيده پخته اندك اندك بران پاشيده
برهم زنند تا خوب مخلوط گردد پس نبات سفيد يا قند يا شربت نيلوفر يا بنفشه آن مقدار كه طعم آن را شيرين گرداند بسه
ماشه زنجبيل كوبيده بران پاشيده فرودآورده درپيالهٔ نموده اندك اندك بطريق قهوه بنوشند * قهوهٔ خصية الثعلب بسو
ديگر كه معمن بدن است ومقوي باه * صنعت آن يكدرم تادودرم خصية الثعلب را درآبيله دران دارچيني مقدار نيم درم
نبات يا قند مقدار پنج مثقال جوشانيده صاف نموده باشند بازآن آب را بجوش آورده اندك اندك خصية الثعلب كوبيده
را بران بپاشند وبرهم زنند تا طبخ يابد پس فرودآورده بطريق قهوه اندك اندك بنوشند واگر بجاي دارچيني كلاب
بيد مشك دران ريزند نيز خوب است واگر درحين طبخ يك جو عنبر اشهب دران اندازند تا گداخته ممزوج گردد بهتر است
* نوعديگر شيركاو يا بزمقدار پنجاه ياشصت مثقال جوش نموده نبات پنج مثقال تا ده مثقال دران انداخته جوش نمايند
درحين جوش خصية الثعلب مصري كوفته پخته مقدار يك مثقال تا يك ونيم مثقالي اندك اندك بران پاشيده برهم زنند
پس فرودآورده اندك اندك بنوشند واگر براي تقويت باه بهمنين وشقاقل وزنجبيل ازهريك نيم مثقال كوفته پخته
بران بپاشند وبراي تقويت قلب يك حبه عنبر اشهب وبراي تقويت دماغ مشك خالص وبراي مرفه صمغ عربي وكثيرا ازهريك
نيم درم تا يك درم اضافه نمايند بهتر است * معجون خصية الثعلب مني بيفزايد وآلت جماع را سخت كند ونعوظ اورد
شهوت جماع برانگيزد وبغايت مقوي ومبهي ومجرب وآزموده است * صنعت آن خصية الثعلب مصري دوازده درم مغز پنه
دانه ده درم مغز حب الصنوبر گنجد مقشر تخم مارچوبه دارفلفل ازهريك هفت درم مايهٔ شتر اعرابي تخم زردك شقاقل مصري
مغز سرگنجشك قضيب كاوسوهان كرده ازهريك سه درم كوفته پخته چنانچه رسم است باسه چندان عسل كف گرفته معجون سازند
شربتي مقدار دومثقال باشد * معجون خصية الثعلب ديگر بغايت مبهي ومقوي كرده وآلت جماع است ومولد مني ومحرك
شهوت جماع ومجرب وآزموده است * صنعت آن خصية الثعلب مصري شقاقل قسط شيرين تخم اسپست تخم مارچوبه تخم زردك
خولنجان زرنباد سنبل الطيب بهمنين ازهريك پنج مثقال مايهٔ شتر اعرابي قضيب كاوكوهي مغز سرگنجشك نجد مقشر ازهريك
سه درم زنجبيل دارفلفل كبابهٔ چيني بوزيدان تخم هليون تودريين ازهريك دومثقال جوزبوا بسباسه زعفران مصطلي ازهريك
سه مثقال مشك عنبر اشهب ازهريك يكدرم اجزا كوفته بامثلث كه ازعصير انكوريا مويز پخته باشند بسرشند ومقدار شربتي
دومثقال هرصباح بايك پياله ماء اللحم ياشيركاو ويا ماء الحمص ميل كنند

* باب الخاء مع الضاد المعجمة * فصل درذ

خضابات * بدانكه اطبا دوباب ادهان خضابيه اختلاف نموده اند اكثر را اعتقاد آن است كه دهنيت مانع ايصال قوت صابغ

است وبعضی را اعتقاد آن است که خضاباتیکه درفعل اوبقا واثری چند ماه باقی باشد امکان ندارد وبرخی تصریح نموده اند
بحدی ثبات دارد که درهیچ وقتی زائل نمیگردد وانچه بتحقیق اقرب است آن است که چون تلون موی از بخارد خانی غلبه
است هرگاه قوت نافذه وقوت صابغهٔ خضاب بحدی باشد که تمام درر طوبت تحت جلد که مادهٔ بخارد خانی وتلون موی است
نفوذ نماید وافنای بیاض آن کردد امکان دارد که بعد از سفید شدن باز موی سیاه تکون نماید والافلا واین خود محال مینمایند
وچون خضاب جلد را سیاه کند مالیدن روغنهای نیم کرم رفع آن مینماید خصوصا ادهان حاره * خضاب که موی را سیاه کند
* صنعت آن مازو یکرطل کثیرا روی سوخته شب یمانی ازهریك پنجدرم نوشادر چهاردرم نمك اندرانی دودرم مازو را د
روغن زیت بجوشانند تا منشق شود وبا ادویهٔ دیکر بکوبند وبمالند وبعد ازان باآب کرم بشویند * خضاب دیکر * صنعت آن
وسمه جوز تر بایکدیکر بیامیزند وخضاب کنند وبعد ازان موی را باروغن شونیز وروغن قسط چرب کنند * خضاب دیکر
* صنعت آن وسمه چهل درم حنا پنجدرم کوفته پیخته استعمال نمایند وبعد ازان موی را بروغن کل چرب سازند وباآب کرم
بشویند * خضاب دیکر * صنعت آن برک کل شقایق ده درم آملهٔ مقشر پوست باقلای تر ازهریك پنجدرم کوفته پیخته بعسل
بسرشند وبیست روز در افتاب کذارند وچون سرکه کم شود اضافه نمایند وبعد ازان استعمال کنند * خضاب دیکر * صنعت آن
جوز البرو مازوی سبز ازهریك بیست درم درسرکه وروغن زیت بپزند تانیم سوخته کردد مس سوخته پوست کردکان تر از
هریك ده درم پرسیاوشان شب یمانی اقاقیه آمله ازهریك شش درم قرنفل ده درم کوفته پیخته باآب کرم بسرشند وحضاب
کنند وبعد ازسه ساعت بشویند * خضاب دیکر * صنعت آن پوست کردکان ترشب یمانی انارمس سوخته لادن مسامی کوفته پیخته
باآب کرم بسرشند * خضاب دیکر * صنعت آن حنا چهاردرم وسمه هشت درم روی سوخته شب یمانی نمك اندرانی ماروه
سبز بریان کرده درروغن زیت خبث الحدید ازهریك سه درم کوفته پیخته باآب کرم بسرشند واستعمال نمایند * خضاب دیکر
* صنعت آن شکوفهٔ کردکان ومقل پاروغن زیت صلایه کنند واستعمال نمایند وبعد ازشش ساعت باآب کرم بشویند * خضاب بیله موی
را سیاه کند ومجرب است * صنعت آن مازو یکونیم پاوکه بیست وچهارتوله باشد فی توله سه مثقال مثقالی چهارماشه سنك راسخ
دوتوله قرنفل پنجاه عدد نوشادر ده ماشه هلیلهٔ زرد یك پاوکه شانزده توله باشد زاج سفید ده ماشه روغن کنجد یك پاو اول
هلیله را جوکوب نموده شب درآب خیسانیده صباح مازو را درروغن بریان کرده از ثات که پارچهٔ کرپاسی باشد یا از پارچهٔ
خشن دیکر روغن آن را خوب کرفته که مطلق روغن دران نماند پس مازو را کوبیده اجزای دیکر را نیز نرم سائیده با اول
هلیله مجموع را حب بسته خشك نموده نکاهدارند ووقت حاجت چند حب را درظرف آهنی با دستهٔ آهنی باآب هلیله سحق
بلیغ نموده تا یک ساعت کامل پس برمو مالیده بالای آن برک بید انجیر بسته تا دوساعت کامل نکاهدارند پس بشویند واکر
خشکی درمو ظاهر شود بروغن یاسمین چرب نمایند اما باید له دربودادن مازو احتیاط نمایند که نسوزد وخام نیز نماند ونیز
درکرفتن روغن ازمازو سعی بلیغ نمایند هم قبل ازحب بستن وهم بعد ازان واز پارچهٔ کرپاسی روغن آن را تمام بلیه نه
* خضاب دیکر موی را سیاه کند * صنعت آن مازو را درروغن زیت بریان کنند تا آنکه سیاه شود ونسوزد وبشکافد چهل در
روسختج کثیر اشب یمانی ازهریك پنجدرم ملح اندرانی دودرهم مجموع را مثل سرمه سحق نمایند وباآب خمیر کنند وچهار
ساعت بکذارند پس موی را بشویند وخشك کنند وخضاب نمایند وپنج شش ساعت بکذارند وبعد ازان باآب نیم کرم بشویند
* خضا بیکه موی سیاه را سفید وسفید را سیاه کرداند * صنعت آن زهرهٔ پرستوك را درخون اوحل کنند وبرموی ریش له سفید

شده باشد بمالند سیاه کند و دندان را نیز سیاه کند و اگر بزهرهٔ گاو بیامیزند و بر موی سیاه طلا کنند بی هنگام سفید شود

* خضاب دیگر * صنعت آن مازوی سبز سی مثقال در شش مثقال روغن کنجد بریان کنند در ظرف آهنی بدین قسم که روغن را بآتش ملایم گرم نمایند تا کف برآورد پس مازو را دران انداخته بریان نمایند پس فرود آورده سرد کرده بسایند و برادهٔ مس سائیده در کمال نرمی که براقی مس مطلقا دران نمانده باشد چهارده مثقال هلیلهٔ سیاه زنگی سی مثقال نوشادر زاج از هریک دو درم کوفته بیخته بآبیکه دران شش مثقال آمله را خیسانیده باشند خمیر کرده در روغن مسطور حل نموده بر روی آتش ملایم بگذارند تا منعقد گردد و قابل آن گردد که حب توان بست پس حبها بسته در سایه خشک نمایند و عند الحاجت بقدر کفایت ازان گرفته کوفته بآب آمله در ظرف آهنی بادستهٔ آهنی خوب حل نمایند تا مانند مسکه شود موافق ضابطه خضاب نمایند و بعد رنگ شدن بآب آمله بشویند و بعد ازان بآب گرم یا سرد و در ابتدا اگر در اول مرتبه از یک نوبت رنگ نشود مکرر عمل نمایند و بعد ازان یکمرتبه کافی خواهد بود * ایضا خضاب منقول از حکمای هند و درست جوک و ترجمه با هر تصریح شده که مجرب است و میگویند در سن پیری موی میرویاند * صنعت آن سیصد و پنجاه مثقال سرکهٔ انگوری و مثل آن [illegible] با هم بجوشانند تا قریب بانعقاد رسد پس بگذارند تا سرد شود پوست انار آملهٔ مقشر هلیلهٔ سیاه از هریک سی مثقال کوفته بیخته اضافه نمایند و در شیشهٔ کرده تا سه ماه در سرگین اسپ دفن کنند پس موی را بآب لیمو شسته خضاب کنند * خضاب دیگر ایضا منقول از حکمای هند و مدعی اند که تا هفت سال اثر آن باقی میماند و کذب محض است * صنعت آن کلاه بادنجان یعنی قمع آن یک عدد ریشهٔ درخت انار پنج جزو توبال النحاس سه جزو هلیلهٔ سیاه یک عدد مازو سه عدد تخم سیاه هفت عدد داروها را کوبیده و بیخته با سه قاشق سرکه و روغن کنجد سیاه سرشته در ظرف آهنی کرده چهل روز در ته آب دفن کنند پس برآورده استعمال نمایند * خضاب دیگر منقول از حکمای هند که تا ششماه میگویند اثر آن باقی میماند و نیز کذب محض است * صنعت آن نارجیل را سوراخ کرده مغز آن را بیرون آورده هر هفده درهم او را باد و درهم برادهٔ آهن و یک درم بورهٔ ارمنی نرم کوبیده در میان نارجیل کنند و سوراخ آنرا بهمان پاره که ازو برداشته بودند مسدود نموده بگل حکمت گرفته یک ساعت در تنور بگذارند بحدیکه بسوختن نرسد پس روغنی که دران جمع شده باشد استعمال نمایند * خضاب دیگر منقول از حاوی کبیر و تصریح نموده که تا ششماه اثرش باقی میماند و مجرب دانسته * صنعت آن وسمهٔ تازه بسیار رنگین را نرم سائیده از حریر بیخته بازاء هر بیست مثقال او دو مثقال ملح اندرانی و یک مثقال زاج سیاه داخل کرده با سرکه خمیر نموده [illegible] بگذارند پس بقدر ربع او خطمی وقت استعمال اضافه نموده با آب سرشته خضاب کنند و ساعتی در حمام مکث کنند و بشویند

* خضاب دیگر بدستور منقول از حاوی کبیر که عجیب تر دانسته اند * صنعت آن برگ حنا برگ وسمه را جدا جدا در آب بخیسانند و در آفتاب بگذارند پس صاف نموده تا سه بار تجدید نمایند تا آبها بسیار رنگین شود پس برادهٔ آهن را در سرکه ریخته در آفتاب بگذارند تا بغایت سیاه گردد و مازوی سبز را سائیده در آب خیسانیده مکرر در آفتاب بگذارند تا غلیظ شود و مرداسنگ و آهک را بالمناصفه نرم سائیده در آفتاب بگذارند بحدیکه چون پر مرغ سفید را دران فرو برند موی آن را سیاه کند پس بگیرند از آب حنا و وسمه و آب مرداسنگ و آب آهک از هریک جزوی و از آب مازو و سرکه که دران آهن خیسانیده از هریک ربع جزوی مجموع را مخلوط نموده بوزن درآورند بازای هر رطلی که نود مثقال باشد را سخت پنج مثقال زاج سیاه پنج مثقال ملح اندرانی دو مثقال پوست گردکان تازه دو مثقال نرم سائیده اضافه نمایند و یک ماه در آفتاب گذارند

وبه پشم سفید آلوده امتحان رنك آن كنند انكاه موی را با آب خطمي شسته با پر مرغ يا بمسواك بمالند چه انكشت را سياه ميكند
را كرخوا هند بجوشانند تا غليظ كردد وحبها بسازند ودر وقت احتياج با آب حل كرده با پر مرغ طلا كنند بر منبت موی نيز
خوب است * خضاب ديكر ايضا از حاوي كبير كه تا يكماه اثرش را باقي دانسته اند * صنعت آن برك سدر تازه آمله
خبث الحديد وسمه دانهٔ خرمای موخته زاج سياه پوست انار را سخت نوشادر هليلهٔ سياه از هريك پنج مثقال دريكرطل سركه
ومثل آن روغن زيتون بجوشانند تا سركه سوخته روغن بماند وروغن نيز قريب بنصف رسد پس صاف نموده استعمال نمايند
وغير صاف نيز موثر است * خضاب ديكر ايضا منقول از حاوي كبير ومتفق عليه مجربين است * صنعت آن هليلهٔ سياه
خبث الحديد آمله زاج زرد مازوي سبز بالسويه يك ماه در سركه بخيسانند پس بجوشانند تا غليظ كردد حبها ساخته عند
الحاجت با آب سائيده استعمال نمايند * خضاب منقول از محمد بن زكريا تصريح نموده كه در غايت قوت است حتى آنكه
هركاه در حمام خصيه را دران كذارند وسركه را در دهان كنند كه دندان را سياه نكند باعث تسويد موي ولحيه ميكردد وتا
ده سال اثرش را باقي دانسته اند * صنعت آن خون بزغالهٔ سياه كه كمتر از يكماه باشد وبر روی كاه ذبح نموده بكذارند تا منعقد
كردد پس از كاه جدا كنند وده مثقال آن را با پنج مثقال زاج سياه ودو مثقال ملح اندراني نرم سائيده
از هريو پخته بآن خون مخلوط كرده در شيشه كنند وشيشه را تا كلو در سركه كهنه مدت چهل روز بكذارند اكر زود تر خواهند
سه روز در سركين اسپ تازه بايد كذاشت پس بكار برند * خضاب منقول از ابن هيل بتجربه رسيده است * صنعت ان مداهنهٔ
وآهك را باشش وزن آن آب بخيسانند وسه روز در آفتاب كذارند وبه پشم سفيد امتحان كنند هركاه كه سياه نكند صاف نموده
بار ديكر بدستور مذكور بقدر سدس اضافه نموده تا بامتحان رسد پس صاف نموده دو جزو حنا يك جزو وسمه را با اوخميره
نموده قدری قرنفل اضافه نمايند وقرصها ساخته عند الحاجت با آب سائيده استعمال نمايند ومجربين اطبا اجتماع نموده اند
كه چون مرطوب قوي بنيه يكدرم از زاج سبز بلخي بنوشد موي سفيد ساقط كرديده سياه ميروياند وچون زاج مزبور
است ومضرشش ترطيب شش لازم است * خضاب ديكر منقول از ايلاقي وجامع الادويه وكتب معتبرهٔ ديكر در تقويت و
تسويد موی بی عديل است * صنعت آن پنجاه درم آب مورد تازه صد وپنجاه مثقال آب صاف درهم بجوشانند تا نصف
رسد پس صاف نموده با پنجاه درم خطمي وپنجاه درهم وسمه ومثل آن حنا وبيست عدد مازوی بريان كرده كه بر وجوز
زيتون آلوده باشند وپنجاه درهم صمغ عربي وده درم زاج سياه بجوشانند تا منعقد كردد بمشك وقرنفل معطر ساخته استعمال
نمايند از اهل تجربه مكرر تصريح يافته ومتقدمين نيز متفق اند كه چون موی را هر روز بروغن زيتون صحراني تر
نمايند سفيد نميكردد وبدستور چون هر روز يك عدد هليلهٔ سياه تناول نمايند وهميشه هليلهٔ سياه در دهان نكاهدارند تا صعف
دوام سواد موي است واكچه سفيد باشد بعد از مداومت يك سال شروع بسياه شدن ميكند واين از مجربات است * خضاب ديكر
از امين الدوله كفته جلد را سياه نمي كند وموی هر ولحيه را بغايت سياه ميكند ومجرب دانسته اند * صنعت آن برك نما
را شسته با آب بقدر آنكه يك بند انكشت اورا بپوشاند بجوشانند تا پخته شود وقطرهٔ ازان بر روی كارد يا صفحهٔ اهن صيقلي
بريزند چون آهن را سياه كند انكاه صاف نمايند ومادام كه سياه نكند بايد كه بجوشانند پس صاف نموده صاف آنرا بجوشانند
تا قريب بانعقاد رسد وجرم تمام را مهرا پخته بر سر ضماد نمايند وآب منعقد را با آب كرم حل نموده بر اصول شعر بمالند
وروز ديكر بشويند اما در حمام تا شش ساعت مكث كنند * خضابيكه چون موی سفيد را قلع نموده در حال بر ان ضماد كنند

سیاه برویانند واز مجربات است * صنعت آن زهرهٔ خطاف دومثقال وازخون آن ونوشادرهریك یکدانك سائیده طلانمایند
وقدریك حبه اززهرهٔ اوسعوط کنند * خضابیکه امین الدوله مجرب دانسته ومبالغه درتاثیرآن نموده واز عجایب اسرا
شمرده است * صنعت آن زهرهٔ کربهٔ سیاه زهرهٔ بوهٔ سیاه زهرهٔ مرغ سیاه بالسویه با روغن مخلوط نموده ب
سرولحیه بمالند * خضاب دیگر * صنعت آن علق را با سرکه درشیشه کرده چهل روز درسرکین اسپ دفن کنند پس براورده
موی را قلع نمایند وبرموضع موی مقلوع بمالند دیگرموی سفید برنیاید * خضاب دیگر حجرالبقررا باشراب برموضع مو
برص زداء الثعلب که کنده باشند باشراب بمالند بجای موی سفید سیاه برمی آید ومجرب است * خضاب دیگرمنقول ازامین الدوله
که زمانی طویل سیاهی اومی ماند * صنعت آن روغن نارجیل کهنه پنج مثقال هلیلهٔ سیاه نیم مثقال نوشادریکدانك سائیده
خضاب نمایند اما ادویه خضابیه ازقبیل وسمه وبرادهٔ مس وسرب وآهن وراسخت وخبث الحدید وآب پوست بادام وآب پوست
گردکان وآب برگ مورد وتخم آن وآب برگ چغندروالادن ومرداسنك وآهك وآمله ومازو وپوست اناروزاج سیاه وشقایق
وقرنفل وحضض است ومحمد بن زکریاحناوقرنفل را بالسویه ازخضابات قویه شمرده است وهمچنین سم سوختهٔ الاغ سیاه
با روغن مورد بلیغ الاثربیان فرموده اند وبتجربه رسیده که تطویس وسمه را تصعید بحنا اولا ویا بعد ازان زایل میکند

* باب الخاء مع الطاء المهملة * فصل درذکرنسخ خطاط بدانکه خطاط بفتح خاء معجمه ودوطاء مهمله اول مفتوح درمیان الف اسم
ضمغی است که اکثرزنان درزینت خود مستعمل دارند وآن انواع است ازانجمله آب مطبوخ وسمه است بدین نحوکه پاتیلچه بسیار
کوچکی که تخمینا پانزده مثقال آب یاکمتر دران بگنجد خواه او نقره باشد یا مس قلعی دار مقدارنیم درم وسمه داخل
کرده قدری آب بران ریخته برآتش ملایم طبخ می نمایند پس صاف نموده برسرمیلی باریك پارچهٔ بسیار نازکی پیچیده بآن
رنگ ترکرده برابروی خود می مالند مکرر تا آنکه رنگین وخوشنما گردد وبعضی برای تصفیه آن بشکل آن پاتیل پاتیل دیگ
مشبك ساخته بعد طبخ ورنگین شدن آب آن دران گذاشته فشرده انچه آب صاف ازشبکهای آن براید با میل مسطور برداشته
بکار می برند وبدانکه وسمهٔ هندیه نیکواست وزود رنگین می گرداند ورنگ آن بسیاروطاؤسی می باشد ووسمهٔ کرمانیه دیر
رنگین میگرداند وطاؤسیت آن کمتراست ودوام رنگ این زیاد واگراندك قرنفل ازبرای رفع غالیهٔ وسمه بدماغ داخل
نمایند خوب است * باب الخاء مع اللام * خل مسهل ازگناش اطنیوس * صنعت آن سقمونیا نیم اوقیه خل خمر پنج قسط سقمونیا
را درکیسه ازخرقهٔ کتان بسته بیاویزند درسرکه پنجروز پس بنوشند ازان سرکه یك ملعقه پس بدرستیکه میراند صفرا واز
بجای سقمونیا ماهودانه باشد مقدار یك اوقیه حالکونیکه بوده باشد ماهودانه محقق اخراج بلغم می کند واگربکودانند مکرر
آن افتیمون سه اوقیه اسهال خلط سودا وی می کند وانواع خل وفواید ومنافع انها انشاء الله تعالی درحرف العین در عصیر
مذکورخواهد شد * حلوق بدانکه بفتح خاء معجمه وضم لام وسکون واووقاف اسم زعفران است وباصطلاح اطبا مرکب متخذ
اززعفران وعنبران ازانواع طیوب است که غالب بران صفرت یاحمرت باشد دردرحم وصلابت واختناق آن راچون بردارند
سودداردودل راقوت دهد وعصب را نرم گردانند * صنعت آن زعفران سه درم قرنفل قرفة الطیب ازهریك یك درم
قصب الذریره پنج درم اشنه دودرم کوفته پیخته بگلاب وروغن گل سرخ سرشته بکاردارند * باب الخاء المعجمة مع المیم *

* فصل دربیان نسخ خمیرها بدانکه خمیره ازتراکیب جدا بده است وبین معجون وشربت است زیراله درمعجون جرم ادویه
را بسیارنرم کوفته پیخته داخل مینمایند ودرشربت جرم ادویه اکثران است که مطلقادا خل نیست بلکه جرم انراجوش داده

صافي آن را گرفته با نبات یا غیر آن بقوام انگشت پیه می آورند در خمیره هم جزو لطیف مطبوخ آن و هم جرم آن داخل است
وقوام آن نیز مانند خمیرا ست بین معجون و شربت یعني نه بسیار سخت مثل معجون و نه بسیار نرم مثل شربت خمیره ها
ابریشم و خشخاش در ابریشم و افیون و بنفشه و گل تفاح هریك در رهم خود ذکر یافت و خمیرها ء صندل و عنبر و عود و گل بنفشه
ولسان الثور و گل آن و مروارید و ورد و یاقوت هریك نیز انشاء الله تعالی در رهم خود ها ذکر خواهند یافت و بعضی که مذکور
نشده بود اینجا ذکر می یابد * خمیرهٔ مخترع که منشط و مسکر است * صنعت آن چهل مثقال شکر سفید را قدری آب داخل
کرده بر آتش نهند و بجوش آورند تا کف بر سر آورد پس قدری سفیدهٔ تخم مرغ بر ان ریزند تا کف آن جمع شود کف آن را
تمام گرفته پس صافي نموده باز در دیك کنند و بیست مثقال گلاب خوشبو داخل کرده بقوام خمیره آورند پس از آتش فرو
آورده تخم خشخاش مغز بادام شیرین مقشر از هریك ده مثقال در نهایت نرمي سائیده داخل کنند پس چرس خالص یک مثقال
و نیم و مشك خالص و عنبر اشهب از هریك چهار دانك سوده داخل نمایند و به تیر معجون سازي آنقدر بر هم زنند که نیکو مخلوط
شود خمیره کردد پس نگاهدارند شربتي یك مثقال با گلاب * خمیرهٔ مطیب که مقوي معده و قلب و دماغ است و بوی دهان را
خوش کند و تفرح آورد * صنعت آن شکر سفید یك من آنرا بدستور مصفی نموده در پاتیل حلوائي کرده گلاب یکرطل داخل
نموده بقوام آورند و از آتش فرود آورده تیز زنند تا سفید شود بنهایت سفیدي پس بگیرند فوفل دکهني و جوز بوا و بسباسه
دانهٔ هیل نانخواه قرنفل از هریك دو مثقال و همه را نیم کوفته عنبر اشهب نیم مثقال اول مرتبه عنبر اشهب را دران حل کرده

پس باقي ادویه بآن بسرشند شربتي سه مثقال

* باب الخاء المعجمة مع النون

* فصل در ذکر نسخ خنك یقون

* بدانکه خنك یقون که خنك یرقنون نیز می نامند لغت فارسي است از تراکیب حکمای فرس است ولیکن نام صاحب آن
معلوم نیست و بحکمای یونان نرسیده و لهذا ذکر آن در کتب ایشان نیست و نیز نام مسکر متخذ از افاویه است و ارسطون
نیز شبیه باین است و مکرر آنکه غلیظ تر و شیرین تر است و بهترین آن آنست که از شراب ساخته باشند و قوت آن تا هفت سال
باقي میماند و شربت آن هیجده درم است و کرم در دوم و تر در سوم است مولد خون جید صالح و مصلح هضم و مفتح سدهٔ معده
و کبد و طحال و مقوي انها و نیکو کنندهٔ رنك رخسار و سرخ کنندهٔ آن و مزیل تپ ربع و ادمان آن فربه کنندهٔ بدن و زائل
کنندهٔ امراض عسرة البرء است * خنك یقون به نسخهٔ شیخ رئیس نافع از برای برد معده و قصور هضم و ضعف کبد از برودت
و از برای تپ ربع و پیران و بلغمي مزاجان را موافق است * صنعت آن شراب ریحاني کهنه پنج رطل عسل صافي یك
رطل و نیم زنجبیل پنج درم قاقله هیل بوا از هریك نیم درم قرنفل زعفران از هریك دانك و نیم ادویه را سوی
کوفته سوای مشك و زعفران در کیسهٔ کتاني کرده با زعفران در شراب و عسل انداخته به پزند و کیسه را دائم بمالند
تا قوت باز دهد و شراب بقوام آید پیش از آنکه از آتش برگرفته باشند کیسه را برآورده بمالند و بفشارند و بشراب شسته
آن شراب را داخل کنند و مشك را سوده دران حل سازند و از آتش برگرفته سرد کنند و در ظرف چیني نگاهدارند * صنعت این
خنك یقون به نسخهٔ قلانسي شراب کهنه پنج رطل بغدادي عسل مصفی نیم رطل زنجبیل پنج درم و نیم قاقله هیل بوا از هریك نصف
درهمین قرنفل زعفران از هریك سه درهمین مشك و فلفل از هریك ربع درهمین دارچیني یک انگ و در نسخهٔ کفایة الصناعة
افاویه ضعف این وزن است شراب را یك جوش داده کف آن را بگیرند پس عسل را دران داخل کرده هر دو را بجوشانند تا
بنصف رسد پس افاویه مذکوره را سوای مشك و زعفران در پارچهٔ کتاني بسته دران اندازند و بقوام آورند لحه بعجه

کیسه را بمالند تا قوت باز دهد و بعد از رسیدن بقوام مشك و زعفران را بگلاب سوده دران اندازند و برهم زنند و کیسه را
برآورده بفشارند و دور کنند و شراب را فرود آورده سرد کرده نگاهدارند * خندیقون دیگر که شیخ رئیس در قانون ذکر کرده
* صنعت آن قرنفل سنبل الطیب قاقله عود قماری خام از هریك دو مثقال زعفران یک مثقال دارچینی زنجبیل فلفل از هریك
سه مثقال و در نسخهٔ دیگر از هریك یك ثلث مثقالی است و اول اصح است سك نصف مثقالی مشك ربع مثقالی ادویه را سوای
سك و مشك نیم کوفته در پارچهٔ کتانی بسته در دوازده رطل شراب ریحانی کهنه انداخته دو شبانروز بگذارند که دوا بخیسد
در پاتیل سنگی یا مس تازه قلعی کرده نموده عسل مصفی سه رطل و نبات سفید دو رطل دران اندازند و بجوشانند تا بقوام آید
پس از آتش برگرفته سك و مشك را سوده دران حل کنند و نگاهدارند * خندیقون دیگر بدن را قوت دهد و پیران را مفید
باشد * صنعت آن شراب کهنه ده رطل عسل مصفی سه رطل زنجبیل ده درم قاقله هیل بوا جوزبوا زعفران از هریك یك مثقال
قرنفل مشك خالص از هریك نیم درم ادویه را سوای مشك و زعفران نیم کوفته در کیسهٔ کتانی کنند چنانچه نیمهٔ باشد از افاویه
و سر کیسه را بسته در شراب و عسل اندازند و بجوشانند و کیسه را لمحه بلمحه بمالند تا عسل و شراب بقوام آید پس کیسه را
برآورده زعفران و مشك را دران حل کرده فرود آورند و سرد کرده نگاهدارند * خندیقون به نسخهٔ جیش بن الحسن
مذکور در کفایة الطب * صنعت آن عسل مصفی سه من مثلث ریحانی دو من و نیم آمیخته در ظرف آبگینه نموده زنجبیل
قاقلهٔ کبار و صغار از هریك نیم درم قرنفل یکدانك دارچینی نیم درم زعفران یکدرم دار فلفل یکدانك و نیم نیم کوفته مجموع
را دران اندازند و سه روز در آفتاب نهند و هر روز آن را برهم زنند و روز چهارم آن را بپالایند و یکدانك و نیم مشك سوده
دران حل کنند و نگاهدارند * خندیقون به نسخهٔ حکیم میر محمد مؤمن که در تحفة المومنین ذکر کرده * صنعت آن عسل مصفی
سه رطل شراب کهنهٔ ریحانی یا جمهوری ده رطل زنجبیل پنج درم قاقلهٔ کبار قاقلهٔ صغار از هریك نیم درم قرنفل یکدانك
دارچینی نیم درم زعفران یک درم دار فلفل یکدانك و نیم غیر زعفران باقی ادویه را نیم کوفته با زعفران در شراب و عسل
اندازند و سه روز در آفتاب گذارند و هر روز حرکت دهند و روز چهارم صافی نموده یکدانك و نیم مشك خالص دران حل کرده
نگاهدارند * خندیقون به نسخهٔ دیگر * صنعت آن سنبل الطیب عود هندی قاقله قرنفل از هریك سه درم زنجبیل دارچینی
از هریك پنج درم مشك تبتی نیم درم زعفران پنج درم سك یکدرم و نیم ادویه را سوای مشك و سك و زعفران نیم کوفته در کیسه
کرده هشت من شراب را در قرابهٔ کرده کیسه را دران اندازند و یك شبانروز بگذارند و روز دیگر دو من انگبین صافی و قند
سفید داخل کرده بقوام آورند و هر لمحه کیسه را بمالند و چون بقوام آید کیسه را نیکو بمالند و بفشارند و دور کنند پس مشك
و سك و زعفران را سوده دران حل نمایند و برهم زنند و در ظرف چینی یا زجاجی نگاهدارند * خندیقون به نسخهٔ صاحب
ذخیرهٔ سید اسمعیل * صنعت آن بگیرند عصیر انگور شیرین بحد کمال ده ذورق بآتش ملایم بجوشانند و کف آن را بگیرند
دو من و سه استار عسل مصفی داخل آن کنند و باز بجوشانند و کف آن را بگیرند تا به نیمه آید نخست بگیرند سنبل الطیب قاقله
قرنفل دار فلفل از هریك یکدرم همه را نیم کوفته در صرهٔ کتانی بسته در دیگ اندازند و شراب را بجوشانند و هر لمحه صره را
بمالند تا قوت آن در شراب برآید پس آن صره را برآورند و بمالند و بفشارند و دور کنند پس سه درم زعفران و یکدرم
مشك تبتی خالص سوده در وی حل کنند و از آتش برگرفته سرد کنند و در قرابه نموده سرش را استوار نمایند و اگر دانند که
رقتی دارد چند روز در آفتاب گذارند پس آن را از آفتاب برداشته نگاهدارند و هر چند کهنه تر شود بهتر است و بدانند

این را شیخ الرئیس در قانون باسم رساطون ذکر کرده * خندیقون به نسخهٔ ابن جزله گفته که این مرکب اصلاح سردی معده
می کند و نگذارد که در هضم طعام تقصیری واقع شود وضعف جگر را که از سردی باشد وتپ ربع را نافع بود و پیران را
سود دارد * صنعت آن شراب کهنه دو من ونیم عسل سفید مصفی نیم من زنجبیل پنجدرم قاقله هیل بوا از هریک نیم درم
قرنفل دارچینی از هریک یکدانک ونیم زعفران یکدانک فلفل سیاه مشک تبتی از هریک یک دانک ونیم کوفته بیخته در هم
آمیزند ودر پارچهٔ کتانی بسته در شراب مذکور اندازند وبجوشانند تا بقوام آید پس کیسهٔ ادویه را نیکو بمالند وبفشارند
ودور کنند ومشک را دران اندازند وفرود آورده بگذارند تا سرد شود ودر شیشهٔ یا ظرف چینی نگاهدارند * خنکاب یزدی
قسمی از بوزهٔ ارزن است * صنعت آن بگیرند ارزن ده سیر وکوفته بجوشانند تا مثل پالوده شود پس سرد کرده در خمی
کرده بگذارند تا بجوش آید پس برگ گل سرخ برگ گل سفید معروف بورد چینی از هریک دو سیر نارمشک نیم سیر داخل
کرده بعد از سه روز صافی نموده مشک خالص یک مثقال وبعضی زعفران نیز یک مثقال سوده داخل می نمایند واستعمال
میکنند وتا هفت روز فاسد نمی شود وبکار می توان برد وبعد ازان فاسد میگردد * باب الخاء مع الواو * خولنجان بفتح
خاء معجمه وسکون واو وکسر لام وسکون نون وفتح جیم والف ونون نام بیخی است سرخ تیره رنگ بعضی گفته بیخ گل رای
موته است ونبات آن بقدر ذرعی وبرگش شبیه ببرگ سوسن وگلش کوچکتر وریزه تر از گل سوسن زرد رنگ با خالهای
سرخ ونه چنین است وآنچه حکیم میر محمد مؤمن ودیگران نوشته اند نیز اصلی ندارد بلکه آنچه به تحقیق پیوسته بیخ تانبول
است لیکن آنچه از نوع برگ ضخیم سبز تند حار آن که در بنگاله مشهور است به بنگله است اخذ مینمایند خولنجان وبهندی
کلنجن وکلنجان نامند وآنچه از نوع دیگر اخذ نمایند بچ خوانند ویحتمل که خولنجان معرب کلنجان باشد وبیخ پر گره آن
را خولنجان قصبی نامند وبی گره باریک صلب را عقاربی وقسم اخیر بهتر است وقوتش تا هفت سال باقی میماند گرم
خشک است در آخر دوم مقوی معده وامعا وهاضمه است وباه وماسک البول وبنهایت کاسر ریاح جهت قولنج واروغ ترش
وبرودت کرده ودرد کمر وتقویت اعضاء باطنی ودفع بد بوئی دهان وخنازیر وسرطان ودردهای باردهٔ بلغمی نافع است
نگاهداشتن اندک ازان در زیر زبان ودهان موجب شدت نعوظ وجهت دفع لکنت وسرعت تکلم اطفال ورفع سرفهٔ بارده
مفید ویکدرم سائیدهٔ آن با یک اوقیه شیر میش چون ناشتا بنوشند در تحریک باه مجرب است ومضر قلب وحجاب سینه و
مصدع محرورین ومصلح آن صندل سفید وطباشیر وشوربای مرغ فربه وانیسون است وحابس بول است مصلحش کثیرا
وقدر شربتش تا یک مثقال ونیم وبدلش دارچینی وکبابهٔ چینی است * جوارش خولنجان طعام هضم نماید وتحلیل
ریاح کند وحال معده را نیکو گرداند ومعده را قوت دهد وبوی دهان خوش کند واز برای شدت برودت کبد بنهایت
سودمند باشد * صنعت آن خولنجان قرفة الطیب فلفل سفید از هریک دو درم دانهٔ هیل بوا دارچینی نارمشک از هریک
سه درم دارفلفل شش درم زنجبیل هشت درم تخم کرفس انیسون زیرهٔ کرمانی مدبر کرویا طالیسفر از هریک یکدرم
فانیذ وشکر سه وزن مجموع ادویه بدستور جوارش سازند شربتی یکدرم * جوارش خولنجان دیگر منقول از قرابادین
افندی صالح چلپی که بترکی نوشته محلل ریاح غلیظه ومقوی معده وهاضمه است * صنعت آن خولنجان عود هندی از
هریک شش درم قرنفل بسباسه کرویا از هریک دو درم فلفل دارفلفل زنجبیل وج ترکی دارچینی از هریک یکدرم وبیخ
صعتر فارسی نعناع خشک قاقله رازیانه سنبل الطیب وعرق آن انیسون تخم کرفس از هریک یکدرم شکر سفید یکصد درم عسل

مصفی بقدر کفایت بدستور مقرر جوارش سازند شربتی یکدرم * باب الخاء مع الیاء المثناة التحتانیة * خیارشنبر معرب
از خیار چنبر فارسی است و بهندی املتاس نامند ثمر درختی است بقدر کردکان وازان کوچکتر و برکش کوچکتر و اطراف بر
تند و کلش زرد بشکل یاسمین و مایل بسفیدی و خوشه دار و خوش منظر و ثمرش دراز و باریک قریب بذرعی و در جوف آن
پردهای خشبی و بران رطوبت سیاه منجمد و تخمی زرد رنک پهن صنوبری شکل دران میباشد و پردهای آنرا فلوس و رطوبت
آنرا عسل خیارشنبر نامند و مستعمل عسل آن است و شیرین بدمزه میباشد در اول کرم و تر و محلل و ملین با ادویهٔ مناسبه
خلطی مسهل آن و مسکن حدت خون و منقی عصب و ملین سینه و موافق زنان حامله و مسهل برفق و بطیء العمل و جهت تحلیل
اورام ظاهری و باطنی نافع و با تمر هندی مسهل صفرای سوخته و با تربد مسهل بلغم و با بسفایج و آب کاسنی و برک بید و آب شاهتره
مسهل سودا و جهت تفتیح سدهٔ جکر و درد آن و یرقان و تپهای حاره و رفع سدهٔ امعا و زحیر و مغص مفید و غرغرهٔ آن با آب کشنیز
تر رادع خناق صعب و محلول آن با شیر تازه دوشیده نیز بدستور و با آب انجیر و شیر منفجر و محلل آن در انتها و طلاء آن با عصارات
مناسبه جهت درد مفاصل و نقرس و تلئین صلابات نافع و مضر معده و مغثی و مصلح آن مصطکی و انیسون و مورث پیچش بسبب
چسپیدن آن بامعا و مصلح آن روغن بادام و قدر شربتش از پنج مثقال تا بیست مثقال و بدلش سه وزن آن مویز بیدانه و
وزن آن ترنجبین است و جوشانیدن عسل آن باعث رفع قوت آن و شدت التزاق برودة می شود و استعمال تازهٔ آن که
یک سال بران نکذشته باشد مورث بول الدم و دانهٔ آن از پنج عدد تا هفت عدد که کوبیده باشند مقی قوی است و کلنکبین
کل آن که بدستور کل سرخ یا کل بنفشه با قند یا شکر سرشته باشند ملین طبع است و چون برکهای نازک آن را یا کل آنرا بپخته
با قدری روغن اندک بریان کرده بخورند ملین طبع است و خوردن مسحوق پوست سیاه آن با زعفران و شکر و کلاب جهت عسر
ولادت و اخراج مشیمه مجرب دانسته اند * حب خیارشنبر قلمی فرموده اند که از اقتراح فقیر محمد هاشم العلوی است در اسهال
صفرا بی نظیر است * صنعت آن معز فلوس خیارشنبر بیست مثقال سقمونیای مشوی یک مثقال کثیرا دو مثقال پوست هلیلهٔ زرد
پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه سنا مکی زرشک منقی کل بنفشه از هر یک چهار مثقال کوفته بیخته بروغن بادام شیرین پنج مثقال چرب
نموده با عسل خیارشنبر سرشته حبها سازند هر حبی بقدر نخودی بورق نقره پیچیده نکاهدارند شربتی از دو درم تا دو مثقال
* شراب خیارشنبر طبع را نرم دارد و جکر را قوت دهد و قولنج بکشاید * صنعت آن فلوس خیارشنبر مویز بیدانه از هر یک دو اوقیه
در آب برک عنب الثعلب و آب لبلاب و آب برک کاسنی مالیده صاف نموده با ترنجبین صاف نموده و قند سفید از هر یک پنجاه
درم بقوام آورند شربتی دو اوقیه * شراب خیارشنبر دیکر سینه را نرم کند و سرفه و تنکی نفس را سود دارد * صنعت آن
عناب سی عدد انجیر زرد ده عدد سپستان چهل دانه پرسیاوشان برک کاوزبان از هر یک پنجدرم اصل السوس مقشر
مرضوض ده درم همه را در آب صاف طبخ نموده صاف کنند و بیست درم فلوس خیارشنبر دران حل کرده باز صاف نموده
با ده درم روغن بادام شیرین و یک رطل فانید بقوام آورند شربتی دو اوقیه با قدری آب کرم بیاشامند * لعوقات خیار
شنبر * لعوق خیارشنبر ملین طبع است و جهت سرفه نافع * صنعت آن بکیرند خیارشنبر و با آب کرم حل کرده بپالایند و با تش
بسیار ملایم به پزند تا بقوام آید و اکر دران قدری ترنجبین داخل نمایند صواب است و اکر دران نیز بنفشه کوبیده
داخل نمایند می باشد تلئین آن زیاده * لعوق خیارشنبر دیکر که ذات الجنب و ذات الریه و اورام حلق و بحة الصوت را
نافع است * صنعت آن فلوس خیارشنبر پنجاه مثقال در آب حل کرده بپالایند پس کثیرا و صمغ بادام و در تحفة المومنین

صمغ فارسي كه صمغ آلو است مسطور است وآرد باقلا از هريك پنجدرم مغز بادام شيرين مقشر نبات سفيد از هريك ده درم
نرم كوبيده بآن بسرشند ومقدار پنج مثقال روغن بادام شيرين دران بچكانند وبرهم زنند شربتي يك اوقيه * لعوق خيار
شنبر منقول از قرابادين معصومي طبع را نرم دارد واخلاط از سينه وشش پاك كند وذات الجنب وضيق النفس را
سودمند است * صنعت آن بنفشه پنجدرم عناب بيست دانه سپستان پنجاه دانه مويز بيدانهٔ طايفي سي دانه بيخ مهد
تراشيده ده درم تخم خشخاش كوفته بيست مثقال زوفاي خشك كثيرا رازيانه ايرسا از هريك سه مثقال صمغ آلوي سياه دو درم
پرسياوشان پنج مثقال انجير سفيد بيست عدد آنچه بايد كوفت نيم كوب كنند ومجموع را در آب صافي بخيسانند وبجوشانند
واز دست ماليده صاف كنند وفلوس خيارشنبر بيست مثقال دران حل كرده ونيم من قند اضافه كرده مكرر صاف كنند وبقوام
آورند ودر آخر مغز بادام مقشر مغز تخم خيارين از هريك پنجدرم مغز دانهٔ آبي سه درم باقلا سفيد كرده ده مثقال مغز
تخم كدو تخم خطمي سفيد حلبه از هريك سه درم مجموع را نرم كوفته دران بسرشند وبيست مثقال روغن بادام شيرين
دران اضافه نموده لعوق كنند * لعوق خيارشنبر منسوب به يحيى بن ماسويه ورم حلق وتپ وتشنگي وخشونت زبان را
نافع باشد * صنعت آن عناب پنجاه دانه سپستان يكصد عدد تخم خطمي ده درم مويز منقى بيست وپنجدرم بنفشه
اصل السوس نيمكوفته از هريك پانزده درم كثيرا شانزده درم بزرقطونا بيست درم مجموع را در هفت رطل آب بجوشانند
تا به ثلث آيد صاف كنند وده درم خيارشنبر در وبمالند وديگرباره صاف كنند ويك درم ميبختج وسي درم فانيذ داخل
كنند وبجوشانند تا غليظ شود وبروغن بنفشه بادام چرب كرده بليسند * لعوق خيارشنبر كه حكيم سديد كازروني در
شرح موجز قرشي آورده وگفته كه مسهل صفرا وبلغم است خصوص از نواحي صدر وحلق ورئه * صنعت آن فلوس خيار
شنبر گلقند آفتابي از هريك پانزده درم خميرهٔ بنفشه دو درم شيرخشت خراساني پانزده مثقال اين همه را در آب گرم
حل كرده بپالايند وليكن بايد كم باشد كه بعد از صافي نمودن بقوام لعوق باشد پس ريوند چيني نيم مثقال سوده داخل
كرده روغن بادام شيرين يكدرم اضافه نموده بكار برند واين مجموع يك شربت كامل است واين لعوق خيارشنبر
ساده است وگاهي تقويت كرده ميشود بسقمونياي مشوي وتربد سفيد مدبر وغاريقون هش سفيد بحسب مقتضاي حال
از هريك آن مقداريكه راي طبيب اقتضا كند * لعوق خيارشنبر كه سيد اسمعيل در ذخيره در ورم بارده كليه ذكر كرده
* صنعت آن عسل خيارشنبر سه جزو عسل انجير يك جزو باهم آميخته بآتش بسيار ملايم بقوام آورند شربتي يك نيم
* لعوق خيارشنبر همين منفعت دارد وطبع را نرم كند ونضج ورم نمايد وتحليل دهد * صنعت آن بگيرند انجير زرد
در آب بجوشانند وبپالايند وباقدري انگبين مصفى بجوشانند تا بقوام لعوق آيد عسل خيارشنبر اضافه كنند وبكار برند * لعوق خيار
شنبر بنوع ديگر صرع وبواسير قديم را سود دارد * صنعت آن خيارشنبر آن قدر كه خواهند در آب بخيسانند يك شبانروز تا
حل شود وبدست بمالند وبپالايند وفلسش را بيرون كنند ودر ديگ سنگي كرده باهم چند آن روغن بادام وهمچند آن نبات
سفيد بآتش ملايم بجوشانند تا به قوام آيد ودر ظرف آبگينه كنند واستعمال نمايند * فصل در بيان نقوعات خيارشنبر
* نقوع خيارشنبر نافع جهت زحير ومغص كه از سده باشد * صنعت آن مغز فلوس خيارشنبر پانزده مثقال بروغن بادام چرب
نموده در گلاب گرم كرده اگر سرفه نباشد والا در آب گرم شب بخيسانند وبايد كه گلاب يا آب آن قدر باشد كه از روي آن برگردد
وتوانند آشاميد بسيار كم وزياد نباشد وبمالند وسر آنرا پوشيده جاي گرم بگذارند ونيز بهدانه وريشهٔ خطمي وبزرقطونا

هریك یك مثقال در ظرف دیکر نیز بخیسانند وصبح آب زلال فلوس را بدون مالیدن بکیرند ولعاب آنها را نیز کوفته صاف
نمایند و روغن بادام دو مثقال بران ریخته شیر کرم نموده بنوشند واکر با تزحر خون نیز باشد مقدار یك دو مثقال آب برك
بارتنك اضافه نمایند این یك شربت کامل است واز برای اطفال نصف یا ثلث یا ربع بحسب سن کافی است * نقوع خیارشنبر
دیکر امراض حاره را مفید است واسهال بیغایله کند * صنعت آن مغز خیارشنبر از ده مثقال تا بیست وتا سی مثقال برک سنامکی
از دو مثقال تا شش مثقال ورق کل سرخ از یکدرم تا دو درم شب در کلاب وآب کرم یا عرق کاسنی یا عرق عنب الثعلب
قدری کلاب وعرق کاوزبان وامثال آن از عرقهای مناسبه بسیار کرم نموده بخیسانند آن مقدار که از روی آن بر کردد و توانند
اشامید وبمالند وسر آنرا پوشیده جای کرم بکذارند وصبح آب زلال آنرا بدون مالیدن کرفته شیرخشت یا ترنجبین از هر کدام
که مناسب باشد از شش مثقال تا پانزده مثقال یا از هردو بالمناصفه همان مقدار دران حل کرده صاف نموده اکر فصل زمستان
باشد شیر کرم والا همان قسم سرد بنوشند وبعد از هر مجلس اکر عطش غالب شود آب کرم ویا یکی از عرقهای مناسبه کرم نموده
بنوشند والا بعد دو مجلس یا سه مجلس ودر امراض صفراویه تمر هندی یا زرشك منقی یا آلوی بخارائی وکل بنفشه از هر یك
بقدر احتیاج یا از کل اضافه نمایند وهمچنین بحسب غلبهٔ هر خلط وهر مرض ترکیب آن با ادویهٔ مناسبهٔ آن نمایند واکر تنقیه
دماغ نیز مطلوب باشد اسطوخودوس وبسفایج ویا هلیلجات نیز از یکدرم تا دو درم از هریك اضافه نمایند وقدر یك دو مثقال
روغن بادام بران چکانیده بنوشند * نقوع خیارشنبر امراض حارهٔ حادهٔ صفراویه ودمویه را مفید بود * صنعت آن مغز
فلوس خیارشنبر تمر هندی از هریك دوازده مثقال آلوی بخارائی پانزده دانه عناب جرجانی ده دانه سپستان بیست دانه
همه را شب در عرق کاسنی کرم کرده خیسانیده صبح آب زلال آنرا کرفته ترنجبین وشیرخشت از هریك ده مثقال دران
حل نموده باز صاف کرده روغن بادام سه مثقال بران چکانیده شیر کرم نموده بنوشند واکر صفرا غالب ویا یرقان اصفر
باشد مقدار بیست مثقال تا چهل مثقال آب برک کاسنی تازه اضافه نمایند واین نقوع را هنکامی که سرفه نباشد استعمال نمایند
* نقوع خیارشنبر دیکر که نافع جهت ذات الجنب وامراض حارهٔ دماغیه است * صنعت آن مغز فلوس خیارشنبر از ده مثقال
تا پانزده مثقال وسی مثقال کل بنفشه کل نیلوفر تخم خبازی تخم خطمی از هریک دو مثقال عناب ده دانه سپستان بیست
دانه شب در آب هندوانه رسیده خوب شیرین بخیسانند بدین قسم که هندوانه اکر بزرک باشد از میان دو نصفه نموده مغز
میان هر دو را بر آورده آب صاف آنرا کرفته سفل آنرا دور نموده آب را در یك نصف پوست مسطور نموده ادویه را دران
بخیسانند وپارچهٔ کرپاس پاکیزه بالای آن بسته تحت السماء بکذارند وصبح آب صاف آنرا کرفته شیرخشت از هفت
مثقال تا دوازده مثقال دران حل نموده باز صاف کرده روغن بادام شیرین دو مثقال بران چکانیده بنوشند واکر هندوانه
کوچك باشد سر آنرا بریده ومغز آنرا بر آورده آب صاف آنرا کرفته بهمان دستور ادویه را دران بخیسانند * مطبوخ خیار
شنبر جهت اخراج اخلاط حاره منقول از کامل الصناعهٔ * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد ده مثقال آلوی بخارائی عناب از هر یك
بیست دانه مویز بیدانه تمر هندی از هریك پانزده مثقال کل سرخ کل نیلوفر از هریك سه مثقال بنفشه چهار مثقال در سه رطل
آب بخیسانند وصبح بجوشانند تا یك رطل آب بماند پس صاف نموده مغز فلوس خیارشنبر از ده مثقال تا پانزده مثقال وبیست
مثقال دران حل کرده باز صاف نموده روغن بادام شیرین دو مثقال اضافه کرده بنوشند * معجون خیارشنبر منقول از اصول
التراکیب نجیب الدین سمرقندی جهت قولنج حار وعلل صفراویه وبلغمیه در احشا نافع * صنعت آن بنفشهٔ اصفهانی تربد مدبر

از هر يك چهل درم نمك هندي هفت ونيم درم تخم رازيانه انيسون مصطكي از هر يك پنجدرم رب السوس دو استار سقمونيا
مشوي پنجدرم فلوس خيارشنبر كه عمل آن است يكصد رم كوفته پيخته وزن نموده با فانيذ وعسل مصفى از هر يك يكصد در
على الرسم سرشته معجون سازند شربتى از پنجدرم تا ده درم ونوشته كه در مقدار شربت تمام اين معجون از تربد وبنفسج از هر يك
يكدرم واز سقمونيا دو دانك ويك طسوج مى بايد وآن تمام مقدار شربت آن است واين از براى شدت احتياج حاجت بسوء
احتمال آن است وكم كرده شد مقدار ملح ونقصان كرده شد از مصلحات ديگر دراو زان آنها از مقدارى كه در معجونات ديگر است
براى حدت وحرارت آنها * معجون خيارشنبر كه سمرقندي ذكر كرده جهت قولنج حار وبارد ورمد وزكام ونزله ودرد سينه
نافع ومضر معده وسر بجهت ديركشتن آن ومصلحش استعمال آن است با آب طبيخ رازيانه وخطمي وشبت وكاوزبان
قوتش تادو سال باقي است وقدر شربتش از پنج مثقال تا هفت مثقال * صنعت آن فلوس خيارشنبر صد مثقال را با صد مثقال
عسل بقوام آورند وبنفشه تربد از هر يك بيست مثقال سقمونيا پانزده مثقال رب السوس دوازده مثقال ملح هندي هفت
مثقال ونيم انيسون مصطكي رازيانه از هر يك پنج مثقال ادويه را با سي مثقال روغن بادام شيرين چرب كرده بسرشند وچون
جوشيدن فلوس باعث غلظت وضعف عمل آن ميشود بايد بعد ارقوام عمل با آن مخلوط كرده ادويه با آن سرشته معجون سازند
* معجون خيارشنبر به نسخهٔ ديگر اقوى از اول * صنعت آن تربد سفيد تراشيده بروغن بادام شيرين چرب نموده بنفشهٔ خشك
از هر يك چهار درم رب السوس نه درم نمك هندي هفت درم مصطكي رومي رازيانه انيسون از هر يك پنجدرم سقمونيا
مشوى پانزده درم روغن بادام شيرين بيست مثقال فانيذ وعسل خيارشنبر از هر يك صد درم ادويه كوفته پيخته بروغن بادام
چرب نموده بدستور متعارف باعسل خيارشنبر وفانيذ بسرشند شربتى از سه درم تا پنجدرم * معجون خيارشنبر مسهل صفرا
وبلغم بود وقولنج بكشايد حكيم معصوم گفته كه اين نسخهٔ مستعمل من است * صنعت آن تربد سفيد تراشيده بروغن بادام چرب
نموده چهل درم بنفشه خشك بيست درم نمك هندي رب السوس از هر يك هفت درم رازيانه انيسون مصطكي از هر يك پنجدرم
سقمونيا ده درم سقمونيا را با بنفشه سحق نموده باقي اجزا را كوفته پيخته با چهل درم روغن بادام چرب كرده صد درم عسل
خيارشنبر وصد درم قند را بقوام آورده باعسل خيارشنبر باقي ادويه را درهم سرشته بآن ممزوج نمايند مقدار شربتى پنجدرم
با آب كرم ميل نمايند چند مجلس بفراغت عمل نمايند

* كتاب حرف الدال المهملة * باب اللام مع الالف * دارصيني

معرب دارچيني فارسي است وبيوناني انتيمون وبسرياني مرسلون نامند پوست شاخهاى درختى است كه منبت آن جزيرهٔ
سيلان وشمالى آن است وقبل ازين آن مكان بدست راجهاى انجا بود وبالفعل يكصد سال وكسرى ميشود كه ولندیزله فوسه
از نصارى است بدست آورده واو نميگذارد كه ديگرى از انجا برآورد وتاكيد بليغ درين امور دارد ومستحفظين بسيار بران
نشانيده احيانا اگر كسى برآورد ومطلع شود ازان كنامكارى بسيار ميكيرد وخود باطراف وبنادر ميبرد وميفروشد وليكن
بتحقيق پيوسته كه انچه در اصل سيلان ميشود بسيار خوب وتند بوو تند طعم وقلمهاى آن نازك وبلند است خصوص انچه از
شاخهاى نورستهٔ آن جدا شده باشد واز سيلان گذشته دست بدست ضخيم وكم طعم وقلمهاى آن كوچك ميشود وتا كليم وآخر
وبند ركوچي انچه ميشود آن را دارچيني مينامند ليكن بدان خوبي نيست واز كوچي گذشته باز بتدريج ضخيم تر وكم بو تر
لعابى ميشود نازك آنرا قرفه وضخيم آنرا سليخه وبهندي تج نامند از كوكن آنطرف بهم نميرسد ومسافت اهل اماكن تخمينا ده
صد پنجاه فرسنك كمتر وزياده خواهد بود * وطريقهٔ اخذ آن آن است كه هر سال شاخهاى درخت آنرا قلم ميگيرند بسبب

میبرند در حوالی نوروز چون شاخهای نورسته آن بلند شد بر بالای آن از جانب طول دو خط میکشند که پوست آن شکافته شود
بسبب تابش آفتاب پوست های آن درهم پیچیده جدا میگردد آنرا اخذ مینمایند وبعد ازان در بندرکوه وملاخه چینی سیاه
رنك ضخیم بد طعم کریه الرایحه اندك تند قریب ببوی ماقس که بفارسي سرخك وشب کزو بهندي کهتمل نامند بهم میرسد
واز بعضی ثقه شنیده شد که در جزائر شهر نارکه در عرض جنوبي خط استوا قریب بسه وچند درجه واقع است دارچیني خوب بهم
میرسد ولیکن بوفور وکثرت سیلان نیست ودر سائر بلاد هیچ جای دیگر بهم نمیرسد ودرخت آن بقدر دو نیم قامت انسان میشود مثل
درختهای جنکلي وکوهی کچواج درهم وپهن برزمین افتاده فی الجمله شباهتی بدرخت کزکوهی جنکلي دارد وبرک آن شبیه
ببرک ماذج هندي وگل وثمر آن فی الجمله شبیه بحب بلسان وکبابه چیني وبا اندك چربی درته آن وطعم ورایحه آن قریب
بطعم ورایحه دارچیني است درآخر دوم کرم وخشك وقوتش تا پانزده سال باقي میماند وبنهایت لطیف ومدر بول وحیض
ومسقط جنین ومحلل ریاح ومواد باردة ومفتح وملین ومفرح ومنضج معفونت اخلاط وهموم حیوانی ونباتي ومعدني ومحافظ
قوتهای نفساني وحیواني وطبعی وجالي باصرة وجهت نزلات وسرفهٔ رطوبي وسوء القنیه واستسقا وخفقان ووحشت
ووسواس وجنون وتقویت اعضای رئیسه وسدهٔ جکر وسپرز وفوهات عروق ودرد کردهٔ وعسر بول وبد بوئی دهان وتقویت
باه وتجفیف رطوبات دماغي وتصفیهٔ صوت که از بلغم غلیظ باشد ودفع رطوبات لزجهٔ قصبهٔ ریه وحنجره واقسام نتق وعفونه
زخمها وامراض باردهٔ دماغي وعصباني ومطبوخ آن باسرکه ومصطکي جهت فواق نافع وبالتحال آن جهت قوت باصره
ورمانیدن اثر ادویه بطبقات چشم وطلای مضوغ آن برحشفه جهت التذاذ جماع وضماد آن جهت جوشش لبنیه وکلف
ورفع لرزتهای بلغمي وسوداوي وجهت رعشه بنهایت مفید است ومضعف بواسیر ومسکن آن وطلای آن بر پلك چشم
جهت اختلاج آن نافع وبرپشاني جهت رفع صداع باردمجرب است مصدع محرورین ومضر مثانه ومصلح آن کثیرا واسارون
قدر شربتش ازدو درم تا پنجدرم وبدلش در تحلیل وتلطیف وتقویت اعضا مثل وزن آن ابهل وکبابه ودر اصلاح ادویه
سلیخه ودرباهٔ خونجان است وعرق آن سریع الاثرتر از جرم آن است جهت یرقان ورياح رحم ومقعدهٔ وقطوران جهت
کرانی سامعه بسیار موثر است ودهن وعطر آن را برپشاني وصدغین مالیدن جهت اقسام صداع باردنافع ومجرب است
*جوارش دارچیني مرکب ضعف معدهٔ وکبد ومثانه رانافع باشد وبادها غلیظ را بشکند ومعدهٔ را نفع دهد واخلاط غلیظ
رادفع کند وکسانی راکه طعام درمعدهٔ ایشان ترش میشود وهضم نمیشود سودمند باشد ومعدهٔ را بحال می اورد وبرهضم
طعام یاري میدهد * صنعت آن دارچیني عود هندي رامن ازهریک شش درم قرنفل فلفل سیاهٔ دارفلفل سنبل الطیب
اسارون شامي ازهریك پنجدرم زنجبیل دهٔ درم نعناع خشك هشت درم هیل بواقرفة الطیب ازهریك دودرم انیسون
مصطکي بزرراز یانج سلیخهٔ سیاهٔ ازهریك سه درم لوفته پخته بعسل مصفی سفید سه وزن مجموع ادویه بسرشند ودرظرف
چیني نگاهدارند شربتی یک مثقال واکربجای قرفه کبابه کنند بهتر است * جوارش دارچیني تالیف حکیم عبد الملك هندي
منقول ازخط حکیم محمد طاهر ولد حکیم صالح خان خال نواب مرحوم مقوي معدهٔ وهاضم طعام ومفتح سدهای کبد است واشتهاء
طعام آورد وبنهایت مقوي باهٔ است وسوء القنیه واستسقا رانافع است * صنعت آن زنجبیل فلفل سیاهٔ دارفلفل بسباسه
جوزبوا قرنفل زعفران ازهریك سه درم دارچیني هفتادوپنجدرم مشك خطائي یکدرم ونیم عسل سفید مصفی نبات سفید
ازهریك یکوطل ادویه راکوفته پخته عسل ونبات رابقوام آوردهٔ ادویه رابان بسرشند واقراص سازند هریك یك مثقال

شربتی یك قرص * جوارش دارچيني منقول ازقرابادين افندي صالح چلپي كه بتركي نوشته ترجمه نموده شد اين جوارش معين برهضم ومزيل رطوبات فاسده است * صنعت آن دارچيني پانزده درم زيرهٔ كرماني مل ببيزانند زازهريك سه درم زعفران يك درم مشك تبتي دودرم وثلث درمي قند سفيد چهل درم عسل سفيد مصفي بقدر كفايت بدستور مقرر جوارش سازند * جوارش دارچيني معتدل جهت تقويت معدة وهضم طعام وقطع بوي دهان وبادهاي مخالف وزيادتي باه بسيار نيكو ومجرب است * صنعت آن دارچيني جوزبوا زنجبيل هيل خولنجان فلفل سياه دارفلفل زعفران ساذج هندي سنبل بهمن سرخ بهمن سفيد ازهريك يك مثقال مشك خالص يكدانك ونيم رازيانه تخم كرفس كاوزبان مصطكي ازهريك نيم مثقال پوست ترنج دومثقال قند سفيد بيست مثقال عسل سه وزن ادويه معجون سازند شربتي يك مثقال ونيم * جوارش دارچيني سادهٔ دل ومعدهٔ وكبد وكردهٔ را قوت دهد واشتهای طعام آورد * صنعت آن دارچيني سه مثقال نرم لوفته پخته يك من قند سفيد باكلاب بقوام آورند وتير بزنند وفرود آورند چون اندك گرمي آن گم شود دارچيني را بآن بيا ميزند وبر روي سنك يا سيني نقره يا مس تازه قلعي كرده يا تخته پاكيزه پهن نمايند وبطريق لوزبه برند وتناول نمايند بقدر حاجت * حب دارچيني جهت تقويت معدهٔ وكبد ودفع رطوبات واشتهای طعام نافع * صنعت ان دارچيني عود هندي ازهريك پنجدرم راسن قرنفل قاقلهٔ صغار قاقلهٔ كبار فلفل دارفلفل سنبل الطيب اسارون شامي ازهريك شه درم زنجبيل نعناع خشك انيسون مصطكي رازيانه ازهريك سه درم قرفه سليخه ازهريك دودرم ادويه كوفته پخته باعرق دارچيني سرشته حبوب سازند شربتي ازيك درم تا دودرم واكردهٔ درم نبات سفيد كوفته اضافه نمايند بهتر است * حمودارچيني امراض باردهٔ رطبهٔ صدر وسعال بارد رطب را سود مند بود * صنعت آن دارچيني نيم درم رب السوس يكدرم فلفل سياه ربع درمي مغز بادام شيرين شش درم اجزا را نرم بكوبند ونخالهٔ كندم را درشير گاو بجوشانند وبپالايند پس اجزا را با نبات ده درم داخل كرده به پزند تا بقوام حمو آيد وقت خواب بخورند * حلواي دارچيني مستعمل درامراض قلب * صنعت آن ارد ميدهٔ بيست وطل بروغن كاو نيم رطل بريان كرده نبات سفيد بكلاب وعرق بيد مشك وعرق كاوزبان دران حل كرده دران داخل نموده بآتش ملايم به پزند تا چون ترحلوا شود دارچيني شش مثقال زعفران يك مثقال ونيم مشك خالص يك دانك ونيم عنبر اشهب يكدانك بدستور داخل كرده به پزند تا زمانيكه شروع به پس دادن روغن نمايد فرود آورده درطبق چيني پهن كرده قدري نبات سوده بران پاشيده بطريق لوزيات به برند قدري شربت مستعمل يك اوقيه * حلواي دارچيني ازمرحوم ميرزا محمد باقر حكيم باشي * صنعت آن ارد ميدهٔ بيست وپنج من بوزن شاه نشاسته ده آرد سوهان ده بروغن داغ كرده يعني بريان نمايند تا آرد سرخ شود ونسوزد بعد ازان يكمن بوزن شاه آب داخل كرده بآتش ملايم طبخ نمايند تا آب سوخته سرو به پس دادن روغن نمايد پس هفتاد وپنج مثقال دارچيني سيلاني بسيار خوب را نرم كوبيده دريكمن شاه شيرهٔ شكر سفيد صاف كرده شيرهٔ كشيده حل نموده داخل نمايند وباز بآتش ملايم طبخ نمايند تا بروغن آيد پس قدري روغن ازان گرفته بر روي سنك يا تخته يا سيني نقره يا مس تازه قلعي كرده يا طبق چيني ماليده پهن نموده بطريق لوزبه برند وبقدر مطلوب عند الحاجت تناول نمايند * دواء الدارچيني * جهت تقويت معدهٔ وهضم طعام نيكواست * صنعت آن دارچيني مصطكي قرنفل قاقلتين ساذج هندي رازيانه اجزا مساوي نبات سفيد مساوي هرسه جزو شربتي يكدرم بعد ازطعام * دواء الدارچيني ناموس ازبراي كسيكه قادر برازاله بكارت نباشد * صنعت آن دارچيني زنجبيل خصية الثعلب مصري شقاقل بوزيدان جوزبوا بسباسه

لسان الصعافیر مصطکی رومی زعفران دارفلفل گل سرخ منزوع الاقماع بهمن سرخ بهمن سفید تخم هلیون تخم خربزه ازهر یک
دو مثقال مشک خالص عنبر اشهب از هریک یک مثقال حب القلقل سه درم بزر البنج دو مثقال کوفته بیخته بعسل مصفی یکصد
وهشتاد و پنج مثقال بقوام آورده معجون سازند وقدر شربت ازان مقدار مغز بادام ومعتاد را هرقدر برداشت باشد * دهن الدارچینی
منقول از طب کیمیائی براکلسوس نافع جهت تقویت اعضاء رئیسه ومعین برهضم ونیست چیزی بهتر ازان برای عسر ولادت
ودفع عفونات ومقوی اعضا است * صنعت آن بگیرند دارچینی سیلانی هرقدر که خواهند وجوکوب نمایند ودر گلاب چهار ده
شبانروز بخیسانند وبقرع وانبیق تقطیر نمایند وجدا کنند دهن را از آب واستعمال نمایند * دهن دارچینی در جمیع افعال
مانند دارچینی است بلکه ازان قویتر وجهت رعشه وفالج وگزیدن عقرب ورتیلا ورفع قشعریره تپهای دایره نافع وقدر شربتش
تا دو مثقال * صنعت آن بگیرند دارچینی سیلانی تند بو نازک باریک قلم وبکوبند ودر هر سه صد مثقال روغن زیتون و
روغن کنجد پنجاه مثقال ازان داخل نمایند ودر آفتاب گذارند اقلا ده روز وهر روز برهم زنند واستعمال نمایند
* سفوف دارچینی جهت تقویت معده ودفع رطوبات واشتها بر طعام وگواریدن آن ودافع اسهال رطوبی وادرار بول
که از سردی باشد * صنعت آن دارچینی دو جزو مصطکی قرنفل دانهٔ هیل بوا قاقلهٔ کبار رازیانه زیرهٔ کرمانی مد
از هریک نیم جزو نبات نصف وزن کل ادویه کوفته بیخته سفوف سازند شربتی از یکدرم تا دو درم بامر الله تع نافع است
* سفوف مقوی منقول از خلاصة التجارب در خواص قریب بسفوف مزبور است * صنعت آن دارچینی سیلانی مصطکی رومی
رازیانه اجزا مساوی کوفته بیخته باهم وزن کل اجزا نبات مصری سوده ممزوج نموده نگاهدارند عند الحاجت بکار برند
وبرای تقویت هاضمه بعد از غذا دو سه مقدار انچه بسه انگشت برداشته شود تناول نمایند * عرق دارچینی محلل ریاح
ومقوی معده وکبد است * صنعت آن بگیرند دارچینی سیلانی اعلی را وریزه کنند وسه شبانروز در پنج شش وزن آن
آب خالص شیرین بخیسانند پس در قرع وانبیق عرق کشند بطور متعارف وسر آنرا بپوشند وبگذارند تا سرد شود وعطر
بالای آنرا بردارند وجدا نگاهدارند وعرق را در شیشه کنند وسر آنرا بسته نگاهدارند ووقت حاجت از شش مثقال
تا دوازده مثقال استعمال نمایند واگر سنگین تر خواهند آب آنرا کمتر نمایند واگر سبکتر زیاده وولندیز عرق وعطر آن
در جزیرهٔ سیلان کشیده در شیشه های مربع طولانی که بهندی چوپهل نامند وعطر را در شیشه های کوچک کرده در اکثر
بنادر بسیار می آورند ومی فروشند وداخل کردن قدر قلیل ازان در مطعومات رایحه وطعم دارچینی می بخشد * عطر دارچینی
مالیدن آن بر پیشانی وصدغین جهت رفع صداع بارد نافع وصنعت آن در عرق آن ذکر یافت * فصل در بیان داروها
* داروئیکه موی را برویاند ودراز وسیاه کند * صنعت آن برنجاسف برگ مورد شونیز بریان کرده مساوی کوفته بیخته
بروغن زیت سرشته استعمال نمایند * داروئیکه کند بغل وپا به برد * صنعت آن شب یمانی را در آب حل کند وپا
بدان بشویند وچون پای را با آب برگ سوسن یا برگ مورد بشویند نافع باشد * داروئیکه چون بر آتش نهند از دود آن
جانوران بگریزند * صنعت آن زفت رومی گوگرد زرد شاخ گوزن باد آورد مساوی کوفته بیخته زفت را بگذارند ودارو
بآن بسرشند واستعمال نمایند * داروئیکه حبس عرق کند * صنعت آن برگ مورد ورق گل سرخ مازو صندل با گلاب
بجوشانند وجامه را بدان تر کنند وبپوشند * داروئیکه نافع است از جهت گرمی که در گوش باشد * صنعت آن شراب
دو درم عسل سه درم روغن گل یکدرم سفیدهٔ تخم مرغ دو بیضه مجموع را باهم مخلوط سازند وپشم پاره را بدان تر کنند

وكرم كرده در كوش نهند وبا نجانب تكيه كنند يك ساعت وبعد ازان يك بار آن پشم پاره را بيرون كشند كرم بيرون آيد

* داروئيكه ازجهت كزيدن عقرب وحيه بالخاصيت نافع است * صنعت آن اهك برك توت كوفته بروغن دنبه بسرشند

برمحل زخم نهند واكر اهك وزردهٔ تخم باهم آميخته برزخم نهند درد را ساكن كردانند واكر با قلا كوفته بد وشاب بسرشند

وبرموضع كزيدكي مالند فى الحال درد ساكن كند اكر كردم را دروغن بجوشانند وبپالايند كسى را كه كزدم كزيده باشد ان

روغن برموضع كزيدكي مالند درد ساكن كردد واكر باعسل آن روغن را بيا ميزند چون كودك از مادر بزايد نيم درم از ان

بكام كودك بمالند اكر درهمه عمر كزدم اورا بكزد درد نكند واكر چرك كوش خنزير را برموضع كزيدكي عقرب بمالند در

ساكن شود واكر سريشم را بسركه حل نمايند وبرزخم كزدم بمالند همين عمل كند واكر كزدم كسى را كزيده باشد آن را بليسند

وبا نمك سوده درروغن چراغ كرم كنند وبرزخم كزدم نهند همين عمل كند واكر برك تاك را بكوبند وبرموضع لسع نهند

فى الحال درد ساكن شود واكر مغز جوز را نجير وسير كوفته برزخم آن مالند نافع باشد * داروئيكه همين منفعت دارد * صنعت ان

فلفل عاقرقرحا مويز زنجبيل ازهريك جزوى بورهٔ ارمني يك جزو نيم كوفته پخته بعسل بسرشند واستعمال نمايند * داروئيكه

درد دندان سوراخ دار را نافع باشد * صنعت آن فلفل عاقرقرحا بارزد مساوي فلفل وعاقرقرحا را بكوبند وببارزد بسرشند

درسوراخ دندان نهند * داروئيكه ازجهت زنانيكه حامله نشوند مفيد است * صنعت آن زعفران حماما سنبل اكليل الملك

ازهريك سه درم سازج هندي ده درم قرد ماننا هفت درم پيه بط ومرغ موم سفيد ازهريك دو درم بازردهٔ تخم مرغ مخلوط

ساخته حمول نمايند * داروئيكه لثه را محكم كند وكوشت رفته را برويانند * صنعت آن كندر زراوند مر جوج دم الاخوين

كوسنه بيخ سوسن مساوي كوفته پخته بسكنجبين عنصلي بسرشند واستعمال نمايند * داروئيكه درد دندان را ساكن كرداند

* صنعت آن عاقرقرحا مويز ج ازهريك سه درم تخم مرويك درم آب كشنيز تازه بيست مثقال يا ده مثقال شير كاوجوشانيده

حب سازند وبر دندان نهند واكر سداب تازه با مويز سياه بكوبند وبر دندان نهند همين عمل كند * داروئيكه اخراج علق

از كلو كند * صنعت آن خردل دو درم بورهٔ ارمني چهار درم كوفته پخته با نبوبه در كلو بمالند * داروئيكه همين منفعت دارد

واقوى * صنعت آن شيح افسنتين رومي شونيز قسط تلخ برنك كابلي ترمس اجزا مساوي كوفته پخته بسركهٔ انكوري ممزوج

كرده بخورند وبعد ازان نيزقدري سركه بنوشند * داروئيكه نافع است جهت ذبحه كه از صفرا يا ازدم باشد وورم لوزتين

باشد وجميع امراض حلق را * صنعت آن ورق كل سرخ طباشير سفيد نشاسته بزرالورد زعفران ازهريك دو درم تخم خرفهٔ مقشر

سه درم مازوى سبز سماق قاقله ازهريك نيم درم نبات سفيد بوزن مجموع ادويه كوفته پخته بكلو بمالند * داروئيكه عاقر

بازدارد * صنعت آن مازوى سبز را در آتش اندازند تا خوب سوخته كردد پس برآورده درسركه افكنند پس ازهر كه برآورند

وبكوبند ودو درم ازان بكيرند وبازاج سفيد وشب يماني ازهريك چهار درم كافور قيصوري يكجا كوفته پخته ولثهٔ كتاني در

سركين الاغ تركرده بآن آلوده كرده دربيني نهند

* باب الدال المهملة مع الراء المهملة * درع الصحة تاليف ميرمحمد باقر

دامادرح معجوني مبارك است بنهايت فائدهٔ حرارت غريزي را محافظت كند وحفظ بيفزايد وباه را قوت دهد ودر اعضاء

برطوف كند وضيق النفس رافائدهٔ دهد ومضرت سموم را ازبدن بازدارد وكزيدن حشرات سميه وسك ديوانه را سودمند بود

وصالبخوليا وامراض بلغمي وسوداري را نافع باشد وبول وحيض برانند وسنك كرده ومثانه را فرود آورد وسدهٔ جكر وورم معده

وسدهٔ احشا را نافع باشد ووجع نقرس وبهق وبرص ابيض واسود را سود دهد ودرد كمر وكرده ورحم را برطوف سازد وتب

بلغمي كهنه وتپ ربع رازائل كند * صنعت آن جد وارخطائي مجرب سقنقور مصطكي رومي ميعهٔ سائله فطراسا ليون تخم نوسر
اذخرمكي جاوشير زعفران روغن بلسان اقراص افاعي بزرالبنج خصية الثعلب مصري لسان الثور لسان العصافير عود هندي چوب
چيني اطي پوست بيرون پسته ازهريك ده درم موميائي دارابجردي كافيطوس قصب الذريره تانخواه اقراص انذروخورون ورق
كل سرخ عود بلسان درونج عقربي چيني ازهريك هفت درم مرمكي صافي اسطوخودوس علك البطم خردل سفيد ازهريك
هشت درم سليخهٔ سودا انيسون جوزبوا ازهريك نه درم اسقيل مشوي سورنجان مصري قسط تلخ ساذج هندي فقاح اذخر جنطيانا
رومي دارفلفل مشكطرا مشيع حب بلسان طباشير سفيد زراوند طويل شيطرج هندي دارشيشعان كثيرا راتينج زراوند مدحرج
ازهريك شش درم جندبيدستر دارچيني شقاقل حب الآس سداب دوقوازهريك پنج مثقال غاريقون سفيد اسارون سعد كوفي
قرد ماناخولنجان تخم هليون عاقرقرحا آملهٔ منقى ازهريك چهار مثقال بزرسيسا ليوس ناردين زوفاى خشك زرنب زنجبيل
حب الغار بهمن سفيد حماما ازهريك سه درم فوة الصبغ فراسيون رازيانه مويز چ حسك مربا ورق مخلصه ورق نقره محلول
عنبر اشهب ازهريك دودرم ورق طلا محلول يكدرم مشك خالص نيم درم صموغ رادرعرق دارچيني خيسانيده بپالايند وبا سه
ادويه راكوفته پيخته بروغن بلسان وميعهٔ سائله چرب نمايند عسل مصفى سه وزن ادويه بطريق تريا ق فاروق معجون سازند
ودرظرف چيني كرده چهل روزدرميان جوكارند وبعد ازشش ماه استعمال نمايند شربتي ازنيم درم تايكدرم ومدت بقاء
قوت اين معجون تاسه سال بود وزياده هم گفته اند * درع الصحة بنسخهٔ ديگر گفته شده كه اين معجون قايم مقام تريا ق فاروق
است براى ضيق النفس وسرفه وتپهاى كهنه وتپ سوداوي * صنعت ان جد وارخطائي بنفش مجرب سرهٔ سقنقور مصطكي روغن
ميعهٔ سائله فطراسا ليون تخم كرفس اذخرمكي موفوجا وشير زعفران روغن بلسان قرص افعى بزرالبنج سفيد عود بلسان
خصية الثعلب كاوزبان لسان العصافير چوب چيني پوست بيرون پسته ازهريك ده درم موميائي دارابجردي كافيطوس
قصب الذريره تانخواه قرص انذروخورون كل سرخ درونج عقربي ازهريك پنجدرم مرمكي صافي اسطوخودوس علك البطم
خردل سفيد ازهريك هفت درم انيسون سليخهٔ سياه جوزبوا ازهريك نه درم قسط تلخ سورنجان مصري اسقيل ساذج هندي
فقاح اذخر جنطيانا دارفلفل مشكطرا مشيع حب بلسان طباشير سفيد زراوند طويل شيطرج هندي دارشيشعان كثيرا
راتينج زراوند مدحرج ازهريك شش درم جندبيدستر دارچيني شقاقل مصري حب الآس سداب دوقوازهريك پنج
مثقال غاريقون هش سفيد اسارون سعد كوفي قرد ماناخولنجان تخم هليون زوفاى خشك زرنب زنجبيل حب الغار
ورق نقره بهمن سفيد حماما ازهريك سه درم فوة الصبغ فراسيون رازيانه مويز چ مرما حوز ورق مخلصه ورق طلا عنبر اشهب
ازهريك دودرم مشك تبتي پنجدرم اجزارا لوفته پيخته بروغن بلسان وميعه چرب كرده وجميع ادويه رادرعرق دارچيني
تركرده عسل مصفى سه وزن ادويه بقوام آورده بدستور مقرر معجون سازند ودرظرف چيني نگاهدارند وبعد ازچهل روز
استعمال نمايند وقوت اين دوا تاده سال باقي ميماند شربتي بقدر قوت ومزاج * درع المشيب اين دوا راقدوة علماء
ميرمحمد باقر عليه الرحمة والغفران دربرابر نقرديابي كبير تاليف نموده ودرافعال وخواص اقوى ازان ميدانند * صنعت ان
بنسخهٔ كه پيش قطب شاه والى حيدرآباد فرستاده بودند وصاحب ميزان الطبايع ازروي خط معزي اليه نقل برداشته در
ميزان الطبايع ذكر كرده بگيرند حليلهٔ سياه آملهٔ منقى پوست بليله ازهريك شصت وپنج مثقال فلفل سياه فلفل سفيد ازهريك
ده مثقال زنجبيل چيني دارفلفل مرمكي صافي ازهريك پانزده مثقال زوفاى خشك كندر لردارچيني قرنفل زرنب

شیرین ریوند چینی حب الغار از هریك دوازده مثقال سعد کوفی وج ترکی آسارون شیطرج هندی رازیانه شونیز پوست
هلیلهٔ زرد از هریك ده مثقال زعفران مصطکی رومی از هریک بیست مثقال لاجورد مغسول مشك تبتی خالص عنبر اشهب
زرشك منقی از هریك پنج مثقال روغن بلسان میعهٔ سائله از هریك دوازده مثقال عسل بلادر دوازده مثقال ونیم روغن مغز
کردکان روغن بادام شیرین روغن مغز بادام تلخ آنمقدار که جمیع ادویه را بآن چرب نمایند پس بگیرند عسل مصفی
چهار وزن مجموع ادویه وبقوام آورند ومجموع ادویه را کوفته بیخته بروغنها چرب نمایند واول مرتبه عسل بلادر را
بآن ادویه بسرشند پس مجموع را بعسل بقوام آورده بسرشند وبه تیر حلوائی برهم زنند تا نیکو مخلوط شود ودر ظرف
چینی نگاهدارند وبعد از ششماه استعمال نمایند این معجون سی ویك جزو است ووزن اجزا چهارصد وچهل وهفت مثقال
ونیم صاحب میزان الطبائع گفته که مزاج این معجون گرم است دریك درجه ونیم وخشك است در دو درجه وسدس درجه

* باب الدال مع النون * دند بفارسی بید انجیر خطائی نامند ومشهور بحب السلاطین است وبهندی جیپال کوته
وجمال کوته نامند وجیپال بلغت ایشان بمعنی سلطان وکوته بمعنی حب است وگیاه آن بقدر سه ذرع وازان بزرگتر وبرگش
مثل برگ بادنجان وازان رقیق تر وگلش برنگ ثمرش ودانهٔ آن درغلافی رقیق مائل بسبزی وقوتش تا سه سال باقی
است وسه قسم میباشد چینی وشجری وهندی وقسم چینی آن بزرگ دانه شبیه به پسته وقسم شجری شبیه بدانهٔ بید انجیر
غیر منقط وسیاه کوچك وبطی العمل ومورث مغص وقسم هندی متوسط المقدار واغبر مائل بزردی ومنقط بسیاهی میباشد
وبهترین اقسام آن چینی سفید مائل بزردی وبعد ازان هندیست در اول چهارم گرم وخشك وبغایت تند ودر جوف
مغز آن پرده ایست وآن در سمیت مثل بیش است وبدستور پوست اورا باید جدا کرد وهرچه بی پوست مدتی مانده
باشد بدستور از سموم قتاله واقسام آن مسهل بلغم وسودا وجاذب رطوبات خام از مفاصل ومفتح وجهت استسقا
ویرقان وسنگ گرده ومثانه ونقرس ودرد کمر وورکین وساق نافع وطلای آن حافظ سیاهی مو ومورث قرحه وتقشر جلد
چون برلب رسد سرخی آنرا زائل کند وتکرار آن موجب برص وضماد آن با ماست جهت شقاق وبرص حیوانات وبا ادویهٔ
مناسبه جهت جمیع اورام بارده واوجاع مفید وقدر شربتش در قوی الابدان یك عدد ودر غیر آن نصف عدد است که با
مصلحات باشد ومضر محرورین ویك درم آن کشنده با سهال مفرط وقطع امعا ومغص ومصلحش بعد از جدا کردن پردهٔ
درون آن کثیرا ونشاسته وگل سرخ ویک شب در آب لیمو گذاشتن است ومعین فعل آن تربد وعصارهٔ غافث وهلیلهٔ کابلی
وانیسون وپیاز عنصل وزعفران وبسفایج است وبعد ازان خوردن آب سرد وشیر تازه وآب دوغ وربوب حامضه ومشوی
مدبر آنرا مضرت کمتر ودر هوای بسیار گرم وبلاد حار یابس ونحیف الابدان را استعمال آن جائز نیست واهل بنگاله باطفال
شیرخواره جهت ام الصبیان ومرضیکه در پهلوی آنها میشود که باصطلاح خود دبه مینامند که با آن تپ وجستن طفل از خواب
وحرکت پهلو وجستن آن وبیقراری وگریه لازم است ودر طرف دست چپ آن میشود ظاهرا ریح ونفخهٔ طحال است وآن
از امراض صعبه است مر اطفال را مقدار نیم دانه تا یکدانه حب السلاطین مقشر را با قدری آب زنجبیل ترکه بهندی ادرک
نامند سائیده بشیر مرضعه اگر شیرخواره باشد والا با شیر بز یا گاو تازه دوشیده بآن میخورانند یا خالی با آب ادرک آن
حب السلاطین مدبر باشد بهتر است واکثر نفع میبخشد * دستور تشویهٔ دند که حب السلاطین است بدین دستور است که
بعد از مقشر کردن وبرآوردن آن گل سرخ وکثیرا بالسویه مقدار ربع دند اضافه نموده در لتهٔ تری بسته لته را در خمیر بگیرند

وبل ستور درآتش تشويه نمايند وبغير ازكثيرا استعمال نبايد كرد وبعضى گفته اند كه تل بيرحب الصلاطين بعد ازمقشر بودن
وجدانمودن پردهٔ ميان آن باكل سرخ وكثيرا يك شب درميان آب ليمو گذاشتن است * نوعديگر بگيرند حب الصلاطين را
ومقشر كرده زبانهٔ ميان آن رادور كرده مغزها رادر كيسهٔ پارچهٔ صفيقي كرده پس بگيرند قدري سركين گاو تازه ودرآب حل كرده
دراتيلي كرده برسرآتش گذارند وآن كيسه را بچوبي بسته چوب را برسر پاتيل گذارند وكيسه را درميان پاتيل بياويزند
بقسمى كه درته پاتيل نرسد ودرآب سركين مسطور غرق باشد وبجوشانند وچون چند جوش خوب بخورد بيرون آورده
مغزها را برآورده نيكوبشويند واستعمال نمايند * نوع ديگر كه دستور صاحب خلاصة التجارب است آن است كه بگيرند
حب الصلاطين تازهٔ سفيد كه زرد وسياه نشده باشد ومقشر نمايند چنانكه مغزآن درست برآيد ويك شب درآب خانصر
بخيسانند پس درگيسهٔ كرپاس صفيقي نموده گيسه را تركرده درميان زبل گاو تازه بگيرند آنمقدار كه درهرطرف آن گيسه
انگشت زبل باشد پس بمقداران گودي بكنند وگيسه را بازبل دران گذارند وبالاى آن خاكستر كنند وبالاى خاكستر
سركين گاو وچنگلي خشك برافروزند تاآتش دران گيرد وقدرى ازان سركين بسوزد وپس بطرف ديگر بگردانند وهمين قسم
تاجميع اطراف آن اندكى بسوزد پس گيسه را برآورده دانهاى حب الصلاطين را ازميان آن برآورده باآب پاك بشويند
ازطول چنانچه منصف است شق نموده دوحصه نمايند وپردهٔ ميانه آن كه دوزبانه است برآورده دور كنند وبا نشسته
استعمال نمايند واگر ولاآن راد وپاره نموده پردهٔ آن را برآورند پس مدبر نمايند بهتر است * نوع ديگر آن است كه
دندها مقشر كرده زبانهٔ آن رابرآورده درپارچه بسته درشيرگاو بجوشانند پس باآب پاك شسته خشك نموده با نمك بويان
نمايند وباقدرى كثيرا ومصطكي وانيسون تاسه روز باآب ليمو سحق نموده حبوب بندند * حب دندى يعني حب بيل انجير
خطائي منقول ازاطباى هند كه جيپال وجمال كوته گويند بزبان خود ومشهور است بحب الصلاطين مسهل اخلاط غليظه
است ازاعماق بدن وبجهت كرم امعا مفيد است وكرم ها راكشته اخراج ميكند * صنعت آن دندها مقشر پاك كرده زبانهٔ
زبانى كه دروسط دوحصهٔ او ميباشد وان رامدبر نموده باشند ده مثقال تربل مدبر درمنهٔ تراني ريوند چيني ازهريك يك
مثقال كوفته پخته بروغن بادام شيرين چرب نموده حبوب سازند هرحبى بقدر فلفلى شربتى ازسه حب تاپنج حب وغذا
تخود آب بخورند واگر زيادهٔ تليين كند قدرى گلاب يا دوغ گاو سرد كرده بنوشند * حب دندى ديگر معروف بحب جيپال كه
اين نيز منقول ازاطباى هند است اخراج بلغم خام ومرهٔ صفي وجميع رطوبات غليظه وقدرى سودا ازعمق بدن ميكند وصرع
واستسقا وعرق النسا ووجع ورك ومفاصل باردهٔ را نافع است وفعلش بقي واسهال هردو مى باشد * صنعت آن حب الصلاطين
مدبر هليلهٔ سياه ازهريك يك جزوآرد برنج دوجزو كوفته باآب ليمو يا اب غورهٔ سحق بليغ نموده حب بندند هرحبى بقدر
فندقي يك حب را كوبيده بادوشاب يا شيرهٔ شكر حل كرده برروى شوربای چوربي يا نخود آب يا شيده بياشامند * حب دندى
ديگر اخراج اخلاط غليظه ازاعماق بدن باسهال وقى كند * صنعت آن حب الصلاطين مقشر مدبر نموده پردهٔ جوف ان را
بيرون آورده دوعدد هليلهٔ سياه نيزدوعدد كونته ومساوى هردو آرد برنج داخل كرده باآب حب سازند جمله يك شربت
است باآب سرد فروبرند * حب دندى ديگر بگيرند حب الصلاطين مقشر نموده پردهٔ ميان آن رادور كرده مدبر نموده هفت عدد
هرينفشه مغز تخم خيارين مغز تخم كدو ازهريك دومثقال كل نيلوفر يك مثقال مغز تخم هندوانه سه مثقال تخم خرفهٔ مقشر
پنج مثقال كل سرخ طباشير سفيد كثيرا ازهريك دومثقال نشاسته سه مثقال كوفته پخته حب سازند شربتى از نيم مثقال

تايك مثقال با شيرها بلعابها ى مناسب * حب دند ديكر نافع ازبراى فالج ولقوه واوجاع ظهر وركبه وهر وجعى كه سبب او
بلغم غليظ باشد نافع وازبراى رياح غليظ نيز * صنعت آن دند چيني مقشر پردهٔ وسط آن راد ورآورده مدبر نموده حه
الدبق المقشر وحب الدبق مويز ج است رب السوس غاريقون صقيل مصطكي حشيش غافث انصنتين رومي صبر سقوطرى
كوفته پيخته بآب كرفس سرشته حب سازند هرحبى بقدر فلفلى وكسيكه اين حب را ميسازد بايد كه دست خود را بروغن بلسان
چرب نمايد شربتى مابين يكدرم تا دودرم وكسيكه اين حب را خورد بايد كه غذايش زيرباج باشد * حب دند ديكر بليله
حب السلاطين مدبر بطريقهٔ سوم دهعدد وقدرى هليلهٔ سياه دران داخل كرده همه رابكوبند وبيست وپنج حب بندند جمع
پنج خوراك است هرخوراكى پنج عدد كه دران دوعدد حب السلاطين است ودر نسخهٔ ديكر بعدد هردانهٔ حب السلاطين
يكدانه هليلهٔ سياه ريزه دانه كه مشهور بمويزك است وآرد برنج صاف كرده مساوي هردوكوفته بآب غوره سحق بليغ نموده حبوب
بندند هرحبى مقدار نخودى كابلي شربتى يك حب تا هفت حب وبدانكه حب دند را بصاحب انقلاب معده نبايد داد كه
مضر است * دهن حب الملوك جهت امراض بلغميهٔ مزمنه ومواد غليظهٔ باردهٔ رطبه نافع وبسيارقوي است ومقدار شربت ان قد
قليلى تا پنج حب به تنهائي يعني مفرد استعمال آن جائز نيست بلكه باكلقند ويا شربتها ويا معاجين مصلحهٔ مناسبه ممزوج
نموده بايد كه استعمال نمايند * صنعت آن بگيرند حب الملوك كه دند چيني است ومقشر نموده پردهٔ ميان آن رادورآورده
درآب پاك بخيسانند ودرقرع وانبيق بدستور متعارف مقطر نمايند ويا آنكه بدستور دهن اللبوب والمزور اخذ نموده در
شيشهٔ نكاهدارند وعند الحاجة استعمال نمايند

* باب الدال مع الواو

* فصل درذكر نسخ دواها * دواء البلغم منقور

از طب الايمه از حضرت ابي عبد الله ع * صنعت آن فرموده اند كه بگير علك رومي كه مصطكي باشد وصعتر ونانخواه
شونيز از هريك يك جزو برابر وبكوب بسيار نرم هريك را جدا جدا وبه پيزود رهم نما با عسل كف كرفته بقوام آورده
بعرش وهرروزوهرشب مقدار وبندقه وقت خواب وناشتا بخور نافع است انشاء الله تع * دواء الجامعه مولانا محمد باقر
مجلسي رح نقل نموده كه صاحب كتاب طب الايمه كفته كه كفت احمد بن مفضل كه اورا روايت كرده از برادر حمد
عبد الله بن عباس كه كفت كزيدن مرا عقرب ودرحين كزيدن كويا نيش آن رسيده به بطن من از شدت ضربتى كه رسيد بمن
وبود حضرت ابو الحسن عسكري ع درهمسايكي من پس رفتم پيش انحضرت ع پس كفت پدر من با وحضرت له پسر من
عبد الله را بكزيد عقرب ومرا خوف هلاك اواست پس آن حضرت ع فرمودند كه بيا شاما نيد اورا ازدواى جامع پس
بدرستيكه دواى جامع دواى حضرت امام رضا ع است در كتاب حلية المتقين از كتاب طب الايمه نقل كرده كه شخصى
بخدمت حضرت امام علي نقي ع عرض كرد كه درهمسايكي ما شخصى را عقرب كزيده است مرا ورا بيم هلاك است
فرمود كه اورا بخورانيد دواى جامع كه از حضرت امام رضا ع بما رسيده پس كفتم كه آن كدام دوا است آن حضرت
فرمودند كه آن دوا معروف است كفتم اى مولاى من من آن را نميدانم آن حضرت فرمود كه بگير سنبل الطيب وزعفران
وقاقله وعاقرقرحا وخربق ابيض وبزر البنج سفيد وفلفل سفيد اجزا مساوي ابرفيون دوجزو اجزا را علىحده علىحده بكو
كوبيده وبحرير پيخته بادوچند جميع اجزا عسل منزوع الرغوه سرشته معجون سازند وبايد كه اشاما نيده شود ازان
ازبراى كزيدن عقرب بوسار مقدار يك حبه با آب حلتيت يعني آبيكه دران حلتيت حل كرده باشند پس بدرجتيكه در ساعت
شفا مى يابند ونيز در بحار الانوار از كتاب طب الايمه نقل كرده كه روايت كرده از ابراهيم بن محمد بن ابراهيم از مفضل

بن میمون از مردی از ابی جعفر بن علی بن موسی الرضا عم که گفت گفتم ای فرزند رسول الله صلی الله علیه و آله و اصحابه
که من ازین مرض شوصه درمی یابم وجعی شدید پس گفت آنحضرت عم بمن که فرا گیر یک حبه از دوای حضرت رضا عم
با اندکی از زعفران و طلا کن آن را حول شوصه پس گفتم بآن حضرت عم که کدام است دوای پدر آن حضرت عم
گفت که آن دوای جامع است و آن معروف است نزد فلان و فلان پس راوی گوید که پیش یکی از آن دو کس که آنحضرت
فرموده بودند رفتم و گرفتم از و مقدار حبهٔ و طلا کردم آن را بر حول شوصه بانچه آن حضرت فرموده بود از آب زعفران
پس عافیت یافتم از آن وجع * توضیح جالینوس گفته که شوصه ورم حجاب اضلاع است یعنی حجابیکه مستبطن اضلاع
است و صاحب قاموس گفته که شوصه وجع بطن است یا ریحی است در باطن اضلاع یا ورمی است در حجاب داخل اضلاع
و اختلاج عروق و نیز نقل کرده از طب الایمه که روایت کرده احمد بن مستنیر و در نسخهٔ دیگر احمد بن مستعین از صالح
بن عبد الرحمن که گفت شکوه نمودم بحضرت امام رضا عم از بیماری اهل خود که آن را فالج و لقوه است پس آن حضرت
فرمود که چرا استعمال نمیکنی از دوای پدر من گفتم آن کدام است فرمود که آن دوای جامع است بگیر از آن مقدار یک
حبه و حل ساز در آب مرزنجوش و بده باو تا سعوط نماید پس بدرستیکه عافیت می یابد باذن الله تع و نیز نقل کرده از طب
الایمه که روایت نموده محمد بن علی بن رنجویه مطیب از عبد الله بن عثمن که شکوه نمودم بحضرت ابی جعفر محمد بن علی
بن موسی عم از سردی معده و خفقان در قلب پس آن حضرت فرموده که چرا فرا نمی گیری از دوای پدر من و آن دوای
جامع است گفتم ای فرزند رسول الله صلعم کدام است آن فرمودند که معروف است نزد شیعهٔ ما گفتم ای سید من و مولای
من پس بدرستیکه من نیز از ایشان ام پس عطا فرما بمن صفت آن را تا علاج نمایم بآن مرض خود را و عطا نمایم مردم را
پس عطا فرمود بمن صفت آن را پس فرمود که باید که آشامانیده شود از آن صاحب خفقان را یک حبه و از برای معده
یک حبه از آن بآبیکه زیره در آن جوشانیده باشند پس بدرستیکه موجب عافیت او میگردد باذن الله تع و نیز نقل نموده
از کتاب طب الایمه که روایت نموده از عبد الرحمن بن سهیل بن مجلد از پدر خود که گفت رسیدم بخدمت امام علی
بن موسی الرضا عم پس شکوه کردم بآن حضرت از وجع طحال خود که شب ها را به بیداری روز میکنم و روز ها میباشم
در گوشه خزیده از شدت وجع آن پس گفت که کجائی تو از دوای جامع یعنی چرا استعمال نمی کنی آن را پس فرمود که
فرا گیر از آن یک حبه با آب سرد و کفی از سرکه پس بجا آوردم آنچه آن حضرت فرمود بمن پس ساکن شد وجعی که بود
بحمد الله تع و نیز از طب الایمه نقل نموده که روایت کرد از محمد بن کثیر مروزی از محمد بن سلیمان و بوده محمد بن سلیمان
که فرا گرفته علم اهل بیت از حضرت امام رضا عم که گفت شکوه کردم بحضرت علی بن موسی الرضا عم از وجع پهلوی
راست و پهلوی چپ پس آن حضرت فرمود که چرا غافلی از دوای جامع پس بدرستیکه آن مشهور است و گفت آن حضرت امام
از برای درد پهلوی چپ پس بگیر آن را با آبی که جوشانیده باشی در آن اصول کرفس را راوی گوید که پس گفتم با آنحضرت که یا بن
رسول الله عم بگیرم از آن یک مثقال تا دو مثقال پس آن حضرت فرمود بلکه یک حبه پس بدرستیکه عافیت می یابی باذن الله
تع و نیز صاحب طب الایمه گفته که روایت کرده محمد بن عبد الله کاتب از احمد بن اسحق که او گفت که بودم من که بسیار حاضر میگردیدم
در مجلس حضرت امام رضا عم پس گفتم بآن حضرت که یا بن رسول الله صلعم پدرم را از سه شب اسهال شکم است که ضبط شکم خود
نمی تواند کرد پس آن حضرت فرمود که چرا غافلی از دوای جامع گفتم که مرا معرفت بآن نیست آن حضرت فرمود که آن نزد احمد

بن ابراهیم تمار موجود است پس بگیر از و مقدار یك حبه و بیاشامان پدر خود را با آبیکه در ان مورد را جوشانیده
باشی پس بدرستیکه در ساعت مرض او زائل میکردد روای گوید که رفتم پیش احمد بن ابراهیم و گرفتم از و مقدار
بسیار و آشامانیدم مقدار یك حبه از ان به پدر خود پس تسکین یافت مرض او در ساعت و نیز صاحب طب الایمه روایت
کرده از محمد بن حکام و او از محمد بن نصیر مؤدب پسر ابی جعفر محمد بن علی بن موسی ع م که شکوه نمودم بحضرت از انچه
مییافتم از الم بسبب حصاة پس آن حضرت ع م فرمودند که ویحك چرا غافلی از دوای جامع دوای پدر من ع م پس گفتم
ای سید و مولای من عطا کن بمن صفت آن را پس آن حضرت فرمود که این دوا نزد ما موجود است ای کنیزک بیرون
آور سبوچهٔ سبز راوی گوید که بیرون آورد کنیزک سبوچهٔ را و آن حضرت برآورد از ان سبوچه مقدار حبهٔ از دوای
جامع را پس فرمود که بیاشام این را بآب سداب یا با آب ترب پس بدرستیکه عافیت می یابی از مرض پس راوی گوید که
اشامیدم آن را با آب سداب پس بخدا قسم تا امروز احساس بوجع حصاة نکردم و نیز میگوید که روایت کرده جعفر بن محمد ابراهیم
که گفت مارا احمد بن بشاره که حج کردم و آمدم بمدینهٔ طیبه پس داخل مسجد رسول الله صلعم شدم پس ناگاه ابو ابراهیم ع م نشسته
بود پهلوی منبر پس نزدیك آن حضرت آمدم سر و دست های مبارک آن حضرت را بوسیدم و سلام کردم بر آن حضرت پس
جواب سلام مرا داد فرمود که چگونه می باشی تو از مرضیکه ترا است پس گفتم می باشم شاکی و بود مرا سل پس گفت مرا که
بگیر این دوا را حالکونیکه می باشی بمدینهٔ طیبه پیش از آنکه بیرون روی بسوی مکهٔ معظمه پس بدرستیکه خواهی یافت این دوا
را در مدینه و بتحقیق که این دوا موجب عافیت تو است باذن الله عز و جل پس برآورد دوات و کاغذ و نوشت از برای من نسخهٔ
آنرا یعنی نسخهٔ دوای جامع که پیش ازین وصف آن را نمودیم الا آنکه درین حدیث وزن عسل را مقرر فرموده اند پس فرمود که
باید که بیاشامد ازین دوا صاحب سل مثل یك نخود وقت خواب بآب نیم گرم و تو نخواهی آشامید این دوا را مگر سه شب که
باذن الله تعالی عافیت خواهی یافت از مرض سل پس بجا آوردم انچه آن حضرت فرموده بود پس دفع شد از من آن مرض
و عافیت یافتم باذن الله تع و نیز روایت کرده از احمد بن صالح که او گفت که حدیث کرده مرا محمد بن عبد السلام و گفت که
داخل شدم با جمع از اهل خراسان بخدمت حضرت علی بن موسی الرضا ع م پس کردیم بر آن حضرت سلام و آنحضرت جواب
سلام ما را داد و سؤال نمود از ان حضرت هریک از این جماعت حاجتی را پس قضای حاجت آنها را نمود پس نگاه کرد بجانب
من پس گفت مرا که تو نیز سوال از حاجت خود کن پس گفتم من که یا بن رسول شکایت میکنم بتو از سرفهٔ شدید پس آن حضرت
فرمود که ایا سرفهٔ تو تازه است یا سعال عتیق است پس گفتم یا حضرت هر دو میباشد پس گفت مرا که بگیر این دوا را و وصف
کرد صفت دوای جامع را که ذکر کردیم ما آن را الا آنکه در آنجا وزن عسل منزوع الرغوه بوزن مجموع ادویه آورده اند
فرمود که فرا گیر ازین دوا از برای سرفهٔ کهنه و سرفهٔ تازه وزن یك حبه با آب رازیانه وقت خواب و باید که بوده باشد آبیکه
می آشامی نیم گرم و سرد نباشد که قلع میکند سعال را از بیخ و بنیاد صاحب طب الایمه روایت کرده از عبد الله و حسین پسران
ابن بسطام که آن هر دو گفتند که نوشت از برای احمد بن ریاح مطیب این ادویه را و ذکر کرد او که عرض شد این ادویه سبوچهٔ
سبز بامام در یك نسخه است که فرضیها پس یعنی موافق مرضی آنحضرت ع م آمد آنها و در نسخهٔ دیگر است که فرفعها یعنی پس رسانید
آنحضرت این ادویه را به پیغمبران که بوحی بآنها رسیده و این نسخه اصح است * دوای اول دوائی است نافع از برای مرض
صفرا و سودا و بلغم و از برای وجع معده و قی و از برای حمی و برسام و شقاق دست ها و پاها و از برای اسر یعنی احتباس بول

واز برای درد شکم ووجع کبد واز برای حرارت در سر و سزاوار آن است که کسیکه این دوا را بیاشامد پرهیز کند از خرما و ماهی
وسرکه واز بقول یعنی سبزیها و در اکثر نسخها است ولیکن طعام من یشربه زیرباجیة بدهن السمسم ودر بعضی نسخ است ولیکن
طعام من یشربه اماجیة بدهن السمسم وبنا بر نسخهٔ اکثر معنی آن است که باید که بوده باشد غذای کسیکه می اشامد این دوا را
زیرباباروغن کنجد وبنا بر بعضی نسخ معنی آن است که باید که بوده باشد غذای کسیکه می اشامد این دوا را آماج یعنی اکرا
باروغن کنجد آن مرحوم میفرمایند که انچه در اکثر نسخ است اصح است وزیرباج شوربائی است که فرا کرفته شود از سرکه ومیوهای
خشك که مطیب باشد بزعفران وداخل کرده شود دران زیرهٔ طعام یعنی زیرهٔ کرمانی واماج یعنی اکرا شوربائی است معمول
از خمیر وباید که آشامیده شود این دوا سه روز هر روز دو مثقال وکفت احمد بن ریاح که بودم که می آشامیدم این دوا را هر روز
یک مثقال پس کفت کاظم ع م دو مثقال و ذکر فرمود آنحضرت این دوا مر بعض انبیا راست علی نبینا وآله ع م نسخهٔ آن باید که
کرفته شود مغز فلوس خیار شنبر منقی از حب وقشر یك رطل وبخیسانند در یك رطل از آب خالص یك شبانه روز پس آن را بپالایند
وبکیرند صافی آن را وبیندازند ثفل آن را وداخل کنند در صافی آن یك رطل عسل مصفی ودو رطل از آب افشرده به وچهل
مثقال از روغن کل بادام پس بپزند آنرا بآتش ملایم تا آنکه غلیظ شود وبقوام معجون آید پس از آتش فرود آورده بکذارند
تا سرد شود پس چون سرد شد داخل کنند دران فلفل وقرفه وقرنفل وقاقله وزنجبیل ودارچینی وجوزبوا از هر یك سه مثقال
بعد از انکه کوفته بیخته باشند وچون ادویه را دران داخل کنند بسرشند بعض آنرا با بعضی سرشتنی نیکو وبکردانند آنرا در کرم
سبزی یا در ظرف زجاجی وشربتی ازین دوا دو مثقال صبح ناشتا نافع است باذن الله عز وجل وهمین نسخه بعینه از حضرت صادق ع م
مروی است وآنحضرت فرمودند که شربتی ازین دوا دو مثقال است صبح ناشتا یکمرتبه پس بدرستیکه این دوا کرم میکرداند
معده را وهضم طعام میکند واخراج ریاح از جمیع مفاصل میکند باذن الله عز وجل * دوای دوم نافع است از برای یرقان و
تپ سخت شدیدی که بآن خوف برسام باشد واز برای وجع مثانه واحلیل * نسخهٔ آن بکیر خیار بادرنك پس پوست آن جدا کن
پس بجوشان پوست آنرا با آب با پوست بیخ کاسنی پس آنرا بپالا وداخل کن دران شکر طبرزد وبیاشام ازان صبح ناشته سه روز
مقدار یك رطل پس بدرستیکه این دوا جید ومجرب است وروایت کرده حماد بن مهران بلخی کفت که بودیم ما که امد ورفت
میکردیم بخدمت حضرت امام رضا ع م در خراسان پس شکوه نمود بجناب آن حضرت جوانی از ما از یرقان پس آنحضرت فرمود
که بکیر خیار بادرنك پس پوست آن را جدا کن پس پوست آنرا به پز در آب پس بیاشام سه روز ازان صبح ناشتا هر روز مقدار
یك رطل پس خبر داد ما را او جوان بعد ازان بدوائیکه آن حضرت بمن فرمودند دادم صاحب یرقان را دو مرتبه پس دور شد
مرض او باذن الله تع * دوای سوم دوای است نافع از برای خفقان ونفس عالی ووجع معده وخاصره ومقوی معده است وزائل
میکرداند سماجهٔ رنك رو را ویرقان وزردی رنك را * نسخهٔ آن باید که کرفته شود زنجبیل خشك هفتاد ودو مثقال دارفلفل
چهل مثقال اشنه وساذج هندی وفلفل وهلیلهٔ سیاه وقاقله وجوز الطیب ونانخواه وانار دانهٔ شیرین وشونیز وزیرهٔ کرمانی از هر یك
چهار مثقال ادویه را جدا جدا کوفته بیخته وزن نموده پس بکیرند فانید سنجری شش صد مثقال پس آن را در پاتیل پاکیزه
نموده قدری آب بر روی وی کرده بر آتش ملایم بجوش آورند تا فانید کداخته شود وبقوام آید از آتش فرا کرفته ادویه را
داخل کرده به مسوط برهم زنند تا نیکو مخلوط شود پس در ظرف چینی یا زجاجی کرده نکاهدارند شربتی بمقدار جوزی پس
بدرستیکه مخالفت نمیکند در منافع * دوای چهارم کفته که این دوای عجیب است نافع است باذن الله تع از برای ورم بصر

ووجع معده وقطع بلغم میکند ومیکداز دهنك کرده ومثانه را واخراج میکند انچه راجع شده باشد درمثانه ونافع است ازبرای
وجع خاصره * نسخهٔ آن باید که بکیري هلیلهٔ سیاه وبلیله وآملهٔ منقی وکمون کرماني وفلفل ودارفلفل ودارچیني وشقاقر
وزنجبیل وسارون وخولنجان اجزا مساوي ادویه راجدا جدا کوفته پخته وزن کرده بروغن کاو تازه چرب نموده
مجموع را بادوزن مجموع ادویه عسل کف کرفته بقوام آورده با فانید جید سنجري بقوام آورده معجون سازي شربتی ازان
مثل بندقی یا مثل مازوئی صبح ناشتا وروایت کرده خضر بن محمد که حدیث کرد مارا جواري که کفت رسیدم بخدمت یکی از ابنا
هداعم پس سلام کردم براو حضرت عم ودرخواست نمودم که دعا کنند بجناب الله تع ازبرای برادری که مرا میباشد ومبتلا
است بحصاة وخواب نمیکند ازالم آن پس آن حضرت فرمود که بکیرازین که وصف میکنم ازبرای تو ووصف نمود دوائیله سبو
ذکریافت یعني دوای چهارم * دوای پنجم ازبرای کثرت جماع وغیرآن کفته که این دوا عجیب است کرم میکند هردو کرده را
وکثیرالجماع میکرداند کسی را که بخورد این را ومی ریزد سردي را ازمفاصل واین دوا نافع است ازبرای درد خاصره
درد شکم ورياح بطن ورياح مفاصل وضربان مفاصل وازبرای کسیکه بول اوبد شواري آید وازبرای کسیکه مقعد وبرش نماشد
حبس بول وازبرای ضربان فواد ونفس عالي ونفخهٔ مراق وتخمه وکرم بطن واین دواجلامیدهد دوا دراشتهای طعام
می آورد وساکن میکرداند درد سینه راونافع است وازبرای زردي چشم وزردي رنك ویرقان وبسیاري عطش وازبرای
کسیکه شکوه ازدرد چشم داشته باشد وازبرای وجع سر ونقصان دماغ وازبرای تپ سرما وازبرای هرمرض قدیم وجدید
جید مجرب است ومخالفت نمیکند اصلا شربتی ازان دومثقال است وبود شربتی ازان نزد مایك مثقال پس تغیرداد آنرا
اما م وکفت بلکه د ومثقال * نسخهٔ آن بکیرهلیلهٔ سیاه وهلیلهٔ زرد وسقمونیای مشوي از هریك شش مثقال فلفل ودارفلفل ونانخواه
وزنجبیل خشك وخشخاش سرخ ونمك هندي ازهریك چهارمثقال نارمشك وقاقله وسنبل هندي وشقاقل وعود بلسان هلیله
مقشر وعلك رومي وعاقرقرحا وجب بلسان ودارچیني ازهریك د ومثقال ادویه راجدا جدا کوفته پخته وزن نموده همه
سقمونیا که نباید آنرا پختن بلکه همین کوبیدن کافي است پس همه رایکجا کرده پس بکیرهشتاد وپنج مثقال فانید سنجوي
جید ودرپاتیل باآتش ملایم کداخته ادویه را باآن بسوشند پس آنرا باعسل کف کرفته معجون سازدودرظرف زجاجي یاغوره
نکاهدارد ودروقت حاجت دومثقال آنرا ناشتا باهرشربتی که خواسته باشد بخورددروقت خواب نیزمثل آن بخورد که باذن الله
تع نافع است * دوای ششم کفته که دوائی است نافع ازبرای وجع خاصره واسهال بطن کند واخراج هوا ء نماید * نسخهٔ آن
بکیرچهارمثقال فلفل ومثل آن زنجبیل ومثل آن دارفلفل واربونج کابلي مقشر وبسباسه ودارچیني ازهریك مقدار یك جز
یعني چهارمثقال وازمسکهٔ کاوصافي جید چهل وپنج مثقال وازشکرسفید چهل وشش مثقال اجزارا جدا جدا کوفته وبپارچه
صفیقي یا منخل موئي صفیق بیخته وزن نموده بعسل منزوع الرغوه دووزن مجموع ادویه سرشته معجون سازند پس هرسه
که بیاشامد ازین دوا ازبرای وجع خاصره پس باید که بیاشامد ازین دوا وزن سه مثقال وکسیکه بیاشامد ازبرای مشي یعني
اسهال پس باید که بیاشامد وزن هفت مثقال یاوزن هشت مثقال باآب نیم کرم پس بدرستیکه اخواج هرمرض میکند باذن الله
عزوجل ونمیکرداند محتاج بسوی غیراین دوا پس بدرستیکه این دوا مجرب است ومستغني میکرداند شخص ازسائرادویه وهمکا
آشامیده شوداز برای اسهال ومنقطع شود اسهال آن پس باید که آشامیده شود بعسل پس بدرستیکه نیکو ومجرب است * دوای هفتم
کفته که این دوائی است نافع * نسخهٔ آن بکیرلبني یا بس یعني میعهٔ یا بسه وبیخ انجدان ازهریك ده مثقال افتیمون مصوح

دومثقال ادویه را جدا جدا کوفته سوای افتیمون باقی را پیخته بپارچهٔ صفیق یعنی سفت و افتیمون احتیاج به پختن ندارد
بلکه باید نرم کوبید آنرا وهمه را وزن نموده بعسل کف کرفته معجون سازند شربتی دومثقال وقتیکه بجهت آرام بخوابکاه رود

* دوائی که جبرئیل امین عم برای حضرت پیغمبر صلعم ازنزد حضرت رب العالمین عزوجل اورده این دوا نافع است از برای
جمیع دردها مثل درد پشت ودرد دست ودرد پا ودرد معده ودرد کمر وسر ودل وشقیقه وکوش وبینی وقولنج وبوی دهان وبوی بغل
وسنك مثانه ودرد دندان وسستی تمام اعضا اکر در سالی یك هفته این معجون را بخورد این شخص را احتیاج بهیچ طبیب
نشود وبهیچ درد مبتلا نکردد واکر ده زن داشته باشد همه را خوشنود کرداند * صنعت آن خولنجان زنجبیل کبابهٔ چینی عاقرقرحا
عود خام قرنفل نخود سیاه بسباسه پوست خشخاش نانخواه پوست هلیلهٔ کابلی سپستان از هریک دو درم همه را کوفته بیخته
شکر سفید عسل مصفی شیرکاو از هریك بقدر حاجت این هرسه را درهم کرده بقوام آورند وسائر ادویه را کوفته بیخته بسرشند شربتی یکمثقال

* دوای عصمت که ذکر کرده معلم اول ارسطاطالیس حکیم در رسالهٔ که از برای اسکندر تالیف نموده دران رساله کفته که باید
که بدانی ای سکندر که وصف کرده ایم ما در کتابیکه نوشته ایم درمیان ادویهٔ مرکبه واشربهٔ مولفه وادهان ومراهم بر مذهب
روم وهند وفرس ویونان وآنچه استنباط نموده ایم از روی تجربه وعلم آنچه مستغنی کردانیده ما را از اعادهٔ آن جا مکر آنکه
چون عقیدهٔ من آن است که افشا نمایم بجناب شما هر چیزی که آموخته ام آن را وپوشیده ندارم از شما دوای معروف بعصمت
را واین دوا کنج پنهان حکما است ومنکه ارسطوام واقف نیستم بر اول کسیکه این دوا را تالیف کرده وترکیب نموده طائفه
اخبار نموده اند که از حضرت آدم عم است که وحی نموده الله تع بسوی او وبزعم طائفهٔ آن است که از هشت حکیم است که
اسقلانوس وناسیورس وهرمس اوسط وبریق مالی وواوسطیوس وایلق وروبوریس وفاطر باشند وجملهٔ ایشان مطلع بر علوم
مخفی واسرار مخلوقات وما بعد طبعی بوده اند از خلا وملا ونهایت اتفاق نموده اند بر ترکیب این دوای جلیل القدر وتقسیم
نموده اند آن را بر هشت قسمت وزعم طائفهٔ آن است که اخنوخ استعمال نموده این دوا را بوحی الهی واخنوخ هرمس اکبر
است که اهل روم او را ابنجد نامند ومنسوب است باو جمیع علوم حکمت وعلوم علویه وما در اینجا ابتدا میکنیم بذکر این دوا به
برکت الله تع پس میکوئیم صفت عسل مدبریکه این دوا را ترکیب باید نمود بآن آن است که بکیر ببرکت الله تع عزوجل وبعون
او آب معصور از انار شیرین بیست وپنج رطل واز آب افشردهٔ انار ترش ده رطل واز آب افشردهٔ سفرجل واز آب افشردهٔ سیب
ترش شیرین واز آب افشردهٔ سیب شیرین فتحی از هریك ده رطل وآب عنب صافی شیرین یك قسط واز شکر طبرزد ده رطل
مجموع را در پاتیل پاکیزه نموده طبخ نموده بمدارا بآتش نرم غیر مدفیه یعنی غیر پنهان آهسته وبکیرند آنچه بر سر او می آید
از کف وبیندازند تا آنکه برسد بقوام عسل غلیظ پس این عسل مدبری است که استعمال کرده میشود در انجا ذکر میکنیم ما از برای
تو انشاء الله تع * دوای اول نسخهٔ آن باید که کرفته شود ببرکت الله تع وبتوفیق از کل سرخ خشك کرده یکرطل کل بنفشه با
کرده از خشب وسبزی وخشك نموده ربع رطلی وهر دو را بخیسانند در ده رطل آب عذب بعد از آنکه اضافه نموده باشند بآن
آب بادرنجبویه نیم رطل وآب نعناع تازه نیم رطل وآب مرزنجوش تازه ربع رطلی وآب کاوزبان تازه یک رطل حالکو نیکه
خیسانیده باشند در مجموع این آبها آملهٔ منقی دو اوقیه وقرنفل یك اوقیه وکذاشته باشند یك شبانروز تا آنکه قوت این هر دو
بآبها باز داده شده باشد پس طبخ نمایند بآتش ملایم تا آنکه دو ثلث آبها رفته یك ثلث بماند پس از آتش فرود آورده بمالند
وبپالایند واضافهٔ آن نمایند از عسل مدبر مزبور سه رطل وبپزند بآتش ملایم تا آنکه غلیظ ومنعقد شود وبقوام اصل معجون آید

پس آن را مقوه سازند بیك درهم ونیم مشك تبتي خالص ویكدرهم عنبر اشهب وسه درهم عود هندي طیب سوده ودر ظرف چیني
غوري نگاهدارند پس این دوای اول است وخاصیت آن تقویت معده وقلب ودماغ است باذن الله تع * دوای دوم نسخهٔ آن
باید که گرفته شود هلیلهٔ کابلي منقی از استه یکرطل وفلوس خیارشنبر یکرطل وترنجبین خراساني منقی از خاك وتخم ربع رطلی
واصل السوس تراشیدهٔ اعلی زرد رنك معتدل در غلظت وباریکي دو اوقیه وحب الآس رسیده بحد نضج تمام دو اوقیه
انچه را باید نیم کوب نمود نیم کوفته مجموع را بخیسانند ودر ده سیر آب عذب ویك شبانروز بگذارند پس بجوشانند بمدارا
تا نصف آب برود پس بمالند وبفشارند وبپالایند واضافهٔ صافي آن نمایند از عسل مدبر مذکور دو رطل ومنعقد
گردانند آن را بطبخ تا غلیظ شود پس اضافهٔ آن نمایند مصطکي مسحوق یك اوقیه طباشیر سفید سوده ربع اوقیه وبمسواك
برهم زنند ودر ظرف چیني غوري نگاهدارند واین دوای دوم است وخاصیت آن تقویت معده وعصر معده است
اخراج عفونت از معده از غیر اکراه واز غیر مشقت بر طبیعت وتقویت عصب میکند وتقویت سینه ودماغ بعون الله تعالی
* دوای سوم نسخهٔ آن باید که گرفته شود ببرکت الله تعالی وبعون او از آملهٔ منقی یك رطل ونیم واز هلیلهٔ هندي سیاه یك
رطل ودارچیني وخولنجان جوزبوا از هریك یك اوقیه ومجموع را نیم کوفته در ده رطل آب عذب یك شبانروز بخیسانند
پس بآتش ملایم بجوشانند بآهستگي ومدارا تا نصف آب برود پس بمالند وبپالایند واضافهٔ صفوهٔ آن نمایند از عسل
مدبر مذکور سه رطل وبقوام آورند تا غلیظ شود پس این دوای سوم است وخاصیت آن تقویت جمیع اعضاي باطنه
است خصوص اعضای رئیسه بعون الله تع * دوای چهارم نسخهٔ آن باید که گرفته شود ببرکت الله تع از عوسج تازه دو رطل
واز آب ترهای نازك علیق دو رطل واز آب زرشك منقی دو رطل وآب کرفس تازه وآب کشنیز تازه وآب کراث تازه
نازك از هریك یکرطل ودر نسخهٔ دیگر آب کرفس نیم رطل وآب کاسني تازه یك رطل وآب بسباس که عصی الراعي است
بجای آب کراث یك رطل است مجموع را یکجا کرده بخیسانند دران افتیمون رومی ربع رطلی زوفای رطب وقیصي از هر یك
ربع رطلی وبگذارند یك شبانروز پس آنرا بپالایند واضافهٔ آن نمایند از عسل مدبر مذکور دو رطل ودر نسخهٔ دیگر سه
رطل است پس به پزند بآتش ملایم تا بقوام آید پس این دوای چهارم است وخاصیت آن تفتیح سدها ونفع است از برای
آلات صدر ورئه بسبب انچه ودیعت گذاشته دران الله تع از خواص * دوای پنجم نسخهٔ آن باید که گرفته شود اسطوخودوس سه
رطل زرشك منقی مثل آن فقاح اذخر سه اوقیه ومجموع را در دوازده رطل آب بخیسانند واضافهٔ آن نمایند انیسون سه اوقیه
وبگذارند یك شبانروز پس بجوشانند بآتش ملایم تا نصف آب برود وبمالند وبپالایند واضافهٔ صافي آن نمایند از عسل مدبر
مذکور چهار رطل وبقوام آورند تا غلیظ شود پس این دوای پنجم است وخاصیت آن اخراج سودا وبلغم است بمدارا ونفع
از برای مالیخولیا باصلاح معده وتفتیح سدها ونفس ریاح بامر شافي حقیقي تع وتقدس * دوای ششم نسخهٔ آن باید که گرفته
شود ببرکت الله تع از لعاب بزرقطونا نیم رطل واز لعاب حب السفرجل نیم رطل واز کثیرا دو اوقیه وصمغ عربي سه اوقیه صموغ
را در گلاب حل کرده پس اضافهٔ مجموع نمایند از عسل مدبر مذکور سه رطل وبقوام آورند تا غلیظ شود پس این دوای
ششم است وخاصیت این تلیین صدر است ونفع از برای داء النسمه واصلاح آلات نفس تمام آنها با اسکان نصب ونفع
از برای سحج وتغریهٔ امعا * دوای هفتم نسخهٔ آن باید که گرفته شود از سنبل هندي یك اوقیه واز دارچیني وقرفه وکبابه
چیني سه اوقیه از هریك ثلث مساوي واز زراوند طویل وزراوند مدحرج از هریك نصف اوقیه پس مجموع را نیم کوفته

در پنج رطل آب عذب بخیسانند وبگذارند تا قوت این ادویه بآب بازداده شود پس بمالند وبفشارند وبپالایند و اضافه
صافی آن نمایند از عسل مدبر مذکور سه رطل وبقوام آورند بآتش ملایم تا غلیظ شود واین دوای هفتم است و خاصیت
آن گرم کردن معده است وطرد ریاح باذن الله تع * دوای هشتم نسخهٔ آن باید که گرفته شود ریوند چینی سه اوقیه ودرونج
چینی یك اوقیه ولك منقی مغسول یك اوقیه واز اصناف ثلثهٔ صندل یعنی ابیض واحمر واصفر یك ونیم اوقیه اثلاثا یعنی
هریک نیم اوقیه مجموع را نیم کوفته براینها آب عذب ده رطل ریخته بخیسانند دران تا آب استفادهٔ قوت آنها را نماید
پس مجموع را مالیده مالیدنی بلیغ پس بپالایند واضافهٔ صافی آن نمایند از عسل مدبر مذکور سه رطل وبآتش ملایم
به پزند تا غلیظ شود پس این دوای هفتم است وخاصیت آن اصلاح کبد وقلب وتقویت اعضای باطنیهٔ تمام آنها است
پس باید که جمع کرده شود میان هر هشت دوای مذکور واضافهٔ آن نماید مثل وزن مجموع آنها تمر هندی منقی از استه
ولیف کوبیده بحدیکه نرم مثل مغز شود واگر ممکن نباشد این بسبب سختی تمر پس باید که تمر را با آب بخیسانند واخراج
قوت آن را نموده همچنانکه بجا آورده میشود بباقی آنچه ذکر کرده شد پس مجموع را در تغاری جمع کرده وگلاب بر روی
آن کرده بمقدار شش رطل ومجموع را بهمواری وآهستگی طبخ نمایند تا توهم این بهم رسد که بقوام لائق آمده وقوت
بانعقاد او را حاصل شده پس از آتش فرود آورده بگذارند که حرارت آن شکسته فاتر گردد پس چون فاتر شود بگیرند از برای آن
یك اوقیه روغن بلسان وبگذارند دران عنبر اشهب سه درم وداخل کنند دران مشك اذخر طیب چهار درم واضافه
نمایند معجون مرکب از معاجین نمایند پس اضافه نمایند بآن مروارید ناسفته نیم اوقیه یاقوت سرخ وزرد وازرق صلایه
کرده شش درم اثلاثا زمرد سه درم ورق ذهب محلول هشت درم ومجموع را نیکو برهم زنند بمسواط صندل ودر ظرف
ذهبی که بعود هندی تبخیر کرده خوشبو نموده باشند کرده شب ها در زیر آسمان گذارند که فرود آید بسوی آن قوتهای ستارگان
وروحانیه یك هفته وباید که در زیر ستارگان نگذارند شبی که بوده باشد قمر دران شب منحوس یا رفته باشد نوران یا بوده باشد
تحت الشعاع بلکه هرگاه گردید کامل وحاصل شد آنرا قوت روحانیه واین صفت پس بتحقیق که بتو رسیده گنجی از گنجهای دنیا
پس بگیر ازان بر طعام دو مثقال وناشتا دو مثقال پس بدرستیکه این دوا نهایت است منتهای نهایت در نفع از برای اذهاب
سودا وهضم طعام وتعدیل مزاج وتلطیف کیموس وساکن گردانیدن صداع وجلای بصر وتصفیهٔ صوت وتسکین جمیع آلام ظاهره
وباطنه وتفتیح سده ودور کردن ریاح ودفع صفرا وبلغم وتسخین هردو گرده ودور کردن بواسیر ومنع تعفین واخراج اثفال وادرار بول
ودور کردن سرفه وسخت کردن اعصاب ونفع از برای خفقان از هر سببی که باشد وبر هر وجهی که بوده باشد واز برای تفریح قلب
وتولید سرور وغیر اینها اگرچه موجب طول کلام است وموجب بسیاری شرح آن می شود ومر این دوا راست خاصیتی شاد در
تولید عقل ونمود ماغ والله اعلم * دوای اطراطیس نافع است از برای رمد عتیق وجرب چشم واز برای گوشی که سیلان کند از آن قیح
وقروحی که دشوار باشد اندمال آن واز برای آکلهٔ دهان * صنعت آن نحاس محرق دو مثقال فلفل سه مثقال مرمکی صافی یك مثقال
زاج محرق دو مثقال زعفران نیم مثقال شراب نه اوقیه عقید عنب چهار اوقیه ونیم ادویه را کوفته بیخته بر سنگ صلایه انداخته
سحق نمایند ودر وقت سحق شراب بران بپاشند پس چون خشك شود شراب عقید عنب را دران داخل کرده بآن سحق نمایند پس
در ظرف مس کرده بآتش بپزند تا چون عسل سطبر شود ودر ظرف مس نگاه دارند * دوای نافع جهت ام الصبیان ومرضیکه در پهلوی
اطفال میشود واهل هند او را دبه نامند * صنعت آن نانخواه ده دانه قرنفل نیم دانه وج ترکی عقدهٔ که در زهرهٔ گاو بهم میرسد

که بهندی کاوروهن کویند فضلهٔ کنجشك ادراج که دانه ایست که هنود آن را سوراخ کرده در کردن می اندازند و تسبیح می
سازند سوهن پته از هریك مقدار یك حبه بیر بهوتی ربع دانه کرم کوچکی که درمیان خاک روبها می باشد که بهندی کوبریه
و سوریه نیز کویند یك عدد اجزا را با شیر مرضعهٔ طفل سائیده اکر شیرخواره باشد والا با شیر بز شیر کرم نموده بخورانند
قدری بر پهلوی آن بمالند و اکر از خورانیدن یك دفعه تخفیف یافت دفعهٔ دیکر نیز بخورانند چنانچه شبانروزی دو دفعه
* دواء الحرمل نافع است از برای اوجاع حلق و اورام و خناق و اوجاع مافوق شراسیف و ورم سینه و شش که از رطوبات
باشد و صاحب ذخیره دواء الحرمل را در علاج خناق سوداوی آورده * صنعت آن بزر الحرمل تخم ترب حلتیت مرمکی صافی
بورهٔ ارمنی نوشادر مساوی کوفته بیخته استعمال نمایند در وقت حاجت در خناق و اورام حلق بلغمی بغرغره نمودن مقدار
یکدرم از آن در ماء العسل یا طبیخ غنچهٔ کل سرخ و عدس و اصل السوس و در اوجاع مافوق شراسیف و ورم سینه و شش
از رطوبات بطلا نمودن آن برین اعضا با آنچهٔ مناسب حال آن مرض باشد * دواء الحلتیت از تراکیب جالینوس است
نافض حمیات بلغمی و سوداوی را بعد از نضج نافع است و قومی را عقیده آن است که چهل روز بر حمیات سوداوی یکدرم
استعمال این دوا نباید کرد و نیز دوا نافع است از برای ضرر کزیدن جانوران سمی خصوصا عقرب و رتیلا و مانند این و در
قولنج را مفید است و بادهای مخالف و اوجاع ظهر و جنب و سرفهٔ بلغمی و ضیق النفس و مدهٔ سینه را نافع است و بعضی کفته اند
که این دوا با شراب معادل است با تریاق فاروق و استعمال کرده میشود در تپها با سکنجبین و از جهت کزیدن جانوران با
شراب و از برای ازالهٔ ربو و سعال بلغمی مزمن و عسر النفس و از برای تفتیت حصاة کلیه و مثانه باب کرفس شیخ داود کفته که
من تجربه کردم این دوا را نافع است از برای باه بعد از یاس از آن و در قطع آنچه سیلان کند از قضیب و از برای قروح اعضاء
منی و از برای مفاصل و عرق النسا و از برای بیرون آمدن مقعده و استرخای آن خواه بخورند یا طلا کنند و مدر حیض است و نافع
است از برای فالج و اهل هند و حبشه را رغبتی تمام است باستعمال این دوا و مزاجش کرم و خشك است در درجهٔ ثالثه بختیشوع
کفته که این دوا مضر است بکلیه و مصلح آن کثیرا است و شربتی از آن یك مثقال * صنعت آن بنسخهٔ ثابت بن قره مرمکی صافی
برک سداب قسط تلخ پودنه فلفل عاقرقرحا قردمانا زراوند طویل اجزا مساوی حلتیت مثل مجموع ادویه کوفته بیخته بعسل
مصفی سه وزن ادویه بسرشند و در ظرف کاسی نکاه دارند شربتی نیم درم بهر نوبتی بکار برند و قوت این تا سه سال میماند و در
نسخهٔ قلانسی درین دواء الحلتیت زراوند داخل ندارد و مقدار حلتیت ربع مجموع ادویه است و کفته که شربتی ازین دوا
مقدار یك بندقه است تا یك جوزه * صنعت دواء الحلتیت بنسخهٔ شیخ رئیس حلتیت فلفل سیاه مرصافی برک سداب اجزا مساوی
کوفته بیخته بعسل مصفی بسرشند شربتی یکدرم و در لذع حیوانات سمی با شراب و در حمیات پیش از وقت نوبت یك ساعت
و بعضی کفته که شربتی از آن مقدار یك جوزه است و در نسخهٔ شیخ داود بر اجزاء نسخهٔ شیخ رئیس کل مختوم و سعد کوفی
حب الغار و جنطیانا از هریك نصف جزوی افزوده است و قلانسی این نسخه را باسم معجون حلتیت ذکر کرده و نسخهٔ آن موافق
دواء الحلتیت بنسخهٔ شیخ رئیس است الا آنکه فلفل داخل ندارد و کفته که شربتی ازین معجون یکدرم است در لذع عقرب با
شراب و در حمیات پیش از وقت نوبه بیکساعت با سکنجبین * دواء الحلتیت که سید اسمعیل در ذخیره در بحة الصوت بلغمی
ذکر کرده * صنعت آن حلتیت خردل زعفران اجزا مساوی کوفته بیخته بعسل مصفی سه وزن ادویه بسرشند شربتی بقدر
بندقهٔ با آب کرم استعمال نمایند * دواء الخطاطیف کبیر نافع از برای اوجاع حلق و اورام آن و از برای خناق و اوجاع مافوق

شرامیف وورم مینه وشش که ازرطوبت باشد * صنعت آن بنسخهٔ شیخ رئیس انیسون تخم کرفس نانخواه فقاح اذخر اصل سوس
آسما نجوني دارچيني حماما زراوند طويل شب يماني بزرحرمل مرمكي صافي اصل السوس سليخهٔ سياه زعفران ازهريك يك
اوقيه اقراص اقرقوحا زرورد عنچهٔ كل سرخ ازهريك دواوقيه قسط تلخ رماد خطاطيف تازه ازهريك سه اوقيه نشاستهٔ لندم
سنبل الطيب ازهريك نيم اوقيه ماز ومتوسط المقدار هشت عدد ادويه را كوفته پيخته بعسل مصفى سرشته نكاهدارند در وقت
حاجت مقدار عفصهٔ ازان درماء العسل يا ماء الشعير يا بطبيخ كل سرخ وعدس واصل السوس حل كرده غرغره نمايند
واستعمال كنند نيز بطلاكردن سه چهار مرتبه درروزى واين نسخه نسخهٔ صحاريخست است بعينه ونسخهٔ شاپورين مهر
نيز موافق است الا آنكه نسخهٔ شاپور حماما داخل ندارد ونسخهٔ صاحب ذخيره نيز موافق است با نسخهٔ شيخ رئيس الا آنكه
بجاى اصل السوس رب السوس است ويك اوقيه دارفلفل در نسخهٔ صاحب ذخيره داخل است * صنعت اقراص اقرقوحا
مستعمل درين دوا زعفران دارچيني ازهريك دودرم كل سرخ خشك حماما قسط ازهريك يكدرم مرمكي صافي چهاردرم اصل
السوس ساذج هندي ازهريك دودرم ونيلوفته پيخته بشراب سوشته اقراص سازند ودرسايه خشك نمايند ونكاهدارند ودروقت حاجت
بكاربرند * دواء الخطاطيف صغير كه نافع است ازبراى انچه نافع است ازبراي آن دواء الخطا طيف كبير * صنعت آن بنسخه سمعيل
اسمعيل درذخيره تخم كرفس انيسون نانخواه بزرحرمل دارچيني مرمكي صافي زراوند طويل ازهريك يك اوقيه كل سرخ خشك دو
اوقيه قسط تلخ رماد الخطاطيف ازهريك سه اوقيه زعفران يك اوقيه نشاستهٔ لندم سنبل الطيب ازهريك نيم اوقيه ماز وهي عدد لعفته
پيخته در ميپختج حل كرده غرغره كنند * دواء الخطاطيف اكبر به نسخهٔ يحيى بن عيسى بن جزله سود مند بود درد لوزه
خناق واورام مينه وشش راكه ازرطوبت باشد * صنعت آن انيسون نانخواه تخم كرفس اذخر مكي بيخ سوسن اسمانكوني اسپند
سوختني شب يماني اصل السوس خراشيده دارچيني سيلاني مرمكي صافي زراوند طويل ازهريك يك اوقيه كل سرخ نارد
كرده دواوقيه قسط خاكستر خطاف ازهريك سه اوقيه زعفران يك اوقيه نشاستهٔ سنبل الطيب ازهريك يك اوقيه ماز وهي عدد
عدد كوفته پيخته باسه وزن ادويه عسل سفيد مصفى معجون سازند وبوقت حاجت قدريك ماز وبكاربرند وماء العسل وماء
الشعير درآب مطبوخ عدس مقشر وكل سرخ همين دوا را برپر مرغ ماليده در كلوطلا كنند سه چهار بار در روز وغرغره نيز
كنند درين آب روزى دوسه مرتبه كه بامر الله تع نافع است * دواى نافع جهت سرطان * صنعت آن برك كنار را بادونيم پوست
نيم بآب سائيده برموضع سرطان بكذارند * دواى نافع ومجرب است جهت قلاع دهان وجوششهاى زبان كه بهندي چهر
نامند * صنعت آن زاج سفيد هفت ماشه مرداسنك كات هندي ازهريك دوماشه طباشير سفيد سه ماشه اجزا نرم سوده قدرى
بر زبان بمالند وزبان را ازدهان برآورند آب ورطوبات لزج بسيار ازان دفع كردد پس دهن را بشویند وقدرى كات سفيد نرم
سوده بران بپاشند جهت تسكين سوزش ورفع بد مزكي آن درچند مرتبه كه چنين كنند شفا يابند بعون الله تع * دواى عجيب
معجون شيخ رئيس در قرابادين قانون ذكر كرده وكفته كه نافع است ازبراى ضعف كبد ووثي ونفث الدم * صنعت آن كلنار
قارمي دم الاخوين برك آصف شب يماني اجزا مساوي كوفته باآب صلايه نمايند ويك مثقال آنرا بعد ازآنكه خشك كرده
باشند باآب نيم كرم بنوشند ويا بپزند آنرا درآب پس بپالايند ونيم كرم بنوشند پس بدستيكه بسيار نافع است * دواجهت
قيهاى مركب كه بلغم وسودا بران غالب باشد وتپهاى بلغمي وسوداوي واستسقا وسوء القنيه را نافع است * صنعت آن تربد
زرشك هاريك مثقال جند بيدستر جدوار خطائي ازهريك نيم تيراط كوفته بكلاب سرشته حب ساخته قرص برند وبعد ازان

رازیانه انیسون از هریك یك مثقال عود هندی نیم درم آملهٔ منقی یک درم بگلاب بیست و پنج مثقال جوشانیده سکنجبین
بزوری معتدل پنج مثقال داخل کرده بنوشند * دوا بجهت مرضعهٔ که شیر آن کم باشد * صنعت آن نمک سنگ زیرهٔ سفید بادیان
مساوی کوفته بیخته بروغن گاو حریره بپزند و بخورند شیر بیفزاید * ایضا زیرهٔ سفید ارد برنج با شیر گاو حریره بپزند و هفت
روز مدام بخورند چندان شیر بیفزاید بحدیکه سه بچه را تواند شیر داد * ایضا تخم مکهانا بادیان کوبیده بر شیر گاو یا شبد
چند روز متوالی بخورد شیر بسیار شود و گفته اند که چون خون حیض خرگوش دشتی را زنیکه ابستن بود بخود بردارد یعنی
در فرج خود فرزند نرینه تولد کند * دوائیکه وقتیکه زن از حیض پاک شود چهار درم کزمازج را با شیر گاو بخورد هرگز حیض
نبیند * دوائیکه برای زن مستحاضه یعنی زنی را که دائم حیض روان باشد * صنعت آن بیاورد بیخ سوسن و با شیر گاو بخورد
نیکو شود * دوائیکه منع اسقاط جنین کند وقتیکه از رطوبت رحم باشد * صنعت آن در رنج عقربی زرنباد جند بیدستر حلتیت
مشک تبتی دانهٔ هیل مازوی سبز طباشیر سفید از هریك دو مثقال زنجبیل ده درم کوفته بیخته هر روز مقدار یکدرم با آب سرد
بنوشند * ادویه مبیضهٔ موی چون موی را بکوکرد بخور نموده بسرکه طلا کنند سفید گرداند * ایضا سرگین خطاف ماش پوست
ترب خشك کرده بیخ راسن کوکرد مجموع یا بعض از آن را بزهرهٔ گاو و سرکه سرشته طلا کنند و بدستور سرگین خطاف با زهرهٔ
گاو موی را سفید کند و بدستور ضفدع را بروغن در شیشه کرده چهل روز در سرگین اسپ گذارند و استعمال نمایند و اگر موی
را با گلاب و کافور تر کرده بکوکرد مسحوق بیالایند و بدود کوکرد بدارند بعد از آن چند ساعت بسرکه شسته باز اعادهٔ عمل کنند
در چند روز موی را سفید کند * دوای دیگر که از اسرار عجیبه است چه ضماد آن موی را سفید میگرداند و چون با توتیا
بشویند باز سیاه میشود * طلق محلول را با آب شکر سرشته طلا نمایند * ادویهٔ محمره که موی را سرخ گرداند * صنعت آن
صداء الحدید را با آب زاج چون طلا کنند موی را رنگ مثل حنا دهد و بدستور مرصاف شوره بالسویه با آب خمیر کرده
یك شبانروز به بندند و بدستور زرد چوبه را دو اوقیه با سه اوقیه ترمس و نیم رطل مازو و دو اوقیه سماق در آب
خیسانیده تا ده روز برهم زنند پس با آب او موی را تر کنند و چون خشك شود تکرار نمایند تا ده پانزده مرتبه انگاه در
آب صابون بشویند * ادویهٔ که موی را برویاند * صنعت آن شونیز را سوخته با آب طلا کنند و بدستور ضماد مغرس
روباه بالخاصیت عجیب الفعل است و بدستور سر مگس و نیم سوخته پر کلاغ سیاه و نیم سوخته سم الاغ مفرد او مجموع
با روغن زیتون استعمال نمایند و مؤلف حاوی کبیر و حذاق اطبای متقدمین را اعتقاد آن است که چون کندش را
با روغن تخم مرغ ضماد نمایند موی میرویاند حتی در پشت دست و بدستور چون ده عدد کردکان را با پوست و دانه
خرما یك مثقال بسوزانند بمرتبهٔ که توان سائید نه آنکه بسیار بسوزد و با روغن زیتون و یا گل سرخ و پانزده عدد فلفل
بمالند در رویانیدن موی ابرو و غیره عدیل ندارد و بدستور بادام تلخ و قند را در تابه بسوزانند و با روغن زیتون استعمال
نمایند و در باب ضمادات بعض از ادویهٔ مجرب درین باب مذکور خواهد شد انشاء الله تع و هرگاه از مالیدن ادویه
جراحت و آبله حادث شود بمرهم اسفیداج و موم روغنها معالجه کنند و بدستور چون بورهٔ ارمنی و نوشادر را سوزانیده
با سرکهٔ کهنه طلا کنند در سه روز بشرط تکرار در هر سه ساعت یکبار موی میرویاند و آزموده است * ادویهٔ که منع ریختن
موی کند از انجمله این نسخه آزموده است موافق جامع مختار و غیر آن * صنعت آن لادن سه جزو مازو یك عدد مرصاف
یك جزو مصطکی یك جزو قردمانا دو جزو با روغن گل سرخ ضماد نمایند * ادویهٔ دیگر موافق مختار و از مجربات است

ومانع ریختن موی وباعث روئیدن نیز میکردد * صنعت آن آمله برک شقائق برک مورد پرسیاوشان سنبل الطیب
برک سرو پوست کردکان تر تخم چغندر تخم کرفس مرمکی صاف بالسویه از هریک دو درم خاکستر ریشهٔ صنوبر اقاقیا
مصطکی دانهٔ خرما سوخته از هریک یکدرم با یک رطل روغن خیری وامثال آن در سه رطل آب بجوشانند تا آب سوخته
روغن بماند پس صاف نموده چهار مثقال لادن در وحل کنند واستعمال نمایند * دوای دیکر که بغایت قوی است جهت
دراز کردن موی وسیاه نمودن آن ومنع تشقق وساقط شدن بسیار موثر است * صنعت آن امله سی عدد مازو ده عدد پوست هلیله
ده جزو تخم مورد ده جزو در هشت رطل شراب بعد از نیمکوب کردن وخیسانیدن بجوشانند تا بسه رطل رسد پس او را صاف
نموده بر روی این ادویه بریزند برک مورد سه جزو تخم چغندر دو جزو حنا ده جزو پرسیاوشان ده جزو سعد پنج جزو کندر پنج جزو
تخم کتان ده جزو بوداده پس سه شبانروز بکذارند وبعد از ان بجوشانند تا ثلث بسوزد انکاه صاف نموده با صد مثقال روغن
کنجد بآتش ملایم بجوشانند تا روغن بماند * نسخهٔ دیکر که موی را برویاند ودراز کند واز ریختن نکاهدارد * صنعت آن
بطون ارنب قضیب کاو نر خشک کرده هر دو را بسوزانند سم سوختهٔ الاغ شاخ کاومیش محرق بالسویه با پیه خرس ضماد نمایند
واکر پیه خرس بهم نرسد با روغن کنجد استعمال نمایند وهرکاه مجموع اجزا متعذر باشد بعض نیز کافی است * ادویهٔ که
منع روئیدن موی کند از انجمله طلا کردن پیه تازهٔ افعی است که تخلف نمیکند وبدستور مالیدن مغز سر کوسفند وآهک موی را
ساقط میکند ودیکر نمیرویاند وبدستور اکر موی را قلع کرده بمالند وطلا کردن تخم مورچه وبزر البنج وبزر قطونا وشب یمانی
وافیون با سرکهٔ مصعد بعد از کندن موی وبدستور بعد نتف موی آهک را در سرکه طبخ نموده بمالند وبدستور خون سنک پشت
وقدید وزغ وخون زلوئی که در ظرف قلعی خشک نموده باشند وهمچنین چون زبد البحر را با ترشی ترنج بعد از قلع موی بمالند
ونوشادر محلول بزهرهٔ کاو وبرک توت خشک با خون وطواط بغایت موثر است وخون خفاش ومغز سر وجکر او آزموده است
وقدما تصریح کرده اند که جند مسحوق با عسل در منع روئیدن موی بعد از قلع آن مجرب است وچون صمغ عرعر را با روغن
زیتون بعد از قلع موی بمالند اصلا موی نروید ومجرب دانسته اند واما انچه موی را مجعد وپیچیده کند ضماد برک چغندر
با مازو است وبدستور آب حلبه وبزر البنج ومرداسنک وسدر وآهک را همین اثر است وبدستور عفص وکزمازج وبرک سرو وحب
او ومرداسنک وکثیرا وآمله وکل سرخ وآهک آب ندیده از هریک نیم جزو با آب برک چغندر استعمال نمایند اما انچه
جعودت وپیچیدکی موی را زائل کند تدهین او است بروغن بنفشه وروغن کنجد ممزوج با آب وشستن آن بلعاب وطبیخ
برک کنجد وطبیخ ریشهٔ توت سیاه وسفید * ادویهٔ که موی را بسترد وبعضی از ان درباب ادهان مذکور است واین دوا قوی
الاثر است * صنعت آن آهک تازه در شش مثل آن آب تا سه روز کذاشته صاف نموده تجدید آهک سه بار کنند پس در آب
صاف کرده بقدر ثلث آن آهک زرنیخ اضافه نموده در آفتاب کذارند تا بحدیکه چون پر مرغ باو رسد بسترد پس استعمال
نمایند وهرکاه بکذارند تا منعقد وخشک کردد ودر حین احتیاج قدری از ان را در آب وامثال آن مانند آب برنج وشیر
آرد جو حل نموده طلا کنند وهرکاه خواهند که موی را رقیق کند از نوره وخاکستر چوب رز سازند وچون صبر اضافه کنند
باعث سرعت فعل آن میکردد وچون خواهند که بد بوی آن کم شود زعفران وسعد مخلوط نمایند وجهت رفع بد بوئی
بعد از تنویر بالخاصیة برک شفتالو عجیب الاثر است وبدستور کل خوشبو وبرک زرد وشاه سفرم مسحوق وحنا وکل سرخ
وسعد واذخر موثر است وچون یک کف بید انجیر را کوبیده داخل نوره کنند منع بردن موی مینماید * دواء نافع جهت آکله

وقروح خبیثه وچون فتیله نموده در مجرای بول گذارند سوزاک وقرحهٔ مثانه ومجرای بول را زائل کند * صنعت آن
صبر زرد نیم مثقال توتیای کرمانی مغسول یک مثقال ودو دانگ وسفیدآب قلعی یک مثقال گلنار فارسی گل ارمنی توتیای
هندی سوخته پوست کدوی سوخته کندر از هر یک نیم مثقال کوفته بحریر بیخته استعمال نمایند واگر از برای سوزاک
خواهند یکدانگ افیون اضافه نمایند وبا سفیدهٔ تخم مرغ خمیر کرده فتیله سازند واگر آکله در حلق باشد ادویه را سوده
درنی کرده در حلق نفوخ کنند وغرغره بآب بارتنگ قبل ازان نمایند واگر تلخی صبر آزار دهد صبر داخل نکنند وآب دهن
را بیندازند * دواء النار الافرنجیه یعنی آتشک را مفید است * صنعت آن فلفل اسود ده درم مرداسنگ یکدرم عروق الصباغین
یکدرم اجزا را کوفته بیخته بعسل مصفی مقوم سه وزن ادویه سرشته معجون سازند ودوازده حب بسازند ویک حب را بیندازند
ویازده حب را روزی یک حب بیاشامند واگر فائده حاصل نشود مرتبهٔ دیگر میل نمایند * دواء نافع برای بهق وبرص وقوبا
وخیلان وامثال آن * صنعت آن بگیرند دوائی که بهندی آنرا بابچی گویند یک استار طین مغره ربع استار وهر دو را با
معصور زنجبیل ترکه آنرا بهندی ادرک نامند وگوگرد زرد صافی که بهندی آمله سار گویند یک توله دو روز سحق بلیغ نمایند
وحبوب بسته در سایه خشک نمایند وعند الحاجة بآب مسطور سائیده طلا کنند ومکرر نمایند باذن الله تع شفا حاصل است
اگر علت قوی وفصل زمستان باشد پس سزاوار آن است که هفت یوم هر روز نه دانه از بابچی را فرو برند واگر حادث شود
در موی سر سفیدی سزاوار آن است که بکوبند بابچی را بسیار نرم وحل نمایند در روغن یا سیمن که بهندی چنبیلی گویند
یا بروغن رای بیل وچرب نمایند بآن سر را * دوای نافع جهت کپهٔ ارمنی که در اول حدوث آن نفع بخشد وبسیار اتفاق
افتاده که در اوائل حدوث در یکهفته به شده واز خواص این دوا آن است که بعد از حصول عافیت اثری وداغی از جراحت
باقی نمیماند ودر اواخر آزار دیرتر صحت حاصل میشود گاه باشد که بیست یوم ممتد شود * صنعت آن بول ایل را بقدر حاجت
در ظرف مس تازه قلعی کرده که رطوبت وکثافتی نداشته باشد نموده بر آتش بسیار ملایم مانند چراغ بجوشانند تا بنصف
رسد وپس از آتش برداشته در ظرف زجاجی غلیظ نمایند وبکار برند واگر خواهند اقلیمیای فضی پنج مثقال سفیدآب قلعی
دو مثقال ودوای اول را که بول ایل مطبوخ است یکصد درم در دیگ تازه قلعی بجوشانند تا بنصف رسد ودوای دوم را نرم
سائیده ودوای سوم را با آب برگ کشنیز تازه نرم صلایه نموده همه اجزا را با یکدیگر ممزوج کرده در ظرف زجاجی مضبوط نمایند
نهایت بتجربه رسیده که حاجت باجزای دیگر نیست واگر دوای اول را بکیفیتی که مذکور شد بجوشانند واستعمال نمایند
نافع وقوی است وطریقهٔ استعمال آنکه فادزهر معدنی را با آب کشنیز تازه سائیده بر کپه طلا نمایند ویک شبانروز بگذارند
وروز دیگر دوای مذکور را طلا نمایند وبرگ سبزی مانند برگ اسفناج یا عشقه وبالتهٔ نازکی بران گذارند که چرک کند
شبانروزی دو سه دفعه طلا را تجدید نمایند وطلای فادزهر در همان دفعهٔ اول ضرور است ودر دفعات دیگر احتیاج نیست
مگر آنکه وجع وسوزش شدید باشد که طلای مذکور در هر سه دفعه که طلای اصل را استعمال نمایند یکمرتبه استعمال کنند
اگر دوای مذکور در ظرفی که هست خشک شود با آب کشنیز سبز آنرا نرم نمایند که میعان بهم رساند که آب قراح در هیچ حال
استعمال ننمایند واگر آثار غلبهٔ دم ظهور داشته باشد فصد ویا حجامت ویا ارسال علق هر یک را مناسب که دانند در بین
بعمل آورند واین نسخه از اسرار مکتومه وادویهٔ مجربه است جناب نتیجة الافاضل آقا محمد صادق خلف علامهٔ دهر شیخ محمد جعفر
شیخ الاسلام سابق اصفهان بدان مطلع شده وخلق کثیری را بآن معالجه نموده * دوائیکه قطع رعاف نماید * صنعت آن

نشاسته گل ارمني کوفته پیخته با سرکه ممزوج کرده بر سر بمالند و پاها را در آب سرد بگذارند و نیز نشاسته و کچ را بر سر بمالند
و پاها را ریسمان پیچ نمایند و بستن و مالیدن انثیان و کشیدن موی زیر بغل نیز مفید است * دوائیکه ناخوش آید خمر
شارب آن * صنعت آن نان گندم نقي خالص را در خمر عنبي ثرید کرده چهار روز بگذارند و ناشتا بر شارب خمر بخورانند
ناخوش و کریه و منغص آید بر و خمر * و ایضا چون مقدار یک دانگ ذباب خشک در سایه را سحق نموده داخل شراب او نمایند
بخورانند منغص میدارد شراب را * دوائیکه رائحهٔ کریه دهان را زائل کرداند و خشبو سازد * بگیرند کشنیز خشک و سعد
و زرنباد و رازیانه و دارچیني هر یک اینها بتنهائي یا مجموع و بخایند نیکو و آب آن را فرو برند * دوائیکه بوی دهان
خوش کرداند و بخر را زائل سازد و فی الحقیقة این حب النکهة است * صنعت آن بگیرند سلیخه دارچیني نار مشک
هال فقاح اذخر بیخ سوسن آسمان جوني یعني ایرسا کبابهٔ چیني اشنه از هر یک یک درم و بکوبند و به پزند و با گلاب بسرشند
و حبوب سازند مانند فلفلی و ناشتا در زیر زبان بگذارند و آب آن را فرو برند * دوائیکه بوی دهان را بسیار کریه
کرداند بحدیکه کسی نزدیک او نتواند نشست * صنعت آن بگیرند بیخ الیق قثاء الحمار تخم سرمق طالیسفر نخود
سیاه حب القطن زرنباد استهٔ سنجد چوب محروث یعني بیخ انجدان بیخ نبق خشک که کنار است از هر یک یک مثقال
نرم کوفته پیخته با آب سرشته اقراص سازند و یک مثقال آن را در دهان نگاه دارند * دوائیکه چون عاشق استعمال نماید
دل او خوش شود و عشق از و زائل گردد * صنعت آن بادرنجبویه گاوزبان مروارید ناسفته مامیران مرماحوز مرزنجوش
صعتر فارسي چوب نی بسد از هر یک یک مثقال نرم کوفته پیخته با آب سیب شامي سرشته ناشتا یک مثقال بخورند * دوائیکه
چون استعمال نماید کسیکه در دل او عشق نباشد در دل او ایراث عشق و حزن مینماید و او را عاشق میسازد * صنعت آن
طالیسفر بستان افروز بزر نمام بزر کشوث بهمن سرخ تخم فنجنکشت فراسیون فاوانیا قیصوم کندس از هر یک یک مثقال نر
کوفته بحریر پیخته با آب برگ خبازي تازه سرشته اقراص سازند و در سایه خشک نمایند و نیم مثقال آنرا سائیده بنوشند
* دوائیکه چون استعمال نماید مرد نزد مجامعت زن نتواند صبر نماید بدون آن و خوش دارد معاودت آنرا * صنعت آن
سکبینج مقل الیهود شب محرق شیح محرق رازیانهٔ محرق کعب خنزیر محرق از هر یک یک مثقال نرم کوفته با آب رازیانه بر
سرشته بنحویکه اندک رقیق باشد و با حلیل بمالد و بگذارد تا خشک شود و مجامعت نماید هر ماه یکمرتبه چنین کند و مالیدن شیر
زنجبیل مربا نیز این اثر دارد * دوائیکه چون زن استعمال نماید مرد از آن ناخوش گردد چه جای مجامعت * صنعت آن
اسفیداج رصاص مامیران دندان نمر محرق یعني پلنگ زهرهٔ خرس خشک فضلهٔ کبوتر اشنان سبز محرق مجموعی یا هر یک از این
ادویه که خواهد نرم سوده بخود بردارد * دوای نافع از برای بواسیر دامیه که از دانهای آن چرک جاري باشد * صنعت آن
لسان العصافیر تلخ مرمکي از هر یک یک مثقال کوفته پیخته با دوغ بیاشامند و غذا نیز دوغ با چلاو بی نمک و بی روغن باشد
و گوشت و نان بی نمک و روغن مضایقه نیست و زیاده و کم نمودن مقدار دوا منوط برای طبیب است و اگر مریض صغیر
یا ضعیف المزاج باشد بحسب آن وزن دوا را کم نمایند و اگر کبیر و قوي المزاج باشد وزن آنرا زیاده نمایند باذن الله تعالی
نافع است * دواء الاسقیل و دواء المسبت و دواء المسکن وجع اذن و دواء قرص انبرباریس و دواء الانزروت و دواء الانعجه
و دواء البسباسه و دواء البصل و دواء البنفسج و دواء التربد و دواء الترنجبین و دواء التمر و دواء الجنطیانا و دواء الدارچیني
و دواء الرمان و دواء الکرکم و دواء الزیبق و دواء السنه و دواء السورنجان و دواء الفاوانیا و دواء القرطم و دواء القسط و دواء

القنبيل ودواء الكادي الافرنجي ودواء الكبريت ودواء الكمون ودواء الملك ودواء المازريون هريك دروهم خودمذ لورشد
ميشود انشاء الله تع * باب الدال مع الهاء * فصل دربيان ادهان مفرده ومركبه * بدانكه شيخ داؤد انطاكي گفته له
ادهان ازتراكيب قديمه است وبعضى گفته اند كه ادهان از استخراج ابقراط است ودريده شده انچه دلالت دارد برانكه استخراج
ادهان قبل ازابقراط بوده بجهت آنكه درجامع تركيب آورده كه فيثاغورس فرا گرفته ازفستق روغن وبازهرة كلنك استخراج
بآن سعوط نموده وكاهى تدهين بروغن فستقي مى نمود ودروقت رياضت وبعضى گفته اند كه اول كسيكه استخراج دهن نمود
بقراط است ميفرمايند كه انچه ازبعضى احاديث بوضوح مى پيوندد آن است كه استخراج ادهان قبل ازينها عمده شده چه
بقراط وفيثاغورس وابقراط ازشاگردان بواسطهٔ حضرت داؤد سليمان على نبينا وعم ميباشند ودرحديث است له حضرت
ابراهيم على نبينا وعم چون بامر الهي حضرت اسمعيل عم ومادرش هاجره را نزد بيت الله الحرام آورد وهردو را آنجا گذاشته
خود بشام رفت وبعدازمدت مديد كه حضرت اسمعيل عم زنى را به نكاح خود درآورده بود حضرت ابراهيم عم ازبراى
زيارت بيت الله الحرام ودديدن فرزند خود بمكه آمد اتفاقا دران وقت حضرت اسمعيل عم بشكار رفته بود ازرمين حرم
بيرون حضرت ابراهيم عم ازمنكوحهٔ آن پرسيد كجا است اسمعيل جواب داد له نمى دانم پس حضرت ابراهيم عم بمنكوحه
وى گفتند كه هرگاه اسمعيل بيايد خواهي باو گفت كه آستانهٔ خانهٔ توكج است آنرا بدل خواهي كرد وخود مراجعت بشام نمودند
چون حضرت اسمعيل عم مراجعت بخانه نمودند اززوجهٔ خود پرسيدند كه عجائب رائحه بمشام من ميرسد كسى اينجا آمده
بود زوجه اش گفت مرد پيرى آمده بود وسوال ووصيت به بدل كردن آستانهٔ خانهٔ را باوى گفت آنحضرت عم زوجهٔ خود را
مطلقه ساخت واختيار زوجهٔ ديگر نمود بازبعدازمدتى حضرت ابراهيم عم ازسارهٔ زن خود رخصت شدند كه بزيارت بيت الله
الحرام روند هاجره رخصت داد بشرط آنكه درمكه از مركب فرود نيايند وبرمركب زيارت كرده مراجعت نمايند چون آنحضرت
بمكهٔ معظمه رسيدند وعمره بجا آورده محل كوديدند ازمنكوحهٔ حضرت اسمعيل عم پرسيدند كه كجاست شوهرتو گفت بشكار
رفته ونزديك است آمدن وى پس آنحضرت را تكليف بفرود آمدن نمود گفتند كه من وعده كرده ام ازمركب پياده نشوم پسر
زوجهٔ حضرت اسمعيل عم رفته ازكوهيكه متصل بمكهٔ معظمه است سنگى آورد وبابراهيم عم گفت كه يك پارا برين سنگ گذارند
ويكى برگاب باشد تامن موى مبارك را شانه كنم پس رفته آرد را خمير كرد وشانه وروغن خوشبو آورده گيسوى مبارك
مبارك را شانه كرد وروغنى ماليد پس رفته بزودى نان را پخته آورد ازبراى ضيافت آن حضرت پس آن حضرت نان
را گرفتند وبمنكوحهٔ حضرت اسمعيل عم گفتند كه چون اسمعيل آيد بگوكه استانهٔ خانهٔ تو خوب است محافظت آن نمائي
سنگى كه آورده بود وحضرت ابراهيم عم پاى مبارك بران نهادند اثر پاى مبارك بران ماند وان مقام ابراهيم است
كه زيارت كرده ميشود وچون حضرت اسمعيل عم مراجعت نمودند زوجهٔ ايشان انچه گذشته بود نقل كرد آن حضرت
بزوجه خود گفتند از پدر بزرگوار من است وپيغمبر عظيم الشان است ووصيت نموده مرا محافظت تو پس ازان زن جد
حضرت سيد ما محمد مصطفى صلعم متولد شدند پس ازين حديث رسيد كه رسم استخراج روغن مقدم ابقراط وفيثاغورس وسقراط
است وبالجمله ادهان ميباشند كثير المنافع بعضى ازانها محلل وبعضى جالي آثار ومنعم وبعضى مقوي اعضا وغير اينها
ازخواص كثيره كه به تفصيل هريك درجاى خود ذكر يافت وميبايد ان شاء الله تعالى وخواص آنها اقوى والطف ازاصل آنها
است وانچه جمعى ازاطبا گفته اند كه نيست مارا ازمعاجين چيزيكه زيادة كرد نفع آن چون زيادة ماند سواى ادهان وحدها

تا شصت سال امت شاید این سخن کلیه نباشد بلکه مخصوص باشد به بعض ادهان مانند دهن حب البان و کفوی که غلاء
شکوفهٔ خرما است که دیر فاسد میکردند و ادهان را که ازینها ترتیب دهند دیر فاسد و متکرج میکردند و اما ادهان بزر
وجبوب ولبوب خود بزودی فاسد و متکرج میکردند و این خود ظاهر است * اما دستور اتخاذ ادهان مفرده * پس بدانکه
مزاج آن است که انچه بزور است آنها را کوبیده قدری آب گرم بران پاشیده بفشارند نشردن قوی تا دهن ان مستخرج
گردد ولیکن باید که بسیار نرم نکوبند و بسیار آب هم بران نپاشند و انچه از ورق و اغصان و ازهار خشک باشد باید که باریک
وصاف نموده پس یک شبانروز در آب خالص شش وزن آن بخیسانند پس با آتش ملایم بجوشانند تا بربع رسد و لیکن در حین
طبخ احتیاط نمایند که بخار آن بیرون نرود و بعد سرد شدن و رفع ابخره سر دیگ را باز کرده نیکو بمالند و فشرده صاف
کرده باهم وزن آب صافی کرده آن روغن کنجد تازه یا زیت یا هر روغنی که خواهند داخل کرده با آتش ملایم بجوشانند تا آب
رفته روغن بماند لیکن احتیاط نمایند که نسوزد و رمقی ماندن از آب در آن بهتر است از سوختن آن و انچه از کلهای تازه
و مانند آن گیرند بهتر است که کوبیده و آب آنرا گرفته باهم وزن آن روغن مناسب بدستور بجوشانند تا روغن بماند و یا آنکه
کلها را در روغن انداخته در آفتاب گذارند و هفته یکمرتبه صاف نموده کلها را تازه نمایند تا سه هفته و هرچند زیاده تجدید نمایند
اقوی میکرد و این را دهن خام مینامند و در خواص ضعیف تر از اول میدانند و طریق استخراج روغن گندم و نخود و اسپند
و انجره و امثال آنها آن است که خیسانیده در قرع معکوس استخراج نمایند و طریق استخراج دهن مالکنکنی و امثال آن
آنست که کوبیده در دیگی تا نصفه آب کرده پارچهٔ کرپاسی بر سر آن بسته آنرا بران بپاشند و بالای آن سرپوش گذارند
و در زیر دیگ آتش کنند بعد از دو سه ساعت سر دیگ را باز نموده آنرا با پارچه بفشارند تا دهن آن مستخرج شود
* و نوعدیگر که دستور فرنگ و اهل صنعت بیشتر است آن است که انچه خواهند که دهن ازان اخذ نمایند در شراب یا آب
واندک نمک یک شبانروز خیسانیده پس بقرع و انبیق دهن ازان استخراج نموده پس مائیت را از دهن جدا نموده
بکار می برند و اگر خواهند ملوحت را نیز شسته آنرا جدا مینمایند و دستور اخذ اکثر ادهان در ذیل ادویهٔ مفردهٔ آنها با خواص
و منافع ذکر یافت و میباید ان شاء الله تع و باید که ادویهٔ که روغن ازانها اخذ مینمایند جید و تازه و خالص باشند و لهذا
فاسد و متکرج و مغشوش و مشوب نباشند و چون خواهند ادهانیکه سیاه رنگ بود و بوی و دوغیوه داشته باشد سفید کنند
آن است که حکیم میرمحمد مؤمن رح در تحفه نوشته اند که بدستور سفید نمودن روغنها بجهت طیوف و نحوه آنست که
در هر رطلی ازان روغن مثل آن آب و یک اوقیه مغز کرد کان و نیم اوقیه نمک که باهم سائیده باشند اضافه نموده بجوشانند
تا آب بنصفه رسد پس سرد کرده روغن را از آب جدا کنند و همچنین باز بجوشانند و صاف نمایند تا سفید گردد * فصل در بیان
نسخ ادهان مفرده * دهن الاقحوان از روغن بابونه کرم تر است و استرخا و فالج و لقوه را مفید و محلل اورام صلبه و مد
بول و حیض بود * صنعت آن کل اقحوان هر قدر که خواهند در شیشهٔ کنند و بوزن آن روغن کنجد تازه بران ریزند و در آفتاب
گذارند تا چهل روز و هفتهٔ یکمرتبه فشرده تجدید کل نمایند و یا آنکه کوبیده آب آنرا گرفته بوزن آن روغن کنجد داخل نموده
با آتش ملایم طبخ دهند تا آب رفته روغن بماند لیکن ملاحظه نمایند که نسوزد و اگر کل تازه نباشد یک وزن خشک آنرا با پنج
وزن آب یک شبانروز بخیسانند پس با آتش ملایم طبخ دهند تا ربع بماند پس مالیده صاف نموده بوزن آن روغن کنجد داخل نموده
با آتش ملایم طبخ دهند تا روغنی بماند * دهن زهرالبابونج کرم و خشک و محلل بلاجذب اورام ریاح بارده و امراض باردهٔ

را مفید و مسکن اوجاع و مجفف است * صنعت آن بگیرند گل بابونهٔ تازه و بدستور دهن اقحوان ترتیب دهند هر قسم که خواهند
در بعض افعال خام اقوی است و در بعض مطبوخ * دهن البابونج صغیر به نسخهٔ حکیم صالح خان خال مرحوم مغفور * صنعت آن
بگیرند بابونهٔ تازهٔ سبز سه رطل و نرم بکوبند و در ده رطل آب بجوشانند تا دو رطل بماند پس مالیده بفشارند و صافی
نموده شش رطل روغن کنجد تازه داخل نموده بآتش ملایم طبخ دهند تا روغن بماند و از گیاه اقحوان تازهٔ سبز نیز بدین
قسم ترتیب میدهند و اگر تازه نباشد از خشک بابونه یا اقحوان نیز ترتیب دهند * دهن البادنجان که بهندی بیکن گویند و روغن
آن را بیکن کاتیل جهت رفع درد گوش و بواسیر بی عدیل است * صنعت آن بگیرند بادنجان زرد رسیدهٔ پختهٔ زرد شده
در درخت و جوفش را خالی نموده روغن تخم کدو در آن پر کرده سرش را بسته بگل حکمت گرفته در تنور گرم یا فرن یا اجاق
گرم بزیر خاکستر پخته پس برآورده روغن را از آن استخراج نمایند و نیم گرم در گوش چکانند و چون اقماع و گلش را سود
اضافه نمایند جهت بواسیر بی عدیل است * دهن البادنجان بنوعدیگر گویند تدهین بآن برص را در مدت یک سال برنگ
بدن میدارد و ثآلیل را مجرب است خصوصا چون شب ثفل آنرا بران بندند و روز بدان تدهین نمایند * صنعت آن
بگیرند بادنجان را و بکوبند و آب آنرا افشرده با وزن آن روغن کنجد بآتش ملایم یا در قدر مضاعف طبخ دهند تا روغن بماند
و اگر بجای روغن زیت روغن بزرکتان کنند جهت شقاق و ورم صلب و دفع فساد اطراف یعنی دست و پا که از برد عارض شده باشد
بغایت موثر است * دهن الباشق جهت عرق النسا و مفاصل و اعیا و تعب نافع * صنعت آن بگیرند باشق جوان که بفارسی باشه
نامند و با پر و جمیع اجزا زنده در آب جوشان بیندازند و به پزند تا مهرا شود پس صاف نموده با هموزن آن روغن زیت
بآتش ملایم بجوشانند تا روغن بماند پس بدان تدهین نمایند و این دهن نافع است فالج و لقوه و استرخا را * دهن البادروج
که لغت نبطی است و بعربی جوک و بفارسی ریحان کوهی و بهندی بابری و بلغتی تلسی جنگلی نامند گرم و خشک و تند
جالی و تدهین بدان جهت مواد بارده و تحلیل رطوبات و تقویت اعصاب و آشامیدن نیم اوقیه از آن با آب گرم جهت
اخراج کرم معده نافع * صنعت آن بگیرند آب برگ تازهٔ آن و با هم وزن آن روغن زیتون بدستور مرتب نمایند * دهن بزر
الحلبه گرم و خشک و تند و محلل و ملین صلابات و ملطف و منضج دبیله و بجهت رفع نخالهٔ روی و موی و قرحهٔ رخساره و با مو
جهت شقاق و با ادویهٔ کلف جهت جلای بشره موثر * صنعت آن بگیرند بزر آنرا هر قدر که خواهند و جوکوب نموده با پنج وزن
آب بآتش ملایم طبخ دهند تا بربع رسد صاف نموده با هم وزن آن روغن کنجد مرتب نمایند * دهن بزر الخیار سرد و تر است
جهت امراض حاره و خشکی دماغ نافع * صنعت آن بگیرند بزر خیار هر قدر که خواهند و مقشر نموده کوفته اندک آب گرم بران
پاشیده فشار داده دهن از آن استخراج نمایند * دهن بزر شلجم جهت دفع ریاح و رفع اعیا و تقویت آلات تناسل شربا و تدهینا
مفید * صنعت آن مانند دهن بزر حلبه است * دهن بزر الکتان که بفارسی بزرک و بهندی السی نامند گرم و تر جهت قوت
و جراحات اعضای ظاهری و باطنی و قروح امعا و تسکین اوجاع فواد تدهینا و حقنة مفید و چون با سرکه طبخ دهند جهت قولنج
انسان و دواب نافع و مضعف باه و باصره و مصلحش سکنجبین است * صنعت آن بکوبند آن را و آب گرم بران پاشیده فشرده
دهن را از آن اخذ نمایند * دهن بزر الانجره جهت تقویت باه و اوجاع مفاصل و عرق النسا و وجع ورک و نقرس بلغمی تدهینا
و شربا نافع و گرم و خشک است در سوم * صنعت آن بگیرند تخم انجره هر قدر که خواهند و نیم کوفته در اندک آب خیسانیده
در قرع مطین بطریق تنکیس مقطر نمایند و یا اندک نمک داخل کرده به قرع و انبیق مقطر نمایند پس ملوحت و مائیت

ازان جدا نمایند وبکار برند واین هردو قسم بسیار قوی است ویا آنکه کوبیده در پنج وزن آب طبخ دهند تا بربع رسد پس
مالیده صاف نموده با نیم وزن آن یا برابر روغن کنجد تازه بجوشانند تا روغن بماند * دهن البهرامج که خلاف بلخی و بفارسی
بید مشک نامند سرد وتر مقوی قلب ودماغ حار است وصداع گرم را مفید * صنعت آن مانند دهن بنفشهٔ بادام است که
بادام مقشر را با گل بید مشک مکرر پرورده کوبیده اندک آب گرم بران پاشیده فشرده استخراج نمایند وتازه بتازه این
بسیار خوشبو است * نوعی دیگر بگیرند عطر صندل تازه را ودر اندرون کاسهٔ پاکی بمالند وکاسه را بر روی بید مشک معکوس
بگذارند بطوریکه دوده از چراغ میگیرند که قدر معتدی بید مشک در زیر کاسه باشد وهمچنین هر روز تجدید نمایند تا
آنکه عطر صندل آلوده باندرون کاسه بوی بید مشک را خوب اخذ نماید وبسیار خوشبو گردد پس آن عطر را جمع نموده در
شیشهٔ محفوظ نگاهدارند وباز در اندرون کاسه عطر صندل بمالند وبدستور عمل نمایند تا قدری معتد جمع گردد وا
بسیار خواهند در کاسهای متعدده بمالند واین فی الحقیقة عطر آن است وعند الحاجت استعمال نمایند ونیز از بادام پرورده
در بید مشک نقل ولوز وباقلا مرتب مینمایند واز پستهٔ پرورده بید مشک نیز بدستور * دهن ثمرة التناج غلیظ وخوشبو
معتدل ومقوی بدن وجهت دراز کردن موی بغایت مفید * صنعت آن مانند بزر حلبه است * دهن الجوز که عبارت از دهن
مغز گردکان است گرم وخشک در دوم با رطوبت فضلیه جهت رفع تشنج بارد یابس وقوبای اطفال رغانغرایا ونمله والتواء
عصب وداء الثعلب وورم پستان وتحلیل اورام وتسکین درد اعضا وآکله ونواصیر وتشنج امتلائی واوجاع بارده وفالج ولقوه
ورفع قمل تدهینا نافع وآشامیدن سه درهم آن تا یک هفته جهت درد ورک وامزجهٔ بارده وسعوط آن جهت لقوه ورعشه وفالج
وتشنج امتلائی وبدل آن دهن السداب است وبهترین مصلحات بلاد راست * صنعت آن مانند دهن بزر الخیار است ودهن
اللوز وگویند چون در فصل خزان مازو را در روغن زیتون بجوشانند بحدیکه سیاه گردد وصاف نموده در شیشهٔ کرده
درخت گردکان را حفر نموده ریشهٔ قوی از ریشهای آن را بریده طرف متصل به درخت را در آن شیشه کنند بحدیکه بته شیشه
نرسد ودر روغن باشد پس اطراف دهن آنرا خوب بند نمایند وبخاک بپوشند ونگاهدارند تا زمانیکه آن درخت بثمر آید
پس شیشه را برآورند در آن چیزی سیاه شبیه بمرکب خواهد بود وآن خضابی بسیار نیکو است ومدتها اثر آن میماند
احتیاج بمالیدن بر مو نیست بلکه بمحض تر کردن شانه بدان وبر مو کشیدن سیاه میگرداند وچون قبل از برآمدن مو در
حمام بر انثیین بمالند مانع روئیدن مو گردد وکندی مجرب دانسته * دهن حب البان که بهندی بکاین نامند جالی ومحلل
وجهت درد گوش ودوی وطنین ورفع ثآلیل وشقاق مزمن که از سردی عارض شده باشد ونرم کردن عصب ودرد دندان واوجاع بارده
وفالج وامثال آن وتحلیل ورم جگر وسپرز وبواسیر وبا مصطکی جهت قی بلغمی وبا عنبر جهت نزلات بارده وسردی دماغ وجرب
حکه وتقشر جلد وقلع آثار قروح نافع وآشامیدن یک مثقال آن با آب وعسل مهیج قی ومسهل وبا آب وسرکه جهت تنقیهٔ جگر وسپرز
وپنج درم آن مسهل رطوبات رقیقه ومضر معده ومصلحش انیسون است وچون داخل طیوب کنند متکرج نمیشود * صنعت آن
مانند بزر الخیار است * دهن حب الخروع بفارسی بید انجیر وبهندی ارند نامند مسهل بلغم واخلاط غلیظه وفجهٔ نیه واعصاب
را از رطوبات پاک کند وتقویت بخشد شربا با شیر تازه دوشیده یا ادویهٔ مناسبهٔ دیگر از مطبوخات وغیرها ومقدار شربت آن
از یک درم تا چهار درم وتدهین بدان جهت امراض عصبانی ودماغی واوجاع مفاصل نافع واین گرم وخشک در سوم است
* صنعت آن بگیرند تخم بید انجیر را واندک بریان نموده مقشر نمایند وکوبیده در آب طبخ دهند تا اینکه دهنیت آن تمام

درآب آید وکف برسر آورد وآن کف را لحظه بلحظه برداشته در ظرفی نگاهدارند تا دیگر کف نیاورد پس آن کف را در قدر مضاعف
یا بآتش بسیار ملایم بجوشانند تا مائیت آن رفته روغن بماند که دهن این همان است واگر در شیشهٔ کرده در آفتاب گذارند
تا آنکه مائیت وبوی آن زائل گردد بهتر است وحکیم میر محمد مؤمن فرموده که دهن آن گرم تر ولطیف تر است از زیتون ومقی
ودو مثقال آن جهت تسکین وجع الفواد بارد وباماء الاصول محلل بلغم لزج از اعضای بعیده وشدید النفوذ وطلای آن جهت
تلیین صلابات وتشنج وانضمام فم رحم وانقلاب آن وجرب متقرح وقروح رطبهٔ سر وورم معده ورفع آثار کبودی جلد ودرد
گوش وبازبد البحر جهت داء الثعلب وبآب کندنا جهت بواسیر شربا وطلاء وجوشانیدهٔ آن باسلخ الحیه وخردل وتدهین بآن
جهت دواء الحیه واقسام قوبا وکزاز وکلف بی عدیل ابن زکریا گفته هرگاه در علتی روغن بید انجیر خورانند باید که بر تارک
سر او روغن بنفشه بادام بمالند تا سر او را تر دارد ومنع بخارات از ان نماید وبدل آن دهن الفجل است * دهن حب المحلب
کزاز وفالج ورعشه واوجاع مفاصل وضربه وسقطه وجبر کسر واورام شربا وتدهینا وطلاء مفید وگرم وخشک در دوم است
* صنعت آن مانند حب البان است ومرکب آن باسداب ومصطکی وقسط که بدستور کوبیده در آب شش وزن آن بخیسانند
پس بجوشانند تا بربع رسد صاف نموده بوزن آن روغن کنجد تازه داخل نموده مرتب نمایند وبکار برند * دهن الحرمل
ثقل سامعه ودوی وطنین وتفتیح سدهٔ دماغی وفالج ولقوه وصرع ورعشه ورياح اعصاب وعرق النسا ودرد کمر وبرودت گرده
وسستی آلات تناسل وتحریک باه قطورا وشربا وتدهینا وحقنة نافع وآن گرم در سوم ودر دوم خشک است * صنعت آن بگیرند
بزر حرمل هر قدر که خواهند وبکوبند وباشش وزن آب بخیسانند وباد ووزن آن آب برگ ترب بجوشانند تا بربع رسد
مالیده صاف نموده باهم وزن آن روغن کنجد تازه مرتب نمایند واگر در قرع مطین بدین قسم که اندک خیسانیده در قرع
نموده بطریق تنکیس مقطر نمایند میگردد اقوی * دهن الحمص این دهن را از اسرار مکتومه شمرده اند ودر تقویت باه بینظیر
است در سوم گرم وخشک وتند وباقوت نفاذه وچون باعسل ویامعاجین باهیه طبخ دهند منافع آن را تحدید نتوان کرد وچون
باشونیز استخراج نمایند در جمیع اوجاع بارده بنهایت موثر واخراج روغن آن بانواع است وبهترین آنها در قرع مطین
بطریق تنکیس است * دهن الحنطه جهت قوبا خصوصا قوبای حدیث اطفال وغیر اطفال وسعفه وحزاز وکلف نافع * صنعت آن
مانند دهن الحمص است * دهن الحنظل گرم در چهارم وخشک در سوم مسهل قوی وقطور آن جهت درد گوش ومالیدن
آن بر دندان جهت آسانی کندن آن وسعوط آن مفتح سدهٔ دماغی وطلای آن جهت رفع آثار یرقان ونیکو کردن رنگ رخسار
مفید * صنعت آن بگیرند شحم هر قدر که خواهند وباشش وزن آن آب بخیسانند وبجوشانند تا بربع رسد مالیده صاف نموده
باهم وزن آن روغن زیتون مرتب نمایند ودر شیشه نگاهداشته عند الحاجت بکار برند * دهن الخراطین که در هندی کیچوه
نامند گرم در دوم وتر در اول جهت اکثر امراض عصبانی ودماغی مانند فالج ولقوه واسترخا واوجاع مفاصل وورک وعرق النسا
ونقرس وسستی آلات تناسل وضعف باه طلاء وتدهینا وشربا مفید * صنعت آن بگیرند خراطین هر قدر که خواهند وبآب
شسته در روغن کنجد تازه یا زیت دو وزن آن انداخته بآتش ملایم طبخ دهند تا سوخته وسیاه گردد پس صاف نموده بکار برند
* دهن الخراطین نوع دیگر که بواسیر را نافع است * صنعت آن بگیرند پنجاه عدد خراطین را ودر روغن کنجد بدستور بریان
نمایند پس صاف نموده روغن را با قدری موم خالص بگدازند وده درم دنبالهٔ بادنجان نرم کوبیده بدان بیامیزند وبر
مقعده طلا نمایند وجهت قطع خون آن با اندک مازو کوبیده استعمال نمایند * دهن الخراطین نوع دیگر از ان هر دو اقوی

* صنعت آن بگیرند خراطین را و پاک کرده مقدار یکصد درم و روغن زیتون یکصد درم و شراب کشمش پنجاه مثقال بران ریخته
در دیگ سنگی کرده بآتش ملایم بجوشانند تا شراب برود و باعتقاد داعی اگر بدل شراب عرق مخلصه یا عرق اذخر یا عرق بابونه
کنند انفع است و از برای اوجاع مفاصل و ضرب رسیده نیز مفید است بدین قسم که آن عضو را بدین روغن چرب نمایند و پوست
بره که تازه کنده باشند بروغن مذکور چرب کرده گرما گرم بران ببندند و از هوا اجتناب نمایند و اگر این روغن را با روغن جوز بوا
و روغن الیفاقوس از هر یک دو مثقال ممزوج کرده بمالند انفع است * دهن الخردل که بهندی رائی نامند بغایت لطیف و محلل
طلای آن جهت درد دندان و اختناق رحم و تپهای مزمن و تحلیل اورام گوش و سائر اورام صلبه و تفتیح سدهٔ عصب و نسیان و فالج
و استرخاء و درد معدهٔ بارد و ثقل سامعه طلاء و شربا و قطورا نافع و در سوم گرم و خشک * صنعت آن بگیرند تخم خردل هر قدر که
بخواهند و بکوبند و آب گرم اندک بران بپاشند و فشرده دهن آنرا اخذ نمایند * دهن الخس جهت ترطیب دماغ و تنویم و مالیخولیا
صرع یبسی و تحلیل صلابات و منع مستی مفید و بارد رطب و مخدر است * صنعت آن مانند دهن الحسک است * و دهن بزران از آن
اقوی * و صنعت آن مانند بزر الخیار است * دهن الخفاش عرق النسا و درد مفاصل و فالج و رعشه و لقوه و درد کمر و زانو
نقرس را بغایت نافع و قطورا اندک آن در احلیل کشایندهٔ احتباس بول است گرم و خشک در سوم و خشکی آن بر حرارت غالب
* صنعت آن بگیرند یک عدد خفاش بزرگ فربه را و در روغن زنبق یا خیری بجوشانند تا مهرا شود پس صاف نموده در شیشه
نگاه دارند و عند الحاجت بکار برند * دهن الخیری گرم و خشک و بغایت محلل و مدر حیض و مخرج جنین و جهت تفتیح سدهٔ
دماغی و وجع مفاصل و ورم رحم شربا و قطورا و طلاء و حمولا مفید و با عاقرقرحا و تخم انجره جهت تقویت باه بر کمر مالیدن
نافع * صنعت آن آنست که گل آن را گرفته با روغن کنجد به ترتیب مذکور در روغن بابونه مرتب نمایند * دهن دار شیشعان
گرم و خشک در آخر دوم بسیار خوشبو و خوردن نیم اوقیه از آن با شراب زردک یا میبه جهت تقویت فم معده و رفع اسهال
و حقنهٔ آن با ادویهٔ حابسه جهت رفع اسهال رطوبی و طلای آن جهت نقرس و فالج و لقوه و شقیقه و سدهٔ دماغی و تقویت پردهای
دماغ و سائر امراض دماغ و عصبانی و تحلیل اورام و تقویت و تحریک باه مفید * صنعت آن بگیرند شکوفهٔ دار شیشعان را و با مغز
بادام مقشر بدستور بنفشهٔ بادام پرورده روغن بگیرند * دهن الدفلی که بفارسی خرزهره و بهندی کنیر نامند گرم و خشک
در آخر سوم جهت فرطه که مقدمهٔ کچلی است و جرب و حکه و برص نافع و از مجربات شمرده اند و یکدرهم آن کشنده است بخناق
و مصلح آن عسل است * صنعت آن بگیرند برگ و گل آن را و گل نوع سفید آن اقوی از سرخ است و با آب پخته بدستور روغن کنجد
داخل کرده مرتب نمایند و یا در روغن کنجد انداخته در آفتاب گذارند تا چهل یوم * دهن الرازقی گرم تر از روغن زنبق و سوسن
است درد اعصاب و استرخا را نافع است * صنعت آن آن است که بگیرند گل آن را و در روغن در شیشه مکرر پرورده استعمال
نمایند * نوع دیگر آنکه کنجد مقشر سفید را در گل آن پرورده نمایند آن مقدار که رنگ کنجد سرخ تیره گردد پس از آن دهن
اخذ نمایند و گویند رازقی رای بیل است و بهندی موتیه نیز نامند * دهن الرخمه منقول از ارسطاطالیس جذام را نافع و مجرب
است * صنعت آن بگیرند رخمه که مردار خوار است و خفه کرده بآب بپزند تا مهرا گردد پس صاف نموده چهار قسط روغن زیتون
بران ریخته بآتش ملایم بجوشانند تا روغن بماند پس در شیشهٔ نگاه داشته عند الحاجت بکار برند * دهن الریحان فالج
و لقوه و استرخا و تشنج امتلائی و اوجاع مفاصل و درد زانو را نافع است * صنعت آن بگیرند از آب برگ تازهٔ آن دو جزو تا چهار
جزو و با یک جزو روغن کنجد مرتب نمایند بدین نوع که اندک اندک برگ ریحان را در روغن بریزند و طبخ دهند تا تمام

آب ریحان برود وروغن بماند ونسوزد ویا آنکه برگ آن راد رآب بجوشانند تاقوت آن تمام درآب بوآید پس بمالند
بفشارند وصاف کنند وبا هم وزن آن روغن کنجد مرتب نمایند ویا آنکه دروغن کنجد تازه اندازند ودرآفتاب کذارند تا
چهل روزدربین سه مرتبه تجدید نمایند * دهن الزرنیخ جرب وقوبارتروح خبیثه راطلاء مفید زدرنهایت کرمي وخشکي
است * صنعت آن زرنیخ زرد ورقي یك جزو روغن کنجد تازه دردیك سفالي بجوشانند بدین قسم که اول روغن را باتش
ملایم بجوشانند تاسرخ کردد پس زرنیخ را نرم سوده اندك اندك بران ریزند وباکفچهٔ چوبي برهم زنند تارنك آن طاوسي
کردد وآتش دروغن درکیرد پس بزودي سردیك رابپوشند تا آتش خاموش کردد پس سرآن رابازنمایند تابازآتش
دران درکیرد وهمچنین تاچهار پنج مرتبه پس صاف نموده درشیشهٔ نکاهدارند وعند الحاجت برجرب وقوبا وبرص وبهق
مالیده آن عضورا ساعتی درآفتاب بدارند پس بشویند وهمچنین بدفعات چند مرتبه تازائل کردد * دهن الزبق دردو
کرم ودراول خشك وملطف ومقوي اعضا وپنجدرم آن مسهل خلط مراري ومدر بول وتمریخ بدان جهت رفع قشعریره
مردي دماغ واعصاب واعضای تناسل نافع وبدل آن درهمه افعال روغن ایرسا است ودرغیر اسهال روغن نرکس
* صنعت آن مانند دهن ورد است که کل آنرا تاچهل روز بار وغن کنجد درآفتاب ترتیب دهند وتبدیل نمایند * دهن الزیت
زیت عذب نیز نامند وبفارسي روغن زیتون وآن روغنی است که اززیتون رسیده کیرند مغشوش وغیرمغشوش میباشد علامت
غیرمغشوش آن آن است که مربع الانتشار برسطح بدن باشد واجزای آن ازیکدیکر منقطع نکردد بخلاف مغشوش واین د
دوم کرم ویابیوست وقبض وقول برورطوبت آن اصلی ندارد ومغسول آن درآب کرم که بکیرند زیت را باآب کرم بسیار برهم
زنند وصاف کنند وبکذارند تا سرد کردد پس دهنیت را ازان جدا نمایند بی لذع والطف وچهارده مثقال آن بایکوطل ا
کرم وماء الشعیر مسهل قوي جهت دردا عضاوعرق النسا وباشراب وآب کرم جهت مغص واخراج کرم معده وقیء بود ن
بآن جهت دفع سمیت ادویه وحقنه بآن جهت رفع قولنج ورمي وسدي ودرد مفاصل وعرق النسا ودرد کمر وبامر هما جهت
التیام واصلاح زخمها وتلهین بدان جهت اوجاع باردهٔ مفید وچون شش سال ازساختن آن بکذرد آنرا زیت عتیق نامند
کرم تراز غیرعتیق آن محلل وملین طبع وبشره ومصلح ادویه ومضعف قوت آنها ومانع جمود اعضا ورفع ضرر سرما واکتحار
بدان مقوي بصر ورافع بیاض رقیق وجرب وسلاق ودرنزول آب قایم مقام قدح ومالیدن کرم کردهٔ آن ممکن الم عفص
کزیده وچون زیت تازه را بجوشانند تا بنصف رسد بدل عتیق میکردد ومقدار شربت از زیت تا هفت مثقال است وانچه از
هفت سال بکذرد بهتر از روغن بلسان دانسته اند واز اسرار عجیبه شمرده اند وانچه از زیتون نارسیده کیرند زیت انفاخ
نامند معتدل وقابض وکویند درآخر اول سرد ودراول خشك ممسن بدن ومدر ومفتت حصاة وموافق معده ومقوی لثه
دندان واعضا وصاف کنندهٔ اخلاط ومفتح سدد وقاطع عفونت ومانع ادرار عرق ومغسول آن موافق درد اعصاب ومواد حاره
ونیکوکنندهٔ رنك رخسار است وکویند چون بیست ودو درهم آنرا بامثل آن عسل وثلث آن کندر وروغن شونیز با لمناصفه د
حمام سه روز بیاشامند ودران روز آب سرد نیاشامند از جمیع دردهای باردهٔ وخدر وفالج وامثال آنها نجات یابند وپیران
صد ساله راباعث هیجان شهوت شود ومجرب دانسته اند * روغنیکه اززیتون متعفن کیرند مولد خلط فاسد وبسیار مسخر
مولد حکه ومصلح آن شربت بنفشه است * ودهن زیتون بري قائم مقام روغن کل سرخ ورادع ومبرد ومانع عرق وحافظ
حیاء موی وانتشار آن ومقوي دندان متحرك وسیلان رطوبات لهاة وقاطع خون لثه است وجمعی مطلق روغن زیتون را

در افعال مذکورة نافع میدانند ومخصوص بنوعی دون نوعی ندانسته اند * وزیت رکابی زیت الانفاق است واهل عراق انه
زیت رکابي نامند جهت آنکه رکبان شترها برشترها حمل نموده ازمصر می آورند وآن رازیت فلسطین نیزگویند وغلط نمود
شخصی که آن رازیت مغسول دانسته * صنعت آن بگیرند زیتون راودرآفتاب اندازند ویا درتنور گرم نهند درظرفی نهند
تاآنکه پژمرده ونرم گردد پس کوبیده فشرده روغن آنرابگیرند ویا آنکه درآب بجوشانند ومالیده صاف کرده بازجوش دهند
تاروغن بماند وثفل آن رازیتارنامند * دهن سام ابرص که وزغه وبقارمي چلپاسه وبهندي چھپکلي وبه بنگالي تکتمي
نامند درسوم گرم وخشك خناز یررابه تحلیل برد وبغایت موثراست وچون برسرکل ویا برداء الثعلب بمالند موی برویاند
* صنعت آن سام ابرص سه عدد درتیم من روغن لنجد تازه اندازند وطبخ دهند تامهراشود ومضمحل گردد پس نه مثقال
خاکسترشاخ گاومادة دران ریخته بوهم زده چند جوش داده فرودآورند * صنعت آن بنسخهٔ دیگرآنکه بدان سم درروغن
کنجد طبخ نموده سه درم خاکسترسم گاومادة وازبرای داء الثعلب لادن دران بگدازند ودرشیشه نگاهدارند وعند الحاجة بکار
برند * دهن سداب برودت کرده ومثانه ورحم راسترخای اعضا ودردکمر واوجاع بارده ونفخ هاوریح هارانافع وسنك کرده ومثانه برویاند
وادرارابول وحیض نماید ورعشه وفالج ولرز درحمیات رانافع وقولنج خلطي وریحي ومغص رامفید شربا وحقنة درسوم بر
وخشك اگرازخشك آن اخذ نمایند والاخشكي آن کمتر * صنعت آن بگیرند آب برگ سداب تازه وبادروزن آن روغن لنجد تازه
یازیت بدستور وطبخ نمایند واگرتازه نباشد خشك آن یك جزوباچهارجزواب خالص وده جزوروغن زیت بدستورمتعارف مرتب
نمایند * دهن السرجین جهت جرب وقوباواکثرجروح وشقاق بین انگشتان وپاشنهٔ پانافع * صنعت آن بگیرند سرجین
الاغ هرقدرکه خواهند وکودی درزمین کنده دران پرکنند ویادرظرف گلي بزرگی کنند وبالای آن سیني مسي ویاظرفیکه اطراف
آن دوسه انگشت بلند باشد گذارند که کنارهای ظرف بالا باشد ودران آب سرد کنند وبالای آن کودال یاظرف سرکین گذارند
ودران سرکین آتش کنند که دود برآورد ومشتعل نگردد وباید که فاصله میان ظرفی که دران آب است وکودال برسرکین سه
چهارانگشت باشد تادوددران محتقن وخاموش نگردد وبعد اززمانیکه دود بسیاردرته سیني منجمد گردید بردارند وآنهارا
پاک کرده درظرفي نگاهدارند وباز مرتبهٔ دیگرگذارند وبعداز جمع شدن گرفته درهمان ظرف نگاهدارند وهمچنین تادوده
تمام گردد وبکاربرند ودهن عبارت ازهمین دودهای مجتمع است وآن را بهندي چوهٔ سرکین نیزنامند وازسرکین گاو وفضلهٔ
انسان نیزبدین قسم روغن اخذ مینمایند وازفضلهٔ انسان بسیاراقوی است وجهت تقویت باه وموی واعصاب مستوخیه نافع
* دهن السرنج جهت رویانیدن گوشت زخمها وبردن گوشت زائد ومردهٔ وتنقیهٔ چرک آنها وتحلیل اورام ورفع بدبوئي زخم
وسوختگي آتش وسیلان خون طلاء وحقنة وباآب برگ بارتنك جهت قرحهٔ امعا مفید وآن سرد دراول دوم وخشك دراخر
سوم است * صنعت آن بگیرند سرنج راونرم سوده باروغن گل سرخ وزیتون چهاروزن آن ممزوج نموده استعمال نمایند
* دهن السرو جهت فتق والتیام جراحات وتحلیل اورام ورفع اعیا وتقویت اعضا ومعده ودرازکردن موی وحفظ آن ازسقوط
وقطع نزف الدم موثر * صنعت آن بگیرند برگ وثمرآنرا وباآسله وسرکه واب طبخ نمایند تامهراه شود صاف نموده باوزن آن
روغن کنجد بجوشانند تاروغن بماند ثفل آن را بموی ضماد نمایند وروغن آن رابمالند * صنعت آن بنوع دیگر بگیرند چوب
آن راهرقدرکه خواهند وکوبیده درآب بجوشانند تادهنیت وخاصیت آن درآب بازداده شود پس بانیم وزن آن روغن کنجد
تازه باآتش ملایم بجوشانند تاروغن بماند واین درسوای تسوید موی بکارنیاید * دهن السعد جهت تقویت معدهٔ بارد شود

وتدهینا مفید خصوصا با مصطکی * صنعت آن سعد کوفی یك اوقیه بگیرند و جوکوب نموده میپختج آن مقدار که او را بپوشد
روغن زیت یا کنجد نیم رطل بران ریزند ودو شبانروز در جای گرم ویا بر خاکستر گرم نهند ومکرر برهم می زده باشند پس
بآتش ملایم طبخ دهند تا روغن بماند واین دهن در دوم گرم وخشک است * دهن السلحفاة که بفارسی کشف وسنك پشت
بهندی کهچوه باکاف عجمی وخفای ها نامند شقاق دست وپا را نافع ونقرس را مفید در دوم گرم ودر اول تر وبا پیه ان جهت تشنج
وکزاز مفید * صنعت آن بگیرند گوشت لاک پشت یکرطل وبا یك رطل روغن کنجد تازه بجوشانند بآتش ملایم چندانکه مهرا
شود پس صاف نموده در شیشهٔ نگاهدارند وعند الحاجت بکار برند واگر قدری آب جهت آنکه نسوزد داخل نمایند بهتر
است * دهن سلخ الحیه در دوم گرم ودر سوم خشك جهت جرب ودمعه واسترخای جفن وسلاق وانتشار وتقویت باصره التحالیل
وطلاء وجهت درد گوش ورفع سیلان مواد از ان قطورا وجهت شقاق مقعده طلاء مفید * صنعت آن بگیرند سلخ الحیه که پوست
مار است وسالی یکمرتبه می اندازد ودر روغن کنجد جوش دهند وبکار برند * دهن سنبل هندی که سنبل الطیب نامند
بهندی جتاماسی در دوم گرم وخشك وملطف ومحلل جمیع امراض باردهٔ اعضای ظاهری وباطنی شربا وطلاء مفید ومقدار
شربتش تا یك اوقیه است * صنعت آن بگیرند یك وزن آن را وبا چهار وزن آب یکشبانروز بخیسانند پس بآتش ملایم جوش
دهند تا بربع رسد پس مالیده صاف نموده باهم وزن آن روغن کنجد تازه یا زیت یا روغن گل علی الرسم مرتب نمایند * دهن السندروس
که معروف بدهن الصوابی است گرم در دوم وخشك در سوم جهت قوبا ورفع آثار از جلد والتیام جراحات وتحلیل اورام
مقعده ونواصیر غائر وجرب کهنه بی عدیل است * صنعت آن بگیرند سندروس را ونرم سائیده با روغن زیتون یا روغن تخم
کتان یکونیم وزن آن بآتش ملایم تا مدتی طبخ نمایند پس بکار برند وباید که بوی آن بمشام زنان حامل نرسد که مضر
باعث اسقاط جنین است * صنعت آن بنوعیکه معمول اهل هند است آن است که سندروس را ریزه ریزه مانند دانه
نخود وباقلا نموده در دیك سفالی خشك بر آتش بگدازند وانچه برای نقاشی است با یك ونیم وزن روغن بزرکتان
خالص تازه ممزوج نموده طبخ نمایند وانچه برای موم جامه است با یك ونیم وزن آن از روغن مذکور نیز پخته ترتیب
دهند ولیکن در طبخ این آتش را باید که ملایم نمایند واحتیاط کنند که آتش دران درنگیرد ودائم بچوبی برهم می زده
باشند زیرا که با اندک بی احتیاطی آتش درمیگیرد وطابخ آن را اذیت میرساند اگر غافل باشد * دهن الشاة سفرم
فالج ولقوه ودرد مفاصل وزانو را مفید ودر مزاج وسائر افعال قریب بدهن الریحان است * صنعت آن نیز چنان است
* دهن الشبت ملطف ومسخن ومحلل وجهت وجع مفاصل وتهیج اطراف ووجع اعصاب وقشعریره ولرزه رحمیات
وسستی اعضا که از برودت باشد وتحلیل ریاح وتسکین اوجاع بارده وتنویم شربا وطلاء نافع در دوم گرم ودر
اول خشك است * صنعت آن بگیرند برگ وتخم شبت را در شیشهٔ کنند وروغن کنجد بران ریزند وبدستور روغن
بابونه مرتب نمایند ویا آنکه در آب جوشداده بدستور مسطور * دهن الشعر جهت تقویت باه مایوسین نافع
* صنعت آن بگیرند موی سر انسان هرقدر که خواهند وبا صابون پاک بشویند ودر شیشهٔ مطین کرده بطریق تنکیس
مقطر نمایند ویا بقرع وانبیق وبکار برند * دهن الشقائق محلل ومنضج وسیاه کنندهٔ مو وگرم کنندهٔ معدهٔ بارده
طلاء وتدهینا در دوم گرم وخشك است * صنعت آن مانند گل بابونه است که با روغن مورد ترتیب دهند * صنعت
آن بنوع دیگر بگیرند برگ گل شقائق را وخشک کرده بکوبند ودر یك اوقیهٔ آن نیم رطل روغن مورد یا روغن حنا پخته

درآفتاب کذارند تاچهل روزوبکاربرند * دهن الشلجم جهت شقاق اطراف وتقرس وحکه نافع * صنعت آن بکیرند بو
واصل ورق کردهٔ آن راودرچهاروزن آن آب طبخ نمایند تابربع رسد صاف نموده باهموزن آن روغن کنجد تازه یازیت یاروغن کر
طی الرسم مرتب نمایند واین دردوم کرم است ودراول تر * ودهن تخم ان جهت رفع اعیاورياح وتقويت آلات تناسل شد
وتدهینا مفید وحرارت ایزان زیاده است * صنعت آن بکیرند تخم آن راهرقدرکه خواهند وبکوبند وباشش وزن ان
آب طبخ دهند تابربع رسد وروغن کنجد یازیت بوزن آن داخل کرده مرتب نمایند * دهن الشونیز که بفارسي سیاهدانه
وبهندي کلونجي نامند جهت فالج ولقوه وتشنج وازجاع مفاصل بارده وسستي آلات تناسل ورفع سدهٔ اعصاب واعیاود
کمروجهت تقویت باه وانعاظ نافع واین درسوم کرم وخشك است * صنعت آن بکیرند شونیزبیست درم وباپنجدرم روغن
بادام تلخ کوبیده آب کرم اندك براں پاشیده وفشرده روغن آنرا بکیرند ویاآنکه بطریق قرع معکوس ویاقرع
انبیق ویادرآب جوشانده باروغن کنجد تازه مرتب نمایند * دهن الشیح که بفارسي درمنه نامند درسوم کرم وخشك جهت
امراض بارده واستسقا وورم معده ولرز حمیات نافع * صنعت آن مانند روغن بابونه است * دهن الشیلم له درخواص
قریب بدهن حنطه است وازان کرم تر ولطیف تر * صنعت آن نیزمانند دهن الحنطه است * دهن الطیان که یاسمین بری
است ویاسمین مفید عبارت ازان است جهت رفع علل بارده وربو وضیق النفس وسعال مزمن بارد وفالج ولقوه واستر خ
وامثال اینها نافع * صنعت آن بکیرند کل آن راهرقدرکه خواهند وبامغزبادام مقشر ویا کنجد مفید مقشر مساوی پرورده
بدستور بنفشهٔ بادام کوفته روغن بکیرند * ودهن بیخ آن یعني بیخ طیان امراض بارده عصباني مانند فالج ولقوه واستر خ
واوجاع مفاصل رانافع * صنعت آن بکیرند بیخ وشاخ آن راهرقدرکه خواهند وجوکوب نموده درشش وزن آن اب طبخ نمایند
تابربع رسد مالیده صاف نموده بوزن آن روغن کنجد داخل نموده مرتب نمایند وروغن کل آن دردرم کرم وخشك است
واین درسوم * دهن العاقرقرحادرسوم کرم وخشك محلل ومدر عرق ورافع تپهای بارده وصرع وسکته ودردسر وشقیقه
ومقوي باه است شربا وتدهینا وسعوطا * صنعت آن بکیرند عصارهٔ تازهٔ آن راوباهموزن آن روغن زیت مرتب نمایند
واکرتازهٔ آن نباشد یك اوقیه ازخشك آن راکوبیده بایکرطل آب باآتش ملایم جوشانند تادواوقیه بماند پس صاف نموده
باهموزن آن روغن زیت مرتب نمایند * دهن الفجل درسوم کرم ودردوم خشك زائم مقام زیت لهنه وروغن بلسان
دانسته اند ولطیف وکرم ترازروغن بید انجیرومحلل قوي وفادزهر کزیدن عقرب ورافع سپش له بعد ازامراض بهم میرسد
وفالج ولقوه واسترخا وتشنج امتلائي واستسقاوطحال ووجع مفاصل وعرق النساووجع ورک واذن ورياح ان ودوي وضمیر
وادرار بول وتفتیت سنك کرده ومثانه راشربا وتدهینا وطلاء وقطورانافع * صنعت آن بکیرند آب برک ترب وتخم بیموس
آن سه جزوبایك جزوروغن کنجد یازیت اکرکهنه باشد بهتروالی است وباآتش ملایم بجوشانند یادرقدرمضاعف تاروغن
بماند وچون این روغن رابرحوالي کرده وتهیکاه وپشت زهاربمالند ادرار بول نماید وسنك کرده ومثانه بریزاند * دهن الفرسیون
دردوم کرم وخشك کرانی سامعه ودردکوش مزمن واوجاع بارده ورياح رانافع قطورا وتدهینا * صنعت آن بایدکه
کیاه آن راتازه باشد وکوبیده آب آن راکرفته باروغن کنجد مرتب نمایند واکرخشك باشد یك اوقیهٔ آن رادریکرطل
آب جوشانند تادواوقیه بماند مالیده صاف نموده باوزن آن روغن کنجد بجوشانند تاروغن بماند * دهن الفوتنج مشابه
درافعال قوي ترازروغن مرزنجوش وشونیزوریحان است * صنعت آن مانند دهن الریحان است که ازبرک آن مرتب

نمايند * دهن الفستق كه بفارسي بسته نامند دردوم كرم ودراول خشك مقوي غاليه ها وخوشبو كنندهٔ اطعمه وبالخاصيت مفرح معدهٔ وسعوط آن با اندك مشك جهت لقوه وتقويت حافظه وتنقيهٔ دماغ مجرب وباعنبر جهت لقوه و تقويت اعضاء مسترخيه نافع * صنعت آن بكيرند مغز آن راوكوبيدهٔ اندك آب كرم بران پاشيدهٔ فشردهٔ روغن آن را اخذ نمايند واين دهن به سبب كمال لطافت بزودي متكرج ميكردد وبايد كه تازهٔ بتازهٔ استخراج نموده بكاربرند * دهن قثاء الحمار كه بهندي موافق اقوال بعضي كريله وبعضي پلول جنگلي نامند كرم وخشك درسوم محلل قوي ومدر حيض ومخرج جنين ورافع كلف وبهق وكرم كوش وثقل سامعه ورياح آن وباتخم كتان مجفف بواسير شرباوتد هين ارقطورا وتمريخا ومقدار شربت ازان تا يكدرهم است * صنعت آن بكيرند آب تازهٔ آن راوباوزن آن روغن زيتون باتش ملايم بجوشانند تا روغن بماند ويا آنكه ريزه ريزه كردهٔ باوزن آن روغن زيتون درشيشه نموده چهل روز درآفتاب كذارند وبكاربرند * دهن القثد درخواص وافعال قريب دهن الخيار وضعيف تر ازكل واست * صنعت آن نيز بدان دستور است * دهن القنب كه بفارسي شاهدانه نامند سرد وخشك درسوم جهت دردا عصاب وصلابت رحم ودردكوش ورفع اورام صلبه نافع طلاء وفرزجه وقطورا وشرب آن قاطع باهٔ است * صنعت آن مانند دهن اللوز است * دهن القيصوم كه بتركجا سف وبفارسي بومادران نامند كرم وخشك درسوم محلل صلابات ومدر حيض ومسخن رحم وباعث انضمام فم آن ورافع لرزه وحميات وامراض باردهٔ عصباني است * صنعت آن بكيرند برك كل تازهٔ آنرا وباوزن آن روغن كنجد يازيت مرتب نمايند * دهن الكاشم درسوم تر وخشك قريب بدهن كمون است درافعال * صنعت آن نيز بدستور آن است وانشاء الله تع خواهد آمد * دهن الكرم قائم مقام دهن ورد است وقابض ورادع وحابس عرق وجهت قروح ماهيه وجوشش دهان نافع * صنعت آن بكيرند شكوفهٔ آن را وباروغن زيتون درشيشهٔ كرده درآفتاب كذارند وهرروز يكمرتبه تجديد نمايند تا پنج مرتبه يا هفت مرتبه * دهن الكرات درسوم كرم ودردوم خشك جهت دردكوش ورياح آن ودوي وطنين نافع قطورا وجهت بواسير تمريخا * صنعت آن بكيرند بيخ تازهٔ آن را وباهم وزن آن روغن كل ونيم وزن سركهٔ انكوري كهنه باتش ملايم طبخ نمايند تا روغن بماند وبكاربرند * دهن اللوز الحلو معتدل مائل به برودت ورطوبت بسيار است جهت رفع يبوست دماغ وصداع وسرسام وتشنج يبوسي وصرع وضربان كوش وعسر بول وحصاة ومثانه ورحم واختناق آن وسعال مزمن وربو وذات الجنب وقولنج ورحيه وكزيدن سك ديوانه وخشونت حلق تمريخا وسعوطا وقطورا وشربا نافع ومضر باحشاى ضعيفه ومصلح آن مصطكى است وچرب نمودن ادويهٔ مسهله مانند تربد وهليلجات ومغز فلوس وخيارشنبر وامثال اينها باآن كاسرحدت ومانع تشبث آنها است باامعا * صنعت آن بكيرند مغز بادام شيرين تازه هرقدر كه خواهند ونيم كوفته قدرى آب كرم بران بپاشند وبزور بفشارند وتمام روغن آنرا بكيرند وبايد كه تازه بتازه برآورند وبكاربرند واكر قبل ازكوبيدن پنج شش دانه در آب بخيسانند پس بهمان دستور استخراج نمايند واكر درظرف مس قلعي داربروى آتش بمالند كه كرم كردد وبفشارند واكر قليلى نبات نيز داخل نمايند روغن بهتر وبيشتر برمى آيد * دهن المرزنجوش كرم دردوم وخشك دراول جهت فالج ولقوه واسترخاء وكزاز ودردسر باردوشقيقه وتحليل رياح وتفتيح سدد وكراني سامعه نافع * صنعت آن بكيرند آب مرزنجوش تازه راوباهم وزن آن روغن كنجد باتش ملايم بجوشانند تا روغن بماند واكر تازه نباشد خشك آن رادرشش وزن آن آب جوش دهند تا سدس بماند وبوزن آن روغن زيتون ترتيب دهند * دهن النارديين حار ومسخن وملطف است وجهت اوجاع

معده وكبد وقولنج وبرودت باطني شربا وضمادا وجهت صداع وشقيقه سعوطا ودرد گوش قطورا واسترخاى مثانه زرقاد
قضيب وجهت برودت اعضاى باطني تحقينا * صنعت آن بگيرند ناردين وباگل سرخ وآب ورق الآس طي الرسم بآب صمغ
دهند وبا زيت الانفاق مرتب نمايند وقومى بجاى آب بشراب طبخ ميدهند ومقدار شربت آن تايك اوقيه است وزيادة برين
تجويز نكرده اند * دهن النرجس درسوم گرم وخشك محلل وملطف ومسلن درد سرسوداوي وريحي ومفتح سدة هاى مرح
ورافع دردهاى آن وموافق امراض اعصاب ومقوي باه واستشمام آن محرر المزاج رامضر ومصلح آن روغن نيلوفر است
* صنعت آن بگيرند گل آنرا وبدستور گل شقايق مكرر با روغن كنجد تازه يا زيت پرورده نمايند * دهن النسرين كه بفارسي
گل مشكين وبهندي سيوتي نامند مقوي دماغ ومنقي فضلات آن است بسبب تنقيهٔ آن گفته اند بسبب كيفيت آن وبالخاصه
رافع ذات الجنب بلغمي وسوداوي وآشاميدن آن با سكر محلل وملطف ومفتح سدهاى دماغ وكبد وزائل كنندهٔ درد گوش
وطنين شربا وتدهينا وقطورا ومقدار شربت آن تايك اوقيه ومسخن باعتدال است * صنعت آن مانند دهن النرجس است
* دهن النمام كه بفارسي هيسنبر وسوسنبر نامند گرم در دوم وخشك در اول جهت سدهٔ دماغ ومنخرين وتحليل مواد وتقويت
اعضا وخوشبو كردن موى سر وتقويت آن ونسيان وصداع بلغمي وتحليل اورام نافع * صنعت آن مانند دهن النرجس است
ويا باشش وزن آن بجوشانند تا بحد سدس رسد پس باوزن آن روغن كنجد مرتب نمايند وبعضي بجاى روغن كنجد روغن
گل نوشته اند * دهن الخل كه بفارسي مورچه وبهندي چيونتي نامند طلاى آن برقضيب وحوالي آن بغايت محرك باه ميباشد
ورافع عنن وباعث صلابت وكبر آن است * صنعت آن بگيرند يكصد عدد مورچهٔ مقابر را ودردونيم اوقيه روغن رازقي يا روغن
زنبق درشيشه انداخته سه هفته درآفتاب گذارند وبكار برند * دهن الورد الابيض كه بفارسي نسترن نامند درخواص مانند
دهن نسرين است وازان اقوى * صنعت آن نيز بدستور آن است * دهن الورد الاصفر كه بفارسي گل زرد نامند درافعال
قريب بدهن نسترن است وازان گرم تر * صنعت آن نيز همچنان است * دهن الورد درسيم گرم وخشك قائم مقام دهن سفرجل
دانسته ورافع آثار جلد وكچلي وحكه وداء الثعلب وقوبا است * صنعت آن بگيرند آنرا با روغن زيتون واندك آب باتش
ملايم طبخ دهند تا مهرا گردد وآب نمانند وچون باقيه آن آميخته برقضيب وحوالي آن طلا نمايند باعث تقويت وعظمى
آن است * دهن الياسمين كه بهندي چنبيلي نامند قريب باعتدال است مفتح وملطف رطوبات ومحلل رياح وجرب يابس
وكلف وصداع رانافع است * صنعت آن بگيرند گل آنرا هر قدر كه خواهند وبا نصف سفيد مقشر مكرر پرورده لوبيدة روغن
ازان بگيرند اكثر اكثر گلها را بدين دستور با مغز بادام يا نصف پرورده روغن ازان اخذ نمايند خوشبو ونيكو است وليكن بد
نسبت طرق مذكوره ضعيف العمل است وبسيار نميماند وزود فاسد ميگردد بدانكه اكثر ادهان مفرده مانند دهن الاجر
دهن الآس ودهن ابوغلسا كه هو جويه است ودهن الابهل ودهن حب الاترج ودهن الاذخر ودهن الارنب ودهن الاسقيل ودهن
اهوديا لخ ودهن افسنتين ودهن الافاعي ودهن اكليل الملك ودهن الآملج ودهن الانجدان ودهن الانزروت ودهن الانيسون
ودهن الايرسا ودهن الكلكلانج دراهليلج ودهن البسباسه ودهن البطم ودهن البلاذر ودهن البيض ودهن الزهر التفاح
ودهن الثوم ودهن الجلنار ودهن چوبچيني ودهن جوزبوا ودهن جوزماثل ودهن الحناء ودهن دارچيني ودهن الذهب ودهن
الرمان ودهن الزعفران ودهن السفرجل ودهن السنبل الطيب ودهن السوسن ودهن الشاهترج ودهن الصابون ودهن الصندل
كه معروف بعطر صندل است ودهن الفاوانيا ودهن الفلفل ودهن الفودنج ودهن القرع ودهن حب القرطم ودهن القرنفل ودهن

القسط ودهن القنه ودهن قفر اليهود ودهن القنبيل ودهن القيقهر المعروف بدهن الرال ودهن الكادي ودهن الكافور ودهن العبريت
ودهن الكتم ودهن الكمون ودهن الكندر ودهن الكهربا ودهن اللؤلؤ ودهن المازريون ودهن المصطكي ودهن المقل ودهن الم
ودهن الموم ودهن النارنج ودهن النانخواه ودهن النيم ودهن الوج ودهن الورد هريك در رسوم وحروف وفصول خود ذكر يافتند ومييابند
انشاء الله تع * واما ادهان مركبه پس بدانكه بدرستيكه تركيب بعض ادويه با بعضى يا براى تقويت قوي وكيفيت هاى آنها و
براى احداث مزاج ثانوي مطلوب با خاصيت تازه مانند اجتماع وتراكيب سائر ادويهٔ مركبه است وگاه تركيب كرده ميشو
ادهان را از قواى ادويه باينكه جوش داده شود درشش وزن آن آب صافي عذب تا اينكه اخذ نمايد آب قوت آنها را وربع وزن
آب بماند پس صاف كرده باهر روغنيكه خواهند بقدر آب صافي بآتش ملايم يا در قدر مضاعف اگر اجزاى آنها بسيار لطيف باشند
بجوشانند تا آنكه آب رفته روغن بماند ويا از قواى ادويه بواسطهٔ هوا ويا آنكه انداخته ميشوند گلها وشكوفهاى تازه را در روغن
وبآفتاب پرورش داده ميشوند چنانچه دستور اخذ بعض ادهان مفرده است وگاه تركيب كرده ميشود از اجرام ادويه وغرض
از تركيب ابقاى كيفيات آنها وابداع قواى آنها است در حامل لطيف المحمل بطيء التحليل مانند در مسام وخلل وفرج ملا
مزاج جلد بدن واعصاب ودماغ تا اينكه اثر كنند در آنها بطول ملاقات ومكث زمان بسيار اثرى نيكو وتركيب واجتماع قوى
منافع ادويه در مجمع ومركب واحد يا از جنس واحد در كيفيت اند مانند بنفسج ونيلوفر وبيد سياه وبيد مشك وامثال
اينها وبادام شيرين مقشر وكنجد مقشر وخشخاش سفيد وتخم خرفه وكاهو وخيارين وكدو وامثال اينها از ازهار بزور بارده
رطبه براى زيادتي تبريد ودهن نرجس وسوسن وياسمين ومرماحوز وخيري زرد وحسك ودهن بلسان وزيت وبادام تلخ
وبيد انجير وقرطم وخردل وشاهدانه واستهٔ زرد آلو وحبة الخضرا وكردكان وشيح وافسنتين وغار وسداب وقيصوم وبابونج
مانند اينها از ادهان حارهٔ محللهٔ ملطفهٔ مجففه براى زيادتي تسخين وتحليل وتلطيف وتجفيف وروغن گل سرخ وسفرجل
حنا ومورد براى تقويت واما مركبه از هرسه نوع مانند تركيب حار با بارد ويا هر دو با مقوي بحسب حاجت از زيادتي وكمي
وتساوي مانند دهن لبوب سبعه براى وجع راس واذن حادث از مرهٔ سودا وجذام ومالنخوليا واما ادهان مركبه از قواى ادويه
حارهٔ نافعه اند مر امراض بارده را مانند قسط وناردين وساذج وراسن ووج واذخر وابهل واشنه وسليخه واسارون وزنجبيل
وعاقرقرحا ومرماحوز وسنبل الطيب وسعد وقردمانا ومرزنجوش وسنبل رومي ومرمكي وقرنفل وجوزبوا وميعه وزعفران
ومانند اينها وگاه تكرار كرده ميشود مقدار ادويه را بر مقدار واحد از روغن براى زيادتي واجتماع تقويت وگاه بالعكس براى
تضعيف وقلت حاجت وگاه ادويه را بعد از آنكه جوشانيده وصاف نموده باشند ثانيا براى استقصا واستخراج قواى آنها در آب
طبخ ميدهند وصاف كرده اضافهٔ آب اول مى نمايند ويا آنكه جوش داده ميشود با ادويهٔ قابضهٔ مانعه از عرق مانند مورد
گل سرخ وبه وگل نار ومانند اينها ويا آنكه با ادويهٔ مقويهٔ حاره وبارده مانند برگ مورد وآمله وگل شقائق وپرسياوشان
وسنبل الطيب وسعد وتخم چغندر ومازو وهليلهٔ كابلي وبرگ كنار ومانند اينها وگاه حل كرده ميشود اجرام بعض ادويه
حاره در ادهان مركبه كه اجرام ادويه در آنها داخل است مانند جند بيدستر وافربيون وزعفران ومرمكي وزنجبيل وعاقرقرحا وفلفل
ومانند اينها وتمريخ كرده ميشود بآنها از براى فالج واسترخا وشخوص وسائر اعلال بارده ومانند عنبر ومشك وزعفران وعود هندي
وقرنفل ودارچيني ومصطكي وجوزبوا وافاويهٔ طيبه كه حل كرده ميشوند در ادهان طيبه براى علل بارده اعضاى رئيسه وآلات
تناسل ورحم * واما دستور طبخ آنها آن است كه ادويهٔ مفردهٔ آنها را جدا جدا جيد تازه خالص صافي بيغش گرفته انچه كوبيدني

است نیم کوفته وزن کرده درهم نموده مجموع را در آب گرم آنمقدار که دو انگشت بالای آن آید اگر چهار وزن کل ادویه باشد
بهتر است یکشبانروز بخیسانند پس بآتش ملایم بجوشانند تا بثلث رسد و بدست ادویه را نیکو بمالند و بفشارند و بپالایند
با وزن آب پالوده هر روغنیکه مناسب دانند باز بجوشانند تا آب رفته روغن بماند و آنچه از ادویه که جرم آنها کثیف باشد
باید که مبالغه کرده شود در طبخ آنها بدین طریق که ساعت بساعت اندک اندک آب گرم دران داخل نمایند تا اتمام نضج
پس از آتش برگرفته بپالایند و بدستور مرتب نمایند و آنچه اجزای آنها بسیار لطیف باشد در ظرف چینی یا شیشهٔ صحیح
بدستور یک شبانروز بخیسانند پس آن ظرف را در قدر مضاعف یعنی در دیگی که تا نیمهٔ آن آب باشد بگذارند و بجوشانند با آتش
زغال و هیمهٔ بسیار خشک کرده و نداشته باشد مائیت بملایمت تا به ثلث رسد پس مالیده و صاف کرده روغن داخل نموده
در شیشه و یا ظرف دیگر کرده بدستور در همان قدر بجوشانند تا روغن بماند و علامت افنای آب آن است که دیگر جوش
نخورد و غلیان نکند و بعضی گفته اند که امتحان روغنیکه دران عقارب و غیرها طبخ میدهند آن است که خلالی را دران فرو برند
و بآتش بدارند اگر آن روغن که بر خلال است جوش خورد هنوز آب دارد و الا بزودی فرود آورند که سوخته نگردد و در شیشه
محفوظ نگاهدارند و بدانکه اکثر ادهان مرکبه ما آنند دهن الاس و ابهل و اسقیل و اشنه و افاریه و افسنتین و فرفیون و اوز و کلکلانج
در اهلیلج و بلادر و ثوم و جنطیانا و چوب چینی و زعفران که دهن الخلوق نامند و سوسن و قسط و وج هریک در رسوم خود
ذکر یافت و میآید انشاء الله تع * فصل در بیان ادهان مرکبه * * دهن البان المرکب خواص و منافع این روغن
زیاده از دهن البان الساذج است مقوی دماغ و قلب است و ملین صلابات عصب و نافع است از برای فالج و استرخا و لقوه و رعشه
و در وی قبض و جلا نمی باشد و نافع است از برای برش و نمش و بهق و کلف و آثار قروح و شقاقیکه در زمستان از اثر سردی
هوا حادث شود و در بسیاری از امراض که از برودت و رطوبت حادث شده باشد مستعمل است و بدن را خوشبو کند * صنعت آن
بگیرند روغن بان ساده ده رطل و در نسخهٔ دیگر ده من است و این نسخه اصح است و در دیگ سنگی کنند و ده رطل گل سرخ
تازه منزوع الاقماع را بکوبند و دران روغن اندازند و بجوشانند آن را بآتش ملایم و سر آنرا بپوشند و سه روز آن را واگذارند
پس بپالایند آن را بخرقهٔ کتانی و باز در دیگ کنند و ثفل آن را نگاهدارند پس بگیرند بسباسه چهار رطل و نیم کوفته دران
روغن بریزند و بجوشانند و سر آنرا بگیرند و سه روز دیگر نگاهدارند و بپالایند و روغن را باز در دیگ کنند و ثفل آنرا نگاهدارند
و بدستور مذکور چهار رطل جوزبوا نیم کوفته دران روغن اندازند و طبخ نموده سر آنرا بپوشند و سه روز دیگر نگاهدارند
و بپالایند و ثفل آن را نگاهداشته روغن را باز در دیگ کنند و قرفه چهار رطل نیم کوفته دران اندازند و بدستور مذکور طبخ
نموده سرش را پوشیده سه روز دیگر نگاهدارند پس بپالایند و روغن را در دیگ کرده ثفلش را نگاهدارند و بدستور مذکور
سه رطل قرنفل نیم کوفته دران کنند و بدستور معهود بعد از طبخ و پالودن و ثفلش نگاهداشتن نیم رطل کبابهٔ چینی بهمان
عمل سابق داخل روغن کنند و بعد از طبخ و گذاشتن سه روز و پالودن روغن را در دیگ کرده در هریک من نیم رطل صندل
سفید مقاصری سوده داخل کنند و بعد از طبخ و سه روز گذاشتن و پالودن عود هندی نیم کوفته داخل کرد طبخ نمایند و یک هفته
بگذارند پس بپالایند و حل کنند دران روغن عنبر اشهب بیست مثقال و صافی نموده حل کنند دران مشک تبتی خالص
و باز بپالایند و بعضی بعد ازین ده مثقال عطر گلاب و از هریک عطر صندل و عطر عود هندی و عطر حصی لبان و عطر فتنه پنج
مثقال داخل میکنند و جمیع اثفال را که نگاهداشته اند قدری عنبر و مشک و عطرهای مذکوره داخل کرده علیحده

نگاهدارند وروغن را علیحده درشیشه‌ها میخرد وهرآنرا محکم بندند ودروقت حاجت بکاربرند واثقال را غالیه وروغن
دهن غالیه نامند * دهن البان المرکب المطیب به نسخهٔ دیگر * صنعت آن بگیرند روغن بان که استخراج کرده باشند
ازلب ان چنانچه استخراج کردهٔ میشود روغن مغزبادام هرقدر که خواسته باشند پس بگیرند قرنفل جوزبوا زرورد هنبر
المطیب وهمه را نیم کوفته بخیسانند درکلاب آن مقدارکه ازروی دواها برگردد وبگذارند دوشبانروزپس بآتش ملایم
بجوشانند تا آنکه قوت ادویه باب بازدادهٔ شود واضافه نمایند بآن عرق فالوذج وآن رجل الحمام است ومعروف است
بعاق الحمام وآن قسمی ازموجیوهٔ است آنمقدارکه رنگین کند آنرا پس بپالایند آن را ومخلوط کنند بروغن بان مذکور
وبرآتش اخکرملایم بگذارند وبجوشانند تاآب برود وروغن بماند پس بپالایند ودرشیشهٔ نگاهدارند وگاهی این
روغن را بصورت دیگر مرتب میسازند وآن آنست که حوایج را نیم کوفته درروغن مذکورداخل کردهٔ چهل روز در
آفتاب میگذارند * دهن البابونج به نسخهٔ یحیی بن جزله گفته که این روغن گرم است باعتدال وخشک است ودافع
ساکن کند وتشنج اعضا را نافع است وموضعی که بهم کشیدهٔ مرخی آن است وبادها راطرد کند * صنعت آن روغن
کنجد بیست اوقیه حلبه بابونه شسته وخشک کردهٔ آن را دو اوقیه درشیشهٔ کردهٔ چهل شبانروز درآفتاب گذارند پس
استعمال نمایند * دهن البزور بارد رطب است برای صداع حار وسرسام وخشکی دماغ نافع * صنعت آن تخم کدو وتخم
خیارین مغزبادام شیرین کنجد همه مقشر تخم کاهو تخم خشخاش سفید اجزا کوفته علی الرسم استخراج نموده استعمال نمایند
معوطا ومروخا ومقدارسعوط آن نیم درم است منقول ازاصول التراکیب نجیب الدین سمرقندی * دهن البزوردر تبرید
تنویم وترتیب دماغ وازالهٔ یبوست آن بلیغ النفع است * صنعت آن مغز تخم کدو ومغز تخم خیارین مغزبادام شیرین مقشر
تخم خشخاش سفید کنجد مقشر تخم کاهو مقشرا اجزا مساوی کوفته آب گرم پاشیدهٔ فشردهٔ روغن آن را براوردهٔ برسر بمالند
ومقدارنیم درم آنرا سعوط نمایند وقدری درگوش بچکانند فی الفور نفع آن ظاهر میگردد * دهن البطیخ جهت رویدن
موی درهرموضعی که خواهند * صنعت آن جوف خربزهٔ راخالی کنند ومی عدد زردهٔ تخم مرغ ودهٔ مثقال برادهٔ فولادوشصت
مثقال روغن زیت دران کنند وهرآنرا بنمودهٔ بکل حکمت بگیرند ودرآتش نهند تاپخته گردد وبعدازان برآوردهٔ استعمال
نمایند * دهن الخرمل اعیای دست وپارا سودمند باشد وفالج ورعشه وتشنج را نافع * صنعت آن سپندان سوختنی یکوطر
زنجبیل ربع رطلی درروغن کنجد چهارطل اسپند وزنجبیل را نیم کوفته دراندک آب ترکردهٔ تمام شب درشبنم بگذارند وصبح
روغن بریان نمایند وچون سوخته شود روغن را بپارچهٔ صافی نمایند وبعد ازان بیست عدد جوزالطیب را نرم لوفته دران
داخل نمایند ودروقت حاجت صبح وشام بمالند ویکساعت نجومی دلک نمایند وازآب وهوای سرد احتراز لازم دانند
* دهن الخراطین جهت بواسیرچون ازان موم روغن ساخته بردانهٔ بواسیر بمالند زائل میگردد انند آن را وبرغائله است
* صنعت آن پنجاه عدد خراطین را درروغن کنجد برشته کردهٔ ازروغن بیرون آوردهٔ بادهٔ درم دنبالهٔ بادنجان بمایند
روغن را موم روغن ساخته بآن بیامیزند وکوکرد وزرنیخ رابا لمناصفه سائیدهٔ تسقیه نمایند بروغن کنجد بحدیکه جذب کند
آن را وبقرع وانبیق تقطیرنمایند ودرحین تسقیه باید که برروی آتش نرم باشد * دهن الخروع الکبیرنافع ازبرای استرخا
وفالج وتفتیح سدهای کبد وطحال وواقع میشود درحقنها ازبرای قولنج * صنعت آن به نسخهٔ شیخ رئیس نانخواهٔ صعتر
فارسی مرمکی صافی پودنهٔ کوهی مرماحوزتخم کرفس تخم رازیانه انیسون تخم حندقوقی مصطلی رومی اماروس حلبه

از هریك پنجدرم سکبینج اشق جاوشیر از هریك سه درم بیخ کرفس پوست بیخ بادیان اذخر مکی اصل السوس راسن خشك
حسك از هریك ده درم هزارچشان ششبندان از هریك سه درم زنجبیل دارچینی قرنفل قاقلهٔ کبار خیربوا کبابه چینی
فلفل دارفلفل جوزبوا بسباسه شونیز قسط تلخ روناس کرویا از هریک چهار درم زرنباد درونج چینی عقربی از هریك
پنجدرم مجموع را نیم کوفته آن مقدار آب بر روی آن کنند که از روی آن برکردد ویکشب بخیسانند روز دیکر در دیك
کرده بآتش ملایم بجوشانند تا مهرا شود پس بپالایند وروغن حب الخروع هفت رطل دران داخل کنند وباز بجوشانند
تا آب برود وروغن بماند پس نکاهدارند ووقت حاجت دو مثقال از ان تا سه مثقال با ماء الاصول بنوشند * دهن الخروع
الکبیر به نسخهٔ سید مظفر الدین شفائی * صنعت آن نانخواه فودنج جبلی تخم کرفس انیسون مصطکی اسارون شامی از هریك
هفت درم بیخ کرفس بیخ بادیان بیخ سوسن آسمانجونی راسن از هریك ده درم شیطرج هندی مقل ازرق از هریك پنجدرم
جاوشیر زرنباد درونج عقربی از هریك سه درم زنجبیل دارچینی دارفلفل قاقله خیربوا جوزبوا بسباسه قسط تلخ شونیز کرویا
از هریك چهار درم جمله را نیمکوفته یکشب در آب بخیسانند وروزش در دیك کرده بآتش ملایم بجوشانند تا اجزا مهرا
شود بپالایند ویکصد وپنجاه درم روغن بیدانجیر ساده داخل کرده بجوشانند تا آب برود وروغن بماند شربتی نه درم
با ماء الاصول * دهن الخروع که سید اسمعیل در ذخیرهٔ خود در ادویهٔ معین بر حمل ذکر کرده * صنعت آن روغن حب
الخروع یکمن رازیانه انیسون تخم کرفس از هریك کفی ادویه را نیم کوفته در آب بخیسانند یکشب وروزش جوشانند
بپالایند وروغن داخل کرده بآتش ملایم بجوشانند تا آب رفته روغن بماند در شیشهٔ نکاهدارند * دهن الخل المعروف
بدوای هرمس نافع است بجهت بثوریکه در اصول شعور ومسام بهم میرسد وبجهت جمیع مواد غلیظه تحت جلد وخزاز وجرب
وحکه مفید است * صنعت آن روغن کل سرخ بیست مثقال سرکهٔ انکوری کهنه نود مثقال روغن را با سرکه بجوشانند تا سرکه
برود وروغن بماند فرفیون شیطرج هندی کهربای شمعی راتینج از هریك دانکی کاغذ سوخته مداد چینی دانهٔ برنج
سوخته دانهٔ هلیلهٔ سوخته روسختج از هریك نیم مثقال دران داخل کرده در هاون بدسته بمالند تا نیکو مخلوط شود استعمال
نمایند * دهن دارهلد جهت جراحات مجرب است * صنعت آن زرد چوبه دارهلد ودود چهپر محمصان اصل السوس
دیودار از هریك نیم سیر مجموع را نیم کوفته در بیست وپنج سیر آب خالص بخیسانند پس بجوشانند تا به نصف رسد
صافی نموده روغن کنجد پنج سیر داخل کرده باز بجوشانند تا آب برود وروغن بماند وملاحظه نمایند که نسوزد * دهن دار
شیشعان سودمند بود در اسهال شکم وضعف جکر ومعده واحشا * صنعت آن دار شیشعان شش اوقیه سلیخه قسط تلخ
از هریك چهار اوقیه قصب الذریره دو اوقیه ادویه نیمکوفته در آب وروغن کنجد از هریك هفت ونیم رطل علی الرسم
به پزند وصاف نموده بکار برند * دهن دیودار به نسخهٔ حکیم علی کیلانی کفته که این روغن از برای روئیدن کوشت
بر جراحات نظیر ندارد ونمیکذارد که زخم قرحه شود وچرک کند وزود بهم می آورد ورنك جراحت ونواحی ان را
نیکو میکرداند واین روغنی است که بنهایت مبارک است خاصة در جراحات تازه وبسیار شده که جراحتی عظیم
ومحتاج بدوختن بوده واین روغن را که ریختم وبستم آنچنان بهم آورد که حاجت بدوختن نشد وزود نیك شد
* صنعت آن بکیرند دیودار چوب دارهلد دودیکه بر سقف دکان کسیکه نخود بریان میکند نشیند از هریك دو مثقال
انچه کوفتنی باشد بکوبند ومجموع را درهم کنند وروغن کنجد دو صد مثقال وسه رطل آب داخل کرده بجوشانند

تا آب بنصف رسد پس فرود آورده بدست بمالند وصافي نموده باز در دیك کرده چندان بجوشانند که اب رفته روغن
بماند ودرین وقت احتیاط کنند که نسوزد یعني آتش بسیار ملایم باشد واکر بعد از تمام شدن آب اتش بخور
بسوزد پس اولی چنان بود که قطرهٔ چند هنوز آب باقي باشد که فرود آورند وقطرات آب که در ان ماند
باشد ببخار آتش دور کنند وقیروطي سازند بهتر است * دهن دهامون لغت فارسي است وکفته اند که تعبیر
آن عشرة الاجزاء است ودر نسخهٔ دیکر مسطور است که آن را برومي دهامون کویند یعني ذو عشرة الاخلاط وبالجمله
این روغن نافع است از براي درد معده وعصب ومقوي اعضا است * صنعت آن فلفل سیاه یك اوقیه ساذج هندي
سنبل الطیب از هریك چهار اوقیه فرفیون سه اوقیه دارچیني شش اوقیه جمله را کوفته بیخته میعهٔ سائله چهار اوقیه مصطکي
رومي دوازده اوقیه موم سفید دوازده اوقیه هرسه را در روغن بان چهل وهشت اوقیه روغن بلسان دوازده اوقیه کداخته
ادویهٔ خشك را داخل کرده در هاون سنکي بدسته بمالند تا یك سان شود ودر شیشهٔ نکاهدارند * دهن الراحت تالیف جالینوس
است وفوائد این دهن شریف زیاده از ان است که درین مختصر کنجد وافضل المتأخرین حکیم عماد الدین محمود شیرازي
آورده که در هیچ دوا این مقدار اثر ظاهر نشد مرا که ازین روغن مبارك خصوص در انواع مرض معروف بآتشك وانواع
مفاصل وجذام وانواع قروح وناصور وقوبا وجرب وشقاق دست وپا وداء الثعلب وداء الحیه ودرد کوش وصداع بارد وا
براي جمیع امراض مذکوره آزموده است وبنهایت مفید است * صنعت آن جدوار خطائي آزموده زرنباد زراوند طویل
زراوند مدحرج حب الغار جنطیانا مرمکي صافي صبر سقوطري جاوشیر حلتیت سکبینج کندر مصطکي رومي تخم حنا برك
حنا جندبیدستر عاقرقرحا مقل ازرق از هریك دو مثقال سورنجان مصري چهار مثقال فرفیون یک مثقال صابون عراقي
ده مثقال موم زرد ده مثقال پیه کرك پیه شیر پیه روباه پیه شغال پیه خرکوش از هریك پنج مثقال زیت کهنه روغن کل سرخ
روغن بابونه روغن نرکس روغن خیري روغن یاسمین روغن زنبق روغن رازقي روغن حنا روغن ریحان روغن سورنجان
روغن قسط روغن فرفیون از هریك یک استار زیبق چهار مثقال زیبق را در آب برك حنا بکشند وباسائر ادویه بدستور
در نسخه بعد ازین ذکر کرده میشود مرتب نمایند * دهن الراحت به نسخهٔ حکیم عماد الدین محمود * صنعت آن جدوار خطائي
زرنباد کندر ذکر زراوند طویل مرصافي صبر سقوطري جاوشیر حلتیت عاقرقرحا سورنجان جوزبوا جندبیدستر شنجرف
مرداسنك زفت رومي از هریك دو مثقال زیبق پنج مثقال سکبینج یك مثقال صابون رقي نیم قالب آب لیمو پنج مثقال پیه
بز بیست مثقال روغن سوسن روغن کل سرخ روغن بابونه روغن قسط روغن سداب روغن زیتون موم زرد از هریك ده
مثقال بدستور مقرر مرتب نمایند ودر نسخهٔ که نواب غفران مآب حکیم میرزا محمد باقر موسوي حکیم باشي از حکیم عماد الدین
محمود شیرازي نقل کرده در کتاب مجربات خود درین دهن زراوند مدحرج مقل ازرق سکبینج زفت رومي از هریك ده
مثقال برك حنا پنج مثقال داخل است ووزن موم پانزده مثقال ووزن زیبق چهار مثقال است وکفته اکر روغنها که درین
نسخه ذکر شده نباشد بعوض هریک که نباشد روغن کنجد داخل نمایند * دهن الراحت منقول از خط حکیم محمد باقر بن
حکیم عماد الدین محمود اعتماد برین نسخه بیشتر است * صنعت آن جدوار خطائي مجرب زرنباد جندبیدستر مصطکي
رومي کندر زراوند مدحرج حب الغار عاقرقرحا مغاث بغدادي زفت رومي راتینج جاوشیر بارزد حلتیت مقل اشق سکبینج
مرمکي صافي از هریك دو مثقال سورنجان قسط بحري برك حنا از هریک سه مثقال سیماب چهار مثقال صابون عراقي روغن

بابونه روغن گل سرخ زیت کهنه روغن زنبق روغن نرگس روغن خیری موم زرد پیه کردهٔ بزاز هریک ده مثقال ا
لیموآن مقدارکه سیماب را بآن بکشند واگرمرض قوی ومزمن باشد ومریض قدرت وتوانائی داشته باشد مقدارسیما
را تا شش مثقال میتوان کرد وتصرفات درین نسخه جالینوس کرده مثل آنکه درقروح آتشک توتیای هندی مرداسنگ
شنجرف ازهریک دو مثقال داخل کرده وبعضی دواها را مثل حلتیت وعاقرقرحا وحب الغار وجندبیدستر برطرف کرد
واکتفا بروغن گل سرخ وزیت کرده اند ودرمرض داء الثعلب روغن مورد ودهن لادن اضافه نموده وامثال این
تصرفات موافق مزاج وقوت ومرض بحسب حدس طبیب واقع میشود * اما طریق ساختن این روغن آنست که مبالغ
تمام درکشتن سیماب بعمل آورند وبنوعی درکشتن آن مبالغه نمایند که اثری ازان نماند وباید که قدری سرکهٔ کهنه
یا آب درظرف سفالی نوکرده سیماب را درآن اندازند واندکی برهم زنند که ریزه ریزه شود پس حنا کرفته ولوفته نرم پیخته داخل
سازند وبانکشت بمالند وتاسه روز همچنین میمالیده باشند تا خوب کشته شود پس صمغها را آنمقدارکه ممکن باشد درهاون نرم
کنند ودرسرکه بخیسانند وحل کرده بپالایند وباقی اجزا را نرم بکوبند وهریک را جدا جدا پخته وزن نمایند وجدا جدا را بر
روی سنگ باگلاب بسایند وصابون را بکارد تراشیده وپیه وموم را کداخته بپالایند ومجموع روغنها را یکجا نموده درپاتیله
کرده بجوشانند واول مرتبه شنجرف ومرداسنگ را داخل کرده بعدازان صمغها را پس ازآنکه برکرفته سرد کنند پس جدا
وزیبق مقتول را داخل نمایند وبعدازان تمام ادویه را داخل کرده درهاون بزرک چندان بسایند که بمل عاسا نند
شود ودرهم آمیخته کردد درظرف چینی یا شیشه کرده ازکرد وغبار محافظت نمایند وهنکام حاجت استعمال کنند * اما طریق
استعمال آن آنست که سه بخش کنند وهر نوبت یک بخش را بمالند وازابتدا ازمیان دوابرو بعرض چهارانکشت تا بچه
کردن مهرهای پشت بمالند پس بازوها را برفق بمالند وهمچنین استخوانهای سینه را ملایم بمالند ورخت پنبه دا
پوشیده خودرا ازسرما وهوا واعراض نفسانی وحرکت عنیف وجماع وغیره نکاهدارند وحصهٔ دوم را روز پنجم بهمان
طریق بمالند ودرروز یازدهم بخش سوم را بکار برند وروز سیزدهم بحمام روند واگر درتدهین اول ودوم اثر صحت
ظاهر شود احتیاج بتکرار ثالث نیست ودرین ایام غذا نخود آب باشد وملاحظه ازسائر غذاها واجب دانند واحیانا اکر دهان
جوشش کند تخم بوستان افروز تخم ریحان وکشنیز خشک کوفته دردهان بپاشند وبلعاب بزرقطونا مضمضه کنند ووقت خواب
مثقالی نقره دردهان نکاهدارند نواب میرزا محمد باقر موسوی حکیم باشی کفته که می باید که مقدارشصت مثقال درسه نوبت
درعرض پانزده یوم مالیده شود هرپنج روز یک نوبت چنانکه روز اول وششم ویازدهم تمام شود وابتدا ازهر نمایند از عضو
مروکرهای کردن وهردو دست وپاها بعرض چهارانکشت بمالند وبرروی دل وجکر وزیربغل نباید مالید * دهن الراحت
نافع بجهت مفاصل ودرد اعضا * صنعت آن جدوار خطائی مقل ازرق جاوشیر کندر بارزد اشق حلتیت جندبیدستر زرنبا
جوزبوا برک مورد ازهریک سه مثقال قسط تلخ برک حنا سعد کوفی عاقرقرحا ازهریک پنج مثقال حب الغار مورنجان ازهریک
ده مثقال صابون رقی یک قالب روغن گل سرخ روغن زیتون روغن بابونه ازهریک ده مثقال پیه بزهفتاد مثقال اب بیست
بیست مثقال زیبق مقتول شصت مثقال موم زرد بیست مثقال طی الرسم موم روغن ساخته درونت حاجت استعمال
نمایند * دهن الراحت به نسخهٔ حکیم صالح خان * صنعت آن جدوار خطائی مجرب کندر زرنباد زرواوند مل حرج زرا وند
طویل مرمکی صبر سقوطری مقل ازرق سکبینج جاوشیر حلتیت عاقرقرحا مورنجان مصری جوزبوا جندبیدستر حنا شنجرف

مردا سنك زفت رومي ازهريك دومثقال زيبق پنج مثقال صابون رقي هفت مثقال آب ليمو روغن گل سرخ روغن زيتون روغن
هد اب روغن قسط روغن حنا روغن بابونه روغن لنجد ا زهريك چهل مثقال پيه كردهٔ بزيكصد وپانزده مثقال موم را
غير مغسول هفت مثقال ونيم ادويه را كوفته پيخته زيبق را درقدري آب ليمو وآب برگ حنا حل كرده مرو صبر وسنبيج
جاوشير وحلتيت را درآب ليمو بخيسانند وصافي نموده بعد ازان روغنها را يكجا كرده بجوشانند ودرعين جوش موم وپيه
بزدران انداخته بگذارند تاهمه گداخته شود صافي نموده صمغها را وزفت را داخل كرده برهم زنند وبعد ازان سرد نموده
ادويه را دران ريزند واز لغچه برهم زنند بعد ازآنكه چون موم روغن كرد د پس درظرف چيني يا زجاجي نگاهدارند
بوقت حاجت بكاربرند * دهن الراحت به نسخهٔ ديگر * صنعت آن زيبق مقتول ليمويا بصابون يا بشحم بزچهار مثقال بر
حناسه مثقال مرنج سفيد اب قلعي ازهريك دو مثقال صابون يك قالب زيت دوازده مثقال ادويهٔ خشك را كوفته پيخته با صابون
وزيت درهاون بدسته بمالند تاچون مرهم شود پس دوقسمت كرده يك حصه رابدودست ازمرفقين تا انگشتان وبرپاها از لمه
تا انگشتان بمالند وحصهٔ دوم را درروز دوم بمالند ودرجائي باشد تمام روزكه باد باونرسد وروغن را تاروز هفتم نشويند
وغذا نخود آب گوشت مرغ باشد وازحموضات ولبنيات وآب سرد پرهيزكنند مجرب است ازبراي آتشك وناصور
بواسير وجميع قروح عسرة البرء العلاج * دهن الراحت به نسخهٔ ديگر * صنعت آن جاوارخطائي مجرب زرنباد لنگ
ذكر زراوند طويل مرمكي صافي صبر سقوطري مقل ازرق سكبينج جاوشير حلتيت عاقرقرحا سورنجان مصري جوزبوا
جندبيدستر شنجرف زفت رومي مردا سنك ازهريك دومثقال بوره كرنس زيبق ازهريك پنج مثقال آب ليمو پنجاه مثقال صابون
عراقي نيم قالب پيه كردهٔ بزبيست مثقال روغن هوهن روغن گل سرخ روغن بابونه روغن قسط روغن سداب زيت كهنه
موم زرد ازهريك ده مثقال بدستور مقرر قبل مرتب نمايند * دهن رامش دارنافع ازبراي فالج ولقوه ونقرس وارعشه واوجاع
مفاصل واوجاع ظهر وازبراي ناصور وباسور وقولنج وجميع اوجاع باردهٔ رامفيد است ومحلل رياح ومواد غليظه باشد ومقوي
اعصاب است واگرنيم مثقال تايك مثقال ازين روغن بخورند مغص وقولنج را سودمند باشد ومسهل بلغم است واعصاب
را ازرطوبات پاك كند وداء الفيل را مفيد باشد * صنعت آن مقل ازرق ده درم اشق سكبينج جاوشير حب بلسان انيسون
بسفايج فستقي خربق سفيد زرنب فلنجه شيطرج هندي مغز بادام تلخ ازهريك شش درم قرنفل جوزبوا زنجبيل خولنجان
دارچيني لادن جندبيدستر ازهريك سه درم كهيلا بزرالبنج بزرسيمالبوس لبان ذكر شونيز بزرالجرجير بزرالكرات نانخواه
قسط تلخ ازهريك پنجدرم بزرالحرمل مغزحب الخروع مرزنجوش مورد مغزحبة الخضرا ازهريك چهاردرم ورق غار
افسنتين رومي ازهريك پنجدرم زدرنسخهٔ ديگر بجاي افسنتين اشنه است ودرنسخهٔ ديگر بجاي ورق غار نانخواه
فرفيون وسورنجان ازهريك ده درم است ادويه را نيم كوفته دردي كرده آب برگ كلم شش رطل برروي آن كرده با تنور
ملايم بجوشانند تادورطل بماند ازآتش برگرفته بمالند وبفشارند وبپالايند پس ثفل رانيكو بفشارند تاباقي نمانند چنانچه
ازقوت دوا دران ثفل وباز آب مطبوخ راد ردديك كرده زيت كهنه شش رطل روغن گاورروغن را زقي روغن حب الخروع
روغن حب الغار مطبوخ با فاويه كه ازمصر مي آورند ازهريك دودرم مغز بادام تلخ مقشر كوبيده دودرم حب الغار مقشر
كوبيده حب الصنوبر مقشر كوبيده ازهريك شش درم روغن هوهن جرجيرازهريك پنجدرم روغن حبة الخضرا ده درم روغن
كنجد كه جوشانيده باشند دران سداب سه درم واشنه سه درم روغن حنا پنجدرم عسل بلادرسه درم ودرانكي ازآب

مطبوخ که اولا ذکر شد منیخ نیا بوزن ده درم حل کرده وهمه را یکجا کنند وبآتش ملایم برفق بپزند تا آنکه آب مطبوخ او
بقدر یک سکرجه باقي ماند از آتش فرود آورده از پارچهٔ صفیقي بپالایند وبازدر دیك کرده بریزند بران باروزدشت ر
عسل ده درم وبراخکرا فروخته نهند تاحل شود از آتش فرود آورده مخلوط کنند بآن میعهٔ سائلهٔ سفید نفط سفید روغن بلسا
ازهریك ده درم ودرشیشهٔ کرده سرآنرا محکم بندند شربتی ازین دهن مابین ربع درمی تا یك مثقال با نخود آب بیلوشت مصفی
وبعضی طریق طبخ این روغن راچنین ذکر کرده اند که دواهای یابس را بکوبند وباب کلم بدستور مذکور بجوشانند
بپالایند پس صموغ رانچه حل کردني است دران آب حل کرده روغنها را داخل کرده در دیك بآتش ملایم بجوشانند تا
مقدار اکه تمام آب برود وروغن بماند از آتش برگرفته وبا پارچهٔ کرپاس بپالایند ودرشیشهٔ نگاهدارند وطریق اول صواب
است * دهن الساطع اینده ن ازغوالي است وثقل آنرا لخلخهٔ سلیمانیه گویند واین دهن نافع است ازبرای معده وجگروفالج
ولقوه ودماغ راقوت دهد وتسکین خفقان نماید وجمیع امراض باردهٔ رانافع است * صنعت آن روغن گل سرخ وروغن نرگس
وروغن زنبق ازهریک یکرطل درظرف زجاجي ویا چیني کرده آنرا بعود قماري دود کنند هرروز تایکماه ویحیی بن عیسی
گفته که تا یك ماه هرروز بعود قماري وکافورقیصوري دود دهند بعد ازان فرا گیرند جوزبوا بسباسه ازهریك ربع اوقیه هرنه
قاقله اقلنجه فاغره قرفة الطیب کبابهٔ چیني قرنفل سنبل الطیب غنچهٔ گل سرخ منزوع الاقماع صندل سفید ازهریك نیم اوقیه
سلیخهٔ سوداشمن اوقیه عود قماري خام ومسك وغالیه ازهریك ده مثقال بکوبند ونرم کنند ودران ریزند ودیگر باده یکماه
دودش بعود قماري دهند پس بپالایند وثفلش را علیحده درشیشهٔ کاهدارند وروغن آنرا گرفته دراوقیه عود قماري مطحون محرر
منخول ودومثقال عنبراشهب وسه مثقال مشك خالص ودومثقال عطرگلاب ودومثقال کافورقیصوري اول مرتبه عنبر رادران حر
سازند وبعدازان باقي ادویه را کوفته بحریر بیخته بآن روغن خلط نمایند ودرشیشهٔ کرده سرآنرا محکم نموده نگاهدارند * دهن س
ابرص نافع جهت خنازیز چون براان طلا کنند اگرتا بسینه رسیده باشد دفع کردد * صنعت آن بگیرند سلم ابرص سه عدد وآنه
بعربي وزغه وبپارسي چلپاسه تا منده ودرروغن گنجد نیم من انداخته بجوشانند تامضمحل شود پس خاکستر شاخ کاو مادهٔ
مثقال دران داخل کرده برهم زنند وچند جوش داده فرودآورند وبکاربرند * دهن سداب المرکب به نسخهٔ شیخ داود جبو
درجمیع افعال اقوی ازسداب وروغن سادهٔ آن وی باشد نافع ازبرای جمیع اوجاع ظهرو ورک ومثانه وکرده وساق وادرار
وتحلیل ریاح واوجاع اذن ومفید است ازبرای صرع وصداع وتدهین بآن واشامیدن آن وقطور کردن بآن وحقنه نمودن
بآن * صنعت آن بگیرند سداب ترسه اوقیه تخم خردل حب الرشاد عاقرقرحا ازهریک یکدرم ادویه را نیم کوفته درنیم رطل
آب بجوشانند تا ثلث آب بماند پس بپالایند وسه اوقیه زیت کهنه یاروغن گنجد داخل کرده چندان بجوشانند که آب بسوزد
وروغن بماند ودرشیشهٔ کنند وسرآن را بسته نگاهدارند * دهن سداب به نسخهٔ میر اسمعیل که درذخیره درفالیج ذکر کرده
واین روغن درنهایت نفع است ازبرای امراض واوجاع باردهٔ وبجهت فالج ولقوه واسترخا وازبرای برودت رحم ومثانه
* صنعت آن سداب تازه دومن روغن هومن نیم من درهم آمیخته بآتش ملایم بجوشانند تاروغن بماند ازآتش فرود آورده
چند بید سترعا قرقرحا قسط تلخ ازهریك ده درم فرفیون پنجدرم همه را کوفته بیخته داخل کرده درهاون سنگي بدسته بمالند
تانیکو مخلوط کردد واگر بیست درم روغن بلسان داخل نمایند بهتر است والا بدل آن روغن ترب کنند * دهن سلیخه
تالیف ثابت بن قره است سردي معده وجگررا سود دارد واعضا را قوي گرداند * صنعت آن سلیخه قسط تلخ مصطکي حب بلسان

زعفران از هریك ده درم قرنفل قرفة الطیب از هریك پنجدرم همه را نیم کوفته در شیشهٔ کنند و یکرطل و نیم روغن کنجد تازه
برروی وی کنند و سی عدد گل سوسن سفید که دنباله و زردیهای میان گلها را افکنده باشند دران داخل کرده و روزگاری
آن را بگذارند که اجزای آن نرم شود و روغن قوت ادویه را بخود کشد انگاه بپالایند و نگاهدارند در اکثر کتب قانون و غیر
آن این دهن را باسم دهن سوسن ذکر کرده اند و گفته اند که چهل روز بگذارند در سایه و بعد ازان بکار برند و در نسخهٔ دیگر
این دهن زعفران و قرفه و قرنفل داخل نیست * دهن سلیخهٔ دیگر ضعف معده را سود دارد و ملین اورام صلب باشد و معده را
گرم کند * صنعت آن سلیخه قسط تلخ حب بلسان مصطکی زعفران از هریك یك اوقیه قرنفل قرفه از هریك نیم اوقیه چنانچه رسم
است نیم کوب کرده در شیشهٔ کنند و روغن بران ریزند و در آفتاب گذارند * دهن شونیز از تراکیب جالینوس است که بجهت
ملك روم تالیف کرده موی را در موضع صلع و مواضع اندمال قروح میرویاند و مزیل سعفه و قروح است و بهترین ادویه
است از برای رستن موی بر موضع داء الثعلب و داء الحیه کلف را زائل کند و همچنین بهق را و برص را و مانع تآکل اسنان است
و ذهن را تیز می کرداند آشامیدن یکصد روز چون بیاشامند ازان هر روز دو درم و در نسخهٔ دیگر هر روز یکدرم است و چون
باین دستور بیاشامند مانع شیب است و موی سفید را سیاه می کند و این روغن مدر حیض است و شهوت باه زائل شده را اعاده
میکند تا نحویکه عنین را نیز نافع است و قضیب را سخت می کرداند و محلل صلابت طحال است * صنعت آن شونیز آس کرده
یکصد درم و در نسخهٔ دیگر یکصد و ده درم است حلتیت ده درم شکر پنجدرم نوشادر یکدرم مغز بادام تلخ ده عدد همه را در قرع
معکوس بطریق چووه روغن برآورند و بعضی بقرع و انبیق روغن برمی آورند و اول اولی است و روغن را در شیشهٔ نگاهدارند
* دهن شونیز به نسخهٔ دیگر بگیرند مغز بادام تلخ و شونیز بالسویه پس هریك را علیحده کوفته هردو را یکجا کرده بمالند و بفشارند
و روغن آن را بگیرند * دهن شیخ صنعان شیخ صنعان از مشایخ هند است و این روغن تالیف اوست هر نوع زخمی که از کارد
و دشنه و شمشیر و تیر باشد باندک زمانی باصلاح آورد و گوشت بر جراحات برویاند و زخمها را زود به سازد * صنعت آن
زرد چوبه پوست درخت گز از هریك یك استار برگ حنا دودهٔ مرکب سازی پوست درخت مغیلان شیطرج هندی پوست درخت
نینب از هریك ده استار بارزد کات هندی تراشهٔ بلغار سنبل الطیب جوز بوا مردا سنك شنجرف اشق زاج سفید هوجیوه قنبیل
هریك یك استار چوب صنوبر چوب آبنوس چوب بقم اصل السوس از هریك ده استار انزروت سفید دم الاخوین از هریك یك
استار سفیداب ارزیز شسته نیم استار مومیائی معدنی پنج مثقال جدوار خطائی پنج مثقال گلنار فارسی دو استار کندر زراوند
مدحرج از هریك پنج استار موم سفید دو استار روغن کنجد پنج من انچه کوفتنی باشد نیم کوفته در ده من آب خالص یکشبانروز
بخیسانند بعد ازان بآتش ملایم بجوشانند آنمقدار که نصف آب بماند از آتش فرود آورده و سرد کرده دست بمالند
بپالایند و دوباره در قدری آب صافی ثفل را مکرر دست بمالند و بپالایند و این آب را با آب اول یکجا کرده پس اشق
بارزد و انزروت را در یکمن آب برگ نینب حل کرده بپالایند و با آب اول یکجا کرده با روغن کنجد بآتش ملایم بجوشانند تا
آنکه آب بیکمن رسد مردا سنك تراشهٔ بلغار شنجرف دم الاخوین مومیائی زاج سفید اب قنبیل همه را نرم صلایه نموده و وقت
فرو گرفتن از آتش داخل کنند و با کفچه که از چوبهای مذکور تراشیده باشند برهم زنند و در مرتبهٔ آخر باهستگی بجوشانند
تا آنکه هیچ آب باقی نماند و مجموع آنها سوخته شود پس موم کافوری داخل کنند و از آتش فرو گیرند و بهمان کفچه برهم زنند
تا آنکه سرد شود و از پارچهٔ کتانی بپالایند و در شیشهٔ نگاهدارند و وقت حاجت محل زخم را بآن روغن چرب کنند که مجرب

است * دهن شیخ صنعان به نسخهٔ دیگر * صنعت آن زرد چوبه پوست بیخ زرشك چوب صنوبر اصل العوس برك حنا پوست
درخت امغیلان دودهٔ چهپر محمصان چوب آبنوس چوب کزهوجیوه از هریك یکچها ریکمن قنه یك اوقیه جوزبوا شش مثقال
شنجرف شصته کات هندی زرنیخ سرخ فوفل مرداسنك تراشهٔ بلغار از هریک نه مثقال مومیائي دارا نجردي جدوارخطائي سجد
از هریك سه مثقال آب برك نیمب که مشهور به نیم است یکمن روغن کنجد آب تانبول یك چهاریك من باید که نه جزو اول را
دوازده من آب داخل کنند و با آتش ملایم آنقدر بجوشانند تا کف کند و آب مذکور ربع رهل پس آب برك نیمب و باقي ادویه
را با روغن کنجد داخل کنند و با آتش ملایم مرتبهٔ دیگر بجوشانند تا آبها تمام برود و روغن بماند و از پارچهٔ کتاني بپالایند
و مرد کرده در شیشهٔ نگاهدارند * دهن شیخ صنعان به نسخهٔ دیگر * صنعت آن زرد چوبه دوصد و بیست و پنج مثقال دار هلیله
دیودار دودهٔ چهپر هوجیوه برك حنا از هریك هفتاد و پنج مثقال اصل العوس یکصد و پنجاه مثقال جدوار خطائي مجرد
یك مثقال قنه بیست و پنج مثقال زال پانزده مثقال چوب آبنوس چوب کز از هریك بیست و پنج مثقال پوست درخت مغیلان
ده مثقال تراشهٔ بلغار جوزبوا شنجرف کات هندي از هریك سه مثقال آب برك نیمب سه صد و هفتاد و پنج مثقال بپالایند
پان صي مثقال روغن کنجد یك هزار و پانصد مثقال بدستور مرتب نمایند * دهن شیخ صنعان به نسخهٔ دیگر * صنعت آن
زرد چوبه هوجیوه پوست بیخ درخت زرشك پوست درخت صنوبر چوب آبنوس اصل العوس برك حنا پوست درخت امغیلان
چوب کز جوزبوا از هریك یك اوقیهٔ تبریزکات هندي بزرکتان قنه برك تانبول فوفل از هریک نیم اوقیهٔ تبریز سجد
جدوارخطائي راتینج انزروت سفید از هریك ده مثقال صمغ عربي چهل مثقال زفت رومي اشو
پوست بلیله از هریك هفت درم صبر سقوطري صمغ زرد آلو صمغ مفرجل صمغ سنجد صمغ الو صمغ بادام تلخ از هریك یك مثقال
مقل ازرق صمغ سماق پوست هلیلهٔ کابلي مومیائي معدني از هریك بیست مثقال بلغار تراشیده صي مثقال کلنار خارصي چهل
مثقال آب برك نیمب یك چهاریك من تبریز روغن کنجد یکمن و نیم تبریز بدستور مرتب نمایند و صافي نموده در شیشه
سربسته نگاهدارند * دهن شیخ صنعان منقول از نسخهٔ هندي * صنعت آن بلیرند زرد چوبه سه سیر دارهلد دیودار ده دانه
چهپر برك حنا از هریك یك سیر اصل العوس دو سیر جدوارخطائي مجرب یك توله قنه بیست و پنج توله هوجیوه یك سیر زال
پانزده توله چوب آبنوس بیست و پنج توله برك پوست درخت امغیلان ده توله چوب کز بیست و پنج توله مرداسنك شش توله تراشهٔ
بلغار سه توله شنجرف جوزبوا کات هندي از هریك سه توله نیمب صي توله آب برك نیمب پنج سیر روغن کنجد بیست سیر
بدستور مرتب نمایند و در شیشهٔ سربسته نگاهدارند * دهن شیخ صنعان به نسخهٔ حکیم میر محمد مؤمن که در تحفة المومنین
ذکر کرده و گفته که این نسخه را از نسخهٔ هندي نقل نمودم محلل اورام بارده و مقوي اعضا است و بجهت التیام زخمها مجرب
است * صنعت آن زرد چوبه چوب زرشك و تفسیر کرده و گفته که آنرا بهندي دارهلد گویند و این غلط مشهور است زیرا که دارهلد
دوائی است غیر چوب زرشك و معروف است در هند دیودار که چوب صنوبر هندي است و این نیز غلط است زیرا که دیودار بهر
هندي وابهل درخت عرعر است نه درخت صنوبر و اصل العوس که آنرا بغارسي بیخ مهك گویند و بهندي ملهني و چوب
کز و پوست درخت مغیلان و آب برك نیمب و چوب آبنوس از هریك سي مثقال برك حنا هوجیوه دودهٔ چهپر له سنبر
الطیب است این غلط عمده است حکیم مؤمن را که دودهٔ چهپر را تفسیر به سنبل الطیب کرده بالجمله از هریك ده مثقال
قنه دو مثقال و نیم جوزبوا مرداسنك شنجرف کات هندي بلغار تراشیده از هریك پانزده مثقال موم کافوري چهار دانك

جدوار خطائي دو دانك روغن كنجد دو مثقال ادويهٔ كوفتني را كوفته در نهصد مثقال آب بخيسانند و بجوشانند
تا بثلث رسد پس بپالايند و باقي ادويه را سائيده با آب نينب و آب مطبوخ او بجوشانند تا آب بسوزد انگاه بپالايند
و نگاهدارند * دهن شيخ صنعان به نسخهٔ ديگر * صنعت آن زرد چوبه پوست بيخ زرشك چوب صنوبر اصل السوس
برگ حنا پوست درخت مغيلان دودهٔ چهپر چوب آبنوس چوب گز هوجيوه از هريك يك سير شاجهاني قنه جوز بوا
شنجرف شسته كات هندي مرداسنك رال اشق قنبيل مين سل كه زرنيخ سرخ است تراشهٔ اديم بلغاري از هريك سه دام
پخته موميائي دارا بجردي يكدام جدوار خطائي بنفش مجرب يكدام آب برگ نينب كه مشهور به نيم است پنج سير آب
برگ پان يك سير شاه جهاني جميع چوبها را نيم كوفته در بيست سير آب دو شب و روز بخيسانند پس بجوشانند انمقدار
كه نصف آب بماند ادويهٔ ديگر را نرم كوبيده و بيخته آب اجزا را و آب برگ نينب و روغن را يك جا كرده در ديگ
بزرگ بآتش ملايم بپزند تا آب برود و روغن بماند هوجيوه را علحده نرم كوفته و بيخته بريزند و مكرر جوش دهند
كه رنگ روغن سرخ شود بعد از ان صافي نموده در شيشهٔ نگاهدارند براى زخم شمشير و خنجر و غيره كه تازه باشد
كار فرمايند * دهن شيخ صنعان به نسخهٔ ديگر * صنعت آن زرد چوبه دارهلد ديودار برگ حنا ابهل از هريك پاو سير
قنه نيم پاو سير كت سفيد پانزده ماشه مرداسنك قنبيل از هريك ده دام پخته جوز بوا پانزده ماشه توتياى هندي نيم دانك زعفران
پنج ماشه سنك بصري پانزده ماشه مصطكي نيم دام چوب گز نيم سير چوب آبنوس بلغار برگ پان دودهٔ چهپر از هريك پاو سير
روغن كنجد هشت سير آب خالص پانزده سير رال پوست مين پهل از هريك پانزده ماشه اشق سه دام پخته فوفل نيم پاو سير
جدوار پنج ماشه بدستور معمول روغن سازند * دهن شيخ صنعان به نسخهٔ ديگر * صنعت آن جوز بوا مرداسنك كت تراشهٔ
بلغار موم سفيد از هريك شش توله شنجرف چهار توله جدوار خطائي دو توله چوب گز چوب آبنوس زرد چوبه اصل السوس
ابهل دودهٔ چهپر پوست مغيلان برگ حنا برگ نيم از هريك نيم سير دارفلفل يك سير و نيم ديودار يك سير و نيم هوجيوه يك سير
روغن كنجد ده سير نيل يكتوله كثيرا دو درم رال دو درم اشق پنج درم دارفلفل اصل السوس زرد چوبه برگ نينب برگ
حنا دودهٔ چهپر پوست مغيلان آبنوس چوب گز مجموع را در يك من آب بخيسانند تا يك شبانه روز پس بجوشانند تا بربع رسد
صافي نموده باقي اجزا را با روغن كنجد در ان آميخته بجوشانند آنمقدار كه آب برود و روغن بماند پس در شيشهٔ نگاهدارند
* دهن شيخ صنعان قليل الاجزا حكيم مير محمد مؤمن گفته كه اين نسخه بهتر از نسخهٔ قبل است از براى التحام زخمهاى تازه
* صنعت آن اصل السوس پوست درخت صنوبر هوجيوه پوست درخت امغيلان زرد چوبه اجزا مساوي از مجموع مقدار چهار
صد مثقال كوبيده با روغنى كه از برگ كتان و پنبه دانه گرفته باشند مقدار شش صد مثقال و سه من تبريز آب خالص با آتش
نرم بجوشانند تا بحديكه ديگر كف نكند و آب تمام بسوزد پس آن را بپالايند و در شيشهٔ كرده سر آنرا محكم بندند و نگاهدارند
* دهن شيخ صنعان منقول از خط ميرزا معز الدين محمد كه معزي اليه از مجربات حكيم احمد موسوي نقل نموده * صنعت آن زرد
چوبه سه صد مثقال پوست زرشك دويست مثقال چوب صنوبر يكصد مثقال چوب گز دويست مثقال چوب ابنوس هوجيوه اصل
السوس پوست درخت مغيلان چوب بقم برگ حنا از هريك دويست مثقال قنه پنجاه مثقال شنجرف جوز بوا مرداسنك كات هندي
لك مغسول قنبيل تراشهٔ بلغار اشق از هريك پانزده مثقال موميائي جدوار خطائي از هريك پنج مثقال آب برگ نيم سه صد مثقال روغن
دو هزار و چهار صد مثقال نه جزو اول را با يك هزار و دويست مثقال آب بآتش ملايم بپزند تا آب برود و روغن بماند صافي

نموده استعمال نمايند * دهن العلقم ترجمهٔ دهن قثاء الحمار است وبعضي ترجمه كرده اند آن را بدهن الحنظل واين روغن مانند روغن ناردين است در افعال مانند تقويت باه واشتهاى طعام وبرودت معده ودرد مفاصل ونقرس وعرق النسا لكن انفع واعجب فعلا ازدهن ناردين است * صنعت آن عصارهٔ قثاء الحمار ده رطل زيت پانزده رطل ميعهٔ سائله دواوقيه كه پانزده مثقال است قنطوريون دقيق شحم حنظل زراوند مدحرج زوفاى خشك پودنهٔ نهري پودنهٔ بري پودنهٔ جبلي سكبينج برك دفلي ايرسا ازهريك يك اوقيه ونيم عاقرقرحا يك اوقيه آب خالص بوزن زيت بطريق مقرر مرتب نمايند وشراب درين روغن بعضي وبعضي ازاطبا گفته كه اين روغن ازسائر روغنها بهتر است وحقنه كرده ميشود باين روغن ازبراى تهييج شهوت باه وبرودت بعضي ومفاصل والله اعلم * دهن فلفلان حكيم علي درشرح قانون اين دهن را بدهن فيفلا ذكر كرده وگفته كه فيفلا لغت هند بعضي ووجه تسميهٔ اين دهن باين اسم وقوع دار فلفل است درين دهن چه پاپل درهندي بمعني دار فلفل است وفيفل معرب آن است ولفظ او درهندى بمعني اول است يعني دهنيكه اصل وعمود دران دار فلفل است وبالجمله اين روغن تاليف از حكماء هند است ونافع است ازبراى استرخاى اعصاب وفالج ولقوه وسائر امراض باردهٔ دماغي وعصبي * صنعت آن سنبل الطيب تربد شيطرج هندي را من دار فلفل جوز بوا بيخ سوسن آسمان جوني را زيانه قسط تلخ زرنباد درونج عقربي از هريك ده درم مجموع را نيم كوفته دردیك كنند وآب وروغن كنجد ازهريك دو صد مثقال برروى آن كنند ودرقدر مضاعف به پزند تا آب برود وروغن بماند صافي نموده درشيشهٔ نگاهدارند * دهن فلفلان ازمركبات اطباى هند است دواى صالح است ازبراى اوجاع مفاصل وتشنج واسترخاى اعضا وقولنج ولقوه وفالج وريام باردهٔ غليظهٔ عارضه درعصب جميع اوجاع عارضه دراعصاب را نافع * صنعت آن به نسخهٔ شيخ رئيس درقرابادين قانون شل بل فل وج تركي شيطرج هندي را من بيخ سوسن آسمان جوني تخم رازيانه قسط تلخ مرمكي صافي ديودار زرنباد درونج عقربي ازهريك يكدرم نيم كوفته دردیك كنند وبيندازند بوان روغن كنجد وشير تازه دوشيده وآب خالص ازهريك درمن وبجوشانند دردیك مضاعف تا آنكه آب وشير برود وروغن بماند پس بپالايند ونگاهدارند * دهن فلفلان ديگر لهسيه رئيس درقرابادين قانون ذكر كرده نافع ازبراى اوجاع مثانه ورحم باردوازبراى عرق النسا وسردي هردو كرده واستخواى اعضا وقولنج ولقوه وفالج وازبراى رياح باردهٔ غليظه كه عارض عصب شود وازبراى درد پشت وازبراى هروجعيكه ازسودى بود واخلاط غليظه واين دهن نيز ازتراكيب اطباى هند است * صنعت آن شل بل فل وج تركي شيطرج هندي وبيخ سوسن اسمانجوني اشق دارفلفل جوزالقى جوزالسرو جوزالصنوبر قسط تلخ زرنباد تخم رازيانه ديودار درونج عقربي ازهريك ده درم مجموع را نيم كوفته دردیك كنند پس بكيرند شيرتازه دوشيده وآب خالص ازهريك ده رطل روغن كنجد پنج رطل برروى ده كرده دردیك مضاعف بپزند تا آب وشير برود وروغن بماند بپالايند ونگاهدارند * دهن قاوندي تاليف آن مرحوم ازبراى فالج وامثال آن ازامراض بلغمي حادث دراعصاب * صنعت آن قرنفل پنجدرم سنبل الطيب سادج هندي بيخ سوسن آسمانجوني قرفة الطيب قسط تلخ ازهريك ده درم راسن سليخه عود بلسان عود الصليب ازهريك پنجدرم مرمكي صافي سه درم همه را نيم كوفته دردهٔ رطل آب يكشبانروز بخيسانند پس روغن زيتون دو رطل داخل كرده چندان بجوشانند كه آب رفته روغن بماند صافي نموده پيه قاوندي شانزده درم موميائي چهاردرم دران كداخته جندبيدستر دودرم سوده اضافه نموده خوب بهم زنند ودرشيشهٔ نگاهدارند * دهن القسط درقسط انشاء الله تع خواهد آمد * دهن القنبيل نافع است جرب

قوبا را * صنعت آن قنبیل که بهندی کمیله نامند شش مثقال مرداسنگ شنجرف کوکرد اعلی توتیای هندی بریان زیبق
مین سل که زرنیخ احمر است از هریك نیم مثقال روغن کاو بیست وچهار مثقال ادویه را سحق بلیغ نموده روغن را بیکصد و یك
آب شسته ادویه را بآن سرشته بکار برند * دهن قنبیل دیگر که جهت خارش وقوبا وقروح خبیثه وغیرها مجرب است * صنعت آن
قنبیل که بهندی کمیله گویند پنج توله وسرنج که بهندی سیندور گویند هفت ماشه فلفل سیاه هفت ماشه فلفل دراز پنجدانه
روغن تلخ شانزده توله واگر رقیق خواهند بیست توله نمایند اول روغن را در ظرف آهنی جوش دهند وفلفل دراز دران اندازند
تا سوخته شود بعد ازان فلفل را برآورده دور اندازند پس سرنج را داخل نمایند تا خوب پخته شود بعد ازان فلفل سیاه داخل
نمایند واز آتش برگیرند انگاه قنبیل را داخل نمایند وخوب حل کنند واجزا را باید که بسیار نرم سائیده وپخته باشند
هرچند نرم تر باشد بهتر است * دهن قنبیل دیگر که انواع جرب رطب وزخم آتشك را بسیار نافع است * صنعت آن قنبیل
شش مثقال صیرفی که دو توله بوزن بنگاله است سیماب کوکرد زرد خالص صاف که بهندی آمله سار گویند وکوکرد احمر
که بهندی سنبل می نامند مرداسنگ توتیاء اخضر هندی شنجرف سرنج که بهندی سیندور نامند از هریك نیم مثقال صیرفی
که دو ماشه بوزن بنگاله می شود سیماب را با کوکرد بسایند بحدیکه اجزای سیماب محسوس نگردد وسائر اجزا را نیز با
بسیار نرم بسایند که مثل غبار گردد ودر پنجاه مثقال روغن کاو تازه که بیکصد ویك آب شسته باشند خوب ممزوج نموده
برموضع جرب یا آتشك بمالند ویك روز درمیان بآب گرم بشویند یا هر روز بفاصلهٔ پنج شش ساعت نجومی از مالیدن آن
* دهن قنبیل دیگر جهت قروح وجروح خبیثهٔ آتشك وجرب رطب خبیث * صنعت آن بگیرند قنبیل که بهندی کمیله نامند
دوازده درم فلفل سیاه یکدرم توتیای اخضر هندی که بهندی نیله تهوتها نامند نیم درم همه را سحق نموده با روغن یاسمین
چهل مثقال ممزوج نموده بگذارند تا ته نشین شود صافی آن را بر جراحت ها بمالند وچون دهن صافی آن تمام شود
باز دهن یاسمین خالص که بهندی چنبیلی نامند داخل نمایند * دهن الکراث نافع جهت وجع اذن وثقل سامعه که از
برودت وریح باشد * صنعت آن مرزنجوش افسنتین رومی از هریك سه مثقال یك شبان روز در آب بخیسانند پس
جوشانیده مالیده صاف کرده آب برگ کندنا تازه پنج مثقال در روغن کنجد بیست وچهار مثقال داخل کرده با تس
ملایم طبخ دهند تا آب رفته روغن بماند واحتیاط نمایند که رمقی آب دران باقی باشد وعند الحاجت نیم گرم نموده
شبان روزی دو سه قطره در گوش بچکانند * دهن اللبوب السبعه منقول از قرابادین عیسی بن ماسویه مرطب ونافع
است از برای هر مرض یابس ومزیل علتهای سوداوی است خصوصا صداع وجذام ومالیخولیا مالیدن وآشامیدن وسعوط
نمودن بآن وانچه شبیه باشد باینها وممکن است معالجهٔ امراض حادثه از سائر اخلاط باین نیز مثل آنکه در نزد غلبهٔ حرارت
امراض حادثه از صفرا اضافه کنند بآن مثل روغن بنفشه وروغن نیلوفر ونزد برودت وبلغم بدل مغز تخم کدو ومغز تخم
هندوانه لفت ومغز حب الخروع کنند درینحالت اثر میکند در مثل فالج ولقوه ورعشه سمرقندی گفته روغنیکه فرا میگیرند از
لبوب سبعه هرگاه استعمال کند آن را صاحب صداع بارد یابس در بینی وگوش وبر سر نافع است آن را نهایت نفع * صنعت آن
مغز فندق مغز پسته مغز بادام شیرین مغز چلغوزه کنجد مقشر مغز تخم کدو مغز تخم هندوانه اجزا مساوی کوفته بطریق استخراج
روغن بادام روغن ازان برآورند ودر نسخهٔ دیگر بجای تخم هندوانه مغز گردکان است * دهن دهامون از رومیان
است معنیش برومی ده دوا بود معدهٔ سرد را نافع باشد واعضا را محکم کند وبهر دردیکه از سردی باشد نفع دهد * صنعت آن

مصطکی دوازده اوقیه دارچینی شش اوقیه روغن بان یا روغن زیت هرکدام که موجود باشد چهل و هشت اوقیه روغن
بلسان و موم سفید از هریک دوازده اوقیه چنانکه رسم است طبخ دهند * دهن مبارک منقول از شفاء الاسقام این دهن را
شیخ داود در تذکره باسم دهن اللقوه ذکر کرده نافع است از برای لقوه و فالج و کزاز و عرق النسا و دوالی و نقرس و تحلیل ریاح
کند و مهیج باه است و شهوت جماع و قطور آن در گوش جهت کری و گرانی گوش و سدهٔ صماخ در یک روز موثر است و فرزجه
آن جهت جمیع امراض رحم مفید * صنعت آن حلبه شونیز بالسویه کوبیده تسقیه بزیت بطریق تحمیص بروی آتش
نمایند تا سه وزن روغن را جذب نماید پس تقطیر دهن بقرع معکوس یا بقرع و انبیق نمایند و اول بهتر است * دهن مجرب
بجهت خدر و رعشه و فالج و استرخا و مفاصل بارده و عرق النسا منقول از خط استاذ الاطبا میرزا سلیمان طبیب شیرازی
غفر الله له * صنعت آن قصب الذریره قسط تلخ از هریک سه مثقال اذخر مکی سورنجان مصری کبابهٔ چینی ناردین اسارون
از هریک دو مثقال زرنباد دارشیشعان عاقرقرحا مغاث بغدادی بوزیدان از هریک یک مثقال مجموع را نیم کوفته با سه
پیاله آب بجوشانند آن مقدار که یک پیاله آب بماند پس شیرهٔ آن را برآورده روغن گل سرخ روغن یاسمین روغن زنبق
روغن بابونه از هریک ده مثقال داخل کرده بجوشانند چندانکه آب برود و روغن بماند پس جدوار خطائی آزموده
جند بیدستر فرفیون از هریک سه مثقال جوزبوا زنجبیل از هریک دو مثقال مقل ازرق یک مثقال کوفته و بحریر بیخته در هاون
سنگی کنند و روغن را اندک اندک بران چکانند و بدسته بمالند تا تمام روغن بآن مخلوط شود بعد از آن مومیائی معدنی در
دانگ دران حل کنند و در شیشهٔ نگاه دارند * دهن المسمی بمجموعه استعمال کرده می شود در جمیع اعلال بارده و اثر آن
باعتدال است * صنعت آن روغن خیری روغن یاسمین روغن قسط روغن سوسن روغن بید انجیر روغن استهٔ زرد آلو
روغن حب الغار حمله مساوی قدری جند بیدستر و اندکی مشک سوده که بآتش ملایم بآنها ممزوج نموده باشند استعمال نمایند
و این روغن احداث یبس نمی نماید در اعضا منقول از اصول التراکیب نجیب الدین سمرقندی * دهن المحلل تالیف
والد حکیم میر محمد مؤمن میر محمد زمان تنکابنی رحمهما الله تعالی مقوی معده است و محلل ریاح آن و نافع است از برای
جگر * صنعت آن مقل ازرق سه مثقال سنبل الطیب مصطکی علک البطم از هریک یک مثقال اشق اسارون شامی قصب
الذریره اذخر مکی از هریک دو مثقال ادویه را کوفته بروغن بابونه و روغن گل سرخ از هریک نیم رطل ادویه را در شیشهٔ کرده
روغنها را بر روی آن کرده در آفتاب بگذارند اگر تابستان باشد و هر روز برهم زنند و اگر زمستان باشد در خانه
گرم گذارند تا ده روز پس استعمال نمایند که بعون الله تعالی نافع است * دهن مر منقول از طب براکلسوس نافع است
جراحات را و ملحم آنها است و داخل کرده می شود در معاجین کبار و قائم مقام دهن بلسان است * صنعت آن بگیرند
مر صافی جید شش اوقیه و بخیسانند بعد سحق بصاعد شراب خالی از مائیت مقدار دوازده روز دفن کنند در سرگین اسب
شش روز پس تقطیر نمایند در حمام ماریه تا آنکه صعود نماید عرق و مقطر گردد و باقی ماند دهن صافی در ته قرع
و قوت این دهن مثل قوت دهن بلسان است در منع عفونات و غیرها * دهن مرجان نیز منقول از طب براکلسوس نافع است
از برای جمیع امراض سیلانیهٔ جاریه مثل سیلان رحم و قروح خبیثه و مسکن وجع عین و مجفف سیلان رطوبات از دماغ
است و طلای آن مقوی دماغ است و نافع است مانند غشی و خفقان را * صنعت آن بگیرند مرجان هر قدر که خواهند
و سحق نمایند و بریزند بران سرکهٔ مقطر آنقدر که دو انگشت بر بالای آن بایستد و بگذارند در جای گرم تا آنکه منحل

کرد دپس رطوبت را ازان برانند رحمام ماریه تا خشك کرد دپس بچکانند بران آب خالص چند مرتبهٔ تا اینکه برود ترش
آن پس بکذارند درمکان نمناك بدرستیکه میکرد دروغن شربتی ازان یك قیراط است با بعضی ازمیاه مناسبه * دهن المسمی
از مخترعات صاحب خلاصة التجارب است کفته که بر هر عضو که بمالند وکرم نکاهدارند فربه کند ومداومت براو نماینده
واکر برتمام بدن بمالند همچنین وورمهای خبیثه ورياح را دفع نماید * صنعت آن بکیرند خراطین وعلق ازهریك یکمی
ونبات انجره نیم کوفته درمن ودرده من آب بپزند تانرم کردد ومهرا شود وآب بثلث آید پس آنرا بپالایند وپیازنرکس نیم دفته
ده سیر تخم انجره تخم خروع نیم کوفته پنج سیر کرنب یك سیر زفت سه سیر شیرخر نیم من دران افکنند وبآتش ملایم بجوشانند
تایکمن آب بماند آن را صاف نمایند وسه سیر روغن بلا دریخته وهفت سیر روغن کنجد تازه دران ریزند وباتش ملایم
بجوشانند تاآب برود وروغن بماند دروظرفی نکاهدارند وعند الحاجت بکاربرند * دهن المفاصل جهت وجع مفاصل مزمن
منقول ازطب فرنکي * صنعت آن روغن صمغ درخت پسته روغن بابونه ازهریك شش مثقال روغن روباه روغن سنبل از
هریك سه مثقال میعهٔ سائله دوازده مثقال مرهم خطمي سي وششمثقال درهم نموده بربدن ومواضع موجعه بمالند * نسخهٔ
مرهم خطمي این است ریشهٔ خطمي سي وشش مثقال بزرکتان حلبه پیازعنصل ازهریك بیست وچهارمثقال کوبیده در سه
چهاریک آب باتش ملایم یك شبانروز بجوشانند تامانند موهم شود پس ازپالایش بکذارند ویکصد وپنجاه درم زیت داخل
کرده باتش ملایم بجوشانند تاروغن ازثفل جدا کردد پس صافي نموده استعمال نمایند * دهن ناریکیر ازتراکیب اطباء
هند است نافع است ازبرای ریاح غلیظه وازبرای اوجاع رحم بارده * صنعت آن به نسخهٔ شیخ رئیس درقانون سکبینج بارزد
معدل هندي خردل سفید ازهریك پانزده درم علك الانباط هشت درم جاوشیرچهاردرم قرنفة الطیب قسط زراوند طویل
زراوند مدحرج ازهریك دودرم وج ترکي اشق خیارکبرکه آنراقثاء الکبرکویند ودوای مشهور است فل عاقرقرحا ازهریك
دودرم ونیم زرنباد درونج عقربي جندبیدستر حمك سداب صحرائي سداب جبلي قیصوم اصل السوس آرد شیران موتوتیا
مرزنجوش قرنفل بستاني ازهریك نیم درم مرصافي حلتیت طیب حلتیت منتن انجدان ازهریك ربع درمی زیت نه رطل آب
هیجده رطل ادویه را نیم کوفته زیت وآب را داخل کرده چندان بجوشانند که آب برود وروغن بماند پس فرود آورده
بپالایند ودرشیشهٔ کرده سرش را بسته نکاهدارند شربتی ازنیم درم تادودرم باآب سرد * دهن ناردین یعني روغن سنبل
رومي منافع این روغن بسیاراست واین دهن اشرف ادهان است نافع است ازبرای هروجعی که بوده باشد از برودت در
باطن وجمیع امراض بارده چون فالج ولقوه ورعشه واسترخای اعصاب واوجاع مفاصل وعرق النساورياح باطني ومسکن
اوجاع اذن بارده است وزائل می کردانند اوجاع آن راومزیل صداع وشقیقه است سعوط کردن بآن وتحسین رنك میکند
وزائل میکردانند قولنج ومغص وزحیرراونافع است ازبرای اوجاع مغص وزحیروتسکین اوجاع کبد وبطن میدهد وتحسین
رحم میکند وبمزرقه می چکانند دراحلیل پس نفع میدهد ازبرای کرده ومثانه واسترخای مثانه وزیاده میکند نعوظ راونافع است
ازبرای ضعف معده وجکروکلیه وثقل سمع ودرد رحم واحتباس حیض ودرداعضاواعصاب شربار ضمادا واحتقانا * صنعت آن بنسخهٔ
شیخ رئیس بدانکه این روغن را سه طبخه است * صنعت بنسخهٔ اولی بکیرند قصب الذریرهٔ سعد کوفي بورك غارعود بلسان
ساذج هندي راسن اذان الفارا ذخرمکي ابهل بورك مورد قرد مانا مرزنجوش ازهریك دواوقیه اجزارا نیم کوفته دردبك لنند
وبشراب وآب خالص بخیسانند وبعضي بجای شراب نبیذ زبیب وعسل کفته اند می فرمایند که هرکاه من این روغن را

ساخته ام بجای شراب ونبیذ عرق فرنجمشک کرده ومرضی ازان زیاده ازانچه از روغن ناردینی که شراب یا نبیذ داشته منتفع
کردیده اند باید که بوده باشد آب وشراب یا آب وعرق فرنجمشک آنمقدار که از روی ادویه دوانکشت برکردد پس بیندازند
دران روغن کنجد تازه پنج قسط وبآتش ملایم در دیک مضاعف شش ساعت آن را به پزند وهر لحظه آن را حرکت دهند پس
ازآتش برکیرند وبکذارند تا سرد شود وبپالاید وبعضی بجای پنج قسط روغن کنجد پنج من کفته اند ودر نسخهٔ یحیی بن عیسی
بن جزله وزن روغن کنجد هفت رطل ونیم است وبعضی کفته اند که بعد ازان که در آب وشراب خیسانیده باشند اجزا در دیک
مضاعف بجوشانند ولمحه بلمحه برهم زنند تا آب وشراب برود و روغن بماند پس بپالایند وبکذارند تا سرد شود ودر نسخهٔ
حکیم مؤمن در تحفة المؤمنین ذکر کرده بر اجزای طبخهٔ اولی که ذکر شده قسط تلخ نادرین از هریک دو اوقیه افزوده
وکفته که اجزا را نیم کوفته در شش صد مثقال شراب کهنه یا جمهوری یا نبیذ زبیب وعسل ودو هزار ویکصد وپنجاه مثقال آب
تا شش ساعت نجومی بجوشانند بعد ازانکه یک شبان روز خیسانیده باشند * صنعت طبخهٔ ثانیه بکیرند غنچهٔ کل سرخ منزوع
الاقماع عصارهٔ مورد ترسلیخهٔ سیاه مرمکی صافی از هریک دو اوقیه ونیم کوفته داخل کنند دران آب ممزوج با شراب آن مقدار
که ترسازد ادویه را وروغن مطبوخ را که دران جوشانند نسوزد وبآتش ملایم در قدر مضاعف سه ساعت بجوشانند وسرد
کرده بپالایند وبعضی این اجزای مذکوره در طبخهٔ ثانیه را از هریک پنج استار ودارچینی وحماما از هریک سه استار آورده
وکفته که همه را نیم کوفته بشراب ممزوج بآب یا نبیذ عسل وزبیب ممزوج بآب یا جمهوری ترکنند آن مقدار که دو انکشت
از سر دواها بکذرد وآن روغن صافی نموده از طبخهٔ اولی را باوی بیامیزند وبآتش ملایم در دیک مضاعف سه ساعت
بجوشانند تا آب وشراب برود وروغن بماند پس بپالایند وسرد کنند وحکیم میر مؤمن اجزاء طبخهٔ ثانیه را باین موجب ذکر
کرده کل سرخ دارچینی حماما آب برک مورد تازه اکر یابند والا برک مورد خشک کنند وسلیخه ومر صافی از هریک بیست
وسه مثقال وکفته که تا سه ساعت ثانیا بجوشانند که بنصف رسد وبپالایند ودر نسخهٔ یحیی بن عیسی بن جزله اجزاء طبخهٔ
ثانیه کل سرخ وآب مورد از هریک سه اوقیه وحماما دو اوقیه است * صنعت طبخهٔ ثالثه ناردین یعنی سنبل رومی قرنفل
میعهٔ سائله از هریک سه اوقیه جوزبوا پنج اوقیه روغن بلسان شش اوقیه ادویه را نیم کوفته آب داخل کنند وبرآتش نهند
چون کرم شود داخل کنند دران روغن مطبوخ مذکور وروغن بلسان ومیعهٔ سائله را وحرکت دهند تا نیکو مخلوط شود
بجوشانند تا آب برود وروغن بماند پس بپالایند وسرد کرده در شیشهٔ کنند وسر آن را محکم بندند ودر وقت حاجت بقدر
حاجت برآورده باز سر آن را محکم بندند که هوا کسر قوت آن نکند وبعضی کفته اند که درین طبخه سنبل رومی قرنفل
میعهٔ سائله از هریک ربع رطلی جوزبوا پنج اوقیه روغن بلسان نیم رطل است ادویهٔ خشک را نیم کوفته باشراب ممزوج با
آن مقدار که دو انکشت از سر او برکردد بآتش ملایم در قدر مضاعف بجوشانند وچون بجوش آید روغن مطبوخ را داخل کنند
وبجوشانند تا آب وشراب برود وروغن بماند پس فرود آورده بمالند وبپالایند ودیکرباره در دیک کنند وروغن بلسان ومیعهٔ
سائله را داخل کنند وحرکت دهند آن را تا حل شود پس از آتش فرود آورده سرد کرده در شیشهٔ نکاهدارند وسر آن را محکم
بندند وحکیم میر محمد مؤمن اجزاء طبخهٔ ثالثه را باین موجب ذکر کرده سنبل رومی سنبل الطیب قرنفل میعهٔ سائله بروغن
بلسان واکر نباشد روغن زیتون کهنه از هریک بیست وسه مثقال روغن کنجد ششصد مثقال بآتش ملایم باز بآب بجوشانند
تا آب رفته روغن بماند انکاه بپالایند واستعمال نمایند وبر نسخهٔ حکیم میر محمد مؤمن اعتماد نیست * دهن ناردین بنسخهٔ

يحيى بن عيسى بن جزله سود مند بود بجهت درد معده وجگر وقولنج وسردي اعضا چون اعضا را باين روغن چوب نمايند
وسردي اندرون چون بيا شامند ويا طلا كنند وازبراى درد رحم چون زن استعمال كند چون در كوش اندازند درد كوش را
ساكن كند وچون دربيني اندازند درد سر ودردنيم سر را ساكن كند وچون چند قطره درسوراخ احليل چكانند سختي مثانه را
زائل گرداند * صنعت آن قصب الذريره سعد كوفي بُرك غار عود بلسان ساذج هندي اذخر مكي برب مور
قردمانا اذان الفار مرزنجوش ازهريك دواوقيه نيم كوفته درديك آهني كنند وشراب يا نبيذ مويز چندانكه ازسر آن بگذرد
وآب نيز پارهٔ اضافهٔ آن كنند وهفت رطل ونيم روغن كنجد درديك مضاعف آن را بپزند بآتش ملايم وهرلحظه بمالند تاشش
ساعت پس ازهرآتش برداردند وصافي نمايند وروغن وآب را ازهم جدا كردانند وبمتانند كل سرخ وآب مورد نيز ازهريك سه اوقيه
حماما دواوقيه نيم كوفته درديك كنند وشراب يا نبيذ مويز وعسل وآب چندان برسرآن ريزند كه اجزا ناپديد شود
روغن كه پخته گردد ازان جدا كرده دران كنند ودرديك مضاعف بآتش ملايم سه ساعت بپزند پس سرد كنند وروغن را
جدا كردانند وصافي نموده پس بگيرند سنبل الطيب قرنفل ميعهٔ سائله ازهريك سه اوقيه جوزبوا پنج اوقيه روغن بلسان
شش اوقيه ادويه را نيمكوفته بآب عذب چندان برسرآن كنند كه اجزا ناپديد شود بآتش ملايم بجوشانند پس روغن
بلسان ومعيهٔ سائله دران اندازند وبخيسانند وروغني كه صافي كرده بودند دران اندازند ودريكباره بجوشانند تا آب
نماند وروغن خالص بماند بردارند وصافي نموده درشيشهٔ كنند وسرآن را محكم كرده نگاه دارند ودروقت حاجت
بكاربرند * دهن ناردين منقول ازمنصوري محمد بن زكريا صاحب منهاج الدكان كفته كه نقل كردم من اين نسخه را
ازخط قاضي فتح الدين * صنعت آن روغن بان يكرطل سنبل رومي ششدرم سعد كوفي قصب الذريره مصطكي روميه
اذخر مكي ازهريك يك مثقال اجزا را نرم كوبيده درروغن بان داخل كرده بيست روز درآفتاب گذارند وهرروز
دومرتبه برهم زنند پس بپالايند ونگاهدارند * دهن ناردين بنسخهٔ ديگر * صنعت آن ناردين رومي قصب الذريره
حب الغار سعد كوفي عود بلسان لك مغسول برگ مورد ساذج هندي اذخر مكي ابهل برگ راسن قردمانا مرزنجوش كبابه
مخلصه سنبل الطيب ازهريك ده مثقال كوفته درهفت صد وپنجاه مثقال آب بخيسانند يك شب وصبح آن را بجوشانند آنقدر
كه ثلث آب بماند پس بمالند وبفشارند وصافي نموده روغن كنجد چهارصد وپنجاه مثقال داخل نموده چندان بجوشانند
كه آب رفته روغن بماند صافي نموده درشيشهٔ نگاهدارند ودرنسخهٔ ديگرآورده كه بعد ازان كه سه خمس آب برود صافي
نموده روغن كنجد بمقدار مذكور داخل كرده چندان بجوشانند كه آب رفته روغن بماند صافي نموده روغن را علحده درشيشه
نگاهدارند * دهن النجاح تاليف حكيم ميرمحمد مؤمن نافع ازبراى اختلاج ورياح وتشنج وفالج وامراض باردهٔ اعضاى عصبي
ازبراى تقويت اعصاب وتفتيح اوجاع باردهٔ وتحليل مواد غليظه ومجرب است * صنعت آن حصى لبان مقل ازرق ميعهٔ سائله
ازهريك ده درم اشق فرفيون حب بلسان خربق سفيد زرنب كبابهٔ چيني شيطرج هندي ماهي زهرج قرنفل ازهريك شش درم
جوزبوا زنجبيل بلادر ازهريك پنجدرم كندر بزرميمالبوس تخم كندنا شونيز تخم تره تيزك نانخواه قسط تلخ شبت ازهريك چهار
دانك سعد كوفي موزنجوش حامله اسپند مغز بخرك كه بادام تلخ كوهي است مغزون حب الغار اشنه ازهريك نه قيراط بك هفت
درهزارمثقال عرق بهارنارنج وامثال آن بخيسانند وبجوشانند تا به نصف رسد به پالايند وبا يكصد وپنجاه مثقال روغن
بيدانجير بجوشانند تاآب برود وروغن بماند پس سكبينج جاوشير فرفيون مومياي ميعهٔ سائله قنه علك البطم ازهريك سه

مثقال دران حل کرده پس بگیرند سنبل الطیب مرمکی صافی زعفران قصب الذریره قرنفل ازهریك سه مثقال دارچینی
هیلانی پنج مثقال جند بیدستر فلفل دارفلفل ازهریك دو مثقال کوفته پخته داخل روغن مذکور کرده درهاون سنبر
واکرسنك سماق باشد بهتر است بدسته بمالند تانیکو مخلوط شود درشیشهٔ نگاه دارند * دهن النوشادر مهبات دورلند و سه
مفرط آورد چون قدری ازان بربینی تمریخ نمایند * صنعت آن نوشادر نمك نفطی تخم سپند ان تخم جرجیر فلفل سیاه زنجبیر
کاکنج اجزا مساوی نیم کوفته درآب بجوشانند تا مهراشود پس صاف نموده باهم وزن آن روغن بید انجیر باتش ملایم
بجوشانند تاروغن بماند * دهن النورة چون بربدن بمالند موی رازائل کند * صنعت آن آهك بیست درم روغن یلصد در
همه را باهم بیامیزند وسه روز درآفتاب وسه شب درماهتاب کدارند وهمیشه برهم زنند وبعدازان برماهیتابه نهند تاروس
ازوی جداشود روغن رابدستور نوره بمالند موی رابه برد * دهن هندی معروف نزد اطبای هند به کهاوتیل باخفای ه
وترجمهٔ آن دهن العظیم القروح است بجهت آنکه کهاوبمعنی قرحه است این دهن بجهت زخم شمشیر وتیروخنجروکا
وزخم تفنك ونیزه وازبرای قروح آتشك وجذام وناصور وهرقسم زخمی که دربدن انسان وحیوان باشد بنهایت نافع
است ومجرب وگفته اند که هرقسم دنبلی وزخمی وجراحتی که باشد برپنبهٔ کهنه کرده برزخم کدارند انشاء الله تعالی
درسه چهارروز بهترمیشود * صنعت آن روغن کنجد ششصد وهفتاد وپنج مثقال آب برک نیمب هفتاد وپنج مثقال آب بر
کنارآب برک حنا ازهریك هفده مثقال قسط شونیز وج ترکی زال سنك ریزهٔ سنك تیلیه مردا سنك سنك جراحت کاغذ سه خته
استخوان بزبوسیده که دردیوارها میباشد که آن راسوزانیده باشند ازهریك سه مثقال انبی هلدی دیکه مالی ازهریك
یك مثقال وطریق ساختن آن انکه اول مرتبه روغن رادرپاتیل کرده بجوشانند وقتیکه بجوش آید دوعدد بلا دررادرمیان
روغن اندازند تاچند جوش زند اکردرهمان جوش زدن باروغن بلا دربیرون جست بهتروالا آنها رابرآورده پاتیل
فرود آورده ساعتی بکذارند وآب برک نیمب وآب برک کنار رادا خل کنند وبازپاتیل رابرآتش کذارند تا خوب بجوش
آید بعد ازان قسط وشونیز ووج ودیکه مالی وانبی هلدی راکوفته یك شب درسی وسه مثقال آب بخیسانند وروزش درروغن
مذکوردا خل کرده آنمقدر رابجوشانند که آب برطرف کرددوروغن بماند بعد ازان روغن رابپالایند ورال وسنك تیلیه وسنك
ریزه وسنك جراحت ومردا سنك وکاغذ سوخته واستخوان بزبوسیدهٔ سوخته راکوفته وپخته داخل کنند وبجهت زخمها
باپنبهٔ کهنه برروی آن زخم کذارند واکربرای آتشك باشد دومثقال موم سفید وهفتاد وپنج مثقال مسکهٔ کاووقدری پیه
گردهٔ بزداغ کرده وچهاردانك زاج اخضرمسمی بتوتیای هندی که آن رابهندی مورتوتیا کویند داخل کنند ودرفروج
وجراحتهای دیکروزخمهااحتیاج باینها نیست * صنعت این دهن به نسخهٔ دیکرروغن کنجد دوسیر شاهجهانی آب
برک نیمب دوسیرآب برک کوکنار یك سیر ونیم پیه کردهٔ بزنیم سیر موم کافوری دوتوله بلادرسه عدد قسط دوتوله
خولنجان دوتوله وج ترکی انبی هلدی دیکه مالی مرداسنك توتیای هندی سنك جراحت سنك فتیله سنکریزه کاغذ سوخته زبان
سك سوخته استخوان قلم بزکهنه که دردیوارها باشد سوخته * طریق ساختن این روغن این است که پاتیل بزرکی رابرا تش
نهاده روغن کنجد دران داخل کرده بلادرها راشکسته دران اندازند وآنقدر بجوشانند که بلادرها سوخته شود پس بلادرهای
سوخته رابرآورده پیه وموم وآب برک نیمب دران داخل کرده بعد ازسه چهار جوش پاتیل رابرزمین کذاشته آب بر
کوکنار وج رانبی هلدی ودیکه مالی کوفته وپخته یك شبانروزدرسه پاراستار آب خیسانیده داخل کرده برا تش نهند

وآنقدر بجوشانند که آنها تمام بسوزد وروغن بماند بعد ازان از پارچه بپالایند که تمام روغن برآید پس ادویهٔ سوخته
دران روغن داخل نمایند بعد ازان مرداسنك توتیای هندي سنکها سوده استخوان سوخته زبان سك سوخته کاغذ سوخته
که مجموع را مثل غبار پیخته باشند دران داخل کرده بوهم زنند ودرشیشهٔ نگاهدارند * دهن له قدس سره نافع از برای جراحت
که باندك زمان بلکه دریك روز باصلاح می آرد * صنعت آن تلاثین تراشیده برك نیشه بیخ انجبار پوست درخت امغیلان
ازهریك پنج مثقال درسه رطل آب بجوشانند تاثلث آن بماند پس بمالند وبپالایند پس بگیرند یکوطل روغن کنجد تازه
درمطبوخ داخل کرده چندان بجوشانند که آب برود وروغن بماند پس بگیرند مومیائي دارا بجردي قفر الیهود مصطکي
رومي ازهریك چهار دانك ودران روغن گداخته پس بگیرند میدهٔ لکري که آن را مغاث هندي گویند زاج سفید سنك سرمه
سفید کاغذ مصري سوخته سنك جراحت کات هندي زرد چوبه ازهریك یك مثقال کوفته بحریر پیخته داخل کرده پیاز سفید
روغن کنجد بریان کرده صلایه نموده که چون سرمه کوبند دران داخل کرده درهاون سنکي بسته بمالند تایکسان شود در
شیشهٔ کرده یك هفته درآفتاب گذارند وهرروز دومرتبه بوهم زنند پس برداشته نگاهدارند وبکاربرند * دهنی که قلمي فرموده
اند که ازقدوهٔ حکما سید سند واستاد ووالد این فقیر سید محمد هادي العلوي قدس سره است مقوي شعر است وموی برویانده
وازافتادن نگاهدارد وبگذارد که سفید شود ودرازکردانند * صنعت آن برك حنا برك مورد ورق النیل پرسیاوشان صندل
سفید سنبل الطیب سازج هندي اشنه چوبچیني پوست هلیلهٔ کابلي پوست هلیلهٔ سیاه پوست بلیله آملهٔ منقی ازهریك دومثقال
سعد کوفي حب الآس قرنفل عود هندي خام عود الصلیب ازهریك یك مثقال جوزبوا بسباسه ازهریك نیم مثقال اجزا انیسون
کوفته یك شب درگلاب وآب برك چغندر وآب اسفاناخ وآب آملهٔ تازه هریك بیست مثقال بخیسانند واگر آملهٔ تازه نباشد
پنج مثقال آملهٔ خشك درآبهای مذکور یك شب بخیسانند پس بپالایند پس ادویه نیم کوفته یك شب دران بخیسانند بورن
آب نقوع آب حدادان داخل کرده بجوشانند باتش ملایم تابه نصف رسد پس بمالند وبپالایند وروغن گل سرخ روغن مورد
وزیت طیب ازهریك بیست مثقال روغن بنفشه بادام هشت مثقال روغن مغز بن پانزده مثقال روغن یاسمین ده مثقال
داخل کرده درقدر مضاعف بجوشانند تاآب برود وروغن بماند لادن عنبر اشهب زئبت رومي عطر صندل حصی لبان عصارهٔ
عود هندی ازهریك دودانك داخل کرده درشیشهٔ نگاهدارند * دهنی که جمیع زخمها را نافع باشد ودرسه روز هرزخمهٔ
باشد باصلاح آورد ودرین باب بهتراز روغن شیخ صنعان است * صنعت آن بگیرند موغ سیاه که آن را بهندي کرکناتي گویند
وپرهای آن را تمام دورکرده وهمچنین درست درشیشهٔ کرده پنج استار شاه جهاني روغن کنجد بوروی کرده
احتیاط کنند که بغیر از پرچیزی دیگر از اجزای آن دور نشود وتاچهل روز درآفتاب گذارند بعد ازان هرچند احتی که یابند
بگذارند تاسه روز بهم آید * دهن منقول ازخط سید الاطبا میرزا محمد رحیم که قلمي فرموده اند که عالیقدر مقرب الخضرت
محمد آقا چراغچي مسجد جامع مشهد مقدس بتجربه رسانیده بجهت زخم تازه وجرب رطب ودرد اعضا خصوص وجعیکه از
ضربه وسقطه بهم رسیده باشد وشقاق دست وپا حتی شقاق اسپ وارمني دانه وعضویکه سرما خورده باشد مالیدن بی عدیل
است * صنعت آن موم کافوري سقز ازهریك یك چهاریك تبریزروغن کانشه برابر مجموع درهم گداخته بطریق معمول مرتب
نموده استعمال نمایند * دهن منقول از مجربات نواب غفران مآب حکیم میرزا محمد باقر موسوي حکیم باشي قلمي فرموده اند
این دهن از حکیم علي مشهور است که بواسطهٔ جراحات خصوص برای التحام نفع تمام داشته * صنعت آن اینچه ظاهرشد اصل انیسون

بوده که پاک می نمود ومی شسته وبآب میجوشانیده وشیره میکرفته وباروغن کنجد میجوشانیده تاروغن بماند ودرمراه
نیز بعضی اوقات داخل مینموده واکر زخم تازه بود به تنهائی بکار میبرده وبعضی اوقات چون پنهان میداشته بواسطهٔ ان
که کسی نداند بهوجیوه رنك می نمودند که سرخ بنماید وقلمی فرموده اند که انچه بخاطر کمترین میرسد اکر بعض صموغ
که کوشت میرویاند وکوشت فاسد را برطرف میکند داخل نمایند انفع خواهد بود اکرچه تجربه نشده اما سندروس نیز ا
داخل نمایند بواسطهٔ التصاق والتحام بد نخواهد بود * میفرمایند که کهربا بسیار بهتر است از سندروس درین موضع ونیز
کفته که اکر قدری شب یمانی نیز داخل نمایند بواسطهٔ نشف وتجفیف رطوبات نیز خوب خواهد بود ومرمکی صافی بسیار
خوب است * دهن القسط که بجهت فالج ورعشه وتشنج وخدر وامثال آن نافع است باید که منابت اعصاب واعصاب دردناک
کیسهٔ درشت شب بمالند تا سرخ شود وتدهین نموده بخوابند * صنعت آن قسط تلخ سنبل الطیب از هریك بیست ودو مثقال
کوبیده دریکرطل روغن زیتون ویکرطل آب بجوشانند تاروغن بماند پس صاف نموده تا سه مرتبه با ادویهٔ مذکوره بجوشانند
وصاف کنند واکر بجای آب هرمرتبه عرق رازیانه یاعرق بهار کنند بهتر است وبعد ازان جند بیدستر فلفل فرفیون میعهٔ سائله
از هریك ده مثقال دران حل کنند * دهنی که موی برویاند وبغایت قوی الاثر است * صنعت آن ذراریح را که بلغت تنکابن
دارساس وبلغت اصفهانی سین نامند بال وسر اورا قطع کرده سه درم را سائیده بایك اوقیه روغن بان بجوشانند تا اندک غلیظ
شود وبامشک وعنبر خوشبو کرده بمالند تاموضع آبله کند وبر موضع آبله موی برآید * دهنی که موی را سیاه کند واز ریختن
نکاهدارد * صنعت آن عفص هلیلهٔ کابلی برک مورد از هریك یکجزو بشراب ریحانی پخته تامهرا شود بعد ازان صاف کنند
یکرطل دهن کنجد اضافه نموده لادن ده درم داخل کرده بآتش ملایم بجوشانند تاشراب برود وروغن بماند وهرشب استعمال
نمایند وصبح بآب شوره بشویند * دهنیکه موی را سیاه کند واز ریختن نکاهدارد * صنعت آن عفص هلیلهٔ کابلی اس اجزا
مساوی با شراب ریحانی بجوشانند تامهرا شود بعد ازان صاف نموده روغن استهٔ زردآلو بوزن شراب اضافه نموده چندان بجوشانند
که آب برود وروغن بماند پس آن روغن را برمو بمالند * دهنیکه موی را سیاه کند واز ریختن نکاهدارد * صنعت آن
هلیلهٔ کابلی مازو بیخ نی بیخ سوسن مورد خشک ساذج هندی حضض مکی پوست بیرون کردکان از هریك ده مثقال برک حنا
یك چهاریك حماما پنج مثقال آملهٔ منقی پنج مثقال بایکدیکر نیم کوفته یك شبانروز درکلاب بخیسانند وروز دیکر آب خالص
دومن آب برک مورد یك چهاریك آب پیاز نرجس پنج مثقال اضافه نموده در دیك آهنی کرده بجوشانند تا ثلثان آبها رفته
ثلث بماند از آتش فروکیرند وبدست نیکو بمالند تا اجزا قوت خود بتمامه واپس دهند پس صاف کنند بعد ازان روغن
زیت روغن کنجد روغن دنبهٔ تازه اضافه نموده باز در دیك آهنی بجوشانند تا آب برود وروغن بماند بعد ازان لادن کوفته دران
ریزند تا حل شود وفروکیرند * دهنیکه ورم معدهٔ بارد را نافع باشد * صنعت آن بابونه اکلیل الملك از هریك جزوی در آب بجوشانند
وصاف کنند بعد ازان روغن بادام شیرین اضافه کرده باز بجوشانند تا آب برود وروغن بماند ودر وقت حاجت یکدرم
نیم آن را طلا کنند * دهنیکه بواسیر را نافع است * صنعت آن میعهٔ سائله یکدرم مقل ازرق دودرم در روغن استهٔ زردآلوی
تلخ حل نموده استعمال نمایند * دهنیکه تقویت باه کند * صنعت آن زرنباد قسط تلخ زراوند مدحرج عود الصلیب از هریك
ششماشه زعفران چهارماشه کل بابونه مرزنجوش از هریك یکتوله دنبهٔ کوسفند را ورق کرده ادویه را بران پاشیده شب بکذارند
وروز دیکر در آب برک ریحان بجوشانند تا دنبه مهرا شود صافی نموده روغن رای بیل ده توله داخل نموده بجوشانند تا آب

برود و روغن بمانند آن روغن را شب ها بر قضیب بمالند و صبح با آب نیم گرم بشویند * دهنیکه جهت وجع مفاصل منفعت دارد * صنعت آن مغز قلم کاو پیه بزر روغن گل سرخ کنجد بزرک سمیرا مجموع را با دنبه نرم صلایه کرده بعد ازان با روغنها دیگر درهم بکدازند و قدری صبر سقوطری زراوند طویل بیخ فرفیون بنفشه کوفته بخته بران پاشیده بهم برآورند و نیم گرم بمالند در بعضی جاها قدری موبزج داخل کرده اند * دهن نافع بجهة بواسیر و حرقت مقعده * صنعت آن مغز تخم هندوانه شیرهٔ جوز مقشر شیرهٔ مغز تخم کدو شیرهٔ تخم خیارین شیرهٔ شرطان آب لسان الحمل آب کف خطمی لعاب ریشهٔ خطمی آب برگ بارتنگ لعاب بنکو بزرالبنج آب برگ عنب الثعلب آب برگ کنار اسفناج کوفته با روغن گل سرخ و روغن کدو آنقدر اربجوشانند که آب رفته روغن بماند سفید اب نشاسته موم کافوری کارنفر مودهٔ کداخته شیاف ابیض کافوری سپید دختران سفیدهٔ تخم مرغ اضافه نموده درهاون قلعی بمالند تا یکسان شود و استعمال نمایند * دهن که جهت نفخ طحال مجرب است * صنعت آن اسقولوقندریون سه مثقال پنجنگشت سه مثقال بیخ کبر سه مثقال زراوند طویل سه مثقال خیسانیده صاف نموده با روغن خروع سه برابر چندان بجوشانند که آب رفته روغن بماند استعمال کنند * دهن مجرب جهت نافع لقوه و درد مفاصل و زخم کهر کهره که از قروح خبیثه است و تپ کهنه مجرب است * صنعت آن اکریعنی عود هندی حصی لبان از هریك چهارتوله زرنباد قرنفل دارچینی بسباسه از هریك یکونیم توله زعفران پچه پات قاقلهٔ صغار سعد کوفی سنبل الطیب سکنده بالاسکنده تتری اشنه عین الدیك سازج هندی شنجرف از هریك یکتوله سلیخه دارشیشعان حب الغار جوزبوا چوب مبلد لکری از هریك دوتوله کلاب نیم آثار روغن کنجد دو آثار بدستور مقرر دواها را کوبیده در آب بخیسانند پس جوشانیده صاف کرده کلاب و روغن کنجد اضافه نموده جوش دهند تا آب سوخته روغن بماند * دهن مومیائی معمول بل دهن الحیوة * صنعت آن مومیائی افیون زعفران فرفیون باد آورد عصارهٔ غافث خولنجان راسن گل ارمنی میعهٔ سائله از هریك دو مثقال صبر سقوطری مقل ازرق عاقرقرحا قسط تلخ ورق گل سرخ زراوند طویل مغاث شیاف مامیثا برگ مورد مداب کنند ربا بونه علك البطم ورق حنا بارزد از هریك سه مثقال سورنجان زرد چوبه دارفلفل از هریك چهار مثقال زنجبیل فلفل از هریك یک مثقال دواها را انچه صموغ است نیم کوفته در سرکه و کلاب بخیسانند و تتمهٔ اجزا را انچه نیم کوب باید نمود بکنند و در نیم من سه من و نیم من کلاب دو شبان روز بخیسانند و بعد ازان بجوشانند تا ثلث آب بماند و صموغ را در آب گرم بخیسانند تا حل شود صاف نموده و آب دواهای مذکور سوای صموغ بعد از اینکه صاف کرده باشند با صمغ ها ممزوج نموده بروغن زیت یا روغن کنجد بجوشانند تا آب برود و روغن بماند * دهن السرطان که بیوست تمام بدن خصوص بیوست سرود ماغ را نافع است * صنعت آن لعاب بزرقطونا لعاب بهدانه لعاب کل حظمی سفید شیرهٔ سرطان نهری آب سیب شیرین شیرهٔ خرفهٔ مقشر هم‌ه با روغن تخم کدو شیرین و روغن بنفشهٔ بادام و روغن دنبه برهٔ املك پیه بزغاله آن مقل اربجوشانند که لعابها و آب بهاسوخته روغن بماند مغز قلم کوساله و شیر دختر اضافه نموده درهاون بدسته بمالند تا یکسان شود بر اعضای یابسه و بریا فوخ بمانند.

* باب الدال مع الیاء المثناة التحتانیه * دیك برد یك از تراکیب اطبای فارس است و استعمال کرده نمی شود از دواخر بجهت آنکه اکال است شیخ داؤد گفته که از تراکیب نجاشعه است از برای خلفای عباسی باصلاح می آورد آکلهٔ دهان راونیز نافع است از برای آکله و ناصور جمیع اعضا و قروح فاسده را باصلاح می آورد و لحم زائد را میخورد در منفعتی نیك میلند آزموده است و قطع خون آمدن از اعضای ظاهری می کند و قتیکه بپاشند بران موضع و تجفیف رطوبات می کند هرجا که باشد

چون طلا کنند وقلع آثار از هر موضع می کند چون با عسل بران موضع طلا نمایند * صنعت آن به نسخهٔ مداینی زرنیخ
زرد وزرنیخ سرخ از هریك شش درم مرصافی دو درم آهك آب ندیده پنج درم ودر نسخهٔ دیگر پانزده درم است زنگار یکدرم
مجموع را کوفته بیخته بسرکهٔ تیز بسرشند وقرصها سازند وخشك کنند وبوقت حاجت بسایند وبر موضع علت چند بار با پر
مرغی بمالند وقوت این دوا تا شش سال قوی می باشد * دیك بر دیك به نسخهٔ سید مظفر الدین شفائی * صنعت آن
زرنیخ سرخ زرنیخ زرد از هریك شش درم مرمکی ده درم آهك آب ندیده پانزده درم زنگار یکدرم کوفته بیخته با سرکه
انگوری کهنه سرشته اقراص سازند واستعمال نمایند * دیك بر دیك دیگر که اسقاط دانهٔ بواسیر میکند وبر هر گوشت زائد
پاشند نیست می کند واز برای بثورات مزمنه خصوص دانهٔ که آنرا دانهٔ سال گویند وبعضی کپهٔ ارمنی نیز نامند وانواع ثآلیل
ومسمارات وناصورات وآکله ها بغیر از آکلهٔ دهان موثر است ولیکن در آکلهٔ دهان چون سم افعی است نباید استعمال نمود
* صنعت آن به نسخهٔ سید اسمعیل در ذخیره در مرض بواسیر زرنیخ زرد سوخته یکرطل ونیم شخار یکرطل آهك آب ندیده
زنگار از هریك نیم رطل سیماب ربع رطلی اجزا را با سرکهٔ انگوری بسایند تا سیماب کشته شود پس خشك کنند ومرتبهٔ دیگر
با آب سرد بسایند وآنرا مصعد کنند ونگاهدارند ودر وقت حاجت بر موضع مقصود بپاشند ومحمد بن زکریا گوید که این
دارو وهر داروی تیز بر ناصور باید که یك روز بگذارند واگر میدانند که هنوز چیزی بر می آید یك روز دیگر آسایش کنند
وروز دیگر باز بکار برند پس برگ کرنب را بپزند وبا روغن گاو مرهم کرده بران بندند * دیك بر دیك به نسخهٔ آن مرحوم
مستعمل در امراض مذکوره سوای آکلهٔ دهان * صنعت آن شرار که آن زرنیخ زرد مصعد است یکجزو نورهٔ غیر مطفاة نیم جزو
زنگار ربع جزوی کوفته بیخته بران موضع بپاشند وبرگ چغندر بران بندند نهایت تا سه روز وچون قلع ناصور ودانهای
خبیثه ولحوم زائدهٔ فاسد شده بران استهٔ تمر هندی مقشر کوفته بشیر گاو پخته بر موضع زخم ضماد نمایند زخم به شود وگوشت
نو برویاند * کتاب حرف الذال المعجمة * باب الذال مع الراء المهملة * فصل در بیان ذرورات * بدانکه ذرور
بفتح ذال معجمه وضم زاء مهمله ادویهٔ را گویند که نرم سائیده خشك بر عضو علیل بپاشند * ذروریکه دمعه ومقدمهٔ نزول
آب را باز دارد وچشم را روشن کند وپیران را موافق باشد * صنعت آن شادنج عدسی مغسول سرمهٔ اصفهانی اقلیمیا
ذهبی ساذج هندی سرطان محرق توتیای کرمانی مغسول مس سوخته صبر زرد توبال النحاس زعفران از هریك دو درم
فلفل دار فلفل نوشادر از هریك یکدرم کوفته بحریر بیخته سحق بلیغ نموده در شیشهٔ نگاهدارند ودر وقت حاجت بکار برند
* ذروریکه دمعه وظلمت بصر وابتدای نزول آب وخیالات وحکهٔ چشم را نافع است * صنعت آن آب رازیانهٔ تازه پنجاه
درم زهرهٔ کلنك زهرهٔ کبك از هریك سه درم مشك کافور از هریك نیم مثقال ادویه را سائیده در آب رازیانهٔ تازه پرورده
در سایه خشك کنند وبکار برند * ذرور اغبر جرب وقروح چشم وباد سبل را سودمند بود * صنعت آن به نسخهٔ حاوی صغیر
محمد بن الیاس بگیرند عصارهٔ رازیانهٔ تازه وبگذارند تا خشك شود ومرتبهٔ دیگر با مشك وکافور صلایه کرده بکار برند * ذرور
مامیران سبل وجرب ودمعه را نافع باشد * صنعت آن مامیران چینی یکدرم توتیای کرمانی پرورده شیح سوخته پرورده
توبال مس مغسول سرمهٔ اصفهانی پرورده از هریك ده درم کوفته بیخته استعمال نمایند * ذرور کافوری که نافع است
از برای حرارت چشم ورمد * صنعت آن صدف سوخته مروارید ناسفته از هریك دو درم نشاسته یکدرم کافور ریاحی
یکدانك صلایه نموده ذرور نمایند * ذروریکه قرحه ومور سرج را نافع است * صنعت آن سرمهٔ اصفهانی پرورده

شادنج عدسي مغسول صلايه كرده ذرور نمايند واكر شادنج مغسول تنها را ذرور نمايند همين نفع دارد * ذرور ديكر
از براى بياض * صنعت آن زنكار اشق سرطان نهرى از هريك پنجدرم شحم حنظل دو درم ونيم زهرهٔ كاو بورهٔ ارمني
از هريك دو درم ملح دراني سه درم فلفل سفيد بيست درم زبد البحر چهار درم پوست تخم مرغ كه بچه بيرون آورده
باشد سه درم * ذرور رمادي حمرت عين ووجع آن را كه از غلبهٔ خون باشد وسيلان رطوبات وفضلات را نافع باشد
* صنعت آن نشاسته كثيرا صمغ آلو از هريك دو مثقال صمغ عربي شياف ماميثا كوفته بيخته استعمال نمايند * ذرور ديكر
منقول از يوحنا بجهت بياض غليظ بايد كه استعمال كرده شود بعد از انكه پيوسته بحمام رود يا سر ورو را ببخار آب كرم بدارد
پس اين ذرور را بكار دارد كه عظيم فائده دهد * صنعت آن كف دريا زجاج فرعوني انزروت سفيد نبات از هريك سه درم
همه را چون سرمه سحق نموده در چشم بپاشند * ذرور ديكر از براي بياض قوي * صنعت آن بورهٔ نان نمك اندراني
مسحقونيا اجزا مساوي كوفته بيخته سحق نموده ذرور نمايند * ذرور ديكر اسحق كفته كه ما آزموده ايم چون هر روز
چشم را به بخار آب كرم بدارند آنكه اين ذرور را در چشم بپاشند بياض غليظ را به برد * صنعت آن توبال النحاس نمك
اندراني زجاج فرعوني توتياى هندي از هريك جزوي كوفته بيخته در چشم ذرور نمايند * ذرور ديكر بجهت بياض چشم
* صنعت آن شادنج عدسي پنجدرم روسختج يكدرم توبال نحاس ماميران چيني از هريك يكدرم سرمهٔ اصفهاني يازده
درم توتياى مغسول چهار مثقال صدف سوخته يكدانك كوفته بيخته استعمال نمايند * ذرور ديكر كه بياض چشم را
ببرد * صنعت آن مسحقونيا ده درم زبد البحر چهار درم زنكار يكدرم ونيم سكبينج اشق از هريك يكدرم صلايه كرده ذرور
نمايند * ذرور ديكر از براى بياض در چشم * صنعت آن زبد البحر يكدرم شكر طبرزد دو درم كوفته بيخته در چشمي كه
بياض است بپاشند * ذرور ديكر كه بجهت بياض عين بسيار نافع است * صنعت آن كف دريا اقليمياى ذهبي سركين سوسمار
زبد القوارير مرجان سرخ سرطان بحري ماميران چيني اثمد اصفهاني توتياى هندي از هريك دو دانك زنكار نوشادر
دار فلفل قرنفل سنبل الطيب پوست تخم شترمرغ سوخته از هريك يكدانك ونيم مرقشيشا نمك هندي از هريك يكدانك مرواريد
ناسفته شادنج مغسول از هريك نيم مثقال بدستور ذرور سازند * ذرور اسود نافع بجهت كوشت پاى دندان كه كم شده باشد
وكوشت ميرويانند وكوشت فاسد را قلع ميكند وخون رفتن را باز مى دارد * صنعت آن فوفل كلنار فارسي از هريك دو مثقال
شاخ بز كوهي سوخته سه مثقال كاغذ خطائي سوخته يك مثقال نمك سوده بعسل سرشته وسوخته سماق سعد كوفي از هريك
دو مثقال جو مقشر سوخته كف دريا دارچيني بيخ نى درمنهٔ تركي سوخته طباشير سفيد غنچهٔ كل سرخ از هريك يك مثقال نمك
دراني عاقرقرحا شب يماني از هريك نيم مثقال كزمازج استخوان هليلهٔ زرد انجبار عود قماري خام سوخته صندل سفيد
سك اصلي رامك پوست زرد اترج قرنفل برك مورد تخم مورد شاخ كوزن سوخته از هريك يكمثقال دم الاخوين كندر اذخر مكي
از هريك نيم مثقال اجزا را كوفته بحرير بيخته بر دهان وپاى دندانها بپاشند * ذرور ابيض لثه را محكم كند وقطع خون
آمدن وتقويت دندان نمايد وبوى دهان خوش كند وكند دهان را ببرد ودندانها را از افتادن وتاكل وكنده شدن نكاه
دارد ومنع انصباب مواد بسوى عمور اسنان نمايد * صنعت آن عاقرقرحا وج تركي كزمازج سعد كوفي از هريك شش درم
قشور رمان مازوى سبز قشار كندر كلنار فارسي غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع از هريك سه درم زبد البحر نمك طبرزد شب
يماني صدف سوخته از هريك يكدرم ونيم فلفل سفيد مصطكي رومي عود بلسان از هريك يكدرم مرواريد ناسفته بسد سفال

چینی سفید از هریك سه درم فیلکوش سوخته پنجدرم را کر بهم نرسد بدل آن اصل السوس چهار درم کنند شاخ کوزن دندان
فیل استهٔ هلیله طباشیر تخم خرفهٔ مقشر نشاسته کثیرا کشنیز خشك سوخته آرد عدس از هریك هفت درم کوفته بیخته کافور
قیصوری نیم مثقال داخل کنند وبردند انها ولثه بپاشند وبعضی اوقات با سرکه مضمضه کنند وبعضی اوقات با زیت وروغن
نفط سفید سرشته بردند انها کذارند بجهت دفع حرکت اما در نرم کوبیدن ادویه نهایت سعی نمایند * ذرور سرقوبون
جراحات مزمنه را بیکدفعه ودودفعه التحام دهد وبرسلعه وغدد انچنان یابس بغیر آب بندند بسرعت زائل سازد * صنعت آن
کندر دو مثقال مرصافی یکمثقال ونیم کلنار فارسی سه مثقال جفت بلوط یکمثقال کل ارمنی کل سرخ از هریك دوثلث مثقال
کوفته از حریر بیخته استعمال نمایند * ذرور نافع جهت قروح طریهٔ مزمنه خصوص از برای قروح قضیب وانثیین وعجان
ومقعده * صنعت آن صبر سقوطری مرداسنك اقلیمیای مغسول با شراب بعد از ان خشك کرده توتیای کرمانی همه را کوفته
بیخته ذرور نمایند * ذروری دیکر قریب النفع بذرور قبل * صنعت آن مروارید ناسفته پوست کدوی سوخته کوفته وبیخته
ذرور نمایند * ذرور دیکر که همین منفعت دارد وعجیب الفعل است وقروح را در زمان با صلاح می آورد * صنعت آن
شب یمانی سوخته توتیای کرمانی مغسول کوفته وبیخته ذرور نمایند * ذرور مجفف تالیف جالینوس بجهت جمیع قروح
رطبه خصوص قروح ذکر وفرج وخصیه ودبر وبیخ ران وقتیکه ورم نباشد * صنعت آن پوست کدو سوخته قرطاس مصری سوخته
شب یمانی محرق کوفته بیخته بپاشند * ذروری از قدوهٔ حکما سید السند والد ماجد آن مرحوم قدس سره که مجفف جمیع
قروح خبیثهٔ رطبه است ومجرب است * صنعت آن سفیداب ارزیز شسته شنجرف شسته سرنج شسته روسختج شسته دم الاخوین
مرداسنك توتیای کرمانی کلنار فارسی پوست کدو سوخته طین قیمولیا طین شاموس حضض هندی توتیای هندی بریان
قنبیل طین مغره از هریك جزوی کوفته بیخته اول مرتبه موضع را بشرابی که برک حنا وجعده دران جوشانیده صاف نموده
باشند شسته پس ذرور بپاشند * ذرور اعظم جهت آکله وقروح ساعیهٔ دهان وکلو وقضیب وسائر اعضا مجرب است واز اسرار
است ودر قطع خون جراحات ورویانیدن کوشت تازه ومنع ورم قروح وانصباب مواد آزموده است * صنعت آن موی سر
آدمی سوخته کلنار فارسی شاخ کوزن سوخته برک عناب خشك کرده کل ارمنی از هریك دو جزو کندر سفیداب قلعی شسته
توتیای کرمانی شسته از هریك یك جزو کوفته بحریر بیخته استعمال نمایند وهرکاه در غیر حلق ودهان استعمال نمایند صبر
سقوطری مرداسنك مکرر بآتش سرخ کرده در سرکه سرد کرده مغسول نموده از هریك دو جزو داخل نمایند واکر خواسته باشند فتیله
ساخته در احلیل در سوزاک استعمال نمایند نظیر ندارد * ذروری جهت آکله وقروح ساعیه وبواسیر انف ونواصیر مجرب است
* صنعت آن استخوان رمیم سوخته وصبر زرد مساوی ذرور نمایند وهمچنین ذرور برک عناب خشك بینظیر است * ذرور مصعد از
اطبای قدیم است واز مجربات شمرده اند مجفف ودافع آکله وقروح ساعیه وکوشت فاسد را ببرد ومسقط دانهٔ بواسیر است ودر اسقاط
بواسیر نائب مناب حدید است * صنعت آن زرنیخ سرخ زرنیخ زرد از هریك دو جزو آهك آب ندیده زاج سفید از هریك یك جزو
زاج زرد زاج سرخ از هریك ربع جزوی با سرکه سرشته بیست وچهار روز در میان جو کذاشته پس تصعید کنند هرچه مصعد آن است
جهت اندمال جراحت وآکله وهرچه رسوب آن است جهت اسقاط بواسیر وبردن کوشت زائد استعمال نمایند بهتر از بریدن
وبیغائله تر است واطبای فرنک شرب آنرا نیز در بعضی امور نافع دانسته اند اما خلاف واقع است ونباید * ذرور جهت بند
شدن خون جراحات وختنهٔ اطفال وغیره از هر موضعی که باشد وجهت خشك نمودن آن * صنعت آن کات سفید که بهندی پاپر

نامند مرداسنك پوست هليلهٔ كابلي پوست بليله مرصافي صبر سقوطري برك مورد اجزا مساوي بسيار نرم كوفته بحرير بيخته يكجا
نموده باز صلايه كرده بر جراحت بيفشانند ويا بر خرقهٔ كهنه پاشيده بر جراحت يا محل ختنه به پيچند وبعد از سه روز باز
كنند كه اغلب جراحت خشك شده به خواهد بود * وذرور اسفيداج واقليميا وانزروت وتشميزج وتوتيا هريك در رسوم
خود ها مذكور شدند * ذرور كه آنرا عبير كويند بوى بدن را خوش كند ومنع عرق كند ودل ودماغ را قوت دهد چون بر بدن
بپاشند * صنعت آن صندل سفيد با كلاب بسايند هر قدر كه خواسته باشند پس در سايه خشك كنند پس دران مشك خالص عنبر
اشهب هر قدر كه خواسته باشند سائيده داخل كنند وبر بدن بپاشند واكر بعوض آن عود قماري خام وسك المسك سوده داخل
كنند روا باشد واكثر نسخ عبير در حرف العين مذكور خواهد شد انشاء الله تعالى * باب الذال المعجمة مع الهاء * ذهب بفتح
ذال وها وبالغت عربي است ونيز عسجد بفتح عين وسكون سين مهملتين وضم جيم ودال مهمله وعقيان بكسر عين مهمله
سكون قاف وفتح ياى مثناة تحتانيه والف ونون آمده بفارسي زر كويند ودرين اوان معروف بطلا است وبتركي التون
قزل نيز كويند وبهندي سونا وكنچن نامند وآن معروف است ومعدن آن اكثر صحراهاى رملي وكوهها واحجار رخوه است از
بلاد تحت خط استوا وبلاد جنوبيه وشماليه تا اقليم چهارم بحسب ماهيت وطبيعت معتدل مائل بحرارت ومقوي قلب ودماغ
ومقوي حرارت ورطوبت غريزيه ومفرح ونافع از براى خفقان ووسواس وجنون وجذام وانواع بواسير وامراض سوداويه
وصفراويه ويرقان وصلابت طحال وضعف كرده وسنك مثانه ورفع هموم وميل سرمه كه از ذهب سازند جهت تقويت بصر
ومنع رمد ودرد چشم وذرور آن جهت آكله وسنون آن جهت درد دندان وامساك آن در دهان جهت دفع بد بوئي آن
مفيد است وتعليق خالص آن جهت رفع فزع اطفال وليثاوس اين خاصيت را مخصوص دانهٔ حجري بقدر خردلي كه در نهايت
صلابت مى باشد وبا طلاى معدني متكون ميكردد دانسته ولعب با طلا وديدن آن مورث دفع هموم وباعث سرور وتقويت
قلب است وچون كوش را بسوزن طلا سوراخ كنند هيچ وقت آن سوراخ بسته نكردد وكويند مضر مثانه ومصلحش عسل ومشك
است واكثر را اعتقاد آن است كه اصلا ضرري در وى نيست وقدر شربتش از يك قيراط ونيم تا يك دانك وبدلش ياقوت
چون از ذهب بشكل هليله ساخته در خواب وبيداري صاحب توحش مزمن وخفقان وحالات سوداوي در دهان نكاهدارند
رفع جميع اعراض مذكوره ازو ميشود واكر از ذهب خالص انكشتري ساخته در انكشت كنند جهت داخس وام الصبيان و
مفاصل به نهايت نافع وآب طلا تاب مقوي قلب وحرارت غريزي وكبد ومعده است * تكليس ذهب كه در مفرحات ومعاجين
وحبوب وغيرها داخل كرده ميشود * صنعت آن بكيرند ذهب را ودر بوطهٔ كه باطن آن را مرداسنك سوده ماليده باشند
اكر آن مرداسنك را بسركهٔ مقطر سائيده باشد بهتر است ومكرر دران بوطه بكدازند وبسركهٔ مقطر كه دران مرداسنك سوده
حل كرده صافي نموده باشند سرد نمايند وهر مرتبه بوطه را تازه بآن مرداسنك آلوده باشند وسركهٔ مذكور را تازه نمايند تا
آنكه قابل سحق شود پس آنرا سحق نموده بكار برند * بدستور ديكر ذهب مسكوك را در بوطه ملطخ بمرداسنك كرم نمايند
چنانچه سرخ كردد وكداخته نشود پس آنرا بسركهٔ مقطر مخلوط بمرداسنك مسحوق كه آن سركه را صافي نموده باشند سرد نمايند
ومكرر اين عمل كنند تا زمانيكه ذهب مسكوك قابل سحق شود پس آنرا سحق نموده بكار برند * تكليس ذهب بنوع ديكر آنست
كه ذهب را بكدازند در بوته وبآب صبر سرد كنند واين عمل را مكرر كنند تا بكردد ذهب مانند خاكستر * قسمى ديكر كه از
اسرار است وآن آنست كه مكلس نمايند دينار را كه باقي ماند دران صورت ديناري دينار را سوراخ كرده ابريشمي بآن بكدازند

وکره دهند کرهی محکم پس بکیرند بوته و درباطن مرداسنك سوده بمالند ودینار را دران بوته کذارند وبوته را بر آتش کذاشته
بدمند تا دینار سرخ شود وکداخته نشود پس از بوته برآورند تا سرد کردد ومکرر این عمل کنند ومرات بسیار تا آنکه هرکاه انرا
سحق نمایند بکردد مانند رماد وهر مرتبه درباطن بوته مرداسنك تازه بمالند * تکلیس ذهب بدستور حکمای هند که بجهت
خوردن مکلس میکنند * صنعت آن چند مرتبه سرب را کداخته در آب نوشادر ریخته صافی نمایند پس ذهب خالص را
چند مرتبه کداخته دران آب بریزند پس صفحهای نازک کرده بزاج سیاه وسرکه آلوده کرده در آتش بکذارند وبا نمك اب بشویند
وباربع آن سرب سوهان کرده در بوته بمرداسنك سوده آلوده بکذارند پس با ثلث آن زیبق درظرف چینی یا زجاجی بسیار سائیده
بر روی آتش کذارند وبرهم زنند تا زیبق ازان مفارقت کند انکاه بر روی سنك سماق بسایند که چون اندکی ازان را بر روی
آب ریزند مدتی در زیر آب نرود وحد تکلیس جمیع فلزات واحجار برای تناول نمودن همین مرتبه است وکمتر ازین مرتبه
جائز نیست چه نفعی که مقصود است نخواهد داد بلکه ضرر میرساند * تکلیس ذهب که از سائر طرق بهتر است وبعد از غسل
چیزی بآن نمی ماند که نتوان تناول نمود * صنعت آن آب نوره آب قلی وآب ملح طعام را بجر علقه صافی نموده هریك را علیحده
بجوشانند تا منعقد کردد پس دو جزو از معقود آهك ونیم جزو از معقود ملح ونیم جزو از معقود قلی ویك جزو برادهٔ ذهب را
با یکدیکر بسایند وباید که درظرف مزجج بر روی آتش سرخ کنند وبعد ازانکه خوب کرم شده وسحق یافته باشد دو سه روز در جای
نمناك بکذارند تا قدری نم بردارد پس بدستور تشویه وسحق نمایند وباز بجای نمناك اعاده کنند تا سه چهار مرتبه انکاه در بوته
کرده بحدی آتش دهند که بوته سرخ شود پس بعد از سرد شدن بسایند وبآب مکرر بجوشانند وبشویند تا سایر اجزا از شمس
زائل شود ودرین وقت خشك کرده سحق نموده استعمال نمایند وکفته اند که اکر در حین تشویه وسحق تسقیهٔ کبریت وآبهای
تند کنند سریع الاثر است وکفته اند که چون طلا را باین نحو سحق نمایند خوردن آن باعث طول عمر ورفع جمیع امراض
سوداویه وحفظ صحت است ودرین امور چیزی عدیل این نیست وقدر شربتش از یك قیراط ونیم تا یکدانك وبدلش یاقوت
محلول است * احراق ذهب بدستور مسعود بن محمود سنجری * صنعت آن بکیرند ذهب را وسوهان نمایند تا بکرد
شبیه بخاك ولیکن چیزی قلیل از اسرب بران بپاشند پس در کفچهٔ آهنی کرده بران آب نمك بریزند وبجوشانند تا آب برود ودهن
واسرب بماند پس آن را صلایه کرده استعمال نمایند * صنعت آن به نسخهٔ دیکر بکیرند ذهب سوهان کرده مقدار یك مثقال
وقدری سرب سوهان کرده بآن مخلوط کرده در کفچهٔ آهنی کرده آب نمك داخل کرده چندان بجوشانند که آب برود پس
بکوبند تا چون خاك شود واستعمال نمایند وبعضی در اول مرتبه طلا را با قدری سرب کداخته براده میکنند وبعد ازان
با آب ونمك میجوشانند * حل ذهب چون طلا را با کلاب وبید مشك خالص بدون چیزی خصوصا از ادویهٔ سمیه حل
نمایند وبمقدار شربت آن بیاشامند باعث طول عمر وحفظ صحت ورفع جمیع امراض سوداویه است واکر هاون ودستهٔ
هردو طلای خالص باشد بهتر است * حل ذهب با مروارید ورق طلا را بآب سریشم جلود حل کرده حلی بلیغ ومروارید را
صلایه وسحق نموده چنانچه چون بر آب ریزید زمانی معتد بر روی آب ایستاده ته نشین نشود وپس این هردو را در شیشه
کرده آب ترنج بر روی آن ریزند چنانچه چهار انکشت از روی وی برکردد وسه روز در حمام ماریه کذاشته آتش بدهند
پس بتدریج محلول آن را صافی نموده باز آب ترنج بران ریزند تا همه حل شود از حریر بکذرانند وبعضی از فضلای اهل
صناعت کفته اند که سرکهٔ انکوری مقطر بر روی وی کنند آنمقدار که چهار انکشت از روی وی برکردد وسه روز در حمام

ماریه بگذارند پس بتدریج محلول آن را صافی نموده با زسرکهٔ انگوری بران ریزند تا همه حل گردد و از حریر بگذرانند
و بروی قدری دهن طرطیر ریزند تا خلاصهٔ ان ته نشین شود و این محلول مقوی قلب و مفرح آن و زیاده کنندهٔ ارواح
و نافع است از برای صرع و دوار و سدر و وسواس سوداوی و بجهت تقویت باه و زیاده کردن منی و حافظ جنین است
فرموده اند باعتقاد این فقیر اگر بجای آب ترنج یا سرکهٔ مقطر عرق کبریت یا عرق نمک بران ریزند بزودی آن را محلول
میگرداند * صنعت حمام ماریه بگیرند دیگی که اطراف آن بلند باشد مانند دیگ کله پزی و عدس پزی و در تنور گذارند
و نصف آن را در آب کرده چوبی بر سر آن گذاشته انچه خواهند در شیشهٔ کردن خمی کرده و بر سر آن شیشه رسنی بسته
رسن را با آن مضبوط بندند چنانچه شیشه با آب نرسد و در زیر آن دیگ آتش کنند و بهتر آن است که در تنور گذارند چون
آتش تنور انطفا یابد باز آتش کنند تا مدتی که آن چیز در حمام ماریه باید که باشد پس بر آورند * و صنعت دهن طرطیر آن
است که طرطیر سفید را بمقدار پانصد درم سحق نموده غسل نمایند و با شیشهٔ مائل الرقبة یعنی کج کردن تقطیر نمایند و روغنی
که بر روی مقطور بایستد گرفته ضبط نمایند و طرطیر درد خمر است * محلول ذهب با نوشادر فقط جهت اخراج
مجرب طلای آن محلل اورام و جهت داء الثعلب و داء الحیه و برص و بهق مفید و اکتحال آن جهت غلظ اجفان و بیاض
و غشاوه و کمنه و انپاشتن آن در ثقبهٔ غرب جهت رفع آن مجرب است * دستور حل ذهب که بکار نقاشی و جدول
و نوشتن آید آنست که بگیرند ورق طلا بسیار نازک هر مقدار که خواهند و در ظرف چینی یا سفال لعابدار که اندک
خشن باشد و با آب سریشم صاف مطبوخ باد و انگشت دست خوب حل نمایند پس شسته نرم مخلوط با آب آن را در ظرف
علیحده بگیرند و درد را باز بدستور بسایند و نرم آن را همان قسم بگیرند و بگذارند تا ته نشین شود آب آن را دور نموده
استعمال نمایند و بهمین دستور با آب صمغ عربی و یا شیرهٔ نبات حل نمایند برای تراکیب ماکوله * نوع دیگر از برای
کتاب و نقاشی و غیرها آنست که اولا دستها را با آب صابون پاک بشویند اگر ناخنها بلند باشد بگیرند و مبالغه در شستن
دستها نمایند پس آب صمغ محلول یا کندر محلول بر کف دست بمالند و ورق طلا را بران افکنند و نیکو بدست
بمالند تا متلاشی گردد و برق آن زائل شود و خشک گردد پس قدری آب صمغ دیگر بکف دست بمالند و چند ورق دیگر بدستور
دران حل نمایند و همچنین تا هر مقدار که خواهند پس دستها را در کاسهٔ چینی با آب بشویند که تمام زرهای محلول در
آب آید و در دست نماند و آب را بگذارند تا ته نشین شود آب بالای آنرا ریخته قدری صمغ محلول داخل کرده حبوب بندند
و خشک نموده نگاهدارند و عند الحاجت با آب صمغ در صدفهٔ حل کرده بنویسند و بعد خشک شدن نوشته با مهرهٔ یشم یا عقیق
مهره نمایند بسیار براق گردد * حب ذهب مکلس مالیخولیا را نافع و مقوی اعضای رئیسهٔ و باه است * صنعت آن طلای
مکلس باد زهر معدنی خطائی جدوار خطائی از هر یک یکمثقال جوزبوا مصطکی رومی زعفران از هر یک چهار دانگ دارچینی
قرنفل از هر یک نیم مثقال صمغ عربی کثیرا از هر یک دو دانگ کوفته بیخته بگلاب سرشته حبوب سازند هر حبی بمقدار نخودی صبح
یک حب و شام یک حب با گلاب ده مثقال فرو برند * طریق جلا دادن و رنگین نمودن اشرفی و ظروف طلای غیر خالص که
رنگین شود آن است که بگیرند توتیای هندی و شاخ جاموس و نمک سنگ هر سه را سائیده بران بمالند و در آتش سرخ نمایند
رنگین و براق گردد * نوع دیگر زاج سفید دو وزن نمک طعام شوره از هر یک یکوزن سائیده اشرفی یا ظرف طلا را با آتش سرخ
نموده سرد نمایند پس ادویه را با آب خمیر کرده بر تمام آن بمالند و بر آتش لمحهٔ بگذارند که گرم شود و ادویه بان بچسبد

پس برآورده کوده کنده وخاکستر زغال را بآب نم کرده بالای آن بینداز ند ولحهٔ بکذارند پس برآورده بآب
بشویند واکر رنك یافته باشد بهتر والامکرر عمل نمایند تا رنکین کردد وجلا یابد وآزموده است * دستور لرفتن دهن
ذهب تیزآب نمك سوخته کرم کرم سفوف نموده دران تیزآب داخل کنند پاوآثار رود وروز نکهدارند وبعد ازد
روز یکتوله ورق طلا درواند ازند طلا آب خواهد شد وتیزآب زرد خواهد کشت یکروز نکهدارند بعد ازان درپیاله چینی
کلان ضخیم کنده انداخته برروی آن ظرف سفالي بکذارند وآتش ملایم کنند چنانچه آبیکه درظرف سفالي است بزیر بیاز
نرسد تاتیزاب همه خشك شود پیاله را بردارند ودرشبنم بکذارند یکشب ودوشب تا اینکه همه آب شود بازهمان نحو اول آتش
کنند وباز درشبنم بکذارند تا سه بار بعد ازان هرچه خواهد ماند درپیاله همه روغن است * دهن ذهب نافع ازبرای جمیع
زخمها که ناصور شده باشد بهر عضو مانند چشم وغیر آن * صنعت آن بکیرند مقدار سه مثقال طلای خالص راوورقها
تنك نموده باتیزاب درشیشه کنند وشیشه رادر دیکی که دران بمقدار کردن شیشه آب باشد کذارند ودیك را برآتش ملایم
آب کرم شود تاحل کردد واکرحل نکردد نیم توله سیماب نیزداخل کنند وبهمان طریق درآب بکذارند تاحل شود بعد ازان
درشیشهٔ دهن کشاده کرده برآتش کذارند تاآب تمام بسوزد وروغن بماند پس استعمال نمایند * نوعدیکر بکیرند طلای
خالص دوازده مثقال وورقهای بسیار تنك سازند ونوشادر مصعد که مکرر آن را تصعید نموده باشند تا هفت مرتبه چهارتولهٔ
وسیماب دوتوله درهم کنند ودرتیزآب اندازند وبکذارند تا طلاحل شود وبعد ازان درشیشهٔ نموده بطریق مذکور دران
کرم بکذارند تاآب بسوزد وروغن که ازان برآید استعمال نمایند * نوع دیکر که طریقهٔ حکمای فرنك است * صنعت آن تیزاب
پانزده توله نمك محرق سه توله وسه ربع توله نمك را درتیزآب انداخته ودرقارورهٔ کنند وقاروره را بموم بند کرده درهوا
چهارروز نکاه دارند پس ورق طلای خالص سه توله وسه ربع توله هم وزن نمك دران داخل کرده بدستور سر شیشه را بند
کنند وچهارروز دیکر درسایه کذارند ورقهای طلا حل شده خواهد بود پس ازقارورهٔ برآورده درکاسهٔ چینی کنند وکاسه را
دیك سفالي که پرازآب باشد به نهند بدان قسم که یك انکشت ته کاسه درآب فرورود پس برسردیك سرپوش ازسفال کذارند
واطراف آن را بخمیر کیرند وخشك کنند پس برآتش نهند تا تیزآب تمام خشك شود وطلای محلول بماند که عبارت ازروغن
طلا است تاصوروزخمهای تازه وکهنه راعجیب الفعل است وطریق استعمال آن آنست که برکرد زخم ازسرخلال ازین
روغن خطی بکشند زخم را ملتحم وملتئم سازد وباید که احتیاط نمایند که این روغن اندرون زخم نرود که باعث ورم میشود
وعضو متورم میشود * صنعت تیزآب مستعمل درین دهن شورهٔ قلمي دوجزو عقاب یك جزو کوفته درشیشهٔ کردن کج نهند
تقطیر نمایند وطریقهٔ احراق نمك آن است که نمك را درظرف سفالي کرده برآتش نهند ودرزیر او آتش کنند وبرهم نزنند تا
آوازاو برنیاید وتاآوازکند خام باشد * دهن ذهب بنوع دیکر بکیرند ورق طلای خالص وبیامیزند درشدرم روغن
مصطکي که ازقرع وانبیق کشیده باشند ودرقارورهٔ کرده درسرکین اسپ دفن کنند تا چهل روز پس روغن را ازبالای ان حل
نمایند وته نشین آنرا درقرع وانبیق بطریق شراب نه آتشه بکشند خاصیت این دهن بسیار است وقوای حیواني ونفسانی وطبیعی
رامی افزاید ورنك رورا صاف میکرداند ومبهي ومشتهي است وخوردن آنرا مضرت نه وازانواع سابق هیچیك رانمیتوان حور
* وطریق شراب نه آتشه آن است که سابقاذکر یافت که ظرفي راپرآب کنند وقرع رادران کذارند وانبیق برآن وصل نمود
برقابله وصل کنند ودرزیر دیك آتش ملایم برافروزند تا تقطیر شود * سفوف ذهب مشهور بسفوف جعفرخاني * صنعت آن مشتمل

مرازده توله ورق طلا محلول چهارده توله عنبر اشهب پنج توله مروارید ناسفته پانزده توله طباشیر دوازده توله بطریق معمو ر
معروف نمایند واز یکرتي شروع نمایند تا دوماشه باین طریق که تاسه روز روزی یك رتي وبعد ازان یکرتي زیاده نمایند
سه روز دیکر سه رتي تناول نمایند وباز یکرتي اضافه نمایند وسه روز في یوم چهار رتي میل کنند همین قسم تا دوسه ماشه
بهمین ترکیب کم کنند وباید این را با شربت سیب یا شربت سیب شیرین بالکلاب میل نمایند ودرایام سرما خوردن ان بهتر است
محرور المزاج را مضر وبارد المزاج رطب را مفید جهت تقویت اعضای رئیسهٔ معده وکرده ومثانه وباه ایشان نافع وبواسیر وریه
ولینت طبع را زائل سازد * فصل در بیان نسخ معاجین ذهب * معجون ذهب جهت تقویت دل وقوت مزاج * صنعت آن
عنبر اشهب یك مثقال ورق طلا یك مثقال مشك یکدرم شربت فواکه شیرین بیست مثقال نبات سفید عسل مصفی بالمناصفه
ازهریك چهل مثقال علی الرسم معجون سازند * معجون ذهب دیکر اقوی از اول * صنعت آن ورق طلا یك توله عنبر اشهب
یك توله مشك خطائي زعفران ازهریك یك مثقال مروارید ناسفته سه مثقال عطر کلاب نیم مثقال عرق بید مشك پنجاه مثقال
کلاب نیم سیر عسل مصفی قند سفید بالمناصفه ازهریك پنجاه مثقال شربت سیب شیرین سي مثقال علی الرسم معجون سازند
* معجون ذهب نوع دیکر * صنعت آن تخم خشخاش دوتوله تخم فرنجمشك کاوزبان کل کاوزبان خولنجان ازهریك یك توله
تخم کاهني لسان العصافیر بهمن سرخ ازهریك دوتوله زعفران صمغ عربي ورق طلا محلول ازهریك نیم مثقال رب انار سیر
ده توله انیسون یك مثقال رب سیب شیرین سه توله اجزا را نیم کوفته درد وآثار آب زردك یك شبانروز بخیسانند
بجوشانند وصاف نموده بادوچندان قند بقوام آورند پس عنبر ورق نقره محلول ازهریك یکتوله مشك شش ماشه اضافه
نموده موافق مزاج استعمال نمایند واین فی الحقیقت شربت است * معجون ذهب قسم دیکر * صنعت آن ورق طلا یکتوله
عسل سفید مصفی هفت توله رب فواکه شیرین چهار توله رب سیب شیرین چهار توله عسل را با رب درد یك کرده بقوام آورند
ورق طلا را ریزه ریزه کرده دران انداخته بتیریکه از چوب صندل سفید باشد ضرب بزنند بحدیکه ورق طلا دران مضمحل
شود پس اکر قرص عنبر باشد کوبیده بران بپاشند بهتر والا عنبر یك توله وربع حل نموده دران داخل نمایند ومعجون سازند
شربتی نه ماشه واین معجون بسیار مبرود المزاج را نافع ومحرور المزاج را مضر واین نیز حکم شربت دارد نه معجون * معجون ذهب
حکیم علي کیلاني * صنعت آن نبات هفتاد مثقال عسل سفید مصفی بیست وپنج مثقال اب سیب شیرین پانزده مثقال بقوام
آورده ورق طلا محلول دومثقال ونیم عنبر اشهب مشك تبتي ازهریك یك مثقال ویکدانك ونیم داخل کرده برهم زنند
که خوب مخلوط شود بکار برند * معجون ذهب به نسخهٔ دیکر ورق طلا یکدرم ونیم عنبر اشهب یکدرم ویکدانك ونیم مشك
تبتي دودانك نبات سفید بیست درم عسل مصفی هفت درم آب سیب شیرین چهل درم کلاب مي وپنجدرم بدستور مقرر
معجون سازند شربتی دومثقال * معجون ذهب حکیم الملك اردستاني که بجهت حضرت ظل الٰهي پادشاه غازي محمد اورنك
زیب عالم کیر ترتیب داده * صنعت آن یاقوت رماني لعل بدخشي مروارید ناسفته بزرك دانهٔ غلطان آبدار ازهریك
چهارمثقال ونیم مشك ترکي خالص یك مثقال عنبر اشهب دومثقال ونیم زعفران دومثقال ورق طلا محلول پنج مثقال وشربت
فواکه شیرین آب انار شیرین آب سیب شیرین آب به شیرین ازهریك چهار رطل عسل مصفی بیست وپنج مثقال نبات سفید دو
رطل عرق بید مشك دو رطل کلاب سه رطل عرق کل کاوزبان را که در کلاب وعرق بید مشك کشیده باشند وزن کل کاوزبان
بیست وپنج مثقال بدستور مقرر معجون سازند * معجون ذهب ترکیب حکیم عماد الدین محمود * صنعت آن سنبل الطیب

سعد کوفي از هريك دوازده مثقال عود هندي سه مثقال عنبر اشهب دو مثقال مشك تركي يك مثقال ورق طلا ورق نقره از
هريك سي عدد قند سفيد يا نبات سفيد هركدام كه باشد سه وزن مجموع ادويه بدستور مقرر معجون سازند شربتي دو درم
بعد از دو ماه كه مزاج كرفته باشد استعمال نمايند * معجون ذهب تاليف حكيم الملك سيد علي نقي خان قدس سره تقويت
قلب و دماغ نمايد و باه را بيفزايد * صنعت آن ياقوت رماني لعل بدخشي مرواريد ناسفته مرجان قرمزي كهربا
شمعي از هريك يك درم ورق طلا چهار درم ورق نقره عنبر اشهب زعفران از هريك دو درم شربت فواكه شصت و چهار
مثقال نبات سفيد سي و دو مثقال ورق طلا و ورق نقره را درميان شربت فواكه خوب حل نمايند بعد از ان نبات و عسل را بقوام
آورده بسرشند و معجون سازند شربتي از نيم مثقال تا يكمثقال * كتاب الراء المهملة باب الراء مع الالف * راح المؤمنين مشهي
و هاضم غذا و مقوي احشا و مفرح و نشاط آورنده و مقوي اعضاي رئيسه است و در امر باه بي نظير است و بجهت اكثر امزجه مفيد
و در آخر درجهٔ اول كرم است * صنعت آن جوز بوا شش مثقال باكل بنفشه نرم بكوبند زنجبيل كوبيده بروغن بادام شيرين
چرب نموده دارچيني اسارون لسان العصافير از هريك دو مثقال عود قماري خام قرنفل خولنجان بهمن سرخ بهمن سفيد
انيسون از هريك يك مثقال شقاقل مصري و اكر مرباي آن باشد بهتر است بيست مثقال خصية الثعلب دوازده مثقال بيخ
لفاح كثيرا از هريك دو مثقال با عسل و دوشاب زردك معجون سازند و اكر دوشاب زردك نباشد با عسل مصفي بلصد
و ده مثقال معجون سازند و اكر عسل شقاقل مربا باشد بهتر است * راح المؤمنين به نسخهٔ ديكر در تراكيب خشخاشيه ذكر يافت
باسم معجون راح المؤمنين * رامك از ادويه مركبه است و آن قرصي است كه در قديم از عصارهٔ بلح ميساخته اند و درين زمان
از مازو و دوشاب خرما ترتيب ميدهند و نسخ و دستور صنعت آن مسطور ميكردد و آن بارد و يابس است و بعضي آن را بر
ميدانند و بالجمله قابض و لطيف و مانع انصباب مواد باعضاء و مسكن حرارت و مقوي معده و كبد است هر كاه آشاميده
شود با مورد و مقداريكه آشاميده ميشود از ان يكدرم است و شكم مي بندد و نافع است از براي ضرب ضماد كردن آن بر شكم
و بعضي كويند مضر است بمثانه و مصلح آن عسل است و بهترين آن آنست كه بسرخي زند * صنعت آن بكيرند يك من مازو
سبز كه سوراخ نداشته باشد و يك من پوست انار و نرم بكوبند و در پاتيل آهني حلوا پزي كرده اندكي آب داخل كنند و بسر
پزند تا بكردد مثل خمير آرد برنج كه چهار جوش خورده باشد و بايد كه متصل با سطام آهني آن را برهم زنند و او را سه
شبانروز در همان ظرف بكذارند و آتشي در زير آن بنهايت ملايمت بسوزانند و هميشه برهم زنند كه هيچ صبح و شام در
برهم زدن آن قصور راه نيابد و بعد از سه روز بكيرند ربع رطلي زاج سياه كفشكران و آن را در شيشهٔ تر كنند و بكيرند نيم
رطل صمغ فارسي يعني صمغ بادام كوهي و نرم بكوبند و بكيرند سه رطل دوشاب يا عسل مصفي يا ميپختج پس زاج را بر مازو
و قشور الرمان افكنند پس بيفكنند بر ان صمغ را بعد از ان زاج پس بيفكنند بر ان دوشاب يا عسل يا ميپخته را بعد از همه
و برافروزند در زير آن آتش نيكو تا سطبر كردد پس پهن كنند بر بوريا ني و بكذارند تا خشك شود و به برند قطعهاي
كوچك و نكاه دارند و كسيكه ارادهٔ خوشبو كردن آن داشته باشد بكيرند تمام و بسرشند بروغن بان مركب و مخلوط كنند
با آن رامك را بعد از انكه رامك را سحق كرده باشند بروغن و مشك خالص پس بمالند بر ان روغن بان مركب مذكور را
و نكاه دارند * رامك به نسخهٔ ابن جزله در منهاج بكيرند عفص سبز غير مثقوب دو رطل و پوست انار يكرطل و هر دو را نرم
بكوبند و خمير كنند با اندكي آب و سركه تا بكردد مثل عجين رقيق لازوردي رنك و چهار ساعت بكذارند پس ان

چهار جوش داده فرود آورند از آتش وباسطام حرکت دهند آن را در هر صبح وشام وآن در طبخیرا هنی باشد تا سه روز
وسه شب پس بگیرند سه اوقیه زاج طیب خشك ونیم رطل صمغ عربي زاج را درظرف زجاجي تر کنند تا حل شود وصمغ را
نیز حل سازند وهمه را با عفص وپوست انار مذکور یکجا برده پس سه رطل دوشاب یا عسل دران داخل کرده بآتش ملایم
بجوشند تا غلیظ شود پس طرح نمایند او را بر آتش فرو نشسته حالکونیکه پهن کرده باشند آن را بر بوریائی که بران بود
روغن بادام یا روغن بان مالیده باشند تا خشك شود وسکی که ذکر کرده شده برهم الکتابة این است * راملك به نسخهٔ دیگر
* صنعت آن مازوی سبز پوست انار شیرین زاج سیاه صمغ عربي کوفته پخته بآب برگ مورد سرشته اقراص سازند * راملك بنسخهٔ
دیگر اقوی ازان * صنعت آن آملهٔ منقی چهل مثقال مازوی سبز بیست مثقال غورهٔ خرما خارک پوست انار ازهر یک ده
مثقال مجموع را نرم کوبیده سه روز در آب بخیسانند پس بجوشانند وبرهم زنند پس نیکو تا یکسان شود پس
پنجل رم زاج سفید وبوزن ان صمغ عربي دران حل کنند وشصت مثقال عسل مصفی بقوام بسیار غلیظ آورده بآن بسرشند
واقراص سازند وخشك نموده استعمال نمایند * راتب مسهل صالح است واز برای کرم مزاجان که متنفر باشد نفوس ایشان
از ادویهٔ مسهلهٔ کریهه * صنعت آن بگیرند رایب بقري مقدار دو اوقیه وحل کنند دران مقدار یکدانگ سقمونیای انطاکي
مشوي وبیاشامند ورایب با خبث الحدید ذکر یافت * راسن لغت عربي است وباندلسي جناح وبیوناني انیون نامند وآن
بیخ نباتی است خشبي ورنگش ما بین یاقوتي وسبزي ساقش شعبه دار وبرگش عریض ودراز بغدادي گفته نبات آن در برگ
شبیه است بقلومس که اذان الدب است وازان بهتر وطولاني تر وساق آن برگهای چسپیده وبیخ آن قوي وخوشبو ویا قوی
رنگ باتندي ومنابت آن کوهستان ومواضع بااشجار است وبیخ آن را در تابستان برمی آورند وقسمی برگ او شبیه ببرگ
عدس ودرشت وانبوه وازساق آن روئیده بر روی یکدیگر وگلش مائل بلبودي ودانه مانند قرطم وبااندك پهنی طعمش
باتندي وخوشبوئي ولویند بیخش زرد وبسطبري انگشت خنصر است وپوست ان سیاه ورقیق وسطبري بالای آن بیشتر
از اسفل است ومستعمل بیخ آن است وبعضی گویند که آن بیخ سوسن لوهی است در اول سوم گرم وخشك وبارطوبت فضلیه
وجالي ومفرح کنندهٔ جلد ومقوي آن ومعده ومثانه ومفرح ومفتح سدهٔ جگر وسپرز وباقوت ترباقیت ومحلل جمیع اورام
ومسکن اوجاع باردهٔ وهیجان ریاح ونفخ وعرق النسا ووجع مفاصل شربا وضمادا وشرب یکدرم ان جهت قطع اخلاط غلیظ
سینه وشش ونفث لعوقا با عسل وسائر لعوقات منقي سینه وتقطیر البول رطوبي وما لیخولیای مراقي وتوحش ودرد مفاصل ونمودن
تقویت هاضمه وباه ورفع معده وازالهٔ اختلاج آن وادرار بول وحیض وتحلیل وتفتیح شربا ونطول مطبوخ ان با شراب جهت
شقیقه وصرع وامراض بلغمي وتحلیل ریاح وعرق النسا ونهش هوام باردهٔ مفید همچنین مطبوخ برگ آن وقطور آن در گوش
جهت دوي وطنین وبخور آن جهت گشودن حیض وضماد برگ آن جهت شکاف عضل وتحلیل اورام وبیخ برگ آن جهت
عرق النسا واوجاع باردهٔ نافع ومضر محرورین ومصدع واکثارش مفسد خون وقاطع باه ومصلحش سرکه وربوب حامضه
خمیرهٔ بنفشه ومکیدن اثارترش وقدر شربتش دو درم وبدلش بوزن آن ایرسا وگویند قسط شیرین است وگویند که چون
یکعدد دانهٔ راسن را بلع نمایند رفع سرعت انزال نماید ومجرب دانسته اند وبخور آن جهت تقویت دندان ودفع کرم آن
وطلای آن جهت نیکوئي رنگ رخسار وبا عسل جهت رفع آثار مؤثر است وقسمی از راسن که برگش شبیه ببرگ عدس است
وزرد رنگ وشاخها وبرگ او منبسط بر روی زمین وبسیار وطولاني است وپر برگ وبیخ آن کوچک زرد رنگ ومنبت آن جاهای

تمناک وسواحل دریا است خوردن آن جهت رفع الم کزیدن هوام وتسکین آن در ساعت موثر یافته اند واین تمر اثر ت
قلخی دارد وگفته اند اگر پیکان را بعصارهٔ آن آب داده برحیوانی زنند زود میکشد آنرا وشرابیکه ازراسن ترتیب دهند معروف
است بشراب ملکیه باعتقاد جالینوس در جمیع افعال مذکوره بهتر است ازان وچون راسن خشک را در آب جوشانیده از آب
برآورده یکشبانروز در آب سرد بگذارند وبعد ازان درطلا که قسمی ازخمر است بیست روز بخیسانند وهر روز درمثقال آنه
تناول نمایند جهت تقویت معده وفساد هضم وبراکیختن اشتهای عدیل است * مربای راسن می باشد آن را منافع
راسن که دکوشد درتقویت معده ودل ومثانه وتریاقیت ونفع ازبرای مالیخولیا وتقویت باه بی نظیر است ودرسائر منافع راسن
مربا مثل منافع راسن غیر مربا است * صنعت آن بگیرند بیخ راسن خشک راوانکی بجوشانند پس درآب بخیسانند تا نر
شود پس ازان بیرون آورند وبروی پارچهٔ کرپاس پهن نمایند تا نشف رطوبت آن شود پس بگیرند نبات سفید وباقند
سفید ویا شکر سفید هریک که خواهند بقدر احتیاج وبآب بگدازند وکف آن بگیرند وصاف نمایند که اندک رقیق باشد
راسن هارا دران بجوشانند واستعمال نمایند * قرص راسن قی وهیضه بازدارد وخواب آورد * صنعت آن قرنفل د
درم مك راسن ازهریك دودرم مصطکی افیون پوست بیخ لفاح ازهریك درمی کوفته پیخته قرص سازند شربتی بگدازند
باآب زیره بدهند * معجون راسن ورم صلب کبد ومعده رانافع باشد * صنعت آن ریوند چینی زنجبیل راسن اشترغا
ازهریك یک جزو تخم کرفس رازیانه انیسون نانخواه ازهریك نیم جزو کوفته پیخته بعسل سه وزن ادویه بمرشند شربتی
مقابل یك فندق ودو نسخهٔ قرص راسن افیونی درافیون ذکر یافت * راوند بعارسی ریوند نامند وآن بیخ ریباس است
وبهترین آن چینی است که سرخ مائل بزردی ثقیل الرائحه وبشکل سم اسپ وثقیل الوزن ومحتوی الاجزا وجوهر د
صلب وقطعهای آن بزرگ باشد وخورد مختلف الاجزا نباشد وبعدازان قسم ترکی خطائی وتبتی زعفرانی کمونك لم بو وبعد
ازان خراسانی وبعد ازان هندی وزبون ترین آن زنجی سیاه براق صلب است وریوند دواب حبشی کثیف میباشد وبیخ
ریباس انچه تزیب بظاهر زمین است باریك وسیاه وغیر مشابه بریوند است وچون بقدر دوسه ذرع حفر نمایند درآخر آن
ریوند ظاهر می شود یعنی برسر بیخها وریشهای آن چیزی شبیه بشلغم مدور شکل می باشد وآن راوند است برآورده قطعات
نموده ویاورق کرده خشك می نمایند واکثر چوبانان درکوهستانهائی که بهم میرسد یافته برآورده سوراخ کرده برای سهولت
بار برداری وخشك شدن آن برکردن کوسفندان می آویزند ولهذا اکثر قطعهای آن سوراخ دارمی باشد مرکب القوی در
اول دوم گرم وخشك ومسهل بعصراست مزاخلاط غلیظه ورقیقه وخام رازباقوت قابضه ومقوی قوت جاذبهٔ جگروباد زه
هموم بارده ومجفف ومحلل وملطف وجالی ومدر بول وحیض ومنضج ومقطع ومفتح سدهٔ جگروسپرز وامعاومبرد بانعوس
به سبب شدت تحلیل نفخ آن وانواع استسقاوتخمه ومغص وورم بارد احشاویرقان سدی ورفع اسهال که از سدهٔ ماساریقا باشد
وباکل سرخ وقوابض جهت اسهال دموی وبالخاصیت دافع تپهاوحرارت غریبه وجهت درد کرده ومثانه ورحم وخفقان وقطع
امعاونواصیروبواسیروتپ ربع نافع وباجاوشیرومطبوخ زیبب وبسفایج فستقی جهت قولنج ثفلی وبلغمی وباآب پرسیاوشان
جهت سنك مثانه وباآب لسان الحمل جهت قطع نزف الدم وباهلیلهٔ کابلی وغاریقون وصبرجهت تنقیهٔ دماغ وانواع صداع بارد
وصفراوی وشقیقه وفالج ودوارو کزاز وجنون ونزلات وباشراب ریحان جهت فسخ عضل وسستی آن وباطبیخ اسدرون
قنطوریون جهت عرق النسا وتپهای بلغمی وضعف مفاصل ودرد آن وبازرشك وصندل جهت ورم حار مزمن اعضای باطنی

ومقوي آن وبا انيسون جهت فواق وآروغ ترش وتمدد تهيكاه وقتق ودردهن داشتن وآب آن را فروبردن جهت نفث الدم
ومعدهٔ وورم سينه وربو وبهر وطلای آن جهت ضربه وسقطه وضماد آن باسركه جهت كلف وقوباوآثار ضربه وبلعابها جهت
ورم حارمزمن وباقوابض جهت استحكام استخوان مخلوع وطلای آن بين الكتفين جهت رفع خوف قلبي نافع ومضرسفن
مصلحش صمغ وكويند مضرمزاج اطفال وضعفا است وشربتش تادودرهم وبدلش دراموراض معده وجگريك وزن ونيم ا
كل سرخ وخمس آن سنبل است وعصارهٔ آن كه آب ريوندٔ راجوشانيد باشندهٔ تاغليظ شده باشد درعرض يك سال قويتراز
است ورب ريوند بهتراز عصارهٔ اواست * حب راوند تاليف ابن ماسويه اخلاط غليظهٔ لزجه رابامهال دفع كند وحميات مزمنه
ونائبه ومعدهٔ ودرد جگروسوء القنيه رانافع بود * صنعت آن راوند چيني سه درم رب السوس عصارهٔ افسنتين مصطلي ا
هريك يكدرم پوست هليلهٔ زرد سه درم ونيم رازيانه تخم كرفس ازهريك يكدرم قرص الورد سه درم ونيم ايارج فيقرا ده در
كوفته پيخته بآب رازيانهٔ تازه سرشته حب سازند وباماء الجبن استعمال نمايند شربتي دودرم * حب راوند ديكراز ابن ماسويه
مدهای كبد وطحال رابكشايد وسوء القنيه واستحقارا علاجي كامل است * صنعت آن راوند چيني شش درم اشق سنبيج
مقل ازهريك سه درم لك جاوشيرماز ريون صمغ عربي ازهريك چهاردرم تربد سفيد مدبرده درم هليلهٔ زرد منزوع النوا
ده درم سنبل الطيب جعدهٔ صبر سقوطري ازهريك پنجدرم مصطكي ده درم همه راكوفته باب افسنتين خيسانيدهٔ حب سازند
هرحبي بقدرنخودي شربتي ازيك درم تادودرم باماء الجبن * حب راوند جهت استسقای زقي كه باحرارت باشد مفيد است
* صنعت آن راوند چيني عصارهٔ غافث تخم كاسني ازهريك سه مثقال غاريقون هش سفيد ماز ريون ازهريك يكدرم كوفته
پيخته حبوب سازند شربتي نيم درم بآب كرم * رب راوند * صنعت آن بكيرند راوند چيني راربكوبند ودرآب كرم خيسانند
دوسه روز درآفتاب بگذارند پس بفشارند وآب آنرا صافي نموده درظرفي مثل طبق چيني كنند وبگذارند تاخشك شود وآنرد
جرم ثفل آن طعمي ازراوند باشد بازدرآب كرم بخيسانند وبعدازسه چهارروزصافي نموده درطبق چيني ياصدف خشك نمايند
وهمچنين تادرثفل آن طعم ريوند باشد اين عمل كنند واين راربّ ريوند نامند وقوي النعمل است * سفوف راوندي تالبعه
شيخ المحققين ورئيس العارفين ابوعلي بن سينا اجود سفوفات وانفع ازجميع آنها است نافع است ازبرای خفقان وصرع
صداع وغشي وضعف بصروفساد هضم ويرقان وسدها وضعف بدن وضعف اعضای رئيسه وطحال وازبرای بواسير وقوت ان
تادوسال باقي ميماند ومقدارشربتش دومثقال است باآب سرد * صنعت آن عود قماري خام مصطلي رومي دارچيني پوست
اترج انيسون ازهريك چهاردرم تربد سفيد قسط هندي اسارون كشنيز خشك طباشير سفيد غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع
مقمونيای مشوي پوست هليلهٔ كابلي ازهريك سه درم كل مختوم تخم ريحان تخم كاسني تخم كرفس لاجوردقاقله لشيرازهريك
دودرم ريوند چيني پنجدرم قند سفيد مثل مجموع ادويه كوفته پيخته سفوف سازند پس اگردران حال مرض سودا وي باشد
بايد كه اضافه كرده شود درين سفوف مرواريد ناسفته مرجان قرمزی كهربای شمعي ابريشم مقوض ازهريك دودرم زهركاه بوده
باشد فسادی دردماغ پس اسطوخودوس مرزنجوش هليله آمله ازهريك سه درم اضافه بايد نمود واگربوده باشد رياح بسيار پس
خولنجان دارچيني كشنيزخشك وكاسني بايد نمود شيخ داؤد گفته كه ديدم درخيرهٔ عيد اسمعيل كه اين نسخهٔ راازشيخ رئيس نقل
كرده ودران ياقوت رماني يكدرم ومشك تبتي وعنبراشهب ازهريك نيمدرم داخل داشت وباكي نيست بداخل كردن اينها
* سفوف راوند زعفراني سدهٔ بكشايد وامراض كبد ويرقان سدي رانافع باشد * صنعت آن ريوند چيني افسنتين روسي

از هر یک یکدرم و نیم زعفران چهار درم طباشیر سفید هشت درم کافور قیصوری یکدانگ کوفته بیخته سفوف سازند

* فصل در ذکر سکنجبینات راوندی * سکنجبین راوندی درد سر و یرقان و سرسام و تپ محرقه را سود دارد * صنعت آن ریوند چینی سی درم بکوبند و در خریطهٔ بزرگی کنند بنحویکه نصف خریطه خالی باشد و در دو من آب به پزند تا آب بنصف رسد و هر ساعت خریطه را بمالند تا قوت در آب دهد و شیره اش برآید بعد از آن خریطه را نیکو بمالند و بفشارند و بگلاب شسته آن گلاب را در مطبوخ داخل نمایند و خریطه را دور کنند و آب را با بیست استار خل خمر و یکمن شکر سفید صافی بجوشانند و بقوام آورند شربتی ده درم و اگر اول مرتبه تخم کشوث در کتان بسته شاهتره غنچهٔ گل سرخ منزوع الاقماع از هر یک ده درم در سه من آب بجوشانند تا بدو من رسد پس خریطهٔ تخم کشوث را نیکو بمالند و شیره اش بکشند و مطبوخ را مصفی نموده از آن آب مطبوخ بدستور مذکور سکنجبین ریوندی مرتب نمایند در عمل اقوی میباشد * سکنجبین راوندی به نسخهٔ دیگر صاحب درد جگر را نافع است و اندر تپهای محرقه و سرسام سودمند است * صنعت آن تخم کاسنی بیست درم راوند چینی سی درم تخم کاسنی نیمکوفته و ریوند چینی را علیحده کوفته در کیسهٔ کتانی کنند و هر دو را در دو من آب به پزند تا بنصف رسد هر ساعت کیسهٔ ریوند را بمالند تا قوت آن در آب باز آید پس کیسه را برآورده آب را صافی نمایند و با پنج استار خل خمر و یکمن شکر طبرزد بقوام آورند شربتی ده درم و اگر بجای تخم کاسنی تخم کشوث کنند سزد بلکه بهتر است لیکن باید که تخم کشوث را در کیسهٔ کتانی سوای کیسهٔ راوند کنند و بجوشانند بدستور مذکور و ریوند را بمالند و کیسهٔ کشوث را نمالند و چون ربع آب برود صافی کنند و سکنجبین سازند * سکنجبین راوندی به نسخهٔ سید مظفر الدین شفائی مفتح سده است و نافع است از برای یرقان سدی و حمیات مرکبه و درد جگر که از گرمی باشد * صنعت آن تخم کاسنی نیمکوفته بیست درم شاهتره تخم کشوث از هر یک ده درم ریوند چینی پنجدرم ریوند را کوفته در کیسهٔ کتانی کنند و با ادویهٔ دیگر در دو من آب بجوشانند و زمان بزمان کیسهٔ ریوند را به پشت کفچه یا بدست بمالند تا شیره باز دهد بعد از آن صافی نمایند و یکمن قند سفید یا عسل هر کدام که خواسته باشند و چهل مثقال سرکه داخل نمایند و بجوشانند تا بقوام آید شربتی پانزده درم با پنجاه درم گلاب بنوشند * سکنجبین راوندی نیز از شفائی صلابت سپرز را نافع است * صنعت آن ریوند چینی غاریقون پوست بیخ کبر پوست درخت بید کزمازج افتیمون گل غافث تخم کشوث تخم کاسنی از هر یک ده درم در یک چهار یک سرکه و آب خیسانیده بجوشانند و با یک من قند بقوام آورند * سکنجبین راوندی لنا یعنی که قدس سره مفتح سدهای کبد و مسکن حرارت کبد و معده و قلب است و نافع است از برای حمیات صفراوی و حمی محرقه و التهاب و کرب معدی زائل کند و معده را قوت دهد و اشتهای طعام آورد و آن را بگوارد و دفع خمار کند و ادرار بول نماید * صنعت آن مغز تخم خیارین بیست و چهار درم مغز تخم خربزه دوازده درم تخم کاسنی پوست بیخ کاسنی از هر یک پانزده درم بادیان پوست بیخ بادیان انیسون از هر یک سه درم ریوند خطائی بیست مثقال قند سفید یکمن بدستور مرتب نمایند * سکنجبین راوندی به نسخهٔ محمود بن الیاس شیرازی نافع از برای اصحاب اوجاع کبد و تفتیح سدها و تلیین طبیعت * صنعت آن راوند چینی چهل درم تربد سفید غاریقون هش سفید بسفایج فستقی تخم کاسنی از هر یک بیست درم زنجبیل سه درم مجموع را نیمکوفته در ده رطل آب بجوشانند تا ربع آن برود پس شکر سفید یکمن و سرکهٔ کهنه یک رطل داخل کرده بجوشانند تا بقوام آید فرود آورده سرد کرده در شیشهٔ نگاه دارند * سکنجبین راوندی دیگر مفتح سدها و مسهل است و نافع است از برای

صلابت طحال * صنعت آن راوند غاریقون هش سفید فوة الصباغین پوست بیخ کبر جنطیانای رومی کزمازج افتیمون
اقریطی عصارهٔ غافث تخم کشوث تخم کاسنی از هریك ده درم نیم کوفته در دو رطل آب و چهار من سرکهٔ انکوری جید بخیسانند
و صبحش بجوشانند تا ربع آن برود پس صافی نموده با یکمن قند سفید بقوام آورند و اکر بجای سرکهٔ خالص سرکهٔ عنصل
کنند بهتر است * سکنجبین راوندی حار نافع از برای ضعف کبد و حمیات بلغمی و مفتح سدها و ادرار بول کند * صنعت آن
تخم کرفس رازیانه پوست بیخ بادیان بیخ کرفس بیخ اذخر از هریك ده درم تخم کاسنی بیخ کاسنی از هریك هفده درم تخم
خیار بادرنک تخم خربزهٔ مقشر از هریك دو درم ریوند چینی بیست درم قند سفید یک من سرکهٔ انکوری و کلاب از هریك یك
رطل بدستور مرتب نمایند * سکنجبین راوندی معتدل تپهای مرکب و سوء مزاجات مرکب کبد را نافع باشد و مفتح سدها
و مدر بول است * صنعت آن تخم کرفس رازیانه تخم کاسنی از هریك ده درم بیخ کرفس پوست بیخ بادیان از هریك هفت
درم بیخ کاسنی دوازده درم مغز تخم خیار بادرنك مغز تخم خربزه از هریك هفت مثقال همه را نیم کوفته در سه من آب و یك رطل
کلاب و یکرطل سرکه شب بخیسانند و سی درم ریوند چینی سوده در کیسهٔ کتانی بسته در مطبوخ انداخته بجوشانند و دم بدم آنرا
بمالند تا قوت جمله در آب آید و چون یکمن آب بماند صافی نموده با یکمن قند سفید بقوام آورند * سکنجبین راوندی بارد نافع
از برای ضعف کبد و حمیات حاره و تفتیح سدها و ادرار بول نماید * صنعت آن مغز تخم خیارین بیست و چهار درم مغز تخم
خربزه دوازده درم تخم کاسنی پوست بیخ کاسنی از هریك پانزده درم بادیان پوست بیخ بادیان انیسون از هریك سه درم ریوند
چینی خطائی بیست مثقال قند سفید یکمن بدستور مرتب نمایند

* فصل در بیان اشربهٔ راوندی مسمی بدیناری

* شراب دیناری از صناعت بختیشوع است و کفته اند که سبب تسمیهٔ این شراب باین اسم آن است که بهرکس که شربتی ازین
شراب میداد یك دینار میکرفت و بعضی را کمان آنست که درین شراب چون ذهب محلول از برای تفتیح داخل میکردان را
شراب دیناری نامند و قومی دیکر کفته اند که چون برنك دینار است آن را شراب دیناری نامیده یعنی شراب دیناری
اللون و فرقهٔ را عقیده آن است که نزد اطبا دینار اسم تخم کشوث است و چون اصل و عمود درین شراب تخم کشوث است آن را
باین اسم خوانده و بعضی کفته اند که تخم کشوث را باین اعتبار دینار نامیده اند که دینار را همیشه در کیسه میکنند و تخم کشوث
را نیز لازم است که در جمیع مطبوخات و اشربه در کیسه کرده طبخ می نمایند باین اسم مسمی شده و بهمین سبب آنرا در فارسی
تخم کیسه نامند و ابن هبل در کتاب مختار کفته شراب دیناری که باین اسم موسوم شد بجهت آنست که منسوب باین دینار که
طبیب متوکل عباس بود * و بالجمله این شرابی است نافع از برای حمیات عفنی و از برای جمیع عفونات و سدها و برای آنچه در
اعماق بدن باشد از اخلاط فاسده و از برای ضعف معده و کبد و امراض رحم و مثانه * صنعت آن بنسخهٔ شیخ داود انطاکی زرشك
منقی تخم کاسنی از هریك ده درم عود اصل السوس هریك چهار درم تخم کشوث غنچهٔ کل سرخ منزوع الاقماع قنطوریون دقیق
مصطکی زعفران دارچینی پودنهٔ خشك از هریك سه درم این ادویه نیم کوفته در آب پنج رطل مطبوخ تخم کاسنی و رازیانه و تخم شبت
و کاوزبان و مویزج اجزا مساوی هریك پنج درم که بعد از طبخ پالوده باشند سه شبانروز بخیسانند پس بجوشانند تا ثلث آب برود
پس بپالایند آنرا و در هر رطلی از آن آب یك مثقال ریوند چینی و نیم مثقال اسارون سوده بعد از آنکه آب را با نبات سفید دو رطل
بقوام آورده و از آتش بر کرفته باشند آن هر دو را داخل نموده برهم زنند و در ظرف چینی یا زجاجی نکاه دارند * شراب دیناری
بنسخهٔ حکیم میر محمد مؤمن حرارتش از نسخهٔ شیخ داود کمتر است بلکه بارد است و کفته که این شراب حرارت جکر را دفع کند و حمیات

وعفونات اخلاط را نافع است * صنعت آن تخم کاهني ده مثقال زرشك منقی هفت مثقال صندل سفید چهار مثقال لك مغسول
دو مثقال اصل السوس کل سرخ منزوع الاقماع از هریك چهار مثقال تخم کشوث سه مثقال اجزا را نیم کوفته در عرق کاسنی
یا آب کاسني تازه بخیسانند پس بجوشانند وبپالایند وبا شکر سفید مصفی نود مثقال بقوام آورند واگر ریوند اضافه کنند قوی
می شود * شراب دیناري بنسخهٔ فلانی این شراب مفتح ومقوي کبد وملین طبع است * صنعت آن تخم کاسني پوست بیخ کاسنی
زرشك منقی غنچهٔ کل سرخ منزوع الاقماع از هریك پنجدرم ریوند چیني سه درم قند سفید یك رطل بدستور ازین ادویه
هر بیت مرتب نمایند * شراب دیناري به نسخهٔ ابن هبل در کتاب مختار کفته این شراب مقوي کبد وملین طبع است
* صنعت آن بکیرند آب کشوث تازه فرد ورطل آب انارترش آب زرشك اب سیب مزیعني ترش وشیرین اب لیموتازه از
هریك نیم رطل وبر آتش نهاده چند جوشی بدهند وکف آن را بکیرند پس داخل کنند دران شکر طبرزد سه رطل
بپزند تا بقوام شربت آید * شراب دیناري دیکر معمول مهرهٔ اطبا نافع است از برای قلب وکبد کرم ومقوي قلب و لبد
ومسکن عطش ومطفي حرارت غریبه ومسکن غلیان خون ومفتح سدها است * صنعت آن تخم کاسني پانزده درم تخم
کشوث پوست بیخ کاسني کل نیلوفر غنچهٔ کل سرخ منزوع الاقماع کاوزبان زرشك منقی ازهریك ده درم راوند چیني نیم کوفته
سه مثقال ونیم ادویه را سوای ریوند در پنج رطل آب بجوشانند وریوند را در پارچهٔ کتانی بسته در اول طبخ دران اندازند
ودائم صره را دران می مالیده باشند وشیرهٔ آنرا میکرفته باشند تا اب بسه رطل رسد پس صره را مالیده وفشرده دور کنند
ادویه را مالیده بپالایند پالیدنی نیکو وصافي مطبوخ را باز در پاتیل کرده شکر سفید یکمن داخل کرده با آتش ملایم به پزند
تا بقوام جلاب آید از آتش برکرفته سرد کرده نکاهدارند * شراب دیناري معمول متاخرین خصوص اطبای اصفهان تیهای
مرکبه را نافع واز برای امراض جکر وسدها خصوص سدهٔ ماساریقا سودمند وقریب باعتدال است * صنعت آن تخم کاسني
وبیخ کاسني از هریك سي مثقال غنچهٔ کل سرخ منزوع الاقماع پانزده مثقال تخم کشوث پنج مثقال مجموع را یك شبانروز
بخیسانند پس بجوشانند وبپالایند وبا دو رطل شکر سفید مصفی بقوام آورند پس از آتش برداشته ریوند چیني چهار مثقال
کوفته پیخته داخل نمایند وبرهم زنند تا مخلوط شود ودر ظرف چیني نکاهدارند * شراب دیناري به نسخهٔ سید مظفر الدین
شفائي این نسخهٔ معمول اطبای فارس است طبع را نرم کند ورفع حمیات وعفونات کند وسدها بکشاید وسوء القنیه را استسقا
وذات الجنب را نافع باشد وتشنکي بنشاند ودرد جکر ورحم وشکم ومثانه را ساکن کرداند وادرار بول نماید * صنعت آن تخم
کاسني غنچهٔ کل سرخ منزوع الاقماع از هریك بیست درم پوست بیخ کاسني چهل درم کل نیلوفر کاوزبان از هریك ده درم
تخم کشوث در کیسهٔ کتان کرده سي درم مجموع را در آب بجوشانند تا مهرا شود وبپالایند وبا یکمن قند سفید بقوام آورند
پس از آتش فرود آورده مقدار ده مثقال ریوند چیني سوده داخل کرده به تیر معجون سازي بهم زنند تا نیکو مخلوط شود
* شراب دیناري تصوف یکی از اطبای متاخرین * صنعت آن صندل سفید سوده لك مغسول اصل السوس از هریك چهار
مثقال تخم کشوث دو مثقال کل سرخ منزوع الاقماع سه مثقال ریوند چیني پنج مثقال با شکر سفید سه صد مثقال بدستور معمول
مرتب نمایند * شراب دیناري به نسخهٔ حکیم سدید کازروني کفته که این شراب دیناري مشهور ومعمول اطبای مصر
وشام وتبریز است واین شراب را منافع بسیار است وقریب باعتدال نافع است از برای سدهای ماساریقا وکبد واحشاء
است از برای کبد واحشاء ورحم وسدریول وملین طبع است ونافع است از برای یرقان وحرارت لبد ومعده چون باشیره

تخم خیارین بیاشامند وخصوص هرگاه اضافه کنند بآن سکنجبین سکری وباشراب عناب نافع است ازبرای جدری وحصبه
حمیات دمویه وصفراویه * صنعت آن تخم کاسنی نیم کوفته بیست مثقال پوست بیخ کاسنی سی درم غنچهٔ گل سرخ منزوع
الاقماع پانزده درم ریوند چینی چهار مثقال ریوند را نیم کوفته درکتان نازکی کنند وبا آب خالص بآتش ملایم بجوشانند
وبپالایند ونبات سفید دو رطل داخل کرده بقوام شراب آورند وگاهی یک مثقال ریوند چینی را کوفته بیخته بعد ازانکه شراب
بقوام آمده باشد بران پاشیده بتیر معجون سازی برهم میزنند تا خوب مخلوط شود ومستوی گردد پس این در فعل اقوی است
وشربت واحد ازین شراب ده درم است تا ده مثقال وتا پانزده درم وبعد ازین نسخه نسخهٔ شراب دیناری که ابن هبل
درکتاب مختار ذکر کرده وما پیش آن را ذکر کرده ایم آورده وگفته که اکثر منافع شراب دیناری ابن هبل تقویت احشا
قبض است واکثر منافع این نسخهٔ معمول اطبای مصر تفتیح سدها وتلیین طبع است پس آن را بدان وبخاطر نگاهدار
* شراب دیناری صغیر نافع بجهت جمیع امراض کبدی وامراضی که بمشارکت کبد باشد خصوص صداع بشرکت کبد بسبب
صعود ابخره از کبد بسر چون اسهال طبیعت بآن کرده شود بعد از فصد از حبل الذراع دست راست * صنعت آن پوست
بیخ کاسنی نیم کوفته بیست درم ورق گل سرخ گل نیلوفر از هریک ده درم گاوزبان پنج درم تخم کشوث سه درم مجموع را
دریک رطل آب ونیم رطل گلاب خوشبو یکشب بخیسانند وصبح جوشانیده چون بیک رطل رسد صافی نموده یک رطل قند سفید
داخل کرده بقوام آورند پس فرود آورده ریوند خطائی بیست درم سوده داخل نموده نیکو برهم زنند شربتی ازان از ده
درم تا بیست درم * شراب دیناری کبیر نافع ازبرای جمیع امراض کبد وازبرای مالیخولیای مراقی تنقیه باین شراب بعد
از فصد ونضج ماده بماء الاصول * صنعت آن تخم کاسنی مقشر ده درم رازیانه پنج درم بیخ کاسنی پانزده درم پوست بیخ بادیان
هفت درم ونیم گل سرخ منزوع الاقماع پانزده درم گل نیلوفر سر بنفشه گاوزبان افتیمون اسطوخودوس از هریک چهار درم بسفایج
فستقی تربد مدبر از هریک بیست درم سنامکی حب النیل از هریک هفت مثقال تخم کشوث پنج مثقال بدستور شراب دیناری
صغیر اجزا را درنه رطل آب شب بخیسانند وصبح بجوشانند چون سه رطل آب بماند بپالایند وبا یکمن قند سفید بقوام آورند
پس چهل درم ریوند خطائی درین داخل نمایند وبعضی پانزده درم شاهتره وچهل دانه عناب نیز داخل کرده اند مقدار شربتی
ازان از ده درم تا شانزده درم بآب نیمگرم بیاشامند * شراب دیناری دیگر * صنعت آن تخم کشوث چهار مثقال افسنتین
رومی گاوزبان گل سرخ انیسون رازیانه تخم خربزه تخم خیارین پوست بیخ کرفس بیخ اذخر از هریک ده مثقال عناب سپستان
از هریک یکصد عدد تخم کاسنی ریوند چینی مویز منقی از هریک پانزده مثقال پوست بیخ کاسنی پوست بیخ رازیانه از هریک
سی مثقال نانخواه سعد کوفی سنبل الطیب از هریک هفت مثقال قسط تلخ قسط شیرین از هریک پنج مثقال گل قند آفتابی
یکصد مثقال سرکهٔ انگوری وقند سفید از هریک یکصد وپنجاه مثقال بدستور مرتب نمایند شربتی از ده مثقال تا پانزده مثقال
* شراب دیناری مستعمل زین الدین عطار که در اختیارات بدیعی آورده * صنعت آن تخم کاسنی ورق گل سرخ از هریک
بیست درم پوست بیخ کاسنی سی درم گاوزبان گل نیلوفر از هریک ده درم تخم کشوث درکتان بسته پنج درم ریوند چینی پنج درم
اگر پنج مثقال کنند میباشد اقوی ادویه را بغیر از ریوند در آب بجوشانند وبپالایند وبا قند سفید بقوام آورند پس ریوند را کوفته
وبحریر بیخته در آب شیره کشند ودران داخل کنند ونیکو برهم زنند وفرود آورده نگاهدارند * شراب دیناری منقول از خط
میرزا محمد رحیم قلمی فرموده اند که این شراب معمول ما است * صنعت آن تخم کاسنی نیم کوفته ورق گل سرخ از هریک

بیست درم پوست بیخ کاسنی چهل درم گل نیلوفر گل گاوزبان از هریک ده درم تخم کشوث سه درم تخم کشوث را در کتان
بسته باقی ادویه را بجوشانند تا مهرا شود در آخر صرهٔ تخم کشوث را داخل کرده دو جوش دیگر داده صافی نموده با یکصد
و هشتاد مثقال قند سفید بقوام آورند پس ریوند چینی سوده ده مثقال در آن داخل نموده در ظرف چینی نگاه دارند
میرزا محمد رحیم فرموده اند که من دوازده مثقال ریوند چینی داخل میکنم * شراب دیناری دیگر به نسخهٔ زین الدین
که در اختیارات بدیعی آورده و گفته که این نسخه مستعمل اطبای تبریز است و ترکیب مولانا صدر الدین عطاء الله
است که معجون عطائی از ترکیب آن است * صنعت آن تخم کاسنی پانزده درم پوست بیخ کاسنی بیست درم گاوزبان
زرشک منقی غنچهٔ گل سرخ گل نیلوفر از هریک ده درم ریوند چینی سه مثقال قند سفید یک من بدستور مرتب سازند
شربتی از ده درم تا ده مثقال * شراب دیناری به نسخهٔ حکیم معصوم * صنعت آن تخم کاسنی نیم کوفته ورق گل سرخ
از هریک بیست درم تخم کشوث پنجدرم گل نیلوفر گل گاوزبان از هریک ده درم افتیمون در کتان بسته سه درم در آب
بجوشانند و بپالایند و با قند سفید بقوام آورند پس از آتش برگرفته ریوند چینی ده درم کوفته بحریر بیخته بآن ممزوج
نموده به تیر معجون سازی برهم زنند تا نیکو مخلوط شود * شراب دیناری دیگر از حکیم معصوم سده بگشاید و یرقان
و حرارت کبد را مفید بود و ادرار بول کند و طبع را نرم دارد * صنعت آن بادیان تخم کاسنی از هریک پانزده درم پوست
بیخ کاسنی پوست بیخ بادیان بیخ کرفس از هریک پنجدرم گاوزبان ورق گل سرخ از هریک ده درم مغز تخم خربزه مغز تخم
خیارین از هریک پانزده درم تخم کشوث پنجدرم اجزا نیم کوفته در آب صاف بخیسانند و بجوشانند و بمالند و صاف نمایند
و با یک من قند بقوام آورند * شراب دیناری قلمی فرموده اند که این تالیف کلب آستان امیر المؤمنین سید محمد هاشم
مخاطب بحکیم معتمد الملوک علویخان است نافع از برای تفتیح سدها و امراض باردهٔ کبد چون سوء القنیه و استسقا و امراض
باردهٔ طحال چون صلابت آن و از برای حمیات باردهٔ بلغمیه و حمیات مرکبه * صنعت آن پوست بیخ کبر پوست بیخ کرفس
پوست بیخ کاسنی از هریک بیست درم پوست بیخ بادیان اصل السوس از هریک سی درم فقاح اذخر غنچهٔ گل سرخ تخم
کشوث افتیمون اقریطی از هریک ده درم رازیانه انیسون تخم کرفس از هریک چهار درم ریوند چینی پنجدرم زعفران
دو درم افتیمون و تخم کشوث را علیحده علیحده در پارچهٔ کتان نازکی بندند و تخم کشوث را با باقی ادویه سوای ریوند
زعفران یک شب در گلاب و عرق بادرنجبویه و عرق افسنتین از هریک یکرطل و نیم بخیسانند و صبح بجوشانند و در آخر
صرهٔ افتیمون را در آن اندازند و چون دو ثلث عرقها برود پس فرود آورده کیسهٔ افتیمون را مالیده دور کنند و مطبوخ را
بپالایند پس عسل مصفی یکرطل و قند سفید یکرطل داخل نمایند و بقوام آورند و در آخر ریوند چینی و زعفران را
بگلاب سوده داخل نمایند و نیکو برهم زنند تا مخلوط شود فرود آورده سرد کرده در ظرف چینی یا زجاجی نگاه دارند شربتی
از ده درم تا بیست درم * شراب دیناری به نسخهٔ دیگر * صنعت آن تخم کاسنی بیست مثقال پوست بیخ کاسنی سی درم
غنچهٔ گل سرخ منزوع الاقماع پانزده درم تخم کشوث پنجدرم ریوند چینی ده مثقال قند سفید دو رطل ادویه را نیم کوفته
ریوند را در کیسهٔ کتانی کرده چنانکه ثلث کیسه خالی باشد و همه را یکشبانروز در آب بخیسانند و روز دیگر بجوشانند و صافی
نموده با قند بقوام شراب آورند * شراب دیناری که نواب میرزا محمد باقر حکیم باشی در رسالهٔ مجربات خود آورده اند
* صنعت آن تخم کاسنی بیست درم پوست بیخ کاسنی سی درم گل نیلوفر گاوزبان از هریک ده درم ورق گل سرخ بیست درم

تخم کشوث در کتان بسته پنجدرم ادویه را در یک من آب به پزند تا ثلث بماند مالیده صافی نمایند وریوند چینی پنج مثقال اضافه نموده بایک من قند سفید بقوام آورند وبه تیرنیکو برهم زنند ودر ظرف چینی نگاه دارند * شراب راوندی امراض کبد وطحال رافائده دهد وعده بکشاید وطبع رانرم دارد * صنعت آن راوند چینی ده درم تربد سفید مصمغ تخم کاهنی بسفایج غاریقون مش سفید ازهریک پنجدرم زنجبیل یک درم اجزانیم کوفته بیسه در آب کرم تخمیسانند وجوشانیده صاف نموده بایک من قند بقوام آورند ودر نصفهٔ دیگر وزن زنجبیل سه درم ود نصفهٔ قلانمی دوثلث درمی وبعضی ریوند را بوزن مجموع ادویه آورده وقلانمی گفته بایکصد درم شکرسلیمانی بقوا آورند واگرخواهند یکدرم سقمونیای مشوی بایک درم مصطکی دروی حل کنند صواب باشد شربتی ده درم تا ما الاصول وبعضی گفته اند شربتی ازبیست درم تاسی درم با کلاب بیاشامند وقلانمی گفته که شربتی ازین شراب بقد حاجت است * شراب راوندی بنصفهٔ دیگرسل ها بکشاید ویرقان وحرارت کبد رانافع باشد وادرار بول کند وطبع ر نرم دارد * صنعت آن راز یانه تخم کاهنی ازهریک پانزده درم پوست بیخ راز یانه پوست بیخ کاهنی بیخ لوفس ازهر پنجدرم کاوزبان ورق گل سرخ ازهریک ده درم همه تخم یعنی تخم خیارین وتخم خربزه ازهریک پانزده درم تخم کشوث پنجدر مجموع رانیم کوفته بجوشانند وبپالایند وبایک من قند سفید بقوام آورند ودرآخرده درم راوند خطائی را کوفته بیخته داخل کنند وبه تیرمعجون سازی مخلوط نمایند پس آنرا سرد کرده درشیشهٔ یا ظرف چینی نگاهدارند * عصارهٔ ریوند انچ به تحقیق پیوسته غیرعصارهٔ ریوند است بلکه دوائیست براسه که از بلاد چین ومغرب می آورند وغوت غنبا وقوتا قنبا بقاف الف نیزمینامند وبعضی میگویند معرب کوتاکنبا لغت فرنگی است وبعضی گفته عصارهٔ علفی است ودرچنبستان که جزیر ایسه از جزائر شهرنا وقریب به بندرچین است وآن دوارا فرنگیان نامند وآن دوائی است زرد تیره مائل بسرخی شبه بصبرسقوطری وازان زرد ترونیست آن راطعم ورائحهٔ قوی وطبیعت آن برقول مجربین گرم وخشک دراول است لیکن بتجربه درآخردوم بلکه اوائل سوم یافته شده مخرج اخلاط مختلفه است باسانی ازغیرغائله وهرخلط فاسد را که یابد درمعده وامعاء وسائراعضا بقی واسهال دفع نماید وبعیارمفید است استسقا وهیضهٔ محتبسه ویرقان راوازخواص اوآن است که بسیارمعده نمی کند درمعدهٔ مانند مسهلات دیگر بلکه بزودی وآسانی فعل واثرخود رانموده باخلاط فاسده دفع میکرده بدون مغص بسیار نیزنافع است اکثر امراض باردهٔ رطبهٔ دماغیهٔ صدریه راماننده فالج ولقوه واسترخا وتشنج امتلائی وضیق النفس وسعرهٔ حادث از بلغم رقیق وغلیظ وریزش نزلات ونیزنافع است نزول آب درچشم وبیضه رامفتح سدهٔ مساریقا ومدربول وحیض وارجاع مفاصل وثقل سامعه ودوی وطنین وخفقان وانواع جنون ومالیخولیا رانافع بالجمله دوائی است شریف اکثرامراض قدیمه وجدیده رامفید واستعمال کرده میشود دربعضی اطفال وحوامل ومرضعات نیزبه سبب عدم غائله وضررآن ومقدارشربت آن درامزجه لطیفه ازدوحبه تاچهارحبه ودراقویا ازچهارحبه تادوازده حبه وابچه دراشخاص متوسطین اهل بنکاله تجربه نموده از دهم رتی تادوازده رتی بمراتب واسنان واشخاص وغیرهاعمل واثری قوی یافته وکمترازششرتی درجوانان طبیعت ایشان رابزو میزند وعملی چندان نمیکند واکثراستعمال آن باکلقند است که سوده باگلقند سرشته حبوب ساخته باکلاب نیم نر فروبرند اگرصرفه نباشد والابا عرقهای مناسب دیگروچون درعمل تصوری نماید آب نیم گرم بیاشامند ودراستسقا بامطبوخ متخذ ازادویهٔ مفتحهٔ مدرهٔ مخصوصه بآن وهمچنین درامراض دیگرازیرقان وحبس البول وحیض ونزول ماء درکیس وارجاع

مفاصل ونقرس وعرق النسا وورک وغیرها باادویهٔ مخصوصه بآنها وهمچنین درامراض صدر وبالجمله درهرعلت اکر باادویه
مناسبه بآن بیاشامند میکردد اقوی در عمل واکردر بعضی امزجهٔ قویه وامراض مرکبه قدری سنا مکي نیزبراجزای مضبوط
افزوده درعمل اقوی یافته وباقي منوط برای طبیب حاذق است واکرعمل بسیارنماید وخوف ضعف باشد کلاب یا قند ویا کلاب
خالص بیاشامند مکرر ونظر بشهرت این دوا بدین اسم بهمین نام ذکر یافت * دواء عصارة الریوندي * صنعت آن عصارهٔ ریوند
هرمقدارکه خواهند با دووزن آن برک کل سرخ کوفته پیخته وباد ووزن کل شیرخشت یا شیرهٔ ترنجبین یا ازهرد وبالمناصفه
سرشته شربتی اطفال رابحسب مراتب ازنیم درم تایکدرم ومتوسط راازدودرم تاسه درم واقویا راازچهاردرم تاشش در
* دواء دیکرلي اقوی ازان * صنعت آن عصارهٔ ریوند تربد سفید مدبرازهریك یکدرم کل سرخ چهاردرم زنجبیل مصطلي
هریك نیم درم شیرخشت ترنجبین ازهریك شش درم شربتی ازیك درم تاسه درم باانچه مناسب باشد واین اطفال
ضعیفان رامناسب نیست * فصل درذکراقراص راوندي * قرص ریوند بنسخهٔ که شیخ رئیس درقرابادین قانون آورده نافع است
ازبراي تپهای کهنه وصلابت کبد وجساءة واورام آن وازبرای ضرر ضربه که براعضا واحشا رسد * صنعت ان ریوند چیني هشت درم
قوة الصبغ عودلك ازهریك چهاردرم تخم کرفس غافث انیسون ازهریك سه درم کوفته پیخته اقراص سازند هرقرصی یکمثقال
شربتی یکقرص باسکنجبین ودرنسخهٔ میزان الطبائع بجای عودلك لك مغسول است وکفته باترنجبین محلول درآب صافي نموده
سرشته اقراص سازند واین نسخه شش جزواست ومزاجش کرم است دریکدرجه وثلث درجه ورشك است درآخردرجه سوم
* صنعت این قرص به نسخهٔ دیکرریوند چیني قوة الصبغ لك مغسول ازهریك سه درم تخم کرفس انیسون عصارهٔ غافث ازهریك
دودرم کوفته پیخته با آب سرشته اقراص سازند شربتی ازیکدرم تایك مثقال وقوتش بعداز ششماه ضعیف میکردد وباید دانست
که ریوند چیني درادویهٔ امراض کبد خصوص دراقراص بکبد همچون کل سرخ است درامراض معده درنفع وکل سرخ هیچ
فنجنکشت است درامراض طحال * صنعت این به نسخهٔ دیکرریوند چیني قوة الصبغ لك مغسول ازهریك سه درم تخم نرمسه
انیسون عصارهٔ غافث ازهریك یك درم کوفته پیخته بعرق کاسني تازه سرشته اقراص سازند وردسایه خشك نموده بکاربرند
* صنعت این قرص به نسخهٔ حکیم میرمحمد باقر حسیني که دربیاض مجربات خود بخط خود آورده ونوشته که این قرص نافع است
ازبرای تپهای کهنه وصلابت جکر وسپرز واورام جکر وسپرز وازبرای ضربه که برمعده وجکر واقع شود * صنعت آن ریوند چیني
ششدرم قوة الصبغ لك منقی تخم کرفس انیسون عصارهٔ غافث ازهریك دودرم کوفته پیخته باآب سرشته اقراص سازند شربتی ازیك
درم تایك مثقال وقوتش تا ششماه باقي میماند وکفته که ابن جزله درمنهاج الادویه وزن قوة الصبغ لك مغسول ازهریك چهار
درم ووزن ریوند همان ششدرم است وسه دواء دیکرازهریك سه درم است وکفته که اخلاط این قرص بنسخهٔ ایضاح این است
ریوند چیني ده درم سنبل الطیب مصطکي رومي بادیان عصارهٔ غافث انیسون ازهریك سه درم بدستور قرص سازند شربتی
دودرم وکفته که اخلاط این قرص به نسخهٔ شیخ رئیس که ازبرای کبد دراقراص کبد ذکرکرده این است ریوند چیني ده درم
سنبل الطیب مصطکي رومي عصارهٔ غافث افسنتین رومي رازیانه انیسون ازهریك دودرم ونیم کوفته پیخته باآب رازیانه سرشته
اقراص سازند شربتی یك قرص که یك مثقال باشد * قرص راوند منسوب بشیخ الرئیس قلیل المقدارکثیرالمنافع مجرب جهت
یرقان ودرد سرودرد سینه ومعده وجکر وسپرز وبادها وتپهای مزمنه وعسرهضم وسوءهضم وسموم ودراکثرمنافع مثل قرص
کوکب است وازاسرار مکتومه است وقوتش تاچهارسال باقي است * صنعت آن ریوند هشت مثقال روناس لك مغسول

هريك چهار مثقال تخم كرفس انيسون عصارهٔ غافث افسنتين از هريك سه مثقال واكر مريض را دزد سركهنه باشد قسط ومصطكي
واكر صفرا غالب باشد عوض قسط هليلهٔ كابلي واكر تصاعد بخار باشد كشنيز خشك بجاى تربد واكر باتب وقبض طبيعت باشد
اصل السوس كل سرخ طباشير بنفشه ازهريك سه مثقال واكر عطش باشد بدل اصل السوس تخم خربزه كنند قدر شونيز بيست
مثقال * قرص راوندي ذوصنطاريا ى كبدي را سود دارد * صنعت آن ريوند چيني زرشك بيدانه تخم كاهني كل ارمني
صمغ عربي طباشير سفيد كل مختوم ازهريك دودرم كوفته پيخته بآب لسان الحمل بسرشند واقراص سازند شربتي يك مثقال
بآب لسان الحمل * قرص راوند كه شيخ رئيس درسوء مزاج حار كبد آورده * صنعت آن ريوند چيني خطائي زرشك منقي
تخم كاهني اجزا مساوي كوفته پيخته بآب لسان الحمل سرشته اقراص سازند هر قرص يك مثقال درسايه خشك نموده نكاهدارند
شربتي يك مثقال باآب بورك بارتنك ودر نسخهٔ ديكر صمغ عربي بريان نيز داخل است * قراص راوند ديكر نافع ازبراى
امراض رطبهٔ كبد وحميات مركبه وقتيكه بلغم غالب باشد * صنعت آن ريوند خطائي دوازده درم افسنتين رومي كل سرخ
ازهريك شش درم سنبل الطيب اسارون شامي مصطكي اذخر مكي ازهريك يكدرم ونيم لك مغسول عصارهٔ غافث ازهريك د
درم * قرص راوند ديكر تاليف نجيب الدين سمرقندي نافع ازبراى حميات مزمنه وعلل باردهٔ كبد وفساد لون بياض وتوهين
جلد واطلاق بطن وانتفاخ اجفان حادث ازحميات مزمنه * صنعت آن مصطكي رومي سنبل الطيب عصارهٔ افسنتين رازيانه
انيسون ازهريك دودرم ريوند چيني ده درم كوفته پيخته باآب اقراص سازند شربتي يك مثقال باسكنجبين ساده * قرص راوند
ديكر نافع ازبراى امراض كبد ومانع اسهال * صنعت آن ريوند چيني لك مغسول ازهريك سه درم طباشير سفيد كل سرخ
منزوع الاقماع ازهريك چهار درم تخم حماض پنجدرم زعفران يكدرم كوفته پيخته اقراص سازند شربتي دودرم ودر نسخهٔ ديكر
نيمدرم است * قرص راوند به نسخهٔ محمد بن زكريارازي كه سيد اسمعيل درذخيرهٔ درسوء مزاج بارد جكر ذكر كرده * صنعت آن
سنبل الطيب مصطكي رومي عصارهٔ غافث افسنتين رومي زازيانه انيسون ازهريك دودرم ريوند چيني ده درم كوفته پيخته
اقراص سازند ودرسايه خشك كرده نكاهدارند شربتي دومثقال باسكنجبين عسلي * معجون راوندي امراض كبد وطحال را
نافع بود وعدهٔ بكشايد * صنعت آن ريوند چيني زنجبيل شهدانج وج بيخ انجدان ازهريك يك اوقيه تخم كرفس رازيانه ناخواه
انيسون ازهريك نيم اوقيه مجموع راكوفته پيخته باسه چندان عسل كف كرفته بسرشند ودربعضي نسخه هازاسن عوض شهدانج
آمده * معجون راوند ديكر ورم معدهٔ وجكر راكه بسبب ضربه باشد نافع بود * صنعت آن راوند چيني زنجبيل شهدانج
اجزا مساوي باسه چندان عسل بسرشند شربتي ازيك درم تا دودرم

* باب الراء مع الباء الموحدة * فصل دربيان ربب

* بدانكه باصطلاح رب آب معصور ازفواكه راناميدند كه باآتش ملايم درظرف سفكي يا مس تازه قلعي كرده جوشانيده بقوام آورده
باشند مانند اجاص وخشخاش وانبربار يس وتفاح وتوت شامي وعنب الآس ومصرم وحماض ورمان وريباس وسفرجل و
سماق وكشوث وليمون نارنج وامثال اينها وچون اكثر اينها بسبب لطافت ورقت زود محترق ميكردند لابد قدرى دوشاب انكوره
باشكر سفيد يا عسل مصفى داخل بايد نمود وآن خود واولى از عسل اند واين هنكام ميكوددشيبه بشراب الا آنكه دراشربهٔ
حامضه حلاوت وحموضت آنها متساوي است دراكثر امور وبراينها حموضت غالب است بسبب كمي مقدار شيريني وآنكه
وجوب اشياى مذكوره دراماكن خود ذكر يافت ومى يابد انشاء الله تع * رب قشر جوزخناق وبخورد مان وخون امدن
ازبن دندان وسستي آن واورام لثه را مفيد است * صنعت آن بكيرند آب پوست سبز كردكان وبادوشاب انكور مويا شفه

ویا عسل بآتش ملایم بقوام آورند وفی الجمله طریق صنعت ربوب قریب باشربه است وذکر خواهد یافت انشاء الله تعالی

* باب الراء مع السین المهملتین * رساطون شرابی است که از خمر وعسل وادویهٔ حاره ترتیب دهند گرم تر وقوی تر از شراب ارسطون ودر امزجهٔ بارده نافع است وفرا گرفته میشود در زمستان از برای پیران * صنعت آن بگیرند عصیر عنب جید الجوهر ده زورق وزورقی چهار رطل ونیم است وبآتش ملایم بجوشانند وکف آن را بگیرند پس داخل کنند دران عسل صافی جید متین چهار رطل وبجوشانند بآتش ملایم وکف آن را بگیرند تا آنکه به نصف رسد پس بگیرند هیل بوا قاقله قرفة الطیب قرنفل دارفلفل از هر یک یک درم وبکوبند کوبیدنی لطیف ودر پارچهٔ کتانی بسته بیندازند دران در وقت طبخ بعد از گرفتن کف آن پس چون به نصف رسد دیگر آن را نباید که بجوشانند وصبر کنند که گرمی آن کم شود بحدیکه ممکن باشد که دست دران توان کرد بمالند کیسه را بدست مالیدنی شدید تا برآید آنچه دران کیسه است از قوت ادویه وسه درم زعفران دران داخل کنند ودر شیشه ها نمایند وسر شیشها را محکم بندند پس اگر رقیق باشد آفتاب دهند آن را پس از آفتاب بردارند ونگاه دارند وهرچند کهنه شود بهتر است ودر نسخهٔ قلانسی وزن عسل ربع رطلی است ونسخهٔ شیخ رئیس اصح است حکیم میر محمد مؤمن گفته که از اقسام خمر است این شراب امزجهٔ بارده را نهایت نافع است ومقوی حرارت غریزیه است وباید که بعد از طبخ چهل روز در آفتاب گذارند پس از آفتاب بردارند میفرمایند که بهتر آن است که آن مقدار بجوشانند که دو ثلث عصیر عنب برود ویک ثلث بماند ودرین حالت میگردد حلال ونیز نمی باشد محتاج بگذاشتن در آفتاب

* رسکپور از رسائن اطبای هند است واز مجربات ایشان از برای جدری وافرنجیه وجرب خبیث که آن را آتشک گویند وجوشش سر که آنرا نار فارسیه نامند واز برای سعفهٔ خبیثه که آن را کچلی گویند واز برای اقسام قروح کلیه ومثانه ومجاری بول که مزمن گردیده باشد واز برای ریشهای کهنه وناصور انف واز برای خنازیر وسنگ گرده ومثانه واز برای سرعت انزال وضعف باه با عسل تناول نمایند شربتی از یک سرخ تا دو سرخ * صنعت آن سیماب گل ارمنی زاج سفید ودر نسخهٔ دیگر بجای زاج سفید زاج اخضر هندی که آن را بهندی نیله تهوتها گویند داخل است ونسخهٔ اول بهتر است نمک سنگ از هر یک نه تانک مجموع را با آب صلایه کرده اقراص سازند وبعد از خشک شدن در کاسهٔ سفالی لعابدار که در ته آن نمک کرده باشند بگذارند وکاسهٔ دیگر مثل آن که بخاکستر وشیرهٔ جوز ماثل که آن را بهندی دهتوره گویند اندوده باشند بر بالای آن گذارند هردو را بطین حکمت مطین کنند وسه شبانروز بر بالا واطراف آن پاچک دشتی یعنی سرگین گاو صحرائی که در صحرا خشک شده باشد چیده آتش دهند وبعد از آن که سرد شود برآورده آنچه ته ظرف واطراف آن چسپیده باشد برآورند که رسکپور آن است واز برای قوت باه نه شبانروز آتش دهند * رسکپور نوع دیگر که نواب حکیم الممالک سید علوی خان ثانی علی نقی خان قدس سره عم جامع اوراق از حکیم فرنگی نقل نموده از برای مرض آتشک وسایر جروح خبیثه وقلمی فرموده اند که بجمعی کثیر دادم ومجرب یافتم در امراض مزبوره * صنعت آن رسکپور آن است که بگیرند سیماب بیست مثقال وبیخ وزاج سفید هفتاد وپنج مثقال وباهم جمع کرده در هاون سنگی خوب بسایند ودر شیشهٔ کنند وسر شیشه را محکم بسته بگل حکمتی که از گل سرخ وپنبه ونمک وخاکستر وپوست برنج ساخته باشند گرفته خشک نموده پس در دور آن آتش شدید نمایند که تا سه ربع روز در میان آتش باشد واگر آتش سرگین گاو صحرائی باشد بهتر است بعد از آن از سر آتش برگرفته برآورده بگذارند تا سرد شود اجزا را از شیشه برآورند وبر روی سنگ سماق باب نیمود وبرابر اجزا صلایه نمایند تا منجمد

کردد پس بار دیکر در شیشه کنند و بدستور سر شیشه را بسته محکم نموده بکل حکمت مذکور کرفته بکذارند تا خشک
شود در دیک سفالی که نصف آنرا ریک کرده باشند بکذارند و اطراف و بالای آن را ریک پر نمایند که در وسط ریک پنهان
شود پس در زیر آن آتش شدید نمایند تا ریک سرخ کردد پس برآورند و بکذارند تا سرد شود انکاه از اندرون شیشه برآورند
در ظرف چینی یا شیشه نکاهدارند و عند الحاجت بکار برند و همین عبارت از رسکپور و شنجرف سفید است * صنعت حب آن چنان
است که در امراض متوسطه در شدت که بسیار سوزش نداشته باشد بکیرند یک مثقال و ربعی از ان رسکپور مزبور و بیست
یکدانه قرنفل و نیم مثقال فلفل سیاه و نوم کوفته بآب خالص حبوب سازند هفت عدد در روز اول یکعدد صبح و یکعدد عصر
مریض فرو برد و در باقی روزها صبح یکعدد فرو برد کافی است و اکر مرض بسیار خفیف باشد ربع مثقال از رسکپور مسطور
کم نمایند و اکر بهمان نسبت یعنی خمس از قرنفل و فلفل نیز کم نمایند بهتر است و اکر مرض بسیار شدید باشد ربع مثقال
بیفزایند که یکونیم مثقال شود و اکر مرض کامن و مزمن و مستحکم شده باشد حب مذکور را بآب عشبهٔ مغربیه بدهند و اکر
مرض احداث زخمی و حرقتی در مثانه و مجاری بول و قضیب نموده باشد با آب ریوند چینی بدهند و آب ریوند چنان است
که دو درهم ریوند چینی را در نیم من آب تبریزی صاف آن مقدار بجوشانند که ربع بماند صافی نموده نصف را صبح از عقب
حب و نصف را شام بیاشامند و اکر مرض در سر و حوالی آن باشد و جوششهای بسیار که چرک از انها جاری بود نیز با آب
مذکور بدهند و در جذام شدید و قروح و جروح خبیثه و جرب رطب و یابس نیز با آب عشبهٔ مذکور بدهند و طریقهٔ پرهیز
آن است که در ایام شرب دوا و چند روز بعد آن از نمک و ترشی و ماست و بقول و امثال اینها اجتناب نمایند و بغیر از نان
کندم و روغن کاو و کوشت بره املک تناول ننمایند و اکر بسبب جوشش دهن از خوردن نان عاجز باشند از آرد کندم و مرغ
بچه و روغن کاو و حریره بدستور پخته میل نمایند و دارچینی و قرنفل داخل می توان نمود و اما پیاز و سیر و بقولات داخل نباید
نمود و اجتناب اولی است ازینها و اکر جوشش دهن زیاده باشد با شیر بز و پوست مغیلان و کات هندی مضمضه نمایند و بشویند
دهن را بدان و اکر جوشش دهن بسیار زیاده باشد مرغی را کشته آلات اندرون آن را برآورده و با پر در دیک کرده با آب
بجوشانند تا پخته شود و آب آن را با کرپاس سفیدی صاف نموده بآن مضمضه نمایند و بعد از فراغ از خوردن دوا و چاق شدن
زخمها و جوشش دهان باید که این مسهل را میل نمایند تا اثر نکایت سیماب از بدن خوب دور شود * صنعت آن مسهل
سنا مکی هلیلهٔ سیاه کل سرخ اجزا متساوی نرم سوده صبح مقدار دو مثقال و نیم آن را با عسل سرشته میل نمایند و غذا قیمه
شوربا و تا یک اربعین پرهیز نمایند خصوص از جماع و آثاریکه از خوردن این دوا ظاهر میکردد آن است که دهن جوشش
بسیار می کند بمقدار شدت و قوت مرض و تپ شدید و ضعف بسیار بهم میرسد اما خوفی ندارد و زیاده از هفت یوم نمی ماند
و بعد از هفتم اثری از مرض باقی نمی ماند و بارها تجربه نموده شد مثل ندارد

* باب الراء مع المیم * رمان بفارسی
انار کویند و اقسام می باشد شیرین بیدانه را که املیسی می نامند لطیف تر از سائر اقسام سرد باعتدال در اول تر با قوت
قابضه و قلیل الغذاء و مولد خلط صالح و نفاخ و ازین جهت باعث نعوظ محرورین است و مدر بول و جالی و مفتح و ملین طبع
و مورث تشنکی و خوردن ان بعد از طعام سبب انحدار آن و جهت تصفیهٔ روح کبدی و تقویت جکر و استسقای لحمی و زقی
و سوء القنیه و یرقان و سپرز و خفقان و الم سینه و سرفهٔ حار و صاف کردن آواز و فربه کردن بدن و نفوذ فرمودن غذا و رفع
جرب و حکه و نیکو کردن رنک رخسار نافع و اکثار آن مفسد غذا و مرخی معده و مصلحش مصطکی است و چون سر انار شیرین

را هواخ کرده وبدفعات بقدریکه گنجایش داشته باشد روغن بادام شیرین دران ریخته برروی آتش گذارند تا روغن
جذب کند وبعد ی رمد که دیگرجذب نتواند کرد مکیدن آن جهت درد سینه ومعرفه از مجربات است وبدستور آشامیدن
آب آن باشکرونشاسته وصمغ عربي وروغن بادام که نیم گرم باشد همین اثردارد * وانارترش وشیرین که بعربي مزوبف رسي
میخوش نامند درسردي وتري مائل باعتدال است * وانارترش دردوم سرد وخشك وقابض رمد ربول ومسلن حرارت معده
غلیان خون وما نع سیلان مواد بمعده وجهت رفع خمار وقی وخفقان حار ومنع صعود بخارغذا ورفع دخانیت آن نافع واکثار آن
مورث قرحهٔ امعا وسحج آنها ومضر مبرود ومضعف جاذبهٔ جگروقوت باه ومصلحش انارشیرین وزنجبیل پوررده وامثال آن وانار
انارین که باپیهٔ آن فشرده باشند ازنیم رطل تایکرطل وبیست درم شکرخام مسهل صفراوی مقوي معده وجهت تپهای صفراوی
ویرقان وجرب وحکه نافع وضماد مطبوخ مهرای آن باپومت وتخم جهت جرب وحکهٔ صفراوی مجرب وطلای مطبوخ
آن درشراب جهت تحلیل اورام بی عدیل است ومضمضهٔ آب آن جهت قروح خبیثه وقلاع والتحاش جهت ناخنه ومبر
نافع وضماد عصارهٔ آن که درطبخ غلیظ شده باشد باقدری عسل جهت قروح خبیثه وقرحهٔ بیني وگوشت زیاده
زخمها ودردگوش مفید است وسویق آن قابض وجهت رفع خواهش خوردن گل وامثال ان زنان حامله راموثر است
ورب انارترش درافعال قویتر از آب آن است وچون آب انارین رادرظرف مس بقوام آرند جهت ملاق وجرب وتقویت باصره
وجراحات مزمنه وخبیثه نافع وچون جوف انار را خالي کرده روغن گل سرخ درو ریخته برآتش ملایم گذاشته درگوشی
بچکانند جهت درد آن بغایت موثر است وپوست انار بسیارقابض وبغایت باردومجفف است وسفوف آن باعفص مسهل بعسل
اخلاط سوخته وجهت رفع آتشك بغایت مفید وجلوس درآب طبیخ آن جهت رفع سیلان حیض وخروج مقعده وضماد آن با
عسل جهت رفع آثار آبله وطلای سوختهٔ آن باعسل برسینه ومعده جهت منع نزف الدم وقی الدم ونفث الدم وحقنه باآب
که با برنج وجو مقشر بودا ده جوشانیده باشند جهت رفع اسهال وسحج ومضمضه با آب طبیخ آن جهت تقویت لثه واشامیدن
آن جهت سلس البول وشستن مقعده بآن جهت قطع خون بواسیر وامراض مقعده وآشامیدن سائیدهٔ آن بقدریکدرم با
گرم دررفع گرم معده بی عدیل وطبیخ بیخ انار درین باب ازمجربات است وجهت نزلهٔ حاره ودردد ندان مضمضه بآن
بی عدیل است وچون پوست انارترش را با ماز وبالمویه سائیده درسرکه بجوشانند تا مهراو منعقد گردد وبقدر فلفلی جهه
ترتیب داده پانزده عدد وزیاده ازان نیز جهت رفع اسهال مزمن وسحج مخوف وقرحهٔ امعا ومقعده مجرب است وآب انارین
دردوم سرد درازل خشك وقابض وجهت التهاب وتشنج مفرط وتپهای تند وقی وخمار ورفع فساد خواهش حوامل
فساد درنك رخسار ودفع غم نافع وانار دانه قابض ازرب مریك است ودرافعال قویتر وگویندهٔ ترش آن بامویز بالمویه وحمص
آن زیرهٔ کرماني جهت رفع قی وتقویت معده مجرب است ومضرسحج ومعرفه ومصلحش مویز وگردکان وبدلش سماق است
وگل انار درافعال مثل گلنار فارسي است وجهت قطع خون بن دندان والتیام جراحت وفتق وقلاع وضماد آن با برگ رزبر
معده جهت قی مفرط وعصارهٔ آن باگلاب جهت ریختن مواد بچشم ورفع ورم آن وباآب بارتنك جهت قرحهٔ اهلیل وباآب
جهت ابتدای داخس وخراش پاکه ازموزه وکفش شده باشد وبامرکه جهت بادسرخ نافع وعصارهٔ پوست وپیه آن قائم
مقام گل آن است وخوردن هفت عدد ازان که هنوز باز نشده باشد بنهجي که بدست نگرفته گلهارا ناشتا بلع کنند جهت قصر
بروزد مل ورمد تایك سال آزموده است ودانهای زرد یکه دراقسام انار میباشد شبیه بزرورد وجمیع افعال مثل تخم ان است

وگفته اند که پوست ریشهٔ آن را اگر از طرف بالا روبپائین بتراشند خوردن آن اسهال می آورد واگر از طرف پائین روببالا
بتراشند مقی است * آش رمان * صنعت آن مثل صنعت آشهای چاشني دارد یکراست مانند آش انبر باریس وتمرهندی
وغیرهما که ذکر یافتند * فشرج رمان که از آب انار ترش وقند یا انارین میسازند در افعال وخواص مانند آب انار چاشني
دار است * برود الرمانین که آن را لحل الرمانین وبرود النقاشین نیز میگویند تالیف جالینوس است بنهایت مقوي باصره
است وحافظ صحت چشم وقاطع دمعه ومزیل بیاض وحکهٔ وجرب مزمن وتحلیل ورم چشم است * صنعت آن توتیای کرمانج
ساذج هندي نحاس محرق ازهریك یك جزو صبر سقوطري فلفل دارفلفل شادنج عدسي مغسول واگر نباشد حجر مقناطیس
محرق مغسول ازهریك نیم جزو عصارهٔ مامیثا عفص سبز چشمیزج مقشرانزروت سفید مد برزبد البحر ازهریك ربع جزو
صلایه کرده بآب رمانین پرورند تا پنج مرتبه ودر آفتاب کذارند پس در شیشهٔ نگاهدارند وبچشم کشند باذن الله تعالی نافع است
* جوارش رمان ساده جهت تقویت قلب وجکر نافع است * صنعت آن بکیرند آب انارین هر مقدار که خواهند وبانهم ورن
آن یا کمتر یا زیاده بقدر ضرورت نبات سفید بقوام آورند وبورروی سنك صاف یا سیني نقره یا مس تازه قلعي یا تختهٔ صافي
بروغن پسته یا بادام اندك چرب نموده باشند ریخته بطریق مقرر لوزبرند وعند الحاجة تا بیست مثقال وزیاده هم میتوان
تناول نمود اگر اندکی زعفران وعنبر ومشك را در آخر اضافه نمایند نیکو است واگر از آب انار شیرین صرف ویا آب انار
ترش صاف یا میخوش خواهند از ان ترتیب نمایند * جوارش رمان مرکب تالیف حکیم الممالك عرف حکیم عزت الله لشمیری
* صنعت آن آب انار شیرین آب انار ترش قند سفید ازهریك یکصد وپنجاه درم آب نعناع تازه سي وهفت درم پوست بیرون بهتر
پوست زرد اترج مصطکي سنبل الطیب هیل بوا قاقلهٔ کبار طباشیر سفید زرورد کشنیز خشك ازهریك نیم درم عود قماري خام وچ
توکي ازهریك نیم دانك بدستور جوارش سازند شربتی از دو درم تا دو مثقال * جوارش رمان دیکر مقوی معده وکبد حار است
* صنعت آن آب انارین هر مقدار که خواهند در دیك سنکي با آتش ملایم بجوشانند تا بربع رسد پس بوزن آن قند سفید اضافه
نمایند وبجوشانند تا بقوام آید پس فرود آورده تیربزنند تا سرد کردد وبرروی سنك بریزند وبمرند واگر برای زیادتي تقویت
زرشك منقی وکرد سماق وآملهٔ منقی ازهریك یکمثقال واز برای مبرودین وتقویت قاصمه مصطکي رومي قرنفل عود قاقلهٔ کبابه
سنبل الطیب ازهریك یکدرم یا زیاده اضافه نمایند شاید * حقنه مفید از برای اسهال ومسحج * صنعت آن بکیرند پوست انار
برنج فارسي وجومقشر بوداده وبجوشانند تامهرا شود صافي نموده بآب آن حقنه نمایند * حب قشر الرمان نافع است از بواسیر
اسهال مزمن ومسحج مخوف وقرحهٔ مقعده * صنعت آن بکیرند پوست انار ترش مازوی سبز متعاوي ونوم بسایند ودر سرکه
بجوشانند تامهرا شود ومنعقد کردد وحبها سازند بقدر فلفلي پاتزده وزیاده ازان را بخورند ومجرب است * حریرهٔ رمان
جهت سرفهٔ حار وخشونت صوت نافع است * صنعت آن بکیرند دو درم نشاسته وآرد برنج چهار درم وسه درم نبات دوا
انار شیرین وآب انار میخوش بحسب حاجت آن مقدار که طبخ نمایند حل نموده صافي نمایند وبا آتش ملایم طبخ دهند تا
بقوام آید پس فرود آورده روغن بادام قدری بران ریخته تناول نمایند * خشاب رمان حامض که قریب درخواص ومنافع
بشراب آن والطف از شراب رمان حامض ومیخوش است * صنعت آن بکیرند قند سفید در آب حل کرده بجوشانند وکف انرا
بکیرند پس انار ترش شاداب بزرکدانه را دانه کرده شسته دران ریزند وبجوشانند تا بقوام شراب آید فرود آورده صافي
نموده نکاه دارند وبوقت حاجت در آب حل کرده بیاشامند * دواء الرمان جهت اسهال مزمن اطفال خصوصا درحین برآوردن

دندان وغیر آن وا زبرای غیر اطفال نیز نافع * صنعت آن بگیرند غنچهٔ انار کوچك نا شکفته از برای اطفال از یك تا دو عدد و از برای
بزرگان تا پنج عدد و از زیرهٔ سفید از مقدار نیم ماشه تا یکماشه از برای اطفال و از برای دیگران تا سه ماشه و از برگهای نا
نورستهٔ امغیلان نیز مقدار نیم ماشه تا دو ماشه با قدری آب بر سنك صلایه نرم سوده صافی نموده با هفت پارچه خرف
هفت مرتبه سنك تاب نموده نیمگرم بیاشامند * دهن الرمان املیسی که سر آنرا برداشته بر آتش گذارند و بدفعات روغن
بادام شیرین بچکانند بقدریکه گنجایش داشته باشد آن بر آتش ملایم باشد تا آنکه دیگر جذب روغن ننماید پس بمکند
آن را جهت درد سینه و سرفه از مجربات است * رمانیهٔ آشی است متخذ از آب انار ترش با قند یا آب انار شیرین مسکن
معده و حمیات صفراویه و غلیان خون و مانع انصباب مواد است بمعده و نافع است از برای قی صفراوی و خفقان حار
و دفع خمار و صعود بخار غذا بسر و دخانیت غذا * صنعت آن بگیرند برنج سفید و در آب به پزند و چون نیم پخته شود آب
انار ترش باندکی قند یا آب انار شیرین و قدری آب شیرین داخل کرده با قدری روغن بادام شیرین یا شیرهٔ مغز بادام
شیرین مطیب نموده چند جوش دیگر داده که چاشنی در برنج جذب شود و در وقت پختن مصالح مانند نعناع تازه هیل
دارچینی داخل نمایند و اگر تقویت قوی ضرور باشد گوشت مرغ بچه یا بزغاله یا بره اهلك داخل نمایند باین نحو که گوشت را
قطعات نموده با اندك پیاز در آب به پزند و کف آنرا بگیرند پس به پزند چون قریب بمهرا شدن رسد برنج را در آن
داخل کرده بدستور مزبور به پزند و بخورند و اگر تپ نباشد بعد از کف گرفتن گوشت با پیاز و روغن گاو سرخ کرده پس
بدستور مزبور پخته بخورند * رب رمان حلو در افعال اقوی از آب انار شیرین است ولیکن مرخی معده و مصلحش مصطکی
است * صنعت آن بگیرند رمان املیسی بیدانه و آب آن را گرفته قدری به شیرین رسیده را پوست و بهدانه او ثفل جدا
کرده داخل نموده به پزند تا بقوام آید و اگر بجای به قدری نبات سفید بجهت قوام آمدن داخل نمایند شایسته است
* رب انار ترش در افعال اقوی از آب آن است * صنعت آن بگیرند آب انار ترش و در دیك سنگی یا گلی یا مس تازه
قلعی نموده و در هر ده من از آب انار ترش یکمن به شیرین را پوست جدا کرده بهدانه و ثفل آن را برآورده هر بهی را
پنج شش قطعه نموده در آن انداخته بجوشانند بآتش ملایم تا بقوام آید پس فرود آورده در مرتبان اخضر نگاهدارند
و بعضی به را داخل نمی کنند و بجای آن در هر ده من آب یکمن قند سفید یا دوشاب داخل کرده به پزند و بعضی بی شیرینی
و به تنهائی بقوام می آورند * رب انار ترش و شیرین که آب این هر دو را در دیك مس بغیر قلعی کرده به پزند تا بقوام
آید جهت جراحات مزمنه و خبیثه مالیدن آن نافع است و کشیدن آن بچشم مقوی باصره و حافظ صحت آن است و بجهت
سلاق و جرب چشم مجرب است * رب رمانین که بطریق رب رمان حامض پخته باشند چنانکه ذکر یافت در دوم سرد
و در اول خشك و قابض است و بجهت التهاب و تشنگی مفرط و تپهای حاره و قی و خمار و دفع فساد خواهش حوامل و فساد
رنك رخسار و دفع غم نافع است * فصل در ذکر سفوفات قشر و حب رمان * سفوف رمان مسهل بعصر است مر اخلاط سوخته را
و جهت دفع آتشك بنهایت مفید است * صنعت آن پوست رمانین و مازوی سبز مساوی کوفته بیخته دو مثقال آن را با آب
سرد بخورند * سفوف حب رمان حامض دافع قی و مقوی معده است * صنعت آن انار دانهٔ ترش پنج مثقال زیره
کرمانی یك مثقال کوفته بیخته با مویز سرخ پنج مثقال کوبیده سرشته بخورند * سفوف حب الرمان اسهال را که سفید و رقیق
باشد و با ثفل آمیخته باز دارد و معده را سود دارد * صنعت آن حب الرمان بریان کرده یکصد درم صدف سوخته کرویا

مل بر مقلوازهريك بيست درم خرنوب نبطي پنج مثقال سماق منقى ازهب ده مثقال كوفته بيخته سفوف سازند شربتى دودرم
بآب به شيرين * سفوف حب الرمان بنسخهٔ ديكر * صنعت آن انار دانه بريان نموده ده درم آرد كنار آرد بلوط ازهريك پنج مثقال
كشنيز خشك بودادهٔ مقشر سماق بودادهٔ منقى كلنار فارسي عودهندي ازهريك چهاردرم مصطكي رومي دودرم نشاسته بودادهٔ صمغ
عربي بودادهٔ طباشير سفيد حب الآس ماز وي سبز بودادهٔ نانخواه هيل زرنباد كل ارمني ازهريك سه درم كوفته بيخته سفوف
سازند * سفوف حب الرمان ضعف معده وامعا واسهال مزاري را نافع است وعلامت اينقسم اسهال آنست كه بعد از تپهاى محرقه
وغب خالص وخوردن شراب كهنه وعسل حادث شود وزردي مدفوع وسوزش مخرج دال است بران * صنعت آن انار دانه
بريان كرده آرد بلوط سماق منقى زيرهٔ كرماني مل برآرد سنجد كشنيز خشك بريان كرده خرنوب نبطي آرد كنار ازهريك
پنجدرم عودهندي نيمدرم آملهٔ منقى يك مثقال كوفته بيخته شربتى ازيكمثقال تادودرم باآب به شيرين بياشامند * سفوف حب
الرمان بنسخهٔ صاحب ذخيره كه در اسهال مزاري ذكر كرده * صنعت آن انار دانه بريان كرده يكصد درم كشنيز خشك مل بر
پنجاه درم سماق منقى كلنار فارسي ازهريك پانزده درم كزمازج خرنوب نبطي ازهريك ده درم كوفته بيخته شربتى اردودرم
تا سه درم بآب به شيرين بياشامند * سفوف حب الرمان ديكر كه اسهال سوداوي را بازدارد * صنعت آن حب الرمان ده درم
بهمن سرخ زرنباد جنيد رمان تخم سداب تخم شاه سفرم ازهريك يكدرم كوفته بيخته سفوف سازند وجنيد رمان غنچهٔ نا
شكفتهٔ آن است * سفوف حب الرمان به نسخهٔ ابن جزله * صنعت آن انار دانه بريان نموده پنجدرم حب الآس آرد بلوط سه
سماق منقى از حب زيرهٔ كرماني بمركهٔ انكوري تركرده بريان نموده آرد كنار آرد سنجد كشنيز خشك بريان نموده مقشر
خرنوب نبطي خرنوب شامي ازهريك دودرم ونيم مغ اصلي رامك عود قماري خام ازهريك يكدرم كوفته بيخته ليفن تر
نباشد واستعمال نمايند * فصل در ذكر سكنجبينات رماني * سكنجبين رماني به نسخهٔ قلانسي مسكن عطش است ونافع است
از براى حميات حاده ومحرقه ونافع است از براى خمار ومقوي معده وكبد حار است * صنعت آن بگيرند آب انار ترش
شيرين يكرطل وسركهٔ خمر جيد شه استار آب زرشك منقى نيم رطل گلاب يكرطل شكر سفيد يكمن ونيم تبويزيد ستور مقور بپزند
تا بقوام آيد شربتى بيست درم * سكنجبين رماني به نسخهٔ مصيح تپهاى گرم را سود دارد وتشنگي به نشاند ومعده وجگر را
راقوي گرداند ودفع خمار نمايد * صنعت آن آب انار ترش آب انار شيرين ازهريك يكرطل وبد ستوريكه در سكنجبين تفاحى
ذكر شد آن را صافي نمايند پس دورطل نبات سفيد باوى بيامميزند ودر ديك سنگي بجوشانند وكف آنرا بگيرند وچون ديگ
كف برسر نيارد باز صافي نموده شش استار سركهٔ خمر جيد ويك اوقيه گلاب داخل كرده بجوشانند بآب بسيار ملايم تا بقوام اين
پس فرود آورده وسرد كرده درظرف چيني يا زجاجي نگاهدارند شربتى دو اوقيه * سكنجبين رماني بنسخهٔ محمود بن الياس
شيرازي نافع است از براى حميات حاره وعطش وازبراى كبد ومعدهٔ حار * صنعت آن آب انار سرپنج رطل آب زرشك يكرطل وا
خواسته باشند آب شوره يك رطل نيز داخل كنند گلاب خوشبوده درم پس درهر رطلى ازينها يك رطل قند سفيد داخل نمايند
ودر ديك سنگي بآتش ملايم بجوشانند وكف آنرا بگيرند وچون كف برنيارد فرود آورده بگذارند تا سرد شود صافي نموده
پس بازاى هريك رطل شكر سه استار سركه خمر جيد داخل كرده بجوشانند تا بقوام آيد وكمى كه خواسته باشد كه سكنجبين
رماني ترتيب دهد بايد كه اقتصار كند برآب انار وشكر وسركهٔ صادق الحموضة * سكنجبين رماني بنسخهٔ سيد مظفر الدين
* صنعت آن آب انار وتوش آب انار شيرين ازهريك يك رطل بجوشانند وكف آنرا بگيرند پس فرود آورده بگذارند تا سرد شود

قه نشین کردد آب صافي آنرا کرفته درهر رطلی ازان قدری آب زرشك منقی وربع یکرطل سرکهٔ انکوري ویکرطل قند سفید داخل کرده بجوشانند وکف آن را بکیرند تا بقوام آید واکر بعوض آب زرشك وقتیکه طبع قبض باشد آب تمرهندي کنند بهتر است چون بقوام آید فرود آورده سرد کرده نکاهدارند * سکنجبین رماني بنسخهٔ سید اسمعیل * صنعت آن آب انارترش آب انار شیرین از هریك نیم رطل سرکهٔ انکوري پنج استار آب زرشك منقی ده استار کلاب یك رطل شکرطبرزد سه رطل بد متورصه نموده بقوام سکنجبین آورند شربتی بیست درم * سکنجبین رماني دیکر * صنعت آن آب انارترش آب انار شیرین سرکهٔ انکوری کلاب از هریك یك رطل دریك من قند سفید بقوام آورند قد را ستعمال دوازده درم با عرق بید مشك وعرق کاسني بنه شند * سکنجبین رماني بنسخهٔ یحیی بن عیسی بن جزله تپهای حاره وتشنکي وحرارت معده وجکررا سود دارد * صنعت آن اب انا ترش صافي نموده پنج من قند سفید پنج من درهم کرده بپزند تا بقوام آید قوامی معتدل پس سرد کرده درشیشهٔ نکاهدارند و د وقت حاجت تناول نمایند * سویق رمان انار دانهٔ خشك را لوبیده سویق سازند وبقدر حاجت تناول نمایند قابض حابس اسهال صفراویست وجهت دفع خواهش خوردن کل وامثال آن زنان حامله رانافع است ومجرب * فصل دربیان اشربهٔ رمان * شراب رمان بنسخهٔ شیخ رئیس مقوي معده است ونافع است ازبرای شوصه ومرقه * صنعت آن آب انارشیرین بید انه چهار رطل آب سیب شامي یکرطل بانبات سفید یا فانید سنجري یکرطل بقوام آورند شربتی دواوقیه * شراب رمان منقول ازخط میرزا معزالدین موهوي ازاولاد میرزا سلیمان قلمي نموده له این معمول صاحبي ام میرزا محمد باقرحکیم باشي شاه سلیمان بوده مقوي قلب ومعده وجکراست ونافع است ازبرای قی وغثیان * صنعت آن بکیرند حب الرمان حامض نیم رطل مماق ربع رطلی هردو را درچهار رطل آب بجوشانند تا بد ورطل رسد صافي نموده پس بکیرند برک اترج ده ورق نعناع تازه ده طاقه تو نفل سه عدد ودر نسخهٔ دیکر دودرم است سك اصلي یك مثقال کند رینجد رم پوست بیرون پسته سه درم لوفته پخته دران انداز ند وبیاشامند ازان ازبرای غثیان شدید * واکر برک اترج یافت نشود پوست زرد اترج خشك نعناع خشك ازهریك دودر بدل آن هردو داخل کنند واکر عوض آب کلاب داخل نمایند بهتر است * شراب رمان حامض قی بازدارد وقمع صفرا کند وقلب ومعدهٔ حاررا قوت دهد * صنعت آن آب انارترش دومن دردیك سنکي کرده درشاخ نعناع تازه عود قماري خام آمله منقی ازهریك دودرم پوست بیرون پسته پنجدرم کوفته دران داخل کرده بجوشانند تابه نصف رسد صافي نموده قند سفید یسیر داخل کرده بقوام آورند پس از آتش فرودآورده مصطکي سوده دودرم دران داخل کرده نیکوبرهم زنند له خوب مخلوط شود ودرظرف چیني نکاهدارند * شراب رمانین منعنع فواق بنشاند وقی بازدارد ومعده وجکرودل راقوت دهد * صنعت آن آب انارشیرین آب انارترش که هردومعصور باشد دومن بایکمن قند سفید ویك اوقیه اب نعناع تازه بقوام آورند شربتی دواوقیه * شراب رمانین منعنع تهوع وتقلب نفس وقی واسهال راسود دارد ومعده راقوت دهد * صنعت آن اب انارترش آب انارشیرین هردورا یکجوش داده فرودآورده یکشب بکذارند تادرد آن ته نشین شود صافي آن راکرفته بآتش ملایم بپزند تابنصف رسد پس بکیرند آب نعناع تازه وصافي نموده درهریك رطل ازآب رمانین که باقي ماند؛ یکرطل شکرسفید ونیم رطل آب نعناع داخل کرده بقوام آورند پس آن را ازآتش برکرفته سرد کرده درشیشهٔ یادرظرف چیني نکاهدارند * شراب رمان معدل به نسخهٔ قلانسي طبع رانرم دارد وصفرا براند وحمیات صفراوي وامراض صفراوي راکه بآنها مرفه نباشد برطرف کرداند * صنعت آن آب انارترش آب انارشیرین که هردومعصور باشد ازهریك یکمن تربد سفید مد بردوارقیه تربد

را کوفته درکیسهٔ کتان کشادی کرده در آب انار افکنند و بجوشانند و کیسه را لحه بلحه بمالند و بفشارند تا شیرهٔ آن برآید پس کیسه را نیکو بمالند و بفشارند و دور کنند پس شکر سفید مصفی یکمن داخل کرده بیزند و کف آن را بگیرند و پنجدرم سقمونیای مشوی انطاکی نرم سائیده درکیسهٔ کتان کشادی کرده و یکدرم زعفران را بکلاب سوده درکیسهٔ کتان دیگر کرده دران افکنند و دائم هردو کیسه را بمالند تا هردو کیسه خالی شوند و شراب بقوام آید پس آن هردو صره را برآورده بفشارند تا چیزی دران کیسه نماند و شراب را فرود آورده سرد کرده نگاهدارند شربتی ازیك اوقیه تا دو اوقیه و درنسخهٔ دیگر نیز بلکدرم راوند داخل است * شراب رمان حامض ساده بگیرند آب انارترش هرقدر که خواهند و مقدار ثلث آن قند سفید یا دوشاب انگوری یا عسل داخل کرده دردیك سنگی با آتش ملایم بجوشانند و کف آن را بگیرند پس صافی نموده بقوام آورند بعضی شربتی این شراب هریك از قند یا دوشاب یا عسل که باشد نصف وزن آب انار میکنند و چون بقوام آید فرود آورده سرد کرده نگاهدارند و وقت حاجت شربتی دو اوقیه بنوشند * شراب رمان حلو ساده از آب انار شیرین انفع است * صنعت آن بگیرند آب انار املیسی نه رطل و دران قند سفید سه رطل داخل کرده دردیك سنگی با تش ملایم بجوشانند و کف آن را بگیرند و صافی نموده بقوام آورند و در هر رطلی ازین شراب یك مثقال مصطکی رومی سوده داخل کرده سرد نمایند بعد ازانکه از آتش فرو آورده باشند درظرف چینی یا درشیشه نگاهدارند شربتی تا دو اوقیه * طلای رمان حامض قلمی فرموده اند که از حضرت استاد اطبا قدوهٔ حکما میرمحمد هادی والد ماجد این کلب آستان امیرالمؤمنین علیه الصلوة والسلام است ازبرای خارش تمام بدن خصوص خصیه وقضیب بنهایت نفع است ومکرر تجربه شده * صنعت آن آب انارترش یکمن درظرف مس سرخ بغیر قلعی با سرکهٔ انگوری به پزند تا مهرا شود پس درهاون انداخته کبریت زرد پوست هلیلهٔ زرد توتیای کرمانی مغسول مغز تخم خربزهٔ بودادهٔ مغز تخم خیارین بودادهٔ مغز تخم کدو بودادهٔ سنك سبویه که آن را بهندی تخم پنوار و چکندنا منده پوست کدو سوخته حضض مکی ازهریك یك مثقال کوفته پیخته دران داخل کرده بدسته بمالند پس روغن گل سرخ بقدر حاجت داخل کرده نیکو برهم زنند تا چون مرهم شود درحمام بعد ازکیسه مالی برموضع جرب وحکه بمالند نافع باد * عصارهٔ رمان جهت قروح خبیثه و قرحهٔ بینی و گوشت زیادهٔ درزخمها و درد گوش مفید است * صنعت آن بگیرند آب انار را با پیه و شحم آن وقدری عسل داخل کرده به پزند تا غلیظ شود و درظرف چینی نگاهدارند و عند الحاجت بکاربرند * لعوق رمان نزلات دماغی وسعال را که ازحرارت باشد نافع بود * صنعت آن انار شیرین چندانکه خواهند بفشارند و دردیك سنگی جوش دهند چندانکه نصف بماند پس نصف آن شکر طبرزد اضافه کرده با آتش ملایم جوش دهند تا لعوق گردد * قلیهٔ آب افشردهٔ رمان * صنعت آن مثل صنعت قلایای دیگر است * ماء الرمانین المعصورین با شحم چون نیم رطل آنرا تا یك رطل بیست مثقال شکر خام داخل کرده بنوشند اسهال صفرا کند و مقوی معده است جهت تپهای صفراوی و یرقان و حکه و جرب نافع است * صنعت آن بگیرند انارترش و انار شیرین متساوی و همان قدر درست بدست وانگشت دانهای آن را فشرده نرم نمایند پس سر آن را ببرند و آب آن را بقوت تمام بفشارند پس صافی نموده وزن کرده نیم رطل آن را تا یکرطل بحسب حاجت شکر سفید خام بیست مثقال داخل کرده بکنارند تا شکر حل شود صافی نموده بنوشند * ماء الرمانین حلو الا ملیجی نافع است ازبرای درد سینه و سرفه * صنعت آن بگیرند آب انار املیجی و داخل نمایند دران شکر سفید ونشاسته وصمغ عربی سوده روغن بادام شیرین نیم کرم نموده بیاشامند * معجون رمانی

لي يعني آن قدس سره مقوي معده وكبد وهاضم طعام ومشهي است * صنعت آن آب انار ترش قند سفيد آب نعناع تازه
از هريك يكدرم مصطكي رومي سنبل الطيب قاقلتين از هريك دو درم كوفته بيخته بآن سرشته معجون سازند * معجون رمان
ديكر ايضا قدس سره كه ازان اقوى است * صنعت آن آب انار ترش آب انار شيرين از هريك يك آثار آب به شيرين
آب به ترش از هريك نيم آثار قند سفيد عسل مصفى از هريك يك آثار مجموع را بآتش ملايم بقوام آورده كف آن را كرفته
پس بكيرند بسباسه جوزبوا قرنفل دارچيني از هريك يكدرم مصطكي رومي سنبل الطيب طباشير سفيد از هريك يك ونيم درم
عود هندي غرقي خام پوست بيرون پسته پوست زرد اترج قاقلتين از هريك دو درم ادويه كوفته بيخته بآن سرشته صفة
الرسم معجون سازند * رواصير بفتح را وواو والف وكسر صاد مهمله وسكون ياى مثناة تحتانيه وراى مهمله در آخر بفارسي
بوراني نامند وآنرا ز بقول تازه كه در آب طبخ دهند وباروغن بريان كنند وترشيها مانند سركه ويا آب غوره ويا آب سماق ويا
سيب ترش يا ريباس ويا امثال اينها ويا ماست ويا كشك سائيده داخل كنند وتناول نمايند وبعضى ادويهٔ حارهٔ مناسبه بقدر
حاجت اضافه مينمايند * طبيعت آن بحسب بقول وترشيها وغيرها مختلف ميباشد در برودت ورطوبت وميل بحرارت
وتمامي آنها ملطف ومبرد مطفي حرارت وتشنكي وصفرا وخون ومناسب امزجهٔ محرورين وزمان واوقات كرم متخذ از
بقول وحموضات ملينه ملين طبع واز قابضه قابض ومهيج امراض رحم * باب الراء مع الواو * روشنائي بدانكه اصل
روشنائي روسينائي بوده براى مهمله وواو وسين مهمله وياى مثناة تحتانيه ونون والف وهمزه ويا كه بشين معجمه ونون
والف وهمزه ويا شهرت يافته * روشنائي ظفره وجرب وسبل ودمعه وتاريكي چشم را مفيد باشد وبعد از بريدن ظفره
وسبل بجهت تحليل بقيهٔ ماده وقبل از بريدن اكر رقيق باشد سود دهد * صنعت آن شادنج عدسي مغسول مس سوخته
اقليمياى نقره نمك هندي بورهٔ ارمني زنكار دار فلفل از هريك چهار درم فلفل سفيد فلفل سياه كف دريا از هريك هفت
درم صبر سقوطري سنبل هندي قرنفل از هريك چهار درم آملهٔ منقى زنجبيل از هريك دو درم زعفران نوشادر از هريك يك درم
ونيم كوفته بحرير بيخته هريك را وزن نموده مخلوط كرده بكار برند عدد ادويه هفده است * روشنائي ديكر جرب وانتشار
وسعت ثقبه ونزول آب را مفيد است * صنعت آن توتياى هندي دو درم اقليمياي ذهبي سه درم سرمهٔ اصفهاني ساذج
هندي از هريك يكدرم زعفران مرواريد ناسفته از هريك دو درم كافور قيصوري مشك تبتي خالص از هريك يك دانك
بدستور كحل سازند * روشنائي اصفر حنين كويد كه تاريكي چشم را سود دارد وبياض ببرد ودمعه را باز دارد * صنعت آن
شياف ماميثا ماميران چيني فلفل ساذج هندي از هريك يك مثقال دار فلفل مرصافي زعفران افيون دارچيني
تركي زنجبيل از هريك نيم مثقال شادنج عدسي مغسول ده درم مجموع كوفته بحرير بيخته بوقت حاجت در چشم كشند
* باب الراء مع الياء المثناة التحتانيه * ريباس معروف ومشهور است بهترين آن ساقهاي قوي باليده بي ريشه شاداب
نازك است بيخ آن ريوند است چنانچه ذكر يافت در دوم سرد وخشك ولطيف وباقوت قابضه معده واحشا وجكر حار
نافع ومفرح وقاطع قئ وتشنكي وغثيان ومسكن حدت صفرا وخون وجهت رفع مستي وخمار وبواسير وطاعون ووبا وخفقان
ووسواس واسهال حار ويرقان وتپهاى حاره وتحريك اشتها ومنع بروز دمل واكتحال بآن جهت تقويت باصره وبياض
وبا آرد جو جهت حمره وباد سرخ ونمله نافع ومضر سينه وباه ومجفف اعضا ومورث قولنج در مبرودين ومصلحش شربت
عود وانيسون وعسل وقدر شربت از آب آن تا سي درهم وبدلش ترشي ترنج وآب غوره است ورب ريباس قوي تر از آب

آن است وشرابش جهت وحشت وجنون وبخارات واحتراقات نافع است * رب ریباس * صنعت آن مثل صنعت رب
رمان است ومذکور شد * شراب ریباس مقوی معده وقلب است وصفرا بشکند ودفع خمار کند وحمیات صفراوی را نافع
باشد واشتهای طعام آورد وتشنگی به نشاند وقی واسهال صفراوی باز دارد * صنعت آن بگیرند ریباس قلم رسیده
بالغ وبکارد چوبی سر ودنبال آن را جدا کنند ودر هاون سنگی بدستهٔ سنگی بکوبند وآب آن را بگیرند وبکرپاس صافی
نموده در دیگ سنگی کرده چند جوش بدهند وکف آنرا بگیرند پس فرود آورده بگذارند تا ته نشین شود پس صافی
آن را بگیرند چنانکه درد داخل نشود ودر هر یکمن از آن آب یکمن قند سفید داخل کرده در دیگ سنگی بآتش ملایم به پزند
تا بقوام آید نگاهدارند واولی آن است که در هر سه من از آب ریباس یکمن قند سفید داخل کرده بقوام آورند
بلکه سزاوار آن است که همچنین باشد وشراب را سرد کرده در شیشهٔ نگاهدارند وبعد از غذا بسه ساعت دو مثقال
آن را چهل مثقال آب داخل کرده بیاشامند هم بعد از غذای چاشت وهم بعد از غذای شب که بعون الله تعالی نافع است

* کتاب الزاء المعجمة * * باب الزاء مع الباء الموحدة * * زباد بدانکه زباد نوعی از عطریات
سیاه مائل بسرخی سائل است که از بلاد حبشه واقاصی هند از نوعی حیوانی خاص گیرند مشهور بزباد وبفارسی گربه زباد
نامند وآن حیوان قریب بجثهٔ سگ با خطوط سیاه وچون حرکت بسیار دهند آن را از ما بین دوران آن از عضوی شبیه
به پستان آبی بر می آید در غایت خوشبو در سوم گرم ودر یبوست معتدل منشف ومقوی دل وبسیار مفرح ومقوی حواس
وجهت تسهیل ولادت نیمدرم آن با قدری زعفران ومرق گوشت مرغ فربه مجرب دانسته اند وجهت غشی وخفقان و
توحش وجنون ودرد فم معده نیز وطلای آن جهت نضج دمل والتیام قرحه وبا روغن بادام تلخ جهت حفظ صحت سامعه وتقویت
آن قطورا مفید وبوئیدن آن جهت زکام ومداومت بوئیدن آن مورث بدخلقی وضیق النفس ومصدع محرور ومصلحش
صندل وکافور واغذیهٔ بارده است وتمریخ آن بر قضیب حین المجامعت مانع حمل وبدل آن غالیه است * زبیب بفارسی مویز
گویند وبهترین آن پر گوشت کمدانه بزرگ مقدار ودانه بیرون کرده را منقی نامند در آخر اول گرم ودر اول تر ومنضج خلط غلیظ
ومحلل باعتدال وجالی معده وامعا ومحرک باه مبرودین وموافق قصبهٔ ریه ومسمن ومقوی جگر وجهت سرفهٔ بلغمی وامراض کرده
ومثانه وقرحهٔ امعا وباگل گاوزبان وخرمای سبز جهت خفقان مجرب دانسته اند وباحسن لبان جهت رفع نسیان وباسرکه
جهت یرقان بدستور مجرب وچون بجای دانه در هر عددی فلفلی جای داده مداومت نمایند جهت سردی گرده وتقطیر بول و
سنگ گرده ومثانه بی عدیل وچون با انیسون پخته ومهرا کرده وآب آن را با روغن بادام بنوشند جهت سرفه مجرب وضمادش
با پیه حیوانات جهت اورام وگشودن دمل وقلع ناخن منخلع وبا آرد باقلا وزیره جهت ورم انثیان وبا شراب جهت قروح
شهدیه وجدری وعفونت مفاصل وجوششها وسرطان وغانغرایا که مفسد عضو است مفید وبا جاوشیر جهت نقرس مفید و
مضر محرورین ومصلحش سکنجبین ومیوهای ترش وخشخاش ومضر گرده ومصلحش عناب وقدر شربتش تا سی درم ونوعی
را که بیدانه است کشمش نامند بهترین آن سبز وزبون ترین آن سیاه است وهمهٔ آن لطیف تر از داروی مبهی وباقوت
مسهله وآب نقیع وآب مطبوخ آن که با فانیذ بقوام آورده باشند جهت سرفه ومواد سینه نافع ومنقی صوت است وضماد آن
با زعفران وزردهٔ تخم مرغ وعصفر جهت گشودن دمل وتحلیل صلابات بی نظیر وکوبیدهٔ آن با صبر جهت کچلی سر مجرب
است ودر جمیع افعال دیگر مثل مویز دانه بیرون کرده واکثار آن محرق خون ومصلحش مذکور شد صاحب کافی از حضرت

ابي عبد الله عم ازحضرت امير المؤمنين عم احاديث متعدده روايت ميكند كه فرموده اند هركه نا شتا بيست ويكدانه زبيب سرخ
بخورد امان مييابد از جميع امراض مكر مرض موت * فصل دربيان اشربهٔ زبيبيه * شراب زبيب موسوم بشراب حلال
منقول از ذهبيهٔ جناب حضرت امام رضا عليه وعلى آبائه واولاده الثنا والسلام جهت حفظ صحت وامان از اوجاع بارده
وغيرها به تفصيلى كه خواهد آمد * صنعت آن فرموده اند بكير از زبيب منقى ده رطل وبشو وبخيسان درآب صافي آنمقدار
كه بر روى آن آيد چهار انكشت ودر زمستان سه روز ودر تابستان يك روز ويكشب نكاهدار پس در ديك پاكيزه كن وبايد
آبى كه دران مي خيسانى آب باران باشد اكر ميسر بود والا آب شيرين كه سرچشمهٔ آن از جانب شمال باشد وآن اب براق
سفيد سبك باشد وچنين آبى قابل سرعت قبول كرمي وسردي است واين دلالت ميكند برخفت اب وطبخ ده تا زبيب نخيسد
وپخته ومنتفخ شود پس بمال وصاف نما آب آن را وسرد كن پس ثانيا در ديك بريز وبكير مقدار آنرا وبهمان مقدار از هيزم كه آنرا
طبخ دادي طبخ نما بآتش ملايم تا آنكه دوثلث آن برود ويك ثلث بماند پس بكير از عسل نحل مصفى يكرطل وبريز بران واندازه
زيادتي آن را در ديك بكير ودرخاطر نكاهدار وبكير پارچهٔ صفيقي ودران زنجبيل وزعفران از هريك يكدرم وقرنفل
دارچيني وسنبل الطيب وسنبل رومي ومصطكي وتخم كاسني از هريك نيم درم جدا جدا نيم كوفته دران پارچه انداز
وسر آن را محكم به بند ودران ديك انداز وبآتش ملايم طبخ ده وپارچه را از پشت كفچه بمال متصل تا آنكه قواى ادويه
بالتمام دران باز داده شود ومقدار عسل برود وثلث مقدار زبيب مطبوخ بماند پس بردار از آتش سرد كرده كيسهٔ ادويه
را باز خوب بمال تا بقيهٔ قوت آن برآيد ودور كن وشراب را در ظرفي محفوظ مدت سه ماه نكاهدار تا آنكه اجزاى
دوا متداخل يكديكر كردند وامتزاج يابند پس آن هنكام استعمال كن وبايد كه مقدار آنچه آشاميده مى شود از ان يك اوقيه
يا دو اوقيه آب خالص باشد ودر نسخهٔ ديكر مقدار شربت آن ده مثقال با چهل مثقال آب حل كرده است پس هركاه خوردي
مقدارى را كه وصف نموديم براى تو از طعام پس بياشام ازين شراب سه قدح بعد از طعام پس هركاه چنين كردي پس بتحقيق
ايمن ميكردي باذن الله تع دران روز وشب از اوجاع باردهٔ مزمنه مانند نقرس ومفاصل ورياح وغير آن از اوجاع عصب ودماغ ومعده
وبعض اوجاع كبد وطحال وامعا واحشا وزيادتي بلغم ورطوبات پس اكر بعد از آشاميدن آن خواهش اب بهم رساني خواهش
صادق پس بايد كه بياشامي نصف مقدار انچه را اول آشاميده بودى پس بدرستيكه اين طريق اصلح آن است براى حفظ بدن
مؤمن وزياده كننده است براى قوت مجامعت آن را شد است براى ضبط وحفظ آن وبدرستيكه صلاح بدن وقوام آن بطعام
وشراب است وفساد او بفساد آن هردو اكر موافق مصلحت خوردي وآشاميدي وآن باهم موافقت نمودند صحيح وسالم ميماند
بدن واكر فاسد ساختي آن هردو را فاسد مى شود بدن واز عبارت كلام جناب معصوم عم مستفاد ميكردد كه خرقهٔ ادويه را
مقارن انداختن عسل در مطبوخ صافي زبيب با اندك زمانى بعد از ان بايد انداخت والله اعلم * شراب زبيب خاصهٔ كه
آن مرحوم جهت نادرشاه ترتيب داده اند * صنعت آن عود هندي آملهٔ منقى چاى خطائي از هريك ده درم پوست بيرون
پسته مصطكي رومي از هريك سه درم دانهٔ هيل قاقلهٔ كبار دارچيني از هريك دو درم كل سرخ چهار درم نيم كوفته در پارچه
كتان بسته پس بكيرند مويز طايفي منقى از حب ده رطل وآنرا بشويند ويك شبانروز در آب باران يا آب چشمهٔ جيد بخيسانند
بايد آن مقدار آب باشد كه چهار انكشت از روى وى بر كردد پس آنرا در ديك سنكي يا نقره كرده بجوشانند آن مقدار كه تمام
آب بماند بمالند وبپالايند وعسل مصفى نيم رطل ونبات سفيد يك رطل كلاب يكرطل داخل كرده كيسهٔ ادويه را دران انداخته

بجوشانند و دائم کیسه را بمالند تا قریب بقوام رسد پس اب انار شیرین رب به شیرین از هریك نیم رطل داخل کرده بقوا-
آورند و کیسه را بمالند و بفشارند و دور کردانند * شراب زبیب دیگر پیران و سرد مزاجان را موافق باشد معده و لرده
اوعیهٔ منی را کرم کردانند و حافظه را قوت دهد و باه را برانگیزانند و نسیان را برطرف کنند و اشتهای طعام پدید اورد و نفث
را مرخ کردانند * صنعت آن زبیب سیاه فربه ده رطل بآب صاف پاکیزه درمن بخیسانند و یك شب و یك روز بگذارند تا
خیسیده شود و باز پنج من آب صاف اضافه نمایند و در پاتیل بآتش ملایم جوش دهند تا مهرا شود پس انگاه از کرباس پالیز
صاف کنند و بگذارند که ته نشین شود و مکرر از کرباس بگذرانند که خوب صاف شود و باز در دیك کنند و بآتش نرم جوش
دهند و کف آن را بگیرند پس قرنفل سنبل الطیب دارچینی کبابهٔ چینی جوزبوا بسباسه کند رمصطکی از هریك سه درم سپ-
کوفته درصرهٔ بندند و در دیك افکنند و بدستور طبخ نمایند و در آخر یك درم مشك سوده دران ممزوج نموده شب وقت خواب
در بغلو معده بنوشند * عرق زبیب مفرح و مسکر و مقوی باه و مشهی و منعظ و دل و دماغ و کبد و معده را تقویت بخشد و اشتهای
طعام آورد * صنعت آن بگیرند دارچینی فلفل دارفلفل قاقلهٔ کبار در ونج عقربی از هریك پنج مثقال مصطکی یك مثقال و یك
دانك و نیم بهمن سفید جدوار خطائی مجرب خولنجان از هریك پانزده مثقال سنبل الطیب قرنفل از هریك ده مثقال گل کاوزبان
شقاقل بادرنجبویه خارخسك خصیة الثعلب مصری از هریك سی مثقال اجزا را نیم کوفته در دو مینا کلاب و آب بقدر حاجت
صبح بخیسانند و شام دو صد مثقال مویز سرخ دانه بیرون کرده دران داخل نمایند و شب بگذارند و صبح گوشت برهٔ جوان
از چربی و استخوان جدا نموده یکمن و یك چهاریك تبریزی و زردك رسیده پاك کرده استخوان وسط آن را دور نموده
ریزه کرده هشت صد مثقال داخل کرده عرق کشند و اگر بجای زردك سیب و به کنند ازبرای تقویت دل بهتر است
* محلل زبیب جهت سپرز نافع چون ناشتا صاحب طحال چند دانهٔ آن را بخورد و سرکهٔ آن را بالای آن بنوشد * صنعت آن
زبیب جید بالیده بزرك دانه را کرفته چوبهای آن را دور نموده صاف کرده در سرکهٔ انکوری بیندازند و بگذارند تا بوسد
واستعمال نمایند و باید که سرکه آن مقدار باشد که چهار انگشت بالای زبیب آید و اگر در سرکه قدری پوست بینج لمر نیز اند ازند
بهتر است * معجون زبیب مصروع را نافع است * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلی پوست هلیلهٔ زرد پوست بلیله آملهٔ مقشر
اسطوخودوس از هریك ده درم عود الصلیب پنجدرم عاقرقرحا سه درم مویز منقی یکرطل ادویه را کوفته پیخته مویز را نرم
نموده بآن سرشته معجون سازند شربتی پنجدرم و سه نسخهٔ معجون زبیب در اهلیلج در اطریفلات ذکر یافت * باب الذال
مع الراء المهملة * فصل دربیان تخم زراقات * بدانکه زراقه بفتح زای معجمه وتشدید رای مهمله والف وقاف وها انبوبه
صغیری را مانند مجوف که در یك سر آن سوراخ تنکی باشد و از طرف دیکر بمقدار جوف آن چوبی دران داخل نمایند جهت
آنکه چون دران انبوبه آب خالص یا دوای مائع رقیقی داخل نمایند و بفشارند از سوراخ تنک آن جسته برآید و آن را
بفارسی آب زردك و بهندی پچکاری نامند و مراد اینجا دوای مایعی است که برای جروح و قروح مجوفه اهلیله
ومثانه وفرج و رحم استعمال نمایند بدین نحو که دو انبوبه و یا دو مثانهٔ کوسفند و باد رچینه دان مرغ خالی نموده
وبر سر آن بگیرند میل مجوف باریك املس بسیار نرمی بمقدار آنکه در جوف احلیل رود و یا پرقازی که مقدار مجوف
آن را بریده سر آن را سوراخ انبوبه و یا بر دهن مثانه یا چینه دان محکم بندند و در سر احلیل نمایند و آن انبوبه و یا مثانه
را بفشارند تا دوا داخل احلیل کرده چون قدر معتدی از دوا داخل احلیل کردید و احساس نمایند که بانتهای آن

رسید آن زمان انبوبه را برآورند و سر حشفه را بانکشت برکیرند زمانی تا دوا دران مکث نماید و اثر خود بخشد پس
دست بردارند تا دوا خارج کردد و همچنین دفعهٔ دیکر بکیرند در شبانروزی سه چهار دفعه هر دفعه دو مرتبه استعمال
نمایند و اکر بعد از هر مرتبه که بول میکنند بکیرند بهتر است و بدانکه نفع این نسبت بدوای مشروب بلیغ و سریع است زیرا که
درین دوا بجنسه میرسد و دران به سبب بعد بسیار کم و ضعیف کما لا یخفی * زراقه جهت قروح مجرای قضیب بهر نوع
که حادث شده باشد که بفارسی سوزنك و بهندی سوزاک نامند نافع * صنعت آن مرداسنك دو درم توتیای اخضر هندی
یکدرم هر دو را بسیار نرم سوده با سه پاو آثار هندی که تخمینا یك چهاریك من تبریزی می شود ماست کاوی که فی الجمله
رقیق باشد بدون آنکه آب دران داخل کرده باشند خوب ممزوج نموده در پارچهٔ کرپاس صفیقی انداخته آب صاف
آن را که خود بخود ازان بچکد بدون عصر و فشار در ظرف چینی یا شیشهٔ یا سفالی کرفته در انبوبه یا مثانه یا چینه دان مرغ
مسطور کرده بدستور تزریق نمایند و این دوا تا سه چهار روز میماند یك روز که میسازند تا سه چهار روز کافی است و باید
که هر روز سه چهار دفعه استعمال نمایند هر مرتبه بعد از بول چنانچه ذکر یافت و اکر در سه چهار روز زائل نکشت توتیا را
اندک بریان نمایند و در آب ماست صافی مقدار یك حبه کافور حل نموده سه چهار روز دیکر بدستور استعمال نمایند
و همچنین از برای قروح و جروح فرج نیز * زراقهٔ دیکر نافع از برای امراض مذکوره * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلی
پوست بلیله آملهٔ منقی هلیلهٔ سیاه کبابهٔ چینی طین مغره که بهندی کیرو نامند از هریك یکدرم توتیای اخضر که بهندی نیلا
تهوتها نامند نیمدرم کیرو و توتیا را سحق بلیغ کرده سائر ادویه را جوکوب نموده در ظرف چینی یا شیشه یا سفالی شب با مقدار
نیم آثار آب بخیسانند و پارچهٔ بر سر آن بسته شب تحت السما کذاشته صبح آب صافی زلال آن را کرفته صافی کرده
بدستور استعمال نمایند تمام روز و شب چند دفعه و از برای هر روز باید که تجدید نمایند و در نسخهٔ دیکر برنك کابلی
کشنیز خشك از هریك یکدرم نیز داخل است * زراقهٔ دیکر که نیز جهت امراض مسطوره نافع است * صنعت آن پوست
هلیلهٔ زرد پوست بلیله آملهٔ منقی هلیلهٔ سیاه رازیانه کشنیز خشك عاقرقرحا مازوی سبز حضض هندی که رسوت نامند طین
مغره که کیرو است از هریك یکجزو که یکدرم باشد توتیای اخضر هندی نیم جزو اجزا را بدستور مزبور شب در آب بخیسانند
و بطریق مقرر تزریق نمایند و تزریق حضض هندی و مازوی سبز شب در آب خیسانیده همچنین در آب رسوت خیسانیده
یا لعاب بزرقطونا نیز مفید است * زراقهٔ دیکر که همان فائده بخشد * صنعت آن کل ارمنی افیون توتیای هندی از هر یك
یك جزو سفید آب قلعی دو جزو نرم سائیده با آب ممزوج کرده علی الرسم استعمال نمایند * زراقهٔ دیکر قریب النفع بدان
* صنعت آن حضض هندی دو درم توتیای هندی نیمدرم هر دو را نرم سوده با نیم آثار ماست که قدری آب داخل نموده
باشند بدستور نسخهٔ صدر آب صاف آن را کرفته استعمال نمایند * زراقهٔ دیکر نیز جهت امراض مذکوره * صنعت آن
پوست هلیلهٔ زرد پوست بلیله آملهٔ منقی از هریك جزوی برک نیم برک بکاین از هریك دو جزو سفید آب قلعی رسوت از هریك
نیم جزو توتیای هندی ربع جزو رسوت و سفید آب و توتیا را نرم سوده و باقی ادویه را جوکوب نموده شب در آب مقدار
نیم آثار بخیسانند بدستور مسطور و صبح آب صاف آن را کرفته استعمال نمایند * زراقهٔ دیکر که همان منفعت دارد
* صنعت آن توتیای هندی شورهٔ قلمی هر دو مساوی با هم سحق بلیغ نموده در شیشهٔ کرده آب بران ریخته خوب ممزوج
نموده استعمال نمایند و اکر حبهٔ کافور نیز بدان ممزوج نمایند بهتر است * زراقهٔ دیکر که همان منفعت بخشد * صنعت آن

مرمهٔ خام توتیای هندي از هریك یکتوله یا هرمقدار که خواهند مساوي بهیا رنرم بسایند وپنج آثار آب هندي ممزوج نمایند
واگر مقدار دوا را کمتر بکیوند مقدار آب را نیز کمتر نمایند بهمان نسبت الحاصل باید که مقدار آب درد و تولهٔ از دوا پنج
آثار باشد وبدستور متعارف استعمال نمایند واثر این دوا تا یکهفته باقي میماند وفاسد نمیگردد ودرین ایام دوسه روز
قبل ازان مقدار نیمدرم زاج سفید خام که بهندي پهٹکري نامند باهموزن آن نبات سفید سوده هفت حصه نموده هرروز
یک حصه را بخورند وبالای آن مقدار پاو آثار تا نیم آثار شیرخام که هموزن آن آب داخل نموده باشند بیاشامند وازترشي
بادي پرهیزنمایند * زراقهٔ دیگرجهت امراض مذکورهٔ مفید * صنعت آن دم الاخوین کل ارمني حجر الیهود اجزا مساوي
هریك ثلث درم تا نیم درم با شیرهٔ تخم کدو ویا خیارین یا هندوانه یا شیرالاغ یا شیرزنان استعمال نمایند وشیربهتر است
* زراقهٔ دیگرکه جهت اکثر قروح وجروح مجاري بول که ازسبب آتشك وغیرآن حادث شده باشد مفید است * صنعت آن
چوبچیني اطی برادهٔ کرده طبا شیرمفید زاج ازهریك یکتوله هلیلهٔ کابلي بلیله آملهٔ منقی ازهریك دوتوله وچهارماشه هلیلهٔ زنگي
دوتوله زیرهٔ کرماني پنجماشه توتیای هندي کافور قیصوري ازهریك چهاررتي توتیا وزاج وکافور وطبا شیررا نرم سوده سائر ادویه
را جوکوب نموده دریك آثار آب شب نخبها نند وصبح آب صافي آن رادرمزرقه کرده استعمال نمایند روزي دوسه مرتبه دوسه
چهارروز بعون الله تع شفا حاصل خواهد شد ونیز شیرخشت باشیرالاغ یا شیرزنان نیزمفید است بدانکه عمدهٔ درمعالجهٔ این
امراض تسکین حدت وحرارت خون وتصفیهٔ مني است پس باید که ملاحظه نمایند اگرخون غالب باشد وعلامت غلبهٔ آن
ظاهر بود فصد باسلیق یاصافن نمایند وکاسرات حدت خون ومني مانند ماء القرع وماء الشعیر وشیرهٔ بعض بزورهای مانند
تخم خوفه وخیارین وکدو وهندوانه وتخم خربزه وکاسني وخارخسك وحب القرطم بالعاب بهدانه وبزرقطونا وامثال اینها
مبردات ومدرات ومفتحات بامغریات ومدملات مانند کثیرا ودم الاخوین وحجرالیهود سائیده بحسب احتیاج وضرورت
باضافهٔ شربت بنفشه یا نیلوفر یا انجبار یا حب الآس یا عناب ونزد شدت وجع با بعض مخدرات مانند شیرهٔ تخم کاهو وخشخاش
یا شراب خشخاش ویا حب کاکنج وخوردن شیرهٔ تخم خرفهٔ مقشر چهار پنج مثقال باریوند چیني مقدار نیم مثقال تا یك مثقال چهار
پنجروز همچنین آشامیدن شیرهٔ حب القرطم مقدار دوسه مثقال باخارخسك مقدار یك مثقال درتصفیهٔ مني مجرب است وباید
که زراقه را بزور وشدت تمام نفشارند وبهیا رهم درمقدار نکیوند که افت بحجر ارمني وعلت دیگر حادث گردد وآشامیدن شیرهٔ تازه
دوشیدهٔ خام ممزوج باسه چندان آب بجای آب مفید است واجتناب ازحموضات وحلاوي ولحوم واشیای حارهٔ حادهٔ حریفه
مقاربت لازم واگرازتدابیر مذکورهٔ موض زائل نگشت ومریض صحت نیافت گفته اند که بوزیر قضیب واطراف رانهای را
متصل بکش ران چند زلو اندازند درهرموضع دوسه عدد که فائدهٔ بلیغ مینمایند ولیکن درین عمل احتمال تضعیف ونقصان باه
است احتیاط بهیا رنمایند وجلدي نکنند که اخوالد واست نه اول تدابیر والله اعلم * فصل دربیان تخم زرعوني * بدانند
زرعوني بفتح زای معجمه وسکون رای مهمله وضم عین اسم معجوني است که آنرا خواص بهیا راست ازانجمله باه را تقویت بخشد
ومني بیفزاید ودل ودماغ وجگررا قوت دهد * زرعوني نافع جهت امراض مذکورهٔ * صنعت آن تخم کرفس تخم کزرتخم شبت
وازیانه مغزتخم خربزهٔ مغزتخم خیارین ازهریك پنج مثقال بهسه قرنفل فلفل مویه کبابهٔ چیني عاقرقرحا ازهریك سه درم قرفه
الطیب زعفران کند رمصطکي رومي عود هندي خام ازهریك چهاردرم تخم هلیون شقاقل مصري بوزیدان بهمن سفید بهمه
سرخ تودري زرد تودري کلکون تودري سفید لسان العصافیر شیرین ازهریك پنجدرم زنجبیل تخم شلغم مغزحب القلقل مغزحب

الزلم مغز چلغوزه مغز نارجیل مقشر از هریك پنج مثقال تخم اسپست تخم جرجیر تخم ترب تخم پیاز حب الرشاد تخم کرنب خولنجان
جوز الطیب کل قرفه دارفلفل از هریك سه درم بصل الفار مشوی یکدرم ونیم خصیة الثعلب مصری قضیب کاو خشك سوهان نمود
مغز سر کنجشك نر خشك کرده حسك مربا کشن خرما از هریك دو مثقال عنبر اشهب دو درم مشك تبتی یکدرم مجموع را کوفته
بیخته فانید که مراد از ان کعب الغزال است بوزن مجموع ادویه عسل سفید مصفی دو وزن مجموع ادویه بدستور مقرر معجون
سازند شربتی گرم مزاج را دو درم وسرد مزاج را تا پنجدرم وباید که یك کاسه شیر گاو وده درم قند سفید کسیکه گرم مزاج باشد بعد
از تناول نمودن این معجون بیاشامد واگر سرد مزاج باشد اول معجون را تناول نمایند وبعد از ان یك کاسه ماء العسل
بیاشامند که مفید بود ودر قوت باه وامر مجامعت بهتر ازین معجون نیست * زرعونی تالیف صاحب اختیارات بدیعی
که در امر مجامعت بی نظیر است واز برای نعوظ وقوت باه مثل ندارد وآب پشت بیفزاید ولذت مجامعت را زیاده
گرداند واگر ده کنیزک داشته باشد همه را خوشنود سازد وگرده وپشت را محکم گرداند وریك مثانه را بریزاند وطعام
را هضم کند * صنعت آن تخم کرفس تخم کزر تخم اسپست نانخواه رازیانه مغز تخم خربزه مغز تخم خیار مغز تخم بادرنك بیخ
کرفس از هریك پنج مثقال عاقرقرحا قرفه مصطکی رومی زعفران عود قماری خام از هریك دو درم بسباسه قرنفل کبابهٔ چینی فلفل
از هریك سه درم عنبر اشهب یکدرم ادویه کوفته بیخته با سه وزن مجموع ادویه عسل مصفی معجون سازند وبعد از دو ماه شربتی
دو درم استعمال نمایند * زرعونی نجیب الدین سمرقندی این نسخه معتمد علیه است وقریب است در طبع با جوارش
سقنقور بنهایت نافع است از برای باه واعضای رئیسه وگرده وکمر وآلات بول وبجهت تقویت معده * صنعت آن تخم
هلیون شقاقل مصری تودریین بهمنین سرهٔ سقنقور لسان العصافیر از هریك یکمثقال ودر نسخهٔ دیگر از هریك پنجدرم است
زنجبیل تخم شلغم تخم کزر تخم اسپست تخم ترهٔ تیزک تخم جرجیر تخم پیاز تخم کندنا شهدانه خولنجان جوزبوا دارچینی
دارفلفل بوزیدان پیاز عنصل مشوی از هریك سه درم ودر نسخهٔ دیگر از هریك سه مثقال است بزر انجره ده درم
در نسخهٔ دیگر ده مثقال است فانید بوزن مجموع ادویه عسل دو وزن ادویه بدستور مرتب نمایند شربتی از یکمثقال
تا دو مثقال واگر سرهٔ سقنقور یافت نشود بدل آن خصیة الثعلب مصری با قدر خردل کنند ومزاج این مرکب گرم است
در اول درجهٔ سوم وخشك در اول درجهٔ دوم * زرعونی بنسخهٔ نواب مرحوم * صنعت آن حسك مربا انیسون تخم
هلیون تخم زردك مغز تخم خیارین مغز تخم خربزه تخم اسپست از هریك سه مثقال بسباسه بهمن سرخ بهمن سفید دارچینی
شقاقل خولنجان تخم بادروج تخم فرنجمشك تخم بادرنجبویه از هریك دو مثقال خصیة الثعلب مغز چلغوزه مغز نارجیل حبة الخضرا
از هریك پنج مثقال عود قماری یك مثقال عنبر اشهب ورق نقره از هریك چهار دانك مشك تبتی نیم مثقال ورق طلا مایهٔ شنه
اعرابی از هریك یکدانك ونیم نبات سفید عسل سفید مصفی از هریك نود مثقال بدستور مقرر معجون سازند * زرعونی جهت
قوت گرده وجگر وباه ومعده وزردی رنك رخسار وریختن ریك مثانه نافع است وبادها بشکند * صنعت آن تخم کرفس رازیانه
تخم کزر تخم اسپست تخم ترهٔ تیزک نانخواه تخم خربزه تخم خیارین بیخ کرفس از هریك پنج مثقال عاقرقرحا زعفران قرفه مصطکی
عود هندی خام غرقی از هریك دو مثقال بسباسه قرنفل فلفل مویه کبابه از هریك سه مثقال عنبر اشهب نیم مثقال بعسل معجون
سازند شربتی دو مثقال بعد از دو ماه استعمال نمایند * زرعونی حار * صنعت آن تخم جزر تخم شلغم تخم پیاز تخم ترهٔ تیزک
تخم هلیون مغز چلغوزه حب القلقل حب الزلم بهمن سرخ بهمن سفید شقاقل مصری لسان العصافیر بوزیدان از هریك دو درم

حلتيت طيب خردل سفيد فلفل سياه ازهريك پنجدرم روغن مغزنارجيل مسكة كاوآن مقل ازكه ادويه رابآن چرب نمايند
عسل مصفى سه وزن ادويه بدستور مرتب نمايند شربتى ازدودرم تاچهاردرم وبايد كه اين جوارش را بابيست درم قند سفيد
كه درشير كاوتازه دوشيده نيم رطل داخل كرده باشند بياشامند وغذا نخود آب وكباب وقليه كه پيازوزردك واديه حار
داخل كرده باشند بخورند كه مقصود حاصل آيد * زرعوني ديگر منقول ازقرابادين شفائي كه پشت وكرده را محكم كند
باه را قوت دهد ومني بيفزايد ومعده را قوي گرداند وبلغم دفع كند وبوى دهان را نيكوگرداند وآب رفتن ازدهان بازدارد
بادها بشكند وريك مثانه پاك گرداند * صنعت آن تخم كرفس تخم كزرتخم شلغم تخم شبت مغزتخم خربزه نابخواه را زيانه بيخ
كرفس مغزتخم خيار مغزتخم بادرنك مغزحب القلقل مغزحب الزلم مغزنارجيل تازه مقشر مغزچلغوزه ازهريك پنج مثقال بصباسه
قرنفل فلفلمويه كبابهٔ چيني عاقرقرحا زنجبيل تخم پيازتخم جرجيرحب الرشاد بزرانجره تخم كندنا خولنجان مصري جوزبوا
تخم اسپست دارفلفل كل قرفه ازهريك سه درم قرفة الطيب زعفران كندرعودهندي مصطكي شقاقل مصري ازهريك چهاردرم
تخم هليون بوزيدان بهمن سرخ بهمن سفيد لسان العصافيرازهريك پنجدرم بصل عنصل مشوي يكدرم خصية الثعلب مصري
قضيب كاوخشك كرده سوهان نموده مغزسركنجشك نرخشك كرده حسك مرباكشن خرماازهريك ده مثقال عنبراشهب د
مثقال مشك تبتي خالص نيم مثقال قند سفيد بوزن مجموع ادويه عسل منزوع الرغوه دووزن مجموع ادويه بطريق مغر
مرتب نمايند شربتى ازبراى گرم مزاجان دومثقال باد واستارشير كاوتازه دوشيده ودهدرم قند سفيد درعقب آن وسر
مزاجان راپنجدرم بايك كاسه ماء العسل تناول نمايند * زرعوني ديگرنهايت مقوي باه اهت ونعوظ آورد ودل ودماغ وجه
راقوت دهد * صنعت آن تخم كرفس تخم پيازتخم جزرتخم اسپست رازيانه مغزتخم خربزه مغزتخم خيارين پوست بيخ كرفس ا
هريك پنج مثقال بصباسه قرنفل پودنه كوهي كبابهٔ چيني عاقرقرحا ازهريك سه درم قرفه زعفران كندرمصطكي رومي عودقماري
ازهريك چهاردرم تخم هليون شقاقل مصري بوزيدان بهمن سفيد بهمن سرخ لسان العصافيرتودري زردتودري سفيد تودري
سرخ ازهريك پنجدرم زنجبيل تخم شلغم تخم جرجيرتخم ترهٔ تيزك تخم پيازحب الرشاد تخم كندنا كرسنه خولنجان جوزبوا
خرفه مقشردارفلفل ازهريك سه درم پيازعنصل مشوي يكدرم ونيم نارمشك حب القلقل مغزحب الزلم مغزچلغوزه مغزنارجيل ا
هريك پنج مثقال خصية الثعلب مصري قضيب كاوسوده مغزسركنجشك نركه دروقت هيجان كرفته خشك كرده باشند حسك سود
كشن خرماازهريك ده مثقال عنبراشهب دودرم مشك خالص يكدرم مجموع راكوفته بيخته بعسل مصفى وفانيذ سنجوى د
ازهريك بوزن يك ونيم مجموع ادويه بقوام آورده باشند بسرشند شربتى دودرم كرم مزاج پيش ازآنكه اين معجون تناول
نمايند ده درم شكر سفيد بايك كاسهٔ شيركاوتازه دوشيده بياشامند وسرد مزاج اول معجون راتناول كنند وبعد ازان ماء العسل
بنوشند * زرعوني ديگر پشت وكرده ومعده راقوت دهد وبلغم دفع كند وبوى دهان خوش كند وآب ازدهان امدن بازدارد
وبادها بشكند وريك ازكرده ومثانه پاك كند ومني بيفزايد وشهوت جماع پديد آورد وپشت وكمررا محكم سازد * صنعت ان
جنطيانا سليخه دارفلفل تخم كرفس ازهريك پنجدرم عاقرقرحا زعفران مصطكي عودهندي ازهريك سه درم بصباسه قرنفر
كبابهٔ چيني ازهريك دودرم عنبراشهب يكدرم مشك دانكى عسل سه چندان ادويه معجون سازند * زرعوني ديگر لوده وپشت
ومعده راقوت دهد وبلغم رادفع كند وبوى دهان خوش كند وبادها بشكند ومثانه راازريك پاك سازد وناكواري طعام ز
زائل كند وآب پشت بيفزايد وجگرزكرده ودماغ راپاك كند وقوي گرداند ابقراط گفته هركه درسالى سه روزاين معجون

را بخورد بهیچ طبیب محتاج نشود * صنعت آن تخم کرفس تخم زردک تخم اسپست نانخواه بادیان مغز تخم خربزه مغز تخم خیارین پوست بیخ کرفس ازهریك پنج مثقال عاقرقرحا بسباسه قرنفل فلفلمویه کبابهٔ چینی ازهریك سه درم قرفهٔ الطیب مصطکی رومی عود قماری خام ازهریك دو درم عنبر اشهب یکدرم اجزا را کوفته پیخته باسه چند ادویه عسل مصفی سرشته استعمال نمایند شربتی ازدو درم تادو مثقال * زرعونی دیگر که باه را زیادهٔ کند و نعوظ تمام آورد * صنعت آن تخم هلیون تخم پیاز تخم کندنا تخم اسپست تخم جرجیر حب الرشاد کرعنه حبة الخضرا لسان العصافیر کنجد مقشر تخم ترهٔ تیزك مغز چلغوزه ازهریك سه درم زنجبیل شقاقل خولنجان مصری دارفلفل ازهریك پنجدرم جوزالطیب دارچینی ازهریك سه درم بهمن سرخ بهمن سفید ازهریك دو درم سرهٔ سقنقور خصیة الثعلب مصری ذکرکا وخشك کرده ازهریك ده درم مجموع را کوفته پیخته باسه چند ادویه عسل مصفی معجون سازند شربتی ازدو درم تادو درم با مثلث یا با شیر تازه دوشیده یا باماء العسل واین جوارش معده وجلورا فیزاید دارد * زرعونی جهت تقویت اعضای تناسل مجرب است * صنعت آن مایهٔ شترا عرابی خصیة الثعلب مصری خولنجان زرنباد بهمنین ازهریك چهارمثقال تودریون ازهریك پنج مثقال شقاقل مصری تخم هلیون تخم دجر تخم شلغم مغز مرکنجشك نر ازهریك سه مثقال لسان العصافیر قاقلهٔ کبارنعناع حشك باقلای مقشر تخم ترب تخم پیاز تخم انجره تخم اسپست تخم کندنا تخم ترهٔ تیزك تخم کرفس مغز تخم خربزه مغز تخم خیارین مغز پنبه دانه مغز چلغوزه مغز حب القلقل کنجد مقشر تخم خشخاش سفید دارچینی قرفه مصطکی بسیاسه کندربوزیدان دارفلفل کشنیز خرما عاقرقرحا قرنفل حسك مربا مغز نارجیل مقشر کبابهٔ چینی تخم کنکر خایهٔ خروس جنکلی خشك کرده عود هندی غرقی خام جوزبوا کرویا زرد نقره محلول ازهریك دومثقال لثیرا صمغ عربی ورق طلا محلول ازهریك یکمثقال ادویه کوفته پیخته باسه وزن کل عسل مصفی مقوم بعرشند شربتی ازیکدرم تادودرم

* باب الزاء المعجمة مع العين المهملة

* زعفران بفتح زای معجمه وسکون عین مهمله وفتح فاو رای مهمله والف ونون بعربانی کرکم وجاوی به تشدید یا وبفارسی کریماس وبهندی کیسر نامند تارهای گلی است خوشبو زرد تیره گفته اند که اول گل ان اززمین می روید ودرهرگلی سه چهار تا رمی باشد وباقی زعفران نیست وبعد ازان برگ وگیاه آن بقدر یك ونیم شبر می باشد بهترین آن ازهرجا که باشد خواه مازندران وگیلان واصطهبانات وشام وکشمیر وغیر اینها آن است که بروغن زیتون وغیر آن چرب نکرده باشند وبسیار خوشبو وتند طعم وخوشرنك باشد که چون دردست بگیرند وبفشارند دست را رنگین نماید وچون اندکی ازان را دراندازند بدون سائیدن ومالیدن باندك زمانی آب را رنگین نماید ومغشوش بگل معصفر وغیر ان می نمایند وفرق میان خالص ومغشوش آن است که آب منقوع یا مایعهٔ ان خوشرنك وصاف وخوشبو است ومغشوش آن تیره رنك وبم بودرهو کرم ودردوم خشك وشیخ الرئیس وغیر آن دردوم کرم ودرا ول خشك گفته اند واین اصح است مفرح قوی ومقوی حواس ومفتح ومغری ومنضج ومحلل ومصلح عفونت خلط بلغمی ومانع وحافظ آن ازتغیر وفساد ومدبر بول وبا قوت قابضه وتغریه ومحرك باه ومقوی جوهر روح حیوانی وجگر وا حشا وآلات تنفس ومورث نشاط وضحك ومنقی لون ومثانه وبشره ورساننده قوت ادویه بقلب وبوئیدن آن جهت برسام وشوصه نافع ومنوم وجهت سدهٔ جگر وسپرز ورسانیدن قوت ادویه باعضا ویك مثقال ان جهت عسر ولادت مجرب وآشامیدن هرروزده قیراط آن جهت ازالهٔ سپرز وبا میچسبی جهت خمار وبا ادویهٔ منامبه جهت دردرحم ومقعده وباعسل جهت ریزانیدن حصاة وضماد ش جهت منع سیلان رطوبت

نوازل چشم وتسکین حمرهٔ وورم حار گوش ودرد سرباردورفع بیخوابي وحمول آن جهت دردرحم ومقعده والتحالتهب
جهت جلای بصر ودمعه وغشاوه ورفع زرقهٔ چشم عارض ازامراض وسلاق وجرب وقرحه وذرور آن جهت قطع نزف الدم
وطلاء آن بافربیون جهت نقرس ومفاصل ونطول آن جهت بیخوابي وصداع شدید نافع ومصدع ومبخر ومضعف
اشتها کرده ومغثي وباشراب مسکر ومداومت آن مکدر حواس ومضر اعصاب ومصلحش انیسون وسلنجبین وقدر شربتش
تا دودرم وگفته اند که سه درهم تاشش درهم آن کشنده بتغریح مفرط است واصلی ندارد ومصلح ودافع ضرر آن اشیاء
قابضه است مرروح را وکذا اشتن یك تار آن را دراحلیل مدربول بند شده است وبدلش مثل آن قسط ومثل آن دانق
ترنج وربع آن سنبل وسدس آن سلیخه است وچون دودرهم آن را باآب سرشته مثل کودکان مدورساخته تعلیق نمایند
جهت عسرولادت واخراج مشیمهٔ زنان ومادیان بالخاصیت مجرب وروغن آن که پنجاه مثقال آن را درسه رطل روغن
روغن کنجد ویاروغن زیتون پنجروزخیسانیده هرروزبرهم زده صاف کرده باشند درهوم گرم وخشک وملین عصب وصلابت
رحم ومسخن ومنوم ومحلل وتدهین بیني وسعوط آن جهت ذات الجنب وطلاء آن جهت تنقیهٔ قروح رحم واعضاء
وقروح خبیثه وحمول آن باموم ومغزاستخوان جهت قرحهٔ خبیثهٔ رحم نافع وبرک گیاه آن جهت التیام جراحات تازه
ومنع ریختن مواد باعضا مفید وثفل آن رابیوناني قرقومعانا مند وآشامیدن بیخ آن باطلاکه نوعی ازشراب است
مدربول است وچون اندرون سیب راخالي کرده زعفران پرکرده بوکنند جهت خناق وذات الجنب وخفقان بي عدیل
است وگفته اند که جوش دادن زعفران موجب تضعیف عمل آن است پس آنرا جوش نباید داد قرقومعانا اسم
یوناني ثفل روغن زعفران است درهوم گرم وخشك ومنضج ومسخن ومدربول ومحلل صلابات ومقوی اعصاب
واکتحال آن جالي بصر ومقوي روح باصره است وگویند چون مودوزن چهل روز قدری ازان ناشتا تناول نمایند
بعد ازان مباشرت واقع شود پسر حامله کردد * جوارش زعفران از تالیف اطبای هند است واین جوارش را مجوز
شمرده اند درتقویت باه وامساک منی ودرتفریح قلب وآوردن نشاط وسرور * صنعت آن زعفران عود هندي قرنفل
بسباسه عاقرقرحاخولنجان دارچیني زنجبیل دانهٔ هیل مصطکي رومي ازهریك شش درم مغزبادام شیرین چهار درم نبات
سي وپنجدرم نبات را بقوام آورده بآن ادویه را بسرشند * فصل دربیان نسخ دواء الکرکم * دواء الکرکم اسم
این دوا رامعجون جاوي ودواء الزعفران نیزنامند بجهت آنکه کرکم نام زعفران است وآن را جاوي نیزنامند از صناعت
جالینوس است وحکمای فرس عظیم میداشته اند این دوا را نافع است باذن الله عزوجل ازبرای ارجاع عتیقه که درکبد ودرطحال
باشد ازبرودت وازغلظت وتفتیح سدهای عارض درجمیع آلات غذا کند وبراند ریاح غلیظه راازآلات غذا وادرار بول کند
نافع است ازبرای جمیع ارجاع کلیه ومثانه ورحم که عارض ازمواد غلیظه باشد وازبرای صلابت عارض درین اعضا وازبرای استسقاء
* صنعت آن زعفران دوازده درم سنبل الطیب شش درم انیسون دوقوفومواسارون ریوند چیني فطراسالیون ازهریك چهار
درم قسط تلخ فقاح اذخرسلیخهٔ سیاه حب بلسان ازهریك یکدرم فوة الصباغین دودرم رب السوس غافث جعده اسقولوقندریون
ازهریك سه درم روغن بلسان نیم اوقیه مرمکي صافي چهاردرم ودرنسخهٔ دیکربجای حب بلسان حب البان یکدرم است
بدل اسقولوقندریون کبررومي سه درم آورده اجزا راکوفته پیخته بروغن بلسان چرب نموده بعسل نحل مصفی سه وزن ادویه
بسرشند شربتی یکدرم باشراب عسل ومزاج این دوا کرم است دردودرجه وثلث درجه وخشك دردرجهٔ ثانیه واین دوا مجرب

ونافع است واجزای نسخهٔ دواء الکرکم اکبر به نسخهٔ که صاحب ذخیرهٔ درهوء مزاج بارد کبد آورده موافق اصل این صنخه است
الا آنکه بجای اسقولوقندریون کبر رومي سه درم آورده ودران روغن بلسان یلد رم است وبعوض حب بلسان حب البان
آورده یک رم * دواء الکرکم اصغر نافع است ازبرای ضعف کبد وطحال ومعدهٔ وصلابت این اعضا وازبرای ابتدای استسقا ومنع
تکون استسقا میکند ورنك رورا نیکو میکردانند ونافع است ازبرای اکثر امراض مادیه * صنعت آن مرملي صافي سنبل الطیب
سلیخهٔ سیاه قسط تلخ فقاح اذخردار چیني قلمي زعفران اجزا مساوي مرارایك شبانروز درشراب انکوري یا مثلث بخیسانند وخمر
سازند وباقي ادویه را کوفته بیخته مجموع را با عسل مصفی سه وزن ادویه بسرشند ودر ظرف چیني نگاهدارند شربتی از یك
درم تا یك مثقال ودر نسخهٔ دیگر بجای سنبل الطیب ناردین داخل است وبعضی گفته اند که اگر طبع قبض باشد یك مثقال
ریوند چیني درین دواء الکرکم داخل کنند * دواء الکرکم صغیر نافع ازبرای اوجاع وضعف کبد ومعدهٔ وطحال وسدها بکشاید
نفخ کبد را سود مند بود * صنعت آن زعفران سنبل الطیب سلیخه ازهریك دو جزو دارچیني مرملي قسط بحري فقاح اذخر از
هریك یك جزو همه را کوفته یك شبانروز درشراب انکوري بخیسانند پس برآورده خشك نموده باز کوفته بیخته با دو وزن
مجموع ادویه عسل مصفی معجون سازند وقدر شربتی دو مثقال با عرق بادیان یا با شربت افسنتین بیاشامند * دواء الکرکم
باردقلمي فرموده اند که تالیف قدوة الحکماء السید السند والد ماجد فقیر است رح نافع ازبرای اسپه نافع است ازبرای ان
دواء الکرکم صغیر وقتیکه بوده باشد درمزاج مریض کرمي * صنعت آن زعفران سلیخهٔ سودا سنبل الطیب غنچهٔ گل سرخ
منزوع الاقماع طباشیر سفید زرشك منقی پوست بیخ زرشك قسط تلخ مرملي صافي فقاح اذخر ازهریك دودرم دارچیني یلدر
پوست بیخ کاهني چهاردرم مرارایکشبانروز درسرکهٔ انکوري بخیسانند پس حل کرده باقي ادویه را کوفته بیخته همه را با عسل
مصفی سه وزن ادویه بسرشند شربتی یك مثقال * دواء الکرکم به نسخهٔ یحیی بن عیسی بن جزله گفته که معني ان دواء الزعفران
است زیرا که کرکم بمعني زعفران است * صنعت ان سنبل الطیب زعفران ازهریك دودرم دارچیني مرصافي قسط تلخ فقاح اذخر
ازهریك یك رم کوفته بحریر بیخته باسه وزن ادویه عسل مصفی بسرشند وقوت این معجون یك مثقال ونیم باقي میماند
* دواء الکرکم به نسخهٔ قلانسي * صنعت آن سنبل الطیب سلیخهٔ سیاه زعفران ازهریك دودرم دارچیني قسط تلخ
فقاح اذخر ازهریك یك مثقال کوفته بحریر بیخته باسه وزن ادویه عسل مصفی بسرشند شربتی یك رم * دواء الکرکم
به نسخهٔ محمد بن زکریا که سید اسمعیل درذخیره درهوء مزاج بارد آن را نقل کرده * صنعت آن زایانه تخم نرگس
ابهل سلیخه اذخر ازهریك یك اوقیه سنبل الطیب قسط بحري فوة الصبغ جعده عصارهٔ غافث اسقولوقندریون رب السوس از
هریك نیم اوقیه ریوند چیني ربع اوقیه مرملي صافي سدس اوقیه زعفران یك اوقیه ونیم ادویه را کوفته بیخته بعسل مصفی
سه وزن ادویه بسرشند شربتی یکمثقال باماء الاصول * دواء الکرکم اکبر به نسخهٔ حکیم صالح خان خال آن مرحوم غفرالله له
* صنعت آن زعفران دوازده درم قسط بحري سلیخهٔ سیاه فقاح اذخر حب بلسان ازهریك یك رم سنبل الطیب شش در
ریوند چیني فطراسالیون موفومرملي صافي ازهریك چهاردرم فوة الصبغ دودرم رب السوس عصارهٔ غافث جعده سیردشش
پوست بیخ کبر ازهریك سه درم کوفته بیخته باروغن بلسان پنجدرم چرب نموده باسه وزن مجموع ادویه عسل مصفی بقوام
آورده معجون سازند ونسخهٔ یحیی بن عیسی بن جزله موافق است باین نسخه الا آنکه سلیخه داخل ندارد * دهن الزعفران
المفرد درهوم گرم وخشك وملین عصب رصلابت رحم ومسخن ومنوم ومحلل است تمریخا وتدهینا وسعوطا وجهت ذات

الجنب وتنقیهٔ قروح رحم و قروح خبیثهٔ اعضای دیکر تمریخا و فرزجة وحمول آن با موم ومغز استخوان جهت قروح خبیثهٔ رحم
مفید * صنعت آن بکیرند پنجاه مثقال زعفران ودو رطل ونیم روغن کنجد یا روغن زیتون داخل کرده پنجروز یا زیاده تا هفت
روز در آفتاب کذارند وهر روز بر هم میزده باشند پس صاف نموده بکار برند * دهن الزعفران که آنرا دهن الخلوق نیز نامند
محمد بن زکریا رازی کوید که کرم وتر است وملین عصب است وتشنج را زائل کند ونافع است از برای رحم واوجاع رحم وصلابت
اوجاع معده ورفع بیخوابی کند واز برای تنقیهٔ قروح وجروح رحم مفید است ورنك را نیکو کرداند * صنعت آن به نسخهٔ
شیخ رئیس زعفران شش درم قصب الذریره پنجدرم مرمکی صافی نیم درم ودر نسخهٔ دیکر یکدرم است قرد مانا شش در
اجزا را سوای مر نیم کوفته ومر را علیحده نیم کوفته ادویه را سوای قرد مانا در سرکهٔ انکوری خیسانیده پنجروز بکذارند
روز ششم قرد مانا را نیز بسرکهٔ انکوری بخیسانند ویك روز دیکر بکذارند ورز هفتم روغن کنجد یا روغن دیکر که مناسب
باشد مقدار پنج استار داخل کنند ودر منهاج الدکان بجای روغن کنجد زیت صافی است پس بآتش ملایم بجوشانند تا سرکه
رفته روغن بماند پس بپالایند وروغن را علیحده نکاهدارند در شیشهٔ سر بسته وثفل آن را علیحده نکاهدارند کویند ثفل
دهن زعفران قرقومعما است که در اکثر دواها مستعمل است وبعضی کفته اند که ادویه را سوای قرد مانا هفت روز در سرکه
بخیسانند وروز هشتم قرد مانا را نیز در سرکهٔ انکوری بخیسانند وروز نهم با پنج استار روغن کنجد در قدر مضاعف طبخ نمایند
تا سرکه برود وروغن بماند وبعضی کفته اند که ادویه را سوای زعفران کوفته ویا زعفران را در شراب انکوری بخیسانند تا هشت
روز پس روغن داخل کرده در شیشهٔ نموده چهل روز در آفتاب کذارند وپس بپالایند وروغن را علیحده وثفل را علیحده
وآن را قرقومعما کویند وظاهر آن است که قرقومعما ثفل دهن زعفران ساده است که در زعفران مذکور شد * قرص زعفران
ساده اکثر خواص زعفران دارد * صنعت آن بکیرند زعفران یک مثقال وبا کلاب اندك مشك نرم سوده در چهل مثقال
نبات سفید بقوام آورده داخل کرده بر روی سنکی یا تختهٔ یا سینی نقره یا مس تازه قلعی کرده ریخته بشکل لوز بریده تناول
نمایند بقدر حاجت واکر فلفل وعود هندی ودارچینی ومصطکی وقرنفل ودانهٔ هیل بوا ومشك وعنبر جهت تقویت داخل
نمایند میکردد اقوی وآن زمان جوارش یا خمیره خواهد بود نه قرص * قرص زعفران مرکب که نافع است از برای بدبوئی
دهان که سبب آن بلغم متعفن در سطح دندان ولثه باشد بعد ازاله وتنقیهٔ بدن از ان بلغم نافع است * صنعت آن زعفران
بیخ سوسن زاج سوخته از هر یك یك جزو کوفته بیخته بعسل سرشته اقراص سازند ودر وقت حاجت یك قرص آن را بسرکهٔ انکوری
یا آبیکه در ان ابهل جوشانیده صافی نموده باشند حل کرده بعد خائیدن پوست اترج وقرنفل وسداب وساذج هندی
مصطکی رومی وعود خام وکبابه وجوز بوا وبسباسه وقاقله وفرنجمشك وزنجبیل وکندر واکر ماده غلیظ باشد بعد از خائیدن
مویزج ومالیدن بر بن دندان ودهان صبر ومر صافی بآن مضمضه نمایند * مرهم زعفران وجع مقعده وسوزش آن را
نافع است * صنعت آن زعفران خالص شش مثقال مغز ساق کاو نه مثقال زردهٔ تخم مرغ یك عدد علی الرسم در هاون
بدسته نیکو بمالند واستعمال نمایند باذن الله تعالی نافع است * زنجفر بفتح زای معجمه ونون ساکنه وفتح جیم وسکون
فا ورای مهمله بفارسی شنکرف کویند ابن بیطار وبغدادی وانطاکی کفته اند که آن دو صنف میباشد یکی مخلوق معدنی
ودیکری مصنوع از کبریت وزیبق مخلوق معدنی را بیونانی مسنون وآن حجر زیبق است ومصنوع را قلیسا باری وآن
فیتار است ومعدنی آن مانند عروق است سرخ اسرنجی رنك با کثافت در معدن مس وزیبق وطلا بهم میرسد وبعضی

آن را کبریت احمر دانسته اند وبهترین مصنوع آن حکمای هند مرغ بحیا رتیره است که بوی کبریت از ان نیاید
وبقول شیخ الرئیس واکثری گرم وخشك در دوم است وبعضی خشك در سوم دانسته اند وقوت قبض آنرا زیاده از جذب ان
گفته اند وبعضی بالعکس وقابض تر از شادنج است وذرور آن قاطع نزف الدم وجهت تاکل دندان واندمال جراحات
خشك نمودن رطوبت آنها وازالهٔ حکه وجرب ومصف ونمش وشپش وموخنکی آتش نافع وموم روغن آن جهت موخنکی آتش
وبثور وشقاق معده واندمال جراحات ورویانیدن گوشت وهمچنین مرهم آن مفید ودود آن باعث خشلی قروح خبیثه
واندمال آنها است ولیکن باید که چشم وگوش ودهان را از ان نگاهدارند وعند الاستعمال آب دردهان پنهان
ودو مثقال آن کشنده است واز علامات خوردن آن کرب وخفقان وجمودت وعلاج آن قی فرمودن بروغن کاو آشامیدن
مرتهای چرب وتحقین نمودن بادهان واشیای دسمه است ولهذا جائز نیست استعمال آن شربا وبدل آن مرد اسنك
است * وصنعت آن بانحای بحیا راست ازانجمله دو سه طورا یراد می یابد شنگرف اطی است منقول از خط شیخ بهاء الدین
محمد عاملی رح * صنعت آن سیماب خالص بیست مثقال کبریت زرد دوازده مثقال زرنیخ اطی دو مثقال زرنیخ وکبریت
نیکو با سیماب در هاون سنگی بسایند تا همه چون غبار شود ودر کاسهٔ کرده در تنوری تافته که آتش آن بیرون اورده
باشند ویك عدد خشت پخته درمیان تنور نهند وکاسه را بر سر وی نهند وسر تنور را محکم به گیرند ودر روز دیگر سر تنور را
بگشایند وکاسه را برگیرند شنگرفی باشد درنهایت سرخی وخوشرنگی اگر در شیشه کنند ودود ان پیچیده بسیار
شود وعودی معلوم میشود * عمل زنجفر منقول از دستورات تحفة المؤمنین زیبق پاك هفت جزو کوکرد دو جزو با
سائیده در شیشهٔ مطین بطین الحکمة که سه مرتبه مطین نموده خشك کرده باشند بقدر یکه نصف شیشه را مملو کنند باید
ودهن شیشه را بصار وج الحکمة دو سه مرتبه مطین ودنموده بعد ازان بکل حکمت نیز بگیرند ودر دیك ریگ یا خانه
قا کردن پنهان نموده آتش تندی بقدر دو شبانروز وزیاده ازان یا پنج روز در تحت دیگ برافروزند وبعد از سرد شدن
دیگ وکورهٔ شیشه بیرون آورند واین را شنجرف مصری خوانند * صنعت زنجفر هندی سیماب وکوکرد مساوی است
* زنجفر رومی سیماب دوازده جزو کوکرد هشت جزو باهم بسایند وپنج جزو زرنیخ مرغ اضافه نمایند وبدستور
مذکور شد معمول دارند * مراهم زنجفر انشاء الله تع در مراهم خواهد آمد * زنجبیل بفتحی است معروف وگیاه او شبیه
بگیاه شقاقل وازان بسیار کوچك تر بی گل وبی ثمر وبرگهای آن طولانی بقدر ذرع دستی وبزرگتر نیز وعریض بزرگ
وبهندی سونته وسنسکرتی نیز وتازهٔ آن را ادرک نامند ودر اکثر بلاد هند وفور دارد وبی ریشهٔ ملایم آن را سته نامند
ودرمازندران نیز پیدا میشود در سوم گرم ودر اول خشك وبارطوبت فضلیه مقوی هاضمه وملین طبع ومفتح سدهٔ جگر
ومبهی ومحلل ریاح غلیظهٔ معده وامعاء مجفف رطوبات وتشنکی بلغمی ومقوی معده وجگر وقوت حافظه وجهت سموم
حیوانی واخراج خلط غلیظ ورطوبات دماغی وحلق ورفع برودت مواد فالج وکرم معده وبرقان وتقطیر بول واسهال
که از فساد غذا باشد وبانبات وکند رجهت رفع مضرت میوهای تازه ورطوبت معده وبازردهٔ تخم مرغ نیمبرشت جهت
زیاده کردن منی وباتربد مسهل رطوبات مفاصل وساقین وباخولنجان وپسته جهت باه از اسرار مجربه است واکتحال
آن جهت غشاوه وبیاض وسبل وضمادش جهت تقویت اعصاب وگزاز ورياح بواسیری عدیل است ودردهان داشتن ان راه
تشنکی بلغمی است رمضر حلق ومصلحش عسل وروغن بادام وشربتش دو درهم وبدلش دارفلفل است ونوعی نوشی

آن که درکوهستان بهم میرسد قویتر وچون سفوف نموده برشوربای کوشت پاشیده بیاشامند جهت اوجاع مفاصل واورام
باردهٔ وامراض باردهٔ رطبهٔ بلغمیه وطلای آن نیزنافع است عصارهٔ تازهٔ آن بدستور ویک نوع دیکرنیز میشود درهند که بهوه
وي شبیه ببوی انبهٔ خام میباشد وطعم آن وآنرا انبه سونتهه مینامند درخواص قریب بدان است * جوارش زنجبیل نافع است
ازبرای ضعف معدهٔ وامعا وطعام راهضم کند وهیضه رانافع باشد وحابس اسهال وکاسر ریاح غلیظه ومحلل رطوبات وبلغم
نافع است ازبرای جمیع امراض بلغمي * صنعت آن زنجبیل بیست درم صمغ عربي دانهٔ هیل بوا ازهریك ده درم قرنفل دارچیني
ازهریك پنجدرم جوزبوا زعفران ازهریك یکدرم بسباسه چهاردرم ودرنسخهٔ دیکربجای بسباسه نشاسته است بهمان وزن
نبات سفید نود مثقال بدستور مرتب نمایند * مربای زنجبیل که اسهل وبهترین انواع ومعمول اهل هند است کرده مثانه
راقوت دهد وباه رازیاده کند وقوت مجامعت به بخشد ومعدهٔ مرد رامفید ومقوي هاضمه وملینهٔ آن ومجفف رطوبات است
* صنعت آن بکیرند زنجبیل های درشت بالیده وبی ریشه وپوست آنهارا جدا کرده ودانهای ریشه دار که برابر دورنمه دو
خار یعنی ربران زده مقدارسه چهارساعت کامل درآب آهك بکذارند پس برآورده پاك شسته درآب خالص جوش دهند تا
پخته کردد انکاه شیرهٔ قند یا نبات یا شکرسفید یاعسل سفید اندك رقیق صاف نموده هرکدام که خواهند داخل کرده جوش دهند
تا بقوام آید پس فرود آورده سرد کرده درموتبان چیني یا شیشه نکاهدارند * مربای زنجبیل نوعدیکرجهت تقویت باه ولذیذه
ومثانه وهضم طعام ومعدهٔ بارد وتب بلغمي وسوداوي وسرد مزاجان رانافع بود ومدر بول است * صنعت آن زنجبیل تازه راخانه
هازده بیست روز درآب بخیسانند واکرزنجبیل تازه نباشد زنجبیل خشك انچه خواهند درزیر ریك کنند وبیست روز
بکذارند وهرروزآب بالای ریك بریزند پس برآورند وبشویند وخارهازده درآب صاف بجوشانند وباشکرصاف ویا عسل مصفی
بجوشانند تا بقوام مرباآید * مربای زنجبیل مرکب که اسهل وبهترین انواع ومعمول اهل هند است کرده ومثانه راقوت دهد
باه رازیاده کند وقوت مجامعت بخشد ومعدهٔ سرد رامفید ومقوي هاضمه ومجفف رطوبات است * صنعت آن بکیرند زنجبیل
تركه آنرا بهندي ادرك نامند پوست آنرا جدا کرده بی ریشهٔ آنراقطعه قطعه نموده قطعهای بزرك درآب صافي ریزند وبیست
ویکروز درهرما ودرکرما کمتر بکذارند بعد ازان ازآب بیرون آورده آب شیرین برسرآن ریزند آن مقدارکه آنرا بپوشاند ودیك
هنکي بجوشانند باتش ملایم پس بیرون آورده عسل مصفی برسرآن ریزند وبجوشانند تاعسل جذب کند ودرهریك سیر
زنجبیل دودرم ازین ادویه داخل نمایند دارچیني قرنفل الطیب قرنفل دانهٔ هیل جوزبوا مصطکي ازهریك ده مثقال مشك خالص
نیم مثقال زعفران یك مثقال بدستور مقرر مرباسازند ودرظروف چیني نکاه دارند وبعد ازچهل روز استعمال نمایند واکر
ادویه راجوکوب نموده درکیسهٔ باریکی کرده دروقت طبخ باعسل دران اندازند ولحه بلحه کیسه رابمالند ازپشت آنچه بهتر
است وبجای عسل نبات یا شکرسفید نیز خوب است

* باب الزاء المعجمة مع الواو * زوفای یابس کیاهی است مقروش
برروی زمین وبرکش شبیه ببرك صعتر بستاني ومرزنجوش باعطریت وشاخهای اوپرکره برهرکره کلی مائل بزردي وبعد
تخم وتلخ مزه درد وم کرم ودرآخرآن خشك وکوهي آن قویتر ازبستاني وملطف ومسهل بلغم ومخرج ریاح غلیظه وکرم معده
خون جامد ومحلل اورام وجهت سوءهٔ مزمن وربو ورم شش ونزله وعسر نفس ودرد سینه ومعده وجکر وقولنج وکزیدن جانوران
وفالج وداء الثعلب وداء الحیه وسعج وباعسل جهت رفع تکون کرم معده وطبیخ آن باسکنجبین مسهل خلط غلیظ وباقرد مانا وایرسا
اسهال آن قویتر وجهت نیکوئي رنك رخسار وبا شراب جهت استسقا وبا طبیخ انجیر جهت خناق امتلائي وضمادش باآب جهت

ورم حار و باشراب جهت بارد و رفع خون مرده که در پلک چشم باشد و جهت نزول اب و بابوره و انجیر جهت ورم سپرز و بخار
مطبوخ آن جهت ریاح کوش و مضمضهٔ آن که در سرکه پخته باشند جهت درد دندان نافع و مضر جگر و مصلحش صمغ عربی و الله
ترش و قدر شربتش در مطبوخ پنجدرم و بدلش صعتر است * جوارش زوفای یابس منقول از قرابادین افندی صالح چلبی
حکیم باشی ابراهیم سلطان قیصر روم که مشار الیه از طب کیمیائی براکلسوس انتخاب نموده نافع است جهت نزلات و تنقیهٔ دماغ
و معده و جهت سرفه و هاضمه * صنعت آن زوفای خشک حاشا بیخ بنفشه فلفل از هریک سی درم پودنه صعتر فارسی زیرهٔ کرمانی سداب
از هریک بیست درم انجیر زرد کثیرا اصل السوس خرمای هیرونی منقی از نوی و پوست مویز منقی رازیانه از هریک ده درم زنجبیل
انیسون کرویا دوقو از هریک دو درم کوفته بیخته با شکر سفید بقدر کفایت بقوام آورده بدستور مقرر ترتیب نمایند * فصل در ذکر
اشربهٔ زوفائی * شراب زوفا بنسخهٔ شیخ داود نافع از برای اوجاع صدر و سعال مزمن و نزلات و عسر نفس و صلابت معده و تفتیت سدها
* صنعت آن مویز سرخ دانه بیرون کرده سی درم عناب سپستان انجیر زرد خشک اصل السوس ایرسا از هریک بیست درم بیخ
رازیانه بیخ کرفس پرسیاوشان زوفای خشک از هریک ده درم بهدانه انیسون رازیانه از هریک پنجدرم جو مقشر مغز تخم خیار
بادرنگ مغز تخم کدو مغز تخم خربزه مغز فستق مغز حب الصنوبر سنبل الطیب اذخر مکی مغز تخم خطمی سفید تخم کتان از هریک سه درم
نیم کوفته با آب بجوشانند و بپالایند و با چهار رطل شکر صافی بقوام آورند و بعضی گفته اند که لبوب را صواب آن است که نرم کوبیده
و بعد از آنکه شراب را بقوام آورده باشند در آن حل کنند و اگر لبوب را شیره کشیده در آخر داخل کنند بهتر است * شراب زوفا
حار نافع از برای صدر بارد و زکام و نزلات و سعال بارد و ضیق النفس و ربو * صنعت آن به نسخهٔ سید اسمعیل انجیر خشک
زرد پانزده عدد مویز منقی از دانه بیست عدد حلبه تخم کرفس رازیانه سر بنفشه پرسیاوشان زوفای یابس از هریک پنجدرم
اصل السوس ده درم جوشانیده بپالایند و هر صبح چهل درم آن را با دو مثقال معجون زوفا بدهند و بعضی درین شراب سه
درم زراوند مدحرج و پنجدرم فراسیون می افزایند و در نسخهٔ قلانسی مویز منقی پانزده درم است و باقی موافق نسخهٔ
اصل سید اسمعیل است و گفته که مجموع ادویه را در دو من آب بجوشانند تا بثلث برسد پس بپالایند و سرد کرده در شیشه
نگاه دارند و هر روز سه اوقیهٔ آن را بیاشامند * شراب زوفا دیگر که سید اسمعیل در ذخیره در سعال بارد ساذج آورده * صنعت آن
انجیر زرد خشک پانزده عدد مویز منقی بیست دانه اصل السوس ده درم پرسیاوشان پنجدرم زوفای یابس سه درم ایرسا ده
درم جوشانیده صاف نموده سه اوقیهٔ آن را با مثرودیطوس یا سنجرنیا بدهند * شراب زوفا بخط میرزا معز الدین موسوی
* صنعت آن عناب سی دانه سپستان شصت دانه مویز منقی بیست مثقال انجیر زرد دوازده دانه گل بنفشه دو مثقال و در
دانگ پرسیاوشان چهار مثقال و پنجدانگ تخم خطمی تخم خبازی از هریک سه مثقال و چهار دانگ اصل السوس مقشر چهار
مثقال و پنجدانگ زوفای خشک چهار مثقال و پنجدانگ تخم خشخاش سفید چهار مثقال معز الدین اجزای این نسخه را از
خط پدر خود میرزا محمد رضا موسوی نقل کرده و معزی الیه نوشته که کمترین در شربت زوفا متعارف تصرف نموده و بحسب
تجربه مفید آمد * شراب زوفا دیگر به نسخهٔ سید اسمعیل که در سعال مادی وقتیکه حار باشد مادهٔ آن و غلیظ باشد مستعمل است
* صنعت آن عناب بیست دانه سپستان پنجاه دانه مویز منقی ده درم انجیر زرد خشک ده دانه اصل السوس ده درم جو مقشر یک
مشت تخم خشخاش سفید هفت درم تخم خطمی کثیرا بهدانه از هریک پنجدرم در دو من آب بپزند تا نصف بماند پس بپالایند
و سرد کرده در شیشهٔ کنند و هر صبح مقدار چهل درم آن را با پنجدرم خمیرهٔ بنفشه اصل بدهند و اگر سه درم روغن بنفشه اضافه

کنند بهتر است * شراب زوفا منقول از قرابادین برادر زن حکیم اشرف قمی * صنعت آن عناب خراسانی بزرگ دانه سی
عدد سپستان پنجاه عدد انجیر زرد بیست مثقال گل بنفشه فراسیون از هریک چهار مثقال پرسیاوشان اصل السوس زوفای
خشک از هریک هفت مثقال تخم خطمی تخم خبازی از هریک پنج مثقال جوشانیده صافی نموده با شکر سفید مقدار یکمن بدستور
معمول بقوام آورند شربتی یک اوقیه و در بعضی نسخه‌ها مویز بیدانه بیست درم اسقیل مشوی زراوند مدحرج مصطکی از
هریک دو درم داخل است * شراب زوفا دیگر نافع است از برای سرفهٔ کهنه و بلغم و تنگی نفس و ربو * صنعت آن بسباسه چهار
مثقال عناب سی عدد گل نیلوفر چهار درم سپستان مویز منقی از هریک پنجاه عدد انجیر زرد بیست عدد گاوزبان تخم خطمی
از هریک پنجاه مثقال سر بنفشه چهار مثقال پرسیاوشان هفت مثقال تخم خیارین پنج درم اصل السوس پنج درم زوفای خشک
ده درم بدستور جوشانیده صافی نموده با قند سفید شربت سازند شربتی یک اوقیه * شراب زوفا به نسخهٔ حکیم محمد رضا
* صنعت آن انجیر زرد چهل دانه مویز منقی یکصد دانه گل بنفشه هفت درم و دو ثلث درمی پرسیاوشان دوازده درم تخم
خطمی سفید ده درم زوفای خشک چهار درم مجموع را در سه رطل آب بخیسانند پس بجوشانند تا بنصف رسد صافی نموده
یکمن قند سفید داخل کرده بقوام آورند شربتی یک اوقیه * شراب زوفا به نسخهٔ حکیم صالح خان مرحوم * صنعت آن زوفای
خشک سی درم ایرسا بیست و چهار درم گل بنفشه پرسیاوشان از هریک سی درم عناب یکصد دانه سپستان دو صد دانه
اصل السوس خراشیده دوازده درم انجیر زرد سی دانه گل خطمی سفید دوازده درم تخم خطمی پانزده درم تخم
کتان سی درم مویز منقی دو صد عدد پوست خشخاش دوازده عدد آنچه لائق کوبیدن باشد نیم کوفته یک شب در
پانزده رطل آب بخیسانند و صبحش بجوشانند تا به نصف رسد ترنجبین خطائی یک رطل نبات سفید چهار من طبی
داخل کرده بجوشانند و کف آن را بگیرند و صافی نموده باز در دیگ کرده بجوشانند تا بقوام آید شربتی چهار مثقال
* شراب زوفا دیگر تنگی نفس و سرفهٔ کهنه را سود دارد و اخلاط غلیظه و رطوبت سینه و شش رفع سازد و طبع را نرم دارد
* صنعت آن عناب جرجانی مویز بیدانه از هریک بیست دانه سپستان سی دانه تخم خطمی خبازی ایرسا فراسیون زراوند
گرد از هریک سه درم اصل السوس تراشیده بیخ بادیان پوست بیخ کرفس از هریک پنج درم کبر حاشا زوفا از هریک چهار
درم انجیر پانزده درم بنفشه سه درم پرسیاوشان هفت درم بدستور معروف در دو من آب خیسانیده و جوشانیده تا یکمن
بماند پس مالیده صاف نموده یکمن قند اضافه نمایند و بقوام آورند شربتی از پنج درم تا ده درم همراه آب گرم بیاشامند
* شراب زوفا سرفهٔ گرم را سود دارد و طبع را نرم سازد * صنعت آن زوفای خشک پانزده درم عناب بیست دانه سپستان
پنجاه دانه انجیر سفید ده دانه اصل السوس مویز بیدانه از هریک ده درم کثیرا تخم خطمی بهدانه از هریک پنج درم
تخم خشخاش هفت درم جو یک کف مجموع را در دو من آب بجوشانند تا نصف بماند صاف نمایند و با دو رطل قند بقوام
آورند شربتی دو درم با آب گرم بنوشند * شراب زوفا دیگر تنگی نفس را سود دارد * صنعت آن زوفای خشک پانزده
درم انجیر سفید خرمای بیدانه از هریک پانزده دانه بیخ سوسن صحرائی ده درم حلبه پنج درم پرسیاوشان هفت درم
بیخ کرفس پنج درم بیخ رازیانه تخم انجره رازیانه فراسیون از هریک پنج درم مجموع را در چهار رطل آب بجوشانند تا نصف
بماند صاف کنند و بقوام آورند * شراب زوفا به نسخهٔ محمد امین * صنعت آن عناب استه بیرون کرده پانزده توله انجیر زرد
ربع یکسیر شاه جهانی گل بنفشه شش توله و نیم پرسیاوشان دوازده توله تخم خطمی سفید تخم خبازی اصل السوس زوفای خشک

ازهريك پنجدرم اجزارا درهشت سيرشاهٔ جهاني آب بخيسانند وروز ديگر بجوشانند تا بنصف رسد صافي نموده مقدار چهل
سيرونيم قند سفيد داخل كردهٔ بقوام آورند شربتي ازسه مثقال تا چهار مثقال * شراب زوفا ديگر منقول ازخط غفران پناه ميرزا
علي نقي حكيم باشي كه مشاراليه ازشرح سديدي نقل كرده اند قلمي نموده كه مجرب است ازبراي ربو وضيق النفس وامراض صدر
بلغمي * صنعت آن رازيانه تخم كرفس ازهريك پنجدرم زوفاي يابس هفت درم انجير زرد بيست دانه مويزاسته بيرون اورده سه
درم حلبه چهاردرم تخم خطمي اصل السوس بيخ سوسن آسمانگوني ازهريك سه درم پرسيا وشان هفتدرم عناب بيست عدد سپستان
بيست عدد فراسيون سه درم جوشانيده صافي نموده شكرسفيد دورطل جلنجبين يكرطل داخل كرده قدري بجوشانند وبمالند
صافي نموده بقوام آورند شربتي ازده درم تا پانزده درم با يكدرم روغن بادام تلخ وگاهي ازين شراب كم كرده ميشود بعسر
ادويه وزياده كرده ميشود مثل گل نيلوفر وتخم خشخاش نزد حرارت مزاج درين حالت بايد كه بكردانند بدل جلنجبين
ترنجبين يا خميرهٔ بنفشه * لعوق زوفا تنكي نفس وسرفهٔ كهنه وربو را نافع باشد واخلاط غليظهٔ لزجه را ازسينه وشش
پاك كند * صنعت آن زوفاي خشك بيخ سوسن صحرائي ازهريك بيست درم بيخ سوسن رانيم كوب نموده با زوفا دسته رطل
آب يك شب خيسانيده بجوشانند وبمالند وصاف كنند وبا يكرطل قند بقوام آورند * مطبوخ زوفا نه جهت ربو وضيق
النفس وسرفه نافع است * صنعت آن عناب ده دانه سپستان بيست دانه مويز بيدانه پانزده دانه انجير زرد پانزده دانه
اصل السوس محكوك چهار مثقال پرسيا وشان سه مثقال تخم خطمي تخم خبازي زوفاي خشك بيخ سوسن حلبه ازهريك
دو مثقال درچهار رطل آب بجوشانند تا بربع رسد پس صاف نموده هرروزي مثقال اورا با بنفشه مربا يالعوق خشخاش يا معجون
منقي باضافهٔ روغن بادام بنوشند * معجون زوفا جهت نضج مواد محتبسه درسينه مجرب تاليف ميرمحمد زمان * صنعت آن زوفاي
خشك پرسيا وشان ازهريك ده مثقال قردمانا فلفل ازهريك يك مثقال مغزبادام تلخ زراوند مدحرج تخم انجره ازهريك پنج
مثقال عسل سه وزن ادويه بسرشند وهرروز دومثقال آن را با اين مطبوخ بنوشند * صنعت آن انجير زرد ده عدد
هندي مويز بيدانه ازهريك ده مثقال حلبه تخم كرفس رازيانه پرسيا وشان اصل السوس زوفاي خشك فراسيون ازهريك پنج
مثقال درچهار رطل آب بجوشانند تا بربع رسد پس صاف نموده سه حصه نمايند وهرروز يك حصه را با دو مثقال سعجون
مذكور بخورند وچون مطبوخ اخر شود بهمين دستور با ترتيب دهند وهرماه دوروز متعاقب يكديگر قي نمايند باين دواء
* صنعت آن اصل السوس خردل سرخ تخم تره تخم شبت ازهريك سه مثقال جوشانيده صاف كرده با سلنجبين عسلي
بنوشند دروقتيكه معده خالي نباشد * معجون زوفا ديگر * صنعت آن ره السوس پرسيا وشان زوفا ازهريك ده درم
قردمانا فلفل سياه ازهريك سه درم مغزبادام تلخ مقشر زراوند مدحرج كرسنه ازهريك پنجدرم كوفته پخته با سه وزن ادويه
عسل مصفي بقوام آورده على الرسم بسرشند * معجون زوفا ديگر كه ضيق النفس وربو وسرفه را سودمند بود * صنعت آن
زوفاي خشك ره السوس پرسيا وشان ازهريك ده درم مغزبادام تلخ مغزچلغوزه ازهريك پنجدرم حلبه صمغ عربي
انجره ازهريك سه درم زراوند كرده ودرم اجزارا كوفته پخته با عسل سرشته معجون سازند شربتي دودرم با آب سر

---

* باب الزاء مع الياء المثناة التحتانية * * زيرباج ازاغذيهٔ ملطف اصحا ومسكن مرهٔ صفرا وحدت اخلاط ومسر
ومقطع بلغم ومفتح سدده وموافق صاحبان جگرحار وتپهاي نائبه وشطر الغب ومضر امزجهٔ بارده است * صنعت آن
بنسخهٔ صاحب شفاء الاسقام بگيرند گوشت فربه جوان مقداريكرطل وريزه كنند واگر مرغ باشد يا طيور ديگر كه مناسب

باشد ازبند ها جدا کرده بادارچيني و نخود مقشر وروغن کنجد بجوشانند تا پخته گردد پس نيم رطل سرکه و ربع رطل
جلاب با شکر سفيد ويك اوقيه بادام مقشر در گلاب شيره کرفته وآب برک کشنيز خشك وعود وسداب يکدرم وقليلی زعفران
سوده داخل کرده تناول نمايند * زيرباج به نسخهٔ ملا نغيس شارح اسباب وعلامات * صنعت آن بکيرند پيازراء حلقه
نموده دروروغن بادام اندك بريان نمايند وباکشنيز تازه وآب طبخ دهند تا پخته گردد پس اندکی سرکه وشلم سفيد
وقليلی مري داخل نمايند وبه کشنيرخشك واندکی زيرهٔ کرمانی خوشبو نموده تناول نمايند ودرنسخهٔ ديکر کرويا نيز داخل
است وکفته که نمك نبايد داخل نمود وذکر باروغن بريان نمودن درنسخهٔ اصل نيست وبريان نمودن آن منافي نيست
ودرنسخهٔ شفاء الاسقام اکر بجای روغن کنجد روغن بادام ياکاو تازه کنند شايد بد نباشد * زيرباج به نسخهٔ ديکر منقول
ازکثير الفوائد دراغذيه * صنعت آن بکيرند لوشت راوريزه ريزه نمايند ودرديك کنند وآب بران ريزند تا اينکه ان
بپوشد پس دارچيني و نخود مقشر واندکی نمك داخل کرده طبخ نمايند وکف آن را بکيرند تا پخته کردد پس روغن
کنجد تازه وخل خمر بقدر کفايت با ربع وزن سرکه شکر سفيد وشيرهٔ بادام مقشر وکلاب و لشنيز خشك وفلفل ومصطکی
وزعفران سوده بران بپاشند وبرهم زده ودوجوش داده فرود آورند وبادام را مقشر کرده وريشها بريده بران
بپاشند وتناول نمايند واکر بجای روغن کنجد روغن بادام يا روغن کاو تازه نمايند بهتر است واکر ازمرغ ياصيود
ديکر ترتيب دهند بدستور مسطور را زمفصلها جدا نمايند * زيبق بکسر زای معجمه وسکون ياء مثناة تحتانيه وفتح باء
موحده وقاف بفارسي سيماب و جيوت وبه هندي پارهٔ وبفرنکي ملواسون نامند ازجملهٔ فلزات معدنيه است شبيه به
نقرهٔ کداخته متحرک واکثر ازبلاد چين می آورند ومعدن آن آنجا است وآن معدن مانند چاهيست عميق وطريقه
اخذ آن انچه ازمعتبرين ثقه که اکثر بدان دست تردد داشتند شنيده شده آن است که شخص جوانی سرخ و سفيد
رنك خواه زن خواه مرد ليکن اکر مرد است امرد بي ريش يا ريش را بالکل تراشيده براسپ بسيار جلد چابلی سوار شده با
لباسها وزيورهای طلائي بسيار براق برخود واسپ خود می آرايد که جائی خالي نباشد واطراف ان چاه را جا بجا خصوصا
بطرفی که آن جوان ميکريزد خندقها وکودالها ميکنند وراهی ازبرای آمد وشد آن جوان ميکذارند بطريق انحراف وپيچ
پيچ وآن جوان دروقت ظهر که آفتاب درروسط السما باشد وشعاع افتاب درچاه افتاده باشد سواره برسرچاه می آيد وهمان
قسم سواره خم شده درچاه می نکرد سيماب به سبب تعشقي که باطلا دارد ومائل وجاذب آن است ازقعرچاه بجوش درمی آيد
وآنا فآنا بلند ميشود ومیل بسوی ان جوان واسپ او می نمايد به سبب لباسها وزيورهای طلائي وآن جوان انقدر اصبر
مينمايد که مقدار دو سه ذرع ازرسيدن برسرچاه بماند پس چون سيماب ازچاه برآمده درپی آن می دود وبايد که آن جوان
بزودي درود که سيماب باو نرسد والا اورا هلاك ميسازد وچون اورا نيافت باز ميکردد بسوی چاه ومعدن خود حفرکودالها
وخندقها برای آن است که دروقت بالا آمدن آن ازچاه ودرپی آن جوان رفتن ودروقت برکشتن درانها ريخته جمع نرود پس
اشخاص ديکر بی لباس وزيور طلا رفته سيمابهای مجتمع را درظرفهای چوبي کرده سرآنها را مستحکم بسته باطراف می برند وبه
شنيده شده وليکن بران اعتمادی چندان نيست که درشهر نارد رخمها کوشت ماهي کنده شده وسائر لحوم کنديده ديکر حصوصا
کوشت سك پرکرده سرآنها را محکم بسته درزيرزمين دفن مينمايند وبميعادی معين که نزدخود مقرر دارند پس ان وقت برمی
آورند وسرآن را بازنموده دران سيماب ميبابند واکراز ميعاد مقرر معين بکذرد وفراموش کنند وبرنياورند بعد از آنکه برآورند

خالي مييابند ونيز شنيده شده كه درمعدن طلق تكون مييابد وازميان ورقها وتخته هاى بسيار ضخيم آن نيز مييابند وليكن
چيز بسيار كمى واز خواص آنست كه فلزات ديكر راهمه فاني ومضمحل ميسازد ولهذا آنرا درشيشه وظرف چوبي اكثر نكاه ميدارند
وازچين درظرفهاى چوبي كه باصطلاح فرنك پيپ مينامند مى آورند دردوم سرد ودرسوم تركفته اند وبعضى كرم وتر دانسته
اند باحدت وقبض واستنشاق دود آن مولد فالج وبطلان قوت سامعه وزردي رخسار وموجب فساد قوتهاى دماغي وكريزانندهٔ
هوام ومالیدن اندكى ازان بركف هردودست جهت رفع جرب وحكه ودانهاى آتشك مجرب دانسته اند وطلاى اندك ازان
كه بآب برك تانبول ويا آب بهنكره ويا آب دهان كه آنقدر بمالند كه سيماب كشته كردد يعني اجزاى آن ناپديد شود جهت رفع
سردي ورطوبت دماغ ومرضيكه دربنكاله مشهور باهوه است مجرب دانسته اند بدين قسم كه درآخر هرماه درتحت الشعاع بر
تارك سر تيغهاى بسيار سبك خفي زده سه چهار نهايت تاهفت عدد وازسيماب محلول بآب برك مسطور بدانجا بمالند تامذكى
كه منجذب وخشك كردد وچون زيبق را كشته بريسمانى ماليده بركردن بندند مانع تكون قمل كردد وضماد غير مقتول آن نيز
جهت خشك كردن دانهٔ آتشك وقروح مجرب است وخاك زيبق كه درظرف آن بهم ميرسد درجميع آثار مثل مقتول آن است
ودرسميت مانند آن وطلاى كشتهٔ آن باتخم خربزه وبادام تلخ جهت جرب وحكه ورفع جميع آثار وآكله وسعفهٔ رطبه وقروح ساعيه
وسائله ودفع قمل وباكندر وراتيانج وموم وروغن زيتون جهت دانهاى آتشك از مجربات است وبدستور دود آن همين اثر
دارد بشرطيكه بكوش وبيني وحلق نرسد ودريكهفته سه بار بخور كنند وغذاى غيرلطيف ونمكدار نخورند وبعد ازتنقيهٔ بدن باشد
وآشاميدن غيرمقتول آن بى سميت وبسرعت ازامعا دفع ميكردد بامغص ودرد قوي وچون ازنا كشتهٔ آن درهرسالى چند روز
هرروز بقدر حبهٔ تايكدانك بنوشند وبتدريج زياده كنند وآب كوشت بعد ازان بنوشند باعث مغص نمى شود وجهت حفظ
صحت وتقويت باه وهاضمه وقوت بنيه بى عديل است وليكن اين هم خالي ازغائله ومضرتى نيست خصوص كرم مزاجان را
قدر شربت ازغيرمقتول آن تادودرهم وبدلش رصاص محلول است ومصعدان بسيار كرم وباحدت وازسموم قتاله ومحرق خلط
ومحلل قوت هاومقطع است وچون غيرمقتول او بانقرهٔ خالص حل كرده برمس بمالند وبآتش برند مس را مفضض كرداند

* دستور تصفيهٔ زيبق كه معمول اهل صناعت يعني كيميا است آن است كه زيبق را درظرف مسي بى قلعي صاف
بى چرك وكدورت كرده برآتش كذارند وبفاصلهٔ اندكى ظرف مسطح را پرآب بسيار سرد كرده بالاى آن بدارند
آنچه زيبق خالص صافي است صعود كرده برسطح زيرين آن ظرف پرآب سرد مجتمع ميكردد آن را جمع نموده بكار برند
واما بطريق متعارف اين است كه زيبق را درهاون سنك يا درظرف شيشه يا لعابدار بآب بيد انجير بسايند تا جرم
وسياهي آن زائل كردد پس باآب عنب الثعلب بدستور سحق نمايند ومرتبهٔ سوم باآب نقيع هليله بسايند بعد ازان
شسته هفتاد مثقال آن را باسي مثقال آب خالص درديك سنكي بآتش ملايم بجوشانند وهرچند آب به تحليل رود اندك
اندك آب تايكرطل نيز داخل نمايند تاتمام خشك كردد پس زيبق رابرداشته درشيشه نكاهدارند واين مسمى است
بابو الارواح باصطلاح اهل صناعت ومنقي است * بخور زيبق آتشك را خشك كند * صنعت آن زيبق دومثقال شنجرف
سه مثقال كندر شش مثقال اول زيبق رادربوتهٔ كنند وبرآتش نهند ومريض دامن بدان بدارد چنانكه بخاران اصلا
بيرون نرود وكريبان راتنك بندند كه بخار نيز بيرون نرود وبعد ازان شنجرف وكندر بريزند وسه مرتبه چنين كنند كه
خشك مى شود وديكر مجروح نشود * حب زيبق جهت انواع آتشك وقروح خبيثه نافع * صنعت آن مقل ازرق كثير اصمغ

عربي نشاسته ريوند چيني تربد مد بر غاريقون مصطكي خيار شنبر جاوشير قنه سكبينج انزروت از هريك پنج درم جند بيد ستر
سه درم زيبق مقتول محموده از هريك دو درم زعفران يك درم جمله را كوفته بيخته زيبق كشته را با يكديكر مخلوط نموده
حب ها سازند و قبل از دادن دوا سه روز پرهيز فرمايند از ميوها و حب ها و تا هفت روز بدهند بحسب مزاج و اين
حب مناسب است جهت انكه زيبق در ان كم است و ادويهٔ مسهله زود اخراج آن مى كند * حب زيبق ديكر جهت
خداوند باد آتشك و باد آن و خنازير و جراحات و قروح خبيثه * صنعت آن عاقرقرحا جند بيد ستر مصطكي كوكرد اصفر لند
زيبق اجزا مساوي كوكرد را با زيبق بكشند و دواها را كوفته بيخته با جزوى از آرد كندم و سركه و اندكى سنك سليمانى
داخل كنند و زيبق را بسركه بكشند و با سنك سليماني و كوكرد مخلوط ساخته سحق و صلايهٔ بليغ نمايند تا خوب كشته شود
و داخل آن كنند و دويست حب بسازند هر حبى بقدر نخودى و هر صباح پنج عدد و شب پنج عدد بخورند تا وقتيكه دهن
جوشش پيدا كند بعد از ان ترك كنند و كاه باشد كه از دويست عدد كمتر خورند كه دهن بجوشد بعد از ان بعلاج دهن
مشغول شوند بمثل آب كشنيز و آب ليمو و سماق و غرغره و مضمضه كنند و باعتقاد فقير بدادن اين دوا جرأت نمى توان
نمود خصوصا با سنك سليماني كه سمي عظيم است * حب زيبق مسمى بكوراجولي بري صاحب خلاصة التجارب نوشته كه
كه اين حب از مخترعات اهل هند است و حكيمى كه اين را تركيب كرده كوراجولي نام داشته و بري و بوا بلغت ايشان
حب را كويند و چون سخن ايشان اكثر و از كونه است لفظ بري را موخر داشته و اجزاى آن را بزبان خود بنظم اورده
بدين وجه * نظم * رس بس كندهك اور هرتار * ترپهلا تركتا تنكنكار * جيپال بهنكرا بندهون بري * چوسته وارون
كاهوهري * كهوراجولي بري رس زيبق را كويند و بس بچهناك را و كندهك كوكرد را كويند و اور يعني ديكر و هرتار
زرنيخ را كويند و ترپهلا يعني اطريفل صغير كه آن مجموع هليله و آمله و بليله است و تركتا داروى آس بود كه آن مجموع
فلفل و زنجبيل و زرد چوبه است تنكنكار يعني تنكار و جيپال دند است مذكور خواهد شد بهنكرا كياهي است هندي و بند
هون بري يعني ببندم حب چوست يعني شصت و چهار بعبارت و از كونه و روك يعني خلط كاهوهري يعني مى ميرد
* اجزاى تركيب آن بكيرند از مفرد هر دوا يك جزو الا بهنكرا كه عصارهٔ آن بايد آن مقدار باشد كه جمله ادويه بان
سرشته كردد پس سيماب را با هرتار و كندهك سحق و صلايه و تشويه كنند چندانكه تمام خاكستر شود انكاه بس را با تركتا
سحق و نخل كنند انكاه جيپال را پخته و ميان آن را پاك كرده بآنها سحق نمايند انكاه باقي اجزا را كوفته بيخته مجموع را با هم
سحق و نخل نيكو كنند پس بآب بهنكرا نيكو بسرشند و حب ها سازند هر يك مقدار نخودى ميانه و بوقت حاجت اصحا بر بالاى
طعام چرب و مرضى با هرچه مناسب باشد خورند و به تنهائى نيز توان خورد و حافظ صحت را با اين پرهيز چنان بايد كردن كه
با سيماب و زرنيخ مقرر شده و اكر خواهند اسهال كمتر كنند جيپال را كمتر كنند و اكر بهنكرا يافت نشود عوض آن آب برك
كرچك كنند و اين حب انواع آتشك كه آبلهٔ فرنك نامند و اكثر قروح و جروح خبيثه و امراض باردهٔ رطبهٔ مزمنه و حميات
عتيقه و جذام و برص را مفيد است بشرط استعمال بدستور لائق والله اعلم * دواء الزيبق منقول از حكماى فرنك جهت
اتشك و قروح و جروح خبيثه * صنعت آن غاريقون انيسون رومي زراوند مدحرج زعفران جند بيد ستر سورنجان خولنجان
ريوند چيني مرمكي عاقرقرحا كندر ورق سداب صعتر بورهٔ ارمني برك حنا محموده از هريك سه درم جاوشير بارزد انزروت
فرفيون زراوند طويل زيبق زرنب از هريك دو درم قنطوريون دقيق يك درم مغز پسته مغز بادام كشمش سبز از هريك پنج درم

ادویه را جدا جدا بکوبند و نخل کنند و بوزن ادویه عسل مصفی بعرشند شربتی نیم مثقال غدا پلا و چرب و عمده درین حب
کشتن زیبق است باید که خوب کشته شود * دوای آبلهٔ فرنك از مخترعات حکمای فرنك و مجربات ایشان منقول از خلاصة
التجارب * صنعت آن بگیرند زیبق خالص مصطکي تربد از هریك سي درم کنند رمرداسنك توتیای هندي اسفیداج ارزیز
صمغ آلوا زهریك بیست درم زاج سفید پوست نارنج شوره نوشادر صمغ هر واز هریك ده درم حنا پنجاه درم زیبق را بحنا خا
کنند و اجزای دیگر جمله را کوفته پخته بآن نیکو خلط کرده بروغن گل و روغن پیه خوک و روغن زیت و روغن دنبه
بعرشند بقوام قیروطي چنانکه زیبق زنده نشود و بکار دارند * دوای دیگر از مجربات اهل عراق و خراسان و آذربایجان
منقول از خلاصة التجارب * صنعت آن بگیرند سیماب چهل درم مصطکي سي درم کنند ربیست درم مرداسنك ده درم حنا پنجاه
درم صمغ هر و پنجدرم صمغ عربي پانزده درم جمله را بهمان دستور در روغنهای مسطور بعرشند و نگاهدارند و عند الحاجت بکار
برند و صاحب خلاصة التجارب نوشته که من بجای روغن دنبه روغن مغز زرد آلوی تلخ کردم بمراتب انفع یافتم و کامی جهت
ریشهای خبیث زنگار یا توتیای هندي یا هر دو بعضی اضافه مي نمایند * دواء الزیبق که آتشك را سود دارد * صنعت ان زیبق
مقتول هشت مثقال حنا الا دن مصطکي مورنجان از هریك دو درم تربد سفید بیخ بنفشه از هریك سه درم روغن گل ده در
روغن زیت پانزده درم آب لیمو پنج مثقال پیه بزهي درم و اگر جراحت کهنه باشد توتیای هندي سفید آب مرداسنك از هریك
دو درم زنگار نیم درم اضافه نمایند و بطریق مرهم ترتیب نموده بدستور متعارف شب بمالند * دهن الزیبق جهت جرب رصه
و آتشك و قروح عتیقه نافع * صنعت آن بگیرند دو تولة زیبق را و در پارچهٔ بسته در دیگی که دران چهار آثار هندي شیر تازه
دوشیده باشند معلق بیاویزند و مرآن را بسته در زیر آن آتش ملایم نمایند تا شیر منجمد مثل چربه شود و یا بسیار غلیظ گردد
پس فرود آورده بکار برند و اگر بجای شیر آب نارجیل تازه کنند نیز خوب است و اگر نباشد روغن نارجیل تازه یک آثار
کنند و مه چهار آثار آب دران ریخته بجوشانند تا آب برود و روغن بماند و نسخ دهن الراحت در ادهان ذکر یافت * وضماد
زیبق در اضمده خواهد آمد * فصل در ذکر نسخ طلای زیبقي * طلای زیبق نافع جهت آتشك و قروح خبیثه * صنعت آن
کنند رمصطکي زیبق از هریك ده درم پیه بزبقدر کفایت درهم نیکو سرشته طلا نمایند * طلای دیگر که همین نفع دارد * صنعت آن
زیبق یکدرم فرفیون انزروت بارزد جاوشیر کنند رمصطکي کثیرا موصاف از هریك پنجدرم پیه بزپیه خوک با لمناصفه بقدر
کفایت * طلای دیگر که همین خاصیت دارد * صنعت آن زنجار مه درم برگ حنا دو درم بورهٔ ارمني مه درم بادام تلخ سه درم
یکدرم زیبق مه درم روغن گل سرخ سي درم * طلای دیگر مورنجان مصري عروق خطمي صندل سفید موصافي مقل ازرق
از هریك دو درم حنا پنجدرم زیبق یکدرم روغن زیت روغن گل روغن قسط روغن مازوی سبز از هریك ده درم * طلای دیگر
صنعت آن زیبق یکدرم فرفیون انزروت بارزد جاوشیر کنند رمصطلي مقل ازرق از هریك سه درم موصافي میعهٔ سائله توتیای
کرماني مرداسنك مغسول مورنجان مصري از هریك دو درم روغن گل سرخ روغن زیت و روغن قسط از هریك ده درم پیه کودنه
بزبقدر کفایت * طلای دیگر زیبق یکدرم جاوشیر سه درم موصافي مقل ازرق از هریک ده درم حنا پنجدرم مصطلي سه درم
مورنجان مصري یکدرم روغن گل ده درم پیه کردهٔ بزبقدر کفایت * طلای دیگر زیبق آب لیمو صابون از هریك هشت مثقال
انزروت یك مثقال صبر سقوطري مرداسنك از هریك پنج مثقال زاج محرق ماده فروین خطائي از هریك سه مثقال لنك و یك
مثقال مصطکی شش مثقال جند بیدستر مه مثقال روغن فرفیون ده مثقال پیه کردهٔ بز چهل مثقال زیبق را بصابون و اد

لیمو بکشند و ادویه را نرم بکوبند و ممزوج سازند و در هاون بسایند تا سفید گردد * طلای دیگر جهت باد این مرض
* صنعت آن اصل السوس مرداسنگ از هریک یکدرم زیبق یک مثقال روغن زیت پنج مثقال و نیم * طلای دیگر که مجرب
به تجربه رسیده و در جمیع امراض کثیر النفع است و عظیم الفوائد * صنعت آن جدوار خطائی دو مثقال کندر مصطکی
هریک دو مثقال صابون یک اوقیه و نیم آب برگ حنا سه مثقال آب لیمو بقدر حاجت سورنجان قسط مغاث بغدادی زراوند
مدحرج و طویل حب الغار مرصافی مقل سکبینج جاوشیر زرنباد از هریک دو مثقال زیبق چهار مثقال عاقرقرحا دو مثقال روغن
خیری روغن بابونه از هریک یک مثقال روغن سوسن پنج مثقال روغن زیت کهنه پانزده مثقال روغن گل سرخ ده مثقال مو
زرد یک مثقال پیه گردهٔ بز بیست مثقال روغنها را با موم بگدازند و بیخها را بگلاب بسایند و صمغها را با سرکه حل کنند و زیبق را
با پیه بکشند و مجموع را ترکیب کنند و سعی در کشتن زیبق بیشتر نمایند و در وقتیکه داخل کنند باید که سرد شده باشد
و در هاون نیک بسایند بعد از آن چند روز بگذارند که مزاج تمام یابد بعد از آن سه حصه کنند و هر حصه را که میمالند
از میان دو ابرو ابتدا کنند و تا پس گردن مقدار چهار انگشت پهنا بمالند و تمام مهرهای پشت را بمالند و سر و دوش
و مرفق و رسغ و بندهای انگشت را بمالند و ورک و زانو و مفصل قدم را بمالند و از ترقوه یعنی چنبر گردن و استخوان
قس تا سر معده چرب کنند و میان ناف نیز چرب نمایند و بر قلب و دماغ و بیضتین نمالند که بد است و رخت پنبه دار بپوشند
و از طعامها مثل ماش مقشر و برنج و دارچینی و اسفاناخ بخورند و از میوهای سرد و ترشیها و لبنیات و شوربیها احتراز نمایند
و نبات و عرق گاوزبان و گلاب و تخم شربتی بنوشند و پارچهٔ نقره در دهان نگاه دارند و بسرکه و گلاب و آب کشنیز
مضمضه کنند و تا سه روز تحمل کنند که اگر عرق بسیار آمد و دانها تمام ریخته شد و درد پا بالکلیه بر طرف شد سه روز
دیگر تحمل کنند و بعد از آن بحمام روند و اگر نه باقی روغن را بمالند و بعد از سه روز بحمام روند و بدن را با آب
بنفشه و خطمی و سبوس بشویند بعد از آنکه بصابون شسته باشند و این طلا مرض را بالکلیه زائل میکند هر چند کهنه شده باشد
و اگر بسیار قوی باشد و مدتی مدید گذشته باشد شاید بتکرار طلا حاجت افتد و اگر مکرر کنند چنان کنند که میان
دو طلا فاصله زیاده از یکماه نگردد و اگر جائی از اعضا درد کند از این مرهم بمالند زود بر طرف شود و اگر مرض بسیار قوی
باشد مقدارش را زیاده میتوان کرد تا شش مثقال رسانند و طلا را نزد اعضای رئیسه نباید برد * طلای دیگر مجرب
* صنعت آن کندر شش مثقال مصطکی صبر سیاه حلبه اقلیمیا شوره از هریک سه مثقال حنا ده مثقال زیبق بیست مثقال
زنگار ده مثقال روغن نفط روغن گاو از هر دو چهار سیر علی الرسم مرهم سازند * طلای دیگر * صنعت آن مامیران چینی دو درم
مومیائی معدنی میعهٔ سائله از هریک سه درم کندر دو درم توتیای کرمانی ورق حنا از هریک پنج درم زیبق هفت و نیم درم
پیه بز سیاه دو درم بیخ بنفشه پوست نارنج از هریک دو درم روغن گل سرخ بیست و یکدرم مغز قلم گاو روغن زیت از هریک دو درم
موم کافوری یکدرم آب لیمو بقدر کفاف * طلای دیگر که جرب را بسیار نافع و مجرب است * صنعت آن کندش اصل الحلبه عروق
درخت انار عروق عنب الثعلب عروق حماض بری هلیلهٔ سوخته تخم رساس برگ خرزهره زیبق مقتول زیره یا خاکستر زیره
یا خاکستر جو با روغن اقلیمیای فضی میعهٔ یابسه نوشادر حلبه عاقرقرحا بیخ انجدان هر دو را سوخته ادویه کوفته بیخته با زیبق
مقتول یکجا کرده با قطران سرشته در ظرفی بلند عمق دار کنند و طبقی از سفال بر سر آن نهند و یکشب تمام در تنور گرم بگذارند
و صباح بر آورند و بگذارند تا سرد شود پس ادویه را بیرون آورند اگر مانند زغال شده باشد بهتر و الا تکرار عمل نمایند پس

سحق نموده با ربع آن نمك بيا ميزند ومجموع را بروغن كل چرب كنند و بريك عضو طلا نمايند وبكذارند تا خشك شود پس بـ
عضو ديكر وهمچنين تا تمام شود وهر چند صبر كنند ويكبار بمالند بهتر است وچند نسخهٔ ديكر در اطليه مذكور خواهد شد انشاء
الله تع * عقد زيبق جهت امساك وتقويت باه قوي الاثر است * صنعت آن بكيرند مقدار هشت مثقال زيبق را وبا قدر
سركهٔ كهنه كه در هاون آهني خوب بمالند كه مضمحل شود پس سه مثقال نمك هندي كوفته دران داخل نمايند وخوب بمالند
انكاه درظرف آهني كه از سركهٔ انكوري خوب تند پركرده باشند ريخته بر آتش كذارند وسه مثقال روسختج صلايه كرده اندك اندك
بخورد سيماب دهند وبدستهٔ آهن درهم بسايند تا بسته شود پس از آتش فروكيرند وبآب سرد بشويند تا چرك او زائل شود
از پارچهٔ سفيد مثقابي محكم بيفشرند آنكاه كلوله سازند ودر وسط آن سوراخي كنند وريسماني ازان سوراخ بكذرانند ويكشب
درميان آب ليمو بكذارند تا محكم شود ومتحجر كردد پس آنرا درميان روغن تاتوره كه بهندي دهتوره نامند بجوشانند وتا يك
سال كاهي درميان شير وكاهي درميان روغن وكاهي درديك طعام وكاهي درميان آب برك كياهي از كياهاي مناسبه بيندازند
وهميشه دردست ميماليده باشند چندانكه متجلي وهمچون آينه كردد وشفاف نمايد ومطلق كدورت در جسم آن نماند آنكاه
بجهت امساك مني است هنكام مقاربت در دهن نكاه دارند بي مثل است * قيروطي زيبق سليماني كه در ازالهٔ اوجاع مفاصل
خصوص وجع ركبه وخصوص انچه از باد آتشك باشد ومزمن كرديده ودرين امر بي عديل است وهمچنين جهت جراحات وقروح
عسرة الاندمال ونواصير مزمن وجهت قروح آتشك در اول حدوث ودافع ومانع امتداد آن در اواخر موجب سرعت برء واندمال
است * صنعت آن صابون زقي بيست مثقال نرم كوفته درظرف چيني كرده آب كرم اندك اندك بران ريزند وبا انكشت
بمالند تا نيكو حل شود پس يكمثقال زيبق را با يكمثقال سنك سليماني مسحوق درظرف چيني بآب دهان بسايند تا زيبق ناپديد
كردد داخل صابون محلول كرده بسيار برهم زنند وطلا كنند وبايد كه نكذارند كه اين قيروطي كهنه شود بلكه اندك اندك بقدر
ضرور ساخته استعمال نمايند وبعضي كفته اند كه سنك سليماني حجر ارمني است وانچه مشهور است آن دارا شكنهٔ سفيد است
ونيز نسخ قيروطي زيبق دار در قيروطيات انشاء الله تع مذكور خواهد شد * كحل الزيبق جهت غشاوه وبياض ورفع كدورت حادث
از رطوبت وبرودت چشم وامثال اينها نافع ومجرب است * صنعت آن بكيرند زيبق صافي وسرب از هريك يكتوله وسرب را
بكوبند وورق هاي تنك بسيار نازك مانند برك كل سازند وهردو را بر سنك سماق با چهار عدد دارفلفل وآب چونلائي خارد
سحق بليغ نمايند كه مانند هبا كردد وزيبق ناپديد وكشته شود پس درظرف چيني ويا شيشه كرده سر آنرا بند نمايند وعند الحاجت
قدر يك حبه درچشم بپاشند اكر علت قوي باشد والا بميل درچشم كشند * فصل در ذكر نسخ مراهم زيبق * مرهم زيبق جهت
جراحات خبيثه وناصور عديل ندارد * صنعت آن سيماب خالص چهارده ماشه رال ده دام مرداسنك چهار دام تخم كرفس يكدام دانه
هيل بوا نيم دام موسلي سياه يكدام ونيم موسلي سفيد يكدام بيش تيليه كه سياه باشد پاو دام فوفل دو دانه مغز نارجيل يكدام ونيم كل
اوجاغ سوخته پاو دام همه ادويه را جدا جدا كوفته بيخته باروغن كاو نيكو سحق نمايند وهرچند زياده سحق نمايند ومبالغه دران
كنند بهتر است * مرهم زيبق به نسخهٔ حكيم علي كيلاني كه در مجربات خود ذكر كرده وكفته اين مرهم بنهايت نافع است از براي
جراحات قضيب وفرج وبواسير چه از باد فرنك باشد وچه از غير آن * صنعت آن بارزد ده مثقال در آب بخيسانند ودر هاون
بدسته بمالند تا هموار شود پس بكيرند زيبق خالص زنده پنجدرم ويك درم توتياي هندي سوده بان سرشته در هاون بدسته
آنمقدار بمالند كه زيبق كشته شود واجزا نيكو مخلوط شوند وبكار برند * مرهم زيبق نافع جهت آتشك وقروح خبيثه * صنعت آن

هیماب موم مغیل کافوري پیه بزصاف کرده ازهریك سه مثقال روغن چنبیلي یك مثقال پیه وموم وروغن را درظرف ا
برآتش بگذارند وازآتش برگرفته درظرف چیني یاشیشه کرده بگذارند مدت یکپاس با هیماب مذکوربمالند تا مثل مرهم
گردد وبرنك سرمه شود درصاحب آتشك مقدار ربع مثقالی ازان گرفته وقت خواب برکف هردودست نیکوبمالد تا منجذب
گردد وتادوسه ساعت این عمل نمایند پس بخوابند وصبح هردودست بآب گرم بشویند وباید که آب سرد استعمال ننمایند تامد
یك هفته باذن الله تع صحت یابند ودربین اگردهن ازجوشش کند برگ چنبیلي راجوشانیده بآب آن غرغره نمایند * مرهم
زیبق دیگرآتشك رانافع است * صنعت آن هیماب صافي توتیای هندي ازهریك دودرم فوفل هشت درم موم کافوري چهار
درم روغن کاوهشت درم فوفل وتوتیا راسوخته نرم بسایند وموم رادرروغن گداخته ازآتش فرودآورده چون نرم
آن قدری گرم گردد فوفل وهیماب وتوتیا رادران اندازند ونیکوبمالند تا هیماب نامعلوم گردد وبکاربرند وباید که توتیا
یك پارچه باشد وریزه نباشد ودرنسخهٔ دیگرزاج سوخته نیزبوزن توتیا داخل است واصح ونیکواست * مرهم زیبق دیگرجهت
قروح آتشك وقروح خبیثه * صنعت آن سیماب یکتوله قنهٔ خشك نیم توله روغن کاوسه توله خرمهرهٔ سوخته یك عدد همه را بچوب
نیتب علی الرسم حل نمایند تامائل بسیاهي گردد واستعمال نمایند واگراحتیاج بدورکردن کوشت فاسد باشد قدری توتیای
هندي اضافه نمایند * مرهم زیبق دیگرجهت آتشك که دریك شب ویک روزدانهای زخمها راخشك میکردانند وازاسوا
شمرده اند * صنعت آن زیبق خالص صافي نیم مثقال شنجرف ده مثقال توتیای هندي دومثقال گوچوب چیني نیم مثقال او
زیبق را ازپارچهٔ کرپاسی چند دفعه بگذرانند تابحدیکه زیبق راکرپاس تمام بخود جذب نماید واثری اززیبق نمانند
فاپدید گردد بعد ازان کرپاس را بسوزانند وازخاکسترسوخته کرپاس یك مثقال سائیده ومائراجزاء رانیزنرم سوده
بآن ممزوج نمایند وبازردهٔ تخم مرغ نیم پخته که درزیرخاکسترگرم پخته باشد سرشته مرهم سازند وازمرهم مذکورقدری
بوپارچهٔ نازکی مالیده برزخم بگذارند که انشاء الله تع دریکشب ویکروززخم آتشك راخشك میکردانند وپارچه را بعد ازدوسه
روزاگرخود بخود جدانشود بآب مطبوخ چوب چیني ترکرده جدا نمایند * مرهم زیبق دیگرجهت آتشك نوعیله بهندي
تاکي می نامند * صنعت آن زیبق غیرمقتول مصطکي رومي توتیای هندي اخضرخرمهرهٔ سوخته که بهندي کودي نامند ا
هریك دودرم رال که قیقهراست هشت درم روغن کاوبیست وچهاردرم موم چهاردرم موم رادرروغن بگدازند وادویه
رانرم سوده بدستوربآن بیامیزند واستعمال نمایند * مرهم زیبق ایضا جهت زخم آتشك * صنعت آن موم کافوري پیه که د
بزروغن چنبیلي ازهریك چهارمثقال بوآتش درهم بگدازند وازآتش برگرفته یک مثقال سیماب دران اندازند وبکف سه
بمالند تایکسان شود * معجون زیبق جهت آتشك وباد آن وقروح خبیثه وامثال آنها نافع * صنعت آن بگیرند زیبق خاسر
ده درم سفوف مقوي پنجدرم برگ حنا خشك فلفل زنجبیل ازهریك دودرم ادویه راکوفته پخته با زیبق صلایه نمایند تا ن
معلوم گردد پس باچهاروزن ادویه عسل باآب لعوبقوام آورده بسرشند وعند الحاجت مقدارنخودی باآب لعوفروبرند
* سفوف مقوي دردارچیني ذکر یافت * تدبیرکسیکه زیبق خورده باشد وبسبب آن دراجزای بدن ان شقاق وجراحات
بهم رسیده باشد آن است که بگیرند شیرهٔ حب القطن مقداریك آثاروبرگ سکه کائی که گیاهی است هندي دران مالیده صاف
کرده سه روزبیاشامند ومیگویند که این دوا اخراج مینماید سیماب را ازممر بول وهمچنین شستن دست وپای اورا بآب مطبوخ
پوست درخت پهپل که پنج آثاران رادرده اثارآب بجوشانند تابنصف رسد وگفته اند که این تدبیرجهت بادفرنك نیزنافع است

* كتاب السين المهملة * باب السين مع الالف * سارو معجون بدانكه سارو معجون مفرحی است كه بجهت نواب اشرف عالی همايون شاه عباس حسينی صفوی جنت مكانی ساخته شده وچون بسيار ازان منتفع كرديده اند آنرا سارو معجون ناميده اند يعنی سردار معاجين دل را قوت دهد وخفقان را زائل كند وجكر را نافع باشد ووسواس ومالیخوليا را نفع دهد ومقوی بدن است وناقهين از امراض حاره را مفيد * صنعت آن ياقوت رمانی مروارید ناسفته ازهريك سه مثقال كهربای شمعی يشب سبز بسد طين مختوم واكر نباشد طين داغستانی زعفران تخم خرفهٔ مقشر تخم كاهو مقشر تخم كاسنی مقشر تخم خشخاش ازهريك دو مثقال ورق طلا ورق نقره عنبر اشهب ازهريك يك مثقال مشك تبتی خالص نيم مثقال ورق كل سرخ شش مثقال مغز تخم خيار پنج مثقال زرشك منقی نيلوفر ازهريك سه مثقال كل كاوزبان دو مثقال كوفته وبيخته بشراب فواكه سه وزن ادويه تركيب نمايند شربتی يك مثقال * سارو معجون منقول از خط ميرزا محمد باقر حكيم باشی نواب اشرف اعلی شاه سليمان * صنعت آن ورق كل سرخ طباشير سفيد تخم خرفهٔ مقشر تخم خشخاش سفيد زرشك منقی يشب سبز مرواريد ناسفته ابريشم مقرض كهربا بسد كل مختوم ازهريك سه مثقال تخم كاسنی آملهٔ منقی كل كاوزبان برك كاوزبان كل نيلوفر ازهريك دو مثقال ورق طلا يك مثقال ورق نقره يك مثقال ونيم عنبر اشهب دو مثقال ونيم زعفران يك مثقال شربت فواكه سه وزن ادويه * صنعت آن به نسخهٔ ديگر كل سرخ زرشك منقی كل نيلوفر مرواريد ناسفته ياقوت رمانی ازهريك سه مثقال طباشير سفيد تخم خرفهٔ مقشر تخم كاسنی تخم كاهو مقشر كاوزبان يشب سبز كهربا بسد كل مختوم ازهريك دو مثقال مغز تخم خيارين پنج مثقال تخم خشخاش سفيد ده مثقال ورق طلا ورق نقره عنبر اشهب زعفران ازهريك يك مثقال با شراب فواكه سه وزن ادويه بدستور مقرر معجون سازند شربتی يكمثقال * باب السين مع الدال المهملتين * سدر بفارسی كنار كويند وبهندی بيرو مراد ازين اسم برك سائيدهٔ آن است * وبری آن پرخار وآن را ضال نامند بضاد معجمه وبستانی آن كم خار وثمرش بزركتر ولذيذ است وثمرش شبيه به سنجد وخوشبو وشيرين وباندك ترشی وزرد وسرخ ميباشد ودر هند خصوص شاهجهان آباد ثمر آن بسيار باليده وبزرك وشيرين وخوشبو ميشود وبانواع واشكال مختلفه مدور بشكل سيب كوچك وبوزن ده مثقال وتا بيست مثقال وطولانی وباشكال مختلفه همه خوب وشيرين وخوشبو ونازك وشاداب وكوچك بمقدار سنجد كه نازك بدن نامند بسيار نازك وشيرين ازهمه انواع بهتر ونشارهٔ چوب آن در آخر اول سرد ودر آخر دوم خشك وتر وتازهٔ آن شايد رطب باشد وخشك آن يابس وقاطع نزف الدم ورافع قرحهٔ امعا واسهاليكه از ضعف معده باشد ودافع استسقا وسپرز وحقنهٔ آن بدستور جهت جراحات امعا وذرورش جهت زخمهای حار مثل ابله وغيره وقدر شربتش تا هفت درم است وبرك آن جهت زخمها وتنقيهٔ چرك بدن وتقويت موی ومنع سقوط آن وتقويت اعصاب وطرد هوام وضماد آن با شراب جهت نضج ورمهای حار وتحليل آن مفيد وبدستور طبيخ تازه وخشك آن نيز همين اثر دارد وثمرش در اول سرد ودر دوم خشك بعضی در اول كرم دانسته اند ونارسيدهٔ ترش آن قابض ولزج ورسيدهٔ آن قليل الغذا ودير هضم وصالح الكيموس ونيم رطل آب آن مسهل صفرا از معده وامعا ومطفی حرارت غريبه وخوردن ترش آن مانع صعود بخارات بدماغ ودافع صفرا وتشنكی وآب شيرين او مفتح سده وكشندهٔ كرم معده وامعا ومضر مبرودين ومصلحش كل قند ودر مزاج محرورين سكنجبين وثمر خشك آن قوی القبض وآرد آن را سويق النبق نامند جهت اسهال مراری وقرحهٔ امعا نافع وضماد شكوفهٔ آن در حمام جهت رفع شری مجرب ومطبوخ دانهٔ آن بغايت قابض وضماد كوبيدهٔ آن جهت شكستی اعضا وتقويت آن مجرب وطلای مطبوخ

آن بحد یکه غلیظ کرد د جهت مستي اعضا وتقویت آن وعضلات وسرعت حرکت اطفال موثر وگفته اند که چون دانهٔ نبق را
بگلاب آغشته زرع نمایند از برگ وبار آن بوي گلاب آید وچون بعسل آلوده باشند تمرش شیرین شود واصلی ندارد
* سویق کنار نافع از برای حرارت مزاج وامراض حاره وحمیات حاده وحبس اسهال حار وصفراوي * صنعت آن بلیله ند
کنار رسیدهٔ وخشک نموده استهٔ آن را دور کرده آرد نمایند وبقدر حاجت با آب ممزوج نموده بی شیریني یا با قلیلی از یکی
شربتهای مناسبه یا نبات یا قند تناول نمایند * باب السین مع الواء المهملتین * سرطان نهري بفارسي خرچنگ
بهندي کیکرّه وبلغت فرنك کاسه کویند در دوم سرد وتر وبا جذب وتحلیل وبهترین آن قسم مادهٔ آن است وعلامتش انکه چون
هوزنی بر پشت آن فرو برند آب سفیدی ظاهر گردد ومهیي محرورین وکثیرا لغذاء وبطیء الهضم وسه اوقیه از آب صبیر
آن با کرفس ورازیانه مفتت حصاة ومدر حیض وفضلات ومحرق آن باباد روج جهت سم عقرب وباشراب جهت
عسر بول وباشیرالاغ جهت گزیدن رتیلا وعقرب وغرغرهٔ شیرهٔ کوبیدهٔ آن بقدر یك سلرچه جهت خناق ودردلوزتین
مربع الاثر وضماد تازهٔ کوبیدهٔ آن جهت جذب سموم وتسکین الم گزیدهٔ عقرب واخراج پیکان وخار از اعضا وتحلیل
اورام حاره نافع وتعلیق چشم هاي آن جهت تب غب وتعلیق پایهاي ان بر درخت میوه دار جهت حفظ سقوط آن ومطبوخ
دوسه عدد که اطراف آن را قطع کرده جوف آن را با آب وخاکستر تاک ونمك شسته وباآب صاف تطهیر نموده باشند با جد
مقشر طبخ داده بنوشند جهت سل ودق وبیوست اعضا وهزال مفرط حار مجرب وبدستور محرق آن با صمغ عربي وادویهٔ
مناسبه همین اثر دارد وبجهت بواسیر بغایت نافع وضماد محرق آن جهت سرطان پستان آزموده است وچون چند عدد
آن را زنده در دیك مس بی قلعي بجوشانند تا خاکستر شود وهر روز یك ملعقهٔ آن را با نه اوقیه آب بنوشند جهت رفع هیضه
دیوانه گزیدهٔ مجرب است وباید که بر موضع زخم موهمي از روغن زیتون وسرکه وجاوشیر کنند واگر مدتي از گزیدن
سك دیوانه گذشته باشد بقدره وملعقه هر روز بدهند وگویند شوط احراق آن بجهت این امور وقتی است که آفتاب در راس
باشد ویا مقابلهٔ قمر نباشد وشعراي یماني نمود باشد وبدستور هرکاه با یک جزو محرق مذکور نیم جزو جنطیانا را عشر جزو
کندر اضافه نموده سه روز زیاده بران هر روز سه مثقال باب سرد بنوشند دفع اذیت سك دیوانه گزیده می نماید وبدستور
چون سه مثقال خاکستر مذکور را با یك مثقال ونیم جنطیانا با شراب بنوشند همین اثر دارد وضماد خاکستر آن با عسل
که با هم طبخ داده باشند جهت شقاق پا ومقعده شقاقیکه از سرما بهم رسیده باشد وشقاق مادهٔ سرطاني نافع ولو ینه
مضر مثانه است ومصلحش کل تبرسي وکل مختوم وقدر شربتش از سوختهٔ آن سه مثقال واز خام وپختهٔ آن پنج مثقال است
* دستور احراق سرطان بگیرند از سرطان نهري چند انکه خواهند در ایامی که آفتاب در راس باشد وپاهاي آنرا ببندند از بدن وشاخهاش
شکافته بخاکستر چوب رز ونمك بشویند ودر کوزهٔ سفال آب ندیده کرده بگلی که از سبوس وخطمي ونمك خمیر کرده باشند بیالایند
وکوزه را بهمان گل محکم سازند ودرمیان تنوریکه از چوب رز گرم کرده باشند بگذارند وسرتنور ببوشند مثلا اگر شب گذاشته
باشند صبح برآورند واگر صبح گذاشته باشند شام برآورند وسائیده بکار برند * سفوف سرطان مسلول را بغایت نافع باشد
* صنعت آن سرطان نهري محرق دودرم طین تبرسي صمغ عربي خشخاش سفید وسیاه مغز تخم خربزه از هریك پنجدرم ودر
نسخهٔ دیگر سرطان نیز پنجدرم است کوفته پخته شربتی یك مثقال با شراب خشخاش یا انارشیرین ودر نسخهٔ قرابادین تحفة
المؤمنین وزن سرطان ده درم است وکثیرا سه درم نیز داخل است * سفوف سرطان که مذوق ومسلول وقروح سینه وشش و

نفث مده را نافع است * صنعت آن صمغ عربي مغز بهدانه خشخاش سفيد وسياه تخم كاهو تخم خطمي از هريك شش درم صندل
سفيد شكر تيغال طباشير از هريك سه درم ورق كل سرخ تخم خبازي مغز تخم كدو عصارهٔ لسان الحمل كل ارمني كل مختوم كل
قبرسي از هريك چهار درم زعفران يكدرم اجزا كوفته بيخته شربتي دو درم با نيم دانك كافور و دو دانك رماد سرطان با شراب
خشخاش يا شيرهٔ تخم خرفه بنوشند * سفوف سرطان ديكر * صنعت آن سرطان بريان كرده زيرهٔ سفيد بريان كرده آرد بلوط
طباشير سفيد كل ارمني حب الآس مقل كهرباى شمعي از هريك دو مثقال تخم كندنا مصطكي رومي سنبل الطيب دانهٔ هيل از
هريك يكمثقال ونيم كهربا را صلايه كرده باقي ادويه را كوفته بيخته سفوف سازند شربتي يكمثقال * سفوف سرطان كه سك ديوانه
كزيده را نافع باشد قبل از انكه از ديدن آب بترسد * صنعت آن سرطان نهري محرق جنطيانا ى رومي از هريك پنجدرم
كندر يكدرم ونيم پودنهٔ خشك سه درم كل مختوم دو درم كوفته بيخته شربتي سه درم با اب سرد بنوشند * فصل در بيان اقراص
سرطاني * قرص سرطان طباشيري دق وذبول وسل را نافع است * صنعت آن طباشير سفيد غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع
از هريك پنجدرم ترنجبين منقى ده درم كثيرا صمغ عربي از هريك يكدرم ونيم تخم خرفهٔ مقشر تخم خيار بادرنك مغز تخم كدو
شيرين از هريك سه درم تخم كاهو تخم كاسني از هريك چهار درم صندل سفيد سه درم سرطان نهري رب السوس از هريك يكدرم
زعفران كافور قيصوري از هريك نيمدرم كوفته بيخته بلعاب بزرقطونا يا لعاب بهدانه سرشته اقراص سازند وبعضى اطبا عود خام
وسنبل درين نسخه بوزن كافور داخل كرده اند * قرص سرطان جهت مسلولين * صنعت آن طين ارمني طين مختوم طين رومي
نشاسته كل سرخ از هريك شش درم سرطان محرق ده درم كثيرا طباشير شادنج عدسي مغسول از هريك پنجدرم خشخاش سفيد سه
مثقال زعفران يكمثقال رب السوس سه درم با آب لسان الحمل اقراص سازند شربتي دو درم با شربتي انار شيرين بنوشند وبعضى
بدل شادنج پوست بيخ انجبار آورده وبعضى شاخ كاو كوهي سوخته حكيم مير محمد مؤمن كفته اين قرص را فقير تجربه نموده ام
* قرص سرطان مشهور بقرص رمادي نفث الدم وقى الدم را نافع است وبالجمله حبس آمدن خون از اعضاى باطني هر عضو
كه باشد نمايد * صنعت آن به نسخهٔ نجيب الدين سمرقندي كه در رسالهٔ دوائيه ذكر كرده كهربا بسد كندر از هريك سه درم
رماد قشر بيض مصطكي رومي كشنيز خشك رمان رماد شاخ كوزن رماد سرطان نهري از هريك دو درم دم الاخوين كلنار فارسي
از هريك پنجدرم كوفته بيخته بلعاب بهدانه سرشته اقراص سازند واكر براى تبريد وتخدير كافور بزر البنج افيون تخم كاهو از
هريك يكدرم اضافه كنند بهتر است * قرص سرطان به نسخهٔ دار الشفاى شيراز * صنعت آن شادنج عدسي مغسول پنجدرم رب
السوس سه درم طين مختوم طين ارمني از هريك چهار درم طباشير سفيد سرطان محرق از هريك دو درم نشاسته كثيرا از هريك
يكدرم كوفته بيخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتي ازان يكمثقال وبعضى كفته اند بجلاب سرشته اقراص سازند

* باب السين مع العين المهملتين * * فصل در ذكر سعوطات * بدانكه سعوط در اصل از اختراع جالينوس است از براى كسيكه
عاق از استعمال ادويهٔ مشروبه باشد پس توسيع شده دران نافع است از براى امراض سر وعين واذن وانف وچون آنرا رقيق
مائيه ساخته در بيني كشند آن را سعوط نامند واكر در عسل وابتداء مائع بود كه در بيني كشند آن را نشوق نامند واكر چيزى
خشك را كوبيده در بيني دمند آن را نفوخ كويند واكر دوا را در آب ريخته سر به بخار آن بدارند آن را انكباب نامند واكر
عضو اندازند آن را نطول كويند واكر بر آتش نهاده استنشاق دود آن كنند آنرا بخور كويند وجميع اينها مخصوص باعضاء
سر است * سعوطي كه منقول از نصايح است نافع از براى صداع كهنه ودمعه وضعف بصر وضعف دماغ هركاه ابتداى مرض باشد

خصوص درجوانان وبلاد حاره * صنعت آن کندش یکدرم لادن نصف درمی زعفران دو دانك مشك تبتي یك قیراط کافور
قیصوري نیم قیراط بروغن زیبق حل کرده بعسل سرشته حبها مانند دانهٔ جاورسي سازند ونزد حاجت یکدانهٔ آن را
باشیر دختران حل کرده سعوط نمایند * سعوط دیگر از برای قطع دمعه وحمرت چشم وفساد قوت شامه وصداع حادث
از حرارت ووقت استعمال آن نزد برخاستن از خواب است وبعد از آن بیني را بآب گرم بشویند * صنعت آن زهرهٔ
کرک وزهرهٔ رخمه از هریك یکدرم آب چغندر یك اوقیه وگاهی داخل میکنند درین سعوط اگر اشتداد داشته باشد یبوست
روغن بنفشه نیم اوقیه واگر بوده باشد مرض بارد داخل می نمایند در آن جندبیدستر مقدار ربع درمی * سعوط دیگر
نافع از برای رمد وصرع طویل * صنعت آن شونیز یك جزو عصارهٔ قثاء الحمار نوشادر از هریك نیم جزو انزروت
سفید کندش زعفران بورهٔ سرخ افیون صبر سقوطري مشك تبتي خالص از هریك ربع جزوی کوفته بیخته روغن سوسن
داخل کرده بآب مرزنجوش وآب چغندر سعوط نمایند * سعوط دیگر که جمیع امراض بارده ورطبه را که در سر وچشم
باشد سود دارد * صنعت آن حضض مکي مرصافي از هریك ده درم عدس مقشر صعتر فارسي از هریك پنج درم صمغ عربي
سداب زهرهٔ کلنك جاوشیر جندبیدستر شونیز از هریك سه درم نبات سفید زعفران از هریك دو درم صبر سقوطري فرفیون
از هریك پنجدرم کوفته بیخته بآب خالص قرصها سازند هریك بمقدار عدسی ودر وقت حاجت یکی از آنها را با آب مرزنجوش
وروغن بنفشهٔ بادام سائیده در بیني چکانند * سعوط دیگر که تنقیهٔ سر کند وسدها بکشاید ویرقان را نافع باشد * صنعت آن
مویزج جبلي سوسن از هریك یکدرم کوفته نرم صلایه کرده عسل مصفی یکدرم ونیم داخل نموده همه را با آب چغندر حل
کرده سعوط نمایند * سعوط دیگر از برای صداع وشقیقهٔ حار واز برای درد گوش که از حرارت باشد * صنعت آن افیون
کافور قیصوري برگ بنج اجزا مساوي کوفته بیخته با آب خالص سرشته حبها سازند هر حبي مثل دانهٔ عدسی ودر وقت
حاجت یك حب آن را یا دو حب در روغن بنفشه حل کرده در بیني وگوش بچکانند * سعوط دیگر بجهت قوت حافظه وگویند
که مداومت آن موي سر وریش را سیاه میگرداند * صنعت آن مغز سر کلنك وزهرهٔ آن از هریك قیراطی نرم سائیده
با روغن زیتون سعوط نمایند وساعتی به پشت بخوابند که بعون الله تع نافع است * سعوط دیگر منقول از کامل الصناعة نافع
از برای فالج ولقوه وصرع ودرد سر که از بلغم باشد * صنعت آن خربق سفید چهار درم صبر سقوطري شونیز فرفیون
جاوشیر از هریك یکدرم مرصافي سه درم اشق وکندش بورهٔ ارمني از هریك دو درم جندبیدستر زعفران از هریك
یکدرم ونیم کوفته بیخته بآب چغندر سرشته حبها سازند هر حبی بقدر دو حبه در وقت حاجت یك حبه آن را بروغن
خیري حل کرده سعوط نمایند * سعوط دیگر نافع از برای درد سر بلغمي وصرع وسکته وفالج وامثال این امراض * صنعت آن
جندبیدستر فرفیون مرمکي صافي زعفران اسطوخودوس فاوانیا قرنفل اجزا مساوي همه را کوفته بیخته بآب حب سازند
هر حبی بقدر عدسي در وقت حاجت یك حب را بروغن بادام حل کرده سعوط نمایند * سعوط دیگر نافع از برای فالج ولقوه
صرع وسکته وامراض باردهٔ سر * صنعت آن جندبیدستر یکدرم کندش فلفل عرطنیثا جبلهنك شحم حنظل بورهٔ سرخ فرفیون
زهرهٔ ثور خشك نموده از هریك سه درم کوفته بیخته در شیشهٔ نگاهدارند ووقت حاجت اندکی از آن گرفته با آب مرزنجوش یا
آب اذان الفار داخل کرده امر نمایند علیل را که سعوط نماید * سعوط دیگر نافع از برای صرع وسکته ودرد سر بلغمي وفالج و
لقوه وامثال این امراض * صنعت آن کندش عاقرقرحا مساوي کوفته بیخته با آب حبها سازند هر حبی مثل عدسی ودر وقت

حاجت یك حب بروغن بادام شیرین حل کرده سعوط نمایند * سعوط دیکر نافع از برای قروح سر و نار فارسی و آتشك و خنازیر
بادهای سخت که در سر باشد * صنعت آن انزروت مرصافی زعفران کندش از هریك پنج درم جدا جدا کوفته بیخته پس
وزن کرده درهم بیامیزند و با آب مرزنجوش سرشته حبها سازند هر حبی مانند عدسی و یك حب را سوده و روغن بنفشهٔ بادام
داخل کرده در بینی کشند * سعوط دیکر نافع از برای سکته و لقوه و صرع و فالج * صنعت آن زهرهٔ کلنك با آب مرزنجوش تازه
یا با آب سداب تازه حل کرده در بینی چکانند * سعوط دیکر که همین منفعت دارد * صنعت آن جند بیدستر سوده در ماء العسل
حل کرده سعوط نمایند * سعوط دیکر که همین منفعت دارد * صنعت آن بخور مریم سه اوقیه عصارهٔ ورق لبلاب یك اوقیه
و نیم الوین یك مثقال عصارهٔ قثاء الحمار سدس مثقالی اجزا را جدا جدا کوفته بیخته وزن کرده درهم آمیزند و در شیشه
یا ظرف چینی نکاهدارند و در وقت حاجت قدری از آن را کرفته با شیر دختران حل کرده بآن سعوط نمایند * سعوط نافع
از برای یبس دماغ که از حرارت باشد و از جهت افراط سهر * صنعت آن بکیرند آب برک کاهو تازه روغن شونیز روغن
بنفشه روغن کدو و شیر دختران اجزا مساوی درهم کرده خوب برهم زنند و در بینی چکانند * سعوطیکه بلغم از بینی
فرود آورد و تجفیف رطوبات فضلیه از دماغ کند * صنعت آن صابون دو درم پیه بز یك رطل موم سه رطل زفت یابس
چهار اوقیه میعه سه اوقیه مجموع را درهم کداخته سه قطرهٔ آنرا در بینی کشند * سعوط دیکر نافع از برای درد سر حادث از
برودت و از برای فالج و لقوه و صرع و سکته * صنعت آن جند بیدستر جاوشیر زعفران زهرهٔ کلنك اجزا مساوی کوفته در آب
چغندر حل کرده سعوط نمایند و یا با آب شابانج و شابانج درختیست که در اهواز بسیار میباشد * سعوط دیکر که درد سر و فالج و لقوه
را سود دارد * صنعت آن مرمکی صافی حضض مکی از هریك دو درم و نیم ملح صعتر فارسی از هریك یك درم و دو دانك شونیز چهار
درم و نیم افیون صمغ سداب زهرهٔ کلنك جاوشیر جند بیدستر از هریك نیم درم صبر سقوطری فرفیون از هریك دانکی کوفته بیخته
با آب سرشته حبها سازند بمثال نخود و در وقت حاجت با آب مرزنجوش یا روغن بنفشهٔ بادام مکرر در بینی چکانند نافع اید
* سعوط دیکر که خداوند سکته و فالج و لقوه و صرع را سود دارد * صنعت آن زهرهٔ کلنك جند بیدستر بشیر دختر آمیخته دو قطره
در بینی بچکانند و بدانکه سعوط نمودن بزهرهٔ باشق و زهرهٔ کرک و زهرهٔ شیوط بلکه مجموع مرارات همین فوائد دارند * سعوط دیکر
که صرع و سکته و فالج و لقوه را نافع است و تنقیهٔ دماغ از بلغم کند * صنعت آن سکبینج هزار اسپند فلفل دار فلفل رته اشق
جند بیدستر فرفیون اجزا مساوی کوفته بیخته با بول شتر یا سرکهٔ انکوری یك شب بخیسانند و روز دیکر بپالایند و یك قطره در
بینی بچکانند و نفس بالا کشند * سعوط دیکر که تنقیهٔ سر کند و نافع است از برای کسیکه مبتلا باشد برمد طویل یا کسیکه آن را
صرع باشد و منحدر سازد از سر رطوبت بسیار * صنعت آن شونیز دو مثقال نوشادر یکمثقال عصارهٔ قثاء الحمار یک مثقال سحق کنند
آنرا سحق بلیغ و بسرشند آن را بصمغ که آنرا سقز کویند یا بدهن چوب یا روغن سوسن یا بروغن حنا یك روز و بطریق مو
کداخته در روغن که رقیق باشد و آنرا در ظرفی کرده نکاهدارند و در وقت حاجت استعمال نمایند باینطریق که طلا کنند آن را
بر هر دو منخر و امر کنند علیل را باستنشاق هوای آن * سعوطیکه درد چشم و وردینج اطفال را نافع باشد * صنعت آن کندش حضض
مکی از هریک یکدرم صعتر زعفران مرمکی از هریك نیم درم کوفته بیخته حب ها سازند و وقت حاجت با شیر دختران و روغن
بنفشهٔ بادام بسایند و در بینی چکانند * سعوطی که صداع بلغمی را یا ریحی و دوار را نافع باشد * صنعت آن صبر مرمکی کندش
حضض جند بیدستر زعفران صعتر دار فلفل فلفل سفید از هریك یکدرم کندش دو درم مشك خالص نیم درم کوفته بیخته حب

سازند وبوقت حاجت با آب مرزنجوش بسایند ودر بینی بچکانند * سعوطیکه سرسام وصداع حار را نافع باشد * صنعت آن
آب مورد عرق صندل کافور در یکدیگر ممزوج ساخته در بینی بچکانند * سعوطیکه فالج ولقوه را سود دارد * صنعت آن
صبر سقوطری شونیز بوره ارمنی مساوی کوفته در آب چغندر حل کرده در بینی بچکانند * سعوطیکه خنازیر را نافع باشد
* صنعت آن بسباسه گاوزبان از هریک یک درم زهرهٔ خارپشت کافور از هریک یک دانک ونیم زعفران نیم درم کندش دو درم
با سرکه وروغن گل در بینی بچکانند * سعوطی که همین خاصیت دارد * صنعت آن دارفلفل مامیران شیطرج هندی از هر یک
یک درم مشک طرامشیع تخم فرنجمشک از هریک سه درم با سرکه وروغن گل در بینی بچکانند * سعوطی که رعاف را باز دارد
* صنعت آن کاغذ سوخته پوست تخم مرغ سوخته اقاقیا مازوی سبز در سرکه انداخته وسوخته پوست انار ترش کندر صدف
سوخته شادنج مغسول کافور از هریک قدری با آب بادروج در بینی بچکانند * سعوطیکه درد سر را که از گرمی باشد سود دهد
* صنعت آن طباشیر دو درم نشاسته کافور از هریک نیم درم زعفران یک دانک ونیم همه را نرم سائیده قدری از وی با روغن در
بینی بچکانند * سعوطی که صداع بارد را سود دارد * صنعت آن مومیائی جندبیدستر فرفیون از هریک قدری برابر بروغن
زیبق حل کنند ودو سه قطره در بینی بچکانند ونفس بالا کشند * سعوطی دیگر که صداع بارد را در ساعت تسکین دهد * صنعت آن
بخور مریم اصل السوس از هریک دو درم بورهٔ سرخ یک درم کوفته ونرم بیخته با شیر زنان آمیخته در بینی چکانند وبنفس بالا
کشند * سعوطی که رعاف باز دارد * صنعت آن کاغذ سوخته پوست تخم مرغ سوخته اقاقیا کندر مرمکی شادنج مغسول کافور از
هریک قدری نرم کوفته با عصارهٔ بادروج سحق کنند ودر بینی بالا کشند * سعوطی دیگر که همین فائده دهد ودر ساعت
خون را بند کند * صنعت آن گلنار شب یمانی عصارهٔ لحیة التیس از هریک یک درم گل مختوم نیم درم کافور افیون از هریک
حبهٔ مجموع را کوفته با آب عصی الراعی ولسان الحمل خوب سحق کنند وقطره قطره در بینی بچکانند ونفس بالا کشند
* سعوطی دیگر که همان فائده دهد عصارهٔ بیخ حنظل اقاقیا از هریک سه درم کافور حبهٔ دران حل نموده در بینی افکنند وبنفس
بالا کشند * سعوطی دیگر سرسام گرم را نافع باشد * صنعت آن آب برگ کاهو عرق بید صندل سفید از هریک قدری
درهم ممزوج کرده در بینی افکنند وبه نفس بالا کشند * سعوطی دیگر که درد سر را که از سبب مواد غلیظ باشد نافع بود
* صنعت آن ایارج فیقرا جاوشیر جندبیدستر فرفیون از هریک دانگی مشک حبهٔ نرم کوفته با شیر زنان ممزوج کرده
در بینی افکنند وبه نفس بالا کشند * سعوطی که فالج ولقوه واسترخای اعصاب وجنبیدن سر وبرودتیکه در اعصاب
باشد نافع بود * صنعت آن عصارهٔ چغندر عصارهٔ بیخ حنظل تازه از هریک یک ملعقه شونیز تخم حرمل از هریک دو درم
کوفته بیخته با عصارهٔ مذکور سحق کنند وهنگام حاجت مقدار دانگی با شیر زنان در بینی افکنند ونفس بالا کشند
* سعوطیکه صداعیکه از سبب عفونت هوا وبوهای بد باشد نافع بود * صنعت آن مومیائی جوزبوا عنبر اشهب مشک از
هریک نیم درم نرم سائیده قدری با گلاب آمیخته در بینی افکنند وچنانکه رسم است نفس بالا کشند باذن الله تع نافع است

* باب السین المهملة مع الفاء * سفرجل بفارسی به وآبی وبترکی مهیوا نامند ومعروف است شیرین آن در برودت قریب
الاعتدال است ودر آخر اول تر ومدر بول ومقوی دل ودماغ ومفرح ومسرت افزای روح حیوانی ونفسانی وطلای آب آن
گرم کرده چون استعمال نمایند جهت رفع تهیج اطراف وسوء القنیه مجرب است وترش آن در اول سرد ودر دوم خشک ودر تقویت
معده قوی تر از شیرین وجرم هر دو قابض واکثار آن مسهل بعصر خصوصا بعد از غذا وحابس طبع حار المزاج در خلای معده

و بوئیدن اقسام آن مفرح ومقوی قوتهای روح حیوانی ونفسانی وخوردن آن جهت تفریح ورفع وسواس وکسالت وخفقان
وحفظ جنین از اسقاط وبرانگیختن اشتها وضعف جگر ومعده وفم آن وجهت یرقان ودرد سر مزمن ونزلات ومنع صعود بخارات
بدماغ ودل وانصباب مواد ورفع خواهش گل خوردن وامثال آن واسهال وتشنگی والتهاب ورفع مستی وحرقة البول وغثیان
قی ودرد فم معده که از ریختن مواد محترقه باشد وازالهٔ بد بوئی عرق نافع وآب آن جهت رفع نفث الدم مفید وجرم آن مسد
ودر مضرتها قوی تر از آب آن ومصلحش مربا کردن آن است با عسل وقطور آب آن در احلیل وفرج جهت حرقة البول وجراحات
مجاری بول بغایت مفید وبریان کردهٔ آن در آتش بقدریکه رنگش تیره شود جهت قطع اسهال مزمن مجرب است خصوصا
چون جوف آنرا خالی کرده جوز بوا ریزه نموده دران جا یداده پخته باشند ومضر احشای ضعیفه ومخشن قصبهٔ ریه ومورث رعشه
وسرفه وقولنج خصوصا جرم غیر مربای آن ومصلحش عسل وانیسون وامثال آن وقدر شربت از آب آن ودر تداوی تا سی درم
است ورب به ترش در آخر اول سرد وخشک وقابض وقاطع قی واسهال مراری ومانع صعود بخارات ومسکن تشنگی وحرارت ودرد
معده وامعائی که از خلط موجود باشد ومسهل بعصر ومضر صاحب اسهال است ورب به شیرین قریب الاعتدال ویبوست دران
غالب وقبض آن کمتر از قسم ترش ودر جمیع افعال مثل آن ودر احشای ضعیفه انسب از آن است وقرشی گفته که اکثار خوردن
مزآن یعنی میخوش آن مورث فواق وقدر شربت هریک از آن تا بیست درهم است وشکوفهٔ تازهٔ به معتدل وبا قوت قابضه
مسکن درد سر وغلیان حرارت ومقوی دماغ ودل ومعده ومربای آن جهت تقویت احشا ودل وسینه وخفقان حار ومنع صعود
بخارات موثر وضماد جرم به وشکوفه آن بدستور وبرگش جهت حبس فضلات از انصباب باعضا واورام حارهٔ چشم وسائر اعضا
وتضمید برگ آن جهت تجفیف زخمها نافع است وپرزی که برروی به میباشد که زغب وخمل گویند بسیار قابض وبغایت مضر
حلق وصوت است وذرورش جهت نزف الدم جراحات مفید خاکستر شاخهای نازک درخت به ویا برگهای تازه روئیدهٔ آن در همه
افعال بهتر از توتیا است وجهت سلاق وحکه وسبل ودمعهٔ وجرب نافع است وروغن به که آب مطبوخ مهرای آنرا با نصف آن روغن
زیتون جوشانیده باشند تا روغن خالص باقی ماند سرد وقابض وجهت جرب رطب وسبوسهٔ سر ونمله وقروح دهان ودوار وضعیف
وماندگی وحرقت رحم وبول ومنع ادرار عرق مفید وآشامیدن آن جهت نفث الدم وصداع حار وورم جگر واسهال مزمن
زحیر حار وقرحهٔ امعا ورفع سم ذراریح ودود خشب الصنوبر نافع وحقنهٔ آن نیز همین اثر دارد وروغنی که از شکوفه بطریق روغن
گل سرخ ترتیب دهند در افعال ضعیف تر است * وبهدانه در دوم سرد وتر وبا اندک قوت قابضه ولعاب آن جهت خشونت
حلقوم وسرفهٔ حاره ویابسه وتسکین حرارت معده وتپها وسوزش زبان ودهان ویبوست آن مفید وطلای آن جهت سوختگی آتش
ورفع ضرر حرارت آفتاب بغایت نافع ومضغ دانهٔ آن جهت رفع کندی دندان مفید ومغز دانهٔ به مبهی محرورین وموافق اعضای
تنفس وجهت سل وقرحهٔ امعا وسعال وگرفتگی آواز نافع وقدر شربتش دو مثقال واز لعاب آن تا ده مثقال ومضعف ومرخی معده
مصلحش در محرورین شکر ودر مبرودین رازیانه وبدلش بزرقطونا است * جلنجبین سفرجلی تقویت معده ودل ودماغ حار کند
از مفرحات است واسهال صفراوی را سود مند * صنعت آن برگ شکوفهٔ به هرقدر که خواهند بگیرند با دو چندان قند سفید سرشته
چهل روز در آفتاب گذارند چون خوب ممزوج شود عند الحاجت بکار برند * فصل در بیان نسخ جوارشات سفرجلی * جوارش
سفرجلی بارد آنرا سفرجلی تابستانی گویند که اکثر مستعمل حضرت استاد الوری قدس سره بود ومسهل صفرا است ومعده را
از صفرا وفضول حاره پاک سازد وحمیت را نافع است وبجهت اصحاب امزجهٔ حاره مناسب است ودر فصل گرما توان داد وازین

جهت محمد بن زکریا این جوارش را سفرجلی تابستانی نام نهاده * صنعت آن سقمونیای مشوی دو درم تربد سفید مدبر ده
درم مغز تخم کدو مغز تخم خیارین از هریک پنج درم گل سرخ طباشیر سفید از هریک دو درم و نیم ترنجبین خراسانی پاک کرده
و آب سفرجل از هریک نود درم ترنجبین را در آب سفرجل گداخته دو جوش داده کف آن را گرفته بپالایند و باز در پاتیل کرده
بقوام آورند پس ادویه را کوفته بیخته بآن بسرشند جمله ده شربت است * جوارش سفرجل محمومین و ناقهین را نافع است
و اشتهای ایشان را برانگیزاند * صنعت آن سفرجل و تفاح پاک کرده از پوست و تخم از هریک یکرطل در آب بجوشانند تا مهرا
شوند پس نرم بکوبند و از پالایش بیرون کنند و سه وزن عسل مصفی و قند سفید بالمناصفه در آبیکه سفرجل و تفاح را در آن
جوشانیده اند و گلاب نیم رطل حل کرده در آن سفرجل و تفاح پالوده داخل کرده بقوام آورند و از آتش فرود آورده عود هندی
خام نیم اوقیه مصطکی رومی طباشیر سفید از هریک یک اوقیه کوفته بیخته بآن بسرشند و در نسخهٔ دیگر چنین است که سفرجل
و تفاح را در گلاب و عرق بید مشک و سرکهٔ انگوری از هریک یکرطل بجوشانند تا مهرا شود * جوارش سفرجل فرموده اند که از
تالیف بندهٔ آثم محمد هاشم مخاطب بحکیم معتمد الملوک سید علویخان است نافع است از برای معده و کبد حار و اشتهای طعام
و اسهال صفراوی و قی صفراوی را باز دارد و تجفیف رطوبات بالهٔ معده و احشا نماید و محمومین و ناقهین از امراض حاره
را نافع است * صنعت آن بگیرند سفرجل حامض و بکارد چوبی پوست و دانه و آنچه در میان آن میباشد پاک کرده قطعات
صغار نموده یکرطل آملهٔ منقی پانزده مثقال زرشک منقی سماق منقی حب الآس انار دانهٔ ترش از هریک هفت مثقال و نیم
همه را یک شب در گلاب و سرکهٔ انگوری از هریک یکرطل بخیسانند و روز دیگر بآتش ملایم در دیگ سنگی یا نقره بجوشانند تا
فواکه مذکور مهرا شوند پس فرود آورده بمالند و از پالایشی که سوراخهای تنگ داشته باشد بگذرانند و ثفلی که باقی ماند
دور کنند پس نبات یکرطل گزانگبین عسل مصفی رب به شیرین رب سیب شیرین رب امرود رب زنجبیل رب انار شیرین از
هریک دوازده مثقال داخل کرده بقوام آورند پس بگیرند طباشیر سفید پوست بیرون پسته کشنیز خشک صندل سرخ صندل
سفید ابریشم مقرض غنچهٔ گل سرخ از هریک پنج مثقال دانهٔ هیل عود هندی پوست اترج از هریک دو مثقال زعفران مروارید
ناسفته کهربا ورق نقره از هریک یک مثقال و نیم ورق طلا عنبر اشهب مشک ترکی از هریک نیم مثقال بدستور با سفرجل
نبات و غیرها بقوام آورده بدستور مقرر مرتب نمایند شربتی یک مثقال * جوارش سفرجل مقوی معده و هاضم طعام است
* صنعت آن بگیرند سفرجل شیرین و پوست و دانهٔ آن را جدا کرده بکوبند و آب آن را بگیرند و بوزن آن عسل مصفی و قند
سفید داخل کرده بقوام آورند پس زنجبیل پنج درم فلفل سیاه فلفل سفید دارفلفل عود غرقی خام از هریک سه درم دارچینی
دو درم کوفته بیخته بآن بسرشند شربتی از یک مثقال تا دو مثقال * جوارش سفرجل معمول از عصارهٔ سفرجل مقوی
معده است و نافع است از برای بطلان شهوت طعام و از برای کسیکه طعام در معدهٔ او هضم نشود و از برای کسی که بوده
باشد کبد او ضعیف * صنعت آن به نسخهٔ شیخ رئیس بگیرند سفرجل بزرگ رسیده و پوست دانهٔ آن را پاک کرده
بکوبند و بفشارند و بپالایند و بگیرند از آب آن دو قسط رومی و مخلوط کنند بآن مثل وزن آن عسل مصفی سفید و یک قسط
و نیم سرکهٔ انگوری و بآتش ملایم بجوشانند و کف آن را بگیرند پس زنجبیل سه اوقیه فلفل سفید دو اوقیه کوفته بیخته
در آن داخل نمایند و بپزند تا بقوام لعوق آید و در ظرف چینی نگاه دارند و در وقت حاجت استعمال نمایند و
سزاوار آن است که فرا گرفته شود پیش از طعام بدو ساعت و نمیرساند ضرری اگر بعد از طعام فرا گرفته شود و باید

دانست که اگر این جوارش ساخته شود از برای کسیکه در معدهٔ او حرارت باشد یا در معدهٔ او مرهٔ صفرا باید که تو
شود زنجبیل وفلفل را واکتفا کرده شود بآب سفرجل وعسل وسرکه ویا از سفرجل حامض ترتیب دهند واگر متوسط باشد
که نه غلبهٔ بلغم باشد نه غلبه صفرا زنجبیل وفلفل را نصف وزن مذکور کنند یعني زنجبیل را یك اوقیه ونیم کنند وفلفل ا
یك اوقیه واگر برودت وبلغم در معده باشد ولیکن نه بحد افراط زنجبیل وفلفل را بوزن مزبور کنند واگر بحد افراط باشد آن هردو
ضعف وزن مسطور کنند یعني زنجبیل راشش اوقیه وفلفل را چهار اوقیه * جوارش سفرجل دیگر خلفه را که سبب آن تخمه
باشد نافع است چون استعمال کرده شود بعد از تقلیل غذا وسوء استمراء را زائل کند واشتهای طعام آورد وضعف کبد را نافع است
ودفع ریاح کند * صنعت آن آب سفرجل اصفهاني یکمن سرکهٔ انکوري نیم من سفرجل از پوست ودانه پاک کرده سه عدد بلو بند
وعسل مصفی بیست مثقال ودرنسخهٔ دیگر بوزن آن عسل مصفی است داخل کرده بپزند تامهرا شود وبقوام اید پس فلفل
نانخواه سنبل الطیب قرنفل قرقه قاقله مصطکی رومی از هریك سه مثقال پوست زرد اترج چهار مثقال کند ریك مثقال
ونیم کوفته پخته بآن سرشته جوارش سازند ونگاه دارند شربتي یك مثقال * جوارش سفرجل قابض به نسخهٔ حکیم صابر
خان غفرالله له * صنعت آن بگیرند سفرجل پاک کرده یك من ودرسرکهٔ انکوري یك من ویك چهاریك به پزند تامهرا شود
پس بپالایند از پالایش پس زنجبیل دارفلفل فلفل سیاه ازهریك چهاردرم تخم کرفس نانخواه زعفران ازهریك دودر
ودرنسخهٔ دیگر ازهریك یکدرم است همه را کوفته پخته پالودهٔ سفرجل مذکوررا با عسل مصفی دومن ونیم بقوام اورده
ادویه را بآن بسرشند ودرظرف چیني نگاه دارند * جوارش سفرجل ممسک حبس طبیعت وقي کند وآمدن شکم باز دا
ونافع است ازبرای ضعف معده وسوء استمراء واشتهای طعام آورد ولون بشره را نیکو گردانند * صنعت آن به نسخ
شیخ رئیس بگیرند سفرجل جید اصفهاني وپوست آن را پاک کرده بکارد چوبی وبهانهٔ ان را برآورده وعسل مصفی
ازهریك دورطل فلفل دارفلفل زنجبیلی ازهریك پنجدرم هیل بواهشت درم قاقله قرنفل سنبل الطیب دارچیني زعفران
ازهریك دودرم سفرجل را درسرکهٔ انکوري بپزند پختني جید که سفرجل مهرا شودوازاطبا بعض سفرجل را باشواد
ریحاني میپزند واین اصل است پس آن را از آتش فرود آورده سفرجل را از سرکه یا شراب برآورده بکارند تا زمانیکه
رطوبتیکه دران باشد میلان کند پس بکوبند آن را کوبیدني نیکو وبگیرند عسل مصفی را وبآتش ملایم به پزند باندك
اندك حرکت دهند تا نزدیك با نعقاد رسد پس دران سفرجل راریزند وحرکت دهند تامستوي گردد با عسل ومانیکه
سفرجل برود پس از آتش فرود آورده ادویه را کوفته پخته بآن بسرشند وبرهم زنند تاخوب مخلوط شود وبرروي سنگ
یادرمیان خوان مسي یا لنکري چیني مستوي که بروغن بادام شیرین چرب نموده باشند پهن کرده دوسه روز بکذارند
تاخشك شود وصلب گردد باکارد به برند آن را قطعهاي مربع بشکل لوزیات هرقطعه وزن چهار مثقال ودربرك انرج
بسته درظرفي نگاهدارند ودروقت حاجت یك قطعهٔ ان را استعمال نمایند وبعضی از اطبا دودرم مشك تبتي درین جوارش
داخل میکنند واین جوارش گرم است درا خردرجهٔ اولی وخشك است درا واخردرجهٔ ثانیه * صنعت جوارش سفرجل
معمك به نسخهٔ سید مظفرالدین شفائي بگیرند سفرجل اصفهاني وازپوست وازتخم پاک کنند مقدار دورطل وبکارد چوبی
پاره پاره کنند ویك شب درسرکهٔ انکوري بخیسانند وروزش بآتش ملایم درد یك سنگی به پزند تانرم شود پس دوهاون سنگی
بکوبند وازغربال موئي بپالایند وبایکرطل عسل مصفی بقوام آورند پس زنجبیل فلفل دارفلفل ازهریك چهاردرم نانخواه

تخم کرفس از هریك دو درم زعفران یك درم کوفته پیخته بآن بسرشند و درظرف چیني نگاهدارند شربتی از دو درم تا چهار درم و در نسخهٔ حاوي صغیر زعفران دو درم است و تخم کرفس و نانخواه از هریك یك درم و گفته که ازین جوارش شربتی یکمثقال است * جوارش سفرجل معمک دیگر به نسخهٔ میر محمد مؤمن حکیم شکم به بند و هاضمه را قوت دهد و بجهت تقویت معده و احشا و دماغ نافع است * صنعت آن بگیرند سفرجل اصفهاني و پوست و دانهٔ آن را پاک کرده یکرطل را با شراب ریحاني بجوشانند تا مهرا شود و از پرویزن موئي بپالایند و با نیم رطل نیات سفید و نیم رطل عسل مصفی به پزند تا بقوام آید پس فلفل دار فلفل قرنفل از هریك دو مثقال زنجبیل چهار مثقال زعفران نیم مثقال عود هندي پنج مثقال کوفته پیخته بآن بسرشند شربتی دو مثقال * جوارش سفرجلي مسهل مقوي معده باشد و قولنج بکشاید و باد ها بشکند و اشتهای طعام آورد * صنعت آن بگیرند سفرجل شیرین رسیده و بکارد چوبی پاک کنند و بهدانهٔ او را بیرون آورند و دو رطل آن را در دومن هرکهٔ انکوري یا شولهٔ ریحاني جید با آب خالص شیرین بجوشانند تا مهرا شود بعد ازان بکوبند و بفشارند و بپالایند و با دو رطل عسل مصفی بقوام آورند پس بگیرند زنجبیل دارچیني دار فلفل از هریك دو درم مصطکي پنج درم سقمونیا ده درم تربد سفید سي درم کوفته پیخته دران داخل نمایند و به تیر معجون سازي برهم زنند تا نیکو مخلوط شود پس در ظرف چیني نگاهدارند شربتی از پنج مثقال تا هفت مثقال با آب گرم جهت رفع قولنج * جوارش سفرجلي مسهل دیگر قولنج بکشاید * صنعت آن بگیرند سفرجل شیرین و درخمیر کوفته در زیر آتش ملایم به نهند تا بریان شود پس برآورده بازای هرچهار درم از جرم سفرجل یک درم سقمونیای مشوي و نیم درم زنجبیل و نیم درم فلفل سیاه سوده داخل کرده همه را درهم بکوبند تا چون مرهم شود بعسل مصفی بقدر کفایت بسرشند شربتی یک درم تا دو درم * جوارش سفرجل مسهل که حکیم عماد الدین محمود در کتاب معالجات او داده نافع است از برای قولنج هرگاه اشتداد داشته باشد و با اوقیهٔ صفراوي باشد * صنعت آن تربد سفید مجوف مصمغ مد برسیر درم سقمونیای مشوي ده درم مصطکي رومي قرنفل سنك فلفل زنجبیل دارفلفل جدوار خطائي قرفه از هریك ده درم آب به قدر عسل مصفی از هریك ده رطل اول مرتبه آب به و عسل را بجوشانند و کف آن را بگیرند و بقوام آورند و ادویه را کوفته پیخته بآن بسرشند و در ظرف چیني نگاهدارند شربتی سه درم * جوارش سفرجل مسهل به نسخهٔ ابن جزله بوی دهن را خوش کند و معده را قوت دهد و اشتهای طعام آورد و قولنج را نافع بود و فساد معده را زائل کند * صنعت آن به شیرین رسیده را از پوست و دانه پاک کرده بکارد چوبی خرد کنند و در مثلث بخیسانند پس بپزند تا مهرا شود و بغربال موئي بپالایند و یك من عسل سفید مصفی دران داخل کنند و دیگر با ربآتش ملایم بپزند تا بقوام آید بعد ازان این ادویه را کوفته پیخته بآن بسرشند زنجبیل دارچیني دارفلفل از هریك دو درم هیل بوا قاقلهٔ کبار زعفران از هریك سه درم مصطکي رومي پنج درم محمودهٔ مشوي ده درم تربد سفید مجوف مصمغ خراشیده بروغن بادام شیرین چرب نموده سي درم جمله را جدا جدا کوفته پیخته وزن نموده درهم زنند و بآن بسرشند و در هاوني مس یا بروی سنك پهن کنند و چون خشك شود بکارد به برند چنانچه هر قطعهٔ آن چهار مثقال باشد و در میان برگ نارنج نگاهدارند و بوقت حاجت یك قطعهٔ آن را بخورند * جوارش سفرجل مسهل به نسخهٔ حکیم صالح خان خال ان مرحوم * صنعت آن بگیرند سفرجل پاک کرده از پوست و دانه بکارد چوبی دومن و در آب بجوشانند تا مهرا شود و از پشت غربال بگذارند و عسل مصفی چهار من دران داخل کرده بقوام آورند پس بگیرند زنجبیل دارفلفل قاقلهٔ کبار قاقلهٔ صغار دارچیني زعفران از هریك دو مثقال و نیم مصطکي پنج مثقال تربد سفید مد بربیست و پنج مثقال سقمونیای مشوي هفت مثقال و نیم کوفته پیخته

بآن بمرشند شربتی دومثقال باذن الله تع نافع است * حلوای سفرجل * صنعت آن مثل صنعت حلوای تفاح است * رب سفرجل
نیزصنعت آن مثل صنعت رب تفاح است * روغن سفرجل معدهٔ را قوت دهد وحبس عرق کند واگربرروی کشك اب بریزند
وبخورند اسهال بازدارد * صنعت آن آب به دوجزوآب برگ موردیك جزو روغن گل یکجزو بجوشانند تا اب بو
وروغن بماند پس درشیشهٔ کرده نگاهدارند وبوقت حاجت بکاربرند * فصل دربیان نسخ سکنجبینات سفرجلی
* سکنجبین سفرجلي بنسخهٔ ماهرجویه معده وجگررا قوت دهد واشتهای طعام آورد وطعام را هضم کند ومعدهٔ جگر بکشاید
وکسانی راکه ازبیماري برخاسته باشند سود مند است * صنعت آن بگیرند آبي اصفهاني رسیده خوشبوی وآب آن را یکمن
وهموزن آب آن نبات سفید وربع وزن آن سرکه باوی بیامیزند وباتش ملایم بجوشانند تابقوام عسل آید واگرخه استه
باشند بجای نبات انگبین مصفی کنند وبقوام آورند وفرودآورده سرد نموده نگاهدارند وبوقت حاجت دواوقیهٔ انراتناول
نمایند * سکنجبین سفرجلي بنسخهٔ دیگر بگیرند آب به رسیده خوشبو وقند سفید از هریك یك من وسرکهٔ انگوري نیم من وبیاض
دیگر بجوشانند ونیم من گلاب فائق خوشبوی داخل کرده بقوام آورند پس فرودآورده سرد کرده نگاهدارند شربتی دواوقیه
* سکنجبین سفرجلي به نسخهٔ دیگر * صنعت آن بگیرند به اصفهاني رسیده وپوست ودانهٔ آن را بکاردچوبي دور بردده د
هاون سنگي آب آن را بگیرند پس فراگیرند ازآب آن یك من ویکمن قند سفید داخل کرده وربع من سرکهٔ انگوري در او
انداخته بقوام آورند واگرخواهند که سکنجبین لیموئي سازند بعوض سرکه آب لیمو کنند * سکنجبین سفرجلي به نسخهٔ قلانسی
نافع ازبرای سوءاستمرا ومقوي شهوت طعام ومقطع بلغم وقاطع صفرا ومقوي اعضا وقوی خصوص ازبرای ناقهین * صنعت ان
مثل نسخهٔ ماهرجویه است وازلاذکر یافت * سکنجبین سفرجلي به نسخهٔ حکیم سید محمد مؤمن مقوي معده حارروزائل کننده
غشیان وقیی واسهال صفراوي وقاطع عرق است * صنعت آن آب به شیرین آب به ترش بالسویه دوجزو وسرکهٔ انگوري
قند سفید ازهریك یك جزوبدستور بقوام آورند واگراز آب به شیرین به تنهائي ترتیب دهند قبضش کمتراست واگراز آب
به ترش بتنهائي ترتیب دهند قبضش زیاده است * سکنجبین سفرجلي لیموئي که آن را بغارسي سکنجبین به لیموئي گویند معده
وجگرودل راقوت دهد واشتهای طعام آورد وقیی وغشیان ساکن گرداند معدهٔ جگربکشاید وطعام هضم کند واشتهای طعام او
* صنعت آن به نسخهٔ سید مظفرالدین شفائي بگیرند آب به شیرین پنجاه مثقال سرکهٔ انگوري کهنه صافي وگلاب وآب بیم
ازهریك سي مثقال قند سفید یکمن بدستور بقوام آرند وسرد نموده درشیشهٔ نگاهدارند * سکنجبین سفرجلي لیموئي به نسخه
دیگر * صنعت آن به شیرین اصفهاني یک من قند سفید نیم من سرکهٔ انگوري وآب لیمو هردوباهم نیم من همه رابا هم بجوشانند
وکف آن را بگیرند وصافي نمایند پس گلاب نیم من داخل کنند وبقوام عسل آورند ونگاهدارند * سکنجبین سفرجلي لیموئي
لنا یعنی له قدس سره مقوي قلب ومعده ومفتح سده ومقوي جگروتریاق سموم ومشهي وهاضم طعام است وغشیان وقیی بازدارد
* صنعت آن بگیرند لیموئي رسیده هرقدر که خواسته باشند وبخلال چوبي دران سوراخهای غیرغائر کنند ودراب نمك
بگذارند تا تلخي پوست ان دورشود پس بشویند تاشوري آن زائل شود پس آن را بگذارند تارطوبت ازان زائل شود پس
بگیرند سرکهٔ انگوري کهنه جید وبرروی او کنند درمرتبان چیني وباید آن مقدارسرکه باشد که ازروی لیموها برود
چهل روز بگذارند پس بگیرند آب به شیرین یك من وبجوشانند وکف آن را بگیرند پس فرودآورده بگذارند تاته نشین
شود وآب صافي آن را بگیرند چنانکه درد داخل آن نشود پس درهرطلی ازان آب یکرطل قند سفید داخل کنند وبجوشانند

وکف آن را بگیرند وچون دیگر کف نیاورد صافی نمایند وبازای هر رطل ازقند نیم رطل ازان سرکهٔ لیموئی مخلل داخل
کنند وبقوام آورند وسرد کرده درشیشهٔ نگاهدارند شربتی ازیك اوقیه تادواوقیه واگرخواسته باشند ازاترج یانارنج یانارنج
بهمین ترتیب مرتب نمایند واگرمزاج مستعمل این سکنجبین نبوده باشد ملتهب وباحرارت بسیارمقوه سازند باین افاویه
مصطکی رومی دارچینی قرنفل دانهٔ هیل قاقلهٔ کبابه ودرهرطلی ازقند سفید ازهریك مثقال بسیاسه نیم مثقال زنجبیل
نانخواه صعترشونیز ازهریك دودرم کشنیز خشك نعناع خشك چهاردرم ادویه راسوای نانخواه وصعتروشونیز ونعناع خشك
کشنیز خشك نیم کوفته همه رادرپارچهٔ کتانی بسته چنانکه مثل آن ادویهٔ جادرآن بسته باقی باشد واگرقند ازیك رطل زیاده
باشد به همین نسبت افاویه رازیاده کنند ودروقت جوش دران اندازند وساعت بساعت پارچه رابدست یاپشت کفچه
بمالند که جمیع قوت افاویه بسکنجبین بازداده شود وچون بقوام آید پارچه رابرآورده خوب بمالند وبفشارند وازکلاب
دواوقیه بشویند وبازبفشارند وآن کلاب رادران داخل کرده کیسهٔ افاویه رادورکنند وسکنجبین رایك جوش دیگر داده
رطوبت کلاب آن رافاسد نکرده اند پس فرودآورده سرد کرده درشیشهٔ یاظرف چینی نگاهدارند شربتی یک اوقیه واگرخواسته
باشند بجای قند عسل مصفی یادوشاب یامیبختج کنند یاسیلان رطب هرکدام که خواهند بوزن قند داخل کنند * سکنجبین
سفرجلی باافاویه به نسخهٔ قلانسی گفته که مستعمل است این سکنجبین هرگاه نبوده باشد مزاج مستعمل آن بالتهاب
حرارت * صنعت آن بگیرند آب به شیرین ونبات سفید ازهریك یك رطل وسرکهٔ انگوری جید ربع رطلی وهمه رابند سفید
به پزند باآنش ملایم ودروقت طبخ صرهٔ کتانی که دران مصطکی رومی قرنفل سنبل الطیب ازهریك یك درم بسته
کوفته بسته باشند اندا خته ساعت بساعت آن رابمالند وچون بقوام عسل آید صره رابنیکو بمالند وبفشارند ودور
کنند واگربجای نبات عسل مصفی کنند مزد * سکنجبین سفرجلی رمانی نافع ازبرای تهوع وغثیان وقی صفراوی
تقویت جگر ومعدهٔ حاره ودفع تشنگی وازبرای حمیات حارهٔ حاده ومحرقه * صنعت آن آب به شیرین اصفهانی
رسیده یك من آب انارشیرین آب انارترش ازهریك نیم من کلاب فائق خوشبو سرکهٔ انگوری جید ازهریك نیم من قند
سفید صافی نموده یك من ونیم بدستور سکنجبین ازین هامرتب نمایند وچون بقوام آید سرد کرده نگاهدارند

* فصل درذکرنسخ اشربهٔ سفرجل * * شراب سفرجل سادهٔ مقوی معده وقلب حاراست واشتهای طعام آورد واسهال
وقی صفراوی وغثیان بازدارد ونافع است ازبرای خفقان حار خصوص وقتیکه بمشارکت معده ومواق باشد * صنعت آن
بگیرند به شیرین وبه ترش وبکارد چوبی پوست آن راجدا کرده بهدانه وغلاف آن رادورکنند پس درهاون سنگی
بکوبند وآب آنها رابگیرند ودردیك سنگی کرده بجوشانند چون چند جوشی بخورد فرودآورده بگذارند تاته نشین شود
پس آب صافی آن راکه دروردد داخل نشود کرفته وبازبکرپاس صافی نموده دردیك سنگی کنند ودرهرپنج من ازان
آب یکمن قند سفید داخل کرده بجوشانند وکف آن رابگیرند وبقوام آورند * شراب سفرجل رمانی ازتراکیب حکیم
جلال الدین کازرونی است هیضه وغثیان وقی صفراوی واسهال صفراوی رانافع است ومعده وجگر راقوت دهد
وتشنگی به نشاند وحرارت جگر رادفع کند وتپ صفراوی ومحرقه رانافع است * صنعت آن بگیرند به شیرین اصفهانی
خوشبوی تازه وازپوست ودانهٔ به نحویکه کشت پاک سازند ویکمن آب آنرابگیرند ویکمن آب انارشیرین وآب انارترش
وپوست بیرون پسته پوست اترج حب الآس زرشك بیدانه ازهریك قدری این همه رانیم کوفته درکیسهٔ کنند ودران

هر سه آب اندازند و بجوش آورند و زمان زمان کیسه را بمالند و چندان بجوشانند که آبها بنصف رسد بعد از آن با یکمن
شکر سفید صافی بقوام آورند پس فرود آورده سرد کرده در شیشهٔ نگاه دارند * شراب سفرجل رمانی دیگر ترکیب حکیم
مذکور تقویت جگر و معده کند و قی و غثیان بلغمی را مفید باشد و سردی کبد و معده را زائل کند و اشتهای طعام آورد
و بلغمی مزاج را موافق باشد * صنعت آن آب به شیرین رسیده خوشبوی اصفهانی بدستوریکه در شراب سفرجل ساده
ذکر شد یکمن و آب انار ترش و شیرین یکمن مصطکی رومی عود هندی سنبل الطیب پوست بیرون پسته اترج زرشک
بیدانه هیل بوا قاقلهٔ کبار سک اصلی از هریک قدریکه رای طبیب بران اقتضا کند مجموع را نیم کوفته در کیسهٔ کتانی کنند
چنانکه قدری از کیسه خالی ماند و سر کیسه بسته در آبها اندازند و بجوشانند و زمان زمان کیسه را بمالند و شیرهٔ ادویه را
بکشند و بفشارند تا آنکه آبها بنصف رسد پس کیسه را نیکو بمالند و بفشارند و یکمن قند سفید داخل کرده بجوشانند تا بقوام
آید پس فرود آورده سرد کرده نگاه دارند * شراب سفرجل ممسک اسهال دموی و ضعف معده را نافع باشد * صنعت آن
آب به شیرین مطبوخ بدستور یا رب به شیرین هرکدام که باشد سی مثقال کزمازج آملهٔ منقی گلنار فارسی خرنوب شامی
از هریک دو مثقال ادویه را یک شبانه روز در آب صاف بخیسانند پس بجوشانند و صاف نمایند و یا آب به یا رب به مذکور
بقوام آورند شربتی یک مثقال نافع باد * عرق سفرجل مقوی قلب و معده و مفرح است * صنعت آن بگیرند آب به
شیرین خوشبو هر قدر که خواهند سنبل الطیب گل گاوزبان بادرنجبویه عود قماری خام زیرهٔ کرمانی صندل سفید
اشنه بسباسه اجزا مساوی نیم کوفته با گلاب عرق کشند و بعضی بیخ لفاح نیز داخل میکنند و اگر خواهند قدری عنبر و مشک
بدهان نیچه بندند شربتی بقدر احتیاج نافع باد * قرص سفرجل * صنعت آن بگیرند آب سفرجل هر قدر که خواهند
و نبات یا قند یا شکر را بقدر احتیاج بقوام آورده دران داخل کنند و طبخ دهند تا بقوام آید و اگر خواسته باشند قدری
زعفران با گلاب سائیده در آخر اضافه نمایند اگر مطیب خواهند قدری مشک سوده نیز اضافه نمایند و بر روی سنگ
یا تخته یا سینی نقره یا مس تازه قلعی نموده که بروغن بادام چرب نموده باشند پهن کرده بگذارند تا سرد شود پس بریده
تناول نمایند و اگر سفرجل را پاک کرده تخم و آنچه در جوف آن است دور نموده طبخ دهند و با نبات یا قند بقوام آورند
نیز خوب است * مربای سفرجل معده را قوت دهد و شکم را قبض نماید * صنعت آن مثل صنعت مربای تفاح است
و بعضی سفرجل بسیار کلان را دو نیمه نموده مربا ترتیب میدهند * معجون سفرجل قابض مقوی معده * صنعت آن به باد
کرده یکمن عسل مصفی یک من به را پخته از بالایش گذرانیده با عسل بقوام آورند پس فرود آورده فلفل دار فلفل
زنجبیل از هریک پنج مثقال هیل بوا قاقلهٔ کبار قرنفل دارچینی سنبل الطیب زعفران از هریک هفت مثقال کوفته بیخته
بآن سرشته معجون سازند * معجون سفرجل مسهل جهت امراض معده و ضعف معده که از برودت باشد و جهت بهق
و غثیان و انقباض طبیعت نافع و مقوی فم معده و مانع صعود بخارات بدماغ و قدر شربتش تا پنج مثقال * صنعت آن به
شیرین که پاک کرده باشند از پوست و تخم یکرطل در دو رطل مثلث بجوشانند تا مهرا شود پس بکوبند و از منخل بگذرانند
و یکرطل عسل اضافه نموده بقوام آورند و این ادویه داخل نمایند زنجبیل و دارچینی از هریک دو مثقال هیل قاقله
کبار زعفران از هریک سه مثقال مصطکی پنج مثقال سقمونیا ده درم تربد بروغن بادام چرب کرده سی درم شربتی پنج مثقال
تا هفت مثقال بآب گرم و در نسخهٔ دیگر زنجبیل و دارفلفل چهار درم است نافع باد * فصل در بیان نسخ ململان *

* مملان مقوي قلب ومعده وكبد است وشكم به بند دوقي وفواق بارورا بازدارد وخفقان را سود دارد واشتهاى طعام آورد
وباه را قوت دهد ودردجگورا نافع است *صنعت آن بگيرند سفرجل شيرين رسيده پرآب بزرگ اصفهاني يكصد عدد وپوست
دانهٔ آنرا پاک سازند وشراب انگوري آن مقدار كه ازروى آن بوكردد مقداريك وجب بوروى آن كنند ودرديك سنكي يا ديك
نقره يا مس پاكيزه تازه قلعي نموده كنند وباتش ملايم بپزند تا مضمحل شود پس درهاون سنكي ياچوبي بكوبند وتتمهٔ شيره را
ديك مانده داخل كنند وعسل صافي يكمن تبريزدران داخل كرده باتش ملايم بپزند تا بقوام آيد فلفل دارفلفل زنجبيل ازهريك
پنجدرم بهمن سفيد دارچيني سنبل الطيب زعفران تا قلهٔ كبار ازهريك دودرم هيل بوا هفت درم جوزبوا بسباسه ازهريك يكدرم
ونيم كوبيده وپيخته مرواريد ناسفته كهربای شمعي صلايه كرده ازهريك سه درم عنبراشهب محلول ورق طلا محلول مشك تركي
ازهريك يكدرم ورق نقره يك مثقال دران حل كرده درظرف چيني نكاهدارند واكوبجاى شراب انگوري هركهٔ انگوري فانو
ياكلاب كنند روا باشد * مملان به نسخهٔ ميرزا محمد حكيم بجهت تقويت معده وقلب * صنعت آن بگيرند سفرجل شيرين بزرك
رسيده بيست عدد وپوست آن رادوركرده وبهدانهٔ آن رابيرون آورده هرسفرجلى را پنج شش قطعه نموده بكارد چوبي
ودرپاتيل نقره يا مس تازه قلعي كرده هركهٔ خمريا كلاب ياخمرعنبي برروى وى كرده باتش ملايم به پزند تا مضمحل شده
پس برگرفته درهم بمالند وازپارچهٔ آستري بكذرانند يا ازپشت غربال موئي ونبات سفيد وعسل مصفى اضافه نموده د
باتش ملايم بپزند تا بقوام آيد ازآتش برگرفته جوربوا خولنجان زرنباد عود قماري خام دانهٔ هيل بوادارچيني بسباسه قرنفل
مصطكي زعفران ازهريك يك مثقال كوبيده وپيخته عنبراشهب دومثقال مشك خالص نيم مثقال ورق طلا محلول بيست عدد
ورق نقره محلول پنجاه عدد داخل كرده درظرف چيني نكاهدارند شربتى دومثقال * مملان به نسخهٔ ديكر * صنعت آن
سفرجل يكصد عدد درشراب انگوري يا سركهٔ خمريا كلاب طبخ نمايند تا مضمحل كردد ازآتش برگرفته درزنبيلى كوده بكذارند
تا آب هاى آن تمام برآيد درهاون سنكي ياچوبي كرده بكوبند وعسل مصفى را بقوام آورند ودران داخل كرده بازبه پزند تا
بقوام آيد فلفل دارفلفل زنجبيل ازهريك پنجدرم بهمن سفيد دارچيني سنبل الطيب زعفران ازهريك دودرم جوزبوا قاقلهٔ
كبار ازهريك سه درم هيل بوا هفت درم كوبيده پيخته مرواريد ناسفته كهربای شمعي ازهريك سه درم هردو را صلايه كرده
عنبراشهب نيم مثقال مشك تركي خالص ورق طلا ازهريك دودانك ورق نقره يك مثقال همه را داخل كرده مجموع را باهم
بسرشند ودرظرف چيني نكاهدارند * مملان به نسخهٔ ديكر * صنعت آن سفرجل يكصد عدد ازپوست ودانه پاک سازند وبا
شراب انكوري يا سركهٔ انكوري به پزند تا مضمحل كردد ازآتش برگرفته درزنبيل خوص كرده بكذارند تا تمام آب آن بچكد پس
آن سفرجل رابعد پس دادن آب وسردشدن نرم بكوبند درهاون چوبي ياسنكي پس بگيرند عسل مصفى دراب همان سفرجل
حل كرده بجوشانند وكف آن رابگيرند وبقوام آورند پس سفرجل كوبيده رادران داخل نمايند وبقوام لائق آورند پس از
آتش برگرفته فلفل سياه دارفلفل ازهريك پنجدرم بهمن سفيد بهمن سرخ ازهريك دودرم دانهٔ هيل بوا هفت درم مرواريد
ناسفته سنبل الطيب ازهريك سه درم دارچيني زعفران ازهريك دودرم جوزبوا قاقلهٔ كبار كهربای شمعي ازهريك سه درم
عنبراشهب ورق طلا محلول ورق نقرهٔ محلول ازهريك يكدرم بدستور مقرر بآن بسرشند ودرظرف چيني نكاهدارند شربتى
دودرم * مملان به نسخهٔ حكيم احمد * صنعت آن به شيرين ازپوست ودانه جدا كرده يك من باكلاب به پزند تامهرا شود وا
پالايش بكذرانند وقند سفيد يك من داخل كرده بقوام آورند پس مصطكي دانهٔ هيل بوا ازهريك سه مثقال زعفران پنج

مثقال ورق نقره دومثقال ورق طلا پنجاه عدد مشك تركي عنبر اشهب از هريك يك مثقال عود قماري خام دومثقال بدستور
مقرر بآن بسرشند و درظرف چيني نگاهدارند شربتي دومثقال باذن الله تع نافع است * فصل درذكر نسخ ميبه * بدانكه ميبه
اسم فارسي شربت به است كه با شراب انكوري يا بآب انكور يا دوشاب انكوري ترتيب ميدهند * ميبه ساده به نسخهٔ شيخ رئيس
مقوي معده وحابس طبيعت وقي وغثيان ونافع وجع كبد واوجاع امعا وكليتين وفواق است * صنعت آن بگيرند آب سفرجل
حامض سي رطل شراب انكوري طيب بيست وپنج رطل بآتش نرم طبخ نمايند تا به نصف رسد كف آن را بگيرند وصاف نموده
بگذارند تا درد آن ته نشين شود مرتبهٔ ديگر صاف كرده درديك كنند وبريزند بران عسل صاف منزوع الرغوه وبه پزند
بآتش ملايم تا بقوام آيد پس درظرف چيني يا شيشه نگاهدارند * ميبه مفرح به نسخهٔ شيخ رئيس * صنعت آن بهمان ترتيب
ميبه ساده آب سفرجل وشراب وعسل را طبخ نمايند وعند الطبخ زنجبيل مصطكي از هريك دودرم قاقلهٔ كبار وصغار دارچيني
دانهٔ هيل از هريك چهار درم قرنفل سه درم زعفران غير مسحوق چهار درم ادويه را جوكوب نموده درپارچهٔ كتاني بسته دران
اندازند وبجوشانند بآتش ملايم وساعت بساعت از پشت كفچه بمالند تا غليظ گردد وبقوام آيد پس از آتش فرود آورده بگيرند
مشك خالص نيم درم وحل كنند درشراب كهنه ودران ريزند وبتير معجون سازي ممزوج نمايند ودرظرف چيني يا
نقره نگاه دارند وعند الحاجت استعمال نمايند واگر زعفران را با مشك بسايند بهتر است زيرا كه جوش مبطل فعل
زعفران است * ميبه به نسخهٔ نواب حكيم الممالك سيد علويخان ثاني علي نقي خان مرحوم عم جامع اوراق نافع جهت سرفه
وضيق النفس وضعف معده * صنعت آن آب به شيرين صاف نموده سه آثار شراب انكوري پنج آثار داخل كرده چندان
بجوشانند تا به نصف رسد بعد ازان زنجبيل مصطكي رومي عود هندي غرقي از هريك يك مثقال رب السوس صمغ عربي از
هريك يك مثقال وربع مثقالي زعفران يكدرم قاقلهٔ كبار دانهٔ هيل از هريك يك مثقال ونيم زوفاي خشك سه مثقال مجموع را
در كيسه داخل ميبه شود وبقوام آيد صاف كرده در شيشهٔ نگاهدارند * ميبه كه معده را قوت دهد وقي وغثيان وهيضه وفواق
ودرد جگر را نافع باشد * صنعت آن به نسخهٔ سيد مظفر الدين شفائي آب به ترش چهار من شراب ريحاني هشت من عسل
مصفي دومن مجموع را درديك بريزند وزنجبيل مصطكي قاقلهٔ كبار وصغار دارچيني كبابهٔ چيني قرنفل از هريك هفت درم
زعفران سه درم همه را نيم كوفته سواي زعفران در كيسه ريزند ودران اندازند وبجوشانند وزمان زمان كيسه را بمالند
تا شيره تمام باز دهد زعفران را سائيده اضافه نمايند وبقوام آورند * ميبه از جامع امين الدوله كه حكيم مومن بشراب ميبه
ذكر كرده تقويت معده نمايد واسهال مزمن ودرد جگر وقي وغثيان وفواق وتشنگي را نافع است وبا نسخهٔ قانون برابر است
الا آنكه بجاي درم مثقال است * صنعت آن آب به ترش دو رطل آب سيب ترش يك رطل درهم بجوشانند تا بنصف رسد و
يك رطل عسل ويك رطل شراب انكوري كهنه بجوشانند تا غليظ شود وكف آن را مي گرفته باشند وعود هندي دو مثقال زعفران
مصطكي از هريك يك مثقال بسباسه يكونيم درم سنبل الطيب قرنفل جوزبوا دانهٔ هيل قاقلهٔ كبار دارچيني از هريك نيم مثقال
زنجبيل دومثقال ودر نسخهٔ ديگر زنجبيل نيم مثقال است مشك دو دانك سك يكدرم ادويه را سواي مشك وسك جوكوب نموده
درخرقهٔ كتاني بسته نزد طبخ دران اندازند وساعت بساعت خرقه را از پشت كفچه بمالند تا قوت ادويه تمام باز داده شود
مطبوخ بقوام آيد وغليظ گردد فرود آورده مشك وسك را سائيده درظرف چيني يا شيشه نگاهدارند * واز سفرجل انواع
الوان اطعمه ترتيب ميدهند مثل آش وقليه وغيرآن * صنعت آنها دو قسم است يكي آنكه آب آن را گرفته چاشني بآن نمايند

دوم آنکه جرم آن را پارچه پارچه نموده در طبخ داخل نمایند و هرگاه ترش آن باشد و چاشنی دار خواهند بقدر احتیاج شیرینی داخل نمایند

* فصل در ذکر سفوفات *

بدانکه سفوف اقدم تراکیب است بنا بر آنچه دیده شده در قرابادینات یونانی و دیادریوس گفته که بقراط ادویه را کوبیده امر میکرد باستعمال آنها پس بعد از ان اراده کرده حفظ و ابقای آنها را بر قوتی که دارند پس رای او بران قرار یافت که عسل بهترین چیزها است از برای این امر بجهت آنکه نحل آن را فرا می گیرد از جمیع گیاها و ثمرات آنها پس می باشد قوت گیاها و اثمار دران و نیز نگاه میدارد قوت ادویه را چنانکه اگر گوشت حیوانی یا ثمرهٔ از اثمار را در عسل اندازند مدت مدید بر قوت خود باقی مانده فاسد نمیگردد شیخ داود بر قول دیادریوس بحث کرده که اندروماخس ثانی که مقدم است بر بقراط ترکیب کرده اجزای تریاق فاروق را بعسل و بعضی جواب داده اند بحث شیخ داود را بر دیادریوس که می تواند بود که مرادش بقراط شاگرد اسقلمیوس باشد پس میباشد کلام آن درست میفرمایند که ترکیب معاجین با عسل اقدم است بر اسقلمیوس و شاگردان او زیرا که اطریفل که بحضرت موسی عم نازل گردیده نسخه آن مرکب است اجزای آن بعسل و نیز معجون مسمی بشیافیه که حضرت جبرئیل عم از برای موسی عم آورده اجزای آن مرکب است بعسل و حضرت موسی عم بسیار اقدم است از اسقلیموس و اسقلیموس از تلامذه بواسطهٔ حضرت سلیمان بن داود عم است و حضرت موسی اقدم است از حضرت سلیمان نعم آنچه درین باب می توان گفت آن است که اگرچه این تراکیب سماوی که ذکر شد که اجزای آنها بعسل معجون ساخته اند ولیکن در میان اطبا این امر را اول بقراط شائع کرد پس گویا ترکیب معجون اقتراح اوست و آنچه مقرر کرده شد که ترکیب سفوف از صناعت اقدمین از حکما است و نزد بعضی مقرر است که از اطبای یونان است نیز غلط است زیرا که حضرت آدم امر کرد اولاد خود را که روز اول تحویل آفتاب به برج حمل تا سه ماه تمام هر روز یکدرم را از یانه و یک درم شکر طبرزد را کوبیده سفوف نموده صبح استعمال نمایند که موجب حفظ صحت تمام انسان است و باید دانست که قوت سفوفات بسیار باقی نمی ماند چنانچه بعضی گفته قوت آن تا چهل روز و بعضی گفته تا دو ماه باقی میماند و سفوفات بهترین ادویه است از برای معده و امعا و بهترین ادویهٔ مستعمله در ضعف کبد و طحال و کلیه است و سزاوار آن است که فرا گرفته شود سفوف از ادویه و عقاقیر یابسه بجهت آنکه عقاقیر سفوف میباشند مباشر فعل فی ذاتها از غیر اعانت و واسطهٔ چیزی دیگر و گفته که سفوفات ضد اشربه اند و تجویز سفوف مسهل در ضعف معده و شدت امتلا نکرده اند مگر آنکه خالی از کرب باشد مانند بسفایج و از چیزی که مستحیل بفساد شود و نبوده باشد دران چیزی که بسبب شدت لطافت خود بزودی نفوذ کند در کبد مانند غاریقون و نیز نبوده باشد که چیزی بزودی منحدر شود از معده مانند سقمونیا و جالینوس گفته که جمیع سفوفات قوت آن زیاده از دو ماه نبود پس بعد از ان قوت و فعل شان ضعیف میگردد * و بدانکه دستور ساختن سفوف آن است که آنچه جهت قبض و سحج و زحیر ترکیب کنند باید که حبوب و بزوریکه دران داخل است چون حب الرشاد و مقلیاثا و بزرقطونا و تخم ریحان و مانند آن بعد از آنکه بریان کرده باشند با سائر ادویهٔ ناکوفته بیامیزند خصوص بزرقطونا که البته آن را ناکوفته داخل نمایند و بهتر آنست که تخم ریحان و مرو و حب الرشاد و بارتنگ و امثال آنها را نیز ناکوفته بعد از آنکه سائر ادویهٔ کوفته را درهم نموده ممزوج نمایند و نیز بهتر آن است که اجزای سفوف بسیار نرم نکوبند بلکه مانند اجزای جوارش اندک درشت و ریزه باشند تا از معده زود نگذرد اگر غرض قبض باشد و خواهند که نفع آن بیشتر بمعده ظاهر شود والا نرم کوفته بیخته استعمال نمایند و نیز باید که ادویهٔ او تازه و نو باشد و کهنه و پوسیده نباشد و بدانکه

سفوف حب الآس وابریشم وابهل وافتیمون وسفوف مسکن وجع افیونی وخشخاش واملج وانبرباریس وانجبار وانفحه
وابرون واهلیلج وبسفایج وتربد وتشمیزج وتیواج وجلنار وجنطیانا وچوب چینی وحجر الیهود وخبث الحدید ودارچینی
وذهب وراوند وسرطان وسماق وصندل وطباشیر وعود هندی وکبر وکمون وکندر وکهربا ولاجورد ولؤلؤ ومازریون
ووج وهند با هریک در رسوم خود ها ذکر یافتند ومی یابند وانچه مذکور نشد اینجا ذکر می یابد واز خاک و خاشاک
واشیای غریبه پاک وصاف کرده باشند قبل از کوبیدن وبعد از کوبیدن وزن نموده درهم نمایند * سفوف ارسطاطالیس
معلم اول که سفوف اسکندر نامند صاحب جامع التراکیب حکایت کرده که اسکندر نوشت بارسطاطالیس شکوه از سوء
هضم وطلب کرد از و دوای جامع غالب بر اکثر ادویه که نافع باشد از برای اکثر امراض پس او این سفوف را تالیف نمود
فرستاد نسخهٔ آن را بجهت او وشیخ داود گفته که من دیدم رسالهٔ در تدبیر ریاست که معلم اول نوشته پیش اسکندر
فرستاد عبارتی که صورت آن این است * که فرستادم بسوی تو سفوفی که ذکر کرده ام نسخهٔ ان را در مقالهٔ سابعه پس
بکردان این سفوف را طبیب حاضر * ومستغنی کرد باین سفوف از اطبا این سفوف نافع است از برای سوء هضم و ضعف معده
وضعف شهوت طعام وذرب ورياح غليظه واز برای وسواس وقطع بخار وعرق فاسد ورایحهٔ خبیثه از تمام بدن میکند
وزردی رنگ را می برد وبوی دهان را خوش می کند ودل را قوت میدهد وفرح می اورد ونسیان را دور می کند وبهیجان
در می آورد شهوت طعام وشهوت باه را ودفع سوزش وحرقت فم معده میکند وقوت این سفوف تا سه سال باقی میماند
ومقدار شربت از ان تا دو مثقال است * صنعت آن به نسخهٔ شیخ الرئیس قرفة الطیب ساذج هندی هیل بوا عود قماری
خام اسارون شامی مصطکی رومی هلیلهٔ کابلی منزوع النوی اکلیل الملک فرنجمشک نارمشک نارقیصر زیرهٔ کرمانی دارچینی
اشنه فلفل دار فلفل زنجبیل قرنفل حب الرمان جوزبوا قاقله از هریک دو جزو مشک تبتی عنبر اشهب کافور قیصوری
از هریک یک جزو نبات سفید ششوزن مجموع ادویه ادویه را کوفته بیخته سفوف سازند شربتی از ان وزن یکدرم تا سه درم
بآب سرد ناشتا بعد از طعام عظیم النفع است در انچه ذکر کرده شد میفرمایند انچه به تحقیق رسیده نزد فقیر نارقیصر
خشخاش شقائق النعمان است واین نسخهٔ با نبات بیست وپنج جزو است ودر نسخهٔ یحیی بن عیسی بن جزله اکلیل الملک
داخل نیست وباقی مساوی نسخهٔ شیخ الرئیس است ودر نسخهٔ صاحب میزان الطبائع عود قماری اکلیل الملک ونار
قیصر داخل نیست ودر نسخهٔ مظفر الدین شفائی اکلیل الملک ونارقیصر داخل نیست وکافور قیصوری نیز دو جزوی بر اجزای
نسخهٔ شیخ الرئیس افزوده ونبات بوزن مجموع ادویه است وگفته که نقل کرده صاحب جامع التراکیب این نسخهٔ را
واخذ کرده صاحب منهاج این نسخه را از غیر تصرفی واین نسخه اصل است که من دیده ام در تدبیر ریاست بیونانی
وبا آن تصحیح کرده ام این را استاد ابو الفرج گفته که جالینوس درین سفوف عوض نارمشک ونارقیصر ریوند چینی
وعود هندی آورده از هریک دو جزو وداخل نکرده قرنفل را وگفته که این صحیح است ولائق باین ترکیب است
وگفته باعتقاد من آن است که این سفوف منزل باشد بر امزجهٔ بارد ورطب شیخ داود گفته که اگر تصرفی درین سفوف
توان کرد آن است که استعمال نمایند بدل جوزبوا طباشیر وبدل مشک افیون وبدل فرنج مشک کشنیز خشک کنند و گفته
نشود که کافور کافی است در تبرید بجهت آنکه عنبر در مقابلهٔ کافور است وگفته که باکی نیست بداخل کردن بنفشه در
امزجهٔ صفراویه وافیون در امزجهٔ سوداویه وتربد در امزجهٔ بلغمیه وصندل اگر در کبد ضعفی باشد وطین ارمنی وطین

مختوم بدل قرنفل برنخهٔ اصل وبدل هليلهٔ زرد مطلقا اگر خفقان از حرارت باشد ونبات درهريک ازين نسخه ها مساوی
تمام ادويه بايد كه باشد ونسخهٔ اين سفوف را كه حكيم ميرمحمد مؤمن كه در قرابا دين تحفة المؤمنين ذكر كرده مساوی نسخه
شيخ رئيس است سواى آنكه كافور دو جزو است ونارمشك داخل نكرده وگفته كه نارقيصر معرب ناكيصر است كه لغت هندست
وآن دوايي رديست قسمی از ميرونا ريقون است وبركسيكه فی الجمله علمی برتحقيق ادويه داشته باشد حيرت ازكلام اين فاضل
دست ميدهد كه كدام غلط آن را درست كند بعضی از متأخرين بجای نارقيصر انار دانه آورده اند محض غلط است وتصرف قبيح
درين سفوف شيخ داؤد كرده همه بی جا وبی موقع است * سفوف ابن ماسويه نافع از برای زحير وسحج را مجرب است * صنعت آن
تخم خطمي سفيد مقشر بريان كرده تخم خبازي مقشر بريان از هريک پنجدرم نشاسته بوداده سه مثقال صمغ عربي بهداده
كل ارمني از هريك نود مثقال كوفته بيخته سه درم آن را صبح وشام باآبيكه دران طباشير سفيد وصمغ عربي وكل ارمني خيسانده
وصافي نموده باشند بنوشند * سفوف عنبري ارسطو نافع از برای ضعف معده وذرب ووسواس وقطع بخار * صنعت آن طباشير
سفيد دو درم بزرالبنج سفيد سماق منقی ازهب تخم خشخاش سفيد هليلهٔ سياه مغز سفرجل هندي كه آنرا بهندي بيل گويند
وازان مربا سازند از هريك سه درم كلنار فارسي دم الاخوين صمغ عربي قاقلهٔ صغار اقاقيا تخم حماض مقل ازرق كل مختوم كتيرا
ارمني مغز بلوط پوست كوكنار انار دانه مرجان قرمزي كهربای شمعي سماق از هريك دودرم روغن كاو هفت درم نبات سفيد چهار
درم مشك خالص دو دانك عنبر اشهب يك دانك كوفته بيخته سفوف سازند * سفوف اطفال منقول ازخلاصة التجارب گفته
ابن سفوف از مخترعات اهل ريست مقوي معده ورافع اسهال اطفال است * صنعت آن پوست هليلهٔ زرد مصطلي پوست
بيرون پسته از هريك يک جزو را زيانه پوست نارنج پوست انار شيرين از هريك نيم جزو جمله را كوفته ونرم بيخته نگاه
دارند كاهی بی آب وكاهی با آب عذب خالص يا آب بعضی از ميوهای مناسب بخورانند واكرجهت رغبت اطفال نصف مجموعه
ادويه قند سفيد اضافه نمايند شايد وقدر خوراک موقوف برای طبيب گذاشته * سفوف ديكر نيز منقول از خلاصة التجارب
* صنعت آن مرداسنك قنه باديان از هريك دو دانك سائيده با آب خيار بادرنك وسيب ترش بدهند وگفته كه اين يک شربت
است * سوف بزرقطونا * صنعت آن بزرقطونا تخم ريحان بارتنك تخم تروهٔ تيزک اين هرچهار را بريان نموده ناكوفته تخم حماض
تخم خرفه زرورد نشاسته تخم مرو صمغ عربي كل ارمني تخم خشخاش سفيد اين همه را كوفته بيخته يكجا كرده سفوف سازند شربت
دو مثقال * سفوف جهت اسهال بلغمی تاليف حكيم ميرمحمد زمان * صنعت آن نانخواه كند ركلنا را زهريك يك جزو دانهٔ
مويز دو جزو با ميبه ممسك استعمال نمايند * سفوف جهت اسهال اطفال از مجربات حكيم ميرمحمد زمان رح غير اطفال را نيز
نافع است * صنعت آن حب الرمان بوداده بهيار نرم صلايه كرده طباشير سفيد صمغ عربي كتيرا مصطكي سفيد تخم مورد كل
سرخ كل ارمني اجزا مساوي سفوف كنند وباطفال نيم مثقال صباح ونيم مثقال شب با شربت به يا شربت سيب ترش بدهند
* سفوف ديكر جهت اسهال مزاري مزمن وبواسيري ونواصيري حارا بغايت مجرب است * صنعت آن كل ارمني انار دانه
بوداده دانهٔ انكور كه ازسركه بيرون آورده باشند بوداده از هريك پنج مثقال سماق بيدانه كل سرخ صمغ عربي بوداده از هريك
سه مثقال طباشير كل مختوم يا دانه غستاني از هريك دو مثقال عود قماري مصطكي از هريك يك مثقال قدر شربت دو مثقال
ربوب مناسبه * سفوف الاسهال منقول ازحنين جهت ضعف معده كه باسهال باشد وتپ ربع واشتهای طعام آورد * صنعت آن
زيرهٔ كرماني كمون نبطي كه يك شبانروز هود وراد سركه خيسانيده وخشك كرده وبوداده باشند هريك سه درم حب الآس

پنجدرم کشنیز خشک بوداده دو درم آرد نبق آرد سنجد آرد انار دانه از هریک بیست درم قرظ طراثیث از هریک ده درم سک سه در
عود هندی سه درم کوفته بپرویزن وسیع ثقبه بیخته شربتی سه درم با میبه ساذج صبح وشام * سفوفیکه انواع اسهال که با سحج
مغص وحرارت باشد نافع است * صنعت آن تخم خطمی تخم خبازی از هریک پنجدرم نشاسته صمغ عربی از هریک یکدرم لوبیه
اندک بوداده دو مثقال با اشربهٔ مناسبه بنوشند * سفوف جهت اسهال خون وبلغم * صنعت آن طباشیر ونشاسته صمغ عربی
گل نارگل سرخ از هریک پنج مثقال روناس دو مثقال زعفران یکمثقال شربتی یک مثقال با رب به بنوشند واگر قرص کنند بهتر است
* سفوف دیگر نافع از برای جمیع اقسام دیدان وضعف معده * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد برنگ کابلی مقشر از هریک جزو
تربد سفید محکوک ملتوت بروغن بادام شیرین مثل وزن هردو وفانید سنجری مثل وزن مجموع ادویه شربتی ده در
* سفوف بزرخطمی * صنعت آن بزرخطمی سفید تخم خبازی از هریک دو مثقال نشاسته گل ارمنی صمغ عربی از هریک چهار مثقال
کوفته بیخته سفوف سازند * سفوف بزوری نافع است از برای جمیع ریاح ونفخ * صنعت آن کرویا انیسون زیرهٔ کرمانی قاقله نانخواه
تخم کرفس از هریک دو درم قرنفل یکونیم درم زنجبیل دارفلفل از هریک دو دانگ شکر بیست مثقال کوفته بیخته درهم امیزند
شربتی دو درم * سفوف خرنوب اسهال واسترخای معده را سود دارد * صنعت آن خرنوب صحرائی منقی از حب زیرهٔ
کرمانی مدبر سماق منقی از حب تخم مورد آرد کنار آرد بلوط کشنیز خشک بریان مصطکی رومی اجزا مساوی کوفته بیخته
سفوف سازند وعند الحاجت بکار برند * سفوف خمسه تنقیهٔ فم معده وبدن از بلغم نماید * صنعت آن تربد سفید مدبر
سنا مکی زنجبیل برنگ کابلی پوست هلیلهٔ کابلی اجزا مساوی کوفته بیخته سفوف سازند شربتی از آن چهار درم تا شش درم با آب گرم
* سفوف درونج خفقان سرد را سود دارد * صنعت آن درونج عقربی لسان الثور از هریک شش درم زرنباد دو درم کوفته بیخته شربتی
یک مثقال با یکچهاریک شراب کهنه یا ماء العسل * سفوف سبعه تنقیهٔ تمام بدن از سودا کند ونافع است از برای مالیخولیا وقتیکه
سودا در تمام بدن باشد * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه افتیمون اقریطی از هریک دو درم بسفایج حب النیل سنا مکی
از هریک سه درم تربد سفید نصف مجموع ادویه کوفته بیخته قدر مستعمل از آن از چهار درم تا چهار مثقال * سفوف سقراط
حکیم جمیع امراض بارده وخصوص امراض باردهٔ دماغیه وخصوص نسیان ورعونت وحمق را به نهایت نافع است * صنعت آن
کندر وج ترکی زنجبیل از هریک پانزده درم سعد کوفی ساذج هندی دارچینی قرنفل از هریک هفت درم نبات سفید بوزن
مجموع ادویه همه را کوفته بیخته سفوف سازند شربتی سه درم * سفوف سکبینج نافع است از برای قولنج ورياح در بطن واز برای
استسقا * صنعت آن سکبینج پوست هلیلهٔ زرد از هریک یک جزو حب الرشاد تخم کرفس از هریک نیم جزو کوفته بیخته در شیشه
نگاهدارند شربتی دو درم با آب نیم گرم * سفوف طرب المجالس تفریح ونشاط آورد ومقوی اعضای رئیسه است ودر تقویت
باه وامساک منی ودفع سرعت انزال بی نظیر است * صنعت آن بسباسه زعفران دانهٔ هیل بوا قرنفل دارچینی بهمن سفید
بهمن سرخ شقاقل مصری خولنجان از هریک یک مثقال مشک خالص عنبر اشهب ورق طلا از هریک یک دانگ چرس خالص سه
مثقال نبات سفید پنج مثقال کوفته بیخته نگاهدارند شربتی از یکدانگ ونیم * سفوف طین وآن را سفوف بسباسج نیز گویند بجهت
زحیر وسحج واسهال دموی واسهال مراری نافع است * صنعت آن بزرقطونا بارتنگ تخم ریحان تخم حماض تخم خرفه نشاسته
صمغ عربی گل ارمنی طباشیر سفید از هریک یک جزو بزور اربعه را بریان کرده در شب بگذارند وسائر ادویه را نیز بریان کرده کوفته
بیخته همه را درهم بیامیزند وسفوف سازند ونگاهدارند شربتی دو درم با روغن بادام شیرین یا بروغن گل چرب کرده بدهند

* سفوف طين ديكر كه در اسهال كبدي واسهال معوي بكار آيد * صنعت آن كل ارمني مغسول طباشير سفيد صمغ عربي بوريان
حب الآس از هريك ده درم دم الاخوين كندر از هريك دو درم ونيم كوفته بيخته نگاهدارند ودر وقت حاجت شربتي يك مثقال
با آب مورد بدهند * سفوف طين ديكر كه آن را سفوف نشاسته هم گويند * صنعت آن بزرقطونا تخم ريحان نشاسته صمغ عربي
كل ارمني اجزا مساوي بريان كرده نشاسته وصمغ عربي وكل ارمني را كوبيده وبا ادويهٔ ديكر درست داخل كرده سفوف سازند
شربتي دو مثقال * سفوف طين نافع از براى زلق امعا * صنعت آن كل ارمني مغسول كل مختوم طباشير سفيد كهربا اى سمج
غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع اجزا مساوي همه را كوفته بيخته نگاهدارند ودر وقت حاجت شربتي همه درم بخورند * سفوف طين
بزوري خون آمدن از هر عضو وزحير را نافع است * صنعت آن طين مختوم طين ارمني از هريك هفت درم كهربا پوست بيد
انجبار كلنار فارسي اقاقيا از هريك سه درم ونيم صمغ عربي بريان تخم خوفه كشنيز خشك نشاسته تخم حماض جمله بريان از هر يك
يك مثقال كوفته بيخته بوزن همه اجزا بزرقطونا نصف آن تخم مرو وبرابرش تخم ريحان وسه تخم را درست غير محقق داخل
نمايند وسفوف سازند شربتي از ان چهار درم بالعاب ريشهٔ خطمي وآب برگ بارتنك بياشامند * سفوف طين ارمني
نافع از براى زحير منقول از طب الايمه هم * صنعت آن بگيرند طين ارمني وبريان نمايند باآتش ملايم وحرف ابيض وبزرقطونا
وصمغ عربي از هريك جزوى مساوي كوفته بيخته هواى بزرقطونا استعمال نمايند * سفوف عودلك نافع است از براى هزال
كبد وضعف آن ورخاوت معده ورطوبت وبرودت آن * صنعت آن عودلك حب الآس آرد بلوط نبات سفيد مصطكي پنج
انار مازوى سبز از هريك يك جزو لبان زنجبيل از هريك ربع جزوى كوفته بيخته نگاهدارند وهرروز صبح وشب ده
خواب از يك مثقال تا دو مثقال يك هفته بخورند وگوشت نخورند اين نسخه را شيخ در قانون ذكر كرده وموافق است
نسخهٔ صاحب جامع التراكيب ودر نسخهٔ ديكر شكر طبرزد بوزن مجموع ادويه است وشفائي بجاى عودلك مغسول
آورده وقلا نسي گفته كه با اين سفوف گوشت نخورند كه غليظ است * سفوف غدد جهت ورم گلو كه بهندي كهيكه گويند
* صنعت آن غدد گاوميش نر وآن گلوله ايست كه در گلوى آن ميباشد خشك نموده بسبابه قرنفل جوز بوا دارچيني از هر يك
يك جزو مساوي نرم كوفته بيخته زنجبيل خشك قسم اول كه بهندي سونته ومتوانا مند برابر هر پنج جزو نرم سائيده ممزوج
نموده در شيشهٔ نگاهدارند شربتي سه ماشه وقت صبح ناشتا بخورند يكهفته يا دو هفته تا وقتيكه شفاى كلي حاصل شود
ودر ايام خوردن از ترشي وشيريني وبادي وگوشت پرهيز نمايند * سفوف الفواق جهت فواق تشنجي كه از امتلا حادث
شده باشد * صنعت آن تخم كرفس جبلي سعد زيرهٔ كرماني بالسويه سفوف ساخته نگاهدارند شربتي يك مثقال با آب نعنا
* سفوف قابض حكيم ميرمحمد مؤمن در تحفه نوشته كه اين سفوف مكرر در تجربه آمده جهت اسهال مزاري ومغص واسهال
دموي بهترين ادويه است * صنعت آن صمغ عربي را هرروز سه مثقال سائيده بنوشند تا سه روز زياده بران واگر با اسهال
سده نباشد آشاميدن پوست خشخاش كه مثل غبا رسائيده باشند از يك مثقال تا دو مثقال از مجربات است واگر با صمغ
ممزوج كنند بدستور * سفوف قرنفل معدهٔ سرد وتپها را سود دارد * صنعت آن قرنفل كبابه از هريك پنجدرم سنبل
مصطكي از هريك سه درم عود خام بيست درم شكر طبرزد بوزن همه شربتي يك مثقال باده درم كلقند * سفوف لقطع
البواسير مجرب است منقول از معالجات بقراطي عجيب الفعل است * صنعت آن جوز محرق يك جزو زردهٔ تخم مرغ
سوخته يك جزو كنجد بوداده سه جزو مجموع را سائيده درمثقال با شربت سيب يا آس يا ريباس بناشتا استعمال نمايند

* سفوف قنب بجهت امهالات فائدهٔ عظيم دارد * صنعت آن ورق القنب بريان كرده و زنجبيل نيم برشته دارفلفل
ازهريك نيم مثقال مصطكي رومي انار دانه بريان كشنيز خشك بريان ازهريك چهار دانك صمغ عربي يكدانك پسته
خشخاش بوداده يك مثقال ويكدانك كوفته پخته هرروز يكدرم آن را بخورند باآب سرد * سفوف ديگر از تاليف اطباء
هند براى انواع امهالات * صنعت آن بگيرند ورق القنب نوپاكيزه ازورقهاى هرحشيش آن جائيكه كل ميدهد
وآن را بروغن بنفشهٔ بادام چرب نمايند وقليلى ازشيرهٔ علفى كه آن را بهندى دوب گويند وقليلى ازشيرهٔ نانخواه وممرو
كرده بدست برورق القنب بمالند ودرسفال آبدنديده بريان نمايند برنق پس فرود اورده بعد ازسرد شدن همين عمل
نمايند تاهفت مرتبه اين هردوشيره را دران نيك اندا خته بدست ماليده برشته نمايند پس بگيرند ازان ورق القنب
مذكور برچهار مثقال مصطكي رومي زنجبيل برشته ازهريك يك مثقال وهمه راكوفته پخته وقت حاجت يكدرم آنرا با آب سرد
تناول نمايند وبهتر آن است كه زياده بريكدانك خورده نشود * سفوف مرجان جهت سپرز بصيار نافع * صنعت آن مرجان
محرق كه مرجان را ريزه ريزه كرده دركوزهٔ نموده سرآن را محكم نموده وكوزه را بكل گرفته درتنور گرم يا تون حمام
گذارند تاسوخته گردد وسفيد شود پس برآورده بسايند وهموزن آن زاج بريان وصبر جمله را مساوي لثير انيم جو
كوفته پخته با مثل آن شكر سرخ ممزوج نموده سفوف نمايند شربتى ازيك حبه تانيم درم موافق برداشت مزاج وسن
* سفوف مسكر گفته اند كه اين سفوف مفرح ومنشط ومشهي ومسهل انزال است * صنعت ان مغز بادام شيرين مقشر بوداده مغز پستهٔ
مقشر بوداده مغز چلغوزهٔ بحريني خصية الثعلب مصري دارچيني خولنجان بسباسه بهمن سرخ بهمن
سفيد شقاقل مصري ابريشم مقرض ازهريك يك مثقال دانهٔ هيل بوانيم مثقال زعفران يكدانك ونيم مشك خالص عنبر
اشهب ورق طلا ازهريك يكدانك چرس خالص اطلى دومثقال نبات سفيد پنج مثقال كوفته پخته شربتى ازنيم دانك تايكدرم
بحسب عادت * سفوف مسكر ديگر كه همين منافع دارد * صنعت آن مغز پستهٔ بوداده مغز بادام شيرين مقشر بوداده
دارچيني سيلاني نبات سفيد ازهريك دوازده درم چرس اطلى يكدرم كوفته پخته سفوف سازند شربتى يكدرم
* سفوف مسكر كه همين منافع دارد ومقوي معده وهاضم طعام است * صنعت آن دارچيني دانهٔ هيل بوا مصطكي رومي
نعناع خشك ازهريك هفت درم پوست اترج نانخواه رازيانه زنجبيل خولنجان زيرهٔ كرماني مدبر كاشم بسباسه ازهريك
سه درم چرس خالص اطلى يكدرم كوفته پخته شربتى يكدرم باكلاب ده مثقال تناول نمايند * سفوف مسكر ديگر كه همين
منفعت دارد * صنعت آن نانخواه مدبر دراب ليموسه درم بادیان خطائي زنجبيل بوداده ازهريك دوازده درم
دارچيني قرنفل دانهٔ هيل ازهريك هفت درم چرس خالص اطلى يكدرم كوفته پخته سفوف سازند شربتى يكدرم
* سفوف مسكر ديگر كه بسيار مستي آورد وتقويت اعضاى رئيسه ميكند وفوائد او بسيار است * صنعت آن عنبر اشهب
يكجزو بنفشهٔ خشك دوجزو كشنيز نيمجزو مجموع را دريك روز بسه مرتبه تناول نمايند بسيار نافع ومجرب است * سفوف
مسهل هريك در درهم خود ذكر يافتند مثل سفوف افتيمون واهليلج وبسفايج وتربد وغيره * سفوف مفتح زخير واستسقا را نافع
باشد * صنعت ان ريوند چيني مغز تخم خيارين تخم لرفس بريان انيسون بريان هليلهٔ سياه درزيت بريان نموده اجزا مساوي
كوفته پخته سفوف سازند مقدار مستعمل ازان دودرم تاچهار درم چهار تخم بايد درست باشد * سفوف مقليا تا له سود مزاج را
مفيد است ونافع است ازبراي امهال كهنه وزخير وضعف معده ازبرودت ومغص وبواسير ومحلل رياح است * صنعت ان

حرف بریان کرده یکرطل ونیم زیرهٔ کرمانی بسرکه خیسانیده یکشبانروز وخشک نموده واندکی بوداده نیم رطل تخم کتان
تخم کندنای نبطی هلیلهٔ سیاه در زیت بریان کرده یکرطل زیرهٔ کرمانی ربع رطلی مصطکی رومی یک اوقیه ونیم کوفته بیخته
درشیشهٔ نگاهدارند شربتی یک مثقال * سفوف مقلیاثا بارد * صنعت آن بزرقطونا بیست مثقال تخم ریحان تخم بارتنگ
تخم خشخاش سفید ازهریک ده درم تخم خرفه تخم حماض نشاسته ازهریک هفت درم صمغ عربی ده درم گل ارمنی پانزده
درم تخمها را بریان کرده همه راسوای چهار تخم اول کوفته بیخته یکجا کرده سفوف سازند شربتی یک مثقال تا دو مثقال
ونسخهٔ این سفوف که نواب میرزا محمد باقر موسوی حکیم باشی دررسالهٔ مجربات خود ذکر کرده وقلمی نموده که این بزور
است که معروف گردیده بمقلیاثا چنین است بزرقطونا بیست درم تخم مرو تخم ریحان بارتنگ نشاسته تخم خشخاش
ازهریک ده درم تخم خرفه تخم حماض مقشر گل سرخ ازهریک هفت درم صمغ عربی بیست درم طین ارمنی سی درم
بدستور سفوف سازند ودر نسخهٔ قلانسی صمغ عربی وطین ارمنی ازهریک ده درم است ودر نسخهٔ دیگر ازهریک پانزده
درم است * سفوف مقلیاثا که سید اسمعیل در ذخیره در اسهال معدی ذکر کرده * صنعت آن هلیلهٔ سیاه بلیله آمله منقی
همه را در زیت خالص بریان کنند ازهریک پنجدرم زیرهٔ کرمانی مدبر تخم کندنا بریان حب الرشاد بریان ازهریک
هفت درم تخم کرفس مدبر انیسون مدبر ازهریک چهاردرم مصطکی رومی سنبل هندی قاقله قرنفل عود هندی قماری خا
ازهریک دودرم سعد کوفی سه درم اجزا سوای حب الرشاد کوفته بیخته همه را یکجا کرده نگاه دارند شربتی صبح سه درم وشا
سه درم بخورند * سفوف مقلیاثا بارد نافع ازبرای زحیر وسحج واسهال صفراوی * صنعت آن بزرقطونا بوداده بیست در
گل ارمنی سی درم صمغ عربی ده درم تخم خشخاش سفید بریان ده درم نشاسته سه درم طباشیر سفید پنجدرم بدستور مقر
سفوف سازند شربتی سه درم بارب سفرجل یک اوقیه ودر نسخهٔ دیگر وزن نشاسته پنجدرم است * سفوف مقلیاثا دیگر * صنعت آن
بزرقطونا تخم ریحان بارتنگ تخم تره تیزک این هرچهار را بریان کرده ناکوفته تخم حماض تخم خرفه زرورد نشاسته تخم مرو صمغ
عربی گل ارمنی تخم خشخاش سفید این همه را کوفته بیخته همه را یکجا کرده سفوف سازند شربتی دو مثقال * سفوف مقلیاثا
که نافع است ازبرای زحیر واستسقا * صنعت آن زیرهٔ کرمانی مدبر پنج مثقال بزرکتان تخم کندنا هلیلهٔ سیاه در روغن
بریان نموده ازهریک دو مثقال مصطکی رومی یک مثقال جمله را کوفته بیخته پس بیست درم حب الرشاد درست در آن
بیامیزند وسفوف سازند مقدار مستعمل چهار درم باماء الاصول * سفوف مقلیاثا که سید اسمعیل در سحج امعای علیا آورده
* صنعت آن تخم مرو بزرقطونا بارتنگ تخم حماض شاه سفرم تخم خرفهٔ مقشر مغز تخم گل یعنی زرورد تخم خطمی سفید ازهریک
دو مثقال همه را بریان کنند طباشیر سفید طین قیمولیا نشاستهٔ بریان صمغ عربی بریان ازهریک چهار مثقال گل ارمنی دو مثقال کهربا
چهار مثقال اجزا را سوای بزرقطونا کوفته بیخته همه را یکجا کرده شربتی از سه درم تا پنجدرم باشراب مورد وسائر اشربهٔ مناسب
بنوشند وبعضی بزرقطونا تخم مرو تخم حماض تخم شاه سفرم همه را بریان کرده وبروغن گل بادام چرب کرده داخل میکنند وبدانکه
سید اسمعیل این سفوف را باسم سفوف مقلیاثا ذکر کرده وحال آنکه مقلیاثا نام حب الرشاد است وحب الرشاد درین نسخه داخل
نیست * سفوف مقلیاثا که سید اسمعیل در ذخیره در زحیریکه بسبب بلغم باشد آورده * صنعت آن هلیلهٔ کابلی بلیله آمله از
هریک یک اوقیه همه را در آب سفرجل بجوشانند وخشک نمایند درسایه وبریان کنند بروغن گاو وبکوبند ووزن کنند تخم کتان
بریان تخم کندنا بریان حب الرشاد بریان مصطکی رومی ازهریک نیم اوقیه گل ارمنی یک اوقیه اجزا را سوای حب الرشاد

کوفته بیخته همه را یکجا کرده در شیشه نگاهدارند شربتی بوقت حاجت سه درم * سفوف مقلیاثا دیگر که سید اسمعیل در این
موضع آورده * صنعت آن هلیلهٔ کابلی منقی از نوی بیست درم در شراب قابض یک شبانروز بخیسانند و در سایه خشک کنند
تخم کتان بریان تخم مرو بریان از هریک ده درم حب الرشاد بریان پنج درم کوفته بیخته با ماء العسل بسرشند و اقراص سازند
و خشک کنند و مرتبهٔ دیگر بریان کنند بنحویکه سوخته نگردد و بوقت حاجت سوده شربتی دو درم تا سه درم * سفوف
مقوی معده و کبد و احشا * صنعت آن قاقلهٔ کبار قاقلهٔ صغار از هریک ده مثقال سعد کوفی ساذج هندی سنبل الطیب
طباشیر سفید قرنفل از هریک شش مثقال خولنجان بیخ بنفشه اقاقیا زرشک منقی دارچینی از هریک پنج مثقال نبات
سفید بیست مثقال کوفته بیخته سفوف سازند * سفوف منقول از مجربات نواب حکیم احمد و بی نظیر است * صنعت آن
کشنیز خشک بوداده تخم خشخاش سفید بوداده تخم کاهوی مقشر از هریک دو مثقال و نیم نبات سفید دوازده مثقال
کوفته بیخته سفوف سازند شربتی دو مثقال * سفوف نافع از برای ضعف کبد و معده و اسهال دموی و مکرر به تجربه رسیده
است * صنعت آن طباشیر سفید حب الآس گلنار فارسی کثیرا صمغ عربی تخم خرفه سماق منقی پوست بیرون پسته گل ارمنی پوست
بیخ انجبار صندل سفید بگلاب سوده کهربای شمعی از هریک نیم مثقال طراثیث شیرین دو درم کوفته و با شراب حب الآس یا شراب
انجبار یا شراب سفرجل یا شراب فواکه سرشته تناول نمایند * سفوف نشاسته شکم بندد و اسهال را نافع باشد * صنعت آن
بزرقطونا بوداده تخم مرو بوداده تخم ریحان بوداده نشاسته صمغ عربی بریان گل ارمنی از هریک دو مثقال کوفته بیخته بکار دارند
* سفوف هندی تپهای خفی و سعال مزمن و ناقهین را نافع باشد و قوت معده دهد و اشتهای طعام آورد * صنعت آن نبات سفید
سی و دو جزو طباشیر سفید شانزده جزو دارچینی هشت جزو دارفلفل چهار جزو قرنفل دو جزو همه را کوفته بیخته سفوف
سازند و قدر مستعمل از یک درم تا دو درم باشد و بعضی قاقلهٔ کبار و صغار از هریک دو جزو نیز افزایند * سفوف هندی این سفوف
را ما مر از کتب اطبای هند ترجمه نموده نافع است از برای اوجاع ظهر و سستی آلات تناسل و از برای سرعت انزال و مقوی انعاظ
است * صنعت آن فوفل هندی دکهنی هفت مثقال و نیم در سفال آب ندیده بوداده دارچینی هفت مثقال و نیم بدستور کوفته
بیخته بر روی آتش نرم گذاشته با چهار عدد زردهٔ تخم مرغ بقدر آنکه معجون شود مغز پسته دو مثقال و نیم نبات سفید هشت
و دو درم کوفته بآن مخلوط کرده مجموع یکروز بخورند میفرمایند این مقدار دارچینی را در یکروز خوردن البته ضرر میرساند
* سفوف نافع از برای زنان حامله و طرد ریاح و تقویت کبد و معده * صنعت آن مروارید ناسفته عاقرقرحا از هریک یک درم زنجبیل
مصطکی از هریک چهار درم زرنباد درونج چینی تخم کرفس وج ترکی خیربوا جوزبوا فلفل دارچینی از هریک دو مثقال تودری
سرخ تخم رازیانه از هریک یکمثقال شکر بوزن تمام ادویه شربتی یک مثقال * سفوف نافع از برای حرارت بدن و از برای حمی
حمره و شری و عطش و انشقاق لسان و برسام چون بر زبان بمالند * صنعت آن مشک دو دانگ سک حضض از هریک یک درم کافور
قیصوری یک درم و دو دانگ قاقله قرنفل جوزبوا از هریک چهار درم گل سرخ گلنار فارسی طباشیر سفید از هریک شش مثقال
نبات سفید شصت درم ادویه را کوفته بیخته مخلوط سازند و اگر حرارت بر مزاج غالب باشد بر آورند از اجزای این سفوف
جوزبوا را شربتی ازین سفوف از برای مردم بزرگ نیم مثقال و از برای اطفال ما بین دو حبه تا یک قیراط و بعضی درین سفوف
اصل السوس چهار درم افزوده اند * سفوف نافع از برای طحال و رداءت هضم و لون * صنعت آن بگیرند حرف سفید ربع
کیلچه پس آن را در پاتیل آهنی حلوائی کرده روغن کنجد تازه آن مقدار که از روی آن برگردد در آن انداخته با آتش ملایم

بجوشانند تا سرخ شود پس بگیرند مغاث بغدادی هفتاد و یک درم زیرهٔ کرمانی چهار درم نانخواه دو درم کوبیده دران داخل
نمایند و هر صبح کفی از ان را با آب سرد بخورند و از سرکه و ماهی شور و ماهی تازه و لبنیات و بقول و از فواکه رطبه پرهیز نمایند
* سفوف نافع از برای علتهای کبد مانند ورم و یرقان و سوء القنیه و استسقا و از برای علتهای امعا مانند قولنج و کرم امعا و این سفوف
گرم است در درجهٔ ثانیه و خشک در اوائل درجهٔ ثالثه و فائدهٔ عظیم میدهد هرگاه بوده باشد مرض از برودت * صنعت ان شبرم
سکبینج افسنتین رومی از هریک جزوی رازیانه اذخر مکی حب ماء الجبن و همچنین هلیلهٔ زرد وقتیکه حرارت اشتداد داشته
باشد و اگر با امراض مذکوره ریاح غلیظ بود زیاده کرده میشود بر اجزای این سفوف اسارون و سلیخه از هریک دو جزو و گاهی
زیاده کرده میشود بر اجزای این سفوف هرگاه اراده زیادتی اسهال باشد سقمونیای مشوی بوزن یک جزو از اوائل و گاه زیاده
کرده میشود در استسقا انیسون و گل بنفشه تخم کاسنی نحاس محرق راتینج از هریک مانند تربد یعنی دو جزو فرفیون مانند
سقمونیا یعنی یک جزو اگر نبوده باشد دران حال حرارتی و اگر حرارت باشد و احداث عطش کند تا التهاب داخل کنند دران
تخم خرفهٔ مقشر و مغز تخم خیار از هریک جزوی مکرر آواخر و در وقتیکه برودت باشد این هر دو را حذف کرده میشود بدل
این هر دو زنجبیل و قسط تلخ داخل میکنند و گاهی حذف کرده میشود ازین سفوف مسهلات را وقتیکه حاجتی بآنها نبوده باشد
پس بدل کرده میشود تربد بزنجبیل و شبرم مصطکی و بنفشه بگل سرخ بوزن آنها و این سفوف از شیخ داؤد است * سفوف که نافع
است از برای قولنج و ریاح در بطن و از برای استسقا * صنعت آن سکبینج و پوست هلیلهٔ زرد از هریک یک جزو حب الرشاد
تخم کرفس از هریک نیم جزو کوفته بیخته در شیشه نگاه دارند شربتی دو درم با آب نیم گرم * سفوف دیگر ادرار فضلات نماید
و اخراج بلغم کند و تنقیهٔ مثانه و کلیه نماید از حصاة و غیرها مفید است از برای امراض رحم از برودت * صنعت آن مرمکی صافی
سعد کوفی اذخر مکی دارچینی بلوط حب بلسان اجزا مساوی زعفران نصف یک جزو پس اگر بوده باشد از حرارت باید که
بدل سعد کوفی بزر قطونا و بدل اذخر تخم خرفهٔ مقشر کرده شود و اگر درین حال خونی فاسد شده و منعقد گردیده باشد در
کلیه و مثانه و مجاری بول یا بوده باشد قرحه و شدت حرقت در بول اضافه باید کرد بر این سفوف از فجلی که مشوی کرده
باشند دران تخم شلغم بوزن مر و تخم کرفس و حجر اسفنج و حجر الیهود از هریک بوزن زعفران و زاج محرق بوزن نصف
زعفران و هرگاه بر اید با بول مده یا بوده باشد در مثانه عفونتی حذف کرده میشود مر و سعد و عوض این هر دو تخم خربزه میکنند
هرگاه حرارت قوی باشد پس اگر حرارت قوی باشد با تخم خربزه محلب و پوست بیخ کبر از هریک بوزن اوائل داخل باید کرد
و گاهی اضافه کرده میشود برین سفوف مغز بادام شیرین مغز بادام تلخ حسک از هریک بوزن زعفران و این وقتی است که بوده باشد
در بول تقاطر قلیلی و خروج این بر نهج طبیعی نباشد و بوده باشد از برودت و گاهی اضافه کرده میشود بران درین حال فوة الصبغ
و حب الغار ربع وزن زعفران و هرگاه با آن نفخ و ریاح و وجع در نواحی بطن بسیار باشد باید که حذف کرده شود ازان بزور را
حالیکه حرارت نباشد و زیاده کنند سنبل هندی سلیخه انیسون ابهل از هریک بوزن زعفران و با حرارت بزور را بحال گذاشته
زیاده کنند بر اجزای آن تخم خیار و تخم قنا از هریک بوزن یکی از مذکورات و گاهی اقتصار کرده میشود در علاج حصاة کلیه و
مثانه بر رماد عقارب و حجر الیهود و حجر اسفنج بخاصیتی که در انها می باشد از برای تفتیت حصاة چون بیاشامند ازان تا بوزن
یک مثقال با عسل میفرمایند که مرا اعتقاد آن است که زیاده کرده شود دران صمغ اجاص که ناگاه این ادویه موجب تفریح
گردند و اگر حرارت زیاده بود کثیرا نیز داخل کنند و ظن من آن است که اگر آبگینهٔ محرق و حب القلت از هریک بوزن یکی از

اجزا داخل نمایند می باشد درنهایت نفع وهمه اجزا را بدهن از دهان منامبه بایند چرب نمود * سفوفیکه حرارت جگر بنشاند
وخمار دفع کند واسهال صفراوي بازدارد وغلبهٔ خون را ساکن کند وکسی راکه آثار جدري وحصبه ظاهرشده باشد سود دهد
* صنعت آن غنچهٔ گل سرخ منزوع الاقماع ده درم طباشیر سفید بیست درم سماق منقی تخم خماض عدس مقشر زرشك منقی
تخم خرفهٔ مقشر تخم کاهو مقشر تخم خشخاش سفید ازهریك پنجدرم صندل سفید دو درم ونیم کافور قیصوري یکدرم لوفته
پیخته شربتی سه درم با شراب خماض یا شراب رمان یا شراب حصرم بخورند * صنعت آن سفوف به نسخهٔ قلانسي غنچهٔ گل
سرخ منزوع الاقماع چهل مثقال طباشیر سفید بیست مثقال سماق منقی از حب پنج مثقال تخم خماض عدس مقشر
زرشك منقی تخم خرفهٔ مقشر تخم کاهو مقشر تخم خشخاش سفید ازهریك یك مثقال صندل سفید دو درم لوفته پیخته شربتی
سه درم با شراب خماض یا شراب ریباس یا شراب حصرم بخورند * سفوفیکه سدهٔ جگر وسدهٔ طحال را نافع باشد * صنعت آن
طباشیر سفید ریوند چیني پوست بیخ کبر ازهریك دو درم عصارهٔ غافث یکدرم زرشك منقی سه درم ایرسا یکدرم
کوفته پیخته شربتي دو درم با سکنجبین بزوري * سفوف دیگر قلمي فرموده اند که از اقتراح والد ماجد فقیر سلمه
قدس سره از برای اصحاب نفث الدم وسل * صنعت آن پوست بیخ انجبار دم الاخرین مروارید نامفته کهربا
شمعي غرب المسك عود الصلیب رب السوس انیسون مرجان محرق نشاسته بریان شادنج عدسي مغسول کل ارمني
صمغ عربي کثیرا مغز بادام شیرین ازهریك یك مثقال افیون زعفران ازهریك شش قیراط کافور قیصوري نیم مثقال
کوفته پیخته مجموع را چهارده حصه نموده هرروز صبح یك حصه را با شیرخر یا شیر بزکه بارتنك داخل کرده باشند
بنوشند وشام حصهٔ دوم را با آب بورك بارتنك ده درم بیاشامند * سفوف دیگر از تالیف اطبای هند نافع از بواسیر
مرکبه مزمن وصرفهٔ مزمن واین سفوف معده را قوت دهد واشتهای طعام آورد ونا تهین را نافع باشد * صنعت آن طباشیر
سفید شانزده درم دارچیني هشت درم دارفلفل چهار درم قرنفل دو درم نبات سفید سي ودو درم لوفته پیخته سفوف
سازند ودرشیشه نگاهدارند شربتی دو مثقال ناشتا تناول نمایند * سفوفیکه دل ودماغ بارد را قوت دهد ونافع است از بواسیر
خفقان بارد * صنعت آن کهربای شمعي چندبیدستر ازهریک یک درم پوست زرد انارج تخم فرنجمشك ازهریك نیم درم لوفته
پیخته شربتی یك درم * سفوفیکه معده را قوت دهد واشتهای طعام آورد وانواع اسهال وبواسیر وزحیر را نافع است ومنافع
بسیار دارد * صنعت آن کهربای شمعي دارچیني قرنفل جوزبوا دارفلفل سنبل الطیب صندل سفید مغز تخم کنول اذخر مصطکی
اسارون عود هندي طباشیر زنجبیل فلفل زعفران ازهریک یك مثقال نبات سفید بوزن مجموع ادویه لوفته پیخته شربتی
یك مثقال تادو درم * سفوف دیگر که دل ودماغ ومعدهٔ بارد را قوت دهد وبجهت خفقان بارد بنهایت مفید است * صنعت آن
نعناع خشك کهربای شمعي ازهریك پنجدرم بعد محرق دانهٔ هیل بوازهریك سه درم قرنفل دو درم لوفته پیخته شربتی دو درم
با شربت سیب شیرین یا با شراب انگوري یا با میبه مطیب بدهند * سفوف نافع از برای دفع اسهالهای کهنه وسوء القنیه که با نیست
طبع باشد منقول از خط میرزا محمد حسین طبیب * صنعت آن ریوند چیني عصارهٔ غافث ازهریك نیم مثقال لك مغسول یك
مثقال راز یانه بزرمورق ازهریك یك مثقال ونیم افسنتین رومي دو مثقال تخم کاهو پنجدرم تخم کشوث چهاردرم تخم
گرفس دو درم کوفته پیخته سفوف سازند شربتی یك مثقال بایك اوقیه سکنجبین بزوري بیاشامند * سفوف نافع از بواسیر
کوفتگي جگر ومیرزو معده واحشا که بسبب ضربه وسقطه وصدمه باشد مفید است * صنعت آن کل مختوم طین ارمني ازهریك

مه درم اکلیل الملك چهار درم لك مغسول ریوند چیني از هریك مه درم زعفران دو درم قصب الذریرة مه درم قسط تی
دو درم کوفته پیخته سفوف سازند شربتی دو درم با آب عنب الثعلب که خیارشنبر دران حل کرده صافي نموده روغن بادا
شیرین بران چکانیده باشند و در نسخهٔ دیگر بجای زعفران غاریقون سفید بوزن زعفران داخل است واین نسخه بهتر است
* سفوف دیگر نافع ازبوای حرارت کبد ویرقان ومدها ونفث الدم * صنعت آن بهدانهٔ مقشر نشاسته مغز تخم خیارین ا
هریک چهار درم کل ارمني مغسول غنچهٔ کل سرخ منزوع الاقماع سنبل الطیب رب السوس از هریك یکدرم طباشیر سفید
نیم درم مصطکي رومي دو دانك کوفته پیخته شربتی یکدرم تا دو درم با آب سرد بیاشامند * سفوف نافع که اسهال بازیر
ومغص بنشاند ورودة وکودة وضعف آن را وتپ را سود دارد وبیماریهای کهنه را باصلاح آورد * صنعت آن بزرقطونا با تنا
خشخاش سفید ازهریک پنجدرم تخم حماض بستاني تخم بادروج تخم شاهسفرم تخم مرو تخم حماض بري مقشر تخم صنوبر ا
هریك دو درم صمغ عربي خرنوب نبطي ازهریك یکدرم ونیم کل ارمني پنجدرم طباشیر سفید آرد بلوط طراثیث ازهر یك
یکدرم تخمها را بریان کوده سوای بزرقطونا وبارتنك وتخم حماض بستاني وتخم بادروج وشاهسفرم وتخم مرو وباقی ادویه
را کوفته پیخته همه را یکجا کرده شربتی از دو درم تا سه درم * سفوف قلمي فرموده اند که این سفوف ازقدوة الحکما واستا
الوزرا السید السند والد ماجد فقیر است قدس سره مقوي معده وقلب است ومدر طمث * صنعت آن مصطکي رومی
طباشیر سفید کشنیز خشك آملهٔ منقی سماق منقی کلنار فارسي پوست بیرون پسته پوست اترج ابریشم مقوض سنبل الطیب
معد کوفي مشك المسك رامك زیرهٔ کرماني مد بزرزیرهٔ سبزمد بوسادج هندي شونیز دارچیني خولنجان قرنفل مروارید نافعتا
گهربای شمعي صندل سفید کافیطوس کاذریوس خارخسك مربی فوة الصبغ تخم کرفس ازهریك یکمثقال ورق نقره نیم مثقال
عنبر اشهب مشك تبتي زعفران ازهریك شش قیراط نبات سفید بیست مثقال کوفته پیخته هر روز صبح وشام یك مثقال تا
باده درم گلاب بیاشامند * سفوف دیگر از معزي الیه دفع رطوبات نماید ومقوي معدهٔ رطب وهاضم طعام است * صنعت آن
دارچیني سعد کوفي عود قماري خام نانخواه بادیان خطائي فلفل سیاه دارفلفل دانهٔ هیل بواصعترفار سي رازیانه انیسون
کشنیز خشك مقشر زیرهٔ کرماني مد بزرزیرهٔ سفید مد بزرنجبیل مصطکي رومي کوفته پیخته شربتی یکمثقال باعرق بادرنجبویه
بیاشامند * سفوف دیگر از معزي الیه که همین منفعت دارد * صنعت آن دارچیني هیلاني مصطکي رومي قرنفل بادیان
خطائي زیرهٔ کرماني مد بزرزیرهٔ سبزمد بر از هریك جزوی نبات سفید بوزن مجموع ادویه کوفته پیخته شربتی یکمثقال تا
* سفوف از تالیف اطبای هند ازبوای کثرت سیلان رطوبات ازارحام وفروج زنان وازبوای کثرت وذی ومذي وسیلان منی
واین سفوف را ازمجربات شمرده اند * صنعت آن کل انبه کل فوفل کل پسته واکر یافت نشود کل پسته پوست بیرون پسته
صمغ دهاک ازهریك سه ماشه شکر سفید یك تولچه کوفته پیخته با شیر کاو بخورند * سفوفیکه نافع است ازبوای دماغ وریه و
سینه وملین طبیعت * صنعت آن مغز بادام شیرین مقشر فانید سنجري غنچهٔ کل سرخ ازهریک پنجدرم کل بنفشهٔ خشك
یکدرم کشنیز خشك مقشر نیم درم کوفته شب وقت خواب پنجدرم آن را بخورند * سفوفیکه دفع خمار نماید وحرارت جگر
بنشاند وقی واسهال صفرا را نافع باشد وغلیان خون را ساکن گرداند * صنعت آن تخم کاسني مقشر کشنیز خشك مقشر تخم
کرنب زرشك منقی سماق منقی عدس مقشر غنچهٔ کل سرخ منزوع الاقماع طباشیر سفید اجزا مساوي کوفته پیخته شربتی سه
درم با یك طسوج کاه رقیصوري با شربت انار بخورند * سفوفیکه حرارت مزاج قلب وجگر ومعده را بنشاند وخفقان وضعف

قلب به سبب حرارت را نافع باشد * صنعت آن غنچهٔ گل سرخ منزوع الاقماع طباشیر سفید از هریك یکدرم کشنیز خشك مقشر
دودرم کافور ریا حي نیم دانك کوفته پیخته در شیشهٔ نکا مدارند شربتی یکمثقال با آب سیب شیرین یا آب انار شیرین یا آب
به شیرین * سفوف دیگر نافع از برای مالیخولیا را صحاب وسواس سودا وي وخفقان حادث از سودا * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلی
هلیلهٔ سیاه آملهٔ منقی تخم فرنجمشك تخم بالنکو اسطوخودوس گاوزبان افتیمون اقریطي گل ارمني عود هندي سعد کوفي قرنفل
کشنیز خشك مقشرا زهریك سه درم مروارید ناسفته کهربای شمعي ابریشم مقرض حجرارمني سوده مغسول از هریك یکدرم
ونیم تخم خرفهٔ مقشر مغز تخم کدوی شیرین ازهریك چهاردرم کوفته پیخته شربتی یکمثقال با عرق بادرنجبویه یا شراب سیب شیرین
* سفوفیکه خون ازرحم واز مقعده بازدارد * صنعت آن کشنیز خشك مقشر بریان سماق منقی ازهریك ده درم مازوي سبزبی سوراخ
بلوط بریان قرنفل کلنارفارسي ازهریك پنجدرم جندبیدستر صدف سوخته کهربای شمعي بعد محرق ازهریك ده درم کوفته
پیخته شربتی دودرم با آب سرد بیاشامند * سفوفیکه زنان آبستن راسود دارد وبادرحم را پراکنده کند ومعده وجگررا قوت دهد
* صنعت آن مروارید ناسفته عاقرقرحا ازهریك دودرم زنجبیل مصطکي ازهریک پنجمثقال زرنباد درونج عقربي تخم نرگس
جوزبوادرفلفل دارچیني خیربوا ازهریك سه مثقال پودنه تخم بادیان ازهریك یکدرم ونیم نبات سفید بوزن مجموع ادویه کوفته
پیخته شربتی ازدودرم تا سه درم * سفوف نافع از برای امراض ریحي چون استعمال کرده شود بعد از تنقیهٔ مادهٔ ریح خصوص
از برای صداع بلغمي ریحي ودوار وسدر وگابوس ودوي وطنین وامثال اینها * صنعت آن سداب یابس انیسون رازیانه فودنج
کمون کرماني مدبر ازهریك یك جزو پوست هلیلهٔ زرد پوست بلیله آملهٔ منقی ازهریك دوجزو نبات سفید بوزن مجموع ادویه
کوفته پیخته مقل ازمستعمل ازان دودرم * سفوفیکه ادرار بول بقوت تمام نماید زچون باسکنجبین بزوري باردیا حار یا معتدل
بنوشند استسقای زقي را مفید باشد * صنعت آن مغز تخم خربزه مغز تخم خیار دراز مغز تخم خیار با درنك ازهریك پنجدرم تخم
کشوث تخم کاهني ازهریک سه درم تخم کرفس بزرهلیون رازیانه رب السوس فوة الصبغ ازهریك دودرم زرشك منقی چهار
درم ریوند خطائي یك مثقال لك مغسول چهاردانك زعفران صنبل الطیب مصطکي رومي افسنتین رومي ازهریك یك در
گافور قیصوري دودانك بدستور سفوف سازند قدرمستعمل ازان یکدرم * سفوفیکه نافع است از برای بادهای معده وسپرز
وامعاء وهاضمه راقوت دهد واشتها آورد ومجرب است * صنعت آن ناخواه تخم کرفس صبر سقوطري اجزا مساوي شکر طبرزد
مثل مجموعه کوفته پیخته سفوف نمایند شربتی یك مثقال * سفوف منقول از خط سید الاطبا میرزا محمد رحیم قلمي فرموده اند
که این سفوف مخترع عالیجاه صاحبي ام یعني میرزا محمد باقر حکیم باشي شاه سلطان حسین که برای یبوست دماغ وصفرا
فزع مرکب فرموده اند است وبی نظیر است * صنعت آن کشنیز خشك بوداده تخم خشخاش سفید بریان تخم کاهو ازهریك
دومثقال ونیم وبادوازده مثقال نبات سفید کوفته پیخته سفوف سازند شربتی دومثقال * سفوف قلمي فرموده اند که تابعه
حضرت علامی قدوهٔ حکما واستاد اطبا میرمحمدهادي قدس سره والد ماجد فقیر است وهمین خاصیت دارد * صنعت آن
کشنیز خشك بوریان تخم خشخاش بریان ازهریك پنج مثقال تخم مروبوریان سه مثقال دانهٔ هیل دومثقال نبات سفید پانزده مثقال
کوفته پیخته شربتی سه مثقال واگردر معده ضعف باشد بجای نبات سفید خارک چهر میکنند * سفوفیکه تقویت معده ودماغ
کند * صنعت آن دانهٔ هیل صندل سفید قرنفل دارچیني جوزبوا ازهریك ده مثقال زعفران پنج مثقال قند سفید یکصد مثقال
اجزا کوفته پیخته سفوف سازند خوراکي یك مثقال ونیم تا دومثقال * سفوفیکه مقوي معده است واسهال خون را بازدارد

* صنعت آن طباشیر سفید حب الآس کلنار فارسی صمغ عربی کثیرا از هریک نیم مثقال طراثیث دو دانک و نیم تخم خرفهٔ مقشر
سماق پوست بیرون پسته کل ارمنی بیخ انجبار خیسانیده کهربا از هریک نیم مثقال کوفته بیخته سفوف سازند و با شراب مورد
یا شراب سفرجل یا شراب انجبار یا شراب فواکه بخورند * سفوف جهت رفع اشتهای ردیه در وقت حمل و جهت تقویت
معده و اشتهای طعام و نیکو کردن رنگ رخسار * صنعت آن زرنباد تخم کرفس از هریک دو درم نانخواه کندر از هریک سه درم
جند بیدستر نیم درم زیرهٔ کرمانی دو درم سفوف سازند * سفوف الحفظ جهت تقویت دماغ و تنقیهٔ او از رطوبات فاسده
زیادتی حرارت غریزی و زائل کردن نسیان * صنعت آن کندر مصطکی رومی دارچینی دارفلفل عود لسان الثور بادرنجبویه
مساوی الوزن کاکنج یازده دانه شکر سفید مثل همه قدر شربت دو درم تا دو مثقال با آب گرم در تابستان یک روز میل نمایند
و یکروز نه * سفوف جهت قطع سیلان منی و مذی و وذی * صنعت آن تخم کاهو تخم سداب تخم پنجنگشت از هریک سه درم
سعد شهدانج از هریک دو درم کلنار فارسی یکدرم شربتی سه درم با آب سرد * سفوف جهت قطع شهوت جماع از زنان و مردان
* صنعت آن بزر البنج تخم خرفه تخم کاهو تخم شبت از هریک یک جزو نیلوفر دو جزو شربتی سه درم با آب تخم خرفه * سفوف که جهت
سپرز مجرب است و تا یکهفته زائل میکند منقول از تذکره * صنعت آن مرجان سوخته یکدرم کثیرا دو دانک بنوشند و بدستور
شکر سرخ یک جزو عرق بهار چهارده جزو مرجان دو دانک تا یکهفته مداومت نمایند مجرب است * سفوف مجرب جهت حرقة
البول و وجع حین بول * صنعت آن مغز تخم خربزه مغز تخم خیار مغز تخم کدو تخم خرفه خشخاش سفید نشاسته کثیرا رب السوس
بزر البنج سفید قند مساوی همه دو مثقال را با جلاب ساده یا شربت بنفشه بنوشند * سفوف نقرس منقول از محمد بن زکریا
میفرمایند که مجرب است جهت رفع نقرس بارد و درد مفاصل بارد و بالکلیه قلع میکند * صنعت آن نانخواه اسل ورق
سداب خشک تخم کرفس رازیانه دوقو از هریک یک جزو فوه بادام تلخ سنبل قسط حلوزراوند مدحرج از هریک نیم جزو
و هر روز یکدرم استعمال نمایند و ابتدا از زمستان نموده تا وسط بهار و بعد از استعمال این سفوف تا چهار ساعت چیزی میل
نه کنند از ماکول و مشروب و بعد از تنقیهٔ بدن استعمال نمایند * سفوف جهت درد پشت و درد شکم و ذبول و منی و تقویت
انعاظ و سستی آلات تناسل و مجرب است از حکمای هندوستان از ترجمه مامر نقل شده * صنعت آن فوفل هفت
مثقال و نیم صلایه نموده در سفال پاک اندک بود هندو دارچینی هفت و نیم درم را بدستور کوفته بیخته صاف نمایند و
بر روی آتش نرم گذاشته با چهار پنج عدد زردهٔ تخم مرغ بقدر آنکه معجون شود آمیخته مغز پسته دو مثقال و نیم نبات
دو مثقال و نیم کوبیده بر آن نثار کرده مجموع آن را در یک روز تناول نمایند مجرب النفع * سفوف برای وجع اذن
* صنعت آن هیل بوا نانخواه فلفل سیاه هر سه مساوی نرم کوفته بیخته قدری در گوش بریزند و قطور شیرهٔ اینها نیز مفید
است * سفوف تالیف میر محمد مؤمن صاحب تحفة المؤمنین جهت تپ دق و سل و سرفه که با تپ باشد و جهت لینت طبع و منع
نزلات حاره مجرب قدر شربتش دو مثقال است * صنعت آن باقلا هفت مثقال کثیرا نشاسته صمغ عربی تخم خطمی مغز
تخم کدو مغز تخم هندوانه رب السوس مغز دانهٔ به طباشیر سفید مغز تخم خیار لحیة التیس کل ارمنی از هریک چهار جزو
خشخاش سفید سرطان محرق از هریک ده جزو مغز بادام اقاقیا کلنار از هریک دو جزو سفوف سازند * سفوف جهت درد
سپرز که با حرارت باشد از حکیم میر محمد زمان مرحوم * صنعت آن گل سرخ بارکبر از هریک سه جزو که یک شبانروز در سرکه
خیسانیده و خشک کرده باشند زرشک بیدانه بو داده سه جزو بورهٔ ارمنی اسقولوقندریون از هریک دو جزو اگر نباشد بدل

آن بیخ کبر و تخم کرفس از هریك دو جزو یا ثمرة الطرفا و غاریقون از هریك یکجزو کنند شربتی از یك مثقال و نیم تا دو مثقال
با شیر شتر یا ماء الجبن یا آب چوب کز با سکنجبین بنوشند * باب السین مع القاف * سقمونیا بضم سین مهمله و فتح آن
نیز آمده و سکون قاف و آن را بعربی محموده نامند عصارهٔ نبات پرشیر است که شاخهای بسیار از یك بیخ میروید بقدر
سه چهار ذرع و بر روی زمین پهن میشود و در بعضی مکان کاه باشد که راست ایستد و ظاهر آن با رطوبت چسپنده و برگش
مثل برگ لبلاب و نرم تر و سبزتر و باریکتر از آن و گلش سفید مستدیر و میان تهی و ثقیل الرائحه بیخش سفید بقدر زردی
عظیم حجم و کوتاه بدبو پر از رطوبت و چون ابتدا بیخ او را قطع کرده اطرافش از خاک خالی نموده برگها فرش کنند رطوبت
لبنی آن در برگها جمع شده بردارند و بهترین آن صاف سبك وزن پر سوراخ شبیه با سفنج است که زود ریزه شود و مائل
بزردی و کبودی و سفیدی باشد و محلول آن در آب سفید شود و زبون ترین آن چرمغانی است که از بلاد چرمغان می خیزد
و سیاه آن قتال است هرچه بصفات مذکوره نباشد مصنوع از شیر یتوعات خواهد بود و قوت غیر مشوی آن تا سی سال باقی
است و بعد از آن قوت مسهلهٔ آن زائل گردیده مدر می شود و مشوی آن را تا سه سال قوت باقی است و شرط است که
در میان سیب و به و خمیر تشویه کنند و با مثل این مصلحات استعمال نمایند مصطکی عود و کثیرا و زنجبیل و بنفشه و صبر
و روغن بادام و ابن تلمیذ سنامکی و انیسون را بهترین مصلحات دانسته اند و در محرورین با عصارهٔ گل سرخ و رب
به استعمال نمایند و باید مبالغه در سائیدن او نکنند که باعث ضعف فعل آن است و اگر در محرورین ضعیف القلب و اطفال
ضعیف الاحشا و در هوای بسیار سرد و بسیار گرم استعمال آن نکنند اولی است در سوم گرم و در اواخر دوم خشك
مسهل صفرا و لزوجات مخلوط با آن و جاذب از اقاصی بدن و مقوی فعل هر مسهلی و بغایت سریع العمل و قاتل جنین و کرم
معده و جالی و محلل و منضج و مدر فضلات و جهت گزیدن عقرب شربا و ضمادا نافع و با مثل آن تربد چون با شیر بنوشند
جهت اخراج اقسام کرم معده و امعا مجرب و با لاجورد جهت امراض سوداوی و با زنجبیل و تربد جهت مواد بلغمی
نافع و زیادهٔ آن مضر دل و معده و امعا و مورث تشنگی و کرب و غم و رافع اشتها و زیاده از نیم درهم آن کشنده است و ضماد
آن جهت برص و بهق و با روغن بادام جهت درد سر و با روغن زیتون جهت خراجات و با عسل جهت عرق النسا و با سرکه
جهت قوبا و صداع ضربانی و با زهرهٔ گاو و ترمس مطبوخ چون بر حوالی ناف طلا کنند جهت اسهال نمودن اطفال و ضعیف
الاحشا موثر و بیخ آن محرق و محلل و ضماد آن جهت برص و درد مفاصل و تحلیل اورام نافع و ضماد برگ آن در افعال
ضعیف تر از بیخ آن و فرزجهٔ جمیع اجزای آن مخرج جنین و قاتل آن قدر شربتش از نیم دانك تا دو دانك و از برگش
تا یکدرم و بدلش یکوزن و نیم آن صبر زرد و نیم وزن آن هلیلهٔ زرد و گویند لاغیه بدل آن است و چون سقمونیا را با گلاب
و آب سماق و به سائیده قرص کنند بهمه جهت بیغائله است و خوردن دو مثقال از بهی که در آن محموده را مشوی
کرده باشند با قدری بنفشه جهت جمیع امراض صفراوی و رفع تپها مفید و بی مضرت است * دستور مشوی نمودن سقمونیا
آن است که میان سیب یا بهی را خالی نمایند و سقمونیا آن مقدار که در میان آن سیب یا به گنجد پر کنند و در پارچه
کتانی بسته در خمیر گیرند و در میان تنوری که بگرمی معتدل باشد بگذارند که خمیر پخته گردد و برشته شود پس بر آورند
و خمیر را از سیب یا بهی جدا کنند و سقمونیا از میان آن بیرون آورند و در سایه خشك سازند و بعد از آن استعمال
نمایند و اگر به یا سیب نباشد در پوست تخم مرغ که سر تخم را سوراخ کرده آنچه در اندرون آن است بر آورده پاك شسته

سقمونیا را دران کذاشته آب به یا سیب یا هر دو بر بالای آن ریخته سر تخم را بند کرده بخمیر کرفته تشویه نمایند و بخمیر تنها
نیز تجویز نموده اند و حکیم ارزانی کفته که اکر به و سیب بهم نرسد با بنفشه سائیده استعمال نمایند حقیر کوید درینصورت
اکر اولا در پوست تخم یا در خمیر کرفته تشویه کنند بعد ازان با بنفشه سائیده استعمال نمایند بهتر است * فصل در بیان
نسخ جوارشات سقمونیا * جوارش سقمونیا مشهور بجوارش اسقف خفقان و باد بواسیر و اوجاع خاصره و حالبین و قولنج را
سودمند بود و بادها که در معده باشد بکشاید * صنعت آن سقمونیای مشوی تربد سفید تراشیده بروغن بادام چرب کرده
از هریک پنج مثقال فلفل قاقله از هریک سه مثقال زنجبیل دارچینی آمله بسباسه قرنفل جوزبوا از هریک دو نیم مثقال مرمکی دو
مثقال شکر طبرزد پنج رطل عسل کف کرفته دو چند ادویه اجزا کوفته بیخته معجون سازند و بعد از ششماه استعمال نمایند شربتی از
دو مثقال تا چهار مثقال و در نسخهٔ مرمکی داخل نیست و در نسخهٔ دیکر افتیمون اقریطی یکمثقال و نیم داخل است ادویه کوفته یکرطل
شکر طبرزد را کوفته بآن مخلوط کرده مجموع را با عسل بسرشند شربتی تام ازان چهار مثقال و در نسخهٔ دیکر وزن شکر طبرزد درین
جوارش نیم رطل است که رطلی یکصد و بیست و هشت درم و نیم است و در قرابادین قلانسی مسطور است که شربتی ازین جوارش
جهت هضم دو درم است و بجهت اسهال شش درم مزاجش کرم و خشک در اول درجهٔ سوم * جوارش سقمونیا مشهور بجوارش هندی
اوجاع مفاصل و نقرس و وجع ظهر و قولنج را نافع بود * صنعت آن سقمونیای مشوی ده درم جوزبوا قاقلهٔ کبار دارچینی زنجبیل
قرفه نارمشک فلفل از هریک پنج درم تربد سفید تراشیده مصمغ بیست درم تربد را بروغن بادام چرب نموده اجزا کوفته
بیخته بعسل سه وزن ادویه بسرشند * جوارش سقمونیا دیکر از محمد بن زکریا قولنج ثفلی و ریحی را نافع باشد * صنعت آن
سقمونیای مشوی یکدانک تربد سفید یکدرم مصطکی یکدانک زنجبیل دارچینی فلفل از هریک نیم دانک با قند بسرشند
مجموع یک شربت باشد * جوارش سقمونیا برای وجع مفاصل و خاصره بی نظیر است * صنعت آن سقمونیای مشوی تربد
سفید مدبر از هریک هفت و نیم درم دارچینی آملهٔ منقی بسباسه مصطکی رومی قرنفل جوزبوا از هریک چهار درم و نیم فلفل
سیاه زنجبیل از هریک چهار درم ادویه کوفته بیخته با سه چندان عسل بسرشند شربتی جهت هضم طعام دو درم و از برای
اسهال شش درم * جوارش سقمونیا مشهور بجوارش قیص قولنج و نقرس را نافع باشد و اخلاط غلیظهٔ لزجه را دفع کند و بلغم
بکدازد * صنعت آن سقمونیا دارفلفل زنجبیل هلیلهٔ زرد تربد سفید از هریک دوازده درم قند سفید شانزده درم تخم کرفس
نانخواه عاقرقرحا نمک طبرزد از هریک شش درم کوفته بیخته بعسل بسرشند * جوارش سقمونیا شکم را نرم کند و بادها بشکند
بلغم خام را دفع کند و درد تهیکاه و بن ران و قولنج را نافع باشد و باد بواسیر دور کند و برودت و رطوبت آن را ببرد * صنعت آن
تربد سفید مجوف مصمغ مدبر پنج درم سقمونیای انطاکی مشوی فلفل قاقله از هریک سه درم زنجبیل دارچینی آملهٔ منقی
بسباسه قرنفل جوزبوا از هریک یکدرم قند سفید یکصد درم اجزا کوفته بیخته با عسل بقدر کفایت بسرشند شربتی چهار
مثقال * حب سقمونیا مسهل صفرا است * صنعت آن به نسخهٔ حکیم محمد صالح خان سقمونیای مشوی کل بنفشه از هریک دو
مثقال صمغ عربی نیم مثقال صمغ را با آب حل کرده ادویه را کوفته بیخته بآن سرشته حبها سازند شربتی یک درم تا یک مثقال
* دواء السقمونیا مشهور بدواء البلغم جنس بلغمهای لزج و بلغم مخلوط بصفرا و رطوبات فاسده را ازین فرود آورد مجرب
است * صنعت آن سقمونیای مشوی نمک هندی دارچینی از هریک دو درم قاقله انیسون از هریک دو درم و نیم دارفلفل
یکدانک و نیم شکر سفید چهار درم مجموع را کوفته بیخته شربتی چهار درم با آب کرم و قوت این دوا تا دو سال باقی می ماند

* سکنجبین سقمونیا معهل صغرا تالیف شیخ رئیس * صنعت آن بگیرند عسل مصفی و باشکر وسرکهٔ انگوریی کهنه چنانچه د
سکنجبین ساذج جالینوسی و سکنجبین ساذج شیخ رئیس ذکر کرده شد وبپزند چنانچه وصف کرده شد ودرحین طبخ بگیرند عصار
قثاء الحمار و سقمونیای انطاکی از هریك اوقیه ویا زیاده ویا کمتر بمقدار حاجتی که اراده شده وبسایند و درکیسه لود
چنانچه نصف کیسه خالی باشد وسر کیسه را محکم بندند وکیسه را در دیك اندازند وساعت بساعت کیسه را بمالند وبفشارند
وشیرهٔ آن را بکشند تا تمام کداخته شود وچیزی درکیسه نماند وچون بقوام آید از آتش برگرفته سرد کرده درشیشه نگاهدارند
واگر بجای سقمونیا وعصارهٔ قثاء الحمار بریزند دران اصل سقمونیا یا بیخ کرفس وبیخ بادیان درطبخ اول روا باشد وسعید
اسمعیل گفته که درصورت اول مثلا سریکمن شکر یا عسل از هریك از سقمونیا وقثاء الحمار چهار درم باشد واین درجزو
درخرقهٔ کتانی بسته در دیك اندازند وخرقه را بمالند تا تهی شود ودرصورت ثانی بیخ بادیان ده درم وبیخ کرفس پنج درم
سقمونیا قریب دانکی وعصارهٔ قثاء الحمار دانکی درهر شربتی که یك اوقیه است باید که افتد واگر عصارهٔ قثاء الحمار یافت نشد
بدلش رب هلیله کنند یارب تربد وصف این هردو رب در باب هلیله ذکر شد وشربتی ازین سکنجبین یك اوقیه با کلاب یا جلاب سلوی
دهند میفرمایند که مرا معلوم نیست که این فاضل از کلام شیخ چه فهمیده که تفسیر متن را باین عبارت نموده وبر صاحب ادنی ظاهر
است که این تفسیر کلام شیخ نیست وصورت ثانی که پیش خود فرود آورده آنرا هیچ نسبتی بقسم ثانی که شیخ قرار داده نیست

* معجون سقمونیا صفرا و بلغم برانند وکسانیرا که از خوردن مهلات کراهیت کنند موافق بود * صنعت آن سقمونیای مشوی
مغز بادام مقشر مغز حب القرطم کنجد مقشر ازهریك سه درم مرمکی شکر طبرزد ازهریك بیست درم شربتی دو دوم با کلاب بر

* معجون سقمونیا محرر را لمزاج را نافع باشد ودر فصل تابستان موافق بود وشکم را نرم دارد دوصداع صفراوی را نافع بود دهد
بدن را از اخلاط پاک سازد * صنعت آن سقمونیای مشوی بنفشه سنامکی پوست هلیلهٔ زرد گل نیلوفر گل سرخ ازهریك د
درم اجزا کوفته پیخته بروغن بنفشه بادام یا بادام صوف چرب کنند وباسه چندان قند وعسل بسرشند شربتی سه درم با کلاب
بنوشند * معجون سقمونیا مشهور بمعجون راحت قولنج بکشاید وباد پهن کند ونافع است از برای درد یشت * صنعت آن
به نسخهٔ حاوی صغیر سقمونیای مشوی قرنفل زنجبیل مصطکی فلفل دارفلفل ازهریك دو درم کوفته پیخته بجلاب بسرشند شربتی
یك مثقال * معجون راحت به نسخهٔ شفائی * صنعت آن سقمونیا یك درم فلفل دارفلفل زیرهٔ کرمانی سداب خولنجان قرفه
ازهریك ده درم عسل صاف یکصد وچهل درم بدستور مقرر معجون سازند شربتی یك مثقال * معجون راحت قولنج را د
باعت بکشاید * صنعت آن سقمونیا هفتاد درم فلفل دارفلفل زنجبیل زیرهٔ کرمانی سداب خولنجان قرفه ازهریك ده درم عسل
مصفی صد وچهل درم شربتی یك مثقال * معجون سقمونیا دیگر صفرا و بلغم دفع کند * صنعت آن سقمونیا مغز کاشه منز
بادام ازهریك ده درم زعفران یك درم نبات سفید بیست وپنج درم درکلاب بکدازند وداروها را لوفته پیخته بدان بسرشند
شربتی یك مثقال * باب السین مع الکاف * * فصل در ذکر سنج سک * سك اصلی بدانکه ابن جزله در منهاج لفته
که سك اصلی بضم سین مهمله وکاف مشدده متخذ از عصارهٔ آملهٔ رطب است وآنرا سك چینی نیز گویند وچون دریں بلاد بسبب
آنکه آملهٔ رطب بهم نمیرسد وممکن نیست اتخاذ آن عوض نموده شده بعفص وآب غورهٔ خرما که بلح نامند وکاه اضافه نموده
میشود بسوی وی مشك وغیر آن بحسب حوایج وآن زمان میکرد د سك المسك وحکیم مومن در تحفه گفته که ان نوعی است
از راسك در دوم سرد وخشك وحابس قی وطبع ومقوی ماسکهٔ اعضا وقاطع عرق ورائحهٔ نوره وبد بوئی بدن وقد رشربتی

قادو مثقال و بدلش را مك است * سك المسك * صنعت آن سنبل الطيب فرنج مشك قرنفل كبابه چيني سادج هندي ازهريك د
مثقال قرنفة الطيب بسباسه ازهريك سه مثقال نارمشك يك مثقال فوفل خولنجان سعد كوفي فاغره صندل سفيد صمغ عربي ا
هريك پنج مثقال عفص سبزغيرمثقوب هفت مثقال كوفته پخته اقراص سازند هريك قدرفندقي ودرسايه خشك نمايند وا
مك المسك خواسته باشند يك مثقال مشك تبتي خالص اضافه نمايند * صنعت سك المسك به نسخهٔ استاد بكيرند آب به
يعني غورهٔ خرماقابض كه مائل بسفيدي شده باشد ده رطل و بجوشانند وكف آن را بكيرند پس داخل كنند دران سه رطل
عفص سبزكه سوراخ دار نباشد كه آنرا نرم سحق نموده پخته باشند وبآتش نرم دردیك سنكي بپزند تا اندكي منعقد شود
پس ازآتش بركرفته بكيرند زوورد فارسي يكرطل سنبل عصفورلسان العصافير بسباسه جوزبوا قرنفل هيل بوا قاقله عود هندي
ازهريك ربع يكمن طبي دارچيني سه اوقيه صندل سفيد نيم رطل زعفران پنجدرم صمغ عربي يكرطل همه را كوفته پخته با
آب بلخ وعفص مطبوخ بسرشند وآن را قرص سازند وبكذارند وكفته ويلاط بدهن اللوز ودر نسخهٔ ديكر وبدهن بلدهن البان
است وآن اقراص را خشك سازند پس بازآن اقراص را طحن نموده داخل نمايند دران ده مثقال مشك تبتي سوده وبه ميخته
خميركنند وده روز عجين واربكذارند تامتخمر كردد پس خشك نموده بازبسايند وبه ميخته سرشته اقراص سازند در كفة
ميزان ودرسايه خشك نمايند كه بعون الله تعالى نافع است وكفته اند آب بلخ مطبوخ با عفص را هركاه بكيرند واقراص سازند
وخشك نمايند آن را مسك نامند وچون اضافه نمايند بآن ادويهٔ مسك آن را مسك المسك كويند * سكباج بكسر سين مهمله
وسكون كاف وفتح باى موحده والف وجيم معرب سركه باست وآن غذائي است كه باسركه تركيب ميدهند ملطف ومقطع
ومبرد وقاطع صفرا ومسكن غليان خون ومضر نحيف البدن وعلل عصباني وسوداوي وسوفه وهجي وضعف معدة ومشاذ
ورحم وقولنج ودرد مفاصل ومضر بشارب اودرمسهلات است ومصلحش حلويات وپالوده است * وطريق ترتيب آ
انست كه كوشت را بحدوسط ريزه كرده اكر مرغ باشد ازبند ها جدا كنند ونيم پخته بسازند وپياز وزردك وكندنا
چند جوش داده لزوجت آن را كرفته بآب سرد بشويند وباكوشت وسركه وادويهٔ خوشبو مهرا پخته باعسل وشكوچاشني
داده قدرى زعفران اضافه كنند * فصل در ذكر سكنجبينات واقسام نسخ مختلفه آن * بدانكه سكنجبين معرب سك انكبين
است چه سك بلغت فارسي بمعني سركه است چنانكه ميكويند سك آهن يعني آهن محلول بسركه شيخ داود كفته كه سكنجبين
معرب سركه انكبين است يعني مركب از سركه وانكبين وانكبين در فارسي اسم عسل است واين اشتباه است ازشيخ داود
وبه سبب عدم معرفت باينكه سك درفارسي بمعني سركه آمده چه اكر معرب سركه انكبين بود بايستى كه معرب آن سك
انجبين بودى اكرچه معرب را قاعدهٔ مقررى نيست بايد دانست كه سكنجبين ازجمله اشربه است وآن شرابى معرو
ومشهوراست وآن را اقسام است وبدانكه سكنجبين ازتراكيب قديمه است بعضي اصحاب قرابادين كفته كه اول شرابيكه
تاليف شده ماء العسل بود وآن را فيثاغورس تركيب كرده آن را بيوناني اودرمالي كويند وبعضي كفته كه ماء القراطر
همان است وابقراط اختيار كرد شرابي مركب ازحلو وحامض وآن را سكنجبين نامند وجالينوس اختيار كرد ازبراي آنكه
سك وانكبين يعنى خل عسل را كه معرب آن سكنجبين است واين درحقيقت شراب سركه است واختيار كرده ازجميع شربت
ها عسل را به سبب برودت هواى يونان وتريا قيت عسل وزيادتي فوائد آن برجميع شربت ها واختيار كرده شيخ رئيس
شكررا به سبب آنكه مقاومت كند رطوبت شكربا يبوست سركه تا اعتدال حاصل آيد وبدانكه سكنجبين متنوع مى شود بحسب

زمان و مکان و مزاج و قبض و اطلاق تبرید و تقطیع اخلاط و حفظ صحت و ازالهٔ امراض بسوی انواع بجهت آنکه یا آن را
گرفته می شود از برای حفظ صحت و یا از برای ازالهٔ امراض و هریک ازین دو لابد است که بوده باشد در یکی از ازمنه
و در یکی از بلاد و بهرحال لابد است که قصد کرده شود بآن اصلاح نوعی از انواع مزاج و هریک ازینها یا ساخته می شود
بر اصل آنچه قرار داده اند یعنی سرکه با آنچه نائب مناب آن باشد چون تمرهندی و نارنج و آب اترج و لیمو و تفاح حامض
و سفرجل حامض و جمیع اینها یا با عسل است که اصل است یا با شکر و دوشاب و مثلث و میبختج پس ظاهر باد ترا که اقسام
سکنجبین بحسب مادهٔ آن و زمان و مکان و کسیکه استعمال می کند آن را و غیر آنها یکهزار و دو صد و شصت قسم است پس
اقسام سکنجبین زیاده از اقسام شراب است زیرا که اقسام شراب را منحصر میدانند در شش صد قسم و بدانکه سکنجبین را مسائل
منفرده است که متصدی جمع آنها گردیده شیخ رئیس و محمد بن زکریا رازی و امام فخر رازی و غیر ایشان و باعث آنکه
از برای احکام آن رسائل منفرده تالیف شده جلالت قدر و بزرگی شان آن است و رسائل احکام آن مشتمل است بر جمیع احکام
ذاتی و عرضی آن و ما درین کتاب جمله از احکام ضروری آن را ذکر می کنیم آنچنان احکامی که کفایت حاصل میشود طالب را
از معرفت این احکام سکنجبین تالیف شده پس بدانکه سکنجبین بنا بر آنچه جمیع محققین ذکر کرده اند ممکن است استغنا
بان از جمیع دواهای حفظ صحت و ازالهٔ امراض هرگاه حاصل باشد آن را معرفت به تنهائی اقسام آن که ذکر شد
بسوی امزجه و نیست شکی که نیست اجود آن مخصوص بقسمی از آن چنانکه بعضی ذکر کرده اند بلکه صحیح نزد من آن
است که هر قسمی اجود است بحسب نسبت خاص یا مزاجی و زمانی و مکانی خاص بجهت آنکه هرگاه دانست که شخص
حار و رطب است در درجهٔ دوم و سرکه بارد و یابس در درجهٔ دوم مثلا پس اجود آن از برای حفظ صحت معتدلین
آن است که سرکه و شکر هر دو در آن برابر باشند بجهت آنکه اعتدال آن مشروط است مساوی این هر دو جزو و اگر گفته
شود که سرکه بارد یابس است در ثالثه شرط است در تعدیل که کم کرده شود سرکه از شکر مقداریکه آنچه باقی ماند
مقاومت تواند کرد با شکر که اعتدال حاصل آید و همچنین است حکم عسل در امزجهٔ خارج از اعتدال بجانب رطوبت
و از برای هر مزاجی اجود آن است که ترکیب شده باشد بنحویکه بوده باشد در آن حرارت یا برودت یا رطوبت یا یبوست
بمقداریکه بوده باشد مقابل و مضاد آن سوی مزاج و غیر این تفاوت واقع در آن به ممزوج ساختن آن با آب یا با مائی
مبرد و یا مرطب یا بمخلوط کردن بدان چیزی یابس مجفف حار یا مجففی یابس بارد و عدم مزاج آن و مرطب نمودن
آن از غیر سرکه از باقی حموضات بر اختلاف درجات آن ها و اصل در استعمال آنها آن است که استعمال کرده شود
وقتیکه نبوده باشد وجعی در سینه و هرگاه مزاج و زمان سرد باشد باید که ترشی ربع شربتی باشد و گرنه گرم باشد نه سرد
پس ترشی را دو ثلث یا نصف و ثلث شربتی باید کرد و در عسل آن آب داخل نکنند مگر آنکه در تابستان ساخته شود و رای
بعضی آن است که داخل کنند در عسل آن آب مطلقا و هرگاه مرضی در سینه باشد و نبوده باشد چاره از استعمال آن
چنانکه در سل و مده در سینه باید که ممزوج نموده شود بدوای مغری چون صمغ عربی و کثیرا استعمال کرده می شود
سکنجبین ساذج از برای تسکین عطش و تفتیح سدها و صداع حار و تقویت معده و کبد پس اگر از سرکه و عسل باشد بالمساوات
گرم است باعتدال و جهت امراض بلغمی و تفتیح سدها و تقویت جگر و معده و تپهای مرکبه نافع است و اگر از سرکه و قند
باشد و هر دو مساوی باشد مائل است بسردی و به تفتیح سدها و دافع تشنگی و قاطع صفرا است و حمیات و امراض طحال

وکبد و معده را مفید است و اگر مرد و تر خواهند مرکه را زیاده کنند و اگر معتدل خواهند قند را دوچند ان مرکه کنند
و اگر سرکه و دوشاب انگوری باشد یا میختج مساوی باشد معتدل است و استعمال کرده شود سکنجبین سکری در فصل گرما
و بلاد حاره و عصلی در سرما و میختجی و دوشابی در اعتدال و از برای جودت هضم لیمو و از برای قبض سفرجلی و از برای خفقان
وقتیکه نبوده باشد به سبب ریاح نفاخی که نبوده باشد با آن ریباس و در مثل جدری از حماض و در امراض طحال از سرکه
خالص و یا از سرکه عنصل جمیع اینها بشروط مذکوره و کاهی ترکیب کرده میشود سکنجبین با بزور از برای زیادتی تفتیح آن و
حل صفرا اما از برای نفع در حمیات حاره پس با بزور باردة و اما از برای نفع در حمیات مزمنه پس با بزور حاره و کاهی ترکیب داده
میشود میان بزور باردة و بزور حاره همچنانکه در حمیات مرکبه مثلا اگر فرا گرفته شود از برای حمیات حاره و اخلاط صفراوی
باید که فرا گرفته شود از تخم کاهنی و تخم خیارین و تخم خربزه و پوست بیخ کاهنی و باید که تخم خیارین و تخم خربزه را نسبت
مقدار زیاده کرده شود به سبب ضعف قوت آنها که بعد مسلک آنها که اطراف عروق است و از پوست بیخ کاهنی مقداری اقل
داخل باید کرد به سبب آنکه آن شریک بزور است در نفع از برای حمیات حاره و قاصر است نفع آن از بزور و مقدار
تخم کاهنی را از بیخ کاهنی زیاده کنند به سبب بسیاری منفعت آن در حمیات حاره لیکن از تخم خیارین و تخم خربزه
کمتر باید کرد به سبب آنکه تخم کاهنی در رقوت اقوی از تخم خیارین و تخم خربزه است و از قوی باید مقدار اقل از
ضعیف داخل مرکب نمود و اما در حمیاتیکه بوده باشد مادة آنها بارد پس باید که فرا گرفته شود از تخم نوسفر
و انیسون و تخم کاهنی بجهت آنکه تخم کاهنی مرکب القوی است مشترک است نفع آن در حمیات حاره و بارده و از اصول ایزد
بزور و لیکن باید که اصول را زیاده از بزور کنند به سبب ضعف اصول نسبت به بزور پس باید که داخل کرد مثلا از اصول
پنجدرم و از بزور سه درم و کاهی داخل کرده می شود اصول و بزور متساوی المقدار به سبب تعارض در سبب مثلا اصول از
حیثیت آنکه قوت آنها ضعیف است مقتضی آن است که زیاده داخل شوند و از حیثیت آنکه مشارک اند با بزور در فعل و نسبتند
اصل و عمود دران مقتضی تقلیل اند و کاهی اضافه کرده میشود با آنها دو درم از حشیش غافث یعنی کمتر از اصول نیز به سبب
قوت آن و بسیاری مرارت آن را اگر سکنجبین فرا گرفته شود از برای صلابت طحال پس باید که اصل و عمود دران تخم فنجنگشت
و پوست بیخ کبر باشد به سبب قرب این هر دو در کثرت نفع از برای امراض طحال و اگر فرا گرفته باشند از برای صلابت کبد
پس باید بکردانند اصل و عمود دران بدل تخم فنجنگشت و پوست کبر ریوند چینی و لک مغسول و اگر فرا گرفته شود از برای
ادرار طمث بکردانند اصل و عمود دران مشکطرا مشیع و فطرا سالیون و کاهی اضافه کرده میشود در سکنجبین افتیمون در امراض
سوداویه و بدانکه استعمال کرده می شود از برای یرقان و خفقان و سوء هضم و صداع مزمن و صلابت طحال و کبد و ضعف لذع
و حرقت بول سکنجبین بزوری و اصولی و بزور آن را زیانه تخم کرفس و تخم کاهنی و امثال این بزور باشد و اصول آن اصول
بزور مذکوره و انیسون اگر بلغم غالب باشد و نا نخواه اگر ریاح بسیار بود و اعاروون اگر صده غالب باشد و تخم شبت و خولنجان
در قولنج و تخم خطمی در ضعف کرده و تخم ترب در حرقت بول و جمیع اینها اگر بوده باشند جمیع این امراض و ترک باید کرد
از انها انچه خالی باشد بدن از موجب آن و این ادویه را در حلو و حامض بشروط مذکوره بقوام باید آورد باین دستور که
ادویه را نیم کوفته در سرکه و آب یکشب یا یکشبانروز بخیسانند و صبح بروز دیگر با آتش ملایم بجوشانند تا بنصف رسد و بعضی گفته
اند که ادویه را اولا باید که دران مقدار از سرکه و آب بخیسانند که یکدو انگشت بالای آن آید پس با همه وزن آن آب صافی

بآتش ملایم طبخ دهند تا به ثلث رسد و بهترین ظروف از برای طبخ دیك سنکي یا نقره یا مس تازه قلعي کرده است و اجتناب
واجب ولازم است در طبخ اشیای حامضه از مس بی قلعي و برنج که باعث سمیت آنها میکردند ونیز نکاهداشتن درین ظروف
وظرف روح توتیا نیز بد است پس بپالایند و با عسل مصفی یا شکر مصفی یا دوشاب انکوري یا شیرهٔ سیلان خرما یا میبختج
بقوام آورند پس اکر با انچه مذکور شد ارادهٔ اسهال نیز باشد ریوند چیني در ضعف اعضای رئیسه و صداع ولاجورد وحجر
ارمني در مالیخولیا وجنون و تربد وجوز القئ در بلغمي داخل کنند و اکر بوده باشد ضعف هضم ودماغ وصدر ومعده مصطکي
وعود الصلیب واصل السوس وعود هندي داخل کنند و در صلابت طحال اسقولوقندریون ودر حمی طباشیر سفید و در قئ الدم
واسهال دم الاخوین واقاقیا سه درم در هر یك رطل سکنجبین داخل نمایند ونزد افراط صفرا مقدار یك مثقال سقمونیا در یکرطل
سکنجبین ساذج باید داخل نمود باین طریق که سقمونیا را سوده در صرهٔ کتانی که نصف آن صره خالي باشد از سقمونیا پر کرده
سر صره را محکم بسته در وقت طبخ دران سکنجبین اندازند جالینوس کفته که آن صره را از میان آن سکنجبین هرکز نباید برآورد
وشیخ رئیس را اعتقاد آن است که وقتیکه آن سکنجبین بقوام آید صره را نیکو بدست بمالند وبفشارند تا جمیع قوت آن در
سکنجبین باز داده شود البته آن صره را دور باید کرد شیخ داود کفته که این اصح است بجهت آنکه ماندن آن دران سکنجبین بعد از آن
که شیرهٔ آنرا برآورده باشند وثفل بیفائده در صره مانده باشد عبث ولغو است بلکه آن صره شیره را باز بخود جذب میکند ولیکن انرا
اکر بدست بمالند وبفشارند چنانکه رای جالینوس است باید که صره را دران واکذارند تا آنکه بتدریج یوما فیوما اجزای لطیفهٔ مسهله
آن کداخته مخلوط بآن سکنجبین شود پس اکر در ابتدا کیسه را بردارند البته ناقص میماند فعل آن این بود تفصیل قول در بیان
اقسام سکنجبین ومنافع آنها واما از برای سهولت امر بر معلم طالب احتمال این کلام ومحصل این مراد را بعبارتی وجیز ذکر می کنم
اکرچه تکرار مقال است ولیکن خالي از فائدهٔ نیست پس می کویم که سکنجبین سادهٔ سکري شرابی است کثیر المنافع جامع النفع
از برای حفظ صحت واکثر امراض مادیهٔ ساذجه بلکه از برای جمیع آنها لا سیما از برای حمیات وتسکین حرارت ومنع عفونت
وتفتیح سدها وتقطیع مواد می باشد مختلف مزاج آن باختلاف ترکیب بحسب مقدار سرکه ومقدار شکر پس سکنجبین فرا کرفته
از سرکهٔ صادق الحموضت وشکر سفید شدید البیاض که دو مثل سرکه باشد وقوام ان رقیق باشد در حین نوشیدن میباشد بارد
رطب ونافع از برای حمیاتی که در نهایت حدت وحرارت باشد چون محرقه وغب لازم وسکنجبین فرا کرفته از سرکهٔ انکوری
کهنه وشکر سرخ مثل سرکه وغلیظ باشد قوام آن مائلست بحرارت ونافع است از برای حمیات مرکبه از صفرا وبلغم وسکنجبین
عسلي مستعمل است از برای حمیات مرکبه وحمیات بارده وکاهی فرا کرفته میشود از سرکهٔ عنصل وان مستعمل است در امراض
بارده واین قسم سکنجبین حار است وجالي وملطف وسکنجبین بزوري فائدهٔ آن زیاده است در تفتیح سدها پس اکر در حمیات
مرکبه حرارت وصفرا غالب باشد بزور آن که بوده باشد بزور بارده باید اما در امراض بارده وحمیات بارده پس باید که بوده
باشد بزور آن بزور حاره اما بزور بارده واصول بارده مثل تخم کاسني وتخم خیارین وتخم خربزه وپوست بیخ کاسني واصل
السوس است اما بزور حاره پس مثل تخم کرفس وانیسون ورازیانه وتخم کاسني است از هریك سه درم وبیخ کاسني وبیخ کرفس
وبیخ بادیان از هریك پنج درم وبزر کشوث نیز سه درم وغافث وریوند چیني از هریك دو درم ودر هریك این دو نسخه شیر
یکرطل وسرکه یکصد وبیست وهشت درم است واما در حمیات مرکبه پس باید که جمع نمایند بزور بارده وبزور حاره را
بحسب غلبهٔ خلط حار وخلط بارد در حمیات واما در غیر حمیات مثلا اکر بسازند بجهت صلابت طحال پس بکردانند اصل وعمق

دران بزرقنجنگشت وپوست کبر مقداری اکثر وتخم کامنی وتخم بادیان وپوست بیخ بادیان از هریك مقداری اقل وانیسون
مقداری متوسط بجهت کثرت منفعت انیسون درادرار بول وازتخم خیارین وتخم خربزه وتخم خرفه هنگام حاجت بحسب تعدیل
ومضادة آن مرخلط سوداوي را وبسیار کردانند مقدار آن را بسبب ضعف آن در ادرار واما اگر فراگرفته شود ازبرای آنست پس
زیادة کرده شود بروی ریوند چیني لك مغسول اذخر مکي ومناسب نیست داخل کردن بزرقنجنگشت بسبب عدم مناسبت
آن در امراض کبد واگر فراگرفته شود ازبرای ادرار طمث داخل کرده شود دران مشکطرا مشیع واشنه وسداب وکاهی داخل
کرده میشود دران افتیمون ومانند آن درامراض سوداوي وکاهی داخل کرده میشود دران ازبرای اسهال ادویهٔ مسهله چون
ریوند ومنا وتربد وجوز القیء وحجرارمني ولاجورد وسقمونیا چون معلوم شد که اصل در سکنجبین سازج است واصل دران
سکنجبین عسلي است که تالف جالینوس است پس اول مرتبه ذکر میکنیم اقسام سکنجبین ساده پس ذکر میکنیم اقسام دیگر
سکنجبین * سکنجبین سازج تالیف جالینوس * صنعت آن عسل جید خوشبو وبکذارند آن را برآخکر ملایم وکف آن را بلیه نه
وسرکهٔ انکوري جید بران ریزند وباید که آن سرکه بسیار ترش نباشد وضعیف نیز نباشد بلکه متوسط باشد پس آن را با تش
ملایم اندك اندك بجوشانند تا مخلوط شود نیکو وسرکه خام نماند پس از آتش فرود آورده درظرف چیني یا شیشه نگاهدارند
پس هرگاه اراده کرده شود استعمال آن پس باید ممزوج کرد آن را با آب مثل شراب واستعمال نمود اگر بوده باشد سکنجبین
مکروه طبع کسیکه می آشامد آن را بسبب حموضت ویا حلاوت آن وکسیکه ارادهٔ این داشته باشد که ترشي آن ظاهر باشد پس
باید که سرکهٔ آن را زیاده کنند واین بسبب آن است که نیست محمود استعمال آن با مقدار واحدي از آب شیخ رئیس رفته
که رای من آن است که این شبیه است بانچه بجا می آورند بعضی ناس که امر میکنند جمعی از کسانیکه خمر می آشامند انکاه
ممزوج میکنند خمر را با آب از غیر علم یا آنکه در آنها کسی است که معتاد است با شامیدن خمر یکه کثیر المزاج وتفه الطعم باشد
پس اگر بیا شامد خمر صرف غیر ممزوج متألم میکردد سر آن در ساعت ودر مردمان کسی است که معتاد است با شامیدن خمر
قوي پس اگر بیا شامد خمر کثیر المزاج تهوع وغثیان عارض میکردد آن را پس هرگاه مثل این عارض شود از شرب خمر وحاز
آنکه از عادت مردم است که همیشه ازان بسیار بیا شامند پس چکونه عارض نشود از شربت سکنجبین زیاده وحال آنکه عادت
مردم با شامیدن سکنجبین اقل است از آشامیدن خمر بسیار وسکنجبین از خمر اقوی است پس سزاوار آن است که بکذارند
اعتدال را حاکم بحسب کسی که می آشامد نه بحسب انسان معتدل وواجب است که بداني که اوفق از براي کسیکه می آشامد
آن را آن است که بوده باشد الذ نزد او وازین جهت می باشد نفع آن ازبرای او اکثر کسیکه متأذي میشود ازان کسی است که
نفس آن عاق باشد ازخوردن آن وخوش نیاید اورا خوردن آن واعدل انواع سکنجبین آن است که ساخته شده باشد ازاجزائیکه
موافق اکثر مردم باشد وآن این است که داخل نمایند یك جزو سرکهٔ انکوري رادرد وجزو عسل کف کرفته وبا تش ملایم
به پزند تا مخلوط شود طعم سرکه با طعم عسل وهمچنین طعم عسل با طعم سرکه ونیز نمانند سرکه خام وباید که بجوشانند
سکنجبین را با آب در اول طبخ آن وازین جهت است که واجب است که در هر جزوی از عسل چهار جزو آب صافي داخل
نمایند پس با تش ملایم به پزند تا آنکه کف آن بالا آید وعسل ردی کف بسیار بالا می آورد پس ازین جهت محتاج
این است به طبخي زیاده ومقداری اکثر از آب با آن مقدار پاک میکردد چون آنمقدار آب که ممزوج با آن نموده باشند
درصورت ثاني نصف آن بوده باشد پس داخل کنند دران سرکه مثل نصف وزن عسل وباز بجوشانند آن را تا بدرد

سرکه مخلوط بعسل خلطی نیکو و باقی نماند سرکه خام وگاهی ساخته میشود این سکنجبین بدل بدستور که اول مرتبهٔ انواع
ثلثه یعنی عسل و آب و سرکه که سرکه یک جزو و عسل دو جزو و آب چهار جزو اول مرتبه همه را یکجا کرده بجوشانند و کف
آن را بگیرند تا بربع رسد و بقوام آید و بعضی گفته اند که تا بخمس رسد یعنی یک خمس آن باقی ماند و اگر خواسته باشند
که اقوی گردد بگردانند سرکه را مثل عسل در روزن و بیاشامند و آشامیده میشود خمر ممزوج با آب و هر روز نیاشامند
بلکه یک روز بیاشامیده یکروز نیاشامند که مبادا ضرر رساند بفم معده پس بدرستیکه این سکنجبین غوص می کند در مفاصل
و منحدر میسازد کیموس را از امعای سفلی و محلل رطوبات است از بدن و بعضی مردم آنرا بدون آب میآشامند و این
کسی است که اراده داشته باشد که جلا دهد رطوبت را از فم معده و منحدر سازد بسوی اسفل و کسیکه صبح بیاشامد آن را
یا میان روز باید که بر آن صبر کند پس استعمال کند گوشت جوان مرغ و زیرباج این است نسخهٔ سکنجبین جالینوس
مشهور به نزد جمهور * سکنجبین سادهٔ جالینوس به نسخهٔ جیش بن الحسن در کفایة الطب * صنعت آن سرکهٔ می کهن دو رطل
انگبین جید صافی پنج رطل و آب چندانکه ضرور باشد جمله را در دیگ سنگی به پزند و کف آن را بگیرند تا بقوام آید و بکار
دارند و در نسخهٔ دیگر وزن سرکه ده رطل است نسخهٔ اول صحیح است * سکنجبین ساذج سکری تالیف شیخ رئیس * صنعت آن
بگیرند شکر سفید فائق و در دیگ سنگی کنند و سطح آنرا مستوی نمایند پس بریزند بر آن سرکهٔ خمر تند کهنه آن مقدار که
برنگ آن غالب آید و بپوشاند روی آن شکر را و اگر خواسته باشند که بسیار ترش نگردد سرکه را از این مقدار کمتر کنند
پس دیگ را بر آتش اخگر گذارند یا بر آتش شعلهٔ ضعیف تا شکر گداخته شود و کف آن را بته طاس بگیرند و بپارچهٔ صافی
ته طاس را پاک کنند و دائم چنین کنند تا دیگر کف بر سر نیاورد و باید دانست که این وضع گرفتن شکر که شیخ رئیس در آنجا آورده
غیر وضع معروف است و بسیار خوب است پس چون دیگر کف بر سر نیاورد آنرا بپارچهٔ صفیقی صافی نمایند که درد و رمی
که در ته آن باشد جدا گردد پس آب صافی بر آن ریزند که رقیق شود بپزند تا بقوام آید و بعضی گفته اند که در هر یک من
شکر هفت اوقیه گلاب داخل نمایند و بعضی در وقت طبخ دو سه طاقه نعناع تازه در آن فرو برند یکدو جوش داده نعناع
برآورده دور میکنند و سکنجبین را سرد کرده در شیشهٔ نگاه میدارند * سکنجبین ساذج سکری تالیف محمد بن زکریا گفته
که این سکنجبین حفظ صحت کند و موافق جمیع امزجه است و صفرا زائل کند و جمله بیماریها را که از گرمی باشد سود دارد
و مفتح سدها و مزیل بلغم از معده است اما باه را نقصان دارد چون بسیار خورند و سرفه را زیان دارد و اصلاحش آن
بود که بعد از وی جلاب خورند * صنعت آن سرکهٔ می کهن دو رطل بستانند و آب در آن داخل کنند آنمقدار که حدت
سرکه را بشکند پس در هر رطلی از سرکه یکمن نبات سفید بیامیزند و در دیگ سنگی بآتش نرم بجوشانند و کف آن را بگیرند
تا بقوام آید آنگاه از آتش برگرفته سرد نموده در ظرف چینی یا شیشه نگاه دارند و بکار برند و بعضی گفته اند قند سفید
مصفی بگیرند و سرکه بقدر کفایت بر سر آن ریزند و قدری گلاب داخل کرده بجوشانند تا بقوام آید و سرکه خام نماند
پس نگاه داشته استعمال نمایند * سکنجبین ساذج سکری محمد بن زکریا به نسخهٔ قلانسی بگیرند خل خمر یک جزو و آب
شیرین دو جزو و شکر طبرزد سه جزو همه را یکجا کرده بجوشانند و بقوام آورند بسا باشد که بخیسانند در سرکهٔ آن
کاسنی و پوست بیخ کاسنی پس میگردد تبرید و تفتیح آن زیاده * سکنجبین ساذج سکری به نسخهٔ محمد بن الیاس شیرازی
گفته که این سکنجبین حافظ صحت محرورین و مبرد کبد و مدر بول و فضول و قامع صفرا است و نافع است از برای حمیات

حاده وعطش وسدها وجلای معده از صفرای رقیق وبلغم موافق جمیع امزجه است ومفید است از برای جمیع امراض
حادث از صفرای رقیق وبلغم وموافق جمیع امزجه است ومفید است از برای جمیع امراض حادث از صفرا هرگاه بآنها سرفه
نباشد * صنعت آن سرکهٔ انکوری کهنه پنج من آب شیرین صافی قدری که حموضت سرکه را بشکند پس در هر نیم رطل
سرکه یك من شکر سفید داخل کرده بآتش ملایم بجوشانند وکف آن را بگیرند تا بقوام آید واز آتش برگرفته بگذارند
تا سرد شود ودر ظرف چینی یا شیشه نگاهدارند * سکنجبین ساذج به نسخهٔ سید مظفر الدین شفائی قند سفید یا عسل
مصفی هرکدام که باشد یك من در دیك سنگی یا گلی کرده یك چهاریك سرکهٔ انکوری بر روی وی کنند وبجوشانند تا
بقوام آید ویك اوقیه گلاب دران ریخته دو جوش دیگر داده فرود آورند * سکنجبین ساذج دوشابی وسکنجبین ساده متخذ از
سیلان خرما وسکنجبین ساده میپختجی * صنعت آن هر سه آن است که بگیرند سرکه ودوشاب یا سیلان خرما یا میپختج هر دو
مساوی ومساوی هر دو آب بکنند وآن مقدار بجوشانند که ثلث بماند وکف آن را دائم بگیرند تا دیگر کف بر سر نیاورد پس قدری
گلاب دران داخل کنند ودو جوش دیگر داده فرود آورند وبگذارند تا سرد شود ونگاهدارند وباید دانست که بزعم قومی سرکه
اصل وعمود است در سکنجبین وآن را درین مرکب بدل ترشی دیگر نمی تواند نمود ولیکن زعم فرقهٔ آن است که میتوان در سکنجبین
بدل سرکه ترشی دیگر داخل نمود وبنا بر زعم این فریق سکنجبین را از میاه فواکه حامضه بغیر سرکه میتوان ساختن پس باید
که بنا بر زعم این فریق طریق اتخاذ آن را ازینها بیان نمایم پس بدانکه طریق اتخاذ سکنجبین ساده از آب اترج وآب نارنج
وآب لیمو وآب ریباس آن است که قند سفید یا شکر سلیمانی یا عسل یا دوشاب یا سیلان رطب یا میپختج هرکدام را که خواسته
باشند بقوام آورند وکف آن را بگیرند پس بر آتش اخگر نهاده در دیك سنگی اندك اندك یکی از میاه مذکوره هرکدام را که
خواسته باشند بران ریزند تا برسد طعم آن وحلاوت وحموضت باعتدال ولذیذ از برای شخصی که از برای او ساخته میشود
چون باین حد وبقوام لائق آید فرود آورده سرد کرده نگاهدارند در شیشهٔ واگر از تفاح حامض یا آب سفرجل حامض یا آب
زعرور سازند آب تازهٔ آنها را گرفته در دیك سنگی کرده چند جوشی داده از آتش فرود آورده بگذارند تا ته نشین گردد پس از
آب زلال صافی هریك از آنها را گرفته با مساوی آنها قند یا شکر سفید یا حلاوات دیگر مثل عسل ودوشاب وسیلان خرما ومیپختج هرکدام
که باشد مساوی وزن آن آب داخل کرده بجوشانند وکف آن را بگیرند وبقوام آورند پس فرود آورده سرد کرده در شیشهٔ نگاه
دارند واگر از انبرباریس یا تمر هندی یا اجاص سازند پس بگیرند خشك آن را ونیم رطل آن را در یکرطل آب بخیسانند وآب
صافی هرکدام که باشد بگیرند وبا یکرطل قند سفید یا شکر سلیمانی یا سائر حلاوات مذکوره بقوام آورند وفرود آورده سرد کرده
در شیشهٔ نگاهدارند * سکنجبین ساده متخذ از خل کبر مخلل مستعمل در امراض طحال باید که بجای سرکهٔ خالص سرکهٔ که دران
گل کبر یا ثمر یا اغصان تازهٔ کبر واز همه بهتر آنکه پوست بیخ کبر را دران سرکه مدبر نموده باشند وچون چهل روز گذشته باشد
با شکر یا عسل یا دوشاب یا میپختج بدستور سکنجبین ساده مرتب نمایند * سکنجبین بزوری حار به نسخهٔ محمد بن الیاس شیرازی
جهت سدهٔ کبد ومعده وطحال وادرار بول وتنقیهٔ فضول بلغمیه از معده وجهت استسقا وتهیج وسوء القنیه وحمیات بارد وتسکین
عطش کاذب نافع * صنعت آن بگیرند تخم کرفس رازیانه انیسون از هریك پنجدرم بیخ رازیانه وکبر وکرفس از هریك هفت
درم تخم کاسنی تخم کشوث از هریك پنجدرم عصارهٔ غافث ریوند چینی از هریك سه درم ودر نسخهٔ دیگر این دوای اخیر از
هریك ده درم است ودر نسخهٔ دیگر از هریك دو درم است ونسخهٔ اول اصح است ونسخهٔ دوم قریب بصحت ونسخهٔ ثالث بعید از

صحت ادویه را جریش کوبیده یك شبانه روز در یکرطل سرکهٔ شراب کهنه وسه رطل آب صاف بخیسانند پس بریزند در دیك مس
پاکیزه قلعی کرده یا سنکی یا نقره وجوش دهند بآتش ملایم تا ربع آن برود پس از آتش فرود آورده زمانی بگذارند تا سرد شود
نیکو بمالند و بفشارند و یکمن قند سفید داخل کرده بآتش ملایم بجوشانند وکف آن را گرفته بقوام آورند شربتی یک اوقیه
* سکنجبین بزوری حار به نسخهٔ سید مظفرالدین شفائی * صنعت آن تخم کاسنی تخم کشوث تخم کرفس تخم رازیانه انیسون
از هریک پنجدرم نیمکوفته در یك چهاریکمن سرکهٔ انکوری کهنه وقدری آب یکشبانروز بخیسانند پس بجوشانند تا ربع او
برود و بپالایند و با یکمن عسل مصفی یا قند سفید هرکدام که خواسته باشند بقوام آورند * سکنجبین بزوری حار نافع از بواسیر
جمیع امراض باردهٔ کبد را و امراضیکه بمشارکت امراض باردهٔ کبد باشد چون صداع حادث بمشارکت امراض باردهٔ کبد بسبب
صعود ریاح واخلاط بسوی دماغ چون استعمال کنند بعد از تنقیهٔ اخلاط بمثل شراب دیناری * صنعت آن رازیانه تخم نو درم
از هریك هفت درم پوست بیخ رازیانه بیخ کرفس انیسون از هریک ده درم مجموع را نیمکوفته یك شب در سه رطل آب و نیم رطل
سرکهٔ انکوری بخیسانند وصبح بجوشانند تا ثلث بمانند بپالایند ویکرطل قند سفید داخل کرده بقوام آورند شربتی ازده درم تا
شانزده درم واگر صرفه باشد سرکه داخل نکنند واز همین اجزا شراب بزوری حار مرتب نمایند واگر سکنجبین بزوری حار سفرجل
خواهند درین نسخه بجای قند بوزن آن رب به شیرین داخل نمایند * سکنجبین بزوری بارد به نسخهٔ سید اسمعیل در ذخیره
مفتح سدهاست ومدر بول ومفید است ازبرای حمیات غب چون بعد از مهل در نوبت پنجم و ششم استعمال نمایند * صنعت آن
بگیرند مغز تخم خیارین مغز تخم خربزه ازهریك بیست درم و شیرهٔ این هردو را در آب برآورند وتخم کاسنی ده درم وان را در
سرکهٔ انکوری و آب خالص ازهریك سی درم آنمقدار بجوشانند که بنصف رسد پس بپالایند و شیره هارا دران داخل نمایند
وسی اسطار قند سفید درین داخل کرده بجوشانند وکف آن را بگیرند وبقوام آورند * سکنجبین بزوری بارد به نسخهٔ سید
بن الیاس مفتح سدهاست ونافع است ازبرای استسقا وهوء القنیه ومدر بول ومسکن ونافع است ازبرای حمیات حارة * صنعت آن
تخم کاسنی تخم خیارین تخم خربزه ازهریك پنجدرم پوست بیخ کاسنی ده درم پوست بیخ بادیان سه درم همه را نیم کوفته در
سه رطل آب وربع یکمن سرکهٔ انکوری کهنه یك شبانروز بخیسانند پس درد یك سنکی کرده بجوشانند تا ربع آن برود پس از
آتش فرود آورده بمالند وبپالایند و داخل کنند دران شکر سفید یکمن بآتش ملایم بجوشانند تا بقوام آید پس داخل کنند
دران کلاب یك اوقیه ویك دوجوش دیگر داده فرود آورند وسرد کرده در ظرف چینی یا زجاجی نگاهدارند واگر بعوض شکر
عسل کنند روا باشد * سکنجبین بزوری بارد به نسخهٔ قلانسی مدر بول است ونافع است ازبرای حمیات حارة ومولبه وازبرای
استسقای حار * صنعت آن تخم خیار تخم خربزه تخم کاسنی مجموع نیم کوفته ازهریك دو اوقیه تخم کرفس نیم اوقیه مجموع را در
سرکهٔ خمریك روز و یك شب بخیسانند وروز دیگر بجوشانند وبپالایند پس بپزند بامثل آن شکر سفید مصفی و داخل کنند
دران هر رطلی ازان یك اوقیه آب خیار تازه وباز بجوشانند تا تمام شود طبخ آن ونگاهدارند * سکنجبین بزوری بارد نافع است
ازبرای جمیع امراض حارهٔ کبد و امراضیکه بمشارکت امراض حارهٔ کبد باشد چون صداع بمشارکت کبد بسبب صعود بخار اخلاط
از کبد بسر هرگاه استعمال کرده شود بعد از فصد اکحل وتنقیه بمثل شراب دیناری صغیر * صنعت آن تخم کاسنی تخم خیارین
ازهریك هفت درم رازیانه پوست بیخ رازیانه ازهریك سه درم پوست بیخ کاسنی پانزده درم اجزا را نیم کوفته در سه رطل سرکهٔ
انکوری یک شب بخیسانند وصبح بجوشانند تا ثلث بمانند صافی نموده یکرطل قند سفید داخل نموده بقوام آورند شربتی ا

دوازده درم تا شانزده درم را کوهرفه باشد سرکه داخل نکنند و ازهمین اجزا شراب بزوري بارد مرتب سازند * سکنجبین بزوری معتدل به نسخهٔ محمود بن الیاس سدهای کبد وطحال بکشاید ومدر بول بود ونافع است ازبرای حمیات مرکبه وسوء القنیه واستسقا * صنعت آن تخم کاسني تخم رازیانه تخم کرفس ازهریك سه درم تخم خیارین وتخم خیاربادرنك تخم خربزه ازهر یك پنجدرم پوست بیخ کاسني پوست بیخ رازیانه ازهریك پنجدرم ونیم کوفته درسه رطل آب وربع یکمن سرکهٔ انکوري کهنه یك شبانروز بخیسانند پس بآتش ملایم بجوشانند تا یکرطل بماند صافي نموده یك من قند سفید داخل کرده بجوشانند تا بقوام آید ازآتش برگرفته سرد کرده درظرف چیني نگاهدارند * سکنجبین بزوري معتدل به نسخهٔ حکیم میرمحمد مؤمن نافع بجهت تپهای کهنه وتپهای مرکبه وضعف جگرومرهٔ مخي واستسقای حار * صنعت آن تخم کشوث تخم رازیانه پوست بیخ کاسني از هریك سه درم انیسون غنچهٔ گل سرخ تخم کاسني تخم خربزه تخم خیارین تخم کرفس بیخ رازیانه پوست بیخ کبر اصل السوس از هریك دودرم عناب بیست دانه مجموع را دریك رطل سرکهٔ انکوري ودو رطل آب یك شبانروز بخیسانند پس بجوشانند تا به نصف رسد بپالایند ویکرطل ونیم شکرسفید داخل کرده بآتش ملایم بجوشانند وکف آن را بگیرند پس بازصافي نموده بقوام آورند * سکنجبین بزوري معتدل به نسخهٔ سید اسمعیل نافع ازبرای حمیات واستسقای حار وسدهٔ حد بهٔ کبد که علامت آن رقت وبیاض وقلت بول وثقل کبد است وعدم حمی * صنعت آن پوست بیخ کاسني تخم کاسني تخم حماض تخم خیارا جزا معاوي نیم کوفته درسرکه وگلاب بجوشانند وبپالایند واز ان سرکه بانبات وعسل سکنجبین سازند وکشوث نیز لرم بهجت ومفتح است وفعل آن مرکب برپوند است اگر داخل کنند خوبترمی شود * سکنجبین بزوری معتدل دیگر نافع ازبرای جمیع امراض کبد وامراضی که بمشارکت کبد باشد مانند صداع حادث بمشارکت کبد به سبب صعود بخارات واخلاط ازکبد بسوی سر * صنعت آن تخم کاسني بادیان انیسون تخم کرفس تخم خیارین ازهریك پنجدرم پوست بیخ بادیان پوست بیخ کرفس پوست بیخ کزازهریك ده درم بیخ کاسني بیست درم مجموع رانیم کوفته درچهار رطل ونیم آب وبالای وطل سرکه بخیسانند یك شب وصبح بجوشانند تا ثلث بماند وبپالایند وبا یکرطل قند سفید ودرنسخهٔ دیگر یك من است بقوام آورند شربتی ازده درم تا شانزده درم واگر سرفه باشد سرکه داخل نکنند وازهمین اجزا شراب بزوري معتدل مرتب نمایند واگر سکنجبین بزوري سفرجلي خواهند درین سکنجبین بزوري بجای قند آب به بوزن قند داخل کنند * سکنجبین بزوري معتدل که همین نفع دارد * صنعت آن تخم کرفس تخم رازیانه تخم کاسني ازهریك سه درم پوست بیخ کاسني ده درم مجموع رانیم کوفته با سه رطل آب وربع یکمن سرکهٔ انکوري ویکمن قند چنانکه مذکور شد بقوام آورند ودرشیشهٔ یا ظرف چینی نگاهدارند * سکنجبین بزوري معتدل بنسخهٔ حکیم صالح خان خال آن مرحوم * صنعت آن بیخ بادیان مغزتخم خیارین پوست بیخ کاسني ازهریك چهارمثقال تخم کاسني رازیانه تخم کرفس مغزتخم خربزه ازهریك ده مثقال نیم کوفته یك شبانروز در آب خالص ونود مثقال سرکهٔ انکوري ونود مثقال گلاب بخیسانند پس بجوشانند وصافي نموده نبات سفید بلصه وپنجاه مثقال داخل کرده بقوام آورند شربتي یك اوقیه * سکنجبین بزوري معتدل به نسخهٔ یحیی بن عیسی بن جزله لطیف کننده وکشاینده وقطع کننده است وتحلیل بادها کند وبول رابراند ولیکن معده واعضای تنفس رازیان دارد ومصلحش شراب خشخاش است * صنعت آن بگیرند سرکهٔ انکوري کهنه چهار ده رطل وبا آب خوش طعم کنند یعنی حدت آن را بشکند وپوست بیخ کرفس وپوست بیخ رازیانه ازهریك شش اوقیه ودرنسخهٔ دیگر که بنام بزوري سکري ذکر نموده سه

رطل است تخم کرفس رازیانه انیسون از هریك دو اوقیه در سرکه مذکور بخیسانند یك شبانروز پس با آتش ملایم به پزند
چون نیك پخته شود از آتش فرود آورند وصافی نمایند وبیست رطل شکر سفید داخل کرده بجوشانند وکف آن را بگیرند
وبقوام آورند واگر عسلی خواهند در هر دو رطل پنج رطل عسل مصفی داخل کرده بقوام آورند * سکنجبین بزوری معتدل
به نسخهٔ حکیم محمد امین * صنعت آن فوة الصبغ که آن را بفارسی روناس نامند پوست بیخ کبر پوست بیخ بادیان انیسون
تخم کاسنی گل کاسنی گل غافث زوفای خشك افسنتین رومی از هریك ده مثقال تخم کرفس جعده سنبل الطیب اسارون
از هریك هفت مثقال مجموع را نیم کوفته یك شبانروز در آب خالص سفید هفتاد وپنج مثقال سرکهٔ انگوری یکصد ودوازده
مثقال بخیسانند پس بجوشانند تا به نصف رسد صافی نموده قند سفید چهارصد وسی مثقال داخل کرده بقوام آورند
وبعضی اجزا را با آب خالص خیسانیده سرکه را بعد از آنکه بقوام آید داخل می کنند * سکنجبین شبی نافع است از برای
عسر البول که سبب بستن خون در مثانه باشد * صنعت آن بگیرند شب یمانی دو درم ودر سرکهٔ انگوری یک شبانروز
بخیسانند پس صاف کنند واز آن سرکه با عسل سکنجبین سازند * سکنجبین عسلی مسمی باکسومالی * صنعت آن خل
عسلی پنج قوطولی که هر قوطولی هفت اوقیه باشد نمك دریا دو من عسل جید صافی ده قوطولی بر آتش بگذارند ودر
جوش داده فرود آورند ودر ظرف شیشه یا چینی نمایند وعند الحاجت بکار برند * سکنجبین عنابی جمیع اعراض
دموی وماشری را نافع باشد * صنعت آن عناب جرجانی بزرگ دانه پنجاه دانه افتیمون شش درم همه را در سه
رطل آب شب بخیسانند وصبح بجوشانند چون یکرطل آب بماند بپالایند ونیم رطل سرکهٔ انگوری کهنه وربع رطلی گلاب
ویکرطل قند سفید داخل نموده بقوام آورند * سکنجبین فواکهی که امراض صفراوی ودموی را نافع بود وخناق
وطاعون را سود دارد * صنعت آن خل خمر یکمن ونیم آب غوره آب انار ترش آب انار شیرین آب به شیرین آب
حماض آب اترج آب ریباس آب توت شامی نقیع سماق نقیع زرشك از هریك نیم من عصارهٔ کوکنار ترخون از هر یك
ده استار همه را بیامیزند وچهار من قند سفید داخل کرده بقوام آورند پس ده درم کافور قیصوری سوده وباقدری از این
سکنجبین در هاون سنگی بدسته بمالند تا نیکو صلایه شود وآن را در باقی شراب بیامیزند وبا تیر معجون سازی برهم زنند
تا نیکو آمیخته شود ودر ظرف چینی یا زجاجی یا کاشی نگاهدارند شربتی یك اوقیه با گلاب بنوشند * سکنجبین مسهل
بلغم * صنعت آن عسل مصفی سرکهٔ انگوری کهنه از هریك یك قسط به پزند تا بقوام آید پس بگیرند مغز حب القرطم یك
اوقیه ونرم بکوبند ودر آن داخل نمایند وبه تیر معجون سازی برهم زنند تا نیکو مخلوط شود ودر ظرف چینی کنند
وپنج روز نگاهدارند پس استعمال نمایند * سکنجبین مسهل بلغم به نسخهٔ دیگر * صنعت آن بگیرند یك من شکر سفید و
دیك سنگی کرده وسطح آن را مستوی سازند بدست پس بریزند بر آن سرکهٔ عنصل که بسطح شکر رسد واز روی شکر بر نگردد
بلکه متون شکر مکشوف باشد ودیده شود پس با آتش ملایم برفق به پزند وکف آن را بگیرند وچون دیگر کف بر سر نیاورد
صافی نموده داخل کنند در آن پنج استار مغز حب القرطم نرم کوبیده ونیکو برهم زنند وبگیرند بیست درم تربد
سفید مصمغ ونرم کوبیده در پارچهٔ کنند که آن پارچهٔ متخلخل النسج باشد وآن پارچه از تربد پر نباشد وسر آن را محکم
به بندند ولمحه بلمحه پارچه را بمالند وبفشارند تا باقی نماند در آن صره چیزی از تربد وبقوام سکنجبین آید پس فرود
آورده سرد کرده در شیشهٔ یا ظرف چینی نگاهدارند شربتی از ده درم تا پانزده درم * سکنجبین مسهل سودا * صنعت آن

بگیرند عسل مصفی و سرکهٔ انگوری از هریک یک قسط و درهم کرده به پزند و بقوام سکنجبین آورند و افتیمون اقریطی
یک اوقیه سوده دران داخل کرده به تیر معجون سازی برهم زنند تا نیکو مخلوط شود پس در ظرفی کرده پنجروز بگذارند و بعد
ازان استعمال نمایند * سکنجبین مسهل صفرا از کناش اطینوس * صنعت آن بگیرند عسل مصفی و سرکهٔ انگوری کهنه تند از
هریک یک قسط و بپزند تا بقوام آید پس داخل کنند سقمونیای مسحوق بقدر نیم اوقیه و نگاهدارند در شیشهٔ یا ظرف چینی
بلیسند ازین سکنجبین پیش از غذا یک ملعقه پس بدرستیکه اسهال صفرا میکند * سکنجبین مسهل مراره از معده از کناش
اطینوس * صنعت آن بگیرند تخم کاسنی پوست بیخ کاسنی تخم کشوث تخم شاه تره غنچهٔ گل سرخ منزوع الاقماع از هریک ده
درم و بخیسانند در سرکهٔ انگوری کهنه پنج رطل و آب خالص دو رطل و نیم پس بجوشانند تا ثلث آن برود پس بپالایند و داخل
نمایند دران شکر سفید سه من و بجوشانند و کف آن را بگیرند و بقوام آورند پس از آتش فرود آورده سه اوقیه صبر سقوطری
سوده داخل کرده بتیر معجون سازی برهم زنند تا نیکو مخلوط شود شربتی ده درم با گلاب * سکنجبین وردی منقول از قرابادین
سید مظفر الدین شفائی حرارت خمار را به نشاند و اسهال صفراوی باز دارد و کسی را که جدری و حصبه ظاهر شده باشد نافع
است * صنعت آن سرکهٔ انگوری جید گلاب جید خوشبو از هریک یکمن غنچهٔ گل سرخ یکصد درم گلنار فارسی بیست درم مرد
را در سرکه و گلاب سه شبانروز بخیسانند پس بجوشانند و بپالایند و با یک من قند بقوام آورند شربتی یک اوقیه * سکنجبین وردی
به نسخهٔ قلانسی نافع از برای معدهٔ حار * صنعت آن بگیرند گل قند شکری و بگلاب گرم حل نموده بفشارند و بپالایند و داخل
کنند دران سرکه بقدر کفایت و بقانون مقرر طبخ نمایند تا بقوام آید فرود آورده سرد کرده نگاهدارند شربتی یک اوقیه
* سکنجبین هندبائی منقول از قرابادین کوتوالی تپ و گرمی جگر را سود دارد و سدهای جگر و طحال را بگشاید و بخار و درد سر
را زائل گرداند * صنعت آن بگیرند آب کاسنی تازه و بجوشانند و کف آن را بگیرند و از آتش فرود آورده بگذارند تا درد آن
ته نشین شود پس بگیرند از ان سی استار و یک من قند سفید صافی نموده داخل کنند و بجوشانند و کفیکه بر سر آورد بگیرند
تا قریب بقوام رسد پس پنج استار سرکهٔ انگوری جید دران داخل کرده بقوام آورند و از آتش برگرفته سرد کرده در شیشهٔ یا ظرف
چینی نگاهدارند و در وقت حاجت دو اوقیهٔ آن را بکار برند و سکنجبین اترجی و اجاصی و اسقیلی و خل اشترغاری و افتیمون
انبرباریسی و انجدانی و تفاحی و تمرهندی و راوندی و رمانی و مازریونی هریک در رسوم خود ها ذکر یافتند * باب السین
مع اللام * فصل در ذکر سلاقات * بدانکه سلاقه بضم سین مهمله و فتح لام و الف و فتح قاف و ها آبی است که از ادویه بعد از جوشانیدن
گرفته باشند * سلاقه که ورم لثه و استرخای آن را نافع است * صنعت آن طراثیث قرظ شب یمانی پوست انار ترش سماق
اجزا مساوی در آب بجوشانند و بآب آن مضمضه نمایند * سلاقهٔ دیگر از قدما که همین منفعت بخشد * صنعت آن ورق السرو
جوز السرو گلنار مازو کزمازج اجزا مساوی در آب بپزند و سرکه داخل نموده مضمضه کنند * باب السین مع المیم * سماق بضم
و فتح سین مهمله و فتح میم و الف و قاف درخت آن قریب بدرخت انار و برگش زغب دار و دندانه دار مثل آره و اندک
سرخ رنگ و دانه ها مثل عدس و خوشهٔ آن مثل خوشهٔ حبة الخضراء و طعمش ترش با قبض و مستعمل پوست دانهٔ آنست که مسمی
بگرد آن است و قوتش تا سه سال باقی است و بهترین آن سرخ بسیار ترش تازهٔ بزرگ است در دوم سرد و خشک و جبلی آن در سوم
و برودت برگش کمتر از دانهٔ آن و رادع و دابغ معده و مقوی احشای حاره و قابض و رافع صفرا و جهت قی و غثیان صفراوی
و نفث الدم و نزف و ذرب و اسهال مزمن و منع ریختن صفرا بمعده و امعا و کثرت بول نافع و نیمکوب آن با زیره جهت دفع قی

عنیف مجرب ومعجم اشتها وبا زردهٔ تخم مرغ وکشنیز قاطع اسهال ولجوجی که بآن پخته شود بدستور قابض وسائیدهٔ آن با ا
مرد قاطع سیلان خون از فوق وتحت ومعفوف کردیکه بر روی آن است جهت قطع سیلان رحم وسنون آن جهت تقویت لثه وقلا
خبیثه ودرد دندان کرم خورده وقطور خیسانیدهٔ آن در گلاب وآب خصوصا با قدری کثیرا جهت جرب ودمعه وسلاق وحله
منع بروز آبله در چشم وسیلان چرک کوش وبا آب جهت ابتدای رمد ونطول آب طبیخ آن مانع ورم ضربه ووثي وضماد آن
آب جهت منع ورم قحف وسائر اعضا وبازقال چوب بلوط جهت بواسیر مفید وچون آنرا با برگ وچوب وشاخها در آب بجوشانند
تا بقوام عسل رمد در جمیع افعال مثل بعضی وجهت تحلیل اورام ونمله وقروح رطبه ونزف رحم وفساد لثه وقروح شهل و
وکلف وداخس وورم چشم وامراض جفن نافع وطبیخ برگ آن محمود موی وحقنه بطبیخ آن جهت قرحهٔ امعا مفید
وچون برگ آن را مهرا کنند وآب آن را منعقد سازند در ردع وتبرید وقبض مثل اقاقیا است وطلای محلول آن
آب بارتنگ جهت قروح خبیثه وسلس البول وامتروخای اعضا نافع وضماد برگ آن بر معدهٔ اطفال رافع اسهال ومقوی اعضا
است اورمضر معده وجگر بارد ومصلحش مصطکي وانیسون شربتش پنجدرم وبدلش سرکه است وصمغ درخت سماق
شدید الیبس وبا اجزای حاره وبارده رادع ومحلل است جهت التصاق جراحات وحدت بصر وتسکین درد دندان
وامراض جفن مفید وذرورش رافع بواسیر است * سماق الدباغین نوعی از مازوی ریزهٔ کوهي است وجمعی او بند
که برگ سماق است که دباغان جلود رقیقه را بان دباغت می کنند ودر جمیع افعال مثل سماق وقبض او بیشتر است * جوارش
سماق اسهال صفراوي بازدارد * صنعت آن سماق بیست درم حب الآس ده درم خرنوب شامي سي درم صمغ عربي گلنا
انار دانهٔ بودادهٔ از هریك پنجدرم کوفته بیخته با مویز منقی دیکبار بکوبند شربتی سه درم * جوارش سماق دیگر اسها
بازدارد واحشا را قوت دهد * صنعت آن سماق دودرم حب الآس یك درم انار دانهٔ ترش وشیرین از هریك یك درم خرنو
نبطي سه درم صمغ عربي گلنار فارسي از هریک نیم درم کوفته بیخته بعرق به شیرین سه وزن ادویه بعرشند واگر خواسته باشند
ادویه را بغیر رب بعنوان سفوف بگذارند واگر خواهند استهٔ حصرم وسویق گنار بر اجزای مذکوره زیاده نمایند * حب سما
نافع از براي رطوبت معده باحرارت واز برای سیلان لعاب از دهان خواه در بیداري خواه در خواب هرگاه که بسبب رطوبت مع
حار باشد واثار امتلای خون ظاهر باشد * صنعت آن گرد سماق طباشیر مفید حب الآس زرورد نشاسته اجزا مساوي سه د
حب سازند شربتی یك مثقال واز برای سیلان لعاب از دهان بآب صمغ عربي سرشته حب ها مثل دانهٔ باقلا ساخته در دهن
گیرند ولعاب آن را فروبرند * سفوف سماق حرارت معده وکبد وتشنگي بنشاند واسهال بازدارد * صنعت آن طراثیث شیرین
حب الآس گل ارمني کرویای بریان کرده پوست بیرون پسته طباشیر سفید سماق بریان گلنار فارسي صمغ عربي بریان ا
هریك یك مثقال ونیم این اجزا را کوفته بیخته تخم مرو بریان بزرقطونای بریان تخم ریحان بریان کرده از هریك یك مثقال
نیم بارتنگ بریان یك مثقال دران داخل نموده مخلوط سازند وهر روز دو مثقال ونیم آن را با رب به شیرین تناول نمایند
* سفوف سماق تشنگي به نشاند واسهال معدي را نافع باشد * صنعت آن سماق ده درم حب الآس انار دانهٔ بریان از هر یك
پنجدرم خرنوب یازده درم صمغ عربي گلنار فارسي از هریك دودرم کوفته بیخته سفوف سازند شربتی یك مثقال * شیاف سماق
جرب وخارش وهوزش وحجوظ عین را نافع بود * صنعت آن سماق سی مثقال با آب باران بپزند وبپالایند وباز بجوشانند
تا غلیظ شود بگذارند تا سرد شود ودرم سفید اب ارزیز بآن بعرشند وشیاف سازند وبعضی آب سماق را می جوشانند تا

غلیظ میشود وکرد سماق را بآن سرشته شیاف میسازند * شیاف سماق دیکر سفید اب شسته یک جزو کثیرا افیون از هریک یک جزو
ودر بعضی نسخ سفید اب شسته سه جزو واقع شده بآب سماق مذکور شیاف سازند وبعضی در آب سماق مذکور باز سماق را
بسیار نرم صلایه کرده ونرم پیخته داخل میکنند وشیاف سازند * سمسم بکسر هردو سین مهمله وسکون میم وسط وآخر وبفارسی
بفتح سین اول نیز آمده وبفارسی کنجد کویند وبلغت حبشه جلجلان نامند وقوتش تا دو سال باقی است در اول کرم وتر
منفخ ومصلح آواز وخشونت حلق ومواد سوداوی واخلاط سوخته وصالح الغذا وقلیل التغذیه وملین امعا ومقعده ومسمن
محلل اورام خوردن آن با شراب جهت کزیدن عقرب وافعی وبامثل آن شکر وخشخاش وعشر آن بیخ ابیض ونصف آن
بادام که هر روز از مجموع آن یک اوقیه استعمال نمایند جهت فربه کردن بدن مجرب ومولد پیه کرده وشیرهٔ کوبیدهٔ آن
با نبات جهت رفع سوزش معده ومری وترش شدن رطوبت معدهٔ سوداوی وحرقة ولذعهٔ ادویهٔ مشروبه مجرب وخوردن
دو درهم آن با یک درهم کردکان سوخته جهت قطع خون بواسیر مجرب وضماد آن محلل اورام ورافع آثار سیاهی ووسم اخضر
وسطبری عصب وسوختکی آتش ومنع آبله آن وقولنج معوی قولون ونطول بآب برک آن باعث درازی موی وسیاهی آن ورفع
جوشش سوداوی سر وضماد مطبوخ آن با شراب جهت تحلیل ورم چشم وضربان آن نافع وآب طبیخ کنجد با نخود مدر حیض
ومسقط جنین ودو اوقیه آب طبیخ آن با آب نعناع ومویز ویک اوقیه ونیم روغن کنجد ونصف اوقیه انیسون که ناشته بنوشند
جهت رفع خارش بدن ودرشتی جلد وشقاق مجرب دانسته اند وبطیء الهضم ومرخی اعضا ومورث بد بوئی دهان وصداع
مصلحش عسل وبودادن آن وقدر شربتش پنج درم وبدلش تخم کتان است وروغن آنرا قوت تا هفت سال باقی است در دوم
کرم تر ودر تفتیح وتسمین وترطیب ورفع احتراقات خلط وحرقة البول مثل اصل آن ودر رفع ضیق النفس وسعال یابس وتشنج
یابس وقرحهٔ رئه قویتر از کنجد ودر مزورهٔ مریض بهتر از اکثر ادهان ومداومت خوردن آن جهت قرحهٔ شش ورفع هزال
مجرب وطلای آن با سفیدی تخم مرغ محلل صلابات واورام وبا روغن زیتون وزردهٔ تخم مرغ رافع ورم چشم وبالعاب بزرقطونا
جهت خشونات وخارش بدن وسوختکی آتش وجراحتی که از نوره بهم رسد مجرب وجوشانیدهٔ آن با فلفل سفید ومصطکی
جهت کشودن سدهٔ کوش مفید وبطی الهضم ومرخی معده ومضر سوداوی ومفسد دماغ ضعیف وقریب الاستحاله بصفرا
مصلحش جوشانیدن آن است باندک خمیر وخوردن آب لیمو وآبکامه وامثال آن بعد از آن وقدر شربتش تا ده درهم
بدلش روغن بادام شیرین است * جوارش سمسم معده را قوت دهد وشهوت ردیهٔ زنان حامله را دفع کند ورنک را
نیکو کرداند واشتهای طعام آورد * صنعت آن زرنباد تخم کرفس زیرهٔ کرمانی نانخواه از هریک دو درم کنجد مقشر
ده درم کندر زنجبیل فلفل دارفلفل قاقله دارچینی از هریک سه درم شکر طبرزد نود مثقال کوفته بیخته بکلاب بسرشند
* حلوای سمسم که بفارسی حلوای کنجد وبهندی ریوری نامند * صنعت آن بکیرند شکر سفید را وصاف نموده بقوام
آورند وبسنکی یا چوبی بزنند تا تار بندد وسفیدی وشکنندکی بهم رساند پس قرصهای نازک ساخته وکنجد مقشر را با
در ظرف کرده بر آتش اخکر کذارند تا کنجد کرم شود بعد از آن قرصها را در وا اندازند تا از کرمی نم بردارد دمبدم
حرکت داده باشند تا کنجد از هر طرف بچسپد واکر خوشبو خواهند قدری کلاب در قوام او داخل کنند کثیر الغذا بطیء
الهضم ردیء الکیموس است * صنعت آن بنوع دیکر مقشر نموده را نرم بسایند وشکر را بقوام آورند ولهاته ساخته بدان
بسرشند واکر شکر نباشد از دوشاب هم می توان ساخت * سفوف سمسم این را سفوف زنان آبستن کویند جهت آنکه ایشان را

نافع است وشهوتهای بد که ایشان را بهم میرسد دفع کند ومعده را قوت دهد واشتهای طعام آورد ورنك رورا نیکو کرداند
وبدن را فربه سازد * صنعت آن زرنباد تخم کرفس نانخواه زیرهٔ کرمانی مدبر از هریک دو درم کندر ذکر سه درم سعد
مقشر ده درم زنجبیل فلفل دارفلفل هیل بوا قاقلهٔ کبار دارچینی از هریك سه درم قند سفید نیم من کوفته بیخته در شیشه
نکاهدارند و بوقت حاجت بقدر حاجت تناول نمایند * باب السین مع النون * * سناء مکی * سنا بفتح سین
ونون والف کیاهی است ربیعی وساقش باریك شبیه بکیاه حنا وبرکش از ان بزرکتر وضخیم تر مائل بکبودی ودانهٔ ان
پهن وکوچك صنوبری شکل مائل بدرازی ودر غلافی شبیه بباقلا وسیم که در هند وبنکاله میشود وبیاره دار ولیکن از ان
بسیار نازک تر وپهن تر حجازی آن را برک بزرکتر وضخیم تر وقوی العمل تر از عظیم آبادی آن ومستعمل برک تازه
ضخیم آن است وقوتش تا هفت سال باقی ودر آخر دوم کرم ودر اول خشك ومسهل بلغم وسودا وصفرا واخلاط سوخته
ومنقی دماغ وشدید الغوص بعمق بدن ومقوی آن وجالی جلد وجهت مفاصل وامراض بلغمی وسوداوی وجنون
وصرع ودرد شقیقه ودرد پهلو وشرب مطبوخ آن در چهار مثل آن روغن زیتون که به نصف رسد جهت درد کمر وورکین
وبواسیر مفید وضماد مطبوخ آن در سرکه بحدیکه قوام بهم رساند جهت جرب وحکه وکلف وبهق واندمال زخم کهنه
ومنع ریختن مو وبا حنا جهت سیاه کردن آن موثر وهمچنین طلای آن با سرکه جهت جرب وحکه وقروح خبیثه واندمال
جراحات مفید وبا هموزن آن برک حنا وسرکه نیز خصوص در حمام وتکرار عمل وآب مطبوخ آن بهتر از جرم ان ویك
مثقال از مسحوق آن با عسل که از سه روز تا یك هفته هر روز بیاشامند جهت وجع مفاصل وامثال ان مجرب است ومورث
کرب ومغص وغثیان ومصلحش پاک کردن از چوب وشاخ وآلودن بروغن بادام وبا هلیلهٔ زرد وکل سرخ وانیسون
وبنفشه وآب میوها استعمال نمودن وبالجمله بدون کل سرخ جائز نداشته اند وقدر شربتش از جرم ان از دو درم تا سه درم
واز مطبوخ آن تا ده درم وبدلش مثل آن تربد ونصف آن هلیلهٔ زرد وربع ان بنفشه است وشیخ الرئیس در قانون متعرض
ذکر آن نشده اند نه در مفردات نه در مرکبات * حب سنا مکی منقول است از حضرت رسالت پناه صلی الله علیه واله وسلم
که این حب امان می بخشد از خدر یبسی وبهق ودیوانکی وفالج ولقوه واکر مردم بدانند که در سنا چه منفعت ها است
هر آینه قیمت مثقالی از ان دو مثقال ذهب میشود * صنعت آن سنا مکی پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه
مویز منقی از حب اجزا مساوی جدا جدا کوفته بیخته سنا وهلیله را بروغن بادام شیرین چرب نموده بمویز سرشته
حبوب سازند وهر روز ناشتا سه درم آن را فرو برند وهنکام شب نیز همین مقدار وآب کرم بر بالای ان بنوشند جمیع فوائد
مذکوره را بخشد وبهترین دوائی است واکر شش درم تا هشت درم ان را شب با عرق اسطوخودوس وکاوزبان نیم
کرم فرو برند وصبح بیست مثقال کلقند آفتابی ویك مثقال برک کاوزبان وهمین مقدار اسطوخودوس در عرق عنب
الثعلب وشاهتره بجوشانند ومالیده وصاف کرده نیم کرم بیاشامند پنج وشش مجلس بفراغت اجابت مینماید وخفقان
وتوحش واکثر امراض دماغیه را مفید ومجرب است * حب سنا به نسخهٔ حکیم صالح خان رحمه الله تعالی * صنعت آن
سنا مکی غنچهٔ کل سرخ از هریک پنج مثقال تربد سفید مدبر سورنجان مصری از هریك دو مثقال ونیم شیرخشت خراسانی
دو مثقال شیرخشت را بکلاب حل کرده باقی ادویه کوفته بآن سرشته حبوب سازند شربتی دو مثقال * حب سنا جهت
امراض دماغی وضیق النفس وسرفهٔ بارد ورطب نافع * صنعت آن سنا مکی شش درم پوست هلیله پوست بلیله از هریك

یکدرم کوفته پخته بروغن بادام چرب نموده باعسل یا شکرتیغال یا شیرهٔ ترنجبین سرشته حبوب سازند شربتی ازیک مثقال
تا سه مثقال بآب نیکرم فروبرند واگر یکدرم ورق کل سرخ اضافه نمایند جهت اصلاح صفرا بد نیست * سفوف سنا درنفع اقوی از
حب آن است وتنقیهٔ بدن از سودا کند وتنیکه سودا عام درجمیع بدن باشد ومالیخولیا را نیز مفید بود * صنعت آن سنا مکی
بهفا یج فستقي حب النیل از هریك سه درم پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلي هلیلهٔ سیاه افتیمون ورق کل سرخ تربد سفید
هل برازهریک دودرم ادویه کوفته پخته بروغن بادام چرب نموده شربتی چهاردرم تا چهار مثقال بآب شیرگرم با ادویه
مناسبه بنوشند واگر تربد رانصف مجموع ادویه کنند آن زمان سفوف تربد نامند * سفوف سنا مکي جهت عرق النسا نیز
از قدما است * صنعت آن سنا مکي ده درم سورنجان پنجدرم شیطرج هندي دودرم زعفران نیم درم کوفته پخته با مثقال
آن شکر سفید ممزوج نموده سفوف نمایند شربتی ازسه درم تا ده درم * سفوف دیگرکه اسهال برفق کند * صنعت آن سنا مکي
پنج مثقال تربد هل بریك مثقال برگ کل سرخ یك مثقال وربع مثقالی زنجبیل مصطکي ازهریك نیم مثقال کوفته پخته با
گرم با اشربهٔ مناسبه کف نمایند واگرسنا تنها رامقدار سه مثقال تا شش مثقال جوشانیده صاف نموده وبا مقدار دو مثقال
کلقند آفتابي حل کرده صافي نموده باشند داخل نموده یا بران پاشیده شیرگرم نموده بنوشند اسهال برفق کند واگر دوازده
مثقال شیرخشت نیز دران حل نمایند میکردد اقوی * سفوف سنا نافع جهت امراض بلغمیه ورافع قبض ودافع بلاغم از
وطوبات است * صنعت آن سنا مکي پوست هلیلهٔ کابلي زنجبیل سفید هرسه جزو مساوي کوفته پخته شربتی یکدرم آن بده
مجلس ودودرم آن دوسه مجلس وسه درم آن زیادهٔ موافق قوت وضعف مزاج واگر شب وقت خواب میل نموده اندك آبد
گرمی بران بیاشامند صبح زود وموافق آن یکدوست وزیاده بفراغت وآسانی اجابت مینماید وبی غائله است * ضماد سنا
جهت جرب وحکه مجرب است * صنعت آن سنا مکي هلیلهٔ زرد مرداسنك سفید اب قلعي بالسویه سوده با روغن گل بنفشه
ضماد نمایند * فصل درذکر نسخ مطبوخات سنا مکي * مطبوخ سنا مکي مسهل بلغم وصفراوسودای سوخته است وامراض
دماغي رانافع * صنعت آن گل نیلوفر گل سرخ پرسیاوشان عنب الثعلب برگ کاوزبان اصل السوس مقشر بادرنجبویه از
هریك دودرم اسطوخودوس بهفا یج فستقي پوست تراشیده پوست بیخ کاسني ازهریك دودرم ونیم افتیمون اقویطي شاه تره
پوست هلیله ازهریك سه درم ونیم سنا مکي شش درم تا هشت درم تخم کاسني نیم کوفته وازیانه ازهریك دودرم گل کاوزبان
یکدرم عناب آلوی بخارائي ازهریك دودانه انجیر زرد هفت دانه مویزمنقی بیست دانه سپستان سي دانه ادویه انچه
کوبیدني است جوکوب نموده شب درعرق کاسني ورازیانه وعنب الثعلب ازهریك پنجاه مثقال بخیسانند وصبح باتش ملایم
طبخ دهند تا به نصف یا آنمقدار که توانند خورد آب بمانند وباید که درحین طبخ سرظرف رابسته دارند که بخار وقوت دوا
بیرون نرود پس فرود آورده سرد یك را بعد ازانکه بخار وحرارت آن کم شده باشد باز نمایند وقدری مالیده صاف نمایند
وبسیار نمالند که جرم دوابسیار بروایند وغلیظ کردد پس مغز فلوس خیارشنبر شیرخشت ترنجبین تمرهندي ازهریك دوازده مثقال
تا پانزده مثقال وبیست مثقال دران حل نموده صاف کرده روغن بادام دومثقال بران چکانیده گرم نموده بنوشند واگرصفرا
وتب وحدت وگرمي درمزاج بسیار باشد آب برگ کاسني تازه مقدار بیست مثقال اضافه نمایند واگرطبیعت عاصي باشد از
برای اعانت بر عمل تنقیهٔ مواد دماغي بادومثقال ایارج فیقرا یا حب ایارج یا بادومثقال نقوع صبر سقوطري زرد بنده شند
واز براى اخراج صفرا باسقمونیا مقدار یك مثقال ویا مقدار یکدرم ومثقال تربد سفید خراشیده ومجوف درطبخ داخل نمایند زیرا که

جرم تربد را هركاه معفوف نموده وبروغن بادام چرب كرده با زنجبيل ومصطلي بخورند اسهال بلغم مي نمايد به تقطيع واذا به
چون درمطبوخ اندازند وجوش دهند اسهال صفرا ميكند وبراى اخراج بلغم بتقويت يك مثقال تا يك ونيم مثقال تربد
سفيد مجوف مصمغ محكوك بروغن بادام چرب كرده كوبيده كه مبالغه در كوبيدن آن نكرده باشند وزنجبيل نيم در
با گل قند سرشته يا با حب چيپال دوازده تا پنج دانهٔ كه دردند مذكورشد وبراى تنقيهٔ سودا با حب لاجورد يا معفوف آن بخورند
بدين قسم كه هريكى ازينها وغيره را شب وقت خواب يا يك دو ساعت پيشتر ازصبح بخورند بعد ازان مطبوخ را بنوشند
يا آنكه حبوب را درآخرشب فروبرند وصبح مطبوخ را بنوشند واگر حبوب بسيار خشك شده باشد درعرق بادريان خيسانيده
فروبرند يا با گل قند يا مويز منقى سرشته ودر اوائل حميات هليلجات داخل ننمايند واگر سرفه باشد بيخ كاهني وآب برگ
كاهني را اسقاط نمايند وبهدانه يكدرم تخم خبازي تخم خطمي ازهريك يك مثقال اضافه نمايند ودر امراض لبدي ريوند چينى
وشكاعي وبادآورد ازهريك بقدر مناسب اضافه نمايند وصبريات ندهند واز براى امراض حارهٔ كبد زرشك ياعصارهٔ ان داخل
نمايند وازادويهٔ حارهٔ كم نمايند باقي منوط براى طبيب است * مطبوخ سنا حميات حاره را نافع باشد وصفرا را دفع كند * صنعت آن
سنامكي هفت درم بنفشه عنب الثعلب گل نيلوفر ازهريك سه درم عناب سپستان آلوى سياه ازهريك بيست عدد گل سرخ
چهاردرم همه را درسه رطل آب بجوشانند تا نصف بماند پس فروگيرند وبپالايند تمرهندي شيرخشت ازهريك ده درم
ترنجبين بيست درم دران ماليده حل نموده مكرر صاف كنند وبنوشند * مطبوخ سنامكي فواكهي مسهل صفرا بود امراض حا
حاره وتپهاى صفراوي راسود دهد * صنعت آن سنامكي پنجدرم گل بنفشه گل نيلوفر گل سرخ پوست هليلهٔ زرد ازهريك چها
درم افسنتين رومي تخم خيارين تخم كاهني پوست بيخ رازيانه ازهريك سه درم عناب بيست دانه سپستان سي دانه آلوى بخا
آلوى سياه مشمش ازهريك ده دانه تمرهندي زرشك منقى مويزطائفي ازهريك ده مثقال جوشانيده صاف نموده ترنجبين
پانزده درم شيرخشت فلوس خيارشنبر ازهريك ده درم دران حل كرده بياشامند واگر تويتر خواهند دو دانك ريوند چينى
ويك ونيم درم تربد اضافه كرده نوش فرمايند * مطبوخ سنا ديگر صاحب ذات الجنب ونفث الدم وحمى محرقه را سود دهد
* صنعت آن سنامكي پنجدرم گل بنفشه گل نيلوفر ازهريك چهاردرم عناب سپستان ازهريك بيست عدد تخم كاهني خبازي ا
هريك سه درم شيرخشت ترنجبين ازهريك پانزده درم دران حل كرده بياشامند * مطبوخ سنا ديگر سرسام وصداع ورم
تب مطبقه را سود دارد * صنعت آن سنامكي پنجدرم بنفشه نيلوفر ازهريك چهاردرم تخم كاهني سه درم آلوى بخارائى عنا
سپستان ازهريك بيست عدد على الرسم طبخ نمايند فلوس خيارشنبر ترنجبين ازهريك ده درم دران حل نموده بنوشند * مطبوخ سنا
ديگر كه صفرا وبلغم وسوداى سوخته دفع كند وامراض سوداوي را نافع باشد * صنعت آن سنامكي هفت درم گل سرخ
چهاردرم پوست هليلهٔ زرد هليلهٔ سياه ازهريك پنجدرم بسفايج فستقي اصل السوس تراشيده رازيانه ازهريك دو درم
امطوخودوس پرسيارشان شاه ترهٔ كاوزبان بادرنجبويه بنفشه افتيمون نيلوفر ازهريك سه درم مويزمنقى سپستان ازهريك سي
دانه مجموع رادرسه رطل آب بجوشانند تا نصف آن بماند افتيمون را درلتهٔ كتان بسته درآخر بيندازند وازآتش فروگيرند
وبپالايند كلقند آفتابي ده درم فلوس خيارشنبر كه بروغن بادام چرب نموده باشند وترنجبين ازهريك پانزده درم دران
بمالند ومكرر صاف نمايند وبياشامند * معجون سنامكي مسهل صفرا وبلغم بود وصداع ورد شقيقه را نافع باشد وبري
خارش را سود دهد * صنعت آن سنامكي پنجاه درم ترنجبين مي درم بنفشه نيلوفر گل سرخ تربد سفيد تراشيده بروغن بادا

چرب نموده ازهریك ده درم كشمش كوفته ونرم مالیده وعسل صاف ازهریك نیم رطل ترنجبین را بكلاب صاف كنند و با عسل بقوام آورند وادویه كوفته پیخته بروغن بادام شیرین پانزده مثقال چرب سازند وبآن بسرشند شربتی ازدو درم تا سه در.

* معجون سنامكي به نسخهٔ دیكر مسهل صفراوبلغم بود وصداع وشقیقه را نافع وعرقه وضیق النفس را سودمند بود * صنعت ان سنامكي پنجاه درم تربد سفید تراشیده كاوزبان ورق كل سرخ ازهریك پنجد رم مویز بیدانه بنفشهٔ خشك نیلوفرازهریك ده درم ترنجبین سه درم ودرنسخهٔ دیكرشیرخشت بیست درم قند سفید وعسل صاف ازهریك پنجاه درم است تربد را بروغن بادام چرب كنند وادویه راكوفته ونرم پیخته وترنجبین وقند رابكلاب صاف كنند وبا عسل بقوام آورند چنانكه رسم است بسرشند شربتی سه درم باآب نیم كرم * معجون سنامكي مسهل صفرا است مزاجا وسودا وبلغم بالطبع * صنعت آن سنامكي پنجاه درم ترنجبین مویزمنقی ازهریك یكرطل مصری شیرخشت سي درم كل بنفشه كل نیلوفرورق كل سرخ ازهریك دودرم روغن بادام تازه پانزده درم ترنجبین وشیرخشت را درآب خیسانیده وبقوام آورده ادویه كوفته پیخته بآن بسرشند راكربسه ورنه كل ادویه عسل مصفی بقوام آورده بسرشند بهتر است * معجون سنامكي از تالیف حكیم میرمحمد مؤمن امراض حاره وموادویه را بعدازنضج وقولنج را نافع است وشربت آن تا پنج مثقال است * صنعت آن سنامكي كل بنفشه ازهریك سي مثقال كل سرخ بسفایج ازهریك پنج مثقال مغز تخم كافشه بیست مثقال نشاسته محمودهٔ مشوي رب السوس ازهریك پنج مثقال هلیلهٔ سیاه پوست هلیلهٔ كابلي روغن بادام ازهریك بیست مثقال عسل مصفی دوزن ادویه عسل را بیكه دران سنامكي كل سرخ بنفشه هلیلهٔ سیاه ازهریك ده مثقال هلیلهٔ كابلي بیست مثقال جوشانیده باشند بقوام آورده ادویه راكوفته پیخته بروغن بادام چرب كرده بدان بسرشند * نقوع سنامكي قریب العمل است به مطبوخ آن ودرحرارت ازان كمتر ودرامراض وحمیات حاره نافع

* صنعت آن برگ سنامكي شش مثقال كل بنفشه كل سرخ ازهریك سه مثقال پوست هلیلهٔ كابلي چهار مثقال بیخ كاسني مرضوض تخم كاسني نیم كوفته ازهریك د ومثقال انیسون یكمثقال بسفایج برگ كاوزبان بادرنجبویه ازهریك یكونیم مثقال مغزفلوس خیارشنبر هشت مثقال شیرخشت ترنجبین ازهریك هفت مثقال ادویه راشب درآب بسیارگرم جوشان مقدار یكوطل یكربع بخیسانند صبح اندك مالیده صاف نموده روغن بادام دو مثقال بران چكانیده گرم نموده بنوشند واگر صفرا غالب باشد دانه آلوي بخارائي وشش مثقال تمرهندي بیفزایند وهشت مثقال آب برگ كاسني نیز واگر حاضر نباشد بجاي آب درعرق كاسني بخیسانند واگر هرفه باشد پوست هلیله وآلوتمرهندي وبیخ كاسني راحذف نمایند بجاي آنها بهدانه اصل السوس مقشر مرضوض ازهریك یك مثقال تخم خطمي تخم خبازي ازهریك یك مثقال ونیم بیفزایند وهمچنین جهت خلط سودا ادویهٔ مختصه بآن ودر امراض رأس ادویهٔ مختصهٔ رأس ودر كبد ادویهٔ مختصه بكبد وعلی هذا القیاس دراوزان اوبمقدار آب نیز برای اقویا بحسب حاجت بیفزایند وازبراي ضعفا واطفال بكاهند * نقوع دیكرجهت حمیات وبعض امراض

بارد ة بلغمیه * صنعت آن بگیرند برگ سنامكي دوازده ماشه تخم رازیانه نیم كوفته چهار ماشه نبات سفید دوتوله وقت صبح نیم آثارآب جوش دهند تاربع آن برود پس ادویه رادران ریخته مالیده سرآن راپوشیده تمام روز بگذارند شب وقت خواب بازمالیده صاف كرده نیم گرم نموده بنوشند تاصبح چند دست بفراغت اجابت میكند * سنبوسه بفتح سین وسكون نون وضم باي موحده وسكون واو وفتح سین وهابیونانی برماورد وبهندي پوري نامند ازاغذیهٔ معروفه است طبیعت آن بر وتر ومقوي اعصاب ومسمن بدن ومهیج اشتها وكثیرالغذا ولیكن ثقیل ومصدر ومولد ریاح خصوص درمعدهٔ ضعیفه مصلح

آن سکنجبین در صفراوی مزاجان وجوارشات حاره مانند کمونی وفلاسفه وفلافلی وامثال اینها در امزجهٔ بارده بلغمیه

* صنعت آن آن است که بگیرند آرد میدهٔ گندم وبا شیر وروغن داغ کرده خمیر کرده وپهن کنند وگوشت را قیمه کنند و

روغن وپیاز بریان نمایند وبا نخود مقشر به پزند وفلفل وزعفران وقرنفل ودارچینی وهیل بوا از هریک قدری که آنرا خوشبو

کرده اند داخل کرده در جوف آن کنند یعنی دران پیچیده بهر شکلی که خواهند ساخته در روغن بریان نمایند ویا در تنور

یا در فرن گذارند تا برشته گردد تناول نمایند * صنعت آن بنوع دیگر آن است که بگیرند آرد گندم را بدستور خمیر

کرده پهن کنند نازک بهر مقدار که خواهند ودر ماهی تابه ویا ظرف دیگر که دیوارهٔ آن چهار انگشت بلند باشد وقدری

روغن دران ریخته آن را دران پهن کنند وبر بالای آن قیمهٔ پخته بدستور مذکور فرش کنند وبالای آن یک لا نان اندازند

وباز قیمه فرش کنند وتا همچنین بضخامت دو ویا سه انگشت گردد پس سر آن را پوشیده در تنور ویا فرن بگذارند تا برشته

گردد ویا آنکه بر سه پایهٔ آهنی وغیر آن گذاشته در زیر آن وبالای آن آتش اخگر کنند تا برشته گردد وملاحظه مینموده

باشند که نسوزد پس برداشته بطریق لوز بریده بعد سرد شدن ویا نیم گرم تناول نمایند بسیار لذیذ باشد * سنبل بضم

سین مهمله وسکون نون وضم بای موحده ولام بمعنی خوشه است وبعرف اطبا شامل سنبل هندی وسنبل رومی وسنبل

جبلی است وبیونانی ناردین نامند واز مطلق آن مراد سنبل هندی است که بهندی جهرو وبلغتی جتاماسی وبفرنجی

ناروس نامند وآن گیاهی است بی ثمر وبی گل شبیه بدنبالهٔ سمور ودله واز ان باریکتر وبدرازی انگشتی وزیاده

بران وسیاه مائل بزردی وخوشه وبیخش صلب واز هند خیزد وقوتش تا سه سال باقی است در دوم گرم وخشک مفتح ومقوی

معده وجگر بارد ومدر بول وحیض ومجفف رطوبات معده وسینه وفضول دماغی ومانع انصباب ماده بامعا ومعده ودافع لذع

آن ومفتت حصاة وحابس طبع وجهت یرقان وبواسیر وسرفه ودرد سپرز وسینه وتحلیل نفخ واستسقا واورام باطنی و

افسنتین وصندل بغایت مشتهی است ومقوی معده وبا آب سرد جهت غثیان وخفقان وضمادش قاطع عرق وباعث

خوشبوئی بدن واکتحال با آب کشنیز جهت حمرهٔ چشم وتقویت باصره ورویانیدن مژگان وبا عفص جهت دمعه مجرب

وفرزجه وجلوس در طبیخ آن جهت تنقیه وگشودن حیض وذرور آن جهت التیام جراحات وطلای مطبوخ در حمیر

جهت سیاه کردن ودراز کردن مو مؤثر ومضر گرده ومصلحش کثیرا وشربتش تا یک مثقال وبدلش اذخر شراب آن که رطلی را

در پانزده رطل آب انگور بجوشانند تا بنصف رسد وسه هفته در آفتاب بگذارند در جمیع افعال مذکوره اثرش قویتر است

* سنبل رومی بیخ وساقی است گلدار وخوشبو وباصلابت ودر شکل وشباهتی به سنبل الطیب ندارد وحرارتش زیاده

از ان وقبض آن ودر افعال کمتر وضعیف تر است ومدر بول وباتریاقیت ومحلل نفخ معده وورم سپرز وجگر ورافع درد مثانه

وگرده وشراب آن که نیم رطل آن را در سی رطل آب انگور انداخته بعد از دو ماه صاف کنند وروزی بیست مثقال از ان

با شصت مثقال آب بنوشند جهت جمیع امراض باردهٔ گرده ومعده وجگر ویرقان وعسر البول بغایت مفید است وروغنی

که از سنبل وسنبل رومی ترتیب دهند مسمی بدهن ناردین وسنبل هندی قویتر از سنبل افلیطی است وساذج او را

بطریق سائر ادهان میسازند وآن ملطف ومحلل جهت جمیع امراض بارده اعضای ظاهری وباطنی نافع وقدر شربتش

تا یک اوقیه است * سنبل جبلی که بفارسی ریشه زالا گویند ومولف تذکره گوید که آن مو است وبغدادی غیر او دانسته

وگویند برگ نبات او شبیه بقرصعنه وشاخهای آن مثل شاخ آن واز ان کوچکی وبیخار وبی ساق بیخش زیاده بر دو عدد ودر

وبیرون مائل بسیاهي واند رون سفید وخوشبو وبیثمر وبیکل است تریب القوت بسنبل ومقوي اعضا خصوصا معدهٔ وجگر ومقوي
قوت ماسکه ومحلل ریاح ونفخ ورافع استسقا وقیء بلغمي وشراب آن در منافع مثل شراب سنبل است وقدرشربتش تا یکمثقال است
* سنبل فارسي شامل پرسیاوشان است وقسمی ازریاحین است که بانرگس میروید ودرغایت خوشبوئی وبرگش وپیازش
قریب ببوک وپیازنرگس وگلش بنفش وبعضی سفید نیز میباشد وبشکل یاسمین ودرهرساقي چند ین عدد بربالای یکدیگر
درافعال قریب بنرگس وپیازاوضعیف تراز پیازنرگس است * سنبل اقلیطي سنبل رومي است * جوارش سنبل الطیب
منقول ازقرابادین اندي صالح چلپي حکیم باشي ابراهیم سلطان قیصر روم مقوي اعضای رئیسه است ومحلل ریاح ومعین
برهضم غذا * صنعت آن سنبل الطیب دودرم گل سرخ نیم درم کبابهٔ چیني عود هندي مصطکي رومي دارچیني سا ذج هندي
انیسون پوست خربزهٔ قرص گل سرخ غالیه ازهریك یکدرم ودو ثلث درمی حب الصنوبر کبار فستق شامي مغز بادام شیرین
مقشر ازهریك پنجدرم مشك ترکي ثلث درمی صمغ عربي کثیرا ازهریك دودرم شکرسفید بقوام آوردهٔ بقدر کفایت بند سنو
مقرر مرتب نمایند شربتی یك مثقال * دهن السنبل درسنبل رومي ذکریافت * شراب سنبل الطیب به نسخه معصومي در
معدهٔ ودرد جگرودرد سپرزوتپهای کهنه رانافع باشد * صنعت آن سنبل الطیب چهل درم ودرنسخهٔ دیکر بیست درم است
درسه من آب صاف بخیسانند وبجوشانند تادوحصه بماند انگاه صاف نمایند وباد ومن قند مکررجوشانیده بقوام آورند
شربتی ده درم * شراب سنبل دیکرهوء مزاج بارد بلغمي معدهٔ رامفید است وتپهای مزمن راسود دارد * صنعت آن سنبل
هندي خوشبو بیست درم دردومن آب بجوشانند تانیم من بماند بپالایند وباد ومن عسل مصفی یا شکرسفید بقوام آرند
شربتی ده درم * قرص سنبل الطیب آماس صلب را که درمعده وسپرز وجگرباشد سود دارد * صنعت آن سنبل الطیب فقاح
اذخرسلیخهٔ سودا کل سرخ منزوع الاقماع ریوند چیني قصب الذریرهٔ ازهریك سه درم زعفران مرمکي صافي انیسون قسط سفید
تلخ فلفل ازهریك یکدرم مقل ازرق مصطکي رومي ازهریك دودرم اشق نیم درم اشق را بمثلث حل کرده باقي ادویه را
کوفته بیخته اقراص سازند قرصی دودرم شربتی یک قرص ازبهرآماس معده با مثلث بنوشند وازجهت آماس کبد باسکنجبین
ازبرای صلابت سپرز باسکنجبین عنصلي سید اسمعیل گفته که این قرص درورم صلب معده بعدازخوردن شیرشتربا ماء العسل یا
روغن بید انجیرکه مغز خیارشنبردران حل نموده باشند یاماء الاصول باروغن بید انجیروروغن بادام تلخ وروغن سوسن بابونه
که یك قرص راکه یک مثقال باشد هرروزبامیبختهٔ بیاشامند ودرنسخهٔ که اوذکرکرده مقل ازرق ومصطکي واشق مثلث
داخل ندارد * قرص سنبل به نسخهٔ دیکر * صنعت آن سنبل الطیب قصب الذریرهٔ سلیخه ریوند چیني ازهریك سه مثقال مقل
ازرق مصطکي رومي ازهریك دومثقال مرمکي صافي قسط تلخ فلفل انیسون زعفران ازهریك یك مثقال اشق پنج مثقال مقل
واشق رادرمثلث باآب کرم حل کنند وباقي ادویه را کوفته بیخته بآن سرشته اقراص سازند شربتی دودرم برای ورم جگر
باسکنجبین وبرای ورم معده با مثلث * معجون سنبل الطیب معده وجگررا نافع باشد * صنعت آن سنبل الطیب فقاح اذخر
قصب الذریرهٔ ازهریك چهاردرم مویز منقی سلیخه مرمکي انیسون زعفران ازهریك پنجدرم فلفل سیاه مقل ازهریك یکدرم
مقل ومویزرا درمثلث حل کنند ودارروها کوفته بیخته دران بیامیزند وبا عسل معجون سازند ودرنسخهٔ دیکر سنبل الطیب
وفقاح اذخر ازهریك دودرم است * معجون سنبل دیکرکه همین نفع دارد * صنعت آن سنبل الطیب قسط تلخ فقاح اذخرقصب
الذریرهٔ مویز منقی ازهریك چهاردرم سلیخهٔ سیاه پنجدرم مقل ازرق دودرم مرمکي صافي زعفران انیسون فلفل سیاه

هر یك یك درم مقل را در مثلث خیسانیده حل نموده ادویه کوفته بیخته با سه وزن آن عسل بسرشند * فصل در ذکر

انواع سنونات * بدانکه سنون بضم سین مهمله ونون وسکون واو ونون در آخر از ادویهٔ مخصوصه بامراض دندان است اعم از آنکه
سائیده بران بپاشند ویا بچیزی بسرشند ویا قرص سازند ومؤلف تذکره کوید که سنون مثل شیاف است وآنکه ان را معجون
کرده درسایه خشك کنند لیکن این مخصوص با دویهٔ فم است پس اکر استعمال کرده شود درغیر فم نادر است ونیست سنون از
تراکیب قدیمه وبعضی کفته از مخترعات جرجیس ولد بختیشوع است واو اول طبیبی است که تدوین طب به نیشاپور
کرد ونقل کرده طب را از یونانی باسرائیلی وطبیب خلفای عباسی بود ودر استعمال سنون باید که معده ممتلی نباشد وقبل از
استعمال آن دهن را بآب مطبوخ ویا معصور ادویه مناسبه بشویند وبمسواک پاک کنند بدانکه استعمال سنونات عموما وقتی
جائز است که علت عام باشد مر جمیع اسنان وعمور آنها ولثه را والا هنکامیکه مخصوص بدندان واحد باشد استعمال ان بجمیع
دندانها دران حین جائز نیست بلکه باید که خاص بهمان دندان باشد زیرا که اکثر آن است که درچنین حالات باعث ترقیق
وتحریك ومیل مواد باسنان دیکر میکردد کما لا یخفی وحکیم مومن کوید که این کلام یعنی بودن آن از مخترعات جرجیس اصلی ندارد
اظهر آن است که از قدمای اطبا است واین نیز اصلی ندارد چنانچه در طب الایمه از عبد الله بن مسعود رح از طبرانی از خالد قماط
کفت املا کرد بر من علی بن موسی الرضا علیه التحیة والثنا این ادویه را برای بلغم فرمودند بکیر اهلیلج اصفر وعاقرقرحا از هر یك یك
مثقال خردل دو مثقال وبسیار نرم کوفته بیخته بر دندان بمال بدرستیکه دور میکرداند بلغم را ودهان را خوشبو میکند ومستحکم
میکرداند دندانها را وصاحب کافی روایت میکند از بن محبوب از ابی ولاد که کفت دیدم من ابو الحسن اول را ع م وشنیدم من
از آن حضرت که درد کرد دندان پس کرفتم من سعد را ومالیدم بر دندان پس نفع بخشید وساکن کردانید وجع آنرا وبجند
روایت دیکر منقول است که مالیدن سعد بر دندان دهن را خوشبو میکند وقوت باه را زیاده میکرداند * سنون ابیض منقول
از معالجات بقراطی جهت مستحکم نمودن دندان وکوشت بن دندانها ورافع خون آمدن ومنع کرم خوردن وریختن مواد
از دماغ به بن دندان بغایت مفید است ورفع بدبوئی دهان میکند وجلای دندان میدهد وچون باروغن زیتون یا قطران
سرشته بر دندان دردناک کذارند درحال رفع الم آن میکند وچون با سرکه مخلوط کرده مضمضه نمایند دندان متحرک را
مستحکم میکرداند وبهترین سنونات است * صنعت آن عاقرقرحا ساذج هندی کزمازج سعد کوفی از هر یك شش مثقال پوست
بیخ انار مازوی سبز کندر کلنار فارسی کل سرخ مروارید ناسفته بسد سفال چینی از هر یك سه مثقال بیخ سوسن کبود چهار
مثقال شاخ کاو کوهی سوخته دندان فیل دارفلفل طباشیر سفید تخم خرفه نشاسته کثیرا کشنیز خشك بریان عدس از هر یك هفت
مثقال زبد البحر نمك سنك سوخته حلزون سوخته شب یمانی از هر یك یك مثقال ونیم فلفل سفید مصطکی عود بلسان از هر یك
یك مثقال کوفته بیخته دودانك کافور اضافه نموده سنون نمایند * سنون دیکر از تالیف میر محمد زمان جهت رویانیدن کوشت
بن دندان ودفع بدبوئی دهان مجرب است وبنهایت نافع است * صنعت آن دم الاخوین کزمازج انزروت سفید جو
السرو کندر بیخ نی سوخته طباشیر سفید اقاقیه کل سرخ کلنار فارسی جفت بلوط پوست انار ترش از هر یك یك جزو قصب الذریره
نیم جزو کوفته بیخته وقت خواب استعمال نمایند * سنون دیکر از تالیف میر محمد مومن جرجانی صاحب تحفه کوید موافق
اکثر امزجه است ودر تسکین الم ورافع آمدن خون از دهان ولثه ورویانیدن کوشت لثه وقروح فم ومنع ریختن مواد از موده
است * صنعت آن سعد کوفی طباشیر سفید کل سرخ حب الآس کلنار فارسی فوفل کات هندی کزمازج اقاقیا از هر یك جزوی

سماق سه جزو کوفته بیخته استعمال نمایند * سنون دیگر که همین منفعت دارد * صنعت آن طباشیر سفید فوفل مرجان
قرمزی مرجان سفید مروارید ناسفته صدف سوخته کشنیز خشک شاخ گوزن سوخته پوست تخم مرغ سوخته کوفته بیخته سنون
نمایند * سنون دیگر قلمی فرموده اند که از تالیف حضرت علامی میر محمد هادی والد حقیر محمد هاشم مخاطب بعلویخان است
بجهت قلاع و قروح فم و لثه و عمور و اورام لثه و اصلاح فساد اسنان و ضعف اسنان و آمدن خون از دهان و لثه و عمور و در
جمیع انچه مذکور شد عدیل ندارد * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه پوست بلیله آملهٔ منقی از
هریک قدری بآب لیمو و گلاب بقدریکه از روی دواها بر گردد بخیسانند پس بگیرند توتیای هندی معروف بزاج اخضر و بر
بسایند و در هریک جزو از ان نه جزو طین احمر یزدی داخل کنند و گاهی که از برای قروح خبیثه و فساد اسنان و کرم دندانها
باشد بدل طین احمر یزدی قنبیل کنند و هر دو را نرم سائیده یکجا کنند پس انگشت را بآب لیمو و گلاب مزبور تر کرده بر روی
سنون مذکور نهاده بر کام و دهان و اسنان و بن دندانها بمالند نیکو پس دهان را بآب لیمو و گلاب مذکور بدون این سنون
بشویند که اثر این سنون در دهان نماند پس بگیرند سماق طباشیر کشنیز خشک دم الاخوین اقاقیا کات هندی فوفل ساذج هندی
سعد کوفی سنبل الطیب سک مسک رامک پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه سلیخه دارشیشعان زرورد کزمازج
عاقرقرحا اجزا مساوی کوفته بیخته سنون نمایند و به سبب امراض بعضی ادویه مخصوصه آن امراض را زیاده باید کرد
این ادویهٔ مذکوره بحسب رای طبیب کم می توان نمود چنانکه اگر حرارت غالب باشد جائز است که قدری کافور اضافهٔ این
سنون نمایند و اگر از برای رستن لحم لثه باشد زراوند مدحرج و ایرسا و امثال آن داخل کنند و در علاج لثه درمنه عفص
شب یمانی گلنار فارسی و مانند آنها داخل کنند و در قروح خبیثه قشار کندر مر صافی حضض مکی و امثال اینها اضافه
نمایند و در جلای اسنان و اصلاح فساد آنها زبد البحر بسد محرق شاخ گوزن سوخته غیر مغسول و امثال اینها داخل
کنند و علی هذا القیاس در سائر امراض فم و لثه و اسنان انچه مناسب دانند بران سنون افزایند و انچه کم کردن باشد
کم نمایند * سنون هارون الرشید منقول از تذکره که در زمان هارون رشید تالیف یافته جهت استحکام لثه و دندانها
و خوشبو کردن دهان و قطع رائحه کریههٔ آن و تحلیل اورام و دفع سیلان آب از دهان مفید است * صنعت آن نمک
سوخته ده جزو نان سوخته هفت جزو عود هندی شش جزو سک سه جزو کزمازج فلفل دار فلفل زنجبیل زبد البحر قاقله
از هریک دو جزو کوفته بیخته با شراب قرص سازند و در سایه خشک کنند صاحب تذکره گوید که با سرکه بسرشند این بهتر
است و بختیشوع از برای هارون الرشید شیخ ارمنی و زراوند مدحرج از هریک هفت جزو اضافه نموده و جبرئیل
ولد او عاقرقرحا و اذخر از هریک دو جزو الحاق کرده و با شراب سوسن و یا عسل سرشته و بعضی این ادویهٔ را اضافه نموده
صندل سفید سعد کوفی گل سرخ فوفل خاکستر شاخ گاو کوهی از هریک سه جزو بورهٔ ارمنی دو جزو و در نسخهٔ گلنار فارسی
عفص سک اقاقیا عصارهٔ لحیة التیس از هریک یکدرم داخل و آورده که بعسل سرشته استعمال نمایند و یا خشک بپاشند
حکیم میر محمد مؤمن گوید که اطبا پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه داخل کرده اند و بهترین چیزها از برای
سرشتن ادویهٔ دندان سرکه است که دران زیرهٔ کرمانی خیسانیده باشند و همچنین مضمضه بآن بهترین اشیا است * سنون که
جهت امراض حاره عظیم النفع است مذکور در کامل و شامل و حاوی کبیر و تذکره و جهت رویانیدن گوشت لثه و اصلاح
تعفن و قلاع و آکلهٔ فم و حرکت دندان و مجرب است فوائد آن * صنعت آن طباشیر سفید گل سرخ از هریک سه درم مروارید

کل ارمني بوشته دم الاخوين از هريک دو درم مرجان سوخته صندل سرخ مرصاف خب العروس کزماز ما ميوان
ازهريك دو درم کوفته پيخته سنون سازند * سنون حار که جهت امراض بارده عظيم النفع است * صنعت آن عاقرقرحا
فلفل شيطرج هندي خردل زنجبيل بورهٔ ارمني اجزا مساوي باقطران يا طبيخ زيره بسرشند * سنونيکه دندان را محکم
کند وخون رفتن ازلثه بازدارد وبوی دهان خوش کند * صنعت آن پوست هليلهٔ زرد پوست بليله آملهٔ منقی کل سرخ
شب يماني اقاقيا کلنارفارسي قسط طباشير سفيد عاقرقرحا مساوي کوفته پيخته سنون سازند * سنوني ديکر که همين خواص
دارد * صنعت آن پوست هليلهٔ زرد کل سرخ شاخ اوزن سوخته نمک اندراني سوخته ازهريك ده درم کلنارفارسي يکدرم
کوفته پيخته برلثه ودندان افشانند * سنونيکه قلاع رانافع بود وبوی دهان خوش کند ودندان را محکم گرداند
* صنعت آن شياف مامیثا طباشير سفيد کلنارفارسي زرورد کزماز ج عصارهٔ لسان الحمل پوست هليله زرد زيره
شب يماني مساوي کوفته پيخته استعمال نمايند * سنونيکه درنهايت جلااست وتحليل اورام لثه ودهان ميدهد ومنقول از
تصريف * صنعت آن حاکستر پوست کل وی تلخ بيست جزو نمک اندراني موبز جبلي ازهريك هفت جزو کوفته بيخته
سنون نمايند وکاهی داخل کرده می شود درين سنون خاکسترسبوس کندم وکاهی سرشته می شود اجزای ان رابقطران
* سنون باردبجهت امراض حاره * صنعت آن کل سرخ مازوی سبز کزماز ج سماق ازهريك جزوي عاقرقرحا نيم جزو
ازهريك نيم جزو کوفته پيخته بطبيخ بلوط وپوست خيارومورد سرشته اقراص سازند ودروقت حاجت کوفته سنون نمايند
* سنون مجرب ازبرای آمدن خون ازدندان ودرد وحرکت آنها * صنعت آن زبد البحر اقاقيا کلنارفارسي پوست
انارازهريك دومثقال مازوي سبز سه مثقال نمک طعام يك مثقال کوفته پيخته سنون نمايند وبعد ازان باسماق که درکلاب
خيسانيده باشند مضمضه نمايند * سنون مجرب * صنعت آن فوفل کات هندي ازهريك سه مثقال کزماز عاقرقرحا
اقاقيا ازهريك دومثقال کوفته پيخته سنون نمايند * سنوني له ازبرای جلای اسنان درنهايت نفع ودرد دندان را
می برد وساکن می گرداند وسود مند بود ازبرای سقوط لثهات ومقوی لثه است * صنعت آن شاخ اوزن سوخته هشت
مثقال سعد کوفي فلفل ازهريك هشت مثقال مرصافي يك مثقال شب يماني نوشادر زبد البحر راسك نمک مکلس قنطوريون
مازوی سبز کلنارفارسي طباشير سفيد صنبل الطيب عود هندي ازهريک يکدرم کوفته پيخته سنون نمايند * سنونيله دندان را
جلا دهد ومحکم سازد وگوشت بن دندان برويانند * صنعت آن پوست هليلهٔ زرد نمک هندي بريان برده ازهريك
پنجدرم قرنفه پانزده درم دارچيني سعد لوفي ازهريك سه درم شب يماني سماق ازهريك دودرم عاقرقرحا هفت درم
نوشادر دارفلفل آمله زعفران ازهريک درمي کزماز ج قاقله کلنارفارسي ازهريك چهاردرم زرنباد شش درم کوفته
پيخته سنون سازند * سنون که دندان راجلا دهد ولثه را محکم کند وبوی دهان خوش نمايد * صنعت آن شب يماني
شيح سوخته ازهريك ده درم عاقرقرحا چهاردرم کوفته پيخته سنون سازند * سنون ديکر که دندان را محکم کند وبوست
بن دندان برويانند وبوی خوش کند * صنعت آن توتيای هندي دودرم کات هندي چهاردرم فلفل دارفلفل زنجبيل
نمک هندی ازهريك يکدرم کوفته پيخته بانکشت در بيخ دندان بمالند * سنون که خون آمدن بيخ دندان را برطرف
سازد وبوی دهان خوش کند ولثه را محکم نمايد * صنعت آن شب يماني پودنهٔ کوهي کل کزاملة ازهريك سه درم عصارة
لحية التيس کل مختوم ابهل ازهريك درمی دارچيني نيم درم کلنارفارسي کل سرخ سعد لوفي سماق مرجان ازهريك يکدرم

کوفته پخته سنون سازند * سنون دیگر که اکثر امراض اسنان ولثه وفم را نافع است وزردي دندانها وچرک وکرم وحد
آن را دافع است * صنعت آن فوفل سوخته جوسوخته بیخ شبت کل سرخ سماق زرشك کلنار فارسي کل ارمني دم الاخوین
کشنیز خشك طباشیر سفید کرویا بزرقطونا کوفته پخته سنون سازند * سنونیکه اسنان مسترخیه راقوت دهد ولثه را سخت کند
وبوی دهان خوش گرداند ولون دندان را صاف کند وپاك سازد * صنعت آن تخم مروعود کزمازج بورهٔ ارمني آبکینه
شامي حنا مرمکي زبد البحر اجزا مساوي کوفته پخته سنون نمایند * سنونیکه دندان را سفید کند واز چرک پاك نماید
بوی دهان خوش کند ومنع آکله نماید * صنعت آن بورهٔ ارمني پومت انار زبد البحر مرصافي شونیز از هریك جزوی کوفته
پخته سنون نمایند * سنون منقول از ذخیره بوی دهان را برد وخوش کند وبیخ دندان محکم کند وخون آمدن باز دارد
گوشت بن دندان را جلا دهد * صنعت آن کل سرخ کلنار فارسي کزمازج شب یماني سماق منقی عدس سرخ از هریك سه
درم طباشیر سفید فوفل هندي کف دریا از هریك دو درم کوفته پخته در بیخ دندان بپاشند ویك ساعت نگاهدارند وبمالند
وبعد از ساعتی دور کنند وپیش ازین سنون سرکهٔ که کزمازج دران جوشانیده باشند مضمضه نمایند واگر خواهند که لثه
بروياند وبیخ دندان محکم کند سه درم آرد کرسنه در عسل وسرکه بریان کرده وسحق نموده دران زیاده کنند وبمالند
* سنونیکه گوشت بروياند وهمان خاصیت دارد * صنعت آن سماق منقی کلنار فارسي شب یماني از هریك چهار درم طباشیر
سفید فوفل زبد البحر پومت هلیلهٔ زرد از هریك دو درم کات هندي سعد کوفي از هریك یکدرم کوفته پخته اول سرکه ونماء
دودهان نگاهدارند پس بشویند وبعد از شستن بکلابی که کزمازج دران جوشانیده باشند مضمضه نمایند * سنون مجرب ا
از براي قلاع وآکلهٔ دهان وتاکل اسنان ووجع آن وعفونت آمدن از دهان واکثر امراض اسنان ودهان * صنعت آن تخم
مرو حلبه از هریك دو درم کشیرا تخم ریحان از هریك یکدرم زرنیخ قلی از هریك نیم درم کوفته پخته به سفیدهٔ تخم مرغ سرشته
قرص سازند وبخمیر کرفته بریان نمایند پس خمیر را ازان جدا کرده مرتبهٔ دیکر نرم کوبیده استعمال نمایند * سنون منقول
از جزوقاني قرابادین قانون که تنقیهٔ دندان کند ولثه را محکم کرداند وبوی دهان را خوش کند وقروح لثه را سود دهد
* صنعت آن بکیرند نمك اندراني کوفته بغسل بسرشند ودر کاغذی پیچیده بر آتش نهند تا بکردد مثل احکرا زآتش برآورده
بقطران خاموش کنند آن را یا بشراب ریحاني یا بمی سوهن وبکذارند تا سرد شود وبکوبند وبکیرند ازان یك جزو واز زبد البحر
جزوی وبکردانند با این هر دو دارچیني جزوی مرصافي جزوی رماد شبیر سعد از هریك جزوی فقاح سدس جزوی عود قماری
نصف جزوی نبات سفید سه جزو کافور عشر جزو کوفته مخلوط سازند وهر صبح بآن سنون نمایند * سنون نافع از براي لثه
دندانها * صنعت آن مازوی سبز در آتش انداخته چون بریان شود در سرکه آن را سرد کرده خشك نموده باطباشیر سفید کوفته
پخته بزرقطونا داخل کرده براي دندانها بپاشند * سنونیکه حاجي ابراهیم از مصر نسخهٔ آن را آورده * صنعت ان پوست
هلیلهٔ زرد پنج مثقال غنچهٔ کل سرخ کل خطمی باد زهر معدني آرد کرسنه کشنیز خشك از هریك دو مثقال کوفته پخته سنون نمایند
* سنون نافع از براي آکلهٔ دهان ولثه * صنعت آن تخم پیاز سوخته تخم ریحان از هریك دو مثقال طباشیر سفید عاقرقرحا کافور
قیصوري از هریك یك مثقال کوفته پخته وقت خواب در دهان بپاشند * سنون احمر قلمي فرموده اند که از قدماء الحکماء
والد ماجد واستاذ فقیر است قدس سره که از براي جمیع جوششها وقروح دهان وزبان وحلق وحنجره ومری واز براي آکله
وجوشش جدري افرنجي در دهان وحلق وقلاع فم هرقسم که باشد خصوص قلاع خبیثه واز براي فساد اسنان وتاکل . آنچه

مجرب است * صنعت آن طین مغره نه جزو توتیای هندي یك جزو پس اگر جوششها وقروح تازه باشد توتیای هندي را بریاز. لنند
والاغیر بریان هردو را نوم کوبیده و پیخته نگاهدارند پس طریق استعمال این سنون درجوششهای حدیث فم آنکه بلیرند پوست
هلیلهٔ کابلي پوست هلیلهٔ زرد هلیلهٔ سیاه پوست بلیله آملهٔ منقی از هریك یکمثقال وبکلاب وآب لیمو بخیسانند پس بپالایند وبلیسه نه
اند کی ازان در پیالهٔ قهوه خوري وانگشت را بآن ترکرده برروی سنون احمر مذکور گذاشته برموضع قروح وبثور دهان
زبان بمالند وسه مرتبه این فعل راتکرر کنند وزمانی صبر کنند که آب از دهان آید پس دهان را با آب لیمو وکلاب که هلیلجات
را دران خیسانیده اند بشویند تا اثر سنون احمر زائل شود پس بلیرند مماثق منقی طباشیر سفید کاوزبان محرق نشنیز
خشك دم الاخوین کات هندي فوفل زرورد کلنار فارسي هریك را مك از هریك یکدانگ کوفته پیخته بپاشند واگر زمان انتبه
باشد وحدت مادهٔ فرونشسته باشد ماذج هندي سلیخهٔ سیاه دارشیشعان سعد لوفي دارچیني درین سنون اخیرا خر
نمایند واگر قروح وبثور آتشك دردهان باشد درنقوع هلیلجات چوب چیني یك مثقال داخل نمایند وبعد ازشستن
دهان ازسنون احمر یکی ازسنونیکه درمرض آتشك ذکر کرده می شود بردهان بپاشند واگر کاله وقروح خبیثه وقلاع
خبیث دردهان باشند درنقوع هلیله ها برك حنا عاقرقرحا دارچیني مرمکي جعده کزمازج ازهریك یك مثقال
جدوارخطائي نمك طبرزد ازهریك دودانك اضافه نمایند وبجای آب لیمو سرکهٔ انلوري وتوتیای هندي درسنون احمر
خام باشد وبعد ازشستن دهان ازسنون احمر یکی ازسنونات مناسبه که درکاله وقروح خبیثهٔ فم وقلاع خبیث ذکر کرده میشود
بپاشند واگر فساد وتاکل دراسنان باشد عاقرقرحا کزمازج سعد لوفي ازهریك یك مثقال نمك طبرزد دودانك درنقوع
هلیلجات داخل نمایند وبعد ازشستن دندانها ازسنون احمر به نقوع مذکور یکی ازسنونات نافع ازبرای فساد تاکل اسنان
بپاشند واگر جوشش وقروح درحنجره وحلق باشد وتازه باشد کشتهٔ عدس مقشر پوست خشخاش کزمازج برك حنا پوست
هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلي هلیلهٔ سیاه پوست بلیله آملهٔ منقی حضض ملي ازهریك یك مثقال درکلاب وآب لیموجوشانیده
صافي نموده بقدر نیمدرم سنون احمر داخل کرده غرغره نمایند واگر باجوشش حنجره وحلق ومری وقروح این اعضا
معرفه باشد ادویه را باآب جوشانیده دودانك سنون احمر داخل کرده غرغره نمایند بعد ازان ذروریکه مناسب باشد بپاشند
واگر قروح وبثور آتشك درحلق ومری وحنجره باشد کزمازج عاقرقرحا ماذج هندي سلیخهٔ سیاه دارشیشعان برك حنا
چوب چیني پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلي هلیلهٔ سیاه پوست بلیله آملهٔ منقی زرورد چوب صنوبر ذکر کلنار ازهریك یك
مثقال جوشانیده صافي نموده دردودانك ازسنون احمر مذکور داخل کرده غرغره نمایند که بعون الله تع نافع است واگر
درقروح عتیقه وخبیثه اعضای دیگر سوای دهان وزبان وحنجره وحلق ومری استعمال کرده شود این سنون نیز نافع است
باین نحو که بخیسانند درشراب پوست هلیله ها جعده برك حنا ازهریك یك مثقال پس یك قهوه خوري ازان را کرفته پرمرسی
را بآن ترکرده برروی سنون احمر گذاشته برزخم بمالند ولحهٔ صبر کنند پس زخم را باشراب بشویند که اثر سنون احمر
نماند پس مرهمیکه مناسب باشد بران زخم گذارند * سنونیکه دندانها محکم کند وفساد وزردي رنك دندانها را به برد

* صنعت آن صندل سفید سوخته تخم ترب تخم اسپند ان مساوي کوفته پیخته بردندانها بمالند * سنونیکه برای درد دندان
مجرب است * صنعت آن فوفل سفید چکي دلهني نباتي بوداده کزمازج کلان وخوردکات هندي سفید ماژو مصطلي زاج
سفید بریان زاج زرد که بهندي کسیس نامند ازهریك یك توله توتیای هندي بریان بحدیکه خضوت آن نماند شش ماشه

اجزا را کوفته پخته منون سازند و هر صباح بودندان فاسد بپاشند * سنونیکه ضعف اسنان را نافع است * صنعت آن قرنفل
معد کوفي کزمازج پوست هلیلهٔ زرد صندل سفید مساوي کوفته پخته منون سازند * سنونیکه همین خاصیت دارد * صنعت آن
پوست هلیلهٔ زرد نمك هندي از هریك دو درم عاقرقرحا هفت درم نوشادر دار فلفل آملهٔ منقی زعفران از هریك یک در-
گل کرمنه یك مثقال قاقله کلنار فارسي از هریك چهار درم زرنباد شانزده درم کوفته پخته منون سازند * سنونیکه دندان
را از چرک پاك کند * صنعت آن ملح اندراني جوسوخته زبد البحر سماق مساوي یکدیگر کوفته پخته منون سازند * سنونیکه
دندان متحرك را محکم گرداند * صنعت آن کلنار شب یماني آملهٔ خشك اقاقیا مساوي کوفته پخته منون سازند * سنونیکه
همین خاصیت دارد * صنعت آن شب یماني کلنار فارسي کزمازج مساوي کوفته پخته بحرکه بسرشند و در سایه خشك کنند
دیگر باره بکوبند و منون نمایند * سنونیکه نافع است از بواسیر درد دندان که سبب آن ورم لثه باشد * صنعت آن تخم خر-
کشنیز خشك سماق عدس مقشر صندل سفید عاقرقرحا کافور مساوي کوفته پخته بر لثه و دندان بپاشند و بعد از ان کلاب و
هرکه یکساعت دردهان نگاهدارند * سنونیکه بیخ دندان را سخت کند و خون بازدارد * صنعت آن شاخ کوزن سوخته
نمك اندراني سوخته پوست هلیلهٔ زرد گل سرخ از هریك دو درم کلنار یکدرم کوفته پخته بر لثه افشانند * سنونیکه دندان را
محکم کند و خون آمدن را بازدارد و بوی دهان را خوش کند * صنعت آن هلیلهٔ زرد و بلیله آملهٔ مقشر گل سرخ کلنار اقاقیا
شب یماني طباشیر عاقرقرحا مساوي کوفته پخته منون سازند * سنونیکه رفتن خون را از بیخ دندان بازدارد * صنعت آن
شب یماني سوخته یکدرم نمك بریان دو درم سماق سوخته سه درم کوفته پخته منون سازند * سنونیکه آن را منون الملوك
گویند درد دندان را نافع باشد و بوی دهان را خوش کند * صنعت آن مرمکي ابهل جوز السرو عاقرقرحا مساوي یکدیگر کوفته
پخته استعمال نمایند * سنونیکه ناسور دندان را باصلاح آورد * صنعت آن بیخ سوسن عاقرقرحا از هریك یکدرم شب یماني
کلنار ماز و سماق از هریك دو درم کوفته پخته منون سازند * سنونیکه زردي و سیاهي را از دندان به برد و بوی دهان خوش
کند * صنعت آن کزمازج زنجبیل زبد البحر دارفلفل قاقله از هریك دو درم نمك بریان کرده ده درم جوسوخته هفت درم
کوفته پخته منون سازند * سنونیکه خون رفتن از لثه بازدارد و بوی دهان خوش کند * صنعت آن شب یماني پنجدرم پودنه
کوهي ده درم کوفته پخته منون سازند * سنونیکه نافع است از بواسیر درد دندان که سبب آن رطوبت باشد * صنعت آن
فلفل دارفلفل مرمکي از هریك ده درم بورهٔ ارمني یکدرم ونیم عاقرقرحا زنجبیل مویز از هریك یکدرم کوفته پخته استعمال
نمایند * سنونیکه لثه را محکم کند و بوی دهان خوش نماید * صنعت آن سعد کوفي گل سرخ از هریك پنجدرم کلنار فارسي
کزمازج فوفل از هریك سه درم دم الاخوین کند رفلفل ملح اندراني مصطکي پودنهٔ سوخته از هریك دو درم عود خا-
یکدرم کوفته پخته استعمال نمایند * سنونیکه دندان را محکم و سخت کند و خون رفتن بازدارد * صنعت آن پوست
آنار ترش ده درم شب یماني هشت درم عاقرقرحا کل سرخ کزمازج از هریك چهار درم ملح هندي پوست هلیلهٔ زرد
سماق از هریك دو درم کوفته پخته منون سازند * سنونیکه خون رفتن از بیخ دندان بازدارد * صنعت آن کات هندي
کلنار فوفل گل سرخ سماق دم الاخوین مساوي کوفته پخته شب بر دندان بپاشند و صبح بکلاب و آب سماق مضمضه کنند
* سنونیکه دندان سیاه را سفید کند * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد ده درم فلفل چهار درم حماما سه درم سازج هندي
دو درم مازو سوخته هشت درم کوفته پخته بر دندان بمالند * سنونیکه لثه را محکم کند و نشف رطوبات نماید

* صنعت آن گلنار ده درم نوشادر دو درم مویزج سه درم مازو یکدرم پودنه سوخته ده درم نمک بعسل سرشته سوخته
ده درم کوفته بیخته استعمال نمایند * سنونیکه دندان را جلا دهد ولثه را محکم گرداند و بوی دهن را خوش کند
* صنعت آن شب یمانی سوخته ملح اندرانی زبد البحر شیح جو سوخته چوب تاک سوخته از هریک ده درم عاقرقرحا
کبابهٔ چینی گل گز از هریک چهار درم ملح هندی پوست هلیلهٔ زرد از هریک دو درم کوفته بیخته سنون سازند * سنونیکه
خون رفتن از دندان باز دارد ولثه را محکم کند * صنعت آن گل گز آملهٔ خشک از هریک سه درم عصارهٔ لحیة التیس
گل مختوم ابهل از هریک یکدرم دارچینی نیم درم کوفته بیخته استعمال نمایند * سنونیکه دندان را سفید گرداند و بوی
دهن خوش کند * صنعت آن زبد البحر نیم درم کوفته بیخته استعمال نمایند * سنونیکه دندان را سفید گرداند * صنعت آن
نمک بریان دو درم عود سوخته جو سوخته سفال چینی گز مازج گلنار عاقرقرحا قرنفل قردمانا سک ساذج گل سرخ سعد
سماق از هریک نیم درم زراوند طویل حب الآس از هریک سه درم کوفته بیخته بر دندان بمالند * سنونیکه چون در محل
داروی آتشک بر دندان و دهن و بیخ دندان افشانند جوششی که از آن داروها بهم رسد منع کند و اگر جوشیده باشد
استعمال نمایند باصلاح آورد * صنعت آن زراوند مدحرج برگ مورد کندر سعد کوفی گلنار بیخ سوسن دم الاخوین
مازو مساوی کوفته بیخته استعمال نمایند * سنونیکه قلاع را نافع باشد و بوی دهان را خوش کند و بیخ دندان را محکم
گرداند * صنعت آن شیاف مامیثا طباشیر سفید تخم گل لسان الحمل پوست هلیلهٔ زرد گلنار برگ زیتون گز مازج شب
یمانی مساوی کوفته بیخته استعمال نمایند * سنونیکه آکله و ناسور بیخ دندان را نافع باشد و دندان را محکم کند و خون
رفتن باز دارد * صنعت آن مرنوشادر بیخ سوسن زرنیخ سرخ عاقرقرحا از هریک یکدرم شب یمانی گلنار فارسی سماق
مازو از هریک دو درم کوفته بیخته سنون نمایند * سنونیکه دندان متحرک را محکم کند * صنعت آن مرنوشادر شب یمانی
نشاسته گل سرخ سماق پوست انار ترش استخوان هلیلهٔ زرد سک گلنار فارسی مازو گز مازج اجزا مساوی کوفته بیخته
بر بن دندان افشانند * سنونیکه دندان را از چرک پاک کند و دندان متحرک را سخت کند و بوی دهان خوش نماید
و خون رفتن باز دارد * صنعت آن ریشهٔ نی سوخته زبد البحر گز مازج نمک سوخته جو سوخته سک چوره هندی صدف سوخته
گلنار عاقرقرحا قرنفل ساذج هندی حماما سعد کوفی گل سرخ سماق اجزا مساوی کوفته بیخته سنون سازند * سنونیکه استرخای
لثه و سقوط اسنان را نافع است * صنعت آن پوست انار سی درم گلنار مازوی سبز شب یمانی عروق الصباغین از هریک
ده درم سماق پانزده درم نمک هندی پنجدرم اجزا کوفته بیخته بر پای دندان بپاشند * سنونیکه ناسور لثه را باصلاح
آورد * صنعت آن اصل السوس عاقرقرحا از هریک یک مثقال شب یمانی گلنار عفص از هریک دو مثقال سماق سه مثقال
کوفته بیخته سنون سازند * سنونیکه لثه را محکم کند * صنعت آن گلنار فارسی بلوط سماق پوست انار گل سرخ حب الآس
مازوی سبز عروق الصباغین اجزا مساوی کوفته بیخته سنون سازند * سنونیکه لثهٔ اطفال را محکم کند * صنعت آن جلنار
ورد حب الآس سماق حنا عفص عدس صندل سفید فوفل اجزا مساوی کوفته بیخته سنون سازند * سنونیکه جهت خون
آمدن و چرک آمدن و تعفن و حرکت دندان و ورم پای دندان نافع است * صنعت آن رماد چوب رز فوفل سماق
گلنار مرجان سوده مازوی سبز سوخته نشاسته کهربا مروارید سوده گل ارمنی برگ درخت گز شب یمانی پوست درخت توت
سفید کافور از هریک دو دانگ کوفته بیخته سنون سازند * سنونیکه دندان متحرک را محکم سازد * صنعت آن برگ درخت

مرورا سوخته بر پای دندان بپاشند و بآب برگ رز مضمضه کنند * سنونیکه دندان را از چرک پاک سازد * صنعت آن
زبد البحر نمک سوخته شعیر سوخته صدف سوخته خاکستر بیخ نی نمک اندرانی زراوند مدحرج اجزا مساوی کوفته بیخته سنون
سازند * سنونیکه نافع است دندان متحرک را که سبب آن رطوبت باشد * صنعت آن سعد کوفی سنبل الطیب نمک اندرانی
کزمازج شاخ سوخته اجزا مساوی کوفته بیخته بر پای دندان بپاشند و اگر موی سر آدمی را بسوزند و با روغن گل ممزوج
سازند نافع است درد دندان را و درد گوش را * سنون که بوی دهان خوش کند و بن دندان سخت گرداند و خون برطرف
سازد و گوشت برویاند و خارش بن دندان را برطرف سازد * صنعت آن کزمازج گلنار تخم گل فوفل سعد کوفی ورق مورد
مروارید طباشیر سفید از هریک یک مثقال دم الاخوین کندر از هریک نیم مثقال صندل سفید صندل سرخ از هریک دو
مثقال کوفته بیخته شب سنون سازند و صبح دهان را با آب برگ مورد بشویند * سنونیکه دندان را جلا دهد و دهان را خوشبو
گرداند * صنعت آن سک کزمازج دارفلفل قاقلهٔ صغار زنجبیل از هریک دو مثقال ملح نان ده مثقال عود محرق پنج مثقال
زبد البحر چهار مثقال شعیر محرق هفت مثقال اجزا کوفته بیخته سنون سازند * سنونیکه نافع است در وقتیکه بسبب جوشش
و قلاع گوشت بن دندان کم شود * صنعت آن دم الاخوین آرد کرسنه بیخ سوسن مساوی کوفته بسرکه عنصل و عسل مصفی
بسرشند و بر موضع علت طلا کنند و اگر علت مذکور محکم شود باین نسخه عمل نمایند نوشادر فلفل قلقدیس قلقطار نمک
سوخته از هریک یکدرم شب یمانی دو درم مازو رامک بسرکه سرشته از هریک دو درم و نیم زعفران سوخته یک مثقال کندر
یک مثقال کاغذ سوخته دو مثقال اجزا نرم کوفته با سرکه سرشته اقراص سازند و در سایه خشک ساخته در وقت حاجت سوده
بر دندان بمالند و بعد از آن با آب غوره و آب سماق دهن را بشویند و مضمضه کنند و اگر سوزش و بی تابی کند بروغن گل
سرخ نیم گرم مضمضه کنند و یک ساعت در دهن نگاهدارند و باین دستور عمل کنند که اگر از آن موضع خون بیاید بعد از آن
باین نسخه مضمضه کنند تا گوشت موضع محکم شود و جراحت برود برگ مورد فودنج دشتی گلنار کزمازج عاقرقرحا در آب
جوشانیده صافی نموده مضمضه کنند * سنون که جهت استحکام دندان متحرک مجرب است * صنعت آن کندر زراوند
مدحرج پرسیاوشان بیخ بنفشه مرجان سرخ از هریک پنج مثقال صندل سفید دو مثقال کوفته بیخته سنون سازند * سنون که
قلاع را نافع بود و بوی دهان خوش کند و بیخ دندان را محکم گرداند * صنعت آن شیاف مامیثا تخم گل لسان الحمل پوست
هلیلهٔ زرد گلنار فارسی برگ زیتون کزمازج شب یمانی مساوی کوفته بیخته استعمال نمایند * سنونیکه دندان متحرک را
محکم سازد * صنعت آن مرمکی توتیای هندی شب یمانی نشاسته گل سرخ سماق پوست انار ترش استخوان هلیلهٔ زرد
سک گلنار مازو کزمازج مساوی کوفته بیخته سنون سازند * سنون که همین خاصیت دارد * صنعت آن بیخ سوسن عاقرقرحا
از هریک یکدرم شب یمانی دو درم گلنار مازو سماق از هریک دو مثقال کوفته بیخته سنون سازند * سنونیکه استرخا و ورم
لثه را نافع باشد و دندان را از چرک پاک کند * صنعت آن پوست انار گلنار زرد چوبه سماق شب یمانی مازو از هریک
یکدرم کوفته بیخته استعمال نمایند * سنونیکه اکله و ناسور بیخ دندان را نافع باشد و خون رفتن باز دارد * صنعت آن
مرنوشادر زرنیخ سوسن اجزا مساوی کوفته بیخته استعمال نمایند * سنونیکه دندان متحرک را محکم کند * صنعت آن شاخ
گاو کوهی نمک سوخته از هریک ده درم زعفران مرمکی سنبل الطیب مصطکی سداب از هریک دو درم سماق گلنار فوفل طباشیر
از هریک یکدرم کوفته بیخته سنون سازند * سنونیکه بجهت سستی و جنبیدن دندانها بسیار نافع است * صنعت آن طباشیر

سفید کشنیز خشک کلنار سماق شب یمانی دم الاخوین قشار کندر ساذج هندی سعد کوفی عاقرقرحا سوده بعد از مضمضهٔ دهان
بسرکه و گلاب سنون نمایند * سنونیکه قلاع را نافع است * صنعت آن سماق نشاسته تخم خرفه عدس مقشر صندل سفید
طباشیر حنا کشنیز خشک از هریک هشت درم کافور نیم درم کوفته بیخته بر دهان بمالند * سنون نافع جهت آسان کندن
دندان * صنعت آن عاقرقرحا یک مثقال نوشادر سه مثقال مغز تخم شفتالو سه مثقال کوفته بیخته در بن دندان گذارند آسان
کنده شود * سنون نافع جهت درد و استحکام دندان * صنعت آن فلفل سیاه فلفل دراز فلفلمویه کشنیز خشک برنگ کابلی
مازو زیره نانخواه از هریک یکمثقال نمک سیندهه نمک سیاه سعد از هریک دو مثقال کوفته بیخته سنون سازند * سنون مجرب
برای تقویت دندان و رویانیدن گوشت بیخ دندان و حبس خون و تحریک * صنعت آن مصطکی رومی گل فوفل که بهندی
موچرس نامند دم الاخوین مازوی خشک کلنار پوست هلیلهٔ سیاه پوست هلیلهٔ زرد آملهٔ منقی برگ حنا کات سفید خالص کشنیز
خشک از هریک یکجزو نمک لاهوری نیم جزو ادویه کوفته بیخته استعمال نمایند * سنون نافع جهت درد دندان از هر قسم که
باشد * صنعت آن زاج بریان عود سوخته کلنار سماق سعد کوفی اجزا مساوی کوفته بیخته استعمال نمایند * سنون مجرب
جهت قرحه و جوشش دهان * صنعت آن کت شسته زاج سفید محرق از هریک چهار دانگ توتیای هندی محرق سه دانگ
قاقلهٔ کبار پنج دانگ اجزا نرم کوفته بیخته سنون سازند * سنونیکه چرک از بن دندانها پاک سازد * صنعت آن نمک درانی
سوخته زبد البحر سوخته استهٔ هلیلهٔ زرد سوده پوست بلیله از هریک نیم مثقال کوفته بیخته شب بر پای دندانها که چرک
داشته باشد بپاشند و صبح بآب آریه بشویند و آریه مرزنجوش است * سنون نافع از برای لثهٔ مسترخیه و دامیه و اسنان متحرک
* صنعت آن جو سوخته سماق سوختهٔ برگ درخت گز محرق کلنار فارسی از هریک نیم مثقال مرجان سفید محرق مرصاف زاج
محرق طباشیر سفید از هریک دو مثقال قصب فارسی رماد چوب رز دم الاخوین از هریک یکمثقال عاقرقرحا کافور قیصوری از هریک
پنج دانگ کوفته بیخته بر روی سنگ صلایه چندان بسایند که ملایم و نرم شوند و در پای دندان بپاشند و بعد از یک ساعت بآب
این ادویه را در آن جوشانیده باشند بشویند * ادویه این است فوفل یک مثقال سماق جفت بلوط برگ نیم برگ درخت گز پوست
درخت توت از هریک دو مثقال طباشیر سفید بیخ بنفشه کلنار فارسی عنب الثعلب طراثیث از هریک نیم مثقال شب یمانی یک
مثقال مجموع را در نیم من گلاب و ده مثقال سرکه یا آب غوره چندان بجوشانند که نصف بماند بعد از آن صافی نموده مضمضه
نمایند * سنونیکه گوشت بن دندان را محکم کند * صنعت آن مرجان سفید طباشیر سفید کشنیز خشک از هریک نیم مثقال
استخوان تمر هندی سماق منقی از هریک یک مثقال کهربای شمعی فوفل از هریک یکدانگ کات هندی دو دانگ کوفته بیخته
دهان را بآب کشنیز تازه شسته بپاشند * سنون دیگر جهت تاکل دندان و بدبوئی دهان و چرک آمدن از بن دندان
* صنعت آن مازوی سبز غیر مثقوب دو جزو مرصاف یک جزو با روغن گل سرخ بمالند و با سرکهٔ عنصل مضمضه نمایند
* سنونیکه جهت قلاع سیاه سوداوی نافع است * صنعت آن مویز بیدانه انیسون هر دو مساوی سرشته بر زبان و دهان بمالند
صاحب حاوی صغیر این سنون را در مضمضه ذکر کرده * سنون دیگر نافع بجهت قلاع * صنعت آن برگ زیتون برگ عوسج
اقاقیا از هریک یک جزو قلقطار صعتر شب یمانی زاج سفید از هریک خمس جزوی بیخ سوسن ثلث جزوی زعفران ربع جزوی
کوفته بیخته سنون نمایند * سنون دیگر نافع بجهت جمیع اقسام قلاع * صنعت آن شب یمانی عفص مساوی سائیده سنون
کنند * سنون دیگر نافع از برای اکله و قروح خبیثه در دهان و ورم و سقوط دندانها و رائحهٔ خبیثهٔ دهان * صنعت آن اقاقیا

مه جزو زرنيخ سرخ زرنيخ زرد نورهٔ آب ند يدهٔ شب يماني از هريك نيم جزو مرصافي كثيرا صمغ عربي از هريك يك جزو له فته
پخته بمركه سرشته اقراص سازند و نكاهدارند * سنون نافع بجهت قلاع * صنعت آن زرورد نشاسته طباشير سفيد عدس مقشر
تخم خرفه كشنيز خشك حنا مرمكي اجزا مساوي كافور اندكي كوفته پخته بردهان بمالند و نكاهدارند دران قدر * سنون ديگر
كه جهت جوشيدن دهان نافع است * صنعت آن فوفل اقاقيه سماق منقى طباشير سفيد كلنار فارسي ورق كل سرخ جوشانده
سوخته مجموع مساوي كوفته پخته اول بمركه ودوچندان كلاب دهن بشويند وبعد ازان سنون نمايند * سنون كه جوشيدن
بن دندان واكله را نافع است * صنعت آن پوست انار ترش ده درم كزمازج نمك هندي از هريك چهار درم كوفته پخته
سنون نمايند * سنون منقول از اختيارات ابن هبل جهت بردن كوشت متعفن واكله را نافع باشد وسيلان حوزه
لثه را به نهايت بي عديل * صنعت آن زرنيخ سرخ وزرد آهك آب ند يدهٔ زاج سفيد مازوى سبز متساوي كوفته پخته بمركه
سرشته اقراص سازند ودانكى ازان برلثه بمالند وبعد ازساعتى بشويند * سنون نافع بجهت قلاع ابيض * صنعت آن نمك كوفته
بعسل سرشته بردهان بمالند وسكنجبين دردهان نكاهدارند * سنون كه دهان را خوشبو كند * صنعت آن سنبل الطيب
سعد كوفي ساذج هندي پوست اترج مك قرنفل حماما كل سرخ عود هندي سوهان كرده مصطكي نمك محرق بعسل مساوي
كوفته سنون سازند * صنعت احراق ملح بايد كه نمك رابكوبند وبعسل خمير كرده در خرقهٔ كتاني بسته بكل لرفته در
تنور تا بيده نهند پس ازسرد شدن تنور برآورند وكل راازان دور كنند ونرم سائيده استعمال نمايند * سنون له چون به
دندانها بمالند كوشت بن دندان را سخت كند وبوي دهان را خوش كند ودندان را سفيد سازد * صنعت ان سفال چيني
كف دريا محوقونيا شنجار ملح داراني از هريك يكدرم جوسوخته مورد سوخته سنبل الطيب كزمازج حب الآس شب يماني
سوخته درسركه انداخته از هريك دودرم عاقرقرحا پنجدرم اكرمزاج دهان كرم باشد صندل فوفل از هريك دودرم كافور
يكدانك اضافه نمايند واكرمعتدل باشد اين ها اضافه نكنند واكرسرد باشد قرنفل خيربوا كبابه از هريك دودرم مشك نيم
دودانك اضافه نمايند * سنونيكه صحت اسنان كند * صنعت آن شاخ كوزن سوخته استخوان هليلهٔ سوخته كزمازج كل سرخ
سعد كوفي سنبل الطيب اجزا مساوي نمك اندراني ربع جزوي كوفته پخته بآن سنون نمايند * سنونيكه بجهت درد دندان
باردمناسب است * صنعت آن عاقرقرحا خردل شيطرج بورهٔ فلفل زنجبيل كوفته پخته بعد ازمضمضه بسركه كه دران عاقرقرحا
وصعتر وپودنه جوشانيده باشند برپاي دندان بپاشند يا كاه كنند بكاورس كرم كرده ويا بكوبند فلفل را وبعسل سرشته بريا بر
دندان بمالند * سنونى نافع ازبراى جلاى اسنان وپاك كردن دندانها ازچرك وانچه برآنها بسته شود كه آنرا بفارسي
كچك كويند * صنعت آن سفال چيني نمك طعام زبد البحر كوفته پخته بردندانها بمالند * سنونكه نافع است ضعف
اسنان را * صنعت آن صندل سرخ كبابه فوفل از هريك پنجدرم بقم چهاردرهم دارچيني دودرم اجزا كوفته پخته بانشاسته
كندم سرشته سنون سازند * سنونكه دندان را محكم كند واز افتادن نكاهدارد * صنعت آن سعد كوفي سه درم پوست هليله
زرد نمك از هريك پنجدرم قرنفل الطيب دارچيني از هريك پانزده درم سماق زعفران شب يماني از هريك دودرم
عاقرقرحا هفت درهم نوشادر دار فلفل سك از هريك يكدرم كلنار فارسي كزمازج قاقله از هريك چهار درم زرنباد شانزده
درم كوفته پخته بردندانها بمالند * سنون كه وجع دندان كرم خورده وغير آن را سودمند ونافع است * صنعت ان
مصطكي زاج كه بهندي كهيس نامند تخم جوزالقئ كه بهندي مين پهل نامند زنجبيل بريان سنك جراحت زاج بريان

سنك سرمه نمك سياه كه بهندي نمك سيندهه نامند فلفل سياه بريان كرده كشنيز خشك كت سفيد سعد هندي كه بهندي
ناكرموتهه نامند اجزا مساوي زيرهٔ كرماني بريان كرده برابر جميع ادويه اجزا كوفته بيخته بسر مسواك بر دندان بمالند
وبعد ازان بفاصلهٔ يكدو ساعت بآب سرد مضمضه نمايند * سنونيكه جلاي دندان دهد وتغير رنك آن را زائل كند هركاه
بسبب زيادتي رطوبت باشد جون بعد از استفراغ استعمال نمايند * صنعت آن كف دريا نمك بعسل سوخته نمك دراني
صدف سوخته زراوند مدحرج خاكستر بيخ نى جو سوخته سفال چيني سائيده بر دندانها بمالند * سنون ديكر كه سمين
منفعت دارد * صنعت آن ابكينهٔ سوخته مسحوقونيا سنبادج انكشت خصوص انكشت پوست بادام سائيده بر دندانها
بمالند * سنون كه زردي وديكر رنكهاى قوي شده را از دندان به برد * صنعت آن زنكار با عسل بسرشند وبدندانها
بمالند واكر مسحوقونيا وآبكينه را نرم كوبيده بآن بياميزند قوي تر كردد * سنون كه مادهٔ كه موجب تغير لون دندان
باشد تحليل دهد * صنعت آن سعد كوفي پنجدرم سنبل الطيب يكدرم فلفل شش درم قسط زراوند مدحرج حلتيت
از هريك سه درم كف دريا مسحوقونيا شنجار سنبادج از هريك دو درم كوفته بيخته بمالند * سنون زرنيخ نافع از براى
درد دندان متأكل وكرم خورده * صنعت ان زرنيخ قلي متساوي هردو را سحق بليغ نموده به سفيدهٔ تخم مرغ سرشته
پس درميان پوست تخم مرغ پر كنند وآن تخم مرغ را بخمير كرفته در زير آتش سركين كاو كنند تا خمير سوخته شود پس
از زير آتش برآورند وخمير آن را دور كرده انچه در جوف بيضه است نكاهدارند وبكذارند ازان دوا مقدار نيم نخود
بر روى دندانى كه كرم دارد * سنون جهت دندان متحرك بسبب رطوبت مسترخيه وحفظ صحت آن وتحرك اسنان را نافع
است * صنعت آن سعد كوفي ورد احمر سنبل الطيب ملح اندراني قرن ايل محرق كزمازج اجزا مساوي كوفته بيخته بر دندان
بمالند اكر بسبب نقصان كوشت لثه باشد * صنعت آن بكيرند شب يماني عود هندي محرق سعد كوفي سماق جلنار كوفته
بيخته سنون نمايند نقل از بياض ميرزا محمد نقي حكيم باشي كه مجربات خود را بخط خود در انجا املا نموده اند نموده شد
* سنون فليقون * صنعت آن بورهٔ ارمني شنجار شب يماني مرصافي اقاقيا از هريك هفت درم كوفته بيخته بسركهٔ حمه
سرشته قرص سازند ودر بعض كتب قلي داخل كرده اند * سنونيكه قويتر وسريع الاثرتر ازان است * صنعت ان نمك
سوخته صدف سوخته زراوند مدحرج بيخ نى سوخته جو سوخته سفال چيني اجزا مساوي كوفته بيخته سنون نمايند * سنون كه
هركاه زردي رنك اسنان ويا رنكهاى ديكران بسيار قوي باشد ودر جوهر دندانها نفوذ كرده باشد نافع است * صنعت ان
زنكار را صلايه كرده بر دندانها بمالند واكر قويتر خواهند مسحوقونيا اضافه نمايند * سنون منقول از ايلاقي كه بجهت
رفع سياهي دندانها مجرب است * صنعت ان قنبيل ده درم فلفل سياه چهار درم حماما سه درم ساذج هندي عفص
محرق از هريك دو درم كوفته بيخته سنون سازند * سنونيكه بجهت كندن دندان نائب مناب كلبن است وكار آن ميكند
منقول از كافي * صنعت آن عاقرقرحا پوست حنظل پوست بيخ كبر حلتيت زرنيخ زرد پوست چوب توت شبرم مازريون
اجزا مساوي مجموع را سائيده سه روز در سركه بخيسانند وحلتيت را با نصف آن مقل ازرق اول در سركه حل نموده
ادويه را بآن بسرشند ودر وقت استعمال احتياط نمايند كه بدندان صحيح نرسد بلكه دندان مجاور دردناك را بخميد
وموم غلاف كنند * سنونيكه ناسور لثه را باصلاح آورد * صنعت آن زرنيخ بيخ سوسن عاقرقرحا از هريك يكدرم شب يماني
كلنار فارسي مازوى سبز سماق از هريك دو درم كوفته بيخته سنون نمايند * سنون ديكر كه اكله وناسور بيخ دندان را نافع

باشد و خون رفتن باز دارد * صنعت آن مرصافی نوشادر زرنیخ سرخ بیخ عاقرقرحا مساوی کوفته بیخته سنون نمایند
* سنون دیگر بجهت آکله این دوا بهترین ادویهٔ آکله است * صنعت آن برگ سداب خشک دو درم سماق آهک آب ندیده
زرنیخ از هریک یک درم جمله را سوده در سرکهٔ تند بخیسانند و در کوزهٔ نو کرده در گل گیرند و سرش را محکم بندند و در آتش
نهند تا سرخ گردد و اخلاط در وی پخته شود پس برآورند و مقدار دانگی تا دو دانگ از آن بر آکله بپاشند دوباره حاجت نشود
* سنونیکه آکله و سبزی دندان را زائل کند * صنعت آن بورق زرنیخ احمر کبریت از هریک یکجزو جوکوب نموده در پارچه
بسته پارچه به نفط سفید تر کرده بسوزانند پس بسایند و بدندان متاکل و سبز شده بمالند * سنون النکهة دهان را خوشبو
کند * صنعت آن ساذج هندی ورد احمر عود هندی خام مرصافی پوست اترج اجزا نرم سائیده بیخته بدندان بمالند
و بعد از آن مضمضه نمایند بخل عنصل و اگر اول مضمضه نمایند و بعد از آن سنون کنند بهتر است * سنونیکه فالج و امدن
خون از لثه را نافع است و بوی دهان را نیکو گرداند * صنعت آن خزف چینی زبد البحر ملح اندرانی قلی مسحوقونیا از هریک
سه درم سنبل الطیب عود هندی محرق اصل السوس محرق شعیر محرق سعد حب الآس کزمازج شب یمانی محرق مصفی
در سرکه گل سرخ از هریک دو درم عاقرقرحا چهار درم اجزا کوفته بیخته سنون نمایند و گاهی زیاده کرده می شود برای محرورین
برین صندل سفید و فوفل و قلیلی کافور و زیاده کرده میشود برای مرطوبین قرنفل و کبابه و جوزبوا * سنون نافع جهت لثهٔ
دامیه و تحریک اسنان * صنعت آن زبد البحر شب یمانی اقاقیا گلنار فارسی سماق منقی مازوی سبز پوست انار نمک اندرانی
اجزا کوفته بیخته سنون نمایند و بعد از آن مضمضه کنند بگلابیکه در آن سماق خیسانیده باشند * سنون سورنجان در سورنجان
مذکور میشود * بیان ادویهٔ که دندان اطفال را بآسانی برویاند * صنعت آن روغن مسکه و شحوم حیوانات و امخاخ
مانند مغز سر گاو و ساق آن و مغز سر خرگوش پخته بر فک آن بمالند و نیز مالیدن شیر سگ مفید است و هرگاه در اثنای روئیدن درد
و وجع بسیار کند عصارهٔ برگ عنب الثعلب با روغن گل ممزوج کرده نیم گرم انگشت را بدان آلوده کرده بملایمت بر فک آن
بمالند و چون دندان بروز کند سر و گردن و بنا گوش و فک آنرا بموم روغن چرب نمایند و اگر قطرهٔ از روغنهای مناسب در
گوش آن چکانند بسیار نیکو است و طفل را از مضغ و خائیدن اشیا باز دارند که آنرا به تحلیل می برد * باب السین مع الواو

* فصل در ذکر نسخ سواک و سورنجان * سواک النسا منقول از منهاج الدکان فرج را تنگ و گرم گرداند و نشف رطوبات آن
نماید * صنعت آن راسن هال که هیل بوا است قرنفل کباش جوز الطیب دار فلفل اقاقیای صغار رامک البلح ادویه کوفته بیخته
مانند سرمه وزن کرده بعد تغسیل و تنظیف و خوشبو کردن به گلابیکه قرنفل و عود در آن خیسانیده و مشک در آن حل نموده
باشند استیاک نمایند و نوشته که این سواک جلیل القدر است * سواک آخر نیز از منهاج الدکان قریب النفع بدان
* صنعت آن کرویا پوست نخود هر دو را نرم نمایند و مانند سرمه بسایند و بدستور بعد تغسیل و تنظیف و تطییب مکان بمالند
* سورنجان بدانکه سورنجان لغت یونانی است و بعضی سنون را باین اسم مسمی نموده اند * سورنجان مستحکم میکند لثهٔ
مسترخیه را استحکامی بسیار هرگاه سنون کرده شود بآن و نافع است از برای ورم حلق و دردیکه عارض حلق شده باشد بسبب
ورم هرگاه نفوخ کرده شود در حلق * صنعت آن زرد چوبه دوازده درم شب یمانی گلنار فارسی از هریک شش درم عفص
پوست انار از هریک دو درم سماق سه درم کوفته بیخته در شیشهٔ نگاه دارند و بوقت حاجت بکار دارند * سورنجان دیگر که محمد
بن زکریا رازی در فاخر از ابن فراقیون نقل کرده * صنعت آن پوست انار سی درم گلنار فارسی مازوی سبز شب یمانی عاقرقرحا

از هریك ده درم سماق منقی پانزده درم نمك هندی پنجدرم کوفته بیخته بسرکه که حب الآس دران جوشانیده باشند سرشته
اقراص سازند و در سایه خشك نموده در وقت حاجت کوفته استعمال نمایند * سورنجان دیکر اکلهٔ دهن ولثه را نافع است
* صنعت آن پوست انار ترش استخوان هلیله زرد چوبه پوست انار شیرین از هریك سی درم سماق پانزده درم نمك هندی
نوشادر از هریك پنجدرم کوفته بیخته بسرکه بسرشند وکلولها سازند و در سایه خشك کنند و در وقت حاجت دیکرباره بکوبند
واستعمال نمایند * سورنجان آکلهٔ دهن ولثه را نافع است * صنعت آن پوست انار ترش وشیرین از هریك سی درم مازو
کلنار شب یمانی کاغذ سوخته عاقرقرحا از هریك ده درم سماق پانزده درم نمك هندی نوشادر از هریك پنجدرم کوفته بیخته
بسرکه سرشته کلولها سازند و در سایه خشك کنند و در وقت احتیاج دیکرباره بکوبند واستعمال نمایند * سورنجان که
دندان متحرک را محکم کند * صنعت آن مرمکی توتیا شب یمانی نشاسته کل سرخ سماق پوست انار ترش استخوان هلیله
سك کلنار مازو کزمازج مساوی کوفته بیخته بردندان فشارند * سورنجان دیکر استرخا و ورم لثه را نافع است ودندان را از چرب
پاک کند * صنعت آن پوست انار ترش دو درم کلنار زردچوبه سماق شب یمانی مازو از هریك یکدرم کوفته بیخته استعمال نمایند
* سورنجان بضم سین مهمله وسکون واو وکسر رای مهمله وسکون نون وفتح جیم والف ونون بیخی است شبیه بسیر صحرائی
صنوبری شکل باندک پهنی وپوست آن سفید مائل بسرخی وبهترین آن آنست که اندرون ان سفید وشیرین طعم وبسیار
رطوبت باشد وبدبو نباشد وخشك آن با اندک صلابت وقسم باطن سرخ آن از سمومات مهلك است بخناق وبرکش قریب
ببرک کراث واز ان قوی تر وشاخش بقدر شبری وکلش زرد وبفارسی شلبند نامند شبیه بزنبق کوچکی وسیاه آن را کلش
سرخ می باشد ومنبت آن کوهها در سوم کرم ودر دوم خشك با رطوبت فضلیه وبعضی کمان برده اند که در سفید آن حرارت
معتدله است وقوتش تا سه سال باقی می باشد مسهل اقسام بلغم از اعضای بعیده واقاصی بدن وباقوت قابضه وقاطع ان خصوصا
از مفاصل ومفتح سدد وجاذب اخلاط لزجه از عمق بدن ورافع یرقان وسپرز وبا صبر جهت عرق النسا ونقرس مجرب دانسته
اند وبا زنجبیل وفلفل بغایت مبهی وجهت مفاصل بسیار مفید وضماد آن با زعفران وتخم مرغ در تسکین درد استخوان
تحلیل اورام صلبه وباشراب جهت اوجاع مفاصل وبا سرکه وآب حی العالم نیز مجرب وحمول آن با روغن کهنهٔ کوسفند
جهت اسقاط دانهٔ بواسیر وذرور آن مجفف زخمهای کهنه خوردن نیم درهم آن با زنجبیل وفودنج وزیره
همچنین با شیر تازه وفانیذ تا سه روز بغایت محرک باه است وتریاق جمیع مفاصل است خصوصا در وقت ریزش نوازل
سورنجان بسیار مرخی معده ومورث مغص ومضعف معده وجکر ومصلحش کثیرا وشکر وزعفران وقدر شربتش از مفرد آن
با زعفران یکدرم وبا ادویه نیم درهم تا نیم مثقال وبدلش مشتعجله است وسزاوار است استعمال ان از برای اوجاع مفاصل
باوزن آن زنجبیل وفلفل که مقوی فعل اویند در اوجاع مفاصل بدل آن بوزن آن حنا ونصف وزن آن مقل وبوئیدن کل
آن مفتح سدهٔ دماغ ومحلل ریاح ودرد سر بارد است ورافع اذیت سمیت سیاه وسرخ آن اکر کسی خورده باشد قی فرمودن
بشیر کاو تازه دوشیده وخورانیدن فادزهرات است * حب سورنجان که نقرس را نفع بخشد ودرد را در ساعت تسکین دهد
* صنعت آن سورنجان مصری سفید بیست درم انیسون زیرهٔ کرمانی فلفل سفید دارفلفل مغز حب القرطم از هریك چهار
درم مصطکی شش درم اجزا کوفته بیخته باب رازیانه سرشته حب سازند شربتی از یکدرم تا سه درم باب مطبوخ زیره
* حب سورنجان معمول با حنا مسهل بلغم وسودا وصفرا وامراض حادث ازینها را دافع ومفید است * صنعت ان سورنجان

مصري سفيد بوزن كل اجزا كه ذكر ميابد هليلهٔ سياه ده درم پوست بليله آملهٔ منقى شيطرج هندي زنجبيل دارفلفل نك هندي
ازهريك سه درم صبر زرد سقوطري سي درم صعتر فارسي پوست بيخ كبر مقل ازرق برگ حنا خشك ازهريك دو درم ادويه كوفته
پيخته درشراب خيسانيده وسرشته خمير كرده حبوب سازند حب هاى كوچك باانچه مناسب دانند فروبرند * حب سورنجان
نافع جهت نقرس ووجع وركين ومفاصل * صنعت آن سورنجان مصري سفيد فاشره كه معروف بهزارچشمان است
ازهريك يك درم زيرهٔ كرماني دارچيني صعتر فارسي زرا وند مل حرج زنجبيل برگ كبر رماد الخطاطيف ازهريك
يكدرم ادويه كوفته پيخته باشراب سرشته حبوب سازند حبوب صغار شربتى ازدودرم تايك مثقال باماء الشبت فروبرند
واگرخواهند بعنوان سفوف باماء العسل كه شبت دران جوشانيده باشند دوملعقه وزيت يك ملعقه بياشامند * حب سورنجان
ديكر مسهل اخلاط است ازمفاصل * صنعت آن به نسخهٔ حكيم صالح خان رح سورنجان مصري سفيد انيسون پوست هليله
زرد پوست هليلهٔ كابلي بوزيدان ازهريك چهارمثقال صبرسقوطري تربد سفيد مل برازهريك شانزده مثقال سقمونيا ه
مشوي مقل ازرق ازهريك دومثقال مقل رادرآب كند ناحل كرده باقي ادويه راكوفته پيخته بآن سرشته حبوب سازند شربتى
يكدرم * حب سورنجان به نسخهٔ ابن جزله كه درمنافع قريب بآن است * صنعت آن سورنجان مصري يكصد درم قنطوريون
دقيق پنجدرم تربد سفيد مل برهفت درم سكبينج چهاردرم عاقرقرحا دودرم صبرسقوطري شش درم شحم حنظل غاريقون
هش سفيد فوة الصبغ ازهريك سه درم كوفته پيخته بآب كرنب سرشته حبوب سازند هر حبى بقدر فلفلى شربتى ازدودرم تا
سه درم * حب سورنجان اوجاع مفاصل ونقرس وعرق النسا را بغايت نفع دارد ودربدوعلت توان داد * صنعت آن سورنجان
سفيد پوست هليلهٔ زرد ازهريك بيست درم صبرسقوطري چهلدرم ادويه كوفته پيخته بعصارهٔ برگ عنب الثعلب سرشته حبوب
سازند شربتى دودرم ونيم * حب سورنجان ديكر معمى بحب سورنجان كبير امراض باردهٔ مذكوره خصوصا نقرس را مفيد
است * صنعت آن سورنجان ماهي زهرج بوزيدان ازهريك پنجدرم ايارج فيقرا تربد سفيد مل برازهريك ده درم شحم حنظل
قنطوريون دقيق ازهريك پنجدرم افربيون دودرم شيطرج زنجبيل فلفل خردل جندبيدستر ازهريك يكدرم ادويه كوفته پيخته
حبوب سازند هرحبى بقدر فلفلى شربتى ازيكدرم تا دودرم واين حب را مقيم الزمن نيز نامند وگاهى سقمونيا وحلتيت
جاوشير وقنه نيز ازهريك يكدرم زياده ميكنند جهت زيادتي تقويت * حب سورنجان جهت نقرس بارد ودفع دردورك نافع
* صنعت آن سورنجان بوزيدان ماهي زهرج قنطوريون دقيق ازهريك يكدرم مقل شحم حنظل ازهريك ثلث درم افربيون
جندبيدستر جاوشير حلتيت قنه ازهريك ربع درم سقمونيا زنجبيل خردل شيطرج هندي فلفل ازهريك دانكى ايارج
فيقرا تربد سفيد مل برازهريك يكدرم ادويه كوفته پيخته حبوب سازند جمله اقويا را يك شربت كامل ومتوسط را دو شربت وصغار را
سه يا چهار است * حب سورنجان ديكر نقرس باردرا نافع است * صنعت آن سورنجان صبرازهريك يكدرم سقمونيا ى مشوي ربع
درم تخم كرفس نيم درم كوفته پيخته حبوب سازند جمله يك شربت كامل است * حب سورنجان ديكر جهت علت مذكورهٔ نافع
* صنعت آن سورنجان صبرسقوطري ازهريك يكدرم سقمونيا ربع درم گل سرخ يكدانك كوفته پيخته حبوب سازند جمله يك شربت
كامل است مرا قويا را * حب سورنجان مفاصل وعرق النسا نقرس وجع ورك را نافع است * صنعت آن سورنجان پنجدرم
قنطوريون دقيق سكبينج ازهريك دومثقال تربد سفيد مل برچهاردرم عاقرقرحا يك مثقال صبرسقوطري سه درم شحم حنظل فوة
غاريقون هش سفيد ازهريك يكدرم ونيم كوفته پيخته حبوب سازند بقدر فلفلى شربتى ازدودرم تا سه درم * حب سورنجان

جهت امراض مذکوره نافع * صنعت آن سورنجان سفید پوست هلیلهٔ زرد صبر سقوطری اجزا مساوی کوفته بیخته حبوب صغار سازند
شربتی از یکدرم تا سه درم * حب سورنجان معمی بحب العافیه جهت امراض مذکوره وصداع وشقیقه وثقل سر ووجع عین
نافع * صنعت آن سورنجان پوست هلیلهٔ زرد از هریك یکدرم تربد مد بردود رم کل سرخ بنفشه افتیمون ملح هندی انیسون
معمونیای مشوی بوزید ان مقل غاریقون سکبینج از هریك دو ثلث درم اجزا کوفته بیخته حبوب صغار سازند بدانکه حبوبهٔ
جهت اوجاع مفاصل ونقرس وغیرها است سازند باید که بمیار کوچك باشد تا زود منحل گشته باعماق اعضا برسد بخلاف
حبوبیکه از برای امراض راس است چنانچه به تفصیل درصدر مبحث حبوب ذکر یافت * دواء السورنجانات * دواء السورنجان
از برای اوجاع مفاصل وعرق النسا ونقرس وغیرها * صنعت آن به نسخهٔ شیخ الرئیس رح درمعالجات قانون در اوجاع
مفاصل بکیرند سورنجان زیرهٔ کرمانی زنجبیل از هریك یکدرم صبر سقوطری دو درم ونیم کوفته بیخته باطبیخ شبت بیاشامند
جمله یك شربت کامل است اقویا را در وقت درد راساکن میکرداند * دواء السورنجان دیلمی منسوب به یحیی بن خالد
بغایت نیکو اثر ومجرب است از برای اوجاع مفاصل ونقرس ووجع ورک * صنعت آن سورنجان مصری سفید ده درم
سنامکی پنجدرم زنجبیل زیرهٔ کرمانی دارفلفل از هریك دو درم کوفته بیخته بعسل سرشته شربتی دو مثقال بآب نیم گرم
واکر بوسبیل سفوف یا حبوب خورند شربتی یک مثقال انچه مناسب باشد کافی است * دواء السورنجان له جهت امراض
مذکوره نافع است * صنعت آن سورنجان مصری دوازده درم حبق نهری سه درم فلفل زیرهٔ کرمانی از هریك چهار درم
ادویه را کوفته بیخته یکدرم تا یك مثقال آن را با ماء العسل بیاشامند * دواء السورنجان له نزد شدت وجع چون استعمال
نمایند تخفیف وتسکین بخشد * صنعت آن سورنجان سفید نبات هرد ومساوی کوفته بیخته شربتی سه درم بآب سه
بیاشامند واکر زنجبیل وفلفل بیفزایند برای تقویت عمل نیکو است * دواء السورنجان که همین فائده بخشد * صنعت آن
سورنجان سفید یکدرم شیطرج هندی دو دانك شکر سفید یکدرم ونیم جمله یك شربت است بآب نیم کرم * دواء السورنجان
دیکر * صنعت آن سورنجان سفید انزروت از هریك دو مثقال کوفته بیخته با روغن جوز وطبیخ شبت از هریك یك اوقیه
آمیخته بیاشامند * فصل دربیان نسخ سفوف سورنجان * سفوف سورنجان تالیف حکیم غیاث الدین محمد رح
* صنعت آن سورنجان مصری ده مثقال سنامکی هفت مثقال پوست هلیلهٔ زرد سه مثقال مغز بادام شیرین مقشر شش مثقال
محمودهٔ مشوی یك مثقال زعفران نیم مثقال قند سفید سی مثقال سفوف سازند شربتی دو مثقال بآب سرد * سفوف سورنجان
دیکر * صنعت آن سورنجان پوست هلیلهٔ زرد از هریك هفت درم بوزید ان ورق کل سرخ از هریك هفت مثقال سنامکی
ده مثقال پوست بیخ کبر مغز بادام شیرین از هریك سه مثقال ورد حنا سه درم زعفران یکدرم سقمونیای مشوی یك مثقال
قند سفید هفت درم کوفته بیخته سفوف سازند شربتی دو مثقال * سفوف سورنجان از اقتراح آن موحوم نافع است
از برای جمیع اقسام مفاصل ونقرس واوجاع ظهر وعرق النسا وتشنج از مواد غلیظه واین سفوف را منافع بسیار است وبجود
است * صنعت آن سورنجان مصری سفید هفت مثقال غنچهٔ کل سرخ منزوع الاقماع سنامکی از هریك پنج مثقال پوست
هلیلهٔ زرد تربد سفید مجموع تراشیده بروغن بادام شیرین چرب نموده مغز بادام شیرین از هریك چهار مثقال سقمونیای
مشوی لاجورد مغسول حجر ارمنی مغسول از هریك یك مثقال بوزید ان بصفایح فستقی پوست تراشیده مصطکی رب السوس
از هریك دو مثقال زعفران دو دانك قند سفید ده مثقال کوفته بیخته در شیشهٔ نکاهدارند شربتی دو درم بآب سرد

سفوف سورنجان معدهٔ وجگررا وجاع مفاصل وهمه بيماريها كه از مادهٔ سود ابود سود دارد * صنعت آن سورنجان مصري
سنا مكي از هريك پنجدرم برگ حنا دودرم مغز بادام شيرين مقشر چهاردرم رب السوس يك مثقال زعفران يكدانك كوفته
پيخته سفوف سازند * سفوف سورنجان منقول از خط ميرزا ابراهيم قمي نافع از براى نقرس واوجاع مفاصل ووجع ظهر
وعرق النسا واوجاع ورك * صنعت آن سورنجان مصري ده مثقال سنا مكي هفت مثقال كوبيده پيخته سفوف سازند وا
مادهٔ بلغمي باشد تربد سفيد مد برپنج مثقال اضافه نمايند ونصف وزن سقمونيا را كم كنند * سفوف سورنجان ديگر بنسخه
حميد مظفرالدين شفائي اوجاع مفاصل را نافع باشد * صنعت آن سورنجان هفت درم زيرهٔ كرماني بريان كرده پودنه أ
هريك دودرم فلفل يكدرم تربد سفيد دودرم سنا مكي پنجدرم كوفته پيخته سفوف سازند شربتي سه درم * سفوف سورنجان
نافع جهت درد مفاصل وعرق النسا ونقرس * صنعت آن سورنجان مصري يكدرم دارچيني ميلاني طباشير سفيد كشنيز خشك
دانهٔ هيل بواسير الصليب ازهريك نيم درم اجزا كوفته پيخته سفوف سازند جمله يك شربت واز عقب آن شيرهٔ تخم كاسني وشيرهٔ
تخم خربزه ورازيانه وشربت فواكه وكلاب بنوشند * سفوف سورنجان ديگر اوجاع مفاصل ونقرس ودرد اعضا رانافع باشد
مسهل اخلاط غليظه بود * صنعت آن سورنجان مصري يكدرم سنا مكي پنجدرم تربد سفيد مجوف تراشيده وبروغن بادام
چرب كرده سه درم بوزيدان پوست هليلهٔ زرد ازهريك دودرم مغز بادام مقشر پنجدرم بسفايج پوست بيخ كبر اسطوخودوس
خاريقون ازهريك سه درم شحم حنظل يكدرم سقمونيا نيم درم كوفته پيخته بدستور مقرر سفوف سازند شربتي دودرم با
كرم * سنون سورنجان ضعف اسنان رانافع باشد * صنعت آن سورنجان قرنفل سعد كوفي كزما زج زرورد پوست هليلهٔ
زرد صندل سفيد مساوي كوفته پيخته سنون سازند * مطبوخ سورنجان اوجاع نقرس ومفاصل را سود دارد * صنعت آن
سنا مكي هفت درم رازيانه انيسون قنطوريون دقيق ازهريك دودرم گل سرخ پوست هليلهٔ زرد كابلي ازهريك چهاردرم
سورنجان مصري پرسياوشان كاوزبان بادرنجبويه ازهريك سه درم جوشانيده صاف كرده گلقند ده درم ترنجبين بيست درم
دران حل كرده بنوشند * مطبوخ سورنجان اخلاط محرقه وبلغم لزج دفع كند ومفاصل ونقرس كرم رانافع باشد ومزاجهاى
كرم راسود دارد ودرزمان كرما نيز ميتوان داد * صنعت آن سنا مكي هفت درم اصل السوس تراشيده سورنجان مصري عسل
الثعلب ازهريك پنجدرم تربد تراشيده رازيانه ازهريك يكدرم زنجبيل نيم درم تخم كاسني بنفشه ازهريك سه درم انجبار
عناب ازهريك ده دانه سپستان بيست دانه اجزا جوشانيده ترنجبين وغيره دران حل كرده صاف نموده بنوشند

---

* فصل درذكر نسخ معجون سورنجان * معجون سورنجان مسهل بلغم وصفرا باشد ومخصوص بمفاصل ونقرس وعرق النسا
است * صنعت آن به نسخهٔ سمرقندي در اصول التراكيب سورنجان شش مثقال ماهي زهره زيرهٔ كرماني پوست تخم نيبر
در نسخهٔ ديگر بيخ كبر است شيطرج هندي بوزيدان ازهريك دودرم پوست هليلهٔ زرد هفت درم تخم كرفس نمك هندي بوره
حنا زبد البحر فلفل سفيد رازيانه صعتر ازهريك يك مثقال گل سرخ زنجبيل سقمونيا كشنيز خشك ازهريك سه درم تربد
سفيد پانزده درم روغن بادام چهاردرم ونيم عسل صاف صد وپنجاه درم شربتي پنج مثقال تا هفت مثقال * معجون سورنجان
به نسخهٔ ديگر جهت درد مفاصل ومالنخوليا نافع * صنعت آن سورنجان مصري محمودهٔ انطاكي مشوي ازهريك شش مثقال
زنجبيل زيرهٔ كرماني مد برقرنفل قسط تلخ ازهريك سه مثقال كوفته پيخته باسه چندان ادويه عسل مصفى مقوم سرشته
معجون سازند شربتي دودرم تا سه درم * معجون سورنجان ديگر كه اوجاع مفاصل را نافع باشد * صنعت آن سورنجان

ده درم سنا مکي پنجدرم تربد سفید مدبر سه درم اسارون زنجبیل زیرهٔ کرماني دارفلفل از هریك دو درم کوفته بیخته بعسل
بسرشند مصري سي مثقال فلفل ورق حنا از هریک دو مثقال زیرهٔ کرماني شیطرج هندي از هریك دو درم پوست بیخ
دو مثقال و نیم زبد البحر نمك هندي و نفطي از هریك دو مثقال تربد سفید تراشیده بروغن بادام چرب نموده چهل در
زنجبیل هفت درم بوزیدان پنجدرم سقمونیا سه درم پوست هلیلهٔ زرد پنج مثقال کوفته بیخته با سه چندان عسل
کرفته بسرشند شربتی هفت مثقال است * سوسن بسکون واو میان دو سین مهمله اول مضموم وثاني مفتوح ونون د
آخر معرب از سوسانا سریاني است وبري وبستاني وهریك از ان سفید وکبود میباشد وبیخ اقسام ان منعقد وبا تدویر
وطولاني وسفید وخوشبو شبیه ببوی بنفشه ولهذا آن را عوام بیخ بنفشه نامند وکل سوسن سفید با عطریهٔ قوي وعیب
سوسن ازاد است چه ان اسم فارسي زنبق است واشتباه جماعت از عدم فرق اقسام ان است وایرسا بیخ قسمی از
سوسن کبود بري وجبلي است کلش بسیار کوچکتر از سوسن کبود بستاني وبیخش یکعدد ودراز وپرکره وقوت اقسام سوسن کبود
مرکب از حرارت محلله وارضیهٔ لطیفه وقوت مجففه وقابضه است ومدر حیض ودر جمیع افعال مثل امراض رحم واندمال
زخمها ورفع چرک آن وبواسیر ودرد جکر وامراض شش وسپرز وخنازیر ضعیف تر از ایرسا است وضماد آن با سرکه وارد ج
جهت ورم حار انثیین ورائحهٔ ان محلل ریاح دماغي ومحرک شهوت زنان ودر تفریح قریب بزعفران وعصارهٔ آن که
خمس آن سرکه وعسل در ظرف مس تا بحد انعقاد جوشانیده باشند جالي ومجفف بی لذع وجهت جراحات اطراف عضو
نافع وروغن آن مثل روغن ایرسا است در جمیع افعال وخوردن ان جهت قولنج ایلاوس صفراوي وجهت امراض رحم
ودرد عصب شربا وضمادا مفید وخائیدن بیخ آن جهت رفع بوی خمر وضماد برک ان وخوردن تخم آن جهت کزیدن هوام
نافع وقدر شربت از جرم آن تا دو مثقال واز مطبوخ وروغن آن تا یك اوقیه است وقسمی از سوسن که در تحت درختان
میروید وکلش زرد وکوچك وبیخش بسطبري انکشتی وخوشبو تا بمحلی است قویتر از سوسن کبود وسفید ضعیف تر از ایرسا
وکلش کرم تر از همه وضماد مطبوخ بیخ آن با شراب محلل اورام بلغمي وجهت درد دندان نافع است وبغدادي کوید که این
قسم عدس المر است در حرف الالف مع الیا ذکر یافت * جوارش سوسن این جوارش از تالیف اطبای روم است ضعف معده
وکبد وابتدای استسقا را نافع است * صنعت آن انجدان سیاه یکرطل رازیانه نانخواه تخم کرفس از هریك چهار اوقیه بیخ
سوسن آسمان کوني نیم رطل فلفل سیاه دو اوقیه کوفته بیخته با سه وزن ادویه عسل مصفی بسرشند شربتی دو درم تا دو مثقال
طبي * صنعت دهن سوسن تازه بکیرند سوسن ابیض منقی دو اوقیه روغن کنجد تازه هژده اوقیه در شیشهٔ کرده در آفتاب
بکذارند تا روغن قوت آن را جذب کند * دهن السوسن المرکب یحیی بن عیسی بن جزله کوید که این دهن یابس است در
درجهٔ ثالثه ملطف وملین ومقوي اعضا است نافع است از برای اعیا موافق است پیران را ومفید است از برای امراض عصب
حادثه از سردي وقروح سرودوی وطنین کوش را وتریاق بنج وکشنیز تر وفطر است ونافع است از برای دردهای رحم وهر کاه
ثفل آن را بچشم کشند تحلیل میدهد آب نازل در چشم را * صنعت آن به نسخهٔ ابن جزله حب بلسان سلیخه قسط تلخ مصطکی
رومي زعفران از هریک یك اوقیه قرنفل قرفة الطیب از هریك نیم اوقیه وسي عدد کل سوسن سفید که ته کل وزردي میان
کل را دور کرده باشند در یکرطل ونیم روغن کنجد داخل کرده در شیشهٔ نموده در سایه بکذارند در موضع معتدل تا فرا کیرد
قوت دواها را روغن کنجد پس بپالایند وثفل آنرا علیحده در شیشهٔ نکاهدارند وروغن آنرا علیحده در شیشهٔ دیکر وسرانرا

محکم بندند * در نسخهٔ منهاج الدوکان مکان قرفه جوز بوا است و در نسخهٔ دیکر مکان روغن کنجد زیت طیب است * دهن سوسن
به نسخهٔ سید اسمعیل که در ذخیره در مرض فالج ذکر کرده * صنعت آن سلیخه قسط تلخ حب بلسان زعفران مصطکی از
هریک یک اوقیه قرنفل قرفة الطیب از هریک نیم اوقیه ادویه را سوای زعفران نرم کوفته همه را در شیشهٔ نکاهدارند یک من
زیت بر روی آن کرده سی عدد کل سوسن سفید پاک کرده اضافه نموده چهل روز در آفتاب کذارند * دهن سوسن بنسخه
شفائی برودت معده و اختناق رحم را سود دارد و کرده و مثانهٔ سرد را کرم کرداند * صنعت آن سلیخه حب بلسان قسط تلخ
از هریک ده درم قرفه قرنفل مصطکی از هریک پنجدرم کل سوسن سی عدد زعفران ده درم زردی از سوسن بر آورند و
یکرطل و نیم رطل روغن کنجد در شیشهٔ کنند و داروها کوفته بر روی آن کنند و نزدیک آفتاب در سایه چهل روز بکذارند
پس بیرون آورند و روغن را در ظرف علیحده نکاهدارند * شراب سوسن این شراب را می سوسن می نامند نافع است
از برای ضعف معده و کبد و از برای غشی حادث از استفراغ مفرط و از برای خلفه و خروج خون و از برای ضعف قلب * صنعت آن
کل سوسن آزاد چهارصد عدد قمع و زردی میان آنها دور کنند و پهن کنند بر چادر پاکیزه تا خشک شود پس بکیرند قسط
هندی قرنفل قصب الذریره از هریک دو اوقیه مجموع را نیم کوفته پس بکیرند ظرف زجاجی و یک صف از کل سوسن در آن
پهن کنند و صف دیکر آن را ادویه و همچنین تا تمام شود و یک شبانروز بکذارند بر آن پس بریزند از مثلث جید شانزده رطل
پس بکیرند زعفران نیم اوقیه و مشک تبتی دو مثقال و با قدری مثلث حل سازند و داخل نمایند در ادویه پس بیندازند بر آن
میعهٔ سائله چهار اوقیه و روغن بلسان یک اوقیه و سر ظرف را یک ساعت واکذارند بر آن کاغذی پاکیزه و بر بالای کاغذ پارچه
کتانی بندند و بر بالای آن کل بکیرند بطین حر که بسبوس جو خمیر کرده باشند و در سایه در موضع شمالی ششماه بکذارند
پس بکار برند و در نسخهٔ حکیم معصوم بجای مشک عنبر بوزن مشک داخل است * صنعت شراب سوسن مسمی بمی
سوسن به نسخهٔ محمود بن الیاس که در حاوی صغیر ذکر نموده بکیرند کل سوسن آسمانجونی چهارصد عدد و اقماع کلها
زردی میان آن ها را تمام دور کرده بر پارچهٔ پهن نمایند و در سایه بکذارند تا کلها خشک شود پس بکیرند قسط تلخ قصب
الذریره قرنفل حماما سنبل الطیب مصطکی از هریک ده درم ملح اندرانی سلیخه از هریک سی درم عود بلسان کوبیده سی
درم پس در شیشهٔ یا در ظرف چینی ته بالا کل داده را بکنند و یک شبانه روز بکذارند که کلها سرخ کردد و روز دو
شراب انکوری شانزده رطل بر روی وی کنند پس بکیرند زعفران پنجدرم مشک تبتی جید دو مثقال و در اندک
شرابی حل کنند و در آن داخل نمایند و آن شیشه را در سایه بکذارند در جائیکه اطراف شیشه باز باشد و باد شمال بآن
برسد و سر شیشه را بکاغذ پاکی یک یک ته بکیرند پس بر بالای آن کتانی به بندند و همچنان واکذارند تا ششماه پس استعمال
نمایند و کفته که این شراب مسکر و حرام نیست زیرا که نمک جزو این شراب است و شراب را منتقل بسرکه میسازد * سویق
اسم عربی از جمیع ماکولات است که بهندی ستو نامند و بعرف اطبا مراد از بوداده آن است و شرط است در آن که بعد
از بو دادن حبوبات را یکبار بآب سرد بشویند و خشک نموده نکاه دارند و سویق کنند و سویق جو و کندم جهت تسکین
التهاب و تشنکی و تپهای حاره و امراض اطفال و سویق جو در تبرید تجفیف و تسکین حرارت و سویق کندم در ترطیب
اقوی است و سویق ارز قریب بسویق شعیر است و سویق مضر مشایخ و مبرودین و مولد نفخ و مصلحش فانید و عسل و رازیانه
و امثال آن و روغن کردکان است و سویق شعیر با آب انارین جهت قی صفراوی و صداعیکه از بخار و احتراق رطوبت

معدة باشد وبا شراب ورد وروغن پيه كردة جهت سحج عظيم وتقاضا بسيار بى اطلاق وقى واسهال اطفال وتقويت بدن ايشان بغايت موثر امت وسويق ميوهاى خشك كردة بود ادة محق نمودة جهت رفع اسهال وحرارت وغليان خون وآرد كنه وانار وسيب ترش وبه ترش وزعرور وامثال اينها حابس طبع مبرود وممكن حرارت اند * دستور غسل سويق آرد لنه وجو وامثال آن كه خواهند درمعدة تزش نكردد وتفخ زائل شود آنست كه آب نرم جوشان بران ريزند وبكذارند تا بر آيد پس آب سرد بران ريخته بردارند واكر بريزند بران آب جوشانيده دومرتبه مى باشد بهتر واكر مانعي نباشد ازخوردن شربتى آب سرد وشكر يا نبات ياقند بعد رحاجت دران داخل نمايند وبياشامند * سويقيه مؤلف تذكرة لويد شرابى امت كه ازحبوب وغيرها سازند درسوم نرم وخشك وقاطع بلغم خام ازمعده وشش ومفتح سدة جكر وميرزومبهي وهاضم وجهت يرقان واستسقا وعسر بول نافع ومصدع ومسخر ومعمول ازذرة محرق اخلاط وممكن حرارت وتشنلي وسوزش معدة وا كندم مولد قولنج ومصلحش سكنجبين امت * صنعت آن بكيرند برنج را نوفته پخته بجوشانند تابسيار غليظ شود وباشير مويز يا عسل يا شكر اندكى آب آن را روان سازند ودارچيني وقرنفل وبسباسه اضافه نمودة دوروز تاپنج روز درظرفى كردة مكرر بهم زنند واستعمال نمايند وازجو وكندم ونان خشك نيز ترتيب مى دهند وبهترين همه ازبرنج وعسل امت

* كتاب الشين المعجمه * باب الشين مع الالف *

* شادنج معرب ازشادنه فارسي امت وبعربي حجر الدم نامند بجهت قطع كردن سيلان خون بدانكه دررنك شبيه بخون باشد وآن سنكى امت درشكل شبيه بعدس وزرد شكن وبالوان مختلفه مشاهده شدة تيرة مائل بسياهي راسنك مى كويند وسرخ راسصري وان بهترين اقسام امت وبعد ازان زرد وابنو وسفيد وزبونترين همه خاكستري رنك تيرة رنك آن امت حكيم ميرمحمد مؤمن لغته حقيرنوع سفيد رادرفيروزة نوة وسر وزرد وابلق رادرحوالي وجوار رى وقسم هندي رادرجبال قزوين مشاهده وتجربه نمودم وقسمى له مصنوع ازمقناطيس محرق امت مياة وزود شكن ترازمعدني ميباشد درجميع افعال مثل معدني امت بخلاف مصنوع ازحجر الخمار محرق كه اغبر وثقيل الوزن امت وشادنج غيرمغسول دراول سودود راخردوم خشك ومغسول دراخراول سرد ودرد ومخشك ومغسول آن مستعمل وقوتش تا بيست سال باقي امت مجفف وقابض بى لذع ورادع وخاتم وموي عصب وعضل وقوة باصرة وحابس سيلان خون اعضاى باطني وظاهري وخوردن آن باآب انارين وامثال ان جهت نفث الدم وباشواد جهت عسر البول وحيض دائم ودرورمني وبادويهٔ مناسبه جهت اسهال دموي وقرحهٔ امعاء وزحير ومل وطلاء آن بامغيدي تخم مرغ وامثال آن جهت ورم حار چشم وسائر اعضا وبادسرخ وسوختكي آتش والتحال آن باشير دختوار وامثال آن جهت رمد ودمعه وسوزش پلك چشم وسلاق وجرب وحكه وقرحه وباآب حلبه جهت امراض بلغمي چشم وذرور آن جهت رفع كوشت زياد جراحت ورويانيدن كوشت مجرب امت وباآب لشنيز ومانند آن جهت بثور ودرد حارة ومزمنه وجراحت مقعده ورحم وقضيب واعضاى عصباني بي عديل امت وقدر شربت آن ازيكدانك تانيم مثقال مضر مثانه ومصلحش كثيرا وبدلش مقناطيس سوخته امت ودرادويهٔ عين حضض ودرغير آن دم الاخوين * طريق غسل شادنج آن امت كه شادنج رابسيار نرم سائيده درهاون وامثال آن ودراب ريخته بهم زنند تاباب مخلوط كردد وباآهستكي درظرف ديكر ريخته ودرد آن رابازسائيده وبدستور آب داخل كرده درظرف ديكر ريخته تامجموع مثل غبار كشته باآب مخلوط شده درظرف ديكر رود وبعد ازان روى ظرف رابپوشانند تاغبارى داخل نشود وته نشين كردد پس

ته نشین را خشك كرده استعمال نمایند * فصل در بیان اقراص شادنجی * قرص شادنج منقول از مجربات میرزا محمد
باقر حکیم باشی ولد حکیم عماد الدین محمود حسینی شیرازی نافع از برای سل ودق وقطع سیلان خون از اعضای باطنی
نافع از برای اسهال مراری وذوبانی وتپهای دموی وسرفه واز برای جمیع افعال مذکوره مجرب است * صنعت آن شادنج
عدسی مغسول تخم خرفه مقشر کشنیز خشک تخم خشخاش سفید گل سرخ منزوع الاقماع طباشیر سفید گل ارمنی مغسول
طین رومی از هریك پنج مثقال کوفته بیخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتی یك مثقال با شیرهٔ تخم خرفه * قرص شادنج
منقول از تذکره که بهتر از قرص کهربا است جهت تپهای مرکبه واسهال وقطع خون از جمیع اعضا وتجفیف قروح وبقایای
آتشک بغایت مفید است * صنعت آن کشنیز خشك بو داده خشخاش سفید از هریك شش درم کهربا مرجان تخم خرفه از
هریك پنجدرم گل مختوم اگر نباشد گل ارمنی شاخ گاو کوهی سوخته پوست تخم مرغ سوخته کثیرا صمغ عربی از هریك سه
درم ودع محرق بزر البنج شادنج از هریك یکدرم ودر نسخهٔ دیگر بدل شادنج مقناطیس محرق مغسول است وقدر شربتش
یك مثقال * قرص شادنج تالیف حکیم میرمحمد مؤمن صاحب تحفة المؤمنین جهت تپ دق وسل وقطع سیلان خون هر عضو باطنی
واسهال مراری وذوبانی وتپهای دموی وسرفهٔ حار مجرب * صنعت آن تخم خرفه کشنیز خشك خشخاش سفید نشاسته
گل سرخ طین ارمنی مغسول طباشیر طین رومی طین شیرازی از هریك پنج مثقال سرطان سوخته ده مثقال کثیرا رب
السوس صمغ عربی شادنج مغسول انجبار شاخ گاو کوهی سوخته از هریك سه مثقال بزر البنج افیون زعفران از هریك یکمثقال
بالعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتی یك مثقال * مرهم شادنج بواسیر وشقاق مقعده را نافع است * صنعت آن شادنج
عدسی مغسول گل ارمنی عصارهٔ لحیة التیس از هریك سه درم افیون نیم مثقال سفیداب دو درم زعفران یکدرم روغن
بنفشهٔ بادام روغن گل از هریك ده درم موم سفید پنجدرم بدستور مقرر مرهم سازند ودر نسخهٔ معصومی طین قبرسی بوزن
گل ارمنی نیز داخل است وقید روغن گل بادام است واصل نسخه از شفائی است * شاهترج معرب از شاهتره وبهندی
کهیت پاپره وپت پاپره گویند دو نوع میباشد یکی را برگ بسیار کوچك وشبیه بکشنیز وگلش بنفشی ویکی را برگ عریضتر
گلش سفید وهردو قسم را طعم تلخ وبا اندك تندی وقبض وبرگ آن بهتر از سائر اجزای آنست مرکب القوی ودر حرارت
معتدل ودر دوم خشك وگویند در دوم گرم است وشیخ رئیس در اول سرد دانسته مفتح سدهٔ جگر ومقوی معده ومدر بول
ومرار ومسهل اخلاط ثلاثه خصوصا سوداء ومرهٔ محترقه وصاف کنندهٔ خون وباعث اشتها وخشك آن در تقویت معده قوی تر
وجهت امراض سوداوی وبلغم شور وتپهای کهنه وبا سرکه جهت قی صفراوی وغثیان بلغمی وآب تازهٔ آن با تمر هندی
جهت تنقیهٔ معده وامعا ورفع قوبا ویرقان وجرب وحکه واکتحال عصارهٔ آن جهت تقویت باصره وبا صمغ جهت منع روئیدن
شعر منقلب که کنده باشند ومضمضهٔ آن جهت جراحت کام وزبان وحرارت وتنقیهٔ لثه وضماد خشك آن با حنا که در حمام
استعمال نمایند جهت جرب وحکه مجرب وشستن سر بآب منقوع آن جهت رفع قمل وصیبان که رشك باشد وابریه نافع
وابن ماسویه ضماد تازهٔ آن را جهت گزیدن زنبور بسیار موثر دانسته اند وتخمش معتدل الحرارت ودر افعال محمد بن احمد
جالینوس قویتر از سائر اجزا دانسته اند وگویند مضر شش است ومصلحش کاسنی وقدر شربتش از جرم سه درهم تا پنجدرم
از آب آن از سی مثقال تا شصت مثقال ودر مطبوخ تا ده درهم وبدلش نصف وزن آن سنا ودو ثلث هلیلهٔ زرد است وقسمی
از گیاه شبیه بشاهتره است واز آن تیره رنك وبرگش باریکتر وشبیه بافسنتین وگل آن مائل بسیاهی وبیمزه وباندك بدبوئی

وقاتل کاراست واوغیرشاه ترهٔ وغیرمستعمل است * حب شاهتره نافع ازبرای جرب وقوبا وحکه وسعفه * صنعت آن پوست
هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلي هلیلهٔ سیاه ازهریك ربع مثقالی صبرسقوطري ثلث مثقالي سقمونیا سدس مثقالی سوده باآب
شاهتره حب سازند بعد ازان که سقمونیا راباآب شاهتره دومرتبه سحق نموده خشك کرده باشند شربتی ازیك مثقال تا دودرم
ودرنسخهٔ شفائي وزن هلیلجات ازهریك پنجدرم وصبرهفت درم وسقمونیا دودانیم درم است * دهن شاهترج آب شاهتره
تازه راگرفته بامثل آن روغن کنجد تازه بجوشانند که آب رفته روغن بماند لیکن احتیاط نمایند که نسوزد وآتش ملایم باشد
واگرشاهتره تازه نباشد خشك آنرا نیم من دردومن آب یکشبانروز بخیسانند پس جوش داده صاف نمایند وبانیم من
روغن کنجد تازه بآتش ملایم جوش دهند تاآب رفته روغن بماند * شراب شاهتره ازابن ماسویه معده وکبد رانافع
است * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلي ازهریك شانزده درم ودرنسخهٔ دیگر پوست هلیلهٔ زرد پوست
هلیلهٔ کابلي من کل واحد عشرة دراهم کاوزبان بري وبستاني کیلاني وبنفشه مجنح افسنتین کشوث ازهریك شانزده
درم عرق العوس کل فود پس ازهریك چهاردرم افتیمون بصغایج ازهریك هشت درم * شراب شاهتره به نسخهٔ ابن جزله
معده راقوت دهد وامعا رانیك بود وقطع قی کند وصفرا بنشاند وزنان آبستن راچون قی کنند نیك بود * صنعت آن بکیرند
صفرجل سیب امرود انارترش سماق ازهریك یك جزو وبکوبند وآب آنها رابکیرند وباآتش ملایم بپزند پس فرود آورده
بکذارند تاته نشین شود وصافي بالای آن راگرفته بازصافي نموده درد آن راد ور کنند وصافي را بازدردیك کرده بجوشانند
تابقوام آید پس فرود آورده بکذارند تاسرد شود درظرف چیني یازجاجی نکاهدارند * عرق شاهتره جهت امراض صفراوی
وسودا وي نافع * صنعت آن بکیرند شاهترهٔ تر راصاف نموده دریکمن آن چهارمن آب شیرین داخل نموده بطریق متعارف
عرق کشند واگرشاهترهٔ تازه نباشد دریك من شاهترهٔ خشك پنج شش من آب داخل کرده عرق کشند واگرشاهترهٔ خشك را
یك شبانروز درآب بکذارند وبعد ازان عرق کشند بهتراست * دستور آشامیدن آب شاهتره آن است که جهت مواد سوداوی
یاسکنجبین افتیموني وحبوب موافقهٔ آن بنوشند وجهت تفتیح سدد وتصفیهٔ خون باسکنجبین بزوري ساده وشربت عناب
وامثال آن استعمال کنند وترنجبین وشیرخشت وفلوس خیارشنبر وکلقند افتابي ومربای بنفشه بحسب حاجت درهرصورت
اضافه کنند وشاهتره رابایدکه کوبیده آب آن راصاف نمایند وباقدری پوست هلیلهٔ زرد جهت رفع ضرر صفرزیك شب
کذاشته روزدیکر صاف آن را بقدرسي مثقال تاشصت وپنج مثقال باادویهٔ مذکوره بنوشند وحبوب مسهله راقبل ازوبساعت میل کنند واگرخواهند اجزای مسهله رامثل هلیلجات وافتیمون وتربد وغاریقون وامثال آن راشب درآب ان
خیسانیده صاف نموده بنوشند غذا نخود آب وآش جوباشکویاتمو بحسب حاجت تناول نمایند باذن الله تعالی نافع است
* مطبوخ شاهتره خداوند کروخارش راسود دهد * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد ده درم سنامکي شاهتره ازهریك پنجدرم
تخم کاسني مه درم عناب سپستان ازهریك بیست دانه کل سرخ افتیمون بصغایج فستقي ازهریك ده درم بنفشه مه درم چنانچه
رسم است جوشانیده صاف نموده ترنجبین پانزده درم دران حل کرده بیاشامند * مطبوخ شاهترهٔ دیکرسوء المزاج بر
کبد وسپرزراسود دهد * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد ده درم شاهتره هفت درم تمرهندي ده درم هلیلهٔ سیاه بیخ بادیان
بیخ کبورازیانه ازهریك پنجدرم بیخ کاسني تخم کاسني ازهریك چهاردرم کلقند ده درم چنانچه رسم است طبخ نموده بنوشند
* مطبوخ شاهترهٔ دیکرسوء المزاج جکرو سپررا سود دارد وسده بکشاید ویرقان رانافع باشد * صنعت آن پوست هلیله را

شاهتره تخم کاسنی بیخ کاسنی سنامکی از هریک پنجدرم گل سرخ ده درم عنب الثعلب پنجدرم آلوی بخارائی پانزده عدد
تمرهندی ده درم ترنجبین پانزده درم چنانکه رسم است در یک رطل آب طبخ نمایند تا نصف بماند صاف کرده ترنجبین
دران حل نموده بنوشند نافع باد

* باب الشین مع الراء المهملة * فصل در ذکر اشربه *

بدانکه اشربه از تراکیب قدیمهٔ معتبره اند وباعتقاد جمعی اول کسیکه تالیف شراب نموده فیثاغورس است وباعتقاد او اشربه در تلطیف وتفتیح سدها وامراض حاره اقوی واولی از ادویهٔ مرکبهٔ دیگر است وروفس را اعتقاد آن است که اشربه زود در بدن فاسد میگردند وسریع الاستحاله میباشند بخلط وقول هردو بحسب اختلاف امزجه وامراض مختلفه وطریق استعمال آنها حق است وشیخ الرئیس گفته که اعتقاد من آن است که اصل اشربه از حکمای فرس است که بیونانیین رسید وبعضی اشربه مانند شراب حب الآس وانس النفس وابراهیم واترج وثمر اثل واحاص واذخر وزهر ارجوان واسطوخودوس واسقیل واقاقیا وافتیمون وافسنتین وخشخاش در ذیل افیون وآمله وانبج وانبرباریس وانجبار واهلیلج وبادرنجبویه وبنفسج وترنجبین وتفاح وتمرهندی وتوت شامی وتین وجزر وجنطیانا وچوب چینی وخیارشنبر ودینار ورمان وزوفای یابس وسفرجل وسنبل الطیب وسوسن وشاهترج وصندل وعسل وعنبر وعود هندی وکبر که مسمی بشراب مفاصل است وکشوث ولسان الثور ولیمو ونارنج ونانخواه وورد هریک مرکبا ومفردا در رسم خود مذکور شدند ومیشوند انشاء الله تع ودرینجا طریق طبخ بعض اشربهٔ مفرده ومرکبه وبعد از ان نسخ آنها بافعال وفوائد وخواص ذکر می یابد بدانکه قانون در طبخ اشربهٔ مفرده آن است که بگیرند آب میوهائیکه شراب آنها را میخواهند مرتب نمایند انچه اصل باشد مانند تفاح وسفرجل وپوست آنها را جدا نموده وتخم آنها را دور کرده کوبیده آب آنها را بگیرند وبادو مثل آب آن بجوشانند تا آنکه ثلث یا نصف باقی ماند پس مساوی باقی شکر مصفی داخل کرده بقوام آورند واما در اشربهٔ مرکبه باید که حشایشی که در اشربه باشد یک روز پیش از طبخ یا پیشتر در آب بخیسانند پس بجوشانند وصافی نموده با شکر یا عسل مصفی یا میاه فواکهی که خواهند بقوام آورند وهرچه از برگ وشاخها وگل تازه باشد کوبیده آب آنها را گرفته با عسل مصفی یا شکر مصفی یا دوشاب یا مثلث ویا آب میوها وامثال اینها بقدریکه مقصود باشد بقوام آورند در شربتهای فواکهه شربتی ثلث آب میوها باشد قدما گفته اند که چون مریض را قوتها تغییر یافته وبالطبع جگر آن مشتاق شربتی وجاذب آنست پس اگر شکر وامثال آنرا در اشربه زیاده کنند بیشتر جذب میکند واگر کمتر کنند جذب آن را حسب الواقع نمیکند وشکر وعسل وامثال اینها از شربتها که در اشربه میکنند باید که درجهٔ مزاج آن را با انچه شربت از ان میسازند ملاحظه نموده موافق قصد مخلوط سازند وهرگاه المی در اعضای تنفس باشد ویا مریض را سعال باشد استعمال اشربهٔ حامضه جائز نیست واگر ناچار باشند از استعمال آنها باید که صمغ عربی وکثیرا وغیر اینها از مغریات با آن اشربهٔ حامضه استعمال نمایند وباید دانست که عمر اکثر اشربه زیاده از یک سال نیست وبعد از یکسال استعمال نباید نمود بسبب سرعت فساد آنها بخلاف شربت به که مدتها می ماند چنانچه در مقدمه در فصل نهم ذکر یافت وگاهی در اشربهٔ سکری اندکی عسل در آخر داخل میکنند تا منع تحجر آنها کند واز اشربه انچه مطلب باشد مثل عنبر ومشک باید که آنها را اضافهٔ آن شراب نکنند مگر بعد از انکه از آتش فرود آورده باشند وگرمی آن کم شده باشد واولی آن است که استعمال کرده شوند اشربه حالکونی که حل کرده باشند در مائعی وگاهی اشربه را رقیق وگاهی بعنوان لعوق میسازند به سبب مانعی از استعمال محلول آنها در مائعی دیگر چنانچه در ضیق ودر امراض

رطوبي صدر واز جملهٔ اشربه سکنجبینات است بعضي ازانها نیز در ذیل ادویهٔ مفرده که اصل وعمود اند در انها باشد شراب
حب الآس وانس النفس وابریشم وحماض اترج واذخر واسارون واسطوخودوس واسقیل وافاویه وافتیمون وافسنتین
وخشخاش وآملج وانبج وانبرباریس وانجبار واهلیلج وبادرنجبویه وبسفایج وبطیخ وبنفسج وتفاح وتمر هندي وتوت
شامي وجزر وجنطیانا وچوب چیني وخیارشنبر ودیناري ورمان وریباس وزبیب وزوفا وسفرجل وسنبل الطیب
وسوسن وشاهتره وصندل وعسل وریحان وعنب وعناب وعنبر وعود هندي وفودنج وقرنفل وزهرالقطن وکبر وکشوث
ولسان الثور ولیمو ونارنج ونعناع ونیلوفر وورد احمر هریك در رسوم خود ذکر یافت ومییابد انشاء الله تع وتتمه در حرف
السین مهمله مع الکاف واز اشربه انچه مسمی باسمی خاص بود چون پخته جوش وخندیقون ومیبه ومیپختج وململات وامثال
انها هریك درباب وحروف خود نیز ذکر یافت * اشربهٔ اربعه که اطبای هند بجهت خان دوران ترتیب داده اند مسمی
بسیار قوي است * صنعت آن بوزه سه پاو سیرشاه جهاني عرق سه آتشه دو سیرشاهي آب چکیدهٔ کوکنار به نسخهٔ که ذکر یافت
نیم سیرشاهي بنکاب سه سیرشاهي همه را یکجا کرده هرکس بقدر طاقت وعادت بخورد حرامش باد وکوارا * صنعت چکیدهٔ
کوکنار بگیرند پوست کوکنار تیغ نزده بیست ودو توله جوز بوا پنج توله بسباسه سه توله قرنفل پنج توله دارچیني دو توله نانخواه
بادیان از هریك سه توله بطریق متعارف بچکانند * شراب اصول که حکیم سدید در شرح موجز قرشي ذکر کرده منضج
مواد غلیظه ومفتح سدها ومدر فضلات وکاسر ریاح وسوء القنیه واستسقا نافع است * صنعت ان پوست بیخ رازیانه
بیخ کرفس بیخ کاسني از هریك سي درم پوست بیخ کبر پانزده درم تخم رازیانه تخم کرفس تخم کاسني از هریك ده درم
ودر نسخهٔ دیگر از هریك بیست درم است انجیر زرد بیست عدد مویز منقی چهل دانه فقاح اذخر ده درم مجموع را
در آب بخیسانند پس بجوشانند وبپالایند وچهار رطل عسل مصفی داخل کرده بقوام شربت آورند شربتی پانزده درم
تا بیست درم وگاهی زیاده کرده میشود درین شراب سنبل الطیب واسارون وسلیخه از هریك ده درم واگر بجای عسل
قند کنند شاید * شراب اصول به نسخهٔ شفائي مواد غلیظه را نضج دهد وسدهٔ جگر را بگشاید وبادها بشکند وسوء القنیه
واستسقا وجمیع امراض بارده را دور سازد وجگر ومعده را قوت دهد * صنعت آن پوست بیخ کرفس بیخ رازیانه کرفس
پوست بیخ کاسني از هریك سي درم رازیانه تخم کرفس از هریك پانزده درم تخم کاسني بیست درم انجیر زرد وسفید
از هریك بیست دانه مویز منقی چهل دانه فقاح اذخر سنبل الطیب اسارون سلیخه از هریك ده درم قند سفید یکمن عنب
الرسم ترتیب دهند * شراب اصول به نسخهٔ معصومي سده بگشاید وتپهای مرکبه ومزمنه را سود دهد وسوء القنیه را
نافع باشد * صنعت آن پوست بیخ کرفس پوست بیخ کبر رازیانه انیسون سنبل الطیب کشوث گاوزبان پرسیاوشان
از هریك سه درم ریوند چیني سلیخه تربد تراشیده از هریك دو درم زنجبیل یکدرم مویز منقی ده درم اجزا کوفته بیخته
بخیسانند وبجوشانند وبطریق معمول بعسل بقوام آورند * شراب اصول به نسخهٔ دیگر مواد غلیظه را نضج دهد وسده بگشاید
وسوء القنیه واستسقا وجمیع امراض بارده را که در معده وجگر وسپرز باشد نافع بود * صنعت آن پوست بیخ کبر پوست
بیخ رازیانه پوست بیخ کرفس پوست بیخ کاسني از هریك چهار درم مویز بیدانه بیست درم انجیر زرد بیست دانه بسفایج
فقاح اذخر سنبل الطیب اسارون سلیخه از هریك ده درم مجموع را نیم کوفته یك شب در آب خیسانیده جوش داده
صاف نموده با یك من عسل بقوام آورند * شراب اصول منقول از خط نواب میرزا محمد باقر موسوي قلمي فرموده اند

که این نسخه از خط جمال الدین حسین نقل شده * صنعت آن بسفایج فستقی پوست بیخ رازیانه از هریک سی درم پوست
بیخ کبر راسن اصل السوس قردمانا از هریک پانزده درم بیخ سوسن آسمانجونی انیسون از هریک هفت درم بزر سیسالیوس
عاقرقرحا از هریک پنج درم دارچینی اسارون از هریک شش درم مجموع را نیم کوفته یک شب در آب بخیسانند و صافی
نموده با قند بقوام آورند * شراب اعجاز از مولفات حکیم ارزانی منقول از قرابادین قادری آن جهت اقسام سرفه بر
خشک و حمی دق نافع * صنعت آن عناب جرجانی دانه کلان بیست دانه سپستان بالیده کلان شصت دانه اصل السوس مقشر
تخم خطمی تخم خبازی گل نیلوفر گل بنفشه از هریک هفت درم بهدانه پنج درم کثیرا صمغ عربی از هریک سه درم برگ ارو سه
یک رطل قند سفید دو رطل ادویه را سوای صمغ و کثیرا بجوشانند و صاف نموده بقوام آورند پس کثیرا و صمغ عربی را کوفته بیخته
داخل نمایند و ارو سه عبارت از بانسه است که گل آن سفید می باشد و مشهور و کثیر الوجود است در بلاد هند * شراب امرود
مقوی معده باشد * صنعت آن امرود کوهی رسیده آب آن را بگیرند و با قند بقوام آورند * شراب برنجاسف تالیف بنقولا وس
منقول از قرابادین افندی صالح چلپی حکیم ابراهیم سلطان قیصر روم که بترکی نوشته عجائب النفع است از برای امراض رحم
و رحم را گرم گرداند و ریاح بارده رحم را تحلیل دهد و سده رحم و حیض بسته بگشاید و نافع است از برای زنانی که حامله نشوند
و معین بر حمل است و هر علت که سبب عقر باشد زائل کند * صنعت آن برنجاسف دو سه قبضه فودنج بادرنجبویه مشکطرامشیع
کاکنج ابهل مرزنجوش کاذریوس هیوفاریقون کافیطوس اقحوان قنطوریون دقیق سداب نطرون لسان الثور رازیانه کرفس
بیخ هلیون آس بری سعد کوفی مزل پودنه بیخ بنفشه فاوانیا از هریک کفی حب عشر کرویا مقل ونس انیسون مویزک ادرنج
کبابه قسط اسارون عاقرقرحا سلیخه وج قاقله از هریک پنج مثقال شکر بقدر کفایت بدستور مقرر شراب سازند شربتی پنج
مثقال * شراب بزوری بنسخه شفائی معده و جگر را نافع باشد و بادها دفع کند و مفاصل را سود دهد * صنعت آن پوست بیخ
کاسنی سی درم پوست بیخ رازیانه تخم کاسنی از هریک بیست درم رازیانه تخم کرفس پوست بیخ کرفس از هریک ده درم تخم
کشوث در کتان بسته پنج درم اجزا یک شب در آب بخیسانند پس بجوشانند و بپالایند و با یک و نیم من قند سفید بقوام آورند
و در نسخه دیگر وزن پوست بیخ کاسنی بیست درم است و پوست کبر ده درم نیز داخل است و در نسخه دیگر تخم کاسنی داخل
نیست * شراب بزوری بنسخه صاحب اختیارات بدیعی مفتح سدها است و معده و جگر را نافع است و استسقا را بنهایت سود
مند و حمیات مزمنه و طحال را نافع است * صنعت آن پوست بیخ کاسنی سی درم تخم کاسنی پوست بیخ رازیانه از هر یک
پنج درم بجوشانند و بپالایند و با قند سفید مصفی یکمن و نیم بقوام شربت آورند * شراب بزوری بنسخه معصومی ادرار
بول کند و حیض بگشاید و سنگ گرده و مثانه را بریزاند و یرقان و سده کبد و طحال را نافع است و تپ های کهنه را زائل کند
* صنعت آن تخم کاسنی رازیانه تخم خربزه تخم خیارین تخم کدو حب القرطم از هریک پنج مثقال پوست بیخ کاسنی گل غافث
تخم خطمی اصل السوس سنبل الطیب انیسون بنفشه گاوزبان از هریک سه مثقال آنچه باید کوفت نیم کوفته و مجموع را در
پنج رطل آب یکروز و یک شب بخیسانند و بیست درم مویز بیدانه در آن بیندازند و بجوشانند تا ده رطل باقی ماند صاف کنند
و یکمن قند در آن اضافه نموده بقوام آورند * شراب بزوری منقول از خط میر میرزا محمد رحیم قلمی فرموده اند که این شراب
معمول حکیم اشرف است بجهت اکثر حمیات خصوص صفراوی * صنعت آن پوست بیخ کاسنی هفت مثقال تخم خیار
خیار بادرنگ تخم خربزه کرمک از هریک پنج مثقال نیم کوفته در یکمن آب و یک چهاریک سرکه انگوری خیسانیده پس جوشانند

وصاف نموده با قند سفید نرم مثقال بقوام آورند شربتی یک اوقیه * شراب بزوري بارد * صنعت آن تخم گاهني تخم خیاریره
ازهریك هفت درم را زیانه سه درم بیخ کاهني پانزده درم در سه رطل آب بخیسانند پس بجوشانند تا بیك رطل رسد
بپالایند وبایك من قند سفید بقوام آورند مقدار مستعمل ازان ده درم تاشانزده درم است وا لرشواب بزوري بارد سفرجلي
خواهند بجای قند رب به شیرین بوزن قند داخل نمایند * شراب بزوري حار * صنعت آن تخم را زیانه تخم لوفس
هریك هفت درم پوست بیخ کبر پوست بیخ بادیان بیخ لوفس انیسون ازهریك ده درم همه را نیم کوفته در سه رطل آب
بجوشانند چون بیک رطل رسد بپالایند وبایکرطل قند سفید بقوام آورند مقدار مستعمل مثل شراب بزوري بارد وا
شراب بزوري حار سفرجلي خواهند بجای قند سفید بوزن آن رب به شیرین داخل نمایند * شراب بزوري معتدل
* صنعت آن تخم کاهني را زیانه انیسون تخم کرفس تخم خیارین ازهریك پنجدرم پوست بیخ بادیان پوست بیخ کبر بیخ نوفر
ازهریك ده درم بیخ کاهني بیست درم همه را نیم کوفته درچهار رطل ونیم اب بجوشانند تا تلث بماند بپالایند ویك رطل
قند سفید داخل کرده بقوام آورند شربتی ازیك اوقیه تایک اوقیه ونیم * وا لرشراب بزوري معتدل سفرجلي خواهند بجای قند
سفید بوزن آن رب به شیرین داخل نمایند * شراب بزوري ملین تالیف حکیم سلیمان موسوي ازبرای رفع قبض * صنعت آن
سنامکي هفت مثقال ورق گل سرخ پرسیاوشان ازهریك ده مثقال کاوزبان را زیانه تخم کاهني تخم لشوث ازهریك پنج
مثقال بسمابیج فستقي پوست بیخ کاهني تخم خیارین ازهریك سه مثقال تخم کشوث درکتان بسته باقي ادویه را انچه لوفتنی نیم
نیم کوفته اجزا را درسه پیاله اب شب بخیسانند وصبح بجوشانند وصافي نموده قندیك چهاریك داخل کرده بقوام اورند
پنج مثقال ریوند چیني سوده داخل نمایند وتیربزنند تامخلوط شود شوبتی ازسه مثقال تا پنج مثقال * شراب تریاقي
بادزهر سموم وگزیدن افعی است وجهت کرب وخفقان وغشیان وبرانگیختن اشتها مجرب است منقول ازتذکره * صنعت ان
آب زرشك آب سیب شیرین ازهریك سه صد مثقال آب ترنج یکصد وپنجاه مثقال باثلث آن شکر بقوام آورند ومروارید بله
باآب ترنج حل نموده باشند شش مثقال اضافه کنند وگفته که در امراض قائم مقام تریاق فاروق است * شراب جعده تابعه
حکیم مؤمن که ادرار بول کند وحیض براند وازبرای عفونت اخلاط ودفع ریاح وتفتیح سدها مجرب است * صنعت ان جعده
مشکطرامشیع حرمل قسط تلخ ریوند چیني تخم کشوث تخم خیارین تخم خربزه ازهریك دومثقال مویز منقی انجیر زرد ازهریك
دومثقال مجموع را دریك من تبریزاب بخیسانند پس بجوشانند تا بربع رسد وبپالایند وبایکصد وپنجاه مثقال صیوني شکر
بقوام آورند وهر روزده مثقال ان را بامدرات بول وحیض بنوشند وهرگاه طبع یابس باشد باطبیخ گل سرخ که در انه
غاریقون وسقمونیا داخل کرده باشند بنوشند * چهار شربت صاحب خلاصة التجارب نوشته این شربت مستعمل اهل خراسان
است ملین بی غائله است * صنعت آن آلوبخارائي سه سیرتمرهندي مساوي آن هردو را شب درآب بخیسانند وبیست مثقال
شیرخشت را درگلاب نیز بخیسانند صبح مالیده صاف نموده درهم کوده بخورند جمله یك شربت بود وباید که ازیك پیاله
زیاده نباشد واگر چهاردرم سنامکي نیز بخیسانیده مالیده آب آن را اضافه نمایند قوت اسهال آن در دفع صفرا زیاده میشود
ومحرور المزاج را عظیم النفع است وعبیرخراسان چهل ویکمن شاه است ومن شاه دومن تبریز تخمینا هفت آثار هندي باشد
* شراب حرمل جهت صرع مجرب است ورفع درد سرمزمن وضیق النفس وسرفهٔ رطوبي وامراض رطوبي مانند استسقا وجمود
نماید * صنعت آن تخم اسپند یکرطل کوفته پخته درسه رطل آب انگور بجوشانند تاربع بماند سه روز بنوشند تخلف درعمر

نمی کند * شراب حنظل مسهل بلغم وسودا بود وصاحب آتشك را سود دارد * صنعت آن پوست وتخم حنظل ازهریك یك جزو
بیخ حنظل نیم کوفته دوجزو همه را دردة چند اد ویه آب بجوشانند چون ثلث بماند بپالایند و باهم چند انچه ماندة شهد
مفید بقوام آوردة نگاهدارند شربتی ازدة درم تابیست درم همراة آب گرم بنوشند * شراب حماض سادة معدة را قوت
دهد واشتهای طعام آورد وحدت صفرا بشکند وقیء بازدارد وهاضمه را قوت دهد ودفع خمار کند * صنعت آن بگیرند آب
حماض تازة چندانکه خواهند ودریك سنگي بجوشانند تا به ثلث رسد پس فرودآوردة زمانی بگذارند تادرد آن ته نشین شود
صاف نمودة با هموزن آن قند سفید بقوام آورند * شراب خمار این شراب بجهت رفع خمار مجرب است * صنعت آن آب
سیاة تمرهندي منقی از حب ولیف وپوست ازهریك یکوطل عناب خراساني پنجاة عدد درشش وطل آب بپزند تادو وطل بماند
پس بپالایند وآب حماض اترج آب انار موازهریك یکوطل آب تفاح موآب سغرجل حامض ازهریك نیم وطل نبات سفید د
وطل داخل کردة باتش ملایم بپزند تابقوام آید پس فرود آوردة سرد کودة نگاهدارند شربتی دة درم * شراب خمیرد
تحریك اشتها بمرتبهٔ موثر است که صبرنتوان کرد ومنقی معدة است ازاخلاط سوخته ورافع بلغم ومسهلی است وچون برا
معاجین باهمه بنوشند درسرعت انزال بینظیر است * صنعت آن بگیرند خمیرمایه نود مثقال آب نعناع تازة بیست مثقال
خردل بیست مثقال شب یماني یك مثقال خردل وشب را نرم بسایند وهمه را درهزار ودویست مثقال آب بجوشانند تا
به نصف رسد پس صاف کردة باشش صد مثقال عسل بقوام آورند * شراب داؤد بخت محکم مقوي اعضای رئیسه وامراض
بلغمي راسود مند بود ونسیان رازائل کند وقوت باة بیفزاید وپیران راموافق آید واشتها آورد وبدن را فربه کند ورنك رخسا
نیکو کرداند * صنعت آن بگیرند آب انگور یکمن به شیرین که از پوست ودانه پاک کردة باشند سه من سیب شیرین با
کردة دومن ودرگلاب خوشبو نیم من وآب خالص دة من دارچیني قرنفل مصطکی زرمي کبابهٔ چیني هنبل الطیب جوزبه
خولنجان ازهریك پنجدرم عود قماري خام بسباسه اشنه ازهریك سه درم زعفران دومثقال مشك خالص نیم مثقال عنبر اشهب
یك مثقال سیب وبه را درآب انگور بجوشانند وکف آن را بگیرند تااین هردو مهرا شوند پس ازآتش فرودآوردة بگذارند تا
سرد شود بمالند وبپالایند ادویه رانیم کوفته درکیسهٔ کتاني کردة دروقت جوشانیدن کیسه را دردیك انداخته وملحهٔ بنفشه
کیسه را بمالند وشیرهٔ آنرا برارند پس سیب وبه را فرودآوردة بگذارند که سرد شود کیسه رانیکو مالیدة شیرهٔ آن را برارند
کیسه را دورکنند ومطبوخ را بپالایند وسود کردة درخم ریزند مشك وعنبر اشهب وزعفران را بگلاب سوده دران داخل
نمایند وسرخم را محکم کنند وبعد ازششماة سرخم را کردة شراب را استعمال نمایند * شراب ذیمقراطیس مسکر حنین ازذي
مقراطیس نقل کردة که اوگفته این شراب حفظ صحت من درتمام ایام حیات کردة وگفته که این شرابي است نافع ازبرد ضعف
معدة وطحال وفساد مزاج * صنعت آن به نسخهٔ شیخ رئیس ابرسارازیانه فلفل سفید ازهریك یکدرم سلیخهٔ سیاة چهاردرم مرمکی
صافي تخم افسنتین ازهریك دودرم کوفته درشیشه کنند وخمرانگوري جید آن مقدار بروی آن کنند که چهارانگشت ازروی
ادویه برگردد وسرشیشه رامحکم بسته بعدازششماة استعمال نمایند ودرنسخهٔ دیگرعسل سفید خوشبوی مصفی یك دورق درین شراب
داخل است وسید اسمعیل درذخیره گفته که این شراب را بعد ازچهلروز بکاردارند ودرنسخهٔ دیگر گفته که یکوطل عسل باین
بیامیزند وبعد ازششماة استعمال نمایند وحکیم میرمحمد مومن گفته که این شراب را به نسخهٔ شیخ رئیس ساخته درشیشه
کردة سرآن را بگچ بگیرند ودرآفتاب بگذارند وبعد ازچهل روز پیش ازغذا وبعد ازغذا بنوشند * شراب ذي مقراطیس

مسکر به نسخهٔ قلانسی * صنعت آن ایرسانه قیراط رازیانه فلفل سفید از هر یک یک درم سلیخه چهار درم همه ادویه را
در ظرف چینی یا زجاجی کرده شراب انگوری جید الجوهر هفت رطل و نیم بر روی وی کرده و سر ظرف را بگچ گرفته چهل
روز بگذارند پس استعمال نمایند پیش از غذا بعد از غذا و در نسخهٔ حکیم مومن وزن شراب سه صد و شصت مثقال است
* شرابیکه زکام و سرفه را سود دارد و سینه را نرم کند * صنعت آن عناب بیست دانه سپستان پنجاه دانه مویز بیدانه یا نزده
درم کشک جو پنج درم بهدانه سه درم کثیرا یک درم اصل السوس پانزده درم پوست خشخاش بنفشه خشک از هر یک
پنج درم انجیر سفید ده دانه زوفای خشک پرسیاوشان از هر یک سه درم پوست بیخ رازیانه چهار درم چنانکه رسم است
در آب صاف یکشب بخیسانند و صبح طبخ نمایند و بپالایند و با قند بقوام آورند شربتی یک اوقیه با قدری آب نیم گرم
بدهند * شراب سعد مسکر از هندیان است بواسیر را سود دهد و معده را قوت بخشد و بوی دهان را خوش کند * صنعت آن
سعد کوفی بیست درم آملهٔ منقی ده درم قند کهنه یک چهاریک سعد و آمله نیم کوفته با یکمن آب و قند در ظرف چینی کرده
یکهفته در زمین دفن کنند بعد از آن بر آورده صاف نمایند و بقوام آورند شربتی ده درم * شراب سعال سرفهٔ کهنه
را بغایت مفید و سینه را از اخلاط پاک کند و ربو و ضیق النفس را نافع باشد * صنعت آن انجیر زرد شش اوقیه پیاز
عنصل یک اوقیه انیسون نیم اوقیه در قدری خل خمر و آب بخیسانند سه روز پس بجوشانند تا بثلث رسد پس صاف کنند
و با دو رطل قند سفید بقوام آورند * شراب سعال دیگر سرفهٔ کهنه و ضیق النفس و ربو را نافع است * صنعت آن عناب
جرجانی سپستان از هر یک پنجاه دانه انجیر زرد بیست دانه تخم خطمی تخم خبازی برگ گاوزبان از هر یک پنج مثقال
تخم حلبه زوفای خشک رازیانه از هر یک سه مثقال پرسیاوشان اصل السوس مقشر مرضوض گل بنفشه گل نیلوفر گل خطمی
از هر یک هفت مثقال بهدانه صمغ عربی کثیرا از هر یک چهار مثقال شکر تیغال بیست مثقال ترنجبین صاف کرده سی
مثقال علی الرسم باهم چندان ادویه نبات سفید بقوام آورند و کثیرا و صمغ عربی را کوفته بیخته در آخر بعد تیاری بآن
بسرشند شربتی یک مثقال تا سه مثقال با آب گرم و اگر حرارت در مزاج غالب باشد تخم حلبه و زوفا و رازیانه داخل
نه نمایند و نشاسته و مغز تخم کدو و مغز تخم خربزه از هر یک هفت مثقال نرم کوفته داخل نمایند و با بعضی از شیره ها و لعابهای مناسب
بنوشند * شراب مسکر تالیف مسیح طبیب بنسخهٔ جیش ابن الحسن در کفایة الطب اصحاب امزجهٔ باردهٔ رطبه را بنهایت
سودمند است و بلغم و رطوبتهای فاسد را از معده پاک کند * صنعت آن زنجبیل دارچینی از هر یک پنج درم دانهٔ هیل بوا
قاقله کبار از هر یک دو درم قرنفل یک درم همه را نیم کوفته در دیگ سنگی کنند و هفت رطل آب بر روی آن کنند و بجوشانند
تا دو ثلث آب برود و ثلث بماند پس بپارچهٔ کتان آن را بپالایند و پنج رطل شکر طبرزد در آن انداخته با آتش ملایم
به پزند تا بقوام آید فرود آورده سرد کرده در شیشه نگاه دارند و بوقت حاجت شربتی یک اوقیه و محمود بن الیاس این
شراب را در حاوی صغیر ذکر کرده و گفته که در مطبوخ ادویه پنج من شکر سفید داخل کرده بجوشانند و کف آن را بگیرند
و نیم درهم زعفران داخل نمایند و بقوام آورند و چون بقوام آید بپالایند و سرد کرده در شیشه نگاه دارند شربتی پنج درم
و این نسخه موافق نسخهٔ قلانسی است الا آنکه قلانسی گفته که بعد از صافی کردن آب مطبوخ شکر را داخل نمایند و چون
بقوام آید زعفران را داخل کرده فرود آورده سرد کرده نگاه دارند * شراب سلمویه از تالیف قدما است مقوی معده
و مشهی و نافع است از برای خفقان * صنعت آن پوست زرد اترج مرماحوز یک یک اوقیه قرنفل دو مثقال عود هندی

خام يك يك مثقال همه را نيم كوفته پنج رطل شراب انكوري جيد بر روي آن كنند وسه روز بكذارند پس سه رطل نبات سفيد
ويك مثقال مصطكي رومي ونيم درم زعفران ويكدانك مشك تبتي خالص دران انداز ند وبجوشانند بآتش ملايم پس سر
كرده در شيشهٔ كنند واستعمال نمايند باجلاب * شراب سليخه ادرار حيض وكسر رياح غليظه كند وقولنج بكشايد ومقوي معد
بارد رطب باشد ودرين افعال بي نظير است * صنعت آن سليخهٔ سيا بيست وپنج مثقال ودر نسخهٔ ديكر بيست مثقال است
تخم كرفس سي مثقال افسنتين رومي پنجاه مثقال در چهار رطل آب بجوشانند تا ثلث بماند صافي نموده با دو رطل قند
سفيد بقوام آورند شربتي ازده درم تا پانزده درم * شراب شفا ذات الجنب وحميات صفراوي ودموي وذات الرئه ودر
مينه وربو را نافع است * صنعت آن كل نيلوفر سپستان عناب جرجاني مساوي در آب بجوشانند وبپالايند وباسه وزن
ادويه قند سفيد يا شربت به پزند شربتي يك اوقيه * شراب شقائق جهت حميات وبائيه وجدري وحصبه نافع است
* صنعت آن كل شقائق بيست مثقال در آب بجوشانند وصافي نموده چهل مثقال قند سفيد داخل كرده بقوام شربت آورند شربتي
ازبراي اطفال نيم مثقال وبراي مرضعه دومثقال * شراب صعتر تپهاي بلغمي وقولنج ريحي وجشاي حامض را نافع باشد * صنعت آن
بنسخهٔ سيد اسمعيل صعتر نانخواه زنجبيل كل سرخ پودنه كشنيز خشك از هريك سه درم مويز منقي بيست دانه مجموع را در
دوصد درم آب بجوشانند تا ثلث بماند پس بپالايند ودروقت حاجت مي درم آنرا كرم كرده بنوشند * شراب صعتر ديكر بنسخهٔ
حكيم معصوم * صنعت آن صعتر فارسي نانخواه زنجبيل كل سرخ كشنيز خشك از هريك سي درم مويز طائفي فربه منقي ازهمه
دوصد مجموع را در پانزده رطل آب بجوشانند تا پنج رطل بماند پس بپالايند وباعسل مصفي پنج رطل بقوام آورند شربتي
پانزده درم باماء الاصول * شراب فواكه شيرين بجهت ناقهين وتقويت احشا وصاحبان لينت طبع واصحاب سعال را نافع است
* صنعت آن بكيرند آب انكور شيرين رسيده هرقدريكه خواسته باشند در ديك كرده بجوشانند تا دو ثلث آن برود ويك ثلث باقي
ماند پس بوزن آن ازهريك از آب انار شيرين آب سفرجل شيرين آب امرود رسوم حصه مجموع شكر سفيد داخل كرده بآتش ملايم
بجوشانند وكف آنرا بكيرند پس بقوام آورده بردارند وبعضي يك جزو قند سفيد نيز داخل ميكنند * شراب فواكه زمستاني تونر
وشيرين معمول متاخرين مقوي قوتها واعصاب وبجهت ناقهين وضعف احشا نافع است * صنعت آن آب انار ترش وشيرين آب
سفرجل ترش وشيرين آب سيب ترش وشيرين آب امرود ترش وشيرين ازهريك يك جزو آب زعرور آب زرشك ازهريك نيم جزو باقي
مجموع آنها شكر سفيد بقوام آورند وبعضي يك جزو آب انكور نيم جزو آب غوره داخل ميكنند واين انسب است وبايد كه اول مرتبه
آب انكور وآب غوره را بجوشانند مقدار يكه دو ثلث آنها برود وثلث بماند پس با آبهاي ديكر شكر سفيد بقوام آورده نكاهدارند
وبعضي درين شراب به نسخهٔ اصل آب سماق وآب غوره از هريك نيم جزو داخل كرده اند واكر شربت فواكه ترش حماضي
از آب ميوهاي ترش مذكور ترتيب دهند وهريك ازين اشربهٔ اربعهٔ مذكوره را موافق مزاج هرشخصي تقويت بادوية مناسبه
ميتوان نمود كه ادويهٔ مناسبه را كوفته در پارچهٔ بسته دران بجوشانند * شراب فواكه شيرين ديكر معدهٔ بكشايد وضعف جكر
ومعدهٔ را نافع باشد وقوت دهد وقي بازدارد وحدت صفرا بشكند ودل واحشا را مفيد باشد * صنعت آن آب سفرجل آب
سيب آب سماق آب زرشك آب انار زعرور ومساوي يكديكر آب حماض آب ليمو ازهريك نيم جزو مجموع را در ديك سنكي كرده
بآتش ملايم بجوشانند تا ثلث آن بماند پس قدري قند سفيد كه كفايت كند اضافه نموده بقوام آورند واز آتش برگرفته سرد كرده
نكاهدارند وبعضي كفته اند كه آبهارا بجوشانند تا به نصف رسد بهريكمن از آب منصف يكمن قند سفيد داخل كنند واكر نيم من

قند را داخل نمایند بهتر است * شراب فواکه به نسخهٔ یحیی بن عیسی بن جزله مقوی معده و احشا است و قاطع قی و اسهال
و نافع از برای زنان حامله که بسیار قی کنند * صنعت آن بگیرند سفرجل و لمثری انار ترش و شیرین سماق زعرور از هر یک
یک جزو بکوبند و بفشارند و بپالایند و با تش ملایم بپزند تا غلیظ شود و اگر خواهند که شربتی داخل کنند پس بایدکه مثر
آنها شکر طبرزد داخل کرده بجوشانند و کف آن را بگیرند پس هرگاه که بقوام جلاب رسد از آتش برگرفته سرد کرده در ظر
چینی یا زجاجی نگاهدارند * شراب فواکه به نسخهٔ صاحب اختیارات بدیعی مقوی معده و دل و جگر است و دفع قی کند
صفرا بشکند و زنان آبستن را سودمند باشد * صنعت آن آب سفرجل آب کیل مساوی یکدگر اگر آب غوره و آب لیمو و ا
اترج قدری داخل کنند شاید آبها را بجوشانند تا بنصف رسد پس بهر یک من از ان منصف یکمن قند سفید داخل کرده بقوا
آورده سرد کرده نگاه دارند و اگر خواسته باشند آنها را بگیرند قند بقوام آورده نگاهدارند * صنعت این شراب به نسخهٔ قلانسی
سفرجل سیب ترش کمثری انار ترش سماق ثمر کنار زعرور زرشک از هر یک جزوی در هاون سنگی کوفته آب آن را بگیرند
در دیگ سنگی بجوشانند تا بنصف رسد پس از آتش فرود آورده بگذارند تا سرد شود صافی نموده باز در دیگ سنگی کنند
داخل نمایند در ان بوزن آن شکر طبرزد و بجوشانند تا بقوام جلاب آید پس از آتش برگرفته بگذارند تا سرد شود و در ظر
چینی یا زجاجی نگاهدارند * شراب فواکه دیگر قطع اسهال کند و صفرا باز نشاند و معده و دل و جگر را قوت دهد و قی و غثیان
را نافع باشد * صنعت آن بگیرند حماض اترج زرشک ریباس از هر یک یکوطل کیل انار دانهٔ سماق از هر یک سه رطل سفرجل
حلو و حامض سیب انار امرود از هر یک چهار رطل مجموع میوها را داب بخیسانند دو شبانروز پس بجوشانند تا بقوام آید
و بردارند * شراب فواکه دیگر به نسخهٔ قلانسی نافع از برای اسهال و مقوی معده و کبد * صنعت ان امرود خشک سیب مقل
حب الآس حب الرمان زرشک منقی خشک همه را نیم کوفته داب انار ترش چهار مثل جمیع میوها بجوشانند تا آنکه ثلث
آثار باقی باشد پس بپالایند و به یزند با هستکی تا بقوام آید پس فرود آورده نگاهدارند * شراب فواکه به نسخهٔ دیگر هاضمه و
قوت دهد و قی باز دارد و طعام هضم کند و اشتها بیاورد * صنعت آن آب سیب آب به آب انار شیرین و ترش آب امرود آب زرشک
آب غوره گلاب از هر یک یکوطل نعناع تازه یک قبضه رازیانه پوست بیرون پسته از هر یک ده درم عود هندی سنبل الطیب قاقلی
از هر یک پنجدرم قند دو من اجزانیم کوفته در صرهٔ پالی به بندند و در داب میوها بیندازند و با تش ملایم در دیگ سنگی جوش
دهند و هر لحظه دواها را بمالند و بفشارند که بقوام آید صرهٔ دواها را برآورند و بفشارند و بعد از انکه بقوام امده باشد بعد
نموده بیست درم مصطلی رومی نرم سوده در ان بیامیزند و در ظرف چینی نگاهدارند شربتی ده درم * شراب فواکه که به نسخهٔ
دیگر نافع قی امت و اشتهای طعام آورد و تقویت معده و کبد کرم کند * صنعت ان سفرجل سیب ترش حماض اترج لمثری
غورهٔ انار آب این مجموع را بگیرند و بخیسانند در ان جزوی از سماق و پنجدرم گل خشک و حب الآس و ثمر کنار خشک
زرشک منقی که اینها را ریزه ریزه کوده باشند و یکشبانروز بگذارند پس روز دیگر بمالند و بفشارند و بپالایند و با تش ملایم
در دیگ سنگی بجوشانند تا بقوام آید * شراب فواکه ملین طبع را نرم دارد و مزاجهای گرم را نافع بود و قولنج تفخ
را سود دارد * صنعت آن انجیر زرد بیست دانه مویز بیدانهٔ سیاه یک چهارک الوی سیاه عناب از هر یک پانزده دانه
کشمش ده درم سپستان پنجاه دانه شفتالوی خشک ده دانه مجموع را یکشب در داب بخیسانند و جوش داده صاف کنند
و با یک چهارک شکر بقوام آورند و ده درم بنفشهٔ خشک در خرقهٔ بسته و در خربهٔ دیگر مقمو نیم درم بسته در دیگ

اند ازند ولحظه بلحظه بدست بمالند تا بقوام آيد ودر آخر پارچه را برآورند شربتی ده درم * شراب فواکه مفيد طبع نافع از برای قولنج ثفلي * صنعت آن مشمش مقدر ومويز طائفی منقی از دانه از هريك يك رطل سرمش اصفهان عناب آلوی سياه آلوی بخارائي از هريك نيم رطل انجير سفيد مويز سياه منقی از دانه انيسون عنجد از هريك پنج استار بهتر بيخت عدد درآب آنمقدار كه از روی ميوها دوانگشت بوكرده يك شبانروز بخيسانند وروز دوم بجوشانند وبپالايند پس شكر سفيد يكرطل داخل كرده بجوشانند وكف آن را بگيرند پس بگيرند كل بنفشه پنجدرم ودر كيسهٔ كتانی كرده دران اندازند وبجوشانند تا بقوام آيد پس فرود آورده نگاهدارند * شراب يكه منقول از خط ميرزا ابراهيم قمي قلمي فرموده اند كه اين شربت تاليف ميرزا احمد حسين قمي است ممكن حرارت مزاج وسوء مزاج حار است ونافع است از برای جميات دقيه وحميات خلطيه بعد از تنقيه * صنعت آن زرشك منقی پنج مثقال جوم مقشر كشنيز خشك از هريك كفی كل مختوم طباشير سفيد از هريك پنج مثقال تخم كاهني سه مثقال زرشك جو كشنيز را در آب باران در ظرف چيني سه شبانروز بخيسانند بعد از ان بدست آن بمالند وصافي نموده در ديك سنكي باقند سفيد بقوام آورند پس باقي ادويه را نرم كوبيده بآن مخلوط نموده استعمال نمايند شربتی يك اوقيه * شراب مويز جوش كه در تپهای بلغمي در زمانيكه لوزه سخت قوي باشد بكار آيد * صنعت آن مويز جوش از خرمكي با بونه فودنج از هريك پنجدرم نيم كوفته مويز منقی از دانه سي عدد جمله را در دو صد درم آب بپزند تا ثلث بمانند پس بپالايند وپيش از وقت نوبت يك ساعت مقدارسي درم كرم كرده بخورند ودر نسخهٔ معصومي عاقرقرحا نيز داخل است * شراب مسهل تاليف ابن ماسويه بلغم وسودا از جميع بدن فرود آورد ومعده را قوي كرداند * صنعت آن كل سرخ تازه منزوع الاقماع دو رطل وچهار رطل آب خالص يك شبانروز بخيسانند پس بجوشانند تا بنصف رسد پس يك اوقيه افتيمون دروی افكنند ويك جوش ديگر داده از آتش فرو گيرند ونيكو بمالند وبفشارند وبپالايند ويكرطل ونيم فانيذ جيد داخل كنند وبجوشانند وكف آن را بگيرند پس بگيرند سقمونيای انطاكي پخته در كيسهٔ كتانی كنند ودر ان اندازند وبمحه بلمحه كيسه را بمالند تا كيسه خالي شود پس عود هندي ملك اصلي بسباسه از هريك دو دانك كوفته پخته دروی افكنند وبپزند تا بقوام عسل آيد پس برداشته نگاهدارند واستعمال نمايند * شراب مسهل ديگر تاليف حكيم ميرمحمد مؤمن گفته اين شراب جهت امراض باردهٔ وضعف معدهٔ ودماغ وتفتيح سدها وامراض سوداوي بنهايت نافع است وبهترين مسهلات است * صنعت آن كل سرخ منزوع الاقماع سنامكي از هريك ده مثقال كل بنفشه بيست مثقال تربد سفيد مجوف غاريقون هش سفيد افسنتين رومي از هريك پنج مثقال تخم كشوث اسطوخودوس مصطكي رومي از هريك سه مثقال سنبل الطيب دو مثقال عناب سپستان از هريك سي دانه در هشت صد مثقال آب خالص يك شبانروز بخيسانند پس بجوشانند تا بربع رسد وبادوصد وپنجاه مثقال ترنجبين خالص پاك كرده وشكر بالمناصفه بقوام آورند وفرود آورده سرد كرده در شيشهٔ نگاهدارند شربتی از پنج مثقال تا ده مثقال * شراب مسهل ديگر كه مسهل بلغم وسودا ومقوي معده است وتريد است بشراب مسهل ابن ماسويه * صنعت آن به نسخهٔ قلانسي بگيرند كل سرخ منزوع الاقماع وزن دو رطل ويك شبانروز در چهار رطل آب گرم بخيسانند پس بگيرند تربد سفيد محكوك مرضوض در پارچهٔ كتانی بسته دروی افكنند وبجوشانند تا بنصف رسد پس بگيرند افتيمون يك اوقيه ودر پارچهٔ كتانی بسته دروی افكنند وبجوشانند ودر جوش ديگر داده فرود آورند از آتش وبگذارند تا هر شود وبمالند هر دو صره را ماليدني قوي وبفشارند ودور كنند هر دو را پس بمالند كل سرخ را ماليدني قوي وبفشارند

فشردني نيكو و بپالايند و باز در ديك كرده داخل كنند دران يكرطل و نيم فانيذ و بجوشانند و كف آنرا بكيرند پس سقمونياء
انطاكي وزن دو درم عود قماري خام قرنفل سك اصلي بسباسه از هريك وزن يكدانك و كوفته كوفتني درشت و در صرهٔ كتاني كرده
آنرا بسته بيندازند دران و بپزند و دائم صره را بمالند تا بقوام جلاب رسد پس از آتش بر كرفته صره را نيكو بمالند و بفشارند تا بر آيد
جميع قوت آن و صره را دور كرده شراب را سرد كرده در شيشهٔ يا ظرف چيني نكاه دارند و بقدر حاجت در وقت احتياج بكار برند
* شراب مسهل بلغم منقول از كناش اطينوس * صنعت آن ماهودانهٔ منقى از قشر يك اوقيه سنبل الطيب سه لزمه شراب پنج قسط
ادويه را كوفته در كيسهٔ كتان كشادي كرده بسته چنانكه قدري از ان خالي باشد و در شراب اندازند كه بخيسد و پنجروز
بكذرانند پس صره را برآورده بمالند و بفشارند فشردني قوي و بياشامند ازين شراب پيش از طعام يكمرتبه بآب كرم * شراب مسهل
صفرا منقول از كناش مذكور * صنعت آن بكيرند سليخهٔ سياه يك اوقيه سقمونياي انطاكي نيم اوقيه كوفته بيخته در كيسهٔ
كتان كشادي كرده سر آن را بسته چنانچه قدري از صره خالي باشد و در پنج قسط شراب جيد پنجروز بخيسانند پس برآورده
بمالند و بفشارند و صره را دور كرده بياشامند ازين شراب پيش از طعام يك مرتبه بآب كرم پس بدرستيكه اسهال صفرا ميكند
* شراب هليون باه را زياده كند و مثانه و كرده را پاك كند از خلط غليظ و رمل و حصات و حبس بول را نافع است * صنعت آن
تخم هليون سي مثقال در ده رطل آب بجوشانند تا به ثلث رسد پس بمالند و صافي نموده در يكمن قند سفيد داخل كرده
بقوام آورند و بعضي نيم من قند كفته اند شربتي از ده درم تا ده مثقال * شراب هليون از قرابادين معصومي بدن را
فربه كند و قوت باه زياده كرداند و نعوظ آورد و پيران را موافق بود * صنعت آن تخم هليون مغز بادام مغز حب القرطم
شقاقل بهمنين تخم زرشك قرفه زنجبيل قرنفل جوزبوا بسباسه دارچيني از هريك ده درم اجزا نيم كوفته در دو رطل آب
بجوشانند و صاف سازند و با يكرطل مثلث بقوام آورند و در آخر مشك سوده زعفران از هريك نيم درم داخل كنند دو اوقيه
با ماء اللحم در خلوي معده كم كم بنوشند * شرابيكه شيخ داود از نصائح نقل كرده نافع است از براي برودت معده و كبد و ضعف
كرده و ضعف بدن و فساد هضم و تپ ربع و از براي عقر * صنعت آن بكيرند طلا كه عبارت از شراب غليظ است سه قسط عسل
مصفى يك قسط زنجبيل پنج درم زعفران دو درم هيل بوا قاقلهٔ كبار از هريك دو دانك و نيم مشك تبتي فلفل دار فلفل از هر يك
يكدانك و نيم اجزا را كوفته بيخته شراب و عسل مذكور بپاشند و در آفتاب بكذارند تا غليظ شود و بقوام آيد شربتي يك
ملعقه با آب سرد * شرابيكه تسكين حرارت و عطش و التهاب دهد و خفقان حار را نافع است * صنعت آن آب انار ترش آب
آلوي بخارائي آب آلوي سياه آب هندوانه آب غوره آب اترج اجزا مساوي قند سفيد بقدر مجموع ادويه بقوام آورند
* شراب مسكر از اطباي هند كه آن را بهندي ناتهه مده كويند و باعتقاد ايشان اين شراب جميع امراض مزمنه را زائل ميكند
و از اسرار حكماي هند است كه آن را از غير پنهان ميدارند و جوكيان هند باين شراب مداوي مرضي ميكنند و خود نيز بآن
مداومت دارند * صنعت آن قند سياه كهنه يكمن كل دهانكي ده سير پوست مغيلان كه آن را بهندي كيكر نامند پنج سير
همه را در خم كرده بقدر سه مشك آب بر روي آن بكنند و بكذرانند تا بجوش آيد و از جوش فرو نشيند پس بپالايند و باز
در خم كرده يك عدد مار سياه كه آن را سر و دم دور كرده پوست و احشا و مرارهٔ آن را نيز دور كرده باشند دران اندازند
پس جوز ماثل پنج سير بهنكره و مندي از هريك ده سير شيطرج سياه پنجنكشت از هريك يكسير كوفته داخل نمايند و بعضي
نانخواه انيسون و شونيز و زيرهٔ سياه دارچيني از هريك ده سير داخل ميكنند و بعضي از براي قوت باه كوشت كبوتر و مرغ

جوان که از چربی و استخوان جدا کرده باشند از هریك بقدر حاجت داخل میکنند پس بر روی آن موم گداخته با یك
گداخته بقدر دو انگشت ریخته سرخم محکم نموده یکسال میگذارند و بعد از یك سال استعمال میکنند * شرابی ملین که
رفع قبض نماید و صفرا براند و حرارت را ساکن گرداند * صنعت آن گل گاوزبان گل بنفشه شاهتره از هریك ده مثقال
تمر هندی چهل مثقال زرشک منقی چهل مثقال آلوی بخارائی آلوی سیاه از هریك یك صد عدد همه را در دو رطل آب یکشب
بخیسانند و صبح بجوشانند تا بنصف رسد و بپالایند و شیرخشت خراسانی یکصد مثقال ترنجبین خراسانی یکصد و پنجاه مثقال
دران داخل کرده یکدو جوش داده بازصافی نموده بجوشانند تا بقوام شراب آید مجموع ده شربت است هفتهٔ یکروز شربت
ازین شراب را بگلاب حل کرده بنوشند * شرابی مسکر که معده و دل را قوت دهد و امراض بلغمی و سوداوی را نافع بود
* صنعت آن آب سیب شیرین سه رطل آب به شیرین دو رطل در دیك سنگی کنند و قرنفل یکدرم و نیم عود هندی دو درم
گاوزبان بادرنجبویه ورق گل سرخ از هریك سه درم کوفته در کیسهٔ بسته در دیك اندازند و بجوشانند تا آب سیب و
بنصف رسد و در خم ریزند و شراب ریحانی دو من بر بالای آن بریزند و قند سفید یکرطل و نیم اضافه نموده سرخم را بگیرند
و بیست روز در آفتاب گذارند و بعد از ان صافی نموده استعمال نمایند * شرابیکه از جهت مالیخولیا و امراض سوداوی
نافع است * صنعت آن تخم کاسنی تخم فرنجمشك تخم بادرنجبویه از هریك هفت درم و نیم ایرسا ده درم در شش وزن ادویه
گلاب و دو مثل ادویه آب سیب شیرین بجوشانند تا به ثلثی آید و با یك من قند شربت به پزند * شرابیکه امراض سوداوی و
مالیخولیا را نافع باشد و برفق اسهال سودا کند * صنعت آن تخم کاسنی فرنجمشک تخم بادرنجبویه از هریک ده درم گاوزبان
سه درم بادرنجبویه هفت درم و نیم ایرسا نیم درم اصل السوس پنجدرم رازیانه بسفایج فستقی از هریك سه درم ادویه نیم
کوفته در آب صاف خیسانیده بجوشانند و بپالایند و گلاب و آب سیب شیرین از هریك نیم رطل اضافه نمایند و با یك من قند
بقوام آورند و نیم مثقال زعفران و دو دانك و یکدرم خربق سیاه و یکدرم محموده سائیده اضافه نمایند * شرابیکه تبهای
گرم و جوانان و محرور المزاجان را فائده دهد و پیران را و مزاجهای سرد را نقصان کند * صنعت آن شیرخشت ترنجبین
از هریك ده درم آب سیب شیرین بیست درم آب کشنیز ده درم مجموع را در قدری آب جوش داده صاف نموده بآتش ملایم
بقوام آورند و در آخر یکدرم سقمونیا سوده یکدانك کافور دران حل کنند شربتی پنجدرم * شرابیکه معده را قوت دهد
مسهل بلغم غلیظ بود و معده را از رطوبت پاک کند * صنعت آن قرفه سلیخهٔ سنبل الطیب عود هندی از هریك پنجدرم
ورق گل سرخ هفت درم افسنتین سه درم تربد سفید پنجدرم اسارون دو درم رازیانه چهار درم مجموع را نیم کوفته
چنانکه رسم است یکشب بخیسانند و جوش داده صاف نمایند و با نیم من قند بقوام آورند و در آخر یکدرم سقمونیا و ریوند
نیم درم غاریقون یکدرم سوده دران ممزوج کنند * شرابیکه صاحب آبله را سودمند است و زود آبله را بروز فرماید
* صنعت آن ورق گل سرخ عدس مقشر از هریك هفت درم انجیر زرد رسیده ده عدد کثیرا سه درم مویز منقی ده درم
لك مغسول سه درم رازیانه تخم کرفس از هریک چهار درم انچه را باید کوفت نیم کوفته و مجموع را در یك و نیم من آب طبخ
نمایند و صاف نموده بقوام آورند و یکدانك زعفران سوده دران بیامیزند و این جمله را بسه دفعه در یك روز بدهند
* شرابیکه سنگ و ریگ گرده و مثانه را بریزاند * صنعت آن حب قلت پانزده درم پرسیاوشان اسقولوقندریون از هریك هفت
درم دوقو فطراسالیون از هریک چهار درم جسك ده درم انجیر زرد ده عدد بدستور طبخ نمایند و با قند بقوام آورند شربتی

بیست درم محرور المزاج را با شیرهٔ تخم خیارین ومبرود المزاج با ماء البزور بنوشند * شرابیکه ادرار حیض کند وبچه مرده
بیندازد * صنعت آن فودنهٔ دشتی دارچینی افسنتین رومی ابهل سلیخه اسارون میعهٔ یابسه ایرسا مشکطرامشیع انیسون
هریک ده درم انچه باید کوفت نیم کوفته مجموع را یکشب ویکروز بخیسانند پس بجوشانند وصاف کنند وباقند وعسل بقوام
آورند شربتی پانزده درم با آب نیم کرم * باب الشین المعجمة مع المیم * فصل در ذکر نسخ شمامه وشمومات * شمامه که
مقوی دماغ بارد وامراض باردهٔ دماغیه را نافع وبجهت خفقان وضعف قلب بارد بی نظیر است قلمی فرموده اند که تالیف احقر
محمد هاشم مخاطب بحکیم معتمد الملوک علویخان است * صنعت ان عود قماری خام پنج مثقال قرنفل سنبل الطیب زعفران اظفار
الطیب قاقلهٔ صغار بسباسه پوست زرد اترج از هریک یک مثقال ویک دانک ونیم عنبر اشهب دو مثقال ونیم مشک تبتی
بهار نارنج از هریک یکمثقال علفک هندی که آنرا بهندی ماج کویند حصی لبان از هریک دو مثقال ونیم اجزا کوفته درهاون
سنکی بکلاب بسایند وعطر عود هندی عطر عنبر عطر ناکیسر از هریک نیم مثقال روغن نرکس روغن یاسمین که آنرا بهندی
چنبیلی کویند از هریک یکمثقال داخل کرده درهاون چندان بمالند که قابل بستن شود پس آن را بشکل سیبی بسته در
سایه خشک نموده دائم به بویند * شمامهٔ دیکر که همین منفعت دارد * صنعت ان عود هندی چهار مثقال سنبل الطیب
قرنفل بهار نارنج حب المحلب مرزنجوش از هریک دو درم پوست زرد اترج دو مثقال عنبر اشهب یک مثقال لادن
میعهٔ سائله از هریک یک مثقال ونیم اجزا را بعرق نارنج صلایه کرده وعطر حصی لبان وعطر عنبر عود هندی از هریک
یک دانک داخل کرده بشکل سیبی بسازند ودر سایه خشک کرده دائم به بویند * شمامهٔ دیکر که همین منافع دارد
* صنعت آن عود هندی چهار مثقال کبابهٔ چینی قاقلهٔ صغار قرنفل بسباسه حب المحلب از هریک یک مثقال عنبر اشهب
مشک تبتی از هریک دو دانک لادن زعفران از هریک چهار دانک کوفته بعرق بهار نارنج صلایه کرده روغن زنبق دو مثقال عطر
عود هندی دو دانک داخل کرده شمامه بندند * صنعت این شمامه به نسخهٔ دیکر عود هندی چهار مثقال عود الصلیب سنبل
الطیب قرنفل زعفران هیل بوا بسباسه پوست زرد اترج از هریک یک مثقال عنبر اشهب دو مثقال مشک تبتی نیم مثقال بهار
نارنج دو مثقال حصی لبان دو مثقال کوفته بکلاب صلایه نموده عطر عود قماری عطر عنبر عطر ناکیسر از هریک یک مثقال روغن
نرکس روغن زنبق از هریک دو مثقال مجموع را بعرق بهار نارنج سرشته شمامه سازند * شمامهٔ دیکر که نافع از برای سدهٔ
خیشوم وزکام وسدهای دماغ را بکشاید * صنعت آن بکیرند شونیز ودر سرکه یا شراب بحسب حاجت بخیسانند پس در سایه
خشک کرده آن را بو دهند ودر پارچهٔ کتان نیلی بسته دائم ببویند * شمومیکه سرسام کرم را سود دهد * صنعت آن آب سیب آب
به آب آس تر کلاب صندل سفید سوده جمله را بهم بیامیزند وکافور دانکی داخل کرده ببویند وشم بنفشه ونیلوفر بدستور صداع
کرم وسرسام را نافع است * شمومیکه دوار را که از سوء مزاج بارد رطب بود سود دهد * صنعت آن مشک ساذج تمام مرزنجوش
سداب ببویند تنها ومرکب * شمومیکه صداع بارد ونسیان را نفع دهد * صنعت آن جوز بوا شیح قرنفل مرزنجوش از هریک
یک جزو بسباسه چهار جزو کوفته بیخته با آب سیب آمیخته ببویند * شمومیکه مصروع را سود دهد * صنعت ان سداب سبت
مرزنجوش جمع کرده دائم ببویند * شمومیکه خواب آورد * صنعت آن مرزنجوش با ریحان بکلاب مرشوش نموده ببویند از
دور * شمومیکه مسمی است بغالیه ومعتدل است وجهت تقویت دماغ مفید * صنعت آن عنبر اشهب یکدرم عود هندی
دو درم صندل مقاصری سه درم عنبر را بکلاب کرم بکدازند وعود وصندل نرم سائیده دران بیامیزند وببویند * شمومیکه

امراض باردهٔ دماغی را سود دارد و این را غالیه نیز گویند * صنعت آن عنبر اشهب بارزد دو درم مشک یکدرم بروغن بان بگدازند
و ببویند * شمومیکه مصروع را سود دهد ایضا مختار حنین است * صنعت آن آرد جو بسرکهٔ انگوری سرشته خمیر کنند و شمامه
سازند و در حال صرع و بدون صرع ببویند * شمومیکه صداع سرد و فراموشی را نافع بود * صنعت آن جوز بوا درمنهٔ تری
مرزنجوش قرنفل از هریک یکدرم بسباسه پودنهٔ جبلی از هریک دو درم همه را کوفته بیخته بآب سیب بسرشند و ببویند
* شمومیکه هم صداع سرد را فائده دهد و هم دماغ را گرم کند و بسیاری خواب ناطبیعی را زائل نماید * صنعت آن لادن
قیصوم مرزنجوش از هریک یکدرم زعفران نیم درم عنبر اشهب دو دانگ فقاح اذخر دو درم کوفته بیخته در صرهٔ کرده ببویند
* شموم دیگر مصروع را سود دارد * صنعت آن سداب مرزنجوش شبت پودنهٔ جبلی از هریک جزوی درهم کرده ببویند
* شموم دیگر صرع و ام الصبیان را فائده دهد * صنعت آن عود هندی فاوانیا جندبیدستر از هریک دو دانگ بآب مرزنجوش
حل کرده ببویند * شمومیکه خواب آورد و قوت دماغ بخشد * صنعت آن گل شاهسفرم بیخ لفاح زعفران شبت از هریک یکدرم
افیون نیم درم اجزا کوفته بآب مرزنجوش آمیخته ببویند * شموم دیگر دماغهای یابس را نافع بود و تقویت و رطوبت بخشد
* صنعت آن آب خیار بادرنگ آب کشنیز سبز آب سیب گلاب آب کاهو گل نیلوفر گل خبازی بیخ لفاح از هریک قدری درهم آمیخته
ببویند * شموم دیگر دماغ را قوت دهد و خواب آورد * صنعت آن تخم خشخاش تخم کاهو کشنیز خشک تخم شبت از هریک جزو
همه بو داده کوفته در صره بسته ببویند * شموم دیگر که سدهٔ دماغ را بگشاید و زکام گرفته را وا کند * صنعت آن شونیز بو داده
جندبیدستر عود فاوانیا عود هندی کوفته در صرهٔ بسته ببویند * بدانکه بوئیدن عاقرقرحا را سوده اگر مصروع را عطسه آورد
امید باشد که از آن خلاصی یابد * شمامهٔ عنبر جهت تقویت دماغ بارد بی عدیل است و در عنبر مذکور خواهد شد انشاء الله
تعالی و شمومات را در تعدیل مزاج دماغ اثر قوی است بحسب حاجت در سوء مزاج بارد چیزهای خشبو گرم چون یاسمین
نرجس و سوسن و نمام و عنبر و مشک و عود هندی و چیزهای مفتح مجاری دماغ چون شونیز و صعتر و جندبادستر و امثال اینها
و در سوء مزاج حار اشیای عطرهٔ سرد چون ورد و بنفشه و نیلوفر و گلاب و فواکه بارده و انوار و ازهار آنها و صندل و کافور
و مانند اینها استعمال باید کرد بر سبیل دوام * شمس المعاجین این معجون یکی از اخوان عصر است از برای تقویت باه
بی نظیر است و مقوی اعضای رئیسه و تفریح آورد * صنعت آن مغز فندق مغز پسته مغز چلغوزه مغز بادام شیرین مقشر
تخم خشخاش کنجد مقشر از هریک چهار مثقال لسان العصافیر خولنجان بوزیدان از هریک نه مثقال مغز تخم خیارین
هفت مثقال بهمن سرخ بهمن سفید دارچینی زعفران از هریک دو مثقال شقاقل چهار مثقال زنجبیل تخم هلیون جوزبوا
عنبر اشهب خصیة الثعلب مصری از هریک یک مثقال رب سیب شیرین شربت فواکه شیرین از هریک سی مثقال فانید سنجری
عسل مصفی از هریک یک صد و پنجاه مثقال نور حشیشة القفرا بیست مثقال بدستور مقرر مرتب نمایند

* باب السین مع الهاء * شهنشاهی مفرح و مقوی اعضای رئیسه و مفرح قلب و دماغ و مشهی و منعظ است و فوائد
بسیار دارد * صنعت آن هلیلهٔ مربا منقی از نوی پنجاه مثقال آملهٔ مربا منقی از نوی یکصد مثقال یاقوت رمانی مروارید
ناسفته بسفایج فستقی از هریک سه مثقال کهربای شمعی لعل بدخشی یشب سبز گل داغستانی زعفران از هریک دو مثقال
تخم خرفهٔ مقشر پنج مثقال ورق طلا ورق نقره عنبر اشهب مشک تبتی مصطکی رومی کندر دانهٔ هیل ابریشم مقرض از هریک
یک مثقال ورق گل سرخ بادرنجبویه گل گاوزبان زرشک منقی از هریک ده مثقال گل نیلوفر پنج مثقال شربت زرشک

شربت سیب شرین شربت سیب ترش شربت آلو شربت اترج شربت لیمو شربت بنفشه از هریك سی مثقال نبات سفید
یکصد و پنجاه مثقال شیرخشت خراسانی بیست مثقال اول مرتبه هلیله و آمله و زرشك را در گلاب و عرق گاوزبان و عرق
شاهتره و نیلوفر از هریك نیم من به پزند تا مهرا شود پس از پالایش بگدرانند و نبات سفید و شیرخشت خراسانی با آب
حل کرده بجوشانند و کف آنرا بگیرند و با شربتهای مذکوره در هلیله و آمله داخل نموده بقوام آورند و با سائر ادویه
بدستور مقرر مرتب نمایند شربتی دو مثقال * باب الشین مع الیاء المثناة التحتانیة * * فصل در بیان شیافات
ونسخ آنها * بدانکه شیاف جمع شافه است و آن بر دو نوع می باشد یا از برای امراض عین و انف یا از برای امراض
امعا و رحم و غیر آن اما آنچه از برای امراض عین و انف است پس آن عبارت از ادویهٔ مناسبهٔ چند است که بسیار نرم
سائیده با آب یا به بعض عصارات و غیر آن سرشته باز سائیده نیکو نرم و ممزوج و مخلوط کردانند پس کوچك طولانی با شکال
مختلفه برای علامت و تفرقه ساخته در سایه خشك نموده عند الحاجت با آب خالص یا به بعض عصارات مناسبه سائیده
در چشم بچکانند و یا از بیرون بدور چشم بمالند و هم در چشم بچکانند و هم در دور چشم بمالند و گاه در بینی نیز بگذارند
و با آنکه چون چشم عضوی است بسیار شریف پس باید که در تحصیل ادویهٔ آن که جیده و تازه و صافی و خالص غیر مغشوش
و مبدل باشد کمال احتیاط نمایند و آنچه قابل احراق و تصویل است مبالغهٔ تمام در آنها نمایند و از گرد و غبار محفوظ دارند
* و دستور احراق و تصویل اکثر ادویه مانند آبار و اثمد و سفیداج و اقلیمیا و تدبیر انزروت و توتیا و شادنج و شیاف افیون
و ذرور * شیاف انفع برای جراحت پلکها و سرخی چشم و آماس سر * صنعت آن حضض مکی زاك زرد چوبه افیون با آب
سائیده شیاف سازند و عند الحاجت سائیده بالای چشم بمالند * شیاف بای منا انزروت سفید بشیر خر پرورده چشمیزج
مقشر از هریك یك مثقال صبر سقوطری زرد نیم مثقال نبات سفید یك مثقال کوبیده بحریر بیخته بلعاب گل خطمی یا آب
کدو سرشته شیاف سازند * شیاف که منقول است از خط سیادت پناه میرزا محمد رحیم حکیم باشی قلمی فرموده اند که نسخه
این شیاف از حکمت پناه میرزا ابراهیم پسر میرزا ابوطالب گرفته تعریف می نمودند که از برای درد چشم بسیار نافع است
* صنعت آن آب غوره بی نمك دو من و نیم وزن شاه توتیا قلمی چشمیزك کثیرا سه صد مثقال مغز بادام شیرین هفتاد مثقال
نبات سفید سه صد مثقال کثیرا را در آب غوره بخیسانند و چشمیزج را مقشر کرده با توتیا نرم بکوبند و از تافته بیرون کرده
بران بپاشند و هر صبح و شام دست بزنند تا پانزده روز و در روز پانزدهم نیم من شاه آب کشنیز تر داخل نمایند و مغز بادام
مقشر نرم کوبیده با نبات سفید داخل کنند و روز چهلم دنبه را گداخته روغن آنرا داخل کنند و هر روز اجزا را صبح و شام
دست بزنند تا غلیظ شود بعد از آن شیاف سازند * شیاف احمر حاد به نسخهٔ شفائی سبل و ظفره و سلاق و بیاض را نافع بود
* صنعت آن شادنج مغسول شش درم صمغ عربی پنج درم مس سوخته زاج سوخته از هریك دو درم صبر سقوطری
افیون از هریك پنج درم زعفران مر از هریك یك دانك و نیم زنگار دو درم و نیم کوفته بحریر بیخته شیاف سازند و استعمال
نمایند و در نسخهٔ دیگر زاج محرق دو درم اضافه شد و وزن زنگار یك درم و در نسخهٔ دیگر زنگار سه درم است و افیون
و مرصاف از هریك یك درم و زعفران نیم درم و دو درم قلقطار محرق اضافه شده * شیاف احمر دیگر سلاق و غلظ اجفان
که در آخر رمد بهم رسد نافع بود * صنعت آن شادنج عدسی مغسول ده درم مس سوخته هشت درم صمغ عربی کثیرا
مرصاف از هریك دو درم بسد مروارید ناسفته ساذج هندی از هریك چهار درم دم الاخوین زعفران از هریك یك درم صلایه

کرده شیاف سازند * شیاف اخضر جرب وسبل وبیاض را نافع بود * صنعت آن زنکار سه درم اقلیمیای نقره اشق صمغ عربی
سفید اب ارزیز از هریك دو درم صمغ عربی واشق را در آب سداب حل کنند ودوای دیگر گفته بتحریر پیخته بدان بسرشند
وشیاف سازند * شیاف اسود از برای حرارت چشم نافع است ونشف دمعه بکند ودرد وسوزش چشم وسبلی را که با حرارت
باشد نفع دهد * صنعت آن صمغ عربی مرصافی از هریک یکدرم سفید اب قلعی شسته چهار درم اقاقیا پنجدرم سنبل
الطیب افیون از هریك چهار دانك بآب شیاف سازند * شیاف اسود دیگر مد قرحهٔ عین ودمعه وسبل را که با حرارت
بود نافع باشد * صنعت آن اقلیمیا طلا سفید اب ارزیز صمغ عربی افیون از هریك چهار درم مس سوخته سنبل الطیب نشاسته
از هریك یکدرم ونیم اقاقیا شسته بیست وچهار درم کوفته پیخته بعضی را در آب سرد کرده بآب عنب الثعلب شیاف سازند
* شیاف اصفر نافع است جهت بادها که در چشم وجغن بود کشیدن وطلا کردن * صنعت آن مس سوخته افیون از هریك
سه درم زعفران شیاف مامیثا از هریك نیم درم مروارید ناسفته بعد از هریك یکدرم اقاقیا پنجدرم کوفته پیخته بآب
باران بسرشند وشیاف سازند * شیاف اصفر بنوع دیگر * صنعت آن هلیلهٔ زرد توتیای هندی از هریك پنج درم فلفل سفید
صمغ عربی از هریک سه درم زعفران یکدرم بآب رازیانهٔ تازه سرشته شیاف سازند * شیاف لیکه ثقل سمع وطنین ودوی را
سبب آن ریح غلیظ باشد ووجع بلغمی گوش وطرشی که سبب آن اخلاط غلیظه باشد زائل گردانند * صنعت آن شحم حنظل
یکدرم بورهٔ ارمنی سه درم جند بیدستر نیمدرم زراوند مدحرج عصارهٔ افسنتین قسط از هریك دانگی ونیم فرفیون دانگی
کوفته پیخته بزهرهٔ گاو بسرشند وشیاف سازند ودر وقت حاجت یکی ازان را بروغن بادام تلخ حل کرده درگوش بچکانند * شیاف لیکه
جرب وسبل وتخم زائل را نافع باشد * صنعت آن ساذج هندی شش درم صمغ عربی پنج درم زنکار سه درم مس سوخته قلقطار
سوخته از هریك دو درم مرافیون از هریك یکدرم زعفران نیم درم کوفته پیخته با آب سداب سرشته شیاف سازند * شیاف دیگر
که همین خاصیت دارد * صنعت آن زنکار سه درم سفید اب ارزیز اقلیمیای نقره صمغ عربی اشق را در آب سداب حل کنند
ودیگر دارها کوفته پیخته بآن بسرشند وشیاف سازند * شیاف ورد احمر ریشها وبشور ومورمرج را نافع وتفتیح چشم نماید
وبقایای رمد را به تحلیل برد وحفرها که در سطح قرنیه بهم رسیده باشد از قروح پرسازد * صنعت آن برگ گل سرخ تازه
هفتاد ودو مثقال اقلیمیای محرق مغسول سرمهٔ اصفهانی توتیال مس سوخته شسته شادنج مغسول سفید اب شسته ازهر یك
شش درم صمغ عربی بیست وچهار درم صمغ را نرم بکوبند که مانند مرهم گردد وتوتیا را نرم کوفته پیخته بان سرشته نیکو
صلایه نموده شیاف سازند * شیاف حماطشقون کمنه وجرب وسبل وسلاق واسترخای جغن وریح سبل را نافع باشد * صنعت آن
شادنج مغسول دوازده درم صمغ عربی ده درم قلقطار سوخته پنج درم مس سوخته چهار درم افیون زعفران از هریك یکدرم
کوفته پیخته بآب رازیانهٔ تازه بسرشند وشیاف سازند * شیاف حلتیت خیالات وابتدای آب را نافع باشد * صنعت آن حلتیت
خربق سفید از هریك ده درم سکبینج سه درم بعسل بسرشند نافع باشد * شیاف صوفی بادها را پراکنده کند وآماس منتحمه
بنشاند * صنعت آن مس سوخته سه درم اقاقیا دو درم کثیرا صمغ عربی سنبل زعفران از هریک یکدرم بآب باران شیاف
سازند * شیاف ادبرنج از برای سلاق وسبل وجرب کهنه وبیاض را نافع بود وسوختن چشم را باز دارد ونفع وی بعلت شعیره
بیشتر اختصاص دارد * صنعت آن صمغ عربی کثیرا اقلیمیای مغسول سفید اب مرمکی صبر زرد زنکار زرنیخ سرخ قلقطار
محرق را سخت دار فلفل فلفل سیاه فلفل سفید زرد چوبه نشاسته شکر العشر توتیال مس سوخته از هریك ده درم دم الاخوین

یکدرم ونیم اقاقیا یکدرم ونیم انزروت سه درم توتیا حضض سنبل مازوی سوخته از هریك یکدرم قنه در آب حماض اترج
حل کرده ادویه را بدان بسرشند وسوختن مازو یا بآتش بود یا باروغن زیت واولی آن بود که برروی آتش برشته کنند
درشراب یا سرکه بیندازند وبیرون آورده خشك کنند * شیاف دینارکون ازبرای رمد یابس نافع * صنعت آن سفیداب
شسته اقلیمیای شسته ازهریك ده درم افیون نشاسته ازهریك یکدرم کثیرا یکدرم ونیم کوفته بیخته شیاف سازند * شیاف حلالی سبل
وظفره وجرب را نافع است وچشم را جلا دهد * صنعت آن اقلیمیای طلا سفیداب ارزیز ازهریك ده درم کثیرا مرازهریك
پنج درم مروارید ناسفته بسد دم الاخوین ازهریك چهار درم زرنیخ سرخ اقاقیا ازهریك چهار درم افیون هفت
درم زعفران بسباسه روی سوخته ازهریك دو درم کوفته بیخته شیاف سازند * شیاف رمد که رمد بارده را نافع است
* صنعت آن حضض هندی که رسوت نامند زرد چوبهٔ باریك شبیه بمامیران بآب رازیانه کوفته بیخته شیاف سازند
* شیاف زرنیخ ظفره را نافع باشد * صنعت آن کندر زعفران ازهریك یکدرم زرنیخ سرخ نیمدرم شیاف سازند وبآب کشنیز تازه در
چشم کشند * شیاف زنجبار حکه وجرب وسلاق وظلمه ودمعه وسبل وظفره وخشونت اجفان را نافع باشد * صنعت آن توتیای کرمانی شش
درم مامیران حنا شیاف مامیثا ازهریك پنجدرم دارفلفل زنجبیل زبد البحر حضض مکی پوست هلیلهٔ زرد شادنج مغسول سادج
هندی ازهریك سه درم زعفران دودرم کثیرا صمغ عربی ازهریك دو مثقال کوفته بیخته بآب غوره پرورده شیاف سازند
* شیاف زنجار دیگر که ازبرای جرب وسبل نافع بود * صنعت آن سفیداب قلعی چهار درم زنجار پنجدرم اشق صمغ عربی
ازهریك چهار درم نشاسته سه درم ادویه کوفته ونرم بیخته اشق را باب سداب حل نمایند وبا ادویه بسرشند وشیاف سازند
* شیاف زنجار دیگر زنجار یکدرم پوست هلیلهٔ زرد نیم درم توبال مس سوخته چهار درم مرمکی نیم درم زعفران دانگی نشاسته
صمغ عربی ازهریك یکدرم کثیرا یکدرم دارفلفل دودانك شیاف سازند * شیاف زنجاری جرب وباد سبل را نافع بود * صنعت آن
صمغ عربی سفیداب ارزیز زنگار مساوی باب سداب شیاف سازند * شیاف طرفه را زائل کند * صنعت آن ساذج سه درم
حجر را سخت دودرم بسد مروارید ازهریك یکدرم ونیم صمغ عربی کثیرا ازهریك دو درم ونیم فوفل چهار درم زرنیخ سرخ
دم الاخوین زعفران کهربا ازهریك نیم درم اجزا نرم صلایه نموده بخون چوزهٔ مرغ خانگی شیاف سازند وباشیر زنان در
چشم بچکانند * شیاف علاتی بنسخهٔ دیگر * صنعت آن توتیای کرمانی شش مثقال پوست هلیلهٔ زرد پنج مثقال صمغ عربی را
چوبه ازهریك پنج مثقال نمك هندی زعفران نوشادر ازهریك هشت مثقال دارفلفل مامیران چینی ازهریك دو مثقال حضض
مکی سه مثقال کثیرا پنج مثقال اجزا کوفته وبیخته بآب غوره پرورش داده خشك کنند ونیك صلایه کنند وبآب غوره سرشته
شیاف سازند * شیافیکه چون برچشم مالند خواب آورد * صنعت آن شادنج مغسول افیون ازهریك یك مثقال صمغ عربی
کثیرا ازهریك ثلث مثقال کوفته بیخته باب باران سرشته شیاف اندك بزرگ سازند ودرسایه خشك نمایند وعند الحاجت
بآب کشنیز تازه باسفیدهٔ تخم مرغ حل کرده برچشم طلا نمایند * شیاف فرفیون که خون ازبینی بیارد * صنعت آن کندر
مویزج فرفیون ازهریك هشت مثقال اجزا کوفته بزهرهٔ گاو سرشته شیاف سازند ودربینی گذارند * شیاف قنه که همین عمل
دارد * صنعت آن بنفشه قنه زهرهٔ سوسمار زهرهٔ کرگ حب القطن عاقرقرحا مساوی کوفته بیخته بروغن سنبل شیاف سازند
* شیاف خربق که ابتدای نزول آب را نافع باشد * صنعت آن خربق سفید یك اوقیه فلفل نیم اوقیه اشق یکدرم بآب برگ
شیاف سازند * شیاف قبض که ظفره ولحم زائد را نافع باشد * صنعت آن شادنج مغسول دوازده درم صمغ عربی مس سوخته

ازهریك شش درم قلقطار سوخته زنگار ازهریك دودرم بآب رازیانه سرشته شیاف سازند * شیاف مامیثا امراض عین را نافع
است * صنعت آن گل مامیثا یك اوقیه گل ارمنی صبر سقوطری ازهریك ده درم انزروت مدبر صمغ عربی ازهریك پنج درم
زعفران یکدرم علی الرسم بآب کشنیز تازه شیاف سازند * شیاف که آن را کوکب الدین لایغلب گویند از برای دردهای سخت
وبثور وقروح ومورسرج ومرضهای کهنه وریشهای متأکل نافع بود واثار قروح را به برد * صنعت آن اقلیمیای مغسول
سفیداب قلعی که مس را میگدازند بهم میرسد دودرم عرب سوخته شسته گل شاموس ازهریك هشت مثقال مرافیون کثیرا
ازهریك دو مثقال باآب باران شیاف سازند * شیاف معروف بمؤلف به نسخهٔ دیگر * صنعت آن اقاقیا کندر افیون ازهریك
یکدرم عصارهٔ مامیثا چهاردرم مجموع کوفته بحریر بیخته بآب برگ مورد وبآب کشنیز تازه سرشته شیاف سازند ودرسایه
خشك کنند * شیاف مامیثا ساذج از جالینوس نافع از برای دردهای سخت وامراض عین درانتها * صنعت آن اقلیمیای مغسول
شانزده مثقال اقاقیا چهل مثقال نحاس محرق چهار مثقال ساذج هندی زعفران سنبل الطیب صبر زرد جندبیدستر
ازهریك دو مثقال مرچهار مثقال سفیداب قلعی سرمه شسته ازهریك دو مثقال صمغ عربی چهل مثقال بآب شیاف سازند
* شیاف مراسحق گوید که این شیاف سرخی چشم واورام آن را سود دارد * صنعت آن مرصافی زرنیخ سرخ کندر ازهریك
جزوی همه را بکوبند وبآب کشنیز تازه بسرشند وشیاف سازند ودروقت حاجت درچشم کشند * شیاف مرارات انتشار و
ابتدای نزول را نافع باشد * صنعت آن زهرهٔ کلنك زهرهٔ کبك زهرهٔ شبوط زهرهٔ بزکوهی زهرهٔ عقاب مجموع خشك کرده باده درم
شحم حنظل سکبینج فرفیون ازهریك یکدرم کوفته بیخته بآب رازیانه سرشته شیاف سازند * شیاف مرارات به نسخهٔ دیگر ضعف
بصر وابتدای نزول آب را نافع بود * صنعت آن زهرهٔ باشه زهرهٔ عقاب زهره خروس زهرهٔ روباه زهرهٔ شبوط خشك کرده مساوی
یکدیگر باآب رازیانهٔ تازه سرشته شیاف سازند * شیاف مرارات بنوعی دیگر * صنعت آن زهرهٔ کلنك زهرهٔ کبك زهرهٔ کرك زهرهٔ بز
کوهی زهرهٔ باشق زهرهٔ کورخر زهرهٔ کبوتر زهرهٔ شیر زهرهٔ لك لك زهرهٔ خوك زهرهٔ روباه زهرهٔ خرگوش زهرهٔ آهو زهرهٔ ماهی ازهریك
یکدرم خشك کرده سکبینج باآب باران حل کرده وداروها کوفته بیخته بآن سرشته شیاف سازند * شیاف مرارات دیگر زهرهٔ باشه زهرهٔ
خروس زهرهٔ روباه زهرهٔ کبوتر زهرهٔ کلنك زهرهٔ لك لك زهرهٔ خرس خشك کرده کوبیده سکبینج فرفیون باآب بادیان تازه
حل کرده زهرها را دران بسرشند وشیاف سازند * شیاف مرارات اکبر ابتدای نزول آب را وانتشار وشبکوری وظلمت
بصر وغلیظ شدن رطوبات را نافع است وسده بگشاید * صنعت آن زهرهٔ باشه زهرهٔ عقاب زهرهٔ کلنك زهرهٔ کبك ماده ونر زهرهٔ
لقلق زهرهٔ کبوتر زهرهٔ دراج زهرهٔ شبوط زهرهٔ آهو زهرهٔ بزکوهی زهرهٔ کورخر زهرهٔ روباه زهرهٔ کرك زهرهٔ شیر زهرهٔ خوك
زهرهٔ کفتار زهرهٔ پلنك زهرهٔ یوز زهرهٔ شغال زهرهٔ خرگوش زهرهٔ پیل زهرهٔ گاو زهرهٔ گربه زهرهٔ سلحفات بحری زهرهٔ نزد وزهرهٔ
بط زهرهٔ قاز زهرهٔ خارپشت زهرهٔ سوسمار زهرهٔ بوزینه زهرهٔ خر زهرهٔ تیهو زهرهٔ هما زهرهٔ غلیواج زهرهٔ طوطك زهرهٔ طوطی
زهرهٔ شاهین زهرهٔ مرغ زهرهٔ گنجشك زهرهٔ شتر زهرهٔ خاراند از زهرهٔ زاغ سیاه وزاغ بیشه زهرهٔ زاغ سرخ منقار زهرهٔ
عقعق زهرهٔ بوم بزرگ وکوچك زهرهٔ فاخته زهرهٔ موسیچه زهرهٔ عمور زهره طاؤس زهرهٔ راسو زهرهٔ چغد زهرهٔ تیس زهرهٔ
هزاردستان زهرهٔ شنعار زهرهٔ زرشك زهرهٔ گنجشك کوهی زهرهٔ موش زهرهٔ ابابیل زهرهٔ گنجشك زرد زهرهٔ گنجشك مگس زهرهٔ
سار زهرهٔ صعوه زهرهٔ گنجشك که دم می جنباند زهرهٔ چکاوك زهرهٔ بوتیمار زهرهٔ حواصل زهرهٔ دله زهرهٔ قاقم زهرهٔ حسك
ازین زهرها انچه از حیوان کبیر الجثه است مقدار سه درم وانچه میانه بود دو درم واز کوچك یکدرم واز ان خردتر نیم درم

وازان کمتر دانکي ونیز در کیفیت نظر کنند انچه بسیار کرم باشد کمتر کنند وانچه غیر آن بود زیاده کنند ونرم بسایند
وسکبینج را حل کنند در آب بادیان چندانکه کفایت باشد چون شیاف خواهند کرد چند قطره روغن بلسان بران بچکانند
وباید که این همه زهرها را در سایه خشک کرده باشند وشیاف را همه کس نمی تواند ساخت مکر بادشاهان روزکار در ازنقر
من قرابادین حکیم عماد الدین محمود وکان من تالیفه * شیاف دیکر که قائم مقام اشیاف مرارات است * صنعت آن زهره
بزکوهي در ظرف مسي خشك کرده شحم حنظل نیم درم سکبینج دو درم افربیون نوشادر از هریک یکدرم کوفته بیخته با آب
لسان الحمل سرشته شیاف سازند * شیاف دیکر که همین خاصیت دارد * صنعت آن عصارهٔ لحیة التیس اقاقیا جفت بلوط
دم الاخوین از هریك یکدرم مرمکي صافي سفیداب صدف سوخته از هریك نیم درم کوفته بآب لسان الحمل سرشته شیاف
سازند * واما شیافات مستعمله در امراض معا وتلئین بطن وقولنج وامراض ارحام پس طریق صنعت انها در حدت ولین
مانند نسبت حقنها است بسوی مسهلات مانند حبوب مسهله ومطبوخات است در ترکیب ادویه ومقدار طول آنها بقدر
اصبع وکمتر وزیاده است تا اینکه بمعای مستقیم برسد واثر آن بقولون اکر از برای قولنج وتلئین بطن استعمال نمایند واما
از برای اوجاع ورک وعرق النسا پس باید که بفرجها بردارند تا آبیکه بسبب طول مکث ومقام در موضع قریب بعلت
اثر آن زیاده ظاهر کردد * واما شیافات مستعمله در حمیات پس لین ترین وسرد ترین وبهترین آنها شیافی است که از
مائیت لبن معقود پس از ناطف متخذ از شکر سرخ که قلیلی نمك بران پاشیده باشند وبعد از ان انچه از سرکین موش
وناطف واندکی بورهٔ ارمني ترتیب داده باشند وکاهی زیاده کرده میشود بر آنها بحسب حاجت کل خطمي وبنفشه وبزر
یبوست امعا وخشکي ثفل وکاهی شیاف متخذ از روغن منجمد یا تلخ اقوی است از جمیع شیافات دیکر وکاهی ساخته میشود
شیاف از جند بیدستر وافیون متساوي نزد شدت وجع قولنج برای تسکین آن وکاهی شیافات حارهٔ متخذه از برای قولنج
وتسخین از برای کرده از خرما وفانیذ ولبوب حاره وبزور سخنهٔ انها میسازند وکاهی شیافات قابضه پس بعضی از انها
استعمال کرده میشود برای تقویت مقعده ومعای مستقیم برای امساک ثفل مانند شیاف متخذ از بلوط وکلنار واقاقیا
وکزمازج وذرت وبرنج وصمغ عربي وبعضی از برای سحج وزحیر مانند شیاف متخذ از اسفیداج وصمغ عربي ودم
الاخوین وزعفران وکندر ومرمکي وحضض وکاهي داخل کرده میشود در ان نزد شدت وجع اندک افیوني وبهتر آن
است که ریسمانی در وسط آن قرار دهند که نزد تسکین وجع بزودي براورند وبباید دانست که شیافات مخدرهٔ افیونیه
را حتی المقدور استعمال نباید نمود جهت مضرت آنها بقوت باه ونزد شدت حاجت بسیار ودیر نکذارند واما شیافات
مدرهٔ مفتحه افواه عروق پس آنها مانند شیاف متخذه از عرطنیثا وخربق ابیض وافربیون وفوتنج جبلي وسکبینج وامثال اینها
است اجزا متساوي برای تشابه وتساوي قوت انها در حدت ومنفعت در انچه مطلوب است از انها وبا آب پیاز باید سرشته
شیاف سازند وبردارند واما شیافات ماسکه وقابضهٔ افواه عروق وتسدید آنها پس آنها مانند شیافات متخذه از لحم
وعفص وشب واقاقیا وتنکار وجلنار وکندر اجزا متساوی الوزن است مکر کندر که بسبب کرمي آن را کمتر باید نمایند
کوفته بیخته باصمغ عربي سرشته شیافهای کوچك سازند بمقدار استهٔ سنجد وهمچنین شیافات متخذه از برای قبل وفراریج
معینه بر حمل از افاویه وطیوب وصموغ وغیر اینها وکاهي ساخته میشود شیافات از برای دفع کرمهاي شکم از شحم حنظل
وقنبیل وحب النیل وشیح وافسنتین ومغز استهٔ زرد آلوي تلخ با آب برک شفتالو که صبر سقوطری دران حل کرده باشند

سرشته شیاف سازند * واما شیافات بنفسجیه نافع جهت حمیات واکثر امراض معده وامعا پس صنعت آنها بدین نهج است
مثلا بنفشه شکر سرخ رخمین از هریك پنجدرم سقمونیا تربد بوره از هریک سه درم واین سه جزو آخریست بسه جزو اول
اقوی آید در فعل وکیفیت لهذا در مقدار کمتر باید نمود وآنها را زیاده مقدار نمك از همه کمتر برای شدت قوت اسهال وادویه
آن شکر ورخمین را حل کرده وسائر ادویه را کوفته پیخته بآن شیاف سازند واما شیافات حار محتاجه در قولنج بارد وتسخین
ظهر واسهال بلغم ازنواحی آن پس حاد ترین وا سوع ترین آنها در اسهال صابون است خصوصا رقی آن که از ان
شانه تراشیده بردارند به تنهائی ویا با فانید وعسل برآتش گداخته ونمك وبوره وتربد وزنجبیل وشحم حنظل وسقمونیا مانند
اینها از ادویهٔ مسهله اکرا قوی خواهند واز ادویهٔ محللهٔ ریاح مانند شونیز وکمون وجندبیدستر ومانند اینها که سرشته باصموغ
حاره مانند جاوشیر وسکبینج واشق ومقل بحسب حاجت ونسبت متوافقهٔ موافقه وقوانین تراکیب * واما شیافات حاده که قولنج را
تحلیل دهد پس * صنعت آنها بدین نهج است که بگیرند جاوشیر مقل اشق ملح هندي شحم حنظل بورهٔ سقمونیا حب النیل
اجزا مساوي جهت تساوي قوت ومنفعت آنها صموغ را در آب سداب حل نمایند وسائر ادویه کوفته پیخته بآن سرشته شیاف
سازند وکاهی زیاده کرده میشود برآنها حب الخروع مقشر وفانید نیز وکاهی سرشته میشود بازهرهٔ کاونو برای زیادتي احتیاج
بسوی تقویت وحدت وزیاده کرده میشود در وجع ورک ماهي زهرج وتربد وانزروت وزنجبیل وعوطنیثا وبارزد وسورنجان
بوزیدان وجندبیدستر وامثال اینها بقدر احتیاج وضرورت از تعداد ادویه وقلت واکثار وزن آنها * شیاف فلوس خیارشنبر
قولنج بکشاید وطبع را نرم دارد * صنعت آن بنفشه دو درم خطمي سه درم سنا پنجدرم نمك هندي یکدرم عسل خیارشنبر
شکر سرخ از هریك دو درم ملی الرسم شیاف سازند * شیافیکه قولنج بکشاید وبلغم وصفرا دفع کند ودرد پشت را نافع بود
* صنعت آن سکبینج مقل جاوشیر اشق نمك هندي شحم حنظل بورهٔ ارمني سقمونیا حب النیل مساوي یکدیگر کوفته پیخته
صمغ را در آب سداب حل کنند ودارو ها را کوفته پیخته بدان بسرشند وشیاف سازند وهریك دو درم * شیافیکه درد پشت را
سود دارد * صنعت آن زنجبیل سکبینج جاوشیر مقل ازرق اشق انزروت سورنجان شقاقل شحم حنظل نمك هندي جندبیدستر
مقل زرنباد قمط تلخ ماهي زهرج برگ سداب انیسون بورهٔ ارمني صبغهٔ سائله جبلهنك اجزا مساوي یا از هریك بقدر احتیاج
کوفته پیخته شیاف سازند * شیافیکه قطع طمث نماید ودم بواسیر را نیز * صنعت آن کندر کلنار اقاقیا کحل مازو اجزا مساوي
کوفته پیخته بآب کندنا سرشته شیاف سازند * شیافیکه حبس خون بواسیر نماید ودانهٔ آن را خشك سازد * صنعت آن عصاره
قماري حسن لبه مساوي سوخته وکوفته پیخته چوب کتان را پوست کنده کوبیده فتیله سازند ودر روغن گلتان گل ارمنی
ادویه را بران پاشیده بردارند * شیافیکه درد پشت ووجع مفاصل که سبب آن بلغم وسردي بود نافع است * صنعت آن سکبینج
جاوشیر مقل ازرق اشق نمك هندي بورهٔ ارمني سورنجان مصري شقاقل شحم حنظل تخم کرفس زرنباد انیسون انزروت
جندبیدستر زرنباد قمط ماهي زهرج سعد کوفي سداب خشك نمك هندي مساوي کوفته پیخته با آب سداب تازه سرشته
شیافها سازند درد پشت وارجاع مفاصل وبواسیر را نافع است * شیاف دیگر سکبینج جاوشیر مقل ازرق بارزد شحم حنظل بیدستر
انجیر ماهي زهرج بوزیدان از هریك یکدرم بزرالبنج یکدرم ونیم سورنجان تربد از هریك سه درم جندبیدستر نیمدرم
با آب کندنا سرشته شیاف سازند * شیافیکه مقوی باه است * صنعت آن حلتیت فرفیون از هریک یکدرم مشك خالص نیمدرم
کوفته پیخته شیاف سازند * شیافیکه جهت قطع طمث ودم بواسیر نافع است * صنعت آن کندر کلنار اقاقیا مازو کحل از هریك

هشت مثقال کوفته بیخته بآب کندنا سرشته شیاف سازند و بکار برند * شیافیکه شکم به بندد * صنعت آن اقاقیا صمغ عربی
کزمازج بلوط برنج بریان کرده مساوی کوفته بیخته بآب مورد سرشته شیاف سازند * شیافیکه نافع از جهت زحیر و اسهال د-
است * صنعت آن صمغ عربی اقاقیا افیون مازو بزرالبنج کندر گل ارمنی برنج بریان بوداده کوفته بیخته بآب مورد آب کشنیز
تازه سرشته شیاف سازند * شیافیکه از جهت کرم کوچک که در امعای سفلی اطفال باشد سود دارد * صنعت آن شحم حنظل
قنطوریون دقیق نمک هندی مغز استخوان زرد آلو کوفته بیخته شیاف سازند * شیافیکه سوزش بول و سوزاک را نافع است
* صنعت آن استهٔ آلو بالو مغز کپاس مغز هندوانه شیرخشت دم الاخوین صمغ عربی کثیرا انزروت گل ارمنی کوفته
بیخته بآب شیاف سازند و هر شیافی مثل سوزنی باریک در احلیل گذارند نافع باد * شیاف بجهت رحم * صنعت آن
بزرالخطمی بزرالخبازی بزرالکتان کوفته بیخته بآب شملیز سرشته شیاف سازند * و جلوس درین باب نیز نافع است
* صنعت آن بزرالخطمی حلبه بزرالخبازی بزرالکتان برگ خطمی عدس و اگر ورم شدید و حرارت بسیار باشد باین
نسخه عمل نمایند عنب الثعلب پخته روغن گل سرخ زردهٔ تخم مرغ بر معده گذارند * شیاف زحیر * صنعت آن
زعفران حضض مکی مرمکی افیون کندر اجزا مساوی کوفته بیخته شیاف سازند * شیاف عذیوط اقاقیا آمله گلنار صمغ عربی
کوفته بیخته بآب مورد سرشته پیش از مجامعت استعمال نمایند * شیاف که بجهت دفع بلغم مجرب است خصوص در بواسیر
* صنعت آن شحم حنظل بورهٔ ارمنی نمک طعام باشکر سرخ مقوم شیاف سازند * شیاف لینه این شیاف را چون استعمال کنند
طبیعت را نرم کند * صنعت آن گل خطمی سفید بورهٔ ارمنی از هریک یکدرم کوفته بیخته شکر سرخ تازه بر آتش نرم کرده ادویه
را بآن بسرشند و شافه سازند و در بیماریهای گرم و تبها استعمال نمایند و اگر خواهند که ازین قویتر باشد قدر شحم حنظل
اضافه کنند تا اسهال بیشتر نماید و اگر خواهند که نرم تر و ملین تر بود نمک و خطمی بآب بسرشند و شیافها ساخته خشک کرده
استعمال نمایند * شیافیکه شکم به بندد این شافه سودمند بود آن کس را که اسهال داشته باشد و خون بنشیند و زحیر و
پیچش وی را زحمت دهد * صنعت آن اقاقیا صمغ صنوبر افیون مازوی سبز کندر ذکر طین قیمولیا برنج فارسی بریان کرده از هر یک
یکدرم کوفته بیخته درهم آمیخته بآب مورد تر یا آب کشنیز تازه یا آب سماق بسرشند و شیافها سازند و هریک را پارهٔ ریسمان
در میان نهند * شیافیکه اطلاق طبیعت کند منقول از مجربات حکیم عماد الدین و بخط معزی الیه است * صنعت آن بورهٔ نان
ده درم شحم حنظل مقل ازرق سکبینج سقمونیا از هریک پنجدرم اجزای خشک را کوبیده و صمغها را حل کرده درهم سرشته شیاف
سازند * شیافیکه چون در روغن حل کرده در گوش چکانند گرانی گوش و دوی وطنین را که از ریح غلیظ یا از بلغم و اخلاط غلیظه باشد
زائل کند درد بر بردارند * شیافیکه طبع را نرم گرداند و قولنج بگشاید و دود صغار که در معای مستقیم باشد و سبب خارش مقعد
شود بکشد * صنعت آن شحم حنظل یکدرم بورهٔ ارمنی سه درم جند بیدستر زراوند مدحرج عصارهٔ افسنتین از هریک نیم درم
قسط تلخ یکدانگ و نیم فرفیون یکدانگ کوفته بیخته بزهرهٔ گاو سرشته شیافها سازند * شیافیکه در عقب مسهل استعمال کرده میشود
هرگاه که در فعل مسهل تقصیری واقع شود * صنعت آن صابون رقی که مشهور بصابون عراقی است گل خطمی نمک طعام از هر یک
دو درم شکر سرخ ترنجبین از هریک پنجدرم مجموع را درهم سرشته شیاف سازند * شیافیکه حیض و زحیر را نافع باشد
* صنعت آن مرمکی زعفران کندر افیون از هریک هشت مثقال کوفته بیخته بآب کشنیز تازه سرشته بر سر خیطهٔ ابریشمی تعبیه
کرده در سایه خشک کنند و در وقت حاجت استعمال نمایند و چون خواهند بیرون آورند ابریشم را گرفته بیرون کشند

* کتاب الصاد المهملة * باب الصاد مع الالف * فصل در بیان نسخ صابون * بدانکه آن دوائی حاد محرق است وچون شیاف
ازان ساخته در دبر گیرند قولنج بکشاید واسهال بلغم خام کند وجلا دهد وخوردن آن مقرح ومعفن وشرب آن قاتل است
هرگاه آشامیده شود واحوال قریب بنوره * ومداوی وی بقی بآب گرم است وروغن کنجد پس بآشامیدن شوربای مر
باروغن بادام وگویند از خواص آن آن است که اگر زن مقدار یک باقلا ازان بلع کند یکسال آبستن نشود وچون مقدار دو باقلا
که دو پارچه باشد دو سال وچون زاج را سوخته نرم سائیده با صابون ممزوج نموده بر قوبای تازهٔ سرخ رنگ طلا نمایند
مزیل آن است با تکرار عمل * صنعت آن بگیرند بازای هر یکصد رطل از روغن ده مکیال از قلی جید اشنانی بری حاد وپنج
مکیال از نورهٔ جید غیر مطفاة پس مخلوط کنند قلی کوبیده ونوره وبپاشند بر آنها آب ومخلوط کنند هر دو را خلطی جید پس
چون مخلوط شدند بریزند در خمی بزرگ یا در حوضی که قیر زده باشند آن را ولیکن باید که بوده باشد از برای آن حوض
ممری وبرکهٔ که آب ازان ترشح کند ودران برکه آید وهمچنین از برای خم نیز ممری وبرکهٔ باشد وچون ریختند دران فرا گرفت
آب ازان نوره وقلی حدت را پس آن آب را علیحده نگاهدارند وبریزند بران آبی دیگر وهمین عمل کنند ومرتبهٔ سوم وچهارم
نیز همین عمل کنند وبرین دستور وقتی چون آب را بچشند یافت نشود دران حدت پس ترک کنند زیرا که باقی نماند
دران چیزی که محتاج باشد بآن پس بگیرند آبی را که در آخر همه برآمده وحدت آن از همه کمتر است وبا روغن دو
دیگ کنند واگر روغن زیت باشد از همه روغن ها بهتر است وبآتش معتدل بجوشانند وحرکت دهند تا مختلط شود
با آب واکثر آن آب برود پس داخل کنند دران آبیکه قبل ازین گرفته اند با مغرفه در ظرفی که بجانب قدر باشد
بریزند ومخلوط کنند بآن آب بسیار وبگذارند تا سرد شود پس بپاشند بران آب قلی ونورهٔ معتدل در حدت که از
آب اول نباشد بلکه از آب ثالث ورابع باشد وحرکت دهند آن را تا آب ته نشین شود وروغن بالا آید پس وا کنند ممر
بران تغار را که دران روغن سرد کرده اند دران دو مرتبه یا سه مرتبه وبجا آورند با آن انچه بفعل آورده اند در دفع اولی
وسرد کنند همچنانکه در دفع اولی سرد کرده اند وآب آن را بگیرند وهمین فعل را مرتبهٔ سوم وچهارم وپنجم بعمل
آورند ولیکن در دفع پنجم بریزند بران آب نوره وقلی که احد وتند ترین میاه است وآن آبیکه گرفته شده از قلی ونوره
اول مرتبه ودرین دفعهٔ پنجم نیست احتیاج بآنکه آن را در ظرف دیگر کنند ویا آنکه بریزند بران ماء قلی که صافی نموده اند ولیکن
آن روغن میگردد مانند خمیر نرم پس اگر خواهند که بغیر نمک ونشاسته صابون به پزند برافروزند در زیر آن آتش کمی
نشف رطوبت آن کند پس آن را با مغرفه بر بوریائی ریزند وبگذارند تا خشک شود واگر ارادهٔ اتخاذ صابون با نمک باشد
پس مخلوط کنند بآن نصف مکوکی نمک بسیار نرم کوبیده بر روی آتش خلطی نیکو پس پهن کنند آن را بر بوریا
واگر اراده کنند که آن صابون را با نشاسته بسازند باید که فرا گرفته شود نشاسته بقدریکه خواسته باشند از کثرت
وقلت از هفت رطل تا سه رطل وآن را با آب حل کنند وداخل نمایند دران نمک نرم کوبیده یک مکوک ونیم وبریزند بران
صابون در دیگی که بر آتش باشد وحرکت دهند آن را نیکو وتسقیهٔ آن کنند از آب بقدر احتمال آن بحیثیتی که بگردد مثل
حسو وبر بوریا بریزند که دران بوریا نشاسته پیخته ریخته باشند وواگذارند تا نشف رطوبت آن بشود پس آن را به برند بقطعات
ونگهدارند * صابون به نسخهٔ دیگر * صنعت آن بگیرند از قلی یک جزو واز نوره نیم جزو پس هر دو را نیکو سحق نموده
در حوضی کنند که پائین تر ازان متصل بآن حوضی باشد وبریزند بر آنها آب پنج برابر آن هر دو به قدر دو ساعت برهم زنند

وباید که بوده باشد از برای آن حوض راهی بسته پس هرگاه ساکن شود آب از حرکت وته نشین گردد قلي ونوره آن را راه
کنند تا بیاید آب صافي آن در حوض خردی که متصل بآن ممر است پس هرگاه فرود آید آب صافي آن را رامحل و د کنند
وبریزند بران نوره وقلي آب تازهٔ دیگر وحرکت دهند بدستور مذکور وآن را بگیرند همچنین استبدال نمایند تا باقي نماند
درآب طعم آهك وقلي وآبها را جدا نگاهدارند پس بگیرند از زیت خالص ده برابر آب اول درديك کرده برآتش کل ا نند
وچون بجوش آید تصفیهٔ آن نمایند از آب آخر اندك اندك پس تصفیهٔ آن کنند از آبی که قبل آن گرفته اند وهمچنین تا
آخر تصفیهٔ آن کنند آبی را که اول مرتبه گرفته اند ودریخحالت میگردد مثل خمیر پس پهن کنند آن را بر بوریا یا برحصیر
وبگذارند تا خشك شود پس به برند قطعات وبر بوریا پهن کنند واین صابون خالص است ونیست این را احتیاج که به بر ند
وغسل دهند بآب سرد در اثنای طبخ وبعضی با نوره وقلي ونمك بسیار نرم سوده نصف وزن نوره داخل میکنند وبعضی داخل
میکنند دران نزدیك قرب از طبخ آن جزوی ازنشاسته وبعضی تبدیل زیت بغیرآن از دهان مثل روغن قرطم وروغن بزرگ
روغن بید انجیر وروغن کنجد وشحوم میکنند وجید خالص اول است * صابون معمولی بمفتاح وآن صابونی است که ازمشا
الیه است در صنعت کیمیا * صنعت آن بگیرند زیت بوزن آن آب داخل کرده به پزند تا ثلث آن برود پس داخل کنند در آن
یا بوزن آن آب وبجوشانند همچنین تا سه بار وباید که آبیکه داخل آن کرده میشود در غیر اول گرم باشد پس چون سه
مرتبه تمام شود بغیر آب آن را بجوشانند تا ثلث آن برود پس بگیرند از نورهٔ گرم غیر مطفات نمك قلي ونظرون بسیار سحر
اجزا مساوي وهمه را بگذارند در سه مثل آنها آب وبجر علقه آب صافي آن را بگیرند واعاده کنند برآنها سه مثل آنها آب
تازه وبرهم زنند ودر ساعت بگذارند تا ته نشین شود پس بجر علقه آب صافي آن را بگیرند واعاده کنند برآنها سه مثل آنها
آب تازه وبرهم زنند ودر ساعت بگذارند تا ته نشین شود پس بجر علقه آب صافي آنرا بگیرند وهمچنین تا بیست مرتبه پس
بجوشانند زیت مذکور را وتصفیهٔ آن کنند آب مذکور تا آنکه قلع شود شعله ودخان او فرو نشیند از آتش بردارند واین
صابون مشار الیه در کیمیا است * صابون بدن شوئي کهزك کوبیده آرد ترمس آرد باقلا یاسمین خشك وفقاح از خرگوش
صغیر خشك بوك کنار آرد تخود آرد جوبها رنار نج کرسنه کل سرخ خشك صمغ الکرم کف دریا تخم خربزه تخم حبق دانهٔ
تخم حماض تخم خطمي کثیرا ی سفید صندل سفید لادن عنبر اشهب کوفته پیخته درگلاب جوشانیده صابون رقي بقدر حاجت
داخل کرده بجوشانند تا بقوام آید قرصها ساخته در سایه خشك نمایند * صابون به نسخهٔ ابن جزله * صنعت آن بنحو
من روغن کنجد شنجار اشناني نیك ده کیل ورامك نیك پنج کیل درهم بیامیزند وبخمیر سانند چنانچه ذکر یافت ومونث
نمایند * نسخهٔ صابون سرشوئي بیخ بنفشه لادن حنا از هریك یکدرم قطونا بهار نارنج هلیلهٔ سیاه سکوالعشر والله بسباسه کر
خطمي گل مشکین بزرك مقشر صغیر برگ وبهار سنجد آملهٔ مقشرا زهریك سه درم کف دریا نارنجك از هریك دو درم عنبر
کثیرا کند را انزروت تخم مرو تخم ریحان عنب الثعلب از هریك پنجدرم قلیه با پیه بز وصابون پزند واجزا لوفته ممزوج سازند
* صابون جهت آتشك وجذام وجرب مفاصل ودرد کمر وزانو واکثر امراض که از باد آتشك بهم رسیده باشد * صنعت آن
سیماب دارا شکنه از هریك یك مثقال صابون خلبي یك قالب که از روغن زیت ساخته باشند صابون را لوبیده سیماب را در کاسه
کرده اندك اندك دارا شکنه ریخته قطرهٔ آب لیمو وقطره قطره آب گرم بران چکانیده بسیار بمالند تا آنکه دارا شکنه تمام صرف
کرد دو کف بسیار برآورد هرچند بیشتر بمالند بهتر است پس قرصها ساخته نگاه دارند وعند الحاجت یك قرص از ان را

باآب ليمو مائيده كه كف برآرود اگر بربدن زخم باشد بران زخم بمالند وبواسطهٔ باد آتشك براستخوان ها وكمركاه وزانو
ودست وپا وجميع مفاصل سواى سر وشكم وپهلو وبيضه بمالند دوسه نوبت بدين طريق عمل نمايند وشب بمالند وصبح
بحمام روند واگر هوا سرد باشد ازهوا احتياط نمايند وازترشي وبادي ولبنيات پرهيز نمايند واگر دربدن شقاق باشد
بران بمالند سواى سر * صابون ديگر كه همان فائده دارد * صنعت آن صابون عراقي آملهٔ منقى كنول له دواى هندى است
گلاب خالص ازهريك يك سير صمغ عربي صندل سفيد ازهريك نيم آثار چوهٔ اگر يكتوله مشك خالص نيم توله روغن ياسمين
كه چنبيلي است پنجدام اول صابون رادرآب اندازند وبجوشانند وصاف نمايند وآمله نيزبدستور وصمغ رادران حل نمايند
وهردورا باگلاب درظرف كلي طبخ نمايند تاغليظ گردد وسائرادويه داخل كرده يكدم وجوش داده كه قابل انعقاد نرود پس
فرود آورده حبها ساخته نگاهدارند وعند الحاجت بكاربرند واين صابون بسيار معطر وخوشبو وكثير الفائده است

* فصل درنسخ مراهم صابون * مرهم صابون زخم را ازوسخ پاك سازد * صنعت آن صابون مرهمكي صافي صمغ سقوطري
مرداسنك قند سفيد ازهريك يك جزوانزروت نيم جزوهمه راسحق بليغ نموده باموم غيرمستعمل هم چند مجموع ادويه
وروغن گل سرخ دوچندادويه بدستورمرهم سازند * مرهم صابون ديگر بابت جولانا فرنكي * صنعت آن صابون نيم پاوموم
چهارتوله كنده بهروزه يعني بارزد سفيد روغن بيد انجيرپاوآثار بدستورمرهم سازند * مرهم صابون ديگر جهت انفجار
دماميل وتحليل صلابات وجرب رطب متقرح * صنعت آن روغن كنجد تازه پاوآثار برآتش گذارند تاگرم گردد صابون
هرنيم نرم سوده شنجرف نرم سائيده ازهريك نيم پاودران اندازند وازچوب نيم بگردانند تاگداخته شود ونيكو ممزوج نمود
پس فرود آورند وعند الحاجت بكاردارند واگررقيق خواهند قدرروغن رازياده نمايند * مرهم صابون ديگرازمجربات
حكيم ابوالفتح جهت ناصور وزخم آتشك وسائرزخمهاى ديگر * صنعت آن صابون سه مثقال روغن كنجد دوازده مثقال در
ظرف مس يا آهن برآتش بگذارند وبچوب نيم برهم زنند تابسوزد وغليظ مثل مرهم شود فرود آورده عند الحاجت بكاربرند
نافع باد * صاروج الحكمت حكيم ميرمحمد مؤمن نوشته كه بجهت شل وصل وغيره بغايت مستحكم است ومؤلف كتاب هيكل
حاكم باليسر باشد مستحكم ترين چيزها دانسته * صنعت آن خبث الحديد وكچ را بالمناصفه باخون كوسفند سرشته استعمال
نمايند وحقير بجاى خون كوسفند سفيدي تخم مرغ وكاهي سريش وكاهي شيركرده بغايت مستحكم مشاهده نموده ودرشل وصدع
قديم وقرع وانبيق نمك مسحوق باسفيدي تخم مرغ وكچ آب ندیده پخته باآب سريش كه سريشم است سرشته وبدستور
باسفيدي تخم مرغ فقط بسيار آزموده است وبدستور آهك آب ندیده بازردهٔ تخم مرغ مستحكم ترين اشياست خصوصا
چون آهك راباقدرى پنبه كوبيده باشند وعوض سفيدي تخم مرغ وزرده وشير درجميع مذكورات بدل ميشود وسريشم پنبه
دراتصال چيني وشكسته وغيره ازمكسورات احجار وشيشه بمرتبه ايست كه هركاه صدمه بآن چيزبوصل موضع ديگر شكسته مكرر
موصول شكسته وجدا نمي گردد ودرشل وصل اخشاب غوري الجلود مقرراست ودرعاج كه دندان فيل است ودرشيرماهي وشاخ
وامثال اينها سريشم ماهي وپنير وخميركندم كه آرد خالص راخمير سخت نموده باآب بسيار بشویند تا آنكه بسيار ريزه
چسپنده گردد پس باندكي سفيداب سرشته استعمال نمايند * باب الصاد مع الباء الموحدة * صبر بفتح صاد مهمله
وكسر باى موحده وسكون راى مهمله عصارهٔ نباتي است كه آنرا برگي ضخيم بسيار طولاني خاردار شبيه ببرگ كادي وازان
ضخيم تر وبيخ نبات صبر بقدر شلغم وازهريك بيخ ده يازده برگ مي روید وبرگ آن درطول قريب بذرع وپرازرطوبت

درنهايت تلخي ميباشد وچون مل تي بكند رواز وسط بركها سا قي ميروبد قريب بذ راعي وپراز رطوبت عسلي با اند كي حلاوتي
كريه الرائحه وثمرش مثل غورهٔ خرما است ودرآخر مرخ ميشود وانچه ازجزيرهٔ سقوطري ويمن مي آورند زرد مائل بسرخي
وزود شكن وبراق وخوشبو وبهترين اقسام است علامت بهترين وخوبي آن آنست كه آب محلول آن مانند زعفران ورائحه
آن مانند مرخشك آن زود شكن وزرد وصافي باشد وقسم هندي آن كه دراكثر بلاد هند وبنكاله وغيرها ازعصارهٔ برگ آن
كه كيهكوار وعصارهٔ معقود آن رامصبر وبول وايلوا نا مند كويند بهترين اقسام است بعد ازان مجفف بي لذع ودر وقبر
كمي است واز قلت لذع آن آن است كه لذع نميكند جراحات رديه راوقسم عربي آن كه ازجزيرهٔ عرب آورند صلب تر ولزج تر
ازان وزردي ودرخشند كي آن كمتراشت وعلي بن عيسى آورده كه صبرسقوطري خوردن راشايد بخلاف صبرعربي كه درطلابكار آيد
وقسم سيمخاني كه آنرا صبرفارسي نيزكويند بد بو ومائل بسياهي وبيدرخشند كي وزبون تراز همه اقسام است ومطلق آن مذلي عقل
مقوي ومصفي فواد است ومحمد بن احمد دينوري كويد كه نوعد يكركه بحصرمي مشهوراست ميباشد بعد ازسقوطري بهترازعربي
است وازفارسي وهرچه ازاتخاذ آن هفتصال كذشته باشد بلكه ازچهارسال ضعيف العمل است استعمال نبايد كرد وانچه بد بو وسيا
رنك وبيدرخشند كي ودير شكن وصلب باشد استعمال آن جائز نيست وبايد كه درسائيدن صبرمبالغه ننمايند واجتناب فرمايند
ازاستعمال آن جوانان ومحرورين واصحاب ضعف احشا خصوصا صاحبان ضعف جكر وامعاوسدهٔ ماساريقا وبواسير وعلل مقعده
درهواى بسيارسرد وهواى بسيارگرم استعمال نبايد كرد وصبردردرجهٔ دوم گرم وخشك دراول وكويند درسوم خشك است
دردوم نيزخشك گفته اند مسهل قوي است هرموادى راكه جمع ومهيا باشد مردفع راوضعيف الاثراست درانچه مهيانشده باشد
ازبراى دفع ومخرج سوداوبلغم غليظ ومائي وصفراومائيت ومفتح سدد سوداى سدهٔ جكر ومحلل رياح احشا ومنوم ومجفف بي لذ
خصوص شستهٔ آن وبا مصطكي منقي دماغ وبجهت مفاصل مفيد است وباخاريقون جهت ربو وتنقيهٔ سينه وباكل سرخ ومصطكي
جهت امراض معده وباآب سرد جهت نفث الدم سينه وبادويهٔ مناسبه جهت يرقان وجميع امراض سوداوي واخراج اقسام
گرم وامراض طحال وكردهٔ ورفع تشنكي كه ازصفرا مخلوط به بلغم باشد وبالخاصية مضرجكر ومعده است واكثاران موجب امراض
دموي وكهنه وانواع زبون آن كاه باشد كه تادوسه روزدرمعده بماند ومورث كرب كردد ومصلح آن مقل ازرق ومصطكي
وپوست هليلهٔ زرد وكثيراوزعفران وافسنتين است وحكيم على درشرح قانون دربحث شرنوشته استعمال حموضات
تناول صبربسياربد است ازبراى سفل وقدرشربتش يك مثقال است وبدلش دراورام وجراحات دوچندان حضض مي
ودراسهال نيروزن آن تربد سفيد مل برقدرى سقمونيا وطلاى آن حافظ جسد ميت ازفساد وباعسل جهت ضربه ومقطه
اورام وجراحات ورفع اثارونزلات وصداع ونمله وحمرهٔ وآكله وقروح خبيثه وداخس وباآب كشنيزوسركه جهت با
سرخ وشرى وبامغزتخم كدوي شيرين جهت جراحت بيني وبامورد وشراب جهت سياه كردن موى ودفع قمل وروياندن
موى كه ازكچلي ريخته باشد مجرب وباشراب يا عسل جهت اورام وكوفتكي وبرمذاكيرخصوص اورام وكوفتكي عضليه د
طرف زبان است ونيكواست ازبراى قروح عمرة الاندمال خصوصا كه بردبرومذاكيروانف باشد وبواسيروا وجاع غمر
مفاصل راوبارو غن كل برجبهه جهت تنقيهٔ فضول صفراوي ازدماغ وصداع مفيد وجهت قروح چشم وجرب واوجاع كه از
جانب ماق باشد ومجفف رطوبات آن است وباشراب حلوجهت دانهاى بواسيروبرآمد كي آن وشقاق مقعده وقطع خون سائل
ازان وشرب آن مسهل صفرا ونافع است مالنخوليا راومنقي فضول صفراويه وبلغميهٔ مجتمعه است كه درمعده وسروسفاصل

باشد ونيز مسهل سودا ومقوي باصره وسائر حواس است مقدار دو ملعقهٔ آن با آب سرد يا فاتر وبركه انندهٔ اشتهای باطل باشد
وفاسد كشته ومصلح احتراق والتهاب كائن در لهات از حرارت صفراوي معده وكاه است كه تناول كرده ميشود صبح وشام مقدار
چند حبهٔ از ان مخلوط با مصلحات پس اسهال بطن مينمايد وفاسد نميكرداند طعام را وبسيار است كه نفع ميبخشد از جاء معده
را در يك روز با آب كرم ومقدار يكونيم درخمي از ان مسهل است وسه درخمي از ان اخلاط فاسده ومقدار معتدل از ان دو درخمي
است وبا ماء العسل مسهل بلغم وصفرا است وچون با ادويهٔ مسهله داخل كرده شود دافع ضرر آنها است از معده وكفته اند كه
عسل مقوي فعل آنست وچون افاويه خلط نمايند قوي ميكرداند فعل آن واصلح ادويهٔ مسهله است مر معده را وزائل كنندهٔ يوقان
است باسهال خود ومفتح سده وليكن مضر بآن است وغسول آن باسر كه جهت حزاز وسعفه وداء الثعلب مفيد واكتحال
آن مقوي باصره وجهت سلاق وجرب وحكه ومطبوخ آن با آب كندنا وسلخ الحيه جهت سقوط دانهٔ بواسير وامراض مقعده
بينظير وذرور آن مجفف زخمها والتيام دهندهٔ آنها وجهت قروح قضيب وفرج واعضای عصباني بنهايت نافع وبا استخوان
بوسيدهٔ بالعويه رافع نواصير وآكله وقروح خبيثه مجرب است وچون قطعهٔ از هريك آن شق نموده بران زرد چوبه وافيون
قدری نرم سوده بپاشند وبر آتش كرم كرده بر خيارك يعني ورم كنج ران كرما كرم بندند تحليل دهد آن را بدانكه صبر مغسول
اسهالش از صبر غير مغسول بسيار كمتر است شيخ الرئيس كفته صبر مغسول اسهال آن كمتر است وليكن نفع ان از بعض اء
معده بيشتر است واز خواص صبر است كه چون پيش از برآمدن عرق مدني كه بفارسي پيو وبهندي نارو نامند له چند روز
سه روز متعاقب بياشامند بدين طريق كه روز اول نصف درم روز دوم يكدرم روز سوم يكونيم درم وقدری بر موضع عرق
مدني كذارند آن را باطل ميكند وبرنمي آيد واكر بيرون آمده باشد آنرا بميلي از اسرب كه وزن آن يكدرم باشد پيچيده
بمد ارا بكشند تا تمام آن بيرون آيد واحتراز نمايند كه كسيخته وپاره نكردد وهركاه كسيخته كردد وموضع آن متورم شود
بايد كه هم استرخوخته را با ماهت سرشته تناول نمايند وچند روز بدين مداومت كنند * دستور غسل صبر آن است كه
بكيرند صبر را ودرهاون بهواري وآهستكي بكوبند وبحرير بيزند پس بكيرند افسنتين رومي يكرطل مصطكي حب بلسان
دارچيني عود بلسان سليخه سنبل الطيب اسارون از هريك سه درم در آب جوشانيده صافي نموده صبر كوبيده وپخته درهاون
اند ازند وبريزند بر ان از ان مطبوخ وبدسته حركت دهند وانچه مخلوط بآن شود دركاسهٔ بريزند وانچه باقي مانده
هاون باز سحق كنند ودران آب بر روی آن بريزند وبرهمزنند وآب مخلوط را در كاسهٔ كنند وهمين عمل كنند تا زمانيكه درهاون
غير رمل وحجارهٔ چيزی از صبر نماند پس بكذارند تا صبر ته نشين شود وبچرعلقه آب آنرا بكيرند وبيا ميزند بران زعفران سائيده
ودر طبق چيني پهن كرده بكذارند تا خشك شود پس بردارند ودركاه دارند ووقت حاجت استعمال نمايند وصبر مغسول قوتش
بزودي ضعيف ميكردد * دستور غسل صبر نوع ديكر بكيرند سنبل الطيب قصب الذريره عود بلسان دارچيني اسارون
مصطكي حب بلسان سليخه بسباسه فقاح از خر جوز بوا از هريك سه مثقال همه را نيم كوفته ودو رطل صبر را نرم سائيده
بآب مذبور مخلوط كرده در پارچهٔ بكذارند وثفل آنرا دور كرده آب را بكذارند تا ته نشين شود وآبش را بچرعلقه بلشند
وته نشين را خشك ساخته بكار برند وبعضي افسنتين رومي بقدر ربع صبر اضافهٔ ادويهٔ مذبوره مينمايند وكويند كه چون
صبر را مكرر بدستور اقليميا بشويند رفع حرارت آن بالكليه ميشود * صنعت اتخاذ صبر آن است كه بكيرند برك صبر تر وتازه
وبفشارند وصافي نموده در طبقها كنند وبكذارند تا خشك شود وهر روز دو مرتبه برهم زنند كه فاسد نشود وز ود خشك نكردد

* فصل در ذکر ادویهٔ مرکبه که اصل وعمود در آن ها صبر است واز انجمله ایارجات است * بدانکه ایارج بکسر همزه

وفتح یای مثناة تحتانیه والف وراء مهمله وجیم معرب ایاره است وایاره بلغت یوناني بمعني دواء الهي است یعني دوائي که تاثیر آن از عالم امر است از غیر آنکه منسوب باشد بقوتهای محسوسهٔ ان ووجه تسمیهٔ مسهلات بایارجات آن است که تاثیر آنها بخاصیتی است که حق سبحانه جل شانه وعظم برهانه بامر وقدرت در ان ادویه ودیعت نهاده ونیست ان فعل منسوب بقوتهای طبیعیهٔ محسوسهٔ آن شیخ الرئیس گفته که ایارج اسم مسهل مصلح است واین تاویل انسب است از تفسیر ان بدواء الهي یا دواء شریف ووجه آنکه مسهل را دواء الهي نامیده اند آن است که عمل مسهلات از عالم امر است نه از قوتهای جسماني وبعضی گفته اند که اول مشهلی از مسهلات معروفه بایارج رونس است وقدماء اطبا اسم مسهل رابران اطلاق میکرده اند ونس پس نام نهاده شد بران وبرغیران از مسهلات که اصلاح کرده شود باایارج ووجه آنکه قدماء اطبا اختیار کرده اند استعمال ایارجات را یعني مسهلات اصلاح کرده شده را آن است که اطبای قدیم حذر میکرده اند از استعمال مسهلات صرفه مانند خربق وشحم حنظل وصبر وغیرانها از خوف ضرر وغائلهٔ انها وچون بضرورتی ارادهٔ استعمال آنها میکرده اند مخلوط می گردانیده اند آنها را ببدرقه ها ومصلحات وفادزهرات وتاحاصل می کردید ایشان را جواز استعمال آنها واطبای متاخرین از ایشان باعتبار آنکه بدنها وطبائع باستعمال مسهلات انسی بهم رسانیده بودند واز استعمال آنها چندان متضرر نمیگردیدند جرأت بهمرسانیدند باستعمال آنها پس فراگرفتند از آنها مطبوخات بجهت آنکه ضرر وغائلهٔ مطبوخات کمتر است از جرم وجوهر آنها وچون بدنها وطبائع باستعمال مطبوخات مسهله خوپذیر شدند واز استعمال آنها چندان متضرر نمی شدند اطبا بعد از ایشان دلیر گردیدند بر استعمال آنها یعني ان مسهلات واقعه در مطبوخات دلیري تمام پس فراگرفتند جرم آنها را در حبوب وسفوفات داخل کردند ومتعارف شد میان ایشان استعمال حبوب وسفوفات مسهله پس کسیکه ماهر است درطب میداند که ایارجات اسلم می باشند از مطبوخات ومطبوخات از حبوب وسفوفات مسهله وآنکه درین عصر متروک است استعمال اکثر ایارجات نزد اطبا آن است که ضرر ایارجات زیاده است از مطبوخات وحبوبات وسفوفات مسهله چنانکه بعض جهال اطبا گمان کرده اند بلکه از راه استغنا است از آنها به سبب خوی ابدان وطبائع بدفع مضار وغائلهٔ مسهلات صرفه چه هرگاه خو کند بدنی وطبیعت شخصی بدواء مضر متضرر نمی گردد آن بدن وآن شخص از ان ضرری متعدیه ودفع ضرر وغائلهٔ آن را طبیعت آن شخص میکند چنانچه شخصی که خو وعادت کرد بنوشیدن افیون از مقدار کثیر صرف خالي از مصلحات وتریاقات آن بدن او متضرر نمیگردد از انمقدار وکه متضرر میگردد از ان شخصی که عادت وخو باشامیدن آن نداشته باشد بلکه متضرر میگردد اگرچه عشر وزن آن را بامصلحات وتریاقات استعمال کند وباوجود این معني نیست اطبای این عصر را استغنای تمام از استعمال ایارجات بجهت آنکه مطبوخات وحبوب وسفوف مسهله نمی توانند که جذب مواد غلیظه از اعماق بدن ومواضع بعیده نمایند چنانکه ایارجات جذب می کنند وچون این معني معلوم شد پس بدانکه شربتی از ایارجات چهار مثقال طبي است که سه مثقال صبوفي باشد ووقتیکه ارادهٔ سرعت خروج ایارجات از معده باشد که مبادا به سبب طول مکث مضرتی برساند باید که بآن ایارج قدری نمک طعام سوده با آب نیم گرم بیاشامند تا آن را زود از معده اخراج نماید وبدان نیز بدرقهٔ که با ایارجات باید استعمال کرده شود شیخ الرئیس گفته که از رفیق چیزهائیکه با ایارجات می آشامند مطبوخ

افتیمون وزبیب است خصوص به نسخهٔ که از قدما منقول است * صنعت آن افتیمون اقلیطی چهار درم مویز سرخ منقی
ده درم هلیلهٔ سیاه هشت درم اسطوخودوس سه درم آب سه رطل ادویه را بآب بجوشانند تا به نیم رطل رسد پس بپالایند -
ایارج را با وی بناشتا بیاشامند * مطبوخ دیگر که بعضی اطبا ایارج را بآن میدهند * صنعت آن شاهتره چهار درم غاریقون
سفید یکدرم مویز منقی از حب ده درم افتیمون اقریطی چهار درم هلیلهٔ سیاه هشت درم کمافیطوس اسطوخودوس بسفایج
فستقی لسان الثور از هریک سه درم در سه رطل آب بجوشانند تا به نیم رطل رسد صافی نموده نمک لاهوری نیم درم سوده
داخل کرده بعد از ایارج بیاشامند واگر ایارج دیر عمل کند وقلق واضطراب پیدا شود از عقب آن این مطبوخ را بنوشند
* صنعت آن تخم خبازی نیم درم تخم خطمی یکدرم در آب بجوشانند و بپالایند ومقدار یکدرم تا یک مثقال روغن بادام شیرین
ومقدار نخود نمک طعام داخل کرده بنوشند وتا سه روز بعد از استعمال ایارجات از طعام ها زیرباج بخورند وشراب ممزوج
بیاشامند وبدانکه باید که حرارت آتش با یارجات نرسد هرگاه آنها را بعسل معجون باید کرد چنانچه در سائر معاجین بلکه
بهتر آن است که عسل خام مصفی باشد از غیر آنکه آتش بآن رسیده باشد وادویه را بآن بسرشند واگر از برای قوام در هوای گرم
ویا هوای با رطوبت محتاج باشند بقوام آوردن بآتش پس باید که بعد از قوام آوردن از آتش برگیرند وبگذارند تا خوب سرد شود
پس ادویه را بآن بسرشند ودر ظرف چینی یا زجاجی یا نقره نگاهدارند وپیش از آنکه شش ماه از ساختن ایارجات کبار نگذرد
استعمال نکنند وزیاده بر چهار مثقال طبی از ایارجات نخورند وبدانکه اصل ایارجات شش است یکی صغیر که ایارج فیقرا
است واز تراکیب ابقراط است وپنج کبیر است که ایارج روفس وایارج ارکاغانیس وایارج اندروماخس روایارج لوغاذیا
وایارج جالینوس است وانچه بر این شش افزوده اند بمنزلهٔ فرع اند مر این شش ایارج را که بعضی از انها فروع ایارج
صغیر است وبعضی مر ایارجات کبار را * ایارج فیقرا بدانکه فیقرا بلغت یونانی بمعنی مر است پس معنی ایارج فیقرا دوای
مسهل اصلاح کرده شدهٔ تلخ است وچون عمود واصل درین ایارج صبر است وآن تلخ است آنرا ایارج فیقرا نامیده اند وبعضی گفته
فیقرا بمعنی صبر است یعنی ایارج صبر واین ایارج اصل ایارجات صغار است واز استنباط استاد ابقراط ونافع است از برای
امراض سر خصوص امراضیکه از ابخره باشد وتنقیهٔ معده میکند واعضای غذا را پاک میسازد وفضول از سر فرو می آورد
استیصال بلغم می کند واسهال آن اندک است ودیر می باشد که روز دوم اسهال کند ومواد از اعالی واعماق بدن جذب
کند وخداوند لقوه وگرانی گوش وزبان واسترخای مثانه وسائر بدن را نافع واوجاع مفاصل وقولنج را سودمند وقوتش تا ده
سال باقی است وبعضی گفته که قوتش تا چهار سال باقی میماند شربتی از آن به نسخهٔ که عسل ندارد دو درم است اسحق گفته
که ایارج فیقرا مضر است بکلیه ومصلح آن عناب است وبعضی گفته که مزاجش گرم است در آخر دوم * صنعت آن به نسخهٔ
شیخ رئیس که در قرابادین قانون ذکر کرده مصطکی رومی دارچینی زعفران اسارون سنبل الطیب عود بلسان حب بلسان سلیخه
از هریک یک جزو صبر سقوطری دو چند مجموع ادویه گرفته اجزا را جدا جدا کوفته بیخته وزن کرده همه را یکجا نموده در شیشه
نگاهدارند شربتی دو درم با عسل وآب نیم گرم یا با یکی از دو مطبوخ افتیمون که ذکر شد بیاشامند واین نسخه نه جزو است
مزاجش گرم وخشک در آخر درجهٔ دوم واصل وعمود در آن صبر است وداخل کرده شده دارچینی بسبب لطافت تا بدرقه
آن باشد وبمنفعتی که دارچینی را بمعده وامعا واحشاها است دفع مضرت صبر از امعا واحشا ومعده کند ومصطکی نیز بدین
سبب داخل کرده ونیز بسبب آنکه حفظ قوت کند وسلیخه نیز چنین است وزعفران از برای انضاج مواد وتقویت قلب وبسا باشد

که حادث گردد از زعفران صداع پس از برای چنان کسی زعفران را کمتر باید کرد و یا مطلق حذف باید نمود و صاحب
ذخیرهٔ خوارزمشاهي گفته که خداوندان صداع حار را زعفران کمتر کنند و یا بعوض آن ورق گل سرخ کنند و همچنین از برای
خداوندان غثیان وقیء زعفران نباید کرد و بعوض آن ورق گل سرخ کنند و داخل کرده شده اسارون از برای اعانت بر
اسهال وجذب رطوبات وتقویت احشا و بسا باشد که بعوض اسارون کبابهٔ چیني کنند زیرا که لطیف است ومقوي احشا و داخر
کرده شده حب بلسان وعود بلسان از برای تقویت معده و تحلیل وفساد زهریت و بعضی از اطبا افزوده اند برای جذب
این ایارج فقاح اذخر از برای منع صفراوي که متوقع است از صبر و گل سرخ از برای دفع ضرر حرارت آن بمعده و دماغ
و بعضی اطبا معجون میکنند اجزای آن را بدل و مثل اجزا عسل مصفی و بعضی بغیر از آنکه معجون کنند خشک در شیشهٔ نگاه
میدارند و در وقت حاجت استعمال مینمایند شیخ رئیس گفته که من قرص کرده ام ادویه مخونهٔ این ایارج را با آب مقل ازرق
و در سایه خشک کرده باستعمال درآوردم یافتم این را در نفع ابلغ و میباید که وزن مقل مثل یکجز از اجزای مصلحات این ایارج
باشد و بعضی از قدماي اطبا اختلاف کرده اند در مقدار مصلحات بعضی زیاده کرده اند چنانچه بعضی وزن ادویه را شش وزن
صبر کرده اند و بعضی هشت وزن آن و بعضی کم کرده تا بحدیکه برابر صبر بلکه نصف وزن آن کرده اند و کاهی فرا گرفته میشود
این ایارج از صبر مغسول و آن در اسهال ضعیف تر است و از انچه از صبر غیر مغسول فرا گرفته باشد موافق تر است از برای
محرورین و اصحاب حمی و باید که نخورانند این ایارج را بهر محمومي بلکه بمحمومی نخورانند که تب او ملایم باشد و
اکثر قدما فرا میگیرند این ایارج را از صبر غیر مغسول و این در اسهال اقوی است ولیکن ضررش از برای اصحاب حمی زیاده
است و شیخ رئیس گفته که من این ایارج را وقتیکه از غیر مغسول فرا گرفته بودم خورانیدم بقومی از اصحاب حمی و صرام
بایشان فرمانیدم و نیز گفته که این ایارج زود اسهال نمیکند بلکه اسهال این برغق و اندک است بعد از زمانی دیر و بسا باشد
که در روز دوم فعل آن بظهور آید نیست فعل آن جذب از بعید بلکه اسهال خلطی که ملاقي آن باشد و مخلوط بآن باشد از معده
و امعا و ابعد حدود جذب آن از ناحیهٔ کبد است دون از عروق و بعضی را عقیده آن است که اجزای لطیفه صعود بدماغ کرده
جذب اخلاط از دماغ و اجزای آن مثل چشم و گوش و آلات شم میکند و نیز شیخ رئیس گفته که این ایارج نافع است از برای امراض
متولده در معده و امعا و صرع و از برای اوجاع مفاصل و قولنج و شیخ داود انطاکي گفته که در نسخهٔ اصل ایارج فیقرا که از ابقراط
است عود بلسان داخل ندارد و شیخ ابوعلي عود بلسان را بران افزوده و محمد بن زکریا مقل ازرق را داخل کرده این وقتی
نافع است که بواسیر باشد والا احتیاج بمقل نیست و گفته که این ایارج نافع است از برای صرخوص البخرهٔ آن و تنقیهٔ آن
میکند و استیصال بلغم میکند پس گفته که نزد من این منافع در حبوب آن است و نیز گفته که میباید که صبر درین ایارج مثل
مجموع ادویهٔ آن باشد و بعضی صبر را دو وزن مجموع ادویه میکنند و در نسخهٔ مسیح درین ایارج یک جزو گل سرخ داخل
است و عود بلسان داخل نیست والله اعلم * ایارج فیقرا بنسخهٔ دیکر معده را از کیموس غلیظه پاک سازد و صرکرا در معده یا لبد
یا طحال عده باشد باید که این ایارج را بعد طعام بخورد تا با طعام بیامیزد و باوی برود و منفعت آن ظاهر کردد * صنعت آن
عصارهٔ غافث دارچیني فقاح اذخر اسارون شامي بیخ از خرجوز بوا قرنفل مصطکي رومي سلیخه عود بلسان حب بلسان سنبل
الطیب بسباسه از هریك سه درم زعفران دو درم صبر سقوطري سي درم و در نسخهٔ دیکر شصت درم کوفته پیخته بعسل مصفی
سرشته معجون سازند و نکاهدارند * ایارج فیقرا بنسخهٔ دیکر * صنعت آن بیخ اذخر مکي فقاح اذخر اسارون شامي عصارهٔ

غافث عود بلسان دارچيني سليخهٔ مورد سنبل الطيب قرنفل بعبا مه جوزبوا اسطوخودوس ازهريك مه دام زعفران دودرم صبرسقوطري وزن مجموع ادويه واين نسخه همان نسخهٔ قبل است با اندک تفاوتی ودرنسخهٔ ديگر اين ايارج بعوض قرنفل کبابهٔ چيني داخل است بعضي صبرسقوطري رادو وزن مجموع ادويه ميکنند وبعضي وزن صبررا شش درم اورده اند

* ايارج فيقرا بنسخهٔ ديگر تپهای کهنه زائل کند وتنقيهٔ جکر وطحال نمايد * صنعت آن اسطوخودوس پنجدرم مصطکي روسي مه درم فقاح اذخر عصارهٔ افسنتين عصارهٔ غافث ازهريك دودرم ونيم جعده مه درم سنبل الطيب دارچيني اسارون سليخه عود بلسان حب بلسان زعفران ازهريك دودرم صبرسقوطري بوزن مجموع ادويه واين نسخهٔ چهاردهٔ جزواست ومزاجش گرم وخشك است دراول مطدرجهٔ دوم وباعتقاد بعضي درآخر درجهٔ دوم * ايارج ابقراط وطوبت معده وسررا دافع است و صداع بخاري راساکن گرداند ودواررا نافع است وسررا ازاخلاط فاسده پاک گرداند * صنعت آن جنطيانا سنبل الطيب سليخه زرازند مدحرج دارچيني کاذريوس اسطوخودوس حب الغارزعفران ازهريك يك مثقال فطراسالیون فودنج جعبه مصطکي ازهريك دومثقال مرصافي چهارمثقال صبرسقوطري مزده مثقال شحم حنظل شش مثقال کوفته پيخته بعسل سفيد مصفی سرشته معجون سازند وبعداز ششماه استعمال نمايند شربتی تادومثقال * ايارج ابقراط ديگر نافع است از برای جنون وسواس ودواروصداع شديد وتشنج وشقاق ووجع مفاصل واختلاط عقل وفساد ذهن وانتشاروابتدای نزول آب درچشم وازبرای جذام وقوبا ولقوه * صنعت آن عصارهٔ قثاء الحمار فلفل سياه فلفل سفيد دارفلفل کاذريوس ازهريك پنج مثقال زعفران مرمکي صافي سقمونيای مشوي ازهريك دودرم اشق يکدرم عسل مصفی بقدرکفايت بدستور مقرر معجون سازند شربتی نيم اوقيه بآب گرم واين ايارج نه جزواست ومزاجش گرم است دردودرجه وسه ربع درجه وخشك دردودرجه نيم * ايارج ارکاغانيس حکيم * صنعت آن صاحب طبقات مينويسد که حضرت سليمان بن داود عم تعليم داد اين ايارج را ازروی وحي بارکاغانيس حکيم برادرزادهٔ خود وغلط کرده اين احمق که نسبت داده اين ايارج را بسلطيبس ملك صقالبه واين ايارج نافع است ازبرای هرمرضيکه متولد باشد ازبلغم فج ونفخ ورياح وسودا وازبرای دوار وصداع حادث ازبلغم وسودا وازبرای ابتدای نزول آب درچشم وبحوحة الصوت ازرطوبت واوجاع حلق وتنگي نفس وتشنج وجراحات ازمواد غليظه ورافع ماءاصفروجرب است وآشاميده ميشود ازبرای اوجاع معده وبطن ورحم باطبيخ هداب وکاهی دران جوشانيده سداب اند کی جندبيدستر تامه قيراط داخل کرده ميشود وازبرای وجع ظهروکليتين وانثيين باطبيخ کرفس وازبرای وجع عرق النسا باآب طبيخ قنطوريون دقيق وبسا باشد که مخلوط کرده شود باآب مطبوخ قنطوريون عصارهٔ قثاء الحمار ياشحم حنظل مقدار چهارقيراط وازبرای کسيکه اورام ديوانه گزيده باشد چون اين ايارج راباآب مطبوخ قيصوم برنهند ايمن گردد ازخوردن آب خصوص وقتيکه اورابخورانند اين ايارج بامقدار يکدرم سرطان نهري محرق وباآب طبيخ شاهتره سود مند باشد جرب وقوبارا * صنعت آن به نسخهٔ جمهور ديگر شحم حنظل بيست ودودرم فراسيون اسطوخودوس خربق سفيد خربق سياه کاذريوس سقمونيا مشوي فلفل سفيد دارفلفل ازهريك دواوقيه پياز عنصل مشوي فربيون صبرسقوطري زعفران جنطيانا جاوشيراشق فطراسالیون ازهريك يك اوقيه ودرنسخهٔ ديگر ازهريك دودرم ونيم است جعده دارچيني سنبل الطيب مرمکي صافي سنبل الطيب اذخر مکي فودنج کوهي زرازند مدحرج ازهريك دودرم عسل مصفی بقدرکفايت بدستور معجون سازند شربتی چهارمثقال باطبيخ افتيمون وزيبد متزوع النوی که مذکورشد واين نسخهٔ بيست وچهارجزواست

هواى عسل ومزاجش كرم وخشك است دروسط درجهٔ سوم ونسخهٔ صهاربخت با اين نسخه موافق است مكر آنكه كاذ ريوس
داخل نداردودر نسخهٔ داؤد انطاكي وزن شحم حنظل يك اوقيه وزن فراسيون تا اسطوخودوس وخربق وسقمونيا
وفلفل ودارفلفل ازهريك چهارا وقيه وكاذ ريوس داخل نداردوباقي مطابق نسخهٔ جمهوراست واعتمادبر نسخهٔ او
بيشتراست هرچند نسخهٔ داؤد انطاكي ميان اطبا اشهراست ودرنسخهٔ محمد بن زكريا شحم حنظل ده درم است وادويه
كه درنسخهٔ جمهورد واوقيه است درنسخهٔ اوبيست درم است كه مطابق نسخهٔ جمهورباشد وادويهٔ كه درنسخهٔ جمهور
اوقيه است درنسخهٔ او پنجدرم كه نيم اوقيه باشد وادويهٔ كه درنسخهٔ جمهوردودرم است درنسخهٔ اويكدرم است وبعضى
گفته اند كه دستورساختن اين اياريج آن است كه صموغ رادرشراب ريحاني يادرخل عنصل بخيسانند پس درهاون سنگى
بدسته بسايند تاحل شود پس سه وزن مجموع ادويه عسل رابقوام آورده ازآتش فرودآورده بكذارند تاسرد شودادويه را
بآن سرشته معجون سازند شربتى ازچهارمثقال تاشش مثقال ازان حب كرده باآب كرم وعسل فروبرند بعد ازانكه
شش ماه ازساختن آن كذشته باشد ويا اين اياريج رافروبرند وبعد ازان شربت اسطوخودوس مركب بقدرحاجت دران
كرم حل كرده بنوشند * اياريج اركاغانيس به نسخهٔ تويس * صنعت آن فراسيون كاذ ريوس غاريقون هش سفيد
شحم حنظل اسطوخودوس ازهريك بيست مثقال جاوشيرسكبينج فطواسالیون زراوند مدحرج فلفل سفيد ازهريك پنج
مثقال دارچيني سنبل الطيب جعدهٔ زعفران ازهريك چهارمثقال ادويهٔ خشك راكوفته بيخته وصموغ رانيم كوفته در عسل
مصفى سه وزن ادويه حل كردهٔ ادويهٔ خشك را بان سرشته معجون سازند شربتى چهارمثقال باماء العسل كه يكدرم
نمك طعام دران داخل كرده باشند * اياريج اركاغانيس به نسخهٔ ديكر * صنعت آن شحم حنظل سي ودومثقال فراسيون
اسطوخودوس خربق اسود كاذ ريوس سقمونيا مشوي فلفل سفيد دارفلفل ازهريك چهاراوقيه پيازعنصل مشوي فربيون
صبر سقوطرى زعفران جنطيانا نطرا سالیون اشق جاوشيرازهريك يك اوقيه جعدهٔ سليخه دارچيني سكبينج مرصاصى
سنبل الطيب فقاح اذخر فودنج نهري زراوند طويل ازهريك دودرم باعسل مصفى سه وزن ادويه بدستورمعجون سازند
شربتى كامل ازان چهارمثقال وباين نسخه سواى عسل بيست وپنج جزواست ومزاجش قريب است بمزاج اياج اركاغانيس بنسخهٔ
جمهور * اياريج اندروخودوس نافع است ازبراى احتباس طمث وازبراي جذام وفزع ومالیخوليا * صنعت آن اسطوخودوس
گافيطوس غاريقون هش سفيد خربق سياه فلفل سياه فلفل سفيد مازريون سقمونيا پيازعنصل مشوي ازهريك هجده درم
زعفران فربيون اشق ازهريك هشت درم مرمكي چهاردرم عصارة الحمار سه درم عسل مصفى پنجرطل بدستورمعجون
سازند شربتى دودرم باآب نيم كرم وعسل واندكى نمك طعام ودرنسخهٔ ديكرمازريون داخل نداردو * اياريج اندرو ماحسر
طبيب نافع ازبراى اوجاع معده وبطن * صنعت آن دارچيني سليخهٔ سودا قصب الذريره عود بلسان فقاح
اذخر هرقلس ازهريك سه اوقيه ونيم ادويه رانيمكوفته دردیك سفال نوكرده شش زورق آب باران برانرينه
وبجوشانند تا به نصف رسد وبپالایند پس بكيرند صبرا حمر يكرطل ودرداخل كنند دران آب باران بقدر كفايت
وسحق كنند نيم روز پس غسل دهند آن راتا دردى كه داشته باشد دورشود پس داخل كنند دران آب ادويهٔ مذكوره
تاسحق كنند درآفتاب تاخشك شود پس بكيرند زعفران مرمكي مصطكي رومي ازهريك يك اوقيه ونيم ودرنسخهٔ قديم
ازهريك يك اوقيه است مجموع راكوفته بيخته درشيشهٔ نكاهدارند ودروقت حاجت بكاربرند وشربتى ازان يكدرم است

باآب نیمگرم وهر شخصی را شربت ازان بقدر قوت او است ونیز این ایارج نافع است از برای تشنج وصدمه وضربه وکسر واز برای
وجع پهلو ونفخ معده واوجاع معده واوجاع خاصره ونفث الدم ونافع است از برای اورام صلب خوردن آن با سکنجبین وضماد
کرده میشود بآن از برای ورم چشم باآب نعناع یا باب عنب الثعلب واز برای اورام مقعده باروغن گل سرخ وشراب انگوری
ونافع از برای قروح که حادث میگردد در اظفار چون در سرکهٔ انگوری حل کرده طلا نمایند واز برای احراق فم مضمضه وغرغره
کردن باآن باآب برگ کاسنی تازه وآب برگ عنب الثعلب تازه وآب برگ بزرقطونا واین ایارج ملحق است بایارج
فیقرا * ایارج انطغافطروس نافع از برای اصحاب اوجاع ورياح باردهٔ معده * صنعت آن صبر زرد سقوطری چهار مثقال
مصطکی رومی دو مثقال اسارون غنچهٔ گل سرخ منزوع الاقماع فقاح اذخر مرمکی صافی سلیخهٔ سیاه از هریک نیم اوقیه کوفته
بیخته در شیشه نگاه دارند ومانند ایارج فیقرا استعمال نمایند واین ایارج نیز از فروع ایارج فیقرا است * ایارج بوسطوس
نافع از برای معده وطحال وکبد وجمیع اوجاع سوداویه وبلغمیه واز برای حفظ قوت بصر وتقویت آن ومسکن وجع سودا
ونافع است از برای دوار واز برای وجع که آن را اکلیلی گویند * صنعت آن کماذریوس فلفل سفید اسطوخودوس فلفل
سیاه عنصل مشوی از هریک هشت اوقیه کوفته بیخته بعسل سفید مصفی سه وزن ادویه معجون سازند وبعد از شش ماه استعمال
نمایند شربتی چهار درم ودر نسخهٔ دیگر سنبل الطیب سلیخه از هریک دوازده اوقیه داخل است وباید که بیاشامند این ایارج
را با طبیخ افتیمون بعد از پرهیز * ایارج ثابت بن قره نافع است از برای صداع وشقیقه وضربان سر وعلتها ودردهای معده
وکبد وطحال واین ایارج زیاده میکند قوت باصره را وتقویت آن میکند * صنعت آن شحم حنظل ده درم کماذریوس سلیخه
فلفل سفید فلفل سیاه عصارهٔ افسنتین از هریک دو درم صبر زرد مرمکی صافی کندر زعفران از هریک یک درم سقمونیا شش درم
عسل بقدر کفایت بدستور معجون سازند شربتی چهار درم باآب نیم گرم * ایارج ثیادریطوس اکبر اسم پادشاهی است
از ملوک یونان که این ایارج از برای او یا در زمان او ساخته اند وبنام او موسوم گردانیده اند واز تراکیب اندروماخس
ثانی است وبعضی گفته اند که از استنباط ابقراط است وجیش ثعلبی گفته که حنین که از مترجمین کلام اطبای یونان است
نقل کرده که ایارج ثیادریطوس پیش از جالینوس است وملک یونان ثیادریطوس آن را جمع کرده باین سبب آن را بنامش
خوانند وبالجمله ایارج ثیادریطوس اکبر دوای قدیم جید نیکو مختصر ویکی از ایارجات اصل است ونافع است اقسام سوء
مزاج بارد رطب را ومعدل اخلاط واسهال بی رنج کند وهذیان وصداع کهنه ونزلات ولقوه وفالج را خوردن وسعوط کردن بآن
سودمند بود وآشامیدن آن قولنج را بگشاید وحیض فرود آورد ووجع عرق النسا ونقرس ومفاصل وسوء هضم وسنگ گرده ومثانه را
دوار واستسقا وتشنج ونسیان را زائل کند ودفع ضرر سموم نماید وباصلاح آورد وبرص وجذام وضعف جگر بارد ودرد معده
ودرد جگر وسپرز وکلیه ورحم را سود دارد واز برای اصحاب صرع چون مقدار عدسی ازان باآب شقائق حل کرده در بینی
بچکانند وهمچنین لقوه را مفید باشد وشربتی ازان یک مثقال است با طبیخ افتیمون وغاریقون وبعد از ششماه که از ساختن آن
گذشته باشد استعمال توان کرد واین ایارج مضر است بمحرورین ودر تابستان وزمستان استعمال نباید کرد وبهترین
اوقات استعمال آن فصل بهار است * صنعت آن به نسخهٔ صاحب تذکره صبر سقوطری پانزده درم غاریقون هش سفید
بیست درم سلیخهٔ سودا اسارون سقمونیا از هریک شش درم ودر نسخهٔ دیگر پنج درم است قسط تلخ کماذریوس افتیمون اقلیطی
از هریک چهار درم سنبل الطیب سه درم ونیم زعفران دارچینی وج ترکی مصطکی روغن بلسان حب بلسان اذخر مکی فرفیون

فلفل سیاه فلفل سفید دارفلفل مرصافي جنطیانا فقاح اذخرحماما ازهریك دودرم لوفته پخته بسه وزن ادویه عسل مصفی معجون
سازند ودرظرف چیني نگاه دارند وقوت این ایارج تا هفت سال باقي است ولیکن بعد ازچها رسال ضعیف میشود وباطل نمیشود
وشفا ئي گفته که قوتش تاچهل سال باقي میماند واجزای آن بیست ودوجزو است به نسخهٔ که اذخرمکي واسارون داخل نداد
ومزاجش حار است دروسط درجهٔ سوم ویابس دراول آن * ایارج ثیادریطوس اکبر به نسخهٔ شیخ رئیس انواع سوء مزاج
بارد ورطب رانافع بود وبنهایت نافع است ازبرای امتلای فضول لزجهٔ غلیظه ونسیان وظلمت بصر وتنلي نفس وخفقان وجع
کبد ومعده وطحال وکلیه ورحم وحبس طمث وقولنج راسود مند بود ومسهل بی مشقت باشد وجمیع امراض مزمنهٔ باردهٔ رامفیدة
وریاح باردهٔ را ازین تحلیل دهد وسدها بکشاید خصوص ازجگر وطحال ودرد پهلو وسینه را منفعت دارد وجشای حامض ببرد
یرقان واستسقا راکه ازضعف جگر بود سود دارد وربو وجذام وبرص اسود را درابتدای علت زائل کند وسودای سوخته وبلغم لزج
را ازاعضا فرود آورد ولقوة ورعشه وفالج واسترخا رانافع بود چون درفصل بهار بکاربرند وسنك کرده ومثانه بریزاند وصرع را دراغاز
علت بازدارد وحرارت غریزي راقوت دهد واگرمقدارعدسی ازان بآب شقائق النعمان حل کرده دربیني بچکانند صرع ولقوه
رانیکو باشد وهمچنین باآب شاهبانج معجون بآن * صفت آن صبرسقوطري پانزده درم غاریقون هش سفید بیست درم زعفران
دارچیني وج ترکي مصطکي رومي روغن بلسان ازهریك سه درم ریوند چیني یکدرم زنیم بلسان حب بلسان فرفیون فلفل سفید
فلفل سیاه جنطیانا دارفلفل فقاح اذخرازهریك دودرم قسط تلخ کاذریوس افتیمون ازهریك چهاردرم اسارون سلیخه مقمونیا
مشوي ازهریك شش درم مرصافي موحماما ازهریك یکدرم سنبل الطیب سه درم ونیم عسل مصفی بقدرکفایت بدستور معجون
سازند ودرظرف چیني نگاهدارند وبعد ازششماه استعمال نمایند شربتی چهارمثقال باطبیخ افتیمون وغاریقون یاباآب سر
واین ترکیب بیست وپنج جزو است ومزاجش گرم وخشك است دراول درجهٔ سوم ودرنسخهٔ محمود بن الیاس ونسخهٔ حکیم
معصوم درین ایارج ریوند چیني داخل نداردووزن زعفران ودارچیني وزوج ترکي ومصطلي ومرروحماما وروغن بلسان ازهریك
دودرم است وباقي ادویه مساوي نسخهٔ شیخ است ودرنسخهٔ صاحب اختیارات بدیعي وزن صبربیست درم است وباقي مساوي
نسخهٔ محمود بن الیاس است ونسخهٔ شیخ الرئیس اشهراست * ایارج ثیادریطوس اکبر به نسخهٔ له حنین ازیوناني ترجمه نمود
* صنعت آن صبرسقوطري پانزده درم غاریقون هش سفید بیست درم زعفران دارچیني وج ترکي مصطلي رومي روغن
بلسان حب بلسان فرفیون فلفل سفید فلفل سیاه دارفلفل مرصافي جنطیانا فقاح اذخرموحماما ازهریك چهاردرم اسارون
سلیخه مقمونیای مشوي ازهریك شش درم سنبل الطیب سه درم اجزا زاجدا اجدا کوفته پخته وزن نموده بروغن بلسان
چرب کرده باسه وزن ادویه عسل مصفی معجون سازند ودرظرف چیني نگاهدارند وبعد ازششماه استعمال نمایند شربتی
چهارمثقال بامطبوخ افتیمون وغاریقون وقوت این ایارج تاچهارسال باقي می ماند * ایارج ثیادریطوس اکبر به نسخهٔ
صاحب عیسی مشنی * صنعت آن صبرزرد سقوطري سي درم غاریقون هش سفید سه استار زعفران دارچیني مصطبي و
ترکي جنطیانا روغن بلسان ازهریك سه درم زراوند مدحرج اسارون عود بلسان حب بلسان فرفیون موازهریك دودرم
قسط بحري کاذریوس افتیمون اقلیطي ازهریك چهاردرم فلفل سیاه فلفل سفید دارفلفل فقاح اذخرحماما ازهریك دودرم
سلیخه مقمونیا ازهریك شش درم سنبل الطیب سه درم ونیم اجزارا کوفته پخته بروغن بلسان چرب نموده باعسل مصفی
سه وزن مجموع ادویه معجون سازند وبعدازششماه استعمال نمایند شربتی چهارمثقال * ایارج ثیادریطوس صغیر د

منافع قریب بکبیراست * صنعت آن صبر زرد سه درم غاریقون شش درم زعفران وج ترکي دارچیني مصطکي رومي سورنجان
سلیخه ازهریك سه درم کاذریوس فلفل ابیض فلفل اسود اسارون عود بلسان ازهریك دودرم جند بیدستر چهاردرم مرمکی
سنبل الطیب ازهریك درمی عسل سه چند ان اجزا کوفته پیخته بطریق معمول بمرشند شربتي چهارمثقال با آب نرم
* ایارج ثیادریطوس صغیر نافع ازبرای امراض حادثه ازبرودت وبلغم وبالجمله درمنافع قریب است بایارج ثیادریطوس اکبر
* صنعت آن صبرسقوطري سي درم غاریقون هش سفید دوازده درم وج ترکي زعفران دارچیني مصطکي رومي سورنجان
سلیخه ازهریك سه درم کاذریوس فلفل سفید اسارون عود بلسان ازهریك دودرم فلفل سیاه جند بیدستر ازهریك چهاردرم
ریوند چیني مرمکي صافي سنبل الطیب ازهریك یکدرم عسل مصفی بقدرکفایت بدستور معجون سازند ودرظرف چیني
نگاهدارند وبعد ازششماه استعمال نمایند شربتي چهاردرم ودرنسخهٔ دیکر بجای مرمکي مواست * ایارج ثیادریطوس دیگر
که همین منافع دارد * صنعت آن افتیمون هزده درم جوزبوا سلیخهٔ سودا سقمونیای مشوي ازهریك دوازده درم صبرسقوطري
شصت درم غاریقون سفید چهل درم سنبل الطیب ایرسا ازهریك هشت درم اسقوردیون هفت درم حماما فوة الصباغین
فلفل سیاه دارفلفل اذخرمکي ازهریك دودرم کوفته پیخته بعسل مصفی بقدرکفایت بدستور معجون سازند وبعد ازششماه
استعمال نمایند شربتي چهارمثقال با آب گرم * صنعت این ایارج به نسخهٔ شیخ رئیس افتیمون شانزده درم جوزبوا
سلیخه سقمونیا ازهریك ده درم صبرسقوطري شصت درم غاریقون چهل وچهاردرم ریوند چیني سه درم فلفل سفید جنطیانا
اسارون عود بلسان ازهریك چهاردرم زعفران قرنفل وج ترکي مصطلي دارچیني ازهریك ششدرم سنبل ایرسا ازهریك
هشت درم اسقوردیون هفت درم حماما فوة فلفل سیاه دارفلفل ازهریك دودرم ادویه کوفته پیخته بعسل مصفی بقدرکفایت
معجون سازند وبعد ازششماه استعمال نمایند شربتي چهاردرم با آب گرم * ایارج ثیادریطوس مسهل اخلاط فاسده را از
بدن فرودآورد وامراض صعبه راچون فالج ولقوه وصبات وتشنج وصرع وانچه بابن امراض ماند زائل کند وسدهای جگر بکشاید
وظلمت باصره ودوار را نافع باشد وبالجمله منافع آن مثل منافع ایارج ثیادریطوس اکبراست * صنعت آن به نسخهٔ شیخ رئیس
صبرسقوطري شصت درم غاریقون هش سفید بیست وچهاردرم مصطکي زعفران دارچیني وج ترکي سنبل الطیب ازهریك
ششدرم زراوند حب بلسان روغن بابونه فربیون فلفل سیاه فلفل سفید دارفلفل جنطیانا ازهریك چهاردرم کاذریوس قسط
تلخ ازهریك پنجدرم سلیخهٔ سیاه افتیمون اقلیطي ازهریك دوازده درم موفقاح اذخرحماما ازهریك دودرم سقمونیای مشوي
بیست درم عسل مصفی بقدرکفایت دستور معجون ساختن ان وطریق استعمال ومقدارشربت آن مثل ایارج ثیادریطوس
کبیراست ودرنسخهٔ دیکراین ایارج بجای مومیا في ازرده شده ودرنسخهٔ که حبیش بن ماسویه نقل کرده ریوند بعوض سنبل
داخل است وفقاح اذخرحماما داخل نداردوباقي مثل نسخهٔ شیخ رئیس است الا آنکه ثلث وزنهٔ نسخهٔ شیخ رئیس است * ایارج
ثیادریطوس با جوزبوا نافع است ازبرای جمیع امراض سرکه کهنه شده باشد وازبرای جنون ووسواس وصداع ودوار وصرع
ضعف باصره وارجاع کبد وطحال وکلیه وقولنج ومدربول وطمث است ومفید است ازبرای جذام وبرص ونقرس وارجاع مفاصل
ورجع حقویین وحمیات مزمنه وعتیقه واسهال بی مشقت است * صنعت آن بنسخهٔ شیخ رئیس صبرسقوطری شصت درم غاریقون
هش سفید بیست وچهاردرم اسقوردیون عود بلسان قلفل سفید فلفل سیاه دارفلفل روغن بلسان حب بلسان فربیون
جنطیانا ازهریك چهاردرم قسط تلخ سه درم وج ترکي مصطکي رومی دارچیني سنبل الطیب قرنفل ازهریك ششدرم سلیخهٔ سیاه

جوزبوا ازهريك دوازده درم كاذريوس هشت درم موحما ما نقاح اذخراز هريك دودرم سقمونيای مشوي افتيمون ازهم يك
هزده درم عسل كف كرفته بقدر كفايت بدستور مقرر معجون سازند وبعد ازششماه استعمال نمايند شربتي چهاردرم باصبير
افتيمون * ايارج جالينوس الطف ازايارج لوغاذيا وعملش زياده ازان است وازايارج ثيادريطوس اكمل تمام بر
لطيفتر است نافع است ازبراي لقوه وفالج وتشنج واسترخای مثانه وآمدن بول بي اختيار وتنقيه بدن ازاخلاط مركبهٔ بغم
وصفراوسوداكند وصداع مركب رانافع باشد * صنعت آن به نسخهٔ جمهور شحم حنظل غاريقون هش سفيد پيازعنصل
مشوي اشق سقمونيای مشوي خربق سياه هيوفاريقون فرفيون ازهريك شانزده درم بسفايج فستقي افتيمون اقليطي مقدار
ازرق كاذريوس فواسيون سليخهٔ سياه ازهريك هفت درم ودرنسخهٔ ديكر ازهريك نه درم است جندبيدستر فطراسا ليون
ازهريك چهاردرم ادويه خشك راكوفته بيخته وصموغ رابمثلث خيسانيده مجموع رابعسل مصفی بسرشند وبعد ازشش ماه
دروقت حاجت استعمال نمايند شربتي دومثقال باآب مطبوخ افتيمون مذكور دراول ذكرايارجات ونيم درم نمايند
هندي وقوت اين ايارج تاچهارسال باقي ميماند پس ضعيف ميكردد واين نسخه بهست وچهارجزواست ومزاجش بر
وخشك است دراواسط درجهٔ سوم وبعضی چهاردرم زعفران بوين اجزا افزوده اند ودربعضی نسخ فواسيون داخل نيست
* ايارج جالينوس جمهور بنسخه ديكر * صنعت آن شحم حنظل اشق غاريقون هش سفيد خربق سياه خربق سفيد هيوفاريقون
فرفيون ازهريك چهارجزو سليخه افتيمون كاذريوس بسفايج فستقي ازهريك چهارجزو ربع جزوي مرمكي فطراسا ليون
سكبينج جندبيدستر جاوشير زراونند طويل ومدحرج دارچيني دارفلفل فلفل سياه ازهريك يك جزوكوفتني را لـه فته
بيخته وصموغ رادرشراب يا آب خيسانيده حل كرده بورش ايارجات مقدم باسه وزن ادويه عمل مصفی معجون
سازند وبعد ازشش ماه استعمال نمايند شربتی چهارمثقال باطبيخ افتيمون مذكور يا باطبيخی كه * صنعت آن اين است
شاهتره ده درم عناب جرجاني مي دانه پوست مليلهٔ زرد تربد مدبرا زهريك شش درم زنجبيل يك مثقال دريك رطل
آب بجوشانند تاثلث بماند بپالايند ودرم كلقند دران حل كرده صافي نموده معجون راحب ساخته باين طبيخ فروبرند
* ايارج جالينوس بنسخهٔ قولس * صنعت آن كاذريوس فلفل سفيد دارفلفل غاريقون هش سفيد اسطوخودوس خربق
سياه سقمونيای مشوي سنبل الطيب افتيمون پيازعنصل مشوي ازهريك شش مثقال مرصافي زعفران اشق هيوفاريقون
ازهريك هشت مثقال عسل مصفی بقدر كفايت بدستور معجون سازند * ايارج جالينوس بنسخهٔ ابن سوافيون * صنعت آن
شحم حنظل چهاردرم كاذريوس پيازعنصل مشوي غاريقون هش سفيد سقمونيا خربق سياه اسطوخودوس اشق هيوفاريقون
ازهريك سه درم ويكدانك افتيمون اقليطي جعده مقل ازرق كافيطوس فواسيون صبر سقوطری سليخهٔ سياه بسفايج
فستقي ازهريك يكدرم ونيم فلفل سفيد فلفل سياه دارفلفل مرصافي دارچيني زعفران جاوشير سكبينج جندبيدستر
فطراسا ليون زراوند طويل زراوند مدحرج جنطيانا فرفيون ازهريك نصف ودوثلث نصف درمی عسل مصفی بقدر كفايت
بدستور معجون سازند شربتی ازان مثل شربت ايارج لوغاذيا ومنافع مثل منافع آن است * ايارج دربوس تنقيهٔ صفراميكند
وفرود مي آورد فضول را ازسرودفع ميكند ونافع است ازبرای امراض باردهٔ بلغمي مزمن صرع بهق وبرص ووجع مفاصل
بلغمي مزمن وعرق النسا * * صنعت آن شحم حنظل كه دانها وپوست حنظل را ازان جدا كرده باشند ولند را زهريك
بيست درم زراوند مدحرج فطراسا ليون فلفل سفيد ازهريك پنجدرم سكبينج جاوشيرازهريك هشت درم سنبل الطيب

لسان العصافير دارچيني سليخهٔ سياه زعفران زنجبيل جعده ازهريك چهار درم ادويهٔ خشك كرده را كوفته پخته صمغ ها

خيسانيده داخل كرده ادويهٔ خشك را بآن بسرشند ونكاهدارند ودر نسخهٔ ايارج صبر نيست استطرادا آورده شد * ايارج روفس

گفته اند اول ايارجي كه تاليف شده از ايارجات كبار اين است وبعضي ايارج ار كاغانيس مقدم دانسته اند وبالجمله

اين ايارج تنقيهٔ سودا وبلغم نمايد از بدن ونافع است از براى جميع امراض سوداوي وبلغمى ودا الثعلب را سود دارد

* صنعت آن به نسخهٔ شيخ رئيس شحم حنظل بيست مثقال كاذريوس غاريقون از هريك پنج مثقال جاوشير سكبينج سليخه

هريك هشت مثقال فطراسا ليون زراوند مدحرج فلفل سفيد فلفل سياه از هريك پنج مثقال دارچيني اسطوخودوس زعفران

جعده مرصافي از هريك چهار مثقال مررا درشراب بخيسانند وحل نمايند وباقي ادويه را كوفته پخته بعسل مصفى سرشته

معجون سازند ودر ظرف چيني نگاهدارند وبعد از ششماه استعمال نمايند شربتى چهار مثقال ودر نسخهٔ ديگر غاريقون د

مثقال داخل است ودر نسخهٔ ديگر چهارده جزو است ودوم پانزده جزو ومزاجش گرم در دودرجه ونيم وخشك در دودرجه

ربع درجه ودرين نيز صبر داخل نيست * ايارج روفس به نسخهٔ شاپور بن سهل * صنعت آن شحم حنظل بيست درم صبر

سقوطري زراوند مدحرج فطراسا ليون فلفل سياه وسفيد از هريك پنجدرم خولنجان ده درم كاذريوس بيست درم سكبينج

جاوشير از هريك بيست درم سنبل الطيب سليخه دارچيني زعفران زنجبيل مرصافي جعده از هريك دودرم ادويه كه فته

پخته بعسل مصفى معجون سازند شربتى چهار درم با آب گرم وعسل ونمك ناشتا بخورند بعد از پرهيز ودر نسخهٔ صهار نخست

جد شاپور بن سهل كه بلغت هريانى است كافيطوس وغاريقون وفراسيون از هريك ده درم داخل است ونسخهٔ شاپور بن سهل

سعده جزو است ومزاجش گرم وخشك است در دودرجه ونيم ونسخهٔ صهار بخت بيست جزو است ومزاجش قريب است

بمزاج نسخهٔ شاپور بن سهل * ايارج روفس به نسخهٔ محمود بن الياس * صنعت آن مانند ايارج شيخ رئيس است ونوشته

كه شربتى ازان دومثقال چهار مثقال با آب مطبوخ افتيمون وشاهتره وهليلهٔ سياه وموبز طائفي منقى غاريقون هش سفيد

واسطوخودوس وكافيطوس وكاوزبان كه جوشانيده صافي نموده باشند نيم درهم نمك هندي داخل نموده بياشامند وبايد كه

استعمال كرده شود اين ايارج بعد از كهنه شدن ششماه از ساختن وتا چهار سال قوي ميباشد * ايارج روفس به نسخهٔ ديگر

* صنعت آن شحم حنظل بيست درم فطراسا ليون زراوند مدحرج از هريك پنجدرم سنبل الطيب سليخه دارچيني زعفران

زنجبيل جعده مرمكي صافي از هريك دودرم عسل مصفى بقدر كفايت بدستور معجون سازند شربتى از دو مثقال تا چهار

مثقال با آب مطبوخ افتيمون وشاهتره وهليلهٔ سياه هنگام سحر گاه * ايارج روفس به نسخهٔ ديگر * صنعت آن شحم حنظل

بيست مثقال كاذريوس غاريقون از هريك ده مثقال سقمونياى مشوي چهار درم ترنجبين فرنفل از هريك ذودرم جاوشير

سكبينج از هريك هشت درم هردو صمغ رادرشراب يا آب گرم حل كرده وسه چندان مجموع ادويه عسل را بقوام آورده صمغ

را دران مخلوط كرده چون غليظ شود ادويهٔ ديگر را داخل كرده معجون سازند وبعد از چهار ماه با ششماه استعمال نمايند

ومقدار مستعمل ازان چهار مثقال با طبيخ افتيمون ودرين صبر نيست * صنعت طبيخ افتيمون مستعمل با اين ايارج سنا منى

اسطوخودوس هليلهٔ سياه از هريك دودرم افتيمون چهار درم دريك رطل آب بجوشانند تا ثلث بماند بپالايند وده درم كلقند

دران حل كرده صافي نموده ايارج راحب ها ساخته با اين مطبوخ فروبرند * ايارج شيخ رئيس ابو علي بن سينا رح نافع

است از براى جنون وسواس وفزع وخوف ومالنخوليا وجذام وصرع وتنقيهٔ دماغ ميكند وفرودمى آرد داخلاط غليظهٔ ارضيه را از

دماغ ونافع است ازبرای جمیع امراض حادثه از بلغم غلیظ ومعده واحشا را ازآمیزشهای فاسده پاک میکرداند وحفظ صحت
می نماید وقوت باصره را می افزاید * صنعت آن خربق سیاه همچهٔ کل سرخ منزوع الاقماع ازهریك یکدرم شحم حنظل
غاریقون هش سفید فلفل سفید ازهریك یك مثقال صبرسقوطری پنج مثقال نمك هندی یکدرم وثلث درمی حجرارمنی سه
مثقال زنجبیل دومثقال وج ترکی حماما اهارون حب بلسان حاشاصعتر د وقوتخم کرفس تخم جزرازهریك سه درم لسان الثو
ده درم تخم شاه سفرم تخم فرنجمشك تخم بادرنجبویه تخم اترج نعناع خشك ازهریك دودرم افتیمون یکدرم ونیم ادویه را لوفته
پیخته با دو وزن تمام ادویه عسل مصفی معجون سازند ودرظرف چینی نگاهدارند وبعد ازکذشتن ششماه ازساختن آن استعمال
نمایند * ایارج طعموانطاکی نافع است ازبرای تشنج وصداع مزمن وصرع حادث ازسودا وارتعاد مفاصل * صنعت آن شحم حنظل
بیست درم کاذریوس فراسیون غاریقون هش سفید اسطوخودوس ازهریك ده درم زراوند طویل فلفل سفید سکبینج جاوشیرازهریك
پنجدرم مرصافی سنبل جعده زعفران دارچینی ازهریك سه درم صموغ زاد رعسل مصفی سه وزن ادویه حل کرده باتش بسیار
ملایم اندکی بپزند وادویهٔ خشك راکوفته پیخته عسل وصموغ راازآتش برکرفته بکذارند تاحرارتش دورشود پس ادویه رابا ن
معجون سازند بدستورمقرر وبعد ازششماه که ازساختن آن کذشته باشد استعمال نمایند * نسخ ایارج فیقرا دراول این فصر
ذکریافت * ایارج فیلاغورس نافع است برای مالیخولیا وتنقیهٔ حجب دماغ میکند وفرود می آورد کیموسات غلیظهٔ لزجه
ارضیه را ازدماغ * صنعت ان فراسیون اسطوخودوس خربق سیاه کافیطوس وکاذریوس فطراسالیون فولیون وان جعده است
زعفران زراوند مدحرج جنطیانا خبه کثیرا کیا وآن مصطلی است ساذج هندی وج ترکی اهارون حماما دارچینی قسط
فومو فلفل حب بلسان ثوم بری سکبینه هیوفاریقون فقاح اذخر سنبل الطیب ازهریك دودرم افتیمون اقلیطی غاریقون
هش سفید بسفایج فستقی شحم حنظل ازهریك سه درم صبرسقوطری شش اوقیه لوفته پیخته بعسل مصفی سه وزن
ادویه معجون سازند ودرظرف چینی نگاهدارند وبعد ازششماه استعمال نمایند شربتی ثلث اوقیه باآب نیم کرم یاصعتر
افتیمون مذکور * ایارج لوغاذیا بدانکه لوغاذیا نام حکیمی ازحکمای ماهر واطبای باهر است وازشاکردان اسقلیموس حکیم
است که آن بواسطه ازتلامذهٔ حضرت سلیمان بن داود عم است ولوغاذیا باین ایارج میان اطبا اشتهار یافته واین ایارج
است مبارک وقلمی فرموده اند که استاد ان این بندهٔ حقیر این ایارج راازسائرایارجات اختیار می فرموده اند زیرا که
نفع آن ببدن بسیاراست ونیست آن راضرری واسهال آن بی غائله است وتنقیهٔ بدن میکند ازاقاصی واطراف ان واسهار
آن بلطف است بی عنف ومشقت وجمیع فضول بدن واخلاط فاسده رابا سهال دفع میکند ونافع ازبرای جمیع امراض بارده
یارد چون صداع وشقیقه وبیضه ودوار ومالیخولیا درغب وجنون ووهم وصرع وصمم وفالج واسترخا ولقوه ورعشه ونشنج
بلکه ازبرای سکته نیز بجهت هریك ازین ها آشامیدن آن وسعوط کردن بآن ازبرای اوجاع عین واذن ومنقی ومقوی ومفرح
معده های کبد وازبرای شهوت کلبی وادرارطمث میکند ومزیل عسرنفس وازبرای حمی ربع وجمیع امراض بلغمی که سبب
آن بلغم فج باشد وامراض سوداوی وتپهای نائبه واوجاع مفاصل ونقرس وعرق النسا وداء الحیه وداء الثعلب وداء الفیل
قروح خبیثهٔ مزمنه درمرود درغیر سر وازبرای بهق وبرص وقوبا وتقشر جلد وجذام وخنازیر وا ورام بارده وسرطان
سعفه ودرد کرده ودرد مثانه شیخ داود انطاکی کفته که این ایارج اخراج میکند هرخلط عفن محترق راوهرخلط غلیظ لزج
خصوص دوخلط بارد * صنعت آن به نسخهٔ هرایون وهمین نسخه نیز ازشاپوربن سهل وازصهاربخت است شحم حنظل پنج

درم پیاز عنصل مشوي غاريقون هش سفيد سقمونيا وخربق سياه اشق اسقوروديون ازهريك چهار درم ونيم به نسخهٔ سرابيون
ودر نسخهٔ شاپور وصهاربخت ازهريك دو درم ونيم است افتيمون اقليطي كاذريوس مقل ازرق صبر سقوطري ازهريك
درم حاشا هيوفاريقون ساذج هندي فراسيون جعدهٔ سليخهٔ سياه فلفل سفيد دارفلفل زعفران دارچيني بسفايج
فستقي سكبينج جاوشير جند بيدستر مركي صافي فطراساليون زراوند طويل عصارهٔ افسنتين فرفيون حماما سنبل الطيب
زنجبيل ازهريك دو درم اسطوخودوس جنطيانا ازهريك يكدرم ونيم است ودر نسخهٔ ديكر وزن اين اجزا ازهريك دو در
ونيم است سواى بسفايج كه سه درم است جنطيانا واسطوخودوس ازهريك يكدرم ونيم ودر نسخهٔ ديكر وزن اين اجزا
هريك دو درم است باعسل مصفى بقدر كفايت بسرشند شربتى تام ازان چهار مثقال با آب نيم گرم وعسل يا با طبيخ افتيمون
مويز منقى شيخ داؤد انطاكي گفته كه قوت اين ايارج تا چهل سال باقي ميماند وشربتى ازان تا يك مثقال است وان قدما
سره ميفرمايند كه انچه به تجربه درآمده شربتى تام ازان سه مثقال صيرفي است كه چهار مثقال طبي باشد ونيز شيخ داؤد
گفته كه ديدم در نسخهٔ كه قوت اين باقي ميماند مانند ترياق فاروق وچون ارادهٔ استعمال آن كنند بايد كه فرا گيرند ازان مقل
چهار درم ونيز گفته كه در نسخهٔ ديكر اين ايارج مرجان سرخ سه درم مرواريد ناسفته يك مثقال ورق طلا محلول ورق نقره
محلول ازهريك يك مثقال ونيم داخل است وبايد كه صموغ را در شراب حل كنند وباقي ادويه را لوفته پخته مجموع را بعسل
مصفى معجون سازند وشفائي گفته كه قوت ايارج لوغاذيا تا چهار سال باقي ميماند واولى آن است كه شب وقت خواب فرو برند
وصبح جلابى از بسفايج فستقي وزوفاى خشك واقتيمون وپوست هليلهٔ كابلي وكاوزبان واسطوخودوس ومويز منقى وقدرى
نمك بيا شامند * ايارج لوغاذيا بنسخهٔ فيلغريوس * صنعت آن شحم حنظل غاريقون هش سفيد اشق پوست خربق سياه ودر
نسخهٔ ديكر پوست خربق سفيد است سقمونياى مشوي هيوفاريقون ازهريك ده مثقال افتيمون اقليطي بسفايج فستقى مقل ازرق
صبر سقوطري كاذريوس فراسيون سليخهٔ سياه ازهريك هشت مثقال فلفل سياه فلفل سفيد دارفلفل دارچيني زعفران جاوشير
سكبينج جند ستر فطراساليون زراوند طويل ازهريك چهار مثقال با عسل مصفى بقدر كفايت معجون سازند شربتى تام از سه
مثقال تا چهار مثقال بحسب قوت هرانسان باماء العسل نيمگرم ونمك ربعضى گفته اند كه شربتى ازان چهار مثقال است با يكدرم
نمك طعام با طبيخ افتيمون كه دراول ذكرشد اين نسخهٔ بيست وسه جزو ومزاجش گرم وخشك است در دو درجه ونيم وبعضى
گفته كه شربتى تام ازان سه مثقال است * ايارج لوغاذيا به نسخهٔ تولس * صنعت آن شحم حنظل بيست مثقال پياز عنصل
مشوي غاريقون هش سفيد اشق پوست خربق سياه سقمونياى مشوي هيوفاريقون ازهريك ده مثقال بسفايج فستقي افتيمون
مقل ازرق صبر سقوطري كاذريوس فراسيون سليخهٔ سياه ازهريك هشت مثقال مرصافي جاوشير سكبينج فطراساليون فلفل سفيد
فلفل سياه دارفلفل دارچيني زعفران جند بيدستر زراوند طويل ازهريك چهار مثقال عسل بقدر كفايت بدستور معجون
سازند * ايارج لوغاذيا به نسخهٔ ديكر * صنعت آن شحم حنظل صبر سقوطري سقمونياى مشوي ازهريك پانزده درم حاشا
دو درم فراسيون بسفايج فستقي چهل عدد ازهريك هفت درم فلفل سياه دارفلفل سنبل الطيب زعفران دارچيني مركي صافي
فطراساليون ازهريك چهار درم سكبينج عصارهٔ افسنتين اسطوخودوس كاذريوس اسقوروديون ازهريك پنج درم زنجبيل زراوند
طويل جنطيانا نارومي ازهريك سه درم كوفته پخته با عسل مصفى معجون سازند شربتى چهار درم با يكدرم نمك طعام در طبيخ
افتيمون مذكور دراول اين فصل ودر نسخهٔ ديكر اجزا مزبور خربق سياه وافتيمون زغاريقون هش سفيد ازهريك ده درم

اسقیل مشوی هفت درم افزوده اند و وزن شحم حنظل و صبر و سقمونیا از هریک پنج درم کرده * ایارج لوغاذیا به نسخه
دیگر * صنعت آن شحم حنظل ده درم پیاز عنصل مشوی غاریقون هش سفید سقمونیای مشوی خربق اسود اشق از هر یک
نه درم افتیمون اقریطی کماذریوس مقل ازرق از هریک پنج درم صبر سقوطری شش درم حاشا هیوفاریقون ساذج هندی جعده
فراسیون فرفیون سلیخهٔ سیاه دارفلفل فلفل سفید زعفران دارچینی مرمکی صافی جاوشیر سکبینج جندبیدستر فطراسالیون
زراوند طویل بسفایج فستقی عصارهٔ افسنتین سنبل الطیب حماما زنجبیل از هریک چهار درم جنطیانا اسطوخودوس از هر یک
سه درم ادویه کوفته بیخته در سه وزن ادویه شهد مصفی بقوام آورده که سرکهٔ انگوری سه صد درم در ان انداخته باشند
و اگر شراب انگوری باشد بهتر است و الا سرکهٔ که مذکور شد کافی است و باز بقوام آورند و معجون سازند و در مرتبان چینی
نگاه دارند و تا چهل روز در جو گذارند و بعد از ان بکار برند * ایارج لوغاذیا تصرف استاذ ابوالفرج احمد صاحب مفتاح
* صنعت آن شحم حنظل صبر سقوطری سقمونیا از هریک پانزده درم پیاز عنصل مشوی مقل ازرق بسفایج فستقی از هر یک
هشت درم غاریقون هش سفید خربق سیاه اشق افتیمون از هریک ده درم اسقوردیون جاوشیر عصارهٔ افسنتین اسطوخودوس
از هریک پنج درم کماذریوس هیوفاریقون فراسیون سلیخهٔ سیاه از هریک هفت درم حاشا ساذج هندی جعده فرفیون حماما از هر یک
دو درم فلفل سفید فلفل سیاه دارفلفل زعفران دارچینی مرصافی فطراسالیون از هریک چهار درم جندبیدستر سنبل الطیب
زراوند طویل زنجبیل جنطیانا از هریک سه درم با عسل مصفی سه وزن ادویه معجون سازند و این نسخهٔ سی و پنج جزو است
و گرم و خشک است در اوایل درجهٔ سوم * ایارج ثامیؤمن نافع است از برای خداوندان تقلب معده و کسانیکه بیابند
التهاب در معده و جمیع نفخها را زائل گرداند و نافع است از برای بطوء استمرای غذا و از برای علتهای رحم و مدر بول
است و دوای عجیب است از برای مکبودین و خداوندان وجع معده و کلیتین و حیض فرود آورد * صنعت آن صبر سقوطری
یکصد مثقال مصطکی رومی سنبل الطیب زعفران دارچینی اسارون حب بلسان از هریک یک اوقیه کوفته بیخته خشک
در شیشهٔ نگاه دارند و استعمال نمایند اما از برای دیر گذشتن غذا از معده مقدار یک مثقال با آب سرد و کسیکه قی مری
داشته باشد یا انصباب کند بسوی معدهٔ او آن ماده نیم مثقال آن را بیاشامد و کسیکه او را ورمی در بعضی اعضای باطنی
باشد این ایارج نفع می دهد او را چون با ماء العسل بیاشامند و کسیکه محتاج باد را ربول باشد یا فرود آمدن حیض باید
که بیاشامد این ایارج را در آبی که رازیانه در ان جوشانیده باشند صاف نموده و این ایارج ملحق بایارج فیقرا است * ایارج
منسوب ببوسطوس نافع است از برای بصر و تقویت آن میکند و مسکن وجع سر دائمی است و از برای اوجاع معده و طحال
و کبد و از برای اوجاع سوداویه و بلغمیه و از برای دوار و وجعی که آن را اکلیلی گویند * صنعت آن کماذریوس اسطوخودوس
فلفل سفید فلفل سیاه پیاز عنصل مشوی از هریک دوازده اوقیه غاریقون هش سفید خربق سیاه سقمونیای مشوی صبر سقوطری
از هریک شانزده اوقیه و در نسخهٔ دیگر از هریک هشت اوقیه است و در نسخهٔ دیگر غاریقون نیزده درم اشق هشت اوقیه
فرفیون زعفران از هریک هژده اوقیه مرسه اوقیه شحم حنظل دو اوقیه اجزا کوفته بیخته با عسل معجون سازند و بعد از شش ماه
استعمال نمایند شربتی چهار درم و در نسخهٔ دیگر این ایارج سنبل الطیب و سلیخهٔ سیاه از هریک دوازده اوقیه داخل
است و گفته که بیاشامند این ایارج را با طبیخ افتیمون بعد از پرهیز * ایارج منسوب ببوسطوس به نسخهٔ دیگر نافع است
از برای امراض سر و صداع و غشاوهٔ بصر و از برای اوجاع معده و طحال و کبد * صنعت آن کندر غاریقون هش سفید

اسطوخودوس فلفل سفید فلفل سیاه سقمونیای مشوی پوست خربق سیاه صبر سقوطری پیاز عنصل مشوی سنبل الطیب سلیخه
سیاه از هریک شانزده مثقال شحم حنظل دانه بیرون کرده دو مثقال مرصافی سه مثقال زعفران شش مثقال سندروس
فرفیون از هریک هشت مثقال ادویهٔ خشک را کوفته بیخته صموغ را خیسانیده حل کرده ادویه را بان معجون سازند و در
وقت حاجت چهار مثقال آن را با آب گرم بنوشند * ایارج منسوب با بطیا فطروس نافع از برای اوجاع و ریاح بارده
معده * صنعت آن صبر زرد سقوطری چهار مثقال مصطکی رومی دو مثقال اسارون برگ گل سرخ فقاح اذخر مکی سلیخه
سودا از هریک نیم اوقیه کوفته بیخته خشک در شیشهٔ کرده شربتی دو درم و این ایارج نیز از فروع ایارج فیقرا است
* ایارج منقی مجرب تنقیهٔ سر کند و فرود آورد از سر آنچه را در سر باشد از فضول و باسهال دفع کند نافع است از برای
جمیع علتهای سر * صنعت آن شحم حنظل منقی از قشر و حب ده مثقال کندر فلفل سفید فلفل سیاه دارفلفل از هریک چهار
مثقال زعفران یک مثقال صبر سقوطری مرصافی اشق حاشا از هریک یک مثقال سقمونیای مشوی شش مثقال عصارهٔ افسنتین
ده مثقال کوفته بیخته با آب سرشته اقراص سازند و در سایه نگاهدارند شربتی چهار مثقال * ایارج هرمس * صنعت آن
غاریقون سفید یک اوقیه زراوند طویل زراوند مدحرج مرمکی صافی سنبل الطیب پودنهٔ کوهی جعده فراسیون از هریک
دو اوقیه نانخواه اسارون وج ترکی تخم کرفس حاشا ساذج هندی از هریک یک اوقیه جنطیانا قنطوریون دقیق کمادریوس
از هریک چهار اوقیه قردمانا آرد بویه که آن را عرطنیثا نامند از هریک نیم اوقیه تخم سداب هیوفاریقون زوفای خشک فو
الصبغ از هریک دو استار کمافیطوس اسقولوقندریون از هریک شش اوقیه کوفته بیخته بعسل مصفی معجون سازند
* ایارج هوقفراطین حکیم باین لفظ در قانون شیخ رئیس و سایر کتب ادویهٔ مرکبه بنظر رسیده و گمان این است که در نسخهٔ که
از یونان ترجمه بعربی شده ایارج بقراط هوقفراطین الحکیم و کسانیکه آن ترجمه را نقل کرده اند لفظ هو را که ضمیر منفصل
است جزو اسم دانسته یعنی هوقفراطین تمام اسم او شمرده اند و بالجمله این ایارج و ایارج فیقرا و ایارج بقراط که
ذکر شد هر سه از استنباط ابقراط حکیم است و این ایارج نافع است از برای رطوبت معده و اوجاع سر و صداع بخاری و دوار
را مفید است و تنقیهٔ سر از اخلاط فاسده میکند و نافع است از برای مالیخولیا * صنعت آن جنطیانا زراوند مدحرج سلیخه
دارچینی سنبل الطیب فطراسالیون کمادریوس اسطوخودوس فلفل مویه پودنهٔ کوهی کیا و آن مصطکی است از هریک یک درم
مرصافی چهار درم حب البان زعفران از هریک یک درم و نیم صبر سقوطری هجده درم شحم حنظل شش درم کوفته بیخته
بعسل مصفی سه وزن ادویه معجون سازند و بعد از ششماه استعمال نمایند شربتی چهار درم با آب نیم گرم و این ایارج
شانزده جزو است و مزاجش گرم و خشک است در دو درجه و در قرابادین کوتوالی از اول تا دارچینی وزن آنها از هریک
یک درم و از فطراسالیون تا مصطکی از هریک و وزن صبر سقوطری هشت درم و نیم است * فصل در بیان حبوب
مسهله که اصل و عمود در آنها صبر و ایارج فیقرا است * بدانکه بعضی از اطبا گفته اند که حبوب مسهله الطف مسهلات
است و بعضی دیگر گفته که اشربهٔ مسهله الطف مسهلات است و صاحب اختیارات بدیعی گفته که همه حبوب مسهله قوت
آنها تا دو ماه باقی می ماند در قوت خود بعد از آن ضعیف میگردد و بهتر آن است که یک روز قبل از استعمال ساخته و در
سایه بر پشت غربال پهن کرده خشک نموده سحرگاه با آنچه مناسب باشد از مبدرقات فرو برند * و نیز بدانکه آنچه از حبوب
مسهله است از برای امراض دماغی باید که اجزای آن نرم و حبوب آن اندک بزرگ باشد تا بتدریج منحل گشته اثر آن

بدماغ برمل چنانچه درمبحث حبوب مذکور شد ونیز باید که اجزای آنها را هریك اصلي جيد تازه بی غش اخذ نموده جدا
جدا کوبیده پخته درهم نموده سرشته حبوب سازند چنانچه به تفصیل مذکور می شود * حب ابن جهسم نافع است ا
برای تنقیهٔ بدن از جمیع فضول یعني از بلغم ومرهٔ صفرا ومرهٔ سودا ومچنین نافع است ازبرای معده وتنقیهٔ معده میکند و
کبد وتقویت آن وازبرای ملیله وازبرای تپهای کهنه ومسکن اخلاط مذکوره ومصلح خون است ومزیل انواع جروح
وحکه وازبرای کسیکه بواسیر داشته باشد ومحتاج شود بآشامیدن این حب باید که چرب کنند انگشت سبابه وانگشت
ابهام خود را بروغن بادام شیرین وباین دو انگشت بمالند خمیر این حب را تا خوب چرب شود اجزای آن پس باز همان
انگشتان را چرب کرده بآن حب سازند وفرو برند تا ضرر بمواد نرساند * صنعت آن ایارج فیقرا بیست وچهار درم هلیله
سیاه پوست هلیلهٔ زرد ازهریك شش درم مصطکي رومي انیسون عصارهٔ غافث عصارهٔ افسنتین رومي ازهریك دو درم غنچهٔ گل
سرخ چهار درم کوفته پخته بآن حب سازند هرحبی بقدر فلفلی شربتی یکدرم ونیم تا دو درم بعد ازدو ساعت که ازاول شب
یکذرد که هنوز خواب نکرده باشند باآب نیگرم فرو برند پس بخوابند واسهال میکند اینحب ما بین درمجلس تا چهار مجلس
عمل اینحب بروز است * حب ابن حادث مجرب است ازبرای بهق فاحش وازالهٔ آن میکند درسه روز ونیز اینحب نافع است
برای حمی وریاح واوجاع مفاصل وهرمرض بلغمي وسوداوي * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد هلیلهٔ سیاه صبر سقوطری
انزروت سفید مقل سرخ سکبینج شحم حنظل ازهریك پنج جزو سعتر فارسي شونیز زیرهٔ کرماني نمك طبرزد
ومصطکي رومي ازهریك یك جزو صموغ را درظرف مسي بآب کنند تا بقدریکه ادویه را بآن خمیر توان کرد بخیسانند
ودرآفتاب کذارند تا حل شود باقي ادویه را کوفته پخته بآن مخلوط سازند وبسرشند سرشتني جيد وحب سازند
هرحبی بقدر فلفلی ودرسایه خشك نمایند شربتی یك مثقال باآب نیم گرم ودو روز قبل ازاستعمال این حب ازجمیع
اشیا سوای نان وزیرباج پرهیز نمایند * حب ابن هبیره ظاهرا نفع است ازبرای بواسیر ومطلق ریاح خصوص ریاح
بواسیر وازبرای صفرای خام وبهق وحکه وآشامیده می شود در هر روز وهرشب تابستان وزمستان * صنعت این
پوست هلیلهٔ زرد هلیلهٔ سیاه پوست هلیلهٔ کابلي ازهریك دوازده مثقال آملهٔ منقی شش مثقال شیطرج هندي دارفلفل
هریك پنج مثقال جوزملح دراني ازهریك یك مثقال ونیم تربد سفید مجوف مصمغ تراشیده بروغن بادام شیرین چرب
نموده صبر سقوطري ازهریك سه مثقال کوفته پخته بروغن بنفشهٔ بادام چرب نموده باانداك آب یا عرق رازیانه
خمیر نموده مانند شمع بسازند ودرسایه خشك نمایند پس بازکوفته باب سرشته حب سازند هرحبی بقدر نخودی شربتی
شش مثقال نصف شب باآب کرم فرو برند پس بدستیکه دیده میشود ازان منفعتی عجیب * حبوب اسطوخودوس
صبري دراسطوخودوس ذکر یافت * حب اسکندري صرع ومالیخولیا ولقوه ورعشه وتپهای بلغمي را نافع باشد واخلاط لزجه را
دفع کند * صنعت آن شحم حنظل سقمونیای مشوي انطاکي خربق سیاه مقل ازرق ازهریك جزوی فربیون ونطرون از
هریك نیم جزو کوفته پخته باآب کرنب سرشته حب سازند شربتی یکدرم باآب نیم گرم * حب اسطفیا منقول ازکتاب اکلیل
محمد بن زکریا رازي مخرج بلغم ومرهٔ سوداي فاسد عفن است * صنعت آن ایارج فیقرا افتیمون ازهریك پنجدرم غاریقون
هشت سفید حجرارمني ازهریك یکدرم سقمونیای جید انطاکي نیم درم کوفته پخته بگلاب خالص سرشته حب ساخته نگاهدارند
شربتی از دو درم تا سه درم باآب نیم گرم ناشتا فرو برند پیش ازین حب وبعد ازان شش روز پرهیز نمایند * حب اصطخیقون

مشهور این است که این حب از بختیشوع است ولیکن ظن آن است که این قول صحیح نباشد بجهت آنکه لفظ اصطمخیقون یونانی است ومعنی آن منقی اخلاط بارده است و این شهادت می دهد بر آنکه این حب از اطبای یونان باشد وصحیح آن است که از فلنجوس انامی یونانی است ومیتوان گفت که اصل حب اصطمخیقون از فلنجوس است و این نسخه از بختیشوع باشد چه اگر طبیبی غیر یونانی دوائی ترکیب کند وآن را اسم یونانی نهد لازم نمی آید که از آن نباشد مثل آنکه ایارج که لفظ یونانی است وایارجات از غیر اهل یونان نیز میباشد ومثل لفظ تریاق که یونانی است واطبای غیر یونان را نیز تریاقات میباشد حبیش بن الحسن گفته که ترجمهٔ حب اصطمخیقون درغاریقی حب معده است وبالجمله این حب تنقیهٔ اخلاط ثلاثه از بدن وسرمی کند وحفظ صحت مینماید ودور میکند وسواس سوداوی را وجمیع امراض سوداوی وضعف معده وخفقان وضعف کلیه را * صنعت آن صبر سقوطری پانزده درم بسفایج فستقی افتیمون از هریك ششدرم سقمونیای مشوی غاریقون مش سفید شحم حنظل از هریك سه درم سنبل الطیب سلیخهٔ سود از زعفران حب بلسان نمك هندی اسارون وج ترکی عصاره افسنتین عود هندی مصطکی بیخ اذخر ریوند چینی زراوند مدحرج دارچینی از هریك یکدرم وکاهی زیاده کرده میتوان بران ایارج فیقرا ودر نسخهٔ دیگر هلیلهٔ زرد تربد سفید نیز داخل است اجزا را کوفته بیخته حب سازند * حب اصطمخیقون دیگر نافع از برای امراض حادثه از بلغم غلیظ لزج ومرهٔ سود اوتنقیهٔ بدن از فضول مختلفه کند * صنعت آن تربد سفید مدر دودرم صبر سقوطری حب النیل از هریك یکدرم شحم حنظل دودانك سقمونیای مشوی دودانك کوفته بیخته با آب سه شبانه حب سازند شربتی دودرم تا سه درم ودر نسخهٔ دیگر صبر وحب النیل از هریك یك درم است وآورده که اجزا را کوفته بیخته با آب کرفس سرشته حب سازند * حب اصطمخیقون کندی که شیخ ابو علی بن سینا در قانون ذکر کرده این حب مقوی معده است واشتهای طعام آورد ونافع است از برای معده وکبد وطحال وتنقیهٔ حواس میکند وامعا را پاک میکند واخراج فضول ثلثه یعنی مرهٔ صفرا ومرهٔ سود اوخلط بلغم میکند از تمام بدن صاحب میزان الطبائع گفته که این حب بدن را از بلغم غلیظ وسود اوبادهای بد پاک سازد ومزاج آن گرم است در اول درجهٔ موم وخشك در دوم درجه ربع درجه میرزا ابراهیم در منهاج خود گفته که این حب سبات را نافع است وصاحب ذخیره گفته که این حب ابدان را از بلغم پاک کند * صنعت آن هلیلهٔ کابلی شش جوزنمك هندی افسنتین رومی غاریقون مش سفید سقمونیای ازرق مشوی از هریك سه جوز اسارون انیسون تخم کرفس از هریك دو جوز تربد سفید مقشر مد برصفده جوز افتیمون اقریطی تازه پنج جوز ایارج فیقرا هفت جوز قرنفل یك جوز اجزا را کوفته بیخته پس بپاشند بران انداك انداك آبیکه دران خیسانیده باشند فانید مقدار چهار جوز وباید که مقدار آب آنقدر باشد که چون فانید را دران بخیسانند مانند دوشاب شده باشد واجزا را بآن خمیر توان کرد اجزا را بآن خمیر کرده حبها سازند هر حبی بقدر فلفلی شربتی دو مثقال ودر نسخهٔ صاحب ذخیره ایارج فیقرا نه جوز است وحکیم محمد حسین بن حکیم عماد الدین محمود گفته که شربتی ازین حب یك مثقال است * حب اصطمخیقون کوندهٔ دافع مثل اصطمخیقون کندی است * صنعت این حب ایارج فیقرا تربد مد بر از هریك ده درم مقل ازرق ششدرم پوست هلیلهٔ زرد افتیمون اقریطی غاریقون مش سفید بسفایج فستقی نمك هندی شحم حنظل سقمونیای انطاکی مشوی از هریك دودرم ادویه را کوفته مقل را در آب انیسون خیسانیده حل کرده ادویه را بآن سرشته حب سازند هر حبی بقدر فلفلی شربتی سه درم با آب نیمگرم * صنعت این حب به نسخهٔ صاحب ذخیره ایارج فیقرا ده درم پوست هلیلهٔ زرد

افتیمون بسفایج فستقی از هریک پنج درم حب النیل ده درم شحم حنظل سه درم مقل ازرق از سه درم تا چهار درم با طبیخ
انیسون * حب اصطمخیقون دیگر این حب صفرا را از همه تن فرا آورد و همه تن را خنک کند * صنعت آن پوست هلیله زرد
ایارج فیقرا از هریک دو درم حب النیل یک درم کوفته بیخته با آب سرشته حب سازند و در سایه خشک کرده وقت حاجت
دو درم با آب نیم گرم فرو برند * حب اصطمخیقون که محمد بن زکریا در کتاب اکلیل آورده و گفته که نافع است از برای
اخراج بلغم و صالح است استعمال آن در همه فصول و اوقات * صنعت آن ایارج فیقرا تربد جید مدبر از هریک پانزده
درم افتیمون پوست هلیلهٔ زرد سعد غاریقون هش سفید از هریک ده درم نمک هندی انزروت سفید شحم حنظل از هریک
هفت درم کوفته بیخته با آب کندنا سرشته حب سازند شربتی از دو درم تا سه درم با آب نیم گرم بیاشامند * حب اصطمخیقون
مسهل بلغم این حب بلغمهای فاسده را از تن پاک گرداند و معده و احشا را گرم سازد * صنعت آن ایارج فیقرا تربد
سفید از هریک دو درم شحم حنظل نیم درم غاریقون یک درم مجموع را کوفته بیخته با آب حب سازند شربتی دو درم بوقت
حاجت با آب نیم گرم فرو برند * حب اصطمخیقون دیگر مسهل سودا این حب سودا و خلطهای سوخته را از تن فرود آورد
* صنعت آن ایارج فیقرا افتیمون از هریک سه درم غاریقون سفید دو درم خربق سیاه یک درم سقمونیای مشوی نیم درم همه
را کوفته با آب سرشته حب سازند شربتی دو درم با آب نیم گرم * حب اصطمخیقون نافع از برای امراض حادث از بلغم
غلیظ لزج و مرهٔ سودا و تنقیهٔ فضول غلیظهٔ مختلفه کند * صنعت آن تربد سفید دو درم صبر سقوطری حب النیل از هریک یک درم
و نیم شحم حنظل سقمونیای مشوی از هریک دو دانگ کوفته بیخته با آب کرفس سرشته حب ها سازند شربتی یک درم
* حب اصطمخیقون دیگر که از اطبای عصر است نافع از برای جمیع امراض بلغمی و صفراوی و دماغی را فائده دهد
و تنقیهٔ بلغم کند و بجهت قولنج و مغص و تزحر نافع است * صنعت آن حب بلسان عود بلسان باقشر سلیخه سنبل الطیب اسارون
شامی دارچینی قلمی مصطکی رومی از هریک پنج مثقال وج ترکی زعفران از هریک یک مثقال بیخ اذخر غاریقون هش سفید
از هریک دو مثقال عصارهٔ ریوند چینی زراوند مدحرج صبر سقوطری سقمونیای مشوی شحم حنظل از هریک سه مثقال
افتیمون بسفایج فستقی از هریک شش مثقال کوفته بیخته بروغن بادام شیرین چرب نموده بعرق بادرنجبویه سرشته حبوب
سازند شربتی دو مثقال با آب نیم گرم فرو برند * حب اصطمخیقون دیگر که تنقیهٔ اخلاط غلیظه و فضول بلغمیه را کند
و امراض رأس بلغمی خصوص درد سر و شقیقه را که از بلغم باشد مفید است * صنعت آن ایارج فیقرا حب النیل صبر سقوطری
از هریک ده درم پوست هلیلهٔ زرد افتیمون بسفایج از هریک پنج درم شحم حنظل سه درم سنا مکی دو درم سقمونیای مشوی تربد
سفید مدبر از هریک پنج مثقال همه را کوفته بیخته با آب رازیانه یا با آب مطبوخ تخم رازیانه سرشته حبوب سازند و از
سه درم تا چهار درم با آب طبیخ انیسون بیاشامند * حب اصطمخیقون منقول از ذخیرهٔ سید اسمعیل جرجانی بدن را از
بلغم غلیظ و سودا پاک سازد * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلی ایارج فیقرا نمک طعام انیسون سقمونیای مشوی
از هریک یک اوقیه افتیمون اقریطی دو اوقیه تربد سفید مجوف خراشیده هفت اوقیه و نیم مقل ازرق چهار درم مقل را
در آب کرفس حل کرده ادویه را کوفته بیخته با آن سرشته حب سازند شربتی از دو درم تا سه درم * حب اصطمخیقون
به نسخهٔ ابن جزله بیماریهائی که از بلغم غلیظ و سودا باشد زائل و بدن را از اخلاط مختلفه پاک سازد * صنعت آن عود
بلسان حب بلسان سلیخه سنبل الطیب اسارون دارچینی زعفران مصطکی رومی بیخ اذخر وج ترکی عصارهٔ افسنتین

زرا وند مل حرج نمك هندي از هريك يكدرم صبر سقوطري پانزده درم محمودهٔ مشوي غاريقون سفيد شحم حنظل از

هريك سه درم بصفا بچ فستقي افتيمون از هريك شش درم كوفته پخته با آب سرشته حب ها سازند هرحبي برا برفلفلي د

سايه خشك كنند ودر شيشهٔ نگاهدارند وسرش را استوار كنند ودر وقت حاجت شربتي دودرم ونيم با آب نيم گرم فروبرند

* حب اصطخيقون به نسخهٔ حكيم سديد كازروني كه در شرح موجز آورده * صنعت آن تربد سفيد مجوف مصمغ تواشير

بروغن بادام شيرين چرب نموده دودرم صبر سقوطري حب النيل از هريك ربع درمي شحم حنظل سقمونيای مشوي از هر يك

دودانك كثيرا مقل اليهود از هريك ربع مثقالي كوفته پخته با آب سرشته حب سازند شربتي دودرم تا سه درم وكفته

گاهي زيادة ميكنند براجزای اين حب غاريقون سفيد بصفا بچ فستقي دارچيني سيلاني مصطكي رومي افتيمون از هريك بقدر

حاجت بحسب حال ووقت * حب ايارج جالينوس درد سر ودرد معدة وجگررا نافع است واخلاط از سر ودماغ فرودارد و

ومعدة را از خلاط فاسدة پاك سازد وقوي گردانند * صنعت آن ايارج فيقرا پنجدرم تربد سفيد مل برشش درم پوست هليلهٔ

زرد پنجدرم كوفته پخته بروغن بادام شيرين چرب نمودة با آب كاسني تازة سرشته حب سازند هرحبي بقدر فندقي

شربتي دودرم ونيم شب وقت خواب با آب نيم گرم فروبرند * حب ايارج قلمي فرموده اند كه از قدوهٔ حكما واستاذ اطبا

ميرمحمد هادي العلوي والد ماجد فقيراست غفرالله له نافع ازبرای فالج ولقوة وصرع واسترخا ومالنخوليا وقوت باصره ودر

معدة واخلاط غليظهٔ بلغميه وسوداويه را زدماغ فرود آرد ومعدة را از اخلاط غليظهٔ لزجه پاك سازد وقروح وبثور سوداوي

را نافع باشد * صنعت اين حب ايارج فيقرا سه درم غاريقون مشك سفيد بصفا بچ فستقي غنچهٔ گل سرخ اسطوخودوس

مغسول از هريك دودرم مقل ازرق افتيمون بادرنجبويه پوست هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه سنا مكي عود الصليب

انيسون ايرسا از هريك يكدرم تربد سفيد مل برد ودرم ونيم زنجبيل يكدرم ودانك كوفته بروغن بادام شيرين چرب

نموده با آب سرشته حب ساخته بورق نقره پيچيده شربتي دومثقال با آب نيم گرم شب وقت خواب فروبرند * حب ايارج

منسوب باين ماهويه نافع است ازبرای امراض باردهٔ دماغ خصوص امراض حادثه از فضول رطبه وبصرا حدت دهد

وتنقيهٔ معدة كند * صنعت اين حب به نسخهٔ ابن جزله ايارج فيقرا ششدرم پوست هليلهٔ زرد تربد سفيد مل برازهريك

چهاردرم نمك هندي انيسون ازهريك دودرم ونيم كوفته پخته با آب كرنس تازة سرشته حبوب سازند هرحبي بقدر فلفلي

شربتي دودرم واگر خواهند كه صفرا نيزبراند نيمدرم سقمونيای مشوي اضافه نمايند واگر خواهند كه اخلاط مختلفه

براند يكدرم شحم حنظل نيز داخل نمايند * صنعت آن ايارج فيقرا ششدرم هليلهٔ زرد پنجدرم تربد سفيد چهاردر

انيسون نمك هندي از هريك دودرم ونيم غاريقون سفيد دودرم شحم حنظل يكدرم واگر با خلط بلغمي صفرا باشد تقويه

اسهال آن كنند بسقمونيای مشوي بقدر حاجت مجموع را كوفته پخته حبها سازند چون نخود شربتي يك مثقال وبعضي

گفته اند كه قوت اين حب تا دوسال باقي ميماند * حب ايارج ابوجريح سر ودماغ را پاك كند ودرد سر به برد ومعدة را

قوي گردانند * صنعت آن ايارج فيقرا نيمدرم پوست هليلهٔ زرد يكدرم تربد سفيد مل برچهاردانك نمك هندي يكدانك

همه را كوفته پخته با آب سرشته حبها سازند مجموع يك شربت است ودر نسخهٔ ديگر ايارج يكدرم است * حب ايارج

محمد بن زكريا سر ودماغ ومعدة را از اخلاط غليظهٔ لزجه پاك كند * صنعت آن ايارج سه درم تربد سفيد مل بردودر

نمك هندي دودرم ونيم كوفته پخته با آب سرشته حبوب سازند شربتي دودرم با آب نيم گرم فروبرند * حب ايارج

منقول ازحاوي صغير تاليف محمد بن الياس تنقيهٔ دماغ كند ازفضول غليظه واخلاط بلغميه ونافع است ازبراى سلته وصر
وتاريكي چشم وشب كوري وسبل ونسيان * صنعت آن ايارج فيقرا تربد سفيد مد برازهريك يكدرم جب النيل غاريقون
سفيد انيسون ازهريك نيم درم شحم حنظل نمك هندي ازهريك يكدانك ونيم كوفته پيخته باآب رازيانهٔ تازه سرشته حب
سازند مجموع يك شربت است * حب ايارج ديكر منقول ازحاوي صغير محمود بن الياس شيرازي تنقيهٔ سر ومعده كند
* صنعت آن ايارج فيقرا شش درم تربد سفيد مد برپوست هليله اقتيمون اقريطي ازهريك سه درم نمك نفطي تخم نوسر
ازهريك دو درم غنچهٔ كل سرخ دودرم ونيم كوفته پيخته باآب سرشته حب سازند شربتي دودرم * حب ايارج ديكر
تنقيهٔ معده وسر ازفضول نمايد وامراض باديهٔ معده وسر رابنهايت نافع است * صنعت ان ايارج فيقرا تربد سفيد مد بر
ازهريك يكدرم انيسون دودرم اسطوخودوس غاريقون سفيد حب النيل رب السوس ازهريك نيم درم بوزيدان
نمك هندي شحم حنظل كثيرا مقل ازرق ازهريك يكدانك محمودهٔ مشوي نيمدانك كوفته پيخته باآب كرفس تازه سرشته
حب سازند جمله يك شربت كامل است * حب ايارج ديكر تنقيهٔ معده ودماغ واعصاب ازفضول بلغميه كند ونافع است ازبراه
فالج ولقوه ورعشه وامثال اينها * صنعت ان ايارج فيقرا تربد سفيد مد برازهريك يك درم شحم حنظل ربع درم
نمك هندي دودانك كوفته پيخته باآب كرفس تازه سرشته حب سازند جمله يك شربت است * حب ايارج بنسخه
حكيم سديد درشرح موجزنافع ازبراى علل راس ومعده وفضول رااردين دوعضو منحدر سازد * صنعت ان ايارج فيقر
سه درم تربد سفيد پوست هليلهٔ زرد ازهريك دودرم نمك هندي يك مثقال محمودهٔ انطاكي يكدرم مقل ازرق بقد
حاجت چنانكه رسم است حب سازند شربتي ازدودرم تاسه درم است وكاهي بدل محمودهٔ شحم حنظل ميكنند هركا
ارادهٔ اسهال بلغم باشد وكاهي زيادهٔ مي كنند درين حب پوست هليلهٔ كابلي وكاهي ادويهٔ اين حب رابا آب نو سر
خمير ميكنند واولى است كه حبها رابزرك سازند تامكث كند درمعده وشب بخوابند كه حركت يقظه موجب عدم
انحدار آن نشود ومكث كند درمعده وجذب كند مواد را ازسر * حب ايارج به نسخهٔ صاحب قرابادين كوتواني سر
دماغ راپاك وبوى ناخوش كه ازبيني آيد به برد ودرد سر وشقيقه ودرد چشم ودرد كوش رامرتفع سازد * صنعت ان
ايارج فيقرا يكدرم تربد سفيد مد بريكدرم ونيم پوست هليلهٔ كابلي افتيمون ازهريك چهاردانك كل سرخ نمك سبا
ازهريك يكدانك ونيم كوفته پيخته باآب سرشته حب سازند واگرخواهند قوي ترشود نيم درم سقمونيا اضافه كنند
* حب ايارج ديكر تنقيهٔ بلغم كند ونافع است ازبراى جميع امراض بلغمي دماغ واعصاب وخصوص ازبراى فا
* صنعت آن شحم حنظل غاريقون سفيد ازهريك يكدانك تربد سفيد مد بربسفايج فستقي زنجبيل ازهريك ربع درمي خربق
سياه محمودهٔ مشوي ازهريك يكدانك ونيم ايارج فيقرا مثل مجموع ادويه همه راكوفته پيخته مقل ازرق نيم درم رب
السوس ثلث درمي كثيرا ربع درمي درآب حل كردهٔ ادويه رابآن سرشته حب سازند جمله يك خوراك بود * حب ايار
منقول ازحاوي كبير نافع ازبراى علل معده وسر ومحللى فضول ازمعده وسر * صنعت آن ايارج فيقرا ششدرم پوست هليلهٔ
زرد چهاردرم ونيم كوفته پيخته باآب كرفس تازه سرشته حبوب سازند هرحبى بقدرنخودى شربتى دودرم ونيم باآب نيم نو
شب وقت خواب فروبرند واگرخواهند اسهال صفرانيز كند نيم درم سقمونيا مشوي اضافه نمايند * حب ايارج تنقيه
دماغ ومعده كند وجذب مواد ازاعضاى بعيده نمايد وبدن راازاخلاط فاسده پاك سازد * صنعت آن شحم حنظل غاريقون

سفيد تربد سفيد پوست هليلهٔ زرد هليلهٔ سياه مقل ازرق بسفايج فستقي اشق سكبينج سقمونيا ي مشوي حب النيل ا فتيمون
اقليطي ملح وملح نفطي وج تركي كثيرا اسطوخودوس قرنفل فودنج لسان الثور از هريك يكدرم ايارج فيقرا نوزده درم له بوا
مجموع ادويه باشد كوفته بيخته بآب رازيانه تريا آب خالص حب سازند شربتي ازد ومثقال تا چهار مثقال * حب ايارج
مسهل بلغم وحميات بلغمي وغيره را نافع است * صنعت آن ايارج فيقرا تربد سفيد مجوف مصمغ مد برغاريقون سفيد از هريك
نيم مثقال شحم حنظل يكدانك عصارهٔ افسنتين ربع مثقال كوفته بيخته بروغن بادام شيرين چرب نموده وبسكنجبين ساده
مرشته حب سازند ونكاهدارند واين مجموع يك شربت تام است * حب ايارج ديكر كه اسهال صفرا وبلغم كند واورام
مركبه ازين دوخلط را نافع است خصوص از براى سبات مهري * صنعت آن پوست هليلهٔ زرد پوست هليلهٔ كابلي هليلهٔ سيا
غاريقون مش سفيد بسفايج فستقي تربد سفيد مد بوسنا مكي از هريك يكدرم انيسون كثيرا از هريك نيم درم ايارج فيقرا مش
ادويه كوفته بيخته بروغن بادام شيرين چرب نموده باآب طبيخ كرفس تازه يا آب طبيخ رازيانه مرشته حبوب سازند مرجمه
بقدر نخودى شربتى چهار درم تا شش درم باآب نيم كرم فروبرند واكر قبض در طبع بسيار باشد با شراب اسطوخودوس مرتبه
كه در اشربهٔ اسطوخودوس ذكر يافت كه آن را باآب كرم حل كرده باشند فروبرند * حب ايارج ديكر كه همين منفعت دارد
* صنعت آن ايارج فيقرا تربد سفيد مجوف مد برازهريك يكدرم نمك هندي نيم درم شحم حنظل يكدانك ونيم سقمونيا
انطاكي مشوي يكدانك كوفته بيخته باآب مرشته حب سازند جمله يك شربت كامل است * حب ايارج به نسخهٔ حكيم صالح خا
رح خال آن مرحوم * صنعت آن ايارج فيقرا پوست هليلهٔ زرد پوست هليلهٔ كابلي پوست بليله ورق كل هر خ نمك هند
عصارهٔ افسنتين سنا مكي از هريك دومثقال تخم كرفس نيم مثقال غاريقون مش سفيد چهار مثقال سقمونيا ى مشوي شا هتره
از هريك دومثقال كوفته بيخته تخم كاسني سه مثقال كوفته شيره بر آورده صمغ عربي سه مثقال در شيرهٔ آن حل كرده
ادويهٔ مذكورهٔ را درين خمير كرده حبها سازند هر حبى مقدار فندقى شربتى يكمثقال وقت خواب باآب نيمكرم فروبرند
* حب ايارج ديكر سوء معدهٔ را از اخلاط فاسدهٔ پاك كند وفضول از دماغ منحدر سازد وبنهايت نافع بود از براى امراض باردهٔ
معدهٔ وسر * صنعت آن ايارج فيقرا يك مثقال تربد سفيد مد بر يكدرم حب النيل بنفشه انيسون غاريقون سفيد از هريك
نيم درم نمك هندي يك دانك ونيم شحم حنظل يكدانك ودر نسخهٔ ديكر يكدانك ونيم است كوفته بيخته باآب رازيانهٔ تازه سرشته
حبها سازند هريك حب بقدر نخودى جمله يك شربت است * حب ايارج ديكر منقي معدهٔ وسراسر * صنعت ان ايارج فيقرا
صعتر فارسي مصطكي زعفران سنبل الطيب اسارون سليخه دارچيني از هريك يكدرم صبر مقطوري هفت درم كوفته بيخته
پس بكيرند ازين ايارج شش درم سقمونيا ى مشوي يكدرم شحم حنظل يكدرم ونيم نمك هندي سه درم كوفته بيخته
حب سازند جمله شش شربت است * حب ايارج منقول از كامل الصناعة كه همين خاصيت دارد * صنعت ان ايارج فيقرا
سه درم تربد تراشيدهٔ سفيد مد بر پوست هليلهٔ كابلي نمك هندي از هريك دودرم شحم حنظل يكدرم تخم كرفس نيم درم كوفته بيخته
باآب مرشته حب سازند شربتى دودرم تا سه درم * حب جهت استرخا وصرع * صنعت آن ايارج فيقرا تربد سفيد غاريقون از هريك
يكدرم اسطوخودوس بوزيدان عود الصليب از هريك نيم درم شحم حنظل مصطكي از هريك دانكى محمودهٔ نيم دانك كوفته بيخته
باآب رازيانه حب سازند وحب اسطوخودوس وحب افاويه وحب افتيمون وحب افربيون وحب اهليلج وحب بسفايج
وحب بنفسج صبري وايارجي هريك درسم خود ذكر يافت از انجا جويند * حب برء الساعه مسهل اخلاط غليظه است از

اعماق بدن ومفاصل ونافع است از برای اوجاع مفاصل ونقرس وعرق النسا ووجع ورک * صنعت آن صبر سقوطري سورنجان
مصري پوست هليلهٔ زرد مصطکي سنامکي اجزا مساوي کوفته بيخته بروغن بادام شيرين چرب نموده حب سازند شربتي د
درم در وقت خواب با آب نيم گرم فرو برند * حب مرمکي تنقيهٔ سر واطراف کند ونافع است از برای اورام وبايد که شب
بخورند وبخوابند تا به نهايت مرتبه رسد در جذب * صنعت آن صبر سقوطري شحم حنظل زعفران سنبل الطيب دارچيني
حب بلسان اسارون مصطکي افسنتين رومي سقمونيا تربد سفيد از هريک يک مثقال سليخهٔ سودا نيم مثقال کوفته بيخته با آب
سرشته حب سازند ودر وقت حب ساختن دست را بروغن بادام شيرين چرب سازند هر حبي بقدر نخودي وفرا گيرند از آن
بقدر نرمي طبيعت وقبض آن واقل آن سه حب سازند واکثر آن يازده حب وشربت تام دو درم است شب وقت خواب
* حب بختيشوع اسهال سودا وصفرا وبلغم کند بآساني * صنعت آن افتيمون پوست هليلهٔ زرد از هريک دو درم سقمونيای
مشوي نمک هندي از هريک يک درم زعفران نيم درم صبر سقوطري دو درم ونيم درم کوفته بيخته با آب حب سازند شربتي
دو درم تا سه درم * حب خيزران خنازير وغدد وسلعه را نافع باشد وامراض بلغمي را سود دارد * صنعت آن ايارهٔ فيقرا
درم غاريقون دو درم ونيم شحم حنظل يک درم ونيم انزروت چهار درم تربد سفيد مدبر هفت درم جاوشير يک مثقال نوشادر
دو درم سقمونيا يک مثقال کوفته بيخته با آب کندنا حب سازند شربتي هر روز يک درم * حب بهرامي استسقای لحمي را
نافع است * صنعت آن صبر سقوطري دوازده درم افتيمون شش درم سقمونيا چهار درم سنبل الطيب سليخه تربد سفيد
مصطکي از هريک ده درم زعفران يک درم ونيم غاريقون سه درم حماما يک درم کوفته بيخته حب سازند شربتي دو درم ونيم
* حب بهق بهق را زائل گرداند * صنعت آن تربد يک درم ودانگي ونيم غاريقون ايارهٔ فقيرا افتيمون از هريک چهار دانگ
هليلهٔ سياه شيطرج عصارهٔ افسنتين از هريک دو دانگ سقمونيا سه نخود مقل انيسون از هريک دانگي کوفته بيخته حب سازند
جمله يک شربت با آب نيمگرم * حب يويوثما اوجاع مفاصل را در روز باصلاح آورد * صنعت آن صبر سقوطري تربد سفيد از
هريک هشت درم پوست هليلهٔ زرد بوزيدان سورنجان از هريک دو درم انيسون سقمونيا از هريک يک درم مقل يک درم ونيم کوفته
بيخته با آب کندنا حب سازند شربتي سه درم با آب گرم * حب جاوشير سلمويه منقول از قرابادين قانون نافع است از برای
درد زانو ودرد پهلو ودرد کمر واز برای امراض بارده وامراض لقوه واسترخای اعصاب * صنعت آن زنجبيل فلفل دار فلفل
شيطرج هندي پوست هليلهٔ زرد پوست بليله آملهٔ منقی مرصافي تربد سفيد مدبر سقمونيای مشوي زعفران جندبيدستر
از هريک دو درم سورنجان جاوشير سکبينج مقل ازرق اشق شحم حنظل از هريک ده درم صبر سقوطري بيست درم صموغ
را با آب کرنب خيسانيده حل کرده ادويه را کوفته بيخته بآن سرشته حب سازند شربتي دو درم * حب جالينوس حنين گفته
که اين حب درد سر را ببرد وچشم را روشن کند وفضول رديه را از تن فرود آورد * صنعت آن مصطکي رومي افسنتين
رومي سقمونيا شحم حنظل اجزا مساوي کوفته بيخته حب سازند شربتي يک درم ودر نسخهٔ ديگر بجای افسنتين عصارهٔ افسنتين
بوزن آن است وصبر سقوطري بوزن يک جزو اضافهٔ ادويه مذکور است وگفته شده که شربتي ازين حب از يک درم تا دو درم
نيم است بحسب مزاج * حب جالينوس ديگر * صنعت آن صبر سقوطري عصارهٔ افسنتين يا ورق آن مصطکي از هريک
دو درم سقمونيا شحم حنظل از هريک يک درم کوفته بيخته با آب کرفس تازه يا با آب خالص سرشته حب سازند شربتي يک
مثقال ودر نسخهٔ ديگر عصارهٔ افسنتين وورق افسنتين هر دو داخل است * حب دافع ابخره از سر ودماغ * صنعت آن

صبر سقوطري چهار درم پوست هليلهٔ كابلي پوست هليلهٔ زرد از هريك چهار عدد ريوند چيني مصطكي رومي غنچهٔ گل سرخ
منزوع الاقماع غاريقون هش سفيد سرينفشه سنا مكي افتيمون اقريطي افسنتين رومي از هريك يكدرم سقمونيای مشوی
هفت درم كوفته پخته بروغن بادام شيرين يك مثقال چرب نموده با آب رازيانه حب سازند شربتی دو درم * حب الذهب
اين حب موسوم بحب صبر است واز تراكيب قدوهٔ فضلا وحكما حسين بن عبد الله بن سينا معروف بشيخ ابو علي است تنقيهٔ
اخلاط ثلثه از سر و بدن وحفظ صحت ميكند ومفتح سدها ومزيل عسر النفس وابخره واوجاع ظهر وجنب ورجلين ومنافع
فضول است وحدت ميدهد باصره را وهضم طعام ميكند بالجمله والتزام آن مستغني ميسازد شخصی را از دواهای ديگر
وحد استعمال آن از برای مزيد اسهال تا دو درم است * صنعت آن صبر سقوطري بيست مثقال پوست هليلهٔ زرد پوست
هليلهٔ كابلي از هريك ده درم گل سرخ منزوع الاقماع پنجدرم سقمونيای مشوي زعفران مصطكي رومي كثيرا سفيد
از هريك سه درم عنبر اشهب ورق طلا از هريك چهار قيراط مرجان قرمزي بسد سرخ ياقوت رماني مرواريد ناسفته از
هريك سه قيراط ادويه مذكوره را بمنزلهٔ اصل اين حب شناسند وزياده كرده شده بران اين ادويه از برای بلغم ورياح باردهٔ
عود هندي سنبل الطيب اسارون از هريك چهار درم ودرمفاصل وعرق النسا ومانند اينها غاريقون سفيد اشق تربد
سفيد مدبر انزروت سفيد عاقرقرحا سورنجان مصري از هريك سه درم واز برای خداوندان صفرا بر اصل فقط پوست
هليلهٔ زرد گل بنفشه از هريك پنجدرم واگر با صفرا ابخرهٔ متصاعده بسوی سر باشد زياده كرده شود بران مرزنجوش وكشنيز
خشك از هريك پنجدرم واگر ضعف كبد باشد طباشير سفيد بدل مرزنجوش وكشنيز خشك كنند واز برای خداوندان سودا
بر اصل فقط لاجورد مغسول ويا حجر ارمني مغسول هركدام كه باشد نيم درم افزودنمايند مجموع را كوفته پخته بكلاب
وعرق بيد مشك وآب كرفس تازه وآب رازيانهٔ تازه مرشته حبها سازند وقوت اين حب تا دو سال باقي ميماند واين نسخه را سيد
انطاكي از شيخ رئيس نقل كرده قلمي فرموده اند كه احقر را معلوم نيست كه شيخ رئيس در كدام كتاب ذكر اين نسخه نموده
واصل اين بقوانين تركيب مشوش است * حب الذهب منقول از خط ميرزا محمد باقر بن حكيم عماد الدين محمود حسيني
شيرازي نافع از برای صداع ورمد وابتدای نزول آب بچشم * صنعت آن صبر سقوطري سقمونيای مشوي از هريك يكمثقال
پوست هليلهٔ زرد دو مثقال ونيم كوفته پخته با آب حب سازند شربتی دو درم * حب الذهب ديگر تنقيهٔ معده ودماغ كند
نافع است از برای خيالات وابتدای نزول آب بچشم * صنعت ان صبر سقوطري بيست درم پوست هليلهٔ زرد ده درم لثير
مصطكي رومي سقمونيا زعفران از هريك سه درم ورق گل سرخ پنجدرم كوفته پخته بكلاب مرشته حب سازند شربتی از
دو درم تا شش درم با آب كرم فروبرند * حب الذهب بهنسخهٔ صاحب ذخيرهٔ خوارزم شاهي * صنعت آن صبر سقوطري
ده درم تربد سفيد مدبر هفت درم مصطكي گل سرخ از هريك دو درم ونيم زعفران يك مثقال پوست هليلهٔ زرد پنجدرم
سقمونيای مشوي يكدرم ودر نسخهٔ ديگر سقمونيا يكدرم ونيم است مجموع را كوفته پخته با آب مرشته حب سازند شربتی
از دو درم ونيم تا سه درم شب وقت خواب با آب نيم گرم فروبرند * حب الذهب منقول از بياض بخط ميرزا محمد حسين خلف
ولد حكيم عماد الدين محمود كفته كه اين حب راحب قبطي نيز گويند تنقيهٔ معده وسر از رطوبات كند وتقويت معده ودماغ نمايد
* صنعت آن هليلهٔ سياه پوست هليلهٔ كابلي از هريك پنجدرم كرويا نا نخواه تخم گرفس زيرهٔ كرماني انيسون از هريك دو
درم مصطكي رومي سه درم نمك هندي يكدرم ونيم صبر سقوطري مثل وزن مجموع ادويه زعفران يكدرم ونيم مجموع

را کوفته پخته یکجا کرده حبها سازند با آب برک اترج بزرک تر از نخود تناول نمایند ازین حب پیش از طعام یکدرم وثلث
درمی وبیاشامند بران دو جرعه آب نیم کرم واگر خواسته باشند تناول آن بعد از طعام باید کرد انیده شود مقدار شربتی
آن نصف انچه مذکور شد پس بدرستیکه تنقیهٔ معده وسر میکند از رطوبت وتقویت انها می نماید بعون الله تعالی خواه قبل
از طعام وخواه بعد از طعام * صنعت این حب به نسخهٔ دیگر با اختلاف بعضی اجزا منقول از مقالات بقراطی گفته له این
تالیف فیضی است * صنعت آن نافرخواه زیره کرویا انیسون هلیله نمک نفطی از هریک یکدرم مصطلی سه درم صبر سقوطری
مثل مجموع ادویه اجزا را کوفته پخته با آب برک اترج سرشته حبها از نخود بزرک ترسازند هر روز یک حب انرا تناول
نمایند یک مجلس عمل کند ورطوبت فاسده از معده پاک کند ونکذارد که رطوبت فاسده موجب ضعف معده وسر شود
بعون الله عزوجل * حب الذهب قلمی فرموده اند که از تالیف احقر است بجهت امراض سوداوی * صنعت آن پوست
هلیلهٔ زرد هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ میاه لاجورد مغسول بسفایج فستقی افتیمون بادرنجبویه اسطوخودوس از هریک هشت در
سقمونیای مشوی یکدرم کثیرا دودرم ایارج دوازده درم طلای محرق یکدرم کوبیده بکلاب سرشته حب سازند * حب الذهب
حکیم احمد موسوی نافع از برای رمد وصداع وابتدای نزول آب درچشم * صنعت آن صبر سقوطری سقمونیای مشوی از هر یک
یکمثقال پوست هلیله زرد دومثقال ونیم کوفته پخته با آب حب سازند شربتی دو درم * حب الذهب که نافع است از
برای مواد حاره وامراض آن * صنعت آن صبر سقوطری ده درم تربد سفید مد برهفت درم مصطکی رومی برک گل
سرخ از هریک دودرم ونیم زعفران نیم درم پوست هلیلهٔ زرد پنجدرم سقمونیای مشوی سه درم ونیم ودر نسخهٔ دیگر
درم ونیم است بدستور مقرر حب سازند شربتی از دودرم تا وزن دومثقال با آب نیم کرم * حب الذهب ثابت بن قره این
حب درد سر شقیقه را سود دارد وچشم را جلا دهد واخلاط فاسده را از بدن باسهال دفع کند وبدن ومعده وسر را پاک کند
* صنعت آن صبر سقوطری بیست درم کثیرا مصطکی رومی زعفران وسقمونیای مشوی از هریک سه درم پوست هلیله زرد
ده درم ورق گل سرخ چهار درم کوفته پخته با آب سرشته حب سازند شربتی دودرم ونیم ودر نسخهٔ شفائی وزن گل سرخ
پنجدرم است وگفته که اجزا را بکلاب سرشته حب سازند ونسخهٔ صاحب میزان الطبائع مطابق نسخهٔ شفائی است وگفته
که شربتی از ان دودرم ونیم است ومزاجش گرم است در یکدرجه ونیم وخشک است دراواخر درجهٔ دوم * حب الذهب منقول
از بیاض بخط میرزائی میرزا محمد باقر مجرب از برای اوجاع سر وجلای چشم وتنقیهٔ بدن ومعده * صنعت آن صبر سقوطری پوست
هلیلهٔ زرد از هریک بیست درم مصطکی رومی کثیرا زعفران سقمونیای مشوی از هریک سه درم گل سرخ منزوع الاقماع پنجدرم
کوفته پخته با آب حب سازند شربتی از دودرم تا دودرم ونیم * حب رجا * صنعت آن تربد سفید یکدرم ونیم غاریقون ایارج
فیقرا از هریک چهار دانک قنطوریون ماهی زهره عصارهٔ افسنتین از هریک دو دانک کوفته شحم حنظل سقمونیا از هریک سه حب
مقل ازرق انیسون از هریک دانکی کوفته پخته با آب رازیانه حب سازند * حب راوند صبری در راوند مذکور شد * حب ربو
ربو را سودمند بود * صنعت آن تربد یکدرم ایرسا نیم درم ایارهٔ فقیرا غاریقون از هریک یکدرم محمودهٔ دانکی مقل دو دانکی
بنفشه نیم درم کوفته پخته با آب حب سازند * حبیکه رعشه وفالج واسترخاء وامراض باردهٔ را نافع است * صنعت آن ایارج
فیقرا عاقرقرحا از هریک پنجدرم ودر نسخهٔ معصومی عاقرقرحا سه درم است جندبیدستر شیطوج بزرالبنج از هریک سه درم
سکبینج شحم حنظل از هریک چهار درم کوفته پخته با آب حب سازند شربتی دودرم ونیم * حب سکبینج جالینوس امراض باردهٔ

استسقا و قولنج و فالج و لقوه را سود دارد * صنعت آن پوست هليلهٔ زرد پوست هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه آملهٔ منقی از هريك شش د
و در نسخهٔ ديگر پانزده درم است زنجبيل دارچيني از هريك پنجدرم فلفل سياه دارفلفل اسارون از هريك سه درم مرصاص
تخم كرفس نانخواه و ج تركي سليخهٔ سياه شيطرج هندي حب بلسان از هريك دو درم مصطكي شانزده درم و در نسخهٔ ديگر
شش درم غاريقون سفيد ده درم سكبينج سي درم صبر سقوطري چهارده درم مقل ازرق چهاردرم سكبينج و مقل را نيم كوفته
در آب كند تا حل سازند هر حبی بقدر فلفلی شربتی يك مثقال و نيم تا دو مثقال با آب نيم گرم است وقت خواب فرو برند
بايد كه قبل از استعمال و بعد از استعمال اين حب يكروز پرهيز كنند * حب سكبينج بنسخهٔ صاحب اختيارات بديعي * صنعت آن
صبر سقوطري سكبينج تخم كرفس انزروت سفيد پوست هليلهٔ زرد از هريك دو درم و نيم تربد سفيد تراشيدهٔ بروغن بادام
شيرين چرب نموده دو درم شحم حنظل يكدرم و نيم مجموع را كوفته پيخته با آب حب سازند و اكو با آب رازيانهٔ تازه خشك
حب سازند بهتر است شربتی سه درم و محمود بن الياس درين نسخه صبر داخل نكرده و در نسخهٔ ديگر وزن تربد ده درم است
و يكدرم سقمونيا نيز داخل است * حب سكبينج ديگر بيماريهای بلغمي و فالج و لقوه و اوجاع مفاصل را زائل گرداند * صنعت آن
سكبينج اشق جاوشير شحم حنظل از هريك ده درم فلفل سياه زنجبيل دارفلفل شيطرج هندي نانخواه جند بيدستر زعفران از
هريك دو درم پوست هليلهٔ كابلي پوست بليله آملهٔ منقی مورنجان مصري از هريك سه درم تربد سفيد مل برسقمونيای مشوی
از هريك پنجدرم صبر سقوطري بيست درم با آب كند تا حب سازند شربتی دو درم تا سه درم * حب سكبينج ديگر كه سميرم
منافع دارد * صنعت آن سكبينج اشق مقل ازرق جاوشير بزرحرمل شحم حنظل از هريك دو دانك صبر سقوطري نيم درم تربد
سفيد چهار دانك و در نسخهٔ ديگر چهار درم است صموغ را در آب كرنب نخيسانند تا حل شود و باقي ادويه را كوفته پيخته با آن
بسرشند و حب سازند جمله يك شربت است * حب سكبينج فالج و لقوه و نقرس و وجع ظهر و رياح غليظه را دفع كند و حيض
بكشايد * صنعت آن سكبينج صبر سقوطري اشق جاوشير مقل ازرق حرمل شحم حنظل پوست هليلهٔ زرد انزروت سفيد بدستور
مقرر حب سازند شربتی دو درم * حب سكبينج به نسخهٔ ابن جزله گفته كه اين حب درد قولنج و درد معده و درد امعاء و مقعده
و بواسير را نافع بود و باد های غليظه را دفع كند و حيض براند * صنعت آن بگيرند صبر سقوطري زرد سكبينج تخم كرفس
انزروت سفيد پوست هليلهٔ زرد از هريك پنجدرم تربد سفيد بيست درم تخم حنظل سه درم اجزا جدا جدا كوفته وزن كرده
درهم آميزند و حبها سازند هر حبی بقدر نخودی شربتی سه درم * حب سكبينج به نسخهٔ ديگر از جهت حمل گرفتن و وجع ظهر
نافع باشد * صنعت آن صبر سقوطري مصطكي بزرالحرمل هليلهٔ سياه از هريك دو درم تربد سفيد سكبينج از هريك هفت درم
كوفته پيخته حب سازند شربتی سه درم * حب سليم تنقيهٔ سركند از اخلاط * صنعت آن صبر سقوطري تربد سفيد مجوف از
هريك ده درم شحم حنظل سقمونيای مشوی از هريك سه درم انيسون نمك طعام از هريك دو درم كوفته پيخته حب سازند هر حبی
بقدر نخودی شربتی از برای اقويا دو درم و برای ضعفا يك مثقال * حب شيطرج منقول از معصومي اوجاع و ركين و عرق
النسا را سود مند بود و اخلاط لزجه را دفع سازد * صنعت آن سكبينج مقل اشق جاوشير فربيون از هريك يكدرم صبر زرد فتيمون
غاريقون از هريك يكونيم درم زراوند كرد قنطوريون دقيق جند بيدستر از هريك دو درم دارفلفل زيره زنجبيل نانخواه تخم
كرفس مرمكي زعفران انيسون از هريك چهار دانك هليلهٔ زرد مورنجان ماهي زهرج از هريك دو درم و نيم خولنجان سفيد شيطرج
هندي شحم حنظل وج تركي ملح هندي از هريك چهار دانك ادويه كوفته پيخته با آب كاكنج حب سازند شربتي دو درم باشد

* حب شیطرج دیگر اوجاع مفاصل واعصاب وفالج ولقوه واحتباس حیض را نافع باشد * صنعت آن صبر سقوطری بیست
درم خردل سفید زنجبیل نمک هندی وج ترکی شیطرج هندی از هریک یکدرم فانید چهار درم ادویه کوفته بیخته
بآب کرفس حب سازند شربتی دو درم ونیم * حب شیطرج منقول از قانون * صنعت آن صبر سقوطری زرد تربد سفید
مدبر سورنجان مصری از هریک ده درم شیطرج هندی وج ترکی ملح نفطی شحم حنظل غاریقون تخم هزار اسپند که حرمل
است مقل سکبینج از هریک دو درم زنجبیل دارفلفل فلفل مصطکی خردل انیسون قسط تلخ نانخواه از هریک یکدرم افتیمون
اقریطی هلیلهٔ سیاه از هریک پنجدرم کوفته بیخته بآب کرنب یا کاکنج سرشته حب سازند شربتی دو درم بآب نیمگرم
* حب شیطرج دیگر نافع است از برای اوجاع مفاصل ونقرس که از بلغم باشد وقولنج بکشاید واخلاط غلیظهٔ بلغمیه دفع کند
* صنعت آن شیطرج هندی پوست هلیلهٔ زرد از هریک پنجدرم تربد سفید مدبر هفت درم شحم حنظل چهار درم سورنجان
مصری ششدرم بوزیدان ماهی زهرج از هریک سه درم فوچهار درم خردل زنجبیل وج ترکی صعتر فلفل از هریک یکدرم
ونیم تخم کرفس نانخواه انیسون از هریک یکدرم سکبینج دو درم سکبینج را در آب کرنب تر کرده وپنجدرم فانید در آن
داخل کرده در هاون سحق نمایند تا حل شود وادویه را بآن سرشته حب سازند شربتی دو درم ونیم تا سه درم * حب شیطرج
دیگر که همین منفعت دارد * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد صبر سقوی وج ترکی خردل زنجبیل از هریک نیم مثقال فلفل
نمک هندی شیطرج هندی از هریک یکدانک ونیم سقمونیای مشوی سه دانک ونیم مجموع را کوفته بیخته بآب عنب الثعلب سرشته
حب سازند شربتی یکدرم بآب نیمگرم فرو برند * حب شیطرج اسحاق اینحب نافع است از برای فالج ولقوه وگرانی زبان ودرد
سر که از بلغم باشد وبادهای غلیظ را از تن تحلیل دهد ودرد مفاصل را نیک باشد وبستگی حیض را بکشاید * صنعت آن صبر سقوطری
بیست درم تربد سفید ده درم زنجبیل تخم حرمل از هریک دو درم ونیم فلفل دارفلفل عاقرقرحا از هریک یکدرم شیطرج
هندی ملح هندی وج ترکی از هریک دو درم فانید سنجری چهار درم اجزا کوفته بیخته بآب سرشته حب سازند شربتی
دو درم بآب نیمگرم فرو برند * حب شیطرج عرق النسا واوجاع مفاصل ووجع ظهر را نافع باشد * صنعت آن صبر سقوطری
بیست درم پوست هلیلهٔ زرد ده درم فلفل دارفلفل از هریک یکدرم خردل سه درم شیطرج هندی نمک هندی شحم حنظل
زنجبیل از هریک دو درم فانید سنجری چهار درم با آب کرنب حب سازند شربتی یکدرم تا دو درم * بیان حبوب شبیار
بدانکه شبیار اسم حب صبر است واز برای آنکه شب خورده بران خواب می کنند تا ظلمت شب وسکون وآرام خواب باعث
زیادتی عمل آن گردد گویا رفیق ویار شب است وروشنائی روز وبیداری وحرکت باعث ضعف عمل آن است * حب شبیار
تنقیهٔ معده وسر می کند وقریب است در فعل بحب قوقایا * صنعت آن صبر سقوطری پوست هلیلهٔ زرد تربد سفید مصطکی
رومی سقمونیای مشوی شحم حنظل اجزا مساوی کوفته بیخته بآب حب سازند شربتی دو درم ودر نسخهٔ دیگر سقمونیا داخل
نیست * حب شبیار دیگر منقول از قرابادین کوتوالی تنقیهٔ معده ودماغ کند از اخلاط ورطوبات فاسده ودر همه اوقات
استعمال توان کرد * صنعت آن صبر سقوطری پوست هلیلهٔ زرد ورق گل سرخ از هریک ده درم انیسون سه درم گل بنفشه
پنجدرم مقل ازرق دو درم کثیرا نیمدرم مجموع را جدا جدا کوفته بیخته وزن کرده بهم آمیزند وبا آب حب سازند شربتی
دو درم * حب شبیار دیگر تنقیهٔ سر وقلب را از سودای متولد از صفرا کند ونافع است از برای مالیخولیا * صنعت آن صبر سقوطری
دو جزو تربد سفید افتیمون سنا مکی شاهتره پوست هلیلهٔ زرد از هریک یک جزو وثلث جزوی غنچهٔ گل سرخ مثل آن مصطکی

يك جزو وثلث باآب سيب شيرين حبها سازند شربتى تا چهار درم ودر نسخهٔ ديكر پوست هليله داخل ندارد * حب شبيه
مستعمل درخفقان سوداوي ومالنخوليا واوامراض سوداوي وفعل اين حب عام جميع بدن نيست بلكه مخصوص است باستفراغ
موادزنواحي قلب ومعده ودماغ ومخصوص است كه بود مزاج آن شخص سوداوي * صنعت آن افتيمون اقريطي پوست
هليله كابلي ازهريك يك درم ايارج فيقرا بسفايج فستقي ازهريك نيم درم حجرارمني مغسول ثلث درمي شحم حنظل منقى
ازقشر وحب ثلث درمى كوفته پيخته جدا جدا وزن نمودهٔ درهم نموده باآب سيب شيرين حبها سازند مانند نخودى شربتى از
يكدرم تا يك مثقال وقت خواب فروبرند * صنعت اين حب شبيار ربه نسخه ديكر ايارج فيقرا يك جزو نيم پوست هليلهٔ كابلي
افتيمون شحم حنظل ازهريك جزوى اسطوخودوس دوثلث جزوي خربق اسود ربع جزوي مصطكى بسفايج ازهريك
نيم جزوي حجرارمني مغسول مدس جزو كوفته پيخته باآب سيب شيرين سرشته حبها سازند شربتى ازيك درم تا يك
مثقال باكلاب نيم كرم فروبرند ودر نسخهٔ ديكر عود هندي داخل نيست ووزن حجرارمني مغسول ثلث جزوي است ودر
نسخهٔ ديكر بجاى پوست هليلهٔ كابلي پوست هليلهٔ زرد است ووزن حجرارمني دوثلث جزوي است * حب شبيار ديكر كه صفير
منافع دارد ومخصوص كمى است كه مزاج سوداوي بلغمي باشد * صنعت آن ايارج فيقرا يك مثقال ونيم تربد سفيد مدبر
افتيمون غاريقون هش سفيد اسطودوس پوست هليلهٔ كابلي ازهريك يك مثقال عود قماري خام نيم مثقال حاشا مقر
ازرق مصطكي ازهريك يك مثقال سوده بروغن بادام شيرين يك مثقال چرب نموده پاك سرشته حبوب سازند ودر نسخه
ديكر بجاى پوست هليله كابلي هليلهٔ سياه است وحاشا ومصطكي داخل ندارد وگفته كه شربتى دودرم است * حب شبيار
نافع ازبراى اوجاع معك وصروغشاوه وتاريكي چشم * صنعت ان صبرسقوطري سه درم پوست هليلهٔ زرد ورق گل سرخ
مصطكي تربد سفيد مدبر ازهريك يك درم كوفته پيخته باآب سرشته حبوب سازند هرحبى بزرگتر از نخودى شربتى باآب نيم
گرم ودر نسخهٔ ديكر اين از نسخهٔ اصل حب تربد وپوست هليلهٔ زرد داخل ندارد ومولانا مديد كازروني گفته كه شربتى ازين
حب ازيك مثقال تا دودرم است كه وقت خواب فروبرند وبران خواب كنند ودر نسخهٔ شفائي نيمدرم سقمونياى مشوى
داخل است * حب شبيار كه اخراج اخلاط صفراوي مخلوط به بلغم وزرد آب كند * صنعت آن صبرزرد سقوطري بيست
ودودرم افتيمون اقريطي دوازده درم سقمونياى مشوي زعفران ازهريك سه درم سنبل الطيب سليخه تربد سفيد مدبر
مصطكي غاريقون سفيد حماما ازهريك چهاردرم كوفته پيخته باآب حب مازند شربتى دودرم باآب نيمگرم شب وقت خواب
فروبرند * حب شبيار مستعمل براى تنقيهٔ نواحي سرودل ازسوداى متولد ازبلغم * صنعت آن تربد سفيد مدبر افتيمون
غاريقون اسطوخودوس پوست هليلهٔ كابلي ازهريك يك جزو ايارج فيقرا يك جزو ونيم عود هندي نيم جزو ادويه گوفته پيخته
باآب حب مازند شربتى ازيك مثقال تا دودرم ودر نسخهٔ ديكر وزن تمام ادويه سواى عود هندي يك ونيم جزو است
* صنعت اين حب به نسخهٔ ديكر صبرسقوطري زرد دودرم تربد سفيد مدبر افتيمون سنا مكي شاهتره مصطكي ازهريك يك
درم پوست هليلهٔ زرد يكدرم وثلث درمى لاجورد مغسول ورق گل سرخ دوثلث يكدرم كوفته پيخته باآب سيب شيرين
سرشته حبوب سازند شربتى دودرم وقت خواب باآب نيم گرم فروبرند * حب شبيار ديكر منقول ازحبيش بن الحسن در
زمستان وتابستان توان استعمال نمود ودرد سر وتاريكي چشم را سود دارد ودماغ ومعده را ازاخلاط نامعده پاك كند
مجرب است * صنعت آن صبرسقوطري پنجدرم افسنتين رومي مصطكي رومي تربد سفيد پوست هليلهٔ زرد ازهريك

يكمثقال ورق كل سرخ كثيرا ازهريك يكدرم كوفته بيخته بكلاب سرشته حبوب سازند هرحبى بقدر فلفلى شربتى دودرم سه
وقت خواب باآب نيمكرم فروبرند * حب شبيار معدهٔ ودماغ را ازاخلاط فاسدهٔ پاك كند * صنعت آن مصطكي رومي غنچه
كل سرخ پوست هليلهٔ زرد ازهريك يكدرم صبرزرد سقوطري سه درم كوفته بيخته باآب رازيانهٔ تازه سرشته حب سازند شربتى
ازدودرم تاچهاردرم شب وقت خواب باآب نيم كرم فروبرند وبران خواب كنند * حب شبيار ديكر جهت تنقيهٔ دماغ
قلب ازسودا ى متولد ازصفرا وازبراى ماليخوليا * صنعت آن صبرسقوطري درجزوا فتيمون اقريطي سنا مكي شاهترهٔ از
هريك يك جزو پوست هليلهٔ زرد ورق كل سرخ مصطكي رومي ازهريك يكجزو ودوثلث جزوي كوفته بيخته باآب سيب شيرين
سرشته حبها سازند شربتى تاچهاردرم وقت خواب باآب نيم كرم فروبرند * حب شبيار معهل سودا * صنعت آن ايارج
فيقرا يكجزو ونيم پوست هليلهٔ كابلي اسطوخودوس افتيمون مصري تخم حنظل ازهريك يكجزو حب بلسان خربق سياه از
هريك يكجزو ويكدانك جزوي لاجورد مغسول يكجزو ودودانك عود هندي مصطكي رومي بسفايج فستقي ازهريك نيم جز
كوفته بيخته باآب حب سازند شربتى ازيكدرم تايكمثقال شب وقت خواب باآب نيمكرم فروبرند وبران بخوابند * حب شبيار
ديكر * صنعت آن صبرسقوطري ده درم پوست هليلهٔ زرد سه درم ورق كل سرخ مصطكي افتيمون ازهريك دودرم كثيرا
يكدرم بدستور حب سازند شربتى دودرم ونيم * حب شبيار معجمى بنقى الدماغ وحوالى القلب من السوداء الخاسر
* صنعت آن ايارج فيقرا يك جزو ونيم پوست هليلهٔ كابلي افتيمون ازهريك يكجزو اسطوخودوس دوثلث جزوي خربق سياه
ربع جزوي تخم حنظل جزوي مصطكي عود هندي بسفايج فستقي ازهريك نصف جزوي حجرارمني مغسول جزوي باآب
سيب شيرين حب سازند شربتى ازيكدرم تايكمثقال باكلاب نيمكرم فروبرند ودرنسخهٔ ديكر عود هندي داخل نيست
ودران حجرارمني مغسول ثلث جزوي است ودرنسخهٔ ديكر بجاى پوست هليلهٔ كابلي پوست هليلهٔ زرد است وورن
حجرارمني دوثلث جزوي است * صنعت اين حب بنسخهٔ ديكر ايارج فيقرا يكدرم ونيم افتيمون پوست هليلهٔ كابلي
هريك يكدرم اسطوخودوس دوثلث درمى خربق سياه سدس درمى مصطكي عود هندي بسفايج فستقي ازهريك نيمدرم
حجرارمني مغسول شحم حنظل ازهريك ثلث درم كوفته بيخته باآب سيب شيرين سرشته حبوب سازند شربتى ازيكدرم تا
يكمثقال شب وقت خواب فروبرند وصبح غرغره نمايند بسكنجبين فراكوفته ازسركهٔ كبر * حب شبيار ديكر له اخراج سودا مينمايد
وپاك ميكرداند قلب را ازسودا * صنعت آن ايارج فيقرا افتيمون اقريطي اسطوخودوس ازهريك نيم درم حجرارمني
مغسول حجرارمني مغسول شحم حنظل نمك هندي غاريقون هش سفيد ازهريك يكدرم عود قماري خام مصطكي رسن
نعناع خشك ازهريك يكدانك سقمونيا ى مشوي نيمدانك خربق سياه يكطوج اجزارا كوفته بيخته بروغن بادام شيرين
يكدرم چرب نموده حب ساخته هرحبى بقدر نخودى شب بوقت خواب باآب نيمكرم فروبرند جمله يكشربت قوى است
* حب شبيار ديكر كه همين منافع داردوا خراج سودا ى محترق ازصفرا ميكند * صنعت آن صبرسقوطري دودرم سنا مكي شاهترهٔ
ازهريك يكدرم پوست هليلهٔ زرد مصطكي رومي ازهريك يكدرم ودودانك درمى لاجورد مغسول حب بلسان كل سرخ
منزوع الاقماع ازهريك يكدرم كوفته بيخته بازوغن بادام شيرين چرب نموده حب ساخته شب بوقت خواب چهار
درم ازان باآب سيب شيرين فروبرند * حب شبيار ديكر ازبراى سودا ى محض * صنعت آن ايارج فيقرا يكدرم ر
قيم پوست هليلهٔ كابلي اسطوخودوس افتيمون اقريطي شحم حنظل ازهريك يكدرم حب بلسان خربق سياه ازهر يك

يكدرم و يكدانك درمى لاجورد مغسول يكدرم وَدودانك درمى مصطكي عود هندي خام بسفايج فستقي ازهر يك
نيم درم كوفته پيخته وزن نموده درهم كرده بروغن بادام شيرين دودرم چرب نموده باآب سرشته حبوب سازند
هرحبي بقدر فلفلى شربتى از يكدرم تايك مثقال شب وقت خواب باآب سيب شيرين فروبرند * حب شبيار حكيم
اميرالدين مسهل صفرا وبلغم است * صنعت آن ايارج فيقرا بيست و پنج مثقال هليلهٔ سياه پوست هليلهٔ زرد ورق گل سرخ
ازهر يك شش مثقال انيسون دومثقال ادويه كوفتهٔ پيخته باآب سرشته حب سازند شربتى نيم مثقال باآب نيم تر
* حب شبيار حكيم مسيح طبيب درد سر وتاريكي چشم را سود دارد * صنعت آن ايارج فيقرا چهار درم نمك اندراني انيسون
پوست هليلهٔ زرد ازهريك سه درم هليلهٔ سياه پنج درم غنچهٔ گل سرخ دودرم تربد سفيد مد برده درم مجموع را كوفته پيخته
باآب حب سازند وبوقت حاجت دودرم آن را باآب نيم گرم وقت خواب فروبرند * حب شبيار به نسخهٔ حكيم صالح خوارزمي
رومي رح خال والد مؤلف * صنعت آن صبر مقطوري دوازده مثقال پوست هليلهٔ زرد ورق گل سرخ مصطلي رومي تربد سفيد
مد برسقمونيا ى مشوي ازهريك دومثقال ادويه را كوفته پيخته حب سازند شربتى از يك مثقال تادودرم * حب شبيار ماسرجويه
درد سررا سود دارد ومفتح سدهاست كه حادث از بلغم باشد ومعده وسررا ازاخلاط فاسدهٔ غليظه پاك گردانند * صنعت آن
ايارج فيقرا عاريقون هش سفيد ازهريك سه درم پوست هليلهٔ زرد پوست بليله آملهٔ منقى ازهريك يكدرم نمك اندرانى
افتيمون ازهريك دودرم تربد سفيد هفت درم مقل ازرق يكدرم مجموع را كوفته پيخته باآب سرشته حب سازند شربتى دو
درم ونيم وقت خفتن باآب نيم گرم فروبرند * حب شبيار درد معده را نفع دهد وباصره را قوت بخشد ودرد سرمزمن را
زائل كند * صنعت آن صبر سقوطري زرد سه درم پوست هليلهٔ زرد غنچهٔ گل سرخ مصطكي تربد سفيد مد برازهريك يكدر
سقمونيا ى مشوي نيم درم كوفته پيخته باآب رازيانهٔ تازه سرشته حب سازند شربتى يكمثقال تادودرم باآب نيم تر وقت
خواب فروبرند * حب شبيار ازبراى كسيكه مزاج او بلغمي وسوداوي باشد * صنعت آن تربد سفيد مد برافتيمون عاريقون
سفيد اسطوخودوس پوست هليلهٔ كابلي صبر زرد ازهريك يكدرم ايارج فيقرا يكدرم ونيم عود هندي نيمدرم كوفته پيخته
باآب سيب شيرين حبوب سازند شربتى ازيكدرم تايك مثقال * صنعت اين حب شبيار به نسخهٔ ديگر پوست هليلهٔ كابلي
افتيمون شحم حنظل ازهريك يك جزو ايارج فيقرا يك جزو ونيم اسطوخودوس درثلث جزوي خربق سياه ربع جزوي مصطكي
رومي بسفايج فستقي ازهريك نيم جزو حجرارمني مغسول ثلث جزوي كوفته پيخته باآب سيب شيرين حبها سازند شربتى
ازيكدرم تايك مثقال * حب شبيار مخرج خلط بلغم * صنعت آن پوست هليلهٔ زرد گل سرخ مصطكي تربد ازهريك يكدر
وازجهت اخراج صفرا سقمونيا نيم درم كثيرانيم درم اضافه نمايند * حب صبر كه منقى معده وسراست ونافع است ازبواسير
امراض معده وامراض سرخصوص وقتيكه بمشاركت معده باشد لاسيما ازبراى سبات بمشاركت معده چون تنقيهٔ معده بايد نمايند
* صنعت آن صبر سقوطري زرد هفده مثقال پوست هليلهٔ زرد پوست هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه تربد سفيد مد بربسفايج فستقي
صنامكي ازهريك دومثقال زنجبيل مصطكي رومي انيسون دارچيني زعفران اماروت ازهريك نيم مثقال كوفته پيخته باآب طبيخ
رازيانه حب سازند شربتى ازدومثقال تاچهارمثقال باعسل سفيد مصفى باآب گرم حل كرده فروبرند * حب صبر ديگر دافع التخمه
ازسر ودماغ است * صنعت آن صبر سقوطري زرد چهاردرم هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه هليلهٔ زرد ازهريك چهاردرم دريونج
چيني مصطكي رومي گل سرخ منزوع الاقماع عاريقون هش سفيد سربنفشه افتيمون اقريطي افسنتين رومي ازهريك يكدر

سقمونیای مشوي هفت درم کوفته پیخته بر روغن بادام شیرین یکمثقال چرب نموده با آب رازیانهٔ تازه حب سازند شربتی دو درم
با آب نیمگرم فروبرند * حب صبر به نسخهٔ محمد بن زکریا دردسر و درد معدهٔ را سود دارد * صنعت ان صبرسقوطري سه درم پوست
هلیلهٔ زرد ورق گل سرخ مصطکي رومي تربد سفید مد بر ازهریك یك درم کوفته پیخته با آب سرشته حب سازند شربتی دو در
شب وقت خواب با آب نیم گرم فروبرند * حب صبرا وجاع مفاصل و نقرس وفالج ولقوه وعرق النسا را نافع است وتنقیهٔ معد
از اخلاط بلغمیه کند وفضول غلیظه را از سر ومعدهٔ پاك سازد * صنعت آن صبرسقوطري یك مثقال تربد سفید مد بریکدرم آویز
غاریقون هش سفید انیسون حب النیل ازهریك نیمدرم کوفته پیخته با آب کرفس سرشته حب سازند ودر نسخهٔ دیگر شحم حنظل
نمك هندي ازهریك یکدانك ونیم درین حب داخل است جمله یك شربت تام است * حب صبرنافع جهت طحال * صنعت آن
صبرزرد سقوطري تنکار بریان قند سیاه کهنه پنج شش ساله اجزامساوي ازهریك سه مثقال کوفته پیخته با آب سرشته سي حب
سازند یك حب صبح ویکحب شام بمطعول دهند واگر طفل باشد یکحب صبح کافي غذا دال باتوره بهندي ارهرنامند بی روغن
بخورانند * حب صبر بنسخهٔ صاحب هاوي صغیر مسهل بلغم وسودا است وصداع را نافع است * صنعت آن صبرسقوطري یکمثقال
حب النیل غاریقون هش سفید ازهریك نیمدرم تربد سفید مد بریکدرم شحم حنظل مقل ازرق کثیرا مصطلي رومي ازهریك
یکدانك نمك هندي یکدانك ونیم کوفته پیخته با آب رازیانهٔ تازه سرشته حب سازند شربتي دومثقال * حب صبرصرع را مفید
بود * صنعت آن ایارهٔ فیقرا نیم مثقال افتیمون اسطوخودوس بسفایج نمك هندي غاریقون ازهریك نیمدرم انك تربد سفید
پوست هلیلهٔ زرد شحم حنظل کثیرا سقمونیا ازهریك دانکی کوفته پیخته با آب حب سازند * حب عرق النسا حکیم میرمحمد
مومن درقرابادین تحفه نوشته که حقیر تجربه نموده این حب را بسیار موثر یافته را زي میکوید که درساعت رفع میکند
وچندنفر از پیران که ازیك سال آزار داشتند وممکن نبود ایشان را از حالی بحالي کردیدن باین حب معالجه نمودم وپنج
شش مجلس اطلاق می فرمایند مجموع یک شربت است * صنعت ان صبرسقوطري زرد پوست هلیلهٔ زرد سورنجان مصري
ازهریك یکدرم کوفته پیخته با آب حب سازند * حب عشرة منقول ازالکلیل محمد بن زکریا گفته این حب نافع است از براء
بیماریهای حادث از بلغم * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلی پوست بلیله شیطرج هندي فلفل دارفلفل سعد
کوفي نانخواه زنجبیل ازهریك یك جزو صبرسقوطري زرد دومثقال مجموع ادویه کوفته پیخته با آب کنند نایاب عنب
الثعلب تازه سرشته حبوب سازند مانند فلفلی شربتی ازیکدرم ونیم تاسه درم با آب نیم کرم وگفته که کامی زیاده میشود
درین حب مامي زهرهٔ یکدانك وسقمونیا یك ونیم دانك ازبرای کسیکه درطبیعت او اعتصام باشد واغلب برمزاج او حاد
باشد وکسیکه خواهد تنقیهٔ رطوبات از مفاصل کند وکسیکه بوده باشد او را بواسیر * حب عشرة ابن جزله گفته که این حب
نافع است از برای درد مفاصل ونقرس وفالج ولقوه وبیماریها که از سردي وبلغم باشد خصوص امراض بلغمیهٔ دماغي وعصبي
* صنعت آن زنجبیل فلفل دارفلفل شیرامله شیطرج هندي هلیلهٔ سیاه پوست بلیله نانخواه سعد کوفي ازهریك دودرم
صبرزرد سقوطري ده درم کوفته پیخته با آب مطبوخ عنب الثعلب سرشته حبوب سازند سرحبی بقدر نخود در سایه خشك
کرده شربتی دودرم با آب نیم گرم * صنعت این حب به نسخهٔ سید مظفرالدین شفائي زنجبیل دارفلفل شیرامله منتخ
سعد کوفي دارچیني هلیله اسارون سنبل الطیب مصطکی رومي ازهریك دودرم صبرسقوطري زرد بیست درم کوفته پیخته
با آب کرفس تازه حب سازند * حب عشرة به نسخهٔ محمود بن الیاس شیرازي گفته که این حب نافع است از برای ارجان

مفاصل ونقرس وفالج ولقوة وامراض باردة بلغمية دماغي وعصبي * صنعت آن فلفل سفيد فلفل سياه شيرآمله شيطرج هندي
هليلهٔ سياه پوست بليله نانخواه سعد كوفي دارفلفل ازهريك دودرم صبرسقوطري زرد ده درم كوفته پيخته با آب عنب الثعلب
هرشته حب سازند شربتي دودرم ونيم * حب عشره ديكركه قريب النفع است بدان * صنعت ان تربد سفيد يك درم پوست
هليلهٔ كابلي غاريقون هليله سياه فلفل سفيد سعد كوفي ازهريك نيم درم صبرچهاردانك كل سرخ دودانك مقل دانكي محمود
مشوي نيم دانك كوفته پيخته با آب حب سازند * حب عشره لقوه ورعشه وفالج رانافع باشد * صنعت آن زنجبيل فلفل شيرآمله
تربد سفيد مد بومصطكي دارچيني سنبل سليخه اسارون ازهريك دودرم صبربيست درم كوفته پيخته باآب كرفس حب سازند شربتي
دودرم ونيم * حب عشره ديكرتنقيهٔ بدن كند ومدها بكشايد وجميع امراض سدي رانافع باشد خواه ازبلغم باشد خواه ازصفرا
چون استعمال كرده شود بعد ازفصد * صنعت آن زنجبيل فلفل دارفلفل مصطكي دارچيني اسارون سنبل الطيب سليخه از
هريك يكدرم صبرسقوطري زردغاريقون مش سفيد ازهريك هشت درم ادويه سواد غاريقون كوبيده پيخته وغاريقون را
درآرد بيزموئي كذرانيده باآب طبيخ كرفس هرشته حبوب سازند شربتي ازچهاردرم تاشش درم باآب نيم كرم فرو برند
* حب غاريقون مدها بكشايد واستسقا وامراض كبد رانافع باشد * صنعت آن صبرسقوطري افتيمون ازهريك شش درم
غاريقون چهاردرم فطرا مالبون تخم كرفس دوتوازهريك دودرم سعونيا يكدرم كوفته پيخته باآب خالص حب سازند شربتي
دودرم * حب غافث حميات بلغمي مزمن رانافع است * صنعت آن غافث پوست هليلهٔ زرد صبرسقوطري زرد ازهريك
يك جزو كوفته پيخته باآب كرفس بسرشند شربتي دودرم ودر نسخهٔ ديكر عصارهٔ غافث است * حب غافث درد جكر وتهيه
مختلف مزمن راسودمند بود ودرابتدا ابتهايت نافع باشد * صنعت آن عصارهٔ غافث افسنتين رومي هليلهٔ زرد مصطكي
رومي زعفران ريوند چيني انيسون لك مغسول شامتره ايارج فيقرا اجزا مساوي كوفته پيخته باآب عنب الثعلب هشت
حب هاسازند شربتي يك مثقال شب وقت خواب باآب نيم كرم فرو برند وبخوابند واكر مريض راسعال باشد نصف يك
جزو رب السوس داخل نمايند وبعضي حبوب غاريقون وغافث درهم خود ذكر مي يابند انشاء الله تع * حب فالج
فالج رامفيد بود * صنعت آن ايارج فيقرا تربد سفيد مد بر غاريقون ازهريك يكدرم شحم حنظل سنبل الطيب سكبينج از
هريك دانكي ونيم اسطوخودوس بوزيدان ازهريك نيم درم كثيرا دانكي كوفته پيخته باآب حب سازند * حب فالج
تاليف حكيم ميرمحمد زمان جهت كسيكه درجانب راست اوفالج باشد وقادر بر تكلم نباشد ودرزبانش ثقل بهم رسيده باشد
* صنعت آن تربد سفيد شانزده مثقال مورنجان سيزده مثقال حب النيل سه مثقال ايارج فيقرا شش مثقال شحم حنظل
دومثقال شيطرج هندي بوزيدان وج عاقرقرحادارفلفل ازهريك يك ونيم مثقال سكبينج جاوشير مقل ازرق ازهريك
چهاردانك فرفيون جند بيدستر ازهريك نيم مثقال ادويه كوفته بحرير پيخته صموغ رادرآب كند نا حل كرده وادويه
رابآن هرشته حبوب سازند شربتي سه مثقال بآب نيم كرم * حب قوقايا عجالينوس نافع است ازبراى امراض بلغمي وصداع
وشقيقه وباصره راحدت دهد واخراج فضول غليظه كند وحبيش بن الحسن اين حب راازجالينوس ذكركرده وكفته اين
حب همه بيماريها راكه ازسردي باشد سود دهد قلمي فرموده اند كه اين حب مستعمل حضرت استادي والد ماجد فقيربوده
بدانكه قوقايا بلغت يوناني بمعني حاق وسط است وچون اين جذب مواد ازوسط سرمينمايد لهذا بدين اسم مسمى شد ونيز
كفته اند كه قوقايا بمعني سراست وچون عمدهٔ نفع حبوب قوقايا براى امراض سراست لهذا بدين اسم مسمى كردانيده اند

* صنعت آن صبر سقوطري افسنتين رومي مصطكي رومي غاريقون هش سفيد از هريك يكجزو شحم حنظل سقمونياى مشوي
از هريك نيم جزو كوفته بيخته بآب كرفس جوشانيده سرشته حبها سازند هر حبى مقدار فلفلى وقوت اين حب تا دو سال باقى
ميماند و شربتى تا يك مثقال است و اين نسخه از تذكرهٔ داؤد انطاكي منقول است و ابن جزله درين نسخه عصارهٔ افسنتين
آورده و حبيش بن الحسن تفليسي اخلاط اين حب را باين صفت آورده صبر سقوطري يكدرم افسنتين رومي شحم حنظل
مصطكي رومي مقل ازرق از هريك نيم درم بدستور حب سازند * صنعت اين حب به نسخهٔ صاحب ميزان الطبائع مصطكي
رومي عصارهٔ افسنتين اگر نباشد افسنتين رومي صبر سقوطري زرد سقمونياى مشوي شحم حنظل اجزا مساوى كوفته
بيخته بآب كرفس سرشته حب سازند شربتى از يكدرم تا يك مثقال و محمود بن الياس گفته كه شربتى اين حب از يكدرم
تا دو درم است * صنعت اين حب به نسخهٔ صاحب قرابادين كوتوالي كه اين حب از جالينوس است درد سر را سود دارد
صفرا را منحدر گرداند و فضول كه در سر و دماغ و معده باشد پاك كند و آن را خاصيت قوي است در دفع داء الثعلب چون
با مصطكي اجزاى آن را سرشته حب ساخته بخورند چشم را روشن كند و آب را از فرود آمدن باز دارد و رياح فاسده را از بين
دفع كند * صنعت آن صبر سقوطري زرد سقمونياى مشوي شحم حنظل عصارهٔ افسنتين مصطكي رومي از هريك يكدانك
نيم مقل ازرق يكدانك كثيرا نيمدانك كوفته بيخته حب سازند جمله يكشربت تام باشد و در همه وقت استعمال توان كرد
پيش از طعام و بعد از طعام * حب قوقايا ديگر تنقيه بلغم كند و جميع امراض بلغمي را خصوص امراض سر و صداع و شقيقه
بلغمي و باصره را حدت دهد و اخراج فضول غليظه نمايد * صنعت آن صبر سقوطري عصارهٔ افسنتين مصطكي از هريك
يك مثقال شحم حنظل سقمونياى مشوي از هريك نيم درم اجزا كوفته بيخته در آب مطبوخ تخم كرفس سرشته حبها سازند
مقدار استعمال از آن دو مثقال تا سه مثقال * حب قوقايا قولس درد سر و تاريكي چشم و لقوه را نافع باشد * صنعت آن
ايارج فيقرا سه درم افسنتين رومي شحم حنظل از هريك يكمثقال كوفته بيخته بآب سرشته حب سازند در سايه خشك كرده
نگاه دارند شربتى يكمثقال * حب قوقايا ديگر منقول از مجربات ميرزا محمد باقر درد سر و درد چشم را سود دارد و تن را از
فضول پاك كند * صنعت آن ايارج فيقرا ده درم تربد سفيد مدبر اسطوخودوس از هريك پنجدرم شحم حنظل منقى از
حب سه درم و دو دانك سقمونياى مشوي دو درم و نيم و در نسخهٔ ديگر كثيراى سفيد يكدرم داخل است و در نسخهٔ ديگر داخل
نيست وليكن پنجدرم پوست هليلهٔ زرد داخل است ادويه كوفته بيخته با آب مقل حل كرده سرشته حب سازند جمله ده شربت
است با آب نيم گرم * حب قوقايا محمد بن زكريا نافع از براى صرع و جميع امراض بلغمي و معده و سر * صنعت آن ايارج فيقرا
يكدرم تربد سفيد مدبر اسطوخودوس از هريك نيم درم سقمونيا ربع درمى شحم حنظل ثلث درمى كوفته بيخته با آب سرشته
حبوب سازند و جمله يك شربت كامل است * حب قوقايا ميرمحمد زمان * صنعت آن ايارج فيقرا شحم حنظل سقمونياى
مشوي پوست هليلهٔ زرد اسطوخودوس تربد سفيد از هريك بقدر حاجت كوفته بيخته حبوب سازند شربتى دو درم
* حب قيصر كه حب ذهب و حب قبطي نيز گويند منقول از معالجات كناش طبري معروف به بقراطي تنقيهٔ معده از رطوبات
لزجه نمايد و تقويت كند آن را و نگذارد كه رطوبات فاسده موجب ضعف معده و سر گردد بعون الله تع و چون هر روز تناول
كنند بعد از طعام يكبار رطوبات لزجه را باجابت اخراج مينمايد و معده را ضعيف نميگرداند * صنعت آن نانخواه زيره
كرماني كرويا انيسون هليلهٔ سياه ملح نفطي از هريك يكمثقال مصطكي سه مثقال صبر سقوطري مثل مجموع ادويه كوفته

پخته با آب برگ اترج سرشته حبوب سازند شربتی یکدانک تا دو دانک و تا یکمثقال نیز گفته اند و در نسخهٔ دیگر کرویا بیست
بجای مثقال درم است * حب کوتوالی اعضای سر و معده را از اخلاط پاک کند و فالج لقوه و داء الثعلب را نافع است و چون یکدرم
ازین حب و یکدرم ایارج فیقرا حب سازند و با آب گرم فرو برند چشم را روشن کند و منع نزول آب بچشم نماید و اخلاط فاسده
را از بدن بیرون آورد و این در حقیقت حب قوقایاء جالینوس است * صنعت آن صبر سقوطری زرد سقمونیای مشوی شحم
حنظل منقی از حب عصارهٔ افسنتین مصطکی رومی از هریک یکدانک و نیم مقل ازرق یکدانک کثیرای سفید نیم دانک ادویه کوفته
پخته با آب سرشته حب سازند و حبوب لاجورد در لاجورد مذکور میشود انشاء الله تع * حب المالیخولیا ایارج فیقرا افتیمون
از هریک چهار درم حجر لاجورد غیر مغسول غاریقون هش سفید از هریک دو درم سقمونیای مشوی یکدرم قرنفل بیست دانه
کوفته پخته با آب شیرین سرشته حبوب سازند شربتی هر هفته یک مثقال * حب مسهل بلغم خالص * صنعت آن ایارج فیقرا
تربد سفید مدبر از هریک دو درم شحم حنظل نیم درم غاریقون هش سفید یکدرم کوفته پخته با آب سرشته حب سازند شربتی
از دو درم تا سه درم * حب مسهل منقول از حاوی صغیر نافع از برای بهق و برص و صرع و سکته و سبات و جمیع امراض سوداوی
* صنعت آن ایارج فیقرا پنجدرم افتیمون اقریطی ده درم لاجورد مغسول هفت درم سقمونیای مشوی شحم حنظل از هریک
دو درم سنبل الطیب انیسون از هریک یکدرم کوفته پخته با آب رازیانه سرشته حب سازند شربتی دو درم و در نسخهٔ صاحب
ذخیره درین حب خربق سیاه وزن دو درم داخل است و شفائی نیز این نسخهٔ صاحب حاوی صغیر را ذکر کرده و گفته که ادویه
را با آب کرفس حب سازند شربتی دو درم و نیم * حب مسهل منقول از قرابادین قانون نافع از برای حمیات مزمن حادثه از
اخلاط مختلفه و از برای اوجاع کبد و ابتدای استسقا * صنعت آن صبر سقوطری زرد افسنتین رومی یا عصارهٔ افسنتین هر کدام
که باشد عصارهٔ غافث هلیلهٔ زرد مصطکی زعفران ریوند چینی لک مغسول انیسون شاهترهٔ خشک ایارج فیقرا از هریک یک
جزو کوفته پخته با آب عنب الثعلب سرشته حب سازند شربتی وزن یک مثقال با آب نیم گرم شب وقت خواب فرو برند
در نسخهٔ دیگر صبر داخل نیست و اگر سرفه باشد مخلوط کنند با ادویه رب السوس مثل نصف وزن مجموعه ادویه و حب
سازند * حب مسهل جهت اسهال صفرا مخلوط به بلغم و سودا * صنعت آن صبر سقوطری زرد بیست درم افتیمون دوازده
درم سقمونیای مشوی سه درم سنبل الطیب سلیخه تربد سفید مدبر مصطکی از هریک چهار درم زعفران سه درم غاریقون
هش سفید شش درم حماما یکدرم کوفته پخته با آب سرشته حبوب سازند شربتی دو درم با آب گرم * حب مسهل دیگر
جهت حمیات و دفع صفرا بسیار نافع منقول از حاوی کبیر * صنعت آن صبر سقوطری زرد سه جزو عصارهٔ غافث عصارهٔ افسنتین
مصطکی پوست هلیلهٔ زرد گل سرخ اجزا مساوی از هریک جزوی سقمونیای مشوی ثلث جزو کوفته پخته با آب سرشته حبوب
سازند شربتی یکونیم درم تا دو درم با آب مطبوخ شاهتره و هلیلهٔ زرد * حب مسهل دیگر جذب مواد سوداویه کند از اقاصی
اعضا و دفع میکند اکثر امراض مزمنه و علل دماغیه و توحش را نافع بود * صنعت آن ایارج فیقرا افتیمون از هریک دو ثلث درمی
اسطوخودوس غاریقون سفید بسفایج فستقی از هریک نیم درم شحم حنظل ربع درمی مقل ازرق سقمونیای مشوی نمک هندی
از هریک یکدانک سوده حب سازند حبوب بزرگ هر حبی نیم دانک شربتی سه درم * حب مسهل سودا مستعمل در امراض
سوداوی * صنعت آن ایارج فیقرا یکدرم لاجورد مغسول غاریقون هش سفید مقل ازرق تربد سفید مدبر کثیرای سفید
پوست هلیلهٔ زرد از هریک یکدانک کوفته بروغن بادام شیرین یکدرم چرب نموده حب سازند و بورق نقره سه عدد پیچیده

تصف شب با آب نيم گرم فروبرند جمله يك شربت امت صبر نلوس خيار شنبر پانزده مثقال شيرخشت خراساني كلقند آفتابي
از هريك ده مثقال با آب كاسني تازه وآب رازيانه تازه حل كرده بپالايند اما بايد كه آب كاسني تازه پنجاه مثقال وآب را
مي مثقال باشد پس يك مثقال روغن بادام شيرين داخل كرده بياشامند وغذا ميان روز نخورد آب باشد * حب مسهل
سودا محترق از صفرا * صنعت آن صبر سقوطري زرد دوجزو صنامكي شاهتره لاجورد مغسول حب بلسان كل مرخ از هريك
يك جزو پوست هليلهٔ زرد مصطكي رومي از هريك يك جزو ودوانك جزوي كوفته پيخته با آب حب سازند شربتي چهار درم
آب عنب شيرين * حب مسهل سودا منقول از بياض بخط ميرزا محمد حسين حكيم * صنعت آن ايارج فيقرا پانزده درم افتيمون
اقريطي دودرم ودرنسخهٔ ديگر دوازده درم امت بعفايج فستقي غاريقون مغسل از هريك ده درم خربق سياه نمك هندي از هريك
پنجدرم اسطوخودوس هفت درم كوفته پيخته با آب حب سازند شربتي سه درم * حب مسهل قوي كه استفراغ سودا از معده
ونواحي قلب ودماغ وتمام بدن كند واستعمال كرده ميشود اينحب درهريك از امراض ثلثهٔ مذكوره وقتيكه مادهٔ درتمام بدن
باشد ومراد استفراغ سودا از تمام بدن باشد * صنعت آن ايارج فيقرا افتيمون اقريطي از هريك سه درم اسطوخودوس
بعفايج فستقي غاريقون هش مغسل از هريك نيمدرم شحم حنظل ربع درمي معمونياي مشوي ملح نفطي مقل اليهود از هريك
يكدانك مقل را درآب حل كرده صاف نموده باقي ادويه كوفته پيخته با آن سرشته بدستور حب سازند * حب مسهل سودا اقوي
از نسخهٔ قبل * صنعت آن ايارج فيقرا افتيمون اسطوخودوس از هريك نيم درم وربع درمي خربق اسود يك طسوج وبيم عدد
قماري هندي مصطكي نعناع خشك از هريك يكدانك شحم حنظل غاريقون حجرارمني مغسول حجر لاجورد مغسول ملح نفطي
از هريك ربع درمي معمونياي مشوي دوطسوج بدستور مقرر حب سازند واستعمال نمايند واجب امت كه بدانيي له خربق
هركاه واقع شود درمطبوخ ازان قليلي تا يكدرم ودرحبوب اقل ازان ازنصف دانك تا يكدانك نميباشد آن رانكايت وضرر
* حب مطرابي تپ ربع وحميات بلغمي وسوداوي وامراض سوداوي وبلغمي را سود دارد وقولنج بكشايد ودردجگر ومعدهٔ ونفرس
وارجاع مفاصل رامفيد باشد * صنعت آن صبر سقوطري زرد بيست درم عصارهٔ افسنتين عصارهٔ مصطكي رومي پوست هليلهٔ
زرد پوست هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه حب النيل غاريقون هش مغسل شحم حنظل شاهتره ازهريك دودرم ومعمونياي مشوي سه
مثقال كوفته پيخته حبهاي خرد برابر دانهٔ فلفلي سازند شربتي يك مثقال ودرنسخهٔ كامل الصناعه عوض شاهتره ماهي زهره
است * حب مفاصل ايارج فيقرا يكدرم تربد مغسل يك مثقال صورنجان نيمدرم شحم حنظل حب النيل نمك هندي زنجبيل
محمودهٔ ازهريك يكدانك ونيم كل مرخ انيسون مصطكي ازهريك دانكي مقل دودانك كثيرا طسوجي كوفته پيخته با
خالص حب سازند * حب ملوك قولنج بكشايد وبادهاي غليظه را دفع كند * صنعت آن صبر سقوطري پنجدرم تربد
مغسل مدبرده درم پوست هليلهٔ زرد پوست هليلهٔ كابلي ازهريك سه درم نمك هندي دودرم مصطكي زعفران سازج هندي
قسط سليخهٔ سياه ريوند چيني سنبل الطيب زنجبيل انيسون تخم كرفس قرنفل خيربواء چيني كثيرا قاقله ازهريك نيمدرم
معمونياد ومثقال مشك دانكي كوفته پيخته بكلاب سرشته حب سازند شربتي سه درم * حب ملين طبيعت وانرم نمايد
وبي تصديع است * صنعت آن صبر سقوطري زرد چهارمثقال پوست هليلهٔ زرد پوست هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه ازهريك
پنج مثقال سنبل الطيب مصطكي ازهريك سه مثقال زنجبيل نمك هندي ازهريك دومثقال كوفته پيخته با آب سرشته حب
سازند شربتي تادودرم پيش ازطعام وبعد ازطعام توان خورد * حب منقي سودا قلمي فرمودهٔ اند كه اين حب لنا است

* صنعت آن ایارج فیقرا هفت مثقال ونیم پوست هلیلهٔ زرد هلیلهٔ سیاه پوست هلیلهٔ کابلي لا جورد مغسول بسفایج فستقي
افتیمون اقریطي با درنجبویه اسطوخودوس ازهریك پنج مثقال سقمونیای مشوي نیم مثقال کثیرا دودانك ود، نسخه
دیکرچهاردانك است طلای محرق مکلس یك مثقال ویك دانك ونیم کوفته پیخته بکلاب سرشته حب ها سازند هرحبی
بقدر نخودی بورق طلا پیچیده شب وقت خواب نه حب آن رابا ده مثقال عرق کاوزبان وکلاب فروبرند * حب منتن
ابقراط نافع است ازبرای فالج ولقوه وقولنج ونقرس ومفاصل وتحلیل ریاح ازاندامها کند واسترخای اعضا را ببرد وبستیه
حیض بکشاید * صنعت آن صبرسقوطري زرد سکبینج اشق جاوشیرمقل ازرق تخم حرمل شحم حنظل تربد سفید پوست
هلیلهٔ زرد انزروت ازهریك جزوی صمغها را درآب حل سازند وادویه راکوفته پیخته باوي سرشته حب سازند هرحبی بقدر
فلفلی ودروقت حاجت دو درم ازوی باآب نیم کرم فروبرند وصاحب ذخیره وصاحب اختیارات بدیعي گفته اند
شربتی ازین حب سه درم است * حب منتن اکبر منقول ازقانون نافع است ازبرای وجع مفاصل ونقرس ودرد پشت
زانو وپاک میهازد بدن را ازاخلاط غلیظه * صنعت آن صبرسقوطري زرد مقل ازرق سکبینج جاوشیراشق بزرحرمل
شحم حنظل افتیمون اقریطي ازهریك ده درم سقمونیای مشوي شش درم دارچیني سنبل الطیب زعفران چندبیدستر
ازهریك دودرم فرفیون یکدرم صموغ رابا آب کندنای تازه خیسانیده حل سازند وباقي اجزا کوفته پیخته بآن سرشته
حب سازند شربتی دودرم * حب منتن کبیر بنسخهٔ شیخ رئیس دافع اخلاط غلیظه ومفتح سدها ونافع است ازبرای اوجاع
مفاصل وخاصره وازبرای بهق وبرص وجذام وداء الفیل واین حب معروف است بحب ماهاني * صنعت آن اشق
سکبینج جاوشیرمقل ازرق صبرسقوطري بزرحرمل پوست هلیلهٔ زرد شحم حنظل ازهریك هشت درم شبرم افتیمون
اقریطي فرفیون شیطرج هندي مورنجان مصري ازهریك چهاردرم تربد سفید مدبرده درم سقمونیای مشوي سه درم
چندبیدستر غاریقون مشك سفید ازهریك دودرم زعفران سنبل الطیب قاقله ریشهٔ خطمي سفید مصطکي رومي دارچیني
خولنجان ازهریك یکدرم ودرنسخهٔ دیکر ازهریك ربع یکدرم است صموغ رادرآب حل نمایند وباقي ادویه را
کوفته پیخته باآن سرشته حب سازند ومزاج این حب کرم است دردودرجه ونیم * حب منتن کبیر به نسخهٔ قلانعي نافع
است ازبرای فالج ولقوه ونقرس باردوازرمین کیربودن وقلع بلغم خام ازمفاصل میکند وقائم مقام ایارجات کبار است
نامیده شد این حب بحب منتن بجهت آنکه بعض ادویهٔ آن کریه الرائحه است * صنعت آن ایارج فیقرا ده درم شحم
حنظل قنطوریون دقیق ماهي زهرج ازهریك پنجدرم فرفیون دودرم ونیم چندبیدستر زنجبیل حلتیت سکبینج جاوشیر
شیطرج هندي خردل فلفل ازهریك یکدرم صموغ رابا آب سداب تازه حل کرده وباقي ادویه را کوفته پیخته باآن مخلوط
کرده بسرشند وحب سازند مقدار شربتی ازوی ازیکدرم تا چهاردرم وبعضی گفته که ازدودرم تا چهاردرم ودرنسخهٔ
بخط میرزامحمد حسین حکیم درین نسخهٔ حب منتن بجای ماهي زهره عصارهٔ قثاء الحمار است * حب منتن کندي منقول از
قانون اوجاع مفاصل ونقرس وجمیع اوجاع حادث ازبلغم خام وصفرا وسودا وفالج رانافع است * صنعت آن صبرسقوطري
زرد پوست هلیلهٔ زرد تخم هزار اسپند افتیمون اقریطي تربد سفید مدبراشق جاوشیرسکبینج مقل ابهوا ازهریك چهار
جزو شحم حنظل سه جزو سقمونیای مشوي دوجزو فرفیون چندبیدستر دارچیني زعفران ازهریك یکجزو صموغ رادر
ب کندنای تازه یا آب کرنب یك شبانروز بخیسانند پس مالیده صاف نمایند وباقي ادویه کوفته بآن بسرشند سرشتنه

فیکو وحبوب بندند هر حبی بقل رفلفلی و درمایه خشك نمایند شربتی دو درم شب بآب نیم کرم فرو برند غذا شوربای بجه
مرغ باشد وشراب نبیذ عسل یا زبیب یا دوشاب عوض آب * حب منتن بارد به نسخهٔ قلانمي له این حب مستعمل است
ودرتا بستان بجای حب منتن کبیر است * صنعت آن شحم حنظل ربع درمی کثیرا ثلث درمی هورنجان بوزیدان ماسی
زهره ازهریك ثلث درمی پوست هلیلهٔ زرد نصف درمي بدستور حب سازند جمله یك شربت است ودر نسخهٔ دیکر کل مر
نیم درم سقمونیای مشوي یکدانك داخل است * حب منتن فالج ولقوه واوجاع مفاصل ونقرس که ازسردي باشد ووجع ظهر
را نافع باشد وبادهای غلیظ دفع کند وحیض بکشاید * صنعت آن سکبینج اشق جاوشیر مقل حرمل شحم حنظل صبر سقوطری
تربد سفید پوست هلیلهٔ زرد انزروت اجزا مساوي انزروت را درآب حل کنند ودارو ها را کوفته پیخته بآن بسرشند وحب
سازند شربتی دو درم * حب منتن اکبر به نسخهٔ دیکر اقوی از نسخهٔ صاحب ذخیره که مذکورشد * صنعت آن صبر سقوطری
مقل اورق اشق جاوشیر سکبینج تخم حرمل شحم حنظل منقی از حب ازهریك هشت درم افتیمون چهار درم سقمونیا پوست
هلیلهٔ زرد حب النیل ازهریك دو درم دارچیني زعفران سنبل الطیب ازهریك یك درم ونیم فرفیون قرنفل ازهریك نیم
مثقال هورنجان شبرم ازهریك چهار درم صمغ رادرآب حل کرده باقي ادویه را کوفته پیخته بآن سرشته حبها سازند
هر حبی بقدر فلفلی شربتی دو درم ونیم باآب کرم * صنعت آن بنسخهٔ دیکر صبر سقوطري زرد مقل اورق اشق جاوشیر
سکبینج تخم حرمل شحم حنظل منقی از قشر وحب پوست هلیله تربد سفید انزروت سفید اجزا مساوي کوفته پیخته باآب
حب سازند قدر مستعمل ازان از دو مثقال تا چهار مثقال باآب کرم وعسل فرو برند * حب منتن محمد بن زکریا رازي در
منافع مثل حب منتن ابقراط است * صنعت آن ایارج فیقرا کهربای شمعي ازهریك پنجدرم شحم حنظل قنطوریون دقیق
عصارهٔ قثاء الحمار ازهریك دو درم ونیم فرفیون یکدرم ویکدانك ونیم جندبیدستر فلفل حلتیت سکبینج جاوشیر شیطرج
هندي تخم اسپند ان ازهریك نیم درم صمغها رادرآب کرم حل کنند وباقي ادویه راکوفته بآن سرشته حب سازند وهنکام
حاجت شربتی دو درم باآب کرم فرو برند * حب منتن منقول از بیاض بخط حکیم عطاء الله له معزي الیه ازبیاض بخط استاد
خود حکیم محمد باقر حسیني نقل نموده * صنعت آن ایارج فیقرا ده درم شحم حنظل قنطوریون دقیق عصارهٔ قثاء الحمار
ازهریك پنجدرم فرفیون دو درم ونیم جندبیدستر فلفل حلتیت سکبینج جاوشیر شیطرج هندي ازهریك یکدرم صمغ رادر
آب مذاب حل سازند وباقي ادویه راکوفته پیخته بآن بسرشند وحب سازند جمله ده شربت است * حب نارمشك مصلح قوت
بکشاید ودرد مفاصل ونقرس راسود دارد * صنعت آن صبر سقوطری بیست درم فلفل مویه سازج هندي صعتر فارسي
فلفل سیاه ازهریك سه درم ونیم اجزا راکوفته پیخته باب عنب الثعلب سرشته حب سازند شربتی دو درم فرو برند
وبعد ازان آب کرم بنوشند * حب نارمشك ابن جزله قولنج را نافع است وازبرای درد مفاصل ووجع نقرس سه دهنده
بود وبرسیري وکرهنکي توان خورد * صنعت ان فلفل مویه سازج هندي صعتر فارسي دارفلفل فلفل سیاه نمك هندي
زنجبیل حب بلسان دارچیني نارمشك ازهریك یکدرم ونیم هلیلهٔ سیاه سه درم صبرزرد سقوطري بیست درم کوفته پیخته با
آب عنب الثعلب سرشته حبها سازند ودرسایه خشك نمایند شربتی دو درم تا دو درم ونیم باآب نیم کرم فرو برند * حب نارمشك
معدل مریع الاثر است وبجهت تحلیل ریاح وتقویت معده ورفع تهیج ودرد معده که ازاحتباس طبع باشد نهایت نافع است
ویکعدش یکمجلس اجابت میکند * صنعت آن مصطکي رومي زنجبیل قرنفل دارچیني فلفل سیاه نارمشك ازهریك یکمثقال

زیکدانك سعمونیای مشوی انطاکی شکر طبرزد از هریك ده درم سوده بآب حب سازند هرحبی بقدر نخودی * حب نجاتی
منقول از قانون جهت فالج ولقوه واوجاع مفاصل وركبهٔ بلغمیه بسیار نافع * صنعت آن ابرد هبارق وان دوای هندیست
صاطل امتر تنجبین وآن نیز دوای هندیست تربد سفید مد برحب النیل غافث ازهریك یك مثقال به پنجاه رطل اب بجوشانند
تا بنصف آید پس مالیده صاف نمایند وصافی را دردیك کرده بر آتش گذارند وبجوشانند تا غلیظ گردد پس بریزند بران
دندچینی منقی از پوست وزبانهٔ اندرون لب که مثل لسان العصافیر باریك است غاریقون هش سفید مصطکی روم
صبر سقوطری زرد هلیلهٔ کابلی مقشر عصارهٔ سوس ازهریك بیست مثقال دندراجدا وادویه را علیحده نرم کوفته بیخته با ان
آب بسرشند وحبوب سازند شربتی از دودانك تا چهاردانك نهایت یکدرم * حب نجیب الدین سمرقندی ازبرای اخراج
بلغم وسودا وتنقیهٔ دماغ * صنعت آن تربد سفید یك مثقال ایارج فیقرا یکدرم اسطوخودوس دودانك غاریقون نیم درم
سقمونیا یکدانك ونیم زنجبیل یکدانك کل سرخ یکدانك مقل ازرق دودانك بد ستور مقرر حب سازند * حب نجیب الدین
که تنقیهٔ سودا کند واخراج سودا نماید کسانیکه مقد ورند اشته باشند آشامیدن مطبوخ افتیمون را * صنعت ان افتیمون
بیست درم بسفایج فستقی غاریقون سفید ازهریك ده درم خربق سیاه نمك هندی ازهریك پنجدرم اسطوخودوس شصت
درم ایارج فیقرا پنجدرم حب سازند شربتی سه درم * حب نفط منسوب بجالینوس قوی الفعل است درامراض سودا وی
نافع است ازبرای هرمرض بارد مانند فالج ولقوه ورياح باردهٔ ونقرس وقولنج وامراض باردهٔ ومفاصل وعرق النسا وفه
این حب تاسه سال باقی میماند وشربتی ازان تا دودرم است محمد بن زکریا گفته که این حب مضراست بلیدومصلح وی
زیت است واسحق گفته که مفتح بواسیراست وشیخ داود گفته که این قول اصح از اول است وذکر نکرده مصلح آن را وآن
موجوم نوشته اند که نزد من مصلح آن کثیراست یا آب عناب هرکدام که باشد یاهردو معا * صنعت آن به نسخهٔ شیخ داود
انطاکی صبر سقوطری پانزده درم ماهیزهره پوست هلیلهٔ زرد بزرحومل صمغ سداب واگر یافت نشود صمغ سداب بدل
آن دوو زن صمغ برگ سداب کنند جاوشیر مقل ازرق سکبینج جندبیدستر انزروت سفید شحم حنظل منقی ازحب ازهریك
ده درم ودرنسخهٔ دیگر تربد سفید اصل السوس ازهریك هفت درم داخل است وصواب ترك این دودواست اگر نبوده
باشد بلغم درنهایت افراط ودرنسخهٔ دیگر افتیمون هفت درم داخل است وصواب ترك آن است اگر نبوده باشد سودا
غالب وگاهی داخل کرده می شود حلتیت وحب الغار واین صحیح است اگر نبوده باشد صحیح ویا بوده باشد مرض بعد از
آشامیدن هم یا کزیدن جانوران سمی مجموع ادویهٔ یابسه را کوفته بیخته صموغ را در نفط سفید با قدری آب گرم حل نموده
همه را مخلوط کرده بنفط سفید سرشته حب سازند ودرقرابادین رومی بنظر رسیده که بعسل بسرشند واین خطاست وباید که در
حذر باشند ازان که محرق شحم کرده است وگاهی اضافه کرده میشود براجزای این حب شیطرج هندی قاقله بوزیدان سورنجان
ایارج فیقرا ازهریك پنجدرم پس میکردد نفع آن عظیم دراوجاع باردهٔ خصوص دراوجاع مفاصل ونقرس * صنعت حب
نفط بنسخهٔ حنین بن اسحق پوست هلیلهٔ زرد صبر سقوطری شحم حنظل ماهیزهره تخم حرمل جندبیدستر انزروت سفید
اشق مقل ازرق سکبینج جاوشیر صمغ سداب نفط سفید ازهریك پنجدرم صموغ را با نفط سفید در آب گرم حل سازند بسر
باقی ادویه را کوفته بیخته بآن بسرشند وحبهای کوچك ساخته درسایه خشك نمایند شربتی دودرم بآب نیم گرم * حبیکه تنقیهٔ
دماغ وسر کند رسدهای کهل بکشاید ومنقی بدن است * صنعت آن تربد سفید مجوف تراشیده بروغن بادام چرب نموده بپوست

وپنجدرم پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلي از هریك پنجدرم نمك نفطي شش درم ایارج فیقرا یکدرم کل سرخ منزو
الاقماع چهاردرم انیسون سه درم جند بیدستر یکمثقال کوفته بیخته بآب کاسني تازه سرشته حب سازند هرحبی مثل فلفلی د
سایه خشك کرده درشیشهٔ نکاهدارند شربتی ازان سه درم باآب نیم کرم وپرهیز کنند بران شش روز پیش ازان حب و بعد
ازان حب یرقان * صنعت آن صبر یکدرم محموده دانکی ونیم غاریقون چهاردانك عصارهٔ غافث دودانك کوفته بیخته
بآب کاسني حب سازند جمله یك شربت کامل است * حبیکه تنقیهٔ سرودماغ کند * صنعت آن ایارج فیقرا دوثلث درمی تربد سفید
مدبر یکدرم مقل ازرق نمك هندي از هریک دوطسوج غاریقون دوثلث درمی انیسون یك طسوج کوفته بیخته بآب سرشته
حبوب سازند هرحبی بقدر نخودی جمله یك شربت است * حب دیکر که تنقیهٔ دماغ واعصاب کند ونافع است ازبرای فالج ولقوه
ورعشه وامثال این امراض * صنعت آن ایارج فیقرا تربد سفید مدبر ازهریک یکدرم نمك هندي دودانك شحم حنظل ربع
درمی کوفته بیخته بآب سرشته حبها سازند این جمله یک شربت کامل است بآب نیمکرم فروبرند * حب دیکر منقول از
تذکرة الوالالباب شیخ داؤد انطاکي اسهال بلغم وسودا وصفرا کند وجمیع امراض بلغمي وسوداوي وصفراوي را نافع است وصا
ازبرای امراض ظهر ووجع ورک واوجاع مفاصل ومانند این امراض وکفته که این حب نائب مناب قوقایای جالینوس است
بلکه ازان بهتر است * صنعت آن شحم حنظل تربد سفید ازهریك پانزده مثقال ودرنسخهٔ دیکرده مثقال است پوست هلیله
زرد مقل ازرق بسفایج فستقي ازهریك هفت مثقال اشق سقمونیای مشوي غاریقون هش سفید حب النیل افتیمون اقریطی
ملح نفطي وج ترکي اسطوخودوس کثیرا ازهریك پنج مثقال ایارج فیقرا بوزن مجموع ادویه صموغ را درآب کرم حل کرده باقی
ادویه را کوفته بیخته بآن سرشته حبوب سازند شربتی تا دومثقال وکاهی زیاده کرده میشود دران حب قرنفل فودنج کاوزبان
ازهریك پنج مثقال صبر سقوطري زرد پانزده مثقال تا بیست مثقال لاجورد مغسول دومثقال ودرنسخهٔ دیکرسه مثقال است
خربق سیاه دومثقال ودرین حال قوي الفعل است درامراض سوداویه وامراض متعلق بسر ودرنسخهٔ دیکر بجای سقمونیا
سکبینج است * حبی که سررا ازرطوبات پاک کند ودردسر وشقیقه را زائل کرداند وهمه وقت توان خورد * صنعت آن
ایارج فیقرا چهاردانك تربد سفید مدبر یکدرم پوست هلیلهٔ کابلي نیم درم ریوند چیني مقل ازرق ازهریك یك دانك
کوفته بیخته باآب سرشته حبوب سازند جمله یك شربت کامل است * حبی که نافع است جهت امراضیکه بسبب آن موبریز
مثل جذام وداء الثعلب وداء الحیه واخراج فضول غلیظه نماید وقوتش تادوسال باقي است ومزاجش کرم است دردوم وخشك
است دراول وشربتش تایك مثقال است بآب کرم ومضر جکر ومصلحش انیسون ومضر کرده ومصلحش کثیرا است * صنعت آن صبر
سقوطري زرد تربد سفید مدبر ازهریك دوازده مثقال افتیمون چهارمثقال بسفایج انزروت ازهریك سه مثقال افسنتین مر
هندي شحم حنظل سقمونیای مشوي ازهریك دودرم کوفته بیخته باآب سرشته حب سازند شربتی تادودرم * حبی که بیماریهای
آتشك ودرد مفاصل واعضا را سودمند بود * صنعت آن ایارج فیقرا یک مثقال تربد سفید مدبر غاریقون لاجورد مغسول
پوست هلیلهٔ زرد سورنجان ازهریك نیمدرم سقمونیای مشوي یکدانك اجزا را کوفته بیخته بکلاب سرشته حب سازند شربتی
دودرم غذا نخود آب مرغ جوان فربه * حب صبر مجرب النفع ازبرای ازالهٔ صلابت طحال * صنعت آن صبر سقوطري
زاج سفید قند سیاه کهنه مرجان محرق شیطرج هندي پوست بیخ کبر اشق اجزا متساوي کوفته بیخته بآب بهنکرهٔ سیاه که
کیاهی است هندي واکر نباشد با سرکهٔ انکوری کهنه سرشته حبوب سازند هرحبی بقدر نخودی اطفال را بمراتب اسنان

يك حب صبح ويك حب وقت خواب با آب كيا ه بهنكرة يا سركهٔ انكوري كهنه اكر سرفه نباشد والا با مطبوخ مناسب ديكر ا
پرسياوشان واصول وبزوربند هند وبران پهلومقدار يك ساعت بخوابند وجوان وكثير الاسنان را تايلد رم وتا يك مثقال
بلستور بخورانند * حب صبر ديكر ازان اقوى * صنعت آن صبر سقوطري پوست بيخ كبر پوست بيخ زراج سفيد قند سيا
از هريك دو درم غاريقون هش سفيد ريوند چيني از هريك يك درم اجزا كوفته پيخته بلستور نسخهٔ قبل مرتب واستعمال
نمايند * دواء الصبر نافع از براى آكله وقرحهٔ مثانه واحليل وجميع قروح خبيثه * صنعت آن صبر سقوطري كلنار فارسي
كل ارمني موى سرآدمي پوست كل وسوخته كندر از هريك نيم مثقال توتياى كرماني شسته سفيد اب قلعي شسته از هر يك
يك مثقال همه را كوفته بحرير پيخته استعمال نمايند واكر از براى سوزاك خواهند يكدانك افيون صافي اضافه نموده با سفيد
تخم مرغ آميز كرده فتيله نموده در مجراى بول بكذارند واكر از براى آكله در حلق وكام باشد دوا را دارنى برده در حلق
وكام بلند بعد از انكه غرغره با آب برك نارمشك كرده باشند واكر تلخي صبر زحمت دهد دوا را در آب برك نارمشك
حل كرده مضمضه وغرغره نمايند كه بعون الله تعالى نافع است * ضماد صبر كه اورام صلب كبد وطحال ومعده را نافع باشد
* صنعت آن صبر سقوطري زعفران از هريك يكدرم افسنتين رومي سنبل الطيب از هريك يكدرم ونيم اجزا را كوفته پيخته
بكلاب كرم كرده سرشته ضماد نمايند وباقي ضماداتى كه دران صبر است در حرف الضاد ذكر خواهد يافت انشاء الله
تعالى * طلاى صبر نافع است جهت تحليل اكثر اورام باردهٔ بلغميه * صنعت آن بكيرند صبر زرد سقوطري را ورد را
چامكهاس كه كياهي است هندي ودر بنكاله ميشود خيسانيده حل نموده آنمقدار كه غليظ كرده كرم نموده طلا نمايند وصبر
كنند زائل كردد * قرص صبر كه منع انصباب نزلات بچشم وكوش وحلق وسينه وشش وشكم نمايد * صنعت آن صبر سقوطري
چهار دانك افيون زعفران از هريك يكدانك مجموع را كوفته با آب برك مورد سرشته اقراص سازند ودر وقت حاجت
يك قرص را بسفيدهٔ تخم مرغ سائيده برد وپارهٔ كاغذ بلستور مذكور در اقراص نزلات مذكور در افيون مالیده بورمود
صدغ بچسپانند * مطبوخ صبر وقومى اين مطبوخ را باسم نقوع صبر ذكر كرده واين بهتر است بادهاى غليظ را بشكند
خلط غليظ را از تن پاك كند ودرد هر كه از بادومادهٔ غليظه باشد بهبود دهد * صنعت آن سعد كوفي سنبل الطيب افسنتين
رومي فقاح اذخر تخم كرنس تخم بادیان نانخواه زيوهٔ كرماني از هريك يكمثقال دريك من ونيم آب بپزند هركاه كه نيم من
باقي ماند صاف كنند ويك اوقيه صبر سقوطري سوده دران حل كنند ودر شيشهٔ نمايند وهمه روز در آفتاب نهند روزجهار
يك اوقيه را بيالايند وبادرم يا سه درم روغن حب الخروع بياشامند وقومى وزن صبر را درين شش درم آورده انه
شربتى ازان رادوا وقيه قرار داده اند بايك درم بادام شيرين * معجون صبر بادهائيكه در امعا باشد دور كند ورطوبات معد
وامعا را دفع كند وسدها بكشايد وامراض بلغمي مزمن را فائده دهد واخراج بلغم وسودا از اعماق عروق بكند * صنعت ان
صبر زرد حب الرشاد شونيز فلفل زنجبيل هليلهٔ سياه از هريك جزوى همه را معاوي كوفته پيخته با همه وزن كل ادويه عمل
بعمل شد هفت روز هر روز مقدار همه درم مداومت كنند * معجون اياراج كه صداع مزمن را سود دارد منقول از قرابادين
كوتوالي * صنعت آن غاريقون سفيد اسطوخودوس از هريك يكدرم اياراج فيقرا سه درم نمك هندي سقمونياى مشوي
حنظل مصطكي انيسون پوست هليلهٔ كابلي پوست بليله آملهٔ منقى از هريك پنجدرم تربد سفيد مدبرچها ردرم همه را كوفته
پيخته بعسل كف كرفته بسرشند شربتى ميانه همه درم وتا سه درم ونيم نيز آمده * معجون فيقرا طبع را نرم دردشهوت رد به

ازگل خوردن ونمك وانگشت وما نند اینها را زائل کند * صنعت آن ایارج فیقرا دوازده درم پوست هلیلهٔ زرد په
بلیلهٔ آملهٔ منقی ازهریك دودرم نمك نقطي یکدرم ونیم کوفته پیخته بعسل کف کرفته بسرشند شربتی ازسه درم تاچهار در
بامطبوخ فودنه * معجون صبر مسمی بمعجون مفاصل منقول ازطب فرنکي * صنعت آن دارچیني مصطکي اسارون ناردین
صندل سفید زعفران ازهریك شش مثقال صبرسقوطري زرد هفتاد ودو مثقال اجزا کوفته پیخته بانیم من تبریزي عسل
مصفی مقوم علی الرسم معجون سازند شربتی ازیك مثقال تاسه مثقال * فصل درذکر نسخ نقوع صبر * نقوع صبر
که صداع حار را نافع است * صنعت آن آب کاهني تازه هفت مثقال صبرسقوطري چهاردانك دران حل کرده شب درهوای
کرم بکذارند وصبح بنوشند * نقوع صبر نافع صداعی را که ازاخلاط سوداوي باشد * صنعت آن افسنتین رومي پنجدرم
صبرسقوطري چهاردانك هردورا نیم کوفته درشیشهٔ کنند ویکرطل آب کرم برروی آن کنند وسه روز متوالي درآفتاب نهند
وشب درجای کرم کذارند وبعد ازان صاف نمایند ودرم روغن بادام شیرین درمجموع این داخل کرده صبح کاه بنوشند
* نقوع صبر دیکر که بجهت دردسر بلغمي وسوداوي نافع است * صنعت آن افسنتین رومي ده درم اسارون پنجدرم
قنطوریون دقیق مصطکي ازهریك سه درم همه را دریکمن ونیم آب بپزند تانیم من بماند صاف کنند وشش درم صبرسقوطری
دران داخل کنند ودرشیشهٔ کرده سه روز درآفتاب نکاهدارند پس هرروز صبح دواوقیه ازان تاچهار اوقیه بایدر
روغن بادام شیرین بیاشامند * صنعت این نقوع صبر به نسخهٔ اصل که ازیوحنا بن سرافیون است وکفته که صداعی را که
ازبلغم باشد درنهایت مرتبه نافع است بکیرند افسنتین ده درم اسارون پنجدرم کل سرخ قنطوریون دقیق مصطلي از
هریك سه درم صبرسقوطري شش درم همه را بکوبند وبه پزند ودرشیشهٔ کرده یك رطل ونیم آب کرم برروی آن کنند وروز
آن را درآفتاب کذارند وشب درجای کرم نکاهدارند بعد ازان بقدر حاجت بایکدرم روغن بادام شیرین نیم تر
بیاشامند * نقوع صبر منسوب بیوسف شاهي بادسر را تحلیل دهد ودردسر را سودمند بود * صنعت آن بادآورد شامترا از
هریك ده درم صبرسقوطري شش درم همه را بکوبند وبه پزند تا بنصف رسد صاف کنند انکاه دودرم صبرسقوطري دران حل کنند وقدری
روغن بید انجیر وروغن بادام شیرین بآن بیامیزند وهرکاه بیاشامند * نقوع صبر دیکر صداعیکه ازرطوبت باشد سود
دارد ودماغ را پاك کند * صنعت آن پوست بیخ کرفس پوست بیخ رازیانه ازهریك دودرم مصطلي منبل الطیب ازهریك
یکدرم ونیم اسطوخودوس کاذریوس افسنتین غافث ازهریك سه درم کل سرخ دودرم ونیم قنطوریون باریك اسارون
ازهریك دودرم تربد سه درم مجموع را دردورطل آب خیسانیده بیست وچهاردرم صبرسقوطري دران انداخته
سه روز درآفتاب بکذارند وشب درخانهٔ کرم نکاهدارند وبعد از سه روز صاف کنند وهرروز مقدار دواوقیه بایدر
روغن بادام بنوشند * فصل دربیان نسخ مصبغات * صبغی که حمرهٔ متکره وبرص ناخن وبرص وبهق را عظ
وکبودي رنك چشم را زائل وسیاه کرداند واز امراض است * صنعت آن بخود پوست دارشیطرج هندي ازهریك یك
دانك مرمهٔ حجین برك حنای خشك ازهریك دودانك نرم سائیده درشیشهٔ کنند وروغن کنجد پنج مثقال هرکه ده مثقال
بران ریخته درآفتاب بکذارند وملرر برهم زنند وامتحان رنك آن کنند بپشت ناخن چون تغیر دهد صاف نمایند
بجوشانند باتش ملایم تاهرکه رفته روغن بماند وجهت رنك نمودن برص بسیار برآفتاب نهند تاناخن را بسیار رنکین
کند واین صبغ استخوان وشاخ وامثال آنها را نیز رنك میکند * صبغ دیکرکه امراض جلدیه ازبهق وبرص که قابل علاج باشد

رفع ميكند والا تا يك سال برنك اصلي بدن ميدارد * صنعت آن زهرة كاو سركين سوخته كاو زعفران الحديد خبث الحديد
خبث الفولاد شيطرج هندي پوست بيخ كبريا تخم آن پوست انار نارس مازوى سوخته ازهريك جزوى نرم بسايند وباخون
عقاب وسركه مكرر در آفتاب بسايند كه هرمرتبه خشك شود تا رنك آن زرد كردد ودروقت حاجت باسركه خمير كرده ضمير
شام بدون شستن بمالند تا سه روز متوالي پس ازان بشویند وهركاه تغير رنك زيادة از مطلوب داده باشد بروغن بنفشه
تل هيون نموده بحمام روند وبشویند وروغن باد نجان تيز بهق وبرص را رنك ميكند وحرف باخون خطاف سائيدة بيزصمين
عمل دارد * صبغ ديكر كه برص را بلون بدن كرداند منقول از قرابادين همرقندي * صنعت آن شورة قلمي مرصافي درد
خمر طين مغرة شب يماني فوة الصبغ ازهريك قدرى با خمر عنبي يا سركهٔ انكوري سرشته طلا نمايند مرات بسيار تا اينكه بدن
بدن آيد تا بيست روز رنك آن بحال اصلي ميماند * صبغ ديكر كه همين عمل بخشد * صنعت آن شيطرج عاقرقرحا خضر
خردل شونيز كل شقائق مرصافي زرنيخ زرد زرد چوبه فوة اجزا مساوي كوفته پيخته بخون بز سرشته بمالند * صبغ ديكر كه
همين فائدة بخشد * صنعت آن شيطرج هندي فوة نيل شب يماني كل سرخ اجزا متساوي كوفته پيخته درسركهٔ انكوري تند
يكشبانروز خيسانيدة روز ديكر بمالند * صبغ ديكر كه بهق اسود را به برد وبرنك بدن آورد * صنعت آن تخم ترب دة درم
كندش قسط تلخ ازهريك دو درم بسركهٔ عنبي كهنه سرشته استعمال نمايند * صبغ ديكر كه بهق ابيض را برنك بدن نمايند
* صنعت آن تخم ترب شيطرج هندي فوة كندش خردل كوفته پيخته درسركهٔ كهنه خيسانيدة استعمال نمايند * صبغ ديكر
كه رنك را سرخ كند * صنعت آن زعفران فوة كندش مرمكي صافي مصطكي اجزا مساوي كوفته پيخته با لبوس سرشته شب
بمالند وصبح بآب كرم بشویند * صبغ كه نشان آبله وجراحات وريشها به برد وبرنك بدن آورد * صنعت آن مرداسنك
شسته سفيد كردة كه مرتك نامند بيخ نى كهنه آرد نخود آرد برنج آرد باقلا استخوان بوميدة مغز تخم خربزة حب البان قسط تلخ
ازهريك قدرى كوفته پيخته بلعاب حلبه وتخم كتان سرشته شب بمالند وصبح باسبوس وآب كرم بشویند * صبغ ديكر كه صمير
منفعت دارد * صنعت آن ايرسا قسط مرداسنك مغسول شاخ كوزن سوخته بورة ارمني اشق اجزا مساوي كوفته پيخته باماء
الشعير سرشته شب بمالند وصبح بشویند

* باب الصاد مع الحاء المهملة *

صحناة بفتح صاد مهمله وسكون حاى مهمله
فتح نون والف وتا بفارسي مانيانه نامند معمول اهل لاراست وتوابع آن دو نوع كرم وخشك ومجفف رطوبات معدة ورفع
بد بوئي دهان كه از رطوبت معدة باشد وجهت فالج ووجع ورك وامراض باردة ومداومت آن رافع بد بوئي عرق ومهله
خلط سوداوي وامراض حادث ازان ومحرق دم ومورث تشنكي وتعفن اخلاط ومصلحش بالخاصيت زنجبيل است واستعمال
سركه وترشيها * صنعت آن بكيرند ماهي ريزة وخشك كردة وسرودم آن رادور نمودة پاك شسته درظرف سفالى بويان
نمايند مانند قهوة كه فى الجمله برشته كردد پس برآوردة نرم كوبيدة درمرتبان ياخمى كردة آب كرم دة وزن آن نمك چهار
وزن آن داخل كردة درزمين دفن كنند وياد آفتاب كذارند وسرآن را بپوشند تادة پانزدة روز كه بوسد پس صاف نمودة خوردن
مقشر دريعت ناكوفته چهار وزن ماهي وقدرى قرنفل ودارچيني وهيل بواجوكوب نمودة دران اندازند وعند الحاجت
بقدر مطلوب برآوردة بعضى براى لذت قدرى روغن را داغ نمودة كوماكرم دران ميريزند كه دانهاى خردل بشكفد يعنى
شق كردد وآب ليمو ياسركه داخل كردة پس برنان پاشيدة تناول مينمايند وبعضى همان قسم بدون قرنفل ودارچيني
غيرها وبدون آنكه در روغن داغ اندازند برنان پاشند ويانان را دران فرو برده مى خورند واين نانخورش بيچاركان

فرومایه است وانچه حکیم میر محمد مومن در تحفه صنعت آن را نوشته اند اصلی ندارد * باب الصاد المهمله مع النون

* صندل بفتح صاد مهمله ونون ودال مهمله ولام درخت آن بقدر درخت کردکان وثمرش شبیه بخوشهٔ حبة الخضرا وقوت
چوب او تا سه سال باقی است وآن سفید وزرد وسرخ میباشد سرخ آنرا رکت چندن وسفید آنرا چندن وزرد آنرا ملاکیر نامند
در اکثر بلاد هند ودکهن بسیار میشود وسفید وزرد آن در سوم سرد ودر دوم خشک وسرخ او بعکس ان ومقوی معده
دل ومفرح ورادع وقابض وبا تریاقیت ومسدد وجهت خفقان حار وتپهای تند والتهاب منع صعود بخارات بدماغ نافع
وطلای آن جهت رفع بدبوئی نوره ودرد سر حار وباد سرخ ونمله وجمره ونقرس واورام حاره مفید خصوصا با آب عنب الثعلب
وحی العالم وامثال آن وبا نصف آن انزروت وسفیدی تخم مرغ جهت منع نزلات در چشم وسائر اعضا وبالخاصیت طلای آن
مورث خارش بدن وحرارت بتکثیف مسام ورافع آن بسرکه وروغنهای کرم لطیف وبغایت مضر باه وقاطع آن ومصر صوت
مصلحش عسل ونبات وشربتش یک مثقال وبدل سفید آن نصف آن کافور وبدل سرخ آن مثل آن فوفل است وضماد صندل سرخ
با روغن زنبق جهت اعیا وبا کلاب جهت قلاع مفید وصندل سرخ در سائر آثار سوای تفریح مثل سفید است قرشی در شرح قانون
گفته مستعمل در زمان ما در اضمده وغیر آن صندل سرخ است ودر مشروبات صندل سفید جهت آنکه اتفاق کرده اند اهل
زمان ما بر آنکه در صندل سرخ جزو حاری نیز میباشد که نفوذ میفرماید اجزای بارده را از خارج بداخل وازین جهت اقوی
است فعل آن بخلاف صندل سفید که نیست در ان جزو حار وازین جهت هرگاه استعمال کنند از داخل بسبب نبودن جزو حار
در ان پس تسخین نمی کند ومیباشد اقوی در فعل از صندل سرخ صاحب شفاء الاسقام گفته انچه مشاهده کردیم ما از
اطبا آن است که استعمال میکنند صندل سفید را در اسهال صفراوی وصندل سرخ را در اسهال مختلط دم با صفرا وتخم صندل
سرخ در نهایت سرخی میباشد مثل عین الدیک وبقدر نخودی وپهن بشکل عدس ومغز او سفید وسه عدد از مغز تخم او جهت
بول الدم وحرقت البول ومرضی که بجای منی خون انزال شود سودمند مجرب دانسته اند واطبای هند با آب زنجبیل
که ادرک مینامند استعمال مینمایند * جوارش صندل ترکیب حکیم جعفر جونپوری خفقان وضعف قلب وکبد ومعده را
نافع است * صنعت آن صندل سفید صندل سرخ از هریک پنج درم با کلاب سائیده طباشیر سفید تخم خرفه بریان کشنیز
خشک بریان پوست بیرون پسته از هریک دو درم مصطکی زعفران از هریک یک درم مروارید ناسفته کهربا مرجان سرخ
فادزهر معدنی گل ارمنی از هریک دو درم مشک خالص یک درم قند نیم من تبریز قند را در نیم من کلاب گداخته بقوام آورده
ادویه کوفته بیخته بآن سرشته جوارش سازند * جوارش صندل حلوی نافع از برای امراض مذکوره * صنعت آن صندل
سفید صندل سرخ با کلاب سوده از هریک هفت درم طباشیر سفید تخم خرفهٔ بریان کشنیز خشک بریان پوست پسته از هریک
سه درم مصطکی عود هندی غرقی دانهٔ هیل قاقلهٔ کبار دارچینی زعفران ساذج هندی از هریک سه درم مروارید ناسفته
کهربای شمعی مرجان قرمزی فادزهر معدنی طین ارمنی وداغستانی طین مختوم ورق نقره محلول از هریک دو درم مشک
خالص ورق طلا محلول از هریک یک درم کافور قیصوری نیم درم واگر از برای مبرود المزاج یک درم عنبر اشهب داخل نمایند
نیز خوب است اجزا کوفته بیخته با سه چند ادویه نبات وعسل بالمناصفه شربت سیب شیرین شربت به شیرین از هریک
بیست مثقال بقوام آورده بسرشند شربتی از نیم درم تا دو درم میل نمایند وبالای آن کلاب وبید مشک بنوشند * جوارش
صندل حامض لی منافع وصنعت آن مثل منافع وصنعت جوارش صندل حلو است الا آنکه خصوصیت آن بمبرودین وا

بحرورين زيادة است وبراجزاى معطورهٔ اين معاق منقي وزرشك منقى ازهريك سه مثقال وآب ليمو يا آب غورة ازهريك
ده متقال وشربت سيب ترش وشربت به ترش وشربت حماض ازهريك پانزده مثقال افزوده است * حب صندل س
معتدل ومقوي معدة ورافع اسهال است خصوص اسهاليكه زنان را بعد ازوضع حمل عارض ميكردد * صنعت ان صندل
سفيد طباشير آملهٔ منقى اقاقيا غنچهٔ كل سرخ حب الآس زيرهٔ سفيد صمغ عربي زنجبيل اجزامساوي كوفته بيخته با
بارتنك سرشته حبوب سازند هرحبى بقدر نخودى شربتى ازدوحب تا دة حب به تنهائي يا بآب كشنيز تازه ويا شيرهٔ
خرفه بريان ودانهٔ هيل وكشنيز خشك ويا تخم خشخاش ازهريك بوزنى كه براى طبيب اقتضا كند فروبرند * حب صندل
كبيرلي مقوي معدة وكبد وقلب ودماغ است وحابس اسهال * صنعت ان صندل سفيد صندل سرخ طباشير سفيد آملة
منقى حب الآس اقاقيا ازهريك دودرم ونيم كهربا كثيرا صمغ عربي كل مختوم ازهريك يكونيم درم زنجبيل زيد
سفيد زيرهٔ كرماني مدبرين غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع زرورد مصطكي ازهريك دودرم اجزا كوفته بيخته با
بارتنك سرشته حبوب سازند هرحبى بقدر نخودى شربتى ازيك حب تاهفت حب بل ستور معطور فروبرند * حب صندل
ديكرلي متوسط * صنعت آن صندل سفيد طباشير سفيد ازهريك ششماشه صندل سرخ چهارماشه زيرهٔ سفيد زنجبيل ازهريك
سه ماشه زيرهٔ سياه مدبردارچيني كهربا ازهريك دوماشه كوفته بيخته بآب برك بارتنك سرشته حبوب سازند شربتى يك
ماشه بل ستور فروبرند * حب صندل اصغرلي درمنافع قريب است بمعتدل * صنعت آن صندل سفيد طباشير سفيد ازهريك
دودرم آملهٔ منقى چهاردرم زنجبيل يك مثقال اجزا كوفته بيخته بآب برك بارتنك سرشته حبوب سازند هرحبى بقدر
نخودى شربتى ازدوحب تا دة حب * فصل درذكرخميرهاى صندلي * خميرهٔ صندل به نسخهٔ داؤد نافع ازبراى حمامت
عتيقه وضعف مزاج وضعف كبد وخفقان مفرط واسهال خون * صنعت آن صندل سرخ اسارون خيربوا قاقلهٔ كبابه
خشخاش ازهريك نيم اوقيه مصطكي رومي ريوند چيني طباشير سفيد زرنب قرنفل فربجمشك ازهريك چهاردرم مجموع
كوفته سه شبانروز در كلاب بخيسانند پس بجوشانند تاربع بمانند پس نيكو بمالند وبپالايند وجمع كنند صافي آنرا با آب
عناب وآب ريماس وآب سيب شيرين وآب زرشك وآب نيشكروآب انارشيرين واب سفرجل ازهريك چهاراوقيه واكرتمام
اين آبها بهم نرسد انچه يافت شود پس بكيرند قند سفيد دووزن مجموع آب مطبوخ وآب ميوهاوبآنش ملايم بقوام آورند
پس بكيرند ابريشم خام مقرض وكهربا ى شمعي ازهريك چهاردرم صندل سفيد خوشبوچهاراوقيه مرواريد ناسفته موجان
قرمزي لعل بدخشي ازهريك يكدرم ياقوت رماني يك درم ونيم همه رادركلاب وعرق بيد مشك ازهريك نيم رطل آب بيمو
آب اترج ازهريك چهاراوقيه سحق بليغ نموده داخل نمايند وازآتش بركيرند ودراخرورق طلا محلول ورق نقره محلول
ومشك تبتي ازهريك يك مثقال ونيم عنبرا شهب دودرم محلول دروغن بلسان داخل نمايند * خميرهٔ صندل ديكرله قريب
النفع است بدان * صنعت آن بكيرند صندل سفيد بكلاب سوده پنج مثقال دريك رطل قند سفيد كه دركلاب وعرق بيد مشك
بقوام آورده تيرزده كه خوب سفيد شده باشد داخل كرده برهم زنند كه نيكو مخلوط شود واكرخواسته باشند يك مثقال عنبرا شهب
ونيم مثقال مشك تبتي را با نبات سفيد كوفته بيخته داخل نصف ان نمايند وبرهم زنند ونكاهدارند شربتى ازغيرعنبري ان
يك اوقيه وازعنبري نصف اوقيه * خميرهٔ صندل حامض كافوري نافع ازبراى تسكين التهاب قلب ومعده وكبد وتب محرقه
وتب دق * صنعت آن صندل سفيد مقاصري سي درم سوهان كرده دركيسهٔ كتاني كرده دركلاب وعرق بيد مشك وعرق

نیلوفرا زهریک نیم رطل یکشبا نروز بخیسانند وروز دیگر با سه رطل آب در دیگ سنگی بجوشانند ودائم کیسه را بمالند تا ا
در عرقها بنصف رسد پس کیسه را نیکو بمالند وشیرهٔ آن را بکشند وبغشارند وثفل را دور کنند ودر آب مطبوخ آب انار ترش
شیرین وآب تمرهندي وآب سفرجل شیرین وآب سفرجل حامض از هریک یکرطل قند سفید سه رطل داخل کرده بقوام اورند
قوام خمیره وا زآتش برگرفته صندل سفید طباشیر سفید سوده ازهریک ده درم مروارید ناسفته کهربای شمعي صلایه لو د
ازهریک دودرم کافورقیصوري نیم مثقال سوده داخل نمایند وبتیر معجون سازي برهم زنند تانیکو مخلوط شود ودرظر
چیني نگاهدارند شربتی ده درم با شیرهٔ تخم خیارین وشیرهٔ تخم خربزهٔ مقشروعرق بید مشك بیاشامند * خمیرهٔ صندل ترتیب
محمد بن زکریا رازي نافع است ازبرای محرورین ومقوي قلب است واصحاب مالیخولیای مراقي وخفقان را مفید است
* صنعت آن صندل سفید بکلاب سائیده بیست مثقال گل گاوزبان غنچهٔ گل سرخ ازهریک پنج مثقال گاوزبان ابریشم خا
تمرهندي ازهریک یکصد مثقال آلوی بخارائي هفتاد وپنج مثقال مجموع را در کلاب وعرق بید مشك وعرق گاوزبان ازهر یک
یکرطل درآب حل دان یا آب طلاتاب یکشبانروز بخیسانند پس بجوشانند وبمالند وبپالایند وقند سفید دومن طبي شربت ان
شیرین شربت سیب شیرین شربت به شیرین ازهریک یکرطل داخل کرده بقوام آورند پس تیر بزنند تاچون لهاته شود پس
عود قماري خام مصطکي رومي طباشیر سفید ورق طلا محلول ورق نقره محلول مشك خالص عنبراشهب مروارید ناسفته
سوده کشنیز خشك مقشرا زهریک یکمثقال سوده بآن بسرشند وبرهم زنند تانیکو مخلوط شود ودرظرف چیني نگاه دارند شربت
ازیکمثقال تا دومثقال * خمیرهٔ صندل دیگر مقوي قلب ودماغ ونافع است ازبرای خفقان * صنعت آن صندل سفید بکلاب
سوده بیست مثقال قند سفید یکصد وشصت مثقال عنبراشهب نیم مثقال مشك خالص یکدانك ونیم ورق طلاوورق نقره ا
هریك نیم مثقال کلاب یکصد وشصت مثقال عرق بید مشك هشتاد مثقال قند را بکلاب وعرق بید مشك سوده حل کرده باتش
ملایم بقوام آورند پس سفیدهٔ تخم مرغ را با شیرو آب درهم کرده دست زنند تا کف کند کف آنرا بران قند زده تیر معجون ساز
بران زنند تاخمیر شود پس عنبر ومشك با قدري نبات سفید سوده داخل نمایند وبرهم زنند پس ورق طلاورق نقره محلو نیز
داخل کرده برهم زنند پس صندل را داخل کرده نیکو برهم زنند ونگاه دارند * خمیرهٔ صندل حامض بنسخهٔ حکیم میرمحمد حسین
ولد حکیم میرمحمد باقر بن حکیم میرعماد الدین محمود * صنعت آن صندل سفید سوده بیست مثقال یکشبانروز بکلاب
عرق بید مشك بخیسانند پس بآتش ملایم بجوشانند تا بنصف رسد نیکو بمالند وبپالایند پس آب انار ترش پنجاه مثقال
آب تمرهندي چهل مثقال آب لیمو هشتاد مثقال قند سفید یکصد وپنجاه مثقال نبات سفید یکصد وپنجاه مثقال مجموع
باتش ملایم بقوام آورند عنبراشهب دو مثقال ورق طلا ورق نقره ازهریک سه مثقال داخل کرده تیر زنند تاچون خمیر
شود پس صندل سفید سوده سه مثقال طباشیر سه مثقال کافورقیصوري یکمثقال داخل کرده خوب برهم زنند شربتی بلع
مثقال با شیرهٔ تخم خربزهٔ مقشر بخورند واکر قند ونبات را با عرق زرشك وگلاب که دران صندل را خوب سوده باشند اولا بقوا
آورند بعد از ان بتدریج آبها را داخل نمایند وبقوام آورند پس ادویه را داخل کنند از ترکیب مذکور بهتر خواهد بو
* خمیرهٔ صندل حامض هوء مزاج حار قلب وخفقان حار وحمیات صفراوی واسهال مراري وتهوع وقیی صفراوي را نافع است
* صنعت آن صندل سفید سوده سي درم کشنیز خشك مقشر پنجدرم در آب غوره یکصد درم سرکهٔ انکوري ده درم اب بارن
یکمن گلاب عرق بید مشك ازهریک نیمن یك شبانروز بخیسانند پس بجوشانند تا بنصف رسد ودست بمالند واز پارچهٔ کتان

نازك بكذ رانند پس يكمن قند سفيد داخل كرده بقوام آورند و تيز بزنند تا چون لهاته شود پس بليزند صندل سفيد سوده ده درم
مروارید ناسفته يشب سبز هرد و را صلايه كرده زعفران ازهريك يكدرم كافور قيصوري نيم مثقال طباشير سفيد ده درم
كوفته پخته ورق طلا ورق نقره ازهريك نيم درم همه را با آن بسرشند شربتي پنجدرم * خميرهٔ صندل ديكر لنا مقوي قلب
مفرح است و نافع است از برای خفقان حار و اصحاب مالیخولیای مراقي و بجهت اسهال صفراوي و تهوع وقي صفراوي نافع
است * صنعت آن صندل سفيد سوده سي درم دو شبانروز در كلاب و عرق بيد مشك و عرق كاوزبان ازهريك پنجاه مثقال
آب حل دان يك من بخيسانند پس بجوشانند تا ثلث بمانند و بپالايند پس بليزند قند سفيد دو رطل عسل مصفى يكرطل
سيب شيرين آب به شيرين آب انار شيرين آب نيشكر آب اترج ازهريك بيست مثقال داخل كرده بقوام آورند پس تيز بزنند
تا چون لهاته شود پس بكيرند صندل سفيد سوده نه درم زرشك منقى هفت درم طباشير سفيد ورق گل سرخ پوست بيرون
پسته ازهريك چهار درم بهمن سفيد بهمن سرخ ازهريك سه درم درونج عقربي چيني مصطلي رومي ازهريك يك مثقال پوست
اترج سه مثقال مروارید ناسفته يكدرم و نيم بسد محرق يشب سبز ياقوت رماني ورق طلا محلول ازهريك يكدرم ورق نقره
محلول عنبر اشهب ازهريك يك مثقال مشك تبتي خالص نيم مثقال بدستور خميره مرتب نمايند شربتي نيم مثقال * سفوف صندل
اكثر امراض بطن را خشكار انافع بود و قبض بكشايد و ادرار بول نمايد و اقسام قروح كليه و مثانه و مجاري بول را نافع بود
معده را قوت دهد و كبد را نافع بود * صنعت آن صندل سفيد و زرد كه آن را بهندي ملاكير لويند صندل سرخ نبات سفيد
غنچهٔ گل سرخ منزوع الاقماع ازهريك چهار درم و نيم ريوند خطائي نشاسته رب السوس شاخ لوزن سوخته صمغ عربي
هريك دو درم و نيم مغز تخم خيار مغز تخم خيار بادرنك ازهريك يك مثقال و ثلث مثقالي كشيرا مغز تخم كدو شيرين ازهريك
يكدرم و نيم كافور قيصوري كهربای شمعي ازهريك ربع درمي كوفته پخته درشيشه نكاهدارند شربتي ازدو درم تا چهار درم

* فصل دربيان نسخ اشربهٔ صندل

* شراب صندل ساده مقوي قلب و كبد حار است و نافع است از برای خفقان و جميع
امراض حارهٔ قلب و امراض حادثه در قلب از خون و امراضيكه حادث شود در سائر اعضا بمشاركت امراض دموي قلب و خفقان
مانند صداع حادث بمشاركت خفقان دموي قلب و دافع اسهال وقي صفراوي و حابس سيلان خون است * صنعت آن صندل
سفيد سوده بيست مثقال در نيم رطل گلاب بخيسانند پس بمالند و بپالايند و ثفل آن را در نيم رطل آب بجوشانند تا بنصف
رطل بمالند و بپالايند و هر دو را يكجا كرده با يكمن قند سفيد بقوام آورند شربتي پنج مثقال * شراب صندل ماذج به نسخهٔ
ديكر كه همين منافع دارد و اقوى از نسخهٔ اول است * صنعت آن بگيرند صندل سفيد ثلث يكرطل و درشش من گلاب بجوشانند
چون به نصف رطل بپالايند و ثلث رطل ديكر صندل سفيد سوده دران داخل نموده باز بجوشانند تا يكرطل و نيم گلاب بماند
بپالايند و يكرطل و نيم قند سفيد دران داخل كرده بقوام آورند شربتي از يك اوقيه تا يك اوقيه و نيم * شراب صندل حامض
نافع از برای التهاب قلب و معده و كبد را و از برای خفقان و تب محرقه و قتيكه صفرا نباشد * صنعت آن صندل سفيد سوهان
كرده چهل درم كشنيز خشك پنجدرم در يكمن درم آب غوره ده درم سركهٔ انكوري زاست مزه و يكمن گلاب خوشبو يكشبانروز
بخيسانند و بجوشانند تا بنصف رطل پس از آتش برگرفته بكذارند تا سرد شود و دست بمالند و بپالايند پس يكمن قند سفيد
دران داخل كرده بقوام آورند و يك درم زعفران را بگلاب سوده داخل كرده از آتش فرو دارند و نيم مثقال كافور قيصوري
سوده و ده درم طباشير سوده داخل كرده به تيز معجون سازي برهم زنند تا خوب مخلوط شود پس درشيشه يا ظرف چيني

نگاهدارند شربتی چهار مثقال با شیرهٔ تخم خرفهٔ مقشر * صنعت این شراب به نسخهٔ سید اسمعیل در حمی محرقه بگیرند
صندل سفید بگلاب سوده سی درم و در نسخهٔ دیگر چهل درم است کشنیز خشک پنجدرم در آب غوره پنجاه درم و سرکه
انگوری قدری و آب خالص یک من یک شبانروز بخیسانند و روز دیگر بآتش ملایم بجوشانند تا ثلث بماند فرود آورده
بگذارند که گرمی آن ساکن گردد دست بمالند و بخرقهٔ کتان شیرهٔ آن را بکشند و با یک من نبات بقوام آورند پس از
آتش فرود آورده زعفران نیم درم طباشیر سفید صندل سفید از هر یک ده درم کافور قیصوری ریاحی نیم مثقال سوده
داخل نمایند و به تیر معجون سازی برهم زنند تا مخلوط و مستوی شود شربتی پنجدرم با شیرهٔ خرفهٔ مقشر * شراب صندل
حامض به نسخهٔ محمود بن الیاس که در حاوی صغیر آورده * صنعت آن صندل سفید شصت درم در یکصد و سی درم سرکه
انگوری یا آب غوره هر کدام که باشد و سه رطل آب یکشبانروز بخیسانند پس بجوشانند آن مقدار که نصف بماند پس
از آتش برگرفته بگذارند که حرارتش کم شود ثفل آنرا بمالند و بفشارند و بپالایند و با یکمن قند سفید بقوام آورند * صنعت این
شراب به نسخهٔ میرزا ابراهیم در منهاج که در حمی محرقه آورده بگیرند صندل سفید سوهان کرده پنجاه درم
یک شبانروز در پنج استار سرکه و پنج استار آب غوره و نیم من آب بخیسانند پس بجوشانند تا به نیمه رسد و بپالایند
و با یکمن قند سفید بقوام آورند و اگر سرفه باشد با گلاب بخیسانند و در نسخهٔ دیگر این شراب بجای پنجاه درم صندل
سفید نود درم است * شراب صندل ترکیب شرف الدین زمان مارستانی * صنعت آن به نسخهٔ قلانسی بگیرند انار دانه
ترش پنجاه درم زرشک منقی پنجاه درم تمر هندی سی درم آلوی سیاه خشک کرده بیست دانه برادهٔ صندل مقاصری ده درم
ریوند چینی یکدرم تخم کاسنی نیم کوفته سه درم رازیانه یکدرم همه را در سه من آب یک شب بخیسانند و روزش بجوشانند
تا به نصف رسد پس بپالایند پس داخل نمایند در آب مطبوخ آب غوره پنجاه درم آب سیب سی درم آب لیمو هفت درم
شکر سفید مصفی دو من و به پزند تا بقوام آید * شراب صندل به نسخهٔ قلانسی * صنعت آن برادهٔ صندل سفید پنجاه درم
در یکرطل گلاب و نیم رطل سرکهٔ انگوری کهنه دو شبانروز بخیسانند پس بجوشانند تا بنصف رسد فرود آورده بمالند
و بپالایند و با یکرطل قند سفید بقوام آورند و از آتش فرود آورده کافور قیصوری زعفران از هر یک یک درم سوده بر آن
بپاشند و به تیر معجون سازی برهم زنند تا نیکو مخلوط شود شربتی پنجدرم با شیرهٔ تخم خرفهٔ مقشر * شراب صندل به نسخهٔ
میر محمد مؤمن مذکور در تحفة المؤمنین نافع از برای تقویت قلب و جگر حار و معده و دافع اسهال و سیلان خون * صنعت آن
صندل سفید بیست مثقال بگلاب سائیده در نیم رطل گلاب دو شبانروز بخیسانند پس بپالایند و گلاب را نگاهداشته جرم
صندل را در آب بجوشانند تا بقیهٔ قوت آن در آب باز داده شود پس بپالایند و با گلاب سابق داخل کرده هر دو را با یک
رطل شکر سفید مصفی بقوام آورند و اگر قابض تر خواهند یک اوقیه انار دانهٔ ترش را با صندل بخیسانند و بمالند و بپالایند
پس جوشانیده صافی نموده بقوام آورند با شکر و اگر قسم ترش خواهند بجای گلاب سرکه با آب لیمو کنند و در شربت صندلین
سرخ و سفید بالمناصفه * عطر صندل دهن آن است مقوی قلب و دماغ و مایهٔ اکثر عطرها است که دهنیت در اصل آنها
نیست مانند عطر خاک و خس طبیعت آن سرد و خشک * صنعت آن بگیرند صندل خوشبوی نوع اعلی را و برادهٔ کرده یک
شبانروز در آب بخیسانند پس بدستور مقرر بقرع و انبیق عرق کشند و بگذارند تا سرد گردد و عطر آن را از روی عرق بالتمام
بگیرند و در شیشه نگاهدارند و عند الحاجت استعمال نمایند و عرق آن نیز مقوی قلب حار و خفقان و تقویت معده و ر

توحش شربا نافع * معجون صندل دل راقوت دهد وخفقان رازائل کند ونشاط وتفریح آورد ورنك رورا نیکو کرداند
* صنعت آن صندلین طباشیر از هریك هشت مثقال مروارید ناسفته بهدکهربای شمعي کاوزبان عود خام ازهریك دومثقال
تخم کاهني خشك تخم خرفهٔ مقشر ازهریك پنج مثقال افتیمون ورق گل سرخ ازهریك شش مثقال عاذج هندي زرنبا
تخم فرنجمشك تخم بادرنجبویه خشخاش سفید گل ارمني بنفشه ازهریك چهار مثقال درونج عقربي عنبرا شهب ازهریك
دومثقال کافورقیصوري مشك تبتي ازهریك یکمثقال ادویه کوفته پیخته باشراب سیب بقدر حاجت سرشته معجون سازند
شربتی ازنیم مثقال تا دومثقال * مفرح صندل حار خفقان وتوحش وضعف دل که ازبودت باشد مفید است * صنعت آن
صندل سفید صندل سرخ طباشیر تخم خرفهٔ مقشر زرشك منقی آملهٔ منقی ازهریك پنج مثقال بهمن سرخ بهمن سفید شقاقل مصوع
بوزیدان تخم فرنجمشك تودري سفید تودري سرخ تودري زرد تخم بادرنجبویه ازهریك دومثقال ورق گل سرخ دانهٔ هیر
ازهریك سه مثقال قرنفل عود غرقي بیخ لفاح بزرالبنج سفید بسباسه جوزبوا دارچیني ازهریك یك مثقال ونیم مروارید ناسفته
چهار مثقال یاقوت رماني یاقوت زرد لعل بدخشاني کهربای شمعي مرجان قرمزي عقیق یماني عنبرا شهب مشك تبتي
کافورقیصوري ورق طلا محلول ازهریك یکدرم زعفران ورق نقره محلول ازهریك دودرم احجار را باگلاب وبید مشك
برسنك سماق صلایه نموده باقي ادویه کوفته پیخته باشربت سیب شیرین وشربت به شیرین ازهریك بیست مثقال ونمایند
وعسل ازهریك هفتاد مثقال باگلاب وبید مشك بقوام آورده علی الرسم بسرشند وازبرای صبرودالمزاج کافور داخل ننمایند
ویاقدری قلیل داخل نمایند شربتی یکدرم تادودرم باگلاب وبید مشك بنوشند * مفرح صندلین مدقوق را نافع باشد ودر
راتقویت تمام بخشد وخفقان راسود دهد وطبع را بمنددواسهال ذوباني را بسیارنافع بودهرگاه که تب نباشد توان دادوا آنرا
باشد بسیار نباید داد وخواب آورد * صنعت آن صندل سفید بگلاب سوده شش درم صندل سرخ سه درم تخم خرفهٔ به دادهٔ
کشنیز خشك بودادهٔ خشخاش سفید بودادهٔ ازهریك پنجدرم زرشك بیدانه هفت درم طباشیر سفید ورق گل سرخ پوست
بیرون پسته ازهریك چهاردرم بهمنین تخم کاهو ازهریك سه درم درونج عقربي مصطکي رومي ازهریك یك مثقال
پوست ترنج سه مثقال مروارید ناسفته یکدرم ونیم بعد سوخته حجرالیشب یاقوت رماني زرمحلول ازهریك چهارده دانه
ورق نقره عنبرا شهب ازهریك یك مثقال مشك خالص سه دانك آب سیب آب به آب انارشیرین حماض عرق بید مشك کافور
ازهریك بیست مثقال وبعضی عرق بید مشك وعرق کاوزبان ازهرکدام پنجاه مثقال داخل میکنند قند سفید نبات سفید بقدر
حاجت باعرقها بقوام آورند وآب فواکه رادرآخراضافه کنند وآهسته آهسته بآتش نرم بجوشانند تابقوام بازآید انگاه ادویه
کوفته پیخته بآن بسرشند شربتی ازیك درم تایک مثقال * کتاب الضاد المعجمة * باب الضاد مع المیم * * فصل دربیان نسخ
اضمده * بدانکه اضمده جمع ضماد بکسرضاد معجمه است وآن عبارت است ازادویهٔ غلیظة القوام که مایع ونرم باشند
بوعضو بمالند وبه بندند اعم ازانکه موم روغن داشته باشد ویاندا شته باشد * ضمادیکه ازجهت اختلاط عقل درامراض حاده
نافع است * صنعت آن آرد جودودرم سبوس کندم بنفشه ازهریك پنجدرم خطمي سفید سه درم بآب برگ بید وروغن گل
وقدری شیرضماد کنند * ضمادیکه اختناق رحم راسود دارد * صنعت آن علك الانباط مصطکي سنبل الطیب ازهریك دة در
روغن سوسن روغن شبت ازهریك بیست درم شهدانه هفت درم عاقرقرحا فلفل سلیخه شونیز فودنهٔ کوهي ازهریك پنجدرم
اکلیل الملك هشت درم اجزا کوفته پیخته علك ومصطکي رادرروغنها گداخته مجموع رادرهم آمیخته بسرشند وبرتهیگاه

واستخوان سرین وکمر ضماد کنند * ضمادیکه اخراج مشیمه وجنین میت کند * صنعت آن شحم حنظل قسط سداب ازهریک
دودرم مریکدرم کوفته بیخته بزهرهٔ کاو بسرشند ودرعانه وناف ضماد نمایند * ضماد دیکر که اخراج پیکان وخار ومانند آن
ازبدن کند * صنعت آن پیاز نرکس اشق بیخ نی ازهریک جزوی کوفته بیخته با عسل بسرشند وضماد کنند * ضماد دیکر که
همین عمل کند * صنعت آن برک خشخاش برک انجیر بزرالبنج آب جوز زاج باعسل سرشته ضماد نمایند * ضماد دیکر که
همین عمل کند * صنعت آن زراوند راسن ودع سرطان کوفته بیخته باعسل سرشته ضماد نمایند * ضمادیکه ادرار طمث
کند وحیض بکشاید * صنعت آن سداب قنطوریون دقیق تخم کرفس برنجاسف مرزنجوش پودنهٔ دشتی مشکطرامشیع انیسون
ازهریک جزوی روغن سداب روغن بابونه وروغن شبت ازهریک قدری کوفته درقدری آب طبخ نموده وروغنها اضافه کرده درسر
سرشته برعانه وتهیکاه ضماد نمایند * ضمادیکه استحاضهٔ زن آبستن وغیرآبستن بازدارد * صنعت آن عدس مقشر پوست انار ترش
برک مورد خشک مازو ازهریک یکجزو کوفته بیخته بخل خمر سرشته برپشت زهار ضماد نمایند * ضمادیکه استسقای زقی که سبب
آن حرارت مزاج جکر باشد نافع است * صنعت آن آرد جو سعد کوفی پشکل کوسفند بورهٔ ارمنی کل ارمنی مساوی کوفته بیخته
ضماد نمایند * ضمادیکه بجهت استسقای طبلی برجکر کذارند * صنعت آن صندلین عود لادن سک کوفته بیخته ضماد نمایند
واکر از برودت باشد ماءالاصول وفند اویقون وسنجرنیا باروغن بادام تلخ بنوشند وجاورس وسبوس کندم کرم کرده برشکم
کذارند * ضمادی که استسقای لحمی را نافع باشد * صنعت آن آرد جو سرکین کاو سرکین کوسفند کهنه بورهٔ ارمنی زیرهٔ کرمانی
سعد کوفی اجزا کوفته با سرکه بجوشانند وبر اعضا بمالند خصوص برشکم وبکذارند تا خشک شود بعد ازان باب کرم یا درحمام
بشویند وباز مکرر کنند وبا معجون خیارشنبر وحب ایارج اسهال فرمایند * ضمادیکه استسقای طبلی را نافع باشد * صنعت آن
بابونه اکلیل الملک مرزنجوش شبت فودنج ازهریک دودرم زیرهٔ کرمانی سه درم کوفته بیخته باآب سداب ضماد کنند * ضماد الاستسقا
انجیر زرد باشراب انکوری بجوشانند تا مهرا شود بعد ازان مازریون نطرون ازهریک دومثقال کمافیطوس هشت مثقال کوفته
بیخته بایک دیکر سرشته ضماد نمایند * ضماد الاستسقاء الزقی * صنعت آن بورهٔ ارمنی بیخ سوسن ازهریک دومثقال قردمانا
مویزج پشک بز ازهریک سه مثقال تخم کلم هفت مثقال آرد جو سرکین کاو ازهریک شش مثقال شملیز یعنی حلبه کوفته بیخته بعرق
رازیانه سرشته برشکم ضماد نمایند * ضماد دیکر که همین عمل کند * صنعت آن بورهٔ ارمنی بیخ سوسن قردمانا مویزج ازهریک سه درم
سرکین کاو پشک بز ازهریک پنجاه درم باآب ونمک بسرشند وبرشکم ضماد نمایند * ضمادیکه استسقای زقی را نافع است * صنعت آن
کل ارمنی آرد جو سرکین کاو خشک پشکل بز خاکستر بلوط خاکستر تاک اجزا مساوی کوفته بیخته با بول شتر یا بول کاو یا بز یا
سرکه سرشته کرم کرده برناف یا حوالی آن ضماد نمایند * ضماد دیکر که اقسام استسقا را مفید است * صنعت آن سنبل الطیب
صبر زرد خاکستر سرکین کاو سرکین بز سرکین آهو سعد کوفی قردمانا ایرسا قسط تلخ ازهریک پنج مثقال نوشادر اشنه حماما سلیخه
عود بلسان بورهٔ ارمنی صعتر نمک ترکی جنطیانا ازهریک پنج ماشه کوفته بیخته با بول شتر ضماد نمایند * ضمادیکه
استسقای زقی را نافع باشد * صنعت آن پشک کوسفند که خشک شده باشد بورهٔ ارمنی زیرهٔ کرمانی سعد کوفی از
هریک یک جزو کوفته بیخته با عرق رازیانه بسرشند وبرشکم ضماد کنند * ضمادیکه انواع استسقا را نافع بود
* صنعت آن نوشادر اکلیل الملک اشنه حماما ورق درخت غار مرزنجوش تخم کرفس انیسون رازیانه ایرسا سعد
سلیخه کندر میعه مرمکی ازهریک ده درم جاوشیر پنجدرم انچه باید کداخت بروغن سداب بکدازند ومجموع را درهم

آمیخته در هاون بسایند چندانکه همچون مرهم شود بر شکم ضماد نمایند * ضمادیکه اسهال مفرط باز دارد و تشنگی
بنشاند * صنعت آن گل ارمنی زیرهٔ کرمانی صندلین رامک اقاقیا آب برگ رازیانه آب به بر معده ضماد کنند * ضماد یکه
بد و حال اسهال را مجرب است * صنعت آن صندل سرخ چهار درم گل سرخ ده درم گلنار فارسی دو درم اقاقیا هشت درم
سماق گل ارمنی از هریک یکدرم عصارهٔ لحیة التیس بگلاب سرشته بر شکم ضماد نمایند * ضمادیکه چون بر لته کشند و بر فم معده
گذارند اسهال سودا کند و چون در زیر بغل اندازند اسهال صفرا کند و چون بر ما بین ورکین ضماد کنند بلغم براند و این
ضماد از اسرار اطبا است اطفال و پیران و کسانی را که طاقت اسهال بدوای مسهل نباشد بدین معالجه کنند * صنعت آن
ترمس مقشر یک کف بگیرند و در دیگ کنند و آن مقدار از شیر تازه دوشیده بر آن ریزند که آن را بپوشاند و بجوشانند تا
ترمس شیر را جذب کند و بعد از آن مساوی آن روغن گاو اضافه کنند و بجوشانند تا بقوام آید استعمال کنند و چون خواهند
که قطع اسهال کنند لته را بردارند و موضع را بگلاب بشویند * ضمادیکه اسهال صفراوی را نافع باشد * صنعت آن آب گرم مورد
گل سرخ گلنار صندل مازو آمله لادن سماق اقاقیا حضض مساوی کوفته بیخته با آب مورد سرشته بر شکم ضماد کنند * ضماد یکه
اسهال دماغی را بکار آید * صنعت آن خردل سیاه ورق الغار از هریک دو مثقال مرمکی صبر حضض مکی از هریک یک مثقال
مصطکی یکدانگ و نیم کوفته بیخته با اندکی سرکه و آب کشنیز تازه ضماد نمایند * ضمادیکه اسهال باز دارد خصوص زلق
الامعای صفراوی را * صنعت آن برگ شبت برگ مورد تازه گل سرخ گلنار مازو سک لادن رامک اجزا مساوی کوفته بیخته
با آب به سرشته بر شکم ضماد نمایند * ضمادیکه اسهال را که سبب آن ضعف قوت هاضمه و برودت جگر باشد نافع است * صنعت آن
سنبل الطیب قصب الذریره افسنتین رومی قشور کندر مصطکی لادن برگ مورد گل سرخ صندل از هریک ده درم پوست
انار ترش آمله از هریک پانزده درم کوفته بیخته بشراب کهنه سرشته ضماد کنند * ضمادیکه اسهال معدی و ضعف هاضمه که
بسبب برودت باشد سودمند بود * صنعت آن قشور کندر مرمکی مصطکی حب الآس گل سرخ پوست انار ترش آمله منقی از
هریک دو نیم درم کوفته بیخته بشراب کهنه سرشته ضماد کنند * ضمادیکه اسهال معدی و ضعف هاضمه و ماسکه را سودمند
بود * صنعت آن مرمکی کندر مصطکی حب الآس گل سرخ پوست انار مازو گرد سماق از هریک دو درم سعد یک درم زعفران
یکدانگ گلنار فارسی لادن صندلین از هریک نیم درم مجموع را کوفته بیخته با آب به یا آب برگ مورد سرشته بر معده ضماد
نمایند * ضمادیکه اسهال صفراوی باز دارد * صنعت آن اقاقیا حضض مکی کندر سماق کزمازج حب الآس گل سرخ گلنار
از هریک جزوی کوفته بیخته قدری روغن مصطکی دوان اضافه کرده با آب برگ مورد بسرشند و بر معده ضماد کنند * ضماد جهت
اسهالیکه از ضعف قوت هاضمهٔ معده و سردی جگر باشد باز دارد * صنعت آن سنبل الطیب افسنتین لادن قصب الذریره قشور
کندر مصطکی برگ مورد گلنار صندل سرخ از هریک پنج درم سک پوست انار ترش از هریک هفت و نیم درم مجموع را کوفته
بیخته با شراب کهنه بسرشند و بر معده ضماد کنند * ضماد جهت اسهال بارد و تقویت جگر و معده * صنعت آن کعک پنج مثقال
اذخر مکی شونیز سعد کوفی از هریک چهار مثقال شب یمانی دم الاخوین نانخواه پوست زرد اترج جاورس مرصافی کندر
از هریک دو مثقال با آب برگ مورد سرشته ضماد نمایند و هرگاه جهت تقویت معده و جگر استعمال نمایند و اسهال
نباشد هفت مثقال صبر سقوطری داخل نمایند و بجای آب برگ مورد روغن گل کنند * ضماد اصطمخیقون نافع
از برای سردی معده و کبد و طحال و محلل اورام است * صنعت آن افسنتین رومی سنبل الطیب پوست سلیخهٔ سیاه

صبر سقوطري زرد از هريك سه درم عود بلسان زعفران از هريك دو درم موم سفيد هشت درم موم را در روغن ناردين
يا روغن قسط يا روغن زنبق كداخته ادويه را كوفته بيخته داخل كرده با قدري كلاب در هاون بمالند تا مستوي
كردد * ضماد اصطمخيقون به نسخهٔ قلانسي * صنعت آن افسنتين رومي سنبل الطيب سليخه از هريك سه درم صبر
سقوطري ميعهٔ سائله مصطكي رومي از هريك چهار درم زعفران عود بلسان از هريك دو درم ونيم موم دو استار روغن
ياسمين روغن زنبق از هريك چهار استار بدستور ضماد نمايند * ضماديكه افراط حيض باز دارد * صنعت آن عدس
مقشر پوست انار ترش برك مورد خشك از هريك جزوي كوفته بيخته بسركه بسرشند و بر شكم و بر پشت و بر عانه ضماد كنند
* ضماديكه همان نفع دهد * صنعت آن سعد كوفي سرخ افسنتين كلنار لادن صبر زرد شب يماني از هريك پنج درم
عدس مقشر پوست انار ترش مازو از هريك ده درم خرماي خارك سي درم خرما را در شراب بجوشانند تا نرم
شود و لادن را در وي نرم كنند و باقي دواها را كوفته بيخته بسرشند و بر پشت و بر ناف و عانه ضماد نمايند * ضماد
اندروماخس نافع است از براي مطحول و مستسقي و كسيكه تمددي در پهلوي او باشد و از براي اوجاع مفاصل و عرق النسا
و علل مزمنهٔ عتيقه * صنعت آن موم زفت رومي از هريك يكرطل صمغ صنوبر يعني راتينج يكرطل زيت فائق هشت رطل زرنيخ
سرخ ذهبي شب يماني نورهٔ اب نديده از هريك دو اوقيه موم و زفت را در زيت كداخته صموغ را حل كرده باقي ادويه را
كوفته بيخته بآن سرشته ضماد ساخته استعمال نمايند * ضماد اندروماخس ديكر دواي عجيب و صالح است در هر حال
اراده باشد كه كشيده شود از انجا چيزي بخارج و اين ضماد منفجر ميكرداند آن موضع را و بر مي آيد از انجا مواد فاسده
و صالح است از براي سل و نافع است از براي التحام جراحت ها * صنعت آن بكيرند حبيكه فرا كرفته ميشود از ثمر نباتي
آن را بيوناني موما لانا مند بورهٔ سرخ نوشادر زراوند اقريطي بيخ قثاء الحمار صمغ البطم از هريك بيست مثقال فلفل دار فلفل
اشق حماما عود بلسان كندر ذكر مرمكي صافي راتينج يابس طين مغسول شير درخت توت از هريك ده مثقال موم سي مثقال
پيه كردهٔ بز پانزده مثقال روغن سوسن مقداريكه كافي باشد بسرشند بآن ادويه را بعد از انكه ادويهٔ خشك را كوبيده بيخته
و موم را حل كرده هريك علحده در هاون بدسته بمالند ماليدني محكم پس مخلوط سازند جميع را و بمالند در هاون و ثفل
روغن سوسن را داخل كرده بدست بمالند تا آنكه جميع مخلوط شوند اختلاطي نيكو پس برداشته نكاهدارند و هركاه احتياج
شود بسوي آن استعمال نمايند و از براي دور ساختن اعيا پس بايد كه فرا كرفته شود از ان و از پيه بط و روغن حنا از هريك
سه اوقيه و همه را درهم مخلوط كرده استعمال نمايند * ضماديكه اطلاق البطن را باز دارد * صنعت آن لادن نيم توله اقاقيا
صمغ عربي سفيد در روغن مورد كداخته بقدر انچه اجزا خمير شود مجموع را در هاون نرم كرده ضماد سازند و بمالند
* ضماديكه قلمي فرموده اند كه از تاليف بندهٔ دركاه محمد هاشم العلويست از براي بثور و جراحات متقرحه و سعفه و نار فارسي
و نمله و قروح خبيثه * صنعت آن اشق دو مثقال بسركهٔ انكوري خيسانيده و در هاون اسرب بدستهٔ اسرب بمالند تا هموار
شود و سياه كردد پس بكيرند مغز تخم كدو بو داده مغز تخم خيار بو داده مغز تخم هندوانه بو داده سفيداب قلعي شسته سرب
سوخته دم الاخوين برك حنا هو جيوه توتياي كرماني مغسول بيخ بده از هريك يك مثقال كافور قيصوري دو دانك كوفته
در اشق داخل كرده روغن كل سرخ پنج مثقال اضافه نموده در هاون بدسته بمالند تا چون مرهم شود و استعمال نمايند
* ضماديكه بثور متقرح را نفع بخشد * صنعت آن روغن كل سه توله در پنج توله سركهٔ انكوري با تش ملايم بجوشانند تا سه

برود و روغن نماند پس مرداسنك دو ماشه برگ حنا خشك قنبیل شاه تره از هریك سه ماشه کوفته بیخته با آن نیکو سرشته ضماد
نمایند * ضمادیکه بثور بواسیر را خشك سازد و سیلان خون باز دارد * صنعت آن پوست انار جفت بلوط جوز السرو کلنار کندر
از هریك جزوی کوفته بیخته با آب برگ تاک بسرشند و ضماد کنند * ضمادیکه برص اطفال را برطرف سازد * صنعت آن
مصطکی زرنیخ سرخ شب یمانی کوکرد زرد زفت از هریك جزوی زفت را در عسل و سرکه بگدازند و اجزا را کوفته بیخته با آن
سرشته ضماد کنند * ضمادیکه برودت و ضعف و آماس و نفخ جگر را نافع بود * صنعت آن سنبل الطیب اسارون حماما صمغ
قصب الذریره سعد اذخر مکی افسنتین مصطکی از هریك دو درم زعفران سه درم اکلیل الملك هفت درم کوفته بیخته با شراب کهنه
بسرشند و بر جگر ضماد کنند * ضمادیکه بول الدم را حبس کند * صنعت آن گل ارمنی گل مختوم صمغ عربی تخم خرفه کثیرا
گل سرخ کلنار شاخ گوزن سوخته عصارهٔ لحیة التیس از هریك دو درم مازو یکدرم با آب مورد ضماد کنند * ضمادیکه کثرت
بول را نافع است وقتیکه بوده باشد با آن تشنگی * صنعت آن عفص لبان از هریک یک درم اقاقیا چهار درم بماء الآس رطب
سرشته ضماد سازند * ضمادیکه جهت حبس بول و تفتیت حصاة نافع است * صنعت آن سرطان محرق با شراب ریحانی
سرشته ضماد سازند * ضماد دیگر عسر البول و تقطیر را سود دارد * صنعت آن کندر عصارهٔ لحیة التیس لادن از هریك دو درم
اقاقیا چهار درم مازو یکدرم اجزا کوفته بیخته با آب برگ مورد ضماد نمایند * ضماد دیگر که همین عمل کند و سنگ گرده
و مثانه بریزاند و ادرار بول نماید * صنعت آن شبت حب الغار حسك سداب از هریك پنجدرم اکلیل الملك بابونه آرد نخود
جرجیر دشتی تخم ترب تخم کرفس از هریك سه درم حماما فطراسالیون از هریك دو درم اجزا کوفته بیخته روغن بابونه
روغن سداب روغن سوسن از هریك قدری در یك پیاله آب مجموع را طبخ نمایند تا مانند مرهم گردد برعانه و حوالی
کرده ضماد کنند * ضمادیکه بواسطهٔ حبس البول و تفتیت حصاة برعانه و حوالی کرده و زیر خصیه گذارند * صنعت آن حب
الغار شبت حماما اکلیل الملك آرد نخود بابونج دوقو بزر الفجل تخم کرفس کوفته بیخته بروغن بلسان سرشته آب برگ ترب
اضافه نموده ضماد نمایند * ضمادیکه چون برعانه ضماد نمایند ادرار بول نماید * صنعت آن مرمکی رطبه سداب فودنج
برنجاسف سنبل الطیب مرزنجوش نمام گل خطمی شلغم برگ ترب شیح بابونه شبت کرنب با آب بسیار بپزند و در آب آن
به نشینند و ثفل آن را برعانه ضماد نمایند * ضمادیکه بهق و برص و در رفع برص حیوانات که آبله گویند تخلف نمیکند و در
رویانیدن موی داء الحیه و داء الثعلب سریع الاثر است و بنهایت حاد و سریع النفوذ است و زیاده از نیم ساعت نباید گذاشت
و بعد از شستن آن صندلین بجهت رفع حدت و سوزش آن طلا کنند و بر اعضای رئیسه طلای آن جائز نیست و هرگاه مکان
برص و امثال آن متعدد باشد یکبار بر همه مواضع نباید ضماد نمود بلکه بر بعضی دون بعضی ضماد نمایند و بعد از آبله بردن
بمراهم مناسب علاج کنند * صنعت آن سلیمانی یك جزو صندل سوده پنج جزو با آب سرشته استعمال نمایند و اگر صندل
را بخمیر مایه یا آرد جو بدل کنند و قسط تلخ و انزروت نیز داخل کنند بهتر است حکیم میر محمد مؤمن گفته که من تجربه نمودم
صندل جهت دواب لازم نیست * ضمادیکه تشنج عصب را نرم سازد * صنعت آن اشق علك البطم جاوشیر قنه میعهٔ سائله
روغن بلسان فلفل زوفای خشك زعفران جند بیدستر از هریك دو درم موم زرد مغز ساق گاو پیه بط روغن بابونه روغن یاسمین
از هریك پنجدرم صمغها را در میبختج حل سازند پیه و موم و روغن از هرچه باشد با هم جوش دهند و اجزا را کوفته بیخته مجموع
را در هم آمیخته بسرشند و در هاون خوب بمالند و بسایند و بر اعضا ضماد کنند * ضماد جهت قلع ثآلیل * صنعت آن شونیز با بول

سرشته ضماد نمايند * ضماد ديكر كه همين نفع دارد * صنعت آن سركين كنجشك را با لعاب دهن انسان وسفيدهٔ تخم مرغ
ممزوج نموده بر ثآليل ضماد نمايند * ضماد للجبر برآمدن فقرات پشت را كه حل به كويند نافع باشد * صنعت آن را سر
ابهل وج از هريك جزوى كوفته پيخته درشراب طبخ نمايند تا مهرا شود قدرى مقل دران حل كنند وضماد سازند * ضماد للجبر
به نسخهٔ ديكر كه اندك تفاوتى با نسخهٔ اول دارد استخوان كه شكسته باشد وبدرر رفتن اعضا ورض عضل وهتك اعصاب را
نافع باشد * صنعت آن مغات بغدادي مغات هندي كه بهندي ميدهٔ لكري نامند آرد ماش كل ارمني مورد از هريك بيست
درم مرصافي خطمي سفيد از هريك ده درم اقاقيا پنجدرم كوفته پيخته به سفيدهٔ تخم مرغ وآب برگ مورد وروغن كل
سرخ سرشته برپارهٔ كرپاس آب ندیدهٔ مالیدهٔ ضماد نمايند * ضماد ديكه جبر وكسر را نافع باشد * صنعت آن مغات ماش كل
ارمني از هريك چهار درم خطمي مرمكي از هريك دو درم كوفته پيخته اقاقيا صبر سقوطري از هريك يكدرم كوفته پيخته بآب بيد
مورد وزردهٔ تخم مرغ سرشته ضماد نمايند * ضماد ديكه جرب را نافع است * صنعت آن نمك فلفل سياه صابون از هريك يكجزو قسم
كه بهندي سجي نامند همه را بسيار نرم سائيده درماست ممزوج نموده ضماد نمايند وخشك نشده بشويند دو سه روز اين
عمل نمايند * ضماد يكه در جمرهٔ بعد از فصد بكار آيد وآن بثرهٔ باشد بسيار كرم وسوزان وبا خارش صعب وپوست موزان
وخشك ريشهٔ سياه برآورد مانند موضعى كه داغ كرده باشد وكم رطوبت باشد * صنعت آن عدس مقشر بوك لمان الحمر
نان خشكار كه در وسبوس بسيار باشد پخته ضماد كنند * ضماد يكه در ابتدا وانتهاى جمرهٔ سود دارد * صنعت آن انار ترش
را بشكافند ودر سركه بپزند وبسايند وبرخرقه مالیدهٔ ضماد نمايند شبانروز سه مرتبه * ضماد يكه حبس شكم كند * صنعت آن
اقاقيا مرمكي كندر بعد از خرسنبل الطيب مصطكي از هريك پنجدرم كعك ده درم كوفته پيخته بآب به تازه ضماد كنند * ضماد كه
حرارت دل وجگر ومعدهٔ را تسكين دهد * صنعت آن موم سفيد سي درم روغن كل روغن بنفشه بادام از هريك بيست در
كشنيز سبز آب كاسني سبز آب برگ خرفه آب حي العالم از هريك بيست درم مجموع را درپاتيلهٔ كرده با آتش نرم بجوشانند
تا بقوام قيروطي آيد بنفشه حي العالم كل سرخ صندل سفيد از هريك چهاردرم قصب الذريره دو درم كافور يك درم اجناس
كوفته نرم پيخته مجموع را درهم بياميزند ودرهاون سنگي وباكلاب وآبهاى مذكور بسايند چندانكه مثل مرهم شود وبدلتهٔ
كتان مالیدهٔ برمعدهٔ ودل وجگر هرجا كه مطلوب باشد ضماد كنند * ضماد لحرقة النار * صنعت آن بنفشه سبوس كندم
جوخطمي سفيد آرد باقلا اكليل الملك معاوي كوفته پيخته بروغن بنفشهٔ بادام ضماد كنند * ضماد ديكر له حرق النار
نافع است * صنعت آن كنجد سياه راسوخته ونرم سائيدهٔ باروغن كنجد ممزوج نموده ضماد نمايند وضماد برگ پوى له
گياه هند بهت سائيدهٔ برعضويكه تازه سوخته باشد مالیدن وهمچنين ضماد برگ وشاخ كلى له بهندي مهندي نامند مفيد
ومجرب است * ضماد ديكه جهت حرارت وسوزش كف دست وپا نافع است * صنعت آن بهدانه را درعرق شاهتره لعاب
برآورند وبرگ حنا خشك وشاهترهٔ تازه واگر تازه نباشد خشك وقدرى نشاسته بسيار نرم سائيدهٔ ممزوج بآن نموده بر كف
دست وپا نيك بمالند وچون خشك گردد بازاعاده نمايند وبعد ازسه مرتبه شسته ازسرنو بمالند وروزى سه چهاربار چنين نمايند
قاسه روز * ضماد نافع ازبراى حمى مختلف وشطرالغب * صنعت آن لادن عراقي درروغن سوسن حل كرده كل سرخ سفيد
وامك كوفته پيخته بران پاشيده بورق كرپاس آب ندیدهٔ مالیدهٔ برمعدهٔ ضماد كنند دروقت خلو معدهٔ * ضماد حي العالم
كه نافع است ازبراى حرارت دل ومعدهٔ وكبد وورم جگر * صنعت آن بنفشه چهارمثقال حي العالم كل سرخ صندل سفيد

هريك چهار درم قصب الذريره دو مثقال كافور يكدرم كوفته پيخته بآب كشنيز تازه هرشته ضماد نمايند * ضماد حي العالم
ديگر نافع است از براى ضعف كبد و قلب و معده در امراض حاره هركاه ضماد كرده شود برسينه و كبد و معده پس بدو ستبد
اين ضماد تسكين ميدهد حرارت آنها را * صنعت آن موم سفيد سه اوقيه روغن بنفشهٔ بادام دو اوقيه روغن كل سرخ دو اوقيه
موم را در روغن ها بگدازند و بگذارند تا سرد شود پس درهاون كرده بپاشند بران آب حي العالم وگلاب وآب خرفهٔ تا
وهركهٔ انكوري وآب كشنيز تازه دائم از هريك سي درم اندك اندك وبدسته بمالند تا آنكه برداشت داخر
نمودن آبها نداشته باشد و مستوي شود پس فرو برند دران پارچهٔ كتانى وضماد كنند برموضع مطلوبه * ضماد يكه خنازير
را نافع است * صنعت آن كثيرا پنجدرم نانخواه دودرم صبر سقوطوي يكدرم با آب كشنيز تازه ضماد كنند * ضماد يكه خنازير
را نافع باشد * صنعت آن زعفران مرمكي زنكار از هريك جزوى كوفته نرم پيخته برمحل خنازير ضماد كنند * ضماد ديگر له
خنازير ومطلق اورام صلبه ودماميل را نافع است * صنعت آن علك البطم اشق ميعهٔ سائله مقل ازرق مغز قلم كاوپيه بط موم سفيد
حلبه تخم كتان روغن سوسن اجزا كوفته پيخته ضماد ساخته بكار برند * ضماد يكه خناق وخنازير را نافع است وغدد وورم حلق
زير بغل وبن ران را تحليل دهد * صنعت آن جدوار بنفش زهرهره كشنيز تر از هريك قدرى مساوي زرنباد نصف وزن واكر بابه
المزاج باشد زرنباد را نيز مساوي كنند ونرم سائيده ضماد نمايند * ضماد يكه خناق وهرورم حار وغدد وخنازير را مجرب
است * صنعت آن آرد جو با آب كشنيز تازه وسركه هرشته ضماد نمايند واكر مادهٔ مركب از صفرا وبلغم باشد آرد كندم با آب كشنيز
تازه مفيد است * ضماد يكه داء الفيل را نافع باشد * صنعت آن تخم كرنب خاكستر رزد قيق ترمس قطران پشك بزرد قيق
حلبه سكبينج از هريك جزوى كوفته پيخته با آب وازيانه بهرشند وضماد كنند * ضماد دبق جهت درد مفاصل بارد وفالج واماعه
عصباني جميعا نافع است ومفتح ومحلل قوى وجاذب خارو پيكان از عمق بدن است وبه تجربه رسيده كه مداومت ضماد ان
برمهرهاى پشت ومفصل باعث نجات جمعى كثيرا ز استرخا وتشنج چند ساله شد * صنعت آن تخم انجره بيست مثقال بوزيدان
بورهٔ ارمني نوشادر زراوند مد حرج شحم حنظل علك البطم از هريك پنج مثقال حلبه فلفل دارفلفل عاقرقرحا از هريك چهار
مثقال مقل ازرق قردمانا عود بلسان كندر ومصطكي مومكي صافي راتينج زاج استخوان ابهل افسنتين رومي صبر زرد سقوطرى
سعد هندي اذخر مكي فربيون سورنجان از هريك سه مثقال اشق چهار مثقال دبق مقشر دوازده مثقال موم چهل وپنج مثقال حب
السلاطين مقشر شش مثقال باروغن سوسن يكصد وپنجاه مثقال يا امثال آن روغن سوسن بدستوريكه در قاعدهٔ ساختن مرهم
مذكور است ترتيب دهند وصموغ را در سركه حل كنند وعسل بقدر سركه اضافه نمايند * ضماد يكه دمل را نرم سازد واورا
را نافع باشد * صنعت آن خردل سفيد تخم كتان حلبه انجبوزرد از هريك جزوى باروغن كتان وقدرى موم اجزا لفته
پيخته بهرشند وهمچون مرهم نرم ساخته بردمل كذارند * ضماد ديكر دمل را پخته سازد وسر واكند * صنعت آن خميرترش
سه جزو بورهٔ ارمني سركين كبوتر سركين خركوش از هريك جزوى روغن زيت آنقدر كه اجزا دران بهرشند وبر دمل بكذارند
* ضماد لابغجا را لدماميل * صنعت آن موم سفيد پنج مثقال زفت دو مثقال راتينج يك مثقال پيه مرغ خانكي روغن كاو
دريكديكر كداخته تخم مرو حلبه تخم خطمي حماما از هريك يك مثقال خاكستر ريشهٔ كلم استخوان تمر هندي كثيرا صمغ بادام
كوفته پيخته بايكديكر ممزوج ساخته ضماد نمايند * ضماد يكه دمل را به پزاند * صنعت آن تخم جرجير كوفته بروغن كل
به پزند ونرم بمايند ومرهم سازند وبروى نهند * ضماد يكه دماميل را منفجر سازد * صنعت آن برگ حلبه از هريك ده درم

میعهٔ سائلهٔ چهار درم موم سفید بیست درم بروغن یاسمین ضماد نمایند * ضماد دیگه دیدان وحب القرع وحیات را بشد
وبا سهال دفع کند * صنعت ان شحم حنظل زهرهٔ کاوعصارهٔ قثاء الحمار صبر قطران ازهریك جزوی با ب افسنتین بعد شنه
وبرحوالي ناف ضماد کنند * ضماد دیگه دیدان ازقبیل حیات وحب القرع رابکشد * صنعت ان شیح ارمني تربد ازهر یك
دودرم شحم حنظل عصارهٔ قثاء الحمار ازهریك یکدرم صبرترمس افسنتین رومي ازهریك سه درم کوفته با ب شیح ارسم
ضماد نمایند * ضماد دیگه دیدان وحیات را اخراج نماید * صنعت آن کل تند تریاق فاروق قسط تلخ مرزنجوش مرازهریك
جزوی با ب شیح ضماد کنند * ضماد دیگه چون برروی شکم بندند جهت اخراج کرم مفید است * صنعت آن شحم حنظل زهر
کاوعصارهٔ قثاء الحمار قطران صبر بدستور ضماد نمایند * ضماد دیگه همین نفع داد * صنعت آن شونیز دودرم کوفته با ب حنظل
سرشته برناف ضماد نمایند * ضماد دیگه ذات الجنب وشوصه رانافع باشد * صنعت آن آرد جو باقلا بنفشه حلبه خطمي مفید
گل نیلوفر ورق گل سرخ مجموس کندم اجزا مساوي کوفته پیخته باقدری آب به یزند وموم سفید وروغن بنفشه اضافه کنند
ودرهم آمیخته ضماد نمایند * ضماد دیگه جهت ذات الجنب نافع است * صنعت آن آب برک تولهٔ که خبازي است ا
برک بنفشه شیرکاوتخم تولهٔ که تخم خبازي است بابونه مفید آب نشاسته برک بنفشه اکلیل الملك زردهٔ تخم مرغ کثیرا دراب
برک کلم حل کردهٔ انچه کوفتني است کوفته مجموع رادرهم آمیخته برروی کرپاس آب ندیده مالیده نیم کرم روزی سه بار
بچسپانند * ضماد بجهت ذات الجنب وذات الصدر * صنعت آن آرد جوآرد کندم آرد نخود آرد باقلا مساي با ا
کدوی تازهٔ آب عنب الثعلب شیرد ختر لعاب گل خطمي روغن کدو خمیر کرده نانی بحجم دوانگشت ساخته برتابهٔ نیم پخته
بعد ازمالیدن قیروطي بران نیم کرم بر موضع درد به بندند اما باید که بعد از استفراغ او باشد * ضماد دیگه ذات الجنب
وذات الریه را نافع باشد * صنعت آن سربنفشه بابونه تخم شبت مجموس کندم تخم خطمی تخم کتان آرد جوآرد حلبه همه را
پزند وصاف کنند وروغن بنفشه داخل کرده بازبجوشانند تاغلیظ گردد ضماد نمایند ودرنسخهٔ دیگر روغن بنفشهٔ با د
امست * ضماد لذات الصدر بجهت نضج * صنعت آن برک کلم برک رازیانه اکلیل الملك سربنفشه جومقشر نیم کوفته کنند
بعوده درپیه مرغابي وپیه مرغ کدا خته حل نموده باهم آمیخته برروی کرپاس آب ندیده بازردهٔ تخم مرغ سرشته
باقلیلی روغن زیتون روزی دوبار روشبی دوبار نیم گرم بران موضع بچسپانند * ضماد للرعاف که چون اندکی ب
پشیاني مالند قرصی ازان ساخته بریا فوخ نهند قطع خون نماید هرچند بسیار باشد * صنعت آن آمله رابا آب بید
بارتنك واندکی کافور نرم سائیده بطریق مسطور استعمال نمایند * ضماد دیگر که همین عمل دارد * صنعت آن آمله
رابا آب برک کشنیز تازه واگرنباشد باآب نقوع کشنیزخشك واندکی کافور سائیده استعمال نمایند * ضماد دیگر که همین ا
دارد * صنعت آن تخم خشخاش تخم کاهو واندکی کافور باآب برک بارتنك سائیده بکاربرند ایضا برک بارتنك بتنهائي وهمین
تازهٔ بچهٔ کاوگرما گرم نیز بتنهائي همین اثردارد اگرقلیلی باشد * ضماد لوجع الشدید فی الرحم * صنعت آن اکلیل الملك
بزرالکتان زعفران دقیق الکعك اجزا مساوي باسفیدهٔ تخم مرغ ضماد کنند * ضماد دیگه ریش سرگوسفند وبیخ را نافع است
* صنعت آن زراوند طویل خبث الحدید فضه مرداسنك بروغن زیتون ضماد نمایند * ضماد دیگر که همین عمل دارد
* صنعت آن مرداسنك مغزبادام تلخ زرد چوبه باسرکه وروغن گل سرخ سرشته ضماد نمایند مکررا * ضماد دیگر که همین نفع دا
* صنعت آن دم الاخوین رابا روغن تخم کدوی شیرین سرشته ضماد نمایند واگر روغن تخم کدو بسیار نباشد مغز تخم ا

ومغز تخم هندوانه ومغز تخم خیارین ودم الاخوین وگل ارمنی با اندک آبی بسایند ویا بی آب ضماد نمایند * ضمادیکه ریش
میان بینی وخیشوم را نافع است * صنعت آن دم الاخوین سفیداب قلعی شسته مغز تخم کدوی شیرین مغز تخم هندوانه مغز
تخم خیارین کافور قیصوری کوفته با شیر دختر نیکو صلایه نموده در اندرون بینی ضماد نمایند واین ضماد برای ریش سر اطفال
نیز مفید است * ضمادیکه زلق الامعا که بسبب ضعف قوت ماسکه باشد باز دارد * صنعت آن سعد مصطکی اقاقیا لادن تخم
التیس مازوی سبز مامیثا از هریک سه درم پوست جوسماق گلنار از هریک چهار درم کوفته بآب برگ مورد بسرشند وبرشم
ضماد کنند * ضماد دیگر زلق الامعای صفراوی را باز دارد ونافع باشد * صنعت آن برگ مورد خشک برگ اسفند گل سرخ
گلنار از هریک جزوی کوفته بیخته بآب بسرشند وضماد کنند * ضماد دیگر زلق الامعا را نافع باشد * صنعت آن سعد مصطکی اذخر
قصب الذریره نمام مرزنجوش از هریک پنج درم عود هندی قرنفل جوزبوا از هریک دو درم اجزا کوفته بیخته با آب
برگ مورد سرشته ضماد نمایند * ضماد دیگر که سپرز را نافع است * صنعت آن برگ سداب خشک ده درم پودنه سه درم
بورهٔ ارمنی پنج درم اشق هفت درم بوره واشق را در سرکهٔ کهنه حل سازند وسداب وپودنه کوفته درهم بسرشند وبر سپرز
ضماد نمایند * ضمادیکه سرسام را نافع است * صنعت آن تراشهٔ کدو وخیار برگ کاهو برگ عنب الثعلب همه تر وتازه با گلاب
وسرکه ضماد نمایند واگر همه بدست نیاید آنچه بهم رسد ازینها نمایند * ضماد سلمویهٔ قلانسی از وی نقل کرده وگفته میگوید
که اگر این ضماد را بر فم معده ضماد نمایند قی می آورد واگر بر سره ضماد کنند اسهال می کند واگر بر عانه ضماد نمایند
ادرار طمث می کند * صنعت آن بگیرند برنج کابلی مقشر عصارهٔ قثاء الحمار از هریک سه مثقال خربق سفید مرداسنگ از هریک
چهار درم زبد البحر پنج درم عکر زیت ده مثقال موم پنج درم موم را در عکر زیت بگدازند وادویه را کوفته بیخته بآن بسرشند
وبر کاغذی مالیده ضماد کنند * ضماد سلمویه به نسخهٔ دیگر * صنعت آن برنگ کابلی مقشر عصارهٔ قثاء الحمار از هریک سه
مثقال خربق سفید مرداسنگ از هریک چهار درم پیه گرده بز موم سفید موم زرد از هریک پنج درم موم را در روغن زیت
بگدازند وباقی ادویه را کوفته بیخته بآن بسرشند وبر روی کاغذ پارهٔ مالیده ضماد نمایند بر معده تا ناف یا عانه وهر محلی
که خواهند وبعضی بجای زیت عکر زیت آورده اند ودر نسخهٔ حکیم معصوم پیه گرده وموم داخل نیست ودر نسخهٔ حکیم
میر محمد مؤمن زیت چهار درم است * ضمادیکه شیر زنان را زیاده کند * صنعت آن آب باقلا آب برگ بادروج از هریک ده
درم تخم بادروج پنج درم کوبیده سرشته ضماد نمایند * ضمادیکه کم شدن شیر زنان را سود دارد * صنعت آن اکلیل الملک
سوده آرد باقلا با سرکهٔ کهنه سرشته ضماد نمایند * ضمادیکه شیر پستان زیاده کند * صنعت آن آرد باقلا تخم بادروج
از هریک جزوی به پزند در پستان ضماد کنند * صنعت این ضماد به نسخهٔ دیگر آرد باقلا ده درم بادروج پنج درم کوفته
بیخته با آب بادروج ضماد کنند * ضمادیکه شیر زنان کم کند * صنعت آن نعناع پودنهٔ دشتی سداب دشتی از هریک یکجزو
با درد سرکه بسرشند وبر پستان ضماد نمایند * ضمادیکه همین عمل کند * صنعت آن قدری درد سرکهٔ کهنه اکلیل الملک
آرد باقلا از هریک جزوی بپزند وبر پستان ضماد کنند * ضمادیکه صداع بارد را نافع است * صنعت آن بابونه اکلیل الملک
درمنهٔ ترکی شبت ورق درخت غار مرزنجوش اجزا مساوی کوفته بیخته بروغن خیری سرشته ضماد کنند * ضماد دیگر صداع
را که از زخم ویا ضربه بهم رسیده باشد سود دهد * صنعت آن برگ مورد تر برگ سرو تر روغن گل سوسن لادن اکلیل الملک
قصب الذریره گل ارمنی شب یمانی همه اجزا را برابر آنچه خشک باشد بکوبند وبه پزند وآنچه تر باشد سحق کنند

مجموع را درهم آمیخته بر سر ضماد نمایند * ضماد دیگر صداعی را که از ضربه و سقطه باشد نافع بود * صنعت آن کر
بنفشه گل نیلوفر سفید بابونه از هریک دو درم اکلیل الملک یک درم آرد جو سه درم همه را کوفته بیخته با قدری روغن بنفشه
بادام صاف طبخ نموده چنانچه بقوام فالوده آید بر سر ضماد کنند و به پارچهٔ نازک نرم ببندند * ضماد دیگر صداع بر
صفراوی را نافع بود * صنعت آن برگ خرفه شیاف مامیثا صندلین گل سفید فوفل از هریک یکجزو افیون ده یک اجزا
بسرکه بسرشند و بر سر ضماد کنند * ضماد دیگر که جمیع انواع صداع را نافع است * صنعت آن نمام فوتنج بری صعتر فارسی زوفا
اجزا برابر بسرکهٔ عنصل سرشته ضماد نمایند * ضماد دیگر که صداع مزمن و نزلات مزمنه و تقویت دماغ را بی عدیل است
* صنعت آن نمک سنگ نمک طعام بورهٔ سوخته خربق سفید مویزج شوره خردل سرخ زبد البحر از هریک جزوی گل سرخ سماق
کبریت زرد برگ حنا خشک اذخر مکی افسنتین رومی صمغ عربی کندر ذکر قرنفل عود هندی زرنیخ زاج ساذج هندی سنبل
الطیب جوزبوا از هریک نیم جزو اجزا کوفته بیخته سرکه را بجوش آورده صابون رقی دو وزن مجموع ادویه دران حل نموده
ادویه را بآن ممزوج کرده اقراص ساخته عند الحاجت بآب گرم حل کرده ضماد نمایند * ضماد دیگر که صلابت طحال را سود
دارد * صنعت آن اشق بورهٔ ارمنی نمک هندی مقل از هریک چهار درم کرسنه کزمازج از هریک شش درم سفیداب هشت
درم کوکرد دو درم انجیر ده عدد انجیر را در سرکه بپزند و اشق و مقل را دران بگدازند و باقی ادویه را کوفته بیخته اضافه
نمایند و درهم بسرشند و ضماد کنند * ضماد دیگر که صلابت و ورم سپرز اطفال را نافع بود * صنعت آن انجیر سیاه پنجاه
درم قسط بحری چهار درم مغز بادام تلخ مقشر ده درم پوست بیخ کبر سه درم انجیر را بسرکهٔ کهنه بخیسانند و نرم کنند و باقی
ادویه را کوفته بیخته مجموع را با موم سفید و روغن خیری بسرشند و بر کاغذی طلا کنند و هرگاه معده از طعام خالی باشد کاغذ
ضماد را بر سپرز بگذارند و بعد از دو ساعت بردارند * ضماد دیگر که صلابت طحال را نافع است * صنعت آن کرسنه نخود
اکلیل الملک بزر حلبه بابونه ترمس سنبل الطیب از هریک نیم درم انجیر زرد بیست و چهار درم کوفته بیخته بروغن بابونه
یا روغن سداب ضماد کنند * ضماد دیگر که صلابت عضو شکسته و از جا رفته را باصلاح آورد * صنعت آن حب الخروع مقشر
یکجزو و نرم بکوبند و نیم جزو روغن گاو قدری زیت درهم بسرشند و ضماد نمایند * ضماد دیگر که صلابت عضو شکسته
و از جای شده را نرم کند * صنعت آن خرما پیه تازهٔ بز نیکو درهم بکوبند و قدری روغن داخل کرده ضماد نمایند
* ضماد دیگر که ضعف معده را که سبب آن حرارت باشد نافع بود * صنعت آن حب الآس آمله گلنار عود هندی برگ
مورد پوست به پوست سیب گل سرخ قصب الذریره صندل سرخ و سفید کوفته بیخته بگلاب و آب سیب سرشته ضماد
کنند * ضماد دیگر که ضربه و صدمه و سقطه را نافع است * صنعت آن آرد ماش مغاث برگ مورد ابهل پوست انار
خطمی سفید صبر گلابی از هریک جزوی کوفته بیخته با سفیدهٔ تخم مرغ بسرشند و ضماد نمایند * ضماد دیگر نافع جهت
ضربه و سقطه و صدمه * صنعت آن میده لکری که مغاث هندیست آملهٔ منقی زرد چوبه از هریک یکتوله نیل بری مصطکی
از هریک شش ماشه افیون سه ماشه ادویه کوفته بیخته با عصارهٔ زنجبیل تازه که بهندی ادرک نامند سرشته نرم نموده
ضماد نمایند و اگر ضربه تا استخوان رسیده باشد قدری سفیدهٔ تخم مرغ اضافهٔ آنها نموده بر پارچهٔ کرباس پهن کرده بر عضو
مکسور به پیچند و بر اطراف ان چوبهای راست باریک مستحکم بندند و هفتهٔ یک مرتبه وا کنند و تجدید نمایند و در سایر
اوقات روغن کنجد بر عضو می چکانیده باشند و اگر وجع شدید باشد قدری خاکستر سقف مطبخ یا دکان نخود بریزان

بهندي بهربهولجه نامند نيز اضافه نمايند * ضماد ديكر كه همين نفع دارد * صنعت آن ميده لكري حب الرشاد كه بهندي
هالوم كويند زود چوبه چوب سجي قند سياه كهنه كه بهندي كر نامند از هريك قدري نرم بآب سوده كرم كرده ضماد نمايند
وبعضي درين بيخ نى كه بهندي چورموندا نامند وقدري سلاجيت كه عرق الجبال است داخل مي نمايند * ضماد يكه ضعف
معده وجكر را نافع بود واسهال كبدي را باز دارد * صنعت آن كعك بغدادي چهار درم مصطكي افسنتين كندر از هريك دو
درم قصب الذريره صبر عود هندي اقاقيا از هريك يكدرم لادن دو درم به از دانه پاك كرده پخته شش عدد خرما قصب
پنجاه عدد موم سفيد روغن ناردين از هريك پانزده درم وكعك وخرما وقصب را در شراب بخيسانند وبه را نيز در شراب بپزند
وادويه كوفته بيخته موم را در روغن ناردين بآتش بكدازند ومجموع را درهم كرده چنانچه رسم است بسرشند وضماد كنند
* ضماديكه جهت ضيق النفس بلغمي مجرب است صنعت آن آرد كرسنه آرد شمليز شونيز اصل السوس عاقرقرحا از هريك يكدرم
كوفته بيخته بروغن سوسن ده مثقال وزردهٔ تخم مرغ يكعدد مغز قلم كاو موم كار نفرموده سرشته بر روي كرپاس آب نديده
ماليده نيم كرم بر سينه ضماد نمايند * ضماد للطحال * صنعت آن سداب ده درم بورهٔ ارمني سه درم اشق هفت درم اشق را
در سركه خيسانيده اجزا كوفته بهم سرشته ضماد كنند * ضماد للظفره ناخن سفيد شده را بيندازد وناخن نو برويانند * صنعت آن
درد شراب سوخته سه درم ذراريح دو درم موم سه درم روغن كل پنجدرم باهم بسرشند وضماد كنند * ضماد ظفر ديكر
جوز السرو آرد نخود ترمس از هريك جزوي كوفته بيخته بسركه بسرشند وضماد كنند * ضماد ظفر ديكر كه همان نفع دارد
* صنعت آن زرنيخ سرخ جوز السرو سريشم ماهي با سركه بر ناخن ضماد كنند * ضماد ظفر كه ناخن معيوب را بيندازد
* صنعت آن صمغ سرو چند روز بران بسته دارند تا نرم شود پس سوزن درين ناخن زنند تا خون بسيار برود پس حناء
خشك با سير كوفته ضماد كنند چند روز پيوسته * ضماد ظفر كه چون پوست از كرد ناخن برخاسته باشد باصلاح آورد
* صنعت آن مصطكي سه درم در پنجدرم روغن كل بكدازند ودو درهم نمك بآن بياميزند وبران موضع بمالند * ضماد ديكر كه
ناخن رفته را برويانند چون مكرر ضماد نمايند وبايد كه آب بران كم برسانند * صنعت آن برك حنا خشك سائيده با
پيه بط وپيه مرغ سرشته دائم بر ناخن افتاده به بندند * ضماديكه عرق النسا واوجاع ورك ومفاصل را نافع بود * صنعت آن
پوست بيخ كبر پودنهٔ كوهي عاقرقرحا از هريك دو درم قسط تلخ جرجير از هريك درمي زفت پنجدرم زفت را در روغن
زيت بكدازند وباقي ادويه را كوفته بيخته درهم بسرشند وضماد كنند * ضماديكه عرق النسا ووجع ورك را نافع است
* صنعت آن پوست بيخ كبر فودنج كوهي عاقرقرحا از هريك دو درم عصارهٔ قثاء الحمار حب الغار از هريك يكدرم كوفته بيخته
بعسل وشراب ضماد كنند * ضماديكه همين خاصيت دارد * صنعت آن قطران زفت عاقرقرحا از هريك دو درم قسط تخم تره
تيزك از هريك يكدرم زفت را در روغن زيت بكدازند وباقي ادويه كوفته بيخته باو ضم كنند وضماد نمايند * ضماديكه عقرب
كزيده وحشرات را نافع باشد وجذب زهر حيوانات از بدن كند ومضرت زهر از بدن باز دارد * صنعت آن جندبيدستر
سكبينج حلتيت برك كرنب سركين كبوتر پودنهٔ دشتي مشكطرا مشيع اجزا برا بر كوفته بيخته با روغن زيت كهنه بسرشند وضماد
كنند * ضماديكه فالج واسترخا را مفيد است * صنعت آن بكيرند شش توله اسپند يا زياده بقدر احتياج وسه مقدار آن آب خالص
بخيسانند پس سائيده يك دو جوشي داده تا بقوام آيد وبر عضو مفلوج بمالند ودر آفتاب بخوابانند * ضماديكه از جهت فتق
نافع است * صنعت آن جوز السرو دو درم سعد كوفي مرمكي صمغ عربي مرزنجوش مازو اقاقيا كندر از هريك جزوي كوفته بيخته

بزوغن قسط ضماد كنند * ضماد فتق ديكر كه همين خاصيت دارد * صنعت آن جوز السرو صبر صقوطري ورق مداب مازو با به د
معاري كوفته پيخته بروغن قسط ضماد كنند * ضماد فتق ديكر كه همين خاصيت دارد * صنعت آن مصطكي كندر انزروت جو
السرو مرمكي مريش بلوط معاوي كوفته پيخته بسركه ضماد كنند * ضماد للفتق لبان ذكر مصطكي فاشرستين انزروت صبر حضر
شياف ماميثا اقاقيا جلنار دم الاخوين اجزا برابر كوفته بسركه مرشته ضماد نمايند * ضماد للفتق كنجد سماق مرمكي شاهدا
اقاقيا جوز السرو از هريك يك اوقيه موقشيشا كوكرد سنك آهن ربا كند ز ذكر صدف از هريك يك اوقيه موم يكرطل موم را در روغن
مورد يكد ازند و دارو ها با و بيا ميزند و ضماد كنند * ضماد يكه فتق را نفع دهد * صنعت آن اقاقيا جوز السرو مرزنجوش
كند رماز وحب الغار مغاث صمغ عربي از هريك جزوى كوفته پيخته بسرشند وضماد كنند ود وسه روز بسته بكذارند
واكر بعوض مريشم صمغ كنند روا باشد * ضماد يكه فتق و نزول امعا وعرب را نافع بود * صنعت آن جوز السرو سعد
مرزنجوش مازو كند را قاقيا صمغ عربي از هريك جزوى صمغ عربي را در شراب خيسانيده وادويه را كوفته پيخته بان بسرشند
وضماد كنند وتا سه روز بكذارند واكر تا هفت روز بكذارند بهتر است * ضماد ديكر كه فتق را سود دارد * صنعت آن كند
مصطكي انزروت مريش صبر زرد وحضض شياف ماميثا اقاقيا كلنار فارمي دم الاخوين از هريك جزوي معاوي كوفته
پيخته بدستور ضماد نمايند * ضماد يكه فرج را تنك كرداند * صنعت آن عود هندي رامك راسن اقاقيا قرنفل كزمار
جوز السرو ورق كل سرخ تخم كل مازو از هريك جزوى كوفته پيخته مشك بقدر حبه بآب برك مورد سرشته برعانه و تهكا
ضماد نمايند * ضماد فلغريوس نافع است ازبراى وجع معده وليد واوجاع ارحام واورام حركاه طلا كرده شود ازخار
واستعمال شود بصوفه در رحم بعنوان فرزجه كه زن آن را با صوفه در رحم بركيرد * صنعت آن زعفران دودرم ود
ديكرده درم است مقل ازرق با رطب سي درم روغن ناردين بقدر كفايت بدستور مرتب نمايند * ضماد قابضه له بجهت
باه وتقويت جكر ومعده نافع است * صنعت آن فقاخ اذخر پنج مثقال شونيز سعد كوفي از هريك چهار مثقال سه
يماني دم الاخوين نانخواه پوست انرج جاورس مرصافي كندر از هريك چهار مثقال باب مورد سرشته ضماد نمايند وهكا
جهت تقويت معده وجكر استعمال نمايند واسهال نباشد هفت مثقال صبر داخل نموده ضماد نمايند * ضماد يكه قاتر
ديدان است وچون برسره اندازند حب القرع وحيات را نيز بكشد * صنعت آن شحم حنظل زرشك شونيز لند ش بر مس
خشك بزر الكتان كوفته پيخته بآب وروغن سرشته برروى سره اندازند * ضماد يكه قاتل اقسام كرمها است * صنعت آن
ترمس پنجد رم برنج كابلي دو درم كل سرخ سه مثقال كوفته پيخته بقدر دو درم با عسل بسرشند وبر شكم وزير ناف ضما
نمايند * ضماد يكه قبل تنك را كشاده كرداند * صنعت آن كل خرزهرهٔ سفيد كه بهندي كنير سفيد كويند سائيده بر ناف
زن ضماد نمايند وكويند اكرچه باكره باشد خود بخود كشاده كردد * ضماد قنطاريون لقوه وفالج وصداع ودرد چشم
ودرد شقيقه ودرد دندان را نافع باشد ومنع ريختن مواد نزلات بچشم وكوش ودندان كند چون برصدغين ضماد كنند
وامراض دماغي كه از بروت باشد ورطوبت را سود دهد واكر بر محل كزيدن عقرب ضماد كنند دردرا ساكن كرداند وا
برعانه ضماد كنند ادرار بول كند * صنعت آن رعي الحمام دو درم موم سفيد ده درم را تينج سه درم زيت چهل درم مو
وراتينج را در زيت بكدازند ورعي الحمام را كوفته داخل كرده ضماد نمايند * ضماد يكه قوبا وخارش له دو قصيب وخصم
باشد نفع دهد * صنعت آن شياف ماميثا اقاقيا از هريك يكدرم صبر زرد نوشادر از هريك دو درم زعفران دانكي اشنان

مه درم اجزا کوفته پیخته با روغن گل وسرکه ضماد کنند * ضماد یکه قوبا وجرب وقروح خبیثه را زائل کردانند وقسم
فرموده اند که از مجربات بنده اثم محمد هاشم مخاطب بعلویخان است * صنعت آن بابچی کالي زیري تخم پوا کنند هر
آمله سارکه کوکرد زرد صافي است اجزامساوي کوفته شب با آب خیسانند وصبح در کهرل بمالند تا نرم گردد وروغن کنجد
داخل کرده بموضع قوبا وجرب وقروح بمالند وبعد از دوسه ساعت با آب کرم وسرکه وسبوس کندم بشویند واکو بمالیدن
بر طرف نشود هر روز تا سه روز نا شتا یك پیاله ساعت از آب آن بنوشند که انشاء الله تع هر قسم قوبا وجرب که باشد بر طرف
گردد * ضماد یکه قوبا وسعفهٔ یا بسه وجرب یابس را نافع است * صنعت آن کبریت زرد ده درم صمغ آلو پنجدرم پیه تازه
بزپانزده درم درهم سرشته درحمام وبعد از حمام یك وساعت ضماد نمایند * ضماد یکه قوبا را نافع است * صنعت آن بیخ بالا
جوهي یکتولهٔ صندل سفید شش ماشه فلفل سیاه یکماشه باکلاب سائیده ضماد نمایند ومکرر نمایند واکر یکماشه زاج سفید سوخته نیز
اضافه نمایند بهتر است واقوی * ضماد دیکر که قوبا را نافع است * صنعت آن تخم پوا رکه چکوند نیز نامند در آب خیسانند چون
نرم کردد بورق سنگ نرم سائیده دره تولهٔ آن شش ماشه تا نه ماشه قیقهر که بهندي رال نامند سائیده دران داخل نموده
ضماد نمایند واکر قدری ماست کا ویا آب لیمو داخل نمایند نیز خوب است * ضماد یکه قولنجن را نافع باشد * صنعت آن
مکاب با بونه اکلیل الملك مودا سنك تخم خطمی اقحوان کل سرخ کوفته با آب بوک کلم وزردهٔ تخم مرغ وروغن کل سرخ ضماد
نمایند * ضماد دیکر که همین نفع دارد وقتق را نیز مفید است * صنعت آن حب الخروع مقشر با تخم کشف سائیده ضماد
نمایند * ضماد دیکر که همین نفع بخشد * صنعت آن کل دیکدان که سرخ رنك میباشد کاه دوب بونبر سفید با لعوبه کوفته پیخته
با آب سرشته ضماد نمایند * ضماد یکه قي وهیضه را سود مند بود * صنعت آن صندل سفید کل سرخ برک مورد از هریك هفت
درم سك اقاقیا سعد کند رکعك بندادي از هریك سه درم کوفته پیخته با آب برک مورد بسرشند وبر معده ضماد کنند * ضماد یکه
قي با زدارد وهیضه را نافع بود * صنعت آن کل سرخ سك از هریك پنجدرم صندل سفید رامك از هریك چهار درم معده
سه درم زعفران یکدرم کافور دانکی مجموع ادویه را کوفته پیخته با آب برک مورد بسرشند وبر معده ضماد کنند
* ضماد یکه مقوی کبد ومعده است * صنعت آن سعد قسط سنبل افسنتین از هریك پنجدرم قرنفل سك دارچیني نصف
الذریره از هریك دودرم کندر سه درم کوفته پیخته با آب به ضماد کنند * ضماد یکه کثرت بول وتقطیر آن را نافع است
* صنعت آن کندر عصارهٔ لحیة التیس لادن از هریك دودرم اقاقیا چهاردرم مازو یکدرم کوفته پیخته با آب برک مورد
ضماد کنند * ضماد یکه کلف وبهق وبرص وآثار جدری وبرش وخیلان را نافع است واز اقتواخ شیر رئیس است * صنعت آن
زیبق دو مثقال با مغز بادام تلخ در هاون چندان بسایند که اثری از زیبق نماند پس تخم خرفه مقشر را سائیده دران
داخل کرده نرم بکوبند تا باهم مخلوط شود وموضع را که مالیده ضماد کنند وروز دیکر بشویند وباز بمالند وتا یك هفته
استعمال نمایند بدین قسم * ضماد یکه مانع کبر پستان زنان است * صنعت آن طین قیمولیا مازوی مغز اسفیداج اقاقیا از
هریك دودرم با قدری روغن مصطکي وآب برک مکاب بسرشند وبر پستان ضماد نمایند * ضماد یکه مانع بزرک شدن
پستان است * صنعت آن کندر ودع سوخته از هریك جزوی آرد جونیم جزو همه را در سرکه سرشته در هر ماهی سه روز
متوالي ضماد کنند ودر نسخهٔ شفائي کندر داخل نیست * ضماد یکه همین منفعت دارد * صنعت آن زیرهٔ کرماني قدری
کوفته پیخته با آب سرشته بر پستان بمالند وبعد از ان لته را بسرکه تر کرده بر روی پستان انداخته ومکرر این عمل کنند تا یکساعت

که مراد حاصل است * ضمادیکه مانع بیرون آمدن ناف است * صنعت آن شب یمانی سه درم دردی سرکه شش در
مازوی سبز سه عدد کوفته با دردی سرکه ضماد کنند * ضمادیکه مانع بروز ناف زنان است * صنعت آن آرد باقلا مازو کلنار
فارسی پوست انار جوز السرو کزمازج پوست تخم مرغ اجزا مساوی کوفته بیخته سوای پوست تخم مرغ با قدری آب صبر
دهند تا مهرا شود و در آخر پوست تخم مرغ را بآن سرشته ضماد نمایند * ضمادیکه مانع بیرون آمدن ناف باشد * صنعت آن
مازو سه عدد کوفته بیخته با شش درم سرکه ضماد کنند و بر فاده محکم بندند * ضماد مبرد که تبرید کند تبریدی بلیغ سیر
رئیس گفته که این ضماد عجیب است در تبرید آنچه واجب است تبرید آن * صنعت آن بگیرند سفید آب ارزیز و مخلوط
کنند بآن سرکه و آب کاسنی تازه و ضماد کنند بر موضعی که مطلوب است تبرید آن * ضماد متقرح چون بر عضو بندند
مجروح سازد * صنعت آن خردل کوبیده سرگین کبوتر تازه هر دو مساوی درهم سرشته بآب انجیر جوشانیده بر موضعی که
ارادهٔ تقرح آن باشد ضماد نمایند * ضماد المثانه رفتن چرک و بول و قروح مثانه را نافع باشد * صنعت آن موم کارنفرموده
گداخته میعهٔ سائله در هاون یکسان کرده بر پشت زهار بمالند * ضمادیکه برای مرض مثانه و ورم و قروح مثانه و حبس بول
مادام که از اسباب مذکوره باشد نافع باشد * صنعت آن دقیق شعیر خطمی سفید کوفته باب عنب الثعلب و روغن گل سر
سرشته بر مثانه و پشت زهار ضماد کنند * ضمادیکه محلل جمیع اورام باشد * صنعت آن نخالهٔ آرد گندم تخم خطمی سفید
بابونه حلبه تخم کتان باقدری موم و روغن بابونه ضماد نمایند * ضمادیکه محلل اورام کهنه است * صنعت آن مقل حب
البان تخم کرنب از هریک ده درم سنبل الطیب اشق مصطکی از هریک پنج درم موم سه درم روغن ناردین پانزده درم
صمغها را در شراب حل کنند و باقی ادویه را کوفته بیخته اضافه نمایند و با موم و روغن ضماد کنند * ضمادیکه همین خاصیت
دارد * صنعت آن حلبه شب یمانی خطمی بزرک بابونه مصطکی از هریک پنج درم سنبل الطیب سعد کوفی قصب الذریره
اذخر از هریک دو درم روغن بابونه پانزده درم بطریق مقرر ضماد کنند * ضمادیکه محلل صلابات انثیین و مقعده و قضیب
است * صنعت آن گل خطمی تخم کتان کنجد مرو حلبه هوجیوه از هریک پنج مثقال کوفته بآب سرشته ضماد نمایند * ضمادیکه
محلل جمیع صلابات است و نافع است از برای خنازیر و صلابت طحال و اورام صلبهٔ معده و امعا * صنعت آن بزر حلبه بزر کتان
حب الغار گل خطمی اکلیل الملک فقاح اذخر از هریک یک مثقال افسنتین رومی قسط تلخ سنبل الطیب مصطکی رومی از هریک
چهار دانگ و نیم اشق و مقل ازرق قصب الذریره از هریک نیم مثقال موم زرد پیه بط از هریک دو مثقال و نیم آنچه کوبیدنی است
کوفته بیخته اشق و مقل در گلاب حل کرده اجزا را با شیر گاو پخته موم و پیه بط را درهم گداخته صافی نموده در اشق و مقل داخل
کرده ضماد نمایند * ضمادیکه محلل قوی است * صنعت آن جندبیدستر صبر سقوطری کندر ذکر انزروت سفید صمغ عربی
قسط تلخ کوفته بیخته با شراب ریحانی یا آب ریحان ضماد نمایند * ضماد مسهل که چون بر معده و مهیکاه ضماد نمایند اسهال
کند * صنعت آن زهرهٔ گاو عسل زیت شحم حنظل زرنیخ اجزا مساوی بدستور مرتب نموده ضماد نمایند * ضماد مسهل محمد بن
زکریا گفته که چون این ضماد را بر شکم ضماد نمایند طبع را نرم کند * صنعت آن بگیرند روغن بید انجیر موم زرد دردی زیت
و سوخ خانهٔ مگس عسل همه را درهم مخلوط کرده بر شکم ضماد کنند و گویند که عصارهٔ قثاء الحمار با شیر شبرم یا سقمونیا یا شحم
حنظل یا زهرهٔ گاو این همه یا یکی ازین همه یا دو بیشتر بدین بسرشند و ضماد کنند استفراغ تمام حاصل خواهد شد * ضماد دیگر
معدهٔ سرد را گرم کند و قوت دهد * صنعت آن سعد کوفی مصطکی سنبل الطیب قسط افسنتین از هریک دو درم کوفته بیخته

بآب به ضماد نمايند * ضماد يكه معدهٔ سرد را قوت دهد وكرم كند * صنعت آن سعد كوفي افسنتين قسط سنبل الطيب ا ـ
هريک سه درم كندر چهار درم مصطكي پنجدرم قصب الذريره از خرمك قرنفل دارچيني ازهريک دو درم باشراب لصف
بسرشند وبرمعدهٔ ضماد كنند * ضماد يكه برودت معده وكبد وطحال را نافع بود * صنعت آن افسنتين رومي سنبل الطيب
سليخهٔ رومي صبرسقوطري ازهريك سه درم عود بلسان زعفران ازهريك دو درم موم سفيد هشت درم موم را در روغن ناردين
يا روغن قسط يا روغن زنبق بگداز ند وباقي ادويه را كوفته بيخته باو ترسازند وضماد كنند * ضماد يكه معدهٔ سرد را نافع باشد
* صنعت آن ورق كل سرخ صندل سفيد صندل سرخ شياف مامیثا كافور قيصوري سوده بآب بوك عنب الثعلب وقدري
سركه سرشته ضماد نمايند * ضماد يكه معدهٔ بارد را گرم كند وقوت دهد * صنعت آن سعد لوفي افسنتين رومي قسط سنبل
الطيب ازهريك پنجدرم از خرمكي آملهٔ منقى دارچيني قصب الذريرة ازهريك دو درم لوفته بيخته بشراب سرشته ضماد نمايند
* ضماد نافع براى حرارت عظيم معدهٔ * صنعت آن آرد جو بآب مورد سرشته ضماد نمايند * ضماد نافع از براى رطوبت معدهٔ
كه چون برمعدهٔ نهند توليد بلغم كمترشود * صنعت آن رامك لادن عود هندي خام ازهريك سه درم كل سرخ چهار درم سنبل
الطيب مصطكي ازهريك دو درم مشك دانكى كوفته با آب مرزنجوش يا آب نمام سرشته وقت خلاى معده ضماد نمايند * ضماد ديگر
كه معدهٔ بارد را گرم كند وقوت دهد * صنعت آن سعد كوفي مصطكي سنبل الطيب افسنتين رومي ازهريك پنجدرم
از خرمكي آملهٔ منقى قرنفل دارچيني قصب الذريرة ازهريك دو درم كوفته بيخته ضماد كنند * ضماد بواسطهٔ مغص له اريبيرون
شكم بمالند * صنعت آن مرداسنك اكليل الملك آرد بنكويعنى بزرقطونا زيرهٔ كرماني كوفته بآب كزوزردهٔ تخم مرغ وروغن
جلنار سرخ سرشته نيم گرم ضماد نمايند * ضماد مفاصل كه جميع امراض مفاصل وانواع آنرا نافع است * صنعت آن بابونه
خطمي اكليل الملك ازهريك بيست درم اشق جاوشير مقل ازرق ازهريك ده درم موم وسركه پنجدرم روغن شبت بيست
درم ضماد نمايند * ضماد ديگر وجع مفاصل وزردكرد زانورا بغايت سودمند بود * صنعت آن روغن زيت كهنه دقيق حلمه
ازهريك پانزده درم قطران عاك البطم ازهريك ده درم فرفيون ده درم ابرسا چهار درم چنانكه رسم است بسرشند
وبرمحل درد ضماد نمايند * ضماد منضج كه نافع است از براى جميع اورام حاره چون مدت يكهفته بگذرد وروى بنقصان
آورد كه زمان استعمال منضجات است * صنعت آن گل بابونه اكليل الملك كثيرا ازهريك ده مثقال خبازي گل خطمي عنب
الثعلب تخم مرو بزرقطونا مرزنجوش ازهريك سه مثقال آرد جو پنج مثقال ادويه را كوفته بيخته با موم زرد وروغن گل سرخ
يا روغن كنجد سرشته ضماد كنند واين ضماد در ذات الجنب وذات الصدر نيز بسيار نافع است * ضماد مفجر كه چون بر اورام
سودا ميل نهند منفجر سازد * صنعت آن مصطكي پوست جوز القى مقل اجزا مساوي كوفته بيخته در آب برگ صعتر له بهند
كهيكوارنا مند بجوشانند تا بقوام آيد بعد ازان بر برگ بيد انجير پهن كرده بر ورم دماميل نهند وبه بندند ويك شبانه رو
نگهدارند بعد ازان بازنمايند واگر منفجر نشده باشد باز به بندند تا منفجر شود وبعد اخراج ودفع مواد بمراهم التيام دهند
* ضماد يكه بجهت بر وز معده بعد از حجامت پشت مفيد است * صنعت آن ورق خطمي عنب الثعلب بنكويعنى بزرقطونا
گل خطمي شياف مامیثا مرداسنك كوفته بيخته بآب برگ بارتنك ومغز قلم كاو وزردهٔ تخم مرغ وروغن گل سرخ ابيض
كافوري شيرد خترا قاقيا برحوالي معده بمالند * ضماد يكه منضج اورام ودماميل است واورام را پخته ورهيده گرداند
* صنعت آن بابونه تخم مرو تخم كتان حلبه خطمي ازهريك جزوي كوفته بيخته با روغن كتان وموم سفيد طبخ نموده مانند

مرهم سازند وبرد ماميل واورام بكذارند * ضماد يكه منضج دماميل ومحلل اورام است * صنعت آن بكيرند جدوار
خطائي زنجبيل خشك پوست كاليسر فلفل سياه كالي زيري اجزا مساوي كوفته بيخته در آب كرم بپاشند وبرهم زنند
تا ممزوج كردد واندكي برآتش نهند تا في الجمله نضجي يابد پس برداشته اورا ميكه ارادهٔ نضج مواد آنها باشد شير بر
براطراف آن بمالند ودر وسط مراهم منضجه منفجره كذارند وبراورا ميكه ارادهٔ تحليل آنها باشد برتمام آن بمالند
* ضماد منضج ديكر * صنعت آن اكليل الملك بابونه تخم كتان حلبه آرد باقلا كل خطمي عدس مقشر سبوس كندم از
جوادويه را كوفته بشير كاو پخته ضماد نمايند * ضماد منضج اورام قلمي فرموده اند كه از قدوة الحكما سيد السند
والد ماجد فقير است قدس سره كه دماميل واورام صلبه وجراحات را مفيد است ومستعمل است درجائيكه ارادهٔ
ميل مواد بخارج باشد * صنعت آن انزروت تخم مرو كثيرا مغز استهٔ تمر هندي مغز حب الخروع تخم ريحان از هر يك
جزوي كوفته بشير كاو پخته زردهٔ تخم مرغ روغن كل سرخ روغن بابونه داخل كرده نيم كرم ضماد نمايند واكر صلابت
دماميل وجراحات زياده باشد بزر كتان آرد حلبه بابونه اكليل الملك زوفاي يابس خميرنان برك چغندر كل خطمي
مقل ازرق از هريك جزوي داخل نمايند وبجاي روغن كل سرخ روغن حب الخروع كنند واكر بسيار سخت باشد حب
السلاطين ربع جزوي داخل نمايند وچون نضج يافته باشد وبه سبب سختي جلد منفجر نشود ونخواسته باشد كه به نيشتر آن
را بشكافند صابون عراقي سركين كبوتر سركين بزكوهي واكر آن نباشد پشكل بز اهلي از هريك ربع جزوي كوفته داخل
نموده ضماد نمايند واكر ازين ادويه نيز منفجر نشود بقدر قيراطي سم الفار بران ضماد بر موضعي كه محاذي موضعي باشد كه
خواسته باشد از انجا منفجر شود پاشيده ضماد بران نمايند كه در همان روز منفجر ميشود بعون الله عز وجل وسم الفار با اين
دوا سرطانات وجميع اورام وبثورات صلبه در نهايت صلابت را در سه روز برمي آورد ونهايت اكر بسيار صلب باشد تا پنج روز
ومجرب است * ضماد منضج ديكر مستعمل در جميع اورام حاره اكر جميع ماده نضج يافته باشد وخواهند كه سر وا كنند
* صنعت آن انزروت تخم مرو كثيرا مغز استهٔ تمر هندي مغز حب الخروع حلبه خميرنان برك چغندر كوفته بشير كاو
پخته زردهٔ تخم مرغ روغن حب الخروع زهرهٔ كاو داخل كرده ضماد نمايند واكر پوست آن موضع سخت باشد ويا دير سر وا
كند مسحوقونيا سركين كبوتر برهمين ضماد بر موضعي كه مي خواهند سر كند پاشيده ضماد نمايند واكر ازين ضماد نيز
سر وا نكند نيشتر بايد زد * ضماد يكه نزلات وتقويت دماغ را نافع است وجع مفاصل ونقرس وعرق النسا وامثال اينها را
زائل كرداند ومجرب واز استخراج انطاكي است * صنعت آن بورهٔ ارمني نمك داراني نمك طعام سوخته خربق سفيد
آهك مويزج بورهٔ سفيد خردل زبد البحر از هريك يك مثقال كبريت زرد كل سرخ سماق برك حنا اذخر مكي مازو سبز
فراسيون صمغ عربي كندر قرنفل عود هندي صبر سقوطري بيخ سوسن آسمان جوني زرنيخ زاج سفيد جوز بوا سنبل
الطيب از هريك پنج مثقال كوفته بيخته وصابون عراقي تراشيده در سركهٔ انكوري حل كرده با آتش نرم جوشانده ادويه را
اضافه نموده قرصها سازند ودر وقت حاجت بآب كرم حل كرده ضماد نمايند * ضماد جهت نضج دماميل وجراحات واورام
صلبه خصوص براي ورميكه بعد از كسيختن عرق مدني كه بهندي نارو وبفارسي پيو نامند حادث شود * صنعت آن شبشه
كوفته بيخته ارد ماش زرد چوبه فضلهٔ مرغ پياز پخته مغز بادنجان پخته روغن چراغ مجموع را درهم در ظرفي پخته
تا مثل مرهم شود نيم كرم بر ورم آن بندند مجرب است * ضماد يكه نفخه طحال را نافع باشد وصلابت انرا نرم كرداند

* صنعت آن سلاب ده درم بورهٔ ارمني بود نه ازهريك سه درم اشق چهار مثقال كوفته بپخته بسركه سرشته ضماد نمايند
* ضماد يكه نقرس واورام حارهٔ رانافع باشد * صنعت آن صندل عدس مقشر فوفل شياف ما ميثاكل ارمني كوفته بپخته بكلاب
وآب كاسني تازه سرشته ضماد نمايند * ضماد يكه درنقرس حار استعمال نمايند * صنعت ان صندل سرخ صندل سفيد فوفل
عدس مقشر شياف ما ميثاكل ارمني بكوبند وبه پزند وبا آب حي العالم يا كلاب وآب كاسني ضماد نمايند * ضماد يكه نقرس را سود
دارد * صنعت آن آرد جو صدف سوده كل خطمي با روغن بنفشه با دام شيرگاو ميش نيم گرم ضماد نمايند * ضماد يكه نقرس
مركب را سود دارد * صنعت آن مغات خطمي تخم مرو آرد جو سورنجان معاوي يكد يكربا روغن گل وزردهٔ تخم مرغ
ضماد نمايند * ضماد نقرس كه هماك نفع بخشد * صنعت آن بابونه حلبه اكليل الملك تخم كتان برگ درخت غار هر
اسفند برگ كرنب مغات علك المطم اجزا مساوي كوفته بپخته قدري روغن بلسان داخل كرده ضماد نمايند * ضماد يكه نقرس ر
وانواع مفاصل رانافع باشد * صنعت آن بابونه خطمي اكليل الملك ازهريك سي درم اشق جاوشير مقل ازهريك ده در
سورنجان موم سركه روغن زيت ازهريك بيست درم چنانچه رسم است ضماد نمايند * ضماد يكه وجع بواسير را كه بسبب
خون معتاد باشد سود دهد ومفتح دهن ركهاى باسور باشد * صنعت آن آب پيازبخور مريم مقل قنه زهرهٔ كاو جمو
درهم مخلوط نموده ضماد نمايند * ضماد يكه هماك نفع دهد ومد رخون بواسير باشد * صنعت آن برگ هد اب نخور
ازهريك قدري با روغن اقحوان آميخته ضماد كنند * ضماد يكه اوجاع مفاصل را سود دارد * صنعت آن خطمي اكليل
الملك ازهريك ده درم اشق جاوشير مقل ازهريك پنجد رم پيه كردهٔ بزمغزهاق كاو روغن كاو ميش ازهريك ده درم موم سه در
روغن شبت روغن هد اب ازهريك پنجد رم مركهٔ لهنه قدري مجموع را د رهم آميخته بسرشند وبد هتور ضماد كنند
* ضماد يكه معروف بضماد مختصر است جميع اوجاع رانافع باشد مانند نقرس ومفاصل وعرق النسا ووجع وركين را سود
دارد * صنعت آن برگ كرنب درآب به پزند تا مهرا شود وزردهٔ تخم مرغ ود رد مركه اضافه نموده د رهم ممزوج كرده ضماد
نمايند * ضماد ديكر كه همين نفع دهد ومجموع درد ها واوجاع مفاصل را سود مند بود * صنعت آن سورنجان مغات خطمي
حناصابون عراقي دانهٔ مورد آرد جومر ملي زعفران بزرالبنج صبر زرد زفت مويز ج صمغ بادام ورق غار عاقرقرحا قصطه
اجزا مساوي كوفته بپخته باد رد شراب سرشته ضماد كنند * ضماد ديكر كه اوجاع وازرام مركبهٔ معده وكبد را نافع باشد
* صنعت آن اكليل الملك بابونه تخم خطمي اربد جوعنب الثعلب ازهريك دو درم مرملي صافي زعفران شياف ما ميثاكل بنفش
ازهريك يكد رم كوفته بپخته بآب عنب الثعلب يا آب كشنيز تازه سرشته ضماد نمايند * ضماد ديكر محمد بن زكريا رازي نافع از براى
اسنان وكوش وشقيقه * صنعت آن كل بنفشه خشك بابونه اكليل الملك كل خطمي سفيد آرد جو تخم خشخاش پوست خشخاش
ازهريك كفي نيم كوفته بآب به پزند تا مهرا شود وبكوبند تا معجون گردد روغن كل سرخ داخل كرده درهاون بمالند تا چون
مرهم شود ضماد نمايند برلحيه وسروجائيكه شكوهٔ درد دران جانب باشد * ضماد يكه اوجاع اورام ريحي مفاصل رانافع
است * صنعت آن جد وار بيش انيس كه دواى هندي است بيخ كل وى تلخ كه بهندي بكهه نامند كالي زيري جوز بوا افيون
زنجبيل اذراقي اجزا مساوي كوفته بپخته اذراقي را سائيده بآب برگ تا توله سرشته ضماد نمايند واگر توانند درآفتاب
نشينند تا خشك گردد بهتر والا شب ماليده برگ بيد انجير گرم كرده بران بسته بخوابند وبعد از خشك شدن با آب تر
بشويند * ضماد يكه اوجاع مفاصل غليظة الاخلاط راتسكين دهد ودفع سازد * صنعت آن بگيرند حب الخروع مقشره ارقيه وبابك

اوقیه روغن کاو بسایند و یک اوقیه عسل ممزوج کرده بر مفاصل طلا نمایند و کاه داخل کرده میشود درین برای سرعت اثر و تقویت
سرکهٔ انکوری تند و سرکین کاو از هر یک یک اوقیه و این ضماد اوجاع ظهر و زانو را نیز مفید است * ضماد دیگر که نافع است اوجاع
و اکثر امراض را و جذب میکند خار و استخوان وغیره را از عمق بدن بسوی ظاهر و استرخا و فالج را نیز نافع است * صنعت آن
بزر الانجرهٔ مقشر زبد البورق نوشادر زراوند مدحرج بیخ حنظل علک الانباط از هر یک بیست مثقال حلبه دار فلفل از هر یک
ده مثقال اشق دوازده مثقال مقل قردمانا عود بلسان مرمکی کندر پیه بز راتینج از هر یک ده مثقال موم زرد سه رطل دبق
هشت رطل شیر انجیر صحرائی هشت مثقال صموغ را در شراب فائق بقدر کفایت خیسانیده و حل کرده سائر ادویه کوفته
پیخته موم را در روغن سوسن گداخته ادویه را بآن ممزوج کرده نیکو سائیده ضماد نمایند و فی الحقیقت این نوع مرهم
است * ضماد دیگر نافع جهت اورام بلغمی در ایام تزاید * صنعت آن گل داؤد خشک یکقبضه انگشت کشاده تخم رازیانه
یک درم زیرهٔ سفید نیم درم کوبیده در آب بسیار نرم بپزند تا مثل مرهم شود و گرم نموده ضماد نمایند * ضماد دیگر جهت
تحلیل اکثر اورام صلبه در هر موضع که باشد * صنعت آن گل سفید که بهندی کهلی متی نامند زرد چوبه سیاه رنگ کرده
هر دو مساوی و قدری نانخواه و اندکی افیون همه را باب نرم سائیده گرم کرده ضماد نمایند و چون خشک گردد تجدید نمایند
* ضماد دیگر که ورم و درد بواسیر را بغایت نافع است * صنعت آن اکلیل الملک بنفشه بابونه خبازی خطمی شبت از هر یک جزوی
با روغن کاو و آب گرم بسرشند و ضماد نمایند * ضماد دیگر که ورم و درد بواسیر و زحیر را نافع باشد * صنعت آن برگ کرنب بجوشانند
تا مهرا شود و روغن گل و زردهٔ تخم مرغ در آن بیامیزند و با طسوجی افیون مرهم نموده ضماد نمایند * ضماد دیگر که ورم
بواسیر را بنشاند و درد را ساکن کند * صنعت آن حلبه خطمی برگ چغندر برگ کرنب بابونه اکلیل الملک از هر یک جزوی
طبخ نمایند چندانکه مهرا شود و در هاون بسایند تا مانند مرهم شود نیم درم زعفران و طسوجی افیون و یک درم مقل در آب
کنند تا حل سازند و با زردهٔ تخم مرغ مجموع را در هم خلط نموده بسایند تا همه یکسان شود بر بالای پارچه مالیده بروغن
گل چرب کنند و بر مقعده بگذارند * ضماد دیگر که اورام سپرز را تحلیل دهد * صنعت آن حلبه تخم کتان سبوس جو باقلا از
هر یک چهار درم مقل سه درم انجیر ده عدد انجیر را در سرکه خیسانیده نرم سازند و اجزا کوفته پیخته بآن بسرشند چنانچه
رسم است بر سپرز ضماد نمایند * ضماد دیگر که اورام سپرز را تحلیل دهد * صنعت آن حلبه تخم کتان سبوس جو باقلا از هر یک پنج درم
کرسنه پشکل بز ایرسا از هر یک دو درم بورهٔ ارمنی پوست بیخ کبر از هر یک چهار درم مقل سه درم انجیر ده عدد انجیر
را در سرکه خیسانیده نرم سازند اجزا را کوفته پیخته بآن بسرشند و چنانچه رسم است بر سپرز ضماد کنند * ضماد دیگر
اورام پستان را نافع باشد * صنعت آن نان گندم خشک شده آرد باقلا حلبه خطمی زعفران از هر یک جزوی کوفته نرم پیخته
با زردهٔ تخم مرغ و روغن گل بسرشند و بر پستان ضماد کنند * ضماد دیگر ورم پستان را بپزاند و سر وا کند * صنعت آن تخم
کتان حلبه کنجاره کنجد بیخ سوسن میعهٔ سائله سرگین کبوتر پشکل بز قطران راتینج از هر یک جزوی با قدری موم و روغن
گل چنانچه رسم است بسرشند و بر ورم پستان ضماد کنند * ضماد دیگر که ورم انثیین و قضیب را که از گرمی باشد نفع دهد
* صنعت آن ورق کاکنج آرد باقلا آرد جو عدس بآب برگ عنب الثعلب ضماد کنند * ضماد دیگر که همین عمل کند * صنعت آن
برگ کرنب نیم من انجیر ده عدد آرد حلبه بابونه مویز بیدانه از هر یک ده درم در قدری آب طبخ نمایند و روغن کنجد پنج درم
اضافه کنند و ضماد نمایند * ضماد دیگر که ورم صلب قضیب و انثیین را که از برودت باشد نافع بود * صنعت آن مویز

بیدانه پیه کردهٔ بز مغز قلم گاو پیه بط روغن گل موم سفید پیه مرغ از هریک پنجدرم مصطکی سه درم مقل حلبه تخم فرنجمشک
از هریک چهار درم باقلا ده درم باقلا و مویز را طبخ نمایند تا نرم و مهرا شود درهم مالیده پیه و موم و روغن را درهم گداخته
صاف کرده و باقی ادویه را کوفته بیخته باهم بسرشند و ضماد سازند * ضماد دیگر که ورم حرارت خصیه و قضیب را نافع باشد
* صنعت آن برگ عنب الثعلب طحلب برگ کاکنج برگ شاه سفرم تازهٔ سبز کشنیز تازهٔ سبز پوش دربندی از هریک جزوی
درهم بسایند و نرم نموده ضماد کنند * ضماد دیگر که ورم صلب خصیه را نرم کند * صنعت آن پشکل بز حلبه بابونه مویز
بیدانه از هریک جزوی انجیر بزرگ روغن کنجد از هریک قدری طبخ نموده چندانکه مهرا شود بر خصیه ضماد کنند * ضماد دیگر
ورم و صلابت جگر را نرم کند و به تحلیل برد * صنعت آن برگ عنب الثعلب بنفشهٔ خشک از هریک چهار درم گل سرخ
طحلب عصی الراعی برگ لسان الحمل از هریک جزوی نرم بکوبند و بر جگر ضماد نمایند * ضماد مجرب از برای اورام
باردهٔ جگر و سپرز از جالینوس * صنعت آن میعهٔ سائله موم از هریک ده مثقال مصطکی حماما زعفران بابونج اکلیل الملک از
هریک چهار مثقال صبر سقوطری قوة الصبغ از هریک سه مثقال حب بلسان اذخر مکی از هریک شش مثقال اشق هفت مثقال
اشق را در شراب و سرکه حل نموده باقی ادویه را کوفته بیخته بروغن سوسن چرب نموده ضماد نمایند * ضماد دیگر که اورام
حارهٔ کبد و معده را مفید باشد * صنعت آن غنچهٔ گل سرخ بنفشه حی العالم صندل سفید از هریک چهار درم کافور قیصوری
یکدرم قصب الذریره دو مثقال کوفته بیخته بآب کشنیز تازه سرشته ضماد نمایند * ضماد دیگر که اورام صلب و کبد و معده
را مفید است * صنعت آن صبر سقوطری زعفران از هریک یکدرم افسنتین رومی سنبل الطیب از هریک یکدرم و نیم اجزا را
کوفته بیخته بگلاب گرم سرشته ضماد نمایند * ضماد دیگر که اورام سپرز را تحلیل دهد و صلابت آنرا نرم کند * صنعت آن
مرمکی مقل ازرق اشق کندر از هریک جزوی همه در وزن برابر در سرکه خیسانیده نرم سازند و بدستور بر سپرز ضماد
نمایند * ضماد دیگر که ورم مثانه و استرخای اعضا و جساوة قضیب را نافع است * صنعت آن مصطکی ربع رطلی مغز ساق گاو موم
سفید روغن گل سرخ از هریک پنجدرم پیه خنزیر دوازده درم مصطکی را کوفته و موم و شحم خنزیر و مغز قلم گاو را در روغن
گداخته صافی نموده مصطکی را داخل کرده ضماد نمایند * ضماد دیگر که اورام مادی و دمامیل را نضج دهد و منفجر و مندمل سازد
* صنعت آن تال مکهانه که دانهٔ ثمر هندی است برنگ کابلی هر دو مساوی کوفته بیخته در شراب انگوری کهنه جوشانیده تا
بقوام آید بر پارچه مالیده ضماد نمایند و هر روز صبح و شام تبدیل کنند نهایت تا سه روز نضج یافته منفجر گردد * ضماد دیگر
که همین نفع دارد و بثور و دمامیل صلبه و عسرة الاندمال را نافع است * صنعت آن صابون رقی ریوند چینی صبر سقوطری
مقل ازرق اجزا مساوی مقل را در آب خیسانیده باقی ادویه کوفته بیخته در آن ریزند و بر آتش گذارند و بر هم زنند
تا منعقد گردد پس فرود آورده علی الرسم بکار برند * ضماد دیگر که از برای اورام باردهٔ ورم جگر و تلیین صلابات و درد
سینهٔ مزمن و درد مفاصل و عرق النسا و نقرس و درد دهان چون استعمال کرده شود و بعد از قی که بهتر از مسهل است و
به تجربه رسیده * صنعت آن زوفای رطب و آن چیزی است که جمع می شود در زیر دنبهٔ گوسفند که می آویزد بر پشم
باید که آن را کوبیده پشم را جدا کرده با پیه مرغ و پیه اردک از هریک ده درم حل کرده سرشته ضماد نمایند * ضماد دیگر که
اورام جگر را نافع است * صنعت آن جو در سرکه خیسانیده تا مهرا شود پنجدرم طباشیر سفید فوفل از هریک نیم درم
افسنتین رومی گل سرخ قصب الذریره صندل سفید شیاف مامیثا از هریک یکدرم کافور دانگی کوفته بیخته با جو مسطور سرشته

برلتهٔ کتانی مالیده بر موضع جگر ضماد نمایند * ضماد دیگر که اورام جگر و معده را نافع است * صنعت آن زعفران
صبر سقوطری از هریک قدری کوفته بیخته بآب گرم ضماد نمایند * ضماد دیگر ورم صلب معده را تحلیل دهد زمانیکه
مدت آن بطول انجامد و حرارت ساکن شده تپ مانده باشد * صنعت آن بنفشهٔ خشک ده درم گل سرخ پنجدرم سنبل
الطیب مصطکی از هریک سه درم سعد کوفی اذخر مکی قصب الذریره از هریک دو درم آرد حلبه بیست درم گل خطمی
سفید گل بابونه آرد جو از هریک ده درم مجموع را بلعاب بزرکتان سرشته موضع را اولا بروغن ناردین نیم گرم چرب
ساخته ضماد نمایند بچهار ساعت قبل از طعام خوردن و بعد از آنکه طعام خورده هضم شده باشد و معده خالی باشد
* ضماد دیگر که اورام صلب معده را تحلیل دهد * صنعت آن حلبه شب یمانی گل خطمی سفید بزرک بابونه مصطکی
از هریک پنجدرم سنبل الطیب سعد کوفی قصب الذریره اذخر از هریک دو درم موم سفید سه درم روغن بابونه پانزده
درم بدستور طبخ نموده ضماد کنند * ضماد دیگر که ورم بلغمی معده را مفید است * صنعت آن جعد پنجدرم افسنتین سنبل
الطیب صبر زرد از هریک سه درم و نیم کندر سه درم بیخ خطمی هفت درم پیه بط شش درم پیه مرغ ده درم موم سفید
پانزده درم چنانچه رسم است ضماد سازند * ضماد منقول از منهاج الدکان نیلوا زبرای جمیع اورام حاره خصوص
نار فارسی * صنعت آن بگیرند کلس یعنی نوره و تصویل نمایند آنرا باب هفت مرتبه و صافی نمایند و خشک سازند و بگیرند
از خشک آن هفت اوقیه و آب چغندر دو اوقیه موم سفید چهار اوقیه روغن گل سرخ فائق بقدر حاجت و مهیا سازند از جمیع
ضمادی و بکار برند * ضماد دیگر که بجهت اورام صلبه بسیار نافع است * صنعت آن زوفای خشک عنب الثعلب تخم
مرو کثیرا انزروت حلبهٔ بزرک کوفته بیخته بشیر تازه پخته زردهٔ تخم مرغ روغن گل داخل نموده در هاون بدسته بمالند
تا چون مرهم شود نیم گرم ضماد کنند و گاهی نان خشک و برگ چغندر نیز داخل نمایند * ضماد دیگر که ورم بلغمی معده را
تحلیل دهد * صنعت آن جعده پنج درم اکلیل الملک حماما فودنه شبت مصطکی از هریک هفت درم کندش شش درم
بیخ خطمی پانزده درم پیه مرغ بیست درم موم سفید سی درم چنانچه رسم است ضماد کنند * ضماد لورم الکبد * صنعت آن
سنبل زعفران حب الغار اکلیل الملک بابونه بآب برگ رز و روغن یاسمین ضماد نمایند * ضماد دیگر که ورم بارد خصیه را
نافع است * صنعت آن آرد باقلا حلبه بابونه کمون کرمانی مویز منقی روغن کنجد درهم سرشته ضماد نمایند * ضماد دیگر
اورام صلبه را نرم کند مثل دمامیل و غیره * صنعت آن کنجد شاهدانه گل سرخ بزر الکتان حلبه بابونه اکلیل الملک
شبت از هریک دو مثقال کوفته بگلاب سرشته ضماد نمایند * ضماد دیگر که جمیع اورام حاره را در ابتدا نافع بود و ماده را دفع
کند * صنعت آن شیاف مامیثا اقاقیا فوفل صندل سرخ بآب عنب الثعلب ضماد کنند * ضماد لورم المقعدة مجرب * صنعت آن
مرداسنگ پنج درم نشاسته هشت درم سفیداب موم زرد روغن گاو از هریک هشت مثقال پیه بط هفت درم روغن کنجد بقدر
کفاف * ضماد دیگر که نافع است جهت اورام باردهٔ خصیه و پستان * صنعت آن موم پیه مرغابی گداخته در روغن کنجد
بعد از آن مصطکی را در روغن مذکور که گرم باشد حل کرده با مویز منقی سرشته نیم گرم با یک عدد زردهٔ تخم مرغ اضافه
نموده ضماد کنند * ضماد دیگر که اورام صلبه را نرم کند * صنعت آن پشک گوسفند زفت رومی مقل ازرق داخلیون زراوند مدحرج
اجزا کوفته بشیر انجیر نارسیده سرشته بر روی کرباسی کشیده ضماد کنند * ضماد دیگر که اماس چشم را بنشاند و درد را ساکن
کند * صنعت آن آرد جو ده درم آرد باقلا پنجدرم اقاقیا یکدرم سفیدهٔ تخم مرغ کشنیز تازه و آب کاسنی تازه ممزوج ساخته

ضماد کنند * ضماد دیکه آماس بنا کوش به نشانند * صنعت آن پیه بط پیه مرغ ازهریك پنجدرم بگدازند وپنجدرم پشک لسفند
کهنه کونته پیخته بآن بمرشند وضماد نمایند * ضماد لورم الخصیة * صنعت آن اکلیل الملك با بونه خطمي مقل بزرالمرودفیر
الحمص کمون اجزا متساوي یطلی بلعاب بزرالکتان ودهن الحل وربما یزاد فیه زبیب منقی من عجمه * ضماد جهت ور
بیضه * صنعت آن اسپند یك جزو زنجبیل زرد چوبه ازهریك ربع جزو ونرم کوبیده درآب پخته ضماد نمایند وبه ک بیه
انجیر بران کذاشته به بندند دردوسه دفعه زائل کرده واکر قدری جلدوار وفلفل سیاه اضافه نمایند میکردد اقوی * ضماد بلد
اورام ثدي رانافع است * صنعت آن نان کندم آرد باقلا آرد جوخطمي حلبه ازهریك دودرم زعفران نیمدرم کوفته وپیخته
بزردهٔ تخم مرغ ضماد کنند * ضماد دیکه ورم معده راودردآن رازائل کند * صنعت آن پیازرادرروغن کل پخته بویانند
نمایند وچون سرخ کردد کوبیده شیرکرم ضماد نمایند * ضماد دنافع جهت ورم بیضه وقضیب * صنعت آن کل خطمي ا
جوآرد باقلامساوي باآب بیزند تامهرا شود زردهٔ تخم مرغ وقدری صبرزرد داخل نموده ضماد نمایند وهرکاه ورم منجب
شده باشد زیرهٔ کرماني مویزمنقی ازحب کوفته بروغن حب الخروع سرشته ضماد نمایند * ضماد نافع جهت قوة باه
* صنعت آن عاقرقرحا فرفیون ازهریك دومثقال ونیم انکوزه یك مثقال وربع مثقالی فلفل جوزبوا ازهریك دومثقال نر
کوبیده باروغن قسط وروغن بلسان سرشته برپارچه مالیده کرم نموده برکمرضماد نمایند * وضماد حب الآس وافربیون
وافسنتین وافیوني وانزروت وجنطیانا وزنبق وسنامکي ومقل هریك درسوم خودمذکورشدند ومیشوند انشاء الله تعالی

* کتاب الطاء المهملة

* باب الطاء مع الباء الموحدة

* طباشیر بفتح طای مهمله وفتح بای موحده والف وشین
معجمه وسکون یای مثناة تحتانیه وزای مهمله چیزی است شبیه بکرهای نی که درجوف نوعی ازنی که بزبان هندي تره بانس
نامند که درطرف سلامت ونواح آن ازبنکاله بعمل میشود ودرابتدای آن رطوبتی است میال مثل آب وبتدریج منعقد میشود
وچون آن نی رابشکافند ازمیان آن برمی آید وخوب آن سفید شفاف شبیه بکرهٔ استخوان است که درجوف نی منعقد شد
باشد که چون درآب اندازند حل ومتفتت نکردد بلکه صلب توشودواین قسم رابهندي بنس لوچن کویند وقسم دیکرآن است
که درجوف نی خوب منعقد نشده باشد وبعد شکافتن نی آن بتدریج منعقد کردد ویاریزه ریزه بعمل برخرد باشد وبعد ازان
آن راکوبیده حب بندند واین قسم نیزمفید میباشد ولیکن زود متفتت ودرآب حل میکردد وشنیده شد که کاهی آتش د
نیستان آن می افتد ونی هاشکافته وسوخته میکردند وطباشیرها درمیان خاکسترمی افتد آنها راجمع نموده آنهائیکه جو
وبزرک است جدا انکاه میدارند وآنهائیکه سوخته وریزه شده است کوبیده جدا حبوب سازند واین قسم بعمل است وبعمل
مفید نهست ونیززود متفتت ودرآب کداخته میشود وطعم این خالي ازحدتی وبوروقیتی نیست وهرسه قسم آن دردوم سه
ودرسوم خشك ولیکن خشکي قسم اول کمترازقسم سوم است ومقوي دل حاربارد وجکروامعدهٔ حاروقاطع قیء صفراوي
اسهال دموي وحاروجفف رطوبات معده وجهت خفقان وغشي وتقویت اعضای ضعیفه وحمیات حارهٔ حادهٔ شرباباآب سرد
وجهت بواسیروقلاع وبثور وقروح خصوص بثوروقروح دهان صبیان شرباوذرورانافع به تنهائي یابابزرک کل مرخ و
شکرطبرزد وباسکنجبین جهت توحش وغم ورفع کرب والتهاب مفید وسعوط آن باروغن بنفشه جهت تقویت باصره مجرب
دانسته اند ومداومت آن مضرباه ومصلحش مصطکي وعسل ومصلحش عناب وعسل وکویند شربتش تادودرم است وبدلش
بوزن آن تخم خرفهٔ بودادهٔ ونصف آن سماق زکل مختوم وصندل سفید بهترین بدل های آن است * فصل درذ

نسخ جوارشات طباشیری * جوارش طباشیر که مقوی معده ومانع صعود ابخرهٔ صفراویه است از معده بدماغ و نافع است
برای دوار وسدر حادث بسبب سوء مزاج صفراوی معده بمشارکت به سبب صعود ابخرهٔ صفراویه وصعود نفس اخلاط صفراوی
از معده بدماغ * صنعت آن طباشیر سفید گل سرخ منزوع الاقماع صندل سفید آملهٔ منقی کشنیز خشک از هریک ده درم
حب الآس پوست زرد اترج سماق منقی مصطکی از هریک پنجدرم کافور قیصوری یک مثقال کوفته بیخته مجموع را دو
وزن ادویه رب به باگلاب بقوام آورده بسرشند شربتی دو مثقال * جوارش طباشیر دیگر حرارت معده بنشاند وتشنگی ساکن
کند واشتهای طعام آورد ومعده را قوت دهد وضرر آبهای بد را دور کند * صنعت آن طباشیر سفید گل سرخ از هریک ده درم
مصطکی نیم درم سماق منقی از حب دو درم گلنار فارسی قاقلهٔ کبار از هریک یکدرم اجزا کوفته بیخته با قند وعسل بالمناصفه
سه وزن ادویه بسرشند شربتی سه درم * جوارش طباشیر نوع دیگر * صنعت آن طباشیر ده درم گل سرخ سه درم گلنار
یکدرم قاقلهٔ بزرگ یکدرم مصطکی عود از هریک نیم درم در شربت به شیرین بسرشند شربتی سه درم * جوارش طباشیر سیلان
منی ووذی ومذی وادرار بول که از گرمی باشد بصلاح آورد * صنعت آن گل سرخ هشت درم صمغ عربی تخم حماض
طباشیر سفید زعفران از هریک پنجدرم قصب الذریره صندل سرخ زرشک منقی از هریک سه درم کوفته بیخته بنبات
سفید صاف کرده بسرشند شربتی دو درم با جلاب * جوارش طباشیر افیونی تپ واسهال صفراوی را نافع باشد وتشنگی
به نشاند * صنعت آن طباشیر سفید حب الآس گل سرخ از هریک ده درم تخم حماض صمغ عربی از هریک هفت درم
خرنوب شامی گلنار فارسی سماق عصارهٔ لحیة التیس از هریک شش درم زعفران افیون از هریک دو درم کوفته بیخته
بشراب سیب شیرین بسرشند شربتی سه درم ودر نسخهٔ شفائی خرنوب داخل نیست * جوارش طباشیر مسهل مسهل صفرا
وبلغم بود ومحرور المزاج را نافع بود * صنعت آن تربد سفید مدبر ده درم سقمونیای مشوی یکدرم طباشیر سفید ورق گل سرخ
زعفران از هریک یکدرم ونیم اجزا کوفته بیخته با قند وعسل بسرشند شربتی از سه درم تا پنجدرم * جوارش طباشیر مسهل دیگر
مجربات محمد بن زکریا معده را از رطوبت وصفرا پاک کند * صنعت آن تربد سفید مدبر یکدرم سقمونیا یکدانگ گل سرخ
عود هندی عصارهٔ افسنتین از هریک نیم درم کافور قیصوری یک حبه طباشیر یکدانگ اجزا را کوفته بیخته با شیرهٔ هلیله پرورده
بسرشند مجموع یک شربت باشد * جوارش طباشیر مسهل اسهال صفرا وبلغم وگرم مزاجان را نافع باشد * صنعت آن
تربد سفید مدبر یک مثقال سقمونیای مشوی یکدانگ گل سرخ طباشیر سفید از هریک سه درم مجموع یک شربت است ودر
نسخهٔ دیگر مغز بادام برشته یک عدد اضافه شده واگر خواهند با نبات ویا عسل بسرشند واگر خواهند با نبات وعسل هر دو
بسرشند * حب طباشیر مسهل طباشیر سفید عصارهٔ زرشک غنچهٔ گل سرخ از هریک دو مثقال محمودهٔ مشوی ده مثقال کثیرا
یک مثقال کوفته بیخته با آب برگ کاسنی تازه سرشته حبوب سازند شربتی از دو مثقال تا پنج مثقال * سفوف طباشیر معدهٔ گرم
وجشای دخانی را سود دارد * صنعت آن گل سرخ طباشیر سفید از هریک ده درم سماق سه درم کشنیز خشک بسرکه تر کرده
بریان نموده پنجدرم شربتی سه درم با آب به ترش یا سکنجبین سفرجل یا آب انار ترش * سفوف طباشیر لولوی امراض حار
قلب ومعده را به نهایت مفید باشد * صنعت آن طباشیر سفید صندل سفید سماق منقی از حب از هریک دو درم مروارید
ناسفته کشنیز خشک مقشر آملهٔ منقی از هریک چهار درم غنچهٔ گل سرخ ده درم ابریشم مقرض ورق طلا ورق نقره از هریک
یکدرم بدستور مرتب نمایند شربتی یک مثقال * سفوف طباشیر لولوی کافوری سوء مزاج قلب را که از حرارت باشد سود

دهد * صنعت آن طباشیر سفید ورق گل سرخ ازهریك سه درم کشنیز خشك دو درم صندل سفید مروارید ناسفته کهربا از
هریك نیم درم کافور دانکی اجزا کوفته بیخته با شراب سیب بخورند شربتی دو درم * سفوف طباشیر کافوری که خفقان بر
را سود دارد * صنعت آن طباشیر کهربا ازهریك نیم درم گل ارمنی کشنیز خشك ازهریك درمی کافور جوزه نیم دانك اجزا
کوفته بیخته بادرغ گاو بدهند * سفوف طباشیر لولوی کافوری دیگر دل کرم را سود دارد * صنعت آن گل سرخ طباشیر
هریك سه درم کشنیز خشك دو درم پوست جوز مروارید ناسفته کهربا ازهریك نیم درم کافور قیصوری دو درم با سنجبیر
سفرجلی بنوشند * فصل دربیان اقراص طباشیری * قرص طباشیر به نسخهٔ نواب میرزا محمد باقر بن حکیم عماد الدین
محمد حکیم باشی منقول ازخط معزی الیه گفته که این همه اختلافات که درقرص طباشیر است بجهت اختلاف امزجه است و اختلاف
اعراض و اغراض وطبیب حاذق که عارف بامزجهٔ اشخاص باشد از برای شخصی بحسب مزاج او ودیگر غرض ها که واقع باشد
کم وزیاد دراخلاط این قرص و دراوزان آن البته میکند تا موافق غرض آن کردد و مجملی درقاعدهٔ این قرص این است که
می باید که امثال بعضی ازاین ادویه باشند مثل تخم کاهنی و تخم خرفهٔ مقشر و مغز تخم خیار و مغز تخم خیار باد رنك ومغز تخم
کدو ی شیرین وطباشیر سفید وگل سرخ و صندل سفید و تخم حماض وکافور قیصوری وگل نیلوفر وگل بنفشه
ورب السوس وکثیرا ونشاسته وصمغ عربی وگل ارمنی وگل مختوم وزرشك منقی وسماق وغیرها درهروقت بواسطهٔ مصلحتی
بعضی ازین ادویه را اختیار می نماید بوزنیکه مصلحت اقتضا کند وترکیب می نماید مثلا اگر بجهت حرارت دل و خفقان
ترکیب می نماید دوائیکه بآن بیشتر خصوصیت داشته باشد اختیار کند چون صندلین وکافور و تخم خرفه وگل سرخ
و تخم کاهو و تخم خیارین را اگر برای حرارت کبد ترکیب کند مثل زرشك و تخم کاهنی و دیگر اغراض ودرامراض کبد مثل
ریوند چینی اختیار کند و ازجهت هرقه وخشونت صدر کثیرا ورب السوس وصمغ عربی وامثال این ها دران داخل نماید
ودروقت قبض طبیعت گل بنفشه گل نیلوفر مغز تخم کدوی شیرین و بهدانه وترنجبین داخل کند ودروقت تلیین طبیعت
گل ارمنی وگل مختوم و تخم حماض وازجهت تقویت معدهٔ گل سرخ وگلنار قارمی وحب الآس وسماق داخل کند وهمچنین
اغراض ودقائق بسیار است وبرترکیب کنندهٔ پوشیدهٔ نیست ودرینجا ذکر آنها لائق نیست بشمهٔ اکتفا نمود تا باعث تنبیه
کردد * قرص طباشیر دیگر که حکیم محمد باقر حکیم باشی والد ارشد حکیم عماد الدین محمد حسینی شیرازی دربیاض مجربات
خود بخط خود املا نموده وگفته که این نسخه ازپدر من حکیم عماد الدین محمود است که درقرابادین تالیف خود ذکر نموده
در اثنای ذکر اقراص طباشیر وچون این نسخه مشتمل برنفع تمام است ذکر می شود تا مبصران را نفعی تمام حاصل
آید وآن گفته که والد ماجد فرموده اند که در اصول التراکیب مذکور است که بعضی اقراص که ازبرای حرارت
مزاج وحمیات حاره اند ران مثل تخم کاهنی وتخم خرفه وتخم خیارین وگل نیلوفر وگل سرخ وسر بنفشه وزرشك
وطباشیر سفید وصندلین وکافور قیصوری وامثال این ها باید که داخل کرده شود ومتداول اطبا است داخل نمودن
این ادویه پس فرموده که فقیر کوید که بعضی ادویهٔ مغلظهٔ مواد مثل خشخاش وبزرالبنج ونشاسته وکثیرا داخل
نمایند مواد رقیقه را غلیظ میکردانند ومعتدل میسازد ومستعد میکردانند ازبرای سرعت دفع باندك محرکی مثل تلیین
ترنجبین وبااثراندکی ازگل سرخ وتا آنکه طبیعت باندك توجهی آن را دفع تواند نمود وانکه زعفران درین اقراص
داخل میکنند بجهت آن است که زود اثر تبرید ادویه را بقلب رساند ونیز دل را حمایت کند ازانحاد مواد حاره

ومواد بارده ومحفوظ دارد آن را وزرشك داخل میشود تا جگر را محفوظ دارد وتخم حماض وگل سرخ از برای حفظ
معده وامعا است تا از فرود آمدن مواد بسوی آنها متاذی نشوند ترنجبین که درین اقراص داخل میشود بواسطهٔ آن است
که مواد را بواسطهٔ تعدیل قوام سهل الاندفاع سازد وچون مردم را از بوی کافور تنفر تمام است از آنکه شنیده اند که ضرر
بباه میرساند یا آنکه دل ودماغ حار را قوت می بخشد وبزر البنج در همان مرتبه تبرید دارد واگر در آن مرتبه نیست قریب
است بدان اندکی در مقدار همان تبرید میکند تا تغلیظ قوی ومنع سیلان مواد وانحدار آنها باعضای شریفه کند پس فرمود
که فقیر التفاتی کرده وترتیب داده ونسخهٔ آن را قرص طباشیر مبرد نام نهاده وچون از تجارب موافق اغراض مطلوبه امد
آن را باین اسم بسیاری مردم دانسته اند * صنعت آن مروارید صلایه کرده طباشیر سفید از هریك دو مثقال صندل سرخ
صندل سفید گل نیلوفر کشنیز خشك مقشر گل سرخ منزوع الاقماع تخم حماض تخم خرفهٔ مقشر تخم کاسنی مغز تخم کدو
شیرین مغز تخم هندوانه از هریك سه مثقال نشاسته کثیرا رب السوس از هریك یك مثقال بزر البنج دو مثقال ونیم تخم خشخاش
سفید چهار درم کوفته بیخته بلعاب بزرقطونا دو مثقال سرشته یعنی دو مثقال بزرقطونا را در آب اندك بخیسانند وادویه را
بآن بی آنکه تخم آنرا بپالایند بسرشند واقراص سازند میفرمایند که فقیر معتمد الملوك محمد شاهی میگوید که چون اقراص
در خوردن محتاج بکوبیدن میباشند اگر بزرقطونا را نپالایند وبا تخم آن قرص سازند تخم بکوبیدن می اید واسبغول
کوبیده نزد جمهور سمیت دارد پس حکیم عماد الدین رحمة الله تعالی گفته که هر دوای که ادویه را بخواهند که بعسل
بسرشند به سبب اغراضی که عجن آن با عسل یا مثل عسل منافی آن اغراض باشد وخواهند که قوت آن بدخول هوا در آن
ضعیف نگردد آنرا بمایعی مناسب عجن کنند وبشکل مفرطح که بشکل پهن است مهیا سازند که در اجزای آن چیزی از رطوبت نماند
که آنرا متکرج ومتعفن سازد ودر سایه آن را خشك سازند وبه تخصیص وقتیکه غربالی را سرنگون گذارند وقرصها را بر پشت
غربال در سایه گذارند تا زود خشك شود واگر خواهند که زود تر استعمال نمایند قرصها را تنك تر سازند تا زود خشك شود
واینکه اقراص را مدور نمی کنند به سبب آن است که چون قرص را بمقدار شربت می سازند واکثر شربت آن یك مثقال میباشد
اگر حبوب مدور سازند اکثر ظاهر آن مخالف باطن آن میباشد به سبب بزرگی آن که ظاهرش خشك گردیده وباطنش
تر میماند وموجب فساد اجزا میگردد وبدانکه شیخ رئیس ودیگر اطبا اقراص را در اوائل حمیات منع کرده اند بجهت آن
است که اغلب مواد آنها مرکب می باشند پس استعمال اقراص در اوائل حمیات خلطی که با مواد آن ترکیبی باشد موجب
تفجج واجتماع مواد آن میگردد وبعد از آنکه مواد دفع شد وسوء مزاج ساذج باقی ماند اقراص در آن حال نفعی تمام
دارند وهرگاه حمی متشبث بعضو باشد وماده در کمال حدت باشد در اوائل استعمال اقراص بارده مخوف نیست * قرص طباشیر
تشنگی را فرو نشاند وحرارت جگر ومعده را نافع باشد * صنعت آن طباشیر سفید گل سرخ منزوع الاقماع از هریك پنج درم
تخم کاهو مغز تخم خیارین مغز تخم کدو از هریك سه درم رب السوس دو درم ترنجبین را با گلاب حل کرده صافی نموده ده درم
ادویه کوفته بیخته بآن سرشته اقراص سازند * قرص طباشیر دیگر که همان منفعت دارد زمانیکه سرفه باشد * صنعت آن
طباشیر گل سرخ منزوع الاقماع صمغ عربی کثیرا از هریك چهار درم مغز تخم خیار مغز تخم خیار بادرنگ تخم خرفه مقشر
اصل السوس محکوك از هریك بیست درم زعفران دو درم نشاسته سه درم کافور قیصوری یك درم کوفته بیخته بلعاب
بزرقطونا سرشته اقراص سازند * صنعت آن طباشیر سفید تخم حماض حب الرمان گل سرخ منزوع الاقماع زرشك منقی

از هريك پنجدرم لك مغسول ريوند چيني از هريك يكدرم زعفران نيم درم بدستورا قراص سازند واگر هرفه باشد صمغ عربي كثيرا
نشاسته از هريك يكدرم رب السوس دو درم براجزاى مذكوره اضافه نمايند * قرص طباشيرحابس * صنعت آن وردا حم
هشت درم تخم حماض شش درم طباشير مفيد چهاردرم نشاشته صمغ عربي از هريك سه درم زعفران يكدرم كوفته پيخته بكلا
هوشته اقراص سازند شربتى يك مثقال قوتش تا شش ماه مى ماند * قرص طباشير مرطاني دق وذ بول وعمل را نافع ا
* صنعت آن طباشير مفيد غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع از هريك پنجدرم ترنجبين منقى ده درم كثيرا صمغ عربي از هر يك
يك درم ونيم تخم خرفه مقشر مغز تخم خيارباد رنك مغز تخم كدوى شيرين از هريك سه درم تخم كاهو تخم كاسني از هر يك
چهاردرم صندل مفيد سه درم مرطان نهري رب السوس از هريك يكدرم زعفران كافور قيصوري از هريك يكدرم وسف
كوفته پيخته بلعاب بزرقطونا يا بالعاب بهدانه سرشته اقراص سازند وبعضى اطباء عود خام وسنبل الطيب درين نسخه بوزن كافو
داخل كرده اند * قرص طباشير قابض * صنعت آن طباشير مفيد صندل مفيد صمغ عربي نشاسته شاه بلوط رب السوس تخم حماض
از هريك دو مثقال كلنارفارسي اقاقيا از هريك يك مثقال غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع شش مثقال زرشك منقى سماق منقى
از هريك پنج مثقال كثيرا سه مثقال كوفته پيخته بآب زرشك سرشته اقراص سازند ودرسايه خشك نمايند شربتى يك مثقال
اكر با سهال خون خالص صرف باشد ريوند چيني يك مثقال كهربا ى شمعي بعد سرخ از هريك يك مثقال ببيز انجبارد
مثقال اضافه نمايند شربتى يك مثقال * قرص طباشير ملين منقول از منهاج الادويهٔ ابن جزله نافع است از براى حميات حاد
ومحرقه وحميات ملتهبهٔ صفراويه ودمويه واز براى سرفه وخشونت سينه وحرارت سينه وشش را تسكين دهد وممكن التهذ
وعطش مفرط است واز براى سهر مفرط نيز نافع است * صنعت آن ورق كل سرخ ترنجبين منقى از هريك پنجدرم ود
نسخهٔ ديكر از هريك شش درم است نشاشته سه درم كثيرا صمغ عربي طباشير مفيد از هريك دو درم ودر نسخهٔ محمود بن الياس
كه درحاوي صغير ذكر كرده يكدرم زعفران نيز داخل است ترنجبين را بآب حل كرده صافي نموده باقي ادويه را كوفته پيخته
در ترنجبين محلول سرشته اقراص سازند ودرسايه خشك نمايند شربتى يك مثقال وقوت اين قرص تا دو سال باقي مى ماند
* قرص طباشير ملين ديكر به نسخهٔ منقول از قرابادين كوتوالي * صنعت آن ورق كل سرخ ترنجبين پاك كرده از هريك شش
استا رنشاسته كل بنفشه از هريك سه استا رزعفران صمغ عربي كثيرا طباشير مفيد از هريك دو استا رب السوس يك استا
ترنجبين را در آب حل كرده باقي ادويه را كوفته پيخته بآن سرشته اقراص سازند شربتى يك مثقال ووزن استا رچها رمثقال
است * قرص طباشير حرارت كليه وذيابيطس وحرقت بول را نافع است * صنعت آن طباشير مفيد ده درم تخم خرفه وكاهو
مقشر از هريك پانزده درم كشنيز خشك كه سه شبان روز در سركه خيسانيده خشك كرده بريان نموده باشند پنجدرم كا
سرخ كل ارمني مغسول از هريك پنجدرم كلنارفارسي دو درم صندل مفيد صمغ عربي اقاقيا از هريك دو درم كافور قيصوري
نيم درم بدستورا قراص سازند شربتى سه درم با آب انار يا رب حب الآس وقوتش تا شش ماه مى ماند * قرص طباشير حجمى
دق وسل را نافع است * صنعت آن طباشير مفيد طين ارمني مغز تخم خيارين مغز تخم كدو تخم خشخاش مفيد ورق كل سرخ از
هريك پنجدرم رب السوس صمغ عربي كثيرا نشاسته از هريك سه درم اجزا كوفته پيخته بآب برك بارتنك سرشته اقراص سازند
شربتى يك مثقال ميل نموده بالاى آن يكدرم تخم بارتنك را برآب يا عرق بارتنك يا عرق بيد مشك يا بايكى از عرقها ى مناسب
پاشيده بنوشند * قرص طباشير تپهاى كهنهٔ مركبه راسود دارد وسد ها بكشايد وامراض كبد را نافع باشد * صنعت آن طباشير

سفید بیست درم کل سرخ دوازده درم عصارهٔ خافث سنبل الطیب از هریك پنجدرم ریوند چینی رب السوس از هر یك
دو درم ونیم کوفته بیخته بکلاب سرشته اقراص سازند شربتی ازدو درم تا دو مثقال * قرص طبا شیر حمیات حارهٔ واسهال
صفراوی وخون آمدن ازشکم رانافع است * صنعت آن ورق کل سرخ ششدرم صمغ عربی کثیرا ازهریك چهاردرم تخم حماض
طباشیر سفید ازهریك سه درم کوفته بیخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتی یك مثقال * قرص طباشیر منقول
از مجربات نواب حکیم محمد باقرحکیم باشی بخط معزی الیه گفته که این قرص بهترین قرصها است از برای حمیات
دمویه وصفراویهٔ محترقه وتسکین عطش ونافع است ازبرای سرفهٔ کرم وخشونت سینه را احتیاج باین * صنعت آن مغز تخم خیار
مغز تخم کدوی شیرین ازهریك دومثقال نشاسته صمغ عربی کثیرا تخم خشخاش سفید ازهریك یکمثقال کوفته بیخته ترنجبین
بلعاب بزرقطونا حل کرده صافی نموده ادویه را کوفته بیخته با ترنجبین محلول سرشته اقراص سازند شربتی یکمثقال وقوت این
قرص تا ششماه باقی میماند واختلاف این قرص با قرص سابق دراوزان است وادویهٔ هردونسخه مساوی اند ودرنسخهٔ معصوبی
طباشیر چهار مثقال وترنجبین سه مثقال وباقی اجزا همه مساوی ازهریك یکدرم است * قرص طباشیر قابض نافع است
برای اسهال صفراوی ودموی وقطع آمدن خون ازهرموضعی که باشد وصحیح وبواسیررا سودمند است وسرفهٔ رطوبی را مفید است
* صنعت آن طباشیر سفید نشاسته صمغ عربی کلنارفارسی کل سرخ منزوع الاقماع حب الاثیون شاخ کوزن محرق مغسول ازهریك
پنج مثقال زعفران چهار مثقال پوست بیخ انجبار کل ارمنی خرنوب نبطی آرد کنار ازهریك سه مثقال مازوی مبزدرم الاخوین
تخم حماض ازهریك دومثقال کوفته بیخته بآب بارتنك سرشته اقراص سازند شربتی یك مثقال بادویهٔ مناسبه * قرص طباشیر
قابض شدید القبض * صنعت آن طباشیر سفید کهربا بسد احمر کزما زج بلوط کلنارفارسی ازهریك پنج مثقال کل مختوم حب
الآس صمغ عربی که هردو بوداده باشند ازهریك پنج مثقال تخم حماض ودع محرق شاخ کوزن سوخته اشنه مویز خبث الحدید
مد برزرشك منقی نشاستهٔ بریان سماق بریان منقی شادنج عدسی مغسول خرنوب نبطی قرظ طراثیت بزرالبنج سفید
ورق کل سرخ ازهریك سه مثقال پوست تخم مرغ سوخته کشنیز خشك بریان اقاقیا دم الاخوین دقاق لند ریوند چینی
لك مغسول افیون ازهریك درمثقال کوفته بیخته اقراص سازند هرقرصی یك مثقال شربتی یك قرص با شیرهٔ تخم خرفهٔ مقشر
یا با شراب حماض یا هردو * قرص طباشیر قابض کافوری تپهای کهنهٔ مرکبه را سود دارد وسدها بکشاید وامراض کبد را نافع
است * صنعت آن طباشیر سفید بیست درم کل سرخ دوازده درم عصارهٔ خافث سنبل الطیب ازهریك پنجدرم ریوند چینی
رب السوس ازهریك دودرم ونیم کوفته بیخته بکلاب سرشته اقراص سازند شربتی ازدودرم تا دومثقال * قرص طباشیر قابض
نافع ازبرای امراض دموی وقاطع نزف الدم ازهرموضعی که باشد ومفید ازبرای سرفهٔ رطوبی وازبرای بواسیر * صنعت آن
طباشیر سفید نشاسته صمغ عربی کلنارفارسی کل سرخ ازهریك پنج مثقال افیون زعفران حب الآس ازهریك یك مثقال
کل ارمنی سه مثقال قرن ایل محرق مغسول خرنوب نبطی آرد کنار مازوی مبز تخم حماض دم الاخوین ازهریك درمثقال
کوفته بیخته بآب برگ بارتنك وآب برگ بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتی دودرم با شراب سفرجل * قرص طباشیر
قابض منقول از خط نواب میرزائی حکیم محمد باقرحکیم باشی عرف میرزا بزرگ ولد ارشد حکیم عماد الدین محمود حسینی
شیرازی این قرص مبرد ومطفی ونافع است ازبرای اعلال کبد * صنعت آن طباشیر سفید ده درم کل سرخ منزوع الاقماع
پنجدرم مغز تخم کدوی شیرین تخم کاهو تخم کاسنی تخم خرفهٔ مقشر ازهریك سه درم صندل سفید دودرم کافور قیصوری یك درم

کوفته پیخته بلعاب بزرقطونا مرشته اقراص سازند شربتي سه درم ودرنسخهٔ دیکرنوشته که شربتی ازان دوثلث یکدرم است
ودرهردونسخهٔ افراط وتفریط است دروزن شربت این قرص وکفته که درین قرص بزرالبنج سفید یکدرم داخل نمایند
تطفیهٔ عجیب کند وآن را خاصیتی است درشرایتبرید جکر * قرص طباشیرقابض نافع ازبرای اسهال صفراوي وحمیات
حارهٔ * صنعت آن طباشیرسفید کل سرخ منزوع الاقماع ازهریك پنجدرم کلنارفارسي دودرم ونیم کوفته پیخته اقراص
سازند شربتی دودرم ودرنسخهٔ دیکراین قرص وزن کلنار دودرم وهریك ازصمغ عربي ونشاسته یکدرم ونیم داخل است
اجزارا کوفته پیخته اقراص سازند هرقرصی دودرم شربتی یك قرص بایك اوقیه رب به شیرین وآب سویق جوواکودریك
شربت ازان مقداریك حبه افیون زیاده کنند میکردد درعمل اقوی * قرص طباشیرقابض دیکرمنقول ازخط میرمرتضی
که معزي الیه ازبیاض بخط نواب میرزامحمد باقرولد حکیم عمادالدین محمود شیرازي دران بیاض مجربات خودرا املانموده
نافع ازبرای حرارت معدهٔ وجکروتپهای حارهٔ وقتیکه بااسهال مراري ذوبانی باشد * صنعت آن طباشیر سفید سماق منقی
زرشك منقی ازهریك هفت درم صمغ عربي تخم حماض نشاسته کل سرخ منزوع الاقماع کل ارمني ازهریك ده مثقال ادویه
راسوای طباشیروکل سرخ بریان کرده وهمه راکوفته پیخته اقراص سازند شربتی یك مثقال * قرص طباشیرقابض دیکر
* صنعت آن طباشیرسفید کل سرخ منزوع الاقماع ازهریك ده درم تخم حماض سماق منقی ازهریك پنجدرم کلنارفارسي
صمغ عربي ازهریك دودرم کوفته پیخته اقراص سازند هرقرصی دودرم شربتی یک قرص باآب سفرجل ساذج * قرص طباشیر
قابض تپهای صفراوي وجمیع حمیات حارهٔ راسود دارد وتشنکی به نشاند * صنعت آن به نسخهٔ سید اسمعیل درذخیره
طباشیرسفید پنجدرم کل سرخ هفت درم صمغ عربي نشاسته تخم حماض کل ارمني زرشك منقی تخم خرفهٔ مقشربریان کرده
کلنارفارسي ازهریك سه درم صندل سفید مقاصری دودرم تخم شاه سفرم ده درم زعفران نیم درم کوفته پیخته اقراص سازند
شربتی دودرم باشراب سفرجل * قرص طباشیرقابض به نسخهٔ صاحب کامل الصناعة که درکتاب خود ذکرکرده * صنعت آن
طباشیرسفید پنجدرم ورق کل سرخ هفت درم صمغ عربي طین فارسي تخم کاهني تخم حماض ازهریك چهاردرم نشاسته بریان
کرده دودرم زعفران یکدرم کوفته پیخته بلعاب بزرقطونا مرشته اقراص سازند شربتی ازیکدرم تایك مثقال * قرص طباشیر
قابض تپهای صفراوي وحمیات حارهٔ رانافع است وشکم به بندد وقاطع نزف الدم است وتشنکی به نشاند * صنعت آن
ورق کل سرخ پنجدرم طباشیر سفید سماق منقی زرشك منقی ازهریك هفت درم کوفته پیخته بکلاب مرشته اقراص سازند
* قرص طباشیرقابض نافع ازبرای محرور وسائرتپهای صفراوي وتپهای حارهٔ وازبرای حرارت جکرومعدهٔ واسهال صفراوي
واسهال ذوبانی * صنعت آن طباشیرسفید کل سرخ منزوع الاقماع ازهریك دودرم ونیم تخم خرفهٔ مقشرتخم کاهني مقشر
هریك سه درم مغزتخم کدوی شیرین مغزتخم خیارازهریك دودرم صندل سرخ صندل سفید رب السوس نشاسته بریان ازهریك
یکدرم کافورقیصوري یکدانك ونیم زعفران دودانك کوفته پیخته اقراص سازند شربتی دودرم * قرص طباشیرقابض نافع ازبرای
تپهای صفراوي واسهال صفراوي که بسبب زیادتي صفرا باشد که علامت آن تلخي دهان وحرارت وزردي رنك براست
* صنعت آن طباشیرسفید سماق منقی ازهریك پنجدرم تخم حماض بریان ده درم تخم خرفهٔ مقشربریان کلنارفارسي
ازهریك سه درم صمغ عربي بریان هشت درم بدستورمقررقرص سازند شربتي ازیك مثقال تادو مثقال * قرص طباشیر
قابض لولوي اسهال کبدي ودموي وذرب ونفث الدم وقی الدم رانافع است * صنعت آن مروارید ناسفته طباشیر

سفید از هریك سه درم بسد کهربای شمعی تخم حماض بری طراثیث صمغ عربی از هریك دو درم خشخاش سفید بریان
پنجدرم کوفته بیخته بگلاب سرشته اقراص سازند شربتی تا یکمثقال * قرص طباشیر کافوری سوزش دل و سینه و تپهای
گرم را سود دارد * صنعت آن گل سرخ شش درم طباشیر سفید کثیرا از هریك چهار درم مغز تخم خیار مغز تخم خیار
بادرنك مغز تخم کدوی شیرین تخم خرفهٔ مقشر از هریك شش درم زعفران نشاسته از هریك سه درم کافور قیصوری یکدرم
کوفته بیخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتی دو درم با سکنجبین ساذج * قرص طباشیر کافوری نافع از برای
تپ محرقه و تپ دق و تشنگی بنشاند و سرفهٔ حار را زائل کند * صنعت آن طباشیر سفید ورق گل سرخ صندل سفید مقاصری
مغز تخم خیار زه مغز تخم خیار بادرنك تخم کاسنی مقشر تخم کاهو مقشر تخم خرفهٔ مقشر از هریك چهار مثقال کافور قیصوری
یکدرم کوفته بیخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتی یك مثقال * قرص طباشیر کافوری که همین منافع دارد
و قبض بگشاید و طبع را نرم دارد * صنعت آن گل سرخ ده درم طباشیر مغز تخم خیارین از هریك پنجدرم تخم کاهوی مقشر
هفت درم تخم خرفهٔ مقشر شش درم مغز تخم کدوی شیرین چهار درم رب السوس سه درم ترنجبین پانزده درم کافور
قیصوری نیم درم ترنجبین را در لعاب بزرقطونا حل کرده صافی نموده باقی ادویه را کوفته بیخته با آن سرشته اقراص
سازند * قرص طباشیر کافوری تالیف حکیم ابو البرکات اوحدانی صاحب اختیارات بدیعی این قرص را باسم قرص
طباشیر مسمی کرده معتدل است در قبض و تلئین نه باعتبار آنکه معتدل است در کیفیات انفعالی بلکه بارد و یابس است
و این قرص نافع است از برای جگر و دل و سینه و معدهٔ گرم و تسکین التهاب و سوزش و حرارت این اعضا دهد و تشنگی فرو
نشاند و تپهای گرم و تب محرقه را بنهایت سود دارد * صنعت آن طباشیر سفید ورق گل سرخ زرشك منقی از هریك
سه درم و در نسخهٔ محمود بن الیاس در حاوی صغیر از هریك دو درم است مغز تخم خیارین مغز تخم کدوی شیرین تخم
خرفهٔ مقشر صندل مقاصری از هریك یکدرم کافور قیصوری یکدانك اجزا را کوفته بیخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص
سازند شربتی یك مثقال * قرص طباشیر کافوری تپهای گرم و حرارت سینه و معده را نافع و نفث الدم و قیء الدم را بنهایت
سودمند است * صنعت آن طباشیر سفید زرشك منقی از هریك هشت مثقال تخم حماض طین ارمنی طین مختوم صمغ
عربی حب الآس از هریك ده مثقال گل سرخ منزوع الاقماع یك مثقال بلوط شش مثقال کهربای شمعی بسد از هریك
یکدرم کافور قیصوری نیم درم کوفته بیخته با رب مورد سرشته اقراص سازند شربتی از یکدرم تا یك مثقال * قرص طباشیر
کافوری منقول از خط نواب حکیم محمد باقر حکیم باشی در افعال مثل قرص طباشیر کافوری لولوی آن مرحوم است * صنعت آن
طباشیر سفید چهار درم کهربای شمعی گل ارمنی از هریك سه درم گل سرخ منزوع الاقماع شش درم مغز تخم خیارین
مغز تخم کدوی شیرین مغز تخم خرفهٔ مقشر از هریك هفت درم کافور قیصوری نیم درم کوفته بیخته با آب برگ بارتنگ و لعاب
بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتی یکمثقال * قرص طباشیر کافوری قابض به نسخهٔ صاحب کامل الصناعة خداوند
تب گرم را نافع بود و اسهال دموی و اسهال کبدی و اسهال مراری را بنهایت نافع است * صنعت آن مغز تخم کدوی شیرین
تخم خرفهٔ مقشر مغز تخم خیار مغز بهدانه تخم خشخاش این مجموع را بریان کرده از هریك شش درم صمغ عربی بریان
تخم حماض طباشیر سفید طین قبرسی از هریك سه درم نشاستهٔ بریان دو درم ورق گل سرخ پنجدرم کافور قیصوری
یکدرم کوفته بیخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتی یك مثقال با آب سیب شیرین و آب به شیرین و آب مورد

وعرق صندل بياشامند * قرص طباشير كافوري به نسخهٔ قرابادين دار الشفاى شيراز كه همان منافع دارد واز به ا
امساك طبع واسهال كبدي از اول اقوى است * صنعت آن تخم حماض بريان كرده كل مختوم صمغ عربي حب الا
بريان كرده از هريك ده درم زرشك منقى طباشر سفيد ورق كل سرخ از هريك بيست درم نشاستهٔ بريان كرده پنجاه ر
بلوط چهار درم زعفران سه درم كهربا سه درم كافورقيصوري نيم درم كوفته پخته با آب به شيرين سرشته اقراص سازند شر بتى
يكدرم تا يك مثقال * قرص طباشير كافوري لؤلؤي از اقتراح نواب حكيم محمد باقر حكيم باشي نافع از براى جميع افعال مذكوره
درنسخهٔ قبل ومفتح سدهٔ است * صنعت آن طباشير سفيد چهار مثقال كل سرخ منزوع الاقماع شش مثقال رب السوس كثير
صمغ عربي مغز تخم كدو مغز تخم خيار دراز مغز تخم بادرنك از هريك دو مثقال سنبل الطيب سعد كوفي زعفران مروارید ناسفته
از هريك يك مثقال كافورقيصوري يكدانك كوفته پخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند وبا اشربهٔ مناسبه هرموسم
استعمال نمايند وزيادة كردهٔ ميشود درين قرص هركاه ارادهٔ زيادتي تفتيح باشد ريوند چيني واز براى زيادتي قبض
تخم حماض بريان وطراثيث وطين ارمني از هريك دو مثقال انجبار صندل سفيد از هريك يك مثقال واز براى تقويت معده
بعد يك مثقال مصطكي دو مثقال * قرص طباشير كافوري لؤلؤي قلمي فرموده اند كه از اقتراح اقل العباد حكيم معتمد الملوك
علويخان است از براى تب دق وسل وخفقان حار وحميات محرقه وقتيكه باسهال باشد ونافع است از براى نفث الدم وقى
الدم واسهال دموي وكبدي واسهال ذوباني ومكرر تجربه نموده درجميع امراض واعراض مذكوره * صنعت آن مرواريد
ناسفته طباشير سفيد سرطان مشوي تخم خشخاش سفيد تخم خرفهٔ مقشر كثيرا از هريك سه مثقال كهربا شمعي رب السوس
غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع از هريك دو مثقال مغز تخم خيارين پنج مثقال صمغ عربي بعد محرق از هريك يك مثقال كافو
قيصوري يكدرم زعفران ابريشم مقرض از هريك دو دانك كوفته پخته با آب برگ بارتنك سرشته اقراص سازند هر قرصى
يك مثقال شربتى يك قرص * قرص طباشير لؤلؤي مجرب النفع از براى حمى دق وسل وتپهاى حادهٔ باسهال واسهال خون
بواسير وبجهت تپهاى حارهٔ باسهال * صنعت آن طباشير سفيد كل سرخ منزوع الاقماع از هريك شش مثقال كل ارمني
چهار مثقال مغز تخم كدو مغز تخم هندوانه مغز تخم خيارين تخم خرفهٔ مقشر از هريك سه مثقال بارتنك مرواريد ناسفته كهربا
عصارهٔ لحية التيس از هريك دو مثقال صندل سفيد بكلاب سوده يك مثقال كوفته پخته با آب به شيرين سرشته اقراص سازند
شربتى يك مثقال ونيم بارب خشخاش ودر بعضى امزجه با شير خربد هند واز براى اصحاب سل سرطان محرق دو مثقال
اضافه كنند واز براى مدقوقين كافورقيصوري وزعفران از هريك يك مثقال اضافهٔ اجزاى قرص نمايند * قرص طباشير
به نسخهٔ جمهور تليين طبيعت نمايد ونافع است از براى حميات حارهٔ محرقه واز براى سوزش وخشونت سينه وذات الجنب
وذات الجنب صفراوي وممكن التهاب وعطش مفرط است وحرارت سينه وشش را تسكين دهد * صنعت آن طباشير سفيد
دودرم ترنجبين خراساني يكدرم ونيم مغز تخم كدو شيرين از هريك يكدرم ونيم نشاسته صمغ عربي كثيرا
تخم خشخاش سفيد از هريك نيم درم ترنجبين را درلعاب بزرقطونا حل كرده صافي نموده باقي ادويه را كوفته پخته با آب
سرشته اقراص سازند ودرسايه خشك نموده نگاهدارند شربتى يك مثقال * قرص طباشير ملين نافع است از براى حميات
صفراويهٔ عفنه وتقويت معده كند وممكن حرارت است وتشنكي به نشاند * صنعت آن طباشير سفيد يكدرم زرشك منقى
يكدرم ونيم سقمونياى مشوي غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع از هريك يكدانك كوفته پخته با آب كاهي تازه سرشته اقراص

سازند جمله یك شربت است و در نسخهٔ معصومی اجزا مساوی از هریك یکدانك و دو درم قند داخل است * قرص طباشیر
ملین به نسخهٔ سید اسمعیل در ذخیره که در حمی حار خطمی ذکر کرده * صنعت آن طباشیر سفید عصارهٔ زرشك از هریك یکدرم
سقمونیای مشوی غنچهٔ گل سرخ کثیرا از هریك یکدانك کوفته بیخته بآب کاسنی تازه یا آب عنب الثعلب یا آب کاکنج سرشته اقراص
سازند * قرص طباشیر ملین به نسخهٔ دیگر * صنعت آن طباشیر سفید گل سرخ منزوع الاقماع از هریك پنج مثقال صندل سفید
بگلاب سوده یك مثقال مغز تخم کدوی شیرین سه مثقال مغز تخم خیارین مغز بهدانه رب السوس زرشك منقی صمغ عربی کثیرا
از هریك دو مثقال اجزا کوفته بیخته دو مثقال ترنجبین را در گلاب حل کرده صافی نموده اجزا را بآن سرشته اقراص سازند
واگر خواسته باشند که تلیین آن زیاده شود ریوند چینی غاریقون سفید از هریك سه مثقال اضافهٔ اجزای آن نمایند مقدار
شربتی از آن یك مثقال * قرص طباشیر به نسخهٔ دار الشفای جندشاپور * صنعت آن طباشیر سفید چهار درم ترنجبین
پنج درم مغز تخم خیارزه مغز تخم کدوی شیرین نشاسته صمغ عربی از هریك سه درم کثیرا تخم خشخاش سفید از هریك دو درم
ترنجبین را حل کرده صافی نموده ادویه را کوفته بیخته و ترنجبین را در لعاب بزرقطونا حل نموده بآن سرشته اقراص
سازند شربتی یک مثقال و این نسخه با نسخهٔ جمهور اختلافی که دارد در اوزان است و بس * قرص طباشیر معتدل تالیف
آن مرحوم از برای اصحاب سل و حمیات دقیه وقتیکه بآنها اسهال مراری و ذوبانی باشد * صنعت آن ورق گل سرخ
شش مثقال صمغ عربی نشاسته گل ارمنی کثیرا از هریك چهار مثقال تخم حماض طباشیر سفید از هریك سه مثقال تخم
خرفهٔ بریان مغز تخم کدو تخم خشخاش سفید کهربا مروارید ناسفته سرطان محرق از هریك دو مثقال کوفته بیخته بلعاب
حب السفرجل سرشته اقراص سازند شربتی یك مثقال * قرص طباشیر ملین دیگر * صنعت آن طباشیر سفید گل سرخ
منزوع الاقماع از هریك پنج مثقال صندل سفید بگلاب سوده یك مثقال مغز تخم کدوی شیرین سه مثقال مغز تخم خیارین
بهدانهٔ مقشر رب السوس زرشك منقی صمغ عربی کثیرا ترنجبین منقی از هریك دو مثقال ادویه را سوای ترنجبین کوفته آنچه
بیختنی است بیخته و ترنجبین را بگلاب حل نموده صافی کرده ادویهٔ کوفته را بآن سرشته اقراص سازند واگر تلیین زیاده
مطلوب باشد ریوند چینی غاریقون هش سفید از هریك سه مثقال اضافه نمایند شربتی یك قرص بآب سفرجل سادج
* قرص طباشیر منقول از بیاض بخط میر مرتضی حکیم که معزی الیه از بیاض بخط نواب حکیم محمد باقر نقل کرده * صنعت آن
طباشیر سفید کثیرا زعفران از هریك دو مثقال نشاسته سه مثقال ورق گل سرخ ترنجبین منقی از هریك شش مثقال ترنجبین
را در آب حل کرده صافی نموده باقی ادویه کوفته بیخته بآن سرشته اقراص سازند * قرص طباشیر ملین منقول از منهاج تپهای
محرق و دموی را نافع باشد و تشنگی به نشاند و شکم را نرم کند * صنعت آن ورق گل سرخ ترنجبین سفید پاک کرده از
هریك پنج درم نشاسته صمغ عربی طباشیر سفید کثیرا از هریك دو درم زعفران یکدرم ترنجبین را بآب حل کرده باقی ادویه
را کوفته بیخته بآب سرشته اقراص سازند شربتی یك مثقال قوت این قرص تا دو سال باقی میماند * قرص طباشیر نافع از برای
نفث الدم و غب خالص و سائر حمیات حاره و قریب است این نسخهٔ به نسخهٔ قبل * صنعت آن طباشیر سفید زعفران کثیرا
از هریك دو درم ورق گل سرخ ترنجبین از هریک سه درم ترنجبین را با آب حل کرده صافی نموده باقی ادویه را بآن سرشته
اقراص سازند * لعوق طباشیر سل و سرفهٔ حار و حمیات حاره را که باسعال باشد سود دارد * صنعت آن طباشیر سفید چهار
درم مغز تخم خیارین مغز تخم کدوی شیرین مغز چلغوزه صمغ عربی دانهٔ هیل از هریك هفت درم نشاسته کثیرا از هریك ده

درم نبات سفید شصت مثقال عسل مصفی یکصد و بیست مثقال نبات و عسل را بقوام آورده ادویه را کوفته پخته با بیهسته
درم روغن بادام شیرین چرب نموده بآن بیامیزند ولعوق سازند شربتی از شش درم تا ده درم هر روز لعوق نمایند و آن
حرارت زیاده باشد عوض شهد ترنجبین کنند و یکدرم کافور قیصوری بیفزایند * لعوق طباشیر به نسخهٔ معصومی قروح رئه
و سعال حار را نافع باشد * صنعت آن طباشیر سفید چهار درم نشاسته کثیرا مغز تخم کدو و مغز چلغوزه صمغ عربی از هر یک
هفت درم قند سفید شصت مثقال اجزا کوفته پخته با روغن بادام و عسل بسرشند و مقدار دو مثقال لعوق کنند * طباهیر بطاء
مهمله و بای موحده اسم کوشتی است که در روغنها سرخ کنند و گویند مراد ازان کباب شامی است مقوی معده و مجفف رطوبات
آن و موافق نافضین قوی المعده و مقوی اعضا و مضر ضعیف الاحشا است * فصل در بیان نسخ طبخات * طبخ الثعلب
وجرو الکلب وحمار الوحش والضبعة العرجاء وابن عرس و امثال این ها نشستن درهریک ازینها نافع است از برای تشنج
امتلائی و وجع مفاصل بارد و تعقد مفاصل بارد و وجع ورک و عرق النسای بلغمی و سوداوی و نقرس * صنعت آن پلمند
هرکدام را که خواسته باشند و بکشند و زنده بهتر است یعنی همچنین درست با پوست و شکم ناشکافته زنده در دیک اندازند
و شبت و نمک بسیار داخل کنند و آن مقدار بجوشانند که مهرا شود پس بپالایند و کرم در تغار بزرگی یا حوضی کنند و درمیان
آن مریض به نشیند تا وقتیکه سرد شود و دو سه روز اول ماه و سه روز میان ماه و سه روز آخر ماه هر روز ازیک آن سه روز یک
مرتبه صبح و یکمرتبه شام بدین نحو عمل کنند و یک طبخ را بیش از سه روز استعمال نکنند و می باید که کفتار نر باشد که
بعون الله تعالی نافع است و گفته اند که چون از آب برایند بدن را با آب گرم بشویند و ازهوا ملاحظه نمایند و بعضی گفته اند
که اصل درین ضبعهٔ عرجاء پیر است و اگر آن نباشد بدل آن روباه یا گورخر کنند و باید که استعمال کرده شود این صبع
بعد از تنقیهٔ بدن و طبخ ضبعهٔ عرجاء به نسخ متعدده در آب زنات و طبخ افعی در افعی و طبخ اسود سالخ در اسود سالخ و همچنین
طبخ هر دوا در ذیل هر دوا مذکور شد * طبخ فواکه مسهل صفرا و بلغم است * صنعت آن عناب جرجانی بیست عدد انجیر
زرد ده دانه مویز منقی سپستان از هریک سی دانه سنا مکی ورق گل سرخ بسفایر فستقی از هریک هفت درم در دو رطل آب
بجوشانند تا به نصف رسد بپالایند و شیرخشت خراسانی و ترنجبین کلقند آفتابی از هریک دو درم دران حل کرده صافی نموده
بنوشند و اگر رطوبات غالب باشد تقویت این طبخ نمایند بسقمونیای انطاکی و اگر حرارت غالب باشد و معرفه نباشد آنرا
سیاه ده دانه و تمرهندی منقی بیست درم اضافهٔ این طبخ نمایند * طبخ مارکوهی نافع است از برای فالج و خدر و استرخا و تشنج
و مفاصل و جذام * صنعت آن مرزنجوش با بونه حلبه هر مل شبت ورق الغار سداب زنجبیل از هریک یکمن مجموع را درنه
صد من آب بجوشانند چون بنصف رسد مارکوهی زنده را دران اندازند و بجوشانند تا مهرا شود پس آنرا در تغار کلان یا در حوض
کوچک بپالایند و سه من زیتون دران داخل کرده مریض دران نشیند و مرهٔ بعد آخری چنین نمایند * صبخی که قی باز دارد و معده
را قوت دهد * صنعت آن انار دانه ده درم مصطکی نعناع خشک از هریک یکدرم در یکرطل آب بجوشانند که به نیمه آید و صاف
کنند عود و مک از هریک یکدرم کوفته پخته اضافه کنند و بنوشند * طبخیکه حیض براند * صنعت آن اسارون یکدرم سداب
نیم درم رازیانه دو درم لوبیای سرخ پنجدرم عسل ده درم بجوشانند و صاف کنند و سه روز متوالی بخورند * طبخیله صعیر
خاصیت دارد و نیز مردانی را که بول ایشان محتبس شده باشد نافع است * صنعت آن افسنتین رومی دو منه
ترکی ترمس شامی سداب را زیانه تخم کرفس از هریک دو درم انجیر زرد پنج عدد کلقند ده مثقال بجوشانند چنانچه

زهم است وصاف كنند وهفت روز متوالي بخورند وسه روز ديكر استراحت نمايند وباز سه روز ديكر بنوشند وهمين عمل كنند تا علت زائل كردد * طبخيكه همين خاصيت دارد * صنعت آن لوبيای سرخ حلبه انيسون فوه حب القلت له بهندی كلتهي نامند ازهريك چهار درم مداب سه درم درسه رطل آب بجوشانند تا برطلی آيد صاف نموده قدری شكر اضافه كنند وهر صباح چهار درم بنوشند * طبخيكه همين خاصيت دارد * صنعت آن لوبيای سرخ سه درم فراسيون فوه ازهريك چهار درم فود نه ده درم درپنج رطل آب بجوشانند تا به نيمه آيد وصاف كنند وقدری ميبختج اضافه كنند وصبحها بنوشند نافع باد

* باب الطاء مع الراء المهملة *

* طريفي بفتح طای مهمله وظای معجمه نيز آمده ظای معجمه انسب است مقوي قلب ومعده ومفرح است ونشاط آورد ونيكو ميكرداند فكر را ونافع است ازبرای خفقان والتهاب واشتهای طعام وسوء مزاج سودا وي وقلب ومالينخوليا واين معجون را طريفي باين سبب نامیده اند كه هركاه تناول كنند ازان شر بتی ميكردد ظريف ازجودت فكر وبسياري نشاط ونيكوئي كفتار * صنعت آن ياقوت رماني ورق طلا ورق نقره بسد محرق ازهريك دو درم مروارید ناسفته سه درم لعل بدخشي عقيق يماني كهربای شمعي ازهريك دو درم صندل سفيد صندل سرخ ازهريك هشت درم طباشير سفيد كل نيلوفر ازهريك پنجدرم كل سرخ منزوع الاقماع ساذج هندي ازهريك يكدرم سعد كوفي اشنه نانخواه انيسون تخم كرفس ازهريك سه درم زعفران بادرنجبويه ازهريك ده درم افتيمون اقريطي سه درم كل كاوزبان كيلاني هفت درم تخم فرنجمشك زرشك منقی بهمن سفيد شقاقل مصری عود هندي عنبر اشهب ازهريك سه درم مشك تبتي ابريشم مقرض ازهريك يكدرم آملهٔ منقی پوست هليلهٔ كابلي ازهريك بيست درم كلاب نبات سفيد روغن بادام شيرين ازهريك بقدر حاجت شربت سيب شيرين شربت به شيرين آب انار شيرين ازهريك پانزده درم مغز نارجيل مقشر هيل بوا جوز بوا ازهريك سه درم زراوند طويل زراوند مدحرج درونج عقربي چيني زرنباد ازهريك نيم درم روغن بلسان تخم كاسني حب بلسان ازهريك سه درم بقدر حاجت معجون سازند چنانكه قانون مفرحات است شربتي ازان ازنيم مثقال تا يك مثقال * طرب المجالس منقول ازخط حليم احمد موسوي غفرالله له قلمي فرموده اند كه اين منقول است ازخط حكيم عماد الدين محمود شيرازي * صنعت ان ورق طلا ورق نقره ياقوت رماني لعل بدخشي مروارید ناسفته كهربا عنبر اشهب مشك ازهريك دو مثقال بسد محرق مرجان فرمزي ازهريك سه مثقال بهمن سرخ بهمن سفيد درونج عقربي بادرنجبويه كاوزبان كل سرخ صندل سفيد صندل سرخ كباب چيني قرنفل زرنب تودري كلكون مرزنجوش سعتر بستان افروز ساذج هندي عود قماري خام سعد كوفي سنبل الطيب زعفران مصطكي رومي ازهريك پنج مثقال عسل آملهٔ مربا نصف مجموع ادويه آب فواكه بوزن عسل آمله عسل سفيد كف كرفته بقدر حاجت بدستور مقرر معجون سازند * طرب المجالس دیكر مقوي اعضای رئيسه است ودر آوردن نشاط وشكفتي بی نظير ومقوي باه است ومعده را قوت دهد واشتهای صادق آورد وطعام هضم كند وپيران وسرد مزاجان را بنهايت موافق است * صنعت ان ياقوت رماني مروارید ناسفته لعل بدخشي يشب سعتر ازهريك دو درم لاجورد مغسول فيروزهٔ نيشاپوري ازهريك يكدرم كهربای شمعي عقيق يماني مرجان سرخ زبرجد ازهريك يك مثقال فلفل زنجبيل نارمشك درونج عقربي زرنباد ساذج هندي پوست هليلهٔ كابلي كشنيز خشك كل نيلوفر ازهريك چهار درم سعد كوفي شقاقل مصري مصطلي رومي زرشك منقی ازهريك سه درم سنبل الطيب قرفه قاقلهٔ كبار قاقلهٔ صغار كل محمو

کل ارمني باد زهرحيواني ازهريك يکدرم تخم کاهني تخم فرنجمشك تخم بالنکوبا دروج ازهريك دودرم جدوار خطائي
فرنجمشك بادرنجبويه ازهريك سه درم ورق طلا ورق نقره محلولين ازهريك پنجدرم کبابه چيني دودرم عنبر اشهب
يکدرم مشك تبتي نيمدرم کلاب عرق بيد مشك عرق کاوزبان ازهريك يکصد درم نبات مساوي تمام اجزا عمل مصفي
دروزن اجزاى مذکور بدستور ترکيب نموده بعد ازچهل روز استعمال نمايند * طرب المجالس اين نسخه ازمتاخرين
است قوت دل ودماغ وجگرومعده دهد وپشت وکرده را بنهايت قوي گرداند ونعوظ آورد وباه را قوت دهد واشتهاى طعام
آورد وهاضمه را قوت بخشد * صنعت آن ياقوت رماني لعل بدخشي مرواريد ناسفته مرجان قرمزي فيروزهٔ نيشاپوري از
هريك يك مثقال کهربائى شمعي بعد محرق مغسول جدوار خطائي دوقوحب الزلم شقاقل مصري خولنجان خصية الثعلب
مصري بهمن سرخ بهمن سفيد تودري زرد تودري سرخ وچ ترکي لسان العصافير حب البان مغزتخم خيارين تخم هليلهٔ
حسك مربادارچيني اسارون کبابهٔ چيني بعباسه قرنفل جوزبواقسط شيرين درونج عقربي فرنجمشك کل کاوزبان بادرنجبويه
تخم فرنجمشك صندل سرخ صندل سفيد بوزيدان ازهريك دومثقال تخم خرفهٔ مقشر تخم کندنا تخم جزرعود قماري خام
نارمشك دارفلفل ازهريك يکمثقال مغزبادام شيرين مقشر مغزنارجيل مقشر مغزپسته مقشر نسجد مقشر ازهريك چهارمثقال
زعفران سه مثقال عنبر اشهب يکمثقال مشك تبتي خالص نيم مثقال ورق طلا ورق نقره ازهريك يکصد عدد جزواعظم سي
مثقال روغن جزواعظم مقدار يکه ادويه رابان چرب سازند عمل مصفى سه وزن مجموع ادويه بدستور مقرر معجون سازند
بعدازچهل روز استعمال نمايند شربتي ازنيم درم تايکدرم

* باب الطاء مع اللام *

* فصل درذکر نسخ اطليه *

* بدانکه اطليه جمع طلا است وطلا بکسر طاى مهمله ولام والف اسم ادويهٔ رقيقة القوامي است که بربدن بمالند وطلاها ئيکه
درانها افيون وبزرالبنج وپوست خشخاش بود درافيون ذکر يافت وآنچه درآنها نيست اينجا ذکر مى يابد * طلا ئيکه
استسقاى لحمي را سود دارد * صنعت آن درمنهٔ ترکي صدف سوخته بورهٔ ارمني سرکين کاوکهنه مساوي باهرکه طلا کنند
* طلا ئيکه درتحليل وطوبات بدن مستسقى مجرب است * صنعت آن کوکرد زرد مازري سبزسوخته صبر سقوطري حنا سودهٔ
مارقشيشاريم آهن سرکين کاوسرکين بزکوفته پيخته بسرکهٔ شراب وبول طفل يا کاووسنجبين عسلي سرشته برموضع نفخ طلانمايند
* طلا ئيکه براى استسقا نافع است * صنعت آن سنبل سعد قردمانا مرمکي ايرسا قسطلخ باروغن بلسان بمالند * طلاى ديگر
جهت استسقا * صنعت آن صدف سوخته کبريت زرد حماما سرکين لبوترجند بيدستر حرف بابلي اشق زعفران بورهٔ ارمني
اجزا مساوي کوفته باآب سداب طلا نمايند * طلا ئيکه خداوند آتشك رابغايت نافع باشد * صنعت آن ماميران چيني
موميائي پيه قاوندي شنجرف زنجار زاج سفيد صبرزرد ازهريك دودرم سورنجان لند زمرداسنج پوست نارنج بيخ بنفشه روسن
کل موم سفيد ازهريك سه درم توتياى کرماني برک حنا اشق کثيرا مصطکي بورهٔ ارمني زيبق لشته ازهريك پنجدرم پيه
بزسياه ده درم روغن کل سي درم مغزساق کاوبيست درم اجزا کوفته پيخته ريبق رابا حناوآب ليمو بکشند وموم وروغن و
مغزساق کاورا درهم بکدازند ومجموع را درهم خوب بيامزند وخوب سحق کنند ودرسائيدن بسيار مبالغه نمايند انگاه
بربدن طلا کنند * طلا ئيکه اسهال وقيء بازدارد * صنعت آن کل سرخ پنجدرم اقاقيا کلنارمازوى سبزشب يماني جوز
السروصندلين عدس برک مورد ازهريك يکدرم طباشير ودرم بآب برک به برشکم ومعده وپشت طلا کنند * طلا ئيکه
زخم آتشك رازود باصلاح آورد ودرين باب نظيرندارد * صنعت آن توتياى شسته سفيد اب شسته دم الاخوين مرداسنگ

ازهريك سه درم زنگاريكدرم مغز دانهٔ شفتالو پنجدرم مجموع را نرم بسايند وبروغن كل بيا ميزند و طلا نمايند * طلا ئيكه
اسهال بازدارد وشكم به بندد * صنعت آن اقاقيا سعد كوفي مرمكي كندركعك جوز السرو ما زوكل سرخ آمله كل ارمني
كاورس برنج عدس وبلوط كلنار بزرالبنج صندل بآب مورد يا بآب سائيده برشكم بمالند * طلا ئيكه برآبستني معين باشد
* صنعت آن حب بلسان جاوشير مقل ازرق بادآورد مساوي كوفته پخته بزهرهٔ گاو بر قضيب طلا كنند وبكذارند تا خشك
شود بعد ازان مباشرت نمايند زن آبستن شود * طلا ئيكه اورام حارهٔ را نافع است * صنعت آن صندل سرخ شياف ماميثا
ازهريك سه درم كل ارمني ده درم فوفل اقاقيا حضض مكي ازهريك دود رم سفيداب ارزيز مردا سنك ازهريك يكدرم عين
قيمولياپنجدرم كوفته پخته با آب كاسني تازه بسرشند وكلولها سازند ودروقت احتياج يكي ازان را با آب كشنيز تازه سائيده
طلا نمايند * طلا ئيكه آماس خصيه را كه بزرك شده باشد وسخت كشته وبرنك سرخ بود وركها كبود داشته باشد بحال آورد
* صنعت آن با بونه اكليل الملك خطمي شياف ماميثا بوش دربندي ازهريك سه درم بنفشه دودرم كوفته پخته بآب كاسني
تازه وكلاب سرشته طلا كنند * طلا ئيكه آماس خصيه ودرد وسوزش قضيب را سود دارد * صنعت آن كل بنفشه كل خطمي
سفيد ازهريك پنجدرم حسك قيصوم ازهريك دودرم با بونه اكليل الملك ازهريك چهاردرم كل نيلوفريكدرم ونيم كوفته
پخته بآب كاسني تازه سرشته طلا نمايند * طلا ئيكه آماس خصيه وسختي كه از رطوبت وسودا باشد سود دارد * صنعت ان با بونه
اكليل الملك قيصوم ازهريك هفت درم كل خطمي سفيد چهاردرم كل سرخ دومثقال ونيم كوفته پخته بلعاب بزركتان وبلعاب
تخم مرو سرشته طلا نمايند * طلا ئي كه برص را به برد * صنعت آن سفندان سفيد زرنيخ سرخ مساوي باشيرتازه سائيده طلا
نمايند * طلا ئيكه برص وبهق را زائل كند * صنعت آن فوه كندش شيطرج هندي خردل تخم ترب ماز ريون شحم حنظل
حربق سياه وسفيد وسويزج سقمونيا ازهريك جزو شقائق دوجزو كوفته درسركه خيسانيده يكشبانروز طلا كنند * طلا ئيكه
همين خاصيت دارد ومجرب است * صنعت آن بابچي كه بكچي نامند يكوزن كيروشش وزن اولا بابچي را بآب ادرك
كه زنجبيل تر است خوب سائيده كه مثل مرهم شود بعد ازان كيرورا خوب سائيده داخل نمايند وبازباهم نيكو بسايند
وسحق كنند وجبوب بسته نكاهدارند ووقت حاجت با آب ادرك سائيده برموضع برص طلا نمايند ودرنسخهٔ ديكر يكوزن
كبريت زرد صافي كه بهندي كندك آمله سا رنامند داخل است واين اقوي است واصح ودرنسخهٔ ديكر وزن هر سه
مساوي است * طلاي ديكر كه همان خاصيت دارد * صنعت آن ايرسا خربق سفيد مساوي الوزن باسركهٔ انكوزي تند سائيده
مكرر استعمال نمايند تازائل كردد وهمچنين اطليهٔ ديكررا وبدون خربق نيز مفيد است * طلاي ديكر كه نيزهمين منفعت
دارد * صنعت آن تخم پوار كيروازهريك پاسير پوست بيخ خرزهرهٔ سفيد كه بهندي كنير سفيد كويند چهارتوله بآب زنجبيل
قركه بهندي ادرك كويند سحق بليغ نموده جبوب بندند ووقت حاجت با آب زنجبيل ترسائيده بمالند برموضع برص
بعد ازانكه آن را باسركين خشك كاوصحرائي يا پارچهٔ خشمي خاريده باشند * طلاء اللبرص * صنعت آن پوست بيخ سه
شيطرج هندي تخم ترب ازهريك سه مثقال بورهٔ ارمني قسط تلخ ازهريك پنج مثقال خردل سرخ دومثقال اجزا كوفته بيخته
بسركه آميخته طلا نمايند * طلا ئيكه برص را نافع بود * صنعت آن شيطرج هندي عاقرقرحا حضض خردل سرخ شونيز كل
شقائق زرنيخ زرد مرمكي فوه اجزا مساوي كوفته ونرم بيخته با خون بز طلا نمايند * طلا ئيكه بهق سياه وسفيد را برطرف
كند * صنعت آن مرواريد ريزه دانه باسركهٔ كهنه سحق كنند وبرمحل بهق بمالند كه مجرب است * طلا ئيكه همان نيز

بخشد * صنعت آن عسل بلادر هفت درم عاقرقرحا سداب فرفیون شیطرج هندی شقائق النعمان از هریك یك درم اجزا
نرم کوفته بیخته با سرکه طلا کنند * طلای دیگر که برص را بغایت نافع بود و مجرب است * صنعت آن کبریت سوخته چهار درم
فرفیون سوخته بلادر سوخته از هریك دو درم خربق سیاه شیطرج هندی شقائق النعمان از هریك یك درم اجزا را نرم کوفته بیخته
با سرکه طلا کنند * طلای دیگر که همان نفع دهد * صنعت آن مغز بادام ترمس تخم ترب خردل تخم جرجیر تخم کرنب حرف
زراوند طویل خربق سیاه شیطرج هندی جنطیانا فرفیون اجزا همه را برابر بکوبند و با طبیخ مازو بسرشند و طلا کنند
* طلائیکه بهق ابیض و اسود را سود دارد * صنعت آن گل شقائق سقمونیا شیطرج تخم خردل تخم ترب صمغ الوا از هریك
یك مثقال کوفته بیخته در سرکه خیسانیده یکشبانروز بعد از آنکه در حمام کیسه بران مالیده باشند بمالند * طلاء للبهق یعنی
رنگها که بر بدن حادث میگردد * صنعت آن پوست تخم مرغ را در سرکهٔ کهنه سه روز بخیسانند که مضمحل شود بعد از آن
نوشادر و نمك کوفته با یکدیگر ممزوج سازند و سه روز متوالی بمالند اگر برطرف شود بهتر و الا بار دیگر گل ارمنی داخل
نمایند که انشاء الله تع زائل میشود * طلای دیگر که همین منفعت دارد * صنعت آن مورچه با شیر دختر حل کرده طلا نمایند
و طلای آب گیاه بهنکره که گیاه هندیست نیز مفید است و آب برگ پالك جوهی سبز بدستور ایضا خون موش را با زاج سیاه
طلا نمایند ایضا ریوند چینی با سرکه طلا نمایند * طلائیکه برص و بهق را نافع باشد * صنعت آن تخم ترب مرمکی کثیرا قسط
تلخ قطران زاج کبریت زرد اجزا مساوی کوفته بیخته بسرکه بسرشند و بعد از آنکه محل برص را از پارچهٔ خشن درشت مالیده
چندانکه سرخ شود طلا نمایند و شش ساعت بگذارند پس با آب گرم بشویند و بعد از آن بروغن زردهٔ تخم مرغ چرب
کنند و چهار پنج بار مکرر بهمین طریق عمل کنند که نافع است * بدانکه نفع اکثر اطلیه بلکه کل آنها وقتی ظاهر میگردد که بدن
خالی از اخلاط فاسده باشد و تنقیه شده قلیلی تحت جلد و مواضع بعیده مانده باشد که اطلیه آنرا تحلیل دهد و همچنین اضمده
و کمادات و امثال اینها * طلائیکه بواسیر خونی و بادی را نافع است * صنعت آن عناب را بسوزانند و با طباشیر صلایه نموده
بر موضع بواسیر بمالند * طلائیکه بوی بغل را برطرف کند * صنعت آن شب یمانی مرمکی گل سرخ برگ مورد مرداسنگ
از هریك قدری کوفته بیخته بگلاب سرشته اول بغل را با آب اشنان بشویند و بعد از آن طلا کنند * طلائیکه بوی بغل را برطرف کند
* صنعت آن راسن زراوند طویل برگ حنا زعفران آبگینهٔ سوخته کاغذ سوخته از هریك جزوی کوفته بیخته با آب مورد
بسرشند و شیاف ساخته خشك سازند و هنگام حاجت بغل را بکیسهٔ حمام چندان بمالند که خون آلوده شود پس شیافی از این
را با گلاب سوده بمالند و یکشب بگذارند و روز دیگر پاک سازند * طلای دیگر که بوی بغل را زائل سازد * صنعت آن صندل
سعد قصب الذریره پوست بیرون ترنج مرمکی توتیا مرداسنگ مرزنجوش اظفار الطیب گل سرخ برگ مورد از هریك جزوی
کوفته بیخته با آب سائیده در بغل طلا کنند * طلائیکه بشره را صاف کند و کلف و سبوسه را زائل نماید * صنعت آن ایرسا
بورهٔ ارمنی اشق نشاسته مغز تخم خربزه استخوان بوسیده بیخ نی مغز حب البان آرد حلبه آرد باقلا آرد جو ترمس مقشر از هریك
جزوی کوفته بیخته با آب ترنج بسرشند و طلا کنند و بعد از دو ساعت بشویند و بعد از شستن بروغن بادام تدهین کنند
* طلائیکه رنگ بشره را صاف کند * صنعت آن برگ حنا خشك کرده سفوف نمایند و با قدری آرد گندم مخلوط کرده با آب
خمیر نموده بر رو مالیده بشویند * طلائیکه برش و نمش و خالهای سیاه که بر رو پیدا شود برطرف سازد و رنگ رو را صاف
گرداند * صنعت آن زرنیخ کندش بورهٔ ارمنی تخم کرنب تخم ترب کوفته بیخته بلعاب حلبه سرشته بر رو طلا کنند * طلائیکه

بواسیررا خشك سازد وسیلان خون بازدارد * صنعت آن عصارهٔ لحیة التیس جفت بلوط ابهل جوزالسرو ازهریك جزوی
کوفته پخته یك شب درآب عنب الثعلب بخیسانند بعد ازان نرم بسایند چند انکه همچون مرهم شود وبر مقعدهٔ طلا کنند
وساعتی برپشت بخوابند * طلائیکه بواسیرخونی واورام مقعدهٔ رانافع باشد * صنعت آن عفیص اب کافور قلم کاوموم عفیص
ازهریك قدری بدستور طلا کنند * طلائیکه خون بواسیررا که بسته باشد ودرد کند نافع بود وخون بکشاید ودرد سایر
کردانند * صنعت آن آب پیاز صبر زرد زهرهٔ کاوازهریك قدری درهم بیامیزند وبدستور طلا کنند دافع است * طلای دیگر جهت
قطع خون بواسیر * صنعت آن نیل رابآب خالص سائیدهٔ طلا نمایند واندکی درجوف مقعدهٔ بمالند * طلائیکه از حصه
بنات النیل وجرب نافع باشد * صنعت آن خطمی بابونه اکلیل الملك ازهریك چهار درم ترمس بوش دربندی ازهریك یکدرم
مومکی شیاف مامیثا ازهریك یک درم ونیم آرد باقلامه درم کوفته بآب کافس طلا کنند * طلائیکه ترهل وآماس نرم که بعد
بیماریهای دراز درپشت چشم وبرپشت پاورو پیدا شود زائل کند * صنعت آن صبرا قاقیا مصطکی شیاف مامیثا زعفران حضض
مکی کل ارمنی کوفته پخته باسرکه وآب عنب الثعلب طلانمایند * طلائیکه ثآلیل رابرطرف سازد * صنعت آن اشنان فارسی
مس سوخته زنگار بورهٔ ارمنی نوشادر زرنیخ آهك آب ندیدهٔ ازهریك قدری بازهرهٔ کاوبسرشند وبر ثآلیل طلا کنند * طلائیکه
قلع ثآلیل کند * صنعت آن مازوشب یمانی تخم جرجیر کوفته پخته بزهرهٔ کاوسرشته چند نوبت طلا کنند * طلائیکه ثقل زبان
رازائل گرداند * صنعت آن عاقرقرحا خردل نوشادر فلفل کوبیدهٔ دربیخ زبان بمالند واین قوی اسعد در اطفال صغیر جدا
نمی توان نمود * طلائیکه جرب وحکهٔ یابس رانافع باشد * صنعت آن زرد چوبه بورهٔ ارمنی مومکی قسط کندش ازهریك
یکدرم مایعهٔ سائله پنجدرم بروغن گل ترساخته درحمام طلا کنند وبعد از ساعت بمحبوس وآب گرم بشویند * طلائیکه
همین خاصیت دارد * صنعت آن کوکرد زرد یك مثقال پیه بزد ومثقال بروغن گل ده مثقال پیه رادرروغن بکدازند وکوه
راصلایه کرده بآن ممزوج ساخته شب بمالند وصباح درحمام بشویند * طلائیکه جذام رانافع است * صنعت آن نطرون
اشق فرفیون کوکردزرد برگ انجیرمعاوی نرم سائیده باسرکه طلا کنند * طلای جهت جرب خشك * صنعت آن روغن بنفشه
روغن گل وروغن بادام تلخ روغن گل مرخ مرکه شراب کهنه مومکی مناکی موداسنك کنجد بکوبند ودرهم سرشته طلا کنند
* طلائیکه جریان منی زنان که بی اختیار ازایشان روان شود بازدارد * صنعت آن صندل سفید صندل مرخ گل نیلوفر
گل بنفشه گل خطمی آرد جوتخم پنجنگشت کوفته پخته باگلاب سرشته ضماد نمایند * طلائیکه جذام رانفع دهد * صنعت آن
قطران اشق فرفیون کوکرد زرد برگ انجیراجزا معاوی کوفته باسرکه سرشته طلانمایند * طلائیکه همان نفع دهد * صنعت آن
کبریت زرد قسط تلخ ازهریك ده درم مازوی سوخته مویزج ازهریك پنجدرم برگ صنوبر حب الغار ازهریك بیست درم
کوفته پخته باسرکه بسرشند وبربدن طلا نمایند * طلائیکه حرقت نارانافع باشد * صنعت آن برگ خطمی برگ ملوخه
بآب ضافی به پزند تامهرا شود وکف آن رازمروی دورکنند وبمایند که همچون مرهم شود وهمراه قدری موداسنك پرورده
مفید کرده واسفیداج وروغن گل بآب کشنیز تروآب عنب الثعلب بسرشند وطلا کنند * طلای دیگر که همان نفع دارد
* صنعت آن آهك شسته که هفت بار بآب سود شیرین شسته بلشند وخشك نموده مقدار ده درم اسفیداج ارزیز پنج درم

طین قیمولیا سه درم مجموع را در روغن گل یا کنجد آمیخته طلا کنند * طلائیکه حرق النار را نفع دهد * صنعت آن بر
حنا مرداسنك از هریك پنجدرم سفیداب ارزیز از هریك دودرم طین قیمولیا سه درم اجزا کوفته بیخته با سفیدهٔ تخم مرغ
روغن گل بیامیزند وطلا کنند * طلائیکه سوختگی آتش را زائل کند اکر با اونفاخات وقروح باشد * صنعت ان عدس
مقشر ورق گل هردو مساوی بحیاری نرم سائیده آرد جو روغن گل اضافه نموده طلا نمایند شیخ رئیس گفته له نیست چیزی
بهتر از برای سوختگی از آرد جو وزیره وروغن گل وسرکه * طلائیکه سوختگی آتش را باد رد وسوزش باشد نفع تمام دهد
* صنعت آن عدس مقشر گل سرخ از هریك جزوی بپزند تا خوب مهرا شود سفیداب ارزیز از رد جو از هریك قدری درم
آمیخته مجموع را با روغن گل درهاون بسایند که مچون مرهم شود وبر عضو سوخته طلا کنند * طلائیکه همان نفع دهد
سوختگی که از آب گرم بود سود دهد * صنعت آن سفیداب ارزیز تخم کدو ومغز تخم هندوانه مرداسنك دم الاخوین از هر یك
جزوی با روغن گل آمیخته طلا کنند وطلا کردن آب برگ وگلی که بهندی کل مهندی نامند وحنا است وگل آن الوان
افشان نیز وشبیه بگل زبان درقفا وازان بزرقتر وخود رو ومزروع میباشد تا یك ذرع نهایت یکونیم ذرع بلند می شود
خوش منظر سفید وغرق کردن عضو در آب آن نیز بل ستور * طلائیکه حصفه را نافع باشد * صنعت آن برگ حنا نمك از هریك
جزوی کوفته بیخته باسرکه وگلاب بسرشند وبر بدن طلا کنند وبعد از یك دو ساعت بآب سرد وصابون بشویند * طلای دیگر
که همان نفع دهد * صنعت آن صندل سفید مازوی سبز زرد چوبه از هریک جزوی کوفته بیخته باسرکه وگلاب بسرشند وبر
بدن طلا کنند وبعد از یکدو ساعت بآب سرد بشویند * طلای دیگر حصفه وشری را نافع باشد * صنعت آن سرکه وگلاب
روغن گل صندل سرخ بآب کشنیز تر طلا کنند * طلای دیگر * صنعت آن کاکنج ارد جو از هریك جزوی بآب عنب الثعلب
وآب کشنیز سبز وسرکه باهم بیامیزند وبر بدن طلا نمایند * طلائیکه افراط حیض را باز دارد * صنعت آن گل سرخ عدس
مقشر از هریك پنجدرم اقاقیا گلنار فارسی صندلین از هریك سه درم گل ارمنی چهاردرم بلوط طباشیر از هریك یکدرم اجزا
کوفته بیخته بآب به برعانه وپشت زهار طلا کنند * طلائیکه از جهت حکه نافع است * صنعت آن تخم خشخاش اسفناج لوفته
درسرکه خیسانیده درحمام طلا کنند * طلائیکه حکهٔ خصیه را نافع باشد * صنعت آن شیاف مامیثا اقاقیا از هریك چهاردرم
اشنان دودرم نوشادر دانکی زعفران یك طسوج کوفته بیخته با روغن گل وسرکه سرشته طلا کنند * طلائیکه همین خاصیت
دارد * صنعت آن شیاف مامیثا اقاقیا از هریك سه درم صبر سقوطری نوشادر از هریك چهاردانك نشاسته یکدرم با سرکه
گلاب سودهٔ طلا کنند * طلای دیگر له حب القرع وکرم دراز اطفال را اخراج کند * صنعت آن افسنتین رومی برگ شفتالو
از هریك ده درم بزهرهٔ کاو یکعدد سرشته بر حوالی ناف طلا کنند * طلائیکه حمره را نافع باشد * صنعت ان زعفران صبر
سقوطری اقاقیا فوفل گل ارمنی گل سرخ شیاف مامیثا با آب کاسنی یا با آب عنب الثعلب سائیده طلا کنند * طلا جهت حبس
بطن * صنعت آن سرکین کبوتر در عسل حل کرده بورق شکم بمالند * طلائیکه حبس عرق کند * صنعت آن برگ مورد
گلنار مازو مساوی کوفته بیخته با آب غوره یا آب مورد ترسائیده بربدن طلا کنند * طلائیکه بجهت خارش به تجربه رسیده
از حکمای هند * صنعت آن تخم پیاز مس سوخته کوکرد زرد دران از هریك هشت مثقال روغن کاو پنج مثقال اجزا کوفته
بیخته در ظرف آهن با روغن گل حل نمایند تا رنك او سیاه شود بعد ازان بربدن طلا کنند * طلائیکه خمازیرا نافع است
* صنعت آن خاکستر چوب انکور رفته رومی از هریك یك جزو زفت را در روغن زیت بکل ازند وخاکستر را داخل برد

مرهم سازند و طلا نمایند * طلا ئیکه خون آمدن از بینی باز دارد * صنعت آن اقاقیا نشاسته آب برگ مورد آب برگ ر
لمان الحمل همه را درهم آمیخته بر پیشانی طلا کنند * طلا جهت خار * صنعت آن زنجبیل خشک یک جزو پوست بید
انجبر دو جزو هر دو را با آب کانجی صلایه کنند و بر عضو طلا نمایند و در مالیدن چند مو تبه بر طرف میشود * طلا ئیله خون
آمدن از بینی باز دارد * صنعت آن کل ارمنی عدس مقشر کلنار صندل سفید صمغ عربی کند رحضض مکی اقاقیا از هر یک
یکدرم کافور یک حبه برگ درخت انگور برگ بادروج کل مختوم از هر یک نیم درم کوفته پیخته بر پیشانی طلا نمایند
* طلا ئیکه داء الثعلب را نافع باشد * صنعت آن فرفیون خردل سفید حب الغار از هر یک شش درم کوکرد خوبق سفید از هر یک
دو درم بروغن زیت بسرشند و طلا کنند * طلای دیگر که داء الثعلب که بفارسی موخوره نامند مفید است * صنعت آن بکیرند
اصل السوس مقشر زرد کم ریشه را و با آب سائیده مکرر طلا نمایند مجرب است را کر با آب برگ بهنکده بسایند و بمالند بهتر
است * طلا ئیکه داء الثعلب بلغمی را سود دارد * صنعت آن خوبق سفید و سیاه فرفیون و سداب همه را برابر با موم ز
و روغن بید انجیر سرشته طلا کنند * ایضا لداء الثعلب * صنعت آن سرموش را خشک کنند و بسوزانند و خود بسایند و باعسل
طلا نمایند * طلا ئیکه داء الثعلب صفراوی را سود دارد * صنعت آن کف دریا سوخته قطران سرکین موش حب الرشاد ها قرقحا
شیح سوخته همه را برابر با زیت سرشته طلا کنند * طلا ئیکه داء الثعلب سوداوی را فائده دهد * صنعت آن شونیز بریان کرده
سه درم نی سوخته بندق سوخته سرکین موش پشک گوسفند پر سیاوشان شیح ارمنی عاقرقحا خوبق سیاه مجموع را بریان کرده
بروغن بادام ممزوج نموده طلا کنند * طلای دیگر که همان نفع دهد * صنعت آن زبد البحر برنجاسف سرا مجموع را
سوخته بروغن زیت آمیخته بعد از آنکه محل علت را بپیاز منصل چندان بمالند که سرخ شود طلا کنند * طلا نافع جهت داء
صفید است * صنعت آن
صفید از هر یک یکماشه افیون دانکی بصفیدهٔ تخم مرغ سوخته بر پیشانی طلا کنند * طلا ئیکه سرطان را بی نظیر است * صنعت آن
دو صفحهٔ اسرب را با هم بسایند و با روغن کل سرخ و آب کشنیز تازه و انچه از ان حل شود بر سرطان طلا نمایند * طلا ئیکه آن
زردی از روی به برد * صنعت آن زراوند مدحرج شیطرج وصباح با آبیکه تخم خرفه نیم کوفته دران جوشانیده باشند بشویند
* طلا ئیکه سبوسهٔ را که در سرو بیخ مو پدید آید دفع کند * صنعت آن روغن کل بنفشه بادام لعاب خطمی لعاب اسبغول آب به
چغندر آرد نخود با قلا تو مس کثیرا از هر یک قدری درهم آمیخته در بینی موی سر و ریش طلا کنند و بعد از ان ساعتی با آب
کرم بشویند * طلای دیگر که همان نفع دهد * صنعت آن بادام تلخ مقشر کنجد مقشر از هر یک جزوی نرم سوده آرد نخود
با قلا خطمی از هر یک نیم جزو همه را در سرکه آمیخته با قدری روغن کل بر سر و ریش طلا کنند * طلا ئیکه سبوسه را به
* صنعت آن آب برگ چغندر چهار درم بورهٔ ارمنی دو درم زهرهٔ کاو یکدرم با عسل بسرشند و بر سر طلا نمایند * طلای دیگر
که همان نفع دارد * صنعت آن اشنان سبز مرداسنک از هر یک پنجدرم کل ارمنی حضض مکی پوست انار از هر یک همه در
حنا قنبیل از هر یک چهار درم اقاقیا شاف ماميثا صندل سفید از هر یک شش درم اجزا کوفته پیخته با کلاب تر ساخته طلا کنند
* طلای دیگر که همان نفع دهد * صنعت آن آب برگ چغندر روغن دنبه از هر یک ده درم بجوشانند چندانکه اب برود و روغن
بماند بعد از ان برگ مهک وحنا از هر یک پنجدرم کوفته پیخته دران بیامیزند و طلا کنند * طلای دیگر سعفه را که در بدن

اطفال پیدا میشود برطرف کند * صنعت آن زرد چوبه حنا زراوند مرداسنك پوست انار کوفته بیخته با روغن کل و سرکه
طلا کنند * طلائیکه همان نفع دهد * صنعت آن نمك سوخته زاج سفید سوخته کوکرد زیبق مازو زرد چوبه مرداسنك زراوند
اجزا برابر همه کوفته بیخته با روغن کل و سرکه طلا کنند * طلای دیکر که همان نفع دهد * صنعت آن نمك اشنان بسرکه تر کرده
خوب بمالند و صابون را بکلاب بمالند و بعد ازان بیخ بنفشه و موم سفید روغن بنفشهٔ بادام از هریك قدری اضافه نمایند
درهم خوب بمالند که ممزوج شود پس طلا کنند و یك ساعت بکذارند و بعد ازان بآب کرم بشویند که نافع است و مجرب
* طلائیکه سکته را نافع باشد * صنعت آن خردل جند بیدستر مشك از هریك قدری با سرکهٔ کهنه بسایند و بر سر مسکوت طلا کنند
بعد ازان که سر او را تراشیده باشند و در نسخهٔ دیکر مشك داخل نیست * طلائیکه سوزش و ورم صلب و صلابت باسور را تحلیل
دهد و دانهٔ او را برطرف نماید * صنعت آن سرب را با روغن کل بسایند که غلیظ کردد و مکرر طلا نمایند و یا بر پارچهٔ مالیده
بر باسور بکذارند و به بندند تا چهل روز و در روزی یکدو مرتبه تجدید کنند یعنی بران پارچه دوا باز بمالند و بکذارند بر باسور
و اکر با ورم و صلابت باسور که وجع و صلابت زیاده باشد قدری افیون و زردی بیضهٔ مرغ اضافه نمایند بهتر بود * طلائیکه
سپش را دفع کند * صنعت آن مویزج شوره از هریك دو درم زرنیخ سرخ یکدرم و نیم زیبق مقتول یکدرم بسرکه و روغن
کل طلا کنند و اکر بدن را بروغن کافیشه طلا کنند و بآبیکه دران کل سرخ و برک مورد جوشانیده باشند بشویند بغایت
نافع است * طلاء دیکر که همین خاصیت دارد * صنعت آن مویزج را تینج سرخ زراوند طویل مرمکی صافی بروغن زیت
بر بدن طلا کنند در حمام بعد ازانکه عرق کرده باشند و بشویند بعد از یکدو ساعت * طلائیکه شری را نافع است * صنعت آن
زرد چوبه را سائیده با روغن سرشف که روغن تلخ مینامند و اندك نمك خوب ممزوج نموده بر تمام بدن بمالند و بعد از
دو سه ساعت بآب کرم بشویند و اکر بیکدفعه زائل نکردد دفعهٔ دیکر بمالند * طلائیکه شقاق و اورام مقعده را سود دهد * صنعت آن
سفیدهٔ تخم مرغ روغن کل لعاب خطمی آب عنب الثعلب مجموع را درهم آمیخته بدستور طلا کنند * طلائیکه از جهت
تحلیل شری که در پستان منعقد شده باشد * صنعت آن صفرهٔ بیض روغن کل سرکهٔ کهنهٔ انکوری درهم نموده طلا نمایند
* طلائیکه خداوند ان صداع کرم و اورام و آماس حاره را سود دهد * صنعت آن تراشهٔ کدو برک خرفه برک بید خطمی
حی العالم برک کاهو صندل مامیثا بوش دربندی اجزا مساوی کوفته بیخته بکلاب مالیده صاف کرده طلا کنند * طلائیکه
صداع حار ساذج را نافع است * صنعت آن آرد جو طحلب با عصارهٔ برک بید و اندکی سرکه طلا نمایند * ایضا طلائیکه
همان نفع بخشد * صنعت آن صندل سفید سائیده با آب برک کشنیز تر یا آب برک کاسنی یا آب لیمو نیز مفید است
مالیدن آب برک کاسنی و آب لیموی تازه به تنهائی نیز مفید است * طلائیکه صداع حادث از بخارات حاره را نافع است
* صنعت آن انزروت اقاقیا صندل سفید حضض مکی کل نیلوفر مامیثا تخم کاهو بآب برک کشنیز تر طلا نمایند * طلائیکه
همین خاصیت دارد * صنعت آن کل نیلوفر صندل سفید مامیثا یا کل مامیثا بآب کدو و خیار و کاهو و کشنیز تر سائیده
بر پیشانی و سر طلا نمایند * طلاء نافع جهت صداع بارد * صنعت آن دارچینی قرنفل جند بیدستر حب الغار کبابه بآب
سائیده طلا نمایند و هریکی ازین اجزا به تنهائی نیز مفید است * طلاء دیکر جهت صداع بارد رطب مادی * صنعت آن فلفل
فرفیون تازه از هریك یك مثقال روغن زعفران یك مثقال و ثلث مثقالی سرکین کبوتر دو مثقال با سرکهٔ تند انکوری سائیده
طلا نمایند بعد از تراشیدن موی سر * طلاء دیکر که همین نفع دارد * صنعت آن مرمکی فرفیون نمك بورهٔ ارمنی سائیده

طلا نمایند * طلائیکه صداعی را از ارتفاع بخارات باشد سود دارد * صنعت آن مار و گلنار سک از هریک یک جزو صبر زرد زعفران
از هریک نیم جزو مجموع را کوفته بیخته بر پیشانی و صدغین طلا نمایند * طلای دیگر که صداع بلغمی و صداع ریحی را سود
دارد * صنعت آن زنجبیل مرزنجوش مرمکی جند بیدستر صبر زرد فرفیون جوزبوا از هریک جزوی اجزا کوفته بیخته با آب
کرفس طلا کنند * طلائیکه صرع حادث از ارتفاع بخارات از جانب ساق پای یا از دست را سود دارد * صنعت آن خردل
فرفیون فلفل عسل بلادر سوده درهم سرشته بر موضعی که بخار از انجا صعود میکند بگذارند تا آبله کند و آبله ها بشکافد و آب
از ان جاری گردد و تا مدتی نگذارند که خشک ملتئم گردد * طلائیکه نافع است از برای طحال بعد از تنقیه * صنعت آن
سداب خشک پانزده درم در سرکهٔ انگوری یک شبانروز بخیسانند و بعد از ان قدری نمد باندازهٔ سپرز چیده بدان تر کرده
بر طحال گذارند * طلائیکه کراهیت بوی عرق را برطرف سازد * صنعت آن فاغیه سک برگ گل سرخ سعد شب یمانی مرمکی
برگ مورد از هریک جزوی مجموع را کوفته بیخته با گلاب بسرشند و بر تمام بدن طلا کنند و بعد از دو ساعت بشویند
* طلائی که کراهیت عرق و نتن آن را زائل کند * صنعت آن سک گل سرخ سنبل الطیب سعد کوفی شب یمانی از هر یک
قدری کوفته بیخته بگلاب تر ساخته بر بدن طلا کنند * طلائیکه عرق بد بوی را خوش بو گرداند * صنعت آن قسط بحری
سعد برگ گل سرخ حنا مورد خشک اذخر برگ سدر از هریک جزوی کوفته با گلاب بسرشند و بر بدن طلا کنند و بعد از
ساعتی بشویند * طلای دیگر بسیار عرق را زائل کند * صنعت آن آب به آب برگ مورد آب برگ سرو از هر یک نیم رطل گل
سرخ یک رطل همه را طبخ نمایند و طلا کنند و پس از یک دو ساعت بشویند * طلائیکه بسیار عرق را برطرف کند * صنعت آن برگ
مورد خشک پوست انار کزمازج جوز السرو از هریک جزوی کوفته بیخته با آب برگ مورد آمیخته طلا کنند * طلائیکه چون
بر پیشانی و پشت چشم بمالند رمد را سود دارد و ماده را ردع کند * صنعت آن شیاف مامیثا صبر سقوطری حضض مکی
گل سرخ فوفل زعفران مساوی کوفته بیخته با آب کاسنی تازه طلا کنند * طلائیکه شرناق را نافع باشد * صنعت آن صبر
سقوطری یک درم شیاف مامیثا اقاقیا مر بسد از هریک دو درم زعفران نیم درم کوفته بیخته با آب کاسنی تازه طلا کنند
* طلائیکه جحوظ عین را سود دارد * صنعت آن صبر حضض مکی اقاقیا عصارهٔ لحیة التیس با آب عنب الثعلب طلا کنند
* طلائیکه ورم چشم را به نشاند و درد ساکن کند * صنعت آن عدس مقشر صندل سرخ از هریک دو درم کافور دانگی و نیم
با آب کاسنی تازه سرشته بر پیشانی و جفن طلا کنند و در نسخهٔ دیگر گل سرخ نیز داخل است * طلائیکه همین خاصیت
دارد * صنعت آن صبر سقوطری شیاف مامیثا حضض مکی زعفران اقاقیا گل ارمنی صندل سرخ مساوی با آب عنب
الثعلب یا گلاب طلا کنند * طلای مقوی که قضیب را بزرگ گرداند * صنعت آن خراطین و علق خشک کرده بکوبند و بر
پیخته بروغن کنجد بیامیزند و بر ذکر طلا کنند * طلای مقوی و ممسک * صنعت آن بیضهٔ گنجشک را با مسکه مخلوط کرده
بر هر دو کف پا بمالند تا که جذب شود مقوی و ممسک است و همچنین چون خون خفاش را بر کف پا خوب بمالند نعوظ
آورد و مجرب است * طلای مقوی و ممسک دیگر * صنعت آن سبزی که از میان کنول کته بر می آید یک عدد و خردل زرد
چهار دانه اسپند پانزده دانه تخم تاتوره ده دانه پوست بیخ حنظل یکرتی نرم سائیده با لعاب دهن خمیر کرده سه چهار
ساعت پیش از مقاربت بر کف پا و دست طلا کنند * طلای دیگر برای قوت باه * صنعت آن سرطان را با روغن گاو یا روغن
کنجد بریان کرده بر قضیب طلا نمایند دراز و سطبر و سخت و پر قوت گرداند * طلائیکه قوبا را نافع است * صنعت آن کو

دو درم سفیداب ارزیز هشت درم مویزج یکدرم با سرکه طلا نمایند چنانچه رسم است * طلائیکه همین خاصیت دارد
* صنعت آن خربق سفید تربد صدف سوخته نطرون از هریک سه درم کوفته بیخته بسرکه ترکرده طلا نمایند * طلائیکه همین
منفعت دارد * صنعت آن اشق ترمس از هریک یک درم بورهٔ ارمنی دو درم بسرکهٔ کهنه سرشته طلا کنند و بعد از ساعتی
بآب گرم بشویند * طلائیکه مجرب است جهت امراض جلدی خصوص قوبا بجمیع اصناف آن * صنعت آن شونیز صندل
سرخ سرکهٔ کهنه بآب برگ کشنیز تر بمالند * طلائیکه قوبا را سود دهد و نافع باشد * صنعت آن خردل تخم ترب کندش
تخم جرجیر از هریک سه درم با آب گرم بسرشند و طلا کنند * طلای دیگر که همین منفعت دارد * صنعت آن روغن گل سرخ
سرکهٔ کهنه از هریک قدری بورهٔ ارمنی یکدرم درهم ممزوج نموده طلا کنند * طلائیکه قوبا را نافع بود * صنعت آن کوکرد زرد
دو درم اسفیداج هفت درم مویزج ترمس بورهٔ ارمنی از هریک یک درم مجموع را کوفته بسرکه ممزوج نموده خوب درهم
بسرشند و طلا نمایند * طلائیکه قوبا و سعفه را نافع بود * صنعت آن شحم حنظل کندش و کوکرد زاج از هریک سه درم مامیثا
هشت درم مرداسنگ چهار درم اجزا کوفته بیخته با روغن زیت طلا کنند * طلائیکه قوبا و خارش که در مقعده و خصیه باشد
نفع دهد * صنعت آن اشق ترمس صمغ سداب از هریک پنجدرم اسفیداج چهار درم کوکرد زرد مویزج از هریک سه درم
شب یمانی سوخته پنجدرم مجموع را کوفته بیخته بروغن گل و سرکه آمیخته طلا کنند * طلائیکه قی و هیضه را نافع باشد
* صنعت آن رامک سک کرد سماق از هریک جزوی کوفته با آب برگ مورد آمیخته بر معده طلا کنند * طلائیکه مقوی کبد
است * صنعت آن صندلین ده مثقال گل ارمنی سماق طباشیر گلنار طین قبرسی عصارهٔ لسان الحمل عصارهٔ لحیة التیس کوفته
بآب لسان الحمل و آب عصی الراعی و گلاب و آب برگ رز سرشته بر کبد بمالند * طلائیکه کری و خارش را نافع است
* صنعت آن تخم خشخاش اسفناج از هریک سه درم بورهٔ ارمنی یکدرم مجموع را کوفته بسرکه ممزوج نموده طلا کنند * طلائیکه
کلف را برطرف کند * صنعت آن تخم ترب تخم خربزه آرد باقلا در سرکه خیسانیده خشک نموده مغز بادام تلخ قسط تلخ اکلیل
الملک کثیرا همه اجزا را مساوی کوفته بیخته با شیر میش آمیخته بر محل کلف طلا نمایند و در حمام بآب گرم بشویند * طلائیکه
همان نفع دهد و اقوی از اول باشد * صنعت آن پوست تخم مرغ اشنان بآب خربزهٔ پرورده یا بآب جو و بیخ نی پوست عدس
مقشر آرد باقلا فوفل کف دریا مامیران چینی همه برابر کوفته بیخته با آب ترب آمیخته طلا کنند * طلائیکه از جهت کلف نافع
باشد * صنعت آن ترمس تخم ترب جرجیر قسط بادام تلخ بوداده بورهٔ ارمنی فلفل مقل مساوی با آب برگ ترب طلا کنند
* طلائیکه مزیل کلف است * صنعت آن برادهٔ دندان فیل تخم انجیر لوبیای سرخ ماش مغز بادام تلخ اجزا مساوی کوفته بیخته
با آب جو سرشته شب طلا نمایند و صبح بآب گرم بشویند * طلا ایضا للکلف نشارهٔ عاج بزر التین ماش لوز المر و لوبیای احمر
مکد جزء یدق و ینخل و یبل بماء الشعیر و یطلی به لیلا و یغسل من الغد بماء حار * طلاء للکلف تخم ترب تخم باقلا اجزا
مساوی کوفته بیخته با سرکه سرشته طلا نمایند * طلائیکه لقوه را سود دارد * صنعت آن صبر سقوطری حضض مکی اقاقیا
عصارهٔ لحیة التیس با آب عنب الثعلب طلا کنند * طلای دیگر که لقوه را سودمند بود * صنعت آن صبر زرد حضض مکی از
هریک یک درم زعفران دو دانگ با گلاب سوده طلا نمایند * طلائیکه لذت جماع بیفزاید * صنعت آن عاقرقرحا کبابه چینی
دارچینی زنجبیل از هریک قدری کوفته بیخته با عسل بیامیزند و بر ذکر طلا کنند که لذت بیفزاید * طلای دیگر که همین نفع
دارد * صنعت آن فلفل زنجبیل سقمونیا عسل بیامیزند و بر ذکر طلا نمایند که لذت بیفزایند * طلای دیگر که لیثرغس را

مفید است * صنعت آن موی سر آدمی را بسوزانند و نرم سوده با سرکه ممزوج نموده بر پیشانی رسم طلا نمایند * طلائیکه
مانع آبستنی باشد * صنعت آن روغن کنجد قطران درهم آمیخته بر قضیب طلا کنند و با زن صحبت دارند * طلائیکه چون
بر قضیب طلا کنند و با زن صحبت دارند آبستن نشود و اگر آبستن باشد بچه بیندازد * صنعت آن آب برگ سداب آب برگ
قطران از هر یک قدری چنانچه رسم است طلا کنند و به صحبت مشغول شوند * طلائیکه مسامیر را سود دهد و آن ثؤلولی باشد
که در اندرون گوشت بهم رسد و بیشتر بر انگشت ها پدید آید و مانع رفتن شود اگر ممکن باشد بپزند و بیرون آورند و الا
مثل غدد درهم بشکنند * صنعت آن خاکستر حلزون و خاکستر ابن عرس از هر یک جزوی با پیه بزبی نمک طلا نمایند
بسرب بستن علاج کنند و الا این طلا بکار برند * صنعت آن انزروت نوشادر زنگار با آب صابون طلا کنند * طلائیکه معده را قوت
دهد و قی باز دارد * صنعت آن گل سرخ اقاقیا گلنار فارسی مازو جوز السرو برگ مورد طباشیر سعد رامک سک از هر یک
جزوی کوفته بیخته با آب به یا آب برگ مورد سرشته بر معده طلا نمایند * طلای دیگر که معده را قوت دهد * صنعت آن سنبل
الطیب سعد گل گلاب رامک مصطکی قصب الذریره از هر یک جزوی کوفته بیخته با آب به بسرشند و بر معده طلا کنند
* طلائیکه مورچه سمی گزیده را نافع و درد وجع و ورم آنرا بسه چهار دفع مالیدن زائل میکند و مجرب است * صنعت آن
گل مولسری فلفل سیاه سرمکس آهن سوده از هر یک قدری گل مولسری از همه زیاده با آب نرم سوده گرم کرده مکرر طلا نمایند
تا جائیکه ورم کرده است * طلائیکه موی را از ریختن نگاهدارد * صنعت آن پرسیاوشان لادن افسنتین رومی حب الغار
مساوی بکوبند و بروغن مورد به پزند و طلا کنند * طلائیکه شکستن و شکافتن موی را سود دارد * صنعت آن برگ چغندر
لعاب بزرقطونا در حمام بر سر و ریش طلا کنند * طلائیکه منع انبات موی کند * صنعت آن بگیرند وزغ را و در سایه خشک
کنند و بسایند و خون لاک پشت نهری خشک کرده آهک بورهٔ ارمنی مرداسنگ صدف سوخته از هر یک قدری با آب بسرشند
چون موی بغل و عانه را بر کنند و بران موضع طلا کنند و نیک بمالند دیگر موی نروید مخدرات و مبردات نیز همین خاصیت
دارند مثل آنکه اگر موی از موضعی بر کنند و بران مرضع بنگ و شوکران و افیون بمالند موی بر نیاید * طلائیکه موی برویاند
و داء الثعلب را نافع باشد * صنعت آن لادن سوخته چوب لبان شقایق بروغن مورد طلا کنند یا برگ مورد کوفته با لادن و مرمکی
و روغن مصطکی بمالند یا فقاح اذخر قرنفل سعد مازو کوفته بیخته با شراب طلا کنند یا سم استر سوخته با روغن یا دنبه بمالند
بعد از آنکه با پیاز عنصل چندان بمالند که سرخ شود و اگر زبد البحر و راتینج سوخته بروغن زیت طلا کنند همین خاصیت دارد
* طلائیکه چون بر سر اقرع بمالند موی برویاند * صنعت آن فلفل کوفته بیخته بزهرهٔ خوک و عسل بسرشند و طلا کنند
* طلائیکه موی را سیاه و قوی گرداند * صنعت آن برگ مورد و پوست سبز تر بیرون گردکان اقماع گل سرخ از هر یک یک جزو
پرسیاوشان حب الغار از هر یک نیم جزو کوفته بیخته با روغن زیت سرشته طلا نمایند * طلای دیگر موی را دراز کند و سیاهی
آنرا نگاهدارد و ملایم و نرم کند * صنعت آن لادن مغز دانهٔ زردالو برگ آزاد درخت پرسیاوشان از هر یک یک جزو کوفته
بیخته روغن حنا و روغن آمله و روغن لاله و سبوس و سوسن از هر یک قدری لعاب خطمی عصارهٔ برگ چغندر از هر یک
بقدر حاجت مجموع را درهم ممزوج کرده طبخ نمایند که بقوام غالیه رسد پس نگاهدارند و در هفته دو بار یا سه بار موی را
باین غالیه کنند و پس از دو ساعت بشویند و اگر خواهند نیم درهم مشک درین اجزا داخل کنند * طلائیکه موی را از ریختن
نگاهدارد * صنعت آن لادن پرسیاوشان افسنتین حب الغار اجزا مساوی کوفته بیخته بروغن مورد آمیخته بر سر طلا کنند

* طلائیکه موی را از شکافتن نگاهدارد ونگذارد که بریزد * صنعت آن برگ چغندر لعاب خطمی لعاب بزرقطونا همه را در
آمیخته در حمام بر موی سر وریش طلا کنند * طلائیکه موی را برویاند وداء الثعلب را نافع باشد * صنعت آن لادن سوخته
چوب کتان گل شقائق فقاح اذخر قرفه سعد مازوی سوخته سم استر سوخته اجزا کوفته بیخته بروغن مورد وروغن مصطکی
آمیخته طلا کنند * طلائیکه منع انبات موکند ونگذارد که مو برآید * صنعت آن وزغه را در سایهٔ خشک کنند و کوفته بر
بسایند وخون لاک پشت خشک کرده آهک بوره مرداسنگ صدف سوخته از هریک قدری با آب بسرشند ودر محلیکه خواهند
مو برنیاید طلا کنند واگر موی برآمده باشد موی را بکنند وطلا کنند * طلائیکه همان نفع دهد ودر منع انبات موی مجرب است
* صنعت آن شیرهٔ انجیر خایهٔ مورچه ترشی ترنج از هریک قدری با آب بسرشند ودر محلیکه خواهند موی برنیاید طلا کنند واگر
موی برآمده باشد موی را برکنند ومکرر آنجا را به بنگ وشوکران وافیون طلا کنند دیگر موی از آنجا برنیاید * طلائیکه منع روئیدن
موی کند * صنعت آن آهک را در سرکه طبخ نموده بعد از نتف موی طلا کنند * طلائیکه موی را ببرد که نوره نامند * صنعت آن
آهک آب ندیده چهار جزو زرنیخ یک جزو آهک را در آب حل نموده صاف نمایند که بسیار غلیظ باشد وزرنیخ را نرم سائیده
بآن ممزوج نموده بگذارند دو سه ساعت کامل تا مزاج گیرد پس در جائیکه قلع موی آن منظور باشد بمالند ولمحه بلمحه ملاحظه
نمایند چون مویها را جدا نموده باشد با آب گرم بشویند واگر آهک آب ندیده باشد آهک با آب محلول نیز خوب است واگر
بعد ممزوج نمودن زرنیخ قدری برآتش گذارند که یک جوشی بخورد پس فرود آورده بگذارند تا گرمی آن کم شود پس
طلا نمایند بهتر است واگر جهت کسر حدت آن یک عدد سفیدهٔ تخم مرغ ممزوج نمایند نیکو است واگر بعد غسل آن موضع
زخم یا خراشی شود سفیدهٔ تخم مرغ را ممزوج بروغن گل تازه کرده طلا نمایند ومالیدن کات هندی بآب سائیده یا خشک
سفوف نموده بران پاشیدن نیز نافع است * طلائیکه منع نزلات دماغی کند ونگذارد که بر سینه وشش بریزد * صنعت آن
اقاقیا صبر شیاف مامیثا حضض مکی گل ارمنی صمغ عربی زعفران کوکنار مر مکی اجزا کوفته بیخته همه را به سفیدهٔ تخم مرغ
بسرشند وبر شقیقه وپیشانی طلا نمایند * طلائیکه نشان آبله به برد وبشره را صاف کند * صنعت آن مرداسنگ مدبر بیخ نی
خشک کرده آرد نخود استخوان بوسیده آرد برنج تخم خربزه حب بلسان مر قسط اجزا برابر مر را بلعاب حلبه حل کنند
داروها را بآن بسرشند وطلا کنند * طلائیکه نعوظ آورد وذکر را محکم کند * صنعت آن بسباسه مغز پنبه دانه تخم ترب عاقرقرحا
جدوار خطائی پیاز نرگس اسارون از هریک جزوی کوفته بیخته بیست ویکبار همراه شراب کهنه یا عرق قندی سحق کنند وخشک
سازند ونگاه دارند وهنگام ضرورت قدری از آن بآب دهان تر کرده بر حوالی قضیب وخصیه طلا کنند * طلائیکه نقرس مرکب
را نافع بود * صنعت آن مغاث خطمی تخم مورد ارد جو مورنجان اجزا کوفته بیخته قدری آب را بجوشانند واجزا بآن
بیامیزند وطلا نمایند * طلائیکه نافع جهت نمش که بر وجه بود * صنعت آن نمک اشنان استهٔ تمر صدف محرق از هریک
دو جزو آهک یک جزو رماد قیصوم مر ورق الغار حب الغار کوفته بیخته مفردا یا مجموعا بسرکهٔ خمر استعمال نمایند * طلائیکه
نافع است از برای وجع مفاصل از مجربات حکیم عماد الدین محمود * صنعت آن مومیائی معدنی جدوار خطائی قسط
حب الغار صعتر مر کندر زرنباد اکر ترکی پودنه بابونه با روغن سوسن وروغن بادام تلخ طلا نمایند * طلای نردی منقول
از مجربات حکیم محمد باقر ولد حکیم عماد الدین محمود حسینی شیرازی از خط معزی الیه نافع از برای اورام حاره که در غیر
مغابن باشد * صنعت آن صندل سرخ عصارهٔ مامیثا گل سفید معروف بورد چینی حضض مکی فوفل زعفران کوفته بآب سرشته

اقراص بشکل مهرهای نرد سازند و بوقت حاجت یکی را بآب کاسنی تازه و گلاب و آب عنب الثعلب سوده طلا نمایند * طلاء
نردی ابن رضوان نافع از برای ردع ماده در ابتدای جمیع اورام حاره که محتاج باشند بردع * صنعت آن صندل
سرخ طین قیمولیا و اگر طین قیمولیای یافت نشود بدل آن طین اندلسی که آنرا طین مغری نیز گویند از هریک پنج درم
صندل سفید عصارهٔ مامیثای رهبانی از هریک سه درم گل ارمنی ده درم فوفل اقاقیا حضض هندی از هریک دو درم
مرداسنگ سفید آب ارزیز توتیای کرمانی از هریک یکدرم ادویه را کوفته بیخته بآب کاسنی تازه سرشته اقراص سازند
بشکل مهرهای نرد * طلای نردی به نسخهٔ دیگر جمیع اورام حاره را در ابتدا ردع ماده کند * صنعت آن صندل سرخ
شیاف مامیثای رهبانی از هریک دو درم گل ارمنی ده درم فوفل اقاقیا حضض مکی از هریک دو درم سفید آب ارزیز مرداسنگ
از هریک یکدرم طین قیمولیا پنج درم کوفته بیخته بآب کاسنی تازه سرشته گلولها سازند بشکل مهرهای نرد و در وقت
حاجت بآب کاسنی سائیده طلا نمایند * طلای نردی در ابتدای اورام حاره مواد را منع کند از انصباب و منافذ و مجاری را
ضیق گرداند * صنعت آن صندل سرخ صندل سفید اقاقیا ورق گل سرخ گلنار فارسی شیاف مامیثا رامک حضض مکی
اجزا مساوی کوفته بیخته گلولها بشکل مهرهای نرد سازند و در وقت حاجت بگلاب و آب کاسنی تازه و آب کشنیز تازه
سائیده بر موضع حاجت طلا نمایند * طلائیکه ورم حار جگر را نافع بود * صنعت آن بنفشه خطمی آرد جو از هریک هفت
درم گل سرخ چهار درم صندلین بابونه اکلیل الملک تخم کاسنی تخم کشوث نیلوفر از هریک دو درم شیاف مامیثا سه درم
ریوند چینی یکدرم سنبل الطیب پنج درم کوفته بیخته بگلاب و آب کاسنی تازهٔ طلا نمایند * طلائیکه ورم حار خصیه را
نافع بود * صنعت آن اکلیل الملک خطمی شیاف مامیثا بوش دربندی از هریک هفت درم صندل سرخ از هریک سه درم
بنفشه دو درم کوفته بیخته بگلاب و آب کاسنی تازه طلا نمایند * طلائیکه چون بر خصیه بمالند نگذارد که کلان شود
* صنعت آن طین قیمولیا سفید آب ارزیز از هریک دو درم شب یمانی مازو از هریک یکدرم و نیم کوفته بیخته بعسل و روغن
مورد چند نوبت طلا کنند * طلائیکه بجهت ورم بیضتین نافع است * صنعت آن صندل سرخ گل ارمنی شیاف مامیثا
حضض مکی بوش دربندی طین قیمولیا طین شاموس بیضهٔ سنگ پشت آرد باقلا با آب کاسنی تازه و آب عنب الثعلب و آب
کاهو و سرکهٔ کهنه سائیده طلا نمایند * طلائیکه نافع است مر ورم خصیه را * صنعت آن اکلیل الملک بابونه خطمی مقل
الیهود و بزر المرو حلبه و آرد نخود زیره از هریک جزوی مجموع را کوفته بلعاب بزرکتان سرشته طلا نمایند * طلائیکه ورم
خصیه را سودمند است * صنعت آن آرد باقلا آرد عدس خطمی گل بنفشه کوفته بآب عنب الثعلب و گلاب سرشته طلا نمایند
* طلائیکه ورم خصیه را که از گرمی بوده باشد نافع است * صنعت آن آرد جو آرد باقلا آرد کرسنه آرد عدس خطمی گل بنفشه
کوفته با آب عنب الثعلب و آب کشنیز تازه و آب مامیثا و گلاب سرشته بر خصیه طلا نمایند * طلاء لورم الخصیة * صنعت آن
زهرهٔ گاو کندش صبر سقوطری طلا کنند * طلائیکه ورم گوش را نافع بود * صنعت آن صندل سرخ گل ارمنی شیاف مامیثا
فوفل عدس مقشر حضض مکی از هریک جزوی بآب کشنیز تر و آب بستان افروز بسایند و بر ورم طلا کنند * طلای دیگر
که همین نفع دارد * صنعت آن صندل سرخ فوفل شیاف مامیثا زعفران صبر سقوطری مر مکی مساوی بگلاب سوده طلا نمایند
* طلای دیگر که ورم و حرارت جگر را نافع باشد * صنعت آن صندل سفید گلاب آب برگ حی العالم مجموع را با هم آمیخته
بر جگر طلا نمایند * طلای دیگر که همین منفعت دارد * صنعت آن صندل ریوند چینی تخم کشوث کوفته بیخته با

عنب الثعلب آميخته برجكر طلا كنند * طلاى ديكر كه ورم جكر را كه از حرارت باشد سود دارد * صنعت آن صندلين اب عنب
الثعلب آب برگ حي العالم كلاب بنفشه آرد جوچنانچه رسم است درهم آميخته برجكر طلا كنند * طلائيكه بجهت هيضه نافع است
* صنعت آن اقاقيا كنار لمون طين ارمني صندل سرخ قشور الرمان سويق الشعير اجزا مساوي با آب مورد وآب سفرجل واب تفاح
سرشته طلا كنند * وطلاى حب الآس واسفيداج وافيوني وخشخاش وافيون دار وچوب چيني ورمان وزيبق وصبر از هريك دو
رسوم خود مذكور شدند * طلق بفتح طاى مهمله وسكون لام وقاف آن را كوكب الارض وعرق العروس نيز نامند وبفارسي
ابرق بقاف وبهندي ابرك بكاف گويند معروف است وان سفيد نقره مانند وزرد طلائي ويماني وهندي ومغربي ميماشد
وبهترين آن يماني است كه صفايح آن بزرگ وبسيار رقيق جداشود وبراق وصدفي رنگ باشد ومائل بحمايي نباشد و
دوم سرد ودر آخر سوم خشك ومستعمل محلول ومحلوب آن است وطريق حلب واقسام حل او مذكور ميشود وچون
بتنهائي نمي سوزد احراق ان را با نوشادر وكلس البيض ممكن دانسته اند وشرب آن جهت اسهال دموي وبلدي ونفث
الدم اعضا وتپهاى حاره وريزانيدن سنك كرده ومثانه وباعصل جهت عرقة حار وبآب بارتنك جهت نفث الدم عينه ورحم
وبواسير بي عديل وطلاى آن جهت قروح رطبهٔ قضيب واعضاى عصباني وحكه وجرب وجذام متقرح واثار عياهي جلد
اورام حاره وبواسير بغايت مفيد ومضر سپرز وكرده ومصلحش كثيرا وتخم كرفس وشربتش تا نيم مثقال است وشلور فع تشنج
اوباعضاى باطني ميكند وچون محلوب آن را مانند غبار سائيده ورفع نمك آن را بشستن مكرر نموده باصمغ عربي وآب حل
كنند دراعمال نقاشي ومانند ان بهتر از ورق نقره است وچون زعفران اضافه نمايند مثل رنگ ورق طلا محلول وبازنگ
زمردي وباعصفر نحتقي ميشود وچون با شب يماني وخطمي ومغره ومركه وسفيدهٔ تخم مرغ براعضا طلا كنند مانع سوزانيدن
آتش است واهل صناعهٔ طلق را مظهر قلعي ميدانند هرگاه بآن گداخته شود * دستور محلوب كردن طلق آنست كه طلق را
باتش سرخ نموده درآب سرد نمايند وبكوبند تا ريزه گردد واگرد ومرتبه باتش سرخ نموده درآب مطفى نمايند بهمين
است پس طلق در سركهٔ كرپاس محتكمى نموده سنگريزها بقدر فندقي دران انداخته كيسه را بقوت تمام بمالند ودرآب سرد
يا آب طبيخ باقلا بيفشارند تامثل شيره از كيسه تراوش كند پس بگذارند تا ته نشين شود آب بالاى آن را ريخته ته نشين را خشك
نموده استعمال نمايند * طريق سوختن طلق بطور هندیان آنست كه طلق را بمطرقه نرم سازند پس سه روز در سركهٔ انگور
كهنهٔ بحيا رقند بخيسانند وپس از سه روز بهمان سركه چند جوشي بدهند واز سركه برآورند وپارهاى سنك ريزه مخلوط
دران آميخته در كيسه كرده در ظرفى بگذارند وظرف را از سركه مملو سازند وبتدريج كيسه را از دست بمالند كه همگي طلق
مضمحل گردد پس از كيسه برآورند وبرورى سنك نرم بمايند وقرصها ساخته در ظرف گلي كنند وظرفي ديگر بر سر ان ظرف
محكم نمايند وتمام ظرف را بگل حكمت گيرند ودرميان آتش سركين گاو صحرائي بنوعيله در صفت قتل آهن مذكور شد
بگذارند كه خاكستر گردد هربار كه از آتش برمى آرند بآب بهنكره وآب برگ تاتوره واب هليله وبليله وآمله هريك جداجدا
مكرر بمايند وقرصها نموده خشك ساخته بازدر سفالي كرده بهمان طريق آتش دهند وبه تكرار بطوريكه مذكور شد تمام
كنند وگفته اند كه تامه صد بار بلكه زياده آتش بايد داد ونهايت سوختن طلق آن است كه هرگاه در برابر آفتاب بدان نفس
درخشندگي نداشته باشد وبراقي از خاكستر آن محسوس نشود انگاه استعمال نمايند * تكليس طلق آنست كه طلق را مقوم
نموده در كيسهٔ كرپاس محكم دولائي كرده چند عدد استهٔ خرما در ميان آن كيسه انداخته ودرميان طشتي با ب كرم بنهند

بمالند تا از کیسه بیرون آید پس آب را بجر علقه از و بگیرند و خشک کرده با شهد و عقاب مساوی الوزن سحق بلیغ نموده
در کوزهٔ مطین محکم کرده سر آن را مسدود کنند و آتش شدید سه شبانروز بدهند انگاه برآورده سرد نموده وزن
نمایند اگر عقاب بالتمام رفته باشد و الا باز آتش دهند تا بالتمام برود پس مساوی آن شورهٔ قلمی صلایهٔ بلیغ نموده
بدستور اول در کوزهٔ مطین نموده آتش دهند بسیار مفید و مکلس خواهد شد پس در امراض مذکوره وجهت فالج
بواسیر بکار برند مفید و مجرب است منافع آن اطبای هند را عقیده آن است که طلق کشته صرع و علتهای بادی را دفع
میکند و فربهی می آورد و منی را می افزاید و طعام هضم میکند و سنگ و ریگ کرده و مثانه می ریزاند و انواع اسهال را
مفید باشد و حرارت غریزی می افزاید و مقدار شربتی از ان دو دانگ است تا نیم مثقال همراه بعضی از ادویه که مناسبت
با مراض مذکوره داشته باشند * دستور حل طلق چنان است که طلق را شکافته ورق ورق از هم جدا سازند و ریزه
ریزه نموده در ظرفی از آبگینه که ضخیم باشد کرده بول انسان بر بالای آن کنند و ظرف را از بول انسان مملو سازند و مدت
چهل روز طلق را در میان بول بگذارند و پس از چهل روز از میان بول برآورند و خشک سازند و در مثانهٔ گاو کرده مثانه را
در میان ظرف آبگینهٔ ضخیم بگنجانند و ظرف آبگینه را در خمی که از سرکهٔ کهنه مملو باشد آویخته دارند بنوعیکه سرکه داخل
ظرف آبگینه نشود و بعد از پانزده روز آن ظرف آبگینه را از میان سرکه برآورند پس بقدرت الهی جلشانه تمام گداخته
مانند آب صاف شده باشد * دستور حل طلق بنوع دیگر باید که سر ترب را سوراخ کرده جوف آن را خالی نموده از طلق
محلوب مملو ساخته دهن آنرا بپارهای ترب مسدود کنند و در زیر سرگین تازه سه روز بگذارند پس محلوب او را چون آب
سفید مشاهده نمایند * حل طلق بطریق اسهل صابون حلبی را بر طلق بمالند و طلق را در بوتهٔ کرده بر آن آتش برافروزند
و بعد از ان بطریق جواهر بر روی سنگ سماق صلایه نموده استعمال نمایند * دهن طلق منقول از طب کیمیای براکلسوس
قروح و صلابات را نافع است * صنعت آن بگیرند طلق مکلس هر قدر که خواهند و حل کنند در سرکهٔ مقطر پس تقطیر کنند
از ان سرکه را و آنچه باقی ماند در اسفل قرع حل نمایند بحل رطوبت و بکار برند

* فصل در ذکر نسخ اقراص کوکب

* قرص کوکب گفته اند که این قرص اول قرصی است که تالیف شده و تالیف ساحیوس حکیم است و بعضی دیگر گفته اند که
اول قرصی که تالیف شده قرص اندروماخس است که جزو تریاق فاروق است و شیخ داؤد انطاکی گفته که وجه تسمیهٔ این
قرص بقرص کوکب این است که صاحب این قرص ساحیوس حکیم تسخیر کوکب یعنی زحل کرده بود و زعم سلیموس این است
که زحل بآن خطاب کرده بصفت و منافع این قرص و شیخ رئیس گفته که مبالغه کرده اند قدمای اطبا در تعظیم این قرص
و نامیده اند آن را قرص کوکب و این قرص نافع است از برای ضعف معده وقتیکه بسبب ضعف قبول نمایند فضولی را که
متوجه آن میشود از سائر اعضا و ازالهٔ جشای حامض میکند و طلای آن بر پیشانی ساکن میگرداند صداع را و نافع است از
برای نزلات و از برای درد دندان و گذاشته میشود بر دندان کرم خورده پس ساکن میگرداند درد آن را و نافع است از
برای درد گوش و نفث الدم و سیلان خون از هر عضو که باشد و از برای سرفهٔ مزمن و حمیات مزمنهٔ دائره چون در آب مرزنجوش
خورده شود و از برای سموم ملدوغه و مشروبه چون با آب مطبوخ سداب بیاشامند و از برای قروح امعا و مثانه چون
با شراب آشامیده شود و شیخ داؤد انطاکی گفته که این قرص نافع است از برای ضعف معده و دماغ و کبد و طحال و از برای
فضول غلیظه و صداع و فواق و نزف الدم مطلقا و قروح امعا و قولنج صاحب میزان الطبائع گفته که چون این قرص را با سرکه

انکوري سوده بر پیشاني طلا نمایند درد سر را سود مند است وبا شراب سفرجل برای اسهال خون وقروح امعا که از بلغم
باشد وازبرای قروح کلیه ومثانه سود مند باشد وغرغره کرده شود بمحلول آن درمبتدی خناق بلغمي را باز دارد میل اسمعین
درذخیرهٔ آورده که طبیبان پیشین این قرص را مبارک دانسته اند ومنافع بسیاری ازبرای آن شمرده اند واز جملهٔ منافعی
که ذکر کرده اند ازبرای آن است که چون با آب مرزنجوش حل کرده درگوش چکانند درد گوش را زائل کند وکسانی را
که جانوران زهردار گزیده باشد یا زهر خورده باشند چون با آب مذاب بخورند سود دهد وازبرای اسهال وقروح امعا
که از بلغم باشد وقروح مثانه چون با شراب سفرجل بیاشامند سود دهد وازبرای خناق بلغمي چون با رب الجوز یا مبتدی
غرغره نمایند زائل کند وشیخ رئیس گفته که چون جزو عمدهٔ این قرص کوکب الارض است واکثر اطبا را اعتقاد آن
است که کوکب الارض طلق است وآنرا قرص کوکب از آن جهت نامیده اند وبعضی را گمان آن است که طین شاموسر است
ومیفرمایند که ظن من آن است که قول اول صحیح باشد زیرا که طلق می چسپد بخمل معده تزکیهٔ آن میکند وقوت میدهد
آنرا باعتبار آنکه جمع میشود حرارت معده درباطن پس بسبب حرارت درباطن قوي میگردد فعل حرارت غریزي درفضله
جمع باشد درمعده واحشا وتحلیل میدهد آن فضول را ونیزنمیگذارد که فضول از اعضای دیگر انصباب یابد بمعده وبایند
دانست که طلق منفعل نمی شود از حرارت غریزي چنانچه مأثراد ویه که چون وارد بدن شوند منفعل می شوند ازآن
زیرا که تا منفعل نشوند از حرارت غریزي کیفیت بالقوهٔ آنها بفعل نمی آید تا فعل کنند وچون منفعل نمی شوند پس فعل
آن در بدن بکیفیت نخواهد بود بلکه اثری است از بدن از غیر فعل وانفعال چنانکه اثر کوکب هما که بغیر فعل وانفعال
میباشد پس گمان من این است که تسمیهٔ آن بکوکب بهمین اعتبار باشد بخلاف مرکبات عنصري دیگر که اثر نمیکنند در بدن
مگر آنکه منفعل شوند از حرارت غریزي تا کیفیت بالقوهٔ آنها بفعل شده فعل کنند در بدن * صنعت آن بنسخهٔ شیخ
رئیس گفته که من ذکر میکنم اجزای این قرص را به نسخهٔ که از قدما بمن رسیده بی زیادتي ونقصان وتغییرد را وزنه
وکیفیت ترکیب آن بگیرند مرصافي مکي چند بیدمشتر منبل الطیب سلیخه طین مختوم پوست بیخ بمروح از هریك چهاردرم
قسط تلخ افیون زعفران کوکب الارض محلوب که آن طلق است از هریك پنجدرم ودربعض نسخ چهاردرم است
تخم خشخاش سفید شش درم ودرنسخهٔ دیگر هفت درم است دوقوا نیمون بزرالبنج سفید صبغهٔ مائله
تخم کرفس از هریك هشت درم صمغ را درشراب ریحاني خیسانیده حل سازند باقي ادویه را کوفته پیخته بدستور مقرر اقراص
سازند هرقرصی بوزن نیم درم ودرسایه خشك کنند شربتی یك قرص وصاحب میزان الطبائع گفته که مزاج این قرص در
است درثالث درجهٔ اولی وخشك است دریکدرجه وباید که استعمال کرده شود بعد از ششماه از ساختن آن ودرمرکبات
اختیارات بدیعي کل ارمني چهاردرم وبه نسخهٔ دیگر ارجیني بجای آن بوزن آن براجزای شیخ رئیس افزوده وازاجزای
نسخ شیخ رئیس قسط وافیون وزعفران وخشخاش داخل نکرده ووزن کوکب الارض چهاردرم است وگفته که مر
میعهٔ مائله را درمثلث بگذازند وباقي ادویه را کوفته پیخته بآن بسرشند وقرص سازند وشربتی نیم مثقال وقوتش
تادوسال باقي میماند وصاحب ذخیره این قرص را درضعف کرده ذکر کرده وگفته که انحطاط علت این قرص را باشیر
شتر یا طبیخ رازیانه بجهت تقویت کلیه میدهد * قرص کوکب الارض به نسخهٔ شیخ داؤد انطاکي * صنعت آن دو قسم است
میعهٔ مائله از هریك هشت درم جندبیدمشتر منبل الطیب پوست بیخ لفاح

طين مختوم مرمكي صافي سليخهٔ سياه طلق مخلوب ازهريک پنجدرم ودرنعنخهٔ ديکر تخم خشخاش شش درم داخل است
وگفته که نزد من واجب است که اضافه کرده شود برين اجزا مصطکي تلخ طباشير مغيل زعفران حلتيت ازهريک يک درم
پس بدرستيکه آنها مناسبت تام دارند براى قطع حميات ووجع ظهر واگر زياده کرده شود بران کافوريا افيون که شل بد است
درد دفع خون ودرد دفع حرقت بول خوب است وبعضى اطبا گفته که قرص هاى آنرا زهريک نيم درم بايد ساخت وبعضى
گفته اند که اين قرص راقرص کوکب نامند بجهت وجود طلق دران که معدنى است بکوکب الارض ونيز گفته که مانند
کرديم درکتب اين قرص وبقرص دى مقراطيس اين بعينه آن بود وليکن در قرص دى مقراطيس مرمکى مضاعف اين
قرص است زياده کرده براجزاى اين قرص رازيانه راونيز گفته که اين قرص معتدل است درحرارت وبرودت ويابس
است درجهٔ اولى وقوت آن تا چهار سال باقي ميماند وشربتى ازين قرص تا درمثقال است * قرص کوکب الارض
منقول ازقرابادين شفائي معدهٔ ضعيف راقوت دهد ونگذارد که فضول دران جمع شوند وچون برپيشاني طلا کنند صداع
نافع باشد ومنع نزلات کند وچون بارزد بآن بياميزند وبودنداان نهند درد آنرا ساکن کند وچون بآب مرزنجوش
درگوش بچکانند درد بنشاند ونفث الدم وسيلان خون ازهرموضع که باشد بازدارد وصرفهٔ کهنه راسود دارد وقيهاى
دائمي رانافع باشد واگربا شراب بنوشند اسهال دموي وقروح امعاومثانه رانافع باشد * صنعت آن مرمکي صافي حنه
بيد مترصنبل الطيب سليخه کل مختوم پوست بيخ لفاح ازهريک چهاردرم افيون زعفران قسط کوکب الارض محلوب
که آنرا طلق گويند ازهريک پنجدرم افيون درقوميسالبوس بزرالبنج ميعهٔ سائله تخم کرفس خشخاش سفيد ازهريک
هشت درم صمغها رادرشراب ريحاني حل کنند ودارو هاى ديکرکوفته پيخته بآن بسرشند واقراص سازند هرقرصى يک
درم زدر سايه خشک کنند * باب الطاء مع الباء * * طين حکمت خشک است درجهٔ سوم ونافع است
ازبراى نفث الدم چون آشاميده شود باشراب خشخاش وچون ترکنند آن رابسرکهٔ خمر وبکذارند برموضع کزيدن سگ
ديوانه نفع ميدهد * صنعت آن طين حرا نکشف نمک کل خطمي موى سر آدمى مقراض کرده اجزا مساوي نرم کوبند
بسرشند بآب سرشتني نيکو وبسيار رزه دهند وقرصها سازند وبکاه دارند * طين حکمت ديکر جهت استحکام ظروف که تاب
آتش آورند * صنعت آن کل کوزه کري راکه خاک رمت کويند بايد که ازريک پاک کرده درآب حل کنند تا رقيق القوام
کردد اين اجزارا بقدر نصف کل بعد خشک شدن اضافه کرده تامه چهار روز مکرر برهم زنند وباخبث الحديد ومرتير
اسپ کوفته پيخته کل خطمي موى بزمقرض کرده وسائر اجزارا کوفته پيخته باآب نمک بسرشند وبکاربرند * طين حکمت
ديکرکه مؤلف ذکر کرده بهترين اقسام دانسته است * صنعت آن موى مقرض نمک طعام زقال کل خطمي خبث الحديد
پوست تخم مرغ مکدر يک جزوکل پاکيزه دوجزو بدستور مرتب نمايند * نسخهٔ ديکرکه وجيز وکثير التأثير است ومر
به تجربه رسيده * صنعت آن خاک کوزه کري راباقدرى کاه کوبيده ونمک محقوق وخاکستر پيخته باآب خميرکرده استعمال
نمايند واگر ازکردى که برروى کوزه وسبو درحين طبخ درکوزه مى نشيند مرتب نمايند بهتر است * کتاب العين.. المصنف

* باب العين مع الباء الموحدة * * فصل دربيان نسخ عبير * * عبير ملک شاهي معطر ومقوي دل ودماغ
است * صنعت آن بکيرند نارنجى وجوف آن راخالي کنند پس اکليل دران پرکنند بشرطيکه دران عنبر اشهب مشاهده
وکلاب ازهريک قدرى داخل کرده باشند پس دردیک مسي باآتش ملايم بجوشانند تاکلاب دران خشک شود پس از دماغ

برآورده صندل زرد که بهندي ملاکيونا منند وعود قماري وصندل سفيد سوده داخل کرده درظرف چيني بل معه بسيار
بمالند تانيکو ممزوج گردد وبکاربرند اين بهترين عبيرها است * عبير اعظم شاهي بسيار خوشبو ومعطر ومقوي دل ودماغ
است * صنعت آن زرنب اظفار الطيب کهبولا تنبل سکنده کوکسلا ازهريک بيست وچهار مثقال ادويه کوفته پيخته عطر گلاب
عطر مجموع وعطر عود وعطر صندل ازهريک دو درم بآن ممزوج نموده استعمال نمايند * عبير ديگر که بسيار خوشبو است
* صنعت آن صندل سفيد يک آثار حصي لبان يکتوله قرنفل جوزبوا بسباسه دارچيني هيل بوا ازهريک دو توله مشک خالص
ششماشه ميعهٔ سائله منبل الطيب آمک انکهي کهنوند ازهريک نيم پاوا دويه کوفته پيخته عبير سازند واستعمال نمايند
* عبير ديگر که مقوي دل ودماغ است * صنعت آن صندل سفيد سه جزوريشه والا بيخ منبل گل سرخ منبل الطيب بيد
هوسن کبود بهار نارنج گل سنجد سعد نارنجک شيوازي ازهريک جزوي بسيار نرم سائيده استعمال نمايند واگر قدري بعبير
کمي ازمشک اضافه نمايند قويتر ميشود واگر عطر گلاب وعطر عود هندي نيز اضافه نمايند اقوي واطيب ميشود

* باب العين مع الراء المهملة * فصل دربيان نسخ عرقهاي مفرده ومرکبه * بدانکه عرق عبارت ازآب مقطر
گلها وشکوفها وثمرها وتخمها وبرگها وبيخها وچوبها است که باآب درقرع وانبيق تقطير نمايند وسابق الايام معماي هند
الورد که عرق برگ ورد احمر که گل سرخ است بفارسي گلاب نامند مستعمل نبوده وازاحداث جديده است ودست
بدست زياده شده است وعرق هرچيز لطيف تر ازجرم آن چيز است وخواص آن قريب بآن ودربعضي امور ازان اقوي
ودربعضي مواد ازان ضعيف تر بدانکه دستور تقطير عرق هابدوطور است يکي بطريق تنکيس دوم بطريق قرع وانبيق
* اما طريق تنکيس آن است که سرپوش بزرگ قبه داري را معکوس که قبهٔ آن دراندرون ديگ باشد برسر ديگ بگذارند
ومحاذي ثلمهٔ آن سرپوش طاسي يا بادي يا ظرفي ديگر معلق بيا ويزند که عرق دران جمع گردد وکنار سرپوش که متصل
بديگ است بخميرمستحکم نمايند که مطلقا بخار بيرون نرود ودروجوف آن سرپوش آب سرد کنند وچون گرم شود
قبديل نمايند وچون دانند که آن ظرف مملو گرديد از عرق سرپوش را برداشته خالي نموده بازبدستور سرآن را محکم
نمايند وهمچنين تا باتمام رسد * واما طريق قرع وانبيق بانحاي مختلفه است وبهترين آن بدين قسم است که بدور
سرپوش ديوارهٔ بلندي ازمس اگر سرپوش رديگ ازمس باشد يا نقره اگر نقره باشد براي آب سرد تا عرق بسيار برآيد
لحيم کنند وبيکطرف آن متصل سرپوش ازان بيرون لولهٔ ازبراي خالي نمودن آب درميان آن ديواره قرار دهند وبلتهٔ بندد
نمايند وهرگاه آب گرم گردد باز نمايند وهمچنين وبسرپوش محاذي آن لوله لولهٔ ديگر قرار دهند که کنارهٔ آن ازکنارهٔ
سرپوش جاي سوراخ مطلق بلند نباشد ودراندرون سرپوش نيز ديوارهٔ اندک بلندي مائل بطرف اندرون قرار دهند
محاذي لوله که عرق ها بازدرديگ نرود وجمع شده تمامي آن ازان لوله درقابله بواسطهٔ نبچه آيد بدين شکل وعرقهاي
مخصوصهٔ هردوا درذيل آن دررسم خود ذکر يافت مانند آسوکه عرق قندي است وعرق ابوبثم وپوست بهار انرج
اذخر واسارون واسطوخودوس وافسنتين وانبرباريس وانيسون واهليلج درحرف الالف وبادرنجبويه درحرف الباء
الموحده وتانبولي وتفاح وتنباکو درحرف التاء المثناة الفوقانيه وهمين قسم هريک درحرف خود ذکر يافت ازانجا جويند
* بدانکه عرقها را بعدازسرد شدن درتنک يا صراحي شيشه يا چيني ويا مس قلعي دار ويا ازروح توتيا نگاهدارند وه
آنرا محکم بندند وانچه صاحب بواست مادام که بوي آن باآن است وخوشبو است قوت آن باقي است وچون ضعيف

وزائل شد ضعیف وباطل میکردد * عرق را زیانج دردوم کرم ودراول خشك مفتح ومدر ومحلل ریاح واخلاط وراو
رطوبات وباسکنجبین جهت تپهای کهنه وباخبه که خاکشي وشفترك نیز نامند سنك شونمو ده جهت هیضهٔ بلغمي رطوبي
نافع * صنعت آن بکیرند بزرراز یانج تازهٔ خوب واز خاشاك وخاك واشیای غریبه پاك سازند ویك شبانروز در شش
چندان آب خالص شیرین بخیسانند پس عرق کشند بطریق مذکور اکر تند وسنکین خواهند واکر سبك وملایم خواهند
آب را بحسب آن زیاده نمایند وصنعت عرق بزرکرفس وبزرهند باوبزوردیکر نیز بدستور عرق بزرراز یانج است
* عرق لسان الحمل که برك بارتنك نامند ودردوم سرد ودراول خشك لطیف وقابض وحابس نزف الدم جمیع اعضا
است ومقوي جکر ومسکن عطش وجهت سل ودق ونفث الدم وقیئ الدم وسیلان وربو وقرحهٔ ریه وبول الدم وجوشهای
دهان وتپهای حاره وسدهٔ جکر وکرده نافع * صنعت آن بکیرند برك بارتنك تازه هرقدر که خواهند ازکرد وغبار پاك
بشویند وباچهار یا پنج وزن آن آب خالص شیرین عرق کشند وعرق برکهای دیکر نیز بدین قسم است ودرخواص فوایدش
بخواص آنها والطف * عرق حند قوقا دردوم کرم ودراول خشك جهت استسقا واورام باردهٔ نافع * صنعت آن مثل صنعت
عرق برك بارتنك است که برك تازهٔ آنرا کرفته عرق کشند واکر تازه نباشد ازخشك آن ربع وزن تازه بکیرند * عرق خلاف
بري که بیدمادهٔ نامند در دوم سرد ودراول خشك مفتح سدهٔ جکر وملطف ورافع خفقان وتشنکی وجهت ضعف معدهٔ حار وتپهای
محرقهٔ صفراویه وجمیع امراض حاره ومدر وصداع حار نافع * صنعت آن نیز مثل صنعت عرق برك بارتنك است که برکهای تازه
آن راکرفته پاك شسته عرق کشند * صنعت بهارکنب آن است که بکیرند بهارکنب هرقدر که خواهند باچهار وزن یا زیاده
آب خالص وشیرین بطریق مقرر عرق کشند * عرق خلاف بلخي که بهرامج نیز نامند وبفارسي بید مشك ودرشام شاه بید کویند
سرد وتر است دراول وجمعی دراول کرم ومائل بخشکي میدانند واصلی ندارد محلل وملطف ومفتح سدهٔ خفیفهٔ دماغی
ومقوي دل ودماغ حار ومسکن صداع که ازبخار مواد حاره باشد وملین طبع ومعین باده محرورین ومقوي احشا است ومانع
صعود بخارات بدماغ ومانع غلیان خون وکفته اند که مضر بشرا سیف است ومصلح آن کلاب ودر جمیع افعال قویتر از مادهٔ
عرق بید ساده است که خلاف بري نامند * صنعت آن آنست که کل آنرا که قبل از برك برمی آید بکیرند هرقدر که بخواهند
وباهشت وزن آن یا زیاده آب خالص بدستور مقرر عرق کشند * بدانکه عرق سنکین غلیظ این که آب کم وکل بسیار باشد
بسیار نمی ماند وزود فاسد میکردد والله اعلم * بیان عرقهای مرکبه * عرق معجون چهارعرق محلل ریاح را زبرای اوجاع
باردهٔ معده وقولنج ریحي نافع ومجرب است وازبرای امزجهٔ باردهٔ مفید * صنعت آن نانخواه بادیان صعتر اذخر اجزا مساوي
یك شب درآب خیسانیده وصبحش عرق کشند وکاهی بعوض اذخر وج ترکي میکنند وکاهی صعتر واذخر وبرنجاسف
دارچیني بحسب حاجت اضافه مینمایند * عرق حنطهٔ معکربادها وتهیج رادفع کند وقوت دهد ونشاط آورد ومزاج
را موافق باشد * صنعت آن بکیرند کندم پاك کرده یکمن شاه جهاني وآنرا نیم کوفته درچهارمن آب بجوشانند وبپالایند
ومقدار ده میرشاه جهاني قند سیاه کهنه داخل کرده درخم کنند ودرهرکین اسپ دفن کنند وچون جوش خورد وبپالایند
بپالایند پس قرنفل چهاردرم جوزبوا خولنجان ازهریك پنجدرم فوفل سنبل الطیب ازهریك ده درم برك تانبول بیست
وپنج عدد داخل کرده یك شبانروز بکذارند پس مرتبهٔ دوم عرق کشند ودرین مرتبه درمشربه که عرق دران می چکد
پنجدرم مشك تبتي سوده درپارچهٔ کشادی بسته بکذارند وچون عرق کشیده شد صره رانیکو بمالند وبفشارند ودور کنند

پنج تولهٔ آنرا صبح و پنج تولهٔ آن را شام بیاشامند * عرق خوشبو * صنعت آن دارچینی چهار سیر جوزبوا بسباسه از هر یک
دو سیر فوفل نیم سیر برگ تانبول سفید خوشبو پانصد ورق ورد چینی که آن را بهندی گل سیوتی و بفارسی گل مشکی گویند
چهار سیر عود هندی نیم سیر زعفران چهار توله همه را نیم کوفته هفت صراحی عرق قرنفل که با گلاب کشیده باشند بر روی وی
کرده دو شبانروز بگذارند پس آن را عرق کشند و عطر آن را گرفته علیحده نگاه دارند و عرق آنرا بعد سرد شدن در شیشه
ها کرده علیحده نگاه دارند و صبح پنج مثقال بخورند و اگر مسکر خواهند بجای عرق قرنفل که از گلاب کشیده باشند عرق قرنفل
که از عرق قندی یا عرق خرما کشیده باشند اجزا را عرق کشند * عرق دوب بدانکه دوب گاهی است سبز که بر سطح زمین میروید
و پهن میشود آنرا مرغ نامند یبوست این عرق از پوست و قبض عرق پوست درخت امغیلان کمتر است * صنعت آن بگیرند
دوب شسته خشک کرده ریزه کرده نیم من قند سیاه کهنه یک من و دوب را بجای پوست امغیلان داخل نمایند ولیکن دوب دو برابر
پوست امغیلان باید که بوده باشد و در خم کنند و در سرگین اسپ دفن نمایند و بعد از آنکه برسد بدستور عرق کشند و نگاه دارند
* عرق سلطانی دو نسخهٔ آن در افشرج و دو نسخهٔ دیگر در مری مذکور میشود * عرق شاهانه از تالیف اطبای هند است
* صنعت آن بگیرند عرق قندی یکباره ده من آب کزر پنج من قرفة الطیب دو سیر قرنفل دانهٔ هیل صندل سفید سوهان کرده
ساذج هندی از هر یک یک سیر ناگیسر دو سیر گل سرخ پوست نارنگی اشنه از هر یک سه سیر سنبل الطیب یک سیر بهارنارنج
دو سیر ادویه را نیم کوفته در شراب و آب زردک که ده سیر مویز منقی از حب در آن جوشانیده و مالیده باشند که مویز مضمحل شده
باشد بخیسانند و هفت روز در خم مدفون در ذبل اسپ بگذارند پس عرق کشند و در وقت عرق کشیدن ادویه را در چند خریطه
کتان گشاده بندند و در مشربه که عرق در آن می چکد بگذارند که عرق بر آن صرها بچکد و خوشبو شود و لطیف گردد و ادویه این
است صندل سفید سوده پنج مثقال عنبر اشهب قرنفل مشک خالص عود هندی سوهان کرده از هر یک دو مثقال زعفران دارچینی
نیمکوفته از هر یک سه مثقال پوست زرد اترج تازه پوست نارنگی تازه از هر یک پنج مثقال * عرق شیر جهت حمی دق و حمیات حاره
و امراض حاره نافع * صنعت آن شیر بز تازه دوشیده سه اثار آب خیار آب کدو آب هندوانه از هر یک دو آثار صندل سفید کشنیز
خشک تخم کاسنی گل نیلوفر برگ گاوزبان از هر یک دو توله همه را در دیگ عرق کشی کنند و بدستور یکماشه کافور قیصوری در پارچهٔ
نازکی بسته بسر نیچه بندند شربتی بقدر احتیاج بنوشند * عرق فتنه جهت تحلیل ریاح و تقویت اعضای رئیسه و معده نافع و
عطریات است * صنعت آن بهار سنجد سه صد مثقال بهار نارنج ششصد مثقال نارنجک دواله صندل سفید ریشه والا از هر یک
یکصد و پنجاه مثقال حصی لبان سنبل الطیب بیخ سنبل سعد بهار انگور علف هندی سوسنبر از هر یک هفتاد و پنج مثقال
عود قماری سی مثقال میعهٔ سائله پانزده مثقال پوست اندرون نافهٔ مشک بقدر مقدور در گلاب و عرق بهار و عرق صندل
و امثال اینها بقدر آنکه چهار انگشت بالای ادویه آید خیسانیده عرق کشند و بر دهن نیچه بندند و در قابله مشک اندازند
و استعمال نمایند * عرق قشر امغیلان نافع جهت خفقان و تقویت قلب و بدن * صنعت آن قند سفید پوست درخت
امغیلان در خمی کرده دو مشک آب بر روی آن کرده در سرگین اسپ دفن نمایند و بگذارند تا برسد پس آن را عرق کشند مقدار
بیست سیر پس بگیرند گل گاوزبان نیم سیر بهمن سرخ بهمن سفید شقاقل خولنجان دارچینی از هر یک پنج توله ابریشم
خام پاو سیر درونج چینی دانهٔ هیل بوزیدان از هر یک دو توله خصیة الثعلب مصری ده توله غنچهٔ گل سرخ پاو سیر زردک
پنج سیر ادویه را نیم کوفته زردک را وزن کرده همه را داخل کرده عرق کشند و در وقت عرق کشیدن یکتوله عنبر اشهب

بردهان نیچه بندند * عرق گل بید انجیر منافع بسیاری از برای آن نوشته اند از انجمله آنکه هرکس پنجدام آن را بخورد
آنقدر باه را بیفزاید که چهل زن را خوشنود تواند نمود و امساک منی آورد منقول از مجربین هند * صنعت آن گل
بید انجیر ده درم تخم بید انجیر تخم کونج تخم ترب تخم کزر حلبه نانخواه تخم کرفس از هریک دو دام والان بزرک والان
خورد از هریک دو دام و نیم بیخ درخت سینبل ده سیر حلبه را نیم کوفته شب در آب بخیسانند و روز دیکر عرق کشند بقیاس
ده سیر و پنجدام آنرا بخورند * عرق مسمی بماء الحیات از مخترعات حکیم میر محمد مؤمن مرحوم صاحب تحفه کفته که
در جمیع امور بهتر از شراب است و مسکر نیست و تغذیه و تقویت باه و اعضای رئیسه و قوت هاضمه و سائر قوتهای طبیعی
و حیوانی و نفسانی نماید و با قوت تریاقیه باشد و مفتح و مفرح و مدر بول و جالی و ملطف و منوم و مشهی و با نخاصیت
مسکن عطش در جمیع امزجه است و در رفع اکثر علل احشا بی عدیل و قوی الاثر است * صنعت آن سنجد زردک از هر یک
دو من شاه شکر صندل سفید رنده کرده گل سرخ گل گاوزبان بادرنجبویه رازیانه دارچینی کبابه سعد بهار نارنج گل سنجد
از هریک یکصد و پنجاه مثقال برک و پوست ترنج سه صد مثقال جوز بوا ریشه والا از هریک هفتاد و پنج مثقال علف هندی از چهل
مثقال تا هفتاد مثقال مجموع را جوکوب نموده سوای برک ترنج و نارنج که در آخر کربیده داخل باید نمود با آب مقدار
شش من شاه بجوشانند و در خمی کرده هر روز مکرر بر هم زنند تا مانع جوشیدن آن کردد و در هوای کرم تا هفت روز
بکذارند و در هوای سرد تا ده یوم و هرچند آب کمتر باشد قویتر می شود پس بدستور کلاب عرق کشند و اکر عنبر
بر دهن نیچه بندند بهتر است و روغن این عرق در غایت خوبی و عطریت مشاهده شده و چون بعد از عرق کشیدن
با یکمن و نیم شکر مخلوط نموده سه چهار روز بکذارند پس پوست ترنج یا نارنج یا برک نارنج یا نارنجک بقدر نیم من اضافه
کرده باز عرق کشند همان آثار برو مترتب می کردد * عرق ماء الحیوة دیکر که همان آثار دارد * صنعت آن سنجد شیر
خام زردک پاک کرده از ریشه جدا کرده و ریزه ریزه نموده از هریک یکو نیم من شاه همه را با پانزده من آب جوش داده
تا پخته کردد بدستور بکذارند تا پرورده کردد پس این ادویه را سه شبانروز در آن خیسانیده بدستور متعارف عرق
کشند و ادویه این است دارچینی پنجدرم صندل سفید رنده کرده یک چهاریک حصی لبان سی و پنج مثقال گل گاوزبان
انیسون از هریک یک چهاریک بادرنجبویه موکه ریشه والا است سنبل الطیب مشک از هریک پنج مثقال علف هندی
سی و پنج مثقال پوست اندرون نافهٔ مشک ده عدد علی الرسم عرق کشند * عرق مبهی و مشهی از تالیف مجربین هند
* صنعت آن انیسون ربع سیر شاه جهانی مغز بادام شیرین سنبل الطیب از هریک نیم سیر جوز بوا بسباسه بیخ کادی قوی
فربه خولنجان دارچینی قرنفل صندل سفید تخم کاسنی آملهٔ منقی تخم پیاز تخم کزر تخم ستاور که شقاقل است بر
گاوزبان خارخسک شونیز از هریک یک سیر خصیة الثعلب مصری موسلی سیاه از هریک دو سیر همه را نیم کوفته اول مرتبه
یکمن قند سیاه و نیم من نبات سفید در خم کرده چهار مشک آب داخل نموده پوست درخت مغیلان پانزده سیر ریزه
ریزه کرده در آن اندازند و بکذارند که جوش خورد و برسد و پیش از آنکه از آن عرق کشند ادویه نیم کوفته و مغز بادام
شیرین را که چون سرمه سائیده باشند و همه را بروغن کاو چرب نموده یک روز کذاشته داخل آن کرده بعد از یک شبانروز
عرق بکشند و مرتبهٔ دیکر آن عرق را با گل سرخ یک سیر گل سیوتی پنج سیر مشک عنبر زعفران از هریک دو ماشه کوشت
بزغالهٔ فربه یکراس مرغ پروازی دو قطعه کوشت بزغاله و مرغ را از استخوان و چربی جدا کرده با مسکهٔ کاو بریان نموده

يكجا كرده عرق كشند * عرق مزده به لغت هندي امت وآن نوعي ازكل وامت وآن را نيز بهندي مچل ده به نامند
وپيته نيزكويند اين عرق ازمجربين هند امت * صنعت اين مزده به دومن قند سياه لهنه يك من فوفل يك سير پوست
هليلهٔ كابلي دوسير وهادي پنج سير فلفلموپه هدس يك سير زنجبيل برنك كابلي مقشرفلفل سياه جوزبوا قرنفل ازهريك هدس
يك سير مزده به را پاره پاره وريزه ريزه كرده ادويهٔ مذكوره را نيم كوفته همه را باقند ومزده به يكجا كرده بي اب درخم
كرده يك هفته درزيرزمين درمركين اسپ دفن نموده بعد ازان همچنين بكاربرند وياعرق كشيده بكاربرند * عرقيله از
تاليف اطباي هند امت گفته اند كه اين عرق نافع امت ازبراي صلابت سپرزوامراض جگروامتسقا وامراض خصيه وريح
بلغمي واطباي هند اين دوارا سمارج آسونامند * صنعت آن آب برگ صبر يكصد وهشت دام قند سياه دوازده سير زنجبيل
فلفل سانج هندي دانه هيل بوا قرنفل سعد كوفي اصل السوس ازهريك شش دام ادويه كوفته قند راباآب صبرحل كرده ادويه
را دران اندازند ودرخمي كرده درجاي گرم نگاهدارند تابجوش آيد وازجوش فرونشينند پس صافي آن را گرفته دو شيشه
كرده بكاربرند واگرعرق كشيده بخورند بهتراست * عرق كل ام غيلان سرد وخشك دردوم ومقوي قلب وقاطع اسهال
ومفتح است * صنعت آن مثل صنعت بهاربيد است * عرق كل موندي كه كل نباتي هندي است عظيم النفع بوالش شبيه
ببرگ پودنه وكلش سرخ مثل تكمه وبويش قريب ببوي گلاب بانمك تلخي وگرم وتردردوم مقوي دل ودماغ ومعده و
دافع خناز يروبثورودماميل واورام جميع اعضا است وجهت امراض رحم وفرج ويرقان وزردي بشره وحرقة البول
وحدت صفراوا نافع * صنعت آن بگيرند گل تازهٔ موندي را وباچهاروپنج وزن آن اب خالص شيرين يازياده بقدر حاجت
عرق كشند وهرصبح ناشته مقدار پانزده مثقال تامي مثقال آنرا خالص يا باشراب كاوزبان يا غيرآن ازشربهٔ مناسبه
بيا شامند وازترشي وبادي وهواي سرد وگرم بسيار وحركات بسيار وعنيفه اجتناب فرمايند * عرق مخلصه در احرد و
گرم وخشك محلل وملطف ورافع قولنج ريحي ومقوي اعضاي رئيسه وموافق مبرودين است * صنعت آن بگيرند برگ
وشاخ وگل مخلصه اگرتازه باشد بهتروالا خشك وهريك ازبرگ وشاخ وگل آن كه بدست آيد وياآب خالص شيرين
بدستور مقررعرق كشند * عرق ورد ابيض كه گل نسرين وگل مشكين ودربعضي بلاد گل عنبرنيزنامند معتدل درحرارت
ونزدبعضي گرم وخشك است ذراوائل دوم ومقوي دل ودماغ وحواس ومفتح سدهٔ دماغ وموافق جگربارد وجهت غثيان
وفواق رطوبي نافع * صنعت آن بگيرند برگ گل ان راوباچهارپنج وزن آن اب خالص بدستور مقررعرق كشند وسه
كرده درشيشه نگاهدارند

* باب العين مع الصين المهملة

* عسل نحل بفارسي انگبين نامند وبهترين آن صاف
مائل بسرخي وقوام دار است كه با اندك حدت وخوش طعمي وبي موم باشد وبعد ازان سفيد وزبونترين او سبز وسياه
وخشك وتلخ وكهنه است كه زياده برد وسال مانده باشد وانچه درغايت حدت باشد مورث جنون ومحرق اخلاط و
مهلك گفته اند وعسل خام احرواحد واقرب بدوانيت ومعتدل اخلاط لزجه ومحرك سوفه ونفاخ وموافق معده ودرد
آن وورم امعا وصالح الغذا ودرجلا وحدت قوي تراز آتش ديده شده ومهيج قي است وعسل مطبوخ كف كرفته حدت آن
كمترونفوذ وانضاج وغذائيت آن بيشتروبي نفخ ومدربول ومسكن سوفه است ومجموع آن درآخردوم گرم ودراول
آن خشك وجالي ومفتح ومقطع بلغم ورطوبات ومقوي جوهر حرارت غريزي وجاذب رطوبات ازعمق بدن ومفتح دهنها و
ركها وترياق سموم باردهٔ وحافظ قوت ادويه ورساننده ان باعضا وجهت فضول دماغي وسينه وقصبهٔ ريه ومعده و

جگر و سپرز و استسقا و یرقان و حصات و عسر بول و فالج و لقوه و امثال آن و انواع ریاح و تقویت اشتها و باه و ممزوج او با آب
مرطب اعضا و مدر بول و منقی قرحهٔ مثانه است و بالخاصیة مسکن مغص و تشنگی و قی کردن بآن جهت ضرر افیون و سموم
بارده و با روغن شونیز جهت مفاصل و تقویت باه مجرب و با آب زیره جهت رفع ضرر سمیت فطر و خشخاش سیاه و گزیدن
سگ دیوانه و اکتحال او با آب پیاز جهت بیاض و دمعه و حکه و جرب و نزول آب و با انزروت و نمک سنگ جهت ریاح
و رطوبت گوش و تنقیهٔ چرک آن نافع و با عذبه جهت تنقیهٔ زخمها و بردن گوشت زیاد و التیام آن مجرب و با نوشادر
جهت برص و بهق و طلای او حافظ جثه میت از فساد و مانع تعفن گوشت و پیه و مراره و حافظ قوت سائر اشیا و با سرکه
و نمک جهت تحلیل اورام و رفع کلف و حمول او جهت علل رحم زنان نفساء و ضمادش جهت رفع قمل و رشک و قوی
کردن قضیب که بعد از حمام مکرر تضمید نمایند و با آرد گندم جهت کشودن دمل و نضج اورام و با زراوند طویل
کرسنه جهت التیام جراحات عمیقه مجرب و بخلاف سائر شیرینی ها و جهت قروح لثه و لهات و تقویت دندان مفید
است و مطبوخ او با شبت جهت رفع اثار ضربه و قوبا و غرغره او جهت پاک کردن چرک جراحات حلق و لوزتین و حقنه
او با آب بارتنگ تا سه روز جهت قرحهٔ معا بیعدیل و مضر محرورین و سریع الاستحاله بصفرا و مصدع و مفسد دماغ حار
مصلحش سرکه و کشنیز و ربوب ترش و آب میوهای ترش و قدر شربتش پانزده مثقال و بدلش دوشاب انگوری است و از خواص
مجربهٔ عسل است که چون زن حامله بآب شربت نموده ناشتا بنوشند باعث مغص گردد و در غیر حامله این اثر مفقود است
* دستور طبخ عسل آنست که قدری آب دران داخل کنند و بآتش ملایم طبخ نمایند و کف آنرا بگیرند تا بقوام لائق مطلوب
آید و احتیاط نمایند که نسوزد

* فصل در بیان نسخ شرابهای عسلی * شراب عسل امراض بارده را نافع و مشهی
و مبهی و مقوی اعصاب است * صنعت آن بگیرند شراب کهنهٔ قابض دو جزو و از عسل جید نیکو یک جزو و در ظرفی کرده
بگذارند تا برسد * شراب عسل تالیف محمد بن زکریا جمیع امراض بارده و امراض بلغمی را سود دارد و خصوص رعشه و فالج را
که بنهایت مفید است و معدهٔ بارده را نیز سود دارد * صنعت آن به نسخهٔ حبیش بگیرند عسل مصفی یک رطل و با شش رطل
آب باران به پزند چنانچه جلاب را به پزند و کف آنرا بگیرند پس فلفل سفید زنجبیل خولنجان مصطکی رومی از هر یک یک
مثقال چون سرمه بسایند و در پارچهٔ کتانی بسته دران افکنند و بجوشانند لمحه بلمحه پارچهٔ ادویه را بدست بمالند و شیرهٔ
آنچه دران است از ادویه بیرون آورند و چون شراب بقوام آید فرو گیرند و سرد کرده نگاهدارند و بهنگام حاجت بکار در آورند
* شراب عسل به نسخهٔ محمود بن الیاس مسخن معده و کبد است و امراض باردهٔ عصبی را نافع * صنعت آن سنبل الطیب
دارچینی مصطکی رومی قاقله هیل بوا عود هندی خام بسباسه از هر یک دو درم قرنفل یک درم مجموع را نیم کوفته در دیگ
کنند و شش رطل آب عذب داخل کرده بجوشانند تا چهار رطل باقی بماند پس بپالایند و در آب مطبوخ ده رطل عسل
مصفی داخل کرده بجوشانند و کف آنرا بگیرند تا بقوام شراب آید پس از آتش برگرفته بگذارند تا سرد شود و صافی نموده
در ظرف چینی یا زجاجی نگاهدارند و بعضی از فرود آوردن این شراب از آتش دو درم مصطکی سوده داخل کرده بر
میزنند تا نیکو مخلوط شود و سرد کرده نگاهدارند و بعضی قرنفل داخل نکرده اند و حکیم میر محمد مومن درین شراب دو
رطل عسل هر یک از ادویه راحتی قرنفل دو دو مثقال آورده و دو مثقال دارفلفل نیز افزوده * شراب عسل که ثفل را منحدر
سازد و قولنج و مغص حادث از احتباس ثفل را نافع باشد * صنعت آن شراب جید پنج قسط عسل مصفی یک قسط مصطکی

رومي مه اوقيه مصطكي را كوفته و دو پارچهٔ كتان نازكي بسته بيا ويزند دران شراب وعسل وشش روز بكذارند تا مصطكي
بخيسد پس كيسه را بمالند وشيرهٔ آنرا بيرون كنند تا كيسه فارغ شود وبياشامند ازين شراب پيش از غذا يك مرتبه بآب تر.
پس بدرستيكه اخراج ثفل وتقويت معده ميكند * شراب عسل كه فرود مي آورد بلغم را * صنعت آن مغزحب القرطم چهار
درمخي شراب جيد پنج قسط عسل مصفى يك قسط مغزحب القرطم را بكوبند ودرپارچهٔ كتاني بسته درشراب ممزوج بعسل
بيا ويزند چنانچه عرق شود دران وپنج روز بكذارند پس شيرهٔ آنرا كشيده كيسه را دور كنند وهر روز پيش از طعام ازين
شراب بنوشند پس بدرستيكه بلغم را فرود مي آورد * شراب عسل قريب النفع باشربهٔ مذكوره است * صنعت آن عصير عسل
قابض دو جزو عسل جيد يك جزو درظرفي كشاده كنند وبكذارند تا بجوش آيد واندك اندك نمك دران ريزند تا آنكه نفاخ
آن بريده جدا كردد وازجوش به نشينند پس درخمي صافي نمايند وبكار برند * صنعت آن عسل قتل از هر يك يك جزو واف
هاف دو جزو باتش ملايم طبخ دهند تا دو ثلث رفته ثلث بماند پس استعمال نمايند واين از قبيل ميبختجه است * ماء العسل
معدهٔ سرد را قوت دهد واشتهاى طعام آورد وبول براند ومفاصل را سود مند بود وبالجمله جميع امراض بلغميه را نافع باشد
* صنعت آن بكيرند عسل مصفى دو من ودو چهار من آب بجوشانند وكف آنرا بكيرند وتا چهار من از مجموع بماند پس فكذا
داشته بكار برند واين ماء العسل عادهٔ است واكر مقوي خواهند دارچيني شش مثقال زعفران خولنجان زنجبيل جوز بوا بسباسه
ازهر يك چهار مثقال قاقله مصطكي رومي ازهر يك شش مثقال نيم كوفته دركيسهٔ كتاني كرده دروقت طبخ دردبك اندازند ومتصل
كيسه را بدست يا بپشت كفچه بمالند تا قوت ادويه بماء العسل بازآيد وچون بچهار من رسد كيسه را بيكبو بمالند وبغشارند
ودور كنند وماء العسل را سرد كرده نكاهدارند واين جمله در منهاج الادويه آورده كه ماء العسل مضر است باصحاب امزجهٔ حاره
وصفراوي مزاجان را ومصلح آن ربوب فواكه حامض است وكفته كه اكر در ماء العسل مصطكي رومي زعفران زنجبيل قرنفل
دارفلفل كوفته پخته داخل كنند كرمي وى زيادهٔ ميشود * بدانكه ماء العسل را بيوناني مالي قراطن نامند زيرا كه بلغت ايشان
مالي بمعني عسل وقراطن است آب وماء القراطن كه مستعمل اطبا است معرب آن است وآن ملين طبع ورافع قيء واذيت ادويه
قتاله وقراقرشكم ومقوي اعضاى بارده ومعدهٔ وجالي ومنضج بلغم غليظ ومقوي اشتها ومدر بول وحيض ورافع ضعفى كه از
جماع بهم رسيده باشد ومضر اورام حارهٔ احشا وصفراوي مزاج ومصلحش ربوب ميوهاى ترش ومقدار شربتش قاسي مثقال است
* صنعت آن بكيرند عسل خالص يك جزو از آب باران ويا آب خالص صافي دو جزو وباتش ملايم طبخ دهند تا ثلث كه همان
وزن عسل است بمانند وبكار برند شيخ رئيس درقانون در مبحث قولنج كفته چون آشاميده شود جهت قولنج بايد له شد يعني
الطبخ باشد يعني بسيار بجوشانيده باشند پس بدرستيكه ضعيف الطبخ آن مورث نفخ است * باب العين مع الشين المعجمة *

* فصل در بيان عشبهٔ مغربيه * بدانكه عشبه ظيان است وآن ياسمين بري است واهل اندلس ومغرب آنرا
عشبة النار كويند وبهتر وقويتر آن قسم مغربي آن است وآن نباتي است شبيه بلبلاب ودر هم پيچيده بلكه اشبه است
بياسمين سفيد كه بهندي چنبيلي نامند كلش بسيار خوشبو وباحدت قسمي را برشاخهاى آن خاريست شبيه بخار كل مرخ
وكلش از ياسمين بستاني بسيار كوچك تر وبيخش سياه وباريك وپر شعبه وقوتش تا بيست سال باقي مي ماند ومزاج بيرون
اين دوا از روى تجربه انچه معلوم ميشود آن است كه يبوست وحرارت بران غالب باشد چه در امزجهٔ حاره مضر است
ودر امزجهٔ يابسه زيادهٔ وچون حرارت ويبوست آن محسوس ظاهر است ويبوستش زيادهٔ بر حرارت محسوس ميشود

گمان این است که در اواسط درجهٔ دوم گرم و در اواخر درجهٔ دوم یابس باشد و گفته اند که مزاج بیخ آن گرم و خشک در چهار
است و نیز در اواخر سوم گفته اند و سائر اجزای آن در اواسط سوم و عشبه بلاد دیگر مضر و ضعیف الاثر است و بوئیدن
گل آن نافع است از برای درد سر و شقیقه سرد و روغن آن جهت علل بارده و ربو و سعال مزمن و فالج و لقوه نافع
و سفوف آن هر روز یک مثقال با نبات تا یک هفته و زیاده جهت وجع مفاصل مزمن مجرب است و حمول آن مدر حیض
و مسقط جنین و طبیخ شاخ و بیخ آن که نیم اوقیهٔ آن را در یک رطل آب بجوشانند تا به نصف رسد و با شکر و امثال او بنوشند جهت
ضیق النفس و سرفهٔ کهنه و فالج و استرخای مزمن بی عدیل است و نیز طبیخ برگ و شاخ آن بقدر سه درم با مثل آن
بسفایج و مصطکی و مقل ازرق مسهل قوی است خلط سوداوی را بغیر کرب و مضمضه طبیخ آن با سرکهٔ انگوری جهت درد دندان
نافع و یک مثقال از بیخ آن کشنده بقی و کرب و مغص و در قوت مثل خربق سیاه است و مسهل بلغم و سواد است و با آب
خبازی مقی قوی و محلل و ملطف و قدر شربتش تا نیم درهم است و مصلحش روغن بادام شیرین و طلای آن محرق و مغر
جلد و بهترین ادویهٔ برص است و جهت عرق النسا و مفاصل و فالج و امثال آن مفید و ضماد عشبه با گلاب جهت تسکین
دردها و تحلیل اورام بنهایت نافع و بدانکه بعض متأخرین گفته اند که عشبه را بلغت روم سربته بزبان فرنگ اسفرنه
و گویند چون خوب آن را از مغرب زمین می آورند یا آنکه اول کسیکه بر فوائد آن اطلاع یافته از اهل مغرب بوده
و در مغرب و بعد از آن در سائر بلاد انتشار و اشتهار یافته آن را عشبهٔ مغربیه گویند و بهترین آن مغربی با رنگ
سرخ رنگ است که تیره نباشد بلکه نیم رنگ باشد و چون بشکنند از آن غباری ظاهر شود و مغز آن سفید باشد و غلیظ
و بسیار رنگین و تیره بد است و صاحب معتمد نوشته که نزد اهل اندلس خلافی نیست در اینکه بیخ آن خربق سیاه است
جهت آن در قوت اسهال و سائر منافع بآن مشارک است و در حرارت در درجهٔ چهارم گفته اند و زائد بر خربق است
و چون سائیده بر بدن بمالند باعث احراق آن است و در فعل مانند شیطرج است و ضماد سائیدهٔ آن با لبن علک زائل کننده
و صاف کنندهٔ بهق ابیض و اسود است و همچنین با سرکه و چون ضماد کرده شود بر عرق النسا متقرح میگرداند عضو را و فعل آن
مانند فعل آتش است در احراق و نفع بلیغ و سعوط آن بوزن حبه با روغن بنفشه جهت شقیقهٔ بارد نافع و دلوک مسحوق
با سرکه بر داء الثعلب بحدیکه خون آلود گردد در یک دفع نفع می بخشد آنرا و زائل میگرداند و در برگ آن حرقت بسیار
است بحدیکه چون بچشند زبان را متقرح سازد و بقول اهل هند چنبیلی دشتی است که یاسمین دشتی باشد و میگویند
که مال کنکنی تخم آن است و بیان ماهیت و خواص و طریق استعمال آن را از روی رساله که در ادویهٔ جدیده باشد از روی
کتب فرنگ نوشته اند ترجمه کرده خواهد شد تا خالی از فوائد آن نباشد * دهن عشبه فالج و مانند آن را بغایت نافع
است * صنعت آن بگیرند عشبه را و در آب خوب طبخ دهند و مالیده صاف نموده با روغن کنجد بدستور مذکور در ادهان
طبخ نموده استعمال نمایند * فصل در بیان منافع عشبهٔ مغربیه * در اکثر امراض که چوب چینی نافع است این
دوا نیز نافع است مگر در امراض و امزجهٔ حارهٔ یابسه که چوب چینی نافع است و این دوا مضر است کمال ضرر و در بعضی امراض
و امزجه فوائد این بیشتر از چوب چینی است مثل اوجاع مفاصل و نقرس و درد اعضا که به سبب بلغم باشد و همچنین
در ضعف معده که از رطوبت باشد و بخصوص بواسیر مکرر به تجربه رسیده و از چوب چینی زیاده اثر و نفع مشاهده شده در
فالج و لقوه و رعشه و استسقا که چوب چینی مضر است این دوا نافع است مجملا در اکثر امراض و اوجاع و قروح آتشک حادث

شود وچوب چيني نافع است اين دوا نيز كمال نفع واثر دارد ودر اثناى زخم آتشك ميتوان داد ودر امراض باردهٔ سوداويه
ودر امزجهٔ وامراض رطبهٔ بلغميه مفيد ودر امزجه امراض حارهٔ مضر است واما نفع اين دوا در امراض بلغميه ظاهر است چه
در هر دو كيفيت يعني در حرارت ويبوست ضد كيفيت بلغم است كه برودت ورطوبت است وموافق قانون كلي كه علاج
بضد است اما در امزجهٔ سوداويه بنا بر يبس سودا بايد كه نافع نباشد اما چنانچه در چوبچيني بيان شد چون اولا حرارت
آن تحليل رطوبات فضليه وترقيق اخلاط غليظه ميكند وباين سبب حرارت قوتهاى طبيعيه قوت يافته تحصيل رطوبات بسيار
در بدن ميكند واصلاح يبوست سودا ودفع مرض بدن وعلت ميشود پس باين جهت در امراض سوداويه نيز نافع است
* ميفرمايند كه ممكن است بخاصيت دفع سودا از بدن كند چنانچه لاجورد كه با وجود آنكه دافع آن ميكردد مكر آنكه
تعديل به بعضى از عرقهاى سرد نمايند كه درين وقت ممكن است كه در بعضى از امزجهٔ صفراويه ودمويه نيز نافع باشد وحكيم
ميرمحمد مؤمن در تحفه آورده كه آن را جمعي نائب مناب چوبچيني ميدانند واحقر ميكويد كه در سائر امراض حارهٔ ضرر
البته بيش از نفع آن است چنانچه ذكر يافت * دستور تنقيه وفصد نزد ضرورت وعدم ضرورت بعنوانى است كه در چوبچيني
ذكر يافت * وبايد دانست كه قدماى اطبا كفته اند كه چون نيم اوقيه از ساقهاى آن را ريزه ريزه كرده در يكرطل آب بجوشانند
تا به نيم رطل برسد صافي نموده با شكر وامثال آن شيرين نموده بنوشند جهت ضيق النفس مفيد است وايضا طبيخ برك و
شاخ آن بقدر سه درهم بامثل آن بسفايج فستقي ومقل ازرق مسهل قوي است مر خلط سوداوي را بغير كرب وحكيم ميرمحمد مؤمن
كفته كه سفوف آن را در بعضى امزجه من قوي تر از مطبوخ آن يافتم * فصل در بيان استعمال عشبهٔ مغربيه بطريق مطبوخ
* بدانكه مشهور ومتداول ميان اطبا دو طريق است * طريق اول آن است كه مقدار شصت مثقال عشبهٔ مغربيه را باوصاف
جيده كه بيان شد بكيرند وبدم كارد ريزه ريزه كرده يكشب با كلاب وعرق بيد مشك وآب از هر يك يك من تبريز در
قدح چيني يا شيشه بخيسانند وصبح در ديك سنكي بآتش ملايم بجوشانند تا بنصف رسد صافي نموده در شيشها كنند ودر
عرض نه روز با نبات سفيد شيرين كرده بنوشند وهركاه هوا كرم باشد وبيكدفعه جوشانيدن آن مظنهٔ فساد باشد هر سه روز
يك بار بيست مثقال آن را در يكمن از مجموع كلاب وعرق بيد مشك وآب هر يك ثلث ونيم من تبريز باشد يك شب بخيسانند
صبح بدستور مذكور بجوشانند ودر سه روز بكار برند واكر هوا بسيار كرم باشد وبه سبب كرمي هوا نيز فاسد كردد هر روز
شش مثقال وچهار دانك آن را در كلاب وعرق بيد مشك وآب خالص دويست ويك مثقال از هر سه كه از هر يك شصت وهفت
مثقال باشد شب بخيسانند وصبح بجوشانند تا بنصف رسد صافي نموده نبات سفيد داخل كرده كرم كرم بنوشند ودر غذا
واشربه پرهيز واجتناب از اعراض نفسانيه وحركات منيعهٔ بدنيه وحمام وغيره واجب وغير واجب مثل چوب چيني است مكر
نمك كه در عشبه تجويز نموده اند * اما دستور استاذ الاطبا وقدوة الحكما ميرزا مسيح ولد ميرزا محمد تقي موسوي استاذ والد ماجد
نواب مغفور ميرمحمد هادي قدس سرهما منقول از خط آن مغفور آن است كه بكيرند تا يازده روز هر روز پنج مثقال عشبه
مغربيه را وبدم كارد ريزه ريزه كرده چنانچه مغز آن ظاهر كردد وبا يك چهاريك من تبريز كلاب ويك چهاريك عرق بيد مشك
ويك من آب شب بخيسانند وصبح بجوشانند تا بنصف رسد صافي نموده دوازده مثقال نبات سفيد داخل كرده در عرض يك
شبانروز بنوشند بطريق قهوه كرم كرم * اما دستوريكه قلمي فرموده اند كه مستعمل حضرت سيد سند قدوة الحكما سيد
محمد هادي والد ماجد اين فقير است قدس سره از براى امراض باردهٔ مزمنهٔ بلغميه * اين است كه بكيرند تا يازده روز نه مثقال

عشبهٔ مغربیه را و بدم کارد از طول بشکافند و از عرض ریزه نمایند از بند انگشت کوچکتر دارچینی بادیان خطائی انیسون
خولنجان این هرچهار را نیم کوفته در کیسهٔ کتانی کرده با عشبهٔ مغربیه یک شب در کاسهٔ چینی بگلاب و عرق بید مشک
از هریک چهار یک من تبریز بخیسانند و صبح با دو من و نیم تبریز آب در دیگ سنگی یا مس تازه قلعی نموده کرده سر آنرا
بطبق سفالی پوشانیده اطراف آنرا بخمیر آرد ماش محکم نموده بار کرده سنگی بروی وی بگذارند و مقدار دو من و نیم هیمهٔ قلم
باریک دو شاخ بآتش ملایم در زیر آن بسوزانند تا با تمام رسد پس فرود آورده بطریقیکه در چوب چینی ذکر شد در عرض یکشبانروز
بکار برند و باز بهمین دستور طبخ نمایند از برای روز دیگر * اما طریق دیگر که عشبه را با چوب چینی طبخ نموده بنوشند از آن
حضرت قدس سره از برای امراض مزمنهٔ بلغمیهٔ بارده * صنعت آن این است که بگیرند عشبهٔ مغربیه پنج مثقال چوب چینی اعلی
سه مثقال و نیم این هر دو را بدستور ریزه کرده دارچینی بادیان خطائی انیسون خولنجان از هریک یکمثقال ادویه را یکشب
در گلاب و عرق بید مشک از هریک یکچهاریک در کاسهٔ چینی بخیسانند و روز دیگر با دو من و نیم آب در دیگ سنگی یا مس تازه قلعی
کرده با دو من و نیم هیمهٔ قلم باریک طبخ نموده فرود آورند و بگذارند تا حرارتش کمتر شود سر و گردن را بدستور مقرر در
چوب چینی به بخار او بدارند و در عرض یک شبانروز بکار برند و شب چهارم و هفتم و یازدهم بطریق مذکور در چوب چینی بعرق
نشینند و اگر مرض بسیار مزمن باشد و یازده روز کفایت نکند تا بیست و یکروز میتوان داد که هرچهار روز یکشب بعرق نشینند
* و اما طریق آشامیدن مطبوخ آن بدستور اطبای مغرب آن است که مقدار هشت مثقال آنرا بدستور مقرر ریزه ریزه کرده
شب در یک پیالهٔ چینی با گلاب بخیسانند و روزش با دو من تبریز آب خالص بدستوریکه در چوب چینی ذکر شد طبخ نمایند تا
بنصف رسد صافی نموده بدستور چوب چینی بنوشند بهمان دستور که بعرق نشینند یازده روز تا بیست و یک روز و بعضی
اوقات که مرض قوی باشد تا چهل روز و غذا و پرهیز بدستور غذا و پرهیزی است که در نوشیدن مطبوخ چوب چینی بطریق
تعریق بعمل آورده میشود قلمی فرموده اند که فقیر نیز باین دستور داده بسیار نافع دیده * اما دستور آشامیدن عشبهٔ مغربیه
بقول حکیم توفیق مکی بسه روش است * روش اول آن است که چهل روز هر روز نیم مثقال عشبه را بکارد ریزه ریزه کرده در
اول شب یک پیالهٔ ترشی خوری آب بران ریزند و سحر بجوشانند تا بنصف رسد صافی نموده نبات سوده داخل کرده بطریق
قهوه بنوشند و ثفل همان روز را چهار پیاله آب بر رویش کرده بخیسانند و شب بجوشانند تا بنصف رسد یعنی دو پیاله بماند
بهمان طریق بنوشند و این روش اعلی است * و روش اوسط بیست و یک روز است * و روش اخر چهارده روز غذا باید
نخود آب باشد با ادویهٔ حاره و زعفران و ملاحظه از ترشی و لبنیات و مباشرت با زنان و نمک لازم است و اگر مقدور باشد با آب
عشبه اغذیه را به پزند و اثفال را خشک کرده با هیل و قرنفل و دارچینی و جوز بوا کوفته با قند معجون سازند شربتی صبح
عصر دو مثقال * فصل در بیان دستور آشامیدن عشبه بطریق قهوه * فرموده اند طریقیکه سید الحکما و استاذ الاطبا میرزا
محمد مسیح والد میرزا محمد تقی موسوی که سند طبابت والد ماجد فقیر و فقیر نیز بایشان میرسد و از ایشان باطبای حران
از حرانیان به بقراط منتهی میشود آن است که بگیرند عشبهٔ مغربیه پنج مثقال و نیم و از عرض بشکافند چنانچه مغزش ظاهر شود
و در طول ریزه ریزه کرده با یک چهاریک من تبریز گلاب و یک چهاریک عرق بید مشک و یک من تبریز آب شب بخیسانند
صبح در دیگ سنگی بجوشانند تا بنصف رسد صافی نموده با بیست و دو مثقال نبات سفید بقوام آورند تا یازده روز هر روز
یک مثقال صبح و شام با آب گرم کرده بنوشند و از ترشیها و لبنیات و مباشرت نساء ملاحظه نمایند و خود را گرم نگاه دارند انشاء

الله تع نافع است * بدانکه متأخرین را درقهوهٔ عشبهٔ مغربیه طرق مختلف است بحسب امزجه واوقات * اما طریق مشهور
میان اطبا آن است که بگیرند یك مثقال ونیم عشبهٔ مغربیه راو بطریق مقرر ریزه ریزه کرده چای خطائي یك مثقال دارچیني
میلاني بادیان خطائي از هریك نیم مثقال با یك من شاه آب بجوشانند تا بربع رسد صافي نموده بعد از انحدار طعام بقدرد
فنجان نیم گرم کاهی با نبات سفید وکاهی بغیرنبات بنوشند * اما دستوریکه حکیم هاشم طهراني از برای آشامیدن مطبوع
آن بطریق عرق وبطریق قهوة قرارداده آن است که انچه از روی قیاس وتجربه برفقیرظاهرشد هم بطریق قهوة وهم بطریق
عرق به نهجی است که درچوب چیني است وبیان نموده شد ودستور کلي ندارد بلکه هریك از مقدار عشبه ومقدار رشحات
هرروزه وآب وعرق وقدرجوشانیدن بحسب حال امزجه وامراض درضعف وقوت وحال بیماران کال اختلاف دارد زیادت
درمزاج قوي ومرض صعب مزمن زیادة از دة روزوکاه باشد که زیادة از بیست روز تا چهل روز محتاج گردند واز شش مثقال
شروع نموده بتدریج بدة مثقال ونیم ختم نمایند واگر مزاج ضعیف باشد دراوائل از دوسه مثقال زیادة نباید داد وازچهار پنج
مثقال تجاوز نباید کرد واز هفت هشت روز زیاده داده نمی شود وکاهی تا ده یازده روز داده میشود وهرروز قدرقلیلی صورت
می شود که بتدریج اضافه شود امادرامزجه وابدان وامراض متوسطه میانهٔ این دوحال ممکن است بقدرشصت مثقال در
عرض نه روز بطریق مذکور کافي باشد وهمچنین درامزجهٔ ثلثه هرگاه حرارت غالب باشد عرقهای سرد ویا آب وعرق بازای
هریك مثقال عشبه پنجاه مثقال باشد واگر تشنگي غالب باشد بیشتر داخل نمایند وچندان بجوشانند که به نصف رسد وهرگاه
برودت ورطوبت غالب باشد بالکلاب وعرق را زیانه وعرق اذخر اکتفا نمایند واگر درمزاج سودا غالب باشد عرق کاوزبان
وبادرنجبویه وشاهتره وعرق بید مشك باقدری از آب واین عرقها باید که بازای هریك مثقال عشبه بیست وپنج مثقال
آب درین دوحالت داخل ساخته چندان بجوشانند که بلشت رسد مجملا تمامي این مراتب منوط بمزاج وبنیه ومرور
ورغبت وعدم رغبت باشد پس هرگاه درین امزجه وابدان وامراض مختلفه بدستورقانون مذکورخورده شود نفع
اثرش بنهایت وبیشترخواهد بود واگرچه تشخیص وتعیین مراتب سهل وآسان نیست * اما برسبیل اجمال بطریق ودستوریکه حقیر
که درامزجهٔ مختلفه مکرر تجربه نموده وانتفاع کلي یافته بیان مینماید وامید ازتوفیق حق سبحانه آن است که هرگاه بوجه
نهج سلوک نمایند حق تعالی مقارن آن صحت کامل کرامت فرماید * طریق اول که درامزجه وابدان وامراض متوسطه
معتدل است وتقویت قوای طبیعیه وحرارت غریزیه میکند آن است که سه روز هرروز شش مثقال عشبه را با صد مثقال
آب و پنجاه مثقال کلاب وپنجاه مثقال عرق بید مشك بجوشانند تا به نصف رسد که صد مثقال باشد پس صافي نموده
بدستور بنوشند وسه روز دیگر هرروز هفت مثقال عشبه را با یکصد مثقال وشانزده مثقال آب وپنجاه وهشت مثقال کلاب
وپنجاه ونه مثقال ونیم عرق بید مشك بجوشانند تا به نصف رسد که یکصد وشانزده مثقال باشد بنوشند وسه روز دیگر هرروز
هشت مثقال عشبه را با یکصد وهفت مثقال آب وشصت وشش مثقال کلاب وشصت ونه مثقال عرق بید مشك بجوشانند
تا به نصف رسد که یکصد وهفت وسه مثقال ونیم باشد وبنوشند واز این قرار تدریجا خود را در مدت نه روز شصت وسه مثقال
میشود * طریق دوم که بجهت امزجه وابدان ضعیفه است آن است که هرگاه حرارت وبرودت ورطوبت برمزاج غالب
باشد سه روز اول هرروز سه مثقال ودودانك عشبهٔ مغربیه اگر حرارت غالب باشد با آب وعرقهای سرد بقدر یکصد وپنجاه
مثقال واگر سودا ویبوست غالب باشد با عرق کاوزبان وشاهتره وبادرنجبویه تنها یا با قدری از آب که بازای هریك مثقال

از عشبهٔ مغربیه از آب وعرق درین دو حالت مثل اول سی وسه مثقال ودانکی باشد بدستور مثل چوبچینی ریزه ریزه کرده
شب بخیسانند وصبح جوشانیده تا بنصف یا ثلث موافق رغبت بآب وعدم رغبت بآن رسیده صافی نموده بدستور با نبات یا بدون
نبات بنوشند وسه روز دیکر هر روز چهار مثقال آنرا با آب تنها یا عرقها ممزوج از هردو بدستور جوشانیده بنوشند وسه روز دیکر
هر روز پنج مثقال عشبهٔ مغربیه را بازای هریك مثقال که درین شش روز اضافه میشود از هریك از آب وعرقها بهمان
نسبت که بیان شد اضافه نمایند وبعضی در قسم ثانی که از حرارت غالب باشد بازای هریك مثقال عشبهٔ مغربیه پنجاه
مثقال آب وعرقها ودر باقی اقسام ثلثه سی وسه مثقال ودو دانك که مجموع مقدار خوراک عشبه درین سه روز سی وشش
مثقال میشود وهرکاه تحصیل قوتی در مزاج وطبیعت شده واحتیاج باقی باشد چند روز دیکر بقدر ضرورت هر روز پنج
مثقال عشبه را اضافه نموده که قدر خوراک روز دهم پنج مثقال ونیم ویازدهم شش مثقال ودوازدهم شش مثقال
ونیم وسیزدهم هفت مثقال وچهاردهم هفت مثقال ونیم وپانزدهم هشت مثقال کردد وهرکاه انتفاع کلی درین پانزده
روز که هفتاد وشش مثقال ونیم عشبه میل نموده حاصل شده باشد ودیکر محتاج نباشد فهو المطلوب والا از هشت مثقال
تجاوز نکرده چند روز دیکر که ضرور باشد بهمان طریق که هر روز یا هردو روز یا هر سه روز یکبار اضافه نموده بود
ساخته که بقدر پنج مثقال یا مقدار اول که سه مثقال است برسد وهرکاه در عرض نه روز از خوردن عشبه تحصیل قوتی
نشده باشد وطبیعت تصرف در زیاده از پنج مثقال نتواند کرد هر روز یك مثقال کم کرده میشود که در پانزده روز
پنجاه وهفت مثقال خورده شود * طریق سوم که در امزجه وابدان قویه وامراض صعبه مستعمل است چنانست که
روز اول هر روز هفت مثقال وسه روز دیکر هر روز هشت مثقال وسه روز دیکر هر روز نه مثقال وسه روز دیکر هر روز
ده مثقال بدستور بنوشند که قدر خوراک در مدت دوازده روز یکصد ودو مثقال کردد واکر احتیاج باقی باشد از ده
مثقال اضافه نکرده چند روز دیکر هر روز نیم مثقال کم نمایند تا بقدر شش مثقال برسد مثلا سیزدهم نه مثقال ونیم وچهاردهم
نه مثقال همچنین تا روز بیستم شش مثقال میشود که قدر خوراک در بیست روز یکصد وشصت وچهار مثقال میشود وقدر
آب وعرق خالص وممزوج ومقدار جوشانیدن که به نصف یا ثلث رسد بدستوریست که مذکور شد ودر باب آب بطریق
قهوه نوشیده شود در اواسط روز وشب تجویز نوشیدن آب نموده اند واما در دستور عرق ممکن نباشد نوشیدن آب صرف
وبهتر است که هرکاه وفا نکند آب عشبه خصوص در اوقاتی که مقدار عشبه بسیار کم است ثفل عشبه هر روزه را بدستور
جوشانیده بجای آب بنوشند واکر تشنکی غالب آید وبآب عشبه وبآب ثفل اکتفا نتواند نمود آب عشبه را بطریق خوردن
قهوه در دو طرف روز حین خلای معده بنوشند وآب جوشانیده تنها یا با اندک کلاب ممزوج نموده در باقی اوقات
بنوشند ومشروط بآنکه بسیار سرد نباشد * واما دستوریکه حکیم میر محمد مؤمن در تحفة المؤمنین از برای نوشیدن عشبه
ذکر کرده آن است که بعد از مناسبه شروع باستعمال آن نمایند * وطریق استعمال آن آن است که هر روز پنج مثقال
آن را بقدر جوی ریزه کرده با کلاب وعرق بید مشك وعرق رازیانه از هریك نود مثقال یك شب خیسانیده بطریق چوب
چینی بجوشانند تا به ثلث رسد پس صافی نموده سه حصه کرده صبح وظهر وشام با قدری نبات نیمکرم کرده بنوشند وتا دوازده
روز بهمین نهج بیاشامند وبعضی زیاده ازین نیز تجویز نموده اند وپرهیز بدستوریست که در چوب چینی مذکور شد واکر
عضو علیل را به بخار آن بدارند نافع است وتنقیه قبل از شروع لازم است وبعضی مجموع شصت مثقال آن را جوشانیده

صافي نموده در عرض دوازده روز ميدهند وبعضی قدر سه روز را يك دفعه جوشانيده صاف نموده سه حصه كرده سه روز
می نوشند وكفته كه حقير را مظنون آن است كه يكجا جوشانيدن البته موجب فساد آن كردد وهر روز خيسانيدن وجوشانيدن
بهتر است وموافق قاعدهٔ حكمای سلف است *فصل در بيان استعمال عشبهٔ مغربيه بطريق سفوف ومعجون* وطريق
سفوف آن است كه هفت روز تا يازده روز هر روز يك مثقال آن را كوبيده با نبات بقدر حاجت با كلاب سفوف نمايند جهت
مفاصل مزمنه مجرب است ودر بعضی امزجه از طبيخ آن اقوی است * دستور ديكر سه روز هر روز يك مثقال ونيم عشبه در
امزجهٔ ضعيفه ودو مثقال در امزجهٔ متوسطه ودو مثقال ونيم در امزجهٔ قويه وسه روز ديكر هر روز سه مثقال در امزجهٔ ضعيفه
وسه مثقال ونيم در امزجهٔ متوسطه وچهار مثقال در امزجهٔ قويه تا نه روز واكر باز احتياج باشد از چهار مثقال اضافه نفرمايند
وهر روز نيم مثقال كم كنند تا دوازده يا پانزده روز كوفته بيخته با چهار مثقال كلاب بنوشند ودر سفوفات مركبه كه در چوب چيني
ذكر شد اكر بجای چوب چيني عشبهٔ مغربيه كنند نفع بليغ خواهد داد * واما معجون عشبهٔ مغربيه از انجمله است * معجونيكه
حكيم هاشم طهراني تاليف نموده جهت اوجاع وامراض بلغميه وضعف معده وضعف قوت هاضمه وكم اشتها به سبب رطوبت
ومجرب النفع كفته * صنعت آن عشبه مغربيه پنجاه مثقال سليخه دارچيني از هريك پنج مثقال زنجبيل قرنفل دانهٔ هيل دانهٔ
قاقلهٔ كبار زعفران از هريك سه مثقال عسل مصفی دويست مثقال عسل را بقوام آورده ادويه را كوفته بيخته با آن معجون
سازند وصبح وشام تناول نمايند وبا كلاب قدر شربت از دو مثقال تا چهار پنج مثقال * معجون عشبهٔ مغربيهٔ ديكر * صنعت آن
عشبهٔ مغربيه شانزده مثقال شونيز كندر ذكر قرنفل دارچيني قرفة الطيب از هريك هشت مثقال كوفته بيخته بروغن زيتون
چرب نموده بعسل مصفی سه وزن ادويه بقوام آورده معجون سازند * فصل در بيان استعمال عشبهٔ مغربيه بطريق
حكمای فرنك * منقول از رسالهٔ كه ترجمه نموده اند از زبان فرنكي به تركي واز تركي احمد بن لطف الله مولوي
افندي بعربي باز ترجمه نموده واز ان بفارسي ترجمه نموده ميشود آن است كه عشبهٔ مغربيه را بزبان فرنكي بسيار به نامند
وآن بيخ نباتی است طولاني تا چهار پنج ذرع طول آن می باشد وبسيار قوي نمی شود بلكه نهايت بقدر انكشت باريك ميباشد
ومنبت آن در ارض برومن از بلاد ارض جديد است ومغربيه يا به سبب نسبت آن بسوی مغرب يا برای بودن آن بلند است
در جانب غربي از ان ارض جديد يا برای اجتلاب واخذ آن است اولا از بلاد غربي از بلاد فرنك واز انجا به بلاد ديكر واطبای
فرنك برمی آورند آن ريشه را وجمع ميكنند ودر سايه خشك می نمايند ومحافظت مينمايند آنرا ومعالجه مينمايند بان
امراض صعبه را * وطبيعت ومزاج آن موافق انچه يافته اند مجربين بقياس صحيح وتجربهٔ مستقيم حار است در درجهٔ اولی
وخشك است در درجهٔ ثانيه وبهترين آن آنست كه چون بشكنند اندرون آن سفيد وسخت وپر باشد وسرخ ونرم باشد
* وتميز وفرق ميان نو وكهنهٔ آن باوصاف مذكوره است وديكر آنكه چون بشكنند اكر از جوف آن كردی بر نيايد وسفيد
متين باشد تازه وخوب ومستعمل است واكر از ان كرد برآيد وزرد يا سرخ باشد كهنه است وخاصيتی چندان ندارد
بعضی از اطبای فرنك ترجيح داده اند اين را بر چوب چيني در بعض امراض مخصوصه مثل آتشك كه شجر نيز مينامند تا
آنكه كفته اند اين دوا به تنهائي از برای اين مرض نافع است واحتياج تركيب ندارد نه از ادويهٔ جديده ونه از قديمه مثل
بعض مصلحات ومقويات اعضای رئيسه در بعضی اوقات در بعضی امراض بخلاف غير آن از ادويهٔ جديده كه به تجربه معلوم
كرده اند كه محتاج به تركيب است با غير خود وقتيكه باشد مرض مسطور كهنه ومتمكن ومزمن ونيز ترجيح داده اند اين

ادویه را بر ادویهٔ دیگر بجهت عدم استعمال آن در جمیع امکنان و ابدان و اوقات و طبایع حاره و باردهٔ و رطبه و یابسه و خاصیه
و قوای آن مفتح و منضج و مرقق و مقطع و معرق و مدراست و دران جز لطیف موافق روح حیوانی و مقوی حرارت غریزی
و دافع عفونت و نیز دران فادزهریتی است که مقاومت با سموم می نماید و زائل کنندهٔ سمیت اخلاط و غیران است و نیز
دران نوعی از خاصی است که بسبب آن ساکن میکرداند اوجاع را و نضج میدهد اورام را و تحلیل میدهد آنهارا و بوای رفع ضر
ارخا و آواز معده ضم میکنند بسوی او نزد طبیخ اندکی مقویات معده مثل نعناع و مصطکی و غیر آن از ادویهٔ مقویه معده و فضیحه
و ترجیح داده اند این دوا را بر غیر آن باینکه فادزهریتی که درین دواست زیاده است از ادویهٔ فادزهریهٔ دیگر و طریق استعمال
آن بچند وجه است اشهر آنها استعمال آب مطبوخ آن است که قوت آن تمام در آب باز داده شده باشد باین نحو که بلیله زرد
می درهم از عشبهٔ جید تازهٔ نوموصوف باوصاف مذکوره را و بطول بشکافند و از عرض قطعات صغیر نمایند و در شش رطل آب
شیرین خالص کرم یکشبانروز در ظرف چینی بخیسانند پس در دیك سفالی که اندرون آن لعاب شسته داشته باشد کرده سرانوا محکم
محکم نموده که اصلا و مطلقا بخار بیرون نرود و سوراخ تنکی بسرپوش آن برای کرفتن قیاس رسیدن آب بثلث بکذارند و
سوراخ را بفتیلهٔ کرپاس پاکی مسدود نموده با آتش بسیار ملایم بجوشانند تا به ثلث رسد یعنی دو رطل و بنوشند از دو
پنجاه درم شیرکرم باشکر و برسانند بخار آن را بدماغ و بدن خود در صبح اول شب و عوق نمایند باین دوا کربدن
قوت و احتمال آن باشد والا در شبانروزی یکمرتبه کافی است و باقی آن آب را در ایام دیکر بهمین دستور بیاشامند و بدن
خود را از هوای سرد محفوظ دارند و از نمك و ترشیها اجتناب نمایند و ثفل آن را با دوازده رطل آب خالص طبخ نمایند تا آنکه
هشت رطل باشد آن را بصوف طعام و شراب و قهوه آورند و بهمین منوال تا مدت تمام تدبیر چهل روز یا سی روز یا بسته
روز بحسب اقتضای مرض و قوت و حال بعمل آورند و هرگاه تمام شود آب عرق اول طبخ دهند مرتبهٔ دوم و سوم تا اینکه تما
شود مدت مذکور و هرگاه اراده کنند شرب آن را یعنی شرب آب باقی ماندهٔ طبخ اول بجوشانند پنجاه درم آنرا در ظرف سفا
که هر آن را بسته باشند تا آنکه متبخر شود و بخار آورد پس باز کنند هر آنرا نزد مریض تا بخار آن بهرود ماغ او برسد و بنه شد
از آن آب قدری شیرکرم و پارچه بروخود کرفته بخوابد تا عرق نماید پس تبدیل نماید لباس خود را یعنی لباس خشك بپو شد
و طعام بخورد و درین دو امراعات شرط تنقیه قبل از شروع و در اثنای آن در هر هفته یکمرتبه ضرور است و در روز مسهل باید
که تعریق نفرمایند و اکتفا بشربت آب فقط نمایند و باید که استعمال این دوا و ادویهٔ دیکر اعم از انکه از ادویهٔ جلابی
باشد یا از ادویهٔ قلیمه از پیش خود ننمایند و برای طبیب حاذق و تدبیر او عمل نمایند و بدرستیکه معالجه نموده اند با
اطبای حاذق جراحات و اورامیکه عاجز بوده اند از علاج آن پس موثر یافته اند و دفع کرده اند آن امراض باذن الله سبحانه
و تعالی

* باب العین مع الصاد المهمله * عصیدهٔ که معین بدن و مقوی باه است * صنعت آن خرمای فربه بیدانه

دو من در دو من آب بجوشانند تا مهرا شود پس عسل و قند از هر یک یك رطل زعفران دو درم کعك خشك کوفته پخته بیم سر
مغز بادام مغز کرده کان مغز فستق از هر یك بیست درم کوفته پخته مجموع را با شیرهٔ خرما بجوشانند و با یك من روغن حنا تند
ارسم است طبخ نمایند و بقدر حاجت تناول نمایند * عصیدهٔ که بالفعل متعارف حبشه و عربستان از مخا و جده و یمن و غیره
ست که بحبوش در روز مسهل که از برای حب القرع میدهند از کیسو و بونك کابلی مقشر و هنا مکی و غیرها و بعد انقوا غ عصیده
آخر روز آن است که آرد کندم را در آب بسیاری به پزند چون خوب پخته شد و بقوام غلیظ آمد روغن بسیاری داغ کرده بران

می ریزند و می خورند و بعضی درین نیز خرما و یا شیرینی دیگر داخل میکنند * فصل در بیان عطرهای مرکبه * بدانکه
عطر بکسر طای مهمله بمعنی خشبوئی است و بفتح خشبو و خشبو شدن * عطر ارکچه به نسخهٔ عطاران هند وارکچه بلغت هندی
غالیه را گویند وارکچه در حرف الالف ذکر یافت * صنعت آن بگیرند صندل سفید مقاصری اعلی پنج استار صندل زرد
که بهندی ملاکیر نامند یک استار عود قماری غرقی اعلی نیم استار اظفار الطیب که آنرا بهندی نکهه گویند دانهٔ هیل بوا که
آنرا بهندی الایچی خورد گویند قرنفل گل دونه برگ درخت صندل از هریک پنج درم سنبل الطیب غنچهٔ گل سرخ
اقماع گل سفید که آنرا بعربی ورد چینی و بهندی گل سیوتی نامند از هریک یک استار اکسیر پاو سیر علفک هندی که آنرا
بهندی پاچهه نامند یک استار کافور قیصوری شش ماشه جوزبوا دارچینی میعهٔ سائله از هریک پنج توله گل مروه ریحان
سیاه برگ فرنجمشک گل داؤدی از هریک بیست دام لادن گل زنبق از هریک ده دام و اگر گل زنبق نباشد بجای آن گل نرگس
کنند گل سنجد گل کیتکی گل کیورا گل قندول از هریک بیست دام بهار نارنج سی دام نافچهٔ مشک ده توله همه را با آب خالص
و دو مینا گلاب و در مینا عرق بهار در دیگ کرده عرق کشند و در وقت عرق کشیدن سه توله عنبر اشهب را در پنج توله عطر صندل
و یک تولچه عطر گلاب و یک تولچه عطر عود هندی گداخته مشک تبتی خالص به گلاب نیکو سائیده داخل کرده در ته مشربه که
عرق در آن می چکد بگذارند و عرق کشند تا عرق بر روی عنبر گداخته و غیره بچکد و چون مشربه پر شود آن را در طشت
تازه قلعی نموده کرده سر آنرا بگیرند و بگذارند تا سرد شود و اگر دیگ نیمه عرق باشد باز عرق کشند و در طشت دیگر
علیحده بگذارند و باین دستور تا دیگر عرق را در اخلاط باقی نماند پس بعد از آنکه عرقها خوب سرد شود عطر هریک را علیحده
گرفته نگاه دارند و اگر خواسته باشند که این عطرها را صافی نمایند قدری گلاب را در آفتاب گذارند پس عطر را در آن
ریزند و بر هم زنند پس قدری یخ دوباره صافی در آن اندازند و در سایه گذارند تا عطر صافی بر سر گلاب بسته شود و در ته نشین
گردد و اگر از یک مرتبه که عمل کنند خوب صافی نگردد مرتبهٔ ثانی و ثالث تکرار کنند که خوب صافی گردد و برابر این عطر
عطر دیگر نمی باشد و لائق بادشاهان است * عطر ارکچه به نسخهٔ دیگر * صنعت آن صندل سفید پنج سیر شاه جهانی ملاکیر
یک سیر عود قماری غرقی خام اظفار الطیب دانهٔ هیل بوا قرنفل دارچینی میعهٔ سائله گل دونه گل صد برگ از هریک
پنج درم اکسیر سنبل الطیب علفک که آنرا بهندی پاچهه نامند از هریک یکسیر کافور قیصوری ششماشه بسباسه دو توله و یک
ماشه گل مروا گل داؤدی از هریک بیست دام بدستور عرق کشیده عطر آن را بگیرند * عطر ارکچه به نسخهٔ دیگر * صنعت آن
صندل سفید ملاکیر عود هندی غرقی گل سرخ از هریک دو سیر شاه جهانی و دانهٔ هیل بوا دو سیر و نیم قرنفل دو
توله و یکماشه سنبل الطیب نیم سیر علفک هندی که آن را بهندی پاچهه نامند یک سیر کافور قیصوری ششماشه مشک تبتی
چهار ماشه بسباسه بیست و پنج دام لادن ده دام عنبر اشهب دو توله دارچینی پنج دام میعهٔ سائله دو دام و نیم گل دونه
دو دام و نیم گل مروا نازبو که ریحان سرخ است گل داؤدی گل زنبق از هریک دو دام گل صد برگ دو دام و نیم گل سنجد گل
کیورا از هریک بیست دام گل مندیله پنج دام بدستور عرق کشند و عطر آن را بگیرند * عطر ارکچه به نسخهٔ هندی * صنعت آن
صندل سفید چهار استار و نیم اکسیر یک استار سنبل الطیب مازوی سبز خس نیم سیر عود هندی یک بهلولی زعفران چوبه
اگر عنبر اشهب از هریک یکتوله لادن مشک از هریک دو توله گلاب چهار استار بدستور عرق کشند و عطر آنرا کوفته دو توله
عطر گلاب خالص اضافه نموده استعمال نمایند * عطر ارکچه که بسیار خوشبو و لذیذ است * صنعت آن عود غرقی

بیخ بنفشه صندل زرد پوست نارنج خس که بیخ اذخر اجامي است ازهریك یك آثار صندل سفید یك آثار ویك پاو بهارنار
قاقلهٔ صغار ازهریك هشت توله سنبل الطیب چهر یله که اشنه است ازهریك دو دام بسباسه یکونیم دام پاچهه که علفك
هندیست ششماشه زعفران یك دام لادن عنبری دو ماشه عنبر اشهب سه ماشه اخشاب را برادهٔ نموده لادن وعنبر را بـ
نیچه بسته ویا بته پارچه انداخته بطریق متعارف باد واز دهٔ آنارکلاب عرق کشند وسرد نموده عطر آن رابکیرند واستعمال
نمایند * عطر فتنه که ازعطرهای ارفع است * صنعت آن صندل سفید دو استار حصی لبان انثی نیم استار عود قماري عربي
نیم استار لادن ربع استار عنچهٔ کل سرخ باقماع چهار استار ریحان سیاه تازه فرنجمشك ازهریك یك استار عنبر اشهب
آن را بهندی دونه کویند بیخ اذخر اجامی که آن را بهندي خس کویند ازهریك دو استار ورد چیني که ان را بهندی
میوتي نامند برک مورد پوست نارنکي کل مرو ابهارنارنج بهاردرخت انکورفقاح حنا کل یاسمین ازهریك یك استار
اشنه سه ربع یك میرقرنفل پنج توله عنبر اشهب شش تولچه مشك تبتی خالص سه توله بیخ بنفشه ربع یکمیردانهٔ هیل به
چهارتولچه زرنباد سه تولچه زعفران هفت تولچه پوست نافچهٔ مشك سه تولچه کل سنجد سه ربع یك میرورد احمریك میرعص
کلاب ده تولچه اظفار الطیب مشك دانهٔ جوزبو ابسباسه کهولا ازهریك دو دام ونیم کل چنپایك استار سنبل الطیب
یك استار دارچیني سه توله میعهٔ سائله سه تولنچه کلاب دو وزن مجموع ادویه بدستور مذکور درعطارکچه عطربرارند
* عطر فتنه به نسخهٔ دیکر * صنعت آن عود هندي حصی لبان انثی بیخ اذخر ازهریك نیم استار صندل سفید مقاصص
ده استار بیخ اذخر اجامي که آنرا بهندي خس کویند عنچه کل سرخ باقماع ریحان سیاه عیبوان که آنرا بهندی دو
کویند کل مولسري ورد چیني که آنرا بهندي میوتي کویند برک مورد پوست زرد اتوج نارنکي کل مرزا بهارنارنج کل
انکور کل یاسمین کل انبه دواله کل داؤدي کل بابونه کل سنجد کل چنپا سنبل الطیب ازهریك یکمیر لادن بیخ بنفشه ازهریك
پاو میر دانهٔ هیل زرنباد ازهریك پنجتوله زعفران شش توله مشك انه پنجتوله بسباسه جوزبو امیعهٔ سائله ازهریك
پنجتوله دارچیني هشت توله ملاکیریك میر مشك تبتي خالص دو توله عنبر اشهب پنج توله عطر کلاب سه توله زرنباد پنج
توله کافور قیصوري دو توله قرنفل شش توله علفك هندي که آنرا بهندي پاچهه کویند یکمیربرک صد برک سه استار لل زنبو
ده توله تباکهیر یعنی طباشیر پنجتوله بدستور مقرر عرق کشیده عطر آنرا بکیرند * عطر فتنه دیکر * صنعت آن میعهٔ سائل
مشك خالص ازهریك یکتوله حب الحلب سعد کوفي قاقلهٔ صغار قرنفل بیخ اذخر مکي ماذج هندي ریحان حبشي فر بحمشك
ریحان سبز دونه از هریك سه توله زرنب پوست نارنج ازهریك یکدام جوزبو اسلیخه اشنه کبابهٔ چیني ازهریك یکتوله
سنبل الطیب نه توله کافور قیصوري ششماشه ورد چیني که آنرا بهندي میوتي نامند کل چنپا ازهریك نیم میر کل سنجد
نه توله کل موتیا چهار دام کلاب پنج استار ملاکیر صندل سفید ازهریك نیم میر عرق بهار پنج میر بدستور مذکور عرق کشیده
عطر آن رابکیرند * عطر منسوب بجناب حضرت امام رضا علیه الصلوٰة والسلام والتحیة والثنا * صنعت آن عنبر اشهب پ
مثقال مشك تبتي خالص چهار مثقال عطر کلاب سه مثقال عنبر را در هفت مثقال روغن یاسمین که بهندی تیل چنبلي کویند
کل اخته مشك را با عطر کلاب سوده همه را یکجا کرده باز بسایند ودر شیشهای کوچك نکاهدارند وبکاربرند * عطر مجمو
که آنرا بهندي سنتوکهه نامند * صنعت آن عطر کلاب عطر عنبر خالص عطر صندل عطر عود هندي چورهٔ عود هندي خالص
غرقي ازهریك ده مثقال عطر فتنه پنج مثقال اول مرتبه چورهٔ را در کلابی که بکل یاسمین جوش داده باشند بشویند وچورهٔ

دران کلاب کنارند و روز دیگر نیز باین قسم تا چند روز که بوی دوا از چوره بکلي دور شود پس همه را یکجا کرده بکار برند

* عطر مجموعه بابت نواب شاه نواز خان * صنعت آن عنبر یکتوله عطر اکر یکتوله عطر کلاب ششماشه مشك خالص پنوماشه

عنبر را در ظرف نقره یا ظرف شیشه کنا خته با عطر اکر یعني عطر عود هندي و کلاب ممزوج ساخته مشك را خوب سائیده

نرم بیخته داخل نمایند و چهل روز نگاهدارند که مزاج گیرد بعد ازان باستعمال آورند * عطر مجموعهٔ دیگر * صنعت ان صندل

سفید پاوکم چهار آثار عود هندي که اکرنامند پاو بالا یك آثار چندن زرد که ملاکیرنامند نیم آثار هیل بوا بسباسه بیخ بنفشه

ازهریك پنجدرم اظفار الطیب پوست نارنج یا بهارنارنج ازهریك چهاردام حب المحلب که کهوله نامند یکدام سنبل الطیب

دو اله اشنه که بهندي جهریلا و اکسیرنامند ازهریك دودام عنبر اشهب چهار توله مشك خالص دو توله کافور نیم ماشه زعفران

یك ماشه چوره اکرمه توله درکلاب بطریق متعارف عرق کشیده عطر آن را برآورند وبکاربرند و عطر صندل و عطر عنبر

و عطر عود هندي و عطر کیوزه از عطر کیتکي و عطر ورد احمر هریك درجاي خود ذکر یافت ومی یابد ازان جا جویند انشاء

الله تع * فصل درذکر عطوسات * بدانکه عطوس دوا کثر ادویه یا بسه را گویند که بسیار نرم سائیده در بینی کشند

و یا دمند بی واسطه یا بواسطهٔ انبوبه یا غیر آن تا آنکه با قصای انف رسیده عطسه آید و باید که استعمال عطسات مطلقا

بعد از نضج و تنقیهٔ ماده باشد و حذر نمایند از استعمال آنها نزد امتلای بدن از مواد و پري معده از طعام و پیش از استفراغ

زیرا که عطوسات محرکهٔ مواد اند هم بالذات و هم بسبب تحریك شان بدن را حرکت عنیف پس خطر و ضرر آنها در

وقت بیش از فائده و نفع آن است و بسا است که بسبب کثرت و غلبهٔ مواد باعث خطر عظیم می گردند که فالج و لقوه و سکته

امثال این ها باشد و امراض باردهٔ را نافع باشند و تنقیهٔ دماغ کنند و عموما بلغم را سود دارند و اخراج مشیمه کنند * عطوس

نافع جهت امراض مذکوره * صنعت آن کندش شونیز فرفیون فلفل جند بیدستر زرا وند مدحرج حب بلسان عاقرقرحا

مشك تبتي خالص بورهٔ ارمني مساوي کوفته بیخته در بیني دمند * عطوس دیگر که همین خاصیت دارد * صنعت آن شحم

حنظل فلفل اسطوخودوس جند بیدستر از هریك سه درم کندش هشت درم کوفته بیخته تل ریحاد ربیني دمند یا در پارچهٔ

کتاني بسته بآن تعطیس نمایند * عطوس دیگر که جهت سدهٔ دماغ و مواد باردهٔ نافع است و دفع مواد بعطسه می کند

* صنعت آن کندش خربق جند بیدستر خردل زراوند طویل مفرده و مجموعه چون نرم سائیده زیر پر مرغ مالیده در

بیني کشند باعث عطسه می گردد * عطوس دیگر که فالج و لقوه و امراض دماغي را مفید است * صنعت آن صبر زرد خربق

سفید نوشادر مرزنجوش بورهٔ ارمني شیطرج هندي مشك بالسویه سوده استعمال نمایند * عطوسیکه نافع است از برای صداع

بارد و سبات * صنعت آن خربق اسود مرزنجوش ازهریك ده درم اشنان کندش شونیز ازهریك پنج درم مشك یك دانك فلفل

دار فلفل ازهریك سه درم نرم کوبیده درخرقهٔ کتاني بسته تعطیس کنند * عطوس دیگر که نافع است از برای فالج * صنعت آن

کندش فلفل عاقرقرحا زنجبیل بورهٔ ارمني نوشادر بورهٔ سرخ صبر سقوطري دارچیني مرزنجوش خربق سفید جند بیدستر

اجزا مساوي کوفته بیخته تعطیس بآن نمایند * عطوس دیگر که فالج و لقوه را سود دارد * صنعت آن شونیز بورهٔ ارمني حنظل

بیدستر کندش همه را کوفته برمنا خر بمالند تا عطسه آورد * عطوس دیگر برای مفلوج * صنعت آن کندش عاقرقرحا

صبر مرزنجوش نوشادر مویز خربق ابیض خربق اسود زنجبیل مشك بورق از هریك نیم مثقال دانك تمام اجزا یا بعضی

بحسب اقتضای مرض و حال مریض و قوت و ضعف سوده استعمال نمایند * عطوس دیگر برای لقوه چون استعمال کرده

شود بعد از غرغره * صنعت آن کندش وفلفل بکوبند وسعوط نمایند * عطوسی که صرع را نافع بود * صنعت آن اسطوخودوس
مغز بندق هندی دارچینی مساوی کوفته بیخته در بینی دمند تا عطسه آورد وبدانکه اگر مصروع را از سعوط عاقرقرحا عطسه
آید امید فلاح است والا فلا * فصل در ذکر عطیة الله * بدانکه عطیة الله دوای شریف است بنابراین ادویه را عطیة الله
نامیده اند وساختهٔ این دوا با نسخه اش در خزانهٔ یکی از ملوک یافته اند شیخ رئیس گوید که مرقوم بود در نسخه اش که این دوا
نافع است از برای بواسیر وفساد معده وسردی مزاج واشتهای طعام واشتهای جماع آورد وادرار کند وموجب حفظ صحت
است وچون خورده شود در زمان بهار وزمستان سه ماه در هر جمعه از هر ماه * صنعت آن هلیلهٔ سیاه پوست بلیله آملهٔ منقی
وج ترکی زراوند مدحرج زراوند طویل هیل بوا قاقلهٔ کبار شقاقل مصری قرنفل تخم بابونه زنجبیل کنجد سیاه غیر مقشر از
هریک شش اوقیه جوزبوا تربد سفید سنبل الطیب موفود وقوا سارون تخم کرفس کوهی فرفیون از هریک دو اوقیه نانخواه نشاسته
گندم تخم کندنا تودری سفید خشخاش سفید زرنباد درونج عقربی پوست بیخ زرشک حماما عاقرقرحا طباشیر سفید بزرسیسالیوس
حلتیت منتن زیرهٔ کرمانی از هریک سه اوقیه سنبل فلفل دارچینی شیطرج هندی شیطرج فارسی فلفلمویه اشنه سعد کوفی اصل
نیلوفر دارفلفل قرفة الطیب جند بیدستر از هریک پنج اوقیه جاوشیر سکبینج از هریک چهار اوقیه پوست بیخ کرفس هشت اوقیه خبث
الحدید تنقیه کرده که سه هفته آنرا پرورده باشند یکهفته باسرکه ویکهفته باآب وعسل ویکهفته باز بسرکه یا ابتدا کرده واز سر گرفته
بخیسانند آنرا یکروز در سرکه ویکروز در شکر ویکروز در ماء العسل وسه هفتهٔ دیگر این کار را بکنند بدین طریق که ذکر شد پس
آنرا در سایه خشک کرده بسایند تا مانند غبار شود وباقی ادویه را کوفته بیخته بازای هر سه جزو از ادویه یک جزو از خبث الحدید
مدبر مذکور داخل کرده مجموع را با روغن گاو یا روغن بادام تازه شیرین چرب نموده بعسل جید خوشبو وخوش طعم بقدر
حاجت وفانید سنجری بوزن خبث الحدید معجون سازند باین نحو که اول مرتبه فانید را بگدازند وعسل صافی را در آن داخل
نمایند وبجوشانند وکف آنرا بگیرند تا بقوام آید پس ادویه را بآن بسرشند ودر سبوی سبز لعابدار چینی کرده سر آنرا گرفته در
جو دفن کنند وششماه بگذارند پس بخورند از آن مقدار عفصی صبح ناشتا وبعد از آن تا سه ساعت هیچ نخورند پس غذا بخورند
غذاهای معتدل در گرمی وسردی وپرهیز نمایند از چیزیکه موجب تخمه باشد وسائر تدابیر در اغذیه که خوف خدر داشته
زعم بعضی از اطبا آن است که این معجون باز میدارد شرسم قاتل را از بدن باذن الله تعالی ومورث صحت از جمیع امراض وعلل
است وحفظ صحت میکند واین ترکیب پنجاه وسه جزو است با روغن گاو بغیر فانید وعسل ووزن اجزا بغیر از فانید وعسل وروغن
گاو وخبث الحدید هفتاد وسه اوقیه وفانید مثل خبث الحدید ومزاجش گرم وخشک است در دو درجه ونیم * صنعت عطیة
الله به نسخهٔ دیگر هلیلهٔ سیاه پوست هلیله آملهٔ منقی وج ترکی زراوند مدحرج زراوند طویل شقاقل مصری دانهٔ هیل بوا
دانهٔ قاقلهٔ کبار گل بابونه زنجبیل کنجد مقشر از هریک نه مثقال جوزبوا سنبل الطیب تربد سفید مرمکی صافی فوة الصبغ دوقو
اسارون قرنفل فطراسالیون فرفیون از هریک سه درم زرنباد درونج عقربی پوست بیخ زرشک نانخواه تخم کندنا تودری کلکون تخم
خشخاش حماما عاقرقرحا طباشیر سفید حلتیت بزرسیسالیوس زیرهٔ کرمانی از هریک چهار مثقال ونیم بل هندی شیطرج هندی
فلفل مویه اشنه سعد کوفی بیخ نیلوفر دارفلفل قرفة الطیب دارچینی جند بیدستر از هریک هفت مثقال ونیم جاوشیر سکبینج
هریک شش مثقال پوست بیخ کرفس دوازده مثقال خبث الحدید سه صد مثقال خبث الحدید را سه هفته در شراب قند نگاه
دارند وبعد از آن برآورده یک هفته در ماء العسل بگذارند وبعد از آن برآورده یکهفته در سرکهٔ انگوری نگاهدارند وبعد از آن

برآورده بازیکشبانروزدرسرکهٔ تازه بکذارند وبعد ازان با زسه روزدرشراب قند بکذارند وبعد ازان برآورده سه روزدر ما
العسل نکاهدارند وبعد ازان بازازماءالعسل برآورده درسایه خشك نمایند وبرروی سنك سماق آنرا صلایهٔ بلیغ نمایند له
مثل مرهم کردد وباقي ادویه را کوفته بیخته سه وزن ادویه ویک وزن خبث الحدید را با هم آمیخته بروغن کاویا روغن بادا
شیرین چرب نموده وبه زن مجموع فانیذ درکلاب حل کرده ودوبرابر ادویه عسل سفید مصفی داخل کرده بقوام لائق
آورند وادویه را بآن بدستور مقرر معجون سازند ومرد کرده درمرتبان چیني کرده ششماه درمیان جونکاهدارند وبعد از ششماه
استعمال نمایند شرتی یکمثقال

*باب العین مع القاف * عقرب بعربي اسم کردم فارسي است وآن شیاله وجراره والوان
میباشد وانچه درحین حرکت دنباله را بلند دارد شیاله نامند وانچه دنباله بکشد جراره واواز شیاله کوچکتر میباشد وزبون
ترین اقسام آن سیاه وپرداراست وبهترین آن درمدا وازرد شیاله است وبه تجربه رسیده که چون آجرهای آب ندیده
اندك آب پاشیده برروی هم بکذارند خصوصا درتابستان عقرب بسیار ازان تکون میشود درآخرسوم سرد وخشك چون
شکافتهٔ آنرا برموضع کزیدهٔ عقرب بندند جذب سمیت میکند وآشامیدن برشته کردهٔ آن جهت قرحهٔ سینه وسرفه ورفع سمو
عقرب کزیده مفید وسوختهٔ آن با ادویهٔ مناسبه جهت سنك کرده ومثانه وعسر بول بی نظیر است واکتحال آن با فلفل
ادویهٔ حاره جهت بیاض وناخنهٔ چشم حیوان وانسان مجرب دانسته اند ربا سرکین موش بقدر نصف آن جهت تعویت بصر
وطلای آن جهت ساقط کردن دانهٔ بواسیر ورفع بهق وبرص ونمش وکلف وقروح خبیثه قوي الاثر است وروغن آن
زندهٔ آنرا بعد ازبیست وششماه درروغن زیتون که بازای هر عددی ده مثقال باشد انداخته چهل روزدرآفتاب بکذارند
جهت عرق النسا وفالج وبواسیرمجرب است وطلای برشته کردهٔ آن بروغن زیتون که بحد سوختن نرسد جهت رویانیدن مو
داء الثعلب بی عدیل وبستن یك دانه عقرب قدیل کرده برران زنیکه همیشه اسقاط جنین اوشودمانع سقوط میکردد ولزانیدن
عقرب برغیرعصب رافع فالج وازمجربات شمرده اند وآشامیدن آن مضر ریه ومصلحش کل ارمني وتخم کرفس وشربتش
تانیم درهم است * احراق عقرب که رماد العقارب نیز نامند چنان است که عقرب زنده را درظرف مس یا درظرف آهن
مقفل انداخته سرظرف را بخمیر محکم کنند ودرتنوریکه ازهیمهٔ رزکرم شده باشد وآتش را ازتنوربرافروخته باشند سه
یکشبانه روز بکذارند وصبح برآورند البته باید که تنوربسیار کرم نباشد که عقرب تمام خاکسترشود وباید که عقرب نرباشد بعلامت
نري اوآن است که ضعیف ولاغرمی باشد * نوع دیکرآنست که عقرب رادرشیشه که بکل حکمت کرفته باشند در
شیشه را محکم نموده درتنوریکه بسیار کرم نباشد مقدار شش هفت ساعت نجومي درمیان آتش بکذارند اکر
قابل سحق شده باشد بهتر والادوسه ساعت دیکر آن مقدار که قابل سحق کردد بازدرآتش بکذارند پس مانند
بحریر بیخته استعمال نمایند بعنوان سفوف ورماد ازیك دانك تایك درم بحسب امزجه وقوت وسن با ادویهٔ مناسبه
* دهن العقارب تفتیت حصاة کلیه ومثانه کند وتقویت باه نماید * صنعت آن بکیرند زراوند مدحرج پوست بیر
کبر عاقرقرحا ازهریك دواوقیه مجموع رانیم کوفته درشیشهٔ کرده روغن بادام تلخ یکرطل برروی آن کرده بمدت
عدد عقرب سیاه زنده دران انداخته چهل روزدرآفتاب بکذارند پس بپالایند ودرشیشهٔ مو بسته نکاهدارند
عند الحاجت برعانه ومحل کلیه طلا کنند * دهن العقارب به نسخهٔ دیکر * صنعت آن زراوند مدحرج جنطانا معه
کوفي پوست بیخ کبرا زهریك یك اوقیه نیم کوفته درشیشهٔ کرده بریزند بران روغن بادام تلخ یکرطل وبکذارند درآفتاب

تابستان دو هفته وبفشارند وبپالایند پس بگیرند ده عدد عقرب سیاه وعقرب ها را زنده در آن روغن اندازند پس
سر شیشه را محکم بسته دو هفتهٔ دیگر در آفتاب بگذارند پس از آفتاب برداشته نگاه دارند ووقت حاجت استعمال نمایند
* دهن العقارب به نسخهٔ شفائی سنگ کرده ومثانه را شکسته بریزاند وبرآورد ودرین امر بسیار نافع ومجرب است
* صنعت آن ریوند چینی سعد کوفی جنطیانا پوست بیخ کبر از هریک یک اوقیه اجزا نیم کوفته در شیشهٔ کرده روغن بادام
یکرطل بالای آن کنند ویکهفته در آفتاب بگذارند پس صاف کرده ده عدد عقرب زنده را در میان روغن بیندازند
و دو هفتهٔ دیگر شیشهٔ روغن را در آفتاب بگذارند وهنگام ضرورت قطره قطره در احلیل بچکانند وتهیگاه وخاصره را بآن چرب
کنند * دهن عقرب دیگر به نسخهٔ معصومی سنگ کرده ومثانه را بریزاند ودرد پشت را نافع بود واگر قطرهٔ در گوش بچکانند
درد ساکن کند واگر بر دانهٔ بواسیر که ظاهر باشد بمالند آنرا خشک کند وبیفتد * صنعت آن عقرب زنده فربه ده عدد
ویا بیشتر وقتیکه سه چهار روز اول ماه باقی مانده باشد در شیشهٔ کنند وروغن زیت بر سر آن کنند وسر شیشه را محکم
نمایند ودر آفتاب بگذارند تا چهل روز بگذرد انگاه استعمال کنند * معجون عقرب سنگ کرده ومثانه بریزاند وگزیدگی
عقرب را بغایت نافع باشد * صنعت آن عقرب محرق سه درم ونیم جنطیانا فلفل دارفلفل از هریک یکدرم ونیم زنجبیل یکدرم
بیخ کاکنج پنجدرم جند بیدستر چهار درم کوفته بیخته با سه چندان عسل بسرشند مقدار شربتی یکدانگ باقدری آب
کرفس * معجون عقرب دیگر جهت تفتیت سنگ کرده ومثانه * صنعت آن عقرب سوخته جنطیانا از هریک سه مثقال فلفل
دارفلفل از هریک دو درم زنجبیل یکدرم کاکنج پنجدرم جند بیدستر چهار درم ادویه کوفته بیخته بعسل سه وزن ادویه
بسرشند ودر نسخهٔ دیگر زنجبیل نیز یکدرم ونیم است ودر نسخهٔ قلانسی از هریک بتمامها یک ونیم درم است

* باب العین مع النون * عنب بفارسی انگور وبه ترکی اوزم نامند بهترین وشیرین ونازک پوست بزرگ دانه کم تخم
است در آخر اول گرم وتر ودر غذائیت بهترین میوها وبغایت مسمن بدن ومعتدل امزجهٔ غلیظه وصاف کنندهٔ خون
صالح وجهت افزودن پیه کرده ورفع مواد سودا واحتراق خلط نافع ومصلح حال سینه وشش ومضر معدهٔ رطبه وریه
ومصلحش زیره ورازیانه مضر سدهٔ جگر وسپرز وقولنج ریحی ومصلح آن تخم کرفس وملین طبع ومورث تشنگی ومصلحش
سکنجبین وغذاهای ترش است وآب سرد بعد از انگور وبغایت مفسد آن ومورث استسقا وتپهای عفن است وباید
که بعد از چیدن آن بدو روز تناول نمایند ومابین دو طعام خورده شود ودانهٔ او در دوم سرد وخشک ومولد ریاح
ومضر معده وامعا وسوختهٔ آن جهت جراحات وجلای باصره ورطوبت چشم نافع وپوست او مولد ریاح وبسیار بطی
الانحدار است وانگور نارس وعفص مائل بسردی وکثیف است وروغن انگور که مکرر آب وثفل آنرا با روغن زیتون
جوشانیده صاف کرده باشند ویا در آفتاب پرورده باشند بغایت محلل ومسخن وملین جلد است * جوارش حصرم
قامع صفرا ومسکن عطش وحمیات صفراوی را نافع است * صنعت آن بگیرند آب حصرم که غورهٔ انگور است وباهم وزن
آن یا زیاده یا کمتر بدستور مسطور در جوارش رمان ساده مرتب نمایند وعند الحاجت بقدر ضرور تناول نمایند
* دبس عنب بفارسی دوشاب انگوری نامند در آخر اول تر ودر دوم گرم ومولد خون صالح ومسمن ومفتح ومدر وسعه
آن بشیر تازه واندک بادام جهت هزال مفرط وخفقان وضعف احشا عجیب الاثر وبا اندک سرکه جهت یرقان وسپرز
وبا اندک زعفران جهت رفع هم وغم وغضب شدید وباسداب جهت صرع مجرب دانسته اند وبا افیون جهت وحشت

وجنون و با مغز قرطم جهت رفع شري در همان روز و با انجیر و حلبه جهت سعال مزمن و درد سینه و با ماء الشعیر مفتت حصاة
و مدر بول و شیخ رئیس قدس سره فرموده که دبس عنبي با آب سیب و قدری برگ ریحان و اندک حرمل در جمیع افعال
قائم مقام خمر است جهت اسکار و ضماد مطبوخ آن با خطمي جهت تحلیل اورام و کشودن دمل نافع و قدر شربتش از دو مثقال
تا بیست مثقال و اکثار آن محرق خون و مصدع و مصلحش تخم ریحان و خشخاش است * صنعت آن بگیرند آب انگور
رسیده از هر نوع که باشد و بجوشانند با گل دوشاب تا بربع رسد و شیرین گردد و اگر بدون گل آب انگور خالص را به تنهائی
بجوشانند خوب شیرین نمی گردد و با اندک ترشي میباشد و موسوم به مطبوخ عنب و رب عنب و میپختج است * خل عنبي
و آن سرکهٔ انگوري است مرکب القوی و دران سه جزو است یک جزو حار و یک جزو بارد و یک جزو یابس که بهر یک فعل
خاص از و صادر می گردد و مشهور است که در دوم سرد و خشک گویند خشکي آن در سوم است قابض و بسیار مجفف و سریع
النفوذ و رساننده قوت ادویه باعضا و ملطف و قاطع اخلاط غلیظه و دافع تشنگي و معین بر هضم و قاطع نزف الدم اعضا و محرک
اشتها و گدازندهٔ بلغم و سپرز و موافق معدهٔ ملتهبه و بلغمیه و بجهت قطع صفرا و تفتیح سدهٔ ماساریقا و سپرز و مداومت خوردن
آن با شتا قاتل کرم معده و کرم کردهٔ او با عسل جهت نفس الانتصاب نافع و قی کردن بعد از خوردن کرم کردهٔ آن جهت ادویهٔ
قتاله و رفع جمود خون و شیر در معده و با نمک جهت رفع ضرر سم فطر و سگ دیوانهٔ گزیده و مکیدن آن به تدریج جهت زلوی
که در حلق مانده باشد و سرفهٔ کهنهٔ رطوبي و غرغرهٔ آن جهت منع سیلان فضول بحلق و خناق و سقوط لهاة و درد دندان
مضمضهٔ آن با نمک جهت قطع خون بن دندان که کنده باشند و با زاج سفید جهت خون لثه و سستي آن و طلای آن جهت
منع انتشار و قروح خبیثه و باد سرخ و حمره و نمله و جرب متقرح و بواسیر و داخس و ورم ظاهري و باطني و مانع ورم
جراحات تازه و درد سر حار و خارش بدن و گزیدن حیوانات سمیه و سوختگي آتش بغایت مجرب و چون بر عضوی بمالند
و منع قبول ماده از عضو مجاور خود میکند و نطول آن جهت گزیدن حیوانات سمي و بر موضع نزف الدم ظاهر بدن جهت
قطع سیلان خون و طعامیکه با سرکه پخته باشند منع سیلان فضول بشکم میکند و ضماد انجیری که دران طبخ یافته باشد جهت
سوزش عضو و خشونت آن مجرب و با گوگرد جهت نقرس و با عسل جهت رفع آثار تحت چشم و خون مرده و با روغن گل
جهت درد سریکه از آفتاب حادث شده باشد و با آرد جو جهت خناق و ورم پستان و بناگوش و با خاکستر گرم جهت غدد
ورم بارد و با حرمل جهت خدر و کزاز مفاصل و جوشانیدهٔ آن با گلاب که پارچه را با آن تر کرده بر سر کماد کنند جهت درد سر که
از صفرا و بخارات حمام حادث شده باشد مجرب و پاشیدن سرکه بر سنگ گرم کرده و بدستور سنگ را دران انداخته بخار آن جهت
درد سر مزمن و نزلات و سرفهٔ مزمن و بواسیر و خوردن انجیر و مویزیکه دران خیسانیده باشند جهت سپرز خصوص با پوست
بیخ کبر مرضوض که نیز خیسانیده باشند و مضمضهٔ طبیخ آن با زیره و صعتر تسکین درد دندان و قروح لثه مجرب و قطور آن جهت
کرم گوش و بخور آن جهت دوي وطنین و گراني سامعه و تفتیح سدهٔ خیشوم و بوئیدن آن جهت سدهٔ مصفات و با گلاب
روغن بادام و روغن گل جهت سرسام و هذیان نافع و چون یک اوقیه پیاز عنصل خشک را ورق کرده در سرکه بجوشانند
تا مهرا شود و یک هفته در آفتاب گذاشته پس صاف نمایند و هر روز ناشتا دو درم از ان را بنوشند جهت بدبوئي دهان
که بمشارکت معده باشد و ضیق النفس بارد مجرب است و در جمیع افعال مثل سرکهٔ عنصل است که در اسقیل مذکور شد
و مضر پیران و سوداوي مزاج و قوت باه و صاحبان سرفهٔ تازه و سعال یابس و مضر اعصاب و اعضای عصباني و رحم و ناقهین

ومبرودین وصاحبان ریاح غلیظه ودرد مفاصل ومداومت آن مورث استسقا است درصاحبان ضعف احشا وشش ومضعف
بصر ومورث زردی رخسار وسحج ولاغری ومصلح آن شیرینی ها وگوشت آب چرب وشراب سرخ غلیظ ودر دفع ضرر سرفه
شربتی در روغن بادام وادویهٔ ضعیفة الحرارة ودر ضعف اعصاب عسل وادویهٔ حاره ودر سحج لعاب ها وقدر شربتش تا
هفت مثقال وبدلش در بعضی امور شراب ودر بعضی آب لیمو است وسرکهٔ تاری ونارجیل مضر بعصب نیستند * دهن عقید
العنب در ادهان ذکر یافت * رماد کرم که خاکستر چوب درخت انگور باشد جهت تفتیت حصاة وتحلیل اورام بارده
بیضیه وخوذه وشقیقه وبواسیر نافع اما جهت تفتیت حصاة کرده ومثانه دو درهم به تنهائی ویا بایک درم سنگ سرماهی
با طبیخ حب القلت بیاشامند که بیست مثقال حب القلت تا شب در یک رطل آب بخیسانند وبآتش ملایم طبخ دهند
تا بربع رسد اما در امراض مذکوره دیگر با سرکه طلا وضماد نمایند * دستور احراق آن آنست که بگیرند چوب درخت انگور
ودر ظرف سفالی کرده برافروزند بر آتش تا سوخته گردد وبسر حد رمادیت رسد پس برداشته بکار برند * شراب حصرم که
بفارسی نموده نامند تشنگی به نشاند وتپ گرم را سود دارد وخمار دفع کند * صنعت آن بگیرند حصرم که غورهٔ انگور است
بفشارند وآب آن را بگیرند وصاف کنند وبجوشانند تا بنصف آید وزمانی بگذارند تا ته نشین گردد وبکرپاس دولائی ویا زیاده
بپالایند ودر هر یک من آن یکمن قند سفید اضافه نموده شربت به پزند واگر خواهند میخوش آن یعنی نیم رس انگور بهمین
نحو ترتیب دهند * شراب عنب نافع است از برای درد گلو وآماس آن واز برای قروح معده * صنعت آن به نسخهٔ شیخ رئیس
بگیرند آب انگور عفص قابض شش رطل وبه پزند تا ثلث بماند پس داخل کنند در آن عسل سفید مصفی یکرطل سماق اصل
السوس مازوی سبز گلنار فارسی غنچهٔ گل سرخ از هر یک شش استار زعفران دو درم مرمکی صافی شب یمانی از هر یک یک
درم وبجوشانند وبپالایند وبیاشامند ودر نسخهٔ دیگر ادویهٔ که درین نسخه شش استار است چهار چهار مثقال است وباقی
موافق این نسخه است * شراب عنبی تفریح ونشاط آورد ومقوی گرده وباه است وشهوت جماع آورد * صنعت آن بگیرند عصیر
عنب شیرین رسیده دو من ودر خم اندازند وبگذارند تا بجوش آید کف آن را بگیرند پس بگیرند دارچینی بسباسه خولنجان
لعبت بربری بوزیدان بهمن سرخ شقاقل مصری لسان العصافیر تخم شلغم تخم جرجیر تخم هلیون حب القلقل اجزا مساوی
از مجموع ده استار کوفته در صرهٔ کتانی کنند ودر آن اندازند وسر خم را گرفته بعد از ششماه استعمال نمایند شربتی بقدر مزاج
شخص * شراب ریحانی نسیان وامراض بلغمی را نافع بود ومعده را قوت دهد وپیران را موافق بود * صنعت آن آب انگور
جید یکمن در خم ریزند وشش من قند سفید اضافه نمایند دارچینی قرنفل بسباسه جوزبوا از هر یک دو درم مجموع را نیم
کوفته در کیسهٔ کنند ودر خم اندازند وسر خم را بگیرند وبعد از ششماه استعمال نمایند وباید که خم را در اول پاک بشویند
اندرون آن را موم گداخته بگردانند وبمشک وعنبر اشهب بویا گردانند * مثلث آب انگوریست که دو ثلث آن در طبخ رفته
یک ثلث بماند ودر حین طبخ کف آن را گرفته باشند در منافع قریب بخمر ومولد خون صالح ومقوی هاضمه وموافق صاحبان
آبله وحصبه وذات الجنب وذات الصدر ومقوی باه مبرودین واکثار آن مضر محرورین واما آنچه محمد بن محمود آملی
در شرح کلیات ایلاقی وبکلام شیخ الرئیس در کلیات قانون نوشته آن است که بگیرند عصیر عنب سه جزو وآب خالص یک
جزو وبجوشانند تا اینکه یک ثلث مجموع برود ودو ثلث بماند وگفته که آنچه اطبا در خمر نوشته اند غلط است
منشای غلط ایشان حمل مثلث فقهی است بر مثلث طبی وعدم فرق بینهما واین غلط عظیم است لهذا آن ملحق بدبس

یا رب عنب است * میبختج بدانکه آن معرب از می پخته فارسی است و بعربی عقید العنب نامند در دوم گرم و در اول
خشک محرک باه و ملین طبع و موافق سینه و شش و آبله و حصبه و در محرورین و اکثار آن مولد صفرای غلیظ و مصلحش آب
میوهای سرد تر و بدلش دوشاب انگوریست * صنعت آن آب انگور را آن مقدار طبخ دهند که زیاد از دو ثلث آن بسوزد
غلیظ و مائل بسرخی گردد و در گیلانات این را دوشاب ترش نامند و چون با خاک دوشاب بجوشانند شیرین میگردد و آن
را دوشاب گویند و در بس ذکر یافت * عناب بهترین آن رسیدهٔ بالیدهٔ سرخ رنگ شیرین است و خشک آن بهتر از تازه و معتدل
در حرارت و برودت و مائل برطوبت و قوتش تا دو سال باقی است و ملین احشا و مسهل اخلاط رقیقه و منضج غلیظه و رافع خشونت
سینه و حلق و آواز و صاف کنندهٔ خون و مولد خون صالح و مسکن التهاب و تشنگی و حدت خون و جگر و جهت سرفه و ربو و درد سینه
و گرده و مثانه و امراض مقعده و فساد مزاج جگر و با سکنجبین جهت شری بی عدیل است و اکثار آن نفاخ و دیر هضم و مصلحش
شکر و مویز و مقلل منی و مصلح آن عسل و ادویهٔ باهیه و در مبرودین گلاب و شکر و برگش مغیر ذائقه است بحدیکه تمییز طعوم نتوان
نمود و شرب طبیخ برگ آن هر روز نیم رطل با قدری شکر در عرض پنج شش روز رافع خارش بدن و مجرب است و ذرور خشک آن
در رفع آکله و قروح خبیثه مجرب خصوص چون بعد از طلا کردن عسل ذرور نمایند و پوست شاخ درخت آن به تنهائی یا با
سفیداب جهت قروح خبیثه بیعدیل و شرب نشارهٔ چوب او رافع حکه و جرب و سحج و طلای آن جابر شکستگی اعضا و بیرون
رفتن و حرکت کردن استخوان است و شرب عناب سائیده با دانهٔ او رافع قرحهٔ امعا و صمغ او با سرکه جهت قوبا با ادویهٔ
مناسبه و تنهائی جهت امراض چشم مفید و قدر شربتش تا پنجاه عدد و بدلش سپستان و خائیدن برگ تازهٔ آن باعث خدر
و نیافتن طعوم بشعهٔ ادویه بشع الطعم است چنانچه اگر قبل از خوردن مسهل و ادویه بشعهٔ یکدو برگی از آن خائیده
ثفل آن را بیندازند طعم ادویهٔ بشعه کم معلوم گردد و شیخ رئیس در مفردات قانون می فرماید که جالینوس میگوید که
ندیدم من درین فایده و نه طعمه نه در حفظ صحت موجود نه در استرداد صحت مفقود و غیر جالینوس گفته نفع می بخشد
حدت خون گرم را و گمان می برم من که این فائده برای تغلیظ او است خون را و کسیکه گمان کرده است که آن صاف میکند
خون را و غسل می دهد آن را ظنی است که نیست میل و توجه من بسوی آن و غذائیت آن بسیار کم و گفته که قول حکیم
فاضل جالینوس بسیار نیکو است و صواب است * سکنجبین عنابی در سکنجبینات ذکر یافت * شراب عناب ساده آبله و ماشره
و درد سینه و سرفه و غلبهٔ خون را نافع باشد * صنعت آن عناب جرجانی نیم رطل در دو من آب بجوشانند و بدست بمالند
و صاف کنند و یکرطل قند سفید بقوام آورند * شراب عناب به نسخهٔ شیخ داود انطاکی موافق نسخهٔ مذکور در اصول
التراکیب تبرید خون کند و اصلاح سینه و اسافل بدن نماید و تسکین عطش کند و نافع است از برای اطفال خصوصا
در جدری و قوت این شراب زیاده بر دو ماه باقی نمیماند * صنعت آن عناب جرجانی یکرطل کشنیز خشک عدس عنبر
مقشر تخم کاسنی از هر یک یک اوقیه و گفته که هر کس که غیر این گفته خطا کرده پس ادویه را باده مثل آنها آب باران نیسان
بجوشانند تا ثلث آن باقی ماند پس بپالایند و مثل وزن صافی آب مطبوخ شکر سفید داخل کرده بجوشانند و کف آنرا
بگیرند و بقوام آورند و در نسخهٔ دیگر بعیوض تخم کاسنی بیخ کاسنی است و نسخهٔ اول اصح است شربتی ده درم * شراب
عناب به نسخهٔ نجیب الدین سمرقندی نافع بجهت جمیع امراض دموی * صنعت آن عناب خراسانی کلان چهل دانه
آلوی سیاه بیست دانه زرشک منقی سماق منقی از حب از هر یک بیست درم ورق گل سرخ پنج درم قند سفید یکرطل گلاب

ربع رطل ادویه را جوشانیده صافی نموده با قند و گلاب بدستور بقوام آورند شربتی یک اوقیه با بعضی لعابات و حلیمات
یعنی شیرجات بزور بحسب مزاج بکار برند * شراب عناب قلمی فرموده اند که این نسخه از بندهٔ آثم محمد هاشم مخاطب
بسید علویخان معتمد الملوک محمد شاهی است نافع از برای جمیع امراض دموی خصوص خفقان و امراض قلب دموی
و صداع بمشارکت امراض دموی قلب * صنعت آن عناب دانه بیرون کرده سی عدد گل بنفشه گل نیلوفر گل گاوزبان گل سرخ
منزوع الاقماع از هر یک ده مثقال در شش رطل گلاب و شش رطل عرق بید مشک بجوشانند چون به نصف رسد بپالایند
و ادویهٔ مذکوره را بوزن مذکور دران مرتبهٔ ثانی داخل نموده باز بجوشانند چون سه رطل بماند بپالایند قند سفید
ترنجبین منقی شیرخشت خراسانی از هر یک یکرطل دران داخل کرده دو جوشی داده بپالایند و بار دیگر در دیگ کرده
بقوام آورند شربتی تا دو اوقیه و در اشربه نیز چند نسخه ذکر یافت * لعوق عناب ورم حلق و تپ و تشنگی را نافع باشد
و خشونت زبان را برطرف کند و سرفه و امراض سینه را سودمند بود * صنعت آن عناب پنجاه عدد تخم خطمی ده درم
کثیرا شش درم مویز منقی بیست و پنج درم بنفشه اصل السوس تراشیده نیم کوفته از هر یک یازده درم بزرقطونا بیست
درم مجموع را در هفت رطل آب بجوشانند تا ثلث بماند صاف کنند و یکرطل فانید اضافه کرده بقوام آورند و روغن
بنفشهٔ بادام سه درم داخل کرده وقت حاجت لعوق نمایند * مطبوخ عناب مسمی بمغلی حلو منضج اخلاط غلیظه و حاره
و سرفهٔ حار را نافع است * صنعت آن عناب سپستان از هر یک پانزده دانه تخم خطمی خبازی از هر یک یکونیم درم
تا دو درم گل بنفشه سه درم اصل السوس محکوک مرضوض یک مثقال گل نیلوفر از سه عدد تا پنج عدد پرسیاوشان دو درم
تخم رازیانهٔ نیم کوفته یکدرم بهدانه نیم درم تا یک درم ادویه را شب در آب بخیسانند و صبح جوش کمی داده صاف
نموده نیم گرم بنوشند بهمان گرمی طبخ از غیر آنکه بگذارند تا سرد شود و ثانیا گرم کنند و بنوشند و اگر درین مغلی قدری
شکر اضافه نمایند بد نیست * نقوع عناب موسوم به نقوع حلو صفرا براند و صداع را نافع باشد * صنعت آن عناب بیست
دانه مویز طائفی سی دانه سپستان سی دانه سر بنفشه هفت درم شب در یکرطل آب بخیسانند و صباح صاف نموده بیست درم
شیرخشت و بیست درم ترنجبین دران حل کرده باز صاف نموده قدری گلاب و عرق بید مشک داخل نمایند و بعضی
ده دانه سرمش اصفهانی نیز درین نقوع داخل کرده اند * عنبر موم از نوعی نحل است که در جزائری که در میان
دریا واقع است بر جبال آن جزائر و درختان آن نواح نحلی خانه ساخته عسل در خانهای خود میدهند از برای ذخیره
باقی که شبنم بر گلها نمی ماند و شدت بارش خانهای ایشان را کنده بدریا می آورد و عسل آن شسته گشته موم خالص
میماند و موید این قول است آنچه از ثقات شنیده که در سواحل بلاد کنده و جزایر و موت و یمن و مالدیپ حضر نواح آنها
بندرت گاهی عنبر تازه زرد رنگ نرم مثل خمیر شیرین بسیار خوشبو می یابند و حکام و اعزهٔ آنجا بقیمت اعلی خریده
بخواهش تمام می خورند و می گویند که بسیار مقوی باه و قوی و ارواح است و نیز فقیر شمامهٔ عنبری دیده که مثل نحل جانوری
جلد و پشت آن صلب و خذفی بود دران شمامه بسیار بود یعنی زیاده بر صد عدد و لیکن قول بر آنکه آن رطوبتی است که
از معدن دریا چون معدن قفر و مومیائی بر می آید و بسبب جزر و مد بر روی آب آمده منجمد میگردد و بطلاطم امواج
پرده پرده بر روی هم و مدور مثل شمامه و اشکال دیگر می گردد و بساحل می افتد نزد احقر اقوی است اما قول آنکه عنبر روی
یعنی سرگین نوعی از حیوان دریائی است که موج آن را بساحل می اندازد قول بر آنکه عنبر طل یعنی شبنمی است که بر روی

دریا نشسته وبطول مدت وزمان معین منعقد می گردد چنانچه صاحب اخوان الصفا بر ان است بسیار بعید می نماید و آنرا
اعلم بحقایق الامور وبدانکه از عنبر انچه صافی باشد وبزردی مائل واز تحریک امواج پی درپی مجتمع ومائل به تدویر
گشته بساحل میرسد آن شمامه واشهب می نامند وانچه مخلوط بخاک ورمل است رملی واین به سبب آن ته نشین اب میشود
وانچه بشکل وصفایح می باشد وسیاه رنگ آن را عنبر تخته می نامند وبهترین آن شمامهٔ اشهب مائل بسفیدی وزردی است
که دهنیت آن غالب واز خائیدن چون مصطکی وصمغ البطم ازهم منفصل نشود واین قید اخیر بجهت آن نموده شد که فتیلهٔ
شمامهٔ عنبر اشهب دیدند که در وزن سنگین بود ودهنیت کم داشت گفت که آنوا از میانه دو حصه نمایند چون آن را دو حصه
نمودند میانش پر از رمل بود وعلامت دیگر عنبر جید آن است که خوشبو باشد وچون سوزنی را گرم کرده بر ان نهند به
بسیار خوش از ان آید وبر موضع داغ چیزی مانند روغن داغ کرده مخلوط نباشد وظاهر وباطن آن در ین معنی شریک
یکسان باشد وچون مدتی بگذارد وباز آن موضع را داغ کرده اشهب مائل بسفیدی کرده وبا نقطهای بسیار ریزهٔ سفید
دران پیدا شود که آن را بهار عنبر می نامند وچون در عنبر آنها ظاهر میشوند می گویند عنبر بهار کرده است وچون باچهار
ریزه عنبر را در پارچهٔ کرپاس بسیار تنکی بسته در آب بسیار گرم جوشان فرو برند وزمانی نگاهدارند تا عنبر گداخته شود پس
از آب بر آورده بگذارند تا حدت وگرمی آن گم شود وفی الجمله انجمادی بهم رسانند نشورده که خوب مدور واجزای آن در
نشیند انگاه پارچهٔ کرپاس را از بالای آن باز کنند ویا که عنبر ریزه شده وبا ریگ ورمل آمیخته را در قدر مضاعف باگداخته بی روغنی ودهنی از پارچهٔ بسیار نازکی بگذرانند ودر کلاب گرم سرد کرده ریخته بگذارند تا درد وسنگ ریزه
آن ته نشین گردد پس شمامه سازند وچون مدتی بگذرد این هم بهار میکنند واینها همه خوب وخالص است وبعد از اشهب
عنبر مائل بازرقی وزردی وبعد ازان مائل بسبزی است وزبون ترین همه صفایحی است وبد ترین صفایحی سیاه رنگ
آن است وازان زبونتر عنبر بلعی است که میگویند ماهی آنرا بسبب حلاوتی که دارد فرو می برد وچون ماهی آنرا فرو برد
خصوص ماهییکه مسمی بعنبر است سست میگردد وبر روی آب می آید وموج آنرا بساحل می اندازد وچونکه ماهی را بر ساحل
زندهٔ ماندن محال است می میرد وکسانیکه دران سواحل میباشند این معنی را میدانند زود شکم آن ماهی را دریده آن
عنبر را بیرون می آورند وآن عنبر سیاه رنگ وزبون می باشد وبتازگی بوی سهوکت یعنی سمیت ماهی میدهد اما مصنوع
عنبر پس بالمره بکار نمی آید ویکی از اقسام مصنوع آن آنست که از لادن وگچ وموم وعنبر سیاه بهروزن که خواسته باشند
میسازند واز عنبر صفایحی چند صفحه را گرم کرده دو سه طبقه بالای آن می چسپانند وشمامهٔ می سازند وتفرقهٔ این شمامهٔ
مصنوع وشمامهٔ اصلی بسیار مشکل است مگر بحدس قوی از وزن آن یا بشکستن وجاویدن آن زیرا که این قسم مصنوع متفتت
میگردد وعنبر گرم است در درجهٔ ثانیه وخشک در درجهٔ اولی وحافظ ارواح وقوت هاو بنهایت مفرح ومحرک باه واشتهاء
طعام ومفتح سدها واعادهٔ کنندهٔ قوت ها است که از شرب دواها وارجاع وکثرت جماع کم شده باشد وباد زهر سموم است
ومقوی افعال معاجین وتراکیب وبالطبع دافع امراض باردهٔ عموما وخصوصا امراض باردهٔ دماغ وقلب وبالخاصیت دافع
امراض حارهٔ دماغ بجهت نزلات وجنون وشقیقه وخفقان وغشی وامراض گوش وبینی وسینه وسوفهٔ وربو وقرحه شش
ضعف قلب ومعده وجگر واستسقا ویرقان وارجاع معده وطحال وگرده ورياح وفالج ولقوه ورعشه ومفاصل وعرق النسا وتقویت
حواس خمسهٔ ظاهری وحواس باطنی وانفاس حرارت غریزی نافع ومداومت آن باماء العسل جهت اعادهٔ باه مایوسین و

طلای آن با غالیه وادهان حاره جهت تقویت اعضای تناسل وتحریک باه وبراحلیل باعث شدت لذت جماع طرفین بحد
افراط وشرب یکدانک آن هر روز تا سه روز جهت دردفم معدهٔ جدید وقدیم مجرب وبخور آن مصلح هوای وبائی وگریزانیدن
هوام وبوئیدن آن در جمیع امور مذکوره قوی الاثر وباعث غلیان خون ورقت آن وتولد شری در محرورین ومصلحش
کافور ومیوهای سرد وتر وسعوط آن با روغن های حاره دافع امراض باردهٔ دماغی وسدهای آن وگویند مضر امعا است ومصلح
آن صمغ عربی ونزد بعضی مضعف روح کبد یست وشربتش یکدانک است وگویند اگر یک مثقال آنرا با دو چندان سر بنفشه
وپنج مثقال صمغ عربی بسه دفعه در یکروز خورده شود تفریح آن بحد اسکار میرسد وازین قول غره نباید شد وبدلش بوزن آن
مشک وزعفران است * دستور حل کردن وصافی نمودن عنبر آنست که اول عنبر را ریزه ریزه کرده در پیالهٔ چینی نموده روغن
مغز پسته یا روغن زیت انفاق یا روغن گل بادام یا هر روغنی که طبیب مناسب حال مریض داند بر روی آن کرده دیک بزرگ
را تا نیمه آب کرده بر دیکدان گذاشته پیالهٔ دران دیک بر روی آب یا بر سه پایه بگذارند وسر دیک را بگیرند وآب را بجوشانند تا
زمانیکه دانند که تمام عنبر گداخته وخاطر جمع شدند که چیزی ناگداخته باقی نمانده پس دیک را فرود آورده سر آنرا باز
کرده پیاله را از روی آب گرم یا سه پایه برداشته عنبر گداخته را از پارچهٔ بسیار نازکی صافی نمایند واگر بقیه از عنبر در پارچه باقی
مانده باشد در روغن گرم بمالند تا تمام جوهر عنبر بیرون آیند ورملیکه دران باشد در پارچه بماند وصافی آنرا بمصرفی که
خواهند صرف نمایند واحقر در بسیاری از مرکبات عنبر خالص که اندک خشکی داشته باشد با نبات سفید کوبیده بیخته در ترکیب
داخل می نماید * بخور عنبر ساده مقوی قلب ودماغ است * صنعت آن عنبر را خرد نموده مقدار فلفل ونخود در اندک
پنبهٔ پاکیزه سفیدی تر کرده پیچیده در مجمر بر اخگر بگذارند تا بملایمت بسوزد * بخور عنبر مرکب مقوی قلب ودماغ ومعطر
مجلس است * صنعت آن عنبر اشهب شصت وپنج مثقال عود قماری خام پنجاه وپنج مثقال مشک تبتی خالص ده مثقال
کافور قیصوری هفت مثقال ادویه کوفته بیخته بگلاب سرشته پهن کرده قرصهای کوچک بریده در سایه خشک نموده نگاهدارند
ووقت حاجت بخور نمایند ودر حرف الباء در بخورات نیز ذکر یافت * تسبیح عنبر بوئیدن آن حالت الذکر کسانی را که
ضعف دل ودماغ باشد مفید است * صنعت آن عنبر اشهب مشک خالص ورق گل سرخ عنبر از هریک بقدر حاجت کوفته
بیخته بگلاب آنمقدار که خمیر گردد سرشته خوب صلایه نموده حبوب مساوی بندند هر مقدار که خواهند وسوراخ کرده در
سایه خشک نموده بریسمانی کشیده تسبیح سازند

* فصل در ذکر نسخ جوارشات عنبری * جوارش عنبری معروف
بجوارش خسروی منقول از اکلیل محمد بن زکریا رازی گفته که استنباط نموده اند این را مهره اطبا از برای نوشیروان کسری
باین جوارش قوت یافت مزاج او واعانت هضم آن نموده وازین جهت جوارش عنبری را مسمی بجوارش خسروی نموده اند
* صنعت آن به نسخهٔ مزبور در اکلیل پوست بلیله بسباسه اشنه از هریک دو درم دار فلفل مغز نارجیل از هریک سیزده درم
بزر البنج سفید افیون دارچینی جند بیدستر سنبل الطیب از هریک یکدرم قرنفل زعفران جوزبوا از هریک پنجدرم
روغن بلسان سه درم ادویه کوفته بیخته بشراب ریحانی سرشته با عسل سفید مصفی بقدر کفایت معجون سازند ویک مثقال
عنبر اشهب بروغن خیری گداخته مخلوط با دویه نمایند وتیر بزنند تا نیکو مخلوط شود ودر ظرف چینی نگاهدارند وبعد از ششماه
بکار برند شربتی مقدار یک باقلا با شراب ریحانی کهنهٔ جید پس میباید مستعمل آن منفعتی عظیم وعجیب * جوارش عنبری
معروف بجوارش خسروی به نسخهٔ دیگر قریب به نسخهٔ اول وگفته که این جوارش را ملوک عجم استعمال میکردند نافع است

برای امراض بارده خصوص از برای کلیتین و باه را زیاده کند و نافع است از برای فالج و لقوه و رعشه و خفقان و خدر و حفظ را
زیاده کند و ذهن را تیز کرداند و نشف رطوبت معده کند و هضم را نیکو کرداند و این جوارش را موافقت بسیار است با پیران
* صنعت آن قاقلهٔ کبار قاقلهٔ صغار بسباسه دارچینی از هریک چهار درم زنجبیل دارفلفل از هریک دو استار اشنه دو درم قرفه
الطیب یکدرم قرنفل زعفران از هریک ده درم جوزبوا پنجدرم و در نسخهٔ دیگر پنج عدد است سنبل الطیب مصطکی عنبر اشهب
از هریک دو درم مشک خالص دو درم بزر البنج سفید افیون از هریک یکدرم روغن بلسان شش درم ادویه کوفته بیخته افیون
را در یک سکرجه که بفارسی سبوچه کویند شراب انکوری جید بخیسانند پس عسل مصفی بقدر کفاف بقوام آورده افیون را
نرم کرده اندک اندک داخل آن کنند درحالتی که آتش عسل را بسیار ملایم کرده باشد بحدیکه جوش نخورد تا آنکه تمام
شرابی را که افیون دران حل کرده اند تشرب نماید پس عسل مقوم را از آتش برکرفته ادویه را بآن بسرشند و باید که عنبر
را در روغن بلسان که ذکر شد و بروغن حب البان بقدریکه تمام ادویهٔ مسحوقه را بآن چرب توان کرد بکدارند و ادویه را
کوفته بیخته بآن چرب سازند پس بعسل مذکور بسرشند و بعد از ششماه استعمال نمایند شربتی یکمثقال * جوارش عنبر
معروف بجوارش خسروی سردی معده و بدی هضم و خفقان و اوجاع رحم را نافع باشد و از برای پیران بنهایت مفید است
* صنعت آن قاقلهٔ کبار قاقلهٔ صغار بسباسه دارچینی از هریک چهار درم اشنه عنبر اشهب مصطکی سنبل الطیب از هریک دو
درم قرفه قرنفل زعفران زنجبیل دارفلفل از هریک دو درم و نیم جوزبوا پنجدرم و در نسخهٔ دیگر عنبر نیز پنجدرم است و او
اصح است مشک ترکی خالص یکدرم کوفته بیخته بعسل مصفی بسرشند شربتی یک مثقال * جوارش عنبر خسروی به نسخهٔ
میرزا ابراهیم در منهاج از سید اسمعیل که در ذخیره ذکر کرده نقل نموده و کفته که این جوارش از برای امراض معده
برودت آن و ریاح معده و قولنج نافع است و سید اسمعیل کفته که شخصی در بلخ درد معده داشت و بسیار معالجه کرد
او را از ان رنج شفا نشد آخر باین جوارش شفا یافت و این جوارش درد معده و خفقان و بیماریهای رحم را سود
دارد و پیران را سخت موافق است * صنعت آن پوست زرد اترج عود قماری خام قرنفل کبابهٔ چینی قاقله جوزبوا از هریک پنج
درم نارمشک انیسون تخم کرفس جند بیدستر افیون بزر البنج سفید برک بادرنجبویه مرزنجوش زعفران از هریک سه درم
روغن بلسان دو درم عنبر اشهب یک مثقال عنبر را بروغن بلسان حل کرده و هردو را در عسل حل کرده و ادویه را کوفته بیخته
بآن بسرشند شربتی از نیم درم تا یکدرم و مزاج این جوارش کرم است در اوسط درجهٔ دوم و خشک است در اوایل درجه
دوم * جوارش عنبر مسمی بجوارش خسروی منقول از قرابادین معصومی کفته که این جوارش دل و معده را قوت دهد
و باه را زیاده کند و بوی دهان خوش کرداند و نشاط تمام آورد و شکفتکی بخشد * صنعت آن عنبر اشهب قاقلهٔ کبار بسباسه
قرنفل جوزبوا زنجبیل سنبل الطیب صندل سفید شقاقل مصری قرفة الطیب دانهٔ هیل بهمن سرخ بهمن سفید از هریک دو درم
خصیة الثعلب مصری هفت درم افیون ده درم زعفران دارفلفل فلفل بزر البنج سفید از هریک شش درم مصطکی سه درم دارچینی
هشت درم اشنه دو درم و نیم مشک تبتی نیم درم ورق طلا ورق نقره از هریک نیم درم عسل مصفی سه وزن ادویه بدستور
مقرر مرتب نمایند و بعد از ششماه استعمال نمایند شربتی بمقدار نخودی و اکر خواهند افیون را بیست درم کنند شاید
میفرمایند که یکدرم افیون درین جوارش از برای حفظ ترکیب کافی است و اکر از یکدرم زیاده کنند ترکیب مشوش می شود
* جوارش عنبر مسمی بجوارش خسروی منقول از قرابادین کوتوالی معده را قوت دهد و تری معده را زائل کند و فالج و لقوه

ورعشه را سود دارد وبوی دت کلیه به بوی دوباره را زیاده کند وقوت دهد وعقل را تیز کرداند وحفظ وفهم را زیاده کند

* صنعت آن خیربوا قاقلهٔ کبار بسماسه مصطکی سنبل الطیب عنبر اشهب از هریك دودرم زنجبیل دارفلفل از هریك دو استه

دارچینی سه درم قرفة الطیب بزرالبنج سفید افیون مشك از هریك یکدرم قرنفل زعفران از هریك ده درم جوزبوا ده

عدد روغن بلسان شش درم شراب ریحانی یك من ونیم عسل مصفی سه وزن ادویه افیون را درشراب حل نموده درعسل

داخل کرده بجوشانند تا شراب رفته عسل بماند عنبر را درروغن انداز ند ونیم کرم نمایند تاکداخته شود پس درعسل

مذکور داخل نمایند وبیامیزند ومشك را صلایه کرده بوان افکنند وباقی ادویه را داخل کرده نیکوبرهم زنند تا امیخته

شود ودرظرف چینی نگاهدارند وپس از شش ماه استعمال نمایند شربتی یکدرم تا یك مثقال * جوارش عنبر مسمی بجوارش

خمروی به نسخهٔ دیگر * صنعت آن خیربوا قاقله بسماسه دارچینی ازهریك چهاردرم دارفلفل زنجبیل ازهریك دوازده

درم مصطکی اشنه سنبل الطیب عنبر اشهب بزرالبنج سفید افیون مشك تبتی ازهریك دودرم قرفة الطیب قرنفل زعفران

ازهریك سه درم جوزبوا پنج عدد روغن بلسان شش درم باعسل مصفی سه وزن ادویه مرتب نمایند * جوارش عنبر مسمی

بجوارش خمروی به نسخهٔ دیگر باه را بیفزاید ودل ودماغ ومعده را قوت دهد * صنعت آن بسماسه لبان ذکر قاقلهٔ کبار

دانهٔ هیل زنجبیل ازهریك چهارمثقال قرفة الطیب افیون بزرالبنج سفید مشك ازهریك یکدرم عنبر اشهب هفت دوم روغن

بلسان چهاردرم عنبر را درروغن بلسان بکداز ند وبوزن مجموع ادویه قند سفید ودووزن عسل مصفی بقوام آورده

وادویه را بان بسرشند شربتی یکدرم ودرنسخهٔ دیگر دارفلفل بدل دانهٔ هیل است * جوارش عنبر خمروی به نسخهٔ دیگر

صالح خان خال آن مرحوم نافع ازبرای درد شکم ودرد بواسیر * صنعت آن پوست زرد اتروج عود هندی قرنفل کبابهٔ چهار

قاقلهٔ کبار خیربوا ازهریك پنجدرم نارمشك انیسون تخم کرفس افیون جندبیدستر بزرالبنج سفید ازهریك سه درم عنبر

اشهب یك مثقال روغن بلسان دودرم با درنجبویه تخم مورنجوش زعفران ازهریك سه درم عنبر را درروغن بلسان

یا روغن خیری بکداز ند وافیون را بسرکهٔ انگوری حل سازند وباقی ادویه را کوفته بیخته همه را بعسل سفید مصفی بقوام

آورده سه وزن ادویه بسرشند وبعد از ششماه استعمال نمایند شربتی دودرم واین جوارش خفقان ودردمعك وبیماریهای

رحم را سود دارد * جوارش عنبر مقوی معده وجگر است * صنعت آن قاقلهٔ خرد قاقلهٔ کلان بسماسه دارچینی ازهریك

چهاردرم قرنفل قرفه زعفران زنجبیل دارفلفل ازهریك دونیم درم دوالهٔ مصطکی عنبر جوزبوا ازهریك پنجدرم عسل

مصفی سه وزن ادویه موافق معهود تیارسازند * جوارش عنبر که مشهور بجوارش کبری است دل را قوت دهد وبلغم

واوجاع رحم را نافع بود ودرتقویت وحفظ قوت پیران نهایت مجرب است * صنعت آن عنبر اشهب دودرم قاقلهٔ کبار

بسماسه دارچینی لبان الذکر ازهریك چهاردرم زنجبیل دارفلفل ازهریك دوازده درم قرفه یکدرم قرنفل زعفران ازهریك

ده درم اشنه دودرم جوزبوا پنجدرم سنبل الطیب مصطکی ازهریك دودرم مشك ترکی خالص بزرالبنج افیون ازهریك درسم

روغن بلسان شش درم افیون را درمثلث حل کنند وعنبر را درروغن بلسان بکداز ند واجزا کوفته بیخته باسه چند ان عسل

صاف بقوام آورده بسرشند ودرظرف چینی یا شیشه نگاهدارند وبعد از بیست روز استعمال نمایند شربتی از نیم درم

تا یك درم * جوارش عنبر مسمی بجوارش خمروی منقول از منهاج ابن جزله نافع ازبرای سودی معده وخفقان و به

کواریدن طعام ودرد رحم وپیران را بسیار موافق است * صنعت آن بسماسه قاقلهٔ کبار قاقلهٔ صغار دارچینی ازهریك چهار

درم زنجبیل دارفلفل از هریك هشت مثقال * ودر نسخهٔ دیگر از هریك ده درم اشنه دو درم قرفة الطیب قرنفل زعفران از هریك
ده درم جوزبوا پنج درم مصطکی رومی سنبل الطیب عنبر اشهب از هریك دو درم مشك ترکی خالص بزر البنج سفید افیون
از هریك یك درم روغن بلسان شش درم افیون را در شراب حل کرده عنبر را در روغن بگدازند وادویه کوفته بیخته با
چرب سازند وبا سه وزن مجموع ادویه عسل مصفی بسرشند شربتی یك ونیم درم * جوارش عنبر سردی معده وخفقان
بارد را نافع وگوارندهٔ طعام است * صنعت آن زنجبیل فلفل دارفلفل سنبل الطیب دارچینی جوزبوا صندل سفید حب بلسان
قاقله بسباسه قرنفل نارمشك طالیسفر طباشیر سعد کوفی عنبر اشهب عود هندی از هریك پنج درم کافور قیصوری مشك
ترکی از هریك دو درم ونیم قند سفید دو اوقیه ونیم اجزا را کوفته بیخته در سه چندان جمله ادویه عسل سفید مصفی بقوام
آورند وبدستور مقرر ترکیب دهند شربتی یك مثقال * جوارش عنبر به نسخهٔ دیگر که خفقان را نافع بود ومعده را قوت دهد
وبیماریهای رحم را سود دارد ومجرب است * صنعت آن پوست ترنج عود هندی قرنفل کبابه قاقله خیربوا از هریك پنج درم
نارمشك انیسون تخم کرفس افیون جند بیدستر از هریك سه درم عنبر اشهب یك مثقال عنبر را بروغن بلسان بگدازند وافیون
داخل کنند وبا ادویه بعسل بسرشند وبعد از دو ماه استعمال کنند شربتی دو درم * جوارش عنبر بنوع دیگر * صنعت آن
خیربوا دارچینی قاقله بسباسه از هریك چهار درم دارفلفل زنجبیل از هریك دو نیم درم قرفه سه درم قرنفل زعفران از
هریك سه درم جوزبوا ده عدد سنبل الطیب مصطکی عنبر اشهب تخم بنگ سفید افیون مشك از هریك دو درم روغن بلسان
شش درم بعسل معجون سازند وبوقت حاجت بکار در آرند * جوارش عنبر قلمی فرموده اند که این از تالیف کلب آستان حضرت
امیر المؤمنین محمد هاشم مخاطب بحکیم معتمد الملوك سید علوی خان است که در سنه یك هزار ویکصد وهجده هجری بجهت
داروغهٔ گنج زاده سلطان محمد بیدار بخت که از مدت چهار سال مرض ذرب داشت اطبا از علاج آن خسته شده بودند و
واضعف قوی مرتبهٔ رسیده بود که طاقت قیام وقعود نداشت وسنش قریب بهفتاد سالگی رسیده بود چون مداومت باین
جوارش نمود آزار ذرب مشار الیه بکلی دور شد وآن را قوت بمرتبهٔ شد که یك فرسخ راه را پیاده می توانست طی نمود ودران
سن قادر بر ازالهٔ بکارت شد * صنعت آن قاقلهٔ صغار قاقلهٔ کبار بسباسه دارچینی از هریك دو مثقال زنجبیل دارفلفل از
هریك یك مثقال طباشیر سفید ساذج هندی پوست زرد اترج از هریك یك مثقال ونیم مصطکی عنبر اشهب قرنفل زعفران
قرفة الطیب از هریك یك مثقال جوزبوا دو مثقال ونیم مشك خالص نیم مثقال مروارید ناسفته واطی یك مثقال ویکدانگ
نیم کوفته بیخته بعسل مصفی وزن یکصد وبیست مثقال بسرشند ودر قاب چینی نگاهدارند شربتی یك مثقال * جوارش عنبر
که آن مرحوم بجهت شاهزادهٔ والاقدر سلطان محمد بیدار بخت که به سبب آزار اسهال وضعف معده وتشنج وتهبج پاها
شطر الغب که مدت یك سال امتداد یافته بود بعد از آنکه بتدابیر شافیهٔ شافی حقیقی در عرض مدت چهل روز جمیع آزارهای
معظم الیه زائل گردیده وضعف بدن ومعده باقی بود این جوارش را ترتیب داده معظم الیه را خورانیدند باندك مدتی
ضعف بدن ومعده او زائل گردیده ورنگ رخساره که همیشه مائل بزردی بود بحمرت مبدل شده وفربه گردید * صنعت آن
عنبر اشهب دو مثقال مشك ترکی خالص چهار دانگ گلاب چهل مثقال نبات سفید هشتاد مثقال مشك وعنبر را با مقدار
ده مثقال نبات سفید کوفته از آرد پیزموئی یا پارچهٔ نازکی بگذرانند وتتمهٔ نبات را بگلاب حل کرده بقوام آورده تیر بزنند
تا نیکو سفید شود عنبر ومشك کوبیده را بآن مخلوط کرده چند تیر دیگر بزنند واقراص سازند هر قرصی یك مثقال وهر روز

یک قرص آن را باده مثقال گلاب تناول نمایند * جوارش عنبر ساده * صنعت آن عنبر اشهب یک مثقال قند سفید یک من
قند را بقوام آورده تیر زنند تا سفید شود بعد از ان عنبر را بآن مخلوط کرده بر روی سنگ بریزند و بکار برند * جوارش عنبر
ساده به نسخهٔ دیگر * صنعت آن نبات سفید گلاب از هر یک یکمن نبات سفید را کوفته به گلاب حل کرده بقوام آورند و کف
شیر با سفیدهٔ تخم مرغ بران زده تیر بزنند تا سفید شود عنبر اشهب دو مثقال تا چهار مثقال با قند سفید سائیده بآن
مخلوط نموده بر روی سنگ بریزند و به برند و نگاه دارند مقدار مستعمل از ان دو درم تا چهار درم * حب عنبر د
تقویت باه و در نعوظ دخلی تمام دارد گفته اند که بعد از شش ساعت از خوردن این حب یا بعد از دوازده ساعت
نعوظ آورد تا خود را بآب سرد نشویند بر طرف نمی شود و چون در دهان گیرند در عرض یک شبانروز آب نمی شو
* صنعت آن عنبر اشهب مایهٔ شتر اعرابی خصیة الثعلب خولنجان از هر یک دو مثقال مشک تبتی خالص مصطکی رو
از هر یک یک مثقال کوفته بیخته علی الرسم حبوب سازند هر حبی بقدر مغز فندقی شربتی یک حب با شیر تازه دوشیده
با آب ترهٔ تیزک یا شوربای نخود آب و از ین تا نیم مثقال توان خورد * حب عنبر دیگر که بجهت نواب اشرف خان ساخته بودند
* صنعت آن عنبر اشهب عود هندی غرقی خام صندل سفید مصطکی رومی اسارون مشک خالص کثیرا از هر یک یک مثقال
دارچینی بسباسه فلفل سفید خصیة الثعلب مصری قصب الذریره زعفران افتیمون اقریطی از هر یک دو مثقال بدستور
مقرر به گلاب سرشته حبوب سازند هر حبی بقدر نخودی بورق طلا یکدرم پیچیده در سایه خشک نمایند شربتی یک حب تا
دو حب * حب عنبر دیگر از تقرب خان * صنعت آن عنبر اشهب یک مثقال صندل سفید نیم مثقال ورق طلا یکدانگ و نیم
با صمغ محلول در گلاب سرشته حبوب سازند شربتی یک حب در دهان نگاه دارند تا آب شود و این حب دهان را خوشبو
میکرداند و بخر را نافع است * خمیرهٔ عنبر مقوی قلب و پیران را موافق است * صنعت آن بگیرند شکر سفید یک من و صاف
کرده بقوام آورند و کف سفیدهٔ تخم مرغ بران زده تیر زنند تا نیکو سفید شود عنبر اشهب چهار مثقال با نبات سفید کوفته
بیخته اندک اندک بران ریزند تا نیکو مخلوط شود شربتی یک مثقال * خمیرهٔ عنبر تالیف حکیم علی گیلانی گفته که این
خمیرهٔ خاصهٔ ما است * صنعت آن عنبر اشهب که خشک باشد بآهستگی با قلم تراش و کارد بتراشند و انچه از خراشهٔ ان بهم
رسد وزن کنند و با دو مثل آن نبات سفید نیم کوفته در هاون بملایمت و آهستگی در وقتیکه هوا خشک باشد بسایند و کوفتن
جائز نیست و از منخل بگذرانند و نخالهٔ آن را باز با نبات دیگر بسایند پس بگیرند مشک خالص جید ربع وزن عنبر و بسایند
با گلاب و بگذارند تا صافی شود و بجر علقه مروق کرده آن مقدار نبات که بآن خمیره شود در پاتیل ریزند و عنبر و نبات
را بران ریزند و بر خاکستر گرم بآهستگی میمالیده قطره قطره از ان گلاب میداده باشند تا عنبر حل شود و باید که تمام
نبات ده برابر عنبر باشد و اگر زیاده هم کنند جائز است و اگر خواهند که سخت شود مقدار عنبر و نبات و عسل جید صاف
خوشبو اضافه کنند این خمیره را اگر بعد از یک سال استعمال نمایند بنهایت خوشبو باشد و باید که در هاون و پاتیل طلا
نقره بمالند و اگر در مس سازند غثیان آورد * سعوط عنبر روایت کرده جعفر بن جابر طائی از موسی بن یزید صیقل
او از پدر خود عمر بن یزید که او گفت که نوشت جابر بن ضبیان صوفی بحضرت ابی عبد الله عم که یا ابن رسول الله صلعم
بتعب آورد مرا ریاح شابکه که فرا گرفته مرا از سر تا قدم پس دعا کن بجناب الهی از برای زائل شدن این مرض از من آن
حضرت علیه السلام دعا کرد او را و نوشت بسوی او که بر تو باد سعوط کردن بعنبر گداخته در دهن زنبق یعنی روغن

یاسمین صبح ناشتا که عافیت می یابی از ان باذن الله تع عز وجل پس بجا آورد جابر گفتهٔ ان حضرت را عم وازبند مرض
رهائی یافت * شراب عنبر درد معده و اعصاب را مفید باشد وضعف دل وخفقان بارد را نافع باشد وپیران را موافق
سود مند * صنعت آن بگیرند عسل سفید خوشبوی جید یک من ودر دو من آب باران نیسان بجوشانند وکف آن را بگیرند
وبقوام آورده عنبر اشهب وزعفران از هریک یک مثقال سوده داخل نموده نگاه دارند شربتی پنج درم ودر نسخهٔ شفائی
در قرابادین ودر نسخهٔ میرزا ابراهیم در سوء مزاج رطب معده وزن عسل دو من است * شمع عنبر که تمام مجلس را
روشن وخوشبو گرداند ودماغها را معطر سازد * صنعت آن بگیرند قدری عنبر را وباموم وروغن بگدازند وفتیلهٔ شمع را
بدان داغ نمایند چنانچه ضابطه است پس قدری عنبر دیگر باموم خالص سفید کافوری گداخته دو سه پرده بر آن فتیله
ریزند وبالای آن موم خالص وعند الحاجت برافروزند * شمومات عنبر در شموم وغالیه مذکور شدند ومیشوند انشاء الله
تع * عرق عنبر تالیف صاحب کتاب مفرح النفس که از اطبای این عصر است واین کتاب را در هند تالیف نموده واین
نسخه اگرچه بسیار مشوش است نه بقانون اطبای هند است ونه بقانون اطبای یونان وایران لیکن ذکر کرده شد * صنعت آن
چوب چینی نیم سیر دارچینی یک سیر قرنفل بسباسه بهمن سرخ بهمن سفید جوزبوا بادرنجبویه گاوزبان سعد کوفی و
ترکی سنبل الطیب بیخ بنفشه از هریک پاو سیر دانهٔ هیل خصیة الثعلب مصری زرنباد اشنه ساذج هندی صندل سفید
شقاقل کبابهٔ چینی خولنجان از هریک نیم پاو گل دهاوه یک سیر مصطکی رومی عود هندی زعفران از هریک ده در
پوست امغیلان ده سیر قند سیاه یک من نبات سفید نیم من عنبر اشهب ومشک بقدر حاجت اگر اراده باشد که بسیار
خوشبو وپر عنبر باشد شانزده توله عنبر که بیست ویک ادویه است سوای چوب چینی وگل دهاوه وپوست امغیلان
وقند ونبات داخل کنند واگر اوسط خواهند هشت توله عنبر که چهل ویک ادویه است اختیار نمایند واگر دون این
خواهند چهار توله عنبر که هشتاد ویک ادویه است بکار برند وعلی هذا القیاس داخل نمودن مشک از چهار توله
تا یک توله نسبت اول ودوم وسوم بطریق عنبر اعتبار نمایند وهمه ادویه را نیم کوفته در خم نمایند وآب خالص آن مقدار
از بالای آن کنند که از روی ادویه برگردد ودر زیر زمین در سرگین اسپ دفن کنند ودوازده روز بگذارند تا بجوش آید بعد
از ان بطریق مقرر عرق کشند ودارچینی وقرنفل وهیل بوا وبسباسه وجوزبوا وعنبر ومشک وزعفران در میان نیچه کنند
وعرق کشند * فتیلهٔ عنبر که دود آن مجلس را معطر گرداند ودل ودماغ را قوت دهد * صنعت آن عنبر اشهب دو مثقال
عود هندی غرقی خام نبات سفید از هریک پنج مثقال صندل سفید یکمثقال اجزا را بگلاب سوده نبات را کوفته بیخته
داخل کرده فتیلها سازند ووقت حاجت آتش بر سر آن نهند تا بتدریج بسوزد ودر نسخهٔ دیگر حصی لبان نیز یکجزو داخل
است * فتیلهٔ عنبر دیگر که مجلس را خوشبو کند ودل ودماغ را قوی گرداند * صنعت آن عنبر اشهب مشک خالص
از هریک دو مثقال عود غرقی خام صندل سفید از هریک صد مثقال عنبر لادن پنج مثقال حصی لبان صمغ عربی از هریک
دو نیم مثقال زعفران چهار مثقال نبات هشتاد مثقال صندل وعود را بگلاب سوده ادویه کوفته بیخته با آن سرشته
فتیلها سازند وچوبی در ته آن نصب کرده قدری صندل را گذاشته بعد تیاری بر آن مالیده در سایه خشک نموده عند
الحاجت آتش بر سر آن گذارند تا بتدریج بسوزد واین فی الحقیقة فتیلهٔ عود است چنانچه در نسخهٔ دیگر عود دو صد مثقال
است * فتیلهٔ عنبر به نسخهٔ دیگر * صنعت آن عود هندی غرقی دو توله عنبر اشهب شش ماشه مشک خالص سه ماشه عود را

سائیده با مشك وگلاب خمیر نمایند ویك روز کامل بسایند پس فتیله سازند وخشك نموده بر بالای آن صندل را سوده
بران بمالند وخشك سازند وعند الحاجت آتش بران گذاشته بسوزند * قرص عنبر از تراکیب محمد بن زکریا است
معده ودل ودماغ را قوت دهد وحرارت غریزی را برافروزد واشتهای طعام آورد * صنعت آن عنبر اشهب یك مثقال
مروارید یاقوت رمانی لعل بدخشی مشك تبتی از هریك نیم درم دارچینی ساذج هندی مصطکی رومی از هریك یك درم
حب الآس پوست اترج طباشیر سفید عود هندی گل سرخ منزوع الاقماع از هریك دو درم اجزا را انچه صلایه کردنی
است بر روی سنگ سماق باگلاب صلایه نمایند وباقی ادویه را سوای عنبر کوفته بیخته عنبر را در روغن مصطکی گداخته
اجزا را بآن چرب کرده یك روز بگذارند وروز دیگر مجموع را به گلاب سرشته اقراص سازند شربتی دو درم باگلاب
وعرق بید مشك وآب به شیرین یا شراب سیب شیرین وتخم فرنجمشك بکار برند * قرص عنبر به نسخهٔ معصومی دل ودماغ را
قوت دهد * صنعت آن عنبر اشهب یکدرم قند سفید یك چهاریك گلاب پنجاه درم زعفران کافور از هریك نیم درم
چنانچه رسم است قرص سازند * قهوهٔ عنبر تقویت قلب ودماغ نماید وتفریح آورد * صنعت آن عنبر اشهب یك حبه
صمغ عربی بنفشه زعفران از هریك نیم درم گلاب وبید مشك از هریك هفت مثقال گلاب وبید مشك را بر آتش گدازند
وعنبر را ریزه ریزه کرده دران اندازند تا گداخته گردد پس سائر اجزا را نرم سائیده دران اندازند وبر هم زنند ومقدار یك
ونیم مثقال تا دو مثقال عسل خالص یا نبات سفید دران ریزند وبر هم زنند تا فی الجمله طبخی یابد پس بطریق قهوه
میل نمایند * معجون عنبر مقوی اعضای رئیسه وباه است * صنعت آن عنبر اشهب خصیة الثعلب مصری از هریك پنج
مثقال مصطکی رومی کندر بهمن سفید بهمن سرخ از هریك دو ونیم مثقال مشك خالص یکونیم مثقال زعفران یك مثقال
ورق نقره دو مثقال ورق طلا نیم مثقال عسل مصفی صد مثقال ادویه کوفته بیخته عسل را بآب زردك بقوام آورده
عنبر را با نبات سائیده اولا ممزوج عسل نمایند بعد ازان سائر ادویه را شربتی یکمثقال تا یکونیم مثقال * معجون عنبر
دیگر که همان نفع دارد * صنعت آن عنبر اشهب ورق طلا از هریك نه مثقال عود قماری مصطکی از هریك دوازده مثقال
عسل سه برابر تمام ادویه بدستور مقرر معجون سازند

* باب العین مع الواو *

* عود هندی بضم عین
مهمله وسکون واو ودال مهمله چوب درختی است از جزائر هند ودکهن ودر چنتیان که از جزائر شهر ناو وسرحد چین
واقع است وبجنوبی خط استوا در عرض سی وچند درجه نیز بسیار میشود واکثر از کوهستان جیتا متصل سلهت که از مضافات
صوبهٔ بنگاله است می آورند ودرانجا بسیار میشود ودرخت آن بسیار عظیم وبزبان هندی اگر نامند وغرقی آنرا که چون در آب
بیندازند ته نشین گردد واگر ردیه وغیر غرقی را سمله گویند وعود قماری مراد از قسم غرقی آن است ودرخت آنرا
بعد از قطع مدتی در خاک دفن میکنند تا انچه چوب وخام ناپخته بی دهنیت آن باشد ببوسد وپخته دهنیت دار آن بماند
وبعد از برآوردن آنچه بی چوب سنگین غرقی با دهنیت معطر است جدا کرده قسم اعلی مینامند وانچه در واندك چوب
خام مانده باشد از دم کارد وغیره از آلات آهنی آنرا جدا کرده وتراشیده واز اجواف او برآورده باشند آنرا اگر مستعمل
میگویند وقسم اوسط است وجدا ناکردهٔ آن را غیر مستعملی وسیلانی نامند وقسم اولی است وجرم عود زود شکن وریشه
دار است قابل آن نیست که ازان چیزی ساخته شود وقطعهٔ بزرگ آن بنهایت تا یك من تبریزی میباشد وآن هم کج و
غیر مستوی وجابجا مجوف واین بسبب آن است که تمام اجزای درخت آن پخته نمی باشد بر استوا وانچه از چوب عود زیاده د

خاطر مانده بوسیده و سست و سبک شده باشد خوردن آن مولد حمل دانسته اند و اقسام عود هریک باسم بلد آن
موسوم است مثل سمندوری و هندی و قماری وغیره و بهترین آن سیاه غرقی صلب براق خوشبوی تلخ با دهنیت
است که در ته آب نشیند و چون در آفتاب گذارند روغن که عطر آن است تراوش کند و در آب غرق شود روز چند زیاده باشد
بهتر و اعلی است و سمندوری دهنیت غالب و هندی سیاه و قماری کمرنگ و بری و جبلی او با خطوط سفید و هرچه بر روی
آب ایستد و کم بو و کم دهنیت باشد پست و زبونتر بود و عود قماری گرم است در آخر دوم و خشک است در سوم و قاطع اقسام
بلغم و در تقویت معده بی عدیل و مفرح و ملطف و مفتح سدد و محلل ریاح و مقوی دماغ و دل و جگر و حواس و اعصاب
احشا و حابس طبع و دافع رطوبت معده و عفونت آن و ادرار بول که از رطوبت و برودت و ضعف مثانه باشد و حافظ و هاضم
صحت حوامل و جنین است و جهت ربو و استسقا و خفقان و سرفه و غشی و ضیق النفس و غثیان و سپرز و تقویت باه نافع و مطبوخ
آن با شراب ریحانی با دزهر سموم و بخور آن محلل فضول رطبهٔ دماغی و مقوی دل و معده و سوختهٔ آن جهت جلای دندان
مجرب و مضر محرورین و مصلحش سکنجبین و کافور قیصوری و مضر خمل معده و مصلحش صمغ عربی و گلاب و شربتش تا یکمثقال
* و قسمی دیگر در هند میشود که آن را تکر بتای مثناة فوقانیه مینامند بسیار شبیه بعود است ولیکن عود نیست و فرق میان
آن هر دو ببو و رنگ و صلابت چوب آن است که تکر صلب تیره بوی آن ناخوش آینده و مقوی قلب و دماغ نیست بخلاف عود
و کم کسی فرق میتواند نمود و عطاران و دوافروشان بجای عود بنا و افقان میفروشند و عطر آنرا ممزوج عطر عودی می نمایند
* دستور احراق عود آن است که عود را سوهان نموده در کوزهٔ گلی کرده در تنور یا اجاغ چنان بسوزانند که زغال بر د

* فصل در بیان نسخ بخورات عود هندی * بخور عود مقوی قلب و دماغ است * صنعت آن عود هندی را خرد نموده مقدار
بند انگشت و باقلا در آب یا گلاب خیسانیده در عود سوز تبخیر نمایند * بخور عود موسوم به بخور برمکی مقوی قلب و دماغ
است * صنعت آن نبات پنجاه مثقال با دو صد مثقال گلاب در دیگ کرده بجوشانند تا نبات گداخته گردد پس سه مثقال عنبر
را با قدری نبات سوده در آن اندازند تا عنبر گداخته شود پس دو صد مثقال عود هندی خرد نموده مقدار بند انگشت و
باقلا در آن اندازند و بآتش ملایم بجوشانند تا تمام رطوبت گلاب را عود جذب کند پس فرود آورده خشک نموده در شیشهٔ نگاه
دارند و وقت حاجت با اندک گلاب تر نموده در عود سوز تدخین نمایند مجلس را خوشبو و معطر سازد و طبیعت را فرح
حاصل گردد * بخور برمکی نوع دیگر * صنعت آن عود غرقی یک آثار سیب عنبری بیست و پنج عدد عنبر اشهب دو دانگ
گلاب و نبات از هریک سه آثار نبات را با گلاب بقوام آورند و عود را سائیده و سیب را پارچه پارچه نموده و عنبر را در گلاب
گداخته و همه را یکجا نموده خوب بکوبند تا یکسان شود و عنبر را در آن داخل نمایند و اقراص سازند و عند الحاجت با
آتش بقدر مطلوب بسوزند و چند نسخهٔ بخور دیگر در بخورات ذکر یافت * عود مطرا که تطریه نامند * صنعت آن آن
است که عود قماری غرقی را ریزه ریزه کرده در گلاب و جلاب بخیسانند تا بخیسد و نرم گردد پس بگذارند تا رطوبت آن
شود آنگاه قدری مشک خالص و عنبر اشهب و اشنه نرم سوده بآن خوب بیامیزند که آغشته گردد و خشک نموده عند الحاجت
در مجمره بخور نمایند و این فی الحقیقة بخور است * فصل در بیان نسخ جوارشات عودی * جوارش عود اطیب
جوارشات است مقوی معده و مسخن آن است تسخینی لطیف * صنعت آن عود قماری غرقی خام دو درم با گلاب سوده یک
رطل قند سفید را بقوام آورده بآن بسرشند و قدری زعفران و قرنفل و قاقله و مانند اینها یکیک یا مجموع داخل کرده بحسب

حاجت وكامي داخل كرده ميشود دران نيز آب ليمو يا اترج آن مقدار كه بكردد مزهٔ آن نيكو وكامي اضافه كرده ميشود ديگر
وقتيكه تسخين وكسر رياح وتحليل فضول معدهٔ مطلوب باشد فلفل سياه فلفل سفيد دارفلفل قرنفل هيل بوا زعفران قاقله
خولنجان دارچيني كل سرخ مصطكي بسباسه كبابهٔ چيني مشك عنبر سليخه سازج هندي اشنه قرفة الطيب سنبل الطيب
از خرمكي جوزبوا صعترفا رمي فرنجمشك نا رمشك زنجبيل خشك كل اجزايا بعض اجزا از هريك بقدر احتياج طي الرسم جوارش
سازند * جوارش عود ديكر هاضمه را قوت دهد واشتهاى طعام آورد وبلغم ورطوبات را دفع كند * صنعت آن عود هندي پانزده
درم قرنفل سه درم قاقلهٔ كبار سنبل الطيب از هريك دو درم زعفران يكدرم كوفته بيخته بعسل مصفى بسرشند ودر نسخهٔ
ديكر عود پنجدرم است * جوارش عود ديكر معدهٔ را قوت دهد وباصلاح آورد واشتهاى طعام افزايد * صنعت آن
عود قماري خام پوست زرد اترج پنجدرم مصطكي رومي يكدرم ونيم نبات سفيد يكمن نبات را بقوام آورده ادويه
را كوفته بيخته بآن سرشته برسنك ريزند وبطريق لوزيات ببرند ودر نسخهٔ ديكر عود قماري پنجدرم اترج ده درم
مصطكي يك مثقال نبات يك من ونيم است * جوارش عود به نسخهٔ ديكر * صنعت آن عود هندي پنجدرم پوست را
اترج مصطكي از هريك يك درم نبات سفيد يك من نبات را بقوام آورده ادويه را كوفته بيخته عود را بكلاب معدل
بآن بسرشند وبه برند * جوارش عود به نسخهٔ ديكر * صنعت آن عود قماري خام پنجدرم قرنفل قرفه از هريك يكدرم
نبات سفيد يكمن نبات را بكلاب بقوام آورده ادويه را بآن سرشته جوارش سازند * جوارش عود به نسخهٔ ديكر * صنعت آن
عود قماري خام پوست زرد اترج از هريك پنجدرم قرنفل مصطكي از هريك دو درم نبات سفيد يكمن بدستور مقرر مرتب
سازند * جوارش عود ديكر * صنعت آن عود قماري پنجدرم قرنفل پوست زرد اترج قرفة الطيب دارچيني هيلاني از هريك
دو درم نبات سفيد يكمن بدستور مقرر مرتب نمايند * جوارش عود ديكر * صنعت آن عود قماري خام پوست زرد اتر
از هريك پنج درم قرنفل قرفة الطيب از هريك يكدرم نبات سفيد يكمن بدستور مقرر مرتب نمايند * جوارش عود ديكر هاضمه
را قوت دهد وبلغم ورطوبت را دفع كند واشتهاى طعام آرد * صنعت آن عود هندي پنج درم قرنفل مصطكي رومي بسباسه
نشاسته كندم از هريك سه درم قاقلهٔ كبار سنبل الطيب جوزبوا قرفة الطيب از هريك دو درم پوست زرد اترج پنجدرم
زعفران يك مثقال زنجبيل يك درم نبات سفيد دو من نبات را به كلاب حل كرده بقوام آورده ادويه را كوفته بيخته بآن
بسرشند شربتي دو مثقال ودر نسخهٔ ديكر نشاسته داخل نيست * جوارش عود ديكر گفته اند كه اصل اين جوارش از قرابادين
جالينوس است وليكن متاخرين درين تصرفات كرده اند وبسبب بعض تصرفات تركيب مشوش كرديده واصل آن مقوى
معدهٔ وقلب است وقتيكه به سبب برودت ضعيف شده باشد ورطوبت را دفع كند ودماغ را قوت دهد وپيران را موافق باشد
* صنعت آن عود قماري غرتي خام پنجدرم بسباسه قاقلهٔ كبار زعفران جوزبوا مصطكي رومي سنبل الطيب از هريك يكدرم
قرفة الطيب پوست اترج طباشير سفيد دارفلفل ابريشم مقرض نعناع خشك كاوزبان قرنفل زرنب از هريك يكدرم ونيم
فرنجمشك ده درم زرنباد پنج درم زنجبيل دارچيني راز يانه از هريك دو درم مشك تبتي يكدانك عسل مصفى بقدر صرو
بدستور مقرر مرتب نمايند شربتي يك مثقال * جوارش عود ديكر تاليف ابن ماسويه معين بر هضم ودافع امراض معدهٔ وقلب
وكبد وغشي وخفقان وقدر شربتش از يك مثقال تا دو مثقال است واين جوارش منقول از قرابادين اندي صالح چنين
است كه بتركي نوشته * صنعت آن كل سرخ منزوع الاتباع عود قماري خام از هريك هشت درم قرنفل سنبل الطيب بسباسه

هوز بوا قرص غاليه كبابهٔ چيني قاقلهٔ كبار قاقلهٔ صغار مصطكي دارچيني زرنباد سعد كوفي بهمن سرخ بهمن سفيد ازهريك
پنجدرم ابريشم محرق قسط تابج مروارید ناسفته مرجان قرمزي كهربای شمعي پوست خربزه تخم بالنگو يعني فرنجمشك نعنع
خشك مرزنجوش دارفلفل زنجبيل ازهريك سه درم مشك ثلث درمي عنبر اشهب يك مثقال بشربت به شيرين بقل راكفايت
سرشته بدستور مرتب نمايند * جوارش عود ديگر تاليف شيخ رئيس با دها بشكند وخفقان ودل تنكي را زائل گرداند
ومقوي معدهٔ وهضم امت ومجرب امت وحكيم عديل گويد كه مرات كثيره اين جوارش را تجربه نموده ام يافته ام آن را نافع
در تقويت هضم ودفع خفقان وكسر رياح وتفريح نفس * صنعت آن عود هندي رازيانه تخم كرفس وج تركي سنبل الطيب
ازهريك سه درم كافور قيصوري ربع درمي مشك تبتي خالص ثلث درمي بسباسه نارمشك سعد كوفي فرنجمشك زرنب زرنباد
ازهريك يك مثقال دارچيني مصطكي رومي زنجبيل فلفل قرنفل ازهريك دودرم كاوزبان پنجدرم اجزا را جدا جدا كوفته وزن
نموده بعسل مصفي سه وزن ادويه بسرشند مزاجش گرم وخشك امت در آخر درجهٔ دوم شربتي ازدودرم تا دو مثقال
* جوارش عود ديگر تاليف شيخ رئيس ابوعلي سينا * صنعت آن دارچيني سنبل الطيب سليخهٔ سياه زعفران فلفل فرنجمشك
زرنباد ازهريك پنجدرم سعد كوفي زرنب ماذج هندي قرنفل ازهريك سه درم عود قماري خام نه درم عنبر اشهب يك
مثقال لاجورد مغسول كافور قيصوري ازهريك دودانك تربد سفيد چهاردرم نمك لاموري يكدرم ادويه را جدا جدا كوفته
بيخته وزن كرده بعسل مصفي يا جلاب نبات بقوام آورده سرشته جوارش سازند ونگاهدارند شربتي يك مثقال تا دو مثقال
مزاجش گرم وخشك امت در آخر درجهٔ ثانيه * جوارش عود شيخ داؤد انطاكي مقوي معده ومجفف رطوبات ونافع امت
ازبرای خفقان وضعف كبد وسوء هضم را سودمند بود * صنعت آن عود هندي سنبل الطيب سنبل رومي مصطكي رومي قرنفل
هيل بواجوز بوا ازهريك دودرم پوست هليلهٔ كابلي قرنفة الطيب بزركرفس انيسون ازهريك يكدرم پوست زرد اترج بسباسه
زعفران زنجبيل ازهريك نيم درم كوفته بيخته بعسل مصفي جوارش سازند واكر ازلاق بطن باشد سك الملك اصلي يكدرم داخل
نمايند وحكيم مؤمن در تحفة المؤمنين اين جوارش را از شيخ داؤد نقل كرده ووزن پوست اترج را يكدرم اورده واين اجزا
به نسخهٔ مذكور افزوده امت بادرنجبويه زرنباد ازهريك يكدرم مشك تبتي خالص بازاء عرمي مثقال از ادويه نيم مثقال
گفته كه ادويه را بمقدار يكوزن ونيم شكر بقوام آورده جوارش سازند ودر ظرف چيني نگاهدارند شربتي دو مثقال * جوارش
عود شيخ داؤد بنسخهٔ ديگر * صنعت آن سنبل الطيب سنبل رومي تخم كرفس انيسون مصطكي رومي بسباسه ازهريك يكدرم
قرنفل سك الملك اصلي قرنة الطيب پوست هليلهٔ كابلي درشراب تركرده بريان نموده قصب الذريره غنچهٔ كل سرخ متزوج
الاتساع عود هندي خام ازهريك يكدرم مرماحوز سه درم كوفته بيخته به ميبه ساده بسرشند شربتي دو مثقال * جوارش
عود ديگر ضعف قلب وخفقان وضعف معده رانافع امت وهاضمه را قوت دهد وبلغم ورطوبت دفع كند واشتهای طعام آورد
* صنعت آن قرنفل سه درم قاقلهٔ كبار دودرم عود قماري خام پنجدرم زعفران يك مثقال سنبل الطيب دودرم مصطكي رومي
بسباسه ازهريك سه درم جوز بوا قرنة الطيب ازهريك دودرم پوست زرد اترج پنجدرم زنجبيل يكدرم نبات سفيد دومن
بدستور جوارش مرتب نمايند * جوارش عود ديگر هيضه واسهال وضعف معده را فائده دهد وقوي گرداند * صنعت آن عود
هندي دارچيني هيل صمغ عربي ازهريك پنجدرم زنجبيل بيست درم قرنفل سه درم كندر دودرم مصطكي يكدرم زعفران
يكدرم ونيم نشاسته چهل درم نشاسته را بوداده اجزا كوفته بيخته باسه چندان قند بقوام آورند وبسرشند وبرروی سنك ريخته

پهن کنند پس بکارد بریده بردارند مقدار خوراکی از دو درم تا سه درم * جوارش عود معده و دل را قوت دهد و پیران
را موافق باشد * صنعت آن عود قماری قرفة الطیب ساذج هندی زنجبیل قاقله فرنجمشک دارفلفل از هر یک دو مثقال
زعفران یک مثقال ادویه را کوفته بیخته بعسل مصفی بقدر حاجت بسرشند و در نسخهٔ دیگر بجای قرفه قرنفل است
و وزن زعفران یک درم است و در نسخهٔ دیگر بجای دارفلفل دارچینی است و بجای قرفه قرنفل شربتی از یک مثقال
تا دو مثقال * جوارش عود منقول از اختیارات بدیعی گفته که این جوارش مستعمل من است هاضمه را قوت دهد
و معده را قوی گرداند و اشتهای طعام آورد و بلغم و رطوبات را دفع کند و بادها بشکند و پیران را موافق باشد * صنعت آن عود
قماری خام پنج درم پوست اترج قرنفل مصطکی بسباسه از هر یک سه درم قاقلهٔ کبار سنبل الطیب قرفة الطیب از هر یک دو درم
زعفران یک مثقال و در نسخهٔ دیگر یک درم و نیم است جوزبوا زنجبیل دارفلفل از هر یک یک درم نبات سفید دو من بدستور
مرتب سازند و در نسخهٔ دیگر درین جوارش نبات سفید بوزن مجموع ادویه و عسل مصفی دو وزن مجموع ادویه
است کوفته بیخته وزن نموده جوارش سازند شربتی دو درم تا دو مثقال * جوارش عود منقول از قرابادین کوتوانی
معده را قوی گرداند و قی باز دارد و نفخ بشکند * صنعت آن عود خام دو مثقال مصطکی رومی دو درم نارمشک یک درم
و نیم زعفران یک درم شکر سفید یکمن بدستور جوارش سازند شربتی دو مثقال * جوارش عود به نسخهٔ دیگر معده را
قوت دهد و نفخ و بادها را بشکند * صنعت آن عود قماری خام غنچهٔ گل سرخ منزوع الاقماع از هر یک یک درم بسباسه
قرنفل از هر یک نیم درم شکر سفید نیم من ادویه را کوفته بیخته شکر را بگلاب سوده بقوام آورده ادویه را بآن بسرشند
* جوارش عود به نسخهٔ دیگر تسخین معده کند و معده را قوت دهد و قی باز دارد و اسهال را مفید باشد و نفخ بشکند و گرانی
سر را ببرد * صنعت آن عود قماری خام یک مثقال قاقلهٔ صغار و کبار زنجبیل از هر یک یک درم نارمشک خیربوا دارچینی
انیسون از هر یک چهار درم کوفته بیخته پنجاه درم شکر عسکری را بقوام آورده اجزا را بآن بسرشند شربتی از یک درم
تا دو درم * جوارش عود دیگر * صنعت آن عود هندی پنج درم قرنفل دو درم سنبل الطیب یک درم نبات سفید یکمن
بگلاب حل کرده بقوام آورده ادویه را کوفته بیخته بآن بسرشند * جوارش عود دیگر * صنعت آن عود قماری خام سه درم
قاقلهٔ کبار سنبل الطیب دارفلفل قرفة الطیب قرنفل زعفران از هر یک دو درم مصطکی رومی چهار درم مشک تبتی یک درم
قند سفید یکصد درم بدستور مقرر معجون سازند * جوارش عود منقول از مرحمت و غفران پناه سیادت و نجابت دستگاه حبیب
سلیمان قدس سره * صنعت آن عود هندی خام پوست اترج از هر یک پنج مثقال قرنفل چهار مثقال قاقلهٔ کبار قرفة الطیب
سنبل الطیب از هر یک دو مثقال مصطکی رومی بسباسه از هر یک سه مثقال زنجبیل جوزبوا دارفلفل زعفران از هر یک یک مثقال
نبات سفید یکمن بدستور مرتب نمایند * جوارش عود ابن جزله گفته که این جوارش را سکر نیز گویند معده را گرم گرداند
و قوت هاضمه را مدد دهد و بلغم و رطوبت که در معده باشد دفع کند و ناگواریدن طعام را سود دارد * صنعت آن عود هندی
سه درم سنبل الطیب مصطکی رومی جوزبوا بسباسه قرنفل از هر یک یک درم انیسون تخم کرفس از هر یک نیم درم پوست
هلیلهٔ کابلی دو درم قاقله کبابهٔ چینی زنجبیل دارچینی زعفران دارفلفل فلفل گرد از هر یک یک درم و نیم کوفته بیخته شکر
سفید نیم من شکر را در پاتیل کرده باتش ملایم بعد از آنکه قدری گلاب در آن کرده باشند و کف آنرا بگیرند و بقوام آورند
و ادویه را در آن ریزند و برهم زنند و در سینی مس تازه قلعی کرده پاکیزه کرده بعد از آنکه سینی را بروغن بادام شیرین

یا بنفشهٔ با دام چرب کرده با شند ریزند و بکذارند تا سرد شود ببرند و بکار در آورند و اکر بعوض شکر عسل کنند بهتر است

* جوارش عود الهلیلجي * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلي هلیلهٔ سیاه آملهٔ منقی پوست بلیله غنچهٔ کل سرخ

از هریك پنج مثقال مصطکي رومي سه مثقال اسارون شامي اذخرمکي از هریك دو مثقال عود قماري خام هفت مثقال مشك

تبتي خالص نیم مثقال کوفته بیخته با یکصد و بیست مثقال عسل مصفی بقوام آورده بسرشند شربتی دو مثقال * جوارش

عود الهلیلجي دیکر * صنعت آن عود قماري خام سه مثقال پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلي آملهٔ منقی از هریك پنج مثقال

نمك هندي تربد سفید مل بوسه مونیای مشوي از هریك یک مثقال قرنفلهٔ الطیب قاقلهٔ کبار دانهٔ هیل بواقرنفل مصطکي کبابه

چیني زعفران اسارون شامي اذخرمکي کل سرخ نارمشك از هریك دو مثقال نبات سفید دو مثقال عنبر اشهب مشك تبتي

از هریك نیم مثقال کوفته بیخته بوروغن بادام شیرین چرب نموده بعسل سفید مصفی بقوام آورده سه روز ادویه بسرشند

شربتی از دو مثقال تا پنج درم با کلاب بنوشند * جوارش عود ترش به نسخهٔ منقول از حکیم عطاء الله ولد حکیم لطف الله

* صنعت آن عود هندي سي و دو مثقال آملهٔ منقی دارچیني سیلاني قرنفل پوست زرد اترج زعفران با درنجبویه سنبل

الطیب مصطکي از هریك نه مثقال و نیم دانهٔ هیل دانهٔ قاقلهٔ کبار از هریك هفت درم شربت سیب شیرین و ترش یکصد و پانزده

مثقال نبات سفید چهار صد و پنجاه مثقال آب لیمو بیست و پنج مثقال ادویه را کوفته بیخته نبات را بقوام بلند آورده در آخر

آب لیمو را داخل کرده باز بقوام آورند و ادویه را با آن بسرشند * جوارش عود ترش دیکر * صنعت آن عود هندي پنج درم

قرنفل مصطکي مروارید ناسفته زعفران از هریك یکمثقال با درنجبویه آملهٔ منقی جوزبوا از هریك سه مثقال قاقلهٔ کبار دانهٔ

هیل از هریك دو مثقال آب سیب ترش آب به ترش آب لیمو کلاب عسل مصفی قند سفید از هریك یکصد مثقال بدستور مرتب

نمایند * جوارش عود ترش دیکر * صنعت آن عود هندي پنج مثقال قرنفل مصطکي رومي دارچیني زابانه پوست اترج

زعفران زرنباد از هریك دو مثقال کوفته بیخته رب سیب ترش آب لیمو کلاب عسل از هریك بیست مثقال قند سفید چهار

مثقال بدستور مرتب نمایند * جوارش عود ترش معمول اطباي فارس منقول از خط حکیم محمد رضا ولد حکیم سلیمان شیرازي

* صنعت آن عود هندي دو مثقال قاقلهٔ کبار سنبل الطیب زعفران پوست زرد اترج قرنفل با درنجبویه مصطکي رومي از

هریك سه مثقال آب سیب ترش پنجاه مثقال کلاب یکصد مثقال آب لیمو سي مثقال قند سفید نبات سفید عسل سفید از هریك

پنجاه مثقال بدستور ترکیب نمایند و در ظرف چیني نکاهدارند شربتی دو درم * جوارش عود ترش به نسخهٔ میرزا محمد حسین

طبیب که خود ترکیب نموده منقول از خط معزي الیه * صنعت آن رب سیب ترش رب به شیرین آب لیمو از هریك یکصد مثقال

کلاب پنجاه مثقال عسل مصفی و قند سفید از هریك یکصد مثقال قرنفل مصطکي رومي از هریك یك مثقال با درنجبویه سه

مثقال مروارید ناسفته یك مثقال زعفران یکمثقال عود هندي ده مثقال آملهٔ منقی جوزبوا از هریك سه مثقال قاقله دو

مثقال ادویه را کوفته بیخته بعد از آنکه ربوب و عسل و قند را بقوام آورده باشند ادویه را با آن بسرشند شربتی از یك مثقال تا

یکمثقال و نیم * جوارش عود ترش میرزا محمد حکیم * صنعت آن آب لیمو چهل و پنج مثقال شقاقل آب سفرجل حامض چهار

و پنج مثقال کلاب قند سفید از هریك بیست مثقال عسل سفید مصفی سي مثقال مجموع را یکجا کرده با آتش ملایم بجوشانند

و کف آنرا بکیرند و بقوام آورند پس بکیرند عود قماري خام هشت مثقال مصطکي زعفران سنبل دارچیني قرنفل از هر یك

نیم مثقال کوفته بیخته با آن بسرشند و همین نسخه را اطباي زمان دراوزان و بعض اجزا تصرفات نموده اند تا بنحویکه امروز

سیب ترش بیست مثقال آب لیمو نود مثقال گلاب پنجاه مثقال عسل وقند از هریك بیست وپنج مثقال آورده اند وگفته مجموع
را بقوام آورده عود هندی ده درم زعفران پوست زرد اترج مصطکی از هریك دو درم قرنفل بادرنجبویه قاقله از هر یك
یکدرم کوفته بیخته بآن بسرشند ودر ظرف چینی نگاهدارند وتفاوت در نسخهای این است که نسخهٔ اول برای ضعف معدهٔ
کهنه است که بادویهٔ متعارفه فائدهٔ ندیده باشند ونسخهٔ اخیر برای ایام نقاهت ومعدهٔ حار است * جوارش عود
ترش به نسخهٔ حکیم محمد رضا ولد حکیم سلیمان شیرازی رح * صنعت آن عود هندی سی مثقال قاقله سنبل الطیب زعفران
قرنفل پوست اترج بادرنجبویه مصطکی از هریك نه مثقال گلاب سه صد مثقال آب لیمو یکصد وپنجاه مثقال رب سیب
ترش قند سفید نبات سفید از هریك دویست مثقال بدستور معجون سازند * جوارش عود ترش دیگر * صنعت آن
عود قماری خام پنج مثقال دانهٔ هیل زعفران گاوزبان از هریك یك مثقال ابریشم مقرض طباشیر سفید از هر یک یك
مثقال ونیم پوست اترج بادرنجبویه صندل سفید دارچینی ساذج هندی از هریك دو مثقال مصطکی رومی یك مثقال
زرشك بیدانه چهار مثقال رب به شیرین بیست مثقال آب اترج بیست مثقال نبات سفید چهل وشش مثقال عسل
مصفی یك صد مثقال گلاب سی وهفت مثقال بدستور مقرر جوارش سازند * جوارش عود ترش میرزا محمد حکیم
امزجهٔ حاره را نافع ودر ایام نقاهت مفید است * صنعت آن آب سیب ترش بیست مثقال آب لیمو نود مثقال
گلاب پنجاه مثقال قند سفید عسل سفید مصفی از هریك بیست وپنج مثقال این اجزا را همه یکجا نموده بآتش بسیار ملایم
در دیك سنگی بجوشانند تا بقوام آید پس بگیرند مصطکی زعفران پوست زرد اترج از هریك دو درم قرنفل
بادرنجبویه قاقله از هریك یکدرم عود قماری خام ده درم کوفته بیخته بآن بسرشند ودر ظرف چینی نگاهدارند
شربتی یك مثقال * جوارش عود حامض قلمی فرموده اند که از تالیف احقر العباد الملك المنان محمد هاشم مخاطب بحکیم
معتمد الملوك علوی خان است غفر الله له ولوالدیه معده را قوت دهد واشتهای طعام آورد ومقوی قلب وکبد ودماغ است
ومعده را که دران صفرای مخلوط به بلغم باشد سود دارد وموافق جمیع امزجه واسنان است ودر هر بلد وهر فصل نافع ودر
تنگی وخفقان را زائل کند ومالیخولیای مراقی ومعوی را سودمند ومفرح واسهال معدی ومعوی حادث از رطوبات وصفرا
را مفید ومعده را باصلاح آورد وکسالت خمار را زائل کند وتحلیل ابخره دهد ومنع صعود ابخره بدماغ کند ورياح بشکند
نفخ را دور کند وبالجمله خواص بسیار دارد * صنعت آن آب سیب شیرین آب سیب ترش آب به شیرین آب به ترش آب زرشك
آب کیل آب ریباس آب امرود آب انار شیرین آب انار ترش از هریك بیست وپنج درم آب لیمو آب اترج گلاب عرق صندل
عرق گاوزبان عرق بید مشك از هریك سی درم نبات سفید دو رطل عسل مصفی نیم رطل کزانگبین خالص نیم رطل عود قماری
غرقی خام هفت درم مروارید ناسفته ابریشم مقرض پوست بیرون پسته طباشیر سفید صندل سرخ صندل سفید نشاسته
خرفهٔ مقشر غنچهٔ گل سرخ مصطکی رومی ساذج هندی پوست زرد اترج بادرنجبویه فرنجمشك دارچینی درونج عقربی
دانهٔ هیل بوا از هریك چهار درم زعفران یکدرم کافور قیصوری نیم درم عنبر اشهب مشك تبتی خالص از هریك دو دانك اول
مرتبه آب میوها را سوای آب لیمو وآب اترج وعرقها با نبات وعسل وکزانگبین یکجا کرده بجوشانند وکف آن را بگیرند
بپالایند پس بقوام آورند بآتش ملایم که آب میوها سوخته نگردد وتلخ نشود پس اندك اندك آب لیمو وآب اترج را داخل
نمایند تا تمام آب لیمو وآب اترج را تشرب نماید وقوام بحال باشد پس ادویه را داخل نمایند واگر خواسته باشند ورق طلا

ورق نقرة محلولين ازهريك نيم درم داخل نمايند بهتر است شربتي يک مثقال * جوارش عود حامض مقوي قلب ومعده
کرده وکبد است واشتهاى طعام آرد * صنعت آن آب حماض اترج آب سيب ترش ازهريك يکرطل باتش ملايم بجوشانند
تا بنصف رسد پس داخل کنند دران قند سفيد شهد خالص صافي کلاب خوشبو ازهريك نيم من وبجوشانند باتش تا منعقد
گردد پس بيندازند دران زعفران قرنفل مصطکي دارچيني ازهريك يکدرم عود قماري خام پنجدرم بادرنجبويه سه در-
وبه تير معجون سازي نيکو بر هم زنند ودر ظرف چيني نگاهدارند شربتي سه درم * جوارش عود حامض حکيم معصوم د
قرابادين معصومي معدهٔ را قوت دهد وهيضه را نافع باشد وهاضمه را قوي گرداند وخفقان را برطرف کند وقوت اعضاى
رئيسه دهد وقيء وتهوع راسود مند باشد * صنعت آن عود هندي خام پنجدرم بسباسه قاقلهٔ کبار زعفران جوزبوا مصطکي
رومي سنبل الطيب ازهريك يکدرم قرفه پوست زرد اترج زنجبيل فلفل ازهريك دودرم دارفلفل ابريشم مقرض طباشير
سفيد نعناع خشک لحاء الثور زرنب قرنفل ازهريك يکدرم ونيم فرنجمشک رازيانه دارچيني ازهريك دودرم مشک خالص
دانک رب به شيرين رب به ترش زرشک رب سيب ترش ازهريك ده درم شربت حب الآس مي درم عسل مصفى دودرن
مجموع ادويه بدستور مرتب نمايند شربتي دودرم ودرنسخهٔ ديگر بجاى شربت حب الآس آب ليمو پانزده درم است
* جوارش عود حامض به نسخهٔ ديگر نافع ازبواسير رطوبت معدهٔ هرکاهوء مزاج بارد بافراط نباشد ودهان مائل به تنخي
وتشنکي باشد * صنعت آن عود هندي خام ده درم سنبل الطيب قاقلهٔ صغار زعفران پوست زرد اترج قرنفل دارچيني
بادرنجبويه مصطکي رومي طباشير سفيد ازهريك يک درم آب سيب ترش پنجاه مثقال کلاب شصت مثقال آب ليمو نود مثقال
قند سفيد وعسل مصفى ازهريك هفتاد مثقال بدستور مرتب سازند شربتي ازيک مثقال تا دو مثقال ودرنسخهٔ ديگر
بجاى جميع اجزاى که درنسخهٔ اول يک درم است ازهريک سه درم است سواى آنکه قرنفل دودرم است وسه درم است
مغسول نيز داخل است وآب زرشک مي مثقال نيز داخل دارد بجاى عسل نبات سفيد بوزن عسل مصفى داخل دارن
* جوارش عود حامض ديگر * صنعت آن عود قماري ده مثقال دانهٔ هيل دارچيني ازهريک يک مثقال زعفران
نيم مثقال مصطکي رومي آملهٔ منقى زرشک منقى ازهريک پنج مثقال طباشير سفيد سه مثقال قرنفل يک مثقال صندل سفيد
سه مثقال پوست اترج سنبل الطيب ازهريک دو مثقال هليلهٔ سياه دو مثقال ونيم شربت اترج يک صد مثقال عرق بيد
مشک يک شيشه عسل بقدر حاجت بدستور مقرر مرتب نمايند * جوارش عود حامض ديگر * صنعت آن عود هندي
پنج مثقال قرنفل مصطکي دارچيني رازيانه پوست زرد اترج زعفران زرنباد ازهريک دو مثقال کوفته بيخته
سيب ترش آب ليمو بجلاب عسل سفيد مصفى ازهريک بيست مثقال نبات چهل مثقال بدستور مقرر جوارش سازند
ودرظرف چيني نگاهدارند شربتي ازدودرم تا سه درم * جوارش عود حامض تاليف غفران مآب ميرزا محمد
حسين حکيم منقول ازمعمودات مرحوم ميرزا محمد حسين * صنعت آن رب سيب شيرين رب سيب ترش رب سفرجل
آب ليمو قند سفيد عسل مصفى ازهريک يک صد مثقال کلاب پنجاه مثقال عود هندي ده مثقال مروارید ناسفته
زعفران قرنفل مصطکي ازهريک يکمثقال قاقله دومثقال بادرنجبويه آملهٔ منقى جوزبوا ازهريک سه مثقال ادويه را کوفته
بيخته اول مرتبه ربوب وعسل وقند ونصف کلاب راديک سنکي باتش ملايم بجوشانند تا بقوام آيد پس آب ليمو
داخل کرده بقدر بجوشانند تا بقوام آيد پس زعفران رابا باقي کلاب حل کرده داخل نمايند پس مروارید محرق

زا پس مصطکي بس باقي ادويه را داخل کرده تير بزنند تا مخلوط شود شربتي از يکمثقال تا دو مثقال * جوارش عود
زعفراني امراض قلب ومعده را نافع باشد واز براي بخر وکثرت سيلان ريق که بمشارکت معده باشد بنهايت مفيد
است * صنعت آن عود هندي خام پنجدرم پوست اترج چهار درم قرنفل بسباسه مصطکي از هريک سه درم دانه
قاقلهٔ کبار سنبل الطيب زعفران از هريک دو درم زنجبيل دارفلفل جوزبوا از هريک يکدرم قند سفيد يا عسل مصفي
بحسب مزاج هرکدام که باشد يکصد وبيست مثقال بدستور مرتب نمايند شربتي از دو درم تا سه درم * جوارش عود
ساده مقوي قلب ومعده است ودماغ ومعده را گرم کند گرم کردني غير از افراط ونشف رطوبات وبلغم از معده ودماغ
کند وبوي دهان خوش کرداند * صنعت آن عود قماري خام دو درم بگلاب سوده در يک رطل قند سفيد بقوام اورده
داخل کرده در طبق چيني ريزند وبطريق لوزيات به برند وگاهي زياده کرده ميشود برين جوارش زعفران قرنفل
قاقلتين مصطکي بادرنجبويه وامثال اينها يک يک يا بعضي يا مجموع بحسب حاجت وگاهي داخل کرده ميشود دران آب
ليمو يا آب اترج بقدريکه بکرداند طعم آن را ميخوش پس ميکردد احسن وگاهي داخل ميکنند دران گلاب پس ميکردد
اطيب وگاهي آب سيب دران داخل ميکنند پس ميکردد در تقويت قلب اقوي وگاهي اضافه کرده ميشود درين جوارش
قوابض چون حب الآس وگلنار فارسي وطباشير سفيد وپوست بيرون پسته وزرورد ومانند اينها واجزا را بجرم سفرجل
مطبوخ يا شراب که عبارت است از ميبه ساده يا رب سفرجل ونبات سفيد مي سرشند پس ميکردد صالح از براي ضعف قلب
که با سهال باشد وگاهي اضافه کرده ميشود باين جوارش مثل تربد سفيد مدبر وسقمونيا از ادويهٔ مسهله بقدر احتياج
زعفران ومصطکي پس ميکردد مسهل طيب مقوي معده بي غائله وگويا اين نسخهٔ قانون است از براي تراکيب جوارشات
که شيخ نجيب الدين سمرقندي در اصول التراکيب ذکر نموده * جوارش ساده ديگر * صنعت آن عود خام پنجدرم پوست
زرد اترج قرنفل قرفة الطيب دارچيني از هريک دو درم نبات سفيد يکمن ادويه را کوفته بيخته عود را با گلاب سوده نبات را
بقوام آورده بدستور مقرر مرتب نمايند * جوارش عود ساده به نسخهٔ ديگر * صنعت آن عود قماري خام پنجدرم نبات
سفيد يکمن نبات را بقوام آورده عود را بگلاب سوده داخل کرده برسنگ ريزند وبطريق لوزيات ببرند * جوارش عود ساده
عنبري * صنعت آن عود هندي خام پنج درم عنبر اشهب يک مثقال نبات سفيد يکمن نبات را بقوام اورده عنبر را دران
حل کرده عود هندي را بگلاب سوده بعد از آنکه نبات را از آتش برگرفته باشند داخل کرده برهم زنند ونگاه دارند * جوارش عود
شيرين تاليف نواب سيادت مآب حکيم سليمان موسوي حکيم باشي نواب اشرف اعلي شاه عباس صفوي موسوي * صنعت آن
قرنفل چهار مثقال قاقلهٔ کبار سنبل الطيب قرفة الطيب از هريک دو مثقال عود هندي پوست زرد اترج از هريک پنج مثقال
زعفران جوزبوا زنجبيل حسک دارفلفل از هريک يکمثقال مصطکي بسباسه از هريک سه مثقال نبات سفيد يکمن تبريز بدستور
مرتب نمايند * جوارش عود شيرين ديگر از حکيم سليمان شيرازي * صنعت آن عود هندي پوست اترج از هريک پنج مثقال
قرنفل چهار مثقال قاقلهٔ کبار سنبل الطيب قرفه از هريک دو مثقال زعفران جوزبوا زنجبيل خشک دارفلفل از هريک يکمثقال
مصطکي بسباسه از هريک سه مثقال نبات سفيد يکمن تبريز بدستور مرتب نمايند * جوارش عود فادزهري * صنعت آن عود
قماري خام پنج درم قرفة الطيب يکدرم ونيم قرنفل پوست اترج مصطکي رومي فادزهر اصطهباناتي از هريک يکدرم نبات
سفيد يکمن بدستور جوارش سازند شربتي يکمثقال * جوارش عود کافوري به نسخهٔ شيخ رئيس * صنعت آن عود هندي را زبانه

تخم كرفس و ج تركي سنبل الطيب ازهريك دوازده مثقال كافور قيصوري يكمثقال مشك تبتي يكمثقال ودودانك بسباسه نار مشك
معدكوفي فرنجمشك زرنباد زرنب ازهريك پنج مثقال ودودانك دارچيني مصطكي زنجبيل فلفل قرنفل ازهريك بيست مثقال
قند سفيد نيم من تبريز بل ستور مرتب نمايند * جوارش عود كافوري نافع ازبراى سوء مزاج بلغمي معده وخفقان هركاه بابنه
صفرا مخلوط باشد * صنعت آن عود هندي غرقي خام رازيانه تخم كرفس و ج تركي سنبل الطيب ازهريك سه درم بسباسه نار مشك
معدكوفي فرنجمشك زرنب زرنباد ازهريك يك مثقال كافور قيصوري مشك تبتي ازهريك ودودانك دارچيني مصطكي زنجبيل
فلفل قرنفل ازهريك دودرم كاوزبان پنجدرم عسل سفيد مصفى سه وزن تمام ادويه بل ستور مرتب نمايند * جوارش عود
كافوري بنسخهٔ ديكر * صنعت آن عود هندي شش مثقال كافور قيصوري نيم مثقال مشك تركي چهاردانك بسباسه نار مشك معدكوفي
يك فرنجمشك زرنباد زرنب ازهريك دو مثقال ونيم دارچيني مصطكي زنجبيل فلفل قرنفل ازهريك چهار مثقال بيخ
كاوزبان ده مثقال رازيانه تخم كرفس و ج تركي ازهريك شش مثقال قند سفيد عسل مصفى ازهريك دوصد و پنجاه مثقال
كلاب يكمن تبريز زعفران پنج مثقال بل ستور مقرر جوارش سازند شربتى يك مثقال تا دودرم * جوارش عود معدل اهليلجه
تاليف حكيم اشرف قمي حكيم محل منقول از خط حكيم ابراهيم بلد ارشد معزي اليه * صنعت آن پوست هليلهٔ كابلي پوست هليلهٔ
زرد زرنب ساذج هندي قرنفل ازهريك سه مثقال عنبر اشهب مشك تركي خالص سقمونيا مشوي ازهريك يك مثقال
وقلمي فرموده اند كه سقمونيا در اصل نسخه يك مثقال بوده ودر آخر دو مثقال شده وآن غلط است هيل بوادارچيني زنجبيل
زعفران سليخه فلفل سياه زرنباد معدكوفي تخم فرنجمشك ازهريك پنج مثقال عود قماري خام تربد سفيد ملبوز ازهريك يك
دو مثقال لاجورد مغسول دو مثقال نمك هندي سه مثقال ونيم نارمشك پنج مثقال كافور قيصوري يك مثقال ونيم عسل
مصفى سه وزن ادويه بل ستور مقرر مرتب نمايند شربتى شش مثقال وبعض اوقات كافور داخل كرده نمى شود نافع بلغم
* جوارش عود معدل اسهال صفرا كند بى مشقت * صنعت آن عود هندي مصطكي رومي ازهريك يكدرم تربد سفيد
مدبر چهاردرم سقمونيا مشوي نيمدرم كوفته بيخته بعسل مصفى بقدر حاجت بسرشند شربتى پنجدرم * جوارش عود
معدل اين جوارش را جوارش بخت مى نامند * صنعت آن تربد سفيد مدبر دودرم عود هندي قرنفل زعفران جوزبوا
ازهريك دودانك ودر نسخهٔ ديكر يكدانك است سقمونيا مشوي نيم مثقال ودر نسخهٔ ديكر نيمدانك است اجزا را كوفته
بيخته با نبات سفيد با عسل مصفى سه وزن ادويه جوارش سازند جمله يكشربت است * جوارش عود ملين تاليف سيد
رئيس بوعلي بن سينا * صنعت آن دارچيني زنجبيل سنبل الطيب سليخهٔ سياه زعفران فلفل قرنجمشك زرنباد ازهريك
پنجدرم معدكوفي زرنب ساذج هندي قرنفل ازهريك سه درم عود قماري خام نه درم عنبر اشهب يك مثقال لاجورد
مغسول كافور قيصوري ازهريك دودانك تربد سفيد چهاردرم نمك لاهوري يكدرم ادويه را جدا جدا كوفته بيخته وزن
كرده بعسل مصفى يا بلجلاب نبات بقوام آورده سرشته جوارش سازند ونكاهدارند شربتى ازيك مثقال تا دو مثقال مزاجه
كرم وخشك است درآخر درجهٔ ثانيه * جوارش عود ملين ديكر * صنعت آن تربد سفيد مدبر چهاردرم قرنفل عود قماري
زعفران جوزبوا ازهريك يكدرم سقمونيا مشوي نيم درم اجزا را كوفته بيخته بعسل سه وزن ادويه بسرشند شربتى يك
مثقال تا دودرم بآب كرم * جوارش عود ملين ديكر * صنعت آن تربد سفيد ببهمن دو مثقال عود هندي خام قرنفل
جوزبوا زعفران ازهريك پنج مثقال سقمونيا نيم مثقال اجزا را كوفته بيخته بعسل مصفى بقدر كفايت سرشته جوارش

سازند ودر ظرف چيني نگاهدارند مربتي د ومثقال ونيم تا سه مثقال * چورهٔ عود هندي كه نوعي از عطر عود است
مقوي قلب ودماغ بارد است ومقوي حواس * صنعت آن بكيرند چوب اكر هر قدر كه خواهند ودر آب خيسانيده
جوكوب نموده در شيشه هاي مطين كردن دراز كرده بطريق قرع معكوس كه ظرفي سفالي را دروسط آن سوراخ كرده وظرف
را بر سر پايه كذاشته كردن شيشه را ازان سوراخ بيرون كرده كاسهٔ را آب كرده متصل دهن آن كه دهن آن شيشه در آب باشد
و بر بالاي آن ظرف وشكم شيشه آتش سركين كاوخشك برافروزند تا تمام دهنيت آن مقطر كردد وهر مقدار كه خواهند بدين
نهج كرفته جمع نمايند پس با آب وكلاب مكرر شسته كه بوي دود آن زائل كردد استعمال نمايند اين بود صنعت چورهٔ معمو
* اما صنعت چورهٔ مركب اين است كه بكيرند عود قماري غرقي اعلى سي وهشت درهم وجوكوب كرده در كلاب ان مقدار
كه تر كردد خيسانيده خشك نموده حصى لبان پنج مثقال عنبر اشهب چهار مثقال ميعهٔ سائله سه مثقال ميعهٔ يابسه بوزن ان
كوفته بيخته ممزوج كرده بطريق مسطور در شيشهٔ مطين بطين حكمت كنند وكلوي شيشه را از ليف پر كرده بطريق تنبيس
بآتش زبل بقري مقطر نمايند وبعضي چهار مثقال موم خالص زرد وهجده مثقال روغن كنجد داخل نمايند پس بطريق
مسطور شسته استعمال نمايند واكر بجاي روغن كنجد مطر صندل نمايند بهتر واقوي است * خميرهٔ عود خاصه * صنعت آن
آب سيب شيرين چهل مثقال آب به ترش آب به شيرين ازهريك يكصد وپنجاه مثقال قند سفيد سه صد مثقال بقوام آورده
تيز زنند تاچون لهاته شود عود هندي پنج مثقال صندل سرخ مصطكي رومي بادرنجبويه ازهريك دو مثقال سنبل الطيب
اسارون عنبر اشهب ساذج هندي ورق نقره ازهريك يك مثقال ورق طلا ياقوت رماني مرواريد ناسفته كهربا شمعي از
هريك نيم مثقال بدستور تركيب دهند شربتي ازيك مثقال تا دو درم * خميرهٔ عود ترش كه از يكي ازمتاخرين است مقوي
معده واعضاي رئيسه است وبجهت رفع غشيان وبدي هضم واوردن اشتهاي طعام ورفع بخارات نافع است * صنعت آن
آب سيب شيرين آب سيب ترش آب انار شيرين آب ليمو ازهريك يكصد وپنجاه مثقال قند سفيد سه صد مثقال همه را يكجا كرده
بقوام آورند پس عود هندي پنج مثقال صندل سفيد سه مثقال غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع قرنفل مصطكي رومي بادرنجبويه
ازهريك نيم مثقال كوفته بيخته بدستور دران داخل نمايند * خميرهٔ عود ترش شيخ داؤد انطاكي كفته كه از تواتر نيب محمد بن
زكريا است وانفع مفرحات است نافع است از براي هوء فكر ووسواس وخفقان وانواع جنون وضعف معدهٔ ودماغ وقلب
كبد وكليه واز براي ابتداي استسقا ونسيان وضعف باه وبالجمله اين انفع اشربه است مطلقا واستعمال كرده ميشود بدون
شرطي * صنعت آن به نسخهٔ شيخ داؤد بكيرند اسارون شامي قاقلهٔ كبابه هيل بوا تخم خشخاش ازهريك نيم اوقيه مصطكي رومي
زراوند طباشير سفيد ابريشم خام زرنب قرنفل فرنجمشك ازهريك چهار درم مجموع را نيم كوفته سه شبانروز در چهار رطل
آب بخيسانند وبجوشانند آن مقدار كه ربع آن بماند پس بمالند وبپالايند وداخل نمايند در آب صافي آن آب عناب آب
سيب شيرين آب ريباس آب سيب ترش آب زرشك منقي آب انكور آب انار ترش آب انار شيرين از هر يك چهار اوقيه
پس همه را داخل كرده بقوام آورده سه وزن مجموع ادويه يعني مطبوخ اول ودرين آبها قند سفيد داخل كرده بقوام آورند
پس بكيرند عود هندي سياه رنك غرقي چهار اوقيه مرواريد ناسفته مرجان قرمزي كهربا شمعي ازهريك سه درم يا قوت رماني
يكدرم ونيم همه را در كلاب وعرق بيد مشك ازهريك نيم رطل آب ليمو آب ترنج ازهريك چهار اوقيه صلايه كرده دران داخل
نمايند وبرهم زنند وچون بقوام لائق آيد عنبر اشهب محلول دودرم ورق طلاي محلول ورق نقره محلول مشك خاسر

زعفران بكلاب سوده داخل نمايند بعد از آنكه از آتش فرود آورده باشند ودر ظرف چيني يا زجاجي نگاهدارند شربتي
از يك مثقال تا دو درم * سفوف عود نافع از براى ضعف قلب ومعده وسردي آن وطعام هضم كند واشتهاى طعام آورد * صنعت آن
عود هندي دو درم ونيم قاقله طباشير سفيد اصل السوس ريوند چيني گل سرخ منزوع الاقماع مصطكي رومى كبابه چيني
فرنجمشك انغاع خشك تخم كرفس ازهريك پنج درم قند سفيد بيست درم كوفته بيخته بكار دارند شربتى تا سه درم * صنعت
عود نوعى يكر معدهٔ سرد را كرم گرداند * صنعت آن قرنفل كبابهٔ چيني ازهريك پنجدرم مصطكي سنبل الطيب ازهريك
درم عود خام بيست درم نبات سفيد بوزن مجموع ادويه كوفته بيخته يك مثقال آن را باده درم كل قند آفتابي بخورند
* فصل در ذكر نسخ اشربهٔ عوديه * شراب عود تاليف ابن ماسويه مقوي قلب ودماغ ونافع است از براى معده وهضم
نيكو گردانند ومفيد است از براى بطوي انحدار غذا وبدي آن هركاه به سبب رطوبت وبرودت باشد وبوى دهان خوش كند
* صنعت آن به نسخهٔ محمود بن الياس كه در حاوي صغير آورده بگيرند كلاب خوشبو وزن دو رطل ودر نسخهٔ ديكر يكرطل
است ودر ديك سنكي پاكيزه كنند پس بگيرند عود هندي سك ازهريك دو درم سنبل الطيب قرنفل ازهريك يكدرم مصطكي
رومى جوزبوا ازهريك يكدرم ونيم ودر نسخهٔ ديكر حاوي صغير بجاى قرنفل فوفل بوزن آن است مجموع را نيم كوفته در كيسهٔ
كتاني كرده سر آنرا ببندند ودر كلاب مذكور اندازند وبه آتش ملايم بجوشانند ودايم كيسه را بمالند وبفشارند مالند سپس
وفشردني نيكو تا آنكه به ثلث رسد پس كيسه را برآورده خوب بمالند وبفشارند تا جميع قوت آن بكلاب باز داده شود ويكرطل
نبات سفيد در كلاب مذكور داخل نموده چندان بجوشانند كه بقوام جلاب رسد وبعضى گفته اند كه چون از آتش برليزند
يكدانك مشك تبتي دران داخل نمايند شربتى پنجدرم تا ده درم ودر اصل نسخهٔ يحيى بن عيسى بن جزله در منهاج الادويه
قرنفل است وگفته كه اگر در مزاج حرارتى باشد بجاى جوزبوا سنبل الطيب وقرنفل وفوفل واقاقيا وورق گل سرخ داخل
كنند واين نسخه اصح است * صنعت اين شراب به نسخهٔ قلانسي كلاب دو رطل عود هندي مشك خالص ازهريك پنجدرم
سنبل الطيب قرنفل مصطكي جوزبوا ازهريك دو درم اجزا را بكوبند كوفتني درشت ودر صرهٔ كتان كشادي كنند وسرش را بسته
در كلاب مذكور اندازند وبه پزند تا ثلث كلاب برود پس صره را بمالند وبفشارند ودور كنند ودر طل شكر طبرزد دران داخل
نموده بقوام آورند پس فرود آورده يكدانك مشك خالص سوده داخل نمايند وگفته كه اين شراب نافع است از براى معدهٔ باردة
وموافق مزاج پيران است * شراب عود ديكر كه در منافع مثل شراب عود ابن ماسويه است * صنعت آن پوست زرد اترج ده
درم عود هندي هفت درم زنجبيل قاقله مازج هندي فرنجمشك دارفلفل ازهريك دو مثقال قرنفل مصطكي سنبل الطيب جوزبوا
ازهريك دو درم اجزا را كوفته كوفتني جريش ازهريك را جدا جدا در خرقهٔ كتان كشاده بندند ودر همه من كلاب بجوشانند تا
بنصف رسد ودائم خرقه ها را بمالند وبفشارند ودر آخر همه را نيكو بمالند تا شيره وقوت آنها بكلاب باز داده شود وبفشارند
ودور كنند ودو من عسل سفيد خوشبوى صافي ويكمن نبات سفيد داخل كرده بقوام آورند واز آتش برگيرند ومشك خالص
وعنبر اشهب وزعفران ازهريك يك مثقال سوده داخل نمايند ونگاه دارند شربتى ازسه درم تا پنجدرم * شراب عود ديكر
كه همين منافع دارد * صنعت آن عود هندي خام آملهٔ منقى ازهريك ده درم سنبل الطيب قرنفل مصطكي جوزبوا ازهريك
دو درم قاقلهٔ كبار پوست بيرون بسته ورق گل سرخ پودنهٔ نهري زيرهٔ كرماني ازهريك سه درم مجموع را نيم كوفته در كيسهٔ
كتان كشاده كرده سرش را محكم بندند ودر يك من آب بجوشانند ودائم كيسه را نيكو بمالند تا تمام قوت دواها در آب

بازداده شود پس کیسه را برآورده درنیم رطل گلاب نیکو بمالند وبفشارند وگلاب را درمطبوخ مذکور داخل کرده بایك من قند
سفید بقوام آورده فرو گیرند ونیم درم مشك خالص سوده داخل نمایند * صنعت این شراب بنسخهٔ شفائی عود هندی خام آما
منقی از هریك ده درم سنبل الطیب قرنفل مصطکی رومی جوزبوا از هریك دو درم مجموع را نیم کوفته درکیسهٔ کتانی کرده
درسه چهار یك گلاب بجوشانند وکیسه را دائم بمالند تا قوت آن بگلاب بازآید پس کیسه را نیکو بمالند وبفشارند ودر گلاب
مطبوخ کنند وبا یکمن قند سفید بقوام آورند وفرود آورده نیم درم مشك تبتی خالص سوده داخل کنند وبتیر معجون سازی
برهم زنند تا نیکو مخلوط شود وبکاهند ارند * شراب عود دیگر از محمد بن زکریا رازی منقول از کتاب من لایحضره الطبیب * صنعت آن
عود هندی سك اصلی ازهریك دو درم سنبل الطیب قرنفل جوزبوا مصطکی ازهریك یکدرم اجزا را نیم کوفته درخرقهٔ کتانی
بسته دریکرطل گلاب بجوشانند تا ثلث آن برود وکیسه را نیکو بمالند وشیرهٔ آن را کشیده بفشارند ودور کنند وبایك رطل قند
سفید بقوام آورند وبیك قیراط مشك تبتی خوشبو سازند ودر ظرف چینی نگاهدارند * شراب عود ابن جمع که در ارشاد آورده
* صنعت آن عود هندی رطب اگر ممکن باشد والاعود قاقلی زآن عود درختی است که آن را ثمری میباشد که باطن وظاهر
آن سیاه مائل برنك حنا وسنگین وزن وپر روغن بگیرند ازان بیست وچهار درم ودرآب بسیار کرم یك شبانروز بخیسانند
قاقونش بیرون آید پس بجوشانند وصافی نموده با چهار رطل قند سفید ویکرطل نحل بقوام آورند وبکاهدارند وبهنگام
حاجت بکار برند * شمامهٔ عود در حروف الشین مع المیم مذکور شد * عطر عود مقوی قلب ودماغ بارد ومفرح است استعمال
واستشمام آن * صنعت آن بگیرند چوب عود را هرقدر که خواهند وبخیسانند وجوکوب نموده با آب بسیار وبطریق مر
وانبیق عرق کشند وعرق را بگذارند تا خوب سرد شود پس دهنیت آن را بالتمام بدستور عطر گلاب از بالای ان اربر مر
برداشته درشیشه جمع کنند وگلاب برسر آن ریخته درآفتاب گذارند تا سه چهار ماه پس با گلاب مذکور شسته استعمال
نمایند واین هرچند کهنه گردد بهتر ومعطر وفاسد نمیگردد لیکن غلیظ می شود واگر قدری عطر گلاب خالص ممزوج آن
کرده استعمال نمایند میگردد اقوی والذ واطیب وبعضی قدری عنبر نیز داخل مینمایند بطریق حل در قدری مضاعف
* فتیلهٔ عود موعوم به بخور برمکی مقوی قلب ودماغ * صنعت آن عود هندی خام غرقی صندل سفید ازهریك یك جز
حصی لبان دو جز ونبات سفید بوزن مجموع ادویه کوفته بیخته بگلاب سرشته فتیله ها ساز ند ودرسایه خشك نموده بوقت
حاجت بخور نمایند واگر عنبر ومشك ازهریك نیم جز واضافه نمایند میگردد اقوی * فتیله عود دیگر مقوی قلب ودماغ
خوشبو کنندهٔ مجلس است * صنعت آن اگر غرقی خام یك اثار لادن عنبری هشت توله حصی لبان سه توله دوالده توله
نبات چهار توله گلاب چهار شیشه ادویه کوفته بیخته باگلاب مذکور بجوشانند تا قابل فتیلها ساختن گردد پس فتیله ها ساخته
عند الحاجت برافروزند * قرص عود قئی وهیضه را سودمند بود * صنعت آن عود هندی خام چهار درم کبابه چینی
مصطکی قرنفل سنبل الطیب ازهریك دو درم قند سفید شانزده درم کوفته بیخته بگلاب سرشته اقراص سازند * قرص عود بنسخهٔ
دیگر معده را قوت دهد وازپس قئی کردن نافع بود * صنعت آن عود هندی خام چهار درم قرنفل کبابه چینی ازهر یك
یك درم مصطکی سنبل الطیب ازهریك نیم درم کوفته بیخته بگلاب سرشته اقراص سازند * قرص عود به نسخهٔ دیگر معده را
قوت دهد وطعام هضم کند واشتهای طعام آورد وبوی دهان خوش کند * صنعت آن عود قماری خام قرنفل الصیني
پوست زرد اترج ازهریك یکدرم قرنفل مصطکی ازهریك سه درم قاقلهٔ سنبل الطیب بسباسه ازهریك دو درم لوفته

بیخته بگلاب سرشته اقراص سازند * قرص عود دیگر جهت تقویت اعضای رئیسه ومعده نافع * صنعت آن عود هندی
خام غرقی عنبر اشهب مشک خالص جدوار مجرب از هریك یك مثقال دارچینی مصطکی رومی فلفل قرنفل از هریك یك
نیم مثقال با درنجبویه اکرترکی کاوزبان را زیانه تخم کرفس سنبل الطیب پوست زرد اترج از هریك دو مثقال لعوق
بیخته با سه چند ادویه نبات سفید وعسل مصفی مقوم بحرشند شربتی از یکدرم تا دو درم * معجون عود ملین از شیخ رئیس
جهت تقویت معده که با یبوست باشد * صنعت آن هیل بوا زنجبیل دارچینی سلیخه زعفران فلفل سیاه فرنجمشك زرنباد
از هریك پنج مثقال سعد زرنب سازج هندی قرنفل از هریك سه مثقال عود خام هفت مثقال لاجورد دودانك کافور یکدانك
تربد چها رمثقال نمك یك مثقال با عسل مصفی وشکر سفید بسرشند واکر مشك وعنبر از هریك نیم مثقال پوست هلیلهٔ کابلی
سه مثقال محمودهٔ دو مثقال اضافه نمایند بهتر است * معجون غیر ملین مقوی معدهٔ وقلب ودماغ وهاضم طعام ودافع ریاح
است * صنعت آن عود خام سه مثقال مشك عنبر جدوار از هریك نیم مثقال دارچینی مصطکی فلفل قرنفل از هریك یك
مثقال ونیم با درنجبویه کاوزبان تخم رازیانه تخم کرفس سنبل الطیب اکرترکی پوست زرد اترج از هریك دو مثقال
باسه وزن ادویه عسل ونبات علی الرسم بسرشند ودر نسخهٔ شیخ الرئیس کافور یکدانك ونیم افزوده است * ند * دانکه ند
بفتح نون وسکون دال مهمله قرصی است مرکب از عود وعنبر ونبات وغیرها که بفارسی کشته بروزن رشته نامند مقوی
قلب ودماغ وحواس ومحرك باه است شربا وبخورا آنجهت رفع سمیت هوای وبائی نافع * صنعت آن عود غرقی خام چهل مثقال
عنبر اشهب چهار مثقال نبات سفید یکصد مثقال ادویه را کوفته بیخته باکلاب سرشته اقراص سازند ویا آنکه نبات را با کلاب
حل نمایند ودو مثقال مشك اضافه نمایند می کردد اقوی * ند دیگر اقوی از اول * صنعت آن عود غرقی خام عنبر اشهب
صندل سفید حصی لبان پوست اترج بابرک آن اجزا مساوی وبوزن کل نبات سفید کوفته بیخته باکلاب سرشته اقراص
سازند واکر عشر یك وزن مشك وعنبر اضافه نمایند میکردد اقوی وزیاده نمودن بعض ادویهٔ مناسبه وکم نمودن ان بحسب
احتیاج منوط برای طبیب است وشربت آن ازیکدرم تا دودرم ودر تبخیر هر قدر که خواهند ومطلوب باشد بسوزانند

* کتاب الغین المعجمه * باب الغین مع الالف * غاریقون

محرور المزاج را مضر است خوردن واستشمام آن
چیزی است شبیه به بیخ وازجزائر دریای روم آورند ودرجوف درخت انجیر وجمیز وامثال آن به سبب تعفن متکون
میشود مانند قارچ که از درخت بلوط بهم میرسد وبهترین آن سفید سبك وزن است که با اندك مالیدن ازهم بریزد وباطبقات
وبزرك مقدار باشد واین قسم را انثی نامند قسم نر آن بی طبقات ودر صفات بخلاف انثی است واستعمال جائز نیست وقسم
سیاه آن ازسموم وزرد وسرخ آن قریب بسموم است وشرط است که بدون کرفتن بروی پرویزن بمالند تالطیف آن بکلی
واجزای سمیهٔ آن که شبیه بناخن چیده است بماند چه هرکاه کوفته شود اجزای ردیه هم ازپرویزن میکذرد وقوتش تاچهار
سال باقی است ومرکب القوی ودر دوم کرم وخشك با حلاوت وتندی وتلخی ومعهل بلغم وسودا وصفرای مخلوط بهم
پاك ومحلل نفخ ومقطع مواد غلیظه ومفتح سدهٔ جکر وکرده وباد زهر کزیدن افعی وعقرب بغایت مقوی عصب وجاذب مواد
از اقاصی بدن ومقوی دل ومفرح بالعرض ومدر بول ورافع وهن عضل وباهلیلهٔ کابلی ومصطکی منقی دماغ ورافع شقیقه
ودرد سرمزمن وبارد الحوس وانیسون جهت درد سینه وسرفه وضیق النفس وامثال آن وبا آب جهت قطع نزف الدم
سینه وبافاوانیا جهت صرع وباریوند چینی جهت امراض جکر ومعده وتپها وجهت ترش شدن طعام درمعده ونزلات

پارازیانه جهت سنك کرده ومثانه ودرد احشا وکمر وکرده وباشراب جهت سموم وباسکنجبین جهت سپرز ویرقان سدی
وبامثل آن اسارون جهت استسقا وباعسل جهت قولنج وانواع ریاح وباصبر جهت عرق النسا ومفاصل وتپهای نوبه نزر
امراض اعصاب واختناق رحم وقرحهٔ آن وباجند بیدستر جهت اقسام قولنج وحقنهٔ آن جهت تپهای وبائی وقولنج وغرغرهٔ
آن با میبختج جهت ورم مادهٔ حلق نافع وداشتن آن باخود مانع گزیدن عقرب واقسام زبون آن مهلك ومورث کرب ومصلح
آن در همه افعال جند است وقدر شربتش تا یك مثقال وبدلش نصف آن شحم حنظل ونزد بعضی مثل آن تربد وربع آن
زنجبیل ونزد جمعی دوچندان بسفایج فستقی است

* فصل در بیان نسخ حبوب غاریقون *

* حب غاریقون که
تنقیهٔ بدن وسر از سودای محترق نماید ومالیخولیا وصداع سوداوی را نافع باشد * صنعت آن غاریقون هش سفید که از
پشت آرد پیزموئی بیرون کرده باشند لاجورد افتیمون از هریك دو جزو هلیلهٔ سیاه نمك سیاه هندی شحم حنظل حجر ارمنی
تربد سفید مدبر حب النیل سقمونیای مشوی از هریك یك جزو کثیرا رب السوس از هریك نیم جزو مقل ازرق سنبیج
جاوشیر از هریك یك جزو کوفته بیخته بطبیخ انیسون سرشته حب سازند شربتی دو مثقال با ماء العسل یا باطبیخ افتیمون
* حب غاریقون به نسخهٔ دیگر که همین خاصیت دارد وطبع را نرم کند چون هرشب یکدرم از آن بنوشند * صنعت آن غاریقون
ده درم عصارهٔ غافث ریوند چینی از هریك دو درم قند سفید پانزده درم کوفته بیخته بآب حب سازند * حب غاریقون
نافع جهت ربو بلغمی وتنقیهٔ صدر از بلغم * صنعت آن غاریقون هش سفید انثی از غربال موئی گذرانیده یکدرم شحم حنظل
نیم درم کوفته بیخته حبوب سازند مجموع یك شربت است با ماء العسل وقت سحر بنوشند هرشب واولی آن است که در
ماهی یکمرتبه یا دومرتبه یا در هفته یکمرتبه بنوشند * حب غاریقون دیگر منقول از موجز ایلاقی نافع از برای همین علت
* صنعت آن غاریقون سه ربع درم شحم حنظل ربع درهم رب السوس نیم درم کوفته بیخته حبوب سازند جمله یك شربت است
* حب غاریقون از ماسرجویه منقی صدر وقصبهٔ ریه است از اخلاط بلغمیه ونافع ربو کاین از بلغم غلیظ را * صنعت آن غاریقون
موصوف چهار ونیم دانك شحم حنظل یك ونیم دانك عصارهٔ قثاء الحمار یکدانك رب السوس نیم درم نرم کوفته بیخته بروغن بادام
شیرین چرب نموده حبوب سازند جمله یك شربت است * حب غاریقون نافع از برای همین نوع ربو * صنعت آن غاریقون
موصوف نیم درم شحم حنظل بورهٔ ارمنی از هریك دو دانك رب السوس تخم انجره ایرسا از هریك نیم درم کوفته بیخته بروغن بادام
شیرین چرب نموده حبوب سازند جمله یك شربت است وبعضی بوره درین داخل نمی نمایند * صنعت این حب بنسخهٔ
سمرقندی شحم حنظل ثلث درم غاریقون نصف درم رب السوس ثلث درم انجره ایرسا از هریك نیم درم کوفته بیخته با آب سرشته
حبوب سازند وبا ماء العسل بیاشامند واین حب را موسوم بحب ایرسا نموده * حب غاریقون دیگر که شیخ رئیس در رب
کائن از کثرت رطوبات آورده وگفت لابد است استعمال این حب در ماهی دومرتبه وقتیکه علت قوی باشد وسزاوار است این
که استعمال کرده شود بعد از حقنهٔ متخذه از آب چغندر وروغن کنجد وبوره ومانند آن * صنعت آن غاریقون سه درم رب
السوس فراسیون از هریك یکدرم تربد سفید موصوف پنجدرم ایارج فیقرا چهار درم شحم حنظل نصف مثقال انیسون یك
مثقال کوفته بیخته بآب سرشته حبوب سازند شربتی دو درم * حب غاریقون بنسخهٔ دیگر اقوی از اول * صنعت آن غاریقون سه
درهم رب السوس فراسیون شحم حنظل انزروت سفید مرصافی از هریك یکدرم تربد موصوف پنجدرم ایارج فیقرا چهار درم
کوفته بیخته بروغن بادام شیرین چرب نموده با میبختج سرشته حبوب سازند شربتی دو درم با ماء العسل * حب غاریقون

سید مظفر الدین شفائی * صنعت آن غاریقون سفید تربد سفید موصوف از هریک سه درم اصل السوس شحم حنظل ایارج
فیقرا انزروت سفید از هریک دو درم کوفته بیخته با آب سرشته حبوب سازند شربتی یک مثقال با ماء العسل و شیخ رئیس
این نسخه را برای ربو بلغمی ذکر نموده ولیکن در آن انزروت نیست * حب غاریقون دیگر مسهل بلغم و منقی سینه و ریه
و نافع از برای ربو و انتصاب نفس و سرفهٔ کهنه و جمیع امراض باردهٔ بلغمیهٔ کائنه در صدر و رئه و قصبهٔ آن است * صنعت آن
غاریقون تربد مدبر از هریک سه درم رب السوس شحم حنظل ایارج فیقرا انزروت سفید از هریک دو درهم انجیر زرد
خشک ده عدد گل بنفشه یک درم زراوند مدحرج نیم درم رازیانه زوفای خشک از هریک یک درم کثیرا دو درم کوفته
بیخته با آب سرشته حبوب سازند شربتی دو درم * حب غاریقون دیگر منقی صدر و رئه است و مفتح سدد آنها و نافع است
از برای امراض مذکوره در نسخهٔ قبل * صنعت آن غاریقون سکبینج از هریک سه درم صبر سقوطری زرد خالص چهار درم
جندبیدستر نیم درم سقمونیای مشوی دو درهم تخم خشخاش یک درم مغز چلغوزه دو درم اجزا کوفته بیخته بلعاب
بهدانه سرشته حبوب سازند شربتی دو درم با آب گرم * حب غاریقون دیگر نافع از برای ربو و ضیق النفس وقتیکه باشد
صاحب آن محرور المزاج یا با آن تپ باشد * صنعت آن غاریقون ربع درهم بنفشه رب السوس از هریک یک درم کثیرا نیم درم
بروغن بادام شیرین چرب نموده حبوب سازند جمله یک شربت است * حب غاریقون که اقوی از کل است * صنعت آن
غاریقون هش سفید تربد سفید مدبر افتیمون سنا مکی کثیرا گل بنفشه رب السوس ایرسا از هریک نیم درم انزروت سفید
یک دانگ مغز چلغوزه دو دانگ کوفته بیخته با جلاب سکری سرشته حبوب سازند جمله یک شربت است با آب گرم
* حب غاریقون دیگر که ربو را نافع است * صنعت آن غاریقون سفید ایارج فیقرا از هریک یک درم گل بنفشه ایرسا از هریک نیم
درم تربد یک درم سقمونیای مشوی یک دانگ مقل ازرق دو دانگ کوفته بیخته با آب سرشته حبوب سازند جمله یک شربت است
* قرص غاریقون ورم سپرز که بسیار صلب و غلیظ باشد تحلیل دهد و سدهٔ جگر بگشاید و طبع را نرم دارد * صنعت آن
غاریقون گل سرخ از هریک پنج درم طباشیر سفید زرشک منقی از هریک دو درم عصارهٔ غافث سنبل الطیب لک مغسول
ریوند چینی پوست بیخ کبر از هریک دو نیم درم اجزا کوفته بیخته در سرکه خیسانیده خشک کرده غاریقون را از پشت
غربال بگذرانند و مجموع را با سکنجبین بسرشند و قرص سازند شربتی دو درم * معجون غاریقون مشهور بمعجون هرمس
طعام را هضم کند و خداوند نقرس و اوجاع مفاصل و معده و قروح کلیهٔ و مثانه و امعا را سود دارد و بادها بشکند و یرقان
و استسقا و لقوه و قولنج ریحی و بلغمی و استرخای اعصاب را فائده دهد و اخلاط غلیظه و لزجه و فضلهای بد که در گرده
و مثانه باشد پاک کند و حیض بگشاید و درد اعضا و مفاصل را بغایت سودمند باشد * صنعت آن غاریقون وج ترکی
اسارون قردمانا تخم سداب نانخواه قرنفل از هریک دو اوقیه جنطیانای رومی شش اوقیه حاشا تخم کرفس از هریک
سه اوقیه سنبل الطیب پودنهٔ کوهی فطراسالیون کمادریوس اسقوردیون از هریک هشت اوقیه همه را کوفته بیخته با انگبین
مصفی بسرشند و در ایام ربیع بکار برند شربتی از یک مثقال تا دو درم * معجون غاریقون به نسخهٔ دیگر خداوند نقرس
و اوجاع مفاصل و اوجاع معده و کلیه و قروح امعا و استسقا و یرقان را سود دهد و بادها که در معده و امعا باشد بشکند
و قولنج بلغمی و ریحی و لقوه و تشنج را نافع و فضلهائی که اندرون گرده و مثانه باشد دفع کند و حیض بگشاید * صنعت آن
غاریقون وج اسارون قردمانا بسد سداب تخم سداب فرفیون فوه زوفای خشک از هریک یک اوقیه زراوند طویل

حاشا تخم کرفس بیخ عرطنیثا تانخواه قرنفل از هریک دو اوقیه جنطیانا شش اوقیه سنبل الطیب مرمکی پودنهٔ کوهی
فطراسالیون از هریک دو اوقیه قسط تلخ سلیخه فراسیون جعده از هریک سه اوقیه کاذریوس کافیطوس اسقوردیون از هریک
هشت اوقیه اجزا کوفته بیخته با سه چند آن عسل کف کرفته بسرشند شربتی از یک مثقال دتا و درم * غافث بثای مثلثه و سه
فا شکوفه کیاهی است کبود مائل به بنفسجی و طولانی و تلخ و با عفوصت و برکش دراز و عریض و زغبدار و از وسط برکها شاخی
مجوف خشونت دار میروید و قوتش تا سه سال باقی است در دوم کرم و در اول خشک و لطیف و جالی و مفتح سدهٔ جگر و مقوی
معده و جگر و مدر بول و حیض و شیر و عرق و مسهل اخلاط سوخته و حاره و رافع تپهای مرکبه و سدهٔ سپرز و جگر و درد
مجفف آن التیام دهندهٔ زخمها و حمول آن مدر قوی حیض و کویند مضر سپرز است و مصلحش انیسون و بدلش مثل آن اسارون
و نصف آن افسنتین و شربت آن سه درهم و در مطبوخ هفت درم است * حب غافث سدها بکشاید و امراض طحال
یرقان را سود را نافع بود * صنعت آن عصارهٔ غافث پوست بیخ کبر انیسون تخم کرفس از هریک شش درم طباشیر سفید چهار
درم ریوند چینی دوازده درم ادویه را کوفته بیخته با آب سرشته حب سازند شربتی از یک درم تا یک مثقال * عصارهٔ غافث
آن است که بکوبند غافث را و آب آن را کرفته در آفتاب کذارند تا منعقد کردد پس اقراص سازند و آن بسیار تلخ میباشد
* طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن ملطف و مقطع و رافع جرب و حکه و تپهای کهنه و درد جگر با آب شاهتره
سکنجبین مقدار شربت آن تا یک مثقال کویند مضر انثیین و مصلح آن مصطکی بدل آن سه وزن آن غافث و کویند وزن
آن سماق است * فصل در ذکر اقراص غافث * قرص غافث یرقان سدی و درد و ورم جگر و سپرز را نافع باشد
تپهای کهنه و تپ ربع را برطرف کند و سدها بکشاید منقول از منهاج الادویهٔ ابن جزله * صنعت آن عصارهٔ غافث بیست
درم سنبل الطیب ده درم طباشیر چهار درم کوفته بیخته با آب بادیان سرشته اقراص نمایند هر قرصی یک درم شربتی یک
قرص * قرص غافث به نسخهٔ دیکر بیماریهای سپرز و جگر و تپهای کهنه را سودمند بود * صنعت آن عصارهٔ افسنتین عصارهٔ
غافث از هریک پنج درم اذخر زعفران سنبل الطیب بیخ کبر از هریک سه درم مصطکی انیسون کل سرخ از هریک دو درم
کوفته بیخته با آب سرشته قرص سازند * قرص غافث دیکر تپهای بلغمی را سود دارد * صنعت آن عصارهٔ غافث شش درم
کل سرخ عصارهٔ افسنتین از هریک سه درم مصطکی اسارون سنبل اذخر عود هندی از هریک دو درم کوفته بیخته با آب سرشته
اقراص سازند * قرص غافث که شیخ رئیس در قرابادین قانون ذکر کرده و کفته که مجرب النفع است از برای تپهای کهنه که
با التهاب و عطش باشد و از برای سدها و اورام کبد و طحال و از برای یرقان سدی * صنعت آن عصارهٔ غافث شش
استار کل سرخ پاک کرده سنبل الطیب از هریک دو استار ترنجبین پاک کرده شش استار طباشیر سفید چهار درم ادویه
را کوفته بیخته اقراص سازند * قرص غافث دیکر سدها بکشاید و یرقان اصفر را نافع باشد و استسقا و سوء القنیه را که با
حرارت باشد سود دارد * صنعت آن عصارهٔ غافث بیست درم طباشیر سفید کل سرخ از هریک ده درم سنبل الطیب چهار
درم ریوند چینی خطائی عصارهٔ زرشک منقی رب السوس از هریک دو درم کوفته بیخته بلعاب بزرقطونا که ترنجبین در آن
حل کرده صافی نموده باشند سرشته اقراص سازند * قرص غافث دیکر خداوند آماس جگر و سپرز را نافع است و استسقا
یرقان سدی را سود دارد * صنعت آن عصارهٔ غافث بیخ اذخر زعفران سنبل الطیب پوست بیخ کبر از هریک سه درم جعده
قسط قردمانا حب البان اشق جاوشیر زراوند طویل کاذریوس کافیطوس اسقیل مشوی بارزد کزبا از هریک یک درم اشق

جاوشیر با رزد کزباز را در آب کاسنی تازه بخیسانند تا حل شوند در هاون بدسته بمالند پس باقی ادویه را کوفته بیخته با ر
سرشته اقراص سازند هر قرصی یکدرم شربتی یک قرص با سکنجبین بخورند * قرص غافث منقول از مجربات حکیم محمد باد
* صنعت آن عصارهٔ غافث ریوند چینی ورق گل سرخ افسنتین رازیانه از هریک یک مثقال زعفران یک مثقال و نیم کوفته
بیخته بآب کاسنی تازه سرشته اقراص سازند * قرص غافث منقول از قرابادین ابوالبرکات جهت سوء مزاج کبد و حمیات متطاول
* صنعت آن گل سرخ منزوع الاقماع لک منقی عصارهٔ غافث از هریک یک جزو تخم خرفهٔ مقشر دو جزو طباشیر سفید نیم جزو
رب السوس ربع جزوی کوفته بیخته بگلاب سرشته اقراص سازند هر قرصی بمقدار مثقالی شربتی یک قرص * قرص غافث که سید
اسمعیل در ذخیره آورده نافع است تپهای مزمنه را و در آخر نفع دهد و سدها بگشاید و یرقان سدی و درد جگر و سپرز را زائل کند
* صنعت آن عصارهٔ غافث پنجدرم سنبل الطیب ورق گل سرخ از هریک دو درم طباشیر سفید سه درم ترنجبین منقی ده
درم بدستور اقراص سازند شربتی یک مثقال * قرص غافث حمیات مرکبه ولثقه را نافع و سوء مزاج کبد را سودمند است
* صنعت آن عصارهٔ غافث سی درم گل سرخ منزوع الاقماع شصت درم طباشیر سفید چهل درم کوفته بیخته بدستور اقراص
سازند شربتی دو درم * قرص غافث دیگر که همین منفعت دارد * صنعت آن عصارهٔ غافث شش درم گل سرخ منزوع
الاقماع سنبل الطیب طباشیر سفید از هریک دو درم ترنجبین ده درم بدستور مقرر اقراص سازند شربتی یک مثقال
* معجون غافث استسقا با حرارت را نافع بود * صنعت آن عصارهٔ غافث ریوند چینی زعفران تربد سفید از هریک سه درم
عصارهٔ افسنتین فقاح اذخر مغز تخم کاسنی تخم خیارین تخم خرفهٔ مقشر از هریک دو درم لک مغسول تخم کشوث از هریک چهار
درم اجزا را کوفته بیخته بعسل بسرشند شربتی از یکمثقال تا دو مثقال با آب لبلاب یا بآب هندبا یا آب عنب الثعلب

* فصل در ذکر نسخ اغالی * بدانکه غالیه بفتح غین معجمه و الف و کسر لام و فتح یای مثناة تحتانیه و ها ادویهٔ مرکبه طیبة
الرائحه را گویند و از مرکبات قدیمه و مخترع آن جالینوس است و اصل آن مرکب از مشک و کافور و روغن بان و حسی
لبان و عرقهای خوشبو است و بحسب احوال عود و سک و رامک و موم و لادن و امثال اینها اضافه مینمایند جهت اصلاح حال رحم
و اوجاع بارده آن و ادرار نمودن طمث و اختناق و تنقیهٔ آن و رفع بیجا شدن و مهیا گردانیدن آن از برای آبستنی حمولا و فرزجه
و جهت تقویت دل و لذت جماع و رفع امراض فرج و فالج و لقوه و خدر و صرع و تقویت قوتها و ارواح و اعضا و تحلیل و تلیین
اورام صلبه و تسکین صداع بارد طلاء و شما و در هندی آن را ارگجه نامند و بعضی از نسخ ارگجه در حرف الالف ذکر یافت
* غالیه منسوب بحضرت امام ثامن امام رضا علیه التحیة والثنا * صنعت آن عنبر اشهب پنج مثقال مشک ترکی چهار مثقال
عنبر را در روغن یاسمین هفت مثقال گداخته مشک سوده در آن داخل کرده در هاون سنگی بدسته مالند تا یکسان شود
و اگر درین غالیه عطر گلاب و عطر عود هندی از هریک یک مثقال و نیم داخل نمایند مجرب و خوب است و در شیشهای کوچک
نگاهدارند و تعطیر بآن نمایند * غالیه دیگر که مقوی دماغ است و خضاب کرده میشود بآن مویرا و این غالیه منصور دوانقی
است * صنعت آن آملهٔ منقی پنجاه درم مورد تر یکرطل و نیم آب خالص چهار رطل هر سه را در هم بجوشانند تا بنصف رسد
از آتش فرود آورده برگ و سمه برگ حنا برگ خطمی از هریک پنجاه درم مازوی سبز بیست درم زاج ده درم صمغ عربی
پنجدرم داخل کرده بپزند تا غلیظ شود و بچوب عود هندی برهم زنند پس آنرا خوشبو کنند بقرنفل و مشک و سک اصفر
از هریک یکدرم و نگاهدارند و بگیرند از آن نزد حاجت یک مثقال و بمالند بر سر و ریش و ابرو و خشک کنند از آن قطعهٔ که

فرا گرفته شود از ان شانه که بکشایند از ان نزد بیخ موی را پس بشویند موی را و این غالیه را بر ان بمالند * غالیه که جالینوس
در کتاب زینت العروس آورده ملین اورام صلبه است و چکانیدن آن در گوش با روغن بان نافع است از برای درد گوش
و مصروع را نفع میدهد بوئیدن آن و بهوش می آورد او را و نیز بوئیدن مفرح قلب است و نافع است از برای اوجاع رحم
که بسبب سردی باشد و حمول آن نافع است از برای اورام صلبه و اورام بلغمیهٔ رحم و ادرار حیض کند و نافع است از برای
اختناق رحم و میل رحم و تنقیهٔ رحم میکند و مستعد میکرداند رحم را از برای حمل و چون قدری آن در شراب داخل نموده
بزودی و بسیاری سکر می آورد * صنعت آن سک اصلی مشک و عنبر را در روغن بان یا روغن نیلوفر حل کرده سک و مشک را
سوده داخل کرده قدری کافور قیصوری مسحوق بآن مخلوط کرده نگاه دارند و بوقت حاجت بکار برند * غالیه که از
اسرار است و نسخهٔ آن در ذخایر خلفای عباسی یافته شده چون ممسوح مواقعه نماید آن زن رغبت بغیری نکرده بیقرار
گردد و در هیجان شهوت طرفین و لذت جانبین بحدیست که بقول در نیاید و بجهت لقوه و فالج و خدر و دوار و درد مفاصل
و درد کمر و جمیع امراض باردهٔ رحم را نافع است و با زهرهٔ خرگوش فرزجه نمودن جهت اعانت بر حمل عاقر تجربه نموده
اند * صنعت آن لادن چینی برگ تانبول کبابهٔ چینی قفر الیهود زعفران قرنفل اجزا مساوی همه را تا سه روز با آب
خلاف بلخی سحق نمایند و سه روز در خاکستر آتش طبخ دهند پس چهار روز دیگر با روغن بان بدستور مقرر طبخ دهند
پس زهرهٔ خرگوش و زهرهٔ مرغ و زهرهٔ بز سیاه از هر یک یک جزو و مشک تبتی عنبر اشهب سک اصلی از هر یک بازای هر درمی
یک حبه اضافه نموده در ظرف چینی یا نقره چهل روز بگذارند پس استعمال نمایند * غالیه که مقوی قلب و دماغ است
و معتدل است * صنعت آن عنبر اشهب یک درم عود هندی دو درم صندل مقاصری سه درم عنبر را بروغن بان یا عطر حل
کرده عود هندی با صندل هر دو را بگلاب سوده بآن مخلوط کرده بطریق عطر بکار برند * غالیه که اعلی است * صنعت آن
عود هندی حب المحلب از هر یک دو درم صندل سفید مقاصری اظفار الطیب از هر یک سه درم زعفران عنبر اشهب از هر یک
یک درم ادویه را بگلاب و عرق بهار نارنج سوده با روغن بان داخل نموده بکار دارند و اگر درین غالیه مشک و عطر گلاب
عطر عود هندی و عطر صندل هر کدام که باشد یک درم داخل کنند میگردد اقوی * غالیه دیگر که آن را بهندی ارگجه نامند
اطیب و اعلی است و نافع است از برای تقویت قلب و دماغ * صنعت آن عود قماری خام زعفران از هر یک دو درم صندل
سفید مقاصری اظفار الطیب حب المحلب از هر یک سه درم عنبر اشهب یک درم مشک خالص نیم درم همه را بگلاب سوده
روغن زنبق یعنی روغن یاسمین سفید که آن را بهندی روغن چنبیلی میگویند یا روغن بان هر کدام که باشد داخل کرده
بر صلایه سنگی به سنگ بالا سا و سحق نمایند تا نیکو مخلوط شود و متاخرین درین غالیه عطر عود هندی عطر صندل عطر گلاب
مجموع یا بعضی ازینها داخل میکنند * غالیهٔ دیگر از برای انبات شعر * صنعت آن روغن بان مطیب که نسخهٔ آن در ادهان
مذکور شد بگیرند از ان هر قدر که خواهند پس داخل کنند در ان عود قماری آن مقدار که آن را غلیظ گرداند پس
داخل کنند در ان مشک و عنبر محلول در دهن بان و نیکو بر هم زنند و بکار برند * غالیهٔ دیگر قلمی فرموده اند که از حضرت
استادی ولی نعمی قدس سره است موی را برویاند و از افتادن نگاه دارد و سیاه کند و دراز سازد و قوی گرداند * صنعت آن
پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه پوست بلیله آملهٔ منقی حب الآس مازوی سبز چوب چینی از هر یک هفت
درم مجموع را در نیم رطل آب برگ مورد و آب برگ چغندر و اسفناخ از هر یک بیست و چهار رطل و نیم آب حدادان بجوشانند

تا به نصف رسد پس بسایند و بپالایند و داخل کنند دران برگ و عصه و حنا سوده ازهریک شصت درم زاج سفید و دو درم صمغ عربي پنجدرم بجوشانند تا خوب غلیظ و قابل قرص نمودن شود صندل سفید سنبل الطیب سازج هندي اشنه قرنفل سود هندي عود الصلیب جوزبوا بسبا سه سعد کوفي ازهریک دو درم کوفته بیخته داخل کرده روغن بان مطیب یک اوقیه عنبر اشهب زفت رومي مومیائي دارابجردي ازهریک دو دانك دران کل اخته عطر فتنه عطر صندل عطر حسه لبان ازهریک دو دانك داخل کرده برسنك صلایه به سنك بالا سا و بسایند تا نیکو مخلوط شود و اقراص سازند و در سایه خشك نمایند هر قرصی بوزن دو مثقال در وقت حاجت یك قرص آن را با بیکی مازوی سبزدران جوشانیده باشند سود بسایند و سعی نمایند که به بیخ موی برسد که بعون الله تع نافع است * غالیه دیگر که نهایت مقوي قلب است * صنعت آن سلك المسك مشك خالص عنبر اشهب ازهریك مثقالی کافور قیصوري قیراطی همه را بکلاب سوده روغن بان مطیب له دهان ذکر شد داخل کرده درشیشه دارند و بکار برند * غالیه دیگر که مقوي قلب و دماغ حاراست و خفقان را نافع است * صنعت آن عنبر اشهب یك مثقال بروغن بان مقوی یا روغن یاسمین لد اخته زیاده به کلاب شسته نیم مثقال مشك خالص نیم مثقال عود هندي صندل سفید به کلاب سوده ازهریك یك مثقال عطر کلاب نیم مثقال داخل کرده غالیه سازند * غالیه دیگر که مقوي قلب و دماغ حاراست * صنعت آن عنبر اشهب دو درم مشك ترکی یکدرم بکلاب و روغن بان مطیب سحق نموده عطر عود هندي یکدانك داخل کرده بکار برند * غالیه دیگر که بنهایت مقوي دل و دماغ است * صنعت آن عنبر اشهب پنجدرم کافور قیصوري یکدرم مشك ترکی ربع درمی عود قماري غرقي خام نیم اوقیه روغن بان مطیب یك اوقیه عنبر را در روغن بان در قدر مضاعف بکدازند و عود را بکلاب سائیده کافور و مشك را دران حل کرده به سنك صلایه انداخته بسایند تا نیکو مخلوط کرده بطریق عطر بکار برند

* باب الغین مع الراء المهمله *

* فصل در ذکر نسخ غراغر * بدانکه غرغره بفتح غین معجمه و سکون رای مهمله بمعنی آواز مختلف است که از حلق برایند و مراد ازان درینجا حرکت دادن مائعات است در حلق اعم ازانکه فرو برند یا نبرند * غرغره قالیج و لقوه و صرع را نافع بود و سر دماغ را از اخلاط غلیظه پاك کند * صنعت آن ایارهٔ فیقرا خرد ل زنجبیل عاقرقرحا فلفل دارفلفل مویزج فود نه صعترا صل السوس پوست بیخ سرکوفته بیخته بعسل آمیخته غرغره نمایند * غرغرهٔ که سکته و فالیج و ثقل زبان را سود دهد * صنعت آن مویزج خرد ل سفید زنجبیل عاقرقرحا فلفل دارفلفل بورهٔ ارمني ایرسا مرزنگوش مساوي کوفته بیخته یکدرم ازان با سکنجبین غرغره کنند * غرغرهٔ که دماغ را از فضول پاك کند * صنعت آن مویزج دانکی و نیم عاقرقرحا خرد ل ازهریك نیمدرم کوفته بیخته به سکنجبین عنصلي یا عسلی آمیخته غرغره نمایند * غرغرهٔ که اصلاح سرکند و بلغم فرو آورد * صنعت آن عاقرقرحا دارفلفل زنجبیل ازهریك دو درم خرد ل شش درم انارد انا ترش سه درم کوفته بیخته با عسل آمیخته غرغره کنند * غرغرهٔ که تنقیهٔ سر کند از فضول بلغمي و هر وجعی که در سر حادث شود ساکن کند * صنعت آن مرزنجوش صعترا رسي حب الرمان حامض بریان صبر سقوطري مساوي بجوشانند و با سکنجبین آمیخته غرغره نمایند و بدانکه تنقیهٔ دماغ بغرا غر قبل از تنقیهٔ بدن بمسهلات و فصد جائز نیست خصوص که ماده بسیار باشد و همچنین حبس مواد در صورت امتلا جائز نیست زیرا که مودي بفساد میگردد * غرغرهٔ که ماده را که از دماغ رسیده فرو ریزد باز دارد * صنعت آن حب الآس گل سرخ کلنار کوکنار ازهریك یك جزو کشنیز خشك نیم جزو در آب بجوشانند

وغرغره کنند * غرغره نافع از برای اصحاب لیثرغس * صنعت آن حاشا زوفا پودنه صعترها قرقرحا جوشانیده وعسل
مرکهٔ عنصل باسکنجبین عنصلی داخل کرده غرغره نمایند * غرغره نافع جهت جحوظ العین حادث از رطوبت * صنعت آن
اسپند وشونیز مساوی کوفته بسکنجبین مرشته غرغره نمایند * غرغره که در روزدرم خناق وذبحه مستعمل میشود
* صنعت آن آب کشنیز تازه آب عنب الثعلب بکیونک وگل سرخ خشک واصل السوس دران به پزند وصافی نموده فلوس
خیارشنبر دران حل کرده صاف نموده غرغره نمایند * غرغره دیگر که خناق وذبحه را بعد از فصد وحقنه ودرتزاید
علت استعمال میشود * صنعت آن پوست کردکان تررا بکوبند وبغشارند وصافی نموده بوزن آن شکر سفید داخل کرده
بجوشانند وکف آن را بگیرند وبقوام آورده غرغره نمایند * غرغره دیگر که خناق وذبحه را بعد از فصد وحقنه سودمند
بود * صنعت آن انار ترش عدد ی انار شیرین عدد ی با پوست پاره کنند وانقدر آب به پزند که مهو شود پس بمالند
بغشارند وصافی نموده باز بجوشانند تا بقوام آید پس شب یمانی مازوی سبز کنار فارسی از هریك پنجدرم کوفته بیخته
دران بسرشند وبوقت حاجت بمرکهٔ انگوری حل کرده غرغره نمایند * غرغره دیگر صنعت آن عدس مقشر کل سرخ
خشك کنار فارسی مساق در آب جوشانیده صافی نموده بآن غرغره نمایند * غرغره دیگر * صنعت آن کل سرخ کف
سفید صندل سفید وسرخ فوفل نیم کوفته در آب کشنیز تازه یا آب عنب الثعلب پخته صافی نموده شربت خرنوب
دران حل کرده غرغره نمایند * غرغره که فالج ولقوه را سود دارد * صنعت آن خردل صعتر زوفای خشك مویز
زنجبیل فلفل عاقرقرحا مرزنگوش از هریك دودرم حب الرمان بریان کرده ده درم بکوبند وباسکنجبین وآب کرم سرشته
غرغره نمایند * غرغره برای فالج * صنعت آن عاقرقرحا مویز ج از هریك یکدرم مصطکی نصف درم کوفته بیخته باعسل
سرشته اقراص سازند وخشك نمایند وعند الحاجت در آب بایکی از عصارات مناسبه حل کرده غرغره نمایند * غرغره
نافعة لهذه العلل * صنعتها یوخذ الجلاب السکری ویحل بماء حار وینقع فیه الصبر والمرزنجوش الصیفی ویتغرغر بها * غرغره
دیگر * صنعت آن مرمکی صافی دوجزو زعفران یك جزو با شراب خرنوب آمیخته غرغره کنند تا نضج دهد * غرغره که
درین باب نافع است * صنعت آن فلوس خیارشنبر درشیر گاو تازه حل کرده غرغره نمایند ایضا انجبار زرد حلبه با آب پخته
صافی نموده فلوس خیارشنبر دران حل کرده صافی نموده غرغره نمایند * غرغره دیگر * صنعت ان عصارهٔ برگ گل
گرفته مسکهٔ گاو گداخته دران داخل کرده غرغره نمایند * ایضا تخم گردکان تخم زردك کوفته با شیر بز غرغره نمایند
* ایضا اصل السوس بیخ خطمی در شراب مثلث چندان بجوشانند که ثلثی بماند پس پیاز نرگس کوفته داخل کرده غرغره
نمایند * غرغره دیگر * صنعت آن بورهٔ سرخ بورهٔ ارمنی حلتیت مرمکی سرکین خطاف سرکین خروس فلفل چندان بیدمشك
نوشادر عاقرقرحا هزارا سپند خردل تخم ترب اجزا مساوی کوفته در شراب خرنوب یا سکنجبین حل کرد غرغره نمایند
* غرغره که بجهت انفجار وپاك نمودن موضع از ریم بکار آید * صنعت آن روغن گاو با آب آمیخته غرغره نمایند
ایضا روغن بادام با آب نیم گرم آمیخته غرغره نمایند * غرغره که بعد از پاك شدن ریم بکار آید * صنعت آن کزمازج
اصل السوس از هریك یك جزو ایرسا نیم جزو در آب پخته غرغره نمایند * غرغره دیگر که در همین وقت بکار آید
* صنعت آن زردهٔ تخم مرغ روغن بادام نشاسته کتیرا در آب گرم حل کرده غرغره نمایند * غرغره که صاحب خناق
صفراوی را در اول علت بعد از فصد واسهال صفرا نافع است * صنعت آن سرکه در کلاب با سکنجبین یا شراب خرنوب

صوف آميخته بآب غوره يا آب سماق يا كلنار بعصارهٔ كل سرخ وشربت خشخاش غرغره نمايند وشربت كردكان كه مذ بو
شل نفع دهد * غرغره كه درابتدای خناق صفراوي بعد از نصد واسهال صفرا نافع باشد * صنعت آن درآب كشنيز تازه
مورد وبلوط مقشر نيم كوفته جوشانيده صافي نموده غرغره نمايند * غرغرهٔ ديكر كه درابتدای خناق مذكور بكار اي
* صنعت آن سمبوس كندم درآب جوشانيده صافي نموده فلوس خيارشنبر دران حل كرده صافي نموده غرغره نمايند
* غرغره جهت خناق حار * صنعت آن آب انارترش معصور باشم يا رب توت وآب كشنيز تازه غرغره نمايند * ايضا آب
برگ بارتنگ آب عنب الثعلب آب سماق مطبوخ نافع است * غرغرهٔ ديكر بجهت خناق حار كه زمان ابتدا كل شته وتص
يافته باشد نافع است * صنعت آن رب السوس بابورهٔ ارمني ومرصافي غرغره نمايند * غرغرهٔ ديكر كه بعد از نضج نافع است
* صنعت آن انجير زرد حلبه استهٔ تمرهندي اصل السوس جوشانيده صاف نموده فلوس خيارشنبر دران حل كرده غرغره
نمايند * غرغرهٔ ديكر كه همين نفع دهد * صنعت آن عدس مقشر استه تمرهندي كل سرخ تخم مرو جوشانيده صاف نموده
رب السوس دران حل كرده غرغره نمايند اگر صاحب درد كلو راتپ نباشد مرصافي وزعفران غرغره نمايند * غرغره جهت
اورام حاره وباردهٔ حلق * صنعت آن عدس مقشر كلنار فارسي كل سرخ كزمازج جوشانيده وصاف نموده رب الجوز دران
حل نموده غرغره نمايند * غرغره قلمي فرموده اند كه از حضرت علامي السيد السند الاستاذ ميرمحمد هادي والد حقير محمد
هاشم مخاطب بعلويخان است بجهت اورام حلق وذبحه وخناق حار * صنعت آن آب كاسني تازه آب كشنيز تازه آب بر
عنب الثعلب آب برگ كاهوی تازه شيرهٔ عدس مقشر فلوس خيارشنبر رب الجوز غرغره نمايند * غرغره قلمي فرموده اند كه
از حقير ومجرب النفع است از براي ذبحه وخناق حار واورام حنجره ولهاة ولوزتين وحلق ونواحي آن * صنعت آن كشنيز
خشك عدس مقشر بهمت خشخاش عنب الثعلب كلنار فارسي كل سرخ اصل السوس جوشانيده صافي نموده فلوس خيارشنبر
حضض مكي سوده دران حل كرده صاف نموده غرغره نمايند * غرغره بجهت خناق * صنعت آن آب برگ اسفناج آب بر
گلم آب كشنيز تازه آب عناب گرفته فلوس خيارشنبر دران حل كرده صاف نموده زهرهٔ گاو سركين سك شكاري روغن بادام شيرين
دران داخل كرده غرغره نمايند ودر نسخهٔ ديگر بجای سركين سك فضلهٔ انسان آورده شده * غرغره كه خناق وذبحهٔ صفراوي
ودموي را نافع است وحرارت بنشاند * صنعت آن گل سرخ طباشير نشاسته زرورد زعفران از هريك دودرم تخم لوفس سه
درم مازوی سبز سماق از هريك نيم درم قند سفيد چهار درم كوفته سكنجبين داخل كرده غرغره كنند ودر نسخهٔ ديگر قند
داخل نيست * غرغره منقول از حاوي صغير نافع از براي ذبحهٔ حادث از غلبهٔ خون ومرهٔ صفرا * صنعت آن خميرترش بهمت
درم درآب حل كرده بكذارند كه ته نشين شود وصاف كنند وحل كنند دران عصارهٔ لحية التيس يك مثقال اقاقيا نيم مثقال
شب يماني دودرم گل سرخ يكدرم طباشير سفيد يكدرم كوفته بيخته غرغره نمايند * غرغرهٔ ديگر از كتاب مسطور نافع
برای خناق وذبحه دروقت نضج وانفجار * صنعت آن شيرتازه سه اوقيه خميرترش سي درم تخم مرو كوبيده همه را درهم
كرده غرغره كنند بآن * غرغره ديگر نافع از براي ورم حلق حادث از ورم صفراوي * صنعت آن آب عنب الثعلب آب بشنيز
تازه آب كاهو آب كاسني تازه آب عصی الراعي از هريك يك اوقيه رب توت سه اوقيه داخل كرده غرغره نمايند * غرغرهٔ ديگر
از براي ذبحه وتشنج عصب * صنعت آن تخم رازيانه سفرجل اصل السوس عدس سرخ اجزا مساوي جوشانيده فلوس خيارشنبر
مساوي جزوی دران حل كرده صاف نموده غرغره نمايند * غرغره ديگر نافع از براي ورم حلق * صنعت آن تخم كتان حلبه

هر يك پنجدرم انجبر زرد خناب سپستان مويز طائفي منقى ازدانه از هريك بيست درم مرزنجوش پودنه صعتر از هريك

دودرم مجموع را در دورطل آب بجوشانند تا بيكرطل رسد صاف كرده فلوس خيارشنبر ده درم دران ماليده صاف كرده

رب انار سه درم دران داخل كرده غرغره كنند * غرغرهٔ ديگر نافع از براى درد كلو ولهاة كه افتاده باشد * صنعت ان عصر

شبت تازه كل سرخ از هريك يكرطل عصارهٔ لحية التيس سه اوقيه شبت را در عسل بپزند و باقي ادويه را كوفته بيخته دران

داخل كرده غرغره كنند * غرغرهٔ كه خناق وآماس زبان را كه از حرارت باشد نافع است * صنعت آن آب عنب الثعلب تا

شيرهٔ عدس مقشر آب برگ كاهوى تازه آب خوفهٔ تازه رب توت درهم كرده غرغره كنند * غرغره كه خناق صفراوي وبلغمي

ودموي را نفع دهد وماده بريزاند * صنعت آن تخم كتان حلبه از هريك پنجدرم عناب سپستان مويز منقى عدس مقشر بيخ

واز يانه از هريك ده درم كل سرخ كل بنفشه از هريك هفت درم مرزنجوش پودنه صعتر از هريك دودرم عنب الثعلب ده درم

انچه كوفتني باشد بكوبند وهمه را در آب بجوشانند وصاف نمايند وپانزده درم فلوس خيارشنبر وبيست درم رب توت

اضافه نموده نيم گرم غرغره نمايند * غرغره كه خناق گرم را سود دارد * صنعت آن آب لسان الحمل آب عنب الثعلب آب

عصى الراعي از هريك يك اوقيه فلوس خيارشنبر رب توت از هريك شش درم آب هماق خميرترش شيرهٔ عدس مقشر آب انار

توش از هريك پنجدرم قدرى وروغن گل سرخ داخل كرده غرغره نمايند * غرغره كه مادهٔ خناق بازدارد * صنعت آن مرصع

شب يماني زعفران كلنار فارسي عاقرقرحا گل سرخ ماميران مازوي سبزتوشا درا مروسيا شياف ماميثا عصارهٔ لحية التيس سماق

دار فلفل قصب الذريره اقاقيا اجزا مساوي كوفته بيخته با آب جوشانيده صاف كنند وبا آب توت ويا رب غوره غرغره نمايند

* غرغره كه خناق بلغمي را سود دارد * صنعت آن تخم هزار اسپند عاقرقرحا خردل سفيد تخم تزب مرملي نطرون توشاد رفلفل

پودنه رماد الخطاطيف اجزا مساوي كوفته بيخته بكلاب وقدرى انكبين معجون سازند ودر وقت بكلاب حل كرده غرغره

نمايند * غرغره كه مادهٔ خناق بلغمي براند * صنعت آن حلبه حب الرشاد تخم كتان شيرا تجيرخميرترش از هريك قدرى كوفته

با انكبين وروغن كاربقدر حاجت همه را در اندك آبي جوش داده غرغره نمايند * غرغرهٔ سعتر له كه جميع اورام

حلق را نافع است * صنعت آن بزركتان اكليل الملك از هريك يك جزو وعدس چهار ده جزو كشنيز خشك پنج جزو تخم كاهو

دوجزو همه را درسي چندان آب بجوشانند چون ثلث بماند صاف نموده غرغره نمايند واگر فلوس خيارشنبر يا رب توت

يا رب جوز بحسب مزاج وقدر حاجت دران حل نمايند در عمل تويتر خواهد بود * غرغره كه خناق حار را نافع است

در روز اول * صنعت آن گل نار فارسي انار شيرين وانار ترش جوشانيده صاف نموده قدرى سلنجبين يا سركه داخل كرده

غرغره نمايند بدرستيكه رفع مى نمايد ماده را * غرغره كه در روز دوم اين علت را نافع است * صنعت آن در آب

كشنيز تازه وآب برگ عنب الثعلب گل سرخ منزوع الاقماع اصل السوس را جوشانيده صاف نموده مغز فلوس خيارشنبر

ومويز بيخته دران حل نموده غرغره نمايند * غرغره كه بعد از انفجار نافع است * صنعت آن گلنار فارسي فوفل عنب الثعلب

خرنوب نبطي مليلهٔ مياه پوست خشخاش پوست انار در شيرگاو جوشانيده صاف نموده غرغره نمايند * غرغره جهت

خناق حار * صنعت آن آب انار ترش كه باشد آن افشرده باشند با رب توت وآب كشنيز تازه غرغره كنند * غرغره

ديگر * صنعت آن آب بارتنك آب عنب الثعلب تازه آب هماق مطبوخ درهم كرده غرغره نمايند وبعد از چند روز

نضج يافته باشد در رب نرت بورهٔ ارمني هرمكي حل كرده غرغره نمايند كه بسيار مفيد است * غرغره له بعد از نضج مادهٔ

بسیار نافع است * صنعت آن انجیر زرد حلبه تمر هندی اصل السوس جوشانیده صافی نموده با فلوس خیارشنبر که در آن
حل کرده باشند غرغره نمایند میفرمایند که ظن فقیر آن است که در اصل نسخهٔ تمر هیرونی بوده که حکیم میر محمد مومن
تمر هندی خوانده و آورده * غرغره که بجهت اوجاع حلق نافع است * صنعت آن عدس مقشر تمر هندی گل سرخ
مرو جوشانیده صافی نموده رب السوس در آن حل کرده غرغره نمایند * غرغره که بجهت اوجاع و اورام حاره و بارده
حلق نافع است * صنعت آن حلنار فارسی غنچهٔ گل سرخ عدس مقشر کزمازج جوشانیده صافی نموده رب السوس در آن
حل کرده غرغره نمایند * غرغره نافع از برای ورم حلق که به سبب برودت باشد و منع انصباب نزله از حلق کند * صنعت آن
عناب بیست دانه عدس مقشر بیست درم پوست خشخاش ده درم همه را در سه رطل آب بجوشانند چون یک رطل بماند
صافی نموده نیم گرم غرغره نمایند * غرغره که استرخای لهاة را نافع است * صنعت آن گلنار فارسی عدس مقشر اکلیل
الملک عذبه پوست هلیلهٔ زرد برگ توت جوشانیده صاف نموده رب الجوز داخل کرده غرغره نمایند * غرغره دیگر که
همین خاصیت دارد * صنعت آن طباشیر سفید مازوی سنبر گلنار فارسی گل ارمنی اقاقیا کوفته بیخته با آب خارشتر سرشته
غرغره نمایند * غرغره که سقوط لهات را که سبب آن رطوبت باشد نافع است * صنعت آن گلنار فارسی شش درم شب یمانی
دو مثقال و نیم زرورد اقماع رمان حلو از هر یک یک درم و نیم کوفته بیخته رب توت سه اوقیه داخل کرده غرغره نمایند
* غرغره دیگر از برای سقوط لهاة از رطوبت * صنعت آن گلنار فارسی شش درم شب یمانی دو مثقال کوفته بیخته برب توت
سرشته غرغره نمایند * غرغره که سقوط لهات را که سبب آن رطوبت باشد نافع بود * صنعت آن گلنار فارسی شب یمانی
نمک اندرانی از هر یک جزوی اقماع رمان تخم گل از هر یک نیم جزو کوفته بیخته با رب توت غرغره نمایند * غرغره که
قروح حلق را نافع است * صنعت آن زاج سفید زاج سیاه کاغذ سوخته مازوی سنبر برگ حنا زعفران از هر یک یک مثقال
نمک هندی سوخته نوشادر از هر یک پنج مثقال کوفته بیخته سرکه داخل کرده غرغره نمایند و در نسخهٔ دیگر زاج سفید زاج
سیاه کاغذ سوخته مازوی سبز کندر برگ حنا زعفران از هر یک نیم درم است کوفته سرکهٔ انگوری داخل کرده غرغره کنند
* غرغرهٔ دیگر که همین خاصیت دارد * صنعت آن ایرسا خرنوب مازوی سنبر کاغذ سوخته از هر یک قدری
بسرکه سرشته غرغره نمایند * غرغره جهت ورم لهاة حار * صنعت آن آب عنب الثعلب آب انار ترش آب طبیخ سماق
آب طبیخ پوست انار آب طبیخ گل سرخ آب مطبوخ ثمر گز یا گلنار فارسی یا اقاقیا غرغره نمایند بتمام اینها بهر یک
که خواهند و موجود باشد و اگر کراهیت از ادویهٔ قابضه داشته باشند استعمال نمایند لعابات یا آب برگ لسان الحمل
و آب برگ خرفه و مانند اینها * غرغره جهت ورم لهاة بارد * صنعت آن قسط تلخ را بماء العسل سائیده یا جوشانیده
غرغره نمایند * غرغره نافع از برای ورم لهاة که اندک باشد نفع دهد چون استعمال کرده شود بعد از استفراغ به
نقوعات و تبرید بلعابها و شیر و تغذیه بحموضات و اجتناب از لحوم هرگاه صفراوی باشد و بعد از فصد و استفراغ بمسهلات
هرگاه دموی باشد * صنعت آن سرکه آب عنب الثعلب آب بارتنگ آب کشنیز تازه که در اینها سماق خیسانیده باشند غرغره
نمایند * غرغره که در اورام حارهٔ لهاة که بسیار باشد بکار آید * صنعت آن رب الجوز گل سرخ سماق خرنوب نبطی مازوی
سبز کزمازج اقاقیا گلنار فارسی در آب پخته صافی نموده غرغره نمایند * غرغره که بعد از برداشتن ملازه استعمال میشود
* صنعت آن حب الآس کزمازج سماق در گلاب جوشانیده صافی نموده غرغره نمایند * غرغره که بعد از استعمال قوابض

اگر بیموستی در ملازه بهم رسیده باشد نفع دهد * صنعت آن برگ کاهوی تر آب خرفهٔ تر شربت توت درهم آمیخته غرغره
نمایند و با آب کامه و سکنجبین ساده نیز مفید است * غرغره جهت خناق * صنعت آن عصارهٔ مامیثا گل سرخ مساق منفی
رب السوس زعفران نوشادر صعتر عاقرقرحا فلفل کزمازج گلنار فارسی زرد چوبه هلیلهٔ زرد شب یمانی مازوی سبز حضض
مکی برگ حنا قاقله قصب الذریره زرنیخ سرخ قسط تلخ سرکین بزی که سه روز بسته و استخوان باوخورانیده باشند خاطیه
سوخته اجزا متساوی کوفته بیخته در انبوبه کرده بدمند بعد از آنکه غرغره با آب کامه و سکنجبین نموده باشند * غرغره نافع
ازبرای سرفه که سبب آن نزله باشد * صنعت آن گل سرخ گلنار فارسی خرنوب جوشانیده صاف نموده پیش از خواب غرغره
نمایند * غرغره که مرض آتشک را نافع است * صنعت آن جعده گلنار فارسی پوست هلیلهٔ زرد عدس مقشر جوش داده
صاف کرده غرغره نمایند * غرغره بجهت قروح حلق در آتشک نافع است * صنعت آن روسختج گل ارمنی کاغذ سوخته
کوفته بیخته غرغره نمایند

* باب الغین مع العین المهمله *

* فصل در بیان نسخ غسولات *

بدانکه غسول بفتح غین معجمه بضم عین مهمله وسکون واو ولام آبهای را گویند که ابدان مرضی را بدان بشویند * غسول بجهت حزاز باید که هر روز
سر را بدان بشویند * صنعت آن آرد نخود بسرکه وخمیر ولعاب خطمی درهم ممزوج کرده بکار برند * غسولیکه حزاز را نافع است
* صنعت آن آرد نخود یکصد درم آرد حلبه سبوس کندم بورهٔ نان زجاج سفید خردل از هریك پانزده درم خطمی ده درم
مجموع را کوفته با اندک سرکهٔ خمر و آب درهم کرده سر را بدان بشویند * غسول دیگر چغندر را آب بپزند و بورهٔ ارمنی
سوده داخل کرده بکار برند * غسول جهت صاف کردن روی * صنعت آن اشنان سبز آرد باقلا ترمس نخود پوست دار مغز
بهدانه تخم خیار تخم خربزه زبد البحر گل ارمنی بالسویه با شیر تازه وقدری عسل شب طلا کنند و روز بشویند * غسول دیگر
که همین عمل نماید * صنعت آن زعفران روناس کندر مصطکی بالسویه با آب پیاز سرشته قدری از ان با آب گرم بمالند
بعد ساعت بشویند * غسولی که روی را بغایت سرخ کند و مجرب است * صنعت آن خردل سفید زرنیخ بالسویه با سیر
تازه صعتر روز بر روبمالند و ایضاً زوفای خشک ده درم زعفران سه درم شکوسفید مثل سردونرم کوبیده هر روزه دو مثقال
بخورند و روی را باطبیخ بادام تلخ بشویند و بدستور خوردن حلتیت وسیب و آب انار شیرین باعث سرخی رخسار میشود
* غسولیکه در حال کونه را سرخ کند * صنعت آن شیطرج هندی را در سرکه دوجوش داده لته را با آب تر کرده چند بار
روبمالند * غسولیکه بشره را سفید و براق و سرخ گرداند و آثار کلف و نمش و آثار جراحت و نقطه های سیاه را زائل کند
تا یکهفته باید استعمال نمود * صنعت آن حب المحلب فرفیون سریش خولنجان مویز ج نبات مصطکی پیاز ماکول از هریك ده
جزو پیاز عنصل صمغ عربی پوست سبز پسته مغز بهدانه خردل سفید از هریك پنج جزو مغاث گل سرخ از هریك چهار جزو کلنر
شش جزو مامیران زرد چوبه نعناع خشك آرد نخود کثیرا آرد برنج از هریك دو جزو همه را کوفته و بحریر بیخته با آب سبوس کند
بیست جزو شیر دختران پانزده جزو سفیدهٔ تخم مرغ شش عدد شیر درخت انجیر ده جزو بسرشند و قرص ها سازند و وقت
حاجت بازردهٔ تخم مرغ شب مالیده روز با آب واشنان سوخته بشویند و بروغن گل رخسار را چرب کنند * غسولیکه دست
پا را از چربی و بوی های کریه پاک سازد و خوشبو گردانند * صنعت ان سعد اذخر زرنباد بیخ سنبل الطیب از هریك یك جزو
نخود سه جزو اجزا کوفته مجموع را درهم آمیخته بدست بمالند و بشویند * غسول دیگر که عرق دست و پا را برطرف کند
* صنعت آن برگ مورد کزمازج جوز السرو از هریك جزوی کوفته بدست و پا بمالند و بشویند * غسولیکه بوی نوره را

بدن به برد * صنعت آن شاه سفرم سعد کوفی گل سرخ اذخر برگ حنا صندل از هریک جزوی کوفته با گلاب بیامیزند و بعد
از نور کشیدن بدن را بدان بشویند صاف و پاکیزه و خوشبو گردد * غسولیکه چون رو را بآن بشویند صاف و پاکیزه گردد
* صنعت آن نشاسته آرد نخود آرد باقلا مغز تخم خربزه کثیرا از هریک جزوی با شیر تازه آمیخته استعمال نمایند * غسول دیگر که
همین عمل دارد * صنعت آن سفیداب نشاسته از هریک دو درم آرد نخود ده درم سفیدهٔ تخم مرغ یک عدد درهم آمیخته
در روی و سر بمالند و بآب گرم بشویند * غسول دیگر که چون بدن را بآن بشویند بدبوئی عرق را برطرف کند * صنعت آن
برگ مورد کزمازج گل سرخ و سفید پوست انار اذخر از هریک جزوی آرد باقلا دو جزو درهم آمیخته بر بدن بمالند
بشویند * غسولیکه سبوسه و خشکی که در بشره باشد برطرف کند * صنعت آن آب برگ چغندر لعاب خطمی لعاب حلبه
روغن بنفشه بادام مغز تخم خربزه از هریک جزوی درهم آمیخته در سر و رو بمالند و بآب گرم بشویند * غسول دیگر
* صنعت آن جوز السرو کزمازج برگ مورد نشاسته گل سرخ پوست انار سعد اذخر از هریک جزوی بخون شتر بیامیزند
و در بدن مالیده بعد از لمحهٔ بشویند * غسولیکه موی را نرم و باریک و ملایم گرداند * صنعت آن لعاب خطمی لعاب اسبغول
روغن گل روغن بادام از هریک جزوی بورهٔ ارمنی ربع جزو درهم آمیخته موی سر و ریش را بآن بشویند * غسولیکه موی
را مجعد گرداند * صنعت آن مازو کزمازج برگ سرو گل خیری آمله مرداسنگ برگ سدر از هریک جزوی آهک نیم جزو
مجموع را بآب برگ چغندر بیامیزند و بر روی بمالند و بشویند * غسولیکه موی را سیاه گرداند * صنعت آن آب آمله آب
برگ مورد حنا درهم ممزوج کرده موی را بآن بشویند و بعد از آن بروغن مورد که قدری لادن در آن گداخته باشند
چرب کنند * غسولیکه رنگ روی را سرخ گرداند * صنعت آن اسفند عاج نشاسته فوه از هریک دو درم خرفهٔ مقشر پنج درم
آرد عدس ده درم سریشم ماهی کندر خردل از هریک دو درم اجزا را کوفته بیخته با سفیدهٔ تخم مرغ آمیخته بر رو بمالند
و بعد از لمحهٔ بشویند * غسولیکه رنگ رو را سفید و تازه گرداند * صنعت آن استخوان بوسیده نشارهٔ عاج مغز بادام شیرین
و تلخ از هریک دو درم سفیداب یکدرم مغز تخم خربزه و کدو از هریک سه درم آرد نخود آرد باقلا از هریک پنج درم آمیخته رو
را بآن بشویند * غسولیکه رنگ بشره را زرد کند * صنعت آن زرد چوبه دقیق حلبه مرداسنگ از هریک یکدرم سفیداب
سریشم ماهی از هریک سه درم پیه بز پنج درم گل معصفر دو درم مجموع را درهم آمیخته بر بشره طلا نمایند و بعد از ساعتی
بشویند * غسولیکه بشره را صاف کند و اثر دانها که در رو باشد زائل کند * صنعت آن جو مقشر نیم کوفته بآب یک اوقیه در نیم
رطل شیر تازه بجوشانند تا تمام شیر جوشیده شود پس خشک کنند کثیرا نشاسته سفیداب از هریک دو درم مغز تخم خربزه تخم
جرجیر از هریک سه درم مجموع را با سفیدهٔ تخم مرغ آمیخته بر بدن و رو بمالند و بآب گرم بشویند * غسولیکه کلف و اثر
دانها و نشانها که در بدن و رو باشد دور کند و بشره را صاف بسازد * صنعت آن پوست تخم مرغ اشنان پرورده بآب
خربزه آرد جو بیخ نی آرد باقلا فوفل زبد البحر مامیران چینی از هریک دو درم آرد نخود ده درم مغز بادام سه درم اجزا
کوفته بیخته با شیر میش آمیخته هر صباح و هر شب بر رو و بشره بمالند و بآب گرم بشویند * غسولیکه حرارت کف دست و پا را
تسکین دهد * صنعت آن بیخ اذخر باندک خاک آن و گل سفید سرشوی بسیار نرم سوده بآب سرد بسیار ممزوج کرده دست و پا
را در میان آن تا یک ساعت یا هر مقدار که تسکین دهد حرارت آن را بگذارند و اگر یک مرتبه رفع حاجت نشود مکرر نمایند

* باب الغین مع المیم * فصل در بیان نسخ غمره ها * غمره که در سرخ کردن رو عدیل ندارد * صنعت آن کندس

زعفران روناس مرصاف مصطکی بالسویه بآب پیاز طلا کنند * غمره که جهت دفع زردی بشره و یرقان مجرب است
* صنعت آن پرسیاوشان شیح ارمنی مرزنجوش جعده بابونه اقحوان شبت وحماض اترج بالسویه جوش داده بآب آن
روی را مکرر بشویند * غمره که بشره را زرد وشبیه بمریض کند * صنعت آن زیرهٔ کرمانی چهار درم زرد چوبه سه درم آرد
گندم پنج درم ادویه کوفته بیخته بآب عصفر ضماد کنند وبطبیخ انجیر بشویند * غمره که روی را سفید وصاف وبراق گرداند
* صنعت آن آرد جو آرد نخود آرد باقلا نشاسته کثیرا تخم ترب کوفته بیخته بشیر آمیخته شب بر رو بمالند وصبح بآب گرم
بشویند * غمرهٔ دیگر که همین خاصیت دارد * صنعت آن آرد جو آرد نخود آرد باقلا از هریک یک جزو عدس مقشر نشاسته
کثیرا زعفران از هریک نیم جزو تخم خربزه دو جزو به سفیدهٔ تخم مرغ سرشته شب بمالند وصباح بآبیکه دران پوست خربزه
وبنفشه جوشانیده باشند بشویند * غمرهٔ دیگر که همین منفعت دارد * صنعت آن آرد باقلا آرد کرسنه ترمس تخم ترب مغز
تخم خربزه نخود نشاسته کوفته بیخته رو را بدان بشویند * غمرهٔ دیگر که لون را نیکو وسفید ومائل بحمرة براق ومنمی
سازد در آثار جراحات وکلف وبهق ونمش وبرص وسواد بشره را زائل کند * صنعت آن حب المحلب مقشر اصل الکرم صمغ عربی
پوست پسته حب السفرجل خردل ابیض از هریک پنج مثقال بصل الفار یابس مشوی بسفایج مغاث بغدادی از هریک
چهار مثقال زعفران مامیران چینی نعناع خشک خرمای خشک سورنجان از هریک دو مثقال شکر طبرزد اصل اللاغیه بصل
یابس از هریک هشت مثقال بلبوس اشراس زبیب جبلی مصطکی از هریک ده مثقال اجزا کوفته بیخته با شیر دختر وشیر
انجیر وسفیدهٔ تخم مرغ وآب نخاله سرشته طلا نمایند وصبح بآب نیم گرم بشویند وبعد از ان خاکستر اشنان در آن
ریخته بجوشانند وسر به بخار آن بدارند بعد از ان روی خود را بگلاب بشویند وباید که هفت شب چنین کنند * غمرهٔ دیگر
زردی لون را صاف کند ودر نظر مردم عزیز نماید * صنعت آن دستنبویهٔ خشک کرده آرد نخود آرد باقلا برنج آرد
عدس مجموع را کوفته بیخته بآب پوست خربزه سرشته شب بمالند وصباح باغسول مکی بشویند * غمره که همین نفع دارد
* صنعت آن جو مقشر چهار درم تخم خربزه مقشر آرد باقلا ترمس نخالهٔ جواری آرد نخود از هریک دو درم سرشته
بر رو بمالند وصبح بشویند سه روز تا پنج روز * غمره که روا را نیکو وصاف گرداند * صنعت آن جو مقشر ترمس در شیر
تازه دوشیده بجوشانند تا شیر خشک شود پس انزروت زرد چوبه کثیرای سفید از هریک سه درم با سفیدهٔ تخم مرغ سرشته
تا یکهفته هر روز بمالند وبآب مطبوخ نخالهٔ گندم بشویند وحکیم ارزانی در قرابادین قادری بعضی غمرها را بنام غوطه
نوشته

* کتاب الفاء *

* باب الفاء مع الالف *

* فاوانیا اکثری از اطبا تصریح نموده اند که فاوانیا
عود الصلیب است وملا نفیس در معالجهٔ صرع در شرح موجز گفته به تحقیق غلط کرده کسیکه فاوانیا را عود الصلیب
دانسته از جهت مشابهت بیخ وبرگ هردو باهم ولیکن فرق بینهما را بیان نفرموده وشیخ رئیس در مفردات قانون از هریک
از عود الصلیب وفاوانیا را جدا جدا ذکر کرده وفرق بین فیما بینهما ذکر نفرموده بلکه مشتبه بیان کرده ودر عود الصلیب
ماهیت آن را به تفصیل ذکر نموده وگفته که دیسقوریدوس گمان کرده که عود الصلیب را نامیده اند بعضی مردم ذوالاصابع
وبعضی دیگر علعیسی که معنی آن بعربی حلوة الریح است وآن نباتی است که ساق آن مقدار دو شبر متشعب بشعب
کثیره می باشد وبرگ نوع نر آن مشابه ببرگ شاه بلوط وبرگ نوع مادهٔ آن مشابه ببرگ سمر ونیون وبر طرف ساق
آن غلافی است شبیه بغلاف بادام که چون شکافته شود برمی آید از ان دانهای بسیار سرخ مثل خون مشابه بحب

الرمان وما بین آن دانهای سیاه مائل به بنفشی پنج یا شش وبیخ نر بران بسطبری انکشتی وطول آن مقدار شبری سفید
رنک با قبض و بیخ مادهٔ آن را شعبهای شبیه به بلوط هفت یا هشت می باشد و در ماهیت فاوانیا مجمل اینقدر بیان
فرموده که نر و ماده می باشد نر آن بیخی است سفید بسطبری انکشتی و مادهٔ آن را شعبهای بیخ و فرع بسیار و در خواص
عود الصلیب کفته چون نوشیده شود پانزده حب از ان با ماء القراطن که ماء العسل است نفع می بخشد کابوس را و خوردن
آن همین قسم نافع است لذع معده را و چون از بیخ آن مقدار یک بادام زنانیکه پاک نشده باشد بدن های ایشان
از فضول طمثیه بعد نفاس بخورند پاک میشود ابدان ایشان با درار طمث و خوردن ان نفع می بخشد اوجاع ارحام
و شکم و کرده و مثانه و یرقان را و شرب جوشانیدهٔ آن در شراب حابس شکم است و شرب دانهٔ سرخ آن ده تا دوازده
دانه با شراب اسود قابض قاطع نزف الدم رحم است و چون اطفال را بیاشامانند در ابتدای تولد حصاة زائل میشود حصاة
ایشان و خوردن ده حبه از ان با شراب عسلی نفع می بخشد اختناق ارحام را و در طبع و خواص فاوانیا فرموده که نر
است نه بحد شدت و نافع است صرع را حتی تعلیق آن و به تحقیق آن تجربه کرده شده است تعلیق آن را بتنهائی از برای
صرع و کفته که یهودی کفته که تدخین ثمر آن نفع می بخشد بین مصروعین را و زائل میکرداند آنها را و همچنین خوردن
ثمر آن با کل قند نفع می بخشد و نفع بسیاری میکویم من یعنی شیخ الرئیس که قریب است اینکه باشد این خواص در فاوانیای
رومی بدرستیکه فاوانیا که می آورند از هند و نزد ما است این همه فائده از ان مشاهده نشده و شرب پانزده حبه از
آن با ماء العسل یا با شراب نفع می بخشد کابوس و حبس میکند طبیعت را و شرب مطبوخ آن در اشربهٔ عفصه مانع انصباب
مواد است بسوی معده و تخم ان مسکن وجع و لذع معده است و بیخ آن نافع است یرقان را و مفتح سدهٔ کبد و نوشیدن ان با شراب
و مدرات مدر طمث و بول است و باقی خواص که در عود الصلیب بیان کرده بجنسه بیان فرموده و صاحب مالایسع الطبیب
جهله کفته که برک آن شبیه ببرک جوز است و طبع آن کرم و خشک و مجفف و بهترین آن رومی است که چون بشکنند ان را
در جوف ان دو خط صلیبی متقاطع یافته شود و این مخصوص بعود الصلیب نر است و عود الصلیب ماده بشکل بلوط میباشد
و در ان خطوط صلیبی نیست و نزد اطلاق مراد نر آن است و چون بیاشامند مقدار یک درهم از ان را با ماء العسل ادرار طمث
میکند و باید که بسیار نرم بسایند و مبالغه در سحق آن نمایند و چون خورده شود مطبوخ آن را با شراب عفص برای
حبس بطن باید که شیرین کرده شود به شکر اکر به تنهائی باشد و یا مشروب شیرین باشد و بعضی کفته اند عود الصلیبی
که نافع است از برای امراض ارحام مادهٔ آن است و چون بسایند فاوانیا را در صره بسته مدام مصروع انرا به بوید نفع
می بخشد او را و مقوی جکر با قوت قابضه و محلل ریاح غلیظه و جهت اکثر امراض دماغی مفید است و ضماد ان جهت صرع
و ضربه و سقطه و رفع آثار سیاهی بشره و نقرس نافع و تعلیق ثمر آن در قلاده صبیان رافع فزع و مانع حصول اورام است
در دماغ ایشان و تعلیق آن مترددین و مسافرین در بیابان ها و صحراها باعث مامونی است از آفات و سعوط روغن ثمر آن
که حب آن است به تنهائی و با مشک و زعفران جهت فزع نافع و مضر معده و مصلحش کثیرا و دیکری کفته که مضر کرده
است و مصلحش سویق غبیرا یعنی سنجد است و مقدار شربتش تا یک مثقال و بدلش بوزن آن پوست رمان و سرنین سمور
و استخون ساق آهو است و ابن بیطار کفته که جالینوس در سابعه فرموده که بیخ این نبات را قبض کمی است و چون خائیده
شود بعد مدتی ظاهر میکردد از ان حدت و حراقت با تلخی کمی و ازین جهت مدر حیض است و باقی خواص که بیان نموده

با انچه ذکر شد برابر است و حکیم میر محمد مؤمن گفته فاوانیا بیخ نباتی است کمتر از ذرعی پر شعبه و قسم نر ان شبیه به نبات
زردک و بیخش یک عدد و بقدر شبری و بسطبری انگشتی و چون بشکنند دو خط صلیبی از جوف او مشاهده گردد و لهذا او را
عود الصلیب نامند و ماهیت ماده و باقی خواص بهمان قسم که بیان شد ذکر نموده و گفته که گلش بنفش مائل بسیاهی است
در آخر دوم گرم و خشک است و گفته که تصریح نموده اند که چون آفتاب در برج میزان بود و او را بغیر آلت آهنی قطع کنند
در اثار بآبی طیب موثر است و انچه حصوة صلیبی باشد در خواص بهتر از زمرد دانسته اند و داشتن صلیبی او با خود که در
پارچهٔ زرد بسته باشند و حایض مس او نکرده باشد و بشروط مذکور قطع کرده باشند جهت عسر ولادت و رفع سحر و هیبت
در نظر مجرب دانسته اند و گویند در خانهٔ که او باشد جن و جانوران گزنده داخل نمیشوند و تخم آن مخرج اخلاط لزجه
است و فالج و رعشه و صرع و جنون و وسواس را نافع و بدل او در صرع زمرد و در سائر امراض زراوند مدحرج و قوتش تا
هفت سال باقی است و این خواص را از تذکرهٔ انطاکی ذکر نموده * حب فاوانیا ام الصبیان و زنان را بعد از وضع حمل امراض
بارده که عارض میگردد و فالج و لقوه و اکثر امراض باردهٔ دماغیه را نافع است * صنعت آن فاوانیا دو مثقال جند بیدستر مشک
خالص از هر یک یک مثقال زعفران نیم مثقال نرم کوفته بیخته با عرق دارچینی سرشته حبوب بندند هر حبی بقدر فلفلی
نخودی اطفال را یک حب کوچک تا دو حب در شیر مرضعه حل نموده و دیگران را یک حب تا سه حب بزرگ با عرق دارچینی
یا ماء العسل * حب فاوانیا دیگر از ان اقوی * صنعت آن فاوانیا دو درم جند بیدستر مشک تبتی خالص از هر یک یک درم
حب السلاطین مدبر یکونیم درم کوفته بیخته بدستور حبوب بندند و مقدار شربت این اطفال و ضعفا را همان مقدار است
و اقویه را دو چند تا سه چند و این مسهل است * حلوای فاوانیای جهت زنان بارد المزاج مرطوب بعد از وضع حمل و اطفال
ضعیف القوة بارد المزاج نافع * صنعت آن بگیرند فاوانیا نر قسم اعلی و بسیار نرم بکوبند و با هشت برابر آن آرد گندم و با شانزده
وزن آن قند سفید بطریق معمول حلوا به پزند و با روغن مسکهٔ تازه بقدر ضرور بریان نموده بکار برند و شربت مادر طفل را
از یک مثقال تا چهار پنج مثقال و طفل را از یک حبه تا دو حبه و اگر قلیلی مشک و جند بیدستر اضافه نمایند در صورت اقوی
مجرب است و باید که در ایام خوردن آن با این دهن تدهین نمایند هم بدن مادر طفل را و هم طفل را * صنعت دهن عود
الصلیب عود الصلیب را بسیار نرم سائیده در آب طبخ دهند تا قوت آن در آب تمام باز داده شود و با شش وزن آن
روغن زیت بجوشانند بآتش بسیار ملایم که سوخته نگردد و آب رفته روغن بماند پس روغن را بر بدن و سر و دست ها و پاها
بمالند * دواء الفاوانیا شخصی را هیضهٔ شدیدی عارض شده بود و کبیر السن و ضعیف القوی و به سبب این مرض بسیار ضعیف
شده بود و ناتوان تا یک هفته هر روز ناشته فقیر جامع اوراق این دوا را ترکیب نموده باو خورانید باذن الله تعالی شفا یافت
* صنعت آن فاوانیا سه رتی جدوار مجرب عود هندی غرقی زهر مهره ایرسا از هر یک دو رتی مشک خالص زعفران از هر یک یک
رتی عنبر نیم رتی طباشیر چهار رتی اجزا را با گلاب بسیار نرم سوده لعق فرموده بالای آن گلاب و بید مشک از هر یک یک توله
بنوشانند هر روز این مقدار و اگر در مزاج گرمی باشد مشک و عنبر داخل ننمایند و با شیرهٔ تخم خرفه و کشنیز خشک بدهند
این دوا اکثر امراض دماغی و قلب و معده را نیز مفید است * معجون فاوانیا جهت صرع و فالج و رعشه و اکثر امراض دماغی
و رحم را نافع است * صنعت آن عود الصلیب نر و ماده از هر یک چهار مثقال بسیار نرم کوفته در گلاب یک شب بخیسانند و روز
دیگر نرم بسایند و صاف نمایند و با پنج برابر آن نبات سفید یا آن مقدار که طعم آن شیرین گرداند بقوام آورند و اگر بجای

نبات عسل سفید مصفی نمایند نیز خوب است ورق طلا ورق نقره محلولین از هریك ربع مثقال داخل نمایند وجند بید سفید
یك مثقال نرم سائیده بعد سرد شدن بان بیامیزند آمیختنی نیکو شربتی کبیر الحجم را از یکدرم تا یك مثقال وصغیر را از
یك حبه تا دو حبه واگر قدری مشك نیز اضافه نمایند شاید وفی الحقیقة این خمیرهٔ فاوانیا است اگر با سم خمیرهٔ نامند
اولی است * فانیذ بدانکه در ماهیت آن اختلاف است بعضی را عقیدهٔ آن است که آب نیشکر بعد از طبخ وانعقاد هرگاه
بی تصفیه باشد آن را قند سیاه گویند واطبا آن را شکر احمر یعنی شکر سرخ نامند واصل آن است که شکر باعتبار نی شکر سه
نوع میباشد یکی سیاه رنك که بهندی کرهه نامند ویکی سرخ رنك که شکر احمر است وبهندی لال چینی وشکر توی نامند
زیرا که شکر را چینی می نامند ویکی سفید وآن را کهانڈ گویند وچون شکر سفید را با آب گداخته بجوشانند وکف شیر و
سفیدهٔ تخم مرغ بران زنند وصافی نموده منعقد گردانند آن را نبات سفید گویند چون مرتبهٔ دیگر تصفیهٔ آن کرده در ظروف
بریزند که درد آن جدا گردد آن را شکر سلیمانی گویند وچون دیگر بارهٔ طبخ نموده تصفیهٔ ان نمایند ودر قالب صنوبری
بریزند آن را فانیذ که بفارسی قند نامند واگر در طبخ ثالثه مبالغه نموده باشند ابلوج که بفارسی تکرک وبهندی اول
نامند وهرگاه در قالب مستطیل معاوی الطرفین ریزند معروف بقلم است وچون طبخ دیگر داده در شیشه ریزند نبات
قراری وسنجری نامند وچون در طبخ ثالث بقدر عشر اوشیر تازه اضافه نموده بجوشانند تا منعقد گردد آن را طبرزد
گویند اکثر قند مکرر را مخصوص باین اسم دانسته اند وبعضی را گمان آن است که شکر سفید را چون مرتبهٔ دیگر تصفیه نمایند
بطبخ ودر کفچه کرده بچوبی برهم زنند که حبابها بهم رسانند وقرصهای کوچك بریزند وبورروی پارچه سفیدی یا بوریای پاکیزه
یا حصیر آن بقصدی که حبهای آن مجوف حبابی باشند وبکذارند که سرد شود وبسته کردد آن را فانیذ وبهندی بتاسا نامند
وقومی دیگر گویند که چون آب نی شکر سفید را مرتبهٔ دیگر بطبخ تصفیه نمایند وصافی نموده بقوام آورند واز آتش فرود
آورده تیز زنند وبکف شیر یا کف سفیدهٔ بیضهٔ مرغ وتیز زدن آن را سفید کنند وقرصها سازند وبکذارند تا بسته شود آن را
فانیذ وبفارسی شکر پنیر نیز گویند واکثری را زعم آن است که شکر سفید را چون مرتبهٔ دیگر بطبخ تصفیه نمایند بگرفتن آنچه
آن تا آنکه دیگر کف نیاورد پس صافی نموده بقوام آورند وبعد قوام دو شخص آن را بدست بکشند ودر بین کشیدن دفعة
بدفعه آن را بچوبی یا به تختهٔ پاکیزه بزنند تا سفید شود پس قرصها سازند وآن را فانیذ نامند وبعربی ناطف وکاهٔ مغزها
قوا که چون جوز یعنی کردکان وبادام وپستهٔ مقشر وامثال اینها داخل مینمایند وآن هنگام آن را حلوای مغزی گویند
وبعضی برای زیادتی شکنند کی آن مقدار ربع آن عسل مصفی نیز داخل می نمایند وآن اگر بر روی بی عسلی آن نجد
بپاشند آنرا حلوای کنجد وبهندی ریوڑی وبعربی ناطف معمم نامند صاحب اختیارات گفته که فانیذ آن است که بقوام
آورند قند سفید را یعنی مرتبهٔ ثالثه از تصفیهٔ شکر سفید که در قالب مخروطی ریخته باشند وعسل طوفا را که بفارسی کزا نگبین
گویند بعد از تصفیه بر چوبی که آنرا وتد گویند زنند تا سفید شود پس ان را قطعات نموده استعمال نمایند فانیذ نامند
واز ترنجبین نیز بهمین قسم ترتیب می دهند ودر فانیذ خزائی وفانیذ سنجری نیز اختلاف است انچه را از قند سازند
بی آرد جونکهدارند فانیذ خزائی نامند وانچه را از عسل طوفا وترنجبین ترتیب دهند وارد جو بران پاشند وبکاهدارند
فانیذ سنجری نامند معرب سکزی منسوب به سنجستان است که معرب سکزستان بسین مهمله وزای معجمه است وبالفعل
معروف به سیستان است وغلط کرده آنکه گفته که فانیذ سحری است بضم سین وسکون حای مهملتین که منسوب است سحر

که آن بلدی است از عمان و فانیذ معتدل است در حرارت و رطوبت و ملین طبع و نافع است از برای ضیق النفس و سعفه
و سرفه * معجون فانیذ تالیف ابن ماسویه جهت ضیق النفس و سرفهٔ کهنه و قرحهٔ ریه نافع * صنعت آن فانیذ شانزده درم
مغز پسته مقشر مغز بادام مقشر خشخاش سفید از هریک یکدرم دارچینی قرنفل زنجبیل رب السوس کثیرا صمغ عربی نشاسته
مغز تخم هندوانه مغز تخم خیارین مغز تخم کدو از هریک یکدرم و نیم کافور قیصوری شش حبه با شربت بنفشه و قند سفید
بقدر کفایت بدستور مرتب نمایند * فالوذج معرب پالوده است که باصطلاح قدیم اطبا عبارت از تر حلوای نشاسته است که
در جامها و نعلبکیها و پیالها کرده روغن پسته یا بادام بران ریخته میخورند * صنعت آن نشاسته را در آب حل نموده سبک
نمایند و عند الطبخ قند یا نبات یا فانیذ و امثال آن از شیرینها بقدریکه ذائقهٔ آن را شیرین کرداند داخل کرده طبخ نمایند
تا پخته و غلیظ و بحد انعقاد رسد و اگر خواهند همین قسم برآورده در ظروف کرده روغن بادام یا پسته بران ریخته تناول
نمایند و اگر خواهند قدری روغن گاو تازه و یا گوسفند تازه و یا مسکه گاو داغ کرده دران ریزند و قدری بریان نموده
در ظروف برآرند انگاه روغن بادام یا پسته بران ریخته تناول نمایند و اگر قدری مشک خالص با زعفران سوده اضافه
نمایند بهتر است و باصطلاح جدید آن است که نشاسته را در آب گرم حل کرده طبخ نمایند آن مقدار که صافی آن زائل بود در
بحد انعقاد رسد پس در ظروف چینی و یا مسی تازه قلعی یا غیر آن ریخته میگذارند تا سرد شود انگاه بشکل لوزهای بسیار ریزه کوچک
بریده در شربت آب سرد و بید مشک و گلاب که دران قند یا نبات یا عسل سفید خوشبو و امثال آن از شربت ها حل کرده باشند
و بعضی قدری تخم شربتی یا ریحان در گلاب یا آب خیسانیده دران ریخته با قاشق می خورند و در موسم برف و یخ برف و یخ
ریزه ریزه کرده دران می ریزند * نوع دیگر آن است که نشاسته را بعد از طبخ و رسیدن بسرحد انعقاد در طبخیر مشبک که
پاتیل مس سوراخ دار است اندک اندک ریخته به پشت قاشق می مالند و زیر آن در ظرفی آب سرد کرده میگذارند تا از سوراخ
آن طبخیر دانها مثل مروارید برآمده در آب ریخته منعقد گردد پس برآورده بهمان دستور در شربت ریخته با قاشق
می خورند و این را فالوده مرواریدی میگویند و فالوده باصطلاح جدید الطف و سریع الهضم تر از فالوده باصطلاح قدیم
است * فالوده جهت ازدیاد لبن مرضعات * صنعت آن نشاستهٔ تازه دو مثقال در شیرهٔ مغز چلغوزه و شیرهٔ برنج و مغز پنبه دانه
و مغز تخم خیارین و مغز انجکک و مغز حب السمنه و مغز حب الزلم و تخم چغندر و مغز بادام و مغز پسته و مغز بن و شیرهٔ حسک
و مغز خستهٔ آلو بالو و مغز فندق و تخم اسپست و دانهٔ هیل و آب بستان افروز از هریک پنج مثقال زعفران دو دانگ نبات بقدر
ضرور طی الرسم بآتش ملایم زعفران را به گلاب سوده و در آخر اضافه نموده در سه کاسهٔ چینی کرده سه روز هر صبح یک کاسه
بیاشامند * فرنی بعربی محلبیه نامند کثیر الغذاء و مبهی و مسمن بدن و مقوی کرده و مولد منی است و جهت خشونت
حلق و سرفه و یبوست طبع نافع و مسدد و مضر جگر ضعیف و درد معدهٔ سرد و بطی الهضم * صنعت آن آرد برنج را با آب
و شیر بالمناصفه چندان بجوشانند که مهرا شود پس قند بقدر حاجت اضافه نمایند و چندان طبخ دهند که غلیظ شود
و قریب بانعقاد رسد پس قدری گلاب دران ریخته فرود آورده در ظرف چینی بریزند و بگذارند تا سرد شود پس مغز
پستهٔ مقشر کوبیده بران پاشیده با قاشق بخورند و اگر قلیلی مشک در گلاب حل کرده در آخر طبخ دران ریخته فرود آورند
اطیب و الذ می گردد و بعضی آرد برنج را شیره کشیده با شیر بهمان دستور طبخ می دهند و این بهتر و الذ است * شیر فالوده
در افعال قریب به قرنی است * صنعت آن آرد برنج را در آب شیرهٔ کشیده ربع یا خمس آن نشاسته دران حل کرده در آب

و شیر بالمناصفه طبخ نمایند تا خامی برنج و نشاسته زائل گردد و غلیظ و بسر حد انعقاد رسد پس فرود آورده در ظرف
ریزند و بگذارند تا سرد شود پس قدری آب سرد بآهستگی و ملایمت بالای آن ریزند بقسمی که پردهٔ بالای آن
شکسته نگردد که آب نفوذ در اندرون آن نماید و یکدو ساعت بگذارند پس آب را بآهستگی از پارچه کرپاس سفید پاک
از روی آن بردارند و شیرهٔ نبات که گلاب و بید مشک دران داخل کرده باشند بر روی آن ریخته با قاشق تناول نمایند
شیرهٔ فالوده مصنوع از شیرهٔ بادام شیرین نیز بسیار خوب و لذیذ است

* باب الفاء مع التاء المثناة الفوقانیه *

* فصل در ذکر نسخ فتائل * بدانکه فتیله بفتح فا و کسر تای مثناة فوقانیه و سکون یای مثناة تحتانیه و فتح لام و ها
دوائی است که کوبیدهٔ خمیر کرده باریک بمقدار انگشت و یا زیاده و یا کمتر در باریکی و سطبری و طولانی و کوتاهی بقدر
حاجت که در جوف اعضا و جروح و قروح بینی و گوش و احلیل و دبر و فرج گذارند * فتیلهٔ که رعاف باز دارد * صنعت آن
مازوی سوخته در سرکه انداخته دو درم زاج سیاه چهار درم شب یمانی شش درم کافور دانگی فتیله از کتان ساخته و بدان
آلوده کرده در بینی گذارند * فتیلهٔ دیگر که همین خاصیت دارد * صنعت آن زراوند مدحرج ابهل ترمس حرف
از هریک جزوی کوفته بیخته بزهرهٔ گاو بسرشند و فتیله سازند * فتیلهٔ دیگر که همین منفعت دارد * صنعت آن تخم خباری
خردل سفید مقل ازرق از هریک جزوی کوفته بیخته با قطران بسرشند و فتیله سازند * فتیلهٔ که منع رعاف نماید
* صنعت آن فتیله از کتان ساخته و در سرکهٔ خمر فرو برده زاج مصری نرم سوده بران پاشیده در بینی گذارند * فتیلهٔ دیگر
نافع برای رعاف هرگاه که منقطع نشود * صنعت آن صبر سقوطری یک درم کندش دو درم نرم سائیده و فتیله از کتان
ساخته در سرکه فرو برده بدان آلوده در بینی گذارند * فتیلهٔ گاوی جراحت اندرون بینی را پاک سازد * صنعت آن
فتیله از ابریشم ساخته زاج سائیده بران پاشیده در بینی گذارند * فتیله که بد بوئی بینی را به برد * صنعت آن مرصافی
پوست انار ترش از هریک دو درم قصب الذریره بزر البنج از هریک یکدرم فتیله را بشراب تر کنند و ادویه را کوفته بیخته
بان بپاشند و در بینی نهند * فتیلهٔ که عفونت دماغ را زائل گرداند * صنعت آن نمک سوخته مازوی سوخته صبر سقوطری
حماما کل ارمنی سنبل الطیب اقاقیا لادن مرمکی قرنفل گل نسرین برگ یاسمین قصب الذریره از هریک قدر نرم کوفته بیخته
با شراب و عسل سرشته فتیله سازند و در بینی گذارند * فتیلهٔ دیگر که قروح بینی را نافع باشد * صنعت آن زاج سیاه شب یمانی
مازوی سبز توبال مس سوخته از هریک پنج درم زراوند طویل شش درم کندر دوازده درم مجموع را کوفته بیخته در دو من آب
بپزند و بپالایند و باز بجوشانند و بقوام آورند و فتیله را بدان آلوده کرده در بینی گذارند * فتیلهٔ که نزول رطوبات در چشم را
نافع است * صنعت آن سعد کوفی صبر سنبل گل سرخ قرنفل کوفته بیخته بآب پودنه بسرشند و فتیله را بآن آلوده در بینی
گذارند بعد از انکه بینی را بگلاب و سرکه چند نوبت شسته باشند * فتیله بجهت نتن انف که سبب آن معده و رئه نبوده باشد
* صنعت آن مرصافی اقاقیا حماما متساوی کوفته بیخته فتیله را بعسل آلوده دوا را بران پاشیده در بینی گذارند * فتیلهٔ که
آمدن چرک و ریم از گوش را بند کند * صنعت آن بگیرند زبد البحر را و نرم سائیده بحریر بیخته بسرکهٔ انگوری حل کرده فتیله
از کاغذ خطائی نیلی ساخته بآن آلوده در گوش گذارند * فتیله از حضرت علامی قدس سره نافع از برای اکثر امراض خون
وقتیکه استعمال کرده شود بعد از فصد و تنقیهٔ بدن و دماغ * صنعت آن فتیله از کاغذ خطائی نیلی ساخته بعسل زرده مرغ
آلوده کرده انزروت سفید صبر سقوطری سفیداب قلعی دم الاخوین سوده بران پاشیده شب در گوش گذارند و بهمان دست

بخوا بند * فتيلهٔ كه نافع امت از براى وجع اذن وريم كه از كوش آيد * صنعت آن انزروت سفيد تخم مرو كوفته بعسل سرشته
فتيله را بآن آلوده كرده در كوش كذارند * فتيله كه كرانى كوش را ببرد * صنعت آن انجير زرد فربه را بشكافند و تخم از ميان
آن جدا كرده و بورهٔ ارمني و قرد ماناو خرد ل كوفته بدان بسرشند و فتيله ساخته در كوش كذارند * فتيلهٔ ديكر * صنعت آن
آهيا قشار كند رصبر زرد بسركه و سفيدهٔ تخم مرغ سرشته فتيله سازند * فتيلهٔ از شيخ رئيس بجهت رعاف * صنعت آن مريشم ماهي
را بسوزانند و بايك وزن آن كافور سائيده بفتيله كه بآب برك بارتنك پركوده باشند بپاشند و در بيني كذارند كه در وقت
حبس رعاف كند و مجرب امت * فتيله از براى حصاة مثانه * صنعت آن فتيله از پنبه ساخته بروغن عقرب چرب نموده سر لين
موش سوده بران پاشيده در احليل كذارند * فتيله نافع جهت جراحات ممربول كه بهندي موزاك نامند * صنعت آن
صبر سقوطري دو درم شير خشت نيم درم زعفران دورتي كوفته بيخته بالعاب بهدانه سوشته فتيلهاى باريك سازند و در ممربور
يك فتيلهٔ آن راكذارند وچون برايد باز فتيلهٔ ديكر كذارند چنانچه در تمام روز پنج شش فتيله را بعمل آورند وچون فتيله
ها خشك كردد بلعاب بهدانه ترنمايند و باز بكذارند * فتيله بجهت رفع حرقت بول وقطع مادهٔ وقيح در قروح مثانه و احليل
والتيام قروح مثانه و احليل چون فتيله باريكي كرده در سوراخ احليل كذارند و نيز نافع امت از براى نواصير رحمه فرج
و حمهٔ مقعده چون فتيلهٔ موافق مقعده و فرج ساخته بكذارند * صنعت آن زرورد توتياى كرماني قلمي مغسول مدد اسفند
محرق مغسول سفيد اب قلعي شسته كلنار فارسي كل ارمني مغسول موى سر آدمي سوخته پوست كدوى سوخته كندر افيون
اجزا مساوي كرفته نرم كوفته بحريو بيخته بآب كشنيز تازه سرشته فتيله هاى موافق سازند و در وقت حاجت استعمال نمايند
حكيم ميرمحمد مومن كفته كه اين فتيله مجرب و ازاسرار است * فتيلهٔ كه مانع آبستنى باشد * صنعت آن تخم حنظل قوقا سرين
فيل فلفل خردل حب الخروع استخوان زعرور مساوي كوفته بيخته بميعهٔ سائله سرشته به پشم پاره آلوده زن بخود بردارد
هركز آبستن نشود واكر آبستن باشد بچه بيندازد وكفته اند هر زنى كه يك عدد حب الخروع را بلع كند يك سال آبستن نشود
واكر دو عدد دو سال واكر سه عدد سه سال وهمچنين

* باب الفاء مع الواء المهملة

* فصل در ذكر تخم فوزجه

* بدانكه فوزجه بضم فا وسكون راى مهمله وفتح زاى معجمه وفتح جيم وها پشم پاره يا خرقه رانامند كه تركرده و با ادويه خشك
سوده آلوده كرده و يا بادويهٔ رطبه آلوده زن بخود بردارد و فعل و منفعت فوزجات وحمولات در امراض رحم وقبل بعينه
قوي الاثر امت زيراكه بواسطهٔ بعد مسافت قوت دواى مشروب وماكول ضعيف ميكردد يعنى تا از ممر حلق بمعده و از معده
بدل يكرا عضا كذشته تا بآن محل كه مطلوب امت برسد چندان قوت در دوا باقي نمى ماند كه فعل آن در ازالهٔ مرض قوى
باشد پس در اينصورت استعمال آن بطريق انفع خواهد بود وهمچنين فعل شياف در امراض مقعده و اطليه در امراض جلد
و اين معني بر طبيب پوشيده نيست * فوزجهٔ كه بچهٔ مرده وزنده بيندازد * صنعت آن اشنان فارسي عاقرقرحا شونيز سداب
فراسيون از هريك قدرى كوفته بيخته با روغن زيت بسرشند و استعمال نمايند * فوزجه كه برآبستني معين باشد * صنعت آن
سركين بزكوهي مايهٔ خركوش از هريك قدرى كوفته بيخته بعسل كرم كرده بسرشند و با پشم پاره فوزجه نمايند بعد از طهر
* فوزجهٔ ديكر كه همين خاصيت دارد * صنعت آن مايهٔ خركوش دارچيني عنبر زاج نبات سفيد مساوي كوفته بيخته بكلاب
بسرشند و استعمال نمايند * فوزجهٔ كه برآبستني معين است * صنعت آن زعفران حماما سنبل الطيب اكليل الملك از هريك
سه درم ساذج هندي قرد مانا از هريك ده درم پيه بط پيه مرغ پيه بز زردهٔ تخم مرغ بريان نموده از هريك بيست درم روغن

مارد ین یکدرم انچه کوفتنی است کوفته بیخته و انچه کداختنی است کداخته درهم سرشته به پشم پاره آلوده بعد از طهر زن
بخود بوداردو بعد ازان باشوهرخود نزدیکی جوید باذن الله تعالی آبستن گردد * فرزجه که همین عمل کند * صنعت آن
ماميران چيني مورنجان مصري را زيانه زبد البحرا زهريك دانگي باشكرسرخ فرزجه سازند * فرزجهٔ ديگر له همين عمل
کند * صنعت آن انغحهٔ خرگوش سرکين خرگوش زهرهٔ گرگ زهرهٔ ماهي ازهريك قدري درهم آميخته باعسل برپشم پاره
نرمي آلوده کرده بهمان دستورعمل نمايند * فرزجهٔ ديگرکه همين عمل کند * صنعت آن ميعهٔ سائله چند بيل متر مقطع
با رزد جا وشير مقل ازرق مشك خالص کوفته بيخته فرزجه سازند وبعد ازطهرچند نوبت استعمال کنند وبعد ازان بچهار
ساعت مباشرت نمايند * فرزجهٔ ديگرکه همين عمل کند * صنعت آن مايهٔ خرگوش سرکين خرگوش ازهريك قدري بعض
بسرشند وبه پشم پاره آلوده بعد ازطهربردارند وسه شب چنين کنند وبعد ازان مرد بازن صحبت دارد * فرزجه که بچهٔ
مرده فرود آورد * صنعت آن مرجا وشيرخربق سفيد مساوي کوفته بيخته بزهرهٔ کا وبسرشند واستعمال نمايند * فرزجهٔ که
حيض براند * صنعت آن اشنان عاقرقرحا وشيرسداب ازهريك يکدرم فرفيون نيمدرم کوفته بيخته بقطران بسرشند
وفرزجه سازند * فرزجه که منع حمل کند * صنعت آن ماز وحب الآس کوفته بيخته بآب کرم بسرشند وفرزجه سازند وپيش
ازمجامعت استعمال نمايند * فرزجهٔ که حيض بندد * صنعت آن کلنارکند رماز وسرمه اقاقيا شب يماني مساوي عصارهٔ
لحية التيس کل سرخ وصلهٔ کتان موخته همه مساوي کوفته بيخته برزردهٔ تخم مرغ سرشته استعمال نمايند * فرزجه که حيض
براند * صنعت آن مرزنجوش پودنه مرمکي ازهريك چهاردرم ابهل هشت درم سداب ده درم مويز منقی کوفته بيخته
بروغن کا وسرشته فرزجه سازند * فرزجهٔ ثابت بن قره ميگويد زني هفت سال حيض او نيامده بود بديدن شفا کشاده شد
* صنعت آن مرمکي اقاقيا کلنار صدف سوخته شب يماني ازهريك يکدرم افيون دودانك کوفته بيخته بآب بزرگ موا
بسرشند وفرزجه سازند * فرزجه نوع ديگرکه همان نفع دهد * صنعت آن اقاقيا ريوند چيني لادن زعفران کافور گل
ارمني اجزا مساوي کوفته بيخته بآب لسان الحمل بسرشند وفرزجه سازند * نوع ديگرکه همان نفع دهد * صنعت آن
گلنار شب يماني گل ارمني آب برگ مورد آب برگ لسان الحمل آب برگ سرو مجموع را درهم ممزوج نموده يکدانه
گافور دران بيا ميزند وپارهٔ ازپشم يا فتيلهٔ از پارچهٔ کتان نرمي دران آلوده کرده بردارند * فرزجهٔ ديگر * صنعت آن کاغذ
سوخته مازو اقاقيا عصارهٔ لحية التيس کل سرخ حضض پوست خشخاش سوخته جفت بلوط ازهريك جزوي کوفته وبر
بيخته بآب برگ مورد بسرشند وپارهٔ پشم يا فتيلهٔ از کتان نرمي بدان آلوده کرده بردارند * فرزجه ديگر له حيض براند
وبچه مرده بيندازد * صنعت آن مرمکي فودنه ابهل ازهريك چهاردرم سداب پنجدرم مويز منقی دودرم کوفته بيخته
بازهرهٔ کا وموميز بسرشند وفرزجه سازند * فرزجهٔ ديگرکه حيض براند وبچهٔ مرده وزنده بيندازد * صنعت آن ابهل
سداب اشنه ماهيا مشکطرا مشيع قنه ازهريك نيم درم شونيز فراسيون ازهريك يك درم باقطران بسرشند واستعمال کنند
* فرزجهٔ ديگرکه مشيمه وجنين ميت برآورد * صنعت آن زراوند مدحرج ابهل حرف ازهريك جزوي کوفته بيخته باقطران
سرشته فرزجه سازند * فرزجه ديگرکه بچهٔ مرده بيندازد * صنعت آن مرمکي جا وشيرخربق سفيد فرفيون ازهريك قدره

کوفته بیخته با زهرهٔ گاو سرشته استعمال نمایند * فرزجهٔ که همان نفع دهد * صنعت آن اشنان عاقرقرحا جاوشیر سداب از
هریك یك درم فرفیون نیم درم کوفته بیخته بقطران سرشته فرزجه سازند * فرزجه که حیض ببندد و افراط طمث را سود دهد
* صنعت آن سرمه کلنار تنکار اقاقیا شب یمانی مازوی سبز کاغذ سوخته از هریك جزوی کوفته بیخته بآب برگ مورد بیامیزند
و پارهٔ پشمی دران آلوده کرده بردارند * فرزجهٔ که مانع آبستنی شود و نگذارد که زن آبستن شود * صنعت آن سرگین فیل
خردل حب القلقل استخوان زعرور اجزا همه را برابر کوفته بیخته با میعهٔ سائله بسرشند و به پشم پارهٔ آلوده بردارند آبستن
نشود و اگر آبستن شده باشد بیندازد * فرزجهٔ دیگر که مانع آبستنی باشد و بچهٔ مرده و زنده بیندازد * صنعت آن شکوفه
کرنب تخم کرنب اشنان از هریك قدری کوفته بیخته بآب سرشته استعمال نمایند * فرزجهٔ دیگر که مانع آبستنی باشد و نگذارد
که زن بار گیرد و اگر بار گرفته باشد ساقط شود * صنعت آن مازو چهار درم برگ سداب صحرائی دو درم قطران یکدرم
ابهل نیم درم کوفته بیخته بآبیکه از سرگین فیل تازه فشرده باشند بسرشند و چنانچه رسم است بردارند * فرزجهٔ دیگر که
همین نفع دهد * صنعت آن قطران یکدرم سقمونیا یکدانك درهم آمیخته قدری بر پشم نرمی آلوده بردارند * فرزجه
دیگر که همین نفع دهد و مانع آبستنی باشد و حکهٔ رحم را نافع بود * صنعت آن زعفران کافور از هریك دانگی مرداسنگ دو
دانك حب الغار نیم درم کوفته بیخته به سفیدهٔ تخم مرغ و روغن گل آمیخته فرزجه سازند و بردارند * فرزجه که وجع رحم
و بواسیر را نافع است و ورم صلب رحم را نرم کند * صنعت آن بابونه پیه بط افیون موم مساوی به پشم پاره بردارند * فرزجه که اورام
رحم را نافع است * صنعت آن کندر انزروت دم الاخوین حب الآس گل ارمنی اقاقیا کوفته بیخته بآب لسان الحمل سرشته به
پشم پاره بردارند * فرزجه که رحم را قوت دهد و فرج را نیکو و تنگ گرداند و خوشبو سازد * صنعت آن بسباسه سنبل الطیب
مرزنجوش قشار کندر صعتر اذخر مکی گل خیری گل سرخ پوست بیخ کبر ترمس اجزا مساوی یکدیگر کوفته بیخته بروغن
بادام بسرشند و به پشم پاره آلوده بردارند * فرزجه که همین خاصیت دارد * صنعت آن فقاح اذخر سعد عود قماری قرنفل
از هریك یکدرم عنبر اشهب نیم درم مشك دانگی آمله نیم دانك کوفته بیخته بگلاب بسرشند و به پشم پاره بردارند * فرزجه
دیگر که حکهٔ رحم را که آنرا ابنة النسا گویند نافع باشد * صنعت آن سداب کوهی نعناع دشتی خشك انار عدس مقشر شیاف
مامیثا از هریك جزوی در گلاب و قدری سرکه بپزند و به پشم پارهٔ نرمی بخود گیرند و در نسخهٔ دیگر شیاف مامیثا داخل
نیست * فرزجه که اورام صلب رحم را نافع باشد * صنعت آن کندر مقل بارزد از هریك دو درم زعفران جاوشیر اشق
از هریك یکدرم مصطکی جندبیدستر میعهٔ سائله روغن سوسن پیه بط روغن بابونه از هریك سه درم صمغها را در سپیدهٔ
حل سازند و پیه را در روغن بگدازند و باقی ادویه کوفته بیخته بآن بسرشند و استعمال نمایند * فرزجه که اختناق رحم
را مفید است * صنعت آن پیه بط زعفران سنبل حماما مصطکی از هریك یکدرم روغن بلسان روغن سوسن از هریك سه درم
موم شش درم آنچه کوفتنی باشد بکوبند و آنچه باید گداخت بگدازند و مجموع را درهم بیامیزند و بپارهٔ پشمی نرم آلوده
کرده بردارند * فرزجهٔ دیگر که ضعف رحم را مفید بود * صنعت آن حب بلسان روغن ناردین از هریك سه درم قرنفل
جوزبوا کتان سوخته از هریك درمی اجزا کوفته بیخته با روغن بلسان بسرشند و بر پارهٔ پشمی آلوده کرده بردارند * فرزجه
دیگر که ریاح رحم را فائده دهد * صنعت آن تخم شبت قنه سکبینج مصطکی زیره حماما قسط میعهٔ سائله سنبل الطیب علك
الانبات اشق جندبیدستر اجزا مساوی کوفته بیخته با روغن شبت و بابونه بیامیزند و بنوعیکه ذکر یافت استعمال کنند

* فرزجهٔ دیکر در رحم راکه از بواسیر یا ورم صلب فم رحم باشد سود دهد * صنعت آن با بونه پیه بط موم سفید مقل اشو
ازهریك جزوی صمغها را در میبختج حل سازند وپیه وموم را بکداازند پس همه را در هم بیامیزند وفرزجه سازند * فرزجهٔ
دیکر که فرج را تنك کند وکروم وخوشبو سازد * صنعت آن سك اصلي زعفران معدکوفي عود هندي قرنفل ازهریك یدر
فقاح اذخر زرورد ازهریك نیم درم مازوی سبز یکعدد عنبر اشهب دو دانك مشك دانکی آمله یکدرم کوفته بیخته بکلاب سشته
یا پارهٔ پشمی بوداردند * فرزجهٔ دیکر که فرج را تنك کند وخشك سازد ونتن رحم را زائل کند * صنعت آن سك اصلي
زعفران ازهریك جزوی درشراب بجوشانند وپارچهٔ کتانی را بدان آلوده خشك سازند وپاره پاره کرده کلولها سازند
زن بخود بردارد * فرزجهٔ دیکر که میلان رطوبت فرج را بازدارد * صنعت آن مازوی سبز تخم حماض ازهریك دودر
عرمه خبث الحدید ازهریك نیم درم کلنار فارسي یکدرم کوفته بیخته درشراب ریحاني بجوشانند ولته را بآن تر کنند -
این ادویه را نیز خشك محقوق نموده بآن بپاشند وبردارند * فرزجهٔ دیکر که فرج را تنك وخوشبو کرم کند * صنعت آن
مازوی سبز فقاح اذخر سك را مك ازهریك نیم درم مشك زعفران ازهریك یکدانك همه را در قدری شراب بجوشانند وپارچهٔ
صوفی دران بپالایند ودر قبل بردارند * فرزجهٔ دیکر که میلان رطوبت ازرحم بازدارد وفرج را تنك سازد * صنعت آن
مازوی سبز تخم حماض زفت بلوط کزمازج برک مورد کلنار ازهریك جزوی نیم کوفته بجوشانند وصاف کنند وخبث الحدید یا
وعرعه ازهریك یکدانك نرم سوده دران بیامیزند وپارچهٔ لتهٔ کتان دران آلوده کرده خشك نمایند وپارچهٔ ازان را بردارند
* فرزجهٔ دیکر که فرج را تنك وکروم وخوشبو سازد ورطوبت رحم را نشف کند * صنعت آن سك برک کل سرخ برک مورد
کزمازج کلنار سعد سنبل الطیب پوست انار فوفل ازهریك جزوی نیم کوفته بجوشانند وصاف کنند ونیم درم مشك سوده
دران بیامیزند وبدستوریکه مذکور شد استعمال نمایند * فرزجهٔ دیکر که همین منفعت بخشد * صنعت آن مازوی سبز
قرنفل عود هندي ازهریك سه درم سعد دودرم مشك نیم درم کوفته بیخته بآب برک مورد سرشته بصوفه آلوده بردارند
* فرزجهٔ دیکر که قریب الفعل است بآن * صنعت آن قاقلهٔ صغار قرنفل مازوی سبز ازهریك سه درم سعد اقاقیا سنبل
ازهریك دودرم کوفته بیخته بآب برک سیب سرشته بپارچهٔ آلوده علی الرسم بعمل آورند * فرزجهٔ دیکر که همان فائده
بخشد * صنعت آن قاقلهٔ کبار سنبل الطیب سعد مازوي سبز ازهریك سه درم قرنفل دودرم مشك نیم درم کوفته بیخته
بآب برک به سرشته بطریق مسطور بعمل آرند * فرزجهٔ دیکر که فرج را تنك وکرم وخوشبو کرداند ونتن ورطوبت رحم
را برطرف کند * صنعت آن سك را مك زعفران را من قرنفل ازهریك یک درم سعد سنبل الطیب فقاح اذخر ازهریك نیم
درم تخم کل نیم درم لادن یکدرم مشك دو دانك اجزا را کوفته بیخته بکلاب بسرشند وفتیلها سازند وبردارند * فرزجهٔ دیکر که
فرج را فراخ کرداند چنانچه اکر دختر عمر بالغه فرزجه کند بی زحمت ازالهٔ بکارت او توان کرد * صنعت آن مشك
اند راني زرغن کاو عسل صاف ازهریك قدر صد درهم آمیخته فرزجه کنند

* باب الفاء مع العين المهملة *

* فعوریقون بفتح فا وضم عین وسکون واو وکسر را هوز ومهمله وسکون یاء مثناة تحتانیه وضم قاف وسکون واو ونون بلغت
یوناني نام دوائی است خشك تر از قلقطار است ونزع آن کم تر وجرب را نافع چون طلا کنند بوان * صنعت آن مواسنك
یك جزو قلقطار قلقدیس ازهریك دو جزو بسرکهٔ حاذق بسایند ودر دیك آهني کرده بکل کیرند ودر زیر سرکین اسب
چهل شبانروز دفن کنند درتابستان پس بیرون آورند واستعمال نمایند

* باب الفاء مع اللام * للتعميم

بفتح فا وسکون لام وفتح ثاء مثلثه وسکون فا وکسر میم وضم یاء مثناة تحتانیه وسکون واو ونون بلغت یونانی اسم دوائی
است که چوره پای دندان را سود دارد ودندان را سفید کند وبوی ناخوش از دهان به برد ودندان را جلا دهد
* صنعت آن نورهٔ آب ندیده یك اوقیه زرنیخ زرد شب یمانی از هریك هفت درم مرصافی چهار درم اقاقیا دوازده درم
کوفته بیخته بسرکه سرشته اقراص سازند وخشك کرده وقت حاجت استعمال نمایند واین فلدفیون است بعینه * فقاع بضم
فا وفتح قاف مشدد والف وعین مهمله اسم نوعی از نبیذ است ومسکر نیست وانچه از شیرهٔ جو ترتیب دهند سرد ترین انواع
آست مرطب ومدر بول وجهت سرفه وامراض حاره نافع ومضر کرده وحجب دماغ واعصاب مصلحش ادویهٔ حاره وانچه
از نان ومصطکی وسنبل وقاقله ترتیب دهند کثیر الغذا ومقوی معده واحشا وبی نفخ است وکرم ترین اقسام آن عسلی
وخرمائی ومویزیست * صنعت آن بگیرند آب هر میوه وحبی که خواهند ودر هر بیست رطل از آن هایك مثقال از عود هندی
وفلفل وسنبل الطیب وسداب وکرفس ونعناع ومصطکی وقاقله وبرگ ترنج داخل کنند وبهندی فقاع را بوره نامند
ودر حرف البا بعض از انواع ذکر یافت ودر حرف النون بعض اقسام نبیذ انشاء الله تع ذکر خواهند یافت * باب الفاء مع اللام
* فلافل جمع فلفل است بکسر هر دو فا وبضم نیز آمده وسکون لام معرب پلپل بپای عجمی است ونزد اطبا مراد از آن
فلفل سیاه وسفید ودار فلفل است وفلفل سیاه را بیونانی ازبنفش نامند وبهندی کول مرچ یعنی فلفل کرد وکل برد ومرچ
فلفل را گویند ودار فلفل را پیپل ودرخت فلفل مانند لبلاب وتانبول نجم وبیاره دار وبرگ آن مانند برگ تانبول واز آن
زمخت تر وکوچکتر وباحدت وتلخی وثمر آن درخامی مثل ثمر توت با دانهای ریزه بهم پیوسته وبعد رسیدن وبزرگ
شدن مثل خوشه وطولانی بقدر یك انگشت وزیاده می باشد ودانهای ثمر آن که فلفل است باطراف آن خوشه متصل
بچوب بسیاری باریکی پیوسته وتامش مثل تکمهٔ طولانی ودانهٔ توت بزرگ است ومانند خوشهٔ طولانی نیز وتا خام است
سبز رنگ وبعد رسیدن اندك بنفش می شود وبعد خشك شدن چین دار می گردد وانچه مشهور است که سفید نیز می باشد
اکثری گفته اند نچنین ومشاهده نیز شده بلکه همان سیاه بسیار رسیدهٔ چین دار است که پوست آن جدا شده ریخته
سفید املس میگردد واز بعضی ثقه شنیده شده که سفید نیز می باشد ولیکن چین پوست آن کمتر است وگویند که این بری
وبستانی می باشد وفلفل سیاه با پوست گرم وخشك است در آخر درجهٔ سوم وسفید ومقشر آن در اول آن درجه وبری
آن قویتر از بستانی هاضم وجذاب ومحلل وجالی وتریاق سموم بارده وقاطع بلغم ودافع سرفهٔ بارد وضیق النفس وربو وریاح
ومغص ومقوی حافظه ومفتح سدد وباشیر وشکر مقوی باه ورقیق کنندهٔ خون مبرودین وملطف اغذیهٔ غلیظه وخلط غلیظ
ودافع آروغ ترش ومقوی جگر ومعده ومسخن آن وبا ادویهٔ قابضه جهت تقطیر بول نافع وباد زهر علتهای عصب واعضاء
عصبانی وسموم است وحمول آن مخرج جنین وبعد از جماع مانع حمل وضماد آن با زفت محلل خنازیر ورافع داحس
وبرص ناخن وبا حنا جهت رویانیدن ناخن زائل شده از قوبا بشرط تکرار عمل وبا پیه بط ومرغ بدستور وبا نطرون
نهایت جالی بهق وسرخ کنندهٔ رخساره وبا پیاز ونمك جهت رویانیدن موی در موضع داء الثعلب وبا محللات جهت
تهیج ریحی وجوشانیدهٔ آن در روغنها جهت فالج وخدر وامراض بارده ورفع قشعریره وتپهای بارده مفید واکتحال
آن جهت ظلمت بصر وناخنه وطلای جوشانیدهٔ آن در گلاب جهت دفع نزلات بارده ودرد دندان مجرب است وبدستور
مضمضهٔ آن که با پوست خشخاش جوشانیده باشند مجرب است وخوردن آب جوشانیدهٔ کوبیدهٔ آن جهت دفع سمیت

افیون که مکرر بخورانند وبدوانند وقی فرمایند وباز بخورانند وهمچنین تا اثر افیون باقی است وجهت سم بارد وبیش نیز
مجرب است وحکمای هند گفته که چون بیش را با فلفل وآب زنجبیل تازه سحق بلیغ نمایند رفع سمیت آن میشود وسنون آن
جهت دندان کرم خورده سریع الاثر است وخائیدن آن با مویزج جهت دفع رطوبات دماغ ومعده نافع ومجفف منی ومصدع
ومخشن سینه وحلق است ومضر کرده وجگر حار وجمعی که خون ایشان وفور نداشته وجراحات باطنی والم در مجاری
بول داشته باشد ومصلحش روغنهای سرد است ودر مبرودین عسل مصفی وقدر شربتش تا یک مثقال وبدلش زنجبیل است
* جوارش فلافلی به نسخهٔ صاحب کامل الصناعه درد معده وشهوت کلبی را سودمند باشد وبادهای غلیظه را دفع کند
طعام را هضم نماید وحمی ربع را زائل گرداند واز برای جشای بلغمی وسوداوی وبعد از تنقیهٔ معده بقی مستعمل است
* صنعت آن فلفل سیاه فلفل سفید دارفلفل از هریک سه درم ودر نسخهٔ که سید اسمعیل در ذخیره ذکر کرده از هریک بیست درم
عود بلسان ده درم زنجبیل تخم کرفس بزر سیسالیوس سلیخهٔ سیاه اسارون شامی راسن از هریک یکدرم ادویه کوفته بیخته
بعسل مصفی سه وزن ادویه بسرشند شربتی از یک درم تا دو درم با آب گرم ودر نسخهٔ سید اسمعیل که در ذخیره در حمی ربع
آورده حماما سنبل الطیب از هریک چهار درم ووزن عسل را دو وزن ادویه ذکر کرده وگفته که شربتی از یکدرم تا یک
مثقال است وباسم معجون فلافلی ذکر کرده * جوارش فلافلی دیگر که همان نفع دارد بلکه انفع است * صنعت آن
فلفل سیاه فلفل سفید دارفلفل از هریک سی درم ودر نسخهٔ که سید اسمعیل در ذخیره در حمی ربع ذکر کرده از هریک
بیست درم است بلسان ده درم است حماما سنبل الطیب از هریک دو درم زنجبیل تخم کرفس بزر سیسالیوس
اسارون شامی سلیخهٔ سیاه از هریک یکدرم ادویه را کوفته بیخته بعسل سفید مصفی بدستور مقرر جوارش سازند شربتی
از یکدرم تا دو درم با آب گرم وگفته اند که این جوارش سردی وبسیار رطوبت وضعف هاضمه وتپ ربع وتپهای بلغمی را نافع
است * جوارش فلافلی منقول از قرابادین ترکی افندی صالح چلپی مسخن معده است ودافع فواق وتپ ربع * صنعت آن
فلفل سفید فلفل سیاه دارفلفل از هریک پنج درم انیسون حاشا زنجبیل از هریک دو درم عسل بقدر کفایت بدستور مقرر
مرتب نمایند * جوارش فلافلی به نسخهٔ ابن جزله گفته که این جوارش سردی معده وبسیاری رطوبت وضعف هاضمه وبادهای
غلیظه وتپ ربع وتپهای بلغمی را نافع است وبول براند * صنعت آن فلفل سفید فلفل سیاه دارفلفل از هریک پانزده درم
عود بلسان هفت درم سنبل الطیب حماما از هریک چهار درم زنجبیل تخم کرفس بزر سیسالیوس سلیخه اسارون زرشک
منقی از هریک یکدرم کوفته بیخته درهم آمیزند وباسه وزن مجموع ادویه عسل مصفی ترکیب نمایند * جوارش فلافلی به
نسخهٔ صاحب منهاج سردی معده وجگر وبسیاری رطوبت که در بدن غالب باشد وسوء استمراء وبادهای غلیظ وتپ ربع
وتپهای بلغمی مزمن را سودمند است وبول براند * صنعت آن فلفلین دارفلفل از هریک چهار درم زنجبیل تخم کرفس
سیسالیوس سلیخه اسارون زرشک منقی از هریک یکدرم کوفته بیخته با سه چندان عسل کف گرفته بسرشند شربتی از یکدرم
تا دو درم است * دهن الفلفل منقول از طب براکلسوس جمیع خواص فلفل را دارد واقوی است در فعل از آن لیکن نیست
در آن حرافت فلفل ونافع است جمیع امراض بارده را وقتیکه استعمال کرده شود از آن یک قطره تا سه قطره * صنعت آن بگیرند
فلفل را هر قدر که خواهند وجوکوب نمایند ودر هریک رطل از آن یک اوقیه نمک داخل نمایند ودر آب گرم بمقدار هر رطلی فلفل
شش رطل بخیسانند ومخمر نمایند مدتی در مکان گرم یعنی که فی الجمله بجوش آید وبرسد یا در سرگین اسپ دفن نمایند

پس تقطیر نمایند بقرع وانبیق بطریق مقرر ود من را از روغ آب بگیرند ورد رشیشه نگاهدارند وعند الحاجت بکار برند

* مخالل فلفل هاضم ومقوي معدهٔ ودافع رطوبات است * صنعت آن بگیرند خوشبوهای فلفل نارسیدهٔ را ودرسرکهٔ تند اندازند

تا برسد وتناول نمایند بقدر حاجت واکرقدری زنجبیل وقرنفل برای تقویت ورائحهٔ آن داخل نمایند بهتر است

* معجون فلافلي به نسخهٔ صاحب کامل الصناعهٔ درد معدهٔ وشهوت کلبي راسود دارد وبادهای غلیظ را دفع کند وطعام هضم

نماید وبرودت معدهٔ را برطرف سازد * صنعت آن فلفل سفید فلفل سیاه دارفلفل ازهریک بیست درم عود بلسان ده درم

حماما منبل الطیب فاذزهرازهریک چهاردرم زنجبیل تخم کرفس سلیخه سیمالیوس اماورون راسن ازهریک یک درم جمو

را کوفته بیخته باسه چندان عسل سرشته بطریق معمول معجون سازند شربتی یکدرم بآب نیم گرم * فصل درذکر نعنع فلفل فیون

بدانکه فلفل فیون بفتح فا وسکون لام وفتح دال مهمله وسکون فا وضم یای مثناة تحتانیه وسکون واو ونون اطلاق کرده می سه

بردوای مرکب حاداکال قاطع بواسیر وخنازیر ولحم زائد * فلفل فیون نافع ازبرای لثهٔ دامیه وقروح خبیثهٔ لثه وتعفن لثه

زائل کند وخون لثه را قطع کند وآکلهٔ وقروح خبیثهٔ دهان وآکلهٔ فم ولثه را باصلاح آورد ولثه را محکم کند ولثهٔ مسترخیه رانافع

بود وناصور لثه وفرج ومقعده را نافع باشد * صنعت آن نورهٔ آب ندیده سه درم شب یماني دودرم نمك دراني سوخته یک ر

ونیم اقاقیا دودرم ونیم مرصاني سه درم زرنیخ زرد وزرنیخ سرخ ازهریک دودرم ونیم نوشادرچهاردانك درمی همه راسحق

بلیغ نموده بخل الآس عتیق مخلوط کرده بخلطی غلیظ وبروی آجرنو آب ندیده پهن کرده درسایه بکذارند تا خشك سود

بعدازان بردارند وقطعه ها نموده نگاهدارند وهرگاه خواسته باشند استعمال نمایند بگیرند قطعهٔ ازان راسحق نموده

به پیچند براگشت خرقهٔ کتاني ودرسرکهٔ انکوري فروبرند بعدازان بروی این دواکذارند چنانچه بسیاربران چسپید

نشود بعدازان بمالند برلثه وعمورو بیخ دندانها وهمچنین برفرج ومقعده تازمانیکه ازاعضای مذکوره خون روان

باشد وبعدازان مضمضه نمایند بسرکهٔ انکوري وآب ویابشویند آن عضو رابسرکهٔ انکوري وآب له درهرد وصورت

جوشانیده باشند دران آب وسرکه اطراف آس باروغن کل سرخ وبعدازان دوسه روزها کنند پس دیکرباربموجب مذکور

اعاده نمایند اکراحتیاج باقي باشد واین بهترین معالجه است ازبرای امراض مذکوره ودرنسخهٔ دیکرآن است که ادویه

کوفته بسرکهٔ انکوري کهنه سرشته برسفال نو طلاکنند تاخشك شود هرصبح قدری ازان بسرکه حل کرده برموضع علت مالند

تاخون ازان برآید پس دهان را بشویند وروغن کل سرخ طلاکنند تاسوزش آن را بنشانند وبعدازان مضمضه بچیزهای

قابض کنند * مضمضهٔ نافع * صنعت آن عدس کلنار فارسي کزمازج کل سرخ جوشانیده صاف نموده باب آن مضمضه نمایند

* دوائیکه بعدازمضمضه بقوابض بپاشند * صنعت آن کلنار فارسي خبث الحدید هردورا سائیده بپاشند وبسرکهٔ عنصر

مضمضه نمایند * فلفل فیون دیکرمنقول ازبیاض مجربات نواب میرزا بزرک میرمحمد باقرحکیم باشي ولد ارشد حکیم عماد الدین

محمود شیرازي حسیني غفرالله لهما نافع ازبرای آکلهٔ فم که بسیارمتعفن باشد وقروح خبیثهٔ جمیع اعضا خصوص فرج

خبیثهٔ فرج ومقعده ونواصیر وازبرای فساد وتعفن وتاکل اسنان ولثه وعمورچون بدستور مذکور استعمال کرده شود * صنعت آن

اقاقیا دوازده درم زرنیخ سرخ زرنیخ زرد ازهریک هفت درم مرمکي صافي چهاردرم نورهٔ کرم غیرمطفاة ده درم شب یماني

هفت درم همه راکوفته بحریر بیخته یکجا کرده بسرکهٔ انکوري کهنه سرشته استعمال نمایند * فلفل فیون به نسخهٔ سید مظفرالدین

شفائي * صنعت آن اقاقیا دوازده درم زرنیخ زرد یکدرم مرصاني چهاردرم آهك کرم آب ندیده هشت درم شب یماني

شش درم کوفته بحریر بیخته بسرکهٔ کهنه سرشته اقراص سازند ودرسایه خشك نمایند ودروقت حاجت بدستور مذکور
استعمال نمایند ودر نسخهٔ دیکر این فلفیون زرنیخ سرخ یکدرم نیز داخل است * فلفیون دیکر به نسخهٔ قلانسي ازبهر
آکلهٔ لثه متعفنه وسقوط اسنان وحفر آن * صنعت آن اقاقیا دوازده درم زرنیخ سرخ هفت درم زرنیخ زرد شش درم ودر
نسخهٔ دیکر هفت درم است مرمکي صافي چهاردرم حجارهٔ نورهٔ محرقهٔ غیرمطفاة ده درم شب یماني هفت درم ادویه را حل
جدا کوفته بحریر بیخته یکجا کرده بسرکه سرشته اقراص ساخته درسایه خشك نموده استعمال نمایند * فلفیون که شیخ
فاضل قروح نواصیر را متاکل می سازد وعفونت راکه درلثه ودهان وجمیع بدن باشد بصلاح می آورد * صنعت آن
آهك آب ندیده یکجزو زرنیخ زرد قلي اقاقیا ازهریک نیم جزو این اجزا را باآبیکه اورا دراصطلاح اطبا ماي اول نامند بسایند
ودرآب کفارند تاغلیظ کردد پس اقراص بندند وخشك کنند ودرمحل محفوظ ازتري نهند ودروقت حاجت بسیارنیمو
نرم بسایند وبپاشند * ماي اول که ادویهٔ فلفیون را باآن بسرشند عبارت ازآهك آب ندیده وقلي است که بالطویه بکیرند
وقلي رابسایند ویکجا کنند وآب شش چندان بران ریزند وسه روز بکذارند وهرسه روزسه بارآن را حرکت دهند پس
صاف کرده ادویه را باآن بسرشند * فلفیون نوعدیکرکه همان نفع دهد * صنعت آن اقاقیا دوازده درم زرنیخ سرخ زرنیخ
زرد ازهریك یکدرم مرمکي چهاردرم آهك زنده هشت درم شب یماني ششدرم کوفته بیخته بسرکهٔ کهنه بسرشند وقرص
سازند ودرسایه خشك سازند ودروقت حاجت بدستور مسطور بکاربرند

* باب الفاء مع النون

* فندادیقون

بفتح فا وسکون نون وفتح دال والف وکسر دال مرد ومهمله وسکون یای مثناة تحتانیه وضم قاف وسکون واو ونون بیونانی
اسم دوائی است که پیران وسرد مزاجان وسوء مزاج حکر ومعده واامعا راکه ازسردي باشد سود دهد وسده بکشاید وبا
ها بشکند ومعده راکرم کند * صنعت آن زنجبیل منبل الطیب قرنفل ازهریك پنجدرم عود هندي دارچیني ازهریك سه
درم زعفران دودرم سك یکدرم مشك نیم درم اجزا نیم کوفته درخریطهٔ کتان کنند ودردومن شراب وانکبین وقند جوش
دهند بدستوریکه رسم است طبخ نمایند * فندادیقون دیکر * صنعت آن منبل الطیب عود خام ازهریك سه درم قاقله هیز
ازهریک دودرم زنجبیل دارچیني ازهریك پنجدرم فلفل سعد ازهریک سه درم زعفران دودرم مشك سك بغدادي ازهریك
یکدرم اجزا کوفته بیخته درصره یا کیسهٔ فراخی بسته دردومن شراب کهنه دوسه روز بکذارند پس جوش دهند تانصف بماند
کیسهٔ دواها رافشرده برآورند وشراب راصاف نموده بادورطل عسل وقند بقوام آورند وکف آن رابلیرند ومشك وزعفران
نرم سوده درآخر بیامیزند ودرنسخه دیکر مصطکي نانخواه ازهریك چهاردرم نیزداخل است * فندادیقون دیکر به نسخه
شفائي درد معده وامعا راسود دهد ومعده راکرم کند وبادها بشکند * صنعت آن زعفران انجدان تخم سداب تخم نرفس
زنجبیل حاشا مغزچلغوزه ازهریك شش درم فلفل هشت درم عسل مغیل سه وزن ادویه شربتی یك مثقال تادومثقال
* فندادیقون که حکیم میرمحمد مؤمن درتحفة المؤمنین باسم بندادیقون بما معناه نوشته جهت نفخ وبرودت معده
سودمند بود * صنعت آن زعفران کاشم بزرالسداب تخم کرفس زنجبیل حاشالوزالصنوبرالکبار ازهریك شش درم بادام
تلخ مقشرلبان ازهریك دودرم فلفل هشت درم بامه وزن ادویه بسرشند وچند نسخهٔ جوارش فندادیقون درحرف انیسون
مع الواودرجوارشات ذکریافت

* باب الفاء مع الواو *

* فودنج بضم فا وسکون واو ودال مهمله وفتح نون
وجیم معرب پودنه فارسي است وآنرا فوتنج کویند وبیوناني غلیجن بفتح غین معجمه وکسر لام وسکون یا وضم جیم وبعد

حبق نامند وآن اقسام والوان است نهري وبستاني وبري وجبلي ومراد از مطلق آن بري است ومشکطرا مشیع نوع جبلي
آن است وصنفی از نهري میشود که برکش ریزه مائل باستداره وتخمش شبیه به تخم ریحان دراز وساقش بزرک است واما فودنج
نهري پس آن کثیرالوجود است وصنفی ازان را برک مانند برک ریحان کوهي وشاخها پراکنده وکلش بنفش در کنار
آبها میروید وصنفی ازان شبیه به نعناع وبرکش بزرکتر ازان وساقش قویتر وچون این قسم را در باغها بکارند بعد از
دو سال میکردد نعناع وقوت این هر دو صنف ضعیف وحرارت ویبوستش در آخر درجهٔ دوم است وخوردن ویا تضمید بدان
نافع کزیدن هوام را وطبیخ آن هر دو مدر بول وجهت داء الفیل وعسر النفس ونفس الانتصاب ونافض حمیات بلغمیه
وسوداویه وچون قبل از نوبه بخورند وباشراب جهت دفع سموم وهیضه وجذام ورض عضل واطراف آن ومغص وهیضه
ویرقان اصفر چون استحکام کرده بآب طبیخ آن وشرب مسحوق آن با عسل مدر عرق وبا عسل ونمک قاتل دیدان طوال
معده وحب القرع وچون بخورند ازان وبعد ازان ماء الجبن بنوشند داء الفیل را نافع است وحمول مسحوق ورق
آن قاتل جنین ومخرج آن ومدر طمث وتدخین ورق آن مخرج هوام ودور کنندهٔ آنها وفرش کردن آن در خانه
نیز همین اثر دارد وضماد پختهٔ آن باشراب جهت ازالهٔ آثار سیاهي جلد بدن وزائل کنندهٔ کمنة الدم در زیر بال
چشم وعرق النسا وفتن ومقرح جلد ونطول آن جهت رفع زردي یرقان اصفر وقطور عصارهٔ آن در کوش قاتل کرم آن
وطبیخ آن بازیت وتمریخ آن نافع حمیات نافذه را وچون خشک شده آن را بر موضع کزیدهٔ هوام بندند موجب
قرحهٔ آن عضو وجذب سمیت است ودر هر عضویکه کرم دران متولد شده باشد دافع آن است وهمچنین قطور عصارهٔ
آن ومضر باه وکرده است ومصلحش کثیرا وشربتش یکدرم وبدلش نعناع ونزد بعضی قردمانا است واما فودنج بري
پس ساقهای آن متفرق وتند بو وبعطریت وبرکش ریزه مائل باستداره وتخمش شبیه به تخم ریحان کرم وخشک است
در اوائل درجهٔ سوم وبنهایت ملطف ومدر عرق وحیض وقاتل جنین وتریاق کزیدن جانوران ومخرج اخلاط ومسهل
سودا ومحلل ریاح ونافع از برای استسقا ویرقان ودافع سپرز وجذام وآثار جلد وسیاهي آن چون باسرکه ضماد
نمایند وفرزجهٔ عصارهٔ آن قاتل ومخرج جنین ومشیمه است خصوص که ازان نیز بخورند ونطول وجلوس در طبیخ آن جهت
حکه ورياح رحم وصلابت آن وضماد آن علی الدوام نافع است نقرس را وشستن بآب طبیخ آن مسکن حکه است واشامیدن
آن بارب انار یا شربت انار یا سرکه مسکن فواق وغثیان وحرکت معده است وهمچنین آشامیدن مسحوق آن با سرکه ممزوج
با آب وبوئیدن منقوع آن در سرکه رافع غثیان وخوردن آن با بعضی احسا منقي اخلاط از سینه وبا عسل ونمک مخرج فضول
معده ونافع است کزاز را وضمادش سرخ کنندهٔ رخسار وعضو ورافع سپرز وجذام وآثار سیاهي جلد وبوی آن جهت غشی
وسنون سوختهٔ آن جهت تقویت لثه مفید ومضر با معا ومصلحش کثیرا وقدر شربتش تا دو درم وبدلش یکوزن ونیم آن
پودنهٔ نهري است وقسمی از پودنهٔ بري را برکش دراز ونرم ومائل بسیاهي وکلش خشبو وتند مائل بزردي در جمیع
افعال ضعیف تر از اقسام فودنج است واما فودنهٔ جبلي پس آن مشکطرا مشیع است وقویتر از همه اقسام است در افعال برکش
انبوه وبزرک تر از برک پودنهٔ بري با خشونت ومائل باستداره وچون کوسفند ازان بخورد شیر او برنک خون شود در آخر
سوم کرم ودر وسط آن خشک وبغایت مدر حیض ونفاس ومسقط وقاتل جنین ومفتت حصاة وجهت اخراج رطوبات
غلیظه از سینه وشش ودرد رحم وقولنج وتقویت اشتها وشرب آن جهت غشی وکرب نافع ودر سائر افعال قوي تر از فودنج

است و مضر معده و مصلحش سرکه و شربتش یک مثقال و در مطبوخ دو مثقال و بدلش بوزن پودنه و قردمانا و در ادرار
حیض بوزن آن عدس المر و صنفی دیگر از آن آنست که برگهای آن کوچک تر و بی زغب و در افعال مثل آن ولیکن ضعیف
تر و آنرا مشکطرا مشیع بمجاز مینامند و صنفی دیگر نیز از آن برگهای آن باریک دراز و سیاه رنگ و طیب الرائحه است
و از همه ضعیف تر * دهن فودنج نافع است از برای آنچه نافع است فودنج برای آن * صنعت آن مثل صنعت دهن بابونج است
و در ادهان در حرف الدال مذکور شد

* فصل در ذکر نسخ فودنجی و جوارشات فودنجی و شراب فودنج و عرق آن *

* فودنجی درد معده را و درد جگر که سبب آن برودت باشد و حمیات بلغمی و تپ ربع و تپهای کهنه را سود دارد و نفخ
و ریاح غلیظه را تحلیل دهد * صنعت آن پودنهٔ نهری پودنهٔ کوهی فطراسالیون سیسالیوس از هریک دوازده درم تخم
کرفس بابونه حاشا از هریک چهار درم کاشم پانزده درم فلفل سیاه چهل و چهار درم کوفته بیخته با سه وزن ادویه عسل مصفی
معجون سازند شربتی یک درم بآب گرم و نسخهٔ شفائی با این برابر است * فودنجی به نسخهٔ دیگر نافع از برای اوجاع معده
و طحال و کبد که از برودت باشد و از برای قشعریرهٔ شدیده و حمیات دائرهٔ بارده * صنعت آن به نسخهٔ شیخ رئیس پودنهٔ
نهری پودنهٔ کوهی فطراسالیون سیسالیوس از هریک بیست درم تخم کرفس بابونه حاشا از هریک چهار درم کاشم پانزده
درم فلفل چهل و چهار درم و در نسخهٔ دیگر بیست و چهار درم است کوفته بیخته با عسل بدستور مقرر معجون سازند و این
نسخه نه جزو است و وزن آن یکصد و پنجاه و یک درم است بنا بر نسخهٔ دیگر و اصل و بنا بر نسخهٔ دیگر یکصد و سی و یک درم است
و مزاجش بنا بر نسخهٔ اصل گرم و خشک است در دو درجه و نیم * فودنجی به نسخهٔ قلانسی نافع است از برای هضم
طعام و کسر ریاح و ضعف معده * صنعت آن فودنهٔ خشک فلفل نانخواه کرویا کاشم برگ سداب زنجبیل دارفلفل دارچینی
اجزا مساوی بعسل مصفی سه وزن ادویه معجون سازند شربتی دو درم * فودنجی که سید اسمعیل در ذخیره در
مفتحات سدهای کبدی ذکر کرده * صنعت آن مانند نسخهٔ شیخ رئیس است که ذکر یافت * فودنجی به نسخهٔ ابن جزله
که در منهاج ایشان ذکر کرده و گفته که نافع است از برای تپهای لرز که دراز کشیده باشند از برای تپ ربع و نفخ و ریاح
غلیظه و درد معده که سبب آن رطوبت باشد * صنعت آن پودنهٔ جوئی پودنهٔ کوهی فطراسالیون سیسالیوس از هریک
دوازده درم فلفل سیاه چهل و چهار درم تخم کرفس بابونه حاشا از هریک چهار درم کاشم ده درم کوفته بیخته با سه
چندان ادویه عسل معجون سازند شربتی یک درم و این همان نسخه است که در اول ذکر شد با اندک تفاوتی و در نسخهٔ محمود
بن الیاس وزن کاشم پنج درم است و در نسخهٔ دیگر وزن کاشم پانزده درم است * فودنجی از خط نواب غفران مآب سید
الحکما حکیم سلیمان موسوی * صنعت آن فلفل سیاه سنبل الطیب فودنج کاشم نانخواه انیسون شونیز از هریک سه مثقال کندر
گلنار فارسی از هریک شش مثقال عسل سفید جید مصفی دو وزن ادویه بدستور مقرر ترکیب نمایند و بدانکه فودنجی را جوارش
و معجون فودنج نیز نامند * جوارش فودنج اصل این جوارش از جالینوس است و گفته که این جوارش نافع است از برای آنچه
نافع است از برای آن جوارش کمونی چنانچه انشاء الله تع در کمون ذکر کرده خواهد شد * صنعت آن فودنج نهری فودنج
بری فطراسالیون از هریک دوازده درخمی زنجبیل شش درخمی تخم کرفس و اقماع حاشا از هریک چهار درخمی کاشم شانزده
درخمی فلفل چهل و هشت درخمی سیسالیوس پنج درخمی و بعضی گفته اند که درخمی یک مثقال است اجزا را کوفته بیخته
بعسل مصفی سه وزن ادویه بسرشند شربتی یک درم تا دو درم بآب گرم شفائی گفته که این جوارش نافع است از برای برودت

معده و درد معده و جگر که از سودي باشد و از براي حميات بلغمي و سودا وي و تپهاي کهنه و در نسخهٔ که شفائي ذکر کرده
با بونه چهار درخمي داخل است * جوارش فودنج به نسخهٔ قلا نعي نافع است از براي هضم طعام و کسر رياح و ضعف معد
* صنعت آن پودنهٔ خشک فلفل نانخواه کرويا کاشم برک سداب زنجبيل دارفلفل دارچيني اجزا مساوي بعسل بهم شنه
شربتي دودرهم * جوارش فودنج منقول از قرابادين افندي صالح چلپي حکيم باشي ابراهيم سلطان قيصر روم مقوي معد
و محلل و معين بر هضم و موافق مشايخ * صنعت آن پودنهٔ مقل وسي صعتر بري از هريك شش درم زنجبيل سه درم تخم نرسه
حاشا از هريك دودرم کرويا شش درم فلفل سياه ده درم عسل مصفي بقل رکفايت بدستور مقرر مرتب نمايند * دهن العود
محلل و نافع است از براي انچه نافع است از براي آن فودنج * صنعت آن مانند صنعت دهن بابونج است و درادهان ذر
يافت * نوعد يکر آنست که بقزع و انبيق مقطر نمايند * شراب فودنج که در ضعف شهوت به سبب حرارت بکار آيد * صنعت ان
بکيرند آب انار ترش معصور باشحم يك جزو و آب پودنهٔ تازه نيم جزو شکر سفيد بوزن هر دو جزو همه را يکجا کرده بجوشانند
کف آنرا که برسر آورد بکيرند تا ديکر کف نيارورد صافي نموده باز در ديك سنکي کرده بقوام آورند و بکار برند * شراب فود
در تحريك اشتها بمرتبهٔ موثر است که شرح نتوان کرد و منقي معده است از اخلاط موخته و دافع بلغم و مبهي است چون برا
معاجين باهيه بنوشند و در سرعت اثر بي عديل است * صنعت آن آب فودنج افشرده بيست مثقال خرد ل سرخ بيست
مثقال شب يماني يك مثقال سوده بانود مثقال خمير ترش کرده در هزار رود صد مثقال آب بجوشانند تا بنصف رسد پس
صافي نموده با شش صد مثقال نبات سفيد بقوام آورند شربتي تا ملعقه * عرق فودنج مفتح و هاضم و مسکن صفرا و جهت
يرقان و سپرز و استسقا نافع * صنعت آن بکيرند فودنج تازهٔ جيد و با پنج وزن آن سرکهٔ انکوري تند بطريق مقرر عرق بکشند
و در شيشهٔ نکاهدارند و عند الحاجت بقدر ضرور بطريق افشرده با قند يا نبات يا غير آن تناول نمايند * عرق فودنج ساده
مقوي قلب و معده و هاضمه است و در آب دوغ داخل کردن آن باعث خوشي طعم و رائحهٔ آن است * صنعت ان
بکيرند برک فودنج تازه هرقدر که خواهند و باشش وزن آن آب خالص بطريق معهود عرق کشند * فراطيقون بدانکه ان
بفتح فا و راء و الف و کسر طاء مرسه مهمله و سکون ياء مثناة تحتانيه و ضم قاف و سکون واو و نون بلغت يوناني دوائي است
که از براي امراض عين نافع است * فراطيقون ابيض از براي قروح عين بامده * صنعت ان نشاسته صمغ عربي
انزروت مربا نبات سفيد اجزا مساوي کوفته بيخته استعمال نمايند * فراطيقون اصفر از براي رمد حادث از رطوبات
* صنعت آن عصارهٔ ماميثا يك مثقال انزروت سفيد مربا بشير خرپنج مثقال صبر سقوطري زرد زعفران از هر يك يك
مثقال افيون يکدانك کوفته بيخته استعمال نمايند * فراطيقون رمادي از براي قرحهٔ عين * صنعت آن توتيا ي کرماني
مغسول بيست مثقال صدف سوخته چهار مثقال نبات سفيد شش مثقال بدستور مرتب نمايند * فيروزنوش افيون
دارد در حرف الالف در افيون * و فيروزنوش ممسك يعني مسک دارد در حرف الالف مع الهاء در اهليلج مذکور شد * فوذنج بضم
و سکون واو و فتح ذال معجمه و جيم معرب بوزه است و مادهٔ آبکامه و کامه و بعضي ترشي ها را نيز مايه ميشود و چون بعد
و روغن کل سرخ بسرشند و بر جرب و خارش بدن طلا نمايند نافع باشد و چون بر دمل نهند آنرا نضج و اورام را تحليل دهد
* صنعت آن بکيرند آرد کندم آرد جو و با آب کرم بي نمك خمير کنند و قرص سازند و سوراخي در ميان آن کنند و در ته
انجير پيچيده در ظرفي نهند و در سايه بکذارند تا متعفن و بوميده شود پس بيرون آورند و بکار برند و بعضي بران ادو

خوشبو اضافه نموده با سرکه مخلوط میسازند و مدتی در آفتاب میگذارند و استعمال نمایند * کتاب القاف * باب القاف
مع الالف * قار بفارسی مشهور بقیر است از زمین با آب گرم از چشمها میجوشد سیاه مائل بسرخی و اصل آن بعضی
صلب و بعضی سیال میباشد و بر اوانی چوبی و کشتیها و حیاض و حمامات میمالند برای نگاهداشتن آب و لیکن در ینوقت
آن را با قدری خاک طبخ میدهند تا توان بر کشتی و امثال آن اندود و قوتش تا سی سال باقی میماند گرم و خشک در سوم
و در افعال قریب بقفر منضج و محلل دمامیل و اورام و اخلاط غلیظهٔ لزجهٔ سینه و دماغ و مانع تغیر آب و طعام و فساد هوای وبائی
و معین بر هضم و خائیدن آن رافع رطوبات دهان و ثقل زبان و فساد لثه و ضرس که بی حسی دندان است و جهت معده
جگر و سپرز نافع و آب در ظرف قیر اندود مدتی مدید می ماند و مانع تغیر آن است و آشامیدن آب از ظرف قیر اندود
مصلح غلظت آب و رفع طاعون و مانع استسقا و شرابیکه در خم قیر اندود ترتیب دهند گرم و سریع الخروج تر از بدن و خمار
آن کمتر و اکثار خوردن قیر مورث قرحهٔ مثانه و مصلحش صمغ عربی و لعابها و شربتش تا یک درهم و بدلش قفر الیهود
است * قاوند اسم روغن منجمد سفید یست شبیه به پیه و بی بو که از حبشه و نواح یمن می آورند و شحم قاوندی نامند گرم
مائل بخشکی محلل ریاح و محرک باه و بالعابها و حریرها رافع سرفهٔ قدیم و درد زانو و تهیگاه و ضعف اعصاب و شربتش تا
سه درم است * قرادارو بالقاف دوائی است سیاه رنگ مرکب که بعد از چیدن سبل استعمال می کنند و این لفظ مرکب
است از ترکی و فارسی * صنعت آن نوشادر مس سوخته از هریک دو درم توتیا دوازده درم کوفته بیخته بزردهٔ تخم مرغ بسرشند
و در پوست تخم مرغ اندازند و در گل حکمت بگیرند و در کوزهٔ نو نهند و کوزه محاذی گذارند تا پخته شود بعد از آن بسیار
نرم صلایه نموده در چشم کشند * فصل در بیان نسخ اقراص * بدانکه اقراص را بابی وسیع است و مفتح این
باب ابتداء اندروماخس ثانی تمام کنندهٔ تریاق کبیر است که ترکیب تریاق افاعی نموده است و ترکیب اقراص موجب
حفظ قوتهای ادویه است و قریب است بحبوب در احوال و مرتبه و اقراص متوسط میان سفوفات و معاجین است و قوت اکثر
اقراص تا چهار سال باقی میماند و مجملی در اقراص طباشیر نیز ذکر یافت * قرص ابیض تالیف حکیم اشرف قمی منقول از
خط ولد ارشد معزی الیه میرزا ابراهیم نافع برای تهوع و غثیان و مقوی معده چون با عصیر نعناع تازه قرص سازند * صنعت آن
گل سفید اصفهانی سعد کوفی تخم کراث عود هندی صعتر کوبیده بیخته بآب نعناع تازه قرص سازند * قرص اورمعمول
از جمله اجزای مخلصه است که سوطیرا نیز نامند ملطف و مفتح و جهت استسقا و امراض جگر و سپرز و معده نافع و ضماد آن
جهت درد سر بلغمی و نزلات قدیم و تحلیل اورام بارده بسیار موثر و در افیون در تریاق مسمی بسوطیرا مذکور شد و اینجا
نیز نسخهٔ منقول از قرابادین رازی مذکور میگردد و اختلاف این نسخه با نسخهٔ قبل بحسب اوزان ادویه است * صنعت آن
حماما دارشیشعان قصب الذریره قسط نانخواه فلفل سفید قرنفل از هریک یکدانگ مثقال فو وزن دو حبه دارچینی مصطکی
رومی زعفران از هریک دو دانگ مثقالی سنبل الطیب ساذج هندی از هریک نیم مثقال مرمکی صافی دو دانگ مثقال کوفته
بیخته بشراب ریحانی جید بسیار لائق اقراص سازند * قرص استسقا منقول از مختار و مجرب است * صنعت آن عصارهٔ زرشک
یا زرشک منقی از هریک ده درم گل سرخ پنجدرم تخم خیار تخم خرفه تخم کرفس مصطکی لک مغسول ریوند چینی از هر یک
یکدرم سنبل الطیب نیم درم علی الرسم بقدر یک مثقال قرص سازند و یک قرص را با چهل درم آب کاسنی و بیست درم آب
عنب الثعلب و ده درم سکنجبین و پنجدرم مغز خیار شنبر استعمال نمایند * قرص اندروخورون نافع از برای نملهٔ

خبيثة متاكله وازبراى آكله * صنعت آن مازوي معجز مرمكي كند رشب يماني ازهريك سه مثقال زراوند مدحرج ده مثقال
قلقد يس يك مثقال مجموع راكوفته بيخته بشراب ريحاني سرشته اقراص سازند وخشك كرده نكاهدارند ودر وقت
حاجت بكلاب سوده طلا نمايند * قرص اندروخورون منقول ازبياض مجربات حكيم محمد باقر حسيني شيرازي بخط
معزي اليه اين قرص ازتاليف قدماست ونافع است ازبراى نارفارسي وآتشك وقروح مزمنه واهل روم وفرنك آن را
خب مى سازند * صنعت آن آرد كندم هشت مثقال زيبق مغسول سه مثقال افيون عنبراشهب ازهريك نيم مثقال كوفته
بيخته اقراص سازند وشرط است تنقيهٔ بدن وترك حموضات ونمك وقوتش تادوسال باقي است وچهار روز آن را
استعمال نمايند هرروزدومثقال وبعد ازچهار روزسه روزديكربجاى اين قرص اين دواكه ذكرمى شود استعمال نمايند
* صنعت آن زراوند مدحرج كندرعفص ازهريك يك مثقال.شب يماني مرمكي ازهريك چهارمثقال قلقد يس يك مثقال
كوفته بيخته باكلاب اقراص سازند شربتى يك مثقال * اقراص اندروخورون مستعمل درترياق افاعي كه تريا ق فاروق
است درحرف الالف درافعى وباقي درافيون ذكريافت * وقرص اسفيل وآس وانبرباريس وقرص انيسون وقرص ايرسا
وقرص بسد وقرص بلوط وقرص بنفشه وقرص خشخاش درافيون وقرص راسن وزراوند وطباشير وعنبروغافث وفقا
اذخروكافوروقرص كاكنج وقرص كحل دراثمد وقرص كهربا وقرص كوكب الارض وقرص لؤلؤ وقرص لك وقرص ماريوه
وقرص مصطكي وقرص مقل وقرص نزله بند درافيون واقراص ورد هريك درموضع خود وحرف خود ذكريافت وسي
يابد انشاء الله تع * قرص اين ماسويه قى وهيضه وضعف معده رانافع باشد * صنعت آن سعد كوفي عود هندي مصطكي
ازهريك جزوى مساوي اجزا كوفته بيخته اقراص سازند شربتي دودرم بآب به * قرص اسقولوقندريون به نسخهٔ صاحب
منهاج اورام كبد وطحال رانافع باشد وسده بكشايد * صنعت آن اسقولوقندريون چهاردرم جعده كزمازج حب الباه
مقشرحب الكاكنج جاوشيربلوط تلخ ازهريك دودرم افسنتين رومى سه درم اجزا كوفته بيخته بآب سرشته اقراص سازند
شربتى يكدرم * قرص اسقولوقندريون ديكرصلابت وورم طحال رانافع باشد وبنوعيكه اكوافراط كنند صفرارا به تحليل
برد * صنعت آن اسقولوقندريون هفت درم تخم فنجنكشت پوست بيخ كبوازهريك ده درم زراوند مدحرج بوك سداب
تخم هيندان اشق ازهريك سه درم اشق رادرسركه حل كرده وباقي ادويه كوفته بيخته بآن سرشته اقراص سازند شربتى
يك مثقال باسكنجبين يا ماء الاصول بدهند * قرص باردبرقان اصفرونفخ وخفقان قلب وصرفه وبيخوابي وهول دل
وضعف جگررا سودداردد * صنعت آن مغزتخم خيارين مغزتخم كدوى شيرين ازهريك سه درم انبرباريس منقى ورق
كل سرخ ازهريك چهاردرم تخم كاهني تخم كشوث تخم خرفهٔ مقشرتخم خشخاش سفيد تخم كاهوطباشيرسفيد ازهريك دودرم
ريوند چيني لك مغسول رب السوس كل غافث بادبان ازهريك يكدرم صندل سرخ صندل سفيد صمغ عربي كل نيلوفر
ازهريك يك مثقال كوفته بيخته بآب سرشته اقراص سازند شربتى سه درم با شراب خشخاش * قرص بزورجوب وقرحهٔ كله
ومثانه رانافع است * صنعت آن مغزتخم خوبزه ده درم مغزتخم خيارين پنجدرم مغزتخم كدوتخم خطمي مقشرمغزبادام
مقشركثيرا نشاستهٔ رب السوس تخم خشخاش سفيد كل ارمني تخم كرفس ازهريك دودرم كوفته بيخته بآب بسرشند
اقراص سازند شربتى يك مثقال بابنفشه * قرص بزربارد مسكن عطش دراسقاط چون درد دهان تكاهدارند وآب آن
فروبرند وبجهت حرقت بول نيزنافع است * صنعت آن مغزتخم خيارين مغزتخم كدوى شيرين ازهريك دوجزوتخم كاهو

مقشر تخم خرفه مقشر از هريك نيم جزو رب السوس ربع جزوى كوفته بيخته بآب خرفهٔ تازه ولعاب اسبغول سرشته اقراص مقوى سازند هر قرصى چون باقلائى * قرص بزور منقول از قرابادين كوتوالي يرقان اسود وجكر و سپرز و تپهاى سوداوي وبلغمى را نافع باشد * صنعت آن مغز تخم خيارين مغز تخم خربزه از هريك پنجدرم طباشير سفيد تخم كشوث تخم لوفس از هر يك سه درم كل غافث افسنتين رومي از هريك دودرم ريوند چيني چهاردانك ودر نسخهٔ ديگر تخم لوفس داخل ندارد مجموع را كوفته بيخته بل ستور مقرر اقراص سازند شربتى از دودرم تاهشت درم بآب كاسني تازه وپنجدرم كلقند * قرص بر مبرد اين قرص جلا دهنده ومخرج بلغم خام وصفرا است وحيض را بكشايد وحرارت را كم كند وجرب را مفيد است * صنعت آن به نسخهٔ شيخ الرئيس پوست هليلهٔ كابلي بوست بليله آملهٔ منقى برنك كابلي مقشر بعد از كوفتن وبيختن از هريك جزوى تربد سفيد مجموف مصمغ تراشيده بروغن بادام شيرين چرب نموده بوزن مجموع ادويه فانيذ بوزن همه فانيذ را در پاتيلى كرده قدرى آب بر روى وى كرده بجوشانند وچون بقوام آيد از آتش برگرفته ادويه را بران بپاشند ومخلوط نمايند خلطى نمويس قرصها سازند هر قرصى ده درم با آبيكه جوشانيده باشند دران كشنيز خشك از اول شب تا صبح وصافي نموده باشند پس بل رمتيكه ده مجلس تابيست اجابت مى كند وبايد كه بوده باشد طعام او بران قرص وقت عصر روزيكه اين قرص را خورده تربد با نخود آب كه با روغن زيتون مغسول ساخته باشند پس اگر احتياج باخراج بلغم زجاجي باشد بايد كه اضافه كرده شود بر اجزاى اين قرص ربع جزو هليله شحم حنظل ودر نسخهٔ كوتوالي وزن تربد دو درم وفانيذ شش استار وباقي از هر يك يكدرم است وگفته كه شربتى از زين قرص ده درم است ودر هر ماهى سه بار * قرص برمكي كه سيد اسمعيل در ذخيره در جرب طب ذكر كرده * صنعت آن پوست هليلهٔ زرد پوست بليله آملهٔ منقى برنك كابلي مقشر از هريك پنجزو تربد سفيد من بر دوجزو كوفته بيخته بآب شاهتره سرشته اقراص سازند شربتى سه درم واگر جهت استفراغ ميخورند شربتى ازده درم تا بيست درم * قرص بزور منقول از قرابادين قانون نافع است از براى استهال طبيعت وقروح امعا وقيام دم وازبواسير كسيكه غذا در معدهٔ او هضم نشود وازبواسير مغص شديد وزحير وازبواسير رياح بواسير وآمدن خون ازبواسير وازبراى نزف طمث زنان پى درپي بيوقت * صنعت آن حب الآس تخم رازيانه انيسون ناخواه تخم كوفس بزر البنج سفيد دوقو از هريك يك اوقيه انيون شش درم كوفته بيخته بشراب ريحاني سرشته اقراص سازند هر قرصى بوزن نيم درم وبعد از شش ماه استعمال نمايند شربتى يك قرص با انچه مناسب باشد ازمايعات * قرص جند بادستر تقطير البول وملس البول را نافع است * صنعت آن موزنجوش سداب بزر البنج انيسون از هريك يكدرم جند بيدستر دودرم اجزا كوفته بيخته اقراص سازند ودر سايه خشك نمايند شربتى يكدرم تا يك مثقال * قرص حمى تپ وصداع وسوداء را نافع باشد وتشنكي بنشاند وخواب آورد وهذيان را دفع كند * صنعت آن مغز حيارين مغز تخم كدو وتخم كاهو مقشر از هريك ده درم رب السوس نشاسته كشيز از هر يك سه درم كوفته بيخته بآب كاهو ولعاب بزرقطونا سرشته قرص سازند جمله بيست شربت است واگر يكدرم افيون نيز اضافه نمايند شايد * قرص حلتيت تپ ربع را عظيم نافع بود وباد ها كه در روده ومعده باشد بشكند * صنعت آن حلتيت طيب مرصافي فلفل برگ سداب خشك از هريك جزوى مساوي كوفته بيخته قرص سازند شربتى يك مثقال * قرص خرنوب اسهال دموي وعيب دموي را نافع باشد * صنعت آن خرنوب شامي مازوى سبز بى سوراخ كزماز كلنار فارسي جند بيدستر انيسون صمغ عربي از هريك جزوى اجزا كوفته بيخته قرص سازند شربتى نيم درم بارب به * قرص الدق تاليف ميرمحمد زمان ولد حكيم ميرمحمد مومن

جهت دق وحمى مطبقه ومحرقه واسهال صفراوي ودموي كه باتب باشد بغايت آزموده است * صنعت آن تخم با تنا
نشاسته كثيرا صمغ عربي از هريك يكدرم گل ارمني طباشير از هريك چهاردرم خشخاش پنجدرم گل سرخ مغز
گل ومغز تخم خيارين تخم خرفه از هريك شش درم مغز بهدانه مغز تخم هندوانه از هريك هفت درم رب السوس ده
درم نشاسته كثيرا تخم خطمي رازيانه از هريك هفت درم بالعاب بزرقطونا اقراص سازند * قرص ذات الجنب
ذات الجنب وسرفه رانافع باشد * صنعت آن رب السوس بنفشه از هريك ده درم نشاسته كثيرا تخم خطمي راز با
از هريك سه درم كوفته بيخته بلعاب بزركتان يا بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتي سه درم باشراب بنفش
* قرص ذيابيطس به نسخهٔ ثابت بن قره * صنعت آن حب الآس تخم حماض بري مقشر از هريك دودرم صمغ عربي
نشاسته از هريك يك درم اجزا كوفته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند * قرص ذيابيطس ديگر * صنعت آن
طباشير رب السوس از هريك ده درم تخم كاهو دودرم تخم خرفهٔ مقشر پانزده درم گل سرخ كشنيز خشك از هريك
پنجدرم اقاقيا صندل سفيد گل ارمني كلنار فارسي از هريك سه درم كافور نيم درم كوفته بيخته بكلاب سرشته اقراص
سازند شربتي سه درم باآب انارترش * قرص ذيابيطس بنوعديگر * صنعت آن طباشير ده درم تخم كاهو تخم خرفه از هريك
پانزده درم كشنيز خشك پنجدرم گل سرخ جلنار از هريك دودرم گل ارمني پنجدرم كافور نيم درم باآب انارترش بنوشند
شربتي دومثقال * قرص رمادي نفث الدم وقئ الدم رانافع است بالجمله حبس آمدن خون از اعضاي باطني هرعضو كه
باشد نمايد * صنعت آن بنسخهٔ نجيب الدين سمرقندي كه در رسالهٔ دوائيه ذكر كرده كهربا بسد كند را زهريك سه در
رماد قشر بيض مصطكي رومي كشنيز رماد شاخ گوزن رماد سرطان بحري از هريك دودرم دم الاخوين گلنار فارسي از هريك
پنجدرم كوفته بيخته بلعاب بهدانه بسرشند واگر براى تبريد وتخديركافور وبزرالبنج وافيون وتخم كاهو از هريك يكدرم
اضافه كنند بهتر است * قرص دزونيون جهت تپهاى حاره وارام جگر وتپ شطرالغب ورفع تشنگي بسيار نافع است
* صنعت آن مغز تخم خربزه مغز تخم خيارين مغز تخم كدوى شيرين از هريك دومثقال رب السوس شش درم كثيرا چهاردرم
نشاسته طباشير تخم رازيانه گل سرخ از هريك دودرم زعفران يكدرم بالعاب بزرقطونا قرص سازند قدرشربت يك مثقال
* قرص زحير خون شكم وتزحر ونفث الدم رانافع وسودمند است * صنعت آن گل مختوم گل ارمني قرط طباشير طرثيث
بلوط آرد كنارحب الآس از هريك دودرم تخم حماض بري صمغ عربي كلنار از هريك چهاردرم نشاسته گل سرخ از هريك سه
درم تخم كرفس سماق مصطكي از هريك يكدرم مازوزيرهٔ كرماني مل برا زهريك نيم درم كوفته بيخته بالعاب بزرقطونا سرشته
اقراص سازند شربتي يك مثقال باشيرهٔ خرفهٔ مقشر * قرص زحير ديگر زحير وانواع اسهال رانافع باشد * صنعت آن گل
مختوم قرص طباشير مسك طرثيث بلوط آرد كنارحب الآس از هريك دودرم تخم حماض صمغ عربي كلنار فارسي از هريك
يكدرم مازوى سبز زيرهٔ كرماني از هريك نيم درم اجزا كوفته بالعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتي يك مثقال باسير
خرفهٔ مقشر * قرص زحير ديگر كه هركاه زحير باقراقر ورياح باشد نافع است * صنعت آن تخم شبت بزرالبنج رازيانه ناتخواه
كرفس از هريك دودرم زيرهٔ كرماني مل برسه درم كندر چهاردرم كوفته بيخته اقراص سازند شربتي يكمثقال * قرص زحير
نافع ازبراى آكله وقلاع سوداوي وبدبوئى دهان كه سبب آن اخلاط فاسده باشد * صنعت آن زرنيخ سرخ زرنيخ زرد
بورهٔ ارمني شب يماني زاج كفشكوان قلقطار از هريك سه درم كف دريا يكدرم ونيم مازوى سبز پوست انار از هريك چهاردرم

اقاقيا دودرم اجزا را كوفته بيخته بقطران سرشته درصورهٔ بندند ودر كل گيرند وبآتش نهند تا بسوزد پس بسايند واقراص
سازند ودروقت حاجت يك قرص راسائيده بردندان بپاشند * قرص زرنيخ ديگر كه دربد بوئی دهان كه سبب ان دندان
وبن دندانها باشد نافع است * صنعت آن زرنيخ سرخ دودرم ونيم كاغذ مصري سوخته سه درم سك اصلي صماق منقي
زنجبيل فلفل سوخته فلفل فيون ازهريك دودرم كوفته بيخته باآب برگ مورد يا آب به شيرين اقراص سازند ودروقت حاجت
سوده بربن دندانها بمالند * قرص زرنيخ ديگر به نسخهٔ سيد مظفر الدين شفائي آكلهٔ دهان ولثه راناقع باشد وعفونت دهان
وادفع كند * صنعت آن مازو زرنيخ سرخ آهك زنده ازهريك ده درم زنگار قلقطار ازهريك پنجدرم شب يماني اقاقيا كندر
ازهريك سه درم كوفته درسركه خيمانيده يكهفته درآفتاب بگذارند وبعد ازان خشك كنند واقراص سازند ودرسايه خشك
نمايند ودروقت حاجت دانگی ازان را بلثه ودندان ودهان بمالند ويك ساعت بگذارند وبعد ازان قدری روغن د
دهان نگاهدارند * قرص سعفه جهت سعفه وقوباز اورام باردهٔ وصداع بلغمي بغايت مجرب است * صنعت آن زرد چوبه
مغز بادام تلخ ازهريك يك جزومقل ازرق دوجزومقل رادرسركهٔ انگوري كهنه خيمانيده سه روزمتوالي وادويه كوفته بيخته
داخل نمايند وبايد كه نيك صلابه نمايند واقراص بندند ودروقت حاجت باآب برگ كاسني تازه بسايند وطلا نمايند
* قرص سعد لي جهت سوزش فم معدهٔ خصوص وقت انحدار غذا وپري هضم نافع * صنعت آن بگيرند سعد كوفي را وباآب زرشك
بسيارنرم سائيده ازپارچهٔ كرپاس نوكن رانيده صافي آنرا درظرف سفالي پركرده برروی آتش بگذارند تارطوبت آن منجمد
شده خشك گردد وقريب به بريان شدن رسد.ليكن بريان نشود پس برداشته باعرق دارچيني يا قرنفل ياعرق هيل يا گلا
سرشته اقراص سازند هرقرص ثلث درمی روزی يك قرص يا دوقرص بخورند واگرنيم جزوقرنفل وربع جزوعود هندي
اضافه كنند ميگردد اقوی * قرص شب خون آمدن ازهرعضوكه باشد بازدارد * صنعت آن شب يماني لحل اصفهاني نه
هريك يكدرم كهربا مروارید ناسفته اقاقيا ازهريك سه درم دم الاخوين صمغ عربي كثيرا ازهريك دودرم همه را سحق نموده
اقراص سازند شربتی ازنيم درم تايك مثقال * قرص شب به نسخهٔ معصومي * صنعت آن شب يماني شاخ كوزن محرق كثير
گل ارمني تخم خرفه مقشرا جزا مساوي كوفته بيخته باآب برگ خرفه سرشته اقراص سازند شربتی يك درم باشراب
حب الآس * قرص شب به نسخهٔ ديگر * صنعت آن شب يماني دم الاخوين گلنار ازهريك سه درم كثيراشش در
صمغ عربي دودرم كوفته بيخته باآب برگ خرفه سرشته اقراص سازند شربتی يكدرم باشراب حب الآس * قرص سبزه
كه اسهال ماء اصفركند ونافع است ازبرای استسقای زقي كه ازبرودت كبد باشد بجهت استفراغ رطوبت * صنعت آن
شبرم يوست حلبله مصاوي كوفته بيخته اقراص سازند شربتی ازيكدانك ابتدا كنند تا يكدرم وباسنجبين بياشامند
* قرص صموغ دشواري وضع حمل راآسان گردانند وبچهٔ مرده وزنده رادرولادت بيرون آورد * صنعت آن مومياي
جاوشيرازهريك يكدرم حلتيت منتن نيمدرم كوفته بيخته باآب سداب يا آب خالص سرشته اقراص سازند جمله يك شربت
است * قرص طراثيث خون آمدن از جميع اعضا بازدارد خصوص ازبرای خون آمدن ازبواسيروازبرای نفث الدم
* صنعت آن طراثيث شيرين چهاردرم خرنوب انجبارازهريك سه درم زرورد گلنار فارسي اقاقيا دم الاخوين بعل محرق
صدف محرق ازهريك دودرم مازوی سبزنشاسته كثيرا صمغ عربي ازهريك يكدرم افيون زعفران كافورقيصوري ازهريك يكدانگ
كوفته بيخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتی ازيك مثقال تادومثقال * قرص طحال تاليف ميرمحمد زمان

ولد حکیم میر محمد مؤمن منقول از مرکبات تحفه جهت ورم رد درد سپرز که نهایت باشد مجرب است * صنعت آن کل سو
شش درم زرشک سه درم تخم خیارین تخم خربزه از هریک دو درم ریوند چینی طباشیر لك مغسول کافور قیصوری عصا
افسنتین زعفران ثمرة الطرفا ایرسا از هریک یکدرم عصارهٔ غافث نیمدرم منبل الطیب یکدرم کوفته بیخته اقراص سازند
شربتی یك مثقال با سکنجبین وآب کاسنی یا آب رازیانه یا آب شاهتره بنوشند * قرص طحال دیگر کویند طحال را بسیار
مجرب است * صنعت آن بیخ هوسن اسمانجونی چهاردرم فلفل ابیض منبل الطیب اشق از هریك دو درم اشق را درسرکه
خیسانیده بقدر مثقالی قرص سازند * قرص طحال دیگر منقول از معالجات طحال قانون شیخ الرئیس رحم الله فرموده
اند که از مجربات ما است وفی الحقیقة چنین است وبه تجربه رسیده * صنعت آن پرسیاوشان پوست بیخ کبر تخم خرفهٔ
مقشر سداب تخم پنجنگشت زوفای خشك اجزا مساوی کوفته بیخته اقراص سازند شربتی نامه درم با سکنجبین ساده
* بدانکه هرکاه هرفه باشد با سکنجبین نشاید با طبیخ بیخ کبر پرسیاوشان وبیخ کزر زوفای خشك واصل السوس مقشر از هریك
نیمدرم وقلیلی بهدانه واکر حرارت بسیار غالب باشد با شیرهٔ تخم خرفهٔ مقشر بیاشامند * قرص طین بول الدم را نافع است
* صنعت آن مغز تخم خربزه کثیرا تخم خشخاش انجبار کلنار دم الاخوین کل ارمنی شب یمانی اجزا مساوی کوفته بیخته
بلعاب اسبغول سرشته قرص نمایند شربتی یك مثقال * قرص طین دیگر که بول الدم وجرب وقرحه وضعف کرده ومثانه را
سود مند بود * صنعت آن کل ارمنی کل مختوم کل قبرصی صمغ عربی بریان نشاسته بودادهٔ حب الآس بلوط بریان کرده
از هریك سه درم اقاقیا دو درم کوفته بیخته در عصارهٔ لسان الحمل سرشته اقراص سازند شربتی دو درم با شیرهٔ تخم خشخاش
یا شیرهٔ تخم خیارین * قرص طین دیگر بول الدم را باز دارد وقرحهٔ مثانه را سود دهد * صنعت آن کل مختوم طباشیر کثیرا
صمغ عربی تخم خرفهٔ مقشر تخم خیارین از هریك ده درم کوفته بیخته با میبختج بسرشند واکر حرارت غالب باشد بالعاب بنکو
یعنی اسبغول بسرشند شربتی دو درم با کشکاب * قرص فنجنگشت سپرز را نافع باشد * صنعت آن فنجنگشت تخم کاسنی تخم
خرفهٔ مقشر مغز بادام مقشر مغز تخم کدو اجزا مساوی کوفته بیخته با سکنجبین سرشته سه درم فودنج وورق السداب از هریك
دو درم ونیم بزرالنمام سه درم صعتر یك مثقال نافخواه یکدرم شربتی یکمثقال با طبیخ زیره * قرص فوه که شیخ الرئیس
در قرابادین قانون ذکر کرده وکفته که نافع است از برای جساوة طحال ووجع کبد وتپهای مزمنه * صنعت آن فوة
الصباغین دوازده درم پوست بیخ کبر اصل السوس زراوند طویل از هریك یکدرم ودر نسخهٔ دیکر از هریك دو درم است وبعضی
دو درم ایرسا نیز آورده ظاهر آن است که در نسخهٔ شیخ رئیس اصل السوس باشد نه اصل هوسن که ایرسا است اجزا را کوفته
بیخته با سکنجبین ساده سرشته اقراص سازند هرقرصی بوزن دو درم شربتی یك قرص با طبیخ افسنتین وبعضی کفته اند که
با طبیخ افیمون * ایضا قرص فوه به نسخهٔ میر اسمعیل در ذخیره * صنعت آن قوة الصبغ که آن را بفارسی روناس کویند پوست
بیخ کبر زراوند مدحرج افسنتین رومی اجزا را برکوفته بیخته اقراص سازند هرقرصی یك مثقال شربتی یك قرص با سکنجبین
قرش بل هند * قرص فوه به نسخهٔ دیکر سود مند است بجهت انچه در قرص قبل ذکر شد واز برای نضج طحال مجرب
است * صنعت آن قوة الصبغ دوازده درم پوست بیخ کبر پرسیاوشان زراوند طویل از هریك دو دوم کوفته بیخته بسکنجبین سرشته
اقراص سازند شربتی دو درم * قرص قرطمه ال صفراوی را که در تپها بهم میرسد نافع است * صنعت آن قرطمه ال ثیث بزرالحماض
بریان کرده حب الآس بلوط اجزا مساوی کوفته اقراص سازند شربتی یکدرم تا یک مثقال باشراب سیب یا مورد * قرص کزمازج

بنسخهٔ صاحب الصنائع نافع از برای جمیع امراض طحال وگفته که آدمیان باین قرص زائل میکردانند صلابت طحال را
* صنعت آن کزمازج چهار مثقال فلفل سنبل الطیب اسارون اشق از هریك دو مثقال اشق را در سرکهٔ عنصل خیسانند
حل سازند وباقی دواها کوفته بیخته بآن سرشته اقراص سازند وقدر مستعمل یك مثقال با سکنجبین بزوری یا ساده
* قرص لبوب قرحهٔ مجاری بول ومثانه را از ریم پاك کند * صنعت آن مغز فندق مغز پسته مغز بادام شیرین مغز دانه
آبی مغز تخم خربزه مغز تخم خیارین مغز تخم کدو مغز تخم هندوانه مغز دانهٔ محلب تخم خشخاش نشاسته تخم خطمی تخم
خبازی رب السوس گل ارمنی مغز چلغوزه دوقو رازیانه تخم کرفس از هریك دو درم اجزا کوفته بیخته بالعاب تخم کتان
بسرشند وحب سازند وخشك نموده هر روز یك مثقال باجلابی که مناسب مزاج باشد داخل کرده بدهند * قرص مبارد
تپ دق ومحرق ویرقان را نافع باشد وتشنگی بنشاند * صنعت آن ورق گل سرخ ترنجبین از هریك پنج درم طباشیر سفید
مغز تخم خیارین از هریك دو نیم درم تخم کاهو سه درم ونیم مغز تخم کدو دو درم رب السوس یك مثقال کافور یك دانك ونیم
کوفته بیخته بالعاب بزرقطونا که بشیرازی بنکونا مند قرص سازند * قرص مبرد از املای مرحوم حکیم محمد باقر جهت حمیات
حاره وعطش وقائم مقام قرص کافور است * صنعت آن مروارید ناسفته طباشیر مرصافی از هریك دو مثقال صندل سفید
وسرخ نیلوفر کشنیز خشك گل سرخ تخم حماض تخم کاسنی تخم خرفه تخم کدو تخم هندوانه از هریك سه مثقال نشاسته کثیرا
بزرالبنج از هریك دو مثقال خشخاش سفید چهار مثقال بزرقطونا را در آب خیسانیده وبی آنکه صاف کنند با او قرص سازند
این قرص مالوف طبیعتی است که تنفر نماید از شرب کافور * قرص مر جهت حبس ادرار حیض نافع است * صنعت آن
مرمکی صافی دو درم طباشیر ده درم تخم کاهو تخم خرفه از هریك پانزده درم کشنیز خشك پنج درم گل سرخ جلنار از هریك
دو درم گل ارمنی پنج درم کافور نیم درم بآب انار ترش بنوشند شربتی دو مثقال * قرص مر نافع جهت ادرار حیض * صنعت آن
مرصافی سه درم ترمس پنج درم ورق سداب فودنج مشکطرامشیع فوة حلتیت سکبینج جاوشیر قسط سنبل از هریك دو درم
با آب سداب قرص سازند شربتی یك مثقال * قرص مسهل تالیف حکیم میرمحمد مؤمن گفته که در امراض حاره وتپهای مرکبه
ورفع قولنج ثفلی بغایت نافع وسریع العمل وبیغائله وبهترین اقسام قرصهای مسهله است * صنعت آن بنفشه پنج درم
مصطکی انیسون از هریك یك درم گل سرخ طباشیر نشاسته کثیرا از هریك دو درم حب الملوك پاك کرده ده عدد بالعاب
بزرقطونا قرص ساخته از نیم مثقال تا یك مثقال با شیرها وآبهای مناسب استعمال نمایند وچون حب الملوك را با کثیرا
وانیسون ومصطکی سائیده دو سه روز در آب لیمو بخیسانند بهترین تدابیر آن است * قرص ملح منقول من النصایح منقول
من اولی اللباب مقوی دماغ ومانع نزلات وسائر انواع صداع وبی نیاز میکرداند خورندهٔ خود را از معالجه * صنعت آن
نمك اندرانی نمك طعام نطرون همه محرق زبد البحر بورهٔ ارمنی سفید خربق سفید کندش مویزج خردل طرطیر محرق
از هریك یك جزو کبریت گل سرخ مازو سماق حنا اذخر فراسیون صمغ عربی کندر قرنفل عود هندی صبر سقوطری سوسن
زرنیخ شب یمانی ساذج الطیب جوزبوا از هریك نیم جزو کوفته بیخته با سرکه که در آن صابون بوزن چهار برابر ادویه
جوشانیده باشند سرشته اقراص سازند ودر وقت حاجت در آب گرم حل نموده بر سر بمالند * قرص نوره ناصور وآکله بن
دندان را سود دارد ودر قروح امعا در حقنها مستعمل است * صنعت آن نوره یعنی آهك آب ندیده شب یمانی اقاقیا
هریك دو درم زرنیخ سرخ وزرد از هریك یك درم نوشادر نیم درم صبر زرد سه درم اجزا کوفته بیخته بسرکه بسرشند واقراص

سازند ودر آفتاب خشك نمايند * قرص نورهٔ ديكركه همان نفع دهد * صنعت آن آهك آب نديده مازوی سبز شب يمانی
قرطاس سوخته زرنيخ زرد وزرنيخ سرخ اجزا مساوي كوفته بيخته اقراص سازند وعند الحاجت استعمال نمايند * قرص نوره
به نسخهٔ ديكر صنعت آن آهك آب نديده زرنيخ زرد وزرنيخ سرخ مازو شب يماني اقاقيا از هريك جزوی كوفته در سركه
بخيسانند ودر ايام تموز در آفتاب بكذارند وهر روز يكبار با سركه بسايند وبعد از انكه چهل روز در آفتاب پرورده باشند خشك
سازند وهنكام حاجت با سركه بسايند وبر ناصور وآكله طلا نمايند * قرص نوشادر آكلهٔ لب ودهان ولثه را كه محكم شده باشد
نافع است * صنعت آن نوشادر قلقطار قلقديس نمك سوخته از هريك يكدرم قرطاس مصري سوخته دو درم كوفته بسركهٔ انكوري
سرشته اقراص سازند ودر سايه خشك نمايند وصبح يكقرص را بسركهٔ انكوري سائيده بان مضمضه نمايند تا خون بيايد پس
بآبغوره يا آب سماق وكلاب دهان را بشويند واكر طاقت سنون نداشته باشند پس روغن كل سرخ كرم كرده يكساعت در
دهان نكاهدارند وچند مرتبه باينقرص مضمضه كنند تا خون فاسد تمام برآيد ونشان او آن است كه خونيكه بعد از ان
برمی آيد نيمرنك وخوشبو باشد پس بدين دارو مضمضه كنند تا كوشت تازهٔ سخت از سر نو بر ويد وجراحت دور
شود * قرصيكه قرحه وريش كرده ومثانه وجكر را پاك كند * صنعت آن صمغ عربي صمغ آلو كثيرا نشاسته تخم خرفه
طباشير كل مختوم مغز تخم خيارين اجزا همه مساوي كوفته بيخته قرص سازند شربتی از دو درم تا سه درم با ميپخته * قرصيكه
قرحه وجرب مثانه وسوزش بول وبول الدم را نافع بود * صنعت آن تخم خشخاش سفيد وسياه از هريك چهار مثقال نشاسته كثيرا
صمغ عربي از هريك يك مثقال بزر البنج پنج مثقال ريوند چيني نيم مثقال اجزا كوفته بيخته بآب لسان الحمل سرشته قرص
سازند شربتی دو درم با سكنجبين سفرجلي * قرصيكه سنك وريك كه در كرده ومثانه باشد شكسته برآورد * صنعت آن تخم
جرجير بري تخم كرفس بستاني سليخه دارچيني سنبل الطيب از هريك جزوي كوفته بيخته بدستور قرص سازند شربتی دو
درم بآب حسك * قرصيكه نفث الدم را باز دارد ودل ودماغ را قوت دهد * صنعت آن كل سرخ دو درم طباشير مرواريد
ناسفته صندل از هريك يكدرم مغز تخم خيارين مغز تخم كدو از هريك پنجدرم تخم خرفه سه درم زعفران نيم درم اجزا كوفته
بيخته بالعاب بزرقطونا قرص سازند شربتی يك مثقال با سكنجبين * قرصيكه مسلول ونفث الدم را سود دارد * صنعت آن
صمغ عربي كل ارمني از هريك دو درم خرنوب شامي پرسياوشان شاه بلوط نشاسته بريان كرده از هريك نيم درم بدستور معمول
قرص سازند شربتی يكمثال با شراب حب الآس * قرطم بضم قاف وضم را وسكون طای مهمله وبكسر هر دو نيز آمده وسكون ميم تخم
معصفر است كه بفارسي تخم كافشه وخسكدانه ودر كيلان تخم كاجيره وبهندي كر بكاف تازي ورای چهار نقطهٔ هندي و اسنه
كابيچ نامند وآن تخم احريص است سفيد اندك طولاني صنوبري شكل پهلودار ميباشد در دوم كرم ودر اول خشك وشيرهٔ
آن مسهل اخلاط سوخته وبلغم لزج ورافع سرفه وربو ومفتح سده ومنجمد كنندهٔ شير در معده وكدازندهٔ منجمد ان وجهت
ماليخوليا ووسواس وجذام وجرب ونيكو كردن رنك رخسار واستسقای لحمي وزقي نافع وچون پنجدرم ان را با نيم رطل
شير تازه حل كرده صاف نموده بنوشند رافع رياح ونزلات وامراض بارده ومنقي سينه وصوت است وسي مثقال از شيرهٔ ان
با افتيمون جهت امراض سوداوي وبا خيارشنبر جهت تپهای بلغمي وباعسل ونطرون ومغز بادام وانيسون وفلفل جهت
تنقيهٔ دماغ وبدن از جميع اخلاط وبا انجير با عسل ممزوج كرده جهت قولنج واسهال بلغم محترق فاسد ودرد مفاصل وسرفه
وبخارات دموي وبامزورهٔ ماش ونخود آب منضج ومحلل ومسهل بلغم رقيق وسوخته وحقنه با شيرهٔ ان قولنج وامراض دماغي

را مغيد وجوشانيدهٔ آنرا قوت مسهلة ضعيف تر ومضر معدة ومصلحش انيسون وشربتش ازدة درم تا بيست درم وقرطم بري شبيه
به بحتاني است وساقهاى آن بى برگ وسفيد ودر آخر ساق برگ وگل وثمرش ظاهر ميشود وگل آن زرد است دردوم خشك
ودر گرمي معتدل وشرب يك مثقال آب برگ وثمر آن با نيم مثقال فلفل با شراب جهت گزيدن عقرب نافع گويند مادام كه
عقرب گزيده آنرا در دست نگاهدارد احساس الم نمى كند وچون بيفكند ادراك مينمايد * دواء القرطم شيخ الرئيس رح فرمود
كه موافق ترين دوائى است از براى پيران واسهال مائيه * صنعت آن مغز حب القرطم قسط تلخ از هريك سه ابولوسات
انيسون نطرون از هريك يكدرخمى ادويه كوفته بيخته با انجير خشك وعسل سرشته معجون سازند شربتى مقدار يك گردكان
يا دوگردكان بدستيكه اسهال مائيت بسهولت مينمايد وابولوس يكدانك مثقال وبقولى يكدانك درم است ودرخمى يك
مثقال وبقولى يكدرم است * دواء القرطم ديگر نيز از شيخ الرئيس رح كه پيران را بسيار موافق است ورافع قبضيب ايشان
* صنعت آن بگيرند مغز حب القرطم هرقدر كه خواهند وباده وزن آن انجير سرشته مقدار يك جوزة عند الحاجت تناول
نمايند وتا دو جوزة نيز اگر خواهند شيرهٔ آن هردو را گرفته بقوام آورده معجون سازند شربتى يك اوقيه تناول نمايند
* دهن القرطم قريب الفعل است بدهن بزرالكتان وقائم مقام بزرانجرة است وازان ضعيفتر جهت ربو وتحليل اورام
باخراج كرم معدة واسهال شكم نافع ومضر معدة ومداومت شرب وقد هين آن مورث برص يافته اند * صنعت آن بگيرند
مغز حب القرطم را ونيم كوفته آب كرم بران پاشيده بدستور دهن بادام كه درادهان مفردة ذكر يافت بزور بفشارند كه دهن
آن مستخرج گردد وبكار برند * مريس قرطم ملين طبع ومسهل بلغم واخلاط لزجه است * صنعت آن بگيرند مغز حب القرطم
بيست دانه فلفل پنجدانه مري سه اوقيه مغز حب القرطم وفلفل را كوفته درمري مخلوط كرده استعمال نمايند واگر چند داده
ماهود انه اضافه نمايند ميكردد اقوى درا سهال بلغم واگر چهار درخمى بسفايج فستقي نيز اضافه نمايند اخراج خلط سودا وى
مينمايد واگر بجاى بسفايج افتيمون نمايند ميكردد اقوى وشايد كه بيست دانه مغز حب القرطم سهوى از كاتب باشد بيست
درم بوده كه بيست دانه نوشته * مريس حب القرطم ديگر جهت اسهال بلغم برنق * صنعت آن بگيرند مغز حب القرطم بيست در
دريكرطل آب كرم بخيسانند وباده درم فانيذ ابيض ماليده صاف كرده بياشامند * معجون القرطم قولنج بكشايد * صنعت آن
مغز حب القرطم پنجاه درم سكبينج ده درم نرم كوفته بافانيذ سرشته معجون سازند شربتى پنجدرم واين نسخه دوجزو است
ومزاجش گرم وخشك درآخر درجهٔ دوم * ناطف القرطم جهت اخراج اسهال اخلاط مائيه * صنعت آن مغز حب القرطم مغز
بادام مقشرا نيسون كوفته باعسل بطريق ناطف طبخ نمايند وبتفاريق شب قبل از تعشي تناول نمايند وناطف حلواى قبيدة است
* قرنفل بفارسي وتركي ميخك وبهندي لونك نامند وآن شكوفهٔ درختي است كه در جزيرهٔ از جزائر زير بادات معمور به بتاويه
بجاوه نيز ميشود ودر غير آنجا يافت نميشود وآن بالفعل تعلق بولند يزكه از فرقهٔ نصارى است دارد واين جزيرة غيران جزيرة
ايست كه دران جوز بوا ميشود چنانچه ذكر يافت وولند يز خود آورده دربنا در ميفروشد وعطر وروغن ومرباى خاص
آنرا نيز از انجا ساخته مى آورد وگويند درخت آن شبيه بدرخت كنار وبركهاى آن بشكل برگ انار وازان دراز تر
عريضتر وشاخهاى آن باريك وبلند مانند شاخهاى يا سمين كه بهندي جنبيلي نامند وبلند شده بازبر گشته مائل بزمين
ميباشد وقرنفل نرومادة ميباشد نوآن دانهاى بزرگ كم بوو كم طعم وخشبي است ومادهٔ آن دانهاى خوشبو تند باحدة
وبهترين آن دانهاى ماليدة مادهٔ تند طعم باندك شيريني وخوشبو باعطريت قوي الحدت است كه دوخائيدن ولوبيدن

اجزای آن نرم و مستوی باشد و بر سر دانهای آن چیزی حبابی که میباشد نیز تند طعم و خوشبو و تند باشد در سوم گر
و خشک و مفتح و محلل و مقوی بدن و دل و سینه و معده و جگر و طحال و اعضای باطنی و دماغ و ذهن و مسکن صدا
یارد و حفظ و مقوی باه و هاضمه و مفرح و مورث شجاعت و رافع قی و غثیان و فواق و استسقای لحمی و علل سوداوی
بلغمی و تقطیر البول و سلس البول و ریاح غلیظه و امراض باردهٔ رحم و مسخن آن و زلق الامعای رطوبی و نزلات متوالی و بد بوئی
دهان و مقوی لثه و فالج و لقوه و جمیع امراض باردهٔ دماغی و وحشت و وسواس و خفقان و نیم درم آن با شیر تازه بشه
مداومت بغایت محرک باه و مداومت یکدرم آن در وقت طهر زنان باعث حمل ایشان و فرو بردن یکعدد از
قرآن هر روز موجب منع حمل و اکتحال آن جهت قوت باصره و رفع سبل و غشاوه و طلای آن بر سر باعث تسکین صدا
بارد رطب و برا حلیل ملذذ جماع و مقوی فم رحم بالجمله چون قرنفل از جملهٔ ادویهٔ اعضای رئیسه است زیاده
میکرداند جماع را و معین بر باه است بهر قسم که استعمال کرده شود و ضماد آن بر یافوخ جهت سکته و سدد دماغی
و نزلات بارده مجرب و سعوط و نفوخ آن نیز همین اثر دارد و بر دندان موجع مولم متأکل خواه با آب سائیده یا بدون
آن سفوفا مسکن وجع و الم آن است و نگاهداشتن قطع آن در جوف دندان کرم خورده نیز مسکن وجع آن است و عرق
قرنفل مرکب که خواهد آمد در جمیع افعال قائم مقام خمر و تریاق سموم و مقوی بدن و حواس و مفتح سدد و جهت تعدیل
اخلاط و رفع اعیا و امراض بارده بیعدیل است و شراب آن بمراتب از خمر قویتر و اگر قرنفل را با کلاب صرف تقطیر
نمایند میباشد مادهٔ خوشبوئیها و گویند قرنفل مضر گرده و امعا است و مصلحش صمغ عربی و قدر شربتش تا یک مثقال
و بدلش مثل آن دارچینی و نصف آن بسباسه است و گفته اند دشتی نیز میباشد و آن دانهای ریزه صلب است و بسیار
مکیف که از خوردن آن کیف بسیار عارض میگردد * قرنفل بستانی فرنجمشک است که بهندی رام تلسی نامند * قرنفل کبابه
نوع از قرنفل کبار است * جوارش قرنفل مقوی اعضای رئیسه و رافع غثیان و رطوبات فاسدهٔ معده است * صنعت آن
قرنفل شش درم بسباسه زرنباد خولنجان صندل قرص گل دارچینی عود هندی سنبل الطیب قاقله دارفلفل از هر یک
یکدرم گل سرخ چهار درم اصل السوس قرص غالیه از هر یک دو درم کبابهٔ چینی عنبر اشهب از هر یک یکدرم مشک تبتی
ثلث درمی با شکر سفید و عسل سفید بقوام آورده بقدر کفایت بدستور مقرر مرتب نمایند شربتی یکدرم تا دو درم
* جوارش قرنفل دیگر * صنعت آن قرنفل عود خام از هر یک سه مثقال مصطکی عاقرقرحا از هر یک یک مثقال تخم
گزر تخم شبت رازیانه کشنیز خشک نانخواه تخم کرفس از هر یک دو مثقال دواها را کوفته بیخته با سه برابر آن همه اجزا
فانید معجون سازند و هر روز سه درم ناشتا بخورند * دهن القرنفل منقول از طب کیمیائی براکلسوس گرم و خشک است
در درجهٔ سوم نافع است جمیع امراض بارده و امراض کبد و معده و قلب و امعا از برودت را و مقوی ارواح و نافع است
امراض سوداویه را و قوت او کمتر از قوت دهن بلسان نیست از داخل و خارج و قائم مقام دهن بلسان است در معاجین
کبد و مراهم و التیام بخشندهٔ جراحات تازه است و نافع است امراض دماغ و ضعف باصره را وقتیکه نوشیده شود مقدار قلیلی
از آن با بعضی از مطبوخات مناسبه و اگر جوارش ساخته شود با شکر و استعمال کرده شود نافع است امراض مذکوره را
و نوازل قدیمه را و جهت تحلیل ریاح و فواق ریحی و تقویت هاضمه و جمیع امور و فوائد یکه قرنفل آن نافع است آن نیز
نافع است با زیادتی اثر و لطافت * صنعت آن بگیرند قرنفل جید هر قدر یکه خواهند و در هر یک رطلی از آن یک اوقیه نمک

داخل کرده بآب گرم بازای هریک رطل شش رطل بخیسانند ومدتی در جای گرم بگذارند تا تخمیر یابد یعنی فی الجمله
بجوش آید ویا در سرگین اسپ دفن کنند پس تقطیر نمایند بقرع وانبیق وجدا کنند دهن را از آب وبردارند ودر شیشه
کرده نگاهدارند عند الحاجت بکار برند * شراب قرنفل دل ودماغ را قوت دهد وفرح ونشاط آورد ودافع سودا باشد
* صنعت آن نبات سفید یکمن پوست مغیلان ده سیر پنج من آب بر روی او کنند ودر خم انداخته در سرگین اسپ خم را دفن
کنند وبعد از ده روز که رسیده باشد آن را پالوده عرق کشند پس قرنفل بیست سیر شاهی خولنجان دو سیر شاهی در آن
داخل کرده یکشبان روز بگذارند وروز دیگر عرق کشند ودر وقت عرق کشیدن زعفران نیم سیر شاهی بگلاب سائیده در
پارچهٔ کتانی کرده در مشربه گذارند که عرق بران بچکد وچون تمام عرق بچکد کیسهٔ زعفران را بفشارند ودور کنند وعرق
را نگاهدارند * شراب قرنفل دیگر بمراتب از خمر قویتر است وچون این شراب را با شکر بقوام آورند جهت امراض بارده
صعبه نظیر ندارد * صنعت آن بگیرند قرنفل یک جزو آب انارین شانزده جزو عسل مصفی یکجزو ودر شیشه کرده باهم خوب
برهم زده یکهفته در سرگین اسپ دفن کنند تا برسد پس بقدر حاجت استعمال نمایند * عرق قرنفل مرکب مذکور جهت
تقویت معده وکبد وباقی خواص آن در قرنفل ذکر یافت * صنعت آن قرنفل یک آثار برگ گل سرخ گاوزبان از هر یک یک
ونیم آثار برگ تانبول نیم آثار حسک تازه دو آثار مجموع را کوفته در گلاب یک شب خیسانیده عرق کشند وبقدر احتیاج
بیاشامند * معجون قرنفل مفرح ومقوی اعضای رئیسه ومعده وآلات غذا وباه است وتریاقیت نیز دارد وهیضه را نیز نافع
است ومنافع بسیار دارد * صنعت آن قرنفل چهار درم زنجبیل سنبل دارفلفل خیربوا جوزبوا قاقلهٔ کبار شیطرج هندی
دارچینی سیلانی لسان العصافیر درونج عقربی مصطکی بادرنجبویه لسان الثور خولنجان فرنجمشک مروارید ناسفته زمرد اطمار
لعل بدخشی صندل سفید زراوند مدحرج سلیخه گل سرخ یاقوت رمانی بهمنین از هر یک دو درم بسباسه ابریشم مقرض
پوست زرد اترج از هر یک سه درم پوست هلیله یک درم عنبر اشهب زعفران از هر یک یکدرم ونیم مشک نیم درم کوفته بیخته
بعسل سرشته معجون سازند شربتی از یکدرم تا دو مثقال * قرع بفارسی کدو وبترکی قباق نامند وآن چند قسم می باشد
یکقسم سبز آن را کدوی سبز گویند ویکقسم سرخ رنگ مدور باندک طولانی خیاره دار وآن را کدوی مکی ورومی وبفارسی
کدوی شیرین وبهندی میتهه کدو وکدیمه نامند ویکقسم سفید مدور بزرگ وسر آن اندک باریک صراحی شکل بعضی اندک
طولانی وبعضی بسیار بزرگ ودر پوست آن تخمینا دو سه من شاه برنج بگنجد وبعضی از آن مدور وشکم دار وبعضی طولانی
ویک قسم دیگر بسیار طولانی باریک تا بسه ذرع دست دیده شده وبقطر یک شبر وکمتر از آن ویک قسم دیگر بسیار
کوچک مدور وبقدر سیب بزرگی در هندی دهیندس نامند ودر شاه جهان آباد واکبرآباد ودکهن بسیار میشود
این دو قسم مخصوص به بلاد هند است وبسیار نرم ونازک ولذیذ خصوص دهیندس وقسم بسیار طولانی باریک در بنگاله نیز
میشود ویکقسم دیگر سفید مدور طولانی بزرگ در بلاد هند وبنگاله یافت میشود که بهندی پیته وبه بنگالی کومره نامند این
نوع از همه غلیظ تر وبرودت ورطوبت آن غالب وبعضی گویند کدوی رومی همین است وبالجمله مجموع آنها در دوم سرد
تر وملین ومفتح ومدر بول وعرق ومسکن عطش وقلیل الغذا وچون با گوشت طبخ دهند میباشد اسرع واجود اشیا از جهت انهضام
ومحرورین را موافق ومزوراتیکه جهت تبهای حاره وسرفه وحرارت کبد از آن ترتیب دهند بغایت نیکو ومرطب بدن ودماغ
است ومرقهٔ خروس بچه که با کدوی طبخ یافته باشد یا با مغز تخم آن رافع غشی وحمیات غشیهٔ حاره وسمیت اخلاط بیعدیل است

چون نیکو انهضام یابد وفاسد نگردد والا متولد میگردد ازان خلط ردی فج بلغمی خام وفاسد میگرداند معده وسائر اخلاط را وا
بآن اشیای مناسبهٔ هر مرض مانند ماش وسیب وبه وانار وحصرم وسماق وروغن بادام شیرین وافاویه وا با زیر حاره بحسب
اغراض اضافه کرده طبخ نمایند بجهت امراض حارهٔ حاده وحمیات ملتهبه نافع خصوص با آب غوره وآب انار وسرکه ومری هر کدام
که باشد هنگامیکه سرفه نباشد وبی حموضات سرفهٔ حار را وبالجمله اقسام کدو محرورین وامراض حاره را نافع ومولد نفخ ومضعف
ومسقط اشتها ومضر مواد بلغمیه وسوداویه ومحترقه از بلغم واستحاله بخلط موجود وبا اغذیه منقلب بطبع غالب میگردد مثلا
با مالح تولد خلط شور وبا قابض قابض می کند وهمچنین وچون در معده فاسد گردد مانند خیار مولد خلط سمی می گردد
ومصلحش زیره وقرنفل وسائر ادویهٔ حاره ودر صفراوی آب غوره وسرکه وانار وامثال اینها است وضماد آن جهت
اورام حاره والتهاب معده واحشا ودرد سر ورفع بیخوابی وخشکی دماغ وقطور آب معصور آن با روغن گل جهت درد گوش
وورم حار آن وسعوط آن با شیر دختران جهت سرسام وبیخوابی ویبس دماغ وغرغره با آب آن مفرد او یا با دویهٔ مناسبه
جهت خناق ودرد گلو وخوردن آن جهت سرفه ودرد سینه والتهاب صفرا ودرد گلو واکتحال بآب گل آن وآب ثمر گل در
آن جهت رفع رمد وزردی یرقان که در چشم باشد بغایت موثر وذرور پوست خشک سوختهٔ آن جهت قطع نزف الدم
جراحات ورفع آکله وزخمها مجرب وطلای پوست سوختهٔ آن با روغن کنجد تازه جهت سوختگی آتش وباسرکه جهت بهق
وبرص وخوردن آن جهت بواسیر ونزف الدم احشا نافع وچون جوف کدو را خبث الحدید مملو ساخته بعد از چهل روز
آب آن را گرفته با حنا بسرشند وخضاب نمایند خضابی بسیار نیکو است ومغز تخم آن در دوم سرد ودر اول تر وشیرهٔ آن جهت
حرقة البول ولاغری کرده وقرحهٔ مثانه وامعا وخشونت سینه وسرفه ونفث الدم ورئه وتپهای حاره وتشنگی مفید وروغن
تخم آن جهت رفع بی خوابی ویبوست دماغ ومغص صفراوی وسل وتپهای حاره تدهینا وشربا بیعدیل وقدر شربت از
مغز تخم آن وروغن آن هفت مثقال وبدلش تخم هندوانه وبیخ آن مسکر مانند بیخ لفاح وبیخ شبیبی است وچون کدو
از پوست جدا کرده مجموع را با پیه کردهٔ بز ودنبه نیکو بکوبند ودر آب بجوشانند تا مهرا شود وبگذارند تا سرد شود وچربی
آن را جمع نمایند در ترطیب قویتر وسرد تر از روغن آن است که با روغن کنجد ترتیب میدهند واطبای هند کسی که کشته
فلزی از فلزات خورده باشد وخواهند که رفع اذیت آن از و نمایند ودفع سازند یک عدد پیته را گرفته سران را بریده قدری
از مغز آن برآورده مجوف ساخته مقدار نیم پاو قند سیاه که بهندی کر نامند که یک پارچه باشد در جوف آن گذاشته سران را
از همان قطعه که بریده اند بسته شب تحت السما می گذارند وصبح آنچه از ان قند گداخته شده بآب آن آمیخته باشد صاف
کرده می خورانند وشب دیگر تتمهٔ آن قند وپیته را باز در تحت السما گذاشته صبح آب صاف نموده بخورانند وهمچنین تا
رفع غائله آن گردد وجهت امتحان بول آن را در ظرفی میگیرند ومیگویند که آن فلز بجنسه با درار دفع میشود وبر می آید

* حلوای قرع در خواص قریب بمربای آن است وبی روغن آن اقوی از روغن دار آن * صنعت آن مانند اترج وسیب
که بسیب وبه ذکر یافت * دهن القرع بگیرند کدو را وپوست آن را دور کرده بدستور بتمامی بکوبند وآب آن را فشرده
بگیرند وباربع آن روغن کنجد تازه بجوشانند تا آب رفته روغن بماند جهت حمی دق ومالیخولیا وحرارت ویبوست دماغ
وتشنج یابس وسرفهٔ حار ونرم کردن صلابات بسیار مفید وطبع آنرا سرد وتر ومرطب بدن است واگر آب معصور آن را
با سرطان نهری طبخ دهند وصاف نموده با روغن تخم کدو در قدر مضاعف بجوشانند که آب رفته روغن بماند ورمقی از آن

آن دران باقي باشد تدهين بدان وقطور بآن جهت صداع حار وخشكي دماغ ورفع بيخوابي ودرد گوش حارة خصوص
آنكه اندكي آب كدوي تازة ممزوج بآن نموده باشند وچون آن را بريا فوخ وخياشيم وكف دست وپا نيز بمالند مفيد
درتنويم بي عديل است * قرع المركه كدوي قليه است وبهندي تومري نامند كوچك ميشود وبسيار گرم وسمي واندكي
ازان مقوي رقيق فرمودن بآن جهت ضيق النفس وسرفهٔ بارد رطوبي نافع وبيخ آن كه بهندي بكهمه نامند محلل
اورام بارده است طلاء وضمادا مفردا ومركبا باادويهٔ مناسبهٔ ديگر وگويند چون كدوي قليه خشك را بشكافند ودرميان آن
پردهٔ كه مانند پردهٔ عنكبوت ميباشد برآورده نرم سوده اندكي ازان را معوطا نمايند يرقان اصفرا كه چشمها ورخساره
همه زرد شده باشد نافع است باخراج رطوبات وبلاغم زرد رنك ازبيني وآزموده است * ماء القرع حلو جهت اكثر امراض
حاره مانند صداع حار دموي وصفراوي وحمي دق وسل وحميات صفراويه ودمويه وحرقة البول وسوء مزاج حار كبد ر
عطش مفرط والتهاب نافع است * صنعت آن آنست كه بگيرند يك عدد كدوي شيرين كه تخم آن خوب بسته نشده باشد
بسيار خام هم نباشد وآن را بكل سرخ وآرد جو درهم سرشته وبا آرد جو تنها ويا بكل تنها واكودر زبرآرد جو وبالاي آن كل بطريق
بهتر است وبعضي جو درست بسيار بران كدو فرو ميبرند وبخميرآرد جو وكل گرفته بدستور وبكذارند بروي تابه يابرآجري
درتنوريكه گرمي آن فرو نشسته باشد وتمام شب دران تنور باشد تا مشوي گردد پس صبح ازتنور بيرون آورده كل وخمير
را ازان جدا كنند وسر آنرا بريدهٔ آنرا بفشارند وآب آنرا بگيرند وصافي نموده بابرف وبيهمرد كرده با آب انار يا سويق شعير
ويا تنها باشكر سفيد يا نيشكر تنها بياشامند ودرمزاجيكه صفرا باشد باحموضات مناسبه بنوشند اگر سرفه نباشد ودرصفرا
سرفه يا سويق شعير وقليلي شربت نيلوفر گرم واگر شدت گرمي والتهاب وعطش بسيار باشد به تنهائي وخالص بياشامند
وآشاميدن آن با عسل واندكي نطرون معدل باعتدال صفرا است وبا فلوس خيارشنبر وتر نجبين وخميرهٔ بنفشه جهت
تپهاي صفراري ودموي وبا تمرهندي وشكر جهت اخراج صفراي سوخته وحرارت دماغ ووسواس ومالنخوليا وجنون
ومدد ودرد سريكه از بخارات حاره باشد وتنقيهٔ مواد كرده وامعا مفيد مقدار شربت آن تا چهل وپنج مثقال وصاحب شفاء
الاسقام تا چهار اوقيه گفته وشيخ الرئيس رح در معالجات قانون در ذات الجنب نوشته ماء القرع هرچند نافع
است از جهتي وبجا است كه ضرر مي رساند وضعف مي آورد سبب كثرت ادرار خود * مرباي قرع كه معجون نامند
انطاكي گويد كه واضع آن ابقراط است عسلي آن معتدل ومحرك باه ومسمن بدن ومفتح سدد ومدد وفضلات وملطف اخلاط
ومقوي احشا وكثير الغذاء ودافع اخلاط سوخته است وسكري آن در اول تر ودر حرارت معتدل ومولد خون صالح ومادهٔ
صعود اخرهٔ بدماغ ومالنخوليا ومدد ودوار وانواع جنون ودرد سينه وسرفه وضعف معدهٔ وجگر وحرقة البول وباخشخاش
جهت رفع بيخوابي وبا مغز بادام شيرين جهت تسمين بدن موثر * صنعت آن بگيرند كدو را پوست وتخم وپودهٔ آن را
دور نموده لحم آن را قطعات بريدهٔ اندكي خارزده ويا ريشه ريشه بريدهٔ ويا از كدو تراش كنده را نيدهٔ در آب آهك زماني
بكذارند پس برآوردهٔ نيكو شسته پخته بدستور مرباي لحم اترج باعسل ياشكر مرتب نمايند واگر اندكي صندل ومصطكي
اضافه نمايند ميكرد دا قوي * محلل قرع * ملطف وهاضم وممكن حدت خون وصفرا است * صنعت آن بگيرند قرع
بدستوريكه در مرباي آن ذكر يافت وليكن قطعات اين را كوچكتر ودران كدو را بطريق ريشه نمز بريده مرتب ميسازند
ودرين بدون ريشه اكثر ترتيب ميدهند وبعد بريدن زماني در آب آهك صاف بكذارند پس برآورده پاك شسته دراب

طبخ دهند وبعد پختن آب آنرا فشرده از پارچهٔ پاکیزهٔ خشکی نشف رطوبت آن نموده در مرکه انداز ند و قدری نمك وچند
دانهٔ قرنفل وفلفل وقليلي سياه دانهٔ خرما خارک قاشق نموده دران انداز ند وبگذارند تا برمد واگر چاشني دارخواهند
مرکه را باقدری شکر چاشني کرفته کذ وراد دران انداز ند ویلد وجوشی داده مصالح مطورهٔ سوای نمك دران انداز نه
وچند روز یکه بکذ ازند تا برمد پس عند الحاجت تناول نمایند * قریص * بفتح قاف وکسر راء مهمله وبای مثناة تحتانیه
وصاد مهمله غذائی است که از لحوم لطیفه ترتیب میدهند مسلن حدت خون وصفرا وقاطع بلغم ومضر سودا وعلل اعضاء
تناسل است * صنعت آن بکیرند ماهي یا بزغاله یا چوجهٔ مرغ یا پاچهٔ کوسفند یا بز هرکدام که باشد وخواهند باسه
ویا ترشیهای دیکر ومیوهای تروتازه که فاسد نشده باشد طبخ نموده میل نمایند * باب القاف مع الميم المهملة
* قسط بضم قاف وسکون سین مهمله وطای مهمله مشالهٔ بیخی است شبیه به بیخ لفاح وازنواحي هند خیزد ونباتش مفروش
برزمین وبی ساق وبرکش عریض وسه قسم میباشد یکی شیرین وسبك وسفید باعطریت وآنرا قسط بحری وعربی نامند
وقسمی با اندك زردي مائل بسیاهي وسبك ومطبر وکم بو وتلخ وآنرا قسط هندی کویند وقسمی مائل بسرخي وسنکین
ودر وزن شبیه بچوب شمشاد وخوشبو وبی تلخي است واز مطلق ان مراد قسط شیرین است وبهترین ان سفید تازه رفیع
القشر کرم نخورده است که اندك زبان را بکزد که قسط بحري نامند وبعد ازان هندي سیاه سبك وزن که بهندي بسه
نامند وبعد ازان سیاه شامي وقوتش تا چهار سال باقي است وفرق میان آن ازراسن که قسط شامي نامند عدم عطریت
راسن وعدم کزندکي زبان وصلابت آن درسوم کرم وخشك وکفته اند که درد رحم کرم وخشك است مدرٌ بول وحیض
وجاذب سموم وخون وصانرا خلاط از عمق بدن وتریاق حیواني خصوصا عقرب ورتیلا است ومفتح سدهٔ جلود دهنه
وقاطع اخلاط غلیظه ولزجه ومبهي وکشندهٔ اقسام لرم معدهٔ است وجهت درد رحم ودرد سینه وشکافتلي عضل وتعب
معده وجکر ودردهای مزمنهٔ باردهٔ ماغي ولیثرغس وعضلات معده ومغس ومفاصل وپراکندهٔ کردانیدن ریاح مختبئهٔ
دماغي وتحلیل ریاح واخراج سنك کرده وادرار بول واخراج دیدان وحب القرع وجهت تسمین هر عضویکه اراده
تسخین آن باشد وباسنجبین جهت تپ ربع وباعسل جهت ربو وضیق النفس وعرقهٔ کهنه وتنقیهٔ سینه از اخلاط لزجه ویرقان
وعلل سپرز را مستسقا وتشنج ولزاز ورعشه وخدر نافع وخوردن یك مثقال ان باخمر وافسنتین مزیل اوجاع صلب وتریاق
سم افعي است وبخور آن قاتل جنین ومخرج آن ورافع باد زکام وضماد ان جهت کلف وعرق النسا ودردهای بارده
وازالهٔ آثار جلد وبا روغن زیتون جهت رفع لرز وفالج واسترخا ودرد کوش وسعوط ان جهت درد هر مزمن وذرور کهنه
آن جهت قروح رطبه مفید وفرزجهٔ آن مدر حیض وقاتل جنین ومخرج ان وبدستور جلوس در طبیخ ان ولطوخ ان
بر هر جهت نسیان وطلای آن با سرکه وقطران وغسل جهت داء الثعلب ورویانیدن موی ان موضع ونمش وبرش ناخن
ومضمضهٔ ان مصلحش کل انکبین ومصررئه ومصلحش انیسون وقدر شربتش یکدرم وبدلش نصف وزن ان عاقرقرحا
است * دواء القسط شیخ رئیس کفته که این دوا نافع است از برای کبد ومعده * صنعت آن دارچیني سلیخهٔ سیاه قسط از هریك
سي درم زعفران هشت درم انیسون تخم نرفس از هریك ده درم اهارون بیست ونه درم ریوند چیني ده درم فقاح
اذخر مرصافي از هریك بیست وچهار درم مرورا در شراب غلیظ بخیسانند وبپالایند وادویه را نرفته بیخته بعمل بخر
کف کرفته سه وزن ادویه بقوام اورده اول مرتبه مرورا دران حل کنند پس باقي ادویه را بان بسرشند شربتی از یکدرم

تا دو درم * فصل درذکر نسخ ادهانیکه اصل وعمود درآنها قسط است * دهن القسط الصغیر آشامیدن آن نافع است ا
برای برودت اعضا خصوصا کبد ومعده ومفتح سدها است ومشد ومقوی اعضا است ونافع است ازبرای فالج ولقوه واستخ
وتشنج ورنك رورا نیکوگرداند وحفظ کند موی را ازسفید شدن * صنعت آن به نسخهٔ شیخ رئیس درقرابادین قانون قسط تلخ
ده درم سلیخهٔ اسود شش درم برگ مرماحوزده استارنیم کوفته درشراب یك شب بخیمانند پس روغن کنجد تازه یکرطل وبی
دران داخل کرده درقدر رمضاعف طبخ دهند تا آنکه شراب تمام تحلیل نماید وروغن بماند وبپالایند ودرشیشه کرم بود
مرآن راممکم بسته نگاهدارند ودرنسخهٔ حنین بن اسحق بجای مرماحوزبرگ مرماحوزیك مثقال آورده ودرنسخهٔ دیگر
قسط تلخ یکصد درم وسلیخه شش درم وبرگ مرماحورچهل مثقال ودرنسخهٔ محمود بن الیاس قسط تلخ ده اوقیه وسلیخهٔ سنا
شش درم وبرگ مرماحوزیکصد درم است * دهن القسط دیگربه نسخهٔ شیخ رئیس که مستعمل اطبا است نافع است ازبرد اعضا
وجع کبد ومعده ووجع مفاصل ازبرودت واسترخای شقی ازبدن * صنعت آن قرنفل یک اوقیه قصب الذریره سنبل الطیب
سادج هندی میعهٔ سائله اصل السوسن الآسمانجونی قرفة الطیب اشنه قسط تلخ ازهریك دواوقیه رامن سلیخهٔ سودا ازهریك
یك اوقیه مرمکی صافی نیم اوقیه ادویه رانیم کوفته درسرکهٔ انکوری یك شب بخیمانند وآب وروغن کنجد یا زیت هرکدام
باشد ازهریك پنجرطل برروی آن کرده درقدر رمضاعف بپزند تا آب برود وروغن بماند پس فرود آورده بپالایند ونگاهدارند
ودرنسخهٔ دیگراین دهن مرمکی صافی پنجدرم است ویك اوقیه عود بلسان افزود ادویه است ووزن قرنفل نیم اوقیه است
آورده اند که ادویه رانیم کوفته درسه من آب بجوشانند تا بیك من برسد پس نیم من روغن کنجد دران داخل کرده با
بجوشانند تا آب برود وروغن بماند ودرنسخهٔ دیگرعود بلسان دواوقیه وجوزبوا یك مثقال داخل دارد وباقی موافق نسخ
شیخ رئیس * دهن القسط الصغیربه نسخهٔ صاحب اختیارات بدیعی * صنعت آن قسط تلخ چهل درم سلیخهٔ سوداشش در
ورق مرزنجوش چهل مثقال مجموع رانیم کوفته درشراب کهنه یک شبانروز بخیمانند وبعد ازان بجوشانند باتش ملایم
بپالایند وبانیم من روغن کنجد تازه یازیت کهنه که دران داخل کرده باشند بجوشانند تاآب برودوروغن بماند * صنعت این
دهن به نسخهٔ یحیی بن عیسی بن جزله قسط تلخ ده اوقیه سلیخهٔ سیاه شش درم برگ مرماحوزچهل مثقال اجزارانیم کوفته
دریك رطل ونیم شراب یك شبانروز بخیمانند پس یکرطل ونیم روغن کنجد داخل کرده درقدر رمضاعف بجوشانند تاشراب
برود وروغن بماند پس فرود آورده سرد کرده بپالایند ودرشیشه نگاهدارند * صنعت این دهن به نسخهٔ قلانسی قسط تلخ
ده اوقیه سلیخهٔ سوداشش درم ورق مرماحوزده سیرکه هرسیری چهارمثقال است واگربرگ مرماحوزمعدوم باشد بدل
آن برگ مرزنجوش داخل کنند اجزارانیمکوفته درآب وشراب بقدریکه ازروی آن برگردد یك شبانروز بخیمانند پس
بجوشانند تا به نصف رسد بپالایند وداخل کنند دران پنج وزن آب زیت طیب برآتش ملکرگذارند تا آنکه آب بتمامه برود
وروغن بماند برداشته سرد کرده درشیشهٔ کرده سرآن رابسته نگاه دارند * صنعت آن به نسخهٔ صاحب منهاج الدکان قسط تلخ
پانزده درم مرزنجوزش سلیخه ازهریك شش درم ادویه رانیم کوفته یك شبانروزدرشراب کهنه یاسرکهٔ خمر بخیمانند پس در
وطل زیت انفاق داخل کرده بجوشانند تا خمر برود وروغن بماند پس بپالایند * دهن القسط دیگربه نسخهٔ صاحب منهاج
الدکان نافع ازبرای ریاح وازبرای فالج ولقوه وضعف اعصاب وضعف اعضای رئیسه وکزاز وتشنج وازبرای نافض وبرود درحمیات
* صنعت آن قسط تلخ سی درم سلیخهٔ سیاه برگ مرماحوزواگرنباشد بدل آن مرزنجوش ازهریك پنجدرم انچه صرو

باشد کوبیدن آن نیم کوفته درشراب کهنه بقدر یکه از روی دوا برکردد شب ویك روز بخیسانند پس داخل کنند دران زیره
انفاق یك رطل وبجوشانند آن را بآتش اخکر یا آتش ملایم تا آنکه شراب برود وزیت بماند پس آن را بپالایند وبلیه نه
سنبل الطیب سنبل رومي میعهٔ سائله قرنفل جوزبوا از هریك یك مثقال جند بید مترنیم درم کوفته بیخته دران حل کرده
درهاون سنکي بدسته بمالند تا نیکو مخلوط شود درشیشهٔ کرده سر آن را بسته نگاهدارند * دهن القسط دیکر این دهن قسطا
حیدا سمعیل درذخیرهٔ ذکر کرده درمرض سکته چون این دهن را درسکتهٔ بلغمي برمهرهای پشت وکردن وعقب سر بمالند نافع
است واین دهن سودمند است ازبرای جمیع امراض وارجاع بلغمي حادث درسر واعصاب ومفاصل * صنعت آن ابهل اذخر مر
رسن وج ترکي ازهریك ده درم قسط تلخ سي درم سنبل الطیب ده درم مجموع را نیم کوفته دریکمن ونیم اب بجوشانند
تازمانیکه اب خوب سرخ شود پس بپالایند ودهٔ اسطار زیت طیب داخل نمایند وآنمقدار بجوشانند که اب برود وروغن بماند پس
سه درم جند بید مشتر وبکمثقال فرفیون سودهٔ داخل کنند ودرهاون سنکي بدسته بمالند تا نیکو مخلوط شود ونگاهدارند * دهن القسط
دیکر که قریب است به نسخهٔ دوم شیخ الرئیس رحمه الله نفع امراض باردهٔ را نافع باشد ومحلل مواد غلیظه بود واعصاب را قوی
گرداند * صنعت آن قرنفل سلیخهٔ سیاه ازهریك ده درم قصب الذریرهٔ سنبل الطیب ساذج هندي اشنه جند بید مشتر قسط
تلخ ازهریك بیست درم مرمکي صافي پنجدرم بیخ سوسن آسمانجوني راسن ازهریك سه درم جوزبوا دودرم ادویه آنچه
کوفتني است نیم کوفته دردومن آب خالص یك شبانروز بخیسانند پس با تش نرم بجوشانند وبپالایند ودومن روغن
کنجد اضافه کنند وچندان جوش دهند که اب سوخته روغن بماند پس فرود آورده سرد کرده درشیشهٔ نگاهدارند ودر نسخهٔ
دیکر بیخ سوسن وجوزبوا وراسن داخل ندارد * دهن القسط جمیع امراض بلغمي خصوص صداع بلغمي وشقیقه وفالج ولقوه
وسبات وسکته وجمود وشخوص وامثال این امراض رابنهایت نافع است ودر صداع بلغمي بعد ازخوردن چوب چیني
بدستوریکه درد ستورات ذکرشد مالیدن این روغن بسر نفع بلیغ دارد * صنعت آن قسط تلخ فلفل عاقرقرحا قرنفل مویز
ازهریك هفت درم نیم کوفته دریك رطل شراب ریحاني یا آب شب بخیسانند وصبح یك رطل روغن زیتون یا روغن کنجد
داخل کرده بآتش ملایم بجوشانند چندانکه تمام اب برود وروغن بماند صافي نموده دو مثقال ونیم جند بید مترسوده
دران حل سازند وبعد ازدوهفته بکاربرند * دهن القسط دیکر تالیف نجیب الدین سمرقندي * صنعت آن قرنفل پنجدرم
سنبل الطیب بیخ بنفشه ساذج هندي قرفه اشنه قسط تلخ ازهریك ده درم راسن عود بلسان سلیخهٔ سیاه ازهریك پنج درم
مرمکي صافي سه درم مجموع را نیم کوفته یك شبانروز دراب صافي پنج من بخیسانند پس بجوشانند تا به ثلث رسد بپالایند
پس یك من روغن کنجد داخل کرده بجوشانند آن مقدار که اب سوخته روغن بماند پس درشیشهٔ نگاهدارند ودر وقت
حاجت این روغن را با روغن اول یعني روغن قسط صغیر یکجا کرده استعمال نمایند * دهن القسط مارستاني * صنعت آن
قرنفل یك اوقیه اذخر مکي هشت درم زعفران چهاردرم سنبل هندي سنبل رومي بیخ سوسن آسمانجوني اشنه قرفه قسط
تلخ ازهریك دراوقیه سلیخهٔ سیاه یك اوقیه مرمکي صافي نیم اوقیه ادویه را نیم کوفته یك شبانروز درسرکهٔ انکور بخیسانند
پس پنجرطل زیت طیب وپنج رطل روغن کنجد دران داخل کرده بآتش ملایم بجوشانند تا سرکه رفته روغن بماند
آتش فرود آورده بپالایند ودرشیشه نگاهدارند وسوآنرا محکم بندند * دهن القسط دیکر مستعمل درمارستان * صنعت آن
قرنفل یك اوقیه قصب الذریرهٔ سنبل هندي سنبل رومي میعهٔ سائله بیخ سوسن آسمانجوني قرفه اشنه قسط تلخ ازهر یك

دواوقیه زنجبیل را من فارسي سلیخه ازهریك یك اوقیه مرمکي صافي نیم اوقیه ادویه را نیم کوفته درشراب کهنه دوشبانروز
بخیسانند پس بآتش ملایم بجوشانند آن مقدارکه قوت دواها را بشراب بازداده شود پس فرود آورده بمالند وبپالایند
وداخل کنند دران زیت طیب وروغن کنجد ازهریك یکرطل وبآتش ملایم بجوشانند تا آنکه خمربرود وروغن بماند
پس فرود آورده سرد کرده درشیشهٔ نکاهدارند وسرآنرا محکم بندند واگر قصب الذریره یافت نشود بدل آن بوزن آن
سنبل واذخرمکي وربع وزن آن زعفران داخل نمایند نقل کرده این را قاضي فتح الدین ازکتاب ابدال ازمحمد بن زکریا
رازي * دهن القسط به نسخهٔ ثابت بن قره نافع ازبرای فالج ورطوبات فاسده وامراض حادثه ازبلغم * صنعت آن قسط تلخ
یك اوقیه فلفل عاقرقرحا فرفیون ازهریك سه اوقیه جند بیدستر پنج اوقیه مجموع را نرم کوفته درنیم رطل آب خانص وسه
رطل روغن خیري بدستور مقرر طبخ نمایند ودروقت حاجت بآنچه ترنجبین بقدر حاجت دران حل کرده صافي نموده
باشند بقدر یك مثقال داخل کرده بکاربرند * دهن القسط به نسخهٔ دیکر نافع ازبرای فالج ورعشه وتشنج وخدر چون به
منابت اعصاب طلا نمایند * صنعت آن قسط تلخ مغت مثقال سنبل الطیب سه مثقال کوفته درآب بجوشانند تا بیك رطل
رسد پس دریکرطل زیت بجوشانند تاآب برود وروغن بماند پس هردو را بدستور اول درآب بجوشانند ودرروغن
مذکور داخل کرده بازبجوشانند تاآب رفته روغن بماند وهمچنین تا سه مرتبه پس صافي نموده دران جند بیدستر ده
مثقال فلفل سوده میعهٔ سائله ازهریك ده مثقال داخل کرده درهاون سنکي بدسته بمالند تانیکو مخلوط شود پس بهر موضعي
که میخواهند طلا نموده اول کیسهٔ خام بران بمالند تاسرخ شود پس روغن را بمالند ولحافي پوشیده بخوابند تمام شب
* صنعت این دهن به نسخهٔ دیکر قسط تلخ بیست مثقال سنبل ده مثقال کوفته دریکرطل زیت بجوشانند وصافي نموده با
هردو را دران بجوشانند وبپالایند ومرتبهٔ سوم نیز همین عمل نموده پس بعد ازصافي نمودن جند بیدستر سوده دارفلفل
سوده ازهریك بیست مثقال میعهٔ سائله ده مثقال دران داخل نموده درهاون سنکي بدسته بمالند تانیکو مخلوط شود پس
درشیشهٔ نکاهدارند وبوقت حاجت استعمال نمایند * دهن القسط به نسخهٔ صاحب منهاج الدکان کفته که مستخرج
این دهن مرا معلوم نیست * صنعت آن اذخرمکي سنبل الطیب لبان ذکر مصطکي رومي افسنتین رومي ازهریك دودرم
قسط تلخ یك اوقیه ادویه را درآب بجوشانند بغیر از مصطکي ولبان تاقوت ادویه بآب بازداده شود پس آنرا بپالایند ونیم
رطل زیت طیب داخل کرده بجوشانند تاآب برود وروغن بماند پس مصطکي ولبان را داخل نموده بکدارند تا این هردو
کداخته شود پس ازآتش برکرفته سرد کرده درشیشهٔ سربسته نکاهدارند * دهن القسط منقول ازمنصوري محمد بن زکریا رازي
* صنعت آن قسط تلخ دواوقیه جند بیدستر فرفیون عاقرقرحا فلفل ازهریك چهاردرم ادویه را نرم کوبیده پس بلیمو
یك رطل روغن خیري وآنرا بآتش نیم کرم نموده ودویهٔ کوبیده را دران داخل کرده مخلوط سازند ودر شیشهٔ لوده
بیست روز درآفتاب بکذارند وهرروز دو مرتبه برهم زنند پس بکاربرند * دهن القسط به نسخهٔ شیخ داؤد انطاکي
نافع ازبرای امراض باردهٔ مانند استرخا وفالج ولقوه واین روغن مجلل ریاح است ومفتح سدد آن * صنعت آن قسط تلخ
سي درم سلیخهٔ سودا برک مورد ازهریك پانزده درم سنبل الطیب قرنفل ازهریك یك مثقال جند بیدستر اشنه جوزبوا
ازهریك نیم مثقال به پزند چنانچه مقرر است لیکن باید که انکوري وزیت طیب بکاربرند وواصل نسخه اشنه داخل
نیست * دهن القسط به نسخهٔ حکیم میرمحمد مؤمن نافع ازبرای رعشه وفالج وتشنج وخدر واقسام اینها وازبرای اعضاء

درد ناک وباید که اعصاب واعضای درد ناک را بکیسهٔ درشتی بمالند تا سرخ شود ودر شب تدهین نموده بخواب روند

* صنعت آن قسط تلخ سنبل الطیب از هریك بیست ودو مثقال کوبیده دریك رطل زیت طیب ویکرطل آب بجوشانند تا آب برود وروغن بماند پس بپالایند وباز آن روغن را بایکرطل آب برروی ادویه کرده بجوشانند تا آب برود وروغن بماند پس بپالایند وباز آن روغن را بایکرطل آب برروی ادویه کرده بجوشانند تا سه مرتبه واگر بعوض اب هر مرتبه عرق بها رنارنج یا عرق بادیان کنند بهتر است پس بپالایند بعد ازان جند بید مشرفلفل سیاه فرفیون میعهٔ سائله ازهر یك ده مثقال دران حل کنند ودر شیشه نگاهدارند * دهن القسط دیکر به نسخهٔ صاحب نخبه * صنعت آن ابهل راسن و ج ترکي اذخر مکي قسط تلخ ازهریك جزوی سنبل دوجزو اجزا رانیم کوفته درآب بپزند تا آب سرخ شود پس بپالایند وبا دردیك کرده مقدار ثلث آب زیت داخل کرده بآتش ملایم بپزند تا آب برود وروغن بماند پس فرودآورده درهاون سنکی کرده جند بید مشرفرفیون فلفل کوفته بیخته داخل کرده بدسته بمالند تانیکو مخلوط شود در شیشه نگاهدارند * دهن القسط فالج ولقوه را نافع بود وعصبها راقوت دهد وجکر ومعده را سود دارد وسیاهي موی را نگاهدارد * صنعت آن قسط تلخ ده درم فلفل سیاه سه درم عاقرقرحا چهار درم فرفیون سه درم جند بید مشرد ودرم ونیم همه رانیم کوفته درنیم من شراب ریحاني یك شبانروز بخیسانند پس بآتش ملایم حوش دهند چندانکه نصف بماند پس بمالند وبپالایند ونیم من زیت طیب داخل کرده بجوشانند تاشراب برود وروغن بماند ازآتش فرودآورده نگاه دارند * دهن القسط جکر ومعده را نافع بود چون بباشامند چون بر محلیکه موی رفته باشد بمالند موی را برویاند واعصاب را محکم کند * صنعت آن قسط تلخ یکصد درجوزبوا چهل درم سلیخهٔ سیاه شش درم مجموع را نیم کوفته درشراب ریحاني یك شب بخیسانند وروزد یکر بجوشانند وبپالایند وسه چهار یك زیت طیب یا روغن کنجد داخل کرده بجوشانند تاشراب تمام بوود وروغن بماند پس فرو آورده بکذارند تاسرد شود درشیشه نگاهدارند وبوقت حاجت بکاربرند * دهن القسط نافع ازبرای فالج ولقوه وبرودت عصب وخلط غلیظ وبلغم خام که درعصب باشد * صنعت آن قرنفل پنجدرم سنبل الطیب ساذج هندي میعهٔ سائله ابرسم قرنفة الطیب ازهریك ده درم راسن سلیخه عود بلسان ازهریك پنجدرم مرمکي صافي سه درم همه رانیم کوفته درده رطل آب بخیسانند ویك شبانروز بکذارند پس دو رطل روغن کنجد دران داخل کرده برآتش نهند وبجوشانند آنقدر آب برود وروغن بماند صافي نموده نگاهدارند وثفل آن رابازدردیك کرده نگاهدارند وآب وروغن را مرتبهٔ دیکر برروی آن کرده بجوشانند تاآب برود وروغن بماند بازصافي نموده این روغن رابا روغن اول داخل کرده نگاهدارند وثفل رادورکنند واین نسخه قریب به نسخهٔ مرقندي است

* فصل درذکر نسخ معاجین قسطي *

* معجون قسط منقول ازمعصومي اوجاع کبد ومعده را نافع است * صنعت آن قسط تلخ دارچیني سلیخه ازهریک ده درم اسارون بیست ونه درم زعفران هشت درم فقاح اذخرمکي ازهریك بیست وشش درم اجزا کوفته بیخته باسه چندان عسل صاف بسرشند

* معجون قسط به نسخهٔ منهاج * صنعت آن قسط تلخ مرمکي فقاح اذخر اصل اذخر ازهریك سي درم دارچیني پوست سلیخه ازهریك هفده درم انیسون تخم کرفس اسارون ازهریك سي وسه درم زعفران زراوند مدحرج ریوند چینی ازهریك بیست درم اجزا کوفته بیخته باسه چندان عسل صاف بسرشند * معجون قسط مشهور بمعجون اصطخیعون جهت فساد مزاج وضعف وبرودت معده نافع است * صنعت آن قسط المرحما سنبل الطیب سلیخه مصطکي مرمکي صافي ازهریك

دوازده درم زراوند طويل فلفل هياه تخم شبت تخم انجره تخم كرفس انيسون نانخواه كمون كرماني دو تو فطرا سا يبون
هيما ليوس كاشم اسارون افسنتين انجدان هياه فودنج بري نعناع خشك از هريك چهار درم باسه وزن ادويه عمل مصفي
مقوم بسرشند ودر نسخهٔ معصومي انجره وانجدان داخل نيست * معجون قسط به نسخهٔ شيخ داود انطاكي صداع وشقيقه
نزلات واوجاع صد رضعف معده وسائرا مراض باردهٔ را نافع است ومحلل رياح ومفتح معده است چون باماء العسل
بياشامند وقوت آن تا دو سال باقي ميماند وشربت آن تا يك مثقال است * صنعت آن قسط سليخه زراوند از هريك پانزده
درم انيسون كرفس مرمكي اسارون از هريك بيست وچهار درم اذخر مكي بيست وسه درم زراوند بيست درم زعفران
چهار درم ادويه كوفته بيخته باسه وزن ادويه عمل مصفي سرشته بطريق معمول معجون سازند * معجون قسط ديگر دا
معده وجگررا نافع است * صنعت آن قسط تلخ دارچيني از هريك هفت درم انيسون تخم كرفس اسارون از هريك سه درم
كوفته بيخته باسه وزن ادويه عمل مصفي مقوم بسرشند شربتي يك مثقال * باب القاف مع الطاء المهملة * قطاف بضم
قاف وطاي مهمله والف وفا غذائي است كه ازخميرو روغن ونانهاي رقيق كوچك ترتيب داده مغز بادام وپسته وقند
كوبيده درجوف آن پر كرده ودر روغن برشته واين را بفارسي منبوسهٔ قندي كويند وبدستور از سبزيها پخته ونيمه
قيمه كرده وبا نخود پخته با پياز وفلفل وغيره پر كرده درروغن مرغ نموده تناول مي نمايند واين را بفارسي منبوسه وبهندي
پوري نامند واقسام آن مولد خون متين ومحسن بدن وكثير الغذا ومبهي وديرهضم ومولد صفرا وازسبزيها ترتيب دهند
درترطيب اقوى وقليل الغذا از سائرا قسام ومصلحش عسل ومصلح سائرا قسام سكنجبين وانچه از كتب لغت معلوم ميشود
قطايف بمعني منبوسه است نه قطاف * قطايف بفارسي رشتهٔ خطائي نامند ودر طريه بيان آن شد * قطن بضم قاف
سكون طاي مهمله ونون بفارسي پنبه وبتركي پينوق وبهندي روئي نامند ودرخت آن را بهندي كپاس وتخم آن را بنولة
كويند در اول كرم وخشك ومجفف وشكوفهٔ آن بغايت مفرح ويك اوقيهٔ آن قريب باسكاروشرب شراب ان بقدر بيست
درم رافع خفقان واختناق رحم ووسواس وجهت ابتداي جنون مفيد وضماد شكوفه وبرگ آن وبدستور پنبه سوخته محلل
اورام ورافع حكه ومانع آبله كردن سوختكي آتش وآب برگ آن قاطع اسهال است بشرطيكه با شربت سيب بدفعات تا ربع
ازان بنوشند وپوشيدن لباس بافتهٔ ازان يا محشو بدان مسخن ومجفف وپنبهٔ تازه مقوي بدن وموافق صاحبان رعشه
كزاز وفالج وضماد برگ آن با روغن كل جهت نقرس بي عديل وجلوس در طبيخ آن جهت اختناق رحم وبخور آنجهت
زكام وسوختهٔ آن در قطع خون جراحات مجرب وچون فتيله ازان ساخته يك طرف آن را برآتش زده طرف ديگر بر ثاليل
گذارند بحدي كه قريب بداغ رسد وسه روز تكرار كنند در دفع ثاليل مجرب است وچون شاخ پنبه را در گوش گذاشته طرف
ديگر را بموزانند آنيكه در گوش رفته باشد جذب كند وپنبهٔ كهنه بوميدهٔ رافع گوشت مردهٔ زخمها است وضماد جميع اجزاء
آن مقوي معده ومحلل وجاذب خون بظاهر جلد است ومغز پنبه دانه در محرورين وبادارچيني در مبرودين بغايت
مبهي وقدرشربت از شكوفهٔ آن تا مجدده درم واز مغز دانهٔ آن پنجدرم است وروغن تخم آن ملطف ومبهي ورافع سعفه
ومغص وقدهين بآن جهت امراض باردهٔ بي عديل است وچون پنبهٔ نوكه تازه از درخت چيده واز غلاف آن برآورده
با پنبه دانه مرضوض نموده كرم كرده وبرگ گياه كه آن را نيز كرم كرده باشد درزير آن فرش كرده بر خصيه كه آب در آن
نزول نموده باشد بقبضه خوب كشيده به بندند وچند يوم چنين كنند ومداومت نمايند وآب بدان نوسانند زائل گردانند

و به تحلیل بردو اگر تازهٔ آن بدست نیاید کهنهٔ آن نیز آن خاصیت دارد و اگر آن نیز نباشد پنبهٔ گرم کرده خصوصاً
پنبه بسیار کهنه نیز موثر است * جوارش حب القطن اعضای رئیسه از قلب و دماغ و کبد را تقویت بخشد و باه را بیفزاید
* صنعت آن مغز حب القطن چهار مثقال لسان العصافیر شیرین مغز حب الصنوبر بهمن سرخ بهمن سفید از هر یک دو
مثقال ساذج هندی بادرنجبویه درونج عقربی گل گاوزبان خصیة الثعلب مصری قرنفل دارچینی خولنجان زعفران
زنجبیل قاقلهٔ کبار قاقلهٔ صغار از هر یک یک مثقال عنبر اشهب یک دانگ و در نسخهٔ دیگر ثعلب مصری عنبر اشهب
نیم مثقال داخل است ادویه کوفته بیخته با سه وزن آن نبات سفید و عسل علی الرسم بسرشند شربتی از یک مثقال
تا دو مثقال * شراب زهر القطن جهت خفقان و توحش و طپش قلب و وسواس و ابتدای جنون و اختناق رحم نافع
* صنعت آن گل پنبهٔ تازه نیم من در دو من آب باران یکشبانروز بخیسانند پس بآتش ملایم بجوشانند تا ثلث آب بماند
پس مالیده صاف نموده با یک من قند بقوام آورند و آخر مقدار نیم مثقال زعفران سوده اضافه نمایند شربتی
بیست درم با گلاب و بید مشک و عرق گاوزبان بیاشامند * معجون حب القطن جلیل القدر عظیم النفع و از جالینوس است
اعادهٔ شهوت باه میکند بعد از نومیدی و آواز را صاف میکند و سده بگشاید و ضعف کلیه و مثانه را زائل میگرداند و بجهت حرقة
البول نافع و سنگ گرده و مثانه را میریزاند و دشواری نفس و ربو را نافع است و قدر شربتش دو مثقال و قوتش تا سه سال
باقی میماند * صنعت آن لب حب القطن بیست مثقال دارچینی قرنفل حب الصنوبر تخم انجره از هر یک پنج مثقال زنجبیل
شقاقل از هر یک ده مثقال دارشیشعان هفت مثقال قسط شیرین بزرکتان مقلو مصطکی از هر یک چهار مثقال با سه وزن ادویه
عسل کف گرفته بسرشند * فصل در ذکر نسخ قطورات * بدانکه قطور بفتح قاف و ضم طای مهمله و سکون واو و رای مهمله
آنچه را از اشیای سیاله که در چشم و بینی و گوش و غیر آن چکانند نامند و بدانکه قطورات در اذن باید که اکثر شیر گرم
باشند یعنی نیم گرم نموده در گوش بچکانند زیرا که سرد آن مضر است * قطوریکه شب کوری را به برد * صنعت آن آب
سداب تازه آب کشنیز تازه مساوی بجوشانند تا به نیمه آید و بچشم بچکانند * قطوریکه حجوظ و برآمدگی چشم را مفید است
* صنعت آن گلاب آب غوره آب سماق درهم بیامیزند و در چشم بچکانند * قطوریکه در انحطاط رمد نافع و محلل و مسکن و مانع
ظهور بثور و قرحه است در چشم * صنعت آن قلعی را بکف دست بسیار بمالند تا دست بسیاری سیاهی آن را بردارد پس با گلاب
کف دست را تر کرده سیاهی را جمع نمایند و یا شیر دختران در چشم چکانند و سیاهی سرب را نیز همین خاصیت است * قطور دیگر
رمد را سودمند است * صنعت آن حضض مکی یک درم شب یمانی مقدار نخودی در شیر زنان حل نموده در چشم بچکانند
* قطور مجرب از برای ثقل سامعهٔ بلغمی چون استعمال کرده شود بعد از تنقیه بحب قوقایا یا با ایارج فیقرا مرکب باشد
حنظل و افتیمون و نمک هندی * صنعت آن جند بیدستر سه درم نطرون که بورهٔ سرخ است خربق سفید از هر یک یک درم
و نیم و در نسخهٔ دیگر خربق سفید چهار دانگ و نیم نطرون دو دانگ است کوفته با آب سداب سرشته اقراص سازند و در
وقت حاجت یکی را سائیده در گوش چکانند و در نسخهٔ معصومی روغن نیز داخل است و بعد از آنکه چند مرتبه ماء العسل
در گوش چکانیده باشند فتیله را با عسل تر سازند و بادویهٔ مذکوره بگردانند و در گوش نهند * قطور نافع جهت تسکین وجع
اذن که از رفتن آب و غیر آن حادث شده باشد * صنعت آن بگیرند بول گاو که بعد از ذبح از شکم او برآورده باشند و با آب
کامه ممزوج نموده نیم گرم کرده مدت سه یوم قطره قطره در گوش بچکانند * و قطور دیگر که همان فائده بخشد * صنعت آن

آب سیر را با زهرهٔ گوسفند جوشانیده نیم گرم در گوش بچکانند * قطور دیگر آب برگ ترب را با زهرهٔ گوسفند و انگبین ممزوج
نموده نیم گرم در گوش بچکانند * قطور دیگر * صنعت آن بگیرند روغن گل سرخ مقدار یک جزو و با سه جزو سرکهٔ انگوری
با آتش ملایم بجوشانند تا سرکه رفته روغن بماند نیم گرم در گوش چکانند * قطور دیگر که قریب الفعل است در آن * صنعت آن
بگیرند هدهد را و با روغن یاسمین طبخ دهند بدستور متعارف و آن روغن را در گوش چکانند و خراطین را در روغن گل
جوشانیده روغن را نیم گرم قطور نمایند * قطوریکه درد گوش را که از گرمی باشد ساکن کند * صنعت آن روغن گل شش
درم روغن بادام شیرین پنج درم و در نسخهٔ معصومی سه درم سرکهٔ خمر ده درم با آتش نرم بپزند چندانکه سرکه برود و
روغن بماند نیم گرم در گوش بچکانند * قطوریکه طنین و گرانی گوش را ببرد * صنعت آن کندر زعفران فرفیون جندبیدستر
خربق سفید مرمکی از هر یک سه درم نطرون بورهٔ ارمنی از هر یک دو درم و نیم کوفته بیخته در شراب حل کرده در گوش
بچکانند * قطوریکه کرم گوش را بکشد * صنعت آن آب برگ شفتالو آب برگ پودنه آب برگ توت از هر یک پنج درم خربق
سفید بورهٔ ارمنی سقمونیا افسنتین زراوند مدحرج از هر یک یک درم کوفته بیخته با آبهای مذکور بیامیزند و در آفتاب نهند
تا خشک شود بعد از آن در سرکه و آب برگ شفتالو بسایند و در گوش بچکانند * قطوریکه درد گوش و ثقل سامعه را نافع بود
* صنعت آن زهرهٔ گاو تازه دو مثقال روغن گل خیری دو مثقال و در نسخهٔ دیگر ده مثقال است بجوشانند تا تری زهره برود
و روغن بماند قطره قطره در گوش بچکانند * قطوریکه درد گوش که از سردی باشد ساکن گرداند * صنعت آن جندبیدستر
فرفیون از هر یک دو درم و در نسخهٔ شفائی بدل فرفیون افیون است کوفته بیخته در میبختج بپزند تا بقوام آید و روغن گل یا روغن
سوسن حل کنند و نیم گرم در گوش بچکانند * قطوریکه طرش را نافع است * صنعت آن خربق سفید یک مثقال جندبیدستر
نیم مثقال نطرون دانگی و نیم کوفته بیخته با سرکهٔ کهنه در گوش بچکانند و یا آب سرگین تازه در گوش بچکانند و با آب ترب
یا عسل بجوشانند و در گوش بچکانند * قطوریکه نافع است کسی را که آب در گوش رفته باشد * صنعت آن آب ترب آب پیاز
هر دو را مساوی بجوشانند و در گوش بچکانند * قطوریکه درد گوش تازه را دفع کند * صنعت آن سیر نیم کوفته با زهرهٔ
گاو بجوشانند و صاف نمایند و نیم گرم در گوش بچکانند * قطوریکه گرانی گوش ببرد * صنعت آن شحم حنظل سه درم بورهٔ ارمنی
یک درم جندبیدستر قسط زراوند فرفیون افسنتین از هر یک یک مثقال کوفته بیخته بزهرهٔ گاو بسرشند و گلولها سازند
و در وقت حاجت یکی را از آن بروغن بادام تلخ بسایند و نیم گرم در گوش بچکانند * قطوریکه دوی و طنین و گرانی گوش را
نافع باشد * صنعت آن شحم حنظل یک درم بورهٔ ارمنی نیم درم جندبیدستر زراوند مدحرج از هر یک یک درم و نیم عصارهٔ
افسنتین فرفیون قسط از هر یک یک دانگ و نیم کوفته بیخته بزهرهٔ گاو بسرشند و گلولها سازند و در وقت حاجت بروغن بادام
حل کرده دو قطره در گوش بچکانند * قطور دیگر نافع از برای دوی و طنین بسبب خلط غلیظ لزج هرگاه در گوش بچکانند
وجع قرحه را ساکن کند و چرک گوش را پاک سازد * صنعت آن مرمکی صبر سقوطری زعفران با روغن بادام مخلوط کرده
و اگر درد بسیار باشد اندک افیون زیاده کرده بدستور بچکانند و آب برگ زیتون با عسل و همچنین مو را در آب حل کرده
با روغن گل قطور نمایند و انزروت با ماء العسل یا با شیر دختران نیز مفید است * قطوری که درین قسم نافع است * صنعت آن
برگ صنوبر برگ درخت غار جوشانیده و صاف نموده در گوش بچکانند * قطوریکه خاریدن گوش را زائل کند و کری و گرانی را
فائده دهد * صنعت آن افسنتین قدری جوشانیده و صاف نموده با روغن بادام تلخ ممزوج کرده در گوش بچکانند

* قطوریکه انواع دردها وچرک گوش را نافع بود * صنعت آن مرمکي صافي يك مثقال مغز بادام تلخ مقشر بهمت دانه
کند رسه مثقال زعفران چهار مثقال عصارهٔ خشخاش دو مثقال نرم سائيده مجموع را همراه سرکه بسرشند وقرص نموده
خشك کنند وهنگام حاجت در روغن گل حل کرده در گوش بچکانند وبل ستور شياف ابيض با شير دختران وروغن بنفش
يا کافور وآب عنب الثعلب نيز مفيد است ومفيدهٔ مرغ به تنهائي بالخاصيت وبا عسل نيز مفيد است * قطوريکه لوز
وکرم در گوش وطنين را نافع باشد * صنعت ان خريق سفيد يك مثقال جند بيدستر نيم مثقال قطران ربع مثقال اجزا
کوفته بيخته با سرکه وروغن گل آميخته در گوش بچکانند * قطوريکه همان نفع دهد * صنعت آن طبيخ عوسج عصارهٔ با دروغ
ازهريك قدري در سرکه وروغن بادام شيرين ويا روغن آميخته در گوش بچکانند * قطوريکه چرک غليظ گوش را پاک ساز
* صنعت آن زهرهٔ گوسفند بورهٔ ارمني سرکهٔ کهنه روغن گل ازهريك قدري درهم آميخته در گوش بچکانند * قطوريکه
کري وکراني گوش را نافع بود * صنعت آن روغن نارديين جند بيدستر عصارهٔ افسنتين زهرهٔ گاو ازهريك قدري همواره
برگ تره درهم خوب سائيده ومزوج کرده در گوش بچکانند * قطوريکه طنين وکراني گوش را فائده دهد * صنعت آن
روغن بادام تلخ وروغن افسنتين جند بيدستر روغن موم سرکهٔ کهنه ازهريك قدري درهم آميخته در گوش بچکانند
* قطوريکه درد گوش را وکراني که از سردي باشد سود دارد * صنعت آن زهرهٔ گاو که تازه باشد دو مثقال در روغن گل خيري
ده مثقال بجوشانند که تري زهره برود وروغن بماند دانهٔ مير کوفته يکدرم دران حل کنند وقطره قطره در گوش بچکانند
* قطوريکه هوام وحشرات که در گوش رفته باشد بکشد * صنعت آن آب افسنتين صبر زرد زراوند طويل آب در منهٔ تره
آب پودنهٔ دشتي بورهٔ ارمني ازهريك بقدر کفاف درهم ممزوج کرده در گوش بچکانند * قطوريکه همان نفع دهد * صنعت آن
مغز تخم کدو مغز تخم هندوانه با شير دختران سائيده در گوش بچکانند وقطوراين درمجراي بول جهت تسکين وجع آن
مفيد است * قطوريکه دردي وطنين را بغايت نافع است منقول ازمعالجات بقراطي * صنعت آن جند بيدستر نطرون
بورهٔ سرخ است خربق سياه بالسويه درسرکه حل کرده در گوش بچکانند وبايد که نيم گرم باشد * قطوريکه قرحهٔ کهنه پرچرک و
سودمند است * صنعت آن بگيرند خل خبث الحديد را شيرگرم نموده چند قطره در گوش بچکانند * وصنعت ان خل خبث
الحديد چنان است که خبث الحديد را در سرکهٔ انگوري تند يکماه يا زياده بخيسانند پس صاف نموده سرکه را بکار برند
وبعضي گفته اند که خل خبث الحديد آنست که خبث الحديد را بسايند وبهر له بشويند وخشك سازند وباز بشويند
تا هفت مرتبه وبعد ازان خشك نموده در سرکهٔ کهنه بجوشانند تا بقوام عسل آيد * قطوريکه جهت دوي وسده که از اجتماع
چرک بهم رسيده باشد وطنين را نافع ومعمي بقرص خربق است * صنعت آن خربق سفيد دودرم بورهٔ سرخ پنجدرم
زعفران سه درم با سرکه قرص ساخته با ادهان منا سبه حل نموده در گوش بچکانند * قطوري که رفع آن علت مذکور
درساعت کند * صنعت ان صرصر سياه را در کوزهٔ سفالي سوزانيده خاکستر آن را با بول گاو وبول خوک بچکانند وصرصر
بلغت اصفهاني زنجره گويند وبلغت ديلمي وتنکابني خبك وبلغت هندي جهينگر وآن حيواني است شبيه بملخ * قطوريکه
از مجربات ميرعطاء الله جد مصنف تحفة المومنين کراني سامعه وکري سامعه وطنين را نافع است * صنعت آن را مگ بورهٔ
ارمني شحم حنظل جند بيدستر ازهريك نيم مثقال زرارند مدحرج عصارهٔ افسنتين ازهريك نيم مثقال وفرفيون يك دانگ
قسط تلخ بازهرهٔ گاو سرشته بارروغن بادام تلخ حل کرده در گوش بچکانند * قطوريکه جهت کري که دفعه واقع شده باشد

* صنعت آن طبیخ افسنتین را با زهرهٔ گاو استعمال کنند و زهرهٔ سلحفاة را که منك پشت باشد با روغن با بونه بصیا رضاج
چکانیدن دو قطره از نطرون که بانفطا یا روغن قسط حل کرده باشند وصبح وشام بدان مداومت نمایند جهت جمیع انواع د
گوش ومواد باردهٔ مجرب است * قطوریکه جهت دفع میلان رطوبات گوش اطفال نافع است * صنعت آن شب یمانی زعفرا
بورهٔ سرخ از هریك دانگی عسل وشراب از هریك پنج مثقال قطور کنند وپارچهٔ پشمی یا پشمی را بدان آلوده کنند وبگذارند
* قطوریکه منع سیلان خون بسبب صدمه وضربه از گوش کند * صنعت آن پنیر مایه خرگوش را حل کرده بچکانند وبدستور
گردهای کاو وبز را با قدری پیه کرده کباب نیم پخت کرده آب او را افشرده در گوش بچکانند از مجربات است * قطور نافع
جهت شدت وجع از ان هرگاه که با حرارت باشد * صنعت آن کافور قیصوری یك طسوج در روغن بید انجیر حل کرده در
گوش وبینی بچکانند وهمچنین قطور بیاض بیض نیم گرم وشیر زنان نیم گرم در گوش بچکانند * قطوریکه جهت انضاج قرحهٔ
اذن نافع است * صنعت آن لعاب بزرحلبه لعاب بزرمر ولعاب بزرکتان با شیر زنان در گوش بچکانند * قطوریکه منع سیلان
خون از گوش کند * صنعت آن بکیرند انارخامی وبا سرکهٔ خمر طبخ نمایند وبفشارند ودر گوش بچکانند ولیکن مزاوار
است که حبس ننمایند مکر وقتیکه افراط نماید * قطوریکه کرم گوش را بکشد اعم از انکه از خارج در گوش رفته یا در
گوش تولد یافته باشد * صنعت آن آب برگ شفتالو آب برگ پودنه ممزوج نموده در گوش بچکانند * قطوریکه چرک از گوش
دور نماید * صنعت آن روغن بادام تلخ جبلی شب در گوش بچکانند وصبح بحمام روند وگوش را بر آجر گرم بگذارند
درخانهٔ گرم آن که خانهٔ موم است بدرستیکه چرک ووسخ انچه باشد بدر آید * قطوریکه ورم حار گوش را تحلیل دهد
* صنعت آن آب برگ کندنا با سرکه ممزوج نموده در گوش بچکانند * قطوریکه منقول از جالینوس گوش را از مدهٔ با
کند ووجع آن را زائل سازد * صنعت آن بگیرند پوست انار وبریزند بران بول صبیان وبر آتش گذارند تا گرم شود در
گوش بچکانند * قطوریکه قروح گوش را زائل کند * صنعت آن عسل ممزوج با آب یا شراب شیر گرم روزی چند مرتبه در
گوش بچکانند وآب پیاز با سفیدهٔ تخم مرغ نیز همین فائده بخشد * قطوریکه نافع جهت قروح اذن وتنقیهٔ مدهٔ وقیح آن
* صنعت آن نبیذ ممزوج بروغن گل شیر گرم در گوش بچکانند * قطوریکه قرحهٔ احلیل وسوزش بول را نافع است * صنعت آن
سفید آب کند را نزروت صمغ عربی نشاسته دم الاخوین اجزا مساوی کوفته بسیار نرم بیخته اقراص سازند یا حبوب ساخته
در سایه خشك نمایند وعند الحاجة قدری از ان در شیر دختران حل کرده در احلیل بچکانند در روزی سه چهار مرتبه
* قطوریکه منك کرده ومثانه که در احلیل بند شده باشد بر آورد * صنعت آن روغن حسك روغن ترب از هریك ده در
روغن عقرب سه درم حجر الیهود مغز تخم کدو حب کاکنج از هریك پنج درم حب القلت دو درم آب حسك تازه پانزده در
آب پرسیاوشان ده درم اجزا جوشانیده صاف نموده آب را با روغنها جوش دهند تا آبها بسوزد وروغن بماند حبه حجر
الیهود در قدری ازین روغن سائیده در احلیل بچکانند * قطوریکه سوزش قرحه وریش مجرای بول وحرقة البول را بغایت
نافع بود * صنعت آن شیاف ابیض مغز تخم هندوانه وخیار وکدو ودم الاخوین وشادنج مغسول از هریك قدری نرم سائیده
با شیر زنان مکرر سحق کنند ودر مجرای بول بچکانند * قطوریکه سوزش وحرارت ریش مجرای بول را بسود دهد * صنعت آن
مغز تخم هندوانه لعاب بزرقطونا شیاف ابیض سفیدهٔ تخم مرغ بروغن گل وآمیخته در احلیل بچکانند

* باب القاف مع الفاء * قفر الیهود بفتح قاف وسکون فا وراى مهمله دو قسم میباشد یکی آنکه در ماحل دریا حاصل

میشود که مسمی به بحرة الیهود است وموضعی که در قدیم الایام کفرا میگفتند وآن چیزی است بنفش مائل بسرخی وحجریت
بر وغالب واز دریا بساحل می افتد وقسمی دیگر آنکه زمین کنار آن دریا را که حفر میکنند برمی آید ومؤلف تذکره آن را مخصوص
به بحیرهٔ طبرستان دانسته وانچه از جبال بهم میرسد از عرق الجبال واز اقسام مومیائی است واز قفر الیهود الطف واز مطلق آن
مراد است وبهترین آن سیاه براق زود شکن بیخاک وسنگ وسبک است که در رائحه شبیه به نفط باشد واین نوع از اجزاء
تریاق فاروق است نه سائر اقسام دیگر در سوم گرم وخشک وقائم مقام زفت وقیر وقطران ومومیائی است وشرب آن جهت
شکستگی اعضا وضربه وسقطه وسرفهٔ مزمن وعرق النسا وگزیدن هوام ورفع اسهال رطوبی واقسام کرم معده ورياح غلیظه
شکم وقراقر وتقویت هاضمه واعصاب وقرحهٔ ریه واخراج چرک از سینه وربو وورم لوزتین وخناق بلغمی وسوداوی وصلابت
رحم وضعف جگر وگرده وتقطیر بول وبواسیر وبا جند بیدستر وشراب جهت رفع احتباس حیض مایوس العلاج وبا سماق
جهت اذابهٔ خون منجمد در معده وضماد آن جهت تقویت اعضا وبا موم وآرد جو ونطرون جهت نقرس ومفاصل واورام
صلبه وبا ادویهٔ مناسبه جهت التیام زخمها ونرم کردن اورام آنها وکرم ومنع ورم جراحات والصاق موی زائد بلک
چشم وصاف کردن رنگ بشره وتحلیل خنازیر ورفع برص وقوبا وبخور آن گریزانندهٔ هوام ومار وپشه وجهت خروج رحم
واختناق ونزلات نافع وحقنه بآن بماء الشعیر جهت قرحهٔ امعا وسنون آن جهت درد دندان کرم خورده ورفع رائحهٔ کریهه
دهان واکتحال آن رافع بیاض ومالیدن بر درخت انگور مانع کرم زدن آن ومحرک صرع مصروعین ومضر محرورین
ومصلح آن سرکه وآب میوهای سرد وبدلش زفت وقیر ومقدار شربتش تا یکدرم است * دهن قفر الیهود جهت اکثر
امراض مذکوره شربا وضمادا نافع * صنعت آن بگیرند قفر الیهود هر قدر که خواهند ونرم سوده با دو وزن آن روغن
گل یا زیت یا کنجد تازه بر آتش ملایم بگذارند وبکار برند * قیروطی قفر الیهود جهت اکثر امراض مذکوره نافع تمریخا
* صنعت آن بگیرند قفر الیهود یکدرم ونرم سوده با دو درم زیت یا روغن گل گداخته پس یکدرم موم زرد صافی در آن
انداخته قیروطی ساخته بکار برند * باب القاف مع النون * قنبیل بهندی کمیله نامند وآن بکسر قاف وسکون نون
وکسر بای موحده وسکون یای مثناة تحتانیه ولام چیزی است شبیه به پوست وبیخ درخت سائیده سفوف نموده از قبیل
قرفه وسلیخه وبهمن سرخ وبیخ انجبار وچوب بقم وروناس کوفته بیخته رنگ آن سرخ تیره وهرچند جید خالص نو تازه
باشد رنگین تر میشود ومغشوش آن بگرد وغبا ورمل وغیرها وهمچنین کهنهٔ آن کمرنگ نارنجی میباشد وانچه به تحقیق
پیوسته درخت آن یکونیم پاو قامت شبیه بدرخت معصفر وبرگ آن نیز شبیه ببرگ آن وازان بسیار بزرگ تر وخانه دار
با خارهای درشت بلند وثمر آن به شکل نارنج کوچکی وبر سر آن خاری میباشد بلند وبعد رسیدن وپخته شدن زرد ورنگین
میشود پس شکافته شده چیزی مانند آرد سرخ رنگین از جوف آن برمی آید که همان قنبیل است وآن گرم وخشک در دوم
وبعضی سرد وخشک در دوم دانسته اند مسهل رطوبات ولزوجات ومخرج اقسام کرمهای معده وامعا از حیات وحب
القرع وغیرها وذرور آن بغایت مجفف زخمها ورافع جرب رطب وسعفه خصوص آنکه موضع جرب وسعفه را بآب نرم
شسته وبروغنهای مناسبه مانند روغن تخم ناگیسر چرب نموده نرم سوده بپاشند وباید که آب بران مطلق نرسد ومضر
امعا ومصلحش شیح وکثیرا وقدر شربتش تا دو درم وبدلش چشمیزک گفته اند * اطریفل قنبیلی چند نسخهٔ آن در
اهلیلج در ضمن اطریفلات ذکر یافت یکی بنام اطریفل دیدان ویکی بعرق مدنی ودو بنام قنبیلی * حب قنبیل در حبوب

مذکور شد * دواء القنبیل حب القرع وکرم درازرا بکشد واخراج کند * صنعت آن قنبیل هرخس ترمس حب النیل
هریك نیم درم درمنه ترکي تربد مدبربونك کابلي مقشر ازهریك یکدرم نمك هندي دانکی کوفته بیخته باشیروشکر بیامیزند
وبیاشامند * دواء القنبیل دیگرهمین خاصیت دارد * صنعت آن قنبیل یکدرم بونك کابلي مقشره درم تربد سفید دودر
حب النیل نمك هندي ازهریك نیم درم کوفته بیخته بمویز منقی بخورند وتناول نمایند * دهن قنبیل درادهان ذکر یافت
* مرهم قنبیل بوای قروح وجروح خبیثه وساعیه خصوص زخم آتشك نافع ومجرب * صنعت آن بکچي که بابچي نیز نامند
دوای هند یست قنبیل نوصافي رنگین ازهریك یکتوله مرداهنك ششماشه توتیای هندي بریان یکماشه هرچهار جزوزا بو-
کوفته وبحریر بیخته وزن نموده باهم مخلوط کرده یکجا صلایه نمایند ودرظرفي نگاهدارند وعند الحاجت بقدری ضرور
باقدری روغن کا وبسیارکهنه داغ کرده صاف نموده ممزوج کرده خوب برهم زنند وبرزخم بگذارند ویابمالند وبالاء
آن پارچه بندند وشبانروزمکرر بعمل آورند بعون الله تعالی بیکهفته صحت حاصل میکردد واز بادي وتوشي ولبنیات احترا
نمایند * معجون قنبیل مانع تولد وقالع مادهٔ عرق مدني وحب القرع وسائردیدان است * صنعت ان قنبیل قسم اعلی
خالص که بسیارسرخ تیره میباشد پوست هلیلهٔ کابلي پوست بلیلهٔ آملهٔ منقی تربد سفید مدبرز نجبیل اجزا مساوي کوفته
بیخته باسه وزن کل اجزا عمل مصفی بقوام آورده بخورند شربتی دودرم تا چهاردرم وگفته اند مداومت باین مدت
بیست یوم استیصال مادهٔ آن امراض مینماید * قنه بکسر قاف ونتح نون مشدد وها بفارسي بارزد وبه ترکي فاهتي وبهندي
بیري وبلغتی کنده بهروزه نامند آن صمغ نباتی است برکش شبیه ببرک خیار ومشابه به نبات سکبینج وساقش باریختر
ازان وسفید آن مائل بزردي باشد ودرپالیدکي شبیه بکند ربهتر ازسرخ وزرد آن وثقیل است وانچه به تحقیق پیوسته
تازهٔ آن سفید ونرم غیر منجمد میباشد وهرچند کهنه شود مائل بزردي وسرخي وانجماد میکرده وسرخ منجمد آن بهتر
کهنه وتیرهٔ آن کهنه ترکرم دراول ودرسوم ودردوم خشك وهرچند کهنه ترکردد خشکي آن می افزاید وقوتش تادهٔ سال
باقي است مفتح ومحلل وملین ومسخن ومدر حیض ومسقط جنین وباعسل مفتت حصاة ومفتح سدهٔ کرده وتریاق سموم
جاذب آن وجهت عسر النفس وسعونهٔ کهنه وربو واختناق رحم وصرع وربو اسیروقطع عضل وامراض عصبانیه وعلل بلغمیه
ضعف معده وجکر وسپرز وباشراب جهت سم طفیون نافع وضمادش جهت دمل وخنازیر واعیاوکزاز وکلف وقلع آثار
باموهم ها جهت رویانیدن کوشت وکذاشتن آن بردندان کرم خورده نافع درد آن وبخورش جهت صرع واختناق رحم
اخراج جنین ومشیمه نافع ومضرد ماغ ومصلحش روغن بنفشه وکافور ومغسل کوشت صحیح وشربتش تایك درم وبجهت
سموم تایك مثقال وبدلش نیم وزن آن سکبینج وربع آن جاوشیر وقطور آن باروغن سوسن جهت دردکوش وصداع بلغم
مفید است * دهن القنه اورام رحم رازقبیل اورام واختناق حیض وجهت اوجاع اعصاب وتقویت باه واعصاب آن
شوربا وتمریخا وتلطیخا نافع * صنعت آن قنه خاکستر چوب انبه هردو مساوي درهم ممزوج نموده درقرع وانبیق روغن
کشند وبکاربرند

* باب القاف مع الیاء المثناة التحتانیة * فصل درذکر نمج قیروطیات * بدانکه قیروطي
بکسر قاف وسکون یای مثناة تحتانیه وضم راوسکون واووکسر طای مهمله ویابفارسي موم روغن نامند وآن شامل مفرد
ومرکب است یعني اعم ازانکه به تنهائي موم رابا روغن کل اخته خوب درهم نمایند خواه درهاون سنکي وخواه بانکشتان
درظرف نیکوبمالند وباآب سرد مکررا بشویند ویا نشویند وآن راقیروطي وموم روغن ماذج نامند وبا باد ویه دیکر بحسب

حاجت و غرض ترکیب نمایند و آنرا قیروطی و موم روغن مرکب نامند * دستور عمل قیروطی مرکب آن است که بازاء
هژده درم از هر روغنی که مطلوب باشد دو درم تا ده درم و نیم موم بگیرند پس بگدازند موم را در روغن و در هاون اندازند
پس هر دوا که خواهند از عصارات یا مطبوخات و یا آنچه مقصود باشد اندک اندک بر آن ریخته بدستور برهم زنند و نیک
بمالند تا بگردد مثل لخلخه و یکسان اقسام آن بحسب ماده و اختلاط ادویه مختلف و هر یک مسمی بنامی است * قیروطی
ابوخلسا در ابوخلسا مذکور شد * قیروطی که اورام معده و جگر که سبب آن حرارت باشد نافع است * صنعت آن صندل
سفید ورق گل سرخ از هر یک چهار درم اکلیل الملک پنج درم زعفران دو درم کافور قیصوری نیم درم موم سفید ده درم
روغن گل سرخ نیم رطل اجزا را سوای کافور و زعفران در آب بجوشانند و بپالایند و موم را بر روغن گداخته پس از آن
آب مطبوخ اندک اندک بر آن بپاشند و برهم زنند تا دیگر آب مطبوخ را جذب نکند پس در آخر زعفران و کافور سوده
داخل کرده نیکو برهم زنند تا چون لخلخه شود و در شیشه نگاه داشته بکار برند * قیروطی دیگر که تلیین طبیعت کند
* صنعت آن موم زرد دو مثقال در ده مثقال روغن حب الخروع گداخته پس بگیرند عصارهٔ قثاء الحمار و شیرشبرم اندک
اندک در آن داخل کرده در هاون بدسته برهم زنند آن مقدار که دیگر برداشت تشرب از عصاره و شیرشبرم نداشته باشد پس
شحم حنظل سوده در آن داخل کرده قدری زهرهٔ گاو اضافه نموده برهم زنند تا چون مرهم شود بر ناف و شکم بمالند
که موجب تلیین می شود و ازاله یبوست مزاج پیران می نماید * قیروطی دیگر * صنعت آن گل سرخ پیه بط روغن
دنبهٔ تازه زفت رومی افیون زعفران از مجموع بدستور قیروطی مرتب نمایند * قیروطی دیگر گرفتگی آواز و خشم
سینه را نافع بود چون بر سینه بمالند * صنعت آن روغن بنفشه بادام مسکهٔ میش لعاب گل خطمی سفید لعاب بهدانه
لعاب حلبه آب کلم آب شلغم پیه مرغ گداخته از هر یک جزوی در ظرفی کرده بعد از آن برهم زنند تا یکی شود پس طلا نمایند
و اگر باهم طبخ نمایند بدستور معمول نیز جائز است * قیروطی دیگر نافع از برای ذات الجنب و ذات الصدر و اوجاع
جنب و صدر * صنعت آن سر بنفشه عنب الثعلب اصل السوس بابونه پوست خشخاش باقلای تازه از هر یک کفی جوشانیده
صافی نموده پیه گردهٔ بز پنج مثقال روغن گل پانزده مثقال روغن زنبق پنج مثقال روغن بابونه سه مثقال داخل کرده
بجوشانند تا آب برود و روغن بماند درهم سرشته نیم گرم نموده بمالند * قیروطی دیگر که همین عمل کند و بدن را فربه
سازد * صنعت آن لعاب بزرکتان لعاب ریشهٔ خطمی پیه بز پیه مرغ پیه بط روغن زنبق روغن یاسمین بدستور مقرر موم روغن
سازند و استعمال نمایند * قیروطی دیگر که بدن را فربه و قوی گرداند * صنعت آن کثیرا روغن بادام تخم کاهو کوفته پیه بز
تازه عنبر موم بطریق مقرر روغن سازند و بر بدن بمالند * قیروطی دیگر که مالیدن آن بر مقعده و بواسیر و شقاق را
نافع بود * صنعت آن روغن کوهان شتر روغن مغز استهٔ زردآلو مغز ساق گاو پیه مرغ روغن کراث از هر یک جزوی با یکدیگر
ترکیب نموده استعمال نمایند * قیروطی که خوردن و مالیدن آن تحلیل و تلیین اورام صلبه که در ظاهر و باطن باشد
نماید * صنعت آن حلبه بابونه برنجاسف اذخر برگ خطمی حاشا زراوند گرد صمغ عربی از هر یک یک اوقیه مجموع را
نیم کوفته در دو رطل آب و نیم رطل روغن کنجد و پانزده درم روغن خروع چنانچه رسم است اجزا را جوش دهند و صاف
کنند و با روغن ها جوش دهند تا آب رفته روغن بماند سه درم موم و پیه بط و روغن دنبه از هر یک ده درم در آن داخل
کرده در هاون خوب بمالند تا همه یکسان شود پس استعمال نمایند * قیروطی که اورام معده و جگر که به سبب حرارت

باشد سود دهد * صنعت آن صندلین ورق کل سرخ ازهریك چهار درم اکلیل الملك پنجدرم زعفران دو درم کافور یك
درم موم سفید ده درم روغن کل نیم رطل اجزا را درقدری آب طبخ نموده روغن کل وموم سفید داخل کرده بآتش ملایم
جوش دهند ودرآخر دوانك کافور داخل کرده ودرهم آمیخته سود نموده استعمال نمایند * قیروطی که شبصه وذات النجمه
را نافع باشد * صنعت آن لعاب بزرقطونا لعاب خطمی سفید روغن بادام موم سفید بنفشه اکلیل الملك کل بابونه ازهریك
جزوی بدستور طبخ نمایند وسینه وپهلورا بدان چرب کنند * قیروطی دیگرکه ترکیدن دست وپا راکه ازسرما باشد سود
دهد * صنعت آن آب برگ کرنب آب چغندرآب شلغم ازهریك یك اوقیه موم سفید پیه کردهٔ بزبروغن دنبه وروغن بابونه
ازهریك یك سیر بدستور طبخ نمایند ودست وپا را بدان چرب سازند * قیروطی نافع جهت وجع مفاصل مزمن * صنعت آن
موم سفید هفتاد وپنج مثقال علك الانباطی شش مثقال اجزارا دردیك کرده بربالای آتش کذارند تا صموغ درموم
حل شود پس صافی نموده صمغ درخت پسته دوازده مثقال قاسی لادن ازهریك دوازده مثقال اجزارا کوفته بارونن مذکور
جمع نموده خوب برهم زنند تا چون مرهم شود بعد ازان استعمال نمایند * قیروطی که خشکی دست وپا رابرطرف سازد
* صنعت آن لعاب خطمی لعاب حلبه لعاب تخم کتان آب برگ چغندرازهریك نیم من پیه کوسفند پیه مرغ روغن بادام روغن
کل وازهریك یك اوقیه بآتش ملایم بجوشانند تابقوام آیدواکرخواهند که خوشبو شود مشك وکلاب داخل کنند * قیروطی که
بدن را نرم کند وباصفاوطراوت گرداند هرگاه که مکرر بربدن بمالند * صنعت آن جلوارخطائی بکلاب سوده مورد نجان عد
الصلیب مومیائی کانی ازهریك سه درم پیه بط پیه شترمرغ بادام روغن پنبه دانه ازهریك ده درم بقاعدهٔ متعارف صبر
نمایند * قیروطی دیگرکه ریش وخشکی بینی راسود دارد * صنعت آن زوفای تر پیه مرغ مغزساق کاو موم زرد قدری عسل
مجموع رادرهم بکدازند ودرهاون نیکو بمالند واستعمال نمایند * قیروطی که چون بربدن بمالند بدن رانرم وخوشبو وباطراوت
دارد * صنعت آن روغن بنفشهٔ بادام روغن زنبق که رازقی نیز نامند روغن نرکس ازهریك ده درم موم سفید پیه مرغ روغن
دنبه مسکهٔ میش روغن پنبه دانه ازهریك پنجدرم لعاب خطمی بیست درم درهم طبخ نمایند ونیم درم مشك سوده ویکدرم
عنبر درآخر دران داخل سازند ودرهاون بمالند که خوب درهم آمیخته شود * قیروطی دیگرکه آتشك رانافع است * صنعت آن
موم سه درم روغن کاو پنجدرم پیه کردهٔ بزششدرم سیماب چهار مثقال سیماب رادرقدری آب حنا وقدری آب دهان خوب کف
مال کنند انکاه اجزارا باهم مخلوط کرده درهاون بمالند تا همه یکسان شود پس مجموع راسه بخش کرده هرروز بخشی رادر
تمام بدن بمالند غیراززیربغل وبن رانها که دراین دومحل نبایدرسانید وخود رازهوای سرد محافظت کنند * قیروطی دیکرکه
بواسیر وشقاق معده رامالیدن فائده مند بود * صنعت آن روغن استخوان زرد آلو مغزساق کاو پیه مرغ روغن کوهان شتر
روغن کراث ازهریك جزوی باهم بکدازند وبمالند تا همه یکسان شود واستعمال نمایند * قیروطی که ملین ومسهل بود
وچون برشکم بمالند مسهل بلغم باشد * صنعت آن برنك کابلی قثاء الحمار سنامکی شبرم ازهریك ده درم کوفته دریك رطل آب
خیسانیده جوش دهند تا ربع آب بماند درهم مالیده صاف کنند پس روغن خزوع وروغن حب القرطم روغن کل ازهریك
یك سیر پیه بط پیه مرغ روغن دنبه ازهریك نیم سیر موم زرد پنجدرم اضافه کرده جوش دهند تا آبها رفته روغن بماند صاف
کرده استعمال نمایند * قیروطی که فالج ورعشه رانافع است * صنعت آن روغن سوسن روغن قسط روغن فرفیون ازهریك
ده درم موم زرد پنجدرم میعهٔ سائله دودرم میعهٔ وموم رادرروغنها بکدازند چند بیدستر قسط ازهریك دودرم کوفته بیخته

دران بيامیزند ودرهاون بمالند كه مجموع درهم خوب آمیخته شود و استعمال نمایند * قیروطي دیكر كه همان نفع دهد
* صنعت آن مقل جند بید ستر میعهٔ سائله روغن رازقي كه روغن زنبق است پیه بط ازهریك جزوي درهاون بمالند تا
یك سان شود و استعمال كنند * قیروطي كه شقاق را و درشتي كه در رود ست وپا باشد نافع است * صنعت آن كثیرا
زوفا ازهریك یك درم موم سفید سه درم روغن بادام ده درم روغن بادام را كرم كرده كثیرا وزوفا ی تر داخل نموده
درهاون بمالند واستعمال نمایند * قیروطي كه محرور المزاج را سود دهد وبدن را ملایم ونرم وخوشبو سازد * صنعت آن
موم سفید روغن بنفشهٔ بادام ازهریك بیست درم روغن كل سي درم كافور نیم درم صندل بكلاب سوده پنج درم عرق
بها روكلاب ازهریك بیست درم چنانچه رسم است درهم مالیده استعمال كنند * قیروطي كه بدنهای كرم مزاجان را موافق
باشد وبیوست وخشونت جلد را سود دهد * صنعت آن روغن بادام روغن كل وازهریك بیست درم موم سفید هفت درم پیه بز
پنج درم لعاب كثیرا لعاب بزرقطونا لعاب خطمي لعاب بهدانه روغن بید مشك روغن بنفشهٔ بادام مسكهٔ تازه ازهریك ده درم مجموع
را درپاتیلی كرده بآتش نرم طبخ نمایند ونیم درم كافور دران داخل كنند ودرهاون بمالند تا مجموع درهم آمیخته شود انكاه
استعمال نمایند * قیروطي دیكر * صنعت آن موم سفید مغز قلم كا وكثیرا روغن چنبلي روغن بنفشهٔ بادام یا روغن لیمو
یا روغن نیلوفر اكر تبرید بیشتر مطلوب باشد لعاب بهدانه یا اسبغول اضافه كنند واستعمال نمایند * قیروطی جهت
قوت باه از مجربات حكیم سعد الله * صنعت آن سفید اب توتیا بورهٔ ارمني نوشادر ازهریك یك مثقال قلب اسم الفار ازهریك نیم
مثقال بارو غن كنجد وسركه وموم بطریق مقرر قیروطي ترتیب دهند وعضو مخصوص را باآب كرم بشویند وبخرقهٔ خشن
خوب بمالند پس بدان چرب نمایند * قیروطي كه شقاق واورام لب های سفل را نافع باشد * صنعت آن بكیرند موم صافي
وروغن كا وروغن بنفشه ازهریك یك اوقیه ودرپاتیل كنند وبجوشانند تا موم كداخته شود وهمه یكی شود وهنكام حاجت
بكار برند * قیروطي كه مهان فائده بخشد * صنعت آن مغز استخوان قلم یك جزو موم صاف آمیخته نیم كوم برشقاق نهند
* قیروطي كه شقاق دست وپا را كه ازهودا بهم رسد نافع است * صنعت آن بكیرند روغن كا وموم مهاوي بالهم لداخته همچنان
كرم برعضو بمالند * قیروطي جهت شقاق لب وروی وبالای بیني * صنعت آن بكیرند موم زرد وروغن كل وروغن قارو
وشحم بط مصفی ونشاسته وكثیرا ولعاب حب السفرجل وبكدازند موم وروغن وشحم را وباقي دواها كوفته نرم بیخته دران
اندازند ودرهاون بمالند تاخوب برهم شود پس بكار برند وباید كه داخل حمام شوند وچون جای شقاق نرم شود در
كثیرای مسحوق را مثل كحل بپاشند * قیروطي كه جهت شقاق دست وپاوروی ولب نافع است * صنعت آن تخم كتان
شمع صاف روغن بادام شیرین پیه دجاج مغز ساق كاوكل خطمي كوفته كثیرا صمغ آلو بطریق متعارف موم روغن بسازند
وبكار برند * قیروطي جهت فربهی نافع * صنعت آن روغن بادام كثیرا تخم كاهو با شیرهٔ تازه بغیر موم روغن سازند
بكار برند * قیقهر بفتح دو قاف درمیان هر دو یای مثناة تحتانیهٔ ساكنه وهاوراى مهمله در اخر ونون میان هر دو قاف نیم
آمده صمغی است شبیه بهند روس زود شكن سخیف بد بو وبد طعم سفید مائل بزردي بهندي رال وبفارسي لعن معجوي
وبعربي شجر تمیمي كویند اسم عبراني هند روس است وحال آنكه غیر هند روس است واكثر ازبلاد هند واراضي عرب
مي آورند درهوم كرم وخشك ومدر حیض ومخرج جنین ومنقي دماغ وباماء العسل جهت صرع واستسقا وربو وپیچرو
آشامیدن آن متوالي باسكنجبین ویا آب جهت سپرز ورفع فربهي بدن وهنون آن جهت درد دندان واكتحال ان جهت

ضعف باصره ورفع آثار چشم وموهم آن جهت جراحات مزمنه ودرمراهم ذکر موهم آن خواهد شد انشاء الله تع وقد رشو بشو
وبع درمی است * دهن القیقهر که مشهور بروغن زال است جهت ازالهٔ اورام حاره وبارده درهر عضوکه باشد خصوص
خصیه وقضیب واستسقا وقوبا وشقاق وبثور خصوصا بثور وجه واند مال خراج وقروح افرنجیه وغیره وقروح اذن نافع طلاء
وقطورا * صنعت آن بکیرند قیقهر هرقدر که خواهند ونرم نموده با هشت وزن آن روغن کنجد خالص ممزوج نموده یکصد
ویک مرتبه بآب شسته استعمال نمایند واکر اقوی خواهند از روغن قدری کم نمایند خصوصا درتابستان * دهن قیقهر که
بهندي چوره زال نامند جهت انواع جرب رطب وبرای داءالثعلب با آب لیمو کاغذي نافع * صنعت آن بکیرند خالص آنچه
هرمقدار که خواهند وریزه ریزه کرده دردیك سفالي نمایند وبرسرآن سرپوشی کذارند وبرسرپوش سوراخی کرده نی بوآن نصب
نمایند وسرنی را درظرف خالي کذارند وسرآن ظرف را بند نمایند که هوا داخل نشود ودرزیر دیك آتش ملایم کنند آهسته
آهسته روغن آن برمی آید آنرا عند الحاجت استعمال نمایند واکر خواهند بقرع وانبیق استخراج نمایند بهتر است لیکن کمتر
وصاف ترمی آید * دهن قیقهر دیکر جهت انواع جرب وقوبا وقروح خبیثه * صنعت آن روغن خالص آن که بهندي چورهٔ
زال نامند سه ربع آثار یعنی سه پاو آنرا چهار توله زرد چوبهٔ انبیه که بهندي انبي هلدي نامند نیز چهار توله هردورا بهیا
نرم بکوبند وبپزند دوتوله سیماب رادران وآنقدر بمایند که کشته کردد پس بآن روغن مخلوط نموده قدری بوجرب وقوبا
بمالند تا سه چهار روز زائل کردانند * کتاب الکاف * باب الکاف مع الالف * کادي بفتح کاف والف وکسر دال مهمله
ویا وکیورهٔ بکسر کاف وسکون یای مثناة تحتانیه وواو وفتح رای مهمله وهاهردو اسم هندي است وبعربي کل ریفتح کاف
دال ورای مهملتین نامند وکل آنرا بهندي کیورهٔ یکپهول یعنی کل کیورهٔ ونوع صغیر آنرا که کوچکتر وزرد تر ولطیفه
وخوشبوتر است کیتکي نامند ودرهند ودکهن وبنکاله وحوالي عمان ویمن کثیرالوجود است ومشابهت تمي بدرخت
نارجیل ونخل دارد واز برک آن درزیر باد جای نماز فرشها از قبیل بوریاي نخل بافند وباطراف میبرند بسیار نرم تر از
بوریاي نخل است وبرک آن عریضتر وطولانی تر از برک نخل ونارجیل واطراف آن شبیه است به ذرت کلان که خندروس
نامند ولیکن ازان بزرکتر وطولانی تر وبرکهاي آن نرم وخاردار وخوشبو ودروسط آن کفرا که خوشه خرما است خوشه پراز
کرد بلکه کرد این زیادهٔ ازان است وبسیار خوشبو وتند درآخر دوم کرم وخشک وبعضی معتدل دانسته اند شاید که حرارت و
یبوست آن درآخر درجهٔ اولی باشد وبیمش کمتر از حرارت مقوي بدن وحواس وباتفریح ورافع خفقان واعیا وماشري وبثور
وحکه وممکن دردهاي صعب وشربت آن که چوب آنرا کوبیده بجوشانند وآب آنرا باشکر بقوام آورند جهت آبله وحصبه وجذام
بهترین ادویه است واهل هند را اعتقاد آن است که چون شربت آنرا بنوشند درموسم آبله قبل از ظهور آبله بسیار برنخواهد
آمد تا بحد یکه کفته اند زیادهٔ ازهشت نه دانه برنمی آید واصلی ندارد ولیکن مخفف عوارض آنست وذرورکرده آن درکوش
اطفال جهت تسکین درد والتیام قروح وتجفیف رطوبت لزج ومستخرج ازان وخاکستر سوختهٔ چوب آن جهت التیام
جراحتها مجرب دانسته اند * ودانهٔ آن مقوي دل وجکراست ورب کل رقویترازدانهٔ آنست وبدلش بوزن آن صندل سرخ
وبقدر است مؤلف اختیارات بدیعي نوشته که درکرم میرشیرازدرخت کل بسیار بود وبفارسي کل کیدي خوانند بوی
عظیم وخوشدار د تا بحدیکه جامهٔ که بوي وی بکیرد تا ربزیده کردد آن بوی ازوی زائل نشود واصلي ندارد شاید درختی دیکر
خواهد بود * دهن کل رمقوی حواس ومفرح نفس وسرور آورنده ومانع اعیا ورافع خفقان راستحکام کنندهٔ بدن است

* صنعت آن بگیرند گل کادی که کیوره نامند یا کیتکی هر کدام که باشد قبل از انکه شکوفه شده باشد و در روغن کنجد تازه
انداخته در افتاب بگذارند و مثل روغن گل جدید کنند و ترتیب دهند * رب کدر نافع از برای جدری و حصبه * صنعت آن بگیرند
چوب یا بیخ کدر تازه و بکوبند و آب آنرا افشرده بگیرند و با قند سفید بقدر احتیاج بقوام آورند و اگر کدر تازه بهم نرسد
خشک آن را ریزه ریزه نموده جوشانیده صاف کرده با قند بقدر احتیاج طبخ نمایند تا بقوام آید و این فی الحقیقة شراب
کدر ساده است * فصل در ذکر نسخ اشربهٔ کدر * شراب کدر که شیخ الرئیس ابوعلی بن سینا رح در قانون در
معالجهٔ جدری ذکر فرموده و در قرابادین نیز * صنعت آن بگیرند رب کدر دو جزو و اگر رب آن حاضر نباشد چوب کدر را زنند
و یا براده نمایند و یا بکوبند و بخیسانند با نصف وزن آن صندل براده کرده در سرکهٔ مقطر یا در آب غوره آنمقدار که از روی
آن بر گردد و هر چند سرکه یا آب غوره زیاده باشد بهتر است و در سرما دو سه روز و در گرما یک دو روز بگذارند پس با آتش
ملایم طبخ دهند آنمقدار که مهرا شود پس بمالند و بفشارند و صاف کنند پس بگیرند آب ماست بطریق تقطیر که در پارچه
صافی اندازند و یا بطریق ترویق که طبخ دهند مثل طبخ ماء الجبن تا جبنیت آن از مائیت جدا گردد پس صاف نمایند
و بگیرند آرد جو در آب ماست مذکور اندازند و فقاح سازند و بگذارند تا ترش گردد مثل سرکه و ترویق آن نمایند یعنی
صاف کنند و مرتبه دیگر آرد جو در آن ریخته فقاح حامض ترتیب دهند و همین قسم هر چند زیاده تکرار کنند بهتر است پس
بگیرند ازین فقاح ترش مذکور پنج جزو و از آب امرود چینی آب به ترش شاداب آب انار ترش آب امرود ترش آب سیب
ترش آب زعرور آب لیمو آب آلوی ترش آب طلع معصور آب کنوس طبری که نوع کبیر زعرور است بلغت طبرستان و بفارسی
کویج و کیل زرد و به ترکی ازکیل نامند آب توت شامی که خوب نرسیده باشد آب زرد آلوی خام ترش آب غوره آب ریباس
عصارهٔ عسالیج درخت انگور آب گل فارسی که گل سرخ نامند عصارهٔ نیشکر عصارهٔ گل نیلوفر عصارهٔ گل بنفشه از هر یک یک
جزو از آب ترش اترج و آب ترش نارنج از هر یک دو ثلث جزوی آب برگ کشنیز آب برگ کاهو آب برگ خشخاش آب برگ کاسنی
آب برگ خرفه همه تازه و تر عصارهٔ عصی الراعی آب برگ بید آب برگ سیب آب برگ امرود آب برگ زعرور آب برگ
درخت گل سرخ از هر یک ازین آبها ربع جزوی عصارهٔ لحیة التیس عصارهٔ گل سرخ و گل نیلوفر عصارهٔ زرشک همه خشک
کرده تخم کاسنی تخم کاهو گلنار فارسی تخم نیلوفر تخم گل سرخ از هر یک نصف عشر آب نعناع تازه شش یک جزوی آب زرشک
تازه تر نصف جزوی بگیرند جمیع اجزا را از عصارات و ادویه یابسه را یکجا کنند و بر آتش ملایم بگذارند و بریزند در آن
عدس چهار جزو جو مقشر دو جزو سماق منقی و انار دانه از هر یک سه جزو و بجوشانند بآهستگی تا به نصف رسد پس از آتش
فرود آورده بگذارند تا سرد شود و بقوت تمام بمالند و صاف کنند پس داخل کنند در هر سه صد درهم از آن یک مثقال
کافور قیصوری سائیده باین قسم که کافور را بته قرع و یا آفتاب یا آب گرم که بپاشند و بملایمت و آهستگی مطبوخ مسطور را
بر آن ریزند و سر آن را محکم نمایند که بخار آن مطلقا بیرون نیاید و بر آتش اخگر گذارند تا بجوش آید و ساعت بساعت
از آتش بر گرفته حرکت میداده باشند تا بقوام لائق آید فرود آورده بگذارند تا سرد شود انگاه سر آن را باز کرده در ظرف
چینی یا شیشه نگاه دارند و سر آنرا محکم بندند تا بوی کافور ضائع نگردد و نه پرد شربتی ازین تا ده درم است و بعضی اطبا
داخل می کنند درین شربت سنبل الطیب زنجبیل تخم رازیانه انیسون فلفل سفید سعد کوفی از هر یک مقداری که رای طبیب
اقتضا کند بدانکه چون این شربت بسیار ترش است احتمال گزیدن معده و امعا و سحج آن است و نیز شاید که بسبب

رطوبت آبها زود متغیر کردد اکر یك جزو لعاب بزرقطونا و ربع جزوی صمغ عربی سوده و پنج جزو نبات اضافه کنند و
بقوام آورند و بعد از انکه از آتش فرود آورده و هنوز سرد نشده باشد یکصد درم طباشیر در صورتیکه هر جزو را یك من کرفته
باشند و ده استار طبی صندل سوده با کافور مسطور بران پاشیده و به تیر معجون سازی برهم زنند تا نیکو آمیخته شود و در ظرف
چینی یا شیشه کرده سر آن را محکم بندند بهتر است از انکه کافور را در طبخ داخل نمایند زیرا که بعد از طبخ اثر و بوی وی شاید
نماند * شراب کدر به نسخهٔ محمود بن الیاس در حاوی صغیر * صنعت آن کادی تمر هندی عناب بزرک دانا بیرون اورده
از هریك یکرطل بیخ رازیانه ده درم صندل سفید صندل سرخ از هریك ده مثقال کل سرخ منزوع الاقماع سنبل الطیب
از هریك دو مثقال اجزا نیم کوفته در چهار مثل ادویه آب خالص شیرین بجوشانند تا ربع آن بماند و بپالایند و بکیرند
آب انار ترش آب انار شیرین سرکهٔ انکوری کهنه از هریك یکرطل داخل آن کرده در دیك سنکی کنند و بجوشانند تا
نزدیك بقوام آمدن رسد پس شکر صافی سفید یکرطل داخل کنند و بجوشانند و کف آن را بکیرند و بپزند تا بقوام سکنجبین
آید از آتش برکرفته حل کنند دران سه درم زعفران و سه درم کافور قیصوری سوده و در شیشه نکاهدارند شربتی ده درم
* شراب کادی کدر نیز کویند بنسخهٔ یحیی بن جزله که بهترین نسخهٔ شراب کدر است * صنعت آن بکیرند چوب کادی و پوست
آن را دور کنند و تمر هندی منقی از تخم و پوست و لیف و عناب بزرک دانه بیرون کرده پوست بیخ بادیان از هریك یکرطل
تخم رازیانه و چوبهای رازیانه از هریك نیم رطل صندل سرخ صندل سفید از هریك ده مثقال سنبل الطیب کل سرخ منزوع
الاقماع از هریك دو مثقال مجموع را نیم کوفته در چهار برابر مجموع ادویه آب خالص شیرین بخیسانند پس بجوشانند
و صافی نمایند و بکیرند آب دانهٔ انار شیرین آب دانهٔ انار ترش سرکهٔ خمر کهنه از هریك یکرطل و مجموع را یکجا کرده در
دیك سنکی کنند و بآتش ملایم به پزند تا شروع بانعقاد کند پس داخل کنند دران نبات و قند از هریك یکرطل و بجوشانند و
کف آنرا بکیرند تا بقوام سکنجبین آید از آتش برکرفته حل نمایند دران زعفران و کافور قیصوری جید سائیده از هر یك
سه درم و نیکو برهم زنند و در ظرف چینی یا شیشه نکاهدارند شربتی از دو مثقال تا یك اوقیه بقدر حاجت * شراب کدر دیکر
که آن را آب کادی کویند منقول از کامل الصناعة که موافق نسخهٔ قدما و نسخهٔ مذکور در جامع الادویه است جهت حصبه و
جدری و باد سرخ و ماشری و جمیع امراض دموی و تسکین حرارت قوی و اخلاط محترقه که بمشارکت دل باشد و جهت
یرقان و حرارت جکر و معده و رفع تشنکی و عفونت مزمنهٔ اخلاط و نیکو کردن بوی دهان بنهایت سودمند است * صنعت آن
چوب کادی نیم کوفته تخم بادیان برک و شاخ بادیان پوست بیخ بادیان تمر هندی منقی از حب و قشر و لیف عناب دانه بیرون
آورده از هریك یکرطل کل سرخ منزوع الاقماع نیم رطل سنبل الطیب لك منقی از چوب از هریك چهار مثقال صندل سرخ
و سفید از هریك ده مثقال مجموع را یك شبانروز در چهار مثل ادویه آب خالص بخیسانند پس بجوشانند تا بربع آید بپالایند
و داخل نمایند دران سرکهٔ انکوری جید دو رطل آب انار ترش آب انار شیرین از هریك یکرطل و بجوشانند بآتش ملایم تا
بقوام مائل شود پس یك من نبات سفید داخل کنند و چند جوش دیکر دهند تا بقوام آید پس از آتش برکرفته کافور قیصوری
و زعفران از هریك سه مثقال سوده دران حل کنند تا خوب ممزوج شود و در ظرف چینی یا شیشه کرده سر آنرا محکم بندند
تا رائحهٔ کافور بیرون نرود شربتی از دو مثقال تا هفت مثقال و نیم و از برای اطفال تا یك مثقال * شراب کل کادی بکیرند کل
کادی له کیوره نامند و برکهای آن را جدا کرده کرد و خوشهٔ آنرا دور کنند و برکها را پارچه پارچه نمایند و یا بکوبند کوفتنی بسیار

کسي وباپنج وزن آن آب دردیك کنند وبجوشانند تا بربع آید پس صاف نموده نصف آن مقدار نبات یاقند داخل کرده بجوشانند
وکف آن را بگیرند وشربت با خمر ترتیب دهند وبعضي از گرد میان برگهای گل آن وبعضي از خوشهٔ وسط آن نیز شربت مرتب
می نمایند * شربت گل ساده * صنعت آن بگیرند تنه وبیخ وریشه های درخت کادي وپوست آنرا دور کنند اگر تر باشد
بکوبند وآب آن را بگیرند وباهم وزن آن ویانصف آن نبات وقند سفید باآتش ملایم بقوام آورند واگر خشك باشد نیم
نموده ویاکوبیده درپنج مثل آن آب خالص بخیسانند یك شبانروز پس بجوشانند تا بربع رسد پس صاف نموده دریا تیر
کنند ونصف وزن آن نبات سفید یاقند سفید داخل کرده باآتش ملایم بجوشانند وکف آن را بگیرند تا بقوام سلجبین یا خمیر
آید * عطر کادي تفریح وسرور ونشاط وبسط وتقویت نفس وحواس نماید ومنع اعیاء ورفع خفقان کند * صنعت آن بگیرند برد
گل کیورهٔ تازه یاکیتکي وردیك کنند وبدستور مقرر عرق کشند ودرته مشربه قدري عطر صندل ریزند که برروی آن عرق بچکد
بعد سردشدن عطر را از روی آب بگیرند وباز درته مشربه ریزند واز گل تازه باز عرق برروی آن بچکانند وهمین تعم چند مرتبه نمایند
واگر عطر صندل نباشد قدري برادهٔ صندل را در اول مرتبه با برگ گل آن دردیك کرده عرق کشند وعطر آن را درته
درته مشربه ریزند وبربالای آن عرق گل تازهٔ خالص مکرر بچکانند ودرشیشه محفوظ دارند واستعمال نمایند * کافور بفتح کاف
والف وضم فا وسکون واو وراي مهمله اقسام میباشد اول ریاحي براي مهمله ویاي مثناة تحتانیه گفته اند وجه تسمیهٔ آن بسبب تصاعد
آن باریاح است وبعضي گفته اند ریاح نام بادشاهي است که اول آن را یافته ویادر عصر او یافته اند وبنام او اشتها ریافته
آنرا بهندي بهیم سیني نامند وآن صمغ درختي است شبیه بمصطکي که خود بخود بظاهر درخت بروز می کند وبعضي گفته اند که تنه
درخت آن رادر صمغ بسیاري تیغ میزنند اول ازان آب بسیاري تراوش می کند پس مواضع دیگر را تیغ زده بعد تراوش رطوبت وانجمد
آن جمع مینمایند وآن ماء الکافور واین کافور است وبعضي گفته اند شبنمي است که بر درخت آن می نشیند وبعد انعقاد
جمع می کردد دوم قیصوري وآن نیز مانند صمغ سفید صفایح صافي شفاف است ودرجوف درخت آن یافت میشود سوم کافور
مومي که ازریزهای چوب درخت آن که ازجوشانیدن آن بهم میرسد وآن تیره رنك ناصاف است ودرخت کافور مخصوص
به بلاد زیرباد است وچوب آن سفید رنك رخومي باشد وبسیار کم است ودرخت آن عظیم وگویند که صبب کم یابي او آن است
که ازگرمي هوا آن مکان پلنك وما رهمیشه مجاور آن درخت میباشد وآبیله ازان درخت درحین قطع میچکد مسمی بماء
الکافور است درنهایت تندي رائحه وغلیظي ومایل بسرخي درسوم گرم وخشك است وجالي چرك بدن وجامه وظروف
مکس فزد یکي باو نمیکنند ورافع دردا ستخوان ومفاصل وامراض باردهٔ است واما کافور پس اندرخت سرد وخشك است در
آخر درجهٔ سوم وشم آن مصدع مبرودین ومصلحش روغن بنفشه وبوئیدن عنبر ومشك ومسکن صداع حار محرورین بتنهایي
یاباگلاب وصندل سفید خصوص درحمیات حارهٔ حاده ومفرح قلب حار وقاطع نزف الدم اعضا وزعاف واسهال حار
عرق ودافع تشنکي والتهاب کرده وقرحهٔ ریه وسل ودق وذات الجنب وحرقة البول وجمیع امراض حارهٔ ومقوي حواس محرورین
شربا وطلاء وتریاق سموم حارهٔ ومنوم صاحبان دماغ حار وبا مشك وعنبر مقوي روح حیواني مبرود المزاج ضعیف
وسعوط آن باآب کشنیز تازه یا مرکه یا عصیر بصر یاآب برگ آس یاآب بادروج جهت زعاف وباآب برگ کاهو جهت بیخوابي
محرورین وباروغن گل مرغ جهت اورام حارهٔ نافع وسنون آن جهت دندان کرم خورده وکذا اشتن درجوف آن ماء
زیادتي اوست ومجرب است وقلاع دهان را رافع وذرور آن جهت قروح خبیثه وساعیه وبا ادویهٔ مناسبه جهت زخمهای حار

وجراحت تازه وقطع خون آن وتسکین درد مجرب واکتحال آن جهت رمد وطلای آن با روغن گل وخل خمر بر پیشانی جهت
درد سر صفراوی وشدت حرارت روح دماغی خصوص درحمیات حارهٔ حاده وضماد آن بریا نوخ وپیشانی درحبس زعاف
مجرب ومضرباه ومولد سنك مثانه واکثار آن قاطع نسل واشتها ومورث سفید ی موی ومصلحش عنبر ومشك وادویهٔ حار
هوشبو وبسیار بوئیدن آن مورث بیخوابی ومصلحش روغن موسن وروغن گل سرخ وامثال آن وهمچنین بسیار بوئیدن آن
مضعف باه وقاطع شهوت جماع است وابن ماسرجویه حکایت کرده است که مردی از اصحاب او مقدار یك مثقال کافور حبوب
دریك روز پس قطع شد باه او وروز دیگر همان مقدار خورد پس باطل شد شهوت جماع او وروز سیم خورد پس زایل شد
معدهٔ او بحدیکه غذا نضج نمی یافت وقطور محلول آن با آب کشنیز تازه جهت درد گوش وقطع زعاف دماغی ودرچشم صاحب
آبله باعث برنیامدن دانهٔ آبله است درچشم واگر برآمده باشد درسه چهار روز که مکرر بچکانند زائل میگرداند ومجرب است
محلول آن درروغن گل دربینی جهت سوء مزاج حار مزاج سر وچشم نافع وعلامت سوء مزاج مذکور آن است که بزیادتی
ارتفاع آفتاب زیاده وشدید می شود وبه نقصان وانحطاط آن کم وگفته که اگر زن اندکی ازان برفرج خود بمالد مرد بوی
قادر نتواند شد وقدری شربتش تا یك دانك ودومثقال آن قاطع باه ومفسد معده وگویند دومثقال آن قاتل است وبدلش
دو وزن آن طباشیر ویك وزن آن صندل سفید است وکافور مصنوع که ازموم بقدر دودرهم وحجر رخام ده درهم وروغن
بنفشه نیم درهم وقدر کافور ترتیب دهند زبون وفرق آن با کافور اصلی ثقل وچسپندگی است که در مصنوع میباشد
وبوی اصلی شبیه بپومت لیمو وترنج است وآنچه به تحقیق پیوسته آن است که کافور دو قسم است یکی اصلی غیر جعفر
ودیگری مصنوع مجعول واصلی صمغ درختی است که از درخت تراوش کرده بیرون می آید وحب های آن کوچك مثل
حب های مصطکی ورنك آن نباتی ورائحهٔ آن تند باحدت وچون قدری قلیلی ازان را بر شقیقه بمالند خشکی وحدت
آن درچشم ظاهر شود وآب ازچشم جاری کردد وگویند فرق میان اصلی ومجعولی آن است که چون آبکینه را برآتش نهند
کافور بران ریزند تمام گداخته کردد ومجعول آن نه چنین است وازمالیدن آن بر شقیقه آب ازچشم برنیاید ودرخت آن
درآجی میشود وازچند ثقه شنیده شده که بسیار جزو قلیلی بعمل می آید در تمام سال وشاید ازچهار پنج من تبریزی زیاده
بعمل نمی آید وبسیار کران بهاست ونیز ازچند شخص ثقه شنیده شده که سالی ازآجی چند تختهٔ ضخیم ازچوب ان د
بندر هوکلی که ازینا دربنکاله است آورده بودند که آن میبریدند ازجوف آن جای کافور می آمد وچوب ان رخونرم
بود وشیخ الرئیس قدس سره درمفردات قانون نوشته اند باین عبارت واما خشبته فقد رأینا کثیرا وهو خشب هش خفیف
وربما اختنق في خلله شیء من اثرا لکافور واین کلام شریف شیخ موید قول راویان تختهٔ چوب کافور است که مذکور شد
ونیز شنیده شده که صندوقهای بزرك ازتختهٔ چوب کافور ساخته می آورند وبوی کافور ازان می آید ومصنوع آن که
اکثر از بندرچینه می آورند بسیار وافر ارزان است وشنیده شده که ازتنه وبرك وبیخ درخت موز که بهندی کیله مینامند
وچوب کافور وبا چند ادویه دیگر ترتیب میدهند وآن چرك رنك است وبعضی آن مصنوع را نیز تصعید مینمایند وسفید
وبراق میشود وآن را کافور چینیه مینامند

* فصل دربیان نبذ جوارشات کافوری *

* جوارش کافور نافع است

ازبرای ضعف معده وکبد ودفع ریاح غلیظه کند ومعین است برهضم * صنعت آن کافور قیصوری زعفران عود هندی
خام قاقله دانهٔ هیل بواکبابهٔ چینی کاشم قرفة الطیب قرنفل اشنه سنبل الطیب بسباسه صندل سفید فلفل دارفلفل دارچینی

شيطرج هندي نارمشك شقاقل مصري خولنجان جوزبوا زنجبيل معدكوني فلفل مويه اجزا مساوي كوفته بيخته شلوسفيد
بوزن مجموع ادويه بدستور مقرر جوارش سازند مزاجش كرم است دراول درجهٔ دوم وخشك است دراول درجهٔ سيم
شربتي يك مثقال * جوارش كافوراقوى ازاول * صنعت آن كافور قيصوري مشك تركي خالص ازهريك دودرم ونيم زنجبير
فلفل دارچيني قرفة الطيب ساذج هندي دارفلفل جوزبوا سنبل الطيب شيطرج هندي صندل سفيد حب بلسان قاقله بسباسه
قرنفل باغي طالیسفر سعد كوني طباشير سفيد عود هندي ازهريك نيم اوقيه نبات سفيد دوازده اوقيه ونيم اجزا لوفته
بيخته بعسل مصفى بدستور مقرر جوارش سازند ودرظرف چيني نگاه دارند ومزاجش كرم است دراول درجهٔ دوم وخشك
است دراول درجهٔ سوم شربتي يك مثقال * جوارش كافوري نافع ازبراى ضعف معده وكبد وسوء استمراء ودفع ريح
* صنعت آن كافور قيصوري زعفران جوزبوا زنجبيل بسباسه دارچيني نارمشك قرفة الطيب قرنفل فلفل مويه فوتنج مشك
زعفران اجزا مساوي كوفته بيخته باسه وزن مجموع ادويه عسل مصفى بسرشند شربتي يك مثقال * جوارش كافوري
ضعف راسود مند بودوچكر ضعيف راقوت دهد وسوء استمراء رابغايت مفيد است وبلغم غليظ دفع كند * صنعت آن زنجبير
فلفل دارفلفل دارچيني قرنفل سازج هندي شيطرج جوزبوا صندل سفيد حب بلسان قاقله بسباسه قرفه نارمشك طالیسفر سعد
طباشيرعود خام ازهريك پنج مثقال كافور مشك ازهريك يك مثقال شكر طبرزد برابر اجزا لوفته باعسل دوبرابر اجزا معجون
سازند * جوارش كافوري اسهال صفراوي بازدارد وتشنكي وحرارت به نشاند * صنعت آن زرشك پاك كرده ده درم
گل سرخ هشت درم طباشير سفيد فوفل كهربا ى شمعي ازهريك چهاردرم بزرالحماض بوداده هفت درم حب الاس شش
درم آرد سيب آرد سنجد ازهريك ده درم ارد كنار هفت درم انارداله بوداده پانزده درم كافور سه درم زعفران نيلوفر ازهريك
پنجدرم اجزا كوفته وبآب زرشك سرشته بانبات يك وزن مجموع ادويه معجون سازند شربتي دودرم * حب كافور
* قامى فرموده اند كه از حضرت علامي والدي قدس سره است مجرب ازبراى امراض حارهٔ شديدة الحرارة وحميات حادة
حادة وتپ دق كه باسهال باشد * صنعت آن كافور قيصوري نيم مثقال طباشير سفيد مرواريد ناسفته صندل سفيد
كشنيز خشك ازهريك دومثقال مغز تخم كدومغز بهدانه ازهريك چهارمثقال كل ارمني زعفران ازهريك يك مثقال صمغ
عربي دودانگ صمغ رابعرق صندل حل كرده وانچه ادويه صلايه كردني است صلايه كرده وانچه لوفتني است وبيخته
است كوفته بيخته وانچه رانرم بايد كوبيد نرم كوبيده ومجموع رادرهم مخلوط كرده نيلوبسرشند وحبها سازند هر حبي
بقدر نخودي شربتي يك مثقال بانچه مناسب باشد * حب كافور نافع جهت اهوه بدانكه اهوه موضى است كه اهل بنكاله
واطباى آنجا متفق اند براينكه دربيني مردم اند يا رازنان وذكور وصغير وكبير بهم ميرسد علامت آن تب شديد
ودرد سر وكردن وشانها وكمر وبرافروختكي بشره وچهره ونيامدن عطسه وحمرت اندرون خياشيم است * صنعت آن
گل بنفشه يك مثقال صندل سفيد كشنيز خشك تخم كاهو ازهريك يكدرم مغز تخم كدو وطباشير سفيد ازهريك نيم مثقال كافور
چهار حبه اجزا كوفته بيخته بآب برگ كشنيز تر سرشته حبوب سازند هر حبي بقدر نخودي ودرسايه خشك نمايند وعند
الحاجت اگر خشكي وحرارت درد ماغ باشد يك حب تا دو حب وسه حب بدفعات پي هم دريك روز بآب كشنيز تر ماليده
معوط نمايند واگر علامت اهوه نيز ظاهر باشد بآب كوكنار يا بآب خالص له دران تمر هندي خيسانيده باشند سانيده سعوط
نمايند وطوف كردد * دهن الكافور * صنعت آن بگيرند روغن كنجد سفيد تازه وهر مثقال ازكافور له خواهند دران

اند از ند و یك شب بگذارند روز دیگر برآورده در شیشه مطین کنند و بطریق مقرر بقرع و انبیق روغن کشند و در شیشه
کرده سر آنرا محکم نمایند وعند الحاجت بکار برند * دهن الکافور منقول از طب برا کلموس فرنکي جهت حمیات محرقه
و وبائیه و طاعون با ادویهٔ مناسبهٔ آن علت واستعمال کرده میشود بر قروح خبیثه با دهن عرعر * صنعت آن بگیرند
کافور را در آب گرم بخیسانند و بقرع و انبیق تقطیر نمایند و دهن را از آب جدا نمایند و در شیشه کرده سر آنرا محکم بندند
وعند الحاجت بکار برند * فصل در ذکر نسخ عرقهای کافوري * * عرق کافور قلمي فرموده اند که از اقتراح حضرت
علامي قدوة الاطباء والحکما سید الحند میر محمد هادي قدس سره والد ماجد فقیر است نافع از برای سوء مزاج حار
حمی دق وحمیات محرقهٔ حاده * صنعت آن گل نیلوفر یك اوقیهٔ تبریزي برگ کاهو کنب بید کاهني تازه جو مقشر از هر یك
نیم من صندل سفید هر مثقال گلوی تازه با قلای تازه از هر یك یك اوقیه گل مرخ درمن تخم خرفه سه و نیم من طباشیر
سفید و کثیرا از هر یك ده مثقال عرق بید مشك عرق نیلوفر عرق بید انجیرا از هر یك یکمن گلاب دو من بدستور مقرر عرق
کشند و در وقت عرق کشیدن بیست مثقال کافور قیصوري اول سوده در ته طاسي که عرق دران می چکد بپاشند تا عرق
بران بچکد * عرق کافور به نسخهٔ دیگر نیز قلمي فرموده اند که از اقتراح بندگان حضرت معزي الیه قدس سره است و همان
منافع دارد * صنعت آن گل نیلوفر گل بید غنچهٔ گل مرخ شاهتره گل گاوزبان گل بید مشك با قلای تازه از هر یك یك اوقیه برگ
کاهو کنب بید جو مقشر را زیانه کدوی تازه سیب شیرین به شیرین امرود شیرین از هر یك نیم من صندل سفید صندل مرخ
تخم کاهني مغز تخم کدو و مغز تخم خیارین تخم کاهو مقشر مغز تخم خربزه گل بنفشه از هر یك ده مثقال کافور قیصوري اطبا
بیست مثقال با گلاب و عرق بید مشك و عرق کاهني و عرق بید از هر یك دو من آب بقدر ضرور بدستور مقرر عرق کشند
* عرق کافور به نسخهٔ دیگر که فی الجمله تفاوتی با نسخهٔ قبل دارد * صنعت آن بگیرند گل مرخ شاهتره گل گاوزبان بید مشك
تازه با قلای تازه از هر یك یکچهار یکمن تبریز برگ کاهو کنب بید جو مقشر تراشهٔ کدوی تازه را زیانهٔ تازه سیب شیرین شا
امرود از هر یك یکمن تبریز کشنیز خشك گل بنفشه صندل سفید صندل مرخ تخم کاهني مقشر مغز تخم کدو و مغز تخ
هندوانه مغز تخم خیارین تخم خرفهٔ مقشر تخم کاهو مقشر طباشیر سفید از هر یك ده مثقال کافور قیصوري چهل مثقال ادویه
کوفته سوای کافور و همه را در دیك گلاب کشي نموده گلاب چهار من تبریز عرق بید شش من تبریز عرق بید مشك چهار من
عرق کاهني چهار من عرق گاوزبان عرق نیلوفر از هر یك یکمن آب بقدر ضرور بر روی آن کرده کافور را سوده در پارچه
کتان نازکي بسته بدهان نیچه نصب نموده بطریق گلاب عرق کشند و در شیشهای کوچك نگاه دارند * عرق کافور نیز از
اقتراح بندگان معزي الیه قدس سره که یکی از تلامذهٔ حضرت معزي الیه قدس سره نقل باوزان هندي نموده با اندك تصرفی
در اصل نسخه * صنعت آن گل نیلوفر گاوزبان با قلای تازه غنچهٔ گل مرخ شاهتره از هر یك بیست و پنج توله برگ کاهو
تازه برگ بید تازه سیب شیرین به شیرین امرود برگ کاهني تازه جرادهٔ گل و جرادهٔ خیار جرادهٔ بادرنك جو مقشر از
هر یك یك سیر و سه ربع یك سیر کشنیز خشك مغز تخم گل و صندل مرخ صندل سفید تخم کاهني مقشر مغز تخم خیارین بادیان
تخم کاهو مقشر تخم خرفهٔ مقشر گل بنفشه طباشیر سفید از هر یك سه توله و نه ماشه کافور قیصوري هفت توله و نیم برگ نارمشك
تازه یکو نیم ربع سیر بیخ گیله یک و نیم ربع سیر تخم نارمشك گل سفید از هر یك سه توله و نه ماشه عرق بید مشك عرق کاهني
عرق نیلوفر گاوزبان از هر یك یك سیر گلاب هفت سیر آب خالص دراز ده سیر بدستور مقرر عرق کشند * فصل در بیان

نمخ اقراص كافوري * * قرص كافور از اقتراح شيخ الرئيس قدس سره ميباشد مطفى التهاب معدة وكبد وسل ودق
قروميتشاند عطش وكرب را ونافع است از براى نفث الدم وقئ الدم واسهال خون * صنعت آن تخم كاهني مقشر تخم كاهو مقشر تخ
خرفهٔ مقشر از هريك دودرم مغز تخم كدوى شيرين مغز تخم خيارين از هريك دو درم وثلث درمى آب كدرا كريافت نشود بدل ار
صندل سفيد مقاصري سه درم سرطان مشوي رب السوس زعفران كافور از هريك يكدرم كل سرخ منزوع الاقماع چهاردر
كوفته بيخته بدستور مقرر اقراص سازند شربتى يك مثقال صاحب ميزان الطبائع گفته له بعض اطبا طباشير سفيد سه در
تخم خشخاش دودرم براجزاى اين قرص افزوده اند واين صواب است ومزاج اين قرص سرد است در يكدرجه وسه ربع در جه
وخشك است در آخر درجهٔ دوم * قرص كافور از شيخ رئيس ابوعلي بن سينا مطفى لهيب معدة است وعطش را زائل كند ود
معدة وكبد وطحال رامفيد است وقاطع نفث الدم وقئ الدم ومسكن التهاب حميات است واز براى حميات حادة وسل ودق نافع
* صنعت آن طباشير سفيد چهاردرم ورق كل سرخ هفت درم تخم خرفهٔ مقشر مغز تخم خيار مغز تخم كدو وتخم شيرين نارديز
صمغ عربي رب السوس عود قماري خام قاقله از هريك سه درم زعفران دودرم نبات سفيد ترنجبين از هريك هفت درم كافور قيصورى
يكدرم ونيم كوفته بيخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند ودر سايه خشك نمايند شربتى يك مثقال ومولانا سديد در شر
قانون بجاى نارديزين كثيرا آورده است * قرص كافور به نسخهٔ ديكر از شيخ الرئيس گفته له اين قرص مجرب است از براى التهاب
معدة وكبد وانداختن خون بقى ونفث الدم واز براى عطش وحميات حارة وسل ودق * صنعت آن طباشير سفيد چهار
درم ورق كل سرخ ده درم عود قماري خام قاقله رب السوس از هريك سه درم نبات سفيد ترنجبين مغز تخم خيارين از هريك
دودرم زعفران كافور قيصوري از هريك يكدرم ادويه كوفته بيخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند هر قرصى يكدرم ود
سايه خشك نمايند شربتى تا دودرم * قرص كافور به نسخهٔ ابن جزله در منهاج الادويه * صنعت ان طباشير سفيد چهاردر
ورق كل سرخ هفت درم تخم خرفهٔ مقشر مغز تخم خيارين مغز تخم كدوى شيرين از هريك چهاردرم عود قماري خام صمغ
عربي كثيرا از هريك دودرم اصل السوس مقشر صندل مقاصري ترنجبين پاك كرده نشاسته قند سفيد از هريك سه درم كاهو
قيصوري زعفران از هريك يكدرم كوفته بيخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتى از يكدرم تا يك مثقال وهمين
اين قرص تا ششماه باقي مى ماند * قرص كافور به نسخهٔ سيد اسمعيل در ذخيره * صنعت آن طباشير سفيد كل سرخ منزوع
الاقماع مغز تخم خيار مغز تخم كدوى شيرين تخم خرفهٔ مقشر از هريك پنجدرم كثيرا چهاردرم سنبل الطيب سنبل رومي عود
هندي قاقله رب السوس صندل سفيد از هريك دودرم كافور قيصوري يك مثقال تخم كاهو سه درم كوفته بيخته بلعاب بهدانه
سرشته اقراص سازند شربتى يك مثقال با كلاب بياشامند * قرص كافور منقول از سيد اسمعيل جرجاني نافع از براى حرارت
كبد وقلب وحميات حارة ودق وذبول وسل * صنعت آن مغز تخم كدو ومغز تخم خيار مغز تخم بادرنك تخم خرفه مقشر سه
بهدانه از هريك پنجدرم ورق كل سرخ سه درم صمغ عربي صندل نشاسته كثيرا از هريك دودرم رب السوس طباشير سفيد از هريك
سه درم تخم كاهو يكدرم كافور قيصوري نيمدرم كوفته بيخته بلعاب بهدانه سرشته اقراص سازند شربتى دودرم * قرص كاهو
ديكر كه همين منافع دارد * صنعت آن تخم كاهو مقشر هفت درم ورق كل سرخ ده درم طباشير سفيد مغز تخم خيار مغز تخم
خيار بادرنك از هريك دودرم تخم خرفهٔ مقشر هشت درم مغز تخم كدوى شيرين چهاردرم رب السوس سه درم ترنجبين
ده درم كافور قيصوري نيم درم كوفته بيخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتى يك مثقال تا دو مثقال با ماء الشعير

بيا شامند * قرص كافوري منقول ازذخيرهٔ سيد اسمعيل جرجاني نافع ازبراى هوء مزاج حاركبد وحميات صفراويه * صنعت آن
ورق كل سرخ طباشير سفيد صندل سفيد ازهريك سه درم تخم كاسني تخم خربزهٔ مقشر مغز تخم كدوى شيرين تخم كاهو مقشرا
هريك دودرم كافور قيصوري دودانك تانيم مثقال اقراص سازند هرقرصى دودرم شربتى يك قرص بادوغ بنوشند * قرص كافورى
تاليف حكيم علي گيلاني درسالهٔ مجربات خود قلمي نموده كه اين قرص خاصهٔ ماامست * صنعت آن كافور قيصوري چها
مثقال زعفران سه مثقال مغز تخم كدو ومغز تخم خيارين ازهريك دومثقال عسل چهار مثقال ادويه را نرم صلايه نموده با عسل
واندكي آب قرص سازند هرقرص نيم مثقال * قرص كافوري ديگر كه همين منفعت دارد استعمال كردهٔ ميشود زماني كه طبع بر
باشد اكرارادهٔ قبض باشد * صنعت آن لك مغسول فوفل ازهريك هفت درم زعفران سه درم ريوند چيني پنجدرم مصطكى
رومي طين قبرسي پرسياوشان ازهريك سه درم كافور قيصوري دودرم ونيم كوفته بيخته بآب عنب الثعلب وآب كاسني تازه سرشته
اقراص سازند شربتى يك مثقال بآب كاكنج يا آب كاسني تازه بنوشند * قرص كافوري منقول ازكامل الصناعه نافع ازبراى امراض
حاره وتب دق وغيره * صنعت آن مغز تخم كدوى شيرين مغز تخم خيارين اصل السوس تخم خربزه مقشراز هريك هشت درم كل سرخ
شش درم صمغ عربي چهار درم نشاسته سه درم زعفران دودرم كافور قيصوري نيم مثقال كوفته بيخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص
سازند وبآب بنوشند * قرص كافوري منقول ازقرابادين قانون شيخ نافع ازبراى حميات حاده وتفتيح سدهاى قوي كبد * صنعت آن
كل بنفشه كل نيلوفر ازهريك سه درم ريوند چيني لك مغسول ازهريك يكدرم صمغ عربي كثيرا رب السوس ازهريك دودرم كافور
قيصوري يكمثقال ترنجبين شكر سفيد ازهريك يكدرم ترنجبين وشكر رابكلاب حل كرده صافي نموده باقي ادويه را كوفته بيخته بآن
بسرشند واقراص سازند شربتى يكمثقال باسكنجبين بياشامند * قرص كافوري منقول ازكامل الصناعه نافع ازبراى حرارت قلب
وكبد وخفقان حار وحميات حاده وتب دق وغيره * صنعت آن مغز تخم كدوى شيرين مغز تخم خربزه مغز بهدانه ازهريك پنجدرم
ورق كل سرخ سه درم بادياں يكدرم كافور قيصوري نيم مثقال كوفته بيخته بلعاب اسبغول سرشته اقراص سازند * قرص كافوري
منقول ازقرابادين كوتوالي شاهى سوء مزاج راكه ازكرمي وصفرا باشد سود داردوتب دق وتپ غب رانيكوبود * صنعت آن
مغز تخم خيارين مغز تخم كدوي شيرين كل سرخ ازهريك سه درم تخم خربزهٔ مقشر خشخاش سفيد تخم كاهو مقشر صمغ عربي
ازهريك يكدرم ونيم كافور قيصوري نيم درم همه راكوفته بيخته اقراص سازند شربتي ازيك مثقال تا دودرم * قرص كافوري
منقول ازكتاب مذكور كه همين منفعت دارد * صنعت آن مغز تخم خيارين مغز تخم كدوي شيرين ورق كل سرخ ازهريك
سه درم تخم خربزهٔ مقشر تخم خشخاش سفيد طباشير سفيد صمغ عربي صندل ازهريك دودرم ريوند چيني يكدرم ونيم
كافور قيصوري يك انك ونيم كوفته بيخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند اطفال رايكدرم وميانه رادودرم وقوي را
سه درم باشراب كاسني بدهند * قرص كافوري منقول ازذخيرهٔ سيد اسمعيل جرجاني * صنعت آن كل بنفشهٔ خشك
كل نيلوفر خشك ورق كل سرخ ازهريك سه درم مغز تخم خيارين طباشير سفيد زعفران ريوند چيني لك مغسول رب السوس
ازهريك دودرم كثيرا يكدرم كافور قيصوري نيم مثقال ترنجبين خراساني ده درم بدستورا قراص سازند شربتي يك مثقال
باسكنجبين ساذج بياشامند * قرص كافوري منقول ازشرح مولانا سديد بوموجزقرشي نافع ازبراى حميات حاده ومحترقه و
دق وسعال ورافع تشنكي وخفقان حار وكرمي جگر وقلب * صنعت آن كل سرخ منزوع الاقماع طباشير سفيد مغز تخم خيارين
تخم كاسني تخم كاهو مقشر تخم خربزهٔ مقشر ازهريك سه درم كافور قيصوري نيم مثقال زعفران سدس مثقال كوفته بيخته با

آب به شيرين سرشته اقراص سازند اقراص نازك درسايه خشك كنند واحتياط كنند كه در وقت خشك كردن فاسد ومتغير
نكردد يعني برپشت غربال پهن كنند ومكرر زير وبر وكنند تا زمانيكه خشك شود صاحب اختيارات اين قرص را باسم قرص
طباشير كافوري ذكر كرده ودر نسخهٔ صاحب اختيارات زعفران داخل نيست ووزن كافور يكدرم است وباقي اجزا از هر يك
چهاردرم است وكفته كه ادويه كوفته بيخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتي يك مثقال قوتش تا ششماه باقي
است ومحمود بن الياس اين نسخه را درحاوي صغير آورده واختلافي كه با نسخهٔ صاحب اختيارات دارد آنست كه وزن
كافور يكدانك ووزن باقي اجزا از هريك يك مثقال است واين نسخه اشهر است ومسيحي اين قرص را در مادهٔ خفقان جا
آورده وبعوض تخم كاهو تخم كاهي داخل عصارهٔ زعفران داخل نكرده وكفته كه درهريك مثقال از اجزاى اين قرص يك صحر
كافور قيصوري داخل نمايند وتا هفته صاحب خفقان هار هر روز يك مثقال ازين قرص بخورد وكاهي اضافه كرده ميشود
مر اجزاى اين قرص يك مثقال مرواريد ناسفته ودرين حالت آن را قرص طباشير لؤلؤى كافوري نامند * قرص كافورى
منقول از بياض ميرزا محمد باقر حكيم باشي كه از مجربات خود آنجا قلمي نموده اند وكفته اند كه اين قرص نافع است از براى
التهاب كبد ويرقان غلياني وحميات حادة * صنعت آن كل سرخ منزوع الاقماع طباشير سفيد صندل سفيد از هر يك سه
درم تخم كاهي مقشر تخم خربزهٔ مقشر مغز تخم كدو شيرين تخم كاهو از هريك دودرم كثيرا يكدرم كافور قيصوري يك قيراط
كوفته بيخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتي دودرم باسكنجبين ساذج وكلاب بنوشند * قرص كافوري يرقان
وتب كرم را نافع باشد * صنعت آن زرشك منقى طباشير سفيد كل سرخ از هريك هفت درم تخم خرفه تخم كاهو تخم كاسني
كثيرا از هريك سه درم مغز تخم خربزه مغز تخم كدو از هريك پنجدرم صندل سفيد رب السوس از هريك دودرم ودر نسخهٔ
ديكر از هريك سه درم كافور يكدرم كوفته بيخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتي دودرم باسكنجبين * قرص كاهورى
به نسخهٔ ديكر دق وتپ محرقه را نافع بود وتشنكي بنشاند * صنعت آن طباشير تخم خرفه تخم كاهو از هريك پنجدرم تخم كاسني
صندل سفيد رب السوس از هريك سه درم مغز تخم خربزه مغز تخم كدو از هريك هفت درم تربجبين ده درم كافور نيم مثقال
بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند * قرص كافور به نسخهٔ ديكر تپ دق ومحرقهٔ مطبقه را نافع باشد وتشنكي بنشاند
* صنعت آن طباشير تخم كاهو تخم خرفه از هريك پنجدرم تخم كاسني رب السوس صندل سفيد از هريك سه درم كافور يك
درم كوفته بيخته بلعاب بزرقطونا بسرشند * قرص كافور اسهال مراري باز دارد وتشنكي بنشاند وتپهاى كرم را نافع باشد
* صنعت آن تخم حماض بريان كرده كل مختوم صمغ عربي مورد انه طباشير سفيد كل سرخ از هريك بيست درم كوفته بيخته
باكلاب قرص سازند * كاكنج بفتح كاف والف وكسر كاف وفتح نون وجيم عوام عجم آنرا عروسك پس پرده كويند وبهندي راج
پهوكه نامند واز انواع عنب الثعلب است وبستاني وجبلى ميباشد وكاكنج بستاني نباتش مانند نبات عنب الثعلب وبوته
عريضتر وبزركتر از برك عنب الثعلب ودر قوت مثل آن است وسرشاخهاى آن بكون وتمرش در غلاف سرخي شبيه بمثانه ودانه اش
بقدر فندق وبعد از رسيدن سرخ ميشود وكل ان سفيد مائل بسرخي وجبلي آنرا برك مانند برك سيب وغبار الوده وصيقل
وساقش با رطوبت چسپنده ونبات آن بزركتر از بستاني وكل آن بسيار سرخ ودانه اش زرد مائل بسرخي ودر غلاف زردي
منبتش سنكلاخها وآنرا كاكنج منوم وعنب الثعلب منوم نامند ودر تخدير قوي از خشخاش ومدر بول ويك مثقال ان منوم وزيادة تا
يكمثقال موزث اختلاط عقل وچون مرادا مطلق كاكنج بستاني ان است ومستعمل ازان پوست سرخ ودانهٔ ان است وقوتش تا سه

مال باقي امت سرد وخشك در درجهٔ دوم ومدر بول ودافع امراض كردهٔ ومثانه وقرحهٔ آن ومخرج صفرا بادرار ومصلح حار
جگر وربو وعسر النفس واقسام كرم معدهٔ ومالیدن عصارهٔ آن حافظ آنها امت ومحلل صلابت بواسیر ورافع قروح مزمنهٔ
گوش ومداومت آن هرروز مقدار یك مثقال جهت یرقان مجرب وبلع كردن هفت عدد دانهٔ آن بعد از پالي از حیض
جهت منع حبل مجرب یافته اند ومخدر امت ومصلحش كلقند امت وقدر شربتش از پوست ودانهٔ آن تا پنجدرم امت
وبدلش عنب الثعلب امت * جوارش كاكنج ریش كردهٔ ومثانه را دافع كند وبول خون باز دارد وحرارت بنشاند وسوزش
دور كند * صنعت آن بزرالبنج تخم كرفس را زیانه از هریك هفت مثقال مغز تخم خیارین پنج مثقال بزرالحماض افیون مغز
چلغوزه تازه بریان مغز فندق بریان زعفران مغز بادام تلخ بریان از هریك سه مثقال كتیرا چهار مثقال كاكنج تازه پنج مثقال
با دوشاب ترش بسرشند شربتی یك قاشق با آب كرم وعسل * اقراص كاكنج * قرص كاكنج قروح مزمنهٔ لوده
ومثانه را نافع امت وادرار بول كند * صنعت آن بزركاكنج مغز تخم خیارین مغز تخم خربزه مغز بادام شیرین مقشر رب انغوره
نشاسته صمغ عربي دم الاخوین كتیرا از هریك ده درم تخم كرفس دو درم افیون یكدرم كوفته بیخته باب سرشته اقراص سازند
ودرسایه خشك نمایند شربتی از یكدرم تا یك مثقال این قرص بی تخم خربزه یازده جزو امت سرد در یك درجه ونیم امت
ر خشك در آخر درجهٔ دوم ودر نسخهٔ شفائي تخم كرفس داخل نیست * قرص كاكنج منقول از شرح اسباب وعلامات قرحه
مثانه را مفید امت * صنعت آن مغز تخم خیارین ده درم كاكنج سه درم تخم كرفس شهدانه كل ارمني صمغ عربي از هریك
دو درم افیون یكدرم اجزا كوفته بیخته با شراب خشخاش اقراص سازند شربتی یكدرم * قرص كاكنج دیگر بنسخهٔ سید صمعیر
جرجاني كه درد خیره ذكر كرده وگفته كه این قرص تسكین وجمع قروح كلیه ومثانه كند وگوشت تازه برویانند * صنعت آن
بگیرند مغز تخم خیارین بیست درم كل ارمني صمغ عربي كندر دم الاخوین اجزا مساوي از جمله ده درم تخم خشخاش
سفید مغز بادام شیرین مقشر رب السوس نشاسته كتیرا از هریك دو درم تخم كرفس دو درم ونیم افیون یك درم بزر
كاكنج كه خشك باشد شش درم بدستور مقرر اقراص سازند شربتی سه درم با شربت بنفشه مقدار دهٔ درم وقوت این قرص
تا دو سال باقي میماند ودر نسخهٔ شفائي وزن تخم خیارین پنجدرم ووزن دم الاخوین سه درم امت وباقي مساوي
امت * قرص كاكنج دیگر * صنعت آن بزرالبنج سفید تخم كرفس از هریك شش درم تخم رازیانه دو درم زعفران
تخم حماض مغز چلغوزه افیون كندر مغز بادام شیرین كوفي از هریك سه درم كاكنج بیست وپنج عدد مغز تخم خیارین
پانزده درم شاهدانه شش درم همه را كوبیده وبیخته با مپیخته سرشته اقراص سازند ودر بعضي نسخ كاكنج پنجاه عدد
وكندر دو درم امت وافیون درین اقراص ثلثه نهایت وزن امت كمي آن بورای طبیب امت * معجون كاكنج
جهت كردهٔ ومثانه وبول الدم مفید امت * صنعت آن تخم كرفس رازیانه از هریك هشت مثقال تخم خیارمقشر دو درم
تخم شوكران تخم حماض بري افیون مغز صنوبر مقشر از هریك سه درم زعفران بندق مشوي مقشر بادام تلخ مقشر
از هریك سه درم ونیم حب الكاكنج الجبلي الكبار بیست وپنج عدد با مثلث قوام دار بسرشند شربتي یكدرم * معجون
كاكنج قرحهٔ مثانه وبول الدم را سودمند بود * صنعت آن بزرالبنج تخم كرفس رازیانه از هریك هفت درم مغز فندق
مغز بادام تلخ بودادهٔ از هریك سه درم زعفران دو درم حب كاكنج بیست وپنج عدد كتیرا چهار درم كوفته بیخته
با مثلث سرشته معجون سازند وبعد از شش ماه یكدرم با شربت خشخاش بخورند ودر نسخهٔ شفائي بجاي مغز فندق

مغز چلغوزه و مغز تخم خربزه و تخم حماض و افیون نیز از هریك سه درم داخل است و گفته که با میپختج بسرشند
* کامخ بفتح کاف و الف و فتح میم و خای معجمه بفارسی کامه و جمع او کوامخ و آن نان خورشی است ردیة الکیموس و معطش
مفسد معده و محرق خون و مایهٔ مری است و در خواص قریب بدان است و تجفیف این کمتر از آن و مضر بسینه و سرفه
نیست اما اکثار این باعث تپهای عفنی و اورام مزمنه است و در اصفهان کومه گویند * صنعت آن بگیرند خمیر فطیر از آرد جو
و کرده ساخته در زیر کاه تا چهل روز پنهان کنند تا نیم خشك شود پس برآورده شیر گاو یا گوسفند بران ریزند و در آفتاب
بگذارند و فودنج و ابازیر حاره مانند سیاه دانه و بادروج و نمك و امثال اینها داخل کرده بگذارند تا مزاج گیرد و بکار برند
هر قدر که بردارند بجای آن شیر تازه دوشیده داخل نمایند و بدانکه کاه کامه را از دوغ و شیر جوشانیده و ابازیر نیز ترتیب
میدهند * کامخ نوع دیگر منقول از کثیر الفوائد * صنعت آن بگیرند نانرا و پارچه پارچه کنند و در هر نباتی یا برگ انجیر تازه
ته بته بچینند تا پر شود و سر آنرا ببندند و بیست روز بگذارند تا متعفن شود پس برآورده برگها را دور کرده نانرا خشك نمایند
و کوبیده خمیر فطیر نمایند و نان پخته بدستور اول پارچه پارچه کرده در مرتبان با برگ انجیر بچینند و سر آنرا بسته بگذارند
تا مخمر گردد پس برآورده خشك کرده کوبیده با شیر تازه دوشیده خمیر نمایند و در مرتبان کرده در آفتاب بگذارند تا سه روز
و روز چهارم با شیر تازه دوشیده خمیر نمایند و چوب انجیر پوست گرفته در میان آن فرو برند و در آفتاب بگذارند تا سه
روز و در روز چهارم نمك داخل کرده عند الحاجة بکار برند * کامخ نوع دیگر * صنعت آن بگیرند ربع یك من گندم خالص
و در آب جوش دهند جوش خفیفی پس برآورده خشك کرده مقشر نموده اندك بریان نمایند و آس کرده آرد نرم آنرا
جدا کنند و درشت آن را جدا دارند و نرم آنرا خمیر کنند خمیر سختی و گردها ساخته خشك نمایند پس بران سرکه یا شیره
برهم چیده بآفتاب بگذارند تا سبز گردد و آرد درشت آنرا در ظرف سر تنگی کرده شیر تازه دوشیده بران ریزند و سه چوب انجیر
دران فرو برده در آفتاب بگذارند تا ده روز پس سر آن را باز کرده ملاحظه نمایند اگر خشك شده باشد شیر تازه دوشیده بران
ریزند و بگذارند و آن نان سبز شده را پارچه پارچه کرده بران ریزند و آن چوبهای انجیر را برآورند و چوبهای دیگر بجای
آن فرو برند که تا بته ظرف برسد و در آفتاب بگذارند تا سه روز و هر روز برهم زنند تا برسد و علامت رسیدن آن آنست که
بوی چوب انجیر بوی پنیر شامی بهم رساند پس استعمال نمایند و آنچه از آن بردارند بجای آن شیر تازه داخل نمایند
در آفتاب گذارند تا خوشبو گردد و بخورند * کانجی بفتح کاف و الف و سکون نون و کسر جیم و یا اسم هندیست که از حبوب ماکول
می سازند و بهترین آن از برنج است * صنعت آن آنست که هریك از حبوب را که خواسته باشند مهرا پخته صافی نموده در
شیشه کنند و تا چهل روز یا زیاده در آفتاب گذارند و آن جالی و مقوی اعضا و مسکن حرارت خون و صفرا و مضر معده و مصلحش
عسل و گلقند آفتابی است

* باب الکاف مع الباء الموحدة *

* کباب بفتح کاف و دو بای موحده در میان هر دو
الف * کباب اسم عربی گوشت باتش برشته است و اختلاف خواص آن بحسب اختلاف لحوم است و باید که در برشتگی
جمیع اجزای آن مساوی و بیك قرار باشد و آن مولد خون متین و مسخن بدن و گرده و محرك باه و اشتها و موافق معدهٔ مرطوبین
و مقوی اعضا است و دیر هضم و بعد از هضم مولد خون صالح و باسماق و کشنیز و فلفل و سائر ادویهٔ حاره حابس اسهال مرطوبی
و در محرور المزاج مورث صداع و مصلح آن سکنجبین است و خوردن آب بعد از کباب بغایت مضر و بهترین کبابها کباب گوشت
ماهی لطیف است که در پختگی و در برشتگی جمیع اجزای آن مساوی باشد * کبر بفتح کاف و بای موحده و رای مهمله نبات

است خاردار و پرشاخ و برکش باریك و غلاف گل آن مثل زیتون و کاش سفید و در وسط چیزی شبیه بموی و تمرش که خیا-
کبر نامند از بلوط دراز تر و تخم او زرد و با رطوبت لزجه درخرابها و کوهها بسیار میروید و پوست بیخ آن قویتر از سائر اجزا
در موم کرم و خشك و شیخ الرئیس در آخر دوم کرم و در اول موم خشك نوشته و مفتح سدهٔ جگر و مپرز و قاطع اخلاط لزجه
مقوی احشا و بهترین ادویهٔ مپرز خصوص پروردهٔ آن بسرکه و عسل و محلل ریاح و تریاق سموم و مدر مرهٔ سودا و جهت فا-
وخدر و امراض باردهٔ دماغی و عرق النسا و وجع ورک و مفاصل نافع و استحکام کنندهٔ اعضا و با ادویهٔ خوشبوی مثل صنبر
الطیب و اسطوخودوس و اذخر و عسل محلل بلغم سینه و مخرج آن و غرغرهٔ طبیخ آن دافع بلغم اعضای تنفس و تازهٔ آن را مع
فسخ عضل و عصب و خشك آن رافع قروح خبیثه و با ادویهٔ مناسبه محلل اورام بلغمیهٔ صلبه و خنازیر در مدت اندك و با عسل
رافع بهق و قوبا و با آرد تومس محللی ورم مپرز و با آرد جو و امثال آن و نیز بسا است که استفراغ میکند مادهٔ سودا و با
غلیظه را و مضغ کردن آن میکشد رطوبت را و تدخین با صل و قضبان آن نفع میکند بواسیر را و تحقین بعصیر آن نفع میکند
عرق النسا و وجع ورک را و تبخر آن دافع بواسیر و مضمضهٔ طبیخ آن با سرکه و خائیدن آن جهت درد دندان بطلیموس در کتاب
زینت فرموده که چون بیخ کبر را نرم بکوبند و با مثل آن روغن کنجد و بوزن آن آب بجوشانند تا آب بالتمام برود و روغن
قابه نصف بسوزد پس آن را بر سر ضماد غلیظی کنند موی را سیاه کند و هوکز موی سفید نرویند و مجرب دانسته اند و ثمر آن قبل
از شکفتن که گل کبر نامند در دوم گرم و خشك است و ملطف و مقطع و در جمیع افعال مانند آن و از آن ضعیف تر است
و ثمر پختهٔ آن ملین بطن خصوصا وقتیکه تخم آن بخایند و به بلعند و بغدادی نوشته که اهل بغداد در کرمانا شتا می خورند
آن را و ابتاع می فرمایند و گمان می کنند که آن بسیار مسرد است و ذرور آن رافع نواصیر چشم و خیار کبر کرم و تخم او
در سیم خشك و خیار و سیدهٔ آن بدون خائیدن دانهٔ آن ملین طبع و ترشی گل و خیار آن محرك اشتها و جالی بلغم و
مفتح سدهٔ جگر و مپرز و مصدع محرورین و خیار غیر پروردهٔ آن بسرکه مفصل معدهٔ است و ساق و برگش در آخر اول گرم
وخشك و در افعال ضعیف تر از گل آن محلل خنازیر و نواصیر چشم و عصارهٔ آن کشندهٔ اقسام کرم معده و امعا و ضماد
آن با زفت رافع قروح شدیدهٔ سرو قروح خبیثه و محلل قوی خنازیر و سائر اورام بلغمی خصوص که در گردن و زیر
بغل و کنج ران باشد و همچنین ممزوج آن با پیه و در جمیع افعال ساق آن قوی تر از برگ آن است و غرغرهٔ طبیخ آن
همه اجزای آن منقی دماغ و مفتح سدد است و شستن سر با آب مطبوخ آن جهت قروح سر نافع و قلد رشوبت از آبه
آن تا مشت درم است که با عسل و سرکه و شکر بنوشند و از بیخ آن تا سه درم و در مطبوخات تا هفت مثقال و مضر مثانه
و مصلحش انیسون و مضر معدهٔ محرورین و مصلح آن سکنجبین و از کبر آنچه در بلاد حاره خصوصا یابسه میشود حرارت
و یبوست آن قویتر است از آنچه در بلاد باردهٔ می شود و آنچه بقرب آب روید ضعیف العمل است و منفخ و ردی و
مفصل و استعمال آن جائز نیست و از انواع ردیهٔ آن مانند قلزمی و لیموی به سبب حدت آن جائز نیست خوردن
آن * حب کبر مشهور بحب طحال مپرز را زائل کند منقول از تذکرهٔ انطاکی * صنعت آن پوست بیخ کبر ریوند
چینی مپرز رد از هریك دو مثقال مرجان مرخ سوخته تخم کوفس غاریقون ملح هندی از هریك یك مثقال کوفته بیخته
با عرق بها روبید سرشته حبها سازند شربتی یك مثقال با ماء العسل و امثال آن بنوشند * سفوف کبر از مجربات مرحوم
حکیم محمد باقر می است جهت طحال * صنعت آن زوفای خشك پوست بیخ کبر عنب الثعلب پرسیاوشان تخم پنجند

تخم مداب بالعويه دودرم باسكنجبين ناشتا تناول نمايند * شراب لبر معمى بشراب مفاصل مفاصل بلغمي واستسقاي
اعصاب رامود دهد ومعهل بلغم ورطوبت لزج باشد * صنعت آن پوست بيخ كبررا زيانه انيسون نانخواه ماهي زهر
مورنجان بوزيدان ازهريك ده مثقال تربد سفيد مد برپنج مثقال قند وانليسين ازهريك يك من بطريق معهود شربت
سازند وبقوام آورند مقدارشربت يك اوقيه * فصل دربيان نسخ اقراص كبر * * قرص كبرا ورام واوجاع
طحال را نافع باشد وصلابت آن رامود مند است * صنعت آن پوست بيخ كبر پنجدرم زراوند طويل دودرم تخم فنجنكشت
فلفل سياه ازهريك شش درم اشق چهاردرم اشق رادرسركهٔ انكوري خيسانيده حل سازند وباقي ادويه را لوفته بيخته
بآن سرشته اقراص سازند قدرمتعمل ازين قرص يك مثقال است اين نسخه پنج جزو است ومزاجش گرم است
در دودرجه ونيم وخشك است در اول درجهٔ سوم وبعضى برين اجزا اسارون وايرسا ازهريك دودرم زعفران سه
درم اضافه نموده وگفته كه باسكنجبين سرشته اقراص سازند ودر نسخهٔ شفائي وزن پوست بيخ كبر چهاردرم است
* قرص كبر به نسخهٔ ديگر كه همين منفعت دارد * صنعت آن پوست بيخ كبر حب الفقد ازهريك ده درم زراوند مدحرج
برگ سداب تخم سپند ان شونيز ازهريك سه درم اشق چهاردرم اسقولوقندريون هفت درم اشق رابسركه خيسانند
حل سازند وباقي ادويه راكوفته بيخته بان سرشته اقراص سازند شربتي دودرم باماء الاصول يا باسكنجبين بياشامند
* قرص كبر به نسخهٔ ميرزامحمد باقر كه دربياض مجربات خود بخط خود قلمي نموده * صنعت آن پوست بيخ كبر حب الفقد
ازهريك ده مثقال اسقولوقندريون يك مثقال زراوند طويل سداب يابس حرف بابلي ودع ترلي شونيز اشق
ازهريك سه مثقال اشق رادرسركهٔ انكوري خيسانيده حل كرده باقي اجزا راكوفته بيخته بان سرشته اقراص سازند
شربتي دودرم * قرص كبر كه صلابت مپرزرا مود دارد * صنعت آن پوست بيخ كبر فوة الصباغين تخم فنجنكشت ازهريك
هفت درم سنبل الطيب اسارون مصطكي ازهريك يكدرم عصارهٔ غافث عصارهٔ افسنتين ازهريك سه درم لوبيده
وبيخته اقراص سازند شربتي ازيكدرم تادودرم * قرص كبر به نسخهٔ بيمارستان عضدى پوست بيخ كبر چهاردرم
تخم فنجنكشت فلفل سياه اسارون زراوند طويل ايرسا ازهريك دودرم زعفران نيمدرم لوفته بيخته به ميبختي سرشته
اقراص سازند * قرص كبر به نسخهٔ محمد بن زكريا درمنصوري نافع ازبراص وجع طحال هركاه نبوده باشد بآن حرارت
* صنعت آن پوست بيخ كبر تخم فنجنكشت ازهريك ده درم زراوند طويل برگ سداب حرف وج ترلي شونيز ازهريك سه
درم اشق سه درم ونيم اشق رابسركه حل كرده باقي ادويه كوبيده بيخته بآن سرشته اقراص سازند هرقرصى دودرم شربت
يك قرص باسكنجبين عسلي ياماء الاصول * قرص كبر به نسخهٔ ديگر نافع ازبراص اوجاع طحال وحل ده بكشايد * صنعت آن
پوست بيخ كبر اشق ازهريك چهاردرم زراوند طويل دودرم فلفل فنجنكشت ازهريك شش درم اشق رابسركهٔ انصت
حل كرده باقي ادويه راكوبيده بيخته بآن بسرشند واقراص سازند شربتي ازيك مثقال تادودرم باسكنجبين ودر نسخهٔ
ديگر اسارون ايرسا ازهريك دودرم زعفران نيمدرم اضافه شده * قرص كبر به نسخهٔ ميداصعيل درد خيره دور
سوراسود مند است * صنعت آن پوست بيخ كبر اشق ازهريك شش درم زراوند طويل قسط شيرين سداب خشك اشق
ازهريك سه درم تخم فنجنكشت هشت درم اشق رادرسركهٔ انكوري حل كرده باقي ادويهٔ راكوفته بيخته بآن سرشته اقراص
سازند شربتي يك درم ونيم تادودرم باسكنجبين بل هند * قرص كبر دردودرم ونيم تخم كشوث پوست بيخ كبر ازهريك

یکدرم کوفته بیخته اقراص سازند شربتی سه درم با شراب * قرص کبر دیگر درد سپرز را که از سردی باشد سود دارد
* صنعت آن پوست بیخ کبر تخم فنجنکشت از هریک ده درم اسقولوقندریون هفت درم زراوند طویل برگ سداب سپندان
وج ترکی شونیز فلفل از هریک سه درم اشق قدری و آن را در سرکه حل کرده ادویه را کوفته بیخته با آن سرشته اقراص
سازند شربتی دو درم با سکنجبین بزوری یا ماء الاصول * قرص کبر که مائل باعتدال است تالیف حکیم احمد موسوی
* صنعت آن تخم کاسنی مغز تخم خربزه از هریک سه درم پوست بیخ کبر ششدرم پوست بیخ رازیانه مغز تخم کدو از هریک دو
درم ایرسا یک مثقال و نیم زراوند طویل فوة الصبغ از هریک یکدرم کوبیده بیخته اقراص سازند شربتی یک مثقال با سکنجبین
بزوری * قرص کبر معتدل آماس سپرز و درد آن را سودمند است * صنعت آن مغز تخم خیارین ششدرم ورق گل سرخ
تخم کاسنی کشوث از هریک دو مثقال پوست بیخ کبر گل کزکدوی سوخته از هریک دو درم ریوند چینی ایرسا از هریک یکدرم
و نیم کوبیده بیخته اقراص سازند شربتی سه درم تا هشت درم با آب کاسنی تازه و دو استار سکنجبین ساده * مخلل شکوفهٔ کبر
که بفارسی ترشی کبر نامند جهت طحال نافع چون ناشتا بخورند * صنعت آن بگیرند غنچهٔ گل کبر را و در آب و نمک بخیسانند
و آب نمک را تبدیل نمایند تا شیرین گردد و اگر از برای این امر بیک مرتبه اکتفا نمایند که اندک تلخی در آن باقی باشد
بهتر است پس برآورده با آب خالص شسته خوب فشرده تا آب از جسم آن برآید در سرکهٔ انگوری تند انداخته آن قدر که چهار
انگشت سرکه بر بالای آن باشد بگذارند تا برسد و استعمال نمایند و مخلل پوست بیخ کبر درین امر انفع و ابلغ است
مخلل خیارزه خام کبر نیز مفید است * کبریت بکسر کاف و سکون بای موحده و کسر را و سکون یای مثناة تحتانیه و تای مثناة
فوقانیه بفارسی گوگرد و بهندی گندهک نامند و آن اصل حار موالید و زیبق اصل بارد آنها است و آن چهار قسم میباشد یکی
سرخ شفاف لامع که کبریت احمر نامند و یکی زرد مائل بسبزی که آنرا مصطکاوی و اصابعی نامند و یکی سفید مسمی بگوگرد
فارسی و قسم چهارم مائل بکبودی و آنرا کبریت اسود و کدر نامند و آنچه از طبخ آب چشمهای گرم و از خاک بعضی اماکن
بهم میرسد مائل بسیاهی میباشد که قسم سوم است و بهترین اقسام آن احمر است و اقسام آن در آخر سوم گرم و خشک است
و گرمی آن غالب بر خشکی و قوتش تا سه سال باقی و در غایت دهنیت و محلل و ملطف و مسخن و مجفف و جالی و جاذب
و شرب آن مقاوم جمیع سموم و بازردهٔ تخم نیمبرشت جهت سرفهٔ رطوبی و ربو و اخراج چرک و بلغم سینه و شش و رفع
یرقان و زکام و نزله و اقسام جرب رطب و خارشها و طلای آن مسکن ضربان اعضا و سفید کنندهٔ موی و با عسل و بدستور با بول
و آب دهن جهت گزیدن هوام و با عاقرقرحا و عسل و سرکه جهت جذام و جوششهای سوداوی عجیب الاثر و با سرکه و نطرون
و علک البطم جهت قلع آثار و حکه و جرب و بهق و برص ناخن و تقشر جلد و داء الحیه و ثعلب و آکله و قروح رطبه و با حنا
جهت قوبا و با سرکه و قیمولیا جهت سعفه و با جند جهت تحلیل صلابات و با حب الغار جهت امراض بارده و صداع و با
ماست نیم وزن گوگرد صمغ عربی جهت سعفه و قروح سر و قوبا مجرب و با بورهٔ ارمنی و عسل و ادویهٔ مناسبه جهت نقرس
نافع و ذرور آن بر بدن قاطع عرق و سعوط آن جهت صرع و سکته و شقیقه مفید و بخور آن حابس زکام و نزله و مسقط جنین است
بسرعت و باعث گریزانیدن هوام و بخور و قطور آن رافع کری و ثقل سامعه و مضر معده و مصلحش کثیرا و شیر تازه و قدر شربتش
از دو دانگ تا یک مثقال است و مصعد آن جهت تکلیس معدنیات و تنقیه و رفع چرک آن بی عدیل و سفید کردهٔ آن نائب مناب
جوهر زرنیخ است * دستور مدبر نمودن کبریت آنست که ظرفی را از شیر گاو پر کنند و سر آن ظرف را بپارچهٔ کرباسی به بندند

وبالای آن کبریت ریزه کرده پهن کنند وطبقی از سفال بر بالای کوکرد بگذارند ودرمیان طبق سفالی سرگین گاو خشک کنند
وآتش دهند ویا آنکه اخگرها گذاشته بدمند تا که کوکرد اب شود واز پارچهٔ کرپاس گذشته درمیان شیر بچکد انگاه کوکرد را
از بالای شیر بردارند وعند الحاجت بکار برند * حب کبریت جمیع امراض سوداوی وبلغمی را نافع است * صنعت آن کوکرد
مغسول فلفل سیاه از هریک پنجدرم برنگ کابلی دار فلفل نمک سیاه نمک طعام از هریک دونیم درم اجزا کوفته بیخته باب نیم
که بهندی کاغذی نامند خمیر کرده خشک نمایند وتا هفت مرتبه تجدید کنند پس بقدری نخودی حب بندند وخشک
نمایند شربتی یک حب * فصل در ذکر نسخ دواء الکبریت بدانکه این از تراکیب قدیمه مقدم بر تریاق فاروق
است وآن را معادل تریاق فاروق در نفع شمرده اند واین از تراکیبی است که استعمال کرده نمیشود مگر بعد از ششماه
از ساختن آن وقوت این دوا سه سال تا چهار سال باقی میماند وگرم است در آخر درجهٔ ثالثه وخشک است در وسط درجهٔ ثالثه
نافع است از برای جمیع امراض بلغمی وسوداوی واز برای حمیات که با سردی می ایند وحمیات مزمنهٔ حادثه از بلغم وسودا
عرق النسا ووجع مفاصل چون با آب کرفس بخورند وجمیع اوجاع مزمنه وسرفهای کهنه حادث از رطوبت ویرقان وطحال با آب
قرنفل واوجاع عظم با آب نیم گرم واز برای زیادتی بلغم وامراض مشایخ ودر بلاد بارده مانند روم با ماء العسل وعکس اینها
با عرق بید واز برای تفتیت حصاة وادرار با سکنجبین بزوری واز برای سعال وجمیع امراض صدر چون ضیق النفس
وربو مده با طبیخ پرسیاوشان واز برای سموم با لبن حلیب بقری وربوب فواکه واز برای اصناف بواسیر وامراض مقعده
با آب کندنا واین دوا موجب لاغری بدن است ومصلح آن ماء اللحم ومضعف کبد است ومصلح آن عناب وکثیرا است
وشربتی از آن یکدرهم است واطبای هند بسیار رغبت باستعمال این دوا دارند وملوک چین استعمال این دوا میکنند از
برای قوت وسید مظفر الدین شفائی گفته که از منافع عظیمه این دوا انفع است از برای ادویهٔ سمیه چون افیون وشوکران
وبزر البنج وبیخ لفاح ورفع سمیت آنها ونفع از برای گزیدن عقرب ورتیلا واز منافع بینهٔ آن نفع است از برای کزاز واستسقا
* صنعت آن به نسخهٔ یوحنا بن سرافیون بزر البنج سفید قردمانا کندر ذکر مر صافی از هریک دوازده مثقال فلفل سفید شش
درم کبریت زرد صافی دار فلفل قسط تلخ فرفیون زراوند طویل بیخ لفاح از هریک سه درم صموغ را به میبختج حل کنند وباقی
ادویه را کوفته بیخته معجون سازند ودر تپ ربع وتپهای بلغمی یکدرم از وی با آب کرفس واب بادیان بکار برند وقوتش تا
چهار سال باقی می ماند ودر نسخهٔ شیخ داود افیون وزعفران از هریک ده مثقال بر نسخهٔ یوحنا افزوده است وگفته که صموغ
را در شراب یا در مثلث حل کنند وباقی ادویه را کوفته بیخته بعسل مصفی سه وزن ادویه بسرشند ودر ظرف چینی نگاه دارند
وباید که این دوا را در اول تابستان بسازند تا در اول زمستان نضج آن تمام شود پس استعمال کنند که نافع است ونسخهٔ
معصومی نسخهٔ شیخ داود است ووزن کوکرد شش درم است ودر نسخهٔ دیگر شیخ داود دو دوا که آن سلیخهٔ سیاه وبرگ سداب است از
هریک پنجدرم زیاده کرده شده ودر نسخهٔ صاحب کامل الصناعه ونسخهٔ یحیی بن عیسی بن جزله این دوا از هریک ده مثقال است
واین نسخه اصح نسخ دواء الکبریت است * دواء الکبریت بنسخهٔ شیخ الرئیس * صنعت آن کبریت زرد قردمانا بزر البنج سفید
میعهٔ سائله صعتر مرمکی صافی از هریک هشت درم سداب قسط تلخ از هریک ده درم افیون زعفران از هریک دو درم سلیخهٔ سیاه
دوازده درم فلفل سفید بیست ودو درم ادویه را کوفته بیخته بعسل مصفی بسرشند وبعد از ششماه استعمال نمایند وباید که
بیاشامد ازین دوا پیش از وقت دورهٔ تپ بقدر شش ساعت واین نسخه موافق اکثر نسخ قانون است ودر بعضی نسخ قانون

با ادویه مذکوره هشت درم زرنیخ سفید نیز داخل است و در بعضی نسخ زرنیخ سفید بجای بزر البنج مذکور است و این
هر دو نسخهٔ غلط است و نسخهٔ اول که از شیخ ذکر شد صحیح است و بعضی گفته اند که شربتی دوا از نیم درم تا یک مثقال
شربت متوسط یک درم است * دواء الکبریت به نسخهٔ معصومی حمیات مزمنهٔ بلغمی و سوداوی و سرفهٔ کهنه را نافع
باشد و اکثر اوجاع کهنه بلغمی و سوداوی و گزیدن حیوانات و حیات و عقارب را فایده دهد و بول و حیض براند
و سنگ گرده و مثانه را بریزاند و دفع مضرت زهرها کند و فعل این ترکیب با تریاق فاروق نزدیک است * صنعت آن
فلفل سفید کوکرد زرد از هر یک شش درم بزر البنج قردمانا مر صاف از هر یک دوازده درم زعفران افیون از هر یک
ده درم فلفل قسط تلخ زراوند طویل پوست بیخ لفاح افتیمون فرفیون از هر یک سه درم صمغها را در شراب کهنه یا
مثلث بخیسانند و ادویه کوفته بیخته با عسل صاف بسرشند و بعد از ششماه مقدار شربتی از یک درم تا یک مثقال باشد
* دواء الکبریت به نسخهٔ دیگر در نفع مساوی باول * صنعت آن کوکرد زرد بزر البنج سفید قردمانا مر مکی صاف میعهٔ سائله
صعتر فارسی از هر یک هشت درم سلیخه دوازده درم بیخ لفاح افتیمون فرفیون از هر یک سه درم اجزا کوفته بیخته مر و افیون را
در مثلث حل کنند و چنانچه رسم است با سه چندان عسل صاف بسرشند و بعد از ششماه مقدار شربتی یک درم با آب نیم گرم
و خداوند تب بلغمی را با آب کرفس یا آب بادیان بدهند * دواء الکبریت تالیف حکیم سید مومن مسمی بتریاق معده
گفته که این دوا در تقویت احشا و معده و جگر و در نفع از برای فالج و تشنج و نسیان و لقوه و تقویت باه و دفع ضرر سموم
و حفظ حرارت غریزی و تحلیل ریاح و درد احشا و ضعف بدن بی عدیل است و در اول درجهٔ ثالثه گرم است و موافق مبرودین
و قدر شربتش از نیم مثقال تا یک مثقال است * صنعت آن سنبل الطیب قسط تلخ سلیخه مصطکی حب الغار زنجبیل قرنفل بسباسه
از هر یک دو مثقال زراوند طویل فلفل سیاه تخم کرفس انیسون نانخواه زیرهٔ کرمانی فطراسالیون اسارون کبریت زرد انجدان
پودنه نعناع خشک تخم انجره کندر از هر یک چهار مثقال دوقو فقاح اذخر مکی مر صافی افیون از هر یک دو مثقال عود هندی
فلفل سفید از هر یک پنج مثقال زعفران یک مثقال و نیم مشک تبتی فرفیون از هر یک یک مثقال با دو وزن ادویه عسل
مصفی معجون سازند و بعد از ششماه استعمال نمایند

* فصل در ذکر نسخ دهن الکبریت *

دهن الکبریت نافع از برای سعفه و جرب و قوبا و خارش و جمیع اوجاع باردهٔ بدن را نافع باشد * صنعت آن کبریت زرد کوفته در چهار
مثل آن روغن دنبه داخل کرده پارهٔ کرپاس را با آن آلوده نموده فتیله سازند و فتیله روشن کرده بر روی چوبی سر از زیر
بیاویزند و هر روغنیکه بچکد در ظرف مسی بغیر قلعی کرده بگیرند و بر جرب و قوبا و خارش بمالند که بامر الله عز و جل
بنهایت نافع است * دهن الکبریت از صناعت براکلسوس نافع جهت امراض باردهٔ عفنه و جمیع حمیات عفنه و غب
و ربع و امراض بلغمیهٔ نائبه و طواعین و قروح و جرح و بواسیر و تاکل لثه و قروح دهان و امراض معده و کبد و طحال و رحم و مثانه
و مفاصل و داده میشود قدر قلیلی از آن با آبهای ادویه مناسبه و از برای حمی لثقه هر روز قبل از نوبت بیک ساعت با طبیخ
اکلیل الجبل و برای غب با طبیخ قنطوریون در شراب و برای ربع با آب لسان الثور و برای طاعون با طبیخ ترب بشراب
و برای صرع با طبیخ فاوانیا با قلیلی تریاق فاروق و با طبیخ زوفا برای سعال و برای بطلان شهوت با آب افسنتین و برای
وجع معده و قولنج با آب پودنه و برای برودت کبد و استسقا با آب ایرسا و یا با آب خلد و نیا و برای سده و وجع طحال با طبیخ
کبر یا با ماء الاصول و برای آتشک با آب شاهتره و برای اخراج دیدان با آب افسنتین و برای وجع رحم با طبیخ افتیمون

وبراي عسر البول با شراب وبراي نقرس ووجع مفاصل با طبيخ كافيطوس وطلا كرده ميشود بر قروح رديه * صنعت آن
بگيرند كبريت زرد خالص هر قدر كه خواهند وبا نيم وزن آن رمل سائيده در شيشهٔ گردن كج كنند كه بگل حكمت گرفته
باشند وبگذارند بر آتش ملايم متساوي الحرارة باين حيثيت كه كبريت صعود نكند وتقطير نمايند دو روز ودو شب
پس بردارند چكيدهٔ آن را ودر شيشه كنند وبكار برند * دهن الكبريت نوع ديگر * صنعت آن بگيرند كبريت مكلس هر قدر
كه خواهند ودر قرع نمايند وبالاي آن سركهٔ انگوري آنمقدار كه شش انگشت بر بالاي آن آيد كنند وقرع را در سرگين
اسپ دفن كنند سه روز يا چهار روز پس برآورند ومقطر نمايند از آن مائيت را پس باقي ميماند روغن وروح كبريت
در ته قرع پس دفن كنند آن را در سرگين اسپ بيست روز ديگر پس برآورند وبقرع وانبيق مقطر نمايند وبردارند وروغن را
در شيشه نگاه دارند وبعد يكماه كه تصفيه يافته باشد بكار برند * دهن الكبريت بطريق ديگر * صنعت آن كبريت يكونيم
رطل نوشادر يك اوقيه همه را سحق بليغ نمايند وبخيسانند بآبيكه در آن اندك نمك حل كرده باشند پس تقطير نمايند
با قلا طولاني پس تقطير نمايند از آن مائيت را ونگاه دارند دهنيت را واستعمال نمايند از داخل وخارج واين دهن
نافع است جراحات عصب را * دهن الكبريت نوع ديگر * صنعت آن بگيرند كبريت صافي وبا نيم وزن آن روغن بزرگتان
ممزوج كنند وبآتش ملايم طبخ نمايند پس تقطير نمايند با قلائي ودر شيشه نگاه دارند وعند الحاجت استعمال نمايند
* عرق كبريت كه اهل صناعت ماء العروس نامند بغايت ملطف ومجفف وجالي ومفتح ومقرح اعضا وشديد النفوذ
ومحرق ومسخن اخلاط وبجهت مبرودين ومرطوبين وامراض بارده مثل ضيق النفس وطحال نافع ومالیدن آن بر دندان
رافع وجع والم وكثافات آن وليكن مضرت بسيار بدندانها دارد وعند الضرورة در دندان موجع ومولم بگذارند كه بدندان
ديگر نرسد ويا پنبه را بآن آلوده بران دندان بگذارند واگر بر موضع گزدم گزيده بگذارند سم را جذب كند ووجع را ساكن
كند واگر بر عرق مدني گذارند همه را برآورد واگر مقدار يك قطره از آن بر آب بچكانند وناشتا بخورند سپرز را تحليل دهد
واشتهاي طعام آورد وضيق النفس را مفيد وزائل كند * صنعت آن قنديلي از شيشه بدين شكل بسازند ويا كاسهٔ چيني بعد
آن را سه سوراخ يا چهار سوراخ نمايند ويا قفلي چيني كلان كه از براي معجون گذاشتن وغير آن ساخته از چين مي آورند بعد
آن را سوراخ نموده بتار آهني ويا مس واز كون بان تارها بياويزند ودر زيران طبقي از چيني يا زجاجي گذارند كه
طبق از لب قنديل يا كاسه يا قفلي از هر طرف مقدار دو سه انگشت بيرون باشد وسه پايه چوبي در ميان آن گذاشته بالاي
آن چراغي بگذارند واندك اندك كبريت خالص صافي كه بهندي آمله سار نامند در آن چراغ يا اخگر بسوزانند
واطراف قنديل را بكاغذ وغير آن بگيرند ومحافظت نمايند كه دود اصلا بيرون نرود وتمام آن در قنديل پيچد وبايد كه
كه قنديل يا غير آن را اندكي محرفه بياويزند تا عرقها همه از يكطرف بچكد در طبق زيرين وبايد كه قنديل را حركت ندهند
وكبريت صاف شفاف باشد واگر قنديل يا كاسه يا غير آن نازك باشد وخوف تركيدن وشكستن از شدت گرمي باشد برون آن را
بگل حكمت بگيرند وبايد كه بر بالاي تارها آرد ماش بيالايند واگر عرق كدر وسياه برآيد وخواهند كه آن را تصفيه نمايند بايد
كه آن را در قرع وانبيق كوچكي مقطر نمايند واگر مكرر مقطر نمايند بهتر است وبعضي شيشهٔ قبه دار كه قبه آن بسيار بطرف
اندرون فرو رفته باشد در جوف آن آب كرده گردن شيشه را بتاري بسته معلق مي آويزند وبدستور مذكور عرق ميكشند
ودرين سبب برودت آب جوف شيشه عرق بسياري برمي آيد وليكن بايد كه دهن شيشه را باز گذارند چون آب گرم شود

تبدیل نمایند شربتی از عرق آن مقدار بسیار کمی بطریق افشره یا غیر آن و محرور المزاج را بسیار مضر و اگر تنوری را بهوره
سه چهار خشت بکذارند که طرف کشاد آن بر خشتها باشد و طرف تنگ آن بالا و قندیلی یا کاسهٔ یا شیشهٔ در وسط آن بدستوریکه ذ
یافت بتاری بیاویزند و سر تنور را از کاغذ گرفته یکدو سوراخ بکذارند برای منفذ تا آتش خاموش نشود و بزیر قندیل بهمان
دستور کبریت بسوزانند اندک اندک از طرف دهن تنور که در یک طرف آن می باشد بهتر است و اگر تنور نباشد از سی
چیزی مدور ساخته بران کاغذ گرفته بر سر آن دو سوراخ بکذارند و یک طرف آنرا سوراخی بقدر آنله دست دران بر
ا زبرای سوختن کبریت کذاشته و بران پردهٔ از کاغذ آویخته سه پایهٔ چوبی یا غیر آن بلندی در وسط آن کذاشته قندیل
وغیر آن را بران سه پایه آویزان کرده بدستور مسطور کبریت بسوزانند و عرق کشند نیز خوب است و این طور در صحن
صحن خانه میتوان کذاشت و عرق کشید و احتیاج بکوشه و حجره نیست و طریق اسهل دیکر آن است که در طبق چینی بزرکی
سه پایه آهنی کذارند که از محاذی پایهای آن سه پایه سیخهای کج به بلندی چهار انکشت منفرج برآمده باشد و ظرف
کبریت را بر سه پایه بر سر سیخها کاسه را معکوس کذارند که لبههای کاسه در اندرون طبق چینی باشد که عرق دران بچکد
و کبریت اندک اندک سوزند و بقاشق کوچک دستهٔ بلند آهنی کبریت دران ریزند که دود آن باین کس نرسد و اکر کاسه
و طبقها و سه پایها بهمان هیئات متعدد باشد در یک روز عرق بسیار میتوان کرفت و در این احتیاج بسوراخ کردن کعب کاسه
نیست و اکر کاسهٔ نازک باشد پشت آن را بکل حکمت بکیرند و بدانکه کبریت این قسم در میان ظرف آهنی یا غیر آنکه
خواهند روشن شود و روشنی آن بماند بسیار مشکل است * طریق تسهیل آنست که قدری کبریت را در ظرفی کرده بر آتش
کذارند تا کداخته شود پس فرود آورده قدری زغال را کوبیده بآن ممزوج نمایند و بکذارند تا سرد شود و قطعه قطعه نموده
نکاهدارند هر وقت که خواهند پارچه های کبریت خالص را در ظرف آهنی کذاشته دو سه قطعه ازان کبریت ممزوج بزغال
را روشن کرده بالای آن متفرق بکذارند و چون خاموش شود تجدید نمایند و چون کبریت خالص سوخته شود با زغال ری کبریت
خالص با قاشق آهنی دران ریزند و همچنین تا هر مقدار که خواهند و باید که مستعمل آن موی سر و محاسن و ابروهای خود
را از دود آن محافظت نمایند و بعضی برای سرعت اشتعال قدری کوکرد را نرم سوده بر پارچهٔ کرباسی پاشیده فتیله ساخته
دران میکذارند زود و خوب مشتعل میکردد * کبوس نافع جهت استرخای مقعده بدانکه کبوس ادویهٔ را کویند که بسیار ریز
سائیده بر موضع علت بپاشند و اکر نتوانند پاشید بر پارچه پاشیده بر موضع علت به بندند و این قریب بذروراست * صنعت آن
جفت بلوط قشار کنند رشیح محرق صدف محرق مرداسنك اقلیمیای فضه بالسویه بسیار نرم سائیده بر روی داده پاشیده بر آن بندند نافع
* کبوس دیکر نافع جهت استرخای مقعده * صنعت آن جفت بلوط کنند رشیح محرق دم الاخوین کهربا سوده کل ارمنی صدف
محرق مرداسنك اقلیمیای فضه اجزا مساوی بسیار نرم سائیده بر روی داده پاشیده بر مقعده بندند نافع بود * لثم بفتح کاف و تاء
مثناة فوقانیه و میم نام وحمهٔ ایست بری و بستانی می باشد بری آن را در مازندران و تنکابن شالنجی نامند یعنی حنا بن شغال
و آنچه به تحقیق پیوسته آن بوک نیل است و برک آن شبیه ببرک مورد و ساقش غیر مجوف و انبوه و ثمرش بقدر فلفلی و بعد
از رسیدن سیاه میکردد و دشتی و کوهی آن در کنار رود خانها و ریک زارها می روید در دوم کرم و خشک و با قوت جاذبه و
قابضه و محلله و ضماد آن با آب و نمک جهت صداع بلغمی و بیضه و خوزه و رفع زخمها و بخور و طلای آن جهت زکام
تقویت موی و مانع ریختن و آشامیدن آب آن و آب طبیخ آن بغایت مقوی و جهت کزیدن سك دیوانه مفید و بهترین چیزها است

ازبرای خضاب وملاسد پدکازرونی درشرح موجز درمسودات شعرنوشته که وسمهٔ هندی جید تازه در تخضیب وتطویس بهتر
واسرع است ووسمهٔ کرمانی تخضیب آن کمتر ودیرتر رنگ آن می ماند ولیکن تخضیب آن مائل بسیاهی برنگ موی است
بسیار طاؤسیت ندارد وحکیم میرمحمد مؤمن درتحفه کتم را ورای برگ نیل دانسته وفرق میان این هردو کرده بآنکه گیاه نیل شبیه
بگیاه کتان وبرگ آن عریضتر ازبرگ وسمه وساق آن مجوف میباشد بخلاف وسمه ووسمه مضعف دماغ ومصلحش قرنفل
ولادن وتخم آن که دررنگ ومقدار غلاف شبیه بتخم ترب است ومائل بسیاهی بهترین ادویه مانع نزول اب ورافع نازل
آن است ونسخ خضابات ازوسمه ومداد مصنوع ازین بیخ آن درحرف الخا وحرف المیم درخضابات ومدادات ذکریافت
میبابد انشاء الله تعالی * دهن الکتم جهت بواسیر وامراض باردهٔ مقعده ومنع ریختن موی ورفع دردهای بارد مفید
* صنعت آن بگیرند آب برگ تازهٔ آن را هرقدر که خواهند وهم وزن ازان روغن کنجد تازه داخل نموده بآتش ملایم طبخ
دهند تا آنکه روغن بماند ونسوزد وبکار برند * فصل درذکر نسخ اکحالی که اثمد که سنگ سرمه است درانها داخل نیست
* واکحالیکه اثمد درانها اصل وعمود است درحرف الالف درذیل اثمد ذکریافت بدانکه اکحال ازتراکیب قدیمه
است اقدم ازابقراط وازادویهٔ عین است ودران وامثال آن ازادویهٔ عین باید که نهایت سعی وغایت اهتمام مرعی دارند
که اشیای غریبه داخل نباشد وکهنه وفاسد نشده وجریش یعنی زیرودرشت وغیرمتشابه الاجزا نباشند بلکه خارج ازنوع
جید نباشد وکمال مبالغه درسحق وصلایه وحرق وغسل وتدبیر وتربیت آنها نمایند واصلا تهاون نورزند زیرا که چشم
عضویست بغایت شریف وتفصیل این اجمال آنکه ادویه حجریه مانند شادنج وتوتیا وغیرها آنها را برسنگ سماق نرم مانند
غبار بسایند وانچه محتاج به تغسیل وتصویل است بدستوریکه دراماکن خود ذکریافت بعمل آورند وانچه محتاج بسوختن
است مانند شیح وغیرها نیزبدستور وانچه محتاج به تربیت است مانند انزروت بشیرخر وتوتیا بآب غوره نیزبدستور
مسطور درجای خود وهمچنین سائر امور کما ینبغی مرعی دارند وهریک را جدا جدا کوفته ونرم بیخته ومانند غبار سائیده
وازآب کرد وغبار خارجی محفوظ دارند پس یکجا نموده باز سحق کرده درشیشه نگاهدارند وعند الحاجت با میل طلا
نقره یا اسرب یا چوب بیخ زرشک که بسیار نرم واملس ساخته باشند درچشم کشند ویا دران بپاشند * کحل الجواهر که تقویت
چشم نماید وازآفات محفوظ دارد * صنعت آن یاقوت رمانی مرقشیشای ذهبی فلفل دارفلفل ازهریک دومثقال لعل بدخشی
لاجورد مغسول ازهریک یک مثقال توتیای کرمانی مغسول ساذج هندی بعرالضب ازهریک چهارمثقال مشک تبتی خالص
یک مثقال بدستور ترکیب نمایند * کحل الدمعه * صنعت آن توتیای هندی پوست هلیلهٔ زرد صبرسقوطری ازهریک یکدرم
فلفل نیمدرم بدستور کحل سازند * کحل الدمعه دیگر * صنعت آن توتیای هندی حکاکه پوست هلیله زرد مساوی هردو را
بآب غوره سحق نموده کحل سازند * کحل العزیز نافع ازبرای ظلمت بصر وضعف عین ونشف رطوبت * صنعت آن نحاس
محرق مغسول اقلیمیاء الذهب ساذج هندی صبرسقوطری توتیا یعنی سنگ بصری ازهریک یکدرم زعفران دودرم فلفل
دارفلفل نوشادر ازهریک نیمدرم مشک تبتی خالص کافور قیصوری ازهریک یکدانگ بدستور کحل سازند * کحل منقول
منصوری محمد بن زکریا حدت بصر بخشد وضعف بصر را که ازرطوبت باشد نافع است * صنعت آن بگیرند توتیای مغسول
بیست درم ودرآب مرزنجوش تازه یک شبانروز بخیسانند پس صاف نمایند وبا توتیا بسرشند وبگذارند تا خشک شود پس آنرا
سحق نموده بگیرند زنجبیل دارفلفل فلفل مامیران ازهریک دودرم نوشادر یکدرم همه را بآب رازیانه تازه نرم خشک

نموده باز بسایند و استعمال نمایند * کحل دیگر موی مژگان ریخته را برویاند * صنعت آن استهٔ خرما سوخته پنجدرم دخان
کندر چهار درم سنبل الطیب حب بلسان از هریک سه درم لاجورد مغسول دو درم بدستور کحل سازند و هر صبح و شام
با میل بر اشفار عین بکشند * کحلی که نافع است بجهت بیاض * صنعت آن زرق خطاف را بعسل سرشته بچشم کشند
* کحل نافع از برای اتساع حدقه * صنعت آن مرارهٔ بزغاله مرارهٔ کلنگ فلفل از هریک دو درم مرارهٔ نسر زعفران از هر یک
دو نیم درم نطرون خربق ابیض اشق از هریک نیم درم مرارات را خشک کرده وزن نمایند و همه را بدستور سحق نموده
کحل سازند * کحل نافع از برای ریح سبل از مجربات محمد بن زکریا * صنعت آن بگیرند پوست بیضهٔ مرغ که بچه برآورده
باشد پس بجوشانند آن را در سرکهٔ انگوری کهنه ده روز متوالی پس صافی نموده در شیشه کرده در آفتاب بگذارند تا خشک
شود و سحق نموده بچشم کشند * کحل نافع از برای حول * صنعت آن بگیرند سندروس صافی و سحق نموده به پیچند در
خرقهٔ نازکی و فتیله کرده در چشم گذارند * کحل نافع از برای بیاض چشم منقول از مجربین هند * صنعت آن بیخ زعفران
تخم کهرنی هر دو را چون سرمه نرم سائیده در چشم کشند * کحلی که محافظت چشم کند و بصر را قوت و جلا دهد * صنعت آن
توتیای کرمانی دوازده درم کوفته بیخته در آب مرزنجوش تر و یا آب رازیانهٔ تر بپرورند و خشک سازند و چند مرتبه مکرر
کنند پس بگیرند صبر زرد حضض مکی شیاف مامیثا از هریک یکدرم و نیم زنجبیل فلفل دارفلفل مامیران چینی از هریک یکدرم
کافور ربع درمی و نرم بسایند و صبح و شام در چشم کشند * کحل ابیض قوت باصره بیفزاید و دمعه و حمره و رمد عتیق را سودمند
بود * صنعت آن توتیای کرمانی سفیداب کاشغری شسته نشاسته اجزا مساوی مانند غبار بسایند و بکار برند و بعضی ربع یک
جزو کثیرا نیز افزوده اند * کحلی که حفظ صحت چشم نماید * صنعت آن توتیای کرمانی ده درم صبر زرد حضض مکی از
هریک یکدرم شیاف مامیثا سه درم کافور قیصوری یکدانگ سحق نموده استعمال نمایند * کحل شادنج بصر را قوت دهد و دمعه را
باز دارد و حکه و حیض را سود دارد * صنعت آن شادنج عدسی مغسول ساذج هندی از هریک دو درم دارفلفل دم الاخوین
از هریک نیم درم مازو روی سوخته از هریک یکدرم قاقله مشک از هریک یکدانگ کافور قیصوری یک طسوج کوفته بحریر بیخته
بآن اکتحال نمایند * کحل شادنج بنسخهٔ دیگر که همین منفعت دارد * صنعت آن شادنج شسته دو درم ساذج هندی دو دانگ
دارفلفل سنبل الطیب از هریک نیم درم دم الاخوین یکدانگ روی سوخته نیم درم قاقله مشک از هریک یکدانگ کافور نیم
دانگ مازوی سبز درمی کوفته بیخته با میل در چشم کشند و بدانکه صاحب حاوی صغیر این کحل را باسم کحل بنفسج ذکر کرده
است باعتبار آنکه رنگ آن برنگ بنفشه است و در نسخهٔ آن کافور داخل ندارد * کحل شادنج دیگر مقدمهٔ نزول آب
و ضعف بصر و انتشار و سلاق را بنهایت نافع است * صنعت آن شادنج عدسی مغسول توتیای کرمانی شسته توبال مس
سوخته مروارید ناسفته بسد ساذج هندی اقلیمیا نقره صبر سقوطری سرطان سوخته زعفران سنبل الطیب از هریک دو درم
نوشادر فلفل سفید دارفلفل از هریک یکدرم و نیم مشک یکدانگ کوفته بیخته کحل سازند * کحل روشنائی سبل و ظفره
و جرب را نافع بود و ظلمت بصر و دمعه را فائده دهد * صنعت آن شادنج مغسول شش درم مس سوخته اقلیمیای فضه
نمک هندی بورهٔ ارمنی فلفل از هریک چهار درم زبد البحر هشت درم صبر سقوطری سنبل الطیب قرنفل از هریک یکدرم
زنجبیل زنگار توتیا هندی از هریک دو درم زعفران نوشادر از هریک یکدرم کوفته بیخته کحل سازند * کحل روشنائی
به نسخهٔ دیگر * صنعت آن مس سوخته شادنج عدسی مغسول از هریک پنجدرم فلفل دارفلفل زعفران شحم حنظل

از هریك نیم درم زنگار صبر سقوطری بوره از هریك یکدرم اقلیمیای ذهبی دو درم بدستور کوفته و صلایه کرده تا همچون
غبار شود و وقت ضرورت با میل در چشم کشند * کحل دیگر که چشم را قوت دهد و پلك چشم و حدقه را صاف کند و مادهٔ
سبل و ظفره را از چشم باز دارد و نور بصر را تیز کرداند * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلی صبر زرد مامیران چینی را
چوبه از هریك دو درم نمك طبرزد مروارید ناسفته زبد البحر زعفران سنبل هندی تخم رازیانه شادنج عدسی مغسول
سرطان بحری سوخته توتیای هندی شیاف مامیثا کافور قیصوری سفیداب قلعی اقلیمیای ذهبی ورق گل سرخ حضض
مکی پوست هلیلهٔ زرد اجزا مساوی کوفته بیخته بر روی سنگ سماق مکرر باب بادیان تازه صلایه کرده در سایه خشك
نمایند و باز صلایه کرده نگاه دارند و همیشه با میل طلا در چشم کشند که بسیار نافع است * کحلیکه بیاض و آثار قروح
از چشم به برد و شعیره را نافع بود * صنعت آن زبد البحر اقلیمیای فضی سفیداب قلعی مس سوخته از هریك دو درم
صمغ عربی انزروت سفید نشاسته مسحوقونیا کثیرا از هریك یکدرم کوفته بیخته بکار برند * کحل عزیز به نسخهٔ دیگر اقوی
از نسخهٔ که در اول مذکور شد نافع از برای ابتدای نزول آب و انتشار و ضعف بصر و غشاوه و سلاق و آمدن آب از چشم
و علت دمعه * صنعت آن توتیای کرمانی اقلیمیای ذهبی صبر سقوطری سرطان محرق زعفران سنبل الطیب از هریك
دو درم شادنج مغسول شش درم فلفل دار فلفل نوشادر از هریك یکدرم و نیم مشك یکدانك کافور قیصوری نیمدانك
ادویه را سوای مشك و کافور کوفته بیخته مشك و کافور را در اجزای آن داخل کرده در هاون سنگی بهمواری چند روز صلایه
نمایند و بحریر بیخته بآن اکتحال نمایند * کحل روسختج ظلمت بصر و حکه و دمعه را باز دارد * صنعت آن شادنج عدسی
مغسول دو درم روسختج یکدرم سنبل الطیب دارچینی از هریك نیمدرم مازوی سبز یکدرم ساذج هندی دم الاخوین
قاقله مشك از هریك دو دانك کافور قیصوری طسوجی بدستور سحق و صلایه کرده در چشم کشند * کحل زعفران تاریکی
چشم و خاریدن و آب رفتن را نافع باشد * صنعت آن زعفران سنبل الطیب از هریك دو درم دار فلفل یکدرم کافور
فلفل از هریك نیمدانك نوشادر نیمدرم مازو سه درم بدستور کحل سازند و بکار برند * کحل زعفران به نسخهٔ دیگر
ظلمت بصر و جرب و حکه را ببرد و سبل و ظفره و سلاق را سود دارد و کمنه را در ابتدا نیك بود * صنعت آن زعفران سنبل
الطیب از هریك دو درم مازو سبز سه درم دار فلفل یکدرم نوشادر نیمدرم فلفل سفید دو دانك کافور طسوجی مجموع را
کوفته بحریر بیخته صلایه کرده در چشم کشند * کحل انزروت اسحق گفته که این دارو قروح عین را نیك باشد * صنعت آن
انزروت سفید سه درم نبات سفید نشاسته از هریك یك مثقال کوفته بحریر بیخته در وقت حاجت بچشم کشند * کحلیکه ملتحم
و یبوست چشم را نافع است و موجب دمع گردد * صنعت آن فلفل دار فلفل از هریك یکدرم زعفران چهار درم حضض
مکی شش درم سنبل هندی چهار درم کافور قیصوری یکدانك کوفته بیخته در صلایه مبالغه نمایند و هنگام حاجت بمیل
در کشند * کحل نافع از برای جمیع اوجاع عین حادث از نزلات * صنعت آن بگیرند برگ علیق و بکوبند و آب آن را بگیرند
صاف کنند و در سنگ صلایه نمایند و بمالند تا غلیظ گردد و اندکی آن را گرم کنند پس بگیرند مثل آن صمغ عربی پس آن را
با اندکی آب بخیسانند تا گداخته و حل کرده و بگردد مثل عسل پس آن را مخلوط سازند باب علیق مذکور و بسرشند با آن
اقاقیا آن مقدار که توانند حب ساخت و در سایه خشك نمایند و نگاه دارند و در چشم کشند و در نسخهٔ دیگر اقاقیا داخل
ندارد هر دو جزو را باهم بسایند تا قابل حب بستن شود پس حب بسته نگاه دارند و عند الحاجت بکار برند * کحل دیگر

همین نفع دارد * صنعت آن توتیای کرمانی مغسول ده درم مامیران چینی نبات سفید اسفیداج نشاسته از هریک یکدرم
کوفته بیخته بوقت حاجت با میل در چشم کشند * کحلیکه مقدمهٔ نزول آب و ضعف بصر و انتشار و سلاق را بغایت نافع بود
* صنعت آن توتیای کرمانی شسته توبال مس سوخته مروارید ناسفته بسد ساذج اقلیمیای نقره صبر سقوطری سرطان بحری
سوخته زعفران سنبل الطیب از هریک دو درم شادنج عدسی مغسول شش درم نوشادر فلفل سفید دار فلفل از هریک یکدرم
ونیم مشک دانکی کوفته ونرم بیخته استعمال نمایند * کحل دیگر بیاض و آثار قروح را از چشم دور سازد و شعیره را نافع بود
* صنعت آن زبد البحر اقلیمیای نقره سفیداب ارزیز مس سوخته از هریک چهار درم سنبل الطیب مروارید ناسفته از هریک
دو درم صمغ عربی کثیرا انزروت بعر الضب نشاسته از هریک یکدرم کوفته ونرم سحق کرده بدستور کحل سازند * کحلی که
نزول آب را نافع باشد * صنعت آن زهرهٔ بزکوهی دو درم شحم حنظل یک مثقال فرفیون نوشادر از هریک نیم مثقال سکبینج
دانک اجزا را با آب رازیانه یا آب سداب صلایه نمایند وخشک سازند و باز مکرر صلایه کرده در چشم کشند و اگر طسوجی مشک اضافه
کنند بهتر باشد * کحلی که موجب حدت بصر شود ومنع نزول آب کند * صنعت آن توتیای کرمانی ده درم با آب بادیان یا
آب مرزنجوش مکرر پرورده کرده وخشک ساخته پس زنجبیل فلفل مامیران چینی از هریک دو درم مجموع را کوفته بیخته دیگر
بار بر سنگ صلایه با آب بادیان بسایند وخشک کرده در چشم کشند * کحل مرارات مقدمهٔ نزول آب وتاریکی چشم را نافع است
* صنعت آن عصارهٔ بادیان حضض مکی زهرهٔ کلنگ زهره خروس زهرهٔ کبک از هریک سه درم زهرهٔ ماهی شبوط کافور از هریک
یک ونیم دانک زهرها را در سایه خشک سازند پس مجموع را با آب بادیان بسایند وبگذارند تا خشک شود باز بروی سنگ مکرر
صلایه کنند وبا میل بکار برند که سودمند ونافع بود * کحل الرمانین بیمارستان چشم را جلا دهد وتقویت بخشد * صنعت آن
توتیای کرمانی مسحوق یک اوقیه شحم رمان دو کف عاقرقرحا شب یمانی از هریک نیم اوقیه آب انار ترش آب انار شیرین از
هریک یک رطل در شیشه کنند ودر آفتاب گذارند تا غلیظ گردد پس صاف نمایند وبریزند در هریک رطل از مجموع آب انارین
از هریک از صبر سقوطری فلفل سفید دار فلفل نوشادر یکدرم وباهم بسایند ودر سایه خشک نمایند وعند الحاجت بکار برند
واین کحل هرچند کهنه شود بهتر است * کحل روشنائی بیمارستان جالی ومقوی چشم است * صنعت آن شادنج مسحوق
مغسول حجر راسخت مسحوق مغسول از هریک شصت درم اقلیمیای فضه محرق مسحوق مغسول بیست درم بورهٔ ارمنی زنجار
عراقی از هریک ده درم شحم حنظل زعفران از هریک دو درم نانخواه چهار درم بسیار نرم سائیده استعمال نمایند *

* باب الکاف مع الراء المهمله * کردناج بکسر کاف وسکون رای مهمله وکسر دال مهمله وفتح نون والف وجیم وکردناک نیز نامند
کبابی است که بعد از نیم پخته کردن مرغ وامثال آن بآتش برشته کنند ودر وقت برشته کردن روغن وشیرهٔ بادام بران زنند
جهت مرتاضین ومعدهٔ حار وتقویت بدن مفید ومضر معدهٔ ضعیف ومصلحش میبختج است * * باب الکاف مع الشین المعجمه *
* کشوث بضم وبفتح کاف وضم شین وسکون واو وثای مثلثه واکشوث بضم همزه وکشوثا بالف در آخر نیز آمده وبهندی امربیل
وآکاس بیل وامرلته گویند گیاهی است مانند ریسمان باریک بی برگ وساق ومائل بزردی وتیرگی که بر خارها وگیاها میروید
ومی تند وگلش ریزه مائل بسفیدی ودر وتلخی وعفوصتی است وتلخیش غالب است وتخمش کوچکتر از تخم ترب ومائل
به تندی وزردی باوجود آنکه کشوث مرکب القوی است در اول گرم ودر آخر دوم خشک است ومفتح سدهٔ احشا ومنقی اوساخ از
شکم اطفال ومدر بول وحیض وعرق وشیر ومقوی معده وجگر ورافع فضلات ومعفن عرق وملین طبع وجهت تپهای کهنه ویرقان

وتنقيهٔ بدن راختناق وربو ومغص وضعف معدهٔ وجگر وسپرز ورياح آن رانافع است وخوردن آن با سرکه مسکن فواق وبسيار
خوردن آن ثقيل بومعدهٔ وسائيدهٔ عصارهٔ خشك بري با شراب وردمقوي معدهٔ ومسكر وطلاي كشوث درحمام بر بدن زائل ميكند واند
اوماخ بدن راوآب آن باسكنجبين مسهل صفرا ودافع بوقان ومطبوخ آن درتفتيح وخيماندهٔ ان دراسهال قويتروقدرشربت
آب آن دواوقيه وازجرم آن درمطبوخات پانزده درم ومغثي ومصلحش كثيرا وتخم آن درافعال قويتروازسائر اجزا وضماد آنجهت
جرب ونقرس مفيد وبودادهٔ آن قابض وحمول آن جهت نزف الدم وسيلان رحم نافع وقدرشربتش دودرهم واو ينفع
مضرسپرز است ومصلحش سكنجبين ومضررئه ومصلحش كامني وبدلش بادروج ودوثلث ان افسنتين است *

* فصل دربيان نسخ شرابهائي كه اصل وعمود دران ها كشوث است * * بدانكه گفته اند كه تخم كشوث را د
اشربه نبايد كوبيد بلكه درست درخريطه بسته طبخ نمايند وبعد طبخ مالندهٔ فشردهٔ دور كنند ولهذا اين راعوا
تخم كيسه مي نامند * شراب كشوث قابض تاليف آقا اشرف * صنعت آن پوست بيخ كامني پانزدهٔ مثقال تخم لسه
تخم خرفه مقشرا زهريك هفت مثقال تخم كامني تخم خيارباد رنك سه مثقال كشنيز خشك بودادهٔ سه مثقال گل سر
دومثقال كزمازج سه مثقال جومقشر پنج مثقال عصارهٔ لحية التيس يك مثقال تخم حماض كلنارفارسي صندل مفيد ازهريك
دومثقال آب زرشك بيست وپنج مثقال آب هماق آب انارد انه ازهريك بيست مثقال گل ارمني طباشير مفيد رب السوس كثير
ازهريك سه مثقال قند سفيد هفتاد مثقال بدستور مقرر مرتب نمايند * شراب كشوث معمول له مشهور به بزوري است
* صنعت آن تخم كامني رازيانه انيسون تخم خيارين تخم خربزه كرمك تخم كشوث ريشهٔ كشوث ازهريك پنج مثقال پوست
بيخ كامني پوست بيخ رازيانه ازهريك هفت مثقال مركهٔ انگوري چهل مثقال قند سفيد هفتاد وپنج مثقال بدستور معمر
بقوام آورند * شراب كشوث منقول ازخط ميرزائي ميرزارحيم غفرالله له قلمي فرموده اند له اين شراب رازبراي اقا انيسو
تركيب نموده درحالتيكه نزديك بحالت دق داشت بسيار منتفع شد * صنعت آن تخم كامني رازيانه ازهريك پنج مثقال بيخ
كامني اصل السوس تخم كشوث تخم خيارباد رنك ازهريك ده مثقال تخم خيارگل كشوث وريشهٔ كشوث تخم خربزه بيخ رازيانه
ورب السوس ازهريك هفت مثقال قند سفيد هشتاد مثقال شيرخشت سي مثقال بدستور مرتب نمايند * شراب كشوث ازمحمد بن
زكريا رازي * صنعت آن تخم كشوث چهل درم گل بنفشه شاهتره ازهريك بيست درم افسنتين رومي كاوزبان گل سر
ازهريك يكصد عدد مجموع رادرنه صد وشصت مثقال آب يك شب بخيسانند وروز ديگر بجوشانند تاثلث آب بماند صاف
نموده باسي مثقال ترنجبين ودويست وچهل مثقال قند سفيد بقوام آورند شربتي ازيك اوقيه تادواوقيه * شراب كشوث
معمول حكيم جلالا * صنعت آن پوست بيخ كامني پوست بيخ رازيانه ازهريك هفت مثقال تخم كامني تخم خيارتخم خربزه
رازيانه انيسون ازهريك پنج مثقال تخم كشوث اجزا رادرديك كرده باب بجوشانند وتخم كشوث رادركتان بسته دردهنه
اندازند بعد ازان صافي نموده با هفتاد وپنج مثقال قند سفيد وچهل مثقال سركه بقوام آورند * شراب كشوث به نسخهٔ ديه
مفتح سدهٔ جگراست ومعدهٔ راقوت دهد وبراي استسقا نافع است واوجاع مفاصل را مناسب باشد * صنعت آن پوست بيخ
كامني سي مثقال پوست بيخ رازيانه تخم كامني ازهريك بيست مثقال پوست بيخ كرفس رازيانه ازهريك ده مثقال تخم كشنيز
پنج مثقال مجموع رانيم كوفته درسه رطل آب بخيسانند سه شبانروز بعد ازان بجوشانند وصافي نموده با يلمن قند سفيد
بقوام آورند * شراب كشوث كه درا صفهان بسيار شهرت دارد ومستعمل اطباي آنجا است مفتح سدهٔ وملين طبع ومفوي

جگر و معده و ازبوای تپهای مرکبه و سوء القنیه و احتباس بول * صنعت آن پوست بیخ را زیانه غنچهٔ گل سرخ منزع الاقماع
انیسون ازهریك دومثقال ادویه را نیم کوفته تخم کشوث در کیسهٔ کتانی کرده با سائر ادویه در آب بجوشانند
وبپالایند و با نود مثقال شکر صافی یا شیر خشت خراسانی بقوام آورند شربتی تا دومثقال آنرا با شیرهٔ تخم کاهنی وشیرهٔ
تخم خربزه با آب کاهنی تازه و امثال اینها بنوشند * شراب کشوث منقول از خط میرزا رحیم قلمی فرموده اند که این نسخه
حکیم اشرف است از جهت ادرار طمث در ایام طهر میدهند آزارها که از حبس طمث بهم رسیده باشد مانند لرفتن در
وغشی وسودا را نافع و مجرب است * صنعت آن تخم خیاربادرنك تخم خربزه تخم کشوث کل کشوث ریشهٔ کشوث مغز
انیسکك ازهریك ده مثقال گل سرخ گاوزبان دوقو تخم کاهنی اسطوخودوس تخم شاهتره ازهریك پنج مثقال عنب الثعلب
لوبیای سرخ ازهریك هفت مثقال گل گاوزبان مشکطرا مشیع پرسیاوشان زوفای خشك ازهریك چهار مثقال پوست بیخ کاهنی
بیست و پنج مثقال بزرکانج سه مثقال سرکهٔ انگوری کهنه یك شیشه شیرخشت وقند سفید ازهریك چهل مثقال ترنجبین پنجاه
مثقال بدستور مرتب نمایند * شراب کشوث منقول از خط میرزا معزالدین محمد موسوی حکیم باشی قلمی فرموده اند که
این نسخه در اصفهان معمول است * صنعت آن تخم کشوث تخم خیارتخم خیاربادرنك تخم خربزه پوست بیخ را زیانه
پوست بیخ کاهنی ازهریك پنج مثقال را زیانه دو مثقال و قلمی فرموده اند که انچه بخاطر کمینه میرسد اگر گل سرخ و تخم
کاهنی ازهریك سه مثقال اضافه کنند شاید اولی باشد اجزا را نیم کوفته در بیست و پنج درم سرکه و یکصد درم اب بوزن شاهتره
بخیسانند و بعد ازان در یکصد و پنجاه درم آب بوزن شاهتره طبخ نمایند تا ثلث باقی ماند صافی کرده با بیست و پنج درم
بوزن شاهتره قند سفید بقوام آورند و هر روزده مثقال آن را با عرق کاهنی یا عرق بادیان هرکدام که باشد و مناسب مزاج بود
بیاشامند و اگر خواهند با نکشت بلیسند * شراب کشوث بنسخهٔ شفائی * صنعت آن تخم خیارین تخم خربزه زرنباد تخم کاهنی
تخم کشوث ازهریك ده درم سربنفشه بیخ کرفس گل نیلوفر ازهریك پنج درم بیخ بادیان بیست درم درکتان بسته بجوشانند
بپالایند و با دومن قند شربت سازند * شراب کشوث مفتح سدها است و تپهای مزمنه را نافع است * صنعت آن گل کشوث
ورق گل اصل السوس ازهریك دومثقال تخم کشوث چهارمثقال بیخ کشوث گل گاوزبان را زیانه شاهتره پرسیاوشان ازهریك
سه مثقال تخم کاهنی مغز تخم خیارین مغز تخم خربزه بیخ را زیانه ازهریك پنج مثقال زرشك منقی بیست مثقال ادویه
را جوشانیده صافی نموده شیرخشت خراسانی چهل مثقال قند سفید یکصد مثقال داخل کرده بجوشانند و کف آن را بگیرند
و بقوام آورند شربتی یك اوقیه * شراب کشوث نافع ازبوای سوء مزاج بارد کبد و تفتیح سدهای کبدی و استسقا و حمیات
بلغمیه و مرکبه * صنعت آن تخم کشوث چهارمثقال افسنتین رومی گاوزبان ورق گل سرخ انیسون را زیانه مغز تخم
خربزه مغز تخم خیارین بیخ کرفس تخم کرفس بیخ اذخر فقاح اذخر ازهریك ده مثقال عناب سپستان ازهریك پنجاه
عدد تخم کاهنی ریوند چینی مویز منقی ازهریك پانزده مثقال پوست بیخ کاهنی پوست بیخ را زیانه ازهریك سی مثقال
منبل الطیب سعد کوفی نانخواه ازهریك پنج مثقال کلقند عسلی سرکه قند سفید ازهریك یکصد مثقال اجزا را یك شب
در آب و سرکه بخیسانند و صبح جوشانیده وصافی نموده کلقند و نبات را داخل کرده چند جوش داده فرود آورده بمالند
وصافی نموده بآتش ملایم بقوام آورند شربتی یك اوقیه تا پانزده درم با مطبوخ عنب الثعلب و بیخ کاهنی و تخم خیار
و را زیانه و با د آورد بنوشند * شراب کشوث دیکر * صنعت آن تخم کشوث گل کشوث ریشهٔ کشوث ازهریك ده مثقال تخم

کاسني پانزده مثقال پوست بیخ کاسني سي مثقال تخم خیار تخم خربزه کرمك کاکنج عنب الثعلب تخم کاهو شاهتره از هر یك
ده مثقال عناب ده دانه کاوزبان پنج مثقال سرکهٔ انکوري پنجاه مثقال شکر سفید دو صد مثقال بدستور مقرر مرتب
نمایند شربتی از یک اوقیه تا دو اوقیه * شراب کشوث تالیف آن مرحوم جهت اورام رحم و خفقان به سبب ورم رحم
* صنعت آن پوست بیخ رازیانه پوست بیخ کبر تخم کشوث در کتان بسته از هریك هفت مثقال و نیم تخم کاسني تخم خیارین
تخم خربزه کاوزبان بادرنجبویه رازیانه انیسون افتیمون در کتان بسته از هریك پنج مثقال مجموع را در شش آثار آب
بجوشانند تا دو رطل آب بماند و در آخر صرهٔ تخم کشوث و افتیمون را داخل نمایند و یك جوش دیگر داده فرود آورند
و هر دو صره را دایم بمالند تا مطبوخ سرد شود پس هر دو را افشرده دور کنند و مطبوخ را صافي نموده نبات سفید دو رطل
ترنجبین خراساني یك رطل داخل کرده دو سه جوش دیگر داده کف آن را بگیرند و فرود آورده صافي نموده باز در دیگ
کرده بقوام شربت آورند و در وقت حاجت یك اوقیه تا دو اوقیهٔ آن را بنوشند * شراب کشوث بجهت سدهاي کبد و طحال
و سائر سدها و ادرار فضول و حمیات مرکبه و حمیات بلغمیه را نافع * صنعت آن تخم کشوث گل کشوث ریشهٔ کشوث دوقو پوست
بیخ رازیانه فوة الصبغ کاکنج زوفای خشك عصارهٔ غافث اشق کاوزبان از هریك پنج مثقال تخم کاسني پنجاه مثقال پوست بیخ کاسني
چهل مثقال رازیانه انیسون حسك اسارون جنطیانا پوست بیخ کرفس از هریك سه مثقال کزمازج ایرسا از هریك هفت مثقال
تخم خیار تخم خیار بادرنك تخم خربزه کرمك عنب الثعلب از هریك ده مثقال عناب چهل دانه پوست بیخ کبر هفت مثقال
لوبیای سرخ سي مثقال تخم شاهتره ده مثقال عسل مصفی شیرخشت خراساني از هریك یکصد مثقال سرکهٔ انکوري ده مثقال
بدستور مقرر مرتب نمایند * شراب کشوث دیگر معروف است بشراب شفاء نافع از برای حمیات مزمنه و شطر الغب و غیره
خالص * صنعت آن تخم کشوث گل کشوث ریشهٔ کشوث اسطوخودوس پرسیاوشان اصل السوس گل بنفشه گل سرخ عصارهٔ
غافث عصارهٔ زرشك از هریك پنج مثقال رازیانه تخم خطمي سفید سرطان مغسول از هریك سه مثقال مویز منقی سپستان
از هریك پانزده عدد تخم خیار پوست بیخ کاسني از هریك بیست مثقال تخم خربزه کرمك تخم خیار بادرنك کاوزبان از هریك
هفت مثقال عنب الثعلب ده مثقال در آب پخته صافي نموده با شکر سفید یکصد و پنجاه مثقال بقوام آورند و سرطان
و هر دو عصاره را کوبیده در آن داخل نمایند و برهم زنند تا بشکر مخلوط شود و شربتی از آن بحسب اقتضای هر مرض
با عرق بید مشك و آب عنب الثعلب و آب کاسني و گاهی اضافه کرده میشود باین شراب قلیلی سرکهٔ انکوري بحسب اقتضای
حال * دستور آشامیدن کشوث * جهت تقویت معده و جگر و رحم و دفع استسقا و جهت سدد احشا و تپهای مرکبه بغایت
نافع و در اصفهان باسم شراب کشوث مشهور است و در سائر بلاد متعارف نیست فی الحقیقة سکنجبین بزوري معتدل
که بی سرکه میسازند و گاهی سرکه و کشوث و ریشهٔ آن نیز داخل میکنند دو وزن آن و با یکصد مثقال قند شربت ساخته
دوازده یوم بکار میدارند و در عرض این ایام دو سه یوم سردار و اضافه میکنند و حکیم میر محمد مومن در دستورات
تحفه نوشته که نسخهٔ معمول مرحوم حکیم محمد شفیع اصفهاني که حقیر نیز تجربه نموده تحریر میباید این است * صنعت آن
پوست بیخ رازیانه انیسون گل کاسني بیخ کاسني رازیانه تخم خیارزه تخم کشوث گل کشوث تخم خربزه کرمك از هر یك سه
مثقال بغیر تخم کشوث و گل آن سائر اجزا را نیم کوب نموده در آب بخیسانند و روز دیگر جوشانیده آب آنرا با شکر
مثقال بقوام آورند و با شیرهٔ تخم خربزه و تخم کاسني و امثال آن بنوشند بعد از هر دو سه یوم مسهل موافق خصوص حبوب

مسهله تناول نمایند و در ایام شرب این شربت و چند روز بعد از ان از برنج و نان اجتناب واجب دانند و هرگاه جهت مبرو
المزاج باشد تخم کرفس سه مثقال اضافهٔ اجزا کنند و با شیرهٔ رازیانه و امثال آن بنوشند و هرگاه با سرکه ترتیب دهند اجزا را
در نود مثقال سرکه و صد و بیست مثقال آب خیسانیده بجوشانند تا به ثلث رسد پس باشکر بقوام آورند و هرگاه با قرص های
مناسبه استعمال نمایند اسرع التاثیر است * باب الکاف مع اللام * * کل کامه لغت هندیست بضم کاف
سکون لام و فتح کاف ثانی و الف و میم و ها و بالف در آخر نیز گویند زنان اهل هند برای خوشبوئی به پردهٔ چولی لباس خود که
پشواز نامند میمالند بلکه مردان زن صفت به بغل و شانه و آستین نیمهٔ خود نیز مالند * کل کامه ساده * صنعت آن سفیدی گل
ها رسنگها را گرفته مالیده صاف نموده در ظرف سفالی کرده در آفتاب میگذارند تا منعقد گردد پس حبها ساخته خشک نموده
نگاه دارند و وقت حاجت سائیده استعمال می نمایند و اگر با گلاب بسایند بهتر است و از عصارهٔ گلهای دیگر نیز ترتیب دهند
* کل کامه مرکب که بسیار خوشبو و معطر است * صنعت آن صندل سفید خوشبو عود غرقی هر دو را بگلاب سائیده عبیر مایه
مشک خالص از هر یک یک توله لادن شسته دو توله همه را سائیده ممزوج نموده آب برگ گل سرخ بران ریخته در آفتاب بگذارند
تا چهل روز و همیشه آب گل تازه بران ریزند تا جوش بخورد و غلیظ گردد اقراص سازند و عند الحاجت قرصی را بگلاب سائیده
بکار برند * کل کامه دیگر * صنعت آن عبیر مایه عود هندی خالص صندل سفید خوشبو از هر یک دو توله مشک خالص یک توله
همه را سائیده در ظرفی چینی کرده در آفتاب بگذارند و آب برگ گل سرخ بران بریزند و اگر آب بهار نارنج نیز داخل نمایند
بهتر است و بعضی آب گل رای بیل و مانند آن از گلهای خوشبو نیز داخل مینمایند و باید که تا چهل روز و زیاده آب گلهای
تازه بران ریخته دست میمالیده باشند تا سیاه و غلیظ و منعقد و قابل قرص ساختن گردد پس اقراص ساخته در سایه خشک
نمایند و عند الحاجت با گلاب سائیده استعمال نمایند * باب الکاف مع المیم * * فصل در ذکر نسخ کمادات *
* بدانکه کماد بفتح کاف و میم و الف و دال مهمله ادویه یابسه را گویند که گرم نموده در پارچه بسته بر عضو معلول
مکرر بگذارند و گاه مجازا بر آب گرم با ادویهٔ حاره محلله که در آب جوش داده صاف نموده گرما گرم در مثانه کرده
آن مثانه را بر عضو گذارند یا نمدی و یا پارچهٔ صوفی و یا کرپاسی بدان تر کرده گرما گرم بر عضو گذارند و چون
سرد شود تجدید نمایند اطلاق مینمایند * کمادیکه صداع گرم را سود دارد * صنعت آن آرد جو گل خطمی صندل سفید
گل سرخ گل بنفشه جمله را برابر کوفته بیخته بگلاب و قدری روغن و قلیلی سرکه سرشته بر سر تکمید نمایند * کماد نافع جهت
صداع که از سوء مزاج بارد پیدا شده باشد نافع بود و درد سریکه از رسیدن باد سرد حادث شده باشد مفید است * صنعت آن
بابونه اکلیل الملک خطمی بنفشه از هر یک جزوی کوفته بگلاب خمیر کنند و در کیسه نموده گرم کرده کماد نمایند * کمادیکه شقیقه
و اوجاع شدیده و ریاح غلیظهٔ سر را سود دارد * صنعت آن برگ مرزنجوش بابونه از هر یک ده درم کوفته بیخته بلعاب حلبه
سرشته تکمید نمایند * کمادیکه مالیخولیای مراقی را نافع است و مقوی معده و ریاح آنرا دفع سازد * صنعت آن افسنتین شبت
فوتنج بری زیرهٔ سیاه انیسون تخم کرفس صعتر در آب بجوشانند و صاف نموده در مثانهٔ گاو کرده در خلو معده بر شکم تکمید
نمایند * کماد نافع جهت درد گوش که سببش ملاقات سرما و هوای سرد باشد * صنعت آن پنبه را در زیت آلوده کرده نیم
گرم نموده تکمید کنند و تکمید بچیزهای گرم نیز همین اثر دارد مانند تکمید بحلبه پخته و امثال آن * کمادیکه جهت درد
گوش که سببش ورم خارج از صماخ باشد * صنعت آن پارچهٔ اسفنج یا نمد پاره را در آب شیرین نیم گرم نموده در گوش

نهند واگر درد شدید باشد بنمك گرم کرده تکمید نمایند * کماد دیگر که جهت وقر وصمم وطرش که سببش خلط غلیظ باشد
باید که بعد تنقیه بعمل آورند * صنعت آن حند قوقا برگ غار مرزنجوش برنجاسف نمام صعتر بابونه در آب بجوشانند واسفنج
یا نمد پاره را بدان تر کرده ویا این طبیخ را در مثانه گاو وگوسفند کرده بر حوالی گوش وپس گردن تکمید نمایند * کماد نافع
جهت ضربه وسقطه وصدمه واوجاع بارده * صنعت آن بگیرند زرد چوبه وزیتان وبرگ نیم از هریك قدری وبسایند ودر
روغن گل واگر نباشد کنجد آنمقدار که بریان شود بریان نمایند وگرما گرم در صره ها بسته تکمید نمایند وچون سرد گردد باز بریان
نمایند وچون قدری تکمید نمودند وصره ها را گشوده آنرا گرم کرده بران ضماد نمایند وببندند وبعد دو سه روز باز نمایند بعون
الله تع شفا حاصل است * کماد جهت تسکین درد شمشیر * صنعت آن بگیرند پیاز را وریزه ریزه نموده در روغن بریان نمایند
در صره بسته گرما گرم تکمید نمایند * کماد از مولفات حکیم ارزانی جهت تسکین درد معده وامعا وجگر وکلیه وسپرز وجمیع اعضا
وتحلیل ریاح نافع است وسریع العمل وبنهایت نافع است قولنج را * صنعت آن بابونه گل سرخ حلبه سنبل تخم کتان
شبت سبوس گندم نمك اکلیل الملك جمله یا هرچه بهم رسد بجوشانند پس در مثانه گاو کرده تکمید کنند واگر اسفنج یا نمدی
را بدین تر کرده بر عضو نهند قوی تر باشد واین را تکمید رطب گویند * کماد یکه درد معدهٔ ریحی را سود دارد * صنعت آن
نانخواه زیره رازیانه از هریك دو مثقال گل سرخ پنج مثقال کوفته بیخته در خریطهٔ کرپاسی کرده نیم گرم بر معده گذارند
وبدانند که در تکمید معده شرط است که بر شراسیف تکمید کنند وبر فم معده ووسط آن تکمید ننمایند وشراسیف سر اضلاع
پهلو را گویند * کماد دیگر که همین منفعت دارد * صنعت آن نمك سوده سبوس گندم از هریك ده درم نانخواه پنجدرم
کوفته بیخته ودر پارچهٔ بسته تکمید نمایند * کماد که تحلیل ریاح معده وسپرز وتهیگاه نماید * صنعت آن حلبه شونیز کرفس
نانخواه همه را بکوبند وآب نمك قدری بران بپاشند ودر خریطه کرده نیم گرم بر عضو گذارند وبر معده وجگر تسخین
شدید وتطویل تکمید جائز نیست * کماد که قضیب را سخت کند واسترخای آن را زائل گرداند وفربه وعظیم سازد * صنعت آن
سرشف عاقرقرحا خردل دارچینی کبابه پوست بیخ خرزهرهٔ سفید قسط تلخ اجزا مساوی تمام یا آنچه بدست آید کوفته بیخته
گرم نموده بر آلت بمالند روزی چند بار واگر در تیز آب سرشته بر پارچه بسته گرم نموده تکمید نمایند نیز خوب است
* کماد جهت ضربه وسقطه وصدمه * صنعت آن نانخواه زرد چوبه برگ نیم خشك کرده اجزا مساوی کوفته بیخته در دو سه صره
بسته گرم نمود تکمید نمایند یکی بعد دیگری واگر صره را در روغن کنجد گرم یا روغن بزرکتان فرو برده تکمید نمایند نیز
خوب است * کماد نافع برای ضربه وصدمه * صنعت آن مغز نارجیل خشك را کوبیده موم زرد را ریزه ریزه نموده بان ممزوج
کرده در صره بسته گرم کرده تکمید نمایند * کمون بفتح کاف وضم میم وتشدید آن وسکون واو ونون معرب از خامون یونانی
است وبفارسی زیره نامند بری وبستانی میباشد وهریك را اصناف مختلفه است سیاه بری وبستانی آن کمون کرمانی وزیره
آن را فارسی وشامی وسفید آن را نبطی نامند واخیر زیرهٔ سبز است ودر اکثر امکنه پیدا میشود وبری هر صنفی قوی
از بستانی آن است وصنفی از بری سیاه وشبیه بشونیز وقوی الحرارة است واز مطلق کمون مراد کرمانی است وبیونانی
اورا باسلیقون نامند بمعنی ملوکی است وبهترین اقسام کرمانی بری است وبعد از ان فارسی واز اقسام دیگر قوی تر است
وزبونترین همه سفید بستانی است وقوتش تا هفت سال باقی میماند ونبات او از رازیانه کوچکتر وبرگ ان مستدیر وقبه
آن مانند شبت است در اول سوم گرم وخشك وبسیار جالی وملطف ومدر بول وشیر وعرق وحابس طبع وحیض وتریاق

سموم هوام و محلل ریاح و نفخ و هاضم و محرک آروغ و ملطف لحوم غلیظه و جهت عسر نفس و تخمه و مغص ریحی و بول
الدم و رفع خواهش گل خوردن و امثال آن و فواق رطوبی و ورم ریحی سپرز و بوداده آن جهت اسهال رطوبی نافع
و بسرکه پرورده آن که بعد از ان برشته باشد قوی القبض و در رفع رطوبات معده قوی الاثر است و حقنه بطبیخ آن محلل
نفخ و فرزجه آن با روغن زیتون قاطع حیض و مضمضه طبیخ آن مسکن درد دندان و نزلات خصوصا با صعتر و قطوران
جهت قرحه چشم و جرب و با سفیدی تخم مرغ جهت رمد حار و طلای آن جالی بشره و آب افشرده آن جهت طرفه و با نمک
جهت سبل و ناخنه و سعوط آن با سرکه جهت رعاف و ضماد آن با روغن زیتون جهت ورم سپرز و با آرد باقلا جهت سائر
اورام نافع و مضر رئه و مصلحش کثیرا و قدر شربتش دو درم و بدل کرمانی سائر اقسام او و بدل کمون شامی کرویا و نیز
کندنا است و مداومت جرم آن و عرق آن مورث لاغری و زردی رخسار است و چون آب زیره را بر بدن مولود در حین
ولادت بمالند بالخاصیت در مدت العمر منع تکون قمل میکند و از مجربات دانسته اند و قسم نبطی آن که بفارسی زیره سبز
گویند ملین طبع است و نوع بری آن که شبیه بشونیز است جهت گزیدن هوام و تقطیر البول و اخراج سنگ مثانه و خون
منجمد دران بیعدیل خصوصا چون با آب کرفس بستانی بنوشند و با سرکه جهت فواق و کرم معده و ضماد ان با روغن زیتون
و عسل رافع رنگ خون مرده تحت جلد است و جهت ورم حار انثیان مفید است * دستور مدبر نمودن کمون آنست که زیره
کرمانی تازه که کهنه و بوسیده نباشد از گرد و سنگ و چوب پاکیزه سازند انگاه در ظرف چینی یا سفال لعاب دار کرده سرکه
انگوری کهنه بر بالای آن کنند چنانچه چهار انگشت سرکه بالای زیره آید پس یک شب و یک روز بگذارند انگاه
برآورده در سایه خشک نمایند و بریان کنند بریانی اندک مقداری که بوی آن به مشام رسد و نسوزد و بکار برند و اگر
زود خواهند که خشک گردد بر وی پارچه کرباسی پاکیزه پهن کنند و دائم برهم زنند تا خشک گردد انگاه بریان نمایند

* فصل در بیان جوارشاتیکه اصل و عمود در انها کمون است * جوارش کمون جالینوس نافع است از برای فتق
و قیله و میشکند ریاح بارده را و تحلیل میدهد آنها را و نافع است از برای کسیکه در معده او طعام هضم نشده باشد * صنعت آن
بوره ارمنی نیم جزو فلفل سفید فلفل سیاه زیره کرمانی مدبر برگ سداب در سایه خشک کرده از هریک یک جزو و شیخ
الرئیس ابوعلی بن سینا گفته که این جوارش بدو نسخه ساخته میشود یکی آنکه جمیع اجزای آن از بوره و غیره مساوی باشند
و این نسخه بهتر است از برای حل طبیعت و نسخه دوم آن است که بوره را نصف یک جزو میکنند و این نسخه بهتر است از برای
تقویت معده و برگ سداب را اگر بسیار خشک کرده داخل نمایند هر اینه میباشد مرکب بسیار خشک و تلخ و میباشد اسخان
آن بدرجه کمال و اگر سداب بسیار خشک نباشد هر آینه باقی میماند دران رطوبت فضلی پس دران حال چون داخل مرکب
شود تجفیف آن بحد کمال نمیرسد و باین سبب اذهاب ریاح و نفخ بالمره نمیکند پس در حقیقت چهار قسم است و هریک از اقسام
مذکوره را گاهی میسرشند بعسل نحل منزوع الرغوه بقدر حاجت و گاهی نمیسرشند بچیزی بلکه ادویه را کوفته بیخته پیش
از غذا و بعد از غذا توان خورد و انچه بعسل سرشته باشند بعد غذا موافق تر است زیرا که با عسل اقوی است در تحلیل
ریاح و دفع انها و هضم غذا و باید که بوده باشد عسل آن جید و سزاوار آن است که بوده باشد اجزای این جوارش
جریش بلکه جمیع جوارشها باید که اجزای آنها را بسیار نرم نکوبند جالینوس گفته که این معنی معلوم من شد از ان شخصی که
این جوارش را ساخته اجزای آن را بسیار نرم سائیده به سبب عدم علم آن باین معنی که اجزای جوارش را بسیار

نرم نباید سائید پس نکردید موجب حل طبیعت آن اصلا بلکه تقویت ادرار کرد پس اظهار کرد این معنی را بمن
ومتعجب بود و پرسید از سبب آن وگمان او این بود که این معنی بسبب خصوصیت مزاج شخصی ان باشد پس چون معلو
کردم من که سبب آن سحق اجزا است بسیار نرم مرتبه دیگر این جوارش ساخته اجزای آن را بسیار نرم نکوبند پس
کردید تمام در عمل خود پس در هر مرکب واجب است رعایت انچه لائق بحال ان است تا خلل در فعل ان نشو
* جوارش کمونی دیسولیطس این نسخه مستعمل جمهور اطبا است و نکو است از برای برودت شدید معده و از برای
جشای حامض و شهوت کلبی و فواق امتلائی از کیموسات غلیظهٔ بلغمیه و از برای تپهای کهنه که به سبب برودت و سو
هضم باشد * صنعت آن جواش کمونی به نسخهٔ دیگر کمون کرمانی مدبر بریان بیست درم زنجبیل هشت درم فلفل سیاه
شش درم بورهٔ ارمنی یکدرم با سه چند ادویه عسل مصفی مقوم بسرشند شربتی از ان یکدرم تا شش درم بعد از انکه
یکهفته از ساختن آن گذشته باشد استعمال نمایند و بعضی هفت درم پودنهٔ باغی درین جوارش زیاده کرده اند
* جوارش کمونی شیخ الرئیس ابو علی بن سینا * صنعت آن زیرهٔ کرمانی تازه مدبر هفت اوقیه فلفل سه اوقیه زنجبیل
چینی چهار اوقیه بورهٔ ارمنی ده درم کوفته بیخته بعسل مصفی سه وزن ادویه بسرشند * جوارش کمونی به نسخهٔ صاحب
ذخیره * صنعت آن زیرهٔ کرمانی مدبر یکمن فلفل زنجبیل از هریک نیم من بورهٔ ارمنی ده استار ادویه را کوفته بیخته
وزن نموده بعسل مصفی سه وزن ادویه بسرشند * جوارش کمونی به نسخهٔ صاحب حاوی صغیر یعنی محمد بن الیاس نافع
است از برای برودت معده و آروغ ترش و شهوت کلبی و فواق حادث از بسیاری بلغم و فضول و از برای برودت انثیین
و حمیات بلغمی و سوداوی * صنعت آن زیرهٔ کرمانی مدبر بریان کرده دو رطل فلفل سیاه سه اوقیه زنجبیل چینی بر
سداب در سایه خشک کرده از هریک چهار اوقیه بورهٔ ارمنی ده درم ادویه را کوفته بیخته وزن نموده بعسل مصفی سه
وزن ادویه بسرشند شربتی یک مثقال * جوارش کمونی کبیر به نسخهٔ حکیم صالح خان * صنعت آن بگیرند زیرهٔ کرمانی
مدبر یکصد و هشتاد و هفت مثقال فلفل سیاه نود مثقال زنجبیل سداب یابس از هریک پنجاه مثقال بورهٔ ارمنی دوازده
مثقال همه را کوفته بیخته با عسل مصفی یکهزار و پانصد مثقال چرب نموده بر اجزا بیفزایند و درین حال بر عسل نیز سه
وزن تربد هم بیفزایند و آن را کمونی ملین نامند شربتی دو مثقال * جوارش کمونی به نسخهٔ شفائی * صنعت آن زیرهٔ
کرمانی مدبر پنجاه درم فلفل سیاه پانزده درم برگ سداب در سایه خشک کرده زنجبیل از هریک بیست درم بورهٔ ارمنی
پنج درم عسل مصفی سه وزن مجموع ادویه بدستور مقرر مرتب نمایند شربتی از دو درم تا دو مثقال * جوارش کمونی
به نسخهٔ صاحب تحفة المؤمنین نافع بجهت نفخ و ریاح و از برای تقویت معده و دفع رطوبات آن * صنعت آن زیرهٔ کرمانی
مدبر یکصد مثقال زنجبیل بیست مثقال فلفل برگ سداب در سایه خشک کرده بورهٔ ارمنی از هریک دو مثقال ادویه را
کوفته بیخته ولیکن بسیار نرم به پزند و با عسل مصفی سه وزن ادویه بسرشند شربتی یک مثقال * جوارش کمونی به نسخهٔ
دیگر * صنعت آن زیرهٔ کرمانی مدبر یکصد درم فلفل زنجبیل بورهٔ ارمنی از هریک ده استار سداب خشک چهار درم
ادویه را کوفته بیخته ولیکن بسیار نرم نباشد و با انگبین کف گرفته بسرشند * جوارش کمونی دیگر معده را گرم کند و باد
بشکند و آروغ ترش را به برد و سده بگشاید و اگر کسی را قولنج باشد از ریح و پیوسته این جوارش را بکار برد از ان قولنج
ایمن شود * صنعت آن زیرهٔ کرمانی مدبر یکصد درم زنجبیل بیست درم فلفل سیاه دو درم افتیمون اقلیطی سی درم

بورهٔ نان هشت درم کوفته بیخته با عسل مصفی سه وزن ادویه بسرشند * صنعت این جوارش به نسخهٔ دیگر زیرهٔ کرمانی
مد بریکصد درم زنجبیل بیست درم افتیمون هفت درم بورهٔ ارمنی بیست درم با عسل مصفی سه وزن ادویه بسرشند
* جوارش کمونی به نسخهٔ ابن جزله نافع از برای سردی مزاج معدهٔ واحشا وجشای ترش وشهوت کلبی وتپهای بلغمی وسوداوی
وسردی احشا وامعا که از بسیاری بلغم باشد وفواق حادث از بسیاری بلغم وفضول واز برای سردی انثیین وکفته له این
ترکیب از رومیان است * صنعت آن کمون کرمانی مد بریکمن فلفل سیاه سه اوقیه زنجبیل چهار اوقیه بورهٔ ارمنی ده درم
برگ سداب خشک چهار اوقیه کوفته بیخته با سه وزن ادویه عسل کف کرفته ترکیب نمایند وبعضی از اطبا سلیخه دارچینی
قرفهٔ الطیب قرنفل حب بلسان مصطکی از هریك چهار درم زیادهٔ کرده اند * جوارش کمونی نافع از برای سردی معدهٔ
آروغ ترش وشهوت کلبی وحمیات بلغمی وسوداوی وفواق امتلائی وقیلا * صنعت آن زیرهٔ کرمانی مد بریان نمده
دوصد مثقال فلفل سیاه بیست ودومثقال ونیم زنجبیل سی مثقال بورهٔ ارمنی هفت ونیم مثقال سداب خشک سی مثقال عسل
مصفی سه وزن مجموع ادویه بدستور مرتب سازند وبعضی درین جوارش دارچینی وسلیخه وحب بلسان وقرفه وسنبل الطیب
ومصطکی از هریك دومثقال ونیم داخل کرده خوراکی از دو درم تا چهار درم * جوارش کمونی مهل تنقیهٔ وتصفیهٔ معدهٔ لند
ونافع است از برای امراض باردهٔ معدهٔ وبطلان ذوق وکثرت سیلان ریق که سبب رطوبت معدهٔ باشد * صنعت آن کمون
کرمانی مد بریان سی درم زنجبیل فلفل دارفلفل ازهریك پنجدرم تربد سفید مد برپانزده درم فودنج سداب صعتر بورهٔ
ارمنی ازهریك دو درم ونیم افتیمون ده درم عسل مصفی سه وزن ادویه بدستور مقرر مرتب نمایند شربتی از دو مثقال تا چهار
مثقال * جوارش کمونی دیکر * صنعت آن زیرهٔ کرمانی مد بریک سداب در سایه خشک کرده فلفل سیاه زنجبیل از هر یك
سی وپنجدرم بورهٔ ارمنی ده درم کوفته بیخته بعسل منزوع الرغوه سه وزن ادویه بسرشند شربتی یك مثقال * جوارش کمونی
کبیر قلمی فرموده اند که این منقول از قرابادین حضرت میر وامتاز حکما واطبا والد این فقیر محمد هادی علوی قدس سره است
که اکثر این جوارش را بکار میفرمودند ومولف آن فقیر را معلوم نیست که کیست نافع از برای سردی معدهٔ وجشای حامض
وتپهای بلغمی وسوداوی وسردی انثیین وقیلهٔ ریحی وفواق امتلائی ونفخ معدهٔ وشهوت کلبی وقولنج ریحی واستسقاء
طبلی * صنعت آن زیرهٔ کرمانی مد بریان یکرطل فلفل سیاه یك اوقیه ونیم زنجبیل چینی دو اوقیه برگ سداب در سایه خشک
نموده سلیخهٔ سیاه دارچینی قرفهٔ الطیب حب بلسان مصطکی رومی سنبل الطیب از هریك ده درم بورهٔ ارمنی پنجدرم کوفته
بیخته با سه وزن ادویه عسل مصفی بقوام آورده جوارش سازند باین دستور که اول مرتبه بوره را داخل کرده برهم زنند
ونکاهدارند شربتی تا دومثقال وباید دانست که از جوارشات ومعاجین انچه در انها بوره باشد نباید که جاویدهٔ شود در
بدن ان رهد بلکه باید که بلغ کنند بجهت آنکه ضرر بدن ندان دارد وصاحب منهاج الادویه ابن جزله کفته له این جوارش
کمون را باید با آب کرم بیاشامند وصاحب اختیارات کفته که مستعمل نه چنین است * جوارش کمونی تالیف ابن ماسویه
منقول از قرابادین ترکی افندی صالح چلپی محلل ریاح ومقوی معدهٔ واعضای رئیسه است وحافظه * صنعت آن کمون کرمانی
مد برده درم زنجبیل دارچینی از هریك چهار درم قرنفل عود هندی بسباسه از هریك دو درم ونیم خولنجان چهار درم مشك
تبتی یکدرم کوفته بیخته با عسل سفید مصفی بقوام آورده بقدر کفایت بدستور مقرر جوارش سازند شربتی دو درم * دهن کمون
محلل ریاح وعسر البول را نافع است * صنعت آن بکیرند کمون کرمانی دو رطل وبخیسانند در بیست رطل آب کرم بادواوقیه

نمك ومدتی بگذارند پس تقطیر نمایند بقرع وانبیق وجدا کنند دهن را از آب واستعمال نمایند * دواء الکمون جهت رفع
اسهال خصوص اطفال را که نزد دندان برآوردن عارض میگردد ودر اوائل حبس نباید کرد ودر آواخر خصوص که شدت نماید
این دوا بسیار مفید ومجرب است * صنعت آن زیرهٔ سفید هندی مقدار دو سه رتی تا چهار رتی غنچهٔ انار نا شکفته یکعدد
برگ درخت مغیلان تازه رسته نازک اندکی تخمینا مقدار دو سه رتی بآب نرم سوده صاف کرده تا هفت روز بحسب احتیاج
وکبیر السن را بحسب سن آن در اوزان ادویه بیفزایند * سفوف کمون جهت تحلیل ریاح وتقویت معده نافع * صنعت آن
کمون کرمانی کشنیز خشك از هریک یکرطل هر دو را در دو نیم رطل سرکهٔ انگوری در ظرف سفالی پرورده در سایه خشك نمایند
پس بریان کرده سفوف سازند شربتی از یك مثقال تا دو مثقال * شراب کمون فواق وغثیان برطرف کند ومعده را
قوت دهد * صنعت آن کمون کرمانی انیسون فودنه کندر از هریك دو درم نعناع خشك صعتر رازیانه نانخواه از هر یك
درمی بجوشانند وصاف کنند وبا قند بقوام آورند ودر آخر کندر را کوفته بیخته اضافه نمایند * شراب کمون دیگر که
همین نفع دهد * صنعت آن کمون کرمانی انیسون سعد سنبل الطیب پوست بیرون پسته ورق گل سرخ از هریك پنج درم
اجزا را نیم کوفته در سه رطل آب بجوشانند تا نصف باز آید صاف کنند وبا یکرطل میبه بقوام آورند شربتی ده درم با گلاب
بنوشند * شراب کمون از مبدعات اطبای عراق است بجهت ریاح وقراقر وتپهای خریفی نافع * صنعت آن زیرهٔ کرمانی
پنج استار در یکمن سرکه ونیم من گلاب بخیسانند یك شب وصبحش بجوشانند تا بنصف رسد پس بمالند وبپالایند وعسل
مصفی یکمن داخل کرده بجوشانند وکف آن را بگیرند وچون دیگر کف نیاورد بقوام آورند شربتی بجهت تپهای خریفی یك
ملعقه * معجون کمون مسمی بکاسر الریاح امراض بادی وقولنج وحشا ودرد معده وضعف آن را که بسبب ریح باشد وبستن حیض
واوجاع مفاصل ونقرس وحبس البول را سودمند بود * صنعت آن زیرهٔ کرمانی مد برشش مثقال سداب مصطکی از هر یك سه
مثقال قرنفل ورق گل سرخ انیسون وج نانخواه پوست بیرون پسته بورهٔ ارمنی از هریک دو مثقال ادویه کوفته بیخته با سه
چندان عسل کف گرفته بسرشند وبعد از دو ماه شربتی دو مثقال بخورند

* باب الکاف مع النون *

کندر صمغی
است مخصوص به بلاد شحر وعمان وجبال یمن مستدیر صلب مائل بسرخی وآن را کندر ذکر وسفید سست را انثی نامند
تازهٔ آنرا که در آنبانها حرکت داده باشند مدحرج گویند وپوست های رقیق آن را که از سائیدن یکدیگر جدا شوند قشار کندر
نامند وانچه غیر صفایحی ومانند آرد باشد دقاق کندر وقوت آن تا بیست سال باقی میماند ومغشوش او از آتش شعله ور
نمیگردد ودرخت آن بقدر دو ذرع وخاردار وبرگ وتخم او شبیه ببرگ وتخم مورد در دوم گرم ودر سوم خشك ملطف
محلل ریاح وحابس سیلان خون ظاهر اعضا وحجب دماغ ونفث الدم ومقوی دل ومعده وهاضمه وحافظه ومجفف بلغم
با تریاقیه ومبهی ومنقی ومقوی روح حیوانی ودماغی وجهت خفقان بارد وصاف کردن آواز وبا مصطکی جهت رطوبات
دماغی وغثیان وقیء واسهال رطوبی ونیم درهم آن با مثل آن نانخواه جهت زحیر وبا روغن زیتون وعسل جهت رفع
برودت استخوان که مزمن شده باشد وبا صمغ جهت رفع رائحهٔ کریههٔ خیشوم وعسر النفس وسرفهٔ مزمن رطوبی وربو
با عسل وشکر جهت ضعف معده ورياح غلیظه ونسیان وبا مویز وصعتر جهت ثقل زبان وبا زردهٔ تخم مرغ نیم برشت جهت
تقویت باه وتولید منی خصوصا با جوز وبسباسه واکتحال آن جهت جلای بصر وقرحهٔ چشم وخون منجمد در آن ودمعه
سلاق وبیاض وجرب وحکه وظلمت چشم خصوصا با عسل وذرور آن جهت قروح ساعیه وخبیثه وقرحهٔ مقعده وضماد آن

جهت قوبا و ثآلیل و با پیه مرغابی جهت جراحت سوختگی آتش و شقاق که از سردی هوا بهم رسیده و با نطرون جهت قروح
رطبهٔ سر و با روغن کنجد جهت تحلیل صلابات و با روغن مورد جهت ریختن موی و با عسل جهت داخس و با زفت جهت
شکاف عضل و با شراب جهت درد گوش و با قیمولیا و روغن گل سرخ جهت اورام حارهٔ پستان و با ادویهٔ محلله جهت ورم
احشا مفید و بخور آن جهت رفع وبا و سرفهٔ رطوبی و قوبا و گریزانیدن هوام و خائیدن آن جهت سرفه رطوبی و تقویت
دندان و لثه نافع و چون یک مثقال آن را در آب خیسانیده آن آب را بنوشند و مداومت بدان نمایند جهت نسیان از
مجربات دانسته اند و اکثار آن محرق خون و بلغم و مصدع محرورین و باعث جنون و جذام و بهق سیاه مصلحش برنج
فارسی و شکر قدر زیادهٔ آن با سرکه و شراب کشنده است و قدر شربتش نیم درم و بدلش مصطکی است قشار کندر خشک تر
از کندر است و شدید القبض و مجفف قوی است بجهت نفث الدم بغایت موثر و مقوی معده و مانع سیلان مواد باعضا و رافع
قرحهٔ امعا و حقنهٔ آن نیز بدستور جهت قرحهٔ امعا مفید است و ضماد آن بر شکم قاطع اسهال و کشندهٔ کرم معده است دقاق
کندر لطیف تر از کندر و مفتح و جالی و در افعال ضعیف تر از قشار آن است و تخم درخت کندر رافع اسهال دموی است
دخان آن که دودهٔ آن باشد گرم و خشک و مسکن درد چشم حار و مانع سیلان رطوبات بچشم و منقی قرحه و التیام دهندهٔ
آن است

* فصل در ذکر نسخ جوارشات کندری *

* جوارش کندر این جوارش را عیسی بن صهار بخت
جوارش ایوب نامیده است ضعف قلب و خفقان را نافع است و معده را گرم کند و طعام را بگوارد و اسهال بلغمی باز دارد
و بجهت امراض بارده معده بنهایت نافع باشد * صنعت آن کندر ذکر بسد سفید از هر یک شصت درم فلفل دار فلفل زنجبیل
خولنجان از هر یک دوازده درم و در نسخهٔ دیگر از هر یک ده درم است جوزبوا خیربوا قرنفل از هر یک پنج درم مشک خالص سه
درم اجزا را علیحده علیحده کوفته بیخته وزن کرده بعسل مصفی سه وزن ادویه بسرشند شربتی سه درم و این جوارش گرم است
در اول درجهٔ سوم و خشک است در وسط درجهٔ دوم و در نسخهٔ معصومی بسد سفید داخل نیست * جوارش کندر بنسخهٔ دیگر
* صنعت آن کندر ذکر دوازده مثقال دار فلفل فلفل از هر یک دو مثقال و نیم قرنفل دانهٔ هیل از هر یک یک مثقال و نیم قند سفید
بیست مثقال عسل مصفی هفتاد و پنج مثقال بدستور مقرر ترکیب نمایند * جوارش کندر منقول از شرح اسباب و علامات ذرب
و خلفه و انواع اسهال را که از ضعف معده باشد نافع است * صنعت آن کندر گلنار فارسی از هر یک ده درم فلفل نانخواه سنبل الطیب
کاشم انیسون شونیز از هر یک دو درم کوفته بیخته با سه چندان عسل و قند بسرشند شربتی سه درم * دخان کندر جهت رویانیدن
موی مجرب است * صنعت آن بگیرند کندر و ریزه ریزه کرده در چراغی فتیله گذاشته ریزهای کندر را بران بچینند و بر
افروزند و ظرفی مانند قدح یا طشت بر بالای آن معکوس نصب کنند و هر دودی که دران جمع گردد بردارند و این را
جوهر کندر نامند و دخان جوهر حصی لبان و تخم کتان و امثال آن را نیز بدین طریق اخذ نمایند و بعضی کاغذی بشکل
کلهٔ قند پیچیده بران چراغ میگذارند بقسمی که نسوزد و دخان دران مجتمع گردد و این بهتر است * سفوف کندر از برای
انواع اسهالات سودمند است * صنعت آن کندر سعد خولنجان زیرهٔ کرمانی شاهبلوط حب الآس مساوی کوفته بیخته
بنوشند * طلای کندر از مجربات حکیم سلیمان از برای افراط حیض * صنعت آن کندر گلنار فارسی مازوی سبز اقاقیا
سرمه بسد شب یمانی اجزا بالسویه کوفته بیخته بآب برگ بارتنگ سرشته بر عانه طلا نمایند * معجون کندر حافظه را
قوت دهد و فراموشی برطرف سازد و معده را قوت دهد و پیران را موافق باشد * صنعت آن کندر وج ترکی سعد نوعی

از هریك ده درم فلفل زنجبیل از هریك پنجدرم خولنجان دارچینی از هریك سه درم کوفته بیخته با سه چند ان عسل صاف
نموده بسرشند شربتی دو مثقال * معجون کندر دیکر که استرخای مثانه و تقطیر البول را نافع است * صنعت آن کندر
حب المحلب سعد راسن میعهٔ خشك از هریك سه درم پوست هلیله را در قدری آب جوش دهند وصاف کنند و با عسل و فانید
سنجری از هریك پانزده مثقال بقوام آورند و باقی اجزا کوفته بیخته با عسل مصفی بقوام اورده سرشته معجون سازند
شربتی دو درم * معجون کندر دیکر به نسخهٔ معصومی حافظه را قوت دهد و نسیان را برطرف کند * صنعت آن سعد نوبی
کندر مرمکی صافی فلفل سفید زعفران از هریك دو درم مغز پسته مویز منقی از هریك پنجدرم عسل کف کرفته سه وزن
ادویه بدستور مقرر سرشته معجون سازند شربتی از دو درم تا دو مثقال است * معجون کندر دیکر سرعت انزال
و تقطیر البول را نافع است * صنعت آن کندر صندل سفید دارچینی کل ارمنی کلنار فارسی دم الاخوین تخم خشخاش سفید
صمغ عربی مرجان سرخ رازیانه کرویا زنجبیل تخم ریحان کاوزبان بادرنجبویه تودری سرخ تودری زرد اجزا متساوی
الا تخم خشخاش که ضعف یکی اجزا باید یعنی اکر از هریك یکدرم است باید که ان دو درم باشد کوفته بیخته با عسل
سه وزن ادویه علی الرسم معجون سازند شربتی دو مثقال

* باب الکاف مع الهاء *

* کهربا بفتح کاف
و سکون ها و ضم رای مهمله و فتح بای موحده و الف بهندی کپور کویند و ان صمغ درختی است که از بلاد اروس و بلغار
و مغرب و غیرها می آورند و درخت آن را حوز بحای مهمله و زای معجمه نامند و ان بسیار عظیم و منابت ان بلاد
مثلوجهٔ بسیار سرد است و ان دو قسم است نبطی و رومی و رومی صلب شفاف براق طلائی رنك بطئ الذوب است
و آن را کهربا نامند و اقوال دیکر در ان وارد است چون اصلی نداشت ذکر نیافت و از بعضی ثقات شنیده شده که در
خزانهٔ پادشاهان هند پارچهٔ کهربائی بود که در جوف آن بچهٔ میمونی مانده بود و حکیم میر محمد مؤمن در تحفة المؤمنین
نوشته که حقیر قطعه کهربا مشاهده نمود که مکسی دران مانده متحجر شده بود و از اقوال حکمای ما تقدم ظاهر میکردد که کهربای
و سندروس از یك جنس میباشند و سندروس مخصوص به بلاد مغرب و شمال میباشد و در ربودن کاه هر دو شریك اند
و سندروس باندك حرارتی که از مالیدن اورا بهم رسد جذب کاه میکند و کهربا محتاج بمالیدن زیاده است و در سندروس
سرخی و نرمی غالب میباشد و در کهربا زردی و صلابت و در حین سوختن بوی شاخ سوخته از ان ظاهر میکردد انطاکی
کفته بهترین کهربا آن است که در ساحل بحر مغرب و از زمین مزارع مغرب بهم میرسد و الوان دیکر از کهربا دیده
شده مانند سرخ شفاف صلب و زرد بلغمی رنك کهربا در کرمی و سردی معتدل و در دوم خشك و نزد بعضی در اول
سرد است و مقوی معده و دل و مفرح و قاطع نزف الدم جمیع اعضا و حابس نفث الدم و اسهال دموی و حیض و نزلات
دماغی و قیء و ذوسنطاریای کبدی خصوص با آب سرد مقدار نیم مثقال از ان و نیز حبس میکند خونی را که بسبب
انقطاع عرقی از عروق صدر باشد و با کلاب جهت خفقان و حرقة البول و ضعف کرده و سنك مثانه و قاطع بواسیر و با مصطکی
جهت ضعف معده و عسر البول و از ادویهٔ نافعه چشم است و بالخاصیة جهت زحیر نافع و طلای آن جهت شکستکی
و کوفتکی اعضا و با مورد جهت عرق ضعفا و با صبر جهت ساقط کردن دانهٔ بواسیر و با آب جهت سوختکی آتش و تعلیق ان جهت
حفظ اسقاط جنین و منع تخمه و دفع یرقان از مجربات است و با خود داشتن آن جهت تقویت دل و دفع طاعون و ذرور ان
جهت حبس الدم و التیام زخمها مفید و چون بوزن چهار شعیرهٔ ان را در طالع سرطان صورت بوزینه قائم الذکر نقش

کنند حامل آن از جماع فتوری نیابد و گویند مضر سر و مصلحش بنفشه است و بدلش سندروس و اگر یافت نشود دو وزن آن
طین ارمنی و ثلث وزن آن سلیخه و در تفریح مروارید و در رفع طاعون مرجان و قدر شربتش نیم مثقال است * دستور احراز
کهربا آن است که کهربا را ریزه ریزه کرده در کوزهٔ مطین بطین کرده و شب در تنور بگذارند پس بر آورده بکار برند * حب کهربا
در حرف الحا در حبوب ذکر یافت * دهن الکهربا جهت صرع و سکته و فالج بی نظیر است و نوشیده میشود با آب شوکهٔ مبارکه
و یا با ماء مرزنجوش و طلای آن نافع است طاعون و تشنج و فالج را با بعضی از ادهان مناسبه و سقی آن با ماء فطراسالیون
مفتت حصاة و مدر بول است و با ماء برنجاسف برای عسر ولادت و نوازل بارده شربا و طلاء و اختناق رحم شما و شربا و آشامیدن
آن قبل از نوبت تپ با آب شوکهٔ مبارکه و برای یرقان با آب خلد و نیا یا با آب کاسنی یا با آب کشوث و برای ادرار حیض با آب
برنجاسف و برای عسر البول با شراب و برای قیء الدم و اسهال با آب طور منطلا نافع و اکتحال آن با آب رازیانه مقوی قوت
باصره و مضمضهٔ آن با آب برگ بارتنگ مسکن وجع دندان * و جوارش آن با شکر مقوی افعال طبیعیه است * صنعت آن بگیرند
کهربای سفید را جریش یعنی زیر بکوبند و با آب چند مرتبه بشویند تا چرکهای آن دور شود پس در قرعیکه گردن آن بسیار
طویل نباشد نمایند و گلاب یا آب تبن مکه بر سر آن ریزند و قابله وسیعی بر سر آن نصب کنند و آتش بسیار ملایم در زیر آن کنند
تا اینکه نسوزد و بسیار هم کم نباشد که عرق بر نیاید پس اول قطره که میچکد از آن آب است با اندک روغن پس میچکد
روغن پس بردارند آن قابله را و نصب کنند بر آن قابلهٔ دیگر و زیاده نمایند آتش را اندک اندک میچکد از آن چیزی سیاه
پس زیاده نمایند آتش را تا صعود نماید نوشادر آن و باقی ماند در ته قرع دهن ممزوج بمائیت پس جدا نمایند دهن را
از آب و بچکانند آب مرزنجوش بر آن تا اینکه نیکو شود رائحهٔ آن و حل و عقد نمایند نوشادر آن را سه مرتبه و نگاه دارند * دهن کهربا
منقول از طب براکلسوس * صنعت آن بگیرند کهربا هر قدر که خواهند و بکوبند و بآن سنگ ریزه مسحوق بوزن آن مخلوط
نموده در شیشه مائل الرقبه مقطر نمایند پس سرکه بآن مخلوط نمایند و باز مقطر کنند تا سرکه مقطر شود و روغن در ته قرع بماند
و بعضی مردم سحق میکنند کهربا را و با شراب چند روز می خیسانند پس تقطیر نمایند و آنچه مقطر شده است بر روی
آنچه مقطر نشده میریزند و تقطیر مینمایند ثانیا و همچنین تا آنکه تمام آن مقطر گردد قرار گیرد روغن آن در ته قرع و این طریق
بهتر و آسان ترین طرق تقطیر روغن آن است و بسیار بر می آید مثلا از بیست اوقیه کهربا ده اوقیه روغن و این نافع است جهت
جمیع امراض دماغ و اعصاب مانند صرع و تشنج و فالج و مقدار شربت آن یک قطره تا دو قطره است با آب سالو یا با آب بتونکا
و نافع جهت جمیع سموم و امراض وبائیه و انواع امراض مثانه با آب فطراسالیون و مقوی اعضای رئیسه است خصوصا
دماغ و نجات دهنده است از نزلهٔ مزمنه * سفوف کهربا که حبس خون نماید خصوص حبس نفث الدم حادث از ضربه و سقطه
* صنعت آن طین ارمنی کهربای شمعی گلنار فارسی لک مغسول دم الاخوین اجزا مساوی کوفته بیخته شربتی سه درم با نیم
قیراط افیون یا نقیع سماق مقدار یک اوقیه یا با شراب به شیرین تناول نمایند * سفوف کهربا دیگر به نسخهٔ قلانسی باندک
تفاوتی از نسخهٔ مذکور قبل گفته که این سفوف قطع خون سائل از گرده و مثانه و رحم و مقعده نماید * صنعت آن کهربا گل
ارمنی گلنار از هر یک جزوی افیون ربع جزوی کوفته بیخته شربتی یک مثقال با آب به شیرین * * فصل در ذکر نسخ
اقراص کهربا * قرص کهربا منقول از قرابادین کوتوالی اسهال خون و تزحر و مغص را نافع باشد و تشنگی بنشاند * صنعت آن
گل سرخ پنج درم اسبغول تخم لسان الحمل از هر یک چهار درم تخم خرفه و تخم خشخاش از هر یک سه درم لک مغسول اقاقیا

ازهريك يكدرم نشاسته كثيرا كلنار فارسي ازهريك دودرم تخم مورد يك مثقال ونيم طباشير سفيد سه درم كهربا پنجدرم ا
بريان كردني باشد بريان كنند وسواى اسپغول وتخم لسان الحمل باقي ادويه كوفته بيخته سه راد رهم بياميزند شربتى د
درم باآب سفرجل يارب مورد * قرص كهربا ديكر منقول ازقرابادين كوتوالي خون رفتن ازشكم بازدارد ومغص وتزحر
بنشاند ومعده راقوي كرداند ونفخ رابشكند * صنعت آن كل سرخ چهاردرم كلنار دودرم صمغ عربي دومثقال بسا
كهربا ازهريك يك مثقال مصطكي يكدرم تخم مورد تخم خشخاش ازهريك يكدرم كوفته بيخته اقراص سازند شربتى د
درم تادة درم باشراب خشخاش واين نسخه منقول ازمنهاج الادويه است * قرص كهربا منقول ازقرابادين شفائي خون آمدن
ازشكم بازدارد * صنعت آن كهربا ى شمعي بسد مروارید ناسفته تخم خرفه مقشر ازهريك پنج درم شاخ بزلوسو
سوخته پوست تخم مرغ سوخته كثيرا صمغ عربي ازهريك سه درم كشنيز خشك بريان كردة خشخاش سياة ازهريك
شش درم ودع محرق بزرالبنج ازهريك دودودرم كوفته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتى يك مثقال اين نسخه
سيزدة جزواست سرد درآخر يكدرجه وخشك است دريكدرجه وربع * قرص كهربا ازقراكيب مولانا سديدكازروني نا
ازبراى اسهال خون وسيلان خون ازهرموضع كه باشد * صنعت آن بيخ انجبار چهاردرم كل سرخ صمغ عربي كهربا سودة ا
هريك سه درم نشاسته طين ارمني بسد طباشير رب السوس كلنار فارسي ازهريك دودرم اقاقيا يكدرم ونيم كوفته بيخته بود
مورد سرشته اقراص سازند شربتى يك مثقال * قرص كهربا به نسخه ذخيرة ريش رودها وبول الدم راسود دارد * صنعت آن
كهربا صمغ بادام ازهريك پنجدرم كلنار فارسي عصارة لحية التيس كل ارمني صمغ عربي ازهريك سه درم كندر تخم نرگس
افيون دم الاخوين طباشير سفيد ازهريك دودرم كوفته بيخته اقراص سازند وبارب سفرجل بلهند * قرص كهربا منقول ا
مجربات نواب ميرزا بزرگ حكيم محمد باقر حكيم باشي بخط معزي اليه ازبراى بول الدم * صنعت آن كثيرا نشاسته صمغ عربي
مغز تخم خيارمغز تخم كدو ازهريك سه درم كلنار فارسي دودرم اقاقيا يكدرم ونيم كهربا يكدرم كوفته بيخته اقراص سازند م
قرص يك مثقال شربتى يك قرص باآب بارتنك يا باشيرة تخم خرفة مقشر بيا شامند * قرص كهربا نافع ازبراى بول الدم منقول
ازقرابادين حكيم كمال الدين حسين بخط معزي اليه * صنعت آن كثيرا نشاسته صمغ عربي بزرالخيارا لمقشر مغز تخم اللوى
شيرين ازهريك سه درم كلنار فارسي دودرم اقاقيا يكدرم ونيم كهربا ى شمعي يكدرم كوفته بيخته اقراص سازند شربتى
يك قرص باآب خرفة تازه بنوشند * قرص كهربا كه نافع است ازبراى نفث الدم صنعت آن كهربا پنجدرم صمغ جوزابو
مثل آن كلنار فارسي عصارة لحية التيس ازهريك دودرم ونيم كندر دودرم بزركرفس يكدرم افيون يكدرم كوفته بيخته
اقراص سازند هرقرصى يك مثقال شربتى يك قرص بانقيع سماق وغذا سماقيه وحصرميه باشد * قرص كهربا بواسير دامية
وذوسنطاريا ونفث الدم وقئ الدم وبول الدم وافراط طمث رانافع باشد وبالجمله خون آمدن ازهرموضع كه باشد
بازدارد ومعدة راقوت دهد * صنعت آن كهربا ى شمعي اقاقيا دم اخوين بسد محرق مغسول سرطان سوخته پوست تخ
مرغ سوخته مصطكي سوخته كندر ازهريك يكدرم نشاسته كثيرا صمغ عربي ازهريك نيم درم تخم خرفه مقشر كشنيز خشك
بريان تخم حماض ازهريك دودرم افيون بزرالبنج سفيد محرق ازهريك ربع درمى مجموع راكوفته بيخته بلعاب اسپغول
بالعاب بزرلسان الحمل سرشته اقراص سازند شربتى يكدرم ودرنسخة ديكر تخم كاهوى مقشر طباشير سفيد ازهريك دودر
داخل است * قرص كهربا به نسخة بيمارستان جند شاپور * صنعت آن مروارید ناسفته بسد سوخته كهربا ى محرق ود

محرق کشنیز خشک بریان شادنج عدسی مغسول صمغ عربی بریان سماق بریان از هریک ده درم عصارهٔ لحیة التیس اقاقیا
طباشیر سفید از هریک چهار درم کوفته بیخته بآب لسان الحمل یا بآب کلنار فارسی سرشته اقراص سازند شربتی یک مثقال
قوتش تا ششماه باقی میماند * قرص کهربا به نسخهٔ شیخ داؤد انطاکی گفته که نفع این قرص مثل قرص جلنار است که از
شیخ داؤد ذکر شد و گفته که عمل این قرص در حمیات بیشتر است * صنعت آن کهربای شمعی مروارید ناسفته بسد محرق
مغسول تخم خرفهٔ مقشر از هریک پنجدرم طین مختوم و اگر نباشد بدل آن طین رومی شاخ گوزن سوخته پوست تخم مرغ
سوخته صمغ عربی از هریک سه درم ودع محرق شادنج عدسی مغسول از هریک دو درم کوفته بیخته بدستور مقرر اقراص
سازند این نسخه موافق است با نسخهٔ ابن جزله که در منهاج ذکر کرده الا آنکه در بعض نسخ منهاج طین مختوم ولک مغسول
از هریک دو درم دارچینی سیلانی نیم درم داخل است و گفته که این قرص نافع است از برای قروح امعا و اسهال خون
و ذوسنطاریا و نفث الدم و قیء الدم و بسیاری جریان خون حیض و نفاس و اسحاقیه و بالجمله قطع نزف الدم از هر موضع
که باشد نماید و در نسخهٔ دیگر منهاج البیان ابن جزله * صنعت آن نسخه چنین ذکر شده کهربای شمعی بسد مروارید ناسفته
تخم خرفه مقشر از هریک پنجدرم شاخ بز کوهی سوخته پوست تخم مرغ سوخته کثیرا صمغ عربی از هریک سه درم کشنیز
خشک بریان تخم خشخاش سفید تخم خشخاش سیاه از هریک شش درم ودع سوخته بزر البنج سفید از هریک دو درم
کوفته بیخته بلعاب اسبغول سرشته اقراص سازند شربتی یک مثقال و قوت این قرص تا ششماه باقی میماند * قرص کهربا
دیگر که میرزا محمد باقر در بیاض مجربات خود بخط خود قلمی نموده بجهت بول الدم * صنعت آن کهربای شمعی بسد
محرق مغسول تخم خرفهٔ مقشر از هریک پنجدرم تخم حماض شاخ گوزن سوخته پوست تخم مرغ سوخته گل ارمنی از
هریک سه درم صمغ عربی بریان کشنیز خشک بریان از هریک پنجدرم ودع محرق کلنار فارسی از هریک سه درم بزر البنج
سفید لک مغسول طباشیر سفید کثیرا نشاسته از هریک پنجدرم مصطکی مقلو زعفران افیون از هریک یک درم سک
سه درم و در نسخهٔ به شیرین و از برای حبس خون با درمی شراب خشخاش * قرص کهربا دیگر منقول از خط حکیم عطاء الله
شاگرد میرزا محمد باقر حکیم باشی گوید که این قرص نافع است * صنعت آن گل سرخ رب السوس شاهتره سنبل الطیب
مصطکی رومی کهربای شمعی انیسون اجزا مساوی کوفته بیخته بدستور مقرر اقراص سازند شربتی از یک مثقال تا دو درم

* فصل در بیان کهلوری * * بدانکه کهلوری بکسر کاف و اشمام ها و فتح لام و سکون واو و کسر رای مهمله و بالغت
هندی بمعنی حب النکهت است * کهلوری که دهن را خوشبو و ذائقه را نیکو گرداند * صنعت آن کات هندی شسته خالص
یک آثار مشک خالص شش سرخ عبیر مایه یکتوله کافور یکماشه طباشیر پاو آثار عطر گلاب دو ماشه گلاب و عرق بهار
از هریک یک شیشه اول مشک و کت و طباشیر را سائیده و عبیر مایه را در پوست نارنج پر کرده در گلاب و عرق بهار صبح
دهند پس برآورده بقدر وزن داخل نموده کافور را اضافه کرده با گلاب و عرق بهار خمیر کرده در سایه نگاهدارند و دست
بزنند چون قابل حب بستن شود حب بسته در آفتاب خشک نمایند * کهلوری دیگر قلمی فرموده اند که بندهٔ آثم محمد هاشم
این را برای محمد شاه ترکیب داده باه و معده و نیکو کنندهٔ رخسار و خوشبو کنندهٔ دهان است * صنعت آن کات سفید که
بهندی باپره گویند که خالص و بی سنگ ریزه باشد بگیرند یک آثار آن را و مقطر نمایند تا بسیار صاف و خالص گردد و هرچند
مکرر تقطیر نمایند بهتر است پس بجوشانند در هفت آثار آب تا پنج آثار بماند و دردی آنرا دور نموده صافی آن را

از پارچه کذرانیده سه آثار شیر در دو آثار آب داخل نموده بجوشانند تا دو آثار باقی بماند از پارچه کذرانیده در ظرف
چینی پهن نموده در سایه خشک نمایند پس سائیده قرنفل بسباسه جوزبوا دارچینی از هریک یکدرم قاقلهٔ صغار برادهٔ
صندل از هریک دو درم مشک زعفران مروارید ناسفته از هریک ششماشه ورق طلا ورق نقره محلولین از هریک یکتوله
کوفته بیخته عطر فتنه کلاب از هریک دو ماشه با کلاب و عرق بهار و بید مشک سرشته سحق بلیغ نموده بکذارند در سایه
تا قابل حب بستن کردد پس حبوب بسته هر حبی مقدار نخودی با تانبول یا خالی استعمال نمایند * کتاب اللام

باب اللام مع الالف * * لازورد بدانکه لازورد بفتح لام و الف و کسر زای معجمه و فتح واو و سکون را و دال
مهملتین معرب لاجورد بجیم است و آن حجریست معدنی معروف و بهترین آن کاشغری صاف شفاف است که
دران رکهای خاک نباشد و با نقطهای طلائی و رنک آن کبود بسرخی و سبزی مائل و چون بسوزانند دود آن لاجورد
باشد و آنچه از سنک مرمر ترتیب دهند و یا از زرنیخ و زاج و سنک ریزه ترکیب کنند دود آن لاجوردی نمیباشد بخلاف
غیر مغشوش و همین قسم لاجوردی مجعول از پوست تخم مرغ و غیره که سائیده از چین می آورند و ثقلی چندان ندارد
و هیچ یک آنها مستعمل در طب نیست بلکه مستعمل حجر کاشغری شفاف مسطور است و در اکثر غیر مغسول آن داخل ترا بیت
کرده میشود جهت زیادتی قوت اسهال و جلای آن و غیر مغسول آن کرم است در اول و هر دو در دوم خشک مسهل
سودا و اخلاط غلیظهٔ مخلوط بخون و صاف کنندهٔ آن از کدورات و بالخاصیة دافع امراض سوداوی و سودای حوالی
قلب و جالی است و تعلیق آن رافع خوف و مقوی دل و مفرح و جالی و با قوت قابضه و رافع و دافع امراض سوداوی و
وهم و توحش و بخارات غلیظه و مدر حیض و نیکو کنندهٔ رنک رخسار و بالخاصیة و بالعرض مقوی قلب و نفع میدهد و جلا
کرده و بهر و جذام و برص و جنون را و اکتحال آن جهت سلاق و رمد و دمعه و بیاض و قرحه و ریختن مژکان و ذرور آن
جهت اکله و قروح ساعیه و نفوخ آنجهت رعاف و فرزجه آن با روغن زیتون جهت حفظ جنین از اسقاط و طلای آن با سرکه
جهت تجعید موی و قاطع ثآلیل و برص را مفید و مضر فم معده و مصلحش مصطکی و موجب کرب و غثیان و مصلحش کثیرا
عسل و قدر شربتش از نیم مثقال تا یکمثقال و بدلش حجر ارمنی است * طریق غسل لاجورد جهت ادویهٔ عین و کتابت نقاشی
اما جهت ادویهٔ عین بدستور احجار دیکر کافی است و بجهت آشامیدن متقدمین شرط نداشته اند بلکه باعث ضعف
عمل آن میدانند و اما جهت کتابت و امثال آن باید سنک لاجورد را سائیده و تسقیه بآب تازه نموده جوشانیده اند
روغن زیتون اضافه کرده بدستور احجار غسل داده و مکرر اعادهٔ طبخ و غسل کنند تا مثل غبار کردد و با ادویهٔ دیکر
میشویند * غسل لاجورد بنوع دیکر آن است که سنک لاجورد را کوفته بیخته بسایند تا مانند غبار کردد انکاه با روغن
کندر یا روغن سندروس خمیر کرده بسرشند پس بآب کرم بدست بمالند و همواره اندک اندک آب کرم بران ریزند
و دست بمالند تا تمام شسته شود و آب اول را در کاسه نکاهدارند انچه از ان ته نشین شود لاجورد اعلی است و دو
بار که بدستور اول بشویند انچه از ان صاف شود و ته نشین کردد اوسط است و سوم بار که مکرر بشویند شمط باشد بنابر
کفته صاحب قرابادین معصومی و نواب مغفور مبرور در تریاق کبیر یکه خود تالیف فرموده اند و غیر آن جاهای
دیکر تصریح نموده اند که حجر ارمنی در زمان ما معروف است بشمط و چون بیند که در روغن رنک لاجورد نماند
دیکر دست باز دارند و آب ها را بآهستکی از روی سه ظرف مسطور ریخته ته نشین آن را خشک نموده بکار برند

* فصل در بيان نعم حبوب لاجورد * * حب لاجورد تنقيهٔ سودا كند ونافع است از براى جميع امراض سوداوي خصوص ماليخوليا وصرع سوداوي * صنعت آن حجرلاجورد محقوق مغسول وحجرارمني مغسول محقوق ازهريك دودر هليلهٔ سياه وافتيمون مصري تخم حنظل ازهريك يک مثقال مقل ازرق كثيرا صبرسقوطري مقموني يا مشوي ازهريك يدر غاريقون سفيد هش بسفايج فستقي ازهريك نيم مثقال كوفته بيخته با آب رازيانه يا آب انيسون سرشته حب سازند وبعد از نضج درهفته دوروز متواتر بآب كرم غسل بدهند وچند گاه تكرار عمل كنند شربتي ازدومثقال تاچهار مثقال * حب لاجورد تاليف حكيم ميرمحمد مومن جرجاني اخراج بلغم وسودا وصفرا ى غليظ كند * صنعت آن لاجورد مغسول مصطكي رومي بسبد هليلهٔ كابلي صبرسقوطري غاريقون سفيد تربد سفيد محكوك پوست هليلهٔ زرد سنا مكي افتيمون كل بنفشه ازهريك دومثقال گل سرخ عود قماري حام كثيرا ازهريك نيم مثقال بسفايج فستقي اسطوخودوس ازهريك يك مثقال كوفته بيخته بآب سيب شيرين سرشته حب سازند شربتي ازدو مثقال تاسه مثقال * حب لاجورد منقول از شفائي سودا دفع كند وماليخوليا وجميع امراض سوداوي را نافع است * صنعت آن لاجورد مغسول سه درم انيسون قرنفل سقموني يا مشوي ازهريك يكدرم غاريقون هش سفيد پنج درم افتيمون بسفايج فستقي ازهريك چهار درم ايارج فيقرا شش درم كوفته بيخته بآب كرفس حب سازند شربتي سه درم باماء الجبن * حب لاجورد ديگر تنقيهٔ بدن وسر از سودا كند وجميع امراض سوداوي را نافع باشد * صنعت آن لاجورد محقوق مغسول دوجزو پوست هليلهٔ زرد پوست هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه افتيمون ازهريك يكجزو سقموني يا مشوي نيم جزو وزن الموس كثيرا ازهريك ربع جزوي كوفته بيخته بآب حب سازند شربتي از سه درم تاچهار درم واكرد وطبع قبض بسيار باشد اين حب را باين طبيخ بياشامند * صنعت آن سنا مكي اسطوخودوس هليلهٔ سياه ازهريك دودرم افتيمون چهار درم درآب خالص يكوطل بجوشانند تاثلث بماند صافي نموده ده درم كلقند دران حل كرده صافي نموده حب ها را فروبرند * حب لاجورد ديگر كه اسهال سودا كند * صنعت آن لاجورد مغسول حجرارمني مغسول مصطكي رومي نعناع خشك شحم حنظل غاريقون هش سفيد ملح نفطي ازهريك يكدانك ونيم ايارج فيقرا افتيمون اسطوخودوس ازهريك نيم درم خربق سياه طبوجي سقموني يا مشوي نيم دانك اجزا كوفته بيخته بروغن بادام شيرين چرب نموده حب سازند جمله يكشربت تام بود * حب لاجورد كه نافع است از براى مرض آتشك وسائر قروح واورام سوداويه وارجاع مفاصل ازمواد سوداويه * صنعت آن لاجورد مغسول پوست هليلهٔ زرد مورنجان مصري ازهريك نيم درم ايارج فيقرا يكمثقال تربد سفيد يكدرم غاريقون هش سفيد نيم درم انيسون كثيرا ازهريك يكدانك سقموني يا مشوي يكدانك وطبوجي كوفته بيخته بروغن بادام شيرين چرب نموده بكلاب سرشته حب سازند هرحبي بقدر نخودي بورق نقرهٔ پيچيده باآب كرم فروبرند شربتي سه درم * حب لاجورد مهلى سوداوي بلغم وصفراى غليظ باشد واسهال آن بوفق است * صنعت آن حجرلاجورد سودهٔ مصطكي رومي پوست هليلهٔ زرد پوست هليلهٔ كابلي كل بنفشه بسفايج فستقي غاريقون سفيد تربد سفيد مجوف محكوك مل برعود قماري خلم سنا مكي افتيمون ازهريك دودرم صبرسقوطري زرد چهار ودهٔ درم گل سرخ كثيرا ازهريك نيم درم اسطوخودوس يكدرم كوفته بيخته باآب سيب شيرين رسيدهٔ سرشته حب سازند شربتي ازدودرم تاسه درم * حب لاجورد بهق وبرص وصرع زامراض سوداوي وبلغمي را نافع است * صنعت آن لاجورد مغسول هفت درم ايارج فيقرا پنجدرم افتيمون دهٔ درم سقموني يا مشوي تخم كرفس شحم حنظل خربق سياه از هريك دودرم سنبل الطيب انيسون ازهريك يكدرم كوفته بيخته باآب كرفس سرشته حب سازند شربتي دونيم درم تاچهار

درم * حب لاجورد دیگر که همان نفع دارد * صنعت آن لاجورد مغسول سنبل الطیب انیسون شحم حنظل کثیرا سقمونیا
مشوي ازهریك دانکی ایارج فیقرا یکدرم اجزارا کوفته بیخته بآب کرنس سرشته حبوب سازند شربتی ازدودرم تاچهاردر
* حب لاجورد دیکر آتشك رانافع است * صنعت آن لاجورد مغسول پوست هلیلهٔ زرد غاریقون مشك سفید ازهریك سی
درم ایارج فیقرا تربد سفید ازهریك یك درم سقمونیای مشوي دانکی ویك طسوج انیسون کثیرا ازهریك یك دانك
کوفته بیخته باگلاب سرشته حبوب سازند جمله یك شربت کامل است * سفوف لاجورد مشهور بسفوف سه دانه
باماء الجبن می آشامند ازمؤلفات حکیم میرمحمد زمان والد حکیم میرمحمد مؤمن صاحب تحفه * صنعت آن پوست
هلیلهٔ کابلي هلیلهٔ سیاه ازهریك پنج درم غاریقون مشك سفید سه درم بسفایج نستعلیق افتیمون گل کاوزبان اسطوخودوس
ازهریك چهاردرم نمك نفطي لاجورد غیرمغسول خربق سیاه ازهریك یك مثقال کوفته بیخته سفوف سازند شربتی
دومثقال * سفوف لاجورد دیکر بجهت خفقان قلب سودا وي * صنعت آن مغزتخم کدودانهٔ هیل عودقماري دارچیني
تخم خرفه صندل سرخ گل سرخ کشنیزخشك ازهریك یك مثقال لاجورد مغسول مصطکی بسد سوخته گل مختوم کهربا سعد
عود الصلیب پوست ترنج ثعلب مصري تخم فرنجمشك ازهریك نیم مثقال مروارید ناسفته نیم حبه جدوار سعدکوفي درونج عنبري
ازهریك یکدانك مشك خالص عنبر اشهب ازهریك نیم دانك کوفته بیخته بروی گلاب بقدرسه درم پاشیده وازعقب آن
یك مثقال تخم بالنگوبا شربت کاوزبان هشت مثقال بنوشند * لادن بفتح لام والف وفتح دال مهمله ونون رطوبتی است
غلیظ چسپنده که ازساق وبرگ درخت کوهي بهم می رسد وآن درخت بقدردرخت انارشبیه بدرخت دبق است برگش
عریض بهم متصل رقیق وگلش مائل بسبزي وثمرش مانند زیتون ودرجوف آن دانهٔ سیاه باریك وآن رطوبت را ازمیان
وبرگ آن جمع میکنند وبهترین اقسام آنرا لادن عنبري نامند وهرچه برزمین چکیده وباریك وخاك آمیخته ویا برموی
بزوگوسفند درحین چریدن آن نبات چسپد وازان جدا کنند زبون ترین اقسام وهمچنین انچه برمرعی چسپد
وباخاك وریك آمیخته باشد زبون تر ازهمه است وبعضی تصریح نموده که رطوبت مذکوره را ازقبوس که نوعی ازلبلاب
است وبرموی حیوانات درحین چریدن می چسپد اخذ می نمایند وبهترین آن نرم خوشبوی سیاه مائل بسرخي وسبزي
است دردوم کرم ودراول خشك وجاذب وباقوت قابضه ومنضج قوي ومحلل ومفتح افواه عروق ومدربول وحیض
وعرق وشیر ومخرج جنین ومشیمه ومقوي معده ورافع فواق ودردهای باردهٔ وباشراب قابض طبع وطلای آن رافع صداع
وصلابت معده وجگر والتیام دهندهٔ زخمهای کهنه وباشراب مزیل آثار رقروح وآبله وباروغن گل بریا فوخ اطفال جهت
نزلات وسرفه ایشان وسوختکي آتش رافع وبرمعده جهت تقویت آن ورفع غثیان وسیلان دهان وباپیه خوك وپیه گاو وجهت
ورم مقعده وباروغن مورد برموی جهت تقویت ومنع ریختن آن وفرزجهٔ آن جهت صلابت رحم واختناق آن واختباس
حیض وذرور وحقنهٔ آن باروغن گل جهت سحج باردزبخور آن جهت گریزانیدن هوام وچون زن بعدازبول کردن بادزه
بخورکنند ودرحال بازآن رابول آید آن زن قابل حمل خواهد بود والا فلا ومضرسفل آشامیدن آن موجب کرب ومصلحش
سنبل رومی وشربتش تایکدرم است * دهن لادن جهت برودت اعضا وتقویت آن ومعده وزکام رطوبي وسیاه کردن
موی وتقویت آن بغایت مفید * صنعت آن بگیرند لادن یك اوقیه ودریك رطل روغن زیت وکنجد حل نموده روزدیگر
برآتش خاکستربگذارند تاقریب بسد س روغن بسوزدوبکاربرند * دهن اللادن الکبیرموی راسیاه کند وازافتادن

نگاهدارد * صنعت آن لادن ساذج هندي حماما حضض مكي آمله منقي از هريك پنجدرم ادويه كوفته بيخته در سه رطل
آب بآتش ملايم بجوشانند تا بيكرطل رسد پس يكرطل روغن كنجد بران ريزند وبجوشانند تا آنكه روغن بماند هر روز
سر را بآب برگ كنجد وچغندر بشويند واين روغن بمالند

* باب اللام مع الباء الموحدة *

* فصل در بيان
البان حيوانات * بدانكه لبن بفتح لام وباى موحده ونون بفارسي شير وبتركي سود نامند مركب القوى ومشتمل
است بر دهنيت ومائيت وجبنيت واما دسومت آن در اول گرم وخشك ومائيت آن در دوم گرم وتر وجبنيت آن در
اول سرد وخشك پس شير هر حيوانى در گرمي وسردي ويبوست ورطوبت بحسب غلبهٔ يكى از اجزاى ثلاثه متفاوت ميباشد
وشير اكثر حيوانات بانفراده مذكور مى شود وامور كليه ومشتركهٔ آن درينجا مرقوم ميگردد وبهترين البان جهت تغذيه از
حيوانى است كه ولادت آن اقرب به ولادت انسان باشد لهذا شير گاو بهتر از سائر البان است وبعد از ان شير بز وگوسفند
وآهو وشير الاغ شتر وخوك وگورخر اسپ وغير اينها در تداوي اقوي از گاو وبز وگوسفند اند همچنين بحسب تعليف وسن
وفصل مختلف ميباشند چه هرگاه بمسكرات ومخدرات تغذيهٔ حيوان كنند مثل قنب وخشخاش ومانند آن شير آن مخدر و
مسكر ميشود واز تعليف بمسهلات وقوابض ومبردات ومرطبات ومسخنات ومغلظات وملطفات وامثال اينها آثار آن
متبدل ميگردد وشير تازه دوشيده با حرارت لطيفه است وآن بعد از سرد شدن زائل ميشود پس بايد در حين استعمال گرم
نمود تا موجب سرعت نفوذ آن گردد واز مطلق شير بدون قيدي مراد شير گاو است وهرچه جبنيت در وغالب باشد مسدد
است والا مفتح طلاى اقسام آن موافق ورم مقعده وقرحه ودرد آن وقرحهٔ مثانه واورام عانه ورحم است واستعمال شير بعد از
ترشي ها يا ميوهاى تازه وماهي تازه وپياز وامثال آن جائز نيست چه مادامیكه از معده نگذشته باشد چيزى خوردن وخوابيدن
مفسد آنست وباوجود اخلاط فاسده در بدن استعمال آنرا مهلك دانسته اند وقبل از انقضاى چهل روز از ولادت ودر زمستان
بسبب غلظت آن وقريب الولادت را بسبب غلبه مائيت استعمال جايز نيست ودر آخر فصل بهار تا اواسط تابستان استعمال آن
اولى است واكثار آن مورث تپها وتولد قمل وبجهت دسومت سريع الاستحاله بدخانيت ودر اماكن حاره ومعده ضعيف
مضر وموافق سودا وهمچنين يابس المزاج ومعتادين بافيون وقليل او در تغذيه وكثيرش در تليين طبع قوي تر است
مجموع شيرها ملطف وجالي ورافع اخلاط سوخته وموافق اعضاى تناسل اند نزد اطباى هند وجميع شيرها را خام خوردن محدث
امراض مختلفه است الا شير زنان والاغ وبعضى شير گاو را استنباط كرده اند وميگويند بطريق مبالغه كه هرگاه شير گاو را كه هنوز
گرمي پستان دران باشد بنوشند كار آب حيات ميكند وغير ازين دو سه شير جوشانيدهٔ آن بهتر است * وطريق جوشانيدن آن
آنست كه در چهار حصه شير يك حصه آب شيرين صافي داخل كنند وبآتش ملايم بجوشانند تا آب نماند وبعضى برانند
كه شير تازه دوشيده كه هنوز گرمي پستان دران باقي باشد از هر حيوانى كه باشد بهتر است ونافع تر مگر شير بز كه البته
خام آن را نبايد كه بخورند بلكه گرم كنند وباز سرد نمايند وبنوشند وهر شير كه از دوشيدنش دو ساعت گذشته باشد
نشايد خورد وبعضى چهار ساعت گفته اند واجتماع آن با نمك وانچه از گندم وماش ونخود وعدس ولوبيا وسائر حبوب
وگوشت از هر حيوانيكه باشد به پزند وبا ترب وپياز وجميع بقولات وحموضات وميوها نيز با شير ممنوع است وبا شراب
كشنده است وشير حوامل وشير حيوان مريض ولاغر وپير وتازه زائيده وقريب بانقطاع رسيده وشير بچهٔ مرده نيز ممنوع
است وحيوانيكه بار اول زائيدن آن باشد خوردن شير آن در دو سه روز اول جائز نيست زيرا كه خالي از سميتي نيست

وتپ می آورد وبعد از ان سود مند است اگر تپ بلغمی نباشد مگر شیر بز تپ بلغمی را نافع است واگر در سن نمو مداومت
بآن کنند در طول وعرض بدن می افزاید وشیر گاو سفید دافع مرهٔ سودا است وگاو سیاه دافع صفرا وگاو سرخ قاطع
بلغم وگاو زرد دافع هر سه خلط وشیر بز سرخ بهتر از رنگهای دیگر وهر شیر که در صبح دوشند گران وسرد ودیر هضم
بود وانچه آخر روز دوشند سبک باشد سودا وسستی را زائل کند وشیر گاو تپ کهنه وضیق النفس وسرفه وراج را که
تپ دق را گویند ورکت تپ وکوله ومالیخولیا ومرض شکم وبیهوشی ودوران سر وماندگی وعلتهای سینه ومثانه
پندروک که یرقان است وسنگرهنی که ذرب است وبواسیر وعلت رحم واسقاط را برطرف سازد وقوت باه بیفزاید وپیری
برطرف کند وعقل را بیفزاید ولاغر را فربه سازد ونوشیدن شیر بسیار نافع است وشیر بز را بعضی حکم او حکم شیر شتر
میدانند * لبن الاتان بضم الف وفتح تای مثناة فوقانیه والف ونون شیر الاغ است مائیت آن غالب وبغایت قلیل
الجبنیة ودهنیة وسرد ترین شیرها وبسیار مرطب ومبرد است ومفرح وجالی ومفتح وبطیء الاستحاله بخلط غالب بر معده
وجهت سل ودق از برای کسیکه خورده باشد ادویهٔ قتاله ونافع از برای استسقای حار وغرغرهٔ آن جهت خوانیق وذبحه
واورام لهاة ولوزتین حاره خصوص با مغز فلوس خیار شنبر محلول دران وآشامیدن آن جهت امراض حاره ودق وهزال
یبسی وسرفهٔ حار ونزلات تند وعسر النفس ولهیب حار ونفث الدم خصوص با کثیرا وصمغ عربی ومسکن التهاب حوض
وصفرا خصوص با خبه سنگشو نموده وجراحت امعا ورحم ومثانه بعسل وحرقة البول وقرحهٔ امعا وزحیر خصوص با کثیرا
وجهت استسقای حار وقطور آن در بینی وگوش جهت درد سر حار وبیخوابی حادث از حرارت ویبس ودر احلیل
جهت حرقة البول وبادام الاخوین وروغن کدو وگل ارمنی وکثیرا جهت قرحهٔ مجاری بول وهمچنین تزریق با شیر خالص
یا با ادویهٔ مذکوره ویا غیر آن از ادویهٔ مناسبه وحقنهٔ آن جهت جراحت امعا ورحم واسهال دموی خصوصا با قابضات
ومضمضهٔ آن جهت تقویت لثه ودندان وضماد آن جهت اورام حارهٔ ظاهری وباطنی خصوصا با زعفران جهت دمعه
وسلاق مفید ومضر مرطوبین ودرد سر بارد ومصلحش گل انگبین وقدر شربتش از دو اوقیه تا نیم رطل با شکر وکثیرا
وروغن تخم کدو ورب السوس وامثال آن وتعلیف آن با شیای مناسبهٔ هر علتی شرط است وبدلش شیر بز * دستور آشامیدن
لبن اتان جهت امراض حاره آن است که اتن را بفارسی الاغ وخر وبهندی گدها گویند اولا با اشیای مناسبه مثل جو
وکاهو وامثال آن از اشیای باردهٔ رطبه تعلیف نمایند پس وقت صبح در حضور طلبیده ظرف چینی یا غیر آن از نقره
یا مسی تازه قلعی کرده پاک شسته در میان آب گرم گذاشته شیر را در میان آن دوشیده نزد خود آورده صاف
نموده گرما گرم روز اول مقدار سی مثقال با حبوب وسفوفات واقراص مناسبه مثل حب مروارید وسفوف مروارید
وکهربا وسرطان وطباشیر وطین مختوم وامثال اینها یا تنها هر قسم که مناسب باشد بنوشند وروز دوم پنج مثقال اضافه
نمایند وهمچنین هر روز اضافه نمایند تا مقداریکه طبیعت برداشت نماید وگرانی نکند پس آنمقدار را چند یوم بنوشند
ودیگر زیاده ننمایند وچون معلوم نمایند که گرانی مینماید ویا ترش میشود زود کم نمایند اگر از کم نمودن باز تخفیف
نیابد ترک نمایند وبعد چند روز بتدریج باز شروع نمایند در هر وقت که حمی خلطی عارض گردد بزودی ترک نمایند
واگر از ابتدا با حمی دقی حمی خلطی نیز باشد میل ننمایند وتدبیر حمی دقی را با ادویهٔ دیگر نمایند مثل ماء الفرفخ
وماء الخیار وشیرجات باردهٔ مناسبه اگر بینند که بسیار موافقت دارد روز دوم چهل مثقال وروز سوم پنجاه مثقال وهمین

قسم تا بحدیکه دانند زیاده ازان باعث ثقل بر معده میشود پس دیگر زیاده ننمایند * وماء الجبن فرا گرفته از شیر خر بدستور
مقرر در ماء الجبن از شیر بز است و با قسام آن * لبن البقر بفتح با و قاف و رای مهمله شیر گاو است و گاومیش از جنس آن
است و اغلظ ازان هر دو را دهنیت غالب و در گاومیش زیاده مائیت و جبنیت کمتر و مائل باعتدال و غلیظ تر از سائر شیرها تازه
دوشیدهٔ آن که سرد نشده باشد مبهی و مسمن و مفتح و سریع الهضم و کثیر الغذا و نیکو کننده رنگ رخسار و مولد منی و مدر فضلات و مقوی
جوهر دماغ و تریاق سموم است بقی و حافظ رطوبات اصلی و ملین طبع و مرطب دماغ و جهت سحج و نسیان و غم و وسواس و تقویت
بدن و قرحهٔ ریه و سل که حمی دقیه باشد و امراض بینی و جرب و قوبا و حکه و جذام و مطبوخ آن با برنج که شیر برنج و فرنی نامند
جهت طول عمر و با گردکان و خرما جهت فربهی کرده و بدن و داغ کردهٔ آن با آهن و سنگ تفته جهت اسهال و قطور طلاء
آن جهت اکثر امراض چشم نافع حتی مایوس العلاج از مداومت آن صحت مییابد و با کندر جهت طرفه و با انزروت جهت ناخنه
و سبل و شرناق و طلای آن با سفیداب قلعی جهت نقرس و اورام حاره مجرب و با امیون و موم و روغن زیتون رافع درد نقرس حار
و قدر شربتش از نیم رطل تا یک رطل است و مضر صاحبان خفقان رطوبی و مبخر و اکثار آن مورث سنگ مثانه و گرده و تولد قمل
برص و سریع الاستحاله بخلط غالب بر معده و مصلحش شکر و عسل و شرب آن با شهد و شکر مانع انجماد اوست و چون منجمد گردد
باعث لرز و قشعریره و عرق سرد و غشی و اختلاط عقل و خناق می شود و رافع آن قی با حرف و سکنجبین عسلی و سرکه ممزوج
با فودنج و بدستور تخم کرفس و عسل با آب گرم است و شرب پنیر مایه را تا بقدر یک مثقال از مجربات شمرده اند * لبن الرماک
بفتح رای مهمله و میم و الف و کاف شیر مادیان است جبنیت آن کمتر و گرم تر از سائر شیرها و مفرح و محرک باه و اشتها و مدر
حیض و بول منقطع که از حرارت و یبوست باشد و ملین طبع و موافق قرحهٔ مثانه و مجاری بول و حقنه گرما گرم آن منقی قرحه
رحم و حمول آن با نشارهٔ عاج بعد از طهر معین بر حمل عاقر است و از خواص آن است که چون در هر سال که قلیل ازان باطفال
دهند دران سال آبله بر نیاورند و اگر بر آورند زیاده بر چند عدد نباشد و از مجربات مکرره است و ترش کردهٔ شیر مادیان
را قمز نامند و در اکثر افعال قوی تر است و جهت استسقا و بعضی انواع دق بشرائط مذکوره در لبن اتان دانند و در لبن لقاح
از تعلیف برازیانه و غیر آن مفید دانسته اند * لبن الضان بفتح ضاد معجمه و الف و نون شیر گوسفند است و دهنیت و جبنیت
آن غالب و غلیظ تر از شیر گاو و بهترین آن از میش سیاه و در تقویت باه و تدارک مضرت جماع و ادویهٔ سمیه و تقویت جوهر
دماغ و نخاع و قرحهٔ ریه و امعا و نفث الدم موثر و با روغن بادام و صمغ عربی جهت سرفه مجرب و در سائر افعال و مضرات مانند
سائر شیرها است * لبن اللقاح بفتح لام و قاف و الف و حای مهمله شیر شتر است و دهنیت آن از جهت شدت امتزاج از مائیت
آن جدا نمی شود و لهذا گرم و رقیق و مائل بشوریست و مفتح و مدر بول طمث و زرد آب که مای اصفر نامند با شکر مقوی بدن
و صاف کنندهٔ بشره و محرک باه و اشتها و جهت سده و یبوست جگر و اورام صلبهٔ باطنی و ضیق النفس و ربو و استسقای زقی
طبلی و علل سپرز و بواسیر نافع است و چون با بول شتر بیامیزند مسهل زرد آب است و باید که بتدریج از دو اوقیه بنوشند تا
بیک رطل رسد و در اورام صلبه با روغنهای محلله بنوشند مانند روغن بید انجیر و ناردین و بادام و پسته و امثال آن و بعضی
گفته اند که شیر شتر معطش و بطیء الانحدار از معده و اعالی جوف است نسبت با لبان دیگر و ابن بیطار گفته که لبن لقاح
نافع است استسقای زقی و طبلی را و محلل خلط غلیظ کائن در کبد و اورام صلبه جاسیه است و دستور استعمال آن از برای
استسقا آن است که نیاشامند در اوائل اورامی که آئل باستسقا است اصلا مگر بعد از استحکام ماء زیرا که قبل از استحکام

اسهال نمی فرماید چیزی از ماء را وضعیف میکرداند قوت را واما بعد استحکام ماء باید استعمال نمود مادامیکه تب نباشد
ودر اورام غیر آئلهٔ استسقا در اول امر باکی نیست آشامیدن آن * دستور آشامیدن لبن اللقاح جهت انواع استسقا
خصوص زقی وطبلی با بول آن بغایت نافع وبا عسل وقدری سنبل الطیب نیز مفید ومسهل زرد آب ومفتح سدهٔ جگر وسپرز
ودافع ضیق النفس بارد است وبعضی حار را نیز گفته اند چون باقراص واشربهٔ باردهٔ معتدله مناسبه بنوشند بدین
که شتر را تا ده روز قبل از استعمال نیز تعلیف باشیای مناسبهٔ هر علت از حرارت وبرودت وغیرهما نموده روز اول شتر را نیز
خود طلبیده ظرفی را پاک شسته خشک نموده بآتش گرم کرده دران بدوشند وصاف نموده مقدار ربع رطل تا نیم رطل چهار
مثقال عسل دران ریخته ونیم مثقال سنبل الطیب سوده بران پاشند وباسفوفات واقراص وادویهٔ مناسبه دیگر مثل سفوف لک
ودواء الملک وامثال آن بنوشند وهر روز ده درم اضافه نمایند تا بحدیکه بر طبع گران نیاید زیاد کنند تا تجاوز از یکرطل کرده بدو
رطل رسد واگر آنمقدار سنبل الطیب وعسل گرمی کند یکی ازان هر دو را ساقط کنند واز دوم نیز قدری کمی داخل نمایند وهرگاه
طبع مجیب نباشد تا بقدر نیم وزن شیر بول شتر مخلوط باید کرد مادامیکه بول صاحب مرض بعد از شیر وزیاده ازان دفع نشود ورو
منحدر گردد واطلاق فرماید وتا در آروغ طعم شیر ظاهر نگردد ترک نباید کرد واگر تجبن ظاهر گردد جهت رفع تجبن آن دو دانگ
سکبینج تناول نمایند واگر اقتصار غذا وآب بآن شیر کنند وغذای دیگر وآب مطلقا نخورند بهتر است واگر اطلاق زیاده کنند
باعث ضعف شود یکروز بنوشند ودو روز ترک کنند ومقویات قابضه مثل مصطکی وسنبل وقرص زرشک قابض وامثال آن اضافه
نمایند وتعلیف شتر بجهت تبرید بکاسنی وآرد جو وسنبل وکشوث وامثال اینها وبجهت رفع تجبن به قاقلی که شوره نامند
کنگر ودرمنه وکرفس ورازیانه وشبت ومانند اینها نمایند * ماء الجبن بشیر شتر وبهترین اقسام ماء الجبن است از برای
دفع رطوبات وسوء القنیه واستسقا بدون آنکه گرمی کند * صنعت آن بگیرند شیر شتر یکرطل ونیم در دیگ سنگی یا گلی بجوش
آورده یک ونیم اوقیه سکنجبین بزوری معتدل بحسب مزاج دران بدست بپاشند بعد ازانکه از چوب انجیر از پوست جدا
کرده خراشیده برهم زده واز آتش فرود آورده بگذارند تا سرد شود پس در پارچهٔ کرپاس دولائی انداخته آب آن را بگیرند
ودر یک رطل آب آن یک درم نمک درانی وپنج درم تربد سفید کوبیده داخل کرده بجوشانند وکف آنرا بگیرند وچون دیگر
کف نیاورد صافی نموده ثلث رطلی ازان بیاشامند پس هر روز اندک اندک بیفزایند تا اینکه بیک رطل رسد * لبن المعز
بفتح میم وسکون عین مهمله وزای معجمه شیر بز است ومائیت آن غالب وبرودت ورطوبت زیاده وضرر آن بشکم کمتر از سائر شیرها
است ومدر فضلات وجالی ومرطب ودر جراحات رئه وحلق ومثانه وتپهای مزمنه ودق نافع وغرغرهٔ آن در ورم لهاة و
خناق انفع است خصوص با مغز فلوس خیار شنبر محلول دران وسی مثقال آن تا چهل وپنج مثقال با یکمثقال تا دو مثقال کثیرا
ونیم مثقال رب السوس وصمغ بادام جهت نفث الدم وسرفه وعلل سینه مفید است وهمچنین آشامیدن گرما گرم آن با صمغ
عربی وکثیرا کوبیده از هر یک نیم درم تا یکدرم جهت علل مذکوره وبدستور بالک خام سائیده مغسول ودر سائر افعال مانند
شیر گاو وازان لطیف تر وبدلش شیر گاو است وبدستور عکس آن وآشامیدن آن بطریق ماء الجبن جهت امراض صفراویه
محرقه وسوداویه نافع واصلح انواع ماء الجبن است از برای محرورین * وکیفیت صنعت آن عنقریب انشاء الله تع ذکر خواهد
یافت * لبن النساء بکسر نون وفتح سین مهمله والف ممدوده شیر زنان موافق ترین شیرها است واز مولد دختر سرد تر ومدر
بول ومرطب دماغ وحنجره ومفتح سدهٔ خیشوم ورافع سل ودق ویبوست وسرفهٔ یبسی وسعوط آن جهت خشکی دماغ وبیخوابی

وسرسام و اختلاط عقل وضماد وقطور آن جهت درد چشم وخشونت پلك آن وترطيب دماغ ودرد گوش زورم وقرحهٔ ان مفيد
وقدر شربتش از دو اوقيه تا نيم رطل بدلش شير الاغ است وچون شير حامله را بروى قمل بد وشند وقمل بميرد ويا در زير
بماند آن زن بدختر حامله خواهد بود وبعكس آن به پسر واز مجربات گفته اند وبهترين شير زنان وسائر البان آنست
چون بر روى ناخن بريزند جمع شود وبا چپچپند كي بسيار نباشد وباعتدال قوام بود * دستور خوردن لبن النساء جهت سر
ودق آن است كه دو سه روز پيش از شروع ودر اثناى آشاميدن آن نيز زن شيرده را از اشياى مضره مثل حموضات
حلويات وبقولات وغيرها پرهيز فرمايند پس شروع نمايند بخوردن آن واگر شيرد ختر باشد بهتر وا ولى است
الا بحر واز پستان خوردن بهتر است از ظرف دوشيده پس هر مقدار كه طبيب حاذق تجويز وتشخيص فرمايد
اگر حاضر باشد والا دو پيالهٔ چاى خورى كه در هريك مقدار دوازده مثقال ويا زياده شير بگنجد اولا بايد كه شش مثقال
صيرفي كه دو تولهٔ بنكاله است تخمينا يا نه مثقال كه سه توله است شير را وزن كرده در پياله ريخته اندازه نمايند كه تا چه حد
آن رسيده پس آن زن شيرده را نزديك خود نشانيده در يك پياله همان مقدار شير دوشيده بزودي كرما كرم كه سرد نكرده
بنوشند وپيالهٔ ديگر را بدهند تا دران نيز بدوشد وهمين قسم تا بحد مقرر معين برسد واگر يك زن شيرده كفاف نشود در
سه زن يا زياده بقدر احتياج نگاهدارند وپرهيز وغيره در ايام خوردن همه بدستور شير الاغ است * لبا بفتح لام وباى موحده
والف بفارسي قرشه وبتركي اغور نامند وآن شير غليظى است كه بعد از ولادت سه چهار روز دوشيده شود ويك اوقيهٔ آن
ده رطل شير را غليظ كند در تحريك باه محرورين موثر وبغايت مسهل ومورث نواق وتولد حصاة ودير هضم ومصلح شير ينيها است

* فصل در بيان ماء الجبن وحقيقت ومنافع وخواص واوقات شرب ومقدار وانواع آن وبيان غذا

احتماء دران وآنكه شير كدام حيوان بهتر است ودران ضمن نه فائده مذكور ميشود * فائدهٔ اولى در بيان حقيقت ماء الجبن
* بدانكه ماء الجبن آب شير متجبن منجمد را گويند كه بعد از انجماد ازان گرفته باشند وجبن بضم جيم وباى موحده
تشديد نون افصح است وبسكون باى موحده وتخفيف نون نيز آمده نيز بدانكه جوهر شير مركب از سه جزو است دهنيت
جبنيت مائيت وهريك مزاجى خاص دارد اما دهنيت آن پس آن مائل بحرارت كمي است جهت آنكه تولد آن از اجزاى
لطيفهٔ ارضيه واجزاى كثيرهٔ مائيه واجزاى هوائيه است اما جبنيت آن پس آن سرد وغليظ است بنا بر آن كه تكون آن از اجزاى
غليظهٔ ارضيه واجزاى كثيفهٔ قليلة المائية است واما مائيت آن پس آن گرم است جهت اختلاط اجزاى ناريه دران بدليل فعل
آن كه تلطيف اخلاط غليظ واسهال فضول محترقه وعفنه وتنقيهٔ احشا وتفتيح سدد وغسل وجلاى اعضا وتصفيهٔ قروح از اوساخ
است شربا وحقنة وحرارت آن قريب باعتدال است ورطوبت دران غالب ولهذا مقصود بالذات از شرب آن ترطيب بدن
است وسائر منافع بالعرض وبسبب آنكه اجزاى ناريهٔ آن مختلط بمائيت ودهنيت است وآن سرد وكاسر لذع وحرقت آن
اند عند الاستعمال ولذع وحرقت ازان بظهور نمى آيد ونيز اصلاح اخلاط محترقه ميكند ودليل بودن دهنيت دران مشاهدهٔ
دسومت است در ماء الجبن وهرچند در لبن دهنيت زياده باشد در ماء الجبن آن دسومت زياده ظاهر ميگردد * فائدهٔ
دوم در بيان منافع وخواص ماء الجبن * بدانكه ماء الجبن نافع است از براى جميع امراض حادثه از صفراى محترقه
وجميع امراض حادثه از سوداى محترقه واسهال مواد محترقه وتنقيهٔ كردهٔ وتفتيح سدهٔ مرارهٔ وسائر سدد وترطيب اعضاء
ومالیخولیا وخفقان سوداوي وجنون ووسواس وامثال اينها از منافعى كه در صدر ذكر يافت وديگر آنكه قوت آن با وجود آنكه

حدت و نفوذ بسیار ندارد و بزودی بعضو مقصود میرسد بنابورقت ولطافت قوام که این دوصفت قائم مقام حدت و قوت نفوذ انست
بخلاف ادویهٔ دیگر که این دوصفت در هیچ یك از انها نیست و دیگر آنکه دران دو صومت و حدت لطیفه است که بسبب حدت
قطع وقمع مواد مینماید خصوص که با سکنجبین باشد زیرا که سکنجبین معین عمل آنست و دیگر آنکه با وجود قوت اسهال منضج
اخلاط و مواد است و بسبب لطافت فضلهٔ آن در بدن باقی نمیماند و اذیت نمیرساند بلکه اگر چیزی بماند غذای بدن میشود
وهیچ دوای دیگر چنین نیست و دیگر انکه در ماء الجبن مائیت و دهنیت است مائیت آن مسهل و ملطف است و دهنیت آن
منضج و ملس پس اگر مقصود اسهال زیاده باشد باید که دهنیت را زیاده ازان بگیرند و اگر مقصود نضج و تملیس باشد نیز
چنانچه در فائدهٔ چهارم دربیان نوع اوائل از انواع ماء الجبن انشاء الله تع مذکور خواهد شد و دیگر آنکه اخراج آن مواد
غلیظه و کثیفه را بتدریج است و باوجود آن توطیب می بخشد بدن را و نضج نمیدهد مواد را و اصلا جفاف و خشکی نمی آرد
وفی الجمله غذا میدهد بدن را و این خاصیت نیز در هیچ یك از ادویه نیست و لهذا اطبا این را لاعدیل گفته اند و بالجمله
ماء الجبن حار در درجهٔ اولی و رطب در دوم و جالی و ربی للدع و غسال و منضج و مسهل برفق و مفتح و مدر و مسکن و مطفی
حرارت است و جهت علل حارهٔ وهود اویه و التهاب و مالیخولیا و جذام و داء الفیل و احتراقات اخلاط و حرقة البول ضعف
کرده و حصاة متولد دران و حصاة مثانه و قروح حدیثه و قدیمه در هر عضو که باشد و شقیقه و شوی و ظلمت بصر و انصباب
مواد بسوی چشم و پلك آن و استسقا و حرارت کبد و نحافت بدن و جرب و حکه و کلف نافع است شربا و طلاء آن جهت جرب
و حکه و کلف و آثار جدری مفید و هوکاء جهت قروح مثانه استعمال نمایند باید که نمك داخل ننمایند * فائدهٔ سوم دربیان اوقات
استعمال و مقدار شرب آن * بدانکه بهترین اوقات استعمال آن زمان اعتدال هوا است در کیفیات اربعه از حرارت و برودت
و رطوبت و یبوست یعنی باید که دران وقت هیچ یك کیفیات اربعه بر هوا غالب نباشد بودیکوی و لیکن خوف غائلهٔ که از
استعمال ادویهٔ مسهلهٔ دیگر و ادویه قویه مثل چونچینی و سبه مغربیه در کرما است درین نیست و مقدار شربت آن بحسب امزجه
وامراض و اوقات مختلف و متفاوت است و بالجمله ادنی مقدار شربت آن هفتاد درم است که تخمینا بحساب هندی هفده و نیم توله
و هر توله دوازده ماشه و هر ماشه هشت رتی و رتی تخم کل چاندنی که معمول بنکاله است و میشود بحساب درم طبی بیست تولچه
و کسری و متوسط آن یك رطل و اعلی که صاحبان امزجهٔ قویه و بدان رحیمه توانند استعمال نمود تا سه رطل و زیاده نیز تجویز
کرده اند و تا نه رطل نیز گفته اند و لیکن بتدریج و دفعات چنانچه به تفصیل انشاء الله تع در ضمن نسخ آن بیان کرده خواهد
شد که از چه مقدار شروع نمایند و آن مقدار معین را هر روز شیر گرم کرده بسه دفعه بنوشند و فاصله ما بین هر دفعه را بعضی
یك ساعت کامل گفته اند و بعضی گفته که نیم ساعت کافی است و اگر تا دو ساعت فاصله دهند احوط است تا بر معدهٔ ثقیل نشود
بوطبع کرانی ننماید و بعد هر مرتبه چند قدم راه روند نه بسرعت و بطوی بسیار و مقدار مشی را صد قدم مقرر کرده اند و بالجمله
هر یك ازینها موقوف برای طبیب حاذق است که موافق هر شخص و هر مزاج انچه مناسب داند بعمل آورد و اگر درین محتاج
به تنقیه باشند اولا قبل از شروع تنقیه نموده بعد ازان شروع نمایند زیرا که در امتلای بدن نباید استعمال نمود تا مضرت نرساند * فائدهٔ چهارم دربیان انواع ماء الجبن * بدانکه ماء الجبن را سه نوع ترتیب میدهند * نوع اول انست که از
سکنجبین ما زند بدین قسم که شیر تازهٔ دوشیدهٔ از هر حیوان که خواهند بگیرند و در ظرف سنگی یا سفالی یا نقره یا مس تا حد
قلعی کرده نمایند و در عین جوش مثلا اگر شیر دو رطل باشد سکنجبین صادق الحموضة ثلث رطل دران ریزند و اگر سکنجبین

بمیارتریش نباشد قدری سرکهٔ انگوری یا آب غوره یا آب لیمو هرکدام که خواهند ومناسب باشد نیز اضافه نمایند تا شیر رو
بریده شود وبعضی از اطبا پانزده مثقال سکنجبین ویک مثقال سرکه دران مقدار از شیر کافی دانسته اند وبعضی مقدار
سرکه را از یک مثقال زیاده نوشته اند بالجمله آن مقدار باید که شیر خوب بریده کرد یعنی اجزای جبنیت آن از ماست
جدا شود وطافی بر سر آن آید ومختلط بمائیت نباشد ودر حین طبخ باید اطراف مرد یک را ببارچهٔ کرپاس یا کیر
آب تر نموده باشند می مالیده باشند تا ماء الجبن نجوزد ونیز باید که دائم برهم میزده باشند بهترین آلات جهت تحریک
آن چوب انجیر تراست که پوست آنرا جدا کرده سر آن را مرضوض نموده یعنی نیم کوفته باشند تا یتوعیت ولبنیت
دران چوب است مستخرج شده در ماء الجبن داخل کرده معین بر قوت اسهال آن شود واگر چوب انجیر بدست نیاید
چوب خرما برهم زنند اگر غرض تلیین طبیعت نباشد بلکه ترطیب بدن بود بچوب بید برهم زنند چون شیر نیکو بریده
شود از آتش فرود آورند پس اگر مقصود آن باشد که در ماء الجبن اجزای دهنیت زیاده باشد هنوز اندک کره
داشته باشد که در پیاله بینند ازند بدین نحو که در پارچهٔ کرپاس صفیقی بینند ازند وبیاویزند ودر زیر آن ظرف چینی
یا شیشه یا سفال لعابدار کنند ارند تا مائیت آن تمام متقاطر شود وچیزی از جبنیت با آن نیاید واگر خواهند که اصلا
دران دهومت نباشد بکنند ارند تا خوب سرد شود پس بهمان دستور آب آنرا بگیرند بعضی بعد طبخ وبریده شدن تمام
شب میکنند ارند وصبح آب آن را میگیرند واگر هوا گرم باشد ظرف شیر را در آب سرد بکنند ارند اگر هوا بسیار گرم باشد
نیز پارچهٔ کرپاس پاک صفیقی بر سر آن ظرف بسته تحت السما بکنند ارند تا فاسد نکرده بالجمله چون آب صافی انرا
گرفتند در یک رطل آن یک مثقال نمک انداني سوده داخل نموده بازبر آتش بکنند ارند تا کف آید کف آن را بگیرند
وچون دیگر کف نیاورد صاف نموده شیر گرم بطریق مذکور بسه دفعه بنوشند تنها ویا با انچه مناسب باشد بعضی نمک داخل
مینمایند وجهت قروح وجروح آلات بول بی نمک خوب است این نوع ماء الجبن یعنی مصنوع باشکنجبین جهت
اخراج مواد محترقه وترطیب وتبرید بدن وتفتیح سدهٔ کبد ومرارهٔ وطحال ودفع یرقان وقروح رجروح وجرب
وشري وکلف وجلای ظلمت بصر مفید وسودمند است ومخترع این نوع که شیر را بعد ازبریدن تمام شب گذاشته وصبح
آب آنرا گرفته رازي است که در کتاب خود فاخر نوشته وملا نفیس در شرح اسباب نیز نقل کرده * نوع دوم آنست
که از انفحه مرتب نمایند وانفحه بالف ونون وفا وحای مهمله وخای معجمه نیز آمده وها در آخر فارسي پنیرمایه وبهنده
چسته نامند * دستور ساختن آن بطور صاحب کامل الصناعه چنین است که بگیرند دو رطل شیر تازه دوشیده را ونیم رم
پنیرمایهٔ تازه غیر فاسد شده دران حل نمایند وبجوشانند واز چوب انجیر موصوف حرکت دهند واز آتش فرود آورند
تا سرد کرده بهمان دستور در کرپاس اندازند وآب صافي آن را بگیرند وبدستور مقرر بیاشامند بی انکه نمک دران
داخل نمایند وباز بجوشانند واین نوع ماء الجبن در تبرید وترطیب بدن ابلغ وانفع است از نوع اول جهت خالص
بودن آن از نمک خصوص وقتیکه با اشربهٔ مناسبهٔ موافقه بنوشند ودر بدن اطبع وانرم میدارد وبعد تمادي ایام والف
طبیعت بدن تمام آن مصروف بغذائیت میشود واین هنگام اسهال نمی نماید وبدن را فربه میسازد خصوص اشخاص را
که خون بدن ایشان آن است که با وجود کثرت اکل غذا ابدان ایشان فربه نمیشود ثابت بن قره وقلا نمي گفته اند که بگیرند
شیر بز تازه دوشیده دو رطل وبجوشانند وانفحهٔ تازهٔ جدي دران حل نمایند وبگذارند تا شیر بسته شود پس ان شیر بسته را

ازطول وعرض باکارد به برند ودو دانك نمك سفید رابسیار نرم سوده بران بپاشند وبکذارند تا پنیر جدا کردد پس آب آن
رابهمان دستور نوع اول بکیرند وسه اوقیه سکنجبین بآن بیامیزند وباز بر آتش بکذارند تا قریب بجوش اید وبرهم می زده
باشند پس صاف کرده انچه مناسب باشد بنوشند وامین الدوله کفته که هرروز پنج رطل شیر تازه دوشیده بکیرند وکرم کنند
ویك درم انفحهٔ تازه دران حل نمایند وبکذارند تا به بندد پس بکارد چوبی دران خطوط کشند طولا وعرضا ودو درم نمك
اندرانی بسیار نرم سائیده بران بپاشند وبکذارند تا آب شود وآب آن رابهمان دستور ازان بکیرند ودر یکرطل ونیم ازان
یك اوقیه سکنجبین ازان بیامیزند وبآتش ملایم طبخ نمایند وکف آن رابکیرند تا دیکر کف نیاورد وتمام لوز یعنی جبنیت آن
ازمائیت جدا شود پس صاف کرده بنوشند بطریق مقرر وبیان لوز مذکور خواهد شد انشاء الله تع * نوع سوم آنست که از
لب قرطم مرتب نمایند وآن چنان است که بکیرند شیر تازه دوشیده را وبجوشانند ودر دو رطل آن دو اوقیه مغز قرطم که نخ
کافیشه وخسکدانه نیز نامند ونرم بکوبند ودران بیندازند وبچوب انجیر ویا باطراف شاخ خرما برهم زنند تا شیر بریده کردد
پس فرود آورند وبکذارند تا سرد شود وآب آن رابهمان دستور بکیرند وبا دو درم نمك هندی بجوشانند وکف آنرا بکیرند
وباز صاف نمایند وبا سفوف یا ادویه مناسبهٔ دیکر بیاشامند وبهتر آن است که شیر را اولا قدری جوش دهند ودرین جوش
بچوب انجیر برهم می زده باشند واکر برای امراض سوداوی یکتوله که سه مثقال صیرفی است افتیمون در صره بسته در بین
جوش نیز دران شیر اندازند وچون مقدار ثمن شیر یا هر مقدار که خواهند کم کردد فرود آورده بکذارند که کرمی آن کم کردد
پس حب القرطم را نرم کوفته در پارچه بسته دران نیکو بمالند که شیرهٔ آن دران مخلوط کردد پس ثفل آن را وصرهٔ افتیمون
را افشرده دور نمایند وآن را برخاکستر کرم کذارند بسته کردد پس بکارد چوبی آن را ببرند واکر با نمك خواهند
که بیاشامند مقدار یك مثقال یا هر قدر که خواهند نمك را سوده بران بپاشند وبکذارند تا مائیت آن از جبنیت جدا
کردد واین عمل را باید که شب نمایند وصبح در صافی انداخته مائیت آن را بکیرند وبا انچه مناسب باشد بدستور
کرم بسه دفعه بنوشند این دو نوع ماء الجبن یعنی مصنوع از انفحه واز لب قرطم در احتقان وسرفه جائیکه استعمال
سکنجبین را مانعی باشد بکار آید واکر مقصود دفع فضول بلغمیه وسدد ورفع استسقا باشد ماء الجبن از انفحهٔ مملح واز لب
قرطم بری سازند وبا سکنجبین بیاشامند انفع واولی است وجالینوس کفته که اکر ده درم حب القرطم را کوفته بیخته در ماء الجبن
بیامیزند اسهال قوی آورد واکر بیخته نشود شیرهٔ آن را در ماء الجبن بکیرند * فائده پنجم در بیان وقت غذا
وتعیین اغذیه در اثنای شرب ماء الجبن * بدانکه هرکاه چهار پنج یا شش ساعت از نوشیدن ماء الجبن بکذرد
دانند که از معده منحدر شده واثری از ثقل آن نیست غذا تناول فرمایند وبهترین اغذیه درین ایام مصنوع
از کوشت های نازك لطیف خفیف است مانند کوشت بره وبزغاله وخروس بچه ودراج وتیهوج وامثال اینها
که شوربا وقیمه شوربا قلیه وشله وپلاو وامثال اینها باروغن کمی که مصالح آنها مانند دارچینی وهیل وقلیلی قرنفل وزیره
وزعفران باشد مرتب نموده تناول نمایند آنمقدار که بر معده ثقیل نیاید ومتحمل هضم آن تواند شد ودر روز مسهل اوساط
روز هر وقت که کرسنه شوند سوای آب قلیه صرف یا نخوداب یا آب یخنی از همان کوشت ها چیزی دیکر تناول ننمایند وآخر
روز یا شب هر وقت که کرسنه شوند غذاهای بسیار لطیف بقدر کمی که ثقل وسوء هضم نیاورد تناول نمایند وبرنج را قبل از صبح
در آب سبوس کندم بخیسانند تا لزوجت آن کم کردد اکر لزوجت داشته باشد والا ضرور نیست وبعد ازان نیکو شسته صبح

نمایند و معتادین بنان را که برنج نتوانند خورد گندم جید اعلی را جریش آسیا نموده که مبالغهٔ تمام در کوفتن سبوس آن
نرم بیختن آن نکرده باشند نان تنوریکه خمیر آن برآمده وترش نشده باشد پخته تناول نمایند ودرین ایام از لبنیات وحموضات
شدیدة الحموضة وحلویات وبقولات ومبخرات وحرکات نفسانیه وبدنیه وهوای سرد وگرم بسیار وجماع وجمیع ریاضات
متعبه واجب ولازم شمرند * فائدهٔ ششم دربیان آنکه شیر کدام حیوان الیق وانسب است جهت این امر * بدانکه در بین
معز یعنی شیر بز دهنیت وجبنیت ومائیت هریك بسرحد اعتدال است بخلاف شیر گاو که دران دهنیت بسیار ودر شیر میش
جبنیت ودر شیر شتر والاغ مائیت غالب است وجهت امراض سوداوی افراط هیچك ازینها مناسب نیست پس بالضرورة
الیق شیر بز است واگر بهم نرسد ناچار شیر گاو چنانچه به تفصیل در البان ذکر یافت وجهت استسقای بارد وکلف شیر شتر بهتر
از همه است بجهت بسیاری مائیت وزیادتی حرارت آن وبرای استسقاء با حرارت ماء الجبن شیر بز بهتر است وشیر گاو میش
اغلظ است ولهذا استعمال آن در هیچ علت جائز نیست * فائدهٔ هفتم دربیان اوصاف بز * بدانکه بز باید که موصوف باین
اوصاف باشد یعنی جوان فربه سرخرنك ازرق چشم خالی از علت ومرض تازه زائیده که از زائیدن آن سی روز یا چهل روز گذشته
باشد واز چهار ماه تجاوز نکرده وزیاده از ده بچه یعنی ده بطن نیاورده باشد واگر سرخرنك بهم نرسد سیاه رنك والا
زرد رنك والا لابد بهر رنگی که میسر آید وقید رنك سرخ بر سبیل اولویت است نه وجوب بخلاف اوصاف دیگر که
ضروری وواجب است مراعات آنها وباید که قبل از شروع آن را خواه بز وخواه گاو وخواه شتر تعلیف بگیاهای تازهٔ مناسب
هر علت مثل آن که در امراض حاره به کشنیز تازه یا کاهو یا کاسنی یا علف جو یا آرد جو وامثال اینها ودر امراض بارده
رازیانه وشاهتره وفصافص ومانند اینها که به تفصیل در ضمن نسخ آن انشاء الله تع ذکر خواهد یافت نمایند وباید که بز
یا غیر آن را دائم نه بندند بلکه اکثر اوقات باز نمایند تا بگردد وحرکت کند تا شیر آن لطیف گردد واز تسافد ونتاج کوفتن
باز دارند ونگذارند که حیوان نر بران بجهد * فائدهٔ هشتم دربیان نسخ ماء الجبن وفائدهٔ آن ودستور بعضی اطبا دران *
اما دستور اتخاذ آن بقانون حضرت سید سند قدوة الاطبا والد ماجد آن مرحوم قدس سره آن است که هرگاه از برای امراض
سوداویه خواهند باید که هر روز نیم من بسنك تبریز شیر بز سرخ چشم جوان که زیاده از ده بچه نزائیده باشد ومدت
چهل روز از زائیدن آن گذشته باشد گرفته در دیك سنگی یا سفالی کرده بجوش آورند وبچوب انجیر پوست جدا کرده
خراشیده مرضوض برهم زنند ومقدار ده درم سکنجبین ساده صادق الحموضة ویك قاشق سرکهٔ انگوری حاذق دران
انداخته برهم زنند واز آتش فرود آورده بگذارند تا سرد شود پس آن را در پارچهٔ کرپاس دولائی انداخته در ظرف
چینی یا زجاجی یا سفالی لعابدار بچکانند تا تمام آب آن چکیده شود پس آنرا باز در دیك سفالی کرده بجوشانند تا کف
می آورد کف آن را بگیرند وچون دیگر کف نیاورد صافی نموده مقدار سه اوقیه تبریزی از آن وزن کرده شربت نیلوفر
پنج مثقال داخل کرده سه حصه یك اوقیه بسه دفعه بنوشند چنانچه فاصله میان دو دفعه یکساعت نجومی باشد وهر دفعه
که مینوشند نیم گرم نموده بنوشند وبعد از نوشیدن هر دفعه ده پانزده قدم راه بروند وتا چهل روز بنوشند وهر هفته یکبار
مسهل بنوشند باین دستور که شیرخشت خراسانی ده مثقال ترنجبین خراسانی پانزده مثقال فلوس خیارشنبر پانزده
مثقال گلقند آفتابی ده مثقال در تمام ماء الجبن یعنی سه اوقیه حل کرده صافی نموده روغن بادام شیرین یك مثقال
داخل کرده بنوشند واحتیاج بتکرار دفعات یعنی دفعات شرب ماء الجبن درین روز نیست واستعمال کمتر وزیاده

برای طبیب است واگر ماده غلیظ و در معده ضعفی باشد سفرجلی تابستانی مسهل سه مثقال حب ساخته اول فرو برند
وبعد ازان شیرخشت خراسانی گل قند آفتابی از هریک ده مثقال دران ماء الجبن حل کرده صافی نموده بنوشند اگر
ماء الجبن از برای امراض سوداوی نوشیده شود هر روز سه اوقیهٔ آنرا بگیرند ودران ده مثقال سکنجبین افتیمونی
داخل کرده سه حصه نموده بدستور مقرر در امراض صفراوی سه دفعه بنوشند وهر هفته یکمرتبه مسهل بخورند چنانچه
پنج تا هفت مسهل انچه رای طبیب اقتضا نماید میتوان داد وماء الجبن را از چهل روز زیاده میتوان داد * ومسهل امراض
سوداوی این باشد * صنعت آن حب لاجورد دو مثقال سوده بروغن بادام شیرین یک مثقال چرب نموده بمعجون
نجاح دو مثقال سرشته حب ساخته وبورق نقره یا طلا پیچیده وقت خواب فرو برند بعد ازان پیالهٔ آب نیم گرم بنوشند
وصبح شیرخشت خراسانی مغز فلوس خیارشنبر سکنجبین افتیمونی از هریک ده مثقال در سه اوقیه ماء الجبن حل کرده صافی
نموده روغن بادام شیرین یکمثقال داخل کرده بیاشامند وغذا نخود آب گوشت چوجهٔ مرغ بخورند بسا باشد که
شب معجون را بدهند وصبح دو مثقال سفوف سودا با ماء الجبن داده شود واگر فصد ضرور باشد در سودای محترق
از خون روزی پیش از مسهل فصد کرده وروز دیگر مسهل داده شود وغذا در ایام نوشیدن ماء الجبن نخود آب
مرغ جوان وقیمهٔ شوربا وقلیهٔ مرغ وبره وخشکه چلاو باشد در امراض صفراوی در علف بز مثل کاسنی تازه واسفناخ
وکاهو وعنب الثعلب داخل نمایند در امراض سوداوی مثل کشوث وبادرنجبویه وگاوزبان وشاهتره * ماء الجبن به نسخهٔ
میر محمد باقر حکیم باشی ولد حکیم عماد الدین محمود حسینی شیرازی که در بیاض مجربات خود بخط خود درج نموده
* صنعت آن بگیرند یک یا دو بز سرخ وعلفهای پاکیزه مثل کاهو وکاسنی وشاهتره وگاوزبان بخورانند وهر روز صبح
یک چهار یکمن نبریز شیر آن را بدوشند وبجوشانند آنمقدار که خوب بجوش آید بعد ازان سکنجبین قندی که دو برابر
سرکه ویک برابر قند داشته باشد ده مثقال داخل کرده بجوشانند آنقدر که شیر خوب بریده شود بعد ازان بچکانند
بدستور مرقوم وزرد آب آن را علیل بسه دفعه میباید که بیاشامد وفاصله میانه هر دو دفعه قریب بربع ساعت باشد ودر اثنای
خوردن اگر سرد شود میباید که دیگر بار اندکی گرم نموده بیاشامد یعنی میباید که بوده باشد در وقت آشامیدن ماء الجبن
اندک گرم واز گوشت های نازک مثل گوشت بره وبزغاله وخروس بچه شوربا وشله وقیمه وپلاو وامثال اینها ساخته بخورند
وطعامهای تنوری وبخار دار نمی باید خورد که ضرر دارد * ماء الجبن نافع از برای اصحاب سودا * صنعت آن بگیرند شیر بز
سرخ باوصاف مذکوره ودر دیگ سنگی یا سفالی کرده به آتش ملایم بجوشانند ومقدار دو مثقال ازان آب چکیده را گرفته
دیگر بار بجوشانند وکف آن را بگیرند وپانزده مثقال سکنجبین افتیمونی داخل نموده بسه دفعه بیاشامند چنانچه فاصله
میان هر دو دفعه دو ساعت نجومی باشد وروی را بروغن گل سرخ وزهرهٔ گاو چرب نمایند * ماء الجبن که نافع است از برای امراض
سوداوی خصوص وقتیکه با افتیمون بنوشند * صنعت آن بگیرند شیر بز سرخ موصوف یکمن ونیم طبی وبآتش ملایم
بجوشانند پس بیست درم سکنجبین باده درم سرکهٔ انگوری یا پنجدرم آب لیمو هر کدام که باشد آنرا بگیرند ودران داخل
کرده برهم زنند تا شیر بریده شود پس در کرپاسی انداخته آب آنرا بگیرند وصافی نموده مرتبهٔ دیگر آنرا بجوشانند وکف
آنرا بگیرند وبکار برند * وطریق داخل نمودن افتیمون دران هرگاه اختیار آشامیدن آن با افتیمون نمایند آن است که بگیرند
ششدرم افتیمون را ودر خریطهٔ کتانی کرده در یکمن طبی ماء الجبن بمالند چندانکه قوت افتیمون تمام در ماء الجبن بیاید

پس بیاشامند * ماء الجبن دیگر بنسخهٔ حکیم عمادالدین محمود حسینی شیرازی که در مجربات خود قلمی فرموده * صنعت آن بگیرند شیر بزسرخ بعد از وقت عصر مقدار یک چهاریک من تبریز و درد یک سنگی و یا سفالی بجوشانند و بچوب انجیر له پهست آن را دور کرده و سر آن را چهار پاره نموده باشند آهسته آهسته برهم زنند هرگاه بجوش آید سکنجبین ترش دران داخل کرده تا بریده شود و اگر عوض سکنجبین نمک و یا آب غوره دران کنند نیز بریده میشود پس آن را در پارچهٔ کرپاس بافته انداخته آب آن را بگیرند و شب بگذارند و صبح باز درد یک سنگی یا سفالی کرده بجوشانند و کف آن را بگیرند چون دیگر کف نیاورد دزاروقیهٔ طبی سکنجبین افتیموني داخل کرده سه حصه نموده بسه دفعه بنوشند چنانچه فاصله میان هر دو دفعه نیم ساعت بجوسد باشد و هر چهار روز در میان یک روز این معجل بنوشند * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلي هلیلهٔ سیاه هر بنفشه شاهتره از هریک سه مثقال گل سرخ منزوع الاقماع سپستان از هریک درمثقال عناب ده دانه تخم کشوث افتیمون از هریک درمثقال شب بخیسانند و صبح بپالایند مانند فلوس خیارشنبر ترنجبین از هریک ده مثقال دران حل کرده مرتبهٔ دیگر بپالایند و روغن بادام شیرین بران چکانیده بیاشامند و اگر حرارت درمزاج نباشد ادویهٔ مذکوره را با بسفایج فستقي واسطوخودوس از هریک سه مثقال کاوزبان با درنجبویه از هریک درمثقال بجوشانند و بپالایند و نمک هندي یک مثقال سرد ارزنموده بیاشامند و در روز معجل احتیاج باشامیدن ماء الجبن نیست در ایام آشامیدن ماء الجبن غذا میان روز نخود آب و شب تر پلاو یا شله که مصالح آن مانند دارچیني و هیل باشد و اگر خواسته باشند مرغ پلاو گوشت دراج نیز خوب است در روز معجل غذا نخود اب صرف باشد و غذای آن دیگر تناول نکنند اگر خواسته باشند آخر روز شربت قند و تخم بالنگو و لاب و عرق بید مشک بیاشامند * ماء الجبن دیگر به نسخهٔ سید اسمعیل که در کتاب ذخیرهٔ درمانیخولیا ذکر کرده * صنعت آن بگیرند شیر بزتازه دوشیده که علف از شاهتره و کاوزبان و کاهني خورده باشد و صبح در دیک سنگي یا کلي بجوشانند و مقدار ربعیت درم سکنجبین افتیموني بدست بران شیر جوشان بیاشند و چند جوش دیگر داده از آتش بگیرند و سر دیک را بپوشند تا آب از شیر جدا شود پس صاف نموده مقدار پنجاه درم یا زیاده و کم از ان بنوشند * ماء الجبن به نسخهٔ ابن جزله در منهاج ذکر کرده و گفته نافع است از برای کلف و بهق و جرب و آثار جلد آشامیدن آن و طلا کردن بآن و صفرا برانند و یرقان را سود دارد و چون با افتیمون خورند سودا برانند و یکوطل را در روزی بسه نوبت بیاشامند و یک انگ نمک هندي دران داخل کنند * صنعت آن بگیرند شیر بزسرخ جوان که علف آن را کاهني تازه و خیارورا زیانه و آرد جو داده باشند دو رطل و در دیک سنگي یا کلي کنند و با تشر نرم بجوشانند و چون بجوش آید چهارا رقیه سکنجبین سکري و یکدرم سرکهٔ انگوري دران ریزند چون بریده شود از آتش بگیرند و لحظهٔ بگذارند پس صافي نموده آب صافي آن را باز بجوشانند و کف آنرا بگیرند چون دیگر کف نیاورد از آتش برگیرند و در قدح شیشه یا چیني کنند و درمیان آب سرد نهند و بگردانند تا سرد شود و بیاشامند * ماء الجبن نافع از برای کسیکه صفرا در معدهٔ او تولد کند و از معده بسوی کبد و جمیع بدن رود * صنعت آن بگیرند شیر بز با وصاف مذکوره که علف آن کاهني و کاهو و کشنیز تر و بوک بید و بوک کنار و شاهتره داده باشند و بجوشانند و سکنجبین سادهٔ سکري دو امثال ربوان بریزند و از آتش برگرفته سر آن را پوشیده بگذارند تا سرد شود پس صافي نموده در یکرطل از ان سقمونیای مشوي و دو دانک نمک هندي یکدانک پوست هلیلهٔ زرد نیم مثقال سائیده اولی مرتبه بیست درم ترنجبین خراساني منقی دران حل کرده صافي نموده پس ادویهٔ سرد را داخل کرده بیاشامند * ماء الجبن که بجهت مالیخولیای مراقي میسازند بدستور بست د

ماء الجبن از شیر بزمیسازند چنانچه مذکور شد اما باید که معالج تصرف در سکنجبین افتیموني وچوب آن کند وهمیشه ا
ملاحظهٔ معدهٔ غافل نباشد * ماء الجبن به نسخهٔ حکیم میرمحمد مومن که در دستورات تحفه نوشته جهت مواد محترقهٔ سوداویه
حدت صفرا وتنقیهٔ کرده وتفتیح مراره وحد دواسهال نمودن مواد محترقه وترطیب اعضا امراض سوداوي مستعمل است * صنعت ان
شیر بزسرخ زاغ چشم را که از ولادت آن یک ماه گذشته باشد تعلیف بکاهو واسفناج وشاهتره وخبازي وفصیل وبقول
باردهٔ کرده هر روز صد و هشتاد مثقال شیر آن را که دو رطل باشد در دیك پاکي جوشانیده تا ثلثی جوشانیده ر
پانزده مثقال سکنجبین ساده ویك مثقال سرکهٔ انگوري در ان ریخته باچوب انجیر که پوست از ان بازکرده باشند
برهم زنند تا بریده شود انگاه از تیر صاف نموده شب درجائی بگذارند که ته نشین کرد در روز دیگر نود مثقال صاف
آن را با سکنجبین افتیموني از ده مثقال تا پانزده مثقال مخلوط کرده سه حصه نموده نیم گرم بسه دفعه بنوشند
وفاصله مابین هر دفعه نیم ساعت باشد تا یك ساعت وغذا را بعد از پنج ساعت تناول نمایند ودر امراض سوداوي هر روز
باسفوف سودا استعمال نمایند ودر رفع سدد وامراض صفراوي باادویهٔ مناسبهٔ آن وبعد از سه چهار روز از حبوب مسهلهٔ
موافقه بنوشند وروز مسهل وروز قبل آن نخود اب وسائر ایام قیمه شوربا وشله وپلاو وامثال آن تناول نمایند وبعضی از اطبا
را دستور آن است که بعد از صاف کردن ماء الجبن با نیم مثقال نمك جوشانیده کف گرفته استعمال میکنند وبجهت ته نشین
شدن شب باید گذاشت ودستور اول بهتر است وگاه جهت امراض صفراوي وسدد استعمال کنند بجای سکنجبین افتیموني
سکنجبین بزوري باردو معتدل باید کرد واجتناب از لبنیات وغذاهای غلیظه ومخره وحلویات وترشي های شدید الحموضه
لازم است وهرگاه ترطیب محض مقصود باشد شیر را با پنیر مایه دلمه ترتیب داده آب آن را بدون جوشانیدن گرفته با اشربه
موافقه بنوشند وهرگاه شیر بز بهم نرسد از شیر گاو نیز جائز داشته اند وهرگاه افتیمون وتمرهندي بالسویه در ماء الجبن
خیسانیده بنوشند در استعمال سودابي عدیل است * فائدهٔ مهم در بیان بعض نسخ مستعمله در ماء الجبن از سکنجبینات
وسفوفات وحبوب وغیره * سکنجبین سادهٔ سکري * صنعت آن قند سفید یکمن در دیك سنگي یا کلي یا نقره یا مس تازه
قلعي کرده یك چهاریك سرکهٔ انگوري بسیار ترش بران بریزند وبقوام آورند واگر ترش ترخواهند اندکی سرکه زیاده
نمایند وتا دو چند قند نوشته اند چنانچه در دستور آشامیدن ماء الجبن از میرزا محمد باقر حکیم باشي مسطور است ذکر یافته
ودر ظرف شیشه وچیني نگاهدارند * سکنجبین افتیموني که با ماء الجبن داده میشود وقتیکه حرارت در مزاج نباشد
* صنعت آن افتیمون بسفایج فستقي از هریك هفت مثقال خربق سیاه یك مثقال خربق را نیم کوفته یکشبانروز در نود مثقال
سرکهٔ انگوري بخیسانند پس همان مقدار یعنی نود مثقال آب دران داخل کرده بجوشانند ودر وقت جوشانیدن بسفایج
را کوفته در کیسهٔ کتاني کرده دران اندازند ومتصل کیسه را بمالند وبفشارند وکیسهٔ بسفایج افشرده دور کنند وافتیمون را
در کیسهٔ دیگر کرده نگاهدارند چون آب بسوزد وسرکه بماند کیسهٔ افتیمون را دران بیندازند وچند جوشی داده فرود آورند
وسرکه را صافي نموده مقدار بیست وپنج مثقال شکر سفید داخل کرده بقوام سکنجبین آورند وهر روز چهار مثقال آنرا در
ماء الجبن انداخته بیاشامند * سکنجبین افتیموني دیگر مستعمل در ماء الجبن درامزجهٔ حاره * صنعت آن افتیمون بسفایج
فستقي تخم کاهني از هریك هفت مثقال تخم خیارین نیم کوفته پنج مثقال تخم کرفس پوست بمخ کاهني رازیانه از هریك دو مثقال
ادویه در سرکه وآب از هریك نود مثقال بجوشانند وافتیمون را در کیسه کتاني بسته درآخر دران اندازند ویک جوش دیده داده

فرود آورند وقتیکه مقدار سرکه مانده باشد وکیسهٔ افتیمون را دور کنند ومطبوخ را صافی نموده قند سفید داخل کرده بقوام
سکنجبین آورند شربتی از چهار مثقال تا شش مثقال * سکنجبین افتیمونی دیگر که با ماء الجبن چون آشامیده شود جمیع
امراض سوداوی وجمله اصناف مالیخولیا ودیگر امراض دماغی چون صرع وتوحش سوداوی ووسواس را مفید باشد * صنعت آن
افتیمون تخم کشوث تخم کاسنی بیخ کاسنی اصل السوس مقشر از هریک یازده درم بسفایج فستقی تربد سفید مدبر از هریک
شش درم پرسیاوشان پنجدرم گاوزبان پانزده درم حاشا زوفای خشک کمافیطوس از هریک چهار درم تخم بادرنجبویه
تخم فرنجمشک زرنباد درونج عقربی ساذج هندی بهمن سرخ بهمن سفید سنبل الطیب قاقلهٔ صغار از هریک سه درم
گل قند شکر سفید از هریک یکصد وبیست درم ادویه را سوای گلقند وشکر نیم کوفته یک شبانروز در سرکهٔ انگوری بخیسانند
وروز دیگر هفت رطل آب دران انداخته بآتش نرم بجوشانند وچون مقدار سرکه باقی ماند صافی نموده گل قند وشکر
سفید را دران حل کرده مکرر صافی نموده بآتش ملایم بقوام آورند مقدار مستعمل ازان تا شانزده درم * سکنجبین
افتیمون که با ماء الجبن خورده میشود * صنعت آن افتیمون بسفایج فستقی نیم کوفته از هریک ده درم خربق سیاه نیم
کوفته یک مثقال هرسه را علیحده در صرهٔ کتانی کشاده بسته یک شبانروز در نیم من سرکهٔ انگوری بخیسانند روز دیگر
نیم من آب داخل نمایند وصرهٔ افتیمون را بیرون آورده همه را بآتش ملایم چندان بجوشانند که آب برود ووزن سرکه
باقی بماند پس صرهٔ افتیمون را داخل کرده یک جوش دیگر داده از آتش فرود آورده صره ها را بسیار بمالند وبیرون آورده
دور کنند ویکمن ونیم شکر سفید داخل کرده بقوام آورند * سفوف لاجورد موسوم به سفوف سودا منقول از تحفه که با ماء الجبن
داده میشود جهت استیصال مواد سوداویه * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه از هریک پنج مثقال غاریقون هش سفید
سه مثقال بسفایج فستقی افتیمون گل سرخ گل گاوزبان اسطوخودس از هریک چهار مثقال نمک طعام ودر نسخهٔ دیگر نمک نفطی
است لاجورد مغسول خربق سیاه از هریک یکمثقال کوفته بیخته سفوف سازند شربتی دو مثقال با ماء الجبن بیاشامند هر روز یا
یکروز درمیان یا دو روز * سفوف دیگر که با ماء الجبن داده میشود * صنعت آن افتیمون ده درم هلیلهٔ سیاه غاریقون هش
سفید سنامکی ریوند چینی بسفایج فستقی از هریک دو درم کوفته بیخته سفوف سازند قدر مستعمل ازان با ماء الجبن از سه درم تا
چهار درم * سفوف حجر ارمنی بنسخهٔ قلانسی * صنعت آن هلیلهٔ سیاه دو درم حجر ارمنی مغسول گاوزبان فرنجمشک اسطوخودوس
نمک هندی از هریک نیم درم کوفته بیخته سفوف سازند جمله یک شربت است * سفوف دیگر که با ماء الجبن بیاشامند جهت
اخراج فضول محترقه * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد سه درم سقمونیای مشوی یکدانگ کوفته بیخته بآن ممزوج نموده
مجموع یکشربت کامل است * سفوف دیگر که با ماء الجبن بیاشامند جهت یرقان که از قبل کبد بود مفید ومستعمل است
* صنعت آن هلیلهٔ سیاه سه درم سقمونیای مشوی یک قیراط انیسون ملح هندی از هریک دانقی کوفته بیخته جمله یک شربت است
* سفوف دیگر که با ماء الجبن جهت یرقان که از قبل طحال بود مفید است * صنعت آن هلیلهٔ سیاه یک مثقال افتیمون
یکدرم نمک هندی دانقی صبر سقوطری یکدانگ ونیم کوفته بیخته همه یک شربت است بدانکه جهت قروح وجرب
باید که ماء الجبن را بآب شاهتره وآب کشوث وهلیلهٔ زرد وصبر بیاشامند وجهت اخراج فضول بلغمیه با چهار دانگ
ایارج فیقرا ودو دانگ ملح هندی ودر امراض صفراویه با سکنجبین بارد یا معتدل وجهت تبرید مزاج وتطفیهٔ حرارت باشد
طبرزد وطباشیر سوده وسفوفات لاجوردی دیگر در لازورد مذکور است * حب ایارج که با ماء الجبن میان ماء الجبن هرچند

روزیك نوبت میدهند * صنعت آن ایارج فیقرا یکدرم افتیمون دو دانك سوده با اطریفل صغیر دو درم سرشته حب سازند
وفرو برند بعد از ان ماء الجبن بیاشامند واکر اعتقال باشد یکدانك شحم حنظل نیز داخل کنند واکر سوداد موی باشد
ماء الجبن را با سکنجبین افتیمونی بعد از فصد باسلیق خورند والا قبل از فصد * اطریفل افتیمونی که بعد از حب مذکور
هرکاه سوداوی بلغمی باشد باید بکار برد ودر حرف الالف در اهلیلج مذکور شد * حب حجر ارمنی که بعد از ایارج جالینوس
استعمال کرده می شود * صنعت آن حجر ارمنی مغسول ایارج فیقرا افتیمون غاریقون هش سفید شحم حنظل سقمونیا
از هریک مقداری که طبیب بحسب ضرورت تعین کند سوده بروغن بادام شیرین چرب نموده حب ساخته فرو برند
واین ماء الجبن از برای کابوس سوداوی وسائر امراض سوداوی نافع است * ومعاجین نجاح در اهلیلج مذکور شد
از انجا جویند

* فصل در بیان لبن حامض وانچه از ان ترتیب دهند *

* لبن حامض بفارسی ماست
وبهندی دهی نامند در دوم سرد وتر ومرطب ومقوی باه محرورین ومسکن تشنکی وغذائیت آن نسبت بدوغ جهت
زیادتی دهنیت زیاده ودر سایر افعال قریب بآن است * صنعت آن بکیرند شیر را وجوش نموده تا ربع ویا نصف آن
برود پس مایهٔ از ماست ترش وغیر آن قدری دران بیندازند ویا حل نمایند دران وبرخاکستر کرم بکذارند تا متجبن وبسته
کردد واز لبن حامض انواع مطعومات از مطبوخات وغیر آن ترتیب میدهند مانند انواع آشهای آرد وبرنج وبورانی از بادنجان
وغیر آن وچغندر ماست وکدو ماست وکلم ماست وامثال اینها * آش ماست مسکن صفرا ومبرد است * آش ماست
آن است که آش از هرچه خواهند از برنج یا آرد کندم را با کوشت یا بی کوشت پخته در آخر ماست را در آب حل کرده
دران بریزند وبرهم زنند تا سه چهار جوش زند پس فرود آورده تناول نمایند چنانچه در آش اترج ذکر یافت اینجا
بجای آب اترج چاشنی کرفته ماست خالص داخل نمایند * اقط بفتح الف وسکون قاف وطای مهمله مساله بفارسی کشك
نامند سرد وخشك دیر هضم وقابض ومبرد وبریان کردهٔ آن جهت اسهال مزمن بغایت نافع ضماد سوختهٔ آن جهت
داء الثعلب ورفع نزف الدم وبواسیر مفید وبا پشم سوخته بالسویه جهت حزاز مجرب است که اول سر را بروغن کل سرخ
چرب کرده بعد از ان طلا کنند ومولد ریاح وبلغم غلیظ خام ومسدد ومصلحش جوارشات وکلقند است * صنعت آن
بکیرند دوغ را هرقدر که خواهند وبجوشانند تا جبنیت آن از مائیت جدا شود در صافی انداخته آب آن را بکیرند
وسرشته حبها مقدار کردکان ویا قرصها ساخته در آفتاب خشك نمایند وعند الحاجت بکار برند بعضی اوقات قدری کشك
شعیر دران داخل میکنند برای انکه بزودی منعقد شود * جبن بضم جیم وبای موحده وتشدید نون بفارسی پنیر نامند
تازهٔ آن در دوم سرد وتر ومغری معده وروده ومقوی کرده وملین طبع ومولد خلط صالح وخون ودیر هضم وبعد
از هضم سریع السلوک در اعضا وبا مغز کردکان وصعتر بغایت مسمن بدن وباعث نرمی جلد وبرشتهٔ آن بعد از
طبخ وفشردن حابس اسهال ضمادش مانع ورم جراحات ومضر مبرودین ورافع اشتهای طعام وغیر مهضوم آن
باعث قولنج وسده وظلمت بصر ومصلحش عسل ونعناع وصعتر است وپنیر نمك سود کهنه در دوم کرم وخشك وقاطع بلغم
ومقوی اشتها وامعا ومجفف رطوبات وضماد آن با عسل جهت انفجار دمل ودافع داخس وبانوشادر جهت کلف نافع
ومولد اخلاط مراری ومعطش ومولد حکه وجرب ومضر مبرودین وصاحبان سدهٔ احشا وبسیار کهنه ومتعفن آن اقرب بسمیة
ومصلحش مغز کردکان ودر محرورین میوها وترشیها وکویند پوست پنیر کهنه جهت قولنج نافع است وجالینوس کفته که پنیر

خلاق که پنیر تیز شده است چون با شوربای گوشت خوک صلایه کرده مرهم سازند و بر مفاصل نهند درد آن را تسکین دهد
و اماس آنرا بنشاند و مجرب است و حکماء گفته اند مادام که پنیر در معده باشد میوهای تر و اشیای حامضه نخورند خصوصا
غوره و شیر و ماست و پنیر غیر چکیده که آن را دلمه گویند در غایت مرطب و منوم و جهت تپ دق و سل و التهاب معده و دفع
یبوست جلد و طبع و وسواس و امراض صفراوی و التهاب خون نافع است * صنعت آن بگیرند شیر را و جوش دهند و قدری
پنیر مایهٔ بز تازه یا غیر آن در ان حل نموده بر خاکستر گرم بگذارند تا متجبن گردد و تازهٔ آن را که هنوز آب از ان جدا
نشده باشد دلمه نامند و چون در سبدهای کوچک انداخته نمک بر ان پاشیده چیزی ثقیل بر ان گذارند تا آب آن جدا
گردد و بعضی بجهت جذب رطوبت در خاکستر گرم میگذارند پس بر آورده بکار برند * چغندر ماست مقوی و منعظ و بادی
و نفاخ و بطیء الهضم است و مصلح آن صعتر و نعناع و فلفل و قرنفل و ادویهٔ حارهٔ جوارشات است * صنعت آن بگیرند چغندر
که بعربی سلق نامند که بی ریشه باشد و بخمیر و یا بگل بگیرند و در زیر آتش به پزند و چون پخته گردد بر آورند و خمیر یا گل را
از ان جدا نمایند و پوست آن را بگیرند و ورق نموده در ظرف چینی بچینند و بر ان ماست یا کشک با آب سائیده نمک داخل
کرده بریزند و نعناع خشک را سائیده بر ان بپاشند و اگر چغندر را ریزه نموده با ماست یا کشک سائیده ممزوج نمایند و
قدری نمک و فلفل و نعناع خشک سائیده یا تازه خرد کرده اضافه نمایند نیز خوب است * حلوای ماست نفاخ و بطیء الهضم
است * صنعت آن بگیرند ماست مقدار پنج آثار هندی و در پارچهٔ کرپاس اندازند تا آب چکیده گردد با آرد گندم مقدار
پاو آثار درهم سرشته قرصها مدور مقدار کف دست و یا لوزی ساخته و روغن داغ کرده اندازند تا قدری برشته گردد و لیکن
نسوزد و قند را با گلاب حل کرده شیره سازند و قدری مشک یا کافور در ان حل کرده قرصها را از روغن بر آورده گرما گرم در
میان آن اندازند و بگذارند تا شیرهٔ نبات را جذب نماید پس بر آورده تناول نمایند * دستور آشامیدن دوغ در حمی
دقی و امراض حاره حاده چنان است که بگیرند دوغ تازه گاوی را و نیکو بپالایند که تمامی مسکه آن جدا گردد و مطلق
دهنیت در ان نماند و تا پنج شش ساعت بگذارند که طعم آن نیکو و اندک ترش مزه گردد پس نیکو برهم زنند تا مائیتی که بر
سر آن آمده است بآن مخلوط گردد پس بگیرند نان تنک میده خالص مقدار ده درم و نرم کرده در سی درم از ان دوغ
بیامیزند و بگذارند تا نیکو امتزاج یابد و تناول نمایند و اگر زیاده ازین مقدار خواهند و احتیاج به بیشتر باشد بهمین
میزان زیاده نمایند و روز دوم پنج درم دوغ زیاده کنند و از نان یک درم کم نمایند و همچنین هر روز پنج درم بر دوغ
بیفزایند و از نان یک درم بکاهند تا دوغ خالص بماند و عادت بدان عمل گردد و چون خواهند ترک نمایند بر عکس اول
عمل نمایند تا بمقدار روز اول برسد و بعضی اطبا احتیاط را زیاده مرعی فرموده و گفته اند شروع از ده درم دوغ و یک درم
نان نمایند و روزی سه درم دوغ و یک درم نان بیفزایند تا دوغ بسی درم برسد و اگر زیاده از سی درم خواهند همین قسم
زیاده نمایند و روزی بدستور بکاهند و کسانی را که عادت بخوردن دوغ باشد محتاج باین تدابیر نیستند بلکه همین
مراعات قوت هضم و آنکه با او حمی عفنی نباشد کافی است زیرا که در حمی عفنی جائز نیست مگر آنکه وقت اقتضا کند از
گرمی هوا و رقت و حدت باد در غب خالص و امثال اینها و جائیکه تعفنی در اخلاط باشد با قرص طباشیر تناول نمایند و هنگامیکه
طبیعت ملین باشد و تلئین آن موجب ضعف گردد دوغ را آهن تاب یا سنگتاب نمایند و با طباشیر سفید و یا طراثیث و
حبوب و اقراص قابضه مناسبه استعمال نمایند و صاحب خلاصة التجارب نوشته گاهی باد زهر حیوانی با دوغ می بخشد

نفع بسیار * شیر از که ریچال نیز نامند آن است که شبت را ریزه کنند و با ماست بیامیزند وقدری شیر بران ریزند
در مشکی یا ظرفی کنند وچند روز بگذارند تا ترش گردد بعد ازان نانخورش نمایند وشیراز راد وراق نیز نامند وبعضی
بجای شبت بن خام را که حبة الخضرا آن است پخته داخل می نمایند وبعضی شبت وبن خام هردو را داخل می نمایند
وبن خام را بفارسي نبشه نامند * کل وماست سرد وتر وموافق محرورین وصفراوي مزاج ومسکن حدت صفرا است
* صنعت آن بکیرند کدوی سفید را و پوست سخت وتخم واجزای نرم پردهٔ ما بین آن را دور نمایند وبکدو تراشی
بگذارند ویا بکارد ریشهای باریك به برند وبا آب طبخ دهند تا پخته گردد ولیکن بسیار مضمحل نشود پس آب آن را
فشرده از پارچهٔ کرپاس صافي نشف نموده با ماست ممزوج نمایند واندک نمك بقدر حاجت ونعناع خشك بران پاشیده
تناول نمایند واگر تبرید بسیار مطلوب باشد نعناع را کم داخل نمایند ویا مطلق داخل ننمایند واهل هند قدری خردل و
که رائي نامند مقشر کرده سائیده وقدری شیر بزداخل مینمایند بدون نعناع واین را رایته مینامند * کلم ماست نفاخ وبطی الهضم
است * صنعت آن بکیرند کلم برک که کلم رومي نامند وبکارد ریزه ریزه نموده بآب به پزند وآب آنرا از پارچهٔ کرپاس
صافي گرفته بدستور کدو ماست مرتب نمایند * لور بضم لام وسکون واو ورای مهمله عبارت از اجزای دسمه واجزای لطیفه
جبنیه که عند الطبخ والغلیان از مائیت جدا میکردد وطافی بر بالای مائیت می ایستد اکثر جدا نموده تازهٔ آن را با رطب
خرما یا عسل یا شیرهٔ نبات یا دوشاب ویا اندک نمك داخل کرده با نان میخورند وبعضی قدری مسکهٔ تازه نیز داخل آن
مینمایند بسیار لذیذ وخوش طعم ومرغوب میباشد وقدری نمك وسرکه وپیاز ورق نموده میاده دانه وپوست نارنج وقدری
زردچوبهٔ نرم کوبیده بآن ممزوج نموده درخیك ویا ظرف سفال لعابدار ویا غیر آن نموده سر آنرا بسته میکذارند مدت
چند یوم تا مزاج کیرد ازان برآورده نانخورش مینمایند واین را لور پنیر ولورک مینامند واین نیز بسیار لذیذ وخوش طعم
میباشد وچون آن لور تازه را قدری نمك ممزوج نموده حب های اندک بزرک بقدر کردکان هود وطرف مخروطي یا سر نیز
یا اقراص پهن مدور یا لوزي سازند وخشك نمایند آن را بعربي اقط وبفارسي کشك وبترکي قوروط نامند * محیض بفتح میم
وکسر خای معجمه وسکون یای مثناة تحتانیه وضاد معجمه بفارسي دوغ وبترکي ایران وبهندي چها چهه بهرد وجیم فارسي
وبین هردو الف نامند وبهترین آن تازهٔ آن است که دهنیت آنرا بالتمام کرفته باشند در دوم هرد ورطوبت آن غالب
بر یبوست ممکن غلیان خون ومحرک باه ومحرورین ومشهي ومسمن ومطفی حدت سمومات حاره وجهت تپ دق وتشنکي
معدهٔ حار والتهاب جکر وباخبث الحدید واطریفل جهت تقویت معده وهنك تاب وآهن تاب جهت اسهال حار وجهت
تسمین ودر تپ دق با نانخشك از ربع رطل تا نیم رطل باید داد ودر دق نان را زیاده ازده مثقال جا نزنند اشته اند وچون
تخم خرفه را کوبند وبا دوغ تسقیه تا سه مرتبه کرده وخشك نموده باشند شربتی اندک ازان رفع تشنکي وخواهش آب تا
چند روز اسوار موتاضین است ودوغ در تپهای خلطي متعفن میکردد واصلاح آن بقی وشوب سکنجبین سفرجلي است و
چون در معدهٔ بارد توش شود موزش دوا روغشي کردد واصلاح آن ببا قلا وجوارشات است * مصل بکسر میم وفتح صاد و
لام مشدد بترکي قوروط ودر اصفهان قارا کویند وآن مائیت دوغ است که نزد جوش دادن آن اجزاء دسمه وجبنیت ازان
جدا کردد وآن اجزای دسمهٔ جبنیه را لور نامند چنانچه ذکر یافت وآنرا اکر خشك سازند بفارسي کشك وبترکي قوروط و
مائیت آنرا چون بار دیکر جوشانیده منعقد نمایند بعربي مصل وبترکي قوروط نامند بسیار ترش وسرد وخشك ومسکن

حدت خون وصفرا وتشنگي ورادع اورام حاره وطلای آن در رفع ورم زبان وغرغرهٔ آن در ورم حار گلو از مجربات است
ومضمضهٔ آن جهت قلاع حار مفید ومضر معدهٔ سوداوي ومولد نفخ وقولنج وردئ الغذا ومصلحش ادویهٔ حاره وجوارشات
است * فصل در ذکر نسخ لبانة الطولونیه * لبانه بضم لام وفتح بای موحده والف وفتح نون وها * لبانهٔ طولونیه که معین
بر بطوء انزال است * صنعت آن کبابهٔ چیني لسان العصافیر زهرهٔ غراب که بفارسي کلاغ نامند زهرهٔ کبک قسط تلخ زهره
عصفور اجزا بالسویه کوفته بیخته با علك البطم سرشته حبوب سازند وعند الحاجت با آب حل نموده بر قضیب طلا نمایند
* لبانه طولونیه دیگر که همان منفعت بخشد آب پیاز وآب تره تیزک وحسك در روغن گاو وعسل درهم سرشته اندک طبخ
نموده بر آفتاب گذارند واستعمال نمایند * لبانهٔ طولونیهٔ دیگر که همان فعل بخشد * صنعت آن ثوم بري بزر جرجیر زنجبیل
دارچیني از هریك یك جزو کوفته بیخته با روغن تازه سرشته استعمال نمایند ودو نسخهٔ آن پوست خشخاش داشت ویك نسخه
که بلادر وافیون داشت در افیون وبلادر ذکر یافت * فصل در ذکر نسخ لبوبات * بدانکه لبوب بضم لام وبای موحده و
سکون واو وبای موحده از ادویهٔ مسمنهٔ باهیه است ودستور ساختن آن چنان است که مجموع مغزها را مقشر نموده در هاون سنگي
نرم بکوبند یا بر بالای سنگ بسایند تا خوب نرم شود بعد از آنکه زعفران را بگلاب سائیده در عسل داخل کرده وجواهر
عنبر ومشك هریك به ترتیب مخلوط نموده لبوب را اول داخل نمایند بعد از آن سائر دواها را بان ممزوج سازند وبه تیر معجون
سازي نیکو برهم زنند ودر ظرف چیني یا زجاجي یا طلا یا نقرهٔ پاکیزه کرده آن مقدار که ظرف مملو نباشد وبگذارند تا سرد شود
نگاهدارند وهر سه چهار روز زمانی سر ظرف را باز نمایند تا بخار آن بیرون رود وچون امتزاج تمام یافت ومزاج ثانوی بهم رسانید
استعمال نمایند * لبوب اکبر از اقتراح آن مرحوم که جهت رضا قلي خان بن نادر شاه ترکیب نموده ونفع عظیم بخشیده برای تقویت
اعضای رئیسه وارواح وقوی واعضای تناسل وزیاده کنندهٔ مني وباه است * صنعت آن مغز بادام مقشر مغز فندق مقشر مغز پسته
مقشر مغز چلغوزه مقشر مغز انجکك مغز نقل خواجه مغز سر گنجشك نر از هریك پنج مثقال بهمن سرخ بهمن سفید شقاقل مصري
خصیة الثعلب مصري از هریك دو مثقال زعفران بزر البنج سفید مایهٔ شتر اعرابي عنبر اشهب از هریك نیم مثقال تودري زرد
تودري گلگون تخم بالنگو از هریك یك مثقال نبات سفید گزانگبین از هریك هفتاد وپنج مثقال عرق گاوزبان ماء الحیه
عرق زردک عرق بید مشك از هریك سه سیر بدستور مقرر مرتب نمایند شربتی از دو مثقال تا چهار مثقال * لبوب کبیر
کرده را قوي گرداند ومني بیفزاید وپشت را محکم کند ونشاط آورد وقوت باه برانگیزاند ودل ودماغ را قوت دهد
وبدن را فربه ورنگ بشره را نیکو گرداند واعصاب را محکم نماید ودر امر مجامعت سیر نشود وشهوت ساکن نگردد
* صنعت آن مغز گردکان مغز چلغوزه مغز حب القلقل مغز پنبه دانه مغز حب المحلب مغز نارجیل مغز انجکك مغز پسته
مغز فندق مغز بادام مغز حبة الخضراء مغز حب الزلم مغز تخم خربزه کنجد مقشر خشخاش سفید خصیة الثعلب از هریك ده
درم کبابهٔ چیني قرفه خولنجان دارچیني قرنفل شقاقل از هریك پنج درم مصطکي رومي بسباسه لسان العصافیر سنبل
الطیب زعفران ماهی روبیان بهمنین تودریین درونج عقربي قضیب گاو خشك نموده سوهان کرده تخم زردک تخم شلغم
تخم اسپست دوقو از هریك شش درم تخم هلیون بوزیدان مغاث تخم پیاز تخم کندنا از هریك چهار درم فلفل زنجبیل
دارفلفل جوزبوا دواله نارمشك فرنج مشك از هریك سه درم زرنباد قسط شیرین تخم انجره اسارون تخم کرفس از هریك
دو درم عنبر اشهب یك درم مشك نیم درم ورق طلا ورق نقره از هریك یك درم عسل صاف سه وزن ادویه بقاعدهٔ معمول

معجون سازند مقدار شربتي دو مثقال استعمال نمايند وغذا نخود آب با قليه نركسي وزردهٔ تخم مرغ نيمبرشت وكباب
مناسب است * لبوب كبير ديگر مني بيفزايد وكردهٔ را قوت دهد وپشت محكم كند ونعوظ آورد وريك كرده ومثانه بريزانه
واوعيهٔ منى بكشايد وبغايت مجربي است * صنعت آن مغز پسته مغز بادام مغز فندق مغز نارجيل مغز جبة الخضرا مغز حب
الزلم مغز فلفل كنجد مقشر تودري زرد تخم شلغم تخم كزر تخم اسپست تخم پياز لسان العصافير تخم انجره بهمن سفيد
زنجبيل دار فلفل قرنفل كبابهٔ چيني بهمن سرخ دارچيني خصية الثعلب قرفه شقاقل مصري خولنجان بوزيدان تخ
مليون از هريك شش درم صمغ عربي كثيرا از هريك دو درمي بسبا سه جوزبوا قاقله كبار از هريك سه درم زعفران مصطكي
رومي از هريك دو درم عسل صاف سه برابر ادويه كوفته بيخته چنانچه رسم است بسرشند مقدار شربتي دو مثقال باشد
* لبوب كبير ديگر به نسخهٔ شفائي كردهٔ را كرم كند وقوي گرداند ومني بيفزايد ونشاط آورد وباه را زياده كند ودماغ
قوت دهد وبدن را فربه گرداند ورنك را نيكو سازد واعصاب را محكم سازد ودر امر مجامعت نظير ندارد * صنعت اين
مغز پسته مغز فندق مغز بادام مغز جبة الخضرا مغز چلغوزه مغز كردكان مغز حب البطم ماهي رويبان خولنجان شقاقل
بهمن سفيد وسرخ تودري سرخ وزرد زنجبيل كنجد مقشر دارچيني از هريك پنجدرم سنبل الطيب سعد كوفي قرنفل
كبابهٔ چيني حب القلقل تخم كزر تخم شلغم تخم ترب تخم پياز تخم اسپست تخم مليون لسان العصافير درونج عقربي زرنباد از هريك
سه درم جوزبوا بسبامه دوالهٔ دار فلفل از هريك دو درم قصية الثعلب نارجيل تازه مقشر مغز سركنجشك خشخاش از هريك
ده درم قضيب كاو سوده سورنجان بوزيدان نعناع خشك از هريك چهار درم مايهٔ شتر اعرابي زعفران مصطكي از هريك
درمي عود خام دو درم ورق طلا سي عدد ورق نقره پنجاه عدد عنبر اشهب مشك از هريك نيم مثقال عسل سه وزن
ادويه بطريق معهود معجون سازند * لبوب صغير مني بيفزايد وكردهٔ را پشت محكم كند وذكر را سخت كرداند ونعوظ
آورد ومعجون كثير المنفعت كرم در آخر درجهٔ دوم وخشك در آخر يك رجه است * صنعت آن مغز پسته مغز فندق مغز
چلغوزه مغز نارجيل از هريك پنجدرم مغز بادام كنجد مقشر از هريك ده درم لسان العصافير حب الرشاد اسپست از هريك درم
فانيذ ده درم زنجبيل كبابهٔ چيني دار فلفل كند از هريك دو درم بهمين تودريين از هريك سه درم عسل مصفى سه برابر
ادويه كوفته بيخته معجون سازند شربتي دو مثقال استعمال نمايند * لبوب صغير ديگر * صنعت آن مغز بادام مغز فندق مغز
مغز چلغوزه حبة الخضرا مغز نارجيل حب الزلم حب القلقل مغز پسته مغز پنبه دانه از هريك پنجدرم زنجبيل نارمشك
دار فلفل از هريك دو نيم درم فانيذ سه وزن ادويه كوفته بيخته همرا ه فانيذ معجون سازند * نوع ديگر محرور المزاج
شايسته است * صنعت آن مغز نارجيل مغز پسته مغز حب الزلم تخم كنجد مقشر شقاقل مصري خشخاش سفيد تودريين بهمين
از هريك پنجدرم كوفته بيخته بوزن همه تخم سفيد اضافه نمايند وبا شراب ترنجبين معجون سازند شربتي يك ملعقه است
* لبوب ديگر كه محرور المزاج را مناسب باشد * صنعت آن به نسخهٔ معصومي مغز تخم خيارين مغز بادام شيرين مغز
انجك مغز تخم خربزه خشخاش سفيد مغز حب القلقل حسك پرورده مغز پنبه دانه از هريك پنجدرم ماهي رويبان بهمين
تخم زردك از هريك دو درم كاوزبان سورنجان مايهٔ شتر اعرابي صمغ عربي كثيرا از هريك يكدرم تخم انجره سه درم كرسنه
دو درم زعفران شقاقل مصري بوزيدان از هريك يكدرم ونيم قضيب كاو سوده سه درم مجموع را كوفته بيخته
با قند وشراب ترنجبين معجون سازند واگر خواهند مي درم زائد الفكر دران آميخته ورق نقره پنجاه عدد اضافه كنند

وخوب بمرشند ودر ظرف شيشه يا چيني كرده بعد از چهل روز مقدار دو مثقال استعمال كنند * لبوب حكيم عماد الدين
* صنعت آن مغز فستق مغز فندق مغز چلغوزه مغز بادام كنجد مقشر مغز انجكك مغز نارجيل تودريين ابريشم مقرض خابة
خروس مغز هركنجشك خصية الثعلب مصري عود هندي ماهي رويبان از هريك پنجدرم خشخاش سفيد بسباسه از هريك
دو درم قرفه قضيب كاوسوهان كرده لسان العصافير بعد از هريك چهار درم با درنجبويه قرنفل بيخ بابونه شقاقل زرنباد
زرنب زنجبيل جوز بوادرچيني كبابهٔ چيني نعل بد خشاني يا قوت رماني مروارید بكر خولنجان بوزيدان از هريك سه درم
مغز كردكان مغز تخم خربزه زعفران از هريك پنجدرم عنبر اشهب دو درم مشك تبتي يكدرم ورق نقره يكدرم ورق طلا نيم
درم عسل سه برابر ادويه كوفته بيخته بدستور ترتيب نمايند ومقدار شربتي سه درم تناول كنند * لبوب مختصر * صنعت آن
مغز بادام مغز پسته مغز كردكان مغز نارجيل كنجد مقشر خشخاش سفيد مغز چلغوزه از هريك پنجدرم خصية الثعلب شقاقل
تودريين بوزيدان كبابهٔ چيني دارچيني دارفلفل از هريك سه درم قضيب كاوسوده جوز بوا بسباسه تخم كزر از هريك چهار
درم عاقرقرحا مصطكي زعفران از هريك دو درم ورق نقره عنبر اشهب از هريك يك مثقال عسل سه برابر اجزا معجون سازند
* لبوب صغير به نسخهٔ شفائي مني زياده كند وكليه ومثانه را قوي سازد ونعيان را نافع باشد ورنك را نيكو گرداند ودماغ را
قوت دهد * صنعت آن مغز بادام مغز كردكان مغز حبة الخضرا مغز چلغوزه مغز حب الزلم مغز فندق مغز پسته مغز نارجيل
تازه مغز حب القلقل خشخاش سفيد تودريين كنجد مقشر تخم جرجير تخم پياز تخم شلغم تخم اسپست بهمنين زنجبيل دارچيني
دارفلفل گبابه قرفه شقاقل خولنجان تخم هليون معاوي كوفته بيخته با عسل سه وزن ادويه معجون سازند چنانچه رسم است
شربتي دو درم نافع باشد * لبوب نافع * صنعت آن مغز بادام مغز پسته مغز حب القلقل مغز حبة الخضرا مغز كردكان مغز
انجكك مغز چلغوزه مغز تخم خربزه مغز حب الزلم خصية الثعلب كنجد مقشر خشخاش سفيد از هريك پنج درم قرنفل خولنجان
شقاقل از هريك دو نيم درم بسباسه مصطكي لسان العصافير سنبل الطيب از هريك يك ونيم درهم بهمن سرخ بهمن سفيد
تخم هليون تودري سرخ تودري زرد مغاث بوزيدان تخم كزر تخم اسپست تخم پياز تخم كدو نا از هريك سه درم كدسنه حسك
كشن خرما قضيب كاوسوده از هريك دو درم مغز هركنجشك پنجاه عدد زنجبيل نارمشك فرنجمشك دارفلفل از هريك يلويم درم
زعفران نيم درم عسل وقند بالمناصفه سه وزن ادويه بدستور معجون سازند شربتي بقدر تحمل طبع * لبوب تالبف شاه
غياث الدين جد حكيم سليمان مومي * صنعت آن خصية الثعلب مصري دارچيني زنجبيل از هريك شش مثقال گبابه چيني
قرنفل دارفلفل ابريشم مقرض اشنه انجدان مايهٔ شتر اعرابي تخم كرفس تخم يونجه تخم هليون تخم كدو نا تخم تره تخم جرجير
تخم شلغم تخم كلم تخم پياز بوزيدان حب الصنوبر كبار جدوار خطائي حب الصنوبر صغار خولنجان تودري سرخ تودري زرد
تودري سفيد بهمنين قرفه تخم خربزه تخم كاكنج حب القلقل حبة الخضرا فلفل لسان العصافير تلخ پيازعنصل مشوي بسباسه
حسك مربا تخم خردل عاقرقرحا از هريك يك مثقال قرص افعي عشر مجموع ادويه مشك خالص نيم مثقال با سه وزن ادويه عسل
معجون سازند شربتي تا دو درم *

* باب اللام مع الحاء المهملة *

* فصل دربيان نحوم *

* اولا بقوانين

فعل كافي امت كه تفريق وتغذيه كه آن هضم وتمييز امت وتعقيد وتشبيه واد خال ودر بيضهٔ طيور محتاج بهه فعل امت از تحليل
واستحاله وتمييز ودر لحوم محتاج بد وفعل امت تشبيه واد خال باشد پس لحوم صيد وبهتر از سائر اغذيه امت واز لحوم موا
لحم حيوان جوان فربه لطيف امت در امزجه وابدان لطيفهٔ صاحبان ترفه وسكون وآرام وبهترين طيور متوسط آن امت د
قريب بمرغ خانكي باشد مثل كبك وتدرو وامثال آن وبهترين مواشي گوسفند وبزامت كه زياده بر يك ساله ولمتر
شش ماه نباشد واز وحوش بهترين آنها آهو بره وبچهٔ بزكوهي امت ودر مزاج صاحبان تعب وصنايع وقوي الحرار
گوشت هاى غليظ مناسب امت وهرچه از شكم حيوان بيرون آورده باشند كه حلان وحلام بضم حا ولام مشدده وانف
وميم مهمله وبفارسي املك نامند بارطوبت لزجه وقليل الغذ امت وانچه بحد كمال نرسيده باشد واقسام ميته وسقيمه وبه
ما لخورده وبسيار لاغر مورث امراض بي شمارند وروزى دوبار براى خوردن گوشت ممنوع امت چه هضم آن برطبيعت دشوار
امت ومداومت خوردن لحوم موجب قساوة قلب وتيركي باصره وبلادت وعروض صفات بهيمي واخلاق سبعي امت
بسيار ديرخوردن آن باعث ضعف ووهن در ارواح بدني وسقوط قوتهاى آن امت وشرب آب بعد از ان بغايت مضر وتناول
نمودن آن در شب ها باعث تخمه وجمع كردن آن باشير وتخم جائز نيست وهرچند مبالغه در پختن وكوبيدن آن كنند بهتر امت
كه گوشت آب كه مراد مرقهٔ آن باشد غير ماء اللحم يعنى عرق آن سريع النفوذ وموافق ناقهين وضعيف القوة امت * ذ ر ج بفت
اول وثاني يعنى تاى مثناة فوقانيه ودال مهمله وسكون راى مهمله وجيم معرب از تذرو فارسي امت بذال معجمه وبتر
قر فاول ودر تنكابن ومازندران لوزنك نامند در دوم كرم ودر اول خشك وبغايت لطيف وسريع الهضم مولد خون صاف
مقوي دماغ ونهم ورافع وسواس واكتحال زهره وخون آن جهت بياض ونزول آب ودرد استخوان وبسيار نرم سائيد
آن جهت رفع قروح مجرب وطلاى سركين آن جهت بهق وكلف وبرص واصلاح بشرهٔ زنان حامله نافع وسقوط زهرهٔ او
مفتح سدهٔ دماغ ودر رفع نسيان مفيد واكثار آن مصدع ومولد مرة الصفرا در محرورين ومصلحش سكنجبين امت * حبارى بض
حاى مهمله وفتح با والف وفتح راى مهمله والف بفارسي هوبره وبتركي نوعدري وبهندي مشهور بچرز امت وآن مرغ
امت بري با منقار بلند وپاهاى دراز وسه نوع ميباشد يكى بزرگ ابلق اندك بزرگتر از خروس خانكي ودوم خاكستري
رنك منقش بسياهي وازان اندك كوچك تر وسيم بسيار كوچك كه بهندي لك نامند بكسر لام در آخر دوم گرم وخشك وموا
محرورين وگوشت وپيه آن جهت ربو وضيق النفس وبهر وپردهٔ سنگدان آن جهت خفقان واكثر امراض سينه واكتحال ان
با مثل آن نمك سنك جهت ابتداى نزول آب بغايت نافع وچون پيه آنرا با اندك نمك ومنبل مرشته بقدر نخودى حب ساخته
خشك كنند پنج عدد آنرا در قطع اسهال دوري كه ذرب نامند بي عديل امت وخون آن تا سه مثقال با آب وشراب جهت ربو
وعسر النفس وخاكستر آن جهت ثآليل ضماد انافع امت گوشت آن دير هضم ومضر محرورين امت * حمامه بفتح حا
مهمله ودوميم درميان هردو الف بفارسي كبوتر نامند صحرائي وخانكي ميباشد در آخر دوم گرم ودر اول خشك بارطوبت
فضليه وبچهٔ اهلي آن بهتر خصوصا كه تازه پروبال برآورده باشد مقوي كرده ومولد خون ومني ومسمن وقاطع اخلاط باردة
وجهت فالج ولقوه ورعشه واستسقاى زقي وطبلي نافع وطلاى خون آن بر پيشاني جهت قطع رعاف از حجب بدماغ باشد و
بدستور آشاميدن قدرى قلائي از خون مجفف آن وريختن خون گرم آن در جراحت سركه باستخوان رسيده باشد باعث
التيام آن واكتحال آن جهت جراحت چشم وكمنه وغشاوه وطرفه خصوصا خوني كه در بال تازه برآمدهٔ آن باشد كه پر تازهٔ رسته

آنرا بکنند وخون آن را در چشم بچکانند وسرگین آن در سیم گرم ودر دوم خشک وبا آرد جو جهت اورام صلبه وبا روغن
زیتون جهت سوختگی آتش نافع وبا سرکه جهت تحلیل خنازیر وبدستور با تخم کتان وعسل جهت کشودن دمل وقلع خشک
ریشهٔ زخمها وبا حرف وخردل جهت نقرس وشقیقه وصداع مزمن ودرد پهلو ومفاصل وبا آرد جو وآب وسرکه وعسل که با هم
پخته باشد جهت تحلیل دمل وخنازیر واورام صلبه وبا آرد گندم وآب وقدری قطران که برهم کرده سه شبانروز بر برص
ضماد نمایند وبدستور باز تجدید نمایند در ازالهٔ برص بغایت موثر وبا سرکه جهت سعفه واقسام استسقا وآشامیدن آن
از یکدرم تا سه درهم با سکنجبین جهت استسقای بارده ودو درهم آن با سه درهم دارچینی جهت حصاة مجرب ونشستن
در طبیخ سرگین آن جهت رفع آثار قروح واکتحال سر محرق آن که با موی سوخته باشند جهت غشاوه وظلمت بصر وبستن
زنده بچهٔ کبوتر که شکم آن را شکافته باشند جهت رفع سم افعی وعقرب ومالیدن سرگین سوختهٔ آن با سرکه بر اطراف بینی
جهت قطع رعاف بی عدیل وطلای پنج عدد از تخم آن با پیه خوک جهت تحریک باه بغایت موثر وچون اطفال با عسل
تناول نمایند زود بسخن آیند وخام آن جهت خشونت سینه ونیکو کردن رنگ رخسار وتسمین بدن مفید وسکون صاحب
آبله در جائیکه کبوتران در زیر آن یا در بالای آن باشند بالخاصیة مورث شفای آبله دار ومجاورت آن سبب امن از خدر و
فالج وسکته وسبات وطاعون وباعث ازالهٔ وحشت وفساد هوا میگردد وخوردن بچهٔ کبوتر بعنوان مداومت مورث برص وکبوتر
صحرائی خشکتر ولطیف تر از اهلی ومجموع آن مضر محرورین ومصدع ومحرق خون ومصلحش پختن بآب غوره وسرکه
وخوردن کاسنی وخیار است وچون با روغن کنجد بدون آب ونمک طبخ نمایند وبنوشند در حال سنگ گرده ومثانه را اخراج
نماید زهرهٔ آن جهت نزول آب وبیاض وغشاوه نافع وفرزجهٔ استخوان ساق آن که سوزانیده باشند جهت اعادهٔ بکارت از
اسرار است وپاشیدن فضلهٔ خشک کهنهٔ آن ممزوج با خاک بزراعت باعث تقویت زمین ونباتات آن است* دجاج بکسر دال
مهمله ودو جیم درمیان هر دو الف مرغ مادهٔ خانگی وبهندی کوکری ومرغی نامند ونر آنرا خروس ودیک وبهندی کوکر ومرغا وآن
نسبت بمرغ حرارتش کمتر ویبوست دران غالب وخروس بچه اعدل ومائل برطوبت ومرغ جوان فربه در آخر اول گرم ودر
رطوبت معتدل ومرغ بچه ارطب از ان برطوبت فضلیه وقول به برودت خروس بچه بخلاف قیاس وتجربه است چه کل
لحوم غیر مائی حاراند مهرای آن کثیر الغذا ولطیف تر از اکثر طیور ومولد خون صالح وغیر مهرا بخلاف آن است گوشت
آب خروس سال دار محلل وملین طبع ومخرج سودا وجهت قولنج بسیار مفید است وچون آنرا بسیار بدوانند که خسته گردد
پس ذبح نموده شکم آنرا با نمک وقرطم پر کرده بسیار بجوشانند وشب بگذارند وصبح مرق آنرا بنوشند جهت تپهای مزمن
ودوری ورعشه وربو ومفاصل وتفتیح معده وسوء القنیه وقولنج نافع گویند از خاصیت ماکیان یعنی مرغ مادهٔ آنست
که چون پرهای مقعده زندهٔ آنرا تمام بکنند وبر موضع گزیدهٔ مار بگذارند جذب سمیت مینماید وآن می میرد وانسان
ملسوع صحت مییابد واگر بر سمیت بسیار باشد بعد مردن آن مرغ دیگر مرغ را بدستور بگذارند وهمچنین تا آنکه مرغ
نمیرد که علامت تمام جذب سمیت است وخوردن گوشت خروس جوان زیاده کننده وصاف کنندهٔ منی است وخروس
بچه بجهت ناقهین امراض حاره ومرغ بچه ومرغ جوان قویتر وجهت تسمین بدن وتصفیهٔ رنگ رخسار وهزال وزیاده
کردن جواهر دماغ وفهم ورفع خیالات فاسده وپختهٔ آن بروغن تازه جهت سرفهٔ یابس ومداومت مرق وگوشت آن
تا یک هفته با نان میده جهت رفع زردی رخسار که سبب آن معلوم نباشد مجرب وکباب آن جهت رفع خواهش گل خوردن

وامثال آن وموافق معدهٔ رطبه وجگر وپیه آن جهت نرم کردن صلابات ومواد سوداوی وطلای نیم گرم آن بر سر جهت
مالیخولیا عجیب النفع وجهت شقاق وسعفه وجمیع امراض یابسه وپیه معلوف بقرطم جهت ابتدای جذام وسرگین آن
جالی وتند وخوردن آن با شراب ویا سرکه جهت قولنج ورفع سمیت فطر بقدر یک مثقال مفید وطلای آن جهت بهق
وبرص وامثال آن وبا سرکه ضماد آن جهت سگ دیوانه گزیده مفید وجگر آن کثیر الغذا ومسمن ودیر هضم وخوردن مغز
سر آن بدون پختن جهت گزیدن هوام ونفث الدم که از حجاب دماغ باشد مجرب دانسته اند پختهٔ آن جهت زیادتی
جوهر دماغ وتقویت قوهٔ مفکره ونیکوئی ذهن وتصفیهٔ صوت وادمان باعث بلادت واشامیدن خصیهٔ خشک آن با زردهٔ
تخم نیمبرشت جهت تقویت باه بسیار موثر وچون خشک نمایند خصیهٔ خروس را در آفتاب پس با وزن آن ملح اندرانی
سحق نمایند ودر ظرف مسی بر آتش نهند تا آنکه منعقد گردد ودر هنگام مقاربت اندکی از آن بزیر زبان گذارند که
تقویت عجیب مشاهده میگردد ونیز چون بگیرند خروس را در هنگام ربیع وذبح نموده آنچه در شکم اوست سوای خصیه
بر آورند ودور نمایند ونمک در شکم آن پر کنند ودر سایه خشک نمایند پس با گوشت واستخوان نرم بکوبند ودر شیشه
نگاهدارند وعند الحاجت قدری از آن را با شیر گاو تازه دوشیده بنوشند فائدهٔ بسیار بینند در تقویت باه وبدستور ضماد
آن با روغن زنبق بر پشت زهار وکنج ران مقوی نعوظ وخون خروس ومرغ را آشامیدن وخشک کردهٔ آن سعوط نمودن
جهت قطع رعاف مجرب است وچکانیدن خون بال تازهٔ رستهٔ آن رافع بیاض چشم وآزموده است وچون شکم مرغ را شکافته
آنچنان زنده بود بر موضع گزیدهٔ هوام بندند جهت جذب سمیت آن وبر سائر مواد جهت جذب آن بظاهر ورافع بیهوشی
سرسام است وتناول نمودن مرغ با شیر وکشک وماست وپنیر مورث قولنج ومداومت آن باعث نقرس ومصلحش ادویهٔ حاره
وشراب ومطبوخ آب انگوری است ودر محرورین سکنجبین وگفته اند که استخوان سوخته نوع مرغ سیاه با مثل آن چوب
تاک که باهم سوزانیده باشند ویا بر موم سرشته حمول کنند اعادهٔ بکارت کند واز اسرار شمرده اند وخوردن سنگ متولد
در جوف آن مفتت حصاة وگفته اند که استخوان بال راست خروس را با خود داشتن مورث قبول ودر دست راست موجب
ظفر بر خصم است * دج بفتح دال مهمله وسکون جیم فارسی کبک دری را گویند ودر تنکابن کوه کرک از طاوس بزرگ تر
خاکستری رنگ ومخطط بخطوط سفید بسیار ریزه ودر کوهای بسیار بلند میباشد گرم مائل باعتدال ولطیف ودر افعال
از کبک قویتر وبخور آن بالخاصیة جهت رفع طاعون ووبا موثر ونگاهداشتن پر آن با خود باعث امن وبرکت گفته اند
* دراج بضم دال مهمله وفتح رای مهملهٔ مشدده والف وجیم مرغی است قریب بجثه کبک وخروش وبهندی تیتر نامند وآن
چهار نوع میباشد یکی بزرگ خاکستری رنگ مائل بسیاهی ومنقش وآنرا بهندی کهیر نامند وکهیر یعنی کات هندیست یعنی
برنگ کات است ودوم از آن کوچکتر وسیاه منقش به سفید خاکستری رنگ واین را کالا تیتر یعنی تیتر سیاه وسوم از آن کوچکتر
خاکستری منقش واین را کورا یعنی سفید رنگ بمناسبت الوان مینامند ونوع چهارم از همه کوچکتر وبالای منقار آن خطوط
سیاه وسفید وآنرا بهت تیتر نامند ومولف تذکره اشتباه بسمانی کرده در دوم گرم وخشک ولطیف تر از کبک وتدرو گوشت
آن زیاده کنندهٔ جوهر دماغ وفهم وحفظ ومادهٔ منی ومقوی معده ومضر محرورین ومصلحش ترشی ها وخون وزبل
وزهرهٔ آن جالی ورافع بیاض وآثار جلد وبقول مهر یارس پیه آن با روغن رازقی جهت درد گوش عجیب الاثر است
* سلوی بفتح سین مهمله ولام وواو ویا آخر حروف اکثر اطبا آنرا سمانی دانسته اند وبغدادی غیر آن گفته واز طیور

مائي بيان نموده پاى آن دراز آنرا سماني ودر رنك پر وبال اندك شباهتى بسماني دارد وظاهر ميشود كه انچه بتركي
بلوه ودر تنكابن لسته بال وبشيرازي طخا نامند عبارت ازان باشد چه آن از جنس سماني است كه بتركي بلدرچين كويند
ودر مكان بى آب نميباشد واز كثرت باران بسيار واز عدم آن كم مى باشد كرم وخشك وسريع الانحدار از معده ومحرك
باه ومورث تشنكي وحكه وبثور ومصلحش ترشي ها وروغن ها وپختهٔ آن بهتر از كباب آنست * سمانى بفتح سين مهمله
الف وميم ونون ويا آخر حروف بتركي بلدرچين ودر مازندران ورده ودر ديلم وشم بضم اول وثاني وبعربي قتيل الرعد
جهت آنكه كفته اند چون آواز رعد بشنود ميميرد واصلي ندارد وآن از طيور معروفهٔ غير سلوي است وچهار نوع ميباشد
يكى بزرك وآن را بهندي كپرجه ديكر كوچك وآن را لوه وديكرى اندك ازان كوچكتر ودر كردن آن طوق سياه منقط
بنقطهاى سياه مى باشد وديكرى كوچكتر از همه ورنك آن زرد وسرخ بهم آميخته وسوم را كوذر وچهارم را توره نامند د
آخر دوم كرم وخشك وكويند غذاى اكثر آن خربق است واصلي ندارد وكوشت آن كثير الغذا ومسمن بدن ونرم كنندهٔ
بشره وكدر بول ومفتت حصاة وجهت مفاصل بارد ومورث رقت قلب خصوصا دل آن ومبهي ومهيج باه زنان وپختهٔ آن بهتر
از كباب آن واكثار آن مورث صداع وكزاز ومصلحش روغن كنجد وبادام وسائر روغنها وآب انار وضماد شق كردهٔ او
جاذب سم هوام ولعوق زهرهٔ آن با عسل هر روز بقدر حبهٔ جهت صرع بى عديل وقطور خون آن در كوش مسكن الم كوش
جالي آثار وبياض چشم وسركين آن جهت كلف ونمش وبيضهٔ آن مورث فصاحت وتكلم اطفال قبل از وقت بخور پر آن رافع
تپها است وامين الدوله از خواص آن بيان نموده كه چون يك عدد سماني مشوي بتمامه بدستوريكه چيزى از وطرح
نشود تناول نمايند باعث شفاى سك ديوانه كزيده ميشود * ضان بفتح ضاد معجمه والف ونون بفارسي كوسفند ماده وميش
نامند وبعرف اطبا مطلق كوسفند است خواه ماده باشد خواه نر وبهترين آن يكدو سالهٔ آن است كه فربه باشد وچهار ساله
زياده ازان غليظ وكثيف ومولد خلط فاسد وكوشت كردن وحوالي آن بهتر از سائر اعضا است در دوم كرم وتر ومسمن ومقوي
بدن وكثير الغذا ومولد خون متين وسريع الهضم ودل وجكر وكردهٔ آن مقوي دل وجكر وكردهٔ انسان ومغز سر آن مورث بلادت
ونسيان وخوردن كوشت آب مهراى آن كه با سركه وعسل مداومت نمايند وغذا منحصر بآن باشد بغايت مقوي بدن ومانع
غشي ورافع خفقان ولاغري بدن وبلع كردن پيه آن بعد از ذبح كه سرد نشده باشد وكداختهٔ آن كه كرم باشد جهت سرفه
درد سينه وضيق النفس وحرقة البول بسيار مفيد وزهرهٔ آن جالي آثار وجهت اقسام قوبا وباعسل جهت حزاز واكتحال آن
جهت بياض وخون آن جهت حكه وجرب وطلاى سركين آنجهت تحليل اورام واستسقا والتيام جراحات وباسركه جهت سوختكي
آتش ورفع داخس مجرب است وشرب استخوان سوختهٔ قبرغه آن قاطع اسهال وسيلان خون وپيچيدن شخص مضروب در
كوشت وپوست آن كه با كرمي ذبح باشد رافع درد ضربه ومانع زخم شدن عضو مضروب واست در ايام طاعون ووبا واستعمال كوشت
آن بجهت كثرت تولد خون جائز نيست وسركه وآبكامه ملطف ورافع ثقل است * طيهوج بكسر طاى مهمله مساله وسكون ياى مثناة
تحتانيه وها وسكون واو وجيم معرب تيهو با ها بر وزن ليمو حيوانى است پرندهٔ شبيه بكبك در رنك وازان بسيار كوچكتر وبهندي
بتير نامند وآن دو نوع مى باشد يكى بزرك اغبر كه كها كهر نامند ديكرى ازان كوچكتر اغبر با خالهاى سياه كوخيك نامند
در جميع افعال مانند كبك است وكوشت آن مشهي طعام ورافع حمى وفساد اخلاط وجهت ناقهين وضعيف الاحشا واسهال
نافع خصوصا كه براى اسهال با سركه پخته باشند * عصفور بضم عين وسكون صاد مهملتين وضم فا وسكون واو وراى مهمله بفارسي

گنجشك و بتركي سرچه نامند بري و اهلي ميباشد بري آن درجثه از اهلي بزرگتر و منقار و پاهاي آن ازان دراز تر و در هندي اين
را بكهيري نامند و آنرا چريه و بهنكالي كوريه در دوم گرم و خشك و بري از اهلي يابس تر و محرك باه و معين بدن و موافق مرطوبين
كه رياح در ايشان متولد كند و گوشت آب آن ملين طبع و جرم آن قابض و جهت استسقا و فالج و امثال آن و ضعف جگر و يرقان
جهت ضعف باه خصوصا تخم و مغز سر آن كه در وقت هيجان بگيرند بغايت مفيد و تخم آن در تسمين بدن بي عديل مغز سر آن
با زردهٔ بيضه مهيج باه و با شراب باعث سرعت حمل زنان عاقر ميشود و خون و زبل آن جالي بياض عين و زبل آنجهت كحل
و قوالين مفيد و مضر محرورين و مصلحش آب انار و امثال آن و استخوان سائيدهٔ آن مقوي معده و جهت اسهال نافع و تا سائيدهٔ آن
مضر احشا است و چون موي معدهٔ گنجشك را پاك كرده در ثقبهٔ گوش بدارند درحال درد آن را ساكن كند و مجرب است و چون
مجموع آنرا از موي پاك نموده سواي سروزنده در اشيانه زنبور عسل بياويزند تا از نيش مگس عسل كشته شود اگاه در روغن
بجوشانند تا غليظ شود روغن مزبور جهت استرخاي قضيب و نعوظ مجرب است * غزال بفتح غين و زاي معجمتين و الف و لام بفارسي
آهو و بتركي جيران و بهندي مرگ بكسر ميم و سكون راي مهمله و كاف عجمي و هرن نيز نامند و بچهٔ آن را تا از ششماه طلي و از
ششماه تا سه سال را خشف و شش ماله را ظبي گويند در آخر دوم گرم و خشك و از سائر لحوم صيد اقرب بمزاج انسان است و موافق
مرطوبين و محرورين و سريع الهضم و مخفف و قليل الغذا و جهت خفقان و يرقان و فالج و امراض باردهٔ عصباني نافع و طلاي خون او
موجب درازي موي و نشستن بر روي پوست آن باعث كريختن هوام و تعليق آن جهت سپرز نافع و گوشت آن مصرع و كباب
آن مورث قولنج و مصلحش ترشيها و سكنجبين و چون برخصيهٔ آن صعتر و نمك پاشيده خشك كنند فرزجهٔ آن قاطع حيض است
و سركين آن بعيار جالي و طلاي مطبوخ آن در سركه جهت اورام بلغمي و تهيج مفيد است * فاخته بفتح فا و الف و كسر خاء
معجمه و فتح تاي مثناة فوقانيه مرغي است بالوان مختلف و سه نوع ميباشد يكي بزرگ خاكستري رنگ كه آن را بهندي دهوك
فاخته يعني فاختهٔ سفيد ميگويند و طوقدار و دوم ازان كوچكتر منقط به نقطهاي سفيد و سياه با اندك طوقي و اين را چره
و سوم ازان كوچكتر و صندلي رنگ و آن را توتر و يعني كوچك نامند و يكنوع ديگر از همه كوچكتر و صندلي رنگ و بازوهاي او
سرخ ميباشد و اين را هون پندك يعني برنگ طلا گويند و آنچه به تحقيق پيوسته نزد آنها مطبوق ميباشد و مادهٔ انها بي طوق
و ظاهر اورشان كه بتركي الا فاخته نامند كه نوع كبير آن باشد در آخر دوم گرم و خشك زهراي ان جهت فالج و رعشه
رياح غليظهٔ و تفتيح سدد نافع و مورث بي خوابي و كباب آن دير هضم و مصلحش شكر و روغنها و سركه است و قطور خون تر
آن در چشم جهت بياض آن موثر و زبل آن جهت كلف و با سركه جهت تحليل نضج اورام مفيد است * فراخ بكسر فا و راي
مهمله و الف و خاي معجمه بفارسي چوجه و بتركي فريك و بهندي چوزه نامند بهترين آن چوزهٔ مرغ زلبو تر است و خواص
هريك در دجاج و حمام مذكور شد و مداومت كباب كبوتر بچه را با ادويهٔ حاره و سير مولد جذام دانسته اند و پختهٔ آن بايد
آن مقوي باه و گويند بچهٔ خروس بالخاصيت مضعف باه است * قبج بفتح قاف و سكون باي موحده و جيم بفارسي كبك نامند
در دوم گرم و خشك و كثير الغذا و سريع الهضم و مبهي و لطيف و مولد خون صالح و حابس اسهال و جهت فالج و لقوه و امراض
باردهٔ دماغي و جگر و معده و سينه و احشا نافع و در مزاج محرور و در هواي گرم و با شراب مصدع و مورث خارش بدن و
مصلح آن سكنجبين و ترشيها است و شرب يك مثقال مغز سر آن با نيم مثقال جگر خام آن جهت صرع و زهرهٔ ان جهت نقويت
و جلاي بصر و بياض و شبكوري و چرب چشم و با مرواريد و شكر بالسويه جهت بياض و چرب مجرب و ضماد ان بر چشم

باروغن زيتون بالعويه جهت نزول آب وهبوط آن هرماه يكبار جهت قوت حافظه ورفع نسيان مفيد وبيضهٔ آن كه درسركه
منصل پخته باشند جهت درد شكم ومغص وپختهٔ آن درغير سركه مورث فصاحت وصافي آواز ورافع سرفه وخام آن با لنبو
مسمن بدن واكتحال خون خشك كردهٔ آن بازاج سفيد جهت جرب وناخنه نافع وخاكستر پر آن محلل ازرام صلبه وطلاء
سركين آن رافع كلف ونمش است * قطا بفتح قاف وطاى مهمله مساله والف وبغارمي سنك اشكنك وسنكخوار وبه تركي بلدرچين
چين وباقر وبقره وبهندي لوا نامند وآن مرغى است بزركتر از كنجشك ومخطط بالوان مختلفه وزردي ان غالب ودر صحراء
بى آب سنكل ارميبا شد در آخر دوم كرم ودر موم خشك ومقوي جگر رطب ومعدهٔ ومفتح سدد ورافع استسقا ورياح غليظه
وفالج وبرودت احشا واعصاب ومحرك باه ودير هضم ومولد سوداومصلح آن سركه وروغن ومهر ا پختن آن وادويهٔ خوشبو
وسنكدان آن مولد سنك كرده است واكتحال خون كرم آن جهت بياض مفيد واستخوان سوختهٔ آن كه باروغن زيتون
بسيار جوشانيده باشند جهت رويانيدن موى داء الثعلب وكچلي از مجربات شمرده اند وبايد كه دوروز از ذبح آن كذشته
باشد كه تناول نمايند * تمري بضم قاف وسكون ميم وكسر راى مهمله ويا بهندي توتر ونامند مرغى است از فاخته كوچكتر
وبى طوق وبسيار مانوس ونوع سفيد آن خوش منظرتر است در دوم كرم وخشك وموافق مبرودين ومرطوبين ومولد خلط فاسد
واكثار آن مورث وسواس وجذام ومصلحش روغنها وادويهٔ لطيفه وتدهين بروغن وپيهٔ آن موجب سرعت حركت اطفال
وتخم آن معين نطق انسان وبودن آن درخانها مبطل سحر وچشم بد دانسته اند * ماعز بفتح ميم والف وكسر عين مهمله
وزاى معجمه بفارسي بزوبتركي كچي وبهندي بكري نامند كوشت آن نسبت بسائر لحوم سرد وكثيف تر از كوشت گوسفند
موافق محرورين در فصل كرمي هوا ومضر سوداوي مزاج ومصلح آن بادام وناريل وخرما است ومیوهاى تازه
وترشيها وكشك با آن بغايت مضر است وكوشت بزغاله ما دون ششماهه بسيار رطوبت وبهترين لحوم ومسكن غليان
خون وملطف است وپيه بز محلل وباقوت قابضه ومسكن درد ها ورويانيدن كوشت زخمها وشرب ان جهت رفع سم ذرارير
وحريرهٔ آن با نشاسته وآرد برنج وجاورس جهت اسهال كه از اغذيه بهم رسيده باشد وافراط عمل دواى مسهل وحقنهٔ آن با آرد
جهت قرحهٔ امعا وضماد آن با سركين آن وزعفران جهت نقرس مفيد وطلاى سركين آن بغايت محلل وجهت ورمهاى
كهنه واستسقا وورم سپرز نافع وسوختهٔ آن الطف وجالي وبا سركه جهت داء الثعلب وبا عسل جهت وضح وازرام صلبه
سعفه وقروح ساعيه وشهديه وبا بزرالبنج جهت كوچك كردن انثيين از مجربات است وشرب آن جهت كزيدن هوام وورم
پرقان وباماء العسل جهت كشودن حيض واخراج جنين وفرزجهٔ سركين خشك آن را بارزد ولند رجهت رفع ادرار
حيض مجرب دانسته اند وطلاى پختهٔ آن با سركه وشراب جهت جذب سم هوام وداغ كردن بان جهت عرق النسا
از مجربات ومشهور بداغ عربي است بايد كه سركين بزرا افروخته ودر پشمي پيچيده در موضع عميق كه تحت بنل بود
ومحاذي ابهام است گذاشت وچون حرارتش كم شود تبديل بدكرى نموده تا حرارت آن محسوس در ورك نرود
محرق وغير محرق آن با عسل جهت درد مفاصل بارد وبا سركه جهت حارهٔ آن وطلاى مطبوخ آن با بول اطفال جهت
قولنج بلغمي ورياح غليظه وتحليل ماء اصفر وباشراب وحلبه جهت تحليل اورام مفيد وطلاى سم سوختهٔ آن با سركه جهت
داء الثعلب وسنون آن با مثل آن نمك سنك جهت رفع زردي دندان وعفونت لثه وبا سركه جهت ثآليل منكوسه وبخور آن
جهت گريزانيدن حشرات نافع وشرب سم سوختهٔ بزنررا با عسل جهت رفع بول در فراش مجرب دانسته اند وقدرشربتسم

تا دو درهم واکتحال زهرهٔ آن رافع غشاوه وطلای آن جهت داء الفیل وتوثه مفید وزهرهٔ بز کوهی باد زهر سموم هوا
است جگر بز سیاه را چون شرحه کرده زهرهٔ آن را با آن مخلوط کرده ودار فلفل وزنجبیل بران پاشیده کباب نمایند وچون
آب مترشح از کباب آن را در چشم کشند جهت شبکوری مجرب دانسته اند وچون کردهٔ آن را شرحه کرده کرد بران پاشند
کباب کنند وآب مترشح آن را بر بهق سفید طلا نمایند دریکروز زائل کند واز مجربات شمرده اند وسلیموس واغاریمون گویند
که چون خصیهٔ بز را شکافته زراوند مدحرج ونطرون وزیره بران پاشیده خشک کنند یک مثقال آن با آب نرم جهت
بهر وربو ودرد جگر ودرد مثانه ومداومت آن جهت باه عجیب الاثر وچون بابوره وصعتر خشک کنند یک مثقال آن
با سرکهٔ عنصل رافع سپرز است وخون بز نر چهار ساله که در فصلی رنگینی انگور ذبح نموده خون اول وآخر آن را بگیرند
وخون اوسط آن را در ظرف سنگ بگیرند وبعد از بسته شدن ریزه کرده بر روی غربال وگاه در سایه خشک نمایند وآن را
ید الله نامند در ریختن سنگ کرده ومثانه بی عدیل است وریختن خون تازه گرما گرم آن بر سوختگی آتش نافع وچون
شاخ وسم بز را با ترب وعسل وبید انجیر تقطیر کنند معادن وجمیع اشیای صلبه را نرم میسازد وچون سم آن را حل نمایند
مدادی در غایت سیاهی است وبستن پوست سر بزغاله را بگرمی ذبح بر سر صاحب سرسام واختلاط ذهن بغایت مفید
ضماد مغز سران مرتب قوی وملین دماغ واعضای صلبه است * حلوای لحم دجاج مسمن ومقوی بدن است * صنعت آن
بگیرند گوشت سینهٔ مرغ فربه هر قدر که خواهند وبدم نیم پخته نمایند با آب کمی که دران منجذب گردد ونرم بکوبند
تا مانند مرهم شود ودر میان قند وعسل طبخ نمایند پس روغن گاو داغ کرده اضافه نمایند وبآهستگی کفچه زنند چند انکه
پخته وبرشته گردد ودر آخر قدری مغز بادام مقشر نرم کوفته دران ریزند وبمشک وزعفران با گلاب سوده معطر
سازند وهر صباح مقدار یک اوقیهٔ ازان میل فرمایند * حلوای لحم دیگر که اقوی از اول باشد وبغایت مسمن ومبهی
است * صنعت آن بگیرند گوشت سینهٔ مرغ فربه یا گوشت طیور دیگر از عصفور ودراج وطیهوج وغیرها هر کدام که
خواهند بدستور مذکور طبخ نمایند ودر آخر مغز حبة الخضرا مغز نارجیل مقشر مغز پسته مغز بادام مغز حب الزلم مغز
حب القلقل مغز انجکک مغز چلغوزه از هر یک یک اوقیه وهمه را نرم بکوبند وبا یک رطل قند وعسل گداخته طبخ نمایند
تا منعقد شود قدری مشک وزعفران با گلاب سوده که مناسب دانند اضافه نمایند پس مقدار ده درم ازان میل فرمایند
غذا کباب وشوربای گوشت نقلی بخورند واز ترشی اجتناب نمایند * فصل در ذکر نسخ ماء اللحم * بدن را قوت
دهد وناقهین از امراض حارهٔ را نافع باشد * صنعت آن گوشت بزغالهٔ ششماهه یکمن تبریز مرغ جوان کبک جوان
از هر یک چهار قطعه دراج وطیهوج از هر یک سه قطعه سنگخوار پنج قطعه مجموع را از استخوان وچربی جدا کرده ورق
نموده صندل سرخ صندل سفید غنچهٔ گل سرخ کشنیز خشک طباشیر سفید از هر یک پنج مثقال گل بنفشه سه مثقال بسباسه
ساذج هندی دارچینی دانهٔ هیل از هر یک دو مثقال بادرنجبویه عود هندی از هر یک دو مثقال کوفته وبران پاشند
آب سیب شیرین وآب به شیرین از هر یک چهار من تبریز گلاب نیم من آب حداد ان یکمن عرق بید مشک بیست مثقال
بدستور در انبیق وقرع عرق کشند ودر وقت کشیدن عرق عنبر اشهب چهار دانگ ومشک تبتی دو دانگ بر دهان انبیق
به بندند ودر نسخهٔ دیگر گل نیلوفر سه مثقال آب امرود چهار یکمن تبریز داخل است * ماء اللحم دیگر که همین منافع دارد ومقوی
باه است * صنعت آن گوشت برهٔ فربه نیم من تبریز گوشت مرغ جوان دو قطعه دراج طیهوج هفت قطعه مجموع را

از استخوان وچربي جدا كرده ورق ورق نموده كشنيز خشك طباشير سفيد كل سرخ حسك مربا دارچيني شقاقل مصري
بهمن سرخ بهمن سفيد صندل سفيد ساذج هندي از هريك يك مثقال كل كاوزبان سه مثقال كوفته پاشيده يكشب بكذارند
وصبح با آب حدادان وكلاب وعرق بيد مشك وآب زردك وآب سيب شيرين وآب امرود وانجير زرد خشك از هريك يك چهار
يك من تبريزي درقرع وانبيق عرق كشند ودروقت عرق كشيدن عنبر ومشك وزعفران از هريك يكدانك بردهان انبيق
بندند وهرصبح سه پياله ترشي خوري ازان بياشامند * ماء اللحم ديكر تاليف آن مرحوم مشترك است درنفع از براى منافع
كه درنسخهٔ قبل كه آن نيز از تاليف آن مرحوم است مذكور شد * صنعت آن كوشت حلان فربه يك من تبريز كوشت مرغ
فربه دوقطعه كوشت لوه هفت قطعه كوشت دراج دوقطعه كوشت ها را تمام از استخوان وچربي جدا كرده ورق نموده در ديك
نقره بآتش ملايم بوداده چندانكه آب پس دهد ورطوبت ان خشك شود پس دارچيني صندل سفيد بهمن سرخ بهمن سفيد
شقاقل مصري خولنجان ساذج هندي كشنيز خشك غنچهٔ كل سرخ از هريك ده درم كل كاوزبان ابريشم خام از هريك سه
درم كوفته بيخته بران پاشيده كلاب آب زردك عرق بيد مشك آب سيب شيرين آب امرود آب نيشكر از هريك يكرطل وآب
حدادان بقدر ضرور برروى آن كرده درقرع وانبيق كرده عرق كشند ودروقت عرق كشيدن عنبر اشهب مشك تبتي
زعفران از هريك نيم مثقال بردهان انبيق بندند ويك من ونيم طبي عرق آن را برآورند وهرروز پانزده مثقال صبح وپانزده
مثقال شام بياشامند بدانكه حلان وحلام هردو بضم حاى مهمله وتشديد لام بچهٔ بز وبره را كويند كه قريب بزادن مادر
آن را ذبح نموده از شكم آن برآورند وآن را بفارسي املك نامند * ماء اللحم ديكر اقوى ازان * صنعت آن مرغ مسمن كبوتر
مخلف از هريك سه قطعه كوشت كبك كوشت طيهوج از هريك پنج قطعه كنجشك نرخانكي بيست قطعه كوشت نقلي يك من على
الرسم ريزه ريزه نموده در ديك كشند وسه من آب وكلاب وعرق كاوزبان كه از هريك يكمن باشد بران ريزند پس صندل سفيد
ولسان الثور از هريك ده مثقال دارچيني افسنتين از هريك دومثقال بادرنجبويه كل كاوزبان از هريك پنج مثقال درونج عقربي
سه مثقال زعفران يك مثقال عنبر اشهب مشك خالص از هريك ربع مثقالي ادويه را سواى زعفران وعنبر ومشك جوكوب
نموده در پارچهٔ نازكي بسته در ديك اندازند وآن هرسه را در طاس يا قابله يا برسر نيچه بندند وعلى الرسم مقطر نمايند وجهت
استسقا وسوء القنيه مازريون يكدانك لك مغسول دودانك تخم كاسني ده مثقال پوست هليلهٔ زرد دو مثقال غاريقون هش سفيد
ريوند چيني از هريك يك مثقال اضافه نمايند وجهت برودت مزاج پيران واطفال عود الصليب پنج مثقال عود هندي خام
غرقي سه مثقال اسطوخودوس يك مثقال اضافه نمايند بدون سائر اجزا وجهت تقويت باه بهمن سفيد بهمن سرخ
بوزيدان شقاقل زراوند مدحرج از هريك دومثقال بركل اجزا بيفزايند سواى اجزائي كه جهت استسقا افزوده اند شربتي
بقدر برداشت طبيعت از دو مثقال تا بيست مثقال * ماء اللحم نافع از براى حمى يوم استفراغي وغشي حوالي واز براى
دق وقتيكه بآن سرفه نباشد * صنعت آن بكيرند كوشت پشت مادهٔ بره وبز وبزغالهٔ ششماههٔ فربه را از چربي واستخوان
جدا كرده آب سيب شيرين آب به شيرين كلاب برروى آن كرده درقرع وانبيق بدستور عرق كشند * ماء اللحم از اختراع
آن مرحوم تقويت بدن وجميع قوت نمايد خصوص باه بنهايت مقوي باه است وناقهين از امراض را باصلاح آورد
بدن را فربه كند ورنك رخسار را نيكو كرداند * صنعت آن كوشت بزغالهٔ ششماهه يكمن تبريز كوشت مرغ فربه سه قطعه
كوشت دراج نه قطعه كوشت لوه پانزده قطعه مجموع را از چربي واستخوان جدا ساخته ورق كرده صندل سفيد كشنيز خشك

دانهٔ هیل بوا غنچهٔ گل مرخ دارچیني از هریك پنج مثقال کوفته بران پاشیده در پاتیل نقرهٔ کباب نیمبرشت کرده گلاب عرق
بید مشك آب زردك آب انار شیرین از هریك دو من آب سیب شیرین آب به شیرین آب نیشکر آب کمثری عرق کاوزبان
از هریك یك من داخل کرده عرق کشند پس دران عرق برگ پان یکصد عدد بهمن سرخ بهمن سفید شقاقل مصری
از هریك پنج مثقال خولنجان ساذج هندي دانهٔ هیل بوا خصیة الثعلب مصري گل کاوزبان از هریك دوازده مثقال
نیم گل سرخ یك چهاریکمن تبریز چای خطائي اشنه از هریك ده مثقال ابریشم خام بیست مثقال دارچیني هفت مثقال
یک شب گذاشته روز دیگر عرق کشند و درین مرتبه عنبر اشهب مشك تبتي زعفران از هریك یك مثقال برده هان نیجه
بندند و این ماء اللحم مجرب است * ماء اللحم نافع از برای ضعف بدن وضعف قوی خصوص ضعف قلب واز برای ورم رحم وعسر
طمث ووجع رحم در وقت آمدن حیض واین ماء اللحم از برای امیرالامرا بهادر میرتخشي حضرت ظل الٰهي حضرت خاقان الاعظم
وسلطان المکرم محمد شاه کورکاني خلد الله ملکه وسلطانه تالیف کرده وبتجربه رسیده ونفع بنهایت نموده وآزارهای چند سالهٔ
مزمنه رادفع کرده * صنعت آن گوشت بزغالهٔ فربه یکمن ویك چهاریك تبریزي مرغ جوان فربه زیرهٔ کرماني درمثقال داخی
نموده مقطر نمایند وبعضی همان آب گوشت را میجوشانند تا یکمن بماند پس آنرا پالوده بقدر ضرورت ازان می اشامند
وطریق اول از متأخرین است وکسیکه خواسته باشد یکمرتبه آنرا ساخته هرروز آنرا بیاشامد طریق اول خوب است زیرا که
طریق دوم در روز دوم فاسد میشود وبطریق اول کسیکه یکشب مدتی میماند و فاسد نمیشود ولیکن طریق دوم اقوی است
در منافع مذکوره پس بهتر آن است که هرروز بمقدار خوراک ازان ساخته بیاشامند وبعضی یکرطل عنبب شیرین اصفهاني
ویک رطل سفرجل را ریزه کرده در وقت تقطیر در وقت طبخ گوشت در ابتدا داخل می کنند واگر یکرطل زردك را نیز ریزه
کرده داخل نمایند بهتر است خصوص از برای تقویت باه واگر قدری عنبر در وقت عرق کشیدن بوده هان نیجه بندند
میکردد اقوی * ماء اللحم مقوي بدن وقوتها است خصوص قوت باه واین ماء اللحم نیز تالیف آن مرحوم است واز اختراعات
اوشان است قدس سره که جمع نموده اند میان دستور قدما و متاخرین * صنعت آن بگیرند مرغ جوان فربه یك قطعه دران
فربه جوان دو قطعه واز چربي واستخوان جدا کرده ورق نموده دارچیني قرنفل غنچهٔ گل سرخ زنجبیل دانهٔ هیل قرفه از
هریك دو دانك کوفته زیرهٔ کرماني چای خطائي هردو درهمت از هریك دو دانك زعفران بگلاب سوده نیمدانك همه را بدان
پاشیده در دیك نقره کرده کباب نیم خام نموده کباب ها را در پالایش مسی تازه قلعي یا پالایش نقره نموده وپالایس
را بر سرطاس گذاشته طاس را درمیان دیك گلان بیاویزند پس در دیك چوب چیني سه مثقال خولنجان بهمرسفید شقاقل قرفه
ازهریك یك مثقال که در گلاب عرق بید مشك عرق گاوزبان عرق بادرنجبویه ازهریك نیم من خیسانیده باشند کرده یکمرتبه
طبي زردك رسیده ازعجزي واستخوان میان پاك کرده ریزه نموده همه را دران دیك کنند ویك رطل گوشت بزغالهٔ
چهار ماهه نیز ریزه کرده دران دیك اندازند ودر طاس عنبر اشهب مشك تبتي ازهریك یك قیراط مصطکي رومي یکدانك در
با پنج مثقال نبات سفید همه را سائیده باشند بپاشند وسر دیك را بسرپوش تازه قلعي نموده بپوشند واطراف آن را بخمیر بگیرند
که بخار آن بیرون نرود وبآتش ملایم عرق کشند وچون دانند که طاس پر کردید سر دیك را برگرفته انچه ازعرق درطاس جمع
شده باشد بگیرند وسرد کرده در شیشه کنند وکبابها را نگاهدارند وباز کباب تازه بدستور مذکور دران پالایش بگذارند
وبدستور همه را عرق کشند ودر عرصهٔ یک شبانروز عرقها را بجای آب وقهوه بنوشند وازان کبابها کباب پلاو ویا دوپیازه

یا همه کباب برشته کرده با چلاو یا با نان بخورند * ماء اللحم از اقتراح آن مرحوم بنهایت مقوی است وتجربه شده * صنعت آن
گوشت بزغاله چهار ماهه یك رطل دراج جوان فربه چهار قطعه کرو انك سه قطعه همه را از چربی واستخوان جدا کرده
ورق نموده دانهٔ هیل ده مثقال صندل سفید طباشیر سفید غنچهٔ گل سرخ از هریك ده مثقال کوفته بران پاشیده در دیك
نقره کباب نیم خام نموده بحدیکه گوشت رطوبت پس دهد ورطوبت آن خشك نشود پس گل سرخ تازه دو رطل کاهنی تازه
نیم رطل ابریشم خام ربع رطلی صندل سفید بیست مثقال بهمن سرخ بهمن سفید شقاقل مصری از هریك ده مثقال کر
کیتکی وردچینی که آن را بفارسی گل مشکی وبهندی سیوتی نامند از هریك پنجاه مثقال دارچینی دانهٔ هیل بوا مادج
هندی خولنجان از هریك ده مثقال گل کاوزبان کیلانی گل نیلوفر از هریك ثمن رطلی گل بید مشك تازه نیم رطل بادیان نیم
ربع رطلی گلاب آب نیشکر آب انگور عرق بید مشك آب سیب شیرین از هریك یکرطل آب به شیرین آب امرود آب انار شیرین
آب آهنتاب آب طلاتاب از هریك دو رطل ادویه را درین آبها تمام یك شب بخیسانند وروز دیگر با یکمن زردك ریزه کرده
در دیك داخل نموده بدستور مقرر عرق کشند ودروقت عرق کشیدن عنبر اشهب ومشك تبتی زعفران از هریك یکمثقال
نموده در ظرفی که عرق دران می چکد گذارند وهر روز دو پیالهٔ ترشی خوری ازان صبح ودو پیاله شام بنوشند * ماء اللحم دیگر
از اقتراح آن مرحوم * صنعت آن گوشت بزغالهٔ فربه یکرطل مرغ جوان یك قطعه دراج دو قطعه همه را از چربی واستخوان
جدا کرده کباب نیم خام نموده گل کاوزبان کیلانی طباشیر سفید گل سرخ از هریك ده مثقال گل نیلوفر تازه سی عدد واگر تازه
آن نباشد گل نیلوفر خشك ثمن رطلی بعوض آن کنند کاهنی تازه نصف رطلی صندل سفید سوده گل بید مشك تازه از هریك
ثمن رطلی سیب شیرین ریزه کرده یکرطل دانهٔ هیل دارچینی از هریك دو مثقال ونیم به شیرین ریزه کرده یکرطل آب انار شیرین
دو رطل گلاب خوشبو مکرر یك مینا بدستور عرق کشند ودروقت عرق کشیدن نیم مثقال عنبر اشهب درظرفی که دران عرق
کشیده میشود بگذارند تا عرق بران چکیده گداخته شود * ماء اللحم دیگر که همین منافع دارد وسرد مزاجانرا نافع است * صنعت آن
مرغ جوان فربه دو قطعه کبك جوان فربه چهار قطعه گوشت برهٔ فربه یکمن تبریز همه را از استخوان وچربی جدا کرده باید که
گوشت بره بی استخوان وچربی یکمن باشد مجموع را ریزه کرده دارچینی سیلانی صعتر فارسی عود هندی سلیخهٔ سیاه عود
الصلیب قرنفل مصطکی رومی نانخواه صندل سفید صندل سرخ خولنجان زرنباد جوزبوا بعباعه دانهٔ هیل بوا زنجبیل عنبر
الطیب ماذج هندی از هریك دو مثقال کوفته بران پاشیده یك شب بگذارند وروزش با همه من تبریز گلاب ویك من عرق
بید مشك وآب بقدر ضرورباتش ملایم عرق کشند وعنبر اشهب نیم مثقال درجائیکه عرق می چکد بگذارند وهر صبح
وشام سه پیالهٔ ترشی خوری ازان بنوشند * ماء اللحم دیگر مصلح مزاج ناقهین از امراض باردهٔ است وخفقان وغشی بسبب
برودت مزاج را مفید است ورنك را سرخ ونیکو کردانند وتقویت قوت هاضمه بدهد ومقوی باه است وادرار طمث نماید
وامراض رحم را نافع است واین نسخه از اقتراح محمد بن زکریا رازی است * صنعت آن گل بابونه پوست بیرون هسته عنبر
الطیب بهمن سرخ بهمن سفید دارچینی سیلانی شقاقل مصری خولنجان وج ترکی خرفهٔ مقشر زنجبیل مشك طرامثیر
مورنجان آملهٔ منقی کشنیز خشك طباشیر سفید فوة الصباغین زیرهٔ کرمانی از هریك یك استار کاوزبان بادرنجبویه فرنجمشك
پرسیاوشان گل سرخ دارمشك ماذج هندی خصیة الثعلب مصری صندل سفید عود قماری خام را زیانه بادیان خطائی
پوست اترج انیسون تخم کاهنی خارخسك از هریك دو استار ابریشم خام هلیلهٔ کابلی منقی از نوی هلیلهٔ زرد منقی از دو

هليلهٔ سياه ازهريك پنج اسقار وبعضى اطبا درين ماء اللحم پانزده اسقار چوب چيني نيز داخل نموده اجزانيم لوقته پخ
شبانروزد رظرفيكه مترشح شود از ان آب بخيسانند وبعد ازان عرق كشند پس بگيرند مغز بادام شيرين مقشر مه
پستهٔ مقشر مغز استهٔ زرد آلوى مقشر مغز فندق مقشر مغز بن مالورد كه مغز حبة الخضر است مغز نارجيل مقشر مغز تخم كدو
شيرين مغز تخم هندوانه مغز تخم خربزه مغز كردكان مغز انجلك مغز پنبه دانه مغز حب الصنوبر مغز دانه
چكي كه بهندي كنس وكتهل نيز نامند تخم خشخاش مغز حب القلقل ازهريك دو اسقار همه را لوبيده نرم صلايه نمود
كه چون مرهم شود خرماى منقى ازنوى مويز منقى ازحب كشمش انجير زرد خوباني منقى ازنوى ازهريك دو اسقار
گوشت برهٔ فربه دوراس بزغالهٔ شيرمست پنج راس بزخصي دوراس اسپ جوان يكراس كومالهٔ فربه شيرمست يكراس
ماكيان فربه سي قطعه گوشت دراج يكصد قطعه سنكخوار ومعانى وسلوا ازهريك سه صد قطعه كبوتر نوپروازآمده فاخته
ازهريك يكصد قطعه گنجشك نرخانكي يكهزار قطعه ماهي تازه سه من شاهجهاني كه نيم من شاه وشش من تبريزي باشد
شيركاو تازه دوشيده يا شيركاو ميش هركدام كه باشد شش من شاه كه يكمن شاهجهاني باشد كل مشكي كه آن وردچشمي
است وورد ابيض نيز گويند وبهندي ميوتي نامند شش من شاه فواكه يا بسه را بكوبند واگر ميوه تر چون سيب وسفرجل
وانار وامرود باشد ازهريك يكصد عدد وبهتر آن است كه ميوها را پاك نموده از پوست ودانه گوشتها را نيز ازاحشا امعا
وپاچه واز چربي واستخوان پاك نموده ميوها ريزه ريزه كرده وشش من شاه زردك را نيز از سبزي واستخوان له درو صاف
آن است پاك كرده همه را به پزند تا گوشتها مهرا شوند بعد ازان عرق كشند واين عرق را با عرق اول ممزوج له دة
دوآتشه نمايند ودر وقت چكانيدن مرقبهٔ دوم بقدر ضرورگلاب داخل نمايند ومشك وعنبر بر هر نيچه بندند * ماء اللحم
مقوي باه است وبدن را قوت دهد وفربه كند ورنك را سرخ و نيكو گرداند * صنعت آن زردك سي ميرشاهجهاني
دارچيني كل سرخ كاوزبان بهمن سفيد بهمن سرخ سعد كوفي شقاقل مصري زنجبيل ازهريك ده توله نيم كوفته كلان
وعرق بيد مشك شيركاو ازهريك ده سير آب خالص نيم من شاهجهاني بر روى آن كرده عرق كشند پس چوبچيني اعلى
چهل توله كل سرخ كاوزبان دارچيني خصية الثعلب مصري قرنفل بسباسه ابريشم خام تخم كنز ازهر يك
دو توله كل كاوزبان سه توله صندل سفيد عود قماري خام مايهٔ شترا عربي اشنه بهمن سرخ بهمن سفيد ازهريك يكتوله
مصطكي پنج ماشه جدوار خطائي يكتوله وسه ماشه مشك تبتي خالص عنبر اشهب ازهريك شش ماشه ادويه را نيم كوفته سماق
مشك وعنبر وزعفران در ديك كرده عرق مذكور را بر روى آن نموده گوشت برهٔ شيرمست گوشت بزغالهٔ شيرمست
هريك پانزده آثار شاه جهاني مرغ جوان فربه پنج قطعه كبوتر نوپرواز آمده پنج قطعه گنجشك نرخانكي پنجاه قطعه دراج
سنكخوار ازهريك ده ده قطعه همه را ازچربي واستخوان جدا كرده ورق نموده دران اندازند عرق بهارنج عرق كاوزبان
عرق بادورنجبويه ازهريك پنج سير آب سيب شيرين آب به شيرين آب نيشكر ازهريك دو سير شاهجهاني داخل كرده عرق
كشند زدروقت عرق كشيدن مشك وعنبر وزعفران را در پارچهٔ كتاني بسته در دهان نيچه بندند يا در طاسى كه عرق
دران مى چكد گذارند * ماء اللحم ميفرمايند كه از اقتراح كمترين حكيم معتمد الملوك سيد علوخان محمد شاهى است
عظيم المنافع از براى امراض باردهٔ ومقوي قلب وجميع اعضاي رئيسه وكرده است وخفقان وغشي باردوضعف باه از بوودت
بنهايت مفيد ومجرب است * صنعت آن گوشت برهٔ املك چهارماشه گوشت بزغالهٔ فربه له ازاستخوان وچربي

جدا كرده باشند يك من تبريز مرغ فربه هفت قطعه دراج چهار قطعه هنك خواره كه آن را بهندي لوه وبعربي قطاة گويند
هفت قطعه كنجشك نرخانكي سي وپنج قطعه كبوترخانكي نوپرواز آمده هفت قطعه همه را ازچربي واستخوان جدا كرده
ورق نموده درپاتيل نقره كباب نيم خام نمايند پس دارچيني سيلاني سليخهٔ سياه عود هندي عود الصليب اسطوخودوس
قرنفل مصطكي رومي نانخواه خولنجان زرنباد سنبل الطيب جوزبوا بسباسه دانهٔ هيل بواساذج هندي ازهريك يكمثقال اجنه
تيم كوفته داخل كرده بقدر احتياج آب برروي آن كرده عرق كشند واكرد روقت عرق كشيدن عنبر اشهب دومثقال مشك سه
يك مثقال بودهان نيچه بندند خوب است * ماء اللحم قلمي فرموده اند كه از اقتراح علامة العلما العيد الهند والد ماجد
فقير ميرمحمد هادي قدس سره است نافع ازبراى جميع امراض باردهٔ اعضاى رئيسه وخفقان وغشي حادث ازبرودت * صنعت آن
گوشت برهٔ چهارماهه فربه يك من تبريز مرغ معمن كبك جوان ازهريك دوقطعه گنجشك نرخانكي بيست وپنج قطعه تيهو
تازه پرواز آمده سه قطعه همه را ازچربي واستخوان جدا كرده شرحه شرحه نموده دارچيني سليخهٔ سياه عودهندي عودالصليب
صعتر فارسي قرنفل مصطكي رومي نانخواه صندل سفيد خولنجان زرنباد جوزبوا سنبل الطيب بسباسه دانهٔ هيل بواساذج
هندي ازهريك يك مثقال ودرنسخهٔ ديگر ازهريك دومثقال است وزنجبيل دومثقال نيزداخل است ومشك داخل نيست نيم
كوفته بركوشت ها بپاشند ويك شب بگذارند پس باسه من تبريز گلاب ويكمن عرق بيد مشك درظرفيكه بكاهكل دود كرده
خيسانيده باشند وآب بقدر ضرورعرق كشند ودروقت عرق كشيدن عنبر اشهب ومشك خالص ازهريك دودانك بردهان
نيچه بندند * ماء اللحم ديگر ازاقتراح آن مرحوم كه عظيم النفع است درتقويت اعضاى رئيسه وقوتها خصوص قوت قلب
قوت باه * صنعت آن گوشت بزغاله چهارماههٔ شيرمست دورطلى مرغ فربه دوقطعه دراج چهارقطعه سنخوار بيست قطعه
همه را ازچربي واستخوان جدا نموده وورق كرده كشنيزخشك غنچهٔ گل سرخ ازهريك دوارقيه دانهٔ هيل بوايك ونيم اوقيه
صندل سفيد دواوقيه كوفته بران پاشيده دردبك نقره كباب نيم خام نموده گلاب عرق بيد مشك عرق گاوزبان عرق صندل از
هريك دورطل آب سيب شيرين آب امرود كه بهندي ناشپاتي نامند ازهريك يكرطل آب زردك آب نيشكر ازهريك پنج رطل
داخل كرده عرق كشند پس دران عرق گل گاوزبان گل سرخ ابريشم خام ازهريك ربع رطلى صندل سفيد ساذج هندي
دارچيني كشنيزخشك ازهريك دواوقيه ونيم داخل كرده يك شب بگذارند وروز ديگر عرق كشند ودروقت عرق كشيدن عنبر
اشهب وزعفران ازهريك يك مثقال مشك تبتي نيم مثقال بودهان نيچه بندند * ماء اللحم ديگر عظيم المنافع ودرنفع اقوى از نسخهٔ
قبل خصوص درامراض باه * صنعت آن گوشت برهٔ چهارماهه يا بزغالهٔ شيرمست هركدام كه باشد خالص ازاستخوان وچربي
دورطل مرغ معمن دوقطعه دراج چهارقطعه مجموع را ازاستخوان وچربي پاك كرده وورق نموده دارچيني صندل سفيد
تيهن مرغ بهمن سفيد شقاقل مصري خولنجان زنجبيل ساذج هندي كشنيزخشك غنچهٔ گل سرخ ازهريك شش درم گل گاوزبان
پانزده درم بران پاشيده دردبك نقره نيم بريان كرده پس گلاب وآب زردك وعرق بيد مشك آب سيب شيرين آب ناشپاتي آب
نيشكر ازهريك يك رطل برروى آن كرده عرق كشند ودروقت عرق كشيدن عنبر اشهب مشك خالص زعفران ازهريك چهار
دانك مثقال صيرفي درپارچهٔ كتاني بسته بودهان نيچه بندند وادرطاسى كه عرق دران ميچكد بگذارند وچهار رطل عرق
بگيرند ودواوقيه ونيم صبح ودواوقيه ونيم شام بياشامند * ماء اللحم ديگر كه درامراض باه اقوى ازهردو نسخهٔ قبل است * صنعت آن
گوشت برهٔ يا بزغاله فربه دورطل مرغ معمن دوقطعه قطاة كه آن را بفارسي سنخوار وبهندي لوه گويند هفت قطعه دراج فربه

چها رقطعه کنجشك نرخانكي پنجاه قطعه همه را زا ستخوان وچربي جدا کرده وورق نموده دارچيني صندل سفيد بهمن هر ج
بهمن سفيد شقاقل مصري ساذج هندي کشنيز خشك کل هر خ ازهريك د ومثقال ونيم کل کاوزبان هفت مثقال وني
کوفته بران پاشيده يك شب بگذارند وروز ديگر با آب آهن تاب وگلاب وعرق بيد مشك آب زرد آب نيشکواب سيب
شيرين آب امرود ازهريك يك رطل عرق کشند ودر وقت عرق کشيدن عنبر اشهب مشك تبتي زعفران ازهريك
يك مثقال درپارچهٔ کتاني بسته بر دهان نيچه بندند پادرطاسي که عرق دران مي چکد بگذارند دوفنجان ازان
صبح ودوفنجان شام بياشامند * ماء اللحم ديگر ضعف قلب وخفقان باردوضيق النفس وبهررا سودمند است * صنعت آن
گوشت خروس پنج قطعه گوشت کبك هفت قطعه در ديك نقره کباب نيم برشت نمايند بحدي که شروع بآب پس دادن
نمايد وآب آن خشك نکردد پس کلاب عرق کاوزبان عرق دارچيني ازهريك يکمن تبريزبرروي آن نموده عرق کشند
پس عرق رابرروي کل کاوزبان کيلاني وبادرنجبويه ازهريك دومثقال دانهٔ هيل رازيانه اصل السوس مقشر تخم کدو
جوز الطيب قرنفل زوفاي خشك کل غافث صندل سفيد ازهريك يك مثقال کرده يکشبانروز بخيسانند وروز ديگر عرق کشند
ودروقت عرق کشيدن عنبر اشهب مشك تبتي ازهريك چهار دانك بر دهان نيچه يادرته طاس نمايند اکر بسرپوش
طاس عرق کشند شربتي ده درم * ماء اللحم ديکرکه همان نفع دارد * صنعت آن گوشت حيوان فربه شيرمست دونيم ا
گوشت دراج فربه هفت قطعه گوشت مرغ فربه دوقطعه گوشت کنجشك نربيست قطعه کل کاوزبان سنبل الطيب ازهريك چه
توله چاي خطائي تودري کلکون تودري زرد بهمن سفيد بهمن مرخ تخم فرنجمشك لسان الثور لسان العصافير بوزيدان
کبابهٔ چيني ايرسا شقاقل مصري خصية الثعلب تخم هليون تخم کاکنج ازهريك سه توله خارخسك عود غرقي خام ازهريك د
توله عرق کاوزبان عرق بادرنجبويه عرق بيد مشك ازهريك سه آثار آب زرد بقدر حاجت ادويه را جوکوب نموده يك
شبانروز درعرقها بخيسانند پس آب زرد داخل کرده هفت آثار عرق کشند وپنج ماشه عنبر اشهب بر دهان نيچه بندند
واکر عنبر را سه ماشه ودوماشه مشك خالص ودوه توله تا بيست توله چوب چيني اعلي اضافه نمايند بهتر است * ماء اللحم
صغير * صنعت آن گوشت کاهي فربه يك ونيم آثار مرغ جوان فربه دوقطعه عرق کاوزبان نيم آثار عرق بيد مشك کلاب
هريك نيم پاوآب باران نيم آثار پوست زرد انار ج شيرين کرده يك ونيم توله برک کاوزبان دوتوله عنبر اشهب دوماشه مشك
خالص يك ماشه علي الرسم عرق کشند واکر يك توله صندل سفيد نيز اضافه نمايند خوب است * ماء اللحم ديکر جهت خفقان
ورعشه واستسقا ويرقان وحدت ذهن وتصفيهٔ ارواح وبسط نفس وتقويت باه حتي مايوسين راز ممکن الم نقرس ووجع مفاصل
وامثال اينها نافع واکثر امزجه راموافق واعادهٔ کنندهٔ قوي وارواح ضعيف وناقص شده ازامراض يا استفراغات عنيفه راومزاج
آن حار دردرجهٔ اولي وتر دراول دوم است * صنعت آن بکيرند کوشت برهٔ شيرمست سه رطل مرغ سمين جوان سه قطعه
کنجشك نرسي قطعه کوشت راکوبيده ومرغ وکنجشك رابا ستخوان کوبيده درآب طلا تاب ونقره تاب وآهن تاب ازهريك
بيست مرتبه چهار رطل آب پياز سفيد سه اوقيه فلفل دارفلفل کبابهٔ چيني ازهريك دومثقال زعفران يك مثقال ادويه را
جوکوب نموده برکوشتها پاشيده درديك کرده آبهاي مسطور را بران ريخته سر ديك را بخمير مستحکم نموده بآتش بسيار ملا
به بخار طبخ دهند تا مهراکرد د پس از آتش برکرفته بکذارند تا سرد کرد د وبخار آن برطرف شود انکاه سر ديك را باز نموده د
اين ادويه بران زياده نمايند بهمنين زرنباد درونج عقربي بادرنجبويه ازهريك ده مثقال فرنجمشك صندل سفيد ازهريك

پنج مثقال نعناع تمام دارچینی برگ گاوزبان جوزبوا پوست اترج از هریک یک مثقال ونیم عنبر اشهب سنبل الطیب بهار
نارنج بهار انگور از هریک یک مثقال ادویه را انچه کوبیدنی است جوکوب نموده در گلاب وعرق بید وآب سیب شیرین
آب مرزنجوش وآب برگ گاوزبان یک شبانروز بخیسانند ودران ریزند واگر ادویهٔ که در صدر ذکر یافته سوای زعفران
وعنبر واین ادویه را علیحده علیحده خیسانیده بعد طبخ لحوم داخل نمایند وعرق کشند وزعفران وعنبر را سوده در پارچه
نازکی بدهن نیچه یا مشربهٔ که دران عرق میچکد بیندازند بهتر است واگر ازین اقوی خواهند تخم جرجیر تخم زردک
تخم شلغم بوزیدان لسان العصافیر حب القلقل لعبت بربری بهمنان از هریک دو مثقال جوکوب نموده در پارچهٔ نازکی
بسته ثانیا عرقها را بران مقطر نمایند میگردد اقوی * ماء اللحم اقوی از نسخ قبل * صنعت آن گوشت بره شیرمست گوشت
بزغالهٔ فربه بی استخوان وچربی از هریک یکونیم من تبریزی گوشت آهو بره گوشت بچهٔ گاو ومیش فربه از هریک یکمن
گوشت مرغ جوان فربه پنج قطعه گوشت کبوتر بچه وقمری وفاخته وحباری که چرز نامند وکبک وسمانی وسلوا ودراج از هریک
هفت قطعه گوشت سنگخواره وطیهوج وتذرج از هریک پانزده قطعه گنجشک نرخانگی وصحرائی از هریک سی قطعه طیور را
از چربی صاف کرده با استخوان کوبیده وسائر لحوم را از چربی واستخوان جدا کرده نیم کوب نمود با آبهای مسطور نسخه قبل
بآتش ملایم بدم طبخ نمایند وبعد از طبخ این ادویه را که در آب طلا ونقره وآهن تاب بدستور مسطور خیسانیده باشند
داخل کرده عرق کشند ادویه این است قرنفل هیل بوا باپوست جوزبوا دارچینی زنجبیل زرنباد فلفل دارفلفل کبابهٔ چینی
خولنجان صندل سفید رنده کرده ساذج هندی عود قماری خام غرقی وج ترکی بسفایج درونج عقربی بوزیدان بهمنان
شقاقل مصری زراوندان لسان العصافیر بیخ لفاح از هریک پنج مثقال ابریشم خام گاوزبان از هریک ده مثقال وچون
عرق تمام چکیده شود ثانیا گل گاوزبان برگ بادرنجبویه بهار سنجد بهار نارنج گل سرخ بسباسه از هریک هفت مثقال
در پارچهٔ نازکی بسته دران اندازند وعنبر اشهب ومشک خالص از هریک سه مثقال زعفران پنج مثقال سوده در پارچهٔ نازکی
بسته بر دهان نیچه یا در ته قابله گذارند که تمام عرق بران چکیده شود ومنحل گردد پس سرد نموده در شیشهٔ نگاهدارند
عند الحاجت بقدر برداشت مزاج تناول نمایند بدان که گفته اند که ماء اللحم متخذ از گوشت صرف بدون آب نیکوست از برای
تقویت قوی وارواح ومضعف قلب ودماغ وشهوت غذا وجماع وتلافی انچه از قوی به تحلیل رفته با سرع زمانی ومستخرج
از گوشت مرغ جوان فربه وچوجهٔ کبوتر وگوشت گردن بزغاله لطیف تر وحرارت آن کمتر از سائر لحوم است وماء اللحم واقعی
همین است * صنعت آن بگیرند گوشت هر حیوانی را که خواهند واز استخوان وچربی جدا کرده پارچه های کوچک بمقدار
نخود وباقلا بریده در دیگ پاکیزه کرده بعد آنکه قدری دارچینی وقرنفل وزعفران بران مالیده باشند وقدری آب یا گلاب
یا بید مشک بران پاشیده سر دیگ را بخمیر گرفته بعد آنکه طاسی در وسط دیگ آویخته باشند وسرپوش قبه دار بران گذاشته
که قبهٔ سرپوش در وسط طاس باشد که آنچه از عرق مقطر شود در طاس جمع گردد بآتش احکر بدم طبخ نمایند وساعت
بساعت دیگ را حرکت میداده باشند که بته دیگ نچسپد که بسوزد وچون دانستند که مائیت دران نماند وقریب بسوختن
رسیده دیگ را فرود آورند وبگذارند تا سرد گردد پس سر دیگ را باز نموده انچه عرق در طاس جمع شده است سرد
کرده در شیشهٔ نگاهدارند وبرای تقویت مبرودین ومرطوبین قدری عنبر ومشک در پارچهٔ نازکی کرده بر قبهٔ سرپوش
بندند نیکو است ونسخ ماء اللحم با چوبچینی در چوبچینی ذکر یافت

* فصل در بیان مرقهای بعض لحوم *

* مرقهٔ لحم كه اصحاب سودا ومالیخولیا خصوص مراقي وجوع كه بسبب انصباب سودا بمعده باشد مفید است * صنعت آن
گوشت بزفربه گوشت مرغ معمن گوشت كبوتر نوپوو از آمده فربه درآب به پزند وكف آنرا بگیرند پس گوشتهارا در مسكه
گاو با پیاز حلقه كرده بوداده آب گرم دران كرده با نخود وشبت وانذكی زیرهٔ كرماني به پزند تا مهراشود پس مصفی
سازند آنرا با اندكی از خولنجان ودارچیني وعود هندي وچند طاقهٔ پودنه وبپالایند وبخورند * مرقهٔ پاچه ممین
طبع ومرطب مقوي است * صنعت آن بگیرند كراع بزغاله یا برهٔ املك وقطعها ریزه نموده دریكمن آب وقدری نمك طعام
بجوشانند وكف آنرا بگیرند پس رازیانه ومغز بادام شیرین وبسفایج فستقي ازهریك دودرم لوفته داخل نمایند واسفند
وشلغم وچغندر را زهریك دوسیر شاهي ریزه كرده داخل نموده بجوشانند تا ثلث آب بماند پس دارچیني نیم درم قرنفل
ربع درمی تا دودرم پودنه زیرهٔ كرماني ازهریك یكدرم لشنیز خشك دودرم مسكهٔ گاو چهارسیر شاهی داخل نموده بمالند
پس آنرا بپالایند ووقت صبح پیش ازغذای چاشت بیاشامند وانروز مزاج بوداشت داشته باشد نصف شیرونصف آب
بكنند ونمك داخل ننمایند میباشد انفع بعون الله تع * مرقهٔ دیگ هرم محلل وملین طبع ومخرج سوداوجهت قولنج وامراض
سوداوي وتپهای مزمن ودوري وزعشه وربو ومغاصل ونفخ معده وسوء القنیه بسیار مفید است * صنعت آن بگیرند یلعند دحروس
پیررا وآنقدر بدوانند كه خسته گردد پس ذبح نمایند وشكم آنرا شكافته پاك بشویند وبنمك وقرطم پرگوده در آب صبح
نمایند تا خوب مهرا گردد پس صاف نموده شب بگذارند وصبح بنوشند * مرقهٔ دیگ هرم دیگر كه ملین طبع است * صنعت آن
بسفایج فستقي چهارمثقال نرم كوبیده بپاشند برمرقهٔ ماكیان یاخروس پیروبیاشامند پس بدرستیكه اسهال خلط سودا
میكند ونیست سزاوار له متعرض سقمونیا شوند درمرقه ودا خل ننمایند چیزی از سقمونیا در مرقه البته قلانسي لویده
كه من تجربه كردم ویافتم آنرا در نهایت ضرر * مرقهٔ دیگ هرم به نسخهٔ دیگر * صنعت آن بسفایج فستقي كه پوست سیاه
آنرا شیده وآن را نیم كوفته باشند شش رم ودرپارچهٔ كتانی نازك منخلخل پاكیزه بسته پس بلیرند خروس پیره
وآنرا بدوانند بحدیكه خسته شود وبیفتد پس آنرا ذبح نموده پاك سازند وشكم آنرا از لرفس ومداب ترپرسازند پس
شكم آن رابدوزند ودردیگ انداخته با بسفایج مذكور وآنمقدار از آب كه ازروي وی برگردد دردیگ كرده به پزند
پختني بنهایت تا مهرا شود وبطریق همو مرقهٔ آنرا بیاشامند پس بدرستیكه طبع رانرم میلرداند واخراج سودا بخوبی
ومدارا میكند ونفع میدهد مالیخولیا وربع وجمیع امراض سوداوي را * مرقه دیگ هرم كه قبض طبیعت بكشاید ودفع بلغم
سودا كند * صنعت آن بگیرند یك خروس پیروآن راقدری دوانیده ذبح نموده پاك كنند وبا آب ودودرم نمك طعام
وقدری بسفایج فستقي به پزند وبخورند تا اسهال سودا وبلغم كند * ومرقهٔ خروس جوان زیاده كنندهٔ منی است
وصاف كنندهٔ آن * ومرقهٔ خروس بچه بجهت ناتمین وامراض حاره * ومرقهٔ مرغ جوان قویتر وجهت تسمین بدن
وتصفیهٔ رنك رخساره وهزال وزیاده كردن جوهر دماغ ورفع خیالات فاسده وبارو غن تازه جهت مرقهٔ یا بسر
ومرقهٔ گوشت مرغ تا یكهفته بانان میده خوردن جهت رفع زردي رخساره كه سبب آن معلوم نباشد مجرب است

* باب اللام مع الخاء المعجمة * * فصل دربیان لخالیخ * * بدانكه لخالیخیكه دران افیون وپوست خشخاش
بود درافیون وپوست خشخاش هریك بجاي خود درافیون ذكر نموده شد وانچه بدون آن مورد است دراینجا ذكر مییابد
* لخلخه بفتح دولام ودوخای معجمه اولی ساكن ودوم مفتوح وها در آخر اسم ربهٔ چند مركب رقیق القوام طیب الرائحه

کویند که در شیشه یا پیاله کرده نزد خود کذارند وحرکت دهند تا بوی آن بمشام رسد بلکه اندکی ازان بر بینی وسینه هم بمالند
* لخلخه جهت تقویت دل ودماغ حار * صنعت آن کلاب یك مثقال سرکه کافور از هریك نیم مثقال روغن بنفشه پنج مثقال با آب
سیب در ظرف سرتنکی کرده ببویند * لخلخه که جهت منع صعود بخارات بدماغ وسرسام واختلاط عقل نافع است * صنعت آن
آب کشنیز آب برک بید سرکه روغن کل صندل سفید بدستور لخلخه نمایند * لخلخه دیکر جهت ضعف دل ومواد بارده * صنعت آن
قرنفل کبابه بسباسه مشك از هریك دانکی با کلاب وعرق بید مشك یا عرق بهار لخلخه کنند * لخلخه دیکر که منع عفونت کند
وصداع را نافع باشد * صنعت آن صندل سفید سائیده کشنیز خشك کلاب وسرکه در ظرفی کنند وببویند واکر بیخوابی باشد سرکه
داخل ننمایند * لخلخه دیکر که صداع حار وبیخوابی را وضعف قلب حار را نافع باشد * صنعت آن آب برک کاهو آب خیار تازه
آب کدوی تازه صندل سفید سائیده از هریك قدری در شیشهٔ سرتنک کنند وببویند واکر قدری آب برک کشنیز تازه اضافه
نمایند خوب است واکر نباشد نقوع کشنیز خشك اضافه نمایند نیز خوب است * لخلخهٔ دیکر ضعف دماغ وقلب بارد ین را
نافع است * صنعت آن عود هندی یك جزو ایرسا قرنفل مشك عنبر از هریك نیم جزو با کلاب سائیده لخلخه نمایند * لخلخه معتبر
بسیار خوشبو ومقوی قلب ودماغ است * صنعت آن عبیر مایه یك آثار صندل سفید بسیار خوشبو نیم آثار پوست نارنج وپوست
نارنکی عود هندی غرقی پوست سیب از هریك پاو آثار عنبر اشهب مشك خالص از هریك یک توله بهار نارنج قدری همه را بسیار
نرم سائیده خشك در شیشه نکاهدارند وعند الحاجت قدری ازان را با کلاب حل کرده در شیشه سرتنکی نموده لخلخهٔ نمایند

* باب اللام مع السین المهمله * * لسان الثور بفارسی کاوزبان وبیونانی قوعلس وبهندی کای جیبا نامند برک نبات آن
باخشونت وسطبر ومفروش بر روی زمین وبر روی آن نقطهای سفید شبیه بخار وزغب دار وساقش قریب بذرعی ومزغب وشاخهای
آن نیز با زغب وبا نقطهای سفید وباریك وکلش لاجوردی بشکل کل انار وتخمش سفید رنك اندک طولانی وسفید از
حب قرطم وباریك تر تا چهار دانه در یك قمع می باشد ورنك برک تازهٔ آن سبز مائل بزردی وکهنهٔ آن مائل بسیاهی وبالعابی
ودر جبال دار المرز کثیر الوجود است ودر نواح عظیم آباد وکشمیر وبلاد دیکر نیز می شود اما برک عظیم آبادی اندک
نازک ونقطهای آن کمتر ودر مرشد آباد وبنکاله نیز اکر تخم آن را بکارند ومتوجه شوند میشود ولیکن برک آن هم نازک
ضعیف کم نقط وحکیم میر محمد مومن نوشته که قسمی که در اصفهان وبعضی بلاد میشود وکاوزبان میدانند مرماحوز است وکل
لاجوردی وکوچك ومدور میباشد وکاوزبان در اول کرم وتر وقوتش تا هفت سال باقی است کل آن الطف وجمیع اجزای آن
مفرح ومقوی اعضای رئیسه است بالخاصیت ومسهل مرهٔ سودا وصفرا وجهت امراض سوداوی وسرسام وبرسام وحدیث نفس
جنون ووسواس وخوف ومالیخولیا وخفقان ودرد کلو وخشونت سینه وسرفه وضیق النفس ونیکوئی رنك رخسار وسنك مثانه
ویرقان وتقویت حرارت غریزی موثر ومضر سپرز ومصلحش صندل وقدر شربتش از آبش تا چهار اوقیه واز جرم آن تا ده
درم وبدلش بوزن آن ابریشم محرق وچهار دانك پوست ترنج است وچون از آب سیب وآب میوهٔ تر شراب ترتیب دهند
ده مثقال آن تفریح کند بحدیکه یك رطل شراب بدون ازالهٔ عقل ودو درم کل آن با یکدرهم طین ارمنی ودو درم شکر را
خفقان است وعرق کاوزبان جهت امراض سوداوی مفید ودر سائر افعال ضعیف تر ازان وقدر شربتش سی مثقال وبرد
سوختهٔ آن جهت قلاع اطفال وسستی بن دندان وحرارت دهان مفید است * * فصل در بیان خمیرهای لسان الثور
* خمیرهٔ زهرهٔ لسان الثور تفریح وتقویت قلب ودماغ نماید وامراض سوداویه وخفقان ومالیخولیا وجنون وتوحش را نافع

است * صنعت آن گل گاوزبان شصت مثقال صندل سفید پانزده مثقال برگ بادرنجبویه پنج مثقال قند سفید یک من
نبات سفید سه من گل گاوزبان صندل و برگ بادرنجبویه را در گلاب و عرق بید مشک یک شبانروز بخیسانند پس
بجوشانند تا ثلث بماند پس بپالایند و بمالند و با قند و نبات بقوام آورند و از آتش برگرفته عنبر اشهب چهار مثقال مشک
تبتی خالص چهار مثقال ورق طلا ورق نقره محلولین مروارید ناسفته از هریک شش مثقال زعفران یکمثقال سوده
دران داخل نمایند و با تیر معجون سازی برهم زنند تا نیکو مخلوط شود تا مثل خمیره گردد و نگاهدارند شربتی دو مثقال
و اگر یک من نبات را کم نموده و بعوض آن رب سیب شیرین داخل نمایند بهتر است * خمیرهٔ گل گاوزبان مفرح و مقوی
قلب و دماغ است و دفع مواد سوداویه نماید و اصحاب مالیخولیا و وسواس و جنون را نافع است * صنعت آن بگیرند آب نیشکر
سفید و کف آنرا با شیر و سفیدهٔ تخم مرغ صافی نمایند پس تیر زنند تا لهاته گردد گل گاوزبان تازه یکمن کف مال کرده دران داخل
نمایند و باز تیر زنند تا نیکو مخلوط شود و بکار دارند شربتی ده درم و اگر خواسته باشند دو مثقال عنبر اشهب محلول دران داخل
نمایند و آن هنگام آنرا خمیرهٔ گاوزبان عنبری گویند و شربتی از آن سه مثقال است و اگر گل گاوزبان تازه بهم نرسد گل خشک
آن را گرفته نم کرده بدستور مذکور خمیره سازند لیکن اگر از گل خشک سازند در هریک من گل چهار من شکر باید که داخل کرده شود
و اگر عنبری خواهند چهار مثقال عنبر داخل کنند * فصل در ذکر شرابهای لسان الثور * شراب لسان الثور نافع از برای مالیخولیا
سودا و خفقان و ضعف قلب و مالیخولیا و وسواس * صنعت آن گاوزبان سی درم سر بنفشه پانزده درم بادرنجبویه ده درم هلیله
سیاه افتیمون بسفایج فستقی اسطوخودوس از هریک ده درم اجزا نیم کوفته با سه من گلاب بجوشانند تا یک من باقی ماند
بپالایند و دران یکمن شکر طبرزد داخل کرده بقوام آورند شربتی ده درم * شراب لسان الثور دیگر ترکیب حکیم محمد حسین
طاب ثراه * صنعت آن گل گاوزبان گیلانی چهل مثقال گل نیلوفر بادرنجبویه صندل سفید بگلاب سوده از هریک ده مثقال
گلاب عرق بید مشک عرق شاهتره گاوزبان از هریک دو مینا قند سفید نبات سفید از هریک نیم من تبریز ورق نقره پنج مثقال
ورق طلا دو مثقال عنبر اشهب مشک خالص از هریک یکمثقال بدستور مقرر مرتب نمایند * شراب لسان الثور که همین منفعت
دارد و امراض بلغمی را نیز سودمند است * صنعت آن آب لسان الثور تازه یکمن آب بادرنجبویه تازه یکمن با عسل مصفی یکمن
بجوشانند و کف آنرا بگیرند و صافی نموده بقوام آورند و یکدرم زعفران سوده دران داخل نموده نگاهدارند شربتی ده
درم و اگر حرارت در مزاج نباشد و خواسته باشند که زیاده تقویت قلب کند یکمثقال عنبر اشهب دران حل کنند و اگر
بجای عسل قند سفید داخل کنند شاید و در نسخهٔ ذخیره آب لسان الثور یک من و آب بادرنجبویه نیم من عسل یک من و نیم
زعفران یکدرم است و این نسخه بهتر است * شراب لسان الثور به نسخهٔ حکیم میر محمد مومن * صنعت آن گل گاوزبان چهل
مثقال بادرنجبویه بیست مثقال جوشانیده بپالایند و با دو صد مثقال قند سفید بقوام آورند و در شیشه نگاهدارند شربتی ده
درم * شراب لسان الثور به نسخهٔ بعض اطبای متأخر * صنعت آن گل گاوزبان خشک سی درم برگ فرنجمشک پنج درم
ساذج هندی دو درم شیر آمله چهل درم در سه من آب بپزند تا بیک من رسد و با یک من قند سفید بقوام آورند شربتی ده درم
با بیست درم گلاب بنوشند و اگر خواسته باشند در آخر یک مثقال عنبر اشهب دران حل نمایند * شراب لسان الثور ساذج
دل را قوت دهد و خفقان یابس را نافع باشد و توحش سوداوی و وسواس و مالیخولیا و جمیع امراض را مفید است * صنعت آن
بگیرند آب لسان الثور تازه یکمن و با یک من قند سفید بقوام آورند و اگر از آب گل گاوزبان تازه مرتب شود الطف و انفع است

واكر لسان الثور تازه بهم نرسد ازكاوزبان يا كل كاوزبان خشك مرتب نمايند باين دستور كه بكيرند كاوزبان خشك يا كر
آن هركدام كه باشد مقدار چهاريك من تبريزو درگلاب وعرق بيد مشك بخيسانند پس بجوشانند وبپالايند وبايك من قند
سفيد بقوام آورده نكاهدارند واكر حرارت درمزاج نباشد يك مثقال عنبر اشهب درآخر دران حل كرده نكاهدارند
* شراب لسان الثور ديكر * صنعت آن كل كاوزبان پنجاه مثقال بادرنجبويه بيست وپنج مثقال درگلاب وعرق كاوزبان
وعرق بيد مشك ازهريك يك رطل شب بخيسانند وصبح بجوشانند وصافي نموده قند سفيد دوصد مثقال داخل كرده بقوام
آورده تيربزنند تالهانه شود عنبر اشهب ورق نقره ازهريك يك مثقال مشك تبتي ورق طلا داخل كرده تيربزنند تا مخلوط شود
نكاهدارند واين خميره مقوي اعضاي رئيسه ومعده است ونافع است ازبراي مالنخوليا * شراب لسان الثور منقول ازمجربات
عماد الدين كاشغري * صنعت آن كل كاوزبان كيلاني ده مثقال صندل سفيد شصت مثقال ونيم تخم بادرنجبويه ده مثقال
تخم بالنكوده مثقال مشك خالص عنبر اشهب ورق نقره ازهريك يك مثقال ويكدانك ونيم قند سفيد يكصدونود مثقال بدستور
مرتب نمايند * عرق لسان الثور مقوي اعضا است وجهت امراض سوداوي وهرسام وجنون ومالنخوليا وخفقان وتوحش
تقويت حرارت غريزي ونيكوئي رنك رخسار نافع * صنعت آن بكيرند عرق لسان الثور تازه ودريك من آن شش من آب
داخل كرده دردبك كنند وبطريق متعارف عرق كشند واكر سبك ترخواهند آب را زياده واكر كاوزبان تازه نباشد ازبرك
خشك آن عرق كشند بدين طوركه دريك من آن هشت من آب يا كمتر يا زياده بحسب اغراض داخل نموده عرق كشند
اكر براي زيادتي تقويت قدري كل آن نيز اضافه نمايند بهتر است وكاهي جهت تفريح وتقويت قلب مبرود المزاج قدري عنبر
برهرنيچه مي بندند * عرق لسان الثور مركب دوفوائد مذكوره اقوي وابلغ * صنعت آن بوك كاوزبان چهل مثقال كل كاوزبان
هفت مثقال برك بادرنجبويه ابريشم خام ازپيله جدا نكرده كل نيلوفر ازهريك پانزده مثقال صندل سفيد برادة لرده هشت
مثقال برك كل سرخ كه ورد احمر است اكر تازه باشد يكصد وپنجاه مثقال واكر نباشد ورد خشك منزوع الاقماع بيست مثقال
ماج هندي عود هندي غرقي خام جوكوب كرده ازهريك پنج مثقال بامشت چند ان آب دردبك كنند وعرق كشند پس بيرنده
قرنفل وجوزبوا وبسباسه ازهريك پنج مثقال خصية الثعلب مصري بهمن سرخ بهمن سفيد بوزيدان شقاقل مصري عنبر
الطيب مصطكي رومي دارچيني ازهريك ده مثقال جوكوب نموده درته ديك كذارند وبالاي آن عرق مطور را بايك شيشه
گلاب ويك شيشه بيدمشك ريزند ويكمثقال عنبر اشهب برهرنيچه بندند وثانيا عرق كشند شربتي مقدار بيست مثقال صبح
وبيست مثقال شام خالص يا با بعض از اشربهٔ مناسبه بنوشند واكر ازبراي كمورياح وتفتيح وتحليل انيسون تخم كرفس تخم
كشوث نانخواه كرويا كندر ذكر ذخرمكي رازيانه ازهريك هفت مثقال تا پانزده مثقال بنابر اعراض اضافه نمايند نيكو است
* كل انكبين زهرلسان الثور دل راقوت دهد وخفقان وغشي وضعف قلب وسوداوي مزاج را نافع * صنعت آن كل كاوزبان
تازه انچه خواهند باقند سفيد هموزن يا دوچندان درهم آميخته بمالند مالنيد نيكو ودرآفتاب كذارند تا چهل روز
متوالي پس استعمال نمايند * لصوق كه لثه ودندان را محكم كند وسرخي آنرا زائل سازد * صنعت آن كلنار طبا شير كل سرخ

كز مازج اجزا بالعويه نرم كوفته بيخته برلثهٔ دندان بچسپانند

* باب اللام مع الطاء المهملة *

* فصل دربيان

نصح لطوخات *

بدانكه لطوخ بفتح لام وطاي مهمله وواو وخاي معجمه عبارت ازدواي سيال رقيق القوام
است كه برظاهر جلد بمالند وازطلا رقيقتر وازضماد غليظ تر باشد ولطوخاتيكه دران افيون وپوست خشخاش بود در

افيون ذكر يافت وانچه بدرون آن است درينجا نوشته ميشود * لطوخيكه چون بر معده لطوخ نمايند تليين بطن كند
* صنعت آن بورهٔ ارمني روغن مغز بخرك كه بادام تلخ كوهي است بزبان عوام اهل فارس وزهرهٔ كاو خشك كرده اجزا
مساوي بعسل سرشته بر معدهٔ لطوخ نمايند * لطوخيكه چون بر معده بمالند قي آورد وچون برناف بمالند اسهال كند
وچون برپشت زهار لطوخ نمايند ادرار بول كند * صنعت آن برنك كابلي مقشر عصارهٔ قثاء الحمار از هريك سه درم
مرداسنك خوبق سفيد از هريك چهار درم زهرهٔ بز پنجدرم عكر زيت ده مثقال موم راد رزيت كداخته باقي ادويه را
كوفته بيخته بآن سرشته چنانچه ذكر شد لطوخ نمايند واين لطوخ امراض بلغمي سينه ورئه را نافع است وسرفهٔ بنسي
وربو وضيق النفس را سود دارد وسينه را از اخلاط پاك سازد * باب اللام مع العين المهملة * فصل در بيان
نسخ لعوقات * بدانكه لعوق بفتح لام وضم عين مهمله وواو وقاف بمعني دوائي مركب غليظ القوام باندازه حب
مابين معجون وشربت انكشت پيچ است ويا مانند فالوده رقيق كه اندك اندك بانكشت ليسند تا اثر ان بمرور بحنجره
وقصبهٔ رئه برسد مخصوص درو قت خوابيدن بر پشت زيرا كه اكثر لعوقات مخصوص باعضاي تنفس است براي نرمي وروغن
خشونت وعلل اينها ولعوقاتيكه دران تخم خشخاش است در افيون ولعوق اسقيل در اسقيل وايرسا وبنفشه وخيارشنبر
در ايرسا وبنفشه وخيارشنبر وهمين قسم لعوق ادويهٔ كه مذكور شده در ذيل آن ترقيم يافته وانكه ذكر نيافته اينجا مرقوم
ميشود * لعوق باقلا كه سينه را نرم سازد وسرفه را فائده دهد * صنعت آن ارد باقلا مقشر پنجاه درم نشاسته صمغ عربي
كثيرا از هريك پنجدرم رب السوس ده درم تخم خطمي پنجاه درم تخم خشخاش ده درم مغز بادام مقشر بيست درم مصطكي
بهدانه مغز تخم كدو وخيارين وخربزه از هريك پنجدرم مويز بيدانه بيست درم مويز را نرم بكوبند وباقي اجزا را نرم كوفته
بيخته مجموع را باهم آميخته بسرشند وپيوسته قدري در دهان نگاهدارند وكسي را كه آب از دماغ فرو چكد بصيار نافع
است * لعوق بزرالكتان ربو وسعال مزمن را سود دهد وسينه را از اخلاط غليظه پاك كند ونفس را ياري دهد * صنعت آن
بزركتان بريان كرده سي درم قرد مانا ده درم كوفته بيخته با عسل مقوم بسرشند ولعوق نمايند را كربزركتان تنها
كوفته بيخته بعسل بسرشند همين عمل دارد * لعوق بزرالكتان قويتر از اول * صنعت آن بزركتان بريان يك جزو لثور
جزو قرد مانا زيره از هريك ربع جزو كوفته بيخته با دوچندان عسل بسرشند شربتي صبح وشام يك كفچه * لعوق بزرالكتان
ديگر سعال مزمن ببرد وآوازرا صاف كند وسينه بكشايد وسينه را از ريم وخلط غليظ پاك سازد * صنعت آن تخم كتان
بريان كرده مويز منقي از دانه از هريك نيم من مغز چلغوزهٔ مغز بادام شيرين وتلخ از هريك شش اوقيه ودر نسخهٔ ديگر شش در
است مغز فندق بريان كرده علك البطم اصل السوس صمغ عربي از هريك سه اوقيه فلفل سفيد آرد باقلا بخود ريوند چيني
قشاشه تا نخواه حرف بابلي ميعهٔ سائلهٔ بيخ سوسن از هريك يك اوقيه كندر زعفران از هريك نيم اوقيه كوفته بيخته بشيرخرسشته
اقراص سازند ودرسايه خشك نمايند وهرروز صبح يك قرص وشام يك قرص كه يك مثقال باشد سوده بيك ملعقه عسل
سرشته لعق نمايند * لعوق بيرزد سينه را از ريم پاك كند * صنعت آن رب السوس مقشر پنجدرم كثيرا بيرزد يعني
يا رزد مغز بادام تلخ تخم بادريان از هريك سه درم بيرزد را بروغن كاو وعسل بكدازند وباقي ادويه كوفته بيخته بدان
بسرشند شربتي سه درم با طبيخ زوفا * لعوق بزرالبنج كه جهت منع انصباب نزله بسينه بي عديل است * صنعت آن
بزرالبنج سفيد دوازده مثقال مغز چلغوزه شش مثقال مرصاف يك مثقال كوفته بيخته باعسل بقوام آورده بسرشند ولعوق

نمايند * لعوق بزركتان بهيا رسرفه وبلغم وتشنكي نفس را سود دهد * صنعت آن تخم كتان بوداده چلغوزه صمغ عربي كثيرا
از هريك چهار درم خرماي رسيده ده دانه روغن بادام پنجدرم عسل معقود بيست درم چنانكه رسم است لعوق سازند
* لعوق جاوشير سرفه وضيق النفس كه از سوء مزاج سرد وتر باشد نافع است * صنعت آن جاوشير مغز بادام تلخ فلفل از
هريك جزوي كوفته با عسل معقود بيست درم بسرشند وحبها يكيك درد هان نگاهدارند * لعوق حب الصنوبر ضيق النفس
سوداوي وبلغمي وسرفهٔ سوداوي وبلغمي وسائر امراض باردهٔ سوداويه وبلغميهٔ صدر وريه را نافع باشد وسينه وريه را از اخلاط
غليظهٔ باردهٔ پاك سازد * صنعت آن مغز بادام شيرين مقشر مغز چلغوزه مغز پسته انجير زرد خشك زوفاي خشك از جزو مساوي
كوفته بيخته بجلابيكه اصل السوس جعدهٔ كاوزبان دران پخته باشند بياميزند وهر روز دوازده درم ازان لعق نمايند * لعوق حب
الصنوبر كه اصحاب ذات الريه را از براي نضج مادهٔ نافع است * صنعت آن لب حب الصنوبر كبار مقشر ده درم كثيرا مغز
تخم خيارين صمغ عربي مغز بادام تلخ مقشر نشاسته رب السوس تخم خطمي سفيد از هريك سه درم حلبهٔ مغسول تخم كتان
بريان پرسياوشان مغز بادام شيرين مقشر مغز حب القطن مقشر از هريك پنجدرم را زيانه دو درم خرما بيست عدد عسل
مصفى نيم من روغن كاو پنج استار خرما را در روغن كاو عسل بپزند تا مهرا شود ادويه را كوفته بيخته بآن بسرشند و
نسخهٔ ديگر بيست درم زراوند مدحرج اضافهٔ ادويه مذكورهٔ شربتي يك ملعقه * لعوق حب الصنوبر ديگر كه همين منافع
دارد * صنعت آن لب حب الصنوبر صمغ عربي كثيرا ايرسا بزركتان بريان كرده اجزا مساوي كوفته بيخته باسه وزن انجموع
ادويه عسل مصفى بسرشند ودر ظرف چيني نگاهدارند هر صبح ده درم لعق نمايند * لعوق حب الصنوبر حكيم ميرمحمد موسن
نوشته كه مكرر حقير تجربه نموده جهت سرفهٔ كهنه وضيق النفس وكرفتكي آواز وخفقان رطوبي بغايت موثر وبي عديل يافته
* صنعت ان نز رحلبه را خيسانيده مقشر نمايند بعد ازان كوبيده شيره كرفته با دوشاب انكوري يا عسل شهد بجوشانند تا غليظ
شود مساوي حلبه مغز چلغوزه مقشر بهيا رنرم سائيده مخلوط نمايند وچند جوش داده استعمال كنند * لعوق حب الصنوبر
ربو وضيق النفس وسعال مزمن را سود مند بود وسينه را از خلط بلغم پاك كند * صنعت آن مغز چلغوزه ده درم مغز تخم خيارين
صمغ عربي مغز بادام تلخ مقشر مغز پنبه دانه از هريك پنجدرم را زيانه دو درم خرماي رسيده بيست عدد روغن كاو پنج سير
عسل نيم من خرما را در عسل وروغن كاو بپزند تا نرم شود دواها را كوفته بيخته بدان بسرشند ودر بعضي نسخ دو درم زراوند
كرد زياده كرده اند * لعوق حب الصنوبر ديگر براه را قوت دهد وبحوحت صوت ورطوبت حنجره را نافع باشد ركرده ومثانه را مفيد
است * صنعت آن مغز چلغوزه مغز پنبه دانه از هريك بيست مثقال حلبه بزركتان بريان كرده از هريك ده مثقال نرم بعسل
مصفى با دوشاب انكوري سرشته لعوق سازند * لعوق حب الصنوبر ديگر كه ضيق النفس وربو وسرفه را سود مند بود * صنعت ان
مغز چلغوزه مغز بادام شيرين مقشر از هريك چهار درم رب السوس روغن بادام از هريك پنجدرم نشاسته بيست درم كوفته
با عسل بقوام آورده بسرشند * لعوق حب الرشاد سرفهٔ كهنهٔ بلغمي را نافع باشد وسينه را از اخلاط پاك كند * صنعت آن تخم
تره تيزك ده درم اصل السوس تراشيده چهار درم انيسون را زيانه از هريك سه درم اجزا نيم كوفته درد وطل آب
بجوشانند تا بيك رطل آيد وصاف نموده با نيم رطل عسل بقوام آورند * لعوق حب الرشاد ديگر * صنعت آن تره تيزك
ده درم شونيز چهار درم انيسون تخم باديان از هريك دو درم زراوند كرد يك مثقال پودنهٔ دشتي صعتر از هريك سه درم
كوفته بيخته با عسل بسرشند شربتي دو درم با سكنجبين عسلي يا عنصلي * لعوق حب القطن به نسخهٔ معصومي سينه را از

اخلاط پاک کند ومعرفهٔ کهنه وریش سینه را مودمنل است * صنعت آن مغز بادام مقشرده درم مغز پنبه دانه دو درم با قد
سفید رسیده پنجاه درم کرسنه فراسیون ازهریك سه درم اجزا نیم کوفته بیخته بافانیذ بقوام آورده بسرشند ولعوق سازند * لعوق الحرم
ضیق النفس ومعرفهٔ رطوبي رابي عدیل است * صنعت آن حرمل تخم کتان بالسویه نرم کوبیده باعسل بقوام اورده سر شته
لعوق نمایند ومداومت بآن کنند * لعوق حب القطن که ازصناعت جالینوس است جلیل القدر وعظیم النفع است واعاد
شهوت باه کند بعد ازیکپاس ازان وصل را صافي گرداند وملها بگشاید ونافع است ازبرای ضعف کرده ومثانه وحرقة بول
سنك کرده ومثانه را زائل کرداند ونافع است ازبرای ضیق النفس وربو * صنعت آن حب القطن مقشر بیست در
دارچیني قرنفل مغز چلغوزه تخم انجره ازهریك پنجدرم شقاقل مصري زنجبیل ازهریك ده درم دارشیشعان صعت در
قسط شیرین تخم کتان بریان مصطکي رومي ازهریك چهاردرم ادویه را کوفته بیخته باسه وزن عسل مصفی سرشته درظرف چینی
یا زجاجي نگاهدارند شربتی دومثقال وقوتش تا دوسال باقي میماند وباید دانست که این لعوق را جالینوس بسر
دواء القطن ذکر کرده ومتاخرین ازاطبا باسم معجون حب القطن آورده اند وشیخ داود چون باسم لعوق حب القطن ذ
کرده ما نیزبرای پیروي اودرین باب ذکر کردیم * لعوق حلبه غلظت صوت را نافع است وسینه را نرم کند ونفث را اسان
گرداند * صنعت آن حلبه مغزبادام ازهریك چهاردرم لثیرا اصل السوس مقشر مغزچلغوزه نشاسته صمغ عربي ازهریك د
درم کوفته بیخته بعسل یا جلاب مقوم بسرشند واگر تخم کتان بریان نیم درم اضافه نمایند قویتر کرد * لعوق الحلبه
جهت ربو وسعال یبسي بغایت نافع است * صنعت آن حلبه مویزبیدانه جومقشر ازهریك بیست درم کل بنفشه کاوزبان
ازهریك پنجدرم بهدانه سه درم بجوشانند وآب آن را صافي نمایند وباعسل یکصد وپنجاه مثقال بقوام آورند ودراخر
مغز الدوومغزچلغوزه ازهریك سه درم رازیانه دودرم کوفته اضافه نمایند وپنج مثقال آن را باماء الشعیر بنوشند * لعوق حسك
ازبرای تقویت باه وعسر البول وسنك کرده ومثانه درنهایت نفع است * صنعت آن حسك تازه را کوفته وآب آن مقدار
که ازسرآن برکرده بران کرده بجوشانند آن مقدار که منضج شود پس آن را افشرده صافي نمایند ودران مرتبهٔ ثاني حسك
تازه داخل کرده بجوشانند وبپالایند وباعسل یا فانیذ بقوام آورند درهریك اوقیهٔ ازان زنجبیل دارفلفل ازهریك نیم درم
داخل نمایند شربتی یك اوقیه * لعوق رب الحوس سعال مزمن را نافع باشد واخلاط لزجه را ازسینه وشش پاک کند
نفس را یاري دهد * صنعت آن رب الحوس کثیرا بارزد مغزبادام رازیانه اجزا همه مساوي باعسل صاف بقوام اورند
* لعوق رب السوس دیگر که اطفال را موافق باشد وباشیر مادران حل کرده بدهند یادرکلوی اوریزند * صنعت ان صمغ عربي
کثیرا رب السوس فانیذ ازهریك چهاردرم مغزبهدانه یکدرم اجزا کوفته بیخته باعسل وروغن بادام بسرشند * لعوق سپستان
خشونت حلق وسرفه وذات الجنب وذات الصدر وضیق النفس را سودمند بود * صنعت ان سپستان دویست دانه مویز
طائفي بیدانه چهل درم فلوس خیارشنبرده مثقال بیخ مهك ترا شیده نیم اوقیه چهل درم همه را درسه رطل آب باران
خیسانیده طبخ نموده بانیم من قند سفید بقوام آورند * لعوق سپند ان که سینه وحنجره را از اخلاط پاک کند وتنفس را
آسان گرداند وضیق النفس را سودمند بود * صنعت آن تخم سپندان تجل مقشر ازهریك سه درم زوفای خشك سعت در
رب السوس دودرم همه را نرم کوفته باعسل بقوام آورده بسرشند * لعوق الکبریت جهت سعرفهٔ رطوبي وخشونت حنجر
وریه وکوفتگي آواز وتنقیهٔ دماغ ازبلغم غلیظ نافع است * صنعت آن آب کبریت که کلم قمریت نامند افشرده یکمن بجوشانند

تا بنصف رسد و باده چندان عسل بقوام آورند که عسل و آب کبریت جوش نداده مساوی بآن باشند و در آخر مغز چلغوزه
مغز پنبه دانه آرد باقلا از هریك دو درم بزرکتان بریان حلبه از هریك پنج درم چنانچه رسم است بسرشند * لعوق کبریت
به نسخهٔ دیکر که همان نفع دارد * صنعت آن بکیرند آب کبریت را و بجوشانند تا به نصف رسد و با دو چندان شکر سفید بقوام
آورند و بازای هر رطلی شکر مصطکی کندر صمغ عربی کثیرا راتیانج از هریك پنج درم دران حل کنند شربتی سه مثقال لعوق
نمایند و قوتش تا چهار سال باقی میماند * لعوق کرم اخلاط مواد غلیظه را از سینه پاک کند و سعال بلغمی و ربو و بحة
الصوت بلغمی را نافع بود و بالجمله نافع است از برای جمیع امراض باردهٔ حادثه از مواد بارده در سینه * صنعت آن کرم زه
در آب پخته و فشرده یك من و نیم و عسل نیم من به پزند تا بقوام آید حب الصنوبر کبار و مغز پنبه دانه از هریك یك اوقیه تخم
کتان بریان حلبه از هریك پنج درم مغز پسته پانزده درم آرد باقلا ده درم کوفته بیخته بآن بسرشند و لعوق سازند شربتی
پنج درم با شیر خر * لعوق کلم به نسخهٔ سید اسمعیل که در ذخیره آورده که نافع است از برای کرفتکی آواز * صنعت آن برک
و شاخ کلم تر را به پزند و بفشارند و بپالایند و با عسل یا میبختج بقوام آورند و قدری انکوزه دران داخل کرده بکار برند
* لعوق لب اللوز سرفه و خشونت حلق و حنجره را نافع بود * صنعت آن مغز بادام شیرین مغز تخم کدوی شیرین از هریك پنج
درم صمغ عربی کثیرا نشاسته رب السوس از هریك ده درم قند ده درم با جلاب مقوم بسرشند و با روغن بادام چرب کنند
و هنکام حاجت مقدار سه درم لعق نمایند * لعوق دیکر نفث الدم باز دارد و جکر را باصلاح آورد و بواسیر را سود دارد
* صنعت آن آب برک قطونا آب برک لسان الحمل از هریك بیست درم مغز تخم خیارین مغز تخم کدوی شیرین از هریك سه درم
طباشیر سفید تخم خرفهٔ مقشر از هریك دو درم نبات سفید بیست درم بدستور ترکیب نمایند و هر روز بامداد و شب انکاه یك کفچه
ازان لعق نمایند * لعوق دیکر سرفهٔ خشك را که از سوء المزاج کرم بود سود دهد و مدقوق و مسلول را نافع آید * صنعت آن لعاب
بزرقطونا لعاب بهدانهٔ شیرین لعاب تخم خطمی آب انار شیرین آب کدو آب خیار آب هندوانه برک خرفه آب نیشکر از هریك بیست
درم صمغ عربی کثیرا مغز بادام شیرین قند سفید از هریك پنج سیر تخم خشخاش دو درم شکر طبرزد نیم من آنچه باید کوفت بکوبند و
همه را با لعابها طبخ نمایند معقود و پیوسته اندک اندک در دهان نکاهدارند و آب آنرا فرو برند * لعوق دیکر که سرفهٔ خشک که از
سوء المزاج سرد باشد نافع آید * صنعت آن لعاب حب الرشاد لعاب بزرکتان از هریك پنجاه درم عسل صاف صد درم بقوام
آورند و اکر نیم درم مرمکی و دو درم میعهٔ سائله دران بیامیزند بهتر باشد * لعوق دیکر سرفهٔ کرم نزلهٔ کرم و مسلول را نافع
باشد * صنعت آن لعاب بزرقطونا لعاب تخم مرو لعاب بهدانه از هریك ده درم روغن بادام سه درم با بیست درم قند بقوام
آورند شربتی مقدار سه درم * لعوق دیکر سرفه را نافع است و سینه و آلت تنفس را نرم کند * صنعت آن کثیرا صمغ عربی
بهدانهٔ مقشر از هریك سه درم رب السوس نیم درم نشاسته تخم خشخاش از هریك دو دانك کوفته بیخته با یك درم روغن
بادام و بیست درم قند سفید بقوام آورند و بسرشند و مقدار سه درم در دهان نکاهدارند و آب آن را فرو برند که نافع
است

* باب اللام مع الکاف *

* لك بدانکه لك بفتح و ضم لام هر دو آمده و آن نوعی صمغی است که
از بعضی اشجار از سر شاخها خود بخود جوشیده بر می آید و منعقد میکردد و سرخ رنك شبیه بتوت سرخ خورد و کلان آن
بقدر جوز بوا و کنار که بهندی بیر نامند و بزرکتر از آن بیر میشود و بیشتر از درخت کنار بر می آید و آن بهتر مستعمل است
و آنچه از درخت پیپل و بر و غیرها بعمل می آید زبون و غیر مستعمل در ادویه است و آنچه بتحقیق پیوسته در بلاد هند

وبنگاله چنین است واین را لك خام وبهندي جهوري میکویند وازین اقسام رنکهای سرخ بعمل مي آید وآن رنك را آب
بتنهائي منعقد وخشك نموده حبها سازند بهندي کلالي می نامند واکر پنبه آلوده قرصهای نازک بشکل کرده تنك ساخته
خشك نمایند مهاور کویند ولك بهندي لاکهه بخفای ها وبفارسي لاک نامند وجوش دادهٔ آنرا ورقهای نازك
ساخته بهندي چپرا میکویند ومستعمل آن درادویه وتراکیب لك خام جوش نداده تازهٔ نوان است وقوتش تا ده سال
باقي است در دوم کرم ودر سوم خشك ونیز مستعمل در طب کاه مغسول وکاه غیر مغسول آن است مقوی جکر واحشا ومفتح
سدهٔ سپرز وجکر وجالي آثار ومحلل اورام ومنقی اخلاط بارده آشامیدن مقدار یك دانك تا دو دانك از سائیده مغسول
آن با شیر بز تازه دوشیده جهت حبس نفث الدم مجرب وبالخاصیت لاغر کنندهٔ بدن وجهت استسقای لحمي وزقي وفالج
ویرقان وخفقان وسرفه وربو وجدری وضعف کرده وسائر اعضا نافع ومضر سپرز ومصلحش مصطکي وقدر شربتش تا یك
مثقال وبدلش در تفتیح دو ثلث آن ریوند ونیم وزن وربع آن طباشیر است واز خواص آن است که چون هر روز یك دانك
آنرا با سرکه سي یا چهل یوم بنوشند بغایت لاغر کند وچیزی درین امر بآن نمیرسد واکر سه چهار مثقال آن را در سه چهار
روز با سرکه بنوشند بدستور چهل یوم همین اثر دارد ورنك آن که از طبخ خام آن بهم میرسد مخصوص ابریشم است
بخلاف پنبه وغیر آن باید که ابریشم وپشم را در آب مطبوخ آن با طرطیر که صاف کرده باشند یك شب با تش نرم بجوشانند
وطرطیر باید پنج جزو واز لاک خام صد جزو باشد والا بدون طرطیر تاثیر ندارد وچون اشنان سبز را یك شبانه روز
در آب بخیسانند پس لك خام را اضافه نموده با تش نرم بجوشانند تا درد وصاف او جدا شده آب اشنان سرخ ودرخشنده
کردد پس لطیف صاف آنرا با صمغ عربي جمع نمایند وآنرا بهندي کلالي نامند در نوشتن وامثال آن بهتر از شنجرف است
وثفل آنرا زرکران در استحکام چیزها استعمال مینمایند ومعروف بزمور زرکری است در غایت قبض وشرب آن در قطع
حیض از مجربات است * دستور وغسل لك آن است که صمغ لك را از چوب وخاشاک پاکیزه نمایند ونرم بکوبند پس در هاون
با آبیکه ریوند چیني وبیخ اذخر مکي در آن جوشانیده باشند سحق کنند پس از غربال موئین یا از کرپاس درشت صاف
کنند وبکذارند تا ته نشین شود وانچه بماند باز چنین کنند وآب آنرا بریزند ولك را خشك نموده نرم بسایند ودر دواء
اللك وسفوف لك وقرص وغیرها استعمال نمایند

* فصل در ذکر نسخ دواء اللك *

* دواء اللك
الاکبر نافع است از برای انچه نافع است از برای دواء الکرکم اکبر وتفتیح حصاة کند یحیی بن عیسی بن جزله کفته که دواء اللك
اکبر نافع است از برای ضعف کبد وابتدای استسقا وسردي معده وتفتیح سدها وادرار بول وکداختن سنك کرده ومثانه
واین دوا بهترین دواهای کبد است * صنعت آن به نسخهٔ شیخ رئیس واین نسخه با نسخهٔ شاپور تفاوتی در ادویه ندارد
وتفاوت کمي در چیزی اندک از اوزان ادویه درین دو نسخه میباشد بکیرند لك منقی مغسول هشت درم مغز بادام
تلخ مقشر دراچیني ساذج هندي قرنفل از هریك پنج درم کافیطوس فومومرمکي صافي زوفای خشك از هریك چهار درم سنبل
الطیب دو درم دوقو تخم کرفس فطراسالیون زیرهٔ کرماني زنجبیل چیني از هریك هشت درم جنطیانا زراوند مدحرج از هریك
هفت درم زعفران سه درم اسارون نه درم فوة الصباغین پانزده درم ودر نسخهٔ دیکر بیست وپنج اوقیه است ونسخهٔ اول
صحیح است حب بلسان سلیخهٔ سودا مصطکي قصب الذریره مقل ازرق از هریك هفت درم رب السوس دوازده درم وبیخ
ریوند چیني پانزده درم جعده اذخر مکي از هریك سه درم فلفل قسط تلخ از هریك ده درم سیسالیوس روغن بلسان از هریك

سه درم ونیم صموغ را نیم کوفته در شراب ریحانی خیسانیده حل کنند وباقی ادویه را کوفته بیخته بعسل مصفی بسرشند شربتی
بقدر بندقه با انچه صلاح باشد از اشربه ومزاج این دوا کرم وخشک است در اول درجهٔ ثالثه ودر نسخهٔ دیکر دواء الملک الاکبر
حب بلسان مصطکی سلیخه قصب الذریره ومقل رب السوس ریوند فلفل قسط سیسالیوس این اجزا مجموع داخل ندارد
ومساوی نسخهٔ شیخ الرئیس وشاپور است * دواء الملک اکبر به نسخهٔ محمد بن زکریا رازی * صنعت آن لک منقی مغسول ریوند
چینی از هریک سه درم سنبل الطیب مصطکی رومی تخم کرفس اذخر مکی انیسون نانخواه ابهل مغز بادام تلخ جعده افسنتین
رومی عصارهٔ غافث زراوند طویل از هریک دو درم زنجبیل فلفل از هریک یکدرم مجموع را کوفته بیخته بعسل مصفی سه
وزن ادویه بسرشند شربتی دو درم با ماء الاصول بیامیزند وبیاشامند واکر با علت اثر کرمی باشد با سکنجبین بنوشند
قوت این دوا تا بدو سال باقی است ودر نسخهٔ دیکر این دوا عسل داخل نیست بلکه آورده که ادویه را کوفته بیخته نکاهدارند
ودر وقت حاجت با ماء الاصول یا سکنجبین بنوشند * دواء الملک اکبر به نسخهٔ سید اسمعیل در ذخیره کفته که این نسخه معتمد
علیه است * صنعت آن لک منقی مغسول هشت درم مغز بادام تلخ مقشر دارچینی ساذج هندی قرنفل جنطیانا زراوند مدحرج
ریوند چینی از هریک پنجدرم کافیطوس فوموا زهریک چهار درم سنبل الطیب صبر سقوطری زرد از هریک دوازده درم دوقو
تخم کرفس فطراسالیون زیرهٔ کرمانی زنجبیل چینی از هریک هشت درم زعفران سه درم اسارون هفت درم ونیم سلیخه
مصطکی قصب الذریره از هریک هفت درم کندر سه درم ونیم دارفلفل زراوند طویل از هریک هفت درم رب السوس دوازده
درم جعده اذخر مکی از هریک سه درم فلفل سیاه قسط تلخ از هریک دو درم بزر سیسالیوس روغن بلسان از هریک سه درم
نیم عسل مصفی سه وزن ادویه ادویه کوفته بیخته بروغن بلسان چرب کرده با عسل معجون سازند * دواء الملک الاکبر
به نسخهٔ یحیی بن عیسی بن جزله * صنعت آن لک منقی هشت اوقیه مغز بادام تلخ مقشر قرنفل دارچینی از هریک پنج اوقیه
کافیطوس موفومرمکی صافی زوفای خشک از هریک چهار اوقیه سنبل الطیب یکرطل جنطیانای رومی زراوند مدحرج از
هریک یک اوقیه صبر سقوطری چهار اوقیه دوقو فطراسالیون زیرهٔ کرمانی زنجبیل از هریک هشت اوقیه عود بلسان پانزده
اوقیه حب بلسان مصطکی سلیخهٔ سیاه قصب الذریره مقل ازرق از هریک هفت اوقیه رب السوس یکرطل ونیم ریوند چینی
جعده اذخر مکی از هریک دو اوقیه فلفل سیاه قسط تلخ از هریک ده اوقیه بزر سیسالیوس سه اوقیه ونیم روغن بلسان سه اوقیه
ادویه را کوفته وبحریر بیخته بروغن بلسان چرب نموده با سه وزن مجموع ادویه عسل مصفی بدستور معجون سازند
این دوا را بعد از شش ماه استعمال باید کرد وقوتش تا یک سال ونیم وبعضی کفته تا دو سال باقی می ماند * دواء الملک الاکبر
به نسخهٔ دیکر که سید اسمعیل در ذخیره در سوء مزاج بارد کبد ذکر کرده وکفته که این دوا در ضعف کبد واول استسقا از برودت
کبد واز برای تفتیح سدد استعمال کرده میشود * صنعت آن لک مغسول قسط تلخ حب الغار ترمس شامی دارچینی دارفلفل
اسارون شامی قصب الذریره فطراسالیون دوقو زراوند مدحرج از هریک سه درم سنبل الطیب جنطیانا فوة الصبغ از
هریک سه درم ساذج هندی مغز بادام تلخ مقشر قرنفل مصطکی حب بلسان از هریک یکدرم ونیم فوموا اذخر مکی زعفران فلفل
سیاه از هریک یکدرم کوفته بیخته بعسل مصفی بدستور معجون سازند شربتی یک مثقال * دواء الملک الکبیر ضعف کبد ومقدمهٔ
استسقا وبرودت معده را نافع است وتفتیح سدهٔ کبد وطحال کند وبول براند ودر امراض کبد این دوائی است بی مثل وکثیر
الفایده * صنعت آن لک مغسول هشت مثقال مغز بادام مقشر قرنفل دارچینی کندر جنطیانای رومی زراوند کرد از هریک

چهار مثقال صبر سقوطري سنبل الطيب رب السوس از هريك شش مثقال دوقو فطراساليون زيرهٔ كرماني زنجبيل از هريك هشت
مثقال فوه حب بلسان سليخه مصطكي رومي قصب الذريره مقل ازرق از هريك هفت مثقال ريوند چيني جعده اذخر از هريك
دو مثقال فلفل سياه قسط تلخ از هريك ده مثقال سيساليوس سه ونيم درم دارفلفل زراوند طويل از هريك سه ونيم مثقال
روغن بلسان سه مثقال ادويه كوفته بيخته با سه چندان عسل كف كرفته بسرشند وبعد از شش ماه استعمال نمايند شربتي
يكدرم * دواء اللك ديكر كه همان نفع دارد واعتماد برين نسخه بيشتر است * صنعت آن لك مغسول هشت درم بادام تلخ
مقشر دارچيني ساذج هندي قرنفل جنطيانا زراوند مدحرج ريوند چيني از هريك پنجدرم كافيطوس فومو مرمكي زوفاء
خشك از هريك چهار درم سنبل الطيب صبر سقوطري سليخه مصطكي قصب الذريره از هريك دوازده درم دوقو تخم كرفس
فطراساليون زيرهٔ كرماني زنجبيل از هريك هفت درم زعفران جعده اذخر از هريك سه درم اسارون حب بلسان مقل
از هريك هفت درم ونيم روناس پانزده درم فلفل سياه قسط تلخ از هريك ده درم سيساليوس روغن بلسان از هريك سه ونيم درم
اجزا كوفته بيخته با عسل كف كرفته بسرشند وبعد از ششماه استعمال نمايند شربتي يك مثقال با ماء الاصول بياشامند
* دواء اللك الاصغر نافع از براى ضعف وبرودت وصلابت كبد ومعده وصلابت طحال وتفتيح سدها وابتداى استسقا
* صنعت آن لك مغسول قسط تلخ حب الغار ترمس شامي حلبه فلفل سياه از هريك دو درم ريوند چيني سه درم بعسل مصفى
بقدر كفايت بدستور معجون سازند شربتي يكدرم با آب طبيخ افسنتين ودر نسخهٔ ديكر بجاى حب الغار فقاح اذخر است
مزاج اين دوا كرم وخشك است در آخر درجهٔ ثانيه وقوت اين دوا تا يك سال ونيم باقي ميماند ودر نسخهٔ يحيى بن عيسى
بن جزله كه در منهاج ذكر كرده حب الغار فقاح اذخر هر دو داخل است وكفته كه منافع اين بسيار قريب است بمنافع دواء اللك
الاكبر * فصل در ذكر نسخ سفوفات لك * سفوف لك كه اسهال كبدى را نافع باشد تاليف مغفرت پناه حكيم شمس الدين
رحمه الله مجرب است * صنعت آن طباشير سفيد ريوند چيني بريان لك مغسول زرشك بيدانه صمغ عربي آرد بلوط سنبل
آب روى صندل فوة الصباغين عصارهٔ لحية التيس از هريك هشت مثقال اجزا كوفته بيخته يك مثقال از آن را بروب به شيرين
سرشته بليسند وساذج مغسول با مرهم كافور عمل نمايند * سفوف لك ديكر كه مشهور بسفوف عباده است معده سرد وتر را
نافع باشد ورخاوت آن را زائل سازد وجكر را قوت دهد وهزال آن را برطرف سازد * صنعت آن لك مغسول حب الآس
آرد بلوط مصطكي مازوى سبز عود بلسان پوست انار از هريك چهار درم زنجبيل كندر از هريك يكدرم ودر نسخهٔ ديكر بجاى
كندر بلسان است ووزن نبات نيز چهار درم است نبات سفيد پنجاه درم شربتي سه درم تا يك هفته استعمال نمايند
وقت صبح وشب ووقت خواب وكوشت نخورند كه غليظ است چنانچه قلانسي كفته ودر نسخ شيخ الرئيس كه در قانون ذكر
نموده عيدان لك است چنانچه شفائي آورده وآن نسخه موافق است با نسخهٔ صاحب جامع التراكيب ودر نسخهٔ ديكر شيخ
طبرزد بوزن مجموع ادويه است * سفوف لك ديكر كه بجهت اسهال كبدي نافع است * صنعت آن لك مغسول كل سرخ
نشاسته از هريك پنجدرم فوة الصباغين طباشير سفيد صمغ عربي تخم حماض از هريك دو درم زعفران دو دانك كوفته بيخته
شربتي يك مثقال واز عقب آن دوغ كه داغ كرده باشند وآب سيب شيرين وآب به شيرين از هريك پنج مثقال قرص طباشير
قابض كهربا از هريك نيم مثقال بنوشند * سفوف لك ديكر ورم جكر را سود دهد وبول براند * صنعت آن تخم خربزه تخم
خيارين از هريك پنجدرم تخم كاسني تخم كشوث از هريك سه درم تخم كرفس انيسون رازيانه رب السوس از هريك دو درم

عصارهٔ زرشك چهار درم ریوند چینی یك مثقال لك مغسول چهار دانك زعفران سنبل مصطکی افسنتین از هریك یك درم
کافور دو دانك شربتی سه درم * سفوف لك دیکر اسهال کبدی را نافع است * صنعت آن کل سرخ شش درم لك مغسول تخم
حماض انبرباریس از هریك سه درم فوه طباشیر سفید صمغ عربی صندل سفید از هریك دو درم ریوند چینی یك درم و نیم
زعفران کوفته بیخته سفوف سازند شربتی دو درم بادوغ آهن تاب * سفوف لك دیکر که ورم حار جکر را نافع است * صنعت آن
لك مغسول ریوند چینی از هریك یك درم پوست هلیلهٔ زرد ده درم تخم کاسنی تخم کشوث مغز تخم خیارین از هریك دو درم
کوفته بیخته سفوف سازند شربتی دو درم با ماء الجبن بدهند و اکر حمی قوی باشد بآب برک خرفه مغز فلوس خیارشنبر
* سفوف لك دیکر که همین نفع دارد * صنعت آن لك مغسول سه درم پوست هلیلهٔ زرد ده درم طباشیر سفید دو درم رازیانه
یك درم و بعضی بجای رازیانه تخم کشوث آورده اند * سفوف لك دیکر که همین عمل میکند * صنعت آن لك مغسول کل سرخ
طباشیر سفید از هریك پنج درم پوست هلیلهٔ زرد ده درم ریوند چینی سه درم رازیانه انیسون از هریك یك درم کوفته بیخته
سفوف سازند شربتی یك درم با شیر شتر * سفوف لك دیکر که سوء المزاج حار کبد را نافع است * صنعت آن لك مغسول کل سرخ
زرشك منقی از هریك یك درم و نیم فوة الصبغ جند بیدستر صندل سفید بسباسه صمغ عربی از هریك یك درم ریوند چینی نیم مثقال
تخم حماض یك مثقال زعفران دو دانك اجزا کوفته بیخته سفوف سازند شربتی یك درم با انچه مناسب باشد * فصل در بیان
نسخ اقراص لك * قرص لك منقول از قرابادین قانون شیخ رئیس نافع از برای سدهای جکر و سپرز و تپ دائمی و مدر بول است
و تقویت کبد کند و طعام بکوارد * صنعت آن لك مغسول فوة الصبغ انیسون اسارون بزر کرفس افسنتین رومی مغز بادام
تلخ مقشر قسط تلخ زراوند طویل ریوند خطائی رب السوس عصارهٔ غافث عصارهٔ زرشك اجزا مساوی کوفته بیخته اقراص سازند
شربتی یك مثقال تا دو درم با اشربهٔ مناسبه یعنی صالحه از برای امراض مذکوره بیاشامند و در نسخهٔ صاحب ذخیره عصارهٔ
زرشك داخل ندارد * قرص لك به نسخهٔ دیکر سدها بکشاید و ادرار بول و حیض نماید و انواع استسقا را نافع باشد و تبهای
بلغمی را سودمند است * صنعت آن لك مغسول تخم کرفس عنب الثعلب فوة الصبغ از هریك یك درم رازیانه انیسون دوقو از
هریك یك مثقال تخم کاسنی تخم کشوث از هریك دو درم کوفته بیخته بکلاب سرشته اقراص سازند شربتی یك مثقال * قرص لك دیکر
که همین منافع دارد و انواع استسقا را بنهایت مفید باشد و امراض طحال را سودمند بود * صنعت آن مرمکی صافی ترمس شامی
سلیخه دارچینی عصارهٔ غافث افسنتین رومی حب بلسان عود بلسان پوست بیخ کبر ریوند چینی رازیانه تخم کرفس تخم
کشوث از هریك دو مثقال کل سرخ منزوع الاقماع پنج مثقال طباشیر سفید لك مغسول سنبل الطیب سعد کوفی از هریك
سه مثقال فوة الصبغ قیصوم قرنفل زعفران از هریك یك مثقال اجزا را کوفته بیخته بآبیکه دران زعفران حل کرده باشند
سرشته اقراص سازند شربتی یك مثقال و هرکاه استعمال کرده شود از برای انواع استسقا باید که با یك اوقیه سکنجبین
بزوری در هفته سه روز تناول نمایند پس استراحت نموده باز عود نمایند تا آنکه مرض بعون الله تع دور شود * قرص لك
دیکر که همین منافع دارد * صنعت آن مرمکی مقل ازرق قسط تلخ ترمس شامی سلیخه اذخر مکی سعد کوفی دارچینی
کل غافث افسنتین رومی لك مغسول ریوند چینی زعفران مصطکی رومی اجزا مساوی کوفته بیخته بدستور مقرر اقراص
سازند شربتی یك مثقال و هرکاه از برای انواع استسقا استعمال کرده شود باید که با سکنجبین بزوری یا شراب دیناری
بحسب حاجت بیاشامند * قرص لك مغسول به نسخهٔ محمد بن زکریا رازی که همین منافع دارد * صنعت آن لك مغسول ریوند

چینی از هریک سه درم اسارون زراوند مدحرج جنطیانا مصطکی تخم کرفس سنبل الطیب اذخر مکی انیسون نانخواه
ابهل مغز بادام تلخ افسنتین رومی فوة الصبغ عصارهٔ غافث از هریک دو درم فلفل زنجبیل از هریک یکدرم کوفته بیخته
بدستور اقراص سازند شربتی یک مثقال و در نسخهٔ که میرزا محمد باقر بخط خود قلمی نموده قسط تلخ یکدرم و نیم داخل است
و وزن جمیع اجزا که درین نسخه دو درم است یک مثقال و در نسخهٔ آن یکدرم و نیم است و انیسون و افسنتین رومی و فلفل
داخل دارد * قرص لک دیگر سدها بگشاید و سوء القنیه و حمیات مرکبه و استسقا را نافع باشد و ادرار بول کند * صنعت آن
مغز تخم خیار مغز تخم خیار بادرنگ مغز تخم خربزه از هریک دو مثقال تخم کرفس بادیان انیسون تخم کاسنی از هریک
دو درم لک مغسول گل سرخ رب السوس عصارهٔ افسنتین سنبل الطیب مصطکی رومی از هریک یکدرم و نیم عود قماری
خام فقاح اذخر طباشیر سفید ساذج هندی از هریک یکدرم ریوند چینی نیم درم اجزا را کوفته بیخته بآب خالص
سرشته اقراص سازند شربتی دو درم با ده درم زرشک منقی بگلاب و عرق بادرنجبویه خیسانیده صافی نموده و بشراب
بزوری محلی نموده بیاشامند * قرص لک مستعمل در معاجین کبار * صنعت آن لک مغسول بیست درم لوف ده درم کوفته
بیخته به مثلث سرشته اقراص سازند و بر پشت غربال پهن کرده تا خشک شود و در شیشه نگاه دارند * باب اللام مع الواو *
* لؤلؤ عربی است و بفارسی مروارید و بترکی انیچی نامند و انجو نیز بهندی مکتا و موتی گویند و بزرگ مقدار آنرا بعربی
درنامند و آنچه بزرگ و در صدف یکدانه و یکتا باشد آنرا در یتیم خوانند و تا سه مثقال بنظر رسیده و از خواص آن است
که چون در صدف بنهایت نمو خود برسد و غوص نمایند باز بتدریج به تحلیل میرود و چیزی در صدف نمی ماند و بهترین
آن عمانی سفید مدور بزرگ آبدار است و زبونترین همه ریزه مائل بسیاهی باشد و سیاه و زرد و بی آب و سوراخ دار آن
مستعمل اطبا نیست و روغن و عرق و بوهای کریه مضر است بآن و شستن آن در آب برنج جوشانیده که بعربی ارز نامند
و نیز مالیدن بسنباذج رافع چرک و زردی رنگ آن است و از اسرار است و همچنین خورانیدن بمرغ و کبوتر و بعد از ساعتی
و یا دو ساعت آن مقدار که دریافت نمایند که چرک و پردهٔ کثیف بالای آن زائل و تحلیل یافت آنرا ذبح نموده براورند
والا تحلیل خواهد یافت و آنچه مشهور است که صدف مروارید در وقت باریدن باران نیسان بالای آب می آید و دهن
باز می کند تا قطرات باران در آن آید و یا آنکه شب ها بالای دریا آمده دهن باز می گذارد تا شبنم در دهن وجود
او داخل گردد بعد از آن دهن را بسته باز در آب فرو می رود و از آن قطرات باران و یا آن شبنم لؤلؤی در جوف آن منعقد
میگردد اصلی ندارد و آنچه به تحقیق پیوسته آن است که صدف مروارید در اول تکوین در قعر دریا کوچک بقدر دانه
عدسی و کوچکتر از آن با ریشهٔ بسیار باریکی میباشد و در جائیکه ریگ با گل ممزوج یا ریگ و سنگ باشد بسیار تکون میباید
و خوب میشود و در گل خالص خوب نمیشود و ریشهٔ خود را در بین ریگها و سنگها مستحکم میکند و بتدریج بزرگ میشود
و ریشهٔ آن هم قوی و بلند میگردد و در میان ریگها و سنگها تا بسطبری انگشتی و با اندک صلابت و سیاه رنگ و رنگ صدفهٔ
آن سفید صلب براق میباشد بخلاف اصداف دیگر که ریشه ندارند و بالوان و هیأت و اشکال مختلفه میباشند و به بزرگی آن
نمیشوند زیرا که تا یک شبر و یک و نیم شبر نیز میشود و این برزخی است میان حجر و نبات و حیوان و حجریة آن غالب
و از نباتیت همین ریشه و قوت نما و از حیوانیت قوت قبض و بسط دارد که دهن خود را یعنی دو صدفهٔ خود را باز میکند
و آنچه از گل لزج لعابی و حیوانات صغار ریزه و غیر آن در زیر دریا در آن می آید گرفته دهن خود را بند میکند و غذای خود

خود میسازد و در جوف آن گوشت نرم سفیدی میباشد و حیوانات دیگر بسیار طالب و خواهان آنند که اگر احیانا دهن خود را
بزودی بند نکند خود را رسانیده گوشت جوف آن را کنده میخورند و مروارید در جوف آن قریب بمحل دل آن تکون مییابد
و مردم آنجا از غواصان و غیرها حدی معین دارند برای بزرگی صدف و رسیدگی مروارید آن و چون بحد مقرری خود رسید
زنبیلی در گردن آویخته و سنگی برای ثقل بر پای خود بسته ریسمان بلند که یک سر آن بر دست شخصی بیرون آب باشد
سر دیگر آن را بر کمر خود بسته غوص مینمایند و در اوقات غوص مقرر است که غواصان تقلیل در اکل و شرب و اشیای حاره
مینمایند که خفیف و سبک گردند و حبس نفس توانند نمود و در ته دریا رفته چشم را میگشایند هر جا که صدفی را یافتند بوقوفی
که دارند آن را جنبش داده از زمین میکنند و در زنبیل میگذارند و همچنین صدفی دیگر تا نفس شان یاری دهد یا حیوانی
موذی قصد ایشان کند پس بزودی ریسمان را حرکت میدهند تا او را بزودی بالا کشند پس بر خشکی آمده صدف را بنوعی
خاص که میدانند بریده مروارید را بر آورند و شاعری این مدعا را نیکو بنظم آورده هر چند مدعای او امری دیگر است

* رباعی * غواصی کن گرت گهر میباید * غواصان را چهار هنر میباید * سر رشته بدست دوست جان بر کف دست * دل
نازدن و قدم ز سر میباید * اماکنی که در آن مروارید تکون می یابد از حد شرقی بلاد عمان قریب بعدن تا بحرین و قطیف
و هرموز و سائر جزایر بحر فارس ولیکن در شرقی بحر فارس زیاده از حیوانی آن است و نیز در جزیرهٔ سیلان و براسیل از جزایر
ارض جدید و قدر قلیلی در بنگاله در غدیرها که جهیل می نامند بهم میرسد و اما هرموزی آن را میگویند که هفت پرده دارد
و بسیار اعلی است و سفید و بسیار شفاف و آنچه در بحرین و سیلان و جاهای دیگر می شود سه پوست و سیلانی از همه سفیدتر و لیکن
زود فاسد میگردد و بنگالی شکری رنگ و بسیار بزرگ نمیشود و نیز میگویند در جوف بعضی مرواریدها اندک خالی بر می
آید خصوص بنگالی آن که این امر در آن مشاهده شده و صدف بنگالی آن بسیار بزرگ نمی شود و ریشه ندارد و نیز از غواصان
بعضی ثقه متوطنین آنجا مسموع گشته که مروارید بسیار بزرگ نوع اعلی در اصداف بسیار بزرگ نمیباشد بلکه در اصداف
متوسطه و در اصداف بزرگ مروارید ریزه میباشد و میگویند که عمیق اماکنیکه در آنجا غوص می نمایند نهایت تا
بیست و پنج بغل آب می باشد و شعاع و گرمی آفتاب و کواکب اندک بقعر آن میرسد و باعث تکون آن میگردد لولو سرد و خشک
در آواخر درجهٔ دوم و در تفریح قویتر از طلا است و غوص در اجزای بدن میکند و ملطف و مقوی اعضا و دافع انواع خفقان
خوف و فزع سوداوی و جهت اسهال مراری و دموی و امراض قلب و ضعف جگر و گرده و بدبوئی دهان و حصاة و حرقة البول
و تفتیح سدد و یرقان و دفع سموم و وسواس و جنون و ربو و ذرور آن جهت قطع سیلان خون اعضا و التیام زخمها و اکتحال آن
جهت رمد و سلاق و ظلمت بصر و بیاض و سبل و کمنه و سنون آن جهت پاک کردن چرک دندان و تقویت لثه و طلای محلول
آن رافع بیاض عین و بقول ارسطون رافع برص است در تطلیه اول و سعوط با آب محلول آن نفع میدهد صداع حادث از انتشار
اهداب عین در مرتبهٔ اول و غیر محلول آن جهت جذام و بهق و جمیع آثار جلد نافع و فرزجهٔ آن در منع حمل مجرب دانسته
اند و نگاهداشتن آن با خود مقوی دل و در دهان داشتن آن جهت جذام و ازالهٔ غم و ضعف دل موثر گویند مضر مثانه و مصلحش
بسد است و قدر شربتش تا نیم مثقال و بدلش صدف سفید است * دستور احراق لؤلؤ آن است که مروارید ناسفته را با قدری
شیر در ظرف سفالی کرده سر ظرف را محکم نموده در میان آتش بگذارند و بدم بدمند و پس از زمانی بر آورند که سوخته شده
باشد * دستور حل لؤلؤ در آب اترج در اترج ذکر یافت * جوارش لولو بجهت حبل و حفظ جنین مجرب است * صنعت آن

مروارید ناسفته عاقرقرحا ساذج هندی زرنباد درونج بهمن سرخ بهمن سفید قاقله قرنفل دارچینی فلفل سیاه سنبل الطیب
فلفل سفید زنجبیل شیطرج هندی قرفه بسباسه جوزبوا از هریک دو مثقال تخم کرفس پنج مثقال مصطکی سه مثقال کلقند چهار
سیر شربت فواکه عسل از هریک شش سیر بدستور ترکیب نمایند و در نسخهٔ دیگر بجای دارچینی دارفلفل است * جوارش لؤلؤ
دیگر مقوی معده و اعضای رئیسه است و مصلح حال جنین و رحم و در حفظ جنین از اسقاط مجرب است * صنعت آن مروارید
ناسفته عاقرقرحا از هریک یکدرم زنجبیل مصطکی رومی از هریک چهار درم زرنباد درونج عقربی تخم کرفس شیطرج هندی
قاقله جوزبوا بسباسه قرفة الطیب از هریک دو درم بهمن سفید بهمن سرخ فلفل دارفلفل از هریک سه درم دارچینی پنجدرم
شکر سلیمانی بوزن همه ادویه شربتی بقدر یک عفصه و در حفظ اسقاط جنین مداومت باین جوارش باید نمود * جوارش لؤلؤ
دیگر که امراض مذکوره و تفتیت سنگ گرده و مثانه را نافع است * صنعت آن مروارید ناسفته با گلاب سوده بسد انیسون از
هریک هشت مثقال بهمن سفید فقاح اذخر سعد کوفی کزمازج از هریک شش مثقال کاکنج بیخ لبلاب از هریک سه مثقال
اسارون مصطکی دارچینی از هریک یکونیم مثقال صمغ عربی کثیرا سلیخه از هریک یک مثقال قند و عسل از هریک دو وزن ادویه
علی الرسم جوارش سازند شربتی از یک مثقال تا دو مثقال * فصل در بیان حبوب لؤلؤ * حب لؤلؤ مقوی قلب و معده
و حابس بطن است * صنعت آن مروارید ناسفته کهربای شمعی یشم سبز طباشیر سفید ورق نقره محلول باد زهر معدنی
مرجان قرمزی طین ارمنی مغسول از هریک یک مثقال عنبر اشهب ورق طلا محلول از هریک نیم مثقال مروارید کهربا
مرجان را بگلاب صلایه نموده باقی ادویه کوفته بیخته با گلاب سرشته حبوب سازند هر حبی بقدر فلفلی و نخودی شربتی از
سه حب تا هفت حب با بید مشک و گلاب فرو برند و اگر برای تقویت باه و افزونی منی مایهٔ شتر اعرابی یک مثقال و برای
زیادتی تقویت معده مصطکی رومی یکدرم اضافه نمایند میگردد اقوی * حب لؤلؤ مسلول و مدقوق را نافع است باید که
با شیر الاغ یا شیر زنان با ادویهٔ مناسبه دیگر میل نمایند * صنعت آن مروارید ناسفته یک مثقال کهربای شمعی طین ارمنی
طین مختوم طین داغستانی صمغ عربی کثیرا از هریک نیم مثقال مغز بهدانه مغز تخم خیار مغز تخم کدو از هریک یکونیم مثقال
کوفته بیخته با آب برگ بارتنگ و لعاب بهدانه سرشته حبوب سازند هر حبی بقدر نخودی شربتی از سه حب تا هفت حب و
اگر از برای نفث الدم نیم مثقال پوست بیخ کبر آب خیار داخل نمایند خوب است * حب لؤلؤ فواق را که بسبب گرمی
باشد زائل گرداند * صنعت آن مروارید ناسفته یک و نیم مثقال کهربای شمعی یا کافوری دو مثقال مصطکی رومی یکمثقال
و دو دانگ دانهٔ هیل بوا صمغ عربی از هریک نیم مثقال بهدانه بو داده با پوست یک مثقال کوفته بیخته با گلاب سرشته حب
بندند شربتی نیم مثقال با گلاب فرو برند * فصل در ذکر نسخ خمیرهای لؤلؤ * خمیرهٔ لؤلؤ خفقان و ضعف قلب را
بنهایت نافع است و اعضای رئیسه را قوت دهد و منافع بسیار دارد * صنعت آن مروارید ناسفته هشت درم یاقوت رمانی
بسد محرق مغسول از هریک چهار درم ورق طلا ورق نقره از هریک یکدرم لعل بدخشی عقیق یمنی یشب سبز ساذج هندی
زرنباد درونج عقربی تخم خرفهٔ مقشر ابریشم مقرض از هریک سه درم افتیمون اقریطی شش درم لاجورد مغسول کافور
قیصوری عنبر اشهب از هریک یکدرم و نیم طباشیر سفید صندل سفید از هریک پنجدرم کهربای شمعی زرشک منقی کشنیز
خشک مقشر صندل سرخ غنچهٔ گل سرخ منزوع الاقماع پوست اترج گل ارمنی مغسول طین مختوم عود هندی گل گاوزبان
از هریک دو درم مشک تبتی نیم درم نبات سفید گلاب از هریک یکمن رب سیب شیرین رب انار شیرین از هریک بیست درم

رب به شیرین چهل درم شربت به شیرین چهلدرم ودر نسخهٔ دیکر بجای ربوب شراب سیب شیرین یکمن وشراب انار شیرین
چهل درم شربت به شیرین بیست درم آورده شده نبات سفید وکلاب وربوب یا اشربه را بقوام آورده تیرزنند له چون
خمیره شود جواهر را صلایه نموده ورق طلا ورق نقره داخل نموده باقي ادویه را کوفته بیخته بآن بسرشند ونیکو برهم زنند
ودرظرف چیني نکاهدارند وبعد ازچهل روز استعمال نمایند شربتی ازیك مثقال تا دودرم * خمیرهٔ لؤلؤ دیکر * صنعت آن
مروارید ناسفته بکلاب صلایه کرده بهمن سفید کل کاوزبان ازهریك چهاردرم ادویه را کوفته بیخته پنجاه درم شکر
سفید را اضافه نموده تیرزنند تاچون لهاته شود ادویه را بآن بسرشند ونیکو برهم زنند ونکاهدارند شربتی یك مثقال
* خمیرهٔ لؤلؤی قدس سره * صنعت آن طباشیر سفید مروارید ناسفته صندل سفید ابریشم مقرض بهمن سفید ازهریك پنج مثقال
عنبر اشهب ورق طلا ورق نقره ازهریك یکمثقال ویکدانك ونیم مشك تبتي نیم مثقال وسه قیراط شکر سفید کلاب عرق بید مشك از
هریك دوصد مثقال عسل مصفی بیست وپنج مثقال شکر را ازل مرتبه مصفی نموده عسل را داخل کرده کف آنرا کرفته پس
کلاب وعرق را داخل کرده بقوام آورده تیرزنند تاچون لهاته شود ادویه را بآن سرشته خمیره کرده نکاهدارند شربتی از یکمثقال
تادودرم * خمیرهٔ لؤلؤ دیکر * صنعت آن مروارید ناسفته ششماشه بکلاب سوده بهمن سفید وکاوزبان ابریشم مقرض
صندل سفید کشنیز خشك ازهریك نه ماشه عنبر اشهب ورق طلا ورق نقره ازهریك سه ماشه نبات سفید بیست توله بدستور سفر
خمیره سازند * خمیرهٔ لؤلؤ بنسخهٔ دیکر * صنعت آن مروارید ناسفته یك مثقال ودانك بسد سحرق مغسول چهاردانك ورق
طلا ورق نقره ازهریك یکدانك یشب سمزماذج هندي زرنباد درونج عقربي مغز تخم خیارین ابریشم مقرض ازهریك نیم مثقال
افتیمون یکمثقال لاجورد مغسول عنبر اشهب ازهریك یکدانك ونیم کل سرخ کهربای شمعي پومت اترج کل داغستاني عسل
هندي کل کاوزبان ازهریك دودانك نبات سفید سه وزن ادویه بدستور خمیره سازند ودر نسخهٔ دیکر ان این خمیره وزن
عرق کاوزبان یکصد مثقال ووزن عنبر نیم مثقال ووزن لاجورد یکمثقال است * خمیرهٔ لؤلؤ که برای تقویت اعضای رئیسه
مجرب است * صنعت آن مروارید ناسفته ششماشه کهربا مرجان صندل سفید مصطکي ازهریك سه ماشه ورق طلا پنج عدد ورق
نقره بیست عدد عرق بید مشك عرق بید کلاب نبات قند ازهریك یکونیم پا وبدستور بسرشند شربتی سه ماشه * خمیرهٔ لولو دیکر
* صنعت آن مروارید کهربا عنبر ورق طلا ونقره ازهریك یکماشه مصطکي ابریشم مقرض ازهریك دوماشه عرق کاوزبان
عرق بید مشك ازهریك نیم پا ونبات سفید پا وآثار بدستور بسرشند * خمیرهٔ لولو دیکر که منافع نسخهٔ قبل دارد * صنعت آن
طباشیر یك توله صندل سفید زعفران مروارید ناسفته یشب کافوري ازهریك ششماشه ورق نقره یکتوله عرق
بید مشك سه پا وکلاب یکپا ونبات نیم آثار بدستور مقرر بقوام آورند شربتی ششماشه * خمیرهٔ لؤلؤ دیکر * صنعت آن
مروارید ناسفته دودرم ونیم مغز تخم خیارمغز تخم خیاربادرنك مغز تخم کدوی شیرین ازهریك سه درم صندل سفید
بکلاب سوده تخم خرفهٔ مقشر کل بنفشه کل کاوزبان طباشیر سفید ازهریك دودرم زعفران یکدرم ونیم مشك خالص عنبر
اشهب ازهریك نیم درم واکرحرارت درمزاج غالب باشد بجای مشك وعنبر کافور قیصوري کنند وادویه را کوفته بیخته
با شراب زرشك وشراب رمانین ازهریك بیست درم قند سفید پنجاه درم کلاب عرق بید مشك عرق بهارنارنج ازهریك
ده درم همه را بقوام آورده ادویه را بآن بسرشند وخمیره سازند شربتی از دودرم تا دومثقال با اشربه وعرقیات
مناسبه بکاربرند * دهن لؤلؤ منقول از طب برا کلموس مقوي اعضای رئیسه ونافع است تشنج وفالج وامراض عصب وغشي

وخفقان را و مدر شیر و زیاده کنندهٔ منی است و نافع است جمیع قروح بواسیر را * صنعت آن بگیرند مروارید بکر غلطان
وسحق نمایند هرقدر که خواهند و بریزند بران سرکهٔ مقطر بقدر که یک انگشت بالای آن باشد و بگذارند درجای گرم تا منحل
شود پس برآرند ازان رطوبت را درحمام ماریه تا خشک شود پس بچکانند بران آب خالص چند مرتبه تا انکه حموضت آن
برطرف شود پس بگذارند درمکان نمناک تا انکه منحل بدهن گردد یا اینکه حل کنند درعرق پس برانند ازان عرق را
پس باقی میماند دهن محلول شربتی ازان یک قیراط است با بعضی از آبهای منا سبه * فصل دربیان نسخ مغوف لؤلؤ *

* مغوف لؤلؤ تالیف طبری نیکو است از برای قلب مبرود * فصل دربیان نسخ مغوف لؤلؤ *

* مغوف لؤلؤ تالیف طبری نیکو است از برای قلب مبرود و وحشت و از برای غشی و مالیخولیا و خفقان * صنعت آن بگیرند
مروارید ناسفته بصل طباشیر سفید کل سرخ از هریک سه درم فرنجمشک بادرنجبویه از هریک پنجدرم قاقله لسان الثور
از هریک شش درم کشنیز خشک بریان مقشر و دو درم قرنفل یکدرم و نیم شربتی یک مثقال با یک اوقیه مثلث یا یک اوقیه
میبه * مغوف لولو دیگر از اشهر مغوفات بلکه اعرف و انفع مرکبات است و منسوب است بجالینوس عجیب الفعل است
در دفع امراض حارهٔ قلب و دماغ مانند خفقان و وسواس و مالیخولیا و تفریح آور و در حفظ جنین نماید * صنعت ان پوست
هلیلهٔ کابلی لسان الثور از هریک ده درم بهمن سرخ بهمن سفید بادرنجبویه تخم ریحان غنچهٔ گل سرخ مصطکی
رومی از هریک پنجدرم حجر ارمنی مغسول ابریشم مقرض از هریک سه درم ورق طلا ورق نقره مرجان قرمزی یاقوت
رمانی مروارید ناسفته از هریک یک مثقال کوفته بیخته مغوف سازند شربتی یک مثقال * مغوف لولو قلعی فرموده انند
که از تصرف بندهٔ اثم محمد هاشم مخاطب بحکیم معتمد الملوک علوی خان است در نفع مثل مغوف لولوی جالینوس است
* صنعت آن مروارید ناسفته کهربای شمعی حجر یشب سودهٔ زهر مهرهٔ خطائی سودهٔ از هریک دو مثقال لعل بدخشی
عنبر اشهب مشک تبتی ورق طلا از هریک نیم مثقال ورق نقره دو مثقال و نیم صندل سفید ابریشم مقرض طباشیر سفید
پوست بیرون پسته کل کاوزبان کیلانی کشنیز خشک تخم خرفه مقشر بهمن سفید از هریک سه مثقال پوست هلیله
کابلی آملهٔ منقی از هریک پنج مثقال نبات سفید بیست مثقال لوفته بیخته شربتی یک مثقال با گلاب و عرق بید مشک و نیز
با لنکو و شربت سیب شیرین بنوشند * مغوف لولوی دیگر که آن مرحوم بجهت بندگان عالی متعالی شاهزادهٔ محمد بلند
اختر تالیف نموده اند * صنعت آن مروارید ناسفته کهربای شمعی از هریک ششماشه طباشیر سفید بهمن سفید پوست
هلیلهٔ زرد ابریشم مقرض صندل سفید تخم فرنجمشک از هریک یکتوله ورق طلا بیست عدد ورق نقره یکتوله بدستور مرسوم
نمایند * مغوف لولوی دیگر که آن مرحوم بجهت خود که اعمال دموی و بواسیر و حرارت قلب و حمی و تهیج پایها و خفقان
و نفخهٔ مزاق داشتند ترتیب داده اند * صنعت آن مروارید زهر مهرهٔ خطائی از هریک یک مثقال ورق طلا عنبر اشهب
از هریک یکدانک و نیم ورق نقره یک مثقال و یکدانک و نیم صندل سفید ابریشم مقرض طباشیر سفید پوست بیرون پسته
دانهٔ هیل بریان کشنیز خشک بریان بادیان آملهٔ منقی هلیلهٔ سیاه در روغن کاو بریان کرده از هریک یک مثقال و نیم
زرشک منقی مغز انار دانه دارچینی از هریک یک مثقال مصطکی نیم مثقال کوفته بیخته مغوف سازند * مغوف لوبه
دیگر که مقوی معده و قلب و کبد و نافع است از برای خفقان و ضعف قلب حادث بمشارکت معده از حصول خلط بلغمی
و سودا وی مخلوط بصفرا در معده و اصحاب مالیخولیای مواقی و وسواس را نافع است و طعام را هضم کند و احداث اخلاط صالح

نمايد * صنعت آن مرواريد نا سفته كهربای شمعي كشنيز خشك مقشر آملهٔ منقی سماق منقی انار دانه بادرنجبويه دارچيني مصطكي رومي دانهٔ هيل بواطبا شيرسفيد سعد كوفي خولنجان زيرهٔ كرماني مد بردرسركه زيرهٔ سبزمد بردرسركه پوست انار ج ساذج هندي زرشك منقی رازيانه درونج عقربي ازهريك يك مثقال مشك تبتي عنبر اشهب ورق طلا ازهريك شش قيراط نبات سفيد بيست مثقال كوفته بيخته هرروز صبح وشام نيم مثقال آن راتناول نمايند كه بعون الله تع مجرب است وقلمي فرمودند كه اين نسخه از اقتراح قدوة الاطبا والد ماجد فقير است * سفوف لولوی ديكر كه همين منافع دارد * صنعت آن مرواريد نا سفته كهربای شمعي بسد محرق گل كاوزبان كشنيز خشك مقشر غنچهٔ گل سرخ صندل سفيد طباشير سفيد تخم خربزهٔ مقشر تخم كاهني مقشر تخم كاهو مقشر اجزا مساوي كوفته بيخته سفوف سازند شربتی دودرم پس بدستيكه مجرب النفع است درجميع امور مذكوره درسفوف لولوی جالينوس * سفوف لولوتاليف ابوسهل مسيحي كه همين منافع دارد وخفقان حارا بنهايت نافع است * صنعت آن مرواريد نا سفته كهربای شمعي ازهريك پنجدرم گل سرخ منزوع الاقماع طباشير سفيد ازهريك سه درم كشنيز خشك دودرم سويق جونيمدرم ودرنسخهٔ صاحب ميزان الطبا ثع بجای سويق جوبسد دوزن كشنيز خشك يكدرم است ونيمدانك كافور تيموری براجزای مذكوره افزوده كوفته بيخته يكدرم آن رابايك اوقيه سكنجبين سفرجلی بنوشند وبآن مداومت نمايند * سفوف لولوی ديكر كه مقوی قلب ومعده است ونافع است ازبوای خفقان وضعف قلب حادث بمشاركت معده ازوجود خلط بلغمي مخلوط بصفرا درمعده واحشا ونواحي قلب * صنعت آن مرواريد نا سفته كهربای شمعي دارچيني مصطكي رومي دانهٔ هيل طباشير سفيد كشنيز خشك آملهٔ منقی سماق منقی بادرنجبويه سعد كوفي خولنجان زيرهٔ كرماني مد بر زيرهٔ سبز پوست سبز اترج ساذج هندي زرشك منقی رازيانه ازهريك يكدانك نبات سفيد سه مثقال كوفته بيخته هرصبح يكمثقال آنرا بخورند * سفوف لولونافع ازبوای خفقان سوداوي وتوحش ومالنخوليا * صنعت آن مرواريد نا سفته كهربای شمعي ابريشم مقرض حجر ارمني مغسول ازهريك يكدرم ونيم پوست هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه آملهٔ منقی تخم فرنجمشك تخم بالنكوا سطوخودوس لسان الثور افتيمون مصري كل ارمني عود هندي غرقي سعد كوفي قرنفل كشنيز خشك ازهريك سه درم تخم خربزهٔ مقشر مغز تخم كدوی شيرين ازهريك چهاردرم كوفته بيخته بكاربرند * سفوف لولوی ديكر كه منافع سفوف لولوی جالينوس دارد وسميت هوا واخلاط رازائل كند وازبوای سموم حارهٔ ملسوعه ومشروبه نيزنافع است * صنعت آن مرواريد نا سفته كل مختوم كهربای شمعي بسد كل كاوزبان شب يمانی ازهريك يك مثقال نبات سفيد هفت مثقال كوفته بيخته شربتی دو مثقال با شراب سيب شيرين يا كلاب بياشامند ميفرمايند كه اگر بجای طين مختوم كه نايابست حجر باد زهر معدنی خطائي كنند انفع است ودرنسخهٔ ديگر مسك اصلي داخل است * سفوف لولوی ديگر كه به نسبت سفوف قبل معتدل است * صنعت آن مرواريد كهربای شمعي بسد محرق بادرنجبويه برگ فرنجمشك شب يماني بريان كل ارمني كشنيز خشك مقشر ازهريك دومثقال كل كاوزبان هفت مثقال كوفته بيخته يك مثقال باعرق بيد مشك وعرق بادرنجبويه بياشامند ميفرمايند كه اگر درين سفوف بعوض كل ارمني فاد زهر معدنی خطائي كنند ميباشد مناسب * سفوف لولوی ديگر كه نافع است سوداوي مزاج قلب وخفقان سوداوي ومالنخوليا وتوحش را * صنعت آن مرواريد نا سفته كهربای شمعي ابريشم مقرض حجر ارمني مغسول ازهريك يكدرم ونيم پوست هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه آملهٔ منقی تخم فرنجمشك تخم بالنكوا سطوخودوس لسان الثور كل ارمني عود هندي سعد كوفي قرنفل كشنيز خشك ازهريك سه درم تخم خربزهٔ مقشر تخم كدوی شيرين ازهريك چهار

درم کوفته بیخته در شیشه نگاه دارند شربتی یک مثقال با عرق بادرنجبویه وشربت سیب شیرین * سفوف لولوذ وسنطاریای
کبدی را نافع باشد ومعده ودل وجگر را قوت دهد وتشنگی می نشاند * صنعت آن مروارید ناسفته چهار درم بسد
سوخته گلنار فارسی طباشیر خرنوب شامی گل ارمنی گل قبرسی صندل سفید تخم گل سرخ بارتنگ بریان تخم حماض بلوط
بریان تخم مورد زرشک منقی آرد جو بریان طراثیث تخم خرفهٔ مقشر آرد کنار آرد سنجد کشنیز خشک بریان سماق
بزرقطونا بریان صمغ عربی بریان از هریک سه درم گل مختوم مصطکی از هریک یکدرم انار دانه پنجدرم کهربا اقاقیا
مغسول از هریک دو درم بارتنگ سه درم سوای بزرقطونا وبارتنگ ادویه کوفته بیخته بزرقطونا وبارتنگ را دران امیخته مقدار
درم سفوف سازند * سفوف لولو خفقان وضعف جگر که از گرمی باشد سودمند بود * صنعت آن کهربای شمعی بسد مروارید
ناسفته از هریک سه درم طباشیر سفید صندل سفید از هریک یکدرم کشنیز خشک گل ارمنی از هریک نیمدرم گاوزبان
سه درم اجزا کوفته بیخته شربتی دو درم با شربت سیب شیرین بدهند * سفوف لولوی دیگر که همین منافع دارد ومستعمل است
در وقتیکه سودا با بلغم باشد یا سودا متولد از بلغم باشد * صنعت آن مروارید ناسفته بسد محرق از هریک پنجدرم ساذج
هندی سعد کوفی فرنجمشک نانخواه بزر کرفس انیسون اشنه از هریک سه درم صبر سقوطری ده درم عصارهٔ افسنتین هفت
درم افتیمون اقریطی زعفران مرصافی از هریک چهار درم بادرنجبویه هفت درم سک اصلی دو درم کوفته بیخته یکجا
کرده شربتی یک مثقال بآب مطبوخ افتیمون یا بآب مطبوخ افسنتین بیاشامند

* فصل در بیان اقراص لولو

* قرص لولو دل ودماغ را قوت دهد وخفقان حار ویرقان غلیانی حار را نافع باشد ونفث الدم را باز دارد * صنعت آن
مروارید ناسفته صندل سفید از هریک یکدرم مغز تخم خیارین مغز تخم کدوی شیرین تخم کاهوی مقشر از هریک پنجدرم
تخم خرفهٔ مقشر سه درم طباشیر سفید یکدرم گل سرخ منزوع الاقماع دو درم زعفران نیم درم کوفته بیخته بلعاب بزرقطونا
سرشته اقراص سازند شربتی یک مثقال * قرص لولوی دیگر کبد ودل ودماغ را سود دارد وقوت دهد وبعضی اطبا گفته اند
این قرص را از برای تقویت دماغ با شراب اسطوخودوس وگلاب وعرق کاسنی وعرق بادیان چون در صداع بمشارکت کبد
خورانند بسیار سودمند باشد * صنعت آن مروارید ناسفته دو درم ونیم مغز تخم خیارین مغز تخم کدوی شیرین از هریک سه
درم تخم خرفهٔ مقشر تخم حماض گل بنفشه گل گاوزبان از هریک دو درم مشک تبتی عنبر اشهب از هریک نیم درم واگر حرارت
قوی بود بجای مشک وعنبر کافور قیصوری داخل نمایند ودر نسخهٔ دیگر تخم کاهو مقشر دو درم داخل است شربتی از یکدرم
تا دو درم * قرص لولوی دیگر منقول از مجربات حکیم احمد بخط معزی الیه نافع از برای حمیات حاره ودق وسل که با سهال مراری
واسهال ذوبانی باشد * صنعت آن مروارید ناسفته طباشیر سفید از هریک دو مثقال صندل سفید گل نیلوفر کشنیز خشک
صندل سرخ تخم خرفهٔ مقشر ورق گل سرخ مغز تخم کدوی شیرین مغز تخم هندوانه از هریک سه مثقال کثیرا نشاسته از هریک
دو مثقال کافور قیصوری نیم مثقال کوفته بیخته بلعاب بزرقطونا سرشته اقراص سازند شربتی یک مثقال * قرص لولوی دیگر
که مقوی قلب ودماغ است ونافع است ضعف باه را که بسبب ضعف قلب ودماغ باشد * صنعت آن مروارید ناسفته دو
مثقال طباشیر سفید چهار درم صندل سفید نشاسته عود هندی صمغ عربی زعفران از هریک دو مثقال مغز تخم خیارین مغز
تخم کدوی شیرین از هریک شش درم مجموع را کوفته بیخته بگلاب سرشته اقراص سازند شربتی از یک مثقال تا دو درم
* مفرح لولوی خفقان ووسواس را سود دارد ودل را قوت دهد ونشاط آورد ودیگر نفع ها دارد وخاصیت این ترکیب بسیار

است اینجا مختصر کردیم * صنعت آن مروارید ناسفته هشت درم یاقوت رماني بعد ازهریك چهاردرم زرمحلول نقرهٔ
محلول ازهریك یکدرم لاجورد مغسول یکدرم ونیم لعل بدخشاني عقیق یمني حجریشب ازهریك سه درم طباشیر سفید
صندل مقاصري ازهریك پنجدرم کهربای شمعي گل نیلوفرزرشك بیدانه ازهریك سه درم طباشیر خشك تخم گل صندل
سرخ طین مختوم عود هندي کاوزبان قشراترج ازهریك دودرم افتیمون ششدرم مازج هندي زرنباد درونج عنبري
تخم کاسني ابریشم مقرض ازهریك سه درم کافورقیصوري عنبراشهب ازهریك یکدرم ونیم مشك ترکي نیم درم گلاب نماند
ازهریك یکمن رب سیب شیرین رب انار شیرین ازهریك بیست درم آب به شیرین چهل درم ودربعض نسخها عوض ربوب
آب سیب شیرین یکمن وآب انار چهل درم وشراب به بیست درم نوشته اند دواها کوفته بیخته جواهر را صلایه نموده مانند
عنبر نرم سازند انگاه مجموع را بدستور متعارف درشیرهٔ نبات وگلاب وربوب مذکوره بسرشند ودرظرف چیني کنند
چهل روز درمیان جوبکنارند بعد ازان شربتی ازیکدرم تادودرم استعمال نمایند * معجون اللولو جهت تقویت اعضا
وتفتیح اوعیهٔ مني وتقویت اعصاب وزیادتي باه وتکثیر انعاظ واعانت میکند مني را اعانت شدید وراخراج مني میکند
بلذت شدید ونفع میدهد مني را * صنعت آن مروارید ناسفته بعد ازهریك شش مثقال انیسون بهمن ابیض ازهریك چهار
مثقال کاکنج اصل السوس ازهریك سه مثقال فقاح اذخرمعدکوفي کزمازج ازهریك دو مثقال اسارون دارچیني مصطکي
ازهریك یکمثقال ونیم صمغ عربي کثیرا ازهریك یك مثقال باسه وزن ادویه عسل کف کرفته بسرشند ودروقت خواب یك
مثقال بآب کرم بنوشند * معجون لولوی دیکرکه دل را قوت دهد وخفقان را نافع باشد ونشاط آورد ورنك را نیکو کرداند
وتشنکي را بنشاند * صنعت آن مروارید ناسفته بعد کاوزبان عود خام ازهریك دودرم کهربا تخم کاسني کشنیزخشك ازهریك
پنجدرم صندلین طباشیرازهریك هشت درم افتیمون کل سرخ ازهریك ششدرم مازج هندي زرنباد تخم فرنجمشك بادرنجبویه
خشخاش سفید بنفشه کل ارمني ازهریك چهاردرم زعفران درونج رومي عنبراشهب ازهریك دودرم کافور یکدرم مشك
نیمدرم کوفته بیخته بشراب سیب معجون سازند * معجون لولو ترکیب جالینوس است منفعت دارد قضیب را سخت کند
اوعیه مني بکشاید وشهوت را زیاده کند واعصاب را قوت دهد ودرخون تغیري عظیم پیدا کند ونعوظ بسیار آورد ودومنی
مرد دردل زن پیدا کند * صنعت آن مروارید ناسفته بعد انیسون بهمن سفید کاکنج ازهریك یکدرم فقاح اذخرمعد کوفي
کزمازج سلیخه دارچیني اسارون مصطکي صمغ عربی کثیرا ازهریك نیم مثقال کوفته باهرچند ان عسل بسرشند ودروقت
حاجت وهنکام مجامعت یك مثقال بآب کرم بنوشند * معجون لولوی دیکرکه قریب النفع است بدان * صنعت آن مروارید
ناسفته عسل لبلاب بعد محرق انیسون بهمن سفید بزرکاکنج فقاح اذخرمعد کوفي کزمازج ازهریك یکمثقال دارچیني
اسارون مصطکي ازهریك یکمثقال ونیم سلیخهٔ سیاه یکدانك ونیم صمغ عربي کثیرا ازهریك یکدانك کوفته بیخته
باعسل مصفی سه وزن ادویه معجون سازند ویك مثقال آنرا بآب بخورند * لوزبفارسي بادام نامند وآن دونوع است
شیرین وتلخ بستاني وکوهي شیرین آن دراول کرم وتروتري بستاني آن زیاده ازکوهي خصوصا تازهٔ آن وخصوصا انچه
پوست آن بسیار نازك میباشد که کاغذي نامند ومفتح وحافظ قوتها وجالي اعضای باطني وملین طبع وحلق وموافق
سینه ومعین باه ومسکن حرقة مني وبول ومسمن بدن وباشکر کثیرالغذاء وحافظ جوهر دماغ وشیرهٔ آن باشکر جهت سوختکي
مجرب وخشونت سینه وحنجره وتولید مني ورفع نهوض الدم وربو وقرحهٔ مثانه ومعاوزهیر ورطوبت معدهٔ وباصفا وزلق

آن زفت ومثل آن شکر درقطع مرفه از مجربات شریف است وبودادهٔ آن مقوي معده وقابض ومتکرج وفاسد ان موجب کرب وسقوط اشتها وغشي ومصلحش ربوب حامضه است بعد از قيء وتازهٔ نارس آن با پوست که جفاله نامند مقوي معده وبن دندان وترش مزه با نمک الذ يذ ومغز نيمرس آن بهيا رنازک وشيرين وبرک تازهٔ آن مصقل ومسقط کرم شلم وخشک آن قابض ورافع اسهال وشکوفهٔ بادام محرک بادهٔ مردان وقاطع بادهٔ زنان وبادام مر بادرتغل يه وفربه کردن بدن واصلاح کرده قوي تر است وروغن بادام معتدل درکرمي وسردي بغايت مرطب وموافق تشنج يبسي ورافع ورمهاء ازقيء وضربه بهمرسل وحقنه وشرب وچکانيدن آن جهت درد کرده ومثانه وعسربول وقولنج واعانت برخروج حصاة وشرب آن جهت کزيدن سگ ديوانه ودرد معده وباکثيرا وشکر جهت سرفهٔ خشک مجرب وجهت تصفيهٔ اوازوقضهٔ رقيقه ورفع ضرر ادويه مسهله وحبوب حارهٔ مفيد وقدر شربتش تا نه مثقال ودررفع پيچش مجرب ودوام تدهين مهرهاي بدست بآن جهت نقوس ورفع خميدگي پيوان مجرب دانسته اند وجهت سرسام وذات الجنب بدمتورنافع وغرغرهٔ آن با آب کرم جهت خشونت حلق موثر ومضر احشاء ضعيفه ومصلحش مصطکي است * لوز المر بادام تلخ است ريشهٔ درخت آن کرم وخشک وجالي ومحلل وضماد آن با روغن گل سرخ وسرکه جهت سوختگي آتش مفيد ومغز آن دراول هوم بر ودرآخر اول خشک وخشکي کوهي آن زيادهٔ ازبستاني ودرازالهٔ اخلاط غليظه بي عديل وجهت ربو وسرفه وورم سينه ورئه خصوصا بانشاسته ونعناع وبا ميختج جهت علل کرده وحصاة وباعسل جهت سپرز وامراض جلدوتغيير سوداء ويرقان وباماء العسل جهت قولنج وپيچش وسائر دردها مفيد ومضر امعاء ومصلحش شکر وفرزجهٔ آن مدر حيض وضماد آن با سرکه وشراب جهت بثور ابريه وقوبا وحزاز وقمله وزخمهاي کهنه وجرب وحکه وبا سرکه جهت دردسونا وطلاي برک ومطبوخ آن با شراب جهت حزاز بي عديل را رسطو کويد چون پنجدرم بادام تلخ کوبيده ناشتا تناول نمايند از شراب مست نکردد وروغن آن درازل دوم گرم ومائل برطوبت ومجفف ومسهل اخلاط غليظه وسودا وبلغم ونواحي آن وبادويهٔ منامبه جهت درد کرده وعسربول وورم سپرز وربو واخراج حصاة وحنين وجهت قولنج واختناق الرحم وانقلاب آن وطلاي آن جهت رفع آثار رخسار وکلف وچين کونه وشقاق وجرب وحکه وقوبا وباشراب جهت قروح رطبهٔ سر وحزاز وقطور آن جهت درد گوش ودوي وطنين وکشتن کرم گوش نافع وحمول ان محرج جنين ومشيمه وقدر شربتش تا چهار مثقال است وصمغ درخت بادام شيرين وتلخ نائب مناب صمغ عربي است وصنعت دهن آن درادهان وحلوا ازان درحلويات ذکر يافت

* فصل دربيان الوان *

الوان يا الوان کاغذ است يا الوان ثياب * اما الوان کاغذ اينها است بالاجمال والاختصار * لون آل بکيرند قدري گل بستان افروز وقدري آب نيم لرم بران ريزند وزمانه بکفارند تا آب رنگين کرده پس صاف نموده کاغذ را دران ترنمايند وزماني بکذارند که رنگ را بخورد جذب نمايد پس برآورده درسايه خشک نمايند نيکو کردد * لون بادنجاني آن است که کاغذ را باب بقم رنگ نمايند پس درآب زاج کبود غوطه داده خشک نمايند بادنجاني کردد * لون بنفش بکيرند گل نيلي که درخراسان گل تلنک نامند ودرخت آن درکنار ديوارها پيچيده بالا ميرود وگل آن لاجوردي رنگ وته آن سفيد مينما شد پس آن گل را بکيرند وبکوبند وصاف نمايند وکاغذ رنگ آل را دران غوطه دهند بنفش کردد

* باب اللام مع الياء المثناة التحتانيه *

* ليمو انواع است ومراد مطلق آن ليمو آب که بهندي کاغذي ليمو ونيمو نامند درجميع خواص مانند ترنج وپوست زرد آن دردوم کرم وخشک ومقوي

معده و دل و قابض و محرک اشتها و معین بر هضم غذا و مفتح سدهٔ کرده و محلل قولنج ریحی و آروغ آرنده و مصلح کیفیت اخلاط
ردیه و باد زهر سموم مشروبه و ملدوغه و در سائر افعال قائم مقام پوست ترنج است و ترشی آن در دوم سرد و خشک و مقوی
معدهٔ حار و لطیف و بسیار جالی و قاطع اخلاط غلیظهٔ لزجه و ملطف آن و جالی بهق سیاه و کلف و قوبا و مسکن غلیان خون
صفرا و التهاب معده و جهت تپهای حارهٔ دموی و صفراوی و عفونت خون و بثور و شری و حصف و دمل و ورم حلق و قی صفراوی
و غثیان و تقلب طعام و بدیر گذشتن اطعمهٔ چرب و جذب مواد حارهٔ جگر و معده و جهت درد سر و دوار که از بخار اخلاط غلیظ
باشد و خفقان سوداوی و غب خالص و غیر خالص و خمار و سموم هوام و ادویهٔ قتاله مفید و در اکثر امور قائم مقام سرکه و جهت
مریض بهتر از آن و مضر عصب و صاحب سرفهٔ بارد المزاج را و اکثار آن در خلای معده مضعف امعا و مورث پیچش و مصلحش
شکر و عسل است چون جواهر را با آب لیمو بخیسانند حل شود و ضماد و دع محلول با آب لیمو با نوشادر در اندک زمانی
رافع بهق و آثار جلد است و طلای آب آن خصوص که لیمو را بریده طرف بریدهٔ آن را گرم کرده بر پیشانی و شقیقه ها بمالند
صداع صفراوی را بنهایت مفید است و تخم آن در دوم و در آخر اول خشک و در رفع سموم مانند ترنج و تفریح آن بغایت عظیم
و قدر شربتش از یک درم تا دو درم است با آب گرم یا شراب و باید که مقشر از پوست باشد و خائیدن دانهٔ آن رافع تشنج
دندان است که از ترشی او بهم رسیده باشد و لیمو بنمک پرورده مقوی معده و باعث خوشبوئی آروغ و لیموی شیرین در منافع
بسیار ضعیف تر اما مضر عصب نیست و بدستور آنچه پیوند بدرخت نارنج و ترنج کرده باشند قریب الفعل است بآن و همچنین
است آنچه معروف است بمرکب و چون لیمو را بتمامه خشک کرده با وزن آن شکر بسایند و بخورند جهت منع صعود بخارات و تغلیظ
سدد بیعدیل و برگ لیمو در تفریح ضعیف تر از برگ ترنج است طلای برگ سائیدهٔ آن با قرنفل و دارچینی و بی دارچینی
نیز رافع صداع است * شراب لیمو بارد در اول معتدل است در رطوبت و یبوست و بعضی را گمان آن است که یابس است
و قول اول صحیح است شیخ داود انطاکی گفته که صحیح نزد من آن است که بارد است در دوم و رطب است در اولی هرگاه
مصنوع از شکر باشد و بوده باشد ساذج و اگر اضافه کرده شود با آن چیزی پس از برای هر قسمی از آن را حکم آن چیز است
که اضافه کرده شد با آن بعد از مراعات نسبت میان آن چیز و ساذج ازین شراب و اجود آن آن است که از شکر سفید صافی نموده
و آب لیمو آب رسیدهٔ بزرگ بالیده ساخته باشند و مدت یک سال بر ساختن آن نگذشته باشد و این شراب بهترین اشربه است
قمع صفرا میکند و نافع است از برای مطلق حمیات خصوص حمیات دائره و از برای دفع اخلاط محترقه و اخلاط سوداویه و دفع
مضرت سموم میکند خصوص منعنع آن و نافع است از برای کدورت صورت و از برای جمیع امراض اطفال و از برای قلاع و اعتقال
لسان جمیع ناس و از برای قلع اخلاط لزجهٔ سینه و ترقیق هر مادهٔ غلیظ و تقطیع هر مادهٔ لزج و اگر پیش از دوای مسهل بخورند
مهیا میکند بدن را از برای قبول دوا و بعد از آن غسل میدهد بدن را از آنچه باقی ماند از آن از بقیهٔ دوای مسهل و کسیکه
همیشه آن را بیاشامد حفظ میکند صحت او را صاحب شفاء الاسقام اطناب نموده در خواص و افعال آن و حاصل کلام او آن است
که این شراب نائب مناب تریاق فاروق است و تنقیهٔ اخلاط ثلثه میکند و میشکند حدت خون را و اصلاح آن میکند و شفائی است
از برای جمیع حمیات و از برای جمیع امراض و شکی نیست در آنکه این شراب شافی جمیع امراض است نه مطلقا بلکه امراضیکه
ما ذکر کردیم این بود جمله از منافع شراب لیموی ساذج اما شراب لیموی سفرجلی هضم طعام میکند و مقوی معده و قلب است
و زائل میکند خفقان را و مجرب است و شراب لیمو معمول از شیرخشت خراسانی و ترنجبین تلیین طبع میکند و نافع است از برای ربو

وضیق النفس ومعال خصوص هرگاه دردهان نگاهدارند تا آب شود وشراب لیموی ملعب نافع است ازبرای اوجاع صدر وحنجره
بول واوجاع مثانه وشراب لیموی منعنع زائل میکند وساوس وخیالات ردیهٔ سوداویه را ومنع ترقی بخارات میکند بسوی دماغ
وحاصل امر آنکه عمدهٔ منافع شراب لیمو درامراض اطفال وحمیات والتهاب وحرارت است واگر بحیا رترش باشد صفرا
می رساند باعصاب ومضعف باه است ومصلح معال یابس ومصلح آن مغز بادام شیرین باتخم خشخاش سفید است
* صنعت آن به نسخهٔ صاحب شفاء الاسقام بگیرند شکر سفید جید ودر قدح چینی کرده به فشارند بران آب نیشکر
بقدریکه ترشود واگر نیشکر تازه یافت نشود اندکی آب باران که ترشود بران ریزند وچند روزدر آفتاب بنهند
سرآن را بپارچه بپوشانند وباید که زیاده بر پنج روز نباشد پس آن شکر با شیر تازه دوشیده حل کنند وبوا تش نهند
وپیش از انکه بجوش آید ممزوج کنند بآن مقدار عشروزن شکر آب باران چنانکه وزن شیر نیز باید که عشروزن شکر
باشد پس آتش آن راتند کنند تا کف برسر آورد وجمع کردد پس کف آنرا بگیرند تا رطوبت صاف شود وبقوام آید پس اندک
اندک باب لیمو تسقیهٔ آن کنند وبآتش ملایم به پزند تا آنکه در هر رطلی ازشکر سه اوقیه آب لیمو تسقیه کرده شود وبعضی
اطبا زیاده میکنند آب لیمو را یا کم می کنند ولیکن کم کردن نیکو نیست * اما شراب لیموی مرکب پس ازان جمله شراب
لیموی ترنجبیني است که بعوض شکر ترنجبین کنند یانصف شکر ترنجبین بوده باشد وشراب لیموی سفرجلي است که اب سفرجل
باآب لیمو تسقیهٔ شکر کنند بشرط آنکه بوده باشد آب سفرجل ضعف آب لیمو وشراب لیموی ملعب است که لعابها را باآب لیمو
تسقیهٔ شکر نمایند وشراب لیموی منعنع است که آب نعناع تازه باآب لیمو تسقیهٔ شکر نمایند وشراب لیموی شیر خشتی است
که بعوض شکر شیر خشت خراساني یانصف شکر ونصف شیر خشت * شراب لیموی سفرجلي به نسخهٔ حکیم میرمحمد مومن
* صنعت آن آب به شیرین دوجزو آب لیموی یک جزو شکر ثلث مجموع بدستور بقوام آورند * شراب لیموی دیکه
شراب خورده را خوب موافق بود هرگاه که درقی آید وفم معده ضعیف شده باشد * صنعت آن آب لیمو آب به آب سیب
آب انارین ازهریک یکرطل مجموع را صاف نموده بجوشانند وبایکرطل قند بقوام آورند ودرآخر عود هندي سک اصلي
ازهریک یکدرم پوست بیرون پسته نیم درم مصطکي سوده یکدرم داخل کنند وهنکام حاجت شربتی ده درم باآب سرد لوده
جرعه جرعه بنوشند * حل لیموی در اشربهٔ اسطوخودوس مذکورشد * قرص لیموی منافع آن منافع شراب آن راست که
ذکر یافت * صنعت آن مثل صنعت شراب مازج آن است الا آنکه بعضی سفیدهٔ تخم مرغ بعد قوام آمدن وغلیظ شدن بران
میزنند وبه تیر معجون سازي برهم میزنند تا سفید کردد واندک رطوبتی دران باقي باشد پس برروی سنک یاهیني پهن
کرده قرص ساخته یابریده بطریق لوزنکاهدارند وهنکام حاجت استعمال مینمایند واین را جوارش لیمو مینامند وا
این قسم نکاهدارند خمیره نامند وبعضی آتش میدهند تازمانیکه رطوبت آن بسیار کم کردد وقابل قرص شدن شود پس
هیني یا سنکي که بروغن بنفشه بادام یا پسته چوب کرده باشند می ریزند وآنرا بریده نکاه میدارند واین را قرص لیمو
عقد لیمو نیز میکویند * مویاء لیمو صفراوي محرور المزاج را موافق ومقوي معده بود * صنعت آن بکیرند لیموی رسیده
بزرک درست هرقدر که خواهند وپوست زرد آن را باسنک قدری سوده ودهانزده روزدرآب نمک بکذارند تا شیرین
کردد پس برآورند وباآب خالص شیرین بشویند وباآب خالص شیرین جوش دهند تا تلخي آن بالکل زائل کردد پس باخلال
چوبی سوراخها نموده درشیرهٔ نبات یاعسل طبخ نمایند واکر ازپوست لیمو خواهند پوست آنرا همان قسم درآب نمک بکذارند

تا شیرین شود وهر چهار پنج روز دست بمالند تا سفیدی اندرون آن زائل کردد وآب نمک را تبدیل نمایند وچون سفیدی
تمام زائل کشت وشیرین کردید پاک شسته در آب جوش داده در شیرهٔ نبات رقیق یا عسل طبخ نمایند تا بقوام آید وا
پوست لیمو را بعد از شیرین شدن زمانی قلیل در آب آهک بکذارند پس برآورده شسته آب آنرا به تمامی نشف نموده د
مرتبان یا کاسهٔ چینی کنند وبالای آن شیرهٔ نبات یا قند یا شکر بسیار سفید صاف نموده بسیار غلیظ نیم کرم بران ریزند
بکذارند تا در جرم آن نفوذ نماید واندک آبی که در جرم آن است در شیره آید پس ملاحظه نمایند بعد سه چهار یوم ا
شیره آن رقیق شده باشد آن شیرهٔ را جدا کرده جوشی داده باز بران ریزند وهمچنین تا دیکر رقیق نکردد واین بهتر است
زیرا که جوش نمودن اکثر چیزها در شیرهٔ نبات وغیرها باعث سختی جرم آن میکردد واکر لیمو درست را نیز بدین نوع
مربا سازند بهتر است * مخلل لیمو مسکن صفرا ومقوی معدهٔ حار است * صنعت آن بکیرند لیموی درست را وبسنک با پوست
زرد آنرا اندک بسایند وبشویند وبپارچهٔ کرپاس پاکیزه خشک نموده نمک مالیده در ظرف سفالی کذاشته در آفتاب بکذارند
واکثر برهم میزده میباشند وهر دو سه روز یک مرتبه نمک را تجدید مینموده باشند وبعد هشت نه روز که خوب نمک سود شد
وپوست آن نرم کردید در آب لیمو یا عرق سرکه یا سرکهٔ خالص تند بیندازند ودر آفتاب کذارند تا برسد واستعمال
نمایند * مخلل لیمو نوع دیکر * صنعت آن آن است که بکیرند لیمو آب بسیار رسیده خوب را ودر کوزهٔ پاکیزهٔ سفالی
با نمک کرده خوب برهم زنند وحرکت دهند چون نمک کداخته شود آب نمک را دور کرده لیموها را شسته خشک نموده
باز با نمک خشک جدید در کوزه کرده حرکت دهند وهمچنین تا سه روز پس لیموها را برآورده شسته نشف رطوبت آن را
بالکل نموده در آب لیمو یا سرکهٔ مقطر یا غیر مقطر تند اندازند واز مصالح طیبهٔ حاره وفلفل سرخ وغیره آنچه خواهند
داخل نمایند ودر آفتاب بکذارند تا برسد وتناول نمایند واهل هند به همان نحو نمک سود نموده در روغن سرشف
تازه که بهندی سرسون نامند می اندازند ودر آفتاب می کذارند وبعد رسیدن بعضی با آب کرم شسته از پارچه خشک
نموده تا دهنیت آن کم کردد با طعام تناول می نمایند واکثر بدون شسته وبعضی همان قسم نمک سود نموده نکاه میدارند
عند الحاجت با طعام خصوصا کهچری تناول مینمایند * مخلل قشر لیمو در تقویت معده اقوی از لیموی درست است
* صنعت آن بکیرند پوست لیمو را وسفید آنرا از دم کارد دور نمایند ولوزهای بسیار باریک طولانی به برند ودر آب
نمک یا سبوس کندم یا برنج یا آب زاج شیرین نمایند چنانچه در اترج ذکر یافت پس با آب خالص نیکو شسته یکدو ساعت
در آب آهک بکذارند تا شکننده کردد پس برآورده شسته با آب شیرین خالص طبخ دهند تا اندک پخته کردد ولیکن مضمحل
نشود پس برآورده آب آنرا از کرپاسی پاک نشف نموده عرق لیمو یا سرکه یا سرکهٔ انکوری تند اندازند وچند دانهٔ قرنفل
وخرما خارک خشک ورق کرده وقدری سیاهدانه نیز دران اندازند ودر آفتاب بکذارند تا مزاج کیرد وتناول نمایند
واکر خواهند چاشنی دار شود قدری بقدر مطلوب کم یا زیاده شیرهٔ نبات یا قند یا دوشاب در سرکه انداخته پوست لیمو را
بعد از شیرین نمودن وپختن دران اندازند وچند جوشی داده در ظرف چینی کرده ادویه مذکوره بریزند وبکذارند تا برسد
واستعمال نمایند ومخلل قشر کنوله واکثر لیموها نیز بدین دستور است * کتاب حرف المیم * * باب المیم مع
الالف * * فصل در بیان نسخ ماء الاصول * بدانکه ماء الاصول طبیخی است که اکر با شربتی بقوام آورند
آن را شراب اصول والا آن طبیخ را ماء الاصول کویند * ماء الاصول که اصل جمیع ماء الاصول هاست فرموده اند که

این نسخه نقل کرده شد از قرابادین یونانی اما مولف آن بر احقر معلوم نشد و این ماء الاصول نافع است از برای استسقا
و سردی معده و جگر و طحال و جمیع امراض بلغمی * صنعت آن پوست بیخ کبر بیخ کرفس از هریک ده درم تخم کرفس
رازیانه انیسون از هریک پنج درم جوشانیده بپالایند و بیاشامند و در نسخهٔ دیگر آورده که انگبین داخل کرده بیاشامند
و از برای استسقا فقاح اذخر سنبل الطیب غافث افسنتین رومی کمافیطوس کماذریوس از هریک سه درم اضافه نمایند
* ماء الاصول منقول از قانون شیخ الرئیس نافع است از برای تفتیح سدها و از برای عسر البول و وجع کبد و معده
و استعمال کرده میشود با ادهان و بغیر ادهان * صنعت آن پوست بیخ کبر بیخ اذخر بیخ رازیانه بیخ کرفس تخم کرفس
تخم رازیانه انیسون سنبل الطیب پرسیاوشان سنبل رومی مویز منقی مصطکی رومی از هریک بقدر حاجت جوشانیده
بپالایند و بیاشامند از آن بقدر حاجت * ماء الاصول دیگر فالج و صداع بلغمی و صرع و دوار را زائل کند * صنعت آن
بیخ کرفس پوست بیخ رازیانه از هریک ده درم بیخ اذخر پودنهٔ کوهی سنبل الطیب زراوند گرد پوست هلیلهٔ زرد از هریک
هشت درم مصطکی سه و نیم درم جعده افتیمون از هریک چهار درم شاهتره هفت درم مجموع را در چهار رطل آب
بجوشانند تا یک رطل بماند صاف کرده چهار درم ایارج فیقرا در آن حل نموده هر صبح مقدار چهل درم مفلوج را
با یک درم روغن بید انجیر و خداوند صرع و صداع و دوار را با روغن بادام بدهند * ماء الاصول منقول از تذکرهٔ
شیخ داود انطاکی نافع است از برای حمیات بارده که بطول انجامیده باشد و مطلق سدها بگشاید و ضعف کبد و ضعف معده را
سودمند است و هضم را نیکو گرداند و تفتیت حصاة کلیه و مثانه نماید * صنعت آن پوست بیخ رازیانه پوست بیخ کبر بیخ
کاسنی بیخ کرفس اذخر مکی انیسون تخم کشوث سنبل الطیب از هریک سه درم فوة الصباغین تر مصطکی رومی از هریک
یک درم و نیم نانخواه یک درم پس اگر علیل را ضعف در معده و یا کبد باشد ریوند چینی اضافه کنند و اگر ضعف در دماغ
باشد پوست هلیلهٔ کابلی اضافه نمایند و اگر در ظهر باشد و از بلغم باشد افسنتین اضافه نمایند و الا گل سرخ و بادآورد
اضافه نمایند از هریک از آنچه مذکور شد سه درم مویز منقی بهر تقدیر بمقدار نصف مجموع ادویه را با مثل مجموع
ادویه آب بجوشانند تا آنکه ثلث آب بماند و بپالایند و بدانکه این ماء الاصول تفتیح سدها می کند در اسرع زمان
و یرقان را زائل میکند و دفع میکند آنچه را محترق شده باشد از اخلاط باذن الله تعالی و مجرب است * ماء الاصول تالیف
حنین منقول از کفایة الطب سدهای جگر و طحال بگشاید و فساد مزاج که از برودت باشد باصلاح آورد و تبهای کهنه
و استسقا را زائل گرداند * صنعت آن بیخ کرفس بیخ رازیانه از هریک پنج درم سنبل الطیب مصطکی رومی از هریک
یک درم و نیم فوة الصباغین لک منقی عود بلسان از هریک دو درم بادآورد غافث پوست بیخ کبر کمافیطوس افسنتین رومی
گل سرخ از هریک سه درم انجیر زرد ده دانه مویز منقی بیست درم ادویه را نیم کوفته در دیگ سنگی کنند و چهار رطل آب
بر روی آن ریزند تا ثلث آب بماند بپالایند چهار اوقیه از آن را و یک درم روغن بادام تلخ داخل کنند و هر روز سه
مقدار را از آن با دواء الکرکم و امثال آن بیاشامند و در نسخهٔ معصومی بادآورد کمافیطوس کماذریوس داخل نیست و شکاعی
داخل است و باقی برابر است * ماء الاصول منقول از قرابادین قلانسی منضج اخلاط حاره است * صنعت آن پوست
بیخ کاسنی نیمکوفته بیست درم تخم کاسنی پنج درم تخم کشوث شش درم عناب بیست عدد سپستان شانزده عدد و در نسخه
دوم شانزده درم است ادویه را در چهار رطل آب بجوشانند تا بنصف رسد پس بپالایند و در سه روز باده درم تا بیست

درم سکنجبین ساده سرد کرده با برف بنوشند * ماء الاصول نافع از برای نقرس و درد ورک و اوجاع مفاصل و استرخا که از
برودت باشد * صنعت آن بیخ کرفس پوست بیخ رازیانه از هریک ده مثقال پوست بیخ حنظل قنطوریون دقیق نانخواه
انیسون شیطرج هندی بوزیدان ماهی زهرج از هریک پنج مثقال در سه رطل آب بجوشانند تا بیک رطل رسد روزی یک اوقیه
آن را با یکدرم روغن حب الخروع و از برای امراض صعبه با روغن کلکلانج بیاشامند * ماء الاصول به نسخهٔ شفائی نقرس
و اوجاع مفاصل بلغمی و سوداوی را نافع است * صنعت آن پوست بیخ رازیانه بیخ کرفس پوست بیخ کاسنی اصل السوس
تخم خطمی از هریک ده درم تخم کاسنی رازیانه تخم کرفس انجیر زرد مویز منقی از هریک بیست درم سورنجان زیرهٔ کرمانی
بیخ رازیانه نانخواه از هریک پنجدرم در سه رطل آب بجوشانند تا به ثلث آید و صاف کنند و هر روز سی درم با ده درم
گلقند یا عسل بنوشند * ماء الاصول نقرس و اوجاع مفاصل بلغمی و سوداوی را سود دارد * صنعت آن عناب سپستان
از هریک سی عدد پوست بیخ کاسنی پوست بیخ بادیان از هریک ده درم کاسنی رازیانه از هریک پنجدرم سورنجان سه درم
انچه کوفتنی باشد نیم کوب کرده با یک من آب بجوشانند و صاف کنند و هر صباح سی درم از ان با ده درم گلقند بنوشند * ماء الاصول
جهت اوجاع مفاصل و نقرس و درد پشت * صنعت ان پوست بیخ کاسنی بیخ رازیانه بیخ کرفس پوست بیخ کبر مویز منقی از هریک
ده درم فوه سورنجان بوزیدان از هریک سه درم سپستان عناب انجیر سفید از هریک پانزده عدد اصل السوس نیم کوفته
پنجدرم مجموع را در دو رطل آب بجوشانند تا یک رطل بماند صاف نموده بدو دفعه بدو روز بنوشند * ماء الاصول مواد
بلغمی را نضج دهد و خداوند اوجاع مفاصل را سودمند بود * صنعت آن تخم رازیانه تخم کرفس انیسون از هریک چهار درم
پوست بیخ رازیانه پوست بیخ کبر بیخ کرفس از هریک پنجدرم اصل السوس سه درم مویز بیدانه چهل درم انجیر سفید بیست
عدد تخم کاسنی سه درم نخود مقشر نیم کوفته ده درم جو مقشر هفت درم پرسیاوشان سه درم انچه باید کوفت نیم کوب کنند
و مجموع را در هشت رطل آب طبخ نمایند تا دو رطل اب بماند صاف نموده شربتی چهل درم با یکدرم معجون گل بنوشند
* ماء الاصول نافع از برای استسقای رقیق مائی و از برای فالج و لقوه و استرخا * صنعت آن پوست بیخ رازیانه بیخ کرفس
اذخر مکی از هریک ده درم تخم کرفس انیسون رازیانه از هریک چهار درم مصطکی رومی سنبل الطیب فقاح اذخر حب بلسان
اسارون جنطیانا از هریک دو درم عود بلسان بوزیدان مغاث بغدادی از هریک یک درم تخم حرمل سلیخهٔ سیاه از هریک
سه درم مویز منقی بیست درم مجموع را در چهار رطل آب بجوشانند تا بیک رطل رسد بپالایند و هر روز چهار اوقیهٔ انرا
با دو درم روغن بادام تلخ بیاشامند * ماء الاصول که رفع امراض ریحی نماید و فتق ریحی و استسقای طبلی را بنهایت نافع است
* صنعت آن بیخ کرفس بیخ رازیانه از هریک ده درم تخم کرفس رازیانه انیسون دوقو فطراسالیون زیرهٔ کرمانی از
هریک سه درم جعده بیخ اذخر فقاح اذخر از هریک چهار درم تخم سداب سعد کوفی از هریک دو درم و نیم مویز منقی طائفی
بیست درم اجزا را نیم کوفته در چهار رطل آب خالص بجوشانند تا یک رطل باقی بماند پس بگیرند از ان چهار اوقیه و حل
کنند در ان فطرادیون و با نیم مثقال معجون سنجرنیا بیاشامند و چند روز باین مداومت نمایند * ماء الاصول که در امراض
بلغمی خصوص تپهای بلغمی بعد از نضج ماده بجهت ادرار میدهند * صنعت آن بیخ کرفس بیخ رازیانه بیخ اذخر پرسیاوشان
انیسون از هریک کفی مصطکی رومی تخم کرفس از هریک دو درم جمله را در یکمن آب بجوشانند تا بنصف رسد پس صافی
نموده هر بامداد چهل درم آن را گرم کرده ده درم گلقند آفتابی در ان حل کرده صافی نموده بیاشامند * ماء الاصول بجهت

نضج مواد بلغميهٔ غليظه * صنعت آن بيخ كرنس بيخ رازيانه پوست بيخ كبرا زهريك پنجدرم قنطوريون دقيق سه درم درده
من آب بجوشانند تا بنصف رطل صافي نموده هرصبح سي درم ازان را باده درم كلقند بيا شامند واكر سه درم مصطلي سعد
درين ماء الاصول داخل نمايند بهتر است * ماء الاصول تپ بلغمي ونائبه وتپهاى مركبه را نافع باشد * صنعت آن پوست
بيخ رازيانه ايرسا ازهريك هفت درم بيخ اذخر پنجدرم انيسون دودرم ونيم كل غافث افسنتين ازهريك پنجدرم پوست هليلهٔ
زرد هفت درم هليلهٔ سياه شش درم باداوردشكاعي ازهريك چهاردرم مصطكي يكونيم درم مويزبيدانه پانزده درم على الرسم
طبخ كرده صاف نموده سه روز متوالي بدهند * ماء الاصول تپ بلغمي خالص را سودمند بود * صنعت ان پوست بيخ
رازيانه پوست بيخ كبرا صل السوس ازهريك ده درم انيسون تخم كرفس ازهريك پنجدرم غافث افسنتين باداورد ازهريك
چهاردرم قنطوريون دقيق سه درم مجموع رادردومن آب طبخ نمايند تا نصف بماند مقدار سي درم آنرا با هفت درم كلقند
بنوشند * ماء الاصول كه جميع امراض ريحي كه بسبب رياح معده باشد نافع است وصداع ريحي ومعدي را بنهايت سود مند
است * صنعت آن پوست بيخ رازيانه بيخ كرفس ازهريك ده درم بيخ اذخر انيسون ازهريك پنجدرم مصطكي نانخواه قدر ماند
پودنهٔ كوهي ازهريك سه درم سليخهٔ سياه غاريقون هش سفيد ازهريك پنجدرم افتيمون اقريطي اطوخودوس ازهريك هفت
درم جوشانيده صافي نموده هرروز صبح سي درم آنرا كرم كرده كل انكبين عسلي هفت درم دران حل كرده مرتبهٔ ديكر صافي
نموده چهار درم روغن بادام تلخ اضافه كرده بيا شامند واكر صبر سقوطري ده درم داخل كنند وهفته روز در آفتاب بكذارند و
هرروز دوازده درم بادو مثقال روغن بيدانجير بيا شامند اقوى است * ماء الاصول سدهٔ جكر وسپرز واستسقا وتپهاى
بلغمي رانافع است * صنعت آن بيخ كرنس پوست بيخ بادیان ازهريك هفت درم بيخ اذخر فقاح اذخر ازهريك پنجدرم
مصطكي سنبل الطيب ازهريك دودرم شكاعي باداورد كل غافث كل سرخ افسنتين رومي ازهريك سه درم زرشك بيدانه
ده درم مجموع را دردومن آب بجوشانند تايكمن ونيم آب بماند هرروز مقدار چهار اوقيه بايك درم روغن بادام بنوشند
* ماء الاصول سدها بكشايد وتپهاى بلغمي رانافع بود وسوء مزاج بارد جكر راكه از بلغم باشد سود دارد وقتيكه بيا شامند
بعد از استفراغ مادهٔ وفساد مزاج راكه ازبرودت باشد باصلاح آورد واستسقارا سود دارد * صنعت آن بيخ نرجس
پوست بيخ رازيانه ازهريك پنجدرم نانخواه انيسون ازهريك چهاردرم سنبل الطيب اذخر مكي كل سرخ منزوع الاقماعه
ازهريك سه درم مجموع را دردومن آب بپزند تا به نصف رطل بيالايند وازمي درم تا چهل درم باسه درم روغن بادام سپيد
وتلخ بالمناصفه بيا شامند * ماء الاصول قويتر ازنسخهٔ قبل * صنعت آن بيخ ها ازهريك پانزده درم تخم ها ازهريك هفت درم
قنطوريون دقيق عاقرقرحا زنجبيل ازهريك سه درم قسط تلخ نانخواه زراوند طويل ازهريك چهاردرم شونيز تخم سداب
قردمانا شيطرج هندي ازهريك پنجدرم جندبيدستر يك درم درسه من آب بجوشانند تاثلث بماند پس بيالايند وبيا شامند
ودربعضي نسخه سليخهٔ سياه اماريون ازهريك دودرم مصطكي رومي حلبه ازهريك پنجدرم برا جزاى مذكوره افزوده است
ودر نسخهٔ ديكر وج تركي راسن ازهريك ده درم است پوست بيخ كبرا يرها ازهريك دودرم اضافه شده * ماء الاصول كه نافع
است ازبراى تفتيح سدده ها وازبراى تفتيح سدهٔ مجراى كبد بنهايت سود مند است وقتيكه در مزاج حرارت بسيار نباشد
* صنعت آن بيخ كرنس بيخ رازيانه پوست بيخ كبرا صل السوس بيخ اذخر ازهريك ده مثقال مصطلي رومي انيسون
ريوند چيني قسط تلخ قوة الصباغين ازهريك پنجدرم حلبه پانزده درم مويزدانه بيرون كرده چهل درم انجير زرد پانزده

عدد بل متورمقرر جوشانيده صافي نموده شربتي چهل رم باسه درم روغن بادام تلخ وشيرين بالمناصفه * ماء الاصول جهت
امراض كبد وسدهٔ آن كه ازبرودت باشد نافع بود * صنعت آن پوست بيخ رازيانه بيخ كرفس ازهريك هفت درم زيرهٔ كرماني
نانخواه ازهريك چهاردرم تخم رازيانه تخم كرفس انيسون ازهريك هفت درم شكاعي باداورد كل غافث بيخ اذخر اصل السوس
تراشيده كل سرخ سنبل الطيب ازهريك سه درم اسارون مصطلي نوه جعده ازهريك دودرم مويزبيدانه پنجاه درم حلبه
ده درم عناب مي عدد انچه كوفتني باشد نيم كوفته باسه صد درم اب بجوشانند تادويست درم بماند صافي نمايند وهرروز
پنجاه درم ازين آب باپنجل رم سكنجبين بزوري بنوشند * ماء الاصول كه بجهت ضيق النفس وكرفتكي اواز مجرب است
* صنعت آن پوست بيخ بادیان هفت مثقال انيسون تخم كرفس تخم بادیان ازهريك سه مثقال مصطلي سنبل الطيب
اسارون ماذج هندي ازهريك يك مثقال ونيم قنطوريون دقيق قنطوريون غليظ فراسيون بيخ سوسن آسمانجوني اصل
السوس ازهريك دومثقال انجيرزرد ده دانه مويزبيدانه پانزده مثقال درچهار رطل اب بجوشانند تايك رطل بماند
صاف كرده سه حصه نمايند وهرروز يك حصه را بالعوقي مناسب بياشامند * ماء الاصول حيض براند وصرع راكه ازشركت
رحم باشد سود دارد * صنعت آن پوست رازيانه بيخ كرفس مويزبيدانه ازهريك ده درم تخم هزاراسفند انيسون تخم رازيانه
زراوند طويل زراوند مدحرج قنطوريون دقيق عود هندي فاوانيا ازهريك سه درم مجموع را دردومن آب بجوشانند
تايك من ونيم بماند هرروز چهارا وقيه آنرا بايكدرم روغن بادام شيرين بنوشند * ماء الاصول سنك كرده ومثانه بريزاند
* صنعت آن بيخ كرفس پوست بيخ رازيانه پوست بيخ كاسني ازهريك پنجل رم پرسياوشان حب القلت اسقوديون ازهريك
سه درم تخم خربزه هفت درم مويزبيدانه ده درم انجيرخشك ده عدد انچه كوفتني است نيم كوفته درد ومن اب بجوشانند تا
ثلث بماند صاف نموده هرصباح بيست درم ازين ماء الاصول را بايك مثقال معجون حجر اليهود بنوشند ودر نسخه
ديكر پوست بيخ كاسني داخل نيست * ماء الاصول سوء المزاج هردوجكر رانافع باشد وامراض باردهٔ رافائده دهد
* صنعت آن پوست بيخ رازيانه بيخ كرفس پوست بيخ كبراذخرمكي ازهريك هفت درم تخم كرفس رازيانه انيسون
ازهريك سه ونيم درم قنطوريون باريك عاقرقرحا زنجبيل ازهريك سه درم نانخواه قسط زراوند طويل ازهريك
دودرم شونيز تخم سداب قردمانا شيطرج هندي ازهريك دودرم ونيم جندبيدستر نيم درم راسن مصطلي ازهريك
دودرم چنانچه رسم است درسه رطل آب جوش دهند تانصف يا ثلث بماند صاف نموده مقدار سي مثقال ازان را
بايك مثقال روغن بادام تلخ بدهند * ماء الاصول لقوه وفالج وصرع وامراض بلغمي وسوداوي راسود مند بود و
سنك كرده ومثانه بريزاند وسدهٔ جكر وسپرز بكشايد واستسقا وجاع مفاصل رانافع باشد * صنعت آن بيخ كرفس
پوست بيخ رازيانه اذخر ازهريك چهاردرم حب بلسان اسارون ازهريك دودرم سنبله جنطيانا بوزيدان هزار
اسپند ازهريك سه درم مويزمنقى بيست درم درد ومن آب بجوشانند تانصف بماند بپالايند شربتي سي مثقال
بادودرم روغن بيدانجير

* فصل دربيان نسخ ماء البزور *

ماء البزوركه اذرا راخلاط غليظه كند
عسرالبول كه به سبب مواد غليظه باشد كه درمثانه جمع شده باشد سود دارد * صنعت آن رازيانه انيسون خبث
كرفس پوست بيخ رازيانه كرويا زيرهٔ كرماني تخم كشوث نانخواه ازهريك مشت وج تركي قوة الصبغ سنبل الطيب
بيخ مهك يعني اصل السوس ازهريك سه درم مويزطائفي دانه بيوزن كرده بيست درم انجيرزرد پنجعدد درسه من آب

بجوشانند تا به نصف رسد بپالایند و هر روز چهل درم آن را با چهار درم روغن حب الخروع بیاشامند و اگر با سنجرنیا
بدهند انفع است * ماء البزور نافع است از برای امراض حارهٔ کبد که مادهٔ آن مرکب از صفرا و دم غلیظ باشد و نیز
نافع است از برای صداع بشرکت کبد به سبب تصاعد ابخرهٔ صفرا و دم از کبد بسر و استعمال کرده میشود این ماء البزور
بعد از فصد اکحل و یا حبل الذراع ایمن اگر قوت فصد باشد و مانع از آن نباشد * صنعت آن تخم کاسنی نیمکوفته سه درم
بیخ کاسنی نیمکوفته پنج درم بیخ بنفشه دو درم گل سرخ چهار درم در یک رطل و نیم آب بجوشانند تا ثلث آب بماند صافی
نموده پنج مثقال گلقند آفتابی در آن حل کرده باز صافی نموده بیاشامند و چند روز باین ماء البزور مداومت نمایند
* ماء البزور نافع از برای امراض طحال و برای صداع که بمشارکت طحال باشد از برای نضج ماده چون استعمال
کرده شود چند روز بعد از فصد باسلیق ایسر و اسیلم ایسر * صنعت آن رازیانه انیسون تخم کرفس از هر یک دو درم
اصل السوس ایرسا بیخ اذخر بنفشه اسارون از هر یک یک درم و نیم بیخ کرفس پوست بیخ کاسنی از هر یک یک مثقال پوست بیخ
بادیان پوست بیخ کبر از هر یک دو مثقال پرسیاوشان یک درم مجموع را نیم کوفته در یک رطل و نیم آب بجوشانند و چون نیم رطل
آب بماند صافی نموده هشت مثقال گلقند در آن حل کرده بنوشند و غذا نخود آب * ماء البزور نافع از برای امراض بلغمی
خصوص دماغی چون فالج و استرخا و لقوه چون استعمال کرده شود از برای نضج ماده چندی تا اثر نضج ماده از قاروره معلوم
شود * صنعت آن بیخ کرفس پوست بیخ رازیانه از هر یک ده درم بیخ اذخر هفت درم انیسون تخم کرفس نانخواه شونیز
قنطوریون دقیق عاقرقرحای نیمکوفته زنجبیل نیمکوفته از هر یک سه درم قسط تلخ زراوند مدحرج نیم کوفته از هر یک چهار درم
قردمانا تخم سداب شیطرج هندی از هر یک پنج درم جند بیدستر یک درم مجموع را در سه من و نیم آب بجوشانند تا یک من آب
بماند صافی نموده هر صبح چهل درم آن را با چهار درم روغن حب الخروع یا روغن بادام تلخ نیم گرم بیاشامند که بعون الله تعالی
نافع است * ماء البزور به نسخهٔ این جزله که در منهاج ذکر کرده و گفته که سدهٔ جگر و سپرز بگشاید اگر هر روز سه اوقیهٔ آن
با یک مثقال روغن بادام شیرین بیاشامند * صنعت آن بیخ کرفس پوست بیخ رازیانه از هر یک ده درم مویز طائفی منقی
از حب ده درم انجیر زرد تخم کرفس بیخ اذخر رازیانه از هر یک سه درم انیسون مصطکی رومی سنبل الطیب
مرماحوز نانخواه زیرهٔ کرمانی سعد کوفی نیم کوفته قسط تلخ نیم کوفته از هر یک دو درم سکبینج مقل ازرق از هر یک
یک درم گل سرخ منزوع الاقماع چهار درم در چهار رطل آب بجوشانند تا یک رطل بماند پس صافی نموده بکار برند
* ماء البزور قولنج و استسقای طبلی را نافع باشد و اخلاط لزجه را دفع سازد و درد بادها که در معده و روده بود بشکند
و دور سازد * صنعت آن تخم رازیانه تخم کرفس نانخواه زیرهٔ کرمانی کرویا صعتر کاشم شونیز از هر یک کفی در سه رطل
آب بجوشانند تا یک رطل بماند صاف نمایند و صباح و شام بیست درم با سه درم روغن بید انجیر بنوشند * ماء البزور به
نسخهٔ این جزله که سدهٔ جگر و سپرز بگشاید * صنعت آن کاسنی تازه کشوث عنب الثعلب بکوبند و آب آن را بگیرند و با تش
ملایم بجوشانند و کف آن را بگیرند و بگذارند تا ته نشین شود و از آب صافی آن سی درم با دو اوقیه سکنجبین بخورند
* ماء البقول منقول از قرابادین قلانسی نافع از برای حرارت کبد و یرقان * صنعت آن بگیرند کشوث تازه برگ کاسنی
تازه برگ عنب الثعلب تازه برگ کاکنج برگ لبلاب رازیانه همه را بکوبند و بفشارند و آب آن را بگیرند و صافی نموده
مروق نمایند و بیاشامند از آن قدحی با شکر سفید و در نسخهٔ معصومی چنین است که شب در زیر آسمان بگذارند و

الصباح مقدار دو اوقیه تا نیم رطل بنوشند * ماء البقول دیگر که ورم کبد وطحال ودبیلهٔ کبد ویرقان را نافع باشد وصدهٔ بگشاید
وزردی بشرهٔ که از سدهٔ کبد ومواره بود زائل کند * صنعت آن برک کاسنی سبز را زبانهٔ سبز عنب الثعلب سبز کشنیز سبز لبلاب
کشوث برک حي العالم بقلة الحمقا از هریك ده درم کوفته فشارده صاف نموده مقدار سي درم تا پنجاه درم با ماء السعیر
اگر خواهند باسکنجبین بیاشامند * ماء البقول دیگر قولنج ورمی حار که با تپ بود نافع باشد * صنعت آن آب برک کاسنی
آب برک کاکنج آب برک عنب الثعلب آب برک خطمي سفید از هریك ده درم جوشانیده صافي نمایند وده درم فلوس خیارشنبر
ودو درم روغن بنفشه بادام دران آمیخته بیاشامند * ماء البقول به نسخهٔ ابن جزله که صدهٔ جگر وسپرز بگشاید * صنعت آن
کاسني تازه کشوث تازه عنب الثعلب تازه بکوبند وآب آن را بگیرند وباآتش ملایم بجوشانند وکف آن را بگیرند وبگذارند
ته نشین شود از آب صافي آن سي درم بادو اوقیه سکنجبین بخورند * ماء الخلاف که معمول قدماست وجهت مواد بلغمي
صفراوي ودموي وتفتیح صدهٔ وتقویت معدهٔ وآلات تنفس نافع دانسته اند وبهتر از آب کاسني وآب شاهتره درمواد مرکبه وحمیات
مختلطه است وهرقه را نیز نفع دارد * صنعت آن برک بید که نرم وتازه باشد بکوبند وآب آن را بگیرند وشب بگذارند وروز
دیگر از بیست مثقال تا سي مثقال آن را با خمس آن شکر بنوشند * ماء الخیار منافع آن قریب بمنافع ماء القرع است ومعهذا
مستحیل بصفرا نمیشود خصوص که خیار بسیار رسیدهٔ وترش شدهٔ باشد * صنعت آن بگیرند خیار رسیدهٔ زرد ترش شدهٔ را و
بخمیر آرد جو بگیرند وبالای آن کل را کوکل سرخ وآرد جو را هم سوخته بگیرند نیز خوب بمخمر دو رتنو ومعتدل بروی آجر
یا درا وچاغ در زیر خاکستر کوم وآتش به پزند تا پخته گردد پس برآورند وبگذارند تا سرد شود کل وخمیر را از ان دور نمود
هوا خ کرده آب صاف آن را بگیرند وهفتاد مثقال آن را تنها جهت حمی دق وحمیات محترقه صفراویه ودمویه وتحکین والتهاب
حرارت ولهیب صفرا بنوشند ودر بعضی مواد با شکر یا با دویهٔ مناسبه دیگر نیز مجوز است وجهت اسهال نمودن با دویهٔ ملینه
نیکو دوائي است * ماء السویق جهت حمیات حارهٔ حادهٔ وعطش واسهال صفراوي نافع است * صنعت آن بگیرند جو سفید
نوجید را ومقشر نموده بریان کرده آرد نمایند وبیخته مقدار چهل درم آن را در آب بریزند وبرهم زنند تا غلیظ گردد واز پارچهٔ
نازکي بگذرانند وباطباشیر سوده صمغ عربي از هریك یکدرم یا زیاده بنوشند * ماء الشعیر بدانکه ماء الشعیر نافع است جهت
اکثر امراض حارهٔ مثل صداع حار مزاج ومادي ودموي وصفراوي وحمی دق وسل وحمیات صفراوي ودموي ومسلن عطش
التهاب وحرقة البول وسوء المزاج حار کبد وصالح الغذاء جید الکیموس ومولد خون صالح است وشیخ الرئیس درکتاب رابع
ومعالجات حمیات میفرماید ماء الشعیر یکه جرم شعیر دران داخل نباشد بلکه قوت وصورت آن میباشد مراورا مدخل در
علاج وقریب النفع است هنگامیکه استقصاء تمام درطبخ آن شده باشد بهتر آن است که مقدار آب بیست اسکرجه مقدار شعیر یك
اسکرجه باشد که بطبخ معتدل بدو خمس رسد پس بگیرند آب رقیق آنرا وبیاشامند جهت آنکه غذائیت آن قلیل وترطیب و
غسل وانضاج واخراج آن فضول را بسیار است وماء الشعیر معتدل آن است که دران چیزی جرم شعیر وآرد آن داخل باشد
وگفته دوستر من آن است که این نوع ماء الشعیر را باید که بسیار طبخ ندهند بلکه آن مقدار طبخ نمایند که نفخ آن زائل
گردانند وبسرحد لزوجت نرسد واین برعکس آن کثیر الغذا وقلیل الغسل وانضاج است وبسیار است که جوهر آن در معدهٔ بارد ترش
میکردد وگاه احتقن می نمایند ماء الشعیر را از مقشر وگاه از غیر مقشر وواجب نیست آشامیدن ماء الشعیر هنگامیکه طبیعت محتبس
باشد بلکه باید که تحقیق نمایند قبل ازان پس اگر ماء الشعیر در معدهٔ ترش کردد بسیار رقیق آن را بیاشامند واگر آن نیز

ترش کردد طبخ نمایند بآن بیخ کرفس ومانند آن پس اکر آن نیز ترش کردد پس لابد قلیلی فلفل بآن بیامیزند خصوصا هنکامیکه
نباشد ماده بسیار رقیق وبا حرارت شدیده واکر نفخ آن بسیار باشد پس ممزوج نمایند با آن از برای محرورین اندکی
خل خمر بدانکه جمع میان سکنجبین وماء الشعیر ممنوع است زیرا که مخرب ومفسد آن است در اکثر مزاج ولیکن هرکاه
بنوشند سکنجبین را ناشتا قطع می کند اخلاط را ومهیا می کرداند فضول را از برای دفع وبعد از دو ساعت آن اکر کشک
آب رقیق بیاشامند تا اینکه غسل دهد چیزی را که قطع کرده است آنرا سکنجبین وجلا دهد واخراج کند آن را بعرق واسهال
وباکی نیست آشامیدن سکنجبین نزد غشی هنکامیکه غذا از معده منحدر شده باشد وبسا است که محتاج میشوند به آشامیدن
جلاب بیش از ماء الشعیر برای زیادتی ترطیب هنکامیکه طبیب غلبهٔ خشکی بر بدن وزبان مریض دریابد وبسا است محتاج میشوند
بآنکه بیاشامند آنرا باقدری ماء التمر مقدار دو ساعت پیش از آن برای تلیین طبیعت * صنعت آن بکیرند جو نو بالیده وغیر کمنه
فاسد را ومقشر نموده هرقدر که خواهند ونیکو بشویند ودر آب شیرین صاف جید جوشی نمایند وآب آن را بریزند وآب
تازه بران ریزند وباز طبخ نمایند تا دانه جوها شکفته ودهن آنها باز کردد پس صاف کرده بدون آنکه بمالند وآب صاف آنرا
سرد نموده بیاشامند واکر بمالند مغز آن نیز داخل کردد وغلیظ شود آن را کشک الشعیر وبفارسی آش جو نامند واکر در بین
جوش کف آنرا بکیرند بهتر است ودر قرابادین معصومی است وباکرفس ورازیانه تپ مرکبه را سودمند است * ماء الشعیر
از سویق شعیر بنسخهٔ قلانسی نافع است خلفهٔ مراری وتپهای کرم وبسیاری تشنکی را * صنعت آن بکیرند سویق شعیر را
آن مقدار آب دران داخل نمایند که از روی سویق بر کردد وبجوشانند تا غلیظ شود پس بپالایند وبیاشامند از ان وزن چهل
درم با سه درم طباشیر وسه درم صمغ عربی ویک اوقیه رب به شیرین * ماء الشعیر بنسخه ابن جزله که در منهاج البیان ذکر
کرده وکفته که نیکوترین آن بود که از جو مقشر ترتیب دهند وآن سرد وتر است وحدت اخلاط را بشکند وبول براند وتپهای
حاده وجکر کرم را سود دارد واز ان خون صالح معتدل متولد شود وتشنکی بنشاند وزود باعضا برسد وزود بکذرد از معده و
امعا ولیکن بادانکیز بود ودافع مضرت آن نوشیدن آن با کلنکبین یا شکر است * صنعت آن بکیرند جو شیرین مقشر رسیده
ونیم کوفته دریک کیله آب داخل کنند وبجوشانند وکف آنرا بکیرند چون پخته شود از آتش بردارند وصافی نموده سرد کرده
نکاهدارند وبکار برند * ماء الشعیر محمص یعنی شعیر بریان کرده قابض بطن ومبرد است * صنعت آن بکیرند جو را ومقشر
کرده بریان نمایند وبطریق ماء الشعیر پخته تناول نمایند واکر جهت زیادتی قبض شیرهٔ تخم خشخاش سفید یا بعضی اطیان
مثل طین مختوم وارمنی وداغستانی ویا ادویهٔ مناسبهٔ قابضهٔ دیکر بآن بیامیزند نیکو است ودر عسل ذکر یافت * ماء عنب
الثعلب جهت حمیات حاره که بسبب ورم معده وجکر باشد ویرقان سدی را نیز نافع است * صنعت آن بکیرند برک
تازهٔ سبز نازک عنب الثعلب را که ثمر آن سیاه نباشد وبکوبند وافشرده آب آنرا بکیرند وصاف نمایند ومقدار چهل وپنج
مثقال تا نیم رطل با اشربهٔ مناسبه مثل شراب بزوری وشراب دیناری وشراب کشوث وسکنجبین ساده وبزوری وامثال
آنها سرد یا شیر کرم بیاشامند واکر مروق خواهند که بهتر واقوی است بکیرند آب برک تازهٔ آن را بدستور مسطور ودر ظرف
نقره یا مس تازه قلعی یا سفالی کرده بر روی اخکر طبخ نمایند تا سبزی آن بریده جدا کردد وآب صاف جدا پس صاف نموده
استعمال نمایند * ماء القرع در قرع ذکر یافت * ماء الفواکه صفرا براند وتپهای حاده وکرمی جکر را سود دارد * صنعت آن
آلوی سیاه عناب خراسانی از هریک پنجاه دانه کشمش سبز مویز طائفی استه بیرون کرده از هریک بیست درم شاهتره سنامکی

انهنتين رومي ازهريك پنجدرم پوست هليلهٔ زرد پانزده درم هليلهٔ سياه هفت درم كل سرخ ده درم تمر هندي منقي نيم
رايف سي درم جمله را باپانزده رطل آب داخل كرده درآفتاب بكذارند بعد ازهفت روز چهار اوقيهٔ آنرا باشكر سفيد بياشامند
واكر صفرا غالب باشد سپستان پنجاه عدد كل بنفشه پنجدرم زياده كنند وبعوض شكر شراب خشخاش دران حل نموده بياشامند
* ماء القمقم ازجملهٔ ايرتان است ودرايرتانات ذكر يافت * مادة الحيوة وآن اسم معجون فلاسفه است واين معجون را مادة الحيوة
كويند بسبب آنكه مقوي قوتهاي له اصل اند درحيات ميباشد پس كويا اين معجون مادهٔ حيات انسان است ومعجون فلاسفه نامند
بسبب آنكه فلاسفه يونان اكثر استعمال اين معجون مي نموده اند ازبراي توفير عقل وتقويت دماغ وادراك فهم وزيادتي
حفظ وذكر وذكاي عقل وبعضي راكمان آن است له معجون فلاسفه باين سبب نامند له جمعي ازفلاسفه اتفاق نموده اين
معجون را تركيب كرده اند شيخ داؤد انطاكي راعقيدهٔ آن است له اين معجون تاليف اندروماخس صاحب ترياق است
است وفلاسفهٔ متقدمين واطباي متاخرين افزوده اند براجزاي اصل تركيب اندروماخس ادويهٔ ديكر پس نيكو تر ديل
تاليف وافعال آن واين معجون را منافع بسيار است وعمدهٔ منافع آن نفع است ازبراي امراض باردهٔ چون نقرس ومفاصل
وفالج ولقوه باردهٔ وفضلهاي بلغمي را بلدازد وجميع امراض حادثه ازبلغم را نافع است وباه را بيفزايد ومهيج باه است وزيادة
ميكند مني را ونافع است ازبراي فضول بلغمي وچون قريب بهضم غذا در معدهٔ خورده شود قوت ميدهد معدهٔ را بردفع
فضول وممسكن ومحلل رياح وفضول غليظه است ونافع است ازبراي ضعف معدهٔ وهاضم رهبي ومشهي ومقوي معدهٔ است
وزائل ميكند قولنج را ومفرح ومقوي نفس است ونشاط مي آورد ودور ميكند هستي ومانند كي قوتها را هركاه موجب وهن
آنها البخرهٔ باردهٔ ورطوبت مفرده باشد ومقوي دماغ وادراك حفظ است وذكر را زيادهٔ ميكند وموجب ذكاي عقل است
نافع است ازبراي ضعف كبد وازالهٔ يرقان حدي واستسقا ميكند وكرم ميكرداند مثانه وكرده را ومفتت حصاة كرده ومثانه
است ومزيل تقطير بول وسلس البول ودند انها را محكم ميكرداند وعسر له پيش امده باشد موجب ضمور آن است و
نافع است ازبراي بخر ومطيب دهان وانطلاق لسان وفصاحت وصافي ميكرداند صوت را ومفتح عدهٔ مصفاة است وباين سبب
موجب تقويت قوت شامه است ومزيل اوجاع ظهر وخاصره وحالبين وورکين وعرق النسا وحافظ جواني است ومنع سرعت
شيب مي كند ودل را قوت ميدهد ودردكرده را زائل ميكرداند ورنك رورانيكو ميكند وظاهر ميكرد دفعل آن ازبراي
كسيكه مداومت كند بآن وكفته اند كه اين معجون حار است دراول درجهٔ سوم وخشك است درآخر درجهٔ سوم ونيست
ازبراي مشايخ ومساكن صفالبه ونواحي آن وكسانيكه مزاج ايشان بلغمي باشد واصحاب امزجهٔ بسيار مبرد بهتر ازين
معجون تركيبي چنانچه كه جالينوس درجوامع اسكندراني تصريح نموده باين معني واين معجون اعتيصال مادهٔ رطوبت
وبلغم مي كند وحفظ ابدان ازكابت حرما ميكند درزمستان ومضر است محرورين را وصداع مي آورد ومحرق اخلاط
است ومصلح اين شيرقازه دوشيده است ونيز سكنجبين ماذج وشربتي ازان ازدومثقال تاچهار مثقال است باختلاف
توفير اسباب برودت شيخ الرئيس كفته كه شربتي ازان درهرحال مثل جوزهٔ صغير است وبعضي اطبا كفته له شربتي ازان
دودرم ودرنسخهٔ ديكر ازقانون شيخ الرئيس مسطور است كه شربتي ازان مثل جوزالطيب است وقوت اين معجون
تاچهارسال باقي ميماند * صنعت آن بنسخهٔ اصل اندروماخس وانچه افزوده شده بران فلفل سياه دارفلفل زنجبيل
دارچيني كندر بليلهٔ منقي آمله منقي حب الصنوبر مقشر شيطرج هندي بابونه اين اجزا اصل نسخهٔ اندروماخس است كه

مدار از عهد اندروماخس بران بوده تا آنکه تصرف کرده اند دران اطبای عرب وعجم واز انجمله محمد بن زکریا رازی افزوده
براجزای اصل پوست نارنج تا بکردد نفع آن در تسکین مغص وتحلیل ریاح اعظم وشیخ الرئیس افزوده براجزای اصل خبث
الحدید مدبر تا عظیم کردد نفع از برای استسقاء وخفقان وزرد آب ودفع سلس البول وتقطیر البول وامساک منی
ودفع سرعت انزال وسیلان رطوبات از رحم وبعضی افزوده اند براجزای اصل ریوند چینی وزراوند مدحرج
وخصیة الثعلب این جمله از برای زیاده شدن نفع آن از برای قوت باه وزیادتی منی وحرکت آن وبزر انجره از برای تصفیه
منی وتهییج آن وکنجد مقشر از برای هزال کرده وبسباسه وجوز الطیب از برای خوشبو ساختن بوی دهان وقطع رطوبات
سائله وبالجمله اجزای اصول وفروع باید مجموع مساوی باشند اجزا را کوفته بیخته بعسل مصفی سه وزن ادویه
سرشته معجون سازند وکفته که شیخ رئیس در قانون زیاده نموده زبیب وبعضی شراح طعن نموده اند بسبب آنچه
در قواعد کلیه ترکیب ذکر شده وظاهر نکرده که داخل کردن زبیب مخالف است با قواعد کلیه ترکیب بچه وجه آن مرحوم
میفرمایند ظن فقیر آن است که مراد شارح شاید این باشد که این معجون چون از معاجین کبار است باید که شش ماه
بماند پس مزاج کیرد وصورت نوعیهٔ ترکیبی بران فائض کردد تا خواص مذکوره بران مترتب کردد وزبیب که دران
داخل باشد زود فاسد میکردد وخواص مذکوره از ان صادر نمیکردد هرچند این نیز وجه درستی نیست * صنعت آن
به نسخهٔ شیخ رئیس که در قرابادین قانون ذکر شده فلفل دارفلفل زنجبیل دارچینی آملهٔ منقی بلیلهٔ منقی شیطرج هندی
زراوند مدحرج عرق بابونه حب الصنوبر ودر نسخهٔ دیکر مغز نارجیل مقشر ساطوریون یعنی خصیة الثعلب نیز داخل
است از هریک یک اوقیه تخم بابونه نیم اوقیه مویز سرخ استه بیرون آورده سه اوقیه مجموع را کوفته بیخته بوزن مجموع
ادویه عسل مصفی بقوام آورده بسرشند ودر نسخهٔ دیکر از قانون عسل مصفی دو وزن مجموع ادویه است ودر نسخهٔ دیکر
رازیانه نیز داخل است بوزن یک اوقیه وصاحب اختیارات کفته که بعضی رازیانه نیم اوقیه افزوده اند وبعضی از متاخرین
جدوار خطائی دو درم ونیم درین معجون افزوده اند وصاحب شفاء الاسقام خضر بن علی خطاب در قرابادین خود بجای
عروق بابونه عروق الصفر آورده وشاید سهوی باشد از ویا از نساخ زیرا که هیچ جا دیده نشده یا از تصرفات اوشان باشد
واصل آن است که در معاجین کبار براجزای اصل چیزی زیاده وکم نباید کرد ودر نسخهٔ دیکر بجای تخم بابونه کل بابونه است
وسید اسمعیل در ذخیره آورده که این را چهل روز در جو کذارند پس شربتی یک مثقال بکار برند * مادة الحیوة به نسخهٔ
دیکر حکیم محمد باقر بن حکیم عماد الدین محمود حسینی شیرازی که در بیاض مجربات خود بخط خود قلمی نموده * صنعت آن
فلفل سیاه دارفلفل زنجبیل دارچینی زراوند مدحرج مغز نارجیل مقشر از هریک ده مثقال پوست بلیله آملهٔ منقی شیطرج
هندی بیخ بابونه از هریک یک اوقیه کل بابونه پنج مثقال مویز سرخ منقی سی مثقال عسل مصفی سه وزن ادویه بدستور
مقرر معجون سازند شربتی یک مثقال ودر نسخهٔ دیکر آورده که خوراکی بعد از چهل روز بقدر مازوی است ودر نسخهٔ
شفائی ارزان همه ادویه مساوی است الا وزن کل بابونه که پنج مثقال است * مادة الحیوة به نسخهٔ دیکر که قریب است
به نسخهٔ حکیم محمد باقر * صنعت آن فلفل دارچینی پوست هلیلهٔ کابلی آملهٔ منقی زراوند مدحرج شیطرج هندی عرق
بابونه مغز چلغوزه مغز نارجیل از هریک ده درم کل بابونه پنج درم مویز طائفی دانه بیرون کرده سی درم با عسل مصفی
سه وزن ادویه معجون سازند ودر بعضی نسخه رازیانه پنج درم داخل است وبعض متأخرین جدوار خطائی دو درم و

افزوده بر اصل این نسخه و بعضی پوست هلیله ده درم اضافه نموده و بجای پوست هلیلهٔ کابلی پوست هلیله زرد و وزن عسل
را دو چند مجموع ادویه آورده * مادة الحیوة به نسخهٔ ابن جزله * صنعت آن فلفل سیاه دارفلفل زنجبیل دارچینی آمله منقی
پوست هلیلهٔ کابلی پوست هلیلهٔ زرد شیطرج هندی زراوند مدحرج عرق بابونه حب الصنوبر کبار از هر یک نیم اوقیه مجموع
را کوفته بیخته با سه وزن ادویه عسل مصفی بدستور مقرر معجون سازند شربتی برابر جوزی * مادة الحیوة که از اقتراح
متاخرین است * صنعت آن فلفل سیاه دارفلفل دارچینی از هر یک دو مثقال آمله منقی هفت مثقال و نیم بلیلهٔ منقی دوازده
مثقال و نیم شیطرج هندی زراوند مدحرج خصیة الثعلب مصری مغز چلغوزه مقشر عرق بابونه مویز سرخ منقی از حب
سی و هفت مثقال و نیم بهمن سرخ پنج مثقال مغز نارجیل تازهٔ مقشر تخم بابونه از هر یک دوازده مثقال و نیم جدوار خطائی
مجرب عود الصلیب از هر یک یک مثقال مروارید ناسفته هفت مثقال عنبر اشهب دو مثقال عسل مصفی چهارصد و پنجاه
مثقال بدستور معجون سازند و در نسخهٔ فلفل داخل نیست * مادة الحیوة به نسخهٔ دیگر * صنعت آن فلفل سیاه دارفلفل
دارچینی پوست بلیله آمله شیطرج هندی زراوند مدحرج عروق بابونه مغز چلغوزه خصیة الثعلب مصری مغز نارجیل مقشر
رازیانه از هر یک پنج درم جدوار خطائی مجرب دو درم و نیم مویز طائفی دانه بیرون کرده سی درم عسل مصفی سه وزن
ادویه بدستور مقرر معجون سازند * مازریون معرب مازربون فارسی است و بیونانی حامالا نامند نباتش بقدر درخت
سماق شیردار و برگش شبیه ببرگ زیتون و باریکتر و قسمی را برگ باریک و رقیق مائل بسفیدی و بزرگ و قسمی را برگ
مائل بزردی و کوچک و ضخیم و قسمی سیاه رنگ و شیر همهٔ آنها در چهارم گرم و خشک و سائر اجزای آن در سوم و زبون ترین
آن سیاه و آن غیر مستعمل است و سفید آن بهتر از زرد و برگش مسهل قوی ماء اصفر و اقسام کرم و مواد سوداوی و بلغمی
و رافع استسقای زقی و لحمی و یرقان و ضعف گرده و طلای آن جهت بهق و برص و با عسل جهت تنقیهٔ چرک زخمها و رافع
خشک ریشهٔ آن و با موم روغن جهت جرب متقرح و با سرکه جهت ورم سپرز مفید و مضر محرورین و اطفال و ضعیف البنیه
و دو درهم غیر مدبر آن کشنده و بدون تدبیر و مصلح بغایت مضر جگر و مقیء و مورث غم و کرب و قدر شربتش با مصلحات از
شش قیراط تا نیم درهم و شیر گیاه آن محرق و اکال و کشنده و ضماد آن در برص و بهق جائز است و سبب اطلاع بر مازریون
ملا احمد تهتی در تاریخ الحکماء خود چنین نوشته که از اتفاقات عجیبه آن است که مستسقی بود در بصره که جمیع اطبا از معالجهٔ
آن عاجز آمده بالاتفاق گفتند که این قابل علاج نیست چون این حکایت شنید امید از حیات خود منقطع گردانید و
گفت مرا بگذارید که چند روز حیات دارم آنچه خواهم بخورم و بگرسنگی نمیرم اطبا گفتند تو هرچه میل داری بخور که بعد
ازین هیچ کس مانع تو نخواهد بود پس آن مرد گفت مرا بر سر کوچه برید که آنچه خاطر من خواهد از جماعتی که در کوچها
میگردند و چیزهای خوردنی و حلاوی میفروشند بخرم و بخورم چنان کردند اتفاقا اول بار نظر او بر شخصی افتاد که ملخ پخته
میفروخت طبیعت ملهمهٔ او میل بآن کرد از آن ملخ پخته قدری با ملخ تناول نمود بعد از ساعتی شروع باسهال شد و چندان
آب زرد متعفن از شکم آن مستسقی برون آمد که گمان هیچ احدی نبود که این مقدار آب از بدن آدمی تواند بود اما بعد از آن
بالکلیه از آن مرض نجات یافت چنانکه هیچ کس او را نمی توانست شناخت چون این خبر با طبائیکه مدتی در معالجهٔ او
اوقات صرف نموده از علاج او مایوس گشته دست از معالجهٔ او برداشته بودند رسید حیرت ایشان زیاده شد چه ملخ بالطبع
قابض است نه مسهل بالاخره یکی از آن اطبا که حدس او نسبت بسائر طبیبان دیگر قوی بود بائع ملخ را طلبیده از وی پرسید

که تو این ملخ را از کجا صید کردی و چه طور زمینی بود و دران زمین چه گیاه بود گفت من این ملخ را از جائی صید کردم که
دران موضع غیر از مازریون هیچ درخت دیگر نبود و خوراک این ملخان همان مازریون بود پس آن طبیب چون
این حکایت شنید خاطرش از ان دغدغه فارغ شد چه خاصیت مازریون اسهال رطوبات رقیقه است غایتش آنکه
چون قوت اسهال آن بسیار قوی است چنانچه اگر بوزن یک درم تنها از مازریون بشخص دهند یحتمل که آن مقدار
اسهال آورد که حبس آن ممکن نباشد و بنابر خطری و غائلهٔ که دارد مازریون را تنها بدون مصلحات استعمال نمی
نمایند و عند الضرورة با مصلحات امتزاج نموده استعمال مینمایند و اینجا دو طبخ یافته یکی در شکم ملخ و دیگری در آب که مر
فروش نموده و کسر کیفیت آن شده و با صلاح و اعتدال آمده لهذا از ان این عمل بیخطر و غائله بظهور آمده و این از الهامات جناب
باری است تقدس مر طبیعت را * طریق مدبر نمودن مازریون آن است که بگیرند برگ قسم کبیر آنرا و دو شبانروز در سرکه بخیسانند
و دو سه بار سرکه را تغییر دهند پس شسته خشک کنند و نیمکوفته بروغن بادام کرده در اسهال مواد سوداوی و بلغمی تربد مدبر افتیمون
پوست هلیلهٔ زرد گل سرخ رب السوس زیرهٔ کرمانی نمک هندی و در اسهال ماء اصفر ایرسا توبال النحاس اسارون عصارهٔ غافث
افسنتین سنبل الطیب مصطکی و امثال آن اضافه نمایند و شرب آن با آب عنب الثعلب و آب رازیانه و خیار شنبر اولی
است * جوارش مازریون محمد بن زکریا مستسقی را نافع * صنعت آن مازریون مدبر چهار درم ریوند چینی تربد سفید
مدبر لک مغسول مصطکی سنبل الطیب ورق گل سرخ از هریک دو درم اجزا کوفته بیخته با سه وزن ادویه آب به شیرین
بسرشند شربتی از دو درم تا سه درم

* فصل در ذکر نسخ حبوب مازریون *

* حب مازریون استسقای ریح
را نافع بود * صنعت آن مازریون مدبر دو درم گل سرخ رب السوس از هریک یک درم کوفته بیخته بآب عنب الثعلب سرشته
حب سازند و در سایه خشک نمایند شربتی از یک مثقال تا دو مثقال بآب گرم * حب مازریون دیگر استسقای بارد را نافع
است * صنعت آن مازریون مدبر سکبینج از هریک نیم درم نمک هندی سرگین کبوتر از هریک دانگی کوفته بیخته حب
سازند جمله یک شربت است * حب مازریون دیگر که از ان قویتر است * صنعت آن مازریون مدبر نیم درم سکبینج
یک درم شیح محرق ثلث درم فرفیون کثیرا از هریک ربع درم نمک هندی برگ سداب اشق سرگین کبوتر از هریک دانگی
کوفته بیخته حب سازند جمله یک شربت کامل است * حب مازریون بنسخهٔ حکیم صالح خان رحمه الله تعالی مسهل ماء
اصفر است * صنعت آن مازریون سفید مدبر ده مثقال غاریقون هش سفید پنج مثقال عصارهٔ غافث تخم کاسنی مقشر ریوند
چینی از هریک سه مثقال تخم کرفس یک مثقال و نیم کوفته بیخته بسرکهٔ انگوری پانزده مثقال سرشته حب سازند * حب مازریون
مشهور بحب ماء اصفر اول حتی از حبوب مرکبه که ابن جزله در منهاج ذکر کرده این است ماء اصفر را که عبارت از
استسقا است نافع است * صنعت آن مازریون مدبر صبر سقوطری زرد بیخ سوسن آسمانگونی که ایرسا است از هریک
پنج درم لک ریوند چینی عصارهٔ غافث عصارهٔ افسنتین سنبل الطیب انیسون از هریک دو درم کوفته و بیخته بآب رازیانه
تازه سرشته حبوب سازند هر حبی بقدر نخودی شربتی نیم درم بآب کاسنی تازه * حب مازریون مشهور بحب سلام
استسقا را نافع باشد و قولنج بگشاید و اخلاط غلیظه و فضول بلغمیه از بدن پاک کند * صنعت آن تربد سفید ده درم حب
النیل سه درم شبرم مازریون کثیرا از هریک دو درم و نیم اجزا کوفته بیخته مقل دو درم در آب کنند ناخیسانیده بسرشند
و حب سازند جمله یک شربت است و این همان حب مازریون بنسخهٔ شفائی است * حب مازریون نافع بجهت استسقا

* صنعت آن مازريون مد بردود انك كثيرا تربد مفيد افتيمون پوست هليلهٔ زرد ورق گل سرخ زيرهٔ كرماني مد بر
السوس از هريك يكدرم نمك هندي يك دانك كوفته بيخته بآب عنب الثعلب واب رازيانه تازه سرشته حب سازند
* حب مازريون ديكر آب زرد برانند واستسقا را نافع باشد * صنعت آن مازريون مد بردود انك ايرسا توبال انجير
اسارون مرصاف سكبينج كثيرا پوست هليلهٔ زرد تخم كرفس بستاني عصارهٔ افسنتين عصارهٔ غافث سنبل الطيب از هر يك
يكدرم نمك هندي مصطكي از هريك يكدانك كوفته بيخته بروغن بادام شيرين چرب كرده باب عنب الثعلب واب رازيانه
تازه سرشته حب سازند * حب مازريون ديكر نافع بجهت استسقاى زقي * صنعت آن مازريون مد بر تربد مفيد افتيمون
از هريك يكدرم انيسون تخم كرفس پوست هليلهٔ زرد از هريك نيم درم كوفته بيخته بكلاب سرشته حب ساخته در سايه
خشك نمايند شربتى نيم درم * حب مازريون ديكر كه همان نفع بخشد * صنعت آن مازريون مد بر نيم درم روغن
دودانك فربيون يك دانك و نيم نمك هندي سركين كبوتر از هريك دانكى حب سازند اين جمله ضعيف راد و سهيم
وقوي رايك شربت بود * حب مازريون ديكر از محمد بن زكريا * صنعت آن ريوند چيني عصارهٔ غافث تخم كاسني از هريك
سه درم غاريقون پنجدرم مازريون مد بر چهار درم مغز بادام يكدرم كثيرا دودانك حب سازند شربتي دو درم * حب مازريون
ديكر بنسخهٔ شفائي كه همين نفع بخشد * صنعت آن تخم مازريون مد بر مغز بادام شيرين مقشر از هريك نيم درم شكر يك
ونيم درم كوفته بيخته حب سازند جمله يك شربت كامل است واكر بادام تلخ باشد بهتر است * حب مازريون ديكر
خداوند استسقاي زقى را نافع باشد * صنعت آن ريوند چيني عصارهٔ غافث تخم كرفس از هريك سه درم غاريقون
مازريون مد بر از هريك ده درم ودر نسخهٔ شفائي وزن غاريقون پنجدرم ومازريون نه درم است واكر حرارت در مزاج باشد
عوض تخم كرفس تخم كاسني نمايند اجزا كوفته بيخته حب سازند شربتى يكمثقال واكر مازريون را نيز پنجدرم نمايند بيغايده
است * حب مازريون ديكر استسقاى زقي را نافع است * صنعت آن تربد سفيد عصارهٔ غافث تخم كرفس از هريك سه مثقال
غاريقون هشت سفيد پنجدرم مازريون مد بر نه مثقال بآب كرفس حب سازند * دواء المازريون استسقا و امراض سوداوي
وبلغمي را نافع باشد * صنعت آن مازريون مد بر يكدرم زيرهٔ كرماني نمك هندي پوست هليلهٔ زرد از هريك نيمدرم افتيمون
تربد سفيد مد بر از هريك يك اوقيه كوفته بيخته شربتى دو درم * دواء المازريون تالين ابقراط بلغم هاى غليظ لزج وسودا
از همه اندام ها فرود آورد وجميع امراض بلغمي وسوداوي را نافع است واستسقا را مفيد * صنعت آن مازريون مد بر يكدرم
افتيمون اقريطي تربد سفيد تراشيده بروغن بادام شيرين چرب نموده از هريك يكدرم زيرهٔ كرماني نمك هندى پوست هليلهٔ زرد
از هريك پنجدرم مجموع را كوفته بيخته درشيشه نگاهدارند ودر وقت حاجت دو درم آنرا بكار برند حبيش بن الحسن كفته كه
قوت اين دوا تادوسال باقي ميماند * روغن مازريون استسقا را نافع باشد * صنعت آن مازريون يك چهاريك درسه من آب
بجوشانند تا به نيه آيد وسه اوقيه روغن بادام دران اندازند وبجوشانند تا آب برود وروغن بماند شربتى يكدرم با شيرشتر
ودر تحفة المومنين هموزن مازريون روغن بادام است وشربتى دو درم كفته * سلجبين مازريون استسقاى زقي را نافع
است * صنعت آن برك مازريون يك اوقيه دردهٔ استار سركه ونيم من آب صاف يك هفته بخيسانند پس بجوشانند وصاف كنند
وبا يك من قند سفيد بقوام آورند واكر آب سغرجل پنج اثار اضافه نمايند وعوض آب كلاب كنند بهتر است * سفوف مازريون
نافع از براى استسقا * صنعت آن كل سرخ شش درم مغز تخم خيارين تخم خرفهٔ مقشر از هريك دو درم عصارهٔ غافث افسنتين

از هریک یکدرم سنبل الطیب مصطکی از هریک نیم درم لك مغسول ریوند چینی بیخ سوسن از هریک دو درم برگ مازریون
مدبر سه درم زعفران یکدرم رازیانه یک درم و نیم شربتی سه درم باشش مثقال شربت بزور سرشته بنوشند * قرص مازریون
غب غیر خالص و حمیات مرکبه و سوء القنیه و استسقا را زمانی که درد سر و خشکی دهان و تشنگی و خشکی طبع باشد سود
دارد * صنعت آن بگیرند مازریون مدبر آرد جو پوست هلیلهٔ زرد شکر طبرزد اجزا مساوی کوفته بیخته بدستور مقرر
اقراص سازند شربتی یک مثقال با جلاب یا شراب بنفشه بیاشامند * قرص مازریون در استسقای گرم و اخراج ماء اصفر
در حمیات مرکبه چون استعمال نمایند اخراج صفرا و بلغم نماید و سده بگشاید * صنعت آن تخم کاسنی ده درم بر
مازریون مدبر دو درم غاریقون هش سفید گل سرخ منزوع الاقماع مغز تخم خیار عصارهٔ غافث از هریک دو درم و نیم و د
قرابادین قادری مازریون و غاریقون و عصارهٔ غافث از هریک یک درم و چهار دانگ آورده و باقی برابر است ادویه کوفته
بیخته جمله را ده قرص سازند شربتی یک قرص تا دو قرص بآب کاسنی تازه و شراب ورد مکرر و شراب پوست بیخ کاسنی
بیاشامند * قرص مازریون استعمال کرده میشود در استسقای سرد بجهت اخراج مای اصفر و در حمیات بارده از برای اخراج
بلغم و مفتح سدهای بارده است * صنعت آن بگیرند ورق مازریون مدبر یک جزو ملح هندی زرق الحمام از هریک نیم جزو مجموع
را کوفته بیخته بدستور مقرر اقراص سازند شربتی یک مثقال * قرص مازریون اخراج مای اصفر بقوت کند و حمیات مرکبه
و علل کبد را نافع است و این قرص را در هفته یک مرتبه بخورانند هرگاه دانند که قوت وفا میکند * صنعت آن ریوند خطائی
عصارهٔ غافث تخم کاسنی از هریک سه درم غاریقون هش سفید پنجدرم تخم کرفس یکدرم و نیم ورق مازریون مدبر ده در
مجموع را کوفته بآب خالص سرشته اقراص سازند شربتی یک مثقال تا دو درم بآب کاسنی تازه بنوشند * قرص مازریون از
بیاض مجربات میرزا محمد باقر حکیم باشی ولد حکیم عماد الدین محمود * صنعت آن تخم کاسنی ده درم عصارهٔ غافث
مازریون یا برگ مازریون مدبر غاریقون از هریک یکدرم و دو ثلث درمی مغز تخم خیار گل سرخ منزوع الاقماع از
هریک دو درم و نصف درمی کوفته و بیخته اقراص سازند * معجون مازریون آب زرد براند و استسقای زقی را بغایت نافع
است * صنعت آن مازریون مدبر تربد مدبر پوست هلیلهٔ زرد از هریک ده درم پوست بلیله دو درم آمله زنجبیل از هریک چهار
درم فلفل سیاه پنجدرم کوفته بیخته بعسل کف گرفته سه وزن ادویه بسرشند و یک مثقال آن را با شیر شتر بدهند و اگر بدون
شیر شتر استعمال نمایند شربتی سه درم و در قرابادین قادری وزن مازریون یک اوقیه است * معجون مازریون دیگر مشهور
بمعجون مای اصفر * صنعت آن مازریون مدبر تربد مدبر پوست هلیلهٔ زرد فلفل سیاه از هریک پنجدرم پوست بلیله دو درم
آمله زنجبیل از یک چهار درم کوفته بیخته با عسل مصفی بسرشند و بدستور نسخهٔ قبل استعمال نمایند * معجون مازریون
دیگر که با شیر شتر بیاشامند * صنعت آن مازریون مدبر هفت مثقال پوست هلیلهٔ زرد تربد سفید مدبر از هریک ده
مثقال پوست آملهٔ زنجبیل از هریک سه مثقال پوست بلیله یک مثقال و سه ربع مثقال فلفل سیاه سه مثقال ادویه کوفته بیخته
سه وزن ادویه عسل کف گرفته بسرشند شربتی یک مثقال تا دو مثقال با شیر شتر بیاشامند

* فصل در بیان نسخ ماسك البول و المنی * ماسك البول که سید اسمعیل در ذخیره در تقطیر البول ذکر کرده * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلی سك المسك
از هریک پنجدرم مرصاف جند بیدستر از هریک یکدرم کهربای شمعی سعد کوفی از هریک دو درم و نیم کندر حب المحلب از
هریک ده درم ادویه را کوفته و بیخته بعسل مصفی سه وزن ادویه بسرشند شربتی یک مثقال * ماسك البول که سمین

منفعت دارد * صنعت آن پوست هليلهٔ كابلي پوست بليله آملهٔ منقى بريان كرده ازهريك هفت درم تشار لندر پنج درم حب
الآس ده درم ونيم كوفته با آب آهنكران چند مرتبه بخيسانند وخشك نمايند وبا شربت مورد سه وزن ادويه معجون سازند
شربتى دو مثقال * ماسك البول نافع ازبراى سلس البول وبول در فراش كه از حرارت باشد منقول از قرابادين
ايضاح * صنعت آن آرد بلوط پنجاه درم كندر دهي درم كشنيز خشك كل ارمني صمغ عربي ازهريك ده درم كوفته بيخته معجون
سه درم وشام سه درم آن رابخورند ودر نسخهٔ ديكر آن است كه بعسل مصفى بسرشند * ماسك البول نافع ازبراى بعياء
ادرار بول وسلس البول وكثرت ميلان مني وودي ومذي وكثرت ميلان ارحام ورطوبت فرج ومجرب است * صنعت آن
بهمن سرخ جوز بوا رامن منبل الطيب خولنجان قرنفل وج تركي سعد كوفي بسباسه ازهريك پنج مثقال جفت بلوط دو مثقال
كوفته وبيخته بعسل مصفى دووزن ادويه سرشته معجون سازند شربتى ازيك مثقال تا سه درم * ماسك البول نافع ازبراى
سلس البول وكثرت ادرار بول وكثرت ميلان مني وودي ومذي وكثرت ميلان ارحام ورطوبت فرج رانافع است تجربه
اكريا س ازعلاج آن حاصل شده باشد مفيد ومجرب است * صنعت آن كهربای شمعي يك مثقال وچهاردانك يه هست
هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه ازهريك دو مثقال اين هردو را در روغن كاو بريان كرده كات هندي دو مثقال جفت بلوط قشار
كند رازهريك نيم مثقال شهدانج حب الاس ازهريك چهار مثقال خصية الثعلب مصري يك مثقال كوفته وبيخته با مويز
سرخ ازدانه پاك نموده شصت مثقال مويزرا كوفته بكلاب به پزند تا غليظ كردد ادويه راكوفته بيخته بان بسرشند شربتى
ازدودرم تا سه درم با كلاب ده درم تخم فرنجمشك دودرم وشربت صندل ده درم تناول نمايند * ماسك البول نافع از
براى سلس البول * صنعت آن كلنار فارسي كند رآرد بلوط ازهريك بيست درم سعد كوفي كرويا ازهريك پنج درم عسل
مصفى سه وزن ادويه بدستور مقرر معجون سازند شربتى دومثقال * ماسك البول نافع ازبراى تقطير البول بدون حرقه
* صنعت آن كندر آرد بلوط ازهريك پنجاه درم حب المحلب سعد كوفي مرصافي بوك مورد خشك خولنجان قرنفل وج تركي
ازهريك پنج درم كوفته بيخته بعسل سه وزن ادويه معجون سازند * ماسك البول ميلان رطوبات ارحام وسلس البول وسرعت
انزال رانافع است * صنعت آن حب الآس يك جزو لادن ربع جزوي مغزامتهٔ تمرهندي دو جزو كوفته بيخته هر روز شش مثقال
صبح وشش مثقال شام بنوشند * ماسك البول نافع است ازبراى سرعت انزال وميلان ارحام وسلس البول واين نسخه از
اختراع آن مرحوم است * صنعت آن كهربای شمعي يك مثقال پوست هليلهٔ كابلي پوست بليله مرواريد ناسفته ياقوت رماني
كات هندي شصته ورق نقره ازهريك دومثقال جفت بلوط قشار كند رازهريك نيم مثقال بزرالقنب حب الآس مغزامتهٔ تمرهندي
كزمازج ازهريك چهار مثقال عنبرا شهب يكدانك مومياني دودانك مومياني وعنبررا در روغن پسته كداخته باقي ادويه
راكوفته بيخته مويزسرخ سي مثقال عسل مصفى سي مثقال مويزرا در كلاب يك چهاريك تبريز بجوشانند وبمالند وبيالايند
ودرعسل داخل كرده بقوام آورند وادويه راباآن بسرشند شربتى يك مثقال با شراب صندل يك اوقيه وتخم فرنجمشك يك
مثقال وكلاب پانزده مثقال * ماسك البول نافع ازبراى كثرت ادرار مني وودي ومذي وميلان ارحام وكثرت ادرار بول
* صنعت آن كهربای شمعي دومثقال پوست هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه كه اين هردورا در روغن كاو بريان كرده باشند كات هندي
شصته ازهريك دومثقال نيم شيطرج قشار كند رعود الصليب ازهريك يك مثقال شهدانج حب الآس ازهريك پنج مثقال خصية
الثعلب مصري كشنيز خشك صندل سفيد ازهريك يك اوقيه مويزسرخ ارحب سي مثقال عسل مصفى چهل وپنج مثقال

مویزرا درگلاب پخته تامهرا شود از پارچهٔ سطبری بگذرانند پس داخل کرده بقوام آورند پس ادویه را کوفته بیخته بآن
بسرشند و معجون سازند شربتی یک مثقال * ماسک البول که سرعت انزال وکثرت درور منی ومذی وسیلان ارحام
تقطیر بول را نافع است * صنعت آن کبابهٔ چینی فوفل دکهنی قرنفل جوز الطیب خصیة الثعلب مصری مصطکی رومی
نانخواه اجزا مساوی با عسل مصفی سه وزن تمام ادویه بدستور مقرر معجون سازند شربتی از یک درم تا دو درم
غذا کباب مرغ یا مرقهٔ آن با زردهٔ تخم مرغ نیمبرشت و نان * ماسک البول که همین منفعت دارد * صنعت آن بلوط مقشر
آرد کوکنار لبان ذکر از هریک ده درم زیرهٔ کرمانی مدبر نانخواه کرویا از هریک پنج درم کشنیز خشک دو درم کوفته
بیخته با سه وزن مجموع ادویه عسل مصفی معجون سازند * ماسک البول قلمی فرموده اند که از تالیف قدوة الحکما و استاد
الاطبا سید سند والد ماجد فقیر میر محمد هادی قدس سره است نافع از برای تقویت اعضای رئیسه حتی انثیین و تقویت باه
وامساک منی ومانع سرعت انزال ومفرح ونشاط آورد * صنعت آن مروارید ناسفته کهربای شمعی از هریک یک مثقال
بهمن سفید بهمن سرخ شقاقل مصری زنجبیل کزر خولنجان تخم انجره تخم شلغم تخم خشخاش سفید از هریک دو مثقال مغز
پسته مغز نارجیل مغز چلغوزه کنجد مقشر حب السمنه مغز حبة الخضرا ماهی روبیان ریگ ماهی از هریک چهار مثقال مایه
شتر اعرابی نیم دانگ ورق طلا یک دانگ ونیم مغز تخم خربزه مغز تخم خیارین از هریک پنج مثقال نارمشک نیم مثقال مغز
کنجشک که در وقت هیجان گرفته باشند هفت مثقال بزر البنج سفید بشیر گاو خیسانیده خشک کرده بیخ لفاح سعد هندی
بیخ موتهه است زعفران از هریک دو دانگ بیخ موتهه ولفاح را با آرد نخود ده مثقال بشیر گاو خمیر کرده اقراص ساخته در
سایه خشک نمایند ومجموع را کوفته وبیخته بمسکهٔ گاو ده مثقال چرب نموده قند سفید عسل مصفی از هریک یکصد مثقال
شربت فواکه شیرین وشربت هلیون از هریک بیست مثقال بقوام آورده بآن بسرشند شربتی یک مثقال * ماسک البول نافع
از برای کثرت احتلام وسرعت انزال وکثرت درور منی وودی ومذی وسیلان ارحام وکثرت رطوبت فرج * صنعت آن
گل نیلوفر خرنوب شامی قشار کندر جفت بلوط پودنه قرنفل پوست هلیلهٔ کابلی پوست بلیله آملهٔ منقی اذخر مکی سداب
یابس گلنار فارسی گاوزبان شونیز کشنیز خشک طراثیث شیرین زعفران ورق طلا ورق نقره از هریک دو مثقال آرد بلوط
زیرهٔ کرمانی در سرکهٔ انگوری خیسانیده خشک کرده بریان نموده عود هندی از هریک سه مثقال گل سرخ منزوع الاقماع
خشخاش مصطکی رومی از هریک پنج مثقال صندل سفید مروارید ناسفته گل مختوم از هریک چهار مثقال عنبر اشهب یک
مثقال ادویه را کوفته بیخته بشراب فواکه ترش وعسل مصفی سه وزن ادویه معجون سازند شربتی یک مثقال * ماسک البول
که در تحفة المومنین در معاجین مذکور است جهت سلس البول وتقطیر آن نافع ومجرب است * صنعت آن بلوط مقشر مقل
پانزده درم حرف تخم سداب از هریک یک درم کندر حب الآس جوزبوا بسباسه قرنفل اهلیلج اسود از هریک دو درم سعد
کوفی شونیز هیل بوا از هریک سه درم انجیر خشک پنج درم با عسل بسرشند شربتی از سه مثقال تا پنج مثقال * ماسک البول
که در شفا در معاجین آورده ادرار بول را نافع باشد وسیلان منی باز دارد خاصه پیران را * صنعت آن اقاقیه گلنار از
هریک سه درم صندلین عدس سرخ قصب الذریره تخم حماض صمغ عربی طباشیر سفید از هریک دو درم تخم مورد دو مثقال
کندر یک درم کوفته بیخته با عسل مقوم بگلاب بسرشند شربتی پنج درم غذا مرغ بریان کرده با قلیه یا چلاو که بهندی
خشکه نامند تناول نمایند * ماسک المنی امساک منی نماید * صنعت آن کهربای شمعی قشار کندر جفت بلوط مصطکی ا

هریك دو درم پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه از هریك چهار درم شاهدانه حب الآس از هریك هشت درم بسد سرخ نیم مثقال ورق
نقره یك مثقال مویز منقی نه مثقال مویز را در گلاب خیسانیده مالیده صاف نموده قند یا نبات بقدر احتیاج با آن بقوام آورند
وادویه را کوفته و بیخته با آن بسرشند * ماش بفتح میم و الف و شین معجمه مج و نیز بجیم معجمه بعربی نام حبی است از حبوب
معروفهٔ ماکوله که بفارسی نیز بماش و بهندی بمونك مشهور است و آن حبی است مدور اندك طولانی سبز تیره مائل بسیاهی
و سبز تیره و زرد نیز میباشد و بهترین آن سبز مائل بسیاهی و بعد از آن زرد است در درجه اول سرد و شیخ الرئیس فرموده که
سردی آن کمتر از عدس است و مقشر آن معتدل در تری و خشکی و غیر مقشر آن مائل بخشکی و اصلح حبوب ماکوله است
و قوت آن تا سه سال باقی میماند و لطیف تر از عدس و سائر حبوب است و نفخ آن کمتر از سائر حبوب ولیکن دیر منحدر
میگردد خصوصا مقشر آن بسبب نرمی و کمی جلای آن و غیر مقشر آن سریع الانحدار تر و صالح الکیموس و مولد خلط نیکو و از اغذیهٔ
تابستانی و بهار و بلدان حاره و محرور المزاج و صاحبان تپ حار و تسکین حرارت و التهاب صفرا و موافق گرده و مقوی
عصب و اعضا و قوت باصره و سرفه و درد سر و ورم لهاة و نزلات است و گویند مقلل و مضعف باه و دندان است و از خواص
آن است که با وجود برودت تحریك سودا و جذام نمیکند و نیز خاصیت آن است که هم از جهت تلیین طبیعت و هم از جهت
قبض نافع است اما هرگاه ارادهٔ تلیین طبیعت باشد باید که طبخ نمایند مقشر آنرا با ماء القرطم و روغن بادام شیرین و از برای
اصحاب حمیات صفراویه با برگ خرفه و کاهو و سرمق و جو مقشر نیم کوفته و تناول نمایند و هرگاه مقصود قبض طبیعت و تسکین
حرارت و شکستن حدت صفرا باشد غیر مقشر آنرا بریان نموده طبخ نمایند یا در آب جوشداده آب آنرا ریخته باز طبخ نمایند
تا پخته گردد بآب حماض یا آب انار ترش فشرده با شحم آن و یا با سماق و زیت رکابی و اگر زیت خوش نیاید عوض آن روغن
بادام شیرین نمایند و تناول کنند ماش مبرود المزاج و پیران و کسانیکه در معدهٔ آنها نفخ و ریاح باشد خصوص مقشر آن موافق
نیست و مصلح آن در مبرودین جوارش کمونی و خردل و مصطکی رومی است و در محرورین طبخ آن در ماء القرطم و حسو
متخذ از ماش مقشر نافع است نزلات حاره را و ضماد و مطبوخ آن با سرکه در حمام جهت جرب متقرح و با آب مورد بر اعضای
مسترخیه باعث تقویت و مسکن درد آن و بر اعضای کوفته شده و جدا شده مطبوخ آن با طلا که نوعی از شراب انگوری است
و یا با شراب مطبوخ با زعفران مفید است و بدانکه حبیکه در بلاد هند بهم میرسد آنرا ماش میگویند غیر آن است که در بلاد دیگر
مشهور بماش است زیرا که دانهای آن بزرگتر است از ماش معروف که مونك است و اشتباه کرده کسیکه گفته که آن حب
القلت است زیرا که حب القلت را بهندی کلتهی نامند و آن را بهندی ارد بضم الف و سکون را و دال مهملتین و به بنگالی
کلائی بفتح کاف نامند بسیار نفاخ بطی الهضم لعابدار است لهذا مبهی و منعظ است * برا از اغذیهٔ هندیه نفاخ بطیء الهضم
مبرود المزاج را * صنعت آن بگیرند ماش یعنی مونك غیر مقشر را و در آب بخیسانند و مقشر نمایند و بر روی سنگ نرم
بسایند و نمك و پیاز و زنجبیل تازه که بهندی ادرك نامند خرد نموده فلفل قرنفل دارچینی دانهٔ هیل کوبیده زیره
ناکوفته از هریك بقدر حاجت داخل کرده خوب درهم بسرشند و قرصها بمقدار کف دست و بحجم یك انگشت و کمتر از آن ساخته
در روغن بریان نمایند و در ماست یا ترشی دیگر بی چاشنی یا چاشنی دار هر کدام که خواهند انداخته یا بی ترشی همین
قسم ساده بخورند و اکثر با ماست میسازند و از ماش هندی نیز ترتیب میدهند و بعضی قلیلی حلتیت نیز داخل میکنند
برای کسر نفخ آن خصوص در آنکه از ماش هندی ساخته باشند و اگر اولا قرصهای برا را ساخته نمك و پیاز و غیره از مصالح

مذکوره را بران بپاشند واز دست بران بچسپانند بهتر ولذیذ تر میکردد * بری نیز از اغذیهٔ مصنوعهٔ اهل هند است لذیذ
سریع الهضم کثیر الغذا است واز برای مرضی واصحا نیکو غذائی است * صنعت آن بکیرند مونك یا ماش هندی که ا
نیز نامند هر کدام که خواهند وبدستور برادر آب بخیسانند ومقشر نمایند وبر روی سنك صلایه نرم بسایند تا مثل خمیر
کردد پس قدری فلفل سیاه وزیرهٔ کرمانی کوبیده ممزوج نمایند وحبهای کوچك بمقدار فندقی سازند وبعضی درین
قدری قلیل حلتیت منتن که بفارسی انکزد وانکوزه وبهندی هینك نامند برای دفع نفخ آن داخل مینمایند خصوص در مصنو
از ماش هندی که بسیار نفاخ است وبر کرپاس پاکیزه پهن کرده خشك نمایند وعند الحاجت بقدر ضرورازان کرفته با روغن
وپیاز بریان کرده در آب خالص با نمك یا آب کوشت با نمك یا در قلیه یا دو پیازه طبخ نمایند واکر در آب خالص یا آب کوشت
طبخ نمایند وعند الطبخ قدری پیاز حلقه کرده در روغن بریان نموده وچند دانهٔ هیل وقرنفل ودارچینی وفلفل هم
درست یا کوبیده وزنجبیل تازه ریزه ریزه کرده وچند برك ساذج هندی که بهندی تیزپات کویند هر برکی را یکدو قطعه
نموده داخل نمایند وبعد از طبخ بکهار داده برك های ساذج را بر آورده تناول نمایند ومعنی بکهار در دال خواهد آمد
انشاء الله تعالی * بری کشمیری بسیار نازك ولذیذ میباشد * صنعت آن آرد ماش مقشر پیاز سیر خشك از هر یك یك آثار
نمك سه چهتانك پیاز وسیر را مقشر کرده نرم بکوبند وبا آرد ماش ونمك خمیر کرده سر آنرا پوشیده بکذارند تا بر آید ومائی
به ترشی شود پس کشنیز خشك بو داده پاو آثار زیرهٔ سفید زیره سیاه کرمانی فلفل سیاه از هر یك نیم پاو نرم کوفته بآن سرشته
اقراص سازند هر یك بوزن نیم پاو ودر وسط آن سوراخ کرده در آفتاب خشك نمایند واکر قدری زعفران سوده نیز اضافه
نمایند بهتر است وعند الحاجت بطریق مسطور طبخ نموده استعمال نمایند * پاپر باصطلاح اهل هند نان نازك کوچك
بقدر شبری وازان زیاده را کویند واز آرد مونك مقشر یا آرد ماش هندی مقشر سازند ولیکن انچه از ماش هندی سازند
نفاخ ودیر هضم است واین نیز از صنایع اهل هند است * صنعت آن بکیرند آرد مونك مقشر یا ماش مقشر هر کدام
خواهند وخمیر کرده ونمك کهار ومصالح حاره از زیره وقرنفل ودارچینی ودانهٔ هیل نرم سائیده داخل نمایند وهمه را
یکجا سرشته بر روی تخته قسمی که نان تنك میدهٔ کندم را پهن میکنند پهن نموده وتخته را بروغن کاو تازه داغ نموده قدری
چرب نمایند تا بران نچسپد پس در سایه خشك کنند وعند الحاجت بر آتش بریان کرده بخورند بسیار لذیذ میباشد
وبعضی درین قدری فلفل حلتیت برای رفع نفخ آن نیز داخل می نمایند وبعضی بجهت زیادتی لذت در روغن بریان
کرده می خورند * بهتی بفارسی اسم ماش غیر مقشر در آب پخته بقدر حاجت نمك داخل کرده بدون کوشت وروغن
وپیاز ومصالح حاره است جهت مرضی زیرا که بفارسی بهت بمعنی خالص وتنها است وشاید ماخوذ از بحت عربی باشد
وعند الحاجت برای تبرید چند قاش کدوی شیرین یا برك خرفه یا اسفناج وامثال اینها نیز داخل مینمایند وکاهی
قدری روغن بادام تازه یا روغن کاو تازه نیز واکر ماش درست یعنی مونك غیر مقشر را در آب ونمك طبخ نموده با روغن
وپیاز حلقه کرده بریان نمایند ومصالح حاره مانند فلفل سیاه کوبیده وقرنفل ودارچینی وهیل وزیره داخل نمایند برای
اصحا نیکو غذائی است واز حبوب دیکر مثل لوبیا وعدس ونخود وغیرها نیز بدین قسم ترتیب میدهند جهت مرضی واصحا
نیز * دال سریع الهضم صالح الکیموس است خصوص غیر مقشر آن در بعضی امزجه واین نیز از اغذیهٔ مصنوعهٔ اهل هند
است * صنعت آن بکیرند مونك مقشر را وشسته در آب به پزند وبه پشت کفچه یا غیر آن دانهای آنرا حل نمایند وقدری

زرد چوبه نرم سائيده ويا زعفران سائيده داخل نمايند وبعد ازطبخ يا روغن وپياز بريان نمايند واكرد را بتل اقبر
ازانكه آب داخل كرده باشد با روغن وپياز بريان نمايند پس آب داخل كرده طبخ نمايند بهتر است واهل هند بعد از
طبخ روغن وپياز را در ديكچهٔ علنحده داغ كرده كرما كرم ماش ويا مونك مقشر پخته نرم كرده را دران ميريزند وبهمين
قسم مرتبهٔ ديكر روغن را در ديكچهٔ ديكر داغ كرده درميان آن دو سه دانه سيرانداخته بهمان قسم كرما كرم دران
مي ريزند ومرتبهٔ ثالثه روغن را داغ كرده درميان آن چند دانهٔ قرنفل انداخته بهمان دستور ومرتبهٔ رابعه باچند
دانهٔ هيل ومرتبهٔ خامسه بادارچيني ومرتبهٔ سادسه باچند دانه زيرهٔ كرماني وبايد كه در هر مرتبه روغن چنان كرم باشد
كه وقت ريختن صداى جوش ازان برايد واين را بهندي بكهارنا منند وقليه ودوپيازه ويخني رانيز بدين قسم بكهار مبل هند
وبراى مرضائيكه ايشان را تنفر از غذا باشد وروغن وكوشت نتوان داد وخواهند كه غذاى ايشان ازدال باشد ويا اش خوشمزه
وبى روغن وبى مصالح باشد بدستور وترتيب مذكور هر مرتبه روغن را با هريكى ازا با زير مذكوره جدا جدا داغ كرده
روغن را بالتمام با مصالح ازديك برآورده بلكه پارچهٔ كرپاس سفيد نازك پاكيزه را بملايمت در ديك بمالند كه اندكى
دهنيت ازديك برداشته شود وليكن رائحهٔ آن باقي باشد پس بدستور آن را مكرر دران بريزند بحيار خوشبو ونذيذ
روغن مصالح ميشود ونيز براى مرضى زرد چوبه وزعفران را با زيرحاره داخل نه نمايند وا كرداخل نمايند بايد له دن و
قليلى باشد وازماش هندي وعدس ونخود وتور كه بهندي ارهر نامند وغيرها نيز بدين قسم دال ترتيب ميدهند وبراى اصحا
وزيادتي لذت با آب كوشت مونك مقشر وياماش مقشر دهت راويا غير مقشر را ويا با آب خالص وآب كوشت كمي ان مقدار
كه بدم پخته شود ودانهاى آن درهت بماند وحل نكردد پخته پس با روغن وپياز خوب بريان نموده ودهنكار داده د
ظرفى كرده با مسكهٔ تازه يا روغن طيب تازه با نان يا چلاويا خالص به تنهائي تناول نمايند واين را دال بنجارى نامند
وانچه از مونك وماش ويا عدس ويا نخود ويا لوبيا ويا تور غير مقشر ترتيب دهند از غير آنكه آن را بريان نمايند ويا
بريان نمايند آنرا بهندي كهتنكي كويند ولفظ دال بهندي بمعني حب مقشر است هرحبيكه باشد مغزان دوحصه شده باشد
ودهنكار بدال مهمله وخفاى ها ونون وكاف فارسي وراى مهمله آنرا كويند كه بعد تيارى دال بنجار وبهرنهٔ بادنجان وغيره
بهمان قسم كه در ديك است در پيالهٔ كوچكي قدرى روغن داغ كرده كه كرمي بحيار نداشته باشد نموده آن پياله را درميان
آن ديك ميكذارند ودرميان آن پياله يك دو عدد اخكرا تش دفعة انداخته بحلدي تمام سر ديك را ميپوشانند كه دود
آن در ديك وآن چيز بپيچد وبيرون نرود ويك دو مرتبه چنين ميكنند رائحهٔ خاصى بهم ميرساند * منكوچهي سريع الهضم
صالح الكيموس متوسط الغذا است ونيكو است از براى مرضى واصحا هرد و * صنعت آن بكيرند مونك غير مقشر را ودرآ ب
بخيسانند ومقشر نمايند وبر روى سنك نرم بسايند تا مانند خمير كردد پس قدرى زيره ونمك وفلفل كوبيده داخل كرده
حبهاى كوچك بقدر دانهٔ نخود بزركي وازان اندك بزرتر ساخته بر روى تابه اندك بريان نمايند كه رطوبت آن
منجذب كردد ودانهاى آن انعقاد وبستكي بهم رساند اكر زود مطلوب باشد والا در سايه بر روى كرپاس پاكيزه پهن
نمايند ويا در آفتاب پارچهٔ نازكي بر روى ان نيزانداخته باشند تا از كرد وغبار وكثافت جانوران وملس محفوظ مانده
وبوى آفتاب نكيرد تا خشك كردد پس در روغن واندك پياز حلقه كرده بريان نموده اب خالص ويا آب كوشت دران ريخته
نمك ومصالح وبا زيرحارهٔ مذكوره دربري ودال داخل كرده طبخ نمايند بعد طبخ اكر خواهند بكهار داده تناول نمايند

یا بی بکها ربا چلاو ویا نان ویا بتنهائی ودر قلیه ود وپیازه نیز داخل می نمایند و بسیار خوب ولذیذ میکردد ونیز بعضی
را که بسیار زود مطلوب است حبها ساخته در دیکی تا نصفه بآن آب کرده بر سر دیک کرپاس پاکیزه بسته حبها را بر آن
می چینند وسر دیک را بسرپوش بند میکنند ودر زیر دیک آتش تند می افروزند تا به بخار آب دانهای منکوچهی فی الجمله
پخته وبسته کردد پس بر داشته بدستور در آب یا آب کوشت ویا قلیه ویا دو پیازه طبخ میدهند این نوع بسیار لطیف
نیکو است * ماش پلاو متوسط الکیموس متوسط الغذا است و برای مرضی کم روغن آن نیکو غذائی است وبا روغن
بقدر اعتدال برای اصحا خواه بی کوشت باشد ویا با کوشت مرغ فربه یا بزغالهٔ شیرمست یا بی کوشت * صنعت آن آنست
که ماش یعنی مونك درست غیر مقشر را در آب ونمك بقدر ضرور پخته وبرنج را نیز بطور چلاو پخته هر دو را صاف کرده
یعنی آب زائد آن را صافی کرفته دور کرده دانهای ماش وبرنج را درهم نموده پیاز ورق نموده وقرنفل وهیل ودارچینی
وزیره وفلفل وبرک ساذج هریك بقدر ضرور در ته آن کذاشته مسکه یا روغن تازه بقدر ربع یا ثلث برای اصحا وبرای
مرضی از سدس تا خمس داغ کرده بران ریخته دم دهند وبعد دم خوردن کشیده تناول نمایند * وصنعت آن با کوشت
آن است که مرغ جوان فربه یا بره یا بزغالهٔ شیرمست فربه را یخنی پخته در آب آن برنج وماش را جدا جدا طبخ نمایند
ویکجا کرده کوشت را در ته آن با مصالح کذاشته دم دهند ودر ایران معمول است که اصحا بر ماش پلاو قند سفید مکرر
کوبیده بقدر حجم یك انکشت پاشیده میخورند ویا در طبخ حین دم دادن قدری شیرهٔ نبات یا قند یا دوشاب داخل کرده
دم میدهند وتناول مینمایند وبعضی اولا ماش وبرنج را هریك جدا جدا در آب خالص یکدو جوشی داده صاف کرده بعد
ازان در آب کوشت طبخ داده دم دهند * کهچری ساده نیکو غذائی است برای مرضی * صنعت آن بکیرند ماش یعنی مونك
مقشر شسته که تمام قشر آن دور شده باشد یا غیر شسته وشستهٔ آن برای اصحاب ضعف معده خوب نیست بالجمله هر کدام
که خواهند وبا برنج طبخ نموده بطریق چلاو آب آنرا صاف نموده مصالح مذکوره بقدر ضرور وروغن تازه یا مسکه نیز بقدر
مطلوب داخل کرده دم دهند * کهچری بهونی یعنی بریان آن است که برنج وماش مقشر را درهم کرده شسته با روغن وپیاز
بریان نموده آب کرم یا آب کوشت بقدر ضرور که طبخ یابد وزیاده نباید داخل کرد ومصالح حاره ریخته بعد از طبخ دم
میدهند واین ثقیل میباشد نسبت بساده * لدّو ماش از جملهٔ حلاوی اهل هند است لذیذ ونیکو است * صنعت آن بکیرند
آرد ماش مقشر را وخمیر کنند ومایه از ماست وغیر آن داخل نمایند ومانند خمیر بسیار نرم سیال سازند واز کفکیری که
دران سوراخها باشد بکذرانند تا دانه دانه شود در روغن تازه بریان نموده وکرما کرم در شیرهٔ شکر سفید بقوام غلیظ آورده
بریزند وحبها بقدر لیمو ونارنج بسازند وسرد نموده تناول نمایند وفلفل سیاه ودانهٔ هیل درست در حین بستن حبوب
داخل نمایند واکر قدری کلاب ومشك وزعفران داخل شیره نمایند میکردد اقوی والذ * باب المیم مع الثاء
المثلثة * * مثرودیطوس در رسم الف مع الفاء در افیون در ضمن تریاقات ذکر یافت * باب المیم مع الدال
المهملة * * فصل در بیان خواص ومنافع ونسخ انواع مداد وبیان ساختن وامتحان خوبی وبدی آن * اما خواص
ومنافع آن بدانکه مراد اطبا از مداد قسمی است که از دودهٔ روغن بزرکتان وصمغ عربی وغری الجلود وزاج زرد ساخته
میباشد در دوم کرم وخشك طلای آن جهت منع ریختن موی والتیام زخما وبا سرکه جهت سوختکی آتش مفید
فی الفور مانع آبلهٔ آن وبعد از قطلیه نباید شست بلکه باید کذاشت تا خود بخود زائل کردد ودیسقوریدوس کوید که

آشامیدن دو مثقال مداد با آب سرد رافع سم عقرب است * و مداد هندی که از کات و اجزای درخت فوفل میسازند سرد
خشک و طلای آن جهت اورام و سستی اعضا و بر کف پا جهت جذب حرارت تپها و سعوط و طلای آن بر پیشانی جهت رعاف
نافع است و اما خوبی مداد آن است که سیاه و براق و جاری و روان باشد و چون بر کاغذ نوشته بر آب اندازند منتشر و فاسد نگردد
* و مداد بکسر میم و دو دال مهمله اول مفتوح و در میان الف بمعنی مرکب است که سیاهی نامند * مداد به نسخهٔ قبلهٔ
الکسا یاقوت مستعصمی که بیک قلم سی سطر توان نوشت و در غایت رنگینی و براقی باشد * صنعت آن دودهٔ نفط یا دودهٔ
روغن کتان چربی گرفته ده مثقال صمغ عربی خالص چهار مثقال مرقشیشای سوخته پنج مثقال زنگار قبرسی که بی خورده
متین باشد سه مثقال نمک هندی صبر سقوطری از هر یک دو مثقال همه را در هاون با آب صمغ که در هر ده درم صمغ صد
درم آب باشد سرشته بقولی پنج روز و بقولی نیم روز خوب بکوبند پس مرقشیشا سوخته را نرم سوده در ان افکنند و پنج روز
یا نیم روز دیگر بکوبند و استعمال نمایند و باید که مرقشیشای ذهبی یا فضی یا نحاسی یا حدیدی بود * مداد به نسخهٔ
مجنون بن محمود خوش نویس * صنعت آن * بیت * هم سنگ دوده زاج است هم سنگ زاج مازو * هم سنگ هر سه صمغ
است انگاه زور بازو * یعنی دودهٔ پاکیزه چربی گرفته و زاج ترکی سفید صافی هر دو در وزن مساوی و مازو بوزن هر دو
صمغ عربی صافی خوشرنگ مساوی هر سه یعنی چهار وزن اول مرتبه مازو را جوکوب نموده در آب خالص بخیسانند
پس قدری بجوشانند و بگذارند تا پرده آورد پس پردهٔ بالای آنرا بگیرند و همچنین تا مادام که دیگر پرده نیاورد پس
صافی نموده در شیشه نگاهدارند و صمغ را در ظرفی علیحده در آب یا گلاب بخیسانند که غلیظ باشد نه رقیق و صافی نموده
دوده را با صمغ در ظرف مسی بی قلعی ممزوج نمایند و با دستهٔ چوبی که بر سر ان مس نصب نموده باشند پس بسایند زاج
را در آب اندازند تا گداخته و حل گردد صافی نموده داخل نمایند و مدت چهل روز علی الدوام اندک اندک مازو داخل
نمایند و بکوبند و صلایه کنند و هر چند زیاده و بیشتر بسایند بهتر است پس از کرپاس لطیف پاکیزه بگذرانند و در صراحی
مس یا شیشه نگاهدارند و باید که در وقت سائیدن از گرد و غبار محافظت نمایند و مولانا میر علی نوشته که مازو را در آب
خیسانیده پس جوش داده صافی نموده اندک اندک بیندازند و تا صد ساعت بزور بازو صلایه نمایند و بدانکه مازو
مستعمل در مداد مازو سبز بی سوراخ سنگین در وزن است و اگر مازو را جوکوب نموده قدری بریان در آب بخیسانند
و بجوشانند بهتر است و پرده کم خواهد آورد و گفته اند طریق تصفیهٔ مازو آن است که هر دانه را دو حصه نموده در ده آثار آب
بجوشانند تا به پنج آثار رسد پس فرود آورده سر آن را پوشیده بگذارند و بعد از پانزده روز یا بیست روز یا یکماه سر آنرا
باز نموده کثافات آن را که مانند پردهٔ قرصی بالای آن منجمد گشته باشد دور نمایند و همچنین تا زمانی که دیگر پرده
نیاورد پس بکار برند صمغ باید که صمغ عربی ماخوذ از درخت مغیلان که بهندی ببول نامند باشد و صاف و شفاف بود
و زاج باید که سبز باشد که بهندی کسیس نامند و نیز گفته اند اگر در وقت دوده گرفتن در جوف فتیلهٔ آن پر طاوس گذارند
تا بسوزد مرکب طاوس رنگ براق و امواج سبزی از ان ظاهر گردد * مداد دیگر که بسیار جاری و خوشرنگ و براق است
* صنعت آن مازوی کبود صد مثقال با آب بجوشانید بملایمت تا بقوام آید و فرود آورند و دو دام زاج را در پارچه بسته
چون نیم گرم شود در ان حل نمایند و پنجاه درم صمغ عربی صافی در ان بخیسانند و با بیست درم دوده چربی کوفته
در هاون نیکو بسایند تا خوب حل گردد و دو روز در آفتاب گذارند پس استعمال نمایند و وزن دام سه ماشه و دو رتی

است * مداد دیگر منه رحمه الله تع * صنعت آن بگیرند مازوی سبز بی سوراخ یکصد مثقال و بسیار نرم سائیده در آ
بجوشانند تا مهرا شود و بقوام آید پس بگذارند تا نیم گرم گردد پس ده مثقال زاج سیاه قبرسی را کوبیده در لته بسته
دران آب بدست بمالند و لته را دور نمایند و از یکصد مثقال تا دوصد مثقال صمغ عربی خالص را دران حل کنند و صاف
نمایند و بیست مثقال دودهٔ چربی گرفته را در ظرف مسی کرده قطره قطره از ان آب بران چکانند و برهم زنند و بسایند و رو
در آفتاب بگذارند و هرچند مبالغه در برهم زدن و سائیدن آن کنند بهتر است و بودن صمغ دو وزن اولی است و آ
خواهند که براق گردد دو مثقال نبات اضافه نمایند * مداد دیگر بنسخهٔ دیگر حکیم میر محمد مومن صاحب تحفه * صنعت آن
بگیرند مازو و زاج سیاه و دودهٔ دهن بزرکتان اجزا مساوی از هریک یک جزو صمغ عربی صافی شفاف مساوی کل
سه جزو می شود اولا مازو را کوبیده در آب بخیسانند و بجوشانند تا مهرا گردد پس صاف نموده سائر اجزا اضافه نمو
بجوشانند تا یکسان شود باید که بسیار برهم زنند تا بحدیکه بسیار غلیظ گردد پس بقدر احتیاج بآب رقیق کنند و
با مازو بجوشانند و بعد از انکه بحد لائق رسد صافی نمایند بهتر است * مداد نوع دیگر * صنعت آن مازوی سبز چهار
دودهٔ چربی گرفته خالص یک سیر زاج ترکی یک سیر مازو را کوبیده در یک سیر آب بخیسانند و صمغ را در چهار سیر آ
شبانروز بگذارند پس مازو را بیک من آب در دیگ کرده بآتش ملایم بجوشانند تا به نیمه آید و بر روی صمغ صاف نمایند و
را نرم سوده از حریر بیخته بران ریزند و برهم زنند و صافی نمایند و با دوده در هاون بکوبند و صلایه نمایند و اندک
اندک از ان آب داخل نمایند تا تمام صرف شود و در آخر ربع سیر بوزن خراسان نبات مصری و نیم مثقال زعفران و قدری
صبر باهم بسایند و با گلاب حل کرده صافی نمایند و دران ریزند و در شیشهٔ صاف نگاهدارند * مداد اعلی منقول از قول
مولانا میر علی خوش نویس که از یاقوت نقل نموده * صنعت آن دودهٔ چربی گرفته چهار مثقال صمغ عربی زاج قبرسی
برگ مورد برگ حنا از هریک دو مثقال نوشادر نیم مثقال مازو هشت مثقال زعفران نبات سفید مصری از هر یک
نیم مثقال اولا پنج من آب صافی را در دیگ سنگی یا گلی بجوشانند تا بسه من آید پس مازو و زاج و صمغ و برگ مورد و برگ
حنا را هریک جدا جدا بخیسانند دران مقدار از آب که از روی آن بگذرد و باید که مازو را پنج شش پارچه نموده باشند
پس دوده را با نوشادر در هاون کنند و اندکی بسایند و صمغ را حل کرده صافی نموده بران ریزند و بسایند تا خمیر گردد پس
آب مازو و زاج و برگ مورد و برگ حنا را صافی کرده با یکدیگر بیامیزند و در دیگ بآتش ملایم بجوشانند و بر کاغذ امتحان
نمایند چون نشر ننماید فرود آورده نگاه دارند و دوده و صمغ را باهم نیکو بکوبند و سحق نمایند و اندک اندک از ان
بران ریزند تا تمام صرف شود پس قدری زعفران و نبات مصری در آب جوشانیدهٔ مسطور حل نمایند و صافی نموده در
بریزند و صلایه کنند و هرچند صلایه زیاده کنند بهتر است پس صاف نموده در شیشه نگاهدارند و عند الحاجت بکار بر
و این مداد از کاغذ محو نمیگردد و هرچند بشویند * مداد دیگر * صنعت آن دودهٔ چربی گرفته یک وزن صمغ عربی
صمغ را در آب صاف حل کرده با دوده در ظرف آهنی با دستهٔ آهن نیکو صلایه نمایند اقلا پانزده یوم و هرچند زیاده نمایند
است و چون غلیظ گردد و مطاوعت ننماید برگ حنا را در آب بجوشانند تا به نصف و یا به ثلث رسد صاف نموده اندک اند
داخل نمایند و بعد تیاری آب حنا بقدر مطلوب داخل کرده رقیق بقدر حاجت ساخته در شیشه نگاهدارند و عند الحاجت
در دوات کرده کتابت نمایند و این مرکب در شیشه فاسد نمیگردد * مداد نوع دیگر بابت یاقوت رقم خان * صنعت آ

دودهٔ خالص چربي گرفته نيم آثار مازوی سوخته ربع آثار صمغ عربي خالص ثمن آثار آب پنج آثار در ظرف آهن
با چوبي كه مس بر سر آن نصب كرده باشند تا دوازده روز صلايه نمايند پس با چوب بيجاسار كه چوب زرد رنك خالدار
ابريست كه رنده كرده در آب خيسانيده باشند دوازده يوم ديكر نيز حل نمايند پس بآب موز كه بهندي كيله نامند كه
چهار دام صمغ عربي دران حل كرده باشند تا ده روز ديكر نيز صلايه نمايند بعد ازان دو دام توتياى اخضر كه بهندي نيلا
تهوتها نامند داخل كرده تا چهار روز بسايند پس با نيم آثار كلاب تا دو روز صلايه نمايند و بعد چهل روز صاف نموده در شيشه
نكاهدارند و يا حبوب ساخته خشك نمايند و عند الحاجت بآب كرم حل نموده بكار برند و بدانكه توتيا باعث جريان مرتب
ميشود وليكن بزودي كاغذ را ميخورد و جاهاى نوشته ريخته ميشود اكر داخل ننمايند يا اندك داخل نمايند بهتر است
* مداد نوع ديكر * صنعت آن دودهٔ چربي كرفته هر قدر كه مطلوب باشد كات هندي كه بهندي كت نامند شصت
خالص بي ريك آن شش توله كل هار سنكهار يك توله تنكار كه بهندي سوهاكا نامند نيم توله كت و كل هار سنكهار را با هم
در لته بسته در يك و نيم اثار آب بخيسانند سه شبانروز پس زلال صاف آن را كرفته بجوشانند تا به نصف رسد و با دوده در هاون
بسايند پس تنكار را نصف خام و نصف بريان صلايه نموده داخل نمايند تا دو روز ديكر نيز بسايند و بكار برند * مداد ديكر
* صنعت آن صمغ عربي خالص دودهٔ صاف چربي كرفته از هر يك يكدام هليله بليله آمله از هر يك ثمن يك آثار زاج زرد كه
بهندي هيراكسيس نامند توتياى اخضر از هر يك يكدام هليله و بليله و آمله را در آب صاف بخيسانند و هيراكسيس
و توتيا را نيز در ظرف علحده دو شبانروز بكذارند پس آب زلال صافي آن را كرفته صاف نموده و بدستور مزبور صمغ را
با دوده خمير كرده ازين آبها اندك اندك داخل كرده هفت شبانروز خوب بكوبند و حل نمايند و در آخر نيم درم نبات
مصري و بوزن آن نمك لاهوري داخل كرده باز خوب صاف كرده نكاهدارند * مداد ديكر كه سهل الماخذ و روان و رنكين
و براق است * صنعت آن دودهٔ خالص چربي كرفته يك حصه صمغ عربي خالص شفاف هشت برابر آن صمغ را در آب چوب
بيجاسار حل نمايند و دوده را در كيسهٔ كرپاس صفيق سه ته نمايند و آن كيسه را در طاس مس بي قلعي اندازند و بالاى آن
اندك اندك آب صمغ مسطور بريزند و بدست نيكو بمالند و اين در يك روز تمام ميشود * مداد ديكر * صنعت آن
دودهٔ چربي كرفته خالص زاج سفيد هر دو وزن مساوي صمغ عربي خالص شفاف چهار وزن چوب بيجاسار را كوبيده در
آب بخيسانند پس آب صاف آنرا كرفته صمغ و زاج را دران بخيسانند و صاف نموده على الرسم با دوده در ظرف آهني با چوب
نيم كه بر سر آن مس نصب كرده باشند حل نمايند و اندك اندك آب بيجاسار ميداده باشند تا ده يوم و در آخر اندكي
توتياى هندي و نمك لاهوري و نبات داخل نموده صاف كرده در ظرف شيشه و يا مسي نكاهدارند و عند الحاجت ظرف را خوب
حركت داده در دوات ريخته كتابت نمايند * مداد ديكر * صنعت آن دودهٔ چراغ بي نم دو درم صمغ عربي صاف چهار درم
مازوى سبز دو درم و نيم زاج تركي يك درم چربي دوده را كرفته صمغ و زاج را بدستور در آب حل كرده صافي نموده در هاون
با دسته بكوبند و مازو را كوبيده وزن آن آب بر روى آن ريزند و بدستور مسطور مرتب نمايند و اكر طاوسي رنك خواهند
پس بكيرند برك حناى خشك و برك مورد و وسمه و افتيمون از هر يك نيم درم اضافهٔ آن نمايند و يك شبانروز بكذارند پس
بآتش ملايم جوش دهند و تجربه نمايند بر كاغذ تا آنكه نشر نكند پس از آتش بركيرند و بكرپاس صافي بپالايند و نكاهدارند پس
اندكي نيل و صبر زرد در هاون اندازند و بايد كه هاون دسته از آهن يا برنج باشد و صد ساعت نجومي صلايه نمايند و اندكي

اندک آب مازوی مسطور داخل نمایند تا تمام صرف شود و در آخر قدری نمک هندی و نبات مصری دران اندازند و بسایند
و دم بدم تجربه نمایند تا بحد مطوسی رسد یعنی مانند طاؤسی رنگ برنگ نماید پس از هاون بیرون آورند و بحریر بپالایند
و نیم درم مشک و یک مثقال زعفران در ده درم گلاب حل نمایند و در ظرف مسی یا چینی یا شیشه نگاه دارند و بقدر حاجت
در دوات کرده کتابت نمایند بغایت رنگین براق طاؤسی رنگ خواهد بود * مداد مطوسی نوع دیگر * صنعت آن دوده دسن
کتان خالص که از فتیلهٔ کتان در چراغ بی نم و چربی آن را تمام گرفته باشند دو درم مازوی سبز سنگین بی سوراخ دو درم زاج
ترکی نیم درم صمغ عربی خالص چهار درم صمغ را در دو وزن آب بخیسانند و بگذارند تا حل شود و بقوام عسل آید پس
پارچهٔ حریر بگذرانند و با دوده در هاون خمیر نمایند و مازو را جوکوب نموده با چهار وزن آن آب بخیسانند و یک سب
بگذارند و روز دیگر بآتش ملایم بقوام آورند که در نوشتن از کاغذ نشر ننماید پس صاف نموده در ظرف چینی یا شیشه کرده
سر آنرا بپوشند و بگذارند تا پرده آورد و پردهٔ آن را بردارند و همچنین تا دیگر پرده نیاورد پس صاف نموده در شیشه
نگاه دارند و زاج را که صافی خالص باشد با چهار وزن آن آب خالص صافی بخیسانند و بگذارند تا خود بخود حل شود
پس آب صافی آن را گرفته جوش نمایند تا بقوام آید و در نوشتن از کاغذ نشر ننمایند پس ممزوج با آب مازوی مسطور نمایند
و عند الحاجت اندک اندک داخل نموده بسایند و بقوت تمام می کوفته باشند تا تمام آب صرف گردد و اقل
مدت کوفتن و صلایه و حل آن یکصد ساعت است و هرچند زیاده باشد بهتر است پس صاف نموده در شیشه یا ظرف
مس نگاه دارند و هاون باید که از روئین باشد * مداد که افشان نماید * صنعت آن آنست که مداد بطور متعارف
مزبور مرتب نمایند و لیکن بجای نمک طلا را حل کرده در آخر داخل نمایند و بجای نصف وزن صمغ عربی دو ماشه
سریشم و پیش از داخل نمودن طلا یکماشه زعفران را خوب حل نموده صاف کرده داخل نمایند بعد از ان طلا را در
دوات کرده بنویسند بعد از نوشتن نوشته را خشک نموده بمهرهٔ سنگ جزع مهره نمایند خط افشان بران نماید و اگر این مقدار
زعفران و طلا را در یک دوات داخل نمایند بهتر است * مداد بابت حاجی عبد الله مرحوم * صنعت آن دودهٔ خالص
چهار توله صمغ عربی هشت توله زاج مرمکی صافی نیل قسم اول از هریک یکماشه مازوی سبز دو عدد مرقشیشای دسم
توتیای اخضر هندی صبر سقوطری از هریک دو ماشه دوده را اولا در پارچه بسته در دیگ گلی نموده برگ اروسه و برگ
نیم ته و بالای دوده کرده پنج آثار آب بران ریخته تا دو ساعت بجوشانند پس برآورده صمغ را در آب حل کرده صاف نموده
در ظرف مسی بی قلعی کرده دوده را دران با چوب نیم حل نمایند تا سه روز پس ادویهٔ مسطوره را جدا جدا نرم سوده
مازو را در آتش سوخته نرم سائیده داخل آن نمایند و تا بیست و یک روز حل نمایند و چون آب آن خشک گردد آب چوب
بیجا سار داخل نمایند * مداد دیگر سهل المأخذ * صنعت آن مازوی سبز هر مقدار که خواهند نیم کوفته و با دو وزن آن
آب در ظرفی کرده در آفتاب گذارند تا سه ثمن آن برود بیازمایند که بر کاغذی بگذارند اگر دران نفوذ نماید باز در آفتاب
گذارند تا غلیظ گردد و نگذرد پس صافی نموده قطره قطره آب زاج ترکی بران بچکانند و بچوبی برهم زنند تا سیاه گردد بر
کاغذی بنویسند اگر بسرخی زند باز آب زاج قدری داخل نمایند باز بسایند تا سیاه گردد بعد سیاهی دیگر آب زاج داخل
ننمایند که فاسد میگردد پس بکار برند * مداد یابس دیگر یک جزو دودهٔ روغن گرفته را با دو چندان زاج و مازو بوزن
مجموع آن صمغ عربی بکوبند تا یکسان گردد و هرچند مبالغه در کوفتن آن کنند بهتر است و در وقت احتیاج قدری را در

آب حل نموده استعمال کنند * مداد یا بس دیگر * صنعت آن بگیرند دودهٔ چوبي گرفته را وباآب صمغ در ظرف برنجي
خوب خمیر نموده نیکو بمالند پس قدری آب صمغ نیز داخل کرده در ظرف سفالي نازک بمالند وبکذارند تا خشك نود
پس جدا نموده نگاهدارند وعند الحاجت بقدر مطلوب باآب صمغ نیز داخل کرده بکار برند * مداد یا بس دیگر که بهیات
رنکین وبراق وجاري است * صنعت آن دودهٔ نفط یا دوده روغن بزرکتان هرکدام که باشد ده مثقال صمغ عربي چهار
مثقال نمك هندي ده مثقال مرقشیشا سوخته پنج مثقال زنجار مس یك مثقال برادهٔ مس یك مثقال صبر سقوطري دو مثقال
جمله را بسایند واز دودهٔ روغن بگیرند وطریق کرفتن روغن از دودهٔ آنست که دودهٔ را با نمك سائیده درمیان کیسه
از کاغذ کرده کیسه را بخمیر بگیرند ولیکن خمیر نرم نباشد ودر تنور نهند تا خمیر سوخته شود وچون سرد شود برآورند
خمیر کیسه را دور کنند وبا مرقشیشا که در آتش سوزانیده باشند درهاون نیم روز سحق کنند وصمغ عربي وصبر را در آب
بخیسانند وصافي نموده درهر ده درم صد درم آب داخل کنند ودودهٔ را باآن بسرشند ودرهاون بدسته بکوبند تا نیم روز
ومرقشیشای سوخته دران افکنند ونیم روز دیکر بکوبند وانکه انکه آب صبر محلول دران بریزند تا تمام آب صبر
صمغ تمام شود پس یکصد درم برك حنا را در آب بجوشانند تا بنصف رسد وچون سرد شود صافي نموده انکه انکه
بخورد دودهٔ دهند وبکوبند درهاون سپي تا آب تمام شود پس آن را اقراص سازند ودرسایه خشك نمایند وعند الحاجت
قدری ازان را درظرفی کرده بکذارند تا منحل کردد صاف کرده دردوات نموده کتابت نمایند * مداد یا بس دیگر * صنعت آن
دودهٔ چوبي کرفته چهار مثقال صمغ عربي دو مثقال مازوی سبز سوده یك مثقال سرد ورا بادودهٔ بیامیزند ونیکو صلایه
کنند ویك مثقال زاج را درکاغذ کرده درخمیر بگیرند ودر زیر آتش بریان نمایند پس برآورده سوده بادودهٔ معطوف
بیامیزند ومقداری بجوشانند تا غلیظ کردد پس صاف نموده خشك نمایند وعند الحاجت قدری ازان را درکاسه کنند واز
کرم بران ریزند ویك شب بکذارند مرکب بنهایت لطیف کردد * مداد هلیله که دررنك مانند مداد دوده است * صنعت آن
بکیرند پوست هلیلهٔ کابلي را وباآب آهن ناب بخیسانند وبکذارند تا بمرور ایام آب آن خشك کردد وبربع رطل صاف نموده
دودهٔ چوبي کرفته وآب محلول صمغ عربي دران داخل کرده نیکو حل نموده استعمال نمایند واکر درین ماء الحیات
داخل نمایند بهتر واستحکام زیاده یابد ونسخهٔ ماء الحیات انشاء الله تعالی خواهد آمد * مداد لك که مائل بسرخي است
* صنعت آن لك خام خالص پاوآثار زاج سفید که بهندي پهتکري نامند ششماشه قلی له بهندي سجي نامند دونیم توله لك را
درظرف کلي بایك ونیم آثار آب بجوشانند تا نیلو منحل شود پس زاج وقلی رانرم سوده بران بپاشند وبا زخوب جوش دهند
تارنکش سرخ شود انکاه ازپارچه صاف نموده درشیشه نکاهدارند وعند الحاجت باقدری دودهٔ چوبي لونته مانند طلا حل
کرده بکار برند * مداد دیکر * صنعت آن لك درخت پلاس یك ونیم توله زاج سفید یك توله هردورا باهم نرم سوده درظرف
سفالي بایك آثار آب بجوشانند تا یك آثار اید پس صاف نموده درشیشه نکاهدارند وعند الحاجت بادودهٔ حل نموده
دردوات کرده کتابت نمایند * مداد وسمه که کتم است قائم مقام مداد دردهٔ است * صنعت آن بکیرند بیخ وسمه را
ودرآب بسیار طبخ دهند تا غلیظ کردد وقدری صمغ عربي داخل کرده بنویسند * دستور کرفتن دودهٔ آن است که بکیرند
چراغ نوآب ندیده واکو آب دیده باشد خوب خشك نموده روغن بزرکتان دران ریخته فتیله از پارچهٔ کتان یا غیر آن
اکر نباشد دران بکذارند وفتیله هرچند قوي تر باشد دودهٔ زیاده بعمل می آید وظرف سفالي صاف خشك مانند قدح

وطشت که بهندی کراهی نامند معکوس بر بالای آن کذارند بقسمی که هوای آن تمام بند نشود که خفه شده خاموش
شود یعنی سه خشت بسر ظرف چراغ کذاشته ظرف را بران معکوس کذارند وچون دانند که قدری معتد دوده جمع شد
ظرف را بر داشته دوده را از ان به پر مرغی کرفته در ظرفی کرده از کرد وغبار محفوظ دارند وهمچنین تا بقدر حاجت جمع
کردد ونفط وروغن کنجد که شیرج نامند بدل دهن کتان می توان نمود اکر آن نباشد * دستور صاف نمودن دوده که
ممزوج بریك باشد آن ست که قدری آب در کاسه کنند ودوده را بران بریزند پس از روی آب آن را بردارند وچربی
آن را بکیرند * دستور کرفتن چربی دوده آن است که دوده را در کیسهٔ کاغذی کرده در خمیر بکیرند ودر تنور کرم بر بالای
خشت بکذارند ویا در زیر خاکستر کرم کنند تا خمیر برشته کردد وبحد سوختن نرسد پس بر آورده بکار برند واکر مکرر نمایند
بهتر است زیرا که ماندن اندک چربی در ان مفسد مداد است * وبنوع دیکر آن است که دوده را در ظرف سفالی مانند
دیك که بهندی هاندی یا کراهی نامند کرده شمعی یا فتیله را روشن کرده بدوده متصل سازند تا مشتعل کردد پس بکذارند
تا تمام آن بسوزد پس بکار برند * فصل در بیان نسخ ماء الحیوة * که هرکاه مرکب غلیظ کردد ودر جریان
مساعدت ننماید قدری از ان داخل نمایند باعث جریان آن کردد * صنعت آن برک مورد خشك برک حنای خشك
افتیمون برک نیم خشك افسنتین اجزا مساوی با قدری زعفران با آب باران خالص یا کلاب یا عرق آن دو شبانه روز بخیسانند
پس بآتش ملایم بجوشانند وبکذارند تا درد آن ته نشین شود آب صاف آن را کرفته از پارچهٔ کرپاس سه لائی یا قلندره
بسیار باریك خوش قماش که بهندی بنات سلطانی نامند صاف نموده در شیشه نکاه دارند وعند الحاجت در دوات
میکرده باشد * ماء الحیوة دیکر * صنعت آن قرنفل زعفران برک نیم برک حنا هر دو خشك نیم کوفته در آب یا کلاب بخیسانند
یکدو شبانروز پس یکدو جوشی داده صاف نموده در شیشه نکاه دارند وعند الحاجت بکار برند * ماء الحیوة دیکر
منقول از حاجی عبد الله خوشنویس مرحوم که مستعمل ایشان بود * صنعت آن برک نیم برک بادنجان دشتی که
بهندی کتائی نامند بندق هندی که ریتهه نامند برک حنای خشك زعفران توتیای هندی برادهٔ آهن زاج چوب بیجاسه
از هریك قدری در آب خالص یا کلاب بخیسانند وبدستور مسطور بکار برند * ماء الحیوة دیکر نیز از حاجی عبد الله
مرحوم جهت جریان مرکب * صنعت آن توتیای هندی مازوی سبز بی سوراخ از هریك پنج توله چوب بیجاسار شوره
قلمی از هریك دو توله زاج سبز ششماشه اجزا جوکوب نموده در یك اثار ونیم آب بجوشانند بآتش ملایم تا بنصف رسد
پس صاف نموده در شیشه نکاه دارند وعند الحاجت بعوض آب در دوات میریخته باشند * ماء الحیوة دیکر * صنعت آن
برک نیم برک حنا افتیمون بادنجان دشتی از هریك یکتوله توتیای هندی زاج سفید برادهٔ آهن از هریك نیم توله اجزا
نیم کوفته در ظرف آهنی یا مسی بی قلعی بخیسانند پس جوش کمی داده در شیشه نکاه دارند وعند الحاجت در دوات
کنند ودر نسخهٔ دیکر یکتوله بندق هندی نیز داخل است وبدانکه این ماء الحیوتها باعث جریان مرکب وآنکه مکس نلیسد
وکرم نخورد میشوند ولیکن به سبب توتیای هندی وزاج بسیار خلل بکاغذ میرساند پس اکر آن هر دو را حذف کنند
ویا مقدار کمی داخل نمایند بهتر است * فصل * بدانکه مبیضات ومحمرات ومسودات در دواها در حرف الدال
مع الواو وخضابات ذکر یافت * باب المیم مع الراء المهملة * * فصل در ذکر نسخ مربیات * * مربای الوجه
غلبهٔ صفرا به نشاند وتشنکی را ساکن کند * صنعت آن بکیرند آلوچهٔ سلطانی هر قدر که خواهند ودر دیك سنکی کنند

ودرسه جوشي بدهند وفروگيرند ودیگر باره باعسل ویا شیرهٔ قند طبخ نمایند * مربای آلوبالو صفرا بنشاند وبدمتورمربای
الوچه طبخ نمایند * مربای بادام وپسته وچلغوزه همه مبهي اند * صنعت مربیك ازینها آن است که ازهرکدام که خواهند
تازهٔ آن رابگیرند وباشیرهٔ قند صاف طبخ نمایند * مربای بادام جهت سرفه وخشونت سینه نافع است وبدمتورمربای جو
ترتیب دهند وبعضی بادام تازه را درروغن تازه داغ کرده می خیسانند وبعد ازسه روز ازان بیرون آورده با عسل پرورده
میکنند * مربای پوست بیرون پسته قابض ومقوي معده ودل وجگر ودماغ ورافع اسهال آن ومعوي است * صنعت آن بگیرند
پوست بیرون پسته هرقدر که خواهند ودرآب خالص شیرین دوسه جوشی داده آن آب را بریزند پس آب شیرین تازه بران
ریخته طبخ نمایند تا مهراشود وباشیرهٔ نبات بقدر کفاف بقوام آورند ودرآخر زعفران واندک مشك بگلاب سوده اضافه
نمایند * مربای جوزباه راقوت دهد وپشت را محکم گرداند وسینه را نرم کند وتجفیف رطوبات معده نماید وتقویت معده
دهد * صنعت آن بستانند گردکان تازه که پوست اندرون آن صلب نشده باشد ودوروز درآب آهك بگذارند پس بآب
شیرین بجوشانند ودوروز دیگر درآب شیرین بگذارند وهرروز آب آن راتازه کنند تا آنکه تلخي آن مطلق برطرف شود
وسوزن بزنند تا شیره درجرم آن داخل شود پس درعسل یاشیرهٔ قند سفید رقیق بقدر حاجت بجوشانند تاپخته شود
فروگیرند ودرظرف چیني نگاهدارند * مربای شاه آلو طبع رانرم سازد وتسکین غلبهٔ صفرا نماید ومحرورالمزاج را نافع بود
* صنعت آن آلوی بخارائي هرقدر که خواهند بگیرند ودرآب بخیسانند وباقند ویا عسل طبخ نمایند * مربای شقاقل باه را
قوت دهد ونفخ آورد ومسمن ومقوي اعصاب وکمرو کرده ومثانه است * صنعت آن بگیرند شقاقل رسیدهٔ فربه تازه راوپوست
آن راخراشیده درآب آهك صاف کرده که قدري داشته باشد وزبان را بگزد ویك شبانروز یا کمتر بخیسانند پس
برآورده باآب صاف پاك بشویند که اثرآهك دران نماند پس بآب شیرین خالص طبخ نمایند تانرم وپخته گردد پس
شیرهٔ نبات رقیق یاعسل مصفی هرکدام که خواهند با آن آمیخته دران طبخ داده اند بآتش ملایم جوش دهند تاغلیظ نشود
باید که شیرهٔ نبات یا عسل آن مقدار باشد که شقاقل را بپوشد واکردرآخر قدري مشك با گلاب سائیده اضافه نمایند
میکرد دا قوی * مربای کشنیز بصیار لذیذ ومقوي وپاکیزه است * صنعت آن بگیرند امرود چندانکه خواهند
بدمتورا زپوست وتخم پاك کرده بجوشانند وباقند بقوام آورند ومربای اترج ومربای اجاص ومربای آملج ومربای
اهلیلج ومربای تفاح ومربای تمرومربای تمرهندي ومربای چوب چیني ومربای جوزبوا ومربای انبج ومربای خربزه ومربای
سفرجل ومربای قرع ومربای دارفلفل هریك درربع خود ذکریافت * مرجان بفتح میم وسکون رای مهمله وفتح جیم والف
ونون معروف است وبهندي مونگا ومرجان نیزنامند ومادهٔ تکون آن شاید اجزای لطیفهٔ ارضیهٔ لزجهٔ مختلفه بامائیت وهوائیت
باشد که درخلل وفروج وتحت بعض احجار تعرد ریا بهم میرسد وبسبب تابش آفتاب وتاثیرات کواکب دیگر اجزاي مائیهٔ آن
متبخر ومستحیل بهوائیت گشته صعود ومیل بمرکز خود مینماید وباخود مائر اجزا رانیز صعود میفرماید واز منافذ وخلل
فرج آن احجار بروز مینماید وبعد بروز ومفارقت اجزای هوائیه متحجر گشته بدان هیئت میگردد که مشاهده میشود مانند
مورناخن وشاخ ردند ان وسم وغیرها ازابدان حیوانات وبرآمدن شاخ وبرگ وصمغ وثمر وغیرها ازتنهٔ نباتات وقیر ومومیائی
وغیرها ازمعادن واحجار والله اعلم بما خلق والما خلق وآن مرخ وسفید وسیاه میباشد ومرخ آن بهتر واقوی ازسفید آن است
ومزاج آن مرد وخشك دردوم است وبعضی مرددر اول گفته اند وسیاه آن زبون ترین اقسام آن است وبرودت ویبوست بران

غالب تر و یک درم آن را با دو زهر جمیع سموم دانسته اند و در سائر افعال مثل بسد است و در حرف الباء مع السین ذکر یافته
وتعلیق آن بر معده برای جمیع علل آن بالخاصیت نافع * دستور احراق آن آن است که در کوزهٔ سفالی کرده بعد آنکه انرا ریزه
نموده باشند و کوزه را بگل گرفته در تنور بگذارند تا سوخته و سفید گردد اما بسر حد رمادیت نرسد و اگر بیک دفعه سوخته
نگردد مکرر نمایند و این از برای حصول حدت و بورقیت آن است پس برآورده نرم سائیده استعمال نمایند * حب مرجان
جهت اذابهٔ طحال و رفع نفخهٔ آن * صنعت آن مرجان محرق صبر سقوطری تخم کرفس غاریقون هش سفید ملح هندی
شیطرج هندی از هر یک یک درم و نیم پوست بیخ کبر ریوند چینی از هر یک دو درم و نیم شب یمانی نیم درم اجزا کوفته بیخته
بآب برگ بید تازه سرشته حبوب سازند هر حبی بقدر نخودی اطفال را یک حب صبح و یک حب شب وقت خواب
جوانان و کبیران را تا یک درهم با سرکهٔ کبر یا با طبیخ اصول بزور یک نسخهٔ حب مرجان در حرف الحاء در حبوب و دهن آن در
ادهان و سفوف مرجان در سفوفات ذکر یافت * مرداسنج معرب از مرداسنگ فارسی است و از اسرب و قلعی و سائر معادن
سوای آهن بعمل می آید و معمول از رصاص ابیض و اسود است و غیر مغسول آن مائل بگرمی و در آخر سوم خشک و مغسول
آن سرد و خشک و سفید کردهٔ آن لطیف تر و اقوی است و اقسام آن سم قتال و با قوت محلله و قابضه و مغری و بغایت مجفف
و مسدد و حابس و برنده گوشت زائد فاسد و رویانندهٔ گوشت صالح و التیام دهندهٔ زخمهای عمیق و چون در سرکه اندازند
ترشی سرکه زائل گردد و شیرین مانند عسل شود و طلای آن با آهک سیاه کنندهٔ جلد و سفید کردهٔ آن در حقنهای حابس اسهال
قروحی و سحجی و جالی کلف و مسکن حدت ادویهٔ تند و جهت رفع بدبوئی عرق اعضا و منع ادرار عرق و سحج جلد بغایت
مؤثر خصوصا با روغن گل سرخ و طلای آن با روغنهای مذکوره بر حوالی قلب در زیر بغل مانع ریختن مواد است بدان
جهت رفع آثار حکه و جرب و تحلیل خون منجمد تحت جلد و سوختگی آتش و آب گرم و با سرکه و روغن زیتون جهت رفع
قمل و در اکحال جهت سلاق و جرب و ناخنه و قرحهٔ چشم و چون با روغن زیتون بسیار بجوشانند تا غلیظ گردد بهترین
ادویهٔ انشقاق است و سائیده آن با مثل آن کوکرد که با سرکه و روغن مورد طلا کنند جهت شری و جوششهای پر آب و امین
الدوله التیام و تنقیهٔ زخمها را بالذات آن نمیداند بلکه معین ادویهٔ مناسبهٔ آن دانسته و تصریح نموده که شرب نیم درم
از سفید کردهٔ آن با جلاب مخرج اقسام کرم معده است و مجرب و شیخ الرئیس رح تع فرموده که زنان در بلاد ما باطفال
جهت قرحهٔ امعا و اسهال میدهند و حکیم میر محمد مؤمن نیز نوشته که در بلاد دار المرز دیدم که جهت رفع کرم با سیر
میدهند و حرکت میفرمایند و تا آن کرمها دفع نشود مانع سکون آیند و فی الواقع در رفع اقسام کرم بیعدیل است و دو درهم آن
کشنده با حتباس بول و انتفاخ شکم و پیچش عظیم و ضیق النفس * دستور صنعت مرداسنگ آن است که سرب را بگدازند
سرنج یا اسرب سوخته بخورد آن دهند تا هر دو خوب ممزوج شوند پس در ظرفی کرده در سرکه اندازند و هرچه خوب
سوخته و ممتزج بآن شده باشد جدا سازند و با جو و آب طبخ دهند بحدیکه جو مهرا و منشق گردد پس از جو جدا کرده
با هموزن آن نمک بسایند و در آب بخیسانند و هر روز برهم زنند و هر سه روز تغیر آب دهند تا چهار روز که خوب صاف شود
و اجزای خام در آن نماند پس شسته استعمال نمایند و چون آن را سفید کنند مرتک نامند بفتح و کسر میم و تا و سکون
رای مهمله و کاف مشدد باید که آن را در پشم سفیدی پیچیده بآب باقلا بجوشانند و بعد مهرا شدن باقلا و سیاه شدن
پشم تجدید نمایند تا آنکه سفید گردد و این مستعمل اطبا است در اطلیهٔ قاطعه رائحه کریهه زیر بغل و سائر اعضا و منع عرق

وافعال دیگر و در ذرور وراث وغیرها است * دستور غسل آن هر قدر که خواهند نرم بکوبند با نیم وزن آن نمک و آب بر آن
ریزند آن مقدار که چهار انگشت بر بالای آن آید و هر روز سه و چهار دفعه با چوب برهم زنند و هر هفته یکمرتبه
آب را تبدیل نمایند تا چهل روز و همه قسم هر روز برهم میزده باشند پس خشک نموده نرم سوده عند الحاجت استعمال
نمایند * حب مرداسنج جهت آتشک در حرف الحاء در حبوب ذکر یافت * مرهم مرداسنج جهت سحج و ریش اعضا و قروح
شهدیه و قروح قضیب و زخم نوره و سوختن از آتش و آب گرم * صنعت آن بگیرند پنج درم مرداسنج را و با سرکه مکرر سائیده
شسته با چهل مثقال روغن گاو که یکصد و یک مرتبه از آب شسته باشند ممزوج نموده استعمال نمایند و اگر از برای سوختن
و زخم حادث از نوره یکعدد سفیدهٔ بیضهٔ مرغ با آن ممزوج نمایند اولی است و اکثر نسخ مراهم مرداسنگ در مراهم انشاء
الله تع خواهد آمد * فصل در ذکر نسخ مروخات * بدانکه مروخ و تمریخ ادویهٔ روغن دار را نامند از قبیل قیروطیات
وغیرها که برای نرمی و ملایمت بر اعضا مانند صدر و غیره مالند * مروخیکه تسهیل نفث و تلیین صدر نماید و سرفهٔ خشک
و سل را نافع بود * صنعت آن موم زرد سه درم روغن خیری سی درم میعه پنج درم پیه بط نه درم با هم گداخته بر سینه
بمالند * مروخ دیگر سینه را نرم کند و بر نفث یاری دهد و سرفه و ضیق النفس را خواه از یبوست باشد و خواه از مادهٔ
غلیظ نفع دهد * صنعت آن پیه کردهٔ بز موم زرد از هر یک هفت درم روغن بادام یا روغن تخم کدو و یا کنجد یا زیت هر کدام
که مناسب باشد چهل درم اگر ترطیب و تبرید زیاده مطلوب باشد شیر الاغ یا شیر دختر یا بز اضافه نموده یا شیرهٔ برگ
خرفهٔ تازه و امثال اینها و تمریخ نمایند * مروخ دیگر جهت التهاب سینه و تپهای محرقه و ذات الصدر و اورام ملتهبه
نافع * صنعت آن موم سفید پنج مثقال روغن گل سی مثقال درهم بگدازند و با آب خیار و کدو و برگ خرفه نیکو بمالند و
تمریخ نمایند و هرگاه ترطیب زیاده مطلوب باشد بجای روغن گل روغن کدو نمایند و تسقیه با آب برگ بید و برگ خبازی
دهند و چون رنگ این سبز میباشد آن را قیروطی اخضر مینامند * فصل در بیان آنکه مراهم از چه قسم ادویه
مرکب اند و چگونگی آنها * بدانکه مرهم از تراکیب اطبای سلف است و بعضی گفته که ترکیبی بر آن سبقت ندارد سوای
معاجین و فرقهٔ را عقیده آن است که مخترع آن ابقراط است وقتی رای او بر آن قرار گرفت که ناچار است در اندمال جراحت از
قطع لحم بدوائیکه قاطع باشد مانند زنگار و بالبداهة دوای اکال قاطع لحم است و فاسد گرداننده عضو پس استعمال کرد دوای
اکال قاطع لحم میت فاسد را یا دوای مغری از برای دفع ضرر آن و اول چیزیکه اختیار کرد از برای تغریهٔ آن موم بود پس
بعد از آن اطبا توسیع کردند در آن بداخل کردن ادهان و صموغ بر آن * و باید دانست که دوای چند نرم سائیده که با موم
روغن جمع آورند و مداوای قروح و جراحات و بعضی اورام بدان کنند آن را مرهم گویند و این ادویه یا منقیات لحم اند و یا
ملحمات و ملزقات و یا مدملات و خواتم و یا ادویهٔ اکاله و منقیات لحم و منضجات و محللات و ملینات و غیر اینها * اما دوای منبت
لحم آن است که در جراحات و قروح گوشت برویاند و خونیکه در موضع جراحت باشد جزو عضو گرداند و نشان وی آن است که
تعدیل مزاج و قوام آن خون کند تا آن خون منعقد گردد و گوشت گردد و این فعل از دوائی حاصل شود که با وی تجفیفی باشد بی
لذع و سوزش با اندک جلائی مثل مرداسنگ و دم الاخوین و سفیداب قلعی و زرد چوبه و گلنار و اقلیمیای فضه و زراوند و ایرسا
کندر و صبر و توتیا و کرسنه و انزروت و زفت یابس و مانند اینها * و اما دوای ملحم آن است که سبب تجفیف و تلطیف و تعدیل
خود مزاج عضو و خونی را که وارد جراحات میشود و نوع قوام چسپندگی و استحاله و انعقاد بلحم صالح بخشد که جزو عضو

گردد تا جراحت زود بصلاح آید واین فعل از دوائی حاصل میشود که باوی لزوجت وغرویت وچسپندگی باشد تاخون
مذکور را این نوع قوام وچسپندگی باشد تا خون مذکور این نوع قوام زچسپندگی تواند داد مثل انزروت وصمغ عربی
وعماق وصندروس وکاغذ سوخته وکندر وراتینج و مصطکی ومرقشیشا ودم الاخوین ومقل وقنه واشق وعلك البطم
جاوشیر وصبر ومرمکی ومانند اینها واین را منبت اللحم نیز نامند * واما دوای مدمل آن است که رطوبتی که درمابین
لبهای جراحت واقع شود دران رطوبت لزوجت وغرویت وچسپندگی احداث کند تا باعث التصاق وصلابت لبهاء
جراحت شود واین فعل ازدوائی صورت می بندد که تجفیفی باعتدال داشته باشد تا تکثیف رطوبت مذکور کند وقوا-
مطلوب حاصل شود مانند مرمه واقاقیا وبعد ومغره وشنجرف ودم الاخوین وصبر وتوبال نحاس وامثال اینها * واما دوای
خاتم آن است که درسطح ظاهر جراحت خشکی احداث کند تا به سبب آن خشکی از آفات محفوظ باشد تا آنکه جلد طبیعی
برویید واین فعل ازدوائی حاصل میگردد که تجفیف وی زیاده ازدوای مدمل باشد وباوی لذع وحرارتی نباشد مثل
گلنار وگل سرخ وتخم گل وپوست انار وماز ووتلقطار محرق وشب یمانی وگل وزنجفر ومس سوخته شسته وصبر وروی
ومانند اینها * واما دوای اکال آن است که خورندهٔ گوشت عضو باشد ونفوذ وجلا وتحلیل وتغریبی وی بمرتبهٔ باشد که
جوهر گوشت چیزی ناقص سازد مثل زنگار ونوشادر وزرنیخ وآهك که آب نده باشد واشنان واشق وتوبال مس وانزروت
وامثال اینها * واما دوای منضج آن است که ازشان وی آن باشد که خلط را نضج دهد واین اثر ازدوائی حاصل میشود که
بخونت باعتدال داشته باشد وباوی قوت قابضه نیز باشد که خلط را نگاهدارد در محل خود تا نضج بیابد مثل کندم خایسده
خبازی وبرگ خطمی وتخم کتان وپیاز پخته وانجیر وزفت وامثال اینها * واما دوای محلل آن است که دران حرارتی
باشد تا مادهٔ را از عضوی که دران محتبس شده باشد تبخیر کند جزء بعد جزء تا آن را اینجا پراکنده کند مثل بابونج ومصطکی
وخطمی وشیح محرق وروغن زیت واکلیل الملك واقحوان وزرد چوبه وجندبادستر ومانند اینها * واما دوای جاذب
آن است که کشنده باشد اخلاط ورطوبات را بموضعی که ملاقی آن است وحرکت دهد بسوی آن به سبب حرارت ولطافتی
دارد واین اثر اگر در دوائی بکمال باشد باعث آن میشود که پیکان وخار وغیر آن را از عضوی که فرو رفته باشد از انجا کنده
شود وبهمین جهت میل کند مثل زراوند طویل ومدحرج واشق وبرگ بید انجیر وپیاز نرگس وبیخ نی وثافسیا وکمون
حلزون وغیر اینها * اما دوای جالی آن است که پاك کنندهٔ عضو باشد ودفع کنندهٔ رطوبت لزجه وجامده که درسطح عضو
بود وحرکت دهد ودور سازد مثل عسل وزراوند وزرد چوبه وصعتر وکبیتج وانزروت وزفت وغیر اینها * واما دوای مقطع
آنست که به سبب لطافتیکه داشته باشد نفوذ کند میان خلط لزج وعضویکه بدان چسپنده باشد تا آنکه از عضو آن را حل
سازد مانند خردل * واما دوای معفن آنست که فساد مزاج روح ورطوبت آن عضو کند به تحلیل بمرتبه که صلاحیت جزبیت
وبدل ما یتحلل آن عضو نداشته باشد وافسادی بمرتبهٔ نباشد که عضو را بخورد یا بسوزاند بلکه همچنان رطوبت فاسد
در انجا باقی دارد وعمل کند دران بغیر حرارت غریزیه ومتعفن مازد آنرا مثل زرنیخ سرخ وزرد وثافسیا وذرایح وسرگین
کبوتر وفرفیون وغیر اینها * واما دوای مسهل دوای مرطبی است که مخالط رطوبات قروح شود وآن را زیاده کرداند
ونگذارد که خشك ومندمل شوند مثل موم وروغن از جمله دواهای موا مرهم دوای است که ریش متعفن را باصلاح آورد مثل
زراوند طویل ومعد وانزروت وراسخت ومغره وزاج سرخ سوخته وپوست انار وکندر واشق وجاوشیر وادویه سوخته

آتش است مثل سفيدهٔ تخم مرغ وآهك شسته وحنا وسركه وبورك با رتنك وپوست درخت صنوبر وگل ارمني وصندل
وسفيداب ومرداسنك وصقال سفيد نو* وادويه ايست كه خون ازجراحت باز دارد مثل صبروكندر ودم الاخوين وپشم خرگوش
وخانهٔ عنكبوت وغبار آسيا وانزروت ونشاسته وقلقطار وجبسين وغيراينها* وادويه ملينه نيز از انجمله است مانند بابونج
بيخ خطمي واشق ومقل وميعه وقنه وزوفاي رطب وروغنها وپيهها وغيراينها وبسياري ازادويهٔ مواهم است كه دراكثراين تاثيرات
مشترك اند واين آثار ازايشان هرمي زند با وجود آنكه ضد يكديگر اند باعتبار مركب القوى بودن انها مانند سرمه
انزروت وسفيداب وراسخت ومرداسنك كه ازجمله دواهاى اند كه گوشت درجراحت ميرويانند ومعهذا گوشت فاسد
قروح رانيز ميخورند ودرقروح تازه استعمال ميكنند ودر ريشهاى متعفن نيز بكار مى برند ودرداروهاى ملحم نيز داخل
اند چنانچه ازافعال وخواص هريك ازدواهاى مرهم درمفردات به تفصيل معلوم مى شود وامثال ادويهٔ مجففه ازغير قبض
بسيار مرداسنك وصدف محرق است هنگاميكه نرم سوده برجراحت بپاشند قروح وجروح محتاج باكثراين اغراض يعنى
رويانيدن گوشت والتحام واندمال وخشك كردانيدن كه ختم است وجلاء واذابهٔ گوشت فاسد وقطع آن مراهم رابه حسب
آن باختلاف مراتب طبقات ودرجات وتركيب بايد نمود* چون اين مقدمات معلوم شد كه مراهم ازچگونه ادويه تركيب
مييابند بركسيكه صاحب فطنهٔ سليم وحدس درست است ازبراى هرغرضي ازاغراض ازدوائى كه مناسب آن باشد مرهم هاصي
تواند ترتيب داد كه دروقت احتياج بكاردارد وبعضى ازانها برسبيل مثال مذكور مى يابد تا زيادتي بصيرت درقواعد ترتيب
بهم رسد* فرضا اگركسى رامطلب انبات لحم باشد وخواهد كه گوشت تازه برجراحت برويد ومندمل شود مرهم خل مناسب
است چراكه مرداسنك وسركه اجزاى اين مرهم اند وفائدهٔ هردو درروياندن گوشت است واندمال قرحه واگر مطلب
تنقيهٔ قرحه باشد ازاوساخ ومواد متعفنه ورويانيدن گوشت درقروح غائرهٔ كهنه مرهم حواريين مناسب است واگر
غرض افنائى گوشت هاى فاسد باشد مرهم زنگار ومراهم اخضر موافق است واگرغرض انضاج باشد مرهم عسل واگر
غرض تحليل باشد درمثل سلعه وخنازير واورام صلبه مرهم دياخليون لائق حال است وهمچنين سائرمراهم وتفصيل
آنها ازادويه كه ازان تركيب يافته اند مى توان دانست* وبايد دانست كه ادخال روغنها درمراهم ازچند وجه
است يكى آنكه هريك ازروغنها رانفعي درجراحت وقروح است مثل تبريد وتجفيف وتقويت ودرروغن گل سرخ
تجفيف اقوى وقبض وتقويت درزيت انفاق كه زيت فراگرفته اززيتون خام است ودرروغن مورد انضاج وتحليل
وتليين ودرروغن زيتون رسيدهٔ تحليل اقوى وتنقيهٔ قروح درزيت كهنه وتبريد وترطيب درروغن بنفشه بادام ومانند
اينها وبراى مبرودين زيت العواج كه دهن زيت رسيدهٔ نضيج است ودرغيرمبرودين زيت الانفاق است وشيرج نه روغن
گنجد است ودرمواد يابسه ودرتابستان بايد كه روغن گنجد نصف موم باشد ودیگرآنكه بسبب روغنها بقاى قواى مراهم
بيشترمى باشد ونيز الصاق آنها برقروح طولي مى يابد پس لامحاله تاثيرى بسيار ميكند ونفع بيشترظاهرمى شود بيمار آنكه
مضرتى ازادويه بقروح رسد واين وجه اقواى وجوه است كه دراصول التراكيب مذكور شده* وجه ديگران است كه دربعضى
مواضع روغنها كسرحدت دواها ميكنند ومنع لكايت وافساد آن ادويه ازجراحات مى نمايند كه ونميكنند كه ضرر برسد بآنها
وديگرآنكه روغنها حفظ قوت دواها ميكنند ونميكنند كه زودضائع شوند وروغنهاى مستعمل درمواهم بحسب احتياج بسبب
تبريد وترطيب وقبض وتسخين وتحليل زيت ودهن خل كه شيرج وروغن گنجد نامند وروغن گل سرخ وروغن مورد وروغن

بنفشه ونیلوفر وخیری وروغن کاو ومانند اینها است * وادخال موم نیز بواسطهٔ همین وجوه است بافائدهٔ دیگر که امتساک اجزای
مرهم میکند وقوام صالح می بخشد که قروح قرار گیرد وبه سبب ما ئعیت روغنها سیلان نکنند * وزن موم روغن در مرهم
چنین مذکور کرده اند که باید موم زیاده برصائم اخلاط باشد وقتیکه مغری دیگر دران نباشد والا مغری دیگر نائب مناب
است در زیاده بودن بوصائم اجزا وروغن درزمستان دوچند موم ودرتابستان مساوی ونیز گفته اند که بهترین روغنها
روغن گل سرخ است اگر درزمستان باشد درهرده درم روغن یکدرم موم داخل کنند واگر درتابستان باشد سه درم
همین قسم ادهان دیگر وحکیم میرمحمد مومن درتحفه نوشته اند که شرط است که روغنها درمراهم زیاده ازنصف وربع اجزا
نباشد بلکه باین که ادویه شش جزو وروغن پنج جزو وموم ربع جزو باشد * وادخال پیه ها دربعضی مراهم از حیثیات
مذکوره است وبرای زیادتی تلیین وتحلیل مانند پیه کوهان شتر وپیه مرغ وبط ومانند اینها * وادخال امتخاخ یعنی مغز
مثل مغزساق گاو وغیره نیز بواسطهٔ زیادتی تحلیل وتلیین است ومفیدهٔ تخم مرغ ازجهت زیادتی تبرید وتلیین است وزیادهٔ
تخم مرغ بواسطهٔ تلیین است این بود مجملی ازاحوال اجزای مرهم که ذکر کرده شده وزیاده برین اینجا گنجایش
ندارد * اما طریق ساختن مراهم وکیفیت تدابیر ادویهٔ آنها چنان است که اول ادویهٔ جیدهٔ تازه خوب اختیار
نمایند وازاشیای غریبه وگرد وخاک وغیره پاکیزه کنند پس ازان اگر دوای است که کوفته بیخته میشود نیکو بکوبند وبر-
بیزند واگر هاون سنگی صلب باشد مثل سنگ سماق که درکوفتن چیزی ازان هاون داخل نشود بهتر است وبپارچه تافته
بیزند وبازیک مرتبهٔ دیگر بکوبند وبیزند وبازدرهاون صلایه نمایند تامثل غبار شود زیراکه بعض ادویه خصوصا ادویه
که صلابتی داشته باشند هرچند نرم توانست منفعتی که ازان متوقع است بیشتر ظاهر می شود ونیز ازجهت درشتی به
جراحت آسیبی نمیرسانند وسزاوار آن است که ازهریکه ازادویه جدا جدا بطریق مذکور بکوبند وبیزند وبعد ازان
بوزنی که مقرر شده بکشند وباهم مخلوط نمایند وانچه صمغ باشد مثل جاوشیر واشق وقتنه وراتینج ومقل ومانند اینها
دردوای مائعی که مناسب غرض ومطلوب است ازمرهم مثل عرق وآب مذاب تازه وآب کند ناوامثال اینها بخیسانند
تاحل شود ودرهاون خوب بوهم زنند وبسایند که چیزی حل ناشده نماند وبعد ازان صاف کرده داخل کنند واگر دوای
مائعی درمراهم نبوده باشد حتی المقدور آن را درهاون نرم نمایند وبعد ازان دروروغن های مرهم برروی آتش اخف
ملایم حل کنند خواه دریتصورت وخواه درزمانیکه درچیزی مائع حل کرده باشند وباید که آتش تند نباشد که بصورت
واگر بعد ازحل شدن ثفلی یادردی دران مانده که حل نشده باشد ازپارچهٔ تنکی بکذرانند وصاف کنند وباید که مقدار
دردی ازان دوازیاده داخل نمایند تابعد تصفیه وزن آن کم نیاید وبعد ازان دواهای بیخته رادا خل نمایند وزفت
نیزدروروغن های مرهم حل نمایند پیش ازانکه دوای دیگررا داخل کرده باشند واگر دردی داشته باشد آن را نیز
صاف نمایند وعقر ومصطکی را نیزدرین روغنها حل نمایند پیش ازداخل کردن دواهای دیگر * وطریق ترکیب آن
است که موم رادرروغنها وشحوم بکذارند وازآتش برگیرند وگرماگرم زفت را مرتبهٔ اول دران حل کنند وپس ازان
صمغها را حل کنند واگر زفت وادویهٔ صمغیه را باندک روغنی که موم داخل نداشته باشد حل کنند وازپارچهٔ دستاری
یعنی نازکی بکذرانند وصاف نمایند وبعد ازان با موم کداخته وقتمهٔ روغن هابیامیزند بهتر خواهد بود عقر را نیز
درو قتیکه زفت داخل میکنند میباید داخل کرد حاصل آنکه انچه داخل کردنی است میباید که اول دروروغن ها له هموار

داشته باشد که اینها حل شوند اول آنها را داخل نموده حل کنند و اندکی بگذارند که حرارت روغنها کم شود پس دواهای
خشک که کوفته اند و بیخته داخل کنند و چندانکه توانند برهم زنند تا نیکو مستوی و یکسان گردد و اگر ادویهٔ صمغیه را
مانند مصطکی و علک البطم و مومیائی و زفت و راتینج و سکبینج و امثال اینها در قدر مضاعف یعنی در پاتیلی که آب کرده
بر آتش بگذارند تا بجوش آید و ظرف کوچکی را روغن کرده از روغنهای مناسب در میان آن ظرف آب گرم بگذارند تا
روغن از حرارت آب گرم گرم شود پس ادویهٔ صمغیه را در آن روغن اندازند و بخلالی حرکت دهند تا حل شود و بعضی ادویه
که شستنی است باید شست و بعضی که لازم نیست شستن آن بلکه شستن آن منافی غرض مطلوب است از آنجمله آهک است
که اگر در مرهم آهک از برای سوختگی آتش وغیره بکار می برند مبالغهٔ تمام در غسل آن می باید نمود و مکرر می باید شست
تا حدت و حرارت آن بالکلیه برطرف شود و همین محض قوت مجففهٔ آن که از برای خشک گردانیدن قروح مطلوب است
بماند و اگر در بعضی مرهمهای دیگر که بواسطهٔ افساد گوشت فاسد و زائد باشد در قروح فاسده عفنه استعمال نمایند ناشستهٔ
آن داخل می باید کرد بلکه آب ندیدهٔ آن که قوت اکله از آن مفارقت نکرده باشد و همچنین سفیداب را که در مرهم سفید
و مرهم کافور داخل کنند بواسطهٔ رویانیدن گوشت بکار برند می باید شستن تا حدت و حرارتی که از آتش کسب کرده
زائل شود و اگر در مرهمی که از جهت خوردن گوشت فاسد باشد استعمال نمایند احتیاج بشستن ندارد و همچنین سائر
ادویهٔ دیگر که نفع آن مشترک باشد در رویانیدن گوشت و در تحلیل و تنقیهٔ قروح و خوردن گوشت زائد درین جمله از
برای رویانیدن گوشت نیز در قروح تازه شستن ضرور است و در سائر موضع لازم نیست مانند مرداسنگ که در مرهم خل
میباید شست و اگر در مرهم دیاخلیون نیز بشویند که از برای تحلیل است بد نیست * وطریق شستن مرداسنگ سوای طریقی
که عموما امثال آن را می شویند چنانچه در شستن سفیداب و مرداسنگ مذکور شد آن است که مرداسنگ را بسیار نرم صلایه
کنند و با هموزن آن نمک در ظرفی کنند و آن قدری آب در آن بریزند که چهار انگشت بر روی آن بایستد و هفت روز بگذارند
و هر روز دو نوبت برهم زنند و بعد از آن این آب را بریزند و آب دیگر را داخل کنند و باز بدستور هفتهٔ دیگر بگذارند و باز بریزند
و آب تازه داخل کنند و همچنین تا چهل روز بگذرد بهمین عنوان که گذشت پس خشک کنند و قرص سازند و نگاه دارند و در کتاب
ارشاد ابن جمع در تدبیر مرداسنگ در هر مرهم که باشد قاعدهٔ ذکر کرده و آن چنان است که مرداسنگ را چندان بسایند
که مثل غبار شود بعد از آن با روغن زیتون آن قدر بپزند که شروع در حل شدن کند پس خشک کنند و باز بروغن مذکور طبخ
نمایند آهسته تا حل شود و در اثنای طبخ و برهم زدن هرگاه مشاهده شود که مرداسنگ بته دیگ نشسته دیگ را از روی آتش
بردارند و لحظهٔ بگذارند و همچنان برهم میزده باشند و باز بر روی آتش بگذارند تا حل شود و اگر مرداسنگ را با آب در آفتاب تا
چند روز بسایند تا سفید شود و مثل غبار گردد و بعد از آن خشک کرده داخل مرهمها کنند زودتر طبخ می یابد * وطریق شستن
موم در مرهمها اگر احتیاج شود چنان است که موم را بگدازند و در آب بریزند چند مرتبه تا بدان حد رسد که دیگر در آن
طعم موم نماند * وطریق شستن زفت و راتینج و روغن زیت نیز بهمین قاعده است و غسل ادویهٔ حجریه و امثال آن
از توتیا و شادنج و خبث نقره و اقلیمیا و غیرها چنان است که پیش ازین گذشت که در هاون بسیار نرم صلایه نموده آب
در آن داخل کنند و خوب حرکت دهند تا آنچه نرم مانند غبار شده باشد مخلوط باب گردد آن را با آهستگی در ظرفی دیگر
بریزند و آنچه درشت است و هنوز خوب سائیده نشده و ته نشین باشد باز میباید صلایه کرد و آب داخل نموده نرم آن

گرفت و همچنین تا دیگر درشتی در ان نماند و تمام مانند غبار گردد پس آن ظرف را بگذارند تا آنکه اجزای آن تمام
ته نشین شود و آب خالص برآید پس آن آب را بریزند و دوا را بر داشته خشک نمایند و باز بر سنگ سماق صلایه کنند تا خوب
خاطر جمع شوند و بعد از ان داخل مراهم نمایند و همچنین در داروهای چشم و اگر چنین کنند که بعد از تصویل بر سنگ
سماق باز بسایند و بکار برند بهتر است * اصلاح دبق آن است که بعد از ان که دانهٔ آن را بیرون آورده باشند در هاون
با قدری روغن زیتون یا مغز دانهٔ بید انجیر و امثال آن بسایند پس سائر ادویه بآن اضافه نمایند * فصل در بیان
مدت عمر و بقای اثر مراهم * بدانکه تصریح نموده اند که اثر مراهم مدتها باقی میماند و هرچه صموغ بسیار
داشته باشد تا بیست سال قوت آن باقی میماند خصوصا آنچه در ان سرکه باشد و بعضی را عقیده آن است که هر مرهمی
از زیت باشد قوتش ساقط نمیگردد و اما آنچه در ان شحوم باشد بعد از یک سال استعمال نباید کرد و این قولی است
راجح و نیک بسبب سرعت فساد شحوم چون این فصل در ذکر مرهمها است و مراهم از برای معالجهٔ قروح و جروح
است بخاطر فاتر رسید که قاعدهٔ مجملی مفیدی درین باب ذکر نماید تا باعث ازدیاد بصیرت معالجین گردد * و بدانکه
جراحت بکسر جیم و فتح راء و الف و حای مهملتین و تا در اصطلاح تفرق اتصالی را گویند که در گوشت واقع شود و هنوز
بچرک نیامده باشد * قرحه بضم قاف و سکون را و فتح حای مهملتین و ها تفرق اتصالی را گویند که در گوشت بود و چرک
از ان برمی آمده باشد اعم از انکه ابتدا جراحت بوده و بچرک آمده و یا ورم بوده و منفجر شده * و قرحه هرگاه دیر بماند
و کهنه شود و عمق و غوری بهم رساند و کنارهای آن سطبر گردد و صلابت بهم رساند و درد آن ساکن شود و چرک نضج یافته
آن برطرف شود و زرد آب متعفن از ان بیرون آید درینصورت آن را ناصور نامند * اما قانون علاج آن است که اگر جراحت
اندکی باشد و به بستن تنها قعر آن و لبهای آن فراهم آید درینصورت هیچ احتیاج بعلاج دیگر نیست سوای انکه در دو طرف
آن چیزی از لته یا پنبهٔ کهنه موافق وضع و مقدار جراحت سازند و بگذارند و پارچهٔ بران به پیچند و به بندند و آن را رفاده
گویند و پارچهٔ کرباسی که جراحت و شکستگیها را بدان میپیچند رباط نامند و ملاحظه از غذاهای غلیظ و امتلائی از طعام
و شراب نمایند و نگذارند که در جراحت چیزی واقع شود و مانند موی بار روغن یا غیر اینها زیرا که اینها مانع التیام و التحام اند
و بهمین قدر تدبیر این قسم جراحت نهایت تا سه روز بیش نمیکشد که به میشود بی انکه احتیاج بدوائی شود و اکثر مردم دانسته
یا ندانسته به ضد این عمل میکنند و مرهمها و روغنها میگذارند و غذاهای غلیظ میدهند که باعث ورم میشود و جراحت تازه
میگردد مدتی مدید میکشد و گاه باشد که عضو نیز مشرف بر تعفن شود خصوصا در تابستان و موجب فساد گردد و اگر جراحت
بزرگ باشد و عمقی داشته باشد و بمجرد ربط بهم نیاید درین هنگام احتیاج بدوائی که گوشت برویاند از مراهم و ذرورات
دارد و در خور مزاج و وقت احتیاج آنچه ضرورت داعی باشد بگذارند و نوعی نمایند که در جراحت و حوالی آن ورمی
حادث نشود باینکه عضو را سخت نه بندند و حرکت ندهند و حوالی آن را ساعت بساعت طلاهای بارد بمالند و لته با آب
و سرکه تر کرده در جائیکه جراحت بهم رسیده اندکی بالاتر از ان بگذارند خصوصا هرگاه درد و حرارت باشد که این تدبیر
منع انصباب مواد از ان عضو میکند و اگر از موضع جراحت خون کمتر بیرون آمده باشد درینصورت بسیار است که موجب ورم
میشود بنا برین اگر وقت اقتضا کند فصد از عضویکه مقابل عضو مجروح باشد نمایند تا ماده کم شود و از ان عضو بطرف
دیگر منجذب گردد و اگر جراحت عمقی داشته باشد و دهنش تنگ باشد درینصورت باید که مرهمی نگذارند که دهن

جراحت را بهم آورد و غورش باقی بماند چرا که اگر چنین کنند چرک بسیار در اندرون آن جمع شود و کیسه کند و احتیاج
شود که باز از همانجا و یا جای دیگر بشکافند و چرک را بیرون آورند و جراحت زیاده شود و گاه باشد که عضو را تمام فاسد
کند و قرحه های بد بهم رساند پس لازم است که در چنین جا همیشه در دهن جراحت پنبه و فتیله بروغنهای مخصوص یا مرهم
چرب ساخته یا آلوده کرده بگذارند تا زود بهم نیاید و مرتبه بمرتبه از غور آن گوشت ببرند تا بدهن جراحت رسد و از این جهت
است که جاهلان بآنچه مذکور شد عمل نه نموده علیل را در مخاطره می اندازند اگر جراحت بزرگ باشد و دهنش بسیار
فراخ باشد اگر به بستن قعرش بهم میباید انسب بستن آن است که اگر به بستن هم خوب بهم نیاید درینوقت احتیاج بدوختن
است و بخیه زدن بقدر احتیاج و اکثر آنست که جراحاتیکه محتاج بدوختن است جراحاتی است که در عرض بدن واقع
شود و اگر طول باشد بیشتر آن است که بر فاده و رباط بهم می آید و احتیاج بدوختن و بخیه زدن نیست * طریق بستن
جراحت چنان است که رباط را بعنوان بر جراحت به پیچند که استحکام و سختی آن در غور جراحت نرم تر باشد و عضو مجروح
را متشکل بشکلی سازند که دهن جراحت در اسفل واقع شود که زرد آبی که در آن بهم رسد از دهن جراحت بیرون آید و اگر
ممکن نباشد که دهن جراحت را در اسفل کنند هر روز ملاحظه کنند اگر جراحت رو به بهبودی دارد و چرک کم می آورد
و غورش ناقص میگردد و چرک در اندرون جراحت جمع نمیشود همان تدبیریکه دارند از دست ندهند تا به شود و اگر چرک
جمع شود در جراحت دست بگذارند و فرو برند اگر چرک از دهن آن بیرون می آید علامت آن است که کیسه کرده این
هنگام شرط آن است که از اسفل جراحت از جائیکه نزدیک به نهایت غور جراحت باشد بشکافند تا ممری از برای چرک
برآمدن بهم رسد و درو مجتمع نشود که باعث فساد گردد و غذای علیل هرچند لطیف تر باشد و کمتر خورده شود و غذاهای
خشک باشد بهتر است تا خلط زیاده بهم نرسد و بر موضع جراحت نریزد و موجب ورم نگردد و اگر در بدن خون زائد باشد
فصد ضرور است و همچنین اخلاط دیگر اگر غلبه داشته باشد موافق خلط به تنقیه نیز احتیاج افتد و باید که معالج صاحب
حدس باشد و باین قوانین عارف باشد تا خطائی واقع نشود این است مجملی از قانون علاج جراحت * و طریق شکافتن خراج
و دملهای که نضج یافته باشند و بخودی منفجر نشوند چنان است که از اسفل آن ورم بشکافند از جائیکه چرک همیشه باسانی
بیرون آید و اگر ممکن نباشد از جائیکه پوستش تنک تر باشد و برآمده تر باشد از آنجا بشکافند و اگر ورم در عضوی از بدن
واقع شده باشد که مستوی و هموار است و تنگی ندارد شکاف آن را بنوعی کنند که طول آن بطول بدن موافق باشد نه بعرض
چرا که درینصورت چرک بهتر بیرون آید و اگر در موضعی است که شکنی دارد شکاف را در شکن قرار دهند اگر آن شکن بر نعش
مفصل نباشد وقت شکافتن و اگر ورم در جائی واقع شده است که نزدیک مفصل است و یا گوشتی ندارد بسیار نگذارند و زود
بشکافند تا چرک باستخوان منتهی نشود و استخوان منکشف نگردد و رباط مفاصل فاسد نشود و اگر ورم در اعضای لحمیه
است که گوشت بسیار دارد درین وقت اگر انتظار کشند که خوب نضج یابد بهتر است چرا که اگر در شکافتن آن استعجال
کنند مدت سیلان مده متمادی میشود و زرد آب و چرک فاسد بهم میرساند و لبهای جراحت صلب میشود و دیر باصلاح
می آید و اگر خراج و ورم بسیار بزرگ باشد سزاوار آن است که بیک بار نوعی نکنند که چرک بسیار بیرون آید بواسطه
آنکه درین حال گاه باشد که علیل را تاب تحلیل زیادتی نباشد و باعث غشی شود بلکه باید که اندک اندک چرک را دفع
نمایند * اسباب دیر باصلاح آمدن قروح و قوانین معالجات آن بدانکه سبب دیر باصلاح آمدن آن است که در بدن

خون کم است یا آنکه فاسد است و یا آنکه در جراحت و یا لبهای آن گوشت صلبی و یا گوشت فاسدی بهم رسیده که مانع روئیدن
گوشت صالح است و یا آنکه استخوان شکسته در آنجا واقع شود که مانع التحام است و یا آنکه در جراحت چرک بسیار بهم
میرسد و نمیگذارد که به شود و یا آنکه داروها و مرهمها که بدان علاج میکنند موافق بقرحه ندارند و یا آنکه نفس قرحه
رداءت و عفونت دارد و باین سبب ملتحم نمی شود پس اگر دیر به شدن قرحه بواسطهٔ کمی خون باشد علامتش آن است
که در حوالی جراحت سرخی نمی باشد و اثر ورمی در آن ظاهر نمی شود و جراحت خشک و لاغر می باشد و بدن ضعیف
و کم خون و علاجش آن است که هر روز چند نوبت بآب گرم موضع جراحت و حوالی آن را کماد نمایند تا سرخی بهم رساند
و بدین واسطه خون بسوی آن منجذب شود و غذاهائیکه مولد خون باشد بخورند و مرهم اسود بر جراحت گذارند
حوالی آن را برفق بمالند که مالیدن نیز خون را جذب میکند و اگر به سبب رداءت خون باشد علامتش آن است که لون
قیح بکدورت و بدی میل نماید و علاجش فصد است اگر وقت اقتضا کند و اسهال خلط فاسد و بعد از آن علاج قرحه
اگر دیر شدن قرحه بواسطهٔ گوشت صلب باشد که بر لب جراحت بهم رسیده علاجش آن است که آن را خشک کنند
بتراشند آن قدر که خون بیرون آید و جراحت تازه گردد پس علاج کنند و اگر آن گوشت غلیظ است همگی آنچه غلیظ
صلب است ببرند و اگر گوشت صلب در تمامی قرحه باشد و غور و لبهای آن تمام خشک و بیندا وت باشد درین هنگام سر میلی
در جوف قرحه کنند و حک کنند تا خون بیرون آید و اگر از برای حک نمودن احتیاج بشکافتن شود بشکافند و حک کنند
و اگر حک ممکن نباشد دوای حاد یا اکال بگذارند پس از آن روغن تا گوشت فاسد ساقط شود بعد از آن علاج قرحه کنند
و اگر بسبب استخوان فاسد باشد که قرحه باصلاح نیاید علامتش آن است که قرحه مندمل میشود و باز عود میکند و چرک
رقیقی از آن ترشح میکند و همیشه باین عنوان میباشد علاجش آن است که میلی در جوف آن بفرستند و ملاحظه کنند که
استخوان در کجاست پس آنقدر بشکافند که باستخوان رسد و ملاحظه آن استخوان کنند که در چه مرتبه است حک باید
کرد و یا قطع در خور فساد بعمل آورند و اگر ممکن نبوده باشد دوای اکال بگذارند و بعد از آن روغن تا گوشت ها بیفتد و روی
استخوان گشوده گردد بعد از آن علاج استخوان کنند و اگر به نشد قرحه بسبب عفونت آن باشد و فساد گوشت و نرمی آن
دوای تند بگذارند تا خشک شود پس روغن بگذارند تا گوشت فاسد بیفتد و باز داغ کنند تا گوشت فاسد سوخته شود و روغن
بگذارند تا بیفتد و بعد از آن که گوشت صحیح ظاهر شود علاج قرحه کنند و اگر سبب به نشدن قرحه و باصلاح نیامدن آن سطبری
و برآمدگی رگها باشد که بر بالای قرحه بهم رسیده باشد علاجش آن است که اول فصد عام کنند اگر مصلحت بوده باشد
پس فصد رگهای مذکور تا ممر خون فاسد از عضو ماوف برطرف شود و به مطبوخ افتیمون که اخراج خلط سوداوی کند
ماده را اخراج نمایند و بعد از آن قرحه را علاج کنند و اگر دیر به شدن قرحه بسبب عدم موافقت دوا است یا بواسطهٔ آن
است که در عضو گرمی زیاده احداث کرده و درین حال علامت او آن است که حرارت و سرخی و ورم زیاده بهم رساند زیاده
از سابق و علاج آن است که مرهمهای سرد مثل مرهم سفیداب و کافور و مرداسنگ بگذارند یا بواسطهٔ آن است که در مزاج
قرحه برودت بهم رسیده درین صورت علامت آن بسبب برودت سواد و خضرت و صلابت قرحه است علاج درین وقت مرهم
اسود و امثال آن موافق است و یا بواسطهٔ آن است که تجفیف دوا بقدر مطلوب نباشد و در قرحه رطوبت و وسخ و زرداب
و چرک بسیار باشد علاج درینوقت آن است که مرهمهائی که یبوست قوی داشته باشند مثل مرهمی که از جلنار و مازو

سازند استعمال نمایند یا بواسطهٔ آن است که در جلا و تنقیهٔ دوا قصوری است درین حالت چرکهای فاسد و گوشت های
زشت در قرحه میباشد علاج آن است که مرهم اخضر و دیگر مرهمهای که در تنقیه قوی باشند بگذارند و یا بواسطهٔ آن است
که دوا باعث لذع میشود و گوشت آن را فانی میسازد و درین حال درد و ورم و حرارت و حمی باشد و روز بروز جراحت
فراخ نیز شود علاج بمرهمی که نرم تر از آنچه استعمال میکردند نقل کنند تا فائده دهد و یا بواسطهٔ آن است که مزاج علیل از
اعتدال بسیار دور است علاج درین وقت آن است که مزاج وی را باعتدال باز آورند و از مرهمها چیزی بکار دارند که موافق
باشد فرضا اگر کسی بسیار خشک باشد مرهمی که بواسطهٔ روئیدن گوشت او استعمال میکنند میباید که دواهای مجفف قوی
داخل داشته باشد زیرا که در بدن صاحب مزاج یابس دیرتر متاثر میشود احتیاج بدوای قوی است و در صاحب مزاج تر بر
عکس این بود مجملی از قوانین علاج قروح و جراحات

* فصل در بیان نسخ مرهمها * بدانکه مراهم اسرب در
آبار و اسفیداج و اشق و انزروت و توتیا و جدوار و چوب چینی و صابون و نیم هریک در حرف و فصل خود ذکر یافت و میباید
و تتمهٔ اینجا مذکور میشود بترتیب حروف تهجی * مرهم ابیض جهت حرقت نار و التهاب جراحات و ورم حار مقعده و
حمره و شقاق قبل که از حرارت باشد * صنعت آن موم ده درم روغن کنجد سی درم بعد از گداختن موم را از آتش برداشته که
حرارتش کم گردد سه عدد سفیدهٔ تخم مرغ داخل کرده برهم زنند تا مستوی گردد و اگر تبرید زیاده خواهند عوض روغن
زیت و کنجد روغن گل سرخ یا روغن کدو و حضض اضافه نمایند و اگر درد شدید باشد بدل حضض قدری افیون داخل
نمایند و اگر گرمی بیشتر باشد قدری کافور نیز اضافه نمایند * مرهم ابیض که سوختگی آتش و اکثر قروح حار را نافع است
منقول از حکیم اسکندر فرنگی * صنعت آن سفیداب کاشغری پنج دام موم زرد چهار دام کافور قیصوری یکتوله روغن کنجد
یکدام علی الرسم مرهم سازند و عند الحاجت بر پارچهٔ نازکی مالیده بر زخم بگذارند * مرهم ابیض که جراحت تازهٔ گوش
را نافع است و سوزش را به نشاند * صنعت آن سفیداب ارزیز موم سفید از هریک یک جزو روغن گل یا روغن کنجد هر کدام
که باشد دو جزو موم در روغن بگدازند و سفیداب را در هاون نهند و از موم گداخته اندک اندک بر آن ریزند و بکوبند
تا سفیداب ته نشین نگردد و چون آمیخته شود پس بفتیله آلوده در گوش گذارند * مرهم ابیض کافوری سوختگی آتش
جراحات و قروح حار را نافع است * صنعت آن سفیداب ارزیز روغن کنجد موم سفید از هریک چهار توله کافور قیصوری
ششماشه بدستور مرتب نمایند * مرهم ابیض سوزش و گرمی زخم جراحات را به نشاند و رطوبات آنرا جذب نماید و خشک
و ملتئم گرداند * صنعت آن پیه بز روغن کنجد موم سفید از هریک هشت توله سفیداب روح توتیا شانزده توله اول موم را در
روغن بگدازند پس پیه را از آتش فرود آورده سفیداب را با آن اندک اندک ممزوج نمایند * مرهم ابیض کافوری که همان نفع
دارد * صنعت آن روغن کنجد سفیداب ارزیز از هریک چهار توله موم هشت توله کافور پنج ماشه سفیدهٔ بیضهٔ مرغ چهار عدد
بدستور مرهم سازند * مرهم ابیض جراحت را که از سوختن آتش و آب گرم و از گرمی باشد نفع دهد و گوشت را برویاند
* صنعت آن اسفیداج رصاص کافور از هریک دو درم مرداسنگ یکدرم موم سفید روغن گل از هریک بقدر حاجت بدستور مرهم
سازند * مرهم ابیض دیگر از حکیم ادریس فرنگی جراحت و قروح و سوختگی آتش را مفید است * صنعت آن سفیداب قلعی سه
توله مرداسنگ دو توله روغن گل سرخ پنج توله روغن را بر آتش بگذارند و دو توله موم کافوری در آن اندازند تا گداخته شود
سفیداب و مرداسنگ را بسیار نرم سوده بر آن بپاشند و بچوب نیم برهم زنند تا مرهم گردد * مرهم ابیض دیگر قروح و جروح

بهار و سوختگی آتش را مفید بود * صنعت آن سفیداب قلعی مغسول دو مثقال موم کافوری چهار مثقال با روغن گل چهارده مثقال
بدستور مرهم سازند و اگر در آخر قدری کافور اضافه نمایند بهتر است * مرهم ابیض دیگر که همین منفعت دارد * صنعت آن
موم کافوری شش مثقال سفیداب قلعی مغسول سه مثقال کافور قیصوری یک مثقال سفیدهٔ بیضهٔ مرغ پنج عدد روغن
یاسمین که بهندی چنبیلی نامند پانزده مثقال روغن را بر آتش بگذارند و موم را بران بگذارند و سفیداب و کافور را سوده
داخل نمایند و بچوب نینب برهم زنند و سفیدهٔ تخم مرغ ممزوج کرده فرود آورند و بکار برند * مرهم احمر به نسخهٔ شیخ
الرئیس که آن را مرهم خل نامند * صنعت آن مرداسنگ یکمن کوفته بیخته در دو رطل روغن زیتون و ده رطل سرکهٔ انگوری کهنه
داخل کرده بر آتش نهند و برهم زنند تا منعقد گردد از آتش برگرفته یک رطل عرق الصباغین کوفته بیخته داخل نمایند
و برهم زنند تا نیکو مخلوط گردد و بکار برند * مرهم احمر دیگر به نسخهٔ ابن جزله گفته که این مرهم رومی است و بهمه علت
نافع است * صنعت آن سرکهٔ انگوری خالص زیت از هریک دو رطل مرداسنگ یک رطل و دانگی و نیم روسختج ده درم زنگار
هشت درم روغن و سرکه را درهم بجوشانند تا روغن بماند ادویه را کوفته بیخته دران ریزند و بر سر آتش نهند تا غلیظ و سرخ
گردد و بکار برند * مرهم احمر دیگر از تراکیب ابقراط است استعمال آن نافع است از برای سوختن آتش و از برای سرمرضی
که عارض شود در مقعده خصوص آنکه بوده باشد از حرارت و از برای سوختن آتش و شقاق عضو و گزیدن جانوران
سمی و اسقاط دانهٔ بواسیر میکند هرگاه مکرر استعمال نمایند * صنعت آن مرداسنگ سفیداب ارزیز از هریک ده درم
انزروت زنگار از هریک چهار درم دم الاخوین اسرنج از هریک دو درم زیت یکرطل موم سه اوقیه زفت رومی یک اوقیه
آنچه گداختنی باشد در زیت بگدازند و از آتش برگرفته باقی ادویه را بحریر بیخته بران بپاشند و در هاون بدسته بمالند تا یکسان
شود * مرهم احمر دیگر محلل و رادع و منضج اورام است * صنعت آن بگیرند شنجرف را بسیار نرم بسایند مقدار
یکمثقال و پنج مثقال قنهٔ تازهٔ سفید نرم را بر آتش بگذارند تا گداخته شود پس صاف نموده شنجرف را بآن بسرشند و عند الحاجت
بکار برند * مرهم احمر دیگر از حکیم ادریس فرنگی برای زخم شمشیر وغیره از جراحتها و جوششها و دمامیل * صنعت آن
شنجرف گل سپاری گل دهاوه مرداسنگ کتههٔ سفید از هریک دو توله رسکپور ششماشه برگ نیم سائیده اقراص ساخته سه دانگ
موم زرد تازه نیم پاو روغن گاو نیم پاو و اگر نرم خواهند روغن را زیاده کنند تا پاو سیر روغن را بر آتش بگذارند تا نرم
شود و برگ نیم قرص کرده را دران اندازند و بچوب نینب حرکت دهند تا گداخته شود پس قرص برگ نینب را دران
اندازند و برهم زنند تا بسوزد و روغن را صاف کرده ادویه را کوفته بیخته بران اندک اندک بپاشند و بچوب نینب
برهم زنند تا نیکو مخلوط شود * مرهم احمر به نسخهٔ دیگر از حکیم فرنگی که همان منفعت دارد * صنعت آن شنجرف
رسکپور مرداسنگ گل دهاوه کهته سفید که بفارسی کات نامند هریک ششماشه روغن گاو پاو آثار روغن را بر آتش بگذارند
دو توله برگ نینب یعنی نیم تازه را سائیده اقراص بندند و دران انداخته بچوب نینب حرکت دهند تا بسوزد پس
روغن را صاف کرده ادویه را کوفته بیخته بران اندک اندک بپاشند و بچوب نینب برهم زنند تا ممزوج گردد و هنوز
بر آتش باشد پس فرود آورده سود نموده استعمال نمایند و اگر از آتش فرود آورده ادویه را بآن بیامیزند بهتر است
و در ایام گرما اگر قدری موم سفید نیز داخل کنند اولی است * مرهم احمر دیگر به نسخهٔ اطبای فرنگ * صنعت آن موم زرد
تازه شانزده توله مصطکی رومی دهنه که دهنجی است که از فرنگ می آورند شنجرف از هریک چهار توله رال هشت توله

درشانزده توله روغن کنجد تازه بل متور مرتب نمایند * مرهم احمر دیگر قروح کوش رانافع است وچرک آن رازائل کند
* صنعت آن مرداسنك زیت ازهریك دوجزو سرکه ده جزو باهم آمیخته برهم زنند تا منعقد کردد واکربراتش نهند بهم
است وزود تر منعقد میکردد پس یکدرم عروق الصباغین را بسیارنرم سائیده بآن ممزوج نمایند * مرهم اخضر که شت
فاسد را بخورد * صنعت آن زنکار خوب جید یك اوقیه نرم بسایند وباهم چندان عسل بیامیزند وبکاربرند * مرهم اخضر
دیکرکه نواضیر را باصلاح آورد واکردرکوش باشد وقوهه وضره ووسخه راپاك کند ولحم فاسد رابخورد * صنعت آن زنکار
یك جزوانزروت اشق ازهریك نیم جزوهمه رابسرکهٔ انکوری بسایند وبعسل بسرشند وبکاربرند * مرهم اسرنج سرطان وسائر
قروح رانافع است * صنعت ان اسرنج صمغ عربي ازهریك درمثقال روغن کاوچهار ونیم مثقال بل متورمرهم سازند
* مرهم اسرنج محلل اورام عسرة البرء وخفازیر وسرطان وورم مزمن انثیین وپخته کنندهٔ اورام است * صنعت آن بنسخهٔ
سید مظفر الدین شفائي مرداسنك پنجدرم کندر قنه اشق موم ازهریك ده درم علك البطم اسرنج ازهریك بیست درم انیسون
کداختني یاشد درزیت بقدر حاجت بکدازند وادویهٔ یابسه رابکوبند ونرم بپزند وبآن بیامیزند ودرهاون بدسته بسایند تا
نیکو درهم شود ودرظرف چیني کداشته عند الحاجت بکاربرند * مرهم اسود کوشت برویانند وقروح رطبه راخشك کردانند
وقروح مزمنه وخبیثه رامفید است * صنعت آن به نسخهٔ شیخ الرئیس بکیرند مرداسنك یك اوقیه سرکهٔ تند کهنه انکوري سه
اوقیه زیت دو اوقیه مرداسنك رابا سرکه بسیارنرم بسایند وبا زیت باتش ملایم به پزند تا منعقد کردد ودروقت طبخ نیلوفر بر
زنند که مرداسنك ته نشین نکردد ونسوزد پس ازآتش برکرفته بازبرهم زنند تا سود کردد وبکاربرند * مرهم اسود دیکر منیمیه
لحم رمیخف قروح رطبه است * صنعت آن بکیرند زیت ودرهر رطلی ازان درارقیه مرداسنك مسحوق داخل کرده بجوشانند
تا سیاه کردد مانند قطران پس ازآتش فرود آورده بینداز ند دران ازین ذرور لند رصبر مقطوعي انزروت سفید دم الاخوین
زراوند طویل اجزا مساوي کوفته بحریر بیخته آن مقداربران بپاشند که غلیظ شود ودرهاون بدسته بسایند تا محتوي کردد
وکاهی داخل کرده می شود درین مرهم بازیت علك البطم مقداریك اوقیه درهریکرطل زیت وزیاده کرده می شود درود
جزرازپومت بیخ جاوشیریا درجزرازپوست بیخ بارزد یا ازهردوپس بدستیکه این مرهمی قوي است درانبات لحم وتجفیف
قروح رطبه * مرهم اسود به نسخهٔ آن مرحوم یعني حکیم معتمد الملوك سید علیخان قدس سره نافع ازبرای قروح مزمنه
قروح رطبه وقروح خبیثه * صنعت آن مرداسنك مسحوق مغسول اسرنج مغسول سفیداب ارزیزمغسول زاج اخضرمعروف
بتوتیای هندي ازهریك یك مثقال روغن کنجد هشتاد مثقال ادویه رادرروغن داخل کرده بجوشانند تا سیاه وغلیظ شود از
آتش فرودآورده نکاه دارند ودروقت حاجت اندکی ازان راکرم کرده برپارچهٔ کتاني مالیده برزخم بچسپانند * مرهم اسود
به نسخهٔ ابن جزله که درمنهاج البیان آورده وکفته که کوشت فاسد بخورد وکوشت تازه برویاند وبسیاری ازعفونات
جراحات رابا صلاح آورد * صنعت آن مرداسنك نیم رطل روغن زیتون یك رطل وربع رطلی زفت رومي دواوقیه علك البطم
پنجدرم علك وموم وزفت رابروغن بکدازند ومرداسنك راکوفته بیخته دران اندازند وبکردانند تا منعقد کردد * مرهم اسود
قلمي فرموده اند که این نسخه ازرازالدماجد فقیراست قدس سره مجرب است برای جمیع زخمها وقروح وبثور صغار وي ودموي
وجرب ومعفهٔ متقرح * صنعت آن مغزتخم کدو بریان مغزتخم هندوانهٔ بریان ازهریك دومثقال ودرنسخهٔ دیکرازهریك چهار
مثقال است سفیداب کاشغري شسته دم الاخوین نوشادر توتیای کرماني مغسول مرداسنك برك حنا بیخ بید کلنار رسي ازهریك

یك مثقال موم سفید دو مثقال بوروغن گل سرخ ده مثقال بدستور مرهم سازند و درهاون بد سته بمالند تانیکو ممزوج گردد
و درنسخهٔ دیگر بجای بیخ بلاه پومت گل موخته است * مرهم اسود کوشت مرده بخورد و ریشها را باصلاح آورد * صنعت آن
مردا سنك یك چهاریك زفت رومي بیمت درم علك البطم پنج درم در روغن زیت بگدازند و مردا سنك شسته نرم صلایه کرده
دران ممزوج نموده درهاون بد سته خوب بمالند * مرهم اسود منقول از حکیم اسکندر فرنکي * صنعت آن روغن
سه مثقال کرم نموده در ظرف آهني سفید اب ارزیز مغسول نیم مثقال دران انداز ند و بچوب نیم برهم زنند تا سیاه شود
پس عود سیاه و عود سفید از هریك یك ربع مثقال کندر بریان سه ربع مثقال نرم سوده داخل نمایند پس پیه کرده کاه
یك مثقال موم زرد ربع مثقال زفت رومي سه ربع مثقال و از آتش برگرفته باچوب نیم برهم زنند تانیکو ممزوج گردد
و بکار برند * مرهم اسود مشهور بمرهم سیاه حکیم ادریس فرنکي در اسفیداج ذکر یافت * مرهم با سلیقون صغیر
به نسخهٔ شیخ الرئیس * صنعت آن زفت رومي را تینج با لعوبه با زیت بد ستور مرهم سازند * مرهم با سلیقون کبیر
بنسخهٔ شیخ الرئیس صالح است قروح راوکوشت بر ویاند وموضع عصبانیه وجراحاتیکه با آنها حرارت نباشد * صنعت ان مو
یکرطل زفت رومي هشت اوقیه مرمکي علك الانباط را تینج از هریك چهار اوقیه زیت پنج رطل زفت وموم را در زیت گداخته
مروغیره را نرم سائیده درهاون بد سته بمالند تا یك سان گردد عجیب الفعل است ودر قروح وجروح واورام بارده ود
خواص قریب است بمرهم خل که آن را مرهم قلقد یس نیز گویند واز مشاهیر مرهمها است محمود بن الیاس شیرازی گفته
که مرهم با سلیقون مرهم اسود است * صنعت آن به نسخهٔ شابور بن سهیل زفت رومي را تینج موم سفید از هریك پنجزه قد
ربع یك جزو زیت دو مثل مجموع ادویه به طبیخ مخلوط یکدیگر کنند و از آتش برگرفته مرهم سازند تا سرد شود و استعمال
نمایند شیخ داود گفته اکر بورهٔ ارمني درین مرهم داخل نمایند میگردد اقوی * مرهم با سلیقون تمام ریشها وجراحت ه
را که کرم نباشد سود دارد * صنعت آن زفت رومي هشت اوقیه موم سفید نیم من مرمکي صاف را تینج علك البطم از هر یك
چهار اوقیه زیت بقدر حاجت بد ستور مقرر مرهم سازند * مرهم با سلیقون به نسخهٔ قلانسي گفته که این مرهم محلل و منبر
قوي است * صنعت آن را تینج شمع زیت ود ر نسخهٔ دیگر بجای شمع پیهٔ کاو است بد ستور مقرر مرهم سازند وکاهی این ادویه
را جمع میکنند بکوبیدن بد ون طبیخ پس نکاهداشته در وقت بکار می برند * مرهم با سلیقون به نسخهٔ دیگر اورام صلبه را
نرم کند و به پزاند وقروح واورام را از چرك پاك سازد و کوشت نو بر ویاند * صنعت ان زیت سي درم موم سفید بیست
مثقال قنه چهار درم موم را در روغن زیت بکدازند وقنه را دران حل کرده بد ستور مرهم سازند * مرهم با سلیقون بنسخهٔ
دیگر در منافع مثل نسخهٔ قبل است * صنعت آن زفت رومي موم سفید کثیرا از هریك هشت درم را تینج چهار درم روغن
کنجد بیست و سه درم بد ستور مقرر مرهم سازند * مرهم با سلیقون مستعمل در انبات ومواضع عصبانیه وجراحاتیکه
با آن کرمي نباشد ودر شقاق مزمن مقعده واین نسخه با نسخهٔ ابن جزله برابر است * صنعت ان زفت رومي را تینج مو
زرد از هریك بیست مثقال قنه چهار درم با زیت بقدر حاجت کداخته بد ستور مرهم سازند ود ر شفایي وزن زیت سي
درم است * مرهم بوص برص وبهق را زائل کردانند * صنعت آن نحاس محرق زرنیخ زرد شیطرج هندي آهك اب نل بد
زراوند طویل اجزا مساوي کوفته بیخته با بول صبیان آمیخته بیست روز در آفتاب بکدازند وهر روز برهم زنند وا
بجای بول مرکهٔ انکوري تند کنند خوب است ووقت استعمال مضرر ا با بول یا با مرکه بشویند و بمالند * مرهم بو

بوا هيرو رجع مقعده وضربان آنرا مفيد * صنعت آن پيه كوهان شتر مصطلي موم هفيد ازهريك پنجدرم برآتش ملا
يكدانك وزنت رومي دودرم قطران شامي يكدرم دران اندازند ويك اوقيه آب كنند نای تازه صاف كرده بران ريزند
برهم زنند تانيكو مخلوط شود ازآتش فرود آورده درظرف چيني ياشيشه نكاهدارند وعند الحاجت قدری گرم كرده بينه
آلوده كرده درمقعده بردارند * مرهم بواسير ديگر كه مجرب النفع است دران * صنعت آن خبازي كنند نا زيره هو
مساوي سائيده درپارچه بسته بزير خاكستر گرم كنند تابه پزد پس برآورده زردهٔ تخم مرغ روغن گل مرخ داخل نمايند
وبرهم زنند تاچون مرهم شود وبكاربرند * مرهم ثمانيه جهت نضج دماميل وجراحات ازمجربات است * صنعت آن لثير
تخم مرو تخم كتان هريش هوجيوه كل بابونه كل خطمي هفيد انزروت اجزامساوي كوفته بيخته باشراب سرشته ضما
نمايند وفي الحقيقة اين ضماد است نه مرهم * مرهم جاذب كه جذب خار وپيكان وغيرآن كند وبه پزاند قروح غائره ر
وفراهم آورد * صنعت آن موم علك البطم ازهريك ثلث رطلی را تيغ ربع رطل زيت كهنه يكرطل همه رابرآتش ملا
يكدارند وبورهٔ ارمني دواوقيه نرم سوده اضافه نموده نيكو برهم زنند وبكاربرند * مرهم جاذب ازتاليف ابن تلميذ منقول
ازشامل جهت اخراج پيكان وخاروانچه درعضوفرورفته باشد مجرب دانسته * صنعت ان بيخ نيي خشك زراوند طويل
بالمويه سائيده باعسل سرشته استعمال نمايند * مرهم جذام ازمجربات حكيم ميرمحمد زمان ولد حكيم ميرمحمد مومن صاحب
تحفة المومنين گفته كه سائرقروح سوداوي وارام بارده آزموده است * صنعت آن سنبل الطيب حماما قرد مانا دارفلفل سليخه
قسط تلخ عاقرقرحا مصطكی مقل صاف مرصاف حب بلسان اشق صبر زرد ميعهٔ مائله عيهاليوس زراوند مر حرج سعد
كوفي اكليل الملك قرنفل ايرسا روغن زيتون كهنه ازهريك يك اوقيه لادن دومثقال زعفران نيم اوقيه علك البطم مو
ازهريك سه مثقال روغن نارديين مثل جميع احزا بدستور مقرر مرهم سازند * مرهم جربة للوري منقول ازقانون
* صنعت آن ماميران چيني زرد چوبه قنه اشق انزروت صمغ عربي دم الاخوين ازهريك يك جزومرداسنك سفيد ده
كه مرتك نامند بوزن جميع ادويه موم بقدرحاجت دروغن كنجد وزيت ازهريك بوزن مجموع ادويه درظرف سفال
آب ندیده نوكل اخته ادويه راكوفته بيخته بآن ممزوج نموده مرهم سازند * مرهم حنا درحناذ كريافت * مرهم حنظل
مسهل كه باذن الله تعالی نافع است ازبرای اوجاع كهنه كه بوده باشد دركبد ومعده وطحال وصلابتی كه عارض شد
باشد درين اعضاوبرودت اين اعضارا * صنعت آن به نسخهٔ شيخ الرئيس شحم حنظل چهارده درم تربد سفيد
مقمونيا فرفيون ازهريك هشت درم تخم شبت نمك طعام مرمكي صافي صبر سقوطري زهرهٔ كاونمك هندي شويز مريم
جبلي فلفل بليله زنجبيل هليلهٔ زرد مازريون ازهريك دوازده درم كوزيعنی مقل ازرق اشق جاوشير سكبينج ازهريك
هفت درم بورهٔ ارمني كبريت زرد ازهريك شانزده درم حلبه بابونه بزركتان ازهريك ده درم ميعهٔ مائله موم روغ
ازهريك ده استارانچه كداختني است ازادويه بروغن كاوبكاندازند وانچه خيسانيدني است بطلا يعنی شراب نخيسانند وانچه
كوبيدني است كوفته بيخته پس انچه راخيسانيده اند درهاون بدسته بمالند تاحل شود ومخلوط كنند همه ادويه رانيكو
درهاون وبدسته بمالند تامرهم شود پس بمالند برمعده وكبد بدستيكه فرود مي آورد ماءاصفرراوكسيكه محتاج باسهال
بطن باشد واورا مقدور نباشد آشاميدن دواي مسهل بايد كه طلاكرده شود برشكم اواين مرهم راكه اسهال بطن اومينمايد
* مرهم حواري اين مرهم را مرهم رسل نيزنامند وترجمه كرده شده درقرابادين رومي بمرهم سليخا معروف بمرهم

زهره وگفته که این مرهم دوازده دوا است از دوازده حواري حضرت عیسی علی نبینا وعلیهم که هریك یک دوا را اختیار کرده
ترکیب نموده اند واین مرهم بهترین مرهمها است ومصلح بواسیر صعبه است برفق ومصلح خنازیر ونیست دوائی مثل این
مرهم درین فعل وتنقیهٔ جراحات میکند از گوشت مرده وقیح وموجب اند مال جراحات ومحلل اورام صلبه ومزیل آثار
ونافع است شقاق را وجلا میدهد حکه وجرب را ومفید است از برای بواسیر ومعفه وکرمهارا می کشد ونافع است از بهای
طاعون ومرطانات وسختي مپرز وقروح کوش * صنعت آن به نسخهٔ شیخ رئیس موم سفید را نیم از هریك بیست وهشت
درم وجاوشیر وزنکار ومرصافي وقنه از هریك چهارده درم اشق چهارده درم زراوند طویل کند رذ کرمقل ازرق از هریك
شش درم مرداسنگ نه درم زیت درتابستان دو رطل ودر زمستان سه رطل * طریق ساختن این مرهم آن است که صموغ را
بسرکه انگوري حل کنند وباقي ادویه کوفته بیخته موم را دو زیت یکی ازنه وصموغ محلول وادویهٔ کوفته را دران داخل
کنند ودرهاون بدسته بمالند تا نیکو مخلوط شود در استعمال نمایند واین نسخه دوازده جزو است بعدد حواریین حضرت
عیسی علی نبینا وآله وعلیهم * صنعت آن به نسخهٔ شیخ داؤد انطاکي موم سفید صمغ البطم از هریك چهارده درم اشق
محلول در سرکه هفت درم مقلی مرداسنگ از هریك چهار درم لبان ذکر زراوند طویل از هریك سه درم جاوشیر زنکار
مرصافي قنه از هریك دو درم سکبینج یکدرم زیت یکرطل اولا مرداسنگ را محقوق نموده با زیت بجوشانند تا مرداسنگ
حل شود پس اشق محلول وباقي صموغ محلول بسرکه را داخل کنند وبه پزند تا سرکهٔ آن برود باقي ادویه را داخل
کرده درهاون بدسته بمالند تا هموار شود واستعمال نمایند واین نسخه سوای زیت دوازده جزو است ونسخهٔ این مرهم
که صاحب ذخیره خوارزم شاهي در مرطان رحم ذکر کرده مطابق نسخهٔ شیخ الرئیس وداؤد است وسوای آنکه بجاي
صمغ البطم راتینج است ووزن مقل سه درم ومرداسنگ چهاردرم ونیم است ونسخهٔ این مرهم که محمود بن الیاس در حاوی
صغیر ذکر کرده مطابق نسخهٔ صاحب ذخیره است سوای آنکه وزن مقل چهاردرم ونیم است ووزن زیت درتابستان یکرطل
ودرزمستان یکرطل ونیم است صاحب ریاض الفوائد این مرهم را در رورم صلب رحم ذکر کرده باین نهج اورده موم
را تینج مقل ازرق مرداسنگ از هریك چهاردرم جاوشیر زنجار قنه از هریك ده درم اشق هشت درم زراوند طویل
میعهٔ سائله از هریك سه درم اجزا کوفتني را کوفته بحریر بیخته وکداختني را درشصت درم زیت کداخته مرهم سازند * وبدانکه
نسخ این مرهم در قرابادین ها مختلف بنظر رسیده وانچه معتبر بود ذکر کرده شد * مرهم حواریین به نسخهٔ ابن جنید
که در منهاج البیان ذکر کرده وگفته که این مرهم را مرهم شنجا روا ثنا عشري نیز نامند وگفته که نافع است از براي ورمهاي
صلب وخنازیر وبواسیر وطاعون ومرطان وجراحتي که گوشت آن مرده باشد ونملها را سود دارد * صنعت آن موم را تینج
از هریك چهاردرم جاوشیر زنکار قنه مرصافي از هریك دو درم اصطرک هفت درم زراوند طویل هفت درم ودر نسخه
دیگر صحیح سه درم است لبان ذکر سه درم مقلی ازرق چهاردرم مرداسنگ چهاردرم ونیم زیت درتابستان یکرطل ودرزمستان
یکرطل ونیم بدستور مرهم سازند * مرهم خل که آن را مرهم جالینوس ومرهم ازرق واسود نیز نامند گوشت بروياند
وریشها را خشك گرداند ومندمل سازد * صنعت آن مرداسنگ یك اوقیه گوفته بیخته سرکهٔ انگوري وزیت از هریك چهار
اوقیه مرداسنگ را بسرکه سوده در زیت داخل کرده درهاون بدسته بمالند تا نیك آمیخته شود واگر خواهند که خشم
زیاده کنند زرد چوبه نرم کوبیده دو درم زیاده کنند * مرهم خل کبیر اقوی از اول * صنعت آن بلیرند طین ارمني وصین

قبرسي از هريك يك مثقال گل خطمي مرتك حناى خشك اسفيداج بزرقطن توتياى كرماني از هريك سه مثقال هليلهٔ سياه و
زرد از هريك دو مثقال موم سفيد روغن تخم كدو شيرين از هريك پنج مثقال سركه انگوري بقدر ضرور على الرسم مرتب نمايند
و بكار برند * مرهم خل ديگر جهت اندمال جراحات و قروح عفنه و الزاق و كهوف و بواسير و رفع شقاق و حكه رطبه و قرحه
رطبه و داء الثعلب و سعفه نافع * صنعت آن مرتك يك رطل و نيم بسيار نرم سوده با زيت كهنه دو رطل و خل خمر سه رطل آميخته
در پاتيلى كرده بر آتش بگذارند و برهم زنند تا بقوام مرهم آيد و مرتك ته نشين نشود و سوخته نگردد و علامت كمال طبخ و نضج آن
است كه سياه گردد و در نسخهٔ ديگر سركه و زيت بالسويه و مرتك ربع زيت نوشته اند و اگر حرارت بسيار باشد بجاى زيت روغن
گل داخل كنند و اگر تجفيف زياده خواهند قدرى زرد چوبه سوده اضافه نمايند بر نسخهٔ اصل و در صورت شدت حرارت داخل
ننمايند * مرهم خمير خراج و اورام صلبه را پخته و منفجر ميگرداند خود بخود * صنعت آن خمير آرد گندم پيه گداخته از هر يك
بيست درم اشق شش درم كندر سه درم نمك طبرزد راتينج از هريك چهار درم اشق را در سركه حل نمايند و پيه را در روغن
زيتون بقدر حاجت بگدازند و بطريق معمول مرهم ساخته بكار برند * مرهم خمير ديگر كه همين عمل دارد * صنعت آن خمير مايه
كه خمير ترش است سي درم بورهٔ ديق مقشر از هريك يك درم جاوشير سركين كبوتر سركين مرغ از هريك ده درم آهك آب نديدهٔ
پنج درم صابون دو درم با روغن سرشته بكار برند سريع الاثر قائم مقام بتر شكافتن است * مرهم دياخليون بدانكه دياخليون لغت
سرياني است و معني آن لباب است بعضى گفته اند كه اين مرهم از صناعت بختيشوع است و اين غلط است زيرا كه اين مرهم در
قرابادين رومي مزبور است و در انجا مذكور است كه از صناعت ابقراط است نافع است از براى اورام و اوجاع شديدهٔ مقعده و
عصب و اخراج فضلات و خنازير و سلعه و دياخليون بياى مثناة تحتانيه و داخليون بدون يا نيز ديده شده * صنعت آن بزر خطمي
سفيد بزرقطونا تخم مرو بزر كتان بزر حلبه اجزاى مساوي هريك را علحده در آب سه روز بخيسانند پس با پارچه صوف صاف
نموده بگيرند مرداسنك چهار اوقيه سحق نموده در يك رطل و نيم زيت بجوشانند تا منحل شود پس اندك اندك از لعابها
بران ريزند و بآتش ملايم بجوشانند تا منعقد شود از آتش فرود آورده داخل كنند در ان زفت رومي خاكستر چوب رز
از هريك پنج مثقال زعفران الحديد يك مثقال در هاون بدسته بمالند تا نيكو مخلوط شود و نگاه دارند و در قرابادين قادري
حكيم ارزاني بزور از هريك پنج درم تا هفت درم مرداسنك بيست درم و روغن زيت سي درم تا چهل درم است و گفته اند
اگر قوي تر خواهند بعد از ان كه روغن سياه شده باشد زفت خاكستر چوب رز مرمكي صافي از هريك سه درم صداء الحديد
يك درم بسيار نرم سوده اضافه نمايند * مرهم دياخليون به نسخهٔ شيخ الرئيس رح * صنعت آن بزر حلبه بزر خطمي سفيد
بزر كتان از هريك يك كيله هريك را علحده يك شبانروز بخيسانند در آب پس بگيرند لعاب هريك را مقدار يك رطل و
ربع رطلى از مرداسنك يك رطل و نيم و از زيت دو رطل لعابها را يك جوش داده از آتش بر گرفته با پارچهٔ صوف صافي
نموده پس مرداسنك را صلايه نموده با زيت بجوشانند تا منحل گردد و متغير شود رنك آن پس اندك اندك لعابها را
بران ريزند و بآتش ملايم بجوشانند تا منعقد گردد پس از آتش بر گرفته سرد كرده نگاه دارند و بكار برند * مرهم دياخليون
به نسخهٔ ابن جزله در منهاج البيان نافع است جهت اورام صلبه در هر عضو كه باشد و خنازير و سلعه * صنعت آن حلبه بزر كتان
گل خطمي سفيد از هريك يك كيله جدا جدا در آب بخيسانند يك شبانروز بعد از ان از هريك يك رطل و نيم لعاب بگيرند و در
سه رطل زيت بجوشانند و يك رطل و نيم مرداسنك سوده بحرير بيخته در زيت داخل نموده بآتش ملايم بجوشانند تا غليظ

سیاه کرده واعابات را هریك علیحده بجوشانند تا غلیظ شود اندك اندك درمیان روغن ومرداسنك سیاه شده بریزند وبآتش
ملایم بجوشانند تا غلیظ شود ونگاهدارند * مرهم دیاخلیون به نسخهٔ سید اسمعیل جرجانی که در ذخیره در علت خنازیر
ذکر کرده وگفته که این مرهم را بجهت اورام صلبه بعد از نرم کردن آنها بمالند و پیه ماکیان وبط وغیرهما بکار برند
* صنعت آن بگیرند مرداسنك سوده یك اوقیه زیت زیتون نضیج دو اوقیه ونیم هردو را در پاتیل کرده برآتش ملایم نهند
وبرفق برکوداننند تا مرداسنك حل شود پس یك مرتبه لعاب بزرحلبه دو اوقیه لعاب بزرکتان لعاب بزرخطمی از هریك
یك اوقیه دران روغن اندازند وبه پزند تا غلیظ شود وبکار برند واگر خواهند که قوی تر شود بیخ سوسن آسمانجوش
زفت رومی زرآوند مدحرج از هریك یك جزو بآن بیامیزند پشك بزپشك کوسفند تخم قثاء الحمار آرد جومغز بادام تلخ
انجیر نارسیده که از درخت افتد وخشك شود مقل ازرق مجموع این مرا هم را قوی کردانند * مرهم دیاخلیون بنسخهٔ
حکیم لطف الله رحمه الله * صنعت آن بگیرند مرداسنك مه درم صلایه کرده در چهل درم زیت زیتون نضیج داخل
نموده در پاتیل کرده بجوشانند تا رنك بگردانند وسیاه شود پس از آتش فرود آورده بگذارند تا سرد شود پس
لعاب حلبه لعاب بزرکتان لعاب خطمی لعاب بزرقطونا لعاب تخم مرو از هریك پنجاه درم کرم کنند وبرسوآن ریزند
وبآتش نرم بجوشانند وکفچه بزنند تا غلیظ شود چون مرهم کرد دبکاهدارند وبوقت حاجت بکاربرند * مرهم دیاخلیون
به نسخهٔ دیگر که سید اسمعیل درذخیره درمرض کلف ذکر کرده * صنعت آن مرداسنك دواوقیه سوده درزیت کهنه چهاراوقیه
حل کرده پس بگیرند مرصافی ده درم دران حل کنند دواوقیه لعاب بزرحلبه داخل کرده بآتش ملایم بجوشانند تابقوام
مرهم آید * مرهم دارهلل جراحت را از ریم پاك کند ودرد مفاصل وسائردردها را نافع بود وازبرای قروح آتشك بی نضجی
امت وکوشت برویانند وچرك درجراحت نمیگذارد وزود بهم می آورد ونواحی جراحت را نیکومیگردانند ودارهلل
چوبی امت زردرنك تلخ باتندی کرم وخشك امت دردوم وغیرزرد چوبه امت * صنعت آن چوبدارهلل چوب دیودار
دودیکه برسقف دکان نخود بریزان جمع میشود ازهریك دومثقال انچه کوفتنی باشد بکوبند ومجموع را درهم کنند وروغن
گنجد دوصد مثقال همه را درسه رطل آب بجوشانند تابنصف رسد پس فرود آورده دست بمالند وصافی نمایند وبازدیگ
کنند وبرآتش گذارند وچند قطرهٔ آب هنوز باقی باشد که ازآتش فرودآورند واگرازبرای درد مفاصل باشد دراجزاء
مطبوخ این روغن پانزده مثقال هوجبوه داخل کرده پس بگیرند ازین بیست مثقال وکرم کنند انگبی ونیم مثقال مو
زرد غیرمستعمل دران بگدازند وبرهم زنند واگرازبرای پاك کردن ریم ازجراحت باشد چهارمثقال زنگارنیز اضافه
نمایند که درنهایت تقویت بود وبعد ازسرد شدن روغن دران ریزند تامخلوط شود وبکاربرند واگربتلرا را حتیاج افتد
تکرار کنند وبعد ازپاك شدن جراحت زود نیك شود واگرازبرای اوجاع مفاصل پنج مثقال قنهٔ محلول داخل نمایند بهتر
امت * مرهم دبق اورام را نضیج دهد وبکشاید ازغیراذیت وکوشت زائد را بخورد * صنعت آن دبق را در آب بخیسانند
ومقشور نمایند وبکوبند وباهموزن آن آب صابون درهاون بمالند تامستوی گردد پس زرد چوبه ربع وزن دبق نرم لعوق
بحریر بخته ممزوج نموده بکاربرند ودبق را بفارسی مویزك علی نامند * مرهم رال قلمی فرموده اند که از تالیف بندگان
درگاه امیرالمؤمنین سید محمد هاشم المخاطب بحکیم معتمد الملوك علویخان امت نافع ازبرای قروح آتشك وجمیع قروح
مزمنه وقروح سوداویه بدانکه رال اسم هندی لعل مصری وقنقهر وقیقهر بیای مثناة تحتانیه امت * صنعت آن رال سنجد

سفید اب ارزیز شسته برگ حنا مرداسنگ بسرکهٔ انگوری سوده دم الاخوین شنجار یعنی هوجیوه توتیای کرمانی مغسول
سرنج چوب چینی از هریک یک مثقال توتیای هندی مسمی بزاج اخضر فلفل سیاه از هریک نیم مثقال توتیای هندی را بریان
نموده مجموع را علیحده علیحده کوفته بحریر بیخته وزن نموده موم زرد سه مثقال بمسکهٔ گاو بیست مثقال گداخته از آتش فرود
آورده ادویه را بآن سرشته سفیدهٔ تخم مرغ دو عدد داخل کرده در هاون بدسته بمالند تا هموار شود و بکار برند * مرهم رال
هندی اکثر قروح را نافع است * صنعت آن روغن کنجد نیم پاو موم چهار توله رال دو توله رال را بسیار نرم کوفته بیخته اندک
اندک در روغن بریزند و بدست بمالند تا خوب ممزوج گردد و مرهم شود پس پنجاه مرتبه و یا هفتاد مرتبه با آب خالص بشویند
و اگر یکصد و یکمرتبه بشویند بهتر است و بکار برند * مرهم رال دیگر منقول از اطبای هند نافع از برای جراحات مزمنه عسرة
البرء و قروح آتشک و ناصور و منبت گوشت صالح است و مصلح عضو ضعیف * صنعت آن رال کات هندی کافور قیصوری از
هریک چهار مثقال کوفته بیخته بروغن گاو تازه بی نمک بوزن مجموع ادویه در ظرف آهنی کرده با تش ملایم نهند و اول رال
را داخل کرده دو سه جوش داده پس کات را بدستور کافور بریزند و یکدو جوش بدهند و در قروح مزمنه قدیمه تا سه روز
با قدری فوفل سوخته استعمال نمایند و بعد از آن تنها * مرهم رال قلمی فرموده اند که این نسخه از حضرت سید سند والد
ماجد فقیر است قدس سره نافع از برای قروح مزمنه رحم و ناصور و جروح عسرة البرء * صنعت آن رال مرداسنگ سرنج
سفید اب قلعی از هریک یکمثقال فلفل سیاه توتیای هندی از هریک نیم مثقال اول مرتبه توتیا را در سفال آب ندیده بریان
کرده بحدیکه سفید شود با سائر ادویه کوفته بیخته موم زرد غیر مستعمل دو مثقال بروغن گاو بیست مثقال گداخته ادویه
را بآن ممزوج نموده در هاون بدسته بمالند تا هموار شود و در وقت حاجت بر پارچهٔ کتانی مالیده بنحویکه رنگ مرهم بگیرد
و بر زخم بچسپانند * مرهم دیگر بنسخهٔ هندی که اکثر قروح مزمنه را نافع است * صنعت آن رال فوفل سرنج کات هندی
مرداسنگ اجزا مساوی فوفل را در روغن گاو بی نمک بریان نموده بحدیکه سیاه شود پس باقی ادویه را کوفته بیخته در آن
داخل کرده در هاون بدسته بمالند تا چون مرهم شود بر پارچهٔ کتانی یا بر کاغذ خطائی بمالند و بر زخم نهند * مرهم رال دیگر
* صنعت آن مسکهٔ گاو تازه روغن کنجد موم کافوری رال سفید برگ نیب اجزا مساوی اول برگ نیب را سائیده قرصه
مانند شامی کباب ساخته در میان مسکه خوب بریان کنند که بسوزد و بعد از آن برآورده روغن کنجد را داخل مسکه کرده
چند جوش بدهند بعد از آن موم را داخل کنند تا گداخته شود پس رال را بسیار نرم سوده داخل کنند و با چوب نیب بر هم
زنند که خوب با یکدیگر ممزوج گردد بعد از آن ظرف کلانی را آب پر کرده در میان آن بریزند و یک شب در آب بگذارند
و روز دیگر از آب برآورده بکار برند * مرهم رال برای زخم دمامیل مجرب است * صنعت آن موم روغن کنجد از هریک پنجاه
مثقال رال بیست و پنج مثقال شنجرف و زرنیخ از هریک نیم درم توتیای هندی یک درم سرنج چهار درم مرداسنگ هشت درم
موم را با روغن کنجد بگدازند و بدستور مرهم سازند و بکار برند و اگر بسیار سخت شود بر مقدار روغن بیفزایند * مرهم زفت از
صناعت استاذ ابقراط این مرهم عجیب الفعل و کثیر النفع است ساقط میگرداند دانهٔ بواسیر را و مجفف قروح و مدمل و خورندهٔ
گوشت زائد و عفونات و منبت لحم جید است در قروح و باقی نمی گذارد مواد فاسده را * صنعت آن به نسخهٔ شیخ داود انطاکی
موم زفت رومی از هریک بیست دوم زیت چهل و هشت درم همه را بر آتش نرم بجوشانند تا مخلوط شوند و گداخته
گردند پس بگیرند زنجار چهار درم انزروت سه درم راتینج دو درم و نیم همه را نرم صلایه کرده اندک اندک بر آن

پاشیدهٔ برهم زنند تانیکو مخلوط شود * مرهم زفت به نسخهٔ میرزا مهدي طبیب جهت جراحات کهنه نافع * صنعت آن زفت رومي سقز زنجار موم زرد صاف روغن زیت از هریك بقدر حاجت ولائق گرفته مرهم سازند وبکار برند * مرهم زنجار ثآلیل ومسامیر را قلع نماید * صنعت آن زنجار کاغذ سوخته از هریك یکدرم بآب عروس وآب صابون اول هفت در هردو بالمناصفه ودر نسخهٔ دیگر نوزده درم عسل هشت درم فرفیون شش درم داخل است باتش ملایم به پزند تا غلیظ شود مانند مرهم بکار برند * مرهم زنجار که چون در گوش بچکانند در قروح اذن قروح را از چرک پاک سازد * صنعت آن زنجار کند سرکهٔ انگوري عسل اجزا مساوي درهم آمیخته فتیله را بآن تر کرده در گوش نهند * مرهم زنجار به نسخهٔ دیگر * صنعت آن عسل هشت درم سرکهٔ انگوري هفت درم کند رزنجار از هریك یکدرم عسل را با سرله به پزند وکف آن را بگیرند وزنگار وکند رسائیدهٔ تحریر یخته داخل نمایند ودر گوش بچکانند دو قطره * مرهم زنگار که ناصور لوش نافع است * صنعت آن زنگار توتیال نحاس از هریك چهار درم با آب کند نا وعسل مصفی از هریك یك اوقیه درهم هشته استعمال نمایند * مرهم زنجار به نسخهٔ این جزله قروح کهنه را خشك کرد اند وگوشت زائد را بخورد وجروح را پاک کرد اند ومندمل سازد * صنعت آن زنجار دودرم علك البطم صمغ صنوبرا زهریك پنجدرم انزروت ده درم زنجار سحق بلیغ نموده وباقي ادویه را دوزیت حل کرده زنجار را بران پاشیده برهم زنند وبمالند تایك سان شود وبکار برند * مرهم زنجار گوشت زائد را بخورد وقروح را پاک کرد اند ومندمل سازد * صنعت آن زنجار دودرم را تینج پنجدرم انزروت سفید دودرم این هردو را در زیت حل کرده زنجار سوده داخل نموده در هاون بدسته بمالند وبکار برند * مرهم زنجار بنسخهٔ حکیم علي گیلاني که در مجربات خود ذکر نموده وگفته که این مرهم بنهایت نافع است هرگاه خواهند که جراحت را زوسخ پاک سازند بگیرند اندکی از این مرهم بموم وروغن مخلوط کنند وبر جراحت بگذارند که پاک کند واگر بتکوا را حتیاج افتد وخواهند که بهمین مرهم علاج کنند هر روز قدري از مرهم بیفزایند وموم وروغن کمتر کنند تا تیز گردد وگوشت فاسد را نخورد وچون صاف شد بر موم روغن بیفزایند واز مقدار مرهم چیزي کم کنند تا جراحت زود نیك شود * صنعت آن بگیرند روغن گل یاروغن کنجد یاروغن دیودار هرکدام که باشد بیست مثقال وگرم کنند وپنج مثقال موم دران بگدارند وبرهمزنند وچهار مثقال زنگار بسیار نرم سوده بعد از فرود آوردن از آتش که حرارت آن گم شده باشد دران ریخته برهمزنند تا نیکو مخلوط شود * مرهم زنجار نافع از برای قروح وضرهٔ واز برای جرب * صنعت آن سرکهٔ انگوري هفت درم عسل مصفی هشت درم درهم آمیخته باتش ملایم به پزند آن مقدار که سرکه سوخته وزن عسل باقي ماند پس زنجار عراقی صلایه نموده دودرم بیامیزند وبکار برند * مرهم زنجار دیگر منقول از اصول التراکیب نجیب الدین سمرقندي نواصیر وحرق النار وقروح وسخه وضرهٔ را نافع وپاک کنند وخورندهٔ گوشت مرده است * صنعت آن بگیرند زنجار یك اوقیه انزروت اشق از هریك نیم اوقیه با سرله نرم سوده با عسل هشته استعمال نمایند * مرهم زنجار منقول از مجربات حکیم مهدي جهت جراحات عمیقه * صنعت آن زنجار زفت رومي سقز از هریك بقدر لائق موم زرد دهن زیت علی الرسم مرهم ساخته استعمال نمایند * مرهم زماني تالیف میر محمد زمان والد حکیم میر محمد مومن صاحب تحفهٔ المؤمنین جهت جراحات مزمنه بغایت مجرب بود در تاثیر لمتر از مرهم رال نیست وباعتدال اقرب است * صنعت آن انزروت کاغذ لبود سوخته پوست درخت کاج روناس کاسنی از هریك دو مثقال صغیر اب مغسور پنج مثقال مرداسنك مغسول سه مثقال کافور قیصوري یك مثقال موم صغید پنج مثقال وروغن گل سرخ بیست مثقال بدستو

مقرر مرهم سازند * مرهم زنجفر كه آن را بغارسي مرهم شنكرف نامند اورام بلغمي كه بسيارد يرنضج يابد وسوطان وخنازير
را سود دارد * صنعت آن به نسخهٔ منهاج البيان مرداسنك پنجدرم موم كند رذلر قنه اشق ازهريك ده درم علك البطم
ششدرم شنكرف شسته هشت درم ادويه را انچه سائيدني است سائيده باقي را درزيت ويا روغن كنجد بكدازند ودركوه
بروغن كل سرخ بقدر حاجت وبعد ازفرود آوردن ازآتش ادويهٔ سائيده رابان بحرشند وكاهي سرنيز بدل شنجرف داخل
مي نمايند * مرهم زنجفر به نسخهٔ قلانسي * صنعت آن مرداسنك پنجدرم موم زرد قنه لند راشق ازهريك ده درم علك
البطم ششدرم شنكرف دوسير ادويه را انچه كوفتني است بلوبند وبحرير بخته وانچه كل اختني است درزيت يا روغن كنجد
بقدر حاجت بكدازند وهمه را مخلوط ساخته مرهم سازند * مرهم زنجفر بنسخهٔ سيد مظفرالدين شفائي * صنعت آن مرداسنك
قنه اشق موم ازهريك ده درم علك البطم ششدرم شنجرف هشت درم زيت يا روغن كل سرخ هركدام كه باشد پنجاه
درم بدستور مرهم سازند * مرهم زنجفر منقول ازقرابادين كوتوالي * صنعت آن مرمكي صافي لند راشق ازهريك ده
درم مرداسنك قنه زعفران ازهريك پنجدرم صمغ البطم ششدرم شنجرف هشت درم زيت يا روغن كنجد هرقدر
كه باشد بقدر كفايت بدستور مقرر مرهم سازند * مرهم زنجفر جهت زخم آتشك ودیگر جراحات وفروح مزمنه
جرب رطب نافع است * صنعت آن شنجرف امرنج مرداسنك سفيداب ارزيز توتيای هندي سوخته پوست تخم مرغ سوخته
بالسويه كوفته بيخته موم را بروغن كل كداخته بسرشند * مرهم زنجفر ديگر كه براي زخم آتشك وجراحات كهنه وجرب
وخارش مجرب است * صنعت آن شنجرف امرنج موم سفيداب ازهريك يك توله مرداسنك يكتانك توتيای هندي سوخته ربع
تانك سفيداب ارزيز نيم تانك كوفته بيخته دروغن كاو ويا روغن كل سرخ يا روغن كنجد خالص بقدر احتياج بدستور
مرهم سازند * مرهم زنجفر به نسخهٔ جمهور نافع ازبراي تحليل اورام صلبه عسرة البرء وخنازير وسرطان وورم مزمن انفيين
* صنعت آن مرداسنك قنه ازهريك پنجدرم لبان ذكر اشق ازهريك ده درم صمغ بطم يعني علك البطم شش درم موم
زرد هفت امتار شنجرف هشت درم زيت بقدر كفايت اشق رقنه را بحوكهٔ انكوري حل كرده موم را بزيت بكدازند وبدستور
معمول مرهم سازند شيخ داؤد گفته كه اگر درين مرهم بجاي شنكرف امرنج كنند شايد هركدام كه باشد وزنش چهار درم
اگر درزمستان سازند بازيت مرهم سازند والا بروغن كل يا كنجد بكدازند دران دوارقيه موم زرد وباقي ادويه را داخل
كرده نگاهدارند وحكيم ميرمحمد مومن وزن زيت را درين نسخهٔ شصت درم آورده ودرنسخهٔ سيد اسمعيل درذخيرهٔ وزن قنه
را ده درم آورده وگفته كه درنسخهٔ ديگر مرداسنك وقنه ازهريك پنجدرم است وشنجرف هشت درم ومرداسنك ده درم ونيز
گفته كه درزمستان بجاي شنجرف امرنج ويازيت دوارقيه وموم يك اوقيه مرهم سازند ودرغيرزمستان بجاي زيت روغن
گل سرخ كنند ونسخهٔ محمود بن الياس درحاوي صغير مطابق اصل نسخهٔ سيد اسمعيل است سواي آنكه وزن شنجرف پانزده
درم است وگفته كه بازيت يا روغن شيرج بمقدار كفايت مرهم سازند * مرهم زنجفر جواحات كاردوخنجر وغيره يا مغيل اسمه
* صنعت آن زنجفر چهارتوله قنه يكتوله موم كافوري دوتوله روغن كنجد چهارتوله رال سفيد سه توله اول روغن كنجد راداغ
نمايند وازآتش فرود آورده موم رابيندازند تاآب شود بعده رال را سائيده داخل نمايند تاحل شود بعد ازان قنه رازفرود
آورده ده مرتبه باآب بشويند تا سفيد گردد وآكرمي وچهار مرتبه بشويند بهتراست واگر نفع نه بخشد بقدر يك ماشه
شنجرف سائيده نيزاضافه نمايند * مرهم دبق مرطان وجميع صلابات رادريك هفته وكمترازان تحليل دهد * صنعت ان

خردل بزر الانجره کبریت زرد زبد البحر زراوند طویل اشق مقل ازرق از هریک چهار درم زیت کهنه بیست وهشت در
موم زرد هفت درم علی الرسم مرهم ساخته بکار برند * مرهم سرطان دیگر سرطان متقرح وغیر متقرح که خوف تقرح در ان باشد
مفید کاسر عادیهٔ آن است * صنعت آن سفیداب اسرب توتیای مغسول هر دو را برابر با آب خرفه یا عنب الثعلب یا کدو یا خیار
یا لعاب بزرقطونا هر کدام که حاضر باشد سحق بلیغ نموده قدری روغن گل آمیخته بکار برند واگر اول سفیداب را با روغن
سحق نموده وثانیا میاه مسطوره اضافه نمایند اولی است * مرهم سعفه سعفه را زائل کند * صنعت آن زراوند طویل را تیا
کلنار اقاقیا بالسویه با روغن گل وسرکه بسایند وبکار برند * مرهم سعفه دیگر ابتدای سعفه وقروح سر را مفید است * صنعت آن
استهٔ هلیله مازو از هریک پنج جزو ورق الاس دو جزو ملح اندرانی یک نیم جزو موم هموزن هر چهار جزو روغن گل یا کنجد
چهار وزن موم استه هلیله ومازو را نیم کوفته در روغن بسوزانند وورق الاس وملح را بسیار نرم سوده وروغن را صاف کرده مو
را در ان گداخته درهم بسرشند وبکار برند * مرهم اسپ جهت قروح ساعیه که بهندی کهرکهره نامند * صنعت آن تراشه
اسپ نیم آثار هوجیوه دو توله موم چهار توله روغن کنجد نیم آثار روغن را در ظرف آهنی بر آتش گذارند وسم اسپ را ریز
کرده در ان اندازند وبرهم زنند تا بسوزد صاف نموده موم را در ان بگدازند وهوجیوه را نرم سوده بر ان بپاشند ونیک
برهم زنند وعند الحاجت بکار برند * مرهم شلغم نافع جهت التیام اکثر زخمها * صنعت آن شلغم بی ریشه پوست جدا
کرده ریزه نموده ویک آثار در روغن کنجد پنج آثار بریان کنند تا بسوزد پس از آتش فرود آورده صاف نمایند وششتوله
کافور در ان اندازند وبچوب نیم تازه برهم زنند تا گداخته گردد ششتوله اسرنج وچهار توله عنب الثعلب وچهار توله سرمه
ویک توله شب یمانی بریان بسیار نرم سوده بر ان بپاشند وبچوب نیمب برهم زنند تا خوب ممزوج گردد پس سرد نموده
نگاهدارند وعند الحاجت بکار برند * مرهم شلغم دیگر برای زخم آتشک وخیارک وسوختگی آتش واز برای جمیع زخمهای
مزمنه وانضاج دمل نافع است وماده را تحلیل دهد ومندمل سازد * صنعت آن روغن گل پاو آثار شلغم تازه هشت
عدد متوسط اسرنج نیم پاو کافور هشت ماشه ودر نسخهٔ دیگر کافور سه ماشه است اول شلغم را از کارد پارچه پارچه کرده در
روغن مذکور بریان کنند پس بر آورده دور اندازند وموم دوازده توله در ان اندازند وسرنج را نیز داخل کنند وآتش
نرم کنند تا نسوزد ووقت فرود آوردن کافور داخل نمایند وچون بقوام مرهم آید فرود آورده نگاهدارند ووقت حاجت
بکار برند * مرهم شلغم نوع دیگر در جمیع منافع از هر دو نسخهٔ قبل اقوی وچون بر پارچهٔ کرپاسی بمالند ودهن زخم ا
کشاده باشد بهم آورند وبر ان بچسپانند دهن زخم را ملصق گرداند وکار بخیه نماید وملتئم سازد * صنعت آن بگیرند شلغم
تازه بی ریشه نیم پاو وریزه ریزه نمایند ودر یک آثار ویک پاو روغن تازهٔ کنجد بر آتش بسوزانند وصاف نمایند وده ماشه
سرنج را بسیار نرم بسایند وآن روغن را بر آتش بگذارند واندک اندک سرنج را بر ان بپاشند وبچوب نیم تازه برهم زنند
تا بقوام آید وعلامت قوام آن آنست که چون در آب اندازند مانند موم گردد سخت ودهنیت در ان ظاهر نباشد پس
آتش فرود آورند ودر آب سرد بگذارند واز بالا بباد زن بر ان هوای سرد وزند وامتحان نمایند که بحد قوام مذکور رسیده
یا نه واگر نرسیده باز بر آتش گذارند وبچوب نیم حرکت دهند وباز فرود آورده در آب سرد بگذارند تا بدان حد رسد پس
چون اندک گرمی آن کم شود پردهٔ بالای آن را که از هوای سرد منجمد شده است اندک کنار کنند وسه ماشه کافور را سوده
در ان اندازند وبچوب نیم تازه نیکو حرکت دهند تا خوب ممزوج گردد ودر ظرف مسی نگاهدارند ودر ظرف آهنی طبخ دهند

واکر شلغم تازه نباشد شلغم خشك نیز خوب است ولیکن در قوت از ان ضعیف تر و زخمیکه بیکمرتبه از ان ملتئم کردد ازین بدو
سه دفعه * مرهم عظم نیك است از برای ورم مقعده وشقاق آن * صنعت آن استخوان سك سوخته اکر استخوان سر او باشد
بهتر است وپودنهٔ بری شیر خرهمه را نرم کوفته درهم بسرشند تا مثل مرهم شود و بکار برند * مرهم فیلاغوریوس منقول از
قرابادین قانون نافع است جهت وجع معده وکبد واوجاع ارحام واورام آن چون طلا کرده شود از خارج وبصوفه بر داشته
شود درد رحم * صنعت آن زعفران دو درم ودر نسخهٔ دیکر دوازده درم است مقل مصطکی راسخ صبر میعهٔ سائله از هر یك
هشت درم موم سه استار پیه قاز دوازده درم زوفای یابس یا رطب هر کدام که باشد سی درم روغن ناردین بقدر کفایت
علی الرسم مرهم ساخته استعمال نمایند * مرهم فیلاغوریوس منقول از تذکرهٔ انطاکی کفته که عجیب الفعل است در التحام
جراحات وقروح وبواسیر مزمنه * صنعت آن شب محلول ده درم خاکستر صنوبر زراوند کندر از هر یك هفت درم توبال
نحاس توبال آهن از هر یك پنج درم مرمکی صافی جاوشیر سکبینج از هر یك دو درم ادویه کوفته بیخته با اشق محلول با سرکه
سرشته مرهم سازند وبکار برند * مرهم مرقون القرمز یعنی دود قرمز منقول از قرابادین قانون نافع از برای وجع معده ونار
فارسی * صنعت آن شحم حنظل کندش اشنان کبریت زرد از هر یك سه درم مرتك شیاف مامیثا از هر یك شش درم حرمل فرفیون
مرقون القرمز یعنی کرم قرمز از هر یك دوازده درم زفت رومی ده درم زیبق دو درم مرقون القرمز را وزفت رومی را بروغن حل
سازند وباقی ادویه را کوفته بیخته بآن سرشته مرهم سازند واستعمال نمایند ودر نسخهٔ اصل فرفیون داخل نیست * مرهم قردمانا
نافع از برای قرحهٔ مزمنه وبواسیر واز برای اوجاع کهنه که بوده باشد در کبد ومعده وطحال وصلابتی که عارض شده باشد درین
وبرودت عارض درین اعضا بعون الله تع نافع است * صنعت آن قردمانا سنبل الطیب فلفل حماما دار فلفل قسط سلیخه لبان
ذکر عاقرقرحا مقل ازرق اشق مصطکی مرصافی میعهٔ سائله حب بلسان زراوند مدحرج زراوند طویل سعد کوفی اکلیل
الملك لادن قرنفل از هر یك چهار درم زعفران دو درم ایرسا قنه روغن بلسان پیه کاو یا پیه بط صمغ بادام تلخ از هر یك پنج درم
موم وشحوم را در روغن ناردین بقدر کفایت بکدازند وبدستور مقرر مرهم سازند * مرهم قلقطار مشهور بمرهم الکی منقول از
قرابادین قانون * صنعت آن قلقطار مشوی ده درم آهك آب ندیده میعهٔ سائله از هر یك علی الرسم مرهم سازند * مرهم قلقطار
دیکر نافع است از برای قروح که دیر مندمل شود واز برای اورامیکه در اعضا باشد وطاعون وسرطان را سود دارد * صنعت آن
پیه خوك پیه بوزینه از هر یك دو رطل مرداسنك یکرطل ونیم قلقطار چهار اوقیه پیه را پاك کنند از رکها ونرم بکوبند وبکدازند
وصافی کنند وزیت یکرطل ازین پیه برهم زنند وادویه را نیکو بیامیزند وبکار برند * مرهم قلقند کزیدن مار وعقرب وسائر
هوام سمی را نافع بود وجرب واکله وقوبا را فائده دهد * صنعت آن قفر الیهود راتینج از هر یك یکرطل دقاق کندر نیم رطل
سفیداب قلعی قلقند از هر یك بیست وهشت مثقال سرکهٔ انکوری کهنه یکرطل ونیم رطل صمغ را در سرکه حل نمایند وسایر ادویه
را کوفته بیخته بآن سرشته مرهم سازند * مرهم قنبیل جهت زخم ناصور وغیره مجرب است * صنعت آن قنبیل هشت
ماشه شنجرف توتیا از هر یك دو ماشه کات سفید نیم ماشه رال ششماشه روغن زرد دو توله موم کافوری ششماشه ادویه را کوفته
بیخته روغن را بر آتش بکذارند که کرم شود پس موم ورال را داخل نمایند پس سائر ادویه را داخل نموده بدستهٔ
هاون بمالند که درهم شود ودر ظرفی نکاهدارند که عند الحاجت بکار آید * مرهم قیقهر مرهم رال وذکر یافت در همین
فصل * مرهم کافور جهت قروح وسوختکی آتش وجمره ونمله مجرب است * صنعت آن موم سفید چهار درم در روغن

گل پانزده درم گداخته سفید اب قلعي ده درم کافور قیصوري یکدرم مومیا ده داخل کرده مرهم سازند * مرهم کافو

بنسخهٔ دیگر شقاق لب و سوختگي آنش را نافع است و ناصور و قروح و بثور حاره را مفید * صنعت آن مومیا سنگ سفید ا

قلعی از هریك دو استار کوفته بیخته موم سفید دو استار در روغن گل سرخ هشت استار گداخته او یه مومیا را در آن

بریزند و بهم زنند سفیدهٔ تخم مرغ و مقل ارکافور قیصوري مومیا بران افکنند و درهاون بسته بمالند تا هموار شود

و در نسخهٔ دیگر اقلیمیای فضی دو استار داخل است * مرهم کافور به نسخهٔ دیگر * صنعت ان مرداسنك سفید اب ارزیز

از هریك پنجدرم روغن گل و بیست درم موم پنجدرم موم را در روغن بگذارند و او یه را اضافه نمایند و بهم زنند تا سه

گردد در آخر یکجبه کافور و یك عدد سفیدهٔ تخم مرغ داخل کرده درهاون بسته بمالند و استعمال نمایند * مرهم کافو

که سید اسمعیل در ذخیره در علاج قروح جلدي ذکر کرده * صنعت آن موم سفید روغن گل سرخ سفید اب قلعی

اقلیمیای نقره و قلدی کافور قیصوري یك ستور مقرر مرهم سازند * مرهم کافور که معزي الیه در شقاق مقعده و ورم امتلائي

دموی ذکر کرد * صنعت آن موم سفید دو درم و نیم روغن گل سرخ ده درم سفید اب قلعی دو درم مومیا سنگ پرورده

یعنی سفید کرده سه درم نشاسته افیون از هریك یکدرم کافور قیصوري نیمدرم سفیدهٔ تخم مرغ عددی یك ستور مقرر مو

سازند * مرهم کرم که رفع مادهٔ کند و مادهٔ را از جراحت پاک سازد * صنعت آن بگیرند برگ انگور تازه ده عدد وانر

به پزند تا نرم گردد پس رگهای آنها را در کرده درهم نموده و یك چند آن موم و دو چند روغن گل سرخ مخلوط کرد

درهاون بسته بمالند تا یکسان گردد و بکار برند * مرهم کند نا که در حال درد بواسیر را بنشاند * صنعت آن کندنا

تازه را به پزند تا مهرا شود و با روغن کاو بریان نمایند و در روغن گل افکنند و درهاون بسته بمالند تا چون مرهم

شود بر پنبهٔ کهنه آلوده کرده بر روی بواسیر نهند و اگر خواهند درد را در حال تسکین دهد بران زیاده کنند مقل ازرق

یکدرم زعفران نیمدرم افیون یکدانك و نیم * مرهم الکتران که با صطلاح فرنگیان باجزی کاون گویند منقول از حمیر

انتوني * صنعت آن موم الکتران که روغن است که از فرنگ ساخته می آورند از هریك یکوزن روغن مرشف نیموزن

زال سفید ربع وزن علی الرسم مرهم سازند و فی الحقیقت این مرهم زال است * مرهم مرداسنگ تسکین اوجاع و قرو

و جروح را التهاب آنها نماید و ملتئم سازد * صنعت آن بگیرند مرداسنگ ده درم کوفته بیخته با چهلدرم زیت درهاون

کنند و بسایند و مبالغه نمایند در سحق آن تا یك سان شود و دو درم زرد چوبه کوفته بیخته اضافه کنند و بغایت سحق

بلیغ نمایند و بکار برند * مرهم مرداسنگ به نسخهٔ حکیم مهدي زخم را از چرک پاک کند و جهت کپهٔ ارمني نافع و تمشیت

که مجربات استاذي ام است * صنعت آن مرداسنگ پنج درم کندر یا رزداشق موم از هریك ده مثقال علك البطم سه

از هریك یکمثقال روغن زیت بقدر حاجت علی الرسم مرهم سازند و بکار برند * مرهم مرداسنگ دیگر از حکیم معزی الیه

جمیع جراحات را که از اسباب خارجه حادث شده باشد مناسب و مجرب است * صنعت ان مرداسنگ دم الاخوین زردهٔ تخم

مرغ روغن چراغ از هریك بقدر لائق و حاجت علی الرسم استعمال نمایند * مرهم مرداسنگ به نسخهٔ دیگر * صنعت ن مرداسنگ

زرد چوبه از هریك دو جزو نوم بکوبند و بسرکه ترکنند و بر روغن گل سرخ سرشته مرهم سازند و سید اسمعیل در ذخیره این

مرهم را در سعفهٔ یابسه ذکر کرده و گفته که این مرهم سعفهٔ یابسه را بکار آید چون بعد از ریختن خون باستفراغ صفرا

به مطبوخ هلیله و فصیتین رومي و سنا مونیا یا استفراغ بحب صبر و حب توتیا این مرهم را بر موضع سعفه طلا نمایند و بلسه

بگذارند و روز دیگر سبوس گندم و برگ چغندر بسرکه و آب بپزند و سر را بآن بشویند * مرهم مرداسنگ با سرکه به نسخهٔ شیخ
الرئیس * صنعت آن بگیرند مرداسنگ هر قدر که خواهند کوفته بیخته در طشتی ریخته سرکهٔ انگوری تند و زیت بر سر آن کنند
و نیکو خلط نموده با دست استعمال نمایند * مرهم مرداسنگ به نسخهٔ قلانسی منبت لحم صالح است و بسیار نافع است از برای
قروح بلخیه و استعمال کرده میشود در تابستان در امزجهٔ حاره * صنعت آن مرداسنگ پنج درم کوفته بیخته مرتبهٔ دیگر
آن را بسرکهٔ انگوری سحق کنند تا حل گردد پس بریزند بران روغن گل سرخ و بسایند تا غلیظ شود و بگردد چون مرهم پس
بیندازند بران سفیداب ارزیز پنج درم و اندکی کافور قیصوری و سحق نموده استعمال نمایند * مرهم مرداسنگ تمام
جراحات را نافع و سودمند است * صنعت آن مرداسنگ سه توله زرد چوبه خون سیاوشان سرمهٔ سائیده شاخ گوزن سوخته
سفیداب قلعی گلنار فارسی از هر یک یک توله روغن زیت بیست توله موم کافوری دو توله روغن را بر روی آتش گذاشته موم را
دران داخل نمایند و دو سه جوش داده از آتش فرود آورده ادویه را کوفته بیخته دران اندازند و از چوب نیم برهم زنند و در
ظرفی نگاهدارند و وقت حاجت بکار برند * مرهم مرداسنگ دیگر که در نفع ازان زیاده است * صنعت ان مرداسنگ زرد چوبه
از هر یک سه مثقال دم الاخوین اثمد سیاه قرن گوزن محرق سفیداب قلعی جلنار فارسی از هر یک یکمثقال اجزا نرم کوفته بیخته
روغن زیت بقدر حاجت بر آتش گذاشته موم زرد مصفی چهار مثقال دران گداخته ادویه را با چوب نیم دران ممزوج نموده
بکار برند * مرهم مرداسنگ اکثر قروح و جروح را نافع است * صنعت آن مرداسنگ شش مثقال روغن چنبیلی که یاسمین
است یکصد و پنجاه مثقال که تخمینا ربع آثار هندی میشود علی الرسم مرهم سازند و عند الحاجت بکار برند زخم را خشک و سوزش
آنرا برطرف میکند و برای زخم پا و زخمیکه از سوزش جگر بهم رسیده باشد نافع * مرهم مرداسنگ عجیب الفعل است برای التیام
التحام قروح وقتیکه گرمی بسیار نداشته باشد * صنعت آن بگیرند مرداسنگ و نرم مثل سرمه سائیده یک اوقیه و سه اوقیه زیت بران
ریزند و بپزند و حرکت دهند تا منحل گردد پس بگیرند کندر انزروت دم الاخوین بارزد زفت یابس از هر یک دو درم و نرم سوده
دران بریزند تا غلیظ گردد و بکار برند * مرهم مرداسنگ دیگر جهت رویانیدن گوشت استعمال کرده میشود در تابستان هنگامیکه
حرارت بسیار باشد * صنعت آن مرداسنگ پنج درم نرم سوده مانند سرمه پس با سرکه بسایند تا مانند مرهم گردد پس پنج
درم سفیداب رصاص و قلیلی کافور داخل کرده نگاهدارند و روغن گل داخل نمایند و بسایند و مرهم سازند و عند الحاجت
بکار برند و این هر دو نسخه منقول از اصول التراکیب نجیب الدین سمرقندی است * مرهم نخاع دانهای بواسیر را که پدید
آمده باشد و درد آن را سودمند باشد * صنعت آن روغن گل هشت درم نخاع گاو ماده سی درم موم صاف پنج درم سفیداب
ارزیز سفیداب کمانگران مرداسنگ کثیرا صمغ عربی از هر یک یکدرم سفیدهٔ تخم مرغ یک عدد حرام مغز را در روغن اندازند
و صاف کرده چرک آن دور کنند و موم را در صافی آن بگدازند و ادویه را سوده داخل کرده حرکت دهند تا فراهم آید از آتش
بردارند پس سفیداب و کافور را سوده دران داخل کرده بچوب نیم برهم زنند بعد ازان سفیدهٔ بیضه را داخل کرده حل
کنند تا چون مرهم گردد و بکار برند * مرهم نخل این مرهم از صناعت جالینوس است و مسمی باین اسم گردیده بسبب آنکه انرا
از ابتدای طبخ تا وقتیکه مرتب شود بسعف نخل رطب باید حرکت داد و وجه تسمیهٔ این مرهم باین اسم اسحق این وجه را
گفته و میر محمد مومن گفته وجه تسمیهٔ این مرهم نخل آن است که این مرهم حرکت میدهد مواد عضوی را از برای دفع از مسالک
چنانکه از منخل مشاهد میگردد و بعضی ادعا کرده اند که این تصحیف است اسم آن مرهم نحل است بحای مهمله بعد از نون

ونحله بمعني عطيه است ودرين مرهم عطاياى الهي بسيار است وشيخ الرئيس اين مرهم را مسمي بمرهم قلقديس كرده وگفته
كه اين مرهمى است كه جالينوس آن را فونيقي نام نهاده محمود بن الياس وبعضى ديگر اين مرهم را مسمى بمرهم قلقطار
كرده اند وحال آنكه مشار اليه در اجزاى اين مرهم قلقديس آورده وچنين ظاهر ميگردد كه نزد او اين هردو لفظ مترادف
باشد چنانكه بعضى اطبا گمان كرده اند نه آنكه اسم صنفي باشد از اصناف زاجات چنانكه مشهور است در كتب ادويه
مفرده مسطوره وبالجمله اين مرهمى است جيد الفعل در جبر كسر واصلاح عصب وكسر وحصر ورض اعضا وغضاريف
نافع از براى طاعون واندمال قروح عسرة الاندمال وقروح متعفنه واورام جاسيه واورام سرطاني واز براى اورامى كه بوده
باشد از مواد منصبه باعضا واز براى تحليل مطلق اورام وچون طلا كنند اين مرهم را بر جرب متقرح وحكه كه حدوث آنها از
رطوبت باشد نفع ميدهد درهمان روز واثرى عظيم ميكند وبعضى از اطبا طلا ميكنند اين مرهم را بر جمره واكله ونمله ومدح
كرده اند طلاى آن را از براى اينها * صنعت آن بگيرند مرداسنگ وتسقيهٔ آن كنند بآب بسحق در آفتاب وچند روز چنين كنند
تا خشك شود پس فرا گيرند از مرداسنگ واز پيهٔ گاو جبلي اجزا مساوي واز قلقطار مسحوق ربع يك جزو وهمه را بسعف نخل
برهم زنند تا خوب ممزوج گردد پس بر آتش نهاده بسعف نخل رطب برهم زنند وهرگاه سعف خشك شود بسعف رطب ديگر
برهم زنند ودر نسخهٔ ديگر مرداسنگ نصف يك جزو است * صنعت اين مرهم به نسخهٔ شيخ الرئيس بگيرند پيه ثرب كهنه دو رطل
وثرب پردهٔ شكمبه است زيت عتيق مرداسنگ سوده از هريك سه رطل قلقديس چهار اوقيه شحم را در روغن زيت بگدازند
صاف نمايند ودر پاتيل كرده بر آتش گذارند وقلقديس ومرداسنگ را نرم سوده دران ريزند وبچوب تازهٔ نخل متصل برهم زنند
تا غليظ ومنعقد وبقوام مرهم آيد فرود آورده نگاهدارند وعند الحاجت بكار برند * صنعت اين مرهم به نسخهٔ محمود بن
الياس كه در حاوي صغير ذكر كرده بگيرند ثرب خنزير با شحم آن كه غير مملوح باشد دو رطل مرداسنگ يك رطل قلقطار چهار
اوقيه وپاك كنند ثرب وشحم را از جميع عروق وغددها واغشيه ونرم بكوبند وبآتش ملايم بگدازند وصاف نمايند
وتمامي دهنيت آن را بگيرند وثفل آن را دور نمايند پس يك رطل زيت عتيق ويكونيم رطل روغن گاو غير مملح داخل كرده
نيكو برهم زنند وبطريق معمول مرهم سازند وبكار برند * مرهم نوره قلمي فرموده اند كه اين نسخه از بندهٔ اثم محمد هاشم سيد
علويخان است سوختن آتش واكله را نافع است * صنعت آن نوره هفت مرتبه بآب شسته موم سفيد از هريك پنج مثقال
مرداسنگ خبث الفضه سفيداب ارزيز شسته اقليميا شسته از هريك يك مثقال روغن گل سرخ بيست مثقال * مرهم سيد
داؤد در تذكره از نصايح ذكر كرده وگفته كه صاحب نصايح اطناب كرده ومبالغه نموده در مدح اين مرهم وگفته كه نافع است
از براى اوجاع معده وكبد وطحال ورئه وپهلوها وگرده ومثانه ورحم واعصاب واز براى اورام وصلابت ها واز براى نزف
الدم وبجهت شوصه * صنعت آن موم علك البطم مقل ازرق قردمانا برگ مورد ثمرهٔ كرم كعك شامي حماما سنبل الطيب
زعفران مصطكي از هريك هشت درم روغن بنفشه روغن كنجد هر كدام كه باشد پنج وزن مجموع ادويه صموغ را باشراب
عنبي يا سركهٔ انگوري بخيسانند ودرهاون بدسته بمالند تا نيك مخلوط شود وبكار برند * مرهم ديگر كه شيخ رئيس در قرابادين
قانون ذكر كرده نافع است از براى شدت ضعف كبد ومعده وملين صلابات است وحبس اسهال كبدي ميكند * صنعت آن
كعك شامي چهار درم مصطكي افسنتين رومي لبان ذكر لادن از هريك دو درم مرصافي صبر سقوطري قصب الذريره عود
هندي اقاقيا از هريك يك درم سفرجل پوست وتخم جدا كرده پخته شش درم خرماى قسب پنجاه عدد موم روغن ناردين

گل سرخ ازهريك بقدر حاجت كه مرهم توان ساخت اول خرما وكعك را در طلا يعني شراب مطبوخ بخيسانند وبكيفند
سفرجل راوپاك سازند ازحب وپوست پس بپزند آن را با طلا يعني شراب تا آنكه خوب پخته شود پس بكوبند ونبيذ
نيكو ومخلوط كنند با قسب وكعك ودرهاون بدسته بسالند تامخلوط شودوموم را بار وغنها بگدازند وباقي ادويه را كه فته
بيخته درموم روغن داخل نمايند پس همه را يكجا كرده درهاون بدسته بسالند تانيكو مخلوط كردند پس طلا كنند آن را
برصفحهٔ كاغذي وبچسپانند بوكبد ومعده * مرهم ديگر كه دماميل وجراحات واورام را منفجر نمايد وقتيله نيشتر زده
باشند * صنعت آن خميرمايه سي مثقال آهك آب نديده پنج مثقال صابون دومثقال مجموع را بزيت سرشته برعضو بمالند
* مرهم ديگر كه هوطان را نافع است * صنعت آن روغن كاويكونيم توله موم سفيد يك توله سرنج وصمغ عربي ازهريك شش
ماشه روغن ناردين را برروي آتش گذاشته وموم را دران اندازند كه بگدازد پس سرنج را دران اندازند ومرهم سازند
ودرظرفي نگاهدارند وعند الحاجت بكاربرند * مرهميكه دردكرده ومشانه را وهوزش قضيب را سود دارد وسنك از بدن
فرودآورد * صنعت آن روغن بنفشه پنج استار موم صاف پيه بط ازهريك ده درم مغز استخوان قلم كاوه استار صمغهٔ سائله
سه درم گل بنفشه گل خطمي سفيد صمغ عربي كثيرا ازهريك يكدرم ونيم چنانچه رسم است بياميزند وبرزهار وقضيب وكودك
به پنبه يا پارچهٔ كهنه ماليده بگذارند واگر بدل روغن بنفشه روغن عقرب كنند اصوب است وسنك را زود تر پاره كند
بريزاند * مرهم ديگر نافع براي آتشك * صنعت آن كرنج كه كرنجوه نيز نامند كه ثمر هند يست بقدر ماز وخاكستري رنگ
غير مستوي كف دريا كه بهندي سمند ريهين نامند كات هندي سفيد ازهريك يك جزو موم سفيد روغن كاوازهريك دو
جزو على الرسم مرهم سازند وباآب سرد چند مرتبه بشويند وبكاربرند * مرهم ديگر جهت جرب وحكه وقوبا نافع
* صنعت آن آب انار ترش يك عدد در سركهٔ انگوري درظرف مس سرخ بي قلعي به پزند تا غليظ گردد پس درهاون
انداخته كبريت زرد پوست هليلهٔ زرد توتياي كرماني مغز تخم خربزه بودادهٔ مغز تخم كدو وبودادهٔ سنكشويه كه بهندي تخم
پنوار وتخم چكوند گويند پوست كدو وسوخته حضض مكي ازهريك يك مثقال كوفته بيخته دران داخل كرده پيه سته بسالند
پس روغن گل سرخ بقدر حاجت داخل كرده نيكو برهمزنند تا چون مرهم شود درحمام بعد كيسه مالي برموضع جرب وحله
وقوبا بمالند * مرهميكه اسقاط دانهٔ بواسير مينمايد * صنعت آن مغز كدكان جاويك مغز استهٔ زرد آلو هردو را با پيه كوهان
شتر سحق نموده طلا نمايند * مرهم ديگر جهت اسقاط دانهٔ بواسير * صنعت آن مغز ساق كاو پيه مرغ كوهان شتر روغن
گل سرخ مساوي الوزن درهم بگدازند وقدري افيون داخل كرده درهاون بدسته بسالند تايكسان شود واستعمال نمايند
* مرهم كه بدن را نرم سازد وتشنج را كه ازيبوست باشد سود داده ومفاصل را نرم سازد واعضاي ضعيف شده را قوي
گرداند * صنعت آن روغن بنفشهٔ بادام نيمسير مغز قلم كاريك استار مغز قلم كاو راد در روغن بگدازند وصاف نمايند
وثقل آن راد وركنند پس چهار درم موم سفيد صافي دران بگدازند وگل بنفشه وصمغ عربي گل بابونه
اكليل الملك ازهريك دو درم كوفته بيخته درهاون بدسته بسالند تايكسان شود وبكاربرند * مرهم كه بي نظير است
درتسكين اوجاع امراض نواصير وبواسير وشقاق مقعده ودرد آن * صنعت آن مغز تخم كدو وبويان مغز تخم خربزه پيه
كرده ازهريك دو مثقال ورق القنب سفيد اب قلعي شسته مغز قلم كاو ازهريك يك مثقال روغن گل سرخ پنج مثقال
همه را بدستور با مرهم ممزوج نموده زماني درهاون بدسته بسالند تايكسان شود وبكاربرند * مرهم كه قوبا را نافع است

* صنعت آن روغن تلخ که روغن سرشف است سه آثار صابون ربع آثار اسرنج سفیداب از هریک چهار توله و بعضی عوض
سفیداب شنجرف را داخل مینمایند علی الرسم مرهم سازند و بر قوبا بمالند * مرهم نافع جهت جرب * صنعت آن روغن
تلخ ربع آثار فلفل دراز سرخ که در هند میشود پنجعدد دران اندازند و بر آتش گذارند تا بسوزد پس ششماشه جدوار
و دو ماشه زرنیخ ورقی نرم سوده داخل نمایند و عند الحاجت بر مواضع جرب بمالند * مرهم نافع جهت جمیع قروح
و جراحات خبیثه و خنازیر و آتشک * صنعت آن روغن کنجد را در ظرفی کرده بر آتش بگذارند و چرم ساغری سبز را ریزه
ریزه کرده دران اندازند و بچوب نیب تازه برهم زنند تا سوخته گردد صاف نموده قدری موم داخل کرده برهم سازند
و بکار برند * مرهم کهرتکرا جهت ضربه و سقطه و تسمین و سختی آلت که به سبب ضعف یا جلق باریک و ناهموار شده باشد
* صنعت این بارزد موم سفید از هریک بیست و چهار مثقال کهرتکرا که نام دوای هندی است نانخواه ترب جوزبوا
از هریک سه مثقال علی الرسم مرهم سازند و بر موضع درد یا آلت بمالند و اگر مقدار دو سه درهم ازین مرهم را بخورند نیز
بسیار خوب است و از ترشی و بادی پرهیز نمایند و هرچند این مرهم کهنه گردد بهتر است * مرهم الکتران جهت انواع
قروح و جروح و نواصیر و بواسیر و دمامیل مجرب و محلل و منضج اورام است * صنعت آن الکتران که روغنی است
سیاه رنگ که از فرنگ می آورند موم کافوری از هریک بیست توله روغن بزرکتان که بهندی السی نامند هشت توله
روغن متیا که روغنی است خاکستری رنگ که نیز از فرنگ می آورند روغن سرخ که نسخهٔ آن نوشته میشود رال از هر یک
چهار توله موم را در روغنها بگدازند و رال را نرم سوده بران بپاشند و بچوب نیب برهم زنند و مرهم سازند و بکار برند
* نسخهٔ روغن سرخ که از اجزای این مرهم است و نیز جهت تحلیل اورام و درد اعضا و وجع مفاصل مفید است
* صنعت آن روغن کنجد روغن سرشف از هریک دو استار هندی روناس که عروق الصباغین و بهندی مجیتهه نامند
ربع آثار روج ترکی زرنباد که بهندی نرکچور گویند سلیخه سعد کوفی زنجبیل کچله دارشیشعان که بهندی کاپهل گویند
جوزبوا قرنفل ساذج هندی از هریک هشت توله ادویه را جوکوب نموده یک شبانروز در چهار آثار آب خالص بخیسانند
پس بجوشانند تا به نصف آید روغنها را داخل کرده بآتش ملایم بجوشانند تا آب رفته روغن بماند و اگر اولا بعد از آنکه
دو ثلث آب در جوش رفته باشد ادویه را مالیده صاف نموده روغنها را داخل کرده بآتش ملایم جوشد هند بهتر است
و این روغن نیز قولنج و وجع را نافع است * مرهم دیگر قروح و جروح و اورام را نافع است هر نوع که باشد * صنعت آن
کافور تخم خیار مقشر لعل مغربی که رال است توتیای هندی مرداسنگ حجر راسخ انزروت سرنج سفیداب نقاشی موم
کافوری از هریک یک مثقال دم الاخوین پیه بز روغن گل از هریک دو مثقال ادویه کوفته بیخته موم را در روغن گداخته
علی الرسم با سفیدهٔ تخم مرغ بسرشند و بکار برند * مرهم الکواکب منقول از طب کیمیای براکلموس گفته که این مرهم
مسمی بمرهم اویاریا است و از عجائب ترکیب و غرائب خواص او آن است جهت آنکه نوشته که زائل میکرداند
جراحت را از غیر آنکه احتیاج بسوی گذاشتن مرهم بر عضو مجروح باشد بلکه بگذاشتن این مرهم بآلتی که بآن جراحت
حادث شده از شمشیر و کارد و خنجر و تیر و نیزه و چوب و عصا و غیر اینها یا پارچهٔ خون آلوده گذارند و تبدیل
نمایند مرهم را چنانچه بر زخم تبدیل مینمایند مادام که صحت یابد و اگر جراحت خشک شده باشد بپارچهٔ کرپاس
خشنی یا بچوبی یا بچیز دیگر آن عضو را خون آلود نمایند و مرهم را بران پارچه یا چوب بدستور گذارند باذن الله

شفا مییابد و نیز گفته هرچند بعضی مردم منکر اند این تاثیر را میگویند که التیام یافتن جروح وقروح نه بسبب تاثیر این مرهم است بلکه بسبب توجه و اعتقاد مجروح است وانعاش طبیعت او ونیست امر چنانچه گمان کرده اند بلکه خواص اشیا را انکار نمی توان نمود وفعل مرهم بخاصیتی است که جناب اقدس الهي بتوسط ارواح سماوي بران فایض گردانیده چنانچه جذب مقناطیس آهن را * صنعت آن بگیرند شحم خنزیر صحرائي شحم زئب که گفتار است از هر یک هشت اوقیه وهر دورا با شراب انگوري خالص بآتش ملایم طبخ دهند پس درآب مرد بریزند تا منجمد گردد پس بگیرند خراطین دو با شراب انگوري یا آب خالص نیکو بشویند وبر روی طبق خشک نمایند مقدار دو رطل پس بگیرند مغز سر خنزیر بري وصندل سرخ ومومیائي خالص وحجر الدم که شادنج است از هریک یک اوقیه استخوان کاسهٔ سر انسان دو وزن جمیع ادویه آنچه کوبیدني است کوبیده وانچه سائیدني است سائیده وباهم ممزوج ومخلوط نموده مرهم سازند وباید که در وقت خلط وامتزاج وترکیب قمر زائد النور در خانهٔ زهره باشد واگر شمس درمیزان باشد بهتر است پس محافظت نموده بوقت حاجت بکار برند

* فصل در ذکر مري بدانکه مري بضم میم وکسر راي مهملهٔ مشدده وياي آخر حروف ووي لفظ عربي است مشتق از مرى یعنی هضم کنندهٔ طعام وبفارسي آبکامه نامند از اختراعات اطبا کلدانیون گرم وخشک تا اول درجهٔ سوم وگفته اند حار در اولی ویابس در ثانیه است هاضم ومشهي ومسهل اخلاط لزجه ودافع تخمه ولرم معدهٔ امعا وبواسیر وبدبوئي دهان وضرر چربیها ومسخن معده وجگر وملطف غذاهای غلیظ ومجفف رطوبات معده وامعا وخوشبو کنندهٔ دهان ومنشف بلغم وادرار فضلات کند وشرب آن چند روز بالک در لاغر کردن بدن از مجربات است وتحقین بدان وداخل کردن آن در حقنه ها جهت قرحهٔ امعا وقولنج ووجع ورک وعرق النسا نافع است وبجهت دفع واخراج بلاغم کثیره واخلاط نیهٔ فجه را ونطول آن جهت قروح وریشهای عفنهٔ خبیثه وکزیدن سگ دیوانه را مفید است وغرغرهٔ آن جهت ورم لهاة ولوزتین بعد انفجار وجذب بلاغم دماغي وحنك وازالهٔ نفصان ذائقه وقطور آن درچشم مانع بروز آبله است درچشم اگر بروز کرده باشد در ازالهٔ آن از مجربات شمرده اند ومضرسینه وحرقه وبواسیر وصاحبان خارش بدن است ومصلح آن لعابهٔ وچربیها وشیرینیها است وگویند که مري عمل نمک کند الا آنکه از ان الطف واقوي بود وشکم براند ومعطش است وچون ناشتا اند کی بخورند کرمهای معده وامعا رابکشد * صنعت آن به نسخهٔ اصل که بهترین آبکامها است بگیرند آرد جو وسادهٔ آنکه فوذنج است وصنعت فوذنج ذکر کرده میشود هردو را در تابستان خمیر کرده نان نیم پخته درتنور سازند وآن را نیم وزن آن فودنج بوي ومثل آن نمک وربع آن رازیانه وبجهت مبرودین قدری تخم کرفس ودارچیني وقرنفل با آب خمیر کرده بیست روز درآفتاب بر بگذارند وهر روز برهم زنند وآب بران بپاشند تا سیاه ومنتن ومنکرج گردد پس درآب حل کرده وصافي نموده درشیشه نموده چند روز درآفتاب گرم بگذارند وبکار برند وانچه بالفعل درین بلاد بجای مري استعمال میکنند آن است که مادهٔ آبکامه را بجای آن درسرکه حل میکنند ودرآفتاب میگذارند واین را قوت اسهال ضعیف وقوت تفتیح وهضم غذا زیاده است ولیکن استعمالش درحقنها جائز نیست خصوصا حقنهای قروح ودر اصفهان بجای آب وسرکه شیر حیکنند ومعروف است بکامه بی الف وکومه بواو نیز وبعضی بجای شیر ماست میکنند وبعد ازان هرقدر از کامه برمیدارند عوض آن شیر داخل میکنند ودر باب کواصح مذکور شد * صنعت مري به نسخهٔ دیگر بدستور بگیرند نان آرد جو را ودرسرکه خمیر کرده درآفتاب بگذارند وتا ده روز سرکه بروان میریزند وده روز دیگر بدستور وشاب خمیر را تازه کنند وبعد ازان ادویهٔ حاره کوفته بیخته بران ریزند وده روز دیگر درآفتاب بگذارند وچون خواهند

که آبکامه رقیق باشد بگیرند ازین خمیر مقدار یکمن وسه من سرکهٔ انگوری کهنه بر سر آن ریزند وادویهٔ حارهٔ نیم کوفته در کیسه
کرده دران اندازند وچهل روز در آفتاب گذارند پس صافی کرده استعمال نمایند * صنعت این مری به نسخهٔ دیگر بگیرند نان
گندم ودر ظرف سفال سبز نو گرما گرم بر روی هم گذارند تا سبز شود پس آن نانهای سبز را بسرکهٔ انگوری تند خمیر کرده در
آفتاب بگذارند وتا ده روز هر روز سرکه بران ریزند وده روز دیگر خمیر آن را بدوشاب تازه سازند وده روز دیگر بشیرهٔ
انگوری خمیر کنند وبعد ازان ادویه حاره کوفته در کیسه کرده دران اندازند وتا چهل روز در آفتاب بگذارند
بکار برند * صنعت فوذج که مایه ومادهٔ آبکامه وکامها وترشیهای دیگر است بگیرند آرد گندم وآرد جو بهم بسرشند خشک
وبا آب گرم وخمیرهٔ نان ونمک خمیر کنند وقرص سازند وسوراخی در میان آن کنند ودر برگ انجیر پیچیده در ظرفی
نهند ودر سایه بگذارند تا سبز وعفن وبوسیده شود پس بیرون آورده بکار برند وبعضی گفته اند که فوذج را باین صنعت
می سازند که آرد جو وآرد گندم با آب گرم خمیر کرده بی نمک ترتیب داده ودر برگ بید انجیر پیچیده در ظرف کرده
در سایه میگذارند تا متعفن شود وخشک کرده نگاه دارند وبعضی دران ادویهٔ خوشبو اضافه نموده با سرکهٔ مخلوط ساخته
مدتی در آفتاب میگذارند وخواص آن در حرف الف در فوذج ذکر یافت وصنعت آن نیز ومکرر برای ایضاح وتسهیل
اینجا نیز آورد * مری فرموده اند که این از اختراع بندهٔ حکیم معتمد الملوک سید علویخان است * صنعت آن آرد گندم
آرد جو مساوی خشک درهم کرده در هریک من تبریزی ازان پانزده مثقال نمک ودو مثقال ونیم بورهٔ ارمنی یا بورهٔ
درختی که آن را بهندی کهار نامند وسی وهفت مثقال ونیم مادهٔ مری که فوذج باشد وپنج مثقال خردل سوده وده مثقال
خمیر مایه داخل کرده بآب خمیر کرده ولیکن باید که دران آب بقدر چهل مثقال سرکهٔ انگوری داخل باشد ومثل سرکه
دوشاب نیز باشد پس آن را خمیر کرده بگذارند تا آن خمیر ترش شود پس ازان خمیر نانهای ضخیم ساخته ودر تنور نیم
پخته نموده پس آن نانها را در ظرف سفالی سبز گرما گرم بر روی هم بگذارند ودر سایه جای نمناک نهند تا آن نانها سبز
شود پس آن نانها را خمیر کرده بآب وقدری پودنه ونمک ودارچینی وقرنفل ورازیانه داخل کرده بیست روز در آفتاب
بگذارند وهر روز قدری آب داخل کرده برهم زنند پس یکمن ازان خمیر را در سه من آب حل کرده در شیشه کنند ونانخواه
وکشنیز خشک وقرنفل وبادیان ودارچینی وزنجبیل وبسباسه وخردل وپودنه وشونیز نیم کوفته در کیسهٔ کتانی کرده دران
انداخته بیست روز در آفتاب بگذارند پس صافی نموده بکار دارند واگر خواسته باشند نانها را بعد از سبز شدن بسرکه خمیر
کرده بیست روز در آفتاب بگذارند وهر روز سرکه بران بپاشند وبرهم زنند وبعد از بیست روز یکمن ازان خمیر را در سه
من سرکه حل کرده در شیشه نموده ادویهٔ مزبوره را سوای خردل در شیشه نموده بیست روز دیگر در آفتاب بگذارند پس
صافی کرده بکار برند * مری دیگر تالیف آن مرحوم * صنعت آن فرا گیرند از آرد گندم ویا آرد جو هر قدر که خواهند
از هر کدام که خواهند ویا هر دو درهم وخمیر کنند وباید که خمیر مایه در خمیر آن زیاده از قدر متعارف باشد وخمیر آن را
بگذارند تا نیکو ترش شود وبر آید پس آن خمیر را در تنور نانهای حجیم نیم پخته بپزند پس بر آنها اندکی آب پاشیده
گرم گرم در ظرف سفالی سبز بر روی هم بگذارند وظرف دیگر بر سر آن ودر سایه در جای نمناک نهند تا نانها سبز شود پس
آن نانها را خشک کرده بکوبند با نصف آن فودنه ونمک خمیر بوزن آن واز هریک از رازیانه وشونیز وخردل سرشته در
ظرفی کنند ودر آفتاب نهند وهر روز آب بران افشانند وبرهم زنند تا سیاه شود پس آب دران کنند وسه هفته در آفتاب

نهند تا جوش خورد واز جوش فرو نشيند پس صافي نموده آن صافي را نصف وزن آن مركه ونصف مركه نبات داخل كرده بران اثقال ريزند وسه هفته ديگر در افتاب نهند پس صافي نموده زعفران دارچيني نانخواه لشنيز خشك قرنفل زرياند شونيز بسباسه زنجبيل درهريك من ازان آب مروق يكدرم ازين ادويه داخل كرده سه هفته ديگر در آفتاب بكذارند پس صافي نموده درشيشه ها كرده بكار دارند واثقال آن را نكاهداشته هركاه خواسته باشند تا چند بار آب وهركه يا آب خاص بر روي آن كرده سه هفته در آفتاب نهند پس صافي كرده ادوية مذكوره داخل كرده چند روز ديكر در آفتاب نهند * مري ديكر معده را قوت دهد وبلغم دفع كند واشتهاى طعام آورد وصفرا وصداع صفراوي ولكنت زبان را رفع كند ورنك رو فيكو كرداند وبوى دهان خوش كند * صنعت آن نان تازهٔ كرم را در كوزهٔ كلي آب نديده بكذارند تا سبز شود بعد ازان در هركهٔ انكوري بكذارند تا نرم شود بعد دو روز دهان هركه خمير نمايند ودر آفتاب بكذارند تا ده روز وليكن بايد كه هركه بالاى آن نان باشد بعد از چند روز برآورده در قند خمير كنند وصاف نمايند ودر شيشه كرده نكاهدارند وادويهٔ مطيب مانند مشك زنجبيل دارچيني قرنفل دانهٔ هيل جوز بوا پودنهٔ تازه واكر بهم نرسد خشك فلفل اجزا برابر جو كوفته نموده در كيسه كرده دران اندازند ودر آثار هركهٔ انكوري خالص تند داخل نمايند وبيست روز در آفتاب بكذارند بعد ازان كيسهٔ مذكوره را برآورده بعد طعام وبا طعام بنوشند بسيار نافع بود * صنعت مري به نسخهٔ ديكر نان موصوف سبز كشته را با مساوي آن آرد ميده وهركه خمير كنند ودر ظرف صفالي كرده در آفتاب بكذارند وهوان را پيوسته هر روز باقدرى هركهٔ انكوري خمير آن را تازه سازند تا چهل روز بعد ازان در هر سه چهار يكمن ازين خميره يكمن هركهٔ انكوري حل نمايند وادويهٔ مذكورهٔ فوق را نيم كوفته در كيسهٔ كتاني كرده دران اندازند وهر روز دو مرتبه آن را برهم زنند تا طعم ادويه دران ظاهر كردد پس برداشته صافي نموده نكاهدارند واكر غليظ باشد قدرى هركهٔ انكوري ودو شابه داخل نمايند * مري بنا به انچه محمود بن محمد سنجري در رسالهٔ اسرار الطب ذكر كرده باين * صنعت است بكيرند سبوس كندم مقدار ده من طبي بيست رطل بغدادي است وبآب شيرين آن را تر كنند با نمك وبكذارند تا خوب ترش شود يعني تا هفت روز بكذارند واين عمل در آخر بهار باشد پس بپالايند آن را وبكيرند صافي آن را ونكاهدارند ثفل آن را وبشويند بآب چنانكه مطلق به هم دران نمايند پس آب ها را تمام در تغار سبزي كرده در آفتاب بكذارند پس بكيرند آرد جو مقدار ده من طبي وخمير كرده هفت روز بكذارند تا ترش شود پس آن خمير را نان ها ساخته در تنور نيم پخته در آب سبوس انداخته وچهل روز در آفتاب بكذارند پس بيرون از اندران مقدار پنج اثار آب كرم وتجديد آب نمايند يعني در آب سبوس هر قدر آب كم شود همان قدر داخل نمايند وبكذارند بعد از انداختن نان بيست روز وتجديد آبها بران هما قسم ميكرده باشند پس آب صافي كرده در ظرفهاى ديكر مثل قدحهاي بزرك كنند ودر آفتاب بكذارند تا بوسد وداخل كنند دران را زيانهٔ تويا خشك نيملوفته جويش وصياهدانه ونانخواه وكمون كرماني وكاهي مري از ماهي ميكيرند بوصفت مذكوره ودر موضع ديكر در كتاب مسطور كفته مري چيزيست سيال از جنس نانخورش كه فراكرفته ميشود از نان وموآن را خميره ايست از آرد جو وسبوس كندم كه با آب ونمك سرشته درخم ريزند وبكذارند در آفتاب تا بستان چهل روز تا بوسد پس صاف نمايند آب صافي آن مري است وثفلش بن است * مري به نسخهٔ ميرزا محمد باقر حكيم باشي منقول از خط معزي اليه * صنعت آن نان كوم آرد جو يا آرد كندم نيم پخته در تغار سفالي سبز آب نديده بكذارند تا سبز شود انكاه با مركهٔ انكوري خمير كرده ده روز در آفتاب

بگذارند و هر روز قدری سرکه بران ریزند پس آن را بدو شاب خمیر کنند و ده روز دیگر در آفتاب بگذارند پس
خمیر آن را بشیرهٔ انگور سیاه تازه نموده ده روز دیگر در آفتاب بگذارند و بعد ازان در هر یک من شاه ازین خمیره سه من
شاه سرکهٔ انگوری گلزد ارچینی سیلانی زنجبیل جوزبوا بسباسه پودنه اشنه سنبل الطیب کبابه شونیز رازیانه کرویا
فلفل قرنفل از هر یک پنج مثقال زعفران یک مثقال داخل کرده چهل روز در آفتاب بگذارند و درین مدت هر روز دو مرتبه
برهم زنند و این نسخهٔ بسبب شیرهٔ انگوری خالی از دغدغه نیست و اگر با ادویه قدری نمک یعنی بقدر ده مثقال
داخل نمایند رفع دغدغهٔ آن میگردد * مری به نسخهٔ دیگر * صنعت آن نان موصوف سبز گشته را با مساوی آن آرد
میده بسرکه خمیر کرده در تغار سبزی کرده در آفتاب بگذارند و سر آن را بپوشند و هر روز بسرکه خمیر آن را تازه سازند
تا چهل روز بعد ازان در هر سه چهار یک من ازین خمیره یک من سرکهٔ انگوری داخل کرده و ادویهٔ مسطوره را نیم کوفته
در کیسهٔ کتانی کرده دران اندازند و هر روز دو مرتبه آن را برهم زنند تا قوت ادویه را بگیرد و طعم و رائحه ادویه
دران ظاهر گردد پس برداشته صافی کرده در شیشها نگاه دارند و بکار برند و اگر غلیظ باشد قدری سرکه و در شاب دران
داخل نمایند * مری دیگر به نسخهٔ صاحب منهاج اخلاط غلیظه را جلا دهد و خشک گرداند و ریشهای عفنهٔ دیرینه
و درد سرین و عرق النسا و رطوبت معده را سود دارد و در میان حقنه کنند از برای قولنج و نافع است گزیدن کلب کلب
یعنی سگ دیوانه را * صنعت آن فوذج آرد گندم متخذ از گندم نیک از هر یک سی رطل آرد را خمیر کرده بی نمک و نان
بپزند و بگذارند تا خشک شود و بکوبند و فوذج را نیز بکوبند و با بیست رطل نمک در ظرفی لعاب دار بسرشند و نیم من
رازیانه و ربع من شونیز دران ریزند و در آفتاب نهند چهل روز و هر روز سه بار بسرشند و آب بران افشانند تا سیاه شود پس
در برنیه اخضر یا ظرف چینی یا زجاجی کنند و هم چندان آب دران ریزند و دو هفته در آفتاب بگذارند هر بامداد و شبانگاه
بکفچه بجنبانند چون جوش برآورد بگذارند تا ساکن گردد و صافی گردانیده در آفتاب بگذارند و ثفل آنرا باز همچنان
یک هفته دیگر در آفتاب بگذارند و آب بر سر آن کنند و بکفچه حرکت دهند و دیگر بار صافی کنند و صافی آن را با صافی اول
یکجا کنند و در آفتاب بگذارند و ثفل آن باز بدستور در آفتاب نهند تا سه مرتبه و اگر جوش نیاید به سبب ملوحت برای
کمی آن و از برای سردی نیز عناب یک کیله دران ریزند و قومی بعد از تصفیهٔ آن عسل یا دوشاب دران حل می کنند بدین
قسم که دوشاب را میجوشانند تا سیاه گردد می ریزند در هر یک رطل ازان دوشاب مطبوخ ده رطل از مری و می جوشانند
و زعفران و دارچینی و بعضی از افاویه طیبهٔ دیگر دران ریخته نگاه میدارند و وقت حاجت بکار می برند * صنعت آن
به نسخهٔ دیگر دارچینی ده مثقال قرنفل سنبل الطیب اشنه مصطکی جوزبوا بسباسه از هر یک شش مثقال گلزد فلفل زنجبیل
از هر یک پنج مثقال زعفران یک مثقال و نیم اجزا را کوفته در سرکهٔ انگوری کهنه دو من شاه داخل کرده چهل روز
در آفتاب گذارند و بعد ازان صافی کرده استعمال نمایند * صنعت آن به نسخهٔ دیگر دارچینی قرنفل سنبل الطیب
اشنه کبابهٔ چینی دارفلفل گلزد مصطکی شونیز فوفل از هر یک پنج مثقال زعفران یک مثقال داخل دو من شاه سرکهٔ انگوری
کهنه کرده چهل روز در آفتاب گذارند پس صافی نموده بکار برند و این هر دو نیست مری بلکه سرکه مدبر است و هر یک
ازین دو نسخهٔ را چون عرق کشند آن را عرق سلطانی نامند

* باب المیم مع السین المهملة *

* مسک بدانکه
مسک بعربی بکسر میم و سکون سین مهمله و کاف بفارسی مشک بشین معجمه و بهندی کستوری اسم خون منجمد است

درناف حیوانی بجثهٔ آهوی کوچکی که دست وپای آن باریک تر واستخوان قلم دست وپای او یکپارچه بخلاف آهوهای
دیگر وصورت آن شبیه با بن عرس که بفارسی راسو وبهندی نیول نامند با دو دندان باریک بلند مثل کراز برگشته بسوی بالا
وبعضی گفته که نر آن را دو شاخ ودو دندان می باشد وماده آن را دو دندان وآن حیوان را آهوی خطائی وآهوی مشک
نامند ودر کوهستان چین وخطا وتبت وترکستان وکوت کانگرا که نگرکوت می گفتند درقدیم الایام وبهرایچ ونیپال ومورنگ
ورنگپور وغیرها که همه آن کوهستانها بهم پیوسته اند بهم میرسد ودر سرحد بلدی وشهری ومملکتی از مواضع قریبه بآن
کوهستان می آورند مثلا در توران وایران از خطا وتبت ودر ملتان ولاهور وشاه جهان آباد از انجا ونیز از کوهستان
کوت کانگرا که شمالی وسط راه شاهجهان آباد ولاهور واقع است ودر لکهنو واوده واله آباد وعظیم آباد از کوهستان بهرایچ
ونیپال ودر بنگاله از کوهستان مورنگ ورنگپور ونیپال نیز ودر ایران وخراسان وروم از چین وخطا وتبت هم از راه دریا
وهم از خشکی می آورند وخالص آن را بسیار کم می آورند مگر بعنوان تحفه وهدیه برای ملوک وسلاطین وحکام آن بلاد و
سرحدات بلکه در همانجا نافه را بریده مغشوش نموده بقسمی که معلوم نشود نافه را ساخته می آورند وبهترین آن بحسب
امکنه خطائی است پس تبتی پس کوت کانگرائی پس نیپالی پس جاهای دیگر وبحسب بوتند بو بحدیکه محرور المزاج را
رعاف آورد وبحسب رنگ زرد تفاحی وبعضی گفته اند که مشک چهار قسم میباشد * قسم اول خونی است که از آن حیوان
بطریق حیض وبواسیر دفع شده بر روی سنگها منجمد میگردد واین قسم در نهایت خوشبوئی وتندی میباشد بحدیکه رعاف
می آورد وزرد رنگ وقطعات آن طولانی وبا صلابت ونادر وقلیل الوجود است * قسم دوم تبتی وآن نافه است که از
اجتماع خون در حوالی ناف او بسبب غلبهٔ قوت وحرارت آن بهم میرسد وبزرگ می شود تا مقدار نصف لیموئی و
بعد بزرگ شدن ورسیدن بکمال خارش بسیاری در آن موضع بهم میرسد وبسبب شدت خارش بر سنگها ودرختها
می مالد وبا پوستی که بالای آن است جدا شده می افتد * قسم سوم چینی است وآن خونی است که بعد از صید نمودن
موضع ناف آن را بدست می مالند تا خون اطراف یکجا جمع شود پس شکافته برمی آورند وخشک میکنند وآن سیاه رنگ با
صلابت میباشد * قسم چهارم هندیست وآن خونی است که از ذبح آن حیوان بهم میرسد با جگر وسرگین خشک آن حمیم
میکنند واین قسم اشقر اللون غیر صلب می باشد واین سخنان بتمامها شاید اصلی نداشته باشد بلکه مشک دو قسم است یا اصلی
خالص است ویا جعلی مغشوش واصلی خالص همان قسم دوم است که مسمی به تبتی کرده اند وحال آنکه مخصوص بدانجا
نیست واین قسم یا آن است که خود بخود جدا میگردد چنانکه ذکر یافت ویا آنکه قریب برسیدن کمال که مردم آنجا آن را
میدانند آن حیوان را گرفته بریده جدا میکنند وقسم اول که خونی گویند شاید چنین باشد بر تقدیر صدق که آن حیوان
بسبب شدت خارش آن موضع را بر سنگها می مالیده ومجروح شده خون از آن برمی آمده وبر سنگها ریخته منجمد میشده
باشد ومردم آن را یافته می آورند وآن را حمل بر حیض وبواسیر آن میکرده باشند ودو قسم دیگر مغشوش است ونیز گفته
اند که مشک عملی از ریوند چینی وحصی لبان وجگر خشک کرده بز وتخم مورد وقرنفل وخون کبوتر وقدری مشک ترتیب
داده در نافها پر کرده وسر آن را مسدود نموده بصورت اصلی ساخته میفروشند وعلامت مغشوش از سیاهی مفرط وثقل آن
معلوم است وامتحان آنچه در نافه باشد آن است که ریسمانی را بسوزن اول از نافه گذرانیده پس از وسط سیر بگذرانند
وبو کنند وهرگاه بوی سیر ندهد خالص است والا فلا وامتحان آنچه در غیر نافه باشد در کفدست قدری از آن را بآب دهن

بمالند اگر حل شود خالص است و اگر فتیله گردد مغشوش است ارسطو گوید که مشك خالص سائیده را چون در ظرف رطوبت
دار نهند بقدر یك ساعت وزنش زیاده میشود و امتحان دیگر آنکه ظرفی را بر آتش نهند و مشك بر روی آن ریزند اگر از آن
بوی نیکو آید خالص بود والا مغشوش و امتحان دیگر آنکه سر جوال دوزی را در سیر زنند و در نافه فرو برند و ببویند اگر
بوی بد از آن آید مغشوش است و اگر بوی خوش آید اصلی بهترین مشك تبتی خالص بهمان اصطلاح است قوتش تا سه سال
باقی می ماند و از نافه بیرون آورده تا یك سال و گرم است در سوم و خشك است در دوم و شیخ الرئیس گرم در دوم نوشته
هرچند کهنه شود خشکی آن غالب میگردد و ملطف و مفتح سدها و محلل اخلاط غلیظهٔ بارده و مقوی دل و دماغ و سائر اعضاء
رئیسه و حرارت غریزیه بالخاصیة و اعضای ظاهری و باطنی و تزکیهٔ حواس ظاهره و باطنه از سامعه و باصره و شامه و ذائقه
و مفکره و ذاکره و مفرح و مقوی باه و حابس طبع و مسکر و بجهت ضعف دل سوداوی و غشی و سقوط قوت و دفع طپش فؤاد
و ضرر ادویهٔ سمیه و مسهله و مسمومات و رفع غم و وحشت بارد و سوداوی و مالیخولیا و خدر و فالج و لقوه و رعشه و صرع و ام الصبیان
سکته و بلادت و نسیان و امراض عصبانی و ریاح امعا و نیکوئی رنگ رخساره و رسانیدن قوت ادویه بعمق بدن و در اکتحال بطبقات
چشم موثر و شرب آن در دفع بیش قرون السنبل بی عدیل و فرزجهٔ آن معین بر حمل و طلا و سعوط آن به تنهائی یا با جند
فلفل و دارشیشعان و امثال آن جهت سکته و جمیع امراض باردهٔ دماغی و با روغن بآن بر مقدم دماغ و با ادهان حاره بر
فقرات ظهر جهت خدر و فالج بشرط تکرار و تمادی ایام و بوئیدن آن جهت منع نزلات و صداع بارد و طلای آن با روغن
خیری بر احلیل جهت تحریك باه و اکتحال آن جهت ظلمت بصر و بیاض و دمعه و ظفره مفید و مضر محرورین خصوصا در
بلاد حاره و فصول حاره و جوانان و مصلحش کافور قیصوری و روغن بنفشه است و بوئیدن آن مورث صداع محرورین
و زردی رخساره و شرب آن مکرر و بسیار موجب بد بوئی دهان مصلحش گلاب و قدر شربتش تا نیم درم بدلش یك ورق
و نیم آن ساذج هندی است و در اوجاع عصب دو ثلث وزن جند بیدستر یعنی در سعوط و طلا نه خورد

* فصل در بیان نسخ جوارشاتیکه اصل و عمود در آن ها مسك است * جوارش المسك منقول از قرابادین افندی صاحب
چلپی حکیم باشی قیصر روم ابراهیم سلطان مقوی دماغ و قلب و معده و جهت صرع و خفقان نافع و قدر شربتش یکدرم
است * صنعت آن عود قماری خام شش درم دارچینی ده درم عنبر اشهب سه درم مشك تبتی خالص دو ثلث درمی کوفته بیخته
با شربت ورد بقدر کفایت بسرشند * جوارش المسك به نسخهٔ شیخ الرئیس ابو علی بن سینا خفقان و بواسیر را نافع است
ضعف معده و بادهای معده را دور کند * صنعت آن هیل بوا قرنفل زنجبیل دارفلفل از هریك ده درم دارچینی سه درم
عود هندی خام هفت درم زعفران دو درم شکر سلیمانی بوزن مجموع ادویه مشك ترکی خالص نیم مثقال کوفته بیخته
بعسل سفید مصفی بسرشند و در ظرفی چینی نگاهدارند شربتی دو درم مزاجش گرم و خشك است در درجهٔ دوم * جوارش
المسك به نسخهٔ دیگر که تفاوت سهلی دارد با نسخهٔ قبل * صنعت آن هیل بوا قاقله قرنفل فلفل زنجبیل دارفلفل از هریك ده
درم دارچینی سه درم مشك خالص نیم مثقال عود قند سفید از هریك بیست درم کوفته بیخته بعسل مصفی بقدر کفایت
بسرشند * جوارش المسك به نسخهٔ دیگر که قریب به نسخهٔ شیخ الرئیس است * صنعت آن قاقلهٔ صغار قاقلهٔ کبار زنجبیل فلفل
دارفلفل از هریك ده درم دارچینی سه درم عود هندی بیست درم زعفران دو درم مشك ترکی خالص یك و نیم مثقال قند
سفید بوزن مجموع ادویه ادویه کوفته بیخته بعسل سفید مصفی دو وزن مجموع ادویه بسرشند شربتی یك مثقال * جوارش

المسك خفقان و بواسير را نافع بود وضعف معده و بادهای معده را دور کند * صنعت آن دانهٔ هیل بوا قاقلهٔ کبار قرنفل زنجبیل
فلفل دارفلفل ازهریک ده درم دارچینی سه درم مشك خالص سه درم قند سفید شصت درم لوفته بیخته بعسل مصفی بقدر
کفایت بسرشند وعند الحاجت بکار برند * فصل در بیان حبوب مسلی * حب المسك مقوی دماغ وقلب ومعده
حواس را صاف ونیکو گرداند * صنعت آن مشك تبتی خالص عود قماری دارچینی قرنفل قاقلهٔ کبار مصطکی رومی از
هریك یکدرم ورق طلا محلول ربع درمی ورق نقرهٔ محلول زعفران ازهریك نیم درم ادویه کوفته بیخته باصمغ عربی محلول
سرشته حبوب سازند هرحبی بقدر فلفلی شربتی ازیك حب تا سه حب * حب المسك دیگر که همان نفع دارد ومحرور المزاج
را موافق است * صنعت آن مشك خالص نیم مثقال عود قماری دارچینی قرنفل مصطکی ازهریك یك مثقال تخم خرفه مقشر
شش مثقال طباشیر سفید یك ونیم مثقال آملهٔ منقی سه مثقال ادویه کوفته بیخته باآب صمغ سرشته حبوب سازند * حب المسك
دیگر بارد المزاج را نافع است * صنعت آن مشك خالص دو درم عنبر اشهب نیم درم عود قماری غرقی خام جوزبوا بهما سه
قرنفل دارچینی هیلانی قاقلهٔ کبار مصطکی رومی ازهریك یك مثقال ورق طلا محلول زعفران ازهریك یکدرم ورق نقرهٔ
محلول یك ونیم درم نبات سفید سه درم علی الرسم باصمغ محلول درکلاب سرشته حبوب سازند هرحبی بقدر فلفلی وتخمه
شربتی ازیك حب تا سه حب واگر درین نسخه مقدار دو حبه افیون خالص اضافه نمایند بد نیست * فصل در ذکر
دواء المسك باقسام شتی * دواء المسك بارد مقوی اعضای رئیسه وبجهت نافهین حار المزاج وخفقان حار ومالیخولیای ار
احتراق صفرا خصوص مالیخولیای مراقی وخبث نفس نافع است * صنعت آن کهربای شمعی غنچهٔ گل سرخ تخم خرفه مقشر
کشنیز خشك مقشر ازهریك چهار درم گل کاوزبان آملهٔ منقی ازهریك هفت درم بعد محرق صندل سفید مروارید ناسفته
ابریشم مقرض ازهریك سه درم مشك خالص زعفران ازهریك یکدرم قند سفید سه وزن ادویه بدستور معجون
سازند شربتی یك مثقال واگر درطبع لینت باشد کشنیز خشك وخرفه مرد ودر ابریان کرده داخل کنند ویك ونیم
وزن ادویه قند سفید ویك وزن ونیم رب سیب شیرین یا رب به شیرین مرد ومساوی ویك ونیم وزن ادویه داخل
کنند * دواء المسك بارد حکیم عماد الدین محمود * صنعت آن گل کاوزبان تخم کاهو طباشیر سفید گل سرخ
صندل سفید تخم خرفهٔ مقشر کشنیز خشك مقشر ازهریك چهار مثقال مروارید ناسفته محرق بعد محرق ازهریك دو
مثقال کوفته بیخته مشك تبتی عنبر اشهب ازهریك دو دانك آب سیب ترش بقدر ضرورت قند سفید سه وزن ادویه
بدستور معجون سازند شربتی یك مثقال * دواء المسك بارد دیگر نافع ازبرای خفقان حادث ازشرب خمر ومقوی
قلب است منقول از خط حکیم محمد باقر * صنعت آن ورق گل سرخ طباشیر سفید کشنیز خشك مقشر گل کاوزبان
کهربای شمعی ازهریك یك جزو مروارید ناسفته نیم جزو مشك تبتی سدس جزوی بانبات سفید سه وزن ادویه
وآب سیب ترش بدستور مرتب نمایند شربتی یکمثقال * دواء المسك بارد دیگر نافع ازبرای امراض حارهٔ قلب
وامراض حادثه بمشارکت امراض حارهٔ قلب مثل صداع حادث بمشارکت امراض حاره به سبب صعود بخارات باخلاط
ارقلب بحر * صنعت آن مروارید ناسفته کهربای شمعی بعد ازهریك سه درم یشب سوخته زعفران درونج عقربی گل کاوزبان
ازهریك یکدرم ونیم ورق گل سرخ وسفید تخم کاهو مقشر تخم کاهو مقشر کشنیز خشك مقشر آملهٔ منقی ازهریك شصت درم
تخم خرفه مقشر پنجاه درم طباشیر سفید چهار درم مشك تبتی کافور قیصوری ازهریك یکدرم آب سیب شیرین نبات سفید

اجزا معاوي سه وزن ادويه هر سه را بگلاب وعرق بيد مشك حل كرده بقوام آورند اجزا را بآن سرشته مرتب نمايند شربتي
ازدودرم تا چهاردرم * دواء المسك بارد منقول ازخط ميرزا معزالدين محمد بن ميرزا رضا منقول از مجربات حكيم احمد
غفرالله له * صنعت آن كل سرخ طباشير سفيد كشنيز خشك كهربای شمعي از هريك شش مثقال مروارید ناسفته سه
مثقال مشك تبتي يك مثقال شربت فواكه سه وزن ادويه بدستور مقرر مرتب نمايند شربتي يك مثقال تا دودر
* دواء المسك بارد خفقان حار وغشي كه سبب آن حرارت باشد مدقوق ومعلول را سودمند بود * صنعت آن
مروارید ناسفته كهربای شمعي بعد ابريشم مقرض ازهريك دودرم طباشير سفيد غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع كشنيز
خشك مقشر ازهريك چهاردرم مشك تبتي خالص دودانك بدستور مرتب نمايند شربتي ازيكدرم تا يكمثقال * دواء المسك
بارد ديگر * صنعت آن مروارید ناسفته سه درم طباشير سفيد كشنيز خشك مقشر غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع كل كاوزبان
كهربا ازهريك شش درم مشك تبتي يكدرم كوفته بيخته بشراب سيب شيرين سه وزن ادويه بسرشند شربتي يكمثقال بيد
بيد مشك * دواء المسك باردبه نسخهٔ حكيم الملك اردستاني ميرمهدي * صنعت آن كل كاوزبان كيلاني غنچهٔ كل سرخ
منزوع الاقماع كشنيز خشك مقشر طباشير سفيد صندل سفيد مغز تخم كدو ومغز تخم خيار بادرنك تخم خرفهٔ مقشر كهربای
شمعي ازهريك سه مثقال كاوزبان مروارید ناسفته ابريشم مقرض ازهريك دومثقال شربت فواكه بيست مثقال نبات
سفيد يكصد مثقال گلاب وعرق بيد مشك ازهريك يكصد مثقال بطريق مقرر معجون سازند شربتي دومثقال ميفهماينده
كه نيست اين دوا دواء المسك بجهت آنكه دواء المسك بغير مشك نمي توانند بلكه اين نسخه مفرح باردا ست مكرر ابلد
مشك بقدر احتياج بيفزايند * دواء المسك بارد ديگر كه قريب است به نسخهٔ قبل * صنعت آن مروارید ناسفته سه مثقال
طباشير سفيد غنچهٔ كل سرخ صندل سفيد تخم خرفه مقشر ازهريك پنج مثقال كشنيز خشك مقشر چهار مثقال كل كاوزبان
گيلاني بعد محرق آملهٔ منقي ازهريك هفت مثقال تخم كاهو ابريشم مقرض زعفران دارچيني ازهريك دو مثقال. مشك
تبتي خالص يكدرم عسل مصفي وقند سفيد بالمساوات سه وزن مجموع ادويه عسل راصافي نموده باگلاب وعرق بيد مشك
بقوام آورده بدستور معجون مرتب سازند * دواء المسك بارد كه نيز قريب است به نسخهٔ قبل * صنعت آن مروارید
ناسفته تخم كاهو مقشر دارچيني ازهريك دو مثقال كهربای شمعي طباشير سفيد غنچهٔ كل سرخ صندل سفيد تخم خرفهٔ مقشر
ازهريك پنج مثقال كشنيز خشك مقشر چهار مثقال كل كاوزبان گيلاني بعد محرق شير آملهٔ منقي ازهريك هفت مثقال
صندل سرخ ابريشم مقرض ازهريك سه مثقال زعفران يك مثقال مشك خالص تبتي سه درم قند سفيد عسل مصفي بالصفا
سه وزن مجموع ادويه قند وعسل را بقوام آورده ادويه بدستور مقرر بآن سرشته معجون سازند * دواء المسك بارد
بنسخهٔ حكيم محمد مؤمن كه در تحفة المؤمنين ذكر كرده وگفته كه نافع است ازبرای خفقان حار ومالیخوليا از احتراق صفرا
وخبث نفس ومقوي اعضای رئيسه وموافق نافعين محرورين است * صنعت آن مروارید ناسفته كهربا شمعي بعد محرق
ابريشم مقرض كل كاوزبان گيلاني صندل سفيد غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع طباشير سفيد كشنيز خشك مقشر شاه
منقي تخم خرفه مقشر ازهريك پنج مثقال فوفل كل ارمني مغسول ازهريك سه مثقال نشاسته دو مثقال مشك خالص يك مثقال.
عنبر اشهب دو مثقال ورق طلا محلول يك مثقال ورق نقرهٔ محلول دو مثقال قند سفيد دو وزن مجموع ادويه آب سيب شيرين
آب انار شيرين ودر نسخهٔ ديگر انار اين همه ازهريك نود مثقال عرق بيد مشك گلاب ازهريك پنجاه مثقال بدستور مرتب

سازند وكفته اكر خواسته باشند مشك داخل نكنند وبعنبر اكتفا كنند عمود واصل درد واء المسك مشك است پس ه كاه
آن را داخل نكنند وبعنبر اكتفا كنند مى فرمايند كه آن را دواء المسك نمى توان كفت بلكه مناسب آن است كه ان د
دواء العنبر نامند پس حكيم مؤمن كفته كه من د ومثقال ياقوت رماني درين دواء المسك داخل كردم واثرش را بسيار
يافتم * دواء المسك بارد منقول از خط حكيم محمد باقر * صنعت آن ابريشم مقرض مرواريد ناسفته طباشير سفيد كهربا ى
شمعي كل سرخ كشنيز خشك مقشر از هريك پنج مثقال صندل سفيد تخم كاهو مقشر زرشك بيد انه كل كاوزبان كيلاني از
هريك د ومثقال ورق طلا ورق نقره عنبر اشهب از هريك نيم مثقال مشك تبتي خالص يك مثقال آب سيب ترش قند
سفيد از هريك يكصد مثقال بدستور مقرر تركيب نمايند * دواء المسك بارد ميرزا محمد حكيم * صنعت آن كل سرخ طباشير
سفيد كشنيز خشك كهربا ى شمعي از هريك شش مثقال مرواريد ناسفته سه مثقال مشك تبتي يك مثقال شربت فواكه سه
وزن ادويه بدستور مقرر مرتب نمايند شربتي يك مثقال * دواء المسك بارد منقول از خط سيد الاطبا ميرزا محمد رحيم
كه قلمي فرموده اند كه اين نسخه از عاليجاه صاحبي ابويم غفر الله له است * صنعت آن كل كاوزبان كيلاني ابريشم مقرض
طباشير سفيد كل سرخ كشنيز خشك مقشر مرواريد ناسفته كهربا ى شمعي از هريك شش مثقال صندل سفيد تخم كاهو مقشر
زرشك بيد انه تخم خرفه مقشر از هريك سه مثقال يشب سبز ياقوت رماني مشك خطائي عنبر اشهب ورق نقره مرجان
قرمزي از هريك د ومثقال ورق طلا يك مثقال قند سفيد يك صد وپنجاه مثقال شراب سيب شيرين بقدر حاجت
مرتب نمايند شربتي يك مثقال * دواء المسك بارد تاليف آقا اشرف حكيم منقول از خط حكمت پناه ميرزا معزالدين
ولد ميرزا محمد باقر حكيم باشي * صنعت آن كل كاوزبان كشنيز خشك كهربا ى شمعي از هريك يك جزو مرواريد
ناسفته دو جزو مشك تبتي سه س جزوي كوفته بيخته با نبات سفيد وآب سيب ترش مرتب نمايند ودر نسخهٔ ديكر
تفاوتي در بعضي اجزا واوزان ديده كل سرخ وطباشير وكشنيز خشك كل كاوزبان از هريك يك جزو مرواريد ناسفته
نيم جزو مشك تبتي سه س جزوي قلمي شده * دواء المسك بارد به نسخهٔ ديكر * صنعت آن كهربا طباشير سفيد كل سرخ
كشنيز خشك تخم خرفهٔ مقشر از هريك پنج درم كل كاوزبان آملهٔ منقى از هريك هفت درم مرواريد ناسفته بصد صندل
سفيد ابريشم مقرض از هريك سه درم مشك زعفران از هريك يكدرم دارچيني دوازده درم عسل مصفى وقند سفيد سه
وزن ادويه بدستور مرتب نمايند * دواء المسك بارد منقول از تقويم الادويه * صنعت آن كل سرخ طباشير سفيد
كشنيز خشك مقشر كل كاوزبان كهربا از هريك يك جزو مرواريد ناسفته دو جزو مشك تبتي سه س جزوي كوفته بيخته
با نبات وآب سيب ترش بقوام آورده بصرشند * دواء المسك بارد كافوري * صنعت آن مرواريد ناسفته كهربا ى شمعي
طباشير سفيد غنچهٔ كل سرخ منزوع الاقماع كشنيز خشك مقشر ابريشم خام مقرض كل كاوزبان كيلاني تخم خرفه مقشر
از هريك سه مثقال مشك تبتي كافور قيصوري از هريك دو دانك رب سيب شيرين دو وزن مجموع ادويه قند سفيد بقدر
حاجت بدستور مقرر معجون سازند شربتي از يك مثقال تا دو درم * دواء المسك بارد موافق نسخهٔ مشهور * صنعت آن
كهربا ى شمعي طباشير سفيد ورق كل سرخ كشنيز خشك تخم خرفهٔ مقشر از هريك پنج درم مشك تبتي يكدرم مرواريد ناسفته
بصد از هريك سه درم كل كاوزبان آملهٔ منقى از هريك هفت درم صندل سفيد ابريشم مقرض از هريك چهار مثقال
عود قماري خام دارچيني از هريك دو درم زعفران يكدرم قند سفيد عسل مصفى بالمعاوات سه وزن مجموع ادويه

بل ستور مقرر ترکیب نمایند شربتی یك مثقال تا دو درم * دواء المسك بارد دیگر * صنعت آن مروارید ناسفته دو مثقال
مشك تبتي یکمثقال گل کاوزبان تخم کاهو مقشر طباشیر سفید گل سرخ صندل سفید کشنیز خشك مقشر تخم خرفه مقشر ابریشم
مقرض کهربای شمعي ازهریك چهار مثقال نبات سفید هفتاد مثقال آب سیب پنجاه مثقال بل ستور مقرر ترکیب نمایند
* دواء المسك بارد دیگر * صنعت آن طباشیر سفید گل سرخ ابریشم مقرض کهربا صندل کشنیز خشك ازهریك چهار مثقال
مروارید ناسفته دو مثقال مشك تبتي خالص یکدرم با سه وزن ادویه شراب فواکه شیرین ترکیب نمایند شربتی یك مثقال
* دواء المسك بارد مستعمل سیادت پناه نواب غفران مآب میرزا علیمان حکیم منقول از خط میرزا علي نقي پسر
زاده معزي اليه * صنعت آن گل کاوزبان ابریشم مقرض طباشیر سفید گل سرخ کشنیز خشك مقشر مروارید ناسفته
صلایه کرده کهربای شمعي ازهریك شش مثقال صندل سفید تخم کاهو مقشر زرشك منقی تخم خرفه مقشر ازهریك سه
مثقال یاقوت رماني صلایه کرده یشب سبز صلایه کرده عنبر اشهب ازهریك دو مثقال مشك خطائي یکمثقال ونیم ورق طلا یك
مثقال ورق نقره مرجان قرمزي ازهریك دو مثقال باشراب سیب شیرین بوزن قند بسرشند وقلمي نموده که تصوفیکه عالیجاه
اخویم یعني میرزا محمد باقر نموده تخم کاهو کشنیز خشك است که داخل نموده * دواء المسك بارد بنسخهٔ صاحب کامل الصناعة
* صنعت آن زرنباد درونج عقربي ازهریك یکدرم مروارید ناسفته کهربا بسد ازهریك یك درم ونیم بهمن سرخ بهمن
سفید سنبل الطیب ساذج هندي قاقله قرنفل جند بیدستر اشنه ازهریك چهار درم زنجبیل دارفلفل ازهریك دو دانك مشك
تبتي یکدانك ونیم عسل مصفی سه وزن ادویه بل ستور مقرر معجون سازند * دواء المسك حار دیگر منقول از خط نواب
حکیم محمد باقر نافع ازبرای غشي ووحشت وهم * صنعت آن دارچیني مصطکي رومي تخم مرزنجوش تخم فرنجمشك تخم بالنگ
تخم نمام زنجبیل دارفلفل زرنباد درونج اجزا مساوي ازهریك ده جزو مشك تبتي نیم جزو عسل هلیلهٔ مربا سه جزو بهمن
سفید بهمن سرخ ساذج هندي وزن ادویه بل ستور مرتب نمایند * دواء المسك حار به نسخهٔ دیگر * صنعت آن زرنباد
درونج عقربي قرنفل اشنه ازهریك یکدرم مروارید ناسفته کهربا بسد ابریشم مقرض ازهریك یك درم ونیم زنجبیل پنج مثقال
بهمن سرخ بهمن سفید ساذج هندي سنبل الطیب قاقله ازهریك ده مثقال مشك خالص یك مثقال جند بیدستر دارفلفل
ازهریك دو مثقال عسل مصفی سه وزن ادویه بل ستور معجون سازند * دواء المسك حار دیگر * صنعت ان زرنباد درونج
ازهریك یکدرم مروارید ناسفته ابریشم مقرض کهربا ازهریك یك درم ونیم بهمن سرخ بهمن سفید ساذج هندي سنبل الطیب
قاقلهٔ صغار قرنفل جند بیدستر اشنه ازهریك چهار دانك زنجبیل دارفلفل ازهریك دو دانك مشك تبتي یکدانك ونیم عسل
مصفی سه وزن ادویه بل ستور مرتب نمایند وبعد ازشش ماه استعمال نمایند شربتی ازیك مثقال تا دو مثقال * دواء المسك
حامض منقول از قرابادین قلانسي تقویت جمیع اعضای رئیسه وجمیع قوتها لند وخفقان حادث از خما را نافع است
ناقهین را سود دارد * صنعت ان مروارید ناسفته نیم درم گل کاوزبان غنچهٔ گل سرخ منزوع الاقماع طباشیر سفید تخم
خشك مقشر کهربای شمعي بسد محرق ازهریك یك درم مشك تبتي دودانك نبات سفید آب سیب ترش ازهریك بقدر صوو
معجون سازند صاحب میزان الطبائع گفته که مزاج این دوا قریب ببرودت است وخشك است در درجهٔ ثانیه * دواء المسك
حامض دیگر مقوي اعضای رئیسه است وبجهت خفقان حار ومالیخولیای حادث از احتراق صفرا خصوص مالیخولیای موانیخ
بنهایت نافع است * صنعت آن مروارید ناسفته کهربای شمعي ابریشم خام مقرض گل کاوزبان طباشیر سفید غنچهٔ گل سرخ

منزوع الاتماع كشنيز خشك مقشر تخم خرفهٔ مقشر ازهريك سه مثقال مشك خالص تبتي دو دانك رب سيب ترش دو وزن ادوية
قند سفيد بوزن مجموع ادويه بدستور معجون سازند شربتي يک مثقال وگاهي مي افزايند برين اجزا عنبر اشهب دو
دانك وآن را دواء المسك حامض عنبري مي نامند واگر حرارت بسيار باشد بر اجزاى اصل دو دانك كافور قيصوري مي افزايند
وآنرا دواء المسك حامض كافوري مينامند وگاهي بافزودن عنبر كافور نيز مي افزايند وآن را دواء المسك حامض عنبري
كافوري مينامند * دواء المسك حامض عنبري ديگر * صنعت آن مرواريد ناسفته كل كاوزبان كيلاني ابريشم خام مقرض
طباشير سفيد ورق كل سرخ كهربای شمعي كشنيز خشك مقشر ازهريك شش مثقال صندل سفيد تخم كاهو مقشر زرشك منقى
شيرآملهٔ منقى تخم خرفهٔ مقشر يا قوت رماني ازهريك سه مثقال يشب سبز عنبر اشهب ورق نقره مرجان قرمزي ازهر يك
دو مثقال مشك خالص يك مثقال ونيم ورق طلا يک مثقال رب سيب ترش هفتاد مثقال قند سفيد سه وزن ادويه بدستور
مقرر معجون سازند شربتي يك مثقال * دواء المسك حامض عنبري ديگر * صنعت آن مرواريد ناسفته كهربای شمعي
ورق كل سرخ صندل سفيد طباشير ابريشم خام مقرض كشنيز خشك مقشر كل كاوزبان تخم خرفهٔ مقشر ازهريك سه مثقال
مشك تبتي عنبر اشهب ازهريک دو دانك شربت ريباس قند سفيد ازهريك دو وزن ادويه بدستور مرتب نمايند واگر حرارت
بسيار باشد دو دانك كافور قيصوري اضافه ميكنند وآنرا دواء المسك حامض عنبري كافوري ميكويند ويا آنكه بعوض عنبر
كافور مي كنند وآن را دواء المسك حامض كافوري ميكويند وبعضي ورق نقره نيم مثقال وورق طلا يک انك داخل كرده
اند * دواء المسك حامض عنبري ديگر * صنعت آن مرواريد ناسفته كهربای شمعي لك مغسول كل كاوزبان غنچهٔ كل سرخ
منزوع الاتماع كشنيز خشك مغز تخم كدو تخم خرفهٔ مقشر ازهريك دو مثقال عنبر اشهب دو دانك مشك تبتي يك انك
زرنباد سيب ترش شربت ريباس ازهريك دو مثقال نبات سفيد كلاب ازهريك بقدر حاجت بدستور مقرر معجون سازند
ودر ظرف چيني نگاهدارند * دواء المسك حلوبه نسخهٔ محمود بن الياس نافع ازبراى ماليخوليا * صنعت آن مرواريد
ناسفته بصل كهربای شمعي ابريشم خام مقرض ازهريك دو درم مشك تبتي يك مثقال ونيم تخم فرنجمشك تخم نما
تخم مرزنجوش مصطكي جوزبوا دارفلفل دارچيني فلفل قرنفل خيربوا ماذج هندي بوست زرد آلوچ بهمن سرخ
بهمن سفيد تخم بادروج ازهريك يک درم ونيم لوفته بعسل مصفى سه وزن ادويه بعرشند شربتي يك مثقال
* دواء المسك حلو ديگر * صنعت ان زرنباد درونج لولو كهربا بصل ازهريك دو درم ابريشم خام شش درم بهمن
ابيض بهمن احمر سنبل الطيب ماذج قاقله قرنفل ازهريك پنج درم جند بادستر اشنه دارفلفل زنجبيل ازهريك
چهار درم مشك سه درم ابريشم را مقرض نموده يا كوبيده وبا مرواريد وبصل وكهربا يكجا سحق نموده با سائر ادويه بدستور
وزن ادويه عسل خالص مصفى مقوم بعرشند شربتي نيم مثقال * دواء المسك حلوبه نسخهٔ شيخ الرئيس در قرابادين
قانون حكيم ميرمحمد مؤمن كويد كه دواء المسك حلورا دواء المسك حار نيز كويند اين دواء المسك نافع است ازبراى
خفقان وامراض سوداوي وتنكي نفس وازبراى صرع وفالج ولقوه وربع * صنعت آن زرنباد درونج عقربي مرواريد
ناسفته كهربای شمعي بصل محرق ازهريك سه درم ودو دانك ودر نسخه ديگر قانون ازهريك سه درم است ابريشم خام
دو درم بهمن سرخ بهمن سفيد سنبل الطيب ماذج هندي قاقله قرنفل ازهريك چهار درم وچهار دانك اشنه دارفلفل
زنجبيل ازهريك يكدرم ودو دانك جند بيدستر ودو دانك مشك تبتي خالص جيد يك مثقال ابريشم را مقرض كرده

بنهايت نرمي وريزكي وبه حرير به بيزند وباقي ادويه راكوفته بيخته بعسل شهد كه آتش ندهد باشد سه وزن ادويه سرشته
معجون سازند شربتي نيم مثقال باآب نيم كرم * دواء المسك حلو به نسخهٔ شيخ الرئيس كه باسم معجون مسك ذكر كرده
وگفته كه نافع است ازبراي خفقان وجميع امراض سوداوي وازبراي عسر النفس بلغمي * صنعت آن زرنباد درونج عقربي
مرواريد ناسفته كهربا ي شمعي بعد محرق ازهريك يكدام ابريشم مقرض خام بهمن سرخ بهمن سفيد ساذج هندي منبل
الطيب قاقله قرنفل جند بيدستر ازهريك يكدرم ونيم زنجبيل دارفلفل ازهريك دودانك مشك تبتي ثلث يكدرمي بش سنو
مقرر مرتب نمايند شربتي مقدار نخودي باشراب ريحاني ومزاجش كرم است درجه دريكدرجه ونيم خشك است دريكدرجه و
وربع درجه * دواء المسك حلود يكربه نسخهٔ شيخ الرئيس مستعمل درمنافع مذكورهٔ حكيم مؤمن گفته كه اين دواء المسك
نافع است ازبراي خفقان وضعف دل ومعدهٔ وبا دهائيكه زنان آبستن را بهم ميرسد ورنك رورا نيكو ميكرداند * صنعت آن
زرنباد درونج عقربي ازهريك يكدرم مرواريد ناسفته كهربا ي شمعي بعد ابريشم خام محرق مقرض ازهريك يكدر
ونيم اشنه دانهٔ هيل ازهريك نيمدرم ودرنسخهٔ ديكر ازهريك يكدرم است بهمن سرخ بهمن سفيد ساذج هندي قاقله قرنفر
منبل الطيب جند بيدستر ازهريك نيمدرم وچهاردانك ودرنسخهٔ ديكر قانون ازهريك نيمدرم است ودرتحفة المومنين
ازهريك چهاردانك است زنجبيل دارفلفل ازهريك چهاردانك ودرتحفة المؤمنين دودانك است مشك تبتي يكدانك
نيم جواهر راصلايه كردهٔ سائرادويه راكوفته بيخته بعسل شهد آتش نديدهٔ سه وزن ادويه بسرشند ودرظرف چيني نگاهدارند
ودروقت حاجت استعمال نمايند بعد ازدوماه شفائي گفته كه بعد ازچهارماه استعمال توان نمود شربتي دودرم محدبر
زكريارازي گفته كه قوت اين دواء المسك بعد ازدوماه تاسه سال اول نيكو باشد صاحب ميزان الطبا ثم گفته كه شربتي ازين
دوايك مثقال است ومزاجش كرم است ودرآخر درجه خشك است دريكدرجه وربع درجه * دواء المسك حمد
بنسخهٔ حكيم سديد كه ازشيخ الرئيس نقل كرده است * صنعت آن زرنباد درونج عقربي ازهريك دودرم مرواريد ناسفته
كهربا بعد ابريشم خام مقرض غير محرق اگرممكن شود والا ابريشم مشوي نيم سوزكوبيده ازهريك يكدرم ونيم بهمن سفيد
بهمن سرخ ساذج هندي منبل الطيب قاقله قرنفل جند بيدستر اشنه ازهريك چهاردانك زنجبيل دارفلفل ازهريك
دودانك مشك ربع درمي كوفته بيخته بعسل شهد كه آتش نديدهٔ باشد بسرشند ونگاهدارند وبعد ازچهل روزشربتي دودرم
تناول نمايند * صنعت اين دواء المسك به نسخهٔ سيد اسمعيل كه درصداع ربعي ذكر كرده زرنباد درونج ازهريك
يكدرم مرواريد ناسفته كهربا بسد ابريشم مقرض ازهريك نيم درم بهمن سرخ بهمن سفيد ساذج هندي منبل الطيب
قاقله قرنفل جند بيدستر اشنه ازهريك چهاردانك زنجبيل دارفلفل ازهريك دودانك مشك خالص يكدانك ونيم عسل
شهد خالص سه وزن ادويه على الرسم معجون سازند وبعد ازچهارماه شربتي ازيكدرم تادردرم تناول نمايند * دواء المسك
حلو ديكر منقول ازبياض بخط حكيم ميرعلاء الدين محمود كه معزي اليه ازكتاب من لايحضره الطبيب تاليف محمد بن زكريا
نقل كرده وگفته كه اين دواء المسك رفيع القدراست ازبراي انچه ما اين را ازبراي آن ساخته ايم ونيكو است ازبراي
خفقان ووحشت وازبراي سموم وگزيدن هوام * صنعت آن مصطكي رومي دارچيني قرنفل سك اصلي منبل الطيب
جوزبواكبابهٔ چيني قاقله هيل بواسعد كوفي اذخر مكي پوست زرد اترج عودقماري خام ناخواه تخم بادروج
فرنجمشك مرزنجوش نمام اكليل الملك دارفلفل ازهريك دودرم ونيم مرواريد ناسفته بسد كهربا بهمن سفيد بهمن سرخ

ماذج هندي زرنباد درونج چيني از هريك بيست درم مشك چهل يك مثقال ابريشم خام يك رطل ابريشم را بكلاب
بخيسانند پس بجوشانند وصافي نموده ادويه را باين كلاب تصفيه نموده درصلايهٔ سنكي بسايند تاتمام شود كلاب پس بعرشند
بعسلي كه دران اهليلج كابلي را مربا نموده باشند ودر ظرف چيني نگاهدارند پس بدستيله اين دوا رافع قبض است
* دواء المسك حلوحاربه نسخهٔ بيمارستان سنجستاني معمول درزمان ابوزيد اين دواء المسك نافع است ازبراى خفقان
وفالج ولقوه وحشت وخبث نفس واستوخا وكزازا متلائي ومقوي قلب است ومعده راپاك ميسازد ونشف رطوبت ازان
مي كند ومعين است برهضم غذا * صنعت آن زرنباد درونج مرواريد ناسفته كهربا بعدل ازهريك ده درم ابريشم مغسول
شش درم بهمن سفيد سنبل الطيب ساذج هندي قاقله قرنفل ازهريك پنجدرم جندبيدستر اشنه دارفلفل زنجبيل
ازهريك چهاردرم مشك سه درم عسل مصفى يكمن ابريشم را مقرض نمايند كه مثل غبار كردد پس جواهر را بهمنك
سحاق خوب صلايه نمايند وباقي ادويه را كوفته بيخته بعسل بعرشند شربتي نيم مثقال باآب نيم كرم مجرب است * دواء المسك
حلوحا رمنافع بسيار دارد وهوء مزاج بارد قلب وضعف دل را كه ازبرودت باشد نفع دهد وبجهت امراض سوداوي ووسواس
توحش ومالنخوليا وعسرالنفس بي نظيراست وازبراى گزيدن جانوران سمي وخوردن سموم ونيست كم ازترياق اكبر
* صنعت آن عود هندي سنبل الطيب دارچيني مصطكي رومي قرنفل جوزبوا كبابهٔ چيني قاقلهٔ كبار دانهٔ هيل بواسعد لوقيه
اذخرمكي پوست زرد اترج تخم بادرنجبويه بادروج رازيانه تخم مرزنجوش تخم فرنجمشك زنجبيل مرزنجوش نمام دارفلفل
ازهريك بيست درم مرواريد ناسفته كهربا بهمن سفيد بهمن سرخ ساذج هندي زرنباد درونج عقربي ازهريك بيست
پنجدرم مشك تبتي خالص يك مثقال ابريشم خام يك رطل ابريشم را دراب حل ادان خيسانيده پس بجوشانند ونيمه
بمالند وصافي نمايند وادويه كه صلايه كردني است با اين اب صلايه نمايند وتتمهٔ آب رابا شيرهٔ سليله مربا سه وزن ادويه
بقوام آورده ادويه كوفته بيخته باجواهر صلايه كرده بان بعرشند وبعد چهل روز شربتي يك مثقال استعمال نمايند
درنسخهٔ ديكر عسل آمله مربا يا عسل سليلهٔ مربا هركدام كه باشد سه وزن ادويه بعرشند * دواء المسك حلوحا ربنسخهٔ
ديكر * صنعت آن بهمن سرخ بهمن سفيد سنبل الطيب ازهريك سه مثقال مشك تبتي خالص مرواريد ناسفته ازهريك نيم
مثقال ساذج هندي قاقله قرنفل اشنه جندبيدستر ارفلفل ازهريك يك مثقال عسل مصفى يكرطل ادويه را كوفته بيخته
بعسل بعرشند وبعد ازچهل روز استعمال نمايند شربتي يكدرم * دواء المسك حلوحا ربه نسخهٔ شيخ رئيس كه باسم معجون
مسك ذكر كرده نافع ازبراى وجع كبد ومعده وضعف كبد وقلب ومعده وتحليل رياح ونفخ * صنعت آن مشك خالص ده
درم ودرنسخهٔ ديكر يكدرم است جنطيانا ى رومي دودرم سنبل الطيب سليخهٔ سياه ساذج هندي لك مغسول ريوند چيني
ازهريك دودرم است ودرنسخهٔ ديكر ازهريك يكدرم است زعفران نانخواه مصطكي رومي تخم لرفس ازهريك چهاردرم دا
چيني زراوند مدحرج ازهريك سه درم عود هندي قرنفل مرمكي ازهريك يكدرم ونيم كوفته بيخته بعسل مصفى سه وزن
ادويه بعرشند شربتي مثل باقلائي باكلاب كرم كرده ومزاجش حارا ست دردرجهٔ ثالثه وخشك دراخر دردرجهٔ ثانيه
* دواء المسك نافع ازبراى خفقان وصداع ريحي وامراض سوداوي وبلغمي وصفراوي وصرع وفالج ولقوه وربع وبادهاى
معده واوجاع معده ورياح ونفخ را تحليل كند ومعده راپاك سازد * صنعت آن به نسخهٔ شيخ الرئيس مصطكي رومي زعفران
ازهريك يكدرم ونيم فقاح افسنتين بادرنجبويه افتيمون ازهريك يكدرم عود هندي خام مسك اصلي ازهريك يكدرم ونيم

مشك تبتي خالص يكدرم زرنباد درونج عقربي ازهريك دودرم مروارید ناسفته كهربای شمعي بعدل ابريشم مقوغ
ازهريك سه درم صبرزرد مقوطري بيست وچهاردرم عسل مصفی بقدركفايت بدستور معجون سازند شربتی تام وزن
دودرم بآب نيم كرم * دواء المسك مركه همان نفع دارد * صنعت آن افسنتين رومي صبرزرد مقوطري ازهريك
هشت درم سنبل الطيب مشك تبتي ساذج هندي ناردين مرصافي ازهريك دودرم ريوند چيني شش درم ود
نعنهٔ اصل هشت درم است نانخواه زعفران تخم كرفس ازهريك چهاردرم جند بيدستريكدرم ونيم اجزاراكوفته
بيخته بعسل مصفی سه وزن ادويه بسرشند شربتی تام وزن يك مثقال وقوت اين معجون تاسه سال باقي ميماند
* دواء المسك موبا افسنتين به نعنهٔ شيخ الرئيس كه متعمل اطبا است نافع ازبرای خفقان ووسواس وصداع رطب
واورام حنجره ومزبل رطوبات وبلت ورياح ونفخ معدة است * صنعت آن صبرمقوطري افسنتين رومی ازهريك
بيست درم ريوند چيني هشت درم ودرنسخهٔ ميداسمعيل كه درذخيرهٔ درصداع ريحي مذكورنموده وزن ريوند چيني
شش درم است نانخواه زعفران تخم كرفس مرصافي ازهريك چهاردرم است ودرنسخهٔ ميداسمعيل مرصافي داخل نيست
مشك تبتي خالص ناردين ساذج هندي ازهريك دودرم ودرنعنهٔ ميداسمعيل دودرم مروارید ناسفته داخل است
جند بيدستريكدرم ونيم ودرنعنهٔ ميداسمعيل وزن جند بيدستريكدرم است ادويه كوفته بيخته بعسل نحل مصفی
بقدركفايت بدستورمقرربسرشند ومعجون سازند شربتی يك مثقال ونعنهٔ حنين وشيخ الرئيس موافق انند الا انكه
وزن ريوند چيني شش درم است ووزن مرصافي دودرم ودودرم قرنفل نيزداخل دارد ونسخهٔ شفائي نيزموافق نعنهٔ
شيخ الرئيس است مكرآنكه وزن ريوند شش درم است وبجای مرصافي مروارید آورده وصاحب اختيارات كفته كه شربتی
ازين دوانيمدرم تايكدرم است وقوتش تاسه سال باقي ميماند ومحمود بن الياس درقرابادين حاوي صغير كفته كه شربتی
ازين دوايك مثقال است ودرشقيقهٔ بارد بلغمي وسوداوي كفته شربتی ازين دوايكدرم است باجلاب سكري نيم نرم
صاحب ميزان الطبائع كفته كه اين دواكرم وخشك است دريك درجه وسه ربع درجه * دواء المسك موبه نعنهٔ ديكر
منقول ازخط حكيم ميرعماد الدين محمود * صنعت آن افسنتين رومي صبرسقوطري ازهريك هشت مثقال ريوند چيني
شش مثقال نانخواه زعفران تخم كرفس مروارید ناسفته ازهريك چهارمثقال مشك تبتي ساذج هندي ناردين ازهريك دو
مثقال جند بيدستريك مثقال ونيم عسل سه وزن ادويه بدستور مرتب نمايند * دواء المسك معتدل ازقدس سرهٔ نافع
ازبرای خفقان سوداوي ومالیخوليا خصوص مراقي ومقوي قلب ودماغ وكبد است وخبث نفس ووسواس سوداوي را
زائل كند ومعدهٔ راقوت دهد ومحلل ابخرهٔ سوداوي ومانع صعود آنها بدماغ ومجرب است * صنعت آن مروارید ناسفته
كهربای شمعي ورق طلا محلول ابريشم مقرض دارچيني بهمن سرخ بهمن سفيد درونج عقربي زعفران ازهريك دودرم
مصطكي اشنه هيل بوا ازهريك يكدرم صندل سفيد طباشير سفيد غنچهٔ كل سرخ صندل سرخ كشنيزخشك مقشركل كاوزبان
آملهٔ منقی بعدل تخم خربزهٔ مقشرورق نقره محلول ازهريك سه درم زرشك منقی پنجدرم عود هندي بادرنجبويه ازهريك
يكدرم ونيم عنبراشهب مشك تبتي ازهريك چهاردانك آب سيب شيرين يارب آن قند سفيد عسل مصفی هرسه برابرسه وزن
مجموع ادويه بدستورمقرر معجون سازند وبعد ازچهل روز استعمال نمايند شربتی يك مثقال * دواء المسك معتدل
ديكرآن قدس سرهٔ * صنعت آن مروارید ناسفته كهربای شمعي بعدل مشكول ورق نقرهٔ ازهريك دومثقال ونيم لر

گاوزبان غنچهٔ گل سوخ ابویشم مقرض بهمن سفید بهمن سرخ دارچیني صندل سفید درونج عقربي ازهریك دومثقال وبیه
مغز تخم خیارین آملهٔ منقی زرشك منقی بادرنجبویه ازهریك پنج مثقال ریوند چیني مشك تبتي خالص زعفران ازهریك سی
مثقال اسارون یك مثقال عنبر اشهب ورق طلا ازهریك چهاردانك آب سیب شیرین رب به شیرین رب انار شیرین رب
سیب ترش رب انار ترش شربت ریباس ازهریك بیست مثقال کلاب عرق شاهتره عرق صندل عرق گاوزبان عرق بید مشك
عرق بادرنجبویه ازهریك بیست وپنج مثقال عسل مصفی قند سفید مساوي دووزن مجموع ادویه جواهررا باکلاب صلایه
کرده باقي ادویه راکوفته بیخته ربوب واشربه وعسل ونبات وعرقها را بقوام آورده ادویه راباآن بسرشند شربتی یکمثقال
* دواء المسك معتدل مستعمل وقتی که حرارت غالب باشد نافع است ازبرای جمیع اقسام مالیخولیا وخفقان سوداوي و
امراض قلب مرکب ازاخلاط حاره یا اخلاط بارده * صنعت آن مروارید ناسفته بسد محرق مغسول صندل سفید ابریشم
مقرض ازهریك سه درم کهربای شمعي پنج درم طباشیر سفید کل سوخ ازهریك چهارمثقال کشنیز خشك مقشر تخم خرفه مقشر
ازهریك چهاردرم کل گاوزبان آملهٔ منقی ازهریك هفت درم دارچیني دوازده درم مشك تبتي زعفران ازهریك یك د
ورق طلا ورق نقره ازهریك نیم مثقال عسل مصفی قند سفید بالمناصفه سه وزن ادویه بد ستور معجون سازند مقدار مستعمل
ازوي ازیك درم تادودرم * دواء المسك معتدل دیگر * صنعت آن مروارید ناسفته کهربای شمعي مرجان قرمزي یشب
سبزمصطکي رومي دارچیني دانهٔ هیل بواسنبل الطیب اشنه درونج عقربي ساذج هندي قرنفل معد کوفي اسارون بهمن
سرخ بهمن سفید تودري زرد تودري کلکون ازهریك پنج مثقال عود قماري سه مثقال صندل سفید طباشیر سفید ازهریك شش
مثقال زرنباد قرنفة الطیب ازهریك چهارمثقال مشك خالص ورق نقره ازهریك دومثقال ورق طلا یك مثقال ابریشم
مقرض پنج مثقال نبات سفید بوزن تمام ادویه عسل دووزن تمام ادویه کلاب وعرق بید مشك ازهریك یك میناجواهر
واصلایه کرده سائرادویه راکوفته بیخته بانبات وعسل که باکلاب وعرق بید مشك بقوام آورده باشند بد ستور معجون سازند
شربتی یکدرم تایکمثقال * دواء المسك معتدل باجند بید ستر خفقان سوداوي وضعف قلب ودماغ ومالیخولیا وخفقه
نفس ووسواس وخوف وفزع رانافع است وکبد وامعاء ومعده راقوت دهد وتحلیل ابخرهٔ سوداوي نماید وبجهت اختناق رحم
وصرع بی نظیراست * صنعت آن مروارید ناسفته مرجان قرمزي کهربای شمعي درونج عقربي ابریشم مقرض زرنباد بهمن
سرخ بهمن سفید ازهریك دودرم قرنفل اشنه سنبل الطیب دانهٔ هیل بواساذج هندي دارچیني جند بید ستر ازهریك
یکدرم زعفران مصطکي صندل سفید صندل سرخ طباشیر سفید کشنیز خشك مقشر ازهریك دودرم عنبر اشهب یك د
مشك تبتي خالص نیم درم نبات سفید عسل مصفی بالمناصفه سه وزن مجموع ادویه بد ستور معجون سازند ودرظرف
چیني نگاهدارند شربتی ازیکدرم تایك مثقال بعد دوماه استعمال نمایند * معجون المسك جهت درد جگر وضعف
معده وبرودت آن وتفتیح سدد وتحلیل ریاحهای غلیظه واورام صلبه نافع * صنعت آن مشك خالص سلیخه سنبل الطیب
ساذج هندي لك پاک کرده مغسول ریوند چیني جنطیانا رومي ازهریك دودرم زعفران نانخواه تخم کرفس مصطکی
ازهریك سه درم عودهندي قرنفل مرصاف ازهریك نیم درم ادویه کوفته بیخته باعسل کف کرفته بقوام اورده سه وزن
ادویه بسرشند شربتی یکدرم باآب کرم

* فصل در ذکر نسخ معجنات *

* بدانکه معجنات بضم میم وفتح جیم
وکسر میم مشدد وفتح نون والف وتا جمع معجن است وآن ادویهٔ رانامند که بدن رافربه کردانند * معجنیله قریب باعتدال از

وبغایت نافع است * صنعت آن مغز بادام مغز فندق مغز حبة الخضراء مغز پسته شهدانه مغز چلغوزه اجزا مساوی
کوفته با سه وزن مجموع عسل کف گرفته بقوام آورده سرشته روزی پانزده مثقال تا سی مثقال تناول نمایند واز عقب
ماء اللحم وامثال آن بیاشامند * مسمن دیگر که در تسمین بدن عجیب الفعل از کندی * صنعت آن حب الخروع مقشر
کرده ربع کیلی با دو رطل شیر گاو تازه دوشیده خمیر کرده وخوب سرشته نانهای تنک از آن سازند وهر نانی بوزن سه
اوقیه وخشک نموده هر روز دو نان از آن را کوبیده قبل از طعام تناول نمایند وبر بالای آن فالوده از آرد نخود وباقلا
وبرنج وشیر پخته بیاشامند * مسمن دیگر آرد برنج آرد نخود فربه بدستور نانهای تنک ساخته وخشک کرده کوبیده
با مغز بادام شیرین مقشر وقند با شیر طبخ نموده تناول نمایند * مسمنی دیگر عجیب الفعل * صنعت آن بگیرند شیر گاو تازه
دوشیده یکرطل ویکرطل آب شیرین در آن ریزند وبآتش ملایم طبخ دهند تا آب برود پس یک اوقیه فانید ویک اوقیه روغن
گاو تازه ویک اوقیه روغن کنجد تازه در آن ریزند وتا دو ساعت بجوشانند پس ناشتا تناول نمایند * مسمنی دیگر
از ابن ماسویه * صنعت آن آرد نخود وباقلا وجو وبرنج از هریک مساوی عدس مقشر خشخاش سفید ماش مقشر مغز بادام
مقشر از هریک نصف وزن کنجد مقشر ربع کعک قند سفید از هریک دو جزو با شیر تازه دوشیده طبخ دهند ونیم جزو لند
مرضوض اضافه نموده وصبح ناشتا با شیر شتر چند روز تناول نمایند * مسمن دیگر * صنعت آن مغز بادام مغز فندق مغز حبة
الخضرا کنجد همه مقشر تخم خشخاش سفید از هریک یکوزن مساوی کیلا نصف یکوزن فانید بوزن کل سفوف سازند وهر صبح
ناشتا وشب وقت خواب بیست درم آنرا تناول نمایند * مسمنی دیگر که در تسمین عجیب الفعل است * صنعت آن
انزروت سه مثقال ونیم حجر البقر سه قیراط نارجیل هفت مثقال کوبیده درهم نموده چهار حصه نمایند چهار روز بعد
از حمام که چند زردهٔ تخم مرغ نیم برشت خورده باشند تناول نمایند قوی الاثر است * مسمنی دیگر موافق مبرود
المزاج وبغایت قوی الاثر است وتا سه سال قوت این ترکیب باقی میماند وشربتش از سه مثقال تا پنج درم است
وبعد از غذا تناول نمایند * صنعت آن کنجد مقشر مغز بادام مقشر نخود مقشر چلغوزهٔ مقشر تخم خشخاش سفید از هریک
یکجزو مغز کردکان مقشر آرد کندم زرنباد حبة الخضرا از هریک نیم جزو حلبه شهدانه حب السمنه از هریک ربع جزو
کوفته بیخته با گل شیر تازه دوشیده بوزن مجموع ادویه بآتش ملایم بجوشانند تا شیر را جذب کند وسه وزن ادویه عسل
را بقوام آورده بآن ممزوج کنند ودر آخر مقدار ثمن یک جزو حجر البقر که فادزهر گاوی است با گلاب نرم سوده اضافه
نمایند وبقدر شربت تناول نمایند * مسمنی دیگر که موافق محرور المزاج ومقوی باه است * صنعت آن نخود با پوست
سی مثقال در شیر گاو بخیسانند یک شبانروز وبدستور تجدید شیر کنند تا سه مرتبه پس برنج شسته شکر سفید خشخاش
سفید کندم جو مقشر ماش مقشر از هریک سی مثقال مغز بادام شیرین مغز چلغوزه مغز پسته از هریک بیست وپنج مثقال
مجموع را کوفته بیخته هر روز بیست وپنج مثقال آن را با شیر گاو تازه دوشیده طبخ نموده تناول نمایند ودر حمام روند
وآنجا مدتی مکث نمایند * مسمنی دیگر که بالخاصیة مؤثر است * صنعت آن مکس عسل که پر نیاورده باشد در سایه خشک
کرده هر روز پنج مثقال آن را با شکر سفید وآرد کندم سائیده بآب مانند فالوده طبخ نموده بنوشند واگر بدون طبخ
آن را سوده با پالوده وامثال آن از مرقهٔ لحوم وغیره پاشیده تناول نمایند نیز خوب است * مسمن دیگر * صنعت آن
قرفه خولنجان زیرهٔ کرمانی زنجبیل نانخواه حب الخروع از هریک پنج درم حرف سفید حب السمنه تودریین بوزیدان

بهمنین سورنجان سفید خبث الحدید در سرکه پرورده بریان کرده از هریک ده درم انزروت زرنباد از هریک سه درم
درونج جوزجندم از هریک هفت درم کوفته بیخته یکجا کرده سه کفدست صبح وسه شام بخورند واز عقب آن حریرهٔ متخذ
آرد برنج ونخود وباقلا وکندم ومغز بادام وقند بیاشامند * مسمنی دیگر که در تسمین بدن عجیب الفعل است * صنعت آن
کهربا بهمنان مغاث زرنباد جوزجندم تخم خشخاش سفید از هریک هفت درم مغز نارجیل مغز بادام مغز پسته مغز فندق
مغز کردکان مغز چلغوزه شقاقل بوزیدان از هریک پنج درم مغز سر گنجشک نر سه درم ادویه کوفته بیخته با سه وزن گل عسل
مصفی بقوام آورده سرشته شربتی از سه درم تا پنج مثقال تناول نمایند * مسمنی دیگر که در تسمین بدن بهتر از آن است
چنانچه آزموده ومجرب دانسته اند * صنعت آن تودریین تخم خشخاش سفید از هریک پنج درم حب المحلب زنجبیل قرفه
دارچینی شقاقل از هریک سه درم حب السمنه بوزیدان جوزجندم حب القلقل مقشر از هریک یک درم زعفران وبوره
مسطور در نسخهٔ قبل از هریک هفت درم ادویه کوفته بیخته با سه چند گل اجزا عسل مصفی مقوم بسرشند ودر آخر اندکی
عنبر اشهب ومشک تبتی خالص اضافه نمایند واین دوا مقوی باه نیز است * مسمنی دیگر که در تسمین بدن از اسرار شمرده اند
* صنعت آن کثیرا مغز بادام نشاسته شکر سفید اجزا مساوی نرم کوفته بقدر لائق تناول نمایند ومداومت بران فرمایند
خصوص آنکه بعد از آن شیریکه نارجیل در آن طبخ داده باشند بنوشند * مسمنی دیگر که بدن را فربه کند وقوت باه بیفزاید
* صنعت آن بهمن سرخ زراوند مدحرج کیلا حبة الخضرا تودریین شهدانه شونیز مغز پسته پوست نخود مغز بادام شیرین
کنجد مقشر مساوی نرم کوفته آرد حلبه شسته مقشر بریان بوزن گل با روغن بادام یا پسته یا مسکهٔ گاو تازه چرب نموده با عسل
قوام آورده سه وزن ادویه بسرشند شربتی ضعفا وزنان را بقدر کردکان واقویا ومردان را بقدر تخم مرغ * اما تسمین عضو
مخصوص مانند بازو وساعد وقضیب وسرین باید که عضو مخصوص را با شیر تازه چندان بمالند که سرخ گردد پس این دوا
را بمالند * صنعت آن خراطین را از گل شسته وخشک نموده با روغن کنجد نیم گرم طلا نمایند علق که بفارسی زلو نامند
در نارجیل تازه که در جوف آن آب باشد بگذارند تا خشک شود پس سائیده طلا نمایند وهرگاه در نارجیل آب نباشد شیر
داخل نمایند * دیگر آنکه عاقرقرحا نرم سائیده با سه درم ونیم پیاز عنصل مخلوط کرده طلا نمایند وبعد یک شبانروز بآب گرم
بشویند ومکرر چنین نمایند واینها که ذکر یافت برای تسمین قضیب است وهمچنین بعد از شستن با شیر انداختن رفت رومی
بران بتکرار عمل باعث تسمین آن است وحسوها وحلواها ولبوبات ومعاجین مسمنه در رسوم خودها ذکر یافتند * فائده
* بدانکه هرکه طالب فربهی است باید که اجتناب نماید از حرکات عنیفهٔ مفرطهٔ بدنیه واعراض نفسانیه وتعب شدید و
بسیار رفتن بحمام ومکث دران کردن وتعهد بر تناول اغذیهٔ لطیفه سریعة الهضم جید الکیموس وراحت وسکون وفرح و
سرور ومجالست با محبوبان وبساتین وامثال اینها را برخود لازم نماید *

* فصل در بیان نسخ مسوحات * بدانکه
مسوح از مسیح است بمعنی مالیدن ومراد اینجا ادویه ایست که بجهت تقویت باه ولذت جماع برکش ران وقضیب وانثیین
بمالند از غیر مالیدن قوی وبعنف * مسوح نافع جهت تقویت باه وسختی قضیب وعنین را بغایت نافع است * صنعت آن
پیاز عنصل پیاز نرگس از هریک نیم اوقیه در بیست وهشت مثقال روغن زیت وقدری آب بجوشانند تا مهرا شود وآب
سوخته روغن بماند صاف نموده زهرهٔ عصفور تخم انجره عاقرقرحا خردل سرخ از هریک یکمثقال عنبر نیم مثقال نرم سوده با آن
ممزوج کرده بر قضیب وعانه وانثیان مکرر ضماد نمایند واگر برای زیادتی تقویت مومیائی وزهرهٔ مرغ وامثال اینها

مورنجان ومرصاف محلول اضافه کنند بغایت مقوی واز مجربات است واکر از پیاز نرکس صرف ترتیب دهند نیز خوب است
واکر سه درم پیاز نرکس را باکارد چوبی ورق کرده یک شبانروز در شیر کاومیش بخیسانند وسائیده بر ذکر وعانه
حشفه ضماد نمایند عجیب الفعل است واکر پیاز نرکس را بدستور در شیر کاومیش خیسانیده سائیده ادویهٔ مسطوره نرم کوفته
بیخته بآن سرشته که در هاون سنکی بدسته بمالند وبر اعضای مخصوصه ضماد نمایند بسیار قوی الفعل است
* مسوح دیکر بغایت ملذذ طرفین است * صنعت آن پیاز نرکس زهرهٔ کاو مویز منقی عاقرقرحا بالسویه نرم سوده بآب
دهن سرشته بر قضیب طلا کنند بعد از خشک شدن مباشرت کنند وچون بر عانه بمالند نعوظ آورد * مسوح دیکر
که همین عمل دارد * صنعت آن هفت عدد پیاز نرکس را بکارد چوبی ورق نموده در شیر کاومیش بخیسانند
بکذارند تا شیر را جذب کند ودر هاون سنکی انداخته نیکو بمالند تا یکسان شود وقسط بحری بوزیدان ایرسا عاقرقرحا
زراوند مدحرج از هریک سه مثقال مویزج یک مثقال حلتیت نیم مثقال نرم کوفته بیخته بآن ممزوج نموده تا چون
مرهم شود بر موضع مخصوص واطراف آن بمالند * مسوح دیکر که بغایت موثر است وباعث لذت طرفین شود * صنعت آن کبابه
چینی زنجبیل عاقرقرحا سعد کوفی از هریک یکجزو لبان ذکر کثیرا از هریک نیم جزو اجزا کوفته بیخته بآب دهن سرشته طلا
کنند واکر نیم جزو زهرهٔ مرغ اضافه نمایند بغایت لذت افزای زن میکردد * مسوح دیکر که همین عمل دارد * صنعت آن
عاقرقرحا زنجبیل دارچینی از هریک یکدرم مشک خالص یکحبه با عسل سرشته حب سازند ووقت حاجت بآب دهن حل کرده
بر قضیب بمالند وبعد جفاف مباشرت نمایند * مسوح دیکر که همین خاصیت دارد * صنعت آن کبابه دارچینی عود
هندی مویزج از هریک نیم درم مشک یکقیراط با عسل مربای زنجبیل سرشته بر ذکر طلا نمایند ومقاربت کنند * مسوح دیکر
که همین خاصیت دارد * صنعت آن دارچینی کبابهٔ چینی سیندهی که دوای هندیست اجزا مساوی کوفته بیخته حب
سازند وخشک نمایند ووقت حاجت یکی از آن را در دهن کیرند وآب آن را بر قضیب طلا نمایند وبعد از خشک شدن
مجامعت کنند * مسوح دیکر که لذت جماع بیفزاید * صنعت آن بکیرند دارچینی مقدار دو درهم ودر دهن بخایند وآب
آنرا بر قضیب طلا نمایند وبعد از خشک شدن مقاربت نمایند * مسوح دیکر که چون بر قضیب طلا نمایند ومجامعت کنند
باعث بغض ونفرت طرفین میکردد * صنعت آن سفیداب قلعی افیون یبروح الصنم کعب خنزیر غیر محرق مامیران چینی
زهرهٔ خروس دندان سوختهٔ پلنک اشنهٔ سبز سوخته سرکین کبوتر مجموعا ومفردا از هریک یکدانک بآب سائیده طلا کنند
واکر بباطن زیر جامه قدری ازین ادویه ملاصق قضیب او کردد با هر زنیکه مباشرت کند باعث نفرت آن زن کردد
* مسوح دیکر که باعث توسیع فرج کردد بحدیکه احدی رغبت مباشرت او نکند * صنعت آن پیاز عنصل بسباسه چوب بقم
تخم بستان افروز تخم شاه سفرم تخم بادروج زهرهٔ کفتار روغن زیتون بالسویه با زهرهٔ کاو نر سرشته حب ها ساخته خشک
کنند ووقت حاجت با روغن زیتون حل کرده استعمال نمایند

* فصل در بیان مسهلات * بدانکه مسهل بضم
میم وسکون سین وکسر ها ولام بصیغهٔ اسم فاعل باصطلاح اطبا بمعنی سهولت وآسانی دفع خلط موذی فاسد غالب بر بدن
است از عروق واقاصی وقصبه ومعده وامعا وفراغت طبیعت از اذیت وکلال وافساد آن وهر دوائیکه از شان آن باشد که
تحریک مواد ورطوبات از عروق واعماق بدن وسائر اعضا نماید بسوی اسافل وجهت امعا یا اینکه اخراج به براز نماید انرا
دوای مسهل نامند واستفراغ ومستفرغ عام ازین وشامل است مر دفع طبیعت اخلاط را مثلا خون را بطریق انفتاح افواه

عروق و با نشقاق آن بطريق رعاف و يا نزف و يا نفث الدم از مجراى حلق و يا بول و يا براز از بول الدم و بواسير و حيض
بر خلاف عادت و زياده بر مقدار معين و امثال اين ها و ساير اخلاط را خواه بعنوان عرق باشد يا ادرار و يا قيء و اسهال
بهر طريق كه اسهل و اقرب باشد و مادهٔ قابل آن باشد و بدان جهت قريب بود و اعانت طبيعت را بر دفع آن مثلا خون
را بطريق فصد و يا حجامت و يا ارسال علق يعني زلو چسپانيدن و ساير اخلاط ثلثهٔ ديگر را باستعمال ادويهٔ مستفرغهٔ خاصهٔ
و يا اخلا بطريق مذكور و بحد لائق داخل عظيم امت فعل مسهلات يا به تليين امت و آن را ملينات خوانند مانند شير
خشت و يا بارخاء لزوجات و آن را مرخيه گويند مانند اجاص و يا به تحليل و تذويب و جذب مانند تربد و دند با لثيم
و يا به تنهائي مانند سنا مكي و يا بعصر مانند هليلجات و امثال اينها و نيز مسهلات يا ادويهٔ مفرده اند و يا مركبه و مفرده
يا محتاج بمصلحات اند و مسهلات و معينات و يا نه و اكثر ادويهٔ مفرده با مصلحات و طريق استعمال آنها مانند افيمون
و افربيون و هليلجات و بسفايج و خيارشنبرود ند كه حب الملاطين امت و زراوند و سقمونيا و سنا مكي و سورنجان و حب
و عصارهٔ ريوند كه غوتا غتيا نامند و غاريقون و غافث و لاجورد و مازريون به ترتيب حروف در اماكن خود ذكر يافت
مركبه يا از قبيل جوارشات اند و يا حبوب و يا حقن و يا ادهان و يا معجونات و يا اشربه و يا شيافات و يا اقراص و يا مطبوخات
و يا معاجين و يا نقوعات و همهٔ اين ها چه در ذيل ادويه مفرده كه اصل و عمود آن تركيب اند چه علتحده نيز ذكر يافتند
احتياج بتكرار نيست و اين جا بالاجمال دستور العملي و چند نسخه براى تذكر ذكر مى يابد بعون الله تعالى و حسن
توفيقه * تنبيه * بدانكه با اندك موء مزاج و انحرافي اقدام بشرب ادويهٔ مسهله و مسهلات ننمايند و بر خود عنف و
ندهند آن را و بر طبيب نيز لازم امت كه تا ضرورت داعي نشود مسهل ندهد و عند الضرورة تابع اى ملينين
و ملينات رفع احتياج شود بمسهل و مسهلات نپردازد و چون لابد شود از مسهل باقوى رود و دواى غير مستعمل
مجهول الكيفية و الكمية را استعمال ننمايد خصوصا بضعفا و صاحبان لطافت مزاج و ملوك و سلاطين مكرر آنكه اولا
بتكرار و تكثار استعمال دراقويا و مبرودين و مرطوبين و صاحبان مزاج كثيف از مقدار بسيار كم و زياده با مصلحات
در اوقات و ازمان و فصول و حالات و اسنان مختلفه مفردا و مركبا استعمال كرده و كيفيت مزاج و كميت مقدار سرشت
آن را معلوم نموده باشد و ثانيا بمتوسطين و بهر كه مناسب داند باشرائط مقرره قدر لائق و مذكوره در مقدمهٔ
كتاب نيز مفردا و مركبا با ادويهٔ مناسبهٔ مرعيه استعمال نمايد و نيز تا بحقن و شيافات و اضمده و اطيه رفع حاجت شود
نيز ترتيب از ضعيف بقوي و اقوي متوجه مشروبات نگردد و ناچار در مشروبات نيز همان ترتيب را مرعي دارد و بايد كه
دوا را بمقدار مرض از شدت و ضعف در كيفيت و كميت بدهد خواه مفرد باشد و يا مركب و در امراض مركبه ناچار است
از تركيب ادويه بحسب تركيب امراض و از استعمال مصلحات و معينات با آنها و ايضا بايد كه به پيران و حوامل
و مرضعات خصوصا كه ضعيف البنيه باشند حتى المقدور مسهل ندهد و عند الضرورة و لابد مسهلات خفيفه و ملينات و
حقن لينه استعمال نمايد و از ادويه قويه اجتناب كند ايضا بايد كه عند التوسع و نزد عدم شدت حاجت در ازمنه و اوقات
بسيار حاره و بسيار باردهٔ مانند بودن آفتاب در سرطان و اسد در تابستان و در جدي و دلو در زمستان و اوقات ظهر در
گرما و صبح هاى بسيار سرد در سرما و در هنگام امتلاء پري معدهٔ از طعام غير منهضم و در خلو بسيار و شدت ضعف مسهل نخورانند
و نيز بايد كه ملاحظهٔ ايام بحارين نمايد كه روز بحران را مجادله طبيعت با مرض اسهل و روز شدت و هيجان مواد مانند

روز چهارم وهفتم ونهم ویازدهم وسیزدهم وبیست ویکم روز مسهل نباشد ودران روز مسهل ندهد خصوصا درامراض حارهٔ حاده که باعث تشویش طبیعت واستیلای مرض وخوف وبیم هلاکت است چنانچه به تفصیل درکلیات کتب قوم از قواعد معالجات وعلت احتیاج ترکیب ادویه دراصول التراکیب وغیرها مذکوراست وانجا بدین مقدار اکتفا نمود وچون نزد توسعه وعدم ضیق وقت انحای مسهلات رابی منضجات استعمال نباید نمود لهذا ابیان قاعدهٔ کلیه بعض منضجات طرد اللباب ذکر نمود * بدانکه منضج بصیغهٔ اسم فاعل بمعنی نضج دهنده است ومنضج عبارت ازاعتدال آوردن قوام اخلاط است براى سهولت دفع وقبول آنها مر دفع هر خلطی را بطوری خاص وقوامی لائق مثلا صفرا را به تغلیظ وبسورت وحدت وجمع ومنع از تشتت آن واین بادویهٔ باردهٔ رطبه اکثر حاصل میکردد وبلغم را اکر رقیق وفج وماتیعت بتغلیظ فی الجمله واکر غلیظ ومتشبث بسطح امعا واعضا است به ترقیق وتذویب بحد لائق وتقطیع آن بادویهٔ حارهٔ رطبه ومرخیات ومزلقات وامثال اینها وسودا را اکر بسیار غلیظ ومتشبث بسطح امعا واعضا است به ترقیق وتذویب بحد لائق وتقطیع آن بادویهٔ حارهٔ رطبه ویا حارهٔ یابسه بحسب احتیاج مرخیات ومزلقات وامثال اینها واکر بسیار غلیظ ومتحجر است نیز به ترقیق وتقطیع بادویهٔ حارهٔ رطبه واکر غیر طبیعی حاد محترق از صفرا ودم است هم به ترقیق وهم بکسر سورت آن تربیت آن ادویه با بعض ادویهٔ باردهٔ رطبه بمقدار حدت آن چنانچه به تفصیل درکلیات دراماکن خود مذکوراست ونضج انضاج عبارت ازاعتدال قوام آمدن اخلاط است وقابل دفع بودن آنها * فائده * بدانکه شرط دراخذ ادویهٔ منضجه ومسهله وغیرها آن است که اولا اجزای مفردهٔ آنها را هریک جدا جدا تازه جید غیر مغشوش باجزای غریبه وحس خاک وغیر مبدل بدوای دیکر کرفته انچه مقشر کردنی است مانند اصل السوس وبسفایج وانچه تخم واسته دارد وکردنی است مانند هلیلجات وآمله وبلیله وعناب وسپستان ومویز وامثال اینها وانچه کوبیدنی است مانند اقاقیا وخشاب واصول باید مقشر نمود وبرآورد وجوکوب کرد وبقدر لائق مرض وشخص وبنیه وبلد وفصل وسن ومزاج حدت جدا وزن نمود ویکجا درظرف پاکیزه کرد ومقدار از آب صافی خالص از باران وغیرآن ویا عرقهای مناسبه بحسب لطافت وکثافت اجزام ادویه وقلت طبخ وکثرت آن که به تفصیل خواهد آمد ومریض توانند آشامید وبار بران نخواهد بود بخیسانند مثلا شب ازبرای صبح وصبح ازبرای شام پس باآنش ملایم که مرد یك را بسته باشند که بخار آن بیرون نرود له قوی اجزاء لطیفه هوائیهٔ آن به تحلیل رود وزائل کردد وساعت بساعت سر آن را باز نموده وبزودی برهم زده وزیر وبالا کرده تا تمام اجزای آن مساوی طبخ یابد وسر آنرا باز بپوشند وطبخ نمایند تا آنکه به نصف یا به ثلث رسد انکاه دیك را فرود آورده بکذارند تا بخار کرمی آن کم کردد پس سر آنرا پاره کرده قدری بمالند که قوت آن تمام باز داده شود وصاف کرده با انچه مناسب دانند از اشربه وسکنجبینات وغیرها بهمان کرمی بحد لائق بیاشامند از غیر آنکه بکذارند تا سرد کردد ومنتها بران بکذرد وثانیا کرم نموده بیاشامند ونیز باید که بعد از مالیدن زود صافی نمایند ونکذارند که باز اجرام ادویه ولطایف آنها را بخود جذب نمایند وانچه از ادویه که قابل طبخ بسیار نیستند مانند افتیمون باید که درپارچهٔ نازك بسته درآخر دران اندازند وچند جوشی داده فشرده دور نمایند وانچه ازکلها وبرکها وثمرها وامثال اینها است بحد لائق وتوسط طبخ نمایند وانچه از اخشاب واصول است بیشتر طبخ دهند وهمچنین مسهلات مطبوخه را وبالجمله باید که منضجی ومسهلات صفرا را طبخ خفیفی بکند وجوشی اکتفا نمایند ومبالغه دران ننمایند وهمچنین درمالیدن زود زود کرمی منکند

توشیدن باید که باعتدال باشد ومنضجات ومسهلات بلغم بمراتب خود ازان زیادة وسودا نیز بدستور ازان زیادة وبهتر
ظروف از برای طبخ ظرف سنگي است پس نقرة پس مس تازة قلعي نمودة وبدانکه دوا بدانیکه مواد فاسدة را خلاط ردیة
بسیار باشند اکثر آن است که بسبب استعمال منضج ومسهل بهیجان وحرکت درمی آیند واعراض انها مانند شدت
حمی وصداع وثقل اعضا وکسالت وبی رغبتی بوطعام وشراب خصوصا در بلغمي زیادة عارض میگردد زیرا که مادام که آنها
ساکن اند عوارض آنها کمتر ظاهر میگردد مانند مزابل ومتعفنات وجاهای قدیم متروک الانتفاع که تا ساکن اند بوی بعض
آنها چندان متاذي نمیگردانند وچون آنها را بحرکت درآورند بوی تعفن آنها اذیت بسیار میرساند وگاه است که باعث
هلاکت میگردد پس باید که درین هنگام مشوش ومتردد نگردد وعلامات وعوارض غلبه واخلاط را ملاحظه نموده دست از
تنقیه برنفق ومدارا ویا بشدت وقوت برندارند وشرایط تنقیه تمام نمایند که بعد تنقیه کامل عوارض مذکورة بعون الله عزوجل
بالفعل زائل میگردد واشتهای صادق وصحت حاصل میشود * ضابطه کلیه درانها * بدانکه هرگاه ارادة کنند اسهال بعض
اخلاط متشبثه را باید که بحسب آن ترکیب نمایند ادویهٔ مسهله مخصوصه بآن را بامنضجات مختصه ومصلحات ومبدلات
معینات وحافظات اعضای رئیسه وحرارت غریزیه وارواح وقوی خصوصا در مواد سودا ویه بتخصیص محترق از صفرا ودم
برای دفع اذیت ونکایت آنها مثلا اگر ارادة کنند ترکیب مطبوخات را برای اسهال سودا از تمامي بدن درغیر حمیات در
اوائل زیرا که درا وائل حمیات قبل از چهار دة وبیست یک ممنوع است زیرا که رقیق مادة را قبل از نضج دفع مینمایند و
باقي را غلیظ ومتحجر وباعث طول مرض وافساد دیگر میگردند باید که ترکیب نمایند از پوست هلیلهٔ کابلي وهلیلهٔ سیاه وافتیمون
وسنا مکي وبسفایج وامطوخودوس ومانند اینها واوزان آنها را اوزان تامه بگیرند واضافه نمایند برآنها مصلحات ومعینات آنها
براسهال از ملطفات وسعي نمایند که باشند آنها مفرحات قلب ومقویات ارواح وحافظات آنها از نکایت سودا خصوصا از حرکت
انزعاج آن از مقرخود مانند بادرنجبویه وگاوزبان وگل سرخ وخیربوا وفرنجمشک وصندل ومانند اینها ونیز ضم نمایند با آنها
مفتحات سدد ومنقیات مجاري مانند تخم کشوث وتخم کرفس وانیسون وزازیانه وغافث وافسنتین وحماما وحاشا وایوهای
ترمس واذخر وصعتر وفراسیون وقنطوریقون دقیق ومرزنجوش وشاهتره وامثال اینها ومنضجات مانند انجیر ومویز بیدانه
واصل السوس محکوک ومانند اینها وادویهٔ مختصه بلبل مانند ریوند چیني وتخم کاسني ومصطکي وامثال اینها پس انچه
ازینها صلب باشند شب درانعقد ارازآب یا عرقهای مناسبه مانند عرق کاسني وشاهتره ویا عنب الثعلب ویا زازیانه وگاوزبان
ویا بادرنجبویه ویا نیلوفر وامثال اینها کل یا بعض آن مقدار اله ادویه خوب نجیسند بخیسانند واگر آبها را گرم کرده باشند
بهتر است وادویه بسیار لطیفه رامانند افتیمون علیحده درصرة بسته نگاهدارند وباید که ظرفی که دران می خیسانند پاکیزه
باشد ازچیني یا شیشه یا سفالي لعابدار یا نقره یا مس تازة قلعي کرده پس صبح سه رطل ویا سه ثلث آنعقد ارکه توانند آشامید
ازآب شیرین صافي اگر آب باران باشد بهتر است ویا از عرقهای مسطورة هریك که مناسب دانند داخل کرده دردیك سنگي
یا نقره یا مس تازة قلعي کرده بآتش ملایم طبخ دهند ودربین طبخ ادویهٔ را برهم زنند وزیر وبالا نمایند تا تمام اجزای آن مساوي
طبخ یابند ونگذارند که باطراف دیك بچسپد ونیز سرآنرا پوشیده دارند که تمام بخارات بیرون نرود واجزای لطیفهٔ آن تحلیل
یابد وقوت ضعیف گردد تا آن مقدار که به ثلث رسد پس صرهٔ افتیمون رادران انداخته وسه چهار جوشی داده فرود آورند
وصرة را افشرده دور کنند وادویهٔ مطبوخه را قدری مالیده صافي نمایند وفلوس خیارشنبر بقدر حاجت تا بیک اوقیه

شیرخشت وترنجبین بدستور تا به نیم اوقیه دران حل کرده از منخل یا صافی تنکی کذرانیده روغن بادام شیرین تا سه در
برای رفع غائله التصاق فلوس خیارشنبر بسطح امعا ومغص وکسر یبس وعسر هلیلجات وسنامکی بر ان چکانیده در همان
کرمی بیاشامند و باید که چندان تاخیر نکنند که دوا سرد کردد وثانیا کرم نموده بیاشامند چنانچه ذکر یافت ونیز باید که
درزمان تابستان وکرمی هوا مطبوخ بسیار نباشد وصبح زود وقت سردی هوا بیاشامند تا زود شروع بعمل نماید هو
هنوز بسیار کرم ناکشته ودر سردی هوا وموسم زمستان قریب بچاشت وکرم تر مطبوخ را بیاشامند واکر ارادهٔ تقویت اسهال
سوداوی غلیظ نمایند پس باید که آن را یا علاوه وسرد اروج متخذ از غاریقون منخول غیر مدقوق یکدرم ملح نفطی یک
دانک ونیم وتربد سفید مدبر دو ثلث درم وسقمونیای مشوی ومصطکی رومی از هریک یکدانک کوفته بیخته با قدری از ان
مطبوخ حل کرده یا سرشته حب ساخته مقدار دو سه ساعت قبل از مطبوخ بیاشامند وهنکامیکه باشد سودای متولد از احتراق
صفرا که زیاده کنند در مطبوخ هلیلهٔ زرد وسنامکی وشاهتره وافسنتین واکر محترق از بلغم باشد زیاده کنند بران تربد
سفید وهلیله وآمله ودر سرد اروج زنجبیل وایارج همچنین اکر باشد علت مرکب از دو خلط یا زیاده باید که مطبوخ را
نیز بحسب آنها در کیفیت وکمیت ترکیب نمایند واکر باشد مادهٔ راسخ در عضو خاص داخل عروق در مطبوخ دوای مختص
بآن عضو یا ادویهٔ مشترکة النفع مر جمیع بدن را داخل نمایند مانند آنکه برای وجع المفاصل داخل نمایند دران سورنجان
وبوزیدان وماهی زهرج ودر سرد اروج که علاوه نیز نامند شحم حنظل وحب النیل وبرای تنقیهٔ سینه پرسیاوشان وتخم
خطمی واصل السوس وزوفا وعناب وسپستان ومویز منقی وبدل نمایند هلیلجات را ببنفسج زیرا که هلیلجات مناسب بامراض
صدریه ندارند وهمچنین از برای حمیات وخصوصا در اوائل چنانچه ذکر یافت باید که داخل ننمایند هلیلجات را وعوض
آنها مرخیاب مانند بنفشه وتمر هندی وعناب وسپستان وزرد آلوی خشک وزبیب منقی ومفتحات سدد مانند بیخ کاسنی
وتخم کاسنی وزراوند چینی وغافث وکشوث افزایند زیرا که هلیلجات مخشنات ومضیقات ومصفیات مجاری اند وبعد
اسهال احداث یبوست مینمایند ومیکردند سبب تنکی وسدد آنها وملاک ونهایت امر وغرض در معالجات تفتیح سددی است
که سبب عفونت اخلاط کشته اند وفعل اینها برخلاف مقصود است ونیز بهمان جهت ذکر یافت وهمچنین هرکاه ارادهٔ تنقیه
دماغ باشد که با شربت ورد وعلاوه ایارج بخورانند وبرای امراض معده افسنتین ومانند آن بیفزایند وبرای طحال مانند
بیخ کبر وبرای کبد مانند برک عنب الثعلب وافسنتین وبرای امراض امعا وتنقیهٔ آنها از دیدان ورطوبات مانند شفتالو
وبیخ توت وکبود وشیح پلاس یا پره که دوای هندی است وبا علاوه شحم حنظل وتربد وملح هندی ونطرون وقنبیل وروغن
زیت ومانند اینها واز برای کرده ومثانه وتنقیه آنها از مادهٔ سنک ریزه ورمل وریزانیدن آنها ادویه مناسبه بآنها مانند
اشنه ونمام وسنبل الطیب وقیصوم وتخم خربزه وحسک دانه وحب القلت با علاوه حجر الیهود وحجر الحوت سائیده ورماد
العقارب ورماد حب الکرم ومعجون عقرب ومعجون حجر الیهود وقرص کاکنج وامثال اینها واز برای جلدیه امراض وتنقیه
آن از مادهٔ جرب وخارش ادویه مختصه بآنها وهمچنین بحسب هر غرض وفائده وسانحه امری چیزی بکاهند واین منوط
بحدت ورای طبیب حاذق است موکول باو ونیز باید که در ایام شرب منضجات ومسهلات وچند روز بعد از ان طعامها
غذاهای لطیف خفیف غیر مبخر ومسدد تناول نمایند مانند قیمه شوربا یا نخود آب ویا آب قلیهای متخذ از لحوم لطیفه خفیفه
مانند مرغ بچه ودراج وتیهوج وسنک خوار وبزغاله وبره املاک که حلان وحلام نیز نامند وامثال اینها با چلاو ملایم پخته

دم خورده از برنج های سبك لطیف و با غذا های گوشت از بقول وحبوب خفیفه لطیفه کم روغن یا بی روغن وآبها ی صاف
شیرین سبك بیا شامند و اجتناب از حرکات نفسانیه وبدنیه وحرکات عنیفه ووزیدن باد های سرد وکرم بسیار به بدن
آشامیدن آب سرد ویا آب بسیار نمایند وبباید دانست که آشامیدن آب کرم وعرقهای کرم کرده بسیار بالای مطبوخات باعث
رهن وسستي وضعف عمل آنها میکردد بسبب غسل وزود منحل شدن آن از معده پس باید فاتر یعنی نیم کرم بیا شامند
بخلاف حبوب که آب کرم باعث تحلیل و ترقیق آنها میکردد تا این که زود قوت آنها باعضا رسیده شروع بعمل نمایند ونیز باید
که مکان صاحب شارب مسهل بسیار کرم نباشد که بسیار کرم کردد وعرق کند وبرهنه نیز نباشد بلکه حد اعتدال را درجمیع
امور مرعي دارد ونیز باید که متوجه امور بالغه از فعل مسهل نکردند وبحمام نیز نروند * فائده بدانکه کسی را که غثیان
مانع آید از خوردن مسهلات مطبوخه باید که قبل از ان اندك سیب وبه را بخایند وآن ها را بمویند ویا طرخون ونعناع
وبرك عناب ویا برك نورستهٔ شجرهٔ هندیه معروف بکمبیثه که کتهه نیز نامند مضغ نمایند تا تخدیر نماید قوت زبان را
ذائقه را کم نماید ومانع آید از غثیان وبوئیدن کلهای خوشبو وکلاب وسرکه پاشیده بر کل ارمني ویا کل دیوارهای آفتاب
خورده ویا مطبخ وپیاز وبستن هردو باز وبعصابه وما نند اینها واکثر اینها مانع غثیان وتسکین نفس وتقویت روح طبیعي
وجمع ومنع اینها از حرکت بسوی عالي واکر مسهلات تاخیر در عمل نمایند باید که قدری به را مضغ نمایند وآب آنرا
بمکند واکر حاضر نباشد رب یا شراب حلو یا حامض آن بحسب اقتضای وقت با اندکی مصطکي لعق نمایند واکر شراب رب
رب آن حاضر نباشد وسرباى آن باشد قلیلی از سرباى آن بدستور وسیب با قلیلی مصطکي قائم مقام آن است واکر ان نیز نباشد
ادویهٔ مقویهٔ فم معده دیکر زیرا که اینها همه باعث تقویت فم معده وقبض وعصر آن میکردند تا اینکه دوا زود منحل رود و
کردد بسوی قعر معده وزود عمل نماید ونیز باید که فوق مسهل مسهلي دیکر نیاشامند خصوصا که عمل ثاني مخالف عمل اول
باشد که باعث حیرت طبیعت ومنجر بهلاکت میکردد علی الخصوص که مریض ضعیف القوت باشد واکر پیچ در امعا محسوس
کردد روغن کل کرم کرده بر حوالي ناف واطراف آن بمالند وهمچنین ادهان مناسبهٔ دیکر واکر ازین ها کفایت نشود
حب القرطم عنب الثعلب تخم کاهني تخم کرفس رازیانه وامثال اینها انچه مناسب باشد کوبیده شیرهٔ باشربت بنفشه مکرر
یا شربهٔ ملین دیکر نرم کرده شود واکر ازین نیز رفع احتباس نکردد بشیافات وحقن لینه یا متوسطه ویا حادهٔ بحسب حاجت
بعمل آرند واکر مسهل عمل بسیار نماید وخوف ضعف باشد متوجه حبس آن کردند به بستن اطراف وکاشتن دست وپا
در آب سرد وآب سرد وخوردانیدن تریاق فاروق ویا فادزهر معدني وامثال اینها * فصل در بیان بعض نسخ
منضجات ومسهلات * منضج روز اول کاوزبان شاهتره بسفایرج فستقي اسطوخودوس بادرنجبویه کل بنفشه نیلوفر افتیمون
درکتان بسته از هریک دو مثقال آلوی بخارائي آلوی سیاه انجیر زرد سرمش اصفهاني عناب هپستان از هریك ده دانه مویز
منقی بیست دانه تمرهندي منقی از لیف واسته زرشك منقی از هریك دو مثقال ادویه را شب در دو رطل آب بخیسانند سواى
افتیمون که علیحده نکاهدارند وصبح خیسانیده را بجوشانند آن مقدار که دو حصه آب برود ویك حصه بماند پس افتیمون
را در کتان بسته دران اندازند ویك دو جوش دیکر داده فرود آورده افتیمون را بمالند وبفشارند ودور کنند ومطبوخ
را صافي نموده سکنجبین افتیموني پانزده مثقال داخل کرده بیاشامند وروز دوم بر اجزاى مطبوخ تخم کاهني تخم خربزه
تخم خیارین که هرسه را نیم کوفته باشند از هریك دو مثقال اضافه نموده بعد از طبخ صافي نموده ترنجبین ده مثقال سکنجبین

افتيموني پانزده مثقال دران حل كرده صافي نموده بياشامند * وروز سوم براجزاى مطبوخ روز دوم بيخ كاسني بيخ رازيانه
اصل السوس عنب الثلب پرسياوشان از هريك پانزده مثقال اضافه نمايند ترنجبين ده مثقال فلوس خيارشنبر شصت جبه
افتيموني ازهريك پانزده مثقال درآب حل كرده صافي نموده روغن بادام شيرين يك مثقال دران داخل كرده بياشامند
وشب حب لاجورد ومعجون نجاح وقت خواب حب ساخته با آب كرم فروبرند وصبح روز چهارم وقت طلوع صبح ايضا
مسهل را بياشامند * مسهل كامل جامع تاليف حضرت سيد سند قدوة الحكما واستاذ الاطباء علامي ميرمحمد هادي ولد ماجد
آن مرحوم قدس سره كه اسهال اقسام سودا واخلاط محترقه نمايد وجميع امراض سودا ويه را نافع است مكرر به تجربه رسيده
* صنعت آن كاوزبان شاهتره بسفايج فستقي اسطوخودوس قنطوريون دقيق بادرنجبويه گل نيلوفر گل بنفشه پرسياوشان
عنب الثعلب پوست بيخ كاسني پوست بيخ رازيانه اصل السوس تخم كاسني تخم خيارين تخم خربزه غنچهٔ گل سرخ ازهريك د
مثقال افتيمون مناميكي ازهريك چهار مثقال عود الصليب دودرم عناب ده دانه سپستان بيست دانه پوست هليلهٔ كابي
هليلهٔ سياه ازهريك دومثقال اصول وبزور وهليلجات رانيم كوفته شب دره رطل آب بخيسانند وصبح بجوشانند تايك رطل
آب بماند صافي نموده شيرخشت خراساني وترنجبين وگلقند آفتابي ازهريك ده مثقال فلوس خيارشنبر پانزده مثقال
دران حل كرده صافي نموده روغن بادام شيرين يك مثقال داخل كرده ريوند چيني سوده يكدرم بران پاشيده وقت خواب
حب لاجورد يك مثقال سوده بروغن بادام شيرين يك مثقال چرب نموده بمعجون نجاح سرشته حب ساخته بورق نقره پيچيده
باآب نيم گرم فروبرند ووقت طلوع صبح مطبوخ مذكور را گرم نموده بياشامند * وروز پنجم كه روز استراحت است
يك عدد هليله مربا را باگلاب شسته يكدانك حجرا رمني مغسول بران پاشيده تناول نمايند وبعد ازان تخم بالنگو تخم ريحان
ازهريك يك مثقال به شربت كاوزبان دومثقال محلول درعرق بيد مشك وگلاب ازهريك ده مثقال بران پاشيده بياشامند
واين روز را بحساب ايام منضج ومسهل محسوب ندارند * وروز ششم كه بحساب ايام منضج ومسهل روز پنجم است ادويهٔ
نسخه منضج روز اول را بياشامند * وروز ششم نسخهٔ روز دوم * وروز هفتم منضج روز سيم * وروز هشتم بازروز مسهل است
شب آن نيز حب مذكور را فروبرده بخوابند ووقت طلوع صبح نيز آن مطبوخ را بياشامند * وروز نهم بدستور روز پنجم
اين عمل نمايند * وبدانكه اصل اين مسهلات است بايد كه درهر مرض مرض واختلاف امزجه با ادويهٔ مناسبهٔ آن مرض
مزاج وحبوب ومعاجين وسفوفات مسهله مناسبهٔ آن مرض وآن مزاج وسن وفصل وبلد استعمال كرده شود مثلا در صلابت
طحال بايوست بيخ كبر واسقولوقندريون درمطبوخ وبجاى حب لاجورد قرص كبرداده شود ودرحبس طمث بسبب مواد
غليظه تخم كشوث وتخم كرفس وپوست بيخ كرفس واذخرمكي وافسنتين رومي ومغز حب القرطم وگاذريوس ومشكطرا مسير
وقوة الصبغ ازهريك دومثقال درمطبوخ داخل كرده شود ودرهردار وبجاى گلقند شربت كشوث ده مثقال وبجاى ريوند چيني
غاريقون مش سفيد دودانك وبجاى حب لاجورد ومعجون نجاح حب منتن وايارج لوغاذيا داده شود ودراوجاع مفاصل
صورنجان بوزيدان وقسط تلخ ومغات بغدادي ازهريك دومثقال درمطبوخ داخل كرده شود وبجاى حب لاجورد معجون
وايارج لوغاذيا سه مثقال وياسفوف صورنجان يك مثقال ويامعجون هرمس سه مثقال داده شود ودرامزجهٔ حاره ازاجزاء
مطبوخ اسطوخودوس وقنطوريون دقيق وبادرنجبويه رادخل نمايند كردوبجاى آنها آلوى سياه آلوى بخارائي ازهريك ده دانه
تمرهندي زرشك منقى ازهريك دومثقال داخل مطبوخ بايد كرد وبالجمله كم نمودن اجزاء زياده نمودن وتغيروتبديل

اجزا بحسب امراض وامزجه وسن وعادت وصناعت وسحنه وبلد وفصول سنه منوط برای طبیب است * نوعدیکر دستور استعمال
منضج ومسهل تالیف سیادت پناه حکمت دستگاه حکیم محمد باقر حکیم باشی ولد ارشد حکیم عماد الدین محمود شیرازی منقول
از بیاض مجربات معزی الیه بخط معزی الیه * صنعت آن کاوزبان شاهتره بسفایج فستقی عنب الثعلب از هریك دو مثقال
جوشانیده صافی نموده سکنجبین افتیمون پانزده مثقال دران حل کرده بیاشامند ویا آنکه روز اول ودوم منضج را بدهند
* روز سیم کاوزبان شاهتره بسفایج فستقی عنب الثعلب گل بنفشه گل نیلوفر پرسیاوشان تخم خیارین نیم کوفته افتیمون از
هریك دو مثقال افتیمون را در کتان بسته وباقی ادویه را در نیم من تبریز آب شب بخیسانند وصبح بجوشانند تا دو حصه آب
برود ویك حصه بماند پس افتیمون در کتان بسته را داخل کرده یکجوش دیکر داده از آتش فرود آورند وافتیمون را بمالند
وبفشارند ودور کنند ومطبوخ را صافی نموده ترنجبین خراسانی پانزده مثقال دران حل کرده صافی نموده سکنجبین افتیمونی
پانزده مثقال اضافه نموده بنوشند * وشب چهارم این حب را فرو برند پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه از
هریك نیم مثقال سنا مکی دو دانك لاجورد مغسول حجر ارمنی مغسول غنچهٔ گل سرخ کثیرا افتیمون حب النیل از هریك یك
دانك کوفته بروغن بادام شیرین یك مثقال چرب نموده حب ساخته بورق نقره پیچیده وقت خواب فرو برند وبعد از آن
آب نیم کرم یك پیاله بنوشند * وروز چهارم این مسهل را بیاشامند * صنعت آن کاوزبان شاهتره بسفایج فستقی گل بنفشه
غنچهٔ گل سرخ سنا مکی از هریك دو مثقال شب بخیسانند وصبح جوشانیده وصافی نموده ترنجبین خراسانی فلوس خیارشنبر
از هریك پانزده مثقال دران حل کرده صافی نموده سکنجبین افتیمونی پانزده مثقال داخل نموده بیاشامند * مسهل دیگر
کاوزبان شاهتره بسفایج فستقی گل بنفشه گل نیلوفر تخم کاسنی تخم خیارین تخم خربزه نیم کوفته وغنچهٔ گل سرخ پوست
هلیلهٔ زرد از هریك دو مثقال سنا مکی چهار مثقال عناب سپستان از هریك پانزده دانه تمر هندی منقی از حب ولیف زرشك
منقی از هریك هفت مثقال ونیم مجموع را در سه ربع من تبریز آب بجوشانند تا ربع بماند صافی نموده شیرخشت خراسانی
وترنجبین وفلوس خیارشنبر وسکنجبین افتیمون دران حل کرده صافی نموده روغن بادام شیرین یك مثقال داخل کرده
بنوشند * حب مسهل به نسخهٔ دیگر منقول از بیاض بخط معزی الیه * صنعت آن پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ
سیاه سنا مکی از هریك نیم مثقال لاجورد مغسول حب النیل غاریقون هش سفید کثیرا از هریك یکدانك کوفته بروغن بادام
شیرین یك مثقال چرب نموده حب ساخته بورق نقره پیچیده وقت خواب فرو برند بعد از آن آب کرم یك پیاله بنوشند
صبحش کاوزبان گل بنفشه گل نیلوفر عنب الثعلب پرسیاوشان شاهتره افتیمون از هریك دو مثقال سنا مکی تمر هندی منقی
از حب ولیف از هریك چهار مثقال افتیمون را در کتان بسته باقی ادویه را جوشانیده در آخر جوش افتیمون را انداخته
پس فرود آورده صافی نموده فلوس خیارشنبر وسکنجبین افتیمون از هریك پانزده مثقال شیرخشت خراسانی وترنجبین
خراسانی از هریك ده مثقال دران حل کرده صافی نموده روغن بادام شیرین یك مثقال داخل کرده بنوشند و
غذا در ایام منضج ومسهل نخود آب یا قیمه شوربا تناول نمایند * منضج ومسهل شامل تنقیهٔ صفرا وبلغم وسودا نماید
چهار روز منضج ملین موافق این نسخه بنوشند * صنعت آن عناب خراسانی بیست دانه کاوزبان پرسیاوشان عنب الثعلب
تخم خیارین نیم کوفته تخم کاسنی پوست بیخ کبر زوفای خشك پوست بیخ رازیانه اصل السوس پوست بیخ کرفس گل بابونه از
هریك دو مثقال پوست بیخ کاسنی آملهٔ منقی بسفایج فستقی شاهتره از هریك سه مثقال آلوی سیاه آلوی بخارائی از هریك ده دانه

بد ستور جوشانيد ٥ صافي نموده شير خشت خراساني ترنجبين كل قند آفتابي ازهريك ده مثقال دران حل كرده صافي نموده
بنوشند بعد ازمسهل باين دستور ونهج * صنعت آن پوست هليلهٔ زرد پوست هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه كل بنفشه ازهريك پنج
مثقال تربد سفيد دومثقال شكاعي وبرگ شاه سفرم ازهريك سه مثقال بدستور جوشانيده صافي نموده فلوس خيارشنبر
پانزده مثقال دران حل كرده بازصافي نموده روغن بادام شيرين يك مثقال داخل كرده بياشامند واگرخواهند كه زياده
عمل نمايد ريوند چيني يك مثقال غاريقون هش سفيد نيم مثقال مرداروتما يند واگرتنقيهٔ بلغم بيشتر مطلوب باشد
ادويهٔ مذكوره چون بيخ كبر وبيخ كرفس وتربد وشاه سفرم وغاريقون نبايد داخل كرد بلكه تمرهندي وگل بنفشه
وآلوي بخارائي ومرمش وزرشك منقي درمطبوخ اضافه نمايند ومحمودهٔ مشوي وكثيرا حب ساخته قبل ازمطبوخ
فروبرند واگرحرارت درمزاج غالب باشد بجاي مطبوخ ادويه را نقوع نموده بياشامند * مسهل ديگر منقوره
از حضرت سيد السند والد ماجد آن مرحوم قدس سره * صنعت آن آلوي بخارائي عناب خراساني ازهريك ده
دانه تمرهندي منقي پنج مثقال بادرنجبويه شاهتره افتيمون كل بنفشه غنچهٔ كل مرخ ازهريك دومثقال سنامكي سه مثقال
ادويه را سواي افتيمون درنيم من تبريزي آب شب بخيسانند وصبح بجوشانند وچون ثلث آب بماند افتيمون را دركيسه
بسته دران اندازند ويك جوش ديگر داده فرودآورند وصرهٔ افتيمون را نيكو بمالند وبفشارند ودور كنند ومطبوخ را
صافي نموده فلوس خيارشنبر وترنجبين ازهريك پانزده مثقال وشير خشت خراساني كلقند آفتابي ازهريك ده مثقال دران
حل كرده بازصافي نموده روغن بادام شيرين يك مثقال داخل كرده بياشامند وغذا نخورد آب ومرغ بچه * مسهل كه اخراج
صفراوبلغم نمايد * صنعت آن پوست هليلهٔ زرد شش درم هليلهٔ سياه ده درم مويزمرخ منقي ازهريك پنج درم تربد سفيد
مدبرنيم كوفته چهاردرم شاهتره هفت درم بجوشانند وصافي نموده فلوس خيارشنبر پانزده درم دران حل كرده مرتبهٔ
ثاني صافي نموده روغن بادام شيرين يك درم بران بچكانند وبنوشند * مسهل ديگر كه اسهال سودا واخلاط محترقه نمايد
نافع است ازبراي بهق وبرص وكلف ونمش * صنعت آن به نسخهٔ قلانسي كه اول مرتبه اياريج فيقرا وغاريقون هش سفيد
ازهريك يك درم ونيم كثيرا يك دانك سوده بروغن بادام شيرين يك درم چرب نموده حب ساخته بورق نقره پيچيده وقبل
سحر بآب گرم فروبرند وبعد ازدوساعت ونيم كه قريب يكپاس باشد اين مطبوخ را بنوشند پوست هليلهٔ كابلي ده درم هليلهٔ
سياه پنج درم مويزمنقي ازحب ده درم تربد سفيد نيم كوفته از خرمكي اصل السوس محكوك مرضوض ازهريك سه درم
بسفايج فستقي نيم كوفته پنج درم انجبيزرد ده دانه افتيمون ده درم مصطكي انيسون تخم كرفس ازهريك دودرم بدستور
جوشانيده صافي نموده بنوشند * مسهل ديگر كه آشاميده مي شود درامراض كبد وطحال واستسقا وسدها * صنعت آن
به نسخهٔ قلانسي اول مرتبه اياريج فيقرا يك درم غاريقون هش سفيد ازپشت غربال موئي گذرانيده پنج درم مرداروا
بروغن بادام شيرين يك درم چرب نموده بسكنجبين مرشته حب ساخته فروبرند وبعد ازان آب نيم گرم قدري بنوشند وبعد
ازدوساعت ونيم مويزدانه بيرون آورده ده درم افتيمون اسارون غافث اذخر سنبل الطيب افسنتين رومي ازهريك سه
درم پوست هليلهٔ كابلي هفت درم شاهتره ده درم تمرهندي منقي ازحب وليف ده درم عناب ده دانه بدستور صافي نموده عصر
خيارشنبر پنج درم دران حل كرده مرتبهٔ ديگر صافي نموده روغن بادام شيرين يك درم بران چكانيده بياشامند * مسهل ديگر
نافع ازبراي غب وجميع امراض حاده * صنعت آن آلوي سياه چهل دانه سپستان بيست دانه مويزمنقي ازحب بيست دانه عناب

ده دانه گل سرخ منزوع الاقماع ریوند چینی نیم کوفته از هریك یکمثقال شاهتره پنجدرم عنب الثعلب ده درم تخم کاسنی سه
درم تخم کشوث سه درم گاوزبان گل نیلوفر از هریك چهار درم پوست بیخ کاسنی یکمثقال بدستور جوشانیده صافی نموده تمرهندی
منقی از حب ولیف ده درم فلوس خیارشنبر هفت درم شیرخشت خراسانی چهل درم گلقند سکری ده درم در ان حل کرده
صافی نموده روغن بادام شیرین یکدرم داخل کرده بقدر حاجت وقوت بنوشند * مسهل دیگر که در مصر ومخا وبندر شام وعراق
مشهور بمطبوخ فواکه است این مسهل را اکثر مردم استعمال میکنند در فصل ربیع وخریف اسهال اخلاط مختلفه ممتزجه از
بلغم وصفرا وسودا میکند ودفع میکند فضول ردیه را واین مسهل را منافع بسیار است * صنعت آن بنسخهٔ قلانسی مویز منقی
پانزده عدد پوست هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلی گاوزبان اصل السوس محکوک مرضوض پرسیاوشان گل خطمی تخم شاهسفرم
نیم کوفته زرشك منقی از هریك سه درم سنامکی بسفایج فستقی افتیمون از هریك چهار درم عناب سپستان آلوی سیاه از هریك
پانزده عدد تمرهندی منقی از حب ولیف پانزده درم تخم کشوث سربنفشه از هریك سی درم ادویه را انچه کوفتنی است نیم
کوفته افتیمون را در کتان بسته نگاهدارند وباقی ادویه را در چهارصد درم آب خالص بخیسانند یکشبانروز پس بجوشانند
آن مقدار که ربع آب بماند پس صرهٔ افتیمون را در ان انداخته دو جوش دیگر دهند پس صره را بمالند وبفشارند
ومطبوخ را صافی نموده فلوس خیارشنبر دوازده درم ترنجبین خراسانی ده درم در ان حل کرده صافی نموده
دوازده درم جلاب سکری ویك ملعقه روغن بادام شیرین داخل کرده وریوند چینی سوده نیم درم بران پاشیده
نیم گرم بنوشند جمله یك شربت است * مسهل دیگر به نسخهٔ قلانسی مویز منقی از حب بیست وپنج درم آلوی سیاه
سی دانه عناب ده دانه شاهتره پنجدرم انیسون یك مثقال مصطکی رومی یك مثقال تربد سفید مدبر نیم کوفته سه
درم مجموع را در آب بجوشانند وازان نیم رطل گرفته مقدار نیم درم تمرهندی منقی از حب ولیف پانزده درم
سنامکی پنجدرم شاهتره شش درم سربنفشه چهار درم گل سرخ شش درم افسنتین رومی پنجدرم برگ لبلاب
ده درم شکاعی بادآورد از هریك سه درم تخم کاسنی تخم کشوث اصل السوس از هریك چهار درم رازیانه انیسون
از هریك یکدرم در چهار رطل آب بجوشانند تا بیك رطل برسد فرود آورده بپالایند ویکدرم ایارج فیقرا ویکدانگ
ونیم محمودهٔ مشوی در ان حل کرده بیاشامند واگر ایارج فیقرا ومحموده را حب ساخته پیش از مطبوخ سه ساعت
فرو برند بهتر است * مسهل دیگر به نسخهٔ ابن جزله * صنعت آن تربد سفید مجوف مدبر نیم کوفته بیخ سوسن
آسمانجونی زراوند طویل سکبینج صعتر فارسی برگ غافث افسنتین رومی استرک جاوشیر تخم کرفس اجزا مساوی
همه را در مثلث بخیسانند ودر نبیذ عسل بجوشانند وصافی کنند وهر روز چهار اوقیه آن را بنوشند شکم وکمیت
یعنی بول براند * مسهل که دفع مادهٔ سودا کند * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه از هریك یکدرم افتیمون قرنفل
از هریك نیم درم کوفته بدواء المسك تلخ سه درم سرشته سه روز بگذارند تا مخمر شود پس اندر شراب ریحانی حل کرده
بنوشند ودر بعض نسخ بجای قرنفل یکدرم ونیم حجر ارمنی مغسول ذکر شده واین بهتر است * مسهل نافع جهت سرفهٔ
حادث از سوء المزاج حار مادی رطب * صنعت آن عناب سی عدد وبنفسج هشت درم در یك ونیم من آب بجوشانند
تا بنصف رسد مالیده صاف نموده هفتاد درم ازان را کوفته ده درم مغز فلوس خیارشنبر وبیست درم ترنجبین وده درم
شکر وسه درم برگ گاوزبان نرم کوفته بیخته بران پاشیده گرم نموده بیاشامند * منضج سودا وبلغم که قبل از مسهل باید

آشامیده شود * صنعت آن به نسخهٔ حکیم میر محمد مؤمن در تحفة المؤمنین مویز بیدانه ده مثقال گل گاوزبان
بادرنجبویه شکوفهٔ غافث پرسیاوشان گل بابونه پوست بیخ کرفس پوست بیخ کزپوست بیخ رازیانه زوفای خشک
آملهٔ مقشر شکاعی بادآورد از هریک دو مثقال عناب بیست دانه سپستان سی دانه شاهتره سه مثقال تخم کرفس
تخم رازیانه از هریک یک و نیم درم در آب بجوشانیده صاف کرده گلقند آفتابی پنج مثقال ترنجبین شیرخشت
از هریک دو مثقال در آن حل کرده باز صاف نموده بیاشامند باید که مقدار آب سه صد مثقال که بربع باز آید
* منضج جهت سودا که از صفرای محترقه باشد * صنعت آن آلوی بخارائی پانزده عدد پوست بیخ کاسنی بنفشه
عنب الثعلب پرسیاوشان شاهتره خشک شکوفه غافث تخم خیار از هریک سه مثقال عناب سپستان از هریک بیست
عدد آملهٔ منقی تخم کاسنی گل گاوزبان گل سرخ از هریک دو مثقال در همان مقدار آب بجوشانند تا بربع رسد
بآن مقدار شیرخشت و ترنجبین استعمال نمایند * منضج دیگر هرگاه صفرا و بلغم مرکب باشد * صنعت آن زوفای
خشک اصل السوس مقشر شکاعی بادآورد تخم کشوث انیسون گل بابونه از هریک دو مثقال عنب الثعلب پوست بیخ
کاسنی پوست بیخ رازیانه از هریک سه مثقال آلوی بخارائی پانزده دانه عناب سپستان از هریک بیست عدد بدستور
بجوشانند و با گلقند پنج مثقال و سکنجبین ده مثقال بنوشند * مسهل سودا و بلغم در منضج سودا * صنعت آن سنا مکی سه مثقال
پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه افتیمون بسفایج فستقی از هریک چهار مثقال تمرهندی ده مثقال تربد سفید خراشیده
بروغن بادام چرب نموده اسطوخودوس از هریک دو مثقال در طبخ اضافه نموده با فلوس خیارشنبر و ترنجبین
از هریک ده مثقال روغن بادام دو مثقال لاجورد غیر مغسول ملح هندی نفطی از هریک دو دانگ شحم حنظل یک دانگ
استعمال نمایند * مسهل صفرا و سودا که در منضج باید داخل نمود جهت اخراج این هر دو خلط * صنعت آن پوست
هلیلهٔ زرد هلیلهٔ کابلی بنفشه افتیمون سنا مکی از هریک چهار مثقال در مطبوخ بیفزایند و با خیارشنبر و شیرخشت و تمرهندی
از هریک ده مثقال محمودهٔ مشوی یک دانگ روغن بادام دو مثقال و بیاشامند * صنعت مسهل بلغم و صفرا در منضج اضافه
باید نمود جهت اخراج هر دو ریوند چینی فقاح اذخر تربد خراشیده قنطوریون دقیق افسنتین رومی گل سرخ از هریک
دو مثقال سنا مکی پوست هلیلهٔ کابلی و هلیلهٔ زرد تمرهندی از هریک پنج مثقال آلوی بخارائی پانزده دانه در مطبوخ
بیفزایند و مغز فلوس خیارشنبر ده مثقال روغن بادام دو مثقال غاریقون نیم مثقال محمودهٔ مشوی دو دانگ داخل کرده
بنوشند و بعض نسخ مطبوخات مسهله در مطبوخات انشاء الله تع خواهد آمد اینجا باین مقدار اکتفا نمود * مسیر بفتح میم
کسر سین مهمله و سکون یا و رای مهمله مربای کدو است و در قرع ذکر یافت * فصل در بیان نسخ مسی * بدانکه مسی
بکسر میم و تشدید سین مهمله بلغت هندی دندان را گویند و چون این ادویه مستعمل بدندان و لثه اند و نسبت بدندان
دارند لهذا مسی نامند و فی الحقیقة اینها از جمله سنونات اند * مسی که جهت تقویت لثه و استحکام دندان و رفع الم آن
نافع است * صنعت آن برادهٔ آهن بر سنگ نرم سائیده پوست انار زاج از هریک نیم سیر هر چهار جزو را بسیار نرم سائیده
بر دندان بمالند و بعضی بجای آهن توبال مس میکنند * مسی دیگر که همین منفعت دارد * صنعت آن برادهٔ آهن
دوازده توله مازوی سبز هشت توله توتیای اخضر هندی کت سفید از هک یکتوله هیراکسیس که زاج اخضر است ششماشه
بسیار نرم سوده استعمال نمایند و اگر جهت زیادتی تقویت و خوشبوئی دهان کند مالتی و فوفل از هریک یکتوله اضافه نمایند

وتوتيا وزاج را بريان ميكنند نيكواست * مسي ديكر قسم اعلا وخوشرنك * صنعت ان برادهٔ آهن يك سير ويك پاو هند ي
مازوي سبزيك پاوتوتياى هندي بريان نيم پاو هريكى راجدا جدا كوفته بيخته خوب باريك نموده وزن كرده باهم ممزوج نمايند
بازبسايند تا مخلوط شود ودر شيشه نگاهدارند بوقت حاجت برند ان بمالند * مسي ديكر كه همان نفع بخشد ودندان
متحرك راقوي كرداند وازحركت بازدارد * صنعت ان برادهٔ آهن پوست درخت مولسري كت سفيد كه بهندي پاپر
گويند هليلهٔ سياه ازهريك سه توله توتياى هندي سيراكسيس كه زاج اخضر است كرد چوب چيني ازهريك يك تو
زاج سفيد دو توله پوست انارترش نيم توله ادويه راجدا جدا كوفته بيخته برادهٔ آهن را برروي سنك نرم سوده درهم كرده
برندان ولثه بمالند واگر درد ووجع دولثه معلوم كردد يك مرتبه مضمضه بروغن كنجد وپنج شش مرتبه بآب كرم جهت
رفع آن نمايند * مسي ديكر كه همان نفع دارد * صنعت آن برادهٔ مس پوست انار ازهريك نيم سيرمازوي سبز ربع سيرزاج
سفيد يك سيراجزا راجدا جدا كوفته بيخته سرمه سا نموده برندان ولثه بمالند * مسي نوعديكر * صنعت آن ريزهٔ آهن
پنج توله توتياى هندي بريان چهارماشه مازو ششماشه هليلهٔ زرد يك عدد كات سفيد ششماشه على الرسم مرتب نمايند و
برندان بمالند * مسي ديكر * صنعت آن تو بال آهن كه بهندي لوها چون كويند نيم آثارمازو ربع آثار هليلهٔ كابلي تمن
آثار توتياى هندي برشته زاج اخضر ازهريك يك ونيم دام سماق منقى دودام كات سفيد يكدام على الرسم مرتب نمايند
وبكاربرند * مسي نوعديكر * صنعت آن كل مرخ سنبل الطيب زرنباد كلنار صمغ عربي لبان سفيد جدوار مجرب اجزا
مساوي كوفته بيخته سنون سازند ودرنسخهٔ ديكر مصطكي وطباشير ودانه هيل كلان نيز داخل است واگر نيم وزن تمام اجزا
مسي به نسخهٔ قبل ممزوج نموده استعمال نمايند بهتراست واگر وقت خواب مالند بخوابند كه بعد از ان مضمضه نمايند

* باب الميم مع الصاد المهملة

اولى اكثر سنونات درحرف العين مع النون ذكر يافت * مصطكي بدانكه مصطكي
بفتح ميم وسكون صاد مهمله وفتح طاى مهمله وكسر كاف ويائى وبضم اول وسكون ثاني وفتح ثالث ورابع وبا الف در اخر نيز بعربى
خوانند اند معرب از مصطخا يوناني است وبعرياني كيا وبورمي مصطخي وبعربي علك رومي وكبه نيز نامند وآن صمغ درختى
است كه درسماط ميشود چوب وبرك آن لطيف ونازك مثل اراك برك وثمر آن مائل بتلخي وآن صمغ دربودن آفتاب در
برج جوزا وحوالي آن از درخت آن مستخرج ميشود وقوت آن تابيست سال باقي ميماند وآن دو قسم است قسمى سفيد نو
خوشبوى صاف شفاف باندك شيرينى وچسپندكي بسيار يابند ان دروقت خائيدن وتازهٔ آن بحدى نرم است كه مائيدهٔ
نمى شود واين را نبطي نامند وبهترين آن بزرك دانه است واين قسم مثل صموغ ديكر از قوت طبيعت ازچوب درخت
تراوش كرده بيرون مى آيد بدون اعانت ازخارج بخراش درخت آن وغيره * وقسم دوم سياه باتلخي ودراوصاف مثل كو
مثل آن وقابلى سحق است واين را قبطي مى نامند وبعضى گفته اند كه اين قسم بزدن تيغ برساق وشاخهاى درخت
آن وتراوش رطوبات ازان حاصل ميكردد ودیكران گفته اند كه چوب وشاخهاى نازك وبرك تازهٔ آن جوش داده
صاف نموده منعقد مى سازند واين قسم يافته ميشود درزمين صافن ازاعمال روس قريب به ترگستان ازاقليم پنجم واين قسم
ودي غير جيد است ومصطكي كرم وخشك در آخر دوم وبعضى خشك در هوم دانسته اند وشيخ الرئيس رح گفته كه اين
كرمي وخشكي كه دران است در درخت آن نيست وآن لطيف ومعتدل است در هردي وكرمي تركيب آن ازجوهر لطيف
مائي اندك كرم وجوهر كثيف وجوهر ارضي وهمچنين اجزاى آن ومصطكي لطيف وقابض ومحلل وجالي ورافع صداع ونزلات

بارده است شربا ونفوخا واستنشاقا باروغن زنبق وخائیدن وسنون آن به تنهائي یا با دویهٔ دیگر جهت استحکام دندان
ولثه ورویانیدن گوشت آن وتسکین درد ووجع آن وخوشبوئي دهان وجلب رطوبات از حوالي کام وزبان ودماغ وتقویت
معده بالمشارکة نافع وذرور آن درچشم جهت الصاق شعر منقلب وخوردن آن جهت سرفه ونفث الدم وتقویت معده وکبد
وامعا وکرده وخوشبو نمودن معده وبرانگیختن اشتهای طعام وکسر ریاح ورفع قراقر وسوء الهضم وفواق ریحي وریاح
غلیظه وتحریك جشا وجبر کسر عظام وکوفتگي اعضا وضربه وسقطه واورام احشا وگفته اند که سیاه قبطي ان موافق تر است
از برای تحلیل صلابات وذرور آن جهت تحلیل اورام وشکستگي اعضا وبیجا شدن آن والتحام قروح بعد پاشیدن
ویا شستن عضو بآب مطبوخ اجزای آن وبستن آن عضو بپارچه بعد پاشیدن مصطکي وزائل کنندهٔ مغص خصوصا با آب
گرم وبا آب سرد منحدر میگرداند بلت ورطوبات را از معده ودفع میکند آنرا صاحب شفاء الاسقام گفته که چون مصطکي را
با آب سرد بیاشامند احداث بلت ورطوبت مینماید در معده وچون با آب گرم بیاشامند احداث نمی نماید وا برد
معده رطوبت بسیار باشد ومصطکي را با آب سرد که دران گلقند مالیده صاف نموده باشند بیاشامند لینت طبع می نماید
بعسر ومداومت بران باعث حبس وبستگي شکم است وچون خلط کرده شود با ادویهٔ قاطعهٔ دم اعانت میکند انرا بر قطع
حبس آن وچون خائیده شود با اندکی صبر جذب میکند بلغم را از سر وچون طلا کرده شود بر بشره نیکو وسرخ میگرداند
آن را وخوردن آن با غاریقون مسهل بلغم وبا صبر مسهل صفرا وبا هلیلجات مسهل سودا است ونافع است وسواس وحدیث
نفس ومبادي مالیخولیا را وساکن کنندهٔ نوازل وصاف کنندهٔ قصبهٔ ریه است وبا کهربا جهت قطع نفث الدم وبا کندر جهت حدت
ذهن وفهم وحافظه وچون با روغن کنجد جوش دهند وبچکانند در گوش میگشاید سدهٔ آنرا ودور میگرداند کري را وچون در
آتش اندازند وپارچهٔ پنبه را بگلاب تر کرده بدود آن داشته برچشم صاحب رمد گذارند تسکین دهد درد آنرا وچون در آب
جوش دهند وبیاشامند جهت نزف الدم واسهال وتقویت احشا مفید وچون نطول نمایند بر مقعدهٔ مسترخي ورحم کثیر
الرطوبت تقویت می بخشد وخشك میگرداند آن هر دو را وچون بجوشانند با زیت وطلا کنند بر بدن زائل میگرداند لرزیدن
تپهای بارد وکزاز ورعشه وضربان وماندگي اعضا را ومجرب دانسته اند وچون بجوشانند یکدرهم ازان را در یکرطل آب
در کوزهٔ تازه تا اینکه برود ثلث آن آب وتازه کنند کوزه را هر مرتبه یعني چون آن آب صرف گردد وتمام شود باز در کوزهٔ نو مرتب
نمایند نافع است آن آب استسقا وقئ وغثیان وزحیر ومقوي هضم است ومجرب است وهمچنین اجزای درخت ان را چون
بجوشانند وبنوشند همین منفعت دارد وگفته اند جمیع اجزای درخت آن از ثمر وبرگ واغصان وبیخ وساق قابض است
وپوست بیخ آن قائم مقام اقاقیه وهو فقسطیداس است که عصارهٔ لحیة التیس باشد وهمچنین عصارهٔ برگ تازه ان وازثمر
آن روغنی ترتیب میدهند وآن شدید القبض ولطیف وملین ومحلل اورام ورياح است ومالیدن وخوردن ان جهت
اوجاع ارحام وسیلان رطوبات ردیهٔ آن وبرآمدگي رحم ومقعده نافع است شربا وتدهینا وتدهین آن بر موضع کرده ومثانه تحلیل
ریاح آن وبر معده جهت تقویت وتحلیل ریاح ان وجهت هیضه وفواق وسوء الهضم وقطور آن در گوش تحلیل ریاح ووجع
آن ومضمضهٔ روغن آن مستحکم کنندهٔ دندان متحرک است ومالیدن آن بر اوجاع بارده وتعقد مفاصل با روغنهای گرم
محلل وبه تنهائي برای التحام قروح وپاشیدن مصطکي نرم سوده بران وبستن آن بپارچه باعث تسکین وجع وتحلیل اورام
والتحام قروح است وچون بجوشانند اجزای آن را بتمامي با آب ومکرر کنند یعنی آب را صاف کرده باز اجزای تازه داخل

كرده جوش دهند وهمين قسم تا آنكه غليظ كردد مى باشد نافع جهت نفث الدم واسهال وقرحهٔ امعا وبيرون آمدن ناف ورحم ومكرر شستن عضويكه كوشت آن رفته باشد بسبب حرارت بآب طبيخ آن جهت رويانيدن كوشت آن وهمچنين پاشيدن آن بران بشرط ادامت وتكرار عمل ونطول بآن مقوي عضو مسترخي وجبرا استخوان شكسته وضربه وسقطه كوفتكي اعضا وضماد برك آن با سافل بدن ورحم كه برآمده باشد بسبب سردي نافع است ومسواك كردن بشاخهاي او جلا دهندهٔ دندان ومقوي آن وسخت كنندهٔ لثه است وكفته اند مصطكي مضر بمثانه است واصلاح آن خيسانيدن آن است يك شبانروز در سركهٔ انكوري پيش از استعمال وكويند بعد از ان خشك كرده باكثيرا سودهٔ استعمال نمايند وكويند مصطكي آن قنل وصمغ عربي است ونيز كفته اند كه مصلح آن مغز كردكان وكشنيز است وبدل آن كندر بوزن آن ويك وزن ونيم آن علك البطم ودر تقويب معده وجكر بوزن آن اذخر وقدر شربتش تا يك مثقال است * وطريقه داخل نمودن مصطكي تا نه كه بسبب نرمي سائيدهٔ نشود در تراكيب بدان قسم است كه در جوارشات ومعاجين كه دران عسل ونبات وامثال آن داخل است بعد بقوام آمدن وكم شدن كرمي آن اول مصطكي را اندك اندك دران اندازند وبه تيز معجون سازي حركت دهند تا كداخته كردد پس ادويهٔ ديكر داخل نمايند اكر مركب باشد واكر عسل يا نبات داخل نداشته باشد مثل حبوب در روغن بادام يا پسته در قدر مضاعف حل كرده داخل نمايند وباقدري از ادويهٔ خشك را كوفته بيخته در هاون سنكي ريخته ودانه دانه مصطكي را دران انداخته بملايمت بدسته بمالند تا نرم كردد وبچسپد واين دو قسم براى جوارشات ومعاجين نيز خوب است * فصل در ذكر نسخ جوارشاتيكه اصل وعمود در انها مصطكي است * جوارش مصطكي سادهٔ سودي جكر ومعدهٔ را نافع باشد وبلغم دفع كند وآب رفتن از دهان باز دارد * صنعت آن مصطكي سه مثقال كوفته قند سفيد يك من قند را با كلاب پنجاه درم حل كرده بقوام آورند پس مصطكي را داخل كرده بر روى سنك بريزند وبريده بكار برند * جوارش مصطكي ديكر جميع امراض باردهٔ معده وجكر وامراضيكه بمشاركت اين دو عضو باشد خصوصا صداع بمشاركت معده وبسبب مادهٔ باردهٔ بلغمي را بنهايت نافع است * صنعت آن مصطكي رومي سه درم دارچيني پنج درم سوده يكرطل قند سفيد را در كلاب حل كرده بقوام آورده ادويه را بآن سرشته بر روى سنك بريزند واكر طبع قابض باشد بجاى دارچيني تربد سفيد مد بربوزن آن داخل نمايند مقدار مستعمل از ان دو مثقال * جوارش مصطكي مركب سردي معده را نافع است واز بواسير ضعف معده وقلب بارد واسهال بلغمي وضعف جكر ورفتن آب از دهان وخفقان بارد مفيد * صنعت آن مصطكي رومي فلفل سياه نانخواه كبابهٔ چيني زيره كرماني مد بر زيرهٔ سبز كرويا ورق كل سرخ پوست زرد اترج تخم كاسني را زيانه لنكر كشنيز خشك بادرنجبويه كل كاوزبان زرنباد زعفران سنبل الطيب ازهريك پنج مثقال دارچيني سيلاني زنجبيل قاقله ازهريك ده مثقال قند سفيد عسل مصفى مساوي ازهر دو سه وزن مجموع ادويه بدستور مقرر جوارش سازند شربتي از يك مثقال تا دو مثقال * حب مصطكي جهت تقويت معدهٔ ضعيفه كه در وى بلغم وريح متولد شود وباعث رنجها كردد نفع تمام دارد * صنعت آن مصطكي سه درم هليلهٔ سياه چهار درم پوست هليلهٔ زرد يكدرم ونيم زنجبيل سنبل الطيب ازهريك دو درم ملح هندي يكدرم صبر هشت درم بآب كندنا حب سازند شربتي يك درم * حب مصطكي معرفه را نافع بود چون يك حب وقت خواب بخورند زكام ونزله را نافع باشد ومنع سيلان مني كنند * صنعت آن مصطكي رومي زعفران ازهريك يك جزو افيون چهار جزو كوفته بيخته حب ها سازند هر حبي بقدر فلفلى شربتي يك حب * دهن المصطكي محلل

ومقوي اعصاب وشرب وضماد آن جهت امراض رحم ومعده وضعف احشا واسهال رطوبي وعلل جگر ودو مثقال آن
جهت قرحهٔ باطن وحقنهٔ آن جهت قرحهٔ امعا وطلای آن جهت رفع آثار جلد ونیکوئی رنگ رخسار مفید است * صنعت آن
مصطکي رومي ده درم روغن گل سرخ چهل درم هردو را در شیشه قوي الجسم کنند وشیشه را در آب گرم بگذارند
تا بسبب گرمي آن مصطکي گداخته شود وبا روغن مخلوط گردد * دهن مصطکي بطریقهٔ حکمای فرنگ * صنعت آن مصطکي
نیم آثار جریش کوبیده با هشت توله شراب انگوري خالص وچهار توله درد شراب که بزبان فرنگي مارترودوارتر نامند
آمیخته یک شبانروز بگذارند پس یک آثار روغن کنجد تازه خالص ممزوج نموده در قرع وانبیق مقطر نمایند وبعد
تقطیر مائیت را از دهن جدا نموده در ظرفی نگاهدارند وعند الحاجت بکار برند ودرین خواص ومنافع از نسخهٔ
قبل اقوي وانفع است ودر مواضع مذکوره وغیر آن وبعضی بدل یک آثار دو آثار روغن کنجد داخل نموده در ظرف
سفالي کرده بر آتش اخگر میگذارند تا مصطکي گداخته شراب بسوزد پس صاف نموده بکار میبرند واگر بدل روغن
کنجد روغن گل کنند بهتر است * سفوف مصطکي بادهای معده را دفع کند واخلاط غلیظهٔ بلغمیه را تحلیل دهد وفضول
منحدر سازد وطبع را نرم دارد وچون سه روز متوالي بخورند معده را تقویت عظیم بخشد * صنعت آن مصطکي یک
جزو پوست هلیلهٔ کابلي برگ سنا مکي تخم رازیانه از هریک دو جزو دانهٔ هیل قاقلهٔ کبار زنجبیل تربد سفید مجوف
مدبر از هریک نیم جزو سفوف نموده شربتی چهار درم قبل از طعام وبعد از طعام توان خورد اما بعد از طعام اغلب
اجابت مینماید * مصوص بفتح میم وضم صاد اول ودر میان دو صاد واو ساکن باصطلاح اطبا سیخ کباب چاشني دار را نامند
حقیقة ومجازا قلیهٔ چاشني دار است * مصوص که قطع قی وخلفه نماید * صنعت آن حب الرمان سماق منقی حب الآس
زرشک کشنیز خشک مویز با تخم کشنیز تر بقلة الحماض نرم کوفته بدراج ویا طیهوج یا کبوتر بچه ذبح نموده پاک کرده
شسته مالیده بر آتش کباب نموده بخورند * مصوص دیگر که همین نفع دارد * صنعت آن بگیرند دراج یا کبک یا طیهوج
یا کبوتر بچه یا خروس بچه یا گنجشک هرکدام که خواهند وذبح نموده از آلایش شکم پاک وصاف نمایند وکرفس وسذاب
ونعناع وانیسون وکرویا وزیرهٔ کرماني وکشنیز خشک ونانخواه جبلي کوفته بیخته بران مالیده سیخ کباب نموده تناول
نمایند * مصوص دیگر که آن را نارباج نیز نامند وهمان منفعت دارد * صنعت آن حب الرمان مویز سرخ بادانه
هردو را نرم کوفته در آب انار میخوش وآب غوره مالیده صاف کرده بکشنیز خشک وحماض مطیب نموده بآتش ملایم
طبخ نمایند تا آنکه نضج یابد وفي الجمله غلیظ گردد پس دراج یا کبوتر بچه یا طیهوج وامثال اینها پخته دران اندازند
واندکی نمک وزرشک داخل کرده یکدو جوشی داده تناول نمایند * مصوص دیگر وآن غذائي است نیکو مر صاحبان
مزاج گرم را نزد حرارت کبد وامراض حارهٔ آن واسهال حادث از قبل آن * صنعت آن بگیرند چوزهٔ یا مرغ جوان
ویا گوشت بره املک ویا بزغاله از هریک که خواهند وبا سبزیهای مناسب مانند برگ خرفه وکاسني واسفناج
وکشنیز تازه وبرگ عنب الثعلب وامثال اینها وابازیر وادویه خوشبو بحسب احتیاج پخته با آب زرشک یا حب الرمان
حامض ویا سماق وامثال اینها چاشني نموده ساده یا چاشني دار تناول نمایند واین بعینه قلیهٔ انبرباریس ورمان
وسماق وامثال اینها است وذکر یافت

* باب المیم مع الضاد المعجمة *

* فصل در ذکر نسخ مضمضها *

* بدانکه مضمضه بروزن فعلله ادویهٔ مائعه را گویند که جهت امراض دهان واسنان در دهان کنند وحرکت دهند وزمانی

نگاهداشته بریزند * مضمضه که جهت رفع رطوبات بن دندان وحرکت اسنان نافع است * صنعت آن سنبل الطیب
گل سرخ جوز السرو سعد ثمرة الطرفا اجزا بالسویه باآب جوشانیده بآن مضمضه نمایند * مضمضه جهت قلاع دهان وخون
رفتن از بن دندان وتعفن وجوشش لثه ورویانیدن گوشت آن نافع * صنعت آن توتیای کرمانی مغسول سی وهشت مثقال
بنفشه نوزده مثقال شکرخام یك مثقال بنفشه را با برابر اجزا با سرکه هفتاد وپنج مثقال آمیخته درشیشه کنند و ضبط نمایند
وعند الحاجت مضمضه فرمایند وبجهت جوشش دهان بدل سرکه بیست مثقال آب انار یا آب کشنیز تازه نمایند ومکرر
مضمضه کنند وبجهت قطع خون ورویانیدن گوشت با سرکه وهرگاه سرکه یا آب انار وکشنیز تمام شود تجدید نمایند
همچنین تا یك سال قوت این می ماند خصوص که با سرکه باشد * مطبوخیکه قبل از استعمال سنونات بکار برده میشود جهت
زیادتی تاثیر اینها * صنعت آن تخم گل سرخ زرشك بادانه ثمرة الطرفا برگ صنوبر برگ زیتون از هریك یك جزو
بیخ بارتنك یك جزو ونیم جوشانیده صاف نموده نیم جزو شب یمانی دران حل کرده مضمضه نمایند * مضمضهٔ دیگر جهت
ورم لثه وسستی آن * صنعت آن طراثیث شب یمانی پوست انار سماق بالسویه جوشانیده مضمضه نمایند * مضمضهٔ دیگر
جهت قلاع وجوشش دهان در اوائل * صنعت آن آب برگ علیق آب برگ بارتنك آب به وسرکه که دران عدس وخبازی
وشاخهای تازهٔ تاك وآرد جو جوشانیده باشند مضمضه نمایند وبدستور کزمازج گلنار کشنیز خشك پوست انار عفص
بالسویه جوشانیده مضمضه نمایند * مضمضه جهت قلاع بلغمی * صنعت آن برنجاسف برگ زیتون مامیران پوست انار
عفص بالسویه جوشانیده مضمضه نمایند * مضمضه که قلاع بلغمی راسودمند بود * صنعت آن عاقرقرحا مامیران تخم تره
قیصوم مرزنجوش برگ زیتون در سرکه وآب ممزوج کرده جوشانیده صاف کرده مضمضه نمایند * مضمضه جهت قلاع و
جوشش دهان حادث از مادهٔ بلغم * صنعت آن انجیر خشك سیب اکلیل الملك بابونه از هریك جزوی جوشانیده مضمضه
نمایند * مضمضه که ورم بلغم را نافع بود * صنعت آن تخم شبت بابونه حلبه بزرکتان اکلیل الملك از هریك قدری در ماء
العسل جوشانیده صاف کرده مضمضه نمایند * مضمضه که ورم دندان که بسبب برودت ورطوبت باشد نافع بود * صنعت آن
پودنهٔ دشتی عاقرقرحا بیخ کبر زوفای خشك از هریك قدری در سرکه جوشانیده مضمضه کنند * مضمضهٔ دیگر که همین اثر دارد
* صنعت آن پوست بیخ کبر زراوند مدحرج عاقرقرحا از هریك دو درم کوفته بیخته در سرکه جوشانیده مضمضه کنند
* مضمضهٔ دیگر که قلاع وجوشش دهان را مفید بود * صنعت آن فلفل گلنار سماق مامیران مازو از هریك قدری در سرکه
جوشانیده صاف کرده قدری گلاب داخل کرده مضمضه نمایند * مضمضهٔ دیگر که قلاع وجوشش دهان را مفید بود
* صنعت آن کشنیز خشك عدس مقشر از هریك دو درم طباشیر یکدرم اجزا کوفته بآب کشنیز سبز مضمضه کنند * مضمضهٔ دیگر
که ورم زبان که از حرارت باشد نافع بود * صنعت آن عناب ده دانه عدس پنجدرم عنب الثعلب بوزن آن بجوشانند
صاف کنند وقدری آب کشنیز سبز ورب توت دران بیامیزند ومضمضه کنند * مضمضهٔ دیگر که ورم بن دندان را که از
حرارت باشد سودمند بود * صنعت آن آب برگ کاهو آب کشنیز تازه آب برگ خرفه سرکه گلاب از هریك قدری درهم نموده
حبهٔ کافور وافتیمون دران حل کرده مضمضه کنند * مضمضهٔ دیگر اورام بن دندان حادث از نزلات دماغی وزکام را سود
دارد * صنعت آن پوست ریشهٔ درخت گز پوست خشخاش از هریك آنچه خواهند در دیك سربسته طبخ نمایند وبخور آن را
بگیرند وبآب آن نیم گرم مضمضه نمایند * مضمضهٔ دیگر که همان منفعت بخشد * صنعت آن پوست خشخاش کزمازج گلنار

ریشهٔ درخت کز بنفشه کل سرخ از هریك قدری جوشانیده صاف نموده نیم کرم مضمضه کنند * مضمضهٔ دیکر که جوشش نه
وبن دندان وخون آمدن از بن دندان را سود دارد * صنعت آن قرط طراثیث مازو پوست انار کزمازج کلنار جوز السرو
از هریك جزوی جوشانیده صاف کرده نیم کرم مضمضه نمایند * مضمضهٔ دیکر قلاع وجوشش دهان وزبان وبن دندان
وخون آمدن از ان را مفید بود * صنعت آن برک زیتون برک حماض سماق آب برک خرفه آب کشنیز سبز آب عصی
الراعی از هریك قدری درهم ممزوج کرده یك قیراط کافور در ان حل کرده مضمضه نمایند * مضمضهٔ دیکر که درد دندان
را ساکن کند ومواد را تحلیل دهد * صنعت آن خربق سفید عاقرقرحا شیطرج هندی از هریك قدری جوشانیده صاف
کرده نیم کرم مضمضه نمایند * مضمضهٔ دیکر که تحلیل مواد غلیظ که در بن دندان متمکن باشد نماید ودرد را
ساکن سازد * صنعت آن شحم حنظل عاقرقرحا مویزج کلنار از هریك قدری با سرکه جوشانیده مضمضه کنند * مضمضهٔ دیکر
از محمد بن زکریا درد دندان را زائل نماید ومجرب است * صنعت آن دانهٔ سیر پاک کرده ده عدد کندر پنج
مثقال مورد یك کف در سرکه بجوشانند وبچوب صنوبر برهم زنند وصاف نموده مضمضه کنند * مضمضهٔ دیکر که تشنج زبان
را سود مند بود * صنعت آن آب برک عنب الثعلب لعاب ریشهٔ خطمی روغن بابونه لعاب حلبه درهم نموده مضمضه
نمایند * مضمضهٔ دیکر که تشنج زبان را که از حمی محرقه وبعد از بیماریهای حاره حادث شود سود مند بود * صنعت آن لعاب
ریشهٔ خطمی آب برک عنب الثعلب عصارهٔ عصی الراعی از هریك جزوی روغن بنفشه بادام روغن کدو نیلوفر شیر خر
هریك بقدر کفایت داخل کرده مضمضه نمایند * مضمضهٔ دیکر که درد دندان وتحریك آن را سود دارد * صنعت آن چوب
آس بیخ کبر اطراف کبر بیخ کاکنج جوز السرو کل سرخ برادهٔ دندان فیل شب یمانی اجزا مساوی در سرکه جوشانیده مضمضه
نمایند * مضمضهٔ دیکر که بوی دهان خوش کند ودندان را محکم کرداند * صنعت آن سعد سنبل الطیب کل سرخ کل نسرین
جوز السرو کلنار قصب الذریره از هریك جزوی جوشانیده با سرکه وکلاب مضمضه نمایند * مضمضهٔ دیکر که بوی دهان
خوش کند وعفونت ورطوبت ولزوجت بن دندان ودهان را زائل سازد * صنعت آن عاقرقرحا قرنفل برک اترج کباب
چینی سعد کوفی کل سرخ از هریك جزوی نرم کوفته با کلاب وسرکه آمیخته مضمضه نمایند * مضمضهٔ دیکر ناخوشی طعم دهان
را زائل کند * صنعت آن عاقرقرحا در سرکه وکلاب جوشانیده مضمضه نمایند واکر قدری قرنفل ومصطکی اضافه نمایند بهتر
است * مضمضهٔ دیکر که خون آمدن از بن دندان باز دارد ودندان را محکم وبوی دهان را خوش ودرد را ساکن کرداند
* صنعت آن فوفل کل سرخ عاقرقرحا سعد کوفی سنبل الطیب برک مورد جوز السرو کزمازج از هریك جزوی جوشانیده
صاف نموده قدری سرکهٔ عنصل وکلاب داخل کرده مضمضه نمایند * مضیقات قبل درد واها ذکر یافته

* باب المیم مع الطاء المهملة * فصل در بیان مطبوخات ونسخ آنها * بدان بدرستیکه مطبوخات ملایم تر وسبك تر اند
بر طبائع وکمتر است کرمی وخشکی آنها از حبوب وسفوف ومعاجین وباقی تراکیب مسهله وبی غائله واسرع اند
در اسهال وموافق اند مواد رقیقه وغلیظهٔ متشبثه را جهت رطوبات باله وانتزاع خود اجرام لطیفه وقوای ادویه را پس
هم خود بزودی نفوذ می فرمایند در مجاری ضیقه واعماق بدن وهم اعضا جذب مینمایند آنها را بالطائف اجرام وقوای
آنها پس متشبثه ومخلوط باخلاط فاسده کشته بزودی وبلا توقف آنها را بواسطهٔ قوتهای خود تقطیع واذابه وغسل نموده
دفع مینمایند وخود باقی نمی مانند در بدن بعد اسهال تا اینکه باعث اضطراب وغشی وعطش وغیرها کردند مانند حبوب

وسقوفات ومعاجين وغيرها كه مى ماند بقاياى اجرام آنها درخمل معده ولفائف امعا وغيرها متشبث وملصق وموجب
امور مذكوره واسهال ثانيا ويا پيچش وهيج وامثال اينها مى كردد ونه مانند عرقها كه بسيار لطيف اند وفعل خود تمام
ناكرده ميكذرند يا به تحليل ميروند ونه مانند ادهان واملاح وغيرها كه هريك بوجهى مضرانند بعضى بسبب شدت نفوذ
وبعضى متشبث واذيت آنها بقلب وارواح وقوى وغيرها بسبب حدت وبرداءت خود ونيز ميباشند نافع ازبراى كسيكه
بوده باشد دربدن اوا خلاط محترقه غالب بجهات مذكوره وزيادتي ترطيب وحصول نضج ازطبخ اقوى ازنقوعات انند
جهت آنكه با اينها لطائف اجرام وقواى ادويه بيشتر است ونيز نضجى يافته بخلاف آنها كه خام اند ورطوبت باله برآنها
غالب ودرقوت ضعيف ونافع اند اينها مرامراض ضعيفه ويا حارة يابسه درکال حرارت كه برداشت حرارت ملتسبه ازصفرا
واندا شته باشند بدانكه مطبوخات ميباشند بعضى مازج يعنى خالي ازمرداروح وبعضى مقوي بانها مانند غاريقون
وريوند چيني وتربد وسقمونيا وايارج فيقرا ومانند اينها كل يابعضى بحسب اعراض كه لوبيد بعد ازطبخ وصافي نمودن
برآنها پاشيده يا باكلقند واشربهٔ مناسبه ويا سكنجبينات ومعاجين سرشته اول بخورند وبالاى آن مطبوخ رابياشامند
وبدانكه قوت مطبوخات زياده بريكماه باقي نمى ماند اكرنبوده باشد درانها چيزى شيرين مانند مويزوانجير وقسم
والانهايت تايكهفته واين نظر بفصول باردة وبلدان لطيف الهوا است وحارهٔ رطبه كه آن هنكام بسيارزود فاسد ميكردند
درمقدارشربت مطبوخات قوم را اختلاف است بعضى پنجاه درم وبعضى نهايت تايكصد رم وبعضى تايكرطل ومحققين
اين فن را عقيده آن است كه مقدارشربت مطبوخات بمقداريك شربت آن است درحال صحت بدن وعطش صادق
يعنى بعد طبخ لطيفه بايد آنمقدار باشد كه توانند مريض آشاميدنه بسيار كم ونه زياد كه كل وبار باشد بران وباقي شرائط
آن درمطولات ذكر يافت * فصل دربيان نسخ مطبوخات * مطبوخ مسهل اخلاط سوداويه مجتمعه درکل بدن
* صنعت آن هليلهٔ كابلي هليلهٔ سياه ازهريك ده درم افتيمون درصرة بسته هفت درم بسفايج فستقي سنامكي ازهريك
چهاردرم اسطوخودوس بادرنجبويه برك كاوزبان كل سرخ فربجمشك اصل السوس مقشر مرضوض تخم كاسني رازيانه
انيسون غافث ازهريك دودرم انجيرزرد پنجدانه مويزمنقى پانزده دانه اصول وبزورراجولوب نموده هواى افتيمون
كه درصرة بسته نكاهدارند وهمه راشب درآب آن مقدار كه ادويه تررد بخيسانند وصبح دورطل ديكرآب داخل نموده
باتش ملايم طبخ دهند تا به ثلث رسد پس صرة افتيمون رادران اندازند ودوسه جوشى داده فرودآورند وصرة
رانشرده دورکنند مطبوخ راقدرى مالند وصافي نمايند پس فلوس خيارشنبر مقداريك اوقيه وشيرخشت وترنجبين
ازهريك ثلث اوقيه دران حل نموده صافي كرده روغن بادام مقداردودرم بران چكانيده به تنهائي يا بسرداروج
مناسب بياشامند * مطبوخ تاليف محمد بن زكريا رازى كفته كه اين مطبوخ بيماريهاى سوداوي وداء الثعلب وجرب
وبهق وجذام راسود دارد * صنعت آن هليلهٔ سياه بيست درم بسفايج فستقي چهاردرم هردورانيم كوفته دردومن آب
بجوشانند تا بيكرطل رسد انكاه هفت درم افتيمون رادرپارچه بسته دران اندازند ويكدوجوشى داده فرودآورند
وپارچهٔ افتيمون رافشرده دورکنند ومطبوخ راصافي نموده شيرخشت وترنجبين ازهريك ده مثقال دران حل كرده
بياشامند * مطبوخ مسهل جهت ذات الجنب * صنعت آن عناب سى دانه سپستان پنجاه دانه بنفشه بيست درم
جوشانيده صاف نموده فلوس خيارشنبر پانزده درم دران حل كرده بازصاف نموده بياشامند واكر قوي ترخواهند

سه درم برک کاوزبان تا پنجدرم درمطبوخ بیفزایند واگر صفراغالب نباشد سه درم اصل السوس محکوک مرضوض
وسه درم تربد سفید مجوف خراشیده بیفزایند وقلانمی گفته که این هردو را اولی آن است که بعد ظهور نفث بیفزایند
ووزن اصل السوس را ده درم آورده * مطبوخ دیگرکه ملین طبع است وصاحب نزله را نافع * صنعت آن بنفشهٔ خشک
پنجدرم اصل السوس محکوک ده درم دریکوطل آب بخیسانند پس باآتش ملایم بجوشانند تا به نصف رسد مالیده صاف
کرده بیست درم ترنجبین دران حل کرده بازصافی نموده بیاشامند جمله یك شربت است * مطبوخ دیگر جهت اوجاع
مفاصل حادث ازصفرا وبلغم * صنعت آن بیخ کرفس بیخ کاهنی تخم کاهنی برک کاوزبان ازهریک سه درم تخم نوفس
تخم کشوث ازهریك دودرم انیسون بوزیدان ریوند چینی ازهریك یك درم کل سرخ یك کف شامتره ده درم مویز
منقی سی درم آلوی بخارائی سی دانه علی الرسم جوشانیده صاف نموده مغزفلوس خیارشنبر ده درم تمرهندی
بیست درم شیرخشت چهل درم دران حل نموده صافی کرده یکدانك محمودهٔ مشوی وسه مثقال تربد سفید مدبرو بیرون
دانك انیسون نرم کوبیده بران پاشیده پنجاه درم آب کاکنج بران ریخته بمقدارقوت وبرداشت طبیعت بیاشامند
* مطبوخ دیگرجهت غب وجمیع امراض حادهٔ مرکبه را نافع است * صنعت آن آلوی بخارائی چهل عدد سپستان بیست
دانه مویز منقی بیست دانه عناب ده دانه کل سرخ ریوند چینی نیم کوفته ازهریك یك مثقال شامتره پنجدرم عصاره
الثعلب ده درم تخم کاهنی تخم کشوث ازهریك سه درم برک کاوزبان کل نیلوفر ازهریك چهاردرم بیخ کاهنی یك مثقال
غلی الرسم طبخ نمایند وصافی نموده پانزده درم تمرهندی خالص ازاسته ولیف پاک کرده وچهل درم شیرخشت
حل کرده درم کلقند دران مالیده صافی کرده بقدرقوت بیاشامند * مطبوخ دیگربرای ورم طحال صلب * صنعت آن
هلیلهٔ سیاه شامتره تربد محکوک ازهریك ده درم بیخ اذخرغافث برک کبوازهریك پنجدرم انیسون اشنه کزمازیه
تخم کونس تخم رازیانه ازهریک سه درم بطویق مقرر جوش داده صافی نموده مقدارشربت ده اوقیه بایلدر
ایارج فیقرا یاغاریقون یاتربد وشیخ ابن سینا گفته که تجربه کردم من درمحلول مطبوخ زوفای یابس پرسیاوشان
تخم فرنجمشك اجزامساوی شربتی سه درم ووقتیکه ورم بلغمی باشد باید که ابتدا کرده شود باستفراغ بلغم وغذاء
آن شوربا ج وزیرباج باکبرباشد * مطبوخ دیگرکه اخراج حب القرع ودیدان نماید * صنعت آن بکیرند پوست درخت
انارترش وانارشیرین که تراشیده باشند ازطرف بالا بسوی پائین جهت آنکه گفته اند اگر پوست درخت انار را
ازطرف پائین ببالا بکیرند وبیاشامند قیء می آورد وبالعکس اسهال ودرآب بخیسانند آن مقدارکه چهار انگشت
برروی آن بایستد ویك شب بگذارند وصبح اندک جوشی داده مالیده صاف کرده بیاشامند بعد ازانکه کباده
خایده باشند یاشیرتازه دوشیده آشامیده یادوروز پیش ازان امغید باجات خورده باشند تا اینکه کرمهادهان
خودرا بازنمایند بطعم طعام لذیذ پس بیکدفعه بیاشامند واگرپلاس پاپرده ولسان العصافیزتلخ نیزبیفزایند بهتر است
* مطبوخ دیگرذات الرئه ودردسینه وسرفه را نافع است * صنعت آن عناب بیست دانه سپستان سه دانه انجیرا
مویز بیدانه ازهریك ده دانه اصل السوس محکوک پرسیاوشان تخم خبازی ازهریك سه مثقال تخم خطمی دومثقال
جوسقشر چهارمثقال درچهار رطل آب بجوشانند تابیکرطل رسد پس صافی نموده هرروز نیم درم را باروغن بادام
بنوشند * مطبوخ خیکه حیض بسته براند * صنعت آن مشکطرامشیع قیصوم فراسیون ازهریك پنجدرم عاقرقرحا اذخرعود بلسان

قسط انیسون کماذریوس نانخواه از هریك سه درم فوه هفت درم جعده سداب فودنج تخم کرفس رازیانه از هریك
چهار درم لوبیای سرخ ده درم ونیم علی الرسم در سه من آب طبخ نمایند تا یکمن بماند صافی نموده مقدار چهار اوقیه
بیاشامند * مطبوخ دار شیشعان در دفع درد معدهٔ بارد نافع ومجرب است که هر روز یك مثقال تا دو مثقال آنرا بجوشانند
وبآب توت بیاشامند بدانکه اکثر نسخ مطبوخات منضجه وملینه ومسهله مانند مطبوخ اجاص واسطوخودوس وافتیمون
واهلیلجات وبسفایج وتربد وخیارشنبر وسنامکی وشاهتره وطبیخات منضجه ومسهله در رسوم خود ها ذکر یافت

* باب المیم مع العین المهملة * * فصل در ذکر نسخ معاجین وطریق ساختن آنها * * بدانکه معاجین

مرکباتی را گویند که محتوی ومتضمن باشند به تفتیح وتقطیع وجلا وتحلیل وتسمین وحفظ صحت وغیرها را وان جمع
معجون مشتق از عجین وعجن است که بمعنی خمیر است یعنی دوای مرکب مخمر سرشته شده اجزای آن درهم با عسل
یا شیرهٔ قند ویا هر دو ویا اشربهٔ دیگر بقوام آورده شده ولهذا شرط کرده اند که اجزای آنها باید که بسیار نرم باشند تا آنکه
بزودی باهم فعل وانفعال نموده مزاج ثانوی وصورت وحدانی صناعی ترکیبی بران فائض گردد تا بمجرد ورود در بدن
احداث کیفیتی وخاصیتی جدید نمایند از رفع مرض وحفظ صحت وتقویت بدن وغیرها وبرای حصول کیفیت وصورت بعد
ساختن مدت چهل یوم یا کمتر یا زیاده بحسب اجزای مرکب درجو میگذارند تا نیکو مخمر گردند ومزاج ثانوی نیکو حاصل
گردد واما طریق ساختن آنها آن است که ادویهٔ تازه وپاکیزه که کهنه وبوسیده نباشد بهم رسانیده از چوب وخاشاک و
اشیای غریبه وگرد وغبار پاک سازند وجدا جدا وبا بعضی که باهم مناسبت ودرسختی وملایمت مساوی باشند وزن نموده
بکوبند واز پارچهٔ ابریشمی تافته بگذرانند که نرم برآید وباز وزن نموده داخل ترکیب نمایند وحتی المقدور راضی
بداخل نمودن بدل نشوند مگر بضرورت خصوص آنکه جزو اعظم واصل وعمود باشد دران مرکب زیرا که اگر ان جزو را ساقط
نمایند فائدهٔ کلی ومطلوب اصلی وغرض ترکیبی ساقط میگردد مثل معجون حب الغار ومعجون ید الله ومعجون حب القطن
ومعجون حب القرطم ومعجون هلیله ومعجون حلتیت ومعجون زراوند ومعجون سورنجان وهمچنین اگر آنچیز اصل وعمود باشد
ناقص میگردد ودر اجزای غیر اصل وعمود اگر طبیب بحسب اقتضای وقت وشخص ومرض تغیر وتبدیلی کند شاید وادویه
که محتاج بحرق وسحق وغسل وتدبیر وتشویه وتحمیص وحل باشند هریک را بدستور مقرر مذکور در محل خود ترتیب
نمایند وانچه محتاج به تصفیه باشد مانند صموغ بعد حل نمودن صاف نمایند وتربد وهلیلجات را بروغن بادام چرب
نمایند وبهترین ظرفها از برای کوبیدن هاون سنگی یا نقره یا آهنی است وبعد ازان برنجی وحبوب وبزوریکه دهنیت
داشته باشند البته در هاون ویا کهرل سنگی بسایند وحتی المقدور در هاون برنجی یا آهنی نکوبند که سیاه وبدبو میگردد
وباید که در وقت کوبیدن احتیاط نمایند که گرد وغبار داخل دوا نشود وگرد واجزای لطیفهٔ او هم بیرون نرود وهرچند دستهٔ
هاون تنگ تر باشد بهتر است وبعد کوفتن وبیختن ووزن نمودن اجزای هریك جدا جدا همه را جمع نموده باز در هاون یك جا
قدری صلایه نمایند تا فی الجمله باهم امتزاجی یابند ونرم گردند وعسل ونبات وقند وغیرها را بر آتش ملایم بقوام
آورند وکف آن را میگرفته باشند تا دیگر کف نیاورد پس صاف نموده بقوام آورند وبعد بقوام لائق آمدن از آتش برگرفته
به تیر معجون سازی بملایمت برهم زنند تا گرمی آن کم گردد ودر بلاد گرم سیر وفصول تابستان واز برای امزجهٔ حاره وزن
عسل را دو چند ادویه نمایند ودر بلاد سرد سیر وفصول وامزجهٔ بارده سه چند ادویه وزیاده هم تا چهار می توان نمود واگر

برای مبرود المزاجان وصاحبان صرع و یا معتادین بصداع باشد عسل بهتر از شکر است زیرا که شکر مصدع است واختیا
عسل از برای معجون معاجین آن است که دران خواص وافعال شریفه بسیار است از جلا ونضج وتقطیع فضلات غلیظه وتنقیهٔ آنه
وتغذیه ولذیذ ومحبوب طبائع است وبشاعة ادویه را کم میکوداند وبسبب لزوجتی که دارد باعث شدت تخمیر وا ستحکام ترکیب
واستخراج قوی ادویه وحصول مزاج ثانوي وصدور خواص وافعال شریفهٔ حاصله ازان است واگر عنبر ومومیائي ومصطکي تا
داخل ترکیب باشد هنوز که اندک گرمي دران باشد باید که آنها را ریزه ریزه کرده یا بانبات سوده یا در روغن پسته یا بادا
یا جلغوزه در قدر مضاعف حل نموده داخل نمایند پس زعفران ومشك را بگلاب سوده اگر زعفران داخل ترکیب باشد
پس احجار پس سائر ادویه را نیز ترتیب از کثیف بلطیف روند ونیکو برهم زنند وبه تیر معجون سازي بکوبند ودرظرف طا
یا نقره یا چیني یا شیشه نمایند بعد مرد شدن و باید که مقدار ثلث یا ربع آن ظرف خالي باشد تا خوب سرد شده
سرآن را نپوشند وبعد مرد شدن سرآن را پوشیده درجونکاه دارند مدت ده روز تا چهل روز بحسب اقتضای وقت وزمان بسر
یکار برند واگر ورق طلا ونقره داخل ترکیب باشد بهتر آن است که آن را حل نموده مانند آنکه برای نقاشي میکنند داخل نمایند
وفرق میان معجون وجوارش آن است که اجزای معجون نرم میباشد واجزای جوارش اندک جریش چنانچه درجوارشها

ذکر یافت * فصل در بیان نسخ معاجین غیر مسهله * معجون اصطخیقون جهت فساد مزاج وتباهي اره
وضعف وبرودت معده ودرد آن را مفید دارد * صنعت آن قسط تلخ حماما سنبل الطیب سلیخه مصطکي از هریك دوا
درم زراوند طویل فلفل سیاه تخم شبت تخم کرفس انیسون نانخواه زیرهٔ کرماني دوقو فطراسالیون کاشم اسارون اقسنتیر
انجدان سیاه فودنج بري نعناع از هریك چهار درم کوفته بیخته باسه وزن ادویه عسل معجون سازند * معجون اکبر لضیق
النفس وربو وامراض صدریه ونفث الدم را مفید بود * صنعت آن صمغ البطم زعفران کندر مر صاف دارچیني مع
جلغوزه بیخ سوسن صحرائي قسط تلخ طین شاموس از هریك سه مثقال نارد ین دو ونیم مثقال سلیخه دو مثقال بارزد سي مثقال
اجزا را نوم کوفته بیخته بارزد را در عسل مقوم بسرشند ومجموع را درهم بکنند ارند شربتی یکمثقال باماء العسل ویاشر بت
زوفا بدهند * معجون دیگر منقول از کامل الصناعه اد را ربول کند وحیض بکشاید واسقاط جنین کند ومفتح سدهٔ لیم
طحال باشد * صنعت آن دوقوریون چیني فقاح اذخر حب بلسان سنبل الطیب انیسون زعفران بزرکرفس سلیخه قسط
تلخ اسارون فطراسالیون کافیطوس فودنج نهري جنطیانای رومي اصل السوس تراشیده فراسیون کاذریوس اسقو
قندریون زراوند مدحوج نانخواه راسن مصطکي رومي ایرسا موجند بیدمشك صعتر جبلي کرویا میسالیوس پوست بیخ ب
قرنفل زیرهٔ کرماني تخم رازیانه اسفیل مشوي خردل از هریك یکدرم مغز حب الصنوبر کبار دهعدد اجزا کوفته نرم بیخته
باسه چندان عسل معجون سازند * معجون دیگر که اخراج سنك وریك ازکرده ومثانه کند ورطوبات لزجهٔ کرده ومثانه
دفع کند وبول وحیض براند * صنعت آن اصل السوس چهارمثقال میسالیوس کاذریوس هیوفاریقون حرف ازهریك چها
مثقال حماما بیست مثقال دارچیني دوازده مثقال سنبل الطیب زعفران تخم کرفس جبلي جعده تخم مداب بری مشك
طرا مشیع ازهریك دوازده مثقال قردمانا چهل وهشت مثقال تخم فنجنکشت بیست مثقال اجزا کوفته بیخته باعسل م
چندان معجون سازند * معجون انفع ازمفرحات است وبعضی از تریاقات شمرده اند ومنافع بسیار دارد * صنعت آن
قرنفل زنجبیل سنبل الطیب دارفلفل خیربوا جوز بوا قاقلهٔ کبار شیطرج هندي لسان العصافیر دونج عقربي مصطکي بادرنجبو

لسان الثور خولنجان فرنجمشك مرواريد ناسفته صندل سفيد زراوند مدحرج سليخه گل سرخ ياقوت رماني بهمنين ا
هريك دو درم بسباسه شش درم پوست ترنج سه درم پوست هليله يكدرم عنبر زعفران از هريك يك درم و نيم مشك نيم در
كوفته بيخته بعسل معجون سازند شربتي يكدرم تا دو مثقال * معجون كه اشتها و خواهش گل خوردن و چيزهاي ردي را
قطع كند * صنعت آن هليلج كابلي آملج بليلج جوز جندم مصطكي قاقلهٔ كبار نانخواه زنجبيل بالسويه بعسل بسرشند و پيش از
طعام و بعد از طعام ميل نمايند بقدر جوزي و بجاي گل نشاسته را با نمك شور كرده بخورند و يا جوز جندم را شور ساخته
تناول نمايند و غذا را منحصر سازند بكباب مرغ * معجون بزور بغايت مبهي است و در امر مجامعت فعلي عجيب دارد
* صنعت آن تخم كزر تخم شلغم تخم پياز تخم كندنا تخم تره تيزك تخم اسپست تخم جرجير تخم هليون مغز چلغوزه حب القلقل
مغز حب الزلم بوزيدان قسط شيرين تودريين لسان العصافير شقاقل مصري بهمنين دار فلفل حلتيت طيب قرفه از هر يك
جزوي مساوي الوزن كوفته و بيخته با سه چندان عسل و قند كف گرفته معجون سازند و مقدار سه درم آن را با شير ميش
بخورند * معجون بزور ديگر كه در تقويت باه نظير ندارد * صنعت آن تخم كرنب تخم شلغم تخم هليون تخم ترب تخم اسپست
تخم جرجير مغز چلغوزه حب القلقل حب الزلم بوزيدان لسان العصافير شقاقل بهمنين دار فلفل حلتيت قرفه مساوي كوفته
بيخته بعسل مصفي معجون سازند شربتي سه درم با شير تازه يا شراب سيب شيرين * معجون بزور ديگر به نسخهٔ شيخ
الرئيس درد معده و جگر و سپرز را سود دارد و بادهاي متولد در معده را بشكند * صنعت آن سليخه حماما سنبل
الطيب نانخواه رازيانه تخم كرفس انيسون سيساليوس جندبيدستر تخم شبت اسارون زراوند طويل مصطكي اجزا
مساوي با انگبين مصفي بقدر كفايت بسرشند * معجون الباه باه را زياده كند و امساك مني آورد * صنعت آن
دارچيني سيلاني قلمي بسباسه جوزبوا زعفران بيخ لفاح بيخ شبيبي تخم كاهو غنچهٔ گل سرخ بهمن سرخ بهمن سفيد شقاقل
كبابهٔ چيني قاقله مغز بادام شيرين بوركك شيرازي از هريك يك مثقال خصية الثعلب دانهٔ هيل مغز فندق مغز نارجيل
مقشر مغز چلغوزه از هريك پنج مثقال مشك تبتي يك دانك و نيم نبات سفيد عسل مصفي از هريك هفتاد و پنج مثقال
مصطكي رومي دو مثقال گلاب چهل مثقال شيرگاو يك صد و پنجاه مثقال ورق الخيال نيم سير آن را در شير داخل
كرده دو سه جوش داده پس آن شير را ماست بسته روغن آن را بگيرند پس ادويه را كوفته و بيخته با آن چرب نمايند
و با عسل بسرشند * معجون الباه ديگر كه از تراكيب مولانا احمد فخر الدين شيرازي است * صنعت آن بهمنين
خولنجان از هريك پنج درم زنجبيل سه مثقال مايهٔ شتر اعرابي شقاقل تودري زرد و سفيد از هريك پنج مثقال حسك
بري ده درم جوزبوا ده درم مغز بادام مغز فندق از هريك ده مثقال زعفران سه درم گاوزبان پنج مثقال بسباسه
سه درم عنبر اشهب يك درم ورق الخيال صد مثقال بشير گوسفند جوشانيده صاف كرده با عسل بقوام آورند و اجزاء
ديگر را با آن بسرشند * معجون ترياقي صغير از صنائع شيخ الرئيس * صنعت آن حب بلسان قسط تلخ جنطيانا دارچيني
فلفل سفيد عود هندي فطراساليون از هريك يك جزو مشك خالص ثلث جزوي جندبيدستر ربع جزوي على الرسم
با سه وزن ادويه عسل مصفي بسرشند و استعمال نمايند * معجون جالينوس منقول از قانون كرده و مثانه را گرم كند
و سده بگشايد و بول و حيض براند و بادها را دفع گرداند و بدن را نيكو كند * صنعت آن فلفل سياه و سفيد حماما قسط
تلخ سنبل الطيب قصب الذريره ساذج هندي زعفران تخم كرفس انيسون عاقرقرحا تخم انجره تخم سداب جبلي اجزا

همه مساوي كوفته بيخته باسه چند ان عسل كف كرفته معجون سازند شربتي يك مثقال باماء الاصول يا بآب كرفس يا بادياں
بل هند * معجون جالينوس به نسخهٔ ديكر از شيخ الرئيس جهت وجع كبد و مرته وقذف الدم * صنعت آن زعفران
دارچيني از هريك يكدرم مقل ازرق چهاردرم اشتلا بوس چهاردانك اذخر مكي سه درم قصب الذريره ناردين
مرمكي صافي از هريك دودرم صمغ سروسه امتار عسل صافي سه اوقيه مويزدانه بيرون آورده شصت درم طلاى حيد كه
شراب جوشد اده امت بقدر حاجت ادويه كوفته بيخته على الرسم باعسل مصفى معجون سازند * معجون جانيموس
به نسخهٔ حكيم ميرمحمد مؤمن از قرابادين تحفه بجهت امراض بلغمي وسوداوي ورياح وعدهٔ جكر وبرودت ده
ومثانه واصلاح حال بدن نافع امت * صنعت آن فلفل سفيد دانهٔ هيل از هريك چهار مثقال قسط بحري سنبل الطيب
عود بلسان قصب الذريره تخم مورد زنجبيل سعد خولنجان قرنفل دارفلفل دارچيني سليخه اسارون زعفران مصطكى
از هريك ده مثقال باعسل معجون سازند * معجون جالينوس به نسخهٔ صاحب كامل الصناعه * صنعت آن فلفل سياه
وسفيد هما ماساذج تخم كرفس انيسون عاقرقرحا تخم سداب كوهي قسط بحري سنبل الطيب عود بلسان قصب الذريره
زعفران از هريك پنج مثقال باسه وزن ادويه عسل على الرسم معجون سازند * معجون جامع المنافع جالينوسي فريد
النفع امت به نسخهٔ قبل * صنعت آن دارچيني زنجبيل تخم هليون بوزيدان رازيانه جوز الطيب قرنفل عود قماري
زرنب سنبل الطيب خصية الثعلب عاقرقرحا سعد كوفي زيرهٔ كرماني مغز نارجيل مقشر از هريك دو مثقال زعفران
يك مثقال مصطكي رومي خولنجان انيسون كل بابونه كبابهٔ چيني مغز چلغوزه لسان العصافير تلخ از هريك سه مثقال روغن
بادام شيرين ده مثقال عسل مصفى سه وزن مجموع ادويه بدستور مقرر معجون سازند شربتي دو درم تا دو مثقال
* معجون چلغوزه عسر البول رانافع امت * صنعت آن دوقورا ونك چيني اذخر حب بلسان سليخه زعفران دارچيني
قطر اسالبون كافيطوس از هريك سه درم نعناع خشك نيم درم اجزا كوفته بيخته باسه چند ان عسل
معجون سازند * معجون جلالي مستعمل جهت زيادة كردن مني وقوت مجامعت وضعف لرده ومعدهٔ واشتها سجر
امت * صنعت آن سنبل الطيب قرفه قرنفل دارچيني قاقله از هريك دومثقال انيسون تخم كرفس از هريك يك مثقال زيرهٔ
كرماني مد برمقلو مصطكي رومي نعناع خشك عود از هريك نيم مثقال فلفل دومثقال يا يكمثقال ادويه كوفته بيخته باسه وزن
كل عسل مقوم بسرشند وشربتي دو درم تناول نمايند * معجون حب الغار به نسخهٔ محمد بن زكريا قولنج بكشايد و استسقاء
طبلي وجميع امراض ريحي را فائده دهد * صنعت ان سداب بري پنجدرم نانخوه زيرهٔ كرماني كاشم شونيز صعتر كوهي
قطر اسالبون مغز بادام تلخ فلفل پودنهٔ كوهي دارفلفل وج تركي حب الغار جندبيدستر از هريك دو درم جاوشير
سه درم سكبينج چهاردرم صمغ ها را در شراب حل كنند وباقي ادويه كوفته بيخته باسه چند ان عسل معجون سازند مقدار
شربتي دو مثقال * معجون حبوب سعال را نافع امت كه سبب آن رطوبت باشد * صنعت آن مغز چلغوزه سه درم مغز
پسته پنجدرم مغز بادام مقشر بزرك از هريك دو درم فانيذ مي درم بطريق معهود معجون سازند شربتي مقابل يك كردكان
واكر يك مثقال مغز بهدانه بيفزايند نيكوامت * معجون حلتيت تپهاي دورهٔ وتپ ربع را مفيد بود وكزيدكي
همه جانوران خصوص عقرب ورتيلا را فائده دهد * صنعت آن حلتيت طيب فلفل سياه مرصاف ورق طلا
از هريك ده درم كوفته بيخته باسه چند ان عسل صاف معجون سازند شربتي يك مثقال * معجون حلتيت ديكر منقور

از منهاج تپ ربع وقولنج ودرد معده وجگر را نافع باشد وبادها بشکند وگزیدگی جانوران را سودمند بود * صنعت آن مرصاف
قسط تلخ ورق سداب فودنج بری عاقرقرحا فلفل از هریک پنجدرم حلتیت بوزن مجموع ادویه با سه چندان عسل بسرشند
شربتی یک مثقال * معجون ربع منقول از محمد بن زکریای رازی واو نیز فرموده که زیاده از سه چهار نوبت احتیاج نمی افتد
شربتی یک مثقال بدستور معجون سابق است * صنعت آن تریاق کهنه هفت مثقال زعفران قنه مرمکی از هریک چهار درم
سلیخه حلتیت از هریک دو درم میعهٔ سائله جندبیدستر مکد هفت درم قسط سه درم عسل بوزن جمیع ادویه بسرشند * معجون
رشیدی که منسوب بخواجه رشید وزیر است تقطیر البول را فائده دهد وامساک منی کند وسرعت انزال را زائل گرداند
* صنعت آن کبابهٔ چینی فوفل قرنفل جوزبوا خصیة الثعلب مصطکی نانخواه از هریک سه درم اجزا کوفته با سه چندان عسل
بسرشند شربتی از یک مثقال تا دو درم * معجون زراوند تالیف محمد بن زکریا این معجون را معجون ربو نیز نامند جهت
آنکه ربو وضیق النفس وسرفهٔ بلغمی را نافع باشد * صنعت آن زراوند گرد قردمانا فلفل کرسنه تخم سپندان سفید مغز بادام تلخ
تخم انجره از هریک پنجدرم رب السوس پرسیاوشان زوفای خشک از هریک ده درم صمغ عربی سه درم اجزا کوفته بیخته با سه
چندان عسل صاف معجون سازند شربتی سه درم با طبیخ زوفا تناول نمایند * معجون سرور تالیف میر محمد مؤمن صاحب
تحفه مبهی ومشهی وهاضم وبانشاط ومقوی احشا ومفرح وجهت سرفه والات تنفس نافع ودر اوائل دوم گرم ومائل برطوبت
وموافق اکثر امزجه است * صنعت آن جوزبوا بنفشه از هریک شش مثقال باهم باید بکوبند وبا دو مثقال روغن بادام ودو
مثقال زنجبیل کوبیده چرب نمایند دارچینی اسارون لسان العصافیر از هریک دو مثقال عود قماری قرنفل خولنجان بهمن
سرخ وسفید انیسون از هریک یک مثقال خصیة الثعلب بیست ودو مثقال شقاقل بیست وپنج مثقال واگر مربا باشد بهتر
است کثیرا نعناع خشک از هریک دو مثقال عسل کف گرفته دوشاب زردک از هریک هفتاد وپنج مثقال اگر دوشاب زردک نباشد
عسل را ده مثقال باید گرفت * معجون السعال سرفه که محتاج بسوء نفث خلط غلیظ یا خرخره در سینه یا مده هنگام که شکم
ملین نباشد * صنعت آن پرسیاوشان مغز تخم خربزه از هریک ده مثقال مغز بادام تلخ پنج مثقال ایرسا سه مثقال پوست بیخ کبر
کرسنه مقشر تخم کرفس رازیانه جنطیانا زراوند مدحرج از هریک دو مثقال ادویه کوفته بیخته با سه وزن اجزا عسل مصفی مغو
سرشته شربتی مقدار بندقه بآب نیم گرم فرو برند * معجون سلس که از برای سلس البول وامساک بول ومنی بنهایت نیکو
است * صنعت آن سعد کوفی سنبل الطیب اسطوخودوس کندر بلوط کمون کرمانی اجزا مساوی کوفته بیخته با سه وزن مجموعه
ادویه عسل مصفی بسرشند شربتی یک مثقال هر بامداد ویک مثقال هر شبانگاه * معجون سنجری ترکیب شیخ ابوعلی بن سینا
ومشهور است بعرض سنجری وفوائد بسیار دارد ومقوی باه است ودل وجگر ومعده را قوت دهد وهاضم طعام ومزید حافظه باشد
وقوت بصر را بیفزاید وقوت سمع را نگاه دارد * صنعت آن سنبل الطیب ده مثقال بسباسه جوزبوا قاقلهٔ صغار دارچینی زنجبیل
قرنفل زعفران بهمن سرخ عود الصلیب مصطکی نارجیل ساذج هندی از هریک شش مثقال تخم معصفر تخم ماهی زهره تخم
شبت نانخواه زیرهٔ کرمانی تخم جزر از هریک سه مثقال مغز بادام شیرین مغز پسته مغز سر گنجشک از هریک شش مثقال مویز
سرخ قند سفید از هریک سی مثقال عسل سه وزن ادویه مقدار شربتی دو مثقال * معجون الصرع از جالینوس است صرع
را مفید ومجرب است * صنعت آن عاقرقرحا ده مثقال صلایه کرده از منخل نازک بگذرانند وبعد از آن در هاون بسرکهٔ کهنه
دو مثقال بسایند وبا عسل سه وزن آن بسرشند شربتی دو درم تا بیست روز با آب گرم * معجون الصنوبر ادرار بول کند

وتفتیت حصاة نماید وبرودت کرده ومثانه را نافع باشد وماده پیه کرده که کداخته شده باشد بمحل ومکانش کند وقوتش تا
شش ماه باقی می ماند وشربتش تا دو مثقال * صنعت آن مغز حب الصنوبر مغز بادام شیرین از هریك سی درم دو
فطراسالیون انیسون سنبل الطیب سلیخه ریوند چینی اذخر مکی حب بلسان زعفران اسارون کمافیطوس از هر یك
سه درم نعناع یك درم ودر نسخهٔ دیکر مرمکی صافی فوة الصبغ از هریك چهار درم کثیرا دو درم اضافه شده ودر نسخهٔ
دیکر قسط تلخ جنطیانا اصل السوس فراسیون زراوند مدحرج نانخواه مصطکی صعتر کرویا جند بیدستر زیرهٔ کرمانی
پیاز عنصل مشوی خردل از هریك یك درم اضافه شده وهمه خوب است وقتیکه برودت غالب باشد ادویه را کوفته
بیخته با سه وزن عسل کف کرفته بسرشند ودر ظرف چینی نکاه دارند * معجون طین ابن تلمیذ کفته که از جالینوس
است وشیخ داؤد کفته که نه چنین است یافتم من آن را در کل ترجمهای ابن قرة که اسناد آن را با بقراط نموده ونیافتم من آن را
در قرابادین رومی ونزد من این نسخه ازان نیست بالجمله آن نیکو است از برای دفع سموم وحمیات وضعف کرده اکر از حرارت
باشد وقوت این معجون تا دو سال باقی میماند * صنعت آن انفحهٔ آهو انفحهٔ خرکوش از هریك چهار جزو طین رومی
حب الغار از هریك دو جزو جنطیانا زراوند مدحرج تخم سداب مرمکی ورق الغار از هریك یك جزو ادویه کوفته بیخته
با عسل علی الرسم بسرشند شربتی یك مثقال * معجون فرقانی صاحب خلاصة التجارب نوشته که از مخترعات والد
است ووجه نسبت آن بفرقان آن است که اجزای آن بر سبیل تیمن وتبرک بعدد سور قرآن مجید وکلام الله المجید تالیف
یافته یعنی یک صد وچهارده جزو نافع است جهت امراض باردهٔ دماغیه مانند فالج ورعشه ولقوه وسکته وصرع وتشنج
امتلائی واسترخاء واوجاع مفاصل بارده وبالجمله امراض بارده رطبهٔ جمیع اعضا را نافع وتریاق بعض سموم است
* صنعت آن اصل السوس اکلیل الملك انیسون مرزنکوش بابونج حلتیت جعده دینار رویه جاوشیر جکر کرك نیم سوخته
رازیانج سداب عود هیل زرشك حسك اکر ترکی پارچهٔ نانخواه زهرهٔ خروس جفت کربه لسان الثور پوست ترنج تخم حسك
عود بلسان صبر صعتر اشنه تخم کاهو فودنج نهری زبد البحر زعفران پوست سنك یشت محرق پرسیاوشان صمغ عربی بزر
خروع عظم قحف کثیرا تخم مرو زیره از هریك دو درم ورق ذهب ورق فضه بسد حجر یشب عقیق مس کشته سرب کشته سیماب
کشته فیروزج یاقوت ریزه لعل کهربا باد زهر حیوانی باد زهر معدنی مروارید ناسفته حجر ارمنی لاجورد حجر البقر از هر یك
دو درم ونیم ایرسا پنیر مایهٔ خرکوش درونج عقربی زراوند طویل مرمکی مشك سعد کوفی سنبل حب الغار ابریشم محرق قسط
اصل کبر جنطیانا دار فلفل دارچینی زرنباد زراوند مدحرج عاقرقرحا زرد چوبه عنبر اشهب فلفل قرنفل جوز مغز مومیائی
هلیله از هریك یك درم جند بیدستر اسطوخودوس سرطان نهری محرق افتیمون بادرنجبویه زنجبیل سنا مکی صندل
سفید فاشری یعنی مارد ارو فراسیون یعنی سیر صحرائی مصطکی کشنیز خشك کل سرخ خشك بهنکرا آملج خرفه از هر یك
سه درم ونیم جوز بوا ده عدد انجیر خشك ده عدد جدوار مجرب پانزده درم دماغ دله دو عدد خراطین خشك چهار
درم غاریقون پنج درم عدس ذراریح خشك مقشر از هریك شش مثقال ریوند چینی ده درم خبث الحدید مدبر عرق
بید مشك سکنجبین عنصلی از هریك بیست درم تاتوره عرق خمر از هریك یکصد مثقال عسل دو برابر جمله ادویه احجار را
بدستور مقرر با عرق بید صلایه نمایند ونکاه دارند وذراریح را دست وپای آن برافکنده بعدس وسنبل ودار فلفل
دارچینی وفراسیون از هریك سدس ذراریح که یك مثقال باشد سائیده وبیخته بدان نیکو ضم نمایند وبعرق خمر بکوبند

وبعرشند وقرصها ساخته خشك كنند ونكاهدارند ودواء الذراريج اين بود انكاه باقي ادويه را خوب بكوبند ونرم بپوزند
باهم دیكرنيك خلط ومزج كنند وباآن دوتركيب مذكور ضم كنند وباهم بسيار سحق نمايند تاتريها ى عرقها حمله نشه
شود وپس جمله را باعسل مذكور بدستور مقرر بعرشند كه يك سان كردد ودرظرف قلعي نموده درزيرجونكاهدارند
بعد ازششماه استعمال نمايند شربتى مقدارفندقي كوچك واين تركيب تريا قيتى نيكو دارد ودرحفظ صحت وقواى بدن
اثرى كلي وقوت اين بعمرطبيعي بوسد * معجون عشرت به نسخهٔ شفائي جهت ضعف معده نافع است * صنعت آن طباشير
سفيد پوست سنكدان خروس ازهريك دومثقال كل سرخ سه درم نعناع خشك پوست بيرون پسته ترنج پوست هليلهٔ زرد
ازهريك يك مثقال بهمنين صندلين صعتركشنيزخشك بريان كرده حب الآس ازهريك دودرم باشراب فواكه معجون سازند
شربتى دومثقال * معجون قابض ديكربه نسخهٔ معصومي ضعف دل ومعده وتباهي مزاج ومعده را مفيد است * صنعت آن
طباشيرسفيد پوست سنكدان خروس ازهريك يك مثقال كل سرخ سه مثقال فقاح اذخرپوست بيرون پسته نعناع خشك
پوست اترج پوست هليلهٔ زرد ازهريك يك مثقال بهمنين صندل صعترفارسي كشنيزخشك بوداده حب الآس ازهريك دو
درم اجزاكوفته بيخته باشربت فواكه بعرشند شربتى دودرم باكلاب واين همان نسخهٔ شفائي است بزيادتي فقاح اذخر
واندك تفاوتى دراوزان بعض ادويه * معجون قرمزمقوي حواس ومزكي ذهن ومفرح ومفتح سدها ومزيل صرع وخفقان
است وكريهٔ اطفال واسهال كهنه ونورانافع ومنوربشره ورافع تپ وبائي وهرمرض مزمن واستسقا وطحال وآتشك
جذام وقاطع بواسير وصافي نمايندهٔ رنك است * صنعت آن قرمزيعنى كرم آن ابريشم خام مقرض ازهريك ده درم مروارید
ناسفته لاجورد مغسول ازهريك چهارمثقال عود خام غرقي قرفه ازهريك ششدرم عنبراشهب سه درم ورق طلامحلول يك
مثقال مشك خالص نيم مثقال آب سيب شيرين كلاب شكرسفيد عسل مصفى ازهريك پنجاه مثقال على الرسم معجون سازند
شربتى يكمثقال * معجون قرد مانامعده راقوت دهد وحيض بكشايد واسقاط جنين ميت كند وباد بشكند وقولنج رانافع بود
* صنعت آن مرصاف دارچيني ازهريك ده درم ورق سداب خشك پودنهٔ كوهي قرد مانا حلتيت سكبينج جاوشيرازهريك سه
درم ابهل دودرم مجموع كوفته بيخته باسه چندان عسل مقوم بعرشند * معجون قوفي سرفه ودرد جكر ومعده وسينه راسود دارد
وآوازراصاف كند وبول براند * صنعت آن مويزمنقى بيست وپنج درم زعفران سليخه دارچيني دارشيشعان از
هريك يك درم قصب الذريرهٔ فقاح اذخرعلك المطم مقل ازرق ازهريك ده درم ونيم مرمكي چهاردرم انچه راحل كردنى
است درمثلث حل كنند وانچه كوفتني است بكوبند وبه پيزند وباعسل مصفى بعرشند شربتى يك درم باشراب زوفا
يابا آب كرم بنوشند * معجون قوفي به نسخهٔ شيخ الرئيس سرفه وصلابت كبد وشوصه رانافع است * صنعت آن مرمكي
صافي نبات ازهريك چهاردرم سنبل الطيب زعفران دارچيني سليخه ازهريك يك درم فقاح اذخرقصب الذريرهٔ مقل
ازرق ازهريك دودرم ونيم مويزبزرك دانه منقى ازحب وقشوبيست وپنج درم باعسل كف كرفته بقدر كفايت نبات
راباعسل حل نموده على الرسم معجون سازند ودرنسخهٔ ديكربدل مقل اشتلا بوس داخل است شربتى يك درم بامطبوخ
زوفا * معجون كه قولنج ريحى رانافع واز مجربات ركن الدين مسعود شيرازي است * صنعت آن سداب يا بس خولنجان
سليخه بيخ كبرساذج هندي ازهريك هفت مثقال نيم كوفته يك شب دركلاب خيسانيده پس بجوشانند تابه نصف رسد
پس صاف كنند بعد ازان زرنباد مصطكي نارمشك عود هندي پوست اترج دارفلفل كاشم تخم كرفس ساذج هندي

انیسون اذخر اسارون تخم ترب زرنب صعتر دارچینی بودنج حلتیت زیرهٔ کرمانی قرنفل حرف بابلی از هر یک دو مثقال
و نیم جند بیدستر نصف وزن مذکور کوفته بحریر بیخته پس سه مقابل جمیع ادویه عسل را با گلاب مذکور پخته باقی
ادویه را بآن بسرشند و اگر خواسته باشند روغن بادام تلخ بیست مثقال فلوس خیارشنبر قدریکه خواهند اضافه نمایند
* معجون قیوماء الطبیب منقول از قانون فساد مزاج و ورم کبد را نافع و مقوی معده و صاف کنندهٔ آواز است * صنعت آن
هلیلهٔ کابلی طباشیر سفید از هر یک بیست و پنج درم زنجبیل دارچینی از هر یک بیست درم فلفل سفید بیست و چهار
درم طالیسفر سه درم خولنجان ده درم نارمشک شش درم عصارهٔ افسنتین پنج درم طلا و مطبوخ سبوس از هر دو بقدر
آنکه ادویه بآن سرشته شود ادویه کوفته بیخته بآن سرشته حبوب سازند هر حبی مثل فلفل شربتی دو درم و اگر با عسل
مقوم سرشته معجون سازند نیز خوب است * معجون کبیر از حکیم اشرف الدین * صنعت آن فلفل ساذج هندی جوزبوا
قرنفل زنجبیل دارچینی از هر یک یکتوله هلیلهٔ کابلی سه توله دارفلفل گل سرخ از هر یک یکتوله سیاه دانه چهار توله آمله
مقشر یازده توله فوفل یکتوله نانخواه زیرهٔ کرمانی از هر یک هفت توله تخم قنب بوداد سه توله صندل سفید یک توله زعفران
نه توله عود خام نه ماشه گاوزبان یکتوله مشک چهار ماشه قند سفید شهد مصفی از هر یک پنج آثار علی الرسم معجون سازند
و هر بامداد ناشتا بخورند شربتی تا دو درم هفتهٔ سه روز تناول نماید * معجون کندی به نسخهٔ شیخ الرئیس گفته که این
معجون نفیس است جدا * صنعت آن زعفران دو مثقال مرمکی صافی اسارون فوربوند چینی دوقو فطراسالیون موازهر یک
چهار مثقال سنبل هندی سنبل رومی از هر یک شش مثقال قسط تلخ سلیخه فقاح اذخر از هر یک یک مثقال حب بلسان سه
مثقال و نیم فوة الصبغ هشت مثقال رب السوس اسقولوقندریون جعده عصارهٔ غافث از هر یک سه مثقال روغن بلسان شش
مثقال اقراص اندروخورون پنج مثقال با عسل مصفی بقدر کفایت علی الرسم معجون سازند شربتی بقدر بندقه با یک
اوقیهٔ جلنجبین عسلی * معجون مالکنگنی از تراکیب اطبای هند است میگویند بجهت تقویت باه مبرود المزاج بی عدیل
است * صنعت آن مال کنگنی که دانه ایست بقدر ماش با پوست خشن یک آثار صمغ عربی نیم آثار نخاله گندم نانخواه
از هر یک ربع یک آثار هلیلهٔ سیاه زنجبیل از هر یک چهار توله عاقرقرحا دو توله قرنفل مصطکی از هر یک یک توله کبابهٔ چینی سه
توله شهد خالص دو آثار اولا مالکنگنی و نخالهٔ گندم و نانخواه و هلیله را بریان نمایند و باسائر ادویه نرم کوفته بیخته عسل را بقوام
آورده بآن بسرشند شربتی یکدرم ناشتا بخورند و نیز گفته اند این معجون تقویت حرارت غریزی و قوای بدنی و حفظ سیاهی
می نماید و اگر عسل کم باشد قدری اضافه نمایند * معجون مبهی که مالیخولیا و توحش را نافع است و قلب را قوت دهد
* صنعت آن گل سرخ سعد کوفی قرنفل از هر یک پنج درم بسباسه پوست اترج تخم فرنجمشک قرفه از هر یک سه درم مشک
یکدانگ کوفته بیخته بشراب سیب سرشته معجون سازند * معجون مبهی قلمی فرموده اند که از بندهٔ درگاه محمد هاشم مخاطب
بحکیم معتمد الملوک سید علویخان که بجهت میر جلال الدین خان ترتیب داده * صنعت آن یاقوت رمانی یاقوت را
یاقوت کبود لعل بدخشی مروارید ناسفته مرجان قرمزی عنبر اشهب مشک تبتی مایهٔ شتر اعرابی دارفلفل زنجبیل از هر یک
یک مثقال ورق طلا پنجاه عدد ورق نقره نود عدد شقاقل مصری سورنجان خولنجان بهمنین تودری سرخ تودری را
وج ترکی حب بلسان حب البان لسان العصافیر مغز تخم خیارین تخم هلیون مشک تبتی ماهی روبیان ماهی سقنقور
اگر نباشد بدل او ریک ماهی دارچینی قلمی قرنفل اسارون کبابهٔ چینی بسباسه تخم جزر جوزبوا قسط بحری مغز حب

الزلم درونج عقربي فرنجمشك كاوزبان گل كاوزبان بادرنجبويه بوزيدان مغز چلغوزه تخم كندنا تخم جرجير سنا مكي عود
قماري خام نارمشك از هريك دو مثقال خصية الثعلب مصري ده مثقال مغز سر گنجشك كه در وقت هيجان گرفته خشك كرده
باشند ترياق فاروق اعلى سعد كوفي مدبر شير گاو آرد نخود مغز نارجيل مقشر روغن نارجيل از هريك پنج مثقال مغز بادام
شيرين مقشر كنجد مقشر مغز پسته از هريك چهار مثقال دوقو جدوار خطائي مجرب زعفران از هريك دو مثقال عسل مصفى
سه وزن ادويه بدستور مرتب سازند * معجون مبهي ديگر دل ودماغ ومعده وجگر را قوت دهد وپشت وكمر وگرده وآلت
جماع را محكم كند وبدن را فربه سازد ودر امر مجامعت عظيم نافع است واورا فائده بسيار است * صنعت آن شقاقل
خولنجان خصية الثعلب جوزبوا عاقرقرحا گل سرخ زنجبيل مغز بادام مغز نارجيل مغز چلغوزه مايه شتر اعرابي از هريك
پنج مثقال كبابه چيني لسان العصافير حب الزلم مغز حب القلقل سليخه اسارون اشنه ساذج هندي بهمن سفيد زرنباد
بادرنجبويه دارفلفل دانه هيل ياقوت سرخ از هريك چهار مثقال دارچيني تخم گزر تخم شلغم تخم اسپست تخم كرفس از
هريك شش مثقال طباشير صندل سفيد ياقوت زرد لعل حجر يشب سبز عقيق يمني لاجورد شسته از هريك دو مثقال مصطكي
رومي سنبل الطيب تخم هليون درونج عقربي اذخر مكي عود قماري قضيب گاو كوهي سوهان كرده كهربا مرواريد ناسفته
مرجان از هريك سه مثقال عنبر اشهب جدوار خطائي از هريك دو مثقال زعفران مغز فندق مغز پسته مغز بادام مغز انجكك مغز
حبة الخضرا از هريك ده مثقال كافور قيصوري نيم مثقال مشك تركي يك مثقال گلاب عرق بيد مشك عرق گاوزبان از هريك
پنجاه مثقال عسل سه چند ادويه اين را كوفته بيخته بدستور متعارف معجون سازند شربتي دو درم تا دو مثقال * معجون ديگر
كه مقوي باه است ونافع است از براى كسيكه عاجز شده باشد از ازاله بكارت * صنعت آن زنجبيل دارفلفل خصية الثعلب
مصري شقاقل جوزبوا لسان العصافير مصطكي از هريك سه درم ونيم ورق الخيال بيست وپنج مثقال عسل صافي بمقدار
يك من طبي بدستور معجون سازند هر طبع بقدر برداشت آن شخص شربتي بدهند وكسيكه معتاد بمكيفات نباشد مقدار
مغز پسته بخورند * معجون مبهي ومقوي باه منقول از خط مير عماد الدين محمود * صنعت آن اسارون دارچيني دواله
دانه هيل مغز تخم خيارين از هريك دو مثقال مصطكي بوزيدان زعفران مايه شتر اعرابي زنجبيل حسك مربا بودري را
پياز عنصل مشوي تخم ترب تخم پياز تخم تره تيزك جوزبوا بسباسه از هريك سه مثقال بهمنين لسان العصافير تلخ از هريك
پنج مثقال تودري سرخ شقاقل مصري از هريك شش مثقال خصية الثعلب مصري خولنجان مغز چلغوزه مغز نارجيل مقشر مغز
گردكان از هريك ده مثقال ادويه كوفته بيخته بسه وزن ادويه عسل بقوام آورده سرشته معجون سازند وروزي دو مثقال آن را
با شير گاو تازه دوشيده بياشامند * معجون مبهي ديگر مزاج بارد را موافق بود * صنعت آن شقاقل مصري تخم كاكنج تودريين
زنجبيل فلفل كبابه از هريك دو درم لسان العصافير تخم زردك مغز سر گنجشك از هريك يك درم اجزا كوفته بيخته بروغن گردكان
چرب كنند وبا سه چندان عسل صاف وفانيذ معجون سازند شربتي مقدار سه درم باشد هر صبح وشام * معجون مبهي
بنسخه ديگر بغايت مبهي ومقوي باه است وصاحب مزاج سرد را موافق * صنعت آن تخم زردك تخم شلغم تخم ترب تخم پياز تخم
شبت تخم مارچوبه كاكنج مغز حب القلقل حب الزلم تودريين بوزيدان قسط شيرين زنجبيل دارفلفل تخم اسپست از هريك سه
درم اجزا كوفته بيخته بروغن گاو چرب كرده سه چندان عسل بقوام آورند وسرشته معجون سازند شربتي سه درم وقت خواب
بخورند * معجون مبهي ديگر كه همين نفع دهد ومحرور المزاج را موافق ونافع باشد * صنعت آن مغز تخم كدو مغز تخم خيارين

مغز تخم خربزه مغز پسته مغز بادام شيرين از هريك ده درم تخم بادرنجبويه تخم مارچوبه تودريين تخم اسپست تخم شلغم
بهمنين از هريك پنجدرم اجزا كوفته نرم بيخته با شربت ترنجبين وفانيذ بسرشند هر صباح مقدار پنجدرم تناول نمايند
* معجون مبهي ديكر محرر والمزاج رادر تقويت باه نافع باشد * صنعت آن آب حمك تازه آب انار ملطي از هريك رطلي فانيذ
سنجري نيم رطل باهم جوش دهند جوش ملايم چندانكه بقوام آيد مقدار بيست درم تخم اسپست كوفته بيخته دران آميخته
مقدار شربتي يك ملعقه باشد * معجون مبهي فوائد بسيار دارد به نسخهٔ مولانا عماد الدين محمود * صنعت آن بهمين
از هريك ده مثقال تودريين شقاقل از هريك پنج مثقال خولنجان سه مثقال مورنجان ده مثقال زراوند مدحرج زنما
درونج عقربي از هريك سه مثقال خصية الثعلب ده مثقال لسان العصافير سه مثقال عاقرقرحا مويز ج از هريك دو مثقال تخم بو
پنج مثقال تخم انجره سه مثقال خشخاش سفيد ده مثقال بزرالبنج كنجد مقشر مغز تخم خربزه مغز تخم خيارين از هريك ده مثقال
حب الزلم حب الحنه حب القلقل مقشر كبابهٔ چيني عودهندي از هريك سه مثقال دارچيني هنبلي الطيب از هريك پنج
مثقال مصطكي سه مثقال جوز بواده مثقال اشنه سه مثقال مغز بادام شيرين پانزده مثقال مغز كركان مغز پسته مغز نارجيل تازه
مغز فندق از هريك ده مثقال مغز پنبه دانه تخم خرفه كاهني ورق كل سرخ كشنيز خشك مقشر زرشك منقى از هريك پنج مثقال
گاوزبان ده مثقال طباشير سفيد سه مثقال تخم پيازتخم كندنا از هريك پنج مثقال حب النيل يعنى تخم نيلوفر سه مثقال مايه
شتر اعرابي پنج مثقال سمكهٔ صياد عسك روبيان از هريك ده مثقال خايهٔ خركوش مغز مركنجشك حلتيت از هريك يك مثقال
بيوزيدان سه مثقال آب انارشيرين آب امرود از هريك صد مثقال آب سيب شيرين دويست مثقال آب به شيرين صد مثقال
گلاب نيم من عرق بيد مشك نيم من عنبر اشهب دو مثقال مشك دو مثقال قند سفيد دو نبات وعسل سه وزن ادويه * معجون
مبهي ديكر جهت توالد نافع واكر دربدن خلط فاسد غالب باشد اولا تنقيه نمايند بعد ازان بيست يوم هرشب نيم مثقال
زن ونيم مثقال مرد تناول نمايند وازمباشرت درين ايام وازادويهٔ مفردهٔ باهيه اجتناب وپرهيز نمايند * صنعت آن بهمين
چلغوزه قاقلهٔ كبابه دارچيني از هريك ده مثقال مرواريد بعد فلفل زنجبيل قرنفل نارجيل سكبينج پنيرمايهٔ شتر اعرابي
هاذج هندي برگ قرنفل يعنى فرنجمشك جوزبوا زعفران از هريك دو مثقال ونيم على الرسم باسه وزن ادويه عصر
بسرشند وبعد از چهل يوم استعمال نمايند * معجون مبهي ديكر از ابن جمع مولف ارشاد كويد كه بغايت مجرب است
ومحللى رياح غليظه ومسكن مغص وشربتش تا چهار مثقال * صنعت آن كل كاوزبان تخم تره تيزك از هريك يك جزو
سقنقور اكر نباشد ماهي روبيان بدل آن پنيرمايه شتر اعرابي يك جزو وثلث جزوي خصية الثعلب مصري زنجبيل فلفل
مغز فندق مغز چلغوزه تخم تره شقاقل تخم شلغم از هريك يك جزو تخم انجره دارچيني نخود سفيد مغز بادام مقشر كه
سفيد كند از هريك چهار جزو على الرسم با شربت سيب سه وزن ادويه بسرشند * معجون مبهي ديكر منقول از مختار بره
هيل در تقويت باه وتوليد منى بغايت آزموده است * صنعت آن تخم تره تيزك تخم بوبجه مغز چلغوزه از هريك ده مثقال
زنجبيل شقاقل بوزيدان خصية الثعلب از هريك چهار مثقال حلتيت طيب شش مثقال روغن نارجيل ده مثقال ادويه
كوفته بيخته بروغن نارجيل چرب كرده باشصت مثقال قند وعسل با لمناصفه على الرسم بسرشند شربتى دو مثقال وغذا قلب
زردك وتخم مرغ نيم برشت وامثال آن تناول فرمايند وبدانكه درادويهٔ باهيه شرط است كه اغذيه نيز موافق ان باشد
تصرف درنسخ بحسب مزاج هر شخص منوط برراى طبيب حاذق است زيرا كه هر نسخه براى هر مزاجى موافق نيست

جمیع الجهات * معجون مبهی ومقوی از حکیم انتونی فرنکی جهت تنومندی اعضا وفربهی * صنعت آن جو صاف نموده د
آثار بیخ کاسنی با قدری برک آن آب صاف هشت اثار کرستال من رال وصاصفراس هر دو دوای فرنکی است بادیان شهد
خالص با شکر یا قند از هریک نیم پاو باید که جو وآب را در ظرف مسی یا کلی بر آتش بکذارند وجوش دهند تا پنج آثار بماند
پس بادیان وبیخ کاسنی وصاصفراس را دران اندازند وجوش دهند تا یک سیر دیکر هم کم شود وچهار باقی بماند بعد از ان
کرستال من رال وشهد را دران انداخته فرود آورند واز پارچهٔ صفیق بکذرانند هر دو وقت پاو آثار تا نیم آثار بخورند
تا پانزده روز زیاده هر قدر که توانند که نفع نمایان بخشد * معجون مبهی دیکر که تقویت معده کند وحفظ را زیاد
وخوش کند وشهوت جماع برانکیزد * صنعت آن دارچینی قسط شیرین سنبل الطیب رازیانه زنجبیل نعناع خشک سلیخه
از هریک چهار درم زعفران عود هندی از هریک سه درم ساذج هندی دارفلفل فلفل سفید فلفل سیاه اسارون بزر البنج بیخ
والا تخم انجره کرویا قرنفل خولنجان شقاقل از هریک چهار درم ونیم عاقرقرحا تخم ترب تخم شلغم از هریک دو درم کنجد مقشر
مغز پسته مغز بادام مغز چلغوزه از هریک ده درم نبات سفید بوزن دواها عسل صاف دو وزن مجموع ادویه کوفته بیخته
معجون سازند شربتی دو درم * معجون مبهی ومقوی به نسخهٔ حکیم معصوم که در قرابادین خود نوشته قوت مجامعت دهد
ونعوظ آورد ونشاط افزاید ودل را قوی وذکر را سخت کرداند وپشت وکرده را محکم سازد * صنعت آن بوزیدان سورنجان
تودریین بهمنین زنجبیل نعناع خشک حسک پرورده از هریک سه درم خولنجان شقاقل خصیة الثعلب از هریک پنج درم
مایهٔ شتر اعرابی دو درم خشخاش سفید کنجد مقشر تخم زردک دارفلفل از هریک سه درم کاوزبان بادرنجبویه فرنجمشک
از هریک دو درم سنبل الطیب قاقلهٔ کبار عود خام از هریک یکونیم درم زرنباد مصطکی جوزبوا بسباسه زعفران از هریک
سه درم لسان العصافیر دارچینی هیل از هریک چهار درم کزمازج صمغ عربی از هریک یکونیم درم بزر البنج پنج درم سمکه
صیدا مغز سر کنجشک از هریک دو درم اسارون جندبیدستر درونج عربی از هریک یک درم قسط شیرین سه درم مغز چلغوزه
مغز نارجیل مغز فندق مغز بادام مغز پسته از هریک دو درم مغز تخم خربزه سه درم ورق نقره عنبر اشهب از هریک یک درم مشک
ترکی نیم درم عسل صاف سه چندان ادویه کوفته بیخته عسل را بقوام آورده کف کرفته معجون سازند شربتی دو درم * معجون
مبهی دیکر از شیخ داود نوشته که این معجون را جمع کردم من از عقاقیر چند که هر واحد از انها عمل میکنند بانفراده
ومجموع کردیدند معتدل ونیکو برای اکثر امزجه وعجیب الفعل است در برانکیختن باه وانعاظ وزنده کردانیدن
شهوت وانعاش قوت اکرچه بعد یک سال باشد وبدن وکرده را قوی وفربه میکرداند وتولید خون صالح مینماید ومنی را
باصلاح می آورد وباید که در زمان استعمال این معجون خود را از جماع وتعب محافظت نمایند * صنعت آن نخود
سفید در آب جرجیر سه مرتبه جوشانیده خشک نموده حسک خشک مسحوق در آب حسک تازه تسقیه نموده از هریک
سه اوقیه ترنجبین منقی ده درم دارچینی خولنجان از هریک شش درم عسل منزوع الرغوه یک ونیم رطل آب پیاز سفید
یک رطل ترنجبین وعسل وآب پیاز را یکجا کرده بر آتش ملایم بکذارند تا منعقد کردد تخم ترب تخم جرجیر شقاقل مصری
تخم انجره از هریک یک اوقیه عاقرقرحا زنجبیل از هریک نیم اوقیه نرم کوفته بیخته با جزای صدر دران بریزید ونیکو بر
زنند ودر ظرف چینی نکاهدارند وعند الحاجت بکار برند ونوشته که اکر درین معجون مغز کردکان مغز چلغوزه مغز نارجیل
مقشر تخم شلغم حبة الخضرا بهمنین اکر تازه باشد بهتر تخم کتان از هریک یک اوقیه قسط انیسون قرنفل سرهٔ سقنقور از هریک

چهار درم زردهٔ تخم مرغ مغز سر گنجشک نر از هریک دو اوقیه اضافه کنند میگردد اقوی شربتی دو درم با هشت قیراط با درم
حیوانی و نیم درم زعفران و شش قیراط مشک در یک اوقیه گلاب سائیده بنوشند * معجون مختصر در نفع قریب به نسخ قبل
سرد مزاج را موافق باشد * صنعت آن تخم پیاز تخم کاکنج تخم شلغم تخم بابونه نانخواه شقاقل از هریک پنج درم فلفل دار فلفل
از هریک دو درم اجزا کوفته بیخته با سه چندان عسل معجون سازند شربتی دو درم وقت خواب همراه یک پیاله شیر میل
نمایند * معجون دیگر مختصر و مفید * صنعت آن کنجد مقشر تخم مارچوبه از هریک دو درم دار فلفل نیم درم مغز حب
الصنوبر یک درم مغز سر گنجشک یک درم و نیم کوفته بیخته با سه چندان عسل کف گرفته معجون سازند شربتی مقدار سه درم
* معجون مدربول منقول از تذکرهٔ شیخ داؤد انطاکی تقتیت سنگ کرده و مثانه نماید و سردی آن هر دو عضو را زائل
گرداند و اعادهٔ پیه گداخته کرده نماید و قوت آن شش ماه باقی میماند * صنعت آن مغز چلغوزه مغز بادام مقشر از هر یک
سی درم فطراسالیون انیسون سلیخهٔ سیاه سنبل الطیب دارچینی اذخر راوند چینی حب بلسان زعفران اسارون کافیطوس
از هریک سه درم نعناع خشک یک درم و در نسخهٔ دیگر مرمکی فوا از هریک چهار درم کثیرا دو درم و در نسخهٔ دیگر قسط جنطیانا
اصل السوس کاشم کمون کرمانی اسقیل مشوی خردل سفید از هریک یک درم داخل است و گفته که داخل کردن کل
اینها نیکو است ادویه کوفته بیخته با سه وزن ادویه عسل مصفی بقوام آورده بسرشند شربتی از یک مثقال تا دو مثقال
* معجون مراقیا که حکیم مسیحا برای مراق تجویز نموده مراق را نافع است و تقویت معده و باه نماید و اشتهای طعام
آورد * صنعت آن زرنباد آملهٔ مقشر گاوزبان بادرنجبویه گل سرخ بهمن سفید بهمن سرخ کشنیز خشک از هریک هفت درم
عسل مصفی دو وزن ادویه کزانکبین یک وزن ادویه بدستور معجون سازند * معجون دیگر مزاج بارد را موافق باشد
* صنعت آن مغز بادام شیرین مغز پسته مغز فندق مغز نارجیل مغز گردکان مغز حب الصنوبر مغز حب القلقل مغز حب الزلم
از هریک ده درم زنجبیل دار فلفل قرفه خولنجان از هریک سه درم اجزا کوفته بیخته با فانید و عسل معجون سازند شربتی
چهار درم با مداد و شبانگاه * معجون مسمن منقول از قانون شیخ الرئیس نوشته که این از مجربات است * صنعت آن مغز
بغدادی جوز جندم بهمن سرخ بهمن سفید زرنباد کثیرا تخم خشخاش سفید کهربا از هریک سه درم ادویه کوفته بیخته با
روغن گاو تازه اندکی بریان نموده مخلوط نمایند با دو من صغیر آرد گندم و یکمن شکر سفید پس بگیرند هر روز از آن مقدار هشت
درم و با یک رطل شیر تازه طبخ نمایند و روغن گاو تازه داغ کرده بر آن ریزند و تحسی نمایند * معجون دیگر که در ایام
استراحت با صحاب مالیخولیا باید داد و این معجون تفریح می آورد و رنگ را نیکو میکند و هضم را نیکو می سازد و مانع
سفید شدن موی می باشد * صنعت آن بادرنجبویه پوست زرد اترج قرنفل مصطکی زعفران قرفه جوزبوا قاقله نارمشک
سک بهمن سرخ بهمن سفید زرنباد درونج تخم بادروج فرنجمشک اجزا مساوی عنبر اشهب جزوی کوفته بیخته بگذارند
علیحده پس بگیرند بیست عدد هلیلهٔ کابلی متوسط در بزرگی و کوچکی و سی عدد آمله پس در سه رطل آب بپزند تا
بیک رطل برسد و بمالند و صاف کرده یک رطل عسل در آن اندازند و به پزند تا آب برود ادویه را با این عسل سه وزن
مجموع ادویه بسرشند و در وقت حاجت مقدار بندقه از آن استعمال نمایند * معجون مسیحی جهت تقویت معده
و هاضمه و پشت و گرده و آلات جماع و مجامعت و اشتهای طعام بغایت مفید * صنعت آن عاقرقرحا شش درم فلفل سفید
مصطکی قرفه از هریک هفت درم قاقلهٔ کبار قرنفل از هریک ده درم زعفران سه درم جوزبوا سی عدد مشک ترکی خالص

نیم درم عنبر اشهب یکدرم جزو اعظم سی درم اجزا کوفته بیخته با ده درم روغن بادام چرب کرده با یکصد درم قند سفید
و بوزن آن عسل مصفی بسرشند شربتی بقدر حاجت تناول نمایند * معجون مسیحی دیگر که در نفع قریب بآن است
* صنعت آن قرنفل سورنجان شقاقل مصری مصطکی بسباسه لسان العصافیر عاقرقرحا پوست اترج از هریک پنجدرم
قرفه اشنه از هریک هفت درم جوزبوا ده درم قاقله دارفلفل نارمشک زعفران از هریک سه درم سنبل الطیب ده درم عسل
کف گرفته سه وزن ادویه علی الرسم مرتب سازند * معجون مسیحی دیگر قریب النفع بدان * صنعت آن قرنفل خولنجان
شقاقل مصطکی کزمازج لسان العصافیر دارچینی از هریک پنجدرم سلیخه قرفه پوست بلیله از هریک هفت درم جوزبوا
بیست درم قاقلهٔ صغار پنجدرم دارفلفل نارمشک زعفران از هریک سه درم مشک نیم درم عنبر دو درم سنبل الطیب ده درم
جزو اعظم هفتاد درم ادویه کوفته بیخته با سه چندان عسل علی الرسم بسرشند و معجون سازند * معجون مسیحی دیگر
بنسخهٔ شفائی درد پشت و درد پا و سرعت انزال و تقویت باه را نافع و معده را از اخلاط پاک سازد و موی را از سفید شدن
نگاهدارد * صنعت آن گل سرخ عاقرقرحا قرنفل سنبل الطیب مصطکی زرنباد زعفران قاقله جوزبوا اجزا مساوی قند
عسل بالمناصفه بقدر احتیاج قند را بگلاب بگدازند و عسل بقوام آورند و ادویه را کوفته بیخته بآن بسرشند * معجون دیگر
به نسخهٔ دیگر * صنعت آن قرنفل بسباسه سعد کبابه جوزبوا مصطکی دارچینی بوزیدان از هریک دو جزو زعفران بهمن
سرخ و سفید از هریک یک جزو ورق الخیال سه جزو جمیع اجزا را با سه وزن گل عسل مصفی مقوم علی الرسم بسرشند شربتی
مقدار فندقی * معجون مفتت حصاة که تفتیت حصاة کند * صنعت آن سنبل هندی سه درخمی زنجبیل دارچینی دارفلفل فقاح
اذخر اسقودیون حب بلسان از هریک چهار درخمی سلیخه دوازده قیراط قسط فلفل سفید فطراسالیون وج ترکی از هریک
دو درخمی کوفته بیخته بعسل سه وزن ادویه علی الرسم بسرشند * معجون ملوکی مستعمل جهت قوت باه و اشتها و قوت
مجامعت و بسیار مجرب است * صنعت آن جوزبوا قرنفل بسباسه لسان العصافیر بیخ اذخر زنجبیل دارچینی مصطکی عود
هندی زعفران از هریک سه مثقال قاقله کندر از هریک یک مثقال اشنه دو مثقال مشک نیم مثقال قند و گلاب از هریک دو
مثقال قند را در گلاب حل کرده عسل بقدر کفایت اضافه نموده ادویه را بآن بعد از قوام بسرشند شربتی یک مثقال * معجون که
منع مستی کند * صنعت آن شاخ بز سرخ مغز بادام تلخ کرنب پودنهٔ کوهی ملح نفطی سداب نانخواه مساوی کوفته بیخته با عسل
معجون سازند * معجون جهت وجع مفاصل و اشتهای طعام و تقویت باه * صنعت آن قرفه کبابهٔ چینی مصطکی فلفل سیاه
دارفلفل زنجبیل ثعلب مصری قرنفل از هریک یک مثقال مغز نارجیل مقشر دو مثقال ادویه کوفته بیخته با سه وزن ادویه
عسل بقوام آورده بسرشند و در آخر یکعدد جوزبوا و نیم مثقال زعفران با گلاب سوده اضافه کرده فرود آورند و در ظرف
چینی نگاهدارند شربتی از یک مثقال تا دو مثقال * معجون جهت وجع الفواد و تقلب النفس که از برودت باشد نافع
بسیار مقوی معده است منقول از مختار بن هبل * صنعت آن گل سرخ فلفل زنجبیل دارفلفل زراوند طویل دارچینی
اسارون از هریک دو جزو مصطکی زرنباد فودنج انیسون از هریک یک جزو جندبیدستر نیم جزو با دو وزن عسل و یک وزن
شیرهٔ گل قند بسرشند قدر شربتش یک مثقال * معجون هرمس منقول از قانون نقرس و اوجاع مفاصل و گرده و معده و ریاح
و قروح امعا و استسقا و یرقان و دوار را بسیار نافع است * صنعت آن غاریقون اسارون وج ترکی قردمانا تخم سداب فرفیون
فوزوقای خشک از هریک یک اوقیه زراوند طویل بیخ عرطنیثا نانخواه قرنفل تخم کرفس سنبل الطیب فوتنج جبلی

فطراسالیون ازهریك دراوقیه جنطیانا شش اوقیه قنطوریون دقیق که آن عزیرا است هشت اوقیه قسط تلخ مرمکی صافی حعل
انیسون ازهریك سه اوقیه کافیطوس اسقوردیون ازهریك هشت اوقیه ادویه کوفته بیخته باعسل کف کرفته سه وزن ادویه
علی الرسم بعرشند وشربتی ازیك مثقال تا دودرم درایام بها رینوشند * صنعت این معجون به نسخهٔ دیکرغاریقون و
وج ترکی اسارون قردمانا تخم مداب فرفیون فوزوفای خشك نانخواه قرنفل تخم کرفس مرمکی صافی سنبل الطیب فوتنب
جبلی فطراسالیون ازهریك دواوقیه جنطیانا شش اوقیه قنطوریون دقیق کافیطوس کاذریوس اسقوردیون ازهریك
هشت اوقیه سلیخهٔ سیاه زراوند طویل فراسیون جعده ازهریک سه اوقیه باعسل مصفی بقدرکفایت علی الرسم بعرشند
شربتی یك مثقال تا دودرم درفصل ربیع تناول نمایند * معجون یداللّه جهت تفتیت حصاة بغایت قوی وچون حون
بزمصی بیداللّه دریرن داخل است باین سبب مصی بیداللّه شده ودوحرف اللام درلحوم درمعزذکریانث * صنعت آن
خون بزمصی بیداللّه زجاج صاف سفید محرق رماد عقرب رماد بیخ کلم بوته دار که کرنب است رماد ارنب حجاره
الاسفنج رماد پوست تخم مرغ که چوزه ازان بیرون آمده باشد حجرالیهود صمغ الجوزوج ترکی ازهریك یك مثقال
فطراسالیون دوقومشکطرامشیع صمغ عربی تخم خطمی سفید فلفل سیاه ازهریك یکمثقال وفیم ادویه راکوفته بیخته باعسل
سه وزن ادویه بعرشند شربتی ازیك مثقال تاسه مثقال باآب طبیخ حسك ونخود سیاه بنوشند وصنعت رماد ارنب درحرف
الالف درارنب ذکریافت * معجونیکه اعضای رئیسه راقوت دهد وباه را زیاده کند ونشاط آورد ومعده راقوی کرداند
واشتها آورد ورنك رانیکوسازد وطعام هضم کند * صنعت آن دارچینی سنبل الطیب پوست بیرون پسته جوزبوا مغاث
بغل ادی خولنجان بهمن سرخ وسفید شقاقل دراله پوست بلیله با درنجبویه کاوزبان ازهریك سه درم مصطکی هیل به
زرنب زنجبیل اسارون عاذج هندی کبابهٔ چینی پوست ترنج رومی زرنباد صندل سفید حب القلقل انیسون نعنا
بسباسه هلیلهٔ سیاه بوزیدان زعفران ماه فروین کهربا مروارید ناسفته مرجان ازهریك ده درم سعد کوفی ورق کل سرخ
ازهریك چهاردرم ماهی روبیان خصیة الثعلب تودری ازهریك پنج درم مشك نیم مثقال ورق طلاسی عدد ورق نقره پنجاه
عل دباقند سفید وعسل مصفی سه وزن ادویه علی الرسم بعرشند * معجون ازادویهٔ جالینوس امراض قصب ورئه
قروح ونفث الدم ومادهٔ ریخته شده بسوی مثانه وبدی نفس را نافع است * صنعت آن صمغ البطم زعفران لنك
مرمکی دارچینی اصل السوس مقشر مغز چلغوزه ازهریک چهارمثقال حماما کثیرالحم تمرشامی ازهریك سه مثقال سنبل
شامی دومثقال ونیم سلیخهٔ سیاه دومثقال بارزد صاف خالص سی مثقال طین شاموس که آن راکوکب الارض نامند قسط تلخ
هریك چهاردرم ونوشته که درنسخهٔ دیکروزن قسط رایك مثقال یافتم عسل مصفی فائق سه وزن ادویه صمغ البطم را
درقدر مضاعف باعسل طبخ نمایند تا بحدل انعقاد رسد بارزد را بآن ممزوج نمایند وبآتش ملایم طبخ دهند تاحب نمت
شود که چون قطرهٔ ازان برزمین بچکانند منبسط نکردد وباقی ادویه کوفته بیخته بعد سرد شدن بآن بیامیزند واستعمال
نمایند شربتی ازیکدرم تا دودرم * وبدانکه اکثر معاجین مانند معجون حب الآس وابهل واذاراقی مشهور بسهل و
المزاج واذخزومعاجین مسمی باسرارالاطبا واسقیل واسقنقوروافسنتین ومعجون اقراص افاعی ومعاجین افیون اکبار
وصغار ومعجون خشخاش وامروسیا وآسله وافسنتین واهلیلج ومعجون مسمی بکلکلانج ونجاح درا هلیلج زمعجون بسباسه
وعطائی دربلوط وترنجبین وثوم وجدوار وزجنبیل بیدستر وجنطیانا وچوب چینی وحافظ الاجساد وحافظ الجنین وحافظ

الصحة وحجر اليهود وفولاد در حديد وخصيه الثعلب وخيار شنبر وذهب وراح المؤمنين ورمان ومعاجين مسمى
بزرعوني وزوفاى خشك وزيبق وسار ومعجون وسفرجل قابض وسنبل وصندل وعقرب وعنبر وعود قماري وفاوانيا وفلافلي
وقسط وقطن وكاكنج وكمون وكندر ولبوبات ولولو ومادة الحيوة ومازريون وماسك البول ومسك ومقل ونانخواه ووج
ورد در رسوم خود ها مذكور شدند ازان جا جويند * فصل در بيان معاجين مسهله * بدانكه اصل وضع
تراكيب ادويهٔ مسهله با مصلحات ومعينات ومبدرقات وحافظات اعضاى رئيسه وحرارت غريزيه وقوى وارواح بشروط
مقرره از اصل مقادير شربات مقرره باملاحظهٔ مقدار مرض وكيفيت وكميت آن وسن وبلد وزمان وفصل وغيرها بنحوى
است كه در مقدمه ذكر يافت وطريق معاجين براى مهيا وحاضر بودن نزد شدت حاجت وعدم فرصت وقت مرجمع
تركيب ادويهٔ متفرقه را از دكاكين عطاران واماكن بعيده وانتخاب جيد وردي وصالح وفاسد واصلي ومغشوش
مبدل نمودن آن است مانند اسفار ليالي ويا از براى كسانيكه دشوار باشد خوردن حبوب وسفوف ومطبوخات
مسهله ايشان را وشرائط تراكيب ولوازم آن كه مكرر ادر جوارشات وحبوب واشربه ومطبوخات ذكر يافت يعنى بايد كه
در معاجين نيز آن مرعيدارند والله اعلم * بيان نسخ معاجين مسهله * معجون مسمى به تربد تراشيده
قولنج صعب را بآساني بكشايد ونفع تمام دهد * صنعت آن هيل بوا قرفه ساذج هندي دارفلفل برنك كابلي مقشر زنجبيل
آمله مقشر قرنفل از هريك يك مثقال تخم كرفس سنبل الطيب زعفران مصطكي رومي از هريك نيم مثقال تربد سفيد
تراشيده سقمونياى مشوي از هريك دو مثقال اجزا كوفته نرم بيخته با سه چندان عسل مقوم بسرشند شربتى بآب كرم
* معجون برنك قولنج صعب را در زمان بكشايد * صنعت آن خيربوا ساذج هندي فلفل دارفلفل زنجبيل برنك كابلي
آملهٔ مقشر قرنفل مصطكي از هريك يك مثقال تربد سفيد سقمونيا از هريك ده مثقال كوفته بيخته با سه چندان عسل
بسرشند شربتى دو درم * معجون زبل قولنج بكشايد * صنعت آن زبل الذئب چهار درم مرمكي صاف تربد سفيد
مدبر از هريك هشت درم تخم كرفس انيسون از هريك دو درم كوفته بيخته با عسل بسرشند شربتى دو درم تا چهار درم بآب
كرفس * معجون سيساليوس كه جهت اقسام صرع نافع است * صنعت آن سيساليوس عاقرقرحا اسطوخودوس از هريك ده
مثقال غاريقون پنج مثقال قردمانا حلتيت طيب زراوند مدحرج از هريك يكمثقال ونيم ادويه را كوفته وبآب عنصل دو چندان
ادويه بوزن آن عسل بقوام آورده بسرشند وهر روز يك مثقال بخورند ودر نسخهٔ ديكر آورده اند كه ادويه را با سكنجبين
عنصلي بسرشند * معجون سيساليوس بنسخهٔ شيخ الرئيس از براى صرع كفته كه اين دوائى است جيد از براى اصحاب
صرع * صنعت آن سيساليوس حب الغار از هريك سه مثقال زراوند مدحرج فاوانيا از هريك دو مثقال جند بيدستر
قرص اسقيل از هريك يك مثقال كوفته بعسل كف كرفته سرشته هر روز با سكنجبين بخورند * معجون سيساليوس به نسخهٔ
ذخيرهٔ خداوند صرع را سود دارد * صنعت آن بزر سيساليوس عاقرقرحا اسطوخودوس غاريقون سفيد از هريك دو درم
قردمانا حلتيت زراوند مدحرج از هريك سه درم كوفته بيخته با عسل مصفى بسرشند شربتى از يك مثقال تا دو درم
ودر بعض نسخ آن عود فاوانيا از هريك دو درم ونيم آورده اند وحرف يكدرم ونيم زراوند حلتيت قردمانا از هريك
يكدرم ونيم است * معجون سقراط نسيان ومالنخوليا وصرع وبهق وبرص واوجاع مفاصل ودرد معده وداء الحيه
وداء الفيل وتقطير البول وسرفهٔ كهنه وتپ ربع وتپهاى بلغمي وعسر البول وبواسير ويرقان سدي وطحال را نافع باشد

ودفع سموم کند ودل را قوت دهد وباه را زیاده کند وحب القرع را دفع کند وسنگ کرده ومثانه بریزاند وحیض بکشاید
وبوی دهن وبوی عرق خوش کند وگرانی گوش وزبان را به برد وصداع را زائل کند وجمیع امراض بلغمی وسوداوی را
سود دارد وپیران را بغایت مفید بود * صنعت آن جنطیانا قردمانا نارمشک تخم فرنجمشک حب الغار زراوند طویل از هر یک
یک مثقال انیسون جند بیدستر حب بلسان سلیخه اسارون مصطکی از هر یک یک درم مرمکی وج ترکی درونج عقربی
زرنباد تخم کرفس تخم جرجیر تخم پیاز تخم کندنا از هر یک دو درم صبر سقوطری ده درم تربد سفید بیست درم عود
خام دوازده درم جوزبوا ریوند چینی قرنفل قاقله بسباسه اشنه سنبل الطیب زعفران اسقیل بریان کرده زرنب شیطرج
فلنجه دارچینی از هر یک سه درم ورق گل سرخ بادرنجبویه لک مغسول از هر یک پنج درم سعد کوفی حب المحلب از هر یک
چهار درم هلیلهٔ سیاه پوست هلیلهٔ زرد آملهٔ منقی از هر یک شش درم کوفته بیخته بروغن بادام تلخ چرب کنند وباسه چندان عسل
بسرشند ودر ظرف آبگینه کنند وشش روز در میان جو نهند شربتی از دو درم تا پنج درم * معجون سکبینج قولنج را نافع باشد
* صنعت آن سکبینج تخم کرفس جند بیدستر از هر یک یک جزو وسقمونیا نیم جزو سقمونیا را در روغن بادام بسایند
وسکبینج را حل کنند وبا یکدیگر بیامیزند وداروها کوفته بآن بسرشند شربتی سه مثقال * معجون سرخس که بجهت بر
معده وحب القرع مجرب است * صنعت آن سرخس برنگ کابلی مقشر از هر یک یک درم تربد سفید مدبر مقل ازرق از هر یک
دو درم ادویه را کوفته بیخته با عسل بسرشند کل یک شربت کامل است وباید که قبل از تناول نمودن این معجون بیک
ساعت شیر تازه دوشیده بخورند بقدر دو اوقیه واین دوا را تا سه روز بخورند * معجون شهریاران قولنج ونفخ امعا ومعده را
سود دهد * صنعت آن زنجبیل قرفه دارچینی جوزبوا مصطکی رومی قرنفل سلیخه سنبل الطیب قاقله حب بلسان
از هر یک سه درم سقمونیای مشوی چهار درم تربد سفید تراشیده حب النیل از هر یک هشت درم شکر سفید هفتاد درم
دواها کوفته بعسل صاف کف گرفته بقدر حاجت چنانچه رسم است بسرشند شربتی دو درم * معجون شهریاران دیگر
قولنج بکشایند * صنعت آن محمودهٔ مشوی یازده درم تربد سفید پانزده درم فلفل زنجبیل زیرهٔ کرمانی مدبر برگ سداب
ملح هندی بورهٔ ارمنی قرفه خولنجان از هر یک یک درم مجموع را کوفته بیخته بدو مثل ادویه عسل مصفی بسرشند شربتی
دو درم تا سه درم بدانکه اکثر معاجین مانند معجون اطریلال واسطوخودوس وافتیمون واهلیلج ونجاح نیز در اهلیلج
وبنفسج وتربد وتمر هندی وخیارشنبر وراسن وزراوند وزبیب وسفرجل وسقمونیا وسنامکی وسورنجان وصبر وفیقرا
نیز در صبر ومعجون عود وغاریقون وغافث ومازریون وملح وورد احمر به ترتیب حروف در رسوم خود ذکر یافته

* باب المیم مع الغین المعجمة * * فصل در بیان نسخ مغلی * بدانکه مغلی بضم میم وسکون غین معجمه وفتح
لام ویا بمعنی جوشانده وفی الحقیقة طبیخ ومطبوخ ومغلی همه بمعنی ومقصد ومقصود واحد اند وکیفیت وترکیب وطبخ
آنها مانند مطبوخات است ومذکور شد ودو نسخهٔ مغلی افتیمون در افتیمون ومکی که مسمی بمغلی حلو است در عناب
ذکر یافت وچند نسخه اینجا ذکر مییابد * مغلی منضج اخلاط بلغمیهٔ غلیظه خصوص در امراض دماغیه وعصبانیه * صنعت آن
تخم کرفس تخم رازیانه انیسون اصل السوس مقشر مرضوض بسفایج فستقی مقشر از هر یک یک ونیم درم مویز منقی
انجیر زرد از هر یک ده درم گل بنفشه سه درم تخم خطمی تخم خبازی پرسیاوشان اسطوخودوس از هر یک دو درم عود
الصلیب یک درم ادویه آنچه کوبیدنی باشد جوکوب نموده شب در یکصد وپنجاه مثقال آب خالص که قریب بسه ربع آن

هندي ميشود بخيسانند وصبح جوش كمي داده بآتش ملايم كه به ثلث يا بنصف رسد فرود آورده اندكي ماليده وصاف نموده
نيم كرم بنوشند وبايد كه بهمان كرمي طبخ باشد نه آنكه بگذارند تا سرد شود وبعد از ان كرم نموده بنوشند * مغلي كه منضج
بلغم است خصوصا از سينه وپشت وورگين وتفتيح سدها وتسخين وتلطيف اخلاط نمايد * صنعت آن انجير زرد مويز منقي
از هريك هفت درم تخم شبت انيسون اصل السوس مقشر مرضوض از هريك سه درم وجهت صاحب ربو حلبه وبراي سرفه
تخم كتان وايرسا وجهت سودا افتيمون وبراي قولنج شيح ارمني وجعده از هريك سه درم وبراي طحال واوجاع ظهر
مفاصل بيخ كرفس وتخم كرفس ودر عسر البول وامراض كرده تخم شلغم تخم ترب از هريك سه درم تا چهار درم اضافه نمايند
ادويه را نيم كوفته در سه رطل آب سيب بخيسانند وصبح بآتش ملايم طبخ نمايند تا ثمن آن بماند پس صاف نموده نيم كرم
بنوشند همچنين بحسب احتياج واغراض زياده وكم نمايند * مغلي ديگر كه تپهاي حاره والتهاب وعطش وامراض حادثه
از دم وصفرا را نافع وتسكين قلق وخشكي عارض از حرارت غريبه را زائل ميكند * صنعت آن جو مقشر چهار اوقيه تخم
خشخاش سائيده تخم كاسني تخم شاهتره گل بنفشه گل سرخ منزوع الاقماع از هريك نيم اوقيه واگر در مزاج قبض بسيار ويا
سنگيني در اعضا باشد وسرفه نباشد تمر هندي نيم اوقيه اضافه نمايند وهرگاه حرارت بسيار داشته باشد از فواكه بارده
خصوصا شفتالو وآلوي بخارائي وامثال آن هرگدام كه ميسر آيد اضافه كرده جوش نموده صاف نمايند بر روي پانزده درم
مغز فلوس خيار شنبر ماليده باز صاف نموده يك درم روغن بادام شيرين بران چكانند وبه ترنجبين يا شيرخشت شيرين
نموده سحرگاه بياشامند * مغلي كه منضج اخلاط سوداويه ومحترقه است از هر خلط كه باشد وصاف كننده خون از دردي
وزائل كننده ماليخوليا وجنون ووسواس وعرق النسا ونقرس ووجع مفاصل را نافع ومحلل صلابات است * صنعت آن
بسفايج فستقي مقشر حب القرطم عناب سپستان از هريك يك اوقيه اسطوخودوس بابونه قنطوريون دقيق افتيمون اقريطي
از هريك سه درم ادويه انچه كوبيدني باشد جوكوب نموده در خرقه كتاني بسته شب در آب بخيسانند واگر آنجا صعود بخارات
يا صداع يا خشكي در دماغ باشد انجير زرد مغز بادام از هريك هفت درم پرسياوشان كشنيز خشك صعتر فارسي مرزنجوش از
هريك دو درم واگر رياح غليظه يا ضعف در مجاري بول باشد يك اوقيه گل قند آفتابي اضافه نمايند وصبح طبخ نموده صاف كرده
بنوشند * مغلي منضج ديگر كه منضج ومفتح ومرقق ومحلل اخلاط غليظه است وامراض كبدي وسوء القنيه را نافع است * صنعت آن
گل نيلوفر اصل السوس مقشر گل سرخ منزوع الاقماع برگ گاوزبان عنب الثعلب بسفايج فستقي مقشر انيسون تخم كرفس
تخم رازيانه اسطوخودوس از هريك يك مثقال گاوزبان نيم مثقال شاهتره بيخ كاسني بيخ رازيانه شكاعي بادآورد از هريك
يكونيم مثقال مويز منقي انجير زرد از هريك هفت مثقال تخم كاسني نيم كوفته بيخ اذخر افسنتين رومي از هريك يك درم
ادويه را انچه كوفتني باشد جوكوب نموده يك صد وشصت وپنج مثقال آب خالص كه تخمينا سه ربع آثار هندي وبسري
ميشود شب بخيسانند وصبح بآتش ملايم جوش دهند تا بنصف آيد پس اندكي ماليده صافي نموده بهمان گرمي بنوشند
* مغلي حار مدر ادرار حيض كند واسقاط جنين نمايد چون پانزده روز بدان مداومت نمايند * صنعت آن تخم شبت تخم كرفس
حلبه از هريك ده درم پوست خيار شنبر ابهل از هريك شش درم در يك من آب بخيسانند وصبح بآتش ملايم جوش دهند تا به ثلث
رسد صاف نموده دوازده درم عسل داخل كرده نيم گرم بنوشند * مغلي مبارك صاحب شفاء الاسقام نوشته كه از املاي
استاذ من است جهت اسهال دموي وزحير وقيام صفراوي نافع * صنعت آن پوست بيخ انجبار تازه يك مثقال بيخ خطمي

باپوست پوست خشخاش ازهريك پنجدرم عود قاقله صندل مقاصري ازهريك پنجدرم مصطكي ربع درم حلبه زرد ده
الاس ازهريك يكدرم زرشك منقى سماق منقى ازهريك سه درم جوشانيده صاف نموده تخم خرفهٔ بريان سه درم در آن
شيره كشيده طباشير سفيد يكدرم سوده بران پاشيده شراب ورد شراب سفرجل خام دواوقيه بالمناصفه داخل كرده تخم
بارتنك وتخم حماض بريان ازهريك نيم درم كف نموده بالاى آن بياشامند * باب الميم مع الفاء *

* فصل دربيان مفرحات ونسخ آنها * * بدانكه مفرح بصيغهٔ اسم فاعل باصطلاح اطباء دينجا ادويهٔ مركبهٔ قو
آرنده را گويند يعنى معاجين كه تاثير آنها اكثر بكيفيات وخواص ادويهٔ آنها باشد از تلطيف ارواح غليظه وتغليظ
رقيقه ومنور ومنبسط گردانيدن آن وبشوران آوردن حرارت غريزيه وانعاش آنها ويا بزيادة گردانيدن كميت
مواد آنها وقوى وارواح قلبيه ودماغيه وآلات آنها وحواس باطنيه راقوى گردانيدن ورفع كدورات از آنها واس
تفريح وسرور بحسب اشخاص مختلف است هريك را بحسب مراتب فرحى وسروري كه بيان آن بتفصيل اينجا محل آن
نيست پس مزاوار آن است كه ادويهٔ مفرحه را هنگام ممتلى بودن بدن از اخلاط فاسده ومواد رديه استعمال ننمايند كه چندان
تفريحى وسرورى نخواهند بخشيد بلكه احتمال ضرر است ونيز بايد كه تركيب آنها را بحسب حاجت وبقدر ضرورت
مناسب حال شخص ومزاج اونمايند مثلا هنگاميكه دربدن ضعف فقط باشد از غير سوء مزاج بايد كه تركيب ادويهٔ حا
يا باردة بحسب احتياج بنوعى نمايند كه تعديل كيفيات آنها كردد ومجتمع كردند درخواص واينها زيادة گردانند در انه
ادويه كه تاثير آنها بخاصيت وصورت نوعيهٔ خود باشد ودر آنها كيفيتى غالب نباشد مانند لولو ويواقيت وزمرد ولعل
وعقيق وامثال اينها ومبالغه بسيار در سحق وتصويل آنها نمايند وبايد كه با ادويهٔ قلبيه ادويهٔ غير قلبيه مانند تخم خيارين
وتخم خرفه وتخم كدو وتخم كاهو ومانند اينها مقشر براى كسريبوست ادويهٔ قلبيه وتقويت نيز بدنها وهمچنين ادويهٔ مبل ق
مناسبه بآنها اگر باشند بسيار سرد مانند زعفران وعنبر ومشك وكافور هريك بقدر حاجت اضافه نمايند * وبايد دانست
كه استعمال ادويه مسهلهٔ سودا در مفرحات جائز ونيكو نيست جهت آنكه بحركت وشوران مى آورند آن را وابخره وادخنه
وكيفيت رديهٔ آن ضرر ميرسانند ومزاجست مينمايند ارواح وقوى را وباعث تغليظ ومكدر آنها ميكردانند واينها همه ضد
افعال مذكوره وانبعاث نشاط وتفريح اند * دربيان نسخ مفرحات * مفرح كه اخراج اخلاط سوداويه وبلغم لزج ونفيخ
مدها وتنقيهٔ دماغ از ابخره وتقويت حواس كند وسرور ونشاط افزايد هم بالذات وهم بالعرض وتحليل رياح غليظه كند
وقوت هضم را زيادة گردانند واين تركيب كرم است در درجهٔ اولى ودر خشكى وتريى معتدل * صنعت آن اقيمون و
اسطوخودوس حب بلسان سليخه اسارون ازهريك چهاردرم زرنباد درونج مرواريد ناسفته بزرك دانه كهربا مرجان قرمزى
بهمنان ماذج سنبل الطيب قاقلهٔ كبار جندبيدستر ازهريك سه درم ادويه كوفته بيخته باسه چندان ادويه عسل مصفى
مقوم بسرشند * مفرح ديكر كه قريب بآن است ليكن در نفع از براى صفرا وتحليل مدها ورياح وصفرا البول ازان زيادة
است مقوى دماغ مبرد دين ومرطوبين ومضر صاحبان صفرا ومحرور المزاجان جهت آنكه كرمى آن در آخر درجهٔ دو
وخشكى آن در اول درجهٔ دوم است وقوت آن تاهفت سال باقى ميماند وشربت آن تا دو درم * صنعت آن كل سرخ منزوع
الاقماع ده درم بهمن سرخ عود هندى ازهريك سه درم قرنفل سنبل الطيب مصطكى اسارون زرنب زعفران ازهريك د
درم بسباسه قاقلهٔ صغار جوزبوا ازهريك يكدرم اجزا كوفته بيخته باعسل منزوع الرغوة بقوام آزردهٔ سه وزن ادويه بسرشند

* مفرح اعظم معتدل و بهترین مفرحات موافق و معدل جمیع امزجه و شکننده تندی خون و دافع جمیع اخلاط فاسده و صاف
کننده خون و مقوی حواس و اعضای رئیسه و غیرها و زیاده کننده فهم و حفظ و برطرف میکند اعیا و کسالت و بلادت و توحش
را و نفخ را به تحلیل می برد و مقوی اشتها و باه و دافع اقسام کرم و خفقان و مالیخولیا و وسواس و سرسام و بغایت عجیب
الفعل و جلیل القدر است و چون اضافه کنند بآن یاقوت و غیرها احجار را نامیده می شود بمعجون یاقوت مخلص است
از وبا و طاعون آشامیدن آن و طلا نمودن آن با روغن بنفشه ایمن سازد از وبا و طاعون فرموده اند که حقیر تجربه نموده
در جمیع مراتب بی عدیل یافته و موافق اکثر امراض و قریب الاعتدال و بجهت رفع صرع و جنون و ضعف دل و توحش
بغایت مجرب و مبهی و مداومت بآن حافظ صحت و بهترین مفرحات است * صنعت آن شاهتره بادرنجبویه گل گاوزبان
تنبول از هریک ده مثقال بهمن سرخ و سفید از هریک پنج مثقال لاجورد غیر مغسول طباشیر گل مختوم و حقیر بدل آن
گلی که از داغستان می آورند و مشهور است داخل کرده و اثرش را قوی تر از گل مختوم مشاهده نموده زعفران درونج زرنب
کبابه زرنباد از هریک سه مثقال هلیله کابلی ابریشم مقرض صندل سفید پوست بیرون پسته دانه هیل از هریک دو مثقال
مرجان مروارید کهربا از هریک یک مثقال عود نیم مثقال ورق طلا و نقره یاقوت سرخ از هریک دو مثقال و حقیر بدون
طلا و نقره استعمال نموده ادویه کوفته بیخته شکر سفید صد و پنجاه مثقال با آب به شیرین و شربت ریباس و آب سیب
شیرین و گلاب و آب انار میخوش و آب ترشی ترنج و اگر نباشد آب لیمو و آب زرشک از هریک بیست و سه مثقال بقوام آورده
بسرشند قدر شربت از یک مثقال تا دو مثقال و قوتش تا چهار سال باقی است * مفرح بارد که آن را مفرح دل کشا نیز
گویند خفقان حار و ضعف دل را زائل کند و نشاط آورد * صنعت آن بهمن سرخ بهمن سفید از هریک پنج درم پوست
هلیله کابلی پوست اترج پوست بیرون پسته ابریشم خام مقرض مروارید ناسفته از هریک دو درم شاهتره بادرنجبویه گل
گاوزبان از هریک ده درم کشنیز خشک طباشیر سفید از هریک سه درم بسد کهربا زرنباد درونج عقربی از هریک یک درم
عود خام یک مثقال آب انار آب حماض آب سفرجل آب زرشک از هریک ده درم قند سفید شراب بنفشه از هریک یک صد مثقال
آبها را با قند سفید بقوام آورده ادویه را کوفته بیخته بآن بسرشند و در نسخه دیگر که باسم مفرح معتدل مذکور است آورده
که ورق طلا و ورق نقره مشک خالص از هریک یک درم عنبر اشهب یک درم داخل کنند و بعد از چهل روز شربتی یک درم تناول نمایند
و نسخه میزان الطبائع موافق نسخه مذکور است الا آنکه وزن درونج نیم مثقال است و وزن آن شصت و یک درم و مزاج آن
معتدل در حرارت و برودت و خشک در اواخر درجه اولی و در نسخه دیگر که نیز باسم مفرح معتدل مذکور است نیم مثقال ورق
طلا بر اجزای مذکوره زیاده باشد و آب حماض و آب اترج و آب زرشک و قند و شراب بنفشه داخل ندارد و بجای اینها
همه شراب سیب است بقدر حاجت * مفرح بارد کافوری منقول از میزان الطبائع نافع است خفقان و ضعف دل را که حادث
از حرارت و از تپ و خمار و تشنگی بنشاند چون با بعضی از ربوب بیاشامند * صنعت آن گل سرخ نیلوفر از هریک ده درم
مروارید ناسفته بسد کهربا لسان الثور صندل سرخ صندل سفید طباشیر خشب الکدر کشنیز خشک پوست درخت کافور
از هریک سه درم بهمن سفید بهمن سرخ تخم فرنج مشک بزرشاه سفرم تخم بالنگو تخم خرفه مقشر تخم کاهو تخم کاسنی تخم
خیار بادرنگ از هریک دو درم کافور قیصوری نیم مثقال نبات سفید آب سیب شیرین بقدر ضرور هر دو را بقوام آورند
و ادویه را بآن بسرشند این ترکیب بیست و سه جزو است و وزن آن هفتاد درم و نیم مثقال است و مزاجش سرد در سه

ربع درجه وخشك در آخر يك درجه است * مفرح بارد ديكر * صنعت آن مرواريد ناسفته كهربا ى شمعي بسد عودخ
كاوزبان ازهريك دودرم تخم كاهني كشنيز خشك ازهريك پنجدرم صندل سرخ صندل سفيد طباشير ازهريك هشت در
فرنجمشك افتيمون ورق كل سرخ ازهريك شش درم درونج عقربي زعفران ازهريك دودرم سازج هندي زرنبا
بادرنجبويه خشخاش سفيد كل بنفشه ازهريك چهاردرم كافورقيصوي يكدرم مشك ترلي نيمدرم شراب سيب بقد
حاجت بدستور مقرر مرتب نمايند شربتي يك مثقال * مفرح بارد حكيم الملك اردستاني بجهت سوء مزاج حار قسم
وضعف وخفقان حار * صنعت آن تخم كاهو تخم خربزه مقشر تخم خربزه تخم كدوى شيرين مغز تخم خيارزر شك بسد ان
ازهريك يكمثقال تخم حماض صندلين كشنيز خشك ازهريك دومثقال طباشير سفيد تخم كاهني ازهريك دومثقال ودوانك
كوفته بيخته بشراب سيب شيرين بسرشند شربتي يك مثقال تا ده درم باشراب شيرين * مفرح بارد منقول از خط ميرزا محمد
رحيم حكيم باشي شاه سلطان حسين ولد ميرزا محمد باقر حكيم باشي شاه سليمان قلمي فرموده اند كه اين نسخه را از حضرت
ثناء الله كوفته ساخته شد ه است مفرح خوب است * صنعت آن ياقوت رماني كاوزبان بادرنجبويه ورق كل سرخ
كشنيز خشك مقشر تودري سرخ تودري زرد صندل سرخ صندل سفيد زعفران ازهريك سه مثقال كهربا ى شمعي سه
محرق عنبر اشهب كل ارمني مغسول ازهريك دومثقال طباشير سفيد چهارمثقال تخم خربزه مقشر بيست مثقال زرشك
منقى دوازده مثقال كوفته بيخته بارب سيب شيرين بقوام آورده بسرشند وقلمي فرموده اند كه فقير وزن ياقوت
يك مثقال ونيم نموده بادزهرمعدني وعود هندي ازهريك يك مثقال ونيم داخل كرده است * مفرح بارد بانسخهٔ حاوي
صغير مقوي قلب ونافع ازبراي خفقان حار والتهاب وعطش مفرط * صنعت آن غنچهٔ كل سرخ طباشير سفيد ازهريك يكدرم
كشنيز خشك بريان كرده مقشر صندل مقاصري ازهريك نيمدرم تخم خربزه مقشر دودرم مغز تخم خيارين مغز تخم كدوى
شيرين ازهريك دودرم بهمن سفيد كاوزبان ازهريك يكدرم زرشك منقى سه درم مرواريد ناسفته كهربا بسد ازهريك
يك دانك كوفته بيخته بجلاب سكري بقوام آورده سرشته نگاهدارند شربتي يك مثقال ودرنسخهٔ ديگر بهمن وكاوزبان
داخل ندارد ووزن كهربا وبسد ازهريك يك دانك ونيم است ودرنسخه ديگر صندل سرخ نيم درم ومشك خالص يك
دانك برنسخه مسطورة زياده شده ووزن مرواريد وكهربا وبسد ازهريك نيم درم است ودرنسخهٔ ديگر زرشك ومرواريد
وكهربا وبسد ازنسخهٔ مذكور حذف شده ونيم دانك زعفران ويكدانك ونيم كافور ونيمدرهم بهمن سرخ زياده شده
ودرنسخهٔ ديگر زعفران وكافور ازهريك يكدانك ونيم آب سيب شيرين بيست وپنجدرم عرق بيد مشك پانزده در
اضافهٔ نسخهٔ مسطورة شده ووزن تخم خربزهٔ مقشر هفت درم ونيم مرواريد وكهربا ازهريك يكدانك ونيم است وبسد
داخل ندارد وبجاى جلاب سكري نبات سفيد پنجاه درم است ودرنسخهٔ ديگر بوزيدان يكدرم كافور يكدانك زعفران
نيمدانك برنسخهٔ مسطورة اضافه شده وتخم خيارين وتخم كدو وكشنيز خشك وصندل داخل ندارد ووزن ورق كل سرخ
وطباشير ازهريك دودرم است واگر يكدانك ونيم كافور ونيمدانك زعفران بيفزايند صواب است واگر باجلاب ساده
ياعرق بيد مشك بقوام آورند وادويه را بآن بسرشند بهتر است * مفرح بارد ديگر * صنعت آن مرواريد ناسفته بسد
محرق كهربا ى شمعي طباشير سفيد بهمن سفيد كل كاوزبان كل ارمني ازهريك دودرم مشك خالص نيمدرم قند سفيد
سي درم بدستور مقرر مرتب سازند شربتي يك مثقال * مفرح بارد منقول از اختيارات بديعي خفقان وضعف قلب

حار را سود مند بود و قریب است این مفرح بمفرح بارد منقول از حاوی صغیر * صنعت آن طباشیر سفید بهمن
سفید ورق گل سرخ گاوزبان از هریک دو درم بهمن سرخ بسد کهربا مروارید ناسفته از هریک یکدرم صندل سفید
کشنیز خشک از هریک دو درم تخم خرفهٔ مقشر هشت درم ورق طلا ورق نقره محلولین از هریک نیم درم پوست بیرون
پسته یکدرم قند سفید یکمن عرق بید مشک نیم من بسد زا با عرق بید مشک بقوام آورند و ادویه را بآن بسرشند شربتی
یکدرم تا یک مثقال و در نسخهٔ دیگر بجای عرق بید مشک چهل مثقال آب اترج است و بعضی درین نسخه اخیر دو درم زرشک
منقی نیز داخل کرده اند * مفرح بارد قلمی فرموده اند که از تالیف حضرت علامی میر محمد هادی ولد حقیر غفر الله له است
خفقان و ضعف قلب از سوء مزاج حار قلب و تمام بدن را نافع و مجرب است * صنعت آن مروارید ناسفته کهربای شمعی
از هریک یک مثقال گل گاوزبان طباشیر سفید غنچهٔ گل سرخ صندل سفید کشنیز خشک مقشر مغز تخم کدو از هریک دو مثقال
تخم خرفه مقشر چهار مثقال عنبر اشهب ورق طلا ورق نقره از هریک دو دانگ رب سیب شیرین بیست مثقال نبات سفید
یکصد و بیست مثقال گلاب عرق بید مشک از هریک بیست و پنج مثقال بطریقیکه رسم است مرتب نمایند شربتی از یکدرم
تا یک مثقال * مفرح بارد دیگر که خفقان و ضعف دل را که از گرمی باشد زائل کند * صنعت آن طباشیر سفید دو درم گاوزبان
ده درم شیر آمله پانزده درم عصارهٔ زرشک ورق گل سرخ از هریک پنج درم صندل سفید مقاصری سه درم بهمن سفید بهمن
سرخ درونج کشنیز خشک پوست بیرون پسته مروارید ناسفته کهربای شمعی سوخته بسد سوخته ابریشم سوخته از هریک دو درم
زعفران نیم درم یاقوت چهار دانگ ورق طلا ورق نقره از هریک یک مثقال آب سیب ترش چهار درم قند سفید صاف کرده
دو من بدستور مقرر مرتب نمایند شربتی از یکدرم تا یک مثقال و قومی در نسخهٔ مسطور گل نیلوفر دو درم گل گاوزبان دو درم
کافور قیصوری دو دانگ مشک دو دانگ عنبر اشهب چهار دانگ آب اترج آب انارین از هریک سی مثقال عرق بید مشک عرق
گاوزبان از هریک پنجاه مثقال اضافه نمایند و در نسخهٔ دیگر وزن ورق طلا دو دانگ ورق نقره سه دانگ است * مفرح بارد
بنسخهٔ دیگر * صنعت آن طباشیر سفید بهمن سفید گل سرخ گل گاوزبان از هریک چهار مثقال مروارید ناسفته بسد کهربای
شمعی صندل سفید کشنیز خشک از هریک دو مثقال بهمن سرخ ورق طلا ورق نقره پوست بیرون پسته از هریک یکمثقال تخم خرفه
مقشر هشت مثقال زرشک منقی دوازده مثقال گل ارمنی عنبر از هریک یک مثقال و نیم قند بقدر ضرورت ترکیب نمایند
* مفرح بارد دیگر که نافع است از برای خفقان حادث از سوء مزاج حار * صنعت آن به نسخهٔ حاوی صغیر مروارید
ناسفته بسد سوخته کهربا گاوزبان گل ارمنی از هریک دو درم مشک خالص یکدرم قند سفید ده درم کوفته بیخته بشراب
سیب شیرین بسرشند شربتی از آن یک مثقال و نسخهٔ صاحب اختیارات طباشیر یکدرم داخل دارد و وزن مشک نیم دانگ است
و این اصح است و گفته اند که ادویه را بجلاب سکری بسرشند و در نسخهٔ دیگر آورده که بگلاب بسرشند و در نسخهٔ دیگر کشنیز خشک
مقشر صندل سرخ صندل سفید ورق گل سرخ از هریک یکدرم و این اجزا به نسخهٔ صاحب حاوی اضافه نموده شده و مشک و
قند داخل ندارد و اجزا را کوفته با شراب سیب شیرین بسرشند شربتی یکمثقال * مفرح بارد کافوری بنسخهٔ قلانسی مرهٔ
صفرا و اسهال و صداع و ضعف معده را نافع است * صنعت آن گل سرخ طباشیر کهربا کشنیز خشک از هریک سه درم مروارید
ناسفته یکدرم و نیم گل مختوم دو درم کافور ربع درم کوفته بیخته با رب سیب شیرین یا شربت آن بسرشند * مفرح بارد
کافوری دیگر نیز از قلانسی * صنعت آن مروارید ناسفته ده درم صندلین تخم کاسنی پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه گل نیلوفر از

هريك دودرم بعد هشت درم طباشير سفيد سه درم گل سرخ پنجدرم حجرارمني مغسول چهاردانك ادويه كوفته بيخته
باب سيب ونبات سفيد با كلاب بقوام آورده بسرشند شربتي يكمثقال * مفرح باردكافوري ديكرنافع ازبراى ضعف قلب
وخفقان حار * صنعت آن تخم كاهو مقشر تخم خربزهٔ مقشر مغز تخم خيارين گل كاوزبان ازهريك پنجدرم مرواريد ناسفته
كهربا بعد سرطان نهري محرق ابريشم مقوض ازهريك يكمثقال صندل سفيد دومثقال عود هندي درونج عقربي زرنبا
بهمن سفيد ازهريك دودرم قاقلهٔ صغار طباشير مغز تخم خربزه ازهريك سه درم گل سرخ چهاردرم زعفران نيمدرم كافو
قيصوري نيمدانك عنبراشهب مشك خالص ازهريك يكدانك كوفته بيخته بشراب سيب يا شراب انترج يا شراب به عد شسته
معجون سازند شربتي يكمثقال * مفرح باردكافوري آن قلص سرد قوت دل دهد وحرارالمزاج رانافع باشد وخفقان حار رامفيد
است * صنعت آن غنچهٔ گل سرخ طباشيرگل كاوزبان كشنيزخشك بهمن سفيد صندل سفيد ازهريك يكدرم مغزتخم خيارين
مغزتخم كدو خربزهٔ مقشرازهريك چهاردرم ودرنسخهٔ ديكر مغزتخم خربزهٔ مقشرپانزده درم است مرواريد ناسفته يكدرم كهربا
زعفران كافورقيصوري ازهريك نيم درم زرشك منقى شش درم نبات سفيد يكصد درم نبات را بعرق بيد مشك پنجاه مثقال
حل كرده با آب سيب شيرين پنجاه درم بقوام آورده بد ستور مقرر موتب سازند * مفرح باردكافوري ديكر كه خفقان
ضعف قلب حار رانافع است * صنعت آن طباشير سفيد بهمن سرخ بهمن سفيد كشنيزخشك مقشر درونج عقربي به عد
بيرون پخته كهربای شمعي مرواريد ناسفته گل نيلوفر بعد گل كاوزبان ابريشم مقوض ازهريك دودرم ياقوت رماني چهاردانك
كافورقيصوري دودانك شيرآمله پانزده درم عصارهٔ زرشك پانزده درم صندل سفيد سه درم زعفران نيم درم ورق طلا ده دانك
مشك خالص دودانك عنبراشهب چهاردانك آب سيب ترش وشيرين ازهريك سي مثقال عرق كاوزبان عرق بيد مشك
ازهريك پنجاه مثقال قند سفيد دومن با عرقها بقوام آورده ادويه را بآن بسرشند شربتي يكدرم * مفرح كافوري تانه
مد انثي دل را قوت دهد وفرح افزايد وخفقان كه ازگرمي بود سود دارد واصحاب مزاج گرم را عظيم نافع بود * صنعت آن
مرواريد ناسفته بعد مرجان قرمزي ورق گل سرخ كشنيزخشك ابريشم مقرض ازهريك سه درم عود هندي كهربا كاوزبان
گيلاني ازهريك دودرم صندل سفيد مقاصري يكدرم طباشير سفيد چهاردرم ياقوت رماني دودانك عقيق يمني ورق
نقرهٔ عنبراشهب ازهريك يكونيم درم معاذ هندي چهاردانك كافورقيصوري يكدانك اجزا را كوفته بيخته جواهر را صلابه نمود
يانيم من شكرسفيد صاف كرده بقوام آورده بسرشند وهنگام حاجت يك مثقال آنرا باده درم شراب سيب بياشامند * مفرح كافوري
به نسخهٔ حاوي صغير مفرح ومقوي قلب است هركاه بوده باشد مزاج قلب وجميع بدن حار * صنعت آن غنچهٔ گل سرخ
طباشير سفيد ازهريك سه درم كشنيزخشك يكدرم كهربا مرواريد ناسفته ازهريك پنجدرم كافورقيصوري يكدانك كوفته
بيخته بشراب سيب شيرين بسرشند شربتي يكدرم باسكنجبين * مفرح باردكافوري منقول از خط بعضي فضلا * صنعت آن
مرواريد ناسفته مرجان احمر مرجان ابيض صندل سفيد فرنجمشك كاوزبان ازهريك سه درم بهمن سرخ صندل ابيض
بادرنجبويه گل سرخ تخم خربزه تخم كاهو نيلوفر تخم خيازي ابريشم محرق عوطان محرق ازهريك دودرم لعل بدخشي
زرنب طباشيرسفيد عود هندي خام ريوند چيني ازهريك يكدرم ياقوت كبود ياقوت زرد عقيق يمني ازهريك نيم درم يانيم
عنبراشهب ازهريك دردانك فيروزه چهاردانك كافورياحي يكدانك ورق طلا ورق نقره ازهريك بيست عدد شراب خمير
شراب سيب ازهريك بيست درم شراب ريماس پانزده درم شكرطبرزد يكصد درم آب ليمو پانزده درم عرق كاوزبان

یك استار گلاب پنج استار علی الرسم مرتب نمایند شربتی یك مثقال * مفرح بقلاسوطیوس این مفرح از رومیان است وآزموده
قدما است ومعنی آن بزبان رومی نجات دهنده از مضرت سموم ومالیخولیا ووسواس وجنون وفالج ولقوه وجمیع امراض
دماغی را نافع بود وجذام وضیق النفس وربو واوجاع مفاصل ونقرس را وقولنج را سودمند بود وبواسیر را برطرف کند
وسنگ گرده ومثانه را بریزاند وتقویت باه کند ونشاط آورد وغم را زائل کند ودیگر نفعها دارد * صنعت آن زرنب زرنباد
ورق گل سرخ کشنیز خشك گاوزبان تودری زرد تودری سفید تودری سرخ بهمنین از هریك نیم اوقیه حب الغار مصطکی
رومی دارچینی قرنفل عود هندی کبابهٔ چینی مرمکی جنطیانا حماما ابریشم مقرض از هریك یك اوقیه آب غوره آب رب سیب
وبه ورب ریباس از هریك نیم رطل گلاب یك رطل مجموع را در شیر گاو بخیسانند پس از بیست ویکروز عرق بکشند انگاه
این عرق را با یکرطل عسل ویکرطل نبات بقوام آورند وبا این اجزا کوفته وبیخته چنانچه رسم است بسرشند * اجزا این است
صندل سفید عود هندی قرنفل از هریك هفت مثقال اشنه قاقله بنفشه صمغ عربی دارچینی از هریك سه مثقال مروارید ناسفته
مرجان کهربا یاقوت سرخ از هریك شش مثقال ورق نقره زعفران عنبر اشهب از هریك دو مثقال ورق طلا مشك خالص ابریشم
مقرض از هریك یکمثقال اجزا کوفته بیخته بدستور متعارف بعسل ونبات بقوام آورده بسرشند وبعد از چهل روز شربتی دو درم
* مفرح جالینوس قضیب را سخت کند واوعیهٔ منی را تقویت دهد ومنی بیفزاید ودل ودماغ واعضا را قوت دهد وشهوت جماع
زیاده کند ورنگ بشره را صاف سازد وخون صالح در بدن زیاده کند ونعوظ آورد ودوستی مرد در دل زن پیدا سازد * صنعت آن
مروارید ناسفته بسد انیسون بهمن سفید از هریك یکدرم بیخ کاکنج بیخ لبلاب صمغ عربی کثیرا از هریك نیمدرم کزمازج
سعد کوفی سلیخه دارچینی مصطکی رومی گاوزبان خولنجان فرنجمشك صندل سفید زراوند گرد فقاح اذخر از هریك یکمثقال
اجزا کوفته بیخته باسه چندان عسل صاف کرده بسرشند وهنگام خواب زمانی پیش از مجامعت مقدار یکمثقال با قدری آب
نیم گرم میل نمایند * مفرح دیگر مقوی دل ودماغ باشد وتقویت باه کند ودیگر منافع بسیار دارد * صنعت آن فلفل زنجبیل
سنبل الطیب دارفلفل هیل بوا جوزبوا قاقلهٔ کبار شیطرج هندی لسان العصافیر دورنج بادرنجبویه مصطکی رومی گل گاوزبان
خولنجان فرنجمشك مروارید ناسفته صندل سفید زراوند مدحرج سلیخه ورق گل سرخ یاقوت رمانی بهمنین از هریك دو درم
بسباسه ششدرم پوست ترنج سه درم پوست بلیله یکدرم عنبر اشهب مشك از هریك یکدرم زعفران دو درم شیرهٔ نبات عسل
صاف سه وزن ادویه اجزا کوفته بیخته بدستور معمول بسرشند شربتی دو درم * مفرح حار به نسخهٔ حاوی صغیر نافع از برای
خفقان وضعف قلب بارد * صنعت آن گاوزبان درونج عقربی از هریك شش درم زرنباد سه درم کوفته بیخته بعسل نعب
گرفته بسرشند شربتی از آن یك مثقال * مفرح حار به نسخهٔ اختیارات بدیعی خفقان سرد وضعف دل را سود دارد
* صنعت آن گاوزبان بادرنجبویه بهمن سرخ بهمن سفید از هریك هشت درم آمله درمثلث خیسانیده خشك کرده
وبریان نموده بیست درم تخم فرنجمشك هشت درم عود قماری ده درم گل مختوم مروارید ناسفته از هریك یك مثقال
زعفران یکدرم قرنفل بسد کهربا زرنب کشنیز خشك از هریك دو درم کبابهٔ چینی سه درم ورق گل سرخ صندل
مقاصری از هریك پنجدرم عسل اهلیلج چهار یك من یاقوت رمانی ورق نقره محلول از هریك نیمدرم زرنباد سه درم
درونج یکدرم دارچینی دو درم مویز منقی نیم من قند سفید یک من ونیم کهربا وبسد هردو را سوخته وجواهر بر روی
سنگ سماق صلایه کرده وباقی ادویه کوفته بیخته مویز منقی را در آب به پزند تا مهرا شود وبا قند سفید بقوام آورند

عمل هليله را دران داخل كنند وادويه بدستور بآن بسرشند ودرظرف چيني نگاهدارند وبعد از شش ماه استعمال
كنند شربتي يك مثقال ودرنسخه ديكر آملهٔ بريان ده مثقال است ودرنسخهٔ ديكر بجاى يا قوت زرد ياقوت رماني است
وبجاى ورق نقرهٔ محلول ورق طلا محلول ووزن آمله ده دوم ووزن قند نيم من است نسخهٔ اول اصح است ودر نسخهٔ
صاحب ميزان الطبائع بجاى باد رنجبويه بالنكو است وگفته كه چهار يك من شصت و چهار درم است ونيم من يكصد
وبيست وهشت درم ويك ونيم من سه صد وهشتاد وچهار درم است اين تركيب بيست وپنج جزو است بغيرازمويز منقى
وقند ووزن اين بيست وپنج جزو تخمينا يكصد وشصت ونه درم ميشود مزاج كرم درآخر درجهٔ اول وخشك است دراوايل
درجه ثانيه * مفرح حار منقول ازقرابادين قلانسي * صنعت آن كهرباشش درم زعفران سه درم لسان الثوره ده درم
آملهٔ منقى شش درم بادرنجبويه هفت درم ساذج هندي چهار درم تخم بالنكو پنج درم ورق گل سرخ ده درم زرنباد
سه درم مشك خالص يكدرم دارچيني چهار درم عنبرا شهب دو مثقال اسطوخودوس دو درم دارچيني چهار درم
حجرارمني مغسول ياقوت رماني ازهريك يكدرم تمام دودرم مروارىدناسفته بيست درم سنبل الطيب سليخه هيل
بواقاقله ازهريك يكدرم مرجان سه درم اجزاكوفته بيخته بعسل بسرشند اين نسخه بيست وپنج جزو است ووزن اجزاى
تخمينا يكصد ودو درم است مزاج گرم دروسط درجه اولى وخشك است دروسط درجهٔ ثانيه * به نسخهٔ ديكر درونج
عقربي كاوزبان زرنباد ازهريك شش درم بادرنجبويه سه درم كوفته بيخته بشراب سيب شيرين بسرشند وبعضى گفته
اند كه بعسل بسرشند وقومى مرد وراآورده اند وبعضى گفته اند كه اول مرتبه بشراب سيب مثل ادويه بسرشند وبعد
ازان بعسل مصفى دو وزن ادويه شربتى يك مثقال اين نسخهٔ چهارجزو است ووزن اجزا بيست ويكدرم است ومزاج
گرم درآخر درجهٔ دوم وخشك است دريكدرجه * مفرح حار ديكر خفقان وضعف دل راكه ازمردي باشد به بود
* صنعت آن پوست اترج بادرنجبويه غنچهٔ گل سرخ تخم خيارين ازهريك سه درم بهمن سرخ بهمن سفيد ازهريك
دودرم ونيم زعفران دودرم دارچيني يكدرم ونيم تخم كرفس يكدرم مشك خالص يك مثقال روغن بادام شيرين پنج
مثقال نبات سفيد ترنجبين سفيد ازهريك نيم من نبات وترنجبين رادركلاب حل سازند وبقوام آورند وادويه رابوقته
بيخته بآن بسرشند شربتى يك مثقال * مفرح حار تاليف حكيم معصوم شيرازي ضعف دل راكه ازمردي باشد سود دارد
وموافق مزاج پيران بود * صنعت آن زرنباد درونج عقربي كاوزبان ازهريك سه درم جند بيدستر قاقلهٔ كبابه قرنفل بادرنجبويه
ازهريك دودرم قرنفل زنجبيل ازهريك يكدرم اشنه بهمن سرخ بهمن سفيد ازهريك سه درم مرواريد ناسفته بيست
مرجان قرمزي ازهريك دودرم مشك خالص عنبرا شهب ازهريك نيم درم ورق طلا محلول دودانك جواهررا صلاح
كرده باقي ادويه راكوفته بحرير بيخته باسه وزن ادويه عسل مصفى بسرشند شربتى يك مثقال * مفرح حار نافع ازبرد
موء مزاج بارد قلب وضعف قلب ازبرودت وخفقان بارد * صنعت آن مصطلي عود هندي دارچيني قرنفل سك سنبل
الطيب جوزبوا كبابهٔ چيني قاقلهٔ كبارد انهٔ عسل پوست اترج ازهريك يك مثقال مشك خالص چهار دانك كوفته بحرير
بيخته بآب به شيرين وآب كيل بقدر حاجت سرشته معجون سازند * مفرح حار نافع ازبرد ضعف
قلب وخفقان حادث ازموء مزاج بارد ساذج وحادث ازخلط بارد * صنعت آن كهربا ى شمعي جند بيدستر ازهريك پنجدرم
پوست اترج سه درم فرنجمشك چهاردرم كوفته بيخته بشراب سيب شيرين سرشته معجون سازند * مفرح حار به نسخهٔ ديگر

* صنعت آن قرنفل خولنجان بسبا سه تا قلهٔ کبا راشنه کل قرنفل کاوزبان زنجبیل مصطکي ورق الی مرخ مروارید ناسفته
زعفران پوست اترج ازهریك سه درم قرفه چهار درم جوزبوا بهمن مرخ بهمن سفید سنبل الطیب خصیة الثعلب نارمشك
فرنجمشك ازهریك پنج درم بعد کهربا ازهریك یکدرم یاقوت کبود ورق نقره مشك خالص ازهریك نیم درم سعد لوعي دو
درم ونیم قند سفید یکمن عسل مصفی بقدر حاجت بل متورمرتب سازند شربتی یکدرم وا کرچند روز درجونکاهدارند لذ
مزاج کبود خوب است * مفرح حار منقول ازقرابادین نجیبي جهت خفقان ومالیخولیا ووحشت وتقویت معدهٔ واشتها
هضم طعام نافع وموی را سیاه دارد ورنك رخسار را نیکوکردانند * صنعت آن بادرنجبویه قشورا ترج قرنفل قرفه زعفران مصطکی
جوزبوا قاقله کبارنارمشك سك بهمنان زرنباد درونج تخم فرنجمشك بالسویه ازهریك دوجزو مشك عنبرنصف جزو هلیلهٔ کابلی
بیست عدد آمله سي عدد آن هردورا دوسه رطل آب بجوشانند تا آب بسوزد وعسل بمانند بعد ازان عسل رامه برابر ادویه
کرده بسرشند شربتی ازیکدرم تا دودرم است واین نسخه انفع ازنوشدارو است جهت موطوبین ومبرودین واین نسخه هفده
جزواست ومزاجش کرم وخشك دراول درجهٔ سوم * مفرح حار کثیرالمنافع جهت امراض باردهرقسم هرجا که باشد وجهت
جنون وتقویت اعضای رئیسه وفتح سدها بغایت نافع است کرم دردموم وخشك دردوم وقوتش تادوسال باقی است
وشربتش تایك مثقال * صنعت آن اشنه اظفارا لطیب نارمشك فرنجمشك بالسویه قرفه قرنفل دارچیني سنبل الطیب
ازهریك مثل نصف اجزامصطکي زعفران ازهریك وزن ربع اجزاباعسل بسرشند * مفرح دل کشای بارد ضعف دل ووسواس
خفقان رازائل کند ودل را قوت دهد ونشاط تمام آورد * صنعت آن مروارید ناسفته سه درم بعد کهربای شمعي ازهریك
یکدرم لعل بدخشي یکمثقال یاقوت زردنیم مثقال یشب سبزقرنفل ازهریك یکدرم بهمن سفید دودرم کبابهٔ چیني بهمن
مرخ ازهریك یکدرم زرنباد نیم درم تخم بادرنجبویه سه درم معاذ هندي یکدرم درونج عقربي نیم مثقال پوست بیرون بسته
سه درم پوست اترج سه درم کاوزبان پنجدرم صندل مرخ صندل سفید ازهریك سه درم کشنیزخشك دودرم ورق طلاورق
نقره ازهریك نیم مثقال ورق کل مرخ سه درم دارچیني یکدرم آملهٔ منقی پنجدرم عصارهٔ زرشك ده درم طین ارمني دودرم
تخم فرنجمشك سه درم طباشیرسفید دودرم عود هندي خام یکمثقال کافورقیصوري نیم درم زعفران دانگی عنبراشهب نیم مثقال
مشك ترکي یکدانك ونیم شراب حماض نیم من شراب سیب اصفهاني چهل مثقال شراب سفرجل اصفهاني بیست مثقال ادویه را
کوفته بیخته جواهر راصلایه کرده باشربهٔ مذکوره بسرشند شربتی یکدرم این ترکیب سي وچهار جزواست ووزن اجناسش
وهشت درم است مزاج مرد است در اول درجهٔ اولی وخشك است در وسط درجهٔ دوم * مفرح دل کشای حار خفقان
ضعف دل راکه ازسردي بود سودادارد * صنعت آن پوست ترنج کل مرخ بادرنجبویه کل کاوزبان مغزتخم خیارین ازهریك
پنجدرم بهمنین ازهریك دودرم ونیم هلیلهٔ سیاه مغزبادام خشخاش سفید گنجد مقشرازهریك سه درم زعفران دودرم
دارچیني سه درم ونیم تخم کرفس یکدرم مشك یك مثقال روغن بادام پنج مثقال نبات سفید ترنجبین ازهریك نیم من نبات
وترنجبین رادرگلاب حل سازند وبقوام آورند وداروها کوفته بیخته بآن بسرشند * مفرح دلکشای بارد طباشیر بهمنین کل
مرخ بعد کهربا مروارید ناسفته ازهریك یك مثقال صندل سفید کشنیزخشك ازهریك دودرم تخم خرفه هشت درم زرشك
منقی یکدرم ورق طلا محلول ورق نقره محلول زهریك نیم درم پوست بیرون بسته یکدرم قند سفید یکمن آب ترنج چهل
مثقال بطریق معهود معجون سازند * مفرح دلکشای مومیائي تالیف حکیم عزت الله بواسطهٔ تفویه ونشاط ورفع وسواس و

مالیخولیا ضعف دل و امراض سوداوي را سود دارد خفقان وغشي را برطرف کند وفائده بسیار دارد * صنعت آن یاقوت رماني لعل بدخشاني مروارید بحري ناسفته کهربای شمعي بعدد نیروزهٔ نیشاپوري لاجورد مغسول ازهریك دو درورق طلا نیم درم ورق نقره یکدرم مشك یکدرم عنبر اشهب صندل سفید عود قماري ترنجبل قاقلهٔ کبار جد وارخطائي دارچیني قاقلهٔ صغار ورق اترج ساذج هندي شقاقل مصري اشنه بادرنجبویه تخم مورد فرنجمشك کشنیز خشك غاریقون اصطوخودوس عود الصلیب حاشا برگ ریحان مومیائي کبابهٔ چیني حب بلسان آملهٔ منقی پوست هلیلهٔ کابلي معدکوفي سنبل الطیب ناردین ابریشم مقرض ازهریك دو درم زعفران پنجدرم رامن حب الصنوبر خصیة الثعلب مصري درونج عقربي تشراترج بهمن سفید بهمن سرخ کاوزبان کیلاني مغز نارجیل مغز پسته ازهریك سه درم آب عنب شیرین آب انار شیرین آب به آب امرود ازهریك رطلی نبات برابر همه اجزای ادویه کوفته بیخته عمل صاف کف دوزن مجموع اجزا آب فواکه مذکور را با عسل بقوام آورند ومرد نموده ادویه را به ترتیب داخل کرده خوب درهمشند وشب در پاتیل گذارند تامرد کردد بعد ازان در ظرف طلا یا نقره یا چیني کرده سرظرف را محکم کنند ومدت چهل یوم درمیان جوبکذارند تا فیض ازمبدهٔ فیاض بران فائض کردد وبعد ازان دو درم میل فرمایند واز عقب آن پیالهٔ گلاب یا چای بنوشند که انتعاش عجیب روی خواهد نمود ونشاط وافر دست خواهد داد والله اعلم * مفرح رشیدی خوشحالی وشکفتکي تمام آورد * صنعت آن لعل بدخشي یاقوت رماني مروارید ناسفته ازهریك پنج مثقال زعفران سه مثقال جزوا عظم ده مثقال قند سفید پنجاه مثقال قند را درگلاب حل کنند وبقوام آورند ودارو ها کوفته بیخته بسرشند * مفرح رشیدي اقوی از او * صنعت آن لعل بدخشي یاقوت رماني مروارید ناسفته ازهریك پنج مثقال بسباسه زعفران هاذج هندي اشنه انیسون فنجنگرفس فرنجمشك پوست زرد اترج ازهریك یك مثقال کاوزبان هفت مثقال بادرنجبویه بهمن سرخ بهمن سفید ملك الملك ازهریك دو مثقال مشك توکي نیم مثقال ورق طلا ورق نقره محلولین ازهریك پنجاه عدد ابریشم مقرض عنبر اشهب ازهریك یك مثقال زائد الفکر پانزده مثقال قند سفید عسل مصفی ازهر دو سه وزن ادویه درگلاب بکذارند وبقوام اورند وادویه را کوفته بیخته علی الرسم بآن بسرشند شربتی یك مثقال * مفرح مرد خفقان وضعف دل راکه ازگرمي باشد زائل کند * صنعت آن طباشیر دو درم کاوزبان ده درم شیرآمله پانزده درم عصارهٔ زرشك پنجدرم صندل مقاصري سه درم بهمن سرخ بهمن سفید ازهریك دو درم ورق کل سرخ پنجدرم درونج عقربي دو درم کشنیز خشك پوست بیرون پسته مروارید ناسفته زعفران کهربای موخته ابریشم موخته ازهریك دو درم یاقوت چهار دانك ورق طلا و ورق نقره ازهریك یك مثقال آب عنب ترش چهل درم آب حماض قند صافي کرده دو من بقوام آورند وداروها بدان بسرشند شربتی یکدرم این نسخه نوزده جزو است وزن آن شصت ودو درم مزاج مرد است درثالث درجهٔ اول وخشك است در اواخر درجهٔ اول * مفرح مرد دیکر خفقان وضعف دل کرم را سود مند بود * صنعت آن طباشیر سفید بهمن سفید ورق کل سرخ کاوزبان ازهریك چهار درم بهمن سرخ بعد کهربا مروارید ناسفته ازهریك یکدرم صندل سفید کشنیز خشك ازهریك دو درم تورک شش درم زرشك بیدانه دوازده درم ورق طلا ورق نقره ازهریك نیم درم پوست بیرون پسته یکدرم قند سفید یکمن عرق بید مشك نیم من قند را با عرق بقوام آورند ودارو ها بسرشند شربتی یك درم تایک مثقال این نسخه پانزده جزو است بغیر قند وعرق وزن آن چهل وشش درم مزاج مرد است درنیم درجه وخشك است درآخر یکدرجه * مفرح سو

دیگر خفقان را سود دارد * صنعت آن مروارید ناسفته کهربا بسد سوخته گاوزبان گل ارمنی از هریک دو درم طباشیر سفید
یکدرم مشک ترکی نیم دانگ قند سفید ده درم اجزا کوفته بیخته بگلاب بسرشند شربتی یکدرم این نسخه هشت جزو است
با قند وزن آن بیست و یکدرم و نیم دانگ مزاج سرد است در درجهٔ اول خشک در یکدرجه و نیم * مفرح سوسنبری از
حکمای فرس و شیخ داود گفته که از تراکیب مشهورهٔ شیخ است که برای عصفور تالیف نموده و مفرح و مقوی و مساوی است
اجساد او بارواح او و نافع است مطلق امزجه را در هر وقت که اعاده میکند قوای ساقطه را و ارواحیکه نقصان یافته باشد بمرور
و بمسهل یا از سم یا از غیر اینها و جهت خفقان و رعشه و استسقا و یرقان و سوء هضم و برانگیختن باه نافع و ساکن نمودن درد
نقرس و مفاصل را و معتدل است و گویند گرم است در اول و نیافته اند در و ضرر چیزی * صنعت آن زرنباد بهمن سرخ و
سفید درونج بادرنجبویه از هریک دو مثقال فرنجمشک شش مثقال وج عود قماری از هریک پنج مثقال نعناع خشک سوسنبر
دارچینی کنجد مقشر جوزبوا ورق نقره محلول کهربا زعفران از هریک دو مثقال بسباسه یاقوت احمر از هریک یک مثقال
نیم بعد از سحق بلیغ ادویه غیر معدنی را در هشتاد مثقال بدین موجب از گلاب و عرق بید مشک و آب سیب و آب مرزنجوش
و آب گاوزبان از هریک شانزده مثقال در فصل بهار یک شب بخیسانند و در زمستان دو شب و دویست و پنجاه مثقال عسل کف
گرفته که سه وزن ادویه است بوزن در آورند بعد از آن دویست و پنجاه مثقال شیر تازه دوشیده را بخورد عسل دهند
و بدستور یا عشر عسل که بیست و پنج مثقال باشد با روغن بنفشه بادام بجوشانند تا منعقد گردد و بعد از آن از سر آتش
بزیر آورده ادویه را اضافه نمایند و باز بر آتش گذاشته اندکی بجوشانند و یک شب در پاتیل بگذارند اگر روز
دیگر مشاهده نمایند که آبی با او هست باز بگذارند بآتش نرمی که بجوش نیامده بخار بر طرف شود آنگاه ادویهٔ
معدنی که نقره و کهربا و یاقوت است اضافه کنند و شیخ مولف نسخه میفرماید که اگر بادزهر معدنی باشد دو مثقال
و اگر حیوانی باشد دوازده قیراط در گلاب حل نموده تصفیه نمایند یک درم او در نشأ و کیفیت برابری یا یک من
خمر می کند با وجود سلامت حس و صحت ادراک و قدر شربتش تا دو مثقال است و قوتش تا بیست سال باقی
است جهت حفظ صحت ناشتا تناول نمایند و جهت قوت باه شب و بجهت سموم با آب رازیانه و بجهت خفقان با عرق
گاوزبان * مفرح شاهی معتدل ضعف دل و سستی و قوت همه بدن را بغایت خوب است و نشاط و شگفتگی تمام بخشد و دیگر
نفع ها دارد * صنعت آن فادزهر حیوانی یکدرم جدوار مجرب خطائی زعفران ابریشم مقرض از هریک پنج درم بادرنجبویه
هفت درم لعل لاجورد شسته از هر کدام دو درم یاقوت مروارید ناسفته از هریک سه درم صندلین گاوزبان گیلانی گل
گاوزبان از هریک پنج درم درونج عقربی شیر آملهٔ منقی زرنباد طباشیر سفید کشنیز خشک از هریک چهار درم ورق گل سرخ
هشت درم عنبر اشهب یکدرم مشک خالص نیم مثقال ورق طلا دو دانگ ورق نقره سه دانگ ادویه را نرم کوفته بیخته
و جواهر را خوب صلایه نموده همه را در عرق بید مشک بسرشند و در سایه خشک کنند و دیگر باره کوفته بیخته با سه چند آن
شربت به شیرین معجون سازند * مفرح صغیر بارد منقول از شرح سدیدی * صنعت آن کشنیز خشک دو درم گل سرخ
طباشیر سفید از هریک یکدرم کافور دو قیراط بشراب سیب بسرشند شربتی یک مثقال با شراب سیب یا حماض این ترکیب
چهار جزو است وزن آن چهار درم و دو قیراط و مزاج سرد است در دو درجه و خشک است قریب بسه درجه * مفرح قابض
نافع است اسهال را * صنعت آن مروارید کهربا بسد تخم کاسنی تخم گل از هریک سه درم مرجان قرمزی یکدرم و نیم

عقيق تخم حماض ريوند چيني عصارهٔ انبوبا ريس تخم كاهوى بري مرطان نهري لك مغسول از هريك دو درم لعل عه
از هريك يكدرم بهمن سرخ بهمن سفيد صندل سرخ صندل سفيد طباشير طين مختوم تخم خرفه تشو آمله ورق الله سر
از هريك پنجدرم كشنيز خشك يكدرم ونيم زرنبا دزعفران از هريك نيمدرم پوست ترنج يكدرم برب به معجون سازند اين
نسخه بيست ونه جزو است وزن آن هشتاد وشش درم مزاج سرد است درنيم درجهٔ اول وخشك است دريكدرجهٔ ودو ثلث

* مفرح كبير كه مولانا فخرالدين طبيب بجهت سلطان يعقوب بدل شراب ترتيب داده * صنعت آن ياقوت زرد يا قوت
رماني كاوزبان پوست اترج طباشير ابريشم مقرض از هريك شش درم يشب كهربا بادرنجبويه قاقلهٔ كبابهٔ كل مختوم
گل ارمني ورق طلا ورق نقره بهمن سفيد بهمن سرخ هليلهٔ الطيب قرنفل كبابهٔ چيني زرنبا دقاقلهٔ صغا رجل وارنجبويه
از هريك يكدرم ونيم زنجبيل سازج هندي سعد كوفي شقاقل زرشك منقى نيلوفر زعفران از هريك چهاردرم نارمشك
درونج عقربي اصندل سفيد صندل سرخ عنبر اشهب فادزهر از هريك سه درم مشك دودرم آب به آب انار از هريك صد وبيست
درم گلاب عرق كاوزبان از هريك سه صد درم نبات شش صد درم نبات رادر آبها وگلاب وعرق كدا خته بقوام آورده
اجزا را كوفته بيخته دران انداخته ومعجون سازند ودر ظرف چيني يا آبگينه كرده بعد از شش ماه استعمال نمايند اين ترتيب
مي وشش جزو است بغير از گلاب وعرق وآبها ووزن آن يكصد وچهاردرم ونيم ومزاج گرم است درنيم درجه وخشك
است دراوا خردرجهٔ اول * مفرح كبير كه حكيم افضل كيلاني بجهت نواب جنت مكاني ابراهيم قطب شاه نورالله مرقد
ترتيب داده * صنعت آن ياقوت سرخ مرواريد نا سفته يشب سبز نارمشك شقاقل طباشير صندل سرخ صندل سفيد
گشنيز خشك پوست هليلهٔ كابلي آملهٔ مقشر تخم كاهني از هريك دو مثقال لعل بدخشي بهمن سرخ بهمن سفيد سنبل سنبل رومي
كبابهٔ چيني درونج عقربي عنبر اشهب كل مختوم كل ارمني بادزهر حيواني ماهه فرويني خطائي كه جدوار است از هريك يك
مثقال زنجبيل زرنباد سازج هندي سعد كوفي زرشك بيدانه نيلوفر مصطكي از هريك سه مثقال كاوزبان پوست ترنج
بادرنجبويه عود خام ابريشم مقرض از هريك چهار مثقال مشك نيم مثقال ورق طلا ده مثقال ورق نقره پنج مثقال
به آب سيب آب بلخي آب انار گلاب عرق بيد مشك عرق كاوزبان از هريك چهار مثقال نبات يكمن اجزا را نرم كوفته
وبحرير بيخته بعسل بقدر كفايت معجون سازند اين ترتيب چهل ويك جزو است بغير نبات وعسل وگلاب وعرق و
فواكه ووزن آن نود وچهار مثقال ونيم مزاج گرم است دراوائل ربع دوم درجهٔ اول وخشك است درسه ربع درجهٔ اول

* مفرح لناشيخ داؤد انطاكي نوشته كه من اين مفرح را ازمفردات ادويهٔ قلبيه شيخ استنباط نمودم وبه تجربه وامتحان
آوردم يافتم آن را بالغ النفع جيد الفعل نيكوعاقبت صالح از براى جميع امراض باردهٔ حادثه از سر تا قدم باطني وظاهري
خوردن ومالیدن واكتحال بآن نمودن حدت بخشد نور باصره را ومقوي حواس وفكر وزيادهٔ كنندهٔ حفظ ونهم وهضم طعام
وشهوت باه وزائل كنندهٔ يرقان واستسقا وجذام وبرص ونكاهد ارندهٔ عضو از ذيعهم ومسكن وجع مفاصل وعرق النسا
ونقرس وحافظ جنين ومانع اسقاط ومصلح ارحام وامراض مقعدهٔ ومنقى اخلاط لزجه است وبالجمله افعال ان عجيبه
است خصوصا براى سرور وبجهت از غير تخليط واختلاط عقل واين مركب گرم در درجهٔ دوم وخشك است در درجهٔ
اول قوتش تا سه سال باقي ميماند وشربت آن يك مثقال * صنعت ان قرنفل دارچيني اسارون از هريك بيست مثقال
قاقلهٔ كبار قاقلهٔ صغار برگ كاوزبان زرنب درونج بهمنان مرزنجوش فوتنج نمام برنجاسف بادرنجبويه از هريك پانزده

مثقال ادويه كوفته بوزن جميع كلاب وعرق بيد بخيسانند ودرشيشه پرنمايند پس بكيرند مرواريد ناسفته جيد مرجان
كهربا ازهريك شش مثقال ورق طلا ورق نقره محلولين مشك خالص عنبر اشهب عود هندي خام غرقي ازهريك سه مثقال
كوفته درقابله بكذارند وادويهٔ مسطوره را براى ان عرق كشند تا تمام عرق برايد پس قابله را برداشته درآب ملايم بكذارند
وبكيرند شراب سيب شيرين شراب انار شيرين شراب ريباس وعسل ازهريك نيم رطل وبرآتش ملايم بكذارند واز عرق
مسطور اندك اندك بزان بچكانند تامنعقد كردد وعرق تمام شود پس ازآتش فرود آورده صندل سرخ وزرد ازهريك
پنج مثقال تخم مرو تخم ريحان ازهريك چهار مثقال زمرد اعلى يك چهار يك مثقال سائيده بان ممزوج نموده درظرف
طلا يا نقره يا چيني نكاهدارند ونوشته كه تخم مرو وريحان رابكوبند * مفرح لناد يكراز شيخ داؤد انطاكي له قريب است
در نفع با نسخهٔ اول وتفاوتيكه درمزاج كرمي باشد ونيكو است براى جوانان وممكن فساد صفراوخون است وطاعون ووبا را
مجرب است وجهت تغيرهوا ونيكو است وآن كرم است دردرجهٔ دوم وخشك دردرجهٔ اول مقدار شربت ازان يك مثقال
قوت آن تا قريب بسه سال باقي ميماند * صنعت ان صندل هرسه قسم آن ز رشك منقى كشنيز خشك كل سرخ منزوع
الاقماع ازهريك بيست مثقال عود هندي خام غرقي نعناع خشك مرزنجوش ازهريك ده مثقال ادويه راجوبوب نموده در
سه وزن تمام ادويه به سركهٔ مقطر بخيسانند دوشبان روز پس تقطير نمايند برروى اين ادويه كهربا مرواريد ناسفته بزبرجد
دانه ورق نقره ازهريك هفت مثقال زمرد مرجان كهربكه لند راست ازهريك چهار مثقال عنبر مصطكي معدلوفي از
هريك دو مثقال كه بصيا رنوم كوفته بيخته باشند پس اين آب مقطر را با سه رطل نبات سفيد بقوام آورند وازآتش برگرفته
دارچيني آملهٔ منقى پوست هليلهٔ كابلي طين مختوم تخم رجله ازهريك پنج مثقال طباشير سفيد سه مثقال كافور خالص
يك مثقال نرم سوده بدان نيكو بياميزند ودرظرف نقره يا چيني نكاهدارند وموافق سن وشخص وبلد استعمال نمايند
* مفرح مائل بحرارت نافع ازبراى خفقان ضعف حادث ازبرودت وازهوء مزاج سوداوي وتوحش ووسواس رادور كند
غم را زائل كرداند وفرح ونشاط آورد * صنعت آن باد رنجبويه كاوزبان تخم فرنجمشك بهمن سرخ بهمن سفيد ازهريك
هفت درم دارچيني كشنيز خشك طباشير سفيد كهربا بصل عود هندي ابريشم خام مرواريد ناسفته ازهريك دودرم زعفران
يك مثقال قرنفل دودرم زرنباد درونج ازهريك سه درم ورق طلا ورق نقره يا قوت رماني مشك تبتي خالص ازهريك سه
مثقال زرنب دودرم كبابهٔ چيني قاقله ازهريك سه درم آملهٔ منقى درشراب خيسانيده درسايه خشك كرده بيست درم سنى
سرخ پاك كرده پنجدرم صندل سفيد سوده سه درم جواهر را صلايه كنند تا چون هباشوند وورق طلا ونقره راداخل نمايند
باقي ادويه راكوفته بيخته بكيرند عسل اهليلج كابلي مربى نصف رطلى جلابيكه بقوام عسل آورده باشند ودران جلاب آب
سيب وكلاب داخل كرده ادويه را بان بسرشند ودرظرف چيني محافظت نمايند شربتى ازيك مثقال تا دو مثقال اين نسخه
منقول ازشرح موجز هديه است كه باسم مفرح يا قوتي مائل بحرارت ذكر كرده واين همان مفرح منقول ازاختيار است
اما بتفاوت * مفرح مائل بحرارت احرا زمفرح قبل * صنعت ان قرنفل دارچيني منبل الطيب فرنجمشك درونج از
هريك ده درم كبابهٔ چيني قاقله ازهريك پنجدرم نارمشك عود هندي اشنه ماذج هندي ازهريك دودرم زعفران مصطكي
ازهريك يكمثقال عنبر اشهب يكمثقال مشك خالص نيم مثقال ورق طلا ربع مثقالى آملهٔ منقى درآب مويزسرخ خيسانيده
بريان كرده پانزده درم ادويه راكوفته بيخته بعسل هليلهٔ مربا بسرشند شربتى ازيكمثقال تادودرم * مفرح ماالخوليا توحش

را نافع باشد و دل را قوت دهد ونشاط آرد * صنعت آن ورق گل سرخ معدکوفي قرنفل ازهريك پنجدرم بسبا سه پوست

قرنج قرفه تخم فرنجمشك ازهريك سه درم مشك دانكي كوفته بيخته بشراب عنيب معجون سازند * مفرح مختصر دل راقوت

دهد وتوحش مالیخولیارا سود مند بود * صنعت آن بسد كهربا مروارید ناسفته فرنجمشك هك قشراترج آملهٔ مغشرا زهريك

سه درم ابریشم خام بادرنجبویه لسان الثورازهريك سه درم ونيم مشك خالص نيم درم اجزا كوفته بيخته با شربت انقيمون

بسرشند شربتی سه درم * مفرح مسیحي به نسخهٔ حكيم معصوم در تقویت نشاط قریب بطرب المجالس است * صنعت آن

قرفه كاوزبان بادرنجبویه ورق گل سرخ ازهريك پنج متقال خولنجان كبابهٔ چيني قرنفل سنبل الطيب قاقلهٔ كبار وصغار

جوزبوا تخم فرنجمشك مصطكي روميي پوست زرداترج لسان العصا فيراشنه ازهريك چهارمثقال ماذج هندي سعدكوفي زنجبيل

دارفلفل مروارید ناسفته لعل بدخشي ياقوت رماني كهربا مرجان جدوار خطائي ازهركدام دومثقال عنبر اشهب يكمثقال مشك

خالص دودانك زعفران سه درم ورق طلا دودانك ورق نقره يك مثقال اجزا را بدستور معمول كوفته بقاعدهٔ متعارف باسه چند ان

عسل وقند بسرشند شربتی يكدرم تا يكدرم ونيم * مفرح مسیحي به نسخهٔ شفائي دل وجگر ودماغ را قوت دهد ومني بيفزايد

واشتهای طعام آورد ودر مجامعت نظيرندارند * صنعت آن قرفه كاوزبان بادرنجبویه ورق گل سرخ ازهريك پنجدرم

خولنجان كبابهٔ چيني قرنفل سنبل الطيب قاقلتين جوزبوا تخم فرنجمشك مصطكي پوست ترنج لسان العصا فيربسبا سه ازهريك

سه درم اشنه چهاردرم مروارید ناسفته ماذج هندي سعدكوفي عنبر اشهب ازهريك دودرم زنجبيل دارفلفل ازهريك يكدر-

خصية الثعلب ده درم مشك زرمحلول نقره محلول ازهريك نيم درم لعل كهربا بسد ازهريك يكدرم جزو اعظم سي مثقال با

عسل دوروزن ادويه معجون سازند چنانچه رسم است * مفرح مسیحي به نسخهٔ آن مرحوم جهت تقويت دماغ وجه

ومعدهٔ وپشت وكردهٔ وهاضمه نافع ومني بيفزايد واشتهای طعام آورد * صنعت آن ورق قرنفل كه برگ فرنجمشك است

كاوزبان بادرنجبویه قرفه ورق گل سرخ ازهريك پنجدرم خولنجان كبابه قرنفل جوزالطيب قاقلهٔ كبار وصغار تخم فرنجمشك

پوست زرداترج خصية الثعلب مصري لسان العصا فيربسبا سه ازهريك سه درم سنبل الطيب اشنه عنبراشهب مروارید ناسفته

ازهريك دودرم زنجبيل دارفلفل ورق گل سفيد كه بهارسي گل مشكي وبهندي موتي نامند لعل بدخشي كهربابسد ازهريك

يكدرم مشك تبتي ورق طلاورق نقره ازهريك نيم مثقال ادويه كوفته بيخته بروغن بادام بيست درم چرب نموده با سه وزن

ادويه عسل بقوام آورند * مفرح ديگر قريب النفع است بدان * صنعت آن قرنفل بسبا سه خولنجان قاقلهٔ كبار اشنه ورق قرنفل

گه برگ فرنجمشك است كه بهندي رام تلسي نامند كاوزبان زنجبيل پوست زرد اترج زعفران مصطكي ورق گل سرخ مروارید

ناسفته ازهريك سه درم قرفه چهاردرم جوزالطيب سنبل الطيب بهمن سرخ بهمن سفيد خصية الثعلب نارمشك فرنجمشك

لعل بدخشي بسد كهربا عاقرقرحا ازهريك يكدرم عنبر اشهب سعدكوفي ازهريك دودرم مشك تركي ياقوت كبود ازهريك سه

درم ورق طلاورق نقره ازهريك نيم مثقال جزو اعظم سي مثقال على الرسم باسه وزن ادويه عسل خالص مصفا يا عسل

نبات با لمثا سفه بسرشند شربتی بقدر حاجت * مفرح مشهي هاضم ومبهی از مجربات حكيم علي است * صنعت آن دارچيني

بسبا سه خولنجان ازهريك سه مثقال قرنفل عود قماري بوزيدان عنبرا شهب ازهريك دومثقال مصطكي زعفران بهمن سرخ

ازهريك پنج مثقال مشك نيم مثقال ورق الخيال بقدر حاجت عسل سه وزن ادويه واگر خواهند بدل ورق الخيال بيرنجاسف

يابيخ شبيبي كنند وعلى الرسم معجون سازند شربتی يك مثقال * مفرح معتدل منقول از حاوي صغيرا بن الياس * صنعت آن

مروارید ناسفته کاوزبان کشنیز خشك ازهریك ده درم فرنجمشك شش درم کهربای شمعي تخم کاهني ازهریك پنجدرم صندل
سرخ صندل سفید ساذج هندي زرنباد تخم فرنجمشك تخم بالنکوبادرنجبویه کل بنفشه خشك کل ارمني مغسول تخم خشخاش
سفید ازهریك چهاردرم درونج عقربي سه درم کل سرخ شش درم طباشیرسفید هشت درم عنامکي ششدرم کافورقیصوري
یکدرم عنبراشهب یکدرم ونیم مشك تبتي دودانك عود هندي ده مثقال زعفران دودرم اجزارا کوفته بیخته باشراب
سیب سه وزن ادویه بدستور مقرر ترکیب نمایند * مفرح معتدل دیگر خفقان وضعف دل رانافع بود ووسواس رازائل
کند ونشاط آورد ومولانا صدید درشرح موجز گفته که نیزازخواص این مفرح آن است که رنك رانیکو میکند واشتهای طعام
می آورد وفکررانیکو میکرداند ونافع است ازبرای التهاب وعطش * صنعت آن مروارید ناسفته بسد ازهریك پنجدرم
تخم کاهني دودرم ونیم درونج عقربي یکدرم ساذج هندي دودرم ونیم افتیمون ورق کل سرخ ازهریك سه درم زرنباد ده
درم تخم بالنکوتخم فرنجمشك ازهریك دودرم ودربعضی نسخها سنا ملي نیزسه درم داخل است زعفران عنبراشهب ازهریك
یکدرم کافورقیصوري نیم درم مشك ترکي دانکی عود هندي خام پنجدرم کشنیزمقشردودرم ونیم خشخاش سفید کل بنفشه
کل ارمني ازهریك دودرم ورق طلا ونقره ازهریك یك مثقال لعل بدخشي نیم مثقال همه رابا شراب سیب خالص یا
شراب حماض بدستور بسرشند شربتی یك درم تا یك مثقال اگربشراب سیب خواهند بسرشند یك صد وهشتاد مثقال و
اگربشراب حماض خواهند هشتاد وپنج مثقال باید کرد واگرنیمی شراب سیب ونیمی دیگرشراب حماض کنند بهتر
باشد ودرنسخهٔ دیگر بنظر رسید که اگربا شراب سیب خواهند یك صد وهفتاد مثقال واگربا شراب حماض خواهند
یکصد وهشتاد وپنج مثقال کنند واین نسخه اصح است ودرنسخهٔ صاحب میزان الطبایع که از اختیارات نقل کرده کهربا
تخم کاهني وساذج تخم بالنکوتخم فرنجمشك ازهریك دودرم ذکر کرده وگفته که این ترکیب بیست وهشت جز
است ووزن آن شصت ونه درم است واگرعناب داخل کنند بیست ونه جزو می شود ووزن اجزا هفتاد ودودرم مزاج
معتدل درحرارت وبرودت وخشك است درآخردرجه اول ودرنسخهٔ صاحب ذخیره فرنجمشك سه درم براجزای مسطوره
زیاده کرده وطلاونقره ولعل داخل نداردووزن ساذج وتخم فرنجمشك وکشنیزوتخم بالنکوازهریك دودرم ووزن کافورده دانك
ووزن عنبرچهاردانك ووزن عود هندي یك مثقال است وسه درم عنامکي رااز اجزای آن ساقط کرده اند وگفته که بشراب
سیب سکري بسرشند وشربتی دودرم تا سه درم * نسخهٔ که حکیم سدید درشرح موجز آورده موافق است با نسخهٔ ذخیره
الا آنکه گاوزبان وطباشیرهردوداخل است ازهریك سه درم ونیم ووزن گل سرخ سه درم ونیم است ووزن عنبریکدرم وورن
کافورنیم درم ووزن مشك ربع مثقال ووزن عود هندي پنجدرم ونسخهٔ حاوي صغیرنیزموافق است با نسخهٔ ذخیره الا آنکه
وزن عنبریکدرم است ووزن کافورنیم درم ووزن مشك ربع درمی * مفرح معتدل منقول ازقرابادین قلانسي خفقان
وضعف قلب رانافع بودووحشت سوداوي رازائل کند * صنعت آن طباشیرسفید زرشك منقی گل سرخ مروارید ناسفته
مرجان کهربابجد ازهریك سه درم صندل سرخ صندل سفید حجرارمني مغسول گل نیلوفرگل بنفشه بهمن سرخ بهمن
سفید درونج عقربي بادرنجبویه فرنجمشك عود هندي ازهریك دودرم لاجورد مغسول یکدرم ونیم عقیق یمني یکدرم
لسان الثورچهاردرم آملهٔ منقی پنجدرم ابریشم مقرض یکدرم ونیم اشنه ساذج هندي قرنفل زرنب ازهریك یکدرم
کافورنیم درم زعفران یکدرم عنبراشهب چهاردانك مشك یکدانك شراب انارقند سفید ازهریك ربع من این نسخهٔ

سي ويكجزو است بغير از شراب انار و قند و وزن اجزا شصت و دو درم و دو دانك و مزاج معتدل است در حرارت و برودت
و خشك است در آخر درجهٔ اولى * مفرح معتدل ديكر تاليف ثابت بن قره همه كس را موافق بود و پيوسته مي توان خوردن
خفقان را سود دارد و نشاط افزايد و ضعف دل را زائل كند * صنعت آن طباشير سفيد بادرنجبويه مرجان سفيد تخم
كاسني تخم خرفه مقشر كهرباى شمعي از هريك سه درم مرجان قرمزي ابريشم مقرض عود هندي از هريك دو درم كوفته
بيخته بشراب سيب شيرين بقدر حاجت بسرشند شربتي يك مثقال * مفرح معتدل ديكر كه قريب است به نسخه اول
و در نفع از براى وسواس و توحش سوداوي انفع از ان است * صنعت آن مرواريد ناسفته بسد از هريك سه درم ياقوت رماني
عقيق يمني لاجورد مغسول از هريك يكدرم كهربا صندل سفيد صندل سرخ بهمن سفيد بهمن سرخ ابريشم مقرض ساذج هندي
بسباسه كشنيز خشك تخم فرنجمشك تخم بادرنجبويه تخم خشخاش سفيد كل ارمني از هريك دو درم كاوزبان پنجدرم
آملهٔ منقى هفت درم فرنجمشك ورق كل سرخ طباشير سفيد تخم كاسني سنامكي سرطان نهري محرق مرجان قرمزي
از هريك سه درم زعفران درونج از هريك يكدرم تخم خرفه مقشر چهار درم عنبر اشهب چهار دانك كافور قيصوري
دو دانك عود هندي شش دانك مشك يكدانك شيرهٔ نبات يكرطل رب سيب شيرين نيم رطل ادويه را بآن بسرشند
و در نسخهٔ ديكر مرواريد پنجدرم و عود هندي دو مثقال و بجاى بسباسه زرنباد است و در نسخهٔ اخير در يك نسخه عنبر
چهار دانك و در نسخهٔ ديكر عنبر چهار درم و اين نسخه سي و پنج جزو است بغير از نبات و رب سيب و وزن هشتاد و سه درم
است اكر عنبر چهار درم باشد و اكر چهار دانك باشد تخمينا هشتاد درم است و در نسخهٔ ميزان الطبائع وزن مرواريد
پنجدرم است و مزاج معتدل است در حرارت و برودت و خشك است در يكدرجه و نيم * مفرح معتدل خفقان و ضعف
قلب و توحش و مواد سوداوي را نافع است و اين مفرح تاليف قوام الدين صاعد مهلبي است * صنعت آن كل سرخ
چهار درم نيلوفر لسان الثور كشنيز خشك بادرنجبويه تودري سفيد تودري سرخ بسفايج از هريك سه درم طباشير
سفيد دو درم بهمن سفيد بهمن سرخ صندل سرخ فرنجمشك عود هندي سعد كوفي خولنجان از هريك دو درم حجر
ارمني مغسول لاجورد مغسول تخم كشوث تخم كاسني مغز تخم خربزه ياقوت رماني لعل بدخشي زمرد درونج خيربوا
جوزبوا زرنباد از هريك يك مثقال بسد مرواريد ناسفته مرجان قرمزي كهربا عنبر اشهب از هريك دو درم
هليلهٔ سياه پنجدرم آملهٔ منقى پانزده درم افتيمون چهار درم قرنفل سنبل الطيب بسباسه ساذج هندي از هريك
يكدرم كافور چهار دانك مشك دو دانك اجزا را كوفته بيخته با نبات يا عرق كاوزبان و رب سيب شيرين بقوام
آورده بسرشند شربتي يك مثقال است اين تركيب چهل و پنج جزو است و وزن اجزا هشتاد و چهار درم و دوازده
مثقال مزاج معتدل مائل بحرارت است و خشك است در اوائل درجهٔ دوم * مفرح معتدل كه حكيم عماد الدين
محمود شيرازي ترتيب داده * صنعت ان ياقوت رماني مرواريد ناسفته بسد كهرباى شمعي از هريك يك مثقال كاوزبان
صندل سفيد از هريك سه مثقال صندل سرخ دو مثقال كل سرخ چهار مثقال مصطكي فرنجمشك درونج تخم كاسني
تخم خرفه مقشر از هريك دو مثقال ساذج يك مثقال زرنباد دو مثقال طباشير سفيد بادرنجبويه از هريك سه مثقال
عود خام دو مثقال كشنيز خشك عنبر اشهب از هريك يك مثقال ابريشم مقرض پوست اترج از هريك دو مثقال عصارهٔ
زرشك پنج مثقال شير آمله هشت مثقال زعفران چهار مثقال كافور قيصوري يك مثقال مشك تبتي ورق طلا از هريك

يك مثقال ورق نقرهٔ د ومثقال عسل مصفى قند سفيد با لمعاوات سه وزن ادويه بد ستور ترکيب نمايند واين ترکيب سي
وپنج جزو است ووزن اجزا هفتاد وشش مثقال مزاج گرم است در اوائل درجهٔ اولى وخشك در آواخر آن * مفرح معتدل
مقوي که مرحمت وغفران مآب حکيم احمد در مجربات خود ذکر کرده قلمي فرموده که والدماجد غفران پناه مکرر اين مفرح
را براى خود ساخته اند وکمال تقويت دارد * صنعت آن مرواريد نا سفته يك مثقال يشب سبز بعد محرق مغسول کهربا
ازهريك چهار مثقال ياقوت رماني عنبر اشهب ازهريك سه مثقال ورق طلا دارچيني ازهريك يك مثقال ورق نقره پوست
هليلهٔ کابلي زعفران مصطکي ازهريك دو مثقال بهمن سرخ بهمن سفيد صندل سرخ صندل سفيد کشنيز خشك بنفشه گل
سرخ گل مختوم تخم فرنجمشك عود قماري خام تخم خرفهٔ مقشر ازهريك سه مثقال کبابهٔ چيني زرنباد درونج عقربي قرنفل
تودري کلکون تودري زرد ازهريك يکمثقال ونيم بادرنجبويه سنداج هندي پوست بيرون پسته پوست زرد اترج گل کاوزبان
ازهريك دو مثقال ونيم آملهٔ منقى خصية الثعلب مصري ازهريك چهار مثقال عصارهٔ زرشک ده مثقال اجزارا کوفته بيخته
با پنجاه مثقال شراب سيب شيرين وسه وزن ادويه قند معجون سازند واگر خواهند که تقويت بمعدهٔ دهند بيست وپنج مثقال
آملهٔ منقى داخل نمايند * مفرح معتدل تاليف حکيم احمد بنهايت مقوي وآزموده است * صنعت آن ياقوت رماني ياقوت
زرد مرواريد نا سفته ازهريك ده مثقال کهربا ى شمعي بعد ابريشم مقوض طباشير سفيد تخم خرفهٔ مقشر صندل سفيد عصارهٔ
زرشک ازهريك پنج مثقال مرجان قرمزي يشب سبز ازهريك چهار مثقال عنبر اشهب از سه مثقال تا چهار مثقال مشك تبتي
قاقلهٔ صغار مصطکي رومي درونج عقربي تخم فرنجمشك عود قماري گل نيلوفر ازهريك يکمثقال ونيم گل کاوزبان وگاوزبان
گشنيز خشك مقشر گل ارمني مغسول ورق گل سرخ بهمن سفيد بهمن سرخ ازهريك چهار مثقال پوست زرد اترج تخم خشخاش
سفيد ازهريك سه مثقال صندل سرخ ورق طلا ازهريك دو مثقال زرنباد يکمثقال ورق نقرهٔ دو مثقال ونيم اجزارا بدستور
مقرر با شراب سيب شيرين وشراب به شيرين معجون سازند شربتي يکمثقال * مفرح معتدل منقول از قرابادين نجيب الدين
سمرقندي * صنعت آن گاوزبان کهربا مرواريد نا سفته گشنيز خشك بهمن سفيد گل سرخ پوست زرد اترج ابريشم خام
مقوض تخم خرفهٔ مقشر ازهريك دو درم کوفته بيخته بعسل هليله مربا دو وزن ادويه بعرشند شربتي يکمثقال اين ترکيب مواظبت
بعسل هليله مربا نه جزو است ووزن اجزا هژده درم است مزاج معتدل است در لرمي وهودي وخشك است در وسط درجهٔ
اولى * مفرح معتدل خفقان وضعف دل را زائل کند * صنعت آن بهمنين پنجدرم پوست هليلهٔ کابلي گاوزبان طباشير سفيد
شاه تره بادرنجبويه ابريشم مقوض پوست اترج پوست بيرون پسته ازهريك دو درم عود هندي زرنباد ازهريك يکدرم کهربا بهفت
محرق مرواريد نا سفته ازهريك دو درم مجموع را کوفته ونرم بيخته آب انار آب زرشك آب حماض ازهريك ده درم
قند سفيد سي مثقال شراب سيب بيست مثقال قند را با آبها حل کرده صاف نمايند وباشراب سيب بقوام آورند ورق
محلول ونقرهٔ محلول ازهريك نيمدرم داخل کنند ودر آخر دارها بدان بعرشند ويکدرم ونيم مشك خطائي داخل نمايند بعد از
چهل روز استعمال کنند شربتي يکدرم * مفرح معتدل فائق به نسخهٔ ميزان الطبائع * صنعت آن لسان الثور بعد
گشنيز خشك مرواريد نا سفته بهمن سفيد بهمن سرخ ازهريك پوست زرد اترج کهربا ى شمعي تخم خرفهٔ مقشر اجزا مساوي کوفته
بيخته بعسل هليله مربا سه وزن ادويه معجون سازند شربتي دو درم اين نسخه نه جزو است مزاج معتدل است در حرارت
برودت وخشك است در آخر درجهٔ دوم * مفرح معتدل قانون ديگر * صنعت آن لسان العصافير گشنيز خشك بهمن سرخ

بهمن سفيد پوست زرد اقرح از هريك سه درم مرواريد ناسفته يكدرم ونيم طين مختوم دو درم كافور قيصوري ربع
درم كوفته بيخته برب سيب ترش معجون مارند شربتي يكدرم ونيم با شراب سيب شيرين اين نسخه مفت جزو است
روزن آن پانزده درم ويكدانك ونيم مزاج سرد است در سه ربع درجه وخشك است در دو درجه * مفرح ملوكي
از كتاش بختيشوع جهت تلطيف اخلاط وانتعاش ارواح وبسط نفس وتقويت بدن نافع وكرم وخشك در دوم وقوتش
تا هفت سال باقي است وقدر شربتش تا دو مثقال بماء الورد آب ريباس * صنعت آن قاقلهٔ صغار وكبار از هريك دو مثقال
زرنب زرنباد درونج قرنفل عود هندي نانخواه انارمشك سليخه اسارون از هريك پنج مثقال منبل الطيب سادج
حماما را زيانه دارفلفل مرواريد درشت دانهٔ سفيد ناسفته ياقوت سرخ ورق طلا از هريك دو مثقال زعفران يكدرم
مصطكي يك مثقال ورق رند كه مراد ورق الغار است وآس بري نيز گويند نيم مثقال ابيض نيم مثقال بگلاب خيسانند
روز پيش از هر شستن عسل را بر بالاي آتش بامثل آن عرق دارچيني ونمام ومرزنجوش تصفيه نمايند پس از آتش برداشته
باادويه بسرشند * مفرح منشط خاصيت ونفع اين مفرح بسيار است خفقان ووسواس وضعف دل را سودمند بود ودماغ
ومعده وجگر وكرده را قوت دهد ولون بشره را بغايت سرخ وصاف كند وامراض سوداوي وقوت دل را بغايت سود مند
بود ونشاط وفرح تمام آورد ودیگر نفعها بسيار دارد * صنعت آن ياقوت سرخ مرجان كهربا لاجورد مغسول
هريك دو مثقال ياقوت زرد عقيق يماني مرواريد ناسفته از هريك چهار مثقال لعل سه مثقال زمرد يك مثقال ونيم
حجر يشب گل نيلوفر ابريشم مقرض قرنفل از هريك سه مثقال كاوزبان تخم فرنجمشك از هريك نيم مثقال پوست بيرون
پسته بادرنجبويه عود قماري خام درونج عقربي رومي گل مختوم طباشير سفيد از هريك چهار مثقال آملهٔ مقشر پنجاه
هليلهٔ كابلي از هريك ده مثقال صندلين دارچيني از هريك سه مثقال كاوزبان منبل الطيب سادج هندي بهمن سفيد
قاقلهٔ كبار از هريك دو مثقال عصارهٔ زرشك پانزده مثقال زعفران عنبر اشهب از هريك دو مثقال مشك خالص يك مثقال
كافور قيصوري نيم مثقال ورق طلا نيم مثقال ورق نقره يك مثقال آب سيب يك من آب حماض نيم من عرق بيد مشك
گلاب از هريك يك من عسل صاف ونبات سفيد بقدر حاجت عرقها را بانبات وعسل بقوام آورند وآب حماض آهسته آهسته
بخورد قوام نبات وعسل بدهند وبعد از قوام مرد كرده دواها را كوفته بيخته بآن بسرشند وبعد از چهل روز از يكدرم تا يك
مثقال شربتي باشد * مفرحيكه شيخ الرئيس در رسالهٔ ادويه قلبيه ذكر كرده وتاليف آن است از براي خفقان وضعف قلب
ورفع وسواس وغم وآوردن نشاط وفرح وقوت ومنقسم ساخته بسه قسم * قسم اول كه وسط ومعتدل است * صنعت آن
مرواريد ناسفته كهربا بعد از هريك يكدرم ونيم ابريشم مقرض مرطان نهري محرق از هريك يك مثقال ويك دانك لعل
الثور پنجدرم نخالهٔ ذهب دو دانك تخم فرنجمشك تخم بادرنجبويه ورق بادرنجبويه از هريك سه درم بهمن سفيد بهمن
مرخ عود هندي حجر ارمني لاجورد مصطكي رومي سليخه دارچيني از هريك يكمثقال زعفران نيم درم هيل بوا قاقلهٔ كبابهٔ
كبابهٔ چيني بسباسه از هريك يك مثقال افتيمون دودرم ونيم اسطوخودوس سه درم جلواريك مثقال درونج عقربي
مثقال تخم كاهني پنجدرم تخم خيار چهار درم ترنجبين ده درم شحنهٔ كل مرخ چهار درم مشك دو مثقال كافور قيصوري
مثقال عنبر اشهب يك مثقال منبل الطيب سادج هندي از هريك دو درم عسل مصفى دو وزن ونيم بل مقتور مرتب سازند
واين نسخه مي وهفت جزو است ووزن مجموع هشتاد وپنجدرم ويك دانك است ومزاج گرم است در سه ربع درجه اول

وخشک است در یکدرجه ونیم * قسم دوم که بارد است وبجهت محرور المزاج قرار داده * صنعت آن به نسخهٔ مسطور قسم
خرفهٔ مقشر هشت درم طباشیر سفید پنجدرم تخم کاهو ودرم صندل سفید سه درم شاهتره پنجدرم سنامکی چهاردرم بر
نسخهٔ قسم اول اضافه کرده افتیمون داخل نکرده ووزن کل مرخ زاده درم ومشک را نیم درم کرده باقی موافق است با نسخهٔ
قسم اول واین نسخه چهل ودوجزو است ووزن آن تخمیناً یکصد ودوازده درم ونیم ومزاجش گرم درنصف درجهٔ اولی
خشک درنصف آخر درجهٔ ثانیه * قسم سوم که بجهت مبرود المزاج قرار داده * صنعت آن پوست زرد آلو بصباسه زنجبیل
عود بلسان فلفل از هریک سه درم جند بیدستر دومثقال این شش جزو را برنسخهٔ قسم اول اضافه کرده واین ترکیب چهل
وسه جزو است ووزن آن شصت ونه درم وپنجدانک وبیست ودومثقال وسه دانک ونیم است که مجموع یکصد ودو درم
باشد تخمیناً مزاج گرم است در یکدرجه وخشک است در آخر درجهٔ دوم * وحکیم میرمحمد مومن در بین تصرفات اززیادتیها
وکمیها نموده مانند آنکه یکدرم یاقوت احمر بر اصل نسخه افزوده وگفته که اگر خواهند بعد از تخمیر ومزاج استعمال
نمایند دران پنج مثقال افیون وپنج مثقال جند بیدستر هردو با هم سوده داخل معجون نمایند واین زمان البته باید بعد از
ششماه استعمال نمایند وغرض از ادخال افیون حفظ مزاج وادخال جند جهت اصلاح افیون است که مرکب باز بعد از ادخال
افیون بر اعتدال خود باقی باشد واگر کسی را سوء مزاج حار غالب باشد می باید که مشک وزعفران این ترکیب را نیم
مثقال کند وافیون را کم کرده بدل آن سنامکی چهاردرم قسط یکدرم شاهتره یک مثقال ونیم کند ودرین ترکیب یکدرم
گل مرخ وهشت درم خرفه وهشت درم طباشیر ودودرم تخم کاهو وسه درم صندل داخل سازد وباقی ادویه را بحال خود
بگذارد وبدستور قرص سازد ویا معجون نماید واگر کسی را سوء المزاج بارد غالب باشد واجب بود که درین ادویه قسم
جوزبوا که آن بصباسه است وقشور اترج وعود بلسان وزنجبیل وفلفل از هریک سه درم وجند بیدستر ودو مثقال ووزن کاهو
نصف مثقال کند واگر صاحب مزاج بارد شربتی ازان با طعوجی جند بخورد کافی باشد واحتیاج به تغییر وتبدیل اصل این
نسخه نیست * وحکیم محمد باقر مرحوم میگوید که من بعضی از ملوک را علاج کرده ام در مرض ما لیخولیا که منجر بما نیا شده بود
باین معجون ودر نسخهٔ معتدل این ترکیب یکمثقال یاقوت رمانی اضافه کرده ام نفع عظیم مشاهده نموده شد * مفرح دیگر
منقول از حاوی صغیر نافع از برای سوء المزاج قلب حادث از مرهٔ صفرا ومسکن خفقان وشغائی باسم مفرح دلکشا ذکر نموده
* صنعت آن سازج هندی سعد کوفی نانخواه اشنه افیون تخم کرفس از هریک سه درم مروارید نا سفته بعد از هفت
پنجدرم عصارهٔ افسنتین ششدرم افتیمون سه درم زعفران یکدرم بادرنجبویه ده درم پوست اترج دودرم تخم فرنجمشک سی
درم کاوزبان هفت درم مشک اصلی یکدرم کوفته بیخته باعسل مصفی با آب افتیمون مطبوخ بقوام آورده سرشته معجون سازند
وشربتی سه درم * مفرح دیگر منقول از کتاب مزبور که نافع است از برای خفقان باخبث نفس * صنعت آن کهربا بعد
سعد کوفی از هریک سه درم زراوند درونج از هریک نیم درم مشک خالص دودانک شکر سفید ده درم کوفته بیخته بسه وزن ادویه
عسل مصفی بسرشند شربتی یک مثقال * مفرح دیگر نافع از برای قلب * صنعت آن جند روس سه درم بادروج گشنیز
خشک از هریک دودرم بهمن سفید از هریک پنجدرم مصطکی سه درم مشک خالص عنبر اشهب از هریک یک
درم کوفته بیخته بعسل کف کرفته بسرشند شربتی یک مثقال * مفرح دیگر نافع از برای ضعف قلب وغشی وخفقان * صنعت آن
مصطکی دارچینی دارفلفل تمام فرنجمشک بادروج هندی از هریک پنجدرم گشنیز خشک عنبل الطیب از هریک سه درم

کهربا مروارید ناسفته طباشیر سفید از هریک دو درم و نیم بادرنجبویه سه درم مشک تبتی یک درم زعفران نیم درم کوفته
بحریر بیخته بعسل مربا بسرشند شربتی دو درم بآب سیب شیرین * مفرح دیگر که اکثر امراض را نافع است و قلب را قوت
دهد و خفقان را دفع کند و نشاط آورد و رنگ رو را نیکو کرداند * صنعت آن مروارید ناسفته بسد عود قماری خام گل
گاوزبان از هریک دو درم کهربای شمعی تخم کاسنی کشنیز خشک مقشر صندل سفید طباشیر سفید از هریک هشت درم افتیمون
غنچهٔ گل سرخ از هریک شش درم ساذج هندی تخم بادرنجبویه زرنباد تخم فرنجمشک تخم خشخاش سفید سر بنفشه گل
ارمنی از هریک چهار درم زعفران عنبر اشهب درونج عقربی از هریک دو درم ادویه را بشراب سیب بدستور معجون
مرتب سازند * مفرح دیگر که اعضای رئیسه و قوی و ارواح را تقویت بخشد و منی بیفزاید و خفقان و مالیخولیا و توحش
و ضعف معده را مفید است و فوائد بسیار دارد * صنعت آن مروارید ناسفته عود قماری خام غرقی صندل سفید
ابریشم خام مقرض طباشیر سفید کهربای شمعی درونج عقربی گل سرخ منزوع الاقماع زرنباد بهمن سفید گاوزبان
زرشک منقی تخم خرفه مقشر سنبل الطیب تخم فرنجمشک اشنه تخم کاهو خشخاش سفید از هریک سه درم زعفران مصطکی
جوزبوا دارچینی پوست زرد اترج مغز تخم خیارین مغز تخم کدو ورق نقره محلول از هریک دو درم لعل بدخشی یاقوت
رمانی عنبر اشهب ورق طلا محلول بسد لاجورد مغسول گل مختوم گل ارمنی بادرنجبویه قرفه کشنیز خشک نارمشک
از هریک یک درم مشک خالص نیم درم اجزا کوفته بیخته علی الرسم با سه وزن ادویه شربت حماض بسرشند شربتی تا دو مثقال
این نسخه از حکیم کریم الله است و بعضی بهمن سرخ و شقاقل و بوزیدان از هریک دو درم و زمرد اعلی و عقیق یمنی
و فیروزه از هریک یک درم افزوده و نوشته که با شراب سیب و عسل بالمناصفه سه وزن ادویه بسرشند بدانکه اکثر مفرحات
مانند مفرح ابریشمی و افیون و املجی و انبرباریسی و اهلیلجی و شاهی در باد زهر حیوانی و بیشی و جدواری
و چوب چینی و صندلی و لؤلؤی مذکور شدند و یاقوتی مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی

* باب المیم مع القاف *

* مقل ازرق بضم میم و سکون قاف و لام مراد از آن صمغ درختی است مانند درخت کندر و بسیار عظیم در شحر و عمان
و هند کثیر الوجود است و مثل صموغ دیگر از آن تراوش میکند آنچه مائل بسرخی باشد مقل ازرق و بهندی کوکل نامند
و مائل بزردی را مقل الیهود و مائل به تیرگی و سیاهی را صقلبی و آنچه از نواحی یمن خیزد و بادنجانی رنگ میباشد آن
را مقل عربی گویند و بهترین آن زرد صاف براق خالص از غش و چوب و خاشاک خوشبوی چسپنده ملایم با تلخی است
که زود در آب حل شود و چون در آتش اندازند خوشبو باشد و بوی غار از آن آید و قوتش تا بیست سال باقی میماند
و چون کهنه شود تلخی آن زیاده میشود و هرچند کهنه تر گردد به تیرگی میگراید و نرمی آن بخشکی مبدل میگردد خصوصا
عربی آن در اول سوم گرم و شیخ الرئیس در دوم گرم گفته و در اول دوم خشک جالی و ملین و محلل و مدر بول و شیر و حیض
و با قوت تریاقیت و مفتت سنگ گرده و مفتح سده و مسهل بلغم شربا و چون بیامیزند با ادویهٔ مسهل رفع حدت آنها
می نماید و جهت سرفه رطوبی کهنه و تنقیهٔ سینه از اخلاط و کزاز و درد گلو و ربو و ضعف جگر و ریاح آن و تحلیل خون منجمد
در احشا و رفع بواسیر و سمیت گزیدن هوام و عرق النسا و نقرس و احتباس حیض و عسر ولادت و یک درم آن با شیر تازه
دوشیده جهت تقویت باه و با سرکه جهت تسمین مفرط و ضماد آن ملین اورام صلبه و تعقد عصب و ورم حنجره و فسخ عضو
و درد پهلو و ریاح غلیظه و خون منجمد تحت جلد و امراض رحم و مقعده و بواسیر و تقویت باه و با آب دهن صائم جهت

ورم پلك چشم واورام صلبهٔ جگر وقوبا وبادفتق وبا اندکی سرنج جهت اسقاط دانهٔ بواسیر وثالیل خصوص تازهٔ آن وبخور آن
جهت بواسیر وانفتاح رحم منضم وانحدار جنین ورفع فساد هوا که بسبب عفونت بسیار وقتیکه مردار بسیار باشد وحمول آن
جهت رفع انضمام فم رحم وانحدار جنین ورطوبات رحم وقطع بواسیر وضماد مسحوق مطبوخ آن با سه وزن آن سبوس کنند
که بجای آب آب انگور یا رب آن باشد با قدری روغن گاو جهت ورم شقیقه از مجربات است وهمچنین چون بسایند وبا کفی باقلا
جوشداده خمیر کنند وبر ثالیل آویخته ببندند آنرا ساقط میگرداند وبر اورام بلغمیه وصلبه آنرا تحلیل میدهد وبر قیلة الماء صبیان
خاصة وقیلة الامعا را نیز مفید است وشیخ الرئیس گفته قوت تلیین صقلبی آن زیاده است وعربی آن جهت اورام حنجره وحلق
چون از صافی مقل عربی سرخ رنگ مقدار دو مثقال بسایند وبا ماء العسل بیاشامند منحدر میگرداند بلغم را ومقل مکی که گویند
ثمر دوم است وآن مقل الیهود است زائل کنندهٔ خنازیر است وشرب مطبوخ آن جهت اورام باطنیه مفید بغدادی گفته که
چون ارادهٔ تلیین بطن نمایند بکوبند وبریزند بر آن آب گرم ویا شراب وبخورند اسهال بلغمی میکند ومضر ریه ومصلحش کثیرا
ومضر جگر ومصلح آن زعفران وشربتش یکدرم وبدلش دو ثلث آن مر مکی وربع آن صبر است * اطریفلات مقلی نسخ آن در
حرف الالف در اهلیلج در ضمن اطریفلات ذکر یافت * بخور مقل چند نسخهٔ آن در بخورات مذکور است *

* فصل در ذکر نسخ حبوبیکه اصل وعمود در آنها مقل است * * حبیکه بواسیر را نافع است * صنعت آن پوست هلیلهٔ
زرد هلیلهٔ سیاه از هریك پنجدرم صبر سقوطری هلیلهٔ کابلی مقل ازرق از هریك پانزده درم تربد سفید ده درم سکبینج
پنجدرم خردل دو درم مقل وسکبینج را در آب حل کنند ودارو های دیگر کوفته بیخته بآن بسرشند * حب مقل دیگر
بجهت بواسیر * صنعت آن مقل ازرق بیست مثقال صبر سقوطری هلیلهٔ سیاه پوست هلیلهٔ کابلی پوست هلیلهٔ زرد از هریك
سه مثقال کثیرا دو مثقال انجیر سی عدد علی الرسم حب سازند وهر صبح سه عدد آن را فرو برند * حب مقل که خون
بواسیر را باز دارد * صنعت آن هلیلهٔ کابلی بروغن گاو بریان کرده پنجدرم مازوی سبز سه درم مقل ازرق پانزده
درم مقل را در آب کنند تا حل کرده باقی ادویه را کوفته بیخته بآن سرشته حب سازند شربتی از دو درم تا سه درم * حب مقل
دیگر که چون سه شب متوالی بنوشند وجع بواسیر را تسکین دهد * صنعت آن هلیلهٔ سیاه بلیله آملهٔ منقی مقل ازرق از هریك
چهار درم نمك هندی صعتر مصطکی سورنجان اشق هزار اسپند شیطرج نانخواه از هریك یکدرم سنبل الطیب زعفران
دارچینی وج قاقله سلیخه از هریك هشت درم صبر سقوطری بیست درم سکبینج دو درم مقل وسکبینج را در آب کنند تا حل کنند
وباقی ادویه کوفته بآن بسرشند وحب سازند شربتی دو مثقال * حب مقل دیگر مسکن وجع بواسیر مخترع میر ابو القاسم ولد
میر محمد مسیح غفر الله لهما * صنعت آن مقل ازرق صمغ عربی از هریك یکمثقال بیخ لفاح مصطکی بزر البنج جوز بوا تخم کرفس
زعفران از هریك نیم مثقال افیون یکدانك عاقرقرحا مرصاف از هریك یکدرم تخم خشخاش یك مثقال سکبینج یکدانك
جند بیدستر نیم دانك مقل وسکبینج وصموغ را در آب بادیان یا در شیرهٔ بادیان که با گلاب شیره گرفته باشند حل کرده باقی
ادویه کوفته بیخته در مقل وسکبینج محلول سرشته حبها سازند هر حبی بمقدار نخودی وبوقت حاجت دو حب آن را
فرو برند * حب مقل که بجهت کشودن خون بواسیر نافع است * صنعت آن هلیلهٔ سیاه پوست هلیلهٔ کابلی از هریك دو درم
سکبینج سه درم تخم سپندان دو درم مقل ازرق پانزده درم مقل را در آب کنند تا حل کنند وادویه را بآن سرشته حب سازند
* حب مقل خداوند بواسیر را نافع باشد وطبع را نرم کند * صنعت آن مقل الیهود ده درم پوست هلیلهٔ زرد هلیلهٔ سیاه

پوست هليلهٔ كابلي ازهريك پنجدرم تربد سفيد نه برده درم سكبينج پنجدرم خردل دودرم مقل رادرآب كند تاحل كنند
وادويه كوفته نخته بان بسرشند وحب سازند شربتي ازدودرم تاسه درم * حب مقل ديكركه خون بواسير حبس كند
* صنعت آن هليله بليله آمله ازهريك ده درم بصل كهربا صدف سوخته شاخ كوزن سوخته ازهريك پنجدرم زاج سفيد د
درم نانخواه سه درم مقل بيست درم مقل رابآب كند تاياآب آهنكران حل كنند وادويه رابآن بسرشند وحب هابندند
شربتي دودرم ودرنسخهٔ ديكرنانخواه وزاج داخل نيست وپنجدرم مروارىد ناسفته داخل است ودرنسخهٔ ديلرصدف سوخته
هليلهٔ سياه بليلهٔ آملهٔ منقى مقل ازهريك يك جزبصل سوخته كهربا ازهريك نصف جزواست * حب مقل كه جهت بواسير
واعتقال طبع مجرب است * صنعت آن آملهٔ مقشرپوست هليلهٔ زرد هليلهٔ سياه پوست هليله كابلي پوست بليله تخم كنند تا
هريك پنج جزومقل ازرق چهارجزومقل رانيم كوفته درآب كند تاشسته بخيسانند وروزديكرد رهاون بكوبند له مثر
مرهم شود وادويه رادران سرشته بقدرنخودى حب هاسازند وهرروزدرخلاى معده نه عدد تا پانزدهٔ عدد فروبرند وز
چيزهاى سودامي پرهيزنمايند * حب مقل ديكركه خون بواسيرحبس كند ونفخ ورياح رازائل سازد * صنعت آن هليله
كابلي هليلهٔ زرد بليله ازهريك ده درم صدف سوخته شاخ كوزن سوخته ازهريك يكدرم نانخواه سه درم مقل دوچندادويه
مقل رابآب كند تاحل كنند وحب هابندند شربتي يك مثقال وقت خواب ودرشفاء الاسقام چنين است هليلهٔ سياه
كابلي بليله آمله صدف سوخته كهربا ازهريك پنجدرم نانخواه شش درم مقل ازرق بيست درم مقل رادرآب كند تابلك انند
وادويه رابآن بسرشند وحب هابندند شربتي سه درم ناشتابآب كرم مولف كويد كه اكرسه درم جوزجندم براجزا بيفزايند
ميكردد اقوى * حب مقل ديكركه خون بواسيرحبس كند * صنعت آن هليلهٔ سياه بليله آملهٔ منقى ازهريك پنج درم تخم كنند تا
سه درم بصل كهربا صدف سوخته ازهريك دونيم درم مقل ازرق ده درم ادويه راكوفته بيخته مقل رادرآب برب سرو
آب برك كند تاحل نمايند وبامم سرشته حب هابندند شربتي سه درم بآبكه آهن تافته دران سرد كرده باشند * حب مقر
ديكركه جهت بواسيردموي وريحي وقطع خون رحم وبواسيرمجرب است منقول ازكامل الصناعه * صنعت آن هليلهٔ سياه
آملهٔ حب الآس ازهريك چهاردرم جفت بلوط طرائيث كلنار مقل خبث الحديد مر ازهريك دودرم مصطكي جوزبواسنير
الطيب قرنفل ازهريك يكدرم تخم كندنا دودرم هليلجات وتخم كندنا رادرروغن زيتون بجوشانند ومقل رادرآب برب
سرو حل كنند وادويه رابآن بسرشند وحب سازند ودومثقال آن رابآب كرم بنوشند * حب مقل ديكركه خون امدن
ازبواسيررا بازدارد * صنعت آن هليلهٔ كابلي بريان كرده سي درم كهربادهٔ درم مقل ازرق چهل درم مقل رادرآب لرات هر
كنند وادويه راكوفته بيخته بآن سرشته حب سازند * حب مقل كه خون بواسيررا بازدارد * صنعت آن پوست هليلهٔ كابلي
پوست هليلهٔ زرد بروغن بادام شيرين بريان كرده هليلهٔ سياه آملهٔ منقى ازهريك دودرم بصل كهربا ودع سوخته ازهريك
يكدرم مقل ازرق مجموع جميع اجزا مقل رادرآب آهنكران حل كرده باقي ادويه كوفته بيخته بآن سرشته حب سازند شربتي
دودرم * حب مقل ديكرازيوحنا بن سرافيون بجهت بواسيرخون * صنعت آن هليلهٔ سياه بليله شيرآمله ازهريك پنجدرم
زاج سفيد يكدرم مقل ازرق دودرم مقل رادرآب بكدازند وباقي ادويه راكوفته بيخته بآن سرشته حب سازند شربتي د
درم بآب نيم كرم * حب مقل ديكركه همين منفعت دارد * صنعت آن هليلهٔ سياه بليله آملهٔ منقى ازهريك دودرم مقل ابهه
برابرتمام ادويه مقل رادرآب كند تاحل كرده باقي ادويه راكوفته بيخته بآن سرشته حب سازند * حب مقل جهت بواسير

قلمي فرموده اند ازمير محمد مسيح طبيب است كه فقير بسه واسطه ارشاد علم طب ازان معدن فضل ودانش نموده بدين ترتيب
كه فقير از والد خود مير محمد هادي تعليم يافته ومعزي اليه ازمير محمد تقي از والد خود مير محمد مسيح * صنعت آن صبر سقوطري
پنج مثقال پوست هليلهٔ زرد مصطكي رومي زراوند مدحرج دارشيشعان ازهريك دو مثقال پوست بليله غاريقون هش سفيد
محمودهٔ مشوي ازهريك يك مثقال گل سرخ تربد سفيد مدبر افتيمون اسطوخودوس ريوند چيني بيخ لفاح ازهريك سه
مثقال مقل ازرق پنج مثقال مقل را در آب كند تا حل كرده باقي ادويه را كوفته بيخته بروغن گاو چرب نموده حبوب ساخته
در سايه خشك نمايند شربتي يك مثقال * حب مقل به نسخهٔ ديگر درد معده وامعا وبواسير را نافع باشد * صنعت آن هليلهٔ
سياه آملهٔ منقى بليله ازهريك جزوي مقل برابر همه در آب كند تا حل كنند ودا روهاي ديگر كوفته بيخته دران بسرشند وحب
سازند شربتي دو درم * حب مقل به نسخهٔ ديگر * صنعت آن پوست هليلهٔ زرد پوست بليله هليلهٔ سياه آملهٔ مقشر ازهريك دو
درم مقل چهار درم در آب بخيسانند تا حل شود وادويه را كوفته بيخته بدان بسرشند وحب سازند شربتي تا دو درم * حب مقل
به نسخهٔ ديگر درد امعا ومعده وبواسير را نافع است * صنعت آن هليلهٔ سياه پوست هليلهٔ كابلي آملهٔ منقى ازهريك جزوي
مقل ازرق دو جزو صبر زرد تربد مدبر ازهريك يك جزو ونيم اجزا را كوفته بيخته بروغن بادام چرب كنند وبا آب حب سازند
* حب مقل ديگر چون چند شب متوالي بخورند درد بواسير را تسكين دهد وبغايت نافع باشد * صنعت آن هليلهٔ سياه پوست
هليلهٔ كابلي منقى مقل ازرق ازهريك چهار درم تربد سفيد يك درم نمك هندي نيم درم سنبل الطيب زعفران دارچيني سليخه
ازهريك دو درم مقل را در آب كند تا بخيسانند تا حل شود باقي ادويه كوفته بيخته بآب كند تا ومقل بسرشند شربتي دو مثقال
* حب مقل بنوعديگر شقاق مقعده را سود دارد وطبع را نرم كند ومحرور المزاج را موافق باشد * صنعت آن پوست هليلهٔ زرد
پوست هليلهٔ كابلي مقل ازرق ازهريك ده درم كثيرا پنج درم انجير سي عدد در آب بپزند تا مهرا شود وبپالايند ومقل وكثيرا
را دران حل كنند وپوست هليلجات را كوفته بيخته بآن بسرشند وحب سازند شربتي از دو درم تا سه درم * حب مقل كه جهت
شقاق وبثور واوجاع مقعده نافع است هرگاه طبيعت قبض باشد * صنعت آن هليلهٔ سياه پوست هليلهٔ كابلي ازهريك ده درم
سكبينج سه درم حرف ابيض بريان دو درم مقل نرم چرب پانزده درم مقل را در آب كند تا حل كنند وحب ها سازند شربتي دو
درم تا چهار درم * حب مقل كه آماس دقيق را سود مند وكاسر رياح بود * صنعت آن تخم كرفس هزار اسپند انيسون مصطكي
زعفران ازهريك يك درم پوست هليلهٔ كابلي آمله سكبينج مقل ازهريك دو درم پودنهٔ صحرائي فطراساليون اذخر قسط
زرنباد درونج اسارون ازهريك سه درم اجزا كوفته بيخته بآب سداب تازه حب سازند شربتي يك مثقال * حب مقل
قابض * صنعت آن پوست هليلهٔ كابلي كه بروغن بادام چرب ويا بريان كرده باشند هليلهٔ سياه آملهٔ مقشر ازهريك
دو سير مرجان كهربا ازهريك ده مثقال اجزا نرم كوفته بيخته مقل را برابر اجزا مقل را در آبيكه آهن تاب كرده باشند
حل نموده اجزا را بآن بسرشند وحب سازند شربتي دو درم * حب مقل قابض ديگر اسهال وپيچش را كه از بواسير
باشد سود دارد * صنعت آن پوست هليلهٔ كابلي پوست هليلهٔ زرد كه بروغن بادام بريان نموده باشند هليلهٔ سياه آملهٔ
مقشر ازهريك دو درم بسد كهربا ودع سوخته ازهريك درمي مقل ازرق برابر همه اجزا مقل را در آب كند تا حل سازند
واجزا كوفته بيخته بآن بسرشند وحب سازند شربتي دو درم * دهن مقل منقول از طب كيميائي براكلسوس نافع بواسير را
* صنعت آن بگيرند مقل ازرق صافي خالص را وبخيسانند در عرق شراب يا در سركه وبدستور مقرر در قرع وانبيق

تقطیر نمایند و یا بشیشه کردن کج پش مقطر می شود اولا آب وبعد از ان دهن و باقی میماند در اسفل قرع نیز دهن

* فصل در بیان ضماداتیکه اصل وعمود در آنها مقل است * * ضماد مقل استسقا را که از برودت معده وجگر

بوده باشد نافع است * صنعت آن حماما سنبل الطیب قردمانا از هریک ده درم مقل ازرق اشق از هریک هشت درم

سعد پنجدرم صبر مر مکی کندر حب بلسان از هریک هفت درم لادن شش درم سلیخه پیه بط عاقرقرحا میعهٔ خشک

گل سرخ سیسالیوس زراوند اکلیل الملک قرنفل مصطکی از هریک پانزده درم عصارهٔ قثاء الحمار شحم حنظل از هریک سه درم

صمغها را با شراب حل کنند وباقی ادویه را کوفته بیخته چنانچه رسم است درهم بسرشند وبر شکم ضماد کنند * ضماد مقل

جهت کشودن دم بواسیر در ساعت * صنعت ان آب پیاز آب برگ کندنا گرفته مقل ازرق دران حل کرده بخور مرمکی

شحم حنظل مغز بادام تلخ عرطنیثا سرگین کبوتر بچه آرد گندم سیاه شده کوفته بران پاشیده ضماد کنند * ضماد مقل چون

برکمر اندازند بواسیر وجمیع امراض امعا را مفید است * صنعت آن مقل ازرق تخم کندنا عسل آنش ندیده از هریک پنج مثقال

علک البطم زفت رومی قسط تلخ برگ مورد از هریک سه مثقال میعهٔ سائلهٔ راتینج از هریک دو مثقال افیون یک مثقال آرد عدس

ده مثقال ادویه را کوفته بیخته با سه عدد زردهٔ تخم مرغ و دو درم پیه بروغن زیت گداخته با عسل بسرشند علی الرسم

وبر کرپاس آب ندیده مالیده ضماد نمایند ودر نسخهٔ دیگر بزرگ پنج مثقال نیز داخل است * ضماد مقل که بجهت

بواسیر مفید است * صنعت آن تخم کندنا بزرگ مقل ازرق از هریک پنجدرم کوفته بروغن گاو سرشته ضماد نمایند

* ضماد مقل دیگر که همین منفعت دارد * صنعت آن مازوی سبز کندنا که در روغن گاو بریان کرده باشند از هریک

پنجدرم مقل ازرق یکدرم زعفران نیم درم افیون یکدانگ ونیم درهم سرشته ضماد نمایند ودر نسخهٔ دیگر ضماد بجای

مازوی سبز پیاز است ووزن افیون یکدانگ است * ضماد مقل دیگر استسقا را که از برودت کبد ومعده باشد نافع

است * صنعت ان حماما سنبل الطیب قردمانا از هریک ده درم مقل ازرق اشق از هریک پانزده درم سعد کوفی پانزده

درم صبر سقوطری مرمکی کندر حب بلسان از هریک چهار درم قسط تلخ عاقرقرحا میعه سائلهٔ سیسالیوس ریوند چینی

اکلیل الملک قرنفل مصطکی از هریک پنجدرم عصارهٔ قثاء الحمار شحم حنظل از هریک سه درم صموغ را در شراب

حل نمایند وباقی ادویه کوفته بیخته بان سرشته ضماد نمایند واگر قاروره سفید ورقیق باشد ماء الاصول بدهند واین نسخه

همان نسخهٔ قبل است الا اینکه در اوزان مختلف است وقسط داخل دارد * ضماد مقل درد واماس بواسیر را به نشاند

وانشقاق رحم باز دارد * صنعت ان مقل میعهٔ سائله مغز استهٔ زرد آلوی تلخ پیه کوهان شتر مغز ساق گاو از هریک

جزوی مجموع را در روغن گاو که پیاز دران پخته باشند با زردهٔ تخم مرغ حل نموده بر مقعده ضماد نمایند * ضماد مقل که

وجع بواسیر را مفید است * صنعت ان پیاز کندنا پخته در روغن بریان کرده از هریک پنجدرم مقل ازرق یک درم

زعفران نیم درم افیون یکدانگ ونیم ضماد نمایند * ضماد مقل که بواسیر را مخصوص است * صنعت ان روغن مغز

استخوان زرد آلوی تلخ پنج مثقال پیه بط پنج درم میعهٔ سائله سه درم مقل الیهود دو درم زفت رومی یک مثقال ونیم ضماد

نمایند * ضماد مقل اللجبر برآمدن فقرات پشت را که حدبه گویند نافع است * صنعت ان راسن ابهل وج از هریک

جزوی کوفته بیخته در شراب طبخ نمایند تا مهرا شود پس قدری مقل دران حل کنند وضماد سازند * ضماد مقل دیگر النجبر

بجهت عضویکه از افتادن آسیب یافته باشد * صنعت ان مقل ازرق به گلاب حل کرده در هاون بدسته بمالند تا خون

هموار شود وادویهٔ نسخهٔ صدر داخل کرده بر کرپاس آب ندیده مالیده بچسپانند * ضماد مقل دیگر که خنازیر و مطلق
اورام صلبه ودمامیل را نافع است * صنعت آن اشق علك البطم میعهٔ سائله مقل ازرق مغز قلم کاوپیه بط موم سفید حلبه
تخم کتان روغن سوسن اجزا کوفته بیخته ضماد ساخته بکار برند * ضماد مقل دمل را پخته کند * صنعت آن مقل چوب
حیات از هریك یکتوله ریوند چینی شش ماشه زرد چوبه حنای خشك از هریك دو توله پوست جوز القی سه ماشه مقل را در
شراب یا در سرکه یا در آب حل کرده ادویه کوفته بیخته بآن سرشته بر پارچه مالیده گرم نموده ضماد نمایند * ضماد مقل دیگر
که همین نفع بخشد * صنعت آن مقل استهٔ تمر هندی جوز القی ریوند چینی اجزا کوفته بیخته بآب سرشته حبوب سازند
وخشك ساخته نگاه دارند وعند الحاجت سائیده بر پارچه مالیده ضماد نمایند * ضماد مقل دیگر که سحج امعا و نزف
ورتق بواسیر وشقاق آن را فائده دهد مجرب است * صنعت آن اکلیل الملك بزرك شونیز تخم کندنا مساوی از هر یك
یك مثقال مقل ازرق پنج مثقال زفت رومی دو مثقال میعهٔ سائله یك مثقال اشق دو مثقال آنچه کوفتنی است بکوبند
وآنچه گداختنی است بگدازند واجزا را در روغن مخلوط کرده بر کمر بمالند * ضماد مقل که صلابت طحال را
سود دارد * صنعت آن اشق بورهٔ ارمنی نمك هندی مقل از هریك چهار درم کرسنه کزمازج از هریك شش درم
سداب هشت درم کوکرد دو درم انجیر ده عدد انجیر را در سرکه بپزند واشق ومقل را در آن بگدازند وباقی ادویه
را کوفته بیخته اضافه نمایند ودرهم بسرشند وضماد نمایند * ضماد مقل دیگر که صلابت طحال را نافع باشد * صنعت آن
مقل ازرق ده درم اشق پنج درم کرسنه آرد باقلا اکلیل الملك حلبه تخم کتان بابونه آرد ترمس از هریك دو نیم درم
انجیر سیاه پنجاه عدد مقل واشق وکرسنه وانجیر را در سرکهٔ کهنه بخیسانند ونرم سازند وباقی اجزا کوفته بیخته در آن
بسرشند وقدری روغن سداب اضافه کنند ومجموع را درهم مخلوط کرده بر سپرز ضماد نمایند * ضماد مقل که صلابت
وتحجر مفاصل را نافع است ونقرس را سود دارد * صنعت آن اشق مقل حلبه بادام تلخ اشق ومقل را با روغن سوسن
حل کرده اجزا کوفته بآن سرشته ضماد نمایند * ضماد مقل دیگر صلابت معده وجگر وسپرز را نرم کند * صنعت آن مقل
ازرق اکلیل الملك سنبل الطیب مصطکی از هریك سه درم افسنتین چهار درم صبر سقوطری دو درم گل سرخ سه درم بابونه
یکدرم ونیم قصب الذریره یکدرم اجزا را کوفته بیخته بآب عنب الثعلب سرشته ضماد کنند * ضماد مقل که صلابت طحال
را نافع است * صنعت آن مقل ازرق دو درم آرد باقلا آرد کرسنه آرد نخود خام اکلیل الملك بزرکتان بزر حلبه بابونه
ترمس سنبل الطیب از هریك نیم درم اشق یکدرم انجیر زرد بیست وچهار درم کوفته بیخته با روغن بابونه یا روغن
سداب سرشته ضماد نمایند * ضماد مقل که طحال را نافع است وبه تجربه آمده است * صنعت آن مصطکی یك مثقال علك
البطم مقل از هریك دو مثقال جاوشیر نیم مثقال در سرکه خیسانیده بکرپاس آب ندیده مالیده بر سپرز بچسپانند * ضماد مقل
فتق ریحی را نافع است * صنعت آن زفت رومی شب یمانی حب الغار مقل قطران در آب برگ کلم حل کرده خاکستر آرد
حلبه بزرکتان بابونه کوفته بیخته بر آن پاشیده با پیه گراز در روغن سوسن حل کرده ضماد نمایند * ضماد مقل که محلل
اورام کهنه است * صنعت آن مقل حب البان تخم کرنب از هریك ده درم سنبل الطیب اشق مصطکی از هریك پنج درم موم
سه درم روغن ناردین پانزده درم صمغها را در شراب حل کنند وباقی ادویه کوفته بیخته اضافه نمایند وبا موم روغن ضماد
کنند * ضماد مقل که جمیع امراض مفاصل وانواع آن را نافع است * صنعت آن بابونه خطمی اکلیل الملك از هریك بیست

درم اشق جاوشير مقل ازرق ازهريك ده درم رموم سرکه پنج درم روغن شبت بيست درم ضماد نمايند * ضماد مقل له
ورم کهنه معده را تحليل دهد * صنعت آن مقل حب بلسان تخم کرنب ازهريك شش درم سنبل الطيب اشق مصطکي ازهريك
چهار درم موم سفيد روغن نارديين ازهريك پانزده درم مقل واشق را درشراب خيسانيده حل سازند وباقي ادويه را
کوفته بيخته درقدري آب طبخ نموده موم روغن اضافه نموده ضماد کنند * ضماد مقل جهت ورم معدة * صنعت آن
مقل دوازده درم درآب برگ فنجنگشت که بهندي منبها لوکويند حل نموده زرنباد ريوند چيني زيرهٔ کرماني گل بابونه
اکليل الملک خبازي ازهريك قدري مصاري کوفته بيخته بآن سرشته شب ضماد نمايند وصبح بآب گرم بشويند * ضماد مقل له
ورم ودرد بواسير را بغايت نافع است * صنعت آن روغن کوهان شتر مغز ساق کاو روغن استخوان زرد الوازهريك ده
درم ميعهٔ سائله دودرم مقل يکدرم وزيم آب کند تا آب پياز ازهريك قدري لعاب تخم کتان لعاب حلبه ازهريك بيست درم
مقل را درلعاب ها حل کنند وهمه را برآتش نرم بقوام آورند انگاه زعفران افيون ازهريك دودانك مند روس دودرم
زفت رومي يکدرم زردهٔ تخم مرغ ده عدد ومجموع را درهاون بسايند تا همچون مرهم شود وبدستور ضماد کنند * ضماد مقل
ديگر که ورم صلب وانثيين را که ازبرودت بود نافع باشد * صنعت آن مويز بيدانه پيه کردهٔ بز مغز تلم کاو بيه بط
روغن گل موم سفيد پيه مرغ ازهريك پنجدرم مصطکي سه درم مقل حلبه تخم فرنجمشک ازهريك چهار درم با قلاده درم
باقلا رمويز را طبخ نمايند تا مهرا ونرم شوند درهم ماليده پيه رموم وروغن را درهم کداخته وصاف کرده باقي ادويه را کوفته بيخته
باهم بسرشند وضماد سازند * ضماد مقل ديگر اورام سپرز را تحليل دهد وصلابت آنرا نرم کند * صنعت آن مرهمي مقل ازرق
اشق کندر ازهريك جزوي همه را دروزن برابر درهر که خيسانيده نرم سازند وبدستور برسپرز ضماد کنند * ضماد مقل وجع
بواسير که بسبب حبس خون معتاد باشد سود دهد ومفتح دهن رکهاي باسور است * صنعت آن آب پياز بخور مريم مقل قنه
زهرهٔ کاو مجموع را درهم مخلوط نموده سرشته ضماد نمايند اگر توانند درآفتاب نشينند تا خشک گردد بهتر است والا شب مالند
برگ بيد انجير کرم کرده بران بسته بخوابند وبعد از خشک شدن روز بآب گرم بشويند * ضماد مقل که نقرس باردرا سود دارد
وبقاياي اورام باردرا تحليل دهد * صنعت آن مقل ازرق کندر حلبهٔ بزرک اشق کوفته بيخته بشراب ضماد کنند * قرص مقل
صلابت کبد ومعده را دور گردانند ورياح بواسير را نفع دارد واين تاليف محمد بن زکريا است * صنعت آن مقل ازرق
درم گل سرخ منزوع الاقماع ده درم سنبل الطيب مصطکي ازهريك دودرم قسط تلخ مغز بادام تلخ ازهريك يکدرم ونيم زعفران
يکدرم مقل را درشراب حل نمايند وادويه کوفته بيخته بآن سرشته اقراص سازند هرقرصي سه درم شربتي در صلابت کبد
باآب کاسني تازه ويا آب کرفس ويا آب رازيانه ودرصلابت معده باعرق بادرنجبويه ودربواسير باآب کندنا * قرص مقل
بنحهٔ ديگر که همين منافع دارد ويکي ازمتأخرين آن را درهوء مزاج کبد وقتيکه باورم صلب باشد ذکر کرده * صنعت آن
مقل ازرق سه درم مصطکي دودرم ونيم سنبل الطيب دودرم قسط تلخ مغز بادام تلخ مقشر ازهريك يکدرم ونيم زعفران مرهم
صافي ازهريك يکدرم مجموع را کوفته بيخته سواي مقل ازرق که آن را باشراب ريحاني يا آب گرم حل سازند پس ادويه
کوفته را بآن بسرشند واقراص سازند هرقرصي سه درم شربتي يک قرص باآب کاسني تازه درهوء مزاج حار وباماء العسل در

شراب يا باماء الکرفس ويا باماء الرازيانج درهوء مزاج بارد که باورم صلب يا ورم بلغمي باشد * فصل در بيان

مرهميکه اصل وعمود درانها مقل است * مرهم مقل قلمي فرموده اند که اين از تاليف اين بندهٔ درگاه ولايت ما

است در تحلیل اورام صلبه و صلابت عضلات مجرب است * صنعت آن مقل ازرق اشق از هریك هشت درم گل سرخ بیست
درم گل بابونه هشت درم اکلیل الملك عنب الثعلب از هریك نه درم برگ چغندر ده عدد برگ کلم پنج عدد زرنباد زراوند
مد حرج مرزنجوش پرسیاوشان از هریك چهار درم حاشا زوای خشك برگ غار حلبه بزرکتان از هریك هشت درم عود هندی
چهار درم مجموع را کوفته با آب پخته درهاون انداخته روغن حب الخروع بیست درم روغن ناردین پیه مرغ لدا خته مغز
گلم کاواز هریك شانزده درم روغن مصطکی هفت درم اشق و مقل را در مرکهٔ انکوری بخیسانند تا حل شود پس با مجموع ادویه
پخته درهاون کرده چندان بدسته بمالند که چون مرهم شود شب ها بر موضع صلابت ضماد نمایند * مرهم مقل دیگر که درد بواسیر
را بنشاند و نفخ را بشکند * صنعت آن روغن استهٔ زرد الوی تلخ یك استار پیه بط پنجاه درم میعهٔ سائله سه درم مقل ازرق ده
درم زفت رومی یك مثقال و نیم بدستور مرهم سازند و بر پنبهٔ کهنه آلوده بر معده نهند * مرهم مقل دیگر که بجهت بواسیر
نافع است * صنعت آن روغن استهٔ زرد آلوی تلخ ده درم پیه کوهان شتر دو استار موم صاف برگ شفتالوی خشك ازهر یك سه
درم مقل ازرق یك مثقال مردا سنك دو درم بدستور مرهم سازند و بر پنبه پاره کهنه نهاده بر موضع علت نهند * مرهم مقل
دیگر که بواسیر و ناصور و ورم و استسقا و شقاق مقعده را نافع است * صنعت آن مقل ازرق چهار مثقال را تیغ انزروت
سفید بوش در بندی مرطان نهری محرق مردا سنك سفید اب قلعی نشاسته جاوشیر علك البطم زراوند طویل از هریك یك
مثقال کافور قیصوری نیم مثقال روغن گل روغن پیه کوهان شتر از هریك چهل مثقال موم سفید سه مثقال آب کند تا بقدر
حاجت صموغ را در آب کند تا موم را در روغن ها گداخته ادویه را کوفته بیخته با صموغ محلول و موم و روغنها لدا خته بسرشند
و درهاون بدسته بمالند تا یك سان شود و استعمال نمایند و قبل از استعمال این مرهم عضو را بابیکه ببیونی دران جوشانیده
باشند بشویند * مرهم مقل دیگر که بواسیر و درد مقعده و زحیر را نافع است * صنعت آن مغز ساق کاوده درم موم سفید سه درم
اقاقیا دم الاخوین کندر مر صافی از هریك نیم درم مردا سنك سفید آب قلعی نشاسته جاوشیر علك البطم زراوند طویل از هریك یك
مثقال کافور قیصوری نیم مثقال روغن گل روغن پیه کوهان شتر از هریك چهل مثقال موم سفید سه مثقال آب کند تا بقدر
حاجت صموغ را در آب کند تا موم را در روغن ها گداخته ادویه را کوفته بیخته با صموغ محلول و موم و روغنها لدا خته بسرشند
و درهاون بدسته بمالند تا یك سان شود و استعمال نمایند و قبل از استعمال این مرهم عضو را بابیکه ببیونی دران جوشانیده
باشند بشویند * مرهم مقل دیگر که بواسیر و درد مقعده و زحیر را نافع است * صنعت آن مغز ساق کاوده درم موم سفید سه درم
اقاقیا دم الاخوین کندر مر صافی از هریك نیم درم مردا سنك سفید آب از هریك یك درم و نیم مقل المیهود یك درم افیون یك دانك
روغن گل سرخ بیست درم بطریق معمول مرهم سازند و بکار برند * مرهم مقل دیگر نیکو است از برای شقاق مقعده و ورم آن و
اوجاع بواسیر * صنعت آن سفیداب ارزیز یك درم مردا سنك مقل ازرق از هریك یك درم روغن بنفشه روغن گل سرخ مغز
ساق کاو موم آب برگ کشنیز تازه از هریك پنجاه درم بدستور مقرر مرهم سازند و بمالند بر مقعده و بر گیرند در باطن با بنبه
باذن الله تعالی نافع است * مرهم مقل دیگر نافع از برای شقاق مقعده که بسیار کرم و سوزان نباشد * صنعت آن موم مصفی
روغن گنجد پیه بط مغز ساق کاو پیه کوهان شتر مقل ازرق از هریك بقدر حاجت مقل را داخل کرده درهاون بدسته بمالند
تا یکسان شود و استعمال نمایند * مرهم مقل دیگر که نواصیر و بواسیر و شقاق و درد مقعده را مفید است * صنعت آن
روغن گنجد پیه بط مغز ساق کاو روغن کوهان شتر زردهٔ تخم مرغ مقل ازرق اجزا مساوی مقل را در لعاب بزرکتان حل
نموده با مجموع بدستور مقرر مرهم سازند * معجون مقل طبع را نرم دارد و بواسیر و بادها را زاله در مقعده و رودها باشد
فائده دهد و آماس مقعده را سود مند بود * صنعت آن بنسخهٔ شفائی پوست هلیلهٔ کابلی بلیله امله منقی سپند ان مقل
تخم کندنا تخم شاه سفرم از هریك پنجاه درم درمرکهٔ انکوری حل کنند و باسه چندان عسل کف کرفته بقوام
آورند و دارو ها بدان بسرشند شربتی دو درم * صنعت این معجون به نسخهٔ حکیم معصوم مقل ازرق ده درم پوست
هلیلهٔ زرد پوست هلیلهٔ کابلی پوست بلیله آملهٔ منقی سپند ان تخم کندنا شاهتره از هریك پنجاه درم مقل در آب کند تا

حل کنند و داروها دران بیامیزند و باسه وزن آن عسل بسرشند شربتی دو درم * معجون مقل دیگر جهت اسهال بواسیر
و تقویت معده و تفتیش ریاح * صنعت آن مقل ازرق پوست هلیلهٔ زرد پوست بلیله آملهٔ منقی تخم سپندان شاهتره از هر یک
شش مثقال تخم کرفس سیاه دانه از هر یک ده مثقال عود غرقی خام قرنفل بسباسه مصطکی از هر یک یک مثقال مقل را در آب
کندنا حل کرده نیم من عسل را بقوام آورده مقل را داخل کرده بر اخگر گذارند تا نشف رطوبت آن شود ادویه کوفته
بیخته بروغن بادام چرب نموده بآب بسرشند شربتی از یک مثقال تا دو مثقال

* فصل در ذکر مقیئات و قی و منافع و مضار آن *

بدانکه قی که عبارت از حرکت معده است از برای دفع و اخراج چیزیکه دران است از راه
دهن و آن منقی معده است بالذات و سائر اعضا بالعرض و آن علاجی قوی است مر تمامی علتهای مزمنه را خصوصا علتهای
که تعلق باسفل بدن دارد و آن تقویت و حدت میبخشد بصر را و سنگینی سر و صداع و فالج و رعشه و قروح کرده و مثانه
و جذام و برص و استسقا و یرقان را زائل میگرداند و بهترین قی آن است که بی مشقت و درد و الم و حرکت بسیار آید
و باید که این کس هرگاه در معده و امعا و سینهٔ خود ثقلی یابد باید که با آنکه طبیعت در صدد دفع آن است آن را بقی
مقیئات دفع نماید و قی مطلقا مضر است بکسانیکه بدن ایشان نحیف و بر سر ایشان قروح و امراض دیگر و سینهٔ ایشان
تنگ باشد و نفس ایشان برداعت و دشواری آید و نه بر مجرای طبعی و کسانی را که مهیای نفث الدم و سل و اورام سینه باشد و آن
کسانیکه گردنهای ایشان باریک و بلند و سینهٔ ایشان خالی از گوشت و استخوانهای شانه آنها بر آمده باشد که محتاج
نامند و نیز مضر است محرور المزاجان و صاحبان ضعف معده و کسانیکه معتاد بقی نباشند و دشوار باشد بر ایشان قی
و یا بسیار فربه باشند و نیز مضر است بمعده و سینه و سائر اعضای تنفس خصوصا که بعنف و دشواری کرده شود و مفید است
بعض امراض رطوبی و بلغمی اینها را و بعض امراض صفراوی معده را و بعض امراض دماغی را نیز و در حین قی باید که
چشمهای قی کننده را برفاده و دست مالی به بندند و بعضی گفته که خریطه از سرمهٔ سوده پر کرده رفادهٔ چشم سازند
و بالای آن پارچه بندند و بر شکم آن پارچه به پیچند نه بسیار ملایم نه بسیار سخت و هر دو شانهٔ او را شخصی از عقب
بآهستگی بگیرد که اگر زور بسیار آورد بر رو در نیفتد و باید که بر خلو معده قی نفرمایند خصوص محرور المزاجان ضعیف
القوه و امراض حارهٔ حاده را و اما بلغمی مزاجان و صاحبان امراض باردهٔ بلغمیهٔ فربه را و همچنین قبل از حمام رفتن بلکه
ایشان را بر خلو معده ناشتا و بعد از حمام و ریاضت مفید است و کسانیکه معتاد بقی نباشند و یا محرور المزاج باشند و قی
فرمودن آنها واجب و ضرور گردد باید که در ایشان اولا اقدام بمقیئات قویه نکنند اولا مقیئات ضعیفه دهند و اغذیه
را بر ادویه و لینه را بر یابسه و متوسطه را بر قویه ترجیح دهند مگر آنکه علت قوی باشد و بنیه توانا و یا آنکه اخلاط متشبث
و متشرب بفم معده باشد که درین هنگام ادویه را باید مقدم داشت و متوسطه را بر ضعیفه و قویه را بر متوسطه باشد البسط
و قدر ضرورت و احتیاج و در هیچ حال دست از احتیاط و مراعات حفظ قوت نیز نباید برداشت و راس المال را از دست
نباید داد و باید که پیش از قی اغذیهٔ محمودة الکیموس نرم منضج اخلاط مانند شلهائیکه برگ ترب و شلغم و چغندر
و شبت دران پخته باشند و مغز کلهٔ گوسفند و ماهی شور و مانند اینها و زلابی و حلاوی چرب شیرین بدون کلاب
بخورانند و بعد از ان اندکی ریاضتی فرمایند مانند آنکه چند قدم راه روند تا آنچه خورده است با اخلاط موجود
در معده مختلط گردد و باید بالای آن آب بیاشامند پس مقیئات مناسبه بخورانند و قی فرمایند تا باسانی دفع گردد

بی مشقت ونیز مجاری سینه نرم کردند وهرگاه قی فرمایند باید که دریك روز مبالغه بسیار نفرمایند که اخلاط بسیار دفع
کردد وضعف عارض شود بلکه بملایمت ومدارا دو روز پی درپی فرمایند ومعتادین بقی را در ماهی دو دفعه هر دفعه دو
روز پی در پی ضرور است واکر دو دفعه اتفاق نشود یکدفعه البته والا بهر دو ماه وهر سه ماه والا منجر وایل بامراض
میکردد وباید که اوقات وایام را در هر ماه ویا هر دو ماه مقرر ندارند که عادت کردد بلکه بکردانند ومختلف سازند تا عادت
مقرر معین نکردد وبهترین فصول در هنکام اختیاری وبرای حفظ صحت تابستان اواسط روزها است هنکام هیجان اخلاط
ومواد وحتی المقدور در فصل خریف باید که قی نفرمایند که مورث حمی میکردد وبعد فراغ از قی بزودی دست وصورت
اورا بآب نیم کرم یا بآب سرد بحسب اقتضای وقت وفصل وعلت از برودت وحرارت بشویند وبا پارچهٔ نازك ملایمی
خشك نمایند وکلاب بر صورت وسینه او بپاشند اکر صاحب نزله وصداع وسرفه نباشد زیرا که آن باعث تحریك وتهییج آن
است واندك مصطکی وعود هندی وآب سیب وبه وکل قند سکری ودواء المسك وجوارش عود هندی وزنجبیل مربی و
هلیلهٔ مربی وآلوی بخارائی وادویهٔ مقویه مناسبهٔ دیکر مانند دانهٔ هیل بوا نیز اکر سرفه نباشد وقاقلهٔ کبار وبرك تانبول
بافوفل خصوصا چکنی دکنی آن وقرنفل ودارچینی ومانند اینها بحسب اقتضای وقت وعلت مفردا ومرکبا مثلا صفراوی را
اشیای باردهٔ حامضه مقویه از فواکه وغیرها وشم طیوب باردهٔ رطبه ومرطوب بلغمی را اشیای یابسهٔ حاره مانند عود ومصطکی
وهیل بوا وقرنفل ودارچینی ومانند اینها واز اشیای حلو وحامضه ومرطبه واجتناب نمایند خصوصا آنکه در معده او انجا
رسد حامض کردد یا شور وبلغم فج تفه شود تا مزید علت نکردد بسبب استعداد قریب وآشامیدن آب مطبوخ انیسون و
زیره ویا آب مطبوخ سداب یابس ویا هر سه وامثال اینها اندکی ومضمضه بدانها ویا بعرق رازیانه وشستن دست ور
ودهن بآب کرم وخائیدن افاویهٔ حارهٔ یابسهٔ مذکوره وبوئیدن طیوب وریاحین حاره مانند مشك وعنبر ونرجس
غیرها واستراحت وسکون وخواب فرمایند وبر پهلوهای او روغنهای مناسبه بمالند واستحمام بحمام ملایم فرمایند از
غیر توقف بسیار دران واکر قی کننده مرد ومرطوب المزاج باشد دران روز اورا طعام وشراب ندهند وبضرورت بعد از
سه چهار ساعت اندکی اغذیهٔ لطیفهٔ مقویه بخورانند واکر شخصی دوای مقی بخورد وقی نیاورد اعراض هائله ردیه
طاری کردد بزودی اورا حقنه فرمایند وماء العسل وآب نیم کرم وروغنهای تریاقی بخورانند واکر وجعی ودردی در
شراسیف او پدید کردد محجه ناری بران موضع نهند وتکمید بآب کرم نمایند بدین نحو که مثانهٔ کوسفندی را پاك شسته
آب کرم دران پر کرده بران موضع بکذارند وروغنهای ملینه کرم مانند روغن بنفشهٔ بادام وخیری با اندکی موم قیروطی
سازند وکرم کرده بمالند واکر فواق عارض کردد تعطیس فرمایند اورا وجرعهٔ آب کرم بخورانند واکر قی بافراط اورد
در تنویم او بکوشند وبازوها ورانهای اورا به بندند وبادکش فرمایند بر ساقهای پای او وبآب سرد صورت اورا بشویند
ودست وپای اورا در آب بسیار سرد بکذارند وبر معده وکبد او روغنهای خوشبوی مقوی قابض مانند عطر صندل
عود هندی ودهن حب الاس ومصطکی وجوزبوا واظفار الطیب ودارچینی واشیای قابضهٔ عطریه مانند بادرنجبویه و
قرفه ودارچینی وقاقله وپوست اترج وکشنیز خشك وصندلین وزیره ومصطکی ونعناع وسماق وزنجبیل ومانند اینها
سائیده بر شکم وکبد ورودهای او بمالند ونیز قدری بخورانند وچیزها وکلهای خوشبو ببویانند وحابسات قی بعد ازین
انشاء الله تع مذکور خواهد شد ومقیئات انواع اند بعضی قی صفرا می آورند وبعضی بلغم وبعضی سودا * مقیئات الصفرا

بدانکه مقیئات صفرا یا از قبیل اغذیه اند مانند ماء الشعیر وماء الخیار وبطیخ رسیدهٔ پخته نضج یافته یعنی زرد وترش
شده وآب مطبوخ بقول لینه مانند سرمق که اسفناج رومی است وقطف که بهندی بهتوه نامند واسفناج وبقلهٔ یمانیه
برگ چقندر ومراق فراریج وماهی تازه واحشای چرب بروغن کنجد وترنجبین پخته ویا از قبیل ادویه است مانند
سکنجبین با ماء الشعیر که دران لوبیا سرخ وپوست خربزه واقماع آن جوشانیده باشند وهمچنین جرم خربزه خشک کرده
وفقاح اردجو وتخم سرمق وبزر البنج وجوز که مغز کردکان باشد وفندق وبادام ومغز خیارین وخربزه با عسل ویا شکر ومانند
اینها * مقیئات البلغم آن نیز یا از قبیل اغذیه اند مانند آب کشک گندم یا شبت واغذیهٔ لطیفه وجوزیه وفجلیه وصبیح
حلبه وروغن قرطم وکوامخ وآبکامه وانچه دران خردل وزیتون باشد وآب گرم ونمک وعسل ویا از قبیل ادویه اند
مانند سکنجبین عسلی یا آب برگ ترب وآب شبت ونمک وآب قرطم وتخم ترب ونمک هندی وخردل وگل خردل وگل خربق
ابیض که در سرکه یک شب خیسانیده باشند پس برآورده با آب ترب بنوشند وقدری کمی از جوز القی وقلیلی از
کدوی تلخ واین هردو از همه اقوی اند * مقیئات السودا وآن نیز یا از قبیل اغذیه اند مانند مرقهٔ اسفیدباجات وزیرباجات
وهر طعام مقطع ملطف ویا از قبیل ادویه اند مانند سکنجبین عسلی وماء العسل وسرکه وکبر ونبیذ شیرین وکندر
وملح نفطی وتربد زرد وبوره وبحسب تراکیب اخلاط ترکیب آنها نمایند * مقیء بجهت کسانیکه هرگاه طعام خورند وپس
از دو ساعت درد معده بهم رسانند که تا قی نکنند وچیزی ترش بر نیاید آرام نیابند * صنعت آن خربق سفید درمیان ترب
پر کنند ویک شبانروز بگذارند پس آن ترب را پاره پاره کرده در سکنجبین عسلی بیندازند یک شبانروز دیگر واین سکنجبین
را با آبیکه شبت ولوبیا دران پخته باشند بیاشامند واز عقب آن قدری ازان ترب بخورند وقی کنند * مقیء که بلغم دفع نماید
منقول از اصول التراکیب نجیب الدین سمرقندی * صنعت آن تخم شبت کنگر زد از هریک یکدرم تربد زرد نیم درم علی امره
مرتب نموده بدان قی نمایند * مقیء که بلغم آورد * صنعت آن بوره نمک هندی از هریک یکدرم تخم ترب دو درم بخورند
وقی کنند * مقیء که صفرا دفع نماید * صنعت آن ماء الشعیر یک رطل آب سرمق دو اوقیه آب بیخ خربزه وآب خیار رسیده
پخته زرد شده از هریک یک اوقیه نمک طعام یکدرم با سکنجبین بیاشامند وقی کنند * مقیء دیگر روغن بطیخ کنگر زد از هر یک
یکدرم ترنجبین خالص صاف کرده سه درم درهم سرشته حبوب سازند وبیاشامند * مقیء دیگر که اخراج بلغم بسهولت نماید
* صنعت آن تخم ترب لوبیای سرخ خردل درست ناکوفته از هریک قدری در آب جوشانیده با سکنجبین عسلی بیاشامند وقی
کنند * مقیء دیگر که قی بلغمی آورد زمانیکه ماده درفم معده باشد * صنعت آن تخم شبت را در آب جوشانیده صاف کنند
سکنجبین عسلی وبورهٔ ارمنی سائیده دران حل نموده نیم گرم بخورند وقی کنند * مقیء که مادهٔ بلغم متشرب در خمل معده
را دفع کند * صنعت آن ماهی شور بخورند واز عقب آن تخم سداب جوشانیده وآب تربی که خردل ازان پرورده باشند و
سکنجبین عسلی نیم گرم بخورند وقی کنند * مقیء که دوار حادث از صعود ابخره بدماغ از معده را سود دارد * صنعت آن
بگیرند یک قبضه از شاخهای شبت برای آنکه اقوی است از تخم آن ودر سه رطل آب جوش دهند تا یکرطل بماند پس صاف
نمایند وحل کنند دران قدری نمک وعسل ونیم گرم بنوشند وقی نمایند * مقیء دیگر که همین عمل دارد * صنعت آن بگیرند
ترب را وسواخ سراخ نمایند وخربق سیاه را پارچه کرده دران فرو برند ویک شبانروز بگذارند تا قوت خربق در ترب با
داده شود پس پارچهای خربق را برآورده ترب را کوبیده آب آن را گرفته بنوشند وقی نمایند وخوردن رقاع یمانی

یکدرم تادو درم وهمین قسم خوردن نیم درم جبلهنك نیز همین عمل دارد واکرقی بدشواری آید آب کرم یافقاح کرم بنوشند
وپرکبوتر یا مرغ درحلق کنند وقی نمایند * مقی دیکرکه ازان اقوی است * صنعت آن کنکرزد جوزالقی ازهریك یکدرم
تخم ترب سه درم ادویه کوفته باعسل سرشته بنوشند باطبیخ شبت واندکی نمك برای اصلاح کنکرزد وجوزالقی * مقی دیکرکه
ازان ملایم تراست * صنعت آن تخم سرمق یك اوقیه کشك الشعیر چهار اوقیه بیخ خیار دو اوقیه نمك غیر کوبیده دو درم مجموع
اینهارا طبخ نمایند تا مثل کشکاب شود صاف نمایند ویکدرم ازان را باسی درم سکنجبین عسلی ممزوج کرده بیاشامند وقی
کنند * مقی دیکرکه محرور المزاجان را نافع است * صنعت آن بکیرند آب برک خیار فشرده وباشکر سرخ محلول در آب
یا سکنجبین بیامیزند وبنوشند وقی کنند * مقی دیکرکه مرطوب المزاج را بکار آید * صنعت آن تخم ترب تخم شبت هردو را
کوبیده در آب شیره کشیده نیم کرم نموده پانزده درم سکنجبین عسلی داخل کرده بنوشند وقی کنند * مقی دیکرکه صفراوی
مزاجان را نافع است وقی صفرا آورد * صنعت آن ماء الشعیر سی درم آب سرمق مطبوخ بیست درم آب مطبوخ بیخ خربزه
یاکامخ کبر وماء العسل بالای آن بنوشند وشربت پنجدرم پوست خربزه خشك نرم سائیده باآب کرم یا ماء العسل واقماع
خربزه نیز بدستور همین اثر دارد * مقی دیکر مقی است که نیست کریه وبدخور * صنعت آن کنکرزد یکدرم ترنجبین سه درم
هردو را باهم سرشته حب سازند وفرو برند واکرقی بدیری آید بالای آن آب کرم یا ماء العسل بیاشامند * مقی دیکرکه بلغم
دفع نماید * صنعت آن خردل سفید یکدرم بوره نیمدرم کندش نمك هندی ازهریك ربع درم مجموع را کوفته وباعسل
سرشته ودر طبیخ شبت حل کرده وسکنجبین عسلی مقدار چهل درم اضافه کرده بنوشند حال کونیکه نیم کرم باشد * مقی دیکر
که بلغم وصفرا دفع نماید * صنعت آن کنکرزد دو درم مغز رقاع یمانی یکدرم نرم سائیده با بیست درم سکنجبین وده استار
طبیخ ترب بیاشامند بعد آنکه اغذیه کدو کلم ویا آب کوشت ماهی نمك سود خورده باشند وقی کنند واکرقی بدشواری
آید آب نیم کرم بیاشامند وقی کنند * مقی دیکرکه قی سودا آورد * صنعت آن بکیرند یك عدد ترب را وپارچه پارچه کنند
وبا نمك هندی پنجدرم ویك قبضه شبت در دو رطل آب بجوشانند تا بیك رطل آید صاف نموده باسکنجبین عسلی نیمکرم
بنوشند وقی کنند * مقی که اخراج سودا نماید * صنعت آن ملح هندی تربد زرد بوده ازهریك یکدرم حرف نیم درم
علی الرسم بیاشامند * مقی دیکرکه مرهٔ صفرا وسودا وکرمهای معده دفع کند * صنعت آن کنکرزد جوزالقی جرجیر تخم
ترب تخم شبت تخم سرمق نمك هندی کوفته بیخته سه درم تا پنجدرم آنرا باعسلی که باآب مطبوخ شبت ممزوج نموده
باشند آمیخته بخورند ومبالغه نمایند در تنقیه وتنظیف معده وهرکاه بند شود آب مطبوخ شبت وعسل نیمکرم بنوشند
* مقی دیکرکه ازان قوی تراست * صنعت آن تخم ترب جوزالقی تخم جرجیر تخم شبت سرمق نمك هندی رقاع یمانی
ازهریك نیم درم کوفته بیخته باعسل سرشته بخورند وبالای آن آب کرم بسیار بنوشند وقی کنند * مقی دیکرکه ازان
ملایم تراست * صنعت آن بکیرند ترب را وپارچه پارچه کنند مقدار بیست درم وشاخهای شبت ده درم نمك هندی
پنجدرم مغز تخم خربزه تخم سرمق ازهریك چهار درم با چهار رطل آب شیرین طبخ دهند تا ثلث آن بماند نیمکرم بنوشند
واستقصا در قی نمایند * مقی دیکرکه حمیات ربعیه را مفید است * صنعت آن کنکرزد دو درم جوزالقی یکدرم تخم شبت
تخم ترب ازهریك دو درم نمك هندی نیمدرم نرم کوفته بیخته با ماء العسل بیاشامند * مقی دیکرکه صاحبان رطوبت وسودا
واوجاع مفاصل وعرق النسا را قوی النفع است * صنعت آن بکیرند صبر زرد سقوطری خربق سیاه سقمونیای مشوی

از هريك يك اوقيه افربيون نيم اوقيه قنطوريون دقيق يك اوقيه و نيم اوقيه كوفته بيخته با عصارهٔ كرنب كه بفارسي كلم قمريت نامند و عند الحاجت قدري ازان بقدر برداشت طبيعت خورده قيء فرمايند وبدانكه اين دوا بحيا قوي است و تامزاج قوي نباشد واحتياج بحيا رداعي نشود استعمال نمايد نمود * مقيء ديگر از تراكيب امام قيام الدين * صنعت آن قطف كه عرق است با تخم آن تخم ترب از هريك پنجدرم تخم شبت ده درم تخم خربزه مقشر پانزده درم كنكرز يك مثقال نمك هندي دو درم لوبيا ي سرخ ده درم برگ چنغل رده درم مورنجان سفيد مزضوض يك مثقال مجموع را درچهار رطل آب بجوشانند تا بيك رطل آيد صاف نموده يك مثقال نمك طعام وچهل درم سكنجبين عسلي داخل كرده نيم گرم بياشامند ومبالغه در قيء نمايند * مقيء ديگر از تاليف امام قيام الدين * صنعت آن خردل دو درم وسنبل بوره نيم مثقال كنكرز دنمك هندي جوزالقيء از هريك نيم درم تخم ترب سه درم نرم كوفته با عسل معجون سازند پس بگيرند شبت تازه ربع من تخم شبت بيست درم تخم ترب ده درم تربد زرد پنجدرم تخم خربزه مقشر بيست درم مجموع را بخيسانند درسه من آب وجوش دهند تا به ثلث آيد صاف نمايند ود وحصه كنند ودرهريك ازان ده درم سكنجبين عسلي پنجدرم روغن گنجد تازه داخل كرده آن معجون را خورده نصف اين مطبوخ را كه يك شربت است نيم گرم بياشامند واگر قيء بحيا رنيارد واحتياج باقي باشد وقوت مساعدت كند نصف ديگر مطبوخ را بياشامند والا فلا * مقيء ديگر له نيز بحيا رقوي است * صنعت آن زهرا رجوان پوست بيخ ارجوان ازهريك دودرم جوشانيده صاف كرده بياشامند

* دربيان حابسات قيء * بدانكه هريك از مقيئات اگر قيء بحيا رآورند اين دوارا از عقب بياشامند جهت حبس آن * صنعت آن پوست بيرون پسته چهار درم عود هندي مصطكي رومي ازهريك دودرم گل سرخ پنجدرم همه اجزا كوفته بيخته با آب سيب شيرين سرشته قرصها زند شربتي يكدرم تا دودرم واين قرص منع ميكند قيء را وقواق را نيز نافع است * دواي ديگر كه قطع قيء مينمايد و غثيان را ساكن ميگرداند * صنعت آن زرشك منقي حب الرمان حامض مساق ازهريك يكدرم طباشير سفيد گل سرخ تخم غورهٔ انگور ازهريك نيم درم پوست بيرون پسته يكدرم اجزا كوفته بيخته يكدرم تا دودرم آن را با آب سيب يا به آب به يا با شراب انار منعنع بياشامند * دواي ديگر له قيء حادث از بلغم وصفرا را دفع كند * صنعت آن گل سرخ منزوع الاقماع چهار درم عود هندي تازه غرقي مصطكي سعد سنبل نعناع پوست بيرون پسته قرفه قرنفل فرنجمشك زيرهٔ كرماني مد برازهريك يكدرم زرشك منقي سه درم اجزا كوفته بيخته شربتي تا دودرم با ميبه مسك يا باسكنجبين ميل نمايند * دواي ديگر كه قيء صفراوي بازدارد * صنعت آن آنار دانهٔ ترش مويز بادانه ازهريك پنجدرم زيرهٔ كرماني مد بريكدرم كوفته بيخته با آب به يا رب انارين يا شربت وما نند اينها مقدار سه درم ازان را بياشامند * دواي ديگر كه قيء بلغمي را بازدارد * صنعت آن فلفل دارفلفل زنجبيل ازهريك سه درم قاقلهٔ صغار وكبار ودارچيني قرنفل ماذج هندي طباشير گل سرخ منزوع الاقماع ازهريك چهاردرم زيزهٔ كرماني مد بردودرم كوفته بيخته شربتي دودرم صبح وشام با انچه مناسب باشد بياشامند يا حب بسته فروبرند ودر نسخهٔ ديگر جوز بوا يكدرم داخل است * دواء ديگر كه قيء صفراوي وبلغمي دفع نمايند * صنعت آن قرنفل قاقله نارمشك زرشك سعد كوفي سنبل سفيد فلفل مساق ازهريك سه درم شربتي دودرم ناشتا بياشامند * دواء ديگر له قيء بلغمي بازدارد * صنعت آن عود هندي نارمشك طالیسفر قاقله پوست هليلهٔ زرد زنجبيل ازهريك سه درم كوفته بيخته

باعسل سرشته شربتی یکدرم تا دو درم * دواء دیگر که قی بلغمی باز دارد * صنعت آن جوز بوا قرنفل از هریک یکدرم
دانه هیل نیمدرم کوفته بیخته شربتی یکدرم و حبوب بادزهر و حب هیضه و حب حیات و ملح سلیمانی و پاچک و حبوب
مروارید همه نافع اند و در بادزهر و حبوب و ملح و لؤلؤ ذکر یافت و خوردن جدوار از برای قی الدم و حبوب انجبار
و شراب آن و اقراص آن و جلنار و کهربا و لؤلؤ و مرجان نافع و همه مذکور شدند

* باب المیم مع اللام *

* ملح بکسر میم و سکون لام و حای مهمله بفارسی نمک و بترکی دوز و بهندی لون نامند بدانکه ملح یا معدنی است
که جبلی نامند و آن رطوبتی است که از شکافهای بعض کوها و قعر آنها تراوش کرده بر اطراف دامنهای آنها منعقد میگردد
و یا بری و آن از قبیل اند از شبنم ها است و مائی و آن آب بحرها است که بسبب تابش آفتاب و کواکب دیگر منعقد
میگردد و معدنی آن اقسام است و هریک را نامی مخصوص و مذکور میشود و بالجمله فاعل کل حرارت و مادهٔ آن رطوبت
طین است که بسبب شدت و ضعف حرارت و لطافت و کثافت و غلظت و رقت ماده و طیب و خبیث بودن انواع آن مختلف
میگردد مثلا اگر حرارت باعتدال باشد و مادهٔ آن رقیق لطیف و ارض طیب اگر یبوست بران غالب باشد قطعهای بزرگ
صاف شفاف تکون مییابد و اگر یبوست غالب نباشد قطعهای کوچک و رخو و اگر حرارت قوی باشد و ماده غلیظ و ارض
منتن بد بو قطعهای سیاه رنگ منتن تکون مییابد و اگر غیر منتن غیر منتن و همبرین قیاس و تفصیل آن در کتاب المعادن از کتب
حکمیه مسطور است و بهترین این همه ملح اندرانی معدنی است که قسم اول است و بعد از ان اقسام دیگر و بعد از ان نمک
طعام که حاصل از آب بحرها است و قسم هندی مائی که از آب دریا بطریق طبخ بعمل می آورند و انشاء الله تع ذکرش
خواهد آمد زبون ترین املاح است و امثال تنکار و قلعی و بوره و نوشادر را املاح نیز نامند و املاح مصنوعه دیگر میباشند
که بعضی را از خاکستر نباتات که آب آن را صاف نموده بآتش یا بآفتاب منعقد میسازند و منسوب و مصاف میدانند مانند
ملح الفجل و تنباکو و بعضی را بدستور از بول حیوانات و انسان بطبخ و عقد میسازند و همچنین از اشیای دیگر و بهترین
اینها محرق محلول معقود صاف آن است و بیان و کیفیت اینها انشاء الله تع خواهد آمد و مراد از مطلق ملح نمک طعام است
و مجموع آنها مسهل بلغم و سودا و ماء اصفر و رافع رطوبات لزجه و سده و تخمه و فساد طعام و مشهی و نیکو کنندهٔ رنگ رخسار و مصلح
اغذیهٔ بارده و معین بر اخراج آن و بعضی در اخراج خلط خاصی قویتر از سائر اقسام اند چنانچه مذکور خواهد شد و قی
کردن بملح نفطی در غایت نفع است از برای ذوسنطاریای کبدی و بودادهٔ آن قابض و مجفف و سوختهٔ آن الطف و همهٔ آن غاسل
امعا و معین بر قلع سودا از اقاصی بدن و رافع بدمزگی اطعمه و مانع حدوث جذام خصوص نفطی و اندرانی آن و جهت اوجاع
معدهٔ بارده و با سکنجبین رافع مضرت افیون و فطر و سموم مخدره و گزیدن هوام و جهت استسقا و امراض سوداوی و بلغمی
نافع و قی کردن با نمک و سکنجبین منقی معده و در تحقینات معین بر اخراج اخلاط بلغمی و سوداوی و تفتیح سدها و با مسهلات
معین بر قطع اخلاط غلیظه و اخراج آنها و با صعتر جهت رفع عفونات و اخراج ریاح با روغ و یا سفل خصوص اندرانی
آن و مضمضه بآن جهت تقویت لثه و دندان کرم خورده و قلع کرده شده خصوص اندرانی برای زیادتی تجفیف
آن و همچنین مضمضهٔ آن با سرکه جهت افعال مذکوره مفید و ضماد آن با صبر جهت نزلات و با روغن زیتون و غیر آن و
عسل و زفت جهت فسخ عضل و کوفتگی اعضا و وثی و با سرکه و کف صابون جهت ورم ریحی و بلغمی و تهبج و با سرکه جهت
درد گوش و با تخم کتان جهت گزیدن عقرب و با زوفا و عسل جهت گزیدن مار شاخدار و نهنگ و با فوتنج جبلی و

روغن گاو و بدستور با فوتنج و عسل جهت قروح ذکر و اورام بلغمی و همچنین با زفت و عسل و با گل اجاع و عسل
جهت خون منجمد تحت جلد و تحلیل اورام بلغمی و نزول آب و با روغن زیتون جهت سوختگی آتش و منع آبلهٔ آن
خصوص نوع بورقی آن و جهت حکه و جرب و زخم آبله و جذام و با حنا جهت داخس و با عسل و زیت جهت انفجار دمل
و با عسل و فودنج جهت منع نمله از انتشار و با جوز ماثل جهت ورم و با خمیر جهت تحلیل اورام انثیین و نیز با خمیر جهت
پختن دمل و با سرکه جهت قوبا و سعفه و با آرد گندم و عسل جهت التوای عصب و طلاء آن با شحم حنظل جهت بتو
حادث در سر و با زیت جهت رفع اعیا و با زیت جهت خارش بلغمی بشرط آنکه نزدیک آتش به نشینند و یا عضو را بر آتش
بدارند که عرق کند و استعمال آن باعتدال نیکو کنندهٔ رنگ رخسار است و اکتحال آن جهت بیاض و سلاق و سبل و قوت
بصر خصوصا اندرانی و سوختهٔ آن با سوختهٔ نوشادر و شبت سوخته جهت سبل و ظفره و خوردن گوشت زائد در اجفان
و با مروارید جهت بیاض مجرب و همچنین مالیدن آن با مروارید بردند انجهت پاک کردن و جلای آن بی عدیل است
و شستن نمله و اکله و جوششها با آن و سرکه رافع آنها و بستن آن با پشم بر زخم قاطع خون آن و بستن گرم کردهٔ آن بر اعضا
جهت دردهای بلغمی و ریحی مفید و همچنین تکمید بدان مفرد ایا با سبوس گندم و برنج و مضر بصاحب دماغ حار و مورث
تاریکی و اکثار آن محرق خون و مقلل منی و مورث خارش بدن و جرب و مضر ابدان نحیف خصوص مصنوع از آب
بحر و مصلحش مغز و چربیها و اشیای باردهٔ رطبه است و گویند از خواص مجربه آن است که چون سه درم
آن را در حینی که عقرب با سرطان طالع باشد در خانه مریض بر آتش گذارند و اگر بعد از جستن میل بدرون خانه کند
آن مریض شفا می یابد و الا فلا و چون در خانه بسوزانند و سوختهٔ آن بر طرف چپ زنان تعلیق کنند باعث سرعت ولادت
گردد * ملح اندرانی بعربی ملح الذرانی بذال معجمه و رای مهمله و الف و نون و یای مثناة تحتانیه گویند و آن نمک بسیار
سفید صاف شفاف مانند بلور است مشتق از ذراء بهمزه که بمعنی شدت و قوت بیاض است و بفارسی نمک سنگ بلوری و
به هندی نمک لاهوری نامند جهت آنکه از لاهور می آورند و شنیده شده در حین بر آوردن از معدن قطعهای آن نرم
باشد و بعد رسیدن هوا منجمد و صلب میگردد و بعضی نمک سانبهر را نیز ملح اندرانی میدانند و این غیر آن است برای
آنکه قطعهای نمک لاهوری بزرگ و بسیار سفید و شفاف میباشد بخلاف نمک سانبهر که آن ملح العجین است و ملح اندرانی
بهترین اقسام املاح است در آخر دوم گرم و خشک مسهل بلغم و لزوجات و در تقویت فهم و ذهن و رفع تخمهٔ طعام قویتر و در
ادویهٔ عین استعمال غیر آن جائز نیست * ملح نفطی از جملهٔ معدنی است سیاه و بدبو و با نفطیت میباشد و از بریان نمودن
و سوختن بآتش نفطیت آن کم و زائل گشته سفید میگردد و در سیم گرم و خشک و مسهل ترین اقسام نمک ها است و مقی و در
اخراج بلغم و سودا قوی تر از سائر املاح و چون با روغن گل سرخ طلا کنند در رفع جرب و جوشش ابدان عجیب الفعل و قدر
شربتش تا یک درم است حکیم عبد الحمید بر حاشیهٔ تحفة المؤمنین نوشته که آنچه معلوم شد ملح نفطی اکثر مصنوع از سنگی است
در پتنه معروف عظیم آباد مشهور بسجی است که قلی باشد و از سمت غازی پور می آورند و صابون از آن میسازند بدین قسم
که اولا آنرا مکلس میکنند پس کوفته در آب میجوشانند و آن آب را منعقد میسازند ملح نفطی حاصل میگردد و این قول اصح است
و شاید هر دو قسم باشد هم معدنی و هم مصنوع * ملح اسود اقسام ملح العجین است و او سیاه و بی نفطیت است و در افعال
قریب بملح نفطی و در هندی کالا لون و سونجر لون نیز نامند * ملح العجین نمک طعام است و آن الوان مختلفه میباشد و آن

آن سفید و بعضی مائل بسیاهی و بعضی مائل بسرخی و بعضی مائل بزردی و بهترین آن سفید صاف است و بهندی آنرا نمک
سانبهر گویند در آخر دوم گرم خشک و در افعال نزدیک بملح اندرانی است * ملح رشیدی ملح طعام است که مائل بسرخی
باشد * ملح هندی نمکی است شفاف سرخ رنگ مائل بسیاهی که بنفسجی نامند و قطعات آن اندک بزرگ و بهندی آنرا
سیندهه لون نامند در اول سیم گرم و خشک و مسهل ماء اصفر و سودا و بلغم و محرک اشتها و محلل ریاح و در سائر افعال مانند
سائر اقسام و قدر شربتش تا یکدرهم و نیم است * ملح المر نمک تلخ است مابین سیاهی و سفیدی و مائل بزردی و بهندی
پادهه لون و از همه اقسام گرم تر و قریب بدرجهٔ چهارم و در اندمال جراحت با صمغ زیتون قویتر از سائر اقسام است و قدر
شربتش کمتر از یکدرم و گفته اند که اینهمان ملح نفطی سیندهه است لاغیر * ملح الطبرزد نمک معدنی جبلی است و بهترین
او سفید مسمی باندرانی است که ذکر یافت * صنعت آن که از اکثر گیاها و برگها که بهندی کهار نامند مانند برگ ترب
نخود و تنباکو و یا چوب آن و برگ کیله یعنی موز و غیرها بدین قسم است که بگیرند هر قدر که میخواهند از برگ هر گیاهی
که میخواهند و میسوزانند و خاکستر آن را میگیرند و در آب حل میکنند و همان مقدار آهک سنگی نیز بآن حل می نمایند
میگذارند تا ته نشین گردد آب صاف آن را بجز علقه که ظرفی دیگر متصل آن ظرف میگذارند که یکی اندک مشرف و بالا
از دیگری باشد و صوفی و پنبهٔ از فتیله ساخته یک سر آن را در ظرف و سر دیگر را درین ظرف میگذارند تا تمام مائیت آنرا جذب
درین ظرف نماید پس آن آب صاف را بآتش طبخ میدهند تا مائیت رفته ملح بماند و اگر آهک داخل نکنند بهتر است زیرا که
بسیار حاد میگردد و در اکثر امزجه و امراض موافقت ندارد و اگر خاکستر محلول در آن را عرق کشند و آن عرق را طبخ دهند
تا مائیت سوخته نمک بماند بهتر و لطیف تر است * ملح اشخار که قلی و به هندی سجی نامند نیز صنعت آن قریب است بدین
قسم * صنعت ملح مصنوع ماخوذ از آب دریای شور بدین قسم است که اهل سواحل اکثر بلاد واقعه بر سواحل که بنزدیکی
آنها معدن نمک نیست مانند بنگاله و سند و غیرها وقت جزر و مد خصوص در جزر و مد اخر ماه و وسط آن که بسیار آب بلند
میشود و بجاهائیکه آب بدانها میرسد و گودالها میکنند تا آب در آنها جمع شود پس بعد برگشتن و خشک شدن قدری آن
آب را با قدری خاک آن گودالها در ظرفها کرده طبخ میدهند و می گذارند تا فی الجمله صاف گردد و خاک ته نشین شود
پس آب صاف آن را گرفته طبخ میدهند تا آب برود و نمک بماند و آن نمک سیاه رنگ با اندک تلخی می باشد و مدار اهل
آن بلاد و اطراف آنها بدان نمک است مانند بنگاله و اوریسه که کتک نیز نامند و سند و سواحل دکهن و غیرها و بعضی باز
آن را در آب حل کرده میگذارند تا خاک آن ته نشین شود صافی آن را گرفته باز طبخ می نمایند یکمرتبه تا بیشتر سفید
و صاف میگردد و بعضی آب صاف آن را گرفته بر چوبی بقدر یکذرع دست تا بدو ذرع قدری کاه بران پیچیده بعد طبخ و قریب
بانعقاد بران می ریزند تا مثل قند منعقد و منجمد گردد و بعد انعقاد و انجماد دفعهٔ دیگر نیز همان قسم بران می ریزند
و همچنین تا آنکه بحجم یک شبر یا کمتر و زیاده بران جمع و منعقد گردد بعنوان تحفه و هدیه برای بزرگان و غیره می برند
و آن را باصطلاح اهل هند کهاس لون نامند * محمد بن یعقوب کلینی روایت میکند از علی بن ابراهیم از پدر خود از ابن ابی
عمر از هشام بن سالم از حضرت عبد الله علیه السلام که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله خطاب بعلی بن ابی طالب
علیه الصلوة و السلام کرد که یا علی افتتاح کن طعام خود را بخوردن نمک و اختتام کن بنمک بدرستیکه شخصی که افتتاح
بکند طعام خود را بنمک و اختتام کند بنمک محفوظ می ماند از هفتاد و دو مرض که از جملهٔ آنها جنون و جذام و برص است

ودر حدیث دیگر وارد است از حضرت ابی عبد الله علیه السلام که هر که بر لقمه اول از طعام نمک پاشیده بخورد دو
میشود از ان نمش وجه یعنی نکتهای که بر صورت می افتد ودر حدیث دیگر نیز از حضرت ابی عبد الله علیه السلام از حضرت
رسول الله صلی الله علیه وآله وارد است بدرستیکه حق تعالی وحی کرد بسوی موسی علیه السلام که ای موسی ابتدا کن
بملح وختم کن بملح یعنی طعام خود را پس بدرستیکه آن دوائی است از هفتاد مرض که اهون واضعف آنها جنون وجذام وبرص
ووجع حلق واضرار ووجع بطن است واحادیث بسیار در فضیلت افتتاح واختتام طعام بملح وارد است بدین سه حدیث
اکتفا نموده شد ودر حدیث دیگر از حضرت ابی عبد الله علیه السلام مروی است که عقرب گزید حضرت رسول الله را
صلی الله علیه واله وسلم پس آن حضرت صلی الله علیه واله لعنت فرمودند عقرب را فرمودند که نگذاشتی تو مومنی را
که اذیت نرسانیدی ونه کافری را پس طلبیدند نمک را ومالیدند در ان موضع درد ساکن شد پس فرمودند اگر میدانستند
مردم چه خاصیت است در ملح هر آینه خواهش نمیکردند بآن تریاق را * زهر الملح چیزی شبیه بشوره وشور طعم وزعفرانی
رنگ وتند وبدبو ولذاع وارحینیکه آب نیل طغیانی کرده در زمینهای پست می ماند واز آفتاب آبها خشک میگردد زهرة الملح
حاصل می شود وماسرجویه گفته که آن شوره ایست که مثل غبار بر روی نمک معدنی می باشد بغایت گرم وخشک وتند
ومجفف ومحلل قوی وجهت قروح خبیثه واکله وتقشر جلد ورطوبتی که از گوش تراوش کند وجهت غشاوه وآثار قروح
ومنع روئیدن موی وبا روغنها جهت اعیا که ماندگی اعضا باشد وآشامیدن تا یکدرهم آن با شراب ممزوج با آب در اسهال
قویتر از نمک هندی ومدر عرق وباسکنجبین جهت صرع نافع بود ومضر معده وبدلش یکوزن ونیم آن نمک هندی است
وقسمی از ان که مائل بسرخی ومانند دانهای بهم چسپیده می باشد از جملهٔ سموم قتاله ویکدرم آن کشنده است علاج
پذیر نیست * دستور احراق ملح آن است که ملح را بکوبند وبعسل خمیر کنند ودر خرقهٔ کتانی ویا پارچهٔ نازکی بسته بگل
گرفته در تنور تابیده بگذارند وپس از سرد شدن تنور برآورند وگل را از ان دور کنند ونرم سائیده استعمال نمایند
* وطریق دیگر آنکه ملح را شسته خشک نمایند پس در دیگی کرده اگر سفالی باشد بهتر واطراف سر آنرا بگل حکمت مستحکم
نموده در آتش نهند واطراف دیگر از اخگر پر نمایند وبگذارند تا از حرکت بماند که آن زمان بلوغ احراق آن است پس
برآورده بکار برند * حب ملح مسهل بلغم واخلاط لزجه است ورعشه ولقوه واوجاع طحال ونقرس واوجاع مفاصل واسترخای
عضل وآفات حادث از برودت ورطوبت را نافع است وجهت جلای بصر وقوت سامعه مفید * صنعت آن ملح دانی شش
اوقیه فلفل دوازده درم زنجبیل کرفس زوفای خشک انجدان فطراسالیون تخم رازیانه افتیمون ساذج هندی غاریقون
هش سفید سقمونیای مشوی حرف بابلی قرنفل از هریک چهار درم کوفته بیخته حب سازند ووقت حاجت بکار برند شربتی
از یک مثقال تا سه مثقال * حب حیات جهت تقویت معده وهاضمه وکسر ریاح ورفع قراقر ونفخ شکم وتقویت دماغ وتصفیه
حواس وتفتیح سدها وماندگی اعضا وسستی آن نافع واین از تراکیب اطبای هند است * صنعت آن نمک سیاه نمک
سیندهه نمک لاهوری نمک سونچر هلیلهٔ سیاه آملهٔ منقی زنجبیل فلفل دار فلفل از هریک یکتوله نانخواه شیطرج هندی
از هریک نه ماشه قرنفل دارچینی دانهٔ هیل از هریک چهار ماشه عود هندی مصطکی بسباسه از هریک سه ماشه کوفته
بیخته با آب لیمو یا عرق نخود که بهتر است از ان سرشته حبوب یا اقراص سازند شربتی از یکماشه تا دو ماشه * حب حیات
دیگر اقوی از نسخهٔ قبل * صنعت آن نمک سیاه نمک سیندهه نمک سونچر نمک لاهوری کهاس لون پوست هلیلهٔ کابلی پوست

بلیله املهٔ منقی زنجبیل فلفل دار فلفل فلفلمویه رازیانه تخم کرفس نانخواه انیسون از هریک دو توله عاقرقرحا شیطرج
هندی قرنفل دارچینی دانهٔ هیل از هریک نه ماشه جوزبوا پنج ماشه عود هندی غرقی مصطکی از هریک شش ماشه ادویه کوفته
بیخته با عرق نخود یا لیمو یا اترج یا با عرق دارچینی سرشته حب بندند هر حبی مقدار یکماشه شربتی یک حبی تا سه حب
واگر خواهند اقراص سازند بهمان وزن نیز خوب است و بهتر است * حب حیات دیگر قریب النفع است بدان * صنعت آن
هلیلهٔ زرد کابلی هلیلهٔ سیاه بلیله آملهٔ منقی گل سرخ زیرهٔ سیاه کشنیز خشک مقشر فلفل دار فلفل نانخواه بادیان زنجبیل
شیطرج هندی دارچینی هیل بوا هیل کلان نعناع باغی نعناع کوهی نمک لاهوری نمک سیاه نمک سانبهر جوا کهار همه
اجزا مساوی الوزن در عرق نعناع یا سرکهٔ انگوری و قدری آب نعناع حب بندند شربتی از یک ماشه تا دو ماشه * عرق ملح
بسیار ترش و خوش طعم میباشد و مجفف رطوبات و جهت اکثر امراض بارده و تقویت معده و دماغ و کسر ریاح نافع و جهت
استسقا با عرق مرو و جهت صاف نمودن خون با شیرهٔ عناب و امثال آن و جهت تقویت دماغ حار با آب برگ کاهو و با
آب ریحان و جهت تقویت دل با بید مشک و گلاب و جهت معده و اشتها و هضم طعام با آب برگ نعناع یا عرق آن و از برای
وجع کبد حار با آب برگ کاهو یا برگ کاسنی و برای سپرز با آب برگ خرفه برگ بزرک و جهت یرقان و حمی بلغمی و فالج و
لقوه با ادویهٔ مناسبهٔ با آنها و برای تفتیت سنگ گرده و مثانه نیز با ادویهٔ مناسبهٔ آن در حمام و برای فتق نیز با ادویهٔ مناسبه
بآن و برای قولنج با شراب انگوری و مقدار شربت آن از دو قطره تا پنج قطره است * صنعت آن بگیرند ملح اندرانی را و مکلس
نمایند بدین طریق که ریزه ریزه نموده و یا کوفته در ظرفی سفالی کرده بر آتش بگذارند و بسیخ آهنی برهم زنند که سرخ گردد
تا آنکه صدا از آن برنیاید بعد از آن سرد کرده مقدار دو رطل آن را در آب حل کرده و با شش رطل گل زرد یا گل کوزه گران
نرم کوفته خمیر نمایند و فتیلهٔ بسیار کوچک بسازند بقدر بند انگشتی و در آفتاب یا نزدیک آتش خشک نمایند پس در فرج
کجکردن کرده قابله بر آن نصب نموده زیر آن آتش کنند و عرق کشند و آن عرق را در شیشه نگاهدارند و سر آن را محکم بندند
والا بخار شده تمام بیرون می رود و عند الحاجت باز کرده بقدر حاجت بر آورده باز سر آن را محکم بندند * ملح سلیمانی
جهت تخمه و درد معده و جمیع دردهای مفاصل و عرق النسا و نقرس و وجع ورکین و رکبتین و غیر آن را نافع و حدت بصر و
صفائی لون بخشد و نسیان و کلف و بهق زائل کند و مسخن کرده و منفش ریاح و محرک باه و مکثر منی و مهیج شهوت طعام و
جماع و دافع سم و رافع هم و در جمیع اوقات مستعمل است * صنعت آن نمک لاهوری یا سانبهر چهار رطل بگیرند و خوب
بریان کنند پس در ظرفی کرده در تنور بگذارند تا که آتش تنور سرد شود پس بگیرند ملح هندی یعنی نمک سیندهه نوشادر
ملح اندرانی از هریک شش اوقیه تخم کرفس بیست مثقال فلفل سیاه اذخر مکی از هریک پانزده مثقال فلفل سفید دوازده
مثقال افتیمون سنبل الطیب حلتیت کمون کرمانی از هریک شش مثقال دارچینی کاشم لب القرطم زنجبیل اصل السوس
مقشر انیسون از هریک چهار مثقال هریک را جدا جدا بکوبند پس وزن نموده با نمکهای مذکور مخلوط کرده در ظرف
چینی یا شیشه یا سفال سبز لعابدار کرده در جو دفن کنند و هرچند که کهنه شود بهتر باشد برای حدت بصر و دانگ ناشتا
بخورند و جهت قوت باه با بیضهٔ نیمبرشت و برای اشتها و هضم طعام بعد از طعام بقدر حاجت و برای اوجاع و ورم باید که
عسل بر محل درد بمالند و این را بر آن بپاشند و در نسخهٔ که صاحب شفاء الاسقام از ابن ماسویه نقل نموده وزن اذخر یازده
درم و بجای مثاقیل درهم است در کل ادویه * ملح سلیمانی دیگر که بهندی چورن نامند جهت هضم نمودن طعام و درد شکم و

تقویت معده و امراض دیگر نافع است * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلی پوست بلیله آملهٔ مقشر فلفل دارفلفل نانخواه عود هندی
شیطرج هندی بهارنگی سیاه دانه کاکراسینگی از هریک یک مثقال زنجبیل نمک لاهوری از هریک ده مثقال ادویه کوفته
بیخته در آب پنجاه عدد لیموی کاغذی یا عرق نخود خمیر نمایند و بقدر کنار صحرائی حب بندند و پس خشک ساخته
سفوف سازند بوقت حاجت بقدر ضرور بخورند * ملح سلیمانی دیگر که همان نفع دارد * صنعت آن نمک اندرانی نمک
نفطی سیاه نمک خمیر نمک هندی سفید از هریک چهار توله زنجبیل فلفل دارفلفل از هریک یکتوله انیسون ده ماشه آمله
منقی دو توله نانخواه تخم کرفس قرنفل از هریک نه ماشه جوزبوا بسباسه از هریک سه ماشه سنبل الطیب وج ترکی سعد
کوفی از هریک شش ماشه افتیمون عود هندی دارچینی پوست هلیلهٔ کابلی هلیلهٔ سیاه پوست بلیله از هریک یکتوله و ششماشه
مصطکی یکتوله نمکها را با آب اندک شسته تا از گرد و خاک پاکیزه گردد پس بریان نمایند و باقی ادویه کوفته بیخته با آن
ممزوج نموده در شیشه نگاهدارند و سر آنرا محکم بندند و از هوا محافظت نمایند و عند الحاجت شربتی از یکماشه تا چهار
ماشه تناول نمایند * ملح سلیمانی به نسخهٔ دیگر قریب العمل است بدان * صنعت آن ملح نفطی ملح اندرانی پوست
بلیله آملهٔ منقی شیطرج هندی نانخواه مقشر فلفل دارفلفل زنجبیل اجزا مساوی کوفته بیخته سفوف سازند و با عرق
نخود که شبنم آن است خمیر کرده اقراص و حبوب بندند شربتی از نیم درم تا یکدرم و در نسخهٔ دیگر پوست هلیلهٔ
کابلی نیز داخل است و در نسخهٔ دیگر این زنجبیل داخل نیست * پاچک که در منافع قریب به نسخهٔ قبل است و نیز از
قراکیب اطبای هند است * صنعت آن نمک طعام یکرطل بریان نموده در کوزهٔ گلی کرده در تنور گذارند تا تنور سرد
گردد پس برآورند ملح هندی ملح اندرانی از هریک سه اوقیه نوشادر یک اوقیه تخم کرفس فلفل سیاه فلفل سفید دارفلفل
اذخر مکی از هریک هفت مثقال سنبل الطیب عود هندی زیرهٔ کرمانی قرنفل مصطکی دارچینی قاقلهٔ کبار کاشم زنجبیل انیسون
لب قرطم اصل السوس مقشر هیل بوا از هریک سه مثقال ادویه را هریک جدا جدا کوفته بیخته درهم نموده در شیشه کرده در جا
دفن نمایند و هر چند کهنه گردد بهتر است و اگر نمک نفطی دو توله و حلتیت ششماشه نیز اضافه نمایند بهتر است شربتی از یک
ماشه تا چهار ماشه * دهن الملح جهت تحلیل ریاح و اورام و اکثر امراض بلغمی و بادی نافع * صنعت آن بگیرند ملح سه رطل و گل کوزه
گران شش رطل و بارزد نیم وزن گل و مجموع را در قرع کج کردن بلند دهن گشاد نمایند و قابلهٔ وسیع بر آن نصف کرده آهسته
آهسته آتش در زیر آن کنند و بتدریج زیاد نمایند تا مقطر گردد پس دهن را از روی آب گرفته در شیشه نگاهدارند و عند الحاجت
بکار برند * دهن الملح بطریق دیگر که همان نفع دارد و در حل طلا بی نظیر است * صنعت آن حل نمایند نمک را در سرکه
تقطیر نمایند پس تقطیر نمایند آن قاطر را تا اینکه مائیت آن برود و دهن باقی ماند * معجون الملح معده و رودها را پاک کند
و قی سوداوی و بلغمی باز دارد * صنعت آن نمک هندی دو درم ایارج فیقرا ده درم پوست هلیلهٔ کابلی آمله هلیلهٔ سیاه
اسطوخودوس از هریک سه درم افتیمون غاریقون از هریک چهار درم اجزا کوفته بیخته بعسل بدستور متعارف بسرشند شربتی
سه درم با آب گرم * معجون ملح هندی از ترکیب هنود نقل شده لکنت زبان را شربا و دلوکا و اکثر امراض باردهٔ رطبهٔ دماغیه
را شربا مفید و بیعدیل است * صنعت آن زیرهٔ کرمانی فلفل سیاه دو صد عدد دارفلفل صد عدد قرفه نمک نفطی قند سفید
از هریک بیست و هشت مثقال با دو وزن ادویه عسل مصفی علی الرسم بسرشند شربتی دو مثقال * منشط اکبر از تراکیب قطب
الدین علامهٔ شیرازی نشاط و فرح بسیار آورد و در امر باه عجیب الاثر است * صنعت آن دارچینی قرنفل بهمن سرخ بهمن

سفید ازهریک یکدرم مصطکی دودرم گل سرخ پنجدرم درونج عقربی کشنیز خشک پوست زرد اترج ازهریک نیم درم مشک
خالص دودانک عنبر اشهب یکونیم درم ورق الخیال هشتاد مثقال درشش وزن آن شیرکا وبخیسانند ویکشبانروز یکدارند پس
بجوشانند ویکدارند تاسرد کردد پس بمالند وصاف کنند وباهشتاد مثقال قند سفید بقوام آورند ویکدارند نافاتر دد پس ادویه
راکوفته بیخته بآن بیامیزند شربتی یك مثقال تا دومثقال

* باب المیم مع الواو *

موم بضم میم وسکون واو ومیم بعربی
مشهور بشمع است وآن خانه زنبور عسل است که بعربی نحل بفتح نون وسکون حای مهمله ولام نامند که درفصل ربیع خانهای
مسدس شکل دوطبقه ازان ساخته درفوقانی آن تخم میکذارد وبچه پرمی آورد ودرطبقهٔ تحتانی ان عسل پرمی ماند برای
ذخیرهٔ خودوبچها درفصول دیکرودستور است دراکثربلاد که برای آنها خانها ازچوب می سازند ویا ازکل که عقب آن بر
میباشد درپیش آن موراخها بمقدارآنکه زنبوردران خانه رود وخانهای زنبورکه مسمی بکوایراست دران میکذارند
وعقب آنرا بند میکنند تاآنکه تخم کذاشته بچه برآورددران خانها عسل پرنماید وچون بچها بزرک شدند وبحد پرواز
رسیدند آنهارابرآورده بانچهٔ پادشاه آنها درخانهای دیکرساخته میکذارند وبرای خوراک آنها قدری عسل ودوشاب
درهم کرده درعقب خانها میکذارند وعسل که درخانهای تحتانی جمع کرده اند آنمقدارا بریده برمی آورند وبرای
اینها نیزقدری عسل بادوشاب آمیخته میکذارند ومشهوراست که تاپادشاه آنهادران خانها است زنبوران دیکرازان خانها
بجای دیکرنمیروند وعلامت پادشاه آنها آن است که اززنبورهای دیکربزرکتر میباشد وخانهٔ له برای ایشان میسازند
موراخ آنرا بمقدارمیکذارند که نتواند برایدومورا خهای زنبورهای دیکررا کشاده که توانند آمد وشد نمود جهت چراوآب
زنبورها برآمده برشاخهای درختان بنشینند وخواهند که صید وجمع نمایند آنهارا اول پادشاه آنهارا بنحویکه اصلا اذیت باو
نرسد کرفته دران خانها میکذارند زنبوران دیکرهمه دران خانهای می آیند وکفته اند که مردم آداب سلطنت را ازآنها آموخته
اند وسخنان بسیاردرآداب بیان کرده که محل کنجایش آن ندارد وبعضی همان خانهارا بجنس آورده می فشارند وعسل
راازان جدا می نمایند وموم راجدا وبعدا خذ عسل باعتبار اختلاف مادهٔ بعضی ازان موم زردرنك وبعضی سرخرنك میباشد
ومرد ونوع آن دراول دوم کرم ودررطوبت معتدل وبعضی درکرمی نیزمعتدل کفته اند وچون بصنعت آن راسفید کردانند
بحتمل که سفید کردهٔ آن معتدل باشد وکفته اند که قوت آن تاسی سال باقی میماند محلل ومنضج وملین وپرکنندهٔ زخمها وقروح
ومرطب بالعرض به سبب قبض وسد مسام ومصلح ادویهٔ مراهم وحافظ ومسمك آنها وموافق جراحتها وفروبردن مقدار ده
خردله ازان که ریزه ریزه نموده بمقدارجوورکندم با روغنهای مناسبه مانند بادام مقشرو امثال اینها جهت فروح
باطنی وسحج امعا ودردسینه ومرفه ودمامیل ودردکلوولهاة وتصفیهٔ صوت ورفع انجماد لبن درمعدهٔ مجرب است
وهمچنین آشامیدن محلول آن وطلای آن جهت حکه وجرب وتحلیل ونضج اورام وبچرک اوردن زخمها وتوسیع دهنه
آنها ونرم کردن سینه وصلابت اعصاب وخشونت اعضاورفع اذیت حوبه های زهرداروجلب سم چه بطریق قیوعی
وچه بغیرآن وکرفتن قطعهٔ ازان دائم دردست مدت مدید رافع تشنج وتمدد انکشتان وصاحب است خصوص تازهٔ زران
وبستن براورام صلبه باعث تحلیل آنها است وبخوران جهت رفع عفونت هوای وبائی وبعرق آوردن صاحبان سپ
واستشمام رائحهٔ آن جهت بدبوئی بینی واذیت هوای جیفه ها وتحقین کداختهٔ آن باروغن کل مرغ جهت سحج امعا
بغایت نافع ومعدد ورافع اشتها ومصلحش نان ومقدارشربتش تانیم درم وبدلش عکبروآرد باقلا وکویند که چون آشیان

مکس را بسوزانند و بظرفی بمالند که خزفی باشد و در آب دریا و یا سر آبها بگذارند آب شیرین را بخود جذب مینماید * عکبر بفتح
عین و سکون کاف و فتح بای موحده و رای مهمله بفارسی بر موم نامند و نزد جمعی موم کم عسل است که در آشیانهٔ زنبور
عسل یافت میشود و شیخ الرئیس و شیخ الکوایر گفته و آن موم سیاهی است که رخنهای آشیان خود را بآن مسدود میکند در
آخر دوم گرم و خشک و ملطف و ملین و منقی و جاذب پیکان و خار از بدن و معطس قوی بسبب قوت رائحه و بخور آن جهت سرفه
کهنه و ضماد آن جهت اقسام قوبا و جبر کسر و استحکام عظام و ضربه و سقطه نائب مناب مومیائی است و لهذا آنرا مومیائی
نحلی نامند و قدر شربتش یک مثقال است که باده مثقال نبات یا عسل بآب حل کرده بیاشامند * دهن الموم که از صناعت
اهل فرنگ است محلل اورام و ملین صلابات سوداویه و بلغمیه و سریع النفوذ باعماق بدن و جراحات تازه و کهنه را
مفید هرگاه روزی دو مرتبه بدان طلا نمایند سوختگی آتش و کلف و نمش را و خطوطیکه بر پستان زنان و مردان حادث
میگردد بسیار گریه مینماید و آن را لکه و بفرنگی میشور نامند نافع است * صنعت آن بگیرند موم را و بر آتش بگذارند
تا گداخته گردد و کف آن زائل بشود پس برگرفته دو وزن آن ملح مکلس داخل کرده فتیلها سازند و در قرع گچ کرده
کرده در دیگی که در آن رمل پر کرده باشند بگذارند و بر اجاغ نصب نمایند و انبیق و قابله بر آن وصل نمایند و در زیر دیگ
آتش کنند تا بسبب گرمی ریگ دهنیت از آن جدا گشته در قابله آید و بعد اتمام در شیشه نگاه دارند و عند الحاجت
استعمال نمایند * روغن موم نوع دیگر جهت تحلیل اورام و ریاح و التیام جروح و قروح * صنعت آن موم سفید
آثار استخوان گاو سوخته کوبیده ربع آثار موم را گداخته بآن ممزوج کرده فتیلها سازند و بدستور در قرع گچ کرده
کرده مقطر نمایند و بعضی بجای استخوان سوخته آجر کهنه کوبیده و یا گل زرد یا موم داخل مینمایند و بعضی در قرع و انبیق
مسی یا سفالی بدین شکل و در اجاغ ساباطی طولانی بدین هیأت میسازند و مقطر مینمایند بدون واسطه رمل تا آنکه
از هر دو جانب بآن بخار آتش برسد و نفس شعله نرسد * و بباید دانست که اولی آن است که آنچه برای خوردن مقطر
نمایند باید که با آجر و یا گل زرد و یا ریگ و یا هر سه و امثال اینها باشد و آنچه از برای تحلیل ریاح و اورام است با نمک
و آنچه از برای التیام جروح و قروح است با استخوان سوخته و یا قنبیل که بهندی کمیله گویند و با طین مغره که بهندی
گیرو خوانند و یا سرنج که بهندی سیندور گویند مقطر نمایند * و قیروطیات در حرف القاف مذکور شد * و دستور سفید کردن
موم آن است که بگیرند موم را هر مقدار که خواهند و گداخته با قاشق مسی و یا آهنی و یا برنجی اندک اندک در آب
سرد بچکانند که دانهای ریزه بسته شود پس آنها را از روی آب برداشته روز بر پارچهٔ صافی پهن کرده بآفتاب نهند و شب
بماهتاب تا چهار پنج یوم پس بدستور اول گداخته در آب سرد ریزند و باز روز در آفتاب و شب در ماهتاب نهند
و همچنین تا آنکه خوب سفید گردد بحدیکه خواهند پس بکار برند * مومیا بضم میم و سکون واو و کسر میم ثانی و یای مثناة
تحتانیه و الف لغت یونانی است بمعنی حافظ الاجساد و بفارسی مومیائی نامند و آن چیزی است شبیه بقیر و از درزها
و شکافهای بعض جبال بیرون می آید و بهترین آن آن است که از کوه داراب که از توابع فارس است بهم میرسد
بعد از آن استهبانات و نواح آن و بعد از آن کهکیلو و آنچه از جاهای دیگر اخذ می نمایند قیر است نه مومیائی است
ضعیف الاثر است و چندان خاصیتی و نفعی از آن مترتب نمیگردد و آنچه ملا احمد تهتهٔ در تاریخ الحکما در کیفیت
بدو اطلاع بر مومیائی و خواص و افعال بآن نوشته آن است که از جملهٔ عجائب اتفاقات ظهور مومیائی کانی بود د

عهد فریدون و کیفیت ظهور آن در کتب معتبره چنین آورده اند که در ایام حکومت فریدون جمعی از سپاهان او در حوالی
داراب جرد فارس شکار می کردند ناگاه یکی از ایشان تیر کاری بر قوچ کوهی زد و آن قوچ بعد از چنان زخمی از نظر ایشان
غائب شد هر چند تفحص کردند نیافتند اتفاقا بعد از یک هفته باز آن جماعت بشکار رفتند همان قوچ را دیدند که صحیح
و سالم و آن تیر در پوست او آویخته و قوچ آنچنان می خرامید که گویا اصلا زخمی باو نرسیده از مشاهدهٔ آن حالت متعجب
شدند و در مقام گرفتن شدند و بهر نحویکه بود او را بدست آوردند چون نیک ملاحظهٔ نمودند قدری از مومیائی در اندرون
زخم و حوالی آن چسپیده بود چنان معلوم میشود که او خود را بموضعی که مومیائی داشته مالیده و آن مومیائی موجب
التیام و التحام زخم کاری او شده و چون این خبر بفریدون رسیده در مقام تجربه و امتحان آن شدند و در التیام جراحات و
جبر عظم مکسور و غیرها از وی آثار ارجمند و فوائد عظیمه یافتند و بعضی گفته اند که در زمان فریدون فرخ حکما پی
باین دوا بردند بدین طریق که روزی فریدون برای شکار رفته بود و آهوئی را تیری زد چنانچه آن تیر بر پهلوی او نشست
و از پهلوی دیگر وی بیرون رفت و تیر دیگر بر پای او زد که لنگ شد و آهو میرفت و فریدون در عقب آن تا آنکه آهو بجایی رسید
که اندک گودی داشت آن آهو چند مرتبه زبان خود را بر آن مکان مالید و تا رسیدن فریدون بسر وقت او باز آن آهو بدو نشست
و برفت و نمی لنگید ازین معنی فریدون متعجب شده حکما را طلبیده و اظهار آن مقدمه نمود بعد تفحص معلوم شد که از
درزهای سنگ مانند صمغ چیزی می چکد و آن آهو آن را لیسیده پس فریدون حکم کرد که مستحفظان در آن جا باشند و هر
ساله هر مقدار که جمع شود ارسال حضور نمایند و از آن زمان تا حال در آنجا مستحفظان هستند و هر ساله آنچه جمع می شود
از برای سلاطین ارسال میدارند و رفته رفته بمرور ایام و از کثرت کاوش آن مکان گود شده است باعتبار آنکه سنگی را که از
درز آن بر می آمد می کاوند که بلکه از زیر آن بیشتر بدست آید و همچنین و ازین جهت آن مکان گود تر از سابق شده است و
بالفعل بر مثال چاهی بعمق دو قامت انسان و بقطر دو سه چهار ذرع شده است سنگی عظیم بر دهن آن گذاشته و مستحفظان
نزدیک آن می باشند سالی یک مرتبه پنجاه شصت کس و یا زیاده جمع شده آن سنگ را اندک کنار میکنند که شخص در آن
تواند رفت پس شخصی لنگی بسته اندرون آن میرود اندک آبی بقدر یکشبر تا یک و نیم شبر گاهی قدری زیاده و گاهی کمتر
از تراوش عروق آن کوه که در ته آن جمع گشته در آن مدت بر بالای آن اندک دهنی مانند پرده منجمد گشته میباشد
تمام آن آب را با اندک سنگ و ریگ و آنچه هست در آن بیرون آورده در دیگ بزرگی جمع میکنند و مستحفظان همه جمع
میباشند و آن دیگ را بر آتش گذاشته چند جوشی میدهند تا دهنیت از مائیت و خاک و ریگ و غیرها جدا گردد پس فرود
آورده سر آنرا بسته همه بر آن مهر میکنند و میگذارند تا خوب سرد گردد پس سر آنرا باز کرده آنچه بر روی آن بسته شده است
از دهنیت میگیرند و مرتبهٔ دیگر آنرا بهمان قسم جوشداده میگذارند تا سرد گردد و دهنیت آنرا باز میگیرند و همچنین تا دهنیت
دیگر در آن نماند پس قدری را عمله بعنوان دزدی برای خود میگذارند و تتمه را جمع آنها بر آن مهر نموده ارسال حضور
مینمایند و مجموع تخمینا یکصد و پنجاه مثقال نهایت تا دو صد مثقال در تمام سال جمع میشود و گاهی زیاده تا سه صد مثقال
و گاهی کمتر و زیاده برین شنیده نشده و در دردی آن نیز خاصیت و تاثیر بسیار است چون در روغن گاو یا گل سرخ حل نمایند
و صاف نموده بیاشامند و یا تدهین نمایند و غیر دارابی نیز از سنگ بر می آید ولیکن مکانی معین مانند دارابی ندارد و
کسانیکه ماهر این کار اند در آن کوهستان رفته تجسس می نمایند بر روی بعضی سنگها که علامت داغی معلوم میشود آنجا

ارمیخی کوبیده نشان میکنند و بعد از چند مدت آمده از انجا انچه جوشیده شده است جمع نموده میبرند وگاه است که سال
دیگر از همان سنگ همانجا نیز برمی آید وگاه است که برنمی آید از جای دیگر و از سنگهای دیگر که برنیامده بود برمی آید ونیز
از بعضی ثقه و سکنهٔ آن دیار شنیده شده که بعض اهل اندیار اسطهبانات وکهکیلویه ونیز سراویج ونواح آن ها جمع شده
در بعض مغارها شکافهای کوه که میدانند که از ان ها مومیائی برمی آید هیمهٔ بسیاری در ان مغارها وشکاف ها جمع
کرده آتش می افروزند ومی روند بسبب گرمی وتابش آتش از شکافها ودرزهای سنگها چیز بسیاری برمی اید
بر اطراف شکافها ودرزها منجمد می گردد وبعد سرد شدن ان مغارها آمده آنها را جمع کرده میان خود ها قسمت
میکنند ومیفروشند واین نوع است که نزد مردم بسیار وافر وارزان است وخرید وفروخت ان میشود ودر نفع قریب
بنوع دوم است اما نوع اول که دارابی ماخوذ از ان مکان خاص است که منافع بسیار دارد بسیار کم ونادر است وبدست
کسی نمی اید چنانچه ذکر یافت مگر انکه قلیلی از ان عمله ویا از بخشش وانعامات سلاطین ویا از عمله کارخانجات
بدست بعضی اید ونیز چیزی شبیه بمومیائی بسیار ضعیف العمل ناصاف از بعض کوههای هند ودکهن بعمل می اید
ومیگویند که از شکاف مغارات میچکد وخوب خالص آنرا چون در آب اندازند آب را سرخ میگرداند ومانند موم میباشد
وکم یاب است وآن را به لسان اهل هند سلاجیت مینامند وخاصیت بسیاری برای آن بیان میکنند ومیگویند که میمون
سیاه که آنرا لنگور مینامند آنرا میخورد وبمجرد خوردن شکم آن جاری میشود وبر سنگها نجاستها میکند همان را نامقیدان
برداشته بجای سلاجیت اصلی خالص میفروشند واما بیان مومیائی انسانی که حکیم میرمحمد مومن در تحفه نوشته اند که در ازمنه
سابقه دستور بوده که حفظ جسد موتی را از تعفن بمالیدن مرمکی وعسل ومومیائی وامثال اینها می نموده اند وچون اکثر دخمهای
بلاد مغرب را آب گرفته هرچه از اجساد واعضای موتی را امواج بحر بساحل رسانیده ومیرساند آن را جهال بجای مومیائی
صرف نموده ومینمایند ودر آخر نوشته اگرچه در جبر کسر نفعی میکند ولیکن شرب آن حرام ومورث کوری وفساد بدن ومضرتهای
بیغایت است * واما مومیائی سگ بچه کیفیت وصنعت آن را ذکر نکرده شاید ازین قبیل باشد که بعض ادویهٔ حافظهٔ مقویه
تریاقیه از قبیل ادویهٔ مذکوره بر بدن بچهٔ سگ تازه زائیده شده مالیده زمانی ممتد در خمی کرده در زمین دفن مینمایند تا
اینکه تعفین تام یابد وصورت وحدانی ترکیبی ومزاج ثانوی صناعی بهمرساند پس برآورده استعمال مینمایند ویا بصور
دیگر العلم عند الله تع * بیان جودت مومیائی وکیفیت وخواص ومنافع وطرق استعمال آن مفردا ومرکبا * بدانکه بهترین
آن دارابی سیاه صاف براق نرم است که بوی بد نداشته باشد ارسطو فرموده که بهترین او آن است که چون جگر گوسفند
را در گرمی ذبح با ریزهٔ نی شکسته شق کرده بدان بمالند التیام یابد ونیز گفته امتحان اصلی مومیائی آن است که بهموار
پای مرغی یا خروسی ربشکنند وبقدر یک دانگ از ان را در روغن گل سرخ حل کرده بحلق او ریزند وقدری بر ان بمالند
اگر در عرصهٔ یکشبانه روز جبر شکستگی پای او نموده باصلاح آورد خوب است وجید واصلی والا بد وغیر اصلی وگاه باشد که در
عرصهٔ شش هفت ساعت باصلاح آورد وامتحان دیگر آنکه مومیائی خوب را چون بدست بگیرند مثل موم بزودی نرم میگردد
وبد ومغشوش ومبدل آن صلابت بسیار دارد وبزودی وبحرارت کمی نرم نمیشود وبهترین امتحانات آن است که در
جبر کسر اعضای انسان واوجاع وتقویت باه وسائر قوی وغیرها در انسان تجربه نمایند در اول سوم گرم ودر دوم خشک
ونزد بعضی خشکی آن غالب بر گرمی آن است وصاحب شفاء الاسقام حار در دوم ویابس در اول گفته وقوتش تا چهل سال

باقي ميماند مقوي ارواح ودل ومفرح ومحلل مواد باردة ومقوي اعضاء باطني وظاهري ومجفف رطوبات ومعين
بلاه وحافظ ارواح بدني ولطيف وسريع النفوذ ومفتح سدد وجالي وجهت فواق وفالج ورعشه ولقوة ورفع سمومات مشروبة
ملدوغه ودرد معدة ووجع الفواد وتقويت معدة واختناق رحم وجميع امراض باردة ونفث الدم وجراحت مثانه وعسر
البول وابتداء جذام وداء الفيل وثقل زبان وكزيدن بعقرب وتحليل اورام بلغميه وجبر كسر وضربه وسقطه وخلع نا-

* اعضاء الراس والاذن والانف واللسان محلول مقدار يك حبهٔ آن با آب مرزنجوش جهت صداع بارد عاذج وشقيقه
صرع ودوار ولقوة وفالج واسترخا ودوحبهٔ آن با آب طبيخ صعتر فارسي وراسن جبلي جهت سبات آشاميدن ومالبدن ومعوط نمودن
وچكانيدن يك جو آن در بيني وكوش با طبيخ مرزنجوش با روغن زنبق ونيز معوط يك حبهٔ آن با يك حبهٔ مشك وكافور
چند بيد مشك محلول در روغن بان جهت اوجاع باردهٔ كهنه درسر ورياح وبرودت دماغ وهمچنين قطور آن در نرگس
بيني وبا روغن زيتون وعسل جهت رياح مجتمعه در دماغ وشرب يك حبهٔ آن با آب طبيخ كرفس وزيرهٔ كرماني جهت لقوه
ونيم دانك آن با آبيكه صعتر فارسي دران جوشانيده باشند جهت ارتعاش وچكانيدن يك حبهٔ آن با روغن يا سمين يا كنجد
در كوش جهت درد آن ومقدار يك شعيرهٔ آن با روغن كل مرخ به تنهائي ويا با آب غورهٔ قطور آن وفتيله ممزوج بان در
كوش كذاشتن جهت ثقل سامعه وريش وقروح وآمدن چرك ازان نافع وارسطاطاليس كفته كه قطور محلول آن با پيه
خوك غير نمك سود جهت كري حتى كري مادرزاد را مبالغة وباكافور تنها ويا با آب مرزنجوش جهت رعاف وامراض بيني
ودلوك آن باعسل جهت لكنت زبان وثقل آن نافع * اعضاء النفس شرب مقدار سه شعيرهٔ آن در نبيذ جمهوري جهت
نفث الدم از رئه ودوحبهٔ آن با آب نمك واب نخود جهت منع نفث الدم از ريهٔ ويكحبهٔ آن با شير الاغ جهت نفث الدم ورعاف
همچنين قطور آن جهت رعاف ويكقيراط آن با مكنجبين ويا با آب نعناع جهت رفع خناق وهمچنين يكقيراط آن باشربت مو-
ورب توت يا باطبيخ عدس وامثال ان جهت وجع حلق وورم ان ركفته اند كه غرغرهٔ مقدار دوحبهٔ آن با آب اصل السوس وعاقرقرحا
مطبوخ جهت خناق ويك طسوج ان با آب عناب ويا سپستان وماء الشعير واصل السوس مقشره روزمتوالي ناشتا جهت معرفه
ويكقيراط آن با آب نعناع ويا با آب مطبوخ زيرهٔ كرماني ونانخواه وكرويا جهت خفقان بارد مفيد است * اعضاء الغذاء شره
يكقيراط آن با آب مطبوخ زيرهٔ كرماني ونانخواه وكرويا جهت غثيان وتهوع وخفقان وضعف معدة وامعاء وازالهٔ رطوبات
مجتمعه برفم معدة وسقط وضربه بر سينه ومعدة وبراى سقطه وصدمه وضربهٔ كبد مقدار يك قيراط آن با دودانك كل ارمني ويكدانك
زعفران در آب برك عنب الثعلب يا باب برك كاسني يا درخيارشنبر وجهت فواق ريحي يكحبهٔ آن با طبيخ تخم كرفس وزيره
كرماني وجهت وجع طحال يك قيراط آن با آب كشنيز تازه ويا باب بيخ كبر وجهت وجع ونفخه وكبر طحال يك قيراط آن با ماء
السكر يا با آب كرفس تازه يا با طبيخ بيخ آن يا با طبيخ تخم فنجنكشت يا بوهت بيخ كبر وبراى ورم جنبين با اب طبيخ حسك
وطلاي نيز دانك آن در آبيكه انيسون دران جوشانيده باشند بر شكم مستسقي وهمچنين شرب يكدانك آن با اب مطبوخ
انيسون نافع * اعضاء النفس والتناسل شرب يك قيراط آن با شير تازه دوشيده به تنهائي يا باقدرى شكر جهت قروح رئه وجاع
احليل ومثانه وشرب طسوجى ازان با آب مطبوخ دوقو ونقاح اذخر جهت رفع حبس البول وتقطير البول وادرار ان وحور دن
هر هفته يكمرتبه دوحبهٔ آن با روغن كاو جهت رفع باد بواسير وا وجاع معدة ودوحبهٔ آن با آب مطبوخ عاذج هندي جهت
اختناق رحم وحمول اندك آن مخلوط با آرد كندم جهت قلت صبر بر نكاه داشتن بول سلس البول وهمچنين حمول آن با روغن

زیتون یا روغن زنبق جهت تقطیر البول و عدم صبر بر حبس بول و استرخای مقعده و عذیوط و مسوح آن با روغن نارجیل
و مانند آن بر قضیب و انثیان و حوالی آن جهت تحریک جماع و همچنین آشامیدن دو حبهٔ آن با آب باقلا یا حبهٔ از آن
با زردهٔ تخم مرغ نیمبرشت سه روز متوالی و محمد بن زکریا در کتاب الباه نقل کرده اگر کسی را آب منی خرج شده باشد و خواهد
که بزودی باز بحال اصلی بر گردد در آخر حرکت قریب بانزال دو جو مومیائی را در پنج درم عسل سفید حل کرده بخورد و اگر حرور
المزاج باشد با اشربهٔ باردهٔ مناسبه بنوشد و مجرب است * آلات المفاصل محلول آن از یک دانگ تا یک دانگ و نیم در ادهان مناسبه
مانند روغن گل و اشیای موافقه مانند آب باقلا و با زردهٔ تخم مرغ دو سه عدد جهت اوجاع مفاصل و خلع عضو و کوفتگی عصب
و جدا شدن و پاره شدن آن و عضله و کسر عظم و سقطه و ضربه و صدمه و امثال آن و خوردن و مالیدن آن بدان موضع بی عدیل و
همچنین آشامیدن آن با شراب صرف و برای جراحات کهنه و ناصور وزن یک دانگ آن با یک درم پیه خنزیر گداخته در زیت مقدار
نیم درم مرهم ساخته بمالند و جهت اعلال باطنی و صدمات آن در روغن گل سرخ یا روغن کنجد حل کرده طلا نمودن بدان
اگر بر کسی تیری زده باشند مالیدن بران موضع و خوردن آن بغایت نافع * حمی آشامیدن نیم دانگ آن با مطبوخ افسنتین
و باد آورد و یا با اشربهٔ مناسبهٔ دیگر جهت ربع و حمیات عتیقه بلغمیهٔ و سوداویه نافع و نیم دانگ آن با مطبوخ افتیمون
صرف با ادویهٔ مناسبهٔ دیگر هفت روز متوالی جهت ابتدای برص و جذام و داء الفیل و همچنین جهت هر علت با ادویهٔ مناسبه
و معاون آن مفید است * الضربة والسقطة آشامیدن یک دو حبهٔ محلول آن در روغن گاو تازه و همچنین مالیدن بران و از هر
و حرکات محافظت نمودن مفید است و بدستور با روغن گل یا زیت * السموم مالیدن آن بقدر یک قیراط با روغن گاو جهت
گزیدن عقرب و نیز جهت عقرب گزیده شرب یک قیراط آن با شراب صرف یا نبیذ صرف و همچنین یک قیراط آن با آب کشنیز
تازه و یا آب بیخ کبر آشامیدن و گذاشتن بران و جهت مطلق سموم مقدار دو حبهٔ آن با طبیخ حسک و یا با آب فراسیون
و یا آب سداب و یا باب فوتنج جبلی و یا با آب انجدان و یا با طبیخ آن مجرب است * دستور حل نمودن مومیائی * بدانکه
حل نمودن آن بدستور حل نمودن عنبر است در قدر مضاعف که در ظرفی آب کرده بر آتش بگذارند و در پیاله روغنی
از روغنهای مناسبه یا گلاب یا آب گیاهی یا مطبوخی مناسب مطلوب کنند و مومیائی را در آن اندازند و بگذارند آن
پیاله را در میان آب گرم و بسر خلالی یا سیخی حرکت دهند تا گداخته شود پس آن پیاله از میان ظرف آب گرم بردارند
و مومیائی محلول را بکار برند * فصل در بیان حبوبیکه اصل و عمود در آنها مومیائی است * * حب مومیائی
مخترع صاحب مفرح النفس گفته که این حب سستی که عارض میگردد بعد از جماع را زائل میگرداند که مطلقا محسوس
نمیگردد چون این حب را بعد از جماع بلا فاصله فرو برند و یا قبل از آن و بالای آن گلاب یا ماء العسل بیاشامند و نیز
این حب نافع است جهت وهن و سستی عصب و خلع و سقطه و ضربه * صنعت آن مومیائی معدن دارابی سه جزو صمغ عربی
یک جزو نیم و برابر هر دو نبات مومیائی را در گلاب در قدر مضاعف حل کرده با آنها حب بندند شربتی نیم مثقال * حب مومیائی
بجهت دفع ریاح کتف و سینه و بیضتین و نقرس و خدر و رعشه مجرب است * صنعت آن مومیائی دارابجردی دو دانگ
تخم کرفس فودنج جبلی سکبینج بزر الحرمل انیسون از هر یک یک درم هلیلهٔ سیاه پوست بلیله آمله از هر یک دو درم مصطکی
یک درم و نیم لاجورد مغسول یک دانگ عصارهٔ افسنتین یک دانگ و نیم صمغ عربی غاریقون ریوند چینی دارچینی درونج
عقربی از هر یک یک مثقال مغاث بغدادی نیم مثقال فادزهر حیوانی یک دانگ عود هندی خام نیم مثقال پوست هلیله

زرد دو درم اجزا کوفته بیخته بگلاب سرشته حبوب سازند هر حبی بقدر نخودی شربتی یک حب تا دو حب و اگر طبع قبض
باشد سه عدد این حب را با نیم مثقال ایارج فیقرا تناول نمایند و بعد از آن گلاب نیم گرم بیاشامند و یا شیر گاو نیم گرم
با زنجبیل * حب مومیائی دیگر که اقوی از اول است * صنعت آن مومیائی معدنی مجرب سه جزو عنبر اشهب یک جزو
صمغ عربی یک جزو نیم نبات برابر کل نبات را با گلاب حل نموده عنبر و مومیائی را در قدر مضاعف در آن گداخته صمغ را
کوفته بیخته بر آن پاشیده حبوب سازند هر حبی بقدر نخودی شربتی یک حب تا دو حب * حب مومیائی بنوع دیگر که از آن
اقوی است * صنعت آن مومیائی موصوف عنبر اشهب مصطکی رومی از هر یک یک درم مشک خالص ورق طلا محلول از
هر یک نیم درم ورق نقره محلول یک درم مومیائی و عنبر را در گلاب یا در روغن پسته در قدر مضاعف بگدازند و سائر اجزا
کوفته بیخته با آن سرشته حبوب سازند هر حبی بقدر نخودی شربتی یک حب تا سه حب فرو برند و از عقب آن قدری گلاب
یا عرق بید مشک بیاشامند * حب مومیائی قوت باه را زیاده کند * صنعت آن مومیائی دارابجردی جوزبوا عنبر اشهب
زعفران از هر یک نیم مثقال مایهٔ شتر اعرابی مروارید ناسفته ورق طلا ورق نقره تخم جزر صمغ عربی مجموع اینها را
با گلاب بر سنگ سماق نرم صلایه نموده مشک خالص یک دانگ جدوار خطائی مجرب یک مثقال نبات سفید مصری سه مثقال
عنبر و مومیائی را با قدری روغن بادام یا پسته در قدر مضاعف گداخته سائر ادویه کوفته بیخته با آن سرشته باندک گلاب
حبوب سازند هر حبی بقدر نخودی بورق طلا پیچیده در سایه خشک نموده نگاه دارند و عند الحاجت از یک حب تا دو حب
فرو برند * حب مومیائی نوع دیگر * صنعت آن مومیائی دارابی یاقوت سرخ رمانی زعفران جدوار خطائی مجرب عنبر
اشهب مروارید ناسفته از هر یک یک مثقال فادزهر حیوانی مشک خالص از هر یک دو دانگ نبات سه مثقال بطریق معر
حبوب سازند و عند الحاجت یک حب تا دو حب فرو برند و حبوب مومیائی بادزهری و حبوب جدوار مومیائی افیونی و افیون د
بادزهر و افیون و جدوار ذکر یافت و نیز خمیرهٔ ابریشم مومیائی عنبری در ابریشم و مفرح دلگشای مومیائی در مفرحات
مذکور شدند از آنجاها جویند * باب المیم مع الهاء * * فصل در ذکر نسخ مهزلات * بدانکه چون فربهی
بسیاری باعث کلال و ملال و خطرهای بسیار است که تفصیل آن طول دارد لهذا حکما گفته اند لا خیر فی السمن المفرط
پس اگر کسی مبتلا بآن گردد لازم که تهزیل آن بادویهٔ مهزله یعنی لاغر کنندهٔ بدن بر آن نماید و از جملهٔ تدابیر مصابرت
برجوع و عطش و قلت اکل و نوم و بسیار ریاضت شاقه نمودن است و خوردن ترشی ها و غذاهای شور و قدید و نانخشک و نانجو و
امثال اینها و اعتیاد بکثرت استفراغات و مدرات و تعریق و حرکات عنیفه بغایت موثر است و آشامیدن سرکه و آبکامه ناشتا
* مهزلی که بغایت موثر است در لاغری بدن * صنعت آن نانخواه رازیانه سداب زیرهٔ کرمانی از هر یک یک جزو مرزنجوش
بورهٔ ارمنی از هر یک ربع جزوی لک مغسول دو جزو اجزا کوفته بیخته سفوف نموده هر روز یک مثقال آن را با عرق زیرهٔ
کرمانی بیاشامند و عرق زیره بجای آب بیاشامند هر وقت که تشنه شوند در اندک زمانی لاغر میگرداند و آزموده است
* مهزل دیگر که سریع الاثر است * صنعت آن زراوند مدحرج سه مثقال قنطوریون دقیق جنطیانا جعده فطراسالیون ملح
الافاعی از هر یک یک مثقال کوفته بیخته سفوف سازند شربتی سه درم با آنچه مناسب دانند از عرق زیره و غیره * مهزل دیگر
که بغایت موثر است * صنعت آن تخم سداب بستانی و شاخهٔ تازهٔ آن را چند روز ناشتا تناول نمایند و بدستور اطریفل
و کمونی و فلافلی و انقردیا و سنجرنیا و ادویهٔ گرم و خشک و مالیدن روغنهای گرم محلل مانند روغن شبت و قسط و خوردن

لك مغسول با سركه ناشتا چند روز پی هم و خوابیدن بر زمین سخت و پوشیدن لباس خشن و خوردن کوامیخ و سرکه
* مهزل دیگر که هزال آورد * صنعت آن فلفل دار فلفل نانخواه انیسون رازیانه لك مغسول کهربا سندروس از هر یك
یك درم کوفته با سه وزن ادویه عسل مصفی علی الرسم سرشته معجون سازند * مهزل دیگر که بدن فربه را لاغر گرداند
کشتی گیران فربه را نافع * صنعت آن سندروس سائیده سه ربع درهم با آب و سکنجبین چند روز ناشتا تناول نمایند تا هزال
آورد * مهزل دیگر * صنعت آن زراوند مدحرج یکدرم قنطوریون دقیق دو ثلث درم جنطیانای رومی جعده فطراسالیون
ملح الافاعی از هر یك سه درم ناشتا سفوف نمایند و یکشربت کامل است و بسرعت و بسیار راه رفتن باعث لاغری است
* مهزل که مانع بزرگ شدن پستان و بیضه گردد * صنعت آن زیرهٔ کرمانی را سائیده با آب خمیر کرده ضماد نمایند و لته
در سرکه تر کرده بر آن بندند و تا سه روز بگذارند پس برداشته پیاز زنبق سفید را با سرکه و آب ضماد نمایند و بندند
بعد از سه شبانروز بگشایند و باز بدستور اول عمل نمایند تا سه مرتبه و در هر ماهی چنین کنند بغایت کوچك گرداند خصوص
اطفال را * مهزل دیگر که همین عمل دارد و مانع روئیدن موی پشت زهار است * صنعت آن طین قیمولیا سفید اب قلعی
بالسویه با آب بیخ نی تازه سرشته ضماد نمایند و اگر بیخ نی تازه نباشد بزر البنج سفید را در آب جوشانیده با آب آن استعمال
نمایند و هرگاه از عضوی موی را قلع کرده بمالند بدستور منع روئیدن موی نماید * میفختج در حرف العین مع النون در
عنب ذکر یافت

* باب المیم مع الیاء

* میعهٔ سائله بکسر میم و سکون یای مثناة تحتانیه و فتح عین مهمله و
اسم عربی صمغ درختی است بسیار خوشبو و آنچه از درخت تراوش کند اشقر مائل بزردی و بقوام عسل میباشد و این بهترین
اقسام است و هرچه افشرده از اجزای درخت آن حاصل میشود مائل بسرخی و غلیظ تر است و آنچه آب آن را بطبخ غلیظ
میسازند سیاه ثقیل میباشد و مسمی بمیعهٔ یابسه است مولف کتاب مرشد گوید که یك نوع میعهٔ سفید میباشد و یك نوع سرخ
و محمد بن زکریا گوید که آن صمغ درختی است مسمی بعبهر در بلاد شام شبیه بدرخت به قوتش تا ده سال باقی است و بفرنگی
درخت آن را اسطراک لبکد گویند یعنی نرم و بیونانی میعه را لبنی و بهندی سلارس نامند در سوم گرم و در دوم خشك
ملین و منضج و محلل ریاح و اورام و مدر بول و حیض و مقوی اعضای باطنی و سه درهم آن با چهار اوقیه آب گرم مسهل قوی بلغم
و جهت جذام و سرفه و نزله و زکام و درد سینه و رئه و استسقا و طحال و گرده و مثانه و درد کمر و ورکین و بخور آن جهت نزلات
و کزاز و جذام و قطور آن جهت امراض گوش و ریاح غلیظ و فرزجه و بخور آن جهت احتباس حیض و طلای آن جهت جرب
بهترین ادویه و ضماد آن جهت نقرس و مفاصل و در ضمادات مقوی فعل آنها و مضر رئه و مصلحش مصطکی و شربتش از یك
مثقال تا سه درهم و بدلش جندبیدستر و بوزنش قطران و ثمن آن زفت رطب و نزد بعضی دهن یاسمین است * میعهٔ یابسه
نزد بعضی ثفل میعهٔ سائله است که از اجزای درخت آن چنانچه ذکر یافت که از آن افشرده باشند و نزد بعضی آب مطبوخ
آن است و گرمی و خشکی این زیاده و در جمیع افعال مانند آن با قوت قابضه و حمول آن مدر بواسیر و حیض و مسقط جنین
و رافع انضمام فم رحم و صلابت آن و بخورش جهت دفع رطوبات دماغی و لقوه و ضرر هوای وبائی موثر و مصدع و مصلحش
رازیانه و بدلش جاوشیر شربتش تا دو مثقال است * دهن المیعة السائلة جهت ماندگی اعضا و خدر و کزاز و رعشه و بر
حمیات بارده تمریخا و تدهینا نافع و مجرب است * صنعت آن بگیرند میعهٔ سائله هر قدر که خواهند و بر آتش ملایم در روغن
زیتون گداخته استعمال نمایند * دهن المیعة السائلة جهت امراض مذکوره و درد مفاصل و گرده و مثانه و رحم و ورمهای

بارده و سائر امراض بارده نافع * صنعت آن میعهٔ یابسه چهار سیر در یک من روغن کنجد تازه گداخته صاف کرده استعمال
نمایند * کتاب حرف النون * باب النون مع الالف * نارنج معرب نارنگ فارسی است ریشه و پوست
درخت و پوست ثمر و شکوفه و تخم آن در دوم گرم و خشک و ترشی آن در آخر دوم سرد و خشک و بالزوجتی که موافق سینه
و نزلات و سرفهٔ حار است و در برگ و پوست آن تفریح عظیم و جمیع اجزای آن در همه امور بهتر از ترنج و ضماد پوست زرد
آن با سرکه جهت درد سر مجرب و پخته مهرای آن بتمامه جهت جرب و حکه و جوششهای سر و نرم کردن جلد بدن بی عدیل
و شرب یک درهم و نیم از پوست زرد آن که خشک کرده باشند با آب گرم جهت پیچش و اخراج کرم شکم و قی و غثیان از مجربات
و بوئیدن آن و برگ آن رافع طاعون و فساد هوا و آب خیسانیدهٔ پوست شکوفهٔ آن جهت عسر ولادت مجرب و حمول آن
جهت ادرار حیض و شرب آن رافع سم عقرب و هوام و ترشی آن با شکر مسهل صفرا و مدر آن و رافع خمار و امراض حارهٔ عصب
غیر صحیح و اکثار آن مضعف جگر و مصلحش عسل و شکر و دو درهم از تخم مقشر آن تریاق سموم گزیدن جانوران سمی و شرب
ریشهای باریک آن با شراب نیز همین اثر دارد و سائر منافع مانند ترنج و لیمو است و ضرر آن با اعصاب کمتر و بوئیدن شکوفه آن مقوی
دماغ و محلل زکام است * حب تخم نارنج جهت اوجاع مفاصل نافع و تریاق سموم است * صنعت آن بگیرند تخم نارنج را و مقشر
کرده با هموزن آن نبات سفید و یا عرق بهار سرشته حب بندند و یا سفوف سازند شربتی از یک درم تا دو درم * دهن نارنج در همه
افعال قوی تر از روغن ناردین و دو مثقال آن با دزهر سموم بارده حیوانیه است * صنعت آن بگیرند پوست نارنج یا شکوفهٔ آن
و در روغن کنجد تازه ریخته سه هفته در آفتاب بگذارند پس استعمال نمایند و اگر هفته یکمرتبه تبدیل نمایند میگردد اقوی
* شراب نارنج مانند شربت اترج است و از آن اقوی و اوفق از برای سینه و همچنین جوارش و حلوا و مخلل و مربا و سائر ترا کیب
آن الا آنکه در اینجا بجای اترج نارنج است * عرق زهر النارنج که بفارسی عرق بهار نامند در دوم گرم و خشک جهت ضعف
دماغ و تفریح و اشتها و باه و سدهٔ مصفاة و نزلات و درد سینه و قولنج ریحی و پیچش و خفقان و غشی و مداومت آن هفت روز
هر روز دو اوقیه با شکر و ربع درم مرجان جهت رفع سپرز از مجربات و با آب کرفس جهت سنگ گرده و مثانه و شرب آن ناشتا جهت
قطع اسهال رطوبی نافع و حمول آن با پشم جهت اصلاح رحم و با شیرهٔ بادیان جهت اعانت بر حمل و اکثار بوئیدن آن مورث
بیخوابی و هوا مضر عرق نهار است و مصلح آن گلاب و قوتش در ظرف مس یا روح توتیا تا هفت سال باقی میماند و در شیشه
تا یک سال * صنعت آن بگیرند بهار نارنج هر قدر که خواهند و باشش وزن آن آب خالص شیرین و در قرع و انبیق عرق
کشند و اگر دو آتشه کنند میگردد اقوی یعنی بار دیگر بر آن عرق گل تازه ریخته عرق کشند * نارجیل بحری و آن ثمری
است غلاف دار مانند غلاف صلب نارجیل و طولانی کوچک و بزرگ دو عدد بهم پیوسته توام میباشد و چون بشکنند
پوست صلب آن را از اندرون آن مغزی بهمان هیأت طولانی مثل مغز نارجیل که بالای آن پوستی مثل پوست نارجیل
ولیکن از آن ضخیم تر و در رنگ تیره تر و مغز آن ضخیم تر و بسیار صلب تر از مغز نارجیل قریب بصلابت عاج سفید و شیرین
طعم قریب بطعم شیر و چون کهنه گردد رنگ آن میل بزردی و سرخی و طعم آن به تلخی مینماید و تا این زمان کسی
منبت آن را نیافته در حوالی جزائر مالدیب اخذ مینمودند و بسیار گران بها بود قریب بقیمت طلا و بعضی اوقات زیاده
از آن و از اتفاقات درین اوقات که سنهٔ یکهزار و یکصد و هشتاد و چهار هجریست علی هاجرها و آله و علیه الصلوة والسلام
مرکب که کشتی و جهاز نامند از مراکب فرانسیس که فرقه ایست از فرق نصارا طوفانی شده بر جزیرهٔ از جزائر آن سمت

که قبل ازین ندیده بودند رسیده چون کشتی را لنگر نموده بر بالای خشکی رفتند نارجیل دریائی بسیاری دران یافتند
قدری معتدی که توانستند حمل مرکب خود نموده به بندر بولچری که بندریست از بنادر قریب بسیلان واصل از مضافات
صوبهٔ دکهن بوده است که حالا در تصرف ایشان است اورده و از انجا باطراف و جوانب بردند چنانچه قدر معتدی
بفراش دانکه که بندریست از بنادر بنگاله و ایشان دران ساکن اند و از انجا تجار بمرشد آباد و جاهای دیگر بردند
وافر و ارزان کردید میکویند درخت آن مانند درخت نارجیل است * طبیعت ان بعضی مرکب القوی و بعضی کر
وتر در اول و بعضی در دوم کرم و در اول تر و بعضی خشک و در مرکب القوی بودن آن شکی نیست زیرا که در امزجه
مختلفه و امراض متضاده موثر است و کرمی و تری و خشکی آن نظر بر تازکی و کهنکی آن است یعنی هرچند کهنه تر میکردد
میل بحرارت و خشکی زیاده مینماید * و خواص و منافع آن کفته اکر از برای حفظ صحت در هر هفته یکمرتبه مقدار دانه
برنجی بر بالای سنک سماق با کلاب سائیده میل نمایند بدن را از عروض اکثر امراض محافظت مینماید مانند
لرز و تپهای مرکبه و بارده و فالج و اوجاع مفاصل و دافع اذیت هوای وبائی و اختلاف آبها و جاذب اخلاط ردیه
از عمق بدن است و جهت هیضه مفید و چون بشارب آن بعد از شرب مقدار دو برنج تا چهار برنج غثیان و قی عارض
کردد باید که فی الفور قی نماید و مدافعه نکند زیرا که مواد ردیهٔ فاسدهٔ سمیه را از فم معده بقی دفع مینماید و بعد
از قی اکر احساس ثقلی و رداءتی و غثیان و تهوع در خود یابد باز همان مقدار در آب یا کلاب سائیده بنوشد و اکر قی
آید باز قی نماید و همچنین تا آنکه تمام اخلاط ردیه فاسد را جذب نموده بقی دفع نماید زیرا که از خواص آن است که
چون در بدن خلط فاسد نیابد تحریک قی نمیکند و بدین دستور با شیر کاو تازه دوشیده سائیده یا با کلاب جهت اقسام زهرهای
مشروبه و ملدوغه و افیون خورده و امثال اینها مفید و اکر صاحب تپ بلغمی در حالت احساس بقشعریره مقدار دو جوی
از ان را سائیده بخورد و قی نماید تخفیف بسیاری در تپ او عارض میکردد و نفع عظیم مییابد و طلای آن بر موضع کزیدن
عقرب و زنبور و رتیلا و افعی و سائر هوام زهردار رافع الم آن است در ساعت و دافع سمیت آن و مقدار شربت آن از یک قیراط
تا دو قیراط کفته و این باختلاف بلدان و اهویهٔ آنها و امزجه و ابدان از حرارت و برودت و رطوبت و یبوست و کهنکی
و نوی آن بر میکردد و همچنین سائر خواص آن مثلا در بلدان حارهٔ یابسه و امزجهٔ حارهٔ یابسهٔ کهنهٔ آن احداث ترشح
و سائر افعال مذکوره مینماید پس دران حین مقدار شربت آن انمقدار خواهد بود و در بلدان باردهٔ رطبه و امزجه و امراض
باردهٔ رطبه زیاده و همچنین از نو آن مقدار شربت آن زیاده از کهنهٔ آن است زیرا که انچه معلوم شد کهنهٔ ان را قوت
زیاده است در بعضی مواد و احوال و در ابتدای هیضه و قی آوردن و دفع مواد بخلاف نو آن و در تقویت ارواح و قوی
تازهٔ نو آن و لیکن هرکاه جهت تقویت تناول نمایند باید که بدن از اخلاط فاسدهٔ ردیه بقی صاف باشد و همچنین هوا دونه
قویه تا آنکه باعث تحریک و هیجان و ثوران آن ها نکردد که احداث اذیت و ضرر زیاده بر منفعت و تقویت بخشد والله
اعلم * حب نارجیل بحری کهنه جهت رفع هیضه و قی و غثیان و رفع سموم مشروبه * صنعت آن نارجیل بحری کهنه
در کلاب سوده نیم درم تخم اترج تخم نارنج از هر یک یک درم و اکر بجای تخم نارنج تخم کنوله که نوعی از نارنکی است بزرد
بمقدار نارنج متوسطی نمایند و اکر کنوله بوسیده مجموع پوست و مغز و تخم باشد یعنی کنوله درست رسیده را بکذارند
تا بوسیده شود و خشک کردد بهتر است و با کلاب نرم سوده حب بندند هر حبی مقدار نخودی شربتی از سه حب تا شش حب

وبتفاریق تا ده دوازده حب نیز میتوان داد بدین ترتیب مثلا سه حب بخورانند اگر تسکین نمود وزائل گشت بهتر والا
چهار پنج حب دیگر * حب نارجیل بحری نوعی دیگر اقوی از آن جهت علل مذکوره هنگامیکه قی واسهال بند نکردند
ضعف ونقاهت بسیار باشد وبجهت تقویت بدن وحفظ صحت نافع است * صنعت آن نارجیل بحری تازه یکدرم زمرد اصفر
کهربای شمعی مرجان عقیق یمنی لعل بدخشی یاقوت رمانی یاقوت زرد عود هندی عود الصلیب ایرسا مصطکی قرنفل
دارچینی قاقلهٔ صغار ورق طلا محلول جدوار خطائی مجرب زعفران از هریک نیم درم صندلین طباشیر سفید تخم اترج
تخم خرفهٔ مقشر ورق نقره محلول از هریک نیم مثقال مروارید ناسفته یک مثقال جواهر با بید مشک ویا گلاب سوده وسائر
ادویه کوفته بیخته با بید مشک سرشته حبوب سازند هر حبی بقدر نخودی شربتی از سه حب تا چهار حب با گلاب وبید مشک
فرو برند واگر یکدرم فادزهر معدنی ویک قیراط فادزهر حیوانی ودو قیراط عنبر اشهب وسه قیراط مشک خالص اضافه
نمایند میگردد اقوی * ناطف بفارسی حلوای قبیده نامند کثیر الغذا موافق سینه ورئه وسرفه وخلط بلغمی ومسمن بدن
جهت منع انصباب مواد بمعده نافع ومضر محرورین ومصلحش ترشی ها است * نانخواه بدانکه نانخواه بفتح نون والف ونون
وخای معجمه وواو والف وها بمعنی طالب نان اسم فارسی است ونیز آن را بفارسی زنیان نامند وبعربی کمون ملونی
بهندی اجواین بعضی اطبا را گمان آن که نانخواه تخم صعتر جبلی است وآن تخمی است شبیه بانیسون وازان کوچک تر
اشقر مائل بزردی وتند بو وباحرافت واندک تلخی وتندی طعم وقوتش تا چهار سال باقی میماند گرم وخشک در اول
درجهٔ سوم بعضی در آخر سوم گفته اند مجفف رطوبات وبا تجفیف قوت تلیین نیز دارد ومدر بول وحیض وعرق وتریاق
سموم ونهش هوام ومحلل ریاح ودافع فواق ورطوبات لزجه ودرد سینه وتفتیح آن وتقلب دل وصلابت جگر وسپرز ومغص
ریحی وانچه بسبب دواء سمی مسهل عارض شده باشد ومنقی چرک ولزوجات سینه وبجهت ترک عادت افیون ومضرت
آن وعسر البول وحصاة وقی وغثیان وجشا وآروغ بدبو وتخمه وفساد اشتها ورفع بلت معده وکبد وتقویت معده وکبد
باردین وتپهای مزمنهٔ کهنه خصوص ربع وسردی وبلت احشا وبرص وقوبا وباعسل وشراب جهت احتباس بول مبرودین
وکرم معده وحب القرع وباسکنجبین جهت محرورین وبجهت جمیع امراض رحم وکسیکه اطعمه بذائقه آن لذیذ نباشد
نافع است وضماد آن با سفیدهٔ تخم مرغ جهت ناف برآمده مجرب وباعسل جهت درد جمیع اعضا وتحلیل اورام از مجربات
شمرده اند خصوصا باطین قیمولیا وبدستور جهت رفع منجمد خون تحت جلد بیعدیل وباعسل وادویهٔ بهق وباعسل و
ادویهٔ برص وآثار جلد مقوی فعل آنها وبا روغنها جهت بثور لبنیه وبا نمک وترمس وزعفران جهت ورم انثیین ونطول
آن جهت دفع گزیدن عقرب سریع الاثر وقطور آن جهت گرانی سامعه وبخور آن با راتینج وفرزجه وحقنهٔ آن جهت تنقیه
رحم از رطوبات بدبو نافع وخوردن وطلا نمودن بر بدن بالخاصیت مورث زردی جلد وسه مثقال آن که در یک رطل شیر
جوشانیده باشند تا بنصف رسیده باشد با یک اوقیه قند سفید که بر بالای لحوم خورده شود باعث فربهی بافراط گردد و
ناشتا خوردن آن دافع سنگ گرده ومثانه واز مجربات شمرده ومصدع محرورین ومورث زردی بدن وظلمت بصر اکثار
خوردن آن ومصلحش کشنیز ومقلل شیر مرضعه ومصلحش ترمس وقدر شربتش تا سه درم وبدلش در غیر تسمین شونیز
است * جوارش نانخواه تالیف حکیم محمد امین الدین جهت قوت هاضمه واصلاح معدهٔ بارد ودفع بلغم ورطوبات معده
دفع تخمه وتلطیف اخلاط غلیظه نافع * صنعت آن نانخواه صعتر فارسی زوفای خشک از هریک ده مثقال وج ترکی بسباسه

رازیانه زنجبیل جوزبوا تخم کرفس از هریك شش مثقال نعناع خشك شونیز زیرهٔ کرمانی مدبر از هریك ده مثقال حاشا چهار
مثقال کوفته بیخته بعسل مصفی سفید بقوام آورده باسه وزن مجموع ادویه بدستور مقرر جوارش سازند * جوارش نانخواه
دیکر منقول از اصول التراکیب نجیب الدین سمرقندی مقوی هاضمه ومفتت حصاة کلیه ومثانه ومنقی آلات بول است
* صنعت آن نانخواه کوفته باسه مثل آن عسل مصفی با شکر بقوام آورده بسرشند وهر روز یك مثقال آن را تناول نمایند
وکاه زیاده کرده میشود شونیز نیز برای زیادتی تقویت آن * دستور مدبر نمودن نانخواه بدستور کمون است که در سرکه
انکوری بخیسانند ودر سایه خشك نموده اندك بریان کرده یا بدون بریان استعمال نمایند * دهن نانخواه طریق
استخراج آن مانند دهن انیسون است ودر انیسون مذکور شد ودر افعال قریب بدان است * سفوف نانخواه
* تالیف حکیم میر محمد مؤمن جهت تحلیل ریاح ودرد معده وسپرز وتقویت هاضمه ورفع زحیر وتحبس بخارات بغایت نافع است
* صنعت آن نانخواه تخم کرفس بالسویه کوفته بیخته با مثل آن هردو قند سفید سفوف نمایند * سفوف نانخواه دیکر تالیف میر محمد
زمان والد میر محمد مؤمن صاحب تحفه جهت اسهال بلغمی * صنعت آن نانخواه کندر کلنار از هریك یك جزو دانه مویز
جزو با میبه ممسك استعمال نمایند * سفوف نانخواه اقوی از ان * صنعت آن نانخواه انیسون تخم کرفس تخم رازیانه نمون
کرمانی دانهٔ هیل قاقله از هریك یك درم قرنفل بسباسه از هریك نیم درم باهم چندان قند سفید یا نبات سفید سفوف سازند
شربتی یك درم تا دو درم * شراب نانخواه که بطور اطبای هند است ومعمول ایشان جهت غلبهٔ برودت ونفخ شکم وقراقر
هضم طعام * صنعت آن نانخواه پنجاه درم قند کهنه نیز بوزن آن آب صاف دو من در ظرفی کرده یك هفته در خانهٔ کرم بکذارند
بعد از هفته جوش داده صاف کنند وبقوام آورند شربتی از سه درم تا ده درم بقدر کفاف بنوشند * شراب نانخواه دیکر انفع
از ان وسوء القنیه واستسقا وسپرز واکثر امراض باردهٔ بلغمیه را نافع است * صنعت آن نانخواه کرویا زیرهٔ کرمانی انیسون
از هریك چهار درم تخم کرفس رازیانه تخم کاسنی بیخ کرفس بیخ کبر بیخ کاسنی از هریك سه درم فقاح اذخر بادآورد شکاعی
اسطوخودوس سنبل الطیب از هریك دو درم انچه کوبیدنی است جوکوب نموده وهمه را در شبانروز در آب باران بخیسانند پس
جوش نموده صاف کرده با یك من تبریزی عسل بقوام آورند وبعد تیاری عود هندی مصطکی رومی قرنفل دارچینی سلیخه
از هریك نیم درم ابریشم مقرض سه درم زعفران با کلاب سائیده یکدرم اضافه نمایند شربتی از یکدرم تا سه درم تنها با آب
مناسب دانند * عرق نانخواه محلل ریاح ومفتح ومنقی سینه از رطوبات وجهت فواق ریحی وتقویت معده وکبد بارد
وتقویت هضم وزیادتی اشتها نافع وکرم وخشك در دوم * صنعت آن بکیرند نانخواه هر قدر که خواهند با پنج وزن آن آب
صافی شیرین بخیسانند یك شبانروز پس بدستور متعارف عرق کشند واکر سبك تر خواهند قدری آب زیاده نمایند تا شش
وزن مقدار شربت آن از دو توله تا چهار توله * عرق نانخواه نوع دیکر مرکب از ان اقوی جهت امراض مذکوره وامراض
بلغمیه وعصبانیه مانند فالج واسترخا واوجاع مفاصل وظهر وعرق النسا وامثال اینها نافع * صنعت آن نانخواه سیر از پوست
جدا کرده از هریك یك وزن اسکند ناکوری که دوای هندی است نیم وزن اسکند را نیم کوفته با نانخواه یك شبانروز با چهار
وزن مجموع آب خالص شیرین بخیسانند پس سیر را داخل کرده عرق کشند وجهت امراض صبح ناشتا مقدار دو توله وبرای
تقویت هاضمه بعد از غذا بیاشامند * معجون نانخواه معده را پاك کند واشتهای طعام آورد وباه را قوت دهد * صنعت آن
نانخواه صعتر زوفای خشك شونیز زیره کرمانی از هریك پنج مثقال وج ترکی بسباسه رازیانج زنجبیل جوزبوا تخم کرفس

هریك سه مثقال حاشا دو مثقال کوفته بیخته با سه چندان عسل بسرشند * معجون نانخواه بهتر از نسخهٔ قبل و اقوای از آن
است * صنعت آن نانخواه شونیز صعتر تخم کرفس تخم رازیانه زیرهٔ کرمانی از هریك سه درم نعناع خشك فلفل دارفلفل دارچینی
سیلانی قاقلهٔ کبار از هریك یك درم و نیم قرنفل جوزبوا بسباسه بهمن سفید بهمن سرخ بوزیدان شقاقل مصری خصیة الثعلب
مصری زراوند مدحرج قاقلهٔ صغار مصطکی عود هندی عرق زعفران از هریك یك درم آملهٔ منقی پوست هلیلهٔ کابلی پوست
بلیله از هریك دو درم ادویه کوفته بیخته با سه وزن ادویه عسل سفید مصفی مقوم بسرشند شربتی از یك درم تا دو درم

* باب النون مع الباء الموحدة * فصل در ذکر نسخ انبذه * بدانکه نبیذ بفتح نون و کسر بای موحده
سکون یای مثناة تحتانیه و ذال معجمه اسم عربی جمیع مسکرات مائع بغیر خمر است و آن انواع است و هریك بنامی مخصوص
و فقاح قسمی از آن است که از آب انار و سائر میوها و حبوب ترتیب دهند و آن مقدار بگذارند که بجوش آید و مسکر گردد
هرگاه مدتی بگذرد آن را مصنع نامند و از جملهٔ نبیذ است و مجموع انبذه محرق و مضعف دماغ و مکدر حواس اند * اقسام آن
از زبیب و خرما و سنجد و دوشاب و عسل و شکر و جو و برنج و ذره و امثال اینها ساخته می شود * صنعت آن نزد متقدمین
آن است که هرچه از زبیب و خرما و سنجد و سائر اثمار یا بسه سازند باید که انجیر را در دو مثل آن آب یك شبانروز
بخیسانند پس بجوشانند تا ثلث آن بسوزد بعد از آن در ظرفی کرده سر آن را محکم نموده تا پنج شش ماه بگذارند تا
برسد و نزد متاخرین وزن آب پنج مثل آن است و جوشانیدن تا بقدر رسیدن بنصف آن است و هرچه از حبوب
سازند باید که آن مقدار بجوشانند که مضمحل شده با آب یك سان گردد و با سه مثل آن هر شربتی که خواهند مانند
شکر و عسل و دوشاب و مانند اینها آمیخته بگذارند و بعد از یك هفته صاف کنند و بکار برند و بعضی جهت تقویت و اصلاح
آن مفرحات و مقویات و مانند جوزبوا و دارچینی و زعفران و غیر آن از هریك پنج درم بازاء هر ده رطل نیم کوفته در
پارچه پیچیده از اول جوش تا آخر در آن اندازند و آنچه از عسل و شکر و دوشاب و امثال اینها ترتیب دهند باید
که در سه مثل آن آب بجوشانند تا نصف یا ثلث بسوزد و آنچه از آب نیشکر و امثال آن باشد باید که بدون آب بجوشانند
تا دو ثلث بماند و برای تقویت اگر خواهند ادویهٔ مسطوره را اضافه نمایند * نبیذ الزبیب که بفارسی مویز آب نامند
در دوم گرم و در اول تر و مولد خون متین و مفتح سدها و هاضم و مسمن بدن و مقوی معده و چون قدری عسل اضافه
نمایند میگردد مدر بول و محلل ریاح و محرک باه و منقی سینه و ریه و مسخن گرده و مثانه و سریع الاستحاله بسوده
و مفسد دماغ و مغلظ اخلاط و مولد استسقا و چون حماما در حین جوش اضافه نمایند جهت جوع بقری و تقویت هاضمه
و بدن مفید است * نبیذ العسل شراب عسلی است در سوم گرم و در دوم خشك محلل اخلاط غلیظ و مجفف رطوبات
و حافظ صحت مبرودین و مقوی حواس و جهت امراض بارده مانند فالج و رعشه نافع و چون بدین طریق ساخته شود
افضل از خمر دانسته اند * صنعت آن عسل دو جزو نان خشك یك جزو جوزبوا عشر نان بسباسه قرنفل از هریك نصف عشر نان
زعفران سدس عشر نان مجموع را نیمکوفته در آب بجوشانند تا اثری از آنها نماند و مضمحل گردد پس صاف نموده
بقدر عشر وزن صافی آن عسل صافی اضافه نموده بجوشانند تا ثلث آن بماند * نبیذ السکر شراب سکریست لطیف تر
از زبیبی است و گرمی این از آن کمتر و موافق ناقهین و صاحبان سودا و آنچه از آب نیشکر سازند محرق اخلاط و مولد
صفرای کراثی و زنجاری دانسته اند و آنچه از خرما سازند و آنرا شراب خرمائی نامند گرم خشك تر از زبیبی و مولد سودا

وجذام وخنازیر وسرطان وموافق پیران است وانچه از بسر وبلح سازند در اول گرم ودر دوم خشک وبهتر از خرمائی
وقابض ومقوی معده ومدر بول وبعد از مویز آب بهتر از سائر نبیذها است * نبیذ الدبس والسیلان که شراب دوشابی
است که از شیرهٔ خرما میسازند در افعال مانند شراب خرمائی است * نبیذ الارز بفارسی بوزه نامند ودر مصر مرز گویند
وآن شامل نبیذ ذرة وارز وجو وگندم وسائر حبوب است وحابس طبع ونیکو کنندهٔ رنگ رخساره محرک اشتها وبسیار
مست کننده وقاطع باه وچون عسل اضافه نمایند محرک آنست ومورث سل ومضر ابدان ضعیفه ومصلحش ماهی تازه وانچه
از جو ترتیب می دهند نفاخ وبی تفریح ومسهل ومفسد باه وهاضمه است * نبیذ الفواکه شرابی است که از آب میوه
بعمل میاورند مانند توت شیرین وامرود وامثال اینها واین بهتر از نبیذ حبوب است ومسکر وسریع الفساد ونفاخ ومصلحش
عسل وادویهٔ حارهٔ خوشبو است

* باب النون مع الشین المعجمة *

* فصل در ذکر نسخ نشوقات *

* بدانکه نشوق بفتح نون وضم شین وسکون واو وقاف چیزی را گویند از اجسام رطبه که در بینی بکشند بجذب هوا
یا در بینی بدمند وبچکانند ونیز بخار ورائحهٔ چیزی را گویند که به بینی کشند نشوق که جهت تقویت دل ورفع غشی
وخفقان نافع است * صنعت آن آب برگ مورد صندل سفید بگلاب وسرکه سوده واندک کافور داخل کرده استنشاق
نمایند * نشوق دیگر جهت رفع جراحت بینی وچرک آن * صنعت آن پودنهٔ خشک را نرم سوده با شراب استنشاق
نمایند وجهت تنقیهٔ چرک قدری انزروت سوده اضافه نمایند * نشوق دیگر جهت دفع بدبوئی شامه وسدهٔ مصفاة
وتحلیل مواد مجتمعه ورفع سدهٔ خیشوم منقول از کفایه * صنعت آن سعد کوفی سنبل الطیب صبر سقوطری زرد قرنفل
از هریک یک دانگ با آب برگ مورد یا پودنه ممزوج نموده نشوق نمایند

* باب النون مع الضاد المعجمة *

* نضوح بفتح نون وضم ضاد معجمه وسکون واو وحای مهمله وبخای معجمه نیز آمده خوشبوئی است که در حرمین الشریفین
مستعمل دارند * صنعت آن خرما وشکر وسیب وقرنفل وزعفران ومانند اینها است با آب در شیشه کرده سر آن را محکم
بسته میگذارند تا مخمر وخوشبو گردد پس استعمال نمایند

* باب النون مع الطاء المهملة *

* فصل در ذکر نسخ نطولات *

* بدانکه نطول بفتح نون وضم طای مهمله وواو ولام ادویه را گویند که در آب جوشانیده آب آنرا بر اعضا بریزند خواه
جرم آن با آن باشد یا نباشد بدین قسم که دور آنرا خمیر گرفته مثل حلقهٔ بلند وآن آب را در آن بریزند حالکونیکه نیم گرم
باشد * نطول برای صداع بارد که تجاوز از یکهفته کرده باشد * صنعت آن بابونج مرزنجوش شیح ارمنی نمام در آب جوشانیده
نطول نمایند * نطول دیگر که صداع بارد را نافع است * صنعت آن بابونه اکلیل الملک برنجاسف صعتر ورق الغار مساوی
جوشانیده سر ببخار آن بدارند وبر سر نطول نمایند وبعضی شیح ارمنی وشبت وگل سرخ درین نطول زیاده کرده اند
وبعضی حلبه وسبوس گندم وگل خطمی ونمک وپودنه نیز * نطول دیگر جهت صداع بارد * صنعت آن بابونه اکلیل
الملک صعتر شیح برگ گاوزبان برگ چغندر نخالهٔ گندم در آب جوش داده نطول نمایند * نطول دیگر نافع از برای صداع
بارد وریح غلیظ در سر * صنعت آن بابونه اکلیل الملک از هریک کفی شبت مرزنجوش از هریک بیست درم نمام برگ غار
درمنهٔ ترکی از هریک چهار درم مجموع را در پنج رطل آب بجوشانند تا بنصف رسد صاف کرده بر سر نطول نمایند * نطول دیگر
که صداع ریحی را نافع است * صنعت آن بابونه اکلیل الملک مرزنجوش برگ کرفس برگ رازیانه تخم رازیانه تخم کرفس
زیرهٔ کرمانی در آب جوشانیده سر به بخار آن بدارند وبر سر نطول نمایند نطول دیگر نافع از برای صداع بارد یا بسر

با ماده * صنعت آن مرکوسفند وپاچهٔ آن با بونه اکلیل الملک عامه شبت ازهریك کفی مجموع را در پنج رطل آب
بجوشانند تا به نصف رسد سرد کرده برسر نطول نمایند * نطول دیگر برای صداع بارد مواوي * صنعت آن کل بنفشه
بیخ سوسن آسمانگوني اکلیل الملک با بونج با درنجبویه ساذج کشك الشعیر قرنفل کل نیلوفر اجزا مساوي در آب بجوشانند
برسر نطول نمایند * نطول دیگر برای صداع حار منقول ازکناش ماهر * صنعت آن عصی الراعي کل مرخ جومقشر کل نیلوفر
با بونه کل بنفشه پوست خشخاش برگ کاهو تخم کاهو ازهریك چهار درم با آب شیرین طبخ نمایند ونطول کنند * نطول دیگر
نیز ازکناش ماهر هنگامیکه نباشد باصداع حار ویابس نزله * صنعت آن بگیرند مرکهٔ انگوري کلاب آب غوره آب برگ
مورد آب برگ بارتنك آب برگ خرفه آب برگ عصی الراعي آب جرادهٔ کدو اجزا مساوي برسر نطول نمایند
* نطول دیگر نیز ازکناش ماهر جهت صداع کائن ازبرد * صنعت آن بابونه اکلیل الملک ازهریك پنجدرم مرزنجوش
شیح شبت ازهریك سه درم در آب به پزند وبرسر نطول نمایند * نطول دیگر صداع حار را نافع است * صنعت آن کل نیلوفر
کل بنفشه خمازي پوست خشخاش جومقشر ازهریك تل ری در آب جوش داده سر به بخار آن بدارند وبرسر نطول نمایند
* نطول دیگر که صداع حار وبیخوابي را نافع است * صنعت آن کل بنفشه جونیم کوفته مغز کدوی ترکوفته برگ بزرقطونا
تخم خرفه تخم خطمي سفید پوست خشخاش پوست بیخ لفاح تخم کاهو برگ بید کل مرخ جوشانیده وسر به بخار آن بدارند
وآب آن را نطول کنند وثفل آن را ضماد نمایند وبعد از آن غرق کنند سر را بروغن بادام وبنفشه وشیرد ختران و
بعضی درین نطول برگ کاهوی تر وتخم خشخاش وشاهسفرم بعوض برگ بزرقطونا وتخم خرفه وتخم خطمي آورده اند
درنسخهٔ دیگر تخم خرفه تخم خطمي وپوست خشخاش وپوست بیخ لفاح داخل ندارد وباقي موافق نسخهٔ اصل آن است
* نطول که صداع حار را نافع است * صنعت آن بنفشه نیلوفر خمازي جومقشر نیم کوفته کدوی تر تراشیده در آب بپزند
وسر به بخار آن بدارند ونطول نمایند * نطول بارد که صداع حار را تسکین دهد چون برسر بریزند وپاها را بآن بشویند
* صنعت آن کل بنفشه کل خطمي سفید سبوس کندم کشنیز خشك ازهریك پانزده درم در ده من آب بجوشانند تا ثلث آن
بماند نیم گرم برسر نطول نمایند وپاها را بآن بشویند * نطول نافع جهت صداع حار صفراوي * صنعت آن ماء الورد
انیسون ازهریك دو درم خل خمر سه درم دهن الورد یکدرم ونیم اجزا را در آب طبخ نموده برسر نطول نمایند * نطول که صداع
سوداوي را نافع است * صنعت آن کل بنفشه کل نیلوفر اکلیل الملک با بونه بیخ سوسن آسمانگوني کشك جوساذج هندي قرنفل
ازهریك جزوي همه را در پنج رطل آب بپزند تا بیك رطل رسد پس شب برسر بریزند وبازآن را گرم کرده در آفتابه کرده
بار دیگر برسر بریزند ودرسحر نیز بعمل آورند * نطول دیگر از برای کسانیکه با صداع بیداري بسیار داشته باشند * صنعت آن
کل بنفشهٔ خشك پوست بیخ خطمي جومقشر تخم کاهو بیخ لفاح ازهریك کفی در آفتابه با آب بجوشانند تا آنکه مرخ سود
پس مریض در طشتی نشیند وآن را بر سر آن نطول کنند وقتیکه نیم گرم باشد وبازدر آفتابه کرده نیم گرم نموده نطول
نمایند چند مرتبه هر روز پس عرق کنند سر آن را بروغن کل مخلوط بشیره ختران که هردو را باهم نیلوفر جوشیده باشند
* نطول دیگر نافع از برای سرسام وبیداري * صنعت آن کل بنفشهٔ خشك تخم کاهو ازهریك پنجدرم پوست خشخاش کل
مرخ کل نیلوفر تراشهٔ کدوی تر بابونه ازهریك کفی کشك جوپنجاه درم ودرنسخهٔ دیگر پنجاه مثقال است مجموع را در
ده رطل آب بجوشانند تا بیك رطل رسد صاف کرده برسر نطول نمایند * نطول دیگر نافع جهت سرسام حار رقتیله از ضعم

بکذرد ویا آنکه دراصل علت ثقلی وثباتی باشد * صنعت آن نمام پودنه سداب برک نعناع اکلیل الملک بابونه در آب
جوشانیده نطول نمایند * نطول دیکر جهت بطلان حفظ وذکر ومانند آن که از سوء مزاج بارد رطب باشند چون استعمال
کرده شود بعد از تلطیف بتدبیر وتنقیه بایارجات * صنعت آن بابونه نمام شبت فوتنج مرزنجوش درآب طبخ دهند وسر به بخار
آن بدارند وبرسر نطول نمایند * نطول دیکر که بجهت بطلان حفظ وذکر حادث از سوء مزاج بارد یابس * صنعت آن بابونه
اکلیل الملک کل بنفشه درآب جوشانیده نطول نمایند * نطول دیکر بجهت فساد ذکر حادث از حرارت ویبوست * صنعت آن
بابونه اکلیل الملک جوشانیده شیر بز روغن سوسن وروغن خیری داخل کرده برسر نطول نمایند * نطول دیکر چون صاحب
سکته سر واعضا را بدان بدارد وآب آن را برسر واعضا بریزد وثفل آن را کماد نماید نفع می دهد آن را * صنعت آن
شبت شیح ارمنی بابونه بنک اترج پودنه حاشا زوفا اکلیل الملک صعتر قیصوم جوشانیده سر واعضا را به بخار آن
بدارند وآب آن را نطول نمایند وثفل آن را کماد کنند ودر نسخهٔ دیکر سداب نیز داخل دارد * نطول بجهت استرخا وتشنج
امتلائی حادث از رطوبت * صنعت آن شبت مرزنجوش برک فنجنکشت که بهندی سنبهالو کویند ورق الغار برنجاسف د
آب دریای شور جوشد هند وبر اعضا نطول نمایند * نطول دیکر که تشنج یبسی را مفید است * صنعت آن برک کنجد بر
کل بنفشه کل نیلوفر برک کاهو بابونه درآب شیرین طبخ نموده نطول نمایند ونشستن درآب ممزوج بروغن نیم کرم نیز
نافع است آن را * نطول نافع از برای سوء مزاج حار ساذج کوش * صنعت آن بکیرند انار ترش وسر آنرا بردارند وبفشارند
آب آن را بکیرند وبوزن آن آب داخل کنند وقدری روغن کل وسرکه نیز دران داخل کنند اندک کندر سائیده نیز اضافه
نمایند وبآتش نرم بپزند تا بقوام آید نکاهدارند ودر کوش بچکانند * نطولی که کرانی کوش از عقب مسهل پیدا شده باشد
وسبب آن بخارات باشد زائل کرداند * صنعت آن بابونه اکلیل الملک قیصوم از هریک ده درم نمام مرزنجوش اذخر مغز
پوست بیخ رازیانه پوست بیخ کرفس کل سرخ از هریک پنجدرم در ده من آب بجوشانند تا به سه من برسد سر وکوش را ببخار
آن بدارند * نطول که سدهٔ بینی بکشاید * صنعت آن لادن چوب کزشو نیز درآب بجوشانند وسر به بخار آن بدارند

* باب النون مع العین المهملة * نعنع معروف است ونعناع نیز نامند لطیف ترین نباتات در همه افعال قویتر از پودنه
است در آخر دوم کرم وخشک وبغایت مقوی معده ودل وقوت ماسکه وهاضمه وفم معده ومفرح ومرقق خون غلیظ ومحلل
مواد بارده ورياح معده ومحرک باه واروغ وکشنده اقسام کرم شکم وآب این با سرکه قاطع نفث الدم وشرب سه شاخ آن با آب
انار ترش مسکن فواق وغثیان وقی وهیضه ودرد معده وخفقان معدی ووجع الفواد ودرد سینه وپهلو وجهت نضج رطوبات
قصبهٔ ریه وسینه وتنقیهٔ آن مفید خصوص چون با پرسیاوشان بجوشانند وچون دو سه شاخ آن را در شیر بمالند مانع انجماد
آن است وبا سرکه وترشی ها رافع ضرر آنها است با عصاب وبالبنیات بدستور ضماد آن مقوی معده وبا آرد جو جهت
جراحات وادرار فرمودن شیر منجمد در پستان ونضج دمامیل وبا نمک جهت سمیت کزیدن سک دیوانه وممضوغ آن جهت
کزیدن عقرب وبه تنهائی جهت بواسیر ورافع درد سر بارد وبا مویز جهت ورم انثیان ودرد آن طلاء وضماد او حمول آن قبل
از جماع مانع حمل وقطور آن با ماء العسل جهت درد کوش وسعوط یکدانک از عصارهٔ آن با روغن کل سرخ تا سه دفعه جهت
خنازیر که در کردن ظاهر کردد بغایت موثر وکویند مولد ریاح است ومصلحش کرفس وبدلش پودنهٔ نهری است شربتش تا
دو مثقال * شراب النعناع در نفع اقوی از شراب فودنج است ودر فودنج ذکر یافت * شراب النعناع شرف کبیر صاحب خلاصه

التجارب گفته اين از مخترعات والد من است * صنعت آن پوست بيخ گبرده درم پوست بيخ بادیان مي درم پوست بيخ
گاسني بيست درم اصل السوس مقشرده درم بزرياديان بزرشبت نانخواه بزرگاسني سياهدانه ازهريك پنجدرم نعنا
تردودسته گل سرخ پانزده درم انجيرده عدد مويزسياه ده درم عناب پنجاه عدد سپستان بيست عدد زرشك منقی آلو
هريك پانزده درم سيب امرود شفتالو ازهريك سه عدد ماء الرمانين سركه ودوشاب ازهريك پياله آب سماق نيم پياله شير
وقند آن مقدار كه چاشني دارشود اصول را نيم كوب نموده در پنج من خراسان آب بجوشانند ساعتی نيك انگاه جمله را نيكو
بپالايند وقند وشهد را اضافه نموده بقوام آورند واز آتش فرودآورده ورق نعناع خشك سه درم دران بپاشند وبرهم
زنند وخشك ساخته درظرف چيني يا شيشه نگاهدارند ودر اثنای جوشانيدن اگر آب كمي كند قدری آب اضافه كنند
* شراب نعناع شرف صغير صاحب خلاصة التجارب گفته كه ازمخترعات اهل ری است * صنعت آن اصل السوس خواشك
مرضوض پوست بيخ كاسني ترازهريك ده درم پوست بيخ بادیان تربيست درم بيخ كرفس پنجدرم عناب بيست و يك عدد
امرود وسيب وبه ازهريك يك عدد تخم كراويا پنجدرم پوست نارنج نيم درم نعناع خشك يكدسته آب انار شيرين كوچك ده
انارترش سركه ازهريك نيم پياله شهد ابلوج آن مقدار كه چاشني داروخوش طعم گردد اول بيخ ها را نيم كوفته درسه مرتبه
يكشبانروز بخيسانند پس بجوشانند وبعد ازساعتی عناب وتخم كراويا وپوست نارنج را بيندازند وبعد ازلحة نعناع وبعد از
نيم ساعت كه بجوشد جمله را صاف كنند وباقي اجزا را بيندازند وچاشني كرده بقوام آورند ودرظرف چيني يا كاشي نگاهدارند
شربتی يك ملعقه * عرق النعناع اقوی ازعرق فودنج است وآن نيز ذكر يافت وهمچنين مائرتراكيب وسنجبين منعنع در
سكنجبينات نيز مذكور شد * باب النون مع الفاء * فصل درذكر نفوخات * بدانكه نفوخ بفتح نون وضم فا
وسكون واووخای معجمه ادويهٔ راگويند كه بسيارنرم سائيده بواسطهٔ انبوبه يعنی ني باريك يا چيزی دربيني دمند
* نفوخی كه صداع مزمن رانافع است * صنعت آن شحم حنظل عصارهٔ قثاء الحمار نوشادر نطرون شونيز كندش فلفل
اسطوخودوس كوفته نرم بيخته وقت احتياج دربيني دمند * نفوخ ديگرنافع ازبرای صرع * صنعت آن شحم حنظل عصارهٔ
قثاء الحمار نوشادر كندش فلفل خربق سفيد زنجبيل مرمكي فرفيون جندبيدستر بعضی ازين ها يا كل يا انچه بدست
آيد كوفته نرم بيخته دربيني دمند ونيز بجهت صرع حلتيت زفت قطران درهم كرده نشوق نمايند * نفوخ ديگر
صداع مزمن رانافع باشد * صنعت آن عصارهٔ قثاء الحمار بخورمريم نطرون كوفته نرم بيخته دربيني دمند * نفوخ به تسخير
ديگرهمان نفع دارد * صنعت آن عصارهٔ قثاء الحمار شحم حنظل نوشادر كندش فلفل اسطوخودوس ازهريك قدری
كوفته بحريربيخته بقدر احتياج دربيني دمند ودرنسخهٔ ديگرفلفل داخل نيست * نفوخيكه مسكوت رابهوش آورد ولفته
اندكه بايد تابهٔ آهني را سرخ كرده نزديك سراوبسوزدواين خالي ازخطرهای عظيم نيست * صنعت آن كندش خربق
سفيد فلفل ازهريك قدری كوفته اندك اندك دربيني مسكوت دمند * نفوخ كه بدبوئي بيني رابه برد * صنعت آن زاج
سك قرنفل مساوي كوفته نرم بيخته دربيني دمند * نفوخ ديگرنيكواست مرآن را * صنعت آن قصب الذريره گل نسرين
سعد كوفي سنبل الطيب اجزا كوفته بحريربيخته دربيني دمند * نفوخ نافع جهت نتن انف * صنعت آن سعد كوفي سنبل الطيب
قصب الذريره گل نسرين قرنفل ورق الآس مرمكي اقاقيا مازوی سبزمشك كافور مساوی اجزا نرم كوفته بيخته دربيني دمند
* نفوخ ديگركه رعاف بازدارد ونتن انف رازائل كند * صنعت آن بگيرند اندكی حضض مكي وقليل ازپارچهٔ كتان سوخته

وخاکشرآن راکرفته باهم ممزوج نموده دربيني دمنل * نفوخ ديكركه رعاف بازدارد * صنعت آن كاغل موخته ود
محرق ازهريك يك جزوقلقطار محرق نيم جزونرم مودة دربيني دمنل * نفوخ ديكركه رعاف بازدارد * صنعت آن پوست
تخم مرغ موخته كلنارفارسي مازوى سبزكود آسيا ازهريك قدرى كوفته بحريربيخته دربيني دمنل * نفوخ ديكركه رعاف
بازدارد * صنعت آن كلنارفارسي صمغ عربي كرد آسيادم الاخوين مازوى سبزكوفته بيخته دربيني دمنل * نفوخ ديكر
رعاف بازدارد * صنعت آن مازوى سبزشب يماني نشاسته صمغ عربي كندر انزروت سفيد كوفته بيخته دربيني دمنل
* نفوخ ديكركه رعاف بازدارد * صنعت آن كهربا بصل موخته مازوى سبزدقيق كندر نشاسته كلنارفارسي تراشه بلغ
موخته پوست تخم مرغ موخته صمغ عربي شب يماني كرد آسيادم الاخوين قشارکندر كوفته بحريربيخته دربيني دمنل * نفوخ ديه
كه رعاف بازدارد * صنعت آن پوست تخم مرغ موخته كاغل موخته شاخ كوزن موخته كلنارفارسي دم الاخوين تراشه

يلغارزاج سفيد محرق ازهريك قدرى كوفته بيخته دربيني دمنل * باب النون مع القاف * * فصل دربيان نقوعات *

* بدانكه نقوع بفتح نون وضم قاف وسكون واو وعين مهمله فواكه وادويه راكويند كه درآب كرم كرده ويابعضى عرقهاء
مناسبه شب بخيسانند وصبح آب آن راكرفته بعد مالیدن ويابدون آن بغيرطبخ بنوشند به تنهائي يابسرداروبعضى
كفته اند كه سه شبانروزبايد خيسانيد وروزسوم آشاميد وبعضى دوشبانروزوبعضى كفته اند كه درآفتاب بايد كذاشت
وبعضى كفته اند درزيرسركين بايد دفن كرد وبعضى كفته اند جاى كرم نزديك اجاغ ويابرخاكسترگرم بايد كذاشت
وكل اينها باختلاف ازمنه وفصول وبلدان وحرارت وبرودت ورطوبت ويبوست ولطافت وكثافت وغلظت اجزاء
ادويه وامزجه برميكردد بالجمله بايد كه فاصله زمانى ممتد باشد تاقوت آن ادويه تمام درآب يادرعرق بازداده
شود ناقص نماند وفاسد هم نكردد وبغليان وجوش نيايد وترش نكردد واعم ازانكه باشربتى يامرداروي بياشامند يابدون
آن به تنهائى وجمع آن نقوعات بالف وتاست وبايد كه اجزاى نقوعات بدستور مطبوخات انچه اخشاب واصول
وقلحا وعروق باشند مرضوض يعنى نيم كوفته نمايند وهمچنين بزورها وحبوب مانند عناب وسپستان وامثال اينها قطعات
نمايند تاخوب چسپيده كردند بايد كه مبالغه بسيار درماليدن اجزاء آنها ننمايند تجنيب الذين سمرقندي دراصول
تراكيب نوشته كه نقوعات الطف اند ازمطبوخات ماده ونسبت اينها بسوى مطبوخات ماده نسبت مطبوخات ماده
است بسوى مطبوخات تقويت داده شده بسرداروج جهت آنكه غليان وطبخ بازميدارد قوت آنها
ومخلوط ميكردانند بعض اجزاء آنها راباآب وتحليل ميدهد اجزاى لطيفهٔ آنها واخصوصا انچه مزاج آنها رخويعنى سست باشد
مانند افتيمون وكلها وشكوفها وبسيارى ازحشايش واكر باشد لطافت اجزاى ادويه ورخاوت تركيب آنها بحديله بشستن
زائل كردد مانند كاهي پس بايد كه مبالغه درشستن آنها ننمايند پس بطريق اولى حرارت قويهٔ شديدهٔ طبخ وطول مدت
آن به تحليل ميدهد آن راونيز نقوع سبكتر وسردتر ازمطبوخ است جهت آنكه كسب نميكند ازحرارت آتش كرمى زياد
كسب ميكند مطبوخ وازين جهت موافق تر ولائق تر است مرحميات وامزجهٔ حارهٔ صاحبان نزفه وشامل است بدحور
ادويهٔ كريهة الرائحه بشعة الطعم راوبيشتر استعمال نقوعات درحميات حاده وبراى تليين شكم وتسكين حرارت است ود
غير حميات ازبراي اخراج مواد برفق ومدارا واندك اندك ازنقوعات مستعمله درحميات نقوع فواكه مانند نمرهندي
وآلوى زرد وآلوى سياه وآلوى بخارائي وخيارشنبر وعناب وسپستان خيسانيده دركلاب وآب انار وسكنجبين افشرده

باشحم آن است که آشامیده شود با شیر خشک یا تر نجبین یا شکر یا شربت ورد یا شربت بنفشه بمقدار حاجت از شیرینی و ترشی
و چاشنی آن که خوش آید و موافق مزاج و علت باشد و این بهترین و لطیف ترین نقوعات است و گاه خیسانیده میشود
فلوس خیارشنبر را در آب برگ کاسنی تازه فشرده و آب برگ عنب الثعلب تازه و آب رازیانج تازه برای امراض کبد
و با آب شاهتره و آب کشوث و آب لبلاب و آب کاسنی تازه برای جرب در مواد حاره و گاه برای زیادتی تقویت آن در ادویه
معمونیا و بنفشه یا هلیلهٔ زرد بحسب اراده و احتیاج چنانچه در خیارشنبر مذکور شد و گاه خیسانیده میشود صبر را در
عصارات و نقوعات برای تنقیهٔ معده و دماغ و در صبر ذکر یافت و گاه خیسانیده میشود تربد جریش نیم کوفته را در آب و
گذاشته میشود در آفتاب چند روز تا آنکه اخذ نماید آب قوت آن را و در تربد گذشت بیان آن و همچنین از هلیلج
نقوع اجاص و نقوع اهلیلج در اهلیلج و نقوع انبربار یس در انبربار یس و نقوع تمرهندی در تمرهندی و نقوع چوب چینی
در چوب چینی و نقوع خبث الحدید در خبث الحدید و نقوع خیارشنبر و خیارشنبر و نقوع شاهتره در شاهتره و نقوع
صبر در صبر و نقوع عناب در عناب ذکر یافت * نقوع نافع جهت امراض سودا وی و ابتدای جذام و قروح خبیثه
و جرب و قوبا * صنعت آن شاهتره مقدار چهار مثقال تا شش مثقال در یک آثار هندی آب بجوشانند تا نیم آثار بماند مالیده صاف نموده قصب الذریره که بهندی
چرایته گویند و هلیلهٔ سیاه از هریک یکونیم درم برگ حنا خشک افتیمون از هریک دو درم تا سه درم عناب ده دانه سپستان
هی دانه دران خیسانیده بطریق مسطور شب گذاشته صبح صاف نموده بنوشند بیست و یکروز تا چهل روز و اگر شاهتره
را نیز درین دو نسخه جوشانند هند و با ادویهٔ دیگویک جا بخیسانند نیز خوب است و اگر دو درم بسفایج و از هریک از گاوزبان
و با درنجبویه و اسطوخودوس و صندل سفید یکدرم اضافه نمایند بهتر است و همچنین ادویهٔ مناسبهٔ دیگر * نقوع دیگر
پول و حمیض برانند * صنعت آن تخم خربزه و کرفس و انیسون و رازیانه از هریک سه درم اینها را نیم کوفته دو قو مشکطرا مشبع
از هریک دو درم سنبل الطیب افسنتین از هریک چهار درم مزارا سپند ابهل از هریک یک و نیم درم با یکمن آب در شیشه کنند
سه روز در آفتاب بگذارند و شب در خانهٔ گرم روز چهارم مالیده صاف کنند شربتی یک اوقیه تا یکدرم با روغن بادام بنوشند
* نقوع حلوتیهای کرم را نافع باشد * صنعت آن مشمش عناب آلو صیاه از هریک پانزده درم بنفشه نیلوفر لشنیز خشک
عدس مقشر از هریک سه درم تخم کاسنی یکمثقال اجزا را شب خیسانیده علی الصباح صاف کرده بیاشامند * نقوع حلودیه
منقول از شفاء الاسقام نافع جهت حرارت و یبوست و غلبهٔ خون و جوش آن خصوصا در بلاد و فصول و امزجهٔ حاره * صنعت آن
زرد آلو عناب آلو از هریک پانزده دانه گل نیلوفر سه عدد گل بنفشه پنجدرم عدس مقشر کشنیز خشک از هریک سه درم
تخم کاسنی نیم کوفته یک مثقال و گاه زیاده کرده میشود دران آلو بزرگ دانه پنج عدد و هنگامیکه خوف غلبه و هیجان
صفرا باشد زیاده کرده میشود دران ترنجبین پانزده درم برای تلیین * نقوع حامض منقول از شفاء الاسقام نافع از برای
دفع صفرا و تسکین حدت و حرارت معده و کبد حار ملتهب * صنعت آن زرد آلو عناب از هریک پانزده دانه آلوی بزرگ

دانهٔ رمیدهٔ ترکیده هفت دانه تمرهندي ده درم گل نیلوفر سه عدد گل بنفشه پنجدرم وگاهی عوض کرده میشود تمرهندي
را بحب الرمان هنگامیکه باشد طبیعت مجیب وگاه جمع کرده میشود میان اجزای هردو نقوع ومینامند آن را حلو وحامض
* نقوع حامض دیگر صفرا را ساکن کند وحرارت بنشاند * صنعت آن عناب مشمش از هریك پانزده عدد آلوی صاف
رمیدهٔ وترکیده هفت عدد تمرهندي پنجدرم گل نیلوفر گل بنفشه از هریك سه درم زرشك بیدانه دو درم مجموع را شب
درآب گرم بخیسانند ودر زیر آسمان بگذارند علی الصباح صاف نموده بنوشند * نقوع فواکه صفرا دفع کند وتشنگی بنشاند
* صنعت آن آلوی سیاه آلوی بخارائي عناب سپستان از هریك هي عدد تمرهندي ده درم زرد آلوی خشك ده عدد دقند
سفید ده درم ترنجبین بیست درم شب بخیسانند وصبح صاف نموده بنوشند * نقوع فواکه مسهل صفرا بود ودر حمیات
صفراوي سود مند * صنعت آن آلوی سیاه آلو بالو گیل از هریك بیست عدد عناب هي عدد تمرهندي پانزده درم سپستان
پنجاه عدد بنفشه تخم قطف از هریك سه درم ترنجبین بیست درم شکر ده درم فلوس خیارشنبر هفت درم تا بیست درم سه
را شب درآب گرم خیسانیده صباح صاف نموده روغن بادام شیرین یکدرم بران چکانیده بیاشامند * نقوع دیگر صفرا
را تسکین دهد وطبع را نرم دارد ومزاجهای گرم را نافع باشد وصداع صفراوي را برطرف کند * صنعت آن مشمش عناب
از هریك ده دانه آلوی سیاه هفت دانه تمرهندي ده درم گل نیلوفر گل بنفشه از هریك سه درم دانهٔ زرشك نیم سه را شب
درآب گرم خیسانیده وصباح دست مالیده صاف نموده بیاشامند * نقوع دیگر معروف بنقوع مقوي منقول از شفاء الاسقام
* صنعت آن اضافه نمایند بر نقوع حامض مذکور هناملکي پوست هلیلهٔ زرد از هریك پنجدرم تخم کاهني مرضوض یکمثقال
وصاف نمایند بر روی پانزده درم فلوس خیارشنبر وبیست درم شکر باهي درم شراب بنفشه ونیم درم ریوند چیني نرم
کوبیده بران پاشیده ونیم درم روغن بادام شیرین بران چکانیده بیاشامند ویا آنکه بر روی بیست درم ترنجبین یا شیرخشت
صاف نموده بیاشامند واین هنگام احتیاج بروغن بادام نیست وگاه برای زیادتي تقویت زیاده کرده میشود بر نقوع حامض
مطور هلیلهٔ هندي مرضوض وپوست هلیلهٔ زرد کابلي از هریك چهار درم روزن ریوند را یك درم * نقوع مبارك صاحب
شفاء الاسقام نوشته که این نقوع از املای استادمن است نافع است اسهال وعطش را ومقوي شهوت طعام وزائل کنندهٔ ضعف
قلب است * صنعت آن پوست هلیلهٔ کابلي آملهٔ منقی هماق منقی اصل السوس محکوك از هریك سه درم عود قاقله صندل
مقاصوي از هریك یکدرم زرورد پوست بیرون پسته حب الآس از هریك دودرم خیسانیده شیرهٔ تخم خرفهٔ بریان یا غیر بریان پنج
درم دران کوفته یك درم طباشیر سفید سوده بران پاشیده مطیب بگلاب نموده بجای آب بیاشامند وگاه زیاده کرده میشود بران
پوست بیخ خطمي پوست خشخاش از هریك پنج درم هنگامیکه مسلول باشد وانداخته میشود ازان پوست هلیله وگاه زیاده
کرده میشود بران عناب یا رازیانهٔ تازه هنگام احتیاج بسوی آنها * نقوع دیگر مکبود ومطبوخ را نافع است ویرقان را زائل
کند وطبع را نرم دارد وحدت صفرا بنشاند * صنعت آن عناب مشمش از هریك ده دانه آلوی سیاه پانزده دانه بنفشه نیلوفر از
هریك سه درم تمرهندي ده درم پوست هلیلهٔ زرد سنامکي از هریك پنج درم کشنیز خشك تخم کاهني تخم کشوث غافث از
هریك سه درم فلوس خیارشنبر پانزده درم شکر بیست درم مجموع را درآب گرم خیسانیده صباح درهم مالیده صاف نموده
نیم درم ریوند چیني سوده ویك درم روغن بادام وپانزده درم ترنجبین اضافه کرده بنوشند * نقوع دیگر که تپهای سرد
را نافع است وسوء المزاج حارکه از گرمي باشد سود دارد * صنعت آن آلوی سیاه سي دانه مویز بیدانه بیست درم تخم

کاسنی تخم کشوث از هریک چهار درم کشنیز خشک سه درم عناب بیست دانه سپستان سی دانه تمر هندی ده درم مجموع
را در آب خیسانیده سه روز در آفتاب و شب در مکان گرم بگذارند و بعد از سه روز صاف نموده نیم رطل آن را با ده درم
ترنجبین بنوشند * نقوع دیگر جهت تسکین حدت صفرا و تقویت قلب و کبد حار و نیز غذائی است لذیذ و ملین طبع
* صنعت آن بگیرند زرد آلو آلوی بخارائی انجیر زرد کوهی خشک خرما خارک جهرمی مویز طائفی منقی کشمش سبز
شفتالوی خشک همه را پاک شسته شب در آب بخیسانند پس صبح مغز بادام شیرین مقشر و مغز پسته مقشر از دم کارد باریک
بریده بران پاشیده بگلاب و بید مشک مطیب نموده بقدر حاجت تناول نمایند * نیده بفتح نون و سکون یای مثناة تحتانیه
و فتح دال مهمله و ها لغت مصری است و بفارسی سمنو و سمنی نامند از اغذیهٔ حلو است که بدون روغن و شیرین ترتیب
می دهند در اول گرم و در خشکی معتدل مولد خلط صالح و مسمن بدن و معتدل بلغم جهت رفع بخار و مالیخولیا و سرفه
خشک و درد سینه مفید و دیر هضم و ثقیل و مسدد و اکثار آن مورث تپهای مرکبه و آنچه با گردکان و بادام جوشانیده باشند
زبون تر و مصلح آن کاسنی و سکنجبین است * صنعت آن موافق معمول قدیم بگیرند گندم را هر قدر که خواهند و پاک
کرده شسته بر روی تخته یا خوانچه بضخامت عرض یک دو انگشت و پارچه تر کرده بران بیندازند و هر روز بران آب بپاشند
تا سبز گردد و مقدار یک شبر برسد پس سبزی بالای آن را مقدار چهار انگشت به برند و دور کنند و تتمه را در هاون سنگی
یا چوبی کوبیده شیرهٔ آن را فشرده بگیرند و صاف کرده در دیگ کنند و بآتش ملایم طبخ دهند و بدفعات قطعات یخ دران
اندازند تا غلیظ و شیرین گردد پس تناول نمایند * و صنعت آن موافق آنچه بالفعل معمول است آنست که شیرهٔ گندم
سبز را بدستور مسطور گرفته در دیگ کرده بوزن آن آرد میده خالص اندک اندک دران ریخته بآتش ملایم طبخ میدهند
که پخته گردد و بقوام آید و ته نگیرد و نسوزد و در بین طبخ بادام و گردکان و پستهٔ درست دران می اندازند و این
اکثر به نیاز جناب حضرت سیدة النساء فاطمة زهراء عم ساخته و احتیاط تمام در طبخ آن نموده تقسیم مؤمنین کرده
بعنوان تبرک تناول مینمایند

* باب النون مع الیاء المثناة التحتانیه *

* نیلوفر اسم فارسی است و کرنب
الماء عبارت از آن است بزبان بنگاله سپلا و کوئین گویند بیخش مانند زردک و ساقش نرم طولانی مجوف طول بقدر
عمق آبها و برگش عریض بر سطح آب میباشد و ثمرش بقدر سیبی مدور شبیه بقبهٔ خشخاش در اندرون آن تخمهای کوچک
سیاه بالزوجت و گلش بیرون آب میباشد و الوان کبود و رنگین و نیمرنگ مائل بزردی و بعضی زرد رنگین و بعضی
نیم رنگ و بعضی سرخ تیره و یکنوع آن بزرگ با برگهای عریض و خوشبو و سرخ و سفید و زرد کمرنگ و برگهای سفید آن
گویا پر را سرخ کرده اند بسیار خوش منظر و غنچهٔ آن صنوبری الشکل بشکل دل میباشد و ثمر آن که بهندی کنه لکته نامند
مانند نصف کرهٔ سرفواره بقدر نصف نارنجی و در جوف آنها پردها و در هر پرده دانهٔ بقدر فندقی و از آن کوچک تر و هر دانه
با دو پوست یکی سبز ضخیم و دیگری سفید نازک و مغز آن سفید با طعم قریب بمغز بادام تازه خام بی دهنیت و در وسط
مغز زبانهٔ سبز میباشد تلخ که بهندی کنول پته نامند و طعم آن ثمر از برای غثیان و هیضه و قی نافع و بعضی گویند بری
نیز میباشد و جمیع اجزای آن در دوم سرد و تر بغیر بیخ آن که گرم و خشک و تخم آن سرد و خشک است و مراد از مطلق آن
کبود است که الطف انواع است مقوی دل و دماغ و مسکن حرارت آنها و تپهای حاره و تشنگی و منوم و مانع احتلام
و جهت درد سر و قروح ظاهری و باطنی و خشکی دماغ و خشونت سینه و سرفه حار و نزله و حصبه و جدری بعد بروز نه قبل از آن

که مانع بروز است و با زعفران و دارچینی جهت تقویت دل و خفقان مفید و چون یک درم از آن را با شراب خشخاش بیاشامند
جهت منع جریان منی نافع و مضر مثانه و مصلحش نبات و مضر باه و مصلح آن لبوبات و قدر شربت از جرم آن تا سه
درم و در مطبوخ تا هفت مثقال و بدل آن بنفشه است و مغز ثمر تازهٔ نرم آن مسکن حرارت و نفاخ و صلب آن ثقیل
و دیر هضم و بیخ آن را که بهندی سلکهی نامند خوردن آن جهت سپرز و اسهال مزمن و قروح امعا و سیلان منی و نگاهداشتن
آن در دهان جهت رفع خناق و اکثر امراض حلق نافع و ضمادش جهت درد مثانه و معده و با صبر جهت بهق و با زفت
جهت داء الثعلب و اکثار آن مضعف باه و شرب تخمش مضعف قضیب و منجمد کنندهٔ منی و ضماد آن جهت نزف الدم
درد مثانه و درد رحیض نافع و شربتش از دو درهم تا سه درهم * دهن النیلوفر سرد و تر و در افعال مانند روغن بنفشه و در
تسکین درد سر حار قویتر از آن است * صنعت آن مانند دهن بنفسج است و در حرف الباء و در بنفسج مذکور شد * شربت النیلوفر
صداع حار و تپهای صفراوی و سرفه و ذات الجنب و ذات الریه و خشونت سینه را نافع و طبع را نرم دارد * صنعت آن نیلوفر
تازه یک رطل در چهار رطل آب بخیسانند و بجوشانند و صاف نموده با یک من قند سفید بقوام آورند و در ظرف چینی یا شیشه
نگاهدارند و اگر نیلوفر تازه نباشد ربع یا نصف وزن آن نیلوفر خشک نمایند * عرق النیلوفر صداع حار و تپهای صفراوی
و دموی و حمیات دقیه و سرفه و ذات الجنب و ذات الریه و خفقان حار را نافع است * صنعت آن گل نیلوفر تازه یک من
یا چهار من آب در قرع و انبیق مقطر نموده بقدر حاجت بیاشامند و اگر گل تازهٔ آن نباشد از خشک آن یک چهار یک
بگیرند * نینب بکسر نون و سکون یای مثناة تحتانیه و نون و بای موحده بدانکه گویند قاعده است در فارسی که لفظی که در آن
نون با بای موحدهٔ ساکنه جمع شود با را بمیم بدل میکنند مانند دنب و سنب که با را بمیم بدل میکنند و نون را برای خفت در
لسان می اندازند دم و سم میگویند و در نینب نیز چنین نمودند و در تلفظ نون ثانی را انداختند نیم ماند و آن درخت
هندی است معروف و مشهور بزرگ بمقدار درخت بید و بزرگتر از آن نیز می شود و گلش مانند خوشه و وسط گلها زرد
با عطریت کمی و خوش منظر و ثمر آن بقدر سنجد بسیار کوچکی مدور با اندک طولانی و رسیده و پختهٔ آن تلخ با اندک
شیرینی و آنچه حکیم میر محمد مؤمن در تحفة المؤمنین نوشته اند که آن را در اصفهان سنجد کرخی نامند و در مازندران
کنار و در بعضی بلاد معروف بدرخت توز است چندان اصلی ندارد و برگ آن کوچک طولانی شرفه دار سر برگها تیز و مستعمل
برگ آن است و نزد اهل هند سرد در اول و خشک در دوم و نزد بعضی معتدل و بخور برگ آن جهت درد گوش و اوجاع
مفاصل و تحلیل اورام و التیام جراحات و نطول آن برای تحلیل اورام و رفع اوجاع و نضج دمامیل و نقوع و یا مطبوخ آب برگ
آن رافع صفرا و جذام و دمامیل و بثور و قروح و جروح مجاری بول و رحم و مقعده و قطور عصارهٔ برگ تازهٔ آن در بینی و گوش
آب رفتن از بینی و گوش باز دارد و با عسل خالص درد وجع گوش را تسکین میدهد و جراحات آنرا باصلاح می آورد و مضمضهٔ آب
برگ تازهٔ آن و یا آب مطبوخ آن جهت تقویت لثه و درد دندان نافع و ضماد کوبیدهٔ آن جهت تحلیل اورام حارهٔ رطبه و نضج دمامیل
و سائیدهٔ آن جهت رفع ثآلیل و سحج جلد که بسبب حرکت و غیر آن بهم رسیده باشد و رویانیدن گوشت زخمهای عمیق
با اندک نمک جهت خوردن گوشت فاسد زخمهای کهنه و نو و تنقیه چرک آن و چون بفتیله آلوده در دهن زخمی که دهن آن تنگ
باشد و خواهند که گشاده گردد بگذارند باعث گشادگی و تنقیهٔ جوف آن میگردد خصوص آنکه بر بالای آن زخم تا بحدی
ورم است برگ سائیده گرم کرده به بندند و چون خواهند که ملتئم سازند فتیله را با برگ سائیدهٔ آن بی نمک آلوده

بگذارند وضماد برگ تازهٔ گرم کردهٔ آن خصوص که در برگ بید انجیر یا موز پیچیده و در زیر خاکستر گرم نمایند تا فی
الجمله پخته گردد ویا در ظرفی کرده سر آنرا بسته بر آتش بگذارند تا به بخار و رطوبت خود اندک نضجی یابد پس
برآورده بر اورام بندند موجب تحلیل ویا نضج وانفجار آنها میگردد تا ماده چه قسم باشد ولیکن برای اورام حاره در برگ
موز وبرای بارده در برگ بید انجیر اولی است وشرب ثمرش بقدر یک مثقال حابس اسهال مزمن آزموده است وحکیم افضل
در مجرب باب خود نوشته که ثمر آن گرم وتر وملین وسبک ورافع جذام است وشرب آب مطبوخ پوست آن مقدار دوازده مثقال
مدر حیض بسته است وبه تجربه رسیده * حلوای برگ نینب مقوی معده وهاضم ورافع رطوبات معده ومفتح ومدر بول
است * صنعت آن بگیرند برگ نیم را ودر آب جوش دهند جوش کمی وآب تلخ آنرا بریزند وباز جوش دهند وآب آنرا بریزند
تا تلخی آن بسیار کم گردد پس شکر را صاف کرده بقوام نقل آورند وبرگهای یک یک را دران اندازند وبدان شکر آلوده برآورند
ونگاه دارند وعند الحاجت بقدر احتیاج تناول نمایند واگر قدری مشک ویا اندک عنبر وزعفران دران داخل نمایند
نیکو است * دهن نینب جهت التیام جراحات وتحلیل اورام مفید ومنافع بسیار دارد گفته اند که نائب مناب روغن شیر
صنعان است * صنعت آن بگیرند برگ نیم را در شش وزن آن آب بجوشانند تا ثلث آب بماند وصاف نمایند وبا نیم وزن آن
روغن کنجد جوش نمایند بآتش ملایم تا آب برود وروغن بماند واگر برگ تازهٔ نیم را کوبیده آب آن را فشرده با نیم وزن
آن روغن کنجد بآتش ملایم طبخ نمایند تا آب رفته روغن بماند انفع است لیکن احتیاط نمایند که نسوزد ودهن مغز تخم آن
جهت التیام زخمها خصوص زخم بینی وجرب وغیرها نافع * صنعت آن مانند دهن کنجد است * فصل در بیان مرهم
هائیکه اصل وعمود دران ها نینب است * * مرهم نینب اهل هند این را مرهم حیات می نامند جهت اکثر جروح
قروح ونواصیر در هر عضویکه باشد بسیار مفید است وبه سبب سرعت التیام اثری قوی گویا آب حیات وحیات بخش است
* صنعت آن موم سفید دو درم روغن گاو یا گوسفند که بهندی روغن ستور نامند بیست درم روغن را بر آتش گذارند
پس بگیرند برگ نیم تازه همان مقدار وسائیده قرصها مانند شامی کباب سازند ودران اندازند وجوش دهند تا کف
روغن سیاه شود پس آن را بپالایند وموم را دران بگدازند ونگاه دارند وعند الحاجت بکار برند واین مرهم نیز برای زخم
جرب وقوبا وزخمها که رطوبت از انها تراوش کند وجراحت ها که اطبا از علاج آن عاجز شده باشند بکار آید وسود مند
است * مرهم نینب دیگر که جهت التیام انواع زخمها وسوختگی آتش وزخم آبله نافع است * صنعت آن بگیرند برگ نیم
تازه مقدار هفت هشت توله وبسایند وقرصها سازند مثل شامی کبابی هر قرصی مقدار پیسه ودر هشت نه توله روغن گاو تازه
بریان کنند تا سوخته شود پس قرصها سوخته را برآورده روغن مسطور را صاف کرده با آب سرد سه چهار مرتبه بشویند اگر تبرید
مطلوب باشد والا بدون غسل زیرا که غسل قوت وحرارت آن را کم می کند واستعمال نمایند * نوع دیگر آب برگ
نیم مقدار سه چهار توله گرفته در هشت توله روغن گاو جوش دهند تا آب رفته روغن بماند بهمان قسم شسته یا ناشسته
استعمال نمایند وناشسته بهتر واقوی است وبعضی مقدار پنج شش ماشه ریوند چینی را بسیار نرم سوده درین دو نوع
اضافه می نمایند در آخر ونیز در تابستان برای بستگی وفی الجمله قوام آن قدری موم کافوری داخل می کنند * مرهم نیم
دیگر اقوی از اول * صنعت آن بگیرند برگ نیم تازه هشت توله ونرم سائیده قرصهای کوچک بدستور شامی کباب
سازند ودوازده توله روغن کنجد را بر آتش گذارند وقرصهای نیم را دران اندازند تا بسوزد پس قرصهای سوخته را برآورده

دور نمایند وچهار توله موم کافوری دران اندازند وازچوب درخت نیم برهم زنند تا گداخته گردد یکماشه تنکار ویک توله
قنبیل ودو ماشه توتیای اخضر هندی ویکتوله برگ حنا ویکتوله عنب الثعلب همه را بسیار نرم سائیده بچوب نیم بدان
ممزوج نمایند وفرود آورده بکار برند واگر از آتش برگرفته ادویه را بآن ممزوج نمایند بهتر است * مرهم نیم که از
اسرار مکتومه است جهت ناصور وقروح مزمنه وناصور وقروح چشم نیز سودمند است * صنعت آن بگیرند روغن گاو
تازه هر قدر که خواهند ویکصد ویکمرتبه از آب بشویند پس درظرف هفت جوش که بهندی کانسا وهش دهات گویند کرده
برگ نیم تازه بران ریزند ودسته از شاخهای بسیار باریک چوب نیم بهم بسته تا چهل روز مدام بمالند وچون رو بخشکی آورد
باز آب برگ نیم تازه داخل نمایند تا طاؤسی رنگ وسبز مائل بسیاهی گردد ودرهمان ظرف یا از همان جنس قوتی ساخته
نگاهدارند وعند الحاجت بکار برند * مرهم نیم جمیع زخمهای کهنه را نافع است * صنعت آن بگیرند روغن گاو چهل مثقال
ومکرر آن را بشویند پس بگیرند برگ نیم تر وبکوبند نرم وپنج مثقال از ان اقراص در روغن بیندازند وبر آتش نهند تا بریان
شود وکف روغن سیاه گردد آن را صافی نموده رال دو مثقال موم سفید دوازده مثقال درحالتی که نیم گرم باشد پس
مرداسنگ بسرکهٔ انگوری کهنه سوده روسختج دم الاخوین سفیداب قلعی از هر یک چهار درم کافور قیصوری مروارید ناسفته
از هر یک یک توله داخل نمایند وبدستور مقرر مرهم سازند * مرهم نیم به نسخهٔ حکیم علی گیلانی * صنعت آن آب برگ نیم
را در موم روغن بجوشانند تا غلیظ شود ومرهم گردد واز برای جراحات بسیار خوب ومجرب است ودر مراهم نیز مرهم نیم
مذکور شد * کتاب حرف الواو * باب الواو مع الجیم * وج بدانکه وج بفتح واو وجیم بفارسی اگر ترکی وبهندی
بچ نامند وآن بیخ نباتی است که مانند بردی در آبها روید وبفارسی سوسن زرد گویند برگش از برگ نرگس بزرگتر واز ان
عریضتر ودراز تر وبا خشونت وانبوه وساقش بلند وگلش شبیه بسوسن آزاد که زنبق باشد وزرد مائل بسرخی وبعضی گویند
بهندی گل آن را رای مینامند وآن بیخ آن است وبیخش گرهدار وبعضی ببعضی پیچیده ودرهم بافته وکج وما بین سفیدی
وسرخی وتند طعم مائل بعطریت جالینوس گفته مستعمل بیخ آن است فقط گرم وخشک است در اواسط دوم وقوتش قریب
بقوت زراوند وایرسا است وتا چهار سال باقی میماند وانواع واقسام میباشد مختار وبهترین آن بزرگ کثیف بسیار خوشبوی
آن است ملطف وجالی بیلذع ومفتح وقاطع بلغم وتریاق نهش هوام ومقوی معده وجگر بارد وهاضمه وقوت حافظه ومنقی
دماغ ومبهی ومجفف رطوبات مفاصل ومدر بول وحیض ومحلل نفخ ورياح معده وامعا وجهت درد سینه وپهلو وسرفه وجگر
وسحج ومغص ودرد سپرز وصلابت وکبر آن وشکافتگی عضل وتقطیر بول وحصاة ولکنت زبان ونیکو کردن رنگ رخساره
زیادتی باه وتسخین گرده ووجع رحم وضماد وشرب ونطول آن نیز جهت مفاصل واورام بلغمی ونفخ تحت سپرز وبهق وبرص
وتشنج بلغمی وفالج وفتق وقیله وفرزجه آن با شیرهٔ بادیان وزعفران جهت اعانت بر حمل واکتحال آن جهت بیاض چشم
غلظ قرنیه وجلای بصر خصوصا عصارهٔ آن وجاویدن آن جهت ثقل زبان بی عدیل وجهت درد دندان مفید وجلوس در سبیخ
آن جهت درد رحم نافع ومضر است بسر ومصلح آن رازیانه ودر محرورین محرق اخلاط است مصلح آن سکنجبین وشربتش
یک مثقال وبدلش در طرد ریاح وامراض کبد وطحال بوزن آن زیرهٔ کرمانی یا ثلث وزن ان ریوند چینی ودر امر باه
اوجاع وغیرها زراوند طویل است * جوارش الوج تالیف بقولاوس منقول از قرابادین افندی صالح چلپی حکیم باشی
ابراهیم سلطان قیصر روم نافع بجهت امراض صعب وتصفیهٔ حواس وامراض بارده بمزاج مشایخ بسیار موافق است

* صنعت آن شقاقل مصري يكصد و پنجاه درم نيم كوفته در آب پخته از پالايش بگذرانند پس عسل مصفى يكصد مثقال داخل كرده بقوام آورند و اين ادويه بآن بسرشند وج تركي كشنيز خشك مقشر از هريك يكصد درم فلفل دار فلفل قرنفل زنجبيل بسباسه گل سرخ از هريك چهار درم جوز بوا خولنجان قاقله از هريك سه درم كوفته بيخته بآن بسرشند و در ظرف چيني يا سبوچه اخضر نگاهدارند * و صنعت دهن وج بطريق دهن دارچيني است و مذكور شد * سفوف وج مقوي معده و دماغ و مانع صعود بخار است از معده بدماغ چون استعمال كرده شود بعد از تنقيهٔ معده و نافع است از براى سبات كه بسبب صعود بخارات بلغميه از معده بدماغ باشد * صنعت آن وج تركي زنجبيل كندر شونيز از هريك يك جزو كشنيز خشك چهار جزو نبات سفيد هشت جزو كوفته بيخته شربتي دو درم با شش درم رب به شيرين يا سكنجبين سفرجلي لعق نمايند و غذا قلايا با توابل حاره * سفوف وج به نسخهٔ ديگر * صنعت آن وج تركي مصطكي از هريك پنج مثقال زنجبيل ده مثقال نبات سفيد بوزن جميع ادويه كوفته بيخته سفوف سازند * سفوف وج به نسخهٔ ديگر * صنعت آن وج تركي مصطكي نبات سفيد از هريك پنج مثقال زنجبيل دو مثقال كوفته بيخته سفوف سازند شربتي يك مثقال * سفوف وج به نسخهٔ ديگر كه جهت تحليل رياح نافع است * صنعت آن وج تركي رازيانه سعد كوفي از هريك نود مثقال سنبل الطيب ده مثقال دارچيني هفت مثقال و نيم قند سفيد سه صد مثقال كوفته بيخته بكار برند نافع است * مرباى وج قولنج ريحي و فالج و صرع و ضعف معده و نفخ و قراقر شكم را مفيد بود * صنعت آن وج تركي قريب سه چهار روز در آب بگذارند تا خوب بخيسد پس در آب خالص بجوشانند و بعد از آنكه دو سه بار در آب صاف جوشانيده باشند در عسل و آب طبخ نموده در ظرفي نگاهدارند و بعد از چهل روز بكار برند و اگر تازهٔ آن بهم رسد احتياج بخيسانيدن بسيار نيست و بهتر است و قوي * معجون وج مقدمهٔ نزول آب در چشم و رافع خيالات باطله و ناشف رطوبات معده و دماغ باشد و بلغمي مزاج را موافق باشد * صنعت آن وج تركي حلتيت زنجبيل رازيانه از هريك جزو مساوي دو وزن ادويه كوفته بيخته با سه چندان عسل بسرشند شربتي مقدار مثقالي

* فصل در بيان وجورات

* بدانكه وجور بفتح واو و ضم جيم بر وزن غفور عبارت از ادويه ايست كه در دهن مرضى يا اطفال ريزند وقتيكه عاجز باشد از تناول دوا و جمع آن وجورات بالف و تا است * وجوريكه نافع است از براى غشي كه بعد از اسهال پيدا شده باشد * صنعت آن مشك تبتي سك اصلي كوفته در آب به حل كرده در حلق او بچكانند فائده بخشد * وجور ديگر كه چون در دهن مصروع ريزند بهوش آيد * صنعت آن حلتيت جندبيدستر كوفته در سكنجبين عسلي حل كرده در دهن مصروع بچكانند * وجور ديگر كه همين عمل كند * صنعت آن رازيانه انيسون زيرهٔ كرماني جوشانيده صاف نموده گلقند در آن حل كرده وجور سازند * وجور ديگر كه صرع اطفال را نافع است * صنعت آن صعتر فارسي زيرهٔ كرماني جندبيدستر اجزا مساوي كوفته بيخته مقدار جوازان را در شير مرضعه حل نموده در گلوى طفل بريزند * وجور ديگر كه نافع است از جهت سرفهٔ اطفال * صنعت آن رب السوس كثيرا صمغ عربي نشاسته فانيذ از هريك سه درم مغز بادام دو درم عسل سي درم روغن بادام پنج درم فانيذ را با عسل بجوشانند و صاف كنند و ادويه را كوفته بيخته در روغن بادام ممزوج ساخته قدري از آن در دهن آن ريزند كه مفيد است

* باب الواو مع الراء المهمله * ورد احمر بستاني بفارسي گل سرخ نامند بهترين آن تمام نشكفتهٔ آن است و آن مركب القوى است با جوهر مائي و ارضي و در آن حرافت و تلخي با قبض و اندك شيريني است و نزد اكثرى در اول سرد و در اول دوم خشك و نزد جمعي گرم و نزد بعضي معتدل مفرح و ملطف و جالي و مقوي دل و اعضا و مسهل و مسكن صفرا و بلغم رقيق و با قوت

قابضه وخشك آنرا قبض زیاده وتلخي کمتر وآشامیدن طبیخ آن جهت تفتیح ماساریقا وتقویت معده وجگر وطحال وکرده
رفع خفقان حار وغشي وتقویت ریه ورحم ومقعده ومعای مستقیم ورفع اسهالات حاده وخصوصا عفص آن برای قوت قبض
عطریت آن واحتقان طبیخ آن جهت قروح امعا وطلای آن در حمام جهت بد بوئي عرق وقطور عصارهٔ آن جهت درد سر
چشم وگوش حار وهمچنین قطور طبیخ خشك آن جهت غلظت اجفان ومضمضهٔ بیخ آن جهت تقویت لثه دندان وضماد کوبیده
آن جهت اورام مراق ورطوبت معده سائیده تازهٔ آن جهت ثآلیل وسحج جلد که بسبب حرکت بهم رسیده باشد ورویانیدن
گوشت زخمهای عمیق وضماد تازهٔ آن جهت درد سر واخراج پیکان وخار از بدن وذرور خشك آن جهت جوششها والتیام
زخمها وقلاع وزخم آبله وسیلان رحم وخوشبو کردن آن وبرزیر بغل وکنج ران جهت بد بوئي والتیام قروح آن وبابرد
مورد جهت قطع عرق وضماد برگ تازه درخت آن جهت خراز واورام حاره واورام مقعده وشکستگي اعضا واشامیدن آن جهت
نفث الدم مفید * تخم گل که عبارت از ثمر او است در افعال مانند دلیك است که عبارت از ثمر گل سرخ بري باشد وانچه
درمیان گل شبیه بتخم زیره دانه دانه وزرد است آنرا زرورد گویند دو درهم آن با آب رافع اسهال عسر العلاج ورافع نفث الدم
وسیلان خون است خصوص چون با اقماع گل آن بسایند وحمول آن مقوي رحم ورافع رطوبت ومضیق فرج است وبوئیدن آن
آن مهیج زکام وعطسه وماشری در بعضی امزجه ودر بعضی امزجه مسکن آن ومصلح آن کافور ومضر باه ومورث تشنگي ومصلح آن
انیسون وقدر شربت از تازهٔ آن تا ده درم واز خشك آن تا چهار درم واز آب آن تا هشت درم وبدلش مثل آن بنفشه
ربع آن مرزنجوش است وگویند ده درم غنچهٔ تازهٔ آن ده مجلس عمل می فرماید * وعصارهٔ آن آب برگ گل تازهٔ آن را
گرفته در سایه خشك نمایند جهت غلظت اجفان ونفث الدم وتري معده نافع وقبض ویبس آن زیاده از برگ وغنچهٔ آن
است * جلنجبین معرب گلنگبین فارسي است وآن را ورد مربا ومعجون گل نامند وانچه از قند سازند آن را نیز جلنجبین
گویند وبفارسي گل قند وگل شکري نیز گویند وبعضی را رای آن است که گل شکري غیر گلقند است واین قول اقرب بصواب
است جهت آنکه گلقند آن است که خوب سرشته ومخمر شده باشد وگل شکري نه بدان حد است تخمیر آن وقوت جلنجبین
عسلي تا چهار سال باقي میماند ومتخذ از قند تا دو سال وگویند عسلي آن تا آخر دوم گرم وخشك است وقندی آن در
اول دوم گرم ودر یبوست معتدل وهر دو مقوي دماغ اند ومعده ومجفف رطوبات غریبه معده وبعد از غذا مانع صعود
ابخره بدماغ است وعسلي آن جهت مبرودین وفضول بارده اوفق وجهت درد مفاصل ونقرس وفالج وتفتیت سنگ گرده
مثانه وعسر البول وبا ربع وزن زیرهٔ کرماني جهت تحلیل ریاح غلیظه ودرد کمر وهضم طعام نافع وچون آن را با ربع وزن آن
تربد سفید وتخم کرفس جوشانیده صافي نموده بنوشند وچند روز مداومت بدان نمایند جهت ازالهٔ لقوه وفالج واسترخاء
لسان ومفاصل مجرب است وسکري جهت محرورین واصحاب مزاج بارد اوفق جهت ابتدای وسواس وجنون نافع وچون
تمر هندي وعناب را جوشانیده صافي نموده گلقند شکري را دران حل کرده صافي نموده بنوشند دوار وسدر را مفید است
وگویند که هر قسم جلنجبین را چون بجوشانند وصافي نموده بیاشامند نائب مناب شراب ورد مکرر است مقدار شربت از
هر دو قسم آن تا پانزده درهم است در مطبوخات واز جرمش تا پنج مثقال وطبیخ آن باید که تا شش مثل آن آب باشد
بجوشانند تا بنصف رسد صافي نموده بیاشامند * صنعت آن بگیرند اوراق گل سرخ که اقماع وتخم وسبزي آنرا بالتمام گرفته
باشند وخوب مالیده ویا بمقراض خوب ریزه نموده یکروز بگذارند که رطوبت آن نشف شود پس در هر یکمن آن یکمن قند سفید

بسایند وتا سه روز هر صبح وشام برهم زنند ودر آفتاب گذارند و اگر قند کمی کنند باز قدری اضافه نمایند و بعضی گفته اند که وزن
قند دو چندان گل باید و بعضی چهار چند گفته اند واین بسیار است ودو چند بهتر است وعسلی را بوزن مذکور عسل را اضافه
نموده کف آنرا گرفته بر روی گل بدستور مالیده کرده برهم زنند وچهل روز در آفتاب گذارند وبکار برند * جلنجبین مرکب
که رمد کهنه وبخار وضعف باصره ودرد سر کهنه وشقیقه واخلاط سوخته را دافع است ومجرب * صنعت آن ورق گل سرخ
اسطوخودوس تر از هریک یکرطل گل بنفشهٔ تر منزوع الاقماع نیم رطل همه را درهم بمالند وعسل مصفی پنج رطل داخل
کرده در آفتاب گذارند چهل روز پس استعمال نمایند واگر اسطوخودوس تر وگل بنفشه تر نباشد اسطوخودوس خشک را
نصف وزن مذکور بآب مطبوخ بنفشه تر کرده روز دیگر با اسطوخودوس مربا سازند وبعضی از هریک از ورد احمر واسطوخودوس
وبنفشه مربا ساخته جدا جدا واز مربای ورد اسطوخودوس متساوی واز مربای بنفشه نصف وزن یکی درهم سرشته جلنجبین
مرکب میسازند * حب ورد که مسکن حرارت است * صنعت آن گل سرخ کشنیز خشک مقشر طباشیر از هریک ده دانگ
تا نیم درم کافور قیصوری از یک جو تا یک طسوج سقمونیای مشوی از نیم دانگ تا یک دانگ کثیرا یک دانگ کوفته بیخته
بآب حب سازند جمله یک شربت کامل است * دهن الورد مرکب القوی ورادع وقابض ومحلل وموافق مواد حاره وبارده
وباقوت مسهله ومسکن التهاب معده ورویانیدن گوشت زخمهای عمیق ومجفف رطوبات آن ورافع مواد خبیثهٔ آن وحقنهٔ
آن رافع قرحهٔ امعا ومضمضهٔ آن مسکن درد دندان ونطول آن مقوی دماغ وحابس اسهال مراری ومسهل مادهٔ لزجه ومقوی
اعضا ومحلل مواد فاسده ودر تسکین دردها عجیب الاثر وطلای آن با سرکه وهمچنین لخلخهٔ آن با گلاب وسرکه مسکن درد سر
ورادع بخارات دماغی وموافق اورام آن ورافع زحیر ودرد امعا وتدهین کردن بآن وچرب کردن ادویهٔ حابسهٔ اسهال
بآن نیز مقوی فعل آنها است وقطور آن در گوش زائل کنندهٔ وجع آن است وتدهین آن با سرکه وآب مورد رافع عرق وبادزهر
قروح وجوششهای حاره وشرب آن رافع ضرر آهک خورده وزرنیخ وصابون وزراریح وامثال اینها وبدلش نیم وزن آن روغن
بنفشه وبوزنش دهن الخلاف وقدر شربتش تا یک اوقیه است * صنعت دهن ورد خام بگیرند ورق گل سرخ تازه خوشبو
که اقماع وتخم وسبزی آن را بالکل دور نموده باشند ودر شیشه کنند وروغن کنجد تازه ویا زیت تازه بران ریزند ودر آفتاب
گذارند تا رنگ گل سفید گردد پس فشرده بر آورند گل تازه بران ریزند ودر آفتاب گذارند وهمین قسم تا هفت مرتبه تجدید
میکرده باشند وبعضی تا پنج مرتبه نیز اکتفا نموده اند ولیکن هرچند زیاده تجدید کرده شود قویتر میگردد * بدانکه دهن
ورد متخذ از زیت الانفاق وکنجد تازه که گل بسیار در ان داخل کرده باشند ومکرر تجدید نموده ودهن ورد خالص
می نامند جهت آنکه این وجه خالص می باشد از آمیختگی جرم آن با روغن بخلاف انواع دیگر * صنعت دهن ورد مطبوخ
بگیرند ورق گل خالص تازه را وفشرده آب آن را بگیرند وبا مثل آن روغن کنجد تازه بآتش ملایم طبخ نمایند تا آب رفته
روغن بماند ولیکن احتیاط نمایند که نسوزد ودر ظرف چینی یا شیشه نگاه دارند واگر در قدر مضاعف ترتیب دهند بهتر
است واگر مغز بادام مقشر را یا کنجد با ورق گل مکرر پرورده نمایند قسمی که در بنفشه وگل سیب وبه بهار نارنج وبید مشک
وزنبق ومانند اینها از گلهای خوشبو که مغز بادام را با ورق گل در کیسهٔ کرباس پاکیزه کرده بمالند تا بادامها وکنجد جذب
رطوبت اوراق گل نمایند پس بادام را خشک نموده تجدید نمایند تا آنکه چون بادامها را بشکنند مغز آنها خوشبو وبرنگ
ورق گل شده باشد پس بادامها را کوبیده روغن از ان اخذ نمایند واگر بادامها را باحتیاط نگاه داشته عند الضرورت

ازان روغن اخذ نمایند بهتر است ولیکن در بلدان باردهٔ رطبهٔ این قسم روغن زود فاسد و متکرج میکردد * دهن الورد
منقول از طب براکلسوس قوي الرائحه که بهتر از رایحهٔ مشك است شما و شربا و مقوي جمیع حواس ظاهره و باطنه است * صنعت آن
بکیرند برک کل سرخ هر قدر که خواهند و رطوبت آن را نشف نمایند تا اینکه خشك شود و در یکظرف یا دو ظرف کنند تا نصف
و بپوشد آن را بکلاب و بکوبند آن را نرم و سر آنرا محکم نموده دفن کنند در سرکین اسپ تا تخمیر یابد پس برآورند و تقطیر نمایند
بر روی خاکستر و یا رمل تا نماند در ان چیزی از مائیت پس تقطیر نمایند آب خارج را تقطیر رطوبت تا آب تنها تقطیر یابد
و دهن بماند در اسفل قرع پس آن دهن را در ظرف شیشه نکاهدارند و عند الحاجت بکار برند * شراب الورد از صناعت جالینوس
است از برای سرماخس ملك صقالبه که او را مرضی بود در کبد از اقسام خلفه و آن را دو قسم ساخته قابض و مسهل و آنرا مسمی
کرده بقراطن و باقي بود در قرابادین یوناني تا آنکه بعضی مترجمین آنرا بعربي درآوردند و بعضی کفته که شیخ الرئیس آنرا
از یوناني بعربي نقل کرده * بدانکه شراب ورد شرابی است جید نافع از برای احتراقات و حکه و جرب و سودای محترقه و سده
و ضعف کرده و نباید که استعمال کرده شود در زمستان اصلا مکر در داء الاسد * صنعت آن به نسخهٔ شیخ داود
بکیرند کل سرخ منزوع الاقماع یکرطل و بجوشانند در ده رطل آب تا آنکه ربع آب برود پس بمالند کل سرخ را و بپالایند
آب و یکرطل کل سرخ منزوع الاقماع در ان اندازند و بجوشانند تا یکرطل آب برود و بمالند و بفشارند و بپالایند و همچنین
مکرر کنند تا چهار مرتبه یك رطل رفته ربع ده رطل آب بماند یعنی دو رطل و نیم پس آن را بپالایند و بوزن آب شکر داخل
کرده بجوشانند و کف آن را بکیرند و بقوام آورند و در شراب ورد قابض یکمرتبه کل سرخ را در آب بجوشانند و پالوده
قند سفید بقوام آورند و اکر خواسته باشند که اسهال آن مفرط باشد زیاده کنند مرات تکرار کل سرخ را از چهار مرتبه یعنی
تا پنج شش مرة کل سرخ را مکرر کنند الا آنکه شیخ الرئیس منع کرده تجاوز طبخ آن را از پنج مرتبه و بعضی از متاخرین کفته
اند که اکر خواسته باشند که قویتر شود تا هفت بار کل سرخ را در ان مکرر کنند و یکی از قائلین این قول صاحب اختیارات
بدیعي است پس شیخ داؤد کفته که شیخ رئیس ترک کرده مصلحات تعطیش این شراب را و آنچه اصلاح تعطیش آن می کند
تخم کاهو و طباشیر سفید و مصطکي و انیسون است از هر یك یکدرم در یك رطل از شراب مذکور که ادویه را کوفته در خریطه
کتاني کرده سر آنرا بسته در وقت طبخ در دیک اندازند و دائم بمالند تا قوت آن بشراب باز داده شود پس نیکو بمالند تا
کیسه خالي شود پس آن را دور کنند * شراب ورد مکرر به نسخهٔ شیخ الرئیس مسهل رطوبات بسیار است پاک میکرداند
معده را از انها * صنعت آن بکیرند برک کل تازه منزوع الاقماع نیم من در سه چند تا پنج چند ان آب مقدار یك ساعت جوش
دهند پس صاف نمایند و مرتبهٔ دیکر همان وزن برک کل تازه منزوع الاقماع داخل کرده باز طبخ نمایند و همچنین هر چند
مکرر نمایند بهتر است و قوي تر میکردد در اسهال پس با ترنجبین یا عسل مصفی بقدر نیم من بقوام آورند شربتی از ده درم
تا بیست درم اسهال می نماید اسهال بسیار بی مشقت * شراب ورد مکرر به نسخهٔ سید مظفر الدین شفائي کفته که این
شراب مسهل صفرا است و تپهای مرکبه را مفید باشد * صنعت آن بکیرند کل سرخ تازه که اقماع و زردي میان ان ها
دور کرده باشند نیم من و در نه من آب بجوشانند تا بهفت من رسد پس بپالایند و دیکر باره کل سرخ منقی از اقماع و زردي
نیم من در ان مطبوخ مصفی داخل کرده باز بجوشانند و دیکر باره بپالایند و چند نوبت چنین کنند تا آب بیك من برسد
بپالایند و با یك من قند سفید بقوام آورند شربتی سي درم تا چهل درم با ده درم سکنجبین ساده با آب یخ یا برف بیاشامند

وبدانکه در جائیکه یخ و برف نباشد آب بشوره سرد نموده قائم مقام آن میتواند شد * شراب ورد مکرر دیگر قلمی فرموده
اند که این منقول از خط قدوة المحققین السید السند العلامة العصر میر محمد هادی والد ماجد فقیر است قدس سره * صنعت آن
بگیرند ده استار ورق گل سرخ منقی از اقماع و تخم که آن را زرورد گویند و در قدح چینی باده من گلاب خوشبو مکرر بخیسانند
و دو روز در آفتاب بگذارند پس در دیگ کرده بجوشانند تا ربع آن برود یعنی هفت و نیم من گلاب باقی ماند پس گل سرخ را
نیکو بمالند و بفشارند بنوعیکه مطلق رطوبت در ان ثفل نماند پس آن را بپالایند و مقدار ده استار دیگر ورق گل سرخ
منقی داخل کنند و بجوشانند تا پنج من گلاب باقی ماند پس گلها را بمالند و بفشارند بدستور و بپالایند و مرتبهٔ سوم ده
استار دیگر گل سرخ در ان داخل کرده بجوشانند تا سه من و نیم گلاب باقی باشد پس باز بمالند و بفشارند و بپالایند و مرتبهٔ
چهارم ده استار دیگر ورق گل سرخ داخل نمایند و بجوشانند تا دو من گلاب باقی ماند پس آن را بمالند و بپالایند و مرتبهٔ
پنجم ده استار دیگر ورق گل سرخ داخل نمایند و بجوشانند تا یک من باقی ماند پس آن را نیکو بفشارند فشردنی قوی که
مطلق رطوبت در ثفل نماند و بپالایند و در ان یک من شکر سفید داخل نمایند و بجوشانند تا کف بر سر آورد پس قدری
سفیدهٔ تخم مرغ مخلوط با آب بر ان ریزند تا کف آن جمع شود پس تمام کف آن را بگیرند و مرتبهٔ دیگر آن را صافی نموده
بجوشانند تا بقوام جلاب آید فرود آورده سرد کرده در ظرف چینی یا زجاجی نمایند و در وقت حاجت از یک اوقیه تا سه اوقیه
آن را با گلاب به برف سرد کرده بیاشامند * شراب ورد به نسخهٔ یحیی بن عیسی بن جزله که در منهاج الادویه ذکر کرده
گفته که مبرد و مجفف و نافع است از برای تشنگی و التهاب معده و ملین طبع است * صنعت آن گل سرخ فارسی تازه پاک
کرده از اقماع و بزر یک رطل در آب بجوشانند جوشانیدنی نیکو و بپالایند پس در هر یک رطل از ان یک رطل شکر طبرزد
داخل کرده بجوشانند بآتش ملایم و کف آن را بگیرند تا بقوام آید سرد کرده صافی نموده نگاه دارند پس اگر اراده کرده
شود که بگردد مسهل باید که بجوشانند گل سرخ را و صافی نموده آن صافی را باز در دیگ کرده مرتبهٔ دوم گل تازه بر ان
افکنند و بجوشانند و صافی نمایند و باز صافی را در دیگ کرده تکرار گل تازه بر ان نمایند و همچنین تا پنج دفعه یا هفت دفعه
و هر چند زیاده تکرار نمایند میگردد اسهال آن زیاده پس بپالایند و با یک رطل شکر بقوام آورند پس بدرستیکه
این شراب اسهال صفرای رقیق میکند شربتی چهار اوقیه است با دو اوقیهٔ سکنجبین ساذج با آب سرد یا آب برف
گاهی تقویت کرده می شود بسقمونیا از برای کسی که محتاج بتقویت آن باشد و چون تشنه شود سکنجبین با آب برف
بیاشامند * شراب ورد یوحنا گفته این شراب سرد و خشک است تبهای گرم را سود دارد و تشنگی بنشاند و معده را
قوی کند و شکم را نرم گرداند * صنعت آن برگ گل سرخ تازه که اقماع و تخم آن را تمام جدا کرده باشند چهار من
در بیست من آب یک شبانروز بخیسانند انگاه بآتش ملایم بجوشانند تا به نصف رسد پس بپالایند و در هر رطلی از وی
یک من شکر طبرزد داخل کرده و دیگر باره بآتش ملایم به پزند و کف آن را بگیرند و بقوام جلاب آورند و بعد از ان چند
روزی در آفتاب نهند تا قوی گردد انگاه هنگام حاجت چهار اوقیه از وی با دو اوقیهٔ سکنجبین ساذج بیامیزند و یخ در ان افکنند
تا سرد شود و سحرگاه بیاشامند * شراب ورد به نسخهٔ حکیم سدید منقول از ذخیرهٔ سید اسمعیل که در حمی بقیانوس ذکر کرده
و حکیم سدید گفته که این شراب مسهل بلغم و صفرا است * صنعت آن بگیرند برگ گل سرخ تازه پاک کرده از اقماع و بزر
دو من و بپزند در ده من آب تا آنکه آب طعم و رنگ گل بگیرد پس آن گل را بفشارند و آب را باز در پاتیل کرده دو من دیگر برگ

گل سرخ تازهٔ منقی داخل کرده بدستور مذکور بجوشانند پس بپالایند و دو من عسل مصفی داخل کرده بقوام آورند پس
حکیم سدید گفته که اگر گل را چند مرتبه مکرر نمایند میگردد اقوی و اگر بدل عسل شکر سفید کنند میباشد بهتر در امزجه
حاره * شراب ورد که حکیم سدید نقل کرده * صنعت آن بگیرند برگ گل سرخ خشک کرده یک رطل و در چهار رطل آب
بجوشانند تا یک رطل آب بماند پس بپالایند و یک رطل شکر طبرزد داخل کرده بقوام آورند شربتی چهل درم تا شصت درم
بآب سرد و اگر ممزوج کنند بآن مقدار ده درم سکنجبین سکری میباشد اقوی و هر مرتبه که بعد از آشامیدن این شراب
آب سرد بیاشامند یکدست اجابت میکند * شراب ورد به نسخهٔ محمود بن الیاس در حاوی صغیر گفته که این شراب مبرد
مجفف و نافع است از برای تب صفراوی و محرقه و مطبقه و مسهل بعصر است و مسکن عطش است * صنعت آن بگیرند گل سرخ
که اقماع و زردی میان آنها را تمام جدا کرده باشند چهار رطل و در قدح چینی کرده ده رطل آب جوشان بر روی وی کرده
یک شبانروز بخیسانند پس بمالند و بفشارند فشردنی قوی که در آن رطوبتی باقی نماند و بپالایند و در دیگ سنگی بجوشانند
تا به نصف رسد و کف آن را بردارند پس چهار رطل شکر سفید داخل کرده بجوشانند و کف آن را بگیرند و صافی نموده باز در
دیگ کرده بجوشانند تا بقوام آید و نگاه دارند شربتی چهار اوقیه با دو اوقیه سکنجبین یا آب سرد یا آب برف * شراب ورد
دیگر که مسهل صفرا و سودا است و نافع از برای امراض قلب حادث از صفرا و سودای محترق و امراض حادثه بمشارکت امراض صفراوی
و سوداوی قلب مانند صداع بسبب صعود ابخرهٔ صفراویه یا سوداویه یا نفس آن دو خلط از قلب بسر * صنعت آن بگیرند ورد
گل سرخ تازه یک رطل و اگر گل سرخ تازه نباشد ثلث رطل گل سرخ خشک منزوع الاقماع و در شش من آب یا گلاب بجوشانند
چون به نصف رسد بپالایند و همان مقدار برگ گل دیگر در آن داخل کرده باز بجوشانند چون یک رطل و نیم آب بماند بپالایند
و یک رطل قند سفید داخل کرده بقوام آورند شربتی از یک اوقیه تا دو اوقیه با آب سرد بنوشند * شراب ورد مسهل قلمی فرموده
اند که این از اقتراح العبد الموفق بتائید رب الحکیم العالم ابن السید السند میر محمد هادی محمد هاشم است که بجهت درمان
سماء سلطنت نواب بخت افروز بانو بیگم بنت شاهزاده محمد بیدار بخت بن محمد اعظم شاه بن محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه
غازی تالیف نموده و معزی الیها را برای اکثر احتیاج این شراب را تالیف کرده داد عمل بواقعی در مزاج قدسیة الالقاب کرده نفع
بلیغ بخشید و بعد از آن هرگاه محتاج میشدند مسهل همین شراب را نوش می فرمودند و منتفع میشدند و تجربه کرده شد این
شراب را در اشخاص کثیره از برای تنقیهٔ مرهٔ صفرا و مرهٔ سودا و بلغم مخلوط بصفرای رقیق در جمیع نافع یافت و در اسهال از
غائلهٔ و ضرری نیافت * صنعت آن بگیرند سنا مکی سی درم و در یک رطل و نیم آب خالص بجوشانند تا به ثلث رسد بپالایند
پس بگیرند یک رطل و نیم از شراب ورد مکرر به نسخهٔ حضرت ولی نعمی استاذی میر محمد هادی قدس سره یا از شراب ورد مکرر
به نسخهٔ شیخ داؤد که هر دو مختار این کلب آستان امیر المؤمنین عم است و معتمد اند نزد احقر و لیکن نسخهٔ ولی نعمی اقوی
است و نسخهٔ شیخ داؤد نسبت بآن ضعیف است پس اگر طبع مجیب باشد باید که اختیار کرده شود شراب ورد مکرر شیخ داؤد
والا شراب ورد مکرر ولی نعمی قدس سره هر کدام که باشد یک رطل و نیم و مطبوخ سنا را داخل نموده بجوشانند تا بوزن
یک رطل و نیم باز آید پس از آتش برگرفته سرد کرده در شیشه یا ظرف چینی نگاه دارند و تا دو اوقیه آن را با آب سرد
بیاشامند و هرگاه تشنه شوند آب بیاشامند که در هر آب نوشیدنی یک مجلس اجابت میکند * شراب ورد مکرر دیگر نافع
از برای درد گرده و مثانه و جگر و رحم و پیچش و ورم سپرز و عرق النسا و نفث الدم و ربو و فواق و خفقان و قرحهٔ امعا

وتبهای دائره ودرد کمور وکزیدن جانوران * صنعت آن تربد سفید یکصد درم انجیرزرد بادیان ریوند چینی ازهریك چهل
درم یك من تمریزادویه را نیم کوفته بکلاب شش من تمریزبخیسانند یکشب پس بجوشانند وبپالایند ویك من آب افشره
گل سرخ دومن قند سفید داخل کرده بقوام آورند شربتی ازده مثقال تابیست مثقال باپانزده مثقال مسکهٔ کاو * شراب ورد
مکرر اهلیلجی قلمی فرموده اند که این نیز از اقتراح عبد المولی بتوفیق رب الحکیم المنان العبد محمد هاشم المخاطب
بحکیم معتمد الملوك علویخان است درنفع ازبرای امراض صفراوی وحمیات صفراویه بعد انقضای دواسهوع وازبرای اوجاع
مفاصل حارهٔ حادث ازابخرهٔ صفراویه مجرب النفع است * صنعت آن بگیرند هلیلهٔ زرد رسیده بالغ مصمغ منکین و بشکنند
واستهٔ آنرا دور کنند وپنجدرم آن رادریکرطل کلاب مکرر خوشبودرقدح چینی بخیسانند سه روز درآفتاب بکذارند وهرروزه
بپارچه کرپاس صفیقی بپوشند که کردوغبار دران داخل نشود وبعد ازسه روز بمالند وبپالایند وباز پنجدرم دیکر هلیلهٔ
زرد بدستور مذکور دران کلاب مصفی بخیسانند تاسه روز دیکر پس بمالند وبپالایند وباز پنجدرم دیکر هلیلهٔ زرد بدستور
مذکور دران کلاب مصفی بخیسانند تاسه روز دیکر پس بمالند وبپالایند وهمچنین تا پنج مرتبه پس آن رابپالایند ودریکوطل
وربع رطلی ازشراب ورد مکرر به نسخهٔ ولی نعمی یاشراب ورد مکرر شیخ داؤد هرکدام که باشد داخل کنند وبآتش ملایم
بجوشانند تا بیك رطل وربع رطلی رسد ازآتش برکرفته سرد کرده درشیشه یاظرف چینی نکاهدارند شربتی ازده مثقال تا
پانزده مثقال باآب سرد یاباآب برف یا یخ بیاشامند ومثل این شراب مسهلی کثیرالنفع نمی باشد وهرکس واقف شود بمنافع
این شراب هرآئنه پوشیده میدارد این شراب رامکرآنکه تعلیم دهد خلف خودرا بجهت آنکه تاثیرا این شراب مثل اکثیرا عظم
است * شراب ورد قابض به نسخهٔ میرمحمد مؤمن جرجانی معدهٔ را قوت دهد ونافع است ازبرای امراض جکر * صنعت آن
بکیرند کل سرخ که اقماع وتخم آن را جدا کرده باشند چهار رطل ودرده رطل آب یك شبانه روز بجوشانند تاربع آن بماند سرد
بمالند وبفشارند وبپالایند وباسموزن آن شکر بقوام آورند ودروقت بقوام آوردن مصطکی رومی وحب الاس وصندل
سفید وآردکنار وکشنیز خشك وطباشیر سفید بازای هریکوطل یك مثقال نیم کوفته درکیسهٔ کتانی کرده سرانرا بسته دارند
اندازند وکیسه را متصل بمالند وبجوشانند تاقوت ادویه بشربت بازداده شود وغیران اجزاء اکرخواسته باشند ادویهٔ
قابضهٔ حاره یاباردهٔ بتصرف طبیب داخل کنند کنجایش دارد وچون بقوام آید دیك را فرود آورده کیسه را خوب بمالند
بفشارند ودور کنند وشربت را سرد کرده درظرف چینی یازجاجی نکاهدارند شربتی ده درم * شراب ورد که نافع است ازبرای امراض ریه * صنعت آن ورق کل سرخ تازه یك من درشش من آب بجوشانند چون بنصف رسد بپالایند ویك من دیکر
ورق کل سرخ تازه داخل نموده بازبجوشانند چون یك من آب بماند یك من شکر سفید داخل کرده بقوام آورند واکر بجای قند
خمیرهٔ بنفشه یاترنجبین هرکدام که بخواهند یك من ونیم داخل کنند ودوجوش داده بمالند وصافی نموده بازدرد یك
کرده بقوام آورند بهتر باشد * شراب ورد مسهل دراشربه ذکر یافت * عرق ورد احمر که بعربی ماء الورد وبفارسی کلاب
نامند مرکب القوی مائل بسردی وباحرارت لطیفه ومائل برطوبت وقوت قابضه است وبعضی سردی وخشکی آن را بحسب
غالب دانسته اند معوی دل ودماغ وفم معده وقوتهای بدنی ونیم کرمان جهت نفث الدم وخشونت سینه وعوارض نزله
ودرد معده وامعا ومغص باردوحار ودرد جکر ومودی آن وجهت خفقان حار وتقویت بدن وباشراب جهت زیادتی تعریق
وبوئیدن وطلا کردن آن جهت دردسر حار ودرد چشم وباترنقل جهت دردسر بارد وتخلیهٔ ان جهت تقویت دل ورافع

غشي وبيهوشي وتقويت دماغ وحواس باطني ونشاط نفس ورفع خمار مفيد وبالخاصيت مضر باه وسرفه وتپ وباعث سفيدي
موي ومصلحش جلاب ونبات وقدر شربتش تا پانزده مثقال است وگلاب مكرر بقدر دو اوقيه مسهل است * صنعت آن بگيرند
برگ گل تمام شكفته خالي از اقماع وسبزي ودر ديگي تازه قلعي پاكيزه كنند وبوزن آن آب شيرين صاف بر روي آن
بريزند وبقرع وانبيق بطور متعارف عرق كشند وبگذارند تا سرد شود عطر آن را گرفته در شيشه كرده سر آن را محكم بسته
نگاهدارند وباز ورق گل تازه بران عرق ريخته ثانيا عرق كشند وعطر آن را نيز بدستور گرفته با عطر اول ضم نمايند وعرق را
در قرابها وشيشه كرده در آفتاب بگذارند مدت بيست روز تا چهل روز كه در آفتات وشب تحت السما باشد وبعضي
چهار پارچهٔ سفال آب نديده را سرخ نموده دران مي اندازند تا از تكون لاويچه محفوظ ماند وبعد از چهل روز در سايه
نگاهدارند واستعمال نمايند وعرق اول را بگلاب يك آتشه ودوم را گلاب دو آتشه نامند واگر عطر آن را بگيرند ميباشد
بسيار قوي الرايحه وتند طعم وجيد ونيكو ودر افعال وخواص مذكوره اقوي وبعضي قدري از برگهاي سبز وقمع ان را براي
تندي وزيادتي برآمدن عطر داخل ميكنند واين نيكو نيست داخل نبايد كرد * غسول ورد كه شيخ الرئيس در مفردات
قانون آورده جهت بد بوئي عرق در حمام استعمال نمايند * صنعت آن بگيرند برگ گل كه بآن رطوبت وندا وت نرسيده
باشد وبگذارند تا پژمرده گردد چهل مثقال سنبل الطيب پنج مثقال مرمكي شش مثقال نرم سائيده با گلاب سرشته اقراص
كوچك سازند ونوشته كه گاه زياده مينمايند دران قسط وبيخ سوسن آسمانجوني كه ايرسا است از هريك دو درم وبسيار
است كه ميگردانند آن را زنان در مخالق خود ومي شويند بآن بدن خود را براي دفع عرق وبد بوئي آن وقومي گفته اند
كه اين غسول قطع ثآليل مينمايد وبتمامي آن زائل ميگرداند چون نرم سائيده بران بپاشند * فصل در بيان نسخ
اقراصيكه اصل وعمود درانها ورد است * قرص ورد به نسخهٔ جمهور نافع از براي درد معده ورطوبات را از معده جلا
دهد وپاك كند وتپهائي بلغمي وتپهاي كهنه را زائل سازد * صنعت آن موافق نسخهٔ شيخ الرئيس كه در قرابادين قانون
ذكر كرده بگيرند گل سرخ پاك كرده از اقماع بيست درم اصل السوس سنبل الطيب از هريك ده درم ودر نسخهٔ ديگر بعوض
اصل السوس رب السوس است اجزا را كوفته بيخته بمثلث سرشته اقراص سازند ودر سايه خشك نمايند شربتي دو درم
سكنجبين بزوري ومزاج اين گرم است در نيم درجه وخشك است در سه ربع درجه وچون بيفزايند برين قرص شش درم سقمونيا
مشوي وبجاي مثلث اجزا را بگلاب سرشته اقراص سازند ميگردد مسهل صفرا * قرص ورد ملين كه شيخ الرئيس در قرابادين
قانون ذكر كرده وگفته كه اين قرص مستعمل است در تابستان ونيز شيخ الرئيس اين قرص را در موضع ديگر قانون قرابادين
باسم قرص ورد با سقمونيا ذكر كرده ودر وزن تفاوت است * صنعت آن ورق گل سرخ دوازده درم اصل السوس سنبل الطيب
از هريك چهار مثقال ودر نسخهٔ ديگر اصل السوس سنبل الطيب از هريك هشت درم است سقمونيا سه درم كوفته بيخته
بدستور مقرر قرص سازند ودر سايه خشك كنند شربتي دو درم بگلاب وسكنجبين بياشامند * قرص ورد به نسخهٔ ميرزا محمد باقر
كه در مجربات خود نوشته * صنعت آن گل سرخ منزوع الاقماع ده درم رب السوس دو درم سنبل الطيب مصطكي رومي
از هريك يك درم كوفته بيخته اقراص سازند شربتي دو درم * صنعت اين قرص به نسخهٔ سيد اسمعيل كه در ذخيره ذكر كرده
گل سرخ ده درم مصطكي رومي يك درم سنبل الطيب دو درم تخم كاسني مقشر پنج درم كوفته بيخته بدستور مقرر اقراص
سازند شربتي يك مثقال * قرص ورد درد معده وتپهاي كهنه وتپهاي مركبه ودرد جگر ويرقان را زائل كند وسدهٔ جگر بگشايد

* صنعت آن گل سرخ پاک کرده از اقماع ده درم سنبل الطیب دو درم طباشیر سفید رب السوس از هر یک سه درم عصارهٔ
غافث پنج درم انیسون مصطکی رومی از هر یک یک درم ترنجبین خالص پاک کرده بیست درم ترنجبین را با گلاب حل
کرده بپالایند و باقی ادویه را کوفته بیخته بآن بسرشند و اقراص سازند شربتی از یک مثقال تا دو درم با سکنجبین ساذج
یا سکنجبین بزوری بحسب حاجت * قرص ورد به نسخهٔ میرزا محمد باقر حکیم باشی * صنعت آن ورق گل سرخ هفت درم
عصارهٔ غافث چهار درم طباشیر سفید دو درم اصل السوس چهار درم سنبل الطیب سه درم بدستور مقرر اقراص سازند
* قرص ورد دیگر که همین منافع دارد اقوی و انفع است از برای تپهای بلغمی * صنعت آن ورق گل سرخ ده درم اصل السوس
عصارهٔ غافث افسنتین رومی از هر یک چهار درم مصطکی رومی سنبل الطیب اسارون عود هندی اذخر مکی از هر یک یک
درم کوفته بیخته بگلاب سرشته اقراص سازند شربتی سه درم با ماء الاصول و گلنگبین * قرص ورد دیگر به نسخهٔ میرزا محمد باقر
بن حکیم عماد الدین محمود * صنعت آن گل سرخ ده درم عصارهٔ غافث یک درم عصارهٔ افسنتین سه درم مصطکی رومی
دو درم و نیم سنبل الطیب اسارون عود هندی اذخر مکی از هر یک یک درم کوفته بیخته بدستور مقرر اقراص سازند شربتی
دو درم با ماء البزور و ترنجبین * قرص ورد صالح از برای حمیات کهنه و وجع کبد و یرقان * صنعت آن ورق گل سرخ پنج
درم سنبل الطیب دو درم طباشیر سفید یک درم عصارهٔ غافث هشت درم کوفته بیخته با بیکه ترنجبین در آن حل کرده باشند
سرشته اقراص سازند و در سایه خشک کنند و نگاهدارند شربتی دو درم تا سه درم و بدانکه شیخ الرئیس این قرص را در قرابادین
قانون دو جا وصف کرده اول مرتبه باسم قرص ورد طباشیری ذکر کرده و بعد از آن در اقراص اسم ورد غافثی بیان نموده
* قرص ورد منقول از کناش یونس نافع از برای حمیات مثلثه و مزیل عطش و نافع از برای لینت شکم است * صنعت آن
ورق گل سرخ نشاسته رب السوس زعفران اقاقیا اجزا مساوی از هر یک یک درم قند سفید شش درم بدستور قرص
سازند * قرص ورد دیگر قلمی فرموده اند که این اقتراح قدوة الحکماء و رئیس الاطبا سیدی و سندی و والدی قدس سره
است نافع از برای سدهای کبد و یرقان و سوء القنیه و استسقاء و حمیات مرکبه و بلغمیه و از برای رطوبت معده و وجع او و وجع
کبد * صنعت آن غنچهٔ گل سرخ منزوع الاقماع دوازده درم سنبل الطیب رب السوس از هر یک شش درم شکاعی بادآورد
مصطکی رومی عصارهٔ غافث از هر یک چهار درم کوفته بیخته با مثلث یا گلاب سرشته اقراص سازند و در پشت غربال پهن
نموده در سایه خشک نمایند شربتی از یک مثقال تا سه درم با سکنجبین بزوری بارد یا معتدل یا حار بحسب مزاج هر کدام
که باشد مقدار یک اوقیه و جهت درد معده و رطوبت با گلقند آفتابی و یا سکنجبین سفرجلی هر کدام که باشد مقدار یک اوقیه
و این قرص مجرب است * قرص ورد دیگر نافع از برای درد معده و رطوبت و اورام کهنه جگر و تپهای بلغمی مرکب * صنعت آن
ورق گل سرخ اکلیل الملک گل بابونه فلفل سیاه از هر یک پنج درم اذخر مکی صندل سرخ مصطکی از هر یک سه درم اصل السوس
مقشر هفت درم کهربا ده درم کوفته بیخته اقراص سازند شربتی دو درم با سکنجبین و یا با طبیخ کرفس و بادیان بحسب حاجت
و اغراض * قرص ورد به نسخهٔ شیخ رئیس که بهتر است از نسخه قبل * صنعت آن ورق گل سرخ دو اوقیه سنبل الطیب شکاعی
از هر یک یک اوقیه کهربای شمعی مصطکی رومی از هر یک هفت درم عود بلسان پنج درم کوفته بیخته به میبختج سرشته اقراص
سازند * قرص ورد به نسخهٔ سید اسمعیل که در ذخیره آورده * صنعت آن گل سرخ شش درم سنبل الطیب سه درم مصطکی
رومی کهربای شمعی از هر یک دو درم کوفته بیخته بدستور مقرر اقراص سازند شربتی یک مثقال از جهت درد معده باین

مطبوخ بدهند * صنعت آن انيسون اصل السوس ازهريك چهار درم اكليل الملك بابونه اذخر مكي ازهريك سه درم جه شانده
صافي نموده كلقند آفتابي يك اوقيه دران حل كرده صافي نموده باقرص مذكور بنوشند واز جهت آماس معده وكبد و
عنب الثعلب وازجهت تپهاى بلغمي باكل انكبين يا ماء الاصول بدهند * قرص ورد به نسخه ميرزا محمد باقر بن حكيم عماد
الدين محمود حسيني شيرازي * صنعت آن ورق كل سرخ شش مثقال سنبل الطيب اكليل الملك بابونه اذخر مكي ازهريك
سه مثقال رب السوس چهار مثقال مصطكي رومي دو مثقال كهربا ى شمعي يك مثقال كوفته بيخته بدستور مقرر اقراص سازند
شربتي يك مثقال با طبيخ انيسون ازبراى وجع معده وبا آب عنب الثعلب ازبراى ورم معده * قرص ورد منقول از خط
ميرزا محمد باقر حكيم باشي مقوي معده وكبد است ونافع است ازبراى آماس معده وجگركه مزمن باشد وازبراى ورم بارد
معده وكبد وازبراى تپهاى بلغمي وتپهاى مركب * صنعت آن كل سرخ منزوع الاقماع سه درم عود قماري خام سنبل الطيب
مصطكي رومي سليخهٔ سوداء فقاح اذخر دارچيني افسنتين رومي ازهريك يك درم كوفته بيخته بدستور مقرر اقراص سازند
ودرسايه خشك نموده نگاهدارند شربتي يك مثقال * قرص ورد ديگر ورد معده وجگر وتپهاى بلغمي ويرقان سدي رانافع
است واين نسخه نيز ازبياض مجربات ميرزا محمد باقر حسيني بخط معزي اليه است * صنعت آن كل سرخ منزوع الاقماع سه
درم عصارهٔ غافث پنجدرم افسنتين رومي سه درم سنبل الطيب اهارون شامي فقاح اذخر انيسون ازهريك يك درم كوفته
بيخته بدستور مقرر اقراص سازند هر قرصي سه درم يك قرص را با اين مطبوخ بخورند * صنعت آن پوست بيخ كبر بيخ نومس
بيخ رازيانه نانخواه انيسون تخم كشوث شكاعي ازهريك پنجدرم درچهار رطل آب بجوشانند تا يك رطل بماند بپالايند
نگاهدارند ودروقت حاجت دريك اوقيه ازين مطبوخ يك اوقيه سكنجبين ماذج يا بزوري داخل كرده يك قرص بيا شامند
وهرشب يك قرص را با دواء التربد بخورند * سفوف دواء التربد * صنعت آن تربد سفيد ده درم مصطكي زنجبيل از هر
يكدرم شكر سفيد مثل جميع ادويه شربتي ازان هرشب يك مثقال با يك قرص بخورند * قرص ورد منقول از بياض بخط معزي
اليه نافع ازبراى درد معده وجگر وتپهاى مركب ازبلغم وصفرا * صنعت آن كل سرخ ده درم سنبل الطيب يك درم رب
السوس تخم خيار تخم كاسني ازهريك دو درم كوفته بيخته بدستور اقراص سازند شربتي يك مثقال تا سه درم ويكي ازمتاخرين
اين قرص را ازبراى حمى كه انقيانوس كه يكي ازحميات بلغميه است آورده وگفته كه چون خورده شود اين قرص درحمى انقيانوس
يك مثقال با يك مثقال قرص طباشير با آب انار بعد ازنضج بلغم يا كلنكبين عسلي ده درم سكنجبين با آب كرم هرروز باكلفند
يا ماء الاصول وبعد ازظهور نضج تنقيهٔ مادهٔ حمى نمايند قرص سفيد غاريقون ازهريك نيم درم زيرهٔ كرماني مدبر دودرم
شراب ورد ده درم فلوس خيارشنبرده درم كه حل كرده باشند درآب نيم كوم بعد ازكال تنقيه هردو قرص را بدستور مذكور
با يد داد * قرص ورد ديگر قلمي فرموده اند كه اين قرص معتمل ما است * صنعت آن طباشير سفيد ده درم كل سرخ شش
درم تخم كاهو مقشر تخم خيار بن مغز تخم كدوى شيرين ازهريك دو درم رب السوس يك درم نشاسته لثيرا ازهريك نيم درم
قرنجبين پنجدرم تربجبين رادرلعاب بزرقطونا حل كرده صافي نموده اجزارا بآن سرشته اقراص سازند صاحب ذخيره
خوارزم شاهي اين قرص را درغب غير خالص ذكر كرده وگفته كه هركاه صفرا وبلغم درغب غير خالص زيادتي داشته
باشد اين قرص نافع است واجزاى اين هردو نسخهٔ مساوي نسخه مسطور است ودروزن اجزا تفاوت است * وان اين است
كل سرخ ده درم اصل السوس پنج درم سنبل الطيب سه درم تخم كاسني تخم خيارا زهريك چهار درم كوفته بيخته بدستو

مقرر اقراص سازند * قرص ورد دیگر نافع است از برای سدهای کبد و معده و حمیات سوداوی و بلغمی * صنعت آن گل سرخ
منزوع الاقماع هفت درم رب السوس پنج درم نقاح اذخر سنبل الطیب سلیخهٔ سیاه مرمکی صافی زعفران مصطکی رومی از هر یک
دو درم مرمکی و زعفران را در سرکهٔ انگوری بخیسانند و بمالند و بپالایند و باقی ادویه را کوفته بیخته بآن سرشته اقراص سازند
و اگر خواسته باشند ادویه را با سه وزن مجموع عسل مصفی سرشته معجون سازند * قرص ورد مکرر نافع است از برای تپهای
مرکب از صفرا و بلغم که کهنه شده باشند و از برای درد معده و کبد و سدها بگشاید و یرقان را سود دارد * صنعت آن ورق
گل سرخ شش درم رب السوس چهار درم سنبل الطیب یک درم طباشیر سفید دو درم عصارهٔ غافث چهار درم کوفته بیخته
به میبختج سرشته اقراص سازند شربتی از یک درم تا یک مثقال * قرص ورد به نسخهٔ محمود بن الیاس که در حاوی صغیر ذکر کرده
* صنعت آن گل سرخ هفت درم عصارهٔ غافث طباشیر سفید سنبل الطیب عود هندی رب السوس از هر یک یک درم و در
اختیارات بدیعی وزن رب السوس چهار درم است و باقی موافق نسخهٔ حاوی صغیر است اجزا کوفته بیخته بدستور اقراص
سازند شربتی از یک درم تا یک مثقال صاحب اختیارات بدیعی گفته که قوت این قرص تا شش ماه باقی میماند * قرص ورد دیگر
به نسخهٔ میرزا محمد باقر که در رساله مجربات خود ذکر کرده * صنعت آن ورق گل سرخ پنج درم طباشیر سفید سنبل الطیب
از هر یک دو درم عصارهٔ غافث یک درم کوفته بیخته بدستور مقرر اقراص سازند شربتی از یک درم تا یک مثقال * قرص ورد که
سدهای کبد بگشاید و از برای حمیات مرکبه از بلغم و صفرا و غب غیر خالص و شطر الغب نافع است زمانیکه صفرا و بلغم مساوی
باشد * صنعت آن گل سرخ ده درم مصطکی رومی یک درم سنبل الطیب دو درم تخم کاسنی پنج درم بدستور قرص سازند
شربتی یک مثقال * قرص ورد دیگر نافع از برای درد جگر و درد معده و اورام بلغمی معده و کبد و تپ لثقه و جمیع حمیات
بلغمیه * صنعت آن گل سرخ منزوع الاقماع شش درم سنبل الطیب اصل السوس از هر یک چهار درم مصطکی رومی کهربا
از هر یک سه درم کوفته بیخته بدستور مقرر اقراص سازند * قرص ورد دیگر که اطفای حرارت کند و نافع است از برای وجع
معده و مقوی معده است و منع آمدن و ایستاده شدن غذا بفم معده میکند و نافع است از برای حرارت و التهاب و رطوبت
و انقلاب معده و از برای تپهای بلغمی و تپهای مرکبه کهنه و التهاب و احتراق * صنعت آن گل سرخ شش مثقال اصل السوس
چهار مثقال سنبل الطیب دو مثقال کوفته بیخته به میبختج سرشته اقراص سازند هر قرصی یک درم شربتی تا دو قرص و در نسخهٔ
محمود بن الیاس در حاوی صغیر از اسقلیارس نقل کرده وزن سنبل الطیب یک مثقال است * قرص ورد دیگر نافع است
از برای سدهای کبد و سوء القنیه و استسقا و تپ بلغمی نائبه و سوء مزاج بارد معده و کبد * صنعت آن گل سرخ منزوع
الاقماع ده درم مصطکی رومی سنبل الطیب رازیانه تخم کرفس تخم کاسنی عصارهٔ غافث افسنتین رومی از هر یک یک درم
طباشیر سفید پنج درم کوفته بیخته بدستور مقرر اقراص سازند شربتی دو درم با آب رازیانه و گل قند آفتابی از هر یک
یک اوقیه و این نسخه مجرب است * قرص ورد که در منافع مذکوره از برای قرص ورد سابق مساوی است و اسهال بلغم کند
و تپهای مزمن با نافض قوی را که با تهیج پا باشد * صنعت آن افسنتین رومی مغز بادام تلخ از هر یک سه درم صبر سقوطری
چهار درم عصارهٔ غافث سه درم تخم کرفس یک درم کوفته بیخته با آب کرفس سرشته اقراص سازند و با آب رازیانه
و سکنجبین بدهند * قرص ورد دیگر نافع از برای حمیات ملتهبه و اورام کبد و یرقان و حمیات مرکبه از صفرا و بلغم * صنعت آن
گل سرخ منزوع الاقماع شش درم سنبل الطیب زعفران از هر یک دو درم رب السوس مغز خیارشنبر ترنجبین پاک کرده

مه درم صمغ عربي كثيرا ازهريك يك درم كوفته بيخته اقراص سازند شربتي ازيك مثقال تا دو درم * قرص وردديه
حرارت بنشاند وامهال مراري وامهال كبدي وحمى غب وخلفهٔ صفراوي رانافع باشد * صنعت آن كل مرخ منزوع
الاقماع شش درم صمغ عربى بزرالحماض بيخ انجبار ازهريك چهار درم نشاسته مه دو درم زرشك منقى تخم خرفهٔ مقشر
ازهريك دو درم كافور قيصوري دو دانك كثيرا زعفران صنبل الطيب دارچيني ازهريك يكدرم كوفته بيخته اقراص
سازند شربتي يك مثقال ودر نسخهٔ ميرزا ابراهيم كه درمنهاج ذكركرده درشطر الغب بيخ انجبار داخل نيست وطباشير
سفيد دو درم داخل است وزن كافوريك انك است * قرص وردديكر كه نافع است ازبراى ضعف كبد وحميات مزمنه
از صفرا وبلغم واين قرص انفع جميع ادويه است ازبراى امراض كبد * صنعت آن ورق كل مرخ ده درم طباشير سفيد
عصارهٔ غافث رب السوس صنبل الطيب ازهريك پنجدرم زعفران مصطكي رومي افسنتين رومي تخم كاهني مغز تخم
كدو ومغز تخم خيارين ازهريك يك مثقال كوفته بيخته بكلاب سرشته اقراص سازند شربتي دو درم باسكنجبين ساده
يا با سكنجبين بزوري بارد يا معتدل يا حار بيا شامند * قرص وردد يكر نافع است ازبراى حميات مركبه وامهال وسدد
وتقويت كبد كند * صنعت آن كل مرخ منزوع الاقماع ريوند چيني لك مغسول طباشير سفيد صمغ عربي بزربان كهنه
ازهريك پنجدرم صنبل الطيب عود هندي زعفران ازهريك مه درم عصارهٔ زرشك دو درم تخم خرفهٔ مقشر بريان شش در
كل ارمني هفت درم كوفته بيخته بكلاب سرشته اقراص سازند شربتي دو درم * قرص وردديكر نافع است ازبراى بود
معده وكبد وعدها بكشايد واستسقا ويرقان رانافع باشد وحميات بلغمي را زمانيكه ماده بسيار غليظ ومزمن شده باشد
بنهايت مود دارد * صنعت آن كل مرخ عصارهٔ افسنتين فقاح اذخر ريوند چيني فطرا سالبون مصطكي رومي زعفران
مليخهٔ سودا صنبل الطيب ازهريك يك درم رازيانه انيسون تخم كرفس تخم كشوث ازهريك مه درم پودنهٔ خشك قاقله جوزبه
ازهريك دو درم كوفته بيخته بل ستور مقرر اقراص سازند شربتي ازچهار دانك تا يك مثقال باماء الاصول * قرص وردديه
منافع قرص قبل دارد * صنعت آن كل مرخ ده درم عصارهٔ غافث شش درم عصارهٔ افسنتين مه درم مصطكي رومي اسارون
صنبل الطيب عود قماري خام فقاح اذخر ازهريك يك درم مجموع را كوفته بيخته بل ستور مقرر اقراص سازند شربتي سه در
باماء اصول * قرص وردديكر مسهل صفراوي مطفي حرارت وحميات است * صنعت آن كل مرخ منزوع الاقماع ده در
مغز تخم خيار مغز تخم كدو ازهريك پنج درم رب السوس دو درم مقمونيای مشوي نيم مثقال كافور قيصوري ربع مثقالي كوفته
باآب خرفهٔ تازه سرشته اقراص سازند شربتي يك مثقال با مثلث بل هند در حميات روز تابستان * قرص وردد يكر تعويت
قلب كند وبلغم دفع نمايد ونافع است ازبراى حمى غشيه * صنعت آن كل مرخ كاوزبان تخم كاهني ازهريك مه درم عصارهٔ
غافث يك مثقال رب السوس دو درم كوفته بيخته اقراص سازند شربتي ازيك مثقال تا دو درم * قرص وردد نافع ازبراى اورام
باردهٔ كبد ومعده وحميات بلغمي چون استعمال كرده شود با مطبوخ اصول بعد از تنقيهٔ بلغم * صنعت آن ورق كل سرخ
پاك كرده ده درم عصارهٔ غافث شش درم افسنتين مه درم مصطكي رومي يك درم نيم صنبل الطيب اسارون انيسون فقاح
اذخر ازهريك يكدرم كوفته بيخته بل ستور مقرر اقراص سازند شربتي از دو درم تا سه درم با اين مطبوخ اصول پنج سير
بيخ كبر پوست بيخ كرفس پوست بيخ باديان ازهريك ده درم باديان تخم كرفس انيسون شكاعي بادآورد ازهريك پنج درم
كوفته باسه رطل آب بجوشانند چون يكرطل بماند بپالايند وهرروز پانزده درم سكنجبين آميخته با قرص مذكور بيا شامند

* قرص ورد دیگر قلمی فرموده اند که این قرص را حکیم محمد باقر حکیم باشی در مجربات خود ذکر کرده و احقر از بیاض بخط
معزی الیه نقل کرده قلمی نموده که این قرص را شیخ الرئیس با اسم قرص ورد ذکر کرده و گفته که نیز شیخ الرئیس گفته
که ورد ینون بمعنی ورد است نافع است از برای حمیات مطبقه و اورام کبد و حمیات مرکبه از صفرا و بلغم و ورم معده
و رطوبت و درد آن * صنعت آن ورق گل سرخ ده درم سنبل زعفران از هر یک دو درم رب السوس تخم خیار
مقشر ترنجبین از هر یک سه درم صمغ عربی کثیرا از هر یک یک درم کوفته با آب سرشته اقراص سازند شربتی از یک مثقال تا
دو درم * قرص ورد منقول از ذخیرهٔ سید اسمعیل جرجانی نافع از برای درد کردهٔ صعب و قرحهٔ کلیه و مثانه و از برای
حبس بول الدم * صنعت آن گل ارمنی طین مختوم طین فارسی صمغ عربی نشاسته بریان طباشیر سفید سماق منقی از
حب گل سرخ منزوع الاقماع صندل سفید از هر یک یک درم و نیم گلنار فارسی تخم خرفهٔ مقشر بریان آرد بلوط اقاقیا از
هر یک دو درم کوفته بیخته اقراص سازند هر قرصی یک مثقال یک قرص را با آب برگ بارتنگ و آب به شیرین بخورند و در نسخه
دیگر بسد بوزن مجموع ادویه داخل است * قرص ورد دیگر که حکیم سدید در شرح موجز ذکر کرده و گفته که نافع است
از برای امراض کبد و معده و حمیات بلغمیهٔ خالصه و حمیات مرکبه از بلغم و سودا که مکرر تجربه شده * صنعت آن ورق
گل سرخ سه مثقال عصارهٔ غافث گل غافث افسنتین رومی مصطکی رومی تخم کاسنی از هر یک دو مثقال اسارون سنبل الطیب
اذخر مکی انیسون ریوند چینی زرشک منقی طباشیر سفید از هر یک یک مثقال کوفته بیخته بدستور مقرر اقراص سازند شربتی
یکمثقال * قرص ورد دیگر که نافع است از برای صلابت طحال و معده وقتیکه با حرارت باشد و صلابت کبد را نافع است * صنعت آن
تخم خرفه مقشر گل سرخ منزوع الاقماع طباشیر مغز تخم خربزه مغز تخم کدوی شیرین مغز تخم خیارین حب الفقد کزمازج از
هر یک شش درم لک مغسول ریوند چینی از هر یک دو درم کافور قیصوری نیم درم کوفته بیخته با آب سرشته اقراص سازند
شربتی یک مثقال با سکنجبین بزوری بارد * قرص ورد منقول از اصول التراکیب نجیب الدین سمرقندی نافع از برای
صداع بارد و شقیقهٔ بارد و از برای درد گوش بارد * صنعت آن جند بیدستر فرفیون افیون میعهٔ سائله فلفل برگ سداب
فودنج خردل اجزا مساوی کوفته بیخته بدستور مقرر اقراص سازند و در وقت حاجت یک قرص آن را در روغنیکه مناسب
حال باشد حل کرده بگوش بچکانند از جائیکه وجع است و با نبیذ کهنه سوده بر پیشانی و شقیقه طلا نمایند * گل شکری مقوی
معده و کبد و قلب و دماغ است و در سائر افعال ضعیف تر از گلقند است که جلنجبین باشد * صنعت آن بگیرند ورق گل را و با شکر
سفید خالص سرشته حبها بقدر نارنج و یا سیب کوچکی و یا اقراص سازند و عند الحاجت بقدر احتیاج تناول نمایند و اگر شکر را لهاته
نموده ورق گل را با آن بسرشند اطیب و الطف و الذ میگردد و اگر کف سفیدهٔ بیضهٔ مرغ با گلاب بر آورند و برای سفید کردن
شیرهٔ شکر بران زنند بهتر و خوشبوتر میگردد * گلنگبین عسلی مرکب اکثر امراض بلغمی و امراض سوداوی که حادث از سودای
محترق از بلغم باشد نافع است * صنعت آن ورق گل سرخ یکمن عسل مصفی دو من بسفایج فستقی دوازده درم تربد سفید
مدبر پانزده درم زنجبیل دو درم ورق گل سرخ را در عسل بمالند و باقی ادویه را کوفته بیخته با آن بسرشند و چهل روز در آفتاب
بگذارند پس استعمال نمایند و اگر این گلنگبین ساخته نباشد و گلنگبین ساده باشد در ده درم از آن و از بسفایج فستقی نیم درم
و تربد سفید چهار دانگ و زنجبیل نیم دانگ داخل کرده بخورند شربتی از ده درم تا دوازده درم است * معجون انو
مالیخولیا و توحش را نافع است و قلب را قوت دهد * صنعت آن گل سرخ سعد کوفی قرنفل از هر یک پنج درم بسباسه پوست زر

اترج تخم فرنجمشك قرفه از هر يك سه درم مشك يك دانك كوفته بيخته با شراب سرشته معجون سازند

* كتاب حرف الهاء * * باب الهاء مع الراء المهمله * * هريسه از اغذيهٔ مشهوره است كرم وتر و لذيذ

الغذا و مسمن بدن وكرده ومقوي عصب ومعده وموافق سرفه وخشونت سينهٔ يابس ويابس المزاج ديرهضم ومسد

ومصلحش در محرورين سكنجبين ودر مبرودين انكور يا بالخاصيت افكندن قدري انكور در ديك هريسه مرقق قوام او

است * صنعت آن بكيرند كندم جيد اعلى هر قدر كه خواهند مقشر نمايند كه بهترين حبوب است از براى هريسه

وبآب پخته وبوزن آن وزياده تا دو وزن كوشت كوسفند فربه واكر خصي باشد بهتر است بي استخوان ويا كوشت مرغ

فربه از استخوان جدا كرده كه بهترين لحوم است از براى آن وبا روغن واندك پيازى بريان كرده دران كندم

پخته اندازند ونيكو به پزند كه مهرا شود وبكفچه برهم مي زده باشند تا يكسان كردد وبراى خوشبوئي قدرى قرنفل

وهيل وفلفل وچند پارچهٔ قلم دارچيني وچند برك ساذج هندي درست دران اندازند وبعد تياري در ظروف كشند

روغن داغ كرده كرما كرم بران بريزند با قند ودارچيني كوبيده تناول نمايند واكر با شريني خوش نيايد با قورمه تناول

نمايند ودر صورت اول در هريسه بايد كه نمك كم باشد واهل هند شير بوزن كندم يا كمتر از ان در حين طبخ داخل

نمايند وبعد طبخ وتياري از صافي كذرانيده بكهار داده با قورمه تناول مي نمايند وبعضى قدرى شيريني نيز

داخل مي كنند واز عدس غير مقشر نيز ترتيب بدين قسم داده با روغن وصعتر كوبيده وآب ليمو ويا نارنج تناول

مي نمايند وليكن درين مي بايد كه كوشت دو وزن وبا زياده باشد * باب الهاء مع النون *

* هندبا بكسر ها وسكون نون وكسر دال مهمله وباء موحده والف بفارسي وبهندي نيز كاسني نامند وان دو قسم بري

وبستاني ميباشد وبستاني ان نيز دو قسم است يكى را برك بزرك ودراز با خشونت ومائل بتلخي وكلش كبود وبزرك

وان را هندباي شامي نامند وتبريد وترطيب ان زياده از قسم صغير است وديكرى را برك كوچك وكلش كبود وريزه

وتلخي برين نيز غالب واين را هندباء البقل نامند وهر دو را قسم تازه ان در اخر اول سرد وتر وبا اجزاى حار

ولطيفه كه از شستن رفع ميكردد بسبب ضعف تركيب وكمال لطافت مفرطي كه دارد وبحسب اختلاف هوا ومكان وزمان

تغير در طعم ورنك وطبع ان بهم ميرسد مثلا كاه است در تابستان تلخي بسيارى بهم ميرساند پس آن هنكام ميل بحرارت

كمي مينمايد بحديكه اثر بسيارى دران نميماند وخشك ان خشك در اول بلكه قسم صغير آن را رطوبت ولطافت كمتر از

كبير آن است وهر يك از ان هر دو نيز برى وبستاني ميباشد بستاني آن ابرد وارطب ميباشد از بري كه طرخشقون

نامند وبري ان موافق واليق بمعده است وهندبا مفتح سدد احشا وعروق با اندك قبضى ومقوي جكر ومسكن حرارت

خون وتشنكي وهيجان صفرا والتهاب معده وغثيان وموافق جكر حار وبارد ورافع سدهٔ ان ومنقي مجاري بول وكرده

واشاميدن آب برك تازهٔ ان با آب رازيانه بهترين ادويهٔ يرقان سدي واستسقا وسپرز است وباخبه كه خاكشي

وشفترك نامند جهت هيضهٔ صفراوي وباخبه وسكنجبين ساده جهت قيء صفراوى وهيجان صفرا وشرى وهيجان دم با صفرا

وهر چند تلخ تر باشد در رفع سدد امراض كبد بهتر است وآب برك آن با زيت باد زهر هر ادويه كشنده است وچون

آب برك تازهٔ آن را بجوشانند وكف ان را كرفته كه آب كاسني مروق نامند با سكنجبين بنوشند جهت تپهاى كهنه

وتقويت معده واستسقاى حار ورفع تعفن رطوبات وبا كلقند جهت تپ ربع وحميات بارده نافع وچون با قدرى رازيانه

وکشوث بجوشانند تفتیح واسهال ان زیاده می شود وخوردن برگ آن با سرکه جهت حبس اسهال صفراوی وتسکین
حدت صفراوی وهیجان آن مرد وواشامیدن آب مطبوخ برگ تازهٔ آن وگل وتخم وبیخ آن بتمامی جهت حمیات مرکبه
ووبائیه وسپرز مفید خصوصا با تخم کشوث وسکنجبین بزوری ویاساده یا شراب کشوث وطلای آب برگ تازهٔ ان با سفیدآب
وسرکه جهت تبرید عضویکه اراده تبرید آن باشد عجیب الاثر وبه تنهائی یا با سرکه وصندل جهت صداع حار وصفراوی
وهمچنین با صندل سرخ وسرکه وگلاب جهت شری وبا طلا که نوعی از خمر است جهت اورام حاره ودرد چشم وبا سرکه
سائیده وروغن گل سرخ جهت سرطان متقرح بی عدیل وغوغرهٔ آب آن با خیارشنبر جهت ابتدای ورم حلق وخناق
وهمچنین با رب توت شامی وآب برگ کشنیز تازه وضماد کوبیدهٔ برگ ان جهت رمد حار مجرب خصوصا با روغن بنفشه
وبا آرد جو وسرکه جهت مفاصل ونقرس حار واورام حاره وبا آرد جو جهت خفقان وتقویت قلب وضماد برگ وبیخ ان با هم
جهت لسع عقرب وهوام وزنبور وسام ابرص نافع وهمچنین با سویق جو نیز بی عدیل ولبن بری آن جهت جلای بیاض
چشم وقدر شربت از آب آن تا نیم رطل ومضر صاحب سرفه ومحرک آن ومصلحش شکر است * تخم کاسنی در دوم سرد وخشک
ومائل بحرارت وبا اجزای بارده جهت تپهای صفراوی وسددی وصداع ویرقان وخفقان وامراض جگر وبا مطبوخ
صندل ورازیانه جهت رفع سموم وضعف کرده وسپرز وقطع نفث الدم وتحریک اشتها موثر وبغیر ترطیب ودر سائر
افعال نائب مناب برگ کاسنی وقدر شربتش از دو درهم تا پنج درهم ومغثی وکریه الطعم ومصلحش سکنجبین وادویه
خوشبو است وصاحب شفاء الاسقام در مبحث ورم طحال گفته که مضر بطحال است ومصلح آن سکنجبین است وبیخ
کاسنی در اول گرم ودر دوم خشک بغایت مفتح وملطف اخلاط ومنقی مجاری غذا ومدر بول وجهت تپهای مرکبهٔ مزمنه
تصفیهٔ خون ورفع ورم احشا ودرد مفاصل واستسقا ونضج وتحلیل مواد نافع وقدر شربت از سائیده آن یک درهم تا چهار درهم
ودر مطبوخ از پنج درم تا پانزده درهم است * هندبای بری غیر خندریلی است نباتش مانند بستانی وگلش کبود وطعمش
بسیار تلخ وبرگش درشت وبی خار وآنرا بقله یهودیه نامند در اخر اول سرد وخشک است وتبرید آن زیاده بر بستانی و
قابض طبع ومقوی معده ودر جمیع افعال بغیر ترطیب قویتر از بستانی وقاطع نفث الدم وآب آن با روغن زیتون رافع اکثر سموم
هوام مشروبه ومدر حیض وشیر وحمول عصارهٔ آن رافع اورام حارهٔ قروح وضماد بیخ آن جهت گزیدن عقرب وزنبور
ومار مفید وبا آرد جو جهت باد سرخ وبا سفیدآب وسرکه جهت سوختگی آتش والتهاب اعضا نافع وتخم وبیخ آن در افعال
قویتر از بستانی هریک بدل ودیگری اند * دستور آشامیدن آب برگ کاسنی جهت تفتیح سدهای عروق جگر وتپهای
دموی وصفراوی بگیرند برگ تازهٔ کاسنی را وصاف نموده از خاک وغبار وغیره از غیر شستن چه از شستن قوت مفتحهٔ آن زائل
میگردد پس کوبیده فشرده آب صاف آن را بگیرند وشب گذاشته صبح صاف نموده مقدار چهل مثقال تا هفتاد مثقال آنرا با
ترنجبین وشیرخشت واشربه بیاشامند وبجهت تفتیح با ادویه مفتحه مانند سکنجبین بزوری ویاساده وبجهت اخراج صفرا ادویهٔ
مسهلهٔ آن مثل هلیلجات اضافه کنند اخراج خلط فاسد بسهولت نماید وصاحب سعال را اشامیدن آب کاسنی مضر است وهرگاه
برگ کاسنی تازه بهم نرسد وتبرید وتفتیح مطلوب باشد پوست بیخ تازهٔ آن را مثل خیاط ریزه ریزه کرده بیست مثقال آن را
در عرق کاسنی وامثال آن خیسانیده وبا ادویهٔ مزبور بنوشند وچون آب کاسنی تازه را جوشانیده کف آن را گرفته که آب
کاسنی مروق نامند با گلقند وسکنجبین بنوشند جهت تپ ربع که از احتراق صفرا باشد مجرب است * دستور مروق نمودن آب

برگ کاسنی آن است که بگیرند آب برگ کاسنی تازه هرمقدار که خواهند ودر ظرف پاکیزه از نقره یا مس تازه قلعی کرده یا سفالی
کنند وبر سر آتش اخگر گذاشته چند جوشی بدهند تا کف وسبزی آن بریده شود پس فرود آورده صاف نموده بکار
برند * وطریق مروق نمودن آب برگ عنب الثعلب نیز چنین است * دستور گرفتن عرق کاسنی بدانکه عرق کاسنی در
منافع بعضی مواد از آب برگ تازهٔ آن ضعیف تر است ودر بعضی مواد قویتر * صنعت آن بگیرند برگ کاسنی تازه هرقدر
که خواهند واز خاک وغبار وغیرها پاک وصاف نمایند از غیر شستن ودر دیگ عرق کشی کرده سه وزن آب صاف شیرین
بران ریزند وبدستور متعارف عرق کشند واگر برگ تازه آن نباشد از خشک آن بگیرند وبا پنج وزن آن ویا زیاده از آب آن
یک شبان روز بخیسانند پس عرق کشند لیکن عرق خشک آن بسیار ضعیف العمل است واز تخم آن نیز بدستور عرق
میکشند * سفوف هندبا صاحب شفاء الاسقام نوشته که از املای استاد من است جهت تفتیش ریاح وتلیین بطن وتفتیح سدد
وخورانیده میشود اطفال را نیز * صنعت آن پوست بیخ کاسنی پوست بیخ شمار که رازیانه است از هریک هفت درم بزر هندبا
بزر رازیانه از هریک ده درم تخم کشوث سه درم مصطکی زرورد از هریک یک مثقال نیلوفر اصل السوس مجرود گل
بنفشه از هریک پنج درم سنا مکی هفت درم شکر بوزن جمع ادویه کوفته بیخته سوای تخم مرو وتخم بادرنجبویه که درست
ناکوفته درهم نموده اطفال را یک مثقال با شیرهٔ تخم خرفه مقشر وآب برگ گاوزبان وشکر با عرق نیلوفر وبالغین
پنج درم چند روز متوالی با آب برگ گاوزبان وشکر بدهند وشاید که مراد از آب برگ گاوزبان عرق برگ آن باشد
* معجون بزر الهندبا مختص باصحاب فتق است وجهت کسر ریاح وتحلیل نفخ وازالهٔ بلغمهای غلیظ نافع * صنعت آن
تخم کاسنی زرنباد زنجبیل سیسالیوس پوست زرد اترج اسطوخودوس قردمانا جنطیانا حب الغار زراوند طویل
برگ سداب کندر گل صعتر از هریک پنج مثقال تخم کرفس نانخواه تخم شبت انیسون سعد کوفی وج ترکی وسیاه دانه
حرمل از هریک ده مثقال کرویا فلفل سلیخه قند از هریک سه مثقال عود قماری مرصافی از هریک دو مثقال جند بیدستر
یک مثقال ادویه کوفته بیخته با سه وزن گل عسل مصفی مقوم بسرشند شربتی از یک مثقال تا دو نیم مثقال

* کتاب حرف الیاء المثناة التحتانیه * * باب الیاء مع الف * * یاقوت بدانکه یاقوت احمر را
بفارسی یاقوت سرخ وبهندی مانک وپدم وزاک وبانگریزی روبی ونیلجی را کبود وبهندی نیلم ونیلمند واصفر را یاقوت
زرد وبسراق نامند وبهندی پکهراج بباء فارسی وکاف عربی گویند بهترین آن پیکوئی سرخ ورمانی وصاف شفاف صلب
بی داغ ورگ است وهرچند قطعهٔ آن بزرگ تر باشد معتبر وقیمت آن بیشتر است وآن را رمانی وگلناری نیز نامند وبعد
از آن خمری پس وردی ولعل از اقسام سرخ آن است ونرم تر از آن انواع دیگر وبعد از آن انواع دیگر سرخ است در مرتبه
وبعد از آن زرد نارنجی پس زعفرانی پس لیموئی وبعد از زرد کبود آسمانگونی است پس کحلی پس لاجوردی ویاقوت سبز بسته
نیز دیده شده واز اقسام آن گفته اند غیر سرخ رمانی تاب آتش ندارد وسرخ رمانی از آتش رنگین تر میشود وبعضی گفته اند
که چون با سفید آن شائبهٔ سرخی باشد از آتش معتدل که آنرا بر سفالی گذاشته بر روی آن گذارند تمام آن رنگین میگردد
اکثر اینها اصلی ندارد ویاقوت صلب تر از همه احجار است وبعضی انواع کبود آن صلب تر ولیکن از الماس نرم تر ورائحهٔ کریه
ودود وعرق مضر لون یاقوت است ومالیدن آن بجذع سوخته وآب سنباده باعث جلای آن است ویاقوت سرخ در حرارت
معتدل وزرد در دوم گرم وخشک وکبود در اول گرم در آخر دوم خشک وسفید در اول گرم وخشکی بر همه غالب است ومقوی

دل و دماغ ومفرح و شربت یکدرم آن تریاق وتعلیق آن بالخاصیت جهت رفع چشم زخم که اصابة العین نامند و
جهت رفع طاعون وتغیرهوا ووسواس وصرع وخفقان ورفع انجماد خون ونزف الدم وپوشیدن انکشتری آن جهت
قضای حاجات و رفع ضرر صاعقه وغرق وطاعون وداشتن آن در دهان جهت رفع تشنگی وبدبوئی دهان موثر

قدر شربتش از یک قیراط تا یک دانك است

* فصل در بیان نسخ معاجینی که اصل وعمود درانها یاقوتی است که مسمی بیاقوتی است

* یاقوتی به نسخهٔ شیخ الرئیس بوعلی بن سینا قدس سره که در رمز کبات قابون
باسم معجون یاقوت لنا ذکر نموده وگفته که این معجون از ما است وتجربه نمودیم ما آن را بر ملوك واشباه ایشان
پس یافتیم ما از برای آن منفعتی عظیم خصوص در علل سوداوي از وسواس وتوحش وخفقان وضعف قلب وزوال
وقلع امراض مزمنه که معالجات بسیار در انها سود ندا شت وفائدهٔ نمی بخشید ونیز نافع است جهت امراض دماغ
معده وکبد وطحال وتولنج خصوصا جهت ارجاع مفاصل وحمیات مزمنه * صنعت آن بگیرند یاقوت سرخ رماني وماننده
آن یك مثقال ودرهاون آهني نرم کوفته بیخته برسنك سماق بالکلاب صلایه نمایند که چون غبار گردد واز حجر یسمی
عقیق یماني از هریك یکدرم از طلا کداخته در بوتهٔ که مودا سنك دراندرون آن مالیده باشند تا مانند شیشه قابل سحق
گردد ومانند یاقوت سحق نموده پس همه را یکجا باشراب ریحاني سحق نموده خشك نمایند وهمچنین مکرر سحق نمایند
تا مانند غبا گردد پس بگیرند از ان جمله را یك جزو واز غاریقون هش سفید انتیمون وفلفل میاه وزنجبیل وقرنفل
موزنجوش از هریك نیم جزو واز حجر ارمني وحجر لاجورد وملح نفطي وزرنباد ودرونج وبهمن سرخ وکاوزبان از هریك
ثلث جزوي واز سنبل اقلیطي که نارد ین است وحماما ووج ترکي وساذج هندي ودارچیني میلاني وصعتر فارسي وحاشا
وزوفای خشك وزیرهٔ کرماني از هریك ربع جزوي واز مشك طرامشیع وفطراسالیون وحجرالیهود سائیده وتخم نرگس
مرمکي صافي وکندر وفلفل سفید از هریك سدس جزو واز اهتخوان فیل ثلث جزو پس ادویه را کوفته بیخته نرم سوده همه
را یکجا کرده باز سحق نموده وبادو وزن ادویه عسل هلیلهٔ مربا سرشته معجون سازند واقراص بندند هر قرصی بوزن مثقال
شربتی یك قرص واگر خواهند بطور معاجین دیگر سازند ودر ظرف چیني یا نقره نگاهدارند * یاقوتی دیگر خفقان وغشی
وضعف دل ودماغ را نافع بود وتن را قوت دهد وفرح آورد * صنعت آن مروارید ناسفته شش درم بعد چهار درم یاقوت
رماني کل مختوم بادرنجبویه صندل سرخ بهمن سفید از هریك دودرم ورق طلا عقیق یمني حجر یشب سماق
هندي زرنباد درونج رومي عقربي از هریك یك مثقال لاجورد مغسول یك درم لال کهربا نیلوفر زرشك منقی کشنیز خشخاش
تخم کل سرخ پوست ترنج کاوزبان ریوند چیني تخم کاهني عود هندي ابریشم مقرض از هریک سه درم طباشیر سفید صمغ
درم صندل سفید ورق کل سرخ از هریك پنجدرم کافور یاحي عنبر اشهب از هریك سه دانك مشك تبتي نیم درم شیرآمد
منقی پوست هلیلهٔ کابلي گلاب شراب سیب آب انار شیرین آب به از هریك بیست درم ادویه کوفته بیخته با عسل صاف بقدر
کفاف بدستور معاجین بسرشند وبعد از چهل روز که درمیان جوکذاشته باشند استعمال نمایند شربتی یك مثقال * یاقوتی دیگر
که خفقان ووسواس وضعف دل ودماغ را نافع باشد ومجموع حواس واعضای رئیسه را قوت دهد ولون را صاف کند
نشاط تمام آورد وغم ببرد وسودا را دفع کند وحفظ را زیاده گرداند * صنعت آن یاقوت سرخ بعد کهربا حجر لاجورد کل ارمني
ساذج هندي سنبل الطیب بهمن سفید بادروج از هریك درمثقال یاقوت زرد وکبود عقیق یمني مروارید ناسفته پوست

بيرون پسته بادرنجبويه كل مختوم بهمن مرخ ورق كل مرخ ريوند چيني درونج رومي مغربي از هريك چهار مثقال عنبر
اشهب زر محلول از هريك يكدرم لعل فيروزه يشب ابريشم مقرض قرنفل نيلوفر صندلين قاقلتين از هريك سه مثقال زمرد كهنه
يكمثقال ونيم تخم فرنجمشك كاوزبان طباشير سفيد از هريك پنج مثقال آملهٔ مغشر پوست هليلهٔ كابلي از هريك ده مثقال عصارهٔ زرشك
پانزده درم مشك خالص يك مثقال ونيم كافور نيم مثقال آب سيب آب به از هريك يك من آب حماض نيم من گلاب عرق بيد
مشك از هريك يك من نبات مصري يكمن ونيم نبات را در گلاب وعرق بيد مشك بكداز زند وبا آب سيب بقوام آورند وچون سر
گيرند آب حماض برآورند وادويه كوفته بيخته وجواهر را صلايه كرده بآن بسرشند شربتي يك مثقال * ياقوتي معتدل
ضعف دل ووسواس سودا وي وخفقان را نافع باشد ودل را قوت دهد ونشاط آورد * صنعت آن مرواريد ناسفته
يا درنجبويه پوست بيرون پسته پوست زرد تونج صندل مرخ وسفيد ورق كل مرخ از هريك سه درم بسل بهمن مر
گلابهٔ چيني از هريك يك درم ونيم يشب سبز كهربا قرنفل ماذج هندي دارچيني از هريك يك درم لعل عودخام از هريك يك
مثقال ياقوت زرد عنبر اشهب نقرهٔ محلول از هريك نيم مثقال بهمن سفيد كشنيز خشك گل ارمني طباشير از هريك دو در
زرنباد كافور قيصوري از هريك نيم درم كاوزبان آملهٔ منقى از هريك پنج درم عصارهٔ زرشك ده درم زعفران دانكي ونيم
سفيد نيم من شراب سيب چهل مثقال داروها كوفته بيخته وجواهر صلايه كرده درشرابها بقوام آورند وبسرشند شربتي يك
مثقال نافع باشد * ياقوتي ديگر به نسخهٔ شفائي * صنعت آن ياقوت رماني لاجورد يشب سبز قاقله صغار كل مختوم گل ارمنى
عنبر اشهب فادزهرماه فروين ورق طلا ورق نقره از هريك يك مثقال مرواريد ناسفته كهربا بسل بهمنين كشنيز خشك پوست
هليلهٔ زرد آملهٔ مغشر تخم كاهني مشك خالص از هريك دو مثقال با درنجبويه پوست ترنج كاوزبان طباشير سفيد عودخام ابريشم
مقرض از هريك چهار مثقال نارمشك زنجبيل ماذج هندي شقاقل زرشك منقى گل نيلوفر مصطكي زعفران از هريك سه
مثقال نبات سفيد يكمن ونيم آب سيب وآب به آب امرود وآب انار شيرين گلاب عرق بيد مشك عرق كاوزبان از هريك
يكچهارياك نبات را درعرقها بكداز زند وبا آب ميوها بقوام آورند وادويه كوفته بيخته وجواهر صلايه كرده با وبسرشند وبعد
از چهل روز استعمال نمايند * ياقوتي ديگر نيز به نسخهٔ شفائي * صنعت آن ياقوت زرد ياقوت سرخ لعل حجر لاجورد
عقيق يمني ماه فروين جرجاني صندل الطيب گل مختوم گل ارمني از هريك يك مثقال گهربا مرواريد ناسفته بسل بهمنين
قرنفل نارمشك قاقلهٔ صغار شقاقل صندلين زرشك منقى گل نيلوفر پوست هليلهٔ كابلي مصطكي پيلهٔ ابريشم خام
مقرض از هريك سه مثقال فادزهرحيواني عنبر اشهب از هريك يك مثقال ونيم يشب سبز زرنباد سعد هندي گلابهٔ
چيني ورق گل مرخ كشنيز خشك آملهٔ مغشر تخم كاهني ورق طلا ورق نقره از هريك دو مثقال طباشير سفيد فرنجمشك
قاقلهٔ كبارا از هريك چهار مثقال مشك خالص زعفران از هريك نيم مثقال نبات سفيد دو من بآب سيب وبه وآب امرود
از هريك نيم من گلاب عرق بيد مشك از هريك يكصد درم عرق كاوزبان ده درم آب انار عذب يك من عسل سفيد نيم من
نبات را درعرقها بكداز زند وبا عسل وآب ميوها بقوام آورند وادويه را كوفته بيخته وجواهر را صلايه كرده با وبسرشند شربتي
يك مثقال نافع باشد * ياقوتي ديگر به بت حكمت علي خان * صنعت آن طباشير سفيد كشنيز خشك گل كاوزبان گل مرخ ابريشم
مقرض گهربا مرواريد بسل صندل سفيد ورق نقره از هريك پنج مثقال ياقوت هشت مثقال زرشك منقى هفت مثقال نيلوفر
خرفهٔ مغشر مغز تخم كدو از هريك ده مثقال نشاسته گل ارمني مشك از هريك دو مثقال تخم خيارين شش مثقال عنبر اشهب

سه مثقال ورق طلا چهار مثقال قند سفید دو وزن ادویه آب سیب آب انارین آب به آب زرشک آب نیشکر از هر یک یکصد
مثقال گلاب عرق بید مشک از هر یک پنجاه مثقال بدستور معجون سازند * یاقوتی دیگر به نسخهٔ معصومی دل را قوت دهد
ونشاط آورد وغم به برد ورنگ بشره را صاف وسرخ گرداند و هیضه وضعف معده را سودمند بود وطعام هضم کند واشتها
بیاورد وبوی دهان خوش کند ومعده وجگر ودل ودماغ را قوت دهد ونور چشم را زیاده کند * صنعت آن یاقوت رمانی
لعل مروارید ناسفته عقیق یمنی مرجان کهربای شمعی از هر یک دو مثقال لاجورد شسته حجر ارمنی از هر یک یکونیم درم
مومیائی کانی کافور قیصوری زر محلول مشک ترکی خالص از هر یک نیم درم جدوار آزموده عنبر اشهب ابریشم مقرض ورق
نقره بهمنین پوست هلیلهٔ کابلی گل گاوزبان فرنجمشک صندلین طباشیر سفید از هر یک دو درم برگ گاوزبان ورق گل سرخ
بادرنجبویه درونج عقربی لسان العصافیر قرنفل بسباسه جوزبوا قرفه قاقلهٔ کبار از هر یک سه درم اشنا ساذج هندی عود قماری
سنبل الطیب زعفران مصطکی رومی از هر یک دو درم پوست ترنج پوست بیرون پسته تخم فرنجمشک دارچینی نیلوفر کشنیز
خشک بادروج برگ ریحان از هر یک یکدرم شیر آمله منقی آب زرشک آب به شیرین آب انار شیرین آب سیب شیرین از هر یک
بیست مثقال گلاب عرق بید مشک عرق گاوزبان از هر یک پنجاه مثقال نبات سفید نیم وزن ادویه عسل صاف دو وزن مجموع
ادویه کوفته بیخته وجواهر را مانند غبار نرم سوده عسل را کف گرفته با آب فواکه بقوام آورند بدستور متعارف ومعجون سازند
در ظرف چینی کرده چهل روز در میان جو بگذارند وبعد از چهل روز از یکدرم تا دو درم تناول نمایند که مطلوب حاصل
است * یاقوتی دیگر به نسخهٔ شیخ ابو علی بن سینا مالیخولیای سوداوی را بغایت سودمند است ودر تقویت اعضای رئیسه
وتنشیط اثر تمام دارد * صنعت آن یاقوت رمانی گاوزبان تخم کاسنی مشک خالص کافور از هر یک یکدرم مروارید ناسفته کهربا
بسد از هر یک یکدرم ونیم ابریشم مقرض سرطان بحری محرق از هر یک یک مثقال ودانگی سخاله طلای مکلس دو دانگ تخم
فرنجمشک تخم بادروج اسطوخودوس از هر یک سه درم بهمن سفید عود قماری خام حجر ارمنی مغسول لاجورد مغسول مصطکی
سلیخه دارچینی زعفران هال قاقلهٔ کبار قرفه کبابه ماه فروین یعنی جدوار خطائی از هر یک یک مثقال افتیمون دو درم
نیم ترنجبین سنبل الطیب ساذج هندی از هر یک دو درم درونج عقربی عنبر اشهب از هر یک دو مثقال تخم خیار گل سرخ از
هر یک چهار درم گلاب صد مثقال شراب حماض شراب سیب شراب انار شیرین از هر یک سی مثقال عسل صاف
بقدر حاجت بطریق معهود معجون سازند شربتی یک مثقال بعد چهل روز استعمال نمایند نافع بود

* فصل در بیان مفرحات یاقوتی * * مفرح یاقوتی خفقان وغشی وضعف دل ودماغ را نافع بود وتن را قوت دهد
وفرح آورد * صنعت آن مروارید ناسفته شش درم بسد چهار درم یاقوت رمانی گل مختوم بادرنجبویه بهمن سرخ
بهمن سفید از هر یک دو درم ورق طلا عقیق یمنی حجر یشب ساذج هندی زرنباد درونج عقربی از هر یک یکدرم ونیم لاجورد
شسته یکدرم لعل کهربا نیلوفر زرشک منقی کشنیز خشک تخم گل پوست ترنج از هر یک سه درم گاوزبان ریوند چینی تخم کاسنی
عود هندی ابریشم مقرض از هر یک سه درم طباشیر سفید هفت درم صندل سفید ورق گل سرخ از هر یک پنج درم کافور ریاحی
عنبر اشهب از هر یک سه دانگ مشک تبتی نیم درم شیر آمله پوست هلیلهٔ کابلی شربت سیب شیرین آب انار ترش گلاب شربت
به از هر یک بیست درم ادویه کوفته بیخته عسل مصفی بقدر حاجت بدستور معاجین سرشته بعد از آنکه چهل روز در میان
جو گذاشته باشند مقدار یک درهم میل نمایند * مفرح یاقوتی دیگر خفقان ووسواس وضعف دل ودماغ را نافع باشد

مجموع حواس و اعضای رئیسه را قوت دهد و رنگ را صاف کند و نشاط آورد و غم را به برد و وسواس را دفع کند و حفظ را
زیاده کرداند * صنعت آن یاقوت رمانی بسد کهربا حجر یشب لاجورد گل ارمنی سنبل الطیب ساذج بهمن سفید بادروج
از هریک دو مثقال یاقوت زرد یاقوت کبود عقیق یمنی مروارید ناسفته پوست بیرون پسته بادرنجبویه گل مختوم ورد
گل سرخ دارچینی درونج رومی بهمن سرخ از هریک چهار مثقال عنبر اشهب زر محلول از هریک یک درم مشک تبتی نیم درم
لعل بدخشانی فیروزهٔ نیشاپوری ابریشم مقرض قرنفل نیلوفر صندلین کبابهٔ چینی قاقلهٔ کبار از هریک سه مثقال تخم فرنجمشک
گاوزبان طباشیر از هریک پنج مثقال شیر آملهٔ منقی دو مثقال پوست هلیلهٔ کابلی سه درم کافور نیم درم آب سیب آب به آب
حماض از هریک یکمن عرق بید مشک عرق گاوزبان گلاب از هریک نیم من نبات مصری عسل صاف کف گرفته مقدار حاجت
و عسل را با هم جوش داده صاف نموده بقوام آورند و ادویه را کوفته بیخته بدستور معاجین بسرشند و بعد از چهل روز
یک مثقال شربتی تناول نمایند * مفرح یاقوتی دیگر این ترکیب را از غایت تفریح مفرح روحانی گویند جگر و دل و دماغ
را قوت دهد و مالیخولیا و امراض سوداوی را نافع باشد و فکر و غم و وسواس از خاطر برطرف کند و نشاط تمام بخشد * صنعت آن
یاقوت رمانی مروارید ناسفته لعل بدخشی عقیق یمنی مرجان کهربا برگ فرنجمشک از هریک یک مثقال صندلین طباشیر
زرنباد بادرنجبویه قرنفل ساذج هندی عود قماری ابریشم مقرض پوست ترنج از هریک دو مثقال گاوزبان درونج عقربی
ورق طلا ورق نقره عنبر اشهب زعفران کافور قیصوری از هر یک یک مثقال قند سفید پنجاه مثقال عسل صاف بقدر حاجت
بدستور مقرر معجون سازند و بعد از چهل روز مقدار دو درم شربتی باشد

* خاتمه در بیان ادویهٔ جدیده و خواص و منافع و طرق استعمال آنها

* بدانکه طائفه نصاری که همت شان دائم مصروف بمحسوسات و بدست آوردن بلاد
خصوص سواحل دریا می باشد و همیشه مراکب و جهازات ایشان بر روی دریا می گردد که جزیره و جای تازه و چیزی جدید
و امر عجیب و غریب غیر مکرر بدست آورند و بیابند و آنچه را بدست آوردند و یافتند و در پی تجسس و تفحص خواص
منافع آن در می آیند و از اتفاقات وصول ایشان است بارض جدید که مسمی بامیریقیه که بزبان خود امیریکا می نامند
آن سی درجه و کسری است از ربع جنوبی خط استوا بعد ثمانمائه هجریه و در آن سرزمین ادویه چند یافتند و ورای ادویه
مشهوره معموله از آنجمله هفت دوا است اول بلاسنطوریعنی شجرة النبی دوم عشبهٔ مغربیه که آنرا سیارتیا نیز نامند سوم
صاصفراص که در بلدهٔ فوریده از ارض جدید بهم میرسد و بآن اسم مسمی است چهارم خشبهٔ صینیه که چوب چینی است
پنجم مچوقان که مسمی باسم بلدی است از ارض جدید که آن را مچوقان می نامند ششم جلاپا که آن نیز مسمی باسم بلدی است
از ارض جدید هفتم غوت غنبا است که مشهور بعصارهٔ ریوند شده و حال آنکه غیر او است بلکه عصارهٔ علفی است و از این جمله
چوب چینی و عشبه مغربیه و غوت غنبا در بلاد چین مغرب نیز بهم میرسد و از آنجا نیز می آورند و هر سه در رسم جیم و را
عین مهمله نیز ذکر یافت ایضا هفت دوای دیگر از بلاد چین و زیربادمی آورند که آنها نیز عظیم النفع کثیر الفائده اند اول
بیسنیا دوم جلیبو که آنرا ریشهٔ زرین گیاه نیز می نامند سوم لعات ابابیل چهارم چای و آن دو قسم است خطائی و چینی پنجم
تنز و خطائی ششم ساکودانه هفتم بادیان خطائی و بیان تنز و خطائی و چای خطائی هر دو در رسم تا و جیم ذکر یافت * و نیز دو دوای
دیگر است که تازه اطلاع بخواص آنها بهم رسیده اند یکی نارجیل دریائی دوم فادزهر قنفذی و این هر دو از هم
جدید تر اند تقریبا صد سال و کسری میشود که بهم رسیده و این هر دو نیز ذکر یافت * و ایضا چهار دوای دیگر است که از بعد

تسعمايه هجريه مشهور وعالم گيرشد اول تنباكو درروم قهوه كه بن نامنك وبن وتنباكو نيزدرروم باوتاذكر يافت وسوم دواى كتكنه
امت چهارم كياكو * وچهارد واى ديكر امت كه درزير بادات بهم ميرسد اول دريان دوم رجاني سوم مويم چهارم
منكستان وازكل انچه مشهور نشده امت ترتيب ذكرمى يابد اما هفت دواى اول را احمد بن لطف الله مولوي افندي چنين
ازتركى ترجمه بعربي كرده بعد ازانكه اززبان فرنكي بتركي ترجمه كرده بودند ورسالهٔ افندي مولوي احمد رابعبارت
اوبجنسها اولا ايراد مينمايد وثانيا ادويهٔ ديكررا وبالله التوفيق والدعا ورسالهٔ مذكوره اين امت

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوٰة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين * اما بعد فاقول ان طائفة الافرنج
المهتمين بصناعة الطب لما وجدوا الارض الجديدة صرفوا همتهم في تجربة ما وجد وافيها من الاعشاب والعقاقير المختصة
بها فوجد وافيها اشياء كثيرة تنفع في دفع الامراض الصعبة التي عجزالاطباء عن مداواتها مثل خشبة الصينيه ومثل
العشبة المغربيه المشهورة بين الناس بحيارتيا ومثل الخشبة المسماة عندهم ببلا منطور معناه بالعربيه شجرة النبي ومثل
الدواء المسمى بصافراس وغيرذلك وكان بعض حذاق اطباء الروم قداهتم بترجمة احوال هذه الادويه من بيان
ماهياتها وخواصها وكيفية استعمالها ومقادير اشربتها وغيرذلك من لسان الافرنج الى التركية فصار نفعها مخصوصا بمن
يعرف التركي دون غيره فطلب مني بعض الطالبين ان اترجم تلك الرسالة الي العربى ليعم نفعها الى العوام والخواص
والروم والعرب فساعدته في بعض مسؤله وترجمت المهمات منها مستعينا بالله سبحانه راجيا منه ان يجعل هذا الاثر
نفعا للعباد وذخرا لهذا العبد الفقير الى الله ورحمته ومغفرته آمين * لا باس آن نبتدئ بشجرة النبي تيمنا به نقول اعلم
ان هذا العقار واى جديد لم يذكره المتقدمون في كتبهم قط وهى شجرة من اشجار الارض الجديدة التي وصلت
اليها طائفة الافرنج بعد ثمانمائة من تاريخ الهجرية وكيفية وصولهم اليها مفصلة فى التواريخ الجديدة المختصة بها وهذه
الشجرة تشبه بشجرة لسان العصافير في هيئته المجموعية واوراقه وله قشر غليظ خارجي مثل قشر شجرة البلوط وداخله الذي
يلاصق القشر اخضر اصفر مائل الى البياض يشبه الصندل الاصفر وداخله الذي بمنزلة اللب اسود رزين متين ومثل
الآبنوس الا انه دهين يشتعل مثل شجرة الصنوبر يسمى عندهم بابو منطور وليبو منطور معنى الاول شجرة النبي والثاني
الشجرة المباركة اتى به مراكب الافرنج الى قسطنطينية كثيرا تعمل منه قبضات الحكاكين والخناجر والسيوف وتعمل
منه ايضا الامناط وهو كثير في بلاد الروم الا ان هذه فائدة عامية واما طبيعته وكيفيته التي تنفع بها الخواص على
ماعينه حذاق اطباء الافرنج بالقياسات الصحيحة وبالتجارب القريبة من التمام فهو حار يابس في آخر الدرجة الثانية
وقيل يابس فى الثالثة وله تفتيح وترقيق وتقطيع وتحليل وتجفيف وفيه فادزهرية بالخاصية تقاوم السموم وتدفعها وفيه
قوة التعريق اشد من غيره وفي طعمه حدة ومرارة ومن الغرائب انه مع يبوسته يطلق البطن ويدر البول بقوة التفتيح
وازالة السدد عن المجاري وله منافع كثيرة نشير الى بعضها انشاء الله تعالى جود اجزاء هذه الشجرة واشدها تاثيرا وازيدها
نفعا هو الجزء الداخلي الاسود الذي يشبه الآبنوس ثم الاصفر ثم القشر الخارجي وهو اضعفها تاثيرا واجود اصنافها
مايكون فيها رزانة ودهانة زائدة ولا يكون اثر مما مضى عليه طول المدة ومنافعه كثيرة اذا استعمل بشروط وبرأي طبيب
حاذق منها انه ينفع ضيق النفس وينفع اوجاع المفاصل والنقرس البارد واوجاع الجنب والظهر وينفع الصرع والنسيان

ويقطع الماء النازل الى العين وينفع جميع النوازل والانحدارات ويطيب النكهة ويزيل النخر ويفتح سدد الكبد والطحال القديمة المتمكنة ويدفع جميع الامراض الناشئة عن العدد ويقوي المعدة والامعاء وينضج الاورام البادرة وينفع من جميع الامراض الناشئة عن مادة ردية سوداوية مثل الخنازير والبخر والسرطانات والجرب والحكة وعن الناشئة عن البلغم المالح ايضا * ومن غرائب اثاره انه يزيل الهزال المفرط مع تجفيفه لتقويته الروح وتعديله المزاج وانعاشه الحرارة الغريزية حتى وجدة المجربون انه يزيد الرطوبة الغريزية ولذلك سموه بلسان الرطوبة الاصلية فحملوا هذه الآثار المتضادة الكيفيات على الخاصية التي هي من قبيل الصورة النوعية لا من جهة الكيفية لان التاثير عندهم اما بالمادة فقط كما في الغذاء او بالكيفية فقط كما في الدواء او بالصورة فقط كما في ذي الخاصية او بالاثنين منها او بالثلاث جميعا على ما هو مفصل في محله * حاصل الكلام ان الطبيب اذا كان كاملا في صنعته صاحب حدس وذكاء يكون له ان يعالج بهذا الدواء مفردا ومركبا مع غيره لاكثر الامراض الصعبة العلاج حتى الامراض المتضادة باذن الله سبحانه وتوفيقه * واما كيفية استعماله مفردا ومركبا مع ما يقوى تاثيره ففيها طرق كثيرة فنشير الى ما هو المشهور منها والذي اختاره حذاق الاطباء هذا الذي نذكره وهو استخراج قوته في الماء واستعمال ذلك الماء على ما نذكره تفصيلا * يوخذ من جزئيه يعني من جذر الداخلي الاسود الدهين في الدفعة الاولى ثلاثون درهما ومن قشره الخارجي عشرة دراهم ان وجد القشر والا فيوخذ من الاسود الداخلي اربعون درهما ويمرد بمرد الخشبات او يقطع بقادوم او بسكين الى قطع صغيرة والاول اولى وينقع في ستة ارطال من الماء في ظرف صيني او زجاجي يوما وليلة ثم يجعل في تبخير من التراب بشرط ان يكون داخله مزجج غير مترشح ويشد وصل غطائه بالعجين ويكون فوق الغطاية ثقبة يقاس منها حد الطبخ بخشبة بمنزلة المقياس ويفور على نار خفيفة ملايمة ويقاس من تلك الثقبة حتى يبقى نصف الماء اي ثلثة ارطال فتنزل عن النار ويحد اطراف المريض حتى لا يدخل الهواء البارد فيفتح غطاء التبخير ويكب عليه المريض بحيث يدخل بخار الدواء الى خيشومه ويصيب جميع بدنه فيشرب من ذلك الماء خمسين درهما فاترا اما بلا سكر او ما بقليل منه ثم يغطي مضطجعا بلحافات مناسبة ويصبر حتى يوفي العرق ثم يبدل ثيابه فيعمل به هذا العمل في الصبح مرة وفي اول الليل مرة ان تحملت قوته وان لم تحمل فيكفي مرة واحدة وان كان ضعفه قويا يعمل به التعريق وشرب الماء الاول بالكيفية المذكورة في يومين مرة واحدة ويوخذ الثفل الباقي من الطبخ الاول ويطبخ ثانيا في تسعة ارطال الماء حتى يبقى الثلثان اي ستة ارطال ويعرف بالمقياس السابق ذكره ويروى من هذا الماء ويشرب اذا اشتهى الماء ولا يشرب غيره ويحفظ بدنه من الهواء البارد ويحتمي من الملوحات والحموضات على ما هو المشهور في سببه العشبة ويستمر على ذلك حتى ينفد الماء الاول من الطبخ الاول وقبل نفاده بيوم يشرع في الطبخ الثاني وفي هذا الطبخ الثاني يوخذ اربعون درهما من اللب الاسود وعشرة دراهم من القشر ان وجد والا فخمسون درهما من اللب الاسود فعل الاسلوب الاول يمرد وينقع ويفور بستة ارطال من الماء حتى يبقى ثلاثة ارطال ثم يطبخ الثفل كما في الاولى بتسعة ارطال ويشرب الماءين كما في الاول بعينه في التعريق والحمية حتى يكادان ينفد الماء الاول ومن الثاني ايضا فيشرع في الطبخ الثالث فياخذ من اللب الاسود خمسين درهما ومن القشر خمسة عشر درهما ان وجد والا فمن اللب خمسة وستون درهما فيمرد ويسقعه ويطبخه كما في مرتين ثم يطبخ ثفله ايضا في تسعة ارطال كما في الاولين وفي كل واحدة من الطبخات الثلاث اذا اراد شرب الماء الاول من كل طبخة للتعريق فلا بد من ان يسخن الماء ويكشف الغطاء عند المريض حتى يصب البخار دماغه ويبدل

ويشرب خمسين درهما من الماء فاترا بالسكر وبدونه واما التصرفات في هذه المطبوخات بحسب الامزجة ومقتضى
الازمنة والامكنه والاسنان والامراض وغيرها مما يقتضي التصرف فى المعالجات بالزيادة والنقصان او بالافراد
والتراكيب فهي مفوضة الى رأي الطبيب وحدسه الصناعي نشير الى بعضها حتى يقاس عليه ماعداه مثلا اذا استكره المريض
طعم الدواء يجوز ان يضم اليه مقدار قبضة من الزبيب القشمشي وشيء قليل من عرق السوس او السكر كذا قيل لكن ضم عرق السوس
سبب الاستكراه وايضا ليس في طعم هذه الخشبة شيء يستكره منه مثل المرارة والحرافة الشديدة نعم هذا الضم انما يناسب
اذا كان المريض بلغميا بارد المزاج فيقوي هذا المنضم فعل الدواء كان المريض اذا كان محرور المزاج او كان قد غلبت عليه
كيدوة الحرارة واليبس يضم الى الخشبة المذكورة نصف قبضة من اصل الهندباء يعنى قشر الاصل او الصندل الاصفر او
الابيض مقدار ربع الدواء خصوصا فى الماء الثاني من كل طبخة ويجب ان يتصرف فيه بما ذكرناه البتة وللمتاخرين من اطباء
الافرنج الذين اخترعوا طريق الطب الكيميائي طريقة خاصة في استعمال هذه الخشبة في جميع الامراض وهي اخذ
دهنها بطريق الاستقطار بآلالة المخصوصة به كما يوخذ دهن الدارصيني ودهن القرنفل وسائر الاعشاب والاخشاب بتلك
الطريقة فيستعمل من ذلك الدهن ثلثي درهم في شربة مناسبة للمرض او في معجون مناسب او دواء آخر وقد جربوا ذلك
في امراض مختلفة وشاهدوا تاثيره بمنزلة برء الساعة بلا كلفة مثلا يستعملون منة المقدار المذكور يعنى ثلثي درهم من
لبن المعز لمن ابتلى بالهزال المفرط بسبب غلبة الحرارة واليبس على مزاجه ويظهر اثره في زمان قليل وزال عنه ذلك
الهزال واعتدل مزاجه باذن الله سبحانه ويعطون في معجون الورد السكري ويسقونه ماء الجبن عقب الاكل واعطوه
من ابتلى بالامراض السوداوية بمربى زهر لسان الثور واسقوه عقبه ماء الجبن واستعملوا فيمن ابتلى بالامراض
البلغمية في مربى النعنع وفيمن ابتلى بالاورام الردية السوداوية يعطونه بالدواء المسمى بالمصطكاوي وهو مصطلي غير منعقد
ويقطر من شجرة المصطكى بعينها وشهد جميع الاطباء الافرنج متفقين على ان هذه الخشبة المباركة باي وجه استعملت
اذا كان الاستعمال برأي الطبيب الحاذق المتحدس المتبصر تنفع باذن الله سبحانه عن امراض كثيرة مثل الرعشة والفالج
والصدر والدوار ووجع القولنج البارد ووجع المفاصل البارد البلغمية والسوداوية وعن الاورام الصلبة ويقوي المعدة
الضعيفة اذا كان ضعفها عن البرودة والرطوبة واجمعوا على ان هذه الخشبة المباركة اذا استعملت فى الامراض
الدماغية ينبغي ان يضم اليها عند الطبخ مقدار اربعة من العقار المسمى بالخلالية او من المرزنجوش او من اسطوخودوس
واذا استعمل في وجع المفاصل يضم اليها شيء من كافيطوس او من كاذريوس وفى الامراض الصدرية يضم اليها شيء من
برمية وشان الذي يقال له كزبرة البر ايضا او من فراسيون او من زوفا او من عرق السوس وفى الامراض الكبدية يضم
اليها قشر اصل الهندباء والغافث والافسنتين وفي امراض الكلي يضم اليها عرق السوس وبزر الخبب والبطيخ والخيار
والدباء وفي امراض الطحال بطبيخ اسقلقندريون المعروف بحشيش الطحال والحشيش المذهب وباصل الكبابة
وهكذا القياس في سائر الامراض فينبغي ان يقوي فعله بدواء يناسب المرض وينبغي ايضا في هذا الدواء وفي غيره مما
سياتي ان يقدم عليه التنقية باشربة مناسبة للمرض وبالفصد او الحجامة بحسب مقتضى الحال وتحمل مزاج المريض ثم يستريح
بعد التنقية يومين او ثلاثة ايام فيشرع في شرب هذا الدواء وفي كل اسبوع من ايام شربه يجب ان يسقى المريض
يوما مسهلا لطيفا ومناسبا لحاله ومزاجه وفي ذلك اليوم يترك التعريق وشرب الماء الاول من كل طبخة ويكتفى بشرب

الماء الثاني ان اشتهى الماء لان الامهال والتعريق متنافيان في الاثر احد مما يجذب المادة الى المخارج والاخر اتى
الداخل ولذلك يجب ان لا يجمع بينهما في يوم واحد واما الاحتياج الى الممهل في كل اسبوع فلان الدواء المذكور انما
يخرج المادة التي تتمكن من انضاجها بالترقيق والتقطيع فيخرجها بالعرق من طريق المسام فيبقى من تلك المادة لا محالة
ومما لا يقدر الدواء على انضاجها وهو اغلظها فيحتاج ان يخرجه ممهل من طريق الامعاء ولو اهمل ذلك انصبت تلك
المادة الغليظة الباقية بالاخرة الى المفاصل والاعضاء الكثيرة الحركة او ينتشر بعد زمان الى جميع البدن فتورث مرضا اشد
من الاول كذا وجهوا الاحتياج وهو توجيه معقول مناسب للاصول واما سبب التدريج في زيادة الدواء في الطبخات الثلاثة
فلان التدريج في جميع التدابير امر ممدوح ويوجد فيه حسن قبول الطبيعة وامن عن استكراه المريض عن الدواء وعن ايراد
الدواء افراط الحرارة او اليبس دفعة وغير ذلك من المنافع المترتبة على التدريج واما تدابير المريض اذا عرضته اعراض في اثناء
الشرب مثل غلبة الحرارة او اليبس او الحمى العفنة او الخفقان او الغشي او غير ذلك مما يترتب على ضعف القوة وقلته
فهو مفوض الى رأي الطبيب وحدسه الصناعي * ومن الادوية الجديدة الدواء المعروف بالعشبة المغربية وفي لغة الافرنج
بسيارتيا وهذا الدواء اصل من اصول الحيان يطول بحيث يبلغ طول بعضه الى اربعة وخمسة من الذراع ولا يغلظ قويا بل
بلغ غلظه الى مقدار غلظة الاصبع وينبت في بلدة مسماة برو من بلاد الارض الجديدة وكانه انما ينسب الى العرب
لكون تلك البلدة في الجانب الغربي من تلك الارض اولا جلابه اولا الى بلاد غربية الافرنج ثم يجلب منها الى سائر
البلاد واطباء الافرنج يجمعون ذلك الدواء في وقت مناسب لقلعه وجمعه يميزيه ولو بالتجفيف ويحفظونه عن المفسد ويعالجون به الامراض الصعبة * طبيعته على ما عينها المجربون بالقياس الصحيح والتجربة المستقيمة انها حارة في الاولى يابسة
في الثانية اجوده ما كان مكسوة اي داخله اذا كسر ابيض متينا لا احمر سخيفا ويميز عتيقه الذي زالت خاصيته وانحل
قاشيره عن جديده بانه اذا كسر فان طلع منه شيء مثل الغبار فهو عتيق فاسد زالت خاصيته بالكلية وان لم يطلع فهو الجديد
جيد وهذا افضل الادوية الجديدة وانفعها عند اكثر اطباء الافرنج وبعضهم فضل الخشبة السابقة الذكر وبعضهم فضل
الخشبة الصينية وبعضهم فصل في التفضيل فقال لا يناسب التفضيل على الاطلاق بل الاولى والاقرب ان يكون التفضيل بالتفصيل
بان تكون فضيلة كل واحد منها على ما عداه بالنظر الى مرض يكون نفعه فيه ازيد من نفع الغير مثلا في مرض آتشك هذا الدواء
المسمى بالعشبة المغربية انفع من غيره بلا شبهة ومذهب التفصيل اقرب الى التحقيق وقيل في توجيه انفعيته في هذا المرض
ان المجربين قد جربوا هذا الدواء في معالجة هذا المرض به مفردا فوجدوه نافعا نفعا بلا احتياج الى التراكيب مع دواء
آخر من الادوية الجديدة ولا القديمة سوى بعض المصلحات ومقويات الاعضاء الرئيسة في بعض المرض بخلاف غيره من
الادوية الجديدة فانه بالتجربة محتاج الى التركيب مع غيره لا سيما اذا كان المرض المذكور متمكنا او عتيقا وفضلوه ايضا
بعموم انتفاعه به في جميع الامزجة وجميع الطبائع اي حارة كانت او باردة رطبة كانت او يابسة وقواه مثل قوى خشبة الصين
السابقة الذكر منضج ومرقق مقطع مفتح معرق مدر وفيه جزء لطيف يوافق الروح الحيواني ويقوي الحرارة الغريزية ويدفع
العفونة وفيه فاد زهرية تقاوم السموم ومزيل لحمية الاخلاط وفيه نوع ارخاء به يسكن الاوجاع وينضج الاورام ويحلله
ويدفع ضرر الارخاء عن المعدة يضمون اليه عند الطبخ شيء قليل من مقويات المعدة مثل النعناع والمصطكى وغيرهما مما
يقوي المعدة وفضلوه على غيره بان الفاد زهرية التي في هذا الدواء ازيد منها في غيره وجميع الامراض التي تستعمل فيه

شجرة النبي يستعمل فيها هذا الدواء ايضا مع التصرفات التي اشرنا اليها في استعمال الدواء وله ايضا طرق جديدة الاستعمال
واشرنا استعمال مائه اى الماء الذي نقلت اليه قوة الدواء بالطبخ يوخذ منه في جميع الطبخات ثلاثون درهما ويقطع صغير
صغيرا ثم ينقع في ستة ارطال من الماء الحار يوما وليلة ثم يفور بالمنوال المشروح في شجرة النبي من الغطاء وشد الوصف
وترك ثقبة للقياس وبنار ملايمة حتى يبقي ثلث الماء يعني رطلين ويشرب منه خمسين درهما فاترا مع السكر وبدونه ويصيب
البخار دماغه وبدنه كما مر بيانه ويعرق في الصيف وفي الليل بهذا الدواء ان تحملت قوته والا فمرة واحدة كما سبق وما ثر
الشروط والقيود على حالها ويطبخ الثفل ثانيا في عشر رطل من الماء حتى يبقى ثمانية ارطال ليصرف الى شربه وطبخ طعامه
قهوته وهكذا الحال الى تمام مدة التدبير اربعين يوما او ثلاثين يوما او عشرين بحسب الاقتضاء وكلما ثفله الماء الاول المعزز
يطبخ ثانيا حتى تتم المدة وكلما اراد شربه يفور منه خمسون درهما ويسخن في ظرف من التراب حتى تفتر ثم يفتح الغطاء عنه
المريض ليصيب البخار الى الدماغ والبدن فيشرب الماء فاترا ويتعرق بالاضطجاع والتدبر ثم يغير لباسه ويأكل الطعام وفيه ايضا
يراعي شروط التنقية قبل الشروع في الشرب وفي اثنائه في كل اسبوع مرة واحدة ويترك التعريق في ذلك اليوم ويكتفي بشرب
الماء الثاني فقط والحاصل ان استعمال الدواء جديدا كان او عتيقا لابد من ان يكون بتدبير وبراى طبيب يعني سواء كان الدواء
من الادوية الجديدة الحادثة او من الادوية القديمة يجب ان يكون استعماله براى الطبيب الحاذق وتدبيره بتدبير طبيب حاذق
اما بنفسه او برأيه ومما شهد به الحذاق في خواص هذا الدواء وفضايله المختصة به انه يعالج به الجراحات والاورام التي عجز
الاطباء عن علاجها فيؤثر فيها ويدفعها باذن الله سبحانه وتع * ومن الادوية الجديدة الدواء المسمى * بصا صفراس ماهيته انه
قشر شجر ينبت في صحارى بلاد تسمى تلوريدة من بلاد الارض الجديدة تشبه الرازيانج في طعمه ورائحته وبالدارصيني
في لونه وشكله وفي جميع اجزاء هذه الشجرة حدة وعطرية لكنها في قشره ازيد منها في سائر اجزائه ولذلك انما يستعمل منه
غالبا قشر المجلوب من تلك البلدة الى بلاد الافرنج ومنها الى سائر البلاد وهذه الشجرة تشبه الصنوبر في دمانته وسائر اوصافه
وقشر بعضه رقيقة وبعضه غليظة مثل الدارصيني بعينه وفي رائحته حدة وعطرية بحيث لو وجدت قطعة منه بمكان يعرف
رائحته الى الامكنة البعيدة ايضا وتشبه رائحة الرازيانج لكنها احد منها وورق هذه الشجرة مدور فيه ثلاث شرفات وغلظ
هذا الشجر قريب الى غلظ شجر الكمثري واخضراره قوي مائل الى الدهمة والسواد وفي ورقه ايضا رائحة طيبة خصوصا بعد
الجفاف وليس زهره وثمره مستعملين وفي تلك الارض كثير ليس بعزيز ونباته يكون غالبا في ارض معتدلة بحيث لا يكون
قطعة غليظة ولا لينة رخوة * طبيعته على ما اتفق عليه المجربون حارة يابسة في الثاني وقشره اشد حرارة ويبسا ولذلك قالوا ان
قشره حار يابس في اوائل الثالثة * وقواه انه منضج ملطف محلل مفتح مقطع ينضج الاخلاط الغليظة بلطيفه وترقيقه والرطوبة
اللزجة وبتقطيعه ويفتح ويحلل العدد العتيقة من جميع المجاري ويقوي الاعضاء الرئيسة بعطريته وموافقة حرارته للحرارة
الغريزية ويقوي جميع الاعضاء والقوى الضعيفة ويدفع جميع الامراض الناشئة من المادة الباردة الرطبة بالتعريق والادرار
فينفع سوء القنية والاستسقاء ويدفع سوء المزاج البارد عن المعدة والكبد ووجع الكلى ووجع المفاصل عن مادة بلغمية
ويدر البول والحيض ويدفع ضيق النفس والسعال العتيق ويزيل عسر البول الناشئ عن الحصاة في الكلى والمثانة ويحلل
الرياح الغليظة المحتقنة في مجاري البول والمني ويدفع الهيضة والقيء والغثيان والغواق ومن الغرائب انه يطلق البطن ويحبس
مع يبسه وبقاء زهريته ينفع عن الامراض الحمية كلها لاسيما الطاعون والحمى والربع والنائبة والوبائية حتى قال المجربون

اذا اخذت قطعة من قشرة وامسكت في الفم في ايام الوبا ينفع نفعا ولا يسري فيه عفونة الهواء باذن الله سبحانه ولما استعمله
مرطوب المزاج في بعض اوقات صحته ايضا نفعه لكن لا ينا سب لمحرور المزاج او يابسه الا عند الاحتياج والضرورة براى الطبيب
وتل بيرة لان استعماله في مثل هذا المزاج خطر بلا تدبير واصلاح اذ الطبيب الحاذق اذا استعمله فيه يستعمله بالمصلحات انمي
تدفع عنه ضرره ويبقى نفعه حتى استعمله بعض الحذاق في علاج الهزال المفرط مع ادوية مسمنة فزال الهزال باذن الله و
وحصل السمن لان هذا الدواء من شانه البدرقة وايصال قوى الادوية التي ركبت معه الى محل مقصود بالسهولة قبل فتو
القوى وسقوطا تاثيرها فلاجل ذلك يكون له نفع عظيم في الامراض المتضادة كما سمعت فيما سبق من انه يستعمل في كل مرض يس
يناسبه فالعمل هنا ايضا كذلك * واما طريق استعماله فله وجوه كثيرة والذي شاع منها استعمال الماء المستخرج فيه قوة هذ
الدواء يوخذ منه مع قشرة خمسة دراهم اوستة على حسب الراى والاقتضاء ويقطع صغيرا صغيرا بالسكين ثم ينقع في مائ
وخمسين درهما من الماء يوما وليلة ويفور في ظرف ترابي مزجج على نار ملايمة الى ان يبقى خمسين درهما الغطا
وشد وصله والقياس من ثقبه كما سمعت فيما سبق ثم يصفى الماء ويشرب بعد التعريق مع السكر او بدونه ثم يصب على القشر
مائتا درهم من الماء ويفور حتى يبقى نصفه اى مائة درهم ويبرد فيشربه اذا اشتهى الماء كل يوم يفعل كذلك وليس في شرب
كلفة كما في شرب مائر الادوية السابقة الذكر من جهة كمال المحافظه من الهواء البارد واما الحمية من جهة الاكل والشرب
في الجميع على طريقة واحدة كما منشيرا اليها في الخاتمة انشاء الله تع * ومن غرائب آثاره انه لو وضعت قطعة منه على الضر
الوجعان سكن وجعه وله تاثير خاص في دفع وجع المفاصل القديمة كذا شهد المشاهدون * ومن الادوية الجديدة الخشبة
المشهورة فيما بين الناس بچوبچيني وهي ايضا من الادوية التي لم يذكرها المتقدمون ولم يظفروا بها وانما ظهرت هذ
الخشبة المباركة بعد تسعمائة وخمسين من الهجرة وسبب شهرتها ان ملك الزمان الذي يلقب فيما بين النصارى بجاسا
يعني ملك الملوك قد ابتلى واحد منهم بمرض وجع المفاصل وتمكن فيه وعجز الاطباء عن علاجه فجاءه بعد زمان واحد
من غرباء الاطباء بهذه الخشبة من بلاد الصين وعالجه به فبرئ في زمان قليل عن مرضه بالكلية فاعتبر هذا الدواء وزا
اعتبارة من ذلك اليوم واستعملوه على وجوه كثيرة ووجدوه نافعا في الامراض الصعبة كلها والآن يجيء به الى بلاد الروم
غيرها مراكب الافرنج وبعض التجار المسافرين الى بلاد العجم ويجيء به الى بلاد الافرنج مراكب اليور تقال المسافرين الى
مواحل الصين والخطاء والى بلاد العجم التجار المسافرين الى بلاد الخطاء واوائل الصين من البر * ماهيتها انها اصل
نبات من نوع القصب ينبت غالبا في اطراف الغدران والانهار ومجاري المياه كما هو شان اكثر اصناف القصب يبا
طولها الى شبر ويكون بعضها غليظة وبعضها رقيقة وبعضها كثير العقد وبعضها قليل العقد واكثرها لا يخلو عن عقدة كما هو شان
اصول القصبات ولا يكون ظاهره غالبا املس بل يكون خشنا فيه دروز وكرات ولونه ابيض مشرق بالحمرة وداخله ابي
كذلك الا ان حمرة داخله في وجهه اشد من حمرة ظاهره معتدل في الرزانة والخفة والثقل والخفة واجوده اما بحسب
الصنف فهو ما يكون فيه نوع رزانه وثقل ما ويكون وجهه الظاهر املس قليل العقد معتدلا في الغلظ والرقة وحمرته غالبة
على بياضه لا سيما في مكسره يعني في داخله واما بحسب العارض فيجب ان لا يكون عتيقا قد اثر فيه السوس ولا يكون فيه
اثقاب وخفة عارضة من طول المدة والقول الصحيح في طبيعته انه معتدل قليل حار يابس في الاول واعتدل على اعتدال
بموافقته لجميع الامزجه وبعدم الطعم والرائحة فيه * وفيه جميع ما في الاخشاب السابقة من القوى والمنافع وفيه رطوبة

موافقة للرطوبة الغريزية ولذلك يحسن المهزولين وفيه زيادة الفادزهرية بها يدفع حمية الاخلاط الشل من غيره ويسكن عفونة الدم بالخاصية ويعالج به جميع الامراض بلاغائلة ويقوي المعدة ويعدل مزاج الكبد ويفتح سددها وسدد سائر الاعضاء والمجاري ايضا ويدفع الامراض التي سبق ذكرها بتصرفات مناسبة للامراض والامزجة وسائر احوال المرضى خصوصا في الامراض الجلدية مثل الجمرة والحكة والجرب والدماميل العتيقة المتعاقبة الظهور وفي الامراض الصدرية وفي انواع الاستسقاء والحاصل ان الطبيب اذا كان حاذقا صاحب حدسة وفطنة يمكن له ان يعالج بهذا الدواء جميع الامراض المادية والسادجة * واما طريق استعماله فالاشهر استعمال الماء المستخرج فيه قوة هذا الدواء وكذا يستعمل الجرم ايضا مغفورا او معجونا مركبا مع بعض الادوية المقوية لتاثيره وفي استعمال الماء ايضا طرق جديدة اشهرها ان يكون الطبخ فيه كل يوم لان ماءه سريع التغير فوجب ان يطبخ كل يوم جديدا وفي اختياروزنه ثلاث مراتب بحسب قوة المرض والمريض فالمتوسطة العليا منها يوخذ اربعة وعشرون درهما من جدته ويقطع صغيرا صغيرا ويضم اليها مقدار قبضة من الزبيب الاسود المنزوع العجم وان كان من صنف القشمش كان احسن وشيح قليل من عرق العوس المقشور ومقدار مامن الصندل الاحمر والابيض وينقع في ستة ارطال من الماء الحار يوما وليلة ثم يشد وصل غطاء الظرف الترابي المزجج بالعجين فيفور على النار الملائمة حتى يبقي الثلث اى رطلان فيشرب منه فاتر احين التعريق على حسب تحمله من خمسين درهما الى مائة درهم ويراعى في التعريق جميع ماذكرناه فيما سبق من اصابة البخار الى الدماغ والبدن ومن كون التعريق مرتين في الصبح والمساء ان تحمل المريض والافيكتفى بمرة واحدة وايضا قد اختار بعض الاطباء الحاذقين ان يكون شرب جميع المعرقات بالحمام ليدفع زيادة اليبس ويحسن قبول الكبد لما فيه من الحلاوة ولقوة الجلاء في المكريعين الدواء ومحافظة البدن من الهواء البارد ازيد في هذا الدواء من غيره واما شروط التنقية قبله وفي اثنائه وكيفية الحمية في الاكل والشرب وسائر الضروريات المناسبة فيجيء الاشارة اليها في الخاتمة انشاء الله تع * والوزن الثاني خمسة عشر درهما في ستة ارطال من الماء الى ان يبقي رطلان كامر * والوزن الثالث المختار في جميع المحاكن وفي جميع المرضى عند بعض الحذاق من المتاخرين عشرة دراهم في ثلاثة ارطال من الماء حتى يبقى رطل واحد فيشرب الرطل دفعتين في يوم وليلة سواء كان التعريق اواحدا واثنين وسبعة جميع الاوزان يطبخ الثقل الباقي من الطبخ الاول في ستة ارطال من الماء الى ان يبقي النصف يعني ثلاثة ارطال فيبرد ويشربه اذا اشتهى الماء ومنه يطبخ طعامه وقهوته كما سيجيء بيانه انشاء الله تع * ومن الادوية الجديدة مچوقان بفتح الميم وضم الجيم الفارسي وسكون الواو وفتح القاف في آخرة الف ونون هذا الدواء يظفر به المتقدمون ووجده المتاخرون من اطباء الافرنج في الارض الجديدة في بلدة تسمي مچوقان وجربوه فوجدوا فيه منافع كثيرة فجلبوه الى بلادهم ثم انتشر منها الى سائر البلاد * ماهيته انه اصل نبات لونه ابيض يشبه الاصل الدواء الذي يقال له فاشرى نباته كثيرة الاصول ويفرش اغصانه على الارض ويكون ورقه مدورا فيه عروق كثيرة وله ثمر يشبه الكزبرة على عناقيد مثل عناقيد عنب الثعلب تبلغ في وسط الصيف في شهر تموز ويكون اصله غليظا ابيض مثل اصل فاشرى حتى قال بعض الاطباء انه فاشرى ورد قوله بان اصل فاشرى فيه حرافة وحدة زائدة ليس في هذا الدواء تلك الكيفية * طبيعته على قول المجربين حار يابس في الثانية فيه قوة مسهلة وقوة قابضة مثل الراوند حتى غلط البعض فزعم انه من نوعه وليس كذلك اذ ليس في هذا الدواء ما تستكره الطبيعة من رائحة ثقيلة وطعم كريه كما في الراوند وتستعمله اطباء الافرنج على وجه

كثيرة يربونه بالسكر فيكون مرباه مثل مربيات سايرالاصول فيدا وون به السعلة الرطبة والنوازل ووجع المفاصل
ووجع الكلي والقولنج فانه يسهل ويخرج البلغم المائية الفاسدة من البدن ويخرجون منه ايضا خلاصته اذا استعمل منه
مقدار قيراط مع شربة او معجون يطلق البطن خمس او ست مجالس بلا تعب لا في استعماله ولا في عمله وهو من
المسهلات الملوكية يعالج به عن الامراض التي يعالج عنها بالاخشاب السابقة مثل الجمرة والحكة والجرب ووجع
المفاصل والظهر وغيرها لا سيما في الحميات المزمنة المستمرة عظيم النفع لانه يفتح السدد بقوة * وكيفية استعماله
يستعمل مفردا مع السكر ويشرب عليه شئ من الشرابات المناسبة للمرض وغالبا يشرب عليه ماء الرازيانج او الانيسون
مقطرا كان او مفردا او بالدارصيني المقطر او معجون مناسب مثل معجون الورد المسهل فانه مناسب وموافق له غالبا
الموافقة وكذا يستعملون الماء المستخرج فيه قوة هذا الدواء بالنقع فيه يوما وليلة ثم يضمون الى الماء سكرا وحده او مع
شئ آخر من مقويات الدواء والاعضاء الرئيسة على ماهو الدأب في المسهلات اللطيفة والشديدة ايضا وبعد استعماله
لو نام المستعمل مقدار نصف ساعة قوي عمله وهذا من خواص هذا الدواء لان سائر المسهلات اللطيفة بالنوم يضعف
او يبطل عمله ومقدار شربته في الاطفال الغير البالغين نصف درهم وفي الانوياء البالغين من درهم واحد الى درهمين
بحسب قوة المزاج وضعفه كما يراعى في سائر المسهلات * وفيه قوة الانضاج ايضا ولذلك يجوز استعماله بلا منضج ومن
خواصه انه يمنع القيء والغثيان بخلاف سائر الادوية المسهلة وانه يفتح السدد من المجاري الضيقة من العروق الشعرية
والعواقي وغيرها سواء كان في الكبد او في سائر الاعضاء وينفع امراض الرحم مثل اختناقه وغيرها من الامراض
المختلفة المختصة به * حاصل الكلام انه دواء ملوكي ليس فيه شئ تستكرهه الطبيعة من الرائحة والطعم ومن غائلة نوعية
المغص او الغثيان ويا خذ ومنه خلاصته مثل الرب المعقود ويجيء به مراكب الافرنج الى القسطنطينية اذا استعمل منه
مقدار قيراط او اقل منه في شئ من الخوشابات او شرابات يجيب به الطبيعة مجالس كافية في حصول النقاء وجوز لبعض
من اطباء الافرنج ان يستعمل من هذا الدواء في جميع الامزجة حتى في النسوان الحوامل والمرضعات وعين مقدار
شربته بدرهمين الى ثلاثة دراهم وعليك بالتجربة لان التجربة تكشف الحق والصواب * ومن الادوية الجديدة الدواء
المسمى بجلاپا او استجلابه من بلدة جلاپا من بلاد الارض الجديدة * ماهيته اصل من اصول النباتات فيشبه الدواء المسمى
الذكر ايضا يعني مچوقان حتى قال بعضهم انه هو بعينه لكن الصواب انه غيره الا ان تاثيره تشبه تاثيره مع نوع زيادة
في تاثيره وهو ايضا حار يابس في الدرجة الثانية وقواه مثل قوى مچوقان بعينها شربته من نصف درهم الى درهمين بدء
الطبيب واستعماله كاستعماله مفردا ومعجونا وماء ينفع الامراض الكثيرة مثل الاستسقاء واليرقان والصداع العتيق
والخنازير وعرق النسا ووجع الكلى والظهر والمفاصل والقولنج والسعال القديم والحميات المزمنة والصرع والنوازل
القديمة فانه تنقي البدن باخراج البلغم والمادة الردية بسهولة ولذا رجحوا ذلك على ورق مازريون في علاج الاستسقاء
لان استعمال المازريون لا يخلو عن غائلة وخطر بخلاف هذا الدواء اذ ليس فيه خطر قطعا وهذا الدواء كثيرا توجد في
قسطنطينية وان كان عزيزا في الحرمين الشريفين فمن له اهتمام بهذه الصناعة يمكن له تحصيل ذلك * ومن الادوية الجديدة
الدواء المسمى بقوتا غنيا يا تي به مراكب البور تقال من بلاد الصين الى بلاد الافرنج والهند ومنها ينتشر الى سائر البلاد
وهو صمغ اصفر اللون صفرته مائلة الى الحمرة يشبه الصبر ليس له رائحة وطعم * ورخواصه على قول المجربين حار يابس

في الاولى وزعم البعض انه عصارة الراوند وليس بصواب بل هو دواء مستقل يخرج الاخلاط المختلفة من البدن بسهولة وان وجد غلظا فاسدا في المعدة يخرجه بالقيء ثم يخرج ما في الكبد وفي الامعاء وفي سائر الاعضاء من الاخلاط الردية الفاسدة من طريق الامعاء بالاسهال وليس فيه ضرر وغائلة اصلا اذا استعمل منه مقدار الشربة براي الطبيب * وخواصه انه لا يمكث في الجوف كثيرا كسائر المسهلات بل يفعل فعله ويوثر سريعا ويخرج ما يجب اخراجه من الاخلاط الردية بسهولة وزمان قليل بلا غايلة المغص وغيره مما يخاف منه في اكثر المسهلات ويستعمل بلا خوف في اصحاب الامزجة اللطيفة مثل الاطفال الصغير والنعوان والحوامل والمرضعات ومقدار شربته في الامزجة اللطيفة من حبتين الى اربع حبات وفي الاقوياء من اربع حبات الى اثنى عشر حبات ويستعمل غالبا مع معجون الورد المسهل وهو الدواء عظيم النفع في الاستسقاء وفي الامراض الصدرية الرطبة لانه يخرج المرطوبات الفضلية والاخلاط البلغمية اللزجة وينفع الامراض الدماغية الباردة السبب ايضا ويقوي المعدة ويفتح سدد الكبد ويزيل صلابة الكبد والمعدة وينفع اليرقان ويدر الحيض والبول ويزيل اوجاع المفاصل وينفع من الماء النازل الى العين ويزيل الصمم والطنين وينفع الخفقان وانواع الجنون * حاصل الكلام انه دواء شريف يعالج به الامراض القديمة والجديدة اذا كان استعمال براي الطبيب ولا يتضرر منه الا من ليس له وقوف لا على مزاج الدواء ولا على مزاج المريض ويكون علاجه من قبيل علاج العجائز ولا يكون عمله مضبوطا بنظر صحيح ومن الله التوفيق والذي ذكرنا الى هنا من احوال الاخشاب والاعشاب الجديدة انما هو في كيفية استعمال تلك الادوية مفردا على سبيل الاجمال من غير التعرض لتركيبها ولمواضع استعمالاتها وشرائطها الواجبة المراعات مقدما وفي اثنائه ومؤخرا فالآن نريد ان نشير الى بعض ما ذكرناه من المواضع والشرايط وكيفية تركيبها والاستقصاء يفضي الى اطالة الكلام * اعلم ان شجرة النبي المسماة عندهم ببلا منظور ينبغي ان يستعمل في مريض لا تكون في مزاجه زيادة حرارة اصلية كانت او عارضية ولا يكون مبتلى بنوازل حارة ولا بوجع الصدر واذا كان لا بد منه وجب ان يركب بما يدفع ضرره ويبقي نفعه وفي مثل هذا المريض ينبغي ان يستعمل الخشبة الصينية اذ لا غائلة فيها في جميع الامزجة واما في المواد الردية وفي الاوجاع الموثرة في اعماق العظام وفي الجروح العتيقة والدماميل العسرة العلاج فالعشبة المغربية المسماة عندهم بسيارتيا اولى وانفع من الجميع وفي دفع الهزال المفرط وتفتيح السدد عن المجاري بلا غائلة الخشبة الصينية اولى وانفع ويكون كل واحدة من هذه الادوية انسب لبعض الامراض وارفق لبعض الامزجة دون بعضها قد اختار حذاق الاطباء تركيب بعضها ببعض آخر على وجه يوافق المقصود ويحصر به الغرض المطلوب ولا شك ان هذه التراكيب للادوية ينبغي ان يكون بملاحظة الاصول لا كيف ما اتفق كما يفعله الجهال فلا باس في ان نشير الى بعض المركبات الذي اختاره بعض المتاخرين يعالج به في اكثر الامراض وفي اغلب الامزجة بلا غائلة * الاول انهم ياخذون من شجرة النبي خمسة عشر درهما ومن عشبة المغربية عشر دراهم ومن خشبة الصينية عشر دراهم ويضمون الى الجميع في محرورا المزاج خمسة دراهم من الصندل وخمسة دراهم من قشر اصل الهندباء وفي بارد المزاج يضمون اليها قبضة من الزبيب الاحمر المنزوع العجم او القشمش وخمسة دراهم من عرق السوس المقشر ثم ينقعون الجميع في ست ارطال من الماء يوما وليلة ثم يطبخونه بنار ملايمة بعد التغطية وشد الوصي الى ان يبقي رطلان كما سبق بيانه في طبخ المفردات وسائر الاحوال على ما ذكرناه بعينه من الشوب والتعريق اما

خمسون درهما ان في كل دفعة اوثمانون درهما على حسب الاقتضاء ثم يطبخ الثفل في تسعة ارطال من الماء حتى
يبقي ستة ارطال ويشربه بدل الماء ويطبخ به طعامه وقهوته وسائر مطبوخاته * التركيب الثاني يوخذ من شجرة العبهر
ثلاثون درهما ومن تشرة خمسة عشر درهما وان لم يوجد القشر يوخذ من اللب الاسود خمسة واربعون ومن العشر
المغربية خمسة عشر درهما ومن الدواء المسمى بصاصفراس خمسة دراهم ثم ينقع ويطبخ في ستة ارطال من الماء حتى
يبقي رطلان فيشرب منه كل دفعة عند التعريق خمسون درهما الى ثمانين كما سبق ويطبخ الثفل مع تسعة ارطال من الماء
الى ان يبقي ستة ارطال لاجل الشرب وطبخ الطعام واكتفينا بذكر هذين المركبين لان من له اهلية في صناعة
الطب وقوة على دقائق الفن واصل التركيب واحوال الامزجة والتصرفات في التدابير الطبية لا يحتاج الى التفصيل
واما الناقص فيجب عليه او لا ان يداوي نفسه بالتكميل والتخليص عن الجهل ثم يباشر في علاج الغير * واما شرائط
الوصايا في كيفية استعمال هذه الادوية فمنها انه لا يستعمل شيء من الادوية المعرفة ما لم ينق بدن المريض من المواد
الغليظة قبل المباشرة بمسهلات مناسبة للمرض ومزاج المريض والخلط المقصود اخراجها قلها مرتان وغايتها حتى يتخلص
بدن المريض من المواد الغليظة التي لا يقدر الدواء على انضاجها او على اخراجها فيه وح يقع الانتقال الى مرض اصعب من
الاول اما سريعا او بطيا بعد زمان او بالفصد ان ساعده قوة المريض واقتضاه التدبير ثم يستريح المريض بعد التنقية يومين
او ثلاثة ايام فيباشر في شرب المعرق على ما ذكر * ومن الوصايا ان لا يجمع بين الدواء المعرق وبين الدواء المسهل لتضاد
اثريهما وجوزه بعض اطباء الافرنج اذا كان المريض غير متاثر من الدواء المعرق اما الغليظ جلده او لكمال انسداد مسامات
وكذا اذا كان المريض ممن يعرضه الغشي من التعريق واعترض عليه بان هذه الامور يمكن ان يتدارك بتدابيره
بلا غائلة فلا حاجة الى ان يرتكب هذا التدبير الذي فيه خطر بتشويش الطبيعة بعلاجين متضادي التاثير مثلا فيمن خلط
غليظ او مسامات منسدة يتدارك بان يسقى الدواء في الحمام المرطب او يدخل فيه بعد شرب الدواء بساعة فاذا تندى
بدنه في الحمام يهيأ له فراش في البيت الوسط من الحمام فيوفي العرق في ذلك الفراش ثم يلبس ثيابه فيخرج من
الحمام وفي من يعرضه الغشي من التعريق الجمع خطأ محض لانه من لا يحتمل اخف التدبيرين كيف يحتمل اثقلهما او
كليهما فالتدبير المناسب له ان يقوي قلبه بالمفرحات ومقويات القلب * ومن الوصايا النافعة ايضا ان لا يدخل المريض بيت
خيمة مهيأة لشرب الدواء كما يفعله جهلة الاطباء لانه سبب انحصار الطبيعة وانقباضها فتكون مغلوبة للمرض بل يلقى فيه
محل محفوظ عن اصابة الهواء البارد عند تخلخل البدن بالدواء المعرق ولا يكون مظلما موحشا منفرا للطبيعة عن
الدواء والمداوي وكذا لا يبالغون في تغطية المريض لاجل التعريق فان المبالغة ربما تؤدي الى الغشي والخفقان
بل يناسب ان يكون اللحاف بقدر ما يتحمله المريض ولا تنفر الطبيعة * ومن الوصايا اللازمة المراعاة ان يكون شرب
الماء الاول في جميع الادوية المعرقة بالتدريج الى اربعين درهما فاترا مع قليل من السكر لتحسن قبول الطبيعة ويستمر
على ذلك اياما صباحا ومساء ايضا ثم يتدرج الى خمسين درهما بعد ايام ثم وثم حتى يبلغ غايته وهي مائة درهم هذا بحسب
اقتضاء الحال وتحمل قوة المريض والا فيكتفي بمقدار ما يتحمله وكذا يجب ان يترك شرب الماء الى خمسة اوستة ايام
فيمن لا يتحمل الشربين ايضا حتى تانس الطبيعة بالدواء ولا تنفر منه وفي الغالب يجب ان يكتفى في كل يوم بالتعريق
بتعريق واحد وفي الاضعف في كل يومين مرة واحدة وليعقل ان سقي المسهل في كل اسبوع على ما اشرنا اليه فيما سبق

في كل مريض بماينا سبه من المهلات * ومن الوصايا ان يراعي التدريج في التعريق حتى يامن عن سقوط القوة دفعة مثلا في اوايل التدبير يعرق المريض ساعة واحدة ويستمر على ذلك اياما ثم ساعة ونصفا ثم بتدريج الى ساعتين ويزيد على ذلك ان تحمل المريض والا فيكتفى بقدر ما يتحمله وان عسر التعريق ولم يمكن دخول الحمام المرطب اما لضعف المريض او لفقد الحمام المناسب فيستعان ببخار الدواء بان يغور الدواء في ظرف حتى يرتفع بخاره فيفتحون غطاءه تحت لحاف المريض حتى ينعدل بدنه ببخار الدواء من الخارج وان اقتضى الحال يفعلون ذلك بظرفين حتى يتكثر البخار وان ظهر على المريض آثار الغشي والخفقان يخففون لحافه ويسقونه من الماء الثاني البارد شيأ قليلا مع شربة مناسبة واما ما يتعلق بالحمية في اثناء الشرب وبعد تمام مدته حتى يمضي مثل مدة الشرب فمفصل مشهور لا باس بالاشارة الى بعضها ينبغي ان يحتمي عن جميع الملوحات والحموضات والحلاوي المحرقة الدم مثل العسل والتمر وغيرهما ويجوز الفالوذج السكري ويعجن خبزه بماء الدواء بلا ملح ويطبخ طعامه وقهوته وسائر مطبوخاته ايضا وان اشتهى شيأ من الخوشابات فيناسبه خوشاب الآلو والزبيب القشمش والاجاص المعروف ومن الحلاوي الفالوذج السكري والحلواء المعمولة بدهن اللوز والسكر النشا وفي بعض الاوقات يغذى بالزبيب الاحمر الشامي المنزوع العجم مع اللوز المقشر والكعك الشامي المبلون في الماء الثاني ويناسبه لحم الدجاج الفروج مشويا مسلوقا ولحم الغنم لا يضره ايضا اذا كان طريا سمينا وان يستخرج له ماء اللحم وتغذى به كان انسب ويترك في جميع ذلك الملح ويجعل بدله الدارصيني المدقوق ويضم الى طعامه شيء قليل من المصطكى والدارصيني ويناسبه مطبوخ الدباء في مرق الدجاج او اللحم النزي ويهتم غاية الاهتمام بان لا يشرب ماء غير ماء الدواء الماخوذ في الطبخ الثاني وبان يكون بدنه منعدلا دايما ولا يصيبه هواء بارد اصلا ويجتنب من الحركة العنيفة الجسمانية ومن الحركة المزعجة النفسانية مثل الغموم والهموم والغضب وغيرها من الكيفيات النفسانية المعنية وان تحملت حاله يحصل انبساطا بالسماع في بعض الاوقات او بمعاشرة الاحباء والاصدقاء ولا يسمعونه كلاما يكدره بحيث تنشأ منه حركة نفسانية مزعجة وبعد تمام مدة التعريق لا يترك الحمية دفعة بل تدريجا في ايام تساوي ايام المداواة وراس جميع الشروط والمهمات ان يكون المتداوي بتدبير طبيب حاذق اما في جميع ابواب الطب وهذا عزيز نادر او في هذا الباب اعني في باب المداواة بهذه الادوية الجديدة المعرقة الفادزهرية بان يكون قد افيد هذا من اعتياد كامل وعمل ذلك بنفسه مرارا وشوهد نفع عمله كرارا ولا بد ايضا من خادم نهيم مشفق على المريض او متوقع الانتفاع اذ لا يمكن غالبا ان يكون مباشر خدمة المريض هو الطبيب نفسه في طبخ دوائه اولا وثانيا وطبخ طعامه وترتيب ما تراوازمه حتى قال بعض المتقدمين من كبار الاطباء في وصاياه لتلاميذه ان لم تجدوا المريض مطاوعا ومنقادا لما امرتم به ولم تجدوا ايضا عنده خادما فهيما مشفقا بعدوا انفسكم عن مثل هذا المريض ان شئتم السلام عن الصنة الناس وقد استعمل هذه الادوية الاطباء الكيميائيون على طريقهم المعهودة من اخذ مياهها بالتقطير بعد التعفين في مدة قليلة واخذ اوراقها وادهانها واملاحها من اوضيتها الباقية في اسفل الاناء بعد تقطير الماء والروح والدهن وعالجوا بكل واحد منها الامراض المختلفة على اسهل الوجوه وذكروا في اخذ الادهان طريقين احدهما هي الطريق المعهودة بآلة مخصوصة باستخراج الادهان من الاخشاب والاعشاب وثانيا بعجود التعفين بان يضم الى الدواء بعد رضه وقطعه صغيرا صغيرا العود الجاد مقدار ما تفوق عليه باربع اصابع فيعفنونه بعد شد الوصل في مكان حار رطب معفن مقدار اسبوع حتى يخرج قوة

الدواء وما ئيته الى العرق فيصفى ويصب عليه عرق اخر ويعفن ثانيا وثالثا حتى لا يتغير لون العرق ثم يجمع فيقطر
منه الما ئية باي وجه تيسر فيفيض الدهن فيستعمل منه قيراط الى نصف درهم في الامراض التي يستعمل فيها الدواء
واما استخراج المياه والارواح والاملاح ففيه كلفة وكذا استخراج الادهان بطريق التقطير ايضا لا يخلو من مشقة
ولكن لما كان له طريق سهل خصصناه بالذكر وتركنا ما عداه وايضا منفعة الدهن ازيد من منافع غيره ومن له يد في
امثال هذه الاعمال كفى له ما اشرنا اليه وقد رأينا ان بعض المزاولين يداوي المرضى بهذه الاخشاب المعروفة قد زاد
على ما ذكرناه شيأ اخر وجعله من تمام التدبير وهو انه كان يجمع الاثقال الباقية بعد الطبخ الثاني في جميع هذه
التدبير ويضع هذه الاثقال في برنية كبيرة او في قزغان في اليوم الاخر من التدبير ويصب عليه من الماء ضعف ما
يكفي بغسل بدن شخص فيفورها بنار ملائمة حتى يبقى نصف الماء ثم يدخل المريض في الحمام المعتدل او في محل في
الحمام فيغسل بدنه بذلك الماء ويسقيه منه مقدار مائة درهم فاترا ثم يعرقه في بيت الوسطاني من الحمام على فراش ميمالك
وبعد استيفاء العرق يؤبس ثيابه وبذلك يختم التدبير وذكر والذلك فوائد كثيرة والظن الغالب ان فعله اولى من تركه
ومن الله التوفيق جملة ما ترجمته من التركية الى العربية اضعف عباد الله القوي احمد بن لطف الله المولوي الافندي
غفر الله لهما راجيا ممن تنفع به الدعاء رحم الله من يدعو له ولسائر المسلمين وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصحبه
اجمعين الى يوم الدين امين * واما پيارا نكا بهاي عجمي وياي مثناة تحتانيه والف وراي مهمله والف ونون ما بين
كاف فارسي والف پس آن دواي هندي است كه ازملك رخام كه رختك نيزنامند باسلام آبادمي آورند بطريق هديه
تحفه وقليلي ازبراي فروش نيزمي آورند * ماهيت ان بيخي است باريك طولاني واحيانا بضخامت انگشت كوچك وطول
اوتا بد وشبرمي باشد ورنك پوست آن زرد مائل بسرخي براق وظاهرآن اندك كرهدار وچون كهنه كردد مائل بسياهي ميشود
وطعم آن تلخ ومغز آن ريشه دار * خواص ومنافع آن اهل انديا ربراي آن خواص بسياري نقل مينمايند وبراي هرمرضي بادواي
خاص ميل هند چنانچه بعضي ازانها ذكر ميبابد مثلا ازبراي ضيق النفس با آب مطبوخ پوست رينكني بكسرراي كه ان
بهندي بهت كتيه نيزنامند وشايد بادنجان دشتي باشد بدين نحو كه نيم پاو پوست آنرا درنيم اثار آب خالص جوشانده
دهند تا آنكه نيم پاو آب بماند پس قدري نمك داخل آن كرده ازآتش فرود آورند زصاف نموده يكماشه پيارانكارا در
همان آب ما ئيده دوشبانروز بفاصلهٔ چهار كهري كه تخمينا يك ونيم ساعت نجومي ميشود مقدار يكتوله ازان آب راشيربر
نموده بنوشند وهمچنين تا آنكه آن آب تمام صرف شود واكر مرض كهنه باشد وازين مقدار آب زائل نكردد بازتو نيم
داده بياشامند * وازبراي دفع درد مرقدري ازان را باكلاب ما ئيده بريشاني طلانمايند في الفوردرد ساكن كردد * وازبراي
دفع انواع هيضه خواه محتبس وخواه جاري بعنوان قيء واسهال ويا مرد ومقدار نيم ماشه نيز باكلاب ويا آب ما ئيده
بخورانند وازبراي تخمه وسوء هضم بكيرند يك تولهٔ رازيانه راوجوكوب نموده درآب جوش دهند وصاف نمايند ومقدار
دورتي پيارانكارا درد من انداخته بخايند وبالاي آن بياشامند وازبراي هيضهٔ رطوبي بلغمي مقدار دورتي ازان راده
مه دانه قرنفل وبيست ويكدانه فلفل سياه نرم سوده بخورند شفايابند واكر قدري قليل بچيته نيز اضافه نمايند بهتر است
وازبراي تقويت معده وزيادتي اشتهاوسرعت هضم يكماشه ازان رابانانخواه ورازيانه وبابونك ونمك سياه ازهر يك
يكتوله باآب ليموي كاغذي محق بليغ نمايند آن مقدار كه آب دوا زده حصه دليمودران خشك كردد پس حبوب بسته نكا

دارند شربتی از یکماشه تا درماشه بعد از فراغ از طعام روز و شب بخورند تا یکهفته و از برای درد چشم قدری از ان را
باقدری زرد چوبه وقلیلی افیون ویا هرسه مساوی سائیده بردور چشم طلا نمایند درد وهرخی چشم را زائل نماید و از برای
درد گوش که چرک از ان بیرون آید پس قدری پیارانکا را دران بمایند وصاف کرده شیر گوسفند دوسه قطره درگوش
بچکانند گویند فوراً درد را ساکن میگرداند وریم را زائل میکند و از برای دبهٔ اطفال که آن را آزارپهلی و یکهه بهندی
نامند که درپهلوی چپ اطفال صغیر تا دو نیم ساله وسه ساله دفعة بهم میرسد وعلامت آن جستن پهلوها خصوص پهلوی
چپ ونفس بالا کشیدن وتواتر آن ونکرفتن پستان وگریه بسیار وبی قرار وآرام بودن چنانچه در رسالهٔ علیحده مجملاً
ذکر یافته میگویند چون مقداریکرتی پیارانکا را بایکدانه قرنفل ویا برنج ویا فلفل سیاه هرکدام که باشد وآنرا درزهرهٔ خوک تر
کرده خشک نموده باشند وبعض عورات هند آن را مستعمل دارند ونزد اوشان می باشد باشیر دایه اش مانند
بخورانند فی الفور آرام میباید واز برای نزول آب درکیس قدری پیارانکا را بازنجبیل خشک باآب سائیده تر
نموده طلا نمایند واز برای تقویت باه ورفع جریان منی چون دورتی آن را سائیده بایک تولهٔ شهد خالص وقدری
روغن کاو تازه خالص بیک هفته هرروز ناشتا این مقدار بخورند نفع کلی یابند واز برای دفع پرموت که از ریحت
که بعضی عورات را بعد اززائیدن عارض میکرد دوروز بروز ضعیف وزرد ولاغر میکردند واکثر طبیعت ایشان مبین
میباشد چون دورتی پیارانکا را بابیست ویکدانه فلفل سیاه باد وسه ماشه گوشت دهنیس که جانور یحت وده ماشه
گوشت بچهٔ آهو که درخامی حمل مادرش را ذبح نموده از شکمش برآورده خشک کرده باشند نرم نموده حب ها سازند
وتا هفت روز ناشتا بخورانند واز غذاهای نامناسب پرهیز نمایند انشاءالله تع فائدهٔ کلی یابند واز برای مارزیده
فی الفور قدری پیارانکا را با شیر درخت عشر که بهندی آکهه نامند یا شیر درخت زقوم که آن را بهندی میچ وتهوه
نیز نامند نرم نموده بران موضع طلا نمایند واگر قدری از پیارانکا را با جدوار مجرب سائیده بخورانند نیز انفع است
واز برای استسقا هفت روز ناشتا با ادویهٔ که ذکر میباید صفوف ساخته باآب سرد بخورند * ادویه این است پیارانکا
چهارتی بکههٔ سفید دماشه وبکهه بیخ کدوی تلخ است نانخواه حلبه زیرهٔ سفید از هریک چهارماشه نرم سوده
صفوف سازند وهشت حصه نموده هفت حصهٔ آن را هفت روز ناشتا بیاشامند وباید که بالای آن بزودی دال وخشک
بخورند انشاءالله تع تا یکهفته شفا میبابند * حب پیارانکا نافع از برای اکثر امراض مانند ضیق النفس وسرفه وسوزش
فم معده وجذام وآتشک وجروح وقروح خبیثه وغیرها * صنعت آن پیارانکا چهارتی زعفران مشک حب خالص
از هریک یکرتی کافور خالص مومیائی خالص از هریک یک ماشه اجزا را کوفته بیخته سه حب سازند وهرروز یک حب
آنرا ناشتا بخورند وغذا وقت ظهر نخود اب وشب قلیه با خشکه واگر مزاج قوی باشد وهضم توانند نمود وقت ظهر
کیله صفوی بخورند واز حموضات ولبنیات پرهیز نمایند * واما پپیته بدو بای عجمی اول مفتوح ودوم مکسور وسکون یاء
مثناة تحتانیه وفتح تای مثناه فوقانیه وهاپس آن تخم ثمریست که از ارض جدید می آورند وثمر آن بمقدار ناریجیل
وانارسی سیاه رنگ وپوست آن از پوست نارنج وانار ضخیم تر ودرجوف آن تخمهای بسیار سیاه رنگ صلب یکطرف آن
مدور ویکطرف مثلث شکل بسیار تلخ میباشد جمیع اجزاء از پوست ولحم وتخم نیز تلخ میباشد ومغز دانهٔ آن بتازگی
سفید ورفته رفته صندلی رنگ وسیاه میگردد * طبیعت آن حار یابس در آخر سوم ویا اول چهارم است * وخواص ومنافع

ان جهت هيضهٔ بارد بلغمي كه قيء و اسهال آن بند نشود شرب مائيدهٔ آن مقدار يك حبه تا دو حبه با كلاب يا آ
نافع وبجهت ضيق النفس باردو اوجاع رياح باردهٔ بواسير بلغمي واوجاع مفاصل وغيرها وبالجمله اكثر امراض
باردهٔ بلغميه را مفيد ونافع ومضر امراض حاره ومحرور المزاجان ومقدار شربت آن ازيك حبه تا دو حبه وبدل آن
زنارجيل دريائي كهنه وفاد زهرقنفذي است وآب در پوست آن خوردن نيز جهت امراض مذكور نافع بشرط آن
آب را آنمقدار دران كذارند كه تلخ كردد * واما تراتون وآن عرقي است كه از فرنك در شيشه هاى كوچك پهن
منبسط مى آورند وبراى آن خواص ومنافع بسيارى بيان ميكنند ازان جمله نافع است از براى جراحات واورا
بربدن ودرد اعضا بهرنوع كه باشد خوردن وماليدن آن وبراى معرفه وسوء هضم وباد مخالف ورياح رحم كه با
زنجبيل تازه بخورند مقدارى قطرهٔ آن را وبراى دفع خمار شراب با شربت قندى شصت قطره وبراى سوزش معده
با شير كاو تازه دوشيده پنجاه قطره وبراى ضيق النفس با آب چاى خطائي وبراى سنك كرده ومثانه با آب برك بيد
تازه وبراى هول دل با عرق كاوزبان پنجاه قطره وبراى اشتهاى طعام با آب چاى خطائي هفتاد قطره وبراى انشراح
وقروح خبيثه با عرق شاهتره وشربت قندى هفتاد تا هشتاد قطره واما دريان بضم دال وسكون راو فتح ياى حطى
بالف كشيده ودر آخر نون ساكن پس آن نام ميوه ايست مخصوص به بلاد زيرباد وتحت الريح كه عبارت از سه
قناسري ومركي وملاغه وشهرنا وبلاد قريبه بآنها است مانند جزيرهٔ آچين واليمان ومتيان وبتاوي وجاوه
غيرها * ماهيت آن ثمر درختيست بلند قامت وبركش شبيه ببرك كتهل وميوهٔ آن بزرك وطولاني بهيات خربزه
مدوره وماتيرهٔ كوچك وپوست آن از پوست ميوهٔ كتهل درشت تر وبهيآت كتهل ودانه دارتر وبرهر دانهٔ آن خارها
چنانچه هنكام ثمر آن حيوانات مثل فيل وكركدن وشير از خوف خليدن خار بزير درخت آن نميروند وبوى ميوه
آن بسيارتند وكريه الرائحه است بحدى كه در شامهٔ كسيكه كامى بآن نرسيده باشد موجب تنفر ان وخوش اينطور
نيست بلكه مورث صداع اندرون ان ميوه خانها است وما بين خانها پوست سفيد صلبى است ودر هرخانه از يك تا پنج دانه مى باشد وشكل آن دانه شكل ثمر بلوط مهه پهلو وتخم آن مثل تخم كتهل وبعضى بزرك تر از ان ماكول
لحم آن است بدرون پردهٔ محيط به تخم ان بسيار ملايم ذائقه وشيرين ولذيذ مثل معكه باقند ممزوج كرده باشند بلكه
از ان لذيذ تر وفرق همين است كه دهومتى ندارد وشنيده شده كه بسبب كمال لذت آن ميوه بسيار مرغوب فيل است
وليكن بسبب خوف اذيت خار آن فيل ان را در علف پيچيده فرو ميبرد وبسبب سختي پوست آن هضم نشده دفع
دفع ميكردد وكاهى درميان فضلهٔ فيل درست يافت ميشود ومردم آن بلاد چنين چيزى را بسيار جويا وخواهانند ومى
كه ان براى تقويت باه وقواى ديكر بهيمي بى نظير است وظاهرا مزاج آن كرم وتر باشد وبطئ الهضم ومعوي ومبه
است واز مردم مبالغات بسيارى در عفونت بوى ان ثمر ولذت خوردن آن شنيده شده چنانكه ميكويند والعهدة
عليهم كه بوى ان شبيه است ببوى فضلهٔ انسان شب مانده به تلوار متعفن شده ودر باب لذت آن ميكويند كه تا جوصاحب
جهازي آنجا وارد شده اول از بوى ان متنفر بود وچون عادي وآشنا ببوى ان شد ومانوس بآن كرديد تمام امور
خود را فروخته صرف دريان نمود وآخر جها زرا نيز فروخت وبعد ازان بمبلغى مديون شد وبعد ازان فقير شده در
پاى درخت دريان ما كول كشته بذكر دريان مشغول كرديد وآخر عمر وصيت نمود كه اورا در پاى درخت ان دفن

نمايند والله اعلم وعجب نيست زيرا كه سابق برين ابوالمحجن متقضي كه يكي از صحابه بود ٥ درباب خمر گفته اين
شعرعربي را كه * شعر * اذا مت فادفنني بجانب كرمة * تروي عظامي بعد موتي عروقها * ولا تدفنني بالفلاة فانني *
اخاف اذا مامت ان لا اذوقها * اگر اين مرد نيز درباب درياں گفته باشد بعيد نخواهد بود * واما رمجائي بفتح
راى قرشت وسكون ميم وجيم بالف كشيده وهمزهٔ مكسوره وياى حطي ساكن درآخر پس آن دربلادزيربادنام ميوهٔ ايست
جنگلي بقدر دانهٔ انگوري وپوست خشك خشبي دارد واندرون پوست آن لحمي شيرين ولطيف است ودرهرمه ماز
يكبار ثمرميدهد ودران سال متعارف است كه آبله دراطفال بسيار بهم ميرسد وچندان رطوبتي دران ميوه نيست
* واما ساكو دانه بفتح سين مهمله والف وضم كاف عجمي وواووفتح دال والف وفتح نون وها دوائي است كه درجزيرهٔ
دهناسري وشهرنووخشك سيلان ومركي وكده وملاخا كه ازجزائرزيربادانند پيدا ميشود درخت ان شبيه بدرخت
صنبل پوست آن بسيارضخيم واستخوان آن نازك مردمان آن جا اولا پوست سخت بالاى آنرا كه مثل پوست درخت
پيپل مي باشد دور مي كنند واره دندانه داري ازچوب ترتيب داده بران درخت مي كشند ازان دانها وبنسغو
فتيلهٔ چيزى جدا ميشود خشك كرده آنهارا مي فروشند وفتيله دستوررا كه كم بها است مصرف خود ميسازند وبقول ديگر
كردي است كه ازجوب درختى دران امكنه برسانند آن راباآب خميركرده وازآلتى مانند جاروب اجزاى ان را
جدا وحبوب بسيارصغاربقدرنقل خشخاش مى سازند * طبيعت آن گرم دردوم وتردراول مقوي و مبهي ومنعظ
معسن بدن وملين طبع است * دستورآشاميدن آن آنست كه قدرى ازان باشيرتازه دوشيده مانند شيربرنيج طبخ نموده
بقند ونبات شيرين نموده مى آشامند ومقدارشربت آن ده مثقال تابيست مثقال ومائل بحرارت است * واما كنه كنه
وآن نيزادويهٔ جديده است كه فرنگان ازارض جديد مى آورند ودوائي است معروف نزد داكتران فرنك است
آن پوست درختى است خشن شبيه بقرفهٔ زبوني اندرون آن سرخرنك بيرون آن اندك سياه رنك بااندك تلخي
رائحهٔ كمي جوشانيده وصفوف كرده وغيرمصفوف كوفته نيزازانجامى آورند * طبيعت آن باندك حاروياس در
اولى يا اول ثانيه باشد * منافع وخواص آن نافع است ازبراى حميات مزمنه عتيقه ومركبه بلغميه وسوداوي را لنه
امراض بلغميه وسوداويه وطحال ومقدارشربت آن يكدرم تايك مثقال است باآب سردوقت صبح وشام واكثراوقات
است كه نفع آن درسه روز ظاهروبين مى گردد وبايد كه سه چهار روزبدان مداومت نمايند وتاهفت روز رسى
باشد ابلغ وانفع اما بايد كه درحميات تاتيه بعد انقضاى نوبت هروقت كه باشد مى آشامند ودرهنگام شب وشدت
آن ننوشند وكيفيت وصول باين دواگفته اند آن است كه مردم آنجا ديدند كه حيوانات اهلي و وحشي مريض
خود رابى اختيار بآن درخت ميرسانند وازپوست وبرگ وشاخ آن آنچه مى يابند ميخورند وصحت مى يابند پس
اطباى آنجا دران پى بردند كه شايد كه دربدن انسان نيزنفع كند واستعمال نمودند درامراض معطوروغيره
نافع يافتند ومنافع ديگرنيزداشته خواهد بود ومقوي اعضاى رئيسه * واما مريم بفتح ميم وسكون راي قرشت وفتح ياى
حطي وسكون ميم درآخرايضا ثمريست كه دربلاد زيربادميشود وازنارس آن اچاروميسازند ورميدهٔ آن
بسيارشبيه بالوى زرد است وشايد بهمان مزاج وخواص باشد * واما منكستان بضم ميم وسكون نون وكسركاف عجمي
وسكون عين بى نقطه وتاى قرشت بالف كشيده ودرآخرنون ساكن پس آن نام ميوهٔ ايست مخصوص به بلاد زيربادو

الریح بقدر سیب کوچك ورنك آن بنفش بسیاهی مائل وپوست آن بظاهر خشك وضخیم ونرم احتیاج به بریدن ندارد
مثل نارنکی وکنوله در بلاد هند ومثل بکرائی در بلاد فارس بدست از مغز جدا میشود بلکه شاید از انها باشد ونارس
آن را مربا میکنند ودر اندرون آن چند دانه میباشد ودر هر دانه تخمی وطعم آن بسیار شیرین وقاش دار واندرون قاش
آن مانند انکور است نه مثل اندرون نارنکی ولیمو وبی جرم ولطیف است ورطوبت وبرودت بران غالب ومرد
آن بلاد پوست خشك آنرا با آب برنج سائیده بصاحب اسهال میدهند وآن را دافع اسهال میدانند * واما کیا کو بفتح
کاف عجمی وفتح یای مثناة تحتانیه والف وضم کاف وسکون واو پس آن نیز از ادویهٔ جدیده است که از ارض جدید
می آورند وقریب به پنجاه شصت سال است که اطلاع بر منافع وخواص آن یافته اند وآن چوبی است جوزی رنك بسیار
صلب وریشهای ان بخلاف ریشهٔ اخشاب دیکر بطول نیست بلکه مورب وصف بصف از یمین به یسار واز یسار به یمین
رفته که کویا ریشهای بعض صفها ریشهای بعض صف دیکر را بزوایای حادة در طول ومنفرجه در عرض تقاطع نموده
وطعمی ندارد ورائحه قوی نیز وبجهت صلابت کوی مسطح وسط غرغرهای مراکب جهازات وکشتی ها را که بزبان
فرنکی کپی مینامند خواه بزرک وخواه کوچك که بدان ریسمانها وبردها وآلات مراکب وجهازات واشیا واحمال
واثقال را بالا می کشند وفرود می آورند وحمل مینمایند فرنکان از ان چوب ساخته از ارض جدید می آورند وکهنه
وشکستهٔ آنها را اکثر در بنادر میفروشند واطبا وداکتران ایشان خریده وبراده نموده استعمال مینمایند وقوت
آن تا مدتی میماند * طبیعت آن یحتمل که در اول دوم کرم ودر سوم خشك باشد * افعال وخواص ملطف ومحلل
وجالی ومصلح اخلاط محترقه وجهت اکثر امرض بلغمیه وسوداویه ودمویهٔ فاسده مانند فالج واسترخا واوجاع مفاصل
وعرق النسا ونقرس وجذام واقسام آتشک وقروح خبیثه وامثال اینها نافع ومجرب است بلکه اقسام اتشك وقروح
خبیثه از چوب چینی وعشبهٔ مغربیه اقوی است ولهذا فرنکان درین اوقات چوب چینی صرف وهمچنین عشبه مغربیه را
به تنهائی بدون کیا کو استعمال ننمایند بلکه هر سه باهم به تنهائی ویا با ادویهٔ مناسبهٔ دیکر بطریق نقوع بیشتر بکار می برند
بخلاف مطبوخ که کم مستعمل دارند بلکه شنیده نشده ونیز طرق استعمال آن که مکرر به تجربه رسیده آن است که
بکیرند از یکوزن از چوب آن را وسوهان نموده وچهار وزن آن چوب چینی اعلی نیز براده نموده در پنج وزن هر دو عرق
قندی دو آتشه بلکه سه آتشه تند بخیسانند در ظرف چینی ویا شیشه ضخیم وسر آن را خوب مسدود نمایند که مطلقا بخار آن
بیرون نرود ودر آفتاب بکذارند تا مدت چهل روز ودر بین برهم می زده باشند تا خوب کداخته ومضمحل کردد وهر چند
آن عرق تند تر باشد زود تر وبهتر کداخته میکردد پس صاف نموده در شیشها کنند وسر آنها را بسته نکاهدارند ودر امزجه
متوسط وامراض ضعیفه از یکتوله تا یکونیم توله هر روز ناشتا تا بیست ویکروز * ودر امزجهٔ وامراض متوسطه روزی دو توله
تا بیست ویکروز یا سی روز * ودر امزجهٔ قویه وامراض شدیده دو توله تا دو نیم توله نهایت سه توله تا سی ویکروز نهایت
پنجاه روز بنوشند بعون الله تع در عشرهٔ دوم والا سوم نفع بین ظاهر میکردد واکر جروح وقروح باشد هر نوع که
بود رو بخشکی می آورد وبعضی خشك میکردد وخشك ریشه می بندد ودر عشرهٔ چهارم وپنجم بالکل زائل میکردد اما باید
که غذا دران ایام چلاو بی نمك با شیر باشد وچیزی دیکر نخورد وبجای آب نیز شیر نیم کرم بیاشامند واز هوا واعراض نفسانیه
جسمانیه وحرکات آن هر دو وجماع واکل حبوب وبقول وحموضات وآب سرد ونمك وغیرها اجتناب نمایند وبالجمله بدستور

یست که درچوب چینی به تفصیل ذکر یافت چه در بین وچه بعد انفراغ وهمچنین باید که بعد تنقیه تام بدن از اخلاط فاسده ازفصد ومسهل وقی وغیرها چه درابتدا وچه در بین استعمال نمایند تا منتفع گردند ومتضرر نشوند باقی العلم عند الله *

* هزاران شکر سپاس حکیمی راست که حضرت انسانرا مظهر جمع واذخار گوناگون تراکیب که وابستهٔ حکمت بالغهٔ اوست نمود * وصدها تحیت ودرود نامتناهی وغیر محدود برآن اعلم علم ابدان وادیان وآل واصحاب کرامش باد که مریضان هرگونه مرض رابدوائی مناسب دلالت فرمود * که جلد ثانی کتاب مجمع الجوامع وذخائر التراکیب معروف بقرابادین کبیر از تصانیف واقف اسباب وعلامات مرض ومزاج * نبض شناس رسوم مداوا وعلاج * عنوان قانون شفا * دیباجهٔ قرابادین دوا * زبدهٔ اطبای والا حسب * حکیم سید محمد حسین خان عالی نسب * علیه الرحمة * الی یوم الساعة * حسب ارشاد فیض بنیاد قدر افزای اهل کمال * عریب نواز دریا نوال * عالیجاه * رفیع جائیگاه * عزت دستگاه * سعادت همراه * عالی تبار * ملک التجار * معالی مناقب عوالی مراتب * جناب آقا کربلائی محمد خان صاحب * ادام الله توفیقاته * وضاعف حسناته * بحسن اهتمام وتصحیح عالم بی بدل * فاضل بی مثل * حاجی حرمین شریفین * باعث اعزاز کونین * درفضائل ومکارم بی نظیر * امین مدرسهٔ کمپنی جناب حافظ حاجی احمد کبیر * ومقتدائی علمائی زمان * استاذ فضلای جهان * ذوالفضل والتفاخر جناب قاضی القضاة مولوی غلام سبحان خان بهادر * ورئیس الحکما * رأس الاطبا * امجد احفاد رسول الثقلین * جناب حکیم سید احمد حسین * وافضلا فضلا * واعلم علما * صاحب خیرجاری * جناب قاضی عبد الباری * ومظهر علوم نقلی وعقلی * واقف رموز خفی وجلی * کمالات وحسنات مصدر * جناب مولوی محمد مظهر * ومتصف بصفات حمید * حافظ کلام مجید * مظهر ایات خدا * جناب حافظ مولوی محمد مرتضی * غفر الله ذنوبهم * وستر عیوبهم * وسعی ماهرین فن طبع * منشی غلام مولی ودیگر معاونین مطبع * بصحت بیشتر از پیشتر * برکاغذ خوشتر * ودرستی بین السطور از اول بهتر * بتاریخ بست وهفتم محرم الحرام بروز چهارشنبه سنه ١٢٥٦ هجری قدسی مطابق اول اپریل سنه ١٨٤٠ عیسوی * صورت اختتام پذیرفت ونقش اتمام گرفت * الحمد لله علی ذلک اولا وثانیا * والصلوة علی محمد واله واصحابه اولی الکمالات العلیا *

ORM #94-252
:ARR McLEAN, TORONTO

MADE FROM
.ERMALIFE® PAPER
COPYRITE HOWARD PAPER MILLS INC.

OSLER
ROBE
Bib.Osl.
7786/36
v.2